

All rights reserved

The entire cost of preparation and production of this Volume of the Critical Edition of the Harivamśa has been borne by the Government of India (Ministry of Education) and the State of Maharashtra (Education Department)

Printed by Dr. R. N. Dandekar, M. A. Ph. D., at the Bhandarkar Institute Press, Poona 4,
, and

Published by Dr. R. N. Dandekar, Hon. Secretary, Bhandarkar Oriental Research Institute
POONA 4 (INDIA)

TABLE OF CONTENTS

VOLUME II

APPENDIX I

No.		page
1	भरिष्यन्मन्त्रराशि	3
2	मन्त्रतरकाहविभागः	4
3	विश्वामित्राहात्म्यम्	6
4	श्राद्धकर्मत्रिपाठकम्	7
5	पूजनीयोपासनात्मम्	12
6	उर्वेशुपासनात्मम्	18
6A	चन्द्रमयो गुरुदारधर्म्यम्	21
6B	जगदिति-विद्याभिनजन्मकथा	22
7	पारागतीनापः	28
8	भार्याह्नः	34
9	शृण्मंकर्यगयोर्षाह्नीह	37
9A	यज्ञोदाये गोपीनी कृष्णदुधेष्टितकथनम्	38
10	गोकुलं परिलज्ज मन्दस्य शृन्दापनगमनम्	40
11	गोकुले गोपानां श्याशुपुत्रम्	41
12	कृष्णस्य मीळया सह विवाहः	54
13	यामदेवधरद्राजयोः कृष्णदर्शनार्थं शृन्दावनगमनम्	62
14	कैराजन्मवृत्तान्तः	65
15	रामसेनभार्यया सह हुमिलस्य संयोगः	66
16	भरासंधेन मधुरीपरोषः	69
17	पादुपत्रारामंधयुक्तम्	71
18	पुनर्भरासंधेन मधुरीपरोषः	73
18A	संकर्यणभरासंधयुक्तम्	128
19	भरासंधस्य मधुराया निवर्तनम्	181
20	दक्षिमणीस्वर्ध्वरार्थं राजामागमनम्	182
21	दक्षिमणीस्वर्ध्वरे कृष्णलागमनम्	177
22	कृष्णेन दक्षिमण्या हरणम्	182
22A	यादुवैजैरासंधतद्वापानां पराजयः	184
23	कृष्णेन सह दक्षिमण्या विवाहः	188
24	बछदेयादिकम्	190
25	नरकासुरेण देवानां पराजयः	199
26	नरकासुरेण मनुष्यलोकबाधनम्	203
27	नरकासुरवधाय ऋषिभिः कृष्णभार्यया	205

No.		page
28	नरकासुरेण सह कृष्णस्य युद्धम्	209
28A	नरकसत्यभामायुद्धम्	209
29	पारिजातहरणोपाख्यानम्	212
29A	पुण्यकर्मतोत्पत्तिः	271
29B	पद्मपुरवधोपाख्यानम्	288
29C	अन्धकवधोपाख्यानम्	306
29D	छात्रिण्यमीढा	318
29E	भातुमतीहरणं निकुम्भवधश्च	330
29F	वज्रनामवधः	335
30	शम्बरवधः	364
31	कृष्णस्य कैलासयात्रा	379
32	उपाख्यम्	481
33	विभ्रटेखया अनिरुद्धहरणम्	482
34	उपानिरुद्धसमागमः	484
35	अनिरुद्धस्य कौमादिदेवीकवः	486
36	कृष्णस्य बाणपुरागमनम्	491
37	कृष्णरुद्रयुद्धम्	494
38	अनिरुद्धस्य उपया सह द्वारकाप्रवेशः	498
39	अनिरुद्धस्य उपया सह विवाहोत्सवः	499
40	महाभारतसमवणविधिः	501
41	पौष्करपर्ष	516
42	चरोहमादुर्भावः	591
42A	नारसिंहमादुर्भावः	619
42B	वामनमादुर्भावः	645
43	त्रिपुरवधः	773
44	हरिवंशपाठान्ताः	779
45	हरिवंशपारायणकण्डम्	783

APPENDIX II

(दोषघर्मप्रकरणम्)

pp. 785-920

...		785
...		789
1	श्रीकृष्णपुष्टिहरसंबादः	791
2	हरिसाकिमाहान्यकथनम्	794
3	भूदानप्रसंगसूत्रम्	797
4	भूदानमाहात्म्यम्	798
5	गोदानप्रसंगः	801
6	अश्वदानप्रसंगः	804
7	पानीशदानम्	...
8	कन्यादानप्रसंगः	...

No.		...	page
9	सत्यमसमदीसरायो द्विजस्यामसंवाहः	...	807
10	सत्यमसमदीसा	...	811
11	भ्रमयदानमदीसनम्	...	818
12	नानाधर्ममदीसा	...	815
13	दानमदीसा	...	817
14	नानादानमदीसा	...	819
15	सर्वधर्ममदीसा	...	821
16	दीपधर्ममदीसा	...	824
17	पुराणमदीसा	...	826
18	भारकधर्मनम्	...	828
19	पापभेदकधनम्	...	830
20	पापभेदकधनम्	...	832
21	धर्ममार्गपितृवारः	...	836
22	धर्ममाराः	...	840
23	जन्तुजननक्रमः	...	842
24	भारकधर्मः	...	844
25	भागीरथ्यादिमाहिमाधर्मनम्	...	846
26	धीशृण्वमाहिमा	...	849
27	दीपधर्माः	...	852
28	दीपधर्माः	...	854
29	कृष्णविमोचनम्	...	855
30	व्यवन्तीमाहात्म्यम्	...	857
31	रातरङ्गगहिमा	...	860
32	कापेरीमाहात्म्यम्	...	862
33	कापेरीमाहात्म्यम्	...	864
34	कापेरीमाहात्म्यम्	...	865
35	षड्विंशत्करिणीमदीसा	...	867
36	कर्कशुष्करिणीमदीसा	...	870
37	कापेरीकृषिकालंगमदीसा	...	873
38	गजारण्यमदीसा	...	875
39	श्रीशेखरमाहात्म्यम्	...	877
40	श्रीरत्नमाहात्म्यम्	...	879
41	चन्द्रशुष्करिणीमाहात्म्यम्	...	881
42	शुम्भधोणमाहात्म्यम्	...	883
43	हरिहरामेदमदीसा	...	885
44	महानयमीवलयम्	...	887
45	शुद्धभाद्राकोटिशंकरमाहात्म्यम्	...	891
46	श्रीशैलमाहात्म्यम्	...	893

No.		page
47	षेडुटादिमाहात्म्यम्	895
48	हृत्तिगिरिमाहात्म्यम्	897
49	सिंहादिमाहात्म्यम्	899
50	ब्रह्मप्रतिष्ठाप्रशसा	901
51	षादुर्मास्त्वमहिमावर्णनम्	905
52	ककेटव्रतम्	907
53	शिवरात्रिमहिमानुवर्णनम्	910
54	कार्तिक्यादिमाहात्म्यवर्णनम्	912
55	मासवृत्तादिमाहात्म्यम्	914
56	भागवतलक्षणम्	914
57	... भारतमहिमानुवर्णनम्	917
	...	

॥ हरि वंशः ॥

। द्वितीयः खण्डः ।

(परिशिष्टानि)

No.		page
47	श्रेष्ठ्यादिभादात्म्यम्	... 895
48	द्वन्द्विगिरिभादात्म्यम्	... 897
49	सिद्धादिभादात्म्यम्	... 899
50	ब्रह्मप्रतिष्ठाप्रतीक्षा	... 901
51	शानुमर्त्यमहिमावर्णनम्	... 905
52	ककैटप्रथम्	... 907
53	शिवरात्रिमहिमावर्णनम्	... 910
54	कार्तिक्यादिभादात्म्यवर्णनम्	... 912
55	मासप्रवादिभादात्म्यम्	... 914
56	भागवतलक्षणम्	... 917

॥ हरि वंशः ॥

। द्वितीयः खण्डः ।

(परिशिष्टानि)

APPENDIX I

This Appendix comprises a series of additional passages found in different manuscripts which have been cited in the foot-notes to the constituted text printed in Vol. I, but, which, for various reasons, were not quoted there in extenso. They are mainly passages which were too long to be included in the foot-notes but along with them there will be found a certain number of short unimportant passages also, which in single manuscripts or in a very small group of copies Ms. have been referred to this Appendix as being of no special value for critical purposes.

The variants cited here are of the same order as those of additional lines (see, for passage) in the foot-notes to the constituted text. But the variants of monosyllabic verb-filling particles (such as च, क, तु, हि) and adverbs (such as तथा, तदा, तत, एव, एत) , discrepant readings of single Ms., corrupt readings and common doublets (वेदि-वेदी, रोम रोम) have been generally ignored, and scribe's errors have been silently corrected.

No 1

After 7.15, Śi Ks ३ Dn Ds D₁ ५ 103 :

प्रथमे मेरुसारणे प्रक्षयामि मुनिच्छृणु ॥
 मेधातिथित्तु पौलस्त्यो वसुः काश्यप एव च ।
 ज्योतिष्मान्भार्गवश्चैव शुनिमान्द्विरास्तथा ॥
 सवनश्चैव वासिष्ठ आत्रेयो हव्यवाहनः ।
 पौलहः सप्त इत्येते ऋषयो रोहितेऽन्तरे ॥ [5]
 देवतानां गणास्तत्र त्रय एव नराधिप ।
 वक्ष्यन्तस्य पुत्रास्ते रोहितस्य प्रजापतेः ॥
 धृष्टकेतुर्वातिकेतुः पञ्चहोत्रो निराकृतिः ।
 पृथुश्रवा भूरिशुभ्र ऋचीको बृहतो गयः ।
 प्रथमस्य तु सातर्षेर्नपि पुत्रा महौजसः ॥ [10]

दशमे त्वथ पर्याये द्वितीयस्यान्तरे मनोः ।
 हविष्मान्पौलहश्चैव सुकृतिश्चैव भार्गवः ।
 आपोमूर्तिस्तयात्रेयो वासिष्ठप्राद्यमः स्मृतः ॥
 पौलस्त्यः प्रमतिश्चैव नाभोगश्चैव काश्यपः ।
 अङ्गिरा नभसः सत्यः सप्तैते परमर्षयः । [15]
 देवताना गणौ द्वौ तौ ऋषिमन्त्रश्च ये स्मृताः ॥
 मनोः सुनोचमौजाश्च निदुपङ्कथ वीर्यवान् ।
 शतानीको निराभिर्त्रो वृषसेनो जयद्रथः ।
 भूरिशुभ्रः सुनर्चाश्च दश त्वेते मनोः सुताः ॥
 एकादशेऽथ पर्याये तृतीयस्यान्तरे मनोः । [20]
 तस्य सप्तर्षीधाधिप कीर्त्यमानाङ्गिकोप मे ॥
 हविष्मान्काश्यपश्चापि हविष्मान्यश्च भार्गवः ।

No 1

(L 1) Dn₁ प्रथमे (for 'मे) — (L 2) D₁ Ds कश्यप
 (for का) — (L 4) Bom and Poona eds सातर्ष (for
 स) Śi Ks Ds एव च (for चाहन) — (L 5) Ks ३ Ds
 पुत्र (for पी) Ks ३ सत्य (for सत) Ks Ds मुनयो (for
 ऋषयो) Dn मुनयो रोहितेऽन्तरे (for ') — (L 6) Śi तात
 (for तत्र) — (L 7) Ks Ds₁ रोहितस्य (for रो) — (L
 8) Ks Dn Ds मनो वृषो धृष्टकेतु (for ') Śi पञ्चदन्ते
 (for 'होत्रो) — (L 9) Bom and Poona eds भूरिधामा
 (for 'पुत्र) Ks Ds₁ स्यहो, Ds स्य वृषो (for वृहते)
 — (L 12) Ks Ds तुलहर (for पी) — (L 13) Ks
 वासिष्ठ Śi वासिष्ठश्चाभ्यवा स्मृता (for ') — (L 14) Śi

(L 15) Ks Ds (for ') — (L 16) Ds (for ')
 — (L 17) Ks Ds (for ') — (L 18) Ds (for ')
 — (L 19) Dn₁ सतर्षाद्य
 (for सुवर्षाद्य) — (L 20) Ks ३ Dn Ds तु (for स्य)
 — (L 21) Ds सप्तर्षेद्य (for सतर्षाद्य) — (L 22)
 Śi वपुष्मान्यश्च (for वृषि) — (L 23) Śi यद्गण (for स)
 Dn₁ [अ] नयस्य (for 'वस्य) — (L 24) Śi चाष्टर्षाद्य,
 Ks Dn Ds चाधिपिगस्य, Bom and Poona eds चाधि
 प्यस्य (for चाह) — (L 25) Dn Ds D₁ पुत्रहर (for

नरुणश्च तथात्रेयो वासिष्ठस्त्वनघस्तथा ॥
 अङ्गिराश्चारथिष्ण्यश्च पौलस्त्यो निघ्नरस्तथा । [25]
 पौलहश्चाप्रितेजाश्च भात्याः सप्त महर्षयः ॥
 ब्रह्मणस्तु मुना देवा गणास्तेषां त्रयः स्मृताः ।
 सर्वत्रयः सुरार्मा च देवानीरः पुरुद्वहः ॥
 क्षेमघन्या दृढायुश्च आदर्शः पण्डको मनुः ।
 सायणस्य तु पुत्रा वै वृतीयस्य नर स्मृताः ॥
 चतुर्थस्य तु सायणेश्रुषीन्सप्त विवोध मे । [30]
 युतिरसिष्ठपुत्रश्च आत्रेयः सुतपालथा ॥
 अङ्गिरास्त्वसोमूर्त्तिलपस्वी काश्यपस्तथा ।
 तपोदानश्च पौलस्त्यः पौलहश्च तपो रविः ॥
 भार्गवः सप्तमस्तेषां विज्ञेयस्तु तपोधृतिः ।
 पञ्च देवगणाः प्रोक्ता मानसा ब्रह्मणश्च ते ॥ [35]
 देववायुर्दूरश्च देवश्रेष्ठो विदूरथः ।
 मित्रगान्मित्रविन्दश्च मित्रसेनश्च मित्रहृत् ।
 मित्रनाहुः सुरर्चाश्च द्वादशस्य मनोः मुताः ॥
 त्रयोदशेऽथ पर्याये भाव्ये मन्वन्तरे मनोः । [40]
 अङ्गिराश्चैव धृतिमान्पौलस्त्यो हव्यपस्तु यः ॥
 पौलहस्तत्त्वदर्शी च भार्गवश्च निम्स्तुनः ।
 निष्पन्नमस्तथात्रेयो निर्मोहः कश्यपस्तथा ॥

सुतपाश्चैव वासिष्ठः संप्रते तु महर्षयः ।
 त्रय एव गणाः प्रोक्ता देवदानां स्वयंमुना ॥
 त्रयोदशस्य पुत्रास्ते विज्ञेयान्तु रचेः मुताः । [45]
 चित्रमेनो चित्रिश्च नयो धर्मवृत्तो धृतः ॥
 मुनेनः क्षत्रद्वन्द्वश्च सुतपा निर्भयो दृढः ।
 रोच्यस्वैते मनोः पुत्रा अन्तरे तु त्रयोदशे ॥
 चतुर्दशेऽथ पर्याये भौत्वस्वैयान्तरे मनोः ।
 अर्षात्रः वादयपश्चैव पौलस्त्यो मागधस्तथा । [50]
 भार्गवो ह्यतिबाहुश्च शुचिराङ्गिरसस्तथा ॥
 युनश्चैव तथात्रेयः शुक्रो वासिष्ठ एव च ।
 अनितः पौलहश्चैव अन्त्याः सप्तर्षयश्च ते ॥

No 2

After the addl colophon after 7 47, N
 (except Śi N1) T-4 G ins .

जनमेजय उवाच ।
 मन्वन्तरस्य मत्प्यानं युगानां च महामते ।
 ब्रह्मणोऽहं प्रमाणं च बहुमहंसि ने द्विज ॥
 देवंपापन उवाच ।
 अहोरात्रं विभजते मूर्धो मानेन लौकिकम् ।

तामुपादाय गणना शृणु सख्यामारिदम् ॥
 निमेषः पञ्चदशभिः काष्ठा त्रिंशत् ताः कला । [7]
 त्रिंशत्कलो मुहूर्तस्तु त्रिंशता तैर्मनीषिणः ॥
 अहोरात्रमिति प्राहुश्चन्द्रस्यंगति नृप ।
 विशेषेण तु सर्वेषु अहोरात्र च नित्यशः ॥
 अहोरात्राः पञ्चदश पदा इत्यभिगण्डितम् ।
 पक्षो द्वौ च स्मृतो मासो द्वौ मासावृतुस्त्वते ॥ [10]
 अर्धं द्वययनमुक्तं तु अयन त्वनुभिम्बिभिः ।
 दक्षिणं चोत्तर चैव सत्यानार्थविशारदैः ॥
 मानेनानेन यो मासः पक्षद्वयसमाहितः ।
 पितृणा तदहोरात्रमिति कालविदो विदुः ॥
 कृष्णपक्षस्तद्द्वयोः शुक्लपक्षस्तु शर्वरी । [15]

कृष्णपक्षे तदहःश्राद्ध पितृणा वर्तते नृप ॥
 मानुषेण तु मानेन यो वै सप्तत्तरः स्मृतः ।
 देशाना तदहोरात्र दिवा चैवोत्तरायणम् ॥
 दक्षिणायन स्मृता रात्रिः प्राद्वैस्तक्षार्थकोविदैः ॥
 दिव्यमन्त्रं दशगुणमहोरात्र मनोः स्मृतम् । [20]
 अहोरात्र दशगुणं मानवः पक्ष उच्यते ॥
 पक्षो दशगुणो मासो मासैर्द्वादशभिर्गुणैः ।
 ऋतुर्मन्त्रा सप्तोत्तरः प्राग्मेतन्व्यार्थदर्शिभिः ॥
 ऋतुत्रयेण त्वयन तदहयेवैव वत्सरः ।
 चत्वार्येव मह्यत्वाणि वर्षाणां तु कृते युगम् ॥ [25]
 वापच्छती भवेत्सध्या सध्याश्राद्ध तथा नृप ।
 त्रीणि वर्षसहस्राणि त्रेता स्यात्सामाणतः ।

Bs (marg as above) 2 Ds 4 Gs अनेत्सूयो Ks Ns
 भवेत्सूयो Ks (first time) विनयन, Ks अन्नसूयो Ts 4
 Gs तु विमतेन Gp विभक्तवै (as above) Ts Gs सौम्यं
 (for सूयो) Vs Bs Ds मान च, P मानव (for मानेन) Ks
 (second time) 2 2 (second time) 4 Ns 2 Vs 2 Bs 2
 Dn Ds 4 मानव सौम्य परम् Bs (marg) सूयमान तु सौम्य
 कम्, Ds सूयो मानवदेविकम्, Ds 2 सूयो मानुषदेवतम् (Ds
 विकम्) (for 2) - (L 5) D श्रुता (for तु ता) - (L
 6) Ks (both times) Ts 4 L 5 2 त्रिंशत्कला (for कलो)
 Ds Ts मुहूर्तं तु, Gs तं वा Gs 2 तं च (for तंस्तु) Ks
 (second time) 2 (both times) त्रिंशत्सि (for ता)
 - (L 7) Ds Gs गतिम् (for गति) - After line 7
 Ds 125

1** रवेर्गतिविशेषेण सर्वेष्वेतेषु नित्यना ।

- (L 8) Ks (first time) 4 Bs Ds रात्र तु Dn Ts
 रात्रि च, Ds रात्रेण, Gs रात्रि च (for रात्र च) Ks (both
 times) सर्वत्र (for नित्यश) - (L 9) Ks (first
 time) 2 2 (second time) 4 Ns Vs Ds 3-5 अहोरात्राणि
 (hypermetric), Ns रात्रे, Ds Gs रात्र (for रात्रा) Ks
 (second time) अहोरात्राणि पक्षेन, Ds पञ्चदशाहोरात्राणि
 (for 2) Ks (first time) -आदित्य Ks (second time) 2
 (both times) Ns Vs Dn Ts Gs धीयते Ds 2 Ts Gs
 त्रिसुत्र (for शक्तिन) - (L 10) Bs 2 Ds Ts द्वौ पक्षौ
 (by transp), Ks 1 Ns Vs Bs Dn Ds 2 Gs स्मृतौ (for
 स्मृतौ) Ts पक्षौ द्वौ च ऋणा मासा (for 2) Vs Bs 2 Ds
 Ds Ts 2* मासौ द्वौ (by transp) - (L 12) Ks 2 Dn
 Ds (marg. as above) Ts उक्तं च, Vs Gs युक्तं तु, Vs

युक्तं तु, Ds युक्तं च (for उक्तं तु) Bs अर्धं द्वययनस्युक्तम्;
 Ds अयन तु तवा प्रोक्त (for 2) Ds अर्धत् तद् (for
 अयन) Ns 2 Vs 2 Bs Ds Ds 2 Ts Gs ऋतुभिम् (for
 ऋतुभिम्) Ds अयनस्युक्तव्ययम् (for 2) - (L 12)
 Ks 2 Ds 2 Ts Gs 2 2 मन्व्यतापे, Ns Vs Bs
 (marg) 2 2 Ds तत्त्व (for तार्थ) - (L 13) Ns
 Vs 2 Bs Ds सप्तत्तराणि Ds damaged (for सप्त
 दिन) - (L 16) Ks Ds पक्षम् (for पक्षे) Gs त्विह
 (for एह) Bs (marg as above) कार्यं (for श्राद्ध)
 - After line 17, K- ins

2** द्विपमेकमहनेन तथा मानाव्यसंस्थिति ।

While Ks reads line 21 after line 17, repeating it in
 its proper place K- 2 Ds Ts Gs 2 2 om lines 18-19
 - (L 18) Ds दिन (for दिवा) Ns V Bs Ts 4 Gs मुनि
 नि ससुदाहृतम्, Ds प्राहु गत्याविदो नृप, Ds अयनहयगं
 तम् Ds (marg) चोत्तर दक्षिणायनम् (for 2) - After
 line 18, Vs ins

3** दिव्यमन्त्रमहोरात्रमहत्कोत्तरायणम् ।

- Vs Bs Ds Gs 2 om line 19 - (L 13) Hypermetric
 Ds दक्षिण च (for मानव) Vs Bs Ds चित्तकै, Ds
 दक्षिभि (for कोविदै) Ns Vs प्राद्वैस्तक्षार्थानु (Vs त्रिभि
 चित्तकै (for 2) - (L 20) Ks Ds शत (for दश)
 Ds दैवमन्त्रं शतयुगम् (for 2) - (L 22) Gs पक्षा
 दशगुणा मासौ (for 2) Ns मासाद् Vs Ds Ds 2 Ts
 Gs मासो (for मासैर्) Ks 2 Ns Ds युग (for गुण)
 - Ks Bs 2 Ds Ds 1 Ts om line 24 For line 24, Ns 2
 V Bs Ds sulst

4** पद्भिर्लैवैस्तरं प्रोक्तं तेन संख्या निष्पद्यते ।

तस्याश्च त्रिशती सध्या सध्याशश्च तथापरः ॥
 तथा वर्षसहस्रे द्वे द्वापर परिकीर्तितम् ॥
 तस्यापि द्विशती सध्या सध्याशश्च तथाविधः ॥ [30]
 फलिर्वर्षसहस्रं तु सत्यातोऽत्र मनीषिभिः ।
 तस्यापि शतिना सध्या सध्याशश्चैव तद्विधः ॥
 ण्णा द्वादशसाहस्री युगसख्या प्रकीर्तिता ।
 दिव्येनानेन मानेन युगसख्या निबोध मे ॥
 हृतं त्रेता द्वापर च फलिश्चैव चतुर्युगम् । [35]
 युगं तदेकसप्तत्या शुणितं नृपसत्तम ।
 मन्यन्तरमिति प्रोक्तं सख्यानार्थविशारदैः ॥
 अयन चापि तत्प्रोक्त द्वेऽयने दक्षिणोत्तरे ॥
 मनुः प्रलीयते ह्यत्र समाप्तेऽथायने प्रभो ।
 ततोऽपरो मनुः कालमेतान्तं भवत्युत । [40]
 — विष्णुः सत्त्वोः सत्त्वः स वै ॥

तदेव चायुत प्रोक्तं मुनिना तत्त्वदर्शिना ।
 ब्रह्मणस्तदहः प्रोक्तं कल्पश्चेति स शक्यते ॥
 सहस्रयुगपर्यन्ता या विशा प्रोच्यते युधेः ।
 निमज्जत्यप्सु यत्रोर्वी सशैलवनकानना ॥ [45]
 तस्मिन् युगसहस्रे तु पूर्णे भरतसत्तम ।
 ब्राह्मे दिवसपर्यन्ते कल्पो निःशेष उच्यते ॥

No 3

De T G M: s. 4. 105 after 13 73 M:
 after 13 69

इत्येते पितरो देवा देवाश्च पितरः पुनः ।
 अन्योन्यं पितरो हेते देवाश्च पितरश्च ह ॥
 त्रयो मूर्तिमृते तात चत्वारस्तु समूर्तयः ।
 तेषां श्राद्धानि सत्त्वस्य देवाः कुर्वन्ति यत्नतः ॥

- भक्ताः प्राञ्जलयश्चैव देवास्तद्गतमानसाः । [5]
 विश्वे च सिकताश्चैव पृथग्भ्यः शृङ्गिणन्तथा ॥
 कृष्णा विश्वा अजाश्चैव विधिवत्पूजयन्त्युत ।
 प्रजास्तु वातरक्षाना दिवाकीर्त्यास्तथैव च ॥
 मेघाश्च मरुतश्चैव ब्रह्माद्याश्च दिवोकसः ।
 शृग्वह्निरौत्रिप्रमुखा ऋषयः सर्वे एव च ॥ [10]
 यथा नागाः सुपर्णाश्च किंनराश्चरणैः सह ।
 पूजयन्ति पितृनेते सर्वे एव फलार्थिनः ॥
 एतनेते महात्मानः श्राद्धैः सत्कृत्य पूजिताः ।
 सर्वाङ्कामान्प्रयच्छन्ति शतशोऽथ सहस्रशः ॥
 हित्वा त्रैलोक्यससारं जरामृत्युभयं तथा । [15]
 नोक्षयोगं प्रयच्छन्ति ऐश्वर्यं च पितामहाः ॥
 मोक्षोपायमथैश्वर्यं सूक्ष्मदेहमदेहवाम् ।
 कृत्स्नं वैराग्यमानन्त्य प्रयच्छन्ति पितामहाः ॥
 ऐश्वर्यविहितं योगमैश्वर्यं योग उच्यते ।
 योगैश्वर्यमृते भोक्षः कथञ्चिन्नोपपद्यते । [20]
 अपक्षस्थेव गमनमन्तरिक्षे पतत्रिणः ॥
 धरिष्ठः सर्वधर्माणाम् भोक्षधर्मः सन्नातनः ।
 पितृणां सप्रदानेन प्राप्यते सुमहात्मनाम् ॥

- मुक्तवेद्व्यंयासासि वाजिनागा धुगानि च ।
 कोटिशश्चैव रत्नानि प्रयच्छन्ति पितामहाः ॥ [25]
 हसमारमथुनानि मुक्तावेद्व्यंयन्ति च ।
 क्रिकिणीजालयुक्तानि सदागुप्पफगनि च ॥
 विमानानां सटनानि जुष्टान्यप्सरसां गणैः ।
 सर्वकामप्रवृत्तानि प्रयच्छन्ति पितामहाः ॥
 प्रजा मुष्टि घृति मेधा राज्यमारोग्यमेव च । [30]
 प्रीता नित्यं प्रयच्छन्ति मानुषाणां पितामहाः ॥

Colophon

No 4

After adhy. 13, Ds S G (ed) ins :

सनत्कुमार उवाच ।

- अतः परं प्रवक्ष्यामि क्रियाफलं यथाविधि ।
 काम्यनैमित्तिकाजसम्पादकर्मणि नित्यशः ॥
 आपहायणमूलाः सुरुष्टकान्तिश्च एव च ।
 कृष्णपक्षे धरिष्ठा च पूर्वा चैन्द्री च भाषिता ।
 ब्रह्मापत्या द्वितीया स्नातृतीया वैश्वदेविकी ॥ [5]
 आराधयिष्येः स्मृता नित्यं मासेरुत्या भवेत्सदा ।
 शकैः कार्यां वृतीया स्वादेप इत्युच्यते विधिः ॥

Mi-3 तत्र (for तत्र) — (L 5) Mi 2 तत्रा (for देवासु) — (L 6) T₁ G₁ प्रयत्ना (for पृथग्भ्यः) — (L 8) T₂ 3 ऋषयो, M₂ प्रजाश्च (for 'स्तु') T₃ 4 देवा दिव्यास्तु (for दिवाकीर्त्यास्तु) — (L 10) M₂ सप्त (for सर्वे) — (L 11) D₂ T₂ 3 Mi-3 च नरे (for चरणे) — M₂ om line 12. — (L 13) T₂ 4 G₁ M₂ श्राद्धे (for श्राद्धे) — T₁ om line 14 — (L 15) T₂ 4 जिन्वा, M₂ जिन्वा (for हित्वा) G₂ अस्कार, M₂ सहर (for हस्यारं) — (L 16) T₂ 4 श्रेष्ठं च, M₂ पितृनेते (for ऐश्वर्यं च) — (L 17) T₂ 4 स्वक्यापानम् (for मोक्षे) T₁ स्वत्कोपा यथैश्वर्यं (for *) — (L 19) M₂ ऐश्वर्यविहितो योग (for *) — (L 23) T₁ G₁ सुप्रदानेन, T₂ 3 G₁ सप्रदानेन, M₁ हि प्रसादेन, M₂ हि प्रदानेन (for सप्त) G₂ पितृशुद्धादप्रदानेन (for *) — (L 24) M₂ दातानि (for नुगानि) — (L 26) D₂ G₁ 3 सयुक्ता (for युक्तानि) — (L 27) T₂ 3 4 4 मदा (for सदा) — M₂ om lines 28-29 — (L 29) T₁ सश्रुदानि, M₂ सयुक्तानि (for प्रवृत्तानि) — (L 30) Mi-3 प्रजा (for प्रजा) G₁ स्मृति, Mi-3 प्रजा (for घृति) M₂ 3 क्षमातम् (for क्षारोपयम्) — (L 31) T₂ G₁ प्रीता

(for प्रजा) — Colophon om in Ds — Mention of Kāla S — Adhy name T₂ G₁ 3 3 मासेरुत्यासन्त्सु मारसकपटे पितृगणसंकीर्तनम् M₂ पितृकृत्य — Adhy no T₁ 3 G₁ M₁ 13 T₂ 3 10

4

G₁ om the ref — (L 1) T₂ G₁ जघात सं, T₂ तत्र परं (for जत परं) T₂ G₁ यथाकृत्यं (for क्रिया) — (L 2) T₂ काय (for काय) T₁ कैमित्तिकादा काम्यानां (for *) T₂ G₁ M₂ 4 कर्माणि (for कर्मणि) — (L 4) G₁ कृष्णपक्ष (for 'क्षे') T₂ भारत, G₁ भाषितम् (for 'ता') T₂ G₁ पूर्वा चन्द्राय भारत (for *) — (L 5) T₂ 3 प्राजापत्यं वृतीयं स्वात (for *) — T₂ 3 om (hapl.) line 5^a-9^a M₁ 3 देविका (for 'की') — (L 6) D₂ माज्या पूर्व T₂ 3 G₁ M₂ आराधयिष्ये (for आराधय) G₂ M₂ स्मृता (for स्मृता) T₂ G₁ 3 सिधीयते (for भरेसदा) — (L 7) G₁ 4 युवांस (for कार्या) G₁ 3 दिव्यनामा (for इ) — (L 8) T₂ अश्वपटं, T₂ G₁ 3 4 अश्वेष्टम्, G₁ M₂ अश्वेष्टम्, M₁ अश्वेष्टया (for

अन्वष्टक्यं पितृणां वै नित्यमेव विधीयते ॥
 या चाप्यन्या चतुर्थी स्यात्तां च कुर्वाण्यत्यन्ततः ।
 आयुःश्राद्धं बुधः कुर्यात्सर्वैरेवेनापि नित्यशः । [10]
 श्रेयासि क्षिप्रमायान्ति परत्रेह च मोदते ॥
 पितरः सर्वकालेषु तिथिकालेषु देवताः ।
 सर्वे पुत्रपमायान्ति निपानेभिन् धेनवः ॥
 मा स्म श्रेयः प्रयच्छेयुरष्टकायामपूजिताः ।
 मोघास्तस्य भ्रान्त्याशाः परत्रेह च नित्यशः ॥ [15]
 पूजकानां सद्योत्कर्षो नास्तिरानामनागतिः ।
 देवांश्च दायिनो यान्ति तिर्यग्गच्छन्त्यदायिनः ॥
 पुष्टिं प्रजां स्मृतिं मेघा पुनानैश्वर्यमेव च ।
 कुर्याणः पौर्णमास्यां तु सर्वं सपूर्णमभ्रुते ॥
 प्रतिपद्भनलाभाय लब्धं चास्य न नश्यति । [20]
 द्वितीयायां तु यः कुर्याद्विषदाधिपतिर्भवेत् ॥
 फलार्थिनां वृत्तिया तु शत्रुघ्नी पापनाशनी ।
 चतुर्व्यां वै प्रकुर्याणः शत्रुच्छिद्राणि पश्यति ॥
 पञ्चम्यामपि कुर्याणः प्राप्नोति महतीं श्रियम् ।
 षष्ठया श्राद्धानि कुर्याणः प्राप्नोति द्विजपूजनम् ॥ [20]

कुरुते यस्तु सप्तम्यां श्राद्धानि सतत नरः ।
 महास्रजमनाप्नोति गणाना चाधिपो भवेत् ॥
 पूर्णां वृत्तिमनाप्नोति योऽष्टम्या कुरुते नरः ।
 श्राद्धं ननम्या वर्तव्यमैश्वर्यं न्युप काङ्क्षता ॥
 कुर्वन्देशम्या तु नरो ब्राह्मीं श्रियमवाप्नुयात् । [30]
 वेदाश्वेषामुयात्सर्वाण्विप्राणा समतो भवेत् ॥
 एकादश्या परं दानमैश्वर्यं सतति तथा ।
 द्वादश्यां जयलाभाय राज्यमायुर्वसूनि च ॥
 प्रजावृद्धिं पशुस्मेध्यान्व्यातक्यं पुष्टिमुत्तमाम् ।
 दीर्घमायुरथैश्वर्यं कुर्याणस्य त्रयोदशीम् ॥ [35]
 युवानस्तु गृहे यस्य मृतास्तेषा प्रदापयेत् ।
 शस्त्रेण वा हता ये तु तेषां दद्याच्चतुर्वशीम् ॥
 अमावास्या प्रयत्नेन श्राद्धं कुर्याच्छुचिः सदा ।
 सर्वाङ्कामानवाप्नोति स्वर्गं चानन्त्यमभ्रुते ॥
 अन्नं दद्यादमावास्या सोमस्याप्यायनं भवेत् । [40]
 ष्वमायायित सोमस्त्रील्लोकान्धारयिष्यति ॥
 सिद्धचारणगन्धर्वैः स्तुयते नित्यमूर्जित ।
 स्त्रिः पुण्यैर्मनोज्ञैश्च सर्वकामपरिच्छदैः ॥

अन्वष्टक्यं) M₃ विशिष्यते (for विधीयते) — (L 9) T₁ G₂
 M₄ [अ]न्य (for [अ]न्या) T₂ G₁ चतुर्दश्या (for 'र्धीं स्यात्')
 T₃ तच्च कुर्वीत यन्तत (for ⁶) — (L 10) T₁ s + G₂ -
 श्राम (for आयु-) T₁ s + G₂ -⁶ बुधक (for बुध) — D₂
 om (hapl) lines 11 15 — (L 11) T₁ G₁ s + M₁ s +
 om (hapl) lines 11 15 — (L 11) T₁ G₁ s + M₁ s +
 श्राप्नोति (for आयाति) G₂ नित्यश (for मोदते) — (L
 12) M₁ s + पर्व (for सर्व) T₂ विधि (for निधि) — (L
 13) M₁ निपानम् (for 'नेपु) T₃ s वेन च (for धेनव)
 — (L 14) T₁ s + G₂ आत्म (for मा स्म) T₂ G₁ s +
 M₁ s + या (M₁ s मा) स्म व (M₁ ते) प्रतिगच्छेयुर, G₁
 M₁ s + या (M₁ s मा) स्म व (M₁ ते) — (L 15) T₁ s + G₂ +
 श्रामश्रेय प्रपश्येयुर (for ⁶) — (L 18) M₁ -⁶ प्रजा (for प्रजो)
 शुभास (for मोघास) — (L 18) M₁ -⁶ प्रजा (for प्रजो)
 — (L 19) T₁ G₂ पूर्णमास्या (for पौं) D₂ T G M₂ s + सर्वं
 पूर्णं स (G₂ 'वां'पूर्णस, M₁ 'र्धं' पुण्यं म) मह्युते (for ⁶)
 — (L 20) T₂ लार्भं च (for लाभाय) D₂ T₁ s + G M₁
 प्रतिपदाश्रद्धं D₂ G₂ M₁ 'र्धं' लाभाय (for ⁶) — (L
 21) T₂ G₁ तत् (for तु च) — (L 22) T₁ G₂ s +
 परार्थिनाः T₂ धर्मातिच्छुः G₂ s + M₁ s वरार्थिना (for फला
 र्थिनां) T₂ G₁ वृत्तियां (for 'वा) D₂ M₁ परार्थिनां (M₁
 'नां) वृत्तिया तुः T₂ धर्मातिच्छुः वृत्तियायु (for ⁶) — (L 23)

T₂ प्रति (for वै प्र) T₂ G₁ सर्वस्य (for पश्यति) — (L
 25) T₂ G₁ मोननम् (for 'युं) — (L 27) M₁ गणनाया
 धिपो भवेत् (for ⁶) — (L 28) T₂ पूर्ण (for पूर्णा) M₁
 सपूर्णं वृत्तिमार्जित (for ⁶) — (L 29) G₂ न्युप (for न्युपु)
 T₂ वैश्वर्यं महदभ्रुते (for ⁶) — (L 30) G₂ वृत्तिम् (for
 श्रियम्) — (L 31) D₂ T₂ G₁ s + M₁ देशस्य (for वेदांश)
 M₁ सप्तान् (for सर्वां) — (L 32) T₁ G₂ s + च तदानम्,
 G₂ तु तदानम्, M₁ s सर्वं दानम्, M₂ ददानस्य (for परं दानम्)
 G₁ M₁ s संनतिस् (for 'ति) T₂ वैश्वर्यं सतत न्युप (for ⁶)
 — (L 33) T₂ बल (for जय) T₂ द्वादश्या राज्यमायुश्च
 पशुश्रधि धनानि च — (L 34) D₂ प्रजो (for प्रजा) T₂
 पव च (for उत्तमम्) — (L 35) M₁ कुर्याणस्तु (for 'स्य
 — (L 36) T₂ यत्र (for यस्य) M₁ युवानश्च च वे गर्भं (for
⁶) M₁ -⁶ नात् (for 'युं) — (L 37) T₂ s + नि (for वा)
 — (L 39) M₁ सर्वं (for सर्वां) T₂ स्वर्गं वा नित्यमभ्रुते
 (for ⁶) — After line 40 Ts ans

1** लोक मानवमाप्नोति तत्र सर्वं समभ्रुते ।
 — (L 41) T₂ G₂ स्यात् (for श्रील्ले) — (L 43) M₁
 अन्वैर (for पुण्यैर) — (G₂ om lines 43⁶-47⁶) — (L 44)
 G₂ s दक्षिण (for नीनेर) — (L 45) D₂ T₁ s + G₂

वृत्तमादित्रगीतिश्च अप्सरोभिः सहस्रशः ।
 उपवृत्तो विमानस्य पितृमत्तो दृष्टव्रतः । [45]
 स्तुवन्ति देवगन्धर्वाः सिद्धसपाश्च त मदा ।
 पितृभक्तस्त्रमात्सला सर्वान्कामानामुपयात् ॥
 मघामु कुर्वन्श्चाद्धानि सर्वान्कामानामुपयात् ।
 प्रत्यश्रमचिंतामैत न भवन्ति पितरः मदा ।
 पितृदेवा मघा यस्मात्तन्मात्सलक्षय विदुः ॥ [50]

Colophon

यमस्तु यानि श्राद्धानि प्रोसाच गशविन्द्ये ।
 तानि मे शयु धाम्यानि नक्षत्रेषु वृथक्प्रथम् ॥
 श्राद्ध यः वृत्तिकायोगे कुर्वीत सतत नरः ।
 अग्नीनाथाय सापत्यो यजेत विगतचरः ॥
 अपत्यकामो रोहिण्या सांन्येचोत्रसिक्तां व्रजेत् । [55]
 भूकर्मणि भागी सादाद्राया श्राद्धमाचरन् ॥
 क्षेत्रे पुत्रेषु भागी स्याच्छ्राद्धं सुयन्पुनर्वसौ ।

पुष्टिनामः पुनः पुष्ये श्राद्धं कुर्वीत मानवः ॥
 आग्नेपासु पुनर्दत्त्वा वीरान्पुत्रानामुपयात् ।
 श्रेष्ठो भवति कर्तुना मघामु श्राद्धमाचरन् ॥ [60]
 फल्गुनीषु पुन वृत्ता मौभाय लभते नरः ।
 प्रदानशील सापत्य उत्तरामु करोति य ॥
 ससत्सु सुप्त्यो भवति हस्ते यस्तर्पयेत्सिन्धुः ।
 चित्राया कुस्ते यस्तु पुत्रान्पुत्रतो लभेत् ॥
 स्वातिना तु द्विजः सुर्याद्भागिन्येन मितीविषुः । [65]
 पुत्रार्थं तु विशारतासु श्राद्धमोहेत मानवः ॥
 अनुत्पाप्तसु कुर्वाणो नरश्च प्रवर्तयेत् ।
 आपिपत्य लभेच्छ्राद्धं ज्येष्ठ्याया व्रते हि यः ॥
 मूलनारोग्यलाभः सादापादानु महदायः ।
 तयोत्तरासुपादानु वीनशोभो भवेत्तर ॥ [70]
 श्रमणेन तु लोकेषु प्राप्नुयात्परमा गतिम् ।
 राज्यभोगान्श्रविष्ठामु प्राप्नुयाद्विपुल धनम् ॥

३ उपवृत्तो (for 'वो') T₁ G₁ पितृमत्तो दृष्टव्रतः (for ⁶)
 — (I 46) M₁ सिद्धा यक्षाश्च (for सिद्धसपाश्च) — (L 47)
 M₂ सर्वं (for सर्वान्) — M₃ ३ transp lines 48-49
 — (L 49) G₂ M₃ तदा (for मदा) — (L 50) T₁
 G₂ M₃ पितृवृ (for सिदु) T₂ G₁ पितृभक्तस्त्रमा यस्मात्
 (for *) T (G₁ 3-5) तं स्वशय (G₁ २) M₃ चाप्स-
 रस्यं (for साप्स) G₂ तन्मात्सरासु स्वय विदुः (for ⁷)
 — Colophon — Mention of *Āhīla* D6 — Sub-
 parata M₃ आश्रमं पर्व — *Āhī* na M₃ Do पितृकृत्य, T₂
 G₁ ३ ३ मनस्तुमायचने श्राद्धनियारूप, G₂ धाद्विनियारूप
 — *Āhī* na D₁ T₂ ३ 17, T₁ ३ G M 14

For lines 51 60 Cf MBh 13 69 1-15 — (L 51)
 M₁ कति (for दत्त) — (L 52) T₂ ३ मघुप्यानि (for
 'प्रपु') — (L 53) D₂ वत् (for य) T₁ कतिकः (for
 वृत्तिका) T₂ ३ M₃ करोति (for कुर्वीत) — (L 54) Some
 M₃ आदाय (f r चापाय) — For line 54 T₂ ३ subst

2** दुर्गादि सतत तिव्यं धनिमानुष्टिमानवेत् ।
 — (L 55) T₂ G₂ ३ M₃ शोभे (T₁ 'रु') हे' M₃ यो'न
 चिन्तं व्रजेत् (for *) — (L 56) T₁ G₁ २ M₃ ३ कर्मणि
 (for कर्मणि) D₂ भोगी (for भागी) D₃ मापत्येत् (for 'रु')
 — (G₁ om (hapl) lines 57-60 — (L 57) T₁ सिद्धं,
 T₂ (G₁ ३ M₃ ३ क्षेत्र (for क्षेत्रे) T₂ G₁ सुपेषु, M₁ वृष्टेन
 (for सुपय) D₂ भोगी (for भागी) G₁ ३ पुनर्दत्त्वं (for 'वर्त')
 — For lines 53 57, T₂ subst T₁ lines after line 55

3** सप्तर्षिषु व कर्त्तव्यम् ।

आदाया नीतिमात्रांशु पुष्टिमास पुनर्वसौ ।

[(L 2) T₂ आर कुर्वन् (for पुष्टिमास)]

— (L 58) T₁ G₁ त्रिये (for पुष्ये) T₂ पुष्टिकामश्च पुष्ये
 च (for *) — (L 59) T₂ G₁ आग्नेयां तु (for 'पासु') T₂
 G₂ कृत्वा, M₃ द्याय (for द्याय) T₂ आग्नेयां श्राद्धकता तु
 (for *) T₂ धीतानुमानमानामुपयात् (for ⁷) — (L 60)
 D₂ G₁ आचरन् (for 'रु') — (L 61) D₂ M₃ पान्युनीषु
 M₃ द्याय, M₃ पुनर्वन् (for द्याय) — (I 62) M₃ पारद्वयं
 (for मापत्य) T₂ ३ प्रधानशील सापत्यम् (T₂ 'त्याय')
 G₂ प्रदानशीलस्वापत्यम् (for *) M₃ लभेत् च (for करोति
 य) T₂ सुप्त्यो भवति हस्ते यस्तर्पयेत् करोति य — (L
 63) D₂ T₁ मघामु (for मंगम) T₂ हन्तापाय च विद्याय
 (for *) — T₂ om lines 63 64 — (L 64) M₃ र्वं
 पतो (for रूपं) T₂ भवेत्, G₂ भवेत् (for लभेत्) — (L
 65) T₂ इत्यां श्राद्धं यः कर्त्वाभागिन्येन य जीवति — (L
 66) T₂ ३ पुनर्वसौ यो विद्यायासु (f r *) G₂ कुर्वीत (for
 इष्टेन) — T₂ om line 67 — (L 67) T₂ G₁ अनुत्पाप्त-
 सपुत्राणो (for *) T₂ प्रवर्तन् (for विपु) — (L 69) T₂ G₂
 सुते यः M₃ ३ मृगामु (for सुपेन) T₂ (G₁ यष्टी स्यात्, T₂
 'हामय, M₃ 'हामं स्यात् (for 'हाम' स्यात्) T₂ आदाया
 (for 'दाय) T₂ वापानो भवति (for ⁶) — (L 70)
 D₂ T₂ उत्तरापादानु मदा (T₂ लतो) G₂ वरुषामु स्वपामु
 (f r *) M₃ गत (for वीत) — (L 71) T₂ व्रतेन वृत्तं

श्राद्धं त्वमिजिता कुर्वन्वेदान्साद्धानवाप्तुयान् ।
 नक्षत्रे धारुणे कुर्वन्मिपक्सिद्धिमवाप्तुयान् ॥
 पूर्वप्रोष्ठपदे कुर्वन्विन्दते जीवितं बहु ।
 उत्तरासु पुनः कुर्वन्लभते गाः सहस्रशः ॥
 रेवत्यां कुस्त्रे यस्तु रूप्यं बहु लभेन्नरः ।
 अधिनीपु ह्याञ्छ्रेष्ठान्भरण्यामायुस्तमम् ॥
 इमं श्राद्धविधिं कुर्वन्शशविन्दुर्भहीमिमाम् ।

अष्टेरोनालभत्कृत्स्नां लब्ध्या च प्रशासास ह ॥ [80]

Colophon

मनस्कुमार उवाच ।

राजतं रजताकं वा पितृणां पात्रमुच्यते ।
 रजतस्य कया वापि दर्शनं दानमेव च ।
 आनन्त्यमक्षयं स्वर्ग्यं राजतं दानमुच्यते ॥
 पितृणां तेन दानेन सत्युप्रास्तारयन्त्युत् ।
 पठ्यमानः सदा श्राद्धे नियतो ब्रह्मादिभिः ॥ [85]

[75]

[80]

[85]

राजते हि स्वधा दुग्धा पात्रेऽस्मिन्पितृभिः पुत्र ।
 अक्षयार्थं मही यस्मात्तस्मिन्दत्तमतोऽक्षयम् ॥
 कृष्णाजिनस्य सानिध्यं दर्शनं दानमेव च ।
 रक्षोघ्नं ब्रह्मचर्यम् पशुपुत्रांश्च तारयेत् ॥
 काञ्चनं राजतं पात्रं दीहितः कुतपस्वित्पुत्रः । [90]
 वस्त्रश्च पावनीयानि त्रिदण्डी योगिनस्तथा ॥
 श्राद्धकर्मण्यर्थं श्रेष्ठे विधिर्ब्रह्मन्सनातनः ।
 आयुः पुष्टिर्यशः कीर्तिः प्रज्ञा सततिवर्धनः ॥
 दिशि दक्षिणपूर्वस्या वेदिस्थानं निवेशयेत् ।
 मर्जतोऽरिमात्रं तु चतुष्टयं सुसञ्चतम् ॥ [95]
 यद्यामि विधिचत्स्थानं पितृणामिति ज्ञान्मत ।
 धन्यामायुष्यमारोग्यं पुष्टिनीतिविवर्धनम् ॥
 तत्र गर्तान्वयः कार्यान्वयो दण्डाश्च खादिराः ।
 अरिमात्रास्ते कार्या रजतेन विभूयिताः ॥
 ते वितस्त्यायता गर्ताः सर्वतश्चतुरङ्गुलाः । [100]

यस्तु (for "). — (L. 72) Ds राज्य (for राज्य) T1 om
 from श्रविष्ठासु up to उत्तरासु (in line 76) T2 s M1 s
 पविष्ठासु (for श्रवि). — Ds om. line 73 — (L. 73) T2
 श्राद्धं स्वभिमित्रौ कुर्याद् (for ") M1 देवसपान् (for वेदान्सा
 ज्ञाद्) — (L. 75) Ds om (hapl) lines 75^a-76^a T2
 reads lines 75^a-79^a twice T2 (first time) G1 M1-s
 विन्देदे (for विन्दते) M1 जीवत (for जीवित) T2 विन्देदा
 युष्ययुस्तमम् (for ") — (L. 77) Ds सौष्यः T2 G1 M1
 रूपं (for रूप्यं). — (L. 78) T2 (both times) ह्य (for
 ह्याञ्) T2 अधिन्यां तु ह्यश्रेष्ठान् (for ") — (L. 79) Ds
 शत (for शस्त). — (L. 80) T2 स त्विमाम् (for ब्रह्मे
 षत). M1 ष्व मवद् (for [स]हमद्) T2 s G1 s s M1
 प्रशासंत (for शास) — COLOPHON. — Mention of
 Kshila Ds. — Adhy name Ds पितृकृत्य, T2 G2 s
 वसमोक्तश्राद्धविधिः G1 सनत्कुमारवचने वसमोक्तश्राद्धविधि
 — Adhy no. Ds T2 s 18, T1 G M 15

T2 om the ref — (L. 81) T2 G2 M1 s रजतं (for
 रत्) Ds T1 s s G1 s s राजताकं (for रत्) — T2
 G1 om (hapl) line 82 — (L. 82) T1 G2 s M1 s कथं
 (for कथा) M1 s उच्यते (for एव च) — (L. 83) T2 G1
 सनत्कुम्; T2 सानन्त्यम् (for सा) Ds M2 s राजते, T2
 G2 s M1 रजतं (for रत्) — (L. 84) T2 पितृणा दान
 मानेन (for ") T1 G2-s M1 च (for [उ]त्) T2 पुत्रास्त
 विभरन्त्युत्, T2 पुत्रा निहारयन्ति च (for ") — T2 G1

M1, s om line 85 — (L. 85) Ds परमान् (for पठ्यमान्)
 M1 सदा (for सदा) Ds नियतं, M1 तैर् (for 'ते) — (L.
 86) Ds T2 M1 सपि (for हि) Ds M1 सुधा (for स्वधा)
 G2-s M1 s सम (for स्मिन्) — (L. 87) T2 G1 s बह
 यार्थं (for 'र्थ) T1 s s G2-s M1 लसाद् (for तस्मिन्) T1
 s s G2 s s M1 s तथा, G2 अपो, M1 ततो (for अतो).
 — (L. 88) T2 सानिध्य (for 'य) — (L. 90) Ds
 दीहितं कुतपस्वित्पुत्र (for ") — (L. 91) Ds T2 वलं च,
 M1 एतानि (for वस्त्र) G2 s s M1 त्रिदण्डी योगिरेव च
 (for ") T2 सर्वं पुत्रे पतिमानि योगिनश्च विद्वान्जन — (L.
 92) M1 s प्राज्ञ (for ब्रह्म) — (L. 93) M1-s कीर्तिर्
 (for पुष्टिर्) M1 s पुष्टि (for कीर्ति) M1 प्राजा (for
 प्रजा) T2 G1-वर्धने; M1 'वा (for 'त) — (L. 94)
 T2 देव (for वेदि) — (L. 95) Ds T2 शलिन्याने (for
 'श) Some Mss चतुरर्धं (for 'रत्) T2 s सुवृत्तम् (for
 सुसञ्चतम्) — (L. 96) T1 s s G1 s शालनम्; T2 G1 s
 M1 शाननाद्, G2 शाधतम् (for शाधत्) — (L. 97) Ds
 पुष्टि कीर्तिश्च वर्धनम् T2 G1 पुष्टिर् कीर्तिवर्धनम् (for ")
 — (L. 99) Ds T G M1 s राजतेन (for रत्) — (L. 100)
 T1 s s G2-s M1 तैस्त्रि तस्य (G2 स तथा) यता गर्ता (for ")
 — (L. 101) T2 प्रदक्षिणापथा (for प्रहर) M1 त्विरायन
 ससन्निवा (for ") — (L. 102) T2 s सर्वतं (for समतं)
 — (L. 104) T2 s पार्श्वं (for पार्श्वं) M1 [ए]ने (for [ए]-

प्राग्दक्षिणायताः कार्याः स्थिरा नष्टपिरास्तथा ॥
 अङ्गिः पवित्रपूताभिः प्लावयेत्सततं शुचिः ।
 पयोभ्यामाजगत्गर्भ्यां शोधनं वाग्निरेव च ॥
 तर्पणं सततं हेतुचूर्तिर्भवति शाश्वती ।
 इह चासुव च श्रीमान्दर्शकामममन्वितः ॥ [105]
 एवं त्रिपयणस्नातो योऽप्येवत्ययतः सदा ।
 मन्त्रेण विधिपुस्तस्यक्सोऽश्वमेधफलं लभेत् ।
 त्रिःसप्तसंज्ञास्ते यस्माद्बैलोक्यं धार्यते द्वि तैः ॥
 तस्य पुष्टिरथैश्वर्यमायुः संततिरेव च ।
 दिवि च ध्याजते लक्ष्म्या मोक्षं च लभते ब्रह्मात् ॥ [110]
 पाप्मापहं पावनीयमश्वमेधफलं लभेत् ।
 मन्त्रं तन्नादहं वक्ष्ये अमृतं ब्रह्मसंगितम् ॥
 देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च ।
 नमः स्वधायै स्वाहायै नित्यमेव नमो नमः ॥
 आद्यावसाने श्राद्धस्य त्रिरावृतं जपेत्सदा । [115]
 अश्वमेधफलं हेतुद्विप्रैः सत्कृत्य पूजितम् ॥
 रिण्डनिर्वापणे चापि जपेदेवं समाहितः ।

पितरः क्षिप्रमायान्ति राक्षसाः प्रव्रवन्ति च ॥
 पित्र्योऽयं त्रिपु लोकेषु मन्त्रोऽयं वायव्युत्त ।
 पठ्यमानः सदा भाङ्गे नियतैर्ब्रह्मादिभिः ॥ [120]
 राज्यकामो जपेदेवं सदा मन्त्रमन्त्रितः ।
 वीर्यजीवार्थं बुद्धिभ्रीचिरायुःकीर्तिवर्धनः ॥
 प्रीयन्ते पितरो येन जपेन नियमेन च ।
 मन्त्रं संप्रवक्ष्यामि सर्वकामप्रदं शुभम् ॥
 अमूर्तानां मूर्तिमतां पितृणां दीप्ततेजसाम । [125]
 नमस्यामि सदा तेषां ध्यायिनां योगचक्षुमान् ॥
 इन्द्रादीनां च शिवरो दक्षमारीचयोस्तथा ।
 पितरः सप्तर्षीणां च तान्नमस्यामि कामदान् ॥
 मन्वादीनां जनिद्वंश्च सर्वलोकनमस्कृतान् ॥
 तान्नमस्कृत्य सर्वान्भै पितृञ्जलसमुद्रयोः ॥ [130]
 नक्षत्राणां ग्रहणां च वाय्वग्निपितरश्च ये ।
 धावापृथिव्योश्च सदा नमस्येऽहं कृताञ्जलिः ॥
 देवर्षीणां संजातिद्वन्सर्वलोकनमस्कृतान् ।
 संचातृन्सर्वलोकानां नमस्येऽहं पितामहान् ॥

तत् । T₁ G₁ s₁ विस्त्रि (for वृष्टिः) । — (L. 105) G₁ इति
 (for इह) । — (L. 106) T₁ M₁ त्रिपयव (for 'त्र') । T₁ G₁ s₁
 एवं त्रिपयव (for 'त्र') । G₁ 'त्रे' तान् (for 'त्र') । — (L.
 107) D₁ विधिना (for विधिपु) । T₁ G₁ s₁ M₁ जपेत्
 (for लभेत्) । — T₁ om. (hapl) lines 108-111 — (L. 108)
 M₁ s₁ यज्ञात् (for यज्ञात्) । M₁ च (for तै) । — (L. 110)
 T₁ s₁ G₁ s₁ वि- (for च) T₁ मोक्षं (for मोक्ष) । G₁ प्राक्सते (for
 लभते) । T₁ फलात् (for परम्) (for क्रमात्) । — (L. 111) D₁ T₁
 पापानहं (for पाप्मापहं) । T₁ G₁ M₁ जपेत् (for लभेत्) ।
 — (L. 112) M₁ इमितं, some Mss. इत्यहं (for जपेत्) ।
 M₁ s₁ निर्मितम् (for 'संगितम्') । — (L. 113) G₁ M₁ s₁ देव-
 तेन्द (for देवताभ्यः) । G₁ पितृभिश्च (for 'पितरः') । — (L.
 114) स्वाहायै स्वधायै (by transp) D₁ G₁ s₁ च हृदये, M₁ s₁
 भवायुत्त, M₁ सवदिः (for नमो नमः) । — (L. 115) T₁ s₁ G₁
 भादायन्ते च (T₁ 'यान्ते' धारय (for 'त्र') । D₁ त्रिरावृतं, D₁
 त्रिरावृत्ति (for 'त्र') । — (L. 116) T₁ [ए]न (for [ए]वृत्) ।
 M₁ s₁ पूजितः (for 'तम्') । — (L. 118) T₁ G₁ s₁ M₁ मन्त्र
 जपितः, T₁ s₁ पितृपितरः (for 'त्र') । — (L. 119) T₁ M₁
 पित्र्यस्तु, G₁ s₁ पित्र्यं तद, M₁ पित्र्यं तं (for पित्र्याभ्यः) । T₁
 s₁ G₁ s₁ M₁ यत् (for 'ये') । — (L. 120) D₁ पतमान
 (for पठ्य) । T₁ पठमाने सदा धादैर (for 'त्र') । G₁ ब्रह्मचारिभिः

(for 'वादिभिः') । — (L. 121) T₁ लभेद्वान्यं, T₁ मयेदेवं (for
 जपे) । T₁ s₁ G₁ सदा मन्त्रममन्वितः (for 'त्र') । — (L. 122)
 T₁ शौर्वात्म- (for 'धं') । T₁ G₁ s₁ वर्धनम् (for 'त्र') ।
 — (L. 124) T₁ s₁ इमं मन्त्रं प्रवक्ष्यात् T₁ दास्यामि (for 'त्र') ।
 T₁ s₁ फलप्रदम् (for 'प्रद शुभम्') । — (L. 125) D₁ G₁ s₁ M₁
 अमूर्तिनां, T₁ s₁ G₁ s₁ M₁ 'तानां, M₁ 'निमान् (for 'तानां') ।
 T₁ s₁ M₁ च मूर्तानां (for 'मूर्तिमतां') । — (L. 126) M₁ s₁
 उदा (for सदा) T₁ M₁ s₁ प्यातिनां, T₁ G₁ s₁ M₁ पूजितानां
 (for प्यातिनां) । — (L. 127) T₁ s₁ विधि दे वै च (for 'त्र') ।

M₁ s₁ (for 'त्र') संजातिपुत्र (for जनिद्वंश्च) T₁ इत्यादीना
 जपेत्त्रिं (for 'त्र') । — (L. 130) T₁ s₁ पितृणां च मन्त्रद्वयं
 (for 'त्र') । — (L. 132) T₁ मन्त्रेण तु T₁ सप्तसा नुः, M₁
 गाढमन्त्रे (for नमस्येऽहं) । — M₁ om. (hapl) lines 133-
 136. — (L. 133) T₁ त्रिवृद्धेय, T₁ G₁ जनिद्वंश्च (for संजाति-
 पुत्र) । — T₁ s₁ after line 133, T₁ after line 140 :

4* एतच्च त्रिभिना युक्तं श्रीमान्पुत्रावृत्ताधिप ।
 — (L. 134) M₁ मूर्तानां (for सोऽहायै) । T₁ नमस्येयं
 (for 'मयेऽहं') । — (L. 135) T₁ युदाव (for यज्ञात्) । — (L.

प्रजापतेर्गंगां ब्रह्मः सोमाय च यमाय च । [135]
योगेश्वरेभ्यश्च सदा नमस्त्येऽहं वृताञ्जलिः ॥
नमः पितृगणेभ्यस्तु सप्तभ्यो ये च कीर्तिताः ।
स्वयंमुषे नमस्त्येऽहं ब्रह्मणे योगचक्षुषे ॥
एतदुक्तं च सप्तर्चं देवर्षिगणपूजितम् ।
पवित्रं परमं ह्येतच्छ्रीमद्रोश्रोत्रमेव च ॥ [140]
एतेन विधिना युक्तञ्चीन्वराल्लभते नरः ।
भक्त्या परमया युक्तः श्रद्धधानो जितेन्द्रियः ॥
सप्तर्चं तु जपेद्यस्तु नित्यमेव समाहितः ।
सप्तद्वीपसमुद्राद्याः पृथिव्या एकराड् भवेत् ॥
येन प्रोक्तस्तस्य फलो नमस्तस्मै स्वयंमुषे । [145]
महायोगेश्वरेभ्यश्च सदा सप्रणतोऽस्त्यहम् ॥
धर्तन्ते वितरस्नात देवानां दिवि देवताः ।
सप्तस्वेते स्थिता नित्यं स्थानेषु पितरोऽव्ययाः ॥
प्रजापतिमुता एते सर्वेषां तु महात्मनाम् ।
आयो गणस्तु योगीनां स नित्यो योगप्रधानः ॥ [150]
द्वितीयो देवतानां तु तृतीयो दानवादिनाम् ।
शेषास्तु वर्णिनां श्रेया इति सर्वे प्रकीर्तिताः ॥
पितृन्वीणाति यो भक्त्या पितरः प्रीणयन्ति तम् ।
यच्छन्ति पितरः प्रीताः प्रजा पुष्टिं तथैव च ।

स्वर्गमायुष्यमारोग्य यदन्यदपि वाञ्छितम् ॥ [155]
देवकार्यादपि मुने पितृर्गायं प्रशस्यते ।
देवतानां हि पितरः पूर्वमायतनं स्मृतम् ॥
ते सुप्रमादाः सुधीता लोकस्याप्यायनं परम् ।
स्थिरप्रसादाश्च सदा तात्रमस्वस्य भार्गव ॥

No 5

K₁ : N₂ ; V B D_a D_s D_r : s s T G 103
after 15 65 • K₁ : D_r after udhy 15

युधिष्ठिर उवाच ।

किमर्थं ब्रह्मदत्तस्य पूजनीया इवुन्तिना ।
अन्ध चकार गान्धेय ज्येष्ठ पुत्र पुत्र विभो ॥
त्रिरापिता गृहे चापि किमर्थं येन तस्य सा ।
चकार विप्रियमिदं तस्य राज्ञो महात्मनः ॥
पूजनीया चकारासौ किं सत्यं तेन चैव ह । [5]
एत मे सदाय सर्वं प्रब्रवीहि यथातथम् ॥

मीमा उवाच ।

शृणु सर्वं महाराज यथा वृत्तमभूत्पुरा ।
ब्रह्मदत्तस्य भगने तन्नियोध युधिष्ठिर ॥
काचिच्छकुन्तिका राजन्ब्रह्मदत्तस्य वै सती ।

136) T₂ योगेश्वरेभ्यश्च. T₂ योगिन्यश्चैव भूतभ्यो (for *)
— (L 137) M₁ हि, M₂ 'मि, M₃ 'तु (for च,
— (L 138) G₁ नमस्तुभ्य (for 'सेऽहं) — (L 139) T₂
परमं (for सप्तर्चं) T₂ M₁ सेवितम् (for पुत्रि) — T₂
om line 140 — (L 140) T₂ पितृ च (for पवित्र)
— (L 141) T₂ एतच्च (for एतेन) T₂ G₁ श्रीमान्मृत्यो
नराधिप. T₂ श्रीमान्कुर्याद्विजोत्तम (for *) — (L 143)
T₂ 4 सप्तदह (for सप्तर्चं) — (L 144) G₁ पृथिव्याम् (for
'व्या) — (L 145) D₂ स्वयं, G₁ M₂ स्वया (for तस्य)
— (L 146) T₂ G₁ नियतं (for सदा स) — (L 147)
M₂ अपि (for द्विर्) — (L 148) T₂ 4 सप्तद्वीपे (for
'सेने) G₁ च ये (for स्वया) — (L 149) G₁ सुता ये
ह, M₂ 4 सुता ह्येते, M₂ सुताना वै (for सुता एते)
— (L 150) T₂ योगिना परमो योगी (for *) T₂ स्वतिलो,
M₂ स नित्यं (for 'लो) — (L 151) T₂ तृतीयो यश्च
शमाम् (for *) — After line 151, T₂ 103

5** युगधर्ममनुप्राप्ता योगप्रधानुत्तरिय ।

— (L 152) T₂ क्षुधा (for शेषारतु) — T₂ 4 om. line
153-159 — (L 154) M₂ वितर (for 'र) D₂ G₁ 4
सस्ये, T₂ G₁ 4 प्रीतिं, M₂ तस्य (for प्रीता) — (L
155) D₂ स्वयं (for स्वर्गात्) M₂ आयुन्मया (for
आयुन्मय) M₂ 4 स्वर्गमारोग्यमायुष्य (for *) M₂ अपि
(for अपि) M₂ चेत्पितरम् (for वाञ्छितं) — (L 156)
M₁ 4 विसिच्यते (for प्रशस्यते) — (L 157) M₂ 4 आप्या
यन (for आयतनं) M₂ सर्वमाप्यायनं स्मृतम् (for *)
— (L 158) M₂ 4 विहिता (for सुधीना) M₂ 4 स्मृतम्
(for परम्) — (L 159) M₂ 4 परं स्थिरप्रसादाश्च (for *)
M₂ 4 नमस्वेह, M₂ 4 स्व च (for 'सह)

5

[Cf Udha. 12 13*, Jātaka No. 343 — (L
2) K₂ 4 D₂ 4 T₂ G₁ ज्येष्ठ (for ज्येष्ठं) G₁ स्वया
(for पुत्र) — (L 3) 3 4 D₂ T₂ 4 तस्य वैव (for
tran-p), T₂ चापि तस्य, D₂ D₂ G₁ चैव यत् T₂ 4 (for

सितपक्षा शोभशिराः सितपृष्ठा सितोदरी ॥ [10]
 सखी सा ब्रह्मदत्तस्य सुदृढं वदसौहृदा ।
 तस्याः कुलधयमभवद्गृहे तस्य नरोत्तम ॥
 सा सदाहनि निर्गत्य तस्य रामो गृहोत्तमान् ॥
 चचारान्मोधितोरिषु प्रत्यलेषु सर.सु च ॥
 नदीपर्वतकुडेषु वनेषु विविधेषु च । [15]
 प्रफुल्लेषु तडागेषु कद्धारसुसुगन्धिषु ॥
 कुमुदोत्पलकिलकसुरभीकृतवायुषु ।
 हससारसुप्रेषु कारण्डनरुतेषु च ॥
 चरित्वा तेषु सा राजमिशि कल्पित्यमागमत् ।
 नृपतेर्भजनं पार्थ ब्रह्मवत्तस्य धीमत । [20]
 राज्ञा तेन सदा राजनकथायोग चकार सा ॥

आश्रयाणि च सर्वाणि यानि वृत्तानि कानिचित् ।
 चरन्ती विविधान्देदान्कथयामास सा निशि ॥
 कदाचित्तस्य नृपतेर्ब्रह्मदत्तस्य कौरव ।
 पुत्रोऽभूद्वाजरादौल सर्वसेन इति श्रुत् ॥ [25]
 पूजनीया च ना तस्मिन्मृताण्डमथापि च ।
 तस्मिन्नाडं पुरा ह्येक शकलात्प्राकृतत्तदा ॥
 स्फुटितो मामपिण्डसु वाहुपादास्यसयुत् ।
 वध्रुवक्त्रश्चक्षुहीनो वभून् पृथिवीपते ।
 चक्षुःमातव्यभूयश्चादीपत्यश्रोत्यित्थश्च ह ॥ [30]
 अथ सा पूजनीया वै राजपुत्रस्वपुत्रयो ।
 तुल्यक्षेत्राधीतिमती दिवसे दिवसे तदा ॥
 आजहार सदा साय चञ्च्वा नृप फलद्वयम् ।

सा) — (L. 5) V 2 : G 4 तस्य (for तेन) — (L. 6) K 1 विप्र,
 N 5 V 1 : B D 5 G 4 शिष्य, T 1 : 4 G 1 : 4 ब्रह्मन् T 3 रात्र्य
 (for सर्व) D 2 एतास्मै सशपायिनिवि (for ") K 1 : 4 D 2
 D 4 T 1 : 4 G 1 प्रनुहति, K 2 प्रवीहि तु, N 3 V 1 : B D 5 D 2
 सर्वमुक्त्वा, D 1 प्रवीहि तु D 2 जीःम मूर्ध्नि T 2 (1 : प्रववीधि,
 T 3 तद्ववीहि (for प्रज) — (L. 7) K 4 D 2 : T 1 : 4 G 1
 श्युषु वृत्तं, D 1 श्युषु र व्य (for श्युषु सर्व) V 2 B D 5 इव
 राजन् (for महाराज) D 1 तदा (for पुन) — (L. 8) D 1
 युवने (for भं) — (L. 9) D 2 शत्रुनिना (for निन्ना)
 — (L. 10) K 2 शतपक्षा, N 3 V B Dn D 5 D 1 :
 T G 1 शशिपक्षा (for सित) D 2 शोभितगिरा (hy
 permetric), T 2 G 1 शोभितगिरा (for शोग) K 4
 G 2 शितिपक्षा शोभितगिरा (hypermetric) (for ")
 K 4 V 1 B Dn D 5 D 5 G 2 शितिपृष्ठा (for सित) T 2
 G 1 शितोदरी (for सित) K 2 : N 3 V 2 : B 1 : D 5 D 2 : 2 :
 T 1 G 1 शितिपृष्ठा शितोदरी (for ") — (L. 11) D 2 सा
 सखी (by transp) D 1 सुदृढा (for दृ) G 2 शाल (for
 बद्ध) — (L. 12) N 3 D 1 तु नोऽस्म D 2 च नोऽस्म (for
 कुलधयम्) B D 5 D 4 गृहे (for गृहे) — (L. 13) K 2 तदा
 (for सदा) D 3 निर्गम्य G 2 निर्गम्या (for ल) — (L. 14)
 D 1 चरि सा (for चरिषु) T 3 शारदलेषु (for पञ्च) K 2
 V 1 B 3 : D 3 T 2 G 1 : 3 सरिसु (for सरसु) — (L.
 15) K 2 सवतेषु N 2 Dn D 5 : G 2 निविषेयु (for विविधेषु)
 — (L. 16) D 2 तडागेषु, T 2 G 1 : 3 तडागेषु (for तडा
 गेषु) K 4 : N 3 : V B D 5 D 2 : 4 : T 2 G 1 कद्धारिषु Dn
 नैस D 2 सखद्धार (for कद्धारसु) T 1 G 1 कद्धारसुसुगन्धिषु
 (for ") — G 1 om lines 17-18 — (L. 17) V 1 (marg
 as above) सौतमी (for सु) N 2 V 1 शारिषु, D 1 चण्डु

(for तु) Dn om line 18 — (L. 18) K 1 : N 5 V 1 D 1
 -बुधेषु B 2 T 2 मसुध, D 2 सुकेयु (for -बुधेषु) K 2 -बुधेषु
 (for स्नेषु) — (L. 19) T 2 सवते (for तेषु सा) V 2
 शारद (for सा राजन्) N 3 V 1 शारदत्वा च सा शारद
 (for ") G 2 कान्विल्यम् (for कल्पि) — (L. 20)
 K 2 G 1 प्रासा Dn D 2 D 2 T 2 : 4 G 4 माय (for
 पार्थ) — B om lines 21 22 — (L. 21) K 2 तदा (for
 रुदा) D 2 वार्ता (for चारा) — (L. 22) K 2 D 2 दृष्टानि
 (for सवणि) N 3 V 1 : B (marg as above) दृष्टानि (for
 वृत्तानि) — (L. 23) N 3 B 3 : D 2 T 1 : G 1 : 4 चरित्वा
 (for चरन्ती) B 3 G 2 तानि सा T 2 पञ्जरे (for सा विधि)
 — (L. 24) K 2 V 3 : Dn D 1 : 4 : 5 T 2 G 2 : 3 इति
 विभुत, D 2 इति स्रुत (for इति श्रुत) N 3 शर्वसेनति
 विभुत D 2 निवृत्तसेनति विभुत (for ") — (L. 26) K 1 :
 N 3 V 1 : Dn D 1 : 3 T 1 : 4 G 1 शय, K 2 : 4 D 4 शयि
 (for च) T 2 शयिष्ये (for सा तस्य) V 1 Dn D 2
 T 1 : 4 G 1 प्रास्त T 2 मास्त (for प्रस्तुत) T 2 प्रास्ताण्डद्वय
 तथा (for ") — (L. 27) V 2 शपटे T 2 G 1 : 3 शके, T 2 G 2 :
 काल (for नदी) K 2 पुरो, V 3 तथा (for पुता) K 2 V 1
 [श, षडे] D 5 [श, षडे] D 5 [श, षडे] (for [श, षडे]) T 2 तथा मय्य
 तथा शके, T 2 तद्वचनमभवत्तत् (for ") K 2 D 2 T 2 शक्या
 नात् Dn D 2 तच्छि G 2 शकल (for शकलान्) — (L.
 28) D 2 दृष्टितो (for दृष्ट) G 2 विदस (for विदस) K 1
 Dn D 2 : 5 T 1 : G 1 : 3 बद्ध, D 2 ह्य (for वाहु) T 2 :
 -पादेषु (for -पादायम्) — (L. 29) K 2 D 1 चार, T 1 : G 2 :
 चक्र (for वक्षु) K 2 D 1 -वक्षुर् (for वक्षुर्) D 2 बभूव
 पश्चात्प्रसंगो (for ") T 2 G 2 बभूव भरतर्षभ (for
 ") — (L. 30) D 1 दत्त, T 2 पश्य (for पश्चात्) V 1 -सा, T 1

अमृतस्यादु सदृशं सर्गसेनतनूजयोः ॥
 स थालो ब्रह्मदत्तस्य पूजनीयामुतश्च ह । [30]
 ते फले भक्षयित्वा च प्रथुकी तो मुदा युते ।
 अभूता नित्यमेवेह स्वदता चेन ते फले ॥
 तस्यां गतायामथ च पूजनीया सदाहनि ।
 शिशुना चटकेनाथ धाम्नी तं तु शिशुं नृप ।
 तेन प्रब्रीडयामास ब्रह्मदत्तात्मजं सदा ॥ [40]
 नीडात्तदा समादृष्य पूजनीया गता यदा ।
 ब्रीडता राजपुत्रेण वदाचिषटकः स तु ॥
 निगृहीतः कंथराया शिशुना दृढमुष्टिना ।
 दुर्भङ्गमुष्टिना राजत्रसून्सथस्वजीजहत् ॥

त तु पञ्चत्वमापन्न व्यात्तास्य वालघातितम् । [45]
 कथचिन्मोचित दृष्ट्वा नृपतिर्दुःखितोऽभवत् ॥
 धाम्नी तस्य जगहँ ता तदाधुपरमो नृपः ।
 तस्यै शोभान्वितो राजा शोचस्त चटक नृप ॥
 पूजनीयापि तत्काल गृहीत्वा तु फलद्वयम् ।
 ब्रह्मदत्तस्य भयनमाजगाम वनेचरी ॥ [50]
 अथापश्यत् चागम्य गृहे तस्मिन्नराधिप ।
 पञ्चभूतपरित्यक्त ज्ञान त स्वतनूद्वयम् ॥
 मुमोह दृष्ट्वा स्वं पुत्र पुन सन्नामथालभत् ।
 लब्धसज्ञा च सा राजन्विललाप तपस्विनी ॥
 ननु त्वमागता पुत्र वाञ्छन्ती परिसर्पति । [55]

च (for ह) G₁ स्फुरत्पक्षोयित्व ब्रह्म (for ^h) — V₂ repeats line 31 after line 35 — (L 31) D₃ तनूजयो (for स्वपुत्रयो) — (L 32) K₂ V₁ Dn₁ D₁ D₁ s T₁ G₂ तुल्यरेवेहा (for हात्) T₂ अधिप्रतीनियुक्ताभूद् (for ^a) N₂ V₂ s B D₃ D₁ G₁ 5भवत् D₂ नृप, T₁ तथा (for ^a) D₃ दिवसैर्दिवसेत्या (sup loc 'दा) (for ^a) — (L 33) K₁ B₂ (marg) सदा चेत T₂ s G₁ सदा प्राप्तं, G₁ सदा सायं (for सदा माय) V₂ s B Dn₁ D₃ D₁ s T₁ [अ]मृत, D₂ T₁ G₁ s चूत, T₂ नृप (for नृप) — (L 34) D₂ अमृत (for ^a) N₂ V B₃ D₃ G₁ स्वाद (for स्वाद्) N₂ D₃ G₁ अमृतास्वादमदहा (for ^a) D₁ s निवचनेन, T₁ s G₁ s नृपस्यु (for सर्वदेन) — (L 35) V₂ B D₃ पूजनीयामेकश्च ह (for ^a) — (L 36) K₂ G₂ मुदान्वितो, D₂ मुदा हती (for मुदा युते) K₁ s Dn प्रथुकी प्रीतमानसी (for ^a) — (L 37) K₁ s D₂ स्वदता, K₂ स्वदित्वा N₂ V₂ स्वदता, V₂ अदत्त (for स्व^a) V₂ V₁ स्वादत्वात्फलयोग्यो, B₂ s D₂ s मुक्त्वा चैवाद्ये फले, D₂ s भावा चैव तु ते फले, Dn D₃ G₁ स्वा D₂ स्व देता सी च ते फले, T₂ प्रवृद्धा च नराधिप T₂ प्रवृद्धा चेह ते फले (for ^a) — (L 38) V₂ पूजनीया वै (hypermetric), (for ^a) — (L 39) K₂ [अ]स्य, B D₃ [इ]ह, D₁ [पु]व [अ]हनि — (L 39) K₂ [अ]स्य, B D₃ [इ]ह, D₁ [पु]व (for [अ]थ) V₂ तं, D₂ नृ (for तु) D₂ शिशुर् (for [अ]थ) Dn₁ नृप (for नृप) — (L 40) Dn₂ तदा, D शिशुं Dn₃ नृप (for नृप) — (L 40) Dn₂ तदा, D तथा (for सदा) Dn₁ T₂ G₁ ब्रह्मदत्तात्मजम् (Dn₁ 'त स' दा) तथा (for सदा) Dn₁ T₂ G₁ ब्रह्मदत्तात्मजम् (Dn₁ 'त स' दा) — (L 41) K₁ V₁ s Dn G₂ सत्य चात्मजम् (for ^a) — (L 41) K₁ V₁ s Dn D₁ s T G ब्रीडात्समा (K₁ नीड समा, V₂ नीडात्तु सा) ह्यथ त (K₂ s G₁ य s G₁ स) दा (for ^a) K₂ (marg as above) गता सदा K₂ T₁ गता तदा, I Dn₁ कृता हत

D₃ (marg as above) सुतं यदा, D₂ यदा गता T₂ यदा तथा, T₂ s गता तत, G₁ s यदा तदा, G₁ कृता सदा (for गता यदा) — (L 42) T₂ s G₁ ब्रीडित्वा (for ब्रीडना) D₂ चामेकस्य (for चटक स) K₂ कदाचिचट कामुतः (for ^a) — (L 43) V₂ B D₃ मुहीत कथरा पीड्य (for ^a) D₂ शिशुना शिशुपरज्यती, T₂ G₁ s 'ना दुर्भेण इ, G₂ ना विनिपातित (for ^a) — (L 44) D₁ निर्भय, T₂ मष्टि (for दुर्भङ्ग) T₂ G₁ मुष्टिना राजपुत्रेण, G₂ मुष्टिना निहयो राजन्, G₂ स मुष्टिना हतो राजन् (for ^a) D₂ [अ]जीहरत् (for जहत्) K₁ तस्याप्यथमापीदरत्, K₂ तनयस्त्वमजीजहत्, K₃ अत्रस्यैव समाहरत् (for ^a) — (L 45) D₁ T₂ यानि नम T₂ G₁ यानितम् (for 'दा') D₂ व्यात्तास्यै बालक तदा, D₂ G₂ s स्यक्त (G₂ पत्रा, G₂ s व्याता) ह्यै ब्रह्मवादेनय (for ^a) — (L 46) B₂ मोहित, G₂ मोक्षिणं (for मोक्षिणं) — (L 47) K₂ B₂ D₁ s नृप, B₂ D₂ 5भवत् (for नृप) — (L 48) B₂ s (marg) D₂ D₃ T₁ G₁ s राजन् (for राजा) K₂ म (for त) K₁ s Dn D₂ T₁ G₁ सदा, V₂ D₃ G₂ नृप (for नृप) K₂ D₃ क्षीचन्य च (D₂ स शोचश्चटक तदा (for ^a) — (L 49) T₂ G₁ s लकले (for ले) G₂ गृहीत्वा साम्भरेचरा (for ^a) — (L 50) N₂ s V₁ s D₂ वनेचरा (for 'चरी) V₂ P₁ D₂ G₂ s आजगामाम्भरेचरा, B₂ s D₂ सा जगामाम्भरेचरी (B₂ 'रा) D₂ आजगाम च श्वेचरी T₂ G₁ आपहाराम्भरेचरा (for ^a) — T₂ G₁ read lines 51 52 after line 54 — (L 51) K₁ D₂ s (sup loc) [आ]गत्य (for 'स्य) K₂ Dn D₂ T G₂ s 5 अपारपश्यत्समा (T₂ G₁ 'या) गत्य (T₂ 'स्य), V₂ B D₃ D₂ s G₂ s 'सदा गत्य (D₂ D₃ G₂ s 'स्य), D₁ corrupt (for ^a) V₂ B₂ s D₂ गृहे (B₂ स च) भासिन् (for गृहे तं) K₂ नराधिप D₂ 'ते (for 'व) — (L 52) K₁ V B₁ Dn D₂ s T₂ s G₂ s श्राव्यं त K₂ s 'स्यै, D₂ s शोचन्ती, D₁ s शोचन्ती,

कुम्भादुत्सृज्याणि अन्वत्कलय गिरा ॥
 व्यादितास्यः क्षुधार्तश्च पीतेनास्येन पुत्रक ।
 शोणेन तालुना पुत्र कस्मादथ न सर्पसि ॥
 पक्षाभ्यां मां परिष्वस्य ननु चञ्चलापि चाप्यहम् ।
 चीचीकृवीति वाशन्त त्वामद्य न शृणोमि किम् ॥ [60]
 मनोरथो यस्तु मम पश्येयं पुत्रकं कदा ।
 व्यात्तास्यं वारि याचन्तं सुकृत्यक्षं ममापतः ।
 स मे मनोरथो भ्रमन्त्वयि पञ्चत्वमागते ॥
 बिलप्यैरं बहुविधं राजानमथ सात्रवीन् ।
 ननु मूर्धाभिपित्स्वयं धर्मान्वेत्ति सनातनाम् ॥ [65]
 कथं ममानेन सुतं धात्र्या धातितवानसि ।
 स्वपुत्रेण समाह्वय्य क्षत्रियाधमं जंस मे ॥

ननु नून धृता तेऽभूदियमाहिरमी क्षुतिः ।
 शष्पागतः क्षुधार्तश्च शत्रुभिश्चाप्युपहृतः ।
 चिन्तोपितश्च स्वगृहे पातत्र्यः सर्वतो भवेत् ॥ [70]
 अपालयन्नरो याति कुम्भीवाक्मसक्षयम् ।
 कथमस्य हनिर्वैवा गृहन्ति विवरः स्वधाम ॥
 एमुमुखा महाराज द्रप्रधर्मगता सती ।
 शोकानां तस्य बालस्य चक्षुषी निर्दिभेव सा ॥
 कराभ्या राजपुत्रस्य तवसवक्षुरस्फुटम् । [75]
 हृत्वा चार्थं नृपमुतमुत्पात ततोऽन्वयम् ॥
 अथ राजा भुत दृष्ट्वा पूजनीयामुत्राच ह ।
 निशोका मय कल्याणि कृत ते भीरु शोभनम् ॥
 गतशोका निवर्तस्य अजर्यं सस्यमस्तु ते ।

D₂ व्यात्तास्य, D₃ G₂ त्व तः G₃ विपत्रं (for शाव त) D₃ ननुहृदम्, D₃ T₁ भवम् (for 'हृदम्') T₁ G₁ शव हस्तासन्, हृदम् (for ⁶) — (L 53) h. N₂ s V B D T₁ s G₂ s तं (for हृ) V₂ B D₃ चापि मूला (for पुत्र पुन) K₂ [अ]रुपत् (for 'भय') — (L 54) T₂ G₁ तदा (for च सा) D₃ तर हिवती (for हृ) — Before line 55, Mes jms पूजनी योवाच — (L 55) K₁ सदा, K₂ V₁ s B₃ D₃ D₃ D₃ T G₂ s न तु, K₃ तदा (for ननु) G₁ सुवर्णी (for पादन्ती) T₁ s स्ववर्ती (T₁ सांचन्ती) परिस्पर्से (for ⁶) — (L 57) K₂ व्याधितश्च, B₁ D₃ व्याहृत्साय, D₁ व्यादितास्यं (for 'स्य') G₂ s ननु (for च) D₃ ज्ञानता, T₂ दहेन (for पतित) — (L 58) D₁ शोणिष्ठा (for शोणेन) N₂ T₁ शिरसा (for तालुना) D₃ P. T₁ कथम् (for कस्माद्) D₂ अथ (for अथ) T₁ [अ]गं (for न) — (L 59) V₂ B D₃ पक्ष्या वा (for पक्षाभ्यां) V₂ परिष्वस्य (for 'व्यस्य') K₂ s ननु; K₃ न तु, D₂ तनु (for न तु) K₂ B₁ s (marg) s D₃ D₃ D₃ s T₁ G₂ s पासामि, T₂ G₁ पश्यामि (for चञ्चलापि) D₂ न नु बालसि चाय ह, D₁ चन्तु चञ्चयापि चाप्यहम् T₂ ननु चापि समाह्वयम् — (L 60) V₁ D₃ विषी, D₃ विषी, T₁ s G₂ s चीची, T₂ निवि (for चीची) K₂ D₃ D₃ कृची, D₂ कृती (for कृची) N₂ V₁ रासन्त (for वाशन्त) T₁ चीची क्षुतिनास्य त, G₁ द्विगि चीचीन्तृजति वाद्यस्या (sic) (for ⁶) V₁ s B D₃ [अ]हम् (for किम्) — (L 61) K₂ V₂ B₃ G₁ तदा (for कदा) — (L 62) V₂ T₁ परि, D₃ द्वारि (for वारि) D₃ मुक्त्वा (for याचन्ते) K₃ च्या चान्य वाभिधावन् (for ⁶) V₂ ममन्तत (for ममा मत) — (L 63) D₁ T₁ इयं (for स्वयि) — (L

64) T₂ वेत्ति धर्मान् (by transp) N₂ B₃ D₃ T₂ G₂ s सनातनाम् (for 'नात्') K₂ N₂ V₁ s B₁ D₃ D₃ s T₁ s G₂ धर्म वेत्ति सनातनाम् (for ⁶) — (L 66) D₂ s अयथा मम, D₂ s अथ मम, D₂ T₂ G₁ सप्रमाणम् (for ममानेन) K₂ अयथा मम सुते, N₂ कथ मम सुतश्चापि, N₂ V B D₃ T₁ s G₂ s अथ कमान्यम सुते (for ⁶) D₂ पासाद् (for धात्र्या) D₃ पुत्रेण इतवानसि (for ⁶) — (L 67) D₃ मम भीडात् (for स्वपुत्रेण) K₂ N₂ s V₁ s D₃ D₃ s s T G तव पुत्रेण चाहृत् (K₁ [inf] in) चाक्षिप्य, D₂ वा मूष (for ⁶) — (L 68) K₂ s N₂ V₁ s D₃ D₃ s s न तु, V₂ B D₃ D₃ s T₂ s G₂ s न नु (for ननु) K₂ s पृथम् (for हृयम्) N₂ आदिरमा (for 'सी') — (L 69) Line 69^a hypermetric. N₂ व्यादितास्य, D₂ जरापर्य, T₂ रक्षणापि (for शरणागत) G₂ क्षयादेव (for हृषा) V₂ B₃ s D₃ [अ]भिदुन (for [व]र्) — (L 70) N₂ ज्ञानत्र्य (for वा) K₂ D₃ D₃ सर्वदा, K₃ तत्पते (for सर्वतो) N₂ V₂ D₃ (sup inf) भगन् (for भवेत्) T₂ पालनीय तदा भवेत् (for ⁶) — (L 71) D₃ अशयायन् (for 'स्यम्') K₂ न सशय (for अशयायम्) D₂ कुम्भीवाके न सशयम् (for ⁶) — (L 72) K₂ अस्पृश्य (hypermetric) (for सस्य) V₂ B D₃ न चक्ष्य देवा गृह्णन्ति (for ⁶) V₂ B D₃ हविर्न (for गृह्णन्ति) G₂ यदा (for स्वधाम) — (L 73) T₂ तदा राजन् (for महाताप) K₂ T₂ दशधर्म, K₂ D₂ दशधर्म, D₂ श्रेण, T₂ पक्षि, G₂ दशधर्म (for दशधर्म) — (L 74) N₂ om from बालस्य up to हान (in line 74) T₁ s G₂ h (for सा) D₂ चक्षुषिर्निविदे तदा (for ⁶) — (L 75) D₃ चक्षुषी प्रास्वृत्तत, D₂ तव सचापि सव्यम्, G₂ चक्षुषी स्फुटम् (for ⁶) — D₃ om

सुमं मत्त प्रमत्तं वा चातयन्ति रिपु नराः ।
 विषेण वह्निना वापि शस्त्रेणाप्यथ मातया ॥
 नैव शेषं प्रकुर्वन्ति पुनर्वैरभयाश्रया ।
 चातयन्ति समूलं हि श्वत्सेमासुपमा नृप ॥ [110]
 शत्रोः शेषमृणाच्छेष शेषममेश्व भूमिप ।
 पुनर्वैरैर्न समूय तस्माच्छेषे न शेषयेत् ॥
 हसते जल्पते वैरी एकपात्रे च भुञ्जते ।
 एकासनं चारोहति स्मरते तत्र किल्बिषम् ॥
 कृत्वा सवन्धकं चापि विश्वसेच्छुष्णा न हि । [115]
 पुलोमान जघानाजौ जामाता सञ्चतक्रतुः ॥
 निधाय मनसा वैर श्रिय वच्चीह यो नरः ।
 उपसर्पेन न प्राञ्जः कुञ्ज इव लुब्धकम् ॥
 न चासत्रे निरस्तस्य संवरे वर्धिते रिपौ ।

पातयेत् समूलं हि नदीतीर इव द्रुमम् ॥ [120]
 अस्मिन्नाहुञ्जर्षि प्राप्य नोनतोऽस्मीति विश्वसेत् ।
 तस्मात्प्राप्योल्लङ्घि नश्येद्यथा प्राजारकीटकः ॥
 इत्येता उन्नतोगीता गाथा धावां विपश्चिता ।
 कुर्वता चात्तरक्षार्थं नरेण पृथिवीपते ॥
 मया च किल्बिष तुभ्य प्रयुक्तमतिदारुणम् । [125]
 पुत्रमन्धं प्रकुर्वन्त्या तस्मात्तो विश्वसे त्वयि ।
 एवमुक्त्या प्रदुद्राव तदाकाशे पतंगिनी ॥
 इत्येतत्ते मन्याख्यात पुराभूतमिदं नृप ।
 ब्रह्मदत्तस्य राजेन्द्र यद्भूतं पूजनीयया ।
 श्लाघ च पृच्छसे यन्मा युधिष्ठिर महामते ॥ [130]

आहूँ (for रौद्र) G₂ गुरुराज्ञाङ्कुरिभूत्वा (for ") G₁ सरि
 वदे (for सर्दा') K₂ T₂ G₂ रिपुम् (for रिपु)
 D₂ क्षणं सधीयते रिपुम् (for ") — (L 104) G₂ वरनी
 कम् (for 'क) K₁ V T₁ मूलम् (for मूल) K₂ 3
 N₂ 3 B₁ 3 Dn D₁ 4-6 T₁ G₂ 2 पश्चात्सुलानि कुर्वन्ति
 (for ") — (L 105) K₁ V₂ B₁ D₁ 2-5 T₂ 2 अद्रौह (for
 'ह) — (L 106) D₂ विधामति युधि पश्चात् (for ")
 K₁ 2 4 N₂ 1 D₁ 4 उपायैव स पा' K₂ सुपा'यिव, K₂ दृष्ट पत्येन
 पार्थीका (for ") — (L 107) D₁ 2 निशि, D₂ पुन (for
 मन्) K₂ T₁ सुप्त प्रमत्त मत्त वा (for ") K₂ नरे नृपा (for
 रिपु नरा) — (L 109) K₁ 2 4 N₂ 3 V₂ 3 Dn D₁ 2
 3 0 T G च, K₂ D₁ [अ]व (for [ए]व) G₁ 2 2 प्रवक्ष्यान्वि
 (for प्रवृत्तन्ति) — (L 110) D₁ 2 पापयन्ति (for पा')
 V₂ समुच्चयि (for 'ले हि) — (L 111) K₁ 2 3 (marg)
 N₂ 2 3 V B Dn D₂ D₁ T₂ 3 4 G क्रतु, K₂ शस्त्र (for
 शस्त्रे) D₂ शत्रुदोषशुद्धोष, T₂ शत्रुदोषशुद्धाना च (for ")
 T₂ 4 4 G तथैव च (for च भूमिप) — (L 112) V₂ B₁ 2
 D₂ D₂ वर्धति (for वर्धत) D₂ सहाय D₁ समुत्सा' (for 'य'
 D₂ कारयेव (for शेष') — (L 113) D₂ D₂ T₂ G₁ 3 3
 पात्रयु (for पात्रे च) K₂ Dn D₂ 3 भुजकि च (for च
 भुञ्जते) D₂ पात्रे चैकत्र गुञ्जते (for ") — (L 114) K₂
 D₂ रोहन्ति, D₂ रोहेत, T₂ G₁ 4 [आ]रुहति (for [आ]रोहति)
 D₂ आरोहेवासनं चैक, T₂ पकागपममारुच (for ") B₁
 स्मरति, D₂ 'तिन (for 'ते) K₁ तत्र, D₁ (sup lin as
 above) तस्य, D₂ च स (for तत्र) — (L 115) V₂ सप्त
 न्यकार, B₁ निधक (for 'न्धक) — (L 117) N₂ 3 V₂
 विश्वाय वैर मनसा (for ") N₂ साधव, V₂ मानव (for

यो नर) G₂ श्रियवर्णीह यो नर (for ") — (L 110) K₁
 Dn D₁ T₁ व, D₂ द्रि (for वि) T₂ G₁ 3 न वासने
 'निरस्तस्य (for ") K₁ चाहते (for वापिते) D₂ वैरे
 स्वयन्ति रिपौ (for ") — (L 120) K₁ N₂ V₂ चात
 येच, D₂ पातयेत् (for 'च) K₁ N₂ V₂ B₂ (marg as
 above) 2 Dn D₁ (sup lin as above) 2 D₂ T₂ 3
 G₂ 3 नदीरय, K₂ नदीरयम्, V₂ B₁ D₂ 'तीरम् (for 'तीर'
 — (L 121) K₂ D₂ T₂ G₁ 3 3 साधमेव (for 'ति') K₁
 वीरसस्मीति नाशसेत् (for ") — (L 122) N₂ T₂ पश्येद्,
 B₂ प्राप्य (for नश्येद्) K₂ 3 D₂ 3-5 T₂ G₂ प्राणा' K₂ 'का'
 रमित कीटक, K₂ N₂ 3 3 V Dn D₂ 3 T₂ 3 G₂ 3 3 मा' K₂
 T₂ G₂ प्र'वार इव की', T₂ G₂ प्रवरा इव वरिदना (for ")
 — K₁ reads line 123 on marg — (L 123) T₂ G₂ 3
 ता मायान्वा, G₂ सापाश्रापि (for साया धावा) — (L 124)
 N₂ V B 3 Dn D₂ 3 T G रक्षा वै (for रक्षार्थं) D₂
 तले (for -पते) — (L 125) T₂ मा सुची, G₁ 3 3 मा
 साच, G₂ मया यत् (for मया च) D₂ कृतम् (for किल्बिष)
 — (L 126) K₂ ततो मो रथ्यते मयि, D₂ 3 3 तस्मात्तो तुभ्यमे
 (D₂ 'त' मयि T₂ तस्यान्मयि न विश्वसे (for ") — (L
 127) K₂ 3 D₂ G₂ [आ]कार (for 'ते) — (L 128) K₂
 इत्येतन्मे, K₂ एतत्ते तु V₂ D₂ इत्येतत्तु, Dn₂ एतस्य (for
 इत्येतत्ते) B₁ भूतयन्म, T₂ पुरातनम् (for 'भूतम्) — (L
 129) D₂ 3 T₂ G₂ 3 यद्भूतं, T₂ शरणं (for शरणम्) D₂
 T₂ G उक्त (for वृत्त) — (L 130) T₂ G₂ 3 पृच्छसे (for
 'से) T₂ G₂ धर्म (for यन्मा) D₂ वर्पे मां पृच्छसे त्वे (for
 ") K₂ तद्वक्ष्यामि (for युधिष्ठिर) T₂ महापुत्रे (for 'मते)

No 6

K₂ & N₃ & V B (B₂ after 320*) D T G
M₂ G (ed) ins after 21. 10 K₁ after
22. 1** K₂ after adhy. 21

जनमेजय उवाच ।

गन्धर्वी उर्वशी देवी राजान मातुपं चयम् ।

देवानुत्सृज्य संभ्राता तन्मे ब्रूहि बहुश्रुत ॥

वेशंपायन उवाच ।

ब्रह्मशापाभिभूता सा मातुपं समुपस्थिता ।

ऐलं तु सा वरारोहा समयत्समुपस्थिता ॥

6

K₁ reads lines 1-2 for the first time after 21 10

— (L 1) Dn D₂ & T₁ गान्धर्वी, D₃ गन्धर्वी (for 'र्वी')
V₂ D₃ & चोर्वशी, T₁ सु* (for उ*) B₁ गान्धर्वी मातुपी
देवी, D₂ & गन्धर्वा चोर्वशी देवी (for *) D₃ जानन्ती (for
राज्ञपं) — (L 2) K₁ उ (for सु) K₂ D₂₋₃ & T
G₂₋₃ नो (for मे) — After line 2, K₁ ins

1** शुक्रोर्वशीन्मभवने गीयमान मुरापिगा ।
उद्विक्तकमुपेयाय देवी सारदारदिना ॥
स तां विलोक्य नृपनिर्हर्षिगोफुल्ललोचन ।
उवाच स्मरुष्या वाचा देवीं हृष्टवत्सुह ॥
स्मगत ते वरारोहे आस्तवा करवाम किम् । [5]
समस्त भया सार्प रतिनीं शाश्वती समा ॥

[= (var) Bhagavata P, 9 14 16, 18, 19]

— (L 3) K₂ Dn T₂ मातुप समपद्य (for *) — K₂ &
B₂ T₂ & om (hapl) line 4 — (L 4) V₂ मातुप, G₁
विपयाव (for सम) — After line 4 D₂ & ins

2** एवं सा सुपिता तत्र शापस्तान्मभिमप्यति ।
— (L 5) K₂ आत्मान (for आमान) V₂ मोक्षाय (for
'क्ष') — (L 6) B₁ & D₂ G₂ सवामाया (for 'याय')
— After line 6, K₁ ins

3** एतावुत्पत्नी राजस्यासौ रक्षस्व मानद ।
सरंभे भवता साकं श्वाय क्षीगं वर हृत् ॥
[= Bhāgavata P, 9 14 21]

— (L 7) K₂ T₁ बद्धामि, G₁ बद्धी प्र (for बद्धी
च) — (L 8) K₂ B₂ D₂ & G₂ वृत्तायस्, N₂ B₂
(marg) D₂ माया (for 'मात्रे') K₂ T₂₋₃ G₂ & सदा
हार, K₂ समा* (for सदा) — (L 9) V₂ यस्व (for
यदि) D₂ T₂ G₂ मे; D₂ तु, G₁ हृत् (for ले) K₂ N₂

आत्मनः शापमोक्षार्थं समर्थं सा चकार ह । [5]

जनमदर्शनं चैव सवामायाश्च मेधुनम् ॥

श्री मेपौ शयनाभ्यासो सदा बद्धी च तित्पतः ।

घृतमारं तथाहारः कालमेकं तु पार्थिव ॥

यद्येव नमयो राजन्यान्काल च ते हृदम् ।

तान्काल तु यत्स्यामि घृतः समय एव न ॥ [10]

तस्यास्त समर्थं सरं स राजा समपालयत् ।

एवं सा वसते तत्र पुत्रव्यसि भागिनी ।

वर्षाण्यथैकपट्टिं तु तद्भक्त्या शापमोहिता ॥

उर्वश्या मातुपस्याया गन्धर्वाश्चिन्तयान्मिता ।

V₂ & B₂ & Dn D₂ D₃ & T₂ & G₂ M₂ हृद, N₂ घृदम्
(for हृदम्) D₂ & स्वया सपालयते महान् (for *) — After
line 9, D₂ & ins

4** तदा तवैव सयौगो मया सह भविष्यति ॥
तावकालं करिष्यामि यावदेवं करिष्यसि ।
एव ते समयो राजन्स्य तु तत्र घृते कृत ॥

[(L 1) D₂ नृत्वा (for तत्र) — (L 2) D₂ तु वस्यामि
(for करिष्यामि) D₂ अत्रिष्यति (for त्रिष्यति) — (L 3)
D₂ न* (for हे)]

— (L 10) V₂ D₂ D₂ D₂ G₂ च वक्ष्यामि, T₁ G₁ तु मिष्टे
यम्, T₂ वसिष्यामि (for तु वक्ष्यामि) K₂ & N₂ & V₁ B₂
(marg) Dn₁ D₂ & s- & T₂ G₁ & s M₂ स्वत्त D₂ सया,
T₁ G₁ सत T₂ & स्यन् (for कृत) T₁ म, M₂ च (for
न) — (L 11) K₂ D₂ G₂ स (K₂ तु) राजा पर्वपालयन् ;
B₂ & स राजा प्रलया* (for *) — After line 11 K₂ ins

5** रागायत् ।

अदो रूपमदो भावा नरलोकेधिमोहनम् ।

को न सेवेत मनुजो देवीं श्वां स्वयमाताम् ॥

[= Dhāgavata P, 9 14 23]

— (L 12) D₂ रमते, M₂ दाचते (for वसते) K V₁ &
D₂ s- & T G भागिनी (for भागिनी) — (L 13) K₂ N₂
(marg) Dn D₂ D₂ T₁ [प्रेक्षितं, T₂ & (marg) (for
'अधिकः') K₂ पट्टि सा, V₂ B₁ D₂ T₁ G₂ & पट्टिस्तु; B₂
G₂ पट्टि च, (for पट्टि तु) K₂ B₁ & D₂ D₂ T₁ सवना,
Dn₁ D₁ नृत्वा T₂ & सृज्या (for तद्भक्त्या) G₂ क्षाम
(for शाप) — (L 14) G₁ उर्वश्या मातुपस्याया (for *)
— After line 14 K₂ ins

6** अपत्रयत्सर्वीरिभिन्ने गन्धर्वान्प्रवीणतः ।
उर्वशीरहितं मद्राभारतं नागिदाभने ॥
[= Bhāgavata P, 9 14 25]

— T₁ G₁ om. the ref — (L 15) D₂ चिन्तय स्वं; D₂

गन्धर्वा उचु ।

चिन्तयथ्व महामाया यथा सा तु वरद्वना । [15]
समागच्छेत्सुन्दरानुर्गम्य स्वर्गभूषणा ॥
नतो विन्वायमुनांम तद्ग्राह यदता वरः ।
मया तु समयस्ताभ्या क्रियमाणः धृत पुरा ॥
व्युत्क्रान्तसमय सा वै राजान त्यक्षते यथा ।
वदह वेद्यक्षेपेण यथा भेत्स्यत्यसो नृपः ॥ [20]
ससहायो गमिष्यामि युष्माक कार्यसिद्धये ।
एमुक्त्वा गतस्तत्र प्रतिष्ठान महायशा ॥
निशायामथ चागम्य मेपमेक जहार स ।
माववद्वर्तते सा तु मेपयोश्चारुहासिनी ॥
गन्धर्वागमन ज्ञात्वा शापान्त च यशस्विनी । [20]

राजानमनवीत्तत्र पुरो मेऽहियतेति सा ।
एमुक्त्वा विनिश्चित्य नमो नैमोदतिष्ठत ।
नम मा द्रक्ष्यते देवी समयो वितथो भवेत् ॥
ततो भूयस्तु गन्धर्वा द्वितीय मेपमादवु ।
द्वितीये तु हृते मेपे षेल देव्यप्रवीदिदम् ॥ [30]
पुरो मे हियते राजन्ननाथाया इय प्रभो ।
एमुक्त्वावदोत्थाय नमो राजा प्रधावितः ॥
मेपयोः पद्मन्विच्छन्नामन्धर्वैर्विपुदप्यथ ।
उत्पादिता सुमहती यथा तद्भवन महत ।
प्रकाशित वै सहसा ततो नममयैक्षत ॥ [35]
नम दृष्ट्वा तिरोभूता गन्धर्वा ह्यगमद्विषम् ॥
उत्सृष्टौ चोरणौ दृष्ट्वा राजा गृह्यागतो गृहम् ।

* गह्व (for 'गध्व') — (L 16) N̄s V̄s आगच्छति (for समागच्छेत्) Ks. सर्व (for स्वर्ग) Ks + Dn Ds 3-4 Ts (G1-3 s भूषणम् (for 'भा') — Before line 17, Gs ins वैशपायन — (L 18) Ts Gs नियमाय (for 'नाय') — (L 19) V1 स्युहाव T1 स्युद्धि, Gs व्याक्रान्त Ms यन्क्रान्त (for 'स्यु') Ks-समया (for 'य') Gs तद्ग्राह समय सर्व (for 'य') Ks (marg) s Ds s (by corr) त्यजते, Ks Ds त्यजते (for लययत) Ks यथा Vs युना, Ds तदा, Ds तथा (for यथा) — (L 20) Ks Ds Gs 3 s Ms वेन्मति, Vs T1 s हायति, T1 ह्यस्ति (for भेन्मति) Ks N̄s s V1 s यथा लक्ष्य वनी नृपम् (for s) — (L 22) Ds प्रतिष्ठाने (for 'न') — (L 21) Vs भागिणी (for 'हासिनी') — Bm om lines 20 29 — (L 22) Ks s + V̄s s V̄s s Dn Ds 2-6 Ts G धृता (for 'श्या') T1 गन्धर्वयचन धृत्वा, Ms गन्धर्वगमन तत्र (for s) Ds T1 s G मन्विनी (for यत्) Ms दाप त च मन्विनी (for s) — (L 27) Ds तु, Ds Gs अि (for वि) Ds वै न, Gs पूव (for नैव) — (L 28) Ts s Gs 3 द्रव्यदे (for 'ते') — (L 29) Ds द्वितीय च ततो भूयो (for s) Ds नाथा (for 'द्वितीय') — (L 30) Ks व्यहने, Ks Dn Ds तु गत, (for च हते (for तु हते) — (L 31) Ks मेरो हता, Ks N̄s V̄s s B Ds 3-4 Ts s Gs 3-4 Ms मेप्यदो (Ds 'ते') (मे दिपते) Ks पुरो मेपौ हनी राम् Ks N̄s V̄s Gs पुरी मेपद्वती राम् (for s) — After line 31 Ks ins 7** निशयाकरिह देवी पुत्रयोर्विमानयो । हतास्वर्गं वृत्तायेन वपुया पीरमानेना । यद्विषममादस नष्टा हवायना च दस्युति । य तोऽं भित्ति सप्रयो यथा नारी दिवा पुमान् ॥ [= Bhagavata P., 4 28 29]

— (L 32) Ks s + N̄s V̄s 2 Ds-3 Ts 4 Gs 2 s तथा (for तदा) N̄s V1 s राजा नम (by transp) Ks प्रधावति, Ds प्रधावित (for प्रधावित) — (L 34) Ks B1 s तु, Ls [अ]थ (for नु) Ks Ds 3 s Gs Ms यथा Bs Ds Ds T1 s + Gs यथा (for यथा) — (L 35) Ds प्रकाशितस्तु शरणा (for s) Ds स्वदेश सा (for भयैक्षत) Ds राजान नममैक्षत (for s) — (L 36) Ks s + Ds 2 s Ts s G Ms तिरोभूता (for 'या) Ks s Ds द्विषि (for दिवम्) Ks रि (marg) N̄s s V̄B Dn Ds Ds 3 Ts s ह्यपरा कामया (for 'वम्') (for s) — After line 36, Ks s N̄s s V̄s s Dn Ds Ds Ts ins 8** तिरोभूता तु सा दृष्ट्वा गन्धर्वा ह्यगमद्विषम् । [Ns Ds वामम्, N̄s हा', Ds [य]भगमत् (for ह्यगमत्) Ks नपर्वेन च रात्रौ (for s)] — On the other hand, Ds ins after line 36 9** तिरोभूता तु सा दृष्ट्वा गन्धर्वात्तत्र पशुमी । उल्लस्य मेपौ शीरो तु यथायामं ययुजन् ॥ — (L 37) Ks s + N̄s B1 Dn Ds Ts-3 Gs s Ms उत्पौ (for चो') Ds राजा (for दृष्ट्वा) Ks मेपौ (for दृष्ट्वा) N̄s Ts गृहे, (s दिव, Gs नृपम् (for गृहम्) Ds लौ प्रयुज गते गृहम् (for s) — (L 38) Ks Ds Ts s G नगरद्वर (for अयद्वर) Ks N̄s V̄s Ds शीरो (for 'उ') — (L 39) Ks s Bz (marg.) धारि, Bz Ds-सरो, Ds शोभ (for धर) Ks (marg as above) D सत्पत्त (for 'ह') — (L 40) Ds शर्म (for राजा) (s सत्पत्तर्षि तां राजा (for s) — After line 40 Ks ins 10** स तां वीहय वृक्षेऽरे मरुतवाह नमस्री ।

अपश्यन्नुर्वशीं तत्र त्रिललाप सुदुःखितः ।
 चचार पृथिवीं चैव मर्गमाद्य इतस्ततः ॥
 अयापश्यत्स तां राजा पुल्लक्षेत्रे महानरः । [40]
 पूषतीर्थे पुष्करिण्यां हिमनत्यां समाङ्गुणाम् ।
 श्रीढन्तीमप्यसरोभिश्च पद्मभिः सह शोभनाम् ।
 तां ङीढन्तीं ततो दृष्ट्वा त्रिललाप सुदुःखितः ॥
 सा चापि तत्र तं दृष्ट्वा राजान्तमपिदूरतः ।
 उर्वशी ताः समीः प्राह स ष्य पुरुषोत्तमः । [45]
 यस्मिन्नहमवात्सं ये दर्शयामास तं नृपम् ॥
 समानिमास्तु ताः सर्वाः पुनरेव नराधिपः ।
 जाये ह विष्ट मनसि चोरे वचसि विष्ट है ।
 एतमादीनि मूक्तानि परस्परमभाषताम् ॥
 उर्वशी चाब्रवीदेलं सगर्भाहं त्वया त्रिमो । [50]

सन्सपत्कुमारस्ते भविष्यति न सशवः ।
 निग्रामेनं च नृपते निरत्यसि मया सह ॥
 हृष्टो जगाम राजा स स्वपुं सुमहायशः ।
 गते सत्यसरे भूय उर्वशी पुनरागतम् ।
 उपितश्च तथा सार्धमेकराज महायशः ॥ [55]
 उर्वश्यथान्नीदेल गन्धर्वा वरदास्ततः ।
 तान्पृणीप्य महाराज ब्रूहि चैवान्वमेव ह ॥
 वृणीप्य समतां राजगन्धर्वाणां महात्मनाम् ।
 तथेत्युक्त्वा वरं वधे गन्धर्वाश्च तथास्त्विति ॥
 पूरयित्वाग्निना स्याडीं गन्धर्वाश्च तमबुवन् । [60]
 अनेनेद्य सलोमजः प्राप्स्यसि त नराधिप ॥
 तानादाय कुमारास्तु गमनायोवचक्रमे ।
 निक्षिप्यानिमरण्ये तु सपुत्रस्तु गृह ययौ ॥

अभ्येत्यादि तु नापद्यदभ्यर्थं तत्र दृष्टान् ।
 शमीजात तु वं दृष्ट्वा अश्वत्थं विस्मितस्ततः ॥ [65]
 गन्धर्वेभ्यस्तदाग्नेसदग्निनाशं ततस्तु सः ।
 श्रुत्वा तमर्यमनिलमरणौ तु समादिशन् ॥
 अश्वत्थादारणि कृत्वा मथित्वादि यथाविधि ।
 मथित्वादि त्रिधा कृत्वा अयजत्स नराधिपः ।
 इद्वा यक्षैर्बहुविधैर्गतस्तेषां सलोकनाम ॥ [70]
 गन्धर्वेभ्यो धरं लब्ध्वा त्रेताग्निं समकल्पयत् ।
 एकोऽग्निः पूर्वमेवासीदैलक्षेत्रामकारयत् ।
 एवंप्रभाषो राजासीदैलस्तु पुरुषोत्तमः ॥
 Colophon.

6A

G (ed) cont. :

जनमेजय उवाच ।

श्रुतो मया महाप्राज्ञो बुधपीनो महामतिः ।
 तत्रोर्वशीसमुत्तमः कथं क्षान्तमवाप्तवान् ॥
 आत्रेयस्य कथं लोके परदारामिर्मर्शनात् ।
 निष्कृतिः कीदृशी दृष्टा तन्मे ब्रूहि महामते ।
 शीदृशो ब्राह्मणो लोकं स्वरूपं तद्वदस्व मे ॥ [5]
 देशं पायन उवाच ।

हन्त ते कथयिष्यामि शूण्य पार्थिवसत्तम ।
 मुत्तवाहूरुपादेभ्यो विप्रादीनस्तुत्रप्रभुः ॥
 उत्तमाद्भोद्वाग्नेय्याद्देवस्याध्यापनात्तथा ।

65) K₁ दाम्याजातं, D₁ s T₁ G₁ s M₁ दामीग्निं, G₁ गतं
 (for 'जाते') D₂ द्वाश्वत्थं (for 'श') — (L. 67) T₁ s सल्लम्
 (for 'सल्लम्') D₂ सल्लम्, T₁ s 'या' (for 'off') N₂ s
 B₁ D₁ D₂ D₁ s s T₁ G₁ s M₁ समादिशन्, D₁ T₁ विदात्
 (for 'दिशन्') — V₂ om line 69 — (L. 69) K₁ s N₂
 V₁ s B₁ D₁ D₁ s s T₁ s s G₁ s M₁ मथित्वाग्निं (for
 'मथि') K₁ D₁ s s (margin as above) तथा, K₁ हतं (f r
 दिया) G₁ मथित्वाग्निं तथा शीत्वा (for 's') D₁ दाम्याजात्,
 G₁ द्वापयत् (for 'श') — (L. 70) K₁ इद्वा स यक्षैर्बहुविधैर्
 (for 's') — For lines 69-70, K₁ B₁ s V₁ subst

12** तेनेयुः तु स तर्ह्येकीकृत्याहवात्स नराधिप ।

— (L. 71) N₁ om line 71^a K₁ s s V D₁ D₁ s T₁ s G₁ M₁

सर्वथैत्रास्य सगत्स्य धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः ॥
 यस्याग्नेन सदाभ्रन्ति हृत्थानि त्रिदिवीकसः । [10]
 कथ्यानि वैव पितरः किं मूता अधिकं ततः ॥
 ब्राह्मण्या ब्राह्मणाजातः सस्कृतो ब्राह्मणो भवेत् ।
 हेर्यं⁽¹⁾ क्षत्रियविद्यूद्वा श्रेयाः स्वेभ्यः स्वयोजिजाः ॥
 अध्यापनं चाभ्यायन यजनं याजनं तथा ।
 दानं प्रतिग्रहश्चेति पट् कर्माग्न्यजन्मनाम् ॥ [15]
 वेदमेव सदाभ्यासेत्तपसात्तं [प्येद्?] द्विजोत्तमः ।
 वेदाभ्यासो हि विप्रस्य तपः परमिहोच्यते ॥
 इतिहासपुराणजः पदवाक्यप्रमाणवित् ।
 अङ्गोपकारवेदी च वेदायै ज्ञातुमर्हति ॥
 पाणिन्यादीनि तन्त्राणि क्षयीत्याह्वानि सर्वदाः । [20]
 इतिहासपुराणानां श्रुतीनामपि सर्वदा ॥
 पदवाक्यप्रमाणजः प्रयत्ना फलमश्नुते ।
 श्रोता चेन्नान्यथा चेत्स्यान्नरायैव कल्पते ॥
 न वेदपाठमात्रेण सतुष्येद्दे द्विजोत्तमः ।
 पाठमात्रान्मानस्तु पठेत् गीतव सीदति ॥ [25]
 जन्मनोऽनन्तर कार्यं जातकर्म यथाग्निधि ।
 नामधेय उग्रम्या तु द्वादश्यामथ पारयेत् ॥
 पष्ठेऽन्नप्राशनं मांसि चूडा कार्या यथाकुतश्च ॥
 प्रात्रे तु पञ्चमे वर्षे त्वसराभ्यासमुच्यते ॥
 गर्भोष्टमाब्दे पुर्यात ब्राह्मणस्योपनायनम् । [30]
 यज्ञोपवीतं पुर्यात सूर्येण ननतमुच्यम् ॥

त्रेताग्निं समकारयत् (for s) — T₁ G₁ om (hapl) line 72.
 — (L. 72) K₁ B₁ s समार्हति (for 'समार्हति') K₁ B₁ T₁ हत
 रययत्, D₁ [स]प्येकययत् (for 'सकारयत्') T₁ ऐक्येपायक
 रययत् (for s) — (L. 73) K₁ N₂ V₁ D₁ s s T₁ s G₁
 s s M₁ नरसत्तमः ; K₁ s N₂ V₁ B₁ s D₁ T₁ s G₁ सत्तपनः ।
 B₁ वृचमम, D₁ स नराधिप (for 'पुरोपेतम') V₁ ऐक्ये
 तात्रकारक (f r s) — Colophon — Mention of the Epv
 K₁ D₁ — Mention of K₁ D₁ K₁ N₂ V₁ s B₁ D₁ D₁
 D₁ s — Substitution D₁ पार्थिवान् — s f r y none
 K₁ s s V₁ B₁ T₁ G₁ s संन्यासि — s f r y none
 (figures, words or both) K₁ N₂ V₁ s B₁ s D₁ D₁
 26, V₁ D₁ s 25, D₁ T₁ s G₁ M₁ 24; D₁ T₁ s 27.

अपश्यन्नुर्वशीं तत्र निललाप सुदुःखितः ।
 चचार पृथिवीं चैव मार्गमाण इतस्ततः ॥
 अधापश्यत्स ता राजा कुरुक्षेत्रे महानलः । [40]
 प्लक्षतीर्थे पुष्परिण्यां हिमनल्या समायुताम् ।
 व्रीहन्तीमप्यस्तरोभिश्च पञ्चभिः सह शोभनाम् ।
 तां व्रीहन्तीं ततो दृष्ट्वा निललाप सुदुःखितः ॥
 सा चापि तत्र तं दृष्ट्वा राजानमविदूतः ।
 उर्वशी वाः सर्गीः प्राह स षण् पुरपोचमः । [45]
 यस्मिन्नहमधात्सं वै दर्शयामास तं नृपम् ॥
 समात्रिमास्तु ताः सर्गाः पुनरेव नराधिपः ।
 जाये ह तिष्ठ मनसि घोरे वचसि तिष्ठ हे ।
 एनमादीनि सूक्तानि परस्परमभाषताम् ॥
 उर्वशी चाम्रवीद्वेलं सगर्भाहं हत्या त्रिमो । [50]

सद्यस्सरात्कुमारस्ते भविष्यति न सशयः ।
 निशामेकां च नृपते निजस्त्यसि मया सह ॥
 हृष्टो जगाम राजा स स्वपुर सुमहायशः ।
 गते सजत्सरे भूय उर्वशी पुनरागमन् ।
 उपितश्च तथा सार्धमेकरात्रं महायशः ॥ [55]
 उर्वशयथाम्रवीद्वेलं गन्धर्वा वरदास्तथ ।
 तान्वृणीष्व महाराज भूहि चैतांस्त्वमेव ह ॥
 वृणीष्व समतां राजनगन्धर्वाणां महात्मनाम् ।
 तथेत्युक्त्वा परं वक्षे गन्धर्वाश्च तथास्त्विति ॥
 पूरयित्वाभिना स्यालीं गन्धर्वाश्च तमवृषन् । [60]
 अनेनेद्वा सलोकास्तः प्राप्स्यसि त्वं नराधिप ॥
 तानादाय कुमारास्तु गमनाद्योपचक्रमे ।
 निक्षिप्यामिभरण्ये तु सपुत्रस्तु गृहं ययो ॥

पञ्च प्रहृष्टवदनं प्राह सून पुस्करवा ॥
 महो जाये जाये तिष्ठ घोरे न खलुमर्हसि ।
 मा खमप्राप्य तिष्ठति यचासि कृणवामहे ॥
 सुदेहोश्च पतरवच देवि दूर गतस्त्वया । [5]
 खादन्नेनं वृका गुभास्त्वयसादस्य नासदम् ॥

[= (var) Bhagavata P, 9 14 33-35]
 — K₁ om lines 41-43 — (L 41) D₁ G₁ वृष (for
 प्लक्ष). B₁ D₁ T₁ हेमवत्या (T₁ 'त्वा'), B₁ D₁ D₁ D₁ s T₁
 s + G M₁ ईम* (for हिम*) K₁ T₁ सनायुताम्, D₁ s 'तुन',
 D₁ G₁ समविताम्, T₁ समाहिताम्, M₁ धिताम् (for 'तुताम्')
 — (L 42) D₁ रमन्तीम् (for श्रीम्) K₁ सात्सरोभिश्च
 (for अत्स*) — (L 43) D₁ व्रीहन्तीं ता (by transp)
 — D₁ om line 44 — (L 44) K₁ [अपि वै (for चापि)
 — (L 47) D₁ तां च प्रोबुक्त सर्गां (for *) D₁ कुलि
 तन्ना (for पुनरेव) K₁ s N₁ V₁ B₁ s D₁ D₁ D₁ s G₁ s
 नराधिप (for 'धिप') — (L 48) K₁ जाये हे तिष्ठमात्मि
 (for *) D₁ चरसि, T₁ मनसि (for वचसि) K₁ N V B
 D₁ D₁ D₁ तिष्ठ ह, D₁ तिष्ठ दो, D₁ s T₁ तिष्ठे, T₁ G₁
 (marg) + तिष्ठ वै, T₁ तिष्ठ मे (for तिष्ठ हे) K₁ मयैव सह
 तिष्ठ हे (for *) — (L 49) K₁ V₁ B₁ s D₁ D₁ G₁ अमा
 वर (for 'यताम्') — (L 50) M₁ om lines 50^a-52^b
 D₁ समेत्याह, T₁ संगताय (for समर्थाह) K₁ s + N₁ s V₁ s
 B₁ s D₁ s s + T G प्रमो (for त्रिमो) — K₁ om. line 51
 — (L 51) N₁ s + V B D₁ T₁ s कुमाराश्च (for 'रस')
 D₁ T₁ s G सवस्सरात्स नृपते (for *) N₁ s + V B D₁
 D₁ T₁ भविष्यति, D₁ T₁ s G त्रिमियादि (for भाविष्यति)
 — T₁ om lines 52-55 — (I 52) D₁ [म]नय (for

सह) — (L 53) K₁-s N₁ s + V B₁ s D₁ D₁ s + T₁ s
 G₁ M₁ राणय, D₁ चाभक्त, T₁ राता तु (for राता स)
 D₁ s हृष्टो राजा जगाम स (for *) D₁ सत्पुत्र, D₁ पुर्वं तु
 (for ह्यपुत्रं) K₁ N₁ s + V B D₁ D₁ s + T₁ s G₁ s + M₁
 तु, D₁ T₁ s, G₁ च (for तु) — D₁ om (hapl) lines
 54-55 — (L 54) T₁ देवि (for भूय) V₁ उर्वशी च तथा
 सह, D₁ श्री पुनरागम (for *) — M₁ om lines 55^a-
 56^b — (L 58) K₁ समता, D₁ सतान, D₁ सतानां, T₁ सदाता,
 T₁ सदाता (for समता) K₁ B D₁ वृणीष्व राजमालोचनं
 (for *) D₁ T₁ G₁ s इष्टमन (for महागताम्) — B₁
 om lines 59-64 — After line 59 K₁ 105

11** स्यालीं न्यस्य वने गतां गृहमभ्यापयी निदि ।
 व्रैतायां संपुत्रताया मनसि श्रयवन्तत ॥

[= (var) Bhagavata P, 9 14 43]

— (L 60) D₁ पूरयित्वा निनायाभिं (for *) K₁ N₁ V₁ s
 B₁ s D₁ s ति सत्, D₁ वैतम् (for च तम्) V₁ गन्धर्वाश्च
 तथावृषन्, D₁ 'वैतमथायान्ती' (sic) (for *) — (L
 61) K₁ राजन्, D₁ यज्ञान् (for अनेन) K₁ D₁ D₁ च
 लोकास्तः, D₁ s T₁ सलोकास्तः, D₁ स लोकास्तव्यं (for
 सलोकास्तः) D₁ सप्राप्स्यसि, T₁ प्राप्स्यसि त्वं (for 'ति त्वं')
 — (L 62) D₁ s तम् (for तान्) K₁ D₁ कुमारां (for
 'रास') K₁ B₁ s D₁ D₁ D₁ s + T₁ नाराय (for तम-
 नाय) — (L 63) D₁ s श्रययेतु, T₁ 'ययं तु' G₁ 'ये च
 (for 'ये तु) D₁ T₁-s G₁ s सत् (for तु) — (L 64)
 K₁ V₁ D₁ s + T₁ G₁ s + M₁ स वराभिः, K₁ (sup lin.)
 s + D₁ D₁ s — T₁ G₁ स व्रैताभिः, N₁ ह तयाभिं (for
 अश्वय्याभिं) — K₁ om (hapl) line. 64^a-65^b — (L

अभ्येत्यामि तु नापश्यदश्वत्थं तत्र दृष्टवान् ।
 शमीजातं तु त दृष्ट्वा अश्वत्थं विस्मितस्ततः ॥ [65]
 गन्धर्वेभ्यस्त्वादाशंसदग्निनाशं ततस्तु सः ।
 कृत्वा तमर्थमलिलमरणीं तु समादिशन् ॥
 अश्वत्थादरणिं कृत्वा मथित्वाभि यथानिधि ।
 मथितामि त्रिधा कृत्वा अयजत्स नराधिपः ।
 उद्धा यज्ञैर्बहुविधैर्गतस्तेषां सलोकताम् ॥ [70]
 गन्धर्वेभ्यो वर लब्ध्वा त्रेत्रामिं समकल्पयन् ।
 एकोऽग्निः पूर्वमेवासीदलक्ष्मेतामकारयन् ।
 एवंप्रभावो राजासीदेलस्तु पुरुषोत्तमः ॥

Colophon

6A

G(ed) cont.

जनमेजय उवाच ।

श्रुतो मया महाश्राजो बुधपौत्रो महामतिः ।
 तत्रोर्वशीसमुत्पन्नः कथं क्षानमनात्मानम् ॥
 जात्रेयस्य कथं लोके परदारानभिर्गर्जनात् ।
 निष्कृतिः कीदृशी दृष्टा तन्मे श्रूहि महामते ।
 कीदृशो ब्राह्मणो लोके स्वरूप तददस् मे ॥ [5]

वैशपायन उवाच ।

हन्त ते कथयिष्यामि शृणु पार्थिवमत्तम ।
 सुरत्वाद्गुरूपादेभ्यो विप्रादीनसृजत्प्रभुः ॥
 वत्तमाद्भोद्भवाज्यैष्टयाद्वेदस्याप्यापनात्तथा ।

सर्वस्येवास्य सर्गस्य धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः ॥
 यस्याग्नेन सदाश्रन्ति हृद्यानि त्रिदिवौकसः । [10]
 कृत्वायानि चैव पितरः किं भूता अधिकं तवः ॥
 ब्राह्मण्या ब्राह्मणाजातः सत्कृतो ब्राह्मणो भवेत् ।
 होय⁽¹⁾ क्षत्रियविद्वृद्धा श्रेयाः स्वेभ्यः रयोनिजाः ॥
 अध्यापन चाप्ययन यजन याजन तथा ।
 दान प्रतिग्रहश्चेति पट् कर्माण्यप्रजन्मनाम् ॥ [15]
 वेदमेव सदाभ्यासेत्तपसां [प्येद्?] द्विजोत्तमः ।
 वेवाभ्यासो हि विप्रस्य तपः परमिहोच्यते ॥
 इतिहासपुराणज्ञः पदवाक्यप्रमाणवित् ।
 अज्ञोत्कारवेदी च वेदार्थं ज्ञातुमर्हति ॥
 पाणिन्यादीनि तन्प्राणि हार्षीत्याह्वानि सर्वशः । [20]
 इतिहासपुराणानां श्रुतीनामपि सर्वदा ॥
 पदवाक्यप्रमाणज्ञः प्रवक्तु फलमश्नुते ।
 श्रोता चेनान्यथा वेत्त्याज्ञरकार्यैव कल्पते ॥
 न वेदपाठमात्रेण सतुष्येद्भे द्विजोत्तमः ।
 पाठमात्रापसानस्तु पक्के गौरिव सीदति ॥ [25]
 जन्मनोऽनन्तरं कार्यं ज्ञातकर्म यथाविधि ।
 नामधेयं दशम्या तु द्वादश्यामय कारयेत् ॥
 पण्डितप्रशानं मासि चूडा कार्या यथाकुलम् ।
 प्राप्ते तु पञ्चमे वर्षे त्वक्षराभ्यासमुच्यते ॥
 गर्भोष्टमाब्दे कुर्वीत ब्राह्मणस्वोपनायनम् । [30]
 यज्ञोपवीतं कुर्वीत सूत्रेण नवतन्तुनम् ॥

65) K1 क्षान्नाजात, D1 s T2 G1 s M1 क्षमीगर्भं, G5 'गर्भं'
 (for 'जात्रे') D2 क्षधरय (for 'स') — (L 67) T3 s सकलम्
 (for 'सकिलम्') D2s शरयि, T3 s 'यथा' (for 'य') N2 s
 B2 Dn D2s D1 s e T1 G2 s M1 समादिशन्, D2 T2 विदवा
 (for 'विशन्') — V2 om line 69 — (J, 69) K1 s N2
 V1 s B2 Dn D1 s s T2 s e G1 s M2 मथित्वाभि (for
 'ताभि') K1 D1 s s (margin above) तथा, N2 नत (for
 'त्रिधा') G2 मथित्वाभि तथा नीत्वा (for 'e') D1 क्षपायात्,
 G2 क्षयजन्त (for 'अ') — (L 70) K2 उद्धा स यज्ञैर्विद्विष्ट
 (for 'e') — For lines 69-70, K2 D1 s D2 subst.

12** तेनेष्टा तु स गार्होपवीतब्राह्मणान्त नराधिप ।

— (L 71) N2 om line 71² K1 s v Dn D2 s T2 s G M1

एयन् (for ") — (L 76) K1 N2 V2 D1 s s T2 s G2
 s M1 नरमत्तम, K2 s N2 V1 D1 s D2 T2 s G2 न्ययत्न,
 B न्ययत्तम D2 स नराधिप (for 'पुरोयन') V2 तेनेष्टे
 तपकार्य (for ") — Colophon — Mention of Akūka K1 V2 V2 s B Dn D2
 D1 s e — Sub-parran D2 पार्श्वान् — Adj. nerv
 K1 s e N2 s V B D T G1 s इत्यन्ति — Adj. no
 (figures words or both) K2 V2 s B2 s Dn2 D2
 26, V1 D2 s 22, D1 T1 s G M 2, D1 T1 s 27.

ब्राह्मणो विल्वपालाशो दण्डौ वा धारयेत् सः ।
 गुरुं रविं समभ्यर्च्य भैक्षेत् नियतः शुचिः ॥
 निषेकादीनि कर्माणि यः करोति यथाविधि ।
 संभारयति चाग्नेन स विप्रो गुरुरच्यते ॥ [35]
 उपनीय तु यः शिष्यं वेदमध्यापयेत् तम् ।
 तदर्पवोधकश्चैव तमाचार्यं प्रचक्षते ॥
 एकदेशं तु वेदस्य वेदाङ्गान्यपि वा पुनः ।
 योऽध्यापयति वृत्त्यर्थमुपाध्यायः स उच्यते ॥
 उपाध्यायाद्दशाचार्यां आचार्याणां शतं पिता । [40]
 सहस्रं च पितॄणां तु चैभ्यो माता गरीयसी ॥
 गुरुशुभ्रूपया विद्यां संश्राप्य विधिरद्विजः ।
 स्नायीत तदनुज्ञातो दत्त्वास्मै दक्षिणां हि गाम् ॥
 गुरुणातुमतः स्नात्वा समावृत्तो यथाविधि ।
 उद्वहेत् द्विजो भार्यां लक्षणां [45] वन्धुगालिनीम् ।
 बन्धुहीनां च यां कन्यां रोगिणीं च परित्यजेत् ॥
 मन्त्रोपदेशो चार्द्धिज्ये विवाहे ब्राह्मभोजने ।
 स्वयन्धुपत्नेव कर्तव्यमिति मन्वादिशासनम् ।
 आदधीत ततः पश्चाद्विधानेनैव सर्वशः ॥
 ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय हरिं नारायणं प्रभुम् । [50]
 ध्यात्वा समाहितः पश्चाद्विष्टामूर्ध्वं विसर्जयेत् ॥
 नैऋते दक्षिणे भागे वृणमाच्छाद्य वै पुनः ।
 लोष्ट्रेश्च लेपनं कृत्वा शीघ्रं कृत्वा यथाविधि ॥
 मृद्धिः शोष्य गुदे पादौ पाणौ गण्डपमाचरेत् ।
 आचम्य प्रयतो भूत्वा ततः स्नानं समाचरेत् ॥ [55]
 जले निमज्ज्य हृदये नारायणमनामयम् ।
 ध्यात्वोत्थाय ततः कुर्यादर्व्यं सूर्याय भूमिप ॥
 सहस्रकृत्यः परमां देवां जप्त्वा समाहितः ।
 उपस्थापित्वा तिग्मांशुं होमं कुर्याद्वितीयके ॥
 वेदमध्याप्य विधिरद्वेदाङ्गानि तृतीयके । [60]
 मुहूर्ते कुमुमादीनि हृत्वा गच्छेत्तमीधरम् ॥
 योगक्षेमार्थलाभाय स्नात्वा माध्याह्निकीं क्रियाम् ।

कृत्वा पुरुषसूक्तेश्च हरिमष्टाक्षरेण च ॥
 संपूज्य तोषयित्वाथ वैश्वदेवं यथाविधि ।
 कृत्वैवातिथ्यपूजां च भोजनं च यथाक्रमम् ॥ [65]
 इतिहासपुराणाभ्यां पद्यसप्तमयोर्बुधः ।
 कालक्षेपं प्रकुर्याणस्ताम्बूलं चर्वयेद्बुधः [स्तुतः] ।
 उपास्य पश्चिमां संध्यां होमं कुर्यादतन्त्रितः ॥
 ब्राह्मणेषु च विद्वंसो विद्वत्सु कृतबुद्धयः ।
 कृतबुद्धिषु कर्तारः कर्तृषु ब्रह्मादिनः । [70]
 श्रेष्ठस्ते ब्राह्मणा लोके दानपात्रं सदा मतम् ॥
 प्रथमं तु गुरोर्दानं दद्याच्छ्रेष्ठं च सर्वदा ।
 मातापित्रोश्च यदत्तं भ्रातृत्वसमुत्तमम् च ॥
 भगिन्ये भागिनेयाय मातुल्यानां पितृघ्नसुः ।
 दरिद्राणां च बन्धूनां दानं वेदविदेऽक्षयम् । [75]
 पितुः शतगुणं दानं सहस्रं मातुरुच्यते ॥
 संतिनृष्टमधीयानमतिक्रामति यो द्विजः ।
 दाने तु कन्यमोग्ये च दहत्यासप्तमं कुलम् ॥
 द्विगुणं ब्राह्मणे दद्यात्समं तु ब्राह्मणदुवे । [80]
 प्राधीते शतसाहस्रमनन्तं वेदपारणे ॥
 प्रायश्चित्तानि शास्त्राणि पातकेः पूषपातके ।
 तेषामेवाधिकाराणि कर्मभूमिषु जन्मिनाम् ।
 देवानां नाधिकारोऽस्ति तेषु राजन्दिवोकसाम् ॥
 वैराजकन्याजातसु बुधादिल इति स्मृतः ।
 मातामहप्रभावेन क्षत्रियत्वमुपेयिवान् ॥ [85]
 तथाप्यनिप्रभावेन प्रायश्चित्तेन शोधितः ।
 शशाङ्कस्तु क्षयान्मुक्तः सर्वलोकमुपूजितः ॥
 Colophon.

6 B

G (ed) cont. : K N. 1 V B D T G M.
 cont after App. I (No. 6) :

वैशंपायन उवाच ।

ऐलपुत्रा बभूवुस्ते सर्वे देवसुतोपमाः ।

दिवि जाता महात्मान आधुर्भीमानमावसुः ।
 दृढायुश्च वनायुश्च शतायुश्चोर्वशीसुताः ॥
 अमावसोस्तु दाय्यादो भीमो राजाथ राजराट् ।
 श्रीमान्भीमस्य दाय्यादो राजासीत्काञ्चनप्रभः । [5]
 विद्वांस्तु काञ्चनस्थापि सुहोत्रोऽभून्महाबलः ॥
 सौहोत्रिरभवज्जहुः केशिन्या गर्भसभयः ।
 आजहह यो महासत्रं सर्थमेध महामत्स्य ॥
 पतिलोभेन यं गङ्गा पतिन्वेऽमिसस्मार ह् ।
 नेच्छतः प्लावयामास तस्य गङ्गा च तन्तदः ॥ [10]
 स तथा प्लावितं दृष्ट्वा यज्ञराट् समन्तवः ।
 सौहोत्रिणवीरङ्गा क्रुद्धो भरतसत्तम ॥
 एष ते त्रिपु लोकेषु सक्षिप्त्वापः पिवाग्वहम् ।

अस्य गङ्गेऽवलेपस्य सगः फलमवागृहि ॥
 राजर्षिणा वतः पीना गङ्गा दृष्ट्वा महर्षयः । [15]
 उपनिन्युर्गोहाभागा दुहितृत्वेन जाह्नवीम् ।
 युननाद्यस्य पुत्री तु कावेरी जह्नुवापहत ॥
 युननाद्यस्य शपेन गङ्गापेन विनिर्ममे ।
 कावेरी सरिता श्रेष्ठा जहोमार्थामनिन्दिताम् ॥
 जहस्तु दयिन पुत्र सुमहं नाम धार्मिकम् । [20]
 कावेर्या जनयामास अजकत्सस्य चान्मजः ॥
 अजकस्य तु दाय्यादो बलाकाथो महीपतिः ।
 वभूव सृगयाशीलः बुशस्तस्यात्मजोऽभयन् ॥
 कुशपुत्रा वभूवुर्हि चत्वारो देववर्चसः ।
 कुशिकः कुशनाभश्च कुशान्तो मूर्तिमांस्तथा । [25]

6 B

D1 om the ref Lines 2-3 = 31 10^{dad} — (L 1) T1
 दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) K1 3 B Dm Ds सत्र (for सर्वे) — (L
 2) K1 B Ds T1 गन्धर्वलोके दिविजा (for *) K1 उदावसु
 (for अमा) — After line 2, K1 3 N1 3 V B Dn Ds
 D1-2 T G M1 1ms

1** विधायुर्ध्व धर्मिणा श्रुतायुश्च तथाप ।

[= 322* N1 3 V [अ]पि (for [ए]व) T2 विधायुर् (for
 श्रुत)]

— (L 3) K1 N1 B1 (marg as above) घनायुर्, K2
 बला (for वना) Dm om, M1 गतायुर् (for ध*)
 — (L 4) M1 om (hapl) lines 4⁵-5⁶ K2 नामाथ,
 K1 सानापि, T2 राजा च (for गन्धर्व) K1 (sup lin) 3 3
 N1 3 (marg as above) V2 3 (marg as above) Dn Ds
 D1 2 3 T1-2 G नराजिन् (for राजराट्) — (L 6) K1 3
 Dn [अ]थ (for [अ]पि) K1 Dn स्य (for अभु) T2 4
 Ds महामति (for वत्) — (L 7) D1 3 सौहोत्राट्, G2
 सुहोत्रिर् (for सौ) N1 V1 3 केशिनी, D2 3 कौशिक्या
 (for केशिन्या) — Lines 8-18 = (var) 23 75⁶-
 80⁶ — (L 8) D1 महामत्स्य (for महासत्र) N1 B1
 Ds सर्वेय (B1 व), D1 3 3 T1 3 G1 3 3 M1 मेघ
 (for मेघ) — (L 9) N1 ना (for य) K1 प्रतिलोमेन
 य गङ्गा, D1 प्रतिलोमेन यो गङ्गा, T1 पतित ते व या
 य गङ्गा, D1 प्रतिलोमेन यो गङ्गा, D1 पतित ते व या
 य गङ्गा (sic) (for *) K1 [अ]पत्यत्वे, D1 पितृत्वे (for
 पतित्ये) — (L 10) K1 वस्य (for तस्य) K1 Dn [अ]थ
 (for च) — (L 11) K1 स तदा Dm स तथा, D1 एतया
 (for स तथा) D1 समप्रत (for समन्तव) — (L 12)

N1 Dm D1 2 3 G1 M1 सौहोत्रिर् (for सौहोत्रिर्) Dm T1
 अयवद् (for अयवीद्) D1 तत्रासौ चानवीदृष्ट्वा, G1 सौत्रि
 रप्यश्ववीदृष्ट्वा (sic) (for *) K1 कुन्दोऽसि तव सत्तमे (for
 *) — (L 13) T2 3 स ए (for एते) K1 B Ds एष
 ते विक्रम यत्न (for *) K1 B Ds पित्रज (K1 बाण्य) मम
 करोम्यहम् (for *) — (L 14) N1 अवाप्यसि (for
 सुदि) — (L 15) G2 दृष्ट्वा गङ्गा (by transp) — (L
 16) D1 M1 महाभागा, D1 त्मानो (for भागा) N1 3
 (marg as above) V2 Ds दुहितृत्वे च (for लेन).
 — After line 17, D1 ms

2** गङ्गासापेन देहापे यस्या पश्चात्तवीर्यम् ।

— G1 om (hapl) line 18 — (L 18) G1 3 गङ्गोरेन (for गङ्गा
 पेन) K1 निनिर्गताम् D1 3 तिताम् (for मीमे) — (L 20)
 T1 G1 जह्नुस्स (for जह्नुस्) T1 तवय (for दयित) K1 सुहह,
 K1 N1 3 V B1 3 Dn Ds D1 2 3 3 T1 सुहह, K1 सुहह्य,
 T1 G1 3 M1 सुहह, T1 सुहह, G1 3 सुहह (for सुहह) — (L
 21) T1 ह्यजस्य T1 G1 3 अजस्य T1 अज, G1 अजस्य (for
 कस्य) — (L 22) T1 G1 अजस्य, T1 जसस्य (for अज)
 K1 3 D1 (marg as above) पानास्यो, K1 घनवायो,
 M1 कान्वाशयो (for कान्वाशयो) — (L 23) K1 सुदाकस्य
 चान्मज, Dn सुहोऽभूत्स्य चान्मज (for *) — D1 reads
 24⁶ 25⁶ on marg — (L 25) K1 D1 वृत्तिनामर् (for अज)
 (for अज) K1 सुदाकयो, K1 3 सुदाक्यो, D1 3 सुदाक्यो (for
 म्यो) T1 सुदिनाम् (for सुदि) K1 3 D1 G1 3 3
 तदा, D1 सदा (for तथा) — D1 om line 26
 — (L 26) K1 corrupt, K1 3 1 (marg as above)
 D1 T1 M1 पश्ये, B1 यही, D1 पश्ये, D1 (marg) 3
 यपुरे, T1 3 G1 3 पश्ये (for पश्ये) V1 D1 T1 सृष्टि,

तपस्वमित्तो नित्यमरण्यं प्रविवेश ह ॥

गाधिः सदारस्तु तदा ऋचीकाग्रममध्यगात् ।

तीर्थयात्राप्रसङ्गेन सुता द्रुपुं नरेश्वरः ॥ [50]

चरुद्वयं शूर्द्धत्या तदपेः सत्यराती तदा ।

चरुमादाय यत्नेन सा तु मात्रे न्यवेदयत् ॥

माता व्यत्यस्य देवेन दृष्टिरे स्वचरं दर्वी ।

तस्याश्चरुमाज्ञानादात्मसम्बन्धं चकार ह ॥

अथ सत्यराती गर्भे क्षत्रियान्तकर तदा । [55]

धारयामास दीनेन वपुषा घोरदर्शनम् ॥

तामृचीकस्ततो दृष्ट्वा योगेनाभ्यनुसृत्य च ।

तामग्रवीहिजश्रेष्ठः स्वा भार्या उखर्णिनीम् ॥

मात्रासि वञ्चिता भद्रे चरुद्वयान्तदेतुना ।

जनिष्यति हि पुत्रन्ते कूर्कमातिदारुणः ॥ [60]

भ्राता जनिष्यते चापि ब्रह्मभूतस्तपोधनः ।

विश्व हि ब्रह्म तपसा मया तस्मिन्समर्पितम् ॥

एवमुक्ता महाभागा भर्ता सत्यराती तदा ।

प्रसादधामास पतिं पुत्रो मे नेष्टशो भवेत् ।

ब्राह्मणापसदस्यस्य दत्युक्तो मुनिरजवीत् ॥ [65]

eds ऋचीकारामम् (for 'अमम्') Ds 6 Ti 2 G1 2 3
 मन्वयात् (for 'मात्') — (L 50) K1 प्रदु (for 'द्रु')
 D1 इदेश्वर (for 'ने') — (L 51) K1 स 3 1 2 B Ds T3 4
 सा, Ds-4 6 L1 Gs तु, T3 G1 तम् (for 'तु') — After line
 51, Ms reads line 56, repeating it in its proper place
 — (L 53) Ks 3 1 B 2 3 Ds 6 G1 2 Ms तु तस्या, Ds
 [अथ तस्या, T2 [अपि तस्या (for 'व्यवस्था') K1 4 दैवात्,
 Ds2 व्यत्यस्य, T देवैव (for 'देवैव') Ds ततो व्यत्यस्यकोद्
 (for ') K1 3 त, Ks तु, 3 2 V B Dn Ds D1 2 3 T1
 G1-1 Ms स्व, Ds च, T2 3 G1 2 सा (for 'स्व') — (L 54)
 Ms आमात् (for 'तस्य') — After line 55, K1 reads
 line 58 — (L 57) T1 ऋचीकस्ततो (1 v transp) K1 3
 Ds Ms [अ]भ्यनुसृत्य, T2 G1 2 शानुसृत्य (for 'अभ्यनु')
 — (L 58) P3 उवाच च (for 'सामनवीद्') — (L 59)
 D1 T2 मात्रा स्व T1 G1 स्वामा G1 भ्राता (for 'मात्रा')
 D1 विद्याम, G2 दत्यस्य (for 'दत्यस्य') Ds चरु प्यासा
 सहेतुना (for ') — (L 60) Ks Dn भविष्यति, Ds T2 G2
 जनिष्यते (for 'दति') — (L 62) K1 1 D1 विश्वमित्त, T2 2
 G1 2 वीर्षे हि (for 'विर्षे हि') D विश्व ब्रह्मत्या सरे (for ')
 — (L 63) Ds (margin as above) 3 2 प्रसा (for 'भर्ता')

नेप सकल्पित. कामो मया भद्रे तथास्त्विति ।

उग्रकर्मा भवेत्पुत्रः पितुर्मातृश्च कारणत् ॥

पुनः सत्यराती वाक्ययोगसुक्तान्नीदिदम् ।

इच्छच्छ्लोकापि मुने सुजया कि पुनः सुतम् ॥

शमात्मकशृङ्खुं स्व मे पुत्रं दातुमिहाहंसि ॥ [70]

काममेवैविवः पौत्रो मम स्यात्तत्र च प्रभो ।

ययन्यथा न क्षक्य व कर्तुमेतद्विज्ञोत्तम ॥

ततः प्रसारमकोत्सम तस्यास्तपसो वलात् ।

पुत्रे नास्ति विशेषो मे पौत्रे च वखर्णिनि ।

त्यया यथोक्तं वचन तथा भद्रे भविष्यति ॥ [75]

वनः सत्यराती पुत्रं जनयामास भार्गवम् ।

तपस्वमितरं दान्त जगदपि शमात्मकम् ॥

भृगोश्चरुविपर्यासे रीडवैष्णवयो पुरा ।

जगत्या वैष्णवोऽथाशो जगदक्षिणावत् ॥

सा हि सत्यराती पुण्या गत्यधर्मरायणा । [80]

कौशिकीति समाख्याता प्रवृत्तौ महानदी ।

इक्वाकुंशाभता रेणुर्नाम नराधिपः ।

तस्य कन्या महाभागा कामती नाम रेणुका ॥

— (L 64) T1 कीदृशो (for 'ने') — (L 65) Ds मात्रा
 धम इत्युक्त् (for ') Ds तयाव (for 'इत्युक्त्') — (L 69)
 Ds ब्रह्म (for 'इत्युक्त्') — (L 70) Ds सत्यात्मकम् (for
 'शमा') Ks दत्त, 3 2 V3 मे स्व (by transp) Ks Ds पुत्र,
 Dn दान्त, T2 दातु B स्व मे (for 'पुर') Ks Dn T3 4
 मे दातुम् (for 'दातुम्') — (L 71) G1 काममेव हि
 भवतो (for ') — (L 72) T1 ययन्यथा न च दत्य
 वे (for ') — (L 73) D1 स तस्या, Ms तस्या (for
 'स्व तस्या') — (L 74) Ks-1 3 2 V B Dn Ds
 D1-5 T2 1 भद्रे (for 'पुत्रे') — (L 75) Ds [अ]मोक्ष तु
 (for 'योक्ष') Ks सया वपुर् तजरे (for ') T1 वखर्णि
 (for 'भर्ति') — (L 76) Ds G1 गर्भे (for 'पुर') K1
 (sup h 1) G Ms पाविष्य, Ds G: पाविष (for 'सर्वम्')
 — (L 77) Ks V3 Gs शानुसृत्य, Gs ताव (for 'दातु') Ds
 तपोभित्तव दान्त (for ') — (L 79) Ks 4 D1 Dn Ds1
 (margin) D1 4 T1 यतनात्, G मत्याव (for 'जगत्या') Ks
 उदि (for 'स्व') Ks 3 2 V B Ds T1 G1 Ms देवस्य
 ध (3 2 V3 Ds विद्या मे, 3 2 वैष्णवित् 3 2 (margin)
 Ds D1 विष दे T1 1 व देन G वीर्यादे (for 'योऽप्यती')
 Ks Ds 3 2 यवतनात् च वीर्यमित् (for ') — (L 82)

रेणुकायां तु कामल्यां तपोविद्यासमन्वितः ।
 आर्चीको जनयामास जामदग्न्यं मुदारणम् ॥ [85]
 सर्वविद्यान्तर्गं श्रेष्ठं धनुर्बन्धस्य पारगम् ।
 राम क्षत्रियहन्तार प्रदीप्तमिन्द्र पात्रकम् ॥
 शीर्वस्थैरघृचीकृत्य सत्यनृत्या महारुदाः ।
 जमदग्निस्तपोदीर्याञ्जने ब्रह्मविदां वरः ॥
 मध्यमश्च शुनःशेषः शुनःपुच्छः कनिष्ठकः ॥ [90]
 विश्वामित्र तु दायादं गाधिः कुरिकनन्दनः ।
 जनयामास पुत्रं तु तपोविद्याश्रमात्मकम् ।
 प्राप्य ब्रह्मर्षिसमता योऽयं सप्तर्षितां गतः ॥
 विश्वामित्रस्तु धर्मात्मा नाम्ना विश्वरथः स्मृतः ।

जज्ञे भृगुप्रसादेन कौशिकाहंश्रयधेनः ॥ [95]
 विश्वामित्रस्य तु सुता देवरातादयः स्मृताः ।
 प्रथयाताम्बिपु लोनेपु तेपा नामानि मे शृणु ॥
 देवश्रवाः कतिश्चैव यस्मात्कालायनाः स्मृताः ।
 शालानस्या हिरण्यपक्षो रेणोर्जज्ञेऽथ रेणुमान् ॥
 सादृतिगालयश्चैव मुद्गलश्चैवि त्रिशुताः ॥ [100]
 मधुच्छन्दादयश्चैव देवलश्च तथाष्टनः ॥
 कच्छोऽथ हरितश्चैव विश्वामित्रस्य ये सुताः ।
 तेपा स्यातामि गोत्राणि कौशिकाना महात्मनाम् ॥
 पालितो वज्रप्रश्चैव वरजप्लत्यथैव च ।
 पार्थिना देवराताश्च शालङ्कयनजापन्थाः ॥ [105]

K₂ B₂ s इक्ष्वाकुरवशादभवद्, N₂ (marg) V₁ B₁ D₂ *वदो
 एभवद् (for ^a) — (L 83) N₂ V₁ s B₁ D₂ कामिनी,
 Dn₁ कामला, D. कोदारी, T₁ G₁ कालिन्दी, T₂ कपाली
 (for कामली) T₃ रेणुकीनि च विभुता, M₁ काकी नाम च रेणुका
 (for ^b) — (L 84) N₂ s V₁ s B₁ D₂ कामिन्वा, D₂
 कौशिक्या, T₁ G₁ कालिन्वा, T₂ कापाल्या (for कामल्या)
 T₃ रेणुकाया यदास्विन्दा (for ^a) K₁ s s N₂ V₂ D₂ s
 T₃ s G₂ समन्वितम् (for ^b) — (L 85) D₂ T₃ त्रचीको
 G₁ s बर्चको (for आर्चीको) D₁ s T₂ G₁ जामदग्निं (for
 'दग्न्यं') — (L 86) K₂ D₂ s विद्यागत, N₂ (marg as
 above) V₂ s B₂ s Dn D₁ s s T₂ s G₁ 'नुग, D₂ 'धिप
 (for 'भग) K₂ D₂ चतुर्वेदस्य (for घतुं) T₂ s घतुर्वेद
 (T₃ 'विंदा)परायणम् (for ^b) — (L 89) K₂ s Dn
 सुगो, K₁ (sup lin) s D₂ ततो (for तपो) G₂ वेद- (for
 प्रदा) — (L 88) M₁ om line 90 — (L 90) Some Mss
 शुन श्रेक K₂ G₁ कनिष्ठिन् (for 'ष्टक') — (L 92)
 G₂ व्रमात्मकम् (for 'दामां') — (L 93) T₁ प्रहापिता (for
 सप्त*) — After line 95 K₂ ins

5** गाधेरभृदमहातेजा समिद्र इव पात्रक ।
 तपसा क्षान्तमुच्यते यो लेभे ब्रह्मवचनम् ॥
 विश्वामित्रस्य चैवासम्पुत्रा ऽन्वदात् नृप ।
 मध्यमस्तु मधुच्छन्दा मधुच्छन्दास एव ते ।
 अन्वे चाष्टवहारीतजवक्रनुमदाय ॥ [5]
 एव कौशिकगोत्रं तु विश्वामित्र प्रथमिण्यम् ।
 प्रवराण्यन्मापन्न तादृशैव प्रकल्पितम् ॥
 [= (var) Bhāgavata P., 9 16 28 29, 36^a, 3^b]
 — (L 96) K₂ हि सुता B D₂ D₂ T₁ च सुता, Dn
 पुत्रास्तु, T₂ G₁ s तु तदा (for तु सुता) D युता (for
 स्थिता) T₃ देवराता इति स्थिता, M₁ 'रतादय स्थिता (for
 स्थिता) — (L 97) K₂ Dn वि (for प्र) — (L 98) K₂

कविर्, D₂ T₁ s M₁ कृतिर् (for कतिर्) — K₂ om
 (hapl) lines 98^a-101^a B₁ om (hapl) lines 98^a-102^a
 D₂ om (hapl) lines 95^b-100^a D₂ T₂ G₂ s om line
 99 — (L 99) K₂ मलक्षण्या, N₂ V₂ s दीक्षवत्या,
 D₂ क्षालकनी, T₁ G₁ M₁ शैल (M₂ 'हा)वत्या, T₂ s साह
 (for शाण्) K₂ D₂ सलक्षण्या हरिण्याशा (D₂ 'स्यो)
 (for ^a) D₁ रेण्य (for रेणो) N₂ s V B₂ s D₂
 T₁ s G₂-4 M₁ रेणुका (for 'मान्) K₁ s Dn वज्र रेणोऽथ
 रेणुवात् (Dn 'मान्) (for ^b) — (L 100) M₁ सत्तुतिर्
 (for साह्) Dn पुच्छर D₂ मौद्र्यस्य (for मुद्गलर्)
 D₂ मौद्र्यश्चेति मे शृणु, T₂ मुद्गलश्च गाल्य (for ^b)
 — T₂ om lines 101-107 — (L 101) B₁ [ह]नि (for
 [ए]व) K₂ s N₂ s V B₂ s D₂ D₁ s s T₂ G₁ मधुच्छ
 (K₁ s 'र्य)दो जयश्च (for ^a) — D₂ om (hapl) lines
 101^b-102^a D₂ तयादयः, T G₁ यथाष्टक, G₂ तयाष्टक
 (for 'ष्टक') — (L 102) D₂ कच्छयो (for 'पो) K₁
 V₂ B₂ s D₂ T₁ s G₂-s हारिण्य, K₂ s Dn D₁ पृर्-
 (L 103) D₂ पुषा (for तेपा) G₂ तेषामानि गोत्राणि
 (for ^a) — (L 104) K₁ N₂ s V₂ s B Dn D₂
 D₂ T₁ s G M₁ पागतो, K₁ (sup lin) s पालितो, V₁
 पालितो (for पालितो) K₂ बसुवर, D₂ वधमर, D₂ बसु-
 कर D₂ G₂ पत्रवत् (for बध्) K₂ पलितो वधुश्चैव, D₂
 पा 'गतो वध' (for ^a) — V₂ om (hapl) lines 101^b-
 108^a T₂ om from उत्प up to रेणवर् (in line 108^a) K₁ s
 कर्ताप्यस्य N₂ s (marg) V₂ s B D₂ D₂ T₂ s M₁ प्यान-
 ज्यत् V₁ 'प्य)स, D₂ जयवस्य, D₂ धनंनृत्यास G₂ प्यान-
 वस्याम् (for करण्यम्) — (L 105) K₂ पार्थिको देवरातश्च
 (for ^a) M₁ चाकली (for 'हा) — (L 106) K₂ D₂ T₂
 G₁ लोहिता D₂ D₂ G₂ लो (G₂ री)हिता (for 'सा) K₂ Dn

लोहित्या यमदूताश्च तथा कारीपथः स्मृताः ।
 सौधुताः कौशिका राजन्लघान्ये सैन्यायनाः ॥
 देवला रेणवश्चैव याज्ञानल्फ्याधमर्षणाः ।
 औदुम्बरा क्षमिष्णान्तास्तारफायनचञ्चलाः ॥
 ज्ञालयत्या हिरण्याक्षः सांछुत्या शालयास्तथा । [110]
 नारायगिर्नश्चान्ये विश्वामित्रस्य धीमतः ॥
 ऋष्यन्तरविवाहाश्च कौशिका बहवः स्मृताः ॥
 पीरवस्य महाराज ब्रह्मर्षेः कौशिकस्य च ।
 संवन्धोऽप्यस्य धंशेऽस्मिन्नाज्ञाशत्रस्य विधुवः ॥
 विश्वामित्रात्मजानो तु शुनःशेभोऽपजः स्मृतः । [115]

भार्गवः कौशिकत्वं हि प्रातः स मुनिस्तनः ॥
 विश्वामित्रस्य पुत्रस्तु शुनःशेभोऽभवत्किल ।
 हरिश्चन्द्रस्य यतो तु पशु वे त्रिविधो जितः ॥
 देवेर्देवः शुभःशेभो विश्वमित्राय वे पुनः ।
 देवेर्देवः स वै यस्मादेवरातस्ततोऽभवत् ॥ [120]
 देवरातादप्यः सप्त विश्वामित्रस्य वै सुताः ।
 दृषवतीसुनश्चापि विश्वामित्राच्छयादृषः ॥
 अष्टकस्य सुतो लौहिः प्रोक्तो जह्नुनाभो मया ।
 अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि वंशमायोर्मेहात्मनः ॥

Colophon.

Da Ds e Ts Gs वाम- (for वम) Ds दूतार, Gs-भूतार
 (for दूतार). Ks, s Ns B Ds Ts e Gs 2. s लोहित्या वाम
 दूताश्च; Ks नीडिहिया यमदूताश्च (hypermetrio) (sic), Ns
 Vs लोहित्या (Ns 'स') यमदूता (Vs पदया)श्च; Ms लोहित्याय
 तिकाय (for °). Ks s e (अ)दे बहव, Ns B: Ds, e Ts Gs
 कारीपथः; Ts कारिष्य, Gs कारिष्य (for कारीपथः)
 — Ts om. (haph.) lines 107-112. — (L. 107) Da
 विधुवः; Gs Ms सौशिका (for सौधुता) — (J. 108) Ks
 याज्ञानल्फ्याधमर्षणा, Ds 'ह्यनामर्षणो' (for °) — Ks om.
 line 109-124. — (L. 109) Ks s e Dn Ds Gs हानिः (Ds
 Gs 'पि' हानास, Ns 'हानास', Vs 'हानास', Vs 'हानास'; Bs
 हानिहानास, Bs हानिधानास; Ds 'हानास, Ds जिनलानास
 (for हानिष्णानास). Ms औदुम्बरा वामपिष्णानास (hyper-
 metrio) (for °). Ks सुधुला, Ns Ds 'वन्धुला',
 Ns Vs e B Ds Ts e Gs Ts Gs s s 'सुधुला', Ds Gs
 वन्धुया (Gs 'ज.'). Ds s वन्धुला, Ts वन्धुवः (for
 वन्धुवः) — (L. 110) Ks Ds s दाशेहू; Ks imp
 im. च त्वा; Ns Vs e शालयत्या; Ds e Ts Gs दाशयत्या;
 Ms गालयत्या (for दाश). Ks दाशयत्या द्विषयान्या
 (for °). Vs Ts e Gs स्मृता (for स्मृता) — (L. 111) Ks, s
 Ns V Ds s Ts e Gs s चारारयगिनश्चैव, Ks Dn Ds
 वादायनश्चैव; B: Ds Ts नारायगनश्चैव (for °) — (L.
 112) Ds गोपान्तर (for श्रवण). Ns s Vs B Dn Ds
 Ds s e विराहास (for 'हास'). Ks तथा (for स्मृता).
 — (L. 113) Ks s एर्दे तव्य (for पीरवस्य). Ds Ts Gs Ms
 मरायम (for 'रात'). — (L. 114) Ds उप्येर्दे, Ts दृष
 (for अपरव). — (L. 115) Ks e Dn Ms विश्वामित्र
 सुवन्धु (for °). Some Mss सुव देवो (for देवो).
 Ts Gs s सप्त. (for सप्त). — (L. 116) Ks कौशिक-
 वधैः (for 'हव' हि). Ds प्रातोर्विधुयि मत्तम (for °).
 — (L. 118) Ks Ns V B Dn Ds Ds 2. s T G Ms

हरिदश्वय (for 'अश्वस्य'). Ts यः (for तु). Ks वसुदे
 च, Ds 'ने हि, Ds Ts e Gs 'देव (for 'दे वि). — After
 line 118, Ks ins

6** यो वै हरिश्चन्द्रस्यै विजीव. पुत्र पशु ।
 सुनःशेभो देवरातेश्चैव मुनिवै वामपन्वताम् ॥
 यो रातो देवरातेश्चैव देवेर्गोविषु तापस ॥
 देवरात इति पयात् शुनःशेभस्तु भार्गव ॥
 [= (var.) Bhāgavata P. 9, 16, 31-32,]
 — (L. 119) Ts मुन (for पुन). Ts Gs विश्वामित्रस्य
 सोमत् (for °) — After line 119, Ks ins.

7** पुत्रं ह्यरा मुन दोगं देवरातं च भार्गवम् ।
 भार्गीवर्त्तं सुभवात् ज्येष्ठं पुत्रं प्रहस्यमानम् ॥
 ये मधुपुच्छद्वयो ज्येष्ठा वृषाले कैरिरे व मर् ॥
 अक्षयत्वान्नि कुरो मन्त्रेश भवत् हुन्तम् ॥
 अर्थाय मधुपुच्छा सार्धं पयाता तातः [5]
 यतो भयाऽत्रजातीयो मग्निभिर्नामदे वयम् ॥
 ज्येष्ठं मधुपुच्छां चतुरानन्वयो वरं मग्निः ।
 विश्वामित्र सुभवात् धीरवन्तो मग्निव्य ॥

[= (var.) Bhāgavata P. 9, 16, 30, 33-35]
 — Ts om. line 120 — (L. 120) Ds देवरातः; Ds देवै
 रात (for देवैदेव) Ns देवरातम् (for 'रात'). Ds मया
 (for मयो) Ds Ts मया (for सभयम्). — (L. 121) Ds
 पुन (for मुन) — (L. 122) Ks s B: Dn Ds e Ts Gs
 विश्वामित्र, Dn: Ds Ts Gs s Ms वैभर्गवस्य, Ds देवा
 निशार (for 'वि'), Ks मय (for मया) Ns Vs विश्वामित्रस्य
 पादः (for °) — (L. 123) B: मया (for मुनो). Ds
 Ts Gs s ज्येष्ठ, Ts s (var.) मयम् (for मग्निः) Ds मृ
 (for मृत्) Gs s देवा मधुपुच्छा मया, Ms देवोर्भयान्त्व
 भार्गवो (for °). — (L. 124) B: Dn मयत् (for मय
 ऊर्ध्वं) Ks मधुपुच्छावर्त्तं वयम् (for °)

No 7

K₂ & N₂ : V B D T G M₂ ins after adhy. 21 K₁ : after the first occurrence of 21. 11

पेशंपायन उवाच ।

रम्भोऽनपत्स्यस्तत्रासीदंशं वक्ष्याम्यनेनस ।
अनेनसः सुनो राजा प्रतिक्ष्नो महायशः ॥
प्रतिक्षप्रमुतश्चापि सृञ्जयो नाम विद्युतः ।
सृञ्जयस्य जयः पुत्रो विजयस्तस्य चात्मजः ॥
विजयस्य वृत्तिः पुत्रस्तस्य हर्यश्वतः सुतः । [5]
हर्यश्वतमुनो राजा सहदेवः प्रतापवान् ।
सहदेवस्य धर्मात्मा नदीन इति विद्युत ।

नदीनस्य जयत्सेनो जयत्सेनस्य सृष्टिः ॥
सृष्टेरपि धर्मात्मा क्षत्रधर्मो महायशः ।
अनेनसः समारयात्वा क्षत्रवृद्धस्य मे सृष्टु ॥ [10]
क्षत्रवृद्धात्मजस्य सुनहोरो महायशः ।
सुनहोरस्य वायादान्नय. परमधार्मिकाः ॥
कादा शलश्च द्विवेत्तौ तथा शृत्समद् प्रसु ।
पुत्रो गृहममदस्यापि शुनभो यस्य शौनकाः ॥
ब्राह्मणाः क्षत्रियाश्चैव वैश्याः शूद्रास्तथैव च । [15]
शलात्मजश्चादिपेणस्तनयस्तस्य कादयकः ॥
कादयस्य कादयया राजन्पुत्रो दीर्घतमास्तथा ।
धन्वस्तु दीर्घतमसो विद्वाग्धन्वतरिः सुतः ॥

— COLOPION — Mention of the E₁ : K₂ D₂
— Mention of Ahila K₂ N₂ : V B D₃ D₁ : 2 : 6
— Sub-parvan D₂ पाणिनात् — Adhy names K₁ : 1 : N₁ : 2
V D₁ अनामसुकार्त्तनम्, B D₂ अनामसुसारावुकीर्त्तनम्, Dn
D₂ : 2 : अनामसुसारावुकीर्त्तनम् (D₂ 'वर्णनम्'), D₂ G₂ : 3 विधा
मित्रवत्तकथनम्, G₂ विधाभिन्नकथनम् — Adhy no (figures
words or both) K₂ V₂ B Dn D₃ : 27, N₂ V₂ : D₂ :
26, D₂ T₂ : 2 G M₂ 2₂, D₂ T₂ : 23

7

K₂ T₂ om the ref — (L 1) D₂ दम्भो (for रम्भो)
B₁ : D₂ आलीच (for सत्रापीद) T₁ om line 1⁵ D₂
वश्ये तु (for वक्ष्यामि) N₂ वदवर्त्तिनेनस (for ²) — (L
3) D₂ मजयो (for सृञ्जयो) — V₂ G₂ om (hapl) lines
4-7 — (L 5) K₂ D₂ T₂ : 4 G₂ हर्यश्वत, V₁ : B₁ D₂
'त्वत, Dn₂ D₂ : 'श्वत, G₂ 'वद्, G₂ हयवृद्ध (for हर्य
श्वत) — (L 6) K₁ : D₂ हर्यश्वत, K₂ D₂ T₂ : 4 G₂
'द्वत (T₂ 'त'), V₂ B₁ D₂ 'त्वत, Dn₂ D₂ : 'श्वत, D₂
'श्वत ; G₂ हयवृद्ध (for हयवज) — (L 7) T₂ पुनामा
(for धर्मात्मा) K₂ N₂ V₁ D₂ न शुनम् (for विद्युत)
— (L 8) V₁ जयत्सेनो (for 'सेनो) V₂ सृष्टि, D₂
T₂ सृष्टु (for 'ति) V₁ जयत्सेनस्य सृष्टि (for ⁶)
— (L 9) K₁ : N₂ V₁ : 2 B D₂ D₂ : T₂ : 3 G₂
क्षत्रधर्मा (for 'धर्मा) — (L 10) N₂ : तु ते स्याजः ; V₂
सपश्याना, D₂ : सुचा स्याना (for समाश्याना) V₂
T₂ क्षत्रधर्मस्य, D₂ क्षत्रवृद्धस्य (for क्षत्र) — (L 11)
K₁ : शूद्रात्मनस्य, T₂ : 'धर्मात्मात् (for बुद्धा) K₁ :
D₂ : सुत, D₂ 'सुहोरो (for सुन) — (L 12) Same
M₂ सुहोरोस्य (for सुन) D₂ धर्मिण (for धार्मिका)
— (L 13) V₂ दाक, D₁ 1₂ दक, D₂ : 1-2 काश्य —

कादा K₁ B₂ D₂ शालश्, D₂ शालश् (for शालश्) T₂
ततो (for तथा) K₁ T₂ गृधमद्, N₂ (marg) V₁ गृच्छ'
(for मृत्स्य) — (L 14) h V₁ (marg as above)
D₂ : D₂ T₂ शौनव, G₂ शौवक (for शौनका) — (L
15) T₂ वैश्या (for 'वैश) T₂ शूद्राश्चापि तथैव च (for
⁵) — D₂ om line 16 K₁ reads it om marg
— (L 16) K₂ : 4 B₂ D₂ शालात्मजश्, V₁ पुला, D₂
शालायनिश् D₁ (sup) it₂ as above) देला मन, G₂
शिला-धन्वश् (for शला) K₂ : 4 V₁ : 3 B₂ D₂ धार्दिपेणस् (B₂
'सेनस्'), D₂ अधिपेणस्, G₂ चासु' (for 'चार्दि') V₁
तन्वस् (for तनयश्) V₂ G₂ चामन, B₂ T₂ G₂ : कादयप,
D₂ D₂ कादक, D₂ चामन (for कादयक) K₁ D₂ सुनप
(D₂ कादयप) लस्य चामन, K₂ : 4 इत् (K₂ : त) नृपलस्य
चामन, D₁ नृपलस्य च चामन (for ⁵) — (L 17)
K₁ : 3 V₁ : Dn D₁ 3-5 T₁ : 5 : G₂ कादस्व (for कादयस्)
K₁ (sup) in D₂ कादया, K₂ D₂ कादिपो, K₂ V₂ :
B₂ : D₂ T₂ : 1 : कादया K₁ B₂ it₂ D₂ : 2 : 4 T₂
G₁ : 3 कादयया, N₂ V₁ कदयो (for कादययो) K₂ रजा,
B₂ : D₂ पुत्रो D₂ राट् (for राजत्) G₂ कश्यपाकादयपो
राजत् (for ²) F : D₂ रात् (for पुत्रो) N₂ V B Dn
D₂ D₂ : T G दार्धतयास् (for 'तयास्) — (L 18)
Dn₂ वभूद् (for च'वसुत्) N₂ : V B D₂ D₂ : T G₂ :
तपयो (for तमसो) Dn₁ वभूदुर्धर्षतपसो, G₂ चयस्तु दीर्घे
तपसा (for ²) K₂ भयमत् (hypermetric) (for विद्वात्)
K₂ : 2 N₂ V B D₂ : 2 : 4 G₁ : 1 तत ; K₂ D₂ T G₂ :
सृष्टु, D₂ तथा (for सुन) — After line 18, K₂ it₂

1⁵ 6² चक्षुःशुभासुदेवादा स्मृत्याप्राप्तिवारन ।
[— Bhāgavata P. 9 17 5²]
— (L 19) D₁ महातेजा (for सुमहते) — Before line

तपसोऽन्ते सुमहत्तो जातो वृद्धस्य धीमतः ।
 पुनर्धन्वंतरिदंबो मानुषेध्वह जज्ञिमान् ॥ [20]
 जनमेजय उवाच ।
 कथं धन्वंतरिदंबो मानुषेध्वेन जज्ञिमान् ।
 एतद्वैवित्मुनिच्छामि स्वतो ब्रूहि यथावथम् ॥
 धैर्यंपायन उवाच ।
 धन्वंतरेः सभयोऽयं श्रूयतां भरतर्षभ ।
 स सभूतः समुद्राद्यु मध्यमानेऽमृतं पुरा ॥
 उत्पन्नः कल्पात्पुत्रं सर्वतत्र भिया दूतः । [25]
 सद्यः ससिद्धकार्यं हि विष्णुर्दृष्ट्वा हि तस्थिमान् ॥
 अब्रजस्त्वमिति होमाच तस्मादब्रजन्तु स रभूतः ।
 अब्रजः प्रोवाच निष्णुं वै तन पुत्रोऽस्मि वे प्रभो ।
 विषत्स्व भागं स्थानं च गम लोके सुरेश्वर ॥

एतमुक् स दृष्ट्वा वै नश्य प्रोवाच त प्रभुः । [30]
 कृतो यज्ञनिभातो हि यज्ञिवैहि सुरैः सह ॥
 देवेषु विनियुक्त हि विद्धि होत्रं महर्षिभिः ।
 न शक्यमुपहोमो वै तुभ्यं कर्तुं कबंधन ।
 अर्वाग्भूतोऽसि देवाना पुत्र त्वं तु न हीश्वरः ॥
 द्वितीयाया तु सभूत्या लोके ख्याति गमिष्यसि । [35]
 अणिमादित्र ते सिद्धिर्गमंस्त्वथ भविष्यति ॥
 तेनैव त्वं शरीरेण देवत्वं प्राप्स्यसे प्रभो ।
 चरुमन्त्रैर्नैतोऽप्येयंस्त्वन्ति त्वा द्विजातयः ॥
 अप्रथा त्वं पुनश्चैन आयुर्देवं विधास्यसि ।
 अत्रयंभावी ह्यर्गोऽय प्राग्भृष्टस्त्वब्रजयोनिना ॥ [40]
 द्वितीयं द्वार प्राप्य भविता त्वं न सजयः ।
 इम तस्मै वर दत्त्वा विष्णुत्वंदं धे पुनः ॥

20, ka 1ms जनमेजय उवाच — (L 20) ka 1 (marg as above) ṅr s (marg) V1 B3 D1 जनमि (for जज्ञि वात्) D1 मानुषे धैर जन्मति (for *) — ka om (the 1st ka Ga om (hapl) line 21 — (L 22) ka V2 B1 Ds Ds s T1 s G1-s तन्त्रे (for तन्त्रे) — ka reads lines 23 24 on marg — (L 23) ka मन्त्रतरे (for धन्वंतरे) — (L 24) ka s Dn D1 s भूत स हि, ka (marg) भूतस हि, D1 s जात स हि, T1 स्वमन्त्र (for स मभूत) ka मृत स हि समुद्रात् (for *) ka Dn पुराहूते (by transp) — (L 25) D1 दूत (for दूत) — For line 25, Ds subst

22* समुद्रव सकल्पा पूर्व सर्वेदिया वृत्त ।

— (L 25) ka जस्य D1 जय, T1 तत (for सद्य) ka s V1 Dn Ds-s मध्यसन्निधि (ka ṅsवध, Dn निरुद्धकार्ये हि, Ds देवेशं निरुद्धकार्ये हि (for *) ka ṅs s V B Dn Ds-s T1 G1 विष्णु (for विष्णुत्) — (L 27) V1 तन् (for तन्) B1 मन्त्र (for स रभूत) — (L 28) B तनयोऽस्मि तन प्रभो (for *) — (L 29) T1 G1 s भागात् (for भाग) ṅs s V Ds s मम लोकेष्वरेष्वर (for *) — (L 30) B1 T1 उन्त्या (for उक्त) ka कुत्रो (for दृष्ट्वा) G1 तया (for तस्य) T1 प्रभुम् (for प्रभु) — before line 31, Ds s 1ms विष्णुवाच — (L 31) ka ṅs s D1 G1 यज्ञिवैहि, V1 यज्ञिवैहि, T1 यज्ञे च हि, G1 यज्ञि हि, G1 तन धैर (for यज्ञिवैहि) ka ṅs (marg) V1 B Dn D1 पुरा (for सद्य) — ka reads line 33 on marg — (L 32) ka s Dn विषदोत्रं (ka युक्त), D1 हि नियुक्त (for विनि), ka

* s ṅs V B s Ds D s s T1 G1 s विधिदोत्र, ka Dn विनियुक्त, D1 विद्धि होत्र (for विद्धि होत्र) G1 सतोपिनि (for महापिनि) — (L 33) ka उपयुक्त, ṅs V1 B1 s होम, Dn Ds T1 होमा, D1 (marg) भोक्त, D1 होत्रं, Ds भागो, T1 G1 भाग, G1 s भोगो (for होमो) T1 G1 श्वरे, G1 s श्वरी (for तुभ्य) — For line 33 T1 subst

33* ग दक्षयमिह धै कर्तु मया तुभ्य कर्षचन ।

— (L 31) T1 G1 हि भूतान (for इति देवाना) ka म्ना, V1 s T1 पुत्रम् (fo पुत्र) Ds ईश्वर (for ही) — T1 om line 35 — (L 36) Ds G1 गृहस्वस्व (for राशं) — (L 37) Ds T1 प्राप्स्यसि (for से) V1 विभो — (L 38) ka तनुमर्षद, ka तनुमर्षद, Ds तत्र मर्षद, Ds सह मर्षद, Ds तत्र मर्षद (for चरुमन्त्र) Hs जगैर्द, ṅs V1 s B1 D1 s s T1 G1 s जयद, B1 यज्ञेत् (for जयद) D1 G1 यज्ञित (for यज्ञित) — (L 39) T1 G1 हरिपति (for विधा) — (L 40) G1 गृहम् (for दृष्ट्वा) — (L 42) ṅs Ds इत्ये तस्मै, B1 इति तस्मै (for इमं तस्मै) ka t1 (for पुन) — (L 43) B1 D1 द्वारं (for र) ka द्वितीयं द्वार प्राप्य (for *) D1 सौविदोत्रं (for होम) — (L 44) D1 विष्णुत्वं (for चरुयो) ṅs तप (for तदा) ka V1 D1 s s T1 G1 s यज्ञो दीर्घतया ka Ds 'मा' लया, ṅs s (marg as above) Ds s चरुयो दीर्घ ṅs 'चुर्द' षेनयाज्या, Dn B1 (marg) s T1 s विष्णुर्दोत्रं प्राप्य, T1 G1 s चरुयो (for धैर्यो दीर्घतयाप्राप्य (for *) — ka reads line 43 on marg — (L 44) Ds हा हा, G1 s

द्वितीये द्वापरे प्राप्ते सौनहोत्रिः स काशिराट् ।
 पुत्रनामस्तपस्तेषु धर्मो दीर्घं महत्तदा ॥
 प्रपद्ये देवतां तां तु या मे पुत्रं प्रदास्यति । [45]
 अञ्जं देवं स पुत्रार्थे तदारोधितवानृप ॥
 तत्तुष्टुः स भगवानञ्जः प्रोगाच तं नृपम् ।
 यद्विच्छसि वरं सर्वं तत्ते दास्यामि सुव्रत ॥
 भगवन्त्यदि तुष्टुस्तं पुत्रो मे ख्यातिमान्भवेत् ।
 तथेति समनुज्ञाय तत्रान्तरधीयत ॥ [50]
 तस्य गेहे समुत्पन्नो देवो धन्वंतरिस्तदा ।
 काशिराजो महाराजः सर्वरोगप्रणाशनः ॥
 आयुर्देवं भरद्वाजात्प्राप्येह समिपकिन्त्यम् ।
 तमष्टथा पुनर्व्यस्य शिष्येभ्यः प्रत्यपादयत् ॥
 धन्वंतरेस्तु तनयः केतुमानिति विद्युतः । [55]
 अथ केतुमतः पुत्रो वीरो मीमत्थः स्मृतः ॥
 मीमरथस्यापि सुतो दिवोदासः प्रजेश्वरः ।

दिवोदासस्तु धर्मात्मा वाराणस्याधिपोऽभवत् ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु पुरीं वाराणसीं नृप ।
 शून्या निवेशयामास श्वेम्बो नाम राक्षसः ॥ [60]
 शशा हि सा मतिमता निकुम्भेन महात्मना ।
 शून्या वर्षसहस्रं वै भवित्रीति न शययः ॥
 तस्या तु शप्तमात्राया दिवोदासः प्रजेश्वरः ।
 विपयान्ते पुरीं रम्या गोमत्या सन्वयेजयत् ॥
 भद्रधेयस्य पुत्राणा इतमुत्तमपन्विनाम् । [65]
 हत्वा निवेशयामास दिवोदासो नराधिपः ।
 भद्रधेयस्य तद्राज्यं हृतं तेन बलीयसा ॥
 जनमेजय उवाच ।
 वाराणसीं निकुम्भस्तु किमर्थं शप्तमान्प्रभुः ।
 निकुम्भ. कश्च धर्मात्मा सिद्धिद्वेषे शशाप यः ॥
 वैशांपायन उवाच ।
 दिवोदासस्तु राजर्षिर्नगर प्राप्य पार्थिव । [70]

तात् (for ता तु) T₁ यो वै (for या मे) — (L 46) K₁ +
 N̄ V Dn D₁-s T G सुतायांय (for स पुत्रार्थे) K₂ + अक्ष
 (K₃ 'ज' देव सुतायांय (for) — (L 47) D₂ प्रदष्ट
 (hypermetric) (for तुष्टु) K₂ अञ्ज, K₃ Dn इद, K₄
 अञ्ज (for अञ्ज) K₂ नृप, D₂ नृप (for नृपम्) — (L
 48) K₁ N̄₂ V₁ Dn₁ D₂ G₁ यदीच्छसि, U₂ यनि' (for
 यदि'), N̄₃ (marg) V₁ B D₂ D वृद्धि (for सर्वं) K₄
 D₂ + त ते (for तत्ते) — Before line 49, K N̄₂ + V B
 Dn D₂ D₁ + L 49) B₂ तुष्टोऽसि, T₁ + म तुष्ट (for तुष्टस्य)
 तपा — (L 51) B₂ तुष्टोऽसि, T₁ + म तुष्ट (for तुष्टस्य) V
 B Dn₁ D₂ D₁ D₂-s T₁ अत् (for अवेत्) — Before line 50,
 *G₁ m₂ वैशांपायन — (L 50) N₂ V₁ D₂ तमनुज्ञाय
 T₂ G₁ समनुज्ञाय (for ज्ञाय) — (L 53) K N₂ + V
 B Dn D₁ + s T₂-s G₂-s महात्तदा (for 'त') K₃ पाप
 (for तोग) — (I 53) K₁ N̄ V₂ + B₁ D₂ + T₂ G₁ +
 प्राप्येह समिपकिन्त्यम् K₂ Dn D₁ + T₁ 'ह मिपना किन्त्य
 K₁ N̄₃ (marg) V₁ 'ह मिपयिकेयम् D₂ + G₂ 'ह मिपय
 किन्त्य, T₂ + प्राप्य सर्वे (T₂ चैव) मिपकिन्त्यम् (for 'ह
 — (L 54) V₂ तरष्टथा T₁ + G₁ तेना' (for तम') T₂
 चने (for तस्यस्य) D₂ T₂ G₁ + s प्रत्येदेदयत् (for प्रत्यपा')
 चने (for तस्यस्य) D₂ T₂ G₁ + s प्रत्येदेदयत् (for प्रत्यपा')
 T₂ लोकात्वा हिनकायया (for 'ह) — (L 56) K₃ + s D₁ +
 धीरो (for वीरो) D₂ सुत (for स्मृत) — (L 57) V₂
 B₁ + D₂ D₂ + T₁ + s G₁ + s पुत्रो (V₂ D₂ + G₂

सुतो) भीमरथस्यापि (for " K₂ प्रकीर्तित (for प्रने
 श्वर) — (L 59) D₂ एतस्मिन्नेव काले (for " — (L
 60) K₂ V₂ Dn शून्यां निवासयामास (for " — (L 61)
 T₂ G₁ शशा हि सा पुरी तात् (for " — (L 62) D₂
 भविता (for 'श्री) K₂ V₂ Dn T₂ वात् (for [हृ]ति न)
 — (L 64) V B₂ + Dn D₁ + T₂-s G₁ + s (for स)
 — After line 64 K₁ (marg) N̄₃ + V B Dn D₂ D₂
 T₂ G₁-s + m₂
 4** भद्रधेयस्य पूर्वं तु पुरी वाराणसीभूत् ।
 — (L 66) K₁ + s Dn D₁ + G₁ + नरर्षभ, V₂ D₂ D₂
 नरेश्वर (for नराधिप) — (L 67) D₂ बद्ध (for तद्)
 B₂ + येन (for तेन) D₂ बलीयसा (for बलीयसा)
 — (L 68) D₂ रिभु, T₂ + G₁ प्रभो (for प्रभु) — (L
 69) K₂ + s हि, K₁ N̄₂ D₂ च हि D₂ चैव (for
 कश्च) K₂ N̄₂ V₂ Dn₁ D₂ + T₁ + G₁ + s निकुम्भकश्च
 धर्मात्मा D₁ T₂ निकुम्भस्तु हि च' (for " K₁ B₂ + s D₂
 T₂ + G₁ सिद्धि, K₂ D₂ + T₂ G₁ + s धर्मे, D₂ सिद्धि' (for
 सिद्धि) — After line 69 D₂ + m₂
 5** कारण तददोषेण वद रथदतो वर ॥
 — (L 70) K₁ + s N̄₂ + s V B₂ + s D (except Dn₁) वरार्थी
 (for 'वृ) — (L 71) K₂ स्त्रीनामं स, T₂ + वाराणसी, G₁
 स्थितयोस्तु (for स्त्रीनामस्तु) K₁ (sup h) महात्तदा K₄
 N̄₃ V₁ D₂ नराधिप (for विप) — (L 72) D₂ एतस्मिन्
 नरे काले (for " — K₂ om lines 73 74 — (L 73)

वसति स्म महादेजाः स्कीताया तु नराधिपः ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु कृत्वा रो महेश्वरः ।
 देव्यास्तु प्रियकामार्थं न्यवसच्छुभुरान्तिके ॥
 देवाज्ञया पार्षदा ये त्वभिरूपातपोधनाः ।
 पूर्वोक्तै रूपवेपैश्च तोपयन्ति स्म पार्षतीम् ॥ [75]
 ऋष्यते वै महादेवी भेना नैव प्रवृष्यति ।
 जुगुप्सत्यसकृच्चं वै देवदेवं तथैव ह ॥
 सपार्षद्रूपनाचारस्तत्र भर्ता महेश्वरः ।
 वरिद्रः सर्वदेवासौ शील तस्य न वर्तते ॥
 मात्रा तथोक्ता वरदा स्त्रीसामानत्र जुहुते । [80]
 स्मितं वृत्वा तु वरदा भवपार्श्वमध्यागतम् ॥
 विवर्णयन्ना देवी महादेवमभापत ।
 नेह वत्स्याम्यहं देव नय मा स्वं निवेशनम् ॥
 तथा कर्तुं महादेवः सर्वाल्लोकानवेक्षत ।

वामार्थं रोचयामास प्रथिव्यां कुरुनन्दन ॥ [85]
 वाराणसी महातेजाः सिद्धसेनं महेश्वरः ।
 दिनोदासेन ता ज्ञात्वा निविष्टा नगरी भयः ॥
 पार्श्वे तिष्ठन्तमाहूय निकुम्भमिन्द्राजवीन् ।
 गणेश्वर पुरी गत्वा श्रुत्वा वाराणसीं क्रुः ।
 मृदुनैवाभ्युपायेन अतिवीर्यैः स पार्थिवः ॥ [90]
 ततो गत्वा निकुम्भस्तु पुरी वाराणसीं तत्र ।
 स्वप्ने निवशेयामास कण्ठकं नाम नापितम् ।
 श्रेयस्तेऽहं करिष्यामि स्वप्ने मे स्वयानप ॥
 मद्रूपा प्रतिमा कृत्वा नगर्धन्ते तथैव च ।
 ततः स्वप्ने यथोदिष्ट सर्वं कारिणाव्रूय ॥ [95]
 पुरीद्वारे तु विज्ञाप्य राजानं तु यथाविधि ।
 पूजां च महतीं तस्य नित्यमेव प्रयोजयत् ॥
 गन्धेश धूपमाल्यैश्च प्रोक्षणीयैस्तथैव च ।

B Ds T₁ स (for तु) B कामस्तु (for कामार्थं) D₂
 सौम्यम् (for न्यवसच्छु) D₃ (margin above) तपुरा न्तिक
 (for श्रुत्वा) — (L 74) T₂ G₃ पारिपदा (for पार्षदा ये)
 T₂ G₁ s s देव्याजया पारिपदास (G₃ परिवसत्) (for *)
 B₁ प्रति, T₂ अभि (for व्यभि) — (L 75) Dn पूर्वोक्त,
 Da पूर्वोक्ता (for 'के') K₁ Na V₁ s B₁ s D₂ D₃ s B₁ G₃
 उपदेश्य, D₃ स्वपदेश्य (for रूपदेश्य) — (L 76) D₃
 हृष्यते हितवान्नेयो (for *) K₂ प्रतुष्यति K₃ प्रहृष्यते (for
 'ति) — (L 77) K₁ N₂ s V₁ s B Dn Ds D₂ T₁ s s
 G₁ s सा (for से) D₂ जुगुप्स्यथ मन्त्रकृति वै (for *) — (L
 78) B₁ [अ]नकार (for 'वाराह) — (L 79) D₂ [आ]-
 से (for [अ]सौ) — (L 80) D₃ च वदा (for वरदा) K₁
 चक्षते (for जुहुते) — (L 81) T₂ वर (for वर) N₂
 V₁ मयागता, T₂ s G₁ s उपागतम् (for अयां) D₃ भवन्
 त्वार्थमगमन् (for *) — (L 82) G₁ (ed) विजनां वरदा देवी
 (for *) — Before line 83 G₁ ins देवी — (L 83)
 Rom and Poona eds विप्रेतम् (for निप्रेत) — Before
 line 84, G₁ ins धैर्यपथ — (L 84) D₂ पुन्युक्ते, D
 तपोवस्तु (for तथा कर्तुं) V₁ मन वरदा (for महादेव)
 T₁ G₁ तथा कर्तुंमया देव (for *) — (L 86) K₁ N₂ s
 V B Ds D₁ s T₁ s G₁ s वाराणस्या G₃ वाराणसीं महा
 देव (for *) K₂ N₂ s V₁ s I₁ Ds D₂ s T₁ s मिदक्षिणे
 (N₂ D₂ s 'त्र, V₂ B₁ s D₂ T₁ s G₁ s s निरक्षेपे
 (for 'श्च) — (L 87) G₁ निरक्षी (for निरिष्ट) D₂
 निरिष्टा प्रयां मुञ्च (for *) — (L 88) N₂ निरिष्टम्, V₂

निरुम्भम् (for तिष्ठन्तम्) — (L 89) V₂ B₁ s (margin
 as above) राक्षसा (for गणेश्वर) B₁ रयां, B₂
 (margin) मयां (for गत्वा) K₁ s पुर (for पुर) — D₃ om
 lines 90-91 — (L 90) K₁ s s Dn D₂ (by corr)
 D₁ s s T₂ s G₁ हत, K₂ D₃ हति, T₂ महा (for हति)
 G₃ हृत्वीर्यप्राप्तम् (for *) — (L 92) K₁ विजनां
 माय, N₂ V₂ संस्तं, V₂ s s निवेदं, D₂ निवेदं (for
 निवेदं) K₂ s मण्डं, V₂ s B D₂ T₂ G₁ s वचदुक, D₂
 कण्ठक, D₃ अयुर्दं, D₂ मयुरः, D₃ मण्डुक, D₁ मण्डक,
 T₂ s G₁ मण्डक (for कण्ठक) K₂ (before corr as
 above) N₂ (by corr) गन्धेश्वरनामनिष्पत् (for *).
 — (L 93) B₁ मर (for सेऽहं) B₂ विधापयन्ति (for
 कतिपायति) D₂ दोषय (for दं) K₂ मयाय च स्वयानु मे
 (for *) — (L 94) N₂ V₁ B₁ नयां तु, T₂ 'हं तम् (f r
 'संते) — G₁ repeats line 95 after line 137 — (L
 95) B₁ तथा (for तत्र) K₂ मर्यं, D₂ स्वप्ने (for स्वप्ने)
 D₃ यथादिष्ट, T₂ s यथादिष्ट (for यथादिष्ट) D₂ यथादिष्टे
 तत्र स्वप्ने (for *) G₁ मर्यं (f r मर्यं) — (L 95) T₂
 इति द्वारे (f r इतिद्वारे) K₁ D₂ विज्ञाप K₂ (by corr)
 विज्ञाप K₃ विन्दत, D₂ (margin as above) विज्ञाप (for
 विज्ञाप) K₁ s s D₂ वाराणसी, N₂ s V₂ s B₁ s Dn D₂
 D₁ s T₁ s s G₁ s वाराणसी च वाराणसी, D₂ (margin as
 above) वाराणसी (for वाराणसी) — K₂ repeats line
 97 after line 97 — (L 97) N₂ (margin as above) I₁ s
 D₂ T₁ s वर, G₁ वरदा (for वरदा) D₂ मयुष्ये (f r

अन्नपानप्रयोगैश्च अत्यद्भुतमियाभनत् ॥
 एषं सपूज्यते तत्र नित्यमेव गणेश्वरः । [100]
 ततो परसहस्रं तु नागराणां प्रयच्छति ।
 पुत्राग्निदण्ड्यमायुश्च सर्वान्नाम्नांश्चैव च ॥
 राक्षस्तु महिषी श्रेष्ठा सुयशा नाम विधुता ।
 पुत्रार्थमागता देवी साध्वी राक्षा प्रचोदिता ॥
 पूजां तु विरुलां कृत्वा देवी पुत्रमयाचन । [105]
 पुनः पुनर्यागम्य धृष्टशः पुत्रभारणात् ॥
 न प्रयच्छति पुत्रं हि निरुम्भः कारणेन हि ।
 राजा तु यदि स्फुद्धः कार्यसिद्धिरतो भवेत् ॥
 अथ दीर्घेण कालेन क्रोधो राजानमाविशत् ।
 भूतमेतन्महद्द्वारि नागराणां प्रयच्छति ॥ [110]
 प्रीतो वराग्रीः शनशो मम किं न प्रयच्छति ।
 मामग्नेः पूज्यते नित्यं नगर्यां मम चेत् ॥
 विज्ञापितो ममार्यं वै देव्या मे पुत्रभारणात् ।

न वदाति च पुत्रं मे कृत्वाः केन हेतुना ॥
 ततो नाहति सत्वारं मत्सकाशाद्विशेषतः । [115]
 तस्मात्तु नाशयिष्यामि स्थानमस्य दुरात्मनः ॥
 एषं स तु विनिश्चित्य दुरात्मा राजनिस्त्रिपी ।
 स्थान गणपतेस्तस्य नाशयामास दुर्मतिः ।
 भद्रमायतनं हृष्टा राजानमशपत्प्रभु ॥
 यस्मादनपराधस्य तस्या स्थानं निनाशितम् । [120]
 पुर्यङ्गमादियं शून्या तत्र नूनं भविष्यति ॥
 ततस्तोत्रेण तु शापेन शून्या वाराणसी तदा ॥
 शून्या पुरी निरुम्भस्ता महादेवमथागमत् ॥
 अक्रमाद्य पुरी सा तु विद्वता सर्वतोदिशम् ॥
 तस्या पुर्यां ततो देवो निर्भमे पद्माल्मनः । [125]
 रमते तत्र वै देवो रममाणो गिरेः सुताम् ॥
 न रतिं तत्र वै देवी लभते गृहनिस्मयात् ।
 वसाम्यत्र न पुर्यां तु देवी देवमयात्रनीत् ॥

प्रचोदयत् — (L 98) K₁ नैवै (for मादयैश्च) K₁ s
 N₂ (marg. as above) Dn Di-1 I₁ प्रेक्षणीयत् (for प्रो)
 — (L 99) N₂ (marg) V₁ B₁ s प्रदान (for पानत्र)
 — (L 100) T₂ संयुतम् (for 'यते) V₂ तेन (for तत्र)
 — (L 101) K₁ (marg as above) D₂ वर्ष (for वर)
 N₂ (marg) B₁ D₂ (marg) नगर्यां स (for नागराणा)
 — (L 102) D₂ पुत्र (for पुत्रात्) D₂ वायम् (for भायुर्) K₁ T₁ सर्व (for सर्वान्) — T₁ reads line 103 twice
 — (L 103) B₂ सुवता, D₂ यतोदा (for सुपता) — (L 104) K₁ D₂ प्रचोदिता, N₂ V₂ प्रदक्षिता (for प्रचोदिता) D₁ राज्ञी राज्ञा प्रगादिता (for ²) — (L 106) B₁ s (marg. as above) s D₂ सा वने वरं B₂ पुत्रागम्यत् (for ²) N₂ V₁ मा वने (for बहुश) K₂ देवी पुत्रस्य वाराण्य (for ²) — K₁ om (hapl) lines 107-113 — (L 103) V₁ B D₂ T₁ s G₁ न कुद्र, D₂ सन्नुवेत्, D न कुप्तेत् (for संकुद्र) — (L 109) T₂ शार्दौर्ण्य कालेन (for ²) — T₂ om lines 109^a-113^a — (L 110) K₂ N₂ V₂ B₂ (marg. as above) D₂ मम, N₂ V₂ D₁ महा (for महद्) B₁ s (marg) s D₂ D₂ T₁ s धून् एष (for मरुद्) N₂ V₂ नराणां य (for नागराणा) महान्द्वारि (for ²) N₂ V₂ नराणां य (for नागराणा) — B₁ om (hapl) line 111 — (L 111) V₂ बहुदने D₂ G₁ s नगर्यां (for नरतो) T₂ प्रयच्छति (for ति) — (L 112) D₂ समार्यै (for मामकै) N₂ (marg) V₁ B D₂ D₂ मे सदा (for मम च) D₂ नय

वंस्ते सदैव हि (for ²) — (L 113) K₁ V₁ मया पूर्, K₂ मया रं वै, N₂ यथापूर्, N₂ (marg) V₁ D₂ s G₂ s मयापूर् वै, Dn D₂ मयापूर्, T₁ s G₁ मयापूर् वै, G₁ मयापूर् वै, G₁ मयापूर् वै (for मयापूर् वै) Dn D₂ T₁ s G₁ s पुत्रस्य (for मे पुत्र) — (L 114) T₁ कारणात् (for हेतुना) — (L 115) K₁ s नादंति (for 'ती) — V₁ om lines 116-121 — (L 116) N₂ s D₂ s T₁ s G₁ s न (for तु) — (L 117) G₂ s त्रिविध (for 'ती) — (L 118) K₁ गत्या पवित्र (for गणपतेत्) — (L 119) D₂ वायते (for 'ते) D₂ T₂ अदत् (for वादापत्) — (L 120) B₁ यस्मादनपराधस्य, D₂ राधेन, D₂ T₂ G₁ s राधस्य (for ²) — (L 121) T₂ G₁ s तस्मात् (for [अ]क) B₁ s D₂ पुरी शून्या तथाकस्मात् (for ²) — (L 122) D₂ च तैवेन T₂ G₁ च शापेन (for तु शा) T₁ s G₁ पुरी (for तदा) K₁ s D₂ शून्या वाराणसी तदा (K₂ पुरी) (for ²) — D₂ om line 123 — (L 123) D₂ पुरीम् (for ²) T₁ s G₁ उपगमत् (for अथा) पुरा, — Before line 124 K₂ ins वैशपायन उवाच — (L 124) T₂ s G₁ द्विष (for द्विषत्) — (L 125) T₂ G₁ महा (for ततो) V₂ पुत्रम् T₂ परम् (for पदम्) — (L 126) G₁ om 126^a K₁ रत्नमागा विर सुता (for ²) — (L 127) D₂ निरि (for गृह) D₂ विरुहत्वात् (for विस्मयात्) — (L 128) K₂ [एव], D₂ स्व (for [अ],त्र) K₂ न वसाम्यत्र पुर्यां तु (for ²) D₂ देवदेवम् T₁ देवो देवीम् G₂ देवममम् (for दवी पवम्) N₂

महादेव उवाच ।

नाहं वेश्म यिमोक्ष्यामि अबियुक्तं हि मे गृहम् ।
 नाहं तत्र गमिष्यामि गच्छ देवि गृहं प्रति ॥ [130]
 हसन्नूवाच भगवांस्त्वम्यक्तन्निपुरातनकः ।
 तस्मात्तदवियुक्तं हि प्रोक्तं देवेन वै स्वयम् ।
 एतं धाराणसी शप्ता अबियुक्तं च कीर्तितम् ॥
 यस्मिन्वसति वै देवः सर्वदेवमस्कृतः ।
 युगेषु त्रिषु धर्मात्मा सह देव्या महेश्वरः ॥ [135]
 अन्तर्धानं क्लेशं यासि तदपुत्र हि महात्मनः ।
 अन्तर्हिते पुरे तस्मिन्पुरी तु बसते पुनः ।
 एव धाराणसी शप्ता निवेशं पुनरागता ॥
 भद्रश्रेण्यस्य पुत्रो वै दुर्दमो नाम विद्युतः ।

दिवोदासेन बालेति वृणया स विसर्जितः ॥ [140]
 हेह्यस्य तु वायायं कृतवान्ने महीपतिः ।
 आजहो पिष्टदायायं दिवोदासहृतं यत्नात् ॥
 भद्रश्रेण्यस्य पुत्रेण दुर्दमेन महात्मना ।
 वेरस्थानं महाराज क्षत्रियेण विधिस्तना ॥
 दिवोदासाहृषद्वया वीरो जज्ञो प्रवर्देनः । [145]
 तेन पुत्रेण बालेन प्रहृतं तस्य वै पुनः ॥
 प्रवर्देनस्य पुत्रो ज्ञो बत्सभागी सुविद्युतो ।
 यत्सपुत्रो बलकंस्तु समतिस्तस्य चात्मजः ॥
 अलर्कः फाशिराजस्तु ब्रह्मण्यः सत्यसगरः ।
 अलर्कं प्रति राजपिं श्लोको गीतः पुरातनैः ॥ [150]
 पठिं वर्षसहस्राणि पठिं वर्षदानानि च ।

अथाचल, V₂ तदाप्रवीच, V₃ अभापत (for अथाप्रवीच) B₂ s D₂ देव देवी तथापरीच, G₂ देवी देवस्तथाप्रवीच (for ^b) — T₁ s s G₂— ईश्वर, T₂ om (for महादेव) — (L 129) N₂ D₂ विमोक्षामि (for इयामि) K₁ s s D₂ D₂ (marg) D₂ s s वाह ब्रह्मदेव वस्यसि (for ^a) K₂ अबियुक्त, V₃ अबियुक्तं (for अबियुक्त) T₂ श्यु (for गृहम्) — Before line 130, D₂ T₂ G₂ s ins ईश्वर — (L 130) N₂ V₂ देवि (for तत्र) K₁ D₂ G₂ (ed) [अ] गमिष्यामि, D₂ विगम्यामि (for गमिष्यामि) B₂ (marg as above) यथाततम् (for गृहं प्रति) — Before line 131, G₂ ins वैशपायन — (L 131) V₂ B D₂ प्रहस्य (for हसन्) — (L 133) N₂ s B₂ D₂ s s T₂ G₂ यस्मात्, D₂ तत् स्यात् (by transp) G₂ [अ]प्यसि (for सवि) V₂ यस्मानु देवि युक्तं हि, G₂ यस्मात्तथा वियुक्तं हि (for ^a) D₂ प्रोक्त देवि स्वपुत्रा (for ^b) — (L 133) D₂ s प्रकीर्तितम्, T₂ च केनम्, G₂ च कीर्तितं (for च कीर्तितम्) — (L 137) Poona ed स्त (for तु) — (L 138) N₂ s (marg) V₁ भागवत् (for 'ता) — (L 139) K₂ s अश्रेण्य (for 'ण्यस्य) K₂ B दुर्दमी, D₂ (marg) G₂ दुर्दमो (for दुर्दमी) — D₂ repeats line 140 after the repetition of lines 141-143 — (L 140) K₂ D₂ बालिना, B₂ बाल्ये हि, D₁ (second time) s बालो हि (for बालेति) N₂ (marg) [अ]पौ (for स) K₁ (sup lin as above) s V B₁ s D₂ D₂ D₂ (first time) s s T₂ s s G₂— य (V₁ D₂ [अ]पौ) विवर्जित, D₁ (second time) पठिं, G₂ (ed.) स च वर्जितं (for स पठिं) — D₂ repeats lines 141-143 after line 1 of 8** — (L 141) V₁ D₂ s T₂ G₂ s ह्यवत्, D₁ (both times) ह्यवत् (for ह्) — (L 142) N₂ s V₁ s D₂

दिवोदासे, T₂ दास (for दास) B₂ क्लो (for क्ल) K₂ दिवोदासे हते यत्नात्, K₂ दासो हतो यत्नात् (for ^a) — (L 143) K₂ अश्रेण्यस्य (for 'ण्यस्य) K₂ B दुर्दमिनः, D₂ (before corr as above) s दुर्दमेन (for दुर्दमेन). — D₂ repeats line 144 after line 3 of 8** — (L 144) V₂ विधिस्तया, T₂ विरोचना (for विधिस्ततः) G₂ ह्यस्यै विधिस्तया (for ^b) — G₂ repeats lines 145 146 after line 148 — (L 145) T₂ स्वर्दानं (for प्रवर्देन). — For line 145, N₂ V₂ B₂ s D₂ subst

6** तेन बालेन दायाय प्रवृत्तं पुनरागतं ।

[N₂ V₂ पुत्रेण (for बालेन)]

While after line 145, K₁ ins

7** एव प्रवर्देनो राजा प्रहस्य सबभूव ह ।

स एव तदुज्जिरीर अत्राप्यत्र इतीरिव ।

उपभुज्याय वैश्वर पाते महामयोभयत् ॥

— (L 147) K₂ ह्यो पुत्रो (by transp) K₁ भानी, V₂ T₂ G₂ भागी D₂ s भर्ता T₂ G₂ भागी, T₂ s G₂ भनी (for भागी) K₂ सुनिर्मली, D₂ यभुजु (for सुविद्युती). — After line 148, D₂ ins

8** बलर्को नाम पुत्रस्तु राजा लनिम्राण्यसि ।

महाशयो नाम नृप सुतो भीमशस्य वै ।

नतिपुत्रेषु बालेषु प्रहृतं तस्य भारत ॥

— G₂ om lines 149 150 — (L 150) B₂ राजान D₁ राजो (for 'पि) G₂ (ed) श्लोकं (for श्लोको) V₂ तुलान् — (for 'तले) K₂ s श्लोको गीतो पुरातनं [(K₂ 'ने) (for ^b) — (L 151) K₂ V₂ B₂ D₂ D₂ s T₂ s s पठि, D₁ s s G₂ s पठि (for पठिं) H₂ पठि महारण्यसि (for ^a) K₂ s B₂ D₂ D₂ s s T₂ G₂ पठि, D₂ s T₂ s L₂ s पठि (for

युग रूपेण संपन्न आसीत्तादितुलोद्धः ॥
 लोपासुद्राप्रसादेन परमायुखाप सः ।
 तस्यासीत्सुमहद्राज्यं रूपयौवनशालिनः ॥
 शापस्यान्ते महाबाहुर्दत्त्वा क्षेमकराक्षसम् । [155]
 रम्यां निवेशयामास पुरीं वाराणसीं पुनः ॥
 सनतेरपि दायादः सुनीयो नाम धार्मिकः ।
 सुनीयस्य तु दायादः क्षेमो नाम महायशः ॥
 क्षेमस्य वेतुमान्पुत्रः सुकेतुस्तस्य चात्मजः ।
 सुकेतुवनयश्चापि धर्मवेतुरिति श्रुतः ॥ [160]
 धर्मवेतोस्तु दायादः सत्यवेतुर्महाराजः ।
 सत्यवेतुसुतश्चापि विमुनीनां प्रजेधरः ॥
 आनर्तस्तु विभोः पुत्रः सुसुमारश्च तत्सुतः ।
 सुसुमारस्य पुत्रस्तु धृष्टवेतुः सुधार्मिकः ॥

धृष्टवेतोस्तु दायादो वेणुहोत्रः प्रजेधरः । [165]
 वेणुहोत्रसुतश्चापि भर्गो नाम प्रजेधरः ।
 वत्सस्य वत्सभूमिश्च भृगुभूमिस्तु भार्गवात् ॥
 एते त्वद्भिरसः पुत्राः जाता वशोऽथ भार्गवे ।
 ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या, क्रियः पुत्राः महस्रशः ॥
 इत्येते काश्यपः प्रोक्ता नहुपस्य निनोपत ॥ [170]

Colophon

No 8

After 47 52, all Mss (except M1-s)
 G(ed) ins .

वेशायन ज्वाच ।

आर्यां कात्यायनी देवीं कौशिकीं ब्रह्मचारिणीं ।
 जननीं सिद्धसेनस्य दुर्गां वीरा महातपाः ॥

पङ्क्ति) — After line 151, D1 T1 s + G2 s ins
 9** अटकारपरतो नाम्नो बुजुने मेदिनीमिमाम् ।
 [D1 युवा (for इमाम्)]

— (L 152) B1 D3 T1 s + G1 तुलोद्धव (for 'दृढ' — (L 153) V2 D2 अवास्तवान् (for 'वस') B Ds वर व (B1 प ज-
 नवास्तवान् (for 'व') — K2 G2 om line 154 — (L 155) K2 D1 महाराज (for 'बाहुर' — (L 156) G1 रम्या निवा-
 सयामास (for 'व') T1 G1 युग (for 'पुन') — (L 157) T2 om (hapl) lines 157^b-158^a K2 V2 D2 पार्थिव (for
 धार्मिक) — (L 158) K1 s + N2 V1 s + B1 s + Dn D1 s +
 T1 s + क्षेमो (for क्षेमो) K1 महानया (for 'यथा') V2
 क्षेमो नाम प्रजेधर (for 'व') — (L 159) Some Mss क्षेमस्य
 (for क्षेमस्य) — (L 160) K1 s + N2 V1 s + B1 Dn D1 s +
 T G सुकेतोस्तु (for 'तु') K2 D1 s सुकेतोस्तुनयस्यापि (for 'व')
 K2 (marg as above) अपि (for इति) K1 s + V2 Dn
 D1 s + T2 s + G1 s स्मृत, N1 B1 श्रुति (for श्रुत) — (L 161)
 K1 V2 D2 G2 महायशः, D1 इति स्मृत (for महा-
 रय) — (L 162) D2 T2 G1-s सत्यकेतो (for 'केतु')
 T1 क्षीमात् (for चापि) T2 महेश्वर, T2 G1 जने (for प्रने)
 — G4 om (hapl) lines 163 166 — (L 163) B1 s
 D2 सुविभुत् (for ज्ञानतेज) — (L 164) K1 s धृष्टकेतु
 (for धृष्ट) K2 व धार्मिक, D2 s + (D1 तु) धार्मिक, D2
 स पार्थिव (for सुधार्मिक) K2 एतकेतुस्तपैव च (for 'व')
 — (L 165) K1 एतकेतोस्तु (for धृष्ट) N2 (marg) V1
 वैस्वरो, V2 वेणु (for वेणु) V2 प्रजापति (for प्रजेधर)
 — T1 om (hapl) line 166 — (L 166) V2 वेणुहोत्र

(for वेणु) K1 D2 भर्गो, K2 भरो, D1 (sup lin as
 above) भार्गो, D2 (orig) भृगुर, D2 (warg) s + T2
 G2 s + वत्सो (for भर्गो) V2 कर्मो नाम प्रजापति, G1 एतो
 नाम जनेधर (for 'व') — (L 167) K2 गार्ग, V1 B1 भर्ग, B1
 D2 भार्ग (for धृगु) K2 s + D2 भार्गव (for 'वार्ग') D2
 भृगो पुत्रास्तु भार्गवा (for 'व') — (L 169) K Dn Dn
 s + तयो, N2 V2 B1 s + D2 D2 s + G2 वय, D2 तेषां; T2 s
 जाता (for क्षिय) N2 V1 s + B2 तपोयुक्ता सहस्रत- (for 'व')
 — (L 170) K2 s + V2 D2 काश्यप (for काश्य) K2
 s + V1 s + Dn D1-s + T2 s + G1 s + विशेष मे; K2 'व
 त्, T1 'व न, T2 विशेष मे (for विशेषव)

CULOPROV om in K2 s + D2 s + T2 D1 — Mention of
 the Epic D2s — Mention of Khulu K2 N2 V2 s + B
 Dn D1 D1 s + s — Adhy name K2 N2 V2 s + B D2 क्षत्र
 वृद्धप्रसव, D2 बायुवशानुकीर्णम्, D2 G2 s काली (D2 'ति-
 वराकथनम् — Adhy no (figures words or both) N2
 V1 D1 28, V2 s + B1 Dn D2s 29, D1 T2 G2-s 27; D2
 T2 s 30

8

(L 1) D2 काली; T2 उम्मा (for भार्गो) K1 V2 D2 कात्या
 यिनी (for 'वनी) N2 गौरी; V2 (marg as above) वैव (for
 देवी) T2 शानिकी (for कौशिकी) — (L 2) D2 s सिद्धिने
 नस्य, T2 सिद्धसंघस्य (for 'सेनस्य) K2-s + N2 s + V2 B1 s + Dn
 D1 D1 s + T1-s + G2 M1 उदयवारी (for दुर्गा वीरा) N2 महा
 बला (for 'तपा) — T2 om. line 3, K2 reads it on

जया च विजया चैव पुष्टिश्च त्व क्षमा दया ।
 ज्येष्ठा यमस्य भगिनी नीलकौशेयवासिनी ॥
 बहुरूपा विरूपा च अनेकविधरूपिणी । [5]
 विरूपाक्षी विशालाक्षी भक्तानां परिरक्षणी ॥
 पर्वतोपेभ्यु घोरेभ्यु नदीषु च गृहामु च ।
 वासस्तन महादेवि वनेषूपवनेषु च ॥
 शपर्यैर्वरध्वेन पुष्टिन्द्रेश्च सुपूजिता ।
 मयूरपक्षध्वजिनी लोकान्धमसि सर्वेश ॥ [10]
 कुक्कुटभ्रमालैर्भेषैः सिद्धैर्वाग्भैः समाकुला ।
 घण्टामिनादवहृष्टा विश्रुता चिन्ध्यासिनी ॥

त्रिशूलपट्टिसधरा सूर्यचन्द्रप्रताकिनी ।
 नवमीं कृष्णपक्षस्य शुक्लस्यैकादशीं प्रिया ॥
 भगिनीं वासुदेवस्य रजनीं कल्हप्रिया । [15]
 आवासः सर्वभूतानां निष्ठा च परमा गतिः ॥
 नन्दगोपसुता चैव देवानां विजयावहा ।
 चीरखासां सुनासाभं रौद्रीं सध्या त्वमेव च ॥
 प्रकीर्णकेशी मृत्युश्च तथा नासौदनप्रिया ।
 लक्ष्मीरलक्ष्मीरूपेण दानवानां यथाय च ॥ [20]
 सावित्री चापि देवानां माता भूतगणस्य च ।
 अन्तर्पेदी च यज्ञानामृत्विजा चैव दक्षिणा ॥

marg — (L 3) Śi ह्रि त्व, B₁ (marg) च त्व (for चैव)
 K₂ B₁ 2 (marg as above) 2 D₁ D₁ 2 पुष्टिः पुष्टि, K₂
 V₂ 2 D₂ 2 T₁ G₁ पुष्टिःपुष्टि, N₂ 2 पुष्टिश्च च (for पुष्टि
 श्र त्व) — (L 4) D₁ क्षया (for त्वेषा) Śi सोमस्य K₂
 रा¹ (for व) G₁ घोतं (for नीर) Śi D₁ G₁ M₁ वासनी
 (for वासिनी) — (L 5) K₂ सुख्या (for वि) D₁ T₁
 रिषि (for रिष) L₂ N₂ 2 (marg as above) V₂ 2 D₁
 D₁ T₁ G₁ 2 M₁ चाग्नि (for रूपिणी) Śi सुख्या निदि
 चाग्नि, K₁ N₁ D₁ 2 T₁ 2 G₁ 2 वनकविषि (K₁ D₁ 2
 वत प्रजापती, K₂ वयकाग्नि (for *) — G₁ om (hapl)
 line 6 — (L 6) K₂ 4 N₂ 2 V₂ B₁ D₁ D₁ D₁ 2 2
 T₂ 4 G₁ 2 4 M₁ दक्षिणी, V₂ पालिनी (for रक्षणी)
 — After line 6 G₁ reads lines 13-14 — (L 7) Śi
 भूतेषु, V₂ [च.घोरेषु, T₂ G₁ देवेषु (for घोरेषु) K₁ हृदेषु,
 T₂ G₁ गृहामु (for गृहामु) Śi गृहामु च नदीषु च (for *)
 — (L 8) N₂ (marg) V₁ B₁ D₁ बहस्रि त्व, D₁ पारस्वे
 च (for स्य) G₁ नदीषु (for वनेषु) — After line 8 D₁
 T₁ G₁ 2 2 read lines 13-14 — (L 9) K₂ शरती, D₁ T₁
 G₁ शरैर (for श) Śi N₂ (marg) V₁ D₁ अभि, N₂
 चैव (for च सु) — (L 10) Śi D₁ (marg) सिद्ध, T₁
 M₁ विद्यु (for पक्ष) K₂ 2, N₂ D₁ D₁ 2 T₁ 2 2 G₁ 2
 क्रमसि (for क्र) Śi नित्यश्च, D₁ लसि, D₁ या (for
 श) B₁ D₁ लोकान्धमसि नित्यश्च (D₁ सुवत) (for *)
 — (L 11) T₁ क्षणैर (for छाणैर) Śi चैव (for चैव)
 K₂ N₂ V₂ सिद्ध्याय, V₁ सिद्ध्याय, T₂ व्याय सिद्धि (by
 transp) Śi सिधेयिता (for समाकुला) D₁ निद्रुयप्रिय
 सकुला (for *) — (L 12) G₁ बीला (for वण्ट) N₂ om
 विश्रुता D₁ [विश्रुतस्य (for विष्य) K₁ 4 D₁ 2 2 2 T₁ 2 G₁
 M₁ विष्यमाविनी ति (K₁ D₁ 2 न्यभि) युवा, K₂ N₂ (marg)
 V₁ 2 B₁ (mar.) विष्यपर्वतवासिनी, N₂ V₁ (for
 वण्ट) D₁ T₁ 2 विष्ये वसति सतंटा (T₁ 2 पर्वते), D₁

विधे वसति सर्वेश (for *) — (L 13) B₁ D₁ 2 T₁ G₁ त्रि
 शूलं (for 'ह्र) T₁ 2 G₁ 2 पट्टस (for पट्टि) K₂ N₂ 2
 V₁ 2 धरी (for धरा) Śi सुदरै पट्टिसे प्रादे, K₁ 2 4 N₁
 D₁ D₁ 2 2 त्रिशूली (D₁ 'हा) पट्टिनी चैव, T₁ G₁ M₁ त्रिशू
 ली प (M₁ 'ह्य) पट्टस्यरी (G₁ 'रा) (for *) K₂ V₂ D₁ D₁
 सूर्याचन्द्र, B₁ D₁ चन्द्रसूर्ये (for सूर्यचन्द्र) K₁ नमाविनी,
 D₁ प्रताकिनी (for प्रताकिनी) Śi सूर्यचन्द्रोपसोमिता (for
 *) — (L 14) K₁ T₁ G₁ M₁ शुक्र (for कृष्ण) K₁ 2 4
 N₂ 2 V₁ B₁ D₁ T₁ 2 तथा, T₂ युवा, G₁ सिना (for शिवा)
 K₂ शुक्रा सैकादशी तथा, T₂ 4 G₁ कृष्णसैकादशी तथा
 (for *) — After line 14, D₁ reads lines 22-25 — (L
 15) N (except Śi N₂ V₂) T₁ G₁ M₁ भगिनी कल्हदेवस्य (for
 *) K₁ (sup line as above) B₁ 2 (marg as above) D₁
 G₁ जननी (for रजनी) Śi रजनी कालनादनी, T₁ M₁ रजनी प
 हरिप्रिया (for *) — (L 16) K₂ निवास, N₁ आसार
 (for आवास) — T₁ साधारभूता भूतानां (for *) Cf ed) खं
 (for च) — (L 17) G₁ सा (for वा) Śi N₁ D₁ देवाना
 निचा तथा (Śi इति) K₂ (marg) V₁ 'ना विवाय च,
 B₁ 2 (marg) 2 देवी त्वमपरानिता, T₁ M₁ देवानां हितका
 रिणी (for *) — M₁ reads lines 18-20 after line 36
 — (L 18) Śi सुनामाश्रीरवामाश्र (for *) K₁ 2 4 N₂
 (marg as above) V₂ 2 D₁ D₁ 2 2 2 T₁ G₁ 2 2 M₁
 रात्रि, N₁ G₁ रात्री (for रौद्री) Śi D₁ G₁ रौद्री (G₁ रात्रि)
 सध्याचरी निष्ठा (for *) — T₁ om (hapl) lines 19 20
 — (L 19) Śi K₁ भूतानां (for चतुस्र) V₂ D₁ T₁ G₁
 2 4 M₁ सुरा (for तस्य) D₁ T₁ मासादन (for मासौ)
 B₁ D₁ D₁ 2 G₁ सुरामासपञ्चप्रिया (for *) — (L 20)
 D₁ भयानक (for भयाय च) — (L 21) Śi चैर, K₂ B₁
 चासि, K₂ त्व च (for चापि) K₂ सावित्रीय च देवानां;
 V₂ B₁ D₁ सावित्री चापि (V₂ चैर) देवानां, T₁ M₁ गायत्री
 सर्वभूतानां (for *) D₁ मन्त्र (for मूल) K₂ तपोधरिः

सिद्धिः सांयात्रिकाणां च वेला सागरत्यायिनाम् ।
 यक्षाणां प्रथमा यक्षी नागाना मुरसेति च ॥
 ब्रह्मनादिन्यथो दीक्षा शोभा च परमा तथा । [25]
 ज्योतिषां त्वं प्रभा देवि नक्षत्राणा च रोहिणी ॥
 राजद्वारेषु तीर्थेषु नदीना सगमेषु च ।
 पूर्णे च पूर्णिमाचन्द्रे वृत्तिमासा इति स्मृता ॥
 सरस्वती च वाल्मीकेः स्मृतिद्वैपायने तथा ।
 सुरादेवी च भूतेषु स्तूयसे त्वं स्वकर्मभिः ॥ [30]
 इन्द्रस्य चारुदृष्टिस्तं सहस्रनयनेति च ।
 ऋषीणां धर्ममुद्दिस्तु देवानामदितिस्तथा ॥

कर्पकाणा च सीतेति भूतानां धरणीति च ।
 तापसाना च देवी त्वमरणी चाग्निहोत्रिणाम् ॥
 क्षुधा च सर्वभूताना दृष्टित्वं च दिवोकसाम् । [35]
 स्वाहा तुष्टिर्धृतिर्मेधा यस्मां तं यस्मती ॥
 आशा त्व मानुषाणा तु तुष्टिश्च कृत्कर्मणाम् ।
 दिशश्च विदिशश्चैव तथा हाम्रिशिला प्रभा ॥
 शङ्कनी पूतना च तं रेवती च सुदारणा ।
 निद्रा च सर्वभूताना मोहनी क्षत्रिया तथा ॥ [40]
 विद्यानां ब्रह्मविद्या त्वमोकारोऽथ वषट् तथा ।
 नारीणा पार्वती च त्वं पीताणीमृषयो विदुः ॥

Ñs V s गणेषु च (for गणस्य च) Śi D s माया मन्त्रगणस्य
 च (D s गणेषु च), K s s : Ñs D s : T s G भूत (K s माया)
 मन्त्रगणेषु च, T s M s भूति (M s नि मन्त्रगणेषु च (for
 s) — After line 21, D s T s ins 1** — After line
 23, Ñs reads and D s repeats line 32, V s B D s
 T s s read lines 3 33 and D reads line 33 Ñs
 om lines 23 29 — (L 23) K Ñs : V s B s (marg)
 D s s : T s G s : M s लि (V s ऋ ऋद्विस्व यात्रि (K s पैतृ)काणां
 तु (V s च), V s B D s s सिद्धिश्च (D s स्व) देवि पात्राणा
 (B s कामाना), T s G s s सिद्धिस्तं यात्रिकां G s s
 या ना तु (for s) Śi वेला सागरना मता, K s s Ñs
 (marg) V s : B D n D s s : T s s G M s वेला (D s णी)
 त्वं सागरस्य च, G (ed) माता भूतभवस्य च (for s) — (L
 24) V s B s परमा (for प्रथमा) D s [अ]पि (for [इ]पि)
 K s नागाना मुरसेविता (for s) — Ñs s V B s D n D s
 D s s ins after line 24 D s T s after line 21

1** कन्याना ब्रह्मचर्यां च सौभाग्य प्रमदासु च ।

[V s D n s D s D s s तं (for च) Poona ed कन्यानां
 ब्रह्मचर्यत्वं (for s)]

— (L 25) Śi ब्रह्मचारिणी (for वादिनी) T s ब्रह्मचारी यथो
 दिष्टा (for s) Śi ब्रह्मिनी च दवदना (for s) — (L 26)
 G s वेति (for देवि) — (L 27) Ñs B s : (marg as
 above) s D s T s दुर्गेषु (for तीर्थेषु) D s सागरेषु (for संत
 मेषु) D s नदीषु सागरेषु च (for s) — (L 28) K s s s
 Ñs B s D n D s D s s s s पूर्णा च, K s पूर्णा, D s पूर्णा तु
 (for पूर्णं) D पुरा, T s [इ]ति च (for इति) V s स्थिता
 D s स्मृति (for स्मृता) Śi बुद्धिर्वात्यम्बिका युजि, G (ed)
 स्व बुद्धिर्बिका युजि (for s) — (L 29) D s G s s
 वाल्मीकी (for के) K s स्मृतिद्वैपायनस्य च (for s)
 — After line 29, K s s : N s s V s D n D s s s : T s s
 G M s read lines 32 and 33 (transposed), while K s

reads and D s s repeats line 33 after line 29 — (L 30)
 D s उमा, T s s सुधा (for सुरा) K s T s G s s देवेषु
 (for दवी च) G s स्वरे वेदेषु भूतेषु (for s) D s s
 श्वसते, G s T s (for स्तु) — After line 30 K s reads
 lines 36-37* repeating them in their proper place
 — (L 31) K s (sup in as above) चन्द्रस्य चारुदृष्टिस्तं
 (for s) Śi D s [अ]थया (for [इ]पि च) — (L 32) K s
 वृत्तिस्तं (for वृत्तिस्तं) K s s : N s s D n D s s (second
 time) D s s s : T s s : G M s मानसी (for अदितिस्तं)
 K s Ñs (marg) V D s s (first time) [इ]ति च (for तथा)
 Śi देवानां च परायणम् (for s) — K s Ñs om line 33
 — (L 33) K s कर्पुकाणा च सीमेति (for s) — Śi om
 lines 34-5* — (L 34) T s तपस्त्वं हि (for च देवी त्वम्)
 — (L 35) K s (sup in as above) गतिस्तं (for वृत्तिस्तं)
 — (L 36) K s (first time) वृद्धा (for स्वाहा) K s
 वृत्तिर, K s s Ñs V s D n T s s वृत्तिर, V s D s पुष्टि
 D s s वृष्टि (for वृ) B s D s वैव, M s देनी (for मेधा)
 K s (both times) D s वसुमेता, Ñs s V s s D s वसुधारा
 D s सरस्वती, D s T s s G s s M s च समता (for वसुधारी)
 D s वसुता च वसु स्मृता (for s) — (L 37) K s Ñs
 (marg) V s s B D s T s s आता चाति (K s Ñs [marg]
 V s वैव, T s चापि) मनुष्याणा, T s M s आता च मनुजानां च
 (for s) K s M s पुष्टिर (for वृ) — (L 38) T s G s
 [अ]ग्निमुत्ता (for तिळा) G s प्रिया (for प्रभा) — (L
 39) K s वृद्धि (for वृ) D s सुगुहा च नभोरूपा (for
 s) — (L 40) G s वसु (for सर्वे) K s चाक्षया; Ñs
 (marg as above) त्वं क्षमा (for क्षत्रिया) — K s Ñs D s
 (marg) line 41 — (L 41) K s N s V s B s D s
 D s s : T s G s स्वमोकारो, Ñs s मोकारो हि T s मोकारश्च
 D s T s G s स्वमोकारो वषट् स्वया (D s प्रिया)
 (for दोष) D s T s स्वमोकारो वषट् स्वया (D s प्रिया)
 (for s) — (L 42) V s पुराणा (for पीताणीम्) B s (marg

अरुन्धत्येकमर्तुणां प्रजापतिवचो यथा ।
 पर्यायनामभिर्दिव्यैरिन्द्राणी चेति निश्रुता ।
 स्वया व्याप्तमिदं सर्वं जगत्स्वावरजंगमम् ॥ [45]
 समामेषु च सर्वेषु अभिप्रज्वलितेषु च ।
 नदीतीरेषु घोरेषु कान्तारेषु भयेषु च ॥
 प्रवासे राजवन्द्ये च शत्रूणां च प्रमर्दने ।
 प्राणास्त्रयेषु सर्वेषु त्वं हि रक्षा न सजयः ॥
 त्वयि मे हृदयं देवि त्वयि बुद्धिर्मनस्त्वयि । [50]
 रक्षा मां सर्वपापेभ्यः प्रसाद च करिष्यसि ॥
 इमं देव्या स्वयं दिव्यमितिहाससमन्वितम् ।
 यः पठेत्प्रातरुत्थाय शुचिः प्रयतमानसः ॥
 त्रिभिश्च काङ्क्षित मासेः फलं वै सप्रयच्छति ।
 षड्भिर्मासेर्वैरिष्टं तु परमेकं प्रयच्छति ॥ [55]

अर्चिता नवभिर्मासेर्दिव्यं चक्षुः प्रयच्छति ।
 सयत्सरेण सिद्धिं तु यथाकाम प्रयच्छति ।
 सत्य च ब्रह्मचर्यं च द्वैपायनवचो यथा ॥

No 9

After 51 12, D₂ T G M₂ G(ed) ins.

अतिप्रसक्तो क्रीडाया कृष्णसकृपणो मुहुः ।
 काचिद्देश्मनि निर्गत्य नजनीतं च गृहृतः ॥
 सशोभ्य तक्रं बहुशो दारकौ दारकैः सह ।
 अन्यभूता तवो राजन्वदाश्च परिजगत्तु ॥
 दधि पीत्वा तु देवेशो तान्घटाश्च पिपेषतुः । [5]
 शिक्यं च परिजग्राह कृष्णो दारकवेषवान् ॥
 भित्त्वा छित्त्वा च गोविन्दः पयौ क्षीराणि सर्वदाः ।

as above) s : सञ्चरु (for गिदु) T₂ s पौराणीं सुनयोश्चुवर
 (for ²) — (L 13) K₁ च माजीना, T₁ M₁ [एव मादृणा,
 T₂ G₁ s [एकमादृणा, G₂ तु मादृणा] (for [एकमादृणा]
 — K₂ V₂ B D₂ D₁ subst for line 43 N₂ ins after 44

2** मेदो विवादशीलानां त्वमिन्द्राणीति निश्रुता ।

— (L 44) T₂ s पर्यायेर, Rom and Poona eds G(ed)
 पर्यायं (for पर्याय) — (L 45) N₂ V₁ सर्वमिदं (by
 transp) — (L 46) V₂ D₂ D₂ चङ्घि (for अङ्घि) G₁
 प्रज्वलनेषु (for क्लितेषु) B₁ s D₁ बलिप्रज्वलिते (D₁ 'स्त्रे'
 तथा (for ²) — (L 47) K₁ N₂ V₂ s B₂ s D₂ D₁ s
 चरिषु, V₁ चोरे वा, B₂ (margin) D₂ सर्वेषु, T₂ s दौल्लेषु,
 G₂ स्वेषु (for घोरेषु) N₂ सनेषुपरनेषु च, B₁ s (margin as
 above) s D₂ D₁ चनेषु च गुहासु च, D₂ मयेषु च तेषु स्वपि
 T₂ s गुहासु च चनेषु च (for ²) — (L 48) T₂ M₂ प्रवेष्टे
 (for प्रवासे) D₂ चनेषु वा, D₂ चनेषु (for चनेषु च)
 — (L 49) K₂ प्राणस्त्राणेषु सर्वेषु (for ²) K₂ रक्षा नात्र,
 G₂ M₂ रक्षा न च (for हि रक्षा न) — (L 50) K₁ s s
 N₁ s s (margin as above) V₂ s D₂ D₁ s T₁ s s G₂ M₂
 चित्त (for बुद्धिर्) — (L 51) K₂ कुरुव हि (for करि
 व्यसि) K₁ s B D₂ D₁ s T₂ s प्रसाद कर्तुमर्हसि (for ²)
 — T₂ om lines 51-57 G₂ om line 52 Before line 53,
 T₂ ins वैशपायनम् — (L 52) K₁ N₂ D₂ s चैव स्वयं,
 B₂ तु सन्त्र, D₂ मत्र स्वयं, D₂ च वैशय (for देव्या स्वयं)
 B₁ s D₂ पुण्यम् (for दिव्यम्) K₂ D₁ s T₂ G₂ s प्रकल्पि
 तम्, V₂ प्रकल्पितम् (for समन्वितम्) K₁ s s N₁ s V₂
 D₂ D₂ s T₂ G₁ इति व्याह V₂ वेदव्याहसकल्पि K₂ N₂

'कीर्ति'तम्, D₂ इतिहास पुरा (margin मना) तनम्, D₁ s
 पुण्य व्यासपदीनि, G₂ M₂ इतिहास प्रकल्पितम् (for ²)
 — (L 53) D₂ स्वयं (for शुचि) K₂ स्वयं (for ²)
 D₂ प्रयत् कुचिमातस (for ²) — V₂ D₂ T₂ G₂ s s
 M₂ om line 54 — (L 54) K₁ N₂ V₂ s D₂ D₂ s s त्रिभि
 मासे काङ्क्षित तु, K₂ D₁ काङ्क्षित स त्रिभिर्मासे, K₂ N₂ त्रिभि
 मासेश्च काङ्क्षित, T₂ s G₂ त्रिभिर्मासेर्वैरिष्ट तु (for ²) T₂ s
 G₂ परमेकं (for फलं वै स) — K₂ D₂ G₂ om (hapl.)
 lines 53 57, N₂ om (hapl.) line 55 D₂ reads line
 55 on margin — For line 55, B₂ D₂ T₂ s subst

3** एवमात्मान्यदस्ते यस्तु काङ्क्षितं च लभते स ।

[T₂ s एवमात् (for 'सात्') T₂ s काङ्क्षितं लभते नर (T₂
 च ह) (for ²)]

— K₂ om (hapl.) line 56 — (L 56) D₂ s G₂ तु
 त्रिभिर्, D₂ दशभिर् (for नव) T₂ s पठेदशभिर्मासेर, G₂
 शर्विण्य एव एवमात्सैर (for ²) — D₂ T₂ G₂ s s M₂
 om (hapl.) line 57, D₂ reads it on margin — (L 58)
 K₂ s s N₂ s V D₂ D₂ s s T₂ स्वयं (K₂ s 'स्व') मत्र च
 देवै (T₂ दिव्य) च (for ²)

9

G₂ om line 1 M₂ om line 2 — (L 2) D₂ om 2^d
 T₂ s प्रज T₂ च त्र) हनु (for च गृहृत) — (L 3) T₂ मत्र

तच्छिष्टं चैव देवेशः क्षितौ च समाश्लिषन् ॥
 पायसं च समानीय गृह्णादन्यत्र निक्षिपन् ।
 दारकेभ्यस्तदा वृष्णो ददौ स्व च समाचरन् ॥ [10]
 शिष्याश्च षटमादाय दध्नां दारकसत्तमः ।
 निर्भिद्याच्छिष्य भूमौ तु निष्पिपेप स केशवः ॥
 दारकौ तौ तु सहसा वत्साना च परंतप ।
 दाश्रां विमोचनं कृत्वा वत्सान्घेनूरपायताम् ।
 प्रतिवेश्म तदा तौ तु व्यसनं पर्युर्ताम् ॥ [15]
 अतिप्रसक्तौ तौ दृष्ट्वा सर्वप्रजविचारिणौ ।
 न च शक्तो वारयितुं नन्दगोपः मुदुर्भदौ ॥
 ततस्तु दारकैः सार्धं वृष्णश्चक्षुश्च व्रततम् ।
 एवस्य तु तदा वृष्णो दारकस्य महीपते ।
 प्रच्छाद्य तरसान्य तु दारकं प्रत्युवाच ह ॥ [20]
 गच्छ वत्स यथान्यत्र तथा दृष्ट्वैश्च दारकैः ।
 यदि दृष्टस्त्वमन्यैस्तु जितो दण्डयरो मम ।
 इत्युक्त्वा बलभद्रं तु तं द्रुपु प्रैपयद्वली ॥
 स गत्वा बलभद्रस्तु गृहीत्वा दारकं बलात् ॥
 केशवाय ददौ त तु स्व जितः केशवोऽप्रीतः ॥ [25]

शीलकं च समानीय विशिष्य भुनि गृहितम् ।
 आहूय दारकान्सर्वाग्निदमाह जगत्प्रतिः ॥
 शक्तश्चेद्भवता कश्चित्कीलं गृह्णातु परयतः ।
 मम पार्श्वगतो भूत्वा दण्डो देयश्च तस्य ह ॥
 तच्छ्रुत्वा दारकाः सर्वे तं द्रुपुं यत्रमास्थिताः । [30]
 नाशङ्कुर्वन्श्च ते सर्वे जितान्स्तान्प्रवीदिनि ॥
 एप्रमाद्यानि गोविन्दो बालजीडनमानि वै ।
 चकार मतिमान्द्रुष्णो दारकैः सह गोकुले ॥

No 9A

Ds T G Ms G(ed) cont Ms-1 ins
 after 51. 12

कचिद्वेश्मनि सगम्य शिष्यस्थान्यपयो पदान् ।
 आदाय युगपत्सर्वान्पय पीत्वा मुदा भृशम् ।
 अभिह्वल ततः सर्वात्रिपिपेप हसन्महिः ॥
 आच्छिष्य शिष्यमन्यत्र ततो दध्नो पदान्निष्यन् ।
 यथाकामं ततः पीत्वा दारकेभ्यस्ततो ददौ ॥ [5]
 अथ वेगान्मुदा वृष्णः कचिदन्यत्र वेश्मनि ।

Ms हत्वा (for भित्वा) T₂ भित्वा (for छित्वा) — (L 8)
 T₃ देव (for चैव) T₁ गोविन्द (for देवेश) G₁ तदुच्छिष्ट
 च देवेश (for ") — (L 9) T₂ समाधाय (for "नीय")
 T₁ s s Ms दारक (for विशिष्य) — (L 10) T₂ प्रददौ तं
 षट् शिष्य (for ") — (L 11) T₁ शिष्यस्य (for शिष्याश्च)
 — (L 12) T₂ निर्भिद्यामिष भूम्या तु (for ") — (L 13)
 Ds T₂ G₁ s Ms परतवौ (for "व") — (L 14) Ds T₁ s G
 Ms प्रिलोलनं
 सुमनीयत,
 पर्यवर्तताम् ( )
 T₃ सर्वं प्रजविचारिण (for ") — (L 17) T₂ s [अ]दाभुवद्
 (for च दारकौ) Ds T₁ s मुदुर्भदौ, T₂ च दुर्भदौ (for मुदुं)
 — (L 18) Ms मत्तम् (for ततस्) T₁ स बालकै (for तु
 दारकै) T₂ s तजितम्, Ms तद्वतौ (for "तम्") — (L 20)
 Ds G₂ गत्तु, G₁ स तु (for [अ]प्य तु) T₂ s प्रत्यभापय (for
 प्रत्युवाच ह) — (L 21) T₂ तत्र; G₁ तस्य (for [अ]न्यत्र)
 G₁ तु (for च) — (L 22) Ds G₁ करो (for "यो") T₂ s
 क्षितौ दण्डकरो मम (for ") — (L 23) T₁ तं (for तु)
 T₂ s गुप्त्वा तत्र बलात्प्रि (for ") — (L 24) T₁ हत्वा

(for गत्वा) T₂ G₁ दार मत्तदुदे बलात् (for ") — (L 25)
 T₂ G₁ त्वरितः (for च जित) — (L 26) T₂ तत कुष्णो,
 T₂ तदा कुष्ण (for समानीय) T₂ गोपितम् (for गृहितम्)
 T₂ निक्षिप्य युगपत्सर्वान्पय (for ") — (L 27) G₁ जगद्वर
 (for "वनि") — (L 28) T₂ दाक्षिण्येद् (for दाकं) T₂
 परयतु (for "त") T₂ कील कुष्ण तु परयतु (for ") — (L
 29) T₂ G₁ पार्श्व (for पार्श्व) T₂ दण्डा देयात् (for दण्डो
 देयश्च) — T₂ om (hapl) lines 30^a-31^a — (L 32)
 T₂ G₁ एवमादीनि गोविन्दो (for ")

9A

(L 1) Ds T₂ s G₁ s s Ms निर्गल, T₂ Ms सगरय,
 T₂ संवेश्य (for सगम्य) — (L 2) T₂ सर्व (for सर्वान्)
 T₂ हतम् (for भृशम्) — (L 3) Ds T₂ s G अभिगम्य,
 T₂ भापय, Ms पर्य (for हय) T₁ s s Gs-1 सर्वे (for
 सर्वान्) Ms हरि (for बहि) — (I 4) T₂ आश्लिष्य; G₁
 आभिय (for आच्छिष्ट) Ms दधि (for दध्नो) G₂ ततो
 बुध्वापदान्निष्यत् (for ") — (L 5) T₂ दधि हस्वत्, T₂ यथा
 कृत्स्नं (for यथाकाम) — (L 6) Ms मुदु (for मुदा)

गुह्यान्घटानुपादाय त्वरितोऽथ बभञ्ज ह ॥
 कचिद्रुतघटानुपूर्णांन्यहनादाय वेज्मनि ।
 व्यभज्रहारकेभ्यस्तु भक्षयंश्च स्वयं ददौ ॥
 अन्यतो वेदमनः शिष्यान्घटांस्तमस्त पूरयन् । [10]
 आदायाधूय बहुधा तस्मिन्नेत्रं मुहुः क्षिपन् ।
 व्यहसद्विबिधं हासं ननतं च स दारकः ॥
 तत्रेपु च पयः क्षिप्य तन्नं च पयसि क्षिपन् ।
 पयो जलेषु सगोत्र्य घृतममो जुह्वान च ॥
 एवं तौ सवतं तत्र चक्रुर्वेदमसगम् ॥ [15]
 अथ वत्सान्मुहुर्द्वान्दामभिः कीलकेषु वै ।
 भित्त्वा छित्त्वा च दामानि वत्सान्वेषुस्पर्शनीयताम् ॥
 दामान्यान्त्रिभ्य सर्वत्र वत्सान्दिक्षु प्रकालयन् ।
 आकृत्य दारकान्वेशेरन्योन्यं समनघत ॥
 निरुध्यमानो गोपीभिः स चक्रे वै मुहुर्मुहुः । [20]
 सर्पिणा पयसा चैव दध्ना तत्रेण शून्यकम् ॥
 प्रायेण गोव्रजं चक्रे पूर्वजेन सहायवान् ।

पश्यन्तीनां च गोपीनां कृष्णो नित्यं स संभ्रमम् ॥
 पियन्पयश्च विविध चक्रे चैव स वैशसम् ॥
 क्रन्दन्तोऽथ शुभ्रगोप्यो यजोदानिकट ययुः । [25]
 कृष्णस्य चेष्टितं सर्वं यजोदायै न्यवेदपन् ॥
 मम कुम्भो दश हताः पुत्रेणानेन दुर्मते ।
 न च शिष्ट पयस्तत्रं घृत वा दधि लेशकम् ।
 किमय त्रियते मूढे जीविका मम नश्यति ॥
 अन्याः ।
 पञ्चाशन्मम कुम्भीनां शिष्यादादाय ते सुतः । [30]
 घृतस्य पूर्णांस्तुष्टिघ्नान्पश्यन्त्या मम हन्ति ह ॥
 अपराः ।
 अन्तर्वेगमन्यशून्याश्च कुम्भान्सर्वान्घृतेन वै ।
 ताञ्छून्यान्कारयामास न च शिष्ट घृतं मम ॥
 अतिक्रुद्धा तथात्याह केशानारुष्य सर्वशः ।
 पञ्चविंशद्वान्कृष्णो घृतेन पयसा समम् । [35]
 आप्नूयोत्क्षिप्य चाविध्य निम्निपेष च भूतले ॥

— (L 9) M1-s चभञ्ज (for चभजद्) T2 s च्यभजयन्दा
 केभ्यो (for °) D2 T G M4 भक्षयन्त्वयमावर्मा (for °)
 — (L 10) T2 अन्यत्र (for अन्यतो) D2 T1 s s G1 s-s
 M परकाम् (for चन्) — (L 11) T2 भाष्य (for आदाय)
 T1 s s जादाय (for भाष्य) G2 बहु (for मुहुः) — T1 s
 om. (hapl) lines 12-13 — (L 12) M2 जहाम (for
 व्यहमद्) G2 M2 निगिभावादाय (for च हास) G2 वनदा
 (for ननतं) — (L 14) G1 जहार (for जुह्वान) T2 स (for
 च) — After line 14, T1 G (ed) read 52 1-3 and M2
 52 1^a-3^a (all with the ref) repeating the same in its
 proper place — (L 15) T2 s G वसन्तो (for दध नौ) M1
 G(ed) सकम् (for अगम्) — After line 15, M2 ins

1** गाव पुष्टा पीरुजाश्च वसला कामदोदना ।
 आगम्य सर्पितामौ तु पुच्छादिस्त्रवल्मवताम् ॥
 पुच्छगोमूत्रसुस्मालौ शुभ्रकर्णावलिभयौ ॥
 वत्सानातोहमागौ च तत्राने केनवो शिशू (sic) ॥

— (L 16) M2 चक्रा (for बहाम्) G (ed) दादा वै (for
 दामानि) — (L 17) T1 G2 M1 s द्विवा, G2 M2 द्विवा
 (for भित्त्वा) M1 s भिरा (for छित्त्वा) D2 T1 s s G2
 s s [च नीयत (for ताम्) — (L 18) G1 [जा]मिच (for
 [जा]च्छिप्य) G2 सर्वान् (for वत्सान्) T2 s M2 प्रचार(T2

'ठ'वन् (for प्रकालयन्) — (L 19) T2 s मृष्य (for
 वा) T1 s G(ed) अन्यत्र समवप्यन्, T2 G1 'व्य स्ववन्
 ह, T2 M2 'न्य सममिच(M2 'वन्न'ताम् (for °) — (L
 20) T2 s नियदौ (T1 'ह्य) गोपिमिधं वै (for °) T2 s
 M1-s चक्रे चैव (M1 'व' (for स चक्रे वै) — (L 23)
 T2 G1 M1 s संभ्रम (for 'मम्) — M1 om line 24
 — (L 24) M2 बहुधा (for विविध) M2 s पश्यन्तोऽ-
 प्यपिबत्सता (for °) T2 s G1 s s M2 शैशवम् (for
 दैशसम्) — (L 27) D2 M2 कुम्भा (for कुम्भो)
 — (L 28) T2 द्विवाद्यं वै, T2 पयस्तत्र (for 'लक)
 — (L 29) T2 अन्यत्र, T2 सत्र (for अथ) D2 T G M2
 जीवन (for जीविका) — T2 s G1 om the ref — (L
 30) D2 G2 s M2 कुम्भानां (for कुम्भीनां) T2 s पञ्च वै मम
 कुम्भानां (for °) — D2 T2 s s G M1 s s om the ref
 — (L 32) D2 T2 s s G M2 पूर्णौ, T2 शिष्यान् (for [अ]
 शून्याश्च) D2 वधि, T2 s s M2 स कुर्वन्, M2 कुम्भान् (for
 सपन्) D2 वधि, T2 s s M2 स कुर्वन्, M2 कुम्भान् (for
 T2 s s G शून्यास्तु, M2 तान्पूर्णान् (for तान्शून्यान्) D2 T
 G M2 s ह्य (for शिष्ट) — (L 34) T2 M1-s हन्ति
 (for अलि) D2 [अ]वप्यन्, T2 साह, T2 s G M2
 चान्या, T2 [अ]न्या सा (for [अ]न्याह) D2 T2 s G M2 s

न किञ्चिद्वयञ्जनं मूढे मम वैश्रमनि विद्यते ।

गावश्च वत्सकैः पीताः कृष्णेनानेन मोक्षितैः ॥

अन्या ।

पायसं घट्टु पकं मे भद्रे जग्धमनेन वै ।

दध्योदनं भृशं दत्तं दात्केभ्यो रसान्वितम् ॥ [40]

अपूषा बह्वो जग्धा भद्रं रक्षिता मया ।

सक्तो बहवः पीताः संस्तृताः शर्करादिभिः ॥

किं गृहेण च मे कार्यं किं घोषैः किं गवादिभिः ।

एषा यास्यामि दुर्मैधे मूढे दुष्पुत्रस्यिनि ॥

अन्या ।

घेनवो मम नष्टाः स्युर्वत्सैः सार्धं दशाद्य वै । [45]

अनेन कालिता मूढे तव पुत्रेण दुर्हृदा ॥

भक्षितं नवनीतं मे वल्मीकप्रतिभं नवम् ।

जीविका मम नष्टाभूदेषा यास्यामि देशकम् ॥

एमत्यन्ततो गोप्यो विनेदुर्विखरं भृशम् ।

का गतिर्वद भद्रेति गोप्यः सर्वास्तदाब्रुवन् ॥ [50]

अथ ताभ्यो यथानष्टं यशोदा दत्तवत्यलम् ।

समाश्रास्य ततः सर्वाः स्वं स्वं वैश्रम व्यकालयत् ॥

भाष्यः । Ts आदाय (for आह्वय). Ts शिशूनादाय सर्वत्र (for 's). — (L. 35) Ds विशद (for 'id'). Gs मम (for समम्). — (L. 36) Ts Gs : s तान्विष्य, Ms चाहाय (for चाविष्य). Ts आदायोक्षिष्य तान्विष्य (for 's'). Ds Ts : s Gs : s M सुवस्तुले (for च भूतले). — (L. 37) Ts भाजनं (for मयजनं). — (L. 38) Ts s वस्तेन (for कृष्णेन). Ts s Gs : s Ms मोक्षिता ; Gs मोक्षिता (for मोक्षिते). — Ts s Gs om the ref. — (L. 41) Ts s युव (for मया). — Ms om (hapl) line 43. — (L. 43) Ds Ts : s G गृहेषु (for गृहेण). — (L. 44) Ts s दुर्मैधे (for दुर्मैधे). Ds पय (for मूढे). — Ts G (ed.) om. the ref. — (L. 45) Ds दशाद्य वै. Ts s दशा परा (for दशाद्य वै). — (L. 46) Ts [आ]कृलिता ; Gs कलिता, परा (for दशाद्य वै). — Gs om line 49. — (L. G (ed.) कारिता (for कालिता). — Gs om line 49. — (L. 49) Ds Ts Gs : s Ms अन्त्यास्तदा (for अत्यन्ततो). Ts एव मत्यन्तघोषेण (for 's') Ts s विषेदुर (for विनेदुर). Ts G (ed.) विखरं ; Ts वस्तरं ; Ms विलसा (for 'रं'). — Ms s om. line 50. — (L. 50) Ts वी (for का). Ts Ms कुत्र ; Ts s

No. 10

After 53. 7, Ds S G (ed.) ins :

प्रागेव वसुदेवस्तु नन्दगोपेन वारितः ।

वृन्दानननिजासस्ते परिहर्तव्य इत्यपि ॥

स पुत्रगुस्तां पश्यन्त्यनं चासुरसेवितम् ।

विममशांथं बुद्धैव नन्दगोपो महामतिः ॥

बहुसपदमालोक्य गगं वृन्दावने वने । [5]

गोपाः प्रवेष्टुमिच्छन्ति प्रलम्बस्त्र चामुरः ॥

नान्यद्वनं च पश्यामि समीपे संपदा युतम् ।

किं नु कर्तव्यमिति मे पुत्रयोश्च हितं भवेत् ॥

एवं विचारयन्तं तं नारदोऽभ्यागमन्मिथः ।

ब्रह्मणा चोदितो विप्र इन्द्रेण च महात्मना ॥ [10]

यदृच्छया महायोगी नित्यं लोमहिते रतः ।

यन्दे नन्दगोपस्तु तस्य वै चरणी मुनेः ॥

तमाह सस्मितं विप्रः संप्रमाकुलमानसम् ।

ज्ञात्वा तस्य मनोदुःखं प्रणयात्तेऽहमागतः ॥

इदं रहस्यं देवानां नाह्यातव्यं कदाचन । [15]

अस्मिन्काले महाप्राज्ञ काले ज्ञास्यति वै भवान् ॥

यत्त्वं बक्ष्यामि घोपेश तत्त्वं ज्ञास्यति वै विभो ।

वस्त (for भद्र). — (L. 52) Ts तदाभास्य (for समाभास्य) Ts अनुजिग्य गृहं यौ (for 's').

10

(L. 2) Ts s Gs s वृन्दावने (for 'वने'). — (L. 3) Ds Ts s G Ms स्त्र (for 's') Ts महिमां (for युक्तां). — (L. 5) Ds T G Ms सपालम् (for सपदम्). Ds Gs गोपा वृन्दावने वनम् (for 's'). — After line 5, Ms repeats 53 7^{ab}. — (L. 6) Ds S (except Ms-s) प्रवेष्टुं भृशमि पृष्ठित (for 's'). — (L. 7) Ts पश्यातं च (for च पश्यामि). Ds Ts Gs : s चामुरः ; Ts Ms यन्देन ; Gs चामुरः चामुरः (for समीपे). Ts सप्रमाकुलमानितम् ; Gs चामुरं चामुरः दानुतम् (for 's'). — (L. 8) Ts च सुलं ; Ts स्तान् वै (for च हितं). — (L. 9) Ds Ts G Ms पथिः Ts मुनि (for विप्र). — (L. 11) Ts s हिनन्द (for हिते रतः). — Ts om lines 13-14. — (L. 13) Ts Gs विसितं (for

न केनलौ तव सुनौ देवौ मानुषतां गतौ ।
 रामकृष्णाविमो जावीं दैत्यमूल्यरुपविति ॥
 आमुं पक्षमुद्धर्तुं जायमानं जनार्दनम् । [20]
 दैत्यः शकटवेपेण ज्ञात्वा त्वामाश्रितोऽसुरः ।
 शकटस्य त्वपः सुमं निहन्तुं निश्चितं शिशुम् ॥
 रक्षादीनं युवाभ्यां च वियुक्तं वीक्ष्य दानवः ।
 लब्धरन्ध्रश्च निष्पेष्टुं तत्क्षणाच्छिशुना हतः ॥
 वाडितो वामपादेन विपर्ययो ममार ह । [25]
 प्रबुद्धस्य तु धालस्य तन्मुहूर्तं विजृम्भतः ॥
 तस्यामेव निशायां च पूतना नाम राक्षसीम् ।
 पाययन्तीं विपयः सखन्त्यं प्राणमाहरन् ॥
 पुनरर्जुनमूनी तौ दैत्यौ तच्छिद्रदर्शिनौ ।
 हन्तुकामौ तदा बालः स्वयमेव जवान ह ॥ [30]
 नानारूपधरान्दैत्यानेवं हन्ता तवात्मजः ।
 भयस्थानं न ते गोप विश बृन्दावनं वनम् ॥
 वनापि सुमहत्कार्यं कर्ता कृष्णोऽयमीदृशम् ।
 प्रत्यक्षं तव चैतानि कर्माणीह कृतानि च ॥
 हनिष्यति प्रलम्बं च रामः परशुदादेनः । [35]

कृष्णश्चामुरसघातं न भीत्वामुपसर्पेत्तु ॥
 इत्युक्त्वा न दगोपं तु घृष्णं तुद्राप नाखः ।
 नमस्तुभ्य जगद्भारो विश्वकर्त्रे नमो नमः ॥
 कृष्णाय बलरूपाय बहुरूपाय ते नमः ।
 नीलजीमूतवर्णाय गोपवेषुप्रवादिने ॥ [40]
 नमस्ते देवकीमातर्नमस्ते यादवेश्वर ।
 नमस्ते देवदेवेश नमो मायाविधायिने ।
 त्रैलोक्यस्थितिसहारक्षष्टिकर्त्रे नमो नमः ॥
 विश्व बृन्दावनं देव विहर त्वं यथासुखम् ।
 तत्र दैत्यान्महावीर्याञ्छहि यक्षरो भव ॥ [45]
 इत्युक्त्वा नारदे यत्ते नन्दगोपो महामतिः ।
 व्यपेतभयसत्रासः पुन्योमुदभायहत् ॥

11

After adhy. 53, D₃ & S ins .

वेगंपायन उवाच ।

तौ तु बृन्दावनं प्रामौ बरुदेवसुनायुभौ ।
 चेरुर्वस्तयूथानि चारयन्तौ स्वरुपिणौ ॥

स¹) M: ३ वेवसम् (for मान²) — T₃ & M₁₋₃ om line
 16 — (L 16) T₃ तदा (for काले) — T₁ G₃ om line
 17 — (L 18) T₃ & M₁ & दिव्यौ, M₃ दिव्य (for देवौ)
 G₃ मानुषता (for पता) — (L 19) D₃ एतौ (for जावीं)
 T₃ इव (for इति) — (L 20) M₁ बलम् (for पक्षम्)
 G₃ (ed) उद्धर्तु (for उद्धर्तु) — (L 21) D₃ T₃ & रूपेण
 (for वेपेण) M₁ & सुर (for सुतुर) — (L 22) G₃ (ed)
 निश्चित (for 'त) D₃ सुपुत्र (for शिशुम्) T₃ निहन्तु
 निश्चित शिशु (for 'त) — For line 23, M₁₋₃ subst

1* सुवामयमथ विद्युक्तं वीक्ष्य दामोदर तत्र ।

— (L 24) D₃ S (except T₃ M₁₋₃) तक्षण (for 'णाच्'
 — M₁₋₃ om line 25 — (L 26) G₃ (ed) प्रबुद्धस्य (for
 प्रबु²) T₃ प्रबुद्ध स तु बालस्तु M₁ प्रलम्ब स तु बालश्च (for
 ") T₁ M₃ त मुहूर्तं व्यनुम्भत (for ') — (L 27) D₃
 पूतना नाम राक्षसी (for ') — (L 28) D₃ पाययन्ती (for
 'वन्ती) T₃ पाययन्ती शिव सख्य (for ') D₃ सख्य प्राणमथा
 हत्यः T₁ M₃ सम प्राणैरथा, T₃ तस्या प्राणमथा (for ')
 — (L 29) T₃ & G₃ M₃ द्वौ (for तौ) — (L 30) D₃ T₃
 ३, & G₃ M₃ तदा बाल, T₃ तथा बाल (for तदा बाल) — (L

31) T₃ अय (for एवं) G₃ (ed) हन्तु (for हन्ता) G₃
 जनार्दन (for तवात्मज) — (L 32) M₃ ततो (for तते)
 T₃ & नन्दगोप भय त्यज्य (for ") — (L 33) T₃ ईश्वर
 (for ईश्वरम्) — T₃ & M₁₋₃ om line 34 — (L 36)
 D₃ सघातान् (for 'त) T₃ निर्भास्त्वम्, G₃ सा भीत्वान्
 (for न भी²) T₃ & सर्पं च (for सर्पम्) — Before line
 37, T₃ G₃ ins वैरापायन Before line 38, M₃ & ins
 नारद — T₃₋₄ om (hapl) lines 39 43 D₃ om (hapl)
 line 39 — (L 39) T₃ G₃ M₃ & बाल (for बाल) M₃ नम
 कृष्णाय कृष्णाय (for ") M₃ बाल (for बहु) — (L 40)
 नारद — (L 40) T₃ G₃ M₃ & सुर (for नम) — (L 41) D₃ G₃ सुत्र (for
 मातृ) — (L 43) D₃ T₃ G₃ & हरे (for नम) — (L
 44) D₃ T₃ & G₃ M₃ विहरत् (for 'रत्) — (L 45)
 T₃ हरे (for नम) — Before line 46, T₃ & G₃ ins वैरा
 पायन — (L 46) T₃ महापुति, T₃ & विरा पते (for
 महामति) — (L 47) G₃ उद्धर्तु (for आग्रह)

11

Some M₃ om the ref D₃ T₃ M₁₋₃ om lines
 1-3 — (L 1) G₃ & सत्रा (for प्रामौ) G₃ नन्दगोप (for

इतः कश्चित्ततः सद्यस्तनोऽन्यत्र ततः पुनः ।
 वाता वधुर्महावेगाः कालयन्तो रजो विशः ॥
 आप्रेयं तेज एवेतत्सत्तं माधवस्य ह । [35]
 वर्षमाने महापमे जगतः प्रोपहेतुके ॥
 केदावे जगता पाले स्थिते वृन्दावने वने ।
 व्याधिर्गोपकुले तत्र बभूव तुमुलो महात् ॥
 व्याधयो विविधाकारा गोपु गोपालकेषु च ।
 प्रादुर्बभूवुर्बहवो परमकाल उपस्थिते ॥ [40]
 गहिपाश्च शृशं तस्मा ज्वरातीसारमूर्च्छिनाः ।
 सहसा प्रपतन्ति स्म वज्रभिन्ना नगा इव ॥
 सत्बलोमाक्षिपक्ष्माणो लम्बकर्णशिरोधराः ।
 स्वपक्षिमुपप्राणा दन्तेः कटकटावितेः ॥
 अपूर्वधर्णाः पशवो नेच्छन्तो यवस त्वाम् । [45]
 अमीक्ष्यं चपलाङ्गाश्च परिनिस्राक्षिमण्डलाः ॥

क्रन्दमानाश्च तिष्ठन्ति शयिताश्च सहस्रशः ।
 भूमौ परिपतन्ति स्म रजसयन्तः शङ्कन्त्यपि ॥
 पवनिर्भरतोभिश्च पञ्चपैश्च दिनेरभूत् ।
 गहिपाणा गयां चापि दारुणं शूलसशयम् ॥ [50]
 अपूर्वमेव सहसा गोपालानामभूद्भयम् ।
 पालयाने तु गोविन्दे गोपालैः सह गोगणम् ॥
 सरस्तानां गवामेवं व्याधयश्च वृथग्विधाः ।
 अमदाताः प्रच्छद्यन्ते वृद्धगोपालपण्डितेः ॥
 मन्त्रैश्च भेषजैर्मुष्यैर्मिषजः शास्त्रयुक्तिभिः । [55]
 यतमानाश्च गोपाला न शेकुस्तात्रिवारितुम् ॥
 हृत्वा चाङ्गेषु बहूनां सिरावेधांश्च तद्विदः ।
 हृत्वाणा बहुधा यत्नं न व्याधीर्नप्रतिचकिरे ॥
 ततो विषण्णमभनद्रोपालानां तदा कुलम् ।
 सयुद्धबालं सखीकं व्याक्रीडाव्याधिना स्वयम् ॥ [60]

(for 'जा') T₂ G₂ अलुङ्गा श्वरैरवा, T₂ s 'जा वसे
 सता (for ' ') — (L 30) G₂ समाहिवा; G₂ समन्तत,
 M₂ समाहते (for 'हवा') — (L 31) D₂ च भीतकैर, G₂
 विभी' (for 'वैभी') T₂ G₂ M₂ s प्राणहरा, M₂ प्राणहरा
 (for प्राणहरै) — (L 32) G₂ किंपाका (for किंपाक)
 T₂ corrupt for " D₂ G₂ सुगान्दिजाद्, T₂ रजो दिवा
 (for सुगान्दिजाद्) — T₂ om line 33 — (L 33) G₂ तत्र
 (for तत) D₂ हवाकुनालया सयत् (for " D₂ T₂ M₂
 पुव, G₂ सम (for तत) — (L 34) G₂ सदावेगाव (for
 'वेगा) M₂ सोरदन्ते (for का') D₂ G₂ विशो दवा, T₂ रजो
 दिशि (for रजो दिवा) — (L 35) D₂ आश्रयेतेनसा चेतत्
 (for " D₂ प्रलत, T₂ s G₂ s प्रसूत, G₂ प्रसूष्ट, M₂
 प्रसूत (for प्रसूत) — (L 38) G₂ जगता (for 'त'
 'कारके (for 'हेतुके) — (L 37) D₂ s T₂ s G₂ M₂ मूले,
 T₂ s नाये (for पाले) — (L 38) D₂ आधिर् (for व्याधिर्)
 — (L 39) D₂ s T₂ G₂ M₂ गोपु गोपालकदिपु (for ')
 — (L 40) D₂ भाव (for 'काल) — (L 41) M₂ s
 शृणस (for च शृण) D₂ स्ववातेश्च सुधिता' (for ')
 — (L 42) M₂ सह ता (for सहसा) — (L 43) D₂
 भासासा वलया गायो (for " D₂ T₂ बद् (for लम्ब)
 — (L 44) T₂ G₂ s M₂ सुवक्षिण (for सारदक्षि) T₂
 सुवा पूर्णा (for सुवप्राण) M₂ प्रतीणसुवधर्मणो (for
 " — T₂ s om 44^a-45^a G₂ M₂ s हन्ते कटकटापिन
 (G₂ 'वित्त) (for ') — For line 44, D₂ subst

— (L 45) D₂ नहृन्ति (for नेच्छन्तो) T₂ s नेच्छन्ति पश
 वलुणम् (for ') — (L 46) D₂ M₂ s अमीक्ष्य (for 'ह्य).
 D₂ T₂ चञ्चलद्वाह्य (for च') D₂ न्नानाधि (for निरा)
 D₂ पतन्ति स्म सदीतले (for " — (L 48) T₂ M₂ s
 पत्न्यश्च (for 'न्ति सा) M₂ s सत्जन्य, M₂ सत्य
 न्यश्च, M₂ दासयन्त्य (for सत्) D₂ सखयन्त्य शकृद्भुवि;
 G₂ सुखयन्त्य पत्न्यदि (for ') — M₂ s om line 49
 — (L 46) T₂ अनेकैर (for अहोभिर्) T₂ पत्रकैश्च,
 T₂ G₂ पञ्चपैश्च, G₂ M₂ पञ्चपैर (for 'द्वेष) D₂ पञ्चभिः
 ससभिसवधुत् (for ') — (L 50) D₂ T₂ गवा वैव, T₂
 सुगामा च (for गवा चापि) D₂ सशयम् (for 'शृ') T₂ M₂
 दारुणो शूलसशय (for ') — (L 51) M₂ अपूर्वमेव सहसा
 (for " — (L 52) D₂ पालयन्ते गोविन्दे; G₂ 'यासत
 गोविन्दो (for " — (L 53) D₂ सयमाना गवा मने (for " .
 T₂ व्याधिन्त्या, T₂ व्याधिमाप (for व्याधयश्च) T₂ G₂ वृथ
 वृथक (for 'विधा) D₂ व्याधिरुप वृथविषम् (for ')
 — (L 54) T₂ s प्रसूत (for पण्डिते) — (L 55) G₂
 विपण्णम् (for भेषजैर) D₂ T₂ G₂ s M₂ s सुधिता' (for
 " — (L 55) T₂ s शकृद्भुवि पित्तम्, T₂ शकृद्भुवि पित्तम् .

G₂ 'साराश तद्विधा (for ') — After line 58, T₂
 reads lines 67^a-69^a, repeating the same in its
 proper place M₂-s om lines 59 66 T₂ reads lines

2* शस्त्रपत्रत्रिमुखा प्रायदन्तैः प्रतापिते ।

नाहारं मुञ्जते गावो नौपथं न च खादन्म् ।
 श्वासमात्रं ब्रजं सर्वं शयितं गोगणैः सह ॥
 एवं गते ब्रजे तस्मिन्श्वासमात्रे स्थिते नृप ।
 अथ कृष्णश्च रामश्च कैश्विद्वेभिः सहारैः । [90]
 पृथगन्यत्र सधाममादावेवाभ्यरोचताम् ॥
 वालोऽपि वृद्धा सन्निव्य कृष्णः कमललोचनः ।
 इन्द्रमेतत्किञ्चन्यमिति निश्चितवान्प्रभुः ॥
 क्रोशामात्रमतिक्रम्य पर्वतेचान्तरिकृतः ।
 परःशतैः स्वसखिभिर्नीरोगैः समपद्यत ॥ [95]
 मृच्छिलशाशकैरावृद्धतृणकाष्ठलतारुणैः ।
 सुवः सन्धानमालोक्य खानयामास मेदिनीम् ॥
 उत्पाद्य मलिनं कृष्णः स्वयुद्धैः सह गोगणैः ।
 तज्जलं स पिवन्कृष्णो नीरोगैः समपद्यत ॥

वृद्ध्याये च गोपलाः शक्त्यास्पतरथा युताः । [100]
 प्रयागमल्लुतिष्ठन्ति तेषां कृष्णोऽभयद्रतिः ॥
 गन्दर्गो गो बशोदा च पुत्रौ दृष्ट्वा निराकुलौ ।
 श्रुशामार्तियुतौ चास्मान्मन्ःप्रीतियुतावपि ॥
 बन्धुर्गमोऽपि सुमहाश्वन्दुगोपथ्य चाभवत् ।
 तमवेक्ष्य बृश तमो नामयत्कृष्णसनिधौ ॥ [105]
 अनेन बन्धुर्गणेण सह मे गोपनेन च ।
 क्षियेय चाहमप्यनेत्येवं मतिरजायत ॥
 अथ कृष्णश्च रामश्च ज्वरिनो पितरौ वदा ।
 श्रुत्येव परमोद्दिष्टौ व्यथितौ किल यौ स्थितौ ॥
 बन्धुर्गवौ च सकलं गोपनं च तथागतम् । [110]
 दृष्ट्वा परमसन्नासमागतौ बलकेशवौ ॥

Colophon

— M₁ s om line 84 — (L 85) T₁ आकोशशब्दबहुल,
 M₂ s 'सो बहुलश्चासौ' (for ") — (L 85) T₁ गान्दे
 (for नरलो) M₃ नृप (for सूय) D₃ नारीणाम् (for
 यूपानाम्) D₃ T₁ s M₂ s शार्तातां पक्षिणामपि (for ")
 — (L 87) D₃ s T₁ s G M₃ s नापो (for गावो) T₂ s
 नादावुत्तमपि भोक्तु वै (T₂ वा भोक्तु), M₂ बाहावं भजने बापो (for
 ") T₂ G₂ s औपथ (for नौ) D₃ च न (by transp) D₃
 भाषणम्, G₁ पोषणम्, G₂ वेदनम् (for खादन्म्) T₂ s नौपथ
 न रसायनम् (for ") — (L 88) D₃ ब्रजे सर्वे, T₂ G₁ ब्रजा
 सर्वे (for ब्रज सर्वे) D₃ T₁ G₁ क्षा (D₃ क्ष) विशा, T₂ M₂
 ग्रथितु (for "न) — M₂ om line 89 — (L 89) T₂ s
 G₂ ब्रजे गते (by transp) D₃ नाम (for खान्) D₃ मात्रा
 न्ये, M₂ मात्र गते (for मात्रे स्थिते) — (L 90) D₃ तैश्च
 (for कैश्विद्) M₂ तथै (for सह) D₃ स्वकीयेर्गोपके सह,
 T₂ s बहुभि (T₂ स्ववीर्) गौधये सह, M₂ पर्वतेनाश्वतरिणम्
 (for ") — (L 91) D₃ T₂ s G₁ M₂ प्ररोचताम्, G₂ व्यरो',
 G₂ प्ररोचिता (for [अ]भ्यरोचताम्) — (L 92) T₁ मपद्यते
 (for संविन्य) — (L 93) D₃ [ए]व (for [इ]ति) G₁
 विदुम् (for प्रभु) — (L 94) D₃ [अ]न्तर कुण्डम् M₂
 तीकुण्डम् (for 'तीकुट) — (L 94) om line 95 — (L 95)
 D₃ पर श्रेय, M₂ पर श्रते (for परश्रते) T₁ s; G₂ s
 च (for स्व) D₃ विरोगा (for नी) — G₂ s om (Lapl)
 lines 96-99 — (L 96) D₃ M₂ s सुस्तिका (for सुच्छिला)
 T₂ G₂ लतागणै, T₂ G₁ लनाहुँ (for लतागुणै) — (L
 97) D₃ s T₂ G₁ s सुव लरुणामलपिषु (for ") D₃ विन्न
 यामास मेदिनीम् (for ") — (L 98) D₃ उत्पाद्यमलिनं
 कृष्ण, D₃ न ललितं कृष्ण (for ") G₂ त (for स्व) — (L

99) D₃ पिबन्गो वहिष्णान्, D₃ T₂ G₁ s s पिबन्गमिश्वा
 न्यत्र, T₂ s s M₂ पिबन्गमिश्वा पान (T₁ 'हिष्वा' (for ")
 T₂ विरोगे (for नी) — (L 100) T₂ ने (for [म]न्ये)
 T₂ भक्त्या (for श्रवत्या) G₁ [अ]न्यतरथा (for [अ]न्य) G₂
 शक्त्यास्पतरथा युतम् (for ") — (L 101) D₃ s s (except
 M₂ s) प्रभुणम् (for प्रयागम्) T₂ गति प्रभु (for श्व
 द्रति) — (L 102) D₃ दृष्ट्वा पुत्रौ (by transp), T₂ s
 दृष्ट्वा दृष्ट्वा T₂ G₁ पुत्रे दृष्ट्वा निराकुलम् (for ") — (L 103)
 D₃ परात्, T₁ सुतौ वा, G₁ M₂ युताम् (for सुतौ च) D₃
 सुशामार्तियुतौ वासि (for ") T₂ तत प्रीति (for अन्त
 प्रीति) — (L 105) T₂ ममवेक्ष्य (for न) D₃ ताता, M₂
 (inf) tan as above) त्रस्तो (for वृता) D₃ तेषैव सह सदतौ;
 M₂ ममवेक्ष्य श्रुश ग्रमो (for ") D₃ हि (for न) M₂ स्तनिधे
 (for 'शै) — (L 106) D₃ सह गोपैर्, D₃ मन्मा गो, G₁
 सगमो गो (for सह मे गो) — (L 107) D₃ T₂ s G₂ s
 M₂ क्षियेयम्, T₂ G₁ जायन्म् (for क्षियेय च) D₃ क्षिये
 एहमपि वने (for ") D₃ s दृव (for [इ]क्षेय) — (L
 108) D₃ T₂ s G₁ नत (for अथ) D₃ व्यथितौ D₃ T₂ G
 M₂ ज्वरानौ (for ज्वरितौ) — (L 109) T₂ दृष्ट्वा (for
 श्रुत्या) T₂ G₁ दित स, M₂ तु व्यक्त (for दितौ) D₃
 T₂ s व्यथितौ तौ वधुवतु (for ") — M₂ s om lines 110-
 111 — (L 110) T₂ बन्धु च (for मन्सु) D₃ यथा यथा,
 T₂ तथापिणम् (for 'नत्तम्) T₂ बशोदा च तथापिणम् (for
 ") — (L 111) T₂ स्वतापम्, T₂ G₁ s ससासौ (G₁ s
 'सा) (for 'सम्) T₂ G₁ s s द्वाकुलौ (for भागतौ) D₃
 T₂ s सान (for बल) G₁ ब्याहृती वृज्जदेशवौ (for ")
 — Colophon om in T₁ — Mention of M₂ s D₃.

वैशंपायन उवाच ।

अथ तस्यामन्त्रायां गोपालानां ययोतिगः ।
विदेहादागतः कश्चित्स्मिन्कोलाहले षिळ ॥
स यन्धुर्गं सप्रेक्ष्य गोधनं च तथागतम् ॥
प्रोयाचामृतसकल्पं वाक्यं विद्वान्सभागतः ॥ [115]
ययं पशुत्समाश्रित्य जीवाभो विगतञ्चराः ।
पशूनां च पतिर्देवः सर्वथा वृषभभ्यजः ॥
तस्यार्चनाविधिं शीघ्रं बुरूधं गोवृषस्य च ।
येन शान्तिमनाप्यामो न मञ्जौपधपौष्टिकैः ॥
ब्राह्मणाञ्चतुसपन्नान्समाहूय यथाविधि । [120]
अस्मिन्निहिते स्थाने सम्यगर्चाम शंकरम् ॥
इत्युक्ताः कुलवृद्धेन ते गोपाः वृष्यमाश्रिताः ।
तथा चन्द्रविन्त्राश्च समाहूयार्चनाविदः ॥
उपहारैर्नमस्कारैरर्चनामिरेकथ ।
सुप्रीतमनसो विप्रास्तथा चकुर्यवाग्रमम् ॥ [125]
हविर्भिः पायसैश्चापि धृतैः पयसाञ्चुता ।

सतर्पयन्तो विश्वेशं हुत्वा चाभौ वृषभ्यजम् ।
देवीं स्कन्दपाशाश्चैव गोवृष नन्दिवेश्वरम् ।
विनायक च सपूज्य स्तुतिभिश्चास्तुनन्दरम् ॥
मञ्जैर्माहेश्वरैरेव शान्तिमङ्गल्युक्तिभिः । [130]
पूजयन्ति स्म विप्रन्द्रास्तद्गुणा भक्त्यत्सलम् ॥
पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च दीपैश्चैव समन्ततः ।
वृषकपृथकसमर्चन्ति ब्राह्मणा वेदपारगा ॥
अर्चां मूर्ध्नि धृतास्तिस्रः सप्तराज च सततम् ।
वृषगोघृतघारास्तु यथाविष्णुपदादिताः ॥ [135]
तेज्वेदाह.सु विप्रन्द्रा. सहिताप्यन्ये रताः ।
त्रिभिर्देवैस्तथा चकुर्महादेवप्रसक्तये ॥
गानैश्च वेचिद्रायन्ति शंकर वृषभभ्यजम् ।
नृत्यन्ति च विशेषेण रुद्रप्रतिस्पर्धुचताः ॥
भूक्षेपेरक्षविशेषैरुपैरान्नयनसूचकैः । [140]
हस्तविन्यासयोगैश्च पादपातैश्च भागतः ॥
नृतं कुर्वन्तु विप्रेषु शिन्धस प्रमुखे तदा ।

— Adhy name Ds व्याधिकथनम्, Ds Gs ३ व्याधुपदव,
Ts Gs व्याधुपदवकथनम् — Adhy no Ds 65., Ts Gs ३
Ms 60, Ts Gs 59, Ts 66, Gs ५7, Ms ३6

Ts om. the ref — (L 112) T Gs ३-३ Ms वयोधिक
(for 'निग') — (L 113) Ds विदेहाद् (for 'हाद्') Ts ५
सति (for 'किर') — (L 114) Ts ५ तथाविधम् (for तथा
गतम्) — (L 115) Ts प्राड् चामृतकल्प तद् (for '') Ti
समां गत, Ts ५ Gs Ms समागत (for 'समा') — (L 118)
Ms ३ [अ]र्चना (for 'न') Ds Ts ३ G Ms वृषभस्य (for
Ms ३-३ Ms ३ न मन्यौपधपौष्टिकै (Ts 'नि'), Ms सम
न्यौपधपौष्टिकै (for '') — (L 120) Ts वृद्ध, Ts पुत्र (for
श्रुत) Ds ब्राह्मण धृतसपन्नं (for '') — (L 121) Ds Gs
Ms वसिष्ठः, Ts ५ तं (for 'अ') Gs इत्युक्त्वा (for
सम्यगापति शंकर (for '') — (L 122) Gs इत्युक्त्वा (for
'चा) Ds [ए]ति गोप, Ts गोपाला (for 'ते गोपा')
Ts Gs Ms ते गोपा कृष्णमश्रि Ms 'वालि'या (for '')
— (L 123) Ts ५ [अ]र्चकोविदाद् (for [अ]र्चनाविद) Ds
— (L 124) Ds T Gs ३ ३
समाहूयत्वा उद्दिद (for 'द्वारैः) Ds सपर्वगिर (for
Ms उपवामैर्, Gs 'स्कारैः' (for 'द्वारैः) Ds सपर्वगिर (for
अर्चनागिर) — (J 125) Gs न- (for सु) Ts ५ यथा

सुखम् (for 'कमम्') — (L 126) Ds [ए]ज (for [अ]णि)
Ts Gs अयुता (for पयसा) Gs धृतैः पयसां पुन (for '')
— (L 127) Ds Ts Ms सतत घो (Ts तो) यन्ती वै, Ts
तर्पयन्तोऽपि विश्वेशं, Ts सनोपयन्तो वि' (for '') Ts ५ [अ]र्चि
(for [अ]र्चि) Ds Ts ५ G Ms हुत्वा चाभि (Ms 'त्वाभि च')
विभावसुम् (for '') — Gs om lines 128 131 — (L
128) Ts विवि (for देवी) Ds Ts ३ Gs ३ Ms स्कन्द (for
स्कन्द) Ti [अ]र्चि (for [ए]ज) — (L 129) Ts विधिभिश्च
(for स्तुति') Ds सस्तुवन् (for 'चावु') Ds विधिभिश्चाहु
वै इरम्, Ts स्तुतिभिश्चावने हरिम् (for '') — (L 130) Ds
देव (for एव) Gs मन्त्रैर्महादेवैरेव (for '') Ds पुष्टिभि, Ms
सुक्तिभि (for युक्तिभि) — (L 131) Ts ५ विप्रन्द्राश्च (for
'न्द्राश्च') — Ts ५ Ms om (hap) lines 131' 136' Ts Gs
३ ३ तं भक्ता (for तद्रथा) Ms वस्तला (for 'लम्') — (L
132) Ds स (for the first च) — (L 133) Ds सार्चयन्ति
(for समर्चयन्ति) — (L 134) Ds ५ Ts ५ G सितवाम् (for
वृताम्) — Ds Ms om line 135 — (L 135) Ms ३ द्रव्यो
वृताम् (for '') Gs तथा (for यथा) — (L 136)
वृषपाशाश्च (for '') — (L 137) Ds प्रदान्तयेः Ds
३ ३ रत्नात् (for रता) — (L 138) Ds प्रदान्तयेः Ds
प्रसक्तये, Ts Ms प्रवादन्तम् (for प्रवक्तये) — (L 138)
Ms गानैः (for गानैश्च) Ts गानैश्च गायन्ति स्म (for '')
Ds ब्राह्मणा वेदपारगा (for '') — (L 139) Ms ३ प्रवृ

समनेऽहनि मध्याह्ने प्रोद्भूतं महदद्भुतम् ॥
 तेषामेको द्विजेन्द्रस्तु वेदवेदान्तपारगः ।
 उन्मत्त इव सज्जो साहस्रहाम् पुनः पुनः ॥ [145]
 दिव्यं वृत्तं समालेभे दिव्यं गेयं तथैव च ।
 माहेश्वरेण भूतेन समाविष्टो विमोहितः ॥
 विरिमताः सर्वे एवास्यन्सिन्सदसि ये स्थिताः ।
 स च वै दिव्यवृत्तान्ते देवावेवीं यचोऽब्रवीत् ॥
 अस्मिन्मूर्ते कलासादागतः परमेष्ठिनः । [150]
 शासनं समुपादाय भूर्मा सर्वजगद्गतेः ॥
 वर्तमानं यदूना च गोपालानां च सकटम् ।
 यने निवसतां ज्ञात्वा प्राणिना च महद्भयम् ॥
 शुम्भदर्चाविशेषान्न सौष्टानाहो कर्मणः ।
 यचो गोवृषभकस्या च यदूनां पतिरब्रवीत् ॥ [155]
 शङ्ककर्णान्शु गत्वा त्वं यमुनातीरवासिनाम् ।
 आर्तानां ब्रूहि मद्भाक्यं समाविद्य द्विजोत्तमम् ॥
 सर्वप्राणिषु सर्वत्र द्वापत्तन्ते महासुरः ।

मनुष्यलोके भोगार्थं दृष्ट्वा धन्यूननेकशः ॥
 जातः कालः कलिनांमि रोचेष्वसुतो बली । [160]
 अनुजातो बलेः पूर्वमसुरेन्द्रो महाबलः ॥
 विपवृक्षः कपित्थोऽभूत्कालिन्ध्या दक्षिणे तटे ।
 प्रभूतस्कन्धविटपः स्वगमैस्तुपासितः ॥
 परिचातस्तमाश्रित्य बहुसृत्यासदाश्रयाः ।
 विपकण्टकिनो वृक्षा लता बह्व्यथ जङ्घिरे ॥ [165]
 तस्य भार्याः सपक्षाश्च सहस्रतनयास्तथा ।
 गोभूता यत्सभूताश्च चरन्ति यमुनातटे ॥
 निर्गोपा वनगावस्ता दपयुक्ताः सन्तस्काः ।
 विपवृक्षश्च च फलमुपवृद्धान्ति निर्धृताः ॥
 स च द्वादशवर्षान्ते वृक्षः पुष्पफलावृद्धः । [170]
 तदा भवन्ति रोगाश्च तद्गन्धपरममूर्च्छिताः ॥
 स तु पुष्पितमात्रेण भवेत्फलयुतो हुमः ।
 विसृजन्कटुकं गन्धं व्याधीनामावर मुहुः ॥
 पुरा तद्गन्धमुत्सृज्य जीवन्ति प्राणिनो भयात् ।

एवन्ति (for मृत्पत्ति च) Ds उद्रता, Ds Ts + Gs + Ms-3
 उद्रता (for उद्रता) Gs तत्र मीत्यर्थमुद्रता (for³) — Ds
 Ts + Ms-3 om (hapl) lines 140-141 — (L 140) Ds
 मत्र, Ts Gs + काश्रि (for अक्ष) — (L 141) Ts + Gs +
 Ms भागात् (for 'त') Ds पादपारैश्च भागात् (for³) — (L
 142) Ts नृप (for नृत्) — (L 143) Ds Ts + प्रभूत्
 (for प्रोद्भूत्) Ds प्रादुर्भूतमद्भुतम् (sic) (for³) — (L
 144) Gs द्विजश्रेष्ठो (for द्विजेन्द्रस्तु) — (L 145) Ts
 सान्द्रदास (for साह) — (L 146) Ts-3 Gs 3-3 दिव्य
 (for दिव्य) Ds वृत्त (for वृत्) Ds दिव्यवृत्तं समारन्धं
 (for³) Ds दिव्येयं, Ts-3 Gs 3-3 Ms दिव्येयं, Ms
 दिव्य मान (for दिव्यं नेय) — (L 147) Ds 3 Gs 3भि
 Ts + Gs 3-3 Ms हि, Ts स्फि (for सि) — (L 148) Ds
 परात्मिन्, Gs एवामुत् (for 'सत्) Ds क्षामन्साहोषरे तथा
 (for³) — (L 149) Ds वृत्तान्ते (for 'वृ') Ds देवदेव,
 Ts देवादेवी, Gs देवश्रेष्ठ, Ms-3 दैवादेवी (for³) — (L
 150) Ts तस्मिन् (for 'त्) — (L 151) Ts + क्षामन् समु-
 पस्थाय (for³) Ds नत्वा, Gs दावै (for सर्वं) Ts भूर्मा
 एष्य स धृत्विन् (for³) — (L 152) Ds तु (for the first
 च) — (L 154) Ts कर्मजात् (for 'ज) — (L 155) Ds
 यचो, Ts Gs वाचा (for यचो) Gs यज (for नृप-
 — (L 156) Ds वासिन (for 'नात्) — (L 157) Ds
 सर्वं च (for आर्तानां) Ts समादिदय (for 'दिव्य) — (L

158) Ds मभूत्वा, Ts + Gs 3-3 सभूता (for सर्वत्र).
 Ds Ts + Gs 3-3 Ms महासुरा, Ms-3 सुतान् (for 'सुर)
 — (L 159) Ts Gs-3 भागार्थं (for मो') Gs मनुष्यलोक-
 रक्षार्थं (for³) — (L 160) Ts क्षान्त, Ms जातान् (for
 जान) Ds काले (for काल) Ds Gs गति (for बली)
 — (L 161) Ts अनुजातो, Gs दनो युधो (for अनुजातो)
 — (L 162) Ds Gs वृष (for विप) Gs वृक्षे (for वृक्ष)
 Ds + Ts + Gs 2 + 3 Ms कालिन्ध्या (for 'न्ध्या) — (L
 163) Ts + Gs Ms प्रवृत् (for प्रभूत्) Ds लंगतस्वमुपाश्रितः
 Ts स्वामैस्तुनादिन् (for³) — (L 164) Ds Ts परिवारो
 समाश्रित्य (for³) Gs तदाश्रित्य (for 'श्रया) — (L
 166) Ds Ts Gs 3 + 3 तु सतामन्, Gs तु ता भामन् (for सप
 क्षाश्च) Ts सप्त भार्यास्तु तस्यासत् (for³) Ts + द्वादशवर्ष-
 (hapl) line 167-171 — (L 168) Ds T Gs 3-3
 निर्गोपा वनगा मात्रो (Ds कस्या) (for³) Ts + द्वादशवर्ष-
 (for द्वादशवर्ष) — For line 168, Ds aut

4* निर्गोपाश्च तथा सप्त सख्या सर्वतो वने ।
 — (L 162) Gs फलाजि (for पशन्) Ts ये तथा (for
 निर्धृता) — (L 170) Ds ते (for य) Ds वृक्षा (for
 वृक्षा) Ts स्वामाहृत्, Ts + Gs 3-3 स्वामा (for 'वृक्ष')
 — (L 171) Ts + Gs-3 Ms-3 तथा, Ts तेषां (for सदा).
 — Ts Gs om. lines 172-175 — (L 172) Ts मात्रो यो

ह्रमाणां च भवेद्दयाधिष्ठेभ्रावेशसमुत्थितः । [175]
 अस्मिन्काले हि गोपालाः प्रायशस्तद्वनं गताः ।
 गोभिः सह चरन्ति स्म ते वृक्षस्याविद्वृतः ॥
 पर्यायाद्वादशाहानामस्मिन्काले व्रजागते ।
 वृक्षश्च पुष्पफलान्कपित्यथः समाजायत ।
 अस्यासन्नतया वष्टममूदरनिवासिनाम् ॥ [180]
 अन्यथाह महादेवो नन्दगोपमुताबुभौ ।
 विपं च विपवृक्षं च शक्तौ शीघ्रमरोहितुम् ॥
 इतः परं व्याघ्रयश्च न भन्तीह पूर्ववत् ।
 गानो गोपाश्च जीरन्तु प्रसादात्परमेष्ठिनः ॥
 अहं वन गमिष्यामि यत्रास्ते परमेष्ठिनः । [185]
 अम्बिकाकुचकस्तुरीपद्माङ्गित्तुमुजान्तरः ।
 इत्युन्त्यावेष्टितो विप्रः सहा स्वामातथास्वदा ॥
 अथ सर्वे तु गोपालाः सर्वैक्षन्त परस्परम् ।

(for-मात्रेण) T₃ रागो यतो (for फलवृक्षो) — (L 173)
 D₃ कटुक (for कटुक) D₂ T₁ G₂ M₁ विपम् (for युद्ध)
 — G₁ om lines 174-175 — (L 174) D₂ द्ववक्षि (for
 (for जी) — (L 175) D₂ नराणा (for ह्रमाणा) T₁ निपा-
 वेष्टा, M₁ विपरेण (for वृक्षावेष्ट) T₃ वृक्षवेधमुपस्थित,
 G₂ वृक्षवेधसमुत्थित, G₃ व्याधित्प्यामि जलिते, M₂ वृक्षव-
 समुद्रव (for ⁶) — G₁ om lines 176 179 — (L 176)
 G₁ ३ ४ तमिन् (for म) T₃ तस्मिन्काले हि गोपालान् (for
 — (L 177) D₂ T₁ २ ३ G₂ ३ M₁ नदृक्षस्य (for ते वृ)
 — (L 178) D₂ T₃ M₁ पचावे (for याद्) T₃ ३ G₁ ३ ४
 तसिद् (for म) G₃ समागते (for म) — After line
 178, D₂ T₁ ३ G₁ ३ ४ M₁ 128

5** व्याघ्रयश्च उवरादीनि बहुरूपाणि जलिते ।

— (L 180) T₃ ब्रह्मात् (for अत्वा) D₂ T₁ ४ G₁
 ३ ४ इष्टम् (for क) D₂ T₃ ४ G₂ तद (for अत्र) M₁ ३
 सन्तानं महापाद (for ⁶) — (L 181) M₁ अन्यम् (for
 अन्यश्च) — (L 182) D₂ T₁ ४ G₁ ३ ४ M₁ शक्तौ (for
 शक्तौ) M₁ प्रमोदितुम् (for अयो) — (L 183) D₂ T₁
 भावन्ते स्म, D₂ T₃ G₁ ३ ४ प्रजापति, T₃ प्रजापति; G₂
 प्रजापति, M₁ प्रजापते (for भवन्ति) — For lines 182-
 183 T₃ subat

6** सप्तस्यो विपवृक्षश्च उभयां चैव एव हि ।

उच्यते व्याघ्रयस्तस्मिन् जायते स्म पूर्ववत् ॥

— (L 184) D₂ G₁ गोपी, T₁ ३ G₁ ३ ४ M₁ गोप्यो (for
 गानो) T₃ ३ जीपति (for न्) — D₂ om lines 184-

रामकृष्णो विशेषेण प्रेक्षन्ते स्म मुदायुताः ॥
 तेषामिद्विगतमाकारं ज्ञात्वा वृष्णः स्वान्धयात् । [190]
 इदमाह वचो धीमान्मथुर मधुरावृत्तिः ॥
 शासनादेवदेस्य वयं सर्वे विपवृक्षम् ।
 यास्यामो गोपवृक्षाश्च तिष्ठन्वत्र सखालराः ॥
 इत्युक्त्वा सहसा कृष्णः श्रुत्वा वियान्द्रदक्षिणम् ।
 देवालयं च तद्भीमान्प्रथयौ यमुनाननम् ॥ [195]
 सचर्षणेन सहिता युवानो गोपपुंगवाः ।
 सिंहनादं प्रहुरन्तः कृष्णस्य पुरतो ययुः ॥
 मुक्तरोगा गणपतेः पश्चादागमनाद्वरेः ।
 प्रसृतः सर्वगोपाला ब्राह्मणाश्च तमस्युः ॥
 विचिन्वाना यथोद्दिष्टं सर्वत्र यमुनातटे । [200]
 आत्राय तिकं रुहं च दुर्गन्धं घ्राणतु सहम् ॥
 तमपश्यन्नदीतीरे प्रभूतं वृक्षमुच्छ्रुतम् ।

189* — (L 185) G₂ अत्र (for तत्र) — T₃ ३ M₁ ३
 om line 186 Before line 187, G₂ 128 वैसपापन
 — (L 187) D₂ T₃ G₂ ३ ४ M₁ (उक्त) (for उक्त) G₂
 चावाप्तवात् (for स्वात्) T₃ G₁ ३ स्वात् स्वापवात्वात् (for
⁶) — For line 187, T₃ subat

7** इत्युक्त्वावर्तिव स्यात् शकुणौ महापक ॥

— (L 188) D₂ T₁ G₁ ४ सप्रेक्षन्ते (T₁ ४ M₁ ३ न्त; M₁
 ३ न्त, M₁ सप्रेक्षन्त (for क्षन्त) — (L 189) T₃ ३ G₁
 ३ ४ रामकृष्ण (for कृष्णौ) D₂ G₂ ३ M₁ मुदान्धिता, T₃
 G₁ मुदुष्ट (for युदायुता) — (L 190) D₂ आवात् (for
 वात्) D₂ ३ T₁ G₁ ३ सवन्धवात् (T₃ G₂ ३ व) (for
 स्वात्) — (L 191) T₁ उवाच च (for इदमाह) T₃ G₁ ३
 मथुरात् (for र) — After line 191, D₂ T₁ ३ G₁ ३
 128

8** अवालो बालरूपेण सोढवसर्वमानवात् ।

[D₂ मोहवत् (for मो)]

— (L 192) D₂ T₃ ३ G₁ ३ मुने (for सर्वे) — (L
 193) D₂ वास्यामो वृक्षगोपांश्च, T₃ G₂ ३ M₁ ३ गो वृक्षगोपाश्च
 (T₃ ३ G₂ ३ लात्), G₁ ३ मो वृक्षा गोपाश्च (for ⁶) D₂ ते
 वृक्षा यत्र निर्गता (for ⁶) — (L 194) D₂ T₃ ३ विप-
 न्धत्वा (by transp) — (L 195) D₂ ३ T₁ G₁ वायुत्
 (for यमुना) — (L 199) T₃ ३ G₁ ३ ४ सह, T₃ वापि
 (for सर्वे) G₁ ३ सवन्धु (for वन्) — (L 200)
 D₂ विचिन्वन्ते (for व्रजा) T₃ ३ यमुनापर्यन्तं (T₃ ३ र्थं के
 (for ⁶) — (L 201) D₂ T₃ G₂ ३ तिक (for तिक)

दूरदेवाम्बरतले वनस्योपरि केतुन ॥

टकैः कुन्तैः कुठारैश्च घनित्रैरपौर्ण्डैः ।

छिन्त्वा ते तद्वन धोरमातिदुर्घमामयैः । [205]

द्रुमवल्लीलतारूपैर्दानवैरभिरक्षितम् ॥

विपटुक्षाश्च ताश्छिन्त्वा तातुर्भौ रामकेशवौ ।

जग्मतुस्तस्य ब्रह्मस्य समीप प्राणिबिद्धिपः ॥

तौ त दृढशुद्धेत्य ब्रह्मभूतमवस्थितम् ।

त्रिशद्वयामायतस्कन्ध तदर्धपरिणाहिनम् । [210]

अस्युच्छ्रित महाशास्य सर्वप्रणिनिराश्रयम् ॥

तौ समीक्ष्यातु गहने सवत्सा मदगर्विता ।

अष्टप्रमानुपाः पूर्वं गानस्तथुः कुतूहलात् ॥

तातुभावापि संप्रेक्ष्य रामकृष्णौ विपद्भुजम् ।

पकैरपकैर्लोलैश्च सर्वतः सवृत् फले ॥ [215]

सरट्थो काष्ठनापाजेः शानयामासतुः फल्म् ।

उच्छिन्न्य तद्दू विपुलौ निर्भुञ्ज्य दशानच्छदम् ॥

विक्षेप चकतुः रण्डेः काष्ठानामरन्मानपि ।

फलान्यदातवत्कृष्णो हस्ताभ्या काष्ठशङ्कुभिः ॥

हस्तप्राधाननेकाश्च काष्ठान्यापाणसचयार । [220]

प्रदतुः सत्वर गोपालयोर्हस्तेषु सयतः ॥

उद्यम्याहृत्य तैरेवमूर्ध्वरक्तत्रातुभावापि ।

फलानि कुन्भमात्राणि पातयांचकतु क्षिती ॥

तौ ब्रह्मिः समात्रनौ बहुशामास्तेकथा ।

पात्यमानैः फलेभ्यैव चमत्तुमुल स्वनम् ॥ [225]

गोपाश्च नेदुः सहष्टा नेदुत्सौ च सिंहयत् ।

फलशाननजञ्चासीदेकीभूतो महारथः ॥

साश्च गावो श्रुशोद्विद्रा आसुर भावमाश्रितः ।

Ds Ts प्राणि Gs प्राण (for प्राण) — (L 202) Ms तुन
पदम् (for सम्य) Ds Tt : 4 G Ms क्वचित्, Ts उच्य
तम् (for उच्यते) — (L 203) Gs [अ]म्बरे लम् (for रतले)

Ds देवाइराजमालक्ष्य (for *) Ms वेतुमात् (for 'वत्'
— (L 204) Ms, विपटुक्षाङ्कुरेण (for *) — (L 205)

Ds भिन्वा (for छिन्वा) Ds Tt : 3 G Ms दुर्घेनाम् (for
'घम्' — (L 206) Ds महा (for द्रुम) — (L 207)

Ds हिवा (for छिवा) — (L 208) Ts रिप (for तस्य)
Gs : समीप प्राणिना रिप (for *) — (L 209) Ts : 3 Gs

Ms ददवीतुर (for ददश) Gs : तौ ददवीतुर्द्वय त (for *)
Ts Gs : दृष्टरूपम्, Ms विपद्भुजम् (for दृष्ट) Ts उपरि

तम् (for अय) Ds विपद्भुजमुपस्थितम् (for *) — (L
210) Ds Tt : 3 Gs : Ms दृष्टिस्वभावत् Ds 'यामक Gs

'दायत'स्कन्ध Ds त्रिशदायामन स्कन्ध, Ts त्रिदामायत
मुस्कन्ध Gs त्रिदामायामित' (for *) Ts : तदर्थे (for

'र्थ) Ds Gs तदर्थं परिणाइत Ds Tt : Ms 'संपरिणाहितम्,
Gs : तदर्थं परिणाहितम् (for *) — (L 211) Ts Gs

Ms : 3 अस्युच्छ्रित (for 'त्) — After 211, Ds : T G Ms
ins

9** कने सत्युदराश्व ये जीयन्ति समाधिना ।

[Ds ते, Gs न (for ये) Ts सम्यगिता, Ts Gs सदा
भवा, Gs : यथा (s 'दा'धिता (for समाधिना) Ts ते

पतन्ति समाधिना (for *)]

— (L 212) Gs Ms त (for तौ) Ts तु (for [स]त्तु)

Gs यतना (for गहने) Ts सवत्सामिन गर्विता (for *)

— (L 213) Ds सदाशययलात्तत् (for *) — (L 215)

1. हस्तिना — 3

Tt : 3 Gs फल्म् (for फलै) — After line 215, Ds Tt : 3
G Ms ins

10** अथो विपकल टेनुमुच्यौ नरपुण्यौ ।

[Ts Gs तत्तु, Gs जग्मुत् (for टेनुम्)]

— (L 216) Ds Ts Gs : 3 फलद्, Ts Ms दशान (for
फलम्) Ds शानयामान तपलात्, Ts पाण्यामासतु फलद्

(for *) — (L 217) Ts उच्यते (for उच्छिन्न्य) Ds Tt : 3
G निभिय (for निभुञ्ज्य) Ts : Ms निर्भिज्य दशानच्छद' (Ms

'दत्' (for *) — (L 218) Ts छन्दे (for रण्डे) Ms

काष्ठानामवतामि (for *) — After line 218, Ds
Tt : 3 G Ms ins

11** धन्विनामप्यवस्थानि वृत्रमात्रगनेचै ।

[Gs धन्विनामरुद्रानि (for *)]

— (L 219) Ms [स]पाइरद् (for [स]विनापत्) Ds कलानि

पाण्यस्यौ च Ts सल्लपावत्कृष्णो (for *) — (L 220) Ts

Gs हुस्ताभ्याम् (for हुस्ताभ्याम्) Gs : हुस्ताभ्यामप्यनेकाश्च

(for *) Ds काष्ठ (f r काष्ठार) — (L 221) Ds सुतरां

(for सवत्सा) Gs सवत्सा (for 'त्) — (L 222) Ds तुममाहृत्य सर्वे तान् (for *) — (L 224) Ds Tt : 4

G तौ सुदन्ति (Ds 'न्ति), Ts तं सुदन्ति Ms तौ भावन् (for
तौ सुदन्ति) — (L 225) Ds Gs Ms तुमुत् (for 'त्)

— (L 226) Ds तु (for च) Ts गोपाश्च नरपुण्यौ च (for
'*), Ds नदन्त्येव सिंहयत्, Ts नेदुत्सौ दशानि (for *) — Gs

om line 227 — (L 227) Ds साननज (for शानन)
Ds महास्वन (f r 'स्व) — (L 228) Ds Tt : 3 G Ms

पातुत् (for भा) — (L 229) Ts शुना (for 'युत्)

दृष्टमन्त्यश्च शृण्वन्त्यः प्रागदृष्टयुनं वने ॥
 घोरा भयानना गावः सवत्समास्तानभिद्रुताः । [230]
 निद्रुन्तु निश्चिता भूत्वा गोपालानभिसगताः ॥
 दन्तैर्विपाणैः पादैश्च लाङ्गुलैर्मसकैः सुरैः ।
 समाहृत्य निजद्रुस्तान्सकृष्णमुसलायुधान् ॥
 हन्यमाना वने गोपाः पशुभिर्भीमविभ्रमैः ।
 अशङ्कुन्तस्ते तत्र विप्रजग्मुर्दिशो ददा ॥ [235]
 हुंभारवाश्च नादाश्च चेद्राश्च विविधा गुणाः ।
 यथा स्युः सौरभेयाणा न सन्त्यासां तथा ऋचित् ॥
 गवां भाषोचितः कृष्णालत्सर्गमुपलक्ष्य च ।
 स्वयं च गोपो मेधावी वाडोऽपि निपुणः सदा ॥
 निहाय दानवगणं ततो गोरूपधारिणम् । [240]
 आकारैरिद्वितैर्युक्त्या निश्चितः स तु बुद्धिमान् ॥
 तस्मिन्मुहूर्ते चत्वारो वत्सभूताः कलेः मुताः ।
 समाम्नन्सहसा कृष्णं ललाटैश्चरौः सुरैः ॥
 स तीक्ष्णमाहृतः कृष्णो वत्सेस्तेर्दितसंभ्रमः ।
 हस्ताभ्यामभिजभाह संहत्यात्तरहसः ॥ [245]

तेषा बलेन निहाय तेषु हस्तगतेषु च ।
 दैत्या नि सशयमिति हरिर्निश्चितधानयम् ॥
 तत्क्षणाद्विचार्यैः प्रारब्धं कार्यमात्मनः ।
 एवैकमेपा चिक्षेप पादान्सगृह्य लीलया ।
 दक्षिणेन करेणैव गृहीत्वा चैतरानपि ॥ [250]
 एवं वत्सेरभिन्नत सर्पे वत्सा रिपद्रुमम् ।
 कृष्णं दृष्ट्वाभ्यधान्त विसञ्चान्यान्विमर्दितुम् ॥
 तान्सर्पानेहहस्तेन सधाय स महायुतिः ।
 अपरेणाहनद्वत्सेरच्छ्रित्य बलान्द्रुमम् ॥
 ततः समूय ते वत्साः मर्तश्च समाद्रवन् । [255]
 समाहनन्त सरव्याः पादैर्दन्तैश्च मस्के ॥
 तान्दत्त्वा बलान्कृष्णः पादजान्वसवूर्परं ।
 विधूयापातयद्भूमौ स्वकार्यमनुतस्त्रिवान् ॥
 नृत्पत्रिन यभौ कृष्णः कुर्वन्नभिनयक्रियाम् ।
 शरीरेण समयेण कृष्णः कमललोचनः ॥ [260]
 तेनोत्सृष्टैश्च तेवत्से सारवद्विनेकधा ।
 यमञ्चुर्वृक्षशाखास्तं हन्यमाना बलीयसा ॥

— (L. 231) Ms वि (for नि) Ds संहता, Ds T₁ : 4
 G Ms संहिता (for सगता) T₂ गोपालानय सदाता (for
 ४) — (L. 233) Ds T G Ms [अ]नि (for नि) T₂ सह
 णान्पशुपालवान्, T₂ लामुपलयाधान् (for ४) — (L. 234)
 Ds T₁ : 4 Ms-3 घोर (for भीम) — (L. 235) Ds T₂ : 4
 सप्रस्ता, Ds T₁ G₂-3 Ms वे प्रस्ता, Ms तद्रस्ता (for त सत)
 T₂ G₂ स्वार्तुं जग्मुर्, T₂ जग्मुर्भीता, T₂ जग्मुर्वनी (for विप्रत
 ग्मुर्) — Ms-3 om. lines 236 237 — (L. 236) Ds हवा
 (for हुमा) . T₂ हमारैश्च नादैश्च (for ४) — (L. 237)
 T₂ : 4 न सन्त्यासां, G₂ त्रसन्त्यासा (for न सन्त्यासां) — (L.
 238) Ds गव्य (for गवा) D₂ गोपानवोचकृष्णस्तु (for ४)
 T₂ : 4 G₁ लव्य (for लह्य) D₂ सान्सवांतुपलव्य च (for ४)
 — (L. 239) T₂ नीले (for गोपे) D₂ स्वयं च गोपमध्यस्थो
 (for ४) D₂ T₂ G₂ तदा (for सदा) — (L. 241) G₂
 युवान् (for युक्त्या) T₂ : 4 निश्चिय सुमहामति (for ४).
 — After line 241, T₂ ins
 12** साल गृहीत्वा तत्रैव स्थितो ऋतिललसदा ।
 — (L. 242) Ds : 4 T₁ : 4 G Ms तन्मुहूर्ते तु चत्वारो (for
 ४) T₂ [अ]सुरी (for कले) — (L. 243) Ds सगता
 (for समान्) Ds T₂ : 4 G Ms ललाटे (for टंटे) — (L.
 244) Ds सुतीक्ष्ण, T₂ : 4 अभी (for स ती) Ds T₁ :

G₂-3 : Ms वल्लिभ्र (for वत्सेस्तेर्) D₂ वल्लिभ्रवत्सभ्रमैः ,
 T₂ तैर्वत्सेर्भीमविक्रमैः, T₂ वल्लिभ्रभीमविक्रमैः, G₂ वल्लि क्रितीत
 सभ्रम (sic), Ms बली विगत (for ४) — (L. 245) Ds
 ऋपिः, T₂ G₂ वरिः, G₂ जप (for कनि) Ds T₁ : 3 G₂ : 3
 .. (for ..) D₂ सघन वातरहसाः T₂ वसा
 .. .. .
 247) T₂ : 4 नि संशय (for यम्) G₂ : 4 Ms : 4 नशययि
 (for निश्चय) — Ms : 3 om line 248 — After line
 248 Ds T₂ : 4 ins
 13** न विच्छेदान्तरे कृष्णो हस्तप्रसानविमित्त ।
 [T₂ न विच्छेदे तदा कृष्णो (for ४) T₂ हस्तप्रसैन विस्मते
 (for ४)]
 — (L. 249) Ds T₂ विच्छेद (for विक्षेप) G₂ विक्षेप (for
 समूह) — (L. 250) Ds गृहीतानि (for ला च)
 T₂ [अ]परात् (for [ह]त्) — (L. 251) G₂ वसात् (for
 वत्सेर्) T₂ वत्सानि (for वत्सा विप) — G₂ om
 (hapl) lines 252 254 — (L. 252) Ds T₂ G₂ Ms [अ]
 प्यपावन्तं (for [अ]प्यपावन्) Ms विमदितान् (for
 रिद्रुम्) Ms सवायं स महायुति (for ४) — (L. 253)

उग्रमुचेत्तर भूयो घत्सद्ग्रमसमागमे ।
 प्रादुरासातिकदुर्कं नन्महाभेरव रवम् ॥
 वृक्षशाखाविभिन्नाङ्गाः कालेयास्ते महासुराः । [265]
 पेतुः प्रथिव्या स्वैर्देहैः शवभूता महासुराः ।
 फलेभ्य सहिताः शाखाः शाखाभिः सहिताः शवाः ॥
 तत्रासीद्विधिरङ्किना भूमिः किरिदक्षणात्तरैः ॥
 तस्मिन्कोलाहले वृत्ते गायस्तद्वत्समातरः ।
 अग्निपेतुः समुद्रिमाः सर्वास्ता यत्र ते स्थिताः ॥ [270]
 ता आपतन्तीरवादी वलमान्नेहिणीसुतः ।
 भर्त्सयन्काष्ठधातीश्च भ्रामयन्सर्वतोदिशम् ॥
 हन्यामानान्सुतान्दृष्ट्वा प्रागृष्टदृष्टेन च ।

महारवेण सोद्विधाः स्वयं चापि सृशाहताः ॥
 ताः समुच्छिन्नतलाहृत्वाः मन्ववकर्णशिरोधराः । [275]
 भयादखिनलोमानो विविशुः सर्वतो वनम् ॥
 असुराः पशवस्तासामन्वयो निष्फलो मुवि ।
 अद्यापि सचरन्त्वेव महारण्ये जनावृते ॥
 Colophon.
 वैशंपायन उवाच ।
 अथ वामोदरः शीघ्रं हस्ताप्राप्तान्सहतिम् ।
 दिक्षु सर्वासु यस्माना क्षिपन्मुखे वभञ्ज ह ॥ [280]
 उभाभ्यामपि हस्ताभ्या युगपच्च धृवचच सः ।
 एकप्राहेभ्य बहुभिरौर्ध्वसेवैवृक्षमाहनत् ॥

Ts सर्वात् (for सर्वात्) T1 M1 सर्वादे (for सर्वादे).
 Ds s T1 s Gs-3 सु (for स) — (L 254) T1 [अ]स
 ह्व (for [अ]उन्द) Ds T1 s G1 s M1 कलवद् (for
 'बन्) Ds द्रुम् T3 ह्व, T3 ह्वम् (for द्रुम्) Gs
 रत्स्यत्स्य वलवत्स्यत् (for s) — (L 255) Ds s T G Ms
 तसि समभिदयन् (for s) — M1 s om line 256 — (L
 256) Ds T1 समाहनन्तु मरुत्था (for s) T3 s वलवै (for
 मरुवै) — (L 257) Ds T1 s नि(Ds) नि ह्वत्स सर्वत कृण्य
 (for s) — M1 om (hapl) lines 257-259 Ds पादुले-
 पैश्यापरे, T1 s G1 s-3 पादुपान्व-मह्यै (T1 G1 'र) रै (for
 s) — (L 258) Ds T1 s G पातयन् (for [अ]पातयद्) G1
 मग्नि (for अतु) — (L 259) Ds अग्नि (for इव) Ds T
 G1 s-3 M1 क्षमिवव (for 'व्य) — M1-s om lines 260-
 271 — (L 260) Ds समसेन (for 'प्रेण) — (L 261)
 Ds मारवद्विर, Ds स्वन्वय (for सारव) — M1 om lines
 262-263 — (L 262) T1 G1 सा (for स) Ds दमभु
 विपुशुभले, Ds T1 G1 'ज्ञ वीदय दा(T1) विद्यादा व्लाता
 (for s) — (L 263) T1 विप्रम् (for उग्रम्) T1 G1 s
 उचै स्वर् (for उचैर्नर) M1 मम वायम् (for वसुदम्) T1
 समागमे (for 'मे) — (L 264) G1 s [आ]दि (for
 [अ]नि) Ds प्रादुरासीदि कदुक्य, T3 'सहयो भूयो, T3
 'साधिकवम (for s) T3 G1 वनम् (for रवम्) Ds ह्यम-
 हाभैरवो रव, T3 कुरा हभात् रवम् (for s) — (L 265)
 T1 'शाखाभि (for 'नि) Ds T3 भिन्नाङ्गा (for 'ङ्गा)
 — T1 G1 om (hapl) line 266 — (L 266) Ds स्वे वेदो
 (for स्वैर्देहै) Ds प्रादुभूता (for दावभूता) — (L 267)
 T1 स्वुता (for सहिता) T1 शिजा, M1 शिका (for दारा)
 — T1 om line 268 — (L 268) Ds M1 तत्रासीद्विनि
 शक्ति M1 'रै क्रि सा (for s) — (L 269) Ds गात्रो वत्स

समाहृता (for s) — (L 270) Ds T G M1 सवस्ता(Ts s
 'वाहता) मत्र गल्लुप (for s) — (L 271) T1 आपतन्त्स,
 G1 आवसन्ति (for आपतन्तीर) T3 वेगयान् M1 बलीयान्
 (for बलमान्) — (L 272) T3 s वनयन् (for मत्स्य) Ds
 Ds T1 'पतित् (for घतित्) T3 दिक्ष- (for दिक्षम्) Ds
 प्राणयन्सर्वतो दिश (for s) — After line 275, G1 108

14** तावन्वनेकहनेन मयाप्य सुमहावजम् ।

अपरेणाहनन्प्रसम्यो * * * स्वबलम् ॥

— (L 274) Ds महारण्यं च ता व्यन्ता, T3 'रवेण सोद्विधा
 (for s) G1 भूय (for स्वय) Ds T1 भृश हव्य, T3 वृषा
 हवा, M1 भृशान्वितान (for हवा) — (L 276) T3 दिशम्
 (for वनम्) — (L 277) Ds s Gs आसुरा (for स) G1
 निष्फला (for 'त्) T3 s Gs अन्वय नि(T3) 'ह नि, Gs
 'युनि'पल सुवि, M1 'हसिपयरा सुवि (for s) — (L
 278) Ds T3 सुनिवृत्ते (for जनावृते) — Colophon
 — Mention of Ahimsa Ds — Sub parian T1 साध्वर्षवर्ष
 — Adhy name Ds कपित्थयवनमद्, Ds वत्सक्षपणकपिथ
 दातनम्, T1 G1 s कपित्थफलदातनम्, Gs (also) गोपवत्स
 मक्षेणम्, Gs गोव मक्षपणकपिथफलदातनम् — Adhy no
 Ds 66, T1 G1 s M1 61, T2 s G1 60, T3 68, G2 s 58,
 M1-s 70

Tv om the ref — (L 279) M1-s श्रीमात् (for दीप्र)
 M1 प्रासास (for प्रासाद) Ds T G M1 समद (for
 सहतिम्) Ds हस्तप्रात महाप्रदम् (for s) — (L 280) Ds
 T l. M1 s न वृष (for वसतान) Ds कर्षि मद्युव हान्म
 (for s) Ds s T G M1 s निष्कालेद T1 निष्काल, M1 s
 स तिष्ठन्ने (for क्षिपन्मुखे) T3 निहन्व नैविभयन्त, T3
 दिक्ष्मर्दन्मैव हत (for s) — (L 281) Ds s T G1 s-3 M1
 वृषक (for च म) — (L 282) M1 सुक्षैर (for घतित्) Ds

जलधाद्यान्यनेकानि वाद्यन्तः परस्परम् ।
 चक्रुः शिलाविशेषाश्च व्यायामाश्च जलाध्यानम् ॥
 मृत्यन्तः प्रहरन्तश्च गायन्तो गोपदारकाः । [315]
 आलिङ्गन्तः प्रमुदिता हृद्यन्त परस्परम् ॥
 युद्धमार्गं च सन्व्यूहं चक्रुर्बुद्धमं मुहुः ।
 जलगृहक्षरीरास्ते चैर्नद्यामधोगताः ॥
 अन्नाधोपरि नोयस्य रामकृष्णो मुदा युतो ।
 प्रशस्यमानो गोपालेः स्वामित्वमुपजग्मतुः ॥ [320]
 अथापराहसमये विशेषितजलक्रियो ।
 समुत्तेरुत्तरीशं तौ समूधाविद्य चूषणौ ॥
 नन्दगोपनियोगेन तत्रासीत्सूर्यमेव हि ।
 परिकल्पितमत्राद्यं पुत्रयोन्स्तवे सति ॥

ततस्वस्य नियोगाच्च सिद्धमाहारमाह्वनम् । [325]
 न्यवेदयंश्च तत्रैवा गोपनार्थः सदारकाः ॥
 तत्र तौ विमले वस्त्रे परिधाय स्वलङ्घनौ ।
 आजहुरशन मष्टममृत विबुधा इव ॥
 भक्ष्यं भोज्यं च पेयं च त्रिधिवह्यङ्गनाग्निवत्म् ।
 आहृत्याचम्य तत्रैव कंचित्कालं निश्रान्तम् ॥ [330]
 तत्र मज्जलसयुक्ताः द्रक्नुना यमुनातटे ।
 शिवाश्च लोकसिद्धयर्थं शिवा वाचो ववाशिरे ॥
 तव उक्थाय गोपालाः स्वदेजानप्रति नियेयुः ।
 गोविधेशं मुदा युक्ताः सायाह्ले वीतकल्पयाः ॥
 मृत्यन्तः प्रहसन्तश्च धावन्तश्च परस्परम् । [335]
 आलिङ्गन्तः प्रमुदिता हृद्यन्तस्त्रयापरे ॥

यदश्च (for मृत्यु) (for निडावांस) T₃ महासुरा (for हुमम्) — (L 310) D₂ T₁ s G M₁ कृत्वास्ते (for कर्मणार) — (L 311) D₂ T₁ s G M₁ विगाह्य (for प्रविश्य) D₂ गोच्यो, M₁ ह्य (for गोप) T₃ लीलाश्च, T₂ s G₁ s M₁ श्रीदा (for क्रीडाश्च) — (L 312) D₂ s T₁ s G M₁ मरुत्तया सतनो (D₂ s G₂ 'यतो') पालाश्च, T₂ s सहाहा स्वर्गोपालाश्च (for ") — (L 313) D₂ तल (for तल) D₁ T₁ दशयन्त (for वाश्च) — M₁ s om (hapl) lines 314 316 — (L 314) T₁ च्चापाराश्च (for रथायामाश्च) D₂ G₂ व्यायामाश्च जलाध्यानं (G₂ 'या') (for ") — (L 315) D₂ M₁ प्रहसन्तश्च, D₂ प्रतं, G₂ वाद्यन्तश्च (for प्रहरन्तश्च) G₁ गायन्तो (for 'न्तो') — (L 316) D₂ श्चायस्य (for कश्च) — (L 317) D₂ T₂ G M₁ श्रीदाश्च (for मार्गं) T₂ s युद्धमार्गं च सन्व्यूहं T₁ स्वर्गमार्गं च नदीश्च (for ") D₂ s I G M₁ युद्धं मुहुर् (for युद्धमम्) — (L 318) M₁ चक्रुः (for चक्रुः) — (L 319) D₂ अजग्मतुः (for अजग्म) D₂ T₂ G [अजिन्वितौ (for युतौ) D₂ T₁ चैव श्रीदापराणौ (T₂ 'य') T₂ नित्यं श्रीदापराणया (for ") — T₂ repeats line 320 after 17** — (L 320) D₂ T₁ s G प्रविश्य (D₂ 'दास्य' भानो गोपाले (for ") — (L 321) D₂ नि गोपित, M₁ विचोदित (for विजोपित) — (L 322) D₂ समुपैर्यं नदीं स्वया, T₂ s 'नीणा (T₂ 'सन्धी' नदीं स्ताया (for ") T₂ समुद्ध इव पादपौ (for ") — D₂ T₁ s M₁ transp lines 323 and 324, and 325 and 326 — (L 323) T₁ s G M₁ s s नोपस्य (for 'नि') D₂ नन्दगो पस्य ये गोपाल, D₂ s 'गोपेन (for ") T₁ s G₁ s M₁ तल (for तत्र) T₂ [अजिन्वितुः (for [अजिन्वितुः) D₂ पूर्वमादन्वतोवपि (for ") — (L 324) D₂ प्रकल्पितम्

माश्च (for ") — (L 325) D₂ s T G M₁ ततो गोपनिवेशानु (for ") T₂ s G₁ s आह्वनम् (for आह्व) — (L 326) D₂ s T₁ G₂ न्यवेदयन्त त (D₂ 'न्यन्त') त्रैय, T₂ s G₂ s s M₁ निवेद्यन्त न (T₂ 'न्यस्त' त्रैया (for ") D₂ s T₁ s G M₁ s गोपा (for गोप) D₂ T₂ s G M₁ s च (for म) T₁ गोपेन्द्रायांस्य दाक्नुना (for ") — (L 327) D₂ तत्रतौ, D₂ तत्र (for तत्र तौ) — D₂ M₁ s om line 328 T₂ s om lines 328 329 — (L 328) D₂ T₁ G₂ ह्यश्च, T₂ G₂ s s M₁ हृद्यम् (for सृद्यम्) — (L 329) M₁ विविध (for विविधश्च) — For line 329, D₂ subst

16** अद्यभोजनं भोव्येहे विविधैर्भोजनैर्दुते ।
 — (L 330) D₂ [जा गम्य (for [जागम्य) T₂ युक्त्वा तद्भ तवैव (for ") G₂ किंचिद् (for ") — (L 331) T₂ माह्वस्य (for मज्जल) — (L 332) T₂ M₁ शिवाय (for 'श्च') D₂ T₂ शिवाय लोकस्थि (T₂ 'य') स्वर्गं (T₂ 'य') (for ") M₁ चापि (for वाचो) — After line 332, T₂ ins

17** गतश्च रामकृष्णौ तौ गोपं श्रीदापराणौ ।
 — (L 333) D₂ T₁ s G M₁ तस्माद् (for तत) D₂ T₁ G₂ प्रदेशान्, D₂ वनेषु, M₁ s प्रदेशान् (for स्वदेशान्) — (L 334) G₂ गोनिवेशान् (for 'श्च') D₂ गोनिवेशविदो युना (for ") D₂ c T₁ s G₂ s s M₁ s सधना (for कल्पया) G₂ M₁ विप्रियुग्मं विवधम (for ") — (L 335) D₂ प्रसन्त्यय (for 'सन्त्यय') — (L 336) M₁ बालमन्त (for बालिङ्गन्त) — D₂ T₂ s M₁ s om (hapl) line 337 G₂ transp lines 337 and 338 — For line 337, D₂ subst

18** सर्वेषु ह्येवैतन् य वीणा च वाद्ययन्तया ।

सध्विलसितां वीणां वादयन्तस्तथापरे ।
 प्रतियाताः सुपर्ण गोपाः मुग्धटा मधुरस्वराः ॥
 पटहानां निनादाश्च वेणुनीणाविमिश्रितः ।
 समन्ततः प्रादुरासीत्कृतो गोनेर्मुदावित्वैः ॥ [340]
 एवं सभूतमतुलं शब्दं कुर्वन्मुमाराकाः ।
 प्रहर्षमतुलं लब्ध्वा भेजिरे वासमेव ते ॥

Colophon

No. 12

After adhy. 54, Ds १ S ins

वेर्णपायन उवाच ।

स्वालोक्य नन्दगोपस्य मिथिलेषु गता पति ।
 प्रवृद्धगोपनो दक्षः कुम्भको नाम नामतः ॥
 दाता दुग्धस्य सर्षपा तत्रस्य च घृतस्य च ।
 जनस्य त्रियसाह तित्वं यशोदाया जघन्यजः ॥

धर्मदा तस्य भार्यासीद्धर्मदेव च नामतः । [5]
 सा सूतापत्ययुगल शोभन गोपभूषणम् ॥
 तयोस्त्र पुमाञ्जात. श्रीदामा नाम विद्युतः ।
 सर्वैश्च सद्गुणैर्युक्तः सर्वप्राणिमनोरमः ॥
 नीला नाम च कन्यासीद्गोदायैर्युगान्विता ।
 हसन्ती गमनेहंसान्भूरुष्टचरणान्मुहुः ॥ [10]
 पद्मपत्रनिभौ पादौ बहुलजायतजङ्घिनी ।
 लीनास्थिजातुसधाना मासलोलुह्या मृदुः ॥
 रथविस्तीर्णजघना मृदुस्तीर्णगज्यत्रिका ।
 विशालोरसमाविष्टा चक्रनाभिर्मनोरमा ॥
 ब्रह्मादूर्ध्ववली निन्नतनुमध्यतनूरुहा । [15]
 सुवर्णकुम्भसदृशी हृद्यो पीनो स्तनी मृदु ॥
 धारयन्ती मृदुस्पर्शा कामस्य जननी तृणाम् ।
 कम्बुमीना सुनासा सा सुरूपोलमनोहरा ॥

— (L 338) G₁ १ सती (for सुत) D₂ १ T₁ सुकण्ठ- G₂
 १ सुकर्णा (for 'न्दा) T₂ G₁ M₁ सुकर्णा मधुरस्वना (for
 १) — (L 339) D₂ निनादैश्च, T₁ १ G₁ M₁ दाश्च (for 'दश्च)
 T₂ १ पणवानां निनादाश्च (for ") D₂ १ T₁ १ G₁ M₁
 विमिश्रिता (for 'श्रित) — (L 340) D₂ T₂ १ G₁ M₁
 प्रादुरासत् (for 'सीत्) D₂ १ T₂ G₁ प्रतियास्यन्ति तत्र (D₂ G₂ १
 तत्र ज्ञे, T₁ M₁ प्रतियाजे तु (M₁ च) तत्रने, T₂ १ प्रतिया
 स्यन्ति जनादेवे (Hypermetric) (for ") — M₁ १ om lines
 341-342 M₂ om line 341 — (L 341) D₂ एवं त तुमुल
 शब्दं, T₂ एवं सभूततुमुल (for ") D₂ प्रवृत्तं, M₁ दक्ष
 कृत्वा (for 'दक्षं कुर्वन्) — (L 342) M₁ कृत्वा (for 'कृत्वा)
 D₂ ते सर्वे तुमुल लब्ध्वा (for ") D₂ T₂ १ उत्तमम् (for
 एवं ते) — After line 342, D₂ T₁ १ ins

19** गतस्य तस्य देवस्य धर्मकालो महाभारत ।
 अक्षोदको महारौद्र सर्वप्राणिनिराश्रय ॥

[(L 1) T₂ त तस्य देवैर्वर (for ")]

COLOPHON — Mention of Khila D₂ — Sub-
 parra T₂ भाश्रयं पर्य — Adhy name D₂ G₁ १ वृन्दा,
 वनप्रतियानम् — Adhy no D₂ 76, T₁ १ G₂ १ M₂ 62,
 T₂ 70; T₁ G₁ 61, G₂ १ 59, M₁ १ 58

12

(L 2) D₂ रक्त, T₂ यश्च (for दक्ष) — (L 3) D₂
 सर्वा (for दाता) — (L 5) D₂ या भार्या, T₂ १ भार्यामृदु
 (for 'सीत्) D₂ १ G₂ धर्मदेवा च नामत (for ") — (L 6)

D₂ काय (for गोप) — (L 7) D₂ त्वाच, M₂ तस्य (for
 तत्र) — (L 8) T₂ मनोर (for 'स) — (L 9) Some
 M₂ नीला (for नीटा) D₂ T₁ M₁ १ सा, D₂ T₂ १ G₂ १ १
 [ब्र]व्य (for [भा]मीद) T₂ ह्योदायै समन्विता (for ")
 — (L 10) D₂ गमने च महाहर्मैर (for ") D₂ १ G₂ १ M₂ १
 भूरुष्ट (D₂ भरुष्ट, M₂ १ भूरिल)ष्टचरणा मुहुः, T₂ १ भूरुष्ट
 चरणा (T₁ 'ज) मुहुः (for ") — (L 11) D₂ निभाङ्गी
 च, M₂ निभा पादे (for निभो पादौ) D₂ रमभावैर्बहुलङ्घिनी
 (for ") — (L 12) D₂ वलीसु, D₂ T G M₁ १ पीनास्थि
 (for ली) T₁ M₁ द्वय (for 'द्वया) D₂ मुहुः (for मुहुः)
 D₂ मासला सुकरा तथा (for ") — (L 13) T₁ M₁ १ १ ध्रु
 D₂ तस्यैव (for 'तस्यैव) D₂ (for ") T₁ १ G₁ १ १
 मृदुकण्ठ, T₂ G₂ १ M₂ १ मृदुकीर्ण, M₂ (inf/lin. as
 above) मृदुकीर्ण (for मृदु कीर्ण) D₂ मृदुवाक्या घनलानी,
 D₂ मृदुकीर्णवलित्रिका T₂ मृदुस्त्वक्पत्रिणी (for ") — (L
 14) D₂ विशालरूपनालिष्टा (for ") D₂ चक्रनाभि, T₂ वर्त
 माना, M₂ वक्रनाभिर (for चक्र) T₂ मृदुस्त्वक्गलत्रिणी (for
 ") — (L 15) M₁ lacuna, T₁ चलीमाना, T₂ वली निष्ठा
 (for 'वली निष्ठा) D₂ ब्रह्मादूर्ध्वविनिर्भवा, M₁ 'दूर्ध्वं वलज्जुं
 (for 'वली निष्ठा) D₂ मृदुस्त्वक्पत्रिणी (for ") — (L
 16) D₂ T₂ G₂ १ मृष्या (for मस्य) D₂ तनुमध्यस्वन
 द्वया, D₂ T₁ १ G₂ M₁ 'व्या स्वनोद्धा, T₂ 'व्यास्वलाद्दहा (sic)
 (for ") — (L 16) M₁ lacuna D₂ T₁ १ G₂ M₁ १ रद-
 पीनी (M₁ 'न) ; M₂ १ सुपीनी च (for ह्यो पीनौ) D₂ रद-
 पीनीतौ मिय, T₂ रदपीनौ मृदु स्तनी (for ") — (L 17)
 D₂ स्वशी (for स्वशी) — (L 18) D₂ च सुयुक्ती, T₁ १ १

शुभविद्मविन्बोष्ठी सुदती शुभनासिका ।
 विनिग्रान्बुजवपत्रा सा नीलोत्पलनिभेक्षणा ॥ [20]
 विलासिनी सुकान्ता सररुषापनिभे वने ।
 भ्रुवौ दधाना सुस्निग्धा अर्धचन्द्रललाटिका ॥
 दीर्घकुञ्चितकेशाढ्या लक्ष्मणेः सकलैर्युता ।
 त्रिलोकरत्रभृता सा विश्वचित्तिलोलिनी ।
 यौवनस्या सुकान्ताङ्गी देवमर्त्यविलोमिनी ॥ [25]
 तां वधुः सर्वभूपाळा न्युयो भूयो विशां पते ।
 न तेषां कस्यचिदन्ता पित्रा निषिष्यलाघयात् ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु वृषट्पा महासुराः ।
 फाल्गुनेमिगुलाः सप्त विक्रान्ता बाहुशालिनः ॥
 तदा देवासुरे युद्धे विष्णुना प्रभविष्णुना । [30]
 समामान्यदुःखः कृत्य वेन युद्धे जिताम्बदा ।
 दिगो मूढाः प्रजगमुत्ते विष्णुं हन्तुं समुद्यताः ॥

यावत्कृष्णो यदुकुले जातो वैतेयसन्मताः ।
 श्रावता विष्णुं यदुकुले यत्नवन्तः समुत्थिताः ॥
 वृषरुषधराः मत्त कुम्भकस्य व्रजे वसन् । [35]
 बलान्यो महाशूद्रा महाकुक्षिशिरोधराः ॥
 लम्बनाम्ना महाग्रीवा महाकुम्भककुञ्चिनः ।
 प्रथुदीर्घमहावालाः प्रथुतीक्ष्णपुत्राः सरराः ॥
 दीर्घवक्त्रा दीर्घदन्ताः कुण्डनेत्रा सुफर्णकाः ।
 नित्यदृष्टा महाहादाश्वासिताः दोषगोत्राणाः ॥ [40]
 ते पृषाः सर्वतो जम्बुगोत्रं वत्साश्च दुर्नैवाः ।
 गर्भानांसावयन्सर्वानां सस्यान्यभक्षयन् ॥
 विदेहसस्यजातानि भक्षयित्वा मुहूर्तुः ।
 सस्यानां पालकान्सर्वानांधानान्ति स सर्वतः ।
 कुम्भकस्य व्रजे रात्रौ वसन्ति स्य मुद्रान्दिताः ॥ [45]
 कृपीबलास्ततः सर्वे राक्षो गिथिलवर्मजः ।

G₂ s M₁ s s सुमासावा, T₂ सुमासाव्य, G₂ सुकेणा सा
 (for सुमासा सा) D₂ T₂ G₁ s s M सुकपोला मनोहरा,
 T₁ s, G₂ ला मनोहरा (for s) — (L 19) T₁ सुमा (for
 सुम) M₁ वृक्षोष्ठी (for विमोष्ठी) M₁ s s वाह (for
 वुम) — (L 20) T₁ वचरामा, G₂ s वचरामा, M₁
 वचरामा, M₁ पद्मान्त (for वचरामा सा) T₂ G₂ s s विन-
 चामनुजपरा (G₂ 'मा'मा (for)) — (L 21) G₂ फलासिनी
 (for वि) M₁ सुकेशान्ता (for सुकपोलान्ता) D₂ विलासिने
 सुरोमा ने (sic), D₂ विलासनी मुकुरदाम्ने (for) D₂ M₁ s
 भ्रुवौ, D₂ T₂ s G M₁ s मुने (for वने) — (L 22) D₂
 सुवौ च्यथाव सुस्निग्धे, T₂ भ्रुवौ दधौ वनुस्निग्धा, M₁ s
 दधाना चैव सुस्निग्धा (for) D₂ T₁ हर्ष (for हर्ष)
 — (L 23) D₂ केशा सा (for 'केशासा) T₂ सुकौर (for
 सुकौर) — (L 24) D₂ विलोचन (for त्रिलोक) T₂ s
 विलासिनी, M₁ विलोचिनी (for 'लिनी) — (L 25) G₂ s
 सुतन्वद्गी (for सुकपोलङ्गी) T₂ s गीवनेन तु काम्यङ्गी (for
) M₁ विमोहिनी (for विमोचिनी) T₂ s देवगर्भविला-
 सिनी (for s) — (L 26) D₂ इयु (for वयु) T₂ G₂
 गोपाळा (for 'यु) — (L 27) G₂ केषां (for तेषा) D₂
 सादि (for दसा) M₁ lacuna (for s) D₂ दुहा (for वित्रा)
 — D₂ T₂ s om line 28 — (L 29) D₂ T₂ s G₂ s M
 कालवेमे (for 'वेमि) D₂ कालवेमे सगानावे (for s)
 — (L 30) D₂ वदा, T₂ s सुरा (for वरा) — (L 31)
 G₂ काले (for वरा) — (L 32) G₂ तिरु (for विरा)
 — (L 33) T₂ तिरु (for वरा) D₂ (hapl) om
 lines 33^s-34^s D₂ T₂ s transp lines 33^s and 34^s T₁

repeats line 33^s and line 34^s (transposed) after line
 34 D₂ T₁ (second time) s s M₁ जारं (for जाने) D₂
 G₂ सत्तम (for 'मा) — (L 34) M₁ वन सावन् (for
 वनवन्त) M₁ s s समुत्थिता (for समुत्थिता) — (L
 35) D₂ T₂ s गृह (for व्रजे) — (L 37) D₂ ते समस्ताः
 T₂ s स्यमान, M₁ हराव, M₁ नासा (for 'नासा)
 T₂ रवजडा (for महाशूम्भ) — (L 38) T₂ रसा; G₂
 दीर्घा (for दीर्घ) D₂ M₁ दीर्घ (for तीक्ष्ण) T₂ s
 प्रथुदीर्घसुगामथा (T₂ 'रा युता) (for s) — (L 39)
 G₂ दीर्घदन्ता दीर्घपत्रा (for) D₂ सुवर्णका, T₂ s G₂
 कुं T₂ त/क्रीका (for कुं) — (L 40) D₂ T₂ s G₂ s
 M₁ विलम्बता, T₂ G₂ नित्य मुद्रा (for नित्यदृष्टा) D₂ महा-
 नाराय, M₁ 'त्रामार (for 'दादास) M₁ ताविता (for
 भाविता) — (L 41) D₂ तसव, M₁ s ते वृषात् (for ते
 वृषा) G₂ जामुर (for जामु) M₁ सुदसा (for दुर्गा)
 — (L 42) T₂ G₂ सर्मन् (for सर्मन्) T₂ श्रावत्रयन् (for
 वान्) D₂ सव, G₂ ववान (for वरा) T₂ वै शिरुने
 श्रमक्षयन्, M₁ वदा सत्यदि भक्षयन् (for s) — (L 43)
 D₂ T₂ s G₂ s M₁ विदु, M₁ lacuna (for विदु) D₂
 राक्षो (for मय) T₂ विद्वान्नेये जाता ये (for) T₂
 क्षयिता च (for भक्षयिता) — (L 44) T₂ ये च गो, T₂
 ये चावन् (for सस्यका) D₂ सरयानं पालका सर्वे, M₁ 'नो
 पालिका सर्वे (for) D₂ चान्ययन्ति, G₂ M₁ धवायन्ति (for
 भावायन्ति) D₂ धावन्ते स च सर्वेण, T₂ M₁ शायन्ति स
 दूरत, T₂ शायन्ति स सर्वेण, M₁ s शायन्ति सुदूरत (for)
 — G₂ om lines (hapl) 45-48 — (L 45) T₂ यु, T₁ s

ततो विमृश्य तैर्गोत्रैर्मतिमेवं समादधे । [75]
 तप्तानां वृषमहानां दमिता यो भवेद्भुवि ।
 तस्मै कन्यां प्रदासामि नीलां नीरदलोचनाम् ॥
 गोपाः सर्वे समाधान्यु ये गोपा गोपु जीविनः ।
 शूद्रा वा ये समर्थाः स्युते च गच्छन्तु सर्वशः ।
 एवमानोपयामास कुम्भकः स प्रजे किल ॥ [80]

Colophon

पेशंपायन उवाच ।

ततो गोपगणः सर्वो मिथिलामन्यवर्तत ।
 वृषान्प्रसप्त समाहृत्य नीलां शूद्राम यत्नतः ।
 इति गोपाः समाजग्युः प्रत्येकं तां जिघृक्षवः ॥
 मिथिला राजधानी सा न कचिद्भ्रष्टवैरिणा ।
 गोपालमयमेवैतद्राष्ट्रं मिथिलभ्रमणः ॥ [85]
 ते गोपास्त्वायवमुजा विस्तीर्णबलसंयुताः ।
 आस्फोटितभुजा मन्थाः प्रत्येकं वृषमन्यवुः ॥
 कुम्भकस्य तदा वृत्तराहतो गोपनन्दनः

गोपालेपरैः सार्धं नन्दगोपः समाययौ ॥
 रामकृष्णौ च सत्यानौ कुम्भकस्य व्रजं निल । [90]
 शारकैरपरैः सार्धं सबयोमिमुदान्वितैः ॥
 मयूराङ्गदचित्राङ्गौ नीलकुञ्जितमूर्ध्वजौ ।
 शीते वसतानौ वसन्ते हरिचन्दनचर्चितौ ॥
 वनमान्वाहृतोरम्बो दामयशोपवीतिनौ ।
 शिष्यालम्बद्वटकरौ पर्णवाद्यविनोदिनौ ॥ [95]
 किंकिणीनालसद्वादौ शिरिपिच्छैरलंकृतौ ।
 वेणुवीणाहृतरवौ शृङ्गध्वनिस्समाहृलौ ।
 दिनिसैधैदगन्धर्वैरनुयातौ महामती ॥
 गोपात्वे नौमिरुसीर्यं यमुनामूर्धिमालिनीम् ।
 गङ्गां चैवाभिसंयता मिथिलां कृष्णसंयुताः ॥ [100]
 कुम्भकश्च महायुद्धिर्मैथिलेनो मुदान्वितः ।
 नन्दगोपं तदा दृष्ट्वा सपुत्रं च समागतम् ॥
 उधायापमे समागम्य समालिङ्ग्य मुदान्वितः ।
 वृसीं सचोदयामास यशोदां चैव धर्मदा ॥

महाकले (for तथा इने) Ds कुम्भके च तथा गते, Ds कुम्भकस्य
 तप्ताने (for^b) — Ms repeats line 75 after line 78 — (L
 75) Ms (second time) विविश्य (for विमृश्य) Ds समादधे
 (for 'दधे) — (L 76) Ds सप्ताना वृषभाणा वै (for^a)
 Ds Ts + शमिता (for द' — (L 77) Ds Ts Gs — Ms +
 शुषुल, Ts + कमल (for नीरद) Ds नीला चन्द्रावली
 निनाम् (for^b) — (L 78) Ts गोप (for गोपु) — (L
 79) Ds Ts + Gs — Ms सर्वत (for 'स) Ds लेपा गच्छन्तु
 सर्वश (for^b) — (L 80) Ds एवमानोपयामास (for^a)
 Ts + Gs — Ms + हु, Ms ह्य (for ह्य) — COLOPHON
 om in Ts + — Mention of *Khyā* Ds + Ts + G M
 — *Adhy name* Ds Gs + नीलाप्रभाव, Ms चायुदेवप्रभाव
 — *Adhy no* Ds 69, Ts Gs + M, 64, Ts Gs 63, Gs +
 61, Ms partial lacuna, Ms + 60

(L 84) Ds + Gs Ms ततो गोपगणा सर्वे (for^a)
 Ds न्यवर्तन्त च मैथिलान् (for^b) — (L 85) Ts समाहृत्य
 (for 'हृत्य) Ds समागम्य तदा नीला (for^a) Ds वयं (for
 नीलां) Ds Ts + Gs + Ms शूद्राम (for शूद्राम) — (L
 83) Ts समाहृत्य (for 'हृत्य) — Ms + om from
 line 83^b up to line 86^a Gs निरास्य (for जिघृक्षव)
 — (L 85) Ms [सार्धं] (for [स]नद्) Ts कमिण्या (for
 -वर्मण) Ds गोपालानय सान्द्रष्टुं मिथिलप्रवर्धनं. — (L

86) Ds Ms + स्वायत, Ts सायुध, Ts + चायत (for ता^a)
 Ds ते गोपा स्वायना सजा (for^a) — Ds Ts + G Ms +
 transp lines 86^b and 87^b Gs युज (for वरु) — (L
 87) Ds Ts + G Ms + प्रत्येकं वृषभं वयु, Ts ते शेकुस्तातुदी
 सिनुम् (for^a) — (L 88) Ds Ts + Gs + Ms + शाहू-
 (Ms 'हू' लो नन्दपाल (Gs + Ms 'गोप)क (for^a) — (L
 90) Ts + शूद्र, Ms व्रजे (for व्रज) — (L 91) Ds Ts
 Gs + Ms + सदान्वितै, Ts Gs सु Gs म दायुनै (for मुदा
 न्वितै) — (L 93) Ts उभे, Ts अर्धौ (for पीते) Ds पीते
 नीले वसतानौ च (for^a) — (L 94) Ms + + वनमान्वाह
 (Ms 'वि' तोरुको (for^a) — (L 95) Ds शिष्यालम्बक
 धरात्, Ts + लम्बाधर्षटकरौ (for^a) Ts वेणु (for पर्ण)
 Ds Gs + Ms + विनादितौ (Gs 'दी), Ms विनदिनी (for
 विनोदिनी) Ds ऊर्गायु च विनोदिना (sic) (for^a) — (L
 96) Ds सदादी, Ts निहारी, Ms + सदादी (for सदादी)
 — (L 97) Ts स्वहारी, Gs हृत्करौ (for 'रवौ) Ds
 शार- (for इङ्ग) — (L 98) Ds द्विविधुर (for 'श्वर)
 Ts Gs Ms + महायुती (for 'गवी) — (L 99) Ds corrupt,
 Ts Gs Ms गोपाला (for गोपाले) Ts गोमिह (for गोमिह)
 Ds Ms + मीन (for उर्मि) Ds यमुना शीरगोमिनीम् (for
 'b) — (L 100) Ds समायाता, Ts [सर्ध]भिसयत् (for
 [स]भिसयत्). — (L 101) Ts + Ms + महायुति, Gs

मीतास्तेभ्यो मुहुर्गोपा विसृष्टाः पर्यटामहे ॥
 किं च राता मुहुर्वण्ड्या वय मिथिलरर्म्णा ।
 गतिमेवा न जानीमो नागतं न च चिन्तितम् ॥ [135]
 न च ते केवलवृषा राक्षसा वा वृषात्मना ।
 देया वा दानवा वापि यक्षगन्धर्व एव वा ।
 अस्मदुत्सादनार्थाय व्रजेऽस्मिन्ममुपस्थिताः ॥
 शुष्माकमागताना तु यो वृषान्दमयिष्यति ।
 तस्यैव सर्वकल्याणी नीला देया मनस्विनी । [140]
 नीला सुमथ्यमा तस्मै दत्ता कमललोचना ॥
 इत्युत्साहूय ता कन्या गोपमध्ये करोतिथताम् ।
 यूना गतासि चाश्नीषि तस्यामेव प्रपदिरे ॥
 तनयोः स्थितिमाजगमुः वेपावित्रेऽपङ्कजे ।
 अन्येषामधरे चैव परेषा च सुमथ्यमे । [145]
 एव व्याडोलमनसो गोपाश्चिरस्थिता इव ॥
 तत्र नन्दसुतः कश्चिज्ज्येष्ठः कृष्णस्य समतः ।
 स तदाघोषयद्वाचा दमयिष्ये वृषानमूर ।
 इति प्रतस्थे बान्धन्वु देतेयान्प्रहृष्टपिणः ॥

भुजावाक्फोत्र्य रुडोऽपि पित्रा यन्नवता तदा । [150]
 इयेप योक्तु मन्दास्मा यान्न शक्नोति मावयः ॥
 रागण्य रणे हन्ता यत्र हन्ता सुमादिन ।
 तेषा मध्ये समास्थाय हुम्भारखमयाक्रोत् ॥
 तेन शब्देन ते सप्त वृषा घोषवतः पुरः ।
 खुराञ्चञ्जानसमुद्भूत्य समुत्तस्थु गमुद्भवामः ॥ [155]
 तेषा स्थिवानामेकस्य घोषवान्मस्मकेऽहनन् ।
 ततो गोपाः समगान्य सिहनाद व्यनीनदन् ॥
 आहतो मस्तके सोऽथ वृषो घोषवता सदा ।
 अमे खुराभ्यामाहृत्य घोषनन्तं वदंश ह ॥
 पुनः शूरेण त हत्वा खुराभ्या दूरतोऽक्षिपत् । [160]
 ज्वनीनदश्च सहसा गोपान्विद्राययस्तदा ॥
 युवानस्त्वथ ये गोपा नीलाप्रहणलालसाः ।
 मुष्टि सवर्त्य सवर्त्य भुजास्फोटननत्सपाः ।
 गोपलीला प्रकुर्वन्तस्तेषामप्रे वद दधुः ॥
 स्थितेषु गोपवैरिषु ने वृषा गोपघातकाः । [165]
 सर्वास्ताञ्च्युद्गर्भोर्गश्च निजगु सर्वतमत्त ।

क्षेत्रि, T₂ + G₂ M₂ + शक्यान्ते ह (for शका स्त्रेक्षि) G₂
 सहाता (for सगता) — (L 133) G₂ हताम् (for शीपास्त्र)
 D₂ ते मुहुर्दुर, T₂ ते च मुहुर्दुर (for तेभ्यो मुहुर्दुर) D₂
 पर्यवेरित (for टामहे) — (L 134) T₂ वय (for उहुर्दुर)
 T₂ मुहुर्दुर (for वय) T₂ G₂ वय मैथिलवर्म्णा (for⁶) — (L
 135) T₂ G₂ २-३ भीत, G₂ द्विज (for भ्रगर्गति) D₂ चैव, G₂
 न हि (for न च) T₂ न भीत प विभिन्नमूर T₂ न भीत
 न च चिन्तितम् (for⁶) — (L 138) D₂ G₂ २ + G₂ M₂
 वृषाभ्यना (for व्रजा) — (L 139) T₂ २ + G₂ २ + M₂ यक्षा
 (for यक्ष) D₂ यक्षा वा दानवाश्च वा, T₂ मन्थयो वय न पित्रोः
 (for⁶) — (L 139) D₂ T₂ M₂ . अस्तेऽस्मिन्ममुपस्थिता
 (for⁶) — (L 138) G₂ यो वृषान्तामविरर्पति (for⁶)
 — (L 140) D₂ देवा नीला (by transp), D₂ T₂ G₂ M₂
 देया कन्या, T₂ M₂ २ मया कन्या — (L 141) D₂ M₂
 तस्मिन् (for तस्मै) L₂ २ T₂ G₂ २ M₂ विपुल (for कमाद)
 — (L 142) D₂ करोतिथिताम्, D₂ T₂ G₂ करे स्थिताम् (for
 करोतिथिताम्) — (L 143) D₂ २ + G₂ M₂ चाश्नीषि (for
 षा) — (L 144) D₂ M₂ (२ of 10) २ + पङ्कज, T₂
 वृषव (for पङ्कजे) T₂ अन्तं दराजवृषव (for⁶) — (L
 145) T₂ त्रामि (for च नु) D₂ T₂ G₂ M₂ २ + परेषा नाभि-
 माडले (for⁶) — (L 146) T₂ इत्थ (for एत) M₂ गता

(for स्थिता) — (L 148) D₂ M₂ ३ घोषवान् T₂ ३
 घोषवन् (for म तदा) T₂ वाच (for वाचा) D₂ घोषवन्घोष
 वान्वायो (for⁶) D₂ दमयिष्यत् (for 'व्ये) — (L 161)
 D₂ रोडु, G₂ हनु (for घोडु) T₂ यत्नेव, T₂ सचाना (for
 मन्दासा) — (L 152) T₂ वक्ष्य इत्या सुमादिनम् (२०)
 (for⁶) — (L 153) D₂ T₂ २ + G₂ M₂ स्तुत्याय (for समा-
 स्थाय) D₂ हुम्भारवत्, T₂ हदा (for हुम्भा) D₂ हुकारमथ
 चाक्रोत् (for⁶) — (L 154) D₂ T₂ २ + G₂ २ + M₂ घो-
 रता G₂ शब्दवत् (for घोष) D₂ अनुरा (for पुर) — (L
 155) D₂ दूर तरान् T₂ आसम्भारान्, T₂ पुन खुरान् (for
 खुरान्मुद्भवत्) M₂ खुरान्मुद्भूत्य समं (for⁶) M₂ वस्यु सर्वं
 (for समुत्तस्थु) — (L 156) D₂ स्वस्थानम् (for स्थिता
 वाम्) — (L 157) G₂ नस्य (for ततो) — (L 158)
 T₂ G₂ आदने (for 'तो) G₂ तेन (for सोऽथ) — (L
 169) D₂ T₂ २ + G₂ २ + अस्ते, M₂ वरत्रे (for अस्ते) M₂
 सोमयम (for घोष) — (L 161) D₂ आहृत्य सहसा गोपान्
 (for⁶) D₂ अय (for गोपान्) — (L 162) T₂ गोपारा,
 T₂ २ गोपा ये (by transp) D₂ T₂ लीला (for नीला)
 — (L 163) D₂ सगता (for the second संवर्त्त) T₂ विष
 मुष्टि च सवर्त्त (for⁶) — (L 164) D₂ G₂ M₂ २ गोपा लीला,
 T₂ गोपा वीक्षा (for गोपलीला) G₂ २ + M₂ मध्ये (for अस्ते),

मत्स्यैश्च सुरैश्चैव न्यहनन्मुदिता भृशम् ॥
 ते गोपा वृषदैत्यैश्च निहता भुवि पाणिताः ।
 गतानभिमुखं हत्वा सस्थिता. सुमहावृषाः ॥
 हुम्भारत्यनिनादेन भीषयन्तः सगोगणान् । [170]
 गोपालान्गोरमुप्यथाश्च बलाद्दिद्राव्य दशितान् ।
 वल्मीकान्त्वादयन्तो वै तटघात प्रचक्रिरे ॥
 कुम्भको नन्दगोपश्च ये वृद्धा गोपु जीविनः ।
 वृत्त्यमूढाः सुसवृत्तास्तदा गोमपुर सराः ।
 राक्षो मीता यभूवुश्च दण्ड्या वयमिति स्थिताः ॥ [175]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

अथ वृष्णस्तदा राम वभाषे वैशसे सति ।
 नैते वृषा महाबाहो दैत्या. सप्त समुत्थिताः ॥
 कालनेमिसुता आर्य मा हन्तुमिह सगताः ।

पुषा मया हता युद्धे तदा तारामये विभो ॥
 एतेऽतिरलिनो नित्य मयि विद्वेषकारिणः । [180]
 निहन्तव्या मया राम गोगोपान्क्षता समम् ॥
 एतैर्गोपा हता भूयो भूयो हन्तु समुद्यताः ।
 वयमेतैर्यथायोगे क्रीडा कुर्म सगोपकाः ॥
 नन्दश्च कुम्भकश्चोभी विषण्णो समपयताम् ।
 रक्षितव्यौ बलादेतौ गोपी बन्धू मया विभो ॥ [185]
 नीलामेना प्रहीष्यामि हत्वा सप्त वृषानिमात् ।
 श्रुतामान सखित्वेन प्रहीष्यामि न सजयः ॥
 इति निश्चित्य रामेण कृष्णः कमललोचन ।
 पुरस्तेषा पद चक्रे वृषाणा बलशालिनाम् ॥
 ते वृषा दितिजा कुद्रा विष्णु दृष्ट्वा पुर स्थितम् । [190]
 पूर्वैव समाश्रित्य पराहन्तु प्रचक्रमु ॥
 ते सम सहसा पेतु कृष्णस्योपरि दानमा ।

Ts घन स्थिता (for पदं द्यु) — (L 165) T₁ सेपु (for गोप) — (L 166) D₂ Ts तस्मात् T₁ सुरैस् (for सर्वोर्) D₂ चोपैश्च, T₁ G₂ चोपैश्च, G₁ चोपैस्ताद् (for कोपैश्च) T₁ च (T₁ तु) तत्सत् (for सर्वतत्) D₂ स्थिता M₁ स समम् (for तत) — (L 167) M₁ खरिता (for मुदिता) M₁ निहन्तुनादिवा भृशम् (for ⁸) — (L 168) D₂ पाणिता (for पाणिता) — (L 169) G₂ यवा (for गताद्) D₂ तान्गतान्मभिमुख, T₁ s M₁ स गतान्गतानभिमुखं (M₁ रान्) (for ⁸) D₂ Ts s M₁ स हत्वा सप्त, T₁ M₁ स्थिता सप्त; G₂ सस्थिता स (for ता सु) — (L 170) D₂ हुकारं च, D₂ हुम्भारव, T₁ हुहा (for हुम्भा) T₁ च गोगणान् G₁ सुगो (for सगो) T₁ भीषयन्ति स गोगणान् (for ⁸) — (L 171) T₁ स तथैव (for गोपालान्) T₁ s M₁ ददिता (for ताद्) — (L 172) D₂ पातयन्तो, M₁ खान (for खाद्) D₂ त च खात, T₁ G₁ तदा खात, M₁ स तदा घातं (for घट) T₁ महत्त्वं तत्र चक्रिरे (for ⁸) — (L 173) D₂ नन्दगाणान् (for गोपान्) — (L 174) M₁ स (for सु) T₁ संहस्य, G₂ संहस्यत् (for सवृत्ताम्) — (L 175) M₂ स ह (for स्थिता) — Colophon om. in T₁ s — Mention of *Aśhla* D₂ s T₁ s G M Adhy name D₂ G₂ गोपालवृषयुद्धम् G₂ गोपवृष युद्धम् — Adhy no D₂ 70, T₁ s G₂ s M₁ 66 G₁ 65, G₂ s 63, M₁ lacuna, M₁ s 6°

T₁ G₂ om. the ref — (L 176) T₁ वभाषे वैशसेन च (for ⁸) — (L 177) T₁ G₁ महादैत्या (for बाहो) T₁

G₁ सत्ता सप्त, M₁ स दैत्यमहा (for दैत्या सप्त) — (L 178) D₂ T₁ s G₂ s M₁ कालनेमे (for वेमि) T₁ s G₂ s M₁ भायै (T₁ वीर) भायान्मुम् (for भायै मां हन्तुम्) T₁ उप (for हुह) T₁ G₂ सस्थिता (for सगता) — (L 179) T₁ s M₁ हता मया (by transp) D₂ तारादये, G₂ रामभवे (for तारामये) T₁ तदा वै तारकामये (for ⁸) — After line 179 T₁ reads line 186 repeat ing it in its proper place T₁ om line 180 T₁ om. (hapl) lines 180 185 G₂ om lines 180 181 — (L 180) T₁ G₁ मम (for मयि) — (L 181) D₂ स्वयै; M₁ नाम (for राम) T₁ G₂ भूगोपान् M₁ गोपालान् (for गोगोपान्) D₂ समम्, T₁ तदा (for समम्) T₁ गोगोपान्ककरा हमे (for ⁸) — (L 182) T₁ पत (for एनेर्) D₂ M₁ s तावा (for तां वा) — (L 183) T₁ एवम् (for वयम्) D₂ वीडा (for वीडा) — (L 184) G₂ नन्दक (for क) T₁ [उ]व (for [उ]वी) D₂ विषण्णो सममिषता (for ⁸) — T₁ om line 185 — (L 185) D₂ M₁ गोप (for गोपी) T₁ G₂ s यत्सु, G₂ बन्धु (for बन्धु) M₁ पिमी (for विनी) — (L 186) D₂ T₁ s s (first time) G₂ s M₁ एता (for एता) D₂ T₁ G₂ s s M₁ सर्वे वृषान्, G₂ वृषनुरान् (for सप्त वृषान्) T₁ (first time) विभो (for इमान्) — (L 187) T₁ त्रिषामानं (for वीरं) T₁ सप्तहीव्यायसंघाय (for ⁸) — (L 190) D₂ ते वै वृषा T₁ महाबाहो (for ⁸) T₁ कृष्णो (for विष्णु) D₂ पुरा स्थितम् (for पुरस्थितम्) — (L 191) T₁ अनुसृष्ट्य (for समा

ततो युद्धं समभवत्तौषं कृष्णस्य च प्रभो ॥
 ततो गोपगणाः सर्वे कृष्णमेवाश्रिताभवत् ॥
 शुद्धंस्तौ सहसा जगुः कृष्णं हन्तुममीप्सवः ॥ [195]
 पादप्रहारैरपरैः पुच्छघातैश्च केशवम् ।
 वृषकवृषकसमाह्वयः प्रत्येकं वृषदानयाः ।
 दन्तैर्ददंशुरपरैः खुरैरन्ये जनार्दनम् ॥
 उतः कृष्णो रुपा मुष्टिं सनिहत्य जघान ह ।
 तेषामेकं क्षणाद्धत्वा पुनरन्यं जघान ह ॥ [200]
 क्रमेण शुष्टया तान्सर्वान्हत्वा दैतेयगोपतीम् ।
 नीलां हस्ते गृहीत्वाथ कृष्णत्तस्मिन्वरोचत ॥
 कुम्भको नन्दगोपं तं श्रोत्राच प्रजससदि ।
 प्रसादान्तन पुत्रस्य जीवामो विगतज्वराः ।
 सपुत्राः सह गोपाले सनत्सा गोधनै समम् ॥ [205]
 वृषैश्च सप्तभिर्नन्द हता गावः सहस्रजाः ।
 गर्गाश्च निःसृतास्तावद्वत्सास्तावन्त एव हि ।
 यतस्ते निहता नन्द सुखं तस्मादवाप्नुमः ॥
 गौसहस्रं तव विभो महिषा महिषीगतम् ।

यावद्विच्छसि वा नन्द तावचे ये ददाम्यहम् ॥ [210]
 नीलायै लक्षसयुत दान्यासि बहुगोधनम् ॥
 नन्दगोप उवाच ।
 अल मम विभो तात गोभिर्वत्सैर्धैरैरपि ।
 विष्टन्तामथ गावस्ते गावो मे बहवो सदाः ॥
 घृतयत्यः क्षीरयत्यो चभूवुः पुत्रजन्मतः ।
 यथा च कृष्ण उज्ज्वलस्वप्नप्रसृति मे ब्रजे ॥ [215]
 यावदुग्धं समुज्ज्वलं तावदेव घृत भवेत् ।
 गुल्मे गुल्मे मधु भवेत्स्वाडु स्वाडु भवत्यलम् ॥
 गावो वत्साश्च नीरोगा जाते कृष्णे ब्रजे मम ।
 अल्पक न च मे स्वाचोद्गृहे स्वं कृष्णसनिषी ॥
 यास्यान्महमथो गोप गृहाबाभ्यनुजानताम् । [220]
 इत्युक्त्वा प्रययौ नन्दः सत्रजः सहगोपणः ॥
 कृष्णश्च नीलया सार्धं श्रीदान्ना सद् सगतः ।
 साकं च चलभट्रेण ययौ धृन्दावन वनम् ॥
 प्राप्य धृन्दावन गोपा रेमिरे सहप्रेक्षताः ॥

Colophon

शिव्य) Gs सन्वान्दन्तु, Ms तदा हन्तु (for पराहन्तु)
 —(L 192) Ts दक्षिता, Tt दारिता (for दानया)
 —(T 193) Gs Ms s प्रभो, Ms [इ]मयो (for प्रभो)
 —(L 194) Ts Gs [अ]वहव (for [अ]भवत्) Ds वग्नु
 कृष्णमाश्रिता (for s) —(L 195) Ds Ms हन्तु कृष्णम्
 (by transp) Ms हन्तु कृष्णममीप्सव (for s) —(L
 196) Ds पदापहारै (for पादप्र) Ts s Gs s Ms
 कपरे (for 'रै) Ds सुतापहारै, Ms s कुञ्जापहारै (for
 सुष्ठ) —(L 197) Ds सानिहन्तु (for 'हन्तु) Ts बहुशो
 (for प्रत्येक) —(L 198) Ts Gs Ms दक्षिर (for दक्षिण)
 Ds सुचैर (for सुचैर) —(L 199) Ds सनिपाथ, Ds न
 निपाथ, Ms s सनिपथ (for 'हन्तु) —Ds om lines 200
 —207 Ts om. (hapl) line 200 —(L 200) Ts कृष्ण
 (for हन्तु) Gs कृष्णम् (for कृष्ण) —(L 202) Ms s स,
 Ms ता, Ms तु (for [अ]थ) —(L 203) Ms तु (for तु)
 Gs s जन (for प्रज) Ts शोवाच जनसनिषी (for s)
 —(L 204) Ds Ts G गोदास, Ts अवामो (for जी)
 —(L 205) Ms गोपकै (for गोपयै) Ds Ts सह (for
 समम्) Ts सनत्सान्गोधनै सह, Gs सनत्सा सहगोधनम्
 (for s) —(L 206) Ms s भद्रा (for भद्र) Ds पूता
 (for हता) — Before line 208, Ds ins कुम्भक उवाच

—(L 208) Ds सुत्रैश्च, Ts s च त् (for वत्सै) —(L
 209) Ds Ts s Ms इतिपात्र (for 'या) —(L 211) Ms
 नीलाया (for 'यै) Ds नीलायै लक्षसयुक्ता (for s) Ts Gs
 [इ]ति च (for बहु) —(L 212) Ds सवि (for सम)
 Ds Gs वस (for कक्षैर) —(L 213) Gs तिष्ठताम् (for
 'वान्) Ts Ms s (inf inf) ब्रज (for सप्त) Ds तिष्ठन्तु
 तव गान्ना (for s) Gs पुनावे (for गावो मे) Ds मुष्टे,
 Ts s स्थिता (for सप्ता) —(L 214) Ds घृतयत्यश्च क्षीर-
 यत्यो (for s) Ds s Ms-जन्मत, Gs जातय (for-जन्मत)
 —(L 215) Ts s यदास कृष्ण म धत् (Ts 'जन्मन्ता) ता सदा
 मे वर्यते ब्रजे —(L 216) Ts तान्परेषु घृणोमस्म (for s)
 —(L 217) Ds s Ts s Gs सडत् (for ब्रजेत्) Ds
 भवेत्कालम् (for सवत्सम्) —(T 218) Ds न रोगाश्च;
 Ms निरोगाश्च (for च नीरोगा) —(L 219) Ds तात, Ts
 नाथुत्, Ms-s स्वासीत् (for स्वासत्) Ds किमप्यस्य न मे स्वातु
 (for s) Ms-s सते (for सते) Ds T. ज्ञे, Ms (inf inf
 as above) s अस्मिन् (for सत्) —(L 220) Ds गृहातेव
 नवाशया, Ts क्षमन्मुद्राणां मुद्रात् (for s) — Before line
 221, Gs ins वैशपायन —(L 221) Ds स, Ts स (for
 स) Ts गोधन, Ts गोधनम् (for रोगाय) —(L 222)
 Ds लीलया (for श्रीदान्ना) —(L 223) Ts Gs प्रति (for

मार्गज्ञा न वयं बाला ज्ञानिभ्यः सप्रवृच्छताम् । [15]
 कुतोऽत्र यमुना शुभ्रा कुतो मार्गः कुतो वयम् ॥
 एतस्मिन्ननरे कृष्णक्षेपां वाक्य तयोरेपि ।
 श्रुत्वा तौ समुपागम्य वक्तुनेधं प्रचक्रमे ॥
 एष वां पथ आवेष्टा गवामिव सुवन्नियः ।
 अहं नन्दस्य तनयः कृष्ण इत्यभिविश्रुतः ॥ [20]
 मनायमप्रजो रामश्चन्द्रमा इव भासते ।
 आधयोर्भोगणः सर्वो वचन च निशम्यताम् ॥
 एतद्व्योदन सम्बन्धुद्वयतां यदि रोचते ।
 पायस सुरस दुग्धं धानाश्च शुद्धमिश्रिताः ॥
 एप्रमुक्ते नवस्वस्मिन्कृष्णे वमललोचने । [25]
 तौ कविमाविति तदा समाधिं जग्मतुर्भुनी ॥
 तौ नेत्राणि समुन्नील्य शीतो दृष्ट्वा जगत्पतिम् ।
 इदमुत्तरध्यात्मं मुनी कृष्णस्य समतम् ॥
 त्वमादिः सर्वभूताना मध्यमन्तस्ताथा भवान् ।
 छद्वा सर्वस्य लोकस्य पाता मोक्त जनार्दन ॥ [30]

सद्वा वेदस्य यज्ञस्य हविषामृत्त्रिजां हरे ।
 कर्मणा फललोका च फलदः कर्म कुर्वताम् ॥
 निषेद्धा दुष्टमन्त्रस्य हन्ता त्व तमसा परः ।
 नेत्रे ते भानुशशिनी नासिका च समीरिणः ॥
 वाचः सरस्वती देवी जिह्वा मेघः प्रकीर्तितः । [35]
 वृन्ताश्च पर्वता श्रेया कर्णः पाताललोचरः ॥
 लक्ष्मीर्वक्षस्तु विज्ञेया वामो बाहुस्तु शक्रः ।
 स्कन्दश्च दक्षिणो गङ्गहृत्स्य सागराः स्मृताः ॥
 अम्बर कुक्षितिलुक विस्फाणि दिशः स्मृताः ।
 रोदसी तव पादौ च केशा देवाः स्थूता हरेः । [40]
 लोभानि यक्षगन्धर्वाः पिशाचा राक्षसा पिभो ॥
 यान्येव वस्तुजावानि लोके दृष्टानि माधव ।
 तानि गात्रेषु पश्यामः पुरपोत्तम ते हरे ॥
 अधो भवन्तं भगवन्द्रक्ष्यामः सत्कालमना ।
 भवन्तसूर्ध्वं पश्यामो न्यन्तमथ वृष्टतः । [45]
 पार्श्वतः पुरतश्चैव भवन्तं वीक्ष्य निर्गृताः ॥

ताम् (for वृष्ट) M: ज्ञानिभ्यस्त्वयमभ्यताम् (for ^a)
 — (L 16) Ds गङ्गा, Ds मुष्ट (for शुभ्रा) — Before
 line 17, T₁ ins वैशपादन — (L 17) T₁ om from
 एतस्मि up to क्षेपा वा (in line 17^b) M₁ + हृद्योद् (for
 तयोद्) — (L 18) T₁ तु (for तौ) M₁ एवोप (for
 एव पर) — (L 19) T₁ वयम्, Gs पद (for पथ) Ds
 गोपाना पयिगो ज्येष्ठो (for ^a) Ds मयादिह, T₂ → G M₁
 नवामि च (for नवामिव) — (L 20) T₂ + नन्दस्य तनय
 कृष्ण (for ^a) — (L 21) Ds समात्र योश्चप्रजो रामद (for
^a) — (L 22) T₁ om from आवयो up to एतद्व्योद् in
 line 23^a Ds + गणा सर्वे (for वाण सर्वे) T₂ व्यायो
 मार्गता सर्वे (for ^a) M₁ + 2 (inf / ins) ऋ (for च) Gs
 निशाप्यताम् — (L 23) T₂ G₁ + मया, M₁ सर्व (for
 सम्भर) — (L 24) Ds धाना, Gs धान (for दुग्ध) T₁
 G₁ पयसा (G₁ सा) सुरसा दिग्वा (for ^a) Ds सद्गुण, Gs
 दुग्धाय (for धानाश्च) Ds चतु (for मुष्ट) T₁ धानाश्च वदु
 विश्रुता (for ^a) — T₁ om lines 27^a-28^a — (L 27) Ds
 देवौ (for शीतौ) — (L 28) Gs मागेश (for मयायम) Gs
 समती (for तम्) — (L 29) G₁ M₁ शान्त (for जगत्) M₁
 एष च (for भवान्) M₁ मध्यमन्त ताथा च (for ^a) — (L
 30) M₁ स्वदारे सर्वलोहस्य (for ^a) T₁ जना, T₂ धाना, T₃
 M₁ दाता (for पाता) Ds + T₂ → G₁ जनार्दन — (L 31)

Ds सद्वा सर्वस्य वेदस्य, T₂ + छद्वा वैशपाद् यज्ञाद् (sic) (for
^a) T₂ G₁ वर (for हरे) — (L 32) T₁ om from कृष्ण
 up to हन्ता (in line 33^a) Ds दाता (for शोका) — (L
 33) Ds तमसा (for सा) T₁ G₁ + परम् (for पर) Ds
 शाला रर तासा नृगाम्, T₂ G₁ हृत्ता स्वमन्ता वर, M₁ हन्ता
 न्तं समम परम् (for ^a) — (L 34) T₂ G₁ प्रातिके (for
 का) — (L 35) Ds वाक्ते, T₁ + G₁ + M₁ + वच (for
 वाच) Ds जिह्वा (for देवी) Ds मेघा केशा (for जिह्वा
 मेघ) Ds T G M₁ जिह्वा मेघा प्रकीर्णता (for ^a) — (L
 36) Ds पदयो (for पदयो) M₁ कृष्ण (for कर्म) Ds T₁
 + G M₁ + 2 कर्मा पाताललोचरा, T₂ काशा शान्तमार्गोचरा
 (for ^a) — (L 37) Ds T₂ + दिग्धे (for या) Ds
 धाम (for वामो) T₁ om from वातु up to सप्त (in
 line 39^a) — Gs om (hapl) line 39 — (L 40) T₂ →
 G M₁ + 4 हरे (for हरे) — (L 41) Ds सिरा (for
 शिरो) — (L 42) Ds T₂ G₁ + 2 [हृत् च. T₂ + जम्बु ;
 G₁ + [हृत् प्र, M₁ तत्र (for वस्तु) T₂ जाहानि (for
 जाहानि) T₂ G₁ + 2 शानि सर्वानि माधव, M₁ लोके यद्धानि
 माधव (for ^a) — (L 43) T₂ G₁ + 2 M₁ मादाणि (for
 मादेषु) T₁ om. (hapl) from पश्याम up to वृष्टयाम (in
 line 44^a) — (L 44) Ds G₁ शयो, Ds T₂ + G₁ शयो ;
 T₂ G₁ + M₁ बहु (for यजो) Ds T₂ + G M₁ + 2 स्वदाम

त्वमादौ क्रोडद्रुमि अदधा गा सपर्वताम् ।
 यथास्थान प्रतिष्ठाप्य हिरण्याक्ष प्रजत्रिनाम् ॥
 नारसिंहवपुर्भूत्वा देवमानुपकण्टकम् ।
 दैत्येन्द्र हतवान्विष्णो राज्य दत्त्वा मरत्यते ॥ [50]
 जमदग्निमुनो भूत्वा हतवान्पितृपातकम् ।
 कातवीर्यं महात्मान सकलश्नकण्टकम् ॥
 रघोरन्वयमापन्नस्तमेव जगता पते ।
 गत्वाच्चौ सेतुना विष्णो लङ्का रावणपालिताम् ॥
 रावण समुत् हत्वा सानुज सवल प्रभो । [55]
 निष्कण्टकमिम लोकमकरो पुरपोत्तम ॥
 बलेर्बामनता गत्वा सहीमादाय मायया ।
 दत्तप्रास्त्रिदशेन्द्राय पाताले त व्यर्दीदधा ॥
 तत्तद्रूपमुपागम्य लोहान्क्षसि माधव ।
 इदानीमपि देवेश देवदेव यदो कुले ॥ [60]
 अवतीर्य हरे विष्णो देवपभ्रिविरोधिन ।

गोपालवेषमास्थाय कृष्णोऽसि शुभवेषानाम् ॥
 प्रलम्ब वेशिन हत्वा हन्ता कसस्य माधव ॥
 अहो रम्यमिद विष्णो वपुर्नीलोत्पलच्छवि ।
 नीलतुञ्जितकेशाक्षयुस्त्रिक्रमलेक्षणम् । [65]
 यनमालाकृतोरन्क रञ्जुयक्षोपवीतिनम् ॥
 शिख्यालम्बिघटीरुक्ष कटीप्रक्षितोदरम् ।
 किंकिणीजालसल्लन्नकटिरोभि प्रसामयम् ॥
 दामक्रीलसमासक्तमु तद्वयविभूपितम् ।
 वेणुवीणारय कुर्वन्पर्णत्रायमनोहरम् । [70]
 अहो मनोरम रूप पदयामलव माधव ॥
 गोपालास्ते चिर धन्या ये रूपमिदानीदृशम् ।
 पदयन्ति नित्यशो विष्णो नमस्ते पुरपोत्तम ॥
 नम कृष्णवपुर्धात्रे गोपवेषविलासिने ।
 अचिन्त्यविभवे तुभ्य सर्वगाय नमो नम ॥ [75]
 नम सकलकल्याणकल्याणाय नमो नम ।

कम् — (L 45) Ds Tz G Ms 4 अन्वत् पृष्ठन पुन (for
 ४) — (L 46) Ds पाषं च, Ts पाषंया (for ४) Ms ४
 च पुरम् (for पुरतम्) Ts पाषं च पृष्ठनश्रैव (for ४) Ts प्रेक्ष्य
 (for वीक्ष्य) — (L 47) Gs ४ Ms क्रोड (for क्रोड-
 Ds रूपेण, Ts वपुषा (for द्रुमि) Ts स्वमानी क्रोधवपुषा
 (for ४) Ds सममुदां सपर्वताम् Ts Gs दधा गा सहपर्वताम्
 Ts ४ अदधा सर्वपर्वताम् (for ४) — (L 48) Ds धरां यथा-
 स्थितान् कृत्वा, Ts ४ Ms यथास्थानमवस्थाप्य (for ४) Gs
 नि- (for प्र) — (L 49) Ds नारसिंह Ms ४ नरसिंह
 Ts om 1 nes 49^b-50^b Ds पृत्वा, Ts कृत्वा (for भूत्वा)
 — (L 50) Ts Gs दैत्येण (for ४) Ds कृष्ण (for विष्णो)
 Gs om (hasp) 1 nes 50^b-51^a Ds Ts ४ Gs ४ Ms ४ ४
 मरत्यते (for ४) Ts राज्य वैद्य यथा मम (for ४)
 — (L 51) Ts सकृदम् Ms कण्टकम् (for चानकम्)
 Ts सर्वशत्रुस्य कण्टकम् (for ४) — (L 54) Ds बभ्रावधि
 (for गत्वाच्चौ) Ds Ts Ms inf 1 as above) राक्षस-
 (for राज्ञ) — (L 55) Ts Gs ४ Ms सतुल, Ts ४
 समण (for समुत्) — Ts om lines 55^b 56^a Gs सगणं
 (for सतुलं) Ts Gs विभो (for प्रभो) Gs सपञ्च सानुजं
 प्रभो (for ४) — (L 56) Ds Ms स्वकरो T Gs ४ ४
 Ms ४ अकरो (for ४) Ds अकरोपुररोत्तम (for ४)
 — (L 57) Ms राज्यम् (for मदीम्) — (L 58) Ds
 दधा तां (for दत्तवाम्) Ds स्वनीद्वन् T स्वनीदव, Ts
 Gs विनिक्षिप्य, Gs न्यवधान्य, Gs व्यनीदव्य ।

Ms स्वनीदव्य (for व्यर्दीदधा) Ds कूर्मलव च स्वधाद्यम् ;
 Ms सताले त व्यनीदव्य (for ४) — (L 59) Gs तत्र (for
 तस्य) Ms उपादाय (for मय) Ts तत्तद्रूपमपागम्य (for
 ४) — (L 60) Ds द्वयोपये; Ts ४ योस्त्वे, Ms देव योष्य
 (for देवदेव) — Ts om lines 61-63 — (L 62) Ms ४
 गोपाल (for ल) Ds गोपरूपं समास्थाय, Ts गोपालं तत्र
 मास्थाय (for ४) Ms वै (for स्ति) Ds Ts Ms युधि (for
 शुभ) — (L 63) Ms हन्ता (for हत्वा) — (L 64) Gs
 Ms रक्ष्य (for रम्यम्) Ds Ts Gs कृष्ण (for विष्णो) Ds Ts
 Ms नक (for कपूर) Ts om line 67 — (L 67) Ds शिखा-
 वापु; Ms लम्ब (for लम्बि) Ds शिख्यालम्बकटीकणं,
 Gs ४ Ms शिख्यालम्ब Gs न्त्रि ङ्कटी; Ms शिख्यालम्ब-
 टीकक्ष (for ४) Ts Gs ४ पम्बितोदरम् (for मोक्षि) Ds
 क्रीपप्रतिवाङ्मयम् Gs कम्बलप्रोपितोदरम् (for ४) — (L
 63) Ds संभिन्न, Ts ४ G Ms संशय; Ts संभिन्न Ms
 सद्ये (for ४) — (L 69) Ds समायुक्त, Gs संक-
 (for संक) — (L 70) Ds शस्त्र; Ds युधि Ts ४ Ms ४
 युक्त; Gs युम् (for वेणु) Gs रवात् (for रव) Ts Gs
 वीणवेषुवाङ्मयम् (for ४) Ts Ms पर्णवाटं (for वा-
 ४) मनोरमम् (for हरम्) Ds पर्णवाटं मनोरमम् (for
 ४) — (L 71) Ds C ४ मनोहरं (for रत्न) Ds परप्रास
 (for मय) — (L 72) Ts om from गोपाला up to
 पदयन्ति (In 1 ne 73^a) Gs परं (for विर) Ds रव्यं वे रूप-
 मोत्तमम् (for ४) — (L 74) Ds विनोदिते (for विजयमिते)

नमः परमतत्त्वाय नमः परमयोगिने ॥
 देवदेव जगद्वास सर्वकारणकारण ।
 भूयः पुनर्नमस्यामन्त्र योगपदं हरे ।
 माधवानो नमस्तेऽस्तु तीर्थाय जगता पते ॥ [80]
 इत्युक्त्वा हविर्भीजेन तीर्थाय मुनिपुंगवो ।
 जग्मुस्तत्र भाण्डीरे शिवौ तौ रामकेशवौ ।
 चिक्रीडतुषंधायोगं नगोपो रामकेशवो ॥

No. 14

After 73. 9, N (except Ś₁ N₂) T G M₁
 G (ed.) ms

महामात्र उवाच ।

कथमुक्त नारदेन राजन्देवर्षिणा पुरा ।
 आश्चर्यमेतत्कथितं त्वचः श्रुत्वमरिदम ॥
 कथमन्येन जातस्त्वमुप्रसेनपितुर्विना ।
 तव मात्रा कथं राजन्कृत कर्मदम्भीदशम ॥
 अन्यपि प्राकृता नारी न दुषांच लुगुप्सितम् । [5]
 विस्तारं श्रोतुमिच्छामि इत्थं कौतूहलं हि मे ॥

कंस उवाच ।

यथा कथितवान्निग्रो महर्षिर्नारदः प्रभुः ।
 तथाहं सप्रमथ्यामि यदि ते श्रवणे मतिः ॥
 आगतः श्वसदनात्म वै शनसरो मुनिः ।
 चन्द्रांगुलुङ्गरसो जटाग्रण्डलमुद्ग्रहन् ॥ [10]
 कृष्णाजिनोत्तरीयेण स्वमथशोपवीतवान् ।
 दण्डी कमण्डलुधरः प्रजापतिरिमापरः ॥
 गाता चतुर्णां वेदाना विद्वान्गान्धर्ववेदवित् ।
 स नारदोऽथ देवर्षिर्ब्रह्मलोकचरोऽन्यथः ॥
 तमागतमृषिं दृष्ट्वा पूजयित्वा यथाविधि । [15]
 पाशाच्यमासनं दक्ष्या मप्रवेद्योपवेद्य ह ॥
 सुतोषविष्टोऽथ मुनिः प्रह्ला च इदालं मम ।
 उवाच च प्रीतमना देवर्षिर्भावितात्मनाम् ॥
 पूजितोऽहं त्वया वीर विधिदृष्टेन कर्मणा ।
 इदमेको मम वचः श्रूयता प्रतिगृह्यताम् ॥ [20]
 गतोऽहं देयस्ववन सौर्यं मेरुपर्वतम् ।
 सोऽहं कदाधिदेवाना समाजे मेरुर्धनि ॥

— (L 75) Ds T₁ s 41 M₁ नित्य (for युज्य) — G₁ om
 (hapl) line 76 — (L 76) Ds नम कमलपत्राक्ष (for
 *) — T₁ om lines 77-78 — (L 78) G₁ पर, M₁ वच
 (for पुनर्) M₁ s नमस्यावच (for मन) T₁ s मूय एव
 मपद्याम् (for *) — (L 80) Ds s T G₁ s s साधवापो
 (T₁ 'न' (for 'मो') — Before line 81, D₁ s s ms वैषा-
 पायन — (L 81) G₁ ईशान (for ईशित) T₁ s इत्युक्त्वा
 खिलदेवैः (for *) — G₁ om (hapl) line 82 — (L
 82) T₁ उपरिच ननुकथा (for *) — T₁ om (hapl)
 line 83 — (L 83) M₁ तत्तौ (for समोपौ)

14

(f. 1) D₁ यथा (for राजन्) V₁ गजेन्द्र कथिणा पुरा
 (for *) — (L 2) V₂ खिले (for कथित) T₁ G₁ s s
 M₁ श्रोतुम् (for श्रुयम्) — (L 3) K₁ s s N₂ s V₁ s
 B₁ s D (except D₁) T₁ s G₁ s उप्रसेनात् (for 'न'
 — (L 4) D₁ s कृप (for वच) T₁ स राजन् (for राजन्)
 D₁ कथ (for कृत) — (L 5) D₁ T₁ G₁ s M₁ लय (for
 कथा) — (L 6) T₁ s विनरात् (for 'रे') N₂ s V₁ s
 D₁ T₁ s पर, T₁ वाच M₁ वच (for वच) D₁ मत्त (for
 हि मे) D₁ कथयस्व यथापाम् (for *) — M₁ om the

ref D₁ T₁ s om line 7 T₁ G₁ om lines 7-10 — (L
 7) K₁ कथा (for यथा) D₁ विद्वान् (for विद्व) D₁ यथायं
 कथितो विप्रो (sic) (for *) D₁ ददा (for प्रभु) — (L
 8) M₁ तद् (for तथा) D₁ T₁ G₁ M₁ ते (for स) D₁
 महामात्र उवाच (for *) — (L 9) T₁ s स्वरो (for
 शक) D₁ वचनत् D₁ T₁ G₁ s M₁ भव (for सद'),
 — (L 13) K₁ D₁ जगत् (for गाता) — (L 14) D₁ T₁
 M₁ अ (for च) K₁ N₂ s महापि (for देव) K₁
 मुनि (for युज्य) — (L 16) K₁ D₁ s पादायम्, D₁
 पादायम् (for पादा) D₁ पादाय्याचमन दद्या (for *).
 N₂ V₂ B₁ D₁ D₁ D₁ s s T₁ s G₁ s M₁ [उ]पविद्य हः
 D₁ स्वमन्त्रिदम् (for [उ]पवेद्य ह) K₁ s इदालं चापि दृष्ट
 द्या (for *) — (L 17) K₁ N₂ T₁ द्या, V₁ दृष्ट्या
 (for दृष्ट्या) — (L 18) K₁ V₂ B₁ s D₁ M₁ उवाच मा
 (K₁ मु), D₁ वच मत्त (for उवाच) N₂ (marg) V₁
 G₁ उवाच प्रीतमनसा (for *) — Before line 19, B₁ s
 D₁ s T₁ ms नारद उवाच — (L 19) T₁ G₁ नित्य (for
 स) — (L 20) K₁ [एक हि (for वच)] — M₁ om
 line 21 V₂ om lines 23-26 T₁ om lines 23-25*
 — (L 23) N₂ देवाना स (for देवताना), B₁ [उ]पुम् ;

तत्र मन्त्रयतामेव देवतानां मया श्रुतम् ।
 भवतः सानुगस्येह यथोपायः सुदारणः ॥
 तत्रैव देवकीगर्भो गिणुलोकनमरुतः । [25]
 योऽस्या गर्भोऽष्टमः कस स ते मृत्युर्भविष्यति ॥
 देवानां स तु सर्वस्व त्रिविदस्य गतिश्च सः ।
 परं रहस्यं देवानां स ते मृत्युर्भविष्यति ॥
 यन्नद्य क्रियता कंस गर्भाणां पातनं प्रति ।
 नापन्ना रिपवे कार्यां मुनिलेष्वदलेषु वा ॥ [30]
 न चायमुपसेनस्तु पिता तत्र महाप्रल ।
 हुमिलो नाम ते तस्वी मौभस्य पतिरुजितः ॥
 श्रुत्वाहं तद्वचस्तस्य किंचित्तोपसमन्वितः ।
 भूयोऽष्टच्छं कथं ब्रह्मन्हुमिलो नाम दानवः ॥
 मम मात्रा कथं तस्य ब्रूहि त्रिप्र समागमः । [35]

एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं विसरेण तपोधन ॥
 नारद उवाच ।
 हन्त ते वर्तविष्यामि शृणु राजन्यथार्थतः ।
 हुमिलस्य च मात्रा ते सनादं च समागमम् ॥

No 15

After 73 18**, all Mss (except Śi N̄s
 M1-s) G(ed) ins
 भविष्यदेवयोगेन निधात्रा तत्र नीयते ॥
 कामगेन रथेनाशु तरणादित्यनुर्चसा ।
 यच्छयागतस्तत्र सुयामुनदिदृक्षया ।
 विहायसा कामगमो मनसोऽप्याशुगामिना ॥
 स त प्राप्य पर्वतेन्द्रमवतीर्य रथोत्तमान् । [5]

Gs श्रुत (for श्रुतम्) — After line 24, N̄s V1 s B2 ins

1** तत्रैवा देवकी वा ते मथुरायां पितृवसा ।
 [V2 [वृत्ता (for [ए]वा)]

— N̄s V2 om line 25 — (L 25) K1 s D2 s T1 s यो
 (for [ए]वा) B1 D1 s गर्भे, Gs-पुत्रो (for-गर्भो) — (L
 26) K1 B1 D2 तस्या, N̄s T1 G1 योऽस्या (for योऽस्या)
 K2 तेन (for स ते) — K2 s om (hapl) lines 27 28,
 K2 reads the "same on marg — (L 27) T2 ब्रह्म
 सिंस (for सर्वस्व) D2 त्रिलोकस्य (for त्रिविदस्य) — (L
 28) Dn M1 वेदानां (for देवानां) — (L 29) K2 T2
 G1 s पतन, N̄s (marg) D2 वा (for वा) — (L 30)
 K2 च रिपु, N̄s V1 [र]पि रिपौ, D2 (marg) हि रिपौ
 (for रिपु) T2 G1 स (for सु) N (except Śi
 N̄s) T2 s श्रुत्वा (K2 श्रुत्वा, D2 वलेऽपि) स्वत्रनेऽपि वा (for
 s) — (L 31) Bom Poona eds G(ed) स (for
 सु) T2 G1 महावली (for ह) — (L 32) Some
 Mss ब्रह्मिलो (for हु) — After line 32, N̄s s V2 s
 ins

2** जात्रलेनासि कस त्वं प्रोममेनेन दीर्घवान् ।

Before line 33, D2 ins कस उवाच — (L 33) B2
 ध्रुत्वा (for उत्तर) — (L 34) D2 (marg as above) पूर्वं
 (for ऽष्टच्छं) D2 च स कथ, G2 कथं ब्रूहि (for कथं ब्रूह्यत्)
 — (L 35) T2 s ताव (for तस्य) K2 प्रयात, N2 V2
 B1 Dn D2 s s G1 समागमम् (for 'म) — Dn1 om
 (hapl) lines 36-38 B2 om the ref — (L 37)

K2 s V2 B2 Dn2 D1 s s T2 s G2 कथयिष्यामि, N̄s s
 V2 s T1 M1 वर्ण (for वर्त) K2 s D2 s s T2 G1-s s
 यथात्थम्; M2 यथा तथा (for यथार्थत) — (L 38) K2
 T2 s ते मात्रा (by transp), D2 T2 G1 s s मानुसे D2
 यथा वैच समागमे (for s)

15

B2 om line 1 — (L 1) K2 N̄s s V B2 D2 s s T2
 s s G1 s s M2 यत्र (for तत्र) — V2 ins before line 1
 N̄s after line 1 V2 after line 3

1** त देशमगमद्वीर सुयामुनदिदृक्षया ।
 रथमारुह दिशेन कामगेनाशुगामिना ॥

[(L 1) V2 तदाश्रम- (for सुयामुन) — (L 2) V2 s
 रथेन (for रथम्)]

— (L 2) M2 कामभोग (for 'नेन) V1 [अ]भी (for [आ]-
 शु) — (L 3) Dn1 om lines 3^a-6^a V2 मथ्येव (for
 सुयामुन) — N̄s reads line 4 twice — (L 4) D2
 कामगेन T2 तु भगवान्; G2 [अ]मौ खगमो (for काम) T2
 हि (for (for सपि) — N̄s ins after the second occur-
 rence of line 4 V2 s after line 4 N̄s V2 after
 line 19

2** संप्राप्त पर्वतवरशृपिमिद्वनिपवितम् ।

दृष्ट्वा महादारुणधेनो नन्दनोपमकाननम् ॥

अवनीर्य रथाद्दृष्टश्चार हुमिलो नृपः ।

वनान्तरं विचरता दिव्यसत्तनुं मनोरमम् ।

[N̄s V2 om line 1 — (L 1) V1 वनम् (for वनम्)]

पर्वतोपदने न्यस्य रथ पररथारुजम् ।
उभो ती सूतसहितौ चेरतुर्नगमूर्धनि ॥
ततो बहून्पदपदेता काननानि वनानि च ।
सर्वर्तुगुणसपत्रे नन्दनस्यैव कानने ॥
चेरतुर्नगशृङ्गेषु कन्दरुेषु नदीषु च । [10]
नानाधातुपिनक्षेत्रे शृङ्गेर्वहुभिरुच्छ्रितैः ॥
नानावर्णविचित्रेषु काञ्चनालनराजतान् ।
नानाकुसुमगन्धाद्याभ्रानासत्त्वगणीर्गुतान् ॥
नानाद्विजगणोद्बुष्टानानापुष्पफलद्रुमान् ।
नानौपधिसमायुक्तानुपिसिद्धानुमेरिताम् ॥ [15]
विद्याधरान्निफुरकानृक्षजानरराक्षसान् ।
सिंहान्वयान्नरराहाश्च महिषान्शरभाञ्छगान् ।

सुरराश्रमराज्यद्वन्गतज्ञानक्षराक्षसान् ॥
एव बहुविधान्यदयश्चरमाणो नमोत्तमे ।
दूरददग्धे नृपतिर्देवी सुरसुनोपमाम् । [20]
क्रीडमाना सतीभिश्च पुण्याणि प्रविचिन्तीम् ॥
तनश्चरन्ती सुश्रोणी सतीभि सह सष्टताम् ।
दृष्ट्वा भौमपतिर्दूरद्विस्मयन्सूतमजनीत् ॥
कथयेत् सुगगायाक्षी वनान्तरधिचारिणी ।
रूपोदार्यगुणोपेता मन्मथस्य रतिर्यथा ॥ [25]
शचीन् पुरुहूतस्य आदौ वा तिलोत्तमा ।
नारायणोरु निर्भिद्य सम्भूता परजर्णिनी ।
ऐलस्य दयिता देवी योषिद्रथ किमुदरी ॥
क्षीरार्णवे मध्यमाने सुरासुरगणैः सह ।

— Ns V1 repeat lines 2 4 after line 10 — (L 2) V3 चत्रो (for चेरो) Ns (second time) 3 V1 (second time) 2 कानने नन्दनस्य (for 2) — (L 3) Ns2 (second time) 3 V1 (second time) सप्त तमिनः (Ns तप न) इदम् (for 2) — (L 4) Ns (second time) संविचन्, Ns V3 स विचन्, V1 (second time) स विचन् (hypermetric) (for विचन्) Na (second time) 3 V1 (second time) 2 दिवसम् (for 'सायु) V3 मनोहरम् (for मनोहरम्)]
— (L 5) Ds T1 2 G M1 स तु दैलवर (Gs M1 'न) प्राप्य, T1 1 स तु प्राप्य बगेन्द्रे तम् (for 2) Ks Ns 3 V1 3 B2 3 Ds2 Ds Ds 3 2 T1 2 G M1 ह्यतीर्ष (for हं)
— (L 6) Ns V1 इदम्, G2 तस्य, M1 ह्यत्र (for न्यस्य)
— V2 reads line 7 twice — (L 7) V2 (second time) Dn क्षमाती (for उभो नौ) G2 राजती (for सहितौ) T1 M1 विशिष्य स्तु नृपतिश्च T-प्रभिरस्तर सूतश्च (for 2) Dn चचार (for चेरतुर्) — (L 8) D [अ]दृष्टंया (for [अ]पश्येता) G2 बहुती (for वनानि) — (L 9) K Ns V1 2 B2 3 D1 2 5 L1 3 4 G1 3 4 सपत्र (for 'से) Ks Ns V1 2 B2 3 D2 3 5 T3 काननम् (for 'ने) K1 3 नन्द पत्य च काननम् T1 2 G1 3 5 M1 नोपमकानने (for 2) — (L 10) Ks देवतुर् (for 'चे') T1 M1 रन्नेषु, T2 1 नार्णेषु (for शृङ्गेषु) D2 युदासु, D3 बनेषु T3 सदीपु (for नदीषु) — D1 om line 11 — (L 12) Ks 4 V2 Dn D1 2 नानास्य T1 'पत्रे (for 'वर्ण) Ns V1 B1 Dn M1 निचित्रैः (M1 'न)श्च (for 'त्रेषु) M1 om lines 12-15' Ns V1 B3 राजती (for 'सायु) D2 काञ्चनापानकान्द्रुमान् (for 2) — Ks om (hapl) lines 14 15 — (T 14)

K: Ds गणैर्बुधान् Ns गणोद्भवान्, Dn Ds T1 1 गणैस्तु धान्, T2 गुर्भु (for गणोद्) — (L 15) Ds2 समा सकम् T2 'क्रान्तान् (for युक्तान्) V3 वृद्धार्थे, D2 सिद्धम् D1 3 सिद्धैश्च (for सिद्धासु) D2 सिद्धचारणैस्वि चारु (for 2) — (L 16) Ks चक्ष (for कक्ष) Ns मेवि चान्, Ks V1 पक्षान् (for राक्षान्) K1 2 Ds कक्षान्ता खाद्यगन्ध्या (Ks नाया) Ds G1 नक्षराक्षसपक्ष्या (G1 'बानरा) D् (for 2) — K1 G2 om (hapl) lines 17 18 — (L 17) Ds 2 T2 C2 5 सिंह (for सिंहान्) Ns V3 नुरगान् (for दासभान्) T1 G2 3 M1 शरान् (for शरान्) Ds द्वीपिनो महिषा'शगान् (for 2) — (L 18) Ds लक्ष्मण, Ds चन, Ds बक्षन्, T2 3 G1 3 M1 क्रशान् (for न्यद्वुर्) Dn मृतशय महामत्तम् (for 2) T2 3 सावज्ञानमदलतुतात् (for 2) — (L 19) Ds बहुविध (for 'धान्) Ns V3 शम्भार (for यदम्) Ks Ns 3 V B D1 1-6 T2-3 G M1 नगोरुसम् (for म) — (L 20) Ks 4 B2 Ds2 Ds T2 Gs 4 देव (for सुर) — (L 21) Ks 2 Ks V2 Ds 2 पुण्याणि च Ks Ns L1 Ds T2 Gs 4 पुण्य चैव, Ms पुण्यैश्च (for पुण्याणि प्र) Ks V1 B Dn Ds2 D1 2 2 T1 4 G1 3 पुण्य च प्रविचिन्तीम् (for 2) — (L 22) Ds चरति, Ms चचार (for चरन्ती) Ds सुतनी चैव सुश्रोणी (for 2) V3 Ds सदसा (for यदम्) D2 सखाभि परिवारिणाम् (for 2) — (L 3) T2 पतिमत्तम् (for 'चिद्रुदायु) Ns V1 Ds 3 Gs विष्णवान् (for 'वतु) — (L 21) Ns V3 पतिता न्तरास्त्रिणा (for 2) — G1 om line 25 — (L 25) Ds2 Ds Gs गुणोपेता (for 'सा) — (L 25) Ds Gs अथ वाहो, T2 वन वाहो (for उवाहो वा) — (L 27) Ks T3 क्षमिन्, B1 निर्भेय, Gs विभित्वा (for 'य) — (L 28) T2 चित्तस्य

मन्थानं मन्दर वृत्वा अमृतायेति नः श्रुतम् ॥ [30]
 ततोऽमृतात्समुत्सथी देवी श्रीलोकभावनी ।
 नारायणाङ्गललिता किं श्रिरिया वराहना ॥
 नीलमेघान्तरगता शोतयन्त्यचिरप्रभा ।
 तथा योपित्राणामध्ये रूप प्रथोतयद्गनम् ।
 अतीन सुमुमाराह्नी प्रभेवेन्दुनिमानना ॥ [35]
 दृष्ट्वा रूपमनिन्द्याद्गया विघ्नान्तो व्याकुलेन्द्रियः ।
 कामस्य वशमापन्नो मनो विह्वलतीन मे ॥
 श्रुशं घृन्तन्ति मेऽज्ञानि कुमुमायुधसायकाः ॥
 भिरुवा हृदि शरा पञ्च निर्दहन्तीन मे मनः ।
 हृदयाग्निर्नर्धयति आज्यसिक्च इनामल ॥ [40]

कथमय भवेत्कार्यं शान्त्यर्थं मन्मथार्थिण ।
 केनोपायेन किं कुर्म भजेन्मा मत्तकारिणी ॥
 एयं बहु चिन्तयानो नोपलभ्य च दाननः ।
 सुतमाह मुहूर्तं तु विष्टर त्मिहानप ॥
 अह यात्यामि ता द्रष्टुं कस्येयमिति योषितम् । [45]
 प्रतीक्षमाणसिष्टस्य यावदागमन मम ॥
 श्रुत्वा तु वचन सूतसायास्त्रित च सोऽग्रणीम् ॥
 एनमुक्त्वा दानवेन्द्रो गमनाय मनो दधे ।
 यार्युपसृश्य वलनाभ्यान्ममेयान्पथयत ॥
 मुहूर्तं ध्यानमात्रेण दृष्ट ज्ञाननलत्ततः । [50]
 उपसनस्य पत्नीति ज्ञात्वा हर्षमयाप स ॥

(for वृत्तस्य) Ds देवता (for दयिता) Ks कुमुद्वती (for
 विमुद्वती) — Gs om lines 29-30 — (L 29) T1 M1
 वदा (for सह) Ds देवे सह मुतायुते (for s) — (L 30)
 K1 वच, G1 [इ ति रि (for [इति न) — (L 31) Ns
 om, Ds2 M1 देव (for देवी) T1 भागिनी, M1 विद्युना
 some Mss भागिनी (for भावनी) — (L 32) Some Mss
 लुलिता (for ल) Ks नारायणाङ्ग लुलिता, Vs Ts Gs
 'पाङ्गल्ललिता (for °) D1 श्रिरिया च (for किं श्रिरिया) — (L
 33) Ks Gs Ns V1 Ds Ts रवि, Ts रति (for [सोचि
 K1 Ds शोतयन्तीय रवि (Ds शान्ति प्रभा) M1 रवि
 Ts Gs s-1 M1 रूपं प्रथोतयन्त्यमो (for s) — (L 35) Ks
 Ns Vs s B1 s Ts सुप्रभेन्दु, Ns पङ्कद, Ds s प्रभवेन्दु,
 Ds पूर्णभेन्दु, T1 केयभिरु, T1 शारदेन्दु, Gs प्रालेयायु,
 M1 श्रेष्ठा चन्द्र (for प्रभेन्दु) Ks प्रभेवेन्द्रो शुमानना, Ds
 प्रभेन्दुम् (for s) — (L 36) Ks Vs V1 बनिन्द्याया,
 Ts इवा (for इना) K1 s रूप दृष्ट्वा स्वचिन्त्याया (for °)
 Vs Ds Ts G रिश्रातो (for रिश्रातो) — (L 37)
 G(ed) विघ्नमति (for विह्वलति) — Ds reads lines
 38-39 on marg — (L 38) Ks D1 s गायकै, Ds Ts
 Gs s 'क (for 'का) Ks Dn G(ed) सायकै कुमुमायुध
 Ds (for s) — (L 39) Ts हृदि भिरवा (by transp) Ds
 पञ्चशरीर, Ds पञ्चशरो (for शरा पञ्च) Vs B1 s तनुम्, Ds
 वधु (for मन) K1 s दहन्ति हृदय मम, Ks Ns V1 s
 Dn D1 s Ts s निर्द (Ds हृदय दहतीय मे, Vs निर्देय
 प्रन्विता वा वलान्, Ds s निर्देय द्वि (Ds च) दहन्ति मे, Ds
 T1 s G M1 मानस (L1 M1 ममाज्ञ) निर्दहन्ति मे (for s)
 — After line 39 Ts s ms

3** काम शरी पञ्चभिर्म हृदय निर्दहति ।
 — Ts om line 40 — (L 40) K Ds हृत्तयासि, V1 s

Dn2 Ds1 D1 s s T2 G1 s हृत्तयासिद्र (for हृत्तया) Ds
 चर्षयते, Ds निर्दहति (for चर्षयति) Ds s घृतसिक्च, Ds
 घृतासक् G1 शान्ते सिक् Gs ज्ञायसिक्च (for 'सिक्च)
 — (L 41) K1 s s N1 s Ds D1 s s T1 s G1 s s s
 कथमस्य, T1 यदि मद्वा (for कथमय) Ks Vs Ds Dn D1 s
 s T G M1 शामार्थे (D1 समर्थे, Ts s शमन) मन्मथार्थिना,
 Ns दद्वेयं मन्मथार्थिनी (marg 'विच) V1 दद्वेयं मन्मथ
 र्थिना (for s) — (L 42) Ns V Bz Dn1 D1 s T1 s s
 G1 s s कुर्मो, Ns Dn2 Ds कुर्वा (for कुर्म) Vs Ds कसिनी,
 Ds G1 s गामिति (for कारिणी) — (L 43) Ns V1 s
 विवा विनाम् (for विनयायो) Ks s नोपलभ्यत दावय,
 Ns V1 s उपा (Vs 'प'लभ्य च दा', Ds उपात्तत दा' (for
 s) — (L 44) K1 s V1 D1 s
 G2 विष्ट

[पि] च ...
 M1 विष्टन्ने (Gs s 'ह च) इ उपसदन्य, Ts s इष्ट विष्ट मना
 मद्दम् (for s) — (L 45) T1 s हृत्तयासिना ततो द्रष्टुं
 (for °) Cal ed मुन्दरीम् (for योषितम्) Ts s कस्येयम
 मितेक्षण (for s), — (L 46) T1 (also as above) तदा
 (for मम) — (L 47) Ks सूतम्, Ns Dn2 Ds Gs सूत,
 Bom Poona eds G(ed) नश्य (for सूतम्) K1 s Ts s
 श्रुत्वात् वचन (for °) Ns (marg) V1 Bz Ds Ts s
 G1 s वचो Ds तम् (for च सो) K1 स्वमस्त्रित सोऽ
 वीम् (for s) — After line 48, V Bz Ds s Ts s Cal
 ed ms

4** हृत्तयासिद्रहृदयो दृष्ट्वा तामसिनेक्षणम् ।

— (L 49) Ks Ns s V B Dn Ds2 D1 s T1 s G M1
 ध्यानमेवाव्यविश्वम्, Ds1 ध्यानयोगमवि तन्वत् (for s) Ts s
 वरुण्या च केनेति शान्ते ध्यानमया वदत — (L 50) Ks

उपसेनस्य वै रूपं कृत्वा स्वं परिवर्त्य सः ।
 उपासर्पन्महाबाहुः प्रहसन्दानवेश्वरः ।
 समयमानश्च शनकैर्जगद्गामितवीर्यवान् ॥

No 16

D₂ T₁ G₁ & M₁ ins after the ref of
 adhy 81 T₁ M₁-s after 81 3 G₂ after line
 14 of App 1 (No 18) G₂ after adhy 80 :

आगत्य यमुनानीरं जरापुत्रः प्रतापवान् ।
 विन्दानुविन्दानावन्त्यौ दौत्येन समचोदयत् ॥
 तौ गत्वा मधुसूतं धीरीं द्वाःस्थेन प्रतिपेशितौ ॥
 आसनस्थं तदा राजशुभ्रसेन पतिं नृप ।
 तत्पार्श्वे च स्थितं कृष्णं यलभद्रेण सगतम् ॥ [5]
 वसुदेवं गद्गनीर्यं सालकिं च महामतिम् ।
 अन्वाश्च यादवान्दृष्ट्वा समीपस्थानमहीपते ॥
 तौ तु सर्वान्समाभाष्य कंसस्य पितरं तदा ।
 ऊचुः सुखमासीनौ वासुदेवं च साम्रजम् ॥

Ā : s V₁ : B₁ : D₁ D₂ D₃ : s s T₁ : G₁ : -भाते तु,
 G₂ भातं तु (for मात्रेण) D₂ & T₂ : G₁ s-3 दृष्ट्वा (for
 ष्ट) Ks ध्यान, T₁ वाया (for ज्ञान) V₁ दृष्ट ज्ञानवला
 उत (for^d) - T₁ om line 51 - (L 51) Ā वै पत्नी
 (for पत्नीरि) V₂ दृष्ट्वा (for ज्ञान) B₁ जयाप ह, G₂
 उपायन (for जयाप स) - M₁ om (hapl) lines
 82-84 - (L 52) V₂ D₂ G₂ रूपं (ly transp)
 D₁ G₁ s-3 (f r र) V₂ च निदर्शनं, C₁ परिवृत्त (for
 'वर्णं) D₂ s धृया स प D₂ तुप रिचिन्व्य स (D₂ च), T₂
 दृया साधुपतेत (for^d) - (L 53) V₂ B₁ s D₁ s T₂
 उपसर्ष (f r उपासर्ष) Ās (marg) V₂ प्रमशो, B₁ G₂ s
 Cal ed प्रमशं (for प्रहसत्) B₂ प्रहसन्दानजोत्तम (for^d)
 - (L 54) D₂ सर्वमाणस (for जयमाणस) D₁ s T₁ : G
 व्य (for च)

16

(L 1) G₁ भागव (f r 'व्य) T₁ G₁ M₁ s (of lin) s
 जयाप (for 'पुत्र) - (L 2) T₂ G₁ दृयेन (for ज्ञानर्यो)
 T₁ G₁ भागवो (for दौर्घ्य) D₁ दौघेन समचोदिती, T₁ G₂
 M₁ दी T₁ नृ, G₂ दी 'येन सवसोपयत् (for^d) - (L 3)
 D₂ M₁ परि (for प्रति) - (L 4) G₂ शसम्, G₁ [पार

आह युष्मान्महावीर्यो जरासपः प्रतापवान् । [10]
 श्रूयता मम यद्वाक्यं तु विगतस्मानस मे ॥
 सुवाङ्मं महाराज द्रुपुमिच्छामि तु रितम् ।
 विषयं शोकसततं दुःखसागरसञ्चितम् ॥

यत्तु कसो हतः सख्ये कृष्णेन हि यलीयसा ।
 अशक्तोऽहं तथा राजन्कृतस्य प्रतिभर्षणः ॥ [15]
 यत्तु युद्धं यत्प्रता कृष्णेन कृतमित्यपि ।
 नात्र मे विषयः वार्यो यत्प्रान्स हि सापजः ॥

किं तु दुःखः महद्दहंतं दुःसहं मम जायते ।
 तद्दुःखं दुःसहं मन्ये वक्तुं च मम दुःसहम् ॥
 मगधेन्द्रे महावीर्यं सवले मयि मानद । [20]
 चित्रमेतन्महापात्रं यद्धतं मयि जीयति ॥

कृष्णेन सुद्धतं कर्म मा गत्वा पशुमित्यपि ।
 किं नूनं दुष्करं कर्मं कृत्वा कृष्णतु जीयति ॥
 जीयत्येवं जरापुत्रे सायमस्या यद्दत्तम् ।
 जीवितं तु समाप्तं मे कृष्णे जीयति सप्रति ॥ [25]

साय (for शयन्) T₁ s G₁ s M₁ परि नृपन्, (s नृपं प्रति
 (for परि नृप) - (L 5) M₁ s-3 (for च) T₁ G₁ s s
 M₁ सञ्चितम् (for सगतम्) - (L 7) G₁ सूषणम् (for
 वादयन्) T₁ G₂ महोपायो (for 'ते) M₁ समीपस्थं मही
 पतीन (for^d) - M₁ om lines 8 9 - (L 9) G₁
 शयीन (for 'नौ) - before line 10, G₁ ins दूती-
 - (L 10) G₂ वीवार (for वीर्यं) T₁ G₂ s M₁ s s
 जरापुत्र (for 'सप) - (L 11) M₁ s सत् (for यद्)
 - (L 13) M₁ कन (for शोक) T₁ G₂ संययन् M₁-s
 मयिषम् (f r सप्रि) G₂ दुःखसागरसञ्चितम् (for^d)
 - (L 15) D₂ सरा (for तथा) M₁ दृष्टव्य (f r दृष्टव्य)
 G₂ [स]नित (for प्रति) - (L 16) T₁ G₂ M₁ सतु युद्धं
 (for यत्तु युद्ध) T₁ G₂ M₁ s हतम् (f r कृष्णम्) - (L 17)
 T₁ विनत (f r विन्य) T₁ G₂ रि स (ly transp); M₁
 स च T₁ यत्प्रान्सदजोत्तम (for^d) - (L 18) M₁
 महदुपाया (for महदुःखं) - (L 19) T₁ G₂ s M₁ s शोद्धं
 (for यत्) - (L 21) T₂ मरि (f r सप्रि) - (L 22)
 M₁ हि द्विं (for सुद्धं) - For line 22, D₂ subh.

10* कृष्णे सयुक्तं कर्म मम सा परव इत्यपि ।
 - (L 23) M₁ दुरातं (f r दुरातं) T₁ G₂ s M₁
 (f r तु) - (L 24) M₁ [म]रि (for 'सप्रि) D₂ G₂ M₁

इत्युक्त्वा पुनरादेहं शोधयित्वाग्निरागतः ।
 यदि कृष्णं स्थितं संख्ये हनिष्ये यदि मग्नुयं ॥
 नादं वंसो न वा केची नारिष्टो न च पूना ।
 जरासंधं मदीनासं मायसंवा मदीनो ॥
 इनामग्न्यसं राजन्प्रीतिं शपु वेत्रार । [30]
 यदि ह्यं मयुषो भूयाम्पदा हन्ति सयान्धयम् ॥
 संनद्धो भव युद्धाय त्रिगोष्ठं युद्धलाटमः ।
 यत्र यत्र भवान्यानि तत्र तत्रादमाश्रितः ॥
 जीवति ह्यपि गोस्त्रिन्द जरासंधो न जीवति ।
 आगच्छ सह युद्धाय वटभंडेन धीमता ॥ [35]
 विभेभिर्बहुभिर्दुष्टैश्चमेनपुरोगमिः ।
 ध्यागच्छतु भवाञ्जीवं बलभद्रमहाययान ॥
 मान्यते युष्मोरेतत्त्वं कृष्णेन हि प्रभो ।
 वयुदेव यदुग्रैश्च युष्ं पुत्रेण हि तव ।
 अदूरं वटं सत्येन युष्ं यात्रान्ययाति वा ॥ [40]
 मूषे कृष्णं यदुधेष्ठं निरयो भय न चक्राटः ।
 यदुनात्र विमुक्तन न त्विरं मय जीवितम् ॥
 श्वः पुरां तव रोम्भानि नात्र पार्यां निचारेणा ।
 को न्विदं माहम वुयांश्चो विना कृष्णं साप्रतम् ॥

इत्युक्त्वा तौ महाद्वार्यौ विरामं जग्मुस्त्वदा ॥ [45]
 इत्युष्णो रोगतप्राश्रः कृष्ण उच्ये पयसदा ।
 हतः पंसो महापाज किमतः साहस ह्वनम् ।
 किं चित्रं यद् राजेन्द्र हतः वंस इतीदं नः ॥
 इदं च तस्मै यत्तद्व्यं भवद्रयां राजसत्तमो ।
 स्थितोऽग्निं युद्धभरतो जेष्यामि च रणे रिपू ॥ [50]
 त्वां हत्वा सखलं सत्ये राज्यमादाय सांप्रतम् ।
 उप्रमेनाय द्वाप्यामि मत्येन च जपाम्यहम् ॥
 इत्युक्त्वा विरराभय वेत्रारः केदिसूदनः ।
 तौ तु गत्वा तदा सर्वं तस्मै च प्रोचतुः प्रभो ॥

Colophon

वेदंषायत उगच ।

गते दूतद्वये राजन्मागधेन्द्रं जनाधिपम् । [55]
 तं क्षुब्धं राजराजेन्द्रमाहवेप्सुममर्षणम् ॥
 हनुनामं जगन्नाथं बलभद्रं च मागधम् ।
 प्रतापमा हि यद्वेनो मागधस्य महात्मनः ।
 शङ्कमाना भयं तस्मान्नरासपथान्मदीपतेः ॥
 स्थिते हि लोचनयोऽग्निमन्तर्यां बलहारिणि । [60]
 स प्रतापो हि बलवान्मागधेन्द्रस्य सर्वतः ॥

जीवन्धरं (G¹ स्थि) जरासंधो; T¹ G¹ M¹ s लयं राजपुत्रो
 (for) M¹ यदुधेष्ठ (for) लयम् — (L. 25) T¹ G¹ M¹ s
 सांप्रतम् (for) सांप्रति) D¹ कृष्णेन प्रतिजीवना; M¹ कृष्णे
 सांप्रति जीवति (for) — (L. 2) M¹ [यु] (for) [मा] (L. 3)
 D¹ G¹ s M¹ शोधयित्वाग्निरागतः; G¹ M¹ ररासंधेन (for
) — D¹ T¹ G¹ om line 27. — (L. 27) M¹ s अदं
 (for) अदं) G¹ कृष्णं (for) कृष्णं) T¹ G¹ s M¹ s स्थितं
 (for) स्थितं) — (L. 29) T¹ G¹ s M¹ s जरासंधो मदी
 पार्यो (for) — (L. 33) G¹ M¹ s (also as above) s जरासंधो
 (for) मदीपते) — (L. 33) G¹ M¹ s (also as above) s जरासंधो
 — (L. 34) G¹ s M¹ गोस्त्रिन्दे (for) त्रिन्दे) — (L. 36)
 M¹ युष्मोरेतत्त्वं (for) युष्मोरेतत्त्वं) T¹ (G¹ M¹ विभेते) M¹ नि
 युष्मोरेतत्त्वं, M¹ s तं बहुभिर्दुष्टैरे (for) — (L. 37) D¹
 T¹ s (G¹ s M¹ s वटभंडेन (for) भद्र) — (L. 41) T¹
 G¹ M¹ कृष्णं (for) कृष्णं) — (L. 43) T¹ G¹ s M¹ विर
 (for) त्र) — (L. 43) M¹ s परि (for) त्र) D¹ श्वं पुरी
 प्रतिचोत्सामि (for) — Before line 45, G¹ ins. धीरां
 पावन. — (L. 45) T¹ G¹ M¹ s [म]सौ (for) सौ) — (L.
 46) T¹ G¹ s M¹ s यदुधेष्ठ (for) इत्युष्णो) — (L. 47)

D¹ हिमु तव (for) विमन) — (L. 49) T¹ s (for) न).
 — (L. 49) M¹ तदस्मै (for) च तस्मै) — (L. 50) G¹
 M¹ s संतपो (for) संतपो) T¹ G¹ s M¹ s रिपूयम् (by
 transp) — (L. 51) G¹ मयति (for) मायतम्) — (L. 53)
 M¹ [य] (for) च) — (L. 54) G¹ s विमो (for) प्रभो)
 D¹ T¹ G¹ तस्मै प्रोवाच न विमो (for) — Colophon
 om. in D¹ T¹ G¹ s — Adhy names G¹ M¹ जरासंध
 दूतचारयम्, G¹ M¹ दूतचारयम्, M¹ s गोमन्तपारा — Adhy
 no. T¹ M¹ 94, G¹ 93, M¹ s 91 — Some Mss om the
 . . . . .
 हनुनामं) G¹ वटभद्रम् (for) भद्रं च) . . . . .
 . . . . . (for) मदी . . . . .
 . . . . . धाम् . . . . .
 . . . . . 60) T¹
 . . . . .
 -वाले (for) नाथे) — (L. 61) M¹ (also as above)
 धीमत (for) सर्वतं)

No 17

T₁ : G₂ : M ins after 82 5 D₂ T₂ G₁ : :
cont after 932*

रुक्मिण पञ्चविंशत्या वासुदेवः समर्पयत् ।
आजग्ने केशवं ताभ्यां शराभ्यां भोजयधनः ॥
रुक्मी तु वासुदेवस्य ज्वां छेत् परिचक्रमे ।
शास्त्रेण वासुदेवोऽपि धनुश्चिच्छेद तस्य ह ॥
सञ्जिन्नधन्या भोजोऽपि शक्तिं जग्राह सयतः । [5]
तया जग्ने हर्षि वीरः सोऽच्छिन्ननां शरैरपि ॥
पुनरन्यां महाराज गदां प्रेषितवानृप ।
चिच्छेद तां जगन्नाथः सर्वशत्रुस्य परगतः ॥
परिषेण समाजग्ने वासुदेवं स राजकः ।
तद्विधा शस्त्रसपातैरकरोद्यद्गुणः ॥ [10]
रथचक्रं समादाय विष्णुं विव्याध राजकः ।
तिलग्नश्च तथा देव तथक्रं कृतवान्शरैः ॥
यदाश्वं समादत्ते रुक्मी भीष्मकमन्दनः ।
तत्तत्त्र द्विधा कृत्वा जहास यदुनन्दनः ॥
तस्मीरथं विचक्रं च कृतवान्यदुनन्दनः । [15]
विश्व विधनुष्कं च चकार मधुमूदनः ॥
सप्राणं कृतवान्कृष्णः सर्वशत्रुस्य परयतः ।
अवेक्ष्य रुक्मिणीं कृष्णो रुक्मिणं न व्यशानयत् ॥

17

T₂ : G₁ : s om line 1 — (L 2) D₂ T₂ M₁ दृष्ट्या
(for शापाः) T₁ G₂ M₁ : नन्दन (for 'वर्धन') — (L 3)
T₂ G₂ M₂ : उप (for परु) — (L 4) T₁ G₂ च
(for सपि) — (L 5) D₂ G₁ : स (for स) T₂ पतित
(for भोजोऽपि) T₁ G₂ मधु (G₂ 'द' वाग्, T₂ G₁ : सगत,
T₂ सयति (for 'त') — (L 6) T₁ : G₂ M करण ह (for
शरैरपि) — (L 7) T₁ : G₂ M सुनिहि (T₂ G₂ M₁ : 'शि'
ना (for प्रेषितवान्) — (L 10) M₁ स (for तद्) D₂
T₂ G₂ सघातैर (for 'सपातैर) D₂ करोति (for अकरोद्)
T₂ G₂ नन्दन (for पुगव) — (L 12) D₂ T₂ M₂ देवस
(for देव) G₂ शो (for शरै) M₁ तथक्रं तदुत्वा गते (for
') — (L 13) T₁ M₁ : यचक्रस्य समादाय, G₂ 'तिरि
समादत्ते (for ') — M₂ om (hapl) line 14 — (L
14) T₁ M₁ : यच तच (for सत्तत्र) T₂ सत्तत्र द्विविध

आहुकः पञ्चविंशत्या भीष्मकं प्रजघान ह ॥
भीष्मकोऽथ च राजेन्द्र शराणा च परःशतैः । [20]
उपसेन समाजग्ने मर्मज्ञो मर्मभेदिभिः ॥
आहुकस्तु धनुश्चिच्छेत्ता भीष्मकस्य महात्मनः ।
रथ चान्य प्रचिच्छेद् ध्वजं च यदुपुगवः ॥
सारथिं च हयास्तस्य जघान यदुनन्दनः ।
अपायात्समराचत्साम्नीष्मकस्तु श्रमान्वितः ॥ [25]
यसुदेवस्तु राजेन्द्रं त्रायं विव्याध पत्रिभिः ।
क्राथस्तु राजन्विव्याध शरैः सप्तभिराशुगैः ।
सारथिं च जघानाशु तथोभौ पाणिंसारथी ॥
यसुदेवस्ततः क्रुद्धो धनुश्चिच्छेद पत्रिभिः ।
विरथं च जघानाशु जरामधस्य पश्यतः ॥ [30]
विरथो विधनुष्कश्च प्रययौ मागधं प्रति ॥
बभ्रुः कौशिकराज त विव्याध विविधैः शरैः ।
अथ बभ्रुर्महात्मानं विव्याध निशितैः शरैः ॥
कौशिकश्च तथा बभ्रु मर्मज्ञो मर्मभेदिभिः ।
भृशं विव्याध समरे तदद्भुतनिवाभवत् ॥ [35]
तस्य बभ्रुः क्षुरेण शिरो ज्वलितवुण्डलम् ।
निचकर्त महाबाहुर्जरासधस्य पश्यतः ॥
अथ हत्वा महात्मानं बभ्रुश्च सुमहाबलः ।

कृत्वा (for ') — D₂ T₂ : G₁ : s om (hapl) line 15
M₁ om line 16 — (L 20) T₂ स्यच (for स्य च)
— (L 21) D₂ T₂ G₂ : उपसैनसुत जात्रे (for ') — (L
24) T₂ : वैज (for तस्य) — (L 25) T₁ भीष्मको गीति
मधुन , T₂ G₂ M₁ : 'क' श्रमस्तु T₂ 'ति' ज (for ')
— (L 26) T₂ G₂ M₁ पत्रिभि , G₂ पत्रिभि (for पत्रिभि)
— (L 27) D₂ T₂ : M₁ : राज (for राजन्) T₂ : M₂
आहवे (for आशुगै) — After line 27, M₂ 125

1** वासुदेवोऽपि विव्याध यदुनन्दनो हयात् ।

— (L 28) G₂ om (hapl) 28^a-30^a M₁ : [य] (for
[उ]भौ) — D₂ T₂ G₂ M₂ : s om line 29 — (L 29) T₁
M₂ : तस्य वै (for पत्रिभि) — (L 30) T₂ G₂ विरथ
(for 'थ) T₂ G₂ M चकार (for जघान) — T₂ : G₂ om
lines 31-39 G₂ om (hapl) lines 31^a-41^a — (L 32)
D₂ सगत (for सत् तं) T₂ G₂ M₁ : निशितै (for

सिंहनादं चकाराशु सैन्यमध्ये महाकृतिः ॥
 चेदिराजो महाराज सहसा यदुनन्दनम् । [40]
 विरथं त्रिधनुष्कं च वृजनाश्वेदिपं म्रिळ ।
 यदुदेवसमीपं तु ययौ यादवसत्तम ॥
 दन्तवक्रं महाराज शंभुस्तु बहुशस्तदा ।
 शरैः शस्त्रायसोदधैर्विन्व्याध यदुनन्दनं ॥
 सात्यकिश्च महाराज विन्व्याधावन्तिनन्दनी ॥ [45]
 तौ च राजन्महात्मानौ सात्यकिं सत्यविक्रमम् ।
 पीडयाचकतू राजन्सर्वमर्मसु पत्रिभिः ॥
 सात्यकिर्मसुपीडित्य तौ च राजन्महाबलौ ।
 विन्व्याध निशितैर्वाणैः सर्वराजन्यमध्यगौ ॥
 तौ च त सात्यकिं वीर जत्रतुश्च जितैः शरैः । [50]
 विन्दागुत्रिन्दावापन्त्यौ राजानौ यदुनन्दनः ॥
 सात्यकिः पञ्चदशत्या तौ च राजन्महामतिम् ।
 समाजने च राजेन्द्र सर्वश्रेष्ठस्य पदयतः ॥

सात्यकेश्च धनुर्वाणं रथं सारथिमेव च ।
 उभौ त्रिज्यधतू राजन्नासुदेवस्य पदयतः ॥ [55]
 क्रुद्धोऽथ सात्यकिस्त्वौ तु गदयाभिजघान ह ।
 स्तनयोश्च तदा राजन्नाहोरसि चार्पयत् ।
 रथं च चूर्णयामास तथोभौ पाणिंसारथी ।
 आयुधानि च सर्वाणि पोषधयामास यादवः ॥
 पुनश्च गदया चाशु जघान यदुनन्दनः । [60]
 हन्तुनामो महाराज सात्यकिः सत्यविक्रमः ।
 गदा च प्राहिणोत्ताभ्या वामुदेवस्य पदयतः ॥
 तामापन्तती सप्रेरय पलायनपरो तदा ।
 जरासपस्य पुरतस्तत्समीपं च जग्मतु ॥
 एतल्लव्योऽयं वाष्पेय शरैर्विन्व्याध सप्तभिः ॥ [65]
 तौ तु राजन्महार्गरो परस्परधेपिणौ ।
 लेखिषु प्रवरो वीरौ धन्विना प्ररौ रणे ॥
 परस्पर धनुश्छित्त्वा ध्वजं चैन परस्परम् ।

विरथै) — Ds Ms s om lines 33 37 Ms om lines
 34-37 — (L 31) T1 Gs केशिकृत् (for कौ) — (L 39)
 Ds T1 Gs M1 महानति, M1 महीपति, M1 महाशुक्ति (for
 'कृति) M1 स्वसैन्येन महानति (for ^d) — After line 39,
 T1 Gs M 1ms

2** गदश्च निशितैर्वाणैश्चेदिराजमपादनम् ।
 चेदिराजोऽपि राजेन्द्र विन्व्याध गदमाशुगै ॥

— (L 40) Ds विन्व्याध यदुसत्तमम् (for ^d) — For line
 40, T1 s Gs M subst

3** चेदिरानस्तु सहसा गद यदुवरं रणे ।

— Ds 1ms after line 40

4** चेदिराजस्तु सहसा नन्दनं यदुनन्दनम् ।

— (L 41) T1 G1 विरथो त्रिधनुष्कश्च (for ^a) T1 Gs M
 कृतवाश्वेदिपुणव (for ^b) — Gs om lines 42 45 — (L
 42) T1 s Gs M समीपं यदुदेवस्य (for ^a) T1 नन्दन ।
 M1 समत (for सत्तम) — (I 43) Ds T1 बभू सु ।
 G1 विभु सु, Gs बभू स (for शशुस्तु) — (L 44) T1 s
 Gs M शरैर्विन्व्याधोऽपि (M1 s रमृष्टै र्द (for ^a) — After
 line 44, T1 Gs M 1ms

5** पर दत्ते सहलाग बबाधे समरे भृताम् ।

— (L 45) Ds T1 G1 पुगरी, Gs पण्डितौ, M1 नन्दनम्

(for 'नी) — (L 46) Ds T1 G1 s महाराज, M1 र्मातं
 (for 'स्मान्) — (L 47) T1 पुण्याचकतू राजन् (for ^a)
 T1 s Gs M मर्मभिदिभिराशुगै (for ^b) — Ts om lines
 48-51 — (L 48) Ds सात्यकिं (for 'किद्) M1 कर्तुं (for
 कृत्य) T1 Gs M1 s सात्यकस्तु विमुनामिस् (for ^a) T1
 Gs M तौ राजन्बलवान्ती (for ^b) — (L 50) M1 निशितै
 (for च शिषै) — (I 51) T1 Gs पुगरी, M1 s नन्दनम् ;
 M1 'नी (for 'न) — (L 52) T1 Gs s महानति,
 M1 'पुति (for 'मनिम्) — (L 53) T1 s Gs M1 तौ
 जगत्, M1 s वीर्यमहौ (for निष्पत्त) — (L 56) T1 G1 s
 क्रुद्धश्च (G1 'द्वे च) गदया तौ तु (for ^a) T1 Gs M1 s गद-
 यस्तु, T1 G1 वामुदेवो (G1 'व) (for गदयाभि) — (L
 57) T1 स तपोऽर, M1 s हन्तुस्तु (for हन्) T1 M1 भ्रुवो ;
 M1 तयो (for तदा) — Ts om line 58 — (L 58) G1
 M1 पूर्णयामास (for चू) — (L 59) T1 M1 सर्वत (for
 यादव) — Ts om line 60 — (L 60) T1 Gs M1 s [ए]
 व (for the second व) — (I 61) T1 Gs महाराजु (for
 'राज) T1 Gs M1 s सात्यके (for 'कि) — (L 62) T1 s
 Gs M1 जरासपस्य पदयत (for ^b) — (L 63) T1 s Gs M
 तौ पलायनपरो (for ^b) — After line 65 T1 Gs M 1ms

6** प्रपुत्रं पत्रिभिराणैरकल्प्योऽथ सप्तभिः ।

सप्तभिस्तु वाष्पेय एकलव्यस्तु विंशतिम् ॥
 — (L 66) T1 महारीवी (for 'री) — (L 67) T1 G1

तामुभाभयो राजन्थौ जप्ततुराशुगेः ॥
 धजो च चिच्छिद्वर्षी सारथी च महाबलो ॥ [70]
 तौ तु भूमिगता भूत्वा गदामादाय सत्यं ।
 परस्पर समाहत्य गदया तौ महारणे ।
 सिद्धनादं महायुद्धे चक्रतुयुद्धलालसौ ॥
 प्रयुष्मोऽथ गदापाणिरैकलयं जघान ह ।
 एकलयो महाबाहुर्गदयापोथयद्युम् । [75]
 गदा चिच्छेद भूयस्तु तस्य राजः स यादवः ॥
 वस्तस्य ता महाराज सुष्टिना यादवेश्वरम् ।
 जानुभ्या तलपादैश्च जानुपादैश्च यन्त्रतः ।
 स च तादृग्निध चक्रे युद्धं युद्धनिशादः ॥
 पुनश्च सुष्टिना राजन्त्याजा यदुकुलोद्भवम् । [80]
 आहत्य दन्तपातेश्च ददश नृपसर्षदि ॥
 ततश्च सैनिकाः सर्वे विस्मय परम गता ॥
 बाहुयुद्धं समभवत्तयोर्भयितनोस्तदा ।

समन्ताञ्जगन्तुलो तु युद्धाय च महारणे ॥
 ततः क्रुद्धो महाबाहु प्रयुष्मो यादवेश्वरः । [85]
 आजप्रे सुष्टिना न तु जराभंशस्य पश्यतः ॥
 उद्गमच्छोणितं वक्त्राद्गतायुरिज निःश्वसन् ।
 गन्तुमैच्छत्तदा युद्धाद्यनुन्नेन प्रर्षाडितः ॥
 परायनकृतोत्साहं जरासभो महागतिः ।
 न गन्तव्यं रणे वीर क्षत्रियोऽसीति चाब्रवीत् ॥ [90]

No. 18

After adhy. 82, N (except Śs) S
 G(ed.) ins

स कृष्यसत्र सहितो रोहिणेयेन सगतः ।
 मथुरा यादवाधीना पुरा ता सुरमावसन् ॥
 प्रासयौवनदेहस्तु युक्तो राजश्रिया विभुः ।
 चचार मथुरा प्रीतः सजनाकरभूषणाम् ॥
 कल्पचित्पथ कालस्य राजा राजगृहेश्वरः । [5]

कोके च (for लोकेषु) T₂ M कोके च प्रथितौ वीरी (for ^a)
 M₁ २ धृष्टिना (for 'ना) T₁ G₂ धन्विनी प्रथितौ रणे (for ^b)
 — (L 68) T₁ २ G₂ M परस्परसुप T₂ M₁ 'मनि'दुर्ता (for
^c) — (L 69) T₁ G₁ रथ (for रथौ) T₁ G₂ M₂ जगमथुर
 (for जग्न) T₂ भाठवे (for साधुवै) — D₂ T₂ G₁ om
 line 70 — (L 70) T₁ G₂ M चिच्छेदतुर, T₂ चिच्छिदतुर
 (for च चिच्छिदतुर) T₂ M₁ महान्तौ, G₂ : 'वल' (for 'वली)
 — (L 71) T₂ गदे च (for गदाम्) T₂ G₂ : २ संगतौ (for
 सवतौ) — (L 72) T₂ गदाम्ना कैर तौ रणे (for ^d)
 — After line 75, T₁ G₂ M ins

7** एकल्य समाजप्रे प्रयुष्मो गदया प्रयु ।

— (L 76) T₂ तानाशु, M₁ ता भूयस्व (for भूयस्तु) — T₂
 M₂ om lines 78 79 — (L 78) D₂ T₁ G₂ M₁ २ तलपा
 पैश्च, M₁ 'पातैश्च' (for 'पादैश्च) D₂ जानुपादैश्च, T₁ G₂ M₁
 पादपातैश्च, M₂ नक्षपादैश्च (for जानुपादैश्च) — T₂ repeats (for
 line 79 after line 81 — (L 79) M₁ विद्यावर (for
 विद्यावर) T₂ (second time) युद्धे युद्धनिदा चर (for ^b)
 — (L 80) T₂ जघान (for पुनश्च) — (L 81) G₁ साद
 न्त् (for 'स्य) T₂ दन्तपादैश्च (for 'दंश्च) — (L 82) T₁
 G₂ सैनिका (for सैनिका) — T₂ om line 83 — (L 84)
 T₁ G₂ M प्रथ च, T₂ श्रमं च (for समन्ताम्) T₂ M₁ महा
 रथौ (for 'रणे) — (L 85) T₁ G₂ महाराज (for 'बाहु)
 T₂ G₂ M₁ प्रयुष्मो यदुन्दन्व (for ^d) — For lines 89 88,

T₂ subst

8** प्रयुष्मन्तु तत कुत्रो सुष्टिना तं जघान ह ।

— (L 87) M₁ (also as above) तत्र (for वक्त्राद्) G₁
 नि स्त्रव (for नि श्वसन्) T₁ २ G₂ M नागराज इव श्वसन् (for
^b) — (L 88) T₁ G₂ M₁ च, M₂ स (for प्र) — (L
 89) T₁ G₂ M₁ महाशुति, T₂ अवीदिदम् (for महागति)
 — (L 90) T₁ २ G₂ M₁ २ रणाद् (for रणे) T₂ G₂ : २
 गन्तव्यमिति होवाच (for ^c) T₂ G₂ : २ रणोमवाड, T₂
 महामते (for [ह]ति चाब्रवीत्) — After line 90, T₂ ins
 9** शन्नेपा च महानासीचोपाता दारुणौ रण ।

18

K₂ om lines 1-4 T₁ G₂ M om lines 1-15 Lines
 1 4 = (var) 79 1 2 — (1 1) N₂ २ V₂ २ B D₂ बल-
 चान् V₂ सुदुर्वा (for सहितो) D₂ स कृष्य सहितो राजन्
 (for ^a) T₂ २ भारत (for सगर) D₂ बलदेवन सगत (for
^b) — (L 2) N₂ V₂ २ B D₂ D₂ D₂ २ T₂ २ G₂ २ २ २
 मथुरा यादवाकीर्ण (for ^c) K₂ D₂ T₂ G₂ आश्रित (for
 श्रावसम्) — (L 3) D₂ २ प्रभु (for विशु) — (L 4)
 K₂ वीर, K₁ वीर (for प्रीत) V सरलास्त्रभूषणं V₂
 'मैत्रला'म् (for ^d) — (L 5) N₂ यदा तु कसनिधनं
 (for ^e) N₁ शुभा (for राजा) T₂ G₁ गणेश्वर (for
 युद्धे) — After line 5, N₂ २ V₂ २ B D₂ D₂ D₂ २
 G(ed.) ins

युद्धायोजितो भूयो दुहितृभ्या मरीपतिः ॥
 दश सत्र च सप्रामाञ्जरासधस्य यादवा ।
 ददुर्न चैन समरे हन्तु शेकुम्हाराद्याः ॥
 सतो मगधराट् श्रीमान्धतुङ्गनलन्वितः ।
 भूयोऽष्टादशम कर्तुं सप्राम स समारभत् ॥ [10]
 वैलङ्क्यात्पुनरेवासौ राजा राजगृहेश्वरः ।
 जरासधो बली श्रीमान्पाकशासनविक्रमः ॥
 स साधनेन महता प्रतापामितविक्रम ।
 वृष्णस्य वधमन्विच्छन्भूयो वै सन्यनर्तत ॥

त धृत्वा सहिताः सर्वे निवृत्तं मगवेश्वरम् । [15]
 यादवा मन्त्रयामासुर्नारासधभयार्दिता ॥
 तत प्राह महातेजा विकटुर्नयनोविदः ।
 कृष्णं कमलपत्राक्षमुपसेनस्य शृण्वतः ॥
 श्रूयता तात गोविन्द कुलस्यास्य समुद्रवः ॥
 श्रूयतामभिधास्यामि प्राप्तकालमह नृप । [20]
 युक्त चेन्मन्यसे साधो करिष्यसि वधो मम ॥
 यादवस्यास्य वशस्य समुद्रवमदोषत ।
 यथा मे कथित पूर्वं व्यासेन विदितात्मना ॥

1** सम्प्रार निहस कस जरासध प्रतापवान् ।
 — $\tilde{N}_1$ om (hapl) lines 6-11 — (L 6) $\tilde{N}_2$ $\tilde{V}_2$ B $\tilde{1}$
 D $\tilde{2}$ T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ योचितो (for [उ]योचितो) $\tilde{V}_1$ युद्धायोजितो
 भूयो (for *) — After line 6, B $\tilde{2}$ ins

2** प्राप्यापमानं सप्रामाञ्जरा स मगधेश्वर ।
 वीर्यावनतो भूत्वा स्वयं प्रविशेत् इ ॥
 प्रविशेत् पुनं सोभ्य पादस्थे इवोरग ।
 न शर्म लभते राजी न दिवा चोक्कर्मित ॥ [5]
 सर्वे स पार्थिवे सार्वे मन्त्रय युवमबधिव ।
 भदो विनयीत्यं मन्ये सर्वेषा सर्वपार्थिव ।
 ये गोपवनवृष्टान्यां निर्णिता सबलानुगा ॥
 ते गच्छाम पुनस्तत्र मथुरा चतुरङ्गिन ।
 बलेन मडवा युक्ता यत्र तौ गोपकिल्बिषौ ।
 भन्यथा शयशोऽस्ताक बावलोका प्रतिष्ठिता ॥ [10]

वैशपायन उवाच ।

तस्य तद्वचन धृत्वा नानादेशमहीक्षित ।
 ऊनुश्च वचनं तस्य साधु साधिवि चासुनृत् ॥
 गच्छाम सहिता सर्वे मथुरासुपनिर्दिनुम् ।
 भूमे समन्तत कृत्वा यद्वन्सर्वाधिहय च ।
 सहिता पुनरेत्यामो जयशब्देन सुच्यता ॥ [15]
 ततस्ते सुस्थिरा कृत्वा मनि युद्धाय पार्थिव ।
 प्रयाता सधजा संख्ये कल्पयन्तो वसुधराम् ॥

— (L 8) $\tilde{G}_2$ नेदुर् (for ददुर्) T $\tilde{2}$ ददुर्न चैन समारो (for
 *) $\tilde{V}_2$ शेकुम्हन्तु (by transp) — (L 9) K $\tilde{2}$ $\tilde{V}_2$ D $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$
 T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ मागधराट्, T $\tilde{2}$ स मगध (for मगधराट्) D $\tilde{2}$ धीमारा
 (for श्री) — (L 10) K $\tilde{2}$ B $\tilde{1}$ T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ ष्ट्यादश (for
 ष्टादशमं) K $\tilde{2}$ T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ समाह्वर, D $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ तमत्, D $\tilde{2}$ नत
 (for रमत्) — (L 11) G(ed) राजरानो (for राजा
 राज) T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ मगधेश्वर (for गृहे) — K $\tilde{2}$ om (hapl)
 राज 12 — (L 12) $\tilde{N}_2$ तेजम, $\tilde{N}_2$ (marg) $\tilde{V}_2$ $\tilde{D}_2$
 सनिम (for विक्रम) B $\tilde{2}$ $\tilde{D}_2$ नेता सर्वमदीक्षिताम् (for

*) — $\tilde{V}_2$ T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ om (hapl) | ne 13 — (L 13) K $\tilde{2}$ $\tilde{N}_2$
 $\tilde{N}_2$ $\tilde{V}_2$ $\tilde{D}_2$ B $\tilde{1}$ $\tilde{D}_2$ $\tilde{G}_2$ पारुशासनविक्रम (B $\tilde{2}$ सनिम),
 K $\tilde{2}$ सदा सप्रामालम्बस, D $\tilde{2}$ मथुरां राजनि समम्, D $\tilde{2}$ T $\tilde{2}$
 G $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ बलेन महता विषु, Bom Poona eds G(ed) दृढ
 द्रयमुनो बली (for *) — (L 14) D $\tilde{2}$ पदम् (for वधम्)
 K $\tilde{2}$ वैर, K $\tilde{2}$ $\tilde{V}_2$ D $\tilde{2}$ D $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ वै स (for वैसं) K $\tilde{2}$ T $\tilde{2}$ स्वव
 तैयत् (for 'तैत') $\tilde{N}_2$ स्वपुरीमभ्यवर्तत, D $\tilde{2}$ भूयो वै स स्ववर्त
 यत् (for *) — After line 14 $\tilde{G}_2$ ins a passage given
 in App I (No 16) — $\tilde{G}_2$ om line 15 — (L 15)
 G $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ तत् (for त) T $\tilde{2}$ पारवा (for सहिता) $\tilde{N}_2$ $\tilde{V}_2$ तं
 धृत्वा राजराजेन्द्र (for *) $\tilde{N}_2$ $\tilde{V}_2$ जरासधं समुद्रवम् $\tilde{N}_2$
 मार्गे ते समुपगत (for *) — (L 16) T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ सहिता (for
 यादवा) M $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ मन्त्रयीयुवद्वरा M $\tilde{2}$ मन्त्रयुवद्वरा सर्वे (for *)
 D $\tilde{2}$ जरासधेन भर्त्सिता (for *) — (L 17) $\tilde{N}_2$ $\tilde{G}_2$ महाभागो
 M $\tilde{2}$ बाहुर (for 'तेजा) M $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ तत्र प्राह महाभागो (M $\tilde{2}$ वीर्यो)
 (for *) D $\tilde{2}$ यदु (for नय) — (L 18) K $\tilde{2}$ B $\tilde{1}$ D $\tilde{2}$ पश्यत
 (for शृण्वत) — $\tilde{N}_2$ om lines 19 22 — (L 19) $\tilde{N}_2$ $\tilde{V}_2$
 वीर (for तात) T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ $\tilde{M}$ धृत्वा यदु $\tilde{G}_2$ राज प्राहुर (for
 *) K $\tilde{2}$ इलोद्भव $\tilde{V}_2$ $\tilde{D}_2$ $\tilde{T}_2$ $\tilde{G}_2$ समुद्रवम्; T $\tilde{2}$
 G $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ $\tilde{G}_2$ च सभव (for समुद्रव) — T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ M $\tilde{2}$ om lines
 20-22 $\tilde{G}_2$ om 1 ne 20 21 D $\tilde{2}$ repeats line 20 after
 3** — (L 20) K $\tilde{2}$ (swj ins as above) $\tilde{G}_2$ भवताम्,
 T $\tilde{2}$ $\tilde{G}_2$ इदानीम् (for धृवताम्) D $\tilde{2}$ (first time) इत् तं
 कथयिष्यामि (for *) K $\tilde{2}$ तत्र D $\tilde{2}$ (fst time)
 तत्र (for नृप) — After the first occurrence of 1 ne 20
 D $\tilde{2}$ ins

3**

जनमेजय उवाच ।

यदुर्न धोतुमिच्छ प्राप्तकालमहं तव ।
 प्राधान्येन द्विजधेष्टं ब्रूहि त वै रितापत ॥

वैशपायना उवाच ।

— (L 22) D $\tilde{2}$ समदत्तम् (for 'द्वयम्) — (L 23)
 K $\tilde{2}$ $\tilde{N}_2$ B $\tilde{1}$ D $\tilde{2}$ D $\tilde{2}$ $\tilde{T}_2$ $\tilde{G}_2$ कथित, D $\tilde{2}$ $\tilde{T}_2$ $\tilde{G}_2$

आसीत्प्राजा मनोरंसे श्रीमनिह्वाकुसुमयः ।
 हर्षध इति विख्यातो हर्षश्चममन्त्रिणः ॥ [25]
 तस्यासीदधिता भार्या मघोर्दंश्याय ना मुता ।
 देवी मधुमती नाम यथा देवी शची तथा ॥
 सा चीनरुणोपेता मन्मथसीन रूपिणी ।
 मनोरथकरी राज्ञः प्राणेश्योऽपि गरीयसी ॥
 वनान्तररतिः प्राज्ञा सुश्रीणी कामरूपिणी । [30]
 एकरूपत्रयतयरा खेचरा इव रोहिणी ।
 सा तमिह्राकुजादौल कामयामान कामिनी ॥
 स कदाचिन्नश्रेष्ठो भ्रात्रा ज्येष्ठेन भाभन ।
 राव्यान्निरस्तो विश्वस्तः सोऽव्योध्या सपरित्यजन् ॥

स तदात्परीनारः प्रियया सहितो वने । [35]
 रेमे ममेत्य कालज्ञः प्रियया कनलेक्षणा ॥
 भ्रात्रा विनिवृत्त राव्याश्रीनाथ कमलेक्षणा ।
 पद्मानाञ्ज नृपश्रेष्ठ स्वज राज्यकृता सृष्टाम् ॥
 गच्छाव सहितो वीर मधोर्मम पितुर्गृहम् ।
 रम्यं मधुवन नाम कामपुष्पफलद्रुमम् । [40]
 सहितौ वज रत्यातो यथा दिविगता तथा ॥
 पितुर्मं दक्षितस्त्व हि सातुश्च भग पार्थिव ।
 मत्स्वितरात्स्वितरतो भ्रातुश्च ह्यनण्य मे ॥
 रस्यावसाज सहितो राज्यस्थाविव कामगो ।
 विहरिष्याम भद्र ने यथा देवसुतो तथा ॥ [45]

विक्रित (for कथित) N̄1 D1 व्यस्तैत सुमहात्मना (for⁴)
 — After line 23, D2 ins

4** इमं प्रथमं पुरस्कृत्य विक्रुर्गुरुपूर्वजः ।
 कुण्डेन प्रष्ट श्रयणाद् भवतस्तत् समुद्रवम् ॥
 — Before line 34, D2 ins विक्रुर्गुरुवाच — (L 24) K3
 तु श्रीशैश्यान् (for मनोवंशे) K3 (before cor) T1 G1 s
 M1 नन्दन, h3 D2 T2 G1 चक्षुः, M1 १ युगव (for
 समव) — (L 25) T1 सुर्गोष (for हर्ष) K1 s s N2
 V1 s B D (except D2) P2 s G1 s M1 महेंद्र (for
 हर्षव) N̄1 s V2 हृदे सटवविक्रम, T1 हर्षव हृदि विक्रमे
 (for⁵) — (L 26) h. N̄1 s V1 s B D T2-4 G1 s डै,
 T1 G1 M1 s द्या (for स्या) — (L 27) J. s N̄1 V1 s B2
 Dn D1 s 4-6 T2-1 G1 s [हृ]न्द्रस्य (for देवी) D3 महे
 द्रस्य शची यथा (for⁶) — G1 om (hapl) lines 28-31
 — (L 28) h. N2 V1 s B D T2 s G2 सन्ध्यायनिमा मुवि,
 N2 V2 सर्वकामरूपैयुता (for⁷) — h2 om line 30 — (L
 30) N1 प्राज्ञा (for प्राज्ञा) h1 s s N2 V B1 Dn Dn
 (maj) D1 s T2 s दानयेन्द्रादे जना, N2 B1 s D2 D2
 T2 G2 जलजानी रतिरपत्या (for⁸) — (L 31) h. M1 s
 परा, h2 V D1 P1 M3 चरा (for चरा) M1 s (sup
 lin as above) रूपिणी (for रोहिणी) n. N̄2 s V B D
 T2-1 G1 s रौचरा (V2 B D3 'रि) रौहिणी यथा (for⁹)
 — (L 32) T2 G1 s भाविनी (for का) N̄1 कामय-त्य
 भिरानिपत्यम् (for¹⁰) — After line 32, M1-4 ins

5** अतः कुतःकर्तव्यं वचनं चेदमप्रवीर्य ।
 — N̄1 om lines 33-36 M1 s om lines 33 37 — (L
 33) N̄1 (maj as above) राया (for भ्रात्रा) D2 ज्येष्ठेन
 (for ज्ये) D2 भारत, T2 माद (for मावव) — (L
 34) h1 विश्वस्त, G2 सोऽव्योध्या (for विश्वस्त) h2 s D2

T1 G2 M1 सोऽव्योध्या सप (T1 म प) विलम्ब, G2 मह पत्न्या
 परित्यजन् (for¹¹) — (L 35) h1 [क्रा]त, G2 वि (for
 [श्र]ल) — K1 om (hapl) line 36 — (L 36) K2
 T1 राया (T1 काम्ये) समय कालज्ञा (for¹²) T2 s परत्या
 स, G2 M1 श्रिया च (for श्रिया) K2 s D1 s प्रोवाच
 कनलेक्षणा (D1 'वान्), D2 प्रियया प्रीयमानया, D2 T1 s
 G1-2 s श्रिया च काम्येक्षणा (for¹³) — M1 om (hapl) line
 37 — (L 37) h. N1 विक्रान्त, D1 विनिवृत्त, T1 विनिवृत्त,
 G2 s विराट् (for विनि) D2 पति भार्या मुषिभिरा (for¹⁴)
 — (L 38) D2 T2 G1 s वसु (for पृष्टि) Bom
 Poona eds C(ed) वर (for वृष) V2 1 G1 s s M1
 पृष्टि पार्थिवशार्ङ्ग, M1 s नन्वागच्छ नरश्रेष्ठ (for¹⁵) D2
 स्वस्य (for स्वज) h2 V1 G1 s T2 s नया (for हृता)
 — (L 40) T1 M1 नाता, T2 काव्य (for काम) N1
 प्रदम् (for द्रुमम्) — (L 41) h1 रम्यभो (for 'वो)
 T2 देवसुतो (for विविगता) — (L 42) Bom Poona
 eds G(ed) मम च (by transp) — (L 43) h1 s 4 N̄
 V B1 s Dn D1 s T2 s G2 M1 s 4 मत्स्वितरते (T2 G2
 M1 s 'वै) (for 'य-वात) M2 मत्स्वितरते प्रीतिकरते (for¹⁶).
 — (L 41) K2 रमात्म, T1 G2 M1 मा रीपानं (for रसा
 यश्च) Dn तेज (for तय) h1 (sup lin as above) G1
 कामुर्दे (for कामयो) — After line 41, h. N̄2 s V B
 D D1 s G1 s ins

6** तत्र गवा नरश्रेष्ठं समरायि नन्दन ।
 [K1 s V B1 s D2 s जगाम् (for श')]
 — G1 om line 45 — (L 45) h. N2 s V B D T2 s
 G1 s भद्र ते (N2 V1 चो) श्रित्स्वयो (K2 D2 'मो) (for
 ") h2 B1 s D2 D2 देवसुते (for देवसुतो) — For line
 45 T2 G1 s M1 subst.

त्यज चैन महापान भ्रातर तेऽतिमानिनम् ।
 आनयोद्धैपिण नित्य मत्त राज्यमदेन वै ॥
 विगिण गर्हित वास भृत्यवप प्रथयम् ।
 गच्छात्र सहितो वीर पितुर्मे भननान्तिनम् ॥
 तस्य पूर्वनिरुद्धस्य पूजंज भ्रातर प्रणि । [50]
 कामार्तस्य नरेन्द्रस्य पन्थ्यान्तद्रुचे वच ॥
 ततो मधुपुर राजा हर्षश्च स जगाम ह ।
 भार्यया सह वामिन्या वामी पुरुपसत्तम* ॥
 मधुना दानवेन्द्रेण स साम्ना समुदात्त ।
 स्वागत वत्स हर्षश्च प्रीतोऽस्मि तत्र दर्शनात् ॥ [55]
 यदिद् मम राज्य वै सप्तं मधुपन विभो ।

ददामि तत्र रानेन्द्र क्षणेऽस्मिन्प्रतिगृह्णताम् ॥
 वनेऽस्मिन्लक्षणश्चाय मेधुन ते भविष्यति ।
 अभिजनिमहे चैव कर्णधारत्वमेप्यति ॥
 पाल्येद शुभ राष्ट्र समुद्रानूपभूयितम् । [60]
 गोसमृद्ध त्रिया जुष्टमाभीरप्रायमाजुपम् ॥
 अत्र ते वसतस्वात दुर्गं गिरिपुर महत् ।
 भविता पार्थिवानास सुपट्टविषयो महान् ॥
 धनूपविषयश्चैव समुद्रा ते निरामय ।
 आनतं नाम तद्राष्ट्र भविष्यत्यायत महत् ॥ [65]
 तद्भविष्यमह मन्ये कालयोगेन पार्थिव ।
 अध्यास्त्व च यथाकाम पार्थिव वृत्तमुत्तमम् ॥

7** अश्विनाविउ देवाना विडरिप्याव नित्यरा ।
 [M₁ वृत्तानात् (for अश्वि)]

— (L. 46) K₁-1 N₂ २ १ B D T₃-4 G₁ ३ त त्यजान्,
 N₁ त्यज चमं T₁ त्यज वैन, M₁-३ त्यजेन वै, M₂ ह्यना
 वैर् (for त्यज वैन) K₂ त त्यजात्र मङ्गामाग (for^a) K₃ N₂ ३
 V₁ ३ D₁ ३ D₂ D₃ ३ G₁ ३ 4 M₁ 5 स्मि N₁ T₁ वि (for
 स्ति) — (I 47) T₁ (२ २ M₁ स्ववि वि (for भावयोर्))
 — (L. 48) D₁ पार्थिवत् (for^a श्रयम्) N₁ श्रुत्ववत्र मदा
 श्रयम् T₁ G₂ M₁ वत्तप्यनाश्रयम् G₂ वत्सव चाश्रयम् for
 श्रय* — M₁ om l ne 49 — (L. 49) V₁ भ्राता (for वीर)
 — B₁ om line 50 — (L. 50) K₁ ३ 4 N₁ १ D₂ D₁ ३ ३
 8 तस्य सम्पत्तमृत्तस्य (for^a) T₁ G₂ ३ M₁ पूजंज दैविक
 (M₁-३ दयिते) यथा (for^a) — (L. 51) N₂ (marg
 as above) वत्र (for प-दारम्) — (L. 52) N₂ (marg
 V₁ ३ D₁ ३ T₂ G₁ M₂ मधुवनं, V₁ युर्ति (for^a पुर) N₁ स
 हर्षश्च (by transp) — K₂ om lines 53 107 — (L.
 53) K₁ ३ ३ 4 N₂ ३ 4 V B D T₂-4 G₁ ३ 4 युगव (for-सत्तम)
 — (L. 54) D₁ स साम्ना समुदात्त (for^a) — (L. 55)
 D₃ तव (for वत्स) — (L. 56) K₁ ३ 4 4 N₂ ३ 4 V₁ ३ B D
 T₃-4 G₁ ३ 4 पूतन् (for हृद्) M₁ दत्त (for सर्व) K₁ ३ N₁
 V B D T₂ ३ 4 G₁ ३ ३ विना (for विभो) K₂ T₁ सर्वं मधुपुर
 विना (for^a) — (L. 57) K₁ ३ 4 4 N₂ ३ 4 V₂ ३ B D₂ D₃
 D₁ ३ ३ 4 T₂-4 G₁ ३ 4 वामश्च N₁ हर्षश्च (for क्षणेऽस्मिन्)
 G₂ परि, M₂ मम (for प्रति) V₁ D₁ वासश्च परिगृह्यताम्
 (for^a) — (L. 58) B₁ ३ D₁ [एव] T₂ [आर्षे] (for
 [आर्षे]) T₁ G₂ ३ 4 M₁ ३ 4 वनस्मिन्नाजुपमाद् (for^a) K₁
 ३ 4 4 V V B D T₂ ३ 4 G₁ ३ 4 M₁ ३ 4 सहायत् (for मेधुर्))
 — After line 5२ T₁ G₂ ३ 4 M₁ 125

8** लक्षणश्राप्य रानन्वीयवान्त्ववत्तर ।

[G₂ M₁ राना (for राजन्)]

— (L. 59) D₂ अग्रहे (for लि) M₁ ३ ते वै (for चैव)
 T₁ G₂ ३ ३ अतिप्रदणे चैव (for^a) — (L. 60) D₃ पाल
 यस्व D₂ T₂ G₁ नीय, T₂ वैतन् (for^a वेद्) V₂ T₁ G₂
 राय (for राष्ट्र) N₁ पाल्यित्वा तु तद्राज्य (for^a) V₃ T₁
 G₂ ३ M₁ भूयणम् (for भूयिष्य) D₃ समुद्रात्तविभूयितम्
 T₂ G₁ द्रवमभूयिष्यम् (for^a) — (L. 61) K₂ तया
 (for त्रिया) T₁ G₂ ३ M₁ आनीरप्रायसुत्तमम् M₁ ३ नीर
 त्रियममाजुपम् (for^a) — (L. 62) K₂ गिरिसने V₃ वने;
 D₂ भव D₁ T₁ ३ 4 G₂ ३ M₁ वर (for पुर) K₂ D₃
 (marg as above) दुर्गं गिरिसमुत्तम (D₂ नीरत) (for
^a) — (L. 63) T₁ G₂ M₁ सुराष्ट्रविषयोपग (G₂ M₁ म)
 G₂ सर्वराष्ट्रविषय (for^a) — (L. 64) T₁ G₁ [अर्षि] (for
 [एव]) K₁ समुद्रा तो T₂ G₁ ३ सु समुद्रो (for समुद्राने)
 D₃ अतिप्यल (for निरामय) — (L. 65) T₁ G₂ ३ M₁
 [आर्षे] (for [आर्षे]) — (L. 66) T₁ G₂ ३ M₁ ३ अतिप्यद्
 (for स्वम्) — (L. 67) N₁ T₁ अध्यास्व च V₃ G₂ स्वता
 (for स्वम्) M₁ ३ यथाकाल (for म) K₁ ३ 4 4 N₂ ३
 V₁ ३ B D T₂ ३ 4 G₁ अध्यास्वता यथाकाल (for^a) K₂ वत्तम्
 (for वृत्तम्) T₁ ३ G₂ M₁ अत्रिण (for उत्तमम्) N₁ G₁
 पार्थिवी युत्तमाश्रित (for^a) — After l ne 67* K₁ ३ 4
 N₂ ३ 4 V B D T G M₁ G(ed) 125

9** यावानमसि वगास्त समस्यधि च याद्वत् ।
 अत्र वगो च वगास्त सोमस्य भविता किल ॥

[(I 1) D₂ वगामिन् (for यावान्) K₁ D₂ ३ वगो; V₃
 B₂ वदवम् (for वदस्) K₂ वगति एव वदत् D₁ वगामिनि
 चो ते, T₁ वगामिनि वगो (for^a) B₁ नरिष्विति (for
 नरो) T₂ G₂ वान् (for^a वद्) N₂ V₃ B₁ D₃ भावप्यति
 च वान् (for^a) — (L. 2) K₁ ३ मनुजो K₂ N₂ (marg)

एष ने विपयस्ताव नयेन विपयोपमः ।
 दस्त्रा यास्यामि तपसे सागर दानमालयम् ॥
 लण्णेन समायुक्तस्त्वमिमं विपयोत्तमम् । [70]
 पालयत्वामिच्छं तान स्वस्य वशस्य वृद्धये ॥
 वाढमित्येन हर्षश्च प्रतिजग्राह तत्पुरम् ।
 स च दैत्यस्तपोनास जगाम वरुणालयम् ॥
 हर्षश्च महातेजा दुर्गं निरिपुरोत्तमम् ।
 निवेद्यामास पुर वासार्थममरोपमः ॥ [75]
 सत्यनाम च तद्राष्ट्रं सुराष्ट्रं गोधनायुतम् ।
 अचिरेणैव कालेन सम्पृद्धया प्रतिपूर्ते ॥

अनुपविषयं चैन वेलायनविभूषितम् ।
 निविष्ट क्षेत्रसन्त्याह्वयं प्राकाररामसकुलम् ॥
 शशास स नृप रफीत तद्राष्ट्रं राष्ट्रवर्धनम् । [80]
 राजधर्मोणं यशसा प्रजाना नन्दिवर्धनः ॥
 तस्य सम्यक्प्रचारेण हर्षश्चम्य महात्मानम् ।
 समवर्धनं तद्राज्यं राष्ट्रं सर्वगुणान्वितम् ॥
 स हि राज्यस्थितो राज्ये राजवृत्तेन शोभितः ।
 प्राप्तं कुलोचितां लक्ष्मीं वृत्तेन च नयेन च ॥ [85]
 तस्यैव सुप्रवृत्तस्य पुत्रकामस्य भार्यया ।
 मधुमत्या सुतो जज्ञे गदुनामं महायशः ॥

Dn D1 : प्रवृत्तः, N2 अनुवृत्तः, V D2 M1 अनुवृत्ते, Ds
 जन वग, T : G1 : 5 तत्र वृत्ते (for जन वृत्ते) G1 वृत्त (for
 वृत्तः)]

— (L 68) T2 निषेधः, G2 पृथ मे (for एष मे) K1 s : 4
 N2 s : V1 : 2 D T2 G1 विभक्तम् B2 भविता (for विषयः)
 N1 पृथ मे विभक्त्यात्, V2 पृथ मे विहितकालात् (for ") K1
 D2 s तमेव विपयोत्तमम्, K2 s : N2 V2 B Dn Ds D1 : 5
 T2 : G1 : M2 तमेव विपयोत्तमम्, G1 तमेव विपयोत्तमम् (for
 ") — N1 om (hapl) lines 69 70 — (L 69) V2 T1 M2
 [मो]क्ष क्षेत्र, M1 s [मो]क्ष क्षिप्रं (for तपसे) K1 s V2 मकर
 लयम्, K2 N2 Dn D1 s : 6 T1 s G1 स लयम्, N2 V1 s
 B Ds D2 s T2 s वरुणः (for दानयोः) — T1 om (hapl)
 lines 70 73 — (I 70) K1 s लमेव, D2 तदेव D2 तमिम
 (for तमिम) — (L 71) D1 पालयित्वा, D2 वदतु (for
 "वदतु) M1 s कृत् (for [मो]चित्वा) N2 वृत्तये (for वृद्धये)
 K1 s V2 D2 s स्ववशः (D2 राष्ट्रं) नृप विवृद्धये, D2 स्वयं स्वस्य
 विवृद्धये (for ") — (L 72) T1 G2 M2 गुण, G2 वच (for पुरम्)
 — (L 73) K1 s T1 G2 s M2 स्वमायाम्, M1 s ततो वास
 (for तपोनास) — (L 74) G2 s M1 महाराजो, G2 राज (for
 "ना) N1 M2 वरोत्तमम् (for पुरे) K1 s : N2 s : V B D
 T G1 s M1 द्वित्वे (N2 V2 दुर्ग, T2 द्विवृत्तं) निरिवरोत्तमे (T1
 M2 "मम्" (for ") — (L 75) G2 नि (for नि) K1 पुरी
 (for पुर) G2 स्वरासम् (for वासार्थम्) V1 वासार्थममरो
 यण (for ") — After line 75, T1 G2 s : M2 G(ed)
 read line 104 repeating it in its proper place, while
 M1 s read the same after line 75 — (L 76) G2 s M1
 [मो]य (for च) K1 s : 4 N2 s : V B D T2 : 4 सानर्त
 नाम वद्राष्ट्र (D2 s "य) T1 तस्य नादा च तद्राष्ट्रं (for ")
 N2 (marg as above) धन च, V2 सुराणां (for ")
 D2 T1 G2 s M2 सुराष्ट्रं गोधनायुतम् (T1 G2 s M2 "कुल"म्
 (for ") — (I 77) K1 s : 4 N2 s : V B Dn Ds D1 s : 6

G2 s तद्राष्ट्रं (K1 "क्षि) प्रयच्छत, N1 स प्रविष्टो च, D2
 T1 G1 सुराष्ट्रं प्रयच्छत, T2 G2 s M2 ससृष्ट परिपूर्ते, T2
 "स पुरमायमी T1 मसृष्ट प्रत्युद्धिभो (for ") — (L 78) N2
 (marg as above) आनर्त (for अनुप) K1 s : 4 B2 D2 D1
 s : 5 T1 s G1 विषये, D2 T1 G2 : M1 नृप (for "च) M1 s
 आनुपविषयक्षेत्र (for ") D2 T1 G2 s : M1 s विवृत्त (for
 "तम्") — (L 79) K1 " : 4 D2 विचिष्ट, T2 विवृत्त, G1
 निविष्ट (for निविष्ट) D2 T1 G2 s M1 s निविष्ट क्षेत्रसन्त्याह्वय
 (for ") (I 80) K1 स-सकुल (for "लम्) D2 T1 G2 s M1 s
 प्रकाशमानसकुल (for ") — (I 81) K1 प्रशशास, N2
 V1 T2 s स शशास (by trausp) D2 T1 s G1 s : 5 M
 शशास नृपति स्फीत (for ") N2 V2 राष्ट्र च, V2 तद्राज्य
 (for तद्राष्ट्र) — N1 D2 T1 G1 s om (hapl) line 81
 — (I 81) K1 s राजा (for राज) T1 G2 s : 5 M2 राजा
 यशसो लक्ष्मीयान् (for ") — (L 82) V2 D2 T1 प्रकण्ठ
 (for प्रवा) — (I 83) T2 राष्ट्र (for राज्य) K1 s : 4
 N2 s : V1 s : B D T2 : 1 G2 s शब्दार्थो D2 s "तं) तत्तं K1
 V1 s D2 s "दा, N2 "वा) शोभ्य N1 सवर्धनं तमसोत्थं, V2
 स्ववर्धनं तमसोत्थं (for ") I1 G2 राज्य (for राष्ट्र) G2 s
 M2 युगोत्तर (M2 "मम्" (for युगान्तरम्) K1 s : 4 N2 V
 B D T2 : 1 G2 s राष्ट्र राष्ट्रं N2 V2 स्वर्गं सुगुणैर्दुर्गम् (for ")
 — (L 82) V1 कालोचिता (for कु) K1 s राष्ट्रतेन (for
 वृत्तेन) V2 नि (for च) T1 नयेन च स धर्मोत्तम (for ")
 — (L 86) N2 T1 G2 s M2 समवृत्तस्य, D2 समं, T2
 वाप्यं, T1 सुप्रम (for सुप्रवृत्त) M1 s तस्य चैन सुप्रवृत्तस्य,
 hom Poona eds G(ed) तस्यैव च सु (for ") K1 s : 4
 N2 s : V B Dn Ds D1 : 4 : 5 T1 G1 s : 5 M2 धीमत्, M2 s
 वीर्यवान् (for मायया) D2 s T2 s प्राणं T2 s प्राप्तं नानस्य
 धीमत् (for ") — (L 98) G2 M2 महाराजो (for "ना)
 — After line 89, (K1 T2 Bom Poona eds G(ed)

सोऽनर्थं महतीनां यदुदुभिन्निरनः ।
 राजलक्षणसपत्रं सपत्नैर्दुरतित्रयम् ॥
 स षट् षट् तस्यासीत्पुत्रं परमशोभनः । [90]
 उज्जितः पृथिवीभर्ता ह्यर्थशस्य महात्मनः ॥
 दशवर्षसहस्राणि स कृत्वा राज्यमव्ययम् ।
 जगाम त्रिदिव राजा धर्मेणात्ममितो भुवि ॥
 ततो यदुरदीनात्मा प्रजाभिश्चाभ्यपिच्यत ।
 पितर्युंरते श्रीमान्प्रमेणाकं इषोदितः ॥ [90]
 शशास चेमा यमुघा शान्तसामन्ततत्पराम् ।
 यदुरिन्द्रप्रतीकाशो नृपो येन स्म यादवा ॥
 स पदाचिन्नृपश्चने जलनीडा महोदधौ ।
 दारैः सह महोदारैः सप्तर इय चन्द्रमा ॥

स तत्र महसा क्षिप्तमिनीपुंः सागराम्भसि । [100]
 धूमरणेन नृपति सर्परानेन वीर्यात् ॥
 सोऽपकृष्यत वेगेन जले सर्पपुर महत् ।
 मणिमन्मभगृहद्वार मुचादामविभूषितम् ॥
 वीणं शङ्खकुले शुभ्रे रत्नराशिर्विभूषितम् ।
 प्रमालाङ्कुरपादधै पादपेशशोभितम् ॥ [105]
 पूर्णं पत्रगनारीभि समुद्रोदरचरिभि ।
 ध्वजेन मध्ये भास्वन्त स्वस्तिनेन नुमर्चसा ॥
 स तद्दर्श राजेन्द्रो मजिन सागराम्भसि ।
 पन्नगेन्द्रपुर तोये जगत्यामिन निर्निन्तम् ॥
 स्वस्मश्रैव पुंरै तत्र प्रविवेश नृपो यदुः । [110]
 अगार तोयदानार पूर्णं सर्पनभूषणे ॥

10** यदुनीनामभयपुत्रो राजलक्षणसपुत्र ।
 [Bom. Poona eds G(ed) पूतिन (for सेतुत)]
 T1 Bom Poona eds G(ed)cont K1 N2 s V B Ds
 D2-s 6 ins after line 89

11** यथास्य पूर्वको राजा पर स मुहामयसा ।
 [B1 D2 s पूर्वजो (for को) N2 s महात्मा स (V s) ,
 V3 पूर्वतरः (for पर स स)]

— (L 90) T2 s षट् रा-ये तस्यासीत् G2 s M1 षट् एव तु
 तस्यासीत् (for *) N1 तेजराज, D2 धार्मिक (for शोभन)
 — V3 om line 91 — (L 91) D2 नवित (for उज्जित)
 M2 (s) of line as above ह्यर्थस महात्मा (for *)
 — (L 93) D2 [म]निमो (for [म]निमो) D2 T2 G1 s
 s M विद्यु (for युधि) K2 धर्मेणापालय ता सुवम् T2
 धर्मेण स महापुनि (for *) — (L 94) V2 प्रजाभिरच
 निवेदिन्, G2 स्तु व्यवर्षत (for s) — (L 95) T2
 G2 s तमिन् (for धीमात्) T2 [उ]यत् (for [उ]दित)
 N2 V3 शरदिय इव सज्जत् (for *) — (L 96) N2 V3
 प्रशान्ति (for दास्य) D2 [ए]जो (for [ए]जा) K1 s s
 N2 s V B D T2 s G1 s s प्रशातमयवत्पराम् (for *)
 — (I 97) K1 D2 इन्दु (for इन्द्र) N1 प्रकाशो वै (for
 प्रतीकाशो) — (L 98) D2 नृपश्च (for 'चक्रे) N2 V B
 कदाचिन्नृपश्चक्रे (for *) — (L 99) K1 s N2 s V B
 D2 D1 s s T2 s G2 s गुणोदरं, G2 s M1 महोदार, M2
 महाराज (for महोदरं) D2 दारै परिदृष्टो रेजे T2 दारो
 सदा गुणोदारं (for *) G2 s सदार (for सप्तर) — (L
 100) M2 महसा (for सहसा) D2 G2 क्षिप्रं (for क्षिप्रस)
 — (L 101) K2 B2 D2 D2 T2-s G धूम्रं (D2 'व' र्जित

(for धूमरणेन) T1 स नृप (for नृपति) G2 s नाम (for
 सर्प) — (L 102) N1 M1 s अनिष्टयत् N2 V1 B2 D2
 D T2 s G1 s श्वां, D1 श्वत् T1 G2 अनिष्टयति, T2 श्वत्
 पंन, G2 अनिष्टय च, M2 अनिष्टयति (for 'पकृष्यत) D2
 सोपानवृत्तमार्गेण (for *) G2 s M1 चले स्वपुरामानयत् (for
 *) — D2 s T2 G1 s om (hapl) line 104 B2 reads line
 104 after line 106 — (L 104) K2 नले (for कुले) G2
 M2 (both first time) समाकीर्णं शङ्खकुले (M2 ले) (for *)
 N2 हेमराशि, V3 नामात्त्व T2 (both times) G2 (second
 time) M1 s रत्नराज (for 'राशि) — V3 om (hapl)
 line 105 — (L 105) V2 रत्नाश्रै, M1 s पगदरै (for
 'पत्रादरै) N2 M1 इय (for उप) — (L 106) N1 G2 कार्य
 (for पूर्ण) K1 s s N2 s V B D2-s T2 s G1 s कीर्ण पत्र
 गनार्यै V3 D2 s T2 G2 s मौषे Dn D2 T2 कीर्ण पत्रा
 पर्यौ (D2 'जायौ) वै (for *) K2 s N1 V Dn यामिभि (for
 'चारिभि) D2 T2 G1 s M2 सयुज्जतर (T2 C1 द्रोरा) चारिभि
 (for *) — (I 107) K1 s s N2 N1 s स्वगन (for चञ्चल
 D2 s s T2 भास्वन्त (for 'वत्) K1 D1 T1 G2 s [इ]न्द्र,
 T2 s यु (for [इ]न्दु) — (I 108) K2 N2 V B D T2-s
 G1 s विमले, (s मजिन M1 s मज्जयै (for मजित)
 — (I 109) V3 भूयो (for तोये) — (L 110) T2 स्वदर
 T2 स्वसा (for स्वम्पर) K1 s N2 Dn1 D2 s पुरं तत्र, V3
 D1 s T1 G1 s पुर तनु M2 s पुरे स तु (for पुरे तत्र)
 N2 T2 स्वस्मश्रैव पुर तत्र, V1 स्वस्मन्तु पुरं चव (for
 'व) K2 N1 B2 D2 G2 M1 प्रविश्यत (for प्रविषत)
 K2 प्रविशस्त पुरं यदु T1 प्रविश्यत यदुत्तु (for *)
 — (L 111) K1 s s V2 s Dn1 D2 s T2 s G2 s M1 अगार्यै
 (for र) N2 V3 M2 कीर्ण (for पूर्ण) M2 जयै (for

तस्य दत्त मणिमयं जलजं परमासनम् ।
 स्वार्क्षीणं पद्मगर्भैश्च पद्मसूत्रोत्तरच्छदम् ॥
 समासीन वृष तत्र परमे पद्मगासने ।
 द्विजित्पतिरुच्यते धूमवर्णोऽभ्यभापत ॥ [115]
 पिता ते स्वर्गनि प्राप्तः कृत्वा दशमिभं महत् ।
 भवन्तं तेजसा युक्तमुत्पाद्य नमुधाधिपम् ।
 यादयो नाम वशोऽय यथा ते पुत्रमक्षितः ।
 पित्रा ते तात लोकेऽस्मिन्स्थापितः पार्थिवकरः ॥
 वशे चास्मिन्स्व विमो देवानां तनयाव्ययाः । [120]
 ऋषीणामुराणां च उदात्स्यन्ते च्योनिजाः ॥
 तन्ममोह सुताः पञ्च कुमार्यो वृत्तसभताः ।

उत्पन्ना यौवनाश्वस्य भगिन्यो नृपसत्तम ॥
 प्रतीच्छेताः स्वधर्मेण प्राजापर्येन कर्मणा ।
 वर च ते प्रदायामि वराहैस्त्व मतो मम ॥ [125]
 स तस्मै धूमवर्णो वै कन्याः कन्याव्रते स्थिताः ।
 जलपूर्णेन योगेन ददाविन्दुसमाय वै ॥
 वर चास्मै ददौ प्रीतः स वै पद्मगुणुरा ।
 श्रावयत्कन्यका सर्वा यथाक्रममदीनवन् ॥
 एतासु ते सुताः पञ्च सुतासु मम मानद । [130]
 उत्पत्स्यन्ते पितृस्तेजो मातुर्धैव समाश्रिताः ॥
 अस्मत्समयवद्वाह्य सलिलाम्बुनदरेचराः ।
 तव वशे भविष्यन्ति पार्थिवाः कामरूपिणः ॥

गणे — (L 112) Ds कावने (for जलज) Ks जल
 पञ्चरमासनम्, Vs परम जलप्राप्तम् (for^s) — (L 113)
 Ns आर्क्षीणं, Ns Ds आस्तमि (for स्वर्ग) Vs पद्मे (for
 पद्म) Ks Ds पद्मगर्भ, Ns Vs सुत्रो (for सूत्रो)
 Ks Ds सुकाङ्गोत्तराया, Ns Ts Gs Ms पद्मग्रा
 सनेत्या, Vt पद्म तनयाव्ययम् (for^s) — (L 114)
 K Ns s Vt s Ds Ds Ds s (sup. line) s-o Ts s s Gs-s
 Ms तमासीन (Ks सत्र) (for समासीन) — (L 115) Ns
 श्रापयत, Ts स्ववर्तेत (for अभ्यभापत) — (L 116) Ts
 Gs वामम् (for वशम्) Ts Gs s कृत्वा वर/ Gs वास विर
 जयम् (for^s) — (L 117) Ts Gs s Ms-s भूतम् (for
 युक्तम्) Gs s Ms राज्ये कृत्वाधिप नृपम् (for^s) — (L
 118) Ds वो, Ms s वै (for स्म) Ks Bt Ds Ts s Gs
 यादवानामथ वदस्व (for^a) Ks वरम् (for यथा) Ks s s
 Ns s V Bt s Ds Ds-s T Gs s s त्वप्राप्ता (Ts मा) यद्
 पुत्र, Bs Ds व (Ds त्व) प्राप्ता तद्गुणाधिप, Ds वरम् ते पुत्र
 ईदश, Ds नास्यते पुत्रस्युत्, Gs s M तव नाम्ना भविष्यति
 (for^s) — (L 119) K Ns s V B D Ts s विना ते मद्
 स्थापय, Gs s पिता ते (Gs ता त) देवलोकेऽस्मिन् (for^a)
 Ks भ्यावित पार्थिवोत्तम (for^s) — (L 120) Ms देवता
 (for देवाना) Ks Vs Bt (sang) s Ds देवदायसभता,
 Ts Ms — (sup. line) s देवाना तनयोभ्याम्, Gs s Ms ना
 तनयाश्च ते, Ms ना तनयाश्च या (for^s) — (L 121)
 तनयाश्च ते, Ns Ts Ms उत्पत्स्यन्ति (for
 Ds अनुप्राणा (for उरगाया) Ns Ts Ms उत्पत्स्यन्ति (for
 न्ते) Ks Ds सुतासभता (for च्योनिजा) — (L 122)
 Ks, Ns s V Ds Ds-s Gs s तन्ममेता, Ks B Ds Ds
 एता मम (for तन्ममेत) Ks तन्ममेता सुता मम (for^a)
 Ms स्व (for वृत्) Ks तनया, Ks Ts s भयुता Ds Ts
 Gs संनिजा (for ममता) — Ts reads lines 123 129 (in
 cluding 12^{aa}) twice — (L 123) Gs युवनाश्वस्य (for यौ-

Ks Ns s Vs B D (except D) Ts (for time) s Gs s Ms
 (sup. line) भगिन्या (for न्दो) — (L 1.4) Ks प्रत्येन,
 Vs च धर्मेण (for स्वध) — (L 125) Gs ते च (by
 transp), Ms वैव Ns वर वृष्टि, Ms वराहैस्व (for स्त्र)
 Ds Ts Gs यतो मम, Ts Gs Pouna ed सतो मम, Ms s च
 मे मत् (for मतो मम) — After line 125 K Ns s V
 B D Ts s (both times) s Gs s Ms ius
 12^{aa} नाम्नाश्च कौटुराश्च भोगान्धयनयाश्च ।
 दासार्हा वृण्व्यश्वेति क्वाति यास्यन्ति सत ते ॥
 [(L 1) Ks सैन्य, Ns Vs भोग्य, Vs Ds भोग्य,
 Ds वरम् (for भोग्य) Ts s कुटुराश्च (for कौ) Ns Vs
 Bs s Ds Ts s (both times) Gs Ms भोग्याणां यनयाश्च,
 Ds तनोजा-वत् (for^s) — (L 2) Vs [च]ति, Bs Ts Gs
 [एज, Ds [ए]ते (for [च]ति) Ns सत्तमि (for सत ते)]
 — (L 126) Ms s तस्व (for तस्य) Ms स तस्य पूर
 वर्णस्य (for^a) Ms-s कन्यावृणु सुस्थिता (for^s)
 — (L 127) Ds Ts Gs Ms s शुभ, Ts Ms शुभे, Ts s
 चारम् (for जल) Vs s पात्रेण (for योगेन) Vs Ds इन्दु-
 चारम् (for इन्द्र) Ms-s ददाविन्दुसमय द्वि (for^s) — (L
 128) Ks ददौ प्रीत, Ns पद तत्र, Ts वर तत्र, Ts (second
 time) ददौ स्तनि, Gs s Ms ददौ तत्र, Ms शुभ सत्र
 (for ददौ प्रीत) Ds ददौ चास्मै वर प्रीत, Ms s वर तस्य
 शुभ तत्र (for^a) Ns Ms s ददौ, Ts (second time) s
 सर्वं, Gs पर (for स वै) — Ns om line 130 — (L 130)
 सर्वं, Gs पर (for स वै) — Ns om line 130 — (L 130)
 सुता तदवित्ता मम, Ts कुमार्यो वृत्तयुता (for^s) — (L
 131) Ks उत्पत्स्यन्ति (for न्ते) Ks Ns Ts Gs s Ms मातु
 उत्प (for श्रैव) Ks समनिजा, Ds ममा नृप (for ममा
 धिता) Ms-s मातुस्त्वय च सभिता (for^s) — Ts Gs s

क्षिप्रमात्रमुच्यतेः किं कुर्मस्व शासनात् ॥
 स नानुपतिशार्दूल, शार्दूलानि तेजिवान् ।
 प्राह श्रीला परमया सुतरीर्षे कुरुहल ॥
 विन्ध्यक्षेत्रान्तावभितो द्वे पुरीं पर्वताश्रये ।
 निवेशयत्यय तावन्मुकुन्दः सुतो मम ॥ [155]
 सहाय्य चोपरि पुरीं दक्षिणां दिशमाश्रितः ।
 पद्मार्णोऽपि मे पुत्रो निवेशयतु माचिरम् ॥
 तस्यैव परत, कान्ते देजे चम्पकभूपिते ।
 सारसो मे पुर तत्र निवेशयतु पुत्रकः ॥
 हरितोऽय मदावाहः सागरे हरितोदके । [160]
 द्वीप पन्नगराजस्य सुतो मे पालयिष्यति ॥
 माधवोऽय मम सुतो ज्येष्ठ, श्रेष्ठश्च धर्मवित् ।

वीरराज्येन सयुक्तः स्वपुर पालयिष्यति ॥
 ते नृपप्रक्रिया प्राप्ता अभिपिक्ता सचामराः ।
 पित्रानुशिष्टाश्चत्वारो लोरुपालोपमा नृपाः ॥ [165]
 स्व स्वं निवेशन सर्वं भेजिरे नृपसत्तमाः ।
 पुरस्थानानि पुण्यानि मुगयन्तो यथाक्रमम् ॥
 मुचुकुन्दसु राजर्षिर्विन्ध्यमध्ये ज्यरोचत ।
 स्वस्थान नर्मदातीरे दारुणोपरसन्दे ॥
 म तु तं शोधयामास विदिके विचचार ह । [170]
 सेतु चैव सम चक्रे परिव्राज्यामितोदकाः ॥
 स्वापयामास भाणुषु देववायवतनानि च ।
 रथ्या वीर्यो नृणा मार्गांश्चलराणि गृह्णाणि च ॥
 स ता पुरीं धनवतीं पुरूहवपुरीप्रभाम् ।

G₂ २ आहृतम् (for 'सुम्) — N₁ om line 152 — (L 152) D₂ L₁ M₁ शार्दूलात्, D₂ om (for 'शार्दूल) K₁ N₂ २ V B Dn Ds Di 1-6 T₂-4 G₁ २ M₂ वेजिवान् (for 'तेजि') D₂ २ शार्दूलसमवेतितान् (for '२') — (L 153) M₁ २ च परया (for 'परमया) K₁ N₂ V₁ २ B D T G₁ २ २ श्रीला परमया माह (for '२') N₁ T₂ सुतान्वायं, G₂ M₁ २ सुतवीर्यं (for 'वे') K₁ N₂ २ V B D T₂ २ G₁ २ सुतान्वायं दुः (K₁ य कु, T₂ र कु ज्वलयात्, G₂ M₁ २ सुतरीर्षेकुतुहली (for '२') — (L 154) M₁ २ विन्ध्यक्षेत्रान्तावभितो (for '२') D₂ पुरीं द्वे (by transp) — (L 155) K₁ N₂ २ V B D T₂ २ G₁ २ चलेन, N₂ G₂ M₁ २ [अ]य दावो (for [अ]य दावन्) D₂ सुतोमम, M₁ २ ममामज (for सुता मम) — (L 156) K₁ २ Dn D₁ २ महाय चोपरिष्टात्, N₂ २ महायष्टे पुर रम्य, T₁ G₁ २ २ M₁ सत्यो (M₁ २ सद्यो) परि पुर रम्य, T₂ २ G₁ २ स सद्यस्तोपरि पुरीं (for '२') N₂ V₁ २ D₁ २ २ T₂ २ G₁ २ आश्रित्यात्, D₂ आश्रित्यात् (for आश्रित) T₁ G₁ २ M₁ २ पश्चिमा दिशमाश्रित्य (for '२') — (L 157) T₁ G₂ M₁ पद्मवाह (for 'वर्णो') G₂ पद्मवातपि पुत्रो मे (for '२') — (L 158) K₁-1 N₂ V B Dn Ds Di-6 T₂ २ G₁ २ तत्र (for तस्य) M₁ २ शुक, M₁ [अ]परत (for परत) T₁ G₂ प्रान्ते (for कान्ते) D₁ T₂ तस्यैव पुरत (T₂ च नत्) कान्ते, G₂ तस्यैव परत प्रान्ते (for '२') — (L 159) K₁ २ N₂ २ V B D₁ २ Dn Ds D₁ २ २ T₂-4 G₁ २ वृष्य (for तत्र) K₁ २ सागरे (K₁ माधवो) मे पुर रम्य B₁ स र्ध सोमे पुर रम्य, T₁ सौर्योमपुरं तत्र (for '२') M₁ सुमम (for सुमम्) — (L 160) K₁ B₁ २ Ds D₁ २ सागरे सत्त्वोदरे २ T₂ र्द हरितोदरे (for '२') — (L 162) K₁ वै, K₂ २ N₂ २ V B Dn Ds D₂ २ २ T₂-4 G₁ २

ऽपि, K₂ Dn D₁ G₁ २ मे (for र्ध) K₁ N₂ २ V B D T₂-4 G₁ २ २ महागह्वर (for मम सुतो) T₁ G₂ M₁ वीर्यवात् (for धर्मवित्) K₁ ज्येष्ठ प्रेष्ठश्च कर्मवित्, D₂ ज्येष्ठ स्वर्णधर्मवित्, G₂ २ ज्येष्ठ प्रेष्ठ (G₂ पुत्र) अ वीर्यवात्, M₂ २ ज्येष्ठ प्रेष्ठ प्रताप वात् (for '२') — (L 164) M₁ २ विद्यात्वर (for क्रिया वात्) K₁ N₂ २ V B Dn Ds D₁ २ T₂-4 G₁ २ २ सौं नृप श्रिय प्राप्ता, D₂ ते च सौं श्रिय प्राप्ता (for '२') T₁ G₂ M₁ महौत्सः (for सचामरा) G₂ M₁ २ स्वभित्ति महात्सः (for '२') — (L 165) N₁ निरिष्टार, T₁ [अ]नुयुक्त्यत् (for '२') — N₁ om line 166 — (L 166) (for 'विष्टार) — N₁ om line 166 — (L 167) K₁ N₂ २ V B D T₂ २ M₁ २ ते र्धं (for सौं) — (L 167) K₁ N₂ २ V B D T₂ २ G₁ २ २ इत्यानि, N₁ स्यानि (for पुण्यानि) २ २ पालयन्तो (for सुम्) — After line 168 N₁ reads line 164 — (L 169) D₁ सङ्घे (for सङ्घे) T₁ G₂ २ M₁ २ दारुणोपरसन्दे (for '२') — (L 170) K₁ सतन, V₁ स हुत, T₂ स च त (for स तु स) B₁ शोधयामास (for 'शोध') N₁ V₁ २ पन्नं (२ २ सतत) तोषयामास, T₁ G₂ २ २ M₁ स वृक्षाश्रया G₂ २ 'शुभे' देवता, M₁ २ स वृक्षाश्रयोद्यत् न्यात् (for '२') K₁ N₂ २ V B D T₂-4 G₁ २ २ त्रिभिः N₂ 'शु', २ 'शु' ल् च चकार ह (for '२') — (L 171) T₁ G₂ २ २ M₁ प्रारोर्धेन सचन्दे (for '२') K₂ सरक्षारणामितोदकम् (for '२') — (L 172) G₂ माणं (for माणम्) K₁ २ N₂ २ V B Dn Ds D₁ २ २ T₂-4 G₁ २ २ वनात् M₁ २ त्रिजालि (for गृह्णाणि) D₂ सुन्दरानि वनात् च (for '२') — (L 174) G₂ २ M₁ नपयति (for चनरणी) M₁ २ स तां चकार महतीं (for '२') N₂ (marz) पुनरित्य, G₂ २ M₁ पुरप्रभाम्, M₁ २ पुरीप्रभाम् (for पुरीप्रभाम्) — After line 174, K₁ २ N₂ V B Dn Ds D₁ २ Cal e 1 103

क्षिप्रमाहृतमिच्छामः किं कुर्मस्त्व शासनात् ॥
 स साधूपतिशार्दूलः शार्दूलानि तेजितान् ।
 प्राह श्रीला परमया सुतर्वायै कुन्तूलः ॥
 विन्ध्यर्क्षन्तावभितो द्वे पुष्यौ पर्वताश्रये ।
 निवेशयत्ययं तावन्मुचुमुन्दः सुतो मम ॥ [155]
 सहास्य चोपरि पुरी दक्षिणां दिशमाश्रितः ।
 पद्मपर्णोऽपि मे पुत्रो निवेशयतु माश्रितम् ॥
 तस्यैव परतः कान्ते देजो चम्पकभूपिते ।
 सारसो मे पुरं तत्र निवेशयतु पुत्रकः ॥
 हरितोऽथ महाबाहुः सागरे हरितोदके । [160]
 द्वीपं पन्नगराजस्य सुतो मे पालयिष्यति ॥
 माधवोऽथ मम सुतो ज्येष्ठः श्रेष्ठश्च धर्मवित् ।

वैवराज्येन संयुक्तः स्वपुरं पालयिष्यति ॥
 ते नृपप्रक्रियां प्राप्ता अभिभिन्नाः सचामराः ।
 मित्रानुशिष्टाश्चत्वारो लोकपालोपमा नृपाः ॥ [165]
 स्वं स्वं निवेशनं सर्वं भेजिरे नृपसत्तमाः ।
 पुरस्थानानि पुण्यानि मृगयन्तो यथाक्रमम् ॥
 मुचुकुन्दसु राजर्षिर्विन्ध्यमध्ये व्यरोचत ।
 स्वस्थानं नर्मदातीरे दारुण्योपलसकटे ॥
 स तु तं शोधयामास विदिक्ते विचचार ह । [170]
 सेतुं चैव समं चक्रे परिमाश्रामितोदकाः ॥
 श्वायामास भांगुषु देवतायजनानि च ।
 रथ्या वीथ्यो नृणां मार्गाश्चत्वारणि गृह्णति च ॥
 स तां पुरीं धनवतीं पुरहृतपुरीप्रभाम् ।

Gs = शार्दूलम् (for 'सुम्' — N1 om line 152 — (L 152) Ds Ds Ms शार्दूलम्, Ds om (for 'शार्दूल' K N1 = V B Dn Ds D1 = Ts → G1 = Ms वेगितान् (for 'वेगि') Ds = शार्दूलसमवेगितान् (for 's' — (L 153) M1-s च परया (for परमया) K N1 V1 = B D T G1 = s श्रीला परमया प्राह (for 'a') N1 T1 सुतार्वायै, Gs M1-s सुतर्वायै (for 'वै') K N1 = V B D T1 → G1 = सुतार्वायै कु (K1 'यं कु', Ts 'र कु' बहुलात्, Gs Ms सुतर्वायैकुन्दो (for 'b' — (L 154) M1-s विन्ध्यर्क्षन्तावभितो (for 'a') Ds पुष्यौ द्वे (by transp) — (L 155) K N1 = V B D T1 = G1 = यत्नेन, N1 Gs M1 = [अ]थ नात्, Ms [अ]थ वाज्यो (for [अ]थ नात्), Ds नुरोपम, Ms नमामाज (for सुतो मम) — (L 156) Ks = Dn D1 = सहास्य चोपरिष्ठान्, N1 V1 सहास्ये पुर रम्य, T1 G1 = M तस्यो (Ms सहास्यो) परि पुर रम्य, T1 = G1 म सहास्योपरि पुरीं (for 'a') N1 V1 = D1-s = Ts = G1 = शार्दूलान्, Ds वाश्रितान् (for शश्रित) T1 Gs = M1 = पश्चिमा दिशमाश्रितम् (for 's' — (L 157) T1 G1 M पद्मपर्णम् (for 'वर्णो') Gs पद्मपर्णपु पुत्रो मे (for 'a' — (L 158) K1 → N1 V B Dn Ds D1-s = Ts = G1 = तत्र (for तस्य) M1-s पुरतः, M1 [अ]परत (for परत) T1 Gs कान्ते (for कान्ते) D1 T1 तस्यैव पुरत (Ts च तत) कान्ते, Gs तस्यैव परत प्राप्ते (for 'a' — (L 159) K1 = N1 = V B1 = Dn Ds D1 = s = Is → G1 = रम्य (for तत्र) K1 = सामरे (Ks माधवो) मे पुरं रम्य, B1 म्य वै सोमे पुरं रम्य, T1 श्रीसौरभमुं तत्र (for 'a') M1 सुप्रभ (for पुत्रक) — (L 160) Ks B1 = Ds D1 = सागरे मल्लिकोदरे, V1 T1 वै हरितोदरे (for 's' — (L 162) K1 वै, K1 = N1 = V B Dn Ds D1 = s = Ts → G1 =

ऽपि, Ks Dn D1 G1 मे (for सं) K N1 = V B D T1 → G1 = महाबाहुर् (for सम सुतो) T1 G1 M1 वीरवान् (for धर्मवित्) K1 ज्येष्ठ श्रेष्ठ कर्मवित्, Ds श्रेष्ठ स्वर्णचर्मवित्; Gs ज्येष्ठ मेघ (Gs पुत्र)श्च वीरवान्, M1-s ज्येष्ठ श्रेष्ठ प्रतापवान् (for 'b' — (L 164) M1 = त्रियायवत् (for क्रिया प्राप्ता) K N1 = V B Dn Ds D1-s T1 → G1 = s सर्वं नृपश्रिय प्राप्ता, Ds ते च सर्वे श्रिय प्राप्ता (for 'a') T1 Gs Ms महौजम (for सचामरा) Gs = M1-s स्वभिन्ना महाहनः (for 's' — (L 165) N1 निविष्टार, T1 [म]नुष्णम् (for 'शिष्टम्' — N1 om line 165 — (L 166) T1 Gs = M ते वै (for सर्वं) — (L 167) K N1 = V B D T1 = G1 = रम्यानि, N1 मरीचि (for पुण्यानि) V1 पालयन्तो (for स्युं) — After line 168, N1 reads line 184 — (L 169) D1 सजुटे (for सबटे) T1 Gs = M1 = दारुण्योपलसकटे (for 'b' — (L 170) K1 यततः V1 स द्वुत्, Ts सच न (for स तु त) B1 शोधयामास (for शोध) N1 V1 पतत (V1 सतत) शोधयामास; T1 G1 = s Ms स दृष्टाच्छा G1 = 'भे' श्रयाः; M1-s स दृष्टान्शोधयन्त्यत (for 'a') K N1 = V B D T1 → G1 = सियि (N1 'सु'; V1 'सु' क्व च दहार ह (for 'a') — (L 171) T1 Gs = s = M प्रभार वैव चक्रे (for 'a') K1 सहास्यमितादकम् (for 'b' — (L 173) Gs मागं (for मार्गां) K1 = N1 = V B Dn Ds D1 = s = T1 → G1 = वनाति, M1-s शिक्राणि (for गृह्णति) Ds सुन्दराणि वनानि च (for 's' — (L 174) Gs = M1 नरपति (for धनवती) M1-s स सा चकार महतीं (for 'a') N1 (ware) पुरीमिव; G1 = Ms पुरप्रभाम्; M1-s पुरोप्रभाम् (for पुरीप्रभाम्) — After line 175, K1 = N1 V B Dn Ds D1-s = Ts → G1 = ed ins

पुर तु तस्य तच्छ्रीमद्भूमेः सर्वतुर्कैर्वृतम् ॥ [195]
हरितोऽपि समुद्रस्य द्वीप समभिपालयन् ।
रत्नसन्धयसपूर्णं नारीजनमनोहरम् ॥
तस्य दाशा जले मन्ना महुरा नाम विद्युताः ।
ये हरन्ति सदा शङ्खान्समुद्रोदरचारिणः ॥
तस्यापरे दाशगण्थाः प्रनालाल्लसभयान् । [200]
सचिन्वन्ति सदा युक्ता जातरूप च भौतिकम् ॥
जलजानि च रत्नानि निपादासस्य मानवाः ।
प्रचिन्वन्तोऽर्णवे युक्ता नौभिः सयानगामिनः ॥
मत्स्यमासेन ते सर्वे धर्तयन्ति सदा नराः ।
गृह्णन्तः सर्वरत्नानि निरवा द्वीपवासिनः ॥ [205]

तेः सयानगता खैरपिजो दूरदेशजाः ।
हरित तर्पयन्त्येक यथैव धनद तथा ॥
एरमिक्ष्वाकुनशातु यदुपशो विनि.सूत ।
चतुर्धा यदुपशैतु चतुर्भिर्मिद्यते पुनः ॥
स यदुर्माधवे राज्य विसृज्य यदुपगवे । [210]
त्रिविधप्र गतो राजा त्यक्त्वा देह महीतले ॥
बभूव माधवसुत. सत्वतो नाम नीयवान् ।
सच्चवृत्तगुणोपेतो राजा राजगुणे सितः ॥
सत्त्वतस्य सुतो राजा भीमो नाम महानभूत् ।
येन भैमा. सः सद्युताः सत्वतात्मात्वता. स्वताः ॥ [215]
राज्यस्ये तु नृपे तस्मिन्नामे राज्य प्रयासति ।

16** हरितप्र महाबाहु पितुराशापुरच्छत ।

— (L 196) M₁ ३ स्य (for स्वि) — (L 197) N₂ V₈
(marg) मकीर्ण, Da₁ पूर्ण च (for सपूर्ण) N₂ नवीरल
(for नारीजन) De M₁ ३ समोरमम् (for 'हरम्') — (L
198) T₁ मयुका, G₂ मल्ल, G₂ M₁ महुरा, M₁ ३ मजका
(for महुरा) N₁ नामान (for विद्युता) — (L 199) Da
सद्युधानु, De सदा शङ्खा (for सदा द') T₁ G₂ M₁ समुद्रा
न्तरवाणि (for ' ') — (L 200) G. पारे (for [क्र]परे)
Ba Da दाशजना, M₁ ३ पारशवा (for दाशगणा) N₁
पारे दाशगणान्धव, T₁ G₂ ३ M₂ ३ तस्य पारे तु सगुण (M₂
पारशवा) (for ' ') k₁ प्रवाल (for 'लान्') Da प्रवला
कल्पमन्था, T₁ G₂ ३ M₁ प्रनाल कलसभयम् (for ' ') — (L
201) V₈ महरति, De ते चिन्वन्ति, T₁ G₂ ३ M₁ ३ निविं (for
सन्वे) V₈ युवा (for सदा) N₁ सचयन्ति सदा युक्ता (for ' ')
— (L 202) M₁ ३ नैपादान् (for नि') — (L 203) N₂
T₁ वि (for प्र) M₁ ३ निमन्ति (for 'न्तो) k₂ N₂ Bi
सुता (for युक्ता) Da (marg) प्रविशान्तो णव युक्ता (for
') M₁ ३ सदा (for नौभिः) T₁ सचार (for सगल) K₂
Ba D₂ ३ ३ T₁ G M₁ मामिभि (for 'न') — (L 204)
K₂ ३ ३ N₂ ३ V₁ ३ B Dn D₂ D₁ ३ ३ T₂ ३ G₂ ३ ३ वर्तन्ते
स्य, T₂ वर्तन्ते (for 'न्ति) G₂ ३ M₁ नरा सदा (by
transp) k₂ D₂ वर्तन्ते स्य वै नरा, V₈ वर्तन्ते मानवा
सदा, T₁ 'दने' मरा सदा (for ' ') — (L 205) Da T₁ M₁
गृह्णन्ति (for 'न्') N₁ रत्नानि (for निरवा) K N₂ ३ V
B D T₂ ३ G₁ ३ ३ रत्नानिनिवासिन (for ' ') — (L -00)
N₂ ३ ३ T₁ G₂ ३ M₁ ३ ३ ततै (for गदा) K₁ ३
N₂ ३ ३ D₂ D₁ T₂ G₂ द्रव्यैर (for द्रव्यैर) k₂ N₂ ३ V B Dn
D₂ ३ T₂ ३ ३ तै सदानपर्वैर्द्रव्यैर, k₂ नौमयानगता द्रव्यैर
(for ' ') k₂ N₂ ३ ३ V B D T₂ ३ G₁ ३ ३ तामिन (for

देशना) — (L 207) K₁ ३ D₂ [ए]के, V₁ [ए]व
(for [ए]क) B₂ हरित तर्पयन्त्येक (sic), T₁ G₂ ३ M₁
दृष्टिनास्ते भवन्ति स्य (for ' ') k₂ V₈ T₁ G₂ ३ ३ M₂ ३
धनदस्य (for 'द') — (L 208) N₁ क्षय (for एवम्)
— G₂ om line 209 — (L 209) G₂ भयते, M₁ ३
पार्यते (for विपारे) — After line 209, M₁ ३ ins an
addl colophon, mentioning adhy name गोमन्तवामा,
and adhy no 93 — Before line 210, M₁ ३ ins विक्रुः ।
— (L 210) k₂ Da माधवे (for मापरे) k₁ ३ Di निद्युयः
G₂ ३ निवेद्य (for विमृज्य) D₂ युगव (for 'वे) N₁ निधाव
यदुनन्दन (for ' ') — (L 211) N₂ ३ D₂ ३ त्रिपिष्ट (for
त्रिविं) k₁ om (hapl) lines 211*—214* k₁ ३ ३
N₂ V₁ ३ B D T₂ ३ G₁ ३ ३ देह त्यक्त्वा (by transp), N₂
त्यक्तेह — (L 212) k₁ नृपश्च (for बभूव) D₁ ३ T₁
त्यक्तेह — (L 212) k₁ नृपश्च (for बभूव) D₁ ३ T₁
G₁ ३ ३ M₁ ३ सत्यतो (for स) — (L 213) k₁ N₂ Bi
Dn D₂ D₂ ३ T₂ ३ ३ G M₁ (inf/in as above) वृत्ति, D₁
यन (for 'यत्) N₁ नृप स्थित, De T₂ G₁ ३ M₁ ३ नृगमा
न्वित, T₁ नृप स्थित, I₁ कुले स्थित (for युगे स्थित)
— (L 214) k₁ D₂ T₂ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ स्यात्तरव (for ल') D₂
सुतो (for सुतो) M₁ ३ मावतस्य सुतो राजन् (for ' ') T₂ ३
सदापदा (for 'नभूत्) T₂ (marg as above) भीमो राम-
नुमाहित (for ' ') — (L 215) k₂ ३ N₂ V D₁ ३ Dn
D₂ D₁ ३ T₁ G₂ भैमा तु, k₂ भौमा स्य, T₂ भीमेन
(for भैमा स्य) D₂ सद्युता (for 'त्ता) D₂ G₂ तास्यपद
(for म') N₁ तथा (for स्थता) I₁ सद्युता त्पत्तस्य
G₂ ३ M₁ पादसा मापयत्तस्य, M₁ ३ मूना पूर्व तु मापयत्
(for ' ') — (L 216) K₂ राव्य स्थिते, k₂ D₁ राव्यस्थिते
Dn D₂ T₂ राव्ये स्थिते (for राव्यथे तु) M₁ ३ राव्यथे नृपे
तस्मिन् (for ' ') — (L 217) N₂ D₂ T₁ M₁ ३ विद्युद चः

जनयामास चैतान् सुमते द्वे च दारिके ॥
 कुन्ती च पाण्डोर्महिषी देवतामिन् भूचरीम् । [240]
 भार्या च वेदिराजस्य दमघोषस्य सुप्रभाम् ॥
 एष ते स्वस्य यशस्य प्रभवः परिशीर्षितः ।
 श्रुतो मया पुरा कृष्ण कृष्णद्वैपायनान्विकान् ॥
 तत् तिद्धानीं प्रनष्टेऽस्मिन्नेमे यंशुभ्रतां वर ।
 स्वयंभूरिन् सभान्नो भवायाम्त्रययाय च ॥ [245]
 न त्वा पीराणमात्रेण शान्ता गू-विन्तुं वयम् ।
 देवगुणेष्वपि भवान्सर्वतः सर्वभान्तवः ॥
 शक्तश्चासि जरासधं नृपं योधयितुं प्रभो ।
 त्वद्बुद्धिवशात् सः सर्वं यत् योधयते स्थिताः ॥

जरासधस्तु बलनाभृपाणा मूर्धनि स्थितः । [250]
 अग्रमेयनलश्रेयं वयं च कृष्णसाधनाः ॥
 न चैयमेकाहमपि पुरी रोष सहिष्णवति ।
 कृशभन्नेन्धनक्षामा दुर्धर्षस्परिमिष्टिना ॥
 अस्सृष्टान्पुपरिया द्वागद्वैर्यन्त्रयंजितेः ।
 यप्रयाकारमंगेषु कन्ठया बह्वुविस्तरा ॥ [255]
 सस्तन्व्यायुषाणाया योक्तव्या चेष्टिनाचर्यैः ।
 कंसस्य बलनस्त्वातु नालिमुत्ता पुरी जनेः ॥
 सद्यो निपतिते कस्ते राज्येऽसमाक नयोदये ।
 पुरी प्रलयरोधेयं न रोधं विसिंहियति ॥
 धत्ते समर्द्धभ्रं च त्रिदशमान परेण ह । [260]

— (L 233) $\bar{N}$ 1 [शु]ध (for [शु]ध) K 1 s ; $\bar{N}$ 5 V Ds
 Dn Di-s T G 1 ; तस्य स ज (V 2 Ds) 'त स न, Ds T 2 G 1 ;
 'स्तु ल'जयामास, K 1 $\bar{N}$ 2 B ; s Ds साधवो जायामास, G 2
 s ; M 1 साधवोऽपि महाबाहु (for $\bar{a}$) M 1 s सुप्रने (for
 सुप्रने) T 2 s सुनते (L 'प्रभे) देवदारिके (for $\bar{a}$)
 — (L 240) Ds पाण्डु (for पाण्डोर) Ks Ds T 1 s Gs
 s ; M 1 s कुन्ती च पाण्डोर्महिषी, T 2 s कुन्ती पाण्डोरस्य
 महिषी (for $\bar{a}$) T 1 G 2 s ; देवता इत्युच्यते, M 1-s देवतेय
 च सुभ्ररी (for $\bar{a}$) — (L 241) T 1 G 2 M भार्या (for
 भार्या) T 1 G 2 s सुप्रमा, M 1-s वेदाय (for सुप्रभाम्)
 — For line 241, K $\bar{N}$ 3 V 1 ; s B D T 2 ; G 1 s ; subst.

20** भार्या च दमघोषस्य वेदिराजस्य सुप्रभाम् ।
 — (L 242) Ds एतत् (for एष) K 1 s $\bar{N}$ 2 V 1 s B 1 ; s D
 T 2 s ; G 1 स्य (for परि) K 1 $\bar{N}$ 2 T 2 G 1 प्रयास (K 1 s
 1) सप्तशीर्षित 1 s कथितो विन्तरो मया (for $\bar{a}$) — (L
 243) 1 s पुरा मया (by transp.), T 1 G 2 s ; M 1 s मया यथा
 K 1 श्रेयं (for कृष्ण) K 1 हरेर (for कृष्ण) T 1 G 2 s M
 हृष्णद्वैपायनसभाम् (M 1 'सुरा') (for $\bar{a}$) — (L 244) Ds
 मविष्टो, T 1 M 1 मविष्टे (for मविष्टे) $\bar{N}$ 2 (margin) V 1 M 1
 यशसिदा, T 1 G 2 s M 1 सत्ता (for 'सुत') $\bar{N}$ 2 ; V 2 यशे
 यशसरो महात् (for $\bar{a}$) — (L 245) B 2 संरपातो, T 1 G 2
 र्भान्तो (for सभान्तो) 1 2 T 1 G 2 M भवान् (for भवाय)
 $\bar{N}$ 1 सजजय (for [स] सजजय) — (L 246) Dn Ds
 न तु वय (Ds 'त्वा तु') पीरामात्रेण, G 1 M 1-s त्वा तु (ts
 M 1 न त्वा) पाराणमात्रेण (for $\bar{a}$) T 2 G 1 M 1 s प्राशयितु
 (for गू) K 2 s Ds 1 शान्ता गू-विन्तुं स्वयम्, M 1 s
 न शक्तान् गृह्णित्वं वयम् (for $\bar{a}$) — (L 247) Ds देवा
 सुरेषु (for देवगुणेषु) M 1 s सर्वत (for 'सु') — (L 248)
 1 s तस्य (for तस्य) T 1 G 2 s ; M 1 नालिषु (for योध')

K 2 V 2 B T 2 G 1 s M 2 सुय वात (T 2 G 1 s रोध)विषु विभो
 (M 2 रणे), M 1 s सतो नाशयितु प्रभो (M 2 विभो) (for
 $\bar{a}$) — After line 248, M 1 s ; 105

21** शय्य चैव जरासध सुष द्वावयितु इरे ।
 — (L 249) 1 2 G 2 s M 2 वयं योद्धुं इत्यवस्था (for $\bar{a}$)
 — (L 250) $\bar{N}$ 1 2 s सुषेत्तु (for 'ति) K $\bar{N}$ 2 V 1 ; s B D
 T G M 1 पुराणां मूर्तिं नखत (D 2 मयिष्य) (for $\bar{a}$) — (L
 252) T 1 G 2 s M 1 एषवयं (for इ वयम्) — (L 253)
 M 1 s बला (for क्षामा) K 1 s ; D 1 s ; L 1 G 2 -निष्ठिते,
 $\bar{N}$ 2 निमित्ते, B 2 D 2 M 2 वेष्टिता (for निष्ठिता) — (L
 254) K 1 s $\bar{N}$ 2 ; V 1 ; s Dn D 2 T 2 G 1 s ; द्वावययि
 वन्तिता, K 2 D 2 (margin) s ; द्वावययदिवन्तिता, N 2 B Ds
 Ds द्वागद्वयत्र ($\bar{N}$ 2 'चव'वर्षिता, D 2 s ; द्वावैर्यन्त्रवर्षिता
 (for $\bar{a}$) — (L 255) T 1 G 2 s M 1 प्रया, M 1 s (inf
 lin) s ; वय, M 2 स्य (for यत्र) K 1 $\bar{N}$ 2 s V Dn
 Di-s T 2 ; G 1 s ; विचया (for नांतेषु) K 1 T 2 वयम्
 (T 2 सत्र प्रा)कारतेचया (for $\bar{a}$) — (L 256) K 1 सव
 संव्या, D 2 सपथिता, G 2 ससृष्टस्या (for ससृष्टस्या)
 T 1 G 2 s M 1-s जेष्टम, M 2 धत्ते (for चैष्टिर) $\bar{N}$ 1
 शोक्तव्या मूर्धस्यै (for $\bar{a}$) — (L 257) T 2 G 1 बल
 सत्तान् (for 'वयम्) K 1 s $\bar{N}$ 2 V 1 ; s B Dn Ds D 2
 s-e T 2 ; G 1 कवस्य बलशोभयवात्र, $\bar{N}$ 1 'स्य च बल
 मया, $\bar{N}$ 2 1 2 'स्य चातिदीप्तवान्, D 2 'स्य वयमाश्रित्य (for
 $\bar{a}$) D 2 s [शो]षि (for [शो]षि) K 1 s $\bar{N}$ 2 s V B
 Dn Ds D 2 s ; T 1 s G 1 s पुरा जने, K 1 पुरानं, M 1-s
 पुरी बदे (for पुरी जने) $\bar{N}$ 1 D 1 नालिमुत्ता पुरा जने, D 2
 सुमुत्ता सुतारु बदे (for $\bar{a}$) — G 2 s om lines 258 262
 — (L 258) D 1 सभिपत्तिने, D 2 सिया' (for निय') T 2
 राज्ये पुरे (for कथे राज्य) K 2 महोदये (for वयो') — (L

असंशयमिदं राष्ट्रं जनैः सह विनङ्कयति ॥
 वदन्तीना भविष्यामो नराणा नृपकारणात् ।
 जरासधभयातानां द्रवता राष्ट्रसधमे ॥
 आर्तो वक्ष्यति नः सर्वो रथ्यमानः पुरे जनः ।
 यादवैः स्म विदोषेन योजितो राज्यकामुकेः ॥ [265]
 पत्नमम भत कृष्ण विश्रम्भात्समुदाहृतम् ।

त्यपि सर्वस्वमित्येव परस्व चैव बुद्धिमान् ॥
 यदत्र नः क्षमं कृष्ण तत्सैरभिधीयताम् ।
 त्वमस्य नेता सैन्यस्य वय त्वच्छासने स्थिता ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

विकद्रोस्तु वक्तव्यं निशम्य यदुपुंगम् । [270]

259) K₁ D₂ T₂ चोद्येयं, D₂ T₂ रोधे च, D₂ T₂ रोधेव, D₂ M₁-₂ रोधेन (for 'य') N₂ राज्य (for रोधे) V₂ प्र, D₂ वै (for वि) M₁ २ विनासामुपयासति (for '१') — (L 260) M₁ २ यलहीनममत्रं च (for '२') K₂-4 N₂ २ V₁ B Dn Ds D₁ २ २ T₂-4 G₁ २ कृष्यमाण (for कृष्यमाण) — (L 261) N₁ अस्वेदम्, T₁ M₂ (inf line) २ अस्वेदम्, M₁-२ अस्वेदे (for अस्वेदम्) T₁ M₁ अस्वेदयति (for विनङ्कयति) N₁ परे सह भविष्यति (for '१') — After line 261, K₂ N₂ २ V B D T₂ २ G₁ २ M₁ read line 265 repeating it in its proper place — (L 263) K₁ om lines 262^a-264^a T₂ om lines 262^a-265^a K₁ २ N₂ V B D₂ २ D₂ D₂ २ G₂ M₁ २ वचनीया (for वच) K₂ २ N₂ २ V B Dn Ds D₁ २ २ T₂ २ २ G₁ २ M₁ नृपाणा (for नराणा) N₁ -कारणै (for 'णात्') — (L 263) K₂ वज्रता, T₂ G₁ द्विपदा (for द्रवता) K₂ Dn D₁ २ M₁ २ (inf line as above) राज्य (for राष्ट्र) N₁ D₂ T₂ G₂ समवे, N₂ (margin as above) सक्षये, D₂ संक्षेपे, T₂ सक्षमे (for सक्षमे) K₁ व्यतीत (sup line द्रव) ना राष्ट्रसहये (for '१') — (L 264) G₂ २ M₁ कुत्रो (for आर्तो) K₁ २ N₂ V₂ २ B₂ २ Dn Ds D₁ २ २ आर्तो वक्ष्यति न सर्वे, V₁ B₁ D₂ आर्तो रक्ष (D₂ 'तास्यवक्ष्य'न्ति न सर्वे, T₂ न (V₁ व) सर्वे, T₂ G₁ आरतेवान्ति न सर्वे, T₂ मनुष्याणां जना सर्वे, G₂ जानतेवन्ति सर्वे (for '२') K₂ N₂ V B D T₂ २ (1) २ २ M₁ रुष्य (D₂ कृष्य)माना पुरे जना (K₂ D₂ T₂ परेण वै, V₂ परेणा) (for '१') — (L 265) K₂ N₂ २ V B D T₂ २ (all both times) २ G₁ २ २ (last three both times) M₁ (first time) याद-वार्ता (for 'वै स्म) K₂ V₂ २ B Dn D₂ D₁-२ २ T₂ G₁ २ M₁ (all first time) ये पिता, V₂ (second time) विजिता (for योजितो) K₂ N₂ २ V₂ २ B Dn D₂ D₁ २ २ T₂ (all second time) २ विनष्टा स्मे (V₁ विविष्टा स्मे, B₂ विनष्टास्मे) ति केदार, N₂ योजिते राज्यकारके २ D₂ (second time) न स्वाधीना स्म केदार, T₂ G₁ २ २ (all second time) विस्मरति च केदार (for '१') — After the first occurrence of line 265, K₂ N₂ २ V B D T₂ G₁ २ २ M₁ ins

22** वे सर्वे द्वैधमिच्छन्ति यक्षम तद्विधीयताम् ।

[K₂ २ V₂ B₂ Dn₂ D₂ २ हेम (for क्षम)]
 — M₁ om lines 267 269 — (L 267) N₁ स्वत्, N₂ V₂ २ B मत्र (for स्वपि) N₂ V₁ २ B₂ प्रतिपृष्टीयत बुद्धि-मान् (for '१') — For line 267, K₂ N₂ B₂ २ D T₂-4 G₁ २ subst

23** एवं तु विशापित सर्वे न पुन सप्रबोधित ।
 [N₂ त्व हि, T₂ G₁ अतु (for त्व तु) K₂ B₂ D₂ पूर्व, B₂ वृत्त, D₂ सैर् (for सर्वे) K₁ T₂ प्रति (for सप्त) T₂ G₁ चोदिन (for वधिष)]

— (L 268) G(ed) तद् (for यद्) K₁ २ D₂ च, K₂ २ N₂ २ V₁ २ D₂ २ २ व, D₂ सु, T₂ तत् (for व) K₁ २ N₂ २ V₁ २ B D₂ D₂ २ २ T₂ G₁ २ २ सति (for अति) K₂ २ V₂ Dn D₁ T₂ २ तच्च वै (V₂ तःसुख, T₂ २ सखेर्) सविधीयताम्, D₂ त्व सखेर् वि, G₂ तसखेर् सविधीयते (for '१') — G₂ om line 269, T₂ reads it twice — (L 269) T₂ सैन्याना (for सैन्यम्) M₁ २ रता (for म्रिता) — K₂ N₂ २ V B D T₂ २ G₁ २ M₁ ins after line 269 T₂ after the second occurrence of line 269 G₂ after line 268

24* स्वम्भूश्च विरोधोभ्यं रक्षास्मानामना सह ।
 Colophon — Mention of the Epic K₂ D₂ T₂ — Mention of Aśhla K₂ N₂ V B D₂ D₁ — Adity name K₂ N₂ V B D₂ D₂ D₁ २ विक्रुवायाम्, I₂ विक्रुवचनम्, M₁-२ गोम तदपाना — Aśhla no K₂ D₂ 92, N₂ V₂ २ B₂ T₂ 95, V₂ G₁ M₁ २ 91, Dn D₂ 93; D₁ 90, D₂ 99, T₁ G₁ २ 96, T₂ 98, T₂ 85, G₂ 97

G₂ om (hapl) lines 270 २73 N₂ V₂ २ Dn D₂ repeat line 270 after 266*, T₂ repeats it after 273* — (L 270) K₂ N₂ २ (se ond time) २ V₁ २ २ (last two second time) B Dn (both second time) D₂ D₂ (second time) २ T₂ (second time) धृत्वा, T₂ M₁ हस्त (for सत्य) — After line 270*, T₂ ins.

25** पाधिनेन यथाक्रमम् ।
 N₂ निशम्य, T₂ (first time) नि शस्य (for निशम्य) K₂ N₂ (second time) २ V₁ २ २ (last two second time) B Dn (both second time) D₂ D₂ (second time) २-२

पौराणामथ पुयांश्च देशस्य च सुगन्धवा ॥
 न च शत्रो परिभ्रेष्टे राजानो विजिगीषवः ।
 परराष्ट्रेषु मूर्च्छन्ति मृधे शत्रुभय विना ॥
 एगमुक्त्वा तु तो वीरी दृग्गसंस्पर्णानुमौ । [290]
 प्रपेदतुरसभ्रान्तौ दक्षिणौ दक्षिणापयम् ॥
 तो तु राष्ट्राणि शनत्राश्चरन्तौ कामरूपिणौ ।
 दक्षिणा दिशमास्थाय चेतुर्मार्गिणी सुगम् ॥
 सहाष्ट्रेषु रम्येषु मोदमानानुमौ तदा ।
 दक्षिणापयगौ वीरानध्यान् सप्रपेदतुः ॥ [295]
 तो तु म्वल्पेन कालेन सहाचलविभूषितम् ।
 करवीरपुरं प्राप्नो स्वयंशजनभूषितम् ॥

तो तत्र गत्वा वेष्णाया नद्यास्वीर समाश्रितौ ।
 आसेदतु प्ररोहाडव न्यमोधं तरुगुणम् ॥
 अधस्तात्स्य वृक्षस्य मुनि दीप्ततपोधनम् । [300]
 असायसक्तपरतु जटानस्कलपाणिम् ॥
 गौरमक्षिशिमाकारं तेजसा भास्वरूपम् ॥
 क्षत्रान्तकरमश्रोभ्य यपुण्णन्तमिगार्णम् ॥
 न्यस्तसङ्घुचिनाधान काले हुतहुताशनम् ।
 छिन्नं त्रिपणाम्भेमिराद्य देवगुरु यथा ॥ [305]
 सप्तसा धेनुका श्वेता होमधुवामदोहनाम् ।
 क्षीरारणि कर्पमाण महेन्द्रगिरिगोचरम् ॥
 ददर्शतुस्तौ सहितानपरिश्रान्तमव्ययम् ।

*) — (L. 285) K₂ N₂ V₂ B D₂ S₂ G₂ ग्रहणे च,
 K₂ १ N₂ १ १ (marg) V₂ १ D₂ D₂-1 T₂ १ G₂ १ दर्शने
 च, M₁ १ दर्शनेन (for दर्शनाद्) K N₂ १ V₂ १ B D T₂-1
 G₁ १ १ मृषति प्रयति (T₂ G₂ १ १ प्रयति) व्यति, V₂ नृपो
 वै प्रयतिभ्यति (for *) — (L. 286) N₁ D₁ मे श्रेयसी, D₂ १
 नि श्रेयसी (for *) — (L. 287) G₂ १ M₁ चैव, M₁ १
 भवि (for भव) T₁ पौराणा चैव दुर्गस्य (for *) N₁ १ V₂
 T₁ राष्ट्रस्य च, T₁ जनस्य च, G₂ १ राज्यस्यैव, M₁ १ कुलस्य च,
 M₂ जनस्यम् (for देवास्य च) — (L. 288) K₂ N₂ V₂
 B₁ १ S₂ D₂ न च शत्रुपरिभ्रेष्टे, K₂ न च मन्त्रापरिभ्रेष्टा V₂
 D₂ १ S₂ न च शत्रो परिभ्रेष्टा (V₂ 'भ्रेष्टे' (for *) — (L.
 289) K₂ V₂ D₁ म्रयन्ते, K₂ N₂ १ V₂ १ B D₂ D₂ S₂ D₁
 १ १ T₂ १ म्रयन्ति, D₂ युष्यन्ति (for मूर्च्छन्ति) K₂ पर
 राष्ट्राणि म्रयन्ति, D₂ राष्ट्र प्रहीत्यन्ति (for *) D₂ वृथा
 (for मृधे) B₁ Poonas eds C (ed) शत्रो (for शत्रु)
 G₂ १ M₁ यथ (for क्षय) K₂ विभो (for विना) — Before
 line 290, T₁ G₂ ins वैरापयन — (L. 290) V₂ D₂ ततो
 (for तु तो) — After line 290, D₂ S (except T₂ १)
 G (ed) ins

30** सामाधस्य पुर स्थित्वा यावदमेतदवोचनम् ॥
 क्षारो पश्य महाराज यन्मार्गं तद्दृश्य नौ ।
 यथ वक्तुं प्रवृत्तोऽसि तत्कुरुत्व यथेच्छसि ॥
 उच्छ्रुत्वा रोपनाप्राप्तौ भगवते सामाधस्यदा ॥
 मथ वा प्रनियोल्लसति हनिष्यति च वा सुधि ॥ [5]
 इत्थुक्त्वा धनुरादत्त जराशुत्र प्रत्यावावा ।
 तच्छ्रुत्वा तौ तु वैद्यौ गन्तुं व्यवभित्तौ मिल ॥

[(I 1) T₁ (१) भूना (for विना) — (L. 3) M₁ १
 यथेच्छस्य (for 'सि') — (L. 5) G₂ १ M₁ १ अद् (for एव)
 D₂ १ T₁ G₁ १ भि (for प्रति) — (L. 6) D₂ जरास्य, G₂

राजपुत्र, G₂ राष्ट्र' (for जरा')]

— (L. 291) T₂ प्रस्कन्दतुर (for प्रपेदतुर) — (L. 291) N₂
 चारिणौ (for रचिणौ) — (L. 293) N₂ V₂ मार्गो वैरतु
 सुगम्, B₁ G₂ चेतुर्मार्गोवीविदी, (G₂ 'गामिनी' (for *)
 — (L. 294) G₂ क्षौल (for सहा) T₂ G₂ १ त्वेषु (for रम्येषु)
 M₁ सहाचलेषु रम्येषु (for *) — (L. 295) D₂ च म्र, G₂
 प्रति (for सप्र) — (L. 296) D₂ विभूषणम्, M₁ 'वित्तौ' (for
 'रम्') — K₂ D₂ G₂ om (hapl) line 297 — (L. 297)
 D₂ M₁ वसेन वि, D₂ वशवन (for 'जन') — (L. 298)
 G₂ १ M₁ गत्वा तत्र (by transp) K₂ १ N₂ V₂ B D₂ D₂
 १ १ T₂ १ G₂ १ १ नद्यास्वीरानमाश्रितौ (for *) — (L. 299)
 G₂ १ न्यमोधं नरपुत्रो (for *) — (L. 300) B₁ D₁ दीप्तं
 (for दीप्त) D₂ T₁ M₁ १ (ed) लपोनिधिम् (for 'धनम्'
 — (I 301) G₂ कुण्डल (for वल्कल) N₁ वाससम् (for
 धारिणम्) M₁ १ जटामण्डलमृषणम् (for *) — (L. 302)
 N₁ 1 G₂ १ M₁ तेजसा भास्वरूपम् (for *) — (L. 303)
 G₂ १ क्षत्रान्तकरमश्रोभ्य (for *) — (L. 304) K₂ १
 D₂ १ न्यस्तसङ्घु (D₂ अमे क्) जलातिनपर, K₂ १ V₂ १ D₁ T₁
 १ १ न्यस्तसङ्घुविनाधार, N₂ न्यस्तसङ्घुविनाधार, T₁ १ G₂ १
 M₁ न्यस्त (G₂ त्यक्) संतुविनाधार (for *) — (L. 305)
 D₂ इन्द्रं (for भाव) — (L. 306) K₂ D₂ १ १ G₂
 दोहिनीम्, V₂ 1 D₁ दोहिनीम् (for 'नाम्') N₁ होमपधेनु
 सरोहनाम् N₂ V₂ होमाय वै कामधारीनाम् (V₂ 'दोहिनीम्'
 (for *) — For line 306 T₁ G₂ १ M₁ subst.

31** धेनुं सक्तवान् सधेनुं सुधुपां होमकर्मणि]
 [M₁ १ सुधेहा (for सुधुपां)]

— (I 307) G₂ (ed) क्षत्राणां (for कर्पणां) T₁ G₂ १
 M₁ क्षीरारणि क्षत्राणां वा, M₁ १ न्यस्तसङ्घुविनाधार (for *) D₂
 सत्स्य (for महद्) T₂ मत्तुन्दस्यसविषयम्, T₂ G₂ १ 'न्द्रनिव

भार्गवं राममासीन मन्दरस्थं यथा रविम् ॥
 न्यायतस्वी तु त दृष्टा पादमूले कृतासनी । [310]
 वसुदेवसुनौ वीरौ सधिष्ण्याविष पायकौ ॥
 कृष्णस्तृपिशार्दूलमुखाच वदता वर ।
 शृङ्ग मभुरवा थाचा लोकदृष्टान्तकोविद ॥
 भगरञ्जामदग्न्य त्पामवगच्छामि भार्गवम् ।
 राम मुनीनामृषभ क्षत्रियाणा कुलान्नाकम् ॥ [315]
 त्वया सायकवेगेन क्षितौ भार्गव सागर ।
 इषुपातेन नगर कृत सूर्पारक त्वया ॥
 सहस्रस्य च निकुञ्जेषु स्त्रीतो जनपदो महान् ।

अनित्रन्म्योद्धेर्धलामपरान्ते निवेशित ॥
 त्वया तत्कार्तवीर्यस्य सहस्र बाहुमण्डलम् । [320]
 छिन्न ह्रमनप्रत्य स्मरता निधन पितु ॥
 इयमचापि रुचिरे क्षत्रियाणा हवत्विपात् ।
 क्षिण्यैस्त्वत्परशङ्कष्टे रक्तपद्मा वसुधरा ॥
 रेणुक्ये विजाने त्वा क्षिनौ क्षत्रियरोषणम् ।
 परदूपप्रदे युक्त यथैवेह रणे नथा । [325]
 तदिच्छामन्त्वया विप्र कपिचर्दधमुपश्रुतम् ।
 उत्तर च श्रुतार्थेन प्रत्युत्तमविशिङ्गया ॥
 आचयोर्मथुरा राम यमुनातीरगोमिनी ।

गोचरम् (for ^१) — After line 307, T₁ G₁ s s M
 G₁ ed) ins

327** भोजयन्त विजान्मुत्पानचंपयन महेश्वरम् ।
 आदिदेव जगन्नाथ चन्द्रार्थकृतरोचरम् ॥
 महोत्सवासकथिव जामदग्न्य महामतिम् ।
 यथ्य नामानि राजान ध्येतु शक्ता सदा त द्वि ॥

[(L 2) G(ed) स्वयामागतमचन (for ^१) — (L
 3) M₁ s विच (for विच) G(ed) रणोत्सवासकथिव (for
 *) M₁ s महाप्रमुत् (for *मिन्) — (L 4) M₁ s नामापि
 (for च) T₁ G₁ M₁ ध्येतु शक्ता सदा तत् G(ed) कृत्वा
 भीता भवा त द्वि (for ^१)]

— (L 308) K₁ परिश्रात तमस्ययम् (for ^१) — (L
 310) K₁ विज्ञाय (for न्यायतम्) K₁ D₁ M₁ s पादमूले ,
 V₁ वृक्षसंभरे (for पादमूले) K₁ N₁ s s (marg as above)
 B D₁ D₁ s G(ed) कृतासनी (for सनी) K₁ वृक्षमूले
 कृतासन (for ^१) — (I 311) D₁ सृष्टवात् T₁ सवि
 भात् (for सधिष्ण्यात्) — (L 312) G₁ s मुनि (for
 क्षत्रि) M₁ s कृष्णस्तु तस्यै लक (for *) M₁ s प्रोवाच
 (for उ) — (I 313) K₁ N₁ s V₁ s B₁ s D T₁ -4
 G₁ s वृत्तात् (for चदत्ता) G₁ s गोचर (for
 कोविद) — (I 315) T₁ G₁ मुनीनामृषभ रामं (for *)
 — (I 316) M₁ s त्व (for त्वया) K₁ D₁ (before
 corr) मास्त (for मायक) — (L 317) K₁ N₁ s (marg)
 D₁ T₁ कृत्वा (for कृत) — After line 317 K N V B
 D T₁ -4 G₁ M₁ ins

333** धनु पञ्चांगतायामिदुपप्रसतायतम् ।
 [D s धनुषा च पञ्चांगरे (D₁ वास्त) T₁ G₁ धनु वध
 ण्णा इत्य (for *) G₁ न्नात् (for इतु) V₁ -वान (for
 वध) K₁ D₁ D₁ s (marg) D₁ s नोभितम् K₁ T₁
 -ज्जायतम्, V₁ पयो-यम् (for *वात्)]

— (L 318) G₁ वन (for च नि) T₁ G₁ M₁ त्विनो (for
 स्त्रीतो) — (L 319) M₁ s वेगम् (for वराम्) D₁ सीरे
 भन्ने (for अपरान्ते) — After line 319, N₁ V B₁
 ins

341** त्वया च सागरो विप्र बलायुसासितो महान् ।
 [N₁ उसासितो (for *सितो)]

— (L 320) M₁ s युज (for बाहु) K₁ s s N₁ s s
 (marg as above) V₁ s B D T₁ -4 G₁ s सहप्रमुन
 कानर्त्त V₁ B₁ मण्डलम् (for ^१) — (L 321) M₁ s (m/
 in as above) निज (for छिन्न) K₁ s s N₁ s (marg
 as above) V₁ s B D T₁ -4 G₁ s s छिन्न परशुनेकन (for *)
 — (L 322) K₁ s N₁ V B D₁ D₁ s T₁ s G₁ -4
 M₁ द्विषाम् (for विषयम्) — (L 323) K₁ V₁ B₁ D₁
 T₁ क्षिण्या D₁ दिव्या (for क्षिण्यत्) D₁ स्त्रियैस्तु पर
 शुक्तिर्त्त M₁ s स्त्रियै स्वपराद्युष्टैर् (for *) K₁ N₁ s (marg
 as above) B₁ D₁ D₁ T₁ G₁ s पावपद्मा N₁ मधुपद्मा
 D₁ रक्तपूर्णा G₁ M₁ s वृत्तपद्मा (for रक्त) — (L 324)
 N₁ क्षिप्र (for क्षितौ) B₁ Poona eds G(ed) क्षिप्रि
 (for क्षत्रिय) N₁ s (marg) V₁ s नानाम् T₁ G₁ s
 M विद्विषम् (for रोषणम्) — G₁ s om lines 325-326
 — (L 325) V₁ D₁ दध (for युत्) M₁ s [आ]हवन (for
 [ह]ह रणे) T₁ यदैव यने तदा (for ^१) — (L 326) T₁
 M₁ s इच्छामि (for त्वत्) V₁ वीर (for विप्र) N₁ परि-
 D₁ मया (for उत्) — (I 327) N₁ s (marg) V₁ सुतार्थ
 च (for धन) N₁ s (marg) V₁ प्र-क्षम् (for प्रत्युत्तम्)
 — N₁ B₁ read line 328 to — (L 328) K₁ D₁ सत्-
 N₁ शम्भु B₁ (second time) नाम D₁ मद्भुत् T₁ G₁ s
 M₁ s जम (for राम) K₁ N₁ s (first time) s V₁ s
 (first time) D₁ s आर्यौ की माधुरी मद्भुत् (V₁ राम ;
 D₁ वीर (for *) K₁ D₁ नोभितम् ; K₁ N₁ s (first
 time) s V₁ B₁ s (first time) s D₁ D₁ -यागिनी ; N₁

याद्वयो र्गो मुनिश्रेष्ठ यदि ते श्रुतिमागतौ ॥
 यमुदेवो यदुश्रेष्ठः पिता नो हि धृतव्रतः । [330]
 जन्मप्रभृति चैवायां प्रजेत्पेव नियोजितौ ।
 तौ स्म कंसभयत्रस्तौ शङ्कितौ परिवर्षितौ ।
 आया च प्रथम प्राप्ती मधुरां च प्रवेशितौ ॥
 तागाना व्युत्थित हत्वा समाजे कंसभोजसा ।
 पितर तत्र तस्यैव स्थापयित्वा जनेधरम् । [335]
 स्वमेव कर्म चारुधौ गवां व्यापारकारकौ ॥
 अधानयोः पुर रोदुं जरासधो व्यनस्थितः ॥
 ततः स्वपुररक्षार्थं प्रजानां च महाव्रत ।
 अवृतास्त्राचतुर्गौ कर्तव्यवलयसावनी ॥
 अरथौ पत्तिनौ युद्धे निस्तनुगौ निरायुधौ । [340]

जरासधार्पितपुरौ पुराहावेव नि.सूतौ ॥
 उभागानामनुप्राप्तौ मुनिश्रेष्ठ तवान्तिकम् ।
 आनयोर्मन्त्रमात्रेण कर्तुमर्हसि सखियाम् ॥
 श्रुत्वेतद्भाषितं रामस्तयोर्वाक्यमनिन्दितम् ।
 रेणुक्यैः प्रतिवचो धर्मसहितमब्रवीत् ॥ [345]
 अपरान्तादहं कृष्ण सप्रतीहागतः प्रभो ।
 एक एव विना शिष्यैर्युगयोर्मन्त्रकारणात् ॥
 विदितो मे व्रजे वासस्तव पद्मनिभेक्षण ।
 दानगाना यथश्चापि कसस्य च दुरात्मनः ॥
 विमहं च जरासधे विदित्वा पुरपोत्तम । [350]
 तव सप्ताहकस्येह सप्ताशोऽस्मि वरानन ॥
 पूर्वजैस्त्व गोविन्द पूर्वं पुरमिदं हृतम् ।

(second time) गोभिनी, D₂ वाभिनी (for गोभिनी)
 T₂ यमुनातीरगा पुरी (for ⁴) — V₂ s B₁ D₂ D₂ repeat
 line 329 after line 330 — (L 329) T₁ G₂ M ङी (for
 खो) G₁ M₁ s शोत्रम् (for श्रुतिम्) V₂ s D₂ D₂ (all
 second time) बाह्ये गोदुहलस्यदौ (for ⁴) — (L 330)
 ङीः श्यामं, T₁ G₂ s नौ सु, M₁ न सु (for नौ हि) h₂
 D₂ हि ह्य, M₁ s संश्रित (for हि ह्य) — (L 331) K₁
 D₂ चेनायो, ङी V₂ गोपानां, D₂ चेनावा, G₂ चैवापि (for
 वा) — T₁ om line 332 — (L 332) K ङी s V B D
 T₁-2 G₂ s M₁ तौ स्व (ङी तौ च, D₂ पित्रा, T₁ येन)
 कसभयात्त्र (G₂ तिन, G₂ M₁ s तेन कमभयात्तेन (for ⁴)
 — (L 333) K₂ s ङी D₂ T₂ s वष (for कावां) G₂ M
 मधुरा (for प्रथमं) ङी मधुरा स, B₁ D₂ s G(ed) मधु-
 रावा, T₁ G₂ s M प्रथमं च (for मधुरा च) D₂ नि (for
 प्र) K₁ मधुराया निविशितौ, D₂ रायां प्रवासिनौ (for ⁴)
 — (L 334) ङी आवा तौ (by transp) D₂ समावां G₂
 उदत्तं (for व्युत्थित) T₂ T₂ G₁ त पाप (V₂ आवा तौ)
 सुस्थिह हत्वा, D₂ तावावा वाक्यपरत्वं, D₂ समावां प्रथम हत्वा
 (for ⁴) — (L 335) K₁ s V₂ s D₂ s-2 T₂ G₁ s
 तस्य तत्र (by transp) ङी, M₁ M₁ s (inf/lan) s बाह्य
 तत्र, B₂ T₂ तत्र तत्र, T₁ G₂ s चात्र तत्र, M₁ चात्र तत्र
 D₂ हया च पित्रे तस्य (for ⁴) D₂ प्रवेशरम्, T₁ G₂ M
 नरे, G₂ मरोत्तमम् (for जनेधरम्) — (L 336) T₁ G₂ s
 M कर्मैव स्वकं T₁ च (मात्रव्यो) (for ⁴) — (L 337) K₁
 अद्यावयो, ङी V₂ आवयो स्व, T₂ G₁ s अयुना हि (for
 अद्यावयो) T₁ अय सो दि पुरौ रोदुं, G₂ s M अय नौ हि
 पुरे रोदुं (for ⁴) — After line 337, K ङी s V B D
 T₂-2 G₁ s M₁ 123

35** सामान्यबहुहत्वा लक्ष्यरक्षारपि स्वयम् ।
 [T₁ G₁ s M₁ नौ संघामानुभूजिव (for ⁴)]
 — (L 338) K ङी V₁ s B Dn D₂ D₁ s-2 T₂-1 G₁ s
 धृतव्रत (for महा) D₂ स्वप्रजादा धृतव्रत (for ⁴) — (L
 339) h₂ अक्षनौ तव ङी Dn T₂-1 G₁ s अकृतापात् (for
 क्षात्र) T₁ अशुलाय्ययुगौगौ (for ⁴) K₂ केवला (for
 कर्मण्य) — (L 340) V₂ D₂ पत्तिको, D₂ प्रथिनौ (for
 पत्तिनौ) K₁ D₂ वीरौ (for युद्धे) D₂ अरथौ पत्तिकौ पीरौ
 (for ⁴) D₂ निस्तनुं च (for तुत्रौ) — M₁ om lines
 341-343 — (L 341) K ङी s V B D T₂ s G₁ s
 जरासधोघमभयात्; T₂ अष्य तु भवात् (for ⁴) M₁-2
 चैव हि (for द्रावेव) G₂ द्रावेव हि विनि सूतौ (for ⁴)
 — (L 342) K₂ Dn एवमावात्; ङी इम देशम् (for उभा-
 वावात्) ङी V₂ उभावेव तु संयासौ, D₂ वाच्यनुस्रसातौ; T₁
 G₂ s M₁ s तावावां समनु (G₂ र)प्राप्तौ (for ⁴) — (L
 343) V₂ मांशं (for मांशं) — After line 343,
 343 s 123 an addl colophon [Adhy name गोमन्त्र
 यात्रा — Adhy no 65] — Before line 344 M₁-2
 123 वैशापायन — (L 344) K ङी s V B D T G
 M₁ मांशं (for मांशित) ङी वाक्यं (for रामस) ङी राम
 सायाम् D₂ s तस्य वाक्यम् (for तयोर्वो) ङी V₂ अनु
 सन्तम्, B₂ अनिन्दितं; T₁ G₂ s M₁ आरिदम् (for अनि-
 न्दितम्) h₂ तस्य वाक्यमिदं हितम् (for ⁴) — (L 345)
 M₁-2 वाग्मी स (for धर्मत) — (L 346) M₁ s संघाम
 संश्रित प्रभा (for ⁴) — (L 348) D₂ बने (for व्रजे)
 V₂ बलेक्षण (for निभे) — (L 350) ङी V₂ विनिव-
 (for स्वा) — (L 351) T₁ G₂ s M₁-2 भवार्थिन-
 मन्त्रिष्वन् (for ⁴) D₂ अः; D₂ हि (for स्मि) — After

करवीरपुर नाम राष्ट्रं चैव निवेशितम् ॥
 पुटेऽस्मिन्पतिः कृष्ण वासुदेवो महायशः ।
 सुगाल इति विख्यातो नित्य परमकीयतः ॥ [355]
 नृपेण तेन गोविन्द स्वयंप्रभवा रुपाः ।
 दायादा निहताः सर्वे वीर द्वेषानुयायिना ॥
 अहंकारकृतो नित्यमजितात्मातिमस्सरी ।
 राघ्यैश्वर्यमहाविष्टः पुत्रस्त्रीष्वपि दास्यः ॥
 तत्रेह भवतः स्थान रोचते मे नरर्षभो । [360]
 करवीरपुरे घोरे नित्यं पार्थिवरूपिते ॥
 क्षुयता कथयिष्यामि यत्रोभौ शत्रुतापनौ ।
 जरासर्धं बलौर्ध्रं भवन्ती योधविष्यतः ॥

तीर्त्वा वेण्णासिमा पुण्यां नवीनयैव सगताः ।
 विषयान्ते निवासाय गिरि गच्छाम दुर्गम् ॥ [365]
 रम्य यत्रगिरि नाम सखस्य प्रहर्ष गिरिम् ।
 निवास साहभक्षाणा चोराणा धोरकर्मणाम् ॥
 जय तत्र निशामैका सदाङ्गा नाम निम्ननाम् ।
 रातरिष्वान भद्र ते निकषोत्कभूषणाम् ॥
 गङ्गाप्रयातप्रतिमा श्रेष्ठा महिषपर्वतात् । [370]
 तस्याः प्रयात द्रव्यामस्तापसारण्यभूषितम् ॥
 अमानकामान्मानार्हाङ्गत्वा ताग्धरणीधरान् ।
 द्रव्यामस्तत्र ताग्ध्रिप्राग्भ्राम्यतो वै तपोधनान् ॥
 ता तीर्त्वा विदग्धा नत्र वाश्र दृष्ट्वा तपोधनान् ।

line 351, K Ns : V B D T G Ms (marg) : 108
 35** काने त्वा कृष्ण गोहार जगत प्रभुमन्वयम् ।
 देवतापार्थसिद्धार्थमथाक बालता गतम् ॥
 न स्वयमिदित् रिचिर्गिषु लोकेषु विद्यते ।
 गन्धादि भक्तिभावेण कृष्ण स्वयमिति ते च ॥
 [(L 1) Ts Gs s गोपाल (for गोहार) Ds जने स्व
 कृष्ण गोहारी (for *) Ds जगत प्रभुपदवाच्यम् (for *)
 — (L 2) Ns Vs सदागा कार्यसिद्धयम् (for *)]
 — Ms om line 352 — (L 352) Gs Ms (sup lin as
 above) s पूर्वैस्त्वं (for 'जैन्') Gs पूर्विकैस्त्व राजेन्द्र (for
 *) — (L 353) \s करवीरं तात पुर् (for *) Ks s Ds
 सराष्ट्रं वै (for राष्ट्र वै) — (L 354) Bs भूपति (for
 रु') — (L 355) Ks नासा (for निरय) — (L 356)
 Ts Gs s Ms-3 तरसा (for लुण्ण) Ks Ds [अ]नेत् (for
 तेन) Ms तरसा देव मोदिन्त् (for *) Ks s Na Vs Dn
 Ds s Ts s तव वस, Gs स्वद्वारा (for स्ववारा) — (L
 357) Vs Ds s Ts s Gs s Ms s वारणा (for दालाना)
 Ts Gs दुर्ध (for वीर) Ns अजिता, Ns Vs Gs s M
 व्यायिना, Vs Ds Ds शाश्विना (for वा') Ts वीर
 द्वेषान्द्राग्निना (for *) — (L 358) K Ns s V B D
 Ts-1 Gs s s परे, Gs स्तो (for कृतो) Ns अजिनाय
 (for अजिताया) Ms s जितमानी (Ms 'काशी') च मारसी
 (for *) — (L 359) Gs s Ms परकीपु (for पुत्र') K
 Ns s V B D Ts-1 Gs s पुटेऽस्मिन् वि च दास्य (for *)
 — (L 360) Ms s भवतो (for 'त') Ts Gs s तेनह
 भवतो स्थानम्, Ts तत्र ते भगवन्धारं (for *) K Ns s
 V B D Ts s Gs s नरोत्तम (for नरर्षभो) — (L 361)
 Ks Bs Ds भूषिते, Ks भूषिते (for भूषिते) — (L 362)
 K Ns Vs s E D Ts (Ms वावनी (Ts Ms 'की'), Ts
 सायकी (for तापनी) — (L 363) Bs मर्षातो (for

भद्राङ्गी) Cal ed यत्रोभौ वाधविष्यत् (for *) — (L
 364) Ms s तीर्त्वा चेमा तु वेण्णा वै (for *) Ks s Ns s
 (marg) Vs s Bs Dn Ds Ds (marg as above) Ts-1
 Ts s Gs s Ms भागिनि, Ts Gs सगता (for ता)
 — After line 364, Ms ins 37** — (L 365) Ks
 Cal ed निवेताव (for निवासाय) — (L 366) Ds यत्र-
 गिरि, Ds Ts Gs s M चन्द्र (for यत्र') Ks Ns s
 (marg) Vs s Bs s Ds Ts Gs s प्रयात, Ts Gs Ms
 प्रयात, Ts पुरतो (for प्रहृष्ट) Ds s सारण्य पुत्र स्थितम्
 (for *) — (L 367) Ts Gs s U ईद्र (for वीर)
 — K Ns s V B D T. s Gs s 108 after line 367
 Ms after line 368
 37** वाताशुसहस्रायुक् विप्रदुर्गिनप्राध्वम् ।
 [Ks Vs ती' (for तुके)]
 — (L 368) K Ns V Bs s Dn Ds Ds-1 s Ds Gs शोच्य
 तत्र, Ts Gs s उपिग्वार (for उच्य तत्र) Ks सुवर्णा, Bs Ds
 सुवर्णा, Ds पहिका (for सुवर्णा) Ms-3 शो यतिस्थान विन्न
 मात् (for *) — (L 369) K Ns Vs s B Dn Ds Ds-1 s
 Ts-1 Gs s अद्भ ते सारिष्यामो, Ds सारिष्यामो हि मर्षे ते (for
 *) Ns (marg) Vs लक्षणम्, Vs भूषिताम् (for भूष
 णाम्) — (L 370) K Ns Vs s B D Ts अष्टा (Ds सस्ता)
 च महतो गिरे, Ns Vs Ts Gs s सदा महति पर्वते, Gs
 महा महर्षिभक्ति, Gs महिषाम्भित् पर्वते (for *) — (L
 371) Ks-1 Ns s V B D Ts-1 Gs s सूर्यम् (for भूपि
 लम्) — (L 372) Ds अनेत, D. अकाम (for अमान),
 Ks उपभुज्य निमन्त्राम्, Bs अकामा-कान्तमतादान् (for *)
 Ts Gs s Ms s ('ing' / 'as') s अज्ञानम्, Ms मरणा (for
 सदा तान्) Vs सके (for धरात्) Ks Dn सदा न चरणी
 धरम् (for *) — (L 373) \s विप्राध्वम् (for ताविधान्)
 Ns दास्यतापन्, Ts Gs s Ms प्रामानाय, Ms स प्रायमा

रम्यं क्रौञ्चपुर नाम गमिव्यामः पुरोत्तमम् ॥ [375]
 धंशजस्तत्र ते राजा कृष्ण धर्मरतः सदा ।
 महाकपिरिति ख्यातो वनस्यास्य जनाधिपः ॥
 तमदृष्ट्वैन राजानं निवासाय गतेऽह्नि ।
 तीर्थमानहुई नाम प्रयास्यामः सनातनम् ॥
 ततश्च्युता गमिव्याम सहस्य विनरे गिरिम् । [380]
 गोमन्त इति विख्यात नैकशृङ्गविभूपितम् ।
 खंगतैकमहाशृङ्ग दुरारोहं खगैरधि ।
 विश्रामभूत देवाना ज्योतिर्भिरमिसद्युतम् ॥
 सोपानभूत स्वर्गस्य गगनाद्रिमिनोच्छ्रितम् ।
 विमानमार्गावरण गिरि मेरमित्रापरम् ॥ [385]
 तस्योत्तमे महाशृङ्गे भास्वन्ती देवरूपिणी ।

उद्यास्तमने सूर्यं सोम च ज्योतिषा पतिम् ॥
 समुद्रमूर्तिमन्त च अपारद्वीपभूपणम् ।
 प्रेक्षमाणौ सुख तत्र नगापे विचरिव्यथ ॥
 शृङ्गस्थौ तत्र शैलस्य गोमन्तस्य वनेचरी । [390]
 दुर्गयुद्धेन बाधन्ती जरासध विजेष्यथ ॥
 तत्र शैलगतो दृष्ट्वा भवन्ती युद्धदुर्मदी ।
 अशक्त शैलयुद्धस्य जरासधो भविव्यति ॥
 भग्नङ्गामपि युद्धे तु प्रवृत्ते तत्र दारुणे ।
 आयुधे सह सयोगं पश्यामि नचिरादिच । [395]
 सप्रामश्रु महाशृङ्ग्य निर्दिष्टस्तत्र दैवते ।
 यदूना पार्थिवाना च मासशोणितकर्मणः ॥
 तत्र चक्र हल चैव गदा कौमोदकी तथा ।

गास् (for धाम्यतो वै) — Ks & Dn Dss D1 : & Tz Gz
 om (hapl) line 374 — (L. 374) Ns Vz Bz श्रेष्ठा (for
 तत्र) Tz G1 : & ता च दृष्ट्वा पयस्विनीम् (for^a) — (L.
 376) Ts स्ववशानस्तत्र राणा (for^a) Tz & क्षत्र (for कृष्ण)
 Gz & M1 & धर्मरत (for रत) — (L. 377) Tz G1 & Mz
 महाधर्मे (for कपिरि) Ns & (marg) Ds जनस्यास्य, Bz &
 Dn Ts & वनवास्य, D1 : & वासी, Ds वास्यो, Tz वाने,
 Gz पुरस्यास्य, Mz वनवासे (for स्वास्य) V1 जनस्यास्य
 नराधिप, Vz जनस्यास्य परंप, Gz & M1 & वनवासी
 नराधिप (for^a) — (L. 378) Dsz वष्टुया, Tz : &
 G1-2 & Mz & च दृष्ट्वा (for वष्टुया) Kz Vz निवसाय (for
 निवासाय) Kz निवास्य शपरेऽह्नि (for^b) — (L. 379)
 Kz Ns B Ds गमिव्याम (for प्रयास्याम) Tz G1 : &
 पुरातनम् (for मतां) Kz Ns Vz & Ds-2 Ts & तत्र या
 (Ns Vz & Ds स्त्रा) स्थाम संगता, Kz Ns (marg) Vz
 Dn Ds D1 : & तत्रस्थां स्थाम संगता (for^a) — (L. 380)
 Kz Ds तत्र च्यु (Dz शु) ता, Tz : & G1 : & तत्र आत्वा
 (for तत्रच्युता) Mz तत्रश्चान्तर्गमिव्यामि (for^a) M1 &
 प्रहृदं (for विचरे) — (L. 381) Kz Ds Tz : & G1 : & M1-2
 पृक् Gz & M1 : मेरु (for कैक) — (L. 382) Kz
 & Ns & V1 : & B Dn Ds D1-2 & Tz : & G1 : & Mz ह्य, Kz
 खे (for खं) Ts खगतैराहत शृङ्गं (for^a) Tz Gz & M1-2
 धनैर (for खगैर) — (L. 383) Tz Gz & M भूमिं (for
 भूत) Ns & Vz Bz D1 Gz इव (for क्षमि) — (L. 384)
 Kz गगनार्धम्, Kz & Ns : & V1 : & Bz Ds नाहं Vz ङ्गम्,
 Tz & G नान्तम् (for नाद्रिम्) N1 [न्रा]भितम् (for [ड]
 च्छिन्नम्) Kz Bz गगनार्धं Bz इ निबोधिपन्, Mz & स्तना
 अभिन चोच्छ्रितम् (for^a) — After line 384 Ns Vz :

Bz read line 497 repeating it in its proper place
 — (L. 385) K Ns : & V1 : & B Dn Ds D1 : & & Tz & Gz
 त विमानावरण, Ds स वै विमानावरण (sic) (for^a) Kz
 D1 : & पृक्म् (for मेरुम्) — (L. 386) Ds च्यु सु (for
 उत्तमे) — (L. 387) Ns Vz वास् (for पतिम्) N1 सोमं
 च सह ज्योतिषी, Tz Gz & M सोम च सहतारकम् (for^a)
 — (L. 388) K Ns : & V B D Tz-1 Gz : & उर्मिन्त सयुद्धं
 च, Tz समुद्रमूर्तिमपरम् (for^a) Kz Ds Gz अपरं, Ns Vz
 Ds & अपरं, D1 : & Tz G1 : & अपर (for अपरा) Ds पर
 द्वीपविभूपणम्, Gz & M वलावनविभूपितम् (for^a) — (L.
 389) Ns V1 स्वय (for सुख) — Ms om. (hapl) line
 390 391 — (L. 391) I1 युधानि (for युद्धेन) Kz &
 Ns Vz Dn D1 : & Tz : & Gz : & घावन्ती (for बाधन्ती) Vz
 स्वर्गामोङ्ग बाधन्ती, Ds दुर्गयुद्धायुधावन्त, Gz & M1 युद्धे
 निगृह्णन्ती (for^a) Kz वरिव्यत्, N1 Tz Gz & Ms हरि-
 पथ (for विजै) — (L. 393) Gz : & क्षास्य (for क्षास्य-
 Kz : & Ns : & V B Dn Ds D1-2 & Tz-2 युद्धे वै, Kz युद्धेन;
 Kz युद्धे च (for युद्धस्य) Ds Gz : & क्षास्य शैलयुद्धे वै
 (for^a) Ns (marg as above) इविव्यति (for म)
 — (L. 394) Kz : & Ns Bz Dn Ds D1 : & Tz : & Gz
 (for ज्याम्) Tz Gz : & सत् (for हरि) N1 युद्धेन
 भवतोर् (for युद्धे) Vz & Bz Ds भवतोर्पि युद्धे (Vz युद्धे तु,
 Ds युद्धे च); Ds भवतावरि युद्धेऽथ, Tz Gz तोरपर्युद्धे,
 Mz च्चा सदस्ता युद्ध (for^a) — (L. 396) Tz Gz & M
 युधि (for सत्र) — (L. 397) M1-2 महाप (for माम-
 — Kz om lines 398-40' — (L. 398) Tz Gz : & om
 (hapl) lines 398'-399' M1 & गदा कौमोदकी तथा (for
 &) — Mz om line 399 — (L. 399) Gz Mz कन्दकं

सोनन्द मुसल चैव वैष्णवान्पायुधानि च ॥
 दर्शयिष्यन्ति सप्रामे पायन्ति च महौक्षिताम् । [400]
 रुधिर कालयुक्ताना वपुर्भि कालसनिभैः ॥
 स चक्रमुसलो नाम सप्रामः कृष्ण विश्रुत ।
 देवतीरिह निर्दिष्टः कालस्यादेशसञ्ज्ञितः ॥
 तत्र ते कृष्ण सप्रामे मुल्लक धैष्णव वपु ।
 द्रव्यन्ति रिपवः सर्वे सुराश्च सुराभावन ॥ [405]
 वा भजस्व गदा कृष्ण चक्र च चिरवित्स्वम् ।
 भजस्व स्वेन रूपेण सुराणा विजयाय वे ॥
 बलशायं ह्य ह्योर मुसल चारिमर्दनम् ।
 धयाय सुराज्यूणा भजता लोकभावनः ॥

एष ते प्रथम कृष्ण सप्रामो भुक्ति पायिष्वे । [410]
 दृष्टिविषयं समाल्ब्यातो भारात्तरणे सुरे ॥
 आरुधावाप्तिरेव वपुषो वैष्णवस्य च ।
 लक्ष्म्याश्च तेजसश्चैव व्यूहाना च विदारणम् ॥
 अत प्रभृति सप्रामो धारण्या शस्त्रमूर्च्छितः ।
 भविष्यति महाहृष्ट्यं भारत चेव वैशसम् ॥ [415]
 तत्रैच्छ कृष्ण शैलेन्द्र गोमन्त च नगोचमम् ।
 जरासध निमिचानि शसन्ति समुपस्थितम् ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

तत्सर्वो रामसहितो प्रस्थितौ यदुपुगवौ ॥

(for सोनन्द) After line 399*, T1 G1 s s M1 ms
 38** दद्व राद्रै तयैव च ।

भद्रायौ चैव तृतीयौ

— T1 om line 399* — (L 400) T1 G1 s om lines
 400* 405* M1 s (sup lin as above) महीष्टानम् (for
 'विताम्) — (L 401) D1 मुफाना, M1 s मुताना (for
 'युक्ताना) K1 वपुर्भि (for वपुर्भि) T1 G1 सनिभै, G1
 संमदे (for सनिभै) — (L 403) T1 G1 s M1 स चक्र
 सुमलेदेव (for *) N1 द्विवि वे (for कृष्ण वि) — M1 s
 om (hapl) line 403 — (L 403) K1 कृष्ण, N1 जनि,
 T1 G1 s 2 अस्ति (for इदं) T1 G1 s M1 सस्थितः (for
 सस्थित) — (L 404) T1 G1 s पुन (for वपु) N1 प्रभृते
 वैष्णव प्रभो (for *) — (L 405) T1 G1 कृपय (for
 रिपवः) N1 V1 सुराश्चामुरध्वज (for *) — (L 406)
 M1 s अस्त्र स्त्र (for वा भजस्व) G1 चक्र च रजिसप्रभम्
 (for *) — (L 407) K1 जवस्व (for भजस्व) — (L
 408) D1 वेदन्म् (for मर्दनम्) — (L 409) T1 [अ]मद
 (for सुर) Rom Ponna eds G(ed) अनासद (for 'तः)
 — (L 410) T1 G1 जन्तः (for प्रथम) K1 सुपाय
 लायते कृष्ण, K1 अनेप्रोसि मरा कृष्ण (for *) N1 om
 (hapl) lines 410* 415* — (L 411) N1 V1 भारावत-
 षेयुषे, T1 G1 s 'तणे स्त्रि(G1 'गैर्दु)त (for *) — (L
 415) K1 s B1 D1 s T1 G1 s M1 तत्र (for महाद)
 K1 s N1 V1 s B1 D1 T1 s नाम (for वैव) G1 s M1
 भा[G1 s अजगता च वैशसम् (for *) — (L 416) M1 s
 रिष्यो (for कृष्ण) M1 s गोमन्त रिचयाय वै (for *)
 — After line 416 D1 s s read line 4 7 repeating it
 in its proper place — (L 117) N1 शतान्मु समुपस्थितान्

(for *) — For line 417, K1 s s N1 B D1 s s T1 s
 subat

39** जरासधो सृष्टे चापि विनये ह्यमुपस्थितः ।

[D1 स्ते (for दृष्टे) B1 जरासधोऽपि रात्रे इ (for *) N1
 B1 s T1 विजय, D1 'श्री (for वे)]

— K1 N1 V Dn Dn D1 s s T1 G1 s s M1 G(ed) fcs
 after line 417 K1 s s N1 B D1 s s T1 s cont.
 after 39**

40** इदं वैवागुत्तरप्रथं होमधेन्वा पर्योभृतम् ।

पतिता गच्छत भद्र वो समोद्विष्टेन वर्येना ॥

[G1 s s M1 om line 1 — (L 1) K1 N1 s D1 s
 T1 s वेनो (for वेना) — (L 2) G1 पीता गच्छे तुभं
 नो (for *) K1 (sup K1) दया (for मया) K1 T1 G1 s
 M1 दृष्टेन, N1 s Dn1 D1 T1 G1 [आ]दिष्टेन (for [व]दिष्टेन)
 K1 V1 G(ed) कर्षणा (for वजना)]

Colophon — Mention of the Epic K1 D1 T1

— Mention of Akula K1 s N1 V B Dn Dn D1 s

— Sub jarian T1 माध्वपर्यय — Adhy name K1 s s

N1 s V1 s B Dn Dn D1 s शतवारयन् (N1 'दर्शनम्), K1

N1 V1 D1 s s T1 परशुरामवाहयम् (N1 'दर्शनम्), G1 s

M1 गोमन्तवायाया कृष्णपरशुरामदर्शनम् M1 s सोमन्तवाया

— Adhy no K1 Dn Dn 94 N1 V1 s B1 T1 M1 s

96, V1 G1 95; D1 91, T1 G1 s M1 97; T1 99,

T1 26, G1 98 — Stola no Dn T1 79, Dn1 83, D1

84, D1 82, G1 80

— K1 om the ref K1 s s N1 s V B D T1 s G1 s s

M1 ms after the ref K1 after line 419

41** तत्तु पौत्रा पय पीत्रा यद्वन्दन्मपित्री ।

जामदग्न्यवृत्तीयास्ते त्रयस्त्रय द्वाप्रयः ।
 शोभयन्ति स्म पन्यानं त्रिदिवं त्रिदश इव ॥ [420]
 अध्यान विधिना संप्रे त्रिभिस्ते दिवसे. क्रमात् ।
 गोमन्तमगमं प्राप्ता मन्दर त्रिदश इव ॥
 लताचारुविचित्र च नानाद्रुमविभूपितम् ।
 गन्धागरुपिनद्वाङ्गं चित्रं चित्रैर्मनोरमैः ॥
 द्विरेफकुमुमापीडं शिलासकटशालिनम् । [425]
 मत्तार्हीजनविर्षेनादितं मेघनादिभिः ॥
 गगनालग्नशिपर जलदासच्छपादपम् ।

मत्तद्विपविपाणाप्रैः कंदरान्तरताडितम् ॥
 नाशद्विश्वाण्डजगणैः सततं प्रतिनादितम् ।
 दरीप्रपातामचुरवैश्छन्नं शार्दूलमण्डलैः ॥ [430]
 नीलाश्मचयसपातेर्वहुवर्णं यथा नभः ।
 धातुविस्रवदिग्धाद्ग सातुप्रस्तारभूपणम् ॥
 कीर्णं मृगगणैः कान्तेमैनाकमिन कामगम् ।
 सूचिद्धतं सुविशालाग्रं मूलोदकपरिग्रहम् ॥
 सकाननदरीप्रस्रं श्वेताभ्रवनभूपितम् । [435]
 पनसाभ्रातकाप्रौषैर्वेत्तस्यन्दनचन्दनै ॥

[B₂ Dn₁ D₃ तत्र, D₃ तस्या, D₃ ते तु, T₁ G₁ s M₁ तो
 तु, G₁ तो च (for तत्तु) V₃ स्वदिशो बलवपितो (for ^b)]
 — G₃ repeats line 418 after line 1 of 42^{**} — (L 418) V₃ तत्रस्थो (for तत्रस्थौ) T₁ G₃ s (second time)
 M₁ तत्रस्थो वृषशार्दूलौ (T₁ G₃ 'ल') (for ^a) G₃ नृप (for
 यदु-) — After line 418, K N₃ s V B D T₂₋₄ G₁ s s
 M₁ 125

42^{**} गोमन्त पर्वतं द्रष्टु मत्तनामन्द्रगामिनौ ।
 जामदग्न्यप्रदिष्टेन माण्येन वदता वरी ॥

[(L 1) D₃ G₃ मान्द्र (for माण्ये त्र) — (L 2) K₁
 D₃ s जामदग्न्यप्रदिष्टेन (for ^a)]
 — (L 419) M₁ श्रेता (for श्रय) — (L 420) N₁ M₁ s
 [ह]व (for स) T₂ G₁ M₃ s त्रिदिशे (for 'व) — K₁
 om (hapl) lines 421 422 — (L 421) K₁-s N₃ s
 V₂ s B Dn D₃ D₂ s s M₁ ते चाप्य, V₁ D₁ s s T₂ ते
 चाप्य, T₂ ते चापि, G₁ s M₃ अत्रान (for 'दं) D₃ त्रयस्त्रि,
 G₃ त्रयस्ते (for त्रिभिस्ते) K₁ s N₃ s V B D₁-3 G₃ M₁
 ततो वै दिवसत्रयान्, T₂ G₁ त्रयस्तु त्रिदिवै क्रमात्, T₂ ततो
 वै त्रिपव क', T₁ ततो वै दिवसाभ्रयान्, M₁-3 त्रयस्ते दिवस
 क्रमात् (for ^b) — T₂ G₁ om line 422 G₃ om lines
 422 423 — (L 422) K₃ s N₃ s V B Dn D₁ D₁ s
 T₂ s M₁ अचल, D₃ पर्वतं, T₁ G₂ s s अजग (for अजग)
 — T₁ G₂ s M om line 433 G₃ reads lines 423 424
 after line 430 — (L 423) K₃ वन, T₂ तह (for
 'चारु) — (L 424) V₂ T₂ नानागुरु, T₁ G₃ s M धातु
 राग, some M₃ सन्धानुह (for 'गह) G₃ विचित्राह
 राग (for विनद्वाङ्ग) N₁ अनेकपद्, N₃ V₂ G₁ मनोहरैः, T₂ G₁
 (for विनद्वाङ्ग) G₃ M₁ अनोकद्वै, G₃ M₁ s अनोकथा (for मनो
 महोत्तमं, G₃ M₁ अनोकद्वै, G₃ M₁ s अनोकथा (for मनो
 महोत्तमं) T₁ G₃ चित्र विप्रमनोहरै (for ^a) — T₂ G₃ om
 र्मै) — (L 425) K
 lines 425-429 G₁ om lines 425 428 — (L 425) K
 N₃ s V B D T₃ s द्विरेफगण्यकीर्णं (for ^a) K N₃ s V B
 D T₃ s 'पादपम् (for 'शालिनम्) N₁ शिलासंघातवायिनम्

(for ^b) — (L 426) T₁ G₃ s प्रति-, G₃ यदु (for मेघ)
 M₁-3 नादित प्रतिनादित्वै (for ^a) — (L 427) V₂ s (both
 first time) शिरस (for 'शिरस) K₁ D₃ (second time)
 गगने लग्नशिपर, D₃ (first time) T₁ G₂ s s M₁ 'नालमि-
 शिरस (for ^a) N₃ V₂ s (second time) D₁ s s (all first time)
 स्पृशन्तं चन्द्रमास्करी, V₂ (second time) जलदासच्छपादपम्
 (for ^a) — B₁ om line 428 — (L 428) K₃ s s N₃ s
 (marg) V B Dn D₁ s T₂ s परिपु (T₁ 'शु) शोषहराश्रितम्
 (for ^b) — (L 429) K N₂ s V B D T₂ s G₁ कृष
 निर (for वास) K N₂ s V B D T₂ s G₁ M₁ सम-
 न्तात् (for सततं) — N₁ om line 430 — (L 430) G₃ s
 कान्त, G₃ शान्त, M₁ s मत्त, M₃ युक्त (for दरी) K₁ s
 N₃ V₁ s D₃ D₃ धरंश, D₃ चयैर (for रवैर) T₁ G₁ s
 विशेषमदशभोग (for ^a) V₂ Dn₁ T₃ पहवै (for मण्डलै)
 K N₃ s V₁ s Dn₁ D₃ D₃ G₁ s 'छन्नं शातुलपहवै (Dn₁
 'पादुहै), T₂ G₁ छन्न शातुलपापयै, T₂ स्वच्छातुलपहवै
 (for ^a) — (L 431) T₂ नीलागु (for 'श्म) N₁ नन्व-
 (for च) D₃ s सपातैर (for सपातैर) T₁ G₁-4 M₁
 नील मरकतोद् (G₃ 'दा, M₁ 'ला शिर, T₂ G₁ नील वापक
 संघातैर, M₁ s नीलममचयोडातै (for ^a) K₁ s N₃
 V₂ s B₁ s D (except D₃ D₃) T₂-4 G₁ s M₁ s
 धनम् T₁ G₂ s M₁ चनै (for नभ) — (L
 432) V₁ B₁ D₃ निवात, T₁ G₂ s विर (for
 विर) D₃ धातुभिक्ष विनद्वाङ्ग (for ^a) T₁ मूपितम्
 (for भूपणम्) K₁ D₃ सातुप्रस्तविभूपितम्, K₁-3
 N₃ s V B Dn D₃ D₁ s s T₂ s G₁ s सातुप्रस्तव₁ V₁
 'सर'भूपितम्, T₂ सातुप्रस्तविभूपितम् (for ^a) — K₁ reads
 lines 433 435 on marg — (L 433) K₃ N₃ s V B D
 (except D₃) T₂ s G₃ सुर (for मृग) K₁ शालंर (for
 कान्तैर) K₁ T₁ G₁ s कीर्णं मृगगणै कान्त (for ^a) V₁
 कैलायम् (for मैनाकाय) T₁ G₃ M पर्वतम् (for कामगम्)
 — (L 434) D₃ उदन्त (for सूचितं) K₃ उदितं सुविपा-
 लास (for ^a) K N V B Dn D₃ D₁-3 s T₂ s G₃ समन्तात्

तमालेलावनयुतं मरिचक्षुपसङ्कलम् ।
 पिप्पलीवल्किलिचिप्रमिन्नुदपादपे ॥
 हुमैः सर्जरसानां च सर्वतं प्रतिशोभितम् ।
 सर्जनित्पार्जुनयन कदलीकुलसङ्कलम् ।
 [440]
 हित्नालेभ्र तमालेभ्र पुत्रागधोपशोभितम् ॥
 जलेषु जलजैभ्र स्यलेषु खलजैरपि ।
 पङ्कनेर्हुमखण्डेभ्र सर्वतः प्रतिभूषितम् ।
 जम्बूजम्बूलयुक्षाह्वय कटुकन्दलभूषितम् ॥
 [445]
 धन्वनाशोकवहुलं विल्वतिन्दुकशोभितम् ।

कुटजेतांगपुष्पैश्च समन्ताहुपशोभितम् ॥
 नागयूथगणाकीर्णं मृगसधनिपेवितम् ।
 सिद्धचारणरक्षोभिः सेवितप्रखरान्तरम् ॥
 विद्याधरणेनित्यमनुकीर्णशिश्यातलम् ।
 [450]
 सिद्धशार्दूलसनादेः सततं प्रतिनादितम् ॥
 सेवित वारिधाराभिश्चन्द्रपादैश्च सेवितम् ।
 स्तुत त्रिवेद्यागन्धर्वैररज्जतोभिरलङ्कृतम् ॥
 वनस्पतीनां दिव्यानां पुष्पेरुद्यावचैश्चितम् ।
 शक्रवज्रप्रहाराणामनभिश्च कदाचन ॥

D₁ s सर्वभूष (for मूलोदक) — (L 435) K₁ परिच्छल (for द्रीमस्य) K N₁ V₂ s B₁ s Dn D₁ s s T₁ s G₁ s s गण (for घन) V₁ B₁ D₁ डोताप्रणयभूषितम्, T₁ G₁ s M सुभ्र घनविभूषितम् (for ^b) — (L 435) T₁ G₁ पतनाशाहुर्वर्षिभ्र G₁ मृतकण्डेभ्र (for ^a) N₁ मण्डले, D₁ वन्दनै (for -वं) — M₁ om line 437 — (L 437) T₁ G₁ नमालैस्तालपत्रेभ्र, G₁ तमालेस्तालहिन्याल (for ^a) K₁ s मरिचेषुद्वयकलम्, N₁ वर्णपक्षिमुसकलम्, N₂ s (margin) V₁ s बद्धरीकुल — After line 437, T₁ reads line 441 — (L 439) K₁ D₁ s D₁ s G₁ कलित (for लं) M₁ s पिप्पलीचमककल (for ^a) T₁ G₁ M चिचक (T₁ G₁ छे) कुष्पादपे, G₁ चित्तित वनपां (for ^b) — After line 438, N₂ V₁ ins 44** — (L 439) K₁ हुमै सर्जरसालेभ्र (for ^a) B₁ s Dn₁ D₁ T₁ s G₁ s परि (for प्रति) N₁ s V₁ भूषितम् (for शोभि) T₁ G₁ s M₁ सर्वतं प्रतिभूषितम्, M₁ s तं परिवारितम् (for ^b) — After line 439 T₁ G₁ read lines 445-446 While D₁ s ins after line 439

— After line 441, V₂ reads lines 445 445 M₁ om (hapl) lines 442 145 N₂ reads line 142 after line 447 — (L 442) V₂ जलेषु (for जलेषु) K₁ N₁ Dn D₁ s T₁ लज (for लै) T₁ जलजैर (for स्व) — (L 443) N₁ हुमपरीश, D₁ बहुखण्डेभ्र, D₁ M₁ s हुमसर्वेभ्र, G₁ इष्टेभ्र (for 'सङ्कट') — G₁ om (hapl) line 444 — (L 444) D₁ वहुल, T₁ G₁ वनमल, T₁ जम्बीर, M₁ s त्रिल (for -वम्भूर) K₁ Dn₁ T₁ वन्द, K₁ बहु, B₁ क्षिप्र, D₁ नय (for कहु) K₁ मण्डल (for कन्दल) M₁ कन्दकन्दरभूषितम् (for ^a) — K₁ om (hapl) line 445 — (L 445) K₁ om line 445* K₁ N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ T₁ M₁ चम्पकाशोकवहुलं N₂ s V₁ B₁ D₁ s T₁ चन्दनाशोकवहुल (for ^a) — (L 446) T₁ G₁ M₁ हुमैश्च (for हुजैर) D₁ G₁ s रुक्षैश्च (for पुष्पैश्च) K₁ हुम, D₁ जमि, M₁ s परि (for उप) — (L 447) K₁ s N₂ s V B D T₁ s G₁ s समाकीर्ण, N₁ वनकीर्ण (for गणा) K₁ नागपुत्रसमापणं, T₁ G₁ s नागयूथकसकीर्ण (for ^a) V₁ T₁ s G₁ s M₁ s विद (for -तय) h N₁ V₁ s B D T₁ G₁ s मृगसपातशोभि (N₁ सेवि) नम् (for ^b) — After line 448, D₁ Bom Poona eds G(ed) ins

43** जम्बुसर्जानुनयुतं वृद्धाहुमभूषितम् ।
 — D₁ s cont K N₁ V₁ s B Dn D₁ s s T₁ s ins after line 439 N₂ V₂ after line 438 G₁ s s after line 446

44** माशुसाहवनेयुतं बहुचित्रवनेयुतम् ।
 [K₁ V₂ G₂ युत (for युत)]
 — V₂ s B₁ s repeat line 440 after line 446 — (L 440) T₁ s G₁ s M₁ नीपाहुन (for निम्बा) K₁ सर्जनित्पार्जुनादि, N₁ निम्बसर्जानुनयन, V₂ s B₁ s (all second time) D₁ s मकडम्भाहुन (for ^a) K₁ Dn पादली, K₁ वन्दरी, T₁ लवरी, G₁ s M₁ लवरी (for कदली) V₁ कर्षीयैश्च सङ्कलम्, T₁ G₁ s लज (for पट लीवयतं) M₁ s त्रिविधतुमसं (for ^a) — (L 441) D₁ सलेभ्र महमालेभ्र, D₁ सलेभ्रान्तेभ्र मालेभ्र (for ^a) T₁ s G₁ s समासेभ्र (for पुष्पासेभ्र)

45** गन्धर्वेश्च समायुक्त सिद्धचारणपरिनि ।
 [Bom Poona eds G(ed) युक्ते परिनिगण (for ^b)]
 — (L 440) T₁ युक्त्म् (for विलम्) N₂ V₂ भाकीर्ण च (for अनुकीर्ण) — (L 450) D₁ नारीश (for संनारी) G₁ सर्वेभ्र (for सन्त) — T₁ s G₁ om (hapl) line 451 — (L 451) N₁ om (hapl) lines 451^a-455* K N₁ s V B D T₁ G₁ शोभितम् (for सेवि) — V₂ om (hapl) lines 452-458 D₁ om (hapl) lines 452 455 — (L 452) D₁ युत; D₁ वित (for हत) T₁ G₁ s M₁ समाहुत्म् (for मलेहत्म्) — (L 453) K₁ T₁ M₁ स्थितम्; N₂ V₂

दानामिभयनिर्मुक्तं महानातभयोञ्जितम् । [455]
 प्रपातप्रभनामिश्च सरिद्धिरपशोभितम् ।
 काननेराननाकारैर्मिपन्तमिव श्रिया ।
 स्थलीभिर्मृगधीर्षाभिः कान्ताभिरिव शोभितम् ॥
 पाशैर्मपलकल्माषैर्मैपेरिव विभूषितम् ।
 पादपोच्छ्रितसौम्याभिः सपुण्याभिः समन्ततः ॥ [460]
 मण्डित वनराजीभिः प्रमदाभिः पति यथा ।
 दरीभिः सुन्दरीभिश्च कन्दराभिस्तथैव च ॥
 तेषु तेष्वयकाशेषु सदारमिव शोभितम् ।
 ओषधीदीप्तशिरसि वानप्रस्थनिषेवितम् ॥
 जातरूपैर्वनोद्देशैः वृत्रिमेरिव मण्डितम् । [465]

मूलेन सुनिशालेन शिरसा चोच्छ्रितेन च ।
 पृथिवीं चान्तरिक्षं च गाह्यन्तमिव स्थितम् ॥
 ते तमासाय गोमन्त रम्य भूमिपरोत्तमम् ।
 रश्मि ररुचु सर्वे वासायामरसनिभाः ॥
 रुरुद्धसे गिरिरर रमूर्ध्वमिव पक्षिणः । [470]
 असज्जमाना वेगेन धैतेतेयपक्रमा ॥
 ते तु तस्योत्तम शृङ्गमारुढाभिदशा इव ।
 अगार रश्मि च कुर्मनसा निर्मितोपमम् ॥
 निविष्टौ यादवो दृष्ट्वा जामदग्न्यो महामुनिः ॥
 रामोऽभिमतमद्विष्टमपद्रुसुपचक्रमे ॥ [475]
 वृष्ण यास्याम्यह तात पुर सूर्पायकं विभो ।

B₁ s Dn D₂ s D₁ s G₁ श्रितम्, T₁ G₁ युतम् (for वितम्)
 — K₁ om lines 455 460 B₂ om (hapl) line 455
 — (L 455) K₂ N₂ V₁ B₁ D₂ D₂ देवतासुखप्रथमम् (B
 'व'), T₁ तस्युय देवनालयम्, G₂ s M सातुभि श्व
 कन्दरम् (for 'द') — (L 457) K₂ s V₂ Dn D₂ s G₁ s
 om line 457*, T₂ G₁ read it after line 466 K₂ कान्तै
 र्कन्दराकारैः D₂ s 'नगराकारैः (for *) — After line
 457*, K₂ N₂ s V₁ B D₂ D₂ T₂ s G₁ s ins

46** विशेषरिदिव श्रियम् ।

— After the above T₂ G₁ cont 49**

N₂ s V₁ B T₂ s cont after 46** K₂ s V₂ Dn D₂ s
 ins after line 456

47** जलशैवलशृङ्गाभिर

[K₂ N₂ s B₁ Dn T₂ शृङ्गाभिर (for शृङ्गाभिर)]

K₂ D₂ s T₂ G₁ om line 457* N₂ D₂ उद्विललनम्, D₂
 उपिवन्तम् (for उन्मिपन्तम्) — After line 457, D₂ ins

48** काञ्चने सातुभिर्मुक्तैः विमर्षेदिरिव श्रियम् ।

— T₂ om line 458 — (L 458) K₂ N₂ V₂ D₂ s
 यूप्याभि K₂ Dn D₂ s T₁ G₂ s जुष्टाभि, D₂ युष्ताभि
 (for -वीधीभि) — G₂ s om (hapl) lines 459 463
 T₂ om line 459 — (L 459) D₂ T₂ G₂ उपरि (for
 उपल) K₂ पाशैस्तोलाकल्माषैर T₁ M₁ पादपरपलक्ष्यामेर,
 M₁ s वरौ M₁ पादैः रपरिकल्माषैर (for *) — T₂ reads
 lines 461 463 after line 466 — (L 460) K₂ N₂
 'सौम्याभि' V₂ T₂ शोभाभि, D₂ s T₂ G₂ s भूमिभि (for
 'सौम्याभि') K₂ N₂ s B D₂ D₂ T₂ s G₂ पादपर N₂ s B₁
 T₂ G₂ 'प्र' उडभभूमि N₂ 'शोभा'भि, K₂ पादपाश्रित

सौम्याभि, V₁ 'पादुतशोभाभि', M पादपर M₁ 'प्र' उडभ
 सौम्याभि (for *) K₂ समन्वितम् (for 'नन्त') M₁ s
 समन्तापरिसर्पिभि (for *) — (L 461) K₂ N₂ V₂ Dn
 T₂ s G₂ M₁ पतिर (for पति) — (L 462) T₁ M₁ s
 शौषधीभिर् (for सुन्दरीभिर्) D₂ सतिव च (for कन्दरामिष्)
 T₂ च शोभितम् (for तथैव च) — (L 463) T₂ पदाभिम्
 (for सदरामि) D₂ श्रिभि (for इव) — (464) V₂ -रिष्य
 (for दास) — K₁ D₂ om line 465 — (L 465)
 K₂ s N₂ V₁ s B₁ s Dn D₂ D₂ s s T₂ भूषितम् K₂
 B₂ G₁ s 'शोभि' (for मण्डि) N₂ V₂ T₂ कुत्रिमैर् N₂
 'म ह'परोत्तमिन् D₂ श्रमैरिव विमूषितम् (for *) — B₂
 G₁ om (hapl) lines 466 467 — (L 466) K₂ V₁ s
 B₁ D₂ D₂ s T₂ G₂ s शिरसायु B₁ D₂ D₂ s s T₂ G₂ s
 'साम्यु'च्छ्रितेव च (for *) — (L 467) N₂ T₂ s s 'घार'
 यन्तम् D₂ कल' (for गाह) — T₂ s s M ins after
 line 467 T₂ G₁ cont after 46**

49** मुनिनिमित्त्यपुत्रैश्च सन्पमान युसुपुभि ।

— (L 463) D₂ चरन्तो (for हरिर्) D₂ प्रमया (for
 वासाय) T₂ मुर (for 'म'र) N₂ विमहा (for सविभा)
 — (L 470) T₁ G₂ s M शारङ्ग (for रहदृष्ट) D₂ पक्षिण
 (for पक्षिण) — (L 471) T₂ आगतेमाना वेगेन (for *)
 — (L 472) N₂ s V₂ s B₁ D₂ s T₁ G₂ s 'डोवर्' (for
 'म') T₂ तत्पु शैलेत्तर शृङ्गम् (for *) T₁ G₂ s M आन्डा-
 क्षिरशोषमा (for *) — (L 473) K₁ s s Dn D₂ s
 G₂ s सहसा N₂ मनसा (for हरिर्) T₁ G₂ s M नात्
 पातुसिन्निर्वाहः T₂ G₂ शारङ्गे सहसा चतुर T₂ s भयार्
 सहसा चतुर (for *) — (L 474) K₁ s s N₂ (marg)
 V₁ s B₁ s Dn D₂ s T₂ s G₂ s महागतेः D₂ s 'युनि'
 (for 'मुनि') — (L 475) K₂ N₂ सतिरिष् (for सतिम

युगयोर्नास्ति वैमुल्यं संग्रामे दानैरपि ॥
 प्राह्वानानाम् यां प्रीतिं मार्गानुगमनादपि ।
 सा मे वृष्णानुगृह्णाति शरीरनिदमव्ययम् ॥
 इदं तत्स्थानमुद्दिष्टं यत्रायुषसमागमः । [480]
 युगयोर्निहितो देवैः समयः सांप्रतपिकः ॥
 देवानां मुख्यं वैकुण्ठं विष्णो देवैरभिप्लुतः ।
 कृष्ण सर्वस्य लोकस्य शूणु मे नैष्ठिकं वचः ॥
 यदिदं प्रस्तुतं कर्म त्वया गोविन्द लौकिकम् ।
 मानानां हिदाधाय साधु भानुपदेहिना ॥ [485]
 तस्यानं प्रथमः कल्पः कालेन भुवि योजितः ।
 जरासयेन वै सार्धं सप्राप्ते समुपस्थिते ॥
 तत्रायुषनतं चैव रूपं च रणधकंशम् ।

सत्यमेवात्मना कृष्ण त्वमात्मानं विधत्स्व ह ॥
 चक्रोगतकर्तं दृष्ट्वा त्वां गदापाणिनं रणे । [490]
 चतुर्दिगुणपीनास विभ्येदपि शनक्रतुः ॥
 अथप्रभृति ते यात्रा स्वर्गात्का समुपस्थिता ।
 पृथिव्याममरार्थं च कीलयै च सतां वर ॥
 पेनतेयस्व चाह्वानं वाहनं च्वजकर्मणि ।
 कुरु शीघ्रं गदानाहो गोविन्द यदता वर ॥ [495]
 युद्धकामा नृपतपश्चिदिनाभिसुप्लोचताः ।
 धार्तराष्ट्रस्य वशगास्तिष्ठन्ति रणवृत्तयः ॥
 राज्ञां निधनदृष्टार्थो पैषण्येनाधिवासिता ।
 एकवेणीधरा चैवं वसुधा त्वां प्रतीक्षते ॥
 समह कृष्ण नक्षत्रं त्वत्पतीक्षसुपस्थितम् । [500]

व्य) T₁ G₂ s M रामोऽपि विधिवत्कृत्यम् (for ^a) — (L 476) K₁ N₁ प्रभो (for विभो) — For line 476, T₁ G₂ s M subst

50** कृष्ण सकार्षणं चैन दास्ये शूरपतिकं प्रति ।
 — G(ed) om lines 477 478 — (L 177) T₁ G₂ s M₁ s उभयोर् (for युय^a) V₁ T₁ G₂ s वैपय (for वैमुल्य) K₁ s s N₁ s V B Dn D₂ s T₂ s G₂ s देवैर्दे (for दानैर्वर) — (L 478) T₁ G₂ विस्वय, M₁ s धरन्मद (for अस्मि वर) D₂ मार्गानुगमनादपि (for ^b) — (L 479) T₁ G₂ देवत्वमनुगृह्णाताम्, G₂ s M₁ सदैवमनुगृह्णाताम् (for ^b) — (L 481) B₂ D₂ विदितो, G₂ s कथितो (for विदितो) M₁ s युय (M₁ उभ) योर्नात्र वैमुल्य (for ^a) D₂ समये सांप्रतपिके, G₂ M₁ सार्धं सांप्रापिकम् (for ^b) — (L 482) N₁ s V₁ मुख्यं वैकुण्ठं देवाना (for ^a) D₂ देय (for विष्णो) — After line 482, D₂ T₁ s G M G(ed) ins

51** देवदेव उग्राध्वं नृत्तमावन भावन ।
 पुरुहूवानुमादिपलाकवन्धु जगत्पते ॥
 विष्णो कृष्ण ह्यपोकेशं वासुदेवं जगदीन ।
 जगद्गते जगत्पुत्र सख्येभ्य निरञ्जन ॥
 [(L 2) T₁ G₂ पुरुहूवानुमादिप (for ^a) — (L 3) M₁ s नोत्तान मदेधर (for ^b) — (L 4) T₁ s G₂ ins after line 4^a G₂ after line 4

51A** जगदीश मदेधर ।
 विष्णो पूर्वत्र देवेश
 T₁ सन्निभेन (for सख)]
 — (L 483) T₁ शूणु (for कृष्ण) G₂ लोकस्य (for सर्वस्य)

V₁ देवस्व (for लोकर) — (L 484) G₁ अविश्रेतन्तु तत्कर्म (for ^a) — (L 485) K₁ s s N₁ s V₂ B Dn D₂ D₂ s T₂ s G₁ s मानुपाता, K₂ D₁ s सत्युपाया, N₁ s (marg) V₁ देवाना च, V₂ देवताना (for मानवाना) K₁ s s N₁ s V B₁ s Dn D₁ s T₂ s G₂ s M₁ लोके (for साधु) — (L 486) T₁ G₂ M कर्त (for कल्प) K₂ s V₁ B₁ Dn D₁ s T₂ s G₂ s तु नि, D₂ s विनि (for सुनि) G(ed) कालेन तु विरहित (for ^b) — (L 489) N₁ s V₂ T₁ G₂ s M विष्णो (for कृष्ण) K₂ B₁ Dn वात्मान म (K₂ इ), T₁ सज्जैवैव (for स्वमागत) D₂ आश्रिते सखिभ्यश्च, G₂ s M₁ सत्येवैव विधत्स्व च (for ^b) — (L 490) K₁ N₁ s V B₂ s D T₂ G₁ s s त्वा गदापाणिनाह्वे, B₁ T₁ s गदापाणिनाह्वे, G₂ M₁ गदापाणि रणे रणे (for ^b) — (L 491) K₁ s V₂ विरहित (for विभेद) — (L 492) K₂ Dn से युद्धे, N₁ s V₂ यात्रा ते (by transp), D₂ या यात्रा; T₂ G₁ s M₁ ते माया K₂ Dn स्वर्गद्वारसुपस्थितम् (for ^b) — (L 493) T₁ कृत्विनां (for च सतां) M₁ s त्वा (for वर) D₂ कोर्त्थं यदता वर, G₂ यं कृत्विना वर (for ^b). — For line 493, K₁ s s N₁ s V₁ s Dn D₂ s T₂ s G₁ s subst

52** वृषिपत्न्या पार्थिवेन्द्राणा कृताये स्वपि सादद ।
 — (L 494) G₂ M₁ वाहने (for 'न) M₂ s वाहनभ्यश्च कर्मणो (for ^b) — (L 495) M₁ s विष्णो (for वाहो) — (L 496) K₁ s s N₁ s V₁ s B₂ s D₂ s T₂ s G₂ युद्ध काले, M₁ s बोद्धकामा (for बुद्धकामा) — (L 498) K₁ s N₁ s V₂ s D₂ T₂ राज्ञा च निवर्तं दृष्ट्वा (for ^a) D₂ वैषण्येना विशादित्वा, T₂ 'न निवेदिता (for ^b) — G₂ om line 500, — (L 500) K₁ s श्व (for उय) K₂ s N₁ V B

त्वयि मानुष्यमापन्ने युद्धे च समुपस्थिते ॥
 त्वरस्व कृष्ण युद्धाय दानवानां वधाय च ।
 स्वर्गाय च नरेन्द्राणां देवतानां सुराया च ॥
 सत्कृतोऽहं त्वया कृष्ण लोकैश्चैव सहामरैः ।
 त्वया सत्कृतरूपेण येन सरट्कृतवानहम् ॥ [505]
 साधयामि महाबाहो भवतः कार्यसिद्धये ।
 स्मर्तव्यश्चास्मि युद्धेषु वंसारे पृथिवीक्षिताम् ॥

Colophon

वैशांपायन उवाच ।

जामदग्नये गते रामे ती यादवकुलोद्भवौ ।

गोमन्तशिखरे रम्ये चेरतुः कामरूपिणौ ॥
 पनमालाङ्गुलोरस्कौ नीलपीताम्बरारुभौ । [510]
 नीलधेतवपुष्मन्तौ गगनस्थाविशाम्बुदी ॥
 ती शैलधातुदिग्धाङ्गौ युवानौ शिखरे स्थितौ ।
 चेरतुस्तत्र कान्त्येपु वनेषु रतिलालसौ ॥
 उदयन्तं निरीक्षन्तौ शशिनं ज्योतिषा वरम् ।
 उद्यास्तमने चैव ब्रह्माणा भास्वरस्य च ॥ [515]
 अध सकर्षणः धीमान्विना कृष्णेन वीर्यगाम् ।
 चचार तस्य शिखरे नगस्य नगसनिभः ॥
 स पुद्गल्य कदम्बस्य प्रच्छाये तिपत्साद् ह ।
 वायुना सद्गन्धेन वीज्यमानः सुतेन वै ॥

Dn Ds D1 : 2 Ts : सक्षिप्यारिभिमर्दनं ; Ds तप्यतीपमिव स्थितम् ; Ds : प्रसक्षिप्यारिमर्दनं (for^a) — For line 500, T1 : G1-2 : Ms subst.

53** क्षेमस्य सम्रह कृष्ण ब्रह्मनक्षत्रमर्दनम् ।

[T1 reads 53** twice T1 (second time) Gs संहारं कृष्ण रात्रौ च, Gs क्षत्रस्य विमर्हं कृष्ण (for^a) T1 (second time) Gs कुरुष्वामितविक्रमं, Ts G1 नक्षत्रमरिमर्दनं (for^a)]
 — (L 501) Ms युक्तमेवं स्वतेजसा (for^a) — (L 502) Gs : Ms : जयाय (for वधाय) M1 : यादवानां जयाय च (for^a) — (L 503) T1 देवानां च (for देवतानां) N1 : देवानामभयाय च (for^a) — (L 504) K1 : 2 N1 V2 : Dn Ds1 D1-2 Ts-4 G1 : लोकैश्च सचराचरै (for^a) — (L 505) M1 : यदा (for त्वया) M1 : स्वया, M2 यच्च (for येन) Ks N2 V1 B Ds Dn न चाहं सत्कृत्य स्वयम् (for^a) — (L 506) K1 V2 : सायु यामि (for साधयामि) Dn कर्म (for कार्यं) — (L 507) N2 V2 Gs : Ms स्मर्तव्योऽस्मि त्वया युद्धे, T1 M1-2 'व्योऽस्मि सुयुद्धेषु (for^a) K N2 : V B1 : Dn Ds D1 : 2 Ts : कान्तरिपु महीक्षिताम् (for^a) — For line 507, Bs Ds subst Ns V ins after line 507.

54** स्मर्तव्यस्तरत्र तत्राह यत्र युद्धं भवेत्सदा ।
 While B1 Ds D1 ins after line 507

55** न च कृत्य मया पुन्यं त्वं च कर्ता जगद्गुरु ।
 मा स्थावरा यो रणे याति श्रुव तस्य जयो भवेत् ॥
 B1 Ds1 Ds cont K N2 Dn Ds1 D1-2 T G Ms ins after line 507 Ns V Bs Ds cont after 54**

56** इत्युचवा जामदग्नयत् कृष्णमालङ्कृकारिणम् ।
 जयाशिषा वर्षेयिषा जगामाभीषितानं दिशम् ।

[(L 2) Gs : Ms नविरम् (for रिचम्)]

Colophon — Mention of the Epv Ks Ds Ts — Mention of Kshla Ks Ns V B Ds D1 — Subparcan T1 ब्राह्मर्येपदे — Adhy name K Ns : V B D Ts G1-2 Ms गोमन्तारोहणम् ; N1 जामदग्नयमर्दनम् ; M1-2 गोमन्तयात्रा — Adhy no Ks 94 ; Ns V2 Bs T Gs : M1-2 97 ; V2 T1 G1 Ms 98, Dn Ds1 95, D1 92 ; Ds 102 ; Ds 90 ; Ts 100, T1 87, Gs 96, Gs 101 — Sika no Dn1 Ds 48, Ds1 50, Ts 46 ; G1 47

Ks Ds T1 om the ref — (L 508) Gs कुलोद्भवौ (for 'द्वौ) — (L 509) Gs : Ms चोभौ (for रम्ये) V2 रेवतु (for चेरतु) T1 चेरतु कान्तररिणौ (for^a) — (L 510) V2 T1 : Gs : M कुतोरस्कौ (for कुलो) — (L 512) Ds Ts शिलघातु, T1 दाम' (for दौल') T1 G1 दौल चानुविदिग्धाङ्गौ (for^a) Gs : M1 : 2 सुले, M2 सुलौ (for स्थितौ) N1 गगनस्थौ शिखारुभौ (for^a) — Ks om. line 513 — (L 513) V2 रेवतुस (for चेर') N1 पार्श्वे च, T1 Gs : M1 : पार्श्वेषु ; Ms कान्त्याङ्गौ (for वनेषु) V2 वनेषु रुचिाम्बरी (for^a) — V2 om line 514 Ms reads lines 514-515 twice — (L 514) T1 Gs M1 (both times) : 2 उच्यते च (M1-2 पौ) ; Gs : Ms सम्यक्तेषु (for उदयन्तं) — (L 515) Ks Ds उद्यास्तमने ; Ks Ds : Ts 'समय' (Ks 'या') ; T1 : Gs : 2 Ms (both times) : 2 'समये (for 'समने) K Ns : 2 (margin) V2 : Bs Dn Ds : Ts 4 शरानां चरणीः परे ; N1 'जो भास्करं वरम् ; N2 D1 : Ds1 Ds 'जो भास्करं च' Ds1 कर्णम् ; Ds-2 'जो गग' Ds 'जो सया (for^a) — (L 517) N1 स्मित (for स्निग्ध) Ks नरो पद्मान संनिभः ; M2 : नगस्य वरसत्तम (for^a) — S1 reads

तस्य तेनालिपीन सेव्यमानस्य तत्र वै । [520]
 मद्यसपरीजो भावः सप्रवृत्तप्राणमागतः ॥
 वृषा येन विवेशाद्यु वारुणीप्रभरा तदा ।
 शुषोच च मुदं तस्य मन्त्रयेनापरेऽहनि ॥
 स्मारितः स पुरावृत्तममृतप्राशन विभुः ।
 वृषितो मदिरान्वेपी ततस्तं तरुमाक्षिपत् ॥ [525]
 तस्य प्रावृषि फुल्लस्य यदम्भो जलदोऽञ्जितम् ।
 तत्कोटरस्था मदिरा समजायत निर्मला ॥
 तां तु वृष्णाभिभूतात्मा पिवन्तर्त इवामकृतः ।
 मदाद्य चलिताकारः समजायत स प्रभुः ॥

तस्य मत्तस्य वदनं किञ्चिलितलोचनम् । [530]
 घूर्णितकारामभवच्छरत्कालेन्दुसप्रभम् ॥
 कदम्बकोटरे जाता नाम्ना कदम्बरीति सा ।
 रूपिणी वारुणी तत्र देवानाममृतवारणिः ॥
 कदम्बरीमदफल विदित्वा कृष्णपूर्वजम् ।
 तिस्रिदशनार्यालमुपगतधुः प्रियवदाः ॥ [535]
 मदिरा रूपिणी भूत्वा कान्तिश्च शशिन प्रिया ।
 श्रीश्च देवी बरिष्ठा स्त्री स्वयमेवाभ्युज्ज्वजा ॥
 साङ्गलिप्रव्रहा देवी रोहिणेयमुपास्थिता ।
 वारुण्यात्महित वाक्यमुवाच मदविडम्बम् ॥

lines 518-575 after 83 18, D₂ reads them here repeating them in their proper place — (L 518) Śi D₂ (second time) प्रोक्तुलस्य, K₂ V₂ D₂ (first time) ५ ५ T₁ ५ ५ G₂ प्रकु, T₂ G₁ सफलस्य (for स फुल्लस्य) Śi प्राणप्राये, D_n सुच्छाये, D₂ T₂ ज्ञायता (for प्रच्छाये) — (L 519) Śi K₂ सुष्य, K₂ ५ D₂ D₂ D₂ (first time) ५ ५ T₂ ५ G₁ मन्द, D₂ (second time) सुष्य, T₁ G₂ M₁-३ [ज]मृत, T₂ मधु, G₂ ५ M₁ दिव्य (for मद्) N₁ च्यमान (for वी) T₁ G₂ ५ M₁ मुगन्धिता (for सुलेन वै) — (L 520) D₂ (second time) ततम् (for तस्य) G₂ M₂ [ज]निलेभाय (for लीयेन) N₁ सेच्यमान स तत्र वै (for ५) — (L 531) G₂ M₁ ५ ससर्गो (for ससर्गो) K N₂ ५ V₂ B D_n D₂ D₂ ५ (first time) ५ T₂-4 G₁ ५ गन्ध, N₁ द्रोव (for गाव) Śi मयसस्यर्तं जान्मोषान्, V₂ ५ सपकेजो गन्ध (for ५) K₂ धसन (for मरुतस्य) Śi प्राणयोर्गत, M₁-३ 'माकनम् (for 'गत) K₂ D_n ५ सप्रवृत्तप्राण समागतः (for ५) — (L 532) Śi K N₂ ५ V₂ ५ B₂ D_n D₂ ५ (both times) ५ ५ (marg) ५ T₁ ५ G₂ ५ M₁ मृत्वा, V₂ B₂ ५ D₂ द्रुता (for वृषा) V₂ [ज]य (for [जा]द्यु) — (L 534) T₂ सुरावृत्तम् (for पुरा) D₂ प्रागवे, G₂ प्राशिता (for प्राशन) — (L 525) V₂ वृषितो मदिरान्वेपी, G₁ 'सो मधुरान्वेपी (for ५) K₂ ५ ५ N₂ V₁ B D_n D₂ D₂ ५ (first time) ५ ५ T₂-4 G₁ ५ रोषत (for आक्षिपत्) N₁ V₂ ५ ततस्तरुदोक्षत (for ५) — After line 525, D₂ D₁ ५ ५

57** गोमन्त्रस्य विदेशाद्यु वारुणीप्रभव तदा ।
 — (L 523) Śi K₂ D₂ (second time) सिकस्य, N₁ प्रायस्य (for फुल्लस्य) V₂ कदम्ब (for यदम्भो) N₂ कदम्बस्य जलोऽञ्जितम्, D₂ यदम्भो जलदोऽञ्जितम् (for ५) — (L 527) Śi K N₂ ५ V₁ ५ B₂ ५ D_n D₂ ५ (first time) ५ ५ T₂-4 G₁ ५ रोषत (for आक्षिपत्) N₁ V₂ ५ ततस्तरुदोक्षत (for ५) — After line 525, D₂ D₁ ५ ५

(second time) सप्रवृत्ते मनोरता, K₂ ५ N₂ V B D_n D₂ D₂ ५ (first time, marg as above) ५-५ T₂-4 G₁ ५ ५ स N₂ V₂ D_n त्व, D₂ सा ज्ञायता मनोहरा (for ५) — (L 528) N₂ D₂ दृषाति (for वृष्णाभि) Śi D₂ (second time) सा तु वृष्णापरीति स (for ५) N₁ पिय स्वातरे (for 'शतरे) Śi D₂ (second time) पयो संकर्णणेऽ मरुत्, T₂ पिवन्मद्य तरासकृत् (for ५) — (L 529) B₂ ५ नोहाच, T₂ ५ मदार (for मदाद्य) T₂ G₁ ५ मदाद्यकलित कार (for ५) K₂ सुप्रभ, N₂ V₂ लावली (for स प्रभु) Śi D₂ (second time) स विभु समनायत, N₁ प्रपलाय च स प्रभु (for ५) — (L 530) K₂ कृष्णकम् (for लोचनम्) Śi D₂ (second time) मदाद्य लिपिकृष्णकम् (for ५) — (L 531) G₂ प्रणितकारम् (for मृगि) Śi (sup in) सपस्य, L₂ N₂ V₂ G₂ सनिभम् T₁ G₂ ५ M₁ वक्षन्, T₂ चपसम् (for सप्रभम्) — (L 532) Śi ति (for [ह]ति) Śi om lines 532^a 533^b — (L 533) N₂ V₂ देवी (for तत्र) N₂ V₁ B₂ D₂ (second time) ५ वारुणी रूपिणी तत्र (D₂ देवी) (for ५) — (L 534) M₁ ५ पत्सिल (for मदकठं) — (L 535) D₂ (second time) वोषात्, M₂ मार्षत् (for मार्यस्य) T₂ स त तदा (for प्रियवदा) — (L 536) K₂ इन्द्रिता (for मदिरा) K₂ कान्त्वा च शशिन प्रभा (for ५) — (L 537) K₂ श्री, D₂ सा (for श्री) Śi D₂ (second time) [अ]मृत्मानना K₂ 'जालया, N₁ 'जेशणा; D₂ (first time) 'नप्रभा (for 'जपजा) — (L 538) D₂ T₂ ५ प्राजालि, M₂ ममवृत्त (for साङ्गलि) Śi D₂ (second time) भूत्वा (for देवी) Śi D₂ (second time) तु वारुणी (for उपस्थिता) — T₂ G₁ ५ om (hapl) lines 539 542 — (L 539) Śi K₂ D₂ (second time) उवाच (for वारुणी) K₂ सा (for [मा]न) V₂ B₂ D_n G₂ वारुण्या सहितं वाक्यम् (for ५) N₂ D₂ M₁ विडम्ब, D₂ (first time) विडम्बम् (for विडम्बम्) Śi K₂ D₂ (second time) मदविडम्

जयस्व धलदेवानां बलदेव दिवीश्वर । [540]
 अहं ते दयिता कान्ता वारुणी समुपस्थिता ॥
 त्वामेवान्तर्हितं श्रुत्वा शाश्वतं बहवामुखे ।
 क्षीणपुण्येव वसुधा पर्येमि विमलानन ॥
 पुष्पचक्रानुक्तिमेषु केसरेपूषितं मया ।
 अतिमुक्तेषु चाक्षोभ्य पुष्पचन्द्रार्कवर्षमसु ॥ [545]
 साहं वदन्बमालीना मेघमाले सुरप्रिया ।
 वृषितं मन्यमाना त्वा स्वेन रूपेण छादिता ॥
 सास्मि पूर्णेन योगेन यथैनामृतमन्यन्ते ।

समीपं प्रेषिता पित्रा वरुणेन तवानघ ॥
 सा यथैनार्णवगता यथेन बहवामुखे । [550]
 त्वयोपयोत्तुमिच्छामि समतस्त्य हि मे गुरुः ॥
 न त्वानन्त परित्यक्ष्ये भस्मितापि त्वयाव्यय ।
 नाह त्वया विना छोरानुत्सहे देव सेवितुम् ॥
 मदिरानन्तर कान्तिः सकर्षणमुपस्थिता ।
 मदेनागलितशोणी किञ्चिदाधूर्णितेक्षणा ॥ [555]
 प्रोवाच प्रणयात्कान्तिः सकर्षणमुपस्थिता ।
 जयपूर्णेण योगेन सस्मितं योगमिच्छती ॥

वभाषिणी (for^a) — (L 540) M1-^a जय त्व (for जयस्व)
 Ś1 D2 (second time) बल जयस्व देवाना, K N2-^a V B Dn Ds
 D2 : (first time) 2-4 T1-^a 3 बल जयस्व दैत्याना (for^a) T2
 देवदेव; M1 : बलमद्र (for देव) — (L 541) Ś1 D2 (second
 time) कन्या (for कान्ता) — (L 542) Ś1 D2 (second
 time) अन्तर्हितं त्वां निजाप (for^a) — (L 543) M1 पुण्यां
 च (for पुण्येव) Ś1 पुष्पचन्द्रेण वृषति, K2 G2 क्षीणे पुण्ये च
 वसुधा, D2 (second time) पुण्ययन्त्रायु सतत (for^a) D2
 (second time) वसामि, D2 पर्येमि, T1 G2 M1-^a प्रविष्टा (for
 पर्येमि) Ś1 पर्येमि विपुलानने, D2 (first time) T2 पर्येति विम
 लानना, G2 M2 प्रविष्टा विपुलानना (for^a) — (L 544) D2
 पद्मपत्रानुक्तिषु (for^a) D2 कासारेषु (for केश) — (L
 545) N2 T1 M2 वरमसु (for वर्षमसु) Ś1 K N2-^a V B
 Dn Ds D2 : (both times) 2-4 T2-4 G1 : 3 पुष्पस्तव (Ś1 D2
 [second time] चन्द्र क्वचसु च, D2 पुण्येषु स्वचकेषु च, G2
 पद्मचन्द्रार्कवर्षमसु (for^a) — (L 546) B2 बह (for साहं)
 Ś1 K2 N1 D2 (second time) 2-4 T2-4 G1 : 3 सा
 (Ś1 B2 हं वदन्बमालीना (for^a) Ś1 D2 (both
 times) T2 मेघनाद, V1 D2 काल (for काले) K1 2 N2
 Dn1 D2 2 2 सुखप्रिया (for सु) K2 मेघनादसुखप्रिया,
 N2 नादसुखप्रिया, T1 G2 M2 कालमुखे विना (for^a) — (L
 547) K2 2 N2 : V B Dn Ds D2 : (first time, marg
 23 above) 2 2 T2 मार्गमाणा (for मन्यमाना) D2 प्रेषितं
 मार्गमाणा सा, M2 वृषिता योगमिच्छामि (for^a) M1 om
 lines 547^a-548^a K2 योगेन (for रूपेण) D2 छन्दिता,
 D2 T2 G2 चोदिता, G2 गृहितम् (for छादिता) Ś1 D2
 (second time) योगेन स्वेन छादिता, N2 स्वय रूपेण छादिताम्,
 T1 G2 2 M1-^a स्वेन (M1 : स्वयं) योगेन गृहितम् (for^a)
 — (L 548) Ś1 K2 D2 (second time) 2-4 T2 पूर्णेण (for
 पूर्णेन) G2 सास्मि योगेन दुर्गे (G2 पूर्वेण (for^a) — (L
 549) Ś1 D2 (second time) कन्या (for शिवा) Ś1 D2
 (second time) महामना, T2 हदानघ (for तवा) — (L
 550) Ś1 D2 (second time) सा यथैनामृतं लोके (for^a)

— (L 551) K2-4 N2 V1 : B Dn1 Ds D1 2-4 (marg)
 T2 2 [उ]प्रमोक्षुम्, T1 G2 2 : M1 : [म]हं योगम्, M2
 मयोगम् (for [उ]प्रमोक्षुम्) K2 जघ, T1 प्रमो, G2 M1 :
 प्रमु (for गुरु) Ś1 D2 (second time) त्वं हि मे
 परमो गुरुः, G2 M2 सवेतस्त्वं हि न प्रमु (for^a) — (L
 552) K2 त्वा तत्र, N2 2 V2 B2 Dn2 D2 G2 M2 स्वानन्तं,
 N2 त्वां हुन्त, V2 T1 2 G1 2 : स्वाहं तु, D2 स्वानं ते (for
 स्वानन्त) M1 2 भवत न परित्यक्ष्ये (for^a) T2 [म]हं (for
 [म]हि) K N2 : V B Dn Ds D1 : (first time) 2-4 T
 G1 2 : [म]नघ, D2 (second time) ह्यम् (for [म]व्यय)
 — After line 553, K1 2 : 2 N2 V2 D2 : (first time)
 2-4 T2-4 G1 2 : M2 ins

58** आदिपत्र च पत्रार्थे दिव्यप्रवणभूपगम् ।
 कसिद्यानि च नीलानि समुद्रार्हाणि विव्रती ॥

[(L 1) K2 V2 D2 : T2 पद्माश (for 'स') K2 2 :
 D1 2 : 2 T2 2 च्छितम् (for रूपम्) — (L 2) K2 D2
 मारु, N2 D1 : T2-4 G2 मान (for विव्रती) D2 समुद्रा
 भाणि भावन, G1 2 युदितानि च (for^a)]
 — G1 om lines 554 570 — (L 554) M1 2 बलमद्रम्
 (for सकर्षणम्) Ś1 D2 (second time) मघाप्रवोत् (for
 उपस्थिता) — D2 T2 om (hapl) lines 555 556 — (L
 555) N1 [उ]प्रीतिष्ठ, T1 G2 : [आ]वृत्ति (for [आ]र्ण)
 — V2 G2 om line 556 — (L 556) K2 N1 D2 T2
 प्रणता, V2 प्रणयात् (for प्रण) D2 साय (for कान्ति)
 Ś1 D2 (second time) मधुरं प्रणयात्कान्ति, N2 2 V2 D2
 (marg) M1-^a प्रोवाच प्रणता साय, G2 प्रणयात्प्रणता कान्ति
 (for^a) K2 Dn D2 : (first time) M2 अवस्थितम्; D2
 T2 2 उपस्थितम् (for स्थिता) K2 N2 2 V2 B D2 D2
 T2 2 उपस्थितम् (for स्थिता) K2 N2 2 V2 B D2 D2
 (marg) M1 2 (ed) बद्राजलिपुत्रा सपी (for^a) — M1-^a
 om line 557 — (L 557) K2 B2 D2 G2 पूर्णेण (for
 पूर्णेण) N2 वाषयम्, T2 G2 वसुम् (for वोराम्) Ś1 K2 2
 N2 2 (marg) V1 : D2 (second time) 2-4 (marg

अहं चन्द्रादपि गुरुं सहस्रशिरसं प्रभुम् ।
 खैरुणैरनुरक्ता त्वां यथैव मदिरा तथा ॥
 श्रेयः पद्मालया देवी विधेया वैष्णवोरसि । [560]
 रौहिणेयोरसि शुभा मालेनामलतां गता ॥
 सा मालाममलां गृह्य बलस्योरसि दक्षिता ।
 पद्मात्वं पद्महस्ता वै सकर्षणमयाप्रवीत् ॥
 राम रामामिरामन्त्यं धारुण्या समलंष्टतः ।
 कान्त्या मया च देवेश भगतध्वन्द्रमा यथा ॥ [565]
 इय च सा मया मोलिरुद्रुता वरुणालयात् ।
 मूर्ध्नि शीर्षसहस्रस्य या वै भानुन्यायभौ ॥

जातरूपमय चैकं दुण्डल बभ्रुभूपितम् ।
 जादपिपत्र च पद्माक्ष दिव्य श्रवणभूपणम् ॥
 कौशेयानि च नीलानि समुद्राभाणि भावतः । [570]
 हार च पीनतरलं समुद्राभ्यन्तरोपितम् ।
 देवेमां प्रतिगृहीत् पौराणी भूषणक्रियाम् ।
 समयस्ते महावाहो भूतभन्वप्रभावन ॥
 सगृह्य तमलकार ताश्च तित्तः सुखियः ।
 शुशुभे बलदेवो हि शारदेन्दुसमप्रभः ॥ [575]
 स समागम्य कृष्णेन सजलाभ्योदवर्चसा ।
 मुदं परमिका लेभे महमुक्तः शशी यथा ॥

as above) T₂ G₂₋₄ M₁ समितं यात्रयममवीत्, K₁ D₂ D₂ 2 (first time) 2 T₂ 2 'त यात्रयमपेवत् (for 2) — (L. 558) V₂ विभुम् (for प्रभुम्) — (L. 559) N₂ 2 V₁ 2 [ख]ल्लि, M₁ 2 [अ]द्रे (for स्वा) — (L. 560) T₁ M₁₋₃ पद्मध्वजा (for पद्मालया) K₂ D₂ (second time) विरता, D₂ (for विरता) K₂ 2 रौहिण्यमुपस्थिता (for 2) — (L. 561) Ś₁ D₂ (second time) वरुण्य, K₂ [शाल]यता (for [अ]मलता) G₂ 2 M माला दातु विविन्त्यती (for 2) — (L. 562) K₁ V₂ D₂ (second time) विमला (for अ) D₂ (first time) या मालकमल गृह्य, M₁₋₃ गृहीत्या विमला माला (for 2) T₁ G₂ 2 M [अ]द्रेस्यवत्, T₂ [अ]वलपत्, T₂ सञ्चिताम् (for दक्षिता) — (L. 563) Ś₁ K₁ D₂ (second time) पद्मा स, N₂ V₂ B₁ D₁ 2 (first time) 2 T G M₂ पद्मान्या, D₂ 'न्या, D₂ 'क्ष, M₁ 2 देवी सा (for पद्मास्य) — After line 563, N₂ V₂ B₂ D₂ T₂ 2 G₂ 2 M G (ed)

128

59** यद्यल्लि मयि कारुण्य विद्याय श्रुततामिदम् ।

[N₂ V₂ B₂ तेषां-द्रुयता वत् (for 2)]

— (L. 564) Ś₁ D₂ (second time) T₁ M₁ 2 रामागामि रामस्तव (for 2) — (L. 565) N₁ तव्य (for कान्त्या) N₁ सक्षितव्य, G₂ सुगतव्य (for स्व) — (L. 566) K₂ V₁ B₁ 2 D₂ (second time) 2 G₂ वै (for सा) D₂ 2 (both times) 2 माला (for मौलिक) Ś₁ इय च मे मया माला, G₂ इय मे च तथा मौलिक, M₁ 2 इय च मौलिदेवता (for 2) Ś₁ D₂ (second time) 2 शुद्धता, B₁ D₁ 2 (first time) 2 G₂ M₁₋₃ प्रोक्तता (for 2) — (L. 567) K₂ V₁ B₁ मन्त्ये (for मूर्ध्नि) K₂ सा ते, N₂ या च, T₂ यद्वा, G₂ 2 यथा (for या ते) Ś₁ [अ]भवत्, K₂ श्रिता (for [अ]भवती) M₁₋₃ यथा भास्ववदमी (for 2) — (L. 568) D₂ T₂ G₂ श्वेत (for चैकं) B₂ रत्न (for वज्र) Ś₁ V₁ D₂ (second time) om भूषणम् (for भूपितम्) — D₂ (second time) om

(hapl) line 569 — (L. 569) K₂ N₂ 2 (marg) T₁ 2 G₂ 2 2 भूपितम् (for भूषणम्) — M₁ om lines 570-571 — (L. 570) Ś₁ N₁ D₂ (second time) यस्त्राणि (for नीलानि) N₂ V₂ कौशेयनीलवस्त्राणि (for 2) Ś₁ समुद्राभि-मानि च, K₁₋₃ V₁ 2 B₁ D₁ 2 (first time) T₂ समुद्रा (K₁ मुनहा) हौणि यावन्, N₂ V₂ D₂ T₁ G₂ M₁ 2 'दाहतानि च (M₁₋₃ ते), D₂ 'होणि यास्तव, T₂ 'भुदितानि च, T₂ G₂ 'दागानि च (for 2) — (L. 571) T₁ G₂ श्वेत (for पीन) K₂ V₁ 2 B₂ D₂ (first time) 2 2 हारश्च पीनतरल, T₂ हारश्च श्वेततरल, M₁₋₃ हार च पीनतरल (for 2) — For line 571, Ś₁ N₁ D₂ (second time) subst

60** प्रतीच्छ स्वमलकारमार्तीरिराभवत्तित्ति ।

— (L. 572) B₁ देगता, T₁ G₂ 2 2 M स्वाभिमामा (for देवेमा) G₂ पुराणा (for पौराणी) — (L. 573) K₂ N₂ 2 V B D₂ D₂ 2 (first time) 2 2 S स्वपुणानामलहृवी (K₂ N₂ B₁ 'हृव, K₂ 'हृवी, D₂ 'क्रियाम्, G₂ 'हृविम्), N₁ भुशुभश्च भावभवम् (for 2) — Before line 574, G₂ ins वैशेषायन — (L. 574) Ś₁ N₁ D₂ (second time) प्र (for स) N₂ V₂ T₁ G₂ 2 2 M सोल्लकारमुपाग्र्य, T₂ स वै गृह्य हलकार (for 2) — (L. 575) N₂ V₂ रत्न, D₂ सुशुभे (for शुशुभे) Ś₁ N₁ D₂ (second time) मुदं रत्न रामस्य, M₁ 2 शुशुभे बभ्रुभौःश्री (for 2) — After line 575 T₁ G₂ 2 M ins an addl colophon [Adhy name M₁ 2 गोमन्त्याया — Adhy n₂ T₁ G₂ 2 V₁ 99, M₁ 2 98] — N₁ om lines 576-579 Before line 576 T₁ G₂ 2 M ins वैशेषायन — (L. 576) V₂ B₂ D₂ M₂ 2 जलजम् 'वा' 'मो'वर्चसा, G₂ 2 जलजमुदं (for 2) — (L. 577) M₁ 2 काश्चित्, M₂ क्षान्ति (for मुदं) K₂ N₂ V₂ B₂ D₂ मुद लेभे क्षान्तियुगा, T₁ दोषामतिक्रुयो भेजे (for 2) K₂ N₂ 2 V₂ 2 B₂ D₂ T₂ M₁ 2 सुख (for मुक्त) — G₂ om lines 578-583 — (L. 578) M₁₋₃

ताभ्यामुभाभ्यां सलापे वर्तमाने गृहे यथा ।
 वैनतेयस्ततोऽध्वानमतिचक्राम वेगितः ॥
 सप्राममुत्ततेजसी दैत्यप्रहरणाङ्कितः । [580]
 देवतानां जयश्लाघी दिव्यस्त्रगनुलेपनः ॥
 सुमस्य शयने दिव्ये क्षीरोदे वरुणालये ।
 विष्णोः किरिट दैत्येन हृत वैरोचनेन वै ॥
 तदर्धं तेन सप्रामः कृतो गुर्वर्धमोचसा ।
 किरिटाद्यै समुद्रस्य मध्ये दैत्यगणैः सह ॥ [585]
 मोक्षयित्वा किरिट तु वैष्णवं पतता वरः ।
 व्यत्यक्रामत वेगेन गगनं देवतालयम् ॥

स ददर्श गुरुं शैले विष्णुं कार्यान्तरागतम् ।
 तेन क्रोडावलम्बेन किरिटेन विराजितः ॥
 स दृष्ट्वा मानुषं विष्णुं शैलराजशिरोगतम् । [590]
 प्रकाशवेपनिर्मुक्त विमौलिमिण मानुषम् ॥
 अभिज्ञास्तस्य भावाना गह्वरमान्यतता वरः ।
 चिक्षेप रगतो मौलि विष्णोः शिरसि हृष्टरम् ॥
 वैनतेयप्रयोगेन विदित्वा मौलिमागतम् ।
 कृष्णः प्रहृष्टयद्गतो रामं वचनमब्रवीत् ॥ [595]
 त्वरते सख्यु कार्यार्थो देवताना न सशयः ।
 यथेयमानयोः शैले सप्रामरचना कृता ॥

उभयोपि सलापे (for °) — (L. 579) M1-3 महाध्वानम्
 (for ततोऽध्वानम्) K1 परि, B3 s D3 T3 अभि (for
 किरि) K3 N3 V3 वेगवार्, N3 D1 s G3 वेगत (for
 वेगित) D3 T3 G3 परि (T3 अभि) चक्राम वेगत (for °)
 — (L. 580) K1 s : N3 s : V3 s B T3 s युक्तम्, T1 G3
 M1 मत्तम् (for सुतत्) — (L. 581) V3 सत्र (for जय)
 N1 नीलासला प्रिय श्लाघो (for °) V1 D3 गन्ध (for
 अनु) — (L. 584) K3 s Dn Dn1 D1 s T3 s G1 M1
 तदर्धं, M3 यदुर्ध (for तं) T3 कृत पूर्व स्वतेजसा (for °)
 — (L. 585) N1 किरिटं तु (for टाद्यै) M1-3 किरिटाद्यै समु
 धस्य (for °) T3 G3 देव (for दैत्य) M1 s बलव्य हृ (for
 वरुणै सह) — (L. 587) N1 V3 व्यतिष्ठस्य च, T1 M3
 अपात्रमत, M1 s अपा (M3 प) का (for व्यत्यक्रा) D3
 न्यवर्तव च गरामार् (for °) K3 गगने (for गगनं) — (L.
 588) M1 s गच्छन्त सदृशे शैले (for °) K Dn D3 s T3 s
 G3 M1 s : विष्णु कार्यान्तर गतम्, D3 विष्णु कार्यान्तरगतम्
 (for °) — D3 om (hapl) lines 589-590 — (L. 589)
 M1 s तेन हस्तावगुकेन (for °) K N V B D3 D1 s
 T1-4 G1 s : M1-3 विराजता, M1 जितम् (for विज) T1-4
 — (L. 590) G3 सारक (for मानुषं) — (L. 591) K3
 विष्णुं N3 तं दृष्ट्वा मानुष रूप (for °) T1 G3 s : V3
 D1 T3 G3 श्लेष्ठा, T3 G3 यस्मै (for वेप) T1 G3 s : M1
 वि (M1 s अभि) प्राकृत यथा (for °) — (L. 592) G3
 सोऽभिज्ञस्य (for अभि) T1 सोऽभिज्ञस्तस्य कार्याणां, M1-3
 सोऽभिज्ञ M1 साभिज्ञस्तस्य वपुषा (M3 पो) (for °) N1 गरुड
 (for गरुडामार्) M1-3 गह्वरमान्यभाशन (for °) — N1
 om lines 593 594 — (L. 593) K3 B1 ख गगने, D1
 खगमो, M3 उ रगतो (for रगतो) T1 शिपवा मौलि
 स गतवान्, G3 s M1 निशिरय मौलि गतवान् (for °)
 — After line 593 K1 s : N3 s : V B D T G M1 ins.

शिरस स्थाननिर्मुक्ता कृष्णं चैतान्वसोमवत् ।
 यथैव मेरुशिखरं मानुषमेषदिने तथा ॥
 [D1 om line 1 — (L. 1) N3 s उपे द्रमौलि सा मूर्ति
 (for °) V3 अविनदेव चाभनत्, D3 T1 s G1-3 s M3 रिजता
 एव चाभन (D3 T3 पत) (for °) — After line 1, G3 s M3
 ins 62** T1 G3 s M1 om line 2 — (L. 2) V3 स
 शिर (for शिरस) T3 G3 शिर संस्था (T3 पा) ननिर्मुक्त (for
 °) D3 s : T3 G3 [अ]म्यगोमवत् (for [अ]व) — G3
 om, line 3 — (L. 3) K1 D3 s रिजन् (for तथा)]
 While M1-3 ins after line 593 G3 s M1 after line
 1 of 61**
 62** समुत्त कृष्णशिरसा स मौलिरेधिक बभौ ।
 शिरोविष्णुस्तमुदुत् कृष्णश्रीवाधिकं बभौ ॥
 [G3 s M3 om (hapl) line 2]
 — K3 om lines 594 595 — (L. 594) N3 V3 प्रयुक्तं तु;
 Dn1 प्रयोगे सा (for नयोगेन) K3 s : N3 V3 Bn Dn T3
 G1 s : M3 आगमाम् (for तम्) — (L. 595) M1-3
 विष्णु (for कृष्ण) — (L. 596) D3 s देवतानां मान संसाप
 (for °) — After line 597, V3 ins
 63** मूर्तिं दृष्ट्वा दैत्येन हता शिपवा गरमता ।
 V3 cont K3 N3 s V3 s B Dn1 D3 D3 s : T1 s G3
 M1 ins after line 597 Dn1 after line 598
 64** वैरोचनेन सुसस्य मम मौलिमहोदधौ ।
 [Dn 3-देवै (for मम मौलि)]
 — T3 G M3 om line 599 — (L. 593) N3 सप्रेम
 स्थानिनं दिव्यं, T3 M1-3 दैत्येनाराहत दिव्यं (for °) N3
 T1 M1-3 रूपम् (for दिव्यम्) N3 सागरे (for तम्)
 — (L. 599) D3 T1 M1-3 हत शिरोः, T3 s दृष्ट्वा T3
 हस्ता शिरसे (for हस्ता शिरो) — K3 N3 s : V3 Bn D3
 D3 s G M3 subst. for line 599 V3 B1 s D3 s T1 s
 ins after line 598

61** उपेन्द्रमूर्ति सा मौलिरेविका इवावत् ॥

शकस्य सहस्र रूपं दिव्यमास्थाय सागरान् ।
 ममाहिशयनान्मौलिर्हृत्वा क्षितो गरुत्मता ॥
 सुव्यक्तं सनिवृष्ट स जरासधो नराधिप* । [600]
 लक्ष्यन्ते स ध्वजाप्राणि रथानां वातरहसाम् ॥
 प्तवानि शशिकल्पानि नृपाणां विजिगीषुणाम् ।
 छत्राण्यार्यं विराजन्ते दक्षितानि सितानि च ॥
 अदो नृपरयोद्गमा विमलाश्लत्रपद्मयः ।
 अभिवर्तन्ति नः शुभ्रा यथा ह्ये हसपद्मयः ॥ [605]
 काले खलु नृपः प्राप्तो जरासधो महीपतिः ।
 श्वावयोर्युद्धनिकपः प्रथमः सनराविधिः ॥
 आर्यं तिष्ठन्न सहितो न खल्वन्यागते नृपे ।

युद्धारम्भः प्रयोक्तव्यो बल तावद्विशृङ्खयताम् ॥
 एवमुक्तत्वा ततः कृष्णः भवस्यः समामलालसः । [610]
 जरासधवधप्रेस्तुशकार बलदर्शनम् ॥
 वीक्षमाणश्च तान्सर्वाभ्रुपान्यदुबरोऽप्ययः ।
 श्वात्मानमात्मनोनाच यत्पूर्वं दिवि मञ्जितम् ॥
 इमे ते पृथिवीपालाः पार्थिवे वर्त्मनि स्थिताः ।
 ये विनाशं गमिष्यन्ति शार्ङ्गदृष्टेन कर्मणा ॥ [615]
 प्रोक्षितान्खल्विमानमन्ये सत्युना नृपसत्तमान् ।
 स्वर्गगामीनि सर्वेषां वपूषि प्रचकाशिरे ॥
 स्थाने भारपरिश्रान्ता वसुधेय दिव गता ।
 एषा नृपतिसिंहाना बलीचैरभिपीडिता ॥

65** प्रादरूपेण यो दीप्त आनीतोऽसी गरुत्मता ।
 — Lines 600-699 — (var) 81 3 50 — (L 600) N̄s
 Vs महीपति, Ms-3 प्रतापवान्, (for नराधिप) — (L 601)
 Ts 3 हृद्यन्ते (for लक्ष्यन्ते) Vs रथप्राणि (for ध्वजां)
 Vs ध्वजाना, Gs 3 गजाना (for रथानां) Ks Ts रहसा
 (for 'साम्') — (L 602) Ts कल्पाना (for 'नि') N̄s
 Vs नृपाणा विजिगीषुणाम्, Ts Gs 2 3 Ms 3 'णा विजयैषिणाम्'
 (for 3) — For line 602, K N̄s Vs 3 B D Ts-4 G 3
 Ms subst

66** प्तवानि विजिगीषुणा शशिकल्पानि भृशताम् ।
 — (L 603) Ts Gs विप्राणि (for छ') Ds उक्षितानि,
 Ms-3 क्षिति' (for दक्षि') Dns चलानि (for सितानि) — (L
 604) Ds अयोचम (for अदो नृप) Ks करोद्गमा Ms-3
 रथाणाम् (for रथोद्गमा) Ks अदो रथनृरोद्गमा (for ")
 Ks Ds Ms-3 विमल, Ds निर्मलान् (for विम') — Ka om
 line 605 — (L 605) Vs Ds वर्तन्ति Gs सर्वेति (for
 वर्तित्) Ms 3 नौ (for न) B 3 Ds Ds अश्ववर्तन्त न
 युष्मा, Gs Ms अविश्वर्तन्ति नो युष्मा (for ") Ms 3 हसना
 सिव पद्मय (for ") — After line 605, h N̄s 3 V B D
 T G Ms 1ns

67** अदो धीर्विमलामाना शार्ङ्गाणा विमलानना ।
 प्रमा भास्वरभाविधा चरन्वीच दिशो दश ॥
 प्तवानि नृत् समरे पार्थिवैरायुधानि च ।
 क्षितानि विनदितरपान्तं सखि सर्वाणि सख्यो ॥
 [Ka om line 1 — (L 1) N̄s Dn Ds 5प, Ds (by
 corr) 3 स वा (for चौ') — (L 2) Ds -यामिना, Ds Ts
 Gs संस्था (for भा') Ks Ds Ds 3 4 Ts 4 Gs 3 4 शस
 न्तीय, Ks Dn खर', Ks जत', N̄s (marg) Ds भास्वन्तो,
 Vs 3 मलन्वीच, Ds शसन्ती च, Gs Ms विरान्नीच (for

चर') — (L 4) Ks Ds Ts समरे (for सख्यो)]
 — (L 606) Ks Ds महाकाः (for महीपति) — (L 607)
 Gs 3 निवर्ष, Ms 3 निवर्षे (for निवर्ष) Gs द्वितीय
 (for प्रथम) Ts द्वितीय सनराधिप (for 3) — (L 608)
 Ks Ds (marg) 3 सस्मितवता Ds 'सेवा' जते नृपे, Ks अनु
 प्राप्ते महीपती, Ts Gs 2 Ms खल्विहाना (Ms 'वा' जते नृपे,
 Ts Gs न खल्वन्या गलितृपे, Ms 3 मन्वसवगततो नृप (for 3)
 — (L 610) Ks विस्मयताम् (for 'इयताम्') — (L 611)
 Ks Vs Dn Ds Ts 3 Gs 2 3 वच, N̄s Ds बलि, Ds (sup
 in) बल, Ds बल (for वच) Ks N̄s V1 B 3 3 Ds
 Ms 3 जरासधमनिप्रेस्तुश (for ") — (L 612) Ts नृपो
 (for वरो) Ms 3 नृपतीश्वदुग्वाव (for 3) — (L 613)
 Ts Gs 3 M वाक्यम् (for [उ'वाच] Ts Gs 3 Ms उवाच
 हृदि मन्त्रि Ts विजित जम् Ms 3 उवाच शुभमर्थम् (for 3)
 — (L 614) Ks Ds Ts Gs 3 एते (for हृदे) — (L
 615) N̄s इदेषलनि (for गमिष्यन्ति) — (L 616) Ds
 3 3 Ts Gs-3 '3' प्रथिपान्, Ts प्रोक्षिता (for प्रोक्षितान्) Ds
 युगवान्, Ts सत्तमा (for 'मान्') — N̄s transp lines
 617 and 618 — (L 617) N̄s 3 V1 B 3 Dn Ds Ds 3
 चाप्येषा (for सर्वेषां) Ts Gs 3 M वपूषि प्रतिभाति मे (for
 3) — Vs om line 618 — (L 619) Ks Gs एषा (for
 एषा) N̄s Ds सधाना, Ds सुरयाना (for विधाना) N̄s
 रथाना युपसिधाना (for ") Ds उप Ds बलि (for सखि)
 Vs सख्ता (for पीडिता) N̄s बलीचैरभिपीडिता (for 3)
 — After line 619, Ks N̄s 3 V Ds Dn Ds Ds-3 3 ins

68** क्षितिनिरन्तरा येव बहुरादाभिमतता ।
 [N̄s Dn Ds Ds मही, B 3 भुम्बि (for क्षिति') Vs
 वपूषा निशिता येव (for ") Vs Dn का (for वर) Ks
 Ds -रुहिता, N̄s सवता, Ds सवता, Ds -रुहिता (for

अल्पेन खलु कालेन विविचं पृथिवीतलम् । [620]
 भविष्यति नरेन्द्रोपराकीर्णं च नभस्तलम् ॥

Colophon

वेशंभायन उवाच ।

जरासपस्तनः प्राप्तो नृपः सर्वमहीक्षिताम् ।
 भराधिपैर्भल्युत्तैरुयातो महायुधि ॥
 श्यायतोद्भ्रान्तुर्गैर्भिस्रार्थसमाहितैः ।
 रथैः सामामिभैर्धुत्तेरसङ्गयतिभिः क्वचित् ॥ [625]

हेमकक्षैर्महाघण्टैर्वारणैर्गोरिवोपमेः ।
 महामानोत्तमाट्टैः कल्पितै र्णगणितैः ॥
 स्वाट्टैः साविभियुक्तैः प्रेक्षमाणैः प्रवर्णितैः ।
 वातिभिर्नौसकाशैः ह्यपङ्क्तिव परिभिः ॥
 खलु चर्मनलोद्भ्रमैः पतिभिर्वलिताम्बरैः । [630]
 सहस्रसख्यैर्निमुक्तैस्त्वतद्रिस्योरोरैः ।
 एवं चतुर्विधैः सन्धैः कम्पमानैरिवाम्बुदैः ।
 नृपोऽनुयातो बलमाञ्जरासभो धृतप्रतः ॥
 स रथैर्नमिनिचोर्पैर्गनैश्च मदसिञ्जितैः ।

अतता]

— (L. 620) B: Dn स्वपेन, M: अलेन (for अल्पेन) N: V: वसुधा (for पृथिवी) — (L. 621) N: आसीदे, Dn संकीर्णं (for आ) K: V: T: G: M: नभस्तलम् (for 'स्तलम्') T: G: अवकीर्णं नभस्तलम् (for '')

Colophon — Mention of the *Epico* K: s: D: T: — Mention of *Khalu* K: N: V: B: D: s: — *Sub-parvan* T: आश्रयणं — *Adhy name* K: जरासपबलाभिममनम्; K: s: N: V: B: D: जरासपाभिममनम्, K: V: जरासपाभिवानम्, N: V: जरासपदार्शनम् — *Adhy no* K: N: D: 95, V: B: T: 98, V: G: M: 99, V: G: 97, Dn D: 96, D: 93, D: 103, T: G: s: M: 100, T: 101, T: 88 — *Sloka no* B: Dn D: T: G: 61, D: 62, D: 65

— After the ref., D: (marg) ins

69** विगतं स हरिं ज्ञत्वा मधुरातो महीपति ।
 नारदाक्षरपादौल गोमन्तै सन्धिच हरि ॥
 आश्रयणमात्रं नृपश्चैवपादमुत्सृज्यत ।
 निर्गच्छतु नृपा सर्वे ससैन्या पर्वतोत्तमम् ॥
 तत्रत्ये फलिता सर्वे गोमन्त सखला नृपा । [5]
 मुख्या तु मधुरा राजन्कोपसदृशरीरच्छटा ॥

— (L. 620) M: s: वन प्राप्तो जरासप (for '') N: V: M: s: प्रभु (for नृप) — (L. 623) N: सहस्रौषध (for कल्युत्तै) V: महीपति (for महायुधि) — (L. 624) T: कल्युत्तै V: महीपति (for महायुधि) — (L. 624) T: G: M: समागतै (for 'हितै') G: विनिर्णयसमाप्तै (for '') — (L. 625) N: सामग्रिर्भै रथैर्धुक् (for '') N: साह (for अस्त) — (L. 627) N: D: कोविदै, T: G: M: (for अस्त) — Bom Poon Cal eds (G:ed) कक्षी, T: कल्पितै, V: कल्पितै र्णगणितै, V: कल्पितै वलिता (for गणितै) V: कल्पितै र्णगणितै (for 'स्ता') G: नृपोऽस्य (for महेन्द्रमगै) K: D: मद्रिणिभिः, D: (marg) G: नृपोऽस्य (for महेन्द्रमगै) K: D: मद्रिणिभिः, T: G: पर्वतैर्नृपैः, D: स वलिता, D: प्रवर्णितै, T: G: पर्वतैर्नृपैः

(for 'हितै') — (L. 629) N: मेघ (for वायु) N: V: T: G: M: सख्यै (for महाशै) K: D: (marg) s: वातिभिर्नृसकाशै, M: s: वातिभिर्नृसकाशै (for '') V: D: T: पतिभिः, D: T: G: s: पतिभिः (for पतिभिः) T: G: s: M: प्रचलद्भिश्च दन्तै (M: पतिभिः) M: s: प्रचलद्भिश्च पतिभिः (for '') — After line 629, N: reads line 636 and om line 630 — (L. 630) K: N: V: D: G: s: M: परोद्भ्रमै (for वयो) M: s: चर्मसङ्घ परोद्भ्रमै (for '') — After line 630, G: reads line 636, and om line 631 — (L. 631) M: s: महत्सख्यासंयुक्तै (for '') N: [अ]मुगी, N: पञ्चतै (hypermetre), M: s: [अ]म्बरम् (for [अ]र्णै) — (L. 632) N: पृथिव्य (for एवं) D: s: (also as above) चतुर्विधै (for चतुर्वि) K: N: V: s: B: Dn D: s: T: s: G: M: s: प्रचलद्भिः, D: प्रचलद्भिः, D: प्रचलद्भिः, G: प्रचलद्भिः (for कम्पमानैर्) — (L. 633) N: G: प्रवर्णितै (for खलु) — For line 633 T: G: s: M: subst

70** नृपोऽभिवाच स शिरं जरासप प्रतापवाच ।
 While M: s: subst for line 633

71** नृपतिर्पतसख्यतो महासख्यो महायुधि ।
 [M: चापि (for वा) M: (inf) ha as above) जरासपै (for महासख्ये)]

— (L. 634) K: D: रथैः स (by transp.) N: V: s: मेघ (for मेघि) K: s: N: s: B: D: s: T: G: s: M: s: s: चोपेक्ष (for विधोर्षर) K: D: T: G: s: वृद्धिः (for निर्वृत्तै) — (L. 635) N: V: ह्यवयवैश्च दुरगै (for '') K: s: ह्यवयवैश्च, N: ह्यवयवैश्च (for ह्यवयवैश्च) V: G: ह्यवयवैश्च G: 'ह्यवयवैश्च पतिभिः (for '') — (L. 636) K: D: G: M: s: स सादरम्; N: नारसन्धो (for संनारसन्ध) T: मुद्रा (for दिवा) V: T: G: s: M: s: [अ]दिः; Cal ed [द]ि (for [अ]दि) D: मुद्रासादरम् (for

हेपद्विधैश्च तुरगैः क्ष्वेडितोमैश्च पत्तिभिः ॥ [635]
 सनादयन्दिशः सर्वाः सर्वांश्चापि गुहागयान् ।
 स राजा सागराकारः ससैन्यः प्रत्यदृश्यत ॥
 तद्वलं पृथिवीशानां द्रमयोधननाकुलम् ।
 क्ष्वेडितास्फोटितरवं मेघसैन्यमिगामभौ ॥
 रथैः पवनसप्तार्णगजैश्च जलदोपमैः । [640]
 तुरगैश्च सिताभ्रभिः पत्तिभिश्चापि दशितैः ॥
 व्यामिश्रं तद्वलं भाति मत्तद्विपरयाकुलम् ।
 धर्मान्ते सागरगतं यथाभ्रपटलं तथा ॥
 सवल्लास्ते महीपाला जरासधपुरोगमाः ।
 परिवार्य गिरिं सर्वे निवासायोपचक्रमुः ॥ [645]
 भूमौ तस्य निविष्टस्य वभौ श्रीः शिविरस्य वै ।

'भ्रवान्' -- (L 637) Ns सैन्ये (for सैन्य) Ns Ds Ts
 सैन्य प्रत्यपद्यत, Gs स सैन्यैर्दलदार्ढ्ये (for s) -- After
 line 637, Ds S (except Ts) G(ed) 125

72** पलायको महावीर्यं एकलज्यो मदीपति ।
 चापपाणि शरावापी शस्त्री सुधीराव्यन्दी ॥
 रथी शङ्गी शरी चापि निष्ङ्गी हेमकुण्डली ।
 सिंहादान्त्यमाङ्गैर्वनागपथ्य मदीपते ॥
 सोऽग्रान् सर्वसैन्यानां दृष्टोऽन्तक इवापर । [5]
 तयोर्गोपालसुतमोदहमेव समुपगत ।
 किमेतैर्नृपसिद्धिश्च हत्यवोचन्महाबल ॥

[(L 1) Ts Gs s Ms महापाल (for मदावीर्य) Ds वना
 पते मदीपाल (for s) Ts s Gs s Ms s महाशुक्ति (for शरी
 पति) -- (L 2) Ds Ts Gs s शरी चापि, Ts शरापाणि,
 Gs Ms शरावापी, G(ed) शरावाक्ष (for शरावापी) Ts s
 Gs G(ed) चक्र, Gs वभौ, Ms s वज्री (for शङ्गी).
 -- (L 3) Gs वभौ (for शङ्गी) Ds Ts Gs s Ms वभौ-
 चापि (Ds वभौ शरी) रथी चापि, G(ed) स पञ्ची कवची
 चापि (for s) Ts Gs Ms s वृषण (for कुण्डली) -- (L
 4) Ts Gs Ms s नाद (for नागान्) Gs जरासध- (for मान
 पथ्य) -- (L 5) Ds Ts Gs s Ms मदी (Ms स दृष्टोऽन्तक
 पवान् (for s) -- (L 6) Ts Gs Ms हु शीप (for गोपाल-
 and दृष्ट (for दृष्ट) -- (L 7) Ts s Gs शार्ङ्गैः (for
 सिद्धेय) Gs [उ]वाच (for [उ]पेचन्)]

-- (L 638) Gs s तद्वलं पृथिवीशाना (for s) Ks s s
 Dn Ds s Ts s s Gs G(ed) हृष्ट (for हस) Gs s
 Ms s समाकुलम् (for 'वना') -- Ts Gs om (hapl)
 lines 639 642 -- (L 639) Ts Gs s रथैः (for

शुद्धपर्वणि पूर्णस्य यथा रूपं महोदधे ॥
 वीतरात्रे ततः काले नृपास्ते कृतकौतुकाः ।
 आरोहणार्थं शैलस्य समेता युद्धलालसाः ॥
 समवायीकृताः सर्वे गिरिप्रस्थेषु ते नृपाः । [650]
 निविष्टा मन्त्रयामासुयुद्धकालयुग्महलाः ॥
 तेपा सुतुमुलः शब्दः शुश्रुवे पृथिवीक्षितान् ।
 युगान्ते मिद्यमानानां सागराणां यथा स्वन ॥
 तेपा सकञ्चुकोष्णीया स्थविरा वैत्रपाणयः ।
 वैकुर्मां शब्द इत्येवं श्रुवन्तो राजशासनान् ॥ [655]
 तस्य रूपं बलस्यासीन्निःशब्दक्षिनिमतस्य वै ।
 कीनमीनप्रदृश्येव नि शब्दस्य महोदधेः ॥
 तस्मिन्निमित्तनिःशब्दे योगादिव महार्णवे ।

रव) Gs [उ]भयद् (for [भा]वभौ) -- (L 640) Ds Ts
 पर्वत (for परन) Ks सपरिहृ, Ts s सकाशैः (for संया
 तैः) -- Gs om lines 641 645 -- (L 641) Ts Gs Ms s
 महावभौ (for सिताभ्रभिः) Ns वेतिभि, Vs वेगितै (for
 दशितै) -- (L 642) Ms s विमिश्रितवले भाति (for s).
 Ks s Ns s v B D T Gs s पत्ति (for मस) Ks पत्ति-
 द्विपदयाकुलम् (for s) -- (L 643) Ns धर्मान्ते सागराकारं
 (for s) Ns यथैवाभ्रं तथा बलम्, Gs यथैवाभ्रं वनाकुलम् (for
 s) -- (L 645) Ds मदी (for गिरि) Ks s Ns s Vs Bz s
 Dn Ds Ds s Ts s Gs s Ms निवेशाय (for निवासाय).
 Ks Bs निवेशायोपचक्रिरे, Ds Ds Ts Gs Ms s निवेशाय
 प्रचक्रिरे (for s) -- (L 646) Ks Ds (margin as above)
 शङ्के तस्य, Ks व्यनितस्य, Ns Vs s Ds Ts व्युहितस्य, Vs
 Ts Ms s तवहास्य, Dn Ds दहितस्य, Ds व्यनितस्य, Ds
 वनितस्य (for वभौ तस्य) Gs s तवहास्य दहितस्य (for s)
 Ks Ns (margin as above) Vs B Ds Ds Ts Gs बलभौ ;
 Ts वभौ म् (for वभौ श्री) Ts Gs s Ms बलभीर्निर्वलस्य
 वै, Ms s वभौ शिविरसुपगतम् (for s) -- After line 616,
 Ts s read line 657, repeating it in its proper place.
 -- (L 647) Ks Ns s Vs s B Dn Ds Ds s Ts Gs s
 Ms शुकैः (for शुक्र) -- (L 618) Ks Ns V. B. s Ds स्य
 काले वृ (for तत काले) Ns वीतरात्रेण त कालं, Ms s प्रव-
 तन्ते तदा काले (for s) -- (L 649) Ms s हुर्मैव (for
 लालसा) Ms समनतयुद्धमैरा (for s) -- (L 651)
 Ns Ts Gs s Ms s निविष्टा (Ts Gs s 'द्व) मन्त्रवन्तः Ns 'वृ
 स श्रे (for s) Ns Vs युद्धलाल (for 'ला) Ms युद्धलौ
 हला नृपा (for s) -- (L 653) Ns स्वने यथा (by
 transp), Ds Ds Ms s इव स्वन -- (L 654) Ts Gs s

जरासंधो दृढद्वान्यं दृढस्वगिरिराददे ।।
 शीघ्रं समभिरतन्नां पलानि प्रथिनीक्षिताम् ।। [660]
 सर्पतः पर्यंतश्चैव यलोपैः परियार्यताम् ।।
 अश्मयन्प्राणि युज्यन्ता शेषणीयाश्च मुद्रताः ।।
 उर्ध्वं चापि प्रमाह्वानां प्रासा धे तोमराणि च ॥
 दार्यतामेव दृष्टोपैः रनित्रैश्च नगोत्तमः ।।
 नृपाश्च दुर्गयुद्धसा विन्यस्यन्तामदूरतः ।। [665]
 अद्यप्रभृति सैन्यैर्मै गिरिरोधः प्रकल्यताम् ।।
 पाददेतौ पातयामो यमुदेवमुतामुभौ ॥
 अचलोऽयं शिलायोनिः त्रियता निग्रहण्डजः ।।
 धानाशमपि चाणोर्विनः सपात विधीयताम् ॥

मयानुशिष्टास्त्रिष्वनु गिरिभूमिषु भूमिपाः । [670]
 तेषु तेज्यवकाशेषु शीघ्रमारुहता गिरिः ॥
 गट्टः कलिद्विधिपतिश्चेभितानः सपाहिकः ।।
 पादमीरराजो गोनर्दः परूपाधिपतिलया ॥
 द्रुमः किंपुरपश्चैव पार्वतीयाश्च मानराः ।।
 पर्वतस्यापर पार्श्वं क्षिप्रमाहोदहन्यमी ॥ [675]
 पौरवो वेणुदारिद्र्य वेदमैः सोमवस्तापा ।।
 रश्मि च भोजाधिपतिः सूर्याश्रयैव यावनः ॥
 पद्मालानामधिपतिर्दुपदश्च नराधिपः ।।
 विन्दानुचिन्दानारण्यौ दन्तवक्त्रश्च वीर्यवान् ॥
 छागलिः पुरमित्रश्च विराटश्च महीपतिः । [680]

तेषां सवभ्रुदा सर्वैः । Ms. ३ तेषां सवभ्रुदो सर्वेषां (for ") — (L. 655) T₂ ऊजुर (for चेरर) — (L. 656) N₁ नि चन्द्रमिति चस्य धे (for ") — (L. 657) N₁ शीलः (for शील) N₂ Rom Poona eds G(ed) मुहोत्तम्य G₂ इदमेव (for इदं) — (L. 658) N₂ नि चन्द्रमितिने तस्मिन्, T₂ निमित्ते गु यले तस्मिन् (for ") T₁-s G₂ s s Ms. ३ महादाय (for योगादिव) N₂ महादेव (for महादेवे) — (L. 659) N₂ महादायस्य ; N₂ V₁ G₂ महादाय, T₂ G₁ महादाना, G₂ दृढद्वयुर, G₂ स्रवीडाश्व (for दृढद्वान्यं) D₂ [अ]वदत् (for [अ]ददे) T₂ G₁ s Ms. ३ धार्य (T₂ चैत्र) माच द (for ") — (L. 660) K N₂ V B D T₁-s V₁ s ins जरासंध उवाच — (L. 661) K N₂ V₁ s B D Ds D₁ s-2 T₂-4 G₁ s Ms. [अ]पैः V₂ [अ]पि (for [अ]पि) N₂ D₂ पर्वत सर्वतश्चाप (for ") V₂ चाणोपैः G₂ Ms. ३ जनोपै (for यलोपै) — (L. 662) T₁ Ms. ३ कल्पयन्तां (for युज्यन्तां) K₁ अश्मयन्ता प्रयुज्यन्तां (for ") — (L. 663) T₂ प्रयुज्यन्ता, G₂ निवाहन्ता (for प्र) T₁ G₁ s Ms. ३ पूर्वं चापि प्रसां T₂ 'हा ; Ms. ३ 'वा' येन्ता (for ") T₁ प्रायदात् (for प्राया धे) — After line 663 K N₂ s V B D T G Ms. G(ed) ins

73** उर्ध्वं प्रक्षेपणार्थाय इदानी च लघुनि च ।
 दाशराजत्रियानामि विन्यन्तामासु शिल्पिभिः ॥
 दूरानां युष्मन्मानानां प्रमत्ताना परस्परम् ।
 यथा नरपति प्राडं तथा शीघ्रं विधीयताम् ॥
 [(L. 2) V₂ दृढद्वान्यतामि D₂ 'पानाभिधानामि (for ") T₂ नीध ताम् (for ति') — (L. 4) D₂ (marg) s-2 यथा पतन्ति नो वाहाय, T₁ यथा नापतेन वाणम् (for ") V₂ B₂ नीरिवि (for शीघ्र)]

— (L. 664) K₂ N₂ D₂ दीर्यताम् (for दा') — (L. 665) K₂-4 N₂ s V B Dn Ds D₁ s s-2 T₂-4 G₁ s Ms. नृपाश्च युज्युर् (K₂ s N₂ V B₁ D₂ s 'मा' भासा (for ") D₂-2 निवे (D₂ वि' द्यन्ताम् (for विन्यस्व') — (L. 666) D₂ सैन्येन, T₁ Ms. ३ सैन्य मे (for सैन्यैर्मै) — (L. 667) K₂ यादवौ तौ (for यादवतौ) N₂ यावतौ पातयान्येव (for ") — (L. 668) T₂ G₁ सबलो (for सचलो) Ms. ३ विन्यन्ता नि शिलाय' (for ") — (L. 669) K₂ s Dn D₁ s (sup) in as above) s (marg) यथा भवेत् (for विधीयताम्) D₂ (also marg) नि संततमकर्तव्यता (for ") — N₂ V₁ om lines 670-675 — (L. 670) N₂ V₂ [उ]प-दिष्टात्, N₂ T₂ s G₂ G(ed) [अ]नुचष्टात् (for 'सिष्टात्) Ms. दुर्गेषु (for भूमिषु) N₂ V₂ पार्थिवा (for भूमिपा) — (L. 671) T₂ अथास्तया (for आरुहता) G₁ Ms. om lines 672-677 — T₂ G₁ om lines 673 677 — (L. 674) N₂ वामना, V₂ s D₂ Ms. मातवा, T₁ G₂ s Ms. ३ पार्थिवा (for मानवा) — (L. 675) K₁ D₂ आरोह-न्वानुकारिण, N₂ क्षिप्रमायोचनं विदः G₂ 'रोपयन्तिवदि (for ") — K₁ om (hapl) lines 676-682 — (L. 676) T₂ G₁ वेदेद, Ms. वैदर्नि (for 'वे') — (L. 677) K₁ (sup) in, as above) मातवा ; K₂ s N₂ V₁ s B D T₂ K₂ पाश्चात्याधिपतिश्चैव, G₂ पाश्चात्येनाधिपतिर् (for ") Ms. ३ पाश्चात्याधिपतिश्चैव, G₂ पाश्चात्येनाधिपतिर् (for ") Ms. ३ जनाधिप, om (hapl) lines 678-681 N₂ V₂ G₂ Ms. जनाधिप, om D₂ महादाय, T₁ G₂ महीपति (for नराधिप) — V₂ om lines 679 684 — (L. 679) D₂ पार्थिव (for वीर्यवान्) — (L. 680) G₂ Ms. जात्रलि पुरमित्रश्च (for ") K₂ N₂ s (marg) V₁ s B₂ s D₂ s T₂-4 G₁ s Ms. दरयत् (for विराटश्च) — (L. 681) Ms. ३ दृढद्वय (for विद्वय')

कौशान्यो मालवश्चैव शतधन्वा विदूरथः ॥
 भूमिभ्रवाभ्रिगतैश्च वाणः पञ्चनवस्तथा ।
 उत्तरं पर्वतारोहमेते दुर्गसहा नृपाः ।
 आरोहन्तु विमर्दन्तो वज्रप्रतिमगौरवाः ॥
 उल्लूकः कैतवेयश्च वीर्यांशुमतः सुतः । [685]
 एकलज्यो दृढाक्षश्च रथवर्मा जयद्रथः ॥
 उत्तमोजास्तथा साल्नः कैलेयश्च कैशिकः ।
 वैदिशो वामदेवश्च मुकेतुश्चापि वीर्यवान् ॥
 पूर्वं पर्वतनिर्गृहमेतेऽप्यायत्तमस्तु नः ।
 दास्यन्तोऽभिधान्तु वाता इव बलाहकान् ॥ [690]
 अहं च दरदभ्रैव चेदिरानश्च सगताः ।
 दक्षिण शैलनिचयं दारविप्याम दंशिताः ॥
 एतमेव निरिः क्षिप्रं समन्तद्वेष्टितो बलेः ।

—(L. 683) M₁ s क्वाय (for वाण) —(L. 683) K₁ s 4
 N₁ s V₁ s B Dn D₁-4 T₁-4 G₁ उतर पर्वतारोहन्तु (K₁ 'हे'),
 G₁ 'ग' गार्भमारोहन्तु, M₁ 'रे' पर्वतारोहो (for °) —(L. 684)
 N₁ आरवा च विमर्दन्ता, G₁ s M₁ s आरोहन्ता विमर्दन्ता
 (for °) N₁ दुर्गसार्पिशिलोच्चम् (for °) —(L. 685) N₁
 G₁ उल्लूक कैतवश्च (for °) —(L. 686) N₁ बलक्षत्र,
 B₁ T₁ s G₁ G₁ ed) दृढाक्षश्च, D₁ वृक्षालक्ष, T₁ G₁ s
 M₁-3 दृढक्षत्रो (for दृढाक्षश्च) K₁ N₁ s V₁ s B D T₁-4 G₁ s
 M₁ सगताः, V₁ s कृतव (V₁ 'व') र्मा, T₁ घर्तवर्मा (for रथ
 वर्मा) —M₁ om lines 687-691 —(L. 687) N₁ s V₁
 कैरल कौशिकस्तथा (for °) —(L. 688) N₁ भीमवेग
 (for वामदेवश्च) K₁ सुमेरुश्च (for मुकेतुश्च) N₁ साकेतश्च
 महीपति, N₁ s V₁ s कौशान्येन वीर्यवान् (for °) —K₁ om
 (hapl) lines 689-691 —(L. 689) N₁ s V₁ B D₁ G₁ s
 M₁ निर्युद्धम् (for निर्युद्धम्) D₁ एते व्यापत्तवाहन, T₁
 G₁ एतेऽप्यायत्तारोहिन, G₁ एते स्थापचयोधिन्, M₁ s एते
 दुर्गभिरोहिण (for °) —(L. 690) M₁ s चालयन्तो
 (for दार) D₁ s विदारयन्तो पायन्तो (for °) —
 M₁-3 तथस्ता इव सौयदा (for °) —(L. 691) K₁ s 4
 N₁ s V B D (except D₁) T₁ s G₁ s वीर्यवान् (for
 सगता) —(L. 699) M₁ निर्युद्ध (for निर्यय) T₁
 G₁ उदरविप्याम, M₁-3 चाल, M₁ स पाठ (for दार) —
 —(L. 693) G₁ s M₁-3 वेष्टितम् (for वेष्टितो) G₁ M₁
 उचल (for बले) —(L. 694) N₁ T₁ प्रतिम, G₁ ed.
 विप्रमं (for प्रतिम) K₁ N₁ s V₁ D₁ G₁ M₁-3 घातवया
 (G₁ 'घा' तप्रतिम (for °) T₁ G₁ s s M₁ विपुल (for
 सुमुल) K₁ N₁ (uvrg as above) B D₁ प्रमोतु करन

वज्रपातप्रतिमं प्राप्नोतु तुमुलं भयम् ॥
 गदिनो ये गदाभित्ते परिचेः परिघातुघाः । [695]
 अपरे विविधैः शकैर्दारयन्तु नगोत्तमम् ॥
 एष भूमिधरोऽर्धैव विपमोभ्रिगालिन्वितः ।
 कार्यो भूमिसनः सर्वो भवन्निर्युवाधिणः ॥
 जरासधवचः ध्रुवा पार्थिवेषु च गान्तमम् ।
 उराच राजा चेदीना देवाना मयथा इव ॥ [700]
 कि नो युद्धेन दुर्गेऽस्मिन्गोमन्ते च नगोत्तमे ।
 दुरारोहोश्चशित्वरे प्राशुपादपमकटे ॥
 काष्ठेऽप्येवश्च बहुमिः परिवार्य सगन्ततः ।
 अदैव दीप्यता क्षिप्रमलमभ्येन कर्मणा ॥
 क्षत्रियाः सुकुमार हि रणे सायकयोधिनः । [705]
 न युक्तः पर्वते दुर्गे नियोगुं पादयोधिनः ॥

महत् (for °) —(L. 696) T₁ G₁ s M₁-3 अर्धैर (for
 शकैर) G₁ अर्धैर्यु (for दार) —(L. 697) K₁ s V₁
 Das Cal ed निर्यापित, D₁ युव, G₁ 'व्यव, M₁-3
 'तल (for 'नित्य) N₁ विपमाद्रिशिलोच्च, G₁ s 'मोर्ध्व-
 शिलाल (for °) —(L. 698) K₁ s 4 V₁ D₁ G₁ M₁-3
 स्रष्टार (for सर्वो) —(L. 699) M₁-3 जरासधश्च उच्युत्वा (for
 °) K₁ s D₁ (manr) पार्थिवा राजासनात् (for °)
 —After line 699, K₁ s 4 N₁ s V B Dn D₁ s 4
 ms

74** गोमन्त वेष्टयामासु मगता पृथिवीभिर्न ।
 [D₁ समन्त (for गोमन्त) V₁ मगता (for मगता)]
 —(L. 701) N₁ युवन किं तु गोमन्त, M₁ s युद्धेन न किं
 दुर्गेऽस्मिन् (for °) N₁ दुरारोहोश्चशित्वरे (for °) —(L.
 702) K₁ N₁ s V₁ D₁ विपर (for 'रे) K₁ s B₁ T₁ G₁
 दुरारोहान् शित्वरे, N₁ M₁ 'सरे चोच्यन्ते, N₁ s B₁ s T₁ G₁
 रोहश्च शित्वरे, D₁ 'रोहोश्च शित्वरे, T₁ G₁ s 'सर्पमोच्यन्ते,
 T₁ 'रोहे च शित्वरे, M₁ s 'सर्प मोच्यन्ते (for °), K₁ स्रष्टु
 (for प्राशु) K₁ N₁ s V₁ B₁ s D₁ मकट, N₁ s V₁ D₁ स्रष्टु
 (for प्राशु) Bom Poona eds G₁ ed) उच्यते (for स्रष्टु) —(L.
 703) D₁ युक्त (for 'भि) —(L. 704) V₁ D₁ T₁ G₁
 M₁-3 [आर्धैर्युत्ता (for दीप्यता) N₁ दीप्यम् (for 'नित्यम्)
 —N₁ T₁ om (hapl) line 706 —(L. 706) N₁ s V₁ n
 दाना, V₁ नियोगुं, D₁ s T₁ G₁-4 M₁-3 न युक्त (for न
 युक्त) N₁ s B₁ s D₁ न युक्त परीतगोदे, V₁ न दाना
 युक्त (for °) D₁ न युक्त, T₁ नियुक्ता, D₁
 नियोगुं, D₁ न युक्त (for नियोगुं) T₁ स्रष्टु (for पार)
 —(L. 707) N₁ - 3 s न पारि, G₁ नापल, G₁ मानव

न नाम प्रतिरन्धेन नाप्यरस्वन्दकर्मणा ।
 शक्य एष गिरिस्तात देवैरप्यभिर्मदितुम् ॥
 दुर्गयुद्धप्रमः श्रेयान्धेयुद्धेन पार्थिव ।
 भक्तोदयेन्धनक्षीणाः पालन्ते गिरिसन्धिताः ॥ [710]
 वयं बहव इत्येवं नाप्येष निपुणो नयः ।
 यादवौ नारमन्तव्यौ द्वानप्येतौ रणे स्थितौ ॥
 ष्विज्ञातवलावेतौ श्रूयते देवसनिभौ ।
 कर्मभिस्त्रमरी विद्धो बालारतिरलान्वितौ ॥
 वाक्यमेतत्तु रुरुचे सखलानां महीक्षिताम् । [715]
 यदुक्तं चेदिराजेन नृपाणा हितकाम्यया ॥

ततः काष्ठेस्तृणैर्वदोः शुष्कशास्त्रे च पादपे ।
 उपादीप्यत शैलेन्द्रः सूर्यपादैरिवान्बुदः ॥
 ददुस्तु सर्वतस्तूर्णं पात्रक तत्र पार्थिवाः ।
 यथादेश यथानात शैलस्य लघुवित्रमा ॥ [720]
 स वायुदीपितो वह्निरल्पपात समन्तत ।
 सधूमज्वालमालाभिर्भाभिः रजवि शोभयन् ॥
 सोऽनल. पवनापस्त. षाष्टसचयमूलनाम् ।
 ददाह शैलं श्रीमन्त गोमन्त कान्तपादपम् ॥
 स दहमान. शैलेन्द्रो मुमोच विपुला शिला । [725]
 शतशः शतथा भूत्वा महोत्काकारदर्शना ॥

Gs न च मां, M1-3 मानय (for न नाम) V1 रोधेन (for
 बन्धेन) — (L. 708) M3 भक्तवयो हि गिरिस्तावद् (for
 ") T1 + G(ed) [अत्र, G2 + M3 वि, M3 [अ]वि (for
 [अ]भि) — (L. 709) K2 + N3 V3 + B3 Dn D3 D3
 + T G M3 दुर्गयुद्धे, B3 द्वयुद्धे (for दुर्गयुद्ध) N1 D3
 श्रेयो (for श्रेयाद्) K2 N3 B3 D1 + दुर्गयुद्धे क्रम श्रेयो
 (for ") — (L. 710) N1-3 क्षीणे (for क्षीणा) K1 +
 Dn T1 + भक्तोदयेन्धने क्षीणा, M1 + भक्तोदयेन्धनोदकक्षीणा
 (for ") D3 पलन्ते (for पां) D3 T1 G2 M3 संभ्रपा,
 D3 + सन्धिता (for सन्धिता) — (L. 711) K2 बलिष्ठा
 (for बहव) M1 + बहूनां नो विदोषेण (M3 वे तु) (for ")
 — G(ed) om line 712 — (L. 712) T3 यादवौ बाल-
 कृष्णौ द्वौ (for ") — (L. 713) T1 G2 + भविष्य- (for
 ज्ञान) D3 बलेर्नन, D3 बलौ नूतं, T1 बलौ चोभौ;
 M1-3 बलोपेतौ (for बलावेतौ) K1 + V3 B3 D3 D3
 + T1 G2 + M1 संसितौ; N3 V3 T1 + समतौ; Dn3
 + समप्रौ (for सनिभौ) G2 + M1-3 गिरिदुर्गयुद्धपार्थिवौ (for
 ") — B3 D3 om line 714 — (L. 714) N1 + समन्वितौ
 (for बलान्वितौ) — For line 714, M1 + subst.

75** कर्मभिस्त्वतुलैर्वारुणानव वि बलोक्तौ ।

— After line 714, K N V B D T G M G(ed) ins

76** दुष्कराणीह कर्माणि कृतवन्तौ यदुत्तमौ ॥
 शुष्ककाष्ठैस्तृणैर्वेष्ट्य सर्वतः पर्वतोत्तमम् ॥
 अग्निना दीपयित्वा मो दहोत्ता गवचेतनौ ॥
 यदि वेत्स्यन्मिष्येते दहमानापितोर्भितके ॥
 समेत्य पावयित्वा मस्यद्भवतो जीवित तत ॥ [5]

[(L. 1) M3 सनाणि (for कर्माणि) — N1 om lines
 2-5 — (L. 2) K2 + V1 B1 D1 G(ed) सर्वतः पर्वतोत्तमम्
 (K2 तोत्तमम्) (for ") — (L. 3) D3 अग्निनो दीपयित्वा मो
 (for ") K

दहोत्ता) — (L. 4) K1 N3 V1 B D3 D3 + तो, D3 [य-
 तो, T1 G2 + [र]नो (for चेत्) D3 यत् लो निर्गमिष्येते,
 T1 G2 + यदि वेत्स्यन्मिष्येते (G1 मिष्यन्ते) (for ") V1 D3
 D3 स्तितकम् (for के) — (L. 5) T1 G2 + मोचयित्वा मस्य
 T2 G3 पार्थ (for पार्थ) V3 लवणैरे, Dn1 D3 लवणैरे (for
 लवणैरे)]

— Before line 715 G2 ins वैशपायन — (L. 715)
 D3 महीक्षित (for 'ताम्) — (L. 716) K N3 + V1 +
 B3 + D (except D3) T3 + G संसिता, T1 सन्धिता, T3
 संसितानाम् (for कायया) M3 नृपाणा मयदासिनाम् (for ")
 — After line 716 M1 + ins an addl colophon,
 mentioning Khila, गोमन्तकपात्रा as adhy name and
 100 as adhy no. Before line 717, M1 + ins वैशपायन
 — (L. 717) D3 बन्धे (for वेष्टे) N1 नृणे काष्ठे विपुले
 (for ") — (L. 718) M1 + उपादीप्यत शैलेन्द्र (for
 ") — (719) K3 तीव्र (for तूर्ण) N1 सर्व (for तत्र)
 N3 पार्थिव तत्र पात्रकम् (for ") — (L. 721) M1-3
 पादु (for वायु) T1 विजितो (for दीपितो) T3 G1 +
 स च संदीपितो वह्निर T4 + स पापुदीपितो वह्निर (for
 ") — (L. 722) G3 भासयत् (for सोम) K2 N3 V1
 B D3 D3 भाभि खं दीपयस्विव; D3 + तदा ह्यमभिभोभयन्;
 T3 G2 + भाभि समभवामयन् (for ") — (L. 723)
 B3 गवनापस्त; D3 पवनापार; G2 + M3 'लो वायु'
 'नायस्त' M1 + सोऽनलोऽनिलमयुक्त; M3 'लो वायु'
 'नायस्त' (for ") N3 काष्ठसचयनादित्युक्त (for ") — (L.
 724) K

केका
 (101 Khila, ... D3
 कृत्वा (for भूत्वा) T3 महोत्काकारदर्शना (for) — (L.

सचित्रमानुः शैलेन्द्रो भाभिर्मानुरिवाम्बुदम् ।
 आलिम्पतीव विधिवत्समन्तादर्पिषां चयैः ॥
 धातुभिः पच्यमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पादपैः ।
 ररास श्वापदोद्भान्तस्तुयमान इन्द्रात्रिराद् ॥ [730]
 प्रवत दह्यमानस्तु स शैलः कृष्णवर्त्मना ।
 रीतीर्निर्वर्तयामास काञ्चनाञ्जनराजतीः ॥
 वह्निना चापि दीप्तान्नो गिरिर्नानिविराजते ।
 धूमाण्यकारितवनुर्भजमान इवाम्बुदः ॥
 शिलानिर्घट्टसपात कर्कशाद्धारवर्षणः । [735]
 गिरिर्मानिलोद्गौरैरुक्कावृष्टिरिवाम्बुदः ॥
 प्रगातप्रसवोत्क्षिप्तो धूपसवर्तिवोदरः ।

स गिरिर्भस्मना यावो युगान्ताग्निहोतुपमः ॥
 विह्वलास्तस्य पार्श्वेभ्यः सर्पा दग्धार्धदेहिनः ।
 श्वसन्त प्रथुमूर्धानो निश्चेस्त्रशिवेक्षणाः ॥ [740]
 रेसुभ्रोडेजिताः सिंहाः शार्दूलाश्चानलाविलाः ।
 मुमुचुः पादपाश्वेव दाहिन्यांसज जलम् ॥
 बहस्तूर्ध्वगतिर्वातो भस्माद्धारभिपिद्मलः ।
 धूमच्छाया च गगने दर्पिताम्बोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासातुर्निर्ह्वोः श्वापदैरपि । [745]
 गिरिवैकल्यमायाति प्रागल्भ्यात्कृष्णवर्त्मनः ॥
 स मुमोच शिलाः श्वैतश्चलोदप्रशिलोचयः ।
 वज्रेण पुरुहूतस्य यथा स्यादावितस्तथा ॥

727) Ds Tt सचित्रमानु शैलेन्द्रं, Ds (marg) Tt Gt s
 M1-s प्रवल्गन्स बु (M1 s च) शैलेन्द्रो (for ") Gs वसो (for
 मासिर्) N1 (अम्बुद , Gs (अम्बोरे (for [अम्बुदम्) Ds
 भावुणोद्गातुभिर्वाम्बुद (hypermetric) , Ds (marg) Tt s
 Gs s M वसो भानुरिवाम्बोरे (for ") — (L. 728) Ks
 आलिम्पत्रेव विधिवत् , Ks विलिलस्त्रीवधिना , Tt आलिङ्ग
 त्विप शैलेन्द्रं , Gs s M1 s लिङ्गित्व च शैलेन्द्रं , Gs आलिङ्गि
 प्यत शैलेन्द्रं (for ") K Ns s B Dn Ds D1 s s ० अर्धि
 रुदत (Ks ' ता) , N1 ' मण्डलं , Ds अवितोपत , Tt s अर्धि
 रुधित (for ' पा चयै) — (L. 729) V2 पच्यमानम् ,
 Vs सेच्यमानैश्च , D1 पाश्व (for पच्य') N1 Tt M1
 (for s) Tt Gs s M1 s उवल्गमानैश्च पादपै
 (for s) — (L. 730) V3 रराज (for ' स) K Ns V1 s
 B Dn Ds D1 s ० Tt s Gs s M1 s उवल्गन्पश्वापरो तोति
 (for ") Bs अनुयमान , Ds तुम् , Tt Gs s ताव्य
 (for गुण') N1 द्विपम् (for [अत्रिराद्) M1 s दह्यमानो
 घराधर (for s) — (L. 731) K1 s D1 s ० Tt Gs s
 प्रवत् , Ks Ns V1 s B1 s Dn Ds D1 s ० Tt प्रवतो , Ks
 प्रकट , N2 Vs Gs प्रावत् , Ds प्रपावत् , Tt तत्र स (for
 प्रकट , N2 Vs Gs प्रावत् , Ds प्रपावत् , Tt तत्र स (for
 प्रकट , N2 Vs Gs सवत् (for स शैल) — (L. 733)
 M1 पुरि (for चापि) Ks V1 B Ds Ds वह्निना दीपितान्नो-
 पि , N1 ' ता चावितस्तानो , Tt Gs M1-s स वह्निनाग्निस्तानो ,
 Gs वह्निनाविपिस्तानो (for ") Ks Ds गिरिराजो (for
 ' गति) — (L. 734) Tt s Gs s ' वपुर (for तनुद)
 M1 s मच्यमान (for मज्ज') — Gs om (hapl.) lines
 735 736 — (L. 735) Ms लिष्ट्य (for निष्ट्य)
 K1 s V1 s विष्टु V2 s ' ति होपलसपात , Ks विमिश्रोपल ,
 Ks N1 s V2 B D T1-s G1 s M1 विच्छिष्टोपल (for ")
 D2 s वपंसाद् (for वपंज) V2 s शक्रेणधारवर्षण (for s)
 — (L. 736) N1 Gs s आलभिरिलोद्गौरैः , M1 s सोग्धि

भंति चलाहारैः (for ") Gs M1-s वृष्टुल्कामिद (for
 उल्कावृष्टिः) — (L. 737) Tt Gs s प्रयातसवाहितो ,
 M1-s ' तमन्नशक्ति (for ") Ks s Ns V B Ds Ds
 Tt Gs धूमसवर्षिणोदर , M1-s धूमसवर्षिणोदर (for s)
 — (L. 738) N2 Vs मज्जसाद् (for ' ता) K1 D1 s M1-s
 ' वतो यथा , Vs समोपत , Tt Gs s निभो महाद् (for
 हतोपम) — (L. 739) Ms भोतिन (for देहित) — (L.
 740) Tt M1 s समन्वार (for यस्तन्) N2 Vs Ds Tt s
 निश्चेस्त्रशिवेक्षणा (for s) — After line 740 , K Ns s V
 B D T G Ms G (ed) ins

77** उव्यखोत्पल गगनास्तुन पेदुरवाशुखा ।

[Tt s Gs पुन पुदर , Gs s पुनश्चम् , Gs त्रिपिपेदुर (for
 पुन पेदुर) Tt अपोमुता (for जवाशुखा)]
 — (L. 741) Ks Ds (sup lin) Gs त्रेसुर , Ds वेदुर
 (for रेसुर) Ds वसुतोद्रेतिता मिहा , Tt Gs त्रेसुत्र वेगिना
 मिहा , Tt त्रेसु प्रोद्रेतिता मिहा (for ") V2 Gs M1-s
 [वनशर्दि Ms ' त्रि' ना (for ' त्रिना) — (L. 743) V3
 शैला (for शैव) Gs M1 s श्रेह (for दाद्) M1 त्रिर्वा
 सवम् (for ' सज) — (L. 743) Ks Ns s V1 B Ds
 (sup lin as above) s वयाद् (for वहति) V2 Gs s
 M1-s वापुद (for वातो) Ds (sup lin) s वपंज (for
 पिष्ट्र) — (L. 744) Ms धूमच्छायाद्वितवनुद (for ")
 Ds स्तम्भिताम्बोददर्शना , Tt s Gs शिवता , M1-s चरितता
 (for s) — Tt om lines 745-746 — (L. 745) M1 s
 दह्यमानो (for लज्ज') Ds महात्सर्वैः (for ' सानुद) Gs s
 पापदैः (for श्वापदैः) — (L. 746) M1 s गिरिवैकल्यो
 हाति (for ") Gs प्रागल्भ्याद् (for प्रागल्भ्याद्) — (L. 747)
 K1 s शिलोदम , V2 सचलोदम् , Tt Gs s M1-s चरदध (for
 चलोदम्) Ds यलोदमा शिलोयथा (for s) — (L. 748)

न नाम प्रतिगन्धेन नाप्यनस्कन्दकर्मणा ।
 शक्य एष गिरिस्तात देवैरप्यभिमर्दितुम् ॥
 दुर्गयुद्धममः श्रेयान्तोऽधयुद्धेन पार्थिव ।
 भक्तोदयेऽनघनीणा. पात्यन्ते गिरिसन्निताः ॥ [710]
 वय बहव इत्येव नाप्येव निपुणो नयः ।
 यादवो नायमन्तव्यौ द्वावप्येतौ रणे स्थितौ ॥
 अविज्ञातबलावेतौ ध्रुयेते देवसनिभौ ।
 कर्मभिस्त्वमरी विश्नो बालारतिरान्वितौ ॥
 वाक्यमेतत्तु ररुचे सनखाना महीक्षिताम् । [715]
 यदुक्तं चेदिराजेन नृपाणा हितकाम्यया ॥

ततः काष्ठेस्तृणैर्वरीः शुष्कशार्पैश्च पादपैः ।
 उपादीप्यत शैलेन्द्रः सूर्यपादैरिवाम्बुदः ॥
 ददुक्ते सर्वतस्तूर्णं पावक तत्र पार्थिवाः ।
 यथादेश यथावात शैलस्य लघुवित्रमा ॥ [720]
 स वायुदीपितो बहिरस्त्पात समन्ततः ।
 सधूमज्जालमालाभिर्भाभिः रमिव शोभयन् ॥
 सोऽनल पचनायसः काष्ठसचयमूलान् ।
 ददाह शैल श्रीमन्त गोमन्त कान्तपादपम् ॥
 स दहमानः शैलेन्द्रो मुमोच विपुला शिला । [725]
 शतशः शतधा भूत्वा महोत्काकारदर्शना ॥

Gs न च मां, M₁ ३ नालय (for न नाम) V₁ नोभेन (for
 बन्धेन) — (L 708) M₂ अशक्यो हि गिरिस्तावद् (for
 *) T₁ ४ G(ed) [अ]व, G₂ ३ M₂ वि, M₃ [अ]पि (for
 [अ]भि) — (L 709) K₂ ३ N₂ V₂ ३ B₂ D₂ D₂ D₂
 ३ T G M₂ दुर्गयुद्धे, B₂ दुर्गयुद्धे (for दुर्गयुद्ध) N₂ D₂
 ३ श्रेयो (for श्रेया) K₂ N₂ B₂ D₂ ४ दुर्गयुद्धे क्रम श्रेयो
 (for *) — (L 710) N₂ ३ क्षीणे (for क्षीणा) K₁ ४
 Dn T₁ ३ ४ भक्तोदकेऽनघै क्षीणा, M₁ ३ भक्तोदकोदक्षीणा
 (for *) D₂ पत्यन्ते (for पां) D₂ T₁ G₂ M₂ सत्रया,
 D₂ ३ सखिता (for सन्निता) — (L 711) K₂ बलिष्ठा
 (for बहव) M₂ ३ बहूना नो विरोधेण (M₂ वि तु) (for *)
 — G(ed.) om line 712 — (L 712) T₂ यादवौ बाल-
 कृष्णौ द्वौ (for *) — (L 713) T₂ G₂ ३ भविष्येव (for
 'जात) D₂ बलेर्नून, D₂ बलौ नूनैः, T₂ बलौ घोर्भौ,
 M₁-३ बलोपेतौ (for बलावेतौ) K₁ ३ ४ V₂ B₂ D₂ D₂
 ३ ४ T₂ G₂ ३ ४ M₂ संनिता, N₂ V₂ T₂ समतौ, D₂ ३
 सप्रभौ (for संनिभौ) G₂ ३ M₂-३ गिरिदुर्गयुष्पाक्षितौ (for
 *) — B₂ D₂ om line 714 — (L 714) N₂ समचितौ
 (for बलान्वितौ) — For line 714, M₁ ३ subst.

75** कर्मभिस्त्वजुलैर्बालुमावपि बलोकटौ ।

— After line 714 K N V B D T G M₂ G(ed) ins

76** दुष्करीणो हि कर्माणि कृतवन्तौ यदुत्तमौ ॥
 शुष्ककाष्ठैस्तृणैर्वेधेन सर्वतः पर्वतोत्तमम् ।
 भग्निना दीपयिष्यामि दहतां गतवेदनौ ॥
 यदि वैश्विनोऽप्यिन्द्रे दहमानावितोऽनिलके ।
 समेत्य पातयिष्यामस्त्यद्वयो जीवित तत ॥ [5]

[(L 1) M₂ सव गि (for कर्माणि) — N₂ 1 om lines
 2 5 — (L 2) K₂ ३ V₂ B₂ D₂ G(ed) सर्वतः पर्वतोत्तमम्
 (K₂ 'तोत्तम') (for *) — (L 3) D₂ ३ अग्निनो दीपयिष्यामी
 (for *) K₂ दहता, D₂ T₂ G₂ दहतां, D₂ ततसौ (for

दहतां) — (L 4) K₁ N₂ V₂ B₂ D₂ ३ ४ तौ, D₂ [ए]
 तौ, T₁ G₂ ३ [इ]नो (for चेत्) D₂ यदि तौ निर्गमिष्येते,
 T₂ G₂ ४ यदि वैश्विनोऽप्यिन्द्रे (G₂ 'विश्वते') (for *) V₂ B₂
 D₂ ३ अनिलक (for 'के) — (L 5) T₁ G₂ ३ दीपयिष्यामि,
 T₂ G₂ पात (for पात') V₂ सत्येते, D₂ D₂ सत्येते (for
 लक्ष्यते)]

— Before line 716 G₂ ins वैशपायन — (L 715)
 D₂ महीक्षित (for 'ताम्) — (L 716) K N₂ ३ V₂ ३
 B₂ ३ D (except D₂) T₂ ३ G-रासिना, T₂ संसिन, T₂
 संसिनाम् (for काम्यया) M₂ नृपाणा लयशंभिनाम् (for *)
 — After line 716 M₂ ३ ins an addl colophon,
 mentioning Khila, गोमन्तकपात्रा as adhy name and
 100 ३ as adhy no Before line 717, M₁ ३ ins वैशपायन
 — (L 717) D₂ बन्धै (for वंशै) N₂ ३ तृणै काष्ठैश्च विपुले
 (for *) — (L 718) M₂ ३ उपादीप्यत शैलेन्द्र (for
 *) — (719) K₂ तीव्र (for तूर्ण) N₂ ३ सर्व (for तत्र)
 N₂ ३ पार्थिव तत्र पावकम् (for *) — (L 721) M₁-३
 वायु (for वायु-) T₁ विजिनो (for दीपितो) T₂ G₂ ३
 स च संदीपितो बहिरः, T₂ ३ स वायुदीपितो बहिरः (for
 *) — (L 722) G₂ भासयन् (for शोभ') K₂ N₂ V₂
 B₂ D₂ D₂ भाभि सं दीपयिष्ये, D₂ ३ तदा स्वमनितोऽभयन्,
 T₂ G₂ ३ भाभि स्वमभययन् (for *) — (L 723)
 B₂ गगनायत, D₂ पचनायत, G₂ ३ M₂ नोदत् (for
 'नायस') M₂ ३ सोऽनलोऽनिलसयुक्तः, M₂ ३ 'लो वायु'
 संयुक्त (for *) N₂ ३ काष्ठसचयनाक्षितम् (for *) — (L
 724) M₁-३ उज्ज्वलं (for श्रीमन्त) and श्रीमन्तं (for गोमन्तं)
 — (L 725) M₂ ददाह (for मुमोच) K₂ बहुला, T₂ G₂
 विविधा (for विपुला) — (L 726) T₂ G₂ ३ ४ ता शिला
 (for घातस) M₂ ३ च ततो; M₂ ३ च तथा (for घातया) D₂
 हुत्वा (for भूत्वा) T₂ महोत्कापातदर्शना (for *) — (L

सचित्रभातुः शैलेन्द्रो भाभिर्भातुरिवाम्बुदम् ।
 आलिम्पतीव विधिबत्समान्तादचिषा चयैः ॥
 धातुभिः पच्यमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पादपैः ।
 एतस श्वापदोद्भान्तस्तुयमान इन्द्रादिराद् ॥ [730]
 प्रततं दक्षमानस्तु स शैलः कृष्णवल्मीन ।
 रीतीर्निर्वर्तयामास काञ्चनाञ्जानराजतीः ॥
 वह्निना चापि दीप्तान्नो गिरिर्नातिविराजते ।
 धूमान्धकारितवनुर्जमान इन्द्राम्बुदः ॥
 शिलानिष्पिष्टसघात कर्कशाद्भास्वर्षणः । [735]
 गिरिर्भासन्लोहोरैरुक्ताद्वृष्टिरिवाम्बुदः ॥
 प्रपातप्रसवोत्क्षिप्तो धूसववर्तितोदरः ।

स गिरिर्भस्मता यानो युगान्ताग्निहोतृपमः ॥
 विह्वलास्तस्य पाशैर्भ्यः सर्पा इग्धापदैर्देहिनः ।
 श्रसन्त प्रथुमूर्धानो निश्चेरुगणिवेक्षणा ॥ [740]
 रेसुश्चोद्रेजिताः सिंहाः शार्दूलाश्चानलाविलः ।
 मुमुषुः पादपाशैव दाहनिर्यासज जलम् ॥
 बहत्पूर्ध्वगतिर्यानो भस्माङ्गारामिषिन्नलः ।
 धूमच्छाया च गगने दर्पिताम्भोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासातुर्विह्वैः श्वापदैरपि । [745]
 गिरिवैकल्पमायाति प्रागल्भ्यात्कृष्णवल्मीनः ॥
 स मुमोच शिला शैल्यज्वलोद्भ्रमशिलोचयः ।
 यजेण पुरुहूतस्य यथा स्याद्दरितस्तथा ॥

727) D₁ T₁ सचित्रभातु शैलेन्द्रं, D₂ (marg) T₂ G₂ 4
 M₁ 3 प्रज्वलन्स तु (M₁ 3 च) शैलेन्द्रो (for ") G₁ वभौ (for
 भाभिर) N₁ [अम्बुद, G₁ [अम्बुदे (for [अम्बुदम्) D₁
 भाष्णोद्भातुमिवाम्बुद (hypermetre), D₂ (marg) T₂ 3
 G₂ 3 M वभौ भातुरिवाम्बुदे (for ") — (L 728) K₁
 भास्वित्तेव विधिबत्, K₂ विलिखस्तीमविधिना, T₁ आलिम्प-
 तिव शैलेन्द्रं, G₂ 3 M 3 शिद्धिचिव च शैलेन्द्रं, G₂ आलि लि
 प्यत् शैलेन्द्रं (for ") K₁ N₂ 3 B Dn Ds D₁ 2 4 3 अर्चि
 रुतस (K₁ ता), N₂ मण्डले, D₂ अविरोधत्, T₂ 3 अर्चि
 रुषित (for पा ष्ये) — (L 729) V₁ पच्यमानश्,
 V₂ सेष्यमानैश्च, D₁ पाश्व (for पच्य) N₁ T₂ M₁
 पाश्वै (for पाश्वे) T₁ G₂ 3 M₁ 3 ज्वलमानैश्च पादपै
 (for ") — (L 730) V₂ इराज (for म) K₁ N₂ V₁ 3
 B Dn Ds D₁ 3 T₂ 3 G₁ 3 M₁ उद्भान्तश्वापदो रीति
 (for ") B₂ मुयमान, D₁ नुयं, T₁ G₂ 3 ताड्यं
 (for तुयं) N₁ द्विपद् (for [अम्बुदिराद्) M₁ 3 दक्षमानो
 घरापर (for ") — (L 731) K₁ 4 D₁ 3 4 T₁ G₁ 3
 प्रपचत्, K₂ N₂ V₂ 3 B₂ 3 Dn Ds D₂ 3 T₂ प्रततो, K₂
 प्रकट, N₂ V₂ G₂ प्रागल्भ्यं, D₂ प्रपातद्, T₁ तत्र त (for
 प्रतत्) G₂ 3 M₁ 3 सयैव (for स दौल) — (L 733)
 M₁ वृत्ति- (for चापि) K₂ V₂ B Ds D₂ वह्निना दीपितादो-
 पि, N₁ ना चातिसादो, T₁ G₂ M₁ 3 स वह्निनायलिसादो,
 G₂ वह्निनातिविराजते (for ") K₂ D₂ गिरिराजो (for
 ' गति) — (L 734) T₁ 3 G₂ 3 3 वपुर (for तनुर)
 M₁ 3 सप्यमान (for मज) — G₂ om (hapl) lines
 735-736 — (L 735) M₁ विष्टय (for निष्पट)
 K₁ 3 V₂ 3 विवृ (V₂ 3 शि) श्लेषकसघात, K₂ विनिश्लेषत्,
 K₁ N₂ 3 V₂ B D Tm-G₁ 3 M₁ विक्षिप्तोत् (for ")
 D₂ 3 सप्यमान (for वर्षण) V₂ 3 शर्करास्त्रवर्षण (for ")
 — (L 736) N₁ G₂ 3 भास्वित्तेवोद्भोदरैः, M₁ 3 सोऽभि

भांति चलाद्भरै (for ") G₂ M₁ 3 वृष्ट्युक्ताभिर (for
 उक्ताद्वृष्टि) — (L 737) T₁ G₂ 3 प्रपातप्रसवाक्षितो,
 M₁ 3 तपद्रवाक्षित (for ") K₂ 3 N₂ V B Ds D₂
 T₂ G₂ धूमसववर्तितोदर M₁ 3 धूमसवेष्टितोदर (for ")
 — (L 738) N₂ V₂ भस्मसाद् (for ता) K₁ D₂ 3 M₁ 3
 इतो यथा, V₂ समोपन, T₁ G₂ 3 निभो महात् (for
 इतोपम) — (L 739) M₁ भोगिन (for वेदेति) — (L
 740) T₁ M₁ 3 समन्तार (for यत्सर्व) N₂ V₂ Ds T₂ 4
 निश्चेरुगणिवेक्षणा (for ") — After line 740, K₁ N₂ 3 V
 B D T G M₁ G (ed) ins

77* उत्पल्योत्पल मगतापुत्र पेतुरवाञ्जुता ।
 [T₁ 4 G₂ पुन पुनर्, G₂ पुनकेन्द्रं, G₂ विनिपेदुर (for
 पुन पेदुर) T₂ अजीयता (for अजायुता)]
 — (L 741) K₂ D₂ (sup lin) G₂ त्रेसुर, D₂ चेदत्
 (for रेसुश्च) D₂ अमूलोद्रेजिता सिंहा T₁ G₂ त्रेसुश्च वेजिता
 सिंहा, T₂ नेसु प्रोद्रेजिता सिंहा (for ") V₂ G₂ M₁ 3
 [अजिलादिं] M₁ शिंदा (for ' शिला) — (L 742) V₂
 शैला (for शैव) G₂ M₁ 3 देह (for दाह) M₁ निर्वो
 सरत् (for ' सन) — (L 743) K₂ N₂ 3 V₁ B D₂
 (sup lin as above) 3 वधात् (for वदति) V₂ G₂ 3
 M₁ 3 वायुर (for चातो) D₂ (sup lin) 3 सप्यं (for
 पिन्नल) — (L 744) M₁ धूमच्छायाक्षिततनुर (for ")
 D₂ क्षमिताम्भोददर्शना, T₂ 3 G₂ विततां, M₁ 3 वगितां
 (for ") — T₂ om lines 745-746 — (L 745) M₁ 3
 दक्षमानो (for सप्यं) D₂ महास्त्रीर (for ' तानुर) G₂ 3
 पाश्वैर (for श्वापदैर्) — (L 746) M₁ 3 गिरिवैकल्पतां
 चाति (for ") G₂ प्रागल्भ्यात् (for प्रागल्भ्यात्) — (L 747)
 K₁ शिलोदम, V₂ वनोदम, T₂ G₂ 3 M₁ 3 अत्पद्व- (for
 चलोदम) D₂ चलोदमा शिलोचया (for ") — (L 748)

न नाम प्रतिवन्देन नाप्यवस्वन्दवर्मणा ।
 शक्य एष गिरिस्तात देवैरप्यभिर्मादिर्दुम् ॥
 दुर्गयुद्धक्रमः श्रेयान्तोद्युद्धेन पार्थिव ।
 भक्तोदयेन्धनक्षीणाः पालन्ते गिरिस्रिताः ॥ [710]
 वयं बहव इत्येवं नाप्येव निपुणो नयः ।
 यादवौ नाममन्तव्यौ द्वावप्येतौ रणे श्वितौ ॥
 अविज्ञातचलावेतौ श्रूयेते देवसनिभौ ।
 कर्मभिरुग्रमरौ विद्वो बालावतिप्रलान्वितौ ॥
 वाक्यमेतत्तु रुरुचे सवलाना महीक्षिताम् । [715]
 यदुक्तं चेदिराजेन नृपाणा हितवान्यथा ॥

ततः काष्ठैस्तुणैर्दौ शुष्कशास्त्रेण पादपैः ।
 उपादीप्यत शैलेन्द्रः सूर्यपादेरिवाम्बुदः ॥
 ददुस्ते सर्वतस्तूर्णं पात्रक तत्र पार्थिवाः ।
 यथादेश यथापात शैलस्य लघुविक्रमाः ॥ [720]
 स वायुदीपितो बहिरुत्पत्तौ समन्ततः ।
 सधूमज्वालमालाभिर्भाभिः यमिव शोभयन् ॥
 सोऽनल पवनायस काष्ठसचयमूलान् ॥
 ददाह शैल श्रीमन्त गोमन्त कान्तपादपम् ॥
 स दहमानः शैलेन्द्रो सुमोच विपुला शिला । [725]
 शतशः शतथा भूत्वा महोत्काकारदर्शना ॥

Gs न च मां, M1-3 नात्रव (for न नाम) V1 रोधेन (for
 -वन्देन) — (L. 708) Ms अत्राव्यो हि गिरिस्तावत् (for
 ") T1 + G(ed) [अत्र, Gs + Ms वि; Ms [अ]वि (for
 [अ]वि) — (L. 709) Ks + Ns V2 + Bs Dn Ds Ds
 + T G M1 दुर्गयुद्धे, B2 द्दुर्गयुद्धे (for दुर्गयुद्ध) N1 Ds
 श्रेयो (for श्रेयान्) Ks Ns Bi D1 + दुर्गयुद्धे कम श्रेयो
 (for ") — (L. 710) N1 -क्षीणे (for -क्षीणा) K1 +
 Dn T1 + + भक्तोदकेन्धनै क्षीणा, M1 + भलेन्धनोदकक्षीणा
 (for ") Ds परन्ते (for पां) Ds T1 Gs Ms संश्रया,
 Ds + स्रिता (for -स्रिता) — (L. 711) Ks बलिष्ठा
 (for बहव) M1 + बहूना मो विरोधेण (Ms वे यु) (for ")
 — G(ed) om line 712 — (L. 712) Ts यादवौ बाल-
 (for ") — (L. 713) T1 Gs + अविज्ञय (for
 हृष्णौ द्वौ (for ") — (L. 713) T1 Gs + अविज्ञय (for
 शत) D1 बलेन्त, Ds बलौ तूने; T2 बलौ चोमौ,
 M1-3 बलोपेतौ (for बलावेतौ) K1 + + V2 Bs Ds Ds
 + + T2 G1 + Ms संनिभौ, Ns V1 T1 समतौ, Dns
 -स्रमरौ (for संनिभौ) Gs + M1-3 गिरिदुर्गमुपाश्रितौ (for
 ") — Bs Ds om line 714 — (L. 714) N1 -स्रमन्वितौ
 (for -बलान्वितौ) — For line 714 M1 + subst.

75** कर्मभिरुग्रमरौ विद्वो बालावतिप्रलान्वितौ ।

— After line 714 K N V B D T G M1 G(ed) ins

76** शुष्कशास्त्रीह कमणि कृतवन्तौ यदुस्ते ॥
 शुष्ककाष्ठैस्तुणैर्वह्य सर्वत पर्वतोत्तमम् ॥
 भाग्निना दीपयिष्यामो दद्वेता गतचेतनौ ॥
 यदि बलिष्ठाभिव्येते दहमानाभिवोऽन्विते ।
 समेत्य धामयिष्यामस्तद्वह्यतो जीवित तत ॥ [5]

[(L. 1) M1 सवाणि (for कर्माणि) — N1 om lines
 2-5 — (L. 2) Ks + V1 B1 D1 G(ed) सर्वत पर्वतो ह्यम्
 (Ks 'तोचने') (for ") — (L. 3) Ds अग्निना दीपयिष्यामो
 (for ") Ks दहया, Ds T2 Gs दहता, Ds ततस्तो (for

दद्वेता) — (L. 4) K1 Ns V1 B Ds Ds + + लौ, Ds [र]-
 तो, T1 Gs + [र]तो (for -ते) Ds यदि लो निर्गमिष्येते,
 T1 Gs + यदि वैशिष्यम-येते (G1 'विष्यन्ते') (for ") V1 Bs
 Ds सितकम् (for 'के) — (L. 5) T1 Gs + दोषयिष्यामव,
 T2 Gs पात' (for पात') + + त्वयेते, Dns Ds त्वयेते (for
 स्वयणो)]

— Before line 715 Gs ins वैशपायन — (L. 715)
 Ds महीक्षित (for 'वाम्) — (L. 716) K Ns + V1 +
 Bs + D (except Ds) T2 + G -दाग्निना; T1 -शमित, T2
 -सिनिनाम् (for -कायया) M1 नृपाणा नवयामिनाम् (for ")
 — After line 716 M1 + ins an addl colophon,
 mentioning Khila, गोमन्तक्यात्रा as adhy name and
 100 as adhy no Before line 717 M1 + ins वैशपायन
 — (L. 717) Ds वन्दे (for वदौ) N1 तुणे काष्ठे विपुले
 (for ") — (L. 718) M1 + उपादीप्यत शैलेन्द्र (for
 ") — (719) Ks तीर्ण (for तुर्ण) N1 सर्व (for तत्र)
 Ns पार्थिव तत्र पात्रकम् (for ") — (L. 721) M1 +
 चायु (for वायु) T1 विजितो (for -दीपितो) T2 Gs +
 स च सदीपितो बहिर, T2 + स चाप्युदीपितो बहिर (for
 ") — (L. 722) Gs भाग्यम् (for 'शोम') Ks Ns V1
 B Ds Ds भाग्नि खं दीपयन्निव, Ds + सदा समन्तोभयद्
 T1 Gs + भाग्नि समन्तभायद् (for ") — (L. 723)
 Bs भागनायस; Ds पवनापात Gs + Ms 'नोदत' (for
 'नायस') M1 + सोऽनलोऽनिलस्तुक्त (Ms 'लो वायु-
 संतुक्त (for ") N1 काष्ठसचयनादितम् (for ") — (L.
 724) M1 + उज्ज्व (for श्रीमन्त) and धीमन्त (for गोमन्त),
 — (L. 725) Ms ददाह (for सुमोच) Ks बहुला, T1 Gs
 विविधा (for विपुला) — (L. 726) T1 Gs + ता निष्ठा
 (for ददाह) M1 + च ततो; M1 + च तथा (for ददाह) Ds
 (for भूत्वा) T2 महोत्काकारदर्शना (for ") — (L.
 इत्वा (for भूत्वा) T2 महोत्काकारदर्शना

सचित्रभातुः शैलेन्द्रो भाभिर्भातुविवाम्बुदम् ।
 आलिम्पतीय विधिबत्समन्तादचिपां चयेः ॥
 धातुभिः पच्यमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पादपैः ।
 एतस श्वापवोद्भान्तस्तुप्रमान इयाद्रिराट् ॥ [730]
 प्रततं दक्षमानस्तु स शैलः कृष्णवर्त्मना ।
 रीतीर्विर्नयामास काञ्चनाञ्जनराजतीः ॥
 वह्निना चापि दीप्तान्नो गिरिर्नातिविराजते ।
 धूमान्धकारिततनुर्मज्जमान इवाम्बुदः ॥
 शिलानिष्पिष्टसचात फर्कभाद्वात्त्वर्षणः । [735]
 गिरिर्भात्यनलोद्गारैरुत्काद्यष्टिरिवाम्बुदः ॥
 प्रपातप्रसवोत्क्षिप्तो धूपसवर्तितोदरः ।

स गिरिर्भस्मता यातो युगान्तामिहतोपमः ॥
 विह्वलास्तस्य पार्श्वेभ्यः सर्पा दग्धार्धदेहिनः ।
 श्वसन्त पृथुमूर्धानो निश्चेरुपशिवेक्षणाः ॥ [740]
 रेसुश्चोद्देजिताः सिद्धाः शार्दूलाश्चानलविलाः ।
 सुसुचुः पादपार्श्वेव दाहनियांसजं जलम् ॥
 वहत्यूर्ध्वगतवर्तोतो भस्माह्वाराग्निपिह्वलः ।
 धूमच्छाया च गगने दर्पिताम्बोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासातुर्विहगैः श्वापदैरपि । [745]
 गिरिर्वैकल्पमायाति प्रागल्भ्यात्कृष्णवर्त्मनः ॥
 स मुमोच शिलाः शैलश्चलोदप्रशिलोचयः ।
 वक्षेज पुस्तूतस्य यथा स्यादादितसथा ॥

727) D₁ T₄ सचित्रभातु शैलेन्द्रं, D₈ (marg) T₂ G₁ & M₁ s प्रज्वलन्त तु (M₁ s च) शैलेन्द्रे (for ") G₁ वमौ (for भाभिर्) N₁ (ज)म्बुद, G₁ (ज)म्बुरे (for [ज]म्बुदम्) D₁ आशुणोद्भातुमिवाम्बुद (hypermetric), D₂ (marg) T₁ s G₂ s M वमौ भातुविवाम्बुरे (for ") — (L 728) K₁ शालिपश्वेव विधिबद्, K₂ विलिखन्तीरविधिना, T₁ शालिह्रिव शैलेन्द्रं, G₁ s M₁ s छिद्रह्रिव च शैलेन्द्रं, G₁ शालिह्रिप्यत शैलेन्द्र (for ") K N₁ s B Dn Ds D₁ s 4-s अर्थि रुदस (K₁ ता), N₁ मण्डलै, D₂ अविरोधत, T₁ s अर्थि रुयित (for पा श्ये) — (L 729) V₁ पच्यमानश्च, V₂ सैष्यमानैश्च, D₁ पाव्य (for पच्य) N₁ T₁ M₁ पावकै (for पादपै) T₁ G₂-4 M₁-s ज्वलमानैश्च पादपै (for ") — (L 730) V₂ इराज (for म) K N₁ V₁ s B Dn D₁ D₁-s T₁-s G₁ s M₁ दक्षान्धपापदो रीति (for ") B₁ सुप्रमान, D₁ नुच, T₁ G₂ s तावत् (for नुच) N₁ द्विपुर् (for [ज]दिराट्) M₁-s दक्षमानो घराघार (for ") — (L 731) K₁ s D₁ s & T₁ G₁ s प्रपतन्, K₂ N₁ V₁ s D₁ s Dn Ds D₁ s T₁ प्रतसो, K₂ मण्ड, N₁ V₂ G₁ प्रापवद्, D₂ प्रपावद्, T₁ तत्र तं (for प्रत) G₁ s M₁ s सर्वैत (for स शैल) — (L 733) M₁ पुरि- (for चापि) K₂ V₁ B Ds D₁ वह्निना दीपिताद्गैरि, N₁ ना चातितसद्गैरि, T₁ G₁ M₁-s स वह्निनावलिसद्गैरि, G₁ वह्निनाविलिसद्गैरि (for ") K₂ D₁ गिरिराजो (for नति) — (L 734) T₁ s G₂ s s वपुर (for तपुर) M₁-s मज्जमान (for मज्ज) — G₁ om (hapl.) lines 730-736 — (L 730) M₁ विष्टव्य (for निष्पिष्ट) K₁ s V₁ s विसु (V₁ s शि) शेषलसपाव, K₂ मिश्रोपल, K₁ N₁ s V₁ B D T₁-G₁ s M₁ विद्रिष्टोपल (for ") D₁ s वपवद् (for वर्षण) V₂ s दारंराजावर्षण (for ") — (L 736) N₁ G₁ s साव्यभिरनिलोद्गारैरि, M₁ s सोऽग्नि

भाति चलाहारैरि (for ") G₂ M₁-s शृष्टुल्काभिरि (for उल्कावृष्टि) — (L 737) T₁ G₂ s प्रपातप्रसवासिलो, M₁-s तत्रमवाहिसि (for ") K₂ s N₁ s V B Ds D₁ T₁ G₁ धूमसर्वविहोदर, M₁-s धूमवेधितोदर (for "), — (L 738) N₁ V₂ सत्ससाद् (for ता) K₁ D₁ s M₁-s रुदो यथा, V₂ समोपम, T₁ G₂ s नियो मद्राज (for हतोपम) — (L 739) M₁ भोगिण (for देहिन) — (L 740) T₁ M₁-s समन्तात् (for क्षमन्त) N₁ V₂ D₁ T₁ s निश्चेरुपशिवेक्षणा (for ") — After line 740, K N₁ s V B D T G M₁ G(ed) ins

77* उत्पन्नोपस्य गगनात्पुन पेशुरवाद्युक्ता ।

[T₁ s G₁ पुन पुनर्, G₂ s पुनश्चेत्, G₁ विनिपेशुर (for पुन पेशुर) T₂ अनोमुना (for अनामुना)]

— (L 741) K₂ D₁ (sup len) G₂ रेसुश्च, D₂ वेदम् (for रेसुश्च) D₁ श्चुश्चोद्देजिता सिद्धा, T₁ G₁ रेसुश्च वेजिता सिद्धा, T₂ श्रेणु प्रोद्देजिता सिद्धा (for ") V₂ G₁ M₁-s [ज]नलादौ M₁ शिजा (for विजा) — (L 742) V₂ शैला (for शैर) G₂ M₁-s वेद- (for दाह) M₁ निर्वा सवन् (for सव) — (L 743) K₂ N₁ s V₂ B D₁ (sup len as above) s सवाद् (for वहति) V₂ G₂ s M₁-s चायुर (for चातो) D₂ (sup len) s सर्वण (for विह्वल) — (L 744) M₁ धूमच्छायाद्विसतनुद् (for "), D₂ श्चिभितान्भोददर्शना, T₁ s G₂ विवता, M₁-s वसिगता (for ") — T₁ om lines 745-746 — (L 745) M₁ s दक्षमानो (for सव्य) D₂ महापारैरि (for सलुर) G₂ s पारैरि (for श्वापदैरि) — (L 746) M₁ s गिरिविह्वला याति (for ") G₂ प्रागल्भ्यात् (for प्रागल्भ्यात्) — (L 747) K₂ शिलोदम, V₂ पलोदम, T₁ G₂ s M₁-s चलदग्ध (for चलोदम) D₂ बलोदमा शिलोपया (for ") — (L 748)

सचित्रमानुः शैलेन्द्रो भाभिर्भानुरिवाम्बुदम् ।
 आलिम्बतीन् विधिवत्समन्तार्चिषां चये ॥
 धातुभिः पच्यमानैश्च ज्वलद्भिश्चैव पादपैः ।
 ररास श्वापदोद्भान्तस्तुथमान इनाद्रिराट् ॥ [730]
 प्रवतं दहमानस्तु स शैलः कृणवत्सर्चना ।
 रीतीर्निर्वर्तयामास काञ्चनाञ्जनराजतीः ॥
 वह्निना चापि दीप्ताहो गिरिर्नातिविराजते ।
 भूमान्धकारिततनुर्मज्जमान इवाम्बुदः ॥
 शिलानिष्पटसपात कर्कशाद्वाहस्यर्षणः । [735]
 गिरिर्भान्तलोद्गारैस्त्वावृष्टिरिवाम्बुदः ॥
 प्रपातप्रख्योत्क्षिप्तो धूपसवर्तितोदरः ।

स गिरिर्भस्मता यातो युगान्तामिह्नोपमः ॥
 पितृललास्तस्य पार्श्वेभ्यः सर्पां दग्धापदेदिहिनः ।
 श्रसन्त प्रथुमूर्धानो निभ्रेरुशिवेक्षणाः ॥ [740]
 रेसुश्रोद्वेजिताः सिंहाः शार्दूलाश्चानलाविलाः ।
 मुमुयुः पादपात्रैश्च दाहनिर्घासज्ज जलम् ॥
 वहत्यूर्ध्वगतिर्वातो भस्माद्वाहस्यभिषिङ्गलः ।
 धूमच्छाया च गगने दर्पिताम्बोददर्शना ॥
 त्यज्यमानो महासातुर्विहगेः श्वापदैरपि । [745]
 गिरिर्वैकल्यमायानि प्रागल्भ्यालक्ष्णपत्सर्जनाः ॥
 म मुमोच शिलाः शैलश्चलोदमशिलोचयः ।
 यत्रेण पुरुहूतस्य यथा स्यादाहितस्तथा ॥

727) Ds Ts सचित्रमानुं शैलेन्द्रं, De (marg) Ts Gs 4
 M1 3 प्रखलन्तस्तु (M1 3 च) शैलेन्द्रो (for *) Gs दग्धी (for
 भाभिर्) N1 [भ] मुद, Gs [भ] भ्रे (for [भ] मुदम्) Ds
 आतृणोद्भानुमिवाम्बुद (hypermetric), Ds (marg) T1 3
 Gs 3 3 M1 यमो भातुरिवाम्बुदे (for *) — (L 728) K1
 आलिम्बते विधिवत्, Ks विडिपत्सतीमरिषिना, Ts आरिह
 शिव शैलेन्द्रं, Gs 3 M1-3 इतिधिव च शैलेन्द्र, Gs आरिह
 प्यत् शैलेन्द्र (for *) K Ns 3 B Dn Ds Ds 3 4-6 अर्षि
 दहत (Ks 'ता', N1 'मचट्टे', Ds क्षिप्रोपत्, Ts 4 अर्षि
 रत्थित (for 'पा चये') — (L 729) V1 पच्यमानयत्,
 Vs हेत्यमानयत्, D1 पात्रै (for वच्य') N1 Ts Ms
 पावकं (for पादपै) T1 Gs-4 M1 3 ज्वलमानैश्च पादपै
 (for *) — (L 730) Vs ररात (for 'र') K Ns V1 3
 B Dn Ds Ds-1 6 Ts-1 Gs 4 Ms वज्रान्तश्वापदो रीति
 (for *) Ns भुज्यमान, Di नुयत्, T1 Gs 3 तात्रं
 (for वृथ) Ns द्विपम् (for [अ] दिराट्) M1 3 दहमानो
 घराधर (for *) — (L 731) Ks 4 Ds 3 4 T1 Gs 3
 प्रपत्त, Ks Ns V1 3 B1 3 Dn Ds Ds 3 Ts प्रग्नो, Ks
 प्रकट, Ns Vs Gs प्रापत्त्, Ds प्रपातयत्, T1 नयत् (for
 प्रतन) Gs 3 M1 3 सर्वत (for स शैल') — (L 733)
 Ms वृत्ति- (for चापि) Ks V1 B Ds Ds वह्निना दीप्तिनाहो
 पि, Ns 'वा चापितसाहो, T1 Gs M1 3 स वह्निनावलिम्बतो,
 Gs वह्निनावलिम्बिताहो (for *) Ks Ds गिरिराजो (for
 'नति') — (L 734) T1 3 Gs 3 वपुर (for तनुद
 M1 3 हृष्यमान (for मज्ज') — Gs om (hapt) lines
 735 738 — (L 735) Ms विदप्य (for निष्पट)
 K1 4 Vs 3 क्षिप्रं V1 3 'शि' शोपलसपात, Ks विमिर्षयत्,
 Ks Ns 3 V2 B D T2 3 Gs 3 Ms विडिप्योपत् (for *)
 Ds 3 वर्षयत् (for वर्षण) Vs 3 कर्कशाद्वाहस्यर्षण (for *)
 — (L 736) N1 Gs 3 सात्यगिरिनिलोद्गारै, M1 3 श्लोधि

भंति चलाद्गारै (for *) Gs M1-3 वृष्टयुक्ताभिर (for
 उल्कावृष्टिर्) — (L 737) T1 Gs 3 प्रपातमवाशितो,
 M1-3 तमत्रपाशित (for *) Ks 3 Ns V B Ds Ds
 Ts G1 धूमसवर्षिनोर, M1-3 पृथमवेष्टितोर (for *)
 — (L 738) Ns Vs अस्सात् (for 'ता') K1 Ds 3 M1-3
 हतो यथा, Vs समयोप, T1 Gs 3 3 निभ्रे मदान् (for
 द्वोपम) — (L 739) Ms भोगिन (for देहिन्) — (L
 740) T1 M1-3 समन्ताव (for श्रसन्त) Ns Vs Ds Ts 3
 विहगेरामितेक्षणा (for *) — After line 740, K Ns 3 V
 B D T O M1 G (ed) ins

77** उत्पत्योत्पत्य गगनान्गुन पेतुरवाञ्जला ।

[Ts 3 Gs पुन पुनर्, Gs 3 पुनवेर्, Gs विषेष्टुर (for
 पुन पेटुर) Ds अधोमुखा (for अनामुखा)]
 — (L 741) Ks Ds (sup len) Gs पेटुर्, Ds चेष्ट
 (for रेसुर्) Ds अस्तुवोद्वेजिता सिंहा, T1 Gs रेसुश्च देजिता
 सिंहा, Ts रेसु श्रोद्वेजिता सिंहा (for *) Vs G1 M1-3
 [अ] नलाई (Ms 'शि' ता (for 'बिला') — (L 742) Vs
 शैला (for चैव) Gs M1-3 देह- (for दाह) Ms निर्घा
 सरम् (for 'मज') — (L 743) Ks Ns 3 V1 B Ds
 (sup len as above) 3 यवात् (for वहति) Vs Gs 3
 M1-3 वायुर (for वातो) Ds (sup len) 3 वर्ण (for
 निजल) — (L 744) Ms धूमच्छायाद्विततवुर (for *)
 Ds क्षमिभस्मोददर्शना, T1 3 Gs विवतां, M1 3 वरितां
 (for *) — T1 om lines 745-746 — (L 745) Ms 3
 दहमानो (for त्यज्य) Ds महासातैर् (for 'भातुर्) Gs 3
 पादपैर् (for श्वापदैर्) — (L 746) M1 3 गिरिविकलता
 याति (for *) Gs प्रागल्भ्यात् (for प्रागल्भ्यात्) — (L 747)
 Ks शिलोचय, Vs फलोदम, Ts Gs 3 M1 3 चलोदम (for
 चलोदम) Ds बलोदमा शिलोचया (for *) — (L 748)

कादन्वरीमदक्षीवो नीलवासाः सिताननः ॥
 स शारदेन्दुसकाशो वनमालाञ्चितोदरः ।
 कान्तैककुण्डलधराश्चारुमौलिरवाङ्मुखः ।
 निषपात नरेन्द्राणां मध्ये केशनपूर्वजः ॥ [770]
 अवभुते ततो रामे कृष्णः कृष्णान्मुदोपमः ।
 गोमन्वशितराच्छ्रीमानाहुतोऽमितविक्रमः ॥
 सिंहासितनिर्घोषः पीतवासा घनाकृतिः
 किरीटमूर्ध्नां सोम्यास्यः पुण्डरीकनिभेक्षणः ॥
 शीवत्सयज्ञाः सुमुखः सहस्राक्षसमद्युतिः । [775]

रामादनन्तरं कृष्णः हुतो रामादनन्तरं ॥
 ताम्यामवभुताभ्या च चरणैः पीडितो गिरिः ।
 सुमोच सलिलोत्पीडान्शुश्रूमूर्धं विनिःसतान् ॥
 Colophon
 वैजपायन उवाच ।
 तौ नगादाहुतौ दृष्ट्वा वसुदेवसुवाभुर्भौ ।
 क्षुद्रघं नरवरानीकं सर्वं समूढवाहनम् ॥ [780]
 बाहुप्रहरणौ तौ तु चेतुनन्तरं यादवौ ।
 मकराविव सकुटो समुद्रेऽन्तर्दिताभुर्भौ ॥

'विन्दोदर', Mi-s एतथा व (Mi वृत्तयौव) नमालया (for
 'suf lin as above) — (L 769) Mi s s (suf lin as above)
 सुवद (for धरद) Ti Gs s करैकवक्रसुमालय (for ")
 — (L 771) Mi s (suf lin as above) s विष्णु (for
 कृष्ण) Ks कृष्ण कृष्णाम्बुगोमम, Ns कृष्ण कृष्णघनो,
 Vs कृष्ण पद्मदलक्षय (for 's) — (L 772) Ds मीम
 (for अमित) Ti Gs s हुतो वै सिंहासिक्रम, Mi-s पुत्रुवे
 शुभं Ms सिंहासिक्रम (for 's) — After line 772, K
 Ns s V B D T G M : ins

60** ततस्त पीडयामान पद्मया गिरिवर हरि ॥
 स पीडितो गिरिस्तेन निर्ममज्ञ समन्वत ।
 जटाकुलोपलक्षत्र भ्रातृगो द्विरदो यथा ॥
 म तेन वारिणा वदिल्लक्षणप्रशम ययौ ।
 कल्पन्ते वारिधाराभिर्मेघजालैरिवामुमुत्त ॥ [5]

[(L 1) Ks Bt s Ds s स, Ns Vt स (for त)
 — (L 2) Ks Ds s Tt s निममज्ञ, Ts स मं, Gs s
 मन्वत च (for निर्ममज्ञ) — (L 3) Vt जटाकुलोपलक्षत्र,
 Gs जटाकुलोपलक्षत्र, Gs लोडचमलक्षत्र, Gs लोडचमलक्षत्र,
 Ms लोपमलक्षत्र (for ") — (L 4) Ks Ns Vt Bt s Ds s
 गत (for ययौ) — Ti om line 5 — (L 5) Ds (sup
 lin) Ms मेघ (for वारि) K Ns Vs Bt Ds-4 Ts s Gs s
 जाल, Ds नील (for जाले)]
 — (L 773) Ks सिंहासितनिर्घोष, Ds समेघरव, Ti s
 सिंहासितनिर्घोष (for ") Ti Gt s Ms जनादेन (for घना
 कृति) — (L 774) Ns Ms s भासा, Ti s Gt s s
 Ms भासी (for मूर्ध्नां) Ms सृष्टेक्षण (for विभे)
 — (L 775) After line 775, Ds Ti s G Ms s G(ed)
 ins

81** श्रीमान्दलधराभुज ।
 मनीषीपुत्रसफात
 [G(ed) transp lines 1 and 2 — (L 2) Ts सहा
 (for संज्ञा)]

Ks s Ds s सहस्राक्ष (for 'स्राक्ष) — (L 776) Mi s
 (suf lin) s विष्णु (for कृष्ण) Ks-4 Ns s V B D
 Ts s हुतो वै पीतवास्तव, Ks ततो वैपादवाभुः (for 's)
 — (L 777) Ks युवाभ्या (for युताभ्या) — (L 778)
 Vs मल्लिलोत्पायान्, Ds Gs लोपीड (for 'लोपीडान्)
 Gs s om line 778 K Ns s Vs s B D T Gt s s Ms
 सीमया (Bs तत्र पा) वक्रसास्ये (for 's) — After line
 778, Ks Ns s V B D (except Ds) Ti-s G Ms G(ed)
 ins

82** सलिलोपीडनं दृष्ट्वा पापिधानमयामिवात् ।
 [Dns Ds Ti-s Gt s s Ms सलिलोपीडनं दृष्ट्वा, Ds
 शैल्योपीडनं दृष्ट्वा, Gs s om (for ")]
 — Colophon — Mention of the Epic Ks Ts
 — Mention of Khila Ks-4 Ns s V D D S — Sub-
 parvan Ts आश्वयंज्ये — Adhy name K Ns Vt B
 Dn Ds Ds s s-4 Gs s गोमन्तदाह, Ns गोमन्तीपतः
 Ns गोमन्तकदाह, Ds गोमन्तदाहक, Ts गोमन्तदाह
 कुण्डोपनुत्, Ms गोमन्त्याया — Adhy no Ks Gt
 96, Vt Bt Ts 99, Vs Tt s Gt-s s M 101, Vs Gt
 98, Ds 97, Ds 94, Ds 104 — Sloka no Vs 94,
 Dns 65, Dns 87, Ds 85

— After the ref, Ds S (except Ts) ins
 83** ततो देवा समन्धर्पा यज्ञाश्च परमपेय ।
 सुदुषुदेवमीवान मग्नीर्भायवैश्वरा ॥
 [(L 1) Ts s Gt s s Ms s तितार्य (for युवात्)]
 — (L 779) Bt मन्वतो (for भातुतौ) Ds ततो नगाभुर्भौ
 दृष्ट्वा (for ") Ti-s Gt s s M सान्द्रमन्वतर्दो (for 's)
 — (L 780) Gs s Ms भासीद् (for मर) Ks सुवर्षं स
 यरानीकं (for ") Dn वरलं (for मर्) — (L 781) Vs
 सत्र (for सौ तु) Ks तौ तु (for सत्र) — Line 781-833
 — (var) 81 54-78 — (L 782) Ks-4 Vs s B
 Dn Dns Ds s Ts s Gs संरक्षी, Ns Bt Ds Ts Gt s

ताभ्या मध्ये प्रविष्टाभ्या यादवाभ्या मतिस्त्वभूत् ।
 आयुधाना पुराणानामादानदृत्तलक्षणा ॥
 ततोऽम्बरालतन्ति स्म दिव्यान्याहवसप्लवे । [785]
 लेलिहानानि दिव्यानि दीप्तामिसदृशानि वै ।
 ऋष्यादैरनुयातानि मूर्तिमन्ति बृहन्ति च ॥
 दृषितान्याहवे भोक्तु नृपमासानि सर्वश ।
 दिव्यस्रग्दामधारीणि त्रासयानानि खेचरान् ।
 प्रभया भासमानानि दक्षितानि दिशो दश ॥ [790]
 हलं सप्तर्तक नाम सौनन्द मुसल तथा ।
 चक्र सुदर्शन नाम गदा कौमोदकी तथा ॥

चत्वार्येतानि तेजासि विष्णुप्रहरणानि वै ।
 ताभ्या समवतीर्णानि यादवाभ्या महास्ये ॥
 जग्राह प्रथम रामो हलमप्रतिम रणे । [795]
 सर्पन्तमिव सर्पेन्द्र दिव्यमालाकुल हलम् ॥
 सव्येन सात्वता श्रेष्ठो जग्राह मुसलोत्तमम् ।
 सौनन्द नाम मुसल निरानन्दपर मृणाम् ॥
 दर्शनीय च लोकेषु चरन्मादित्यवर्षसम् ।
 नाम्ना सुदर्शन नाम प्रीतो जग्राह पेशय ॥ [800]
 देवैर्निगदितार्थस्य गदा तस्यापरे करे ।
 निपत्ता इमुद्राश्रस्य नाम्ना कौमोदकीति सा ॥

सद्युधौ (for सद्युधौ) K N̄s ; V B D T s ; G L s ; सद्युध
 क्षोभणगुभी (for ^s) — (L. 783) Dn मध्ये (for स्ये) T₁ G₂ s ; M मदी भवौ (for मतिस्त्वभूत्) — (L. 784) T₁ G₂ s ; M₁ क्षान्ते कृत्रवी (G₂ 'ख' क्षणौ, T₂ G₂ क्षान्ते इत् लक्षणौ (for ^s) — K N̄s ; V B D T s ; G₁ s ; ins after line 784 T₁ G₂ s ; M₁ after line 785

84** तत्तऽम्बरतलादय पतन्ति स्म महामना ।

मध्ये राससदृश्य समप्रतिकारिणो ।

यानि वै मायुरे युदे प्राहान्याहवशोभिने ॥

[T₁ G₂ s ; M₁ om line 1 — (L. 1) T₁ G₂ s ; [रे] (for रस) — (L. 2) K s ; N̄s ; V₁ Dn D₁ s ; T₁ s ; G₁ समरं, V₂ s ; B₁ रे (for 'र') — (L. 3) T₁ G₂ s ; M₁ सा युरे (for मायुरे) K s कये (for युदे) K₁ s ; D₁ -तोभि नाम्, D₂ संभवे (for शोभिने)]
 T₁ G₂ s ; M₁ cont M₂ ins after line 784

85** रुधिरासवसक्ताना सद्युगम्भरीदिशिभ्यम् ।

[T₁ G₂ रुधिरासवसक्तानि G₂ M₁ 'रक्तगणानि ; M₂ 'सव मचानि (for ^s)]

— D₂ om line 785 — (L. 785) N̄s ; B₂ Dn G₂ सानि (for ततो) M₁ दीप्तानि (for दिव्यानि) T₁ G₂ s ; M₂ s ; वैष्णवायायुधानि च (for ^s) — (L. 786) N̄s ; V₁ B₁ s ; D₂ दीप्तानि (for दिव्यानि) N̄s दीप्तभाजुनिभानि वै (for ^s) — After line 786 K N̄s ; V B D ins

86** निक्षिप्य यानि तत्रैव तानि प्रासौ स यादवी ।
 [D₂ क्षिपानि (for निक्षिप्य)]

— (L. 787) G₂ नीवानि (for यत्तानि) G₂ s ; कीर्तिमन्ति (for सुविं) — (L. 788) K₁ s ; सूचिणानि ; G₂ लसिं, M₁ मनुष्यानि (for सुवितानि) T₂ नृमासानि च सर्वश (for ^s) — (L. 789) K N̄s ; V B D T s ; G₁ s ; प्रायपयित च खेचरान् (for ^s) — (L. 790) D₂ G₂ s ; M₁ प्रभया भास-

यन्ति स्म (for ^s) — (L. 792) N̄s ; चैव (for नाम) T₁ G₂ s ; M₁ चतुस्र प्रवरं शार्ङ्गं (for ^s) K₂ s ; N̄s ; D₂ D₂ s ; T₁ G₂ s ; M₁ गदा कौमोदकी तथा (for ^s) — (L. 793) K₂ s ; विष्णुप्रहरणानि वै (for ^s) — After line 793, T₁ G₂ s ; M₁ s ; ins

87** चक्रं च बाणुर्न सहसायुसमप्रभम् ।
 शार्ङ्गं च खेटकं चैव दृषी चाश्रयसायकौ ॥

[(L. 1) T₁ G₂ चक्रं च शणुकण (G₂ 'क च) M₁ s ; चक्र च शकपाणुन (for ^s) — (L. 2) T₁ G₂ M₁ s ; शार्ङ्गं च मन्त्रकं चैव (for ^s)]

— (L. 794) B₁ s ; D₂ s ; T₁ -जीर्णानि ; G₂ s ; तीर्णान्यां (for निर) N̄s ; T₁ s ; G₂ s ; M₁ महाहवे (for स्ये) — (L. 795) N̄s ; प्रवरं (for प्रथमं) B₁ नृत्तम् (for हलम्) G₂ s ; M₁ स्ये (for रणे) N̄s ; Dn T₁ G₂ s ; ललामप्रतिम रणे (N̄s ; हलम्, T₁ G₂ स्ये) M₁ s ; हल सवर्तकं महत् (M₁ स्ये) (for ^s) — N₁ om (hapl) line 796 — (L. 796) N̄s ; V₂ सर्पेन्द्रमिव सर्पन्तं, G₂ M₁ s ; तत्सर्पं (G₂ 'र्षं) मिव सर्पं द्वा (for ^s) N₂ s ; V B₂ s ; D₂ D₂ s ; T₂ G₂ s ; महत्, D₂ (after cor) s ; रणे (for हलम्) — (L. 798) K₁ s ; V B D T G₂ M₁ द्विषाम् (for बलवान्) (for युयुत्) K N̄s ; V B D T G M₁ द्विषाम् (for वृणाम्) — G(ed) om l nes 799-800 B₂ reads the same twice — (L. 799) T₂ G₁ s ; M₂ s ; संनिभम् (for -वर्षसम्) — (L. 800) D₂ तस्य ; T₁ राजन् (for नाम) — After line 800 V₂ B₂ Dn D₂ G(ed) ins

88** दर्शनीयं च लोकेषु धनुर्जलद्विस्वम् ।
 नाम्ना शार्ङ्गमिति ख्यातं प्रीतो जग्राह वीर्यवान् ॥
 [D₂ om line 1 Dn om line 3 B₂ reads it twice — (L. 2) V₂ B₂ (both times) केच (for वीर्यवान्) D₂ (acc m.) विष्णुजग्राह कायुधम् (for ^s)]
 — (L. 801) K₁ s ; देवैर्निगदितार्थस्य ; T₂ शरितस्वरच (for ^s) N̄s ; परे ; G₂ s ; M₁ [अ]पि स (for [अ]परे) M₁ s ;

तौ सप्रहृणौ वीरौ साक्षाद्विष्णुतनुप्रभौ ।
 समरे रामगोविन्दौ रिपुस्तान्प्रत्युद्युत्ताम् ॥
 सायुधप्रह्रौ वीरौ तान्गोविन्दमयावुभौ । [805]
 पूर्वजानुजसञ्ज्ञौ तौ रामगोविन्दलक्ष्णौ ॥
 समरे प्रतिरूपौ तौ विष्णुरेको द्विधाकृतः ।
 द्विपस्तु प्रतिक्रियाणौ पराक्रान्तौ यथेश्वरो ॥
 हलमुयम्य रामस्तु संपन्नमिव कोपितम् । [810]
 चचार समरे वीरो द्विपतामन्तकोपमः ॥
 विरुपन्थयवृन्दानि क्षत्रियाणां महात्मनाम् ॥
 चकार रोपं सफलं नागेषु च हयेषु च ॥
 कुञ्जरात्सल्लोकिक्षिप्तान्मुसलाक्षेपताडितान् ।

रामोऽभिरामः समरे निर्ममन्थ यथाचलान् ॥
 ते वध्यमाना रामेण समरे क्षत्रियर्षभाः । [815]
 जरासधान्तिकं भीता विरथाः प्रतिजग्मिरे ॥
 नातुधाच जरासधः क्षत्रधर्मं व्यवस्थितः ।
 धिगेता क्षत्रवृत्ति वः समरे कातरात्मनाम् ॥
 पराक्रान्तस्य समरे विद्यस्य पलायतः ।
 धूणहत्यामिवासहा प्रवदन्ति मत्पीपिणः ॥ [820]
 पत्तिनो भुवि चेकस्य गोपस्यास्पदलीयसः ।
 भीताः किं विनिर्गतैश्च धिगेता क्षत्रवृत्तिताम् ॥
 क्षिप्र समभिवर्तयन् मम वाक्येन चोदिताः ।
 यावदेतौ रणे गोपी प्रेषयामि यमक्षयम् ॥

(sup line) गदा तस्यापि संगरे, Ms s गदा तस्यापि सा हरे
 (for s) — (L 802) Ns Dns Ds (before corr) s Ts s
 Ms निपिता, Vs नियुक्ता, Ds (after corr) s निरिक्ता,
 T1 Gs s Ms-3 निरिक्ता (for निपिता) T1 s G1-3 Ms तथा,
 T2 Ms (inf line) हि सा, Ms गदा (for इति सा)
 — After line 802, T1 Gs s Ms as

80* प्रादुर्भावा देवस्य विष्णोस्तस्यापरे करे ।

[T1 Gs Ms s प्रादुर्भावादिरेवम् (for s) Ms [अ]रौ करौ
 (for [अ]रे करे)]

— (L 803) Ns Vs टप्रा, Gs s Ms देवौ, Ms-3 साक्षाद्
 (for वीरौ) Vs T1 Gs विष्णोस् (for विष्णु) Bs तनुप्रहौ
 (for प्रभौ) Ds तान्गोविन्दमयावुभौ, Gs s Ms साक्षाद्विष्णो
 स्तनुप्रहौ, Ms-3 विष्णोस्तस्य (Ms 'व' तनुप्रयोः (for s)
 — (L 804) Ks अन्ययुपताम् (for प्रत्य) — Ds om
 line 805 — (L 805) Ks Dn Ds s आयुष, T1 सायुधौ
 (for 'य' K1 Ds T1 Gs Ms s प्रवर्तौ (for प्रह्रौ) Vs
 Ts s Ms तान्गोविन्दममा (Ms 'तरा' कुभौ, Ts Gs s s 'न्य स
 (G1 'न्वस' मादिहौ (for s) — (L 806) G1 s Ms s
 संज्ञाहौ (for सञ्ज्ञौ वौ) — (L 807) Ks Ns रूपाद्यौ, Ds
 Ts रूपाद्यौ, Ds रूपाद्यौ T1 Ms रूपाद्यौ, Gs s Ms-3
 रूपाद्यौ (for रूपी नौ) Ns T1 s Gs s Ms द्विधाकृतौ (for
 'त' — (L 809) Vs उदिश्य (for उद्यम्) K1 Ns B1
 कोपनम्, D1 कोपितौ, Ds Ts Gs s 'त (for 'तम्) — (L
 811) D1 s चकर्ष (for विकर्षेत्) Ts G1 दुरात्मनाम् (for
 महौ) — (L 812) Ns V1 s Ds s कोप (for रोष) T1 s
 Gs s M सयलो, Gs चपलो (for सफल) T1 Gs s Ms
 Ms (inf line) राजोभ्य s रयेषु (for हयेषु) — (L 813)
 Ms (inf line) राजोभ्य (for कुजराद्यै) Ns V1 Ds s Ts
 क्षात्रा (D1 Ts 'स' क्षिताद् (for 'लोक्षिताद्) Ms s राजोभ्य

लाङ्गलाक्षितान् (for s) Ds वीडवान् (for ताडितान्).
 — (L 814) K1 s s Ns s Vs यथाचल, D1 s T1
 Gs Ms यथाचलम्, Ds महाचलान्, Ts यथा वनम्, Ts
 G (ed) [अ]चलोपमम् (G (ed) 'म), Gs यथाचलम् (for
 'चलान्) — (L 815) Ds2 T1 Gs Ms s transp रामेण
 and समरे — (L 816) Ds s वीरा, Ds स्रवं (for भीता)
 — Gs reads line 818 twice — (L 818) T2 G1 s s
 (first time) सप्राम (for धिगेता) T1 Gs s s (second
 time) Ms-3 युद्धवृद्धि (for क्षत्रवृत्ति) Ds क्षत्रवृत्ति च वर्ण्य,
 Ms धिगेता युद्धवृद्धि (for s) Ns om (hapl) lines
 818^b 822^b T1 Gs s s (second time) Ms s समरे कातरा
 दत, Ms s 'रे कातरास्थिकम् (for s) — (L 819) N1 Ds
 Gs s s M पराक्रान्तस्य समरे, Ds अपक्रान्तस्य स' (for s)
 K1 D1 T1 पलायिन (for 'यत) — (L 820) Ns (marg
 as above) T1 Gs s s M धूणहत्यामम पापं (Ns सर्व) (for
 s) — (L 821) Ds पदान्तर (for पत्तिनो) Ds (before
 corr as above) चलस्य च (for बलीयस) Ds गोपस्यास्य
 बलस्य च, Ts G1 'स्यालीयसदृशा, Gs 'स्यालीयस दृशा
 किं ति) — (L 822) T1 Gs s M वदथ किं (for भीता
 किं ति) Vs भीता कस्मात्पलायन् (for s) T1 Ms
 om (hapl) lines 822^b-8.3^b T1 Gs s Ms s रघिन क्षत्रिया
 स्य किम्, Ts s महावाक्येन चोदिता Ts कोपित ता (for s).
 — (L 823) Gs s च सति (for समाभि) Ks Ns Dn Ts
 'वर्तन्ता (for 'व) N1 किं श्रुते न निजतैश्च (for s) Ks Bs
 Ds Ts मोदिता (for चो) — After line 823, Ns s V
 B1 s Dn Ds Ds s as

90* अथ या विद्वान् रथौ मेक्षका समवस्थिता ।

[Dn रथे (for रथे)]

— T1 om line 824 — (L 824) N1 नयामि यमवारयन्

ततस्ते धत्रिया. सर्वे जरासपेन चोदिताः । [825]
 क्षिपन्तः शरजाग्रनि ष्टा चोद्गमनस्थिताः ॥
 ते ह्येः पाद्मनापीडे रथैश्चेन्दुसप्रभैः ।
 नागैश्चाभ्येदसकाशैर्महामात्रप्रचोदितैः ॥
 मन्तुनाः सनिभिः सायुधामरणान्वराः ।
 स्वारोपितधनुष्मन्तः सन्धीराः ससायकाः ॥ [830]
 मच्छत्रोत्सेधिनः सर्वे चाम्बामरनीजिताः ।
 रणायनिगना रेजुः सन्दनस्था महाक्षितः ॥
 तौ युद्धरत्नाधिगनौ मिधावन्तौ युधां वरी ॥
 पशुदेवमुतौ वीरो युयुत्सु प्रत्यद्वयताम् ॥
 तयुद्धमभयत्रत मयोस्तेषां च संयुगे । [835]
 सायकोत्सर्गनहुल गदानिर्घातदारुणम् ॥
 तत शरसदृश्याणि प्रतीच्छन्तौ रणेपिणौ ।

सत्सुर्यदुमुख्यौ तावमिष्टौ यथाचरो ॥
 गदाभिश्चैव गुर्वीभिः क्षेपणीयैश्च मुद्गैः ।
 अर्घमानी महेष्यासौ यादवी न चकम्पतु ॥ [840]
 ततः शृण्णोऽम्बुदाकारः शङ्खचक्रगदापरः ।
 ध्वजधृत महातेजा युक्तचातो यथानलः ॥
 स चक्रेणार्कनुल्येन दीप्यमानेन तेजसा ।
 विच्छेद समरे वीरो नृगजाश्वमहारथान् ॥
 गदानिपातनिहता लाङ्गरेन च कर्षिताः । [845]
 न शेकुन्ते रणे स्वातु पार्थिवा नष्टचेतसः ॥
 चक्रभ्रुवनिष्कृतानि विचित्राणि महोक्षिताम् ।
 रथयूयानि भ्रमानि न शेकुञ्चलितु रणे ॥
 मुसलाक्षेपभद्राश्च बुञ्जत. पट्टिहायनाः ।
 घना इव घनापाये भद्रदन्ता विचुकुशु ॥ [850]

(for ⁸) — (L 825) Ds दूरा (for सर्वे) Ks Bs Ds Ts
 चोदिता; Ls चोधिना (for चोदित्वा) — (L 826) G(ed.)
 ष्टा (for ष्टा) Ks Ns : V B D Ts : उपस्थिता, Ts
 Gs : M अयं (for अयं) — (L 827) Bs Gs [ह]
 नुसम, Ds (margin as above) [म]नुसद (for [यु]वे
 नुस) Bt Ts सानिभै (for न्प्रभै) V रथैश्चेन्द्रियनिभै.
 नुस) — (L 828) Ds लोयदः; Ts Gs Ms : चाम्बुद (for
 चाम्बुद) Ks Ds : Gs प्रचोदितै (for प्रचो) — (L
 829) Ks : Ts : Gs : Ms सनुद्राणनिर्घिता (for
 Ks : V Bs Ds Ds : सायुधामरणान्वरा; Ns Vs स
 पत्राकायुधचक्राः; Ts Gs : Ms : प्रत्यद्वयताम्वराः ।
 Ms : सातक्यावर (for ⁸) — (L 830) Ks : शत्रूणा राम
 सायका (for ⁸) — (L 831) Ds सच्छत्रा रथिन सर्वे (for
⁸). — (L 832) Ks रणादिनिर्घता रेदु, Vs रणारणितला
 रेदु, Ds रणे च नि Gs तिनोता रेदु, Ts रणेञ्चलि
 गता रेदु (for ⁸) — (L 833) Ks Ns : V B D Gs लौ
 युद्धरत्नापिणौ (for ⁸) Ks Vs Bs : Ds त्रिगान्धनौ, Ms
 प्रधावन्तौ (for विधा) Dn महायुगी (for युधां वरी) Ns
 प्रधावन्तौ युधत्तां वरी (for ⁸) — (L 834) Bs युद्धस्यौ
 Vs युयुत्सु Gs युयुत्सु प्रत्ययुधताम् (for ⁸) — (L
 835) Ts Gs : Ms : घोर (for तत्र) Ns Vs Ts Gs :
 Ms : साम्या (for तयोः) — (L 836) Ms : सायकोत्सर्ग
 Ds संकुपे (for संयुगे) — (L 837) Ms : रणिपात (for निपात)
 बहुलं (for ⁸) Ts Gs : Ms : परिच (for निपात)
 Ms : (an/ is) गदापरिचमहुलम् (for ⁸) — (L 837)
 Vs प्रतीञ्चन्तौ (for च्छन्तौ) Ts Gs Ms रणक्षितौ (for रणे

पिणौ) Ts प्रतिशन्तौ जयैपिणौ; Gs व्यतीच्छन्तौ रणक्षितौ
 (for ⁸) — (L 838) Ks : Ns Vs : Bs Ds Ds : :
 युद्धमुख्यौ; Ks Ns Bs Dn Ds Ts : Gs योष (for यदु)
 Ms तस्ययुद्धस्युषे तावद् (for ⁸) Ds Ts : अनिष्टौ, Gs
 अभिवर्षी, G(ed) 'हृष्टौ (for 'हृष्टौ) Ts Gs यथाबलम्,
 Ms : इवाचक्षौ (for यथा) Gs Ms अतिरदौ यथाबलम्
 (for ⁸) — After line 838, Ts Gs : Ms 128
 91** तैरुदरागरकाशैर्महाराजिर्बुधां वी ।
 [Ts Gs Ms महार्कि (for म्हा)]
 — (L 840) Ks Ds ताल्यमानी (for अर्घं) Ts अरम्य
 मानी वर्धनौ (for ⁸) — Ms : transp. lines 841 and
 842 — (L 841) Ms : कृष्णहृष्णाम्बुदाकार (for ⁸)
 — (L 842) Ds अजधृत, Ts Gs : M अजधृत (for अजध-
 र्त) Ks : Ns : V B D Ts : Gs : वातयुधौ; Ks Bs
 वायुयुधौ, Ms : शूलोक्षितौ; Ms युक्तलोको (for 'बालो)
 Bm Poono eds G(ed) इव (for यथा) Ks वातयुधौ
 यथावद्वर, Bs वायुयुधौ महानलः (for ⁸) — Vs om line
 843 — (L 843) Gs [म]नि (for [म]र्के) — (L 844)
 Gs स महा, M च महा (for समरे) Ks : वीरान् (for
 Gs स महा, Gs Ms : नृनागाश्च (for नृगजाश्च)
 वीरौ) Ts नृनागाश्च, Gs Ms : नृनागाश्च (for नृगजाश्च)
 — Ms om line 845 — (L 845) Vs Bs Ts Gs विहता
 (for नि) Ds यदानिहतसर्जना, Ts Gs : Ms :
 (for कर्षिता) Ms [वा]तानिहता (for ⁸) Ks कर्षिता (for
 गदानिपात) Ks Ns (orig) B लाङ्गलाङ्गुलीयैः; Ns (margin)
 Vs : लाङ्गर्षितास्तथा (for ⁸) — (L 846) Vs नल (for
 नष्ट) — (L 847) Ks Ns Vs Bs Ds Ds : Gs Ts : घात
 (for धुर) Ns चक्राश्वरकृतानि (for ⁸) — (L 848) Ds

चक्रानलज्वालहताः सादिनः सपदातयः ।
 पेलुर्गतासमस्तत्र यथा बभ्रुहतास्तथा ॥
 चक्रलाङ्गलनिर्देशं तत्सैन्यं विदलीकृतम् ।
 युगान्तोपहतप्रख्यं सर्वं पणितमावभौ ॥
 आक्रीडभूमिं दिव्यानामायुधाना वपुष्पाताम् । [855]
 वैष्णवाना नृपास्ते तु द्रष्टुमप्यवलीयसः ॥
 केचित्रथाः समृदिताः केचिन्निहतपार्थिवाः ।
 भ्रमैकचत्रास्त्वपरे विकीर्णा धरणीवले ॥
 तस्मिन्निशसने धोरे चक्रलाङ्गलसङ्घे ।
 दारुणानि प्रवृत्तानि रक्षास्यौत्पातिकाणि च ॥ [860]

आर्ताना कूजमानाना पादिताना च काष्ठम् ।
 अन्तो न शक्यतेऽन्वेष्टुं नृनागरथनाजिनाम् ॥
 सा पातितनरेन्द्राणा रुधिराद्रां रणक्षितिः ।
 योषेव चन्दनार्द्राङ्गी भरवा प्रतिभाति वै ॥
 नरकेशास्त्रिमज्जात्रे शातिताना च दन्तिनाम् । [865]
 रुधिरोदा नदी तत्र च्छादयामास मेदिनीम् ॥
 तस्मिन्महामीपणके नरवाहनसङ्घे ।
 शिथानामाश्रितैः शब्देनादिते पोरदर्शने ॥
 आर्तस्तन्निनसनादे रुधिराम्बुदसङ्घे ।
 अन्तकाक्रीडसदृशे नागदेहेः समाकुले ॥ [870]

-गुणानि (for यूगानि) T₁ G₂ M₁ भिन्नानि (for भ्रानानि)
 M₁ s पदे (for रणे) — (L 849) D₂ निहता, G₂ s M₁
 निर्भया (for भ्रमाय) — (L 850) N₁ चित्तन्तो (for
 भ्रमदन्ता) — (L 851) T₁ G₁ M₁ चक्रायुष (for "नल) D₂
 हता भूमौ (for -जालहता) G₁ चक्राहता हलहता (for "
 N₁ T₁ G₁ s पताकिन, M₁ s पदातिव, M₁ पदाकिन (for
 "तय) — (L 852) h N₂ s V₁ B₂ s D (except D₂) T₁
 s G₂ s M₁ परासवस (for गता) G₂ पैतु परासव मवे
 (for ") K₁ s s h₂ V₂ D₁ T₁ चक्रहताम् (for चक्र) K₁
 ह्य, T₁ G₂ s M नृपा, T₁ G₁ शिला (for तथा) — (L
 853) D₂ निर्वृत, G₁ तिष्ठति (for निवेश) D₂ (margin
 as above) T₁ G₁ s s विरथी, M₁ धरणी (for विदली)
 — (L 854) T₁ G₁ M रति (for हत) — (L 855)
 K₁ N₂ D₁ D₂ s T G₂ s s M₁ s नृमिर (for भूमिं)
 K₁ विपुष्यताम्, K₁ च युष्मताम् (for वपुष्मताम्) — (L
 856) T₁ G₂ s s M₁ तत्र (for ते तु) K₁ द्रष्टुमप्यवला यदु
 T₁ G₁ हृषा चानिवलीयस, G₁ हृषा मध्ये वलीयस (for "
 — After line 856, T₁ G₂ s s M₁ read line 862,
 repeating it in its proper place — (L 857) K₁ s B₂
 समृदिता, T₁ G₁ M₁ s प्रमथिता, G₁ M₁ प्रमृदिता (for
 सय) D₂ बाभिन, D₂ T₁ G₁ s वाहना (for पार्थिवा)
 — (L 858) h₁ s s D₁ s G(ed) चक्रेकभद्रास्त्वपरे, D₂
 विकान्ता (for विकीर्णा) — (L 859) K₁ N₂ B D₂ विदीर्णा, T₁
 मारचक्राथ वे रेडर (for ") K₁ N₂ B D₂ विदीर्णा, T₁
 विकान्ता (for विकीर्णा) — (L 859) K₁ विध्वंसने (for
 यित) N₁ एवमित्तनरे पोरे (for ") T₁ s ससुने, G₁
 M₁ s समभे (for मङ्घरे) — After line 859, N₁ reads
 82 7-9^h N₁ reads lines 860-891 after line 920
 — (L 860) T₁ G₂ s s M [अ]त्र दश्यन्ते (for प्रवृत्तानि)
 After line 860^a, T₁ G₂ s s M₁ s s m₂

92**

कथ्यमानुत्पितानि च ।

सुप्रानि च प्रवृत्तानि

M₁ cont

93** रक्षामि च विशावाथ दश्यन्तेऽत्र महस्रव ।

M₁ रक्षामि विशावाथिन (for ^a) — (L 861) V₂ शार्ताना
 कीडमानाना, M₁ s ता पां M₁ प तिनाना च (for ") K₁
 V₂ B₂ D₂ s T₁ V₁ पतिताना (for पादि) h₂ D₂ वेणुव
 (for काष्ठ) — (L 862) K₁ s शत, V₁ द्रष्टु (for
 सन्वेष्टु) V₂ अन्तो न शक्यत्वान्वेष्टु T₁ G₂ s s M₁ (all first
 time) नास्त द्रव्य समन्वेष्टु, M₁ s (syn for) नास्तर वदतो
 कश्चिद् (for ") — (L 863) h₂ N₂ B₂ D₂ D₂ s s भापा
 तिन, B. पतिताना, D₂ सायणीत, D. G₁ s सा पादित
 (for सा पातित) M₁ नरेन्द्राणां (for "त्र) V₁ D₂ भापा
 तिनवरेन्द्रा सा (for ") h₁ N₁ D₁ s रणे (for रण) T₁
 G₂ M₁ रुधिराम्बुता शिति (for ^a) — (L 865) K₁
 मुण्डानि, K₁ सङ्घ, h₁ मुण्डाना, B₁ मज्जाल, D₁
 मासाना, D₂ T₁ G₂ s s M₁ मासौषेय, D₂ मज्जाषे, T₂ G₁
 मज्जाना (for "त्र) N₁ काष्ठवत (for दन्तिनाम्) T₁ G₂ s
 M₁ बार्तानामपि दान्तानाम् (for ^a) — (L 866) M₁ रुधि
 रौष (for रौषा) K₁ N₂ s V B D T₂ s G₁ s रुधिरौष
 (K₁ V₁ D₂ s वाङ्ग) वस्त्र (for ") — (L 867) M₁ s
 भीपणिके (for "णिके) T₁ G₁ M₁ सत्वर, T₁ G₂ s M₁ s
 सत्परि (for साहयस) N₂ मगपद्विरक्षये, V₂ नराथ
 द्विरक्षये (for ^a) — (L 868) M₁ s निहर्तै (for दन्ति)
 T₁ G₂ s M₁ मादितैर्वीर्यदने (for ^a) — (T. 869) V₂ s
 T₁ G₁ सदादे (for दे) T₁ G₂ s V B D₂ D₂ s s T₂ s
 (for ") — (L 870) K₁ N₂ s V B D₂ D₂ s s T₂ s
 अन्तकाकारसदृशे, M₁ s ब्रह्म समे पौरि (for ") M₁ s
 नावदे (for ह) h₂ N₂ s V₁ s B D T₂ s G₁ s समा
 बुद्धि (for कुले) — (L 871) N₁ आपनेर, N₂ s (margin)
 V₂ s पातितैर, D₂ आपनेर (for आपनेर) N₂ V₂
 B₁ T G₂ s पाहुमिर (for व) h₁ T₁ s G₁ s रि, N₂ s
 V₁ [एव M₁ s [अ]वि (for [अ]न) N₁ नुरीक्ष्यावहितैः

अपास्तैर्बहुभिर्योधैस्तुरगैश्चानुदरितैः ।
 कङ्केश्च बलगृध्रैश्च नादितप्रतिनादिते ॥
 निपाते ऋषिवीशानां मृत्युसाधारणे रणे ।
 कृष्णः शत्रुबधं कर्तुं चचारान्तकदर्शनः ॥
 सोऽन्तकामिनिभं चक्रं कालीं चैरायसीं गदाम् । [875]
 गृह्य सैन्यावनिगतो वभापे केशधो नृपान् ॥
 किमिदं गम्यते शूराः कृताक्षा नृपपुंगवाः ।
 अहं सपूर्वजः सरत्ये पदातिः प्रमुखे स्थित ॥

अदृष्टदोषेण रणे भवन्तो येन पाळिताः ।
 स इदानीं जरासधः किमर्थं नाभिरर्तते ॥ [880]
 एमसुक्ते तु नृपनिर्देदो नाम वीर्यनाम् ।
 रामं हलाद्रोममुचं प्रत्ययात्सैन्यमध्यगम् ॥
 तयुद्धमभयत्ताभ्यां रामस्य दरदस्य च ।
 मृधे लोकप्रतिष्ठाभ्यां कुञ्जराभ्यामिधौजसा ॥
 योजयित्वा ततः रम्ये रामो दरदमाह्वे । [885]
 हलेन बलिना श्रेष्ठो मुस्ततेनानपोथयत् ॥

Ts श्र प्रवारितै (for ^१) — (L 872) K1 चण्ट, Ks Ms बड्ड, Vs Ts बक, Ds षट, Ds ष बड, Gs-3 Ms-3 बळ (for बळ) Dn Ts Ms नादितै (for 'त') — After line 872 Ds Ts-3 G Ms 3 4 ins

91** राक्षसेषु प्रवृत्तेषु पिशाचेषु चरस्यु च ।
 जान्मुके च तथा मृधे राक्षसेषु समन्तत् ॥

[(L 1) Ts नदस्य (for चरस्यु) — Ts om line 2
 — (L 2) Ts Ms गोपे (for मृधे)]

— (L 874) Ds लेपा (for शत्रु) T1 Gs M कृवा (for कर्तुं) — (L 875) K Ns 3 Vs 3 B D Ts 3 Gs युवाग्वा कंम (Ds 'मिनि' ; Ts G1 'मिप्र' भ चक्रं, Gs युगान्तप्रतिम चक्रं, Gs युगान्तसप्रभाचक्र (for *) Gs शार्ङ्ग (for काली) Ks वैहायसी, Ds वैव महा (for चैत्रावली) — T1 3 G M 1ns after line 875 Ds after line 876

95** शार्ङ्गं वैव महाचारं वाणानि विधिधानि च ।

[Ds Ts Gs तथा (for महा) T1 Ms निशितानि (for विधिधानि) Ds Ts Gs शार्ङ्ग निशितमेव च, Ms वाणानि निशितास्तथा (for ^१)]

— (L 876) Ds (also as above) 3 सैन्याणं (for 'वनि) T1 G1-3 M मृहीत्वा सैन्यपुरतो (for *) — Ks Ns 3 Vs 3 B Ds Ds-3 T1 3 Gs 3 3 M 1ns after line 876 Ds cont. after 95*

96** किं न युष्यत ये शूरा हस्तधरथमयुता ।

[Ns Vs तपना M1-3 सज्जे (for संयुता)]

— (L 877) Ds om line 877* M1-3 मोहात् (for शूरा) T1 Gs M नर (for मृध) K Ns 3 V B D Ts-4 Gs 3 कृताक्षा इव Ts युद्ध निश्चया, Gs इहाक्षा कृपनिश्चया (for ^१) — (L 878) Ds सोऽह (for अहं) — (L 879) Ns 3 Vs 3 Ds Ts 3 Gs 3 पाळिता (for पाळिता) Gs 3 Ms 3 भवन्तो विनि (Gs 3 ये नि) पाळिता (for ^१) — (L 880) Ms 3 धावते (for चरते) — After line 880 Bs ins

97** एवमुक्त्वा तु कृष्णेन मृधालो धीविद्वानवा ।
 वासका युद्धमार्गे वै शोचत किंचिद्वयवत् ॥

While Ds S (except T1) ins a passage given in App I (No 18A) after line 880 T1 s om line 881 Gs Ms om lines 881 884 M1 s om lines 881 925 — (L 881) Ds Ts Gs 3 उक्त्वा (for उक्ते) Ds राजा तु (for नृप-
 निर) — T1 G1 3 3 req at line 882 after 98** — (L 882) K1 Vs हलोदम ; T1 G1 3 (all first time) तदा-
 धार (for हलाद्रोम) Ds रामं हलायुधोदरं, T1 3 G1 (last two second time) 3 3 (last two second time) रामं हृष्यर राजा (for *) T1 Gs प्रतिवायुद्धुर्मदम्, T1 G1 3 3 (all first time) प्रैपयनेत्यमुचमम्, T1 G1 3 3 (all second time) प्रत्यवायुद्धुर्मद (for ^१) — After the first occurrence of line 882, T1 G1 3 3 ins

98** त इष्ट्वा रोपताम्राशो हली मुमलमारदे ।

[Gs उचमम् (for आन्दे)]

— K Ns 3 V B D Ts 4 ins after line 882 T1 G1 3 3 after the second occurrence of line 882

99** वभापे स तु ताम्राक्षमुशाम्भिव सेवनी ।

एद्वेदि राम युष्मन् मया सार्धं नरिदम ॥

[(L 1) Ns Vs युष्मन् (for तां) Ks सेवनी, Ns 3 (marg) Ds Ds वनी, Ns Vs Bs Ds Ts G1 3 3 सेवनी, Vs सेवनी, Vs सेवनी, Ds 3 3 (marg) 3 शैवम्, T1 3 सेवनी (for सेवनी)]

— Gs om lines 883-884 — (L 883) Ks Ns Vs B Ds इत्त युद्ध तपोरसीत् (for *) Vs om lines 883*-884* — (L 885) Ks सेवित्वा ; T1 Gs Ms इत्त (for सेव) Ms दरदं राम माह्वे (for ^१) — (L 886) K1 D1 Gs इलेन (for इ) Ds [म]भ्यवाचयत् ; Ds T1 Ms इत्तादयत् ; Ts [म]उरोपयत् (for 'पोषयत्) — After line 886, Gs 3 Ms ins

100** वापनजानुवा मृधो इयवतेन महीले ।

[Gs आनजानुवा मृधे (for *)]

— Ds om (bapl) line 887 — (L 887) T1 G1-3

स कायगतमूर्धा वै सुसलेनावबोधितः ।
 पनात दरदो भूमौ दारितार्थं इवाचलः ॥
 रामेण निहते तस्मिन्दरदे राजसत्तमे ।
 जरासधस्य राक्षस्तु रामेणासीत्समागमः ॥ [890]
 महेंद्रस्येव द्युनेण दारणेण लोमहर्षणः ॥
 गवे गृहीत्वा विक्रान्तावच्योम्यमभिधावताम् ।
 कम्पयन्तौ शुवं वीरौ तावुशतमहागदी ।
 दृढज्ञाते महान्मानो गिरी सशिरराविव ॥
 व्युपारमन्त युद्धानि प्रेक्ष्य तौ पुरुषर्षभौ । [895]
 सरम्भाविव धावन्तौ गदायुडेषु विश्रुतौ ॥
 तावुभौ परमाचार्यौ लोके ख्यातौ महाबलौ ।
 सत्ताविव महान्गावच्योम्यन्वं समधावताम् ॥
 ततो देवा समन्धर्वाः सिद्धाश्च परसर्पयः ।
 यक्षाश्चाप्सरसश्चैव समाजग्नुः सहजशः ॥ [900]
 तद्दयज्ञगन्धर्वमहर्षिभिर्भिक्षुतम् ।
 शुशुभेऽभ्यधिकं राजसभो ज्योतिर्गैरिव ॥
 अभिदुद्राव रामं तु जरासभो नराधिपः ।

सत्तयं मण्डलमाश्रित्य बलदेवस्तु दक्षिणम् ॥
 तावच्योम्य प्रजङ्घते गदायुद्धविशारदौ । [905]
 दन्ताभ्यामिव मावद्भौ नावयन्तौ विजो दृश ॥
 गदानिपातो रामस्य शुशुभेऽञ्जनिनिखनः ।
 जरासधस्य चरणे परिवस्येव दीर्यतः ॥
 न स कम्पयते रामं जरासधकरच्युता ।
 गदा गदासूतां श्रेष्ठं विन्ध्यं गिरिमिमानिलः ॥ [910]
 रामस्य तु गदावेग राजा स मगधेश्वरः ।
 सेहे धैर्येण महता शिखया च व्यपोहयत् ॥
 ततोऽन्तरिक्षे घामासीत्सुखरा लोकमाक्षिणी ।
 न तस्या राम बध्योऽयमगल खेदेन मानद ॥
 विहितोऽस्य मया मृत्युस्तस्मास्ताधु व्युपारम । [915]
 अचिरैरेव कालेन प्राणात्स्यत्यति मागधः ॥
 जरासधस्तु तच्छ्रुत्वा विमनाः समपद्यत ।
 न प्राह्रसत्तस्माभौ पुनरेव हलायुधः ॥
 दीर्घकाल महाराज निजहृतिरत्नैरस्य ॥
 पराजिते त्वपक्रान्ते जरासधे मदीपतौ । [920]

मस्तिष्को (for मूर्धा वै) T₁ G₁ s M₁ हृषिरेण प (T₁ 'रीवप')
 रिद्रुण (for ^δ) — (L 888) G₁ s देगाद् (for भूमौ)
 N₁ V₁ T₁ G₁ s M₁ ब्रह्मह्वन (for दारितार्थं) — N₁ om
 lines 890-921 T₁ G₁ om lines 890-921 G₁ M₁
 om lines 890-920 — (L 893) N₁ V₁ इव (for
 जनि) K₁ D₁ D₁ s T₁ धावत (for 'ताम्') B₁
 D₁ शन्योऽभ्यप्रसधावताम्, T₁ G₁ s 'न्य धाम्य (G₁ 'नि'
 धारताम् (for ^δ) — (L 893) N₁ s तु च, T₁ सही, G₁
 महा (for युद्धे) T₁ G₁ इवेता, G₁ युष्पेता (for उगत)
 T₁ महायो (for 'गदी) — (L 894) D₁ महावीरौ (for
 'सामौ) K₁ V₁ s D₁ D₁ D₁ s निरिहा (for निरी य)
 — (L 895) N₁ V₁ s B₁ s D₁ s प्रेजना, D₁ D₁ प्रेक्षन्तौ
 (for प्रेक्ष्य तौ) V₁ प्रेक्षन्तौ भरतर्षभौ, T₁ G₁ s प्रेक्ष्य तौ
 युष्पेचमौ (for ^δ) — (L 898) K₁ D₁ T₁ G₁ अभि (for
 हव) K₁ युदेन, V₁ युदे स (for 'युडेषु) — (L 897)
 N₁ D₁ उभा मी (by transp) G₁ तावुभौ परमोद्योगौ (for
^δ) — (I 898) N₁ D₁ नार्तौ युद्धे (for महान्गावद्) D₁
 T₁ s अभि (for सम) D₁ व्युपारमिव बलोलकौ (for ^δ)
 — (L 900) N₁ समागतान्शरपत्रस, T₁ G₁ s यक्षरस्यो
 प्सराश्चैव, G₁ यक्षास्ताप्सरश्चैव (for ^δ) — (L 901) V₁
 अभिदुद्राव (for शलकृतम्) — (L 902) N₁ दिर्यं (for

नभौ) — (L 903) N₁ महापति (for नराधिप) — (L
 904) N₁ शारुव (for भाश्रित्य) — (L 905) K₁ प्र
 स्वाते, G₁ विगहावे (for प्र') N₁ तौ प्रजङ्गुरच्योम्यं (for
^δ) — (L 907) D₁ शुशुभे (for शुशुभे) — (T 910)
 K₁ s s D₁ D₁ s s T₁ G₁ s [अ]वलम्, K₁ D₁ T₁ [अ]
 मूल, N₁ V₁ [अ]वल (for [अ]विल) — (L 911) K₁
 N₁ s D₁ नैषेय V₁ स गता (by transp) — (L
 912) D₁ स द, T₁ स हि (for सेहे) K₁ N₁ s V₁ s B₁
 D₁ s s T₁ s अप्पययन् (for 'द्वय') T₁ G₁ सदा तस्य तु
 म्भसमयम्, G₁ स रामो विजितान्मभवद् (for ^δ) — After line
 912, V₁ reads lines 7-10 of 936*, while D₁ reads 936*
 — (L 914) K₁ N₁ s (marg as above) V₁ s B₁ s
 D₁ D₁ मावत (for मानद) — (L 915) V₁ s सारो, D₁
 युद्धार् (for साधु) — (L 917) T₁ G₁ तच्छ्रुत्वा तु जरा
 सभो; G₁ पूर श्रुत्वा ततो रामो (for ^δ) T₁ विना प्रह
 पतन (for ^δ) — (L 918) G₁ स्वर्षे (for तस्यै).
 — After line 918, D₁ Bom Poona eds 102

101** तौ व्युपारमता युद्धादुत्पन्नये च पार्थिव ।
 — N₁ D₁ om line 919 — (L 919) D₁ D₁ G₁ काले
 (for कल) N₁ V₁ s B D₁ s भिद्रताम्; T₁ निजपुर (for

विविक्तमभ्रत्सेन्य परावृत्तमहारथम् ॥
 ते नृपाम्नादितेनांगैः स्यन्दनेस्तुगैस्तया ।
 दुद्रुयुभीतमनसो व्याघ्राघ्राता मृगा इव ॥
 तन्नरेन्द्रैः परित्यक्तं भ्रमद्दूर्गमहारथैः ।
 घोरं क्रव्यादवहुलं रौद्रमायोधनं वभौ ॥ [925]
 द्रवस्तु रथमुख्येषु चेदिराजो महायुधिः ॥

सृत्वा यादवसन्धं कृष्णमेवाव्यवर्तत ॥
 युतः करूपसैन्येन चेदिसैन्येन चानघ ।
 सवन्धकामो गोविन्दमिदमेवाह चेदिराट् ॥
 अहं पिष्टुष्वसुर्भर्ता तत्र यादवसन्धन । [930]
 सबलस्त्वामुपावृत्तस्य हि मे दयितः प्रभो ॥
 उत्तश्चैव मया राजा जरासधोऽल्पचेतनः ।

निजघ्नुर) $\tilde{N}_1$ V; निजघ्नते परस्परम्, T; जघ्नवसौ पर
 स्परम् (for $\tilde{N}_1$) — After line 919, Ds ins 103**
 — (L 921) Ks D; विघ्नान्तम्, D; निष्कान्तम्, G; Ms
 विष्णुम् (for विविक्तम्) T; G; s -रथद्विपम् (for महार
 थम्) — T; G; s Ms G(ed) ins after line 921 Ds
 after line 919

102** जरासध जघानाम्नु गदया विष्णुन्मथ्य ।
 पुनरादित्य राजानं युधिना च समाहनत् ॥
 तलेनादित्य तस्मा गदया स पुन पुन ॥
 तिस्रस्रोऽपि जरासधो गदासुःकृन्व्य वीर्यवान् ।
 उपारमत्तदा युदाचाप सरामेव च ॥ [5]
 पदानिश्चाभवद्वाजा भीतस्त्ववितिक्रम ।
 अन्तर्धानं जगामाम्नु शत्रौ पर्यति युप्यत् ॥

[T; om lines 1-6 — (L 2) G(ed) आगत (for
 आहत्य) — (L 3) Ds; Ms सद्दा (for तरता) G(ed)
 युधिनापि समाहन्य तस्मा गदया पुन — (L 4) Ms 5भृज् (for
 सपि) G; विंश पतिवो भूमौ जरापुन प्रलापवान् — (L 5)
 Ms युद्ध (for युदाच्) Ds विषुत् स महारथ (for $\tilde{N}_1$)
 — (L 6) Ms आहवाद् (for चाभवद्) — (L 7) G(ed.)
 यवो (for शत्रौ) Ds T; G; Ms तामुदेवस्य परवय (for $\tilde{N}_1$)
 — G; om lines 922 925 — (L 922) G; Ms अश्रै
 (for नाश) $\tilde{N}_1$ V; चात्रिभित्, T; G; नु तनैस् (for
 तुरासै) Ms स्यै प्रजविनैस्तया (for $\tilde{N}_1$) — (L 923) Ks
 Ds; D; भ्रान्त (for भीत) K; व्याघ्राग्रस्ता, $\tilde{N}_1$ व्याघ्र
 भीता; D; T; व्याघ्राहीना (for घ्राता) T; G; s राजा (for
 मृगा) Ds व्याघ्रभीतमिव स्वरत् (for $\tilde{N}_1$) — T; om lines
 924 925 — (L 924) G; छिन्न (for भ्रम) — (L
 925) $\tilde{N}_1$ क्रव्यादवोवहुल्, Ms निवृत्तजगप्रतिन (for $\tilde{N}_1$)
 $\tilde{N}_1$ रामायायोधन गती (for $\tilde{N}_1$) — After line 925, Ds
 T; s G; s Ms G(ed) ins

103** पाञ्चजन्यं तदा विष्णुर्ध्वनी शत्रुभयकरम् ॥
 देवदेवेन वीरिण चक्रिणा शार्ङ्गध्वनिना ।
 आप्त्मातोष्य महाशङ्खं पुरवामास रौद्री ॥
 ततो देवाः सगन्धर्वा विघाथमरुतोऽपरा ।
 तेन शब्देन सनुष्ठा सिंढनार्द्रं प्रचक्षिरे ॥ [5]
 तेन सर्वे नृपतयो भीना राजन्द्रशो गता ।

पुनश्च भगवान्विष्णुं शङ्कराज समाधत्त ॥
 ततो युद्ध महाविष्णुर्निचा यदुकुलोद्दह ।
 गोमन्तेश्च महादौले किंचिच्छास्त्रं विनाशमे ।
 पूर्वजेन तदा कृष्ण ध्रान्तेन युधि भारत ॥ [10]
 Colophon.

[(L 1) T; दध्नौ शङ्कमनुत्तमम् (for $\tilde{N}_1$) — (L 3) T;
 G; आदघ्नुर (for आध्मातो) — (L 4) G; सिदाश्च परमर्ष
 (for $\tilde{N}_1$) — (L 6) G(ed) भीना कृष्णं च युद्ध (for
 $\tilde{N}_1$) — T; om line 7 — (L 7) D; राव, T; G; नार्द्र
 (for -राज) G; s Ms समासनत् (for 'वसत्) — (L 8)
 G(ed) एव शिवा (for ततो युद्ध) T; G; Ms ततो विष्णुर्मा
 युद्धे (for $\tilde{N}_1$) — (L 9) G(ed.) विविदिशस्य तावुभौ
 (for $\tilde{N}_1$) — (L 10) T; G; s सद्गजानेन भारत (for $\tilde{N}_1$)
 — Colophon em. in Ds T; G; s s — Adhy name
 Ms जरासधवन्धवन्धम् — Adhy no T; 100, Ms 102]
 — Before line 926 T; s G; s Ms - ins वैरापायन
 — (L 926) G; s M राज (for रथ) T; G; Ms अही
 पति (for महायुधि) — (L 927) G; युवा (for सृत्वा)
 K; [आहं चेदिराट्, G; s s M [अभ्यवर्तत (for [म]थ्य)
 — T; G; Ms - ins after line 927 T; G; s cont. after
 103**

104** जरासधे गते राशि कृष्णाग्नीने रणोःसवात् ।
 [T; G; s राजन् (for राशि)]
 — Ks om lines 928 929 G; om line 928 — (L
 928) K; कासुरसैन्येन महता (hypermetric) (for $\tilde{N}_1$),
 — (L 929) $\tilde{N}_1$ संवन्धकामुक् कृष्णम्, T; G; s Ms s
 सुकृट् कृष्णम्, Ms s सुकृट् भीमान् (for $\tilde{N}_1$) K; V; B Ds s
 पुरमास इ (K; च), $\tilde{N}_1$ इदमाहाय, T; G; s Ms इदं
 प्रोवाच, T; s G; s इदमाह स (for इदमेवाह) Ms s कृष्ण
 वन्धनमप्रचक्षिरे (for $\tilde{N}_1$) — (L 931) $\tilde{N}_1$ s उपायात्स (for
 वृत्तर) G; इदम् (for दयित) — After line 931 T; s
 G M ins

105** दमघोषोऽस्मि भद्र ते सदाघोऽनमुजवत् ।
 [T; G; s अतो श्वेनमनुजवत् (for $\tilde{N}_1$)]
 — (L 933) $\tilde{N}_1$; V; T; s G; s M सूर्पति, V; Ds

कृष्णाद्विरम दुर्धुद्धे विप्रहात्रणकर्मणि ॥
 तदेव स परित्यक्तो मम बाण्यस्य दूपकः ।
 भक्तो युद्धे जरासपस्त्वया द्रवति सानुगः ॥ [935]
 निर्वैरो नैव सयाति स्वपुरं प्रथिवीपतिः ।
 त्वज्येव भूयोऽप्यपर दर्शयिष्यति कित्त्वियम् ॥
 तदिना सत्यजात्यु त्व महीं हतनराकुलाम् ।
 कृष्यादागणसकीर्णां सेवितान्यामममायुषैः ॥
 कर्वीरपुरं कृष्णं गच्छामः सवलानुगाः । [940]
 संगाल वासुदेव त्रै द्रक्ष्यामस्तत्र पार्थिवम् ॥
 इमौ रथवरोदमौ युवयोः कारितौ नया ।

योजितौ शीघ्रतुरगैः यत्नकक्षाभ्रकूनरौ ॥
 शीघ्रमासूह भद्र त्वे बलदेवसहायधान् ।
 स्वराम* कर्वीरस्थं द्रष्टुं त वसुधाधिपम् ॥ [945]
 पितृष्वम्; पतेर्नाक्यं श्रुत्वा चेद्विपतेस्तदा ।
 वाक्यं हृष्टमनाः कृष्णो जगद् जगतो गुरुः ॥
 अहो स्वयुद्धाभिरतौ देशकालजितौ त्वया ।
 बान्धवप्रतिरूपेण ससित्तौ यचनाभ्युना ॥
 देशकालविशिष्टस्य हितस्य मधुरस्य च । [950]
 वाक्यस्य दुर्लभा लोके वकाराभेदिसत्तम ॥
 चेदिनाथ सनाथौ स्वः सञ्चतौ तव दर्शनात् ।

*कर्मण (for 'दि') — (L 934) Ds Ts तदेव (for तदेव)
 Ks : N̄s : V B Dn Ds D1-4 : Ts-4 Gs : 5da (for
 स) — (L 935) Ks V1 B2 Ds युधि, Gs : M मृषे (for
 युद्धे) Gs M सम्रति (for द्रवति) — After line 936, V :
 B : ins

106** विभोवैरविनिर्भये विप्रदे रणयूयैनि ।
 — After line 937, Ds Ts Gs : : M ins

107** भतीव र्हो वाण्येयं गत सबलवादनम् ।
 [Ds दुष्टे (for हष्टे) Gs सह (for पर)]
 — (L 938) Ds -वरङ्गियाम् (for नराकुलाम्) — (I
 939) Ds Gs मपूर्णा, M1 : सपत्ना (for सकीर्णा) Ts Gs
 क्रन्त्यादानतमकीर्णा (for ") Ds Ts Gs-3 : M सेविता न्याल
 मायुषै (for ") — After line 939, Ts : G M ins

108** निशापाश्वत्र दृश्यन्ते राक्षसा पिथितायाना ।
 बाकिन्धोऽत्र प्रनृण्यन्ति शैवा बोधियन्मह्यम् ॥
 [(I . 2) Gs प्रीरति (for बाकिन्धो)]

— (L 940) Ks N̄s (margin as above) Bs वीर (for
 कृष्ण) — (L 941) N̄s : V : Ts Gs : Ms तत्र द्रक्ष्याम
 पार्थिवम् (for ") — (L 942) Vs Ds जागृत्यौ Ts Gs
 : M -वरी कृष्ण (for -वरोदमौ) N̄s Ds : : कारणे, Vs
 कल्पितौ (for कारितौ) — (L 943) Ks N̄ V1 : B :
 Ds : Ts : Gs : : तुरगौ (for 'तौ) Ks : Ds ह्यज, N̄s :
 V : युत, Vs स्वस्य V : Ds स्वर्णे, Ds Ts Gs : सम (for
 सह) Ds सज्जमकाशकृवरौ Ts Gs : : M सुवक्त्री स्वसङ्-
 वरौ (for ") — (L 944) Ts Gs बाह्य, Gs : M भारीद
 (for बाह्य) Ts Gs : M रीक्षणेय (for बलदेव) N̄s :
 V : रामेण सह केवच (for ") — (L 945) Ks : Ds :
 प्रथम, N̄s Ts Gs स्वत्या, Ds प्रथम (for स्वराम) Ts
 Gs : : M त द्रष्टु (by transp) — After line 945, V :
 ins

109** यादव स्वबलोदम महाकाया महाबला ।
 तिष्ठन्तु नृपवार्द्धला सुयमता महाबला ॥
 समग्रययुक्तेन सन्धनेन विराजता ।
 पकोचतकर शौरिर्गदापाणिरदभ्यत ॥
 आलासतजिता सर्वे जरासप्यशातुगा । [5]
 एकस्य सर्वराजान कृतवैरा जनाधिया ॥
 तेभ्यस्तक दुष्टमत्स बाह्दितानि नवांसि न ॥
 मयुरा च स्वलीप्राया प्रदेयुर्नराधिया ॥
 तत्रुष्ट रामसहितं महायै सह संगत ।
 रक्षेमा मयुरा वीर यादवाना कुलरणीम् ॥ [10]

— Before line 946 some Mss ins वैरपावन — (L
 946) K N̄s : V B Dn Ds Ds : : Ts : Gs Ms पितृ-
 स्वम् (for 'सु) N̄s तदा वाक्य, Ts Gs पत्युतेत्, M1-3
 पतेरेत् (for पतेर्वस्य) Gs : पितृष्वसपतेरेत् (for ")
 — (L 947) N̄s Ts Gs : Ms हृष्टतर M1 मियतर (for
 हृष्टमना) Gs वासीम हृष्टतर कृष्णो, M2 वाक्य मियतर विष्णो-
 (for ") Ks N̄s जगाद्, Ds जगदे (for जगाद्) M1-3
 जगता (for 'तो) Ds जगाम जगता गुरु (for ") — (L
 948) Ks Vs Dn Ds Ts : अहो युद्धाभिसंततौ, Ts Gs Ms
 अहोस्वियुद्धाभिरतौ, M1 आचामपुवन रणे, M2 अहो सुयुद्धावसरे
 (for ") K N̄s : V B D Ts-4 Gs : देवाकाजोचितौ (D
 Ts Gs : 'त) त्वया, Ts Gs : M 'तौ नितौ त्वया, Ms : छे
 नि (Ms स्थि जौ त्वया (for ") — (L 949) Ks, Ts Gs
 भीनि (for प्रति) N̄s पूर्णेन (for रूपेण) Gs संशितौ
 कन्धवाभ्युना (for ") — (L 950) Ts Gs : : Ms -निवि-
 ष्य (for तिसि) Ds देशस्य (for हितस्य) — (L 951)
 ट्य [सु]सुलभा (for दुर्लभा) Ts Gs : : M गुण (for
 सत्तम) N̄s वकाराभेदं दशिता (for ") — (L 952) Ks :
 N̄s : V B : Ds : : Ts : Gs चेदितान, M1-2 दमयोप
 (for चेदिनाथ) Gs om (hapl) lines 952-955* N̄s
 वासनात् (for दर्शनात्) — (L 953) Ks N̄s V1 B2

नाययो किंचिद्राज्यं ययोस्त्वं वन्धुपीदृशः ॥
 जरासपस्य निघनं ये चान्ये तत्समा नृपाः ।
 पर्याप्तौ त्वत्सनाथौ सः कर्तुं चेदिकुलोद्ग्रह ॥ [955]
 यदूनां प्रथमो बन्धुस्तु हि सर्वमहीक्षिताम् ।
 अतःप्रभृति संप्रामान्द्रक्ष्यसे चेदिसत्तम ॥
 चक्रमौसलमित्येवं सप्रामं रणवृत्तयः ।
 कययिष्यन्ति लोकेऽस्मिन्ये धरिष्यन्ति पार्थिवाः ॥
 तद्गच्छाम महावीर करवीर पुरोत्तमम् । [960]
 स्वयोद्विष्टम मार्गेण चेदिराज शिवाय वै ॥
 ते स्यन्दनगताः सर्वे पननोत्पातिभिर्हयैः ।

भेजिरे दीर्घमध्वानं मूर्तिमन्त इवामयः ॥
 ते त्रिरात्रोपिताः प्राप्ताः करवीर पुरोत्तमम् ।
 शिवाय च शिवे देसे निविष्टाक्षिद्रोपमाः ॥ [965]
 Colophon.
 वेशपायन उवाच ।
 तानागतान्विदित्वाय सगालो युद्धमुर्मदः ।
 पुरस्य धर्षण मत्वा निर्जगामेन्द्रनिजमः ॥
 स्येनादित्यर्षेण भास्वता रणगामिना ।
 आयुधप्रतिपूर्णेन नेमिनिर्घोषहासिना ॥
 मन्दराचलरूपेण चित्राभरणभूषिणा । [970]

Do न नौ ($\tilde{N}$) वां किंचिद्राज्यं, T₁ G₂ s s भावयो किं च
 संप्राप्यं, T₂ भावयो किंचिद्राज्यं (for $\tilde{N}$) K₂ $\tilde{N}$ s V₁ D₂
 यत्र, M₁-s यज्ञां (for ययोस्) — (L 954) M₁-s अन्येया
 च महीक्षिताम् (for $\tilde{N}$) — (L 955) T₁ G₂ s M पर्याप्तौ
 (M₁-s स) निघनं वेया (for $\tilde{N}$) — After line 955, T₁ s
 G₂ s s M ins

110** युद्धमप्रतिमं विद्धि प्रवृत्त नौ रणे नृपे ।
 मया तेन महाराज जरासपेन वै सदा ।
 सप्रामं सुमहान्द्रक्ष प्रत्यक्ष तव चेदिप ॥

[T₁ om line 1 — (L 1) G₂ s परे (for नृपे)
 — (L 2) G₂ s M भीमना (for वै सदा)]
 — M₁-s om line 956 — (L 956) $\tilde{N}$: T₁ G₂ s M₁
 युद्धानां प्रथमो विन्दुर् ($\tilde{N}$) विप्रः, D₂ यदूनां प्रथमं चक्षुस
 (for $\tilde{N}$) D₂ त्व हि लोके, T₁ G₂ s M₁ अय लोके (for त्वं
 हि सर्वं) — (L 957) K₁ s D₂ G₂ s M₁ सप्रामं (for
 'माद्र' B₂ T₁ G₂ s s M युवाव (for सत्तम) — (L
 958) K₂ s D₁ T₂ s G₁ s M₁ चाक, $\tilde{N}$ s V₁ s B₂ चाक,
 V₂ T₁ G₂ चाक (for चक्र) G₁ चक्रमौसलसप्रामं (for $\tilde{N}$)
 G₂ इयन्ते (for सप्राम) — (L 959) K₂ कययन्ति स
 केऽयस्मिन् (for $\tilde{N}$) D₂ अविष्यन्ति, M परि' (for परि'
 $\tilde{N}$ भूषिणा (for पार्थिवा) V₂ योषयिष्यन्ति पार्थिवा (for
 $\tilde{N}$) — After line 959, K $\tilde{N}$ s s V B D T₂-4 G₁ s s
 ins

111** राज्ञो पराजय युद्धे गोमन्त्रेऽचलमसमे ।
 अथगाढारणाद्यास्तु स्वर्गलोकं व्रजन्ति वै ॥
 — (L 960) K $\tilde{N}$ s s V B D T₂-4 G₂ s s महाराजः T₁
 M₁ भाग, M₁ स बाहो (for 'वीर' D₂ करवीरं पुरोत्तम
 (for $\tilde{N}$) — (L 961) M₁ s दिष्टेन (for [उ]रिष्टेन) K₁
 D₂ जवाय (for शिवाय) — Before line 962 G₂ ins
 वैशेषायन — (L 963) G₂ s M₁ [म]न्त्रला (for [म]न्त्रय)
 — (L 964) T₁ G₂ s M द्वि- (for वि) $\tilde{N}$: सर्वे (for

प्राप्त) — After line 965, G₂ ins 119**

Colophon — Mention of the Epic K₂ — Mention
 of K $\tilde{N}$ K₂ s $\tilde{N}$ s V B D₂ D₂ s — Sub-parean t
 T₂ भाश्रयंयं — Adhy name K $\tilde{N}$: s V₁ s B D₂
 D₂ D₂-s करवीरपुराभिगमनम्, $\tilde{N}$ s करवीरपुरम्, V₂ D₂
 जरासपराजये करवीरपुराभिगमनम्, G₂ M₁ s करवीरमेता
 — Adhy no K₂ 97, $\tilde{N}$ s V₁ B₂ 100, V₂ G₁ 101,
 V₂ T₂ G₁ 99, D₂ D₂ 98, D₂ T₂ 105, D₂ 97, T₂
 G₂ s M 103, T₂ 90, G₂ 102 — $\tilde{N}$ K₂ no D₂ D₂
 98, D₂ 104, D₂ 94, T₂ 154, G₂ 129

T₂ om the ref D₂ T₂ s G₂ s s M ins after the ref
 G₂ after line 965

112** प्रातः प्रविश्य तद्वारि द्वाष्ट्ये वचनमप्रवीर्य ।
 केशवोऽथ महाबाहुर्वैदपासाश्रयाधिपे ॥
 वयुदेवमुखां वीरो चेदिराजेन संगती ।
 द्वास्थोऽप्यथ तपोयुक्ता तस्मै सर्वं स्ववेदयत् ॥

[(L 1) M₁ तल (for प्रातः) — (L 2) T₁ G₂ M
 निवेद्य नमसिष्यत् (for $\tilde{N}$) — (L 3) D₂ T₂ M₁ s चेदिना
 सह संगती (for $\tilde{N}$) — (L 4) T₂ G₂ s s M [उ]क्ते
 (for [उ]क्ता)]

— (L 966) T₁ तदा शुभ्राः G₂ विजिज्ञाय (for विदित्वाय)
 — (L 967) K₂ T₂ मरुते (for 'ध') D₁ दृष्ट्वाः D₂ बुद्ध्वा
 (for मत्वा) — (L 968) $\tilde{N}$: शोभिना (for 'नाभिना')
 T₁ s G₂ s M भास्वरेणामिना (for $\tilde{N}$) — K₂ om.
 (hapl) lines 969 973 T₂ G₁ s om (hapl) line 969
 — (L 969) T₁ s G₂ s M आयुषोत्तमार्णेन (for $\tilde{N}$) D₂
 'कारिणा T₂ शोभिना, G₂ आमिना (for दामिना) T₂
 G₂ s M नेमिनिर्घोषेण आमिना (G₂ M शोभिना, M₁ भास्वता)
 (for $\tilde{N}$) — (L 970) K₂ शोभिना (for भूषिणा) — K₂
 om (hapl) lines 971-975 D₂ om (hapl) line 971
 — (L 971) $\tilde{N}$: अन्वत् ; D₂ D₂ G₂ अन्वत्- (for 'द्व-')

अक्षय्यसायकैन्तुः पूर्णेनार्णवघोषिणा ॥
 हर्यधेनागुगविनासक्तेन शिल्परेणपि ।
 हेमशूवरगर्भेण दृढाक्षेणाभिभोगिना ॥
 वन्धुरेण सुदीप्तेन पत्रत्रिवरगामिना ।
 खे गतेनेन शक्रस्य हृद्यधेन रथाद्रिणा ॥ [975]
 सावित्रे नियमे पूर्णे यं ददौ सविता स्वयम् ।
 आदित्यरश्मिभिरिव रश्मिभिर्यो निगृह्यते ॥
 तेन स्थन्दनमुल्लेखेन द्विपत्न्यन्दनधातिना ।
 स सगालोऽभ्ययात्कृष्णं श्लथम पावकं यथा ॥
 चापपाणिः सुतीक्ष्णेषुः करची हेममालिकः । [950]
 सितप्रारणोष्णीपः पावकाकारलोचनः ॥
 सुदुसुहृत्वाचपलं विक्षिपन्दुःसहं घनुः ।
 निर्वमनरोपजं धायुं सानलज्जालमण्डलम् ॥

भाभिर्भूयणपङ्क्तिनां दीप्तो मेरुविवानलः ।
 रथस्य इव श्लेष्मः सगालः प्रत्यदश्यत ॥ [985]
 तस्यारसितशब्देन रथनेमिस्थनेन च ।
 गुरुत्वेन च नान्यन्ती चचालोर्नी यथा पुरा ॥
 समापतन्तं शीमन्तं मूर्तिमन्तमिवानलम् ।
 सगालं लोकपालाभं दृष्ट्वा कृष्णो न विक्रम्ये ॥
 सगालश्चापि सरत्थः तं रथ साधु चोदितम् । [990]
 समीपे वासुदेवस्य युयुत्सुः प्रत्यदश्यत ॥
 वासुदेवं स्मितं दृष्ट्वा सगालो बुद्धबालमः ।
 षभितुद्राव वेगेन मेघराशिरेवाचलम् ।
 वासुदेवः स्मितं कृत्वा प्रतिबुद्धाय तस्मिन् ॥
 तयुद्धमभवत्साम्या समरे धोरदर्शनम् । [995]
 उभाभ्यामिव मत्ताभ्यां कुञ्जराभ्या यथा वने ॥

॒ऌः २ (marg) V₁ D₂ तीक्ष्णैः , T₁ ३ G₁ २-३ M₃ ६ पूर्णे
 (for पूर्ण) — T₂ G₁ ४ M₁ ३ om line 972 — (L 973)
 T₁ युक्तेन (for गर्भेण) K₁ शालिना, T₂ G₁ भोगिना, T₃
 कोषिना (for को) — (L 974) K₂ V₂ D₂ 1 D₂ २ T₂
 स , V₂ नि (for सु) V₂ D₂ सुवर्गेणसुदीप्तेन (for *) D₂
 पय (for पर) V₁ B D₂ G₂ रथसा T₂ G₁ ४-वातिना (for
 गामिना) — (L 975) M₁ ३ स्वर्धमानेन रथम् (for *)
 — (L 976) ॒ऌः यो दत्त , ॒ऌः V₂ B₁ प्रददी , ॒ऌः (marg)
 सवदी , V₁ स ददी (for च ददौ) K₂ स्वयम् (for स्वयम्)
 T₂ G₁ M₁-३ यो दत्तो रथिणा स्वयम् (for *) — (L 977)
 ॒ऌः आदित्योष्णीपि रश्मीभिः (for *) D₂ विरान्ते (for
 निगृह्यते) — (L 978) D₂ रूपिणा, T₁ भूतिना (for
 धातिना) — (L 979) ॒ऌः पावकं श्लथम यथा (for *)
 — (L 980) G₂ M₂ सुयुक्तेषु (for सुतीक्ष्णेषु) ॒ऌः मालि
 कार् , D₂ T₂ न , D₁ ना , D₂ कम् , T₂ G₂ ३ M₁ भूयण
 (for मालिक) — After line 980, D₂ T₂ ३ G₁ २-३ M₃
 103

113** रथी शक्ती शरी चापि विपद्गी कुण्डली शक्ती ।

गदी हारी तनुजानी करयाणी किरिदवार ॥

[(L 2) T₂ लक्ष्मणी (for र)]

— (981) M₁-३ सागपावणोऽर्कभ (for *) K₁ (sup
 lin) B₂ पावकारम् B₂ न न जेचन (for *) — (L 982)
 K₂ ३ D₂ ३ वलयं , T₁ ३ G₁ M₁ प्रवर (for चपलं) V₁
 विद्येण , T₂ विश्व (for विशिष्यत्) T₂ G₂ M₂ ३ दुसह
 विशिष्यन्तम् (for *) — (L 983) K₂ नारायन् (for
 रोपन्) K₁ वारि (for वासु) ॒ऌः V₂ युद्धजम् (for म)
 — (L 984) ॒ऌः अथ (for साविर) G₂ शक्तीना (for

पङ्क्तिना) — (L 986) T₂ रोषित (for [आ]रमित) ॒ऌः ३
 T₂ ३ (marg) T₂ ३ G₂ २-३ M₃
 T₂ G₂ ३ M₃
 गौवेण च वायुन्ती (for *) K₂ D₂ D₂ T₂ G₁ अयापुरा,
 T₂ ३ G₂ M₁ यथापुरा, G₂ ससागरा (for यथा पुरा)
 T₂ G₂ M₁-३ ननारोर्वी यथापुरा — (L 988) K₂ ३
 ॒ऌः ३ V B D₂ (sup lin) २-३ T₂ G₂ इवाचरन् , ॒ऌः
 यगाचलम् , D₂ (marg) T₂-३ G₁ २-३ M₁ इवाचरन् (for
 नरम्) — (L 989) G₂ पाव च (for -पालाभ) ॒ऌः न
 विवपत् केतय , T₂ G₂ M₁ विवपे न वु केतय , G₂ न पद्दा
 च न विवपे (for *) — After line 989, T₂-३ G₂ २-३
 M₁ ins

114** रोशिराजवली चापि किथिदिग्यपुत्रकार ।

— (L 990) V₁ सगालश्चासु मज्ज (for *) . K ॒ऌः ३ V
 B D T₂-३ G₂ ३ ३ स्वन्दनेनागुगामिना (for *) — (L
 991) G₂ M₁ युयुत्सु समं M₁ प्रस्य चोरपव (for *)
 — (L 992) T₂ ३ G₂ M₁-३ दुनेद (for स्यात्तम्) — ॒ऌः
 om line 993 — (L 993) ॒ऌः V₂ [अ]जिल (for [म]
 चल्म्) — (L 994) M₂ om lines 994-996 ॒ऌः विद
 (for प्रति) M₂ चौर्यपद (for सति) ॒ऌः V₂ प्रतिबुद्ध
 सुपस्थित (for *) — After line 994, V₂ B₂ ins

115** स तस्य विषय दृष्ट्वा प्रतिबुद्धयुपस्थित ।

— (L 995) T₂ ३ G₂ M₂ उभाभ्या वासुदेवार्था , M₂
 षोषितयुद्धमभवत् (for *) D₂ om (hapl) lines 995-
 996 . G₂ reads 995-996* (transposed) twice T₂ ३

सृगालस्त्रम्रीत्स्वप्नं समरे समुपरिगतम् ।
 युद्धरागेण तेजस्वी मोहाच्चलितगौरवम् ॥
 गोमन्त्रे युद्धमार्गेण यत्त्रया कृष्ण चेष्टितम् ।

अनायकानां मूढानां नृपाणां दुर्घले षले ॥ [1000]
 स मे सुविदित. कृष्ण क्षत्रियाणां पराजयम् ।
 कृष्णानामसत्त्वानामनुधानां रणोत्सवे ॥

Gs Ms : सयुद्धमभवत्तदा (for ^h) — (L. 996) Ms महा
 (for यथा) Ms उभयो साधुरष्टरात्रजयोरिव कानने
 — After line 996, Ds Ts : Gs : Ms ins

116** तत शरसहस्रेण वायुदेवो जघान ह ॥
 वायुदेवं महासमानं विव्याध पुनरष्टमि ॥
 वायुदेवविमत्सया सृगाल युद्धमुदंनम् ॥
 कृष्णावीरोभ्य शानेन्द्र वायुदेवं महापुत्रिम् ।
 सृगालाभ सृगालं च जघान नवमि शरे ॥ [5]
 तत पद्मराजा विष्णु सृगालोऽथ जघान ह ।
 सृगालं पद्मशिवाया वायुदेव समादत्तम् ॥
 सृगालो वायुदेवोऽथ वायुदेवं समादत्तम् ॥
 बाणै पद्मराजा राजमन्द्रेवस्य पश्यत ॥
 वायुदेवो महासाधु विद्युनी च धनुषंती । [10]
 पुपुधाते महावीरौ परस्परवर्धयित्वा ॥
 वायव्यं वारुणं चैव सृगालोऽथ समादत्तम् ।
 भाग्यमयं पारम्यं वायुदेव समादत्तम् ॥
 तैरर्चयित्वा तु शानेन्द्र वायुदेवो रणानुवी । [15]
 पुपुधाते रणा युक्ता सदृशाष्टौ तदा रणम् ॥
 भस्माणि तानि शानेन्द्र समादत्त परस्परम् ।
 भूमिमापदिरे तानि निष्फलानि ततोऽभवत् ॥
 माडेधर सृगालस्तु रौद्रे चैव जनादंनम् ।
 गोमायुरथं याम्य तु काकमस्य जनादंनम् । [20]
 ते शस्त्रे निष्फले राज्ञो भूमिं जगमुद्रादरे ।
 क्षुरग्रजं सृगालस्तु छेयुमैच्छतु शार्दिणम् ।
 श्या जातरोया धनुषा तस्य द्रवस्य पश्यत ॥
 चण्डालावा भगवान्निष्पुर्णतुश्चिच्छेद सायकै ।
 विद्युस्य मत्तार चापं पुनरन्व्यसमादत्तम् । [25]
 तच्छापरि भगवान्निष्पुष्पश्चिच्छेद च ननाद च ।
 पुनरन्व्यसमादत्ते चाप भारसहं नृपम् ॥
 तेन चापेण गोविन्दं जघान निशिते शरे ।
 नवत्या च पुनर्विष्णुर्वनभिक्षु पुनर्वृषम् । [30]
 भवतीत्या च पुनर्देवं समाज्जरे पर दत्तम् ॥
 शाराणामयं लक्ष्मणो समाज्जरे हरिं रथा ॥
 तत बुद्धोऽथ भगवाश्चिच्छेद धनुस्सतम् ॥
 सारथिं चाव्य हत्वा तु जघान प्राथिपाराथिम् ॥
 सिंहनादं ततश्चक्रे विष्णुस्तीर्तविक्रमम् ॥
 ततः सृगालो विक्रान्तशरं भारसहं महत् । [35]
 भादाय निशितं बाणं सज्जं कृत्वा धनुस्त्वा ।

M सृगालो युद्धमुदं (for ^h) — Gs om lines 4-5 — (L. 4)
 Ts om. lines 4^h-5^h Ds महासमि, Gs कृतिः (for 'कृतिः')
 Ts Gs वायुदेवो महासमि (for ^h) — (L. 5) Ds सृगाल कीर
 प्रवरं, Ts Gs 'ल काञ्चरीरो (for ^h) — (L. 6) Ts Gs
 पद्मशरे (for पद्मशला) Ts मि (for स) — (L. 7) Gs
 जघान ह (for समादत्तम्) — Ts Gs : om (hapl) line 8
 — (L. 8) Ts Ms जघान ह (for समादत्तम्) — (L. 11)
 Ts Gs M महाराज (for 'वीरौ) — (L. 12) Ts : Gs
 Ms उलं (for स) — (L. 14) Ts Ms तदा देवो (for
 तु राजेन्द्र) Ts Gs रणोत्सो (for 'सुको) — (L. 15)
 Ds Ts Gs : युद्धेने रोषसंयुक्तो (for ^h) Ts : संद
 शोऽपुत्रो च तौ (Ts तदा), Gs 'शोऽपुत्रोऽपुत्रो (for ^h)
 — (L. 20) Ts Gs Ms : जयै (for शले) Ts : Ms : उवी
 जगमुद्रादरे (Ts 'देव') (for ^h) — (L. 21) Ds Ts कञ्चि
 (for देच्छतु) Ts जेसुमैच्छजनादंनम् Ms : च शार्दिणम्
 (for ^h) — (L. 22) Ds Ts Gs : चापेण तु स चापस्य (for
^h) — (L. 25) Ts Ms : शरम् (for विष्णुम्) — (L. 26)
 Ts Gs Ms : समाज्जरे (for 'दले) Ts Gs : महत्, Ts Ms
 नृप (for नृप) Ds चापं मत्तस्य (for ^h) — (L. 30)
 Ms : लक्षेण (for लक्ष्याणा) Ds हरिं तदा, Ts Gs : तर्जनीत्
 (for हरिं रथा) — (L. 31) Ts Gs : सारथिं चापि तं हत्वा (for
 चिच्छेद) — (L. 32) Ds Ts Gs : सारथिं चापि तं हत्वा (for
^h) Ds जघानाश्च तं तस्य च, Ts : Gs Ms 'न दुराणलया
 (for ^h) — (L. 34) Ts Gs M सज्जं च निशितं तथा (for ^h)
 — (L. 997) Ds सममि, Gs समव- (for समुप) Ts Gs
 स्थिते (for स्थितम्) Ms : समरे समरेपिणा (for ^h) — (L.
 998) Ns Ts (sup. line) मदाय (for मोहाच्च) Ts Gs
 विक्रम- (for गौरव) — After line 998, Ts : Gs : s
 Ms : ins

117** रथिपाराशो महारौद्रे सदृशौष्ठुत्पला ।
 [Gs रथिपाराशो (for 'क्षी) Ts Gs : महारौद्रे (for 'रौद्रे)]
 — Before line 999, Ns : V1 : ins सृगाल उवाच
 — (L. 999) Ts Gs : हह (for युद्ध) Ks : V1 B1 :
 Ds : Gs शरं वै (for शरार्णेण) Ks न चाद्यमुत्सर्गाणि :
 Ms : गोमन्त्रे रथमार्गे च (for ^h) Ts युद्ध- (for कृष्ण)
 Ts Gs : शोदिषम् (for चेष्टि) Gs त्रया कृष्ण विवेदि
 तम् (for ^h) — (L. 1000) K Ns : V1 : B D T
 Gs : Ms मूर्खानां (for मूढानां) Gs दुर्घले (for दुर्घले)
 — (L. 1001) Ns V2 मयैव, V3 स च मे (for स मे तु)
 — (L. 1002) Ds अनुदीनां (for हस्तस्वाम्यम्) V1 Bs Ds
 अनुदीनां, V2 अनुदीनां, Ds निशितानां Ts Gs नवद्वानां

[(L. 1) Ms तयो (for तत) Gs वायुदेवं (for 'यो)
 — (L. 3) Ts वायुदेव, Ms पुनश्चैव (for वायुदेवस्य) Ts Gs

विभ्रेदानी यथाकाम स्थितोऽहं पार्थिवे पदे ।
 क यात्स्यसि मया रुद्धो रणेऽपरिनिश्चितः ॥
 न चाहमेक सख्यो युक्तस्तथा योद्धुमाहवे । [1005]
 गहमेकस्त्वमप्येको ह्यौ युष्थाश्च रणे स्थितौ ॥
 किं जनेन निरस्तेन त्वं चाहं च रणे स्थितः ।
 धर्मयुद्धेन निधनं ब्रजस्त्वेकतरो रणे ॥
 लोकेऽस्मिन्वासुदेवोऽहं भविष्यामि हते त्वयि ।
 हते मयि इरमेको वा वासुदेवो भविष्यसि ॥ [1010]
 सुगालस्य बचः श्रुत्वा वासुदेवः क्षमापरः ।
 इष्टतः प्रहररथेति तमुक्त्वा चक्रमाददे ॥
 ततः सायकजालानि सुगालः क्रोधमूर्छितः ।

विक्षेप कृष्णे धोरणि युद्धाय लघुविक्रमः ॥
 शक्यणि यानि चान्यानि सुसल्लयानि समुगे । [1015]
 पातयामास गोविन्दे स नृगालः प्रतापवान् ॥
 सुगालप्रहृतरैस्त्रैः पश्यकञ्चालमातिभि ।
 निर्दयामिहितः कृष्णः स्थितो गिरिनिधाचलः ॥
 सोऽत्रप्रहाराभिहतः किचिद्रोपसमीरितः ।
 चक्रमुद्यम्य गोविन्दः नृगालोसि पातयन् ॥ [1020]
 सं रथस्थ प्रमाणस्थ सुगाल युद्धदुर्मदम् ।
 जघान समरो चक्र जातदुर्ष महाबलम् ।
 तत्र सुदर्शन चक्र पुनरायाद्दुरोः करम् ॥
 चक्रेणोरसि निर्भिदः स गतासुरान्तेसय ।

(for सवधाना) — (L 1003) T₁ मया, M₁ s (*my fan*) :
 रणे (for यथा) V₂ कुले (for पदे) — After line 1003,
 T₁ G₂ M₁ ins

118** मृगशालो महान्यास न अर्षयति सामरो ।

[M₂ सारो (for सा)]

— (L 1004) M₁ s खं, M₂ n (for क) T₂ रणे (for मया)
 T₁ G₂ M₁ s (*my fan*) : s s रणे रणार्थात् वर (M₂-s वधम्)
 (for s) — (L 1003) T₂ M₂ एक (for एक) T₂ s समरो
 (for सख्यो) D₂ n चाहमेकेन बलेत्, T₁ G₂ M₂ n चाह स्व
 बलयुक्तम् (for ") K₂ नेच्छेत् स्वा, M₁ s खो यथा, M₂ युक्त
 स्वा (for युक्तस्त्वा) T₂ s आसदे (for आसदे) N₂ योद्धु कृष्ण
 समुसदे, T₁ G₂ M₂ स्वा तथा योद्धुसुसदे (for s) — (L
 1006) D₂ युष्थावो ह्यौ, D₂ युष्था च (for ह्यौ युष्थाश्च) T₁
 M₁ ह्यौ, G₂ थुत्तौ (for स्थितौ) — (L 1007) H₂ निरिष्टेन
 (for निरस्तेन) V₂ जनेन किं निरक्षेण (for ") B₂ n त्व चाहं
 (for त्वं चाह च) N₂ s V₂ D₂ D₁ s- s T₂ s s M₁ स्थितौ
 (for स्थित) — N₁ om line 1008 — (L 1008) M₁ s
 युद्धेऽसिन्त (for निधन) K₂ N₂ s V₁ s B₂ D₂ G₂ प्रयात्,
 T₁ M₁ सज्जनु, M₁ s पततु (for पततु) — (L 1009) D₁
 रणे (for लोके) D₂ सुते (for हते) — (L 1010) T₂
 स्थमेको वासुदेवोऽहो भविष्यसि हते मयि — (L 1011) D₂
 क्षमासुत (for पर) — (L 1012) K₂ इष्ट ते N₂ B₁ D₂
 T₂ G₂ ईर्ष्यान्ते D₁ s ईर्ष्यात्, D₂ दुष्ट स्व, D₂ इष्ट च,
 M₁ s इष्टत् (for इष्टत) T₂ s इष्ट प्रहर विष्टेति (for ")
 N₂ क्षत्रम् (for पदम्) — (L 1013) N₂ s V₂ T₂ G₂
 M₁ सुगाल कालसंनिभ (for s) — For line 1014, T₂
 G₂ M₁ subst

119** विभ्रेणोसि कृष्णस्य युद्धसमानकोविद् ।

— (L 1015) N₂ s V₂ T₂ G₂ M₁-s शक्यणि (for श)

N₂ हीसिस्मिन् महासि च N₂ s V₂ G₂ M₁ सुसल्लयान्यासुयानि
 च, T₁ न्यायसि च (for s) — (L 1016) N₁ कृष्णाय,
 M₁ s समरो (for गोविन्दे) K₂ लक्ष्याणि च, K₂ N₂ s V₂
 D₂ s सुगाल स (Ly transp) T₁ G₂ M₁ सुगाल समरो
 ति (G₂ M₁ दिव्य स, G₂ M₂ s सुगालः समरोऽसि (for s)
 — (L 1017) N₁ प्रेरितैर् (for प्रहृष्टैर्) — (L 1018)
 M₂ नश्यौ (for स्थितौ) G₂ क्षय (for क्षय) — (L
 1019) N₂ सुनैरस्त्रैर्भिदत (for ") K₁ s N₂ s (marg
 as above) V₂ s B D₂ s T₂ s G₂ s M₁ समन्वित (for
 समीरित) — (L 1020) After line 1020°, D₂ T₂ s
 G₁ s- s M₁ ins

120** सुगाल वाक्यनम्रवीर ॥

यदि शशोपि राजेन्द्र बहेदयक्रमुपासम् ।
 विमनन प्रलामेन इक्षमेव मत्पराक्रमम् ॥
 ऐस्वामि ते निर कापायनेमानेन शकम् ।
 इत्युक्त्वा रोषताम्रश्व

[(L 2) D₂ T₂ G₂ s M₂ तनम् (for जयम्) — (L
 3) M₁ s इक्षमेव वगमय वै (for s) — (L 4) D₂ T₂
 G₁ s s M₁ ऐस्वामि शिरत काप, M₁-s नि सशिरकाप
 (for ")]

K₂ s V₂ s B D₂ D₁-s T₂ G₁ s s चारिषत् (for
 पाठयत्) K₁ s s D₁ s सुगालः शशोपि शिरत्, D₂ हतमिभि
 क्षिरे, T₂ स शशयममवीर (for s) — G₂ M₁ om line
 1022 — (L 1022) D₂ s इच्छौ, D₂ विद्युत्, T₂ G₁ s s
 पैक (for चक्र) K₂ जघान लोभय चक्रेय (for ") T₂ s
 सुगाल स (for जातदुर्ष) — After line 1022, N₂ s V₂ s
 D₂ D₂ (marg) ins

121** निहत्य समरो धारं सुगालं युद्धसामुक्त्वा ।
 [D₂ इन्द्रम् (for शशुम्)]

पपात क्षतजन्मावी सगालोऽद्रिरियाहृतः ॥ [1025]
 निश्मय्य तं निपतितं यश्रपातादियाचलम् ।
 तस्य सैन्यान्यपययुर्मनांसि हते नृपे ॥
 ते स्म पश्यन्ति पतितं धरण्यां धरणीपतिम् ।
 चक्रनिर्दारितोररकं भिन्नशूद्रमियाचलम् ॥
 विलपन्ति स्म ते सर्वे मधियाः सप्रजा श्रुशम् । [1030]
 साश्रुपातेक्षणा दीनाः शोऽस्य यशमागताः ॥
 तेषां रुदितशब्देन पीठणां विस्वरेः स्वरेः ।

महिष्यस्तस्य निपेत्ते सपुत्रा रुदिताननाः ॥
 तास्तं निपतितं दृष्ट्वा श्राव्यं भूमिपतिं पतिम् ।
 स्नानानारम्य करजैर्भुशार्ताः पदं देययम् ॥ [1035]
 उवांसुरसिजांश्रैव शिरोजानाकुलान्यपि ।
 निर्देयं ताडयन्त्यस्ता विस्वर ररुदु द्वियः ॥
 तस्योरसि मुदुःखार्ता युदिताः द्विभ्रलोचनाः ।
 पेतुर्ध्वमुजाः सर्वाः कृतमूला लता इव ॥
 तासा बाष्पान्मुपूणानि नेत्राणि नृपयोपिताम् । [1040]

— (L 1023) M इवा (for सत) K₄ D₁ T₁ s s हरे (for गुरो) D₂ करे (for करम्) — (L 1024) T₁ निहस्य (for निमिष्य) D₁ निर्वातासुर (for स गं) K₂ रणोत्सवे (for गतोत्सव) T₁ G₂ M गतामुगतसत्त्ववायु (for ²) — (L 1025) D₁ [म]वर ; T₁ [म]प्रव (for [म]द्वय) D₂ सगालः सहवाहन (for ²) — After line 1025, N₂ s V₁ s T₂ ins an addl colophon [Mention of the Epic T₂ — Mention of Ahila N₂ V₁ s — Adhy name N₂ s V₁ s शृगालवध — Adhy no N₂ V₁ 101, V₂ 100, T₂ 106]

— Before line 1026, N₂ s V₁ s ins वैशपायन उवाच — (L 1026) T₂ श्रीमन्तं (for निशम्य) N₂ om (hapl) lines 1026¹-1027² — T₂ G₁ om (hapl) lines 1027-1029 — (L 1027) T₁ विपुलानि (for विमनांसि) — K N₂ V₂ B Dn Ds D₁ s s T₁ s s G₂ s s ins after line 1027 N₂ V₁ s D₂ after line 1029

122** केचित्तद्विदय नगरं ब्रह्मलाभिदत्ता श्रुशम् ।
 हरुदुःखमनसा भर्तृदोकाभिपीडिता ॥
 केचित्तत्रैव द्योचन्त सारन्व सुकृत्तानि च ।
 पतितं भूमिपं भूमौ न त्यजन्ति सा दुःखिता ॥ [5]
 ततो मेघनिनादेन स्वर्गपरिविन्दनं ।
 कृष्ण कमलपत्राक्षो जनानामभय ददौ ॥
 चक्रोचित्तेन हलेन राजताहुलिपवणा ।
 न भेतव्यं न भेतव्यमिति तानभ्यभाषत ॥
 नास्य पापस्य दोषेण निरावाधकर जनम् ।
 बाधयिष्यामि समरे जेद शूरवतं मतम् ॥ [10]
 शतयुर्गसुखा दीना क्रन्दमाना श्रुता तदा ।
 पतितो वै शृगालारथो भृष्ट सन्दीनमानस ॥

[G₂ om lines 1-4 — (L 2) K₂ भृतं (for भर्तृ) N₂ चादिना (for दी) — (L 3) N₂ s s (marg) V₁ s D₂ s शोचति (for न्त) — (L 4) N₂ s V₂ D₂ T₁ s भूतं (for भूमिपं) — D₂ reads lines 5 8 after line 1081 — (L 5) V₁ मुदो, D₂ स्वनेन (for स्वरेण)

B₂ विदारण (for विन्दनं) T₂ स्वरेणामिनन्दनं (for ²). — K Dn D₂ D₂ T₁ s s G₂ s om. lines 9-12 — (L 9) D₁ s इवर्थ (for दोषेण) D₁ करणि च D₂ करणि च (for -कर जनम्) — (L 10) D₁ s पातविभ्रामि समरे (for ²) V₁ स्वतम्, V₂ s नम, B₂ s D₁ s शूरम्, G₂ युवम् (for मनम्) — V₂ D₁ s om. lines 11-12 G₂ transp. lines 11 and 12 B₁ s D₂ om line 12 — (L 12) N₂ V₁ D₂ G₂ पतितोऽप्ये शृगालश्च (for ²)]

— T₁ G₁ om. lines 1028 1029 — (L 1029) N₂ V₂ D₂ द्विभ्रश्रुम् (for निश्रुश्रुम्) — (L 1030) N₂ M₁ s तत सर्वं, V₂ स समरे (for सत सर्वं) M₁ s नृप (for श्रुशम्) D₂ सप्रजा सचिवा श्रुशम् (for ²) — (L 1031) V₂ युगोक्षणा ; T₁ G₂ M₁ s -यते, G₂ युगोक्षणा (for -पाते क्षणा) — (L 1032) K₂ विह्वले, V₂ B₂ D₂ विविधे (for विस्वरे) G₂ s स्वने (for स्वरे), T₂ पीठणां निस्वनेन च (for ²) — (L 1033) D₂ निश्रेह (for निषेत्तु) T₁ G₂ M₁ पुरात्र (for सपुत्रा) — (L 1034) D₂ नाय (for तान्) T₁ G₂ M₁ श्राव्य (for दृष्ट्वा) N₂ सारु दृष्ट्वा पतिं श्राव्यं (for ²) D₂ भूमिपत, T₂ s तं भूतं (for भूमिपतिं) T₁ पतिं भूतपिनीधरम्, G₂ M₁ भूतं पतिनीधरम्, M₂ पतिव भूतं पतिम् (for ²) — (L 1035) G₂ M₁ s (inf/lin) s s केदार (for स्वनाम्) D₂ s T₂ G₁ s सारुण्य (for 'य्य) K₂ N₂ s (marg as above) B₂ D₂ करुण (for करार) N₂ V₂ ताश्र नाथं सकरणं (for ²) G₂ M₁ s शोकार्ता, M₁ कृत्तार्ता, M₂ कृत्तार्ता (for श्रुत्तार्ता) G₂ श्रुत्तार्तां पर्यवारयम् (for ²) — (I 1036) T₁ G₂ M₁ s शिरास्थाङ्कितानि च, M₁ निजन्त्यो निर्देयं करे (for ²) — (L 1037) M₁ s हृदय (for निर्देय) G₂ ररुदुर्विस्वर स्त्रिय (for ²) — M₂ om (hapl) lines 1038 1045 — (L 1038) N₂ विलपन्त ; N₂ s (marg as above) तस्योपरि (for रसि) N₂ D₂ T₂ G₂ रुदित, V₂ G₂ रुदित, D₂ सुदित ; M₂ ररुदु (for सुदित) G₂ रुदित द्विभ्रवेजना, M₂ स हरिहरिभ्रुशार्ता (for ²) — (L

वारिविप्रहृतानीय पक्कजानि चकाशिरे ॥
 ताः पतिं पतितं भूमौ रुदन्यो हृदि ताडिताः ।
 लालप्यमाना करुणं योषितः पर्यवेक्यन् ॥
 पुत्रं चास्य पुरस्तस्य बालं प्रभ्रुतलोचनम् ।
 शक्रदेवं पितु पात्रे द्विराणं रुस्तुः क्रियः ॥ [1045]
 इमं ते पदय विक्रान्तं बालं पुत्रमपण्डितम् ।
 अत्प्राप्तव्यं सौख्यानां किं कुर्मो विधवा वयम् ॥
 तस्य पद्मानवी नाम महिषी प्रमदोत्तमा ।
 गृहीत्वा तं सुतं तत्र बासुदेवमुपस्थिता ॥
 यस्तस्या पतितो वीर रणप्रोभेन कर्मणा । [1050]
 तस्य श्रेतगतस्यायं पुनस्त्वां शरणं गतः ॥

यदि त्वां प्रणमेतासौ कुर्याद्वा शासनं पुनः ।
 नायमेकप्रहारेण जनस्तप्येन दारुणम् ॥
 यदि कुर्यादियं मूढस्तस्यि बान्धवकं विधिम् ।
 नैवं परीतः कृपणः सेवेत यमुधातलम् ॥ [1055]
 अयमस्य विपन्नस्य बान्धवस्य लयानव ।
 सवती रक्षयतां वीरपुत्रः पुत्र इवात्मजः ॥
 तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा महिष्या यदुनन्दनः ।
 मृदुपूर्वमिदं वाक्यमुवाच वदता वरः ॥
 राजपत्नि गतो रोपः सदानेन दुःखाम्ना । [1060]
 प्रकृतिस्था वयं जाना देवि सैपोऽस्मि बान्धवः ॥
 रोतो मे विगतः साधिव तव वाक्यैरकिन्त्वियैः ।

1039] $\bar{N}$ 1 तत्र (for सर्वा) $\bar{N}$ 2 : V 2 T 1, 4 M 1 : 4 लिङ्ग, V 2 शत (for कृत) — M 1 om lines 1040-1042
 — (L 1040) M 2 बाण्याभि (for 'म्बु) V 1 पूर्णाना (for 'नि) — (L 1041) T 1 वारिविप्रहृतानीय (for *) — D 1
 ता पतिं 1042 1043 — (L 1042) G 1 ततस्ता (for
 ता पतिं) $\bar{N}$ 1 T 4 मृपति (for पतित) M 2 पतित पतिता
 भूमौ (for *) D 23 वीडिता, G 2 तापिता (for तापिता)
 — K 1 om line 1043 — (L 1043) D 23 (margin as
 above) समरे (for वरुण) T 3 G 1 : M 1 चिल्लप्यमाना कलय
 (for *) — For line 1044, $\bar{N}$ 1 subat

123** समालपुत्रं चारभ्य पुरस्तस्य तु बालकम् ।
 — (L 1045) M 2 इत्तु बाल, Bom ed शुकदेवे (for शक्र*)
 T 3 G 1 : 4 करुणं (for द्विगुण) T 1 G 2 M 1 रुस्तुनिपुण (M 1
 'णा) क्रिय, M 2 रुस्तु करुण विषय (for *) — (L 1046)
 M 1 वीर (for पदय) K $\bar{N}$ 2 : V B D T 2 : G 2 : 4 5 अय
 ते वीर विक्रान्तो बाल पुत्रो तं पण्डित — After line
 1046, K $\bar{N}$ 2 : V B D T 2-1 G 1 : 4 123

124** ल्वद्विहीन कथमन पदे स्वस्थनि पैरुते ।
 कथमेकपदे स्वस्था गतोऽदन्त पुर परम् ॥
 [(L 1) G 2 पुत्र (for पदे) — (L 2) D 2 बातो (for
 गतो) K 2 : D 1 : 3 G 1 : 5 पुरम्, D 2 : वरम् (for परम्)]
 — (L 1047) T 3 G 1 : 4 नाम (for तत्र) D 2 अत्प्राप्तो
 च सौख्याना, T 1 G 2 M 1 : 3 शत्रुत पितृमौष्याना, M 1 विपुत्र
 पितृमौष्येन (for *) — (L 1048) $\bar{N}$ 1 प्रपन्ना पतिरुत्तमा
 (for *) — (L 1049) $\bar{N}$ 1 V 2 माता (for तत्र) K 3 : 4
 V 2 Ba Da D 23 (margin, after corr) D 1-2 T 2-4 G 1 : 4
 M 1 रुदती (T 2 'त) पुत्रमादाय, K 2 $\bar{N}$ 1 : V 1 B 1 : D 2
 D 2 T 1 G 2 : पुत्रमाता युत मूढ (for *) — (L 1050)
 $\bar{N}$ 2 V 2 धातितो (for पा*) M 1 : देव (for वीर) D 1

G 1 M 2 रणे (for रण) $\bar{N}$ 1 V 2 M 1 : 3 द्येन (for
 प्रोक्तं) $\bar{N}$ 1 बाषोक्तनेवेन कर्मणा, G 1 M 2 रणे प्रातेन कर्मणा
 (for *) — (L 1051) D 2 प्रेत (for प्रेत) — (L
 1052) D 1 प्रणयता (for प्रणेत) K 3 प्रयो, K 2 दुष्य,
 D 2 तत्र, D 2 (11/12) निभो (for पुन) — $\bar{N}$ 2 : T 1
 G 2 M subst for line 1052 V 2 T 2 ins after line
 1053

125** यदि त्वं बान्धव श्लाघ्य पुत्रस्य प्रणतस्य मे ।
 दीयता वीणित देव बान्धवस्य यथामन ॥

[(L 1) $\bar{N}$ 1 त्रमे प्रणमेनुत (for *) $\bar{N}$ 2 V 2 M 2 यदि
 त्वा बान्धव (M 2 'व) श्लाघयेष न प्रणमेति — $\bar{N}$ 1 : V 2
 M 1 om line 2]

— K 1 om lines 1053 1057 T 2 reads line 1053 twice
 — (L 1053) D 2 तुव (for एक) $\bar{N}$ 2 V 1 दारुण (for
 'णम्) D 2 तदा तप्येत चागुण, T 1 : 2 (second time) G 2
 M 1 : 3 हतप्रकेण ते प्र (M 1 वि)यो (for *) — (L 1054) D 1
 G 2 अयमूढस्य (for अय मू) G 2 यदि, M 2 तव (for स्वयि)
 — (L 1055) M 1 : पतितो नैव कृपण (for *) K $\bar{N}$ 2 :
 V B D T 2-1 G 1 : 4 वरणी (for तसुधा) — (L 1056)
 $\bar{N}$ 1 पितृबातो (for विपन्नस्य) — (L 1057) $\bar{N}$ 1 वीर (for
 वीर) K 2 सतत वीडयता वीर, K 3 तस्यैव जगता वीर, M 1 :
 M [शा]मन (for *) M 2 कृपण (for पुत्र) T 1 G 2
 पतस्य रक्षयता पुत्रो (for *) V 2 पुत्र पुत्रमिवात्मजम् (for *).
 — (L 1058) D 2 ततस्य (for तदयाम्) — (L 1059)
 M 2 उवाच पुरुषोत्तम (for *) — (L 1061) V 2 तु धारिव
 देव बान्धव, M 1 : 3 सुवाद च वा (for *) — $\bar{N}$ 1 om
 line 1062 — (L 1062) $\bar{N}$ 2 V 2 मृ (for मे) T 1 : G 1
 : 3 M विगत (for विगत) Bom Poona eds बाहुरभे
 (for सकिन्त्वियै) T 1 G 2 : M जातु लोभसि सप्ततम् (M 2

योऽयं पुत्रः सृगालस्य ममाप्येष न सशयः ॥
 अभय चाभिपेक च ददाम्यस्मि सुखाय वै ।
 आहूयन्ता प्रकृतयः पुरोधाम् मञ्जिनस्तथा । [1065]
 पितृपैतामहे राज्ये तव पुत्रोऽभिपिच्यताम् ॥
 ततः प्रकृतयः सर्वाः पुरोधाम् मञ्जिनस्तथा ।
 अभिपेकार्थमाजगमुर्ग्रन्त तां रामकेशी ॥
 अभिपिच्य सृगालस्य कवीरपुरे सुतम् ।

दृष्णस्तद्दहरेवायु प्रस्थानमभिरोचयत् ॥ [1070]
 रथेन हरियुत्तेन तेन युद्धाजितेन वै ।
 केशव प्रथितोऽध्वान यथेन्द्रसिद्धिव यथा ॥

Colophon

वैश्यापयन उवाच ।

तौ तु स्वल्पेन बालेन पञ्चरात्रोपितौ पथि ।

sn/ lin सप्रति (for ⁶) — (L 1064) K₂ V₁ ; दास्यामि
 (for ददामि) M₁ ; सुनाय ते (for सुखाय वै) — D₁ G₁ ;
 om. (hapl) lines 1066 1067, D₂ reads the same
 twice — (L 1066) M₁ ; देवि (for राज्ये) N₁ ; पितृ
 पैतामहं राज्यं (for ⁶) K₂ D₂ तस्य (for तव) — (L
 1068) M₁ ; आजगुर् (for 'गुर्) N₁ ; D₂ ; T₁ यतो वै, D₂ ;
 यत्रैतौ (for यत्र तौ) N₁ ; यत्र तौ केशवो भूराय (for ⁶)
 — After line 1068, K N₂ ; V B D T₂₋₄ G₁ ; ; ;
 ins

126** तत सिंहामनस्य त रात्रपुत्रं जनार्दन ।

अभिपेकण दिव्येन योजयामास धीर्यवान् ॥

— (L 1070) K₂ V₂ D₂ G₂ ; प्रस्थान समरोचयत् ; K₂ N₂ ;
 V₂ B D₂ D₂ T₂ ; 'नमभ्यरोचयत्, M₁ ; 'नं समरोचत (for
⁶) — (L 1071) N₁ ; D₂ ह्य (for हरिः) M₁ ; तेन युद्ध-
 जितेन वै (for ⁶) — (L 1072) K N₂ ; V B D T₂₋₄ ;
 G₁ ; ; ; वृत्रदा (for यथेन्द्रस्य) N₁ ; यथेन्द्र सिद्धिवेऽभवत्
 (for ⁶) — After line 1072, N₂ ; V ins

127** सहितौ तावनुगतौ मधुरां प्रति अगमत् ।

While D₂ T₁ ; G₁ ; ; M 108 after line 1072

128** दमघोषोऽपि धर्मात्मा सत्सैन्यं ससुहृज्जन ।

भाष्टच्छत्र केशव राजा स्वर्गं पुरीं प्रविजयिष्यात् ॥

[(L 1) D₂ T₂ G₁ ; ; सुहृज्ज (for 'ज्ज)]

D₂ T₂ G₁ ; ; cont. K B D₂ D₂ D₁ ; T₂ ; G₂ ins
 after line 1072 N₂ ; V cont after 127**

129** शक्रदेवोऽपि धर्मात्मा सह मात्रा परवत् ।

सबालद्वन्द्वयुवतीसुस्थ्यां प्रष्टवत्यलया ॥

चित्तिकायामधारोप्य सृगाल युद्धुर्भदत् ।

सदृशा दूरमाणेण पश्चिमाभिमुत्था ययु ॥

नैचनेन विधापेन चतुस्ते तस्य सत्किपात् ॥ [5]

सक्कार कारयामासुः पितृणां पारलौकिकम् ।

उद्विष्योद्विष्य राजानं धादं कृत्वा सहस्रान् ॥

ततस्ते सखिळं दत्त्वा वामगोत्रादिकीर्तने ।

पितृपुत्रते घोरे शोकासंविग्रमानसः ।

कृषोदकं तथा प्राविशेऽपुत्रोत्तमम् ॥

[(L 1) Bom ed युज (for रज) — (L 2) D₂ ;
 युवति, T₂ युवती (for युवती) D₂ युवा (for युववा)
 — (L 3) h₁ स्वातोप्य, N₂ G₁ समा (for यथा) — K₂
 om lines 4 5 — (L 4) K₁ ; D₁ ; ; T₁ G₁ ; सगता ; N₂ ;
 V₁ B D₂ D₂ G₁ ; सहिता, D₂ बृहन्नो, T₂ महता (for स')
 K₂ सहिता पुरमाणेण (for ⁶) N₂ V₂ D₂ T₂ ; G₂ ; ; युत्ते
 (for युत्वा) T₂ पश्चिमा पितृमाययु (for ⁶) — G₂ om.
 line 5 — (L 5) K₂ N₂ D₁ ; G₁ ; नैषणरथ, T₂ ; वैचिनेन
 (for नैषणेन) — (L 6) T₂ G₂ ; सक्कार (for सक्कर) K₁ ;
 सत्किपा कारयामास, K₂ D₂ ; सक्का (D₂ सक्का) सन्मवापयत्
 (for ⁶) K₂ D₂ स पितृ (for पितृणां) K₁ लौकिकम् (for
 'कम्) — (L 7) D₂ ; विमानम् (for सखय) — (L
 8) B₂ ; लोनाय (for 'प) — (L 9) K₂ ; वजा कृषोरकं
 तथा (for ⁶) — (L 10) K₂ ; राज पुत्रैः सर्वं दत्त्वा
 (for ⁶)]

M₂ cont after 103**

130** श्रीकमण्डपश्चोऽपि तमगिष्योरीसदिय्याहारामं

मासकर्म सरासुं स्फुरदुत्सुकुं हारकयूराहारि ।

नेषामे पीतवासोमगिमकलमण्डपकं चन्द्रवर्णं

श्रीयत्तेपोऽनुज्ञां हृदय भज सदा स्वेषु प्राणु दिव्योः B

Colophon om in K₂ — Mention of the Epic K₂D₂ T₂ — Mention of Aśoka K₂ N₂ V B D₂ D₂— Subjoined T₂ आष्टपर्यन्त — Adhy name K₂ ; ;N₂ V₁ ; B D₂ D₁ ; T₂ ; G₂ M सृगालवपः ; V₂ सृगालवपेतस्युत्तमिष्युः D₂ G₂ सृगालवामुदेववप — Adhy no K₂(marg) D₂ 98 ; N₂ V₁ B 101 ; V₁ G₁ 102 ; D₂ 90 ;D₂ 97 ; D₂ 99 ; D₂ 96 ; T₁ G₁ ; M 104 ; T₂ G₁ 100 ; T₂107 ; T₂ 91 ; G₂ 103 — Śloka no D₂ 63 ; D₂ 65 ;D₂ 66 ; T₂ 84 ; G₁ 65—T₂ G₂ om. line 1073 After line 10³*, K N₁ ;V₂ D₂ D₂ ; ; T₂ G₂ ins

131** अयाप्यविधिना तौ तु

[[(L 1) K₁ ; त्रुत्तौ, D₂ तमनौ (for संगनौ) — K₁ ; ;

नगरीं मथुरां प्राप्तीं यत्पुद्गेनसुवावुभौ ॥
 ततः प्रत्युद्गताः सर्वे यादवा यदुनन्दनो । [1075]
 सवला हृष्टमनस उग्रसेनपुरोगमाः ॥
 श्रेण्यः प्रकृतयश्चैव मन्त्रिणः सपुरोहिताः ।
 सवालुट्टुद्धा सा चैव पुरीं समन्वितत ॥
 नन्दित्प्राग्ययाद्यन्त स्तुयेतां पुरुषोत्तमां ।
 रथ्याः पनाकाभालिन्यो भासन्ति स्म समन्ततः ॥ [1080]
 हृष्टा प्रमुदिता सर्वा पुरीं परमशोभिता ।
 भ्रात्रोस्तयोरगमने यथैवेन्द्रमहे तथा ॥

मुदितास्तत्र गायन्ति राजमार्गेषु गायनाः ।
 स्त्रयाशी प्रभवया गाथा यादवाना भियकरतः ॥
 गोविन्द्वारामो सप्राप्तो भ्रान्तरीं लोकविश्रुतौ । [1085]
 स्वे पुरे निर्भया सर्वे क्रीडध्व यादवाः सुम्यम् ॥
 न तत्र कश्चिदीनो वा मलिनो वा विचेतनः ।
 मथुरायामभूत्कश्चिद्रामरुष्णसमगमे ॥
 यथासि साधुयाक्यानि प्रहृष्टा गोहृद्यद्विधाः ।
 नरनारीगणाश्चैव भेतिरे मानस सुम्यम् ॥ [1090]
 शिवाश्च प्रबलुवांता विरजस्का दिशो दश ।

Ñi Ds : : : om line 2 — (L 2) Ñs Vs अध्वान
 निदिना चोमी]

Ks 4 Ñi Ds : : om line 1075^b — After line 1073, K1
 (marg) : Ñr : : V B Dn Ds Di : : : Ti : : Gs : : M
 ins

132^a दमवोषेण सगम्य एकरात्रोवितानिर ।

अगमय सदितां वीरीं युना परमया युतौ ॥

[[(L 1) Ti : : Gs : : Mi-3 नेमिषोष (for दम^a) Vs
 सदिता, Gs संहत्य, Mi-3 सनाद्य (for सगम्य) Vs पुन,
 D1 तत् (for दम) Ñs V2 B Ds Ds लोकशोभितौ तत्,
 T1 3 Gs : : M सदिनो बन्धकेशवी (for द^a)]

— Ts : : om line 1074 — (L 1074) Ñs मथुरा नगरीं
 शीतौ (for ^a) — After line 1074, Ds Ti : : Gs 2-3 M
 G(ed.) ins

133^a तत्र कृष्णो महाराह्ण पाञ्चजन्य म यादव ।

मदभौ लोकविश्वान् दुस्तरं पुरुषोत्तम ॥

[[(L 1) Ts G1 महाराह्ण (for 'राह्ण) — (L 2) Ds
 Gs : : Ms चित्रवर्त (for 'त) Ts G1 लो रूपवौ लोक
 चित्रवर्तौ (for ^a)]

— (L 1075) K1 प्रत्युद्ययु, Ñs Vs प्रत्यागता (for प्रत्यु
 द्गता) Ti Gs : : M तेन शन्देन विश्वाय (Gs M 'वा)
 (for ^a) — (L 1076) Ks 4 Ds : : सवाल, Ñi Ds : :
 सकला (for सवल) V1 B1 हृष्ट (for हृष्ट) Ti Gs : :
 M संप्रहृष्टा वावृष्टा (for ^a) Gs चसुदेव (for उग्रसेन)
 — (L 1077) Mi : : सर्वा (for चैव) K Ñ V B Dn
 Ds Di : : : (marg) : Ts Gs मन्त्रिणश्च यथोपि B1 Ds
 दिजा, Ts पाञ्च पुरोहस (for ^a) — Ti Gs M om
 line 1078 — (L 1078) Ts G1 सवला (for स
 वैव) Ks पुरी सर्वाभ्यवर्तव, Ds सा चैव समवर्त (for
^a) — (L 1079) Ts G1 स्वय, G4 तदा (for नदि)
 Ks [अ]वादान्त, V1 : : [अ]वारन्त (for 'दान्त) Ks अवादा

यन्त दुर्षणि (for ^a) Ks स्ववेता पुरुषोत्तम, Ñi स्वपते स
 जनानेन, V2 Ds Gs : : स्ववेता पुरुषर्षणी (for ^a) — (L
 1080) Ñs V2 Ds भ्राजन्ते स्म (Ns सा) (for भासन्ति स्म)
 — (L 1081) Ks Ns V1 B1 Ds : : Gs हृष्ट, Ñi प्रहृष्टा
 (for हृष्टा प्र) K1 Ds : : Ti : : Gs : : M हृष्टा प्र (K1 स)
 मुदिता सर्वे, Ñs V2 प्रहृष्टवदना सर्वे (for ^a) K1 4 V2 Ds
 शोभता (for 'शोभिता) Ds पुरी श्रेष्ठान्मशोभत, Ti Gs-1
 M पुरे परमशोभते (for ^a) — After line 1081, Ds Ds
 Ts Gs ins

134^a शक्रु मात्यकिशेव मन्त्रिणश्च यथोचिता ।

— (L 1082) Gs M1 : : अगतवोर (for 'ने) Ds [ह]न्द्र
 पुरी (for 'महे) — (L 1083) Dns ते ह्य (for तत्र)
 Ñi मुदिताश्चायगायन्त (for ^a) S Rom Poun eds G(ed)
 मायका (for 'मा) — (L 1084) Ks 4 Ñs : : V1 : : B
 Dn Ds Ds : : : Ts-1 G1 : : 4 बहुला Ds विपुला (for
 प्रभव) Ks : : तदा Ks 'वा लीबहुला गाथा, Ñs गायन्ति
 प्रथम गाथा, Ms स्त्रयमभावा गाथा वा (for ^a) — (L 1085)
 Ñs (marg) V1 Ts वादवौ (for सारौ) Ts तत्र (for
 Ñs) — (L 1086) K1 Ds Ts न्यपुरे, Ñs V2 पुरे स्वे
 लोक (by transp), Ti Gs M पुरेसिन्द् Ds : : यादवा (for
 निर्भया) Ks स्वपुरे यादवा सर्वे (for ^a) V1 क्रीडन्ते, Ts
 G1 'वा (for 'व) Ks Ds : : निर्भया (for यादवा) Ñs
 क्रीडन्ते सद्यः शान्तवै (for ^a) — Ñi om lines 1087-1092
 कश्चित्तत्र (by transp) Ds दुर्षितौ
 (for मलिनो) — (L 1088) Ñs V2 M1 : : सभृद्राजन्, Gs
 Ms सभमवद् (for सभृत्कविद्) M1 : : गोविन्दे ममुपलिते
 (for ^a) — (L 1089) Ti सुम, Ms : : सुव्य (for साधु)
 — (L 1090) V1 सर्वे (for चैव) Ks परमे, Ks मातृपे,
 Gs Mi-3 दान्त (for दान्त) Ks भेतिरे सुप्रमुत्तमम् (for
^a) — (L 1091) Ñs V2 शिवाश्च नागाः प्रबलु (for ^a)
 Ks विरायन्ति (for विरजस्का) — (L 1092) Ks हृष्टानि
 (for सर्वाणि) Ks Ds : : Ti : : Gs हृष्यन्त्यायवनेत्यय (for

देवतानि च सर्वाणि ऋष्टान्यायतनेऽपि ॥
 यानि लिङ्गानि लोकस्य वृत्तानीह कृते युगे ।
 तानि सर्वाण्यदृश्यन्त धात्रोरामगमनं प्रति ॥
 ततः काले शिवे पुण्ये स्यन्दनेनारिमर्दनौ । [1095]
 हरियुक्तेन तौ धीरी प्रविष्टौ मधुरां पुरीम् ॥
 विशान्तं नगरीं रम्या गोविन्दं राममेव च ।
 अनुजमुर्यदुगणा शक्र देवगणा इव ॥
 वसुदेवस्य भजन पितुस्तौ यदुनन्दनौ ।
 प्रविष्टौ हृष्टप्रदने चन्द्रादित्याविनाचलम् ॥ [1100]
 तानाद्युधानि विन्यस्य गृहे स्वे रीरचारिणौ ।
 मुमुदाते यदुवरी वसुदेसुतानुभौ ॥

एवं तावदेनिर्माणौ मधुरायां शुभाननौ ।
 उपसेनानुगौ भूत्वा कंचित्कालं मुमोदतुः ॥

Colophon

No 18A

After line 880 of App I (No 18), D₂ S ins

ससैन्यः सबलश्चापि पृष्टतोऽन्वचरत्तिल ॥

इत्युक्त्वा पार्थिवान्सर्वाङ्कण्यः कृष्णाम्बुदोपमः ।

पूर्वजेन सहायेन स्थितः समरमूर्धनि ॥

श्रुत्वैव तु जरासधः क्रोधविरस्फारितेक्षणः ।

प्रलभश्च तथा राजा विष्णुना प्रभविष्णुना ॥ [5]

* — (L 1093) D₂ T₂ G₁ G₂ → प्रवृत्तानि (for वृत्तानीह)
 — (L 1094) B₁ T₁ G₂ M₁ दृश्यन्ते (for [अ]दृश्यन्त)
 N₂ M₁ तयोर् (for आत्रोर) K N₂ V₁ → B D T₂ → G₁
 → G₂ → तयोर् (T₂ आत्रो) रामगमे तदा (for *) — G₁ om
 lines 1095-1100 — (L 1095) K₂ मुने (for शिवे)
 — T₂ G₂ om (hapl) lines 1096 1100 — (L 1097)
 T₁ G₁ M₂ पुण्या, G₂ M₁ धीरं (for रम्यां) K N₂ V₁ →
 B D T₂ → G₂ प्रविदानं पुरीं रम्या (for *) N₂ V₂ संकर्मण
 जनार्दनौ, D₂ रामं गोविन्दमेव च (for *) — (L 1098)
 K₁ (marg) इन्द्रोपेन्द्रौ सुरा इव (for *) — (L 1099)
 K₁ N₂ → (marg) V₁ → ततस्तौ, D₂ → पेतपुर, T₁ G₂
 M₂ → विद्वान्तौ (for पितुस्तौ) — (L 1100) D₂ → T₂ G₂
 M₁ प्रहृष्टौ (for प्रविष्टौ) T₁ [अ]श्वरः G₂ M₁ [अ]श्वरम् (for
 [अ]चलम्) — After line 1100, N₂ V B₂ ins 135**
 — N₁ om lines 1101 1102. — (L 1101) N₂ V₁ →
 B₁ → D₂ D₂ → T₂ → G₂ तत्र, V₂ तदा (for तत्र) N₁ T₁
 स (for वि) K B₂ Dn D₁ → G₂ → T₂ G₁ → तत्रायुधानि
 स (for वि) V₂ G₂ स्वगृहे, V₂ D₂ G₂ M₁ → स्वे गृहे
 (by transp) — K₁ (marg) → N₂ Dn G₂ ins. after
 line 1102 N₂ V B₂ after line 1100

135** ततस्तौ वसुदेवस्य पारौ समभिप्रीडय च ।
 तत्रोपसेन राजानमन्वाश्रय वसुदुगवात् ॥

यथान्याय वृत्तमित्वा तौ सर्वैश्चाग्निन्दितौ ।
 जगन्तुर्हृष्टमनसौ मातुरेव निवेशनम् ॥

[(L 1) N₂ → V जाव (for धीर्य) — (L 3) K₁
 N₂ V₁ → भोजयिवा (for रं) — (L 4) K₁ N₂ → V चरन्तौ
 (for मनसौ)]

— Lines 1103 1104 = (var) 79 40 — (L 1103) K₂
 G₂ कर्मणौ (for वि) K₁ सुखेन वै (for शुभाननौ)

— (L 1104) K₂ N₂ V₁ D₂ (before corr as above). →
 G₂ विधेरतु, D₂ G₂ श्योपनाम्, T₂ G₂ श्योपितौ, M₂
 मनोदताम् (for मुमोदतु) — After line 1104 N₂ V₂
 ins

136** रामोपसेनौ विषाणौ विष्णुना समलङ्कितौ ॥
 कृत्वा प्रयाग गोमन्तदात्राण स गणधेश ।
 धीश्यावतनतो भूत्वा ह्युर प्रविशेत् ॥

Colophon — Mention of the Epic K₂ N₂ D₂ T₂
 — Mention of Kṛṣṇa K₂ N₂ V B D₁ — Sub-parcan
 D₂ पारिजात — Adhy name K N₂ V₁ → B D G₂
 M₂ मधुरा (K₂ → तया) प्रयागमनम्; N₁ कृष्णप्रत्यागमनम्,
 N₂ गोमन्तदादे मधुरापवेशः, V₁ गोमन्तान्मधुरापवेशः,
 T₂ रामकृष्णयोर्मधुराया प्रत्यागमनम् — Adhy no
 K₂ D₂ 90, V₁ → B₂ 139, V₂ G₂ 103, Dn D₂
 T₁ 100, D₂ 97, D₂ 107, T₂ G₂ 101, T₂ 108,
 T₂ 92, G₂ → M 105, G₂ 104 — Śloka no Dn 18;
 D₂ D₂ 17, D₂ 19, T₂ 14, G₂ 15 — After the
 above, T₁ M read adhy 80 82 and T₂ G₂ repeat
 the same

18 A

T₂ G₂ om line 1 — (L 1) G₁ M₁ च हरी (for स-
 कुर) G₂ श्वचरत्, M₂ स्रवामत् (for चरत्) — D₂ T₂
 G₁ M₁ om line 2 G₂ om lines 2 4 G₂ om lines 2 6
 M₂ om lines 2 5 After line 3, T₂ ins an add
 colophon mentioning the Epic and adhy no. 103
 — Before line 4 T₂ G₂ → ins वैशपायन G₂ om.
 line 5 — (L 5) D₂ G₂ प्रहृष्टयत् (for तत्र) T₂ → G₂
 M₁ → स्वदेव च तथा भजे (for *) — (L 6) D₂ T₂

धन्वी वाणी रयी खड्गी कुण्डली कवची बली ।
 शूराणाममणी, साक्षादेक एवातुलो नृपः ।
 केशवस्य पुरः स्थित्वा वसामि केशिस्तुदनम् ॥
 किमेतैस्तुच्छमाक्यैर्हि तिष्ठेदानीं ममाप्रतः ।
 यद्वलं यच्च ते वीर्यं दर्शयस्व यदीच्छसि ॥ [10]
 एष त्वां प्रहरिष्यामि तिष्ठ तावद्रणे क्षणम् ॥
 एते ये निहता गोप राजानो घलोमोहिताः ।
 एतैर्वराकैर्गोपाल कृतं राजविदूषकैः ॥
 एष त्वां दर्शयिष्यामि यमराजानमेव हि ।
 इत्युक्त्वा स जरासंधः कृष्णमभ्यद्रवद्रणे ॥ [15]
 तं दृष्ट्वा रोपताम्राक्षं कृष्णो वाक्यमुवाच ह ।
 इच्छातः प्रदरस्वेति यदि शक्नोषि राजक ॥
 एष ते प्रमुखे राजन्सितोऽहं किं विकल्पसे ॥
 नैतावता रणे राजञ्छूराः सन्ति नृपोत्तमाः ।
 शरैर्वा यदि वा शस्त्रैर्दर्शयस्व पराक्रमम् ॥ [20]
 इत्युक्त्वा स जगन्नाथः सर्वेषामप्रणीर्हरिः ।
 सुपर्णश्वजमासाय कृष्णस्तु रथमुत्तमम् ।
 तमभ्ययाज्जरासंधं शरैर्विद्राघ चाश्रमिः ॥
 सारार्थं चास्य विव्याध पञ्चभिर्निशितैः शरैः ।

जघान शुरांश्चाजौ यतमानस्य वीर्यवान् ॥ [25]
 बलदेवो घतुश्चास्य चिच्छेद नतपर्वणा ॥
 तं कृच्छ्रगतमाज्ञाय चित्तसेनो महाबलः ।
 सेनानीः कौशिकश्चैव कृष्णं विव्याध पञ्चभिः ॥
 त्रिभिर्विव्याध संकुर्वः कामपालं तु कौशिकः ।
 बलदेवो घतुश्चास्य भेदान्जौ द्विधाकरोत् ॥ [30]
 जवेनाभ्यर्दितश्चापि तानरीञ्जस्रष्टुभिः ।
 जनार्दनोऽपि भगवानाजघान स मागधम् ॥
 जरासंधोऽपि धेगेन घतुत्पन्महारथः ।
 सव्यं कृत्वा महावीरः केशवं निशितैः शरैः ।
 आजघान शरीरं वै नीलोत्पलदलप्रभम् ॥ [35]
 भगवानपि गोविन्दः शरेण नतपर्वणा ।
 ललाटे चास्य चिक्षेप जरासंधस्य चाभिभूः ॥
 पुनर्विव्याध निशिवर्षणैः शैलोपमैस्तथा ।
 क्षुरमेणाहनचास्य ध्वजं कनकनूपणम् ॥
 तं चित्रसेनः संरुधो विव्याध निशितैः शरैः । [40]
 कौशिकः पञ्चविंशत्या जरासंधस्तु सप्तभिः ॥
 त्रिभिस्त्रिभिश्च नाराचैस्तान्त्रिभेद जनार्दनः ।
 पञ्चभिः पञ्चभिश्चैव बलदेवस्तु तानरीन् ॥

कृष्णी (for कवची). Gs शरी (for बली). — (L 7) T₁ s
 Gs s मासत (for 'मी'). T₂ Gs. s M लदा (for [अ]तुलो).
 — (L 8) T₂ G₁ मधु (for केशि). — (L 9) T₁ त्विद
 (for सुख) Gs M₁-s किमेतै राजापसदेस (for *). Gs बुध
 जयसि गोपक (for *). — Gs om line 10 — (L 10)
 M₁ वैरं (for वीर्यं). — (L 11) T₁ युक्त्वा (for एष). T₂
 G₁ एष त्वां प्रापयिष्यामि (for *). — (L 12) T₁ G₁
 -नोभिता (for मोहिता). — (L 13) De विदूषणे ; M₁-s
 -विदूषके (for विदूषकैः). T₁ s Gs M₁ कृतं राजक (T₂ 'न्य'
 विभे, G₁ n कृतो राजन्निभद (for *). — Gs om, line 14.
 — (L 16) De T₁ G₁ s M₁ -ताम्राक्ष (for 'क्षं'). M₁
 विष्णुर (for कृष्णो). De T₁ s Gs s वापम् (for
 वापयम्). — (L 17) T₂ शक्नोषि (for शक्नोषि). — Gs
 om line 18 — (L 18) M₁ मधु (for एष ते) De T₂ G₁
 विव्यासे (for विकल्पसे). — (L 19) M₁ s transp राजन्
 and द्या . De T₁ s G₁ M₁ सुपोत्तमः ; M₁-s नृपा नृप (for
 नृपोत्तमाः). — (L 20) G₁ M₁ [अ]च्छेद (for शस्त्रैः).
 T₁ शरैर्वा युधि वापयन्त (for *). — Gs om line 22.

— (L 23) De T₂ G₁ अन्वयान् (for 'अयं') Gs तादृ-
 यजो मागधं तु (for *) — (L 25) De T₂ G₁ [ए]व ; T₁
 [अ]ज्ञौ (for [अ]ज्ञौ) T₁ G₁ सुव्यतमानस्य वीर्यवान् (for *).
 — (L 26) De T₁-s G₁ s M₁ s बलभद्रो (for 'देवो').
 M₁-s सस्य (for चास्य) — (L 27) G₁ महाबलम् (for
 'ह'). — (L 28) M₁ तान्त्रिभोऽपि सकुर्व (for *). — (L
 30) De T₂ G₁ s [अ]ज्ञौ (for [अ]ज्ञौ). De T₂ G₁ [अ]स्य
 (for [अ]ज्ञौ). Gs चिच्छेद नतपर्वणा (for *). — T₂ om, line
 31 Gs om (hapl) lines 31-45. — (L 31) De T₁ [अ]यदै
 यंश्च (for 'द्विंशत्'). — (L 32) M₁ s आगधाम (for 'घान').
 T₂ Gs M₁ आगधी (for मागधम्) T₁ Gs स जघान सबागधीः
 (for *). — (L 33) De T₂ G₁ M₁ s बलवान् (for वेगेन).
 T₁ s G₁ s M₁ महाबल (for 'रथ') — (L 34) T₂ जवा-
 नायु ; M₁ महाबाहु ; M₁ वीरं (for 'वीर') — T₂ om line
 35 — (L 35) T₂ G₁ शरि हि (for 'रं हि'). T₂ प्रवे ; G₁
 M₁ प्रभै (for प्रभम्). — (L 37) T₂ G₁ चिच्छेद ; G₁
 विव्याध (for विक्षेप). — (L 38) De T₂ G₁ M₁-s शैल-
 नयस्य, G₁ मेघोपमैश्च (for शैलोपमैश्च). — (L 39) M₁

कृष्णो रथाश्वंश्चिच्छेद चित्रसेनस्य वीर्यवान् ।
 बलदेवो धनुश्चास्य भलेनाजो द्विधाकरोत् ॥ [45]
 संछिन्नधन्या विरयो गदामादाय वीर्यवान् ।
 अभ्यद्रवत्सुसंतुद्धो जिषामुंसलपुधम् ॥
 सिसृक्षतस्तु नातचांश्चित्रसेनमपेणिणः ।
 धनुश्चिच्छेद रामस्य जरासधो महाबलः ॥
 गदया च जघानाशु चित्रसेनो ह्यलपुधम् । [50]
 जरासधस्तु बलवान्नेशरं पञ्चभिः शरैः ॥
 पुनर्नवत्या विध्याध पुनश्चैन हि सप्तभिः ।
 अशीत्या च जरासधः कृष्ण नीलोत्पलच्छविम् ।
 धनुश्चिच्छेद भगवाञ्जरापुत्रस्य धीमतः ॥
 उत्सृज्य सशरं चापं गदामादाय वीर्यवान् । [55]
 जघान च तदा विष्णुं बाहुदेशे वली तदा ॥
 गदया चैव गोविन्दो जघानास्य च वक्षसि ।
 जानुभ्यां निपपातोर्व्यां पुनरुत्थाय मागधः ।
 गदयाथ हरिं वेगाञ्जघानाह्य वक्षसि ॥
 हरिश्च गदया राजञ्जरासधमर्पणम् ॥ [60]
 न ममर्प जरासधो गदायात जनार्दनम् ।
 जघान सनयोर्मध्ये बलदेवस्य पश्यत ॥

ततः पीडितसर्पाङ्गो ययौ कृष्णो महीनलम् ।
 सिंहनादं ततश्चक्रे मागधो राजसत्तमः ।
 हतः कृष्णो हत कृष्ण इति वाच समाददे ॥ [65]
 तं दृष्ट्वा पतितं कृष्ण क्रोधाद्दिरुणविक्रमः ।
 आदाय मुसलं रामो जरासधमभिद्रवत् ॥
 जघान सनयोर्मध्ये बाहुभ्या यदुनन्दनः ।
 पुनश्च गदया रामो ललाटे त जघान ह ।
 जानुभ्यामपतद्भूमौ गतसज्जो जरासुतः ॥ [70]
 उत्थाय सहसा भूमेर्जरासधः प्रतापवान् ।
 बलभद्रं जघानाशु सखन मागधसदा ॥
 ततो ह्यलपरो वीरो गदया सर्वपुष्टया ।
 चिच्छेद तां गदा वीरः कृष्णस्य पुरतस्तदा ॥
 जरासधस्तु बलजानुस्त्वस्य महतीं गदाम् । [75]
 पुनरन्या महाचण्डा सर्पायुधसमन्विताम् ॥
 आदाय निशिता घोरा ता जघान ह्यलपुधम् ।
 पुनश्च गदया त तु ललाटेऽभ्यहनद्बली ॥
 सुष्टिना च समाह्वय गदया च तदा शृणम् ।
 तलेन च जघानाशु बासुदेवस्य पश्यत ॥ [80]
 ततो मूर्छां समापेदे बलभद्रं प्रतापवान् ।

भूषितम् (for भूषणम्) — (L. 40) Gs सर्वत्र (for संरूप्यो)
 Ds T₁ G₂ s Mi-s नवभि (for निदितै) — (L. 44) Ds
 T₁ G₂ M₁ रथेषां (for रथाश्वान्) Gs योधानांश्च चिच्छेद
 (for *). — (L. 45) Ds T₂ s G₂ [जा]जौ, G₂ [ज]सौ
 (for [ज]स्य) Ds T₁ s G₂ s M₁ [ज]स्य (for [जा]जी)
 — M₁ om. lines 48 52 — (L. 48) T₂ सिसृक्षतस्तु नाराचं
 (for *) M₁ चित्रसेनममर्पणम् (for *) — (L. 50) T₂
 (for *) G₂ s M₁ चित्रसेनं (for नो) M₁ चित्रसेनं हि सप्तभि
 (for *) — M₁ om (hapl) lines 51 52 — (L. 53) M₁
 पुनर्विस्थाप विंशत्या (for *) — (L. 53) Ds T₂ s G₁ s M₁
 जरासुत्र (for संघ) — (L. 54) T₂ G₂ बलवान् (for भव)
 M₁ जरासधस्य धीमत, M₁ पुनस्तु धीमत (for *) — (L.
 56) T₁ G₂ M₁ s तथा, T₂ मदा (for तदा) M₁ s सन्धि-
 यो (for बाहुं) T₂ G₂ s M₁ सदा बली (by transp), G₂
 बलीयसा — (L. 57) Ds G₂ s M₁ s स्तन, T₁ M₁ [ज]-
 स्वाय, G₂ [जा]स्थास्य, G₂ [जा]ह्वय (for [ज]स्य च) — G₂
 om (hapl) lines 58 59 — (L. 59) Ds T₁ G₂ वीरो
 (for वेगात्) T₂ स तु, T₂ G₁ [ज]जीव, T₂ M₁ s [जा]मस्य,

G₂ [ज]भ्येव्य (for [जा]ह्वय) — (L. 60) T₂ G₂ s वीरो
 (for राजन्) T₂ अमर्पणं, G₂ s विंशम् (for पंशम्)
 — (L. 61) T₂ G₂ s M₁ तमस्ययं M₁ s तदसृज्य (for न
 ममर्प) — (L. 62) Ds T₁ G₂ s जघान सनमध्ये तु (for
 *) — (L. 65) T₂ G₁ [ज]वीर्यम्, G₂ वाच (for वार्च)
 — Ds G₂ s M₁ s om line 66 — (L. 68) T₂ बाहुभ्यां
 (for जघान) T₁ s M₁ जघान मागधेशरम् (for *) — (L.
 69) G₂ मागध (for गदया) — (L. 70) T₁ संश्लेष्य
 G₂ M₁ विसंश्लेष्य, M₁ s विसंश्लेष्य (M₁ श्लो हि) (for
 गतसज्जो) — (L. 71) Ds स तदा (for सहसा) T₂ G₂
 उत्थाय स तदा वेगात् (for *) — (L. 72) T₁ G₂ s M₁
 सखरं; M₁ सखरं (for सखनं) G₂ M₁ सखनं मागधेशर
 (for *) — (L. 76) Ds T₂ महाचण्डां (for चण्डां) Ds M₁ s
 सर्वस्य (for युध) T₁ s M₁ विभूषिताम् (for समन्विताम्)
 — (L. 77) Ds M₁ s च गदा (for निशिता) T₁ s G₂ s M₁
 आश्रयण (for तां ज) — (L. 78) Ds T₁ G₂ s M₁ स्यहनद्
 (for स्यव) — (L. 79) T₁ G₁ [ज]भ्यहनद् (for च तदा)
 Ds गदया च समन्वित, T₂ तलेनाशु जघान ह (for *) — T₂

सिंहनादं तत्तत्रके राजा स मगधेश्वरः ॥
 एतस्मिन्नन्तरे विष्णुः सदां प्राप्य जरासुतम् ।
 गदया पोषयामास दानवारत्सिक्तया ।
 जरापुरस्तदा तस्मै प्राहिणोच्छक्तिसुत्तमाम् ॥ [85]
 तामापतन्ता सप्रेक्ष्य गृहीत्वा विष्णुरव्ययः ।
 तस्मिन्नेव ददौ वीरः साक्षाद्विष्णुर्नलेरिव ॥
 स तथा ताडितो राजा पपात च सुमोद च ॥
 प्राप्तसप्ततदा राजा परिवेष्य ममाहनम् ॥
 नयोस्तु युद्धमभनत्स्परस्परवधेषिणोः । [90]
 देवासुरसमं युद्धमासीत्प्रथमसंगमे ।
 नमुचेक्ष्वैव शक्यस्य रामरावणयोरिव ॥
 उभौ तौ लोकविल्यातो बले चास्त्रे च विद्युतौ ।
 उमावेव रणे वीरो युद्धे च परिविद्युतौ ॥
 पतस्मिन्नन्तरे विष्णुः शार्ङ्गमादाय वीर्यवान् । [95]
 श्रेण्याशानिकल्पेन विव्याध मगधेश्वरम् ॥
 अर्दितः स तु राजेन्द्रो गदयापोषयद्धरिम् ।
 स हिरया तु तदा शार्ङ्गं गदया तं जघान ह ॥
 बलमद्रोऽपि धर्मात्मा प्रहृतुं तं विनिश्चितः ।
 तदन्तरे प्राह वीरो दृष्टो नाम पार्थिवः । [100]
 न युक्तं राम रामेति परासक्तं प्रति प्रभो ॥
 तं दृष्ट्वा रोपताम्राक्षो हली मुमलमाददे ।
 राम हलधर राजा प्रतीयायुद्धदुर्भदम् ॥

तयोस्तु युद्धमभनत्स्परस्परवधेषिणोः ॥

No 19.

T₁ s G₂ M cont after App I (No 18) :

जनमेजय उवाच ।

पराजितो जरासथ कृष्णेन द्विजसत्तम ।
 सखलः सातुगक्षेत्रं किं मत्वा स्वगृहं गत ॥
 कष्टमेतज्जरासथः कृतज्ञानवलममितः ।
 पलायनं द्विजश्रेष्ठ तयोर्थादरसिंहयोः ॥
 पुरतः कृतज्ञानब्रह्मन्न युक्तं प्रतिभाति मे । [5]
 जरासथोऽपि राजेन्द्रः सर्वेषामग्रणीः स्थितः ॥
 लज्जाकरमिदं मन्ये तस्य राजो द्विजोत्तम ।
 वृष्टतश्च समागम्य पुरस्तात्सदनयोर्धयोः ॥
 किमुत्तरं ततो राजा जरासथः प्रतापवान् ।
 अक्रोगाद्दुसिंहस्य माधवस्य द्विजोत्तम । [10]
 पतदाचक्ष मे ब्रह्मन्विलसरेण तपोधन ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 दृष्ट्वा प्रयातो गोमन्ताद्राजा स मगधेश्वरः ।
 प्रीत्यावाबनतो भूत्वा स्वपुरा प्रविवेश ह ॥
 प्रविश्य स्वपुरं सोऽथ पादस्पर्श इयोरगः ।
 न शर्म लभते रात्रौ न दिना शोककश्चितः ॥ [15]
 ततः कदाचित्त्राजा तु दुःपशोकसमन्वितः ।

om line 80 — (T. 80) D₂ इलिन (for तलेन) — (L. 81) D₂ T₂ G₁ + समालेभे (for समापेदे) — (L. 84) D₂ T₂ दानवभक्तदक्षदा (for ⁶) — (L. 85) T₂ G₂ s M₁-s जरासथस (for 'पुरम्') — (L. 87) T₁ G₂ श्वेप (for वीर) T₂ तस्मै वा प्राहिणोदेव (for ⁶) D₂ किराटवन्, T₂ यदा दिव, G₂ M₁ s किराटवन् (for बलेरिव) T₁ s G₂ s M₂ s साक्षाःकृत्य किराटवन्, G₂ 'द्विष्णुकरादिव (for ⁶) — T₂ G₁ s om (hapl) luss 88-93 — (L. 90) T₂ (G₂) तत ह, G₂ तमोत्तव (for तयोस्तु) — (L. 91) D₂ देवासुर पुरा युद्धम् (for ⁶) D₂ परम (for प्रथम) T₁ : समरे (for 'म') — (L. 93) T₂ G₂ शक्रे (for चास्त्रे) — D₂ T₂ s G₁ s om (hapl) line 94 — (L. 94) M₂ उभौ (for युद्धे) M₁ युद्धाय च परिविद्युतौ (for ⁶) — (L. 97)

M₂ अर्दितं स जरासथो (for ⁶) — (L. 95) T₂ G₂ s नियम्य (for स हिरया) — (L. 100) T₂ G₂ मदापीयो (for प्राह वीरो) T₂ G₂ M₂ वीर्यवान् (for पार्थिव) . — T₂ om line 101 — (L. 101) G₂ स उन्मत्ता सालमाददे (for ⁶) — D₂ G₂ s om lines 102-104 — (L. 103) M₂ प्रतीतो युद्धसुत्तमम् (for ⁶)

19

(L. 2) T₂ G₂ M₂ कृत्वा (for मत्वा) — (L. 3) M₂ s प्लवच्य, M₂ कथमेतव् (for कष्ट) — T₂ om line 8, and lines 12 13 M₂ om (hapl) lines 8-10 — (L. 12) M₂ s तदाप्रयातो गोमन्ताद् (for ⁶) — (L. 14) M₂ s स्वगृह (for स्वपुर) T₂ G₂ M₂ परा स्पर्श (for पाद

नृपान्तरान्समाहूय वचनं चेदमब्रवीत् ॥
 मन्त्रयामो नृपश्रेष्ठा महत्कार्यमुपसिक्तम् ।
 पराजितोऽस्मि राजेन्द्रा गोपाभ्यां राजसंसदि ॥
 स सर्वैः पार्थिवैः साधं मन्त्रयामास मन्त्रवित् ॥ [20]
 अहो धिक्पौरं मन्ये यद्गमनाप्रति पार्थिवाः ॥
 ये नृपा बलदृष्ट्याभ्यां निर्विनाः नरलज्जुगाः ।
 निरोत्सवानः पुरी रम्यां मधुपुं याद्वैवृताम् ॥
 भगवन्तः पुरी तत्र मधुपुं चतुरङ्गिणः ।
 धलेन महता युत्वा हन्तुं तौ गोपकिरिन्पि ॥ [25]
 अन्वया ह्यशोऽस्माव यानहोको वपुष्मताम् ।
 प्रतिक्षा च ममाप्येषा श्रूयतां पार्थिवोत्तमाः ॥
 यौ तौ गोपकवीरौ हि तौ हत्या तु स्वकं पुरम् ।
 यास्यामि मत्प्रेमेवदि वनेर्हुभिगन्धितः ॥
 बलानि बहुरुपाणि गम मन्ति नृपोत्तमाः । [30]
 निःसाधनो यादवको निष्पनोश दुर्बला हि ते ॥
 अथ साध्या पुरी सर्वा नात्र कार्या विचाराणा ।
 ततो यूयं स्थिरा कृत्वा युद्धि युद्धाय पार्थिवाः ।
 प्रयान्तु सर्वे राजान वन्मयन्तो वसुंधराम् ॥

सर्वतः परितोद्धृत्या पुरी यादवपालिवा । [35]
 निर्मूला चैव सा कार्या भवन्तिः ह्यावकीर्तिभिः ॥

Colophon.

No 20

After adhy. 83, N (except Śs Nī:) T₂ &
 G: s & G(ed.) ins

वैशपायन उवाच ।

एतस्मिन्नन्तरे प्राप्ता लोकप्रावृत्तिका नराः ।
 चन्नायुधशृङ्गं सर्वं लोकात्प्रावृत्तयेपमम् ॥
 तेष्वालयिकरासीषु लोकात्प्रावृत्तिकेपिह ।
 कृतसहा यद्दुष्टेष्टाः सामीपुः कृष्णसंसदि ॥
 सभागतेषु सर्वेषु यद्दुस्त्वेषु संसदि । [5]
 प्रावृत्तिका नराः प्राहुः पार्थिवालयिक वचः ॥
 जनार्दन नरेन्द्राणां पार्थिवानां समागमः ।
 भविष्यति क्षितीशानां मुमहानित्यनेकदा ॥
 त्वरितास्त्र गच्छन्ति नानाजनपदेश्वतः ।
 दुग्धिने पुण्डरीकाक्ष भोजपुत्रस्य शोसनात् ॥ [10]

इष्ट) — (L. 15) M₂ निदिवा (for नदिवा) — T₂
 om (hapl) line 10 — (L. 18) M₂ नृपश्रेष्ठ (for "श")
 T₂ भवस्थितम्, G₂ M₂ समुपसिक्तम्, M₂ सुदु
 श्राम् (for उपसिक्तम्) — (L. 19) T₂ पराजिता स्व राजेन्द्रा
 (for ") — T₂ om line 20 — (L. 20) M₂ धर्मवित्
 (for मर्) — (L. 22) T₂ M₂ = गोप (for नृपा) M₂ = &
 सपदानुगा (for मखला) — T₂ om line 24 — (L. 24)
 M₂ वेगवन्त (for नरा) M₂ वेगवन्त पुरीं गवरा (for ")
 — (L. 25) T₂ तौ हन्तुं तेषामित्येव (for ") — (L. 25)
 M₂ = यावद्वेपेषु पुष्वलायः M₂ = कोऽवपुष्पले (for ")
 — (L. 28) T₂ = वीरौ (for वीरौ) T₂ मधुपुं (for तु स्वक)
 — (L. 31) M₂ = निर्बला (for दु) — (L. 32) M₂
 कार्या (for सर्वा) — (L. 35) M₂ = योद्धव्या (for ते)
 — (L. 35) T₂ निर्मूल (for "ला) — COLOPHON — Adhy
 no M₂ = 106 — After the above, T₂ repeats
 80 2-18 with the colophon

20

N₂ wrongly reads lines 51, 56 74 after 81 13
 N₂ V₂ repeat lines 1-37 after adhy 85 — (L

1) T₂ G₂ = वृत्तिका (for प्रावृत्तिका) — N₂ V₂ (both
 second time) om line 2 — (L. 3) K₂ & D₂ =
 देव्यागलोपविष्टेषु, D₂ = गतेवसत्रेषु (for ") — N₂ V₂
 (both second time) om (hapl) line 4 — (L. 6)
 K₂ & V₂ B₂ & D₂ D₂ = T₂ & G₂ & = सहेता (for
 समीपु) K₂ N₂ V₂ B₂ & D₂ D₂ = संसदि (for =सदि)
 — (L. 5) D₂ = संसदिषु सर्वेषु, T₂ = समानेषु सर्वेषु (for
 ") K₂ om lines 6-7 — B₂ om line 7 — (L. 8)
 K₂ & D₂ = ददन्तुर्दक्षिणादानानां, D₂ = ददन्तुर्दक्षिणा
 दानानां, Cal ed. दानमुदक्षिणादानानां (for ") K₂ V₂
 (second time) D₂ D₂ = समुदात्त (for सुम) B₂ &
 D₂ & T₂ G₂ & = नैकदा (for [अने]) K₂ & समुदात्त
 दानेका (for ") — (L. 9) V₂ = सर्वे (for नारा) G(ed.)
 पुरेश्वरा (for =वरे) — (L. 10) N₂ V₂ (both both times)
 D₂ = दुग्धिने (for "ने) K₂ = दुग्धिनेषुपुं कृष्ण (for ") D₂
 भोजपुत्रस्य (for पुत्रस्य) — (L. 11) N₂ V₂ (both both
 times) प्रकाशास्तु, B₂ = सकाश स (for प्रकाशं स) — (L.
 12) K₂ & N₂ (both times) = (marg) V₂ & (both
 times) D₂ D₂ D₂ = (sup ins as above) T₂ = प्रथमा

प्रकाशं रम कथास्त्र श्रूयन्ते मनुजेरिताः ।
 रुक्मिणी किल नात्रा स्त्री रुक्मिणः प्रथिता स्वसा ॥
 भावी स्वयंवरस्त्र तस्याः किल जनार्दन ।
 ह्यर्थमेते नृपरा गच्छन्ति सबलानुगाः ॥
 तस्यास्त्रिलोकमुन्दर्यास्त्वृत्तियेऽहनि याद्य । [15]
 रुक्मभूषणभूषिण्या भविष्यति स्वयंवरः ॥
 रक्षां तत्र समेतानां हस्त्यधरयगामिनाम् ।
 द्रव्यामः शतशस्त्र शिविराणि महात्मनाम् ॥
 सिंहसार्दूलदर्पाणां मत्तद्विरदगामिनाम् ।
 सदा युद्धमियाणां हि परस्परमर्षिणाम् ॥ [20]
 जयाय शीघ्रं सहिता बलौपेन समन्विताः ।
 निरुद्धाः पृथिवीपालाः किमेकान्तचरा वयम् ।
 निरुद्धाहा भविष्यामो गच्छामो यदुसत्तम ॥
 ध्रुवैतत्केशयो चाक्रं हृदि श्लयमिदार्पितम् ।

(for प्रथिता) — (L 14) T₁ G(ed) सयला (for नृपरा)
 N₂ V₂ (both second time) इत्यर्थं नृपरा सर्वे (for *)
 T₁ G(ed) गच्छन्ति मनुजविषयाः ; G₂ 'नि सहनैकित्वा (for
 *) — (L 15) K₁ s s N₂ s (second time) s (marg)
 V₁ s B D (except Ds) T₂ s G₁ G(ed) त्रैलोक्य (for
 त्रिलोक) — N₂ (second time) T₂ G₁ om (hapl)
 lines 18-19 V₂ (first time) om (hapl) line 18
 — (L 16) G₂ द्रव्यामस्तत्र रुन्दानि (for *) K₁ N₂ V₁
 B Ds रुन्दानि च, G₂ शतशस्त्र (for शिविराणि) — (L
 19) K₁ s V₂ B₂ Dn D₁ s (sup lsn as above) T₂ s
 G₁ s रक्षाना (for दर्पाणा) — (L 20) G₂ हेवा (for
 सदा) D₂ परस्परमर्षिणाम्, T₂ स्वयंवरसुद्धर्षिणाम् (for
 *) — (L 21) N₂ (marg as above) D₂ (sup lsn
 मनाम् (for जयाय) K₁ स्वरीणा (for सहिता) N₂ V₂
 (both both times) जगुश्च सहितस्त्रज, V₁ जयाय सहिता
 शीघ्रं, G₂ मनामस्तत्र सहिता (for *) D₂ बलौपेता (for
 बलौपेन) — (L 22) K₁ V₂ (second time) विवदा,
 K₁ विवदा, D₂ निर्वरा (for निरुद्धा) K₁ N₂ V₂ B₂ s
 D₂ D₁ s T₂ s -पालै (for पाला) V₂ B₂ D₂ किमेकान्त
 चरा (V₂ 'रिता) वयम् (for *) — (L 23) K₂ गमिष्यामो,
 D₂ निरुद्धोना (for भविष्यामो) V₁ निरुद्धाहाकरित्वामो
 (for *) K₁ s s N₂ (first time) V₁ B₁ s Dn D₁ s
 T₂ s G₂ s s रुन्दन, K₂ सत्तमा (for 'त) — (L
 25) V₁ स्त्रे (for बले) — (L 27) K₁ s s N₂ (second
 time) V₂ s (second time) Dn D₁ s T₂ s G₁ s s

निर्जगाम यदुप्रेषो यदुतां सहितो बलेः ॥ [25]
 याद्वास्ते बलोदमाः सर्वे समगालालसाः ।
 निर्ययुः स्वन्दनेर्दिव्यैर्गर्वितास्त्रिदश इव ॥
 बलमेण नियुक्तेन हरिरीशानसमिनः ।
 चक्रोद्यतकरः कृष्णो गदापाणिर्धरोचत ॥
 याद्वाश्चापरे तत्र वासुदेवानुयायिनः । [30]
 स्थिरावित्यसकाशेः किंकिणीप्रतिनादितैः ॥
 उगसेनं तु गोविन्दः प्राह निश्चितदर्शनः ।
 तित्प एवं नृपशार्दूल भ्रात्रा मे सहितोऽनघ ॥
 क्षत्रिया निकृतिप्रज्ञाः शास्त्राभ्यिष्टदर्शिनः ।
 पुतां शूयामिमा वीर जघन्याः पीडयन्ति नः ॥ [35]
 अस्माकं शङ्किताः सर्वे जरासधवजानुगाः ।
 मोदन्ते मुदिनस्तत्र देवलैके यथामराः ॥
 तस्य तद्वचन श्रुत्वा भोजराजो महायशः ।

निर्ययु स्वन्दनवैर (for *) K₁ वेगितार (for गर्वि)
 — (L 28) N₂ V₂ (both second time) बलोदमेण युक्तेन
 (for *) N₂ V₂ (both second time) स हि (for हरि)
 — (L 29) K₂ व्योषोद्यत्, K₁ N₂ D₁ G₂ स्वरोचत् (for
 'चत) — For the second occurrence of line 29, N₂
 V₂ subst.

1** कृष्णोऽपि हि गदापाणि शार्दूलशङ्खदायानन्दत् ।
 — (L 30) T₂ s मोदित (for वासिन) — (L 31)
 G₂ काशत्र (for भादिल) V₂ 'स्त, D₂ 'जाल- (for
 मति) — After line 31 K₂ ins

2** भवन्तु पुण्डरीकाक्ष म उवाच यदुपसुम् ।
 नाताशाक्तिप्रदये स्वानुगे परिवारित ॥
 — K₂ om lines 32-33 K₂ om line 32 — (L 32)
 D₂ दौर्गन्ध (for 'न) — (L 33) D₂ s G₂ नत् (for
 नृप) V₂ (second time) D₂ (marg) वित्रा मे, G₂
 रामेण (for भ्रात्रा मे) G₂ नृप (for सनत्) — (L 34)
 G₂ शत्रुपाय (for शास्त्राभ्य) K₁ s s Dn D₂ s T₂ s G₂
 शा (K₁ G₂ श श्वनित्वा D₂ T₂ 'श्व दौर्गन्ध (for *)
 — (L 35) N₂ V₂ (both second time) ज्ञात्वा, G₂
 पीडय (for वीर) K₂ V₂ B₂ D₂ s s T₂ s G₂ s जघन्ये
 (for 'ष्वा) K₁ s D₁ s (before corr) s G(ed) जघन्ये
 ना (K₂ 'जे वा) भिपालयत्, K₁ 'स्याम भिपालय, N₂ V₂
 (both second time) जगुले बलशृङ्गि (V₂ 'सृष्ट) ना, N₂
 (marg) जगुलामभिपीडयत्, Dn जयभेदभिनयत्त ह (for
 *) — (L 37) D₂ s (marg as above) मानिनत् (for

वृष्णश्रेद्देन विवृतं यभाये यचनामृतम् ॥
 वृष्ण वृष्ण महानाहो यदूनां नन्दिवर्धन ॥ [40]
 श्रूयतां यदहं त्वग यक्ष्यामि रिपुसूदन ॥
 त्वया विहीनाः सर्वे स्म न शक्ताः सुप्रमासितुम् ।
 पुरेऽस्मिन्विपयान्ते या पतिहीना इव त्रियः ॥
 त्यत्सनाया धयं तात त्वद्गुणलमाश्रिताः ।
 त्रिमीमो न नरेन्द्राणां सेन्द्राणामपि मानद ॥ [45]
 विजयाय यदुश्रेष्ठ यत्र यत्र गमिष्यसि ।
 यत्र रवं सहितोऽस्माभिर्गच्छेया यादवर्षभ ॥
 तस्य राक्षो वच. धृत्वा ससितं देवकीमुतः ।
 यथेष्टं भरतामघ तथा वर्तास्म्यसशयम् ॥

Colophon

वैशाखायन उवाच ।

एनमुक्त्वा तु वृष्णो हि जगामाशु रयेन वै । [50]

मीपमकश्य गृहं प्राप्नो लोहितायति भास्करे ॥
 प्राप्ते राजसमाजे तु शिविरासीर्णभूतले ।
 रक्षं सुविपुलं दृष्ट्वा राजसीं सनुमाविशत् ॥
 विरासनार्थं भूपाना प्रमाशार्थं पुरातनम् ।
 मनसा चिन्तयामास येनतेयं महानलम् ॥ [55]
 ततश्चिन्तितमात्रस्तु विदिता विनतात्मजः ।
 सुप्रलक्ष्यं वपु वृत्वा निलिल्ये केनापान्तिके ॥
 तस्य पक्षनिपातेन परनोद्धान्तमारिणा ।
 कम्पिता मनुजाः सर्वे न्यु जाश्च पतिता सुवि ।
 शिरोभिः पतिता. सर्वे प्रावेपन्त यथोरगाः ॥ [60]
 तान्सनिपतितान्दृष्ट्वा वृष्णो गिरिविवाचलः ।
 स तदा पक्षनातेन मेने पतगसत्तमम् ॥
 ददर्श गरुडं प्रात दिव्यस्मगनुलेपनम् ।
 पक्षनातेन पृथिवीं चालयन्तं मुहुर्मुहुः ॥
 पृष्ठासक्तैः प्रहरणैर्लेलिहद्भिरिवोरगैः । [65]

सुनिपत्सु) K1 सेत्र, Ks चात्र (for सत्र) V1 सुत्र (for
 [स]मत्रा) — After line 37, Dn1 reads line 50 repeat
 ing it in its proper place — Ks & D1 om lines
 38-49, K1 reads the same on marg (sec m) Before
 line 38, B ins वैशाखायन उवाच — (L. 39) B1 वृत्तं,
 B2 D1-2 G3 वृत्तं (for वृत्त) N1 V2 वृष्ण स्ते (V2
 41) V3 तावद्, D3 तात (for त्वय) V4 मधु (for
 रिपु) — (L. 42) T2 समरे (for सर्वे स्म) — (L. 44)
 D3 नाय (for तान) — (L. 47) Dn T1 G1 & गच्छ
 D2 नाय (for तान) — (L. 48) T1 ससितो
 यादववन्त (T2 G1 'वर्ष' (for 'व') — (L. 49)
 (for 'व') — D2 reads line 49 twice — (L. 49)
 V1 D2 T1 G1 & [स]मत्राय, D2 भोजन (for [स]
 संशयम्) — Colophon om in Ds T2 & — Mention
 of *Khila* K1 & N1 & V B Dn2 D2-2 T2 G1 & &
 — *Adhy name* K1 & N1 & V B Dn2 D2-2 मयोदा
 हरणम् — *Adhy no* N1 104, B1 108, T2 G1 103,
 G1 105, G2 107, G3 108 — *Sloka no* T2 24, G2
 25

D1 T2 & om the ref — (L. 50) K1 & Dn1 (first
 time), D2 D1 T2 वै वृष्णो; V2 & D2 & T2 G1 & वृष्णो वै,
 T2 G1 वृष्णं वै (for वृष्णो हि) — (L. 51) N1 G1 पुं
 (for गृहं) G2 लोहिते भास्करे सति (for 'व') — (L. 52) K1
 N1 & V B2 D2 G2 शिविरासीर्णभूतले; T2 & शिविराडलम्

(for 'व') — (L. 53) D2 विमल (for विपुल) — (L. 54)
 K1 & (before corr) N2 & (marg) V1 & B2 D2 &
 भूतानां (for भूपानां) K2 Dn प्रायनाथं च भूपाना (for 'व')
 D1 & सस्यारार्थं (for प्रकाशार्थं) — (L. 56) D1 विदित्वा
 विभवमात्मन (hypermetric), G2 'त्वा विनतासुत (for 'व')
 — (L. 57) K2 G2 सुहृन्मद्वय (for सुवृ) G2 शम्भुपाद
 (for निलिल्ये) — (L. 58) N2 तस्य पक्षनिपातेन (for
 'व') N1 पवनोद्गतमारिणा, N2 पर्वताप्रातुं V2 पूर्वो
 द्धान्ति (for 'व') — (L. 59) T2 कुपिता (for कम्पिता)
 N1 यावदा (for मनुजा) G2 आन्ताय (for न्युजाश्च)
 T2 G1 & द्वच (for युधि) — (L. 60) K2 Dn तथाभि,
 V2 मदाभि, D2 कम्पिता (for शिरोभि) K2 N2 V2
 D1 & & T2 & G2 & गटरामिहवा सर्वे, N1 यादवाश्च
 हता सर्वे, T2 G1 गरमना इना सर्वे (for 'व') K1 & T2
 प्रवेष्टन्तो (K2 'ने); K2 Dn प्रवेष्टन्ते (K2 'न्तो); V2 &
 D2 & G1 & प्रवेष्टन्तो (for प्रावेपन्त) N1 & प्रवेष्टन्तो
 मद्योर्ते (N2 यथा न) D2 स्वचेष्टन्त इयोरगा (for 'व')
 — (L. 61) D2 मवाद्, G2 (ed.) द्व नि (for सति) K2
 तं सनिपतित इष्ट्वा (for 'व') — (L. 62) D1 इतः; D2
 तावप (for तदा) K2 N2 & V D2 D1 & T2 G1 & &
 पातेन (for 'वा') K1 & N1 D2 T2 & G1 स राज पक्षपा
 तेन (for 'व') V2 D1-2 & मेने पतगमागतम् (for 'व') — (L.
 63) V2 दीस (for माय) D1 & शम्भुव (for शम्भु)
 — (L. 64) K1 & D2 (marg) & पातेन, D2 'वा' (for

वेष्णवं हस्तसंश्लेषं नान्यनानमधोमुखम् ॥
 चण्डाभ्यां प्रकर्षन्तं पाण्डुरं भोगिना उरम् ।
 हेमपत्रैरुपचिन्तं धातुमन्तमिगाचलम् ॥
 अमृतारम्भहर्तारं द्विजिह्वेन्द्रविनाशनम् ।
 ब्रासनं दैत्यसघानां दाहन्तं ध्वजलक्षणम् ॥ [70]
 तं दृष्ट्वा स ध्वजं प्राशं मचिर्न सांपरायिकम् ।
 धृतिमन्तं गरुत्मन्तं जगाद् मधुसूदनः ॥
 दृष्ट्वा परमसंहृष्टः स्थित देहमिनापरम् ॥
 गुण्यसामर्प्येया धाचा गरुत्मन्तमुपस्थितम् ॥ [75]
 स्वागतं तेष्वरक्षेष्ट सुरसेनारिभेदनं ।
 विनतादृदयानन्दं स्वागतं केशरधियं ॥
 ब्रज पत्रिरक्षेष्ट केशिरस्य निवेशनम् ।
 वयं नत्रैव गत्वाथ प्रतीक्षामः स्वयंरम् ॥
 राज्ञां तत्र समेताना हस्त्यश्वरथगामिनाम् ।
 द्रक्ष्यामः शतशस्त्र समेताना महात्मनाम् ॥ [80]
 पद्ममुक्त्वा महानाहुर्नतेयं महाबलम् ।

जगामाथ पुरीं कृष्णः कैशिकस्य महात्मनः ।
 वैनतेयसस्यः श्रीमान्याद्वैश्व महारथैः ॥
 विदर्भनगरीं प्राप्ते कृष्णे देवाकिनन्दने ।
 हृष्टः प्रमुदिता. संनं निवेशायोपचक्रमुः । [85]
 सर्वे शस्त्रायुधधरा राजानो बलशालिनः ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु राजा नयविशारदः ।
 कैशिकः प्रति चोत्थाय प्रदृष्टेनान्तरात्मना ॥
 अर्षमाचमनं दत्त्वा स राजा कैशिकः स्वयम् ।
 सत्कृत्य विधिपत्कृष्णं स्वपुत्र सप्रवेशयन् ॥ [90]
 पूर्वमेव तु कृष्णान् कारितं दिव्यमन्दिरम् ।
 विवेश सबलः श्रीमान्कैलास शक्तो गया ।
 ग्नाद्यपानादिरज्जौचरिषितो वासवानुजः ॥
 सुर्येनेवोपितः कृष्णस्तस्य राज्ञो निवेशने ।
 पूजितो बहुमानेन क्रोहपूर्णं चेतसा ॥ [95]

Colophon

चा* Ns (margin as above) कम्पकन (for काल) — (L 65) Ks दृष्टामक (for 'के) h 1 s 1 Ns 2 Vs Dn Ds 2 s
 Ts लेलिहान्तम्, Ts देहवदिर (for लेलिहदिर) Ds (margin)
 सदा गिरिमिगोरौ (for s) — (L 66) Ks मड (for इन्द्र)
 Ks मानवानम् (for नाममानम्) Vs B Ds कवाकृष्टम् (for
 अयोमुखम्) Ks 1 s 4 Dn Ds 2 Ts Gs मन्वमलिनबाहुलै,
 Vs Ds 2 नाम्यमानैरबाहुलै, Ds (margin) नाम्यमानैरबाहु
 लम्, Ds नीयमानैरबाहुलम् (for s) — (L 67) Ds 4
 विक्रन्त (for प्रक) — (L 68) Gs उपचितैर (for
 'त) Ds मानुमनम् (for धातु) — (L 69) Ds 2 कर्तार
 (for इ) — Ks om lines 70-74 — (L 70) Gs
 सैन्द (for दैव) Ds द्विज (for ध्वज) — (L 71) Ts
 Gs 2 (for स) Ks Dns Ds Ts स्व, Ds स्व (for स)
 Ns 2 दृष्ट्वा स स्वध्वजं प्राश (for s) — (L 72) Ds चनिनम्
 (for चरि) Vs Ds Gs 2 जगाम (for 'द) — (L 73)
 Ns Vs B Ds Ds Gs सुष्ट (for दृष्ट्वा) Ns तमुवाच तत्
 कृष्ण (for s) Ks 1 s B Dn Ds 2 s Ts 2 Gs 1 s देवम्,
 Ks दक्षम् (for देहम्) — (L 74) Ks सुकृत्यामार्थ्यवपुषा,
 Ks 'र्यमनहद्, G(ed) तुल्य समर्थेया धाचा (for s) Ks B s
 Dns Ds 2 इव स्थितम्, Ks सदासिधितम्, Ks Ns 2 (margin)
 Vs Dn Ds 2 Ts 2 Gs 1 s अव* (for उप) — After
 line 74, Ns 1 ns

5** जगाम त्रिविधैर्भौजस्थानं पुरं महद् ।
 — Before line 75, some Ms 1ns श्रीकृष्ण उवाच and
 some श्रीमगवानुवाच — (L 75) Ks Ds Gs ते खग (for
 खेचर) — Ts om lines 76-83 — (L 77) Ks Dn
 Ds Ts पत्रध, Vs पत्रिब्रज, Ds मन्त्रिर (for पत्रि)
 Gs ब्रज पत्रिभूपस्थाव (for s) — (L 80) Vs शिविराणि
 (for समेताना) — (L 82) Ds पुर (for पुरी) — (L
 83) Ts Gs वैनतेय समाधित्य, Ts दैन च श्रीमाद् (for s)
 Ds महाबल (for स्थि) — (L 86) Ds यात्वा (for
 राजानो) — Before line 87, some Ms 1ns वैरापायन
 उवाच — (L 87) Vs एतस्मिन्नेव प्राप्ते (for s) — (L
 88) Ks Ns Vs B Ds Ts Gs 2 s G(ed) कैशिकस्त
 (Vs 'त्र) उवाच, Ns Vs भीमकलान् उवाच (for s)
 — (L 89) Ns Vs Ds 2 अर्षमाचमनीय च (for s) Ds-
 दत्त्वामै (for स राजा) Ns Vs दत्त्वा राजा स कैशिक (for
 s) — (L 90) Ks Dn सप्रवेशयत्, Ks सुप्रवेश च,
 Ns Vs सप्रवेशित (for सप्रवेशयत्) Ds स्वक वेदं प्रवेशयत्
 (for s) — (L 91) Ks Ds कुलस्य (for कृष्णव)
 — (L 93) Ds Gs अद्य (for साद्य) Ns Vs 2 Ds
 रगायैर (for रगायैर) — (L 94) Ks Ns Vs Ds
 चोपित, Ds (before corr as above) s सु, Ds
 शायित, Ts निहित (for उपित) Dns Ds सुवनीयोपित

वैशंपायन उवाच ।

ते शृण्वामागतं दृष्ट्वा येनतेयं महासुनिम् ।
 धमबुद्धिन्त्याविष्टाः संनिं नृपतिसत्तमाः ॥
 ते समेत्य गता राजन्राजानो भीमविजयाः ।
 मन्त्राय मन्त्रशुद्ध्या नीतिशास्त्रार्थवित्तमाः ॥
 भीष्मन्स्य सभां गत्वा रम्या हेमपरिष्टवाम् । [100]
 सिंहासनेषु चित्रेषु विचित्रास्तरणेषु च ।
 निषेदुस्ते नृपवरा देवा देवसभामिर ॥
 तेषां मध्ये महाबाहुजरासंघो महानलः ।
 यभापे सुमहातेजा देवान्देवधरो यथा ॥
 श्रूयतां भो नृपश्रेष्ठा भीष्मकश्च महामतिः । [105]
 कथ्यमानं यथानुदशा कथनं वदता वराः ॥
 योऽग्नौ कृष्ण इति ख्यातो धमुदेनसुतो बली ।
 वैनतेयसहायेन संप्राप्त इह कुण्डिनम् ॥

कन्याहेतोर्महातेजा यादयैरभिसंवृतः ।
 अवश्यं कुरुते यन्नं कन्यानासिर्वया भवेत् ॥ [110]
 यदत्र कारणं कार्यं सुनयोपेतवद्वितम् ।
 कुरुष्व नृपदादौला विनिश्चित्य बलानलम् ॥
 पादातो तौ महावीर्यौ धमुदेनसुताबुभौ ।
 येनतेयं विना तस्मिन्नोमन्ते पर्वतोत्तमे ।
 यत्तत्रं सुमहद्द्वोरं भवद्विर्विदितं हि तत् ॥ [115]
 धृष्णस्य यादयैश्चैव भोजान्धकमहारथैः ।
 समेत्य युध्यमानस्य षीटशो विप्रहो भवेत् ॥
 कन्यार्थे यतमानेन गरडस्थेन पिप्पुना ।
 कः स्वास्वति रणे तस्मिन्नपि शकः सुरैः सह ॥
 यदा चास्मि नापि सुता वदाचित्सप्रदीयते । [120]
 ततो ह्ययं बलादेना नेतु शकः सुरैः सह ॥
 पुत्रा एकार्णवे घोरे श्रूयते मेदिनी त्वियम् ।

कृष्णत् (for *) — (L 95) Ds Ts T₁ पूर्वेण (for पूर्वेण)
 COLORNOY — Mention of the Ejes Ks Dss Ts Gs
 — Mention of Khila K N₂ s V B D Ts-4 G₁ s s s
 — Adhy nams k N₂ s V B D Ts + G₁ हरिमणीस्वय
 धम् — Adhy no N₂ Vs B₂ 105, Dn Dss Ds 102,
 D₁ 99, D₂ G₂ 100, D₂ 110; T₂ 101, T₂ 103; T₂ 94,
 G₁ 106; G₂ 108, G₂ (marg) 101 — Sloka no
 Dn₁ 40 Dss 46, D₂ 23
 — (L
 ता) . . . . . Dn
 D₂ D₁ . . . . .
 — (L 97) G₂ ले नृप (for नृपति) — (L 98) N₂ V₁
 महाराजः V₂ गतो रायाः D₂ (sup lin) ततो राजन्, G₂
 गता सच, G₂ s सभां राजन् (for गता स) — (L 99)
 N₂ Vs B₂ मन्त्रपुर, T₂ G₁ s मन्त्रार्थे (for मन्त्राय) B₂ नीति
 शास्त्रवित्तमा, T₂ G₁ सविशासदा (for s) — After line
 102, Ds₁ ins
 6** भयमविप्रमनसो धमबुद्धिन्त्यान्वित्वा ।
 While Ds ins after line 102

7** अथाववीजरासंघो वचनं वदतां वत् ।
 — (L 103) D₂ महानेजा (for बाहुर्) Ds om (hapl)
 lines 103-104** — (L 104) Cal ed विषेधतो (for
 देवे) — Before line 105 some Mss ins जासंघ उवाच
 — (L 105) D₂ G₂ नर (for नृप) Ks महामते, N₂ Vs
 T₂ G₂ s बुक्ति, T₂ महोपति (for महामति) — (L 106)

Ks + Ds D₂ s + T₂ → G₂ s s s मया (for यथा)
 — (L 108) T₂ वैनतेयेन सहित (for *) K₂ s D₂
 सप्राप्त कुण्डिनमिदं, K₂ N₂ B Dn D₂ s s T₂ s 'ह'
 कुण्डिनं देवद, N₂ V₁ s Ds₁ T₂ G₂ s s 'स इह
 कुण्डिनं, D₂ स प्राप्त कुण्डिनामिदं, D₂ 'ह' कुण्डिनं हि स'
 (for *) — (L 109) D₂ सहित (for सवृत) — Dn₁
 repeats line 110 after line 112 — (L 110) K₂ s
 कन्याप्राप्तिर (for वाप्तिर) — (L 111) T₂ G₂ s [ज]
 नन्दर (for कारणं) D₂ वदि प्रतारणे कार्य (for *) Dn
 सुनयोपेतवद्वितम्, D₁ T₂ G₂ s सुनयो देन वपिते, T₂ s
 सुनयोपेतमन्ययम्, G₂ हानयोपेतमद्भुतम्, G₂ सुनयेन च
 वपितम् (for s) — Ks om lines 113 118 Ks om
 lines 113-119 — (L 113) K₁ यदागती; K₂ पदाती
 तौ; N₂ Vs वदेतौ तौ, N₂ D₂ D₁ s पादाती तौ, N₂
 (marg) V₁ D₂ s G₂ s यदा च तौ, B₂ पदाती तौ, Dn
 G₂ पदातिनी, D₂ पादती तौ, D₂ पदातीतौ, T₂ → G₂ यथा
 . . . . . — (L 115) N₂ सुमहद्वान, D₂ → T₂
 . . . . . रान्तौ महापौरं
 . . . . . व, D₂ तु हर्
 (for 14 114) . . . . . V₁ s D₂ s कृष्ण
 निर (for कृष्णस्य) K₂ वृद्धहेयद्वैश्र, V₁ s D₂ s
 वृष्णयो यादवाश्रैव (for *) — (L 118) V₂ D₂ T₂ G₂ s
 कन्यार्थं (Vs D₂ र्थं) यतमानस्य, Bom Poona eds G(ed)
 र्थं यतमानेन (for *) D₂ गरडस्थस्य शार्ङ्गिन (for s)
 — (L 119) D₂ क स्वास्वति (for क स्वास्वति) K₂ D₂

पातालस्य तले मन्ना विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 वाराहं रूपमाश्राय बद्धना जगदादिना ।
 हिरण्याक्षश्च दैत्येन्द्रो वराहेण निपातितः ॥ [125]
 हिरण्यकशिपुश्चैव महाबलपराम्रमः ।
 अघण्डोऽमरदैत्यानामृपिगन्धर्वकिर्नरैः ॥
 यक्षराक्षसनागानां नाकाशे नाधनिस्थले ।
 न चाभ्यन्तरराज्यहोने शुष्केणाद्रिनेन च ॥
 अवध्यस्मिपु लोकेषु दैत्येन्द्रो ह्यपराजितः । [130]
 नारामिहेन रूपेण निहतो विष्णुना पुरा ॥
 वाननेन तु रूपेण कश्यपस्यात्मजो धृती ।
 अदित्या गर्भसभूतो बलिं दध्वासुरोत्तमम् ।
 सत्यरज्जुमयैः पार्श्वैः कृत्वा पातालसश्रयः ॥
 कार्तवीर्यो महावीर्यः सहस्रभुजविग्रह । [135]
 दत्तात्रेयप्रसादेन मत्तो राज्यमदेन च ॥
 जामदग्न्यो महानेजा रेणुकागर्भसंभवः ।
 त्रेताहापरयोः सधौ रामः शङ्खभृता वरः ॥

पशुना बध्नकल्पेन समद्वीपेश्वरो नृपः ।
 विष्णुना निहतो भूयश्छायारूपेण ब्रह्मयः ॥ [140]
 इक्ष्वाकुशूलसभूतो रामो दाशरथि पुरा ।
 त्रिलोकजयिन वीर रावण विन्यपातयन् ॥
 पुरा कृतयुगे विष्णुः सभ्रामे मारकामवे ।
 पोहमार्धभुजो भूत्वा गस्डस्थो हि वीर्यवान् ।
 निजघानामुग्रायुद्धे वरदानेन दर्पितात् ॥ [145]
 कालनेमिश्च वैत्यो वै देवताना भयप्रदः ।
 सहस्रकिरणभेन चक्रेण निहतो सुधि ॥
 महायोगवलेनाज्ञौ विश्वरूपेण विष्णुना ।
 अन्तर्ग प्राप्य कालस्य निहवा बहवोऽसुराः ॥ [150]
 वनो वनचरा दैत्या महाबलपरक्रमाः ॥
 निहता बालभावेन प्रलम्बादिष्टवेनुकाः ।
 शकुनीं केशिण चैव यमलाजुर्नकावपि ॥
 नाग कुवलयापीडं चाणूर मुष्टिकं तथा ।
 कश्च च बलिना अष्टे रस्यण देवकीसुतः ।

यदा च दुर्बलसिन् (for^a) — Ks : Ns : s V B D Dn Da
 Ds : s Ts : Gs : s : om lines 120-121 Ds reads them
 on marg — (L 120) Ds कटाशिममदास्यति (for^b)
 — (L 122) Ts : एकार्णवे पुरे घोरे (for^a) Ks उद्धृता
 मेदिनी हयम् (for^b) — (L 123) Ks : Vs Dn Ds :
 Ts : Gs : s पाताललसमन्ना, Ks पातालमिप सलमा, Ds येन
 पातालस्य तले (for^a) — (L 124) Ks जवेन (for उद्धृता)
 Gs उद्धृता जगती तदा (for^b) — (L 126) Ds दैत्यो (for
 वैन) Ks पराजित (for क्रम) — After line 126, Ba ins

* 8 महावीर्यो महानासीर्भव्यदैत्यापितामह ।

— (L 127) Gs दैत्यैश्च (for दैत्याना) Ns Vs अवध्यश्चा
 मरेन्द्राणाम् (for^a) Bs पद्मनी, Ts : स्थलाम् (for किर्नरै) —
 — (L 128) Ks आकाशे प्रायनिस्थिते, Ds नाकानो नाकनीपु
 च, Gs आकाशे चायनीतले (for^b) — (L 129) Ds बाह्या
 मर (for चाभ्य) Ks : Ds : राघमाहे (for राघवहोदर)
 Ds (marg) भाग्यमते च शम्भुहोदर (for^a) — (L 131)
 Gs वपुषा (for स्थलेण) Gs विष्णुना निहत पुरा (for^b)
 — (L 132) Vs सुभो (for [जा]मत्तो) — (L 133) Ks :
 Ds : Gs सुरोत्तम (for [जा]सुरोत्तमम्) Ks Vs Dn Ds :
 Ts : Gs बलिं दध्वासुरोत्तमम् (for^b) — (L 134) Ks मत्वा
 चार, Bs कश्यपत्र, (: सत्य रज्जु (for सत्यरज्जु) Gs धाके
 (for कृत) Ks Ds संशित, Ns Bs नासिभय, Bs सश

यम् (for 'य') Ts Gs : यके पातालमश्रयम् (for^b) — (L
 135) Vs : कार्तवीर्यं महावीर्यं (for^a) Vs त्रिग्रहम्, Vs
 Ds : Ts बिक्रम (Vs 'सम्') (for त्रिग्रह) — (L 136) Ns
 Vs : Bs : Ds Ds Cal ed वर (for राज्य) — (L 138)
 Ts मृष्ये (for सपी) — (L 140) Ts Gs कार्तवीर्यो नृपोत्तम,
 Gs रेणुकागर्भजनना (for^b) — (L 141) Vs वरा (for
 वरु) — (L 142) Ks : Ds : Ts : विग्रह (for लयिते)
 Ks Vs Dn त्रैलोक्यविजय वीर (for^a) — (L 145)
 Vs निजघानाम् दैत्यान् (for^a) Ks : s Vs Bs Dn Ds :
 Ts : Gs : मदितात् (for दर्प) Gs वरदानमुर्पितात् (for^b)
 — (L 146) Ks : Ds : दैत्यैः, Vs Bs Ds : s
 दैत्येन्द्रो, Dn Ds दैत्या यो, Ts : दैत्यो (for दैत्यो वै) Ks
 Ns : Vs : Bs : Ds कामनेमि च दैत्येन्द्र (Vs 'मं') (for^a).
 Ks : s Dn Ds : Ts : Gs : देवानां च (Dn) स (for
 देवताणां) Ks Ns : Vs B Ds Ds अयमदर (for 'द')
 Vs देवानां च अयमदर (for^b) — Gs om lines 147-150
 — (L 147) Ks Ns Vs : Bs : Ds Ds न्यहदत् (for
 निहतो) — (L 148) Ks : Dn Ds Ts Gs : [जा]ती
 Ds (marg as above) [म]दत् (for [जा]ती) — (L 149)
 Ks Ns : (marg as above) Vs : B Dn Ds Ds Ts मनेद
 (Dn 'नर') प्राप्तपालस्ते (for^a) — (L 152) Ds (marg)
 शक (for शकुनी) Ts : यमलाजुर्नकाव च (for^b) — t L

निहत्य गोपपेपेण क्रीडयामास पेशयः ॥ [155]
 एरमादीनि दिव्यानि छद्मरूपाणि विष्णुना ।
 वृत्तानि तत्र तत्रैव विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 तेनाहं यः प्रक्षयामि भरतां हितकाम्यया ॥
 तं मन्ये पेशयं विष्णुं सुपद्यमसुरान्तकम् ।
 नारायणं जगत्प्रेतं पुराणं पुण्यं ध्रुवम् ॥ [160]
 स्रष्टार सर्वभूतानां व्यक्ताव्ययं सनातनम् ।
 अचृष्यं सर्वलोकानां सर्वभूतनमस्कृतम् ॥
 अनादिमध्यनिघनं क्षरमक्षरशाश्वतम् ।
 स्वयंभुमजं स्थाणुमजेयं सचराचरैः ।
 त्रिभिन्नं त्रिलोकेशं त्रिदशेन्द्रारिनाशनम् ॥ [165]
 इति मे निश्चिता बुद्धिर्जातोऽयं मधुराधिपः ।
 कुन्ते महति वै राधा निपुले चक्रवर्तिनाम् ।
 क्यमन्यस्य मर्त्यस्य गरुडो बाहनं भवेत् ॥
 विशेषेण तु कन्याधेयं त्रिक्रमस्ये जनादने ।
 कः स्यात्स्यति पुमानद्य गरुडस्याप्रतो वली ॥ [170]

स्वयंवरकृतेनासौ विष्णुः स्वयमिहागतः ।
 विष्णोरगमने चैव महान्दोषः प्रकीर्तितः ।
 भगद्भिरनुचिन्त्येदं म्रियता यदनन्तरम् ॥
 एतं मृगानं त भूषं मगधानां जनेश्वरम् ।
 सुनीथोऽथ महाभाहो वचनं चेदमब्रवीत् ॥ [175]
 सम्यग्वाह महाबाहुर्मगधाधिपतिर्गुणः ।
 समक्षं नरदेवानां यथा वृत्तं महाहवे ।
 गोमन्ते रामकृष्णाभ्यां वृत्तं कर्म सुदुष्करम् ॥
 गजाश्वरथसवाधा पत्तिश्च जसमाहुला ।
 निर्दग्धा महती सेना चक्रलाद्गल्यहिना ॥ [180]
 तेनाय मागधः श्रीमाननागतमचित्वयत् ।
 श्रूते च राजसेनायामनुस्मृत्य सुदारणम् ॥
 पदात्योर्युध्यतोस्तत्र बलकेशनयोर्युधि ।
 दुर्निर्वायंतरो घोरो ह्यभवद्वाहिनीश्वरः ॥
 विदितं वः सुपर्णस्य आगतस्य नृपोत्तमाः ॥ [185]
 पक्षवेगानिलोद्भूता बभ्रमुर्गगेनचराः ॥

155) K₁ N₂ : V₁ : B₁ : D₁ D₂ G₂ न्यहनद्, D₂ निरिष्य
 (for निहत्य) K₂ N₃ : V₂ : B₂ : D₃ D₄ T₄ : G₃ क्रीड
 मानो हि केदाव, D₃ क्रीडते मानुषेण च (for ³) — (L 156) T₃ G₁ रूपाणि (for दिव्यानि) V₃ D_n G₁ वधिणा
 (for विष्णुना) D₃ छद्रूपेण चधिणा (for ³) — K₁ : B₁
 D₁ T₂ : G₁ : s om. (hapl.) line 157 — (L 157) B₂
 D_n वृत्तानि दिव्यरूपाणि (for ³) N₂ : V₁ B₁ : D₁ D₂ :
 G₂ मायया (for विष्णुना) — (L 159) G₂ केवल (for
 केदाव) D₂ सुनेन्द्रम् (for सुराद्यम्) K₂ G₂ अमुरान्तकं
 हरिम् (for ³) — (L 160) B₂ जगदाय (for 'सोनि') D₂
 अनायं (for पुराण) B₂ पुराणं सुरोत्तमम् (for ³) — D₂
 om lines 162 — (L 162) N₂ B₂ D_n अचृष्यं, B₂
 अचृष्यं, D₂ : अचृष्य (for अचृष्य) K₂ : N₂ : V₂ : B₂
 भूताना, D₂ देवाना (for 'लोकानां) K₂ N₂ : V₂ B₂
 D₂ T₂ : G₂ : 'लोकः' (for भूत) — (L 163) K₂
 क्षरमक्षरमच्युतम्; K₂ D_n 'मन्ययम्; T₂ : G₂ शाश्वतं क्षर
 मक्षरम् (for ³) — (L 165) मर्दनम् (for नाशनम्)
 — (L 166) B₂ D₂ निश्चया (for निश्चिता) K₂ N₂ मधुरा
 मिह, K₂ मनुजानपि, N₂ V₂ B₂ D_n D₂ : T₂ : मधुरामधिः
 D₂ मधुराधिः; D₂ G₂ 'मनु' (for 'धिप) K₂ : जातेयम-
 धिराहुया, V₂ जानोऽयमिह केदाव; D₂ जातेय मधुरामधि
 (for ³) — (L 163) K₂ N₂ : V₂ D₂ : G₂ पुंसश्च, B₂ :

D₂ D₂ पुंसस्य, D₂ मान्यश्च (for मर्त्यस्य) B₂ D₂ G₂
 गरुमान् (for 'दो) K₂ N₂ B₂ : D₂ अकृमान्वाहनो भवेद्
 (for ³) — (L 169) D₂ विक्रमार्थं (for 'मस्ये) N₂
 विक्रमस्थो जनार्दन (for ³) — (L 170) B₂ D₂ अस्
 (for मय) T₂ G₂ क स्यादेव भवेदय (for ³) — (L 172)
 D₂ प्रवर्तित (for प्रकी) — Before line 174, Ms. ins.
 वैशंपायन उवाच — (L 174) V₂ मग्नेज, D₂ तं तत्र (for
 तं भूषं) K₂ : D₂ : एव च हुवमग तं; N₂ V₂ : D_n T₂
 G₂ एव विवृणुमग त, N₂ B₂ D₂ D₂ एव विवृणुमग तु, D₂
 पूर्वनिच हुवगं तं, T₂ : G₂ : एव तत्र (T₂ चापि) हुवग
 तं, G₂ एव च प्रवृणुतं त (for ³) — Before line 176
 some Ms. ins. सुनीथ उवाच — (L 176) V₂ D₂ :
 महाद्विद (for 'बाहुर्) — (L 177) V₂ महासुधे (for
 'हवे) — (L 179) N₂ V₂ T₂ सबाधे (for 'चा) V₂ T₂
 समाहुलम् (for 'ला) — (L 180) T₂ च महा (for
 महती) — (L 181) K₂ नानागतम् D₂ आगत तम् (for
 अनागतम्) — (L 182) K₂ श्रूते स राजसेनाया (for ³)
 — (L 183) D₂ एनयोर् (for पदात्योर्) D₂ T₂ : वदा
 त (D₂ पदात्योर्) योर्युध्यतोश्च, G₂ पदायो युध्यते तत्र (for ³)
 — (L 184) K₂ N₂ : V₂ B₂ D₂ 'लोकाने' (for 'सरो घोरो)
 G₂ मेदिनी (for वाहिनी) — (L 185) K₂ V₂ D₂ T₂
 G₂ स्वा; D₂ ह्यगत्स्य, T₂ : अमर्त्यस्य (for आगतस्य)

समुद्राः क्षुभिताः सर्वे चचालाद्रिर्मही मुहुः ।
ययं सर्वे सुसंत्रस्ताः किमुत्पातेति विद्युत्वाः ॥
यदा सनह युष्येत आरुढः केशवेन सः ।
कथमसद्विधः शक्तः प्रतिस्थातुं रणाजिरे ॥ [190]
राज्ञा स्वयंररो नाम सुमहान्दर्भयर्धनः ।
हृतो नखरैराचेर्यशोधमन्य धे निधिः ॥
इदं तु कुण्डिनगरमासाय मनुजेभराः ।
न पुरेवैष्यते नूनं महापुरुषविग्रहः ॥
यदि सा यथेददन्त्यं राज्ञा मन्ये नृपात्मजा । [195]
कृष्णस्य भुजयोर्मयीं कः पुमान्प्रसहियति ॥
विख्यापितस्तु दोषोऽयं स्वयंवरमहोत्सवे ।
तदर्धमागतः कृष्णो वयं चैव नराधिपाः ॥
कृष्णस्यागमनं चैव नृपाणामतिगर्हितम् ।

कन्याहेतोर्नेन्द्राणां यथा वदति मागधः ॥ [200]
Colophon
वैशपायन उवाच ।
इत्येवमुक्ते वचने सुनीयेन महात्मना ।
फरुपाधिपतिर्वीरो दन्तवक्रोऽभ्यभापत ॥
यदुक्तं मागधेन्द्रेण सुनीयेन नराधिपाः ।
युत्तपूर्वमिदं मन्ये यदस्माकं वचो हितम् ॥
न च द्विद्वपेणानहं न चाहकारवादिना । [205]
न चात्मविजिगीषुत्वाद्द्वयामि वचोऽमृतम् ।
वाक्यार्णवं महागाध नीतिशास्त्रार्णवहितम् ।
क एष निश्चितं वक्तुं शक्यो वै राजससदि ॥
किं त्वनुस्मरणार्थेऽहं यद्भूवीमि शृणुष्व मे ।
आगतो वामुदेवेति किमाश्चर्यं नराधिपाः ॥ [210]

—(L 186) K₂ उन्मार्गा (for यन्नर) N₂ V₂ घना (for चरा) — (L 187) K₂ D₂ G₂ सुसुसु, D₂ क्षोभिता (for क्षु) K₂ चचालेय, T₂ चलाचल (for चचालाद्रि) K₂ G₂ मुहुर्मुहुः, D₂ महीभरा (for मही मुहु) D₂ चला पीडमुहुर्मुहुः, D₂ चचातद्विहं, T₂ G₂ चचला मुहुं, T₂ चकार न गिरिमतीम् (for ^a) — (L 188) D₂ T₂ चकार न गिरिमतीम् (for सुमन्त्रज्ञ) D₂ वय च सर्वे मग्नस्या (for ^a) Dn G₂ उत्पालेन (for 'नेति) — (L 189) K₂ N₂ V B D₂ D₂ T₂ G₂ युयुधे (for युष्येत) D₂ यदासनस्थो युयुधे, K₂ यथा सनह युयुधे (for ^a) T₂ मरुदः (for आरुढ) K₂ Dn D₂ आरुढ केशव शराम् (for ^a) — (L 190) K₂ N₂ V B D₂ D₂ कथं मसन्दिधे शक्य (for ^a) D₂ परिताप्त, G₂ प्रतिविष्ट (for 'स्थातु) K₂ रणाजिरे (for 'जिरे) — (L 191) T₂ G₂ शक्यैर (for आवैर) D₂ वारिधि (for वै निधि) — (L 192) K₂ इदं कुण्डिनगरम्, D₂ T₂ G₂ इदं तु कुण्डिनगरम् (for ^a) — (L 194) D₂ (margin) इदंयते (for युष्यते) T₂ क्षिप्र (for नून) K₂ N₂ V₂ B₂ D₂ D₂ T₂ G₂ पुनरेवेत्येति ध्रुवं (D₂ G₂ क्षिप्र) (for ^a) K₂ N₂ Dn D₂ G₂ निग्रहम् (for 'त) D₂ (margin as above) महापुरुषमन्यवम् (for ^a) — K₂ om lines 195-198 — (L 195) K₂ Dn [वा] (for सा) G₂ नृपा सनह (for 'जि) — (L 196) D₂ वेग (for वीर्य) — (L 197) K₂ N₂ V B D₂ D₂ T₂ विख्यापितमिदं दोष (D₂ T₂ दोष), K₂ निष्पादितमिदं दोष, K₂ विख्यापितमहादोष, T₂ G₂ सदिदं लोके (for ^a) K₂ T₂ N₂ V₂ B₂ D₂ D₂ T₂ G₂ महोत्सवम् (for 'त्सवे)

—(L 198) G₂ तत समागतं हृषी (for ^a) D₂ सर्वे (for धैव) — (L 199) D₂ नृगामतिनिगर्हितम् (for ^a) — Colophon om in K₂ — Mention of the Epic K₂ D₂ T₂ — Mention of Kāśīa K₂ N₂ V B Dn D₂ D₂ — Sub partan T₂ आश्चर्यवर्धे — Adhyname K₂ N₂ V B D₂ D₂ D₂ T₂ चरिमपीत्यव वरम्, K₂ D₂ स्वयवरम्, B₂ D₂ हरिमणीत्यवरे सुनीयं वाक्यम्, D₂ राजमन्त्रे सुनीयवाक्यम्, T₂ G₂ जरासधसुवीय वाक्यम् — Adhy no K₂ 103, N₂ V 106, Dn D₂ D₂ 103, D₂ 99, D₂ 111, T₂ G₂ 105, T₂ 114, T₂ 95, G₂ 107, G₂ 109, G₂ 108

—(L 203) V₂ स्वभायन (for 'स्व) — Before line 203, K₂ N₂ V B D₂ T₂ G₂ दन्तवक्र उवाच — (L 203) K₂ T₂ Dn D₂ T₂ G₂ यदुक्तं मागधेनार (D₂ 'नेह), D₂ T₂ G₂ 'क मरादेन्द्रेण (for ^a) K₂ om सुनीयेन D₂ च पार्थिवा, T₂ महात्मना (for नराधिपा) — (L 204) D₂ G₂ युक्ति (for युक्त) K₂ T₂ D₂ Dn G₂ मह (for इदं) T₂ हि तद (for हितम्) — (L 205) D₂ G₂ वादव, T₂ G₂ चानि (for 'जा) — (L 206) T₂ राण (for चाम) D₂ विजयैरिनाद् (for रिजिगीषु) G₂ अमृतम् (for अमृतम्) — (L 207) T₂ G₂ शक्य तव (for वास्तार्णव) D₂ महाधोर (for 'राध) — (L 209) G₂ न्वदतुः G₂ किं तु महाधोर (for 'राध) N₂ V₂ उत्तराणां, D₂ 'जनाह, Dn Cal ed 'गार्थ, T₂ G₂ 'गार्थे (for 'गार्थेऽहं) V₂ T₂ तव (for मे) K₂ G₂ श्रूयतः (K₂ श्रुयुष्व) यद्भूवीम्यदम् (for ^a) — (L 211) D₂ हर्षित (for सर्व) V₂ om lines 211-

यथागता वय संभ्रं कृष्णोऽपीह तथागत ।
 किमत्र दोषो गौण्यो वा कन्याहेतो समागता ॥
 चदस्माभिः समेत्येन वृत गोमन्तरोधनम् ।
 तत्र युद्धत दोष कथ व. कर्तुमर्हथ ॥
 वनवासे स्थितौ वीरो वसव्यामोहहेतुना । [215]
 देवर्षिवचनाद्वा नन्द्यावनतते स्थितौ ॥
 तावाहूय वधाथार्थ उभौ रामचनार्दनी ।
 नागेनोद्दीपितौ वीरो हत्वा नाग विवेशतु ॥
 ततः स्ववीर्यमाश्रित्य निहतो रङ्गसागरे ।
 गतासुरिच चासीनो मधुरेश सहानुग ॥ [220]
 किमत्र रिहितो दोषो येनास्माभिर्वयोधिकै ।
 उपरोधपरा राजन्वय सर्वे समागता ॥

सेनातिबलमालोक्य विरसौ रामचेदानी ।
 पुर बल समुत्सृज्य गोमन्त पर्यत गतौ ।
 तत्रापि गतमस्माभिर्हन्तु समरयोधिभिः ॥ [225]
 अप्राप्तयौवनाभ्या च पदातिभ्या रणानिरे ।
 रयाश्चनरनागेन तत्र वै विग्रह कृत ।
 कृतोपरोध शैल स क्षत्रधर्मेण दीपित ॥
 दाराभिमुखमाविश्य सृती यदि तपस्विनी ।
 विनीताविति मन्याम सर्वे क्षत्रियपुंगवा ॥ [230]
 प्रतिबुद्धे कृते लेव दूपयामो जनार्दनम् ॥
 यत्र यत्र प्रयास्यामो वय तत्र भवेत्कलि ।
 प्रीत्यर्थं प्रयतिष्याम कृष्णेन सह भूमिपा ॥
 इदं बुद्धिपुत्र कृष्णो नाग कलिहेतुना ॥

21; * K₂ N₂ s १ a B Ds Ds तथा कृष्ण हृद्गात्र (for ⁶)
 — (L 212) K₂ D₂ G₂ गौण्यं, D₁ गुण्यो, D₂ वैरं D₂ T₂
 G₂ गौणो (for गौण्यो) Dn₂ D₂ T₂ G₂ समागत (for
 'गता) K₂ कन्याहेतो समास्थिता (for ⁶) — (L 213)
 K₁ s समे यैकी K₂ D₂ s T₂ G₂ 'यव G₂ 'सैत्र (for
 'स्यैव) K₁ वदास्माभि समस्यैवयाद् (for ⁶) V₂ रोधने
 (for नम्) K₂ B₁ s D₂ G₂ कृते गोमन्तरोधने (B₂ नम्)
 (for ⁶) — (L 214) D₂ सं च (for तत्र) N₂ T₂ रोप
 (for ⁶) — (L 214) D₂ सं च (for तत्र) N₂ T₂ रोप
 G₂ दोष (for दोष) K₂ D₂ T₂ G₂ s १ या N₂ Dn D₂
 D₂ वै (for व) K₁ वतुम् (for कर्तुम्) N₂ T₂ कथ वै वतु
 मर्हथ (for ⁶) — (L 215) K₂ D₂ वनवास T₂ G₂ जन
 वास, G₂ वनवासो (for वासो) T₂ वसस्य हसिहेतुको (for
 वास) — (L 216) K₁ देवर्षर (for 'र्षि') K₂ D₂ s राजा
 (for राजन्) K₂ D₂ वने, N₂ तट (for तट) T₂ G₂ s १
 दृष्ट्वा दृष्ट (G₂ 'दा') वने स्थितौ (for ⁶) — (L 217) K₁ चाहूय
 वधाथार्थं (for 'थार्थ') — (L 218) Dn तजेन (for नागेन)
 D₂ [उ]द्दीपितौ (for [उ]दीपितौ) K₁ वीरो (for वीरो) N₂
 D₂ [उ]द्दीपितौ (for [उ]दीपितौ) T₂ विचरतु (for विवेशतु)
 (marg as above) विवेशितौ T₂ विचरतु (for विवेशतु)
 K₂ N₂ B₁ D₂ De G₂ हननामो विवेशितौ (N₂ D₂ 'निराग',
 D₂ s 'चरतु') (for ⁶) — (L 219) D₂ कसश्च, T₂ तत्र
 स्व (for तत स्व) D₁ मार्गम् (for 'वीर्यम्') N₂ V₁
 भासात् (for आश्रित्य) K₂ सगरे (for सा) — (L 220)
 D₂ गतासुर (for सुद) G₂ गतासुरमवधीन (for ⁶) K₁
 (sup. l. as above) अनुशेष (for मयु) K₂ s V₁ G₂
 सहासुत्र (for 'सुग') — (L 221) K₂ V₁ विदितो (for
 विदितो) D₂ स योस्वते (for ययोधिकै) — (I 222)
 B₁ (marg as above) s Cal ed राजो D₂ D₂ De राजा

(for राजन्) — (L 221) N₂ V₂ वय (for वले) K₁ s १
 N₂ V₂ s B₂ Dn D₁ s T₂ s G₁ s गोमन्ते (V₂ D₂ 'न्त'
 च ग) T₂ G₁ चाग 'नासुभौ (for ⁶) — (L 225) D₁ वय ;
 K₂ s D₂ T₂ [अ]भि K₂ [अ]नु G₁ [अ]धि (for [अ]धि)
 K₁ s Dn D₂ s वय समरयाधिन (for ⁶) — (L 226)
 K₁ सप्राप्तयो K₂ N₂ s (marg) V₁ s B₁ s D₂ D₂ G₂
 प (V₂ D₂ वा) 'गताभ्यां K₂ Dn D₂ पिता सर्वे, K₂ युयु
 धुस्ते, N₂ V₂ यदा ताभ्यां D₂ 'वारवाभ्यां (for पदातिभ्यां)
 — (L 227) D₂ T₂ रूप (for 'नर') N₂ V₂ 'नागानां,
 D₂ 'नागीवैर; G₂ 'नागीर्हि (for नागेन) K₂ s १ V₁ s Dn
 D₁ s G₁ s नर् V₁ स ; V₁ D₂ वा 'स्माभिर N₂ सुष्माभिर
 (for तत्र वै) — (L 228) K₂ G₂ शैलेन्द्र (for शैल स)
 V₂ s B₁ s Dn₁ D₂ s T₂ कृतोपरोध शैल स; B₂ कृतोपरोध
 शैलश्च D₁ T₂ कृतोपरोध शैलस्य (for ⁶) N₂ (marg as
 above) V₁ T₂ पीडित (for पीडित) — (L 229) K₂
 हवाभि (for दा) G₂ आश्रित्य (for आविश्य) T₂ G₁
 दवामिमुखमाश्रित्य (for ⁶) K₂ श्रितौ यधि, V₂ Cal ed.
 सृती यद्य T₂ भूनी यधि; Bom Poona eds G(ed)
 दुर्विनीत (for सृती यधि) N₂ (marg) T₂ लम्बिनी
 (for तत्र) — (L 230) K₁ D₂ विनीत, K₂ V₂ D₂
 विनीतम् D₁ सौ सत्तार; D₂ विनद्वद् G₂ विजिताद्
 (for विनी) K₂ Dn विनीत इति मग्याम (for ⁶) G₂
 Poona Cal eds G(ed) विनीत इव मग्याम (for ⁶) G₂
 'पुंगवै (for 'वा) — (L 231) D₂ नापि युद्धहरिषेवं,
 Cal ed प्रापि युद्धं करोषेवं (for ⁶) K₁ s १ N₂ V₁ B₂
 D₁ s T₂ s G₁ s दूपयाम; N₂ 'येम V₂ s D₁ 'यामि (for
 'यामो) — (L 232) D₂ प्रयामो वै (for 'स्यामो) N₂ V₂
 'यामो D₂ नावै (for वय) T₂ हिल (for हसि) D₂ तत्र

कन्यानिमित्तागमने कस्य युद्ध प्रयच्छति ॥ [235]
 मर्येऽसिन्पुरुषेन्द्रोऽसौ न कश्चित्प्राहृतो नरः ।
 देवलोकं च देवेशः प्रवर पुरुषोत्तम ॥
 देवानामपि कर्त्तासौ लोकाना च विशेषतः ।
 न देवे वालिशो युद्धिर्न चेर्ष्यां न च मत्सरः ॥
 न सन्धो न कृशो नार्तिः प्रणतार्तिहरः सदा । [240]
 एष विष्णु प्रमुद्वैर्वो देवानामपि देवतम् ॥
 आगतो गरुडेनैव छत्रप्राकाश्यहेतुना ।
 न सेनासहितो याति कृष्ण शत्रुविनागने ॥
 इय यात्रा विजानीध्व प्रीत्यर्थं हागतो हरिः ।
 सहितो याद्वेन्द्रेऽथ भोजवृष्ण्यन्धकेरिह ॥ [245]
 अर्धमाचमनीय च दत्त्वातिथ्य नराधिपा ।
 करिष्यामो वय सर्वे वैश्राय महात्मने ॥
 एव सधानत. कृत्वा कृष्णेन सहिता वयम् ।

यसाम विगतोद्देशा निर्भया विगतज्वरा ॥
 तस्य तद्वचन श्रुत्वा दन्तवक्त्रस्य धीमत । [250]
 साल्वः प्रवद्वा श्रेष्ठस्तानुवाच नराधिपान् ॥
 किं भयेनास्य नः सर्वे न्यस्तग्राह्या भवामहे ।
 सधानकरणे हेतो कृष्णस्य भयकम्पिता ॥
 परस्त्वेन किं कार्यं विनिन्द्य बलमात्मन ।
 नेप धर्मो नरेन्द्राणा क्षत्रधर्मं व्यवस्थित ॥ [255]
 महस्य राजवशेषु सगृता कुलवर्धना ।
 तेषा कापुरुषा युद्धि. कथं भविष्यमर्हति ॥
 अहं जानामि वै कृष्णमादिदेव सनातनम् ।
 प्रसुं सर्वनेन्द्राणा नारायणपरायणम् ॥
 वैष्णवमत्रय लोके चराचरानु हरिम् । [260]
 समूत देवकीगर्भं विष्णु लोकनमरुद्वयम् ॥
 कसरत्नवधायाथार्थं भागवतनगाय च ।

वृत्त मर्येऽसिन् (for ") — (L 233) B: मह कृष्णेन भूमिपा (for ") — (L 234) K: कुण्डिनेश (for इव कुण्डि) V: T: G: इव कुण्डिन V: ल'पुर कृष्णे (hypermetric), D: सुप्रिय नगर कृष्णे (for ") D: किल (for कलि-), D: भागत किल हेतुना (for ") — (L 235) K: मूते पसिन् B: G: मन्वेऽसिन्, G: मन्वेऽह (for मर्येऽसिन्) V: मानुषेन्द्रो (for पुद') K: T: वै (for ससौ) N: G: जन (for नर) V: न कश्चित्पुरुषो जन (for ") — (L 237) K: Dn D: T: G: s देवेषु (for ") K: s D: s T: s देवलोकेषु देवे (D: s लोके)पु (for ") — (L 238) K: V: D: G: विशा पते (for विनापते) — (L 239) T: Bomb Poona eds वैव (for देवे) K: सदैव विमला युधि (for ") N: s V: B D: T: G: तापि, V: वापि (for न च) D: s मानिता (for मत्सर) — (L 241) N: s वीरो (for देवो) D: देवताना च दैवतम् (for ") — (L 243) K: नानाशास्त्र (hypermetric), K: D: s (marg) भ्राता च, K: D: नानाक्ष (for न सेना) D: विष्णु (for कृष्ण) K: निवर्द्धन, K: T: s विनाशन (for ") — (L 244) K: इम यात्र, K: Dn इव यात्र N: s V B D: D: s T: s G: s इमा यात्रा (for इय यात्रा) D: कन्यार्थं (for प्रीत्यर्थं) — (L 245) K: s V: Dn D: सहितो याद्वेन्द्राणा (D: वृण्ण) V: सौ याद्ववेन्द्रे (for ") V: D: s T: s सह (for इह) K: N: s V: s B: D: D: transp lines 216 and 247 — (L 246) K: s N: s V: s B Dn D: s T: s G: s अर्धमाचमन दद्या (for ") K: N: s V: B Dn D: D: s T: s जानिय च, D: दृष्ट्या

विष्णु (for दृष्ट्या) K: जानिय च नरा मिय (for ") — B: s om line 247 — (L 248) G: स्वर्षी मति (for सधानत) — (L 249) K: s D: विगतोद्दिष्टा, K: वदेषा (for ") K: V: Dn D: T: G: बलसो विगतोद्दिष्टा (V: G: वदेषा) (for ") — (L 251) K: G: प्रानुवाच (for तापु) V: नराधिप D: मदीपराद् (for नराधिपार), — Before line 253 K: T: G: s ins सान्न उवाच — (L 253) K: D: कारणे, N: s V: T: G: s करणार् (for ने) D: हवी, D: हेतु (for हेतो) K: G(ed) शक्तिना, D: पीठिता (for कम्पिता) — (L 254) K: D: न निन्ध, D: अनिन्द्य (for विनिन्द्य) K: विनिवेदि मानना, D: G: निन्दते चा G: माना हमनो बलम् (for ") — (L 255) K: T: G: s om (hapl) lines 255-259, K: reads the same on marg K: N: s V: B: s D: D: शार्ते धर्म, N: s V: s क्षत्रधर्मं T: सद्राधर्मो (for क्षत्रधर्म) K: व्यवस्थितम् D: G: स्थिते (for ") K: शत्रुयो विभ्यते शूरम्, Dn क्षत्रधर्मं स्वविद्यमानम्, D: शार्ते धर्मं स्ववस्थिता, D: क्षत्रधर्मं स्वविद्यमानम् T: यत्र धर्मं स्ववस्थिता (for ") — (L 256) T: महतो (for महद्यु) D: धर्मेषु (for वशेषु) — (L 258) K: वेद च त, N: V: Dn D: s च वेद त V: T: च वेदि वै (T: त) (for जानामि वै) — (L 259) D: महेन्द्राणा (for मरे) N: s V: B: s Dn D: D: T: s प्रसु सभामरेन्द्राणा, K: निविल्ल वरुने विषे (for ") T: s G: सारायणनारायणम्, G: शिवारम् (for ") — (L 261) K: गर्भं (for गर्भं) N: s (marg s above) सर्वभूत, G: विष्णु इव (for विष्णु लोक) — (L 262)

नियतं भस्मसागामि कूलराशिर्यथानलात् ॥
 कर्त्वीरधरः शूरः रमालाश्विनयोधिना ।
 क्षणेन भस्मसात्रीवः केशवेन पत्नीयसा ॥ [295]
 घृन्दावने वसत्रश्रीमान्नेशयो वलिना धरः ।
 उद्धृत्येनेन हस्तेन सप्ताहं धृतवान्गिरिम् ।
 दुष्कर कर्म सस्मृत्य मन सीदति मे घृष्म् ॥
 नगेन्द्रं सहसागम्य देवतैः सह घृन्दा ।
 अभिपिच्यवाव्रीकृष्णमुपेन्द्रेति शर्चापतिः ॥ [300]
 यथा वै वृषिभो नागः पालियो यमुनाह्वे ।
 विपामिन्वलिभो घोरः पालान्तकसमाप्रभः ॥
 केशी चैव महावीर्यो दानयो ह्यविग्रहः ।
 निहृवो वामुदेवेन देवैरपि दुरासदः ॥

सावीरिपिमुत्तमैश्च चिरनद्यो हि सागरे । [305]
 वैद्य पञ्चजन हत्या आनीतो यमगन्दिदात् ॥
 गोमन्ते सुमहद्युद्ध बहुभिन्नैश्च तावुनी ।
 श्रुत्वा वित्रासजनन गजधरथसङ्कुलम् ॥
 गजेन गजघृन्दानि रथेन रथयोधिनः ।
 सादिनश्चाश्वयोधाना चरणेन पदातिनः । [310]
 जघ्रतुसौ महावीर्यो वयुदेवमुतावुभौ ॥
 न देवासुरगन्धर्वो न यक्षोरगाक्षसाः ।
 न नागा न च दैत्येन्द्रा न पिशाचा न शुक्रकाः ॥
 कुनन्तस्तथा घोर गजाश्वरथसक्षयम् ।
 तमनुस्मृश सप्राम भृशं सीदति मे मनः ॥ [315]
 न मया ज्ञुतपूर्वो वा दृष्टपूर्वः कुतोऽपि वा ।

कर्मिक, G₁ + ह्यमक (for हविमण) — For lns 291, D₁ + G(ed) subst

10** न च नारायणादेवो वरदृष्ट्यु शविमण ।

[D₁ नारायणो (for 'नार') G(ed) न च नारायणो देवो (for ' ') D₁ वर दृष्ट्यु (for वरदृष्ट्यु) G(ed) वर दृष्ट्यु षण्णाम् (for ' ')]

— (L 292) K₁ + V₂ B₁ D₁ D₂ + T₂ + G₁ + s सू (K₁ सू ङ्नामो (B₁ 'ने'), D₁ + 'आयम्' (for 'भाव') D₁ [अनिवर्तन (for 'क') — (L 293) K₁ V₁ + T₂ ह्व (for यथा) K₁ B₁ + D₁ D₂ G₁ + [न]नले (for 'लात्') G₁ नृत्तराशिरिधानले (for ' ') — (L 294) V₂ T₂ कर्त्वीरि सु (T₂ 'रु रि शूर' (for ' ') K₁ (by corr) D₁ योधिन्, K₁ B₁ D₂ + G₁ योधन् (G₁ 'क') (for योषित) — (L 295) K₁ भस्मसा (for 'सात्') — (L 296) K₁ च रा, N₁ + B₁ D₁ D₂ + s + T₂ + G₁ + s श्वसत् (for वसत्) — (L 297) D₁ उद्धृत्येनैकहस्तेन (for ' ') — (L 300) K₁ N₁ D₁ + T₂ नगेन्द्रे, D₁ देवेन्द्र, T₂ G₁ इन्द्रो हि G₁ इन्द्रस्तु (for नगेन्द्र) K₁ N₁ (marg) V₁ + B₁ D₁ D₂ G₁ इन्द्रन्तु स्वयमागम्य, K₁ नगेन्द्रेण सहसागम्य, N₁ V₂ नगेन्द्र सह संगम्य, D₁ D₂ नगेन्द्रे सहसागम्य (for ' ') — (L 302) D₁ + ('य') (as above) रोषामि (for विपामि) K₁ + B₁ D₁ D₂ व्यालियो Ka उवन्नो (for उवलिता), G₁ कालान्तक (for 'न्तक') — (L 304) D₁ मुदु मद् (for दुरासद) — (L 305) K₁ सादीपन, some B₁ सादीपिनि (for 'पनि') N₁ + V₁ + B₂ सुत् (for सुदत्) K₁ D₁ D₂ G₁ सादिविनिष्ठुत् वैव (for ' ') K₁ N₁ + V₁ + B₁ + D₁ D₂ G₁ नष्ट (for नयो) — (L

306) K₁ N₁ + V₁ + B₁ D₁ D₂ G₁ कृष्ण (for दैत्य) K₁ N₁ + V₁ + B₁ D₁ D₂ G₁ चा' N₁ V₁ जा जवद् (for आनीतो) T₂ G₁ + -सादनात् (for सन्दिदात्) — (L 307) K₁ D₁ गोमन्ते च, V₁ + B₁ + D₁ 'न्तेतु (for 'न्ते सु) D₁ गोमन्ते च मेहाद्युद्ध (for ' ') D₁ + s (by corr) वेदितात् (for वैव तात्) — K₁ cum (hapl) lines 308-311 — (L 308) N₁ + V₁ + D₁ + T₂ + G₁ + सक्षयम् (for -सङ्कुलम्) K₁ + D₁ D₂ + T₂ G₁ पाताश्वरथस क्षयम् (for ' ') — (L 309) V₂ नरा (for राज) K₁ योषि नम् V₂ B₁ + D₁ नाम्, D₁ 'ना (for 'न') — (L 310) N₁ V₂ सादिनिष्ठ, D₁ + D₂ D₁ G₁ 'ना (for 'नष्ट') K₁ + V₁ D₁ D₂ + T₂ G₁ + s योधेन, D₁ युदेव (for योजा नात्) K₁ + V₂ D₁ + s + T₂ + G₁ + s नरेण च, N₁ + V₁ पतिभिश्च, V₂ सप्रामेयु (for चरणेन) V₂ B₁ पदातिनाम्, D₁ 'तिनम् (for 'तिन') K₁ V₂ B₁ + D₁ D₂ नदेण च पदाति नाम् (K₁ 'नम्, D₁ 'ना), D₁ पदातिना पदातिनम् (for ' ') — (L 312) K₁ सू (for the second न) — (L 313) V₁ दैत्याश्च (for दैत्येन्द्रा) K₁ किंनरा, K₂ + D₁ गहम्या (for गुहका) T₂ G₁ पिशाचा न च गुहका (for ' ') — (L 314) V₂ D₁ + T₂ G₁ + s कृष्णं (V₂ कुट्टु) नविधं योषे (for ' ') D₁ + T₂ नराश्च (for गजाश्च) K₁ D₁ यङ्कुलम् (for सक्षयम्) — (L 315) K₂ G₁ सप्रामे (for 'न') T₂ तस्य सङ्घट्ट सप्राम (for ' ') T₂ G₁ + s मैदिनी (for मे मन) — After line 315 N₁ V₁ ins

11** कृष्ण योधेन वेदम रक्षिण गा युनि सत् ।
 वासुधिसमाका-नास्तेन सीदति मे मन ॥
 [(L 2) V₂ नयातार (for समारण)]
 — (L 316) D₁ मेदभूत् (for मया) D₂ दृष्टपूर्वोऽपि वा

तान्शो भुवि मल्लैऽस्मिन्वासुदेवात्सुरोत्तमान् ॥
 सम्यग्गाह महाबाहुर्दन्तवक्रो महापतिः ।
 सान्त्वयित्वा महावीर्यं सविधास्याम यत्क्षमम् ॥
 इति सचिन्त्य मनसा वलावलविनिश्रयम् । [320]
 गमनाय मतिं चक्रे प्रसादयितुमच्युतम् ॥
 चिन्त्यमानो नरेन्द्रैस्तु बहुभिर्वैलशालिभिः ।
 सूतमागधन्दीभिर्गोधितः स्तुतिमङ्गलैः ॥
 प्रभातायां रजन्या तु कृतपूर्वाङ्गिक्त्रियाः ।
 उपगिष्टा नृपाः संरं स्वेषु विधामवेदमसु ॥ [325]
 ये विशिष्टाश्च राजानो विदमौया नराधिपैः ।
 तैरागम्य स्वभूयेषु रहो गत्या निरेदितम् ॥
 क्षुरा कृष्णाभिषेक तु केचिद्वृष्टा नराधिपाः ।

केचिदीनतरा मीता उदासीनास्तथापरे ॥
 त्रिधा प्रभिन्ना सा सेना नरनामाधवाहिनी । [330]
 महार्णव इव क्षुब्धा अभिषेपेण चालिता ॥
 नृपाणां भेदमालोक्य भीष्मको राजसत्तमः ।
 व्यतिव्रममचिन्त्य च कृत नृपतिना स्वयम् ॥
 विचिन्त्य मनसा राजन्दहमानेन चेतसा ।
 जगाम नरदेशाना समाजे प्रतियोधितुम् ॥ [335]
 एतस्मिन्नन्तरे दूताः समाप्ता वैशिवान्तिकात् ।
 लेखमुकृत्य शिरसा निविशुक्ते नृपाणाम् ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

हत्वा कस महावीर्यं देवैरपि दुरासदम् ।

क्षिणी (for ^h) — (L. 317) B₁ D₁ T₁ G₁ s मल्लैऽस्मिन्,
 D₁ मल्लैऽस्मिन्; D₂ नाम्नोऽस्मिन्, D₃ G₂ मल्लैऽस्मात् (for
 मल्लैऽस्मिन्) K₁ न एषो भुवि मल्लैऽस्मिन् (for ^h) O(ed)
 सुराचक्रान् (for सुरोत्तमान्) D₁ बाहुरेव सुरोत्तम (for
^h) — (L. 318) N₁ V₁ B₁ s D₁ G₁ महापति, Cal
 ed. महापुति (for महापति) K₁ दन्तवक्रो महापति (for
^h) — (L. 319) K₁ s B₁ D₁ f₁ सचयित्वा (for सान्व) V₁
 G₁ सचयित्वा महाबाहु (for ^h) V₂ D₁ D₁ T₁ G₁ संवि
 धास्यामि (for 'म') V₁ कलम् (for क्षमम्) — Before
 line 320, all Mss ins वैवापायन उवाच — (L. 320)
 D₁ त्रिभिर्य (for सचिन्त्य) K₁ s V₁ विनिश्रितम् (for
 'श्रयम्) — (L. 321) D₁ चक्रुः (for चक्रे) — (L.
 322) N₁ D₁ विजयानो (D₁ 'नो'), D₁ उच्यमानो (for
 चिन्त्य) K₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ नरेन्द्रैस्तु, V₁ s B₁ G₁
 'न्द्रैश्च (for 'स्तु) K₁ s D₁ D₁ T₁ विन्त्यानो नरेन्द्रैस्तु
 (K₁ 'न्द्रैश्च) (for ^h) — (L. 323) K₁ N₁ s V B D₁
 D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s बह्मिन्वो (for 'निर्') K₁ s
 बोधिन, D₁ s T₁ 'ता (for 'त) — (L. 325) K₁ सुल
 (for स्वेषु) G₁ विश्राम्य (for 'म') N₁ s V₁ मृगियु
 (for वेदमसु) — (L. 326) K₁ स्वविष्टात्, V₁ D₁ D₁
 T₁ s G₁ s विष्टात् (for विविष्टात्) K₁ V₁ D₁ D₁
 D₁ s वे विष्टात्सारा राजन् (D₁ 'शो'), N₁ s V₁ B₁ s ये
 विष्टात्सारा राजा वै (B₁ s वा राजन्), B₁ ये विशिष्टोत्सवा
 राजन् (for ^h) K₁ s नराधिपम्, D₁ s T₁ 'धिपा (for
 'धिपे) — (L. 327) K₁ स्वदत्तेन, B₁ s D₁ स्वरावेपु,
 D₁ D₁ T₁ G₁ s स्वरावेपु (for स्वभूयेषु) K₁ तेनागम्य
 D₁ D₁ T₁ G₁ s तैरागम्य स्वरावेपु, K₁ तैरागम्य स्वभूयेषु (for
 'दत्तेन), K₁ तैरागम्य स्वरावेपु, K₁ तैरागम्य स्वभूयेषु (for
 'दत्तेन), T₁ G₁ s निवोधितुम्, T₁ G₁ s विवुम् (for 'दितम्')

— (L. 328) K₁ इष्टा केचिन्, V₁ केचिदुत्सा; D₁ T₁ केचि
 द्दुष्टा (for 'दुष्टा) — (L. 329) V₁ दीनतना (for 'तरा)
 N₁ B₁ भूता, B₁ भूत्वा (for भीना) K₁ D₁ s श्वभक्तिय
 (for तथापरे) T₁ उदासीनास्तदपरे (for ^h) — (L.
 330) D₁ द्विधा, T₁ s त्रिभिः (for त्रिधा) D₁ D₁ s
 त्रिधा तु, G₁ प्रवृत्ता (for प्रभिन्ना) K₁ G₁ मालिनी, N₁
 V₁ s B₁ D₁ 'मालिनी (for 'बाहिनी) — (L. 332) G₁
 वैरम् (for भेदम्) T₁ G₁ मालोक्य (for मालोक्य) — (L.
 333) D₁ s G₁ अचिन्त्यैव (for 'न्य च) K₁ D₁ नृपतिरि
 (for 'ना) K₁ कृत नृपिसान्त्वयन् (for ^h) — (L.
 334) K₁ N₁ V₁ s B D₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s राजा,
 D₁ s राजा (for राजन्) — (L. 335) T₁ G₁ बोधित (for
 'तुम्) — (L. 336) G₁ भ्राता (for भूता) V₁ s (margin
 as above) समाप्ता वैशिवान्तिकम्, D₁ 'ता केशवान्तिकम्;
 T₁ G₁ 'त कौशिकीऽम्भरात्, Bow Poon eds O(ed.) हा
 ऋषकैशिकी (for ^h) — (L. 337) G₁ लेख्यम् (for लेखत्)
 D₁ s T₁ सहसा (for तिरसा) K₁ नृपाणैवे, D₁ G₁ s
 लयम् (for 'णैवम्) — Colophon — Mention of the
 Epic K₁ D₁ T₁ — Mention of Khila K₁ N₁ V B D₁
 D₁ D₁ — Sub parian T₁ श्राव्यर्षय — Adhy name
 K₁ N₁ V B D₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ सुविमनोत्सवपर, N₁
 स्वयजर, D₁ कृष्णगीर्णयर्षय भीष्मकजायपम् — Adhy no
 K₁ 103, N₁ V 107, B₁ G₁ 109; D₁ D₁ D₁ 104;
 D 100, D₁ 113, T₁ G₁ 106, T₁ 115 T₁ 96; G₁ 108;
 G 110

T₁ s transp line 338 and line 339 — (L. 338)
 D₁ महाराज; T₁ वीर (for 'वीर्य) — (L. 339) G₁
 विष्ट (for विष्टो) — (L. 340) K₁ s N₁ V B₁ s D₁

नामिपित्तः स्वयं राज्ये नोपविष्टो नृपासने ॥
 कन्यार्थेनागतः कृष्णस्तत्रापि न दृष्टोऽतिथिः । [340]
 अमानमत्तुलं प्राप्य क्षान्तवान्येन हेतुना ॥
 विनतायाः सुतश्चैव महावलपराक्रमः ।
 स चापि क्षमया युक्तः कारणं किमपेक्षितम् ।
 एतदाख्याहि भगवन्पर कौतुहलं हि मे ॥
 वेशंपायन उवाच ।
 विदर्भनगरं प्राप्ते धेनतेये सहान्युते । [345]
 मनसा चिन्तयामास वासुदेवस्य कैशिकः ॥
 दृष्टाश्चर्यं हि नः सान्निध्यं पापक्षयो भवेत् ।
 विशुद्धमानः कृष्णस्य आजयोर्दृष्ट सत्त्वतः ॥
 अतः पात्रतर* कोऽन्यत्रिपु लोकेषु विद्यते ।
 कृष्णात्कमलपत्राक्षाद्देवदेयाज्जनार्दान् ॥ [350]

तस्यावां किं प्रदास्याथ आतिथ्यकरणे नृप ।
 पात्रमासाद्य वे राजन्यथा धर्मो न लुप्यते ॥
 द्यमन्योन्वेन सचिन्त भ्रातरो कथयैकिणौ ।
 स्वं राज्यं दातुकामौ तौ जग्मतुः केशवान्तिकम् ॥
 देवमासाद्य तौ वीरौ विदर्भनगराधिपौ । [355]
 उचतुस्तौ महात्मानो प्रणम्य शिरसा हरिम् ॥
 अद्याग सफलं जन्म अद्यावां सफलं यशः ।
 अद्यावां पितरस्तृणा देवे त्वयि गृह्णामते ॥
 चामरं व्यजनं छत्रं ध्वजं मिहासनं बलम् ।
 स्वीतकोशां पुरीं चैव गजाश्वरथसयुताम् ॥ [360]
 उपेन्द्रस्त महाबाहो देवेन्द्रेणामिपिक्त्वान् ।
 आवामिह हि राज्ये त्वामभिपिच्छाव वै प्रभो ॥
 आबयोर्वैरुक्तं कार्यं बहुभिः पार्थिवैरपि ।

Ds Ds 2 Ts 4 Gs कन्यार्थे च (for 'र्थेन') Bs Ds कन्यार्थे
 च गत कृष्णम् (for ' ') Ts तथा (for तत्र) K1 Ts Gs
 तिथि (for इतिथि) — (L 341) Gs कृतवान् (for
 क्षान्त) — (L 343) K1 Ns Dn Ts 4 Gs अपेक्षित,
 Ks 3 Ns V3 s Ds 3 s Ts Gs 4 s उपेक्षित (for अपेक्षितम्),
 Ks कारण समुपेक्षित (for ' ') — (L 345) Dn Ts
 नगरं, Ks नगरं (for 'न') Ns Bs 3 Dns Ds धेनतेय
 (for 'वे') — (L 346) वासुदेव हि, Ks 'देवैःपि; Ds
 'देवैःपि, Gs 'देव च (for 'देवस्य) Some Ms: कौशिक
 (for कै) — Ks Bs om lines 347-348, Ds reads the
 same on marg — (L 347) Ks च (for च) V3 s
 सर्वो, V3 सद्यो, B3 सर्वे, Ds सर्वे (for सर्वान्) Ds दृष्टा
 श्रयं हि तरसर्वं, Gs दृष्टमाश्रयंममामि (for ' ') — After
 line 347*, Ks Bom Poona eds G(ed) ins
 12** राजन्यान्प्रवदान्यदम् ।

यसुदेवसुते दृष्टे
 — (L 348) Ts 4 मनो विद्युर्ध्वं कृष्णस्य (for ' ') Ds
 आतिथी, Ds चाववात् (for आ) Ts 4 वृत्त (for दृष्ट)
 Ks आबयोर्दोशनं यत् (for ' ') — (L 349) Ds पात्रतरम्,
 Ds परतर (for पात्रतर) Ts अन्य कस्य (by transp)
 — (L 350) Ks वासुदेवान् (for देव) — (L 351)
 Ks Gs मर्यादां, Gs कस्य वा (for तस्यावा) Ns V3 s
 विद, Ds नृपा (for नृप) Ks V3 B Ds Ds (sup lan) s
 Gs आ (Bs आ) निष्प्रकरणेन द; Cal ed आतिथ्यकरणेन द
 (for ' ') — (L 352) Ts Gs लिख्यते (for लि) Ks न
 धो धर्मेण लुप्यते (corrupt), Gs यथा धर्मेण लिप्यते (for
 ' ') — (L 353) Bs Ds Ts Gs 4 s अन्योन्यमेवं

मचिन्त्य, Ts 4 एव सचिन्त्य शान्दान्य (for ' ') — (L
 355) Ds एवम् (for देवम्) Ts Gs समासाद्य च तौ वीरौ;
 Gs ते समासाद्य तौ वीरौ (for ' ') — (L 356) Ks चावेता
 (for उचधुम्) Ts Gs महात्मान, Ts भागौ (for 'दानी').
 — (L 357) Ds s नौ (for [आ]वा) — B om line
 357* Ds s नौ (for [आ]वा) Ns V3 Bs Ds प्रसिद्धं
 (for सफल) — (L 358) Ds s नौ (for [आ]वा) V1
 तुष्टा (for तुता) K1 4 Dn Ts देवे प्रावा, Bs Gs देव त्वयि;
 Ts देवदेवे (for देवे त्वयि) — (L 359) Ds चामरे (for
 ' ') Ds तथा (for बलम्) — (L 360) Ks Bs Ds-4 s
 Ts-4 Gs 4 s कोशा पुरी (for कोशा पुरी), V3 [पु]ता (for
 [पु]व) Ks Ns 3 V2 s Bs Dn Ds Gs स्वीतकोशा पुरी
 चैवम् (Ns V3 नाम) (for ' ') Ds 4 -सयुता (for 'ताम्'),
 K1 (marg as above) Ns V3 Bs Ds Ts Gs 4 s
 वावयो सहिता (Ns V3 Bs Ts Gs 4 सद्धित, Ds सकल;
 Ts सुहिता) च, Ks Bs 3 Dn Ds Gs 4 आवाभ्या सहिता
 (Bs 3 सहित, Gs सतत) च, Ds V3 s Ds Ts आबयो (Ks
 'वाभ्या) सहितत्त्व (V3 'वा), Ks आवा यथासि लक्ष्य,
 Ns आवाभ्या सुहिता तथा (for ' ') — (L 361) V3 उपे-
 न्द्वले (for 'स्व) Ks Ds 3 Ts Gs 4 [म]भिपेक्षित, Ds
 निपिक्त्वान्, Gs [म]भिचोदितम् (for 'पिक्त्वान्) V2 Ds
 Gs देवेन्द्रमामिपिनवात् (for ' ') — (L 362) Ds स्वे
 (for हि) Ts राजेन्द्र (for राज्ये त्वाम्) Ks 3 V1 Dn
 Ds 3 Ts आबयोर्दृष्ट राजेन्द्र (Ks Dn 'उपे च), Ks आबवात्
 राजेन्द्र, Ns V3 आवामिह राज्ये त्वाम्, Ns आबयोर्गतराज्ये
 त्वाम्, Ds (marg) आवामिह स्वराज्ये त्वाम् (for ' ') Ns
 V3 Ds 4 अभिपिच्छाव, Ns 'पे च, Gs 'पिच्छामि (for

शक्यते नाग्यथा षणुं जरासधेन वा स्वयम् ॥
 शत्रुस्ते मागयो राजा जरासधो महागुतिः । [365]
 कथा ते श्रुयते नित्यं नृपाणामभयप्रदः ॥
 सिंहात्मनमनप्यास्य पुरं प्रास्य न विगते ।
 फयं राजसमाजेऽस्मिन्नासते देवकीमुतः ॥
 वृष्णोऽपि सुमहावीर्यो ह्यभिमानी महागुतिः ।
 न चागमिष्यते चाग्मिन्न्व्यार्थं च स्वयदरे ॥ [370]
 पार्थिवेपूर्वपिष्टेषु स्वेषु सिंहासनेषु वै ।
 यथामास्यति नीचेषु आसनेषु महागुतिः ॥
 इति सचोगमानन्तु ध्रुत्वासौ भीष्मको नृपः ।
 ज्ञानयोः सह समन्य विप्रहोपशार्थिना ॥
 तत्र विभ्रामहेतोर्हि कारित च गृहोत्तमम् । [375]

देवानामादिदेवोऽसि सर्वलोनममहत्तः ॥
 मानुषे मर्त्यलोनेऽस्मिन्प्राज्ञेन्द्रत्वं समाचर ।
 समाजे मनुजेन्द्राणा मा भूदासनसकटम् ॥
 विदर्भनगरे चेद राजेन्द्रत्व समाचर ।
 आस्यतामासने शुभ्रे श्व. प्रभाते महागुते ॥ [380]
 अधियात्यात्मनात्मान विधिदृष्टेन कर्मणा ।
 यथागमिष्यन्ति नृपा करिष्ये देवशासनान् ॥
 एवमुक्त्वा सुरश्रेष्ठं प्रणिपत्य कृताञ्जलि ।
 प्रेषयामास तौ वीरो रक्षमण्ये गृहीयते ॥
 देवदूतस्य वचन यथोक्तं वरुणपाणिना । [385]
 लिखित्वा सुमहातेजा कैशिक शापनाङ्क्यात् ॥
 निदित यो नृपा सर्वे वैनेतेयसहाच्युत ।

'विभ्राम' K₁ अभिप्रेकं पुन पुन ; K₁ (marg) s s N₁
 V₁ Dn D₁ s (marg as above) T₂ s अभिप्रेक (T₂ s
 'पिर्क' दरामि से (for ^d) — (L 363) D₁ च त (for
 हृण) K₂ रायं (for कार्य) V₂ इति (for अवि) — (L
 364) K₁ दाशवोति न ; K₂ दाशस्तत्र, D₂ G₁ न दाशयते
 (by transp) K₁ s s N₁ s V₁ s B₁ Dn D₁ s s T₂ s
 G₁ s जरासधोऽपि (N₁ V₁ 'य') (for 'सधेन) — (L 365)
 D₂ महीपति (for महागुति) — (L 366) T₂ s कष्यते
 (for कर्षांते) K₂ N₂ V₂ D₂ वदते (for सुवते) Cal
 ed रात्र (for नित्य) — (L 367) K₂ s Dn D₁ s
 T₂ s अनप्यास्ये, N₂ V₁ अनामाय (for अनप्यास्य) K₂
 T₂ s अनप्यास्ये, D₂ पुरस्य (for पुरं चास्य) K₂ विप्रहे (for
 पुरा चापि ; D₂ पुरस्य (for पुरं चास्य) K₂ विप्रहे (for
 सिधते) — (L 368) K₂ N₂ s V B Dn D₁ s D₂ s
 T₂ s G₁ s s आस्यते, D₂ शार्थिनो (for आसते) — (L
 369) K₂ N₂ V₂ (अति (for अति) — K₂ T₂ G₁ s s
 om (hapl) lines 370-372 — (L 370) V₂ D₁ तस्मिन् ;
 D₂ s रात्र T₂ s चात्र (for चास्मिन्) Dn स ; G₂ n
 (for च) N₂ B₁ s D₁ s T₂ स्वयवरम् (for 'रे) K₁
 (for च) N₂ B₁ s D₁ s T₂ स्वयवरम् (for 'रे) — (L
 373) K₂ N₂ V₂ B Ds D₁ T₂ s G₁ s सचिन्त्यमानस, D₂
 सनोयं (for सवोयं) N₂ इद सचिन्त्यमानसु (for "
 K₂ कौशिको, D₁ s भीमको (for भीष्मको) — After
 line 373, K₂ ins

13** सर्वं सद्गामुदेवामे जरासधचिकीर्षिणम् ।
 निवेदयामास तदा तस्याभिलषितं दिवम् ॥

— (L 374) D₂ T₂ s G₁ s आशयो सदस मन्त्र (for "
 K₂ विप्रद्वय (for 'होप) K₂ शार्थिना (for ")
 च, D₂ समाधिना, T₂ शार्थाय न (for 'थिना) K₁ विप्र

होऽत्र समर्पिन (for ^s) — (L 375) K₂ न च, V₁ तत्र (for
 तत्र) K₁ s N₁ s V₂ s B Dn D₁ D₁ s T₂ s G₂ s कारि-
 तेद ; K₂ D₁ 'त हि, K₂ (अ)कारि वेद, V₁ कारित दे, D₂
 'त वै (for 'त च) — (L 376) K₂ B₁ s D₂ बरि (for
 भारि) K₂ V₁ s T₂ देव (for लोक) — (L 377) K₂
 N₂ V₁ B₁ s Dn₂ D₂ s s T₂ s G₁ s मानुष्ये, D₂ 'षो ;
 D₂ 'देर, T₂ 'च, C₂ 'व्य (for 'चे) K₂ सर्वं (for सर्वं)
 D₂ मानुष्ये स्युल्लोकेऽस्मिन् — K₂ G₂ om lines
 378-379 — (L 378) Cal ed मानुषेन्द्राणां (for मनुजे)
 T₂ संकुलम् (for 'सकटम्) — (L 379) N₂ s V₂ s Dn
 D₁ s G₁ s वेतां, V₂ वेतां, D₂ s वैव, D₂ T₂ वैव G₂
 चेम (for चेत्) K₁ s विदर्भनगरोद्यान, K₂ 'नगरीश्रेव (for
 'न) K₁ त्रिरोचय, K₂ s N₂ s V₁ s Dn D₁ s T₂ s G₁
 s विचष्टय (for समाचर) — (L 380) K₂ आस्यतामासन
 शुभ्रे (for ") K₂ s D₂ सुप्रभाते, D₂ स्वप्रभाते (for अ
 प्रभाते) — (L 381) K₂ s s N₂ Dn D₁ D₁ (sup ins)
 T₂ G₁ (अ)त्र च (for (अ) मना) — (L 383) D₂ यदि (for
 यथा) — (L 383) K₁ s s V₁ s B D₁ s s T₂ s G₁ s
 कृताञ्जलि D₂ (marg) जगत्पतिम् D₂ जगद्गुरुम् (for
 कृताञ्जलि) — (L 384) K₂ शोरवामास (for 'त्रे) V₂
 नरैर (for नृपैर) K₁ s D₂ s T₂ G₁ s वृत्तौ ; K₂ D₂
 वृत्, K₂ वृत्ते (for वृत्ते) — (L 385) K₂ s s V₂ Dn
 D₁ s s (marg as above) एव (for देव) V₂ मृतस्य
 (for 'वृत्तस्य) — (L 386) K₂ लिखित सुमहादृष्यं (sup
 (for ") K₁ s s Dn D₁ (marg) D₂ s (marg as
 above) s (marg) कौशिक प्राद शासनम्, D₂ कैशिक दाद
 शासनम् (for ^d) — Before line 387, some Mas ins
 कौशिक. and some कैशिक — (L 387) N₂ s (marg as

दृष्टाध्वयं हि नः सर्गान्भूतं पापक्षयो भवेत् ।
 स्नापनार्थं च कृष्णाय देवदेवाय विष्णवे ॥
 आगच्छध्वं नृपश्रेष्ठा न भयं वतुमर्हय । [415]
 आवयोः दृतसंधानो युष्मदर्थे जनार्दन ।
 सर्वेषां मनुजेन्द्राणामभय कुरुते हरिः ।
 विशुद्धभाजः कृष्णस्य आनयोर्दृष्ट वचनतः ॥
 मागधस्य विशेषेण न वैरं हृदि दृश्यते ।
 यदत्र कारणं कार्यं तद्वयस्त्रिर्विचिन्त्यताम् ॥ [420]
 वेशपायन उवाच ।
 एव सचिन्त्यमानास्तु नृपाः शापभयार्विताः ।
 भूयः शुशुभू राजेन्द्र राजान सर्व एव ते ॥
 मेघगम्भीरजादेन स्वरोणापूरयन्नमः ।
 वागुनाचाशरीरेण देवराजस्य शासनात् ॥
 चित्राङ्गद उवाच ।
 त्रैलोक्याधिपतिः शक प्रजापालनहेतुना । [425]

आहापयति युष्माकं नृपाणां हितकाम्यया ।
 न युक्तं यदतान्योन्यं कृष्णेन सह वैरिणा ।
 यस्य प्रीतिमुत्साद्य स्वराष्ट्रेषु नराधिपाः ॥
 प्रणतार्तिहरः कृष्णः प्रतिसेनान्तकोऽनलः ।
 अनेन सह समीप्या मोदध्वं विगतज्वराः ॥ [430]
 मानुषाणां नृपा देवा नृपाणां देवताः सुरा ।
 सुराणादैवत शकः शकस्यापि जनार्दनः ॥
 एष विष्णुः प्रभुर्देवो देवानामपि देवतम् ।
 जातोऽयं मानुषे लोके नररूपेण वेशवः ॥
 अजेयः सर्वलोभेषु देवदाननमानवैः । [435]
 कार्त्तिकेयसहायस्य अपि शूलधृतः स्वयम् ॥
 तस्मै देवातिदेवाय वेशवाय महात्मने ।
 अभिपिच्य सुरैः सार्धं किमिच्छध्वमतः परम् ॥
 न चाधिकारो देवानां राजेन्द्रस्याभिपेक्षेन ।
 तेनाह नाभिपिच्छामि सर्वलोकनमस्कृतम् ॥ [440]

D₁ s T₂ s G₂ अभिपिच्छन्त, K₁ 'विच्यैव'; D₁ 'विच्यन्ता (for 'विच्यन्त), T₂ G₁ s s कलशाभ्यामभिपिच्छन्ति (for ') V₂ s D₂ T₂ s G₂ s s नम स्थलात् (for 'स्लात्) — D₂ reads line 413 after line 418 — (L 418) N₂ s V B₁ D₂ D₂ सर्वो, D₁ s G₂ सर्वे (for सर्वान्) D₂ दृष्टा स्वयं हि तसर्वे (for ') — K₂ s T₂ s G₁ s s om. lines 414-417 (L 414) N₂ s V B D₁ s s s स्नापनेन, D₂ G₂ स्नपनेन, D₂ स्नपनार्थं, D₂ स्नापनाय (for 'र्थ) D₂ स्नापनेन च शक्य (for ') — (L 415) D₂ s आगच्छत (for 'च) — (L 416) K₂ V₂ D₁ s संधानं (V₂ 'ने), B₁ समानो (for 'सधानो) D₂ आवाभ्यां कृतसंधाने (for ') — (L 417) K₂ N₂ s V B D₂ D₂ s G₂ न वैरः D₂ न विव (for 'भयं) — (L 418) K₂ G₂ कृष्ण स, T₂ s G₁ s s कृष्णस्तु (for 'कृष्णस्य) T₂ विशुद्धभाज कृष्णस्तु (for ') — (L 419) D₂ वियते, T₂ G₂ वर्तते (for 'दृश्यते) — (L 420) D₂ सर्वं (for कार्यं) K₂ यत्र कारणकार्यं हि (for ') B₁ विधीयताम्, T₂ विचार्यं (for 'विचिन्त्यं) — (L 421) V₂ संयोगमानास्तु, D₂ विन्त्यमानास्तु (for 'सचिन्त्यं) K₂ ते D₂ स एव — (L 422) T₂ G₂ भवाच्च (for 'भूय) K₂ s D₂ शुभ्राय (for शुशुभू) K₂ T₂ s राजेन्द्राः D₂ राजोक्तं (for राजेन्द्र) Bomb. Poona eds G(ed) केनावाय महात्मने (for ') — (L 423) T₂ G₁ s s एव (for 'मेघ) D₂ [आ पूरण, D₂ [आ]परित (for [आ]परयन्) K₂ रिता (for 'नम) — (L 424) D₂ वागुवाचा, G₂ वल्लुवाचा (for

वागुवाच) — (L 426) D₂ व शको, T₂ G₁ s s राजेन्द्र (G₁ s 'न्द्रा) (for युष्माक) T₂ G₁ s s युष्माकं (for नृपाणा) — (L 427) V₂ स्मन, V₂ वचसा (for वदत) K₂ वैरत (for वैरिणा) — (L 428) N₂ स्वाराभ्येषु (for 'द्रेषु) K₂ नरासुरा, Bomb Poona eds G(ed) भूपोत्तमा (for नराधिपा) G₂ स्वराष्ट्रे वनुषाधिपा (for ') — K₂ om lines 429-431 — (L 429) D₂ श्युष्य चार्ति (for प्रण चार्ति) K₂ पर (for प्रति) G₂ अद्य (for 'मल) — (L 430) V₂ वसध्व (for मोदध्वं) — (L 432) G₂ शकस्य कलशातन (for ') G₂ शकस्य कलशातन (for ') — After line 432, G₂ ins

14** तस्यापि देव स तिव शिवस्यापि जनार्दन ।
 — (L 433) T₂ G₁ s एव (for एष) K₂ देवताः V₂ दैवत (for 'तम्) — (L 435) K₂ लोके से (for लोकेषु) N₂ s V₁ मानुषैः, D₂ दानवै (for 'ना) — (L 436) K₂ D₂ सहायस्य (D₂ 'स्य), D₂ s s येन (for 'यस्य) K₂ कार्त्तिकेयं समागम्य, D₂ s केन सहायेन (for ') N₂ om line 436* K₂ s D₂ T₂ s शूलधरः, D₂ s 'भृताः D₂ s 'भृता, T₂ G₂ 'वृत, G₂ दारधृति (for 'दूलधृत्) K₂ N₂ s V B₁ s D₂ D₂ G₂ अपि शुः D₂ सैः लक्ष्मणस्य च (for ') — (L 437) K₂ D₂ s देवाधि, T₂ G₁ s s हि (for 'ति) — (L 438) D₂ T₂ अभिपेक्षं (for 'पिच्य) K₂ इच्छेऽहम्, K₂ N₂ s s V₂ B D₂ D₂ T₂ s G₂ इच्छेऽहम्; V₂ इच्छ स्वम्, D₂ (m 17) आविच्यन्त (for इच्छ

नृपाणामधिकारोऽयं राजेन्द्रस्याभिपेक्षेने ॥
 गत्वा यूयं विदुर्भायां क्रथकेशिकयोः सह ।
 सचिन्त्वा विधिदृष्टेन कुरुष्वं नृपसत्तमाः ॥
 प्रीतिसधानकालोऽयमिति सचिन्त्य वासवः ।
 बोधनार्थं विस्फोटोऽहं युष्माकं मनुजेष्टराः ॥ [445]
 विदर्भनगरे कृष्णः श्रावितोऽस्याधिवासनम् ।
 राजेन्द्रत्वाभिपेक्षार्थं राजानौ क्रथकेशिकौ ॥
 वाभ्या सह नृपश्रेष्ठाः कृत्वा सुमाह्वस्तनम् ।
 अभिपेक्षेण सदकृत्य प्रतिगृह्णास्य दक्षिणाम् ।
 धाममिष्यथ सहस्राः पुनरेव स्वयवरम् ॥ [450]
 जरासधः सुनीयश्च रुक्मिणश्च महारथः ।
 सालवः सौभषतिश्चैव चत्वारो राजसत्तमाः ।
 रत्नस्याश्वत्थहेतोर्हि तिष्ठन्तु इह पार्थिवाः ।
 वैशपाथन उवाच ।
 एवमाज्ञा सुरेशस्य धृत्वा चित्राङ्गदेरिनाम् ।

गमनाय मति चक्रुः सर्व एव नृपोत्तमाः ॥ [455]
 अनुज्ञाता नरेन्द्रेण जरासधेन भीमता ।
 भीष्मकं पुरतः कृत्वा प्रयाताः स्वमलेर्षुताः ॥
 भीष्मकश्च महाबाहुः स्वबलेन समन्वितः ।
 जगाम पार्थिवैः सार्धं दृढमानेन चेतसा ।
 यत्र कृष्णो महाबाहुः कैशिकस्य निवेशने ॥ [460]
 दूरदेव प्रकाशन्ती पताहाध्वजमालिनी ।
 शुभ्रा देवसभा रम्या खानहेतोःरिहागता ॥
 दिव्यरत्नप्रभाकीर्णा दिव्यध्वजसनाकुन्दा ।
 दिव्याम्बरपताकाढया दिव्याभरणभूषिता ॥
 दिव्यस्रग्दामकलिञ्ज दिव्यगन्धाधिवासिता । [465]
 विमानयानैः श्रीमद्भिः भमन्तात्परिवास्ता ॥
 दिव्याप्सरोगणाश्चैव विद्याभरणगणस्तथा ।
 गन्धर्वा मुनयश्चैव किनराश्च समन्ततः ।
 उपगायन्ति देवेशमन्त्रात्तरभाशिताः ॥

चम्) D₂ क्रिमिच्छय मत् परम् (for^s) — (L 439) K₁ B₁
 D₂ s s T₂ [अ]भिपेक्षन्म्, D₁ निपेक्षन्म् (for [अ]भिपेक्षने)
 — D₁ s om (hapl) lines 110 441, D₂ reads the same
 twice — (L 440) D₂ हेनाभिपिञ्जत नृपा (for^m) — (L
 441) B₁ D₂ s s T₂ G₂ [अ]भिपेक्षन्म्, Rom Poona eds
 G (ed) निवेशने (for [अ]भिपेक्षने) — K₂ om lines 442-
 444 — (L 442) N₂ (marg) स्वय (for यूय) Cal ed
 विदुर्भायां (for 'वा) V₁ गत्वा स्वय विदर्भनीया (for^m)
 D₂ सत्तम क्रथकेशिकौ (for^s) — (L 443) K₂ विचिन्त्वा,
 N₂ अ' (for स') — (L 444) V₂ B₁ D₁ G₂ मति (for
 प्रीति) — (L 445) D₂ सा (for 3इ) — (L 446)
 K₁ D₂ उत्पत्ति, K₂ (marg) D₂ s ह्यवि (for स्वप्राय)
 T₂ सासवनम् (for 'वा) T₂ श्रावितोऽस्याधि वासनम्, G₂
 'नद्यापि तिष्ठति (for^s) — (L 447) V₁ s B₁ s D₂
 [अ]भिपेक्षार्थं, D₂ G₁ s कार्त्तौ (D₂ 'दौ) (for 'कार्यं) K₂ s
 D₂ राजेन्द्रमभिपेक्षार्थं, N₂ s V₂ B₂ D₂ s T₂ G₂ राजेन्द्र
 स्याभिपेक्षार्थं (N₂ D₂ 'यं T₂ G₁ 'दौ) (for^m) — (L
 448) K₂ B₂ s D₂ De G₂ तयो सार्धं, N₂ s V₁ s B₁
 तान्मा साधे (for ताभ्या सह) D₂ साभ्या नृपवरश्रेष्ठा (for
 ") — D₁ om line 449 — (L 449) D₂ सस्कृत्य (for
 सस्कृत्य) G₁ परिगृह्य, G₂ प्रतिश्राव्य (for 'गृह्य) K₂ B₁ s
 D₂ D₂ (by corr) G₂ स्व, D₂ ग (for [अ]स्य) K₂
 वै दिशम् (for दक्षिणाम्) — (L 450) D₂ T₂ धाममिष्यन्ति
 (for 'व) — T₂ G₁ s s om lines 151-453 — (I 451)

D₂ सुवर्षय (for सुनीयम्) D₂ D₂ D₂ रुद्रमवाश, D₂ s
 रुक्मी चैव (for रुक्मिणश्च) K₂ B₁ महाबाहु (for 'रथ)
 — (L 452) D₁ स च (for साहव) — (L 453) K₂
 N₂ s V₂ B₂ D₂ s Tr₂ G₂ तिष्ठन्तिवत् च पार्थिवा (for
 ") — After line 453 B₁ s ins an addl colophon
 mentioning Ishila and adhy name B₁ रुक्मिणी
 स्ववरे देवदूतवाक्यम्, B₂ रुक्मिणीस्ववर — T₂ G₂ s s
 om the ref — (L 455) D₂ नरोत्तमा (for नृपो)
 — (L 456) D₂ अनुज्ञते (for 'ता) V₂ नृपश्रेण, T₂ जने'
 (for नरे) — (L 457) G₂ कृत्य (for कृतः) — (L
 460) D₂ शास्त्रिणस्तु (for यत्र कृष्णो) K₁ s D₂ s
 D₂ D₂ s T₂ s G₂ s निवेशनम् (for 'ने) — (L 461)
 K₂ De (marg) T₂ s G₁ s प्रकाशार्थं, K₂ 'शोचै ;
 B₁ 'देव D₂ 'रत्नी, T₂ 'देव (for 'रत्नी) D₂
 मालिनीम् (for 'नी) T₂ G₂ पताकाभिरलङ्कता (for^s)
 — (L 462) K₂ N₂ s V₂ B₂ D₂ G₂ शुभा, V₂ प्रया (for
 शुभा) D₂ शुभा देवसभा रम्या (for^m) — (L 463) D₂
 कीर्णा (for कीर्णा) D₂ ससाहस्रम् (for 'हा) G₁ दिव्य
 सगनुत्पेयना (for^s) — (L 464) D₂ पताकाङ्गरी (for
 'ग्या) K₂ D₂ भूषिताम् (for 'ता) — (L 465) K₂ V₂ s
 D₂ कलिञ्ज D₂ 'हा (for 'हा) D₂ वासिताम् (for 'ता)
 — (L 466) D₂ वादिताम्, D₂ सोनिता (for वादिता)
 — (L 467) K₂ D₂ s यज्ञेर (for गगारः) K₂ N₂ V₂
 B₂ D₂ तय (for 'वै) K₂ D₂ s गजेभ्यः, G₂ सवैर्षुता

स्तुनन्ति स्तुतयः सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः । [470]
 देवदुन्दुभयश्चैव स्वयमेवानन्ददिवि ॥
 पञ्चयोनिसमुत्थानि गन्धचूर्णान्यनेकशः ।
 समन्तात्प्राप्तमानानि आनाशश्चैर्दिवौकसैः ॥
 स्वयमागम्य राजेन्द्रो देवैः सह शचीपतिः ।
 विमानपरमारुह्य सप्रकाशः स्थितोऽम्बरे ॥ [475]
 अष्टभिलोकपालैस्तु स्वदिग्भागेषु सस्थितैः ।
 उपगायत्रिर्गुल्यद्भिः स्तुवद्भिश्च समन्ततः ॥
 श्रुत्वा सुतुसुलं नादं सर्वं एव नराधिपाः ।
 विस्मयोस्तु ह्यनयना विविशुक्ते सभा शुभाम् ॥
 कैशिकश्च महातेजा उपगम्य नराधिपान् । [480]
 प्रवेशयामास वली प्रतिपूज्य यथाविधि ॥
 निवेदिते सुरश्रेष्ठे पार्थिवाना समागमे ।

निर्जगाम हरिः श्रीमान्सर्वमङ्गलपूजित ॥
 ततोऽम्बरस्थास्ते दिव्याः कलशाश्चैलकण्ठिनः ।
 सहकारसमायुक्ता यवपुर्जलदा इव ॥ [485]
 दिव्यमाञ्जनरत्नौषैर्दिव्यगुप्पसमन्वितैः ।
 गन्धचूर्णविभिश्चैश्च राजेन्द्रस्थाभिपचने ॥
 यथोक्तविधिपूर्वेण अभिपिच्य जनार्दनम् ।
 दीहयित्वा नरेन्द्राणा दिव्यैरामरपैः शुभैः ॥
 दिव्याम्बरविचित्रैश्च दिव्यमाल्यानुलेपनैः । [490]
 सल्लय विधिवद्राज्ञामुपविष्टो जनार्दनः ॥
 शुभे देवसभे रम्ये स्नानहेतोरिहागतैः ।
 उपासमानो यदुभिर्निर्भौ च नराधिपैः ॥
 वैनदेयश्च बलनान्कामरूपी नराट्टितः ।
 दक्षिणं पार्श्वमाश्रित्य आसन्नस्यो बभूव ह ॥ [495]

(for गणान्वा) K₁ N₁ V₁ B Ds Ds ननुश्रुश्च समन्तत (for
 *) — (L 468) T₂ सिद्धा (for चैव) G₁ गन्धचूर्ण (for
 किंनरास्) K₁ सहस्रत (for समन्तत) — (L 469) K₂
 भवत्वात्परं शिवम्, T₂ अम्बरान्तरसथितार (for *) — (L
 470) Bom Poona eds G(ed) चैत्र (for सर्वे) — After
 line 471, T₂ 115

15** कर्पूरागहकस्तूरीकण्डो लचन्द्रानि च ।
 — (L 472) B₁ पद्म (for पद्म) G₁ समुद्धानि (for समु-
 द्धानि) N₁ V₁ T₂ G₁ चूर्णानि, V₂ चूर्णानि (for चूर्-
 — (L 473) K₁ समन्तात्पारिवानुचैर (for *) — G₁ om
 lines 474 476 — (L 474) K₁ भावत्य (for न्य) N₁
 V B₁ s Dn Ds s देवेन्द्रो, B₂ Ds Ds s T₂ s G₁ s
 राजेन्द्र (for 'न्द्रो) N₂ Ds T₂ स्वयमागत्य देवेन्द्रो (for *)
 — (L 475) B₁ सप्रकाश, D₁ s स्वप्रकाश (for स*)
 — For lines 476-477, K₁ s N₁ V₁ s B₁ (marg) s
 Dn D₁ s T₂ s G₁ s s subst

16** अष्टौ ये लोकपालास्ते स्वाशु दिक्षु समाश्लिता ।
 उपगामन्ति श्रुत्वन्ति स्तुतयि च समन्तत ॥
 [(L 1) D₂ T₂ G₁ समाश्रिता (for स्थिता)]
 — (L 478) D₂ शुश्रुवुस्, T₂ s श्रुत्वा तु (for श्रुत्वा शु-
 D₂ श्रुत्वा तु सुमहानाद, D₂ श्रुत्वा सुश्रुतय नाद (for *)
 — (L 479) h₁ Ds G₁ s शुभां समाश्र (by transp.)
 — (L 480) V₁ s (A₁ s) Bom Poona eds G(ed) s
 महाबाहुर (for 'तेजा) G(ed) उपगम्य (for उप) K₁
 नराधिप (for 'धिपान्) — (L 481) V₂ प्रतिपूष (for
 'पूज्य) — (L 482) h₁ s N₁ V B Dn Ds D₁ s G₁

सुरश्रेष्ठे, K₂ 'श्रेष्ठा (for 'श्रेष्ठ) — (L 484) T₂ G₁ देवा
 (for दिव्या) D₁ श्रेष्ठ (for चैव) G₁ कलशाश्चैलकण्ठिना
 (for *) — (L 485) h₂ s₂ यदुपुर (for यवपुर्ज-
 — After line 485 N₂ ins an add colophon, adhy
 name रुषिर्गणीत्यचरे दूतागम्यम् — Before line 496,
 N₂ ins वैशंपायन उवाच — (L 496) D₂ दिग्दे काश्च
 रत्नाडेर (for *) T₂ रत्न (for गुप्) — (L 488) K₁
 D₁ चूर्णन (for चूर्णन) B₁ मोक्षनिपिच्य, D₂ देवशि (for
 अभि) h₁ V₁ B₁ G₁ सोमनिपिको यथाविधि (V₂ G₁ नरा-
 धिपैः), B₂ Ds Ds T₂ अं Ds Ds सोमनिपिको यथाविधि
 (for *) — (L 489) K Dn D₁ s T₂ G₁ s s दक्षिणतः,
 N₂ (marg as above) दीर्घ (for दीर्घ) T₂ Bom Poona
 eds G(ed) भावत्य (for भाव) K₁ चतुर्म्, N₁ सह
 (for शुभैः) — (L 490) V₁ अश्रित्य, D₂ विविधैश्च (for
 विचित्रैश्च) h₁ s D₂ मालानु (for माल्यानु) — (L
 491) B₁ सहय, D₂ मरुहिर (for सहय) h₂ Dn D₁
 T₂ G₁ रात्, B₂ Ds राजा, D₁ G₁ राजा, G₁ राजे (for
 राजाम्) h₂ G₂ सत्सो विविधैश्च (for *) K₂ G₁ सुप-
 विष्टो (for च) — (L 492) K₂ समादेशे, N₂ V₂ B D₂ s
 G₁ s समादेशे, T₂ समां श्रेष्ठ (for समे रम्ये) T₂ G₁ शिपे
 देवसभोदेशे, G₂ शिपे च समादेशे (for *) — (L
 493) h₂ N₂ V₁ s B₁ G₁ विदमैश्च, N₂ विदमै सः
 D₂ विदमौ च, G₁ विदमै च (for विदमौ च) D₂ s
 नराधिप (for 'धिपैः) h₁ s s Dn Ds (marg) D₁ देवमौ
 च नराधिपैः V₂ विदमै स मरुहिरिः, B₂ D₂ विदमौ च नरा-
 धिपा (for 'धौ) T₂ G₁ s विदमै च नराधिपैः, T₂ s विदमै-
 च (for 'धौ) नराधिपै (for *) — (L 494) D₂ भगवात्

ऋथकैशिकी च तौ वीरो वामपाश्र्वे स्व आसने ।
 उपनिष्टो महास्मानौ देवस्थानुमते नृपौ ॥
 तथैव वामपाश्र्वे तु घृण्यन्धकमहारथाः ।
 सात्वकिप्रमुखा वीरा उपविष्टा महाबलाः ॥
 भास्करप्रतिभे दिव्ये दिव्यास्त्ररूपसद्वृते । [500]
 सुस्रोपविष्ट श्रीमन्त देवा इव शचीपतिम् ॥
 सचिरेः श्रविताः पूर्वं प्रविष्टास्ते नराधिपाः ।
 यथाह्येन च सपुत्र्य राजानः सर्वे एव ते ।
 सुस्रोपविष्टान्ते स्वेषु आसनेषु नराधिपाः ॥
 कैशिकस्तु महाभ्रातृ सर्पशास्त्रार्थवित्तमः । [505]
 पूजयित्वा यथाग्यायमुवाच वदता वरः ॥
 अधिज्ञाता नृपाः सर्वे मानुषोऽयमिति प्रभो ।
 भवन्तमुपस्थापाना देव त्व क्षन्तुमर्हसि ॥

कृष्ण उवाच ।

न मे धैरं निवसति एकाहमपि कैशिक ।
 विदोषेण नरेन्द्राया क्षत्रधर्मं व्यवस्थिते ॥ [510]
 योद्धव्यमिति धर्मेण अधर्मोऽतिपराद्भुजे ।
 तेपा को हेतुना कोपं कर्तव्यस्त्ववनीश्वरा ॥
 यद्गत तदतिक्रान्ते ये मृतास्ते दिव्य गताः ।
 एष धर्मो नृलोकेऽस्मिञ्चायन्ति च त्रियन्ति च ॥
 तस्माद्दशोच्य भयता मृताना ये नराधिपाः । [515]
 क्षन्तव्यं भयनास्माक वीतवैरा भवन्तु ये ॥
 वैशपायन उवाच ।
 एवमुक्त्वा नरेन्द्रास्त्वानाश्चास्व सधुसूदन ।
 कैशिकस्य सुरत वीक्ष्य विरराम महासुतिः ॥
 प्लवस्मिनेव काले तु भीष्मको नयकोविदः ।

(for बल) — (L 495) K₁ D₃ G₂ पश्य (for पाश्र्वम्)
 D₂ आगत्य (for आश्रित्य) K₂ N₂ S (marg) V₁ : D₂ D₁ :
 (sup lin as above) : T₁ : G₁ : महाबल (V₂ : मन)
 (for बभूव ह) K₁ : भास्करप्रभोऽसौ महाबल (for ^b) — (L
 496) K₁ सच यौ कौशिकौ वीरो, D₂ कथञ्च कैशिको वीरो,
 D₁ : कथञ्च कैशिकश्चैव, D₂ T₁ : G₁ : ऋथकैशिकवती च
 (for ^a) N₂ om lines 496-497 * D₁ : T₁ तथास्ते (for
 स्व भा) K₁ : वामपाश्र्वस्य (K₂ : स्व) भासने, V₂ : पाश्र्वे
 भासने, D₂ : पाश्र्वेसमागतौ T₂ : पाश्र्वेऽनुभासने (for ^a) — (L
 497) V₂ D₂ D₁ स्थितौ (for नृपौ) — (L 498) K₁ :
 N₂ V₂ : D₁ : : P₂ : G₂ : नराधिपा, V₁ B₁ D₂ महा
 रथा (for बला) — (L 500) K₁ : N₂ V₂ : D₁ : :
 T₁ G₁ : : विष्णुते, K₂ सस्त्वते, T₂ : सोमिते (for सन्ते)
 D₂ दिव्याभरणविभूते (for ^b) — (L 501) K₁ देवैरपि,
 K₂ : N₂ (marg) V₁ : D₂ : T₂ देवैरिव (for देवा इव)
 — (L 502) N₂ सर्वे, T₂ G₂ पूर्वा, Bom Poona eds
 G₁ ed) सर्वे (for पूर्वे) — K₂ B₁ om (hapl) lines
 503 504 — (L 504) D₂ उपविष्टान्ते च स्वेषु (for ^a)
 — (L 505) D₁ सर्वशास्त्रविदुषाम् (for ^a) — Before
 line 507, some MSS ins कैशिक — (L 507) K₂ अत्रि
 शाय D₂ G₂ : वा (for 'ता) D₁ नृपै सर्वे (for नृपा सर्वे)
 — (L 508) K₁ : N₂ V₁ B₁ : D₂ D₁ (marg) :
 D₂ : T₁ : G₁ : : उपस्थाना, D₂ भयगां ह (for उपस
 स्थाना) D₁ : भयवपरादास्त्रा (D₂ : शस्त्रा) (for ^a)
 K₁ V₂ B₁ : D₂ T₂ G₁ : : सात् N₂ B₁ तत् (for त्वं)
 — T₁ : G₁ : : भयगात् (for कृष्ण) — (L 509) K₁ :
 V₂ D₁ : G₂ निवसते (for 'ति) K₂ D₂ : (last two

on marg) स मे ये रोचते वैर, N₂ V₁ : B₁ D₂ : G₂
 न मे धैरो निवसति V₁ विरा) दे, T₂ : G₁ न मे धैरोऽप्य दमति
 (G₁ ते), T₂ G₁ न मे धैरो प्रवसति (sic) (for ^a) — (L
 510) K₂ N₂ V₁ : D₂ D₂ T₂ G₂ ध्यात्, N₂ T₂ G₂ ध्यात्
 (for ध्य) D₂ स्वविष्टात् (for स्ववस्थिते) Cal ed ह्यात्
 धर्मं व्यवस्थिता (for ^b) — (L 511) K₁ B₁ T₁ : G₁
 अधर्मेण, K₂ D₂ 'सं तु K₂ 'मस्तु, V₂ D₂ स्वधर्मैति, T₂
 G₂ अधर्मं च (G₂ वै) (for 'संसति) D₂ अधर्मं ये पराभुजा
 (for ^a) — (L 512) K₁ : : V₂ B₁ D₂ D₂ : कि (for
 को) K₂ D₂ D₂ हेतुल (for 'ना) K₂ तेपा तु हन्तुं नो कोपः ।
 T₁ : G₁ : : तेपा कि हेतुना कोपि (for ^a) — (L 513)
 B₁ यद्व (for यद्वप) K₂ वैमते ते कश्चिद्भान्ता (for ^a) T₂
 G₁ : हतात् (for सुभात्) K₂ विरिव (for वि विव) — (L
 514) V₁ एको (for एव) K₂ जीवति, K₂ N₂ B₁ : D₂
 D₂ : T₂ G₂ जायन्ते (for 'ति) — (L 515) N₂ V₁ :
 D₂ शरीर्या (for 'र्य) K₁ : : D₂ सुभासने, N₂ V₁ :
 सुता ये च, D₂ D₂ : T₂ G₂ सुभासं च, T₂ : G₁ : : 'नां यो
 सुता ये च — (L 516) K₂ V₂ D₂ T₂ G₂ : भयतोः
 K₂ D₂ D₂ (sup lin) T₂ रोचते, K₂ भयते (for 'ता) D₂
 रोपा (for वेत्) D₂ D₂ G₁ ते (for वै) — (L 517)
 D₁ नरेन्द्राणां (for 'न्द्राणां) — (L 518) K₂ विरराम,
 G₂ लोकनायो (for विरराम) — (L 519) D₂ एतन्निष्पन्दे
 काले (for ^a) — COLORING om in K₂ V₂ B₁ — Men
 tion of the Epic K₂ D₂ T₂ — Mention of Kshu
 tra of K₂ N₂ V₁ : B₁ : D₂ D₂ : : — Sub-garcan
 T₁ काश्र्वेणये — Adhy name K₂ : : V₂ B₁ D₂ D₂
 रश्मिनीस्त्ववरा, B₁ D₂ नृपाधामन्यः D₂ रश्मिनीस्त्ववरा

कथ न ज्ञायते राजत्रिति मे बुद्धिसशयः ॥
 ममामगनमेवेह प्रायेण न हित तव । [545]
 अतो न कृतमातिष्यरापात्राय नराधिप ॥
 पात्रेभ्यो दीयता कन्या मामपास्य महाभुज ।
 ममामगनदोषेण कथ कन्या न दास्यसि ॥
 कन्याविघ्न प्रभुवाणो नरके परिपच्यते ।
 इति मन्वादिभिर्गीत धर्मविद्भिर्नरोत्तमैः ॥ [550]
 अतोऽयं न प्रविष्टोऽह रत्नमध्ये विशा पते ।
 विदित्वा नकृतातिष्य नरदेव तवालयम् ॥
 द्वियाभिभूतो राजेन्द्र प्रार्थितोऽह नराधिप ।
 विदर्भनगरे राजन्वलयिश्रामहेतुना ॥

आराभ्या कृतमातिष्य कैश्चि सुप्रियातिथि । [555]
 उपितौ च यथा स्वर्गे पुत्र गृहकेशवौ ॥
 धैशपायन उवाच ।
 एमेव भुवान् न कृष्ण वाग्ब्रह्मचोदितम् ।
 ऋक्षणावाचाम्बुना सिच्य क्षमिताप्रिमिवाधरे ॥
 भीष्मक उवाच ।
 प्रसीद् देवलोकेश मर्त्यलोकेश पाहि माम् ।
 अज्ञानतमसाविष्ट ज्ञानचक्षुःप्रदो भव ॥ [560]
 मानुष्ये मासचक्षुद्वादसम्यग्निदिता वयम् ।
 न प्रसिध्यन्ति कार्याणि कुर्वतामविचारणात् ॥
 भवन्त शरण प्राप्य देवानामपि देवतम् ।

(for सशय) — (L 545) K1 (sup lsn as above) s s
 V s D s सामगनम् (for मं) T s एव हि (for एवेह) K s
 विदित D s विहित (for न हित) V s न प्रायेण हितं तव
 (for ⁶) — (L 546) K1 (marg as above) s-1
 D s 2 (marg as above) अतो मया कृतातिष्यम् (for ⁶)
 D s अयास्य (for 'त्राय' K V s B s Dn D1-s T s-4 G s
 s s नरेभ्य (for नराधिप) — (L 547) K s पात्राय
 (for पात्रेभ्यो) D s दीयते (for 'ता) K s नापात्राय (for
 सामपात्र) N s s V s B s D s नराधिप, Bomb Poona
 eds G(ed) नरेभ्य (for महाभुज) — (L 548) D s प्र
 (for न) K s-3 Dn D s 4 T s दास्यसे, B s D s दास्यसि
 (for 'सि) — (L 549) G s तस्य (for कन्या)
 — (L 550) K1 s s N s s V B s B s D s 2-s T s 2
 G s s धर्मविद्वैर (K s परैर D s विना) (for मन्वादि-
 म्भिर) K s धर्मवद्विदिद गीत, T s धर्मविद्विदिति प्रोक (for
⁶) K1 s s N s s V s s D s D1 s s G s मन्वादिभिर, K s
 यमन्वादि (for धर्मविद्विर) V s मन्वादिभिर्भुजस्ये, T s-4
 G s मन्वादिभिर, T s 'भुज'म', G s मन्वादिभि भुजो (for
⁶) — (L 551) D s अतोऽह (for 'यं' K s T s प्रतिष्ठो,
 B s निविष्टो (for मं) K s एतश्च न विष्टोऽह, T s अज्ञानं न
 प्रतिष्ठोऽह (for ⁶) N s स्तान्तर T s रत्नमध्ये (for 'प्ये')
 — (L 552) D s नकृतातिष्यो (for 'एत' K s om (hapl)
 lines 552^a-555^a N s V s न गतोऽह (for नरदेव) K s
 त्वासिलम् V s D1 s (sup lsn as above) कृतालयम्
 (for मया) T s नागलोऽह त्वालयम् (for ⁶) — (L
 553) K s N s V s Dn T s 4 G s पार्थिवोऽह (T s 'बो मे')
 G s प्रार्थितो मे (for 'तोऽह' K s D s पार्थिवोऽह नरा
 धिप, N s V s D s प्रार्थितो मे (D s 'तोऽह' नराधिप (for
⁶) — (L 555) D s एतास्या (for आवास्या) — (L
 556) K s s सवै (for स्वर्गे) — (L 557) B s D s D s

एनमानुषमाण स D s एवमेव भुवान्भु (for ⁶) K s नोदि-
 नम् N s s (marg) V B s D s चोदकम्, D s G s नोदि-
 नम् (for चो) K s कृष्णवाग्ब्रह्मो K s नो)दित, D s s
 कृष्णो वाग्ब्रह्मचोदितम् (D s [marg] 'पात्रक, D s 'चोदित'),
 T s G s 4 वाग्ब्रह्मं प्रचोदितम् (for ⁶) — (L 558)
 N s D s ऋक्षणा, T s कृष्ण (for ऋक्ष) K s वाग्वाणिना,
 N s V s s B D s T s वाग्भुजान् (for 'वाच') V s G s
 ऋक्षं वाग्भुजान् सिच्य (for 'वाच') N s D s D s [सि]रि (for
 [सि]रिम्) V T s G s [सि]रिभ्य (for 'रे) K Dn D1-s
 शमिषो (D s समिषो) [सि]रिभ्य उवलम् B T s G s शमिषोभि
 मियाःभ्यम् (B s रिवाःभ्य) (for ⁶) — After line 558,
 K s 108

17** उवाच वदता श्रेष्ठ केशव कमसूदनम् ।
 — K s भीष्म (for भीष्मक) — (L 559) K s s N s V s
 B s G s देवेभ्य (for लोकेभ्य) B s G s मर्त्यलोकेश च, D s देवदे-
 वेभ्य, D s मर्त्यलोकेश, T s मर्त्य लोकेन (for मर्त्यलोकेश) K1
 s s D s T s G s s पां K1 s पां िहा ना गृहकेश्वज, K s
 पाहि मा पुरुषोत्तम, T s s G s पाहि मा मधुसूदन, G s
 Bomb Poona eds G(ed) पाति मा लोकाज्ञान (for
⁶) — (L 560) K s s उत (for [स]विष्ट) — (L
 561) N s मानुषो, T s मनुष्य G s मनुष्यो (for मानुष्ये),
 D s मनुष्यन्त, G s 'द्वार' (for 'द्वार' D s मानुष्यात् (for
 चक्षुष्मत् (for ⁶) N s s V s s B D s D1 s स न स्मत् (for
 शस' D s वेदिनो (for विदिता) G s यथा (for चयम्)
 K s सचक्षुर्गोहिता वयम् D s s G s न न (D s अत) प्रयगिष्यो
 मया, T s G s सत्यग्यपयसिना वयम् (for ⁶) — (L s
 562) B s T s कर्मणि (for कार्याणि) K1 s s N s V s
 Dn D s D s (before corr) T s-4 G s s त्रियताम् (for
 कुर्वं) D s कियता मद्रिवसणात् (for ⁶) — B s om lines
 563 566 — (L 563) T s G s om (hapl) lines 563^a-

सम्यग्भरातु मे दृष्टिः सपत्स्यन्तु च मे त्रियाः ॥

अनिष्पन्नमपि त्रियां नयोपेतां विचक्षणः । [565]

फलदां हि प्रबुधैर्नित महासेनापतिर्यया ॥

भरन्तं शरणं प्राप्य नातिनाथति मे भयम् ।

यन्मया चिन्तितं फार्यं तद्भवाञ्छ्रोतुमर्हति ॥

न दातुमिच्छे चन्यां वै पार्थिविभ्यः स्वयंररे ।

प्रसादं दुरु देवेश न कोपं कर्तुमर्हसि ॥ [570]

कृष्ण उवाच ।

यद्यनेन त्रिसुतेन त्वया राजन्महाहामते ।

रक्षन्त्या दास्यसे नेति कोऽत्र नेता तवानथ ।

मा देहीति न चाख्येयं दद्वेति न मे वच ।

रुक्मिण्या दिव्यमूर्तिवत्सात्सगन्धे कारणं क्षमम् ॥

मेरुकूटे पुरा देवैः कृतमंशावतारणम् । [575]

तदा निष्पन्ना सा पूर्वै रगच्छ त्वं पतिना सह ॥

मानुष्ये कुण्डिनगरे भीष्मकस्याङ्गनोदरे ।

जायेत्य विपुलशोणि प्रत्यवेश्वर्य वेशवम् ॥

तेनाहं वः प्ररक्ष्यामि राजन्न कृतकं वच ।

श्रुत्वा स्वयं विनिश्चित्य ययुक्तं तत्करिष्यति ॥ [580]

रुक्मिणी नाम ते चन्या न सा प्रकृतिमानुषी ।

श्रीरेया ब्रह्मशाक्येन जाता केनापि हेतुना ॥

567° D₂ देवता (for देवत्वम्) — (L 564) D₂ G₂ दृष्टिर्मे
(by transp) K₁ s D₂ सम्यक्भरन्तु, D₂ T₂ G₁ s
सपत्स्यन्ते, D₂ सपत्स्यन्तु, D₂ सपत्स्यन्तु (for संप) V₂
सत्क्रिया (for मे क्रिया) K₂ s सम्यक्भरन्तु मे क्रिया
(for ^s) — T₂ om line 565 — (L 565) K₁ (sup
lm as above) s s भयोपेतां (for नयो) K₂ भयो
पेता विचारणा (for ^s) — (L 566) N₂ D₂ सफलं हि;
N₂ (marg as above) V₂ फलदा वि, G₁ दां वै G₂ दां
मे (for दा दि) — (L 567) V₁ s [स]मि, D₁ [स]व
(for [स]ति) D₁ s G₂ नाधिभावति मे भ (D₁ ल) यम्
(for ^s) — (L 568) V₂ चेदितं, T₂ विदित (for
चिन्तित) N₂ (marg) भगवत् (for कन्यां वै) K₁ D₂ स
D₂ T₂ अर्हसि (for ति) N₂ V₁ D₂ भगवच्छ्रोतुमर्हसि; V₂
भगवान्छ्रोतुमिच्छति (for ^s) — D₂ om (hapl) lines
569 570 — (L 569) K₂ कन्यां मे, N₂ V B D₂ s T₂ s
G₂ s कन्याया, G₂ हीनाय (for कन्यां वै) K₁ D₂ s s
न दातुमिच्छेचन्या मे (K₁ कन्यां मे, D₂ D₂ s कन्याया),
K₂ न कर्तुमिच्छेचन्या मे (for ^s) K₁ s N₂ V B D₂ D₂
s s T₂ s G₂ s स्वयवरम् (for रे) — After line 570,

D₁ 118
18**

पूर्वमेव हि गोविन्द कथित वारदेन वद ।

एषा तवानुजा बाल्य श्रीरेया ऋवतीरणी ॥

कृष्णार्थे जन्मसायास पुनर्जाना तु सा स्वयम् ॥

पुरा वै जानकीरेया रामेणार्थेऽप्यदायि ।

अपुना रुक्मिणी नाम पुनर्जाना मदीतले ॥ [5]

पुत्रवारात्स्यदीनासां कृष्णो हनवापिति ।

क्षन्तुमर्हसि देवेश शोऽहंनपरकम् ॥

भवितव्य भवत्येव वेदवाच्य जनार्दन ।

नारदेन यथोक्त वै वितथं न बवेद्विज्जि ॥

— T₂ s G₂ s भगवत् (for कृष्ण) — (L 571) D₂ s
मदीपते (for मदात्ते) — (L 573) K₂ यत्र दास्यमि मे
कन्यां (for ^s) V₂ अविष्पति (for तवानथ) — (L 573)

V₁ मां (for मा) K₁ न चार्यात्, K₂ तयान्येन, K₂
वचोऽप्येय, T₂ न चारेय (for न चाप्येय) K₁ s s D₂
(sup ten) s न मे तव, K₂ च वा पुन, N₂ न मे भयम्,
V₂ न मे मति, D₂ ममेति च, D₁ च ते तव, D₂ तवानथ,
D₂ तवैव न, D₂ T₂ s G₂ s च नैव च (for न मे वच)
— (L 574) N₂ (marg) मान्यत्वात्; B₂ मूर्तिवत्, D₂
रूपत्वात्, D₂ सगन्धे (for मूर्तिवत्) V₂ हरिमण्या देव
मूर्तिवत्, G₂ 'गी दिव्यमूर्तिवत् (for ^s) B₂ नायया (for
सगन्धे) K₂ s N₂ D₂ क्षमा, V₂ B₁ s D₂ D₂ मम (for
क्षमम्) N₂ V₂ सवन्धकरणे क्षमा; N₂ (marg) मान्यत्वा
त्करण क्षमम्, V₂ D₂ नाययाकरण क्षमम्, D₂ भवत कारण
मत्, T₂ s G₂ s सवन्धकरणक्षमात्, T₂ नायया कारण क्षम
(for ^s) — (L 575) G₂ कोट्या (for कूटे) N₂ s (marg
as above) V₂ B₁ s D₂ D₂ हुना स्वाभावगतत्वात्, D₂ त्वया
चात्ता (for ^s) — (L 576) V₂ s B₂ D₁ (acc m) G₂
विशुद्धा (for ति) D₂ s पूर्व श्रीर (for सा पूर्व) K₂ यदा
तदा विशुद्धा सा, B₁ s D₂ D₂ तदा विशुद्धा पूर्व श्रीर, D₂
तदा दिदा समा पूर्व, D₂ यदा विशुद्धा सा पूर्व (for ^s)
N₂ B₁ s D₂ D₂ [ति]ति (for त्वं) — (L 577) V₂
मानुषे (for 'त्ये) T₂ s G₂ s कुण्डिनगरे (for 'गरे) K₂
भीष्मकन्यायात् भव (for ^s) — (L 578) K₁ s D₁ s s
G₂ जायस्व, K₂ D₂ जायेया (for 'स्व) K₂ विपुलशोणि
जपना (for ^s) N₂ s (marg) V₂ s माभवम् (for केत)
K N₂ D₂ T₂ s G₂ s प्रत्यक्षेय च वामवम् (T₂ s G₂ s
वा स्वयम्) V₁ 'इष सुमाधवम्, B₂ 'इष सुातुयम् D₂
'इषश्च वामव, D₂ 'इषयु माभवम् (for ^s) — (L 579)
T₂ G₂ प्रवेष्ट्यामि (for प्रवेष्ट्यामि) G₂ न मे-त्र (for राजन्न)
— (L 580) D₂ T₂ त्वया (for स्वय) B₂ G₂ अर्कं (for
युर्कं) K₁ करिष्यति (for 'त्सति) — (L 581) N₂ s V
B D₂ D₂ s T₂ s G₂ s प्राकृत (for ^s) — (L 582) K₂
मानवी (for मानुषी) — (L 582) G₂ श्रीरेवी (for
श्रीरेया) K₂ s s कस्य; K₂ कन्या (for केन) — (L

कलुपो नाम राजेन्द्र वसेत्कापुरेषु वै । [605]
 श्रेषु शुद्धभावेषु कलुपो वसते कथम् ॥
 जानीध्वमेपा मे वृत्तिः पुत्रेषु पितृवद्धि सः ।
 आययोरपि राजानौ निदर्भनगराधिपौ ॥
 आतिथ्यकरणेऽस्माकं स्वं राज्यं ददतुः शुभौ ।
 तेन दानफलेनाभ्यां दश पूर्वं दिवं गता ॥ [610]
 भविष्याश्चैव राजेन्द्र पुत्रपौत्रा दशानरा ।
 तेऽपि तत्रैव यास्यन्ति देवलोकं नराधिपाः ॥
 अनयोः सुचिरं कालं मुक्त्वा राज्यमकण्ठकम् ।
 यदाभिलाषो मोक्षस्य सुवं यास्यन्ति निर्धृतिम् ॥
 नरेन्द्राश्च महाभागा येऽभियेचितुमागताः । [615]
 कालेन तेऽपि यास्यन्ति देवलोकं त्रिविष्टपम् ॥
 स्वस्ति वोऽस्तु गमिष्यामि वैनतेयसहायनाम् ।

नगरी मधुरां रम्यां भोजराजेन पालिताम् ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 एवमुक्त्वा तु राजानं भीष्मकं यदुपुंगवः ।
 राज्ञा चैव उपामन्त्र्य वैदर्भाभ्या विशेषतः । [620]
 सभा निष्क्रम्य देवेशो जगाम रथमन्तिकम् ॥
 ततः स दृष्ट्वा राजर्षिर्भीष्मकं किल केशवम् ।
 ते तु सर्वे महीपाला विपण्णनदनाभवन् ॥
 आय स्वायमुवं रूपं सुपसुतनमसूतम् ।
 सहस्रपात्सहस्राक्षं सहस्रभुजविमहम् ॥ [625]
 सहस्रशिरसं चैव सहस्रमुकुटोज्ज्वलम् ।
 दिव्यमाल्याम्बरधरं दिव्यगन्धानुलेपनम् ॥
 दिव्याभरणसयुक्तं दिव्यानेत्रोद्यतायुधम् ।
 वृष्णां रत्नारविन्दाक्षं चन्द्रमूर्त्याभिलोचनम् ॥

G₁ : च पुरेषु (for कापु) — (L. 606) K₂ कृषुः;
 V₁ वीरेषु, D₃ : न (for द्) D₃ कलुप (for 'वो) N₂
 V₂ वसते कलुप कथम् (for ^१) — (L. 607) D₁ विषये;
 D₂ एषां मे (for एषा मे) K₁ वृत्ति सा (for मे वृत्ति)
 V₂ B D₃ D₄ : T₂ : G₁ : जानीध्व मां तना वृत्तम् (T₂ :
 G₁ : : 'वृत्तम्, D₂ यथाज्ञानतु मे वृत्ति, T₂ जानीध्वमेपा मे
 वृत्तिम् (for ^२) K₂ N₂ V₁ D₂ : T₂ : G₁ वरा; N₂ D₃
 वस, V₂ वशी, B₁ D₂ वसन्, B₂ : वशम्, D₃ भव, T₂ दि
 व, G₂ स्वयम्, D₂ Bom Poona eds वयम् (for हि
 व) V₂ श्रेषु पितृवद्धस (for ^३) — D₂ reads line 608
 twice — (L. 608) K₁ : D₁ : (margin as above) T₂
 अनयोर, K₁ इद मे, V₂ युवयोर (for मां) K₂ D₂
 G₂ इमां (G₂ शुवा) अपि च राजानौ (for ^४) — (L. 609)
 D₃ राजन् (for स्माकं) D₃ G₂ स्वराज्यं (for स्वं राज्यं)
 K₁ : N₂ : V₁ : B₁ D₁ D₂ : : T₂ : G₁ : स्वराज्यं दत्त
 यानुभौ, K₂ : B₂ : T₂ स्वराज्यं ददतुर्वी (K₂ : 'तु
 परम्, V₁ सुराज्यं दत्तानुभौ, G₂ स्वराज्यं ददतानुभौ
 (for ^५) — T₂ om lines 610-615 — (L. 610) G₁ :
 दास्य (for दाव) K₂ [अ]पि (for [अ]य्यां) — (L. 611)
 T₂ : G₁ राजान (for राजेन्द्र) K₂ N₂ D₁ G₂ दशापरा
 (G₁ 'रे); G₂ 'वरे (for 'वरा) V₁ पुत्रपौत्रदशापरा
 (for ^६) — (L. 612) K₂ D₁ दिव, D₂ दिव्यं (for देव)
 B D₂ : T₂ G₁ : : लोके (for लोके) G₁ देवलोकं नरा
 धिप (for ^७) — (L. 613) K₂ असावपि; D₂ अनयोः,
 D₂ सायौ सु (for अनयो सु) K₂ भुक्त्वा, V₂ राज्य
 (for काल) K₂ राज्यं चैवम् (for भुक्त्वा राज्यम्) — (L.

614) B₂ D₃ D₄ G₂ यथाभिलाषं मोक्षस्य (for ^८)
 B₁ स्वयं (for सुख) K₂ : D₂ पालेत (K₂ 'स्पति)
 निर्धृतिं सुखम् (for ^९) — (L. 615) N₂ : D₂ : T₂
 K₂ : अग्नि (for वेदग्नि) — (L. 616) K₂ कालेऽपि (for
 कालेन) N₂ कालेऽपि ते न पारयन्ति (for ^{१०}) V₂ D₃
 सनातनम् (for त्रिविष्टपम्) V₂ देवलोकं त्रिविष्टपम् (for
^{११}) — (L. 617) K₂ तेऽस्तु, D₁ [अ]स्तु वो (by transp)
 B₂ G₂ गच्छेत् (for वैतेयते) — T₂ G₁ om the ref
 — (L. 619) Bomb Poona eds G(ed) दन्तं (for
 पुंगव) — (L. 620) K₁ N₂ V₂ : B₂ : D₂ : राज्ञा
 चैवम्, K₂ : N₂ V₁ B₁ D₂ D₃ : : T₂ : G₁ : :
 राजर्षेवम्, D₂ D₃ राजा चैव (for राजा चैव) K₁ B₂
 वैदर्भौ च, K₂ 'भी च, K₂ : V₂ D₂ 'भी च; N₂ D₃
 'भीश्च, V₂ B₂ D₃ विदर्भाभ्यां; D₃ वैदर्भीश्च; D₃ विदर्भीश्च;
 'भीश्च, V₂ B₂ D₃ विदर्भाभ्यां) — (L. 621) K₁ : ततो;
 N₂ V₁ B₁ D₂ D₃ T₂ G₁ : : Cn सभात् (for सभा)
 V₂ सभाभिराग्यं देवेशो (for ^{१२}) K₁ G₂ अन्तिकम् (for
 'कम्) G₂ जगाम च रथान्तिकम् (for ^{१३}) — (L. 622)
 D₂ सद्रथो, T₂ : G₁ स द्रथो, T₂ G₂ सद्रथो (for स द्रथो)
 G₂ तत स द्रथो राजर्षे (for ^{१४}) — (L. 623) V₂ B₂ D₃
 : : T₂ : G₁ : : सर्वे तु (by transp) N₂ V₂ नरयो
 (for वदना) — (L. 625) G₂ सहस्रपादं (hypermetric)
 (for 'पाद') N₂ V₂ त्रिकमम् (for त्रिमहम्) B₂ सहस्र
 भुजविमहम् (for ^{१५}) — (L. 627) K₁ N₂ साक्षात्
 (for साक्ष्यां) D₂ माल्यायु; G₁ सगुत (for 'गन्धानु)
 — After line 628 D₂ : 12

20** कौस्तुभभरणप्रीयं वनमाल्याविम्पिनम् ।

दृष्टा स राजराजेन्द्रः प्रणिपत्य कृत्वाञ्जलिः । [630]

पाटननःकायसंयुक्तः स्तोत्रुमारब्धवाञ्छदा ॥

भीष्मक उवाच ।

देवदेव नमस्तुभ्यमनादिनिधनाय वै ।

शाश्वतायादिवेद्याय नारायण परायण ॥

स्वयंमुदाय विश्वाय स्वागने वेधसाय च ।

पद्मनाभाय जटिते दण्डिते पिद्मलाय च ॥ [635]

हंसप्रभाय हंसाय चक्रुष्पाय वै नमः ।

वैकुण्ठाय नमस्तस्मै अजाय परमात्मने ॥

सदसद्भावयुक्ताय पुराणपुरुषाय च ।

पुरुषोत्तमाय युक्ताय निर्गुणाय नमोऽस्तु ते ॥

वरदो भव मे नित्यं त्वद्भक्त्याय सुतोत्तम । [640]

लोकनाथोऽसि नाथस्त्वं विष्णुस्त्वं विदितात्मनाम् ॥

वेशपायन उवाच ।

एवं स्तुत्वा महादेवं नृपाणामपतो नृपः ।

महाहर्मणिसुत्तानिर्गम्यैर्द्यूर्हदासिनम् ॥

शातकुम्भस्य निचयं कृष्णाय प्रददौ नृपः ।

पुगध्रके नमस्वारं येनतेये महाबले ॥ [645]

भीष्मक उवाच ।

नमस्तस्मै मरुगैर्द्राय मनोमास्तरंहसे ।

कामरूपाय विद्याय काश्यपाय च वै नमः ॥

वेशपायन उवाच ।

इति संक्षेपतः स्तुत्वा सत्कृत्य वरभूषणेः ।

ततो विसर्जयामास कृष्णं कमललोचनम् ।

अनुजगमुर्षुपाश्वेन प्रस्थितं वासनागुप्तम् ॥ [650]

प्रतिगृह्य च सत्कारं नृपानामन्य्य पीर्यनात् ।

जन्मान् मथुरां कृष्णो द्योतयानो दिगो दश ।

वेनतेयं पुरस्तस्य सौम्यरूपं रजगोचमम् ॥

मात्ता रथशृन्देन परिवार्य समन्ततः ।

भेरीपटहनादेन शब्ददुन्दुभिनिस्सने ॥ [655]

दृष्टितेन च नागानां हयानां हेपितेन च ।

सिंहनादेन शूराणां रथोमिस्वनेन च ॥

सुसुलः सुमहानासीनमद्गामेधरपोपमः ।

— (L. 622) D₁ कृष्ण कृष्णारविन्द्राक्षे (for *). G₂ चन्द्र
सूर्ययिलोचनम् (for *). — (L. 630) K₁ N₂ s V B
D₂ D₃ D₄ s. s. T₁ G₁ s दृष्ट्वा स राजा राजारं V₁ ज्वा जेन्द्रः
D₂ तं दृष्ट्वा स च राजेन्द्र, T₂ s G₁ दृष्ट्वा स राजा राजारं; G₂
दृष्ट्वा भुराजराजेन्द्रं (for *). — (L. 631) K₁ N₂ D₁ s
D₂ D₃ T₁ s G₁ s. s. संयुक्तं (for *). — K₁ D₁
भीष्म; T₁ om. (for भीष्मक). — (L. 632) D₂ रथेः
T₁ तेऽस्तु (for सुयम्). D₂ ते (for वै). — (L. 633)
G₁ च (for सादि). — (L. 634) K₁ D₂ स्वभवाय;
K₂ D₁ s मुदेय; V₁ स्वायंमुदाय; D₂ स्वयंमुदे च (for
मुदाय). N₂ देवाय, T₂ s G₁ s विनाय (for विधाय (for
विह*). — (L. 635) D₂ सदसद्भावय देवाय (for *).
N₂ s V₁ बहु (for धत्). V₁ बहुरूपाय वै नमः (for *).
— K₁ repeats line 637 af er line 610. — (L. 637)
N₂ V₁ D₁ G₁ सुयम् (for तस्मै). — (L. 638) D₂ T₂ s
G₁ s मुक्ताय (for सु*). D₂ om (hapl) lines
637-639. D₁ T₁ पुराणपुरोत्तम (for *). — T₂ s

om line 639. — (L. 639) V₁ D₁ s मुक्ताय (for सु*).
G₁ नम (for स्तु ते) G₂ दाहरूपाय वै नमः (for *).
— (L. 640) N₂ V₁ रथं V₂ स द्वापोद् (for *वाय).
— (L. 641) D₂ भगवान् (for नायकं). D₂ D₃ D₄
लोकनाथ सराजाय (for *). D₂ नाथम् (for विष्णुम्).
K₁ विदितात्मनः; D₂ D₃ s तदा; D₄ तस्मै.
(for 'ननाम्) — T₂ G₁ om the ref D₂ om lines
643 644, K₁ reads them on marg. — (L. 645)
V₁ s D₁ सुनाभिर. D₂ मुक्ताय; D₃ सुनाभिः; G₂
सुक्तं च (for सुनाभिर). K₂ s D₁ s भागिणम्, G₂
भागिनम् (for इति) — (L. 648) T₂ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) (for दृष्ट्वा).
— (L. 649) V₁ D₂ दैतेयं महाबलम् (for *). — K₁ D₂
भीष्म, G₁ om (for भीष्मक). — (L. 648) K₁ N₂ V₁ s
D₂ s D₃ D₄ s s T₂ s G₁ s मते (for मते) — G₂ s
om the ref. — (L. 648) T₂ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) (for दृष्ट्वा).
— (L. 649) D₂ s D₃ D₄
दृष्ट्वा लोचनमरुषम् (for *). — (L. 650) G₁ [ए]ने (for
एने), K₁ दृष्ट्वा स; D₂ दृष्ट्वा वै; D₃ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा).
— (L. 651) K₁ नमस्कारं (for च मयां). — (L. 652)
K₁ V₁ D₁ G₁ द्योतयानो; N₂ V₁ D₁ s D₂ D₃ स
(for 'दानी). K₁ D₁ s D₂ s दितम् (for दत्त). K₁ s
द्योतयानो वै दिशः (for *). — (L. 653) K₁ सत्कृत्य (for

गते वृष्णे महावीर्यं आदाय परमासनम् ॥
 सभामादाय देवाश्च प्रययुष्विदशालयम् ॥ [660]
 महता चतुरङ्गेण धलेन परिवारिताः ।
 श्रोशमात्रमनुजन्य अनुज्ञाते जनार्दने ।
 प्रययुस्ते नृपाः सर्वे पुनरेव स्वयंवरम् ॥
 Colophon
 वैशंपायन उवाच ।
 ततः प्रयाते वसुदेवपुत्रे
 नराधिपा भूषणभूषिताङ्गाः । [665]
 परस्पर जग्मु सुरेन्द्रकल्याः
 प्रनोधनार्थं गमनोलुगस्तैः ॥
 सभागतान्सोमरविप्रकाशा-
 न्मुनोपविष्टान्प्रचिरासनेषु ।
 समीक्ष्य राजा सुनयार्थनादी [670]
 जगाद वाक्यं नरराजसिंहः ॥

स्वयंवरकृतो दोषो विदिनो यो नराधिपाः ।
 क्षन्तव्यो मम वृद्धस्य दुर्णयस्य फलोदयः ॥
 एवमाभाष्य तान्सर्वांस्तत्कृत्य च यथाविधि ।
 ततो विसर्जयामास नृपास्तान्मध्यदेशजान् । [675]
 पूर्वपश्चिमजाश्वेव उत्तरापथिमानपि ॥
 तेषुपि सर्वे महेष्पासाः प्रहृष्टमनसो नृपाः ।
 यथाह्येण च सपुत्र्य जग्मुस्ते नरपुत्राः ॥
 जरासध सुनीधश्च दन्तनकश्च वीर्यवान् ।
 सात्वः सोमपतिश्चैव महाकूर्मश्च पार्थिवः ॥ [680]
 क्रयकैशिनमुख्याश्च नृपाः प्रनरवशजाः ।
 वेणुदारिश्च राजर्षिं वदनीराधिपतिस्तथा ॥
 एते चान्ये च बहवो दक्षिणापथिका नृपाः ।
 श्रोतुकामा र्हो वाक्यं श्रिता वै भीष्मकान्तिके ॥
 तान्त्रै समीक्ष्य राजेन्द्रः स राजा भीष्मको वली । [685]
 स्नेहपूर्णेन मनसा श्रितास्तान्नरनीध्वरान् ॥

पुर*) Ds Gs खगेधरम् (for खगोलमम्) — (L 655) Ts
 भेयारिपट्टनारे, Gs * भेयारिपट्टनारे (for *) Ns * Vs
 Bs Ds Ds शङ्खशब्दं Ns Vs * त्वं) रवेण च, V1 B1 Cal ed.
 शङ्खशब्दवरेण च (for *) — Ks om line 657 — (L
 658) Ts सुमद्भ्य (for 'हाद्') — (L 660) Bs प्रभाम् (for
 सभाम्) Ks ते वयुस्, Gs प्रलयुस् (for प्रययुस्) B1 s Ds
 त्रिदिवालयम् (for 'त्रिदास') — (L 663) Gs अनुस्सय्य,
 Gs उपमन्य (for अनु*) — (L 663) Gs प्रलयुस् (for
 प्रययुस्) Ks Ts स्वयवरे (for 'वरम्')

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ts
 — Mention of Khila Ks * Ns V B Ds D1 — Sub
 parcan Ts आश्रयं च — Adhy nama K Ns Vs Dn
 Ds * C * कृष्णान्तिके, Ns Vs s B Ds Ds रक्षिणीस्वयवरे
 कृष्णान्तिके, D1 कृष्णान्तिके कृष्णनयामम् — Adhy no
 Ns Vs s B1 109, Vs Ts G1 108, Dn Ds2 D1 106,
 D1 103, Ds 115, Ts 117, Ts 98, G1 110 Gs 112;
 Gs 111

(J 666) Dn Ds मया समा (for परस्परं) Ds * Gs
 यान्ति Gs जात (for जग्मु) K1 Vs s अयेन्द्र, Ts अधीन
 (for सुरेन्द्र) Ks परस्पर प्रतिजग्मु सुरेन्द्रकन्या (sic), Ks
 पुनस्परजग्मु सुरेन्द्रकन्या (sic) (for *) — (L 667) K1
 Ds गमनोत्सवात् (for 'सुकाश') — (L 668) Ns (marg)
 Ds * Gs * समागतं (for समा*) — (L 669) Ks हवि-
 रासनेन (for 'विषु') — (L 670) Vs Ds सुवयानु, Ds *

सुनयोर्भ्यं (for 'यर्थ') Ks समीक्ष्य राजा सुनयोर्भेवादिने
 (sic) — Before line 672 Dn Ds 1ns भीष्मक उवाच
 — (L 673) K Ds s Ts * Gs * * इत् दोष (for 'दोषो
 दोषो) K Ds s Ts * Gs * * विदित्वा यो (D1 वै, Ds
 भो, Ts * Gs * * ते, Ts 580), V1 'तो वा, V2 B Ds1
 Ds 'तो मे (for 'तो को) — (L 673) K Dn Ds (marg)
 Ds s Gs क्षन्तव्य (for 'न्यो) D1 क्षन्तव्यमवतुपरवः Ds
 क्षन्तव्यमवतुपरव (for *) Dn Ds s * Ts s G1 फलोदयम्
 (for 'व') Ks * Ds दुर्दवा (Ks 'स्व' स्व फलोदयम्, G(ed.)
 दुर्गन्धस्य फलोदयम् (for *) — Before line 674 all
 Ms 1ns वैशंपायन उवाच — (L 674) Ns समाप्य
 (for भा) — (L 675) Ds सर्वं (for मय्य) — (L
 676) Ds पूर्वकान्पश्चिमाश्वेव (for *) Ks पथगाद् (for
 पथिकान्) — (L 677) Ds सर्वेभ्ये (by transp) Ds सु
 (for प्र) K Ns V1 B1 s Ds Ds s * Ts Gs * नरा (for
 नृपा) — (L 678) Ks * यथाह्यमभिवर्ण्य, Ks * सख
 (Ks 'यो' नित्वा यथाह्येण (for *) Ds वृष (for नर-
 — Ts om lines 679 683 — (L 680) Ds महासिन्य
 (for 'कर्मर) — (J 681) Ks Ds वैशक (for 'कंसिक-
 Ts s G1 वंद्याद् (for सुव्याद्) Vs परम् (for प्रवर्) —
 — (L 683) K Ns Vs s B Dn Ds1 Ds s Ts Gs *
 कादनीराधि, Gs काशिराज (for कदनीराधि) — (L
 683) Ks Ds पथमा, Ks Vs B1 पथका, Ds नामिका
 (for पथिका) — (L 684) Ds महासर्व, Ds *

त्रिर्नसहितं शृक्षणं पङ्क्त्यालंरुतं शुभम् ।
 उवाच नयसपन्नं क्षिप्रधाम्नीरया गिरा ॥
 भनवामवनीज्ञाना समालोक्य नयान्वितम् ।
 वचनं व्याहृतं क्षुत्वा हृत्तं मे कार्यमीदृशम् । [690]
 सङ्घिर्भयङ्किः क्षन्तन्त्रं धय नित्वापराधिनः ॥
 एवमुक्त्वा तु राजा स भीष्मको नयकीविदः ।
 उवाच सुतमुदिरय वचनं राजसंसदि ।
 पुत्रस्य चैष्टामालोक्य तामाहुलितलोचनः ॥
 मन्ये वालागिमाह्लेलोमान्स एष पुरुष प्रभुः । [695]
 कीर्तिः कीर्तिमतां श्रेयो यशश्च यशभाग्यली ।
 स्थापितं भुवि मर्त्येऽस्मिन्स्वबाहुबलमूर्धितम् ॥
 धन्या एतु महाभागा देवकी योपितां वर ।

पुत्रं त्रिसुनभेष्टं धृत्वा गर्भेण वेशम् ॥
 कृष्ण पद्मपलाशाक्षं श्रीपुत्रमभ्यार्चितम् । [700]
 नेत्राभ्यां क्रोहपूर्णाभ्यामीक्षते सुगणकृत्वम् ॥
 एष लालप्यनानं तं राजानं राजससदि ।
 उवाच शृक्षणया वाचा साल्वराजो महादुतिः ॥
 अलं खेदेन राजेन्द्र सुताय रिपुमर्दिने ।
 हृत्रियस्य रणे राजन्धुरं जयवराजयौ ॥ [705]
 गियता गतिर्मर्त्यानामेप धर्मः मनातनः ।
 बलकेशानयोन्यस्तृतीयः कः पुमानिह ॥
 रणे योधयितु शक्तस्तप पुत्रं महानलम् ।
 रथातिरथवन्दानामेक एव रणागिरे ।
 रिपुं वारयितुं शक्तो धनुर्ग्रहं महाभुजः ॥ [710]

महद्वाक्य (for रदो वाक्य) K₁ s + V₂ D₂ D₁-4 G₂ स्थिता
 वै भीष्मकान्तिनाद (D₂ G₂ 'वन्') (for ^d) — K₂ om lines
 685-687 G₂ om line 685 — (L. 685) K₂ s D₂ s
 (margin above) T₂ तेषां, K₂ तथा (for तान्त्रे) V₂
 रामान, D₂ s नृपतीन्, G₂ रामधि (for राजेन्द्र) D₂ ताम्य
 मीषाहा राजेन्द्र, T₂ s G₂ तेषामपि नरन्वया, G₂ तेषा
 निष्क्रम्य राजेन्द्र (for ^a) T₂ G₂ s समाजे (for स राजा)
 — (L. 686) D₂ T₂ G₂ पूर्णेण (for पूर्णेण) D₂ D₂ स्थितम्,
 T₂ G₂ s प्रीतिंस् (for स्थितस्) — (L. 687) D₂ युक्त
 (for इच्छे) — (L. 688) T₂ G₂ संपन्न (for 'न्न') K₂ s
 उवाच शृक्षणमयम् (K₂ 'वन्') (for ^a) — Before line 689,
 some Mss ins भीष्मका, some भीष्म B₂ s om lines
 689 693 — (L. 689) D₂ समाजेष्य (for लोचय) — (L.
 690) h₂ s भीतोऽह, D₂ हृत्तोऽह, D₂ हृत्तं मे, D₂ नृप मे,
 Bomb Poona eds G(ed) हृत्तवान् (for हृत्त मे) K₂ s
 हृत्वात् K₂ 'ता' धैकारमिदंश्च (for ^b) — (L. 691) h₂ s
 N₂ s V₂ s B₂ D₂ D₁-4 s T₂-4 G₂ s s क्षन्तन्त्रं नयतां
 (N₂ s V₂ 'त्रि', V₂ 'ता' स्मिदि, D₂ क्षन्तन्त्रं नयतां
 (for ^a) — Before line 697, all some Mss ins वैश
 पावन D₂ om lines 692-693 — (L. 692) D₂ वाक्यस्वत्,
 T₂ G₂ रामाय, T₂ रामाय (for रामा स) — Before line
 694, K₂ ins. भीष्म, some Mss भीष्मका — (L. 694)
 K₂ पुत्रं जेष्टं च भानौरय (for ^a). K₂-2 V₂ B₂ s D₂ D₂ s
 T₂-4 G₂ s वैशय (for लोचय) — Before line 695,
 D₂ ins भीष्मका — (L. 695) h₂ s वानात् (for वानात्)
 T₂ s G₂ s सवर्तनः G₂ भूयान् (for लोकार्) V₂ s B₂ D₂
 D₂ s G₂ एक (for एव) Bomb Poona eds G(ed) वर
 (for प्रभु) K₂ स एष वरदरिभ, D₂ वरदः वरुणस्य G₂
 सदपुत्रः प्रभु (for ^d) — (L. 696) K₂ s तिरा, G₂

कृष्ण (for कीर्ति) K₂ यशसा, K₂ जयभाग्, D₂ s यशान्तं
 (for 'भाग्') K₂ यशश्च यशसा यत्नम्, N₂ s V B D₂
 (margin) D₂ T₂-4 G₂ s यशश्च रिपुर्न तथा, G₂ यशस्वी
 एतिमाप्यली (for ^b) — (L. 687) h₂ s संस्थाप युधि
 मर्त्येऽस्मिन् (for ^a) D₂ भाषित, D₂ (margin) उदित (for
 'तम्') — (L. 693) G₂ वेत्ता (for 'वे') — (L. 699) V₂
 D₂ s कृत्वा (for एवा) K₂ धर्मेण, G₂ मर्तं नृ (for मर्तेण).
 — (L. 700) K₂ s V₂ s B₂ s D₂ D₂ T₂ G₂ कृत्वा कमल-
 पत्राक्षं (for ^a) K₂ s D₂ श्रीपुत्रम्, T₂-4 G₂ s भीष्मवत्
 (for श्रीपुत्रम्) G₂ भयवत् (for 'राविपुत्रम्') D₂ भीष्म
 युक्त मनाधितम् (for ^b) — (L. 701) D₂ वारि (for
 वेद) N₂ s V₂ B D₂ D₂ संदृष्टान् भुवेत्तान् (for ^a) K
 N₂ s V₂ D₂ D₂ s s T₂ s G₂ s s वीक्षते; D₂ वीक्षन्ती
 (for ईक्षते) — Before line 702, some Mss ins वैशं
 पावन — (L. 703) B₂ रामानि; D₂ s महोपति (for महा
 पुत्रि) — Before line 704, some Mss ins. पावन; some
 साव्य — (L. 704) T₂ भेदेन (for सं) D₂ राम्य (for
 राजेन्द्र) K₂ s V₂ D₂ s s T₂-4 G₂ s मर्दिने; N₂ s V₂ B₂
 मर्दिने (for 'मर्दिने') K₂ G₂ सुवार्थे (G₂ 'पु' रिपुमर्दिने; K₂
 पुत्राय रिपुमर्दिने; V₂ B₂ s D₂ s सुवार्थेऽस्मिन् (D₂ 'वर्दि
 (for ^b) — (L. 705) V₂ D₂ G₂ युते (for रणे) V₂ D₂
 G₂ रणे, T₂-4 G₂ s युते (for युते) — (L. 706) G₂
 निषथा स गतिर्नृणां (for ^a) — (L. 707) T₂ s G₂ s
 स्वर्षवत्स्य रामवत्स्य (for ^a) G₂ शरिय (for 'शरय') D₂
 (sup lin) रणे (for हृत्) — (L. 708) D₂ (sup
 lin) हृत् (for रणे) D₂ वारि (for 'वैश') D₂ om
 (hapl.) lines 708^a-710^a; D₂ repeats the same as of
 line 710^a K₂ s त्व पुनो महाभुजः (for ^b) — (L. 702)

इह मा नोच्यते भूपैः परसश्रयहेतुना ।
 कन्धेव पतिविद्वेषादन्यं रतिपरायणा ॥
 अहो सुखलक्ष्मणमशक्य विनिर्वर्तितुम् ।
 यदह कृष्णहेतोर्हि सश्रयामि बलाधिकम् ॥
 नूनं योगविहीनोऽह कार्ष्णिणे पराश्रयम् । [740]
 श्रेयो हि मरणं महान् चान्यं सश्रये नृपाः ॥
 कृष्णो वा बलदेवो वा यो वा सो वा नरोऽप्यरः ।
 हन्वाद् प्रनियोन्यामि यथा ब्रह्मप्रचोदितः ॥
 एषा मे मिथ्रिता बुद्धिरेतस्सुपुरुषधत्त्वम् ।
 अतोऽन्यथा न शकोऽह कर्तुं परसमाश्रयम् ॥ [745]
 भगवा साधुवृत्तानामायाध न करोति सः ।
 तेन दूतं प्रदास्यामि नृपाणा रक्षणाय वै ॥

व्योममार्गेण गतव्यं यथा कृष्णो न वाधते ।
 गन्धन्त्वमनुचिन्त्यैव प्रेषयश्च नृपोत्तमाः ।
 अय मौधपतिः श्रीमाननलार्केन्दुविक्रमः । [750]
 रयेनावित्यग्रेण प्रथानु तत्पुरु बली ॥
 यवनेन्द्रो यथाभ्येति नरेन्द्राणां समागमम् ।
 वचन च यथास्माभिर्दाल्येन कृष्णविग्रहे ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 पुनरेवाग्नीद्राजा सौमभ्य पतिमूर्जितम् ।
 गच्छ सर्वेनरेन्द्राणा साहाय्यं हरु मानद ॥ [755]
 यवनेन्द्रो यथाभ्येति यथा कृष्णं विनेप्यति ।
 यथा वयं च तुष्यामसथा नीतिर्निधीयताम् ॥
 एवं सदृश्यं सर्वास्तान्भीष्मकं पूज्य धर्मतः ।

— (L. 736) Ds चोचते (for नोच्यते) Ks (sup lin)
 इह मा नोच्यते भूपा, Ks इह मासुचत भूपा, Ks इह किं
 चोचते भूपा, Ks इह सचोचते भूपा, Ns Vs Dn इह मा
 चो (Dn सचो चते भूपा, Ns Vs : B Ds De Ts-a Gs :
 : इहाद् चोचते (Ts Gs : चत, Gs 'दिने' भूपै, Ds :
 इहामी चोचते भूपा (Ds 'दि), Ds इह किं चोचते भूपै, Ds
 इह मे नोच्यते भूपा (for °) Ds सश्रम (for सश्रय)
 Ks परामिथिवहेतुकम्, Ds परमं श्रेयहेतुना (for °) — (L.
 737) Ks s योषा (for कन्या) Bomb Poona eds
 G(ed) स्वपति (for पतिवि) Ns Da पति (for रति)
 Ks कन्या पतिपरायणा (for °) — (L. 739) Ns om
 line 719° Ks Ns Vs Bn Dn Ts + Gs भीतोऽप्य, Ks
 भीतोऽप्य, Ds (by corr) देवार्थं (for हेतोर्हि) — (L.
 740) Ts पराक्रमम् (for श्रयम्) Ks करिष्ये परमाश्रयम्
 (for °) — (L. 741) Ds Gs [अ] ह (for [अ] भ्य) Ks s
 नृपम् (for नृपा) — (L. 742) Ks कृष्णो वा बलबद्धयो
 (for °) Ds s Ds [अ] न्यो (for सो) Dn Ds स्मर (for
 स्वर) Ns s V Ds यो वायो वा नरोऽभर (Ns Vs नरो
 वर, Ds वरो नर), Bs Ds : यो वायो (Ds 'न्यो' वायरो
 (Ds s वा नरो) वर ; Ts Gs : वासवो वा नरोऽभर, Ts s यो
 वायो वा नरोऽभर, Gs वायुदेवो न चावर, Bomb Poona
 eds G(ed) यो वाया वा नरोऽपि — (L. 743) Ks s
 Ns s V B Dn Ds Ds Ts + Gs : s s हन्वाद्, Dns
 'रि (for 'ह) Ns Gs s ब्राह्मण ; Ds s ब्राह्मण (for
 ब्रह्मण) Ks यथा ब्राह्मणोदित, Ds (marg) s
 Ts s Gs यथा ब्रह्मणोदित (Ds Ts 'प्रयो दिवम्' (for °)
 — (L. 744) Vs B Ds : s (sup lin as above) Ts
 निश्रयाः (for मिथ्रिता) Ns s Vs : s Bs Ds Gs : एष मे
 मिथ्रयो पुत्रद (for °) Ks Ns s Vs s Bs Dn Ds Ds

Ts-a Gs : s सपुरुष, Ds च पुं (for सुपुं) Vs Bs : एष
 मे पुरुषत्व (sic) — (L. 745) Gs दाराको (for
 न शक्तो) Vs पशु (for पर) Bs Ds कर्तुं परमाश्रयम्, Gs
 कर्तुं परस्त् (for °) — (L. 746) Ds स्वपति, Ds मासर्त ;
 Ts अयायो, Gs अयाया (for वाया) Ns Vs करोम्यहम्
 (for 'ति स) — Ts om lines 747-750 — (L. 747)
 Ds (marg as above) प्रदास्यामि (for प्रदा) Ns Vs Ds
 भवार्थं (for नृपाणा) Ns Vs तु हिताय, Gs वशमे हि (for
 'न्यप्य) — (L. 748) Ts Ga ममे, Gs तथा (for स्याम) .
 Vs Ds : Gs तन्त्वय (for यातव्यं) Ks s Ds : वापति
 Ns Vs Dns Ds दुष्यते (for वापते) — (L. 749) Ks
 गच्छन्तु ; Ts Gs 'स्वम्' (for 'न्तम्) Ns Vs [अ] न (for [अ]
 न) Vs Gs नरोत्तमा (for नृपो) — (L. 750) Ns Ds
 सश्रम, Ts सुपम, Gs संनिभ (for श्रितम्) — (L.
 751) Ds दिव्य (for [अ] दिव्य) Ns वचनं (for वर्णेन) .
 Ds स्वपुं, Ds Ts स्वपुं, Ds स्वपुं (for सपुं) — (L.
 752) Vs s प्रयाष्यन्तु (for यथाभ्येति) Ts om (hapl)
 lines 752°-756° Ks s Dn Ds Gs समागम, Bs Ds 'गम'
 (for 'नम्य') — (L. 753) Gs यवनें (for वचनें) Ks s
 यथास्माकं, Ts Gs तथास्माभिर (for यं) Ds वचनीयं तथा
 स्माभिर, Ds 'नाना यथास्माकं ; Ts Gs यवनें च तथास्माभिर
 (for °) Ks Ns Ts कृते न, Vs Bs Ds कृतेन ; Dns
 दीक्ष्य, Dns दीक्षे न, Ds कृतेन ; Ds दीक्ष्याः ; Ds दीक्षं न
 (for दीक्षेन) Ts s Gs s देह (Ts s कृते) कृत्स्न विग्रह
 (for °) — Ts Gs s om the ref — (L. 754) B(om
 (hapl) lines 754°-759° — P(efore line 755, Ds
 (marg) ins जगाम — (L. 755) Ds s (marg as
 above) मन्वद (for मानद) — (L. 756) Ks s : Ns Vs :
 Dn Ds Ds : s s s वाति (for [अ] येति) Ks प

कालयन उवाच ।

जानाम्यह महानाहो दौत्येन त्वामिहागतम् ।

संमिते नरदेवाना प्रेषितं मागधेन वै ॥

तेन त्वामर्चये राजन्प्रियेणेन महामते ।

अर्धपागादिमत्सरासनेन यथाविधि ॥ [810]

भगवत्प्रयचिते राजा सर्वंपामर्षितं भवेत् ।

आस्यतामासने दिव्ये मया साथं जनेश्वर ॥

हस्तालिङ्गनकं कृत्वा पृष्ठा च कुशलामयम् ।

सुरोपविष्टी सहितौ शुभे सिंहासने नृपा ॥

कालयन उवाच ।

यद्ग्राह्यलमाश्रित्य वयं सर्वे नराधिपाः । [815]

वसामो विगतोद्वेगा देवा इव शचीपतिम् ॥

क्रिमसाध्यं भवेदस्य येनासि प्रेषितो मयि ।

वद सत्यं वचस्तस्य किमाज्ञापयति प्रभुः ।

करिष्ये वचनं तस्य अपि कर्म सुदुष्करम् ॥

सत्य उवाच ।

यथा वदति रानेन्द्र मगधाधिपतिलत्र । [820]

तथाह सप्रवक्ष्यामि श्रूयतां यत्रनाधिप ॥

जरासध उवाच ।

जातोऽय जगता वाधी कृष्ण. परमदुर्जयः ।

विदित्वा तस्य दुर्वृत्तमहं हन्तु समुद्यन ॥

पार्थिवैर्दुभि. साथं समग्रजलाहनेः ।

उपरुद्धा महासेना गोमन्तमचलोत्तमम् ॥ [825]

चेदिराजस्य वचन महार्थं ध्रुतवानहम् ।

पदाताभ्या विनाशाय हुताशनमयोऽयम् ॥

ज्वालाशतसहस्राह्य युगान्ताग्निसमप्रभम् ।

दृष्ट्वा रामो गिरि- कूटादासुतो हेमतालधृक् ॥

विनिपत्य महासेना मध्ये सागरसनिभाम् । [830]

राजसु, K₁ अर्धवानस्मि रा¹; B₁ नाधर्षादोऽस्मीनि मानद, T₁ भाधर्षादह नराधिप (for ¹) — D₁ काल (for कालयन) — (L 807) K₁ १ स्वा (for [अङ्]) D₁ महाराज (for 'बाहो') B₁ G₁ दूयेन (for 'दो') — (L 808) K₁ D₁ सहितो, K₁ (sup lin) D₁ D₁ G₁ सुदितं, K₁ सगमे, N₁ V₁ प्रदिनं N₁ V₁ २ B₁ २ T₁ D₁ महित, B₁ D₁ १ स्वहित, D₁ D₁ समते (D₁ 'त') (for समिते) K₁ सहितो नरदेवेश (for ¹) K₁ २ D₁ D₁ २ प्रेषितो (for 'द') — (L 809) G₁ तेन त्वामर्चयिष्यामि (for ¹) N₁ २ V B₁ D₁ G₁ महा- G₁ युते (for 'मने') — (L 811) V₁ D₁ २ अचिने, T₁ [ह] हाचिवो (for [अ]अचिने) K₁ N₁ V₁ B₁ २ D₁ २ २ भवन् न मर्षित (N₁ . . . . .) B₁ D₁ D₁ भवतो ह्य¹ N₁ . . . . . V₁ २ D₁ D₁ २ G₁ ins

22* मानिते तव रानेन्द्र सर्वेषां मानित भवेत् ।

[D₁ मानितं (for 'ते') D₁ २ त्वि (for तव) D₁ मानि तेन च राजेन्द्र (for ¹) D₁ मायया (for मानित)]

— (L 812) K₁ N₁ V₁ F₁ D₁ D₁ २ T₁ शुभ्रे (for दिव्ये)

K₁ २ N₁ V₁ २ B₁ २ D₁ D₁ D₁ नरेश्वर (for जने)

— Defore line 813 all Mas ins वैशपायन — (L

813) Bomb Poona eds G(ed). स हस्तालिङ्गनं कृत्वा

(for ¹) K₁ कृदाहं तत, K₁ २ 'लादिकम्, D₁ 'लो

त्तमम् (for 'लामयम्) D₁ दृष्ट्वा च कुशलाव्यये (for ¹)

— (L 814) D₁ शुभ्रे (for शुभ) Bomb, Poona eds

G(ed) स्थितो (for नृपा) — (L 815) K₁ २ V₁

D₁ २ T₁ तद्ग्राह, K₁ N₁ V₁ B D₁ २ G₁ तद्ग्राह (for

पदाह) K₁ नृपाधिपा, K₁ D₁ नराधिप (for 'पा

— (L 816) K₁ V₁ G₁ वसाम (for 'मो') K₁ वसाम

विगतोद्वेगा, K₁ २ B₁ D₁ २ 'म विगतोद्वेगा, N₁ B₁ २ D₁

D₁ D₁ T₁ 'मो विगतोद्वेगा (for ¹) V₁ शतव्रतम्, D₁

शचीपते (for 'पनिम्') — (L 817) V₁ [अत्र (for

[अनि] B₁ २ D₁ G₁ भवान् (for मयि) N₁ येनात्र प्रेषितो

भवान् (for ¹) — (L 818) D₁ तथ्य (for सत्य)

— (I 819) V₁ कार्य (for कर्म) — (L 820) K₁ V₁

D₁ २ रात्रेन्द्रो (for 'न्द्र') N₁ V₁ B G₁ नृप (for तव) D₁

D₁ २ रात्रेन्द्रो (for ¹) — (I 821) D₁ यथा (for

तथा) G₁ श्रूयता च नराधिप (for ¹) — (L 822) K₁

N₁ २ V B₁ D₁ D₁ जगदावाधी D₁ 'तो वाधी, D₁

'दाराच, G₁ 'तो हतो (for 'ता वाधी) V₁ कृष्ण परशुर

जय (for ¹) — (L 823) V₁ तनुत् (for तुर्वत्) D₁

विदित्वा दुर्द्वैत तस्य (for ¹) — (L 824) K₁ N₁ B₁

D₁ २ सग्रामे, V₁ सग्रम (for सग्रम) V₁ सग्रामे बहुवाद्दे

(for ¹) — (L 825) D₁ उपर्यथ महासैवैर (for ¹)

D₁ (sup lin as above) [अ]चलोत्तमम् (for 'समम्)

D₁ २ गोमन्ते पर्वतोत्तमे (for ¹) — (L 827) K₁ N₁ D₁

यदा तथोर B₁ २ पाराताम्या (for ¹) — (L 829)

V₁ २ B₁ २ D₁ G₁ कृदाद्, D₁ कृदाद् (for कृदाद्) B

D₁ २ वन (for हेमताल) D₁ आसुतो हेमतालधृक्

(for ¹) — (L 830) K₁ विनिपत्य (for 'त्यथ),

आजघान दुराधर्षो नराश्रयदन्तिनाम् ॥
 सर्पन्तमिष सर्वेन्द्रं विष्टभ्याष्टव्य लाङ्गलम् ।
 नरनागाश्ववृन्दानि मुसलेन व्यचूर्णयत् ॥
 गजेन गजमारफाल्य रथेन रथयोधिनम् ।
 हथेन च ह्यारोहं पदातेन पदातिनम् ॥ [835]
 समरे मुमहातेजा नृपाकंगतसदुले ।
 विचरन्विविधान्मार्गांश्चिदापे भास्करो यथा ॥
 रामादन्तर कृष्णः प्रगृह्णाकंसमप्रथमम् ।
 चक्र चक्रभृता श्रेष्ठः सिंहः क्षुद्रमृगं यथा ॥
 प्रविचाल्य महावीर्यः पादवेगेन त गिरिम् । [840]
 झसुसैन्ये पपातोर्बेर्दुवीर प्रतापवान् ॥
 प्रवृत्तश्रिव शैलोऽसौ तोयधाराभिषेचितः ।
 घूर्णमानो विवेशोर्मा विनिर्वाप्य हुवाशनम् ॥
 आदीप्यमानाच्छिवरादवपुल्य जनादेनः ।

जघान वाहिनीं राजश्रेष्ठकव्यभ्रेण पाणिना ॥ [845]
 विशिष्य विपुलं चक्रं गदापातादनन्तरम् ।
 नरनागाश्ववृन्दानि मुसलेन व्यचूर्णयत् ॥
 श्रेष्ठानिलसमुद्भूतचक्रलाङ्गलरहिना ।
 निर्दग्धा महती सेना नरेन्द्रार्काभितापिता ॥
 नरनागाश्वकलिल पत्तिष्वजममाकुलम् । [850]
 रथानीक पदावाभ्या क्षणेन विरलीकृतम् ॥
 सेना प्रभक्षामालोक्य चक्रानलभयाद्दिविताम् ।
 महता रथवृन्देन परिवार्य समन्ततः ।
 तत्रार्हं युध्यमानस्तु भ्रातात्य बलमान्बली ।
 स्थितो ममामतः शूरो गदापाणिर्हत्यायुधः ॥ [855]
 द्वादशाशौहिणीर्द्विता प्रभिन्न इव केसरी ।
 हल सोनन्दसुदुत्य गदया मामनाडयत् ॥
 वस्त्रपातनिभ वेग पातयित्वा ममोपरि ।

— (L 831) D₁ s (sup lss as above) आजघान (for 'घान) D₂ s G₂ दन्तिन (for 'नाम्) K₂ नरनागाश्व दन्तिनाम् (for ⁶) — (L 832) K₁ (marg as above) s सजलम् (for सर्पं) V₂ सर्वेन्द्रमिष सर्वेन्द्रं N₂ V₂ B₂ s D₂ s G₂ विशिष्य (for विकृष्य) V₁ s विशिष्या शिष्य लाङ्गलम् (for ⁶) — (L 833) N₂ कलिलं (for वृन्दानि) K₁ व्यचूर्णयत्, N₂ V₂ s B D₂ [अ]वपीथ (for व्यपीथ) — (L 834) N₂ V₁ D₂ D₂ s G₂ योधिन्, B₂ नाम् (for 'नम्) — (L 835) K₂ हुवाश्वत्, N₂ s V₁ s B₁ s D₂ D₂ — G₂ रोहात् (for 'रोह) V₂ B₂ s पादातेन (for पं) V₂ G₂ पदातिन (for 'नम्) N₂ V₁ B₁ D₂ पादवेगेन पदातिन (for 'नाम्) (for ⁶) — (L 836) K₂ s N₂ s V₁ s B₁ D₂ s e T₂ समरे स, D₂ रेपु (for रे सु) D₂ s नृपागा, T₂ मारके (for चूर्णाकं) K₂ नृपागां घतनकुलम् (for ⁶) — (L 837) K₂ — D₂ D₂ s दिनान्ते (for दिनान्ते) — (L 838) K₂ प्रसदा, D₂ प्रमथ्य (for प्रमथ) D₂ प्रभ (for प्रमम्) — K₂ D₁ — e T₂ om line 839 V₂ reads line 839 after line 447 — (L 839) N₂ चक्रवत्ता (for 'भृता) V₂ B₂ नृपात् (for नृग) — For line 839, D₂ D₂ G₂ subst

23** चक्र स च महातेजा कालीं चैरायधीं गदाम् ।

While D₂ subst for line 839

24** चक्र मुदतेन चकी गरा चैव गराप्रज ।

— (L 840) T₂ प्रिचाल्य च (for प्रविचाल्य) V₂ चारेण (for वेगेन) — K₂ — D₂ om line 841, K₂ D₂ read it

on marg — (L 841) D₂ सप्तु (for सप्तु) K₁ D₂ नृपा गोमती (for पपातोर्बेर्) — (L 842) K₂ प्रवर्षयिन्, N₂ s V B D₂ s G₂ नृवाश्रिव च, D₂ s वृत्त-तमिष (for प्रवृत्तश्रिव) Bomb Pocus eds (Ued) शौलेन्द्रम् (for शैलेन्द्री) D₂ नृवाश्रिव च शौलेन्द्रम् (for ⁶) — (L 843) D₂ [अ]र्षिध, D₂ G₂ [उ]र्ण्यी (for र्णी) h V₂ D₂ s s विनिवार्य, N₂ s V₁ s B₁ s D₂ G₂ (निर्वाप्य च, D₂ विर्वाप्यव (for विनि वाप्य) — (L 844) V₂ h D₂ D₂ s T₂ भारीयमान (for मानात्) — (L 845) K₂ जगाम (for जघान) D₂ राजत् (for राजत्) — (L 846) D₂ विमल (for विपुल) K₂ s गदापातमदु दुतम्, K₂ s D₂ D₂ s 'पतनमदुतम् (for ⁶) — (L 847) N₂ V₂ व्यचूर्णयत्, D₂ D₂ व्यपीथ (for व्यचूर्णं) — (L 848) K₂ N₂ V₁ s B D₂ D₂ — T₂ श्रेष्ठानिलसमुद्भूता N₂ B₁ 'द्वता, D₂ 'द्वत्य (for ⁶) — (L 849) N₂ s V B D₂ D₂ s s T₂ 'पालिता (for 'तापिता) G₂ नरेन्द्रैर्काभितापिता (for ⁶) — (L 850) D₂ वेत् (for तर) — (L 851) K₂ s उदनाभ्यां तपानीके (for ⁶) N₂ s V₂ B D₂ D₂ (sup lss) e T₂ G₂ विरली (for दिरली) — (L 852) B₂ प्रविशाम् (for प्रमामम्) K₂ चक्रानिल (for 'नल) — (L 853) N₂ (marg as above) गत्, G₂ राय (for रथ) — (L 854) N₂ सतो (for तप्त) K₂ [अ]थ (for [अ]थ) V₂ B₂ D₂ D₂ s बलदा (for 'वान्) B₂ श्रान्त मथ्य महाती (for ⁶) — (L 855) D₂ गदया हि (for गदापाणिर्) — (L 857) N₂ s s B₁ D₂ D₂ s e T₂ G₂ उरमथ्य (for उदुत्य) K₂ गरायुधम् (for

भूयः प्रहर्तुं कामो मा वेशात्पेनास्थितो महीम् ॥
 वेशासं स्थानमास्थाय गृहः क्रीञ्च यथा पुरा । [860]
 तथा मां दीर्घनेत्राभ्यामीक्षते निर्दहृत्प्रिय ॥
 तादृग्रूपं समालोक्य बलदेवं रणाजिरे ।
 जीवितार्थां नृलोकेऽस्मिन्कः पुमान्स्थातुर्मुहति ॥
 दृष्ट्वा महागदा सीमां कालदण्डमियोद्धताम् ।
 कालाङ्कुशेन निर्धूतां स्थित प्रणप्रतो मम ॥ [865]
 ततो जलदगन्भीरस्वरेणापूरयन्नभः ।
 वायुवाचाशरीरेण स्वयं लोरपितामहः ।
 प्रहर्तव्यो न राजायमनभ्योऽयं तवानघ ।
 कल्पितोऽस्य वधश्चान्याद्विरमस्य हलायुध ॥
 श्रुत्वाहं तेन वाक्येन चिन्ताविष्टो निवर्तितः । [870]
 सर्वप्राणहर घोर ब्रह्मणा स्वयमीरितम् ॥
 तेनाहं वः प्रवक्ष्यामि नृपाणां हितकाम्यया ।

श्रुत्वा तमेव राजेन्द्र कर्तुमर्हसि मद्रथः ॥
 तपसोपेण महता पुरार्थां तोष्य शक्यम् ।
 प्राप्तवान्देवैवात्त्वाभ्यन्वय माधुरैर्जेने ॥ [875]
 महामुनिश्चायसचूर्णमभ-
 भुपस्थितो द्वादशनार्षिकं व्रतम् ।
 सुरासुरैः सत्तुतपादपङ्कजं
 स लब्धयानीप्सितकामसपदम् ॥
 तपोनलाद्वायंमुनेर्महात्मनो [880]
 वरप्रभाराच्छकलेन्दुमौलिनः ।
 रणे समासाय जनार्दनो हिम
 विलीयते भास्करदिमना यथा ॥
 यतस्व राज्ञां वचनप्रचोदितो
 व्रनस्य यात्रा विजयाय केशवम् । [885]
 प्रविदय राष्ट्रं मथुरा वशे नय

गदया माम् D₁ स तादृग्यत् (for अदा) V₁ B D₃ गदया
 समतादृग्यत् (for ²) — (L. 858) K₃ G₂ घोरं (for वेग)
 N₂ s (mar₀ as above) V₁ B₁ s D₃ D₃ G₂ [उ]रमि (for
 [उ]परि) — (L. 859) D₃ भूयो मां हन्तुकामो वै (for “
 K₃ विरोपेण, B₃ वैस्तानेन, D₃ (mar_g) आतुयेन (for
 वैशाखेन) D₁ G₂ स्थितो (for [मा]स्थितो) — (L. 860) N₂
 V₁ B₁ s D₃ T₁ G₂ आयाच, D₃ आश्रित्य (for आस्थाय) N₂
 पुरा यथा (by transp) — (L. 861) D₃ D₃ वीक्षते, D₃
 ईक्षितैर् (for ईक्षते) — (L. 862) N₂ s V B D₃ D₃ तादृश
 रूपमालोक्य (N₂ also “स्थाय”)(for “) — (L. 863) K₃ नृपो
 लोके D₃ त्रिलोकोऽस्मिन् (for नृलो) — (L. 864) K₃ s
 D₃ D₃ मुहीत्या स (D₃ च) (for दृष्ट्वा महा) N₂ V₁ s
 B₁ D₃ D₃ T₁ दृष्ट्वा वरा महाभीमां (for “) K₃ s N₂
 B₁ s D₃ T₁ G₂ [उ]पयताम् (for [उ]त्) — (L. 865)
 K₁ s N₂ V₁ B₁ s D₃ D₃ s G₂ कुलाङ्कुशेन, K₃ s
 बु (K₁ का) खान्खेन, N₂ V₁ s हलाङ्कुशेन, B₁ D₃ कुशां
 (for काल) D₃ बलानुलेन निर्वृत्, D₃ T₁ कुलाङ्कुशेन
 धैर्येण (T₁ निर्घात) (for “) D₃ दृष्टम् (for मम)
 — (L. 866) D₃ इव (for नभ) — (L. 868) N₂ वै
 राम, N₂ V₁ D₃ ते राजन् V₁ वै राजन् B G₂
 ते राम, D₃ s ते राम, D₃ मे राम (for राजायम्).
 N₂ s V₁ s B₁ s D₃ D₃ s न वष्यो (for भवष्यो) T₁
 तदा (for तव) D₃ G₂ न वष्योऽयं स्वयां D₃ [sup
 in] तवा नय (for “) — (L. 869) D₃ वधे (for
 वधम्) K₃ B₃ अयस्मात्, D₃ s वान्यो, D₃ वान्यो (for

चाप्याद्य) — B₃ om lines 870 874 — (L. 870) D₃
 चिन्ताविष्टे निवर्तिते (for ⁴) — (L. 871) K₃ सुरा (for
 सर्व) K₃ s D₃ तादृग्यत् (for स्वयम्) — (L. 873) N₂
 मे वच, V₁ s D₃ s तद्रूप (for म) — (L. 875) K₁ s
 D₃ D₃ s देवदेव, N₂ V₁ D₃ G₂ देव, T₁ नरदेवं (for
 देवदेवत्) K₃ s, G₂ स्वम् (for स्वाम्) — (L. 876)
 K₃ D₃ [मा]यसं (for “s”) K₃ D₃ s अशुभम् (corrupt),
 V₁ D₃ आशयन् (for अशम्) — (L. 877) D₃ मते (for
 मतम्) — (L. 878) D₃ सनतः (for सत्तुत) V₁ B₁ s
 D₃ न्यारमर्धयन्, B₃ पङ्कज (for पङ्कज) — (L. 880)
 D₃ मुनिर्महामा (for मुनेर्महात्मनो) — (L. 881) N₂
 बल (for वर) K₁ s G₂ प्रणानत्, D₃ प्रसादात्
 (for प्रभावात्) D₃ स चिह्नदुः, D₃ सकं (for शकं).
 K₃ मौले (for मौलिन) — (L. 882) K₃ s D₃ T₁
 भवन्वमासाय, N₂ V₁ B₁ s D₃ रणे स्वमां, V₁ D₃ s रणे
 स्वमां, G₂ रणे स्वमां (for रणे स्वमां) K₁ स्वमासाय V
 रणे जनार्दनो हिमम् (sic) — (L. 883) K₃ व्यहीयत्, V
 सलीयते (for विली) D₃ विलीयते क्षेप्यमप्यु वै यथा
 — (L. 884) K₃ V₁ s B₁ D₃ s वचनं प्रचो (D₃ मो) दिवः
 K₃ “ने प्रचोदिन, K₃ “ने प्रचोदितो, N₂ s V₁ D₃ “नप्रचो-
 दित, D₃ “नप्रचोदितो (for “नप्रचोदितो) K₃ वचनद्वारा
 वचन प्रचोदित — (L. 885) D₃ s विजयश्च (for “याव
 B D₃ T₁ G₂ केशदे (for केशवम्) — (L. 886) D₃
 D₃ s T₁ च सेनया, D₃ वच्युर्चयः, D₃ स्वसेनया (for वसे
 नय) N₂ s V B D₃ D₃ s G₂ प्रमथय राष्ट्रं (G₂ “उरं) मथुरा

निहत्य कृष्णं प्रथमस्य वै यशः ॥

नाथुरो वामुदेयोऽयं धलदेवश्च चान्धनः ।

तो विजेष्यसि सधामे गत्वा तां मधुर्त्तं पुटीम् ॥

सास्त्र उवाच ।

श्रुत्येवं नरपतिभ्रातृरप्रगीतं [890]

वाक्यं ते कथितमिदं हितं नृपाणाम् ।

तत्सर्वं सह सचिवैर्विभूदय युद्धया

यद्युक्तं कुरु मनुजेन्द्र आत्मनेष्टम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एवं कथयमानं तं सास्त्रराजं नृपाह्वया ।

उवाच प्ररमप्रीतो यवनाधिपतिर्नृपः ॥ [895]

धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽसि सफल जीवितं च मे ।

कृष्णनिग्रहहेतोर्यस्मिद्युक्तो बहुभिर्नृपैः ॥

दुर्जयं त्रिषु लोकेषु सुरासुरागणैरपि ।

तस्य निग्रहहेतोर्मांसवधार्थं जथाशिष्यम् ॥

प्रहृष्टे राजसिंहैस्तैवधार्थं जयो मम । [900]

तेषां बागम्बुनर्षेण विजयो मे भविष्यति ॥

करिष्ये वचनं तेषां नृपसन्धम चोदितम् ।

पराजयोऽपि राजेन्द्र जयेन सहशो मम ॥

अथैव त्तिथिनक्षत्रं मुहूर्त्तचरणं शुभम् ।

यास्यामि मधुरा राजन्वितेजुं चेशनं रणे ॥ [905]

पद्मभाभाण्य राजान सौमस्य पतिमूर्तिवत् ।

सत्कृत्य च यथान्यायं महार्हव्यभूषणैः ॥

ब्राह्मणेभ्यो ददौ वित्तं सिद्धादेशाय वै नृपः ।

पुरोहिताय राजेन्द्र प्रददौ बहुशो धनम् ॥

दुत्तादि विधिवद्राजा कृतकौतुकमन्त्रलः । [910]

प्रस्थानं कृतवानसभ्यज्जेलुकागो जनार्दनम् ॥

सास्त्रोऽपि भरतधेष्ट कृतार्थो हृष्टमानसः ।

यत्नेन्द्रं परिघ्नन्त्य जगाम स्वपुर नृप ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

विदर्भनगरं याते श्वतुन्वपराक्रमे ।

किमर्थं गरुडो नीतः किं च कर्म चकार सः ॥ [915]

न चारुरोह भगवान्नीतये महानलम् ।

एतं मे सक्षयं ब्रह्मगृहीत तत्त्वं महामुने ॥

वैशंपायन उवाच ।

शुषु राजन्सुषुपर्णेन कृतं फर्म क्षमातुमम् ।

विदर्भनगरं याते वनतये महागुप्तौ ॥

असप्राप्ते च नगरं मधुरा मधुसूदने । [920]

च तेनया — (L. 897) V₂ प्रमथ्य (for निहत्य) T₁

Dom Poona eds G(ed) प्रथमन्वक (for 'यस्य वै')

— (L. 898) K₁ : 5स्त्र, K₂ : 5स्त्र : V B Ds D₁ : 5-5

T₁ G₂ स (for च) D₂ दलदेवसहायवाच (for 'द')

— (L. 899) K₁ Dn T₁ त, D₁ त (for तौ) Dn G₂ मधुरा

(for 'रा') — (L. 899) V₁ D₁ नृपति (for नरपति)

V₁ : सास्त्ररप्रगीत, T₁ 'रेण नीत (for 'रप्रगीत) — (L.

891) V₁ D₁ G₂ मया (for इदं) V₂ नराणाम् (for नृपा)

— (L. 893) K₁ सर्वे (for सर्वे) V₁ om सह — (L.

893) K₁ : चाभ्रनस्तत्, K₂ : सर्वे : V Dn D₁₋₁ T₁

पारमनेष्टम् D₂ हन्मनेष्टम् (for आत्मने)

Colophon om. in Bn. — Mention of the Epic K₂

D₂ — Mention of Kāśīa K₂ : 5स्त्र V B₂ : Dn D₂

D₁₋₁ — Sub parton D₂ : पारिजात — Adhy

name K Dn D₂ D₁ : G₂ शास्त्रवाक्यम्, N₂ V₂ : B₂

स्तिमणीस्त्वयवधम्, D₂ शास्त्रवृत्तात्कथनम्, D₂ दूतप्रेषणम्

— Adhy no K₁ 107, N₂ V₂ : B₂ 111, V₁ 1 0,

Dn D₂ : D₂ 108, D₂ 105, D₂ 117, T₁ 100, G₂ 115

(L. 914) K₁ N₂ V B Dn D₂ D₁ : s e T₁ G₂

-नगरम् (for 'रि') — (L. 917) K₁ : N₂ : V B₁ : D

T₁ G₂ पृथग्मे, K₂ पुन वै (for पुन मे) D₂ पृथग्मे सत्तम राजन्

(for 'D₂ च सर्व (for सर्व) D₂ G₂ महामते (for

'मुने) — (L. 918) N₂ : V₁ : B Dn D₂ D₂ G₂ (ब्र)ति-

मातुपम्, D₂ रत्ना (for हमा) — (L. 919) N₂

V₁ : B Dn D₂ D₂ : e T₁ नगरम् (for नगरी) D₂

(man) गत्वा (for याते) G₂ वैदर्भनगरं गत्वा (for "

K₁ T₁ महापुते, B₁ : D₂ सहापुते, D₂ सहमतौ (for

'शुती) k₂ Bom. Poona eds G(ed) वैदर्भयो महापुति

(K₂ 'ते), G₂ 'तपससत्पुते (for ' — N₂ reads lines

920 921 twice — (L. 920) D₂ ससप्राप्यैव (for 'से च)

K₁ D₂ नगर (for 'रि) — K₂ om line 921 — (L.

921) K₂ N₂ (both times) V₂ B₂ D₂ D₁ : T₁ महापुति

(for 'मति) — (L. 922) D₂ जन (for 'देन) K₂

हत्वा (for प्रयो) — (L. 923) D₂ दिव्यां (for रम्यां)

मनसा चिन्तयामास वैनतेयो महामतिः ॥
 यदुक्त देवदेवेन नृपाणामप्रत प्रभो ।
 यास्यामि मथुरा रम्या भोजराजेन पालिताम् ॥
 इति तद्वचनस्यान्ते गमिष्येति विचिन्तयन् ।
 वृताञ्जलिपुटः श्रीमान्प्रणिपत्याब्रवीद्विदम् ॥ [925]
 देव यास्यामि नगरीं रैतस्य कुशस्थलीम् ।
 रैवंतं च गिरिं रम्य नन्दनप्रतिमं वनम् ।
 राक्षसोद्भासिता रम्या शैलोद्घथिताश्रिताम् ।
 वृक्षगुल्मलताकीर्णां पुष्परेणुविभूषिताम् ॥
 गजेन्द्रमुजगाकीर्णांशृक्षवानरसेविताम् । [930]
 घराहमहिपाक्रान्ता मृगयूथैरनेम्यः ॥
 तां समन्तात्समालोक्य वासार्थं ते क्षमाश्रमम् ।
 यदि स्याद्भ्रूते रम्या प्रशस्ता नगरीति च ।
 कण्ठकोद्वरणं कृत्वा आगमिष्ये तत्रान्तिकम् ॥
 एवं विज्ञाप्य देवेश प्रणिपत्य जनार्दनम् । [935]

जगाम पतगेन्द्रो वै पश्चिमाभिमुखो बली ।
 कृष्णोऽपि यदुभि सार्धं विवेश मथुरा पुरीम् ॥
 स्त्रेण चोपसेनश्च नागराश्चैव सर्वशः ।
 प्रत्युद्गम्यागतं कृष्णमानचूर्जनसकुलम् ॥
 जनमेजय उवाच ।
 धृत्वाभिपिक्त राजेन्द्र बहुभिर्मुधाधिपैः । [940]
 किं चकार महानाहुस्त्रसेनो महीपतिः ॥
 यैशपायन उवाच ।
 धृत्वाभिपिक्तं राजेन्द्र बहुभिर्मुधाधिपैः ।
 दृष्ट्वाणं कृतसधान दूत चित्राङ्गदं कृतम् ॥
 एकैकं नृपतेर्भागं शतमाह्वयसमितम् ।
 राजेन्द्रेण्युर्वुद दत्त मानवेपु च वै दश ॥ [945]
 ये तत्र समनुप्राप्ता नरेन्द्रास्ते गृहं गताः ।
 शङ्को यादवरूपेण प्रददौ हरिचिन्तितम् ॥
 एव निधिपतिः श्रीमान्दैवतेरनुमोदितः ।

॒ नः राजेन्द्र (for 'न') — (L 924) K₁ V₁ D₁ T₁ G₂
 गमिष्यति, K₁ 'व्यामि' (for 'वेति') D₂ ३ गमिष्यामीति
 चिन्तयन् (for '३') — Before line 926, some Mss
 123 गश्च उवाच — (L 926) T₁ नगरं (for 'गि') — (I
 927) K₂ तत्र वै, D₂ च पुरं (for 'च गिरिं') V₂ B₁ ३ D₂
 D₂ महद्व (for वनम्) T₂ नन्दन प्रतिनन्दनम् (for '३'
 — (L 928) K₁ N₁ ३ V₁ २ B₁ ३ Dn D₂ D₁ ३ ३ रक्षसो
 (K Dn D₁ ३ रक्षिमणो) द्वासिता रम्या (for '३') K₁ अला
 श्रिताम् (for लता) — (L 930) D₂ वृक्ष, G₂ मृग
 (for वृक्ष) — (L 931) V₂ गज (for मृग) — (L
 932) K₁ D₂ सान्तरमन्तान् (D₂ 'त्'), V₂ ता स यत्नान्,
 D₂ ता समन्तं (for ता समन्तान्) Poona ed क्षमा क्षमा
 (for क्षमाश्रमम्) — (L 933) K₂ D₂ ३ T₂ G₂ भवतो,
 N₂ D₂ 'न' (for 'ते') K₂ यदीप्सा भवतो रम्या (for '३'
 B₂ ३ Cal ed नगरावलि, D₂ D₂ 'सर्वमि' (for 'सीति च'
 — (L 934) V₂ सतो (for तव) D₂ ३ [अन्तिके (for
 [अन्तिकम्) — Before line 935, some Mss 123
 वैशपायन — (L 936) D₁ युज (for 'युजे') — (L
 937) K₁ ३ N₁ ३ V₁ B₁ ३ Dn D₂ D₁ ३ (sup lin as
 above) ३-३ शुभाम्, K₂ प्रति (for पुरीम्) — (L
 938) K₂ स्वैरिणय, D₂ ३ मैत्रेय (for स्वैरेण) K₂ V₂ B
 D₂ उग्रसेनम् (for चो') K₂ N₂ ३ V₂ ३ Dn D₂ D₂
 (marg) ३-4 T₂ G₂ स्वैरि (D₂ सखे) यत्र उग्रसेनश्च (for '३'
 — K₁-4 D₁ om lines 939-941 including the ref K₁

reads line 939 and D₂ lines 939 940 on marg — (L
 939) K₁ N₁ ३ V₁ ३ B₁ D₂ D₂ ३ ३ T₂ G₂ [अर्जयन्, V₂
 D₂ [आर्जयन्, D₂ च यत् (for [अर्जयन्) N₂ ३ V₂ B₂ D₂
 D₂ ३ T₂ G₂ प्रहृष्ट (for मानवेपु) — (L 940) D₂
 रात्रान् (for राजेन्द्र) K₂ वसुधाधिपम् (for 'वै') — N₂
 om (hapl) lines 941 942 K₂ reads line 941 on
 marg — (L 941) K₁ महावली (for महीपति)
 — After line 941, T₁ 123

20** चरैरैवोपसेनश्च नागराश्चैव सर्वशः ।
 — K₁ D₂ om line 942 — (L 912) B₂ बहुभि पाधिं
 चोत्तमं (for '३') — (L 913) K₂ नय (for कृत) K₂
 इन्द्रेण मृगसंधाने (for '३') — (L 914) V₁ निर्दिष्टम्
 (for समि') — For line 914 G₂ subst

26** एकैकं शतसाहस्रं सेविमं राजमण्डलम् ।
 — (L 945) K₁ ३ ३ N₂ V₁ ३ B₂ Dn D₂ D₂ ३ T₂
 राजेन्द्रं पु, D₂ राजेन्द्रम् (for 'द्रेणु') D₂ ३ दत्ता (for
 दत्त) D₂ मनुष्येषु (for मानवेषु) — For line 945 K₂
 subst

27** गजेन्द्रं चार्जयुक्तं च दत्ता वै मानवेपु च ।
 — (L 946) K₁ ३ नरेन्द्रा एव, K₂ N₂ (marg) Dn D₂
 T₂ न रिक्ताएव, K₂ सधनत्वात्, N₂ ३ V₂ ३ B₂ D₂ ३-३ न
 रिक्ता एव, न ते रिक्ता, D₂ (also on marg) सयुद्धान्,
 G₂ ते रिक्ता न (for नरेन्द्रास्ते) D₂ नरेन्द्रा स्वयुद्धान् sup
 lin. 'इं ग' ला (for '३') — (L 947) D₂ दोषेभ्यो देव

इति श्रुत्यान्तिकजनालोकप्रवृत्तिकाम्भरात् ॥
 नकार महती पूजा देवतावननेषु वै । [950]
 वसुदेवस्य भवने तोरणोभयपार्श्वतः ॥
 नदाना नृत्यगोयानि वाद्यानि च समन्ततः ।
 पताकाध्वजमालाढय कारयामास सर्वतः ॥
 कराराजस्य तु सभा विचित्राम्बरसुप्रभाम् ॥
 पताका विविधाकारा दापयामास भोजराट् ॥ [955]
 तोरण गोपुर चैव सुधापङ्कविलेपनम् ।
 कारयामास राजेन्द्र राजेन्द्रस्वामानालम् ॥
 नदाना नृत्यगोयानि वाद्यानि च समन्ततः ।
 पताकावनमालाढ्याः पूर्णकुम्भारुतस्ततः ॥

राजमार्गेषु राजेन्द्र चन्दनोदकनेचिते । [960]
 पक्कास्तणक राजा दापयामास भूतले ॥
 धूपपात्रोपगाः पार्श्वे चन्दनागरस्यमुलेः ।
 गुडसर्जरसाश्रैव दहमानाः समन्ततः ॥
 वृद्धखीजनसवैश्च गायत्रिः स्तुतिमङ्गलम् ।
 अलंकृत्वा प्रतीक्षन्ते स्वेषु स्थानेषु योषितः ॥ [965]
 एव कृत्वा पुरानन्दसुप्रसेनो नराधिपः ।
 वसुदेवग्रहं गत्वा प्रियास्थान निवेश च ।
 रामेण सह समन्वय विर्यतो रथमन्तिकम् ॥
 तस्मिन्नेवान्तरे राजव्याघ्रध्वनिभूमहान् ॥
 पाद्भ्रजन्त्यस्य निन्द धृत्वा मधुरवारिणः । [970]

स्वेषण (for °) Ds चिन्तनम् (for चिन्तितम्) Ds प्रदी
 चिन्तित इति (for °) — (L 948) Ns स नृपति, Ds
 चर्च (for विधि) Gs अमिनन्दित (for अनुमोदित)
 — Before line 940, Ds (margin) ins वैजययान — (L
 949) Ks च सकलार्द्र, Ks s Ds निराश्रयो, Ns V1 s B1 s
 Dn Ds Ds s T1 Gs [अ]रिभक्तवत्सल्य Ds [अ]र्थिक
 (for [अ]र्थिक) — (I 951) Ks s Dn Ds s भवत
 (for 'हे) — Dn om line 952 — (L 959) T1 तदा
 नदितव्यार्द्रि (for °) — (L 953) Ns s V2 s B Ds
 Ds s T1 मालाढ्या, Ds Gs या (for 'य) K1 Ds वै नृप,
 K1 s V1 B1 Dn Ds s T1 वै नृप Ds सर्वतः (for 'त)
 — (L 964) Ns V1 s B1 Ds s T1 सुप्रभै, B1 Ds स
 प्रभाम्, Gs मन्त्रै (for सुप्रभाम्) K1 s V1 Ds s पताका
 विविधाकारा (for °) K1 Ds कारयामास (for दापय) Ds
 सोमयत् (for सोमराट्) — (L 955) Dn गोपुरे (for 'र)
 Ks तोरण गोपुरे चैव (for °) K1 s Ns Ds वसुधापङ्कलेप
 नम्, Ds सुधापङ्कले (for °) — (L 957) K1 Ns V1
 Ds Ds T1 रात्रिः D1 V1 भोजो वै (for राजेन्द्र) — Ds om
 (hapl) lines 957-960 V1 s [अ]ज्जलवयम्, D1 Gs
 सभा (for [अ]मवा) — K1 Ns s V B1 Ds T1 Gs
 om line 958 — (L 959) V B1 नृज (for वन)
 K1 s Ds मालाढ्य (for 'ला) Ns V1 s B1 s Ds Gs सम-
 न्तत (for हतस्तत) Ds पूर्णकुम्भमितलक (for °) — (L
 960) K1 Ds s Gs माय च, N1 s भोगेण (for 'पु) K1
 Ds s (before corr) सेवितै, K1 न्नेचनम्, K1 Ds s
 सेविते; Ns s V Ds T1 सेविता (V1 T1 'तत्), B Ds
 Ds सेविता, Dn सेवितम् (for सेविते) — (L 961) Ns
 (margin as above) V1 s B वज्राभरणक राणा (for °)
 — After line 961, Ds ins

28* दाप पार्श्वेषु चैव दापयामास भूतले ।

— (L 962) Ds s पात्रेभ्यवत् (for पात्रोपगा) K1 s Ds
 पूष चैवोभयो पार्श्वे, Ks तथैवोभयपार्श्वे च, Ns s V1 s B

(L 963) — (L 963) K1 (sup 963) and V1 Ds s Ds
 Ds s s सपरिस, Ks मार्जसारा (for स) V1 Ds T1
 Gs गुड सर्जेरा कै (V1 सश्री) (for °) K1 s V1 दहमाना
 (for 'ता) K1 Ns V1 Dn Ds तस्तत (for समन्त)
 K1 V1 Ds s दहमानान्तस्तत, Ns B Ds Ds s T1 Gs मान
 तस्तत Ds मानमितस्तत (for °) — (L 964) Ns
 V1 s B1 Ds Ds सघार (for सवैत) Ns V1 B1 Ds Ds
 गायन्ति, B1 न्त (for 'त्रि) Ds श्रुति (for स्तुति) T1
 Gs मङ्गले (for 'हम्) Ks गायन्तीभि सुमङ्गले (for °).
 — (L 965) Ns s V1 Dn Ds T1 अर्घ्यं कृत्वा, V1 अर्घ्यं
 दत्त्वा, B Ds s Gs अर्घ्यं कृत्वा (for अर्घ्यकृत्वा) Ds प्रती
 ष्ठन्ति (for 'क्षन्ते) Ds अर्घ्यं कृत्वा प्रतीष्ठन्ति (for °) K1 s
 B1 तेषु, Ds (sup ins as above) सुप्र (for सुप्र)
 — (L 966) K1 s मदानि, Ns s V B Ds Ds Gs
 सुदिनान् (for मराधिप) K1 s (before corr) s
 उपमेव भीमता (for °) — (L 967) Ks विपस्थानं
 (for प्रियास्थानं) Ds न्यवेदवत् (for निवेश च) — (L
 968) Ds निर्मेय (for समन्वय) K1 (sup ins)
 विर्यतो रथमन्तिकम्, Ks 'यो नगरास्तिवत्, Ds s 'तो रथ
 सङ्घित (for °) — After line 969, K1 ins an addl.
 colophon mentioning; adhy name कृत्वात्तमवम् — (L
 969) Ks [अ]र्थिक (for [अ]न्तर) K1 s परामिदन्तरे राजेन्द्र
 (for °) Ns V1 B1 s Ds Ds महान्वय (by transp.)
 — (I 970) Dn Ds मधुर, some Ms मयुर (for मधुर)
 — (L 971) K1 s V1 V2 s B1 Dn Ds s s T1 Gs
 श्रियो बाल्म्य वृद्धाय (for °) Ds T1 धृत्वा (for मू).]

श्रियो वृद्धाश्च बालाश्च सूतमागधचन्द्रिनः ॥
 ते निर्ययुर्महासेना रामं वृत्वाप्रतो नृप ।
 अर्घपाद्यं पुरस्त्रत्य उग्रसेनो महीपतिः ॥
 अवतीर्य रथाच्छुभ्रात्सादमार्येण चाप्रतः ।
 दृष्ट्वासीनं रथे दिव्ये दिव्यरत्नविभूषिते ॥ [975]
 अङ्गेप्याभरणं चैव दिव्यरत्नप्रभायुतम् ।
 वनमालोएस दिव्यं तपन्तमिव भास्वरम् ॥
 चामरव्यजनं छत्रं रगेन्द्रध्वजमुच्छ्रितम् ।
 राजलक्षणसपत्नमासत्राकमिगोज्ज्वलम् ॥
 श्रियामिभूत वैवेशं दुर्निरीक्ष्यतर हरिम् । [980]
 दृष्ट्वा स राजा राजेन्द्र हर्षगद्गदया गिरा ।
 वभापे पुण्डरीकाक्षं राम बलनिपूदनम् ॥

रथेन न मया गन्तुं युक्तपूर्वं विचिन्त्य वै ।
 अवतीर्णो महाभाग गच्छ त्वं स्यन्दनेन च ॥
 विष्णुना छद्मरूपेण गत्वैमा मथुरा पुरीम् । [985]
 अत्र प्रकाशितात्मान देवेन्द्रत्वं नृपार्णवे ।
 तमहं स्तोतुमिच्छामि सर्वभावेन वैशाम् ॥
 प्रत्युत्तम महातेजा राजान वृष्णपूज ।
 न युक्त नृपते स्तोतुं व्रथन्तं देवसत्तमम् ।
 अस्तोत्रेणैव सत्पुष्टय राजञ्जनार्दन ॥ [990]
 तुष्टस्य स्तुतिभिः किं ते दर्शनेन तव स्तुतिः ॥
 राजेन्द्रत्वमनुप्राप्य आगतस्तव वेदमनि ।
 तत्त्वं किं स्तुतयान् राजन्दिव्यैः सौत्रैरमातुषैः ।
 एवमाहुनमाणी तौ सप्रार्थो वैशवात्तिकम् ॥

— (L 972) Ks : Ns : V B1 : Dn Ds D3 : s :
 T1 विनिर्ययुः, B2 विनिर्यासुर (for ते निर्ययुः) D1
 विर्ययुर्महाती सेना G2 G3 विनिर्ययो महासेना (G2 'नो'
 (for *) Ks B2 D1 : G2 नृप (for नृप) — (L 973)
 Ns V2 Ds D3 अर्घं पाद्य, Ns V2 अर्घ्यपाद्य, V1 B1 : Dn
 Ds G2 अर्घ्यं पाद्य, D3 अर्घ्यपाद्ये (for अर्घ्यपाद्य) K2 च शुद्धि
 मान्, V1 : B1 : s : V2 Ds D3 s एव धीमत (V1 'ता') (for मही
 पति) K1 : s : V2 B2 Dn D1 : T1 G2 उग्रसेनेन धीमता
 (for *) — After line 973, all Mss. (Ns D4 om) ins
 29** दृष्टिपन्थानमासाय उग्रसेनो महीपतिः ।
 [Ks दृति (for दृष्टि) T4 damaged for *)

— T4 damaged for lines 974-975 D4 om. line 974
 — (L 974) Ds रथोदभवत् (for रथाच्छुभ्रात्) Ns : V1 : Ds
 D1 [अ]जिवत्, V2 B2 D2 (sup lin) : s : [आ]गत, B1 [अ]
 गमत्, B2 [अ]जिवत्, T1 [अ]वृत्त (for [अ]प्रत) — (L
 975) Ds स स (for [आ]सीन) Ks Ns V B2 Dn D1 : s :
 (marg) : रग्भे, K1 शुभ्रे, Ns तस्य (for दिव्ये) K1 s
 दृष्ट्वा शुते रथं रथ (for *) Ds दिव्ये (for दिव्य) K Ns Dn
 विभूषितम् (for 'ने') — (L 976) Ds रत्नं (for रत्न) Ks
 शुभायुतम्, Ns V2 B1 : Ds Ds प्रभाषितं, Ns V1 प्रभो
 ज्ज्वलम्, G2 प्रभाषितम् (for 'युतम्) — (L 977) Ks
 माली रथ (for मालोत्तर) Ks : Ns (marg) V1 : B Ds
 पत्नम् (for तप) — (L 978) Ks Ns : V1 : s : B Ds
 s : T4 साम (for 'र') Ks स्वगन्द्रध्वजमुद्रितम् V1 स्वगे-
 न ध्वजमुद्रितम्, Ns B2 Ds : स्वगन्द्रध्वजमुद्रितम् (D2 'मूर्ध'
 गम्, D3 'भूषितम्) (for *) — (L 979) K Ns V2
 Dn Ds : T4 सपूर्वम् (for सवर्षम्) D1 स्वगन्द्रध्वजमुद्रितम्
 (for *) Ks : मालीनाक्षः; Ds वसन्तः (for भासद्यः)

K1 V1 Ds : उवलन् V2 [उ]ज्ज्वलन् (for 'हम्)
 — (L 980) Ns V2 Ds : [अ]पिनं च, V1 Ds [अ]भियुक्तः
 Ds युक्तं (for 'भूत) — (L 981) Ks : Ns : B1 : Dn
 D3 Ds : T4 G2 राजेन्द्र, Ks D1 'न्द्रो (for 'न्द्र) — (L
 33) V2 समागन्तु (for मया गन्तु) V2 B D2 Ds T4
 पूर्वैः, D1 पूर्वैः, D1 पूर्वं तु (for पूर्वं वि) K1 Ns युक्त
 पूर्णं (Ns 'वीरि) विन्त्य वै, D2 युक्तस्य विचिन्त्य वै (for *)
 — (L 984) Ns B2 Ds Ds अवतीर्य, Ds 'तीर्णः (hy
 permittion) (for 'तीर्णो) K1 छत्र स्यन्दनेन च (for *)
 — (L 985) V2 ब्रह्म (for छत्र) Ks मत्स्येमां, B2 गलेपे
 (for गलेमां) Ns मथुरा (for मथुरा) Ks गलेतो मथुरा
 पुरात्, B1 : Ds Ds गलेय मथुरापुरी (for *) — After
 line 985 Ds : read line 992 repeating it in its proper
 place — (L 990) Ks V1 Ds तप, B2 Dn T4 Gs अनु-
 त्तं श्व (for श्व) K1 अनुप्रकाश्य चापमानं (for *) Ks
 स्युष्टद्वारं, Ns (marg) V1 : B1 : Ds Ds G2 देवेशं (V2
 'न्द्र) वै, V2 'न्द्रवे (for 'न्द्रत्वं) — (L 987) Ds
 तेन (for तम्) B1 : Ds : s धोतुम् (for सधोतुम्)
 Ds transp स्तोतुमिच्छामि and सर्वभावेन — (L
 989) K1 धोतु (for स्तोत्रं) Ks विना रथः Ks ब्रह्म
 स्व (for ब्रह्मन्) — (990) K1 क्षोणवेन च संदृष्टयः
 Ks अस्तुतश्चैव मद्रथः Ks : Dn D1 विला (Ks सदा)
 श्लोत्रेण संदृष्टम् (for *) — (L 991) Ds : कृत्वास्व (for
 दुष्टय) B2 सार्धं (for र्हेते) Ks : सुदृश्य कि भवेत्कृत्या
 (for *) — (L 992) V1 सत्पति (for चरमति) — (L
 993) K1 : B Ds (sup lin) T4 न स्वया, Ks तत्वं हिः
 Ns : V Ds D1 : वरववा; D2 वरववा; D3 स्वमेव;
 Ds स्वामेव (for तत्वं किं) D2 तत्तथा च स्तुत राजम्; G2

अधोद्यतसुज्ञं दृष्ट्वा स्थापयित्वा रथोत्तमम् । [995]
 उवाच वदता श्रेष्ठ उमसेनं नराभिपम् ॥
 यन्मया चाभिपितस्त्व मधुरेसो भवत्विति ।
 न युक्तमन्यथा कर्तुं मधुराधिपते स्वयम् ॥
 अर्धमाचमनीयं च पाद्य चास्त्रिपेदनम् ।
 न दातुमर्हसे राजजेतन्मे मनसः प्रियम् ॥ [1000]
 तवाभिप्रायं विज्ञाय ब्रवीमि नृपते वचः ।
 त्वमेव माधुरो राजा नान्यथा कर्तुमर्हसि ॥
 स्थानं भागं च नृपते दास्यामि तव दक्षिणम् ।
 यथा नृपाणां सर्वेषां तथा ते स्थापितोऽप्रतः ॥
 शवसाहस्रिको भागो यन्वाभरणजितः ॥ [1005]
 आरुह्य स्व शुभ्रं चामीकरविभूषितम् ।
 चाभरण्यजतं ह्यत्र ध्वजं च मनुजेश्वर ।

दिव्याभरणसयुक्तं सुकुटं भास्करप्रभम् ॥
 धारयस्व महाभाग पालयस्व पुरीमिमाम् ।
 पुत्रपौत्रैः परिश्रुतौ मधुरा ब्रविदाख्य ॥ [1010]
 जित्कारिमाणसपानि भोजवदां विवर्षय ॥
 देवदेवाद्यनन्त्याय स्त्रीरिणे वज्रपाणिना ।
 प्रेषितं देवराजेन दिव्याभरणमन्धरम् ॥
 माधुराणां च सर्वेषां भागा दीनारिका दश ।
 पृतभागधवन्दीनामैकैकस्य सहस्रिकम् । [1015]
 दृक्षीजनसपाना गणिकानां शतं शतम् ॥
 नृपेण सह तिष्ठन्ति विकटप्रमुखाश्च ये ।
 दशसाहस्रिको भागस्तेषां धात्रा प्रकल्पितः ॥
 एवं संपूय राजेन्द्रं माधुराणां चमसुखे ।
 कृत्वा सुमहदानन्दं मधुरा मधुसूदनः ॥ [1020]

यस्त्वया स्तन एवामी (for ^a) — (L 994) Ds तस्तुप
 मागी, T₁ तु भावमागी, Gs ससुव (for आसुव) — (L
 995) Ds अर्धोदित (for अधोद्यत) — (L 996) Ds
 श्रेष्ठम् (for श्रेष्ठ) — (L 997) Ns यन्मयाद्य, Ns V₁ B₁ s
 Ds D₁ s G₂ यन्मया हि, D₁ यन्मया, D₁ यन् मया (for
 यन्मया च) D₁ [अ]पि उत्तम (for [अ]भिपिकत्) V₁
 यन्मया भाषितं पूं (for ^a) K₁ V₁ स भवित्वसि, Ns अर्धे
 दिति, D₁ s भवानिति (for भवत्विति) — (L 998) G₂
 भुपुराधिपते स्वयम् (for ^b) — (L 999) V₂ B₁ s Ds
 T₁ अर्धमाचमनं चैव (for ^a) K₁ s D₁ s s [अ]स्ये नि,
 K₁ [अ]पिमिति (for [अ]साजि) Ns s V₁ s B Ds D₁ s
 T₁ G₂ पाद्य चाद्य (Ns तव, V₁ s वाद्य, B₁ T₁ चास्ये, D₁
 अस्मै) निवेदितम्, V₂ पाद्य चापिमितिदितम्, D₁ s पाद्य
 चास्ये निवेदनम् (for ^b) — (L 1000) Ds s अर्हसि (for
^b) K₁ s Ns s V B Ds D₁ s s T₁ G₂ त्वं मे मनस्य
 प्रिय (for ^b) — (L 1001) K₂ आजाप, T₁ आलोचय
 (for विज्ञाय) K₁ नवानभिधायमाहाय (for ^a) G₂ तव
 (for वच) — (L 1003) Ds यथा (for स्थान) — (L
 1004) Ds यत् (for अस्त) — (L 1005) Ds s T₁
 साहस्रिको (for 'सिद्धे) Ns V₁ ससुव, V₂ D₁ (marg)
 भूषित (for वर्णित) — (L 1006) V₁ आहरस्व, V₂
 G₁ आरोहर, V₂ आलोह (for आरुह्य) B₁ s D₁
 शीघ्र, B₁ G₂ द्विय (for शुभ्र) — (L 1007) V₁ B
 मधुरेश्वर (for मनुजे) — (L 1009) Ds पालयस्व (for
 यत्) — (L 1010) K₁ (sup ten) s s Ns (marg
 as above) V₂ B₁ Dn D₁ T₁ प्रमुदितो, D₁ समुदितो
 (for पतिद्वो) पुत्रपौत्रौ प्रमुदितो (for ^a) K₁ Ns s

V₁ s B₁ s Ds D₁ T₁ G₂ परि (for प्रति) — (L 1011)
 D₁ जन (for गण) K₁ V₂ Ds सवाश, K₁ तास्थानि
 Ns ससास्त्र, Ns (marg) V₁ s Ds D₁ s सपास्त्रः
 T₁ सर्वोश्च (for सपानि) Ns जित्कारिमाणसपत्र, D₁
 त्रिप्या स्वार्थिसवाश G₂ जित्कारिमाणमागी स्व (for ^a),
 K₁ s Ns V₁ s B₁ s Dn Ds D₁ s T₁ प्र (for वि-),
 Ns भोजवदाविवर्षण (for ^b) — T₁ om lines 1012-
 1018 — (L 1012) K₁ देवदेवेन यत्पूर्व, K₂ देवाय
 देवानन्त्याय, D₁ देवाय चा अर्धं (for ^a) K₁ D₁ प्रुरिणे
 वज्रपाणिने (for ^b) — (L 1013) Ns दिव्याभरणम्
 (for 'अयम्) — (L 1014) K₁ Ns (marg as above)
 V₂ B₁ D₁ दीनतका (for 'रिका) — (L 1015) K₁ Ns
 D₁ s G₂ सहस्रिकम्, D₁ 'तिक (for 'तिकम्) — (L
 1016) Dss वज्र (for वृद्ध) — (L 1018) K₁ s D₁ s
 चाप (for धात्रा) K₁ नेपा चात्र प्रकल्पितम् (for ^a).
 — For line 1018, G₂ subst

30** दशसाहस्रिक भागं तेषां धात्रा प्रकल्पयत् ॥
 — Before line 1019, all Mss in^a वैशारायन — (L
 1019) B₁ s D₁ s T₁ राजान (for राजेज) K₁ s मायु-
 रायस (for 'राणा) B Ds D₁ G₂ चमसुखे (for चमसुखे)
 Ns s V₁ s मधुराणा (V₂ 'या वसुतरी, D₁ मधुराणा च
 सक्तौ (for ^b) — (L 1020) T₁ आचयान (for आनन्द)
 K₁ कृत्वा च सुमहदानं, D₁ कृत्वा तु सुमहदानं (for ^a),
 D₁ माधुरो, D₁ मायुरान (for मयुरा) — (L 1021) Ns
 (marg) V₂ विभूषणे (for विदितेप) — (L 1022) K₁
 G₂ देवदेवि, D₁ देवेदेवि, D₁ देवेदेवि (for देवा एव), K₁ s यथा
 तवविदिते, V₁ s B₁ s Ds D₁ s देवदेवि विदिते (for ^b).

दिव्याभरणमास्त्रैश्च दिव्याम्बरविलेपनैः ।
 दीप्यमानः समन्ताच्च देवा इव त्रिनिष्ठम् ॥
 भेरीपटहनादेन शङ्खदुंदुभिनिस्त्रनैः ।
 बृंहितेन च नागानां हयाना हेपितेन च ॥
 सिंहनादेन शूराणा रथनेमित्त्रेण च ॥ [1025]
 तुमुलः सुमहानासीन्नादो मेघरथोपमः ॥
 घन्दिभिः स्तूयमानं च नमश्चक्रुरपि प्रजाः ।
 वरुणा दानमनन्तोऽपि न ययौ विस्मयं हरिः ॥
 स्वभावोन्नतभास्वनाद्दृष्टपूर्वात्ततोऽधिष्ठितम् ।
 अनर्हकारभावाच्च विस्मयं न जगाम ह ॥ [1030]
 दीप्यमानं स्वप्रपुष्पा आयान्तं भास्वरप्रभम् ।
 दृष्ट्वा मधुरवासिन्यो नमश्चक्रुः पदे पदे ॥
 एष नारायणः श्रीमान्सीरार्णजनिवेलनः ।

नागपर्यङ्कमुत्सृज्य गतोऽय मधुरा पुरीम् ॥
 वध्या वलि महावीर्यं दुर्जयं त्रिदेशैरपि । [1035]
 शत्राय प्रददौ राज्यं त्रैलोक्यं वक्ष्यमाणये ॥
 ह्यना दैत्यगणान्सर्वान्कंस च वलिना वरम् ।
 भोजराजाय मथुरां दत्त्वा वैशिनियुदतः ॥
 नाभिपिक्तः स्वयं राज्ये नोपविष्टो नृपालनम् ।
 राजेन्द्रत्वमभीप्सन्वै मथुरामाविशततः ॥ [1040]
 एवमन्योन्यसजलपं ध्रुवा पुनरिवासिनाम् ।
 सूतभागधरान्विद्म्य इदमुचुर्गुणा गिरः ॥
 किं वा शक्यमहो वष्ट गुणाना ते गुणोदधे ।
 मातृपैकेतिहेन प्रभावोत्साहस्रमानम् ॥
 सहस्रभोगी नागेन्द्रः कदाचिदैवबुद्धिमान् । [1045]
 द्विसहस्रेण जिह्वाना यामुकिः प्रयपियत्ति ॥

— $\tilde{N}$ s V₁ transp line 1024 and line 1025 — (L 1024)
 G₂ अश्मानो (for हयाना) — (L 1025) V₂ B₂ D₂ नारैश्च
 (for नारैः) D₂ G₂ सिंहनादैश्च वीराणा (for $\tilde{G}$ (ed)
 om lines 1026 1028 — (L 1026) D₂ तु (for तु-
 K₁ s s $\tilde{N}$ s + V B D₂ D₂ T₂ G₂ महालेय, K₂ महावय
 (for नादो मेघ) Poona ed मेघनाद इवाम्बरे (for $\tilde{G}$)
 — (L 1027) K₂ D₂ स्तूपभावात्, $\tilde{N}$ s V₂ D₂ भावोऽपि,
 G₂ मानञ्च (for मान च) — (L 1028) K₂ s $\tilde{N}$ s + V₁
 B₁ s D₁ D₁ s : T₁ G₁ अनन्त च (for 'न्तोऽपि) V₁
 विस्मय न ययौ हरि, B₁ s D₁ D₁ न विस्मयगतो हरि (for
 $\tilde{G}$) — (L 1029) D₂ भावाच्च (for भावत्वाद्) V₂ B₁ s
 D₁ D₁ s दृष्टपूर्वम्, D₂ पूर्व, D₂ दृष्ट्वा पूर्व (for दृष्टपूर्वम्)
 — (L 1030) T₂ भास्व (for भावाच्च) $\tilde{N}$ s V₁ B₁ s D₁
 D₁ न विस्मयगतो हरि (for $\tilde{G}$) — (L 1031) K₂ D₂ च
 (for स्त्र) D₂ द्विधा स (for भावाच्च) K₂ D₂ s भास्वो-
 यम् (for 'रमम्) — (L 1032) V₁ D₁ s माधुर (for
 म) — (L 1033) $\tilde{N}$ s (margin as above) D₂ निवासिन
 (for निकेतन) D₁ s क्षीरोदारगणकेतन (for $\tilde{G}$) — (L
 1034) K₂ s D₂ जगाम, V₂ गन्धेमा, D₁ गतो वै, T₁ ह्य
 गतो, Bom Poona eds प्रातोऽय (for नातोऽय) D₂ मथुरां
 कृण्व भातत्, D₂ मथुरामागमत्पुत्रीम् (for $\tilde{G}$) — $\tilde{K}$ s om
 lines 1035-1038 — (I 1335) V₂ महावीर्यं (for 'वी'
 — (L 1036) D₂ च वत्पाद (for शत्राय म) D₂ त्रिनि
 (for त्रैलोक्य) — (L 1037) G₂ संलेपे (for सर्वान्)
 — (L 1038) V₁ वसुधा, G₂ वलवान् (for मथुरा) — (L
 1039) K₁ s राजा (for राज्ये) K₁ s B₁ D₁ D₁ चासीनो,
 T₁ [उ]चासीनो (for [उ]पविष्टो) $\tilde{N}$ s + V₁ s B₁ D₁ s G₁
 नृपालते (for 'नम्) K₂ V₂ D₂ s न चासीनो नृपालते; D₂

D₂ नोपसृष्टो नृपालन (for $\tilde{G}$) — (L 1040) K₁ s अमी
 प्सत, D₁ s (margin as above) 'स्तप्तो, D₁ च सत्राय;
 G₂ अवाप्यायो (for अमीप्यम्) D₂ (margin as above)
 स्वपद्य, G₂ शुभाम् (for त) K₂ मथुरां नादिनासनात्,
 K₂ s D₂ 'रातो विवेचितम्; $\tilde{N}$ s V₂ s मातृपैकमित्याद्यत्;
 $\tilde{N}$ s V₂ B₂ D₂ D₂ (margin) s s मथुरामागमत् V₂ स पा
 ल्यद्, D₂ (margin) s 'रामित्याद्यत्, D₂ 'रां न तिस्रात्यम्
 (for $\tilde{G}$) — (L 1041) D₂ मथुर (for पुनरि) G₂ वासिन
 (for 'नाम्) — (L 1042) K₂ s D₂ व-शीला, V₂ B₂ T₂
 'नाम् (for 'यम्) $\tilde{N}$ s + V₁ s D₁ D₁ s G₁ घन्दिमागमत्वा-
 नाम् (D₂ 'ताश्च) (for $\tilde{G}$) K₁ s D₁ s गवा यत्, K₂ s D₂
 गुणान्वय, $\tilde{N}$ s गुणाधिया, D₂ G₂ गुणा गिर, D₂ गुणा
 तम् (for गुणा गिर) D₂ वृषय्युचुर्गुणाधिया (f r $\tilde{G}$)
 — (L 1043) K₁ शक्यमहो, $\tilde{N}$ s (margin) V₂ s B₂ D₂
 D₂ s G₂ शक्यमहो; K₂ सित्यमहो (for दक्ष्या) K₂
 गुणान्वय, G₂ गुणोदधे वै (for गुणान्ते वै) K₂ s s महोदधे,
 D₂ D₂ गुणोदधे, T₂ महारथे (for गुणोदधे) — (L
 1044) K₂ च-प्रेण (for जिह्वान) K₂ मातृपौ यो द्विजिह्वस्तु
 (for $\tilde{G}$) K₂ D₂ D₂ G₂ समवत् (for चार्) — (L
 1045) B₂ m Poona eds ((ed.) स तय (for सहस्र)
 $\tilde{N}$ s V₁ भोगो, G₂ दीर्घो (for भोगी) K₁ सारोद् (for
 नागेन्द्र) K₂ s $\tilde{N}$ s V B D₂ D₂ बुद्धिना (for 'मान्')
 — (L 1046) K₁ s V₂ B₂ s D₂ G₂ जिह्वे (for जिह्वानो);
 K₂ जिह्वामहद्वयनेत्र (hypermetrilo); K₂ सहस्रद्वयजिह्वेन;
 $\tilde{N}$ s V₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ द्विसहस्रेण जिह्वेन (for $\tilde{G}$) K
 V₂ D₂ D₂ D₂ G₂ कथयित्वाति (for प्र) — (L 1047)
 K₂ s om तु D₂ (margin) (for 'निर्दे) — (L
 1049) K₂ s भागै (for 'ते) D₂ सुरापादात् स्वयम् (f r

किं त्वद्भुतमिदं लोके मानवेन्द्रेषु भूतले ।
 न भूतं न भविष्यं च शक्रादासनमागतम् ॥
 सभायत्तरणं चैव कलशैरागतं स्वयम् ।
 न श्रुतं न च दृष्टं वा तेन मन्यामहेऽद्भुतम् ॥ [1050]
 धन्या देवी महाभागा देवकी योषितां वरा ।
 भवन्तं त्रिदशश्रेष्ठं धृत्वा गर्भेण केशवम् ॥
 इति सजल्पमानानां दृष्ट्यन्तौ पृथगीरितम् ।
 उपसेनं पुरस्कृत्य आतरौ रामवेश्याय ॥
 प्राकारद्वारि सप्राप्तार्चन्यामास वे तदा । [1055]
 धर्ममामचनं दत्त्वा पादं पाद्येति चात्रनीत् ॥
 उपसेनस्ततो धीमान्केशवस्य रथागतः ।
 प्रणम्य शिरसा कृष्ण रथमारूढा वीथियान् ॥
 धनेन तोयधारेण वयर्ष करकान्मुभिः ।
 धनीर्धैर्वर्षनाणस्तु सप्राप्तः पितृवेदमनि ॥ [1060]

मधुराधिपतिः श्रीमानुवाच मधुसूदनम् ।
 राजेन्द्रत्वमनुप्राप्य न युक्तं पितृवेदमनि ।
 रथापितं देवराजेन दत्त मिहासचं ब्रभो ॥
 नेष्यामि मधुरेशस्य सभे भुजवलाङ्गिते ।
 प्रसादादिष्ये भगवन्न कोपं कर्तुमर्हसि ॥ [1065]
 देवकी वसुदेवश्च रोहिणी च विशा पते ।
 न किञ्चित्करणे शक्ता हर्षकृमविमोहिताः ॥
 कंसमाता वतो राजन्नर्धमादाय केशवम् ।
 नानादिग्देशजानीतं कंसेनोपार्जितं धनम् ।
 देशकाल समालोक्य पादयुग्मे न्यवेदयन् ॥ [1070]
 उपसेनं समाहूय उवाच रुद्रध्वजा गिरा ।
 कृष्ण उवाच ।
 न चार्दं मधुराकाङ्क्षी न गया विनम्राह्वया ।
 पतिती तव पुत्रो तौ काठेन निधनं गतौ ॥

४) — (L 1050) K₁ ते (for वा) D₂ नैव श्रुतं न दृष्टं वा (for *) V₂ चयम् (for द्भुतम्) — (L 1052) T₂ श्रेष्ठ (for श्रेष्ठ) G₂ पुत्रं त्रिभुवनश्रेष्ठ (for °) K₁ श्रुतं (for धृत्वा) K₂ गर्भेण शतवलाङ्गि (for *) — After line 1052, D₂ Bom Poona cds G(ed)] 105

31²² कृष्ण पदापलाशाश्च धीयुःप्रममराचितम् ।

नेत्राभ्या रोहपूर्णाया वीथले सुखपङ्कजम् ॥

[(L 1) D₂ कृष्ण कयल्यशाश्च (for *) D₂ युक्तम् (for पुङ्गम्) Bom Poona cds G(ed) सर (for रोह)]

— (L 1055) D₂ एव (for इति) G₂ [इ]दं (for स) K₁ २ D₁ द्भुतम्, K₃ दृष्टवानं (for दृष्ट्यन्तौ) K₂ दृष्टवानं द्रुषिवीरितम्, D₂ दृष्ट्यन्तौ द्रुषिवीरितम्, G₂ 'नी' विषयीकृतम् (for °) — (L 1054) K₁ Dn G(ed) उपसेनं (for 'न) K₁ रामकेशवभ्रातरौ (for °) — (L 1055) N₂ V₂ B D₂ D₂-s e T₂ G₂ द्वार (for द्वारि) K₂ सप्राप्य, D₂ २ 'मम्' (for 'साव्) — (L 1056) B D₂ D₁ आचमनीं (for 'त) N₂ २ (marg) V₂ अर्च्यं (N₂ 'स' माचमनीय च (for °) K₁ २ पाद्येन (for 'ति) D₂ [स]तपुत्रम् (for [स]वधीष्ट) — (L 1057) K₁ तदापन, D₂ [स]तपुत्रस्य (for रथागतः) — (I 1058) K₁ त्रिभु (for दृष्ण) K₁ Bn D₂ D₁-s T₂ गतम्, K₂-s V₂ जगाम (for रथम्) — (L 1059) K₂ ४ V₂ Dn D₂ G₂ यतयम् (for घनेन) D₂ यनेर् धारातोयम् (for °) — (L 1060) D₂ वयर्षमात्रेण (for 'णस्) D₂ धर्षीधैर्वर्षनाणे तु (for °) — After line 1060, V₂ reads line 1063

repeating it in its proper place K₂ D₂ om (hapl) lines 1061-1062 — (L 1061) Dn परि (for पति) K₂ Bn Dn उवाच मधुसूदन (for °) — (L 1062) K₁ स राजेन्द्रत्वं (for राजेन्द्रत्वम्) N₂ B₂ युक्तं न (by transp), G₂ युक्तं ने D₂ वृष (for वित्) K₂ ४ Dn D₂ २ (before corr) युक्तं न न्यवेदमनि (for °) — (L 1063) B₂ Dn D₂ 1 स्थापितु (for 'त) — (L 1064) K₁ नेच्छामि (for नेष्यामि) V₂ २ म् ते, D₂ शुक्रे, D₁ T₂ मया (for मने) K₁ यजानित, D₁ 'ताम्' (for 'त) K₂ तभुजवलाङ्गितम्, K₂ ४ Dn D₂ G₂ समा भुजवलाङ्गिताम्, B₂ स ते कलमुवाचिताम् (for °) — (L 1065) K₁ भक्त्या त्वा, K₂ भक्त्या (for भगवत्) D₂ २ कार्यं (for कोप) — (L 1067) V B D₂ D₂ G₂ विक्रम, D₂ वृषति, D₂ कर्मणि (for कर्मणि) N₂ २ हर्षकृमिद्वलोचना (N₂ 'मोहिता) (for °) — V₂ om line 1068 — (L 1068) N₂ २ V₁ २ B D₂ D₂ २ २ T₂ G₂ सर्व-यामास केशवम् (for °) — (L 1070) K₁ समासाद्य (for 'लोक्य) V₂ पादद्वये (for 'युग्मे) N₂ B D₂ D₂ २ (before corr) T₂ विवेदितम्, D₂ न्यवेदायत्, D₂ विवेद्य च (for न्यवेद्यं नत्) V₁ २ पादमूलनि (V₂ 'वये नि'वेदितम् (for °) — (L 1071) K₂ ४ स आहूय (for समा) G₂ कृष्णो वचनामगवीरु (for °) — G₂ भगवान् (for कृष्ण) — (L 1072) N₂ २ पाद (for मया) V₂ B₂ २ D₂ D₂ G₂ कारण्या (for कारुणा) V₂ न चार्दं निरकारण्या (for °) — (L 1073) B₂ दौ, D₁ दौ (for ती) K₂ ४ D₂ पारिताल्यपुत्रा ये, K₂ ४ Dn T₂ 'तस्य पुत्रोऽस्य (for 'जस्तु) K₂ ४ D₂ गता, K₂ ४ Dn गत (for गतौ) — G(ed) om line 1074 — (L

यन्स विविधान्यज्ञान्ददस्व रिपुल धनम् ।
 जयस्व रिपुसै यानि मम बाहुजलाश्रयात् ॥ [1075]
 लजस्व मनसस्ताप कसनाशोद्भव भयम् ।
 नयस्व विसन्निचय मया दत्त पुनस्तव ॥
 इति प्राश्नास्य राजान कृष्णोऽथ हलिना सह ।
 प्रविवेश तत श्रीमा मातापित्रोरया तिकम् ॥
 आनन्दपरिपूर्णाभ्या हृदयाभ्या महावनी । [1080]
 पितृमात्रोस्तु पादौ वै नमश्चक्रतुरानतौ ॥
 तस्मि सुहूर्ते नगरी मथुरा तु बभूव सा ।
 स्वर्गलोक परित्यज्यारतीर्णनामरावती ॥
 वसुदेवस्य भयन समीक्ष्य पुत्रासिन ।
 मनसा चि तयामासुर्देवलोके न भूतलम् ॥ [1085]
 विस्मय मथुरेण तु महिषीसहित तदा ।
 भयन वसुदेवस्य प्रविश्य चलकेशवौ ॥
 न्यस्तशस्त्रावुभौ वीरौ तस्थुत रैरचारिणौ ।

तत वृणाहिकी भूत्वा सुरासीनौ कथान्तरे ॥
 एतस्मिन्नेव काले तु महोदरातो वभूष ह । [1090]
 बभ्रमुश्च घनाकारो चेलुश्चावनिपर्वता ॥
 समुद्रा क्षोभिता सर्वे निभ्राता भोगिना वरा ।
 कम्पिता यादवा सर्वे न्युन्वाक्ष पतिता मुषि ।
 तौ तान्निपतिता दृष्ट्वा रामकृष्णौ च निश्चलौ ।
 महता पक्षघातेन विज्ञात पतगोत्तम ॥ [1095]
 ददत्त समनुप्राप्तो दिव्यस्वगनुलेपन ।
 प्रणम्य शिरसा ताभ्या सौम्यरूपी वृतासन ॥
 त दृष्ट्वा समनुप्राप्त सच्चिन् सापरायिकम् ।
 धृतिमान्त गरत्मा त नगद मधूसूदन ॥
 स्वागत स्वचरश्रेष्ठ सुरसेनारिमदन । [1100]
 विनताहृदयान्द स्वागत केशवप्रिय ॥
 तमुवाच तत वृष्ण स्थित देहमिवापरम् ।
 तुल्यसामर्थ्या वाचा थासीन विनतात्मनम् ॥

1074) K₁ : विविधत् V₈ D₈ T₈ विपुलत् (for विविधान्)
 — (L 10 5) N₈ V₁ D₈ D सनाया B D₈ T₈ सना
 च D₁ : सैयाना G₈ सनाथ (for सैन्यानि) — (L
 1076) T₈ परित्यज्य मन्त्रस्तप (for “) B : D₈ नास्तोद्भव
 (for द्रव) — (L 1078) N₈ V₁ : B : D₈ प्रधास्य
 D₈ प्रधास्य D₂ T₈ चाधास्य D₈ : [अ]थास्य स D₈ ह्या
 थास्य (for प्रा) K₂ तनाथास्य च राजानं (for “) T₈
 हरिणा (for हलिना) — (L 1079) N₈ V₈ B D₈ दत्त (D :
 दत्) तिक्म् D₈ अर्थात्के (for कम्) — (L 1081) K₂
 तौ पात् K₂ मातापित्राश्च पात्तौ (for “) D₈ G₈ आगतौ
 (for आगतौ) — (L 1083) N₈ : V₈ : B₈ : D₈ G₈ देव
 (for स्व) K₂ N₈ V₁ B D₈ D₈ नवतर्गा G₈ ह्यवर्तनी
 (for [अ]वर्तनी) V₈ [अ]वर्तनी वासवावती (for “)
 — (L 1085) D महीतलम् (for न म्) — (L 1086)
 N₈ B D₈ D₈ G₈ नृपम्; N₈ V₁ नृप (for तदा)
 — (L 1087) T वसुदेवस्य भयन (for “) B₈ प्रविष्टौ (for
 “) — (L 1088) K₂ नक्षत्रावुभौ (for नक्षत्रावुभौ) G₈
 ह्यत् (for “) B : D₈ D₈ T₈ G₈ स्वयुदे (for
 न्यस्तशस्त्रावुभौ) (f r “) B : D₈ D₈ T₈ G₈ स्वयुदे (for
 तस्थुत) V₈ स्वयुदेव्य चारिणौ (for “) — (L 1089)
 D₈ कृताञ्जली (for द्वित्री) — (L 1091) I₈ : “यासि
 D₈ वे वै (for [अ]कारिणौ) K₁ : चचाल (for चेलुश्च)

Bom Poona eds G(ed) मुषि (for [अ]वनि) D :
 (before corr) चलिताव निपर्वता (for “) — (L 1092)
 N₈ : V₈ B₈ D₈ D : T₈ G₈ लुभिता (for लो) K₂ :
 D₈ विभ्रातो भोगिना वर (for “) — (L 1093) N₈ :
 V₁ : D पाप्वा (for याप्वा) G₈ वृक्षार् (for युष्कार)
 — (L 1094) K₂ वृत्ता N₈ V₈ B D₈ D G₈ सास (for
 तौ सात्) N₈ V₁ तास्यनिपतिता दृष्ट्वा (for “) D महावली
 G₈ च निश्चिती (for च निश्चिती) — (I 1095) K₁ (marg
 G₈ above) महापक्षविद्योने (for “) K₂ N₈ V₈ : B₈ D₈
 D : T₈ विपानौ (V₈ द्या D₈ द) पतगोत्तमम् (for “)
 — (L 1095) K₁ : B₈ D : T₈ प्राप्त (for प्रातो) K₂
 दृशते स्वमुप्रास्य V₈ दन्तसि च सप्रास (for “) N₈ D₈
 स्वग य (for स्वगु) K₂ V₈ : B₈ D₈ D₈ : T₈ लेपनम्
 (for न) — (L 1097) N₈ V₈ (marg) : वृणाञ्जलि
 (for सन) — (L 1099) K₂ वल्लुत्न (for मयु)
 Bom Poona eds G(ed) उवाच वल्लुत्न (for “)
 — (L 1100) K₁ : N₈ : V₈ : B₈ D₈ स्वचर; K₂ च
 स्वग; D₈ : स्व स्वग (for स्वचर) K₂ सुरसनाविमर्दन (for
 “) — Before line 1102 G₈ us वैसंपायन — (L
 1102) D ह्यत् (for तत्) D हरिणो (for सित्त) K₂
 N₈ V₁ D₈ D₈ : T G₈ देवम् (for देहम्) — (L
 1103) V₈ सतामन्यवा (for सतामन्यवा) — Before line
 1104 all Mss. (except G₈) us क्षीरहृण उवाच — (L
 1104) K₁ : V₈ B₈ D₈ : पाशागि K₂ N₈ V₁ B : D₈ T

यास्यामः पतगधेष्ट भोजस्थान्तःपुरं महत् ।
 तत्र गत्वा सुजासीना मन्त्रायामो मनोगतम् ॥ [1105]
 प्रविष्टौ तौ महावीर्या बलदेवजनादनी ।
 वैनतेयकृत्वीयो च गुह्य मन्त्रममन्त्रयन् ॥
 अयथ्योऽस्मी कृतोऽस्माक सुप्रहस्य रिजोर्नलम् ।
 कृतः सैन्यक्षयश्चापि महानिति नराधिपैः ॥
 यदानी च ससैन्यानि हन्तु वर्षशतैरपि । [1110]
 न शक्यामः क्षयं नेतु जरासधस्य दाहिनीम् ॥
 अतोऽयं वैनतेय त्वा त्रवीमि मयूरा पुरीम् ।
 वसतोवारयोः श्रेयो न भवेदिति मे मतिः ॥
 गरुड उवाच ।
 देवदेव नमस्कृत्य गतोऽहं भनतोऽन्तिकाम् ।
 वासार्थमीक्षितु भूमिं तव देव कुशाखलीम् ॥ [1115]
 गन्नाह रे समाश्रय्य समन्तादवलोक्य ताम् ।
 दृष्ट्वा वै विभुमश्रेष्ठ पुरीं लक्ष्मणपूजिताम् ॥

सागरानुपविपुला प्रागुदकप्लवक्षीतलाम् ।
 परंनोदधिभ्यस्वामभेद्या त्रिदशैरपि ॥
 सर्वरत्नारत्नतीं सर्वकामफलदृशाम् । [1120]
 सर्वर्तुकुसुमाकीर्णां सर्वतः सुमनोहराम् ॥
 सर्वाश्रमाधिमासा च सर्वकामगुणैर्गुताम् ।
 नरनारीगणाकीर्णां नित्यामोदप्रिनर्धनीम् ॥
 प्राकारपरितोपेता गोपुराद्वाटमालिनीम् ।
 विचित्रचतररपथा त्रिपुलङ्गारतोरणाम् ॥ [1125]
 यन्मालवविचित्राख्या हेमप्राकारशोभिजाम् ।
 नरनागाश्वकलिला रथसैन्यसमाकुडाम् ॥
 नानादिग्देशजाकीर्णां दिव्यपुष्पफलदृशाम् ।
 पताकाश्वजमालाख्या महाभवनशालिनीम् ॥
 भीषणी रिपुसघाना मित्राणा हर्षवर्धनीम् । [1130]
 मनुजेन्द्राधिवासेभ्यो विशिष्टा नगरोत्तमाम् ॥
 रैवत च गिरिधेष्ठ दुरु देव सुरालयम् ।

'म (for 'न) — (L 1105) D; s सुजासीनौ (for 'वा)
 Ks Vs Bs Ds; Ds मन्त्रयाम (for 'मो) Ks Bs Dn Ds s
 T; मनोनुगम् Vs मनोरथम् (for 'गत्वम्) Ks मन्त्रयाम
 मनोरथी; Ds 'याय मनोनुगम् (for ') — Before line
 1106 all Ms. ms वैतपावन — (L 1105) Vs सु, Ds
 तु (for ली) — (L 1107) Ns Vs कृवीयास्ते, V1 s Bs s
 Ds 'येन, Ds 'यौ तु, Gs 'वास्तु (for 'वी च) Ds वैनतेय
 कृवीयश्च (for ') Ks V1 s Dn Ds s T; अघातुव
 (for अमन्त्रयन्) Ks s गुह्यमन्त्रमघातुव (for ') — (L
 1108) Vs स्य (for स्मी) — (L 1109) Ns s (marg)
 V1 s B Ds Ds s s चू (D; ह) सैन्येन महता, Ds हत
 सैन्यभ्राष्ट्रि (for ') Ns s (marg) V1 s B Ds Ds s s
 महद्विह्व, Vs Ds महाविह्व (for 'वि) — (L 1110) Ks s
 Du Ts बहुलानि च सैन्यानि V1 यत्पानि च सै (for ')
 — (L 1111) Ds s शययाम (for शययाम) Ks Vs
 Ds s क्षयं कर्तुं, Ds क्षयवित्तुं (for क्षयं कर्तुं) Ds वै विज
 (for दाहिनीम्) — (L 1112) Ks s सतोऽर्थं, Gs अतो
 सं (for 'र्षं) Vs V1 B1 s Ds Ds s Gs इह (for पुरीम्)
 — Ks वैनतेय, Ds यल्लयम् (for 'ह) — (L 1114)
 K देव (for देव) Vs Du Ds Ts नमस्कृत्या (for 'व)
 Ds Ds भवनाभितरत्, Gs 'सोऽन्तिकम् (for 'कार) — (L
 1115) Ds कीर्णम् (for 'ह) Ds वायव्यवीरिण्य युमि
 (for ') B1 s Ds नरदेव (for नव देव) — (L 1116)
 Ks र (for से) Ks गत्वा गं मनुष्याय (for ') — (L

1117) K Ns Vs Dn Ds s [अ]ह (for 'ह) Ks Dn
 पुरी, B1 s Ds पुर (for पुरी) Vs Bs भूषिताम् (for
 'र्षि) Ks पुरीं लज्जभूषिताम् (sic) (for ') — (L
 1118) Ks सामारत्न (for 'रूप) Ks s शालिनीम् (for
 'शीतलाम्) — (L 1119) Ks V1 Bs Dn Ds सर्वतोऽधि
 (for 'षं) — (L 1120) Vs रत्न (for 'काम) Ks
 Ds प्रदाम् (for 'दुताम्) — (L 1123) Ds समाकीर्णी
 (for 'यणा) Ds om (hapl) lines 1123-1126*
 Ns s V B Ds शिवर्धनीम् (f s 'र्धनीम्) — After line
 1123 Ns Gs road 1120 while Dn reads line 1120
 repeating it in its proper place Ds om line 1124
 After line 1124, Vs reads line 1120 Vs om line
 1125 — (L 1126) Vs s B1 s यथापुष्ट (for 'मल-
 Ks तोरयाम् (for शोभिताम्) Ds विचित्रपुटनाभिनीम्
 (for ') — After line 1126, Ns Ds read line 1120
 — (L 1127) Ns (marg as above) Vs I s Ds
 Ds s Gs रथनेमिस्वनातुलाम् (for ') — (L 1129) Ds
 त्रिषर्धनीम्, Ts चरप्रदाम् (for 'दुताम्) — (L 1129)
 Ns Vs मानिनीम् (for 'सा) — Vs om (hapl) line
 1130 — (L 1130) Ds Gs भीषणी (for 'षी) Vs Dn
 Ds s वधिनीम् (f s 'र्ष) — (L 1131) Ds मनुजेन्द्रा
 धिपुष्पणी (for ') Ns Vs B1 Ds Ds विन्दं नगरं Ds च
 जगोत्तमम् (for ') — (L 1132) Ks गिरि, Gs म
 (for गिरि) Ks सनायम् (for 'सुत) — (L 1135)

नन्दनप्रतिमं दिव्यं पुराणस्य भूषणम् ॥
 कारयित्वाधिवास तं तत्र गत्वा सुरोत्तम ।
 कुमाराणां प्रचारश्च सुरमान्यो भविष्यति ॥ [1135]
 नाम्ना द्वायती नाम त्रिषु लोकेषु विष्णुवा ।
 भविष्यति पुरी रम्या शनस्येनामरावती ॥
 यदि स्यात्सवृतां भूमिं प्रदास्यति महोदधिः ।
 यथेष्टं निनिधं कर्म निश्चरन्मं करिष्यति ॥
 मणिमुक्ताप्रनालेश्च यन्ननेद्वयैसप्रभैः । [1140]
 दिव्यैरभिप्राययुतैर्दिव्यैरत्रैस्त्रिलोकैः ॥
 दिव्यसम्भतमारीर्णान्खगेमं देवसमोपमान् ।
 जम्बूनदमयाञ्जुभ्रान्सर्वैरजविभूषितान् ।
 दिव्यध्वजपतानालघान्देर्किन्नरपालितान् ।
 चन्द्रसूर्यप्रतीकान्प्रान्नामादान्कारय प्रभो ॥ [1145]

वेशांशयन उवाच ।

पुं कृत्वाथ सजल्पं वैनतेषोऽथ केशमम् ।
 प्रणम्य शिरसा ताम्यां निपसाद् कृतासनः ॥
 वृष्णोऽपि रामसहितो विचिन्त्य हितभीरितम् ।
 प्रकाश कर्तुरामो तौ पिसृज्य विनतात्मजम् ॥
 सत्कृत्य विधिनद्राजमहाहंयभूषणैः । [1150]
 मोदेते सुखिनी वन देनलोके यथामरी ॥
 तस्य तद्वचन श्रुत्वा भोजराजो महायशः ।
 कृष्णं श्लेहेन विस्त्रब्ध वभाषे वचनामृतम् ॥
 वृष्ण वृष्ण महानाहो यदृता नन्दिवर्धन ।
 श्रूयता यदहं त्वाद्य वक्ष्यामि रिपुसूदन ॥ [1155]
 त्वया विहीनाः सर्वे स्म न शक्ताः सुरमासितुम् ।
 पुरेऽस्मिन्विपयान्ते वा पतिहीना इव स्त्रियः ॥
 त्वस्तनाथा ययं तात त्वद्वाहुनलमाश्रिता ।

Bom Poona eds G(ed) कुमारीणा (for 'राणां') Ds1
 प्रभावर, Ds1 D1 s s प्रचरं (for 'दर') K1 s N1 s V1 s
 B1 s Dn Ds T1 सुरमणयो, Ds1 सुरमण्यो, Ds सुरम्य च,
 Ds 'वर्ष', D1 'गण्य', G2 'श्रेयोऽपि (for 'मान्यो) -- Ks Ds
 om (hapl) lines 1136-1139 -- (L 1136) G2 नामा-
 (for नाम्ना) Bom Poona eds G(ed) श्रेया (for नाम)
 -- (L 1138) Ds यदि च्चं, G2 यतस्त्वा (for यदि स्यात्)
 K1 s s B1 s Dn1 D1 s s यदि स्यात्सवृतां भूमिं (for *)
 -- (L 1139) K1 N1 s V B Ds Ds s Gs कृत्वा, Ds
 राष्ट्र (for कर्म) K1 N1 s V2 B1 Ds T1 करिष्यति, V1 s
 B1 Gs रत्वि' (for करि') -- (L 1140) K1 N1 Dn D1 s
 T1 प्रकालाभिर, Ks-1 Ds s (sup lin) s 'लाभिर, V1
 Gs 'लाभिर, Ds D1 'लाभि (for 'लेश) N1 V2 Gs संयुते,
 N1 V2 सुरभै, Ds s सविभै (for सभै) -- (L
 1141) V2 P2 D1 s द्वयैर (for दि') Ds दिव्ये, Ds
 द्वय (for दिव्य) -- (L 1142) B1 s Dn1 Ds रत्न
 (for 'स्तम्भ) K1 s s N1 s V B1 Dn D1 s s T1 'नाला
 कीर्णान् (for समा') G2 दिव्यरत्नतताकीर्णान् (for *)
 K1 सर्वदेवसमोपमानम् (for *) -- For line 1143, Ks Ds
 32*

32** जम्बूनदमया शुभ्रां सर्वरत्नविभूषिताम् ।
 -- Ds om line 1144 -- (L 1144) Ks Ds पतानालघा
 (for 'वाग्') K1 N1 स गण्ये, N1 V2 s B Ds Ds s s T1
 (marg as above) Gs किन्नर (for किन्नर) Ks Ds
 'पालितान् (for 'ताद्') V1 दिव्यकिन्नरपालितान् (for *)

-- (L 1145) B2 s Ds G2 प्रभाकीर्णान् (for प्रतीकानान्)
 Ds प्रासदाभिवृत्तामनान् (for *) -- (L 1146) K1 s s
 V2 Ds s T1 Gs सकल्पं, B1 च जय, Ds सजल्प (for
 सकल्पं) N1 V2 D1 s T1 Gs महावल (for श्व केवावम्)
 -- (L 1147) Ds महावल् (for कृतासन) -- (L 1148)
 Ks Ds ईरितम् (for ईरि') -- (L 1149) K1 प्रसादं (for
 प्रकाश) N1 V2 B1 D1 s s G2 प्रकाश कर्तुं कामश्च (Ds
 मोक्षी), B1 s प्रसादं (B1 [marg] प्रसाद as above)
 कर्तुं कामश्च (for *) -- (L 1150) Ds मणि (for 'व-'
 Ds s महाहार्दभरभूषणै (for *) -- After line 1150, N1
 V1 s ins

33** भविषेता वली श्रीमास्वपिभुवंच वृष ।

(L 1151) K1 s s Dn D1 s s T1 सुर- (for देव)
 -- (L 1152) Ds महाशुक्ति (for 'यशा) -- (L 1153)
 Ds विविच, Ds (marg) विप्रद्यो (for विस्त्रब्ध) Bs प्रणम्य
 कृष्ण विप्रद्ये (for *) Gs उवाच (for वभाषे) -- Before
 line 1154 some Ms ins उपसेन, some जनमेजय उवाच
 Before line 1154 B1 repeats line 1160 -- (L
 1155) V2 Bom Poona eds G(ed) वचनं (for वदहं)
 Ks Ds s Gs लय (for 'वाच) Ds धूपनं वचनं लय (for
 *) V2 मधुसूदन (for रिपु') -- (L 1156) Ks Ds
 स्रिसन्, D1 स्युर (for स्र) Ds युता (for ताव) -- (L
 1157) V1 यथा (for इव) -- T1 om line 1158 1162
 -- (L 1158) Ds नाथ; Ds तावत् (for तात) -- (L
 1160) K1 विषये श्व (for विजवाय) -- (L 1162) G1

विभीषो न नरेन्द्राणां सेन्द्राणामपि मानद ॥
 विजयाय यदुश्रेष्ठ यत्र यत्र गमिष्यसि । [1160]
 तत्र त्वं सहितोऽस्माभिर्गन्धेया यादवर्षम ॥
 तस्मात्तान्नाम वचः श्रुत्वा ममिमतं देवकीमुतः ।
 यथेष्टं भवतामद्य तथा कर्तव्यस्यसशयम् ॥

Colophon.

No 21

After adhy. 87 28, Ds S (except Gs) ins :

यथाहं च यथायोगं प्रश्रयं प्रददौ वृषः ॥
 विवाहं घोषयामास शिशुपालस्य मागवः ।
 सर्वमन्नःपुर चेत् विवाहे सोत्सुकं किल ॥
 श्रौमूते तु विवाहः स्यात्शैशवेति च भूगिषाः ।
 सनद्धाः समपशन्त विभवेः स्वैर्यथातथम् ॥ [5]
 शिशुपालोऽपि राजा तु वरवेषेण सयुव ।
 कुमारीरात्मतुल्यैश्च नियमस्त्वोऽभवत्तदा ॥

Colophon

वैगंपायन उवाच ।

एतस्मिन्नेव काले तु नारदो मुनिसत्तमः ।
 पृथिव्यां पर्यटनेफो वीणासत्तकरस्तदा ॥

रत्नितो (for 'त') — (L 1163) Ds [अ]द स्वयम्, Gs
 [अ]चन्द्रित (for [अ]स्तदायम्) Vs तत्कर्त्ताऽस्मि न मयाय
 (for 'ह')

Colophon — Mention of the Epic Ks Vs Ds
 — Mention of Kāśīa Ks & Ns V B Ds Ds Ds
 — Sub parvan Ds परिज्ञान — Adhy name K Ns &
 V Bt Dn Ds-3 मञ्जुश्रावणम्, Bt & Ds Ds रत्नितोस्वयवरे
 रत्नेन्द्राभिषेचनम् — Adhy no Ks 108, Ns 112, Vs &
 Bs 113, Dn Ds Ds 110, Ds 107, Ds 119, Ts 103,
 Gs 117

21

Ts reads lines 1-7 (= 992^a) for the first time after
 87 1 — (L 2) Ds कतरामास (for घोष) — (L 3) Ds
 Ts & Gs : घोषमुकं, Gs घोषयय, Ms घोषमुका (sic) (for
 सोत्सुकं) Ms : विवादाभोषुकं किल (for 'ह') — (L 4) Ts

द्वारत्वा ततो विष्णुं निरसन्त यदूत्तमम् । [10]

सभाजयज्ञगजायं प्राप्नो द्वारपती त्रिल ।

प्रविश्य च पुरीं रम्या वेशवेनाभिपूजितः ॥

नस्मामेव सभाया तु यदुमिर्वृष्णिभिः सह ।

विहरन्तं जगन्नाथं वदशं यदुनन्दनम् ॥

तदभ्याशे स्थितं राममुपसेनं च साल्विम् । [15]

अन्यानपि यदुन्सर्गान्दर्शं मुदितान्महात्तर ॥

वं दृष्ट्वा यादवाः सर्वे प्रत्युज्जग्मुः ससभ्रतम् ॥

भगवानपि गोविन्दो रामेण सह वेशवः ।

उपतस्थे यथायोगमवर्षमाद्यय प्वासनम् ।

इदमर्घ्यमिदं पाद्यामित्यूचे तं मुनीश्वरम् ॥ [20]

तत्र सर्वं यथाप्राप्तमुपयुज्य मुनीश्वरः ।

आसने च नमास्थाय न्यपीदन्मुदितलदा ॥

आसनस्य मुनिश्रेष्ठे यादवाः सर्वे एव ते ।

आसनानि यथायोगं प्राप्तुमन्त्यानि सर्वतः ॥

केजोऽपि च धर्मात्सा रामेण सह सगतः । [25]

निपसादास्तने शुभ्रे वृष्णानामप्रणीर्हरिः ॥

इवाप च मुनिश्रेष्ठ वीणासत्तमसज्ञगम् ॥

कुशल सर्वकार्येषु यद कि मुनिसत्तम ।

अपि ते कुशलं विप्र तपसो मुनिसत्तम ॥

विवाहस्य (for 'ह' स्वाप्) — (L 5) T Gs & Ms यया
 यमम् (for 'तथम्') — (L 6) Ms : संयुत (for संयुत)

Colophon om in Ds — Mention of the Epic Ts

— Adhy name Ts Gs & Ms संवत्सरात्मगे सित्पुत्रात्रिवा
 होतोय, Ms रत्नितोऽस्मिन् — Adhy no Ts & Gs &
 Ms-1 115, Ts 124, Gs 117, Gs 118, Ms 105

— Ds om the ref — (L 10) Ms-1 तदा (for ततो)

— (L 11) T Gs & Ms समायां तु (for 'जयम्') — (L 12)

Ds Ts & Gs & Ms मुदितान् (for 'त') — (L 16)

Ts वृषान् (for महात्) Ds ददर्शं मुनिरामयत्, Ts & Gs-1 M

'शं मुदितानामान् (for 'ह') — (L 17) Ts प्रयातव्यु (for

प्रयुज्यन्तु) — (L 18) Ms विषेयोः Ms विद्याना (for

सोत्सुकं) — (L 20) Ts [उ]वाच (for [उ]पि शं) — (L 21)

Ts & Gs उपतस्थ (for 'सुत') — (L 22) Ds Ts &
 Gs-1 M भावने (for 'ने') — (L 23) Ds Ts & Gs-1 M
 मानस्ये मुनिश्रेष्ठे (for 'ह'), — Ts om. line 24 — (L

कुशलं तत्र वीणाया वद विप्र ययानथम् ॥ [30]
 जगताम्य विप्रैर्न वा यातां वद मे प्रभो ॥
 अथ वा कुशल नाम युष्माक नियातात्मनाम् ।
 दिष्टया दृष्टोऽसि सप्राम पाययाश्च नो विभो ॥
 प्रीता वय मुनिश्रेष्ठ पूताश्चै त्वदागमात् ।
 अग्रेय यादवकुलोऽने प्र्याति प्रयास्यति । [35]
 त्यादृशा पुण्यकीर्तना सयोगाद्भद्र साप्रतम् ॥
 आगो हि मुनिमुप्याना भवाल्लोके प्रथिष्यति ।
 धन्या वदतु यय विप्र यतो दृष्टास्तव्या विभो ।
 एवमादि जगन्नाथ कुशलं वृष्ट्या मुनिम् ॥
 तच्छ्रुत्वा कुशलं वृष्ट विष्णुना प्रभविष्णुना । [40]
 मुनि प्रीतमना भूत्वा प्रोवाच यदुससदि ॥
 रामेण सगत कृष्णमूर्ध्वनाहुमवक्षितम् ।
 सर्वांस्तथा यद्वन्विप्र समाभाष्य वचस्तदा ॥
 त्रिमय कुशलं वद वृष्ट कृष्ण मयि प्रभो ।
 न युक्त प्रतिभात्वेतदेतदेव नगत्पते ॥ [45]
 यत्स्व सर्वभूतानामादि कुशलं दत्तदा ।
 त्वदिच्छया जगत्सर्वं कुशले विनियुज्यते ॥
 वय तु देवदेवश नित्य कुशलिनो हरे ।

तथा हि मूर्ध्नुता ये विष्णो तत्र युगे युगे ॥
 इदं तु चित्रं देवेश यदुक्तं भवतो हर । [50]
 पाययाः ऋति श्रीमल्लोक्तनाथ सुरेश्वर ॥
 त्व हि शुद्धं सदा योगी पूतं त्रिल ममागमात् ।
 किमयद्भद्रं देवेश प्रसादात्तत्र मानद ॥
 प्रसादाद्विदयादेतद्युक्तं वक्षु जगत्पते ।
 इदं निश्चितानयं प्रसतो मयि मानद ॥ [55]
 सवथा वृत्तहस्तोऽस्मि दृष्टो येन त्वया विभो ।
 प्रीतिर्मे ह्यतुला विष्णो तत्र सदरीनेन हि ॥
 इत्युक्त्वा स नगन्नाथ भूय स्तोत्रु प्रचक्रमे ।
 पुराणन सदा विप्रो मुनीनामादिरच्यय ॥
 तत्त्वार्थवित्त्वादा विष्णो माश्लाद्वेदार्थवत्त्ववित् । [60]
 आदाय निहिता वीणा सत्याप्य लयमुत्तमम् ॥
 तस्मिं च सुदृढा वृत्ता नगी गयैर्नगत्वतिम् ।
 अध्यामिर्नामिभरिष्णाभि सत्रयादनससदि ॥

नारद उवाच ।

नम कृष्णाय हरये देवसे भूतधारिणे ।
 देवदेव नगन्नाथ नमस्ते चक्रधारिणे ॥ [65]
 नमस्ते नरसिंहाय दैत्यरक्ष प्रदारिणे ।

24) Ds प्रासुयु (for वद) T₁ G₁ प्रासुव सर्व एव ल (for ^b)
 — (L 25) T₁ सह T₂ → G → s M₁ 4 सपि स (for सपि
 च) — (L 27) T G₁ 2-4 M₁ 4 समागतम् (for अस्त
 गम्) — Before l ne 28 Ds ins वृष्ण T G 2
 M₁ 2-3 श्रीमगवानुवाच — Ms om l nes 29 3^a Ds
 om (hapl) l ne 29 — (L 31) Ds नगनाम् (for
 ताम्) Ds T G₁ 4 s M₁ 4 नय (for अय) T₁ हे
 (for म) Ds M₁ विभो (for प्रभा) — (L 33) T₁ s
 M₁ पावनाय च नो विभा; T₁ s G₁ 4 नय च म (G₁
 म) प्र (G₁ 4 1व) भो (for ^b) — (L 34) G₁ मिया (for
 मीता) G₁ वैव (for वय) M₁ द्विज (for मुनि)
 — (I 35) Ds एव (for व) — (L 40) T₁ s G 4
 वृष्टा (for वृष्टे) — (L 4^a) Ds T G M 4 ऊर्ध्वबाहु-
 वस्थि (for ^b) — G₁ om l nes 44 47 — (L 44)
 Ds क्रिया (for ^a) Ds कृष्ण वृष्ट (for वृष्ट
 क्रिया) T₁ वृष्ट कृष्णाऽपि म प्रभो (for ^b) — (L 45)
 T G 2 s M₁ 4 [एव] (for [ए]नद) — (L 46) T₁ s
 पदि (for यत्स) Ds दवानाम् (for भूतानाम्) Ds

M 2 सना G₁ 4 तथा (for तत्र) T₁ s G वादिस्व (T₁
 नि) कुशलं — (L 48) Ds वय (for नित्य)
 — Ds om l ne 50 — (L 50) G₁ om (lapl) l ne
 50^b 52^a M₁ 2 भवता (for तो) T₁ यदुक्तं च व प्रभो
 (for ^b) — (L 51) T G 4 s M पावनायोत हि श्रीमार्त्
 (for ^a) M₁ लोकाणा तु (for लोकनाय) — (L 52)
 T₁ सिद्ध (for सुद) M₁ मगनाम् (for ममा) — (L
 53) T₁ हृदि (for ह) — (L 56) M₁ 2 येन वृष्ट
 (M₁ 4) (by transp) — (L 57) T₁ s मयि (for
 मे द्वि) — (I 59) M₁ 2 विष्णो (for विप्रो) — (L
 60) Ds सना (for तत्र) Ds T₁ 4 s G₁ 4 स-
 त्वत् (for सत्ववित्) — After l ne 61 T₁ ins

34** सर्त्तं च वाना सरफाल्य *** लयमुत्तमम् ।
 — (L 6) T₁ वन्ता (fo वृत्ता) Ds T G 2 s M 4 वद
 (for गवैर्) T₁ जगत्त (for सिद्ध) — (L 63) Ds
 M₁ अयाभिर्; M₁ अया (for अर्था) — (L 64)
 Ds वृत्ता च (for कृष्णाय) G₁ 4 भूरे (for भूत)
 — After l ne 64 Ds reads l ne 70 followed by line

नमस्ते सकलेशाय निर्गुणाय गुणात्मने ॥
 नमो वामनरूपाय मायालोकविहारिणे ।
 नमस्ते क्रोडरूपाय दृष्ट्या क्षितिधारणे ॥
 नमोऽध्वरिस्ते तुभ्य वेदाहरणरूपिणे । [70]
 त्रिविक्रम नमस्तुभ्य प्रथीरूप जनादर्दने ॥
 नम आँकारमात्राय प्रथीरूपाय विष्णवे ।
 निर्मलज्ञानरूपाय विज्ञाननिलयाय च ॥
 उद्गीथाय नमस्तुभ्य रथतर नमोऽस्तु ते ।
 यं विदुर्वेदनत्पद्या ब्रह्मणाः सनकादय ॥ [75]
 विचिन्वन्त, प्रदीपेन विज्ञानारत्येन वैश्रव ।
 सोऽसि देव जगन्नाथ यो ह्यदो ब्रह्मादिभिः ॥
 यं प्राप्य न निनर्तन्ते योगिनो यत्चेतस ।
 सोऽसि देव पुराणात्मस्तुभ्य देव नमो नमः ॥
 त्यामाहुः सकला वेदा ब्रह्मेति ज्ञाननिधये । [80]
 स्वमेवेद जगत्सर्वं त्वयि सर्वं प्रनिक्षिप्तम् ॥
 त्वन्मायापटलच्छात्राः प्राणिन सर्व एव हि ।

अहमानुष्टता भद्रा पतन्ति नरपेषु च ।
 ये च त्वा निष्कुरित्वाहुस्ते च त्वा शान्ति यत्रतः ॥
 ये तु ज्ञानसदा मर्त्या वेदान्तज्ञानवृद्धिवा । [85]
 ते तु त्वा देवदेवेश प्रणिगन्ति पुरातनम् ॥
 तवेषा भगवन्माया नामाश्रित्य जगन्मर्षीम् ।
 प्राणिनो नि श्वसन्ति स्म तु सहा ना हि नित्यशः ।
 निहारः सर्व एवैव प्राणिनामुदवाय हि ॥
 पूर्वमासीन्नगत्राथ वाराइ इति सङ्घितः । [90]
 अदथा भूतधारा त्व प्राणिना च हिताय हि ।
 पुनरश्वगिरा भूत्या वेदानाह्वय निक्षिप्ति ॥
 आसीनां मनरूपत्त्वमनन्ना वलिमध्यरे ।
 आह्वय राज्य तस्मात्त्वमिन्द्राय प्रादिणोर्भिभो ॥
 अभूत्स्व नारासिंहश्च हृतानन्दत्वगुणम् ॥ [95]
 रघोरथ जगन्नाथ यदो यशत्रता वर ।
 आसीथ रामसङ्घातन रामण एतान्निधयो ।
 निष्पण्टकमिभं लोचनमचरोर्वैवसत्तम ॥

66 - (L 65) De Ts Ms s तुभ्य (for देव) - After
 line 55, Ds reads line 70 Gs om lines 66-69 Gs
 reads line 66 after line 83 Ts transp line 66 and
 line 67 - (L 66) Ts Ms प्रहारिणे, Gs विहा (for
 मदा) - (L 67) Ts प्रवीररूपाय विष्णवे (for ⁶) - Ts
 reads lines 68-69 on marg - (L 68) Ts repeats
 lines 68-69 after lines 85 Ts प्रहारिणे (for विहा)
 Ds नमो लोकसाहायिणे, Ts (also as above) विज्ञानविह
 षाय च, Ms-3 मायया लोकहारिणे (for ⁶) - Ts s om
 line 69 - (L 69) Gs क्षेत्ररूपाय (for क्रोड) Ts s &
 Gs s दृष्टया (Ts वा), Gs दृष्टाय (for दृष्टया) - Ts
 reads lines 70-73 after line 85 Ts reads line 70 on
 marg - (L 70) Ms नमो विश्वधारस्तुभ्य (for ⁶) Ts
 om (hapl) lines 70-71 Gs वेदान्तरूपिणे (for ⁶)
 - Ts reads lines 71-72 after line 74 - (L 72) Ds
 Ts s Gs-3 Ms रूपाय (for मात्राय) Ts Gs मम-
 कारण रूपाय (for ⁶) Ts रथतर नमोऽस्तु ते (for ⁶) - (L 73)
 Gs अक्षर (for वि) Ts निष्कारण (for निलयाय) - (L
 74) Ds Ms-3 नित्य (for तुभ्य) Ts निर्गुणाय गुणात्मने
 (als गुणोत्तम) (for ⁶) - (L 75) Gs ये (for च)
 Gs s Ms ताराश्च (for 'हा) Ts om lines 75-76 Gs
 सनकादय (for स) - (L 76) Ds त्रिविक्रमिन (for
 'व्य) - (L 77) Ms गत (for यत) - (L 79) Ts

पुरातनः G. 'गजस' (for 'गामस') Ds सोऽसि, Ts हेम्यो,
 Ts Gs s स्तुय (for तुभ्य) Ts s Gs s s Ms स्तु ते (for
 नम) - (L 80) Ms देवा (for वेदा) - (L 81) Ms
 [पुत्र] (for [हृ]द) - Gs om lines 82-92 - Ts lacuna
 for 83 - (L 83) Ms-3 मानुस (for 'सा) Ms s
 (also as above) s पतन्ति निर्वेदस्तु (for ⁶) - (L 84)
 Ds Ts [को]यु (for [वा]यु) - (L 85) Ts Gs Ms [स]
 मानुसा Ms शेषामदा (for श्व) Ts s Gs s ये तु जगत्पु
 (Ts हि) वा अक्षरा (for ⁶) After line 85, Ts repeats
 68-69 - (L 86) T Gs s s Ms ये तु रामेय वेदेन (for
⁶) - (L 87) Ts Gs अश्वगिर (for 'मदीम्) Ts पना
 शिष्य जगन्मयम् (for ⁶) - (L 88) Ds विदमनि, Ts s
 Gs s न विदित, Ts s निवद-न, Gs निवदनि, Ms निव
 दनि (for नि श्वसन्ति) Ms s तु इदं (for तुभ्य) - (L
 89) T C s Ms [हृ]य (f r [हृ]य) - (L 90) Ds म
 र्षीम् (for पूर्वम्) Ds C s वाराइ (for वा) - (L 92)
 Ts s s s Ms सदासिने (for 'सा) - (L 93) Gs र्षी
 (for र्षय) T C s s Ms वाराइ (f r वारा) - (L
 94) Ms अक्षर (for अक्षरिणे) - (L 95) Ds Ms वर
 गिर (f r वा) - (L 96) Ms प्रयो (for रामो) - (L
 97) Ds Ms मर्षी (for मर्षय) - Gs om line 97
 - (L 98) Ts s अमयो (f r मर्षय) Ds T Gs s M
 वरपण्टकमिभं लोचनमचरोर्वैवसत्तम (f r

अभूश्च जामदग्न्यस्त्वं गृहीतया परसुं प्रभो ।
 हतवांस्तं महावीर्यं हतवीर्यसुतं रणे । [100]
 निःक्षत्रियमित्तं लोकमददाः काश्यपाय वै ॥
 इदानीमपि गोविन्द लोकानां हितवाम्यया ।
 मानुषं वपुरास्थाय द्वाप्यत्यां प्रतिष्ठसि ॥
 हतवान्पूतनां बाल्ये गोकुले विहरन्प्रभो ।
 अर्जुनीं हतवान्भूयो बद्धोत्पलसपुदः ॥ [105]
 पुनश्च श्रीडता विष्णो त्वयैव निहतो हयः ॥
 अदधास्त्वं पुनः शैलं गयां सरक्षणाय हि ।
 गोपर्षणं महाशैलं सर्गोपस्य पश्यतः ॥
 ननर्त भगवान्भूयो यमुनाया हृदे हरे ।
 अकरो कालियं विष्णो विमदं यमुनातटे ॥ [110]
 रङ्गमध्ये हतौ विष्णो त्वया पाणूरमुष्टिकौ ।
 दुःसह लोकाविद्विष्टं हतवान्कंसमोजसा ॥
 उग्रसेनोऽभिपिक्तश्च राज्ये निहतकण्ठके ।
 स इक्षाना स्थितो राज्ये त्वामाश्रित्येन्द्रवदिवि ॥
 किमनेन जगन्नाथ सर्वं लक्ष्मणं जगत् । [115]
 सर्वास्मिन्सर्वभूतेश सर्वभारत भावन ।
 नमस्ते देवदेवेश नमो भूयो नमो नमः ॥
 इति स्तुत्या जगन्नाथमुपारम्भीत्स नारदः ।
 तच्छ्रुत्वा यादनाः सर्वं परं विस्मयमागताः ॥
 मनसा मुष्टुर्बिष्णु नारदाच्छ्रुत्वविलराः । [120]

धन्या धयं जगन्नाथमाश्रित्य मुपिनस्तथा ।
 निर्हुता वयमेनेति नारदं च शत्रासिरे ॥
 पुनः प्रीतियुताः सर्वे विलोक्य च परस्परम् ।
 धन्या वय पुनर्धन्या धन्यानामप्रतः स्थिताः ॥

Colophon

श्रीभगवानुवाच ।

किमर्थमिह सप्राप्तो वद नारद सांप्रतम् । [125]
 अञ्जनेतैः स्तुतिपदैर्यथार्थानां पि नारद ॥
 त्पदागमनजं विप्र तत्कार्यं वद सांप्रतम् ।
 कुनूहलं मम विमो वृष्णीनां चैन सर्वशाः ॥
 नारद उवाच ।

श्रूयता भगन्निष्णो ममागमनगारणम् ॥
 ह्यस्तने देवदेवेशं शूलिन वृषभध्वजम् । [130]
 अर्चयित्वा हरं सर्वं दक्षिणे सागरे विभुम् ॥
 निवृत्तोऽस्मि तमाराध्य दिश धनदपालिताम् ।
 त्वां द्रष्टुं देवदेवेश वसन्तं वृष्णससदि ॥
 विन्ध्यस्य दक्षिण पार्श्वं गतशान्मीपमपालिताम् ।
 प्रविश्य च पुरीं ता तु विदर्भस्य महीपतेः । [135]
 स्थितोऽहं भीष्मकेणात्र पूजितो यादवेश्वर ॥
 तत्र दष्टो हर्षवेश राज्ञा समुदयो महान् ॥
 जरासंधं पुरस्वस्य राजानः सर्वं एव हि ।
 यथामुदं यथायोग दृष्टाः केचन माचिरम् ॥

शिशुपालो हि नृपतिश्चेदीनामीश्वरश्च सः । [140]
 पौण्ड्रको ब्राह्मणवश्च नित्यं त्वा द्वेषि यो विभो ॥
 दृष्टश्चाथ मया राजा भीष्मको गात्रभीष्मश्चः ।
 शिशुपालस्य विप्रप्रे रूक्मिण्या सह सगमः ।
 भविता श्वः श्रमाते तु वदर्भं राजसगमः ॥
 गच्छुल्वा स्वरितो देव प्राप्तस्त्वां वृष्णिपुंगव । [145]
 तद्गच्छ वृष्णिभिः सार्धं नगर तस्य धीमतः ॥
 गृहाण रूक्मिणी वृष्ण जिहवा नृपतिपुंगवान् ॥
 शिशुपालोऽथ राजा तु वरवेपेण विप्रितः ॥
 उद्वेष्ट जगन्नाथ यदि राजा स रूक्मिणीम् ।
 अकृत्यतयशस्यं च भवतो नात्र सशयः ॥ [150]
 याचिता सा भग्निसु न दत्ता भीष्मकेण हि ॥
 आरक्षको जरासधः पौण्ड्रश्च नृपपुंगवः ।
 एकलव्यो हृषीकेश रूक्मी तस्य तु दास्यति ॥
 भयन्तं यः सदा द्वेषि न त्वामाह्वयति प्रभो ॥
 जरासधस्तु वृष्णीना सदा द्वेषा न सशयः । [155]
 नद्गच्छतु भवाञ्छीघ्रं गानैरश्वैर्गौरिभिः ॥
 उपमेन पुरस्कृत्य सात्यकि च महाबलम् ।
 तामादाय जगन्नाथ गत्वा यास्यसि साचिरम् ॥
 सा च दृष्टा हृषीकेश शोकपद्वत्चेतना ।

स्वय्येव मन आधाय सदा त्या स्मरति प्रभो ॥ [160]
 यदि भर्ता भवेवेवः स्थान्मृता रुक्मिणी हरे ।
 उज्जीवया हरे विष्णो रुक्मिणी रुक्ममूपगाम् ॥
 इत्यहं देव सप्रप्तः कृत्यशेष विचिन्त्यताम् ।
 न किंचिदपि दुःसाध्यं चक्रवाणे हरे तव ॥
 साधयामो वयं देव गच्छेत्सुकत्या जगाम सः ॥ [165]

Colophon

वैशपायन उवाच ।

इत्युक्त्वा नारदे याते ब्रह्मलोक सनातनम् ।
 पाण्डुदेवस्तु धर्मात्मा यद्वत्सामप्रणीर्दरिः ॥
 गमनाय मतिं चके रूक्मिण्याहरणे गदा ।
 उवाच च यदूनसर्वांस्तज्जीभवत साचिरम् ॥
 अस्मिन्नेव मुहूर्ते तु यास्याम. कुण्डिन प्रति । [170]
 रथमानय मे शीघ्र सात्ये दारुह प्रभो ॥
 वाकशन्ता रथा अश्वा गजाश्च परिकल्पिताः ॥
 अग्रतश्चास्तु नो वीर. सात्यकिः सत्यविजयः ।
 मध्यमे बलभद्रस्तु राजा चैत्र तु पृष्ठत. ॥
 अह सङ्गी गवी चकी शार्ङ्गी शङ्गी तलजान् । [175]
 रथमास्थाय गच्छामि दारुणेण सहायचारं ॥
 हत्वा च राजशार्ङ्गान्नरासधपुरोगमान् ।

चेवी" — (L 141) Ds Ts s Gs s-s M पौण्ड्रोश्च (for
 पौण्ड्रको) — (L 142) Ds Ms s वृष्टश्च (for दृष्टश्च)
 Ds [अ]भि, Ms [अ]भि (for [अ]थ) Ds भीष्मकश्चावकीच
 स (for ^s) — (L 143) Ds राजप्रे (for विप्रप्रे) — Ts
 om (hapl) line 144 — (L 144) Ms s [अ]त्र (for
 श) — (L 145) Ms प्राप्तवान् (for 'स्त्वा) — (L
 146) Ds नगरं (for 'र) Ms स तद्विभो (for धीमत)
 — (L 147) Ms s विष्णो (for वृष्ण) Gs दृष्ट्वा (for
 शिता) — (L 148) Ms वरवेपित्स्वित (for ^s)
 — (L 149) Ds Ts उद्वेष्टति, Ms-s उद्वेष्टति (for 'हेन)
 — Gs om (hapl) lines 151-155 — (L 151) Ts
 स्वचिन्ता गान्भद्रिष्णो (for ") — (L 152) Ts शरशर
 (for वाशको) — (L 154) Ms s मानयति (for आह
 यति) — (L 155) Ts s Gs s Ms s हरी (Ts Gs s
 याने) रथैश्च पतिभि (for ^s) — (L 158) Gs s भवान्
 (for तावा) — (L 159) Ts s Gs s Ms दृष्टा (for
 दृष्टा) Ts योगोपहृष्टचेतना (for ^s) — (L 160) Ts Ds

मवसि (for स्मरति) — (L 161) Ms हर्ता (for भर्ता)
 — (L 163) Ds Ts Ms-s हस्तदे, Gs Ms हत्येव (for
 हस्तं) — (L 164) Ms s तु सार्धं (for 'य) Ms s
 चक्रायुध, Ms चक्रभार (for 'वाणे) — (L 165) Ms
 [अ]को (for [अ]नाम)

Colophon om in Ds Ts — Mention of the Epse
 Ts — Adhy name Ts Ms कृत्यशेषद्वेषाद्, Ms रुक्मिणी
 हरणम् — Adhy no Ts s Gs s M 117, Ts 126, Gs
 119, Gs 120

(L 170) Ms वुरम् (for प्रति) — (L 172) Ms s
 राजा (for रथा) Ms s रथान् (for गमान्) Ts वरिषतात्
 (for 'ना) Ms-s गणाश्च यद्विजरां (for ^s) — (L
 175) T Gs s रथो (for गरी) Ds सनुप्रदान् (for हस्त)
 — (L 177) Ds [अ]ट (for व) — (L 178) Ds Ts-s
 Gs s Ms विभूतिगम् (for विदम्बितम्) — Ms om
 line 179 — (L 180) T Gs s-s Ms राजान (for ता

शिशुपालं च राजानं धरवेपविडम्बिनम् ॥
 यथा वा मीपमकं सख्ये हत्वा येन तु रुक्मिणम् ।
 आनयिष्यामि तां राजनरुक्मिणीं मन्त्रियां सदा ॥ [180]
 सञ्जीभवन्तु राजानो रथैरश्वैर्गन्त्रैस्तथा ।
 किं विलम्बय राजानो यास्यामः सर्व एव हि ।
 इत्युक्त्वा वृष्णयः सर्वं गमनायोषचरिरे ॥
 कृष्णस्याज्ञां पुरस्कृत्य सर्वं ते यदुपुंगमाः ।
 रथानारुह्य यातास्ते सनद्धाः शम्भवाणय ॥ [18०]
 सात्यकिस्तु महाराज रथमारुह्य दशितः ।
 धन्वी सञ्जी रथी वाणी सैन्याप्रे प्रत्यदृश्यत ।
 बलदैवोऽपि धर्मात्मा गममाग्न्य दंशितः ॥
 सैन्यमध्ये महाराज मृगमध्ये यथा हरिः ॥
 भगवानपि गोविन्दो रथं दारुणसरकृतम् । [190]
 आरुह्य सहसा विष्णुर्दारुणेण समन्वितः ।
 गन्तुमैच्छज्जगन्नाथो हतुं भोजपतेः सुताम् ॥
 सव्यमक्षगोपुंगं क्षुब्धं रुक्मिणीशिशुनालयोः ।
 समाश्रुत्वा तदा सा तु स च राजा सुदुःखितः ॥
 वृष्णयोऽपि च राजेन्द्र वामुदेनपुरोगमाः । [195]
 आहत्य हुन्दुमीन्सर्वं शद्धान्धम् पृथक्पृथक् ।
 क्रमेणैव गतास्ते तु भीष्मकस्य पुरीं प्रति ॥

No. 22

For 87. 29-48, S (except G₂) subst. .

विवृप्सुः त्रियाथं च रामकृष्णावुभासपि ।
 प्रययुर्वृष्णयश्चान्ये मान्यास्तेजोबलान्विताः ॥
 दृष्ट्वा तानागतान्सर्वांन्वामुदेवपुरोगमात् ।
 क्रथवैशिकभर्ता तु प्रतिगृह्य यथाविधि ॥
 पूजयामास पूजाहोत्रिविष्टान्वहिरैव तान् । [5]
 न्यवेशय च तान्सर्वांन्भीष्मको नगराद्वहिः ॥
 स्थिते तस्मिञ्छरासधे रिपो तेषां महात्मनि ।
 संभारान्नात्र सर्वत्र विनाहाय समाहताः ॥
 शद्धान् च पटहाश्चैव सख्युः सर्वतस्तदा ।
 ब्राह्मणाश्च सभायाता नानादिभ्यस्तथैव च । [10]
 उच्छ्रिताश्चैव सर्वत्र ध्वजा वै समलङ्कृताः ॥
 शोभाविनि विनाहे तु रुक्मिणीं निर्ययौ बहिः ।
 चतुर्भुजा रथेनेन्द्रदेवतायतनं शुभा ॥
 इन्द्राणीमर्चयिष्यन्ती वृत्तपोरुक्मज्जला ।
 वेश्मो मे भवेद्भर्ता नान्यः कश्चिद्भवेदिति ॥ [15]
 एवं मनसि सक्त्वा कुरती रुक्मिणी शुभा ।
 दीप्यमानेन वपुषा यत्नेन महता वृता ॥
 तां ददर्श तदा कृष्णो लक्ष्मीं साक्षादिव स्थिताम् ।
 एवं रथेण सपत्ना देवतायतनान्तिके ॥

राजन्) T₁ om (hapl) lines 180^a-182^a. — (L 181) M₁ सदा (for तथा) D₂ G₂ गजैरथै रथैस्तथा (for ^a) — (L 183) D₂ M₁-2 प्रचरिरे (for [उ]व) — T₁ G₂ s om lines 187-188 — (L 187) T₂ G₁ s सेव्याप्री (for प्रे) — (L 188) M₁ s रथम् (for गवम्) — (L 189) M₁ s रामाय (for महाराज) D₂ T₁ M₁-3 सखिनम् (for मृग) — (L 190) D₂ सख्युम्, T₁ G₁ s-2 M₁ सखिनम् (for संस्कृतम्) — (L 191) M₁ (sup lin as above) [अ]य तदा (for तादसा) — (L 192) T₁ मोक्ष्यन् (for हुतुं) T₁-3 G₁ s-2 M₁ मोक्ष्यन्भोजवृत्ता विभो (T₁ s G₁ ^aसु), M₁ s हतुं भोजमुत्ता वि (M₂ प्र) जो (for ^a) — T₂ om (hapl) lines 196-197 — (L 196) D₂ शद्धान्भ्राज्याय दमिता, T₁ G₁ s M₁ शद्धान् प्र M₂ s ^aशद्धान्भ्राज्याय दमिता (for ^a) — (L 197) T₁ पुरं (for पुरीं) T₁ G₁ s M₁ प्रभो ; G₁ M₁-3 प्रभो (for प्रति).

22

[Some portion of the above passage is given in D₂ as star-passages the numbers of which are noted in the apparatus as they occur]

(L 1) T₂ s G₁ s, M₁ विवृप्सुः (for 'सु) — (L 2) G₁ सर्वं (for चान्ये) — Line 3—D₂ 995* — (L 3) T₂ G₁ s दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा तात्) — (L 4) M₁ परि (for प्रति) — (L 5) T₁ G₁ s M₁ राजा तु (for पूजा) — (L 6) T₁ s वशिष्ठान् (for त्रिविष्टान्) — Lines 6-11—D₂ 999* — (L 6) M₁ s रामा, M₁ राजन् (for सर्वान्) — (L 8) G₁ s सभायात् (for सर्वं) T₁ s G₁ s M₁ वैर (for तत्र) T₁ s G₁ समाहृता (for 'हता) — (L 9) G₁ सर्वत्र सख्युस्तदा (for ^a). — (L 13) T₂ s चतुर्भुजा (for 'ता). M₁ s [दि]न्द्र (for [ह]न्द्र) T₂ शुभम् — Lines 15-16—D₂ 1001* — (L 16) T₂

बहोरिष शिवां दीक्षां मायां भूमिगतामिव । [20]
 प्रथिवीमिव गन्मीरामुत्थितां धरणीतलात् ॥
 मरीचिमिव सोमस्य सौम्यां स्त्रीधिग्रहामिव ।
 निना पद्मं श्रियमिव भुजिप्यास्त्रीसहाधिनीम् ॥
 कृष्णेन मनसा दृष्टा दुर्निरीक्ष्या सुरैरपि ॥
 श्यामावदाता सा ह्यस्तीदृशुचार्थश्रितेक्षणा । [25]
 ताम्रोष्ठनयनापाङ्गी पीनोरुजघनरतनी ॥
 बृहती चारसर्वाङ्गी तन्वी शशिनिभ्रानना ।
 ताम्रोष्ठुङ्गनखी सुधूर्नीलकुत्रितमूर्धजा ॥
 तीक्ष्णगुरुकरनैर्दन्तैः प्रभासद्विरलं कृता ।
 नास्त्यन्या प्रमदा लोके रूपेण यशसा श्रिया । [30]
 रुक्मिणी रूपिणी देवी पाण्डरक्षौमवासिनी ॥
 तां दृष्ट्वां बभूधे कान् कृष्णस्य प्रियदर्शनाम् ॥
 हृदिपेवात्मनस्यार्चिर्भनस्तस्यामथावधात् ॥
 रुक्मिणी च तथा देवी दृष्टो कृष्णमीश्वरम् ।
 अचिन्त्यञ्च सा देवी दृष्टा कृष्णमवसितम् । [35]
 सोऽयं विष्णुजैगन्नाथ साक्षाद्रामानुजः कृती ॥
 अस्य चर्कं सदा शङ्को भुजयोःसुभयोरपि ।
 शोभयेतां सदा तां तु दैत्यदानवदारिणीं ॥
 अस्य हस्ते स्थितं शार्ङ्गं दैत्यदानवभीषणम् ।

सदा भावि महाचापं लोके ख्याततरं हरेः ॥ [40]
 यमाश्रित्य सदा देवं सदा यौगोदकीति सा ।
 दैत्यदानवहृष्टी च तन्मज्जापगिदारिणी ॥
 यदनुज्ञा समाश्रित्य एतन्नो नन्दकर्मन्वितः ।
 रिपुन्हन्ति महावीर्यांसहान्द्वन्द्वैरपि ॥
 अस्थामुद्गाहं विष्णोर्गैरुत्मान्यक्षिपुंगवः । [45]
 शकादीन्धयः सुराक्षित्वा जहाराश्वमुत्तमम् ॥
 सोऽयं विष्णुर्विभुः साक्षात्पेपेपविभूषितः ।
 गोपस्त्रीस्तनभारैषु विजहार यथानुग्रहम् ॥
 यो ननतं हृदे तस्या यमुनायास्तदा हरिः ।
 अयमत्कालियं तस्माद्विप्राभिश्चालमालिनम् ॥ [50]
 अयं गोवर्धनं शैलं दधारैकेन पाणिना ।
 ह्रीलया स जगन्नाथो गोलकं चालको यथा ॥
 अयं स पुण्डरीकाक्षो यो गर्जं प्रजघान ह ॥
 यश्चाणूरं ग्रथे हत्वा कंसं चैव महानलम् ।
 ननतं रक्षे गोविन्दो गोपैः सार्धं सयादधैः ॥ [55]
 अयं स यादवश्रेष्ठः पद्मकिञ्चलमलोचनः ।
 श्यामावदातः सश्रीकः साक्षादिन्द्रानुजः कृती ।
 युगं हरिः पुराणात्मा पद्माक्षः पद्मासप्रभः ॥
 सोऽयमथ जगन्नाथः प्रातो नामिदं यादवः ।

सकृत्पत्र, M1-2 सत्यापत्र (for सकृत्पत्र) Some Ms कुर्वन्ती
 M1 शुभम् T1 कृताङ्गलिपुटी भवन्, M1 3 पुष्पाञ्जलिपुटा
 भवत् (for 4) — (L 17) T1-2 G1 3-5 M1 कालकृता
 स्ववपुषा (for 5) — (L 18) T1 अवस्थिताम्, T2
 G1 4 इहागं (for इव रिपं) — (L 23) T1 लोचस्य
 (for लोमस्य) — (L 23) M1-2 शिवं रि (M1 'यामि') व
 विना पत्र (for 5) M1-2 भविष्या (for भुजिप्या) M1
 श्री (for श्री) — (L 24) T1 G1 दुर्निरीक्ष्या (for 'द्व्या')
 — (L 25) M1 3 {श्रि} (for हि) T1 दृशुचार्थवेक्षणा
 (for 5) — T1 om lines 27-31 — (L 27)
 T1-2 G1 3-5 M1 मन्त्रोच्चा (for सुहती) — (L 28)
 T1-2 G1 3-5 M1 ताम्रोष्ठं (for ताम्रोष्ठुङ्गं) — (L 29)
 M1 तीक्ष्णं शुद्धं सुनिर्दन्तं (for 5) T1-2 G1 3-5 M1 प्रभा
 वद्विर (for 'यद्विर') — (L 33) M1 दर्शनीम् (for
 दर्शनाम्) — (L 33) T1 स्मदाद्यत् (for अथाद्यत्)
 — Lines 31 62 — Ds 1003* — (L 35) G1 ह्य, M1 3
 उप (for अयं) — (L 37) G1 तस्य (for अस्य)

— (L 38) T1 2 M1 सदा (for सदा) M1 दारुणौ,
 M1 3-दारणी, M1 रात्रिणी (for दारिणी) — (L 40)
 T G1 3 M1 महाचाप (for महाचाप) — (L 41) M1 3
 सदा (for सदा) — (L 42) T1 धारिणी, T1 चारिणी,
 T1 M1-2 दारणा (T1 जी) — (L 44) T1 अरण्यात्
 (for अरण्यात्) — (L 45) T1 G1 M1 3 असुरान् (for
 य सुरान्) — (L 47) M1 कृणो (for विष्णुः) T
 G1 3-5 M1 मुक् (for विष्णु) — (L 50) T1-2 G1 3-5
 M1 गर्दभम्, M1 जगत्सत् (for अयमत्) T1 3 G1 3 M
 तस्मिन् (for तस्माद्) M1 3 संयुतम् (for 'मालिनम्')
 — (L 51) T1 चैव (for शैलं) M1 3 बाहुना (for
 पाणिना) — (L 53) M1-3 ह्य (for गर्जं) T1 रि (for
 प्र) — (L 51) M1 3 च क्षुर (for चाणूर) — (L 53)
 T1 3 G1 3 गोपालं सह यादवै (for 5) — (L 58)
 M1 3 कृती (for हरि) T1 G1 3 सुप्रभः, M1 (inf lin
 as above) समभ (for समभ) — T1 om line 60
 — (L 60) T1-2 G1 3-5 M1 पद्मम् (for युगम्) — (L

- अमुंय पादयोर्युग्ममुद्धामि न सशयः ॥ [60]
 शुश्रूषा प्रतियोक्ष्यामि पादयोः पद्मसंज्ञयोः ।
 गर्वं विचिन्तयित्वा सा वन्दे तं शचीं तदा ॥
 रामेण सह निश्चित्य केशरस्तु महाबलः ।
 तत्प्रभायेऽनरोद्धुकिं वृष्णिभिः प्रणिषाय च ॥
 कृत्वा तु देवकार्याणि निष्कामन्तीं सुपालयात् । [65]
 उन्मथ्य सहसा कृष्णः स्वं निनाय रथोत्तमम् ॥
 वृक्षमुत्पात्र्य रामोऽपि जघानापततः परान् ।
 समनद्यन्त दाशार्हास्तदाज्ञाय तु सर्वशः ॥
 ते रथोर्विधानारेः समुच्छ्रितमहाध्वजेः ।
 याजिभिर्चारणीश्रैयं परियन्तुर्हलायुधम् ॥ [70]
 आदाय रुक्मिणीं कृष्णो जगामाशु पुर प्रति ।
 रामे त्वासज्य तं भार युयुधाने च वीर्यवान् ॥
 अकूरे दिष्ट्यौ चैत्र गदे च कृतवर्मणि ।
 वसुदेवे सुदेवे च सारणे च महानले ॥
 निरुत्तदात्री निन्त्रान्ते भङ्गकारे निदुर्ये । [75]
 उपसेनात्मजे कृष्णे शतगुप्त्रे च वैशयः ॥
 राजाधिदेवे सुदरे प्रसेने चित्रके तथा ।
 अग्निदत्ते बृहद्गुणे श्वफन्के सत्ये प्रथो ॥
 वृष्ण्यन्धनेषु चान्वेषु मुखेषु मधुसूदने ।
 गुरूमासज्य त भार ययौ द्वारवतीं प्रति ॥ [80]
 ते चापि पादवाः सर्वे युद्धाय रामुपरिमता ॥

Colophon

62) T₁ ३ यदा, T₁ G₁ ३ M₁ सदा (for तदा) — (L. 64)
 64) M₁ ३ वृष्णिभ्य (for 'भि') — (L. 65) M₁ ३
 कार्यं ता (for 'कार्याणि') T₁ ३ G₁ ३ M₁ ता कृत्वा देवता
 कार्यं, T₁ ३ G₁ ३ ता दृष्ट्वा देवकार्याणि (for " ") — (L. 66)
 M₁ ३ उदास्य (for उन्मथ्य) — (L. 68) T₁-3 G₁ ३
 सघदा (for सर्वश) T₁ ३ तदास्तदाश्च सर्वश — (L. 69)
 T₁ ३ G₁ ३ M₁ तै रथैर् T₁ ३ G₁ ३ रथैश्च (for ते रथैर्)
 — (L. 71) T₁ ३ स्व (for [अ]द्यु) M₁-३ सुरी (for पुर)
 — (L. 72) T₁ ३ प्रसज्य (for स्वा) — (L. 76) T₁ ३
 G₁ ३ M₁ कृष्णे, T₁ ३ कने (for कद्) — (L. 77) T₁
 G₁ ३ विचरे T₁ ३ प्रवरे (for सुदरे) — T₁ om line 76
 — (L. 78) M₁ अग्निदत्ते, M₁ अग्निदत्ते, M₁ om (for
 अग्निदत्त) — (L. 79) T₁ ३ तैर्येषु (for चा) T₁ G₁ ३

- No 22A
 For 87 49 77, D₈ S (except G₁) subst.
 वैशयायन उवाच ।
 बलभद्रहताः मिष्टाः पुरपास्तत्र रक्षिणः ।
 न्यवेद्यन्त तद्वृत्तं जरासथाय मानद ॥
 रुक्मिणे भीष्मनायापि पौण्ड्राय च महात्मने ।
 दन्तवक्रत्राय शूराय चैवाय च सुमेधसे ॥
 शिशुपालाय राक्षे तु वरपेपरिडम्बिने । [5]
 अन्येभ्यश्चापि राजभ्यः प्रशङ्गमुर्वेयातथम् ॥
 क्षुत्यैर तन्नृपवलं विवाहायं समागतम् ।
 क्षुभ्यं नरावरानीं शिरसि प्रहृत यथा ॥
 चचाल राजर. सर्वस्तोत्रार्दित इव द्विप. ।
 अहो वीर्यमहो धैर्यं कृष्णस्याडिष्टकर्मणः ॥ [10]
 हता वय निरानन्दा अपशानाश्च सशशः ।
 इत्युचुते नृपतयो मागधप्रमुत्थास्तदा ॥
 अतिबुधो महाराजो जरासयो महाबलः ।
 उवाच राह्मन्तान्सर्गमागधः क्रोधमूर्च्छितः ।
 निर्भीड्य चरणौ राजा दन्तान्कटकटापयन् ॥ [15]
 श्रूयता यम वाक्यानि राजानः सर्व एव हि ।
 एष गोपनदायादो यत्कृपेति ममाप्रतः ।
 तस्याय फल्भाक्सोऽस्तु यदि जीवामि भूमिपाः ॥

मुखेषु यदुन्मथनं (for " ") — Line 81 = (var) D₈
 1004* — (L. 81) M₁ ३ सम्य (for समुप)

Colophon — Version of the Epie T₁ — Adhy
 name T₁ G₁ ३ M हरिप्रणीतारणम् — Adhy no
 T₁ ३ G₁ ३ M 118, T₁ 127, T₁ 106, G₁ 120, G₁ 121
 22 A

(L. 2) T₁ G₁ ३ स्वक (for वृत्त) D₈ T₁ भारत (for
 मानद) — (L. 3) D₈ पौण्ड्रकय (for भीष्म) D₈
 भीष्मनाय (for वीष्मय च) — (L. 4) D₈ सुपिचने (for
 सुमेधसे) — (L. 7) D₈ निवृत्त (for तन्नृप) T₁ G₁ ३-३
 M₁ क्षुत्यैर नृपनिर्वाळं (for " ") M₁ पाधिदे च (for विवा-
 हायं) — (L. 8) T₁ G₁ शिरसे (for 'सि) D₈ M₁ ३

एषोऽहं सगणं हत्वा गोपालं नृपसञ्जिवम् ।
 द्वारकां यादवपुरीं भङ्ग्वत्तानीय च रुक्मिणीम् ॥ [20]
 दास्यामि नृपतिश्रेष्ठाः किं तिष्ठथ विलम्बय ।
 संनहन्त्वा रथश्रेष्ठा रथ आयातु मे त्वरात् ॥
 इत्युक्त्वा स जरासंधः सिंहनादमथाकरोत् ।
 चचाल च बलं सर्वं जरासंधपथि ये सितम् ॥
 पौष्ड्रोऽप्यथ महाबाहुर्वीरुदेवः प्रतापवान् । [25]
 आहत्य तु सभास्तन्मं जरासंधमभापन ॥
 स्वातन्त्र्यं भवता राजन्स्थिते मयि नराधिप ।
 मृत्योऽस्मि तव राजेन्द्र किमेतत्साहस त्वव ॥
 स्थिते भृत्ये कथं स्वामी कार्यं कुर्याद्विचक्षणः ।
 अहमेकः स एकेकः कृष्णो गोपककिल्बिषः ॥ [30]
 हत्वा तं गोपकं युद्धे बलभद्रस्य पश्यतः ।
 अह्नामि च महाराज चूर्णयित्वा गदाभृत् ॥
 वृकेभ्यो हि प्रयच्छामि नात्र कार्यां विचारणा ॥
 अहमेव भविष्यामि वासुदेवो मदीतले ।
 हते तस्मिञ्जरासंध गोपके मम नामके ॥ [35]
 इत्युक्त्वा धनुरादाय जगर्ज नृपसद्विदि ॥
 चैषोऽप्यथ महाराज सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ।
 वरवेपप्रतिच्छन्नो लज्जया च समन्वितः ।

आदाय परिषं घोरमिदमाह नृपोत्तमान् ॥
 अनेनेव तु राजानो यादवान्सबलान्युधि । [40]
 हत्वा तु यमराजाय दास्यामि नृपपुंगवाः ।
 तिष्ठध्वमिह राजानो ममैवायं पराभवः ॥
 नेतयुक्तं नृपश्रेष्ठाः परादापवमर्शनम् ।
 जातानां क्षत्रियकुले नृपाणां नृपपुंगवाः ॥
 तत्तु युक्तं यदुकुले क्षत्रिया न हि ते विभो । [45]
 विशेषतोऽथ गोपाले बल्लवेषु विरहिते ॥
 गवां वृत्ति तु गोपाला वर्तयन्ति सदा तथा ।
 कृष्णोऽपि गोकुले वृद्धो गोपिः महचरः किल ॥
 परदापमियुक्तो हि केशवः सततं विभो ।
 सर्वथा नं दुरात्मानं हनिष्ये सगणं रणे । [50]
 तां चानयामि राजानस्तिष्ठध्वमिह भूमिपाः ॥
 क नु ते बान्धवास्तेषां थानाश्रित्य तु यादवा ।
 अन्धां कृतयन्तो नो मुष्मामिभिर्ह चिन्त्यवाम् ॥
 इत्युक्त्वाथ स वैशस्तु युद्धाय समुपस्थितः ।
 ते च सर्वे नृपतयः क्रुद्धा युद्धाय दंशिताः । [55]
 स्वरोपितधनुष्मन्तः साङ्गुलित्राः सचामराः ॥
 जरासंधोऽथ नृपती रथमारुह्य दंशितः ।
 युद्धाय वै महाराज मनो दध्ने मदीपतिः ॥

प्रहृतं (for प्रहृतं) — (L 11) T₃ G₁ s हत (for सव) — (L 13) T₄ G₁ transp महाराजो and जरासंधो — (L 15) T₁ s G₁ s- s M₁ निपीड्य चरणे राजन् (for *) — (L 17) D₁ गोपसद (for क) M₂ om from यत्करोति up to सिंहना (in line 23) — (L 18) D₁ फलकारे (for भास्वते) M₁ जीवायि (for जीवामि) — (L 19) D₁ सगणो (for ण) D₁ M₁ s सज्जन्, T₄ सविक्रम् (for वर) — (L 20) D₁ नीपय (for [आ]नीप च) — (L 22) D₁ M₁ नृपश्रेष्ठा (for रथ) — (L 23) T₁ s G₁ [च]य (for स) — (L 24) D₁ T G₁ s- s M₁ प्रियोग्यितम् (for प्रिये स्थितम्) — (L 23) T₁ s G₁ स्वया (for the second तय) — After line 29, M₁ 22

गदाभृत् (for भृत्) — (L 33) G₁ विचक्षण (for विचारणा) — (L 35) T₄ जगन्मथे (for च) — G₁ om lines 39 40 — (L 40) M₁ बलवान् (for सबलान्) — (L 41) T G₁ s s M₁ धर्मराजाय (for यत्) D₁ T G₁ s M₁ नर (for नृप) — (L 43) D₁ G₁ M₁ परदापमिर्शनम्, T₁ G₁ मिर्शनम्, T₁ s G₁ धमर्शन (for *) — T₁ reads lines 44-45 twice — (L 44) M₁ यत् (for नृप) — T₁ om (hapl) lines 46-49 — (L 47) T₁ G₁ भाव, M₁ गोप (for गवा) T₁ यथा (for सदा) M₁ s सदा (for तथा) — (L 48) D₁ चारु, T₁ G₁ s- s M₁ चरन् (for चर) — (L 49) G₁ प्रभो (for विभो) — (L 51) T₁ चासयामि, G₁ वात् (for चान्) M₁ राजेन्द्रात्, M₁ राजान (for वर) G₁ दशिता (for यमिषा) T₁ s G₁ तिष्ठध्वमि (for ण) ति दशिता (for *) — (L 53) T₁ s G₁ सभि (for इह) — (L 54) T₁ s G₁ s- s M₁ इत्युक्त्वा स तु वै पैषो (for *) T₁ G₁ s M₁ s समय (for समुप) — (L 55) T₁

1* अहमेव भविष्यामि वासुदेवो मदीतले ।
 — (L 30) D₁ सौ गोप (for गोपक) — (L 31) T₁ G₁ M₁ बल्लवेष्य (for भद्रस्य) — (L 32) D₁ om (hapl) lines 32-37* T₁ s G₁ सदा गृत्तम्, T₁ G₁ M₁ s

पौण्ड्रेऽप्यथ महाराज वामुदेवो महाबलः ।
रथमारुह्य सहसा युद्धायैव मनो दधे ॥ [60]

दन्तवक्रजो जरासधः शिशुपालश्च वीर्यवान् ।
सनद्धा निर्ययुः क्रुद्धा जिघासन्तो जनार्दनम् ॥
अङ्गवङ्गकलिद्वैरोः सार्धं पौण्ड्रेण वीर्यवान् ।
निर्ययौ चेदिराजश्च भ्रातृभिः सह बन्धुभिः ॥

क वामुदेनः क च गोपकस्तथा [65]
कुतो नु राजा यदुपशजन्मनाम् ।

कुतो नु रामो मदमत्तगर्हितः
। कुतो नु वीरो मुधि सात्यकिः किल ॥

इति श्रुवन्तो वृषसत्तमास्तदा
रणाय युक्ताः सनडाः समागधाः । [70]

शरैश्च खड्गैर्युधि पातयन्तो
महारथा निर्ययुरमवीर्याः ॥

Colophon

देशपायन उवाच ।

अथ सैन्ये महाराज मागधस्य महात्मनः ।
शङ्खदुन्दुभयश्चैव सस्त्रयुद्धशंसिनः ।
माघवोऽपि महाराज शङ्खं दध्मो प्रयक्तदा ॥ [75]

भेरीणां च मृदङ्गानां शर्शरीणां च सर्वशः ।
नादाः समभयंस्तत्र यदूनां सैन्यसचये ॥

ततो युद्धं समभवत्सेनयोरुभयोस्तदा ।
जरासधप्रमुखतो वृष्णयः प्रथितास्तदा ॥

तान्प्रलयगृह्णात्सरब्धान्बृष्णिधीरान्महारथान् । [80]
जरासधो महाराजः ससैन्यः सबलानुगः ॥

तं प्रत्यगृह्णन्सरब्धा वृष्णिवीप महाबलाः ।
सकर्षणं पुरस्कृत्य वासव त्वमरा इव ॥

आपतन्तं हि वेगेन जरासधं महाबलम् ।
पृथुभिर्विन्व्याध नाराचैर्युधधानो महायुधे ॥ [85]

अक्रूरो दन्तवक्रं तु विन्व्याध नगभिः शरैः ।
तं प्रत्यविध्यत्कारूपो बाणैर्दशमिरानुगैः ॥

विप्रेषु शिशुपालं तु शरैर्विन्व्याध सप्तभिः ।
अष्टभिः प्रत्यविध्यत्तं शिशुपालः प्रतापवान् ॥

गवेपणोऽपि चैवं तु पृथुभिर्विन्व्याध मार्गणैः । [90]
अनिर्दान्तस्तथाष्टाभिर्वृहद्गुणस्तु पद्भभिः ॥

प्रतिविन्व्याध ताम्रैश्च पद्भभिः पद्भभिः शरैः ।
जपान चाश्वानुश्रुत्पुर्भिर्विन्व्युयोः शरैः ।

वृहद्गुणस्य भटेन शिरश्चिच्छेदं चारिहा ।
विप्रेयो सारथिं चैव प्राधिपोचमसादनम् ॥ [95]

G₁ : भूपत्य (for वृ) — Ms om (hapl) 56-57
— (L 60) T₁ : G₁ सरसा (for सहसा) — From line
61, Ds follows the Crit Text (80 49 77), variants
of which are given in proper stanzas and the star-
passages wherever they occur are noted here — (L
63) T₁ कलित्रैश्च (for ह्यैश्च) — Lines 65-79 = Ds
1005* — (L 66) T₁ क वा नु ; T₁ : G₁ १-१ Ms क चा नु
(for कुतो नु) T₁ -जन्मा (for -जन्मनाम्) — (L 67)
T₁ : G₁ १-१ Ms क चा नु (for कुतो नु) T₁ : G₁ १-१ Ms क
मदना नु (for मत्त) — (L 68) T₁ : G₁ १-१ Ms क
चा नु (for कुतो नु) — (L 70) M₁-१ युक्ता (for
युक्ता) M₁ : समागता (for चा) T₁ : G₁ १-१ Ms
रणाय मूर्धे सबला सबाधवा — (L 71) T G₁ १-१ Ms
वारयन्तो (for पात)

COLOPHON — Mention of the Epico T₁ — Sub-
pivava T₁ आश्वयंषे — Adhy name T₁ G₁ : M₁
शक्तिमणीकरणे जरासधादिबुद्धोद्योगः T₁ : G₁ जरासधादि

बुद्धोद्योग, M₁ : शक्तिमणीकरणम् — Adhy no T₁ :
G₁ : M 119, T₁ 128, T₁ 107, G₁ 121, G₁ 122

(L 74) G₁ -द्विजा (for क्षत्रिय) — (75) T G₁ १-१
M₁ मागधोऽपि, M₁ माघवश्च (for बोऽपि) T₁ om
(hapl) lines 75-81* T₁ प्रतापवान्, G₁ M₁ पृथुपृथुश्च
(for प्रयक्तदा) M₁ : बह्वान्बन्धु पृथुपृथुश्च (for १)
— Ms om (hapl) lines 76-79 — (L 77) G₁ :
M₁-१ मागधवत् (for वंश्च) T₁ : G₁ १-१ यदूनामपि भ्रात
(for १) — (L 78) G₁ वयोर् (for लो) — (L 80)
T₁ M₁ संरब्धो (for ब्धवा) T₁ : G₁ १-१ महाबलान्
(for रथान्) — (L 81) M₁ : G₁ १-१ Ms महाबलान्
(for लो) — (L 82) M₁ सार्व (for सं) T₁ M₁ संरब्धो
(for ब्धवा) M₁ : महागथा (for बला) — (L 83)
T G₁ : M₁ वासवे मरुतो यथा (for १) — (L 86) T₁
(for १) M₁ : सारथिं चैव (for १) — (L 87) T₁ : प्रत्ययुधवत् (for
निसिते (for नवभि) — (89) T₁ : G₁ १-१ Ms अष्टभिः प्रतिविन्व्यन्ते
(for १) — (L 91) T G₁ १-१ Ms आश्वयंषे (for अश्वि

हृताथं तु रथं त्यक्त्वा विप्रुथुः सुमहाबलः ।
 आरुह्य रथं तूष्णं बृहद्गुण्यं वीर्यवान् ।
 आरुह्य जवनानश्चात्रियनुमुपचक्रमे ॥
 ते क्रुद्धाः शरवर्षेण सुनीधं समघातित् ।
 नृत्यन्तं रथमार्गेषु चापदस्तमसीतपत् ॥ [100]
 शक्रदेवो दन्तवक्रं विभेदोरसि कर्णेना ।
 पटुगः पञ्चभिश्चापि विव्याध युधि मार्गैः ॥
 ताभ्यां स विद्धो दशभिर्बाणैर्ममांतिगैः शितैः ।
 ततो बली शक्रदेवं विभेद दशभिः क्रुधा ॥
 पञ्चभिश्चापि विव्याध सोऽत्रिदूराद्धिदूरथम् ॥ [105]
 विदूषोऽपि तं पद्भिर्विष्णुगघाजो शितैः शरैः ॥
 त्रिंशता प्रत्यविश्वत्तं बली बाणैर्नहारयम् ।
 कृतवर्मा विभेदाद्यु राजपुत्रं त्रिभिः शरैः ॥
 न्यहनत्साराधि चास्य ध्वजं चिच्छेद मूर्च्छितम् ।
 प्रतिविव्याध तं क्रुद्धः पौष्टुः पद्भिः शिलीमुखैः ॥ [110]
 घनुध्रास्य प्रचिच्छेद भट्टेन नतपर्वणा ।
 निरुत्तशत्रुः कालिङ्गं विभेदाङ्गं च मार्गैः ॥
 तोमरेणासदेशे तं विभेद च कलिङ्गजः ।
 गजेनासाद्य कडस्तु गजमङ्गम्य वीर्यवान् ॥
 तोमरेण जघानाद्यु विभेदाङ्गं च वीर्यवान् । [115]

चित्रकश्च श्वफल्कश्च सात्याकिश्च महाबल ।
 कलिङ्गस्य रथानीकं नाराचैर्विभिदुः गितैः ॥
 विसष्टेन हलेनजो बद्धराजस्य धारणम् ।
 जघान रामः सकुद्धो वद्धराजं च सयुगे ॥
 तं हत्वा गजमारुह्य धनुरादाय वीर्यवान् । [120]
 सकर्षणो जघानोमेनाराचैः काशिकान्महून् ॥
 पद्भिर्निहत्य कारूपान्महेष्णासाद्य वीर्यवान् ।
 शतं जघान सरब्धो मागधाना महारथः ॥
 निहत्य तान्महाराज जरासंधं ततोऽभ्ययात् ॥
 तमापनन्तं विव्याध नाराचैर्बाणधक्षिभिः । [125]
 तं विभेदाष्टभिः क्रुद्धो नाराचैर्मुसलायुधः ॥
 चिच्छेद चास्य भट्टेन ध्वजं रुक्मविभूपितम् ।
 चाप च महादायत्तं शरैरेव हलायुधः ।
 रथं चास्य महाराज विलशश्च समाहनत् ॥
 स च्छिन्नधन्वा वित्त्यो गदामादाय मागधः । [130]
 विव्याध बलभद्रं तु चिच्छेद च पुनः पुनः ।
 रथं च चूर्णयामास गदाचास्य स मागधः ॥
 पात्यमानो रथात्तस्मादयद्युत्सु हलायुधः ।
 सात्यकेस्तु रथं प्रायात्सर्वैश्चरय्य पदयतः ।
 सात्याकेस्तु महाराज शरैर्विव्याध मागधम् ॥ [135]

दन्तम् — (L 93) T₁ जघानासाद्य विव्याध (for ")
 T₁ चतुरै (for विप्रुथु) — (L 96) T₁ G₁ s ; M₁
 हताथ स (for "श तु) — (L 97) T₁ G₁ s ; M₁ शीघ्रं
 (for सुयं) — T₁ s G₁ om (hapl) lines 98-114
 — (L 98) G₁ निहन्तुम् (for तिय) — (L 100) T₁
 घन (for रथ) — (L 101) T₁ s G₁ s M₁ s चक्र
 देवो (for दक्ष) M₁ चक्रदेव दन्तवक्रो (for ") — (L 102)
 T₁ पटुग (for "ता) — (L 103) T₁ G₁ शरै (for
 शितै) — (L 104) T₁ बली (for बली) T₁ G₁ s
 M₁ s सक्रदेव (for दक्ष) G₁ शरै (for क्रुधा) — (L
 105) T₁ सत्रिदूराद् (for सोऽत्रि) T₁ विदूष (for "धम्)
 — (L 106) G₁ s M₁ शिप्र (for पद्भिर्) — (L 109)
 M₁ [अ]भ्य (for [अ]स्य) T₁ s G₁ s M₁ चोर्जितम् (for
 सुविष्ट) — (L 110) T₁ G₁ s शेष पद्भि, M₁ पद्भि
 शौर्द्ध (by transp) — (L 111) T₁ s G₁ s M₁ चतुर
 ध्वस्य भट्टेन (T₁ चिच्छेद) (for ") T₁ G₁ s M₁ चिच्छेद

(for भट्टेन) — (L 113) T₁ s G₁ s M₁ निविभेद कलि-
 ङ्गयम् (for ") — (L 114) T₁ G₁ s M₁ कवचम्
 (for कडस्तु). G₁ भुजम् (for गजम्) — (L 115)
 M₁ [अ]जघान (for जं) T₁ s G₁ s M₁ s च ल शरैः
 T₁ चतु शरै, T₁ च तं करै (for च वीर्यवान्) — (L 116)
 T₁ s G₁ s M₁ s सत्यकम् (for सात्याकिम्) M₁ s
 महारथ (for "त) — (L 117) T₁ s शरै (for शितै)
 — (L 120) T₁ G₁ s M₁ रथम् (for गजम्) — (L
 121) M₁ सकर्षण (for "णो) T₁ [अ]हून् (for [अ]हून्)
 T₁ G₁ s M₁ कौशिकान् (for कां) — (L 122) G₁
 पार्थ जघान कारूपान् (for ") — (L 123) G₁ स त (for
 शत) M₁ s सकुद्धो (for सरब्धो) — (L 125) T
 G₁ s डत्पत्त (for भाप) T₁ G₁ s M₁ s मगधं
 (for "स) — (L 126) M₁ सुसलायुधम् — (L 127)
 T₁ G₁ s M₁ रथ (for रथम्) — Lines 128-137 = D₁
 1007* G₁ om line 128 — (L 128) M₁ चापं च

बलदेवो महाराज गदां संगृह्य सत्वरम् ।
जघान मागधं संख्ये बभ्रुणेण गिरि हरिः ॥
तद्युद्धमभवत्तेषां घोरं देवामुरोपमम् ।
सजतां शरवर्षाणि नित्रतामितरेतरम् ॥
गजैर्गजाश्च संक्रुद्धाः संनिपेतुः महस्रशः । [140]
रथा रथेस्तु संरञ्घ्याः सादिभिश्चापि सादिनः ॥
पदावयस्तथा पचीञ्चाकिचमांसिपाणयः ।
छिन्दन्तश्चोत्तमाङ्गानि विनेदुर्मुषि ते पृथक् ॥
असीनां पात्यमानानां क्वचेषु महाखनः ।
शराणां पततामाजौ पक्षिणामिव शुश्रुवे ॥ [145]
भेरीशङ्खमृदङ्गानां वेणुनां च मृधे ध्वनिः ।
धभूय घोषः शस्त्राणां ज्याघोषश्च महात्मनाम् ॥
एतस्मिन्नन्तरे वीरो बलभद्रो महायशः ।
जघान गद्गदा वीरं जरासंधं महासुधे ।
मूर्छां जगाम राजा तु निपपात च भूतले ॥ [150]
सात्यकिर्नङ्गराजं तु जघान निशितैः शरैः ।
तसैन्यं विमुखं चासीञ्जरासंधे निपातिते ॥
सात्यकिर्वलभद्रश्च जित्वा योयान्सहस्रशः ।
शङ्खं धम्नान् राजानौ सर्वेपामप्रतः शिवौ ।
ततश्च विद्वृते सैन्ये जरासंधे पराजिते ॥ [155]

तयोः शङ्खस्वनं श्रुत्वा गच्छन्नेव जनार्दनः ।
जितं मगधराजस्य सैन्यं बहुनृपाश्रितम् ॥
इत्येवं चिन्तयित्वा तु वामुदेवः प्रतापवान् ।
पाञ्चजन्यं महाशङ्खं दध्मौ यदुकुलोद्भवः ॥

Colophon.

No 23

After 88 34, Ds S (except G₂) ins. :

विवाहं घोषयामामुर्वादवाः शार्ङ्गधन्वनः ।
अलंकुर्वन्तु रथ्याश्च पताकाश्चैव सर्वशः ॥
आह्वयन्तां नृपतयो ब्राह्मणाश्च सहस्रशः ।
सूत्राश्च मागधाश्चैव वन्दितश्च तथापरे ॥
कलशाश्च प्रपूर्णन्तां समुदरेपि वारिभिः । [5]
उच्छ्रीयन्तां ध्वजाः सर्वे आतेया वारयोपितः ॥
पुरोहिताश्च ह्यन्तां बुभाराश्चैव सर्वतः ।
आहन्यन्तां महाभेर्यो मृदङ्गाः सर्वतः श्रितौ ॥
नृत्यन्तां नर्तकाः सर्वे गायन्तां गायकास्तथा ।
भोग्यन्तां ब्राह्मणाः सर्वे दीयन्तां च घनानि च ॥ [10]
अलंकियन्तां सर्वत्र प्रासादाः सर्व एव हि ।
एवमाज्ञापयामामुर्वादवा उत्सवोत्सुकाः ॥

महता युक्तं (for ") T G₁ 4, s M₁ महारथ (for हलायुध)
— G₁ om. (hapl) lines 129-133 T₂ om line 129
— (L 131) T₁, s G₁ M विभेद (for विष्वाध) T₁ s
G₁ M जघान (for चिच्छेद) — (L 133) T₁ s G₁ 4
M पात्यमानान् (for "मानौ) — (L 155) G₁ 4, s सात्यकि
(for "कित्") G₁ om. (hapl) lines 135^b-136^a. — (L
138) M₁ घोरं तेषां (by transp) — (L 140) T₁ M₁
गजा षः M₁ गदाभि (for गजाश्च) T G₁ 4, s निपेतुश्च
M₁ संक्रुद्धास्तु (for संनिपेतु) — (L 141) T G₁ 4, s
M₁ रथे रथाश्च संरञ्घ्या (G₁ "क्रुद्धा") (for ") T₁-s G₁ 4, s
M₁ सादिन (T₁ "नि" ब्राह्मणादिना (for ") — (L 142)
T₁ G₁ 4, s च पक्षि च (for तथा पचीय) — (L 143) M₁
विनेशुर (for "दुर") — (L 144) T₁ अस्तिना (for
असीनां) — (L 145) T₁ s G₁ 4, s मासु (for भाजौ)
— (L 146) T₁-s G₁ 4, s M₁ च महा ; T₁ अवि च (for
च सुधे) — (L 147) T₁-s G₁ 4, s M₁ घोर (for घोष)

— Lines 149-159—Ds 1010*. — (L 148) T₁, s 4
G₁ 4, s घोरौ (for वीरो) — (L 149) T₁ विद्वं (for
वीरं) — (L 150) M₁ महीतले (for च भूतले) — (L
153) T₁ s G₁ 4, s M₁ पतशरि ; T₁, s G₁ 4, s पराश्रिते (for
निपातिते) — (L 155) T₁ विद्वे (for विद्वृते) T₁ s
G₁ 4, s वतस्परि (for पराश्रिते) — (L 157) T₁ G₁ 4, s नृपा
सूत्रा , T₁ सूत्रा नृपा (for नृपाश्रितम्)

Colophon — Mention of the Epic T₁ — Ashy.
name T₁ G₁ M₁ हरिमणीदण्डे जरासंधपराजय , G₁ M₁-s
हरिमणीदण्डणम् — Ashy no T₁, s G₁ 4, s M 120; T₁
129, T₁ 108, G₁ 122, G₁ 123

23

(L 1) T₁ G₁ अश्विन (for चन्वन) — (L 2)
T₁ सर्वत (for "त") — T₁ om (hapl) from नृपतयो
(in line 3) up to आहन्यन्तां (in line 8) — (L 5)

ते च सर्वे यथाज्ञातं चक्रुश्चैव सहस्रज्ञः ॥
 कचिच्च सुस्वरं गेयं गायकाभ्रमिरे तदा ।
 कचिद्भेयं समाज्ञाता महाधोषं प्रपूरिते । [15]
 रोदसी पूर्यामासुः पातालं च प्रपूरितम् ॥
 कचिच्चन्द्रा महाराज व्याभ्राना यादवेभ्यैः ।
 पृथिवीं कम्पयन्तो वै समुद्रानभ्यवर्षयन् ॥
 कचिद्राजा ह्याश्वैव हेपा चक्रुर्महीत्सवे ।
 कुमारा यदुमुल्यानां सिहनादभधोपयन् ॥ [20]
 अभ्यक्षः सात्यकिश्चासीत्शेषे ह्युत्सवोमुखे ।
 इवश्चेतश्च संयाति नियुक्ते तत्र तत्र ह ॥
 यत्प यत्प च यत्कार्यं तं तं तत्र नियुक्तान् ॥
 बलवैधोऽपि धर्मात्मा राजभिः साधेमच्युतः ।
 यथाहं तु यथायोग संमानं समयोजयत ॥ [25]
 एवं कोव्यहले तस्मिन्देशेन परीरता ।
 ब्राह्मणाश्च महाराज नानादिग्भ्यः समागतान् ॥
 यदुदुद्वाश्च राजेन्द्र उपसेनपुरोगमान् ।
 नमस्कृत्य हृषीकेशो विवाहाय मनो दधे ॥
 अनुज्ञानश्च ते राजन्पौतवासाः स्वलेङ्गतः । [30]
 रुक्मिण्या केजवः पाणि जप्राह विधिवत्प्रभुः ॥
 जयशब्दः समारब्धो ब्राह्मणैर्वेदपारैः ।

तुद्युधुश्च जगन्नाथं सूतमागधवन्दिनः ॥
 आकाशे समपद्यन्त शङ्खमेरीखनाभन्दा ।
 पपात पुष्पवर्षं च वत्री वायु सुलं तथा ॥ [35]
 ब्राह्मणेभ्यस्तदा दत्त्वा रत्नानि च जनार्दनः ।
 अट्टी ह्यसहस्राणि प्रत्येक विप्रपुंगवान् ।
 सयोज्य च हृषीकेशो वासासि विविधानि च ॥
 गजानां च शतं सामं सहस्रमयुतं गराम् ।
 भाराश्वैव सुवर्णाना कोटीशतसहस्रशः ॥ [40]
 इदं चोपाच राजेन्द्र केजवः परवीरता ।
 यद्यप्य शोभन यस्तु दीयता रत्नसजितम् ।
 अर्चिताश्चार्थिनो राजन्भूयास्तुश्च महोत्सवे ॥
 एवमाज्ञाप्य गोविन्दो रुक्मिण्या सह यादवान् ।
 अभिवाद्य स्वपितर वेषकीं वदनन्तरम् ॥ [45]
 उपसेन च राजेन्द्रं वृद्धानन्यान्सयादवान् ।
 ते सर्वे चक्रुश्छूणि हर्षजानि यदूचताः ॥
 निर्वृत्ते तु तदा राजन्विवाहे केशवस्य ह ।
 ये ये समागतस्तत्र नृपा विप्राः समन्ततः ।
 अनुभूय विराहं तु जग्मुः सर्वे यथागतम् ॥ [50]

T₁ s G₅ अवि, T₃ G₁ s अवि, M₄ चापि (for च प्र)
 — (L 6) T₃ G₁ s M₄ उच्छ्रियन्त (for उच्छ्रियन्त)
 — (L 7) G₁ [अ] ह्युन्ता (for ह्) T₁ M₁ यादवा (for
 सवत) — (L 12) T₁ G₁ यादवस्तु महोत्सुका (for ^h)
 — (L 13) D₃ T₁ G₁ M₁ s यथाज्ञातम् (for 'ज्ञा') D₃
 M₁ s तथा चक्रु (for चक्रुश्चैव) — (L 14) M₁ तावत्
 (for कचिच्च) T₃ G₅ सुदा (for सदा) — (L 15) T₃ s
 G₁ s नमस्कारो, G₅ 'रन्वो (for 'राना) T₁ G₅ महा
 धोपा (for 'धु) — (L 18) T₁ G₁ s s अभ्यवर्षयन्, T₃
 G₅ बलवर्ष (for सयवर्ष) — (L 19) T₁ G₁ s s M₄
 धोय (for हेपा) — (L 20) D₃ G₅ M₁ s समानदन् (for
 यवोपयन्) — (L 21) T₁ G₅ M₁ [अ]पि (for [अ]

रीत्) — (L 22) D₃ M₁ s नियुक्तम् (for 'क्त) — (L
 23) T₃ s G₁ s वा येत (for सय च) T₃ तत्प (for तत्)
 T₁ G₅ M₁ तत्प तत्प, T₃ s G₁ s तत्र तत्र (for तत् तत्र)
 — (L 28) G₁ प्रह्वान्, G₁ प्रवीरान् (for 'वृदाश्च)
 — (L 31) G₁ अट्टी (for जमाट) — (L 36) T₃ G₁
 रत्नानि विविधानि च (for ^h) — (L 37) D₃ G₁ M₁ s
 स्थ (for ह्य) — T₃ s G₁ s s om line 38 — (L
 39) D₃ M₁ नया (for गराम्) — (L 40) G₅ ह्याश्वैव
 सहस्राणि (for ^h) T₃ G₅ कोटिशतम् (for कोटीशत) — (L
 43) D₃ M₁ s अर्चिताश्चार्थिनो राजन्, T₃ G₅ कचिन्ना चापिवा
 रा (for ^h) D₃ M₁ s भूयास्य महोत्सवे (for ^h) — (L
 46) T₃ G₁ s च (for स) T₁ वृद्धानन्याश्च वादवा (for ^h)

No. 24

K Ñ: ; V: B Dn Dt-; S (T: mīsing) ins
after adhy. 99 V: ; D: D: after adhy 89 :

वेशपायन उवाच ।

अत्राश्रयाद्भुतं मन्त्रमाहिकं जपतां वर ।
यं जप्त्वा तु नृपश्रेष्ठ सायं प्रातः शुभं लभेत् ॥
कीर्तितं बलभद्रेण वृष्णेनैतानुकीर्तितम् ।
धर्मकामेश्च मुनिभिर्ऋषिभिश्चापि कीर्तितम् ॥
सुरसुरगुरुर्ब्रह्मा पातु मां जगतीपतिः । [5]
अर्धोकारवपट्कारो सावित्री विविधाः क्रियाः ॥
ऋचो यज्ञपि सामानि च्छन्दास्याथर्वणानि च ।

चत्वारः सकला वेदाः सहस्राः सविस्तराः ॥
पुराणमितिहास च खिलान्युपरिलानि च ।
अद्भान्युपाङ्गानि तथा सव्याख्यानानि पान्तु माम् ॥ [10]
पृथिवी वायुराकाशमापो ज्योतिश्च पञ्चमम् ।
इन्द्रियाणि मनो बुद्धिस्तथा सत्त्व रजसमः ॥
व्यानोदानः समानश्च प्राणोऽपानश्च पञ्चमः ।
वायवः सप्त चैवान्ये वेद्यायत्तमिदं जगत् ॥
मरीचिरङ्गिराश्रात्रिः पुलस्त्यः पुलह ऋतुः । [15]
भृगुर्वसिष्ठो भगवान्पान्तु ते मा महर्षयः ॥
वश्यपायाश्च मुनयश्चतुर्दश दिशो दश ।
नरनारायणौ देवौ सगणौ पान्तु मां सदा ॥

No 24

[Ñ: and V: are not collated, and hence their variants
could not be incorporated in the Critical Apparatus]

(L 1) K: अत्राश्रयाद्भुतं स्रोत्रं, Ñ: अत्राश्रयाद्भुत
मन्त्रम्, T: ; G: ; M अत्राश्रयाद्भुतमन्त्रं (M: 'त्रासी'),
G: ; अत्राश्रयांमन्त्रं स्रोत्रं (for ") K B: ; Dn Ds D: ;
G: ; जपतां, V: यजता (for जपता) — After line 1,
Ks Dn Ds D: ins

1** प्रशुभ्ने द्वाका प्राप्ते हत्वा व कालधम्बरम् ।
बलदेवेन रक्षार्थं श्लोकमाहिकमुच्यते ॥

— (L 2) K: ; Ñ: V: B: ; Dn Ds Dt: T: ; G यज्ञ (for
य) D: नर (for नृप) K: जपतां नृपतिश्रेष्ठ, V: य
जप्त्वा नृपतिश्रेष्ठ, D: T: M यजप्त्वा नृपतिश्रेष्ठ (for ")
M: सुवित्र (for शुभं) K Ñ: V: ; B Dn Ds D: ;
(marg as above) G: M: सायं पू K: D: स्वानम् ; Ñ:
स्वाने पृ (वासतां वजे) M: [inf / ins] भवेत् (for ")
— (L 3) K Ñ: V: ; B D G: बलदेवेन (for "भद्रेण)
K: ; Ñ: V: Dn Ds D: ; T: G: ; विष्णुना वैव
कीर्तितम् ; K: T: ; G: ; M विद्वैश्वामिनी (K: 'तु'की' (for
") — K: G: om (hapl) line 4 — (L 4) D: अमरेश
(for अरिभिर) T: ; G: ; M विद्वैश्वामिकी (T:
'वापि की' , G: M: 'वानुकी') र्तितम् (for ") — After
line 4, G: ins

2** महर्षिसुनिभश्चैव ऋषिभिश्चापि कीर्तितम् ।
While Bom Poona eds G(ed) ins after 4

3** कर्द्विचतुर्विधगीपुत्रो हलिना सयुतो गृहे ॥
उपविष्ट प्रणम्याथ तमुवाच वृत्ताङ्गलि ॥

प्रशुभ्ने उवाच ।

वृष्णाग्र्य महाभाग रोहिणीतनय प्रभो ।

किञ्चित्तोत्रं मम मृदि बलपथा निर्मयोऽभवत् ॥

[(L 3) Bom Poona eds वृष्णाग्र्य (for "ग्र्य)]
— Before line 5, Bom Poona eds G(ed) ins की-
बलदेव उवाच — (L 5) V: ; D: ; जपतां, Dn D:
G: ; 'त , T: M: वै दत्त्वा (for जगती) — (L 6)
V: B: ; सथा (for अथ) K: ; Ñ: V: ; B Dn D:
D: ; T: G: M: सावित्रीविषयस्य (T: M: ; 'र'
क्रिया) (for ") — (L 8) K: Ñ: V: ; B Dn हलिला,
K: Ds D: ; ; G: स्वलिला, K: स्वलिला (for सकला)
D: T: ; G: M चत्वारि शाखा वे: T: G: M: 'र' सर्वेदेवाश्च
(for ") — (L 9) V: B: ; Ds T: ; G: ; M: इति
दास्य (for 'स) — (L 10) K: ; Ñ: V: ; B D T:
G: ; M: स्वा (D: जा) श्वामिनि च पान्तु माम् ; K: स
श्वामिनि तु पाण्डव (for ") — (L 11) K: D: T:
आकाश (for 'दाम्) Ñ: पद्मम् — Ñ: om (hapl)
line 13 — (L 13) K: D: T: ; G: ; म्यानोदानौ, K:
V: B: G: M: 'दान (for 'दान') D: ; T: G: म्यानो-
दानमनादान (for ") K: D: सत्तम ; D: पश्चिम (for
पञ्चम) — (L 14) K: D: ; पत्र (for हस्त) K: यदा
यश्च (for देवा') D: इति (for जगत्) — After
line 14, Dn ins

4** आवाह प्रवक्ष्येव उद्धत संवदत्पथा ।

विष्वक् परावक्ष्येव तथा परिचदोऽतिल ॥

— (L 15) D: [पुत्र] (for [अत्रि]) K: ; Ñ: V: ;
B Dn Ds D: ; T: ; Mरीचिरङ्गिराश्रिश्च, K: 'यङ्गिरसो'
D: मरीचश्चाङ्गिरश्रिश्च (for ") — (L 16) M: ; पुत्रि-
मात् (for भगवात्) D: मां ते (by transp) — (L
17) D: मनवश्च, G: ऋषयश्च (for सुव') K: सदिति

रुद्राद्यैकादश प्रोक्ता आदित्या द्वादशैव तु ॥
 अष्टौ च बसवो देवा अश्विनौ द्वौ प्रकीर्तितौ ॥ [20]
 द्वीः श्रीर्लक्ष्मीः स्वधा मेधा बुधिः पुष्टिः सृष्टिर्धृतिः ।
 अदितिर्दितिर्दनुश्चैव सिद्धिका वैद्यमातरः ॥
 हिमयान्हेमफूटश्च निपथः श्वेतपर्वतः ।
 श्रपभः पारियात्रश्च विन्ध्यो वैदूर्यपर्वतः ॥
 सहायदयश्च मलयो मेरुमन्दरदुर्गाः । [25]
 कौञ्चकैलाससैनाकाः पान्तु मा धरणीधराः ॥
 शेषश्च वासुकिश्चैव विशालाक्षश्च तक्षकः ।
 एलापन्नः शुकिकर्णः कम्बलाश्वतरावभौ ॥
 हस्तिभद्र पिठरकः फकोटकधनंजयौ ।

तथा पूरणकश्चैव नागश्च करवीरकः ॥ [30]
 सुमनास्यो दधिमुखस्तथा शृङ्गारपिण्डक ।
 मणिनागश्च भगवान्भिषु लोकेषु विश्रुत ॥
 नागराड् दधिकर्णश्च तथा हारित्रकोऽपरः ।
 एते चान्ये च बहवो ये चान्ये नानुकीर्तिताः ॥
 भूधरा सत्यधर्माण पान्तु मां सुजगेधरा । [35]
 समुद्राः पान्तु चत्वारो गङ्गा च सरिता वरा ॥
 सरस्वती चन्द्रभामा शतदुर्देविका शुभा ।
 इरावती विपाशा च शरयूर्यमुना तथा ॥
 कुत्सापी रथवामा च बाहुदा च हिरण्यदा ।
 प्रज्ञा चैक्षुमती चैव तापनी च बृहद्रथा । [40]

पादयो दवा (for ^a) — (L 18) K₁ म् (for मा) T₁ ३
 G₁ ३ ३ M₁ पाता मा सगणौ सदा (for ^a) — (L 19)
 Bom ed भोक्ता (for भोक्ता) — (L 21) K₂ T₁ ३ G₁
 M₁ ३ च मेधा च, N₁ सुरा मेधा, T₂ G₁ ३ ३ M₁ तथा मेधा,
 Poona ed स्वधा पुष्टिर् (for स्वधा मेधा) Poona ed
 मेधा पुष्टि (for पुष्टि पुष्टि) K₁ D₁ T₁ ३ G M पृष्टि
 सृष्टि (by transp) — (L 22) D₁ D₂ अदितिर्दनु-
 जश्चैव, M₁ अदितिश्चैव (for ^a) K₂ [अ]सुर (for दैत्य)
 — (L 23) D₁ चैव (for श्वेत) — (L 24) V₁ B₁ D₁
 पारिजातश्च (for 'यात्रदा) K₁ एव च (for पर्वत) — (L
 25) K₁ ३ ३ N₁ V₁ ३ B D₁ D₂ D₃ ३ T₁ ३ ३ G₁ ३ M₁ ३
 सकौदयश्च, D₁ ३ सहौदयी, D₂ सहायदश्च, G₁ सहायकश्च
 (for सहायदश्च) T₁ गिरयो (for मलयो) D₂ दुर्गा,
 D₃ दुर्गा, T₄ G₁ दर्ता, G₁ ३ M₁ दुर्गो, G₁ M₁ ३
 'दर्ता' (for दुर्गा) — (L 26) M₁ मैनाककौञ्चकैलासा
 (for ^a) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ धृतिवी (for चरणी) — M₁
 om lines 27 30 — (L 27) D₁ विशालाक्षश्च तक्षक (for
^a) — (L 28) D₁ पुलस्त्य (for एलापत्र) D₂ शुकि
 र्णो, Bom Poona eds G(ed) सुकुर्यो (for शुकिकर्ण)
 T₁ एलापत्राशुक कर्ण (for ^a) — (L 29) K₁ हस्तिरुद्र
 (for 'भद्र) B₁ D₁ D₂ T₁ G₁ ३ पीठक (for रक)
 — (L 30) D₁ पूरणकश्च (for पू) K₁ T₁ ३ तथा पूरण
 कर्णश्च, G₁ ३ M₁ ३ तथा पूरणकर्णश्च (for ^a) T₁ G₁ ३ ३
 नदश्च, G₁ नागाश्च, G₁ नदाश्च (for नागश्च) — (L 31)
 K₁ ३ सुमनाथो, D₁ D₂ 'तस्यो, D₃ सुनामास्यो, T₁ ३ G₁ ३
 सुमनास्यो, G₁ नाथो (for 'नास्यो) K₁ om line 31^a
 T₁ G₁ ३ ३ M₁ सुदर (for शृङ्गार) G₁ पीठक (for
 पिण्डक) T₁ तथा सुदरपीठक, M₁ ३ तथा सुदरपिण्डकौ,
 M₁ तथा शुकिपिण्डकमणि (for ^a) — (L 35) G₁ मणि
 नामश्च (for 'नागश्च) M₁ नागाश्चैव सगवाश्च (for ^a)

— (T 33) N₁ V₁ B G₁ ३ ३ अशिकर्णश्च, D₁ बद्ध, T₁
 M₁ ३ अशिकर्ण T₁ 'को' गिर, M₁ दधिकर्णश्च (for 'कर्णश्च')-
 D₁ नागो रौद्रोऽधिकर्णश्च, T₁ नागराण्यश्च, G₁ नागरावि
 (for ^a) G₁ ३ हारित्रकोऽपर, M₁ 'कोऽपर, M₁ 'कोटक
 (for 'कोऽपर) — (L 34) B D₁ नात्र, D₁ G₁ नानु-
 (for नानु) — (L 35) G₁ M₁ ३ मनु्यु (for सत्य)
 K₁ ३ D₁ 'कर्माण (for च') T₁ प्रवरा मनु्युधर्माण, T₁
 G₁ ३ M₁ चूचरा शरयू, T₁ मूचरा मनु्यु' (hypermetric)
 G₁ ३ मूचरा मनु्यु' (for ^a) — (L 37) K N₁ V₁ ३ B
 D (except D₁) T₁ G₁ शिवा (for शुभा) — (L 38)
 K₁ D₁ D₂ T₁ G₁ द्वारावती, D₂ G₁ M₁ ३ देवा' (for इरा'
 K₁ पापमोचा, T₁ विपाशा च (for विपाशा च) K₁ T₁
 ३ ३ G₁ ३-३ M यमुना मरयूत्तथा (K₁ 'यू' कूट) — After
 line 38 N₁ D₁ om

*** कीर्तिकी देविका चैव पुण्या विन्या उपहती ।
 — (L 39) K₁ ३ ३ N₁ B₁ ३ D₁ D₂ D₃ ३-३ T₁ ३ ३ G
 M कत्सापी (for कू) K₁ ३ ३ N₁ V₁ ३ B D₁ D₂ D₃ ३
 ३-३ T₁ ३ ३ G M चर (K₁ ३ D₁ ३ ३ त 'यो'वमा, K₁ रथ
 थाप्या, D₂ तथानन्दा (for रथव मा) M₁ ३ बाहुदा सदि-
 म्भदा (for ^a) — (L 40) K₁ D₁ चेत्रवती (for चैक्षु
 मती) K₁ कङ्गा चन्द्रवता चैव, T₁ G₁ M₁ ३ चक्षुषे (T₁ 'रि'
 न्यो) K₁ कङ्गा चन्द्रवता चैव (for ^a) K₁ D₁ (before
 शुमती चैव, M₁ चक्षुषेऽशुमती चैव (for ^a) K₁ D₁ (before
 corr) पाण्डुका, K₁ ३ D₁ D₂ अयनी, N₁ V₁ B₁ D₁ D₂
 (after corr) पावनी, D₂ अयन्ती, D₃ लज्जती, T₁ G₁
 M₁ ३ पातुजा, T₁ सवन्ती (G₁ M₁ नापिनी (for तापनी)
 — (L 41) K₁ D₁ M₁ चर्मपती (for 'वती) K₁ रथ्या ३
 T₁ G₁ M₁ ३ पुण्या (for the first चैव) G₁ वन्तु, M₁
 T₁ G₁ M₁ ३ पुण्या (for the second चैव) G₁ पुण्या च वसुधा धरा (for
 वासु) — (T 42) T₁ G₁ ३ ३ M₁ नदश्च (for चान्याश्च)
^a) — (T 42) T₁ G₁ ३ ३ M₁ नदश्च (for चान्याश्च)
 D₁ प्रज्ञाश्च सतिरोऽन्नाश्च (for ^a) K₁ T₁ ३ ३ G₁ ३-३ M

ता मां समभिपिञ्चन्तु पश्चिमामाधिता दिशम् ॥

प्रभास च प्रयागं च नैसिपं पुष्कराणि च ।

गङ्गातीर्थं कुरूक्षेत्रं श्रीक्षेत्रं गौतमाश्रमम् ॥

रामहृदं विनयानं रामतीर्थं तथैव च ।

गङ्गाद्वारं कनखलं समो वै यत्र चोत्थित ॥ [65]

कपालमोचनं तीर्थं जम्बूमागं च विद्युत्तम् ।

सुवर्णचिन्दु विख्यातं तथा कनकपिङ्गलम् ॥

दशाश्वमेधिकं चैव पुण्याश्रमविभूषितम् ।

वदरी चैव विख्याता नरनारायणाश्रमम् ॥

विख्यातं फाल्गुनीतीर्थं तीर्थं भद्रपदं तथा । [70]

— (L 59) T₁ [वर्ण]सी, G₁ विर्हासी, M₁-s विपली, M₂ विपली (for विमहा) K₂ D₁ s विमहा विमहावर्ण (for ") D₂ शतगङ्गा, G₁ प्रलगत्या (for "ज्ञा) D₂ s वसत स्थिनी (for पय⁴) T₁ G₁ s M प्रलगत्या (M₁ s "गदा) यशस्थिनी (for ") — (L 60) K₂ वै बह्वो, T₁ M₁ वाहिन्यो, T₁ G₁ s s बहवो, T₁ M₁ s या बह्वो, M₁ सतितो (for वै नखो) — (L 61) K₂ T₁ s s G₁ s s M₁ पश्चिमा दिशा G₁ "दिशाधिता, (for ") — After line 61 N₂ V₁ B₁ s D₂ s T₁ ins

6** भागीरथी पुण्यजला प्राच्या दिशि समाश्रिता ।

सा तु दहदु मे पाप कीर्तिना शमुना धवा ॥

[N₂ reads line 1 twice T₁ om line 2 — (L 2)

N₂ विभुना (for शमुना) D₂ कीर्तिता शमुना स्वयम् (for ")]

— (L 62) G₁ M₁-s प्रयागम् (for "त) K₂ T₁ s G₁ s s

M₁ प्रभासश्च प्रयागाश्च (for ") T₁ नैसिपं पुष्कर तथा (for ")

— After line 62 D₂ reads line 85 M₂ s om

line 63 — (L 63) K₂ गङ्गाक्षेत्र, V₂ तीर, T₁ s G₁

s-s M₁ चक्रतीर्थ (for गङ्गा) K N₂ D₂ D₁ s s s G₂

क्षीण्ड (for श्रीक्षेत्र) K₂ गौतमाश्रमम्, K₂ श्रयम्, V₁

"विनय, T₂ शिवम् (for "श्रमम्) T₁ कुरूक्षेत्र बरक्षेत्र

गौतमाश्रममेव च — (L 64) D₂ मन्दिहृदं (for विनयम्)

— K₂ om lines 65-66 — (L 65) G₂ गङ्गातीर्थ (for

"द्वार) — (L 66) D₂ s वैव, M₁ धारा (for तीर्थ)

T₁ G₁ M₁ कपालमोच चाराह (for ") V₁ s परिश्रुतम्, T₁

G₁ M₁ s इति धुं (for च विधुं) — (L 67) N₂ सुपर्ण

(for सुपर्ण) K₂ तीर्थ (for चिन्दु) K₁ D₁ स्वर्ण वि

(D₂ "मिर्ण्डु च विख्यात (for ") — (L 70) K₂

D₁ s फाल्गुन, N₂ T₁ G₁ s s s M₁ फाल्गुनी (for फा)

V₁ s B D₂ D₁ D₂ s T₁ G₁ M₁ s विख्यातं फाल्गुनीर्थं च,

T₁ "व कलतीर्थं च (for ") D₂ चन्द्रवाह तथैव च (for ")

कोष्कामुत्र पुण्यनदं गङ्गासागरमेव च ।

मगधेषु तपोद्वयं गङ्गाद्वेदद्वयं विद्युत् ॥

तीर्थान्येतानि पुण्यानि सेवितानि महर्षिभिः ।

मां पावयन्तु सलिलैः कीर्तिताकीर्तितानि च ॥

धर्मायकामविधयो यज्ञःप्राप्तिः शमो दमः । [75]

वरुणोऽग्नोऽथ धनदो यमो नियम एव च ॥

काळो नयः सन्ततिश्च क्रोधो मोहः क्षमा धृतिः ।

विमुक्तोऽभ्राह्मण्योधयः प्रमादोन्मादविप्रहाः ॥

यज्ञाः पित्राञ्च गन्धर्वाः किंनरः सिद्धचारणाः ।

नक्तंचराः खेचरिणो दंष्ट्रिणः प्रियविप्रहाः ॥ [80]

— K₁ T₁ M₁-s om line 71 — (J. 71) T₁ G₁ M₁

कोकामुत्रं, T₁ G₁ s s कोकम् (G₁ "जा" द (for कोकामुत्रं)

K₁ s s N₂ V₁ s B D₂ D₁ s s s G₂ पुण्यतम (for

"नद) D₂ s कोकामुत्रं पुण्यतम (for ") B₂ उत्तमम्

(for एव च) — (L 73) G₂ तपोद्वयं, G₂ तपोदं च

(for "द्वय) T₁ s G₁ s s M₁ गङ्गा शोणेशुः M₁ s गङ्गा

शोणेश (for गङ्गाद्वेदद्वय) — After line 72, D₂ ins

7** देवोऽनिसगमक्षेत्रं शूलभेदस्तथैव च ।

— (L 73) K₂ [अ]न्यानि (for [ए]त्यानि) D₂ सै सर्वै

(for पुण्यानि) T₁ s G₁ s s M₁ s तपस्विनि, G₂ मनी

पिनि (for महर्षिभिः) — Bom Poona eds G(ed) ins

after line 73 D₂ after line 74

8** सुकरं योगमार्गं च श्वेददीपं तथैव च ।

ब्राह्मणैश्च रामतीर्थं यात्रिभेदशतोपमम् ॥

भारतम्पातसंयुक्ता गङ्गा किल्विषयाशिनी ।

गङ्गावैकुण्ठकेदारं सुकरीनेदं परम् ।

त शायमेवच तीर्थं पुनन्वेतानि किल्विषयाव ॥ [5]

[(L 2) D₂ चशोणम् (for शतो) — (L 5)

D₂ तथाप (for त शाय)]

— Bom ed G(ed) om line 74 — (L 74) M₂

पावयन्तु (for पा) D₂ यथा सकीर्तितानि वै (for ")

— (L 75) B₂ s D₂ विप्लो, G₂ विप्ले (for विधयो)

— (L 76) B₂ D₂ s पर्वण्यो (for धवरी) K₂ वरुण-

श्राध पर्वण्यो, B₂ वरुणशोय पर्वण्यो, D₂ शो घांपर्वण्योः

T₁ "नोर्धनश्रुतिनि, T₁ G₁ s s M₁ "नो धनेव पर्वण्यो (G₂

प्रयुक्तो) (hypermetric) (for ") — (L 77) K₂ s

शेकः (for काष्ठो) K₂ D₂ च नियति, D₂ समतिश्च (for

सन्) — (L 78) K₂ N₂ V₂ D₂ D₁ [कार्य]पथ (for

[मो]पथय) T₁ s G₁ s s M₁ s s विद्युदभ्राह्मण्योपय, M₁

"तोऽभ्राह्मण्योपय (for ") — K₂ B₂ D₂ M₁-s om lines

लम्बोदराश्च बलिनः पिशाक्षाश्च विम्बुहृषिणः ।
 मन्तः सहपर्जन्याः कलावृटिलयाः क्षणाः ॥
 नक्षत्राणि प्रधाश्रैव ऋतवः शिशिरादयः ।
 मासाहोरात्रयश्चैव सूर्याचन्द्रमसौ तथा ॥
 आमोदश्च प्रमोदश्च प्रहर्षः शोभ एव च । [85]
 मनुस्त्वमस्यः सत्य सिद्धिर्बुद्धिः धृतिर्धृतिः ॥
 रत्नाणी भद्रकाली च भद्रपदा च वारुणी ।
 भासी च कालिका चैव शाण्डिली चेति विद्युताः ॥
 आर्या वृद्धः सिनीवाली मीमा चित्रवती रतिः ।
 एकानशा च कूपमाण्डी देवी कात्यायनी च या ॥ [90]

लोहित्यायनमाता च देवकन्याश्च याः स्मृताः ।
 गोनन्दा देवपत्नी च मां रक्षन्तु सवान्धवम् ॥
 नानाभरणचेष्टाश्च नानात्पाङ्कितानना ।
 नानादेशविचारिण्यो नानाशङ्कोरशोभिताः ॥
 मेदोमज्जाप्रियाश्चैव मद्यमास्यसाप्रियाः । [95]
 मार्जारद्वीपिवक्त्राश्च गजसिंहनिभाननाः ॥
 कङ्कवायसगृध्राणां क्रीडन्तुत्याननास्तथा ।
 व्यात्यक्षोपवीताश्च चर्मप्रावरणास्तथा ॥
 श्वतजोक्षिपवक्त्राश्च रघुभेरीसमस्त्वनाः ।
 मत्सरा क्रोपनाश्चैव प्रासादरश्मिप्रियाः ॥ [100]

80 81 G₂ om lines 80-92 — (L. 80) D_n केसरिणो,
 G₂ ज्वेचराश्च (for 'रिणो) — (L. 81) T₁ s G₂ s ज्व-
 निन, T₁ जहलिन, M₁ जापनीन (for च बलिन) K₁
 s B₁ D₁ s s हम्बोदराश्रव (K₁ 'त्याव, D₂ s 'क्षा च)-
 लिन (for *) — (L. 82) B₂ G₂ मरुता (for 'त) T₁ s
 G₁ s s M₁-s सोमेन (for 'पर्जन्या) D₂ मरुत सर्वे
 पचाणि (for *) K₁ N₁ V₁ s B₂ s D_n D₁ s s-
 कला (D₁ काल)वृटिलवक्षणा, K₂ कालवृटिणास्तथा,
 K₂ s B₁ कलावृटिलवक्षणा, T₁ कालस्तु खलरक्षिण-
 (sic), T₂ s G₂ s s क (G₂ का)लावृटिलवक्षणा; G₂ काल
 वृटिलवक्षणा, M₂ कालवृटिलवा क्षणा (for *) — (L.
 83) K₂ शरदावध (for शिशिरा) — G₂ om line 84 — (L.
 84) K₂ T₁ s s G₁ s s M उभौ (for तथा) D₂ सूर्या
 चन्द्रवती तथा (for *) — D₂ om lines 85-86 — (L.
 85) M₂ मोद (for शोक) — T₂ G₂ s om lines 86 91
 — (L. 86) T₁ रत्नस् (for मनुस्त्व) K₂ तपसिद्धि (for
 तप सत्य) V₁ T₁ G₁ s s M मनुस्त्वतपस्त्वम सत्य (V₂
 'मश्रव) D₂ 'व सत्यसिद्धि (for *) K₂ B₂ D₂ D₂
 धृति (for वृद्धि) T₁ M₁-s स्मृति, Bom ed धृति (for
 धृति) K₂ वृद्धि क्षान्ति धृति स्मृति N₂ V₂ सिद्धिर्बुद्धि
 धृति स्मृति, V₁ B₁ s धृ B₁ च णेति विद्धि स्मृतिस्तथा,
 D₂ सिद्धिर्बुद्धि धृतिर्धृति, D₂ वृद्धिर्बुद्धिर्धृति धृति, T₁ G₂
 सिद्धिर्बुद्धि स्मृति धृति (G₂ धृति धृति), G₂ s M₂ सर्वे
 बुद्धि (G₂ विद्धिर्बुद्धि, M₂ सिद्धिर्बुद्धि) धृति स्मृति (for
 *) — (L. 87) T₁ G₂ M भद्रा च (for रत्नाणी) K₁ s
 D₂ रत्नकाली (for भद्र) K₁ D₂ भद्रश्रेष्ठा, K₂ 'संस्था,
 K₂ s V₁ D₁ 'ज्येष्ठा, N₂ B₁ D₂ भद्रा पदा, V₂ D₂ s
 भद्रा ज्येष्ठा B₂ s D₂ भद्रवती, D_n D₂ T₁ G₂ s M 'पदा,
 D₂ 'वृष्ठा, M₁ s वृष्टी (for 'पदा) N₂ K₁ s V₂ D_n D₂
 D₁ s s G₂ s M₁ s [म]थ (for च) — (L. 88) K₂
 भीमा च, D₂ दायी च, D₂ भासीधि, T₁ हासी च, M₁

हृषिका (for भासा च), G₂ भासीका कालिका चैव (for *)
 — T₂ G₂ s om (hapl) lines 89 91 — (L. 89) K₂
 T₁ s G₂ s M गौरी (for वृद्ध) K₁ N₂ V₁ s B₂ s D₂
 D₂-s s M₂ वेप्रवती, T₂ G₂ M₁ s s 'चैत्र' G₂ Bom.
 Poona eds G(ed) चित्रवती (for 'वती) K₂ भ्रमा मेरुवती
 रति, T₁ G₂ हिमा चैप्रवती रति (for *) — (L. 90)
 T₁ s G₂ s M₂ एकानया, G₂ 'नयी (for 'नया) M₁ s
 एकानयवक्त्रमाण्डी (for *) T₁ s G₂ M स्मृता (for च
 या) — (L. 91) K₁ B₁ D₂ लोहित्यायनमाता च, K₂
 'व्यायनिमाता च, D_n 'व्या धनमित्रा च, D₂ सौहित्यायन-
 माता च, D₂ लोहिता धनसिद्धा च, D₂ 'ता जनमाता च, D₂
 'ता त्रिनमाता च, T₁ G₂ s M₂ लोकायक्षा च माता च, M₁ s
 लोके श्यायनिमाता च (for *) — (L. 91) N₂ गोविन्दा
 T₁ s G₁ s s M₁ देवता, M₁ s गौरुद्रो, M₂ मान्धव्यो
 (for गोनन्दा) T₁ s G₂ s s M₂ देवपत्न्यर (for 'ली)
 T₁ s G₁ s s M सदान्वयम् (for सवान्धवम्) — (L. 92)
 T₁ M₁-s-करण (for भरण) K₁ s D₂ D₂ वेपार (for
 'चेष्टार) T₂ s G₁ s s M₁ नानाभरणविचेष्टाश्च (for *)
 — G₂ om (hapl) lines 94 96 — (L. 94) G₂ वि-
 षण्यो (for विचारिण्यो) K₂ T₁ s s G₂ s M नाना
 प्रहणकान्तिना (K₂ 'णस्तथा, G₂ 'गोदत्ता), D_n D₁
 'शङ्कोरशोभिता (for *) — K₂ om lines 95 98 — (L.
 95) T₁ M₁ M₁-प्रियावहा (for 'वसाप्रिया) M₁ s मेरुवता
 रश्मिप्रियाश्च मान्धवामसुराप्रिया — (L. 96) T₁ s G₂
 विशाल (for मार्जार) G₂ वर्णार (for चवर्णार) M₂
 धनमित्रचमत्सरा (for *) — M₂ om (hapl) lines
 97 99 M₂ om lines 97 109 — (L. 97) D_n सूर्याणि,
 T₁-सूर्याया, T₂ G₁ s s सूर्योप (for सूर्याणा) D₂ क्रीड
 तुष्टनिभानना (for *) — (L. 98) T₂ G₂ s s M₁ s
 व्यात्यक्षोपवीतियर (for *) — (L. 99) Cal ed रत्नार
 (for वक्त्रार) M₁ s धनमित्र (for सरभेरी) K₂ निमा

सचोन्मत्तप्रमत्ताश्च प्रहरन्त्यश्च विष्टिता ।
 पिङ्गान्ध्याः पिङ्गकेश्यश्च ततोऽन्या लूनमूर्धजाः ॥
 उर्ध्वकेश्यः कृष्णकेश्यः श्वेतकेश्यस्तथैव च ।
 नागायुतबलाश्रैव वायुवेगवलास्तथा ॥
 एकहस्ता एकपादा एकाक्ष्यः कम्पिताननाः । [105]
 बहुपुत्राल्पपुत्राश्च द्विपुत्राः प्रियमण्डिताः ॥
 गुणमण्डी विहाली च पूतना गन्धपूतना ।
 नीतवातोष्णवेतालीरेयतीप्रहमक्षिताः ॥
 प्रियहास्याः प्रियक्रोधाः प्रियनासाः प्रियवदाः ।

सुवप्रसादाः सुखदाः सदाद्विजजनप्रियाः ॥ [110]
 नक्तचराः सुनोदर्काः सदा पर्णि वारणाः ।
 मातरो मातृवपुत्रं रक्षन्तु मम नित्यशः ॥
 पितामहमुन्वोद्भूता योत्रा रुद्राङ्गसभवाः ।
 कुमारस्कन्दजाश्रैव ज्वरा वै वैष्णवादयः ॥
 महामीमा महावीर्या दर्पोद्भूता महाबलाः । [115]
 क्रोधनाक्रोधनाः क्रूरामुरविप्रहकारिणः ॥
 नक्तचराः केसरिणो दक्षिणः प्रियविप्रहाः ॥
 लम्बोदरा जघनिनः पिङ्गाक्षा विश्वरूपिणः ॥

नना, Ds समस्वरा (for 'ना) — (L 100) Ks-s
 Dst Ds 4 s T1 1 G^o Ms 3 प्रसादा (for प्रसादा) K Ns
 V1 s B D G हस्त्रिालया, G1 s Ms 3 प्रिया, Gs
 'रासाया (for 'रप्रिया) — (L 101) Ms 3 सचोन्मत्ता
 (for 'त्त) Dst प्रदसन्त्य Ds 'रन्नाश (for 'रन्दाश) V1 s
 Ds T1 G1 s विष्टिता, B Ds विस्तरा (for विष्टिता) Ks
 प्रहमन्ध सुविस्तरा, Ns 'रन्तश्च विष्टिता, T1 Gs Ms-3
 सारस्वत्याश्च विस्तरा (for ') — (L 102) Ks Ns Bz
 Ds s T2 G1 s पिङ्गाक्षा (for 'क्ष्य) Ks Dst Ds T1
 पिङ्गकेशाश्च (for 'क्ष्यश्च) Ds पिङ्गकेश्यो नक्तकेश्यम् (for
 ') K1 V1 B1 s Ds Ds Gs 3 तथा ब्यालूनमूर्धजा,
 Ks T1 G1 s तथाप्यारू, K1 Dn नतो बाल', V1 तथा
 शृणितमूर्धजा, Ds ततोऽन्यालब्, Ds तथा चालम्ब', Ds
 तथा चादल', Ds ततो ज्वलन', Ds तथा व्यालोक', T1
 ततोऽन्यालोक', T1 शोका व्यादल', Gs Ms-3 तथाप्यारूक
 (for ') — (L 103) T1 s 4 G1 s-3 रक्तकेश्य (for
 'क्य') Ds ऊर्ध्वकेशा कृष्णकेशा, Ds ऊर्ध्वकेश्यो यदकेश्य
 (for ') Ds श्वेतकेशान् (for 'श्यम्) Ks Dst Ds T1
 बरा (for [द्व] च) — (L 104) T1 s G1 s 3 गजा
 युन (for चामा) Bom Poona eds G(ed) वायुवेगारू
 पापरा (for ') — (L 105) K1 Nds 2, T1 पाना (for
 'पारा) Gs एकपादा एकहस्ता (for ') K1 s 4 Ns B Ds
 Ds s 4 T2 G1 s Ms एकाक्षा (for 'क्ष्य) Ds एकाक्षा
 पित्रालनना, G1 'क्षा कुवितानना, Bom Poona eds
 G(ed) 'क्षा पित्रला मना (for ') — T2 Gs om lines
 106-107 — (L 106) Bz सपुत्राश्च (for [ब]ल्पयु')
 Ms s विपुत्रा (for वि') Ks बहु (for मिय) Ks s 4
 Ns V1 B1 s Dst Dst Ds s मण्डिता (for 'ता) Bz
 Dst Ds Ds द्विपुत्रा पुनमण्डिका, T1 Gs s 3 विस्तरा (Gs
 'पुत्रा) प्रियमारिषया (for ') — (L 107) Ks मुण्डतुण्डी,
 Ks मुण्डमण्डा (for 'ण्डी) T1 मुण्डमण्डलविहा च, G1 s 3
 'मण्डलीबलाली च (for ') — (L 108) Ks सनिभा, Ds
 Ds s सजिका, Ds 'सद्विहा (for सजिता) T1 G1 s 3

देवती कामु (T1 नाम)की तथा (for ') — (L 109) Ks-3
 Ms-3 प्रियासया (for प्रियहास्या) T1 गृहमना प्रियास्वया,
 G1 s 3 प्रहसन्ना प्रियहास्या (Gs 'या नार्या) (for ') Ks
 Gs प्रियाहास्या, G1 s प्रियकोषा, V1 s 'हार्पा, Ms 'नया
 (for 'नामा) — (L 110) Bz Ms-3 सुसुखा (for सुखदा)
 T1 सुवप्रसादासुखिता (for ') T1 s G1 s 3 प्रसन्नाश्च द्विज
 प्रिया, Ms 3 प्रसादविजन', Ms प्रसन्ना प्रायोमरा (for ')
 — Ms om lines 111-112 — (L 111) Ks पितृवत् (for
 'मा') Ks मा लु (for मम) Ds s T1 s 4 G M ता मा
 (Ds s मा च, Ms [an] / lu] सप्त) रक्षन्तु नित्यश (Ms s
 सर्वत) (for ') — (L 113) Ds सभृता (for सभवा)
 — (L 114) Ks Ds s Ms s कुचेर, T1 कोचेर, Gs Ms
 कोचेरा (for कुमार) Gs श्वेदजारा (for स्कन्द') T1
 स्कन्दजाराश्च वैष्णवाश्च (for ') T1 s G1 s-3 Ms-3 वैष्णवाश्च
 ज्वरादय (for ') — (L 115) Ks Ms 3 महाभाषा
 (for 'मीमा) Ds महागीरा (for 'यी) V1 B Ds s
 महावीर्या महामीमा (for ') Ks दर्पोद्भूता, Ns B1 Ds T1 s
 G1 s-3 Ms 3 'वृत्ता (for 'वृता) — (L 116) K1 Ns V1
 Dst Ds Ds 4 s क्रोधनाक्रोधना वृरा (V1 'जा शूरा, Ds
 'जाश्रैव), Ks 'जानोवना वृरा, Ks 4 Dst Ds s Gs Ms 'ना
 क्रोधना क्रूर (Ds 'जाश्रैव, Gs 'जाश्रुदा), V1 B Ds T1 s
 G1 s 3 Ms 3 'जा क्रोधना क्रूर (for ') K1 Ds s कश्चिप
 (for 'कारिण) Ks मुखविप्रहकारिण (for ') — T1 G1 s 4
 om (hapl) lines 117-118 — (L 117) Ns Bz Ds
 खेचरिणो, Ms 3 विप्रदिणो (for केसरिणो) — (L
 118) Ks लक्ष्मिच (for लक्ष्मिण) Ms 3 ह्यदोदरास्थक
 (Ms 'रा मद्र'लिन (for ') Ks पित्राक्षा विस्त्रिण
 (for ') — (L 119) K1 Ds सार्वार्थि, Ks सृष्टि
 (for दास्युष्टि) Gs 'सर्मा, Ms-3 प्राप (for वृत्
 Ks शक्युष्टिरिधमरास T1 s G1 s शक्युष्टिरिधमरास (for
 ') Ks उर, Ks मान, Ks Dst पाता, Ms-3

शक्यदृष्टिशूलपरिप्रासचर्माभिपाणयः ॥
 पिनाकरञ्जमुसलप्रहदण्डायुधप्रियाः ॥ [120]
 वृण्डिनः वृण्डिनः शूरा जटामुडुटधारिणः ।
 वेदवेदाङ्गबुशला नित्यशोपवीतिन ॥
 व्यालापीडाः कुण्डलिनो वीराः केरुधारिणः ।
 नानावसनसवीताश्चित्रमग्नगुलेपनाः ॥
 गजाश्वोद्भ्रंशमार्जारसिद्ध्याग्रनिभाननाः । [125]
 धराहोल्कगोमामुमुगासुमह्निपाननाः ॥
 वामना विकटाः कुब्जाः कराला लूनमूर्धजाः ।
 सहस्रशतदाश्रान्ये सहस्रजटधारिणः ॥
 श्वेतकैलाससकाशाः केचिदिनकरप्रभाः ।
 वेनित्रलद्वयर्गिमा नीलाञ्जनचयोपमाः ॥ [130]

एकपादा द्विपादाश्च तथा द्विशिरसोऽपरे ।
 निर्मांसास्तालजहाश्च व्यादितास्था भयंकराः ॥
 वापीहृत्पतदावेपु समुद्रेषु सर-मु च ।
 इमशानशैलदृशेषु शून्यागारनिवासिनः ।
 एते प्रहाश्च सतत रश्म्यु मम सर्वतः ॥ [135]
 महागणपतिनेन्द्री महाफालो महामलः ।
 माहेश्वरो वैष्णवश्च जरी लोकभयारही ॥
 प्राग्गणेश्वर गोपालो भृङ्गरीटिदणेश्वरः ।
 देवश्च वामदेवश्च घण्टानर्पाः वरधमः ॥
 श्वेतमोदः कपाली च जन्मक. शत्रुतापनः । [140]
 मञ्जनोन्मञ्जनी चोभी सतापतविलापनी ॥
 निजपासो घसश्चैव स्थूणाकर्णः प्रशौघणः ।

-यदा (for प्राय) . T₁ : G₁ : s -लोमर- (for -चर्मासि))
 Da₁ पानाचर्माभिपाणय (for ^s) - K₁ om line 120
 - (L 120) V₁ : s ध्वजा (for प्रिया) - (L 121)
 M₁-s मुण्डिन* (for द*) K₁ Da मुण्डिन (for कुण्डिन) .
 K₁ कुरा (for शूरा) - K₂ : D₁ om. (hapl.) lines
 122-123 T₁ : G₁ : s : M₁ read line 122 after line
 125 - (L 123) D₁ दिव्य (for नित्य) - (L 123)
 G₁ व्याधिपिशा*, M₁-s ददा* (for व्याला*) D₁ कुशलिनो
 (for कुण्ड*) - B₁ om (hapl.) lines 124-128 - (L
 124) N₁ : V₁ D₁ श्वरगण्य (for -रगणु) - D₁ om
 (hapl.) lines 125-126 - (L 125) M₁-s गजाश्वोद्भ्रं-
 शार्जार (for *) - (L 126) K₁ M₁-s धाररोल्क* ;
 D₁ वाराहो* (for व*) K₁ D₁ वाराह* ; K₂ M₁ : वाराह* ;
 K₁ T₁ गोमायु , G₁ सुगाल (for -सुगाणु) - (L
 127) N₁ : कुम्भा (for विकटा) K₁ विशालोल्कमूर्धना*
 M₁-s करालोदत* (for ^s) - (L 128) M₁ : शत (for
 -जट) - (L 129) D₁ D₁ T₁ : G₁ : s M₁ श्वेता (for
 श्वेत) G₁ श्वेता (for केचिद्) K₁ हिमकर- (for दिन*)
 - (L 130) K₁ M₁ : वृष्णामा (for वर्गामा) K₁ -चय
 प्रभा* (for -समप्रभा (for चयोपमा) - (L 131)
 M₁-s द्वि (for द्वि) N₁ विशिरसो ; M₁-s त्रि* (for द्वि*)
 - (L 132) D₁ T₁ : G₁ M₁ स्थूल , G₁ काण , M₁ :
 काण (for ताल) D₁ -जान्मर* (for -जहादर) K₁ T₁ :
 G₁ : s M₁ मयाभका (for मयकरा) K₁ : s N₁ D₁ D₁
 D₁ : s T₁ : G₁ : s वापीनद्रागदेषु . M₁ : s समुद्रोडुगणु
 (for *) K₁ : D₁ D₁-4 T₁ : s M₁ सरिसु* (for सर सु)
 M₁ : s चतुष्पसरिसु च (for ^s) - (L 131) M₁-s चैल-
 (for शैल) - K₁ M₁-s om line 135 - (L 135)

T₁ रश्म्यु (for सतत) T₁ ये चान्ये मां द्वि सर्वत (for ^s)
 - (L 136) V₁ महामत (for -बल) M₁-s महाकाण
 एव च (for ^s) - (L 137) M₁ om lines 137^a-142*
 T₁ : G₁ : s भयकरो* (for भयावहो) - (L 133) K₁
 गोपालो* (for गोपालो) T₁ : G₁ : s : महाकायो* (for
 भृङ्गरीटि) D₁ महेधर (for गले*) - (L 139) K₁
 छायाश्छागमेधश्च , M₁ : छायाश्च वैगमेधश्च (for *) T₁
 G₁ घटोल्का* (for घण्टाकर्ण) - (L 140) K₁ मूल
 मोद*, T₁ : G₁ : s श्वेतोप (for 'मोद') K₁ : s जन्मक* ;
 G₁ जम्बुक (for जन्मक) M₁ : s ध्रुत (for शत्रु) - (L
 141) K₁ T₁ : G₁ : s : M₁-s मञ्जनोन्मञ्जनेश्च , K₁ नाम
 जनी चोभी (for *) K₁ B₁ विलेपनी , V₁ D₁ विलापिनी ;
 T₁ विजापिनी (for विला*) - (L 142) K₁ निजप्रभो* ;
 T₁ : G₁ : s सत्यश्च द्वि , G₁ घसश्च द्वि* ; M₁ : s महाघोनी
 (for निजपासो) M₁ घनरु* (for वररु) G₁ स्थूणाकर्ण*
 , M₁ : s मूल* (for स्थूणा) G₁ प्रशौघण* , (for 'वज्र')
 G₁ स्थूणाकर्णोपलोपण* (for ^s) - M₁ om lines 142-
 144 - (L 143) T₁ : G₁ : s उल्कापति (for 'माली')
 D₁ घनो धर्मो , D₁ धर्मधर्मो , D₁ धर्मयमो ; M₁ : सत्यमी ,
 M₁ सत्यमी (for धर्म) D₁ उज्ज्वलामाली ; M₁ स्थूणाकर्ण
 (for 'विद्ध') K₁ N₁ D₁ M₁ : सतदरन* ; D₁ D₁ प्रसीक
 (for प्रसन्न) - (L 144) T₁ : G₁-s यज्ञवन ; T₁
 संतुष्ट (for संकृषण) G₁ : सपाठ (G₁ पाठ) संकृषण* ;
 M₁-s सपाठ संकृषण (for *) K₁ काण्ट* , G₁ मुनि* ;
 M₁ : कनुपकेतो* (for काण्टक) - (L 145) N₁ B₁ D₁
 D₁ : T₁ : G₁ : s कुम्भाश्च (for वृष्णामा) M₁ :
 कुम्भ* , M₁ कूल (for कुम्भ) K₁ सुनापङ्कचमूर्धना* (for
) K₁ विद्ध , T₁ : G₁ : s : M₁ शिरत* ; M₁ : विरपी

चल्तामाली धमधमो ज्वालाजिह्वः प्रमर्दनः ॥
 सघट्टनः संकुचनः काष्ठभूतः शिवकरः ।
 कृष्णाण्डः दुग्धमूर्धा च रोपनो वैकुण्ठो प्रहः ॥ [145]
 अनिवेतः सुरारिन्नः शिवश्चाशिव एव च ।
 क्षेमकः पिशिताशी च सुरारिर्हरिलोचनः ॥
 मीमको प्राहकश्चैव त्रयैवोपमहाप्रहः ।
 वपमहोऽर्यकश्चैव तथा स्कन्दमहोऽपरः ॥
 वेतालोऽसमवेतालस्तामसः मुमहाकपि । [150]
 हृदयोद्धर्तनश्चण्डः कुण्डाशी कङ्कणप्रियः ॥
 हरिश्चमधुरीरुमन्तो मनोमास्तरंदसः ।
 पार्वत्या रोपसभूताः सहस्राणि शतानि च ॥
 शक्तिमन्तो युतिमन्तो ब्रह्मण्याः सत्यसगराः ।
 सर्वकामोपहृतांरो हन्तारो द्विपतां मूचे ॥ [155]

रात्रावहनि दुर्गेषु कीर्तिताः सकलैर्गुणैः ।
 तेषा गणाना पनयः सगणाः पान्तु मा सदा ॥
 नारदः पर्वतश्चैव गन्धर्वाप्सरसा गणाः ।
 पितरः कारणं कार्यमाधयो व्याधयन्तथा ॥
 अगस्त्यो गालवो गार्ग्यः शक्तिधौम्यः परादारः । [160]
 कृष्णात्रेयश्च भगवानसितो देवलोऽमलः ॥
 बृहस्पतिरुच्यश्च मार्कण्डेयः शुतश्रवा ।
 द्वैपायनो विदर्भश्च जैमिनिर्माठरः कठः ॥
 विश्वामित्रो धसिष्ठश्च लोमशश्च महादृपिः ।
 उत्तङ्कश्चैव रैभ्यश्च पौलोमश्च द्वितक्षितः ॥ [165]
 ऋषिर्षैकालवृक्षीयो मुनिर्मेधाविधिस्तथा ।
 सारस्वतो यवकीतः कुक्षिको गौतमस्तथा ॥
 सर्वतो ऋदयशृङ्गश्च स्वस्त्यात्रेयो विभाण्डकः ।

(for वै) — (L 146) G₂ M₂ अतिकेत् (for अनि
 केत्) M₁ s सुराविश (for 'रिश्) T₂ G₁ s s अतिकेत्
 सुवाता, G₂ अतिकेत् सुरारिश् (for °) D₂ शुभर (for
 शिवर) — (L 147) T₂ G₁ s शोमाश्च पितिशेच (for
 °) K₂ सधरि, T₂ G₁ s s सुरारिश् (for 'रिश्) M₁-s
 ईशानीर्हरिवाहन (for °) — (L 148) M₁ s भीष्मको
 (for भीमको) K₂ D₂ [व]शो, D₁ s [व]प्र (for [उ]प्र)
 N₂ V₁ B₁ s मयो प्रह (for महाप्रह) K₁ V₂ D₂ D₂ s
 T₁ s G₂ s-1 M₂ सयेवाम(T₂ s 'अ)मयो प्रह, D₂ 'वाम
 हमप्रह, G₂ 'बोद्दामकप्रह, M₁ s 'व हादको हद, M₂ 'व
 चामको प्रह (for °), — (L 149) K₂ s वैकथ (for ३वै-
 कथ) K₂ उपग्रहा ग्रहाश्चैव, T₁ s G₂-s M₂ 'हाश्वेव तथा
 (for °) D₂ मयो प्रह, D₂ प्रहोवम; M₁-s पतिग्रह (for
 मद्योपर) — (L 150) D₂ सचलो (for वेतालो) M₁-s
 जोम (for सस) K N₂ V₁ s B D₂ D₂ D₁-s T₁ s s
 G₂ M₁ चर्च (K₂ दुका) लो लोमवेतालस (for °) T₂ s G₁ s
 M₁ तापय (for वासय) — (L 151) V₂ चन्द्र, D₂
 चैत्र (for सचन्द्र) T₂ s G₂ s s M₂ कुम्भानी (for
 कुण्डानी) K₂ M₁ s शकर (for कङ्कण) — (L 153)
 K₂ M₁-s गेम (for रोप) — (L 154) K₂ T₁ G₂ s
 M₁-s दवावन्तो, V₂ शङ्कुमन्तो B D₂ D₂ G₂ रुनिमन्तो
 (for यु) T₁ G₁ s M₂ तान्तिमन्तो दवावन्तो (for °) K₂
 M₁-s वातिन (for सगरा) — (L 155) K₂ D₂ क्वरि
 (for हत्तरी) T₁ G₁ विधिपा (for द्विपता) K₂ शो, M₂
 ष वे (for सूषे) Rom Poona eds G(ed) द्विपतां च मूचे
 मूचे (for °) — D₂ om lines 156 157 — (L 156)
 T₁ अष्टनि (for महर्नि) K₁ दुषं वा (for दुर्गेषु) M₁-s

कीर्तितास्तु गुणै श्रुतै (for °) — (L 157) M₁-s निव्यदा
 (for मा सदा) K₁ D₂ पान्तु मा सर्वतो भयाद (for °)
 — (L 158) K₂ दिव्याश्वान्सरस्वता (for °) — M₁ om
 line 159 — (L 160) D₂ सधरि (for दक्षि) K₂ M₁-s
 ष्यवतो मार्गबोद्धता (for °) — (L 161) K₁ s दत्तात्रेयश्च
 (for कृष्ण) K₂ N₂ D₂ s G₁ चक्र, D₁ ३चल (for
 ३मल) — M₁ om line 162 — (L 162) G₂ s M₁-s
 उत्तङ्कश्च (for उत्त) — (L 163) K₂ विदर्भात्रि (for
 'भंश्च) D₂ कच, D₂ व्रतु (for कठ) T₁ G₁ s M₁ माठरो
 जैमिनि कठ (for °) — (L 164) G₂ लोमकश्च (for 'शश्)
 D₂ महादृपि, Rom Poona eds G(ed) 'मुनि (for
 'दृपि) — T₁ s G₁ s repeat line 165 after line 171
 — (L 165) T₁ s G₁ s-1 M₂ महाशर (for उत्तङ्कश्च) K₂
 T₂ G₁ (last two second time) उत्तङ्कश्चैकथैव, T₁ G₂
 (both second time) M₁-s उत्तङ्कश्चैकथैव, T₂ G₂
 (for °) K₂ पौलोमश्च (for पौलोमश्च) G₂ s द्वित स्थल (for
 द्वितक्षित) T₁ G₁ s M₂ पौलोमश्च द्वित स्थल G₂ s 'व क्षि
 T₁ G₂ (both second time) द्वितक्षि सूत्र एव च, T₁ G₂
 (both second time) M₁ s द्वितक्षि तित च, T₂ द्वि-
 क्षैव तिततथा (for °) — (L 167) K₂ s B₂ D₁ T₁ s
 K₂ s M₁ यवकीति, D₂ यव कीत (for यवकीत) T₁ M₁-s
 कक्षीवा T₁ कक्षिर्वाश्च मनुसथा, M₁ गौतम कौतिकस्तथा
 (for °) — T₁ M₁-s ms after line 167 K₂ after line
 166

१०० बृहस्पतिर्द्विर्विषमा शुभ रोपस्यैव च ।
 [K₂ वेद्युष्टी (for उपरति) T₁ दीपैतवा (for 'वमा)]

ऋचीनी जमदग्निश्च तथोर्वस्तपसां निधिः ॥
 भरद्वाजः स्थूलजिराः ऋदयपः पुलहः ऋतुः । [170]
 बृहदमिहंदिशमश्रुर्निजयः कण एव च ॥
 वैतण्डी दीर्घतपाश्चैव वेदश्चायंशुमाच्छिः ।
 अष्टारको दर्पातिश्च श्वेतवेतुस्तथैव च ॥
 उदालकः क्षारपाणिः दृष्टी गौरमुत्सथा ।
 अग्निवेद्यः शमीरश्च प्रमुचुर्मुचुत्सथा ॥ [175]
 एते चान्ये च बहवो ऋषयः सदिश्रमताः ।
 मुनयः सदिशात्मानो ये चान्ये नातुकीर्णिताः ।
 ऋजयः श्वपिनः शान्ता शान्तिं हुर्वन्तु मे सदा ॥
 श्रयोऽप्रयस्त्रयो वेदारक्षेविद्यं कोस्तुभो मणिः ।
 उष्यैःश्रवा ह्यः श्रीमान्वैद्यो धन्वंतरिर्हरिः ॥ [180]

अमृतं गौः सुवर्णं च दधिगौराश्च नर्पया ।
 शुद्धाः सुमनसः कन्याः श्वेतच्छत्रं यथाज्ञताः ॥
 दुर्गा हिरण्य गन्धाश्च बालव्यजनमेष च ।
 तथाप्रतिहतं चक्रं महोदशधन्वंतं निष्पम् ॥
 श्वेतो वृषः करी मत्तः मिहो व्याघ्रो ह्यः शराः । [185]
 शुधिवी चोद्धृता राजा ब्राह्मणा मधुरायसम् ॥
 स्वस्तिनो धर्ममानश्च नन्द्यार्तः प्रियह्वयः ।
 श्रीफल गोमय मत्स्या दुहुभिः पटहस्वनः ॥
 ऋषियत्न्यश्च कन्याश्च श्रीमद्भद्रासनं धनुः ।
 रोचना रुचनश्चैव नदीनां समोदकम् ॥ [190]
 सुपर्णाः शनपत्राश्च चकोरा जीवजीवकाः ।
 नन्दीसुयो मयूरश्च वज्रमुक्तामिष्वजाः ॥

— (L. 168) Ks कलशुद्धश्च, V1 Ds Ds s s कल्प्यं (for कश्यपं) T1 G1 s s M1-s विभण्डक M1 सत्यात्रेयो रिभु षट्त्र (for १) — (L. 169) Ks रुजिको, Dn Ds ऋचिहो, Ds ऋजिको (for ऋचीनी) Ks s Ds सप्तोर्वस्व, Ds तपो ध्वरा (for तपोर्वस्व) T1 M1 s सपसो (for सा) — (L. 170) V1 Dn T1 Gs s भारद्वाज Ks T1 M1-s का (Ks कश्यपो विद्वा) Ks 'पु'ल ह्वत् (for १) — (L. 171) Ks जामदग्नय परशुरामो (hypermetric), T1 G1 s s M जाम दग्मोश्च (M1-s इय प) ए' सुको, T2 जामदग्नय पर सुको (for *) T1 Gs s M कश्यप, T2 काश्यप (hypermetric) (for कश्यप) — Gs ins after line 171 T1 s G1 s after the repetition of line 165

10** शमीरश्च शुभ शेषअयनो भार्गवोऽग्निरा ।
 — Ks T1 M om line 172 — (L. 173) Hypermetric Ks तपसा, V1 s Ds तपाश्च, B1-तापश्च, Ds-नामाश्च (for तपाश्चैव) Ks Ds s वैतण्डो दीर्घतपाश्च, E s Dn Ds षण्डी च दीर्घतपा, Ds त्रिलण्डी दीर्घतमाश्च, Ds वैतण्डदीर्घ तपाश्च, Ds वैतण्डो दीर्घतपाश्च, T1 s G1 s-s वैतण्डको दीर्घ तपा (for *) Ks B1 सासाशुमात्, V2 ताप्यं, B2 s Ds गार्ग्यो, D1 s चाप्यं, T1 Gs चापाशुमात्, Gs-चाप्योऽशुमाश्च (for चापाशु) Ds वेदारक्षैराशुमाश्च, T2 वैतण्डायशुमाश्च (for *) — After line 172, B1 Cal ed. ins.

11** शुभ शेष शुभ पुच्छ शुभोत्सथा एव च ।
 — (L. 173) Ks Gs दर्पोच्यं (for तिर) — (L. 174) K1 s Dn D1 s T1 s G M1 क्षीरपाणि, Ks काल (for क्षार) — (L. 17) Ks क्षमिदेश (for इय) Ds सुचकस (for प्रमुचुर्मुचुत्सथा, T2 Ds प्रमुचुर्विमुचि, M1 s इयचक मणि) V1 प्रमुचुर्मुचुत्सथा, T2 Ds प्रमुचुर्विमुचि, M1 s इयचक मणि (for १) — (L. 176) Ks

कथिता, D1 s कश्यपो, T2 मुनयो (for बहवो) Ks M1-s सुवर्ण, D1 s बहव (for कश्यप) T2 बहव परिकीर्णिता (for १) — (L. 177) Ks T2 M1-s कश्यप (for मुनय) T2 कश्यपश्च महोदशो (for *) — (L. 178) Ks सुवर्ण, D1 जलव, B1 M1 s तप (for कश्यव) Ks T1 G1 s कलव क्षाणित श्रान्ता (for *) — (L. 179) Ds s वैशिया T2 s Gs s M श्रैकाश्य, T2 G1 श्रैकाश्य, Gs s श्रैकाश्य (for श्रैविद्यं) B1 मुनि (for मणि) Ks श्रैविद्यं पावकाश्च (for १) — (L. 180) Ks वेयो, T1 M1 s धीमात् (for वैयो) — Gs om lines 181 183 — (L. 181) Ds s T2 G1 s M1 सुवर्णं (for सुवर्णं) Ks दिधि (for दधि) — (L. 182) D1 s सुक्ता, T1 (also as above) M1 s सुद्धा (for शुद्धा) T2 सधोहृत्तम् T2 (also as above) M1 s जपो धूमत् (for यथासात) — (L. 184) Ks तथश्च च चक्रं च (for *) B1 om lines 184-185 T1 Gs अश्वत्थार (for श्वेतश्वर) Ds चक्रमा (for चक्रणं) — (L. 185) Ds श्वेतश्वर परिक्रित (for *) K Ks V1 s B1 s Dn Ds D1 s s शिषि, Ds गिर (for शर) — (L. 186) T2 Gs s M1 राता (for राजा) T1 M1-s सुमोदहाश्च राजाश्च (for *) — (L. 187) Ks T1 s Gs s M1 शिववद् M1 शिववद् (for शिववद्) — (L. 188) Ks M1 V1 s B1 Ds s T1 s s G1 s M1 s मत्स्योः Ks Ds यत्ना M1 मत्स्यं (for मत्स्या) — (L. 189) Ks शान्तवत (for भद्रा) T2 धनम् (for धनु) — (L. 190) Ks रोचकश्च M1 कुचकार (for रचकार) — (L. 191) T1 (also as above) सुपर्णा (for १) Ks सुपर्णं शतपर्णं च; Ds s सुवर्णं शतपर्णश्च (for १) Ks Ds s चकोरो जीवजीवकः (Ds क शरा) (for १) — (L. 192)

आयुष्याणि प्रशस्तानि कार्यसिद्धिकराणि च ।

पुण्यं वै विगतद्वेषं श्रीमद्वै मङ्गलान्वितम् ।

रामेणोदाहृतं पूर्वमायुःश्रीजयकाङ्क्षिणा ॥ [195]

यश्चेदं श्रावयेद्विद्वान्यश्चैवं शृणुयान्नरः ।

मङ्गलाष्टशतं स्नातो जपेत्पर्यणि पर्वणि ॥

वधवन्धपरिक्षेपं व्याधिद्रोक्पराराधयम् ।

न च प्राप्नोति वैफल्यं परत्रेह च नन्दति ॥

धन्यं यदास्वामायुष्यं पवित्रं वेदसमितम् ॥ [200]

श्रीमत्स्वर्ग्यं सदा पुण्यमपराजननं शिवम् ॥

शुभं क्षेमकरं नृणां मेधाजननमुच्यते ।

सर्परोमप्रशमनं सुकीर्तिकुलनर्षणम् ॥

श्रद्धधानो दयाभूतः प्रपठेदात्मवाह्नरः ।

सर्वपापविशुद्धात्मा गतिं च लभते पराम् ॥ [205]

Colophon

Ts + Gs : 4 नदी (Ts नाम्नी) सुखा मयूरा (Gs ' र) अ (for °) Ds : 5 वदा, Gs वद (for वज्र) Ds Ms : 5 -वज्र (for वजा) — (L 193) Vs Ds : 5 Gs आयुष्याणि (for ' र्याणि) Ms : 5 काव्याण्युद्धिकराणि च (for °) — (L 194) Ks लिङ्गिनो विगतद्वेषा, Ts (also as above) पुण्य वैव गतद्वेष, Ms → पुण्य स्थितिर्गतं द्वेषो (for °) Ks श्रीमन्तो, Ks + Ns Dns Ds Ds - सत (for ' द्वै) Ds मङ्गलान्वितम् (for ' न्वितम्) Ms : 5 श्रीमन्तो मङ्गलानि च (for °) — (L 195) Ts Ms → श्रीधर्मै (for श्रीधर्म) — (L 196) Ks Ds [ए] न, Gs [ए] व (for [इ] र) Gs स्वयं (for स्वयं) Gs भावयेन् (for शृणुयान्) — (L 197) Ks पुण्य, Ds स्नावान्, Ts स्नोत्र, Ms → नाम (for स्नातो) Ts सर्वपापविशुद्धात्मा, Gs मङ्गलार्थं जपेत्स्नातो (for °) Ns Bom Poona eds G(ed) जपन् (for जपेव) — (L 198) Ms अय (for वध) Ms रिषु (for ' वरि) Ks Gs क्लेश (for ' क्लेश) Ts Gs + Ms मयापदम् (for ' परामयम्) — (L 199) Vs Ds : 5 Ts + Gs : 5 M वैशुध्यं (for वैकल्य) Ks Ts Ms : 5 प्रत्य च (for परत्र) Ks + Ds विन्दति, Ds धर्मदम् (for नन्दति) Ms विजय चायुर्विन्दति (for °) — (L 200) Ks धर्मं (for धर्म) Ts Ms : 5 क्षारीय (for आयुष्य) — (L 201) Ks Ds श्रीमत्स्वर्ग्ययन पुण्यम् (for °) Ks परम्, Ts Gs + Ms शिवु (for शिवम्) Ts Ms : 5 सपत्नधामन शिवम् (for °) — (L 202) Ks शिव, Dns Gs + Ms शुभ (for शुभ

After 91 6th, Ds S (except Gs) ins

चतुर्मुलाहन्धवरो वधाधे सुरसत्तमान् ॥

स जातु विस्मयं कुर्वन्दिशां दानप्रसक्तमः ।

अनेकशतसाहसैर्दानवैश्च समन्वितः ।

देवलोकं जगामाशु कुर्वन्निहध्वनिं मुहुः ॥

इन्द्रस्य सद्ग्नं गत्वा कयाटं पट्टयन्दतुः । [5]

युध्यतामिति होमाच जयो वा प्रतिदीयताम् ॥

तच्छ्रुत्वा देवराजोऽपि देत्रैः सर्वैः समन्वितः ।

ऐरावत समासृष्ट देवसैन्यैश्च पालितः ॥

मुद्गाय दानवेन्द्रेण नरकेण महात्मना ।

निर्जगाम पुरानस्मादानधानां समीपतः । [10]

ऐरावतं समास्थाय तथौ तत्र शचीपतिः ॥

ततो युद्धं समभवद्दानवानां दुरात्मनाम् ।

Ks क्षेमकर — (L 203) Ks सर्वरोगोपशमन (for °) Ks गुण (for कृत्) — (L 204) Ks दयावाध, Ks 'पूत Ds (sup lin) Bom Poona eds G(ed) दयापयोः Ms शुचिर्भूतो (for दयामूलो) Ms : 5 य इद (for अस्म वान्) Ks लभते नापद नर (for °) — (L 205) Ks धृतपापो (for सर्वपाप) Ts Ms : धृतपापो निर्मलरामा (for °) Ks शिवाय, Ks + Ns Vs : B Dn Ds Ds, — Ms → शुभाम् (for पराम्) Gs Bom Poona eds G(ed) कर्मते च शुभा गतिम् (for °)

COLOPHON — Mention of the Epic Ds : — Mention of Kshila Ks + Vs : B Dns Ds Ds : — Sub parvan Ds परिज्ञान — Adhy name K Ns Vs : Bs : D बलदेवनाद्धिकम्, Bs बलदेवनाहात्म्ये तदाद्धिकम्, Ts : Gs : 4 बलदेवनाहात्म्यमङ्गलाष्टकव्यतम्, Ts M मङ्गलाष्टशतकम् — Adhy no Ks 63, V1 Bs 120, Vs 187, — Dn Dns 165, Ds Gs 173, Ds 163, Ts Gs 177, Ts Gs 179, Ts 146, Gs 170 Gs Ms 178, Ms : 142

25

Ms : om lines 1-3 Ds om line 1 — (L 1) Ms वधाध (for ' धे) — (L 2) Ds Ms विजय (for विस्मयं) — (L 4) Ts + Gs : महान्, Ms + नर, Ms + तु (for मुहु) — (L 5) Ts + Gs : Ms भवन (for सदन) Ds कयाट (for कयाट) — (L 6) Ds [अ] रि प्र, Gs विप (for प्रवि) — (L 7) Ts ततो शब्दा देवराजो (for °)

वरुणस्य महश्चापं मुष्टिदेशे वमञ्ज ह ।
 क्षुरेण सुतीक्ष्णेन देवराजस्य पश्यतः ॥
 वितृष्य मशरं चापं पाशमादाय पाशश्चतु ।
 समाजत्रे स पाशेन हयप्रीवं महाबलम् ॥
 तमापतन्तं वेगेन पाशं जप्राह दानवः । [55]
 तेनेव तं समाजत्रे वरुणं यादसां पतिम् ।
 स तु पाशोऽत्र निर्वायिः स्वामिनं न वयाप ह ॥
 ततः ह्रुद्धो हयप्रीयो वरुणं यादसां पतिम् ।
 जघान गदया राजन्मूर्ध्नि देशे गदायलम् ॥
 स तेनाभिहतो मूर्ध्नि धमञ्शोणितमुत्त्वणम् । [60]
 विसंक्रोऽथ जगामाशु तस्मात्संपामदुस्तरात् ।
 वारुणैस्तेः समायुक्तोः निर्व्रितो दानवोत्तमैः ॥
 निसुम्भः पञ्चनिशत्या यमं जज्ञे महावज्रः ।
 यमोऽपि धनुरादाय शरेण नतपर्वणा ।
 जघान दानवं सख्ये पश्यतस्तु शचीपतेः ॥ [65]
 निसुम्भो रोपताव्राशो धनुश्चिच्छेद तस्य तत् ॥
 उत्सृज्य धनुरजं च दण्डमुद्यम्य दानवम् ।
 धारति स्म यमो राजन्हन्तुकामो महाबलः ॥
 उत्सृज्य तु महाराज दानवो धनुरुत्तमम् ।
 आदाय निशितं खड्गं प्राथद्रेतपति तदा ॥ [70]

तयोस्ताभ्या महायुद्धमायुधाम्यां तदाभवत् ।
 पुत्र देवासुरे युद्धे बलिवासवयोर्वि ॥
 वृण्डेनाभ्यहनन्मूर्ध्नि निसुम्भस्य दुरात्मनः ।
 आहतो दण्डधारेण यमेन सुमहात्मनः ॥
 किञ्चिदायस्नयनो निसुम्भो दानवोत्तमः । [75]
 रज्जेन प्राहरत्तं तु यमं वैवस्वतं युधि ॥
 सद्यस्त्रयमं देवेशो यमो याम्यैः समन्वितः ।
 विसद्वेन्द्रियभूतात्मा निःश्वसन्प्राणसंग्रहे ।
 जगामाशु पुरं युद्धाद्भीतो दानवसन्तमान् ॥
 राजराजस्यथा सार्धं गुह्यकेश्वरसनिभैः । [80]
 यक्षैर्विचारपरैः सार्धं नाणिभद्रपुरोभ्यै ॥
 सुरं तु मोरखैः सार्धं समाजत्रे परःशतैः ।
 शरणां शितधारणां राजराजो महामनिः ॥
 सुर सप्तसिंहास्त्रैर्मौरैर्युद्धकोविदैः ।
 जघान राजराजं तु शरैः सुनिशितैरपि । [85]
 विध्या तु राजराजं तं गुह्यकांश्च समाहनत् ॥
 खड्गैः पाणैः समाजत्रे यक्षान्देवपरिपुस्तवा ।
 यक्षाश्च गुह्यकांश्च मीना दुदुधुगृह्यात् ॥
 परित्यज्यायुधं सुख्यं नाणिभद्रपुरोगमाः ॥
 यक्षसैन्यं पराजित्य सुरो वैश्रवणं तदा । [90]

प्रीव रुपाश्वित (for ²) — (L 51) T₁₋₃ G₁ s M₁
 वदथ (for महत्) — G₁ om lines 55-58 — (L 55)
 G. जमाद (for वेगेन) G₁ M₁ वेगेन (for जप्राह) — (L
 58) D₁ T₁ s G₁ M₁ वरुण चाशु (D₁ बल) यालिनम् (for
²) — (L 59) T₁ G₁ s M₁ महाबल (for बलम्) .
 — G₁ om (hapl) lines 60 63 — (L 60) D₁ T
 G₁ s M₁ नि (for [श]भिः) T₁₋₃ G₁ s M₁ मुखच्छो
 णितमुद्रम् (for ²) — (L 61) T₁ s G₁ तस्मात्सीमात्र-
 यानुर (for ²) — (L 63) T₁ समायुक्तर (for युक्)
 T₁₋₃ G₁ s M₁ वरुणस्य समायुक्तर (for ²) M₁₋₃ पीडि-
 तैर (for निशितो) T₁₋₃ G₁ s M₁ निर्व्रितो दानवेष्वरै
 (for ²) — T₁ M₁ om (hapl) lines 64 68 — (L
 64) D₁ [श]भित (for नत) — (L 67) D₁ उत्सृज्य
 धनुरुत्तमं (for ²) — (L 68) T₁ G₁ s M₁ महाराज,
 M₁ यमो राजा (for यमो राजन्) — (L 69) T₁ s G₁ s M₁
 स उत्सृज्य (for उत्सृज्य तु) — (L 70) D₁ M₁₋₃
 आदाय, T₁ s G₁ s M₁ आगात् (for प्रायात्) — (L 71)

D₁ M₁₋₃ तदा युद्धम्, T₁ s G₁ s M₁ महयुद्धम् (for महा-
 युद्धम्) — (L 72) T₁₋₃ G₁ s M₁ बल (for बलि) .
 — T₁ G₁ s om line 73 — (L 73) G₁ महात्मन (for
 दुरा) — (L 74) T₁₋₃ G₁ s M₁ स हलो (for आहतो)
 — (L 75) T₁₋₃ G₁ s M₁ चारक (for मायक) .
 — (L 77) T₁ s G₁ s M₁ यथा (for यमो) T₁
 सन्निष्पन्ना देवोऽसौ (for ²) — (L 79) T₁ [श]भिः (for
 [श]भुः) D₁ T₁ G₁ s M₁ सुरं (for पुर) — (L 80) D₁
 M₁₋₃ युव (for सार्ध) — (L 83) D₁ T₁ s परथपे, T₁
 M₁₋₃ पर (T₁ है) शतै (for पर शतै) — (L 83) T₁
 अक्षाणा (for शरणा) T₁₋₃ G₁ s M₁ महायुधि (for
 'मि') — (L 84) M₁ सुर तु यस्मादशरैर (for ²) — (L
 85) G₁ स विध्या (for विध्या तु) — (L 87) T₁ रिपुं तथा
 (for रिपुस्तदा) T₁ G₁ s M₁ यथा देवपरिपु तदा (for ²)
 — (L 90) T₁ s G₁ s M₁ [श]भुषान्मुत्त्याद, G₁ पान्सर्वान्
 (for 'च सुख्य') T₁ आयुधानि परित्यज्य (for ²) — (L
 90) G₁ परित्यज्य (for पराजित) — (L 91) T₁₋₃ G₁

शरैरात्रीविपाकारैर्विव्याध युधि दानवः ॥
 स्तनयोर्नक्षसि तथा चक्षुपोर्नत्रसपुटे ।
 यथेष्टं धर्षयामास दानवो युद्धदुर्मदः ।
 स चाप्यातो विपण्णश्च निर्जगाम रणाजिरात् ॥
 ते च यथास्तदा राजन्गुह्यकाश्च समन्ततः । [95]
 अलवां च समाजगमुर्भीता युद्धपराङ्मुखाः ॥
 यमोऽथ वरणश्चैव कुबेरश्च महामतिः ।
 निर्जिता दानवेन्द्रेण स्वं स्वं नगरमायुः ॥
 देवाश्च निर्जिताः सर्वे दानवेर्नगासनिभैः ।
 दिशो दश द्रुताः सर्वे मीता वृत्तविलोचनाः ॥ [100]

Colophon.

वैशपायन उवाच ।

निर्जितं स्वयलं दृष्ट्वा देवराजः शचीपतिः ।
 आरुह्यैराजतं नाग प्राणुं शशिनिभं तदा ॥
 माहेन्द्रमय चापं च सज्य कृत्वा सुदारणम् ।
 चक्रे युद्ध महाघोरं नखेण दुरात्मना ॥
 नरकोऽपि महाराज शकं दृष्ट्वा शचीपतिम् । [105]
 ननाद विनिर्धं नाद सिंहो गजपतिं यथा ॥
 धागच्छेति तदोवाच ज्याघोरं च चकार सः ।
 तयोः समभयशुद्ध यथा वृत्रवधे पुरा ॥

आदाय निशितं बाणं नरको दुष्टचेतनः ।
 आर्म्णपूर्णं सपाय जत्रे वृत्ररिपुं पुनः ॥ [110]
 आहतस्तेन देवेन्द्रो विह्वल समपद्यत ।
 सुस्त्राय रुधिर शको गतसहस्रदाभयत् ॥
 समाश्रमस्तदा शकः शरैर्विव्याध चाष्टभिः ।
 रय विव्याध सप्तत्या सारथिं नभिः शरैः ॥
 क्षुरप्रेण तदा राजन्व्यजं चिच्छेद चोत्तमम् । [115]
 सारथिं प्राहिणोत्तस्य यमाय निशितैः शरैः ॥
 जघानाम्नाश्चतुर्भिस्तु बाणैः मुनिशितैरपि ।
 धनुश्चिच्छेद भटेन नरकस्य दुरात्मनः ॥
 स च्छिन्नधन्वा विरयो विनाणो हतसारथिः ।
 आदाय निशितं रज्जुमुत्सपात शचीपतिम् । [120]
 आरुह्यैराजतं कुम्भे देवराजमपोधयत् ॥
 व्याविध्य तु पुनर्दैत्यो देवराजस्य वक्षसि ।
 खड्गेन पोथयामास देवगन्धर्वससदि ॥
 विसक्तो विह्वलश्चैव देवराजः शतक्रतुः ।
 उत्सृज्यैरावत नागं गच्छति स्म तदात्तम् ॥ [125]
 नागं त पोथयामास कुम्भदेशे स दानव ।
 स च नागो महाराज प्रात्र्यच भयात्तदा ॥
 जिव्वाथ नरको भीमो वृत्रहन्तारमाह्वे ।
 ननाद विविधानादानोदसी च विनादयत् ॥

१-२ M: युधि विव्याध दानव (for १) — (L. 92) D: कर्ण,
 T₁-३ G₁ १-२ M: श्रोत्र (for नेत्र) — (L. 94) T₁-३ G₁
 १-२ M: विपण्णपमा (for १ण्णश्च) — (L. 96) T₁ ३ G₁ १ २
 M: विघावरा (for अलवां च) — (L. 99) G₁ गुह्यका
 (for निर्जिता) — (L. 100) T₁-३ G₁ १-२ M: भीता (for
 सर्वे) T₁-३ G₁ १ सर्वे, G₂ M: गता (for मीता)

Colophon — Mention of the Epic T₂ — Mention
 of *Khila* D₂ — Adhy name T₁ ३ M: लोकपालपराजय,
 T₁ नरकासुरसुदे दिव्यालानां १ १ १, G₂ नरकासुरसुदे लोकपाल
 पराजय, G₁ नरकणलोकपालपराजय, M₁ नरकवध — Adhy
 no T₁ ३ G₁ M₁ १ १ 125, T₂ 134, T₁ 108; G₁ 127;
 G₂ M₂ 1^० 8

M₁ om the ref — (L. 102) T G₁ १-२ M₁ गिरि (for
 शक्ति) — (L. 103) T₂ [नाशु], G₁ तु (for सु) — (L.
 104) G₂ महाराज (for घोरं) T G₁ १-२ M₁ महामना (for

दुरा) — (L. 105) D₂ T G₁ १-२ M₁ दृष्ट्वा शकं (by
 transp) — (L. 108) D₂ T G₁ १-२ M₁ तयोर्दुर्गं सम
 भवद् (for १) — (L. 109) T₁ स शको (for शको)
 — (L. 112) M₁ सत्सत् (for सज्जत्) — (L. 113) M₁
 समावास्य (for १सत्सत्) M₁ सप्तभिः (for चाष्टभिः)
 — (L. 115) T₁-३ G₁ १-२ M₁ देवराद् (for चोत्तमम्)
 — (L. 118) M₁ १ खड्गेन (for माहेन्द्र) G₂ महामय (for
 १. . . . . T₂ G₁-३ M₁ संविद्य
 . . . . . — (L.
 . . . . .

122) T₁-३ G₁ १ २ M₁ तदा देत्या T₁ च १ १ दैत्यो (for
 पुनर्दैत्यो) D₂ आविच्यत् पुनर्दौर्म्यो (for १) — G₂ om
 line 123 — (L. 123) T G₁ १ २ M₁ पातयामास (for
 पोथं) — (L. 124) T₁-३ G₁ १ २ M₁ विवसत् (for विह्व
 सत्) — (L. 125) D₂ T G₁ १-२ M₁ आरुह्य (for उत्सृज्य)

प्रक्षिप्य दानवाः सर्वे नरनेण सगन्विताः ॥ [25]
 यज्ञवाटं समालोह्य चतुर्भस्म तदा नृप ।
 तावत्तानि हनीष्यत्र भक्षयामासुरोजसा ।
 आनीताम्यज्ञसिद्धयर्थं पश्यत्यज्ञसमाप्तये ।
 तेष्वेव चाग्निमुष्येषु द्रध्या ते दानयोत्तमाः ॥
 एत ते दानवाः सर्वे चतुर्भिर्प्रक्रियां तदा । [30]
 ते च सर्वे मुनिवराः पलायन्ति दिशो दश ॥
 तत्र या मुनिक्वन्थास्तु जहार नरपन्दा ।
 प्राग्ज्योतिषं जगामासु प्रत्याभित्ताभिरेव च ।
 यद्येष्ट सुमुदे तत्र मियाभिः सह दानवः ॥

Colophon

वेशपायन उवाच ।

गतेषु देवसैन्येषु मुनयो देन्यपीडिताः । [35]
 तस्मिन्नेवाश्रमे रम्ये मन्त्रयिता परस्परम् ॥
 देवाय लोकनाथाय कृष्णाय च महात्मने ।
 निवेदयामः पापस्य दानवस्य कृतं पुनः ॥
 यदि म प्रतिवृथादिं तत्रः श्रेयो भविष्यति ॥
 यदि जीवेदसौ पापो नरको दानवोत्तमः । [40]
 जगत्र स्थस्यते सम्यग्विनष्टश्च भवेज्जनः ॥

इति समन्य मुनयो बद्रीमनिवेशिनः ।
 यज्ञभारं तदाच्छिन्न नरनेण दुरात्मना ।
 गृहीत्वा मुनयः सर्वे क्षिप्रैर्धमनिमतताः ॥
 केशवनाथ च नरमे तु बद्रीफलसहतिम् । [45]
 केशवनेोपभुक्त्वा तु तस्मिन्नाश्रमसंपुटे ।
 ते गत्वा दूरमघान दक्षिण मार्गमास्थिता ॥
 वसिष्ठो वामदेवश्च जानातिरथ काश्यपः ।
 कण्वो धूम्रो बृहद्गुर्गो भरद्वाजश्च गालवः ।
 वरयो धूमकेतुश्च वास्यः कापिलकस्तथा ॥ [50]
 एते चान्ये च मुनयो नरनेण दुरात्मना ।
 याचिताः पुण्डरीकाक्ष द्रष्टुकामास्तपस्विनः ॥
 शिष्यैः सह समायाता आर्ता दानवपापिना ।
 ह्यनवेदार्थतत्त्वज्ञा द्रष्टुकामा जनार्दनम् ॥
 गङ्गा च समनुनाप्य स्थितास्तस्यास्तं तदा । [55]
 तत्र ज्ञातु समाख्या मुनयः सशितव्रताः ।
 अत्र स्नात्वा घय यामो द्रष्टु लोकहितैपिणम् ।
 नित्यशुद्धं जगन्नाथ वसन्त द्वारकापुरे ॥
 इति सचिन्त्य मुनय स्नातं चतुर्थयाविधि ।
 येन योग्या मुनिवरा द्रष्टुं वेशनमव्ययम् । [60]
 तस्मिन्नाङ्गमभसि स्नात्वा सर्वे शुद्धात्पोधनाः ॥

— (L 23) T₂ अग्निं (for अग्नीन्) D₂ मददन् (for दददुर्)
 — (L 24) D₂ कर्मपद्भु (for 'कृत्') T₁ ३ G₁ ३-४ M₁
 उचिष्ठाय (for 'श्') — (L 25) G₂ ३ M₁ प्राक्षिपन् (for
 प्रक्षिप्य) G₁ ३ om (hapl) lines 25^a-29^a — T₂
 om lines 26 30 — (L 27) M₁ पाचितानि (for तद
 तानि) — (L 30) T₁ ४ G₁ ३-४ M₁ क्रियाय (for क्रियां)-
 — (L 31) D₂ T₂ ३ G₁ ३-४ M₁ ३ पलायन्ते (for 'यन्ति')

Colophon om in T₂ — Adhy name D₂ वरकाशुर-
 बुद्धम्; T₂ यज्ञविप्रवरणम्, G₂ नरकानिकमकथनम्; M₁-४
 नरकवध — Adhy no T₂ ३ G₁ M 127; T₁ 120, G₁
 129; G₂ 130

(L 36) M₁ अस्मिन् (for 'त्') D₂ T₂ ३ G₁ ३-४ M
 रात्रन् (for 'रथे) — For line 38, D₂ T₁ ४ G₂ ३ M
 subst

1⁴⁴ निवेशयिष्याम कृतं तेन दानवपापिना ।
 — (L 39) D₂ सप्रति, T₂ G₁ ३ प्रति, M₁ सम्यवध- (for

स प्रति) — (L 40) D₂ T₁ G₁ ३-४ M₁ दुष्टो (for पापो)
 T₂ ३ G₁ ३ M₁ दानवाधम (for 'वोचन) — (L 42)
 T₁ G₁ M₁ बद्रीमनिवेशिता (G₂ 'तने) T₂ ३ G₁ ३
 'वनामनि (for '४) — (L 43) T₂ G₂ वरभारं, G₂ ३ वर-
 भार (for यज्ञभारं) T₂ ततो वैच्छरे, M₁ ३ यज्ञाभिः (for तदा
 चिः) T₂ यज्ञभार ततो वैच्छरं (for '४) — (L 44) T₁ ३ G₁
 ३-४ M₁ शिष्यैः सर्वैः समायाता (for '४) — (L 45) D₂ T₁ G₁
 ३ M₁ वासुदेवाय हरमे तु (for '४) G₂ सगतिम् (for 'सहं')
 — (L 46) D₂ T₁ ३ G₂ ३ M 129 (M₁ वदा) सुकर्तुः T₂ ३
 G₁ [उपभुक्त्वा तु (T₂ तन्) (for 'कर्तु) — M₁ ३ om line
 44 — (L 47) T₂ ३ G₁ ३ शीघ्रम् (for दूरम्) — D₂
 T₂ ३ दक्षिण मार्गमास्थिता, T₁ 'यामांमास्थिता (for '४)

D₂ T₁ G₁ ३ M₁ ४ काश्यप (D₂ कण्वश्च) कौलक्षया
 (for '४) — (L 55) M₁ मिरता (for स्थिराय) — (L

अवनीये ततो गङ्गा नीभिर्मुनिवरास्तदा ।
 क्रमेण समनुप्राप्ता द्वारकां कृष्णपालिताम् ॥
 प्रविश्य द्वारकां ते तु वसिष्ठाया मुनीभराः ।
 अतीत्य यदुमुख्यानां भवनानि सहस्रशः ॥ [65]
 या सभा लोकविव्यता सुधर्मेति च विद्युता ।
 वस्या द्वार सनाथाय द्वा र्थं प्रोचुर्महर्षयः ॥
 निवेद्यतां द्वारपालं केशनाथं महात्मने ।
 वदर्या वै नमुपिना मुनयः सशितव्रताः ।
 द्रष्टुं त्वा समनुप्राप्ता पीडिता वानवोत्तमैः ॥ [70]
 तच्छ्रुत्वा द्वारपालोऽपि केशनाथं महात्मने ।
 निवेद्यामास तदा यदुक्तं मुनिसत्तमैः ॥
 श्रुत्वा तु देवदेवेशो मुनीन्त्यदुवार्णितः ।
 प्रवेश्यन्तामिति प्रोक्ताः प्रशुभ्रं समचोदयन् ॥
 अर्घ्यं पाद्यं तदा पात्रमासनानि समन्वतः । [75]
 आनीयन्ता यथायोगं स च सर्वं चकार ह ॥
 ते प्रविष्टा मुनिवरास्ता सभा सभ्यपूजिताम् ॥

No 27

After 91 24, Ds S (except Gz) 178 :

सा सभा त्रिविष्टुर्द्वाराः सशिष्या मुनिसत्तमाः ॥
 तान्पृष्ट्वा समनुप्राप्तान्केशवः केशिसूदन ।
 नमस्कृत्य मुनीन्सर्वानासनानीत्यवोचत ॥
 आसनानि समाविश्य मुनयः सशितव्रताः ।

अर्घ्यं च तेभ्यः प्रददां पाद्यमाचमनं तथा ॥ [5]
 उत्सृज्य गा जगन्नाथो मधुपर्कं ददौ पुनः ।
 अन्धका वृष्णयज्ञैव प्रणामं चक्रिरे मुनीन् ॥
 तेरप्यनुमताः सर्वे यादवा मुनिसत्तमैः ।
 स्वं स्वं हि भञ्जिरे ते तु आसनं लोकविद्युताः ॥ [10]
 केशवोऽपि महाराज स्व स्थानं समवाप ह ॥

Colophon

वेशपायन उवाच ।

आमीनेषु जगन्नाथो मुनिनीरेषु तत्र ह ।
 उवाच पचनं काले सोपस्कर्मिदं हरिः ॥
 कुशलं सर्वकार्येषु तपःसु च तपोभताः ।
 युष्मदागमनं भवं प्रीणाति सततं श्रुत्वा ॥ [15]
 यादवाश्च परा प्रीतिमास्थिता मुनिसत्तमाः ।
 युष्मदागमनादिप्राः किमु वक्तव्यमत्र ह ॥
 कुलं पूर्वं सदा विद्या यस्मिन्विद्याः सभागताः ।
 युष्मदागमनप्रभो न युक्तो वक्तुमत्र नः ॥
 तथापि नो मनासीह प्रसव्य मुनिसत्तमाः । [20]
 कौतूहलं समायाजिन् प्रश्रवणसनिर्धौ ।
 तस्माद्विप्रा यथातत्त्वं वक्तव्यं कारणं तदा ॥
 एवं पृष्ट्वास्तदा विद्याः केशवेन महात्मना ।
 उचुः प्राञ्जलयः सर्वे वेशव केशिसूदनम् ॥
 शृणु देव जगन्नाथ कारणं कारणान्मह ॥ [25]

58) T₁ निद्व (for सुद) — (L 61) D₂ क्षाता (for क्षाता) D₂ T₁ 4 G₂ 5 M₂ सुधा सर्वे (by transp) — (L 63) M₂ अर्येदम् (for तीर्थ) — (L 64) M₂ 8 क्रमेण (for प्रविश्य) — (L 66) D₂ वा सुधर्मेति विद्युता (for^a) — T₁ om lines 71-73 — (L 71) D₂ T₂ 4 G₂ 5 M₂ कृष्णाय सु (for केशवाय) — (L 73) D₂ T₁ 4 G₂ 5 M₂ 8 तच्छ्रुत्वा, M₁ 8 तान्शुभ्रा (for श्रुत्वा तु) — (L 74) D₂ T₁ G₂ 5 M₂ प्रवेश्यन्तामिति वच (for^a) — (L 75) T₁ G₂ अर्घ्यं पाद्यं तदा पाद्यम् (for^a)

27

(L 3) D₂ [दृ]ष्येद्योदयव, F₂ 5 G₂ 5-6 M₂ न्यवेद्यम्,
 T₂ न्यचोदयत (for [दृ]प्रवोचत) — (L 6) M₂ स (for

वा) — (L 8) T₁ 2 G₂ 5 M₂ तदा (for मुनीन्)
 — (L 10) F₁ G₂ 5 6 M₂ विद्युतम् (for 'ता) — (L
 11) T₁ 12 5 5 न्यस्थान, M₂ स्थास्य (for स्व स्थान)
 M₂ स्वस्थान समपद्यत (f^a)

Colophon — Mention of the Epic T₂ 2 — Adhy
 nase 1₁ M₂ कुण्डरौनयम्, G₂ कृष्णसरभनम्, M₂ 8
 नरकवच — Adhy no F₁ 5 G₂ 5 M 128, T₂ 136,
 T₂ 121, G₂ 130, G₂ 131

M₂ om the ref — (L 12) T₂ वर्येषु (for वीरेषु)
 — (L 13) 1₁ 2 G₂ 5-6 M₂ सोपस्थानम्, T₂ 'स्कारम्
 (for 'स्कारम्) — (L 15) T₁ G₂ 5-6 M₂ प्रीणात्यन्त
 सनिभम् (for^a) — (L 10) D₂ क्षातमेव, T₁ G₂ 5 8

नरको नाम देवेश भौमो दानवसत्तमः ।
 बाधते नो जगन्नाथ दानवैर्दानवाधमः ॥
 जम्बुस्ते दानवा देव हुतं होतव्यमेव च ।
 अमक्षयन्त ते देव यज्ञभाण्डान्सहस्रगः ॥
 इदं चोराच दुष्टात्मा इज्योऽस्मीति च माधव । [30]
 विभिदुस्ते दुरात्मानो दानवा नगयोधिनः ।
 कमण्डलुज्जटाश्वैव षट्जानि सहस्रशः ।
 न क्वचिच्छर्मं देवेश लप्स्यामो यदि जीवति ॥
 तस्मिन्दुष्टे जगन्नाथ धिग्गता निरयं वयम् ।
 जहि तं देवदेवेश दानव दुष्टचेतसम् ॥ [35]
 रक्ष नः सकलान्हंसा दानवान्दुष्टपौरुषान् ॥
 ऋषिपत्नीः समानीय स्वपुर नीतवान्दनुः ।
 रक्षा हि त्वयि गोविन्द क्षिता नित्यं जगत्पते ॥
 क्षात्रं वृत्तं समाख्याय द्वायत्या वसन्दरे ।
 निगृह्य दुष्टान्क्षस्व साधून्साधुप्रियो ह्यसि । [40]
 आर्ता बयं जगन्नाथ हतास्तेन दुरात्मना ॥
 ह्यं च भरते देव नीता ह्यस्माभिरच्युत ।
 वददीसहतिर्देव पूर्वमुचुता त्वया विभो ॥
 इत्युक्त्वा मुनयस्ते तु वदुः सर्वं जगत्पतेः ।

आहृताच्छिष्यवर्गेण भिन्नान्दानवसत्तमैः । [45]
 यज्ञभारान्महाराज दर्शयामासुरक्षसा ॥
 दृष्ट्वा धृत्या च देवेशो रोपतान्नाडुलेक्षणम् ।
 कष्टं वष्टं महज्जातमृषीणां भावितात्मनाम् ।
 इति मत्वा जगन्नाथो नोत्तर प्रत्यपगत ॥
 चिन्ताविष्टे जगन्नाथे रक्षमात्मानि चिन्तिते ॥ [50]
 तुष्टुः पुण्डरीकाक्षमृषयो वीतमत्सराः ।
 अर्ध्याभिर्नाग्भिर्प्राभिरीश्वर प्रणतासदा ॥
 नमः प्रप्रन्नार्तिहरादिदेव
 जगत्पते कारण वारणात्मन ।
 रभानशुद्धान्तपुत्रोद्यसे नमः [55]
 प्रसन्नगोविन्दगुणानुरूपिणे
 नमो नमो देव सनातनात्मने ॥
 नमो नमो देव जनार्दनोऽसि
 नमो नमो माधव भक्तजत्सल ।
 नमो नमो वामन वामनाहृते [60]
 नमः स्वभाजप्रभव प्रभो हरे ॥
 जयाच्युतानन्त जगन्निवास
 जय प्रप्रन्नार्तिहरामरेश ।

Ms 'मनाद' (for 'मन') — (L 21) De T G; s-s Ms
 बुद्धल समायाति (for ' ') — (L 22) De T G; s-s Ms
 सर्वै (for सर्वम्) — Before line 25 Ms ins मुनय-
 — (L 27) Ms s बवाध [for बाधते] T; G; दानवाधिप
 (for 'धम') — (L 23) De T; G; s-s जुहुष (for
 जघुष) — (L 29) De T G; s-s Ms अक्षयन्ति सदा देव
 (for ' ') De यज्ञभागान्, T; 'भारद्' (for 'भाण्डान्'
 T; s; G; s Ms यज्ञशास्त्रं सर्वेश (for ' ') — (L 30)
 T G; s Ms केराव (for माधव) — (L 31) Ms s
 महात्मानो (for दुरा) — (L 32) T; s; G; s Ms
 कमण्डलु (for 'लक्ष्') G; कमण्डलु जटा श्वैव (for ' ')
 — (L 33) Ms s हृष्यामो (for देवेश) Ms न क्वचि-
 क्षमाप्यामो (for ' ') De T; प्राप्यामो, Ms देवेश (for
 हृष्यामो) — (L 34) De निगता; T; स्वापिता (for
 धिग्गता) T; s; G; s Ms स्वापिता निरये (T; s; G; s
 नरके) वयम् (for ' ') — (L 35) T; s — चेतनम् (for
 'सम्' भौम दानवसत्तमम् (for ' ') — (L 36) T; G;
 Ms s 'रुषान्' (for 'पौर') — (L 37) De T; s; G;

स्वपूरी (for 'र') T; G; s; स्वपुरं दानवाधम, Ms 'सि नीतवा-
 धर (for ' ') — (L 38) T G; s-s Ms तव (for स्वयि)
 De सा रक्षा तव गोविन्द (for ' ') T; स्थितस्य जगत्-पते
 (for ' ') — (L 39) De T; अनुदाय (for समास्याय)
 — (L 40) Ms s निहय (for निगृह्य) — (L 42) De
 T; नीतममस्माभिरच हि (for ' ') — (L 43) Ms संगतिर्
 (for सर्व) — (L 44) T; s; G; s सर्वै (for ते तु)
 De सर्वै, T; s; G; s सर्वोन्; T; सर्वै (for सर्वै) — (L
 45) T; G; s Ms वर्गेहि (for वर्गेण) T; महात्मा
 च्छिष्यवर्गेहि (for ' ') — (L 46) Ms s भाण्डान् (for
 'भारान्') — (L 47) De T; s; G; s M श्रुत्वा दृष्ट्वा (by
 transp) — (L 49) De T; प्रवनापत (for 'पदात')
 — (L 52) De Ms अर्ध्याभिर् (for अर्ध्यां) De T;
 G; Ms s स्थिता (for सदा) — (L 54) De जगत्पते
 जम्बुजगतिर्दुः — De om lines 55-58 — (L 55) T;
 Ms सिद्धान्त- (for 'नु') — (L 57) De T; G; s-s M
 सनातनारम (for 'सतन') — (L 58) G; जनार्दनेति (for
 'नोसि) — T; s; G; s om lines 59-64 — (L 61)

जयामरेशोऽसि मन्तानोऽसि ॥
 त्वयि प्रसुद्धे जगदादिदेव [65]
 प्रसुद्धमासीत्सकलं सदैवम् ।
 सुनोस्थिते देव जगन्निवास
 प्रबोधमायाति कथं नु लोकः ॥
 अजन्यसुख्मा तव शक्तिरेषा
 दुर्वोषतया सकलैः सुरैरपि । [70]
 अयापि तां वेत्सुमन्मयचेता
 प्रह्ला सामीष्टि नियतं जनार्दन ॥
 कथं वयं वेत्सुमलं जगत्तते
 ममा हि संसारमदार्णवे हरे ।
 निरूपयन्तः सततं भवन्तं [75]
 ज्ञानुं वयं देव यतामहे गुरो ॥
 वयापि सूक्ष्मं सकलेश्वरस्य
 जगत्तते ते सततं नियामक ।
 स्थूलं तु नित्यं जगतां निवास
 तमर्चयामो वयनादिदेव ॥ [80]
 तमेव नित्यं जनकाद्यस्तै
 भजन्ति मन्त्रो भगवन्मतीन्द्राः ।
 तमर्चयामः मततं पुरातन

प्रभो प्रपन्नार्तिहरादिदेव ॥
 नताः स्म नित्यं जगतां निवास [85]
 भवताम् यत्परमं सन्तानम् ।
 नताः स्म गोविन्द गुणानुरुप
 जगत्स्य कारण कारणात्मन् ॥
 नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं देव देव हरे हरे ।
 नमो गोविन्द दुर्ज्ञेय योगिभ्येषाम्द्रिपङ्कज ॥ [90]
 यत्पदं परमं नित्यं तव विष्णो हरे परम् ।
 तं नमाम जगन्नाथ यत्तु पदयन्ति योगिनः ।
 नमो नमो हरे विष्णो नमो माधव केशव ॥
 यत्तु पदयन्ति सततं योगिनो यत्तथेतसः ।
 यन्प्राप्य न निवर्तन्ते सन्नमाम पदं तव ॥ [95]
 या माया तव गोविन्द दुर्ज्ञेया योगचिन्तकैः ।
 तां नताः स्म जगन्नाथ यामाश्रित्य स्थितिं स्थिताः ।
 या रक्षति जगद्दिष्णो तां नमाम हरे सदा ॥
 ऋन्यजुश्च तथा माम् यं स्तोति मततं हरे ।
 द्वाभ्यां द्वाभ्यां त्रिभिश्चैव पञ्चभिश्च जनार्दन ॥ [100]
 पुनश्चैव जगन्नाथ द्वाभ्यां त्वौति जगत्स्ये ।
 तं त्वां नताः स्म देवेश ऋन्यजुःसामरूपिणाम् ॥
 अकारोऽसि जगन्नाथ तथैथोकारसंज्ञितः ।

T₁ G₁ s M₁ जय (for मय), T₁ जय स्वभावप्रसुरमयया
 स्मृत्यु. — (L 63) T₁ G₁ s M₁ [अ]दिदेव (for [अ]मरेश).
 D₁ T₁ नम (T₁ जगत्) यथासंदिग्धे हरेषा. — (L 65)
 T₁-s G₁ s-2 M₁ जगत्; M₁-s सदैवयम् (for सदैवम्).
 — (L 67) D₁ सुद्धे त्वयि देव; T₁-s G₁ s-2 M₁ त्वयि
 प्रसुद्धे सु; T₁ सुद्धे स्थितो देव (for सुनोस्थिते देव). — (L
 68) D₁ सुलोक (for नु लोक) — (L 71) T₁ G₁ s-2
 M₁ नायापि (for अ) — (L 72) T₁-s G₁ s-2 M₁ तु
 सुगर्तिसुतन (for नियतं जनार्दन) — (L 75) T₁-s G₁ s-2
 M₁ अज्ञा (for ज्ञानुं). — (L 77) D₁ T₁ सूक्ष्म (for
 सूक्ष्मं) T₁ s G₁ s जगदीश्वरस्य (for सकलं). — (L 78)
 T₁-s G₁ s-2 M₁ सकलं न (T₁ अज्ञा) विष (for
 सततं नियामक). — (L 79) D₁ M₁ स्थूलम् (for स्थूलं).
 — (L 81) T₁ G₁ s-2 M₁ त्वत्त्वं (for त्वत्त्वं) — (L 82)
 D₁ M₁ भावं (for मन्त्रो) M₁-s ज्ञेतेन्द्रिया (for यतीन्द्रा).
 — (L 83) D₁ T₁ पुरातन; T₁-s G₁ s-2 M₁ सन्तानं
 (for पुरातन). — (L 84) D₁ T₁-s G₁ s-2 M₁ [अ]मरेश

(for [अ]दिदेव) T₁ प्रपन्नार्तिहरे हरेषा. — (L 85) T₁
 अवीर (for निवास). — (L 88) T₁ G₁ s-2 M₁ त्वामिदं
 (for कारण) — D₁ T₁ s G₁ s-2 M₁ om line 90.
 — (L 90) T₁ पङ्कजम् (for 'ज'). — T₁ s G₁ om, lines
 91-96. — (L 91) D₁ G₁ M₁ हरे पदम् (for हरे
 परम्). — (L 92) D₁ T₁ s G₁ s-2 M₁ नता स्म (for
 नमाम) T₁ सूर्य (for योगिन). — (L 95) D₁ T₁
 G₁ s-2 M₁ नता स्म (for जगन्नाथ) T₁ सदा सदा स्म वयं नव
 (for ') — (L 96) T₁ G₁ s चिन्तकै (for 'ज्ञे') M₁
 दुर्ज्ञेया योगिभ्युक्ते. (for 'ज्ञे'). — (L 97) D₁ M₁ s सामानं
 (for नता स्म) T₁ s G₁ s-2 M₁ नियतम्; G₁ स्थितौ (for
 स्थिता) T₁ यामाश्रित्य जगद्दिष्णम् (for 'ज्ञे'). — (L 98)
 D₁ T₁ G₁ s-2 M₁ नता स्म (for नमाम) — For line
 99, T₁ G₁ s M₁ subst

1** यत्परमं सन्तानमिदं यत्तु त्वत्त्वं जगदीश्वरे ।
 — (L 101) M₁ s यत्तु त्वत्त्वं यत्तु त्वत्त्वं (for 'ज्ञे'). M₁ s यः
 स्तोति च (for द्वाभ्यां स्तोति) — (L 102) T₁ s G₁ s

मकारोऽसि तथा विष्णो नमस्ते प्रणनात्मक ॥

उद्गीथाय नमो नित्यं नमो होत्रे जनादेन । [105]

अध्ययंवे नमस्तुभ्यं यष्टरूपाय ते नमः ॥

चातुर्होत्रं नमस्तुभ्यं चातुर्वर्ण्यविभाजन ।

जगत्परं त्वमेवासि जगत् त्वयि तिष्ठति ॥

संहर्ता चासि जगता तथा पाता जगत्वते ।

अप्रसि च तथा देव स्थितौ स्थितिमतां वर ॥ [110]

नमः सर्वात्मने तुभ्यं सर्वभूतहृदयिष्ठित ।

सर्वात्मन्सर्वकर्तासि सर्वभावनभावन ।

नमः सर्वात्मने तुभ्य भूयो भूयो नमो नमः ॥

एवं स्तुता जगन्नाथं प्रणामं चक्रिरे हरेः ॥

ततश्च वृष्णयः सर्वे शिनिवीरपुरोगमाः । [115]

उत्थाय चासनात्सर्वे प्रणामं चक्रिरे हरेः ॥

सर्वे ते यादवास्तत्र प्रसन्नमनसोऽभवन् ।

सोऽयमेव जगन्नाथः पाति नोऽस्मिन्वसन्तदा ।

आश्रित्यैनं सुरां सर्वे वत्स्यामो यादवीं पुत्रीम् ॥

इति मत्वा तदा सर्वे यादवाः वृष्णमव्ययम् ॥ [120]

ववन्दिरे महाभागा. स्तुवं मुनिभिरव्ययम् ॥

Colophon

वेशंपायन उवाच ।

एवं स्तुतो जगन्नाथो मुनिभिः पुण्यकीर्तिभिः ।

परिहृष्टमात्मानं मेने यादवससत्तम ॥

अन्तः प्रीतियुतश्चासीत्प्रकृतिस्थोऽपि वैश्वः ।

प्रतिज्ञामपरोक्षेभ्यो मुनिभ्यो यदुत्ससदि ॥ [125]

एषोऽस्मि सगण हत्वा नरकं दुष्टपूरुषम् ।

निष्कण्टकमि लोकं वरिष्यामि मुनीश्वराः ॥

स्थावर जङ्गम चैव सुरां स्वप्स्यति माचिरम् ।

चत्रेण मिशितेनेन शिरश्चेत्स्यामि दानवम् ॥

सुर च दानन विप्रा ह्यमीनां च दानवम् । [130]

सर्वांतेतान्हनिष्यामि गच्छन् विगतन्वराः ।

आरभ्यन्ता क्रियाः सर्वाः किं विलम्बय माचिरम् ॥

प्रतिज्ञाते जगन्नाथे विनेदुर्वादवास्तदा ।

मुनयश्च तदा देवे प्रतिज्ञाते तु वैशवे ।

आशीर्नांदांस्तदा विप्रा ददुस्तस्मै महात्मने ॥ [135]

निर्विघ्ना तत्र वैश्वेज प्रतिज्ञा गनुतापन ।

भूयाद्भूतहितवार्याय साध्ययाम इतो वयम् ।

स्वस्ति तेऽस्तु गमिष्यामो वददीं तव शोभनाम् ॥

इत्युक्त्वा मुनयः सर्वे प्रणिपत्य च वैश्वम् ।

तथा (for त त्वां) — (L. 103) Ds तथैवोकारसङ्ग (for *) — (L. 104) G₁ ३ जगन्नाथ, M₁-३ सदा विष्णो (for तथा विष्णो) G₂ प्रणनात्मने (for 'क') T₁ G₁ तथापि प्रणनात्मक (for *) — (L. 105) T₁ ३ G₁ ३ M₁ तुभ्य (for निर्व) Ds गोप, T₁ गोप्रे (for होत्रे) — (L. 106) Ds T₁ G₁ ३-३ M₁ वर (for यष्ट) — (L. 107) Ds T₁ ३ G₁ ३-३ M₁ ३ चातुर्होत्रे (for 'त्र') — (L. 109) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ देवेश (for जगतां) T₁ G₁ M₁ त्वयि सृष्टि, T₁ ३ G₁ तथा पाति, G₁ तथा पाति (for तथा पाता) — After line 109, T₁ ३ G₁ ३ 105

2** चातुर्होत्रेभ्यो विष्णो त्वयि सृष्टिं जगत्वते ।

[T₁ चातुर्होत्रेभ्यो विष्णो (for *)]

— (L. 110) T₁-३ G₁ ३ ३ M₁ स्थितिरूपोऽसि देवेश (for *) — (L. 111) Ds T₁ G₁ ३-३ निर्वयं (for तुभ्यं) — Before line 114, T₁ ins वैशंपायन — (L. 114) T₁ ३ G₁ प्रणति (for प्रणामं) — (L. 116) M₁ ३ तस्मात् (for सर्वे) G₁ प्रणति (for प्रणामं) — (L. 117) Ds T₁ G₁ ३-३ M₁ चन्द्रा

(for मनमो) — (L. 118) Ds T₁ उवाच (for अस्मिन्) — (L. 119) Ds T₁ G₁ ३-३ M₁ ३ सुरं (for सुरां) — (L. 120) Ds T₁ ३ G₁ ३-३ M₁ [उक्त्वा त (for मत्वा) — (L. 121) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ अस्तुनरं (for अस्तुनरं)]

Colophon — Mention of the Epic T₁ — Adhy name T₁-३ G₁ ३ वृषणस्तुति, M₁ ३ नरकवच — Adhy no T₁ ३ G₁ ३ M 129, T₁ 137, T₁ 123, G₁ 131, G₁ 132

(L. 123) T₁ G₁ ३-३ M₁ उप (for परे) — (L. 125) Ds T₁ चाकरोत् (for अ) — (L. 126) Ds T₁-३ G₁ ३ ३ M₁ ३ (for अस्ति) Ds T₁ ३ ३ G₁ ३-३ वीरपय, M₁ मान वम् (for वरपय) — (L. 128) T₁ स्वास्त्यति; G₁ स्वपिति (for स्वप्स्यति) M₁-३ निर्भयम् (for माचिरम्) — (L. 129) T₁-३ G₁ ३ ३ M₁ माचिरम् (for दानवम्) — (L. 130) Ds T₁ G₁ ३ ३ M₁ ३ हत्वा (for विप्रा) Ds T₁ G₁ ३-३ महास्तुतम् (for च दानवम्) — (L. 131) T₁ ३ ३ G₁ ३ ३ M₁ वरिष्यामि (for रुषि) — (L. 132) M₁ ३ अतमन्तां (for 'मन्तां) — (L. 133) T₁ M₁ ३ देवगम् (for वाद

जग्मुः शिल्प्यैर्महापज धवरी तां तपोधनाः ॥ [140]
गतेषु तेषु विप्रेषु सहशिल्प्येषु यादवाः ।
विस्वयं परमं गत्वा यथायोगमुपासते ॥

No. 28.

D₂ S ins. after 91. 52 : D₃ after 91. 52^{af} :

शङ्खं प्राध्मापयामास शार्ङ्गधन्या गदाधरः ॥
तस्य शङ्खरथं ध्रुत्वा नरको युद्धदुर्मदः ।
धनुरादाय विस्फार्य नादेन महता तदा ।
नादयन्तोदसी यायाद्युद्धाय नरको दली ॥
केदवं पुरतो दृष्ट्वा गदिनं शार्ङ्गिणं तथा । [5]
उगाध नरको वैद्यः को भवान्किमिदागतः ।
द्वैत्येन्द्रो नरकः प्रष्टा जेता शक्रस्य संयुगे ॥
कोऽयं पक्षी स्थितः पार्श्वे केपा ते वद सांप्रतम् ।
एतं प्रहीतुमिच्छामि जानीयां यदि सांप्रतम् ॥ [10]
एषसुक्ते जगन्नाथः प्रहस्य मुचिरं तदा ।
आलोक्ष्य सत्यभामां तु वचनं चेदमब्रवीत् ॥
वासुदेवोऽस्मि द्वैत्येन्द्र यदि ते श्रुतिमागतः ।
एषा सत्राजितः पुत्री भार्या मम यवीयसी ॥

वाच). — (L 131) D₂ T₁ G₁ s G₂ s M₂ तथा प्रीता ; T₂ s
G₁ तथा प्रीताः (for तदा देवे) — (L 137) T₁ भूयो ध्यान
(for भूयाद्वा) — (L 139) D₂ T₁ G₁ s s M₂ जनार्दनम्
(for च केपावम्) — (L 140) T₂ s G₁ s s M₂ ते (for
तां) D₂ वदती ते तपोधनम् (for ²)

28

(L 1) D₂ T₁ G₁ s s M₂ शङ्खं प्राध्मापयामास ; T₂ s M₂
वाङ्मामा* (for ²) D₂ T₁ जनार्दन (for गदाधर) ; G₂
om lines 2-23 — (L 2) T₁ G₁ s s M₂ ध्वनिः ; D₂ स्वने
(for रथं) — (L 3) D₂ विस्फार्य (for विस्फार्य) — (L
4) D₂ सोऽथाद् (for यायाद्) — (L 5) D₂ युद्धं (for
पुरतो) D₂ s शार्ङ्गिण गदिनं तथा (for ²) — (L 7) T
G₁ s s M₂ s धृष्ट्वा (for प्रष्टा) ; D₂ संगरे (for संयुगे) ; D₂
नरकोऽयं द्वैत्यपतिर्निवा शक च समरे — (L 8) D₂ G₂
केपा ; D₂ केप (for केपा) — (L 9) D₂ वृतां (for वृतां)
— (L 10) T₂ G₁ s M₂ जगन्नाथ (for 'थ) — (L 11)
D₂ G₂ ताम् (for तु) D₂ G₂ इद वचनब्रवीत् (for ²).

एष वाक्श्र्यो गरुमंस्तु वाहनं मम द्वैत्य ।
स्वां हन्तुमिह संप्राप्तो वदामि किमतः परम् ॥ [15]
ध्रुत्वैतदानो घोरो विहस्य मुचिरं तदा ।
वासुदेवोऽस्मि संप्राप्तो मां हन्तुं किल यादव ॥
द्विष्टथा संप्राप्तवानथ चिन्तनीयः सदा मया ।
कदासो दृश्यते युद्धे हनिष्यामीति मे मतिः ॥
क्षणं तिष्ठ यदुभेष्टं कुरु युद्धं यदीच्छसि । [20]
हत्वा त्वामथ संप्राप्तमानयाति पुरं मम ॥
एनां पदापलागाक्षीं पुष्यतां किं विलम्बसे ।
इच्छातः प्रहरस्वैति प्रोवाच यदुनन्दनः ॥

No. 28A

D₂ s T₁ G₁ s s M₂ G(ed) ins. after
91. 55. M₁ s after 91. 53 :

शरैरनेकासाहसैर्जघान पुरुषोत्तमम् ॥
पुनः सप्ततिसाहसैर्बाणैर्निशितकोमलैः ।
गरुडं पोथयामास शरणां च परःशतेः ।
नापाचानां सहस्रेण विव्याध यदुनन्दनम् ॥
किंचिदार्तमना विष्णुर्दृष्टोऽयं दानवोत्तमः । [5]

— (L 12) D₂ T₂ s G₁ s s भोत्रम्, T₁ सृष्टिम् (for
श्रुतिम्) — (L 13) T₂ s G₂ M₂ वशास्त्रिणी (for यवी-
यसी) T₁ G₁ s s मम भार्या वशास्त्रिणी (for ²). — (L
16) D₂ वाक्श्र्यं (for घोरो) T₂ s G₁ s s M₂ ध्रुत्वैतदानव-
वरो (for ²) T₂ प्रहस्य (for सि') ; D₂ T₂ G₂ रुचिरं (for
सु') — (L 17) D₂ G₂ सा हन्तुं यादव किल (for ²).
— (L 20) D₂ विर (for ध्वने) — (L 21) D₂ सव ; G₁ s
पुनः (for मम) — (L 22) G₂ विशालाक्षीं (for पला-
शाक्षीं) D₂ M₁ s विलम्बसि (for 'हे) ; — After line 22,
T₁ G₂ M₂ ins

1** पुर सयति साहसैर्बाणैर्निशितकोमलैः ।

— (L 23) D₂ उत्थाय (for इच्छात) T₁ G₁ s s M₂
प्रोवाच मयुद्धान (T₂ सप्तमम्) (for ²) — After line 23,
D₂ s G₂ M₁ s read and T₂ repeats 91 54-55

28 A

(L 1) G(ed) शरैरनेकास्रेण (for ²). — (L 2) T₂
कोमलैः (for कोमलैः) ; — (L 3) D₂ वेधयामास (for

इति संचिन्य ममसा शरैर्विव्याध पञ्चभिः ।
 अष्टाभिर्दानं विष्णुर्नभिश्च शितेः शरैः ॥
 दानवोऽपि महाराज विव्याध निशितैः शरैः ॥
 यासुदेवं महाराज सर्वलोकगुरुं हरिम् ॥
 पद्भिर्विव्याध नाराचैर्दानं देवकीपुत्रः । [10]
 दानवोऽपि जगन्नाथं शरैर्विव्याध सप्तभिः ॥
 तौ तु युद्धं महाघोरं चक्रुर्बुद्धलालसौ ।
 यथा देवासुरे युद्धे पुरा शम्बरवाससौ ।
 यथा युद्धं महाघोरं रामरावणयोर्भुवि ॥
 ततः क्रुद्धो हृषीकेशः श्रेणं नतपर्वणा । [15]
 ध्वजं विव्याध राजेन्द्र नरकस्य दुरात्मनः ॥
 तमन्तरे शरै राजविव्याध युधि दानवः ।
 विव्याध गरुडं राजभ्रातर्येन महामतिः ॥
 विव्यधे गरुडस्तस्य नाराचेन समाहृतः ।
 सुखाय रुधिर पोद यासुदेवर्य पश्यतः । [20]
 पक्षे समाहृतः पक्षी चचाल च पुनः पुनः ॥
 ततो रोपसमाविष्टो गरुडः पक्षिपुंगवः ।
 पक्षेण पक्षिणां श्रेष्ठः पोथयामास दानवम् ॥
 आहृत्य सहसा भूय आजग्ने दृढमुष्टिना ।

तत्रचचाल नरको नरकेणेर किल्बिषी ॥ [25]
 ततः सज्य धनुः कृत्वा व्याविष्य च पुनः पुनः ।
 दीपेण निशितेनाज्ञौ नाराचेन महावलः ।
 आकर्णपूर्णमाकृष्य जघान हरिभीधरम् ॥
 नाराचः स च राजेन्द्र ललाटे प्रापतत्तदा ।
 चचाल च जगन्नाथस्तोत्रार्दित इव द्विपः ॥ [30]
 विसङ्गश्च ततो भूत्वा रमोपस्य उपाविशत् ॥
 सत्यमामा च तं दृष्ट्वा यासुदेवं तथागतम् ।
 चामरैर्वीजयामास पक्षाभ्यां पक्षिपुंगवः ॥
 आशस्तोऽथ हृषीकेशः संज्ञा प्राप्य च वेशयः ।
 धनुस्तस्यै ततो दत्त्वा शार्ङ्गं भारसहं रणे । [35]
 युष्यस्व नरकं देवि श्रान्तोऽसि युधि पीडितः ॥
 एरमुचा वदा देवी सत्या सत्यरता वरा ।
 वदा युद्धं समारभे नरकेण दुरात्मना ॥
 नाराचैरर्धचन्द्रैश्च भङ्गे सुनिशितेरेषि ।
 जघान दानव सत्या महिषी शार्ङ्गध्वननः । [40]
 वनाय दानवं सत्या सत्य सत्येतरं यथा ॥
 युष्यन्ती ता तथा दृष्ट्वा नरको दानवोत्तम ।
 स्तनमध्येऽथ तस्यास्तु समाजग्ने शरोत्तमैः ।

पोथ') Ms पर शरै (for परशरै) — (L 4) Ds मयु-
 सूदनम्, Ds Gs यदुनन्दन (for 'दम्) — (L 5) Ds
 कृष्णो (for विष्णु) — (L 6) Ts Gs + निशित (for
 सचिन्य) — (L 7) Ds दशभिः (for नव) — Ds +
 Ts + Gs + om (hapl) line 8 — (L 9) De T Gs s-s
 Ms महाकाण्डे (for 'गज) — Ms om (hapl) lines 12-
 14* — (L 13) Ds पुरा (for यथा) Ms + तदा (for
 पुरा) Ds यथा नरकवासिनी (for ') — (L 14) Ts यथा
 पोरे महायुद्ध (for ') Ds यथा, Ds Ms + तदा, Ts +
 Gs + सत्या, Ts + Gs Ms इव (for युधि) — (L 16) Ds
 Gs शितो (for पञ्च) — Ts om line 17 — (L 17) Ds
 शम्बरे (for शम्भरे) Ds विव्यधे (for विव्याध) Ts + Gs
 * माधवम् (for दानव) Ds नाराचेन महामतिम् (for ')
 — After line 17, Ds 10s

1* विद्वोऽथ गरुडलोद नरकेण दुरात्मना ।

— Ts om. lines 18-21 Ds om lines 18-19 — (L
 19) Ts + Gs s-s Ms विव्याध (for विव्यधे) Ts समन्त
 (for समाहृत) — (L 20) Ds वनाय (for सुखाय)

— (L 21) Ds पक्षेण वाहनव्यथी, Ts पक्षेण महता पक्षी
 (for ') — (L 22) Ds 'समायुक्तो (for 'विष्टो) Ms +
 गरुड' पततां वर' (for ') — (L 23) Ds पक्षान्नां (for
 पक्षेण) Ds पोथयाम (for पोथ') — (L 24) Ds Ts +
 Gs + Ms तरसा (for सहसा) Ds भाङ्गो दुष्टमुष्टिना (for
 ') — Ts om line 25 — (L 25) Ds Gs नास्य (for
 नरकेण) — (L 26) Ds ततः स युष्णुर्नवा (for ') Ds +
 Ts Gs + विव्याध (for त्वाविष्य) Ts + Gs + Ms विव्याध
 युधि दात्र (for ') — (L 28) Gs सप्तम् (for सप्त) Ts
 Gs Ms जघान युधि केवासम् (for ') — (L 29) Ts नात्
 नाथम् (for जगन्नाथम्) — (L 30) Ds Gs हृषी
 केशस्य शजेन्द्र ललाटे प्रपद्यत — (L 31) Ts निःसंहर (for वि'
 Ts विमंशुवतदा मत्वा (for ') Gs om (hapl) lines
 31*-35* (L 31) Ts Gs + अथ स्वस्तो (for माधवलोच) —
 — (L 35) Gs यामा (for यार) Ts शार्ङ्गं भारसहस्रम्
 (for ') — Gs om (hapl) lines 37*-41* — (L 39)
 Ts हरि (for हरि) — (L 40) Ts विव्याध (for जघान)
 Ms + om (hapl) lines 40*-41* — (L 41) Ds विव्याध

बाह्वन्तरे तथा पद्भिः पार्श्वे सप्तभिराशुभैः ॥
 सत्यभामा नत कुट्टा चाणेन निशितेन च । [45]
 धनुश्चिच्छेद तस्यापि नरकस्थ दुरात्मनः ॥
 ध्वजं छत्रं तथा यद्वि रथमन्त्रांस्तथैव च ।
 एतान्द्रिधाफरोत्सवांस्तत्यभामा बलान्विता ॥
 पुनरन्यन्महत्त्वापमादये दानयोत्तमः ।
 तथापि चिच्छेदे चापं महिषी शार्ङ्गधन्वनः । [50]
 पुनरन्यत्समादत्ते द्विधा तथापि साकरोत् ॥
 ततः स दानयः क्रुद्धो गदां मुनिशिवां तदा ।
 आदाय प्राहिणोत्स्यै वासुदेवस्य पश्यतः ॥
 तामापतन्ती सप्रेक्ष्य तिलशः साकरोत्तदा ।
 ततः शक्ति समादाय तस्यै दातुं प्रचक्रमे ॥ [55]
 सत्यभामाथ सा देवी केशवप्राणवल्लभा ।
 तां चापि तिलशः क्रुद्धा सस्त्र प्रजहास च ॥
 ततः परिधमादाय व्याधिष्य नरकस्तदा ।
 प्राहिणोश्च तदा तस्यै सान्तरे निजघान ह ।
 शरैश्च निशिते राजन्सत्या निबन्धाय दानवम् ॥ [60]
 वृद्धुश्च तदा सत्तां केशवप्राणवल्लभा ।

दिवि स्थिता देवगणा ऋषयश्च तथामलाः ॥
 सायेश्च शिरः कापाच्छरेण निरहन्तत ।
 शक्तिर्भगवतो देवी वासुदेवस्य धीमतः ॥
 तत्र प्रीतो महाविष्णुः परिपण्य च तां विभुः । [65]
 श्रमान्मन्त्रापि तस्यान्तु भार्जयामास केशवः ॥
 तस्यान्तु कण्ठाभरणं ददौ प्रीतो जनार्दनः ।
 न दत्तमथ रुक्मिण्या दत्तं तस्या महात्मना ।
 महार्घं लोकविख्यातं हृतं बलिमये तदा ॥
 सत्यभामा तदादाय भूपर्णं लोकविश्रुतम् । [70]
 चन्धा कण्ठे तदा देवी रराज बहुशः शुभा ॥
 अस्फुराचमानापि विहारे शयने तथा ।
 न हि लब्धयती पूर्णं तदा लब्धं जनार्दनात् ॥
 स्वीयता सांमतं देवि ज्ञमतामि वदानने ।
 इत्युक्त्वा धनुदादाय युयुपे दानवं रणे ॥ [75]
 नरको रथमारुह्य सध्वजं सपताकिनम् ।
 आदाय परमं चापं बाणैर्विबन्धाय चाष्टमिः ॥
 स वासुदेवमाविष्य सत्यां च दग्धिः शरैः ।
 गरुडं पञ्चविंशत्या वासुदेवं च सप्तभिः ॥

(for दवाद्य) Ds T G₁ s s Ms पुनर्बाधे वा सत्या (for *)
 Ds सत्याय, Gs सत्यय, Gs सत्यतर (for सत्ये) — Gs
 om lines 44-45 — (L. 44) Ds T₁ सान्तरे (for बाह्वं)
 — (L. 45) T G₁ s Ms s [वा]शु (for [वा]पि) G₁ महा
 स्मन (for दुरा) — (L. 47) Ds G₁ वद्भी (for यद्वि).
 — (L. 51) Ds G₁ समादत्त, Ds T G₁ s s Ms 'यत्, Ms-s
 'यते (for 'दत्ते) — (L. 52) T₁ s G₁ s-s Ms पुन (for
 वत) Ds ततो हि दानवसुतो (for *) Ds G₁ मुनिवतां (for
 'शिता) — (L. 54) Ds G₁ सत्यय, T₁-s G₁ s s Ms शिप्रं
 यु (for सप्रेक्ष्य) — (L. 56) Ms केवलं (for केशव)
 — Ds om lines 57-62 — (L. 59) Ds T₁ सान्तरा निष-
 पान ह (for *) — (L. 60) Ds T G₁ s-s Ms द्विधिषे (for
 निशिते) — (L. 62) T₁-s G₁ s-s Ms [वा]पि हपिता (for
 तयामला) — (L. 63) Ds Ms-s शरणे वलपर्वणा (for *).
 — (L. 64) Ds T₁-s G₁ s-s Ms पपत्त (for धीमत) —
 — (L. 65) T₁-s G₁ s-s Ms स्य हा (Ms वा) वीक्ष्य (for
 महाविष्णु) Ds T₁ Ms-s [वा]य ता, T₁ G₁-s Ms महा-
 (for च हा) — For line 65, Ds subst.

2** महाविष्णु मखये तां सत्यभामां शिवां वरा ।
 — (L. 66) T₁ शतान्तु (for शतान्तर). Ds इदावपि च

तस्यास्य (for *) Ds s T₁ Ms-s परिपण्य जनार्दनः ; T₁
 G₁ s s Ms परिपण्ययाप केदार (for *) — (L. 67) Ds
 T G₁ s-s Ms कर्णे (Ds T₁ कण्ठ) श्वाभरणे तस्यै (for *).
 T₁ s G₁ s-s M बहुश हरि (for जनार्दन) Ds ददौ प्रीत-
 मता हरि (for *) — (L. 68) Ds वरु (for वप) Ds
 T G₁ s-s Ms s सत्ये (for सत्या) — (L. 69) Gs महार्घः
 Ms अनर्घं (for महार्घ) Ds पुरा (for वरा) — (L. 70)
 Ms om (hapl) lines 70'-75' Ms s पवित्रम् (for
 विभु) — (L. 71) T₁ G₁ कर्णे (for कण्ठे) Ds महा-
 (for वरा) Ds तथा (for शुभा) — (L. 72) Ds लोक-
 माता (for वाच) T₁-s G₁ s Ms विहार (for र) Ds
 G₁ सपि वा, Ds विभो, T G₁ s-s Ms रथा, G(ed) रथौ
 (for तथा) — (L. 73) Ds G₁ वानु, Ds देवी (for पूर्वं).
 Ds T₁-s G₁ s-s Ms वरणा (for वप) Ds G₁ जनार्दनम्
 — (L. 77) Ds T G₁ s s शारंगः ; Ms च वरं (for वरं).
 T₁-s G₁ s Ms शरैरु (for शारंग) Ds s T₁ s s G₁ s s
 M सप्तभि (for चाष्टमि) — Ds reads line 78 twice.
 — (L. 78) Ds s T G₁ s s Ms वासुदेवं समाविष्य (Ds
 'हय' (for *) — (L. 79) Ds G₁ पञ्चभि (for सप्तभि).
 — (L. 80) Ds वप नारायणो देव (for *) T₁-s G₁ s-s

अथो जगत्पतिर्देवः क्रुद्धः संमति दानवे ।
आदाय निशितं बाणं धनुश्चिच्छेद तस्य हि ।
रथं च सारथिं चापि जघान यदुन्दनः ॥
ततः क्रुद्धो रथात्समादासुत्य नरकस्तदा ।
गदामादाय गोविन्दं जघानाविष्य यक्षसि ।
गरुडं पोथयमास तलेन नरकस्तदा ॥

[80]

पुनः परिषमादाय वासुदेवं समभ्ययात् ।
तदन्तरेऽथ कृष्णेन द्विधामृतमभज्यत ॥
ततः शिलाः समादाय प्राहिणोद्यदुन्दनम् ।
ताश्च सर्वाः समाजप्रे शरैः शार्ङ्गनिनिःसृतैः ॥

[85]

शैलेर्वृक्षैस्तथा पार्श्वैर्दापरिषपट्टतैः ।
भिषिडपालैस्तथा सङ्गैः परद्रुप्रासतोमरैः ॥
तद्युद्धमभयद्वोरं नरके दानवेश्वरे ॥
अथ रोपविरूपाक्षः केदावः केसिस्तदनः ।
हन्तुमैच्छजगन्नाथो नरकं दानवेश्वरम् ॥
आयुधं लोकनिख्यातं देवर्षिगणपूजितम् ।
द्वैत्यशोणितदिग्धाङ्गं दैत्यासृक्पानलालसम् ॥

[90]

[95]

आदाय निशितं चक्रं दैत्यचक्रमिनाशनम् ।
नरकं साधुविद्विष्टं द्विष्टं मुनिगणैः सदा ।
प्रदीपचक्रं चक्रेण क्षिप्तेन निशितेन च ॥
नरकस्य महाबाहुर्द्वयं लोरुपूजितः ।
द्विधा चिच्छेद लोकेन। सर्वलोकस्य पदयतः ॥

[100]

No. 29

K Nr. 5 V B D T G Ms. ins. after adhy.
92: N₁ after App I (No. 42):

जनमेजय उवाच ।

प्रादुर्भावे मुनिश्रेष्ठ मायुरे चरितं शुभम् ।
शृण्वन्वै नाधिगच्छामि धृष्टिं कृष्णस्य धीमतः ॥
द्वारकायां निरसतः हनदारस्य यद्गुणम् ।
चरितं ब्रूहि कृष्णस्य सखं हि विदितं तव ॥

वैशंपायन उवाच ।

जनमेजय कृष्णस्य कृतदारस्य भारत ।
निबोध चरितं चित्रं तस्यैव सदृशं प्रभोः ॥

[5]

Ms. कुबस्ते दानवं प्रति, M₁-3 बुद्धम् प्रति दानव (M₁ 'वं' (for 'वं'). - Gs om lines 81-85. - (L. 81) T₁-8 G₁ 4 M₁ 4 आदाय निशितैर्बाणैर् (for ''). - (L. 82) D₁ G₁ सारथि (for रथं च). - (L. 83) D₁ G₁ उरुपय (for आ'). - (L. 84) D₁ [मा]ह्व्य (for [मा]विष्य). - (L. 85) T₁ वसम्पयात् (for स'). - (L. 87) D₁ द्विभूतं परिष महत् (for ''). - (L. 88) T₁ G₁ 3 M शिलं (for शिला). D₁ T₁ नन्दवे (for 'नम्'). - (L. 89) D₁ T₁ G₁ 3-4 M₁ हं च कृष्ण (for ताश्च सर्वा) D₁ शरैः मुनिशितैस्तदा (for ''). - (L. 90) T₁ शरैर् (for शैलेर्). - (91) D₁ G₁ भिषिडपालैर् (for भिषिडपा'). - (L. 92) T₁ 2 G₁ 2-4 M₁ नरके दानवेश्वरे (for ''). - After line 92, G(ed) ins

3** शखपानं महापार्यं नरकेण महामना ।
शुद्धं पोथयमास नरके मयुचरुण ॥

- (L. 93) G(ed) रोपय (for रोप). - (L. 94) D₁ T₁ G₁ 3 नरकं दानवेश्वरम् (for ''). - (L. 95) G₁ आयसं (for आयुधं). D₁ महर्षिं (for देवर्षिं). - (L. 96) D₁ दैत्यशोणितमानसम् (for ''). - (L. 98) G₁ वन्दो (for द्विष्टं). - (L. 99) T₁-8 G₁ 3 M₁ प्रतिक्षेप

चक्रेशत् (for ''). D₁ T₁ शैलेन; T₁-8 G₁ 3 M₁ चक्रेन (for क्षिप्तेन). G(ed) उद्विष्य प्रतिविशेष चक्रेतस्त्राजलोचन- (L. 100) T₁ विभेदात् (for महाबाहुर्). D₁ विपुलम्; D₁ T₁-8 G₁ 3 M₁ दूषितम् (for पूजित) T₁ हृदयं कोपयित (for ''). - T₁ G₁ om line 101 - (L. 101) M₁-9 विभेद (for विषेद). D₁ 9 द्विधा विभेद देवैः (for '').

29

Ms om the ref T₁-8 G₁ 3-4 ins after the ref :
Ms before line 1 G(ed) after line 4 :

1** कथं देवो देवतसं हतवाग्देवकीयुनः ।
तद्वदन्तु गुरो मयाभिविलानं कथं वृत्ति ॥

[(L. 2) G(ed) वररा (for वरात्) T₁ G₁ G(ed) अस्मिन् (for 'स्मन्) G₁ विवर्त्त कथं रोः (for '').] - T₁ 2 G₁ 3-4 Ms om lines 1-11. - (L. 1) V₁ सारु- भावे (for 'भावे) N₁ च द्विष्टं (for चरितं). - (L. 2) N₁ V₁ J₁ 3 D₁ D₁ शृण्वन्वै नः V₁ 3 B₁ D₁ शृण्वन्तो व (for शृण्वन्वै नः). D₁ शृण्वन्वैशाभिगच्छामि (for ''). - (L. 3) K₁ B₁ (marg) D₁ G₁ सद्गुणम्; N₁ V₁ B D₁ D₁

प्राग्भारो महातेजा वासुदेवः प्रतापवान् ।
 रुक्मिण्या सहितो देव्या चर्या रैवतक रूप ॥
 उपवासावसानं हि रुक्मिण्याः प्रतिपूजयन् ।
 वर्षयिष्यन्वच विप्राज्ञगामं मधुसूदनः ॥ [10]
 कुमारः प्रययुस्तत्र पुत्रा भ्रातर एव च ।
 प्रेषिता वासुदेवेन नारदस्याभ्यनुज्ञया ॥
 पौडशं क्षीसहस्राणि जग्मुरेव च भीमतः ।
 श्रद्धया परमया राजन्निम्पोरेवानुरूपया ॥
 तवस्तत्र द्विजातीनां कामान्प्रादादधोशजः । [15]
 अर्थिना धर्मनिस्तानां बन्दिनामिष्टवादिनाम् ॥
 कल्याणनामगोत्राणां महता पुण्यकर्मणाम् ।
 यौनेः श्रौतैश्च मार्गैश्च शुद्धानां कुरुनन्दन ॥
 वर्षयित्वा द्विजान्कामैरिष्टैरिष्टः सता हरिः ।
 ज्ञातीन्सतर्पयामास यथाहं धर्मवत्सलः ॥ [20]

उपवासावसाने च भगवान्सविशेषतः ।
 बहु भेने प्रिया भार्या रुक्मिणीं मीमृकाल्मजाम् ॥
 वसतस्तस्य कृष्णस्य सदारस्यामितौजसः ।
 सदासीनस्य रुक्मिण्या नारदोऽभ्याययौ मुनिः ॥
 आगत चाद्रमेयात्मा मुनिमिन्द्रातुजस्वदा । [25]
 शास्त्रदृष्टेन विधिना जर्चयामास केशरः ॥
 सोऽर्चितो वासुदेवेन मुनिरर्चयतमः सताम् ।
 पारिजातवरो पुष्प ददौ कृष्णाय भास्व ॥
 तद्दक्षराजकुसुमं रुक्मिण्याः प्रददौ हरिः ॥
 पार्श्वस्था सा हि कृष्णस्य भोज्या नरवरामयन् ॥ [30]
 प्रतिगृह्य तु तत्पुष्पं कामाग्निनिन्दिता ।
 शिरस्यमल्पत्राढयं ददौ कृष्णेक्षितातुगा ॥
 त्रैलोक्यरूपसर्वस्य नारायणमनोहरा ।
 शुशुभे तेन पुष्पेण द्विगुणं रुक्मिणी तदा ॥

Ds वज्रगम् (for वज्र) — (L 4) Ds तस्वरी (for सर्व हि) — (L 5) Ds भीमा Ds वज्रगम् (for भारत) — (L 6) K Vs Bs Ds Ds s प्रभो, N1 V1 B1 विभो, Ns V1 Ds s विभो (for प्रभो) — (L 8) Ds देवो (for देव्या) — (L 9) Ks उपयासं बसाना च, V1 B Ds Ds s s T1 Gs 'सादसाने हि (for ") Ks रुक्मिणी (for 'पदा') — (L 10) Ds वर्षयित्वा (for 'यिष्यन्) — (L 11) N1 s V1 B1 s Ds च (for प्र) Ks N1 B1 Ds पुत्र (for पुत्रा) — Before line 12, T1 s G1 s s M1 10s वैशपायनम् — (L 12) Ks प्रेषिता, Ds तपित्वा (for प्रेषिता) N1 चापुदेवस्य देवस्य, T1 s G1 s s M1 वासुदेवेन देवेन (for ") N1 नारदेन (for 'दस्य) — Ds om lines 13 14 — (L 15) N1 अर्थात्, V2 अर्थात्, Ds सुखिना (for अर्थिना) Ks om line 16 Ks Ms कुटिनाम् (for अन्दि") Ks घर्मापेक्षित्वा सताम्, K1 सदाचारवता नया, N1 वृतीनां शुद्धवादिनाम् (for ") — (L 17) V1 B1 s Ds 'कर्मिणाम् (for 'कर्म) — (L 18) Ks Ns B1 s Dn1 Ds Ds s मौषैश्च, V1 Ds मौषैश्च, Ds मौषैश्च (for मौषैश्च) K1 यौने श्रौतैश्च मौषैश्च, K1 V2 सतं (V2 दाने) श्रादैश्च मौषैश्च, K1 पुत्रे श्रौतैश्च मौषैश्च, N1 corrupt, V- दाने श्रौतैश्च वै माले, Ds यौने श्रौतैश्च मौषैश्च, Ds T1 s G1 s s M1 द्विने (Ds दाने, T1 G1 द्विने, G1 Ms द्विने) श्रादैश्च मौषैश्च, T1 द्विने श्रादैश्च मौषैश्च (for ") K1 युक्ता गम् (for शुद्धानाम्) — (L 19) Ks वृष्टवतां, Ks 'वृष्ट' स यन् (for वृष्ट' सता) B1 T1 Gs नति (for हरि) — (L

20) Ds शाली स, T1 शालिं त (for शालीन्स) Ds s ययावद् (for 'हुं) T1 s G1 सन्ध (for धर्म) — (L 21) Gs उपवासविधानं च (for ") T1 s G1 s भगवान्देव्यो बुत् (for ") — After line 21 Ds T1 s G1 s s M1 10s

***

वैशपायन उवाच ।

कराधिपय रुक्मिण्या वसन्तोहे जनार्दन ।

— Before line 22 T1 ins वैशपायन — (L 23) K1 V1 B1 Dn1 Ds (marg) तत्र (for तस्य) — (L 24) B Ds मुयालीमस्य (for सदा) Ns V2 B1 s Ds नारदोऽभ्याय मत्त (for ") — (L 25) Ks Ds तनमयाणां (for चाद्र) — (L 26) B1 (marg as above) पूतने (for दृष्टेन) N1 सदाशुभ्रुता वर (for ") — (L 27) Ds कर्णवन्धन (for अर्चयं) — (L 28) Gs वै तदा (for भास्व) — (L 29) T1 s G1 s s M1 पारिजात (for वृष्ट' राज) V2 रुक्मिण्या, Gs 'वदे (for 'व्या) — (L 30) Ds भोज्या नारी, Ds (by corr on marg) जैमी नर, Ds भोजन नर, T1 s G1 s s M1 भोजनारी, Gs भोजनारी (for भोजन नर) D1 s भीष्मकस्यामनामवद, Gs सदारस्यामि- तापस (for ") — (L 31) Ns V1 B1 s Ds s तत् पुष्पं (for ") V2 तु तवर्षे (for तु तत्पुष्पं) Ds प्रगृह्य च तत् पुष्पं (for ") — (L 32) N1 V1 B1 s Ds s T1 'पत्नारी, Ds 'नया' च (for पत्नार्य) T1 s G1 s s M1 शिरस्यमुत्पत्राङ्गी (for ") Ds ददौ द्विने क्षितातुगा, M1 ददौ द्विने विनात्मना (for ") — (L 33) Gs त्रैलोक्यरूपस्या सा (for ")

तां नारदस्त्रयोवाच सुनिर्ब्रह्मसुतस्तदा ।
 तवैवौपयिक पुष्पमेकं देवि पतिव्रते ॥ [35]
 अलङ्कृतं पुष्पमेतत्ससर्गात्तत्र सर्वथा ।
 अतर्ह्यं च मता मे व्यमेतत्पुष्पं धृतव्रते ॥
 कल्याणगुणसपत्ने सतत भवैवत्सले ।
 अम्हानमेतत्सतत पुष्प भगति कामिनि ॥ [40]
 सवत्सरपर काल कालज्ञे गुणसमते ।
 ईप्सितानपि गन्धांश्च द्वाति वदता वरे ॥
 शीतोष्णे चेप्सिते देवि पुष्पमेतत्प्रयच्छति ।
 स्रवत्यपि रसान्देवि मनसा काङ्क्षितान्वरान् ॥
 सेव्यमानं च सौभाग्यं द्वाति परवर्णिनि । [45]
 स्रवत्यपि तथा गन्धानीप्सितान्प्रीतिवर्धानान् ॥

यानि यानि च पुष्पाणि त्व देव्यभिलषिष्यसि ।
 कुमुदं वृश्चराजस्य तानि तानि प्रदास्यति ॥
 एतदेव भगाधानं धर्मिष्ठे धर्मद तथा ।
 भतिं च नाशुभे धत्ते धार्यमाण सदा शुभे ॥ [50]
 यद्यदिच्छसि वर्णं च तत्सर्वं धारयिष्यति ।
 स्वल्प वा यदि वा स्थूल छन्दतस्ते भविष्यति ॥
 अनिष्टगन्धहरणमेतत्तद्रूपधर्षणम् ।
 प्रदीपकर्म रात्रौ च करोति कमलेक्षणे ॥
 सतानकस्रजो माला पुष्पान्नादि वाच्युवम् । [55]
 पुष्पमण्डपमुत्सृज्यानि चिन्तितेन प्रदास्यति ॥
 सुमुग्धा वा पिपासा वा ग्लानिर्वाप्यथ वा जरा ।
 देव्येतद्धारयन्त्यास्ते स्वच्छन्देन भविष्यति ॥

Bs Ds s मनोरमा (for 'हरा) — (L 34) Ks s Ns s
 V Bs Dn Ds-4 Ts s G Ms देव (for तेल) Ks s
 नीमकी, Ks s Ns s Vs s B D T Gs मैथकी (for
 हरिणी) Vs मैथकी द्विगुण तदा (for s) — (L 35) Gs
 स्वथ, Gs तदा (for तथा) Ns s Vs Bs s Ds s नारद
 क्षामुवाचाप (for s) Ts s Gs s Ms सुनिर्ब्रह्मसुतो वर-
 (for s) — (L 36) Ks Dn Gs इद, Ds Ts Gs s एतद्
 (for एतं) Ts s Gs एतदेवि वारणे (for s) — (L
 37) Bs एक (for एतत्) Dns संवर्काद् (for ससर्गाद्) Bs Ds
 स्रियतम् (for सर्वथा) — (L 38) Vs Bs Ds s अन्यर्हा
 च, Ts अर्हा सर्व, Ts s Gs s अर्हा चैव (for अतर्ह्यं च)
 Ks अनन्या हि महादोषि, Vs अनन्याईमहादोष्यद्, Ds अन्यादौ
 संनया मे स्वध, Ds अन्यानर्हं च भागाईम्, Gs अनन्याईं महादौ
 च (for s) Gs s एतत्पुष्पम् (for 'सुवर्णं) Bs पतिव्रते
 च (for एतं) Gs पुष्पमेतद्भुव प्रत (for s) — After line
 38, Ts repeats line 37 — (L 40) Ks Ds Ts भागिनि (for
 का) — (L 41) Ts s सवग्र, Ms 'मरता (for
 'व्यर) Ds काले (for कालं) Ds भर्तुं (for पुष्प) Ks
 संमतम् (for 'दे) Ts s Gs कालज्ञे गुणसमते (Ts 'मते)
 (for s) — (L 42) Ns गन्धाङ्गद, Ds सर्वोष (for
 गन्धांश्च) Ds Gs द्वाति परवर्णिनि; Ts s Gs 'दि हि पति
 व्रते (for s) — Ds om lines 43 45 Gs om. lines
 43 44 — (L 43) Ts [इ]चिठे (for [इ]चिठे) Ks
 शीतोष्ण चेप्सित देवि (for s) Ns Bs s ददापि (for
 प्रयच्छति) — (L 44) Ds प्रदायेतद् (for स्रवत्यपि)
 Ts s Gs s-4 Ms रस (for रसात्) Ks सुभाज्, Ks Dn
 Ds Ds Ts वरे, Vs बहुद् (for वरान्) Ts s Gs s Ms
 मन्सा काङ्क्षित क्षणम् (Gs च यद्) (for s) — (L 46)

Ts s Gs s-1 Ms प्रयच्छति (for स्रवत्यपि) — (L 47)
 Ks Ds पुष्पाणि (for पुष्पाणि) — (L 48) Ns कुमुदं
 पारिपातस्य, Ds 'म रात्रवृशस्य (for s) — (L 49) Ds
 देवि (for एद्) Ks च धर्मिष्ठे, Ts s Gs s Ms भागाधरौ
 (for 'न) Ks एतानि कामजनक, Ds एतदेव भाग्यधाम
 (for s) Gs धर्मिष्ठे (for 'ष्ठे) Bs Dns Ts पुत्रद, Ds
 धर्मदे (for 'ह) Ks धर्मद पुत्रद तथा; Ds धर्मिष्ठे धर्मवत्सले
 (for s) — (L 50) Ks Ds s Gs च नाशुभम्; Ns Vs
 Bs Ds न चाशुभे (for च वा) Ks Ts s Gs-4 Ms मतिं
 च नाशुभम् यच्छेद् (Ks दत्ते) (for s) Ns न चाशुभे, Vs
 तथा शुभ, Bs स्वदानये, Ds सत्या शुभे (for मदा शुभे)
 — (L 51) Ts s Gs s यदिच्छसि सुवर्णं च (for s) Ds
 एतत् (for सर्वं) Ks s Vs s Dn Ds s Ts s Gs s Ms
 धारयिष्यति (for 'व्यति) — (L 52) Ks Ns Vs s Bs
 Ds s [अ]प्यव (for यदि) Vs स्वच्छन्दत, Dns छन्दं
 Ts इच्छतम्, Ts विद्' (for छद्) — (L 53) Ns
 अनिष्टगन्धावरणम् (hypometrie), Vs Bs s 'नन्या
 यदस्य; Ts s Gs s 'गन्धावरणम् (for s) Ks s Vs
 Ds s Ts Gs तत्तमं Ns Ds Gs न्यासय (for एतत्सद्).
 Ks तत्तमं गन्धमर्दनम्, Ns Ds एतद्रूपानुवर्षणम्; Bs एत-
 संवन्धम् Gs एतद्रूपविव' (for s) — (L 55) Ts s
 Gs s Ms सांगणिकं सप्तं जाले (for s) Ts s Gs s Ms
 पुष्पं (for पुष्प) Bs Ds चक्षानि (for ति) Ks चारणम्
 (for चापुत्रम्) — (L 56) Ns Vs s स्रवत्य (for
 स्रवत्य) Ks पुष्पमण्डपमुत्सृज्यानि (for s) Ks चिन्तिते तु;
 Ns विचिन्ते; Vs s B Ds चिन्तिते त (for 'तेन) — (L
 58) Ks s s Ns Vs s Ds s Ts s Gs देववत्, Ts देवि
 त्, Gs देवतत् (for देव्येत्) — (L 59) Ks

अनुगीतानि गीतानि दास्यत्यपि च चिन्तिते ।
 सुवादिप्रान्मुमधुत्तंत्तथैव तव संगतान् ॥ [60]
 पूर्णं संवत्सरे वैवि पुष्पमेतत्तनास्तिकात् ।
 निरस्त्यते तत्त्वरं समयेन प्रयास्यति ॥
 कृतिरेषा हि भद्रं ते पारिजातस्य सुप्रभे ।
 निसर्गतः सगोहृता सत्कारार्थेऽसुरद्विषाम् ॥
 उमा देववरस्येष्टा हिमाचलमुता सती । [65]
 धारयेदीश्वरी नित्यं पुष्पाण्येतानि सुप्रभे ॥
 अदितिश्च सपौलोमी महेन्द्रसुरतारणी ।
 सावित्री वेदमाता च श्रीश्च सर्वगुणोदिते ॥
 देवपत्न्यस्तथैवान्या देवाश्च वसुदेवताः ।
 सप्तत्सरः परः कालः सर्वेषां तु न संशयः ॥ [70]
 षोडशस्रस्रद्विषाणा मध्ये रं रज्जु वतसे ।
 अग्रेषां वासुदेवस्य वैशि त्वां भोजनन्दिनि ॥
 सप्तत्यन्ते गुणोपेते सर्वाः सर्वेश्वरप्रिये ।

अवमानावसेकेन त्वया सिक्ताश्च भामिनि ॥
 प्रकाशमथ सौभाग्यमनिवार्यं यथाश्च ते । [75]
 मन्दारकुसुम दत्तं यत्ते मधुनिघातिना ॥
 अथ रात्राजिती देवी शास्ते वरवर्णिनी ।
 सौभाग्याख्यं सदा वेति यत्मानं सुभगा सती ॥
 साम्बमाताथ गान्धारी भार्याश्चान्या महात्मनः ।
 सौभाग्यार्थोद्यताकाङ्क्षामाथ मोक्षयन्ति निःसृष्टाः ॥ [80]
 सौभाग्यैकरूपो जैत्रस्तव देव्यथ निःसृतः ।
 मनोरथपरधानां यः सहस्रैरपि दुर्जयः ॥
 अदाहस्यगच्छामि सर्वथा सर्वेशोभने ।
 आत्मा द्वितीयः कृष्णस्य भोजे त्वमिति भामिनि ॥
 त्रैलोक्यत्रजसर्वस्वमददायत्तवाच्युतः । [85]
 जीवितातिशयस्तेन त्वया प्राप्नो हरिप्रिये ॥
 नारदेनैवमुक्तं तु तथ्य धान्यं नराधिप ।
 तत्रस्याः शुश्रुः प्रेष्याः प्रेषिताः सत्यभामया ॥

दास्यान्वपि, V₁ B₁ s ग्रास्यत्यपि, M₁ ते दास्यति (for दास्यत्यपि) K₁ च चिन्तिते, D₁ T₁ G₁ च चिन्तिते (D₁ विचिन्तितम् (for च चिन्तिते) — (L 60) K₁ D₁ सुवादिनाम् (for 'प्राद') G₁ सुप्रभस्य (for 'पुरास') K₁ सुवादिनाम् मधुसूतम्, V₁ B₁ सुवादिप्रान्मुमधुसूतम्, D₁ T₁ s G₁ s—M₁ सुवादिप्र सुप्रभस्य (for ' ') V₁ s D₁ G₁ सस्मिताम् (for 'संग') D₁ D₁ T₁ तवैव स्वयसमितम्, T₁ s G₁ s s M₁ स्वयस्वसमितम् (for ' ') — (L 62) K₁ (marg) B₁ निरस्त्यते, K₁ s V₁ D₁ s T₁ G₁ s s M₁ निरस्त्यते, D₁ s 'त्यते (for 'त्यते') G₁ समयेन निरदास्यति (for ' ') — (L 63) K₁ D₁ वै सुभे, V₁ सुवते (for सुप्रभे) —After line 63, D₁ reads lines 67-68 — (L 64) D₁ M₁ सगोहृता, T₁ शर्वकृता, G₁ सर्वगता (for सर्वकृता) T₁ s G₁ s द्विप (for द्विषाम्) — (L 65) K₁ D₁ उमा वैव हरस्येष्टा, V₁ D₁ D₁ उमा देवीरस्येष्टा, T₁ उमा देवि वरा भेषा (for ' ') B₁ T₁ s G₁ हिमालय (for 'जल') — (L 66) N₁ V₁ s B₁ D₁ G₁ s धारयन्ती (for 'देव') N₁ D₁ धारयत्येवरी नित्यं, D₁ 'वेच्छेत्परीकृत्य (for ' ') — (L 68) K₁ s s N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ देवमाता, T₁ देवभूता (for देवमाता) N₁ सावित्री देवता चापि (for ' ') K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ s T₁ s G₁ s s M₁ गुणोदितता, K₁ D₁ D₁ s G₁ 'चिते, V₁ 'मिता, D₁ s 'दिवा (for 'दिते) — (L 69) D₁ देवता (for 'देवाश्च') — (L 70) N₁ सप्तसत्रावरं काठ, M₁ 'सत्रावरं काठ (for

' ') — (L 71) N₁ s षोडशाना (for 'षष्टी') K₁ स्वं परि, V₁ D₁ स्वस्यत्र, B₁ खलु सु (for स्व खलु) — (L 72) K₁ (marg as above) अथ ह्या, D₁ G₁ अथेष्टा, G₁ अथेष्टा (for अथेष्टा) — G₁ om lines 73-74 — (L 73) N₁ स्व (for ते) K₁ N₁ V₁ D₁ s T₁ गुणोपेता (for 'ते') D₁ सप्तत्यस्तु गुणोपेता (for ' ') — (L 74) T₁ s G₁ s s M₁ अवमानाववास्तेन (for ' ') T₁ सकेन, M₁ सिकेन (for सिकाय) T₁ G₁ s स्वदास (G₁ 'पि'केन भामिनि (for ' ') — (L 75) K₁ D₁ s प्रसादम् (for प्रकाशम्) — (L 76) D₁ निपातिना (for निधा') N₁ प्रकाशम् (for ' ') — (L 77) K₁ N₁ s V₁ B₁ s D₁ s T₁ G₁ M₁ ग्रास्यत्यत्र N₁ V₁ s D₁ 'त्र'रवर्णिनि (for ' ') — (L 78) K₁ N₁ B₁ D₁ सौभाग्यात्, K₁ V₁ D₁ s T₁ s G₁ s 'र्यात्, D₁ 'र्यात्वा, G₁ सा सौभाग्य, G₁ M₁ सौभाग्यात् (for 'र्यात्वा') K₁ s s N₁ B₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ s सुसर्वा (for 'सा') — (L 80) N₁ सौभाग्यार्थोद्यताकाङ्क्षाम्, D₁ सौभाग्यार्थोद्यताकाङ्क्षाम् (for ' ') D₁ सचो (for अथ) — (L 81) G₁ रतो (for रथो) T₁ G₁ M₁ [म]त्र (for [म]त्र) D₁ तव देवाय निश्चिन्तितम् (for ' ') — (L 84) D₁ भार्या (for भोजे) K₁ अस्ति (for इति) — (L 85) D₁ अहाय्यं च (for अददायत्) — (L 86) D₁ जगो वरो हरिर्भवे, G₁ जीवितातिशयस्तेन (for ' ') — Before line 87, G₁ s 'स वैशपायन — (L 88) D₁ तत्रस्या (for

त्रिचूर्णयामास कुशेशं सा

निःश्वस्य निःश्वस्य नर्पैर्नतभूः ॥ [120]

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

एषविष्टं मुनिं ज्ञात्वा रुक्मिण्या सह केशवः ।

निश्चक्रामाप्तमेयात्सा व्यपदेशेन सर्वकृत् ॥

जगाम त्वरितश्रौच सत्यभामागृहं महत् ।

रम्ये रैवतकोद्देशे निर्मितं निश्चकर्मणा ॥

अभिमानवतीमिष्टा प्राणैरपि गरीयसीम् । [125]

जानन्सान्नाजित्ती विष्णुर्विश्वे ज्ञानकैरिव ॥

रुपितामिव ता देवा रोहात्सकल्पयनिव ।

नीतमीतोऽतिशानकैर्विश्वे यदुनन्दनः ॥

त्वयि, D₂ 'ध्वं'वि, T₂ १ G₁ १ 'धेन च (for 'धेन वि) T₁ G₁ १ कृत्वासागः (for 'रुव') — (L. 118) K N₁ १ V B D₁ T₁ १ G₁ १-अवान्निहासि (T₁ ता च) (for 'जनेन पायिता) — (L. 119) K₁ D₁ १ G₁ १ M₁ १ विचूर्णयामास (for 'विचूर्') K₁ वा, T₁ रसात् (for 'सा) — (L. 120) D₁ रोपाय (for the second लिभस्य) N₁ १ D₁ १ ज्ञनैर (for 'नवैर')

Colophon — Mention of the Epic K₁ D₁ १ T₁ १ — Adhy name k V B D₁ D₁ १ D₁ १ —

सम्भारहरणम्, D₁ पारिजातद्वारे सत्यभामारोपे — Adhy no K₁ (marg) 119, V₁ 125, V₂ B₁ 124, V₂ 123, D₁ D₁ D₁ 120, D₁ 117, D₁ 129, T₁ १ G₁ १ M₁ 134, T₁ 142, F₁ 127, G₁ 136, G₁ 128, G₁ 137

T₁ om the ref — (L. 122) K₁ १ B₁ D₁ D₁ D₁ T₁ G₁ १ सर्वैव D₁ कर्मकृत्, G₁ सर्वकृत् (for 'रुव') — (L. 123) K₁ D₁ T₁ त्वरित (for 'नद') D₁ तत्र, D₁ स्वैर (for 'वैव') N₁ १ प्रति (for 'मदत्') N₁ १ स गृह सत्यभामया, G₁ सत्यभामा स्मरन्गृहत् (for ') — (L. 124) K₁ D₁ १ रम्यं (for 'रम्ये') D₁ T₁ १ G₁ १ १ M₁ १ रम्ये मनोदरे (D₁ रैवतके) देने (for ') — (L. 125) N₁ १ B₁ १ D₁ १ देवी (for 'इष्टा) V₁ B₁ १ D₁ १ D₁ १ १ T₁ १ G₁ १ १ M₁ १ प्राणैर्नतभूः, V₂ प्राणैश्चापि (for 'रपि') — G₁ om line 126 — (L. 127) K₁ दृष्टा (for 'देवी') G₁ छेद (for 'क्षेदा') K₁ D₁ १ सत्यभूः, D₁ 'रुव' T₁ १ G₁ १ 'रुवताम्' (for 'रुवयत्') — (L. 128) N₁ १ B₁ D₁ १ स, B₁ च, T₁ १ १ (for 'अति) N₁ १ om line 128^b Bom Poona eds G(ed) विवेशे सद्गुच्यन् (for ') — (L. 129) T₁ सेवक (for 'दारुकं') K₁

दारुक द्वारदेशे तु विष्टेषुवत्वा विवेश ह ।

नारदन्योपचारार्थं प्रद्युम्न विनिवृज्य च ॥ [130]

स वृद्धे प्रिया दूरतक्रोधागारमता वदा ।

प्रेष्यामप्यस्थिता क्रोधानिःश्वसन्तीं मुहुर्महुः ॥

फरजामावलीढं तु पङ्कजं मुक्त्वपङ्कजे ।

सश्लेषयित्वा निःश्वस्य विहरन्ती पुनः पुनः ॥

किञ्चिदाकुञ्चितपणे चरणेन वसुंधराम् । [135]

कृत्वा पृष्टेऽथ वदनं त्रिहसन्तीं पुनः पुनः ॥

कारपसा पुनः शश्वन्मुक्त्वपसा निवेश्य च ।

विनता चारुसर्वाङ्गी ध्यायन्तीं कमलेशणाम् ॥

सरस चन्दनं गृह्य प्रेष्याहस्तादनिन्दिताम् ।

प्रसाधयित्वा हृदय क्षिपन्ती निर्देयं पुनः ॥ [140]

पुनस्तथाय शयनास्तन्तीं च पुनः पुनः ।

स (for 'ह') — (L. 130) K₁ D₁ १ विनियोग (for 'सुव्य') Bom Poona eds G(ed) स (for 'च') — (L. 132) V₂ G₁ १ प्रेष्यामप्ये, D₁ 'सिच (for 'मथ') N₁ १ B₁ D₁ १ गतं (for 'स्थिता) B₁ G₁ १ १ कोपात्, G₁ कृत्, M₁ कुदा (for 'श्रोपात्') K₁ १ १ D₁ T₁ १ प्रेष्या (K₁ १ D₁ १ 'या निवसित्वा कोपात्, N₁ १ V₁ १ प्रेष्यामप्ये गता कोपात् (for ') — (L. 134) T₁ G₁ १ श्लेषयित्वा तु, G₁ सतोपयि-वा (for 'सश्लेष') K₁ D₁ १ विहसन्तीं, K₁ विगर्हन्तीं, N₁ १ १ V₁ B₁ D₁ D₁ १ T₁ G₁ M₁ १ विहसन्तीं (for 'रन्तीं') V₁ विहसन्तीं मुहुर्महुः — After line 134, N₁ १ repeats line 142 K₁ १ D₁ १ om (hapl) lines 135 136, K₁ reads the same on marg — (L. 135) K₁ D₁ १ T₁ १ अस्तन्दिनापणे, B₁ D₁ १ G₁ १ [स्वा]ङ्कितं, T₁ १ G₁ १ १ M₁ १ 'क्षिपन्तीं' (for 'शाकु चित्वा') D₁ (marg) १ विनता कुञ्चितपणे (for ') — (L. 136) T₁ G₁ १ १ M₁ १ पृष्टेन (for 'पृष्टु तु') N₁ १ सहासरादप्येऽथ धवका (for ') K₁ विहसन्तीं, B₁ D₁ १ विहसन्तीं, B₁ D₁ १ १ T₁ १ G₁ १ १ १ विहसन्तीं (for 'रन्तीं') — (L. 137) K₁ १ N₁ १ V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ (marg) १ D₁ T₁ १ सत्ये, K₁ शब्दे, V₂ सान् (for 'सावन्') D₁ कल्पसा सति धानं (for ') T₁ G₁ १ वसे (for 'वप') D₁ मुत्पसे निपाय सा (for ') — (L. 138) K₁ रुचिरे, B₁ १ D₁ १ विविक्ते, B₁ D₁ T₁ १ १ G₁ १ वनिता, D₁ (marg) १ विविक्त, T₁ G₁ १ १ वसन्तीं (for 'विनता') K₁ D₁ १ १ १ कमलेशणम् (for 'णाम्') — For line 138, V₂ D₁ १ १ G₁ १ subst

5* विनता चारुसर्वाङ्गी ध्यायन्तीं कमलेशणाम् ।

[V₂ कमलेशणम् (for 'णा')]

— (L. 139) V₂ D₁ G₁ १ अविन्दिता (for 'णाम्') — (L.

निवेद्य यदनं हस्ते शोभासीत्यब्रवीद्वरिम् ॥
 तत्सावः सुस्ताव नेत्राभ्यां धारि प्रणयकोपजम् ।
 कुशेशयपलाशाभ्यामवदयायजल यथा ॥
 समुत्पत्य जलं तत्र पतितं वदनाम्बुजात् ।
 प्रतिजग्राह पद्माक्षः कराभ्यामपि सत्वरम् ॥ [170]
 अयोरसि पतत्तोर्यं श्रीव्रत्माद्भ्योऽङ्कुशैक्षणः ।
 म्रियानयनजं देवः परिसृज्यदमब्रवीत् ॥
 स्रवत्यसितपत्राक्षि किमर्थं तव भामिनि ।
 तोयं सुन्दरि नेत्राभ्यां पुष्कराभ्यामियोदकम् ॥
 प्रभाते पूर्णचन्द्रस्य मध्याह्ने पङ्कजस्य च । [175]
 विभर्ति तव किं वक्रं वपुर्मम मनोहरम् ॥
 किमर्थं कौडुमं वासो महारजतमेव च ।
 नानुगृह्णासि सुश्रोणिं शुद्धं बासोऽनुगृह्णाते ॥
 वासस्येते तथाभीष्टे महारजतकौडुमे ।

देवाभिगमनादूर्ध्वं शुद्धं नेष्ट हि ते प्रिये ॥ [180]
 किं चानाभरणं गात्रं सुगात्रि तव कथ्यताम् ।
 चित्रकथानामाक्रान्तं कस्माच्च वरवर्णिनि ॥
 श्वेतेन तव पट्टेन दाससा प्रियदर्शने ।
 लटाटं सेव्यते कस्माच्चन्दनेन सुगन्धिना ॥
 सरसेनायतापाङ्क्तिं कान्तेन हृदयपिपे । [185]
 प्रभोपमर्दः केनाथ कारणेनानन्त्य च ।
 करोपि मम चाल्यर्थं मनो ग्लापयामि प्रिये ॥
 प्रसृतञ्चन्दनरसे कपोलपण्यी तव ।
 पत्रलेपासपत्रत्वं प्राप्नो नाविविदरजते ॥
 रत्नस्वाभरणैर्मुक्ता तव मीमां न शोभते । [190]
 ग्रहणक्षत्ररहिता वीरिनाढ्यत्तशारदी ॥
 पूर्णचन्द्रसपत्रेन सौरेरानुभुभाषिणा ।
 किमु नाभापसे माद्य मुखेनोत्प्लगन्धिना ॥

सुप्ता) — (L. 165) K₁ s s V₁ D₁ s s s वामा (for वामा) B₁ उडिश्च, Rom Poona eds G(ed) विशिष्य (for उडिश्च) N₁ D₁ लोचनम् (for लोचने) V₂ सत्यं मुक्षितलोक्यना (for s) — (L. 166) V₁ प्रविश्य (for नि वेद्य) K₂ सत्यभामा, D₁ s शोचन्तीनि, T₂ G₁ s शोभ यन्ती (for 'सीति) — K₂ om lines 169-179 — (L. 169) K₂ समुत्पत्तव्, D₁ T₁-s G₁ s M₁ 'पेल (for 'पत्य) B₁ s सत कृष्ण (for जल तत्र) N₁ अशुभमंनजसो तु, D₁ समुत्पत्त्य जल तनु, D₂ 'पेल तत्र कृष्ण (for s) K₂ s s N₁ V D₁ 2 s s पतन्, N₁ B D₁ D₂ T₂ s G M₁ पतवत् (for पतित) — (L. 170) K₂ s V₁ s B₁ D₁ D₁-s सत्वर (for 'रम्) N₁ B₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s कराभ्यामपि सत्वर (for s) — (L. 171) K₁ s V₁ D₁ D₁-s (V₁ D₁ च) ततोय, K₁ स्थित तोय, V₂ [स]पततोय, D₂ s यत तोयं (for पततोय) D₂ अपारमोरमि ततोय (for s) — (L. 172) D₂ प्रियाया नयन देव (for s) K₂ s N₂ B D₁ D₁ परिपृष्ट, V₁ तिसृष्य (for परिभृष्य) — After line 172, K₂ om an addl colophon mentioning adily name सत्यभामाकोष — Before line 173, K₂ 105 वैतापायन — (J. 173) V₂ Cal ed पत्राक्षि (for 'पत्राक्षि) B₁ Cal ed निमिदं एव भाषिणि (for s) — (L. 175) T₁-s G₁ s-s M₁ भास्करस्य (for पङ्कजस्य) — (L. 176) T₂ s G₁ सारयं (for सार हिं) G₂ रूपं (for सवत्र) K₂ D₁ T₂ s वपु रतव, V₁ 'मम, D₂ (margin as above), G₂ M₁ रूपं मम, T₂ G₁ s उपमार्तं, T₂ वपुर्ममं (for 'मम) N₂ मनोरि (for 'हरम्) — (L. 177) K₂ कथं वा, T₂ किमर्थ (for

'र्थ) D₂ किमर्थेनान्तवययो — (L. 178) K₂ मुक्ते (for शुद्ध) G₁ शुद्धयामो निगृह्णाते (for s) — (L. 179) D₂ वासभी तत्र चामिष्टे (for s) — (L. 180) K₁ s s V₁ D₁ D₁ D₂ तन्त्रिणा, N₂ तन्त्रिय, V₂ न त्रिय, D₂ से त्रियम्, D₂ मे प्रिये (for ते प्रिये) D₂ शुद्ध श्रेष्ठ हि तन्त्रिय (for s) — (L. 181) G₁ M₁ मात्रे (for गात्रे) K₁ कथयते, D₂ (margin) कथयन् (for कथ्यताम्) — (L. 182) T₁ s G₁ s विरहस्यानमात्र त्वं (G₂ तं) (for s) D₁ क्षमर, D₂ तद्वर (for च वर) — (L. 183) D₁ T₁ s G₁ s नव (for तत्र) K₂ D₁ T₁ पादेन (for पट्टेन) — (L. 185) D₂ सरसेनापि तन्त्रि (for s) N₂ om lines 185-186 — K₂ om (hsp!) lines 186-187 — (L. 186) V₂ B D₁ D₁ D₂ G₁ प्रभोपमर्दः D₂ प्राप्नोपमर्दं, T₂ G₁ s M₁ प्रभोपमर्दं (M₁ 'र्दं) (for प्रभो) K₂ N₂ V₁ D₁ T₁ s G₂ प्रभोपमर्दं केनापि, T₂ 'मर्दनेताप (for s) — (L. 187) D₂ दुनोरि (for कोपि) — (L. 188) K₂ प्रतिसर, D₂ प्रवृत् (for प्रवृत्) T₂ s G₁ s न च (for तव) — (L. 189) E₁ s G₁ s M₁ नृवृत्त या (for सत्वरत) — (L. 190) D₂ T₂ s G₂ s M₁ रहसि, T₁ s G₁ s तलेष्व (for रत्नस्य) D₂ श्रोणि (for मीमां) N₂ s B₁ s D₂ शोभिन्ने नातिशोभने (s D₂ शोभिना, B₁ शोभना) — (L. 192) K₂ सत्वेन, D₂ न्यसेन (for सत्वेन) K₂ सत्वेन; K₂ D₂ स्मरेण (for स्मरे) D₂ वदु (for 'वदु) D₂ सत्वेन G₂ (D₂ रता) अनुभाषिणा, G₂ M₁ 'मम मम त्रिन वदु, G₂ मत्वेन वदु (for s) — (L. 193) N₁ D₁ T₁ मो भाषये

अर्धाक्षणापि हि तावन्मां किमर्थं न निरीक्षसे ।
 मुञ्चस्येन सनिःश्वासं तोयमञ्जनदुर्दिनम् ॥ [195]
 अलमिन्दीरप्रयामे रुदितेन मनस्विनि ।
 जलमञ्जनकल्माषं मा मोक्षीराननद्विपम् ॥
 त्वदीयोऽहं यदा देवि ख्यातो जगति विंकरः ।
 नाहापयसि मा किं त्वं पुरेय वरवर्णिनि ॥
 किमवर्षमहं देवि विप्रियं तप भामिनि । [200]
 येनातिमात्रमात्मानमायासयसि सुन्दरि ॥
 मनसा कर्मणा वाचा न त्वामतिचराम्यहम् ।
 सर्वथा सर्वचार्वर्हि सत्यमेतद्वीण्यहम् ॥
 बहुमानो ममान्यासु खीपु सर्वासु शोभने ।
 स्नेहश्च बहुमानश्च त्वामृतेऽन्यासु नास्ति मे ॥ [205]
 नैव त्वां मदनो जह्यादमृते मयि मामकः ॥
 इति मे निश्चितं विद्धि चेतः सुरसुतोपमे ॥

क्षमादयश्च मेदिन्यां शब्दाचाश्चाम्बरे गुणाः ।
 ध्रुव पङ्कजगर्भाभे त्वयि स्नेहस्तथा मम ॥
 रचिरप्रो यथा दिव्या प्रभा चैव दिवाकरे । [210]
 कान्तिश्च शाश्वती चन्द्रे स्नेहस्तत्रयि तथा मम ॥
 एवमादिनमात्मेष्ट सत्यभामा जनार्दनम् ।
 शनैस्त्वाच नेत्राभ्यां प्रसृज्य सुभगा जलम् ॥
 मदीयस्त्वमिति ह्यासीन्मम नित्यं मनः प्रभो ।
 अय साधारणस्नेहस्त्वमित्यवगता ह्यहम् ॥ [215]
 नाहासिपमहं पूर्वमनित्यं कालपर्ययम् ।
 अय लोकगतिं कृत्स्नामवगच्छामि न ध्रुवाम् ॥
 अमृताया द्वितीयं हि जन्मेदं मम सर्वथा ।
 किमत्र बहुनोक्तेन हृदय वेत्ति तेऽच्युत ॥
 वाङ्मायामि पदवापि माधुर्यं सप्रयुज्यते । [220]
 मयि स्नेहश्च कृतकस्तान्मत्र न ह्यत्रिम ॥

(for नामा) Ds मे (for मा) Ks किं त्वमाभापसे नाथ, Ns Vs Bs s Ds Ts किं मामाभापसे नाथ, Ds s किमु मां भापसे नाथ (Ds न त्वं), Ds Ms किमु मां भापसे नाथ (for ") — (L 194) Ts s Gs s Ms मा देवि (for तावन्मा) Ds सुलोचनाभ्यां तावन्मा (for ") — (L 195) V1 वि, Ms च (for स) — (L 197) B1 (marg) Gs Ms अलम् (for जं) Ts Gs s अलमञ्जुककल्माष (for, ") Ds चार्वरि (for मोक्षीर) Ts s Gs मा मोक्षीराननम्दुःखाद, Gs s Ms मा त्वयाक्षीराननम्दुःखात् (for ") — (L 198) Ms सति तव (for जगति) — (L 199) Ks Bs Gs न ज्ञापयसि मां किं तु (Bs तु) (for ") — Vs om line 200 — (L 200) Ks महादेवि (for अह देवि) Ds किमकारि मया देवि (for ") — Ks Ms om (hapl) line 203 — (L 203) Ds Dn Ds Ts s Gs s सर्वथा चारुसर्हि (for ") — For line 203, Ks subst

6** द्वितीयं न हि मे किंचिदुक्तं यमेति नागरे (sic) ।
 — (L 204) Vs बहुमान्या (for 'नो) Ns न च (for मम) Ds बहुध्वन्यासु मान्यासु, Ts s Gs s-2 मान्यासु सर्वासु (for ") Ks Ns Bs s Ds Ds-2 T Gs s-2 M सर्वाङ्ग (for 'सु) V1 खीपु सर्वाङ्गशोभिनि, Bs Ds सर्वासु सर्वाङ्ग (for ") — (L 205) Gs जेहाव बहुमानाश्च खीपु शोभते (for ") — (L 206) Ts सुमनो (for मदनो) Ds Ts (for ") — (L 206) Ns Bs Ds मृतंरि, Ds मृतंरि, Gs मरते दृष्ट्या (for जं) Ns Bs Ds मृतंरि, Ds मृतंरि, Gs मरते (for मरते) — For line 207, Ds subst

7** निश्चितं विद्धि चेतो मे त्वयि नित्यं सुनिश्चरम् ।

— (L 208) Ks Bs Ds गुणो गन्धर, Bs s Dn Ds s Ts s Gs s Ms क्षमा गन्धर (for क्षमादयश्च) Ks क्षमा यथा च मेदिन्या (for ") Ks s Ns Dn Ds यथा Ns [अ]करे (for [अ]करे) Ds स्नेहं शब्दाचा यथा गुणा (for ") — For line 208, Ds subst

8** गन्धो गुणश्च मेदिन्या ले शब्दश्च यथा गुण ।

— (L 209) Dn ध्रुवा (for ध्रुव) — Ts Gs om (hapl) lines 210-211 — (L 210) Ks सत्था, Gs प्रभा (for यथा) Ns नित्यं (for दिव्या) Gs यथा (for प्रभा) — (L 212) Gs आलोचय (for आलोच) — (L 213) Vs प्रगृह्य, Ds प्रयुज्य Ds प्रयुज्य (for प्रयुज्य) — (L 214) Ns क्षयि (for इति) Ds मति (for मन) Ds मनसि वि मम प्रभो (for ") — (L 215) Ts क्षय्य (for क्षय) Ks Ns Ts s Gs s अय साधारणं स्नेहं (for ") Ks Bs Ds Ts Ks त्वयि तावद्गता ह्य (Ts Ts 'तावत्' ङम्, Ms स्ववीच्यया तावद्गहम् (for ") — (L 216) Ds क्षयित्वं कामपर्यये; Ts s Gs s नित्यं कालवियर्षयम् (for ") — For line 217, Ds subst

9** अवालोचय गर्ति कृत्स्ना मैव जानामि वा ध्रुवम् ।

— (L 218) Ds अमृतायां (for 'ताया) Ks s Ns Dn Ks s Ns Dn द्वितीयोऽपि, V1 योद, V2 Bs Ds s 'योदय; Ds योदि (for 'यदि) Ks Ns Dn Ds s जन्मे 'योदय; Ds योदि (for 'यदि) Ks जन्मो, Bs जन्मापि, (Ns Dn 'नो) डि, Ks जन्मो, V1 जन्मादो, Bs जन्मापि, Ds जन्मेदं; Ds जन्मेदं, Gs जन्म ते (for जन्मेदं) Ds सव (for मम) — (L 219) Ns Ds T G Ms वेत्ति (for वेत्ति)

ऋजुम्वभामा भक्तां च सर्वथा पुरोत्तम ।
 अवजानासि जानन्मा केतवी वृत्तिमासितः ॥
 एतान्तरुलु पर्याप्तं दृष्टं द्रष्टव्यमग यत् ।
 श्रुतं धाप्यथ वा श्राव्यं दृष्टः स्नेहफलोदयः ॥ [225]
 यदि त्वहमनुमाद्या मामनुमातुमर्हसि ।
 तपस्येयं परं कृत्वा निभ्रय पुरोत्तम ॥
 भर्तुश्छन्देन नारीणा तपो वा व्रतकानि वा ।
 निष्फलं खलु यद्भर्तुश्छन्देन क्रियेत यत् ॥
 इतीदमुक्त्वा पुनरेव शोभना [230]
 मुमोच तोयं नयनोद्भवं सती ।
 प्रहाय पीतं हरियाससः शुभा
 पदान्तमाधाय मुखे शुचिस्मिता ॥

Colophon

— (L 220) N̄i D̄i T̄s + Ḡs + एव, V̄s अवि (for इव)
 D̄n यन्, D̄s त्रिप (for मत्र) K̄s नोऽगितम्, N̄i T̄i Ḡi +
 दुःखसं (for 'ने) — (L 223) K̄s रक्तां च, N̄i V̄i B̄i +
 D̄s मा भक्ता, D̄i भक्ता म (for भक्ता च) — (L 223)
 K̄s कपोली, K̄i N̄i D̄s D̄s केतवा, D̄s 'वी (for 'वी)
 T̄i + Ḡs जाश्रित (for भाश्रित) — (L 224) T̄i
 पर्यन्व (for पर्याय) D̄s दृष्ट (for रष्ट) K̄i + V̄s B̄i
 D̄n D̄i T̄i + Ḡi अद्ययम् (for अद्य यम्) T̄i + Ḡi +
 दृष्टयं दृष्टयत् तत् (for 'द) — (L 225) K̄i + N̄i +
 V̄i + B̄i D̄s D̄i + T̄i Ḡi यच्छास्य, V̄s यच्छेय, B̄i D̄s
 यच्छय (for वा श्राय) B̄i श्रुत यच्छाप्य श्रय (for *)
 — (L 227) K̄s N̄i + V̄ B̄ D̄n D̄s D̄s + T̄i Ḡi तपस्वेन्द्र
 (for 'स्वेय) K̄i T̄y श्राचा (for कृत्वा) D̄s तपस्वेन्द्र पद
 इत्वा, D̄s तपस्वर्तु पर ज्ञाप्य (for *) — (L 229) D̄s
 श्रिया इतम् (for क्रियेत यत्) K̄s अच्छन्देन क्रियेत हि (for
 *) — (L 233) K̄s V̄s + B̄i D̄s + Ḡs जग्राह, D̄s (before
 corr) वादाय (for प्रहाय) V̄s D̄i वामस (for 'स) N̄i
 D̄s + शुभ (for शुभा) T̄i Ḡi + M̄s प्रहादपेता (Ḡs + M̄s
 'त) हरिवासस शुभा, Ḡs जग्राह पीत हरिवासस शुभं
 — (L 233) T̄s + Ḡi + Ḡs आदाय (for आधाय)

Colophon — Mention of the Epic K̄s D̄s T̄s
 — Mention of Khila K̄s V̄ B̄ D̄s D̄s — Adhy names
 K̄ N̄i V̄ B̄ D̄n D̄s D̄i + Ḡs T̄s + Ḡi पारिजात (L 1
 'जानस, T̄s Ḡi 'जाप्य' देव्यम, D̄s T̄i Ḡi पारिजात (Ḡi
 'जाताय' हेरणे सरामामात्यन्वयम् (D̄s 'भामाजीय), T̄i Ḡs

वैशपायन उवाच ।
 नारायणः सत्यभामा पुनरेवाथ भारत ।
 प्रोवाच प्रणयात्कुङ्कामभिमानयतीं सतीम् ॥ [235]
 वृत्तीय ममाङ्गानि शोकः कमललोचने ।
 किमु तत्कारण येन त्वमेवमतिविडम्बा ॥
 शपितासि मम प्राणिताचक्ष्वानत्ययो यदि ।
 श्रोतव्य यदि भक्तेन भर्ता सर्वोद्देशोभने ॥
 ततः प्रोवाच भर्तार सत्या सत्यप्रते स्थितम् । [240]
 याष्पगद्गदया वाचा तथैवाधोमुष्टी स्थिता ॥
 त्यैव स्थापितं पूरं सौभाग्यं मम मानद ।
 जगत्यमलपत्राश्च तत्ख्यात केशिनाशन ॥
 शिरो वहामि चेष्टत्वात्तथाहं देव गर्विता ।
 सर्वसीमन्तिनीमभ्ये स्युहणीयासि सर्वथा ॥ [245]
 साहमदावहास्यासि सपत्नीना जनस्य च ।

सत्यभामामात्यन्वयम् — Adhy no K̄s (marg) 120, N̄i
 123, V̄i 126, V̄s 125, V̄s 124, B̄s T̄i 128, D̄n D̄s
 D̄s 121, D̄i 118, D̄s 130, T̄i Ḡs + M̄s 130, T̄s Ḡi
 137, T̄s 144, Ḡs 127, Ḡs 138

— (L 234) K̄s D̄i [पू] (for [प्र]) V̄s D̄s पुनरे
 वान्मभयत् (for 'द) — (L 230) T̄s Ḡs + सतीम्
 (for सतीम्) — Before line 236, some M̄s ans
 वायुदेव, some कृष्य, some भगवान् — (L 235) N̄i
 V̄i B̄s D̄s दृढहीति, D̄s दयकने, D̄s दृढहित, T̄i Ḡs +
 M̄s दृढन्तव (for 'वीर) — Ḡs om lines 237-239
 — (L 237) V̄s B̄s M̄s किं नु (M̄s नु) त्व, D̄s किने
 नत् (for किमु तत्) — (L 238) K̄s समतासि, T̄s +
 Ḡs + दिव्यासि च (for श्रापितासि) M̄s दिव्यासि मम च
 प्राणैर (for *) K̄s वचन, D̄i + [अ]नुग्रहो, T̄s Ḡi
 [अ]भ्रानितो, Ḡs प्रणयो (for [अ]न्ययो) D̄s वाचयन्न
 भग वचिद्व (for 'द) — (L 239) K̄s नोभिता, N̄s
 नोचने (for श्रोभने) — (L 240) D̄s Ḡs स्थिता (for
 स्थितम्) K̄s मन्था मन्थमतिविडम्, D̄s स्वयमाना मने
 स्थिता (for 'द) — (L 242) N̄s B̄i D̄n D̄s D̄i + Ḡi
 कृपासित, M̄s [मा]ख्या (for ख्या) — (L 243) K̄s
 N̄s D̄s + [उ]पस- (for [अ]मरु) V̄s T̄s Ḡi पत्रात्
 (for पत्राश्च) K̄s जगत्कमलपत्राश्च (for *) K̄s तप्यन्
 D̄s प्रवृत्तं, T̄s + यत्पत्रं (for 'त) — (L 244) K̄s
 Ḡs + M̄s गिरा वदामि चेष्ट स्वी (for *) D̄s (marg) निं
 (for देव) — (L 245) B̄s सर्वैणीयानिनिं अ (for *)

कथं दौर्भाग्यमापन्ना पश्येयमपि सागरम् ॥ [275]
 साजाजिति श्रिया गान्ध्या त्वचो मेऽस्तीति विद्धि माम् ।
 त्वमप्योचः क्व तयातमथ वा कः स्मरिष्यति ॥
 यद्ब्राह्मीद्धि मां श्रद्धेहुमानेन नन्दिनीम् ।
 अवज्ञाता ह्यया राज्ञी नून दौर्भाग्यकीर्तिता ॥
 किं नु गृहेन मे प्रेम्णा सुक्लिन्येनापि मानद । [280]
 यत्समाना जनेर्देवो मां न पश्यति नित्यदा ॥
 नाहं त्वा क्तिवं धूर्तगञ्जासिपमरिदम् ।
 अथ ज्ञातोऽसि तत्पक्षत्र्यञ्जलो जनवञ्जकः ॥
 स्वस्वर्णेक्षिताकारैर्निगुद्धो देव यन्नतः ।
 चोर ज्ञातोऽसि तत्पक्षो वाड्यात्रमधुरः शठः ॥ [285]
 एवमीष्यार्यवश प्राप्ता देवीं साजाजितौ हरिः ।
 अभिमानजती देवः सान्त्वयपूर्वमथाधीनम् ॥
 मेव पद्मपलाशाक्षि गमेश्वरि वद श्रिये ।
 निम्न बहुनोक्तेन त्वदीयमवगच्छ माम् ॥
 वलारिजातयुग्मं तस्या देवि ममाप्रतः । [290]

नारदो मत्प्रिय कुर्वन्मुनिरतिप्रकर्मकृत् ॥
 दाक्षिण्यादनुरोधाच्च दत्तवान्नात्रप्रशस्यः ।
 प्रसीदैकापराध मे मर्षयन्नुचिन्तिते ॥
 पारिजातस्य पुष्पाणि यदीच्छस्वतिकोपने ।
 तदा दातासि सुशोभि सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ [295]
 स्वर्गास्पदादानयित्वा पारिजातं दुग्मेश्वरम् ।
 गृहे ते स्थापयिष्यामि यावत्काल त्वमिच्छसि ॥
 पयमुक्त्वा तु हरिणा प्रोवाच हरिचन्द्रमा ।
 यथेयं स हुमः शक्य इहानयितुमच्युत ॥
 मन्युरेप प्रमृष्टो हि भवेद्बहुगुणो मम । [300]
 सीमन्तिनीना सर्वांसामधिका म्यामधोक्ष्ण ॥
 तथास्तु प्रथमः कल्प इति ता मधुसूदनः ।
 प्रोवाचाप्रतिभो देवो जगतः प्रभवोऽव्ययः ॥
 तथेत्युक्तोऽथ कृष्णेन तुतोप समिर्निजय ।
 सत्यभाभा सतामिष्टा करुणाशनवहभा ॥ [305]
 ततः स्नातो जगन्नाथः सर्वेशः सर्वभावनः ।

श्लेद (for क तयातम्) T₁ G₁ s s यद्बोधे कृतप्रसवे
 (for ") D₂ ना (for वा) D₂ D₂ (sup in as
 above) s M₁ करिष्यति (for स्म) — For line 277,
 K₁ subst

10** माधुवाच भवात्पथ्य व नूतमिति चिन्तये ।

— (L. 278) V₂ वर्षमानेन (for बहु) — (L. 279) K₁
 B₁ D₂ s अथज्ञाता त्वया राज्ञी, N₁ V B₁ s D₂ T G₁ s s
 'ज्ञाता त्वयाद्ब्राह्मीद्धि' (G₂ 'साह'), M₁ 'ज्ञातो न्वय ब्राह्मीद्धि' (for
 'ह') K₂ V₂ s D₂ कीर्तिताम्, N₁ s V₁ B D₂ s T₁ s G₁ s
 M₁ कर्तिताम्, T₂ s G₁ दर्शिताम्, G₂ चेष्टिताम् (for
 'कीर्तिता') — (L. 280) K₁ T₁ G₁ किं नु G₂ न मुदेन
 मे प्रेम्णा, V₁ किं त्वगृहेन मे प्रेम्णा, D₂ किं नु श्वेन मे प्रेम्णा
 (for ") D₂ (by corr on marg) शिवेहेन, G₂ यस्तिदेव
 (for सुक्लिन्नेन) N₁ कीर्तिता (for मानद) — (L. 281)
 D₁ यत्स मा स्व (for यत्समाना) N₁ यत्समानो जनो
 देवो (for ") T₁ s G₁ s M₁ पश्यति (for 'ति')
 — (L. 283) B₂ (marg as above) हि (for [अहं])
 V₁ पूर्वम्, G₂ मूर्धम् (for धूर्तम्) — (L. 283) K₁
 श्वेन, N₂ तपसे, V₂ तपसे, V₂ मत्पथ, D₂ तपसे, G₂
 प्रपथ (for तपक्षत्र्य) V₁ B₁ चपटो (for चञ्जलो) K₁ वन
 (for जन) — (L. 284) T₁ G₁ s s ह्वरवर्णेक्षिताकारे (for
 ") V₂ निगृहेनैव यानत (for 'ह') — (L. 285) h. s

N₁ B₁ D₁ D₂ s T₁ s G₁ M₁ तपसा, K₂ तपसो, D₂
 सुवचको, D₂ वत्पथो (for तपसो) — (L. 286) K₂ D₁
 ईर्ष्या च स, D₂ ईर्ष्यावशा (for 'वशा') — (L. 287) B₂
 T₂ देवी (for देव) V₁ T₂ सान, V₂ राम (for सान्त्व)
 — Before line 288, K₂ ins श्रीकृष्ण — (L. 288) T₁ s
 G₂ न (for मा) T₁ s G₂ प्राणेशति (for ममे) — (L.
 290) V₁ B₁ s D₂ वद् (for तद्) — (L. 291) B₂ T₁ s
 G₁ s s 'साहाय्ये' D₂ यन्प्रिय (for म') K₂ D₂ कर्तुं (for
 कुर्वन्) N₁ कर्मनिवृत्त (for 'हुत्') — (L. 292) D₁ वत्तया
 (for दत्तया) — (L. 293) D₂ हृदयत् (for म') — (L.
 294) T₁ M₁ पारिजातकपुष्पाणि (for ") V₂ D₂ कोपने,
 D₂ [अ]तिभवेन (for [अ]तिकोपने) K₂ यद्विच्छसि च कोपने,
 V₁ B₁ D₂ s त्व यदीच्छामि कोपने, D₂ यद्विच्छस्यतिभवेन
 (for 'ह') — (L. 295) D₁ प्रसीदै मे (for प्रवीमि ते) — (L.
 296) K₂ स्वर्गादानयित्वा वै (submetric), N₂ V₂ B₁ s
 D₂ s स्वर्गादानयित्वा वा (for ") K₁ s s D₁ D₂ D₁
 पारिजातयुग्मं (D₂ D₂ 'तद्' मे परम् (for 'ह') — (L. 297) T₁
 न (for ते) — Before line 299, K₂ ins सत्यभाभा उवाच
 — (L. 300) h₁ V₂ प्रपथे (for प्रपुष्टो) K₂ N₂ V₂ B D₂
 D₂ D₂ T₂ गुण (for गुणे) — (L. 303) T₁ G₁ मीदि-
 तात् (for [अ]प्रतिभो) K₁ N₁ s G₂ जगता प्रनराण्ययः
 T₁ G₁ s 'त' प्रपुष्टय्यय, G₂ 'त' प्रपुष्टय्यय (for 'ह')

चकारावश्यकं सर्वं सर्वशामप्रदः सताम् ॥
 दृष्यो च नारदं देवः स्नातो देवमुनिं नृप ।
 अभ्याजगाम स्नानान्ते मुनिश्रेष्ठो महोदधौ ॥
 तमागतं नरपते सता गतिरधोभ्रजः । [310]
 सत्यया सह धर्मारमा यथाविधिमपूजयत् ॥
 पादौ प्रक्षालयांचके मुनेः सात्राजिती स्वयम् ।
 जलं देवः स्वयं कृष्णो भृङ्गारेण ददौ तदा ॥
 अधोपकल्पयामास मुखासीनाय केशनः ।
 परमांशं स मुनये प्रयतात्मा जगद्गुरु ॥ [315]
 तल्लोककर्त्रा सत्कृत्य दत्त मुनिरुदारधीः ।
 बुभुजे वदता श्रेष्ठः श्रद्धया परयान्वितः ॥
 उपरष्ट्य ततस्तप्त प्रददौ चाक्षिपः प्रभोः ।
 ताश्च प्रीतेन मनसा प्रतिजग्राह केशनः ॥
 ततः सात्राजितीं देवीं प्रणता नारदोऽन्रवीत् । [320]
 प्रसार्य दक्षिणं हस्तं सजल जलजेक्षणाम् ॥
 यथेदानीं तथैव त्वं भन देवि पतिव्रता ।

सविशेषं च सुभगा भन त्वं तपतो धनम् ॥
 इत्युक्त्वा मुनिमुख्येन सत्यभामा हरित्रिया ।
 उत्तरी महता युक्ता हर्षेण तु नराधिप ॥ [325]
 स कृष्णोऽप्यभ्यनुज्ञा तु लब्ध्वा मुनिवरात्तदा ।
 बुभुजे विपस धीमानप्रमेयपराक्रमः ॥
 ततस्त्वानरयकं कृत्वा सत्यभामापि भारत ।
 अनुज्ञया तदा भर्तुर्विशान्मर्गं मुदा ॥
 ततो विनिर्गता देवी कृष्णस्यैवाभ्यनुज्ञया । [330]
 स्थिता पार्श्वे च कृष्णस्य नमस्कृत्वा महात्मने ॥
 ततो मुहूर्तमासित्वा नारदः कृष्णमन्रवीत् ।
 आपृच्छे त्वां गमिष्यामि शकलोकमधोक्षज ॥
 तत्रायं देवानीशानं नमस्कृत्य महेश्वरम् ।
 गास्त्वन्ति देवगन्धर्वास्तथैवाप्सरसां वराः ॥ [335]
 मासि मास्युचित होतन्महेन्द्रसदने विभो ।
 पूजार्थं देवदेवस्य गान्धर्वं नृत्यमेव च ॥
 अन्तर्हितो देवदेवः सोमः सप्रनरो विभुः ।

— Before line 304, some Mss ins वैदापायन — (L 304) K₂ B₂ D₂ [उ]क्त्वा (for [उ]क्ते) K₂ B₂ D₂ G₂ युतोप जनमेजय (for *) — (L 305) D₂ सती रुधा (for सगमिष्ठा) — (L 306) N₁ ; V₁ B₁ ; D₁ ; सर्वोमा, सवीर्यं, T₁ ; G₁ ; s ; M₁ ; सर्वैना (for सर्वैसा) — (L 307) D₂ (marg) T₂ ; G₂ ; s ; M₂ ; कर्म (for सर्वं) T₂ ; प्रदं (for प्रद) — (L 308) K₂ N₂ ; V₂ B₂ ; D₂ ; प्यातो (for स्नातो) K₂-1 N₂ ; V₂ ; B₂ D₂ D₂ 4-5 T₂ G₂ ; s ; M₂ ; देवमुनिर (for मुनि) — (L 309) N₂ ; स्नात्वा स, N₂ ; V₂ ; B₂ ; D₂ ; s ; स्नात्वा, V₂ युक्तातो, T₂-1 G₂ ; s ; M₂ ; स्नात्वा तु (for स्नानान्ते) G₂ महानपा (for मद्रो-दधौ) — (L 311) K₁ D₁ D₁ D₁ D₁ T₁ ; G₁ ; M₁ ; यथा विधि (for 'विधिम्') K₂ पूजयति यथाविधि, K₂ यथाविधि पूजयत्, D₂ ; s ; यथाविध्यपूजयत्, T₂ ; G₂ ; यथाविध्यमपूजयत्, D₂ ; s ; विधि चापूजयत् (for *) — (L 315) N₂ परमात्मा, D₂ स पूजामा (for प्रव) — (L 316) N₂ श्रियां (for 'कर्त्रा') — (L 317) D₂ G₂ युत (for [अ]नित) K₂ श्रिया परम — (L 318) K₂ T₂ अप रष्ट्य, D₂ उप यान्वित (for *) — (L 318) K₂ T₂ अप रष्ट्य, D₂ उप शुभ्य (for 'रष्ट्य') K₂ तत्र (for नृप) N₂ D₂ (marg as above) ; प्रयुषोनाक्षिप प्रभो T₂ G₂ ; s ; प्रददौ चाक्षिप प्रभो (for *) G₂ om lines 319-322* — (L 321) D₂ G₂ M₂ जलजेक्षण (for 'नाम्') — (L 322) D₂ (before car

as above) यथेन्द्राणी (for 'दानी') — (L 323) N₁ ; V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ T₁ ; G₁ मत्तपतो, D₁ ; मे त' (for त त') K₁ भवस्व कृत्वन्तमे (for *) — (L 325) K₁ D₁ (marg) T₁ मुनिना (for महता) — (L 326) K₁ अथ कृष्णोऽभ्यनुज्ञां तु, N₁ ; V₁ ; B₁ D₁ ; कृष्णोऽभ्यनुज्ञा कौरव्य, D₁ ; स कृष्णोऽभ्यनुज्ञातो (for *) — (L 327) N₁ ; V₁ ; B₁ ; D₁ ; पायस (for विपसं) D₁ ; श्रीमान् (for ची') V₁ बुभुजे पायसं श्रीमान्, T₁ ; G₁ ; s ; M₁ ; वि विपसात् वद् (for *) — (L 328) K₂ ; T₂ नारद, D₂ भाषिणी (for भारत) — (L 329) B₂ अनुज्ञाय, G₂ ज्ञाता (for 'ज्ञया') T₂ G₂ ; [अ]पि सा, G₂ [अ]पि सा (for तदा) T₂ G₂ [अ]न्त-पुं (for [अ]न्तर्गुह) K₂ ; V₂ ; G₂ तदा (for मुदा) V₂ T₂ ; G₂ ; M₂ ; विशान्तं पुं तदा (for 'विनिर्गता') ; K₂ ततो K₂ निःसंक्रिता, D₂ सत्राजिती (for विनिर्गता) ; K₂ ततो विनिर्गता देवी (for *) — (L 331) K₂ स्थिता (for स्थिता) N₂ D₂ G₂ नमस्कृत्य (for 'त्वा') B₂ (marg) महासुनिम्, T₂ स्मन (for 'स्मने') D₂ नमस्कृत्य महासुने- (f ; s) — (L 333) N₁ ; V₁ B₁ D₁ D₁ आत्मन्व (for आर्त्चे) D₂ अर्द्धिम (for अधोक्षज) — (L 334) N₁ B₁ ; पुरस्कृत्य, D₂ T₂ G₂ ; नमस्कृत्वा (for 'रष्ट्य') — N₁ om line 335 — (L 335) K₁ देवं (for देव) N₁ [अ]प्सरसा (for 'सां') K₂ ; B₂ D₂ D₂ ; s ; गणा (for

पश्यत्प्रमरुष्येन कृतं भक्त्याद्रिचातिना ॥
 निमज्जितोऽहं पूर्वेषुः पुष्पं दातुं महाद्युते । [340]
 पारिजातस्य भद्रं ते तस्माज्जो महात्मनः ॥
 यदेतदाहृतं स्वर्गात्तत्पदार्थं मया विभो ।
 देवोपभोग्यमेतद्वि तरुजाससमुद्भवम् ॥
 इष्टः स वृक्षः सततं शक्याः पुष्करलोचन ।
 सौभाग्यमावहत्येव पूज्यमानोऽपि नित्यदाः ॥ [345]
 पुण्यं कर्तुं तदा सृष्टः पारिजातो महाद्रुमः ।
 अदिस्था धर्मगित्येन कश्यपेन महात्मना ॥
 पुरादित्या महातेजास्तोषितः क्रिह कश्यपः ।
 वरेण ऋन्वद्यात्मास मारीचरूपसो निधिः ॥
 सोमाद्य सुभगा येन भवेयं मुनिसत्तम । [350]
 खड्गंश्च कामतश्च सर्वैरेव विभूषणैः ॥
 ईप्सितं गीतनृत्यं च भवेन्मम तपोधन ।
 कुमारी नित्यदा चैव भवेयं तपसा निधे ॥
 विरजाः शोकरहिता भवेयमपि नित्यदा ।

पतिभक्तिमती चैत्र धर्मशीला तथैव च ॥ [355]
 पारिजातं ततोऽन्नाक्षीवदित्याः प्रियकाम्यया ।
 सर्वकामप्रदं पुष्पैराद्युतं दिव्यगन्धदं ॥
 त्रिशाखं सर्वदा दृश्य सर्वभूतमनोहरम् ।
 सर्वपुष्पाणि दृश्यन्ते तस्मिन्नेव महाद्रुमे ॥
 ईदृशान्यस्य पुष्पाणि विभर्त्येकादिव पिपी । [360]
 धनुर्ह्रुपाणि चाप्यन्या पद्मानि च तथापर ॥
 मन्दारादपि वृक्षाच्च सारमुद्भूत्य पश्यपः ।
 तस्मादेव तरुश्रेष्ठ सर्वेषां श्रेष्ठतां गतः ॥
 ततस्तत्र निरभ्याथ कश्यपं प्रददौ शुभा ।
 अदितिर्मम पुण्यार्थं सौभाग्यार्थं तथैव च ॥ [365]
 निष्करोषेण मया मुक्तं कश्यपस्तु तपोधनः ।
 इन्द्रो दत्तसाथेन्द्राण्या सौभाग्यार्थं ततो मम ॥
 सोमश्चाप्यथ रोहिण्या ऋञ्जसा च धनदराया ।
 एव सौभाग्यदो वृक्षः पारिजातो न सदायः ॥
 पारिजातो विष्णुपुत्राः पारिजातेति शब्दितः । [370]

यदा — (L 336) Ds Bom ed माहेन्द्र (for म)
 Da भवेत् (for सदाने) — (L 337) Bs देवराजस्य (for
 देवस्य) Vs क्रियते (for गान्धर्व) Ks गन्धर्वैर्मुक्तमेव च
 (for ') — (L 338) Ks सपार्यसो (for सप्रवरो) Ks
 Vs इति (for विभु) — (L 339) Da राजेन (for
 सुपुत्रेण) Ds-1 Ms [अ]दि (for [अ]द्रि) Ds कृत शक्या
 निपातिना (for ') — (L 340) Ks s Ns Vs Ds-2
 Ts s Gs दत्त, Vs s Bs Dn Ds दाया (for दायु) Ns
 महात्माने (for 'युते) — (L 341) Vs वृक्ष (for तस)
 — (L 342) Ns Ds स्वर्गं (for 'धे) ओ, Ns Bs Ds Da
 Ts Gs स्वर्गं ह्य, Vs सपार्यं च, Bs s Ds तपार्थं भो (for
 तत्पदार्थं), Vs स्वर्गं भो मया प्रदो (for ') — (L 343)
 Ks s Vs Bs (marg) Ds Ds समुद्रतम् (for 'द्रवम्)
 — (L 344) Ds पञ्ज (for पुष्कर-) — For line 345,
 Ts-1 Gs s-1 Ms subst

11* सौभाग्यार्थं तथैवाहं पुण्याहृतवास्तव ।

— (L 346) Ks यदा सृष्ट- Ts-1 Gs s-1 ममादिष्ट (for
 तदा सृष्ट) — (L 348) Bs Ds महातेजा पुरादित्या (for
 ') Ds प्राथितं (for तोषित) — (L 349) Ks कश्यपो,
 Vs Ds-1 T Gs s-1 सपार्यं (for 'सो) Ds बलात् (for
 निधि) — (L 351) Vs Ds अल्लूना (for ख) Ds
 रत्न, Ts s Gs s-1 सपि (for एव) — (L 353) Vs गन्ध

वृक्ष, Bs Ds Ts नृगसीन, Ts s-1 Gs s-1 गीतनृत्य, Gs s-1
 नृगसीन (for गीतनृत्य) — (L 353) Ks Ds Ts s-1 Gs-1
 Ms भवेयं तव सपिपी (for ') — (L 354) Ds विजरा,
 Ts विरजा (for विरजा) — (L 355) Gs साश्राद् (for
 उवाश्रीद्) — (L 357) Ts Bom Poona Cal eds
 G(ed) निच (for दिव्य) Ks गन्धर्वे, Bs 'के, Ds
 Ts s Gs s-1 Ms तन्निधि (for गन्धर्व) — (L 360)
 Ts s Gs s-1 रूपानि (for पुष्पाणि) Vs Ds ईदृशान्येव (Ds
 'न्यति रूपानि, Ms 'दान्यव्यवृष्पाणि (for ') — (L 361)
 Ns Bs s-1 Ds उपानि (for रूपानि) Vs Ds s [अ]द्यानि;
 Ds [अ]द्येतत् (for [अ]द्यन्त्या) Ds विभर्ति च तमापरम् (for
 ') — (L 362) Ts s Gs s-1 Ms मन्द्रा Gs 'न्द्र'रणां ह्य
 वृक्षाणां (Gs 'च) (for ') — (L 363) Gs देव (for [द]ेव)
 Vs Ds अदृष्टता (for अदृष्टता) — After line 363, Ts s
 Gs s-1 Ms ins

12* अदियं प्रददौ धीमापारिजातं महाद्रुमम् ।
 — (L 364) Vs निदेश्य (for निषय्य) Ks s Vs Dn Ds s
 T Gs s-1 सुभे (for शुभा) — (L 365) Ks ततो मम
 (for तथैव च) — After line 365, Bom Poona eds
 G(-1) ins

13* अदित्या कश्यपे दत्तं पुण्यार्थं च ततो मम ।
 पुण्यात्सा रोहिण्या ऋञ्जसा पारिजातमावत ॥

मन्दारपुष्पैर्गुक्तो मन्दारस्तेन कथ्यते ॥
 फोऽप्यत्र दाम्भ्रित्याहुरजानन्तो यतो जनाः ।
 कोविदार इति ख्यातः सततः स महातरः ॥
 मन्दारः कोविदारश्च पारिजातश्च नामभिः ।
 स पृथगे शायते दिव्यो ध्यैतत्तुमुक्तमम् ॥ [375]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततो जिगमिषुं तत्र भारद् मुनिसत्तमम् ।
 प्रोभाच भगवान्पिप्पूरभ्रमेयपतामः ॥
 महर्षे धर्मतत्त्वज्ञ स्वर्गं गत्वा त्वयानप ।
 दृष्ट्वा सदस्यान्देवस्य त्रिपुरप्रसव धीमतः ॥

— (L. 366) Ks स (for सु). — (L. 367) Ds ममानया (for सतो मम). — (L. 369) T1 पुलोमया (for कृष्णा च) — (L. 370) T1 s G1 s निष्पुषां, M1 पलवा (for 'यवा) N1 विधुत (for इन्द्रित) — (L. 371) Ds युक्तो ये, Ds यानिक्तो (for यानुक्तो) Ds बोधयते (for कथ्यते) — (L. 372) Ds [पु]न (for [आ]हुर) V1 जानन्तोऽपि, Ds प्रादुर्देने (for मजानन्तो) Ds यतो नरा, T1 महानना (for यतो जना) — (L. 373) K1 Ds तत स तु, Ks N1 V1 B1 Ds तवत स, Ks N1 V1 B1 Ds D1 s T1 G1 सत स सु; V1 सतश्च सु; Ds तन ससु, T1 ततरसु सु (for संतर स) K1 सत स समुदाहृत (for ²) — (L. 375) T1 G1 सत् (for [पु]तत्) D1 पुषित कुमुतोत्तम (for ²)

Colophon — Mention of the Expt. Ks Ds T1
 — Mention of Khila Ks s N1 s V B Dn s Ds D1
 — Adhy name K N1 V B Dn Ds D1 s 4-8 T1 s s
 G1 s पारिजात T1 s G1 जावाप ढरण्य, Ds पारिजातहारे
 नारदावधयम् — Adhy no Ks (marg) 121, N1
 123, V1 127, V1 B1 126, V1 125, Dn D1 s D1 122,
 D1 119, T1 G1 s M1 136, T1 G1 138, T1 145, T1
 129, G1 128, G1 139

(L. 377) Ds उवाच (for प्रो²) — (L. 378) T1 s
 G1 s s M1 महर्षे सर्वप्रमेश (for ²). Ds स्वर्गं गच्छ स्वनि
 न्द्रित (for ²) — (L. 379) Ds सदसि; T1 स्वदे (for
 'स्वार्थ') Ds देवर्षे (for 'देव') Ds दृष्ट्वा सरतसु देवर्षे (for
 'स्वार्थ') — (L. 380) Ks Ds समाहवा, N1 s V B Dn
 s — (L. 381) Ds सना, Ds तर्वा, T1 अनुज्ञातु, G1 ज्ञाय (for
 Ds T1 सना, Ds तर्वा, T1 अनुज्ञातु, G1 ज्ञाय (for
 Ds T1 सना, Ds तर्वा, T1 अनुज्ञातु, G1 ज्ञाय (for
 Ds T1 सना, Ds तर्वा, T1 अनुज्ञातु, G1 ज्ञाय (for
 K1 स्वर्गं गमि त्वा चाट, D1 T1 संनायविष्वा भ्रातृत्वे (for

अनुज्ञया मद्रचनार्द्धिवाप्यः पाकशासनः । [380]
 संरणयित्वा भ्रातृत्वं पीरार्थं वेत्सि यन्मुने ॥
 यदस्त्राक्षीमुनिश्रेष्ठो भगवान्प्रदपस्तस्म ।
 पारिजातं पुरादित्वाः प्रियायार्थं धर्मवित्तम ॥
 स पुण्यमतिशोभाग्यं ददाति तरसत्तमम् ।
 तत्र दत्तं पुरा दानं व्रते च तरसत्तमम् ॥ [385]
 देवीभिर्धर्मनित्याभिर्धर्मार्थममरोत्तम ।
 दत्तं क्षुत्वाभिराह्वन्ति दातुं पत्यो मम प्रभो ॥
 पुण्यार्थं दानधर्मार्थं मम श्रित्यर्थमेव च ।
 आनाप्य च द्वारयतीं पारिजातं महातरम् ॥
 दत्ते दाने पुनः स्वर्गं तत्र त नाययिष्यसि । [390]
 स वाच्य एव भगवान्वलभिद्भगवत्स्तरया ॥

* — (L. 382) Dn Ds D1-s T G M1 यम् (for यद्) Ks तु तम् (for तहम्) — (L. 383) K1 s N1 धर्मसत्तमम्; Ks s N1 B1 Dn Ds D1-s G1 वित्तम्, B1 s Ds s T1 s M1 भूतम् (for 'वित्तम्') D1 T1 s G1 s सुखायै धर्मयुः T1 'त्रि'तम् (for ²) — B1 own line 384 — (L. 384) T1 s G1 s ददाति तरसत्तम (for ²) — D1 T1 G1 om (hapl) line 385 — (L. 385) N1 B1 s Ds तत्र दत्तं, T1 G1 s M1 त्वाहृत (for तत्र दत्तं) T1 त्वाहृत पुरा तेन (for ²) K1 V1 D1 G1 प्रत (for व्रते) K1 N1 V1 s B1 s D1 s प्रत च तहमप्ये; N1 B1 G1 प्रतेन तरसत्तमम्, T1 s सप्राप्ते (T1 वृतेन) तरसत्तम, T1 G1 s M1 प्राप्तेन तरसत्तमम् (for ²) — (L. 386) D1 निष्ठाभिर (for नित्या) B1 देवीभिर्धर्मनित्याभिर, D1 देवीभिर्निःवविष्वा (for ²) Ds T1 समरोत्तम, T1 s G1 s-8 M1 समराथिष (for 'रोत्तम') — (L. 387) G1 पानी (for पत्नी) — (L. 388) K1 पुण्यायै धर्मदानार्थं (for ²) — (L. 389) K N1 V1 s B Dn Ds D1 s G1 आनाप्यय; N1 ययस्य; V1 Ds आनीय यद्, Ds T1 G1 आनीय वे (for आनाप्य च) D1 आनीय द्वारको वैध, D1 आनीय द्वारवती च (for ²) K1 N1 s V1 B1 Dn Ds D1-s T G M1 महादुमम् (for तहम्) — (L. 390) K1 N1 V1 B1 s Ds T1 तत्र वे, N1 तत्र वे V1 त तर्के, B1 तर्के त्वे (for तत्र त) K1-s D1 s तह त प्राद D1 स्था पयिष्यसि; V1 Ds तह त्वं प्राद, D1 तह त्वे नेतुमर्हसि, T1 s G1 s-8 M1 तर्के तं ता T1 वा पयिष्यसि, G1 तह त प्रापयस्व मे (for ²) — (L. 391) K1 s N1 s V B Dn Ds D1-s T1-s G1 s s M1 ग (for स) K1 एवं वाच्य स भगवाय (for ²) — (L. 392) K1 प्रदानम्, G1 प्रयुक्तम् (for प्रयत्नम्) K1 s s V1 D1 कार्योऽपि (K1 वायै) मुनिसत्तमम्

तथा तथा प्रयत्नश्च कार्यो मुनिवर त्वया ।
यथा तरुणं दद्यात्पारिजात सुरेश्वरः ॥
तत्र दूतगुणं तापत्पद्मामले तपोधन ।
समान्या सर्वकृत्याना सपद्धि त्वयि मे मता ॥ [395]
एवं नारायणेनोक्तो नारदो भगवानृषिः ।
ग्रहस्थोनाच केशिप्रमिद्व चाक्य तपोधनः ॥
बाहमेवं प्रवक्ष्यामि यदुमुप्य सुरेश्वरम् ।
न तु दास्यति दैवेन्द्रः पारिजात वधचन ॥
मन्दर पर्वतश्रेष्ठ दानवैक्षिद्रशेस्ताथा । [400]
निक्षिप्य तोयधौ पूर्वं पारिजातः समाहृतः ॥
मन्दर पर्वतश्रेष्ठं नयितुं प्रेषितः पुरा ।
पारिजातं हरेणापि लोकरुर्मा जनार्दन ॥
स्वयं विज्ञापितो गत्वा ततः श्रेष्ठेण शकर* ।
आभीडद्गुम उग्राने शच्याः स्यादिति याचितः ॥ [405]
तथास्तिदति वरो दत्तो महादेवेन चानघ ।

न च नीतः पारिजातो मन्दर चित्रकन्दरम् ॥
कीडाद्युशः स शच्येति व्यपदेशेन मोक्षितः ।
महेन्द्रेण महानाहो पारिजातस्वरः पुरा ॥ [410]
प्रियार्थमुभयास्त्राभीतारिजातजन हर ।
गभ्यूतिमात्रविस्तीर्णं मन्दरस्यैककन्दरे ॥
न तत्र सूर्यभा* कृष्ण. प्रविशन्ति नगोत्तमे ।
न च चन्द्रप्रभा* क्षीता नैव कृष्ण सदागति. ॥
क्षीतोष्णे छन्दतरात्र शैलपुत्र्या भनन्ति हि ।
स्वयम्भ वनं तद्धि महादेवस्य तेजसा ॥ [415]
यज्येतिना महादेवं सगण यदुर्धन ।
मा चान्यस्तद्वनं दिव्य न प्रयाति पश्यचन ॥
रुनन्ति तत्र वाष्णेय पारिजाताः समन्वतः ।
सर्वैरजानि मुख्यानि मनसा वाङ्मितामि वै ॥
गणास्थान्युभुञ्जन्ति प्रवराणा महात्मनाम् । [420]
आज्ञया देवदेवस्य लोकरुणायस्य केशर ॥

Bom Poona eds G(ed) कार्योऽसिन्मुनिसमम (for⁴)
— (L 393) V₁ B₁ s D₁ यथा सः (for तरुण) — (L 394) V₁ सत्र दूत, D₁ तनु दूते, T₁ तत्तद्वत् (for तत्र दूत) K₁ V₁ B₁ s D₁ s s गुणम्, K₁ s B₁ D₁ M₁ गणास्य (for गुण) — G₁ om (hapl) lines 395-397 — (L 395) K₁ समापितम्, D₁ तस्यार्थम् (for सपद्धि) K₁ संपदस्त्वयि मे मता, K₁ सम्यक्स्व त्वयि मे मतम्, T₁ s G₁ s s सम्यक्समसि मे मन (T₁ ति) — Before line 396, D₁ ins दैवापायन — (L 396) K₁ अगवाद्धारो मुनि (for⁴) — (L 398) K₁ N₁ V₁ D₁ T₁ G₁ सुरेश्वर (for⁴ शरम्) — (L 399) V₁ च प्रदास्यति गोविन्द्र (for⁴) — G₁ s repeat line 400 after 401 — (L 400) B₁ पर्वत (for⁴ त) N₁ D₁ om (hapl) lines 401⁴-402⁴ — (L 401) D₁ पारिषौ (for तोयधौ) — (L 402) K₁ D₁ मन्दरे पर्वत श्रेष्ठ, G₁ रापर्वतश्रेष्ठात् (for⁴) K₁ नेमुस, T₁ नायक, T₁ s G₁ s नायितु (for न) V₁ s B₁ द्वेषितु, G₁ वृष्टत (for श्रेष्ठि) D₁ नयितुं मेविना सुरा (for⁴) — (L 403) D₁ G₁ पारिजातो (for⁴ त) V₁ स मर्या (for⁴ कर्मा) — (L 404) K₁ श्याम, G₁ देव (for गत्या) D₁ T₁ s G₁ s M₁ तत्र (for सत) — (L 405) D₁ क्षाद्विष्ठ (for⁴ द) D₁ क्षाद्विष्ठ मनोपाये (for⁴) T₁ G₁ योषित (for यावित) D₁ सत्या इति प्रयावित (for⁴) — (L 407) D₁ नारी नीतः T₁ s G₁ s तेनानीत (for न च नीत) T₁ मन्दरस्य (for⁴ र) T₁ G₁ चित्रकन्दरात् (for⁴ रम्) T₁ G₁ s मन्-

राधिरकन्दरात् (for⁴) — (L 403) T₁ s G₁ s M₁ दावास्तु (for शच्येति) V₁ मोक्षित, T₁ दे शितः (for मोक्षित) — (L 409) D₁ तत्र पुन (for तर पुरा) — (L 410) K₁ B₁ D₁ T₁ s G₁ s सारात् (for [स] राक्षीत) K₁ दुर्मात्रिषार्थमाराशित् (for⁴) T₁ पुर (for हर) — (L 411) V₁ s B₁ G₁ s दान (for मत्र) K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ s गभ्यूतिम् (V₁ मि तितिविन्तीने (D₁ 'ने) (for⁴) N₁ D₁ मन्दरस्यैव कन्दरम् (D₁ 'र) (for⁴) — (L 412) T₁ नक्षत्र (for न तत्र) K₁ s V₁ s B₁ D₁ T₁ G₁ M₁ नगोणम्, K₁ D₁ करोणम्, D₁ (मास्य as above) वनेतने (for नयो) — (L 413) V₁ B₁ D₁ न चन्द्रस्य प्रभा दृशिता (for⁴) — (L 414) V₁ D₁ G₁ M₁ क्षीतोष्ण (for 'ष्णे) V₁ छन्दसत् (for⁴ तम्). T₁ s G₁ M₁ मर्यादिति (for⁴ ति) — (L 415) K₁ स्वदाता s N₁ G₁ s स्वप्रभ, D₁ स्वभर्ग (for⁴ प्रभ) — (L 416) K₁ s N₁ D₁ T₁ महादेवी (for⁴ दे) K₁ s N₁ D₁ सगनी (for⁴ नी) B₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ M₁ सगन (for⁴ सघन) V₁ T₁ सगनी यदुर्धनम् (for⁴) — (L 417) D₁ मन्वस्यत् D₁ च वा, D₁ ताचक्रव (for मी चन्द्रस्य) D₁ रय (for द्विप) D₁ T₁ G₁ s (for न) D₁ संयायि कदाचन (for⁴) — (L 418) V₁ तत्र यद्विच यार्थेय (for⁴) V₁ पारि जातः T₁ जालात् (for⁴ जाल) K₁ सगण (for स्य स्वतः) — (L 419) V₁ तिपारिः T₁ s G₁ s सपारि ति (for मुष्पायि) T₁ क्षाद्विष्ठ (for⁴ मति) — (L 420)

पारिजाताद्द्रुगुणं फल तेषा तथा धनम् ।
 अभिमान प्रभा चैव गुणा भूरिगुणास्तथा ॥
 मूर्ध्निमन्तश्च ते वृक्षाः स्मोमं देव वृषध्वजम् ।
 उपतिष्ठन्ति मततं प्रवरैः सह वैश्व ॥ [425]
 रौद्रेण तेजसा जुष्टा हीना दु रीः सुरान्विताः ।
 तरवो मन्दरे ते हि दयिता शैलकन्यया ॥
 प्रविशेशान्धो नाम घोरस्तर महाबल ।
 दैतेयो वरदानेन दर्पितः पापनिश्चयः ।
 स हतो देवदेवेन हरेणामित्रपातिना । [430]
 अथध्यः सर्वभूताना वृष्टाद्दशगुण बली ॥
 एव दुःखेन ते देव पारिजात प्रदास्यति ।
 पुष्कराश्च सहस्राक्षः सलमेतद्भवीमि ते ॥
 सततं सहितो देव्या शच्या स हि वरद्रुमः ।
 सर्वकामप्रदः कृष्ण तथेन्द्रव्यामितोजस ॥ [435]

Vs सुञ्जन्ते, Ts-3 Gs 3 Ms पुञ्जन्ति (for सुञ्जति)
 Ds 3 प्रसयान्, Ts Gs प्रवराणि (for 'वरा') — (L 422)
 Ks महाध्वजम्, Ns 3 Vs 3 B Ds Ds 3 Gs 3 तथा वनम्, Vs
 तपोधन, Ds विनिश्चयते (for तथा धनम्) — (L 423) Ns
 महिमान, Ds 3 अभिमान, Ds अतिमानं (for अभि) Ks
 अभिमानप्रभावी च (for ") Ds बहुगुणार Gs 3 Ms मणिय'
 (for भूरिगु) Ts Gs 3 गुणाःसाध्याणास्तथा (for ") — (L
 425) Ks प्रवरै, Ds 3 (marg) Gs प्रमथै (for प्रवरै)
 — (L 426) Ks (sup lin as above) 3 Ns Bs Ts 3
 Gs 3 युक्ता, Ks Ds 3 (marg) पुष्टा, Vs हृष्टा, Ds हृष्टा
 (for जुष्टा) Ks 3 3 Vs 2 Ds Ds 3 दुःखेनापि, Ts Gs
 Ms दुःखेना (by transp), Ts Gs 3 3 दुःखहीना, Ts
 दुःखमौला, Gs हीनदुःखा Gs दुःखहीना सुदुःखिका (for
 ") — (L 427) Ks Ns 3 Vs B Ds 3 Ts 3 तर्पिता, Gs
 3 3 दयिता (for दयितव) — (L 429) Ts तर्पित; Gs
 तपिन (for द") — (L 430) Vs महता (for स हतो)
 Ns 3 Vs 3 Ds हरेणामित्रलेनाय (for ") — (L 431) Bs
 Ds देवता (for भूताना) Ds गुणो (for गुणं) — (L
 432) Dn Ts दुःख न, Gs वृष्टेषि (for दुःखेन) Ns देव स
 (for ते देव) — (L 434) Ts Gs 3 3 (for स) Ds
 स हि सतत देव्या, Ds सतत दयितो देव्या (for ")
 Vs Ts-3 Gs 3 3 वरो द्रुम, Ds महानर (for वरद्रुम)
 — Gs om line 435 — (L 435) Ts [अभिलीजने (for
 "स) K Ns 3 Vs Dn Ds Ds 3 Gs तथेन्द्रव्यामितोजसे।
 Bom Poona eds G(ed) 'न्द्राय महीजसे (for ")

वासुदेव उवाच ।
 मुने तमुच्यते साधु मदादेवेन धीमता ।
 यच्छधी कारण कृत्या न नीतः स तरु पुरा ॥
 स ज्येष्ठः सर्वभूताना लोकहरन्भवोऽज्ययः ।
 पारारथस्य सदश हृनयामिति मे मतिः ॥
 अह यवीयान्देवस्य सर्वथा बलपातिनः । [440]
 लालनीयश्च भगवज्जनन इव सत्तम ॥
 सर्वथा भगवास्तावदुपायैर्नहुविस्तारैः ।
 करोतु यत्रं प्रीत्यर्थं शक्तो ह्यसि तपोधन ॥
 मया मुने प्रतिज्ञात पुण्यार्थं सत्यभामया ।
 स्वर्गादिहानयिष्यामि पारिजातयिति प्रभो ॥ [445]
 मया तदनृतं शक्यं कथं बलुं तपोधन ।
 नानृत हि वचो विप्र श्रेष्ठयूयं मयानय ।
 मयि भ्रमप्रतिज्ञे हि लोसाना सद्भवो भवेत् ॥

— After line 435, Ds ins an adder colophon, men
 tioning Kshils adhy name पारिजातनद्वारे नारदनाथकम् and
 adhy no 132 — Some Ms हृष्टा, some भवताम् (for
 वानुदेव) — (L 436) Ks तपुधनता, Ns ज्येष्ठाहृत, Vs B
 Ds तेन कृतं, Ds सद्युच्यते (for त") — (L 437) Ts Gs 3
 वर्जित (for न नीत) — (L 438) K Ns 3 Vs B Ds 3 Ts
 Ds प्रवराण्यय, Ds 'वोऽज्ययः Ms 'वाच्यव (for 'वोऽज्यय)
 — (L 439) Ds पर धैर्येण, Ds परधैर्येण, Gs पारारथस्य (for
 पारारथस्य) Bs सतत (for सदश) Vs अति (for इति)
 — (L 441) Ks वाञ्छनीयस्य (for हा) Vs सर्वथा (for
 सत्तम) Ks ज्येष्ठ इति सर्वथा (for ") — (L 442) Ms
 तान (for तावद्) Vs उपार्थैर्बहुभि स्वै (for ") — (L
 443) Bs स्थित्यर्थे (for मी) — (L 444) Ks पुण्यार्थे (for
 'र्थ) Ks 3 सत्तया पुरतो वच (for ") — (L 446) Ks
 वाच्यः B Ds T Gs 3 Ms कर्तुं (for वाच्य) B Ds Ts
 Gs 3 Ms वाच्यं (for कर्तुं) — (L 447) T Gs 3 Ms
 अनृत (for ना) Ks वचै (for वचो) Ds वाया हि वानुदे
 विप्र (for ") Ns 3 Vs Bs 3 Ds Ds-3 लोकं पूर्वै; Ts-3
 Gs 3 Ms लोकपूर्व, Gs पूर्वै लोकं (for लोकपूर्व) — (L
 448) Ts 3 Gs 3 सदायो (for सदायो) — (L 449) Ks 3
 Bs Gs लोकधर्म, Ns Ds Ds 3 Gs लोक धर्म, Ns Vs
 Ts 3 3 लोकधर्म, Gs लोक धर्म (for लोक धर्म)
 — Ns om line 450 — (L 450) Ks Dn Ds-4 परि
 धार्य, Ns 3 Vs 3 B Ds Ts Gs 3 'धार्य; Bs Ds 'धर्म
 (for 'पात्या) Ks 3 Vs B Ds 3 Ts Gs Ms परिधार्य

यन्मया हि मुनिश्रेष्ठ लोका धर्मगुणान्विताः ।
 परिपाल्याः स्थितौ सर्वे स कथं ह्यनुत् वदेन् ॥ [450]
 न वैशगन्धर्वगणा न राक्षसा
 न चासुरा नैव च यक्षपन्नगाः ।
 मम प्रतिज्ञामरहन्मुमुक्षुताः
 मुग्धाय जीवन्ति चिर महाह्वये ॥
 स पारिजातं यदि न प्रदास्यति [455]
 प्रयाच्यमानो भवतामरेश्वरः ।
 ततः शचीव्यामुदितालुलेपे
 गदा विमोक्ष्यामि पुद्गरोत्सि ॥
 इति प्रवाच्यो यदि सामपूर्वकं
 प्रयाच्यमानो न तरं प्रयच्छति । [460]
 मुनिश्रितं मामवगम्य सर्वथा
 त्ययापि कार्यः रन्तु तत्र निश्चयः ॥

Colophon

सिखा सर्वे, १२ : Gs : 'धार्मी स्थिता सर्वे (for *)' — (L. 451) Ds चासुरा (for राक्षसा) — (L. 452) Ks देवसत्पा न (for चासुरा नैव) Gs पक्षोत्तमा (for यक्षपन्नगा) — For lines 451 452, Ks subst

14** न वैशगन्धर्वगणा राक्षसा नैव चासुरा ।
 नैव यक्षपिशाचाश्च न च सर्वेऽपि पन्नगा ॥

— (L. 453) Ks V2 Dn Ds : s Gs उपहन्तुम्, Ds जतिं, Ds उपहन्तुम्, Gs अपहन्तुम् (for 'हन्तुम्') — (L. 454) Ks दु खाय, Ds Gs मुनि न (for मुग्धाय) Ns : V1 : B Dn Ds (margin as above) : Ds : मुने समर्था एतु सत्या (Dn Ds मद्म) मस्तु ते — (L. 456) Ds प्रयाचमानो (for प्रयाच्य) Ks Ns V1 Ds : Gs सुरेश्वर, Ns महेश्वर, Ds महेश्वर (for [अ]निश्चय) — (L. 459) Ks Vs प्रयाच्यो, Ds प्रयोच्यो (for प्रयाच्यो) — (L. 460) Ns Vs : s Gs प्रदास्यति (for प्रयच्छति) — (L. 461) Ks V1 Ds मुनिश्रय (for 'श्रित) Vs Bs Gs Ms मद्रमनाय (for सामवगम्य) Ks Ns V2 Dn Ds Ds : Ts Gs मुनिश्रय (Ks मुने स्वय) मद्रमनाय सर्वथा, Ts : s Gs स्वनिश्चित मद्रमनाय सर्वथा — (L. 162) V1 P1 : Ds निश्चयताया (for तत्र निश्चय)

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ts — Mention of Akshis Ns V B Dn Ds Ds — Athy name Ks : s Ns V B Dn Ds Ds : s : s : Ts : Gs : पारिजात (Ts Gs 'जाताप) ररमम्, Ds पारिजातरणे कृष्ण

वेत्तपायन उवाच ।

नारदोऽथ मुनिर्गत्वा महेश्वरमवदन् प्रभुः ।
 तां रात्रिमरसत्तत्र दृष्टो च महोत्सवम् ॥
 तत्रादित्या महादत्तानो वसवश्च सुप्रेक्षताः । [465]
 राजर्षयश्च विद्वांसः स्वर्गताः कर्मभिः शुभैः ॥
 नागा यक्षाश्च सिद्धाश्च चारणाश्च तपोधनाः ।
 ब्रह्मर्षयश्च शनशो देवर्षिमनयस्तथा ॥
 सुपर्णाश्च महात्मानो मरुतश्च महानलाः ।
 दिव्यौकसा निकायाश्च शशोऽप्ये समागताः ॥ [470]
 उपर्युपरि सर्वेषां सोमो देवो महेश्वरः ।
 तस्यामितविक्रान्तः रैर्गणैः परिवारितः ॥
 देवर्षिभिर्मुनिश्रेष्ठैः संवृतः सर्वभावनः ।
 यस्यान्तरसहस्रेषु शयो येषा न विद्यते ॥
 यानर्चयन्ति सतत देवा देवेश्वरोपमाः । [475]
 आत्मज्ञा नारलेपान्था ये च धर्मपथे स्थिता ॥

संघार, Ts पारिजातोल्लसिकयनम् — Athy no Ks (margin) 123, V1 128, V2 197, V3 B3 126; Dn Ds Ds 123, Ds 120, Ds 133; Ts Gs 137, Ts Gs 137; Ts 116, Ts 130, Gs 129, Gs 140

(L. 463) Ds २५ (for २५) Ns B3 : s Ds Ds नृपः V2 Dn Ds : T Gs : s Ms प्रति (for प्रभु) Ns महेश्वर सदेने शूष (for *) — (L. 464) Ds च वराह (for कृष्णम्) Gs दृष्टो (for दृष्टो) — (L. 465) Ts वायव्य न सुप्रेक्षता (for *) — (L. 466) Gs विद्वान्ता (for विद्वान्) Ks : s श्रेष्ठैः (or शुभैः) — (L. 467) Ds रण्यपारं (for सिद्धाश्च) — (L. 468) Ks Ds : s मुनयम् (for प्रयाच्य) — (L. 469) V2 महापादो (for 'पातो) — (L. 471) Ds Ds Ts Gs : s सोम (for सोमो) — (L. 472) Ts : s Gs : s Ms विदित (for सतिम्) Ns Ts Gs Ms स्वर्गिणैः, Ns V2 Bs Ds : s स्वर्गिणैः, Ds Ts Gs स्वर्गिणैः (for स्वर्गिणैः) — (L. 473) Ns देवेश्वरैः (for 'विश्वर) Ds : s देवर्षिमुनिभिः श्रेष्ठैः (for *) — (L. 475) Ks Ds वाम्, Ns तावत्, V2 B Ds सति (for सत्) Ns Gs यमर्षयस्तमम्, Ds Ms यमर्षयस्तमम्, Ds देव देवोपमाः (for *) — (L. 476) Ds लेपा यमम्, Ds देव देवोपमाः (for *) — (L. 476) Ds लेपा ये (for लेपाया) Ns अनेनैव न मद्रमनाय, Ns V1 Ds : s : T G Ms आत्मज्ञानात्मनिष्ठा, Ns (margin) : s Ds Ds : s 'ता मयावगम्यता' Ds 'धर्मपथोदेव (for *) Ns ते हि 14

स्त्राश्च कादयपा देवमभ्युपासन्त भारत ।
स्कन्दश्च भगवान्नीन्द्रिर्गङ्गा च सरिता वरा ॥
अधिष्मास्तुम्बुरुश्चैव भारिश्च वदता वरः ।
नेतारो देवदेशानामेते हि तपसान्विता ॥
एताननुविधीयन्ते सर्वदेवगणा नृप ।
धर्मनित्यास्तपोनित्याः सता मार्गमुपाश्रिताः ॥
ये त्विमे मानुषा देवानर्चयन्ति शुभाश्रितः ।
तानर्चयन्ति ह्यमरास्तथा राजञ्च्युमाश्रितः ॥
पितृकृत्येषु देवाना सन्यास ये त्वनुष्ठिताः ।
स्वाध्यायवन्तः कौरव्य सदा नियमचारिणः ॥
गन्धर्वाधिपतिः श्रीमास्तत्र चित्ररथो नृप ।
सपुत्रो वादयामास देवनाथानि हृष्टवत् ।
उर्णायुश्चित्रसेनश्च हाहा हृहृक्षथैव च ।
दन्वरस्तुम्बुरुश्चैव जगुरन्त्ये च तद्रथा ॥
उर्वशी पूर्वाचित्तिश्च हेमा रम्भा च भारत ।

[480]

[485]

[490]

हेमदन्ता पृताची च सहजन्त्या तथैव च ॥
जुजोष भगवान्देवस्तदुपस्थानमात्मवान् ।
दृष्टेन ह्यष्ट शकस्य जगाम जगतः पतिः ॥
गते भूतपती सर्वे नृपा जगमुयंथागतम् ।
महेन्द्रेणार्थिता देवाः स्वानेन निलयागताः ॥
ततः सर्वेषु यातेषु सुग्रासीनं पुरदरम् ।
सदस्यैः स्वैः सद्वासीनं नारदोऽभ्याययौ मुनि ॥
तमिन्द्रः पूजयामास समुत्थाय तपोधनम् ।
दिदेश कुशगर्भं च पीठमात्मासत्तमम् ॥
नारदोऽथ महातेजा महेन्द्रमिदमब्रवीत् ।
दूतोऽहममरश्रेष्ठ निष्णोरतुल्यतेजसः ।
किञ्चित्कार्यं पुरस्कृत्य प्रेषितोऽस्मि त्वात्मना ।
आनन्तंकारिर्दृष्ट्वा तस्यैवानुघतेः ॥
प्रीतियान्क्यानि हृद्यानि प्रयुज्य मुनये तदा ।
ततः प्रहृष्टो भगवान् पतिपतिवशासन ॥

[495]

[500]

[505]

स्त्रे च (for ये च) K₁ s N₁ s Dn D₁ s पति (for पत्ये)
— (L 477) B₁ s D₁ स तपस्यरति स्म भारत, D₁ s अभ्यु
पासत भारत, G₂ यमुपासन्त भारत (for ¹ ₁) — (L
478) K₁ s तत्र, N₁ Dn T₁ s G₁ जतिर D₁ s D₁
सौरिर, D₂ सौत्रो, G₁ देवो (for रीद्रि) — (L 479)
आद्युभ्यास (for अर्चि) K₁ s s D₁ G₁ दन्वरस, V₁ D₁
तुम्बरस; T₁ s G₁ s M₁ सन्वरस (for तुम्बरस) N₁
भारश्च, V₁ नृपिश्च, D₂ हृक्षिश्च, D₁ भास्को, T₁ G₁ हरिश्च,
T₁ G₁ s M₁ हरिश्च, G₂ मानुश्च (for भारिश्च) — (L
480) G₂ लोकानाम् (for देवा) D₂ नेतारो देवतानां च
(for *) D₁ देवन्ते हि, D₁ नियते (for एते हि) — (L
481) D₁ एते तमनुविधित् (for *) N₁ देव, s Dn D₁
D₁ सर्वे, D₁ s देवान् (for सर्वे) s देशसर्वगणाश्च (for
*) — (L 482) K₁ तपोविद्या (for नित्यास) V₁ B₁ D₁
D₁ s उच्य (V₁ वा) श्विता (for उर्णाश्रिता) N₁ s V₁ B₁
D₁ सन्त सम्मार्गमाश्रिता (for *) — After line 482 D₁
reads line 486 — (L 483) s P D₁ वयमे, T₁ s G₁
s M₁ यानिमान् (for ये निमे) — D₁ G₁ om line 484
— (L 484) N₁ B₁ s तम् (for तद) — (L 485) K₁
कृत्ये शु (for कृत्येषु) K₁ सपाना; T₁ G₁ यानिष्य, T₁
G₁ सानिष्य (for संन्यास) N₁ V₁ सपथा सन्तो भवन्ति
ते (for *) — (L 486) N₁ V₁ B₁ D₁ सन्ते धर्मचारिण
(for *) — (L 488) D₁ स देवो (for सपुत्रो) — (L
489) N₁ s V₁ I₁ s D₁ च भारत (for तथैव च) —

490) K₁ सन्वर, N₁ सौत्रो, K₁ जुजोष भगवाश्चैव (for *)
K₁ स यदुजान्, K₂ N₁ s V B Dn D₁ D₁ s s T₁ s G₁
च पदयुगान्; De (margin) स्य यदुजान्, G₁ स्य पदयुगान्; T₁ s
G₁ s M₁ च मातया (for च तद्गाम) — (L 491)
N₁ s V D₁ T₁ G₁ s विप्रचित्शिश्च (for पूर्व) T G₁ s तथैव
च (for च भारत) — (L 493) N₁ s s D₁ s s T₁ जुजोष;
s जुजोष (for जुजोष) — (L 494) D₁ s नृपयेव (for वृत्तेन)
K₁ N₁ s V B Dn D₁ s s G₁ तनि; De (also
margin) जनि (for पति) — (L 495) V₁ दृष्टपत्नी;
D₁ स चम् (for भूत) s यथाचिदि (for सतम्) — (L
496) V₁ हृष्टा (for देवा) K₁ s D₁ स्वमेव निरवत् गता
(for *) — (L 497) N₁ सुग्रासीने, V₁ T₁ G₁ s s M₁
सना (for सदा) K₁ V B₁ Dn D₁ D₁ s T₁ G₁ स्रिययौ;
N₁ B₁ s D₁ स्रिययौ; N₁ स्रिययौ (for स्रिययौ) — (L
499) T₁ G₁ तमुत्थाय (for स) — M₁ om line 500 — (L
500) D₁ स्रि (for गर्भे) — (L 501) D₁ (margin) सार
राज (for सेना) — (L 502) D₁ T₁ C₁ s अवित्र (f f
अनुव) — (L 503) s सगृह्यिष्य (for पुरदरस्य) G₁
सई (for स्रिय) — D₁ om line 504 — (L 504)
K₁ s आर्णानाम्; G₁ अन्वर्ष्य (f f आनर्ष्य) N₁ स्रियि;
V₁ हरने; D₁ T₁ s G₁ s M₁ हृक्षान् (for हृक्ष) D₁
[M] शित (for मन्थन) D₁ तस्यैवानुघतेः; T₁ s G₁
s M₁ सत्पारासर्वं तद्वच (for *) — N₁ om line
505 Before line 503, some Miss inc. यैतोपायन उवाच

किमाह पुरुशश्रेष्ठः शीघ्रमाचक्ष्व मे सुने ।
चिरस्य मलु कृष्णेन संस्मृताः स्म महात्मना ।
प्रियावकायानि हृद्यानि ऋद्धि धर्मभृतां वर ॥

नारद उवाच ।

महेन्द्रेन्द्रानुजं द्रुपुं गतोऽहं आतरं तथ । [510]

डारकां पुरुषश्रेष्ठ काश्यपानां यशस्करम् ॥

तं तु रैवतकेऽप्राक्षं तदानीनमरिदमम् ।

रुक्मिण्या सहितं वीरमुमयेव वृषध्वजम् ॥

पारिजाततरोः पुष्प तस्य दत्तं मयानघ ।

विस्मान्पार्थ देवेश पत्नीनामुक्तेजसः ॥ [515]

वदुष्ण तस्य पत्न्यस्तु विस्मयं परमं ययुः ।

यहुकामप्रदं पुष्पं वृक्षराजसमुद्भवम् ॥

गुणास्वासा मयाख्यातास्तस्य पुष्पस्य मानद ।

सृष्टिश्च पारिजातस्य कश्यपेनातितेजसा ॥

अदिसा कश्यपो दत्तः पुण्यार्थं च यथा मम । [520]

पुण्यदात्रा वेष्टयित्वा कण्ठे पुण्यार्थमात्ममान ॥

त्वं च दत्तो यथा शक्या देवाश्चान्ये सुरेश्वर ।

निष्कयश्च यथा दत्त कश्यपागैर्महात्मभिः ॥

वच्छ्रुत्वा तस्य पत्न्येका सत्याभामेति विभ्रुता ।

पुण्यकार्यं मतश्चक्रे दयिता ते यवीयसः ॥ [525]

तथा चान्यर्थाहितो भर्ता देव्या देवगणेश्वरः ।

प्रतिज्ञशे स धर्मात्मा यवीयास्तत्र मानद ॥

ततो मामुक्तयान्वीरो विष्णुर्वलवता वरः ।

यथावत्सुरसुख्येन वृथतः शृणु भावन ॥

ल्लनीयो यवीयास्तु प्रणिपत्ताच्छ्रुतोऽप्रवीत । [530]

आनायय सुरश्रेष्ठ पारिजातं वरदमम् ॥

मनोरथोऽस्तु सफलो यथास्तेऽसुरसूदन ।

धर्मदृष्ट्ये विशेषेण यथास्तेऽमरसत्तम ॥

— (L 505) B: प्रिय (for प्रीति) Ds: चान्वादि (for हृद्यानि) T: om (hapl) lines 505^a-509^a K: s: s: प्रयुक्त्वा (for 'च') D: सुनिराद (for सुनये) — (L 507) T: G: s: अगम्यत् (for पुरुष) D: लक्ष्मणाकल्पतां सुने (for s) — (L 508) K: चिर हि (for चिरस्य) K: N: V: B: s: D: s: T: s: M: समग्रतोःस्मि महासुने (for K) — B: T: G: om line 509 — (L 509) D: सर्म विदा (for 'श्रुता) — After line 509, K: s: an addl colophon mentioning adhy name नारदस्य स्वर्गमनम् — (L 510) V: श्रेष्ठ, D: कृष्ण (for द्रुपु) G: त महेंद्रा तुव द्रुपु (for *) — (L 511) K: s: s: N: V: B: Dn D: D: s: T: G: M: कर्माचिद्रा (V: D: कर्माचिद्रा, D: गतश्च द्वा प्रका राज (for *) N: T: G: यादयाना (for काश्यपाना) K: s: Dn D: s: दशस्वर (for 'स्वस्व') G: द्वाकिणा यमस्विनम्, G: यादयाना यदस्त्वरीम् (for s) — (L 512) D: तर (for त तु) K: K: सुलासीनम्, N: देवां, B: Ds: तत्रा (for तत्रा) — (L 513) N: सह स (for सहित) B: s: D: देवम् (for वीरम्) V: सुवक्त्र च (for उमयेव) K: s: V: B: Dn D: D: s: s: T: G: सुवक्त्र वृषभभोजम्, N: उमेव वृषभ, D: प्याप न्मप्यन (for s) — (L 515) N: विस्मान्पार्थ (for 'य') N: V: B: इति (for उह) D: पत्नीनाममिषौजस (for *) — (L 517) D: पुष्प (for पुष्प) — (L 518) N: V: B: Ds: G: स्वमाख्याताम् (for मया) — T: om (hapl) lines 519-527 — (L 519) V: T: धार्ति (for सृष्टि) D: यथा कृत पारिजात (for *) V: महात्मना

(for [श्रुतितेजसा) — (L 520) Ds: पुण्यार्थं च, T: s: G: s: पुण्यर्थार्थ, M: पुण्यार्थं (for पुण्यार्थं च) — (L 521) T: G: s: M: निज (for कण्ठे) — (L 523) K: शक (for शक्या) — (L 523) K: महापुत्रि, N: B: s: D: महनिपति (for महात्मभिः) — (L 524) K: सा, D: [मो]र (for [पु]त्रा) — (L 525) K: देव कार्यं, N: पुण्य कर्तुं, D: पुण्यकार्यं, G: समग्रतोः (for पुण्यकार्यं) K: देवी सा (for दयिता) G: यवीयसी (for 'स) D: दयिता सा (for दयिता) G: यवीयसी (for 'स) D: दयिता सा (for 'स) — (L 527) G: प्रतिज्ञाय (for तस्य मानद (for s) — (L 527) G: प्रतिज्ञाय (for 'ज्ञये) T: G: धर्मात्मा, G: 'य (for 'मा) — (L 529) N: D: T: G: s: यथा वर (for यथावत्) K: s: s: D: मानद, Dn D: s: भावन, T: s: G: s: M: भावि तम् (for भावन) — (L 530) V: B: s: D: T: s: G: s: M: स्वा, G: ते (for तु) — (L 531) K: s: K: B: G: s: भावयेय, K: s: D: s: आनायय, K: s: D: T: s: G: s: आनीय च (for आनायय) G: श्रेष्ठ (for श्रेष्ठ), T: G: M: आनीय च सुरश्रेष्ठम् (for *) K: V: Ds: D: s: महा: N: V: T: s: G: s: M: सुर, D: स च (for च) — (L 533) N: s: B: s: D: सवनेऽसुरनाशन, D: स्ते रिपू सूदन, D: स्ते सुरनाशन, G: यथा मे वदसुरन (for s) — D: om line 533 — (L 533) K: s: N: V: s: D: s: Ds: D: T: G: s: s: M: सुरसत्तम, G: सुरसूदन (for अम सत्तम) — (L 534) D: दयित (for दुर्लभ) K: N: s: V: B: s: D: s: T: s: G: s: लोको (for लोके) — (L 535) K: D: T: s: पश्यतु (for 'स्तु) T: s: G: s: पश्य स्य मम कल्याण (for *) K: सत्यावाप्य, K: V: 'मादाय

अयं दुर्लभन्याणो लोके लोमणेश्वर ।
पश्यन्त्यमरकल्याणं मत्प्रभावाय मानुषाः ॥ [535]

वैशंपायन उवाच ।

यामुदेवयचः श्रुत्वा महेंद्रः हुरनन्दन ।
नारदं वदता श्रेष्ठविदं वाक्यमथारवीत् ॥
भजासनं द्विजश्रेष्ठ धृतमुक्तं स्वया द्विज ।
सदेश प्रतिदातयामि विष्णोरतुल्यजेसः ॥
आसीने नारदे शनो रन्धानुत्तोऽथ नारदात् । [540]

स्वमासनं ततो भेजे तस्यै सदृशं विभो ॥
उपविष्टः सुरपतिरथोवाच तपोधनम् ।
निरीक्ष्य स्वनलं वीर्यं पार्षदं युत्रनाशनं ॥
मह्यै उशल षट्पञ्च वक्ष्यस्ते जनार्दन ।
पचनान्मम धर्मज्ञ सर्वभूतसुजावहम् ॥ [545]
मदनन्तरमीशस्त्वं जगतो नात्र सशयः ।

स्वदीयः पारिजातश्च रत्नान्यन्यानि चाच्युत ॥
एवं तु भारतरत्नं कर्तुं देव महीं गतः ।
मानुष्य सर्वभूतानामाश्रितः कार्यसिद्धये ॥
त्वयि तीर्णप्रतिष्ठे हि पुनः प्राप्ते त्रिविष्टपम् । [550]
पूर्वपित्यामि वध्वास्ते इष्टान्प्रामानधोक्षज ॥
स्वर्गायाणि न रत्नानि नयितव्यानि वैश्वान ।
स्वल्पार्थे मानुष लोकमिति पूर्वहृता स्मितिः ॥
उत्कम्य हि स्थितिं देवीं प्रनर्तामि महाबल ।
यद्यहं किं प्रवक्ष्यामि प्रजापतिगणाः प्रभो ॥ [555]
ब्रह्मणा सह्युपेण सपौत्रेण महात्मना ।
नियमाः सर्वदृष्ट्यानां स्थापिता जगतो ध्रुवाः ॥
प्रजापतिदृष्ट मार्गमपास्य व्रजतो मम ।
श्रुत्वा प्रजापतिर्धर्माशापमभ्युत्सजेत्यमुः ॥
अस्माभिर्भयमान हि भर्वादासेतुन्यधनम् । [560]

(for भावाच्) Ds मानद्, T1 Gs Ms मानुषम्, Ts मानुष्य, Bom Poona eds G(ed) मानवा (for मानुषा) N1 प्रभावाय च सर्वथा, Ts Gs s स्वप्नसायाश्च मानुषम् (for s) — (L. 536) N1 T1 G1 s कुल (for कुह) — (L. 537) Ks इदं वचनमवर्षद् (for s) — (L. 538) Ts s Gs s मुनि (for द्विज) Ks शुभम्, Bs कृतम्, Gs युक्तम् (for धृतम्) Ds मथा (for स्वया) V s [जनिष (for द्विज) — (L. 539) Gs जमित (for अतुल) — (L. 540) Vs लब्धांशो, Ds लब्धानुज्ञा, T1 लब्धसत्तो (for लब्धानुज्ञो) — (L. 541) N1 s V1 Bs Ds स्वमासनवरं भेजे (for s) — (L. 542) Ks तपोनिधिम् (for धनम्) — (L. 543) Ks तद्वल, Ds स्व बल (for स्वबल) N1 निरीक्ष्य च मां कली (for s) Ks s पार्षदाद्, Ks पार्षदो, N1 T1 s Gs इषदं, Dn Ds पार्षदाद्, Ts s G1 s Ms नारदं (for पार्षदं) Ks Vs Ds व (V2 ह, Ds वा पार्षदं वृत्रनाशनं, Ds1 पार्षदं दान्युव्रनाशनं (sup in 'वृत्र') (for s). — Before line 544, some Mas ins शक्र, some इन्द्र. — (L. 544) Ts s G1 s Ms इन्द्रो (Ms इन्द्रे) मह्यै उशलं, Gs हतो मह्यै कुशलं (for s) Ts s G1 s Ms प्रष्टव्यम् (for वक्तं) — (L. 545) Vs वचनं (for वचनाद्) T G1 s s धर्म तु, Gs धर्मतु (for धर्मज्ञ) K1 s N1 s V B Dn Ds1 D1 s T1 Gs s सुस्वावह Ks s Ds1 Ds s 'वह (for 'वहम्) — (L. 546) Ks s अमरेणु न सशय (for s) — For line 548 T1 s G1 s-3 Ms subst

'व्याम् (for 'त्वं) K1 s s N1 Bs Dn Ds Ds s T1 Gs s वृत्तानाम्, V1 s Bs s Ds Ts s G1 s Ms वृत्तानाम् (for भूतानाम्) V s मानुष्य सर्वथा वृत्त (for s) Vs शानिष (for शानिष) K1 s s Ns Dn Ds D1 s s स्थित कार्यं प्रसिद्धये, Gs स्थितकार्यसिद्धये (for s) — (L. 550) Ts इति (for स्वयि) N1 s V1 Bs s तीर्णप्रतिष्ठं सप्राप्य (for s) N1 Bs Ds वृ, Ns भावाद्, Ds प्राप्तस् (for प्राप्ते) — (L. 551) Ds ते वचना (by transp), Ts वचनात् N1 Vs Bs Ds पुरियित्यनि वध्वास्त्वं (for s) Bs इमाद्, Ds Gs सर्वान् (for इष्टान्) — (L. 552) Ks स्वर्गजानि, Ks स्वर्गजानि (for स्वर्गायाणि) Ks स्वर्गाणि न च रत्नानि; N1 Vs s B Ds T1 न स्वर्गायाणि रं, Ds-3 स्वर्गे याणि च रं, Ts G1 s न स्वर्गादीनि रं, Gs Ms न स्वर्गजानि रं (for s) Bs s Ds तेष्वपुन (for केसव) Ds T1 Gs s न तेष्वपि केशव (for s) — (L. 553) Ks N1 Vs Bs Ds s Ts s G2 s Ms पूर्वं हृता (V2 क्त-), Vs पूर्वं स्थिता (for पूर्वकृता) — (L. 554) Ks उक्तव्य, T1 Gs व्युत्कम्य (for उ) Ks N1 Vs B Ds s T1 Gs देव (for देवी) Ks s V1 D1 s उल्काव्य (V2 कस्य, Ds स्थित्यं हि स्थितिं देव, V2 उल्काव्य तु स्थितं देव, Ds इव तां स्थितिं देव, Ts s G1 s Ms व्युत्कम्य हि स्थितिं देव, Gs व्युत्कम्यति स्थितिं देव (for s) — (L. 555) T G1 s-3 Ms प्रष्टव्यामि (for 'दयानि) Ts s G1 s-3 Ms मुखात् (for गणा) — (L. 557) Ds s भूतानां (for हृत्वात्) V1 शुभम् (for ध्रुवा) K1 (marg as above) म्हापयित्वा गतो ध्रुवाः (for s) — (L. 558) Gs इति (for क्व) Ks om lines 558-

15th एवं तु भारतरत्नं कर्तुं देव भुव गतः ।
— Ds om. line 549 — (L. 549) Ds मानुष्ये, D1

भेत्स्यन्त्यशङ्कित्वा देव्या देव्यपश्चास्तथापरे ॥
 स्त्रीनिमित्तमितो नीते पारिजाते द्रुमेश्चरे ।
 स्वर्गोक्तसो भविष्यन्ति विमानरक्षाश्च मानद ॥
 उषभोगा मनुष्याणा विहिता ये स्वयंभुवा ।
 तेषु तुष्यतु मे भ्राता सपश्यन्कालपर्ययम् ॥ [585]
 इहापि तावन्नदिवे मम यः स्यात्परिभ्रष्टः ।
 त्रिविधस्योऽपि तं कृष्णः सर्वं भोक्तुमिहार्हति ॥
 एतो ह्यामिपभोज्यानामभिमानाज्जनार्दनः ।
 ततो धर्मं समुत्सृज्य पापमेवानुवर्तते ॥
 स्त्रीपदयता ख्याप्यमाना कृष्णस्य हि महात्मनः । [570]
 जगत्प्रथमशा योग जनयेदिनि मे मतिः ॥
 मानुष्य मानुषे प्राप्नो यदेतन्मभुसुदनः ।
 कुर्वन्निर्यन्धनीयं यद्भ्राता ज्येष्ठेन नारद ॥

स्वर्गेरन्नविलोपेन धर्षणा स्यान्ममानन ।
 ज्ञातिनो धर्षणा चैव विशेषेण हि गर्हिता ॥ [575]
 धर्ममर्थं च काम च क्रमेण मधुसूदन ।
 सेवत्वेप रता धर्मान्स्थापितान्पद्मोनिना ॥
 महीतलं पारिजातमर्षयिष्यामि ते यदि ।
 पौलोमीमादित् । कृत्वा फो नु मा बहु मस्यते ॥
 पारिजात महीप्रष्टे दृष्टा सृष्टा च मातुषाः । [580]
 स्वर्गार्थं नोद्यमिष्यन्ति दृष्टा स्वर्गफल शिर्वी ॥
 पारिजातगुणान्मर्त्या जुषन्ति यदि नारद ।
 देवाना मातुषाणा च न विशेषो भविष्यति ॥
 तत्र यत्क्रियते कर्म इह ननुज्यते नरैः ।
 स्वर्गार्थं न यतिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ॥ [585]
 सर्वरत्नवरः स्वर्गे पारिजातस्तपोधन ।

560* — (L 559) Ks प्रजापतिस्तु भीमन्तम् (for °) Ks
 Gs उत्तरयति, Dn Gs मनुष्यसुदने (for मनुष्य) Ks s Ds
 Ds s Ts s Gs s Ms मामय्युसुवति प्रभु (for °)
 — (L 561) V: [स]क्रान्ति (for 'ता) — (L 563) Vs
 नारद (for मानद) — Gs om lines 561 603 — (L
 564) Vs B: मातुषाणा (for मनुष्याणा) Ts s Gs s Ms
 कल्पिता (for त्रिविधा) — (L 565) Ks तुष्यति स (for
 तु तुष्यति) V: B: वैस्तुष्यतु स मम आता (hypermetric)
 — (L 566) Ks s Ns s Bs s Dn Ds Ds s Ts Gs s
 Ms तात (for तावत्) — (L 567) Ts Gs s निदिदे (Gs
 'देते) स्थापित कृष्ण (for °) Bs Ds नीप, Ts स त्व, Ts s
 Gs s न स (for मर्ष) Ns V: B: s Ds (marg) T Gs s
 ins after line 567 Ds after line 575

16** ज्येष्ठकानिष्टरभावाना नाभिः किं ज्वार्दन ।

[Ns नोमाना, V: नोमाना (for भावाना) B: ज्येष्ठो
 ज्येष्ठज्योमाना, B: ज्येष्ठ-वाविष्टभा, Ds ज्येष्ठ-वाविष्ट
 भोजवाना, Gs ज्येष्ठान् ज्य भोःदाना (for °) Ns Ts Gs s
 नाभिः (for ना)]

— Ns T Gs s s om line 568 — (L 568) Ks s s V s
 Bs s Dn Ds Ds s s हष्टो हि, V: s Bs कुष्णोऽपि (for एष्टो
 हि) Ks अभिमानी, V: अभिष्ट किं, B: Ds अविमानात्
 (for अति) — (L 569) V: s B Ds यतो, V: तथा
 (for मतो) Ns B: Gs कामम् (for पापम्) — (L 571)
 Ks Ds s Gs [अ]यद्रामो (for 'सा) — (L 572) V: s
 Bs s मातुष (for 'पे) Ds प्राप्ते (for प्राप्ते) Bs मातुष्य
 च समासात्, Ds 'प्ये मातुषे प्राप्ते (for °) Ds स यान्त्,

Ts s Gs s यदिद, Ms यदीत् (for मदेत्) — (L 573)
 V: कुर्वन्निर्यन्धनीय हि (for °) Gs ed) चात्रा (for चारा)
 V: मानद (for नारद) — Ts om lines 574 576 — (L
 574) Ks Ns V: s Bs s स्वर्गे, V: स्वर्ग (for स्वर्ग)
 Ts s Gs s विक्रोभेन (for 'पेन) Ts Gs Ms स्वर्गेन
 विलोभेन (for °) Ns s V: s Bs s Ds परा मम (for
 नमानन्) — (L 575) Ns नारद, Ts s Gs Ms सर्वदा
 (for गर्हिता) — Gs om lines 576 577 Ds om line
 576 — (L 577) Ns आस्थिता, B: Ds s Ts s Gs s
 स्वापिता (for 'तात्) — Ts Gs s om line 578 — (L
 578) Ks चर्षयिष्यामि, Ks Ds s Gs Ms ज्ञान, Ks Ns
 V B: s Ds Ds नात्, Bs Ds नान, Dn Ds प्राप् (for
 अर्ष) — (L 579) B: ज्ञान (for जादित) Ts s Gs
 Ms पौलोमीममता कृत्वा (mo) (for °) V Ds s Ts s
 मन्वते (for मस्यते) Ns को मा बहु न मस्यते (for °).
 — Ds om lines 580 581 — (L 580) Ds नीते
 तु (for सृष्टा च) — (L 581) Ds मोक्षमेवम्, Ts
 Gs s Ms नो गतिम्, Gs नागति (for मोक्षम्)
 — After line 581, Ns reads line 584 — (L 582)
 K: द्युष्यन्ति, Ds लुपन्ते (for 'न्ति) Ds मानवा (for
 नारद) — (L 583) Ks s s Ns Ds Ds Ts s देवमान
 मनुष्याम् (for °) Ks V: s B Ds विशेषो च (by transp),
 Gs निर्विशेरो — (L 584) Ns V: B: s Ds तदिदामुवते
 नरा (for °) — (L 585) Ks नमर्षे न करिष्यन्ति (for
 °) Ns गुणोन्विता (for गुणान्विता) — (L 586)
 Ks s Ds स्वधर (for 'वर) — V: s om (hapl) lines
 587-591 — (L 587) Ts सुर्वर (for सर्वर) Ns s

तुल्यं देवसमैर्मलैः सर्वदेव जगद्भवेत् ॥
 यक्षैर्मर्त्या न यक्ष्यन्ति लम्भरगणपला भुवि ।
 न पूर्तानि प्रदास्यन्ति तुल्यत्वरमैरिणाः ॥
 यक्षैर्जप्याद्विषैश्चैत्र नित्यमाप्याययन्ति नः । [590]
 मानुषा. स्वर्गमिच्छन्तः श्रद्धधानास्तपोधन ॥
 तत्सर्वं न करिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ।
 निरुतेजसो भविष्यामले गतास्तद्विहीनताम् ॥
 इतः सुवृष्टया सस्येस्ते जीवन्ति पुरुषा भुवि ।
 ध्याप्याययन्तस्तेऽप्यस्मान्दानैर्यक्षैस्तथैव च ॥ [595]
 न युमुक्षा पिपासा वा बाधते यदि मानुषान् ।
 रोगो जरा वा धर्मज्ञ मृत्युर्वा रतिरेव वा ॥
 दौर्गन्ध्यं वा मुषोरो वा इतयः कर्मसभराः ।
 किमुगोर्गं करिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ॥

सर्वथा नयन्तं तत्र पारिजातस्य न क्षमम् । [600]
 इति प्राच्यस्त्वया विप्र विष्णुरद्विष्टप्रभं कुरु ॥
 यथा यथा च मे भ्राता तुष्यत्येतद्विचारयन् ।
 तथा तथा रयया कार्यं कार्यं मत्प्रीतिमिच्छता ॥
 हाराश्च मणयश्चैव चन्दनान्यगुरुणि च ।
 वस्त्राणि च विचित्राणि यथास्तव हारका नय ॥ [605]
 योग्यानि यानि मर्त्याना यानदिच्छन्ति केशवः ।
 न स्वर्गपरिमोषं तु कर्तुमर्हति केशवः ॥
 दद्यामि रत्नानि यद्येष्टितान्यहं
 बहूनि चित्राणि विभूषणानि च ।
 न पारिजातं च कथंचन द्रुम [610]
 मुने प्रदास्यामि दिवौषसा प्रियम् ॥

Colophon

(for न क्षमम्) — (L. 601) T₂ s स च (for इति)
 D भ्राता (for विप्र) G₄ M₁ स वाच्यस्त्वया विप्रं (for *)
 D₁ तुष्यत्येतद्विचारयन् (for *) — (L. 602) K₁ s
 V₁ s D₁ तुष्यते तद् (for 'स्यद्') N₁ B D₂ तुष्यते
 द्विपदा वर (for *) — (L. 603) K₁ विप्र (for the
 first कार्यं) D₂ D₃ मम (D₂ 'वि') प्रीतिमिच्छता,
 T₂ G₁ s s M₁ मम प्रिय (M₁ प्रीत) मिच्छता (for *)
 — (L. 604) D₂ रत्नानि (for हाराश्च) V₂ B₁ s D₂
 T₂ s G₁ s s M₁ हारा (V₂ B₁ T₂ G₁ 'रा') अ मणिरत्नानि
 (for *) — (L. 605) N₁ V₁ B₂ s कर्तुं, T₂ क्त्वाद्
 (for 'स्त्वं') — G₁ om lines 605 607 — (L. 606)
 V₁ B s D₂ योष्यामि मर्त्यलोकानां (for *) — V₂ G₁
 om line 607 — (L. 607) K₁ स स्वर्गपरिमोषं तु, D₂ न
 स्वर्गं परिसौकर्यं तु, T₂ न स्वर्गं परिमोषं तु (for *) D₂
 साग्रन्तम् (for केशव) K₁ s s D₂ D₁ s कर्तुमर्हति
 साग्रन्तम् (D₂ s केशव) (for *) — (L. 609) V₂ D₁ s
 विभूषितानि, T₂ G₁ च भूषणानि (for विभू) — (L.
 610) D₁ [ह'म (for द्रुम) — (L. 611) V₂ निधिम्.
 T₁ s G₁ s s M₁ च (for प्रियम्)

Colophon om in D₂ — Mention of the *Epse*
 K₂ B₂ D₁ — Mention of *Kula* K₂ s K₁ s V B
 D₂ D₁ D₁ — Sub *parvan* N₁ पारिजात — *Adhy*
name K D₂ D₁ पारिजातद्रुमे हृन्द्रवाचयम् N₁ V B D₂
 D₂ s T₁ s G₁ s पारिजातं T₂ s G₁ s 'जाता' हेतव्यम्; T₂
 पारिजातवृक्षानामिन्द्रवचनम्, G₁ हृन्द्रवाचयम् — *Adhy*
 no K₂ (marg) 123, V₁ 129, V₂ B₁ 128, V₂ 125,

V₁ s B₂ s D₁ s भुष्यते (N₁ 'न्ति' यदि मर्त्ये स (N₁
 V₂ 'येषु'; D₂ 'र्ये स') (for *) K₁ N₁ सर्वमेव, N₁
 'दैव', V₁ s B₁ s D₂ 'भेद', D₂ सर्वं देव, T₁ सर्वदेवैः; G₁
 'धैव' (for 'दैव') — (L. 588) B₂ यदि (for यक्षैर्)
 G₁ यविष्यन्ति (for न यक्ष्यन्ति) D₁ यक्षैर्मर्त्ये यक्ष्यन्ति
 (for *) M₁ भूय (for ह्यव) N₁ फल (for -फला)
 D₂ ह्यव्या स्वर्गफलं मुदि (for *) — (L. 589) K₁ V₂
 वानानि, N₂ पुष्यानि (for पूर्तानि) — (L. 590) K₁
 D₂ s यथाद्विकेश, D₁ जाप्यादिकेश, G₁ यथाद्वि (for यथाद्वि)
 — (L. 591) V₁ G₁ इच्छन्ति (for इच्छन्त) D₂ D₁ V₁
 T₂ s G₁ s M₁ तपोधना (for पूर्तानि) — (L. 593) N₁ V₁
 B₁ s D₂ तनुरत्नैर्न विवर्जिता, N₂ तद्रतास्तेन वज्रिता, B₂
 तत्र तेन विवर्जिता (for *) — (L. 594) M₁ इत् सुवृष्टे
 सस्येस्तेर (for *) — (L. 595) D₂ s आप्याययन्ति, D₁
 सस्येस्तेर (for *) D₁ नृष्यन्ति, D₂ G₁ s M₁ ते
 यन्तश्च (for 'यन्तसः') D₁ नृष्यन्ति, D₂ G₁ s M₁ ते
 ह्यस्मान् (for तेष्यं) N₁ D₂ आप्याययन्त आप्यस्मान्, V₁
 'यन्तस्यमास्ते (for *) V₂ तपोधन (for तथैव च)
 — (L. 596) D₁ इमो वा, T₁ s G₁ s श्रयते, M₁ श्रयन्ते
 (for वाप्यते) K₁ बाधते यदि मानवान्, V₁ B₂ D₂
 ते मानुषाभ्यदि (for *) — (L. 597) K₂ s V₂ D₂ रोगा
 ते मानुषाभ्यदि (for *) Bom Poona eds G(ed.) मृत्युर्वा (for
 रोगो) K₁ T₁ G₁ धर्मज्ञ
 धर्मज्ञ) K₁ रोगा जरा वा मृत्युर्वा (for *) मृत्युर्वा (for
 रतिरेव) — (L. 598) K₂ V₁ D₂ s दौर्गन्ध, D₁ दुर्गन्धो (for दौर्गन्ध्य)
 T₂ दौर्गन्ध वा मुषोरं वा (for *) K₁ (sup lin as above)
 सर्वं (for कर्म) — (L. 600) T₁ s G₁ s s M₁ कर्मणि

वैशंपायन उवाच ।

देवराजान्चः श्रुत्वा नारदः कुरुनन्दन ।
 प्रोगाच वाक्यं वाक्यज्ञो महात्मा धर्मवित्तमः ॥
 अवश्यमेव यत्कथ्य हित बलनिपूदन ।
 मया तव महाप्राहो बहुमानोऽस्ति मे स्वयि ॥ [615]
 उक्तो मया वासुदेवो जानता भवतो मतम् ।
 न दत्तः पारिजातो हि हस्त्यापि स्वया पुरा ॥
 हेतवश्च मया तस्य दर्शिता भो. समासतः ।
 न चावगतवान्देव. सलामेतद्ब्रवीमि ते ॥
 उपेन्द्रोऽहं महेंद्रेण लालनीयः सदेति माम् । [620]
 जग्राह पुण्डरीकाक्षस्तत्पादुचारमेव च ॥
 पुन. पुनर्मया चास्य हेतवो देव दर्शिता ।
 ततो न युद्धिर्व्याधृत्ता वृत्रनाशन तस्य वै ॥
 अपि चाप्युत्तमान्देवो वाक्यं ते मधुसूदनः ।
 प्रहस्य पुस्पश्रेष्ठ. सरोपमिव वासनः ॥ [625]

न देवगन्धर्वगणा न राक्षसा
 न चासुरा नैव च पत्नोत्तमाः ।
 मम प्रतिज्ञामाहन्तुमुत्ता
 मुने समर्था. रक्षतु भद्रमस्तु ते ॥
 स पारिजात यदि न प्रदाम्यति [630]
 प्रयाच्यमानो भवामनेश्वर ।
 तत. शचीव्यासृदितासुरेणे
 गदा विमोहयामि पुरदरोस्ति ॥
 उपेन्द्रस्य महेंद्राय भ्रातुते निश्चयः परः ।
 यदत्र मन्यसे न्यात्य सप्रधायं दुम्प्य तत् ॥ [635]
 तत्त्व हितं च देवेश धूयता यदतो मम ।
 नयन पारिजातस्य द्वारका मम रोचते ॥
 नारदेनैवमुत्तस्तु प्रव्यक्त बलदेहमित् ।
 रोपाविष्टः सहस्राक्षोऽप्रवीदेतनराधिप ॥
 अनागमि मयि ज्येष्ठे सोदरे यदि चेन्नर । [640]

Dn Ds s 124, D1 121, Ds 134, T1 Gs s Ms 133,
 Ts G1 140, Ts 147, T1 131, Gs 130, Gs 141

(L 612) Ds सत्तम (for सन्तन) — (L 613) Ts Gs
 प्रसन्न (for प्रहस्य (for प्रोगाच) Ks वाक्यज्ञ (for 'ज्ञो) T1
 Gs s Ms प्राह वाक्य च वाक्यज्ञो (for ") Ns Vs Ts चप्रामोस
 (for सहासना) Ts-G1 s-1 Ms देवेश्च प्रवित्तम (for ").
 — Before line 614, Ds ins नारद उवाच — (L 614)
 Ks (any lin as above) s Ts Gs s कर्तव्य (for वपस्य)
 — (L 615) Ks स्वयि (for तव) Ds Ts सस्तु (for स्ति)
 — (L 616) Gs हस्तो (for उक्तो) Vs जानतो (for 'ता)
 — (L 617) Ks N1 B1 D स्व (for हि) Ks Ns Vs s
 Ds s पुरा स्वय (by transp), Ds यथा पुरा — (L
 618) Vs तस्य; Ts s Gs s-1 Ms [म]प्युत्तम (for तस्य)
 Ts s G1 s-1 तस्य वै (for दर्शिता) Ks s वै, Ds ते; Ds
 व (for भो) Ms तस्य वै भो ममाहित (for ") — (L
 619) Ks Ds देव (f r देव) Ts-G1 s-1 Ms न वैवाचमर्ष
 देव (for ") Gs स्य (for सत्) — (L 620) Ks प्रदे
 श्रेण लालनीय (f r ") Ks (mark) पमापच, Gs s Ms
 सपारनीय (for सत्) — After line 620, Ds ins

12* उवाच भगवादेव सलामेतद्ब्रवीमि ते ।

— (L 621) Ks Ds सरोपद, Ns मुनेष, Vs B1 s Ds
 उवाच; Dn Ds Ts-G1 Gs सप्राह; Ds अवीर (for सप्राह)
 Vs B Ds T G1 s-1 Ms सदनस्यम्; Ds ते सपुत्रम्; Com.

Poona ed: G(ed) दत्तमुत्तम् (for सत्) — (L 622)
 Ds [उ]क्तो (for [अ]व्य) Ds दर्शिता भो ममापच (for
 ") — (L 613) Ns B1 s Ds नैव पुष्टिश्च स्वापुत्ता (f r ")
 Ts नानाग (for नाना) Vs तत्र (f r तस्य) Gs s तत्र
 वै वृत्रनाशन (for ") — (L 621) Ts s Gs s Ms तत्र
 वृष्टि (for कथि यामि) Ns s Vs B1 s Dn Ds Ds-1
 Gs s पाहवापच (for वाक्य ते) — (L 615) Ds Gs प्राह
 (for प्रहस्य) Ds प्रहस्य पुण्डरीकाक्ष (f r ") (s) दृष्ट (for
 इव) — (L 621) Ds सस्तु, Ts G1 s-1 Ms चप्रामो
 (for चासुरा) — (L 628) Ks Vs s Dn Ds Ds s Ts
 उपदन्तम्, Ns Vs B1 s Ds मयि; Ts s Gs s अथहमुम् (for
 हस्तुम्) — (L 629) Ks न मे (for मुने) Ds प्रतिष्ठा (f r
 समर्था) Gs हि (for सस्तु) Ns Ds स्यम् (for सत्) —
 — (L 631) Ks s Ns Gs प्रेश्वर, Ks Ns Ds सपुत्र; Com.

Poona ed: (ed) पुरदर (for [म]नेश्वर) Ds प्रयाच्य
 मानो भवामनेश्वर — (L 631) Ns B [म]ने; Ns [अ]व्य
 (for [अ]व) Ks परत, Bs वृत्; Ds पुर (f r वर) — (L
 635) Ds मन्यसे (f r ते) Ns अपीदेव (f r सप्राह) Ds
 त (f r म) — Ds com 11e 637 — (L 637) Vs सप्राह
 (f r वदतो) — (L 638) Ks (s) सप्राह; Ds सप्राह (f r
 सप्राह) Ks Vs 11 Ds Ts सप्राहं सप्राहदम्; Ds हिन्; Ds
 Ns Vs 11 Ds 'न पुष्टिश्च स्वापुत्ता (f r ") Ts s सप्राह
 (Ts प्रसन्न) सप्राह; Gs s s सप्राहं सप्राह (f r ")
 — (L 639) Ds s Ds देवस्य (f r सप्राह) B Ds तत्र

तुल्यं देवसमैर्मर्त्यैः सर्वदेव जगद्रवेत् ॥
 यज्ञैर्मर्त्यां न यदयन्ति लज्ज्यरगफल भुवि ।
 न पूर्तानि प्रदास्यन्ति तुल्यत्नममरैर्गताः ॥
 यज्ञैर्जप्याहिवैश्वेन नित्यमाप्याययन्ति नः । [590]
 मानुषाः स्वर्गमिच्छन्तः श्रद्धधानास्तपोधन ॥
 तत्सर्वं न करिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ।
 नित्येजसो भविष्यामस्ते गतास्तद्विहीनताम् ॥
 इतः सुदुष्टया सस्यैस्ते जीनन्ति पुरुषा भुवि ।
 आप्याययन्तस्तेऽप्यस्मान्दानैर्यज्ञैस्तथैव च ॥ [595]
 न युमुश्रा पिपासा वा बाधते यदि मानुषान् ।
 रोगो जरा वा धर्मह मृत्युर्वा रतिरेव वा ॥
 दौर्गन्ध्यं वा सुघोरा वा इतयः कर्मसभवाः ।
 किमुयोगं करिष्यन्ति पारिजातगुणान्विताः ॥

सर्षया नयनं तत्र पारिजातस्य न क्षमम् । [600]
 इति त्राच्यस्त्वया विप्र विष्णुराष्टिष्टुर्कर्मकृत् ॥
 यथा यथा च मे भ्राता तुप्यत्येतद्विचारयन् ॥
 तथा तथा त्वया कार्यं कार्यं मत्प्रीतिमिच्छता ॥
 हारांश्च मणयश्चैव चन्दनान्यगुरुणि च ।
 यस्त्राणि च विचित्राणि वध्यास्त्य द्वारा नय ॥ [605]
 योग्यानि यानि मर्त्यानां यानदिच्छति केशवः ।
 न स्वर्गपरिमोषं तु कर्तुमर्हति केशवः ॥
 ददामि रत्नानि यथेप्सितान्यहं
 बहूनि चित्राणि विभूषणानि च ।
 न पारिजातं च कथंचन द्रुम [610]
 मुने प्रदास्यामि दिवोकसां प्रियम् ॥

Colophon

V₁ : B₁ : D₁ : भुजवते (N₁ 'नित') यदि मर्त्ये स (N₂)
 V₂ 'वैपु' ; D₂ 'इयं सा' (for ") K₁ K₂ सर्वमेव, N₁
 'देव', V₁ : B₁ : D₂ 'मेक', D₂ सर्वं देव, T₁ सर्वदेवेद्, G₁
 'यैव' (for 'देव') — (L. 588) D₂ यदि (for यज्ञैर्)
 G₂ यतिष्यन्ति (for न यदयन्ति) D₁ यज्ञैर्मर्त्यै न यदयन्ति
 (for ") M₂ भूय (for लज्ज्य) N₁ कल (for फला)
 D₂ लज्ज्या स्वर्गफल भुवि (for ") — (L. 589) K₁ V₂
 दानानि, N₂ पुष्यानि (for पूर्वानि) — (L. 590) K₂
 D₂ : यथाहिकेश, D₂ जाप्यादिकेश, G₂ यथाहिकेश (for जाप्याहिकेश)
 — (L. 591) V₁ G₁ इच्छन्ति (for इच्छन्त) D₂ : D₁
 T₂ : G₁ : M₂ तपोधना (for 'धन') — (L. 593) N₁ V₂
 B₁ : D₂ तत्सर्वं विवर्जिता, N₂ तत्रतास्तेन वनिता, D₂
 तत्र तेन विवर्जिता (for ") — (L. 594) M₂ इत् सुदुष्टै
 सस्यैस्तेद् (for ") — (L. 595) D₂ : आप्याययन्ति, D₂
 यन्तश्च (for 'ययन्तश्च') D₁ तुप्यन्ति, D₂ G₁ : M₂ ते
 ह्यस्मान् (for हेऽस्म्यं) N₁ D₂ आप्याययन्तयाप्याययन्, V₁
 'ययन्तयाप्याययन्ते (for ") V₂ तपोधना (for तपयै च)
 — (L. 596) D₂ इमो वा, T₁ : G₁ : श्रयते, M₂ श्रयन्ते
 (for बाधते) K₁ बाधते यदि मानवान्, V₁ B₂ D₂
 ते मानुषान्यदि (for ") — (L. 597) K₂ : V₂ D₂ रोगा
 (for रोगो) Bom Poona eds G(ed) मृत्युर्वा (for
 धर्मश्च) K₁ रोगा जरा वा मृत्युर्वा (for ") K₁ T₁ G₁ धर्मश्च
 (for मृत्युर्वा) D₂ हानिर्, G₂ हानिर् (for रतिर्) — (L.
 598) K₂ V₁ D₂ : दौर्गन्ध्यं, D₂ दुर्गन्धो (for दौर्गन्ध्यं)
 T₂ दौर्गन्ध वा सुघोरं वा (for ") K₁ (sup. lin as above)
 सर्वं (for कर्म) — (L. 600) T₁ : G₁ : M₂ कर्मणि

(for न क्षमम्) — (L. 601) T₂ : स च (for इति)
 D भ्राता (for विप्र) G₁ M₂ स वाच्यस्त्वया विप्रं (for ")
 D₂ तुप्यत्येतद्विचारयन् (for ") — (L. 602) K₁ :
 V₁ : D₂ भुजवते वद् (for 'वितवद्') K₁ B D₂ तुप्ये
 द्विपदां वर (for ") — (L. 603) K₂ विप्र (for the
 first कार्यं) D₂ D₂ मम (D₂ 'पि') निमित्तिच्छेजना,
 T₂ G₁ : M₂ मनय प्रिय (M₂ प्रीत) सिच्छता (for ")
 — (L. 604) D₂ रत्नानि (for हाराश्च) V₂ B₁ : D₂
 T₂ : G₁ : M₂ हारां (V₂ D₂ T₂ G₁ 'रा') श्र मणिरत्नानि
 (for ") — (L. 605) N₁ V₁ B₂ : वपुर्ना, T₂ वपुर्ना
 (for 'स्व') — G₁ om lines 606 607 — (L. 606)
 V₁ B₁ : D₂ योग्यानि मर्त्यलोकाणां (for ") — V₂ G₁
 om line 607 — (L. 607) K₂ तत्स्वर्गपरिमोषं तु, D₂ न
 स्वर्गं परिहोय तु, T₂ न स्वर्गं परिमोषं तु (for ") D₂
 साप्रतम् (for केशव) K₁ : D₂ D₁ : कर्तुमर्हति
 साप्रतम् (D₂ : केशव) (for ") — (L. 609) : D₁ :
 विभूषणानि, T₂ G₁ : च भूषणानि (for विभू) — (L.
 610) D₂ (इमे) (for द्रुम) — (L. 611) V₂ निभियं,
 T₂ : G₁ : M₂ च (for प्रियम्)

Colophon om in D₂ — Mention of the Epic
 K₂ B₂ D₂ — Mention of Kāśha K₂ : N₁ : V B
 D₂ D₂ D₁ : — Sub parca N₁ पारिजात — Adāy
 name K D₂ D₂ पारिजातस्ये इन्द्रवाचयम्, N₁ V B D₂
 : D₂ : T₁ : G₁ : पारिजात (T₂ : G₁ : 'जात' इन्द्रवाचयम्, T₂
 पारिजातसयाजायमिन्द्रवाचयम्; G₂ इन्द्रवाचयम् — Adāy
 no K₂ (marg) 123, V₁ 129, V₂ B₁ 129, V₂ 125,

एव प्रवृत्त कि शक्यं कर्तुमय तपोधन ॥
 वहूनि प्रतिलोमानि पुरा स कृत्वान्मयि ।
 वृष्णो नारद सोढानि भ्रातेति स्म मयानघ ॥
 खाण्डवे चाजुनरयं पुरा वाह्यता सता ।
 मदीया गारिता मेधा. शमयन्त्वोऽभिमुद्वतम् ॥ [645]
 गौरर्धन धारयता विशिष्यं च कृतं मम ॥
 तथा वृत्रघ्ने प्राप्ते साहाय्यार्थं वृतो मया ।
 समोऽहमिति सर्वेषा भूतानामिति चोच्यान् ।
 स्वराहुवल्गाम्भित्वा वृत्रश्च निहतो मया ॥
 देवासुरेषु प्रातेषु सप्तमेषु च नारद । [650]
 युध्यत्याग्नेच्छय्या कृष्णो मुने सुविदित तप ॥
 बहुनात्र किमुतेन तस्मादिष्टया प्रवर्तताम् ।
 ज्ञातिभेदो न मे कार्यः साक्षी त्वं मम नारद ॥
 ममोपसि गदा मोहुमुगतो यदि केशव ।
 अनुशोकाथ पीलोमी गुण. इह दृश्यते ॥ [655]

वदवासगतो धीमान्पिता नः वश्यपः प्रभुः ।
 अदित्या सह मे मात्रा तयोर्वाच्यमिदं भवेत् ॥
 अजितात्मा मम भ्राता रजसा महता वृतः ।
 कामेन च क्षिया वाक्यादेवं मासुक्त्वागुरम ॥
 सर्वथा धिक्क्षियो विप्र धिप्रजस्रमसौ तथा । [660]
 यत्राधिक्षित्तरान्विष्णुरेव गा स्त्रीजितो द्विज ॥
 न दृष्टं कश्यपुल व्यपदेश्यं महासुने ।
 नैव दक्षुल दृष्ट मातुर्मे यत्र सभयः ॥
 न ज्येष्ठता न राजत्वं देवाना प्रतिमानितम् ।
 कामरागामिभूतेन कृष्णेन रल्लु नारद ॥ [665]
 पुनर्यसहस्रैर्हि भ्रातराश्च विशिष्यते ।
 सद्बृत्तो ज्ञानसपन्न इति ब्रह्मा पुराब्रवीत् ॥
 नानि भ्रातृमनो बन्धुराहाये इत्यो जनः ।
 इति मामब्रवीन्माता पिता चैव प्रजापति ॥
 सोदरेषु विशेषेण तु पिता मे वश्यपोऽजनी ॥ [670]

प्राशो, B: देवराजोऽनवीदिवम् (for ⁶) — (L 640) G: श्रेष्ठे (for श्रेष्ठे) T: G: सोदरे (for "रे") — (L 641) K: वाक्य, T G: 3-3 M: कनु (for शक्य) T-3 G: 3-3 शक्यते (for कर्तुम्) — (L 642) V: स पुरा (by transp), T: 3 पुरासौ N: B: 3 D: मम (for ममि) — (L 643) K: दयया, K: D: सयना, N: V: B: D: च मया (for स मया) Bom Poona eds G(ed) नदा (for [न]नघ) D: 3 भ्रातेति सरता मया, T: 3 G: 3 M: भ्राता मेति मया (M: "मा"नघ (for "मा") — (L 644) D: मम, T: मदा, G: तदा (for सता) — (L 645) N: प्रथमन्तो (for शमयन्तो) V D: 3 उच्यते, T: उच्यते (for उच्यते) — (L 646) K: मुमुद्विषिय कुवम् (for ⁶) — T: om lines 650-653 — (L 651) D: इहोदरे (for [म]उदरे) — N: 3, T: वै (for सु) T: 3 G: 3 त्वया (for तव) — (L 652) N: V: L: T: 3 G: 3 प्रवर्तते, V: 3 रित (for "रिताम्") — (L 653) G: प्रात (for कार्य) N: मय (for मम) — (L 654) N: उदितो, D: प्रोयतो (for उ) T: युधि (for वरि) — (L 655) D: श्रेयत; D: (marg) शयाय, D: शयाय T: शय्याय (for शोचया) K: 3 D: अनुशय्या (K: 3 व्या) य पीलोमी, N: 3 V: 3 B D: 3 D: 3 T: 3 G: 3 शय्याय (D: 3 दद पीलोमी (for ⁶) V: 3 वृते (for दयने) T: 3 G: 3 3 ममि दृश्यते (for ⁶) — (L 656) K: D: (sup ⁶) उच्यते, D: उदवदा, T: 3 G: 3 M: उच्यते, D: 3 पीमान् (for धी) G: उच्यते

मन्मनो धीमान् (for ⁶) D: 3 (for न) K: D: प्रभो (for प्रभु) — (L 657) K: 3 N: B: D: T: 3 वाक्यम् (for वाच्यम्) — (L 658) K: D: (marg as above) 3 स द्वि (for मम) B: D: 3 (marg) 3 T: 3 G: M: तरणा (for मरणा) V: महता रजसा वृत (for ⁶) — (L 659) K: 3 B: 3 D: 3 T: G: M: क्षियो (for क्षिया) — (L 660) K: 3 N: V: B: 3 D: D: T: G: M: विशिष्य सर्वथा विप्र, K: 3 सर्वथा विप्र विप्रार्थं (K: 3 "यो), D: 3 या विप्र विप्रार्थं, D: 3 "या विप्रविप्रार्थं (for ⁶) K: 3 D: 3 विक्रि (K: 3 विक्रि) स यथा तथा; N: 3 विप्रतलमसरथा; B: D: T: C: 3-3 M: धिप्रनो (P: "माना) विप्रतलमसरथा D: 3 धिप्रतलमिति तथा, D: 3 विक्रिय समया तथा, D: 3 विशिष्यन्तु यथा तथा; D: 3 विशिष्य स यथा तथा G: धिप्रतलमसरथा तथा (for ⁶) — After line 656 N: 3 105

18** सर्वे च खीयु समाद्य विशिष्य स यथा तथा ।
 — (L 661) T: यथादि; G: यथ रि (for यथाधि)
 कुलं (for ⁶) D: N: कुले (for कुलं) C: 3 प्रवर्तते नारदप
 — (L 662) N: नो (for मे) — (L 664) K: श्रेयता;
 D: 3 श्रेयतां (for ता) — (L 666) D: 3 (मवर्तते; T: 3
 G: 3 ननु G: M: चैव (for [न]नघ) — (L 667) D: 3
 मोदते प्रातिपद्य, G: 3 ननुको यथं (for ⁶) — (L 668)
 D: 3 (for) B: 3 सरथा (for
 3) — (L 670)

एषा मया विरुध्यते दानवाः पापनिधवाः ॥
 अमरवत् वक्ष्यते रथयमात्मस्तपान्वितम् ।
 अमरवत्सरो विप्र यदिहायोच्यते मया ॥
 कुरुवांशु मुनिश्रेष्ठ टिप्पणां हि पुराणम् ।
 विनिर्दिष्टा च चरदानान्महात्मते ॥ [675]
 सङ्गदित्तो विष्णोः पुरा देहो धृतो मया ।
 कथितं च शिरो यत्तच्छिञ्जं रैत्रेण तेजसा ॥
 अविशिष्टो देवानामित्युपस्था पुनरुच्युत ।
 पद्मगणेशं दर्शय सितो नारद केशवः ॥
 किमा शिवा वा माता या च यतीति मया मुने । [680]
 शैवेन विवृतं विष्णोः शरीरं मुनिसत्तम ॥
 हेतु वैश्वरसत्त्वेन मुने भागमहं ददौ ।
 यथापमहम श्रेण्या कृष्णं पदयामि नारद ॥
 यथाप्यु प्रदत्तं तेन पूर्वं तपोधन ।
 यत् किञ्चहं समरे प्रह्वराम्यप्रतो ध्रुवम् ॥ [685]

प्रादुर्भावेपु सर्वेषु स्वशरीरमिनामच ।
 यत्तो रक्षामि धर्मतः केन्द्रं भक्तिमाश्रितम् ॥
 इदं भङ्गता मदीयं च भगवन्विष्णुना कृतम् ।
 उपर्युपरि लोचनानामधिकं भवतं मुने ॥
 अयमान स च मया पृथगः कियते मुने । [690]
 लालनीमो मया माल इत्येवं प्राहगौरवान् ॥
 बालोऽयं मम पुत्रेति यवीवानिति नारद ।
 पित्रा माता च गोविन्दो नारीव परिभाषितः ॥
 दृष्टस्तत्र जनन्याः स केशव सविशेषतः ।
 वयं द्वेष्या न सदेहस्तत्र स्नेहोऽतिरिच्यते ॥ [695]
 सर्वज्ञो यत्प्राञ्छरः पात्र मानयिता तथा ।
 केशवैत्येव च ध्यानं यत्तद्विद्यया गतम् ॥
 गच्छ नारद वक्ष्यः केन्द्रो वचनान्मम ।
 आहूतो न निरर्थकं समरं प्रति शशुभिः ॥
 यदीच्छसि तदागच्छ सखं वे वक्ष्यमिच्छसि । [700]

Das सोने तु (for 'सु') V₁ = विदोषम् (for 'य') T₂ G₁ =
 रथम् (for 'रथयो') — (L. 671) D₁ यदा, T₁ = G₁ =
 M₁ रथा (for 'रथा') K₂ D₁ = निखयाम् (for 'या') — (L.
 672) K₁ = कर्तव्यं (for 'वत्तव्य') D₁ = यामनेव न कर्तव्य
 (for 'D₂ = गुणस्वरम् (for 'स्वान्वितम्') — G₂ om
 lines 673-683* — (L. 675) N₂ धनुर्भिर (for 'चञ्चि
 भिर') T₁ M₁ अमुराणा (for 'सम') V₁ = धनुर्भिरमराणा,
 V₂ धनुर्भिरामराणा, D₂ चञ्चिनाममुराणां हि (for 'G₁
 om lines 673* 683* D₂ मया मुने (for 'महामते') — For
 line 672, T₁ = G₁ = G₁ M₁ subst

197* धनुर्भिरमुराणा हि दानवाना मशुमुने ।
 — T₁ = G₁ = M₁ om lines 676 687 — (L. 676) N₂
 V₁ = B₁ D₁ = कर्तव्यं च त्रितो विलो (for 'V₁ देहो
 यतो V₂ B₁ D₁ = देहाद्युच, D₂ देहे धन (for 'देहो धृतो')
 — (L. 677) K₁ = दत्वा, D₂ = यत्न (for 'यत्नात्') — (L.
 679) K₂ स्थिण्या (for 'स्थितो') — (L. 680) K₂ D₁
 ममाधुना, N₂ V₂ = B₁ D₁ = ममाधुने, D₂ = पुरा मुने, D₁
 ममाधुना (for 'मया मुने') — (L. 681) K₁ = D₁ च स्थितं,
 K₂ N₁ = V B D₁ D₂ D₁ = T₂ G₁ च यत्न (for 'विष्टं')
 V₁ = पुण्य (for 'सप्तम') — (L. 682) V₂ अन्वेष, T₁
 अन्वेषि (for 'अन्वेष') — (L. 683) K₁ = महात्मणा (for
 सदे प्रेरणा) G₂ यति (for 'कृष्ण') — (L. 684) D₂ यत्
 तेष (for 'मह') K₂ D₁ = न मे (for 'हेत') — (L. 685)
 K₂ स्व शरीरमिहाय (for 'D₂') — (L. 687) N₂ = B

D₁ D₂ G₁ यत्नात्, G₂ युक्तो (for 'यतो') D₂ यतो रक्षामि
 धर्मज्ञ (for 'V₂ B₁ शक्तिम् (for 'ध') N₂ B₂ D₂
 T₂ = भाषित (for 'तम्') K₂ केशव मुनमाश्रितम्, B₁ D₂
 'व शक्तिमाश्रित (for 'D₂') — (L. 685) N₁ इम (for 'इद')
 N₁ V₂ D₂ = T₁ = G₁ = M₁ स्वस्ता, V₁ मुदन्त्या, D₂
 रथु, T₂ मुखा, G₂ अक्ष (for 'महकृष्ण') D₂ मदीय (for
 मगवत्) — (L. 689) T₂ G₁ = M₁ मगवत् (for 'मवत्')
 — (L. 690) V₂ B₁ D₂ अपमान (for 'द्वय') — (L.
 691) N₂ D₂ = दय्य पाल (for 'मया बाल') V₂ T₂ G₁ =
 M₁ मौह्यम् (for 'मौह्यम्') — (L. 693) B₁ नाशिव,
 Boun Poona eds G(ed) मारी च (for 'नारीच') — (L.
 694) D₁ D₂ G₁ सुनुर (for 'द्वय') T₂ = G₂ = जनसात्य,
 Boun Poona eds G(ed) पानाना च (for 'जनसा न')
 N₂ इष्ट द्वय जनसात्य, B₁ इष्ट पुत्रो जनसात्य, D₂ इष्ट
 द्वय जनसात्य, D₁ इष्ट न तु जनसात्य (for '—) T₂ =
 G₁ = om lines 690 697 — (L. 690) N₁ V₂ = B₂ =
 M₂ नाम्, D₁ मातु, T₁ G₁ = M₁ मान्यो G₂ विना (for
 पात्र) — (L. 697) D₁ से (for 'च') N₂ V₂ B₂ केतवे
 स्वर्वादीनाम्, V₁ वेति यत् यत्नात्, V₂ B₂ D₂ वेत्ययम्,
 बीनाम्, D₂ वे तमदी मान, T₁ G₂ 'वो हि तदर्थमयम्, G₂
 'वोऽयमवहमानम्, G₂ M₁ 'वो हीति तस्मिन् (for '—) D₂ =
 तदर्थमयम्, D₂ यत्किं त्रिधा गतम्, T₁ G₂ = M₁ विप्रो
 स्वरा त्रिधियते, G₂ इत्य तदि यथा गतम् (for '—) — (L.
 698) T₂ यत्न (for 'नात्') — (L. 699) B₁ निवर्तये

यत्सततः प्रवक्ष्यामि गृह्यतां यदि रोचते ॥
 अनुक्तेनापि सुहृदा वक्तव्यं जानता हितम् ।
 न्याय्यं च प्रातःकालं च पराभयमनिच्छता ॥
 यत्तत्र्य सर्वथा सङ्ग्रहप्रिय चापि यद्विनम् । [730]
 ज्ञानृष्यमेतद्विश्वेहृदस्य सङ्ग्रहेवाहृतं पुरा ॥
 अनूते धर्मभङ्गे च न शुश्रूषति चाप्रिये ।
 न प्रिय न हितं वान्य सङ्ग्रहेते विनिन्दिताः ॥
 सर्वथा देव यत्तत्र्य श्रूयतां नृपयतां वर ।
 श्रुत्वा च कुरु सर्वथा मम श्रेयस्करं वचः ॥ [735]
 अन्योन्यभेदो भ्रातृणां सुहृदां वा बलान्तक ।
 भवत्सानन्दकरेव द्विपतां नात्र सशयः ॥
 हितानुबन्धसहितं कार्यं क्षेत्रं सुरेश्वर ।
 विपरीतं च वदुष्या नित्यं बुद्धिमता वर ॥ [740]
 यत्सात्तापवर पश्चादारब्धं कार्यमीदृशम् ।

आरम्भेनैव तद्विद्वानेव बुद्धिमता नयः ॥
 विषाकमस्य कार्यस्य नातुपश्यामि शोभनम् ।
 यत्तु तत्कारणं देव निवेद्य विबुधापि ॥
 य एको विश्वमध्यास्ते प्रथमं जगतो हरिः ।
 प्रकृत्या य पर सर्वे क्षेत्रज्ञ वै विदुर्मुखा ॥ [745]
 तस्याव्यक्तस्य यो व्यक्तो भागः सर्वमनोद्भवः ।
 तस्यात्मा प्रथमो देवो विष्णुः सर्वस्य धीमतः ॥
 प्रकृत्याः प्रथमो भाग इमा देवी यशस्विनी ।
 व्यक्तः सर्वमयो विष्णुः स्त्रीसङ्घो लोकभावनः ॥
 स्वस्वमयाथाः स्त्रियस्तस्य व्यक्तत्वे प्रथमो गुणः । [750]
 अव्यया प्रकृतिर्देवी गुणदेवो महेश्वर ॥
 न विद्योपस्ति स्वस्य विष्णोश्चामरसत्तम ।
 गुणितश्चाव्ययः शश्वत्सदा च प्रथमो गुणः ॥
 नारायणो महातेजः सर्वकलोकभावनः ।

हितं वदेत् (for *) — (L 725) K₂ B₁ D₁ T₂ G₃ & M₄
 सु (for म) K₂ D₃ & s (before corr) सन्तो लोङ्गता
 भिज्ञा, N₁ सन्तो लोङ्गतासौ वृष्ठा (for *) N₁ D₃ भ्रातृव
 V₂ पश्यो (for नयति) K₂ D₃ & s कोविदा, D₃ दम्
 (for 'द') N₂ नयविद्वाश्च कोविद (for *) — (L 728)
 K₂ G₃ कार्यं कार्यं, N₂ V₃ नयकार्यं (for कार्याकार्यं)
 — (L 727) D₃ प्रीतय (for यतय) G₃ प्रवर्तानि (for
 'वयामि) — (L 730) N₁ अट्टैर (for अग्रिय च) D₃ त्व
 (for वद) — (L 731) B₁ ज्ञानृष्यमेव स्वेनेह (for *)
 V₁ B₁ & च विदित, G₁ एव हित (for पचात्) — N₁ om
 lines 732 733 — (L 732) T₃ M₄ [अ]ग्रियम् (for 'ये'
 K₂ च च शुश्रूषति प्रिये, D₃ शुश्रूषति चामिये (for *)
 — (L 733) T₁ & G₁ & s [अ]ग्रिय (for प्रिय) N₂ चाप्रियं
 नाहित वाच्य, D₃ न प्रिय नाहित वाच्य (for *) D₃ & सति
 रेवेदित्तिनिन्दितम्, T₁ & G₁ & M₄ रेव विनिन्दितम्, G₃ & रेभि
 र्विनिन्दितम् (for *) — (L 735) D₃ धर्मज्ञ (for सर्वज्ञ)
 — (L 736) D₃ बलान्तक (for बलान्तक) — (L 737)
 T₂ & G₁ & s त्व हि (for भवति) D₃ जानन्दयो (for 'न्द
 क्तम्) — (L 738) K₂ N₂ T₂ & G₁ & M₄ सदा (for
 सतिव) V₃ हितार्थं वयुनहित (for *) K₂ कर्तव्यं च (for
 कार्यं श्रेय) D₃ सुरेश्वरम् (for सुरेश्वर) — T₂ & G₁ & om
 lines 739-743 G₃ om line 739 — (L 739) K₂ B₁ D₁
 D₃ & च ते तु (B₁ D₃ तदु) ज्ञया, K₁ तदुज्ञया, T₁ च यदुज्ञया
 (for च यदुज्ञया) D₃ (marg by corr) व्यजेत् (for नित्य)
 — (L 740) B₁ D₃ पश्चात्ताप, D₃ & यस्तप्य (for सदा

चाप) V₁ & B₁ D₁ & (marg) पश्चात्तापक यत्सात् (for
 *) D₃ सकार्यं (for सारव्य) — (L 741) G₃ M₄ आरम्भे
 नेव तद्विद्यात् (for *) G₃ M₄ एव (for एव) D₃ धर्मवता
 (for बुद्धि) G₃ एव बुद्धिमता तथा (for *) — (L 742)
 N₂ V₁ B₁ & D₃ [अ]न (for [अ]नु) — (L 743) K₂
 सर्वं तत्, N₂ मदत्तत्, B₁ यत् तत्, B₂ & D₃ यत्तत्, D₃
 यत्ते तत्, T₁ M₄ यत्तत्, G₃ यत् तत्, G₃ यत्तत् (for यत्तु
 तत्) T₁ G₃ & M₄ निर्वानं विबुधेश्वर (for *) — (L 744)
 N₁ नयम्, G₃ गुरु (for हरि) — (L 745) K₂ सर्वं (for
 सर्वं) D₁ & य (for वै) T₂ G₁ क्षेत्रं वै विदुर्मुखा (for *)
 — (L 746) D₃ & भाग समौत्रबोद्धय (for *) — T₂ G₁
 read line 747 twice — (L 747) T₂ G₁ (both second
 time) प्रकृत्या (for तस्यात्मा) K₁ & & D₃ D₁ & (marg)
 T₁ परमो, N₂ प्रथम (for 'मो) — (L 748) K₂ प्रकृत्या
 (for 'ह्या) T₁ & G₁ & देवो, G₃ देवी (for मातृ) K₁
 प्रकृत्या प्रथमा नाम, B₂ D₃ & प्रकृत्या (B₃ 'त्वा) प्रथमो नाम
 (for *) K₂ उक्तं, T₂ G₃ उमा (for उमा) — (L 749)
 B₁ & & N₁ B₁ D₃ D₁ D₃ & G₃ M₄ विश (for विष्णु)
 B₂ वयत् सर्वेश्वरो विश (for *) — (L 750) K₂ & & N₁
 B₂ D₃ D₁ & T₂ & G₂ & M₄ तस्या, V₁ यत्त (for तत्त)
 M₄ व्यय-यर्थे, Poona ed G (ed) व्यक्तत्वं (for 'त्वे'
 — (L 751) D₁ & G₃ सत्यका D₃ सादाया (for सदाया)
 G₁ गौरी (for देवी) D₃ अथ प्रकृतिर्देवी T₂ & G₁ & & M₄
 सर्वथा प्रकृत्यारी (for *) K₁ V₂ D₃ D₁ & T₂ & G₁ M₄
 युगी, N₂ D₃ & युगी, B₁ उमा (for गुण) — (L 752) T₂

भोक्ता महेश्वरो देवः कर्ता विष्णुरधोक्षजः ॥ [755]
 ब्रह्मा देवगणाधान्ये पश्चात्पश्चा महात्मना ।
 महादेवेन देवेश प्रजापतिगणास्तया ॥
 एतं पुराणपुरुरो विष्णुर्देवेषु पठते ।
 अचिन्त्यश्चाप्रमेयश्च गुणेभ्यश्च परस्तया ॥
 अदित्या तपसा विष्णुर्मेहात्मारहितः पुरा । [760]
 परेण च्छन्दिता तेन परिदुष्टेन चादितिः ॥
 तयोक्तस्यामहं पुत्रमिच्छामीति सुरोत्तम ।
 प्रणतं देव विज्ञाय नारायणमधोक्षजम् ॥
 तेनोक्ता भुवनं नास्ति मत्समः पुरोऽपरः ।
 अंशेन तु भविष्यामि पुनः स्वल्पहमेव ते ॥ [765]
 स जातः सर्वदृष्टेवो भ्राता तव सुरेश्वर ।
 नारायणो महातेजा यमुपेन्द्रं प्रचक्षते ॥

इच्छन्नेव हरिर्देवः काश्यपत्वमुपागतः ।
 तैस्तेभ्योऽपि रिकुते भूतभव्यभनोऽन्ययः ॥
 प्रादुर्भावं गतो देवो जगतो हितकाम्यया । [770]
 माधुर जगतो नाथः कर्ता हर्ता च केशव ॥
 यथा च तिलपिण्डः स्नादपातः श्लेहेन मानद् ।
 तथा जगदिदं व्याप्तं निष्णुना प्रभविष्णुना ॥
 ब्रह्मण्यदेव. सर्वात्मा तैस्तेभ्योर्विकुते ।
 जगत्वतिगुणो देवो वैदुष्टः सर्वभावनः ॥ [775]
 अतः समस्तदेवानां पूज्य एव च केशव ।
 पद्मनाभश्च भगवान्प्रजासर्गकरो विभु ॥
 अनन्तो धारणार्थं च निर्भर्ति च महद्यशः ।
 यज्ञ इत्यपि सद्भिश्च कथ्यते वेदवादिभिः ॥
 श्वेतः कृन्युगे देवो रत्नखेतायुगे तथा । [780]

विष्णोर्भ्रामिप्रकर्त्तनं (for ^a) — (L 753) K₁ स्वस्व, K₂ Dn
 दास्ता, T₁ s G₁ s s M₁ चैव (for दक्षत्) N₁ V₁ s B Ds
 (marg as above) Ds [म]व्यथायाश्च, G₂ [म]व्यपर्ययैव
 (for [म]व्यय दक्षत्) N₁ s V₁ s B Ds D₁ G₂ मदार (for
 सदा च) Ds T₁ s सदार प्रथितो गुण, G₁ s s M₁ स्वदारा
 प्रथितो गुण (for ^a) — (J 755) K₁ कृती (for कर्ता)
 — (L 756) K₂ यथा, G₂ वेन (for पश्चात्) K₂ D₁ s
 परात्मना, M₁ महा मन (for ना) — Ds om (hapl)
 line 758-759 — (L 758) K₁ s s D₁ s एव स
 पुरुरो विष्णुर, G₂ पुराणपुरुरो देवो (for ^a) Ds₁ वेदे च
 (for देवेषु) Dn₂ विष्णुर्देवेषु विद्यते (for ^b) — (L
 759) T₁ G₁ s परेया (for गुणेभ्यश्च) N₁ पर (for परस्व)
 G₂ परेश्वश्च युगेस्तथा (for ^a) — (L 760) B₁ Ds महता
 (for महात्मा) G₂ नाथित (for [म]ाराधित) — (L 761)
 Ds मा (for च) T₁ s G₁ s s M₁ परिव (T₁ पर व) वे तदा
 दिति (for ^a) — K₂ s om lines 761-767, K₁ reads
 the same on marg — (I 762) T₁ s D₁ s [उ]क् (for
 [उ]क्त) N₁ s V₂ s B Dn D₂ D₁ s (marg) s T₁ s
 G₂ s स्वत्सम (for स्वामद्) V₁ D₁ स्वयोक् स्व (D₁ कस्व)
 स्तमं पुत्रम् (for ^a) — D₁ om lines 763 764 K₂ om
 line 763 — (L 763) N₁ V₁ s T₁ s G₂ s प्रजय देव
 विशाय B₁ Ds T₁ G₁ s M₁ प्रजय (B₁ त) देव विज्ञाप्य,
 Dn प्रणिपत्य च विज्ञाय, D₂ s प्रगता (D₂ क्षान्त, D₁ s
 'गता) चैव वि, G₂ विज्ञाय देव प्रगता (for ^a) — (I
 764) D₂ T₁ G₁ s s M₁ [उ]क् (for [उ]क्) G₂ तेनोक्-
 764) D₂ T₁ G₁ s s M₁ पुरुरोत्तम, G₁ 'वो वर (for
 मदिते नास्ति (for ^a) B₁ पुरुरोत्तम, G₁ 'वो वर (for
 मदिते नास्ति (for ^a) — (L 765) D₁ त्वादिते, T₁ s G₁ s s M₁
 'वोश्च) — (L 765) D₁ त्वादिते, T₁ s G₁ s s M₁

चरानने (for [म]व्यमेव ते) — After line 765 T₁ s G₂
 105

21** स एवाय देवदेवो लोकस्य हितकाम्यया ।
 प्रधान जगतो नाथ क्ता भर्ता च केशव ॥
 — (L 776) T₁ s G₁ सर्वविद् (for 'हृद्) T₁ G₂ s M₁
 स एवाय देवदेवो (for ^a) Ds T₁ s G₁ s सुरोत्तम (for
 सुरेश्वर) — (L 768) B₁ s Ds इत्यमेव, Ds हृच्छ्रेय (for
 'व) T₁ G₂ काश्यप तम् (for 'पवम्) — (L 769) B₁
 Ds (marg) सर्वभूत (for भूतभव्य) Dn Ds अवाप्य
 (for भनोऽन्यय) N₁ सर्वभूतभवाप्य (for ^a) — B₁
 om line 770-775 — (L 770) V₂ प्रादुर्भावंगुतो देवो
 (for ^a) V₂ जगता, T₁ G₂ M₁ लोकस्य (for जगतो)
 — (L 771) K₂ N₁ V₂ माधुरे, T₁ s G₁ निधान, G₂
 माधुरो, G₂ s M₁ प्रधान (for माधुरे) Ds माधुरो जगतो
 नाथ (for ^a) T₂ G₁ भोक्ता G₂ s M₁ भर्ता (for हर्ता)
 — (L 772) T₁ G₂ s M₁ भारत (for मानद्) T₁ G₂ स्वार्त्
 श्लेहेन मानद् (for ^a) — (L 774) Ds ब्रह्मण्य एव सर्वानां
 Ds G₂ 'व्य सर्वदेवामा (for ^a) G₂ s भाव (for भावर्)
 B₂ Dn₂ D₁ s T₁ विकुर्वति, Ds विकारयन् (for रिक्वति)
 Ds भावर्देवो'वस्यदित्त्व (for ^a) — (L 775) Ds दान
 त्यति, T₂ जगत्स्वति (for 'त्यति) K₂ जगत्पति गुणी देवो,
 Ds (marg as above) T₂ G₁ s s M₁ जगत्स्वकर्मणा देवो
 (for ^a) N₁ सर्वभूतभवाभव, B₁ Ds (marg) सर्व-
 भूतभवोऽन्यय T₁ s G₂ s भावयन्भूतभावन (for ^a)
 — (I 776) N₁ B₁ s Ds (marg) वैदुष्टः सर्वदेवानो (for
^a) Ds दृक् स (for एव च) — (L 778) T₁ G₁ धारणा
 र्थाय (for 'र्थ च) — (L 779) T₁ s G₂ s s M₁ भवन्त

द्वारे च यथा पीतः कृष्णः कलियुगे विभुः ॥
 अवधीत्स हिरण्याक्षं दिव्यरूपधरो हरिः ।
 जज्ञे हिरण्यकशिपुं नारसिंहवपुर्हरिः ॥
 दधाराप्सु निमज्जन्तीमेव देवो यमुंधराम् ।
 वाराहं वपुःश्रित्य जगतो हितकाम्यया ॥ [785]
 जिगाय जगती चैव विष्णुर्मानरुहपृष्ठम् ।
 वपन्ध च वलिं देवः श्रीमान्पन्नगयन्धनेः ॥
 देवदानवसभूतामकाम्यदपि श्रियम् ।
 त्वप्यावत्तः पुरा विष्णुरुदारमतिविक्रमः ॥
 भावशेष तपो यस्य तं निहन्ति जनार्दनः । [790]
 अलीकेऽपि चर्तन्तं व्रतमेतन्नमहात्मनः ॥
 जज्ञे च दानान्मुह्यन्त्यान्दैवाना ये च शत्रवः ।
 तत्र प्रियार्थं गोविन्दो धर्मनित्यः सता गतिः ॥

इति मन्त्रश्च (for °) — (L 780) Ks कृते पुरा (for कृत
 युते) — Gs om line 781-782 Ts s om line 781
 — (L 781) Ks Gs तथा, Vs प्रभु (for विभु) — After
 line 781, Ds 12s

22** प्रातः कृतयुगो यो मे प्राता वै मध्यमे तथा ।
 तृतीये द्वापरो यानि सन्ध्याया कलिरेव च ॥
 चतुर्थ्युगस्य पयाये वातरस्य प्रयोजने ॥
 चतुर्थुगसमाप्तिसिवाग्नेर्ये चामरे तथा ॥

— (L 782) Ds हिरण्याख्य (for 'क्ष') Ks विश्व (for
 दिव्य) Ds Gs विश्व (for हरि) — (L 783) Ns Bz Ds
 भरासिंह (for ना) Ds विभु (for हरि) — (L 784)
 Ks (sup km as above) जहार, Ds एवा च (for दधार)
 — (L 785) Ns Ds रूपम् (for वपुः) Bz वाराहकृपमा
 श्रिय (for °) — (L 786) Ns श्रुषीधी (for जगती) Ns
 भूत् (for पृष्ठ) — (L 788) Vs Bz देवी (for देव)
 Ns भूतनाम् (for सन्ध्याम्) Ns Vs Bz Ds देवीं दानव
 माह्वताम्, Ds देवदानवसाम्भ्रुताम् (for °) Vs अकार्षद्
 (for शकामयद्) Ns s Vs s Bz Ds Ts s Gs s s Ms
 शकामाम् (Ns Ds 'द्') पि च त्रिपद्, Bz Du Ds अकाना वद
 (Ds ताम) पि श्रियम् (for °) — After line 788 Ds 12s

23** अथ्याति रत्नज्ञानाति गजार्दीनि महापराश ।
 — (L 789) Ks s s Ns Vs Ds स्वयम्भुज, Ns Vs s B
 Du Ds Ds (before corr as above) s s Ts स्वध्यापन,
 Ds स्वयधर्मा (for स्वध्याय च) Ks Du Ds उदारामित,
 Ks Ts दोसमित, Ns रगति (for रमित) — (L 790)
 Ts s Gs s s Ms तु दैवाना (for तपो यत्) Ds (मार्ग)

रामत्वमपि चात्राप्य जज्ञे रावणमात्मवान् ।
 भूत्वा कामगुणश्चैव जघान द्विरदं हरि ॥ [795]
 दिताय जगतोऽद्यापि लोके वसति मानुषे ।
 जपेन्द्रो जगतो नाथः सर्वभूतोत्तमोत्तमः ॥
 जटा कृष्णाजिनी दृष्टी दृष्टपूर्वो मया हरिः ।
 दैतेयेषु चरन्ध्वरुणेष्वभिनिबोद्धत् ॥
 अद्राक्षमपि गोविन्द दानवैकार्णव जगत् ॥ [800]
 कुर्वाणं दत्तवैर्हीनं जगतो हितकाम्यया ॥
 अवश्य परिजातं ते नदिष्यति जनार्दन ।
 द्वारकाममरश्रेष्ठ नावृतं च ब्रवीम्यहम् ॥
 भ्रातृस्नेहाभिगूतस्य कृष्णे न प्रहरिष्यसि ।
 नापि कृष्णस्त्वपि श्रेष्ठे प्रहरिष्यति वासव ॥ [805]
 नैव चेच्छ्रेष्ठोऽप्यसि प्रोक्त मया देव कथंचन ।

महत्वाणि मुजा यस्य (for °) Ks Vs Ds-स ह न हति, Bz
 न त हति, Ds तदाईति (for त निहन्ति) — Gs Ms om
 lines 791 797 — (L 791) Ns Vs s Ts अनीकेषु (for
 बली) Ds ध्रुवम् (for दाम्) — (L 792) Ns कृष्णान्
 (for सुष्णान्) Ns देव (for वे च) Ks s Ds देवाना चैव
 (Ds 'नामपि) शान्वात्, Vs 'ना दत्तस्य, Ds काञ्चनेमि
 पुर मरात् (for °) — Ds om lines 793 794 — (L
 793) Ns Vs सनातन (for सता गति) — (L 794) Ks
 Ds s गत्वा च, Ns च गत्वा, Vs गत्वा यो (for चात्राप्य)
 Bz अहम् (for 'भागवान्) — (L 795) Ks s Ds काम
 गुणान्, Ns s Dn Ts Gs काम (Ns कल्प श्रुमाद्य, Ds मुनि
 (for गुणान्) Gs वे च (for वैव) Vs भूत्वा कामगो शेष
 (for °) Ds जहार (for जघान) Ns Ds द्विषिद्, Ds
 दानवान् Ts Gs नरक (for द्विरद्) — Ds om
 (hapl) lines 796 798 — (L 796) Ns वा (for अत)
 — (L 797) Ns Ts Dn Dn Ts s Gs s जयता (for 'ते)
 — (L 799) Ks Ds-स दैतेयेषु वि, Ds तु च (for दैतेयेषु)
 Ds तुष (for देवम्) Vs Ts s Gs उर्षित्वा (for उर्षित्वा)
 — (L 800) Ds दानवै कर्षित जनत् (for °) — (L
 802) Ns Bz s Ds Ds अयस्य पारिजात (for °) Ds नैव
 सीति (for नदिष्यति) — (L 803) Ts श्रेष्ठ (for श्रेष्ठ)
 Gs द्विजोत्तम (for प्रवीम्बहम्) Ks Ns दानव ते (Ns च)
 वदान्दहम् (for °) — (L 804) Ds Gs s s न दृष्टे (L 1)
 transp) — (L 805) Ks Ds श्रेष्ठ (for श्रेष्ठ) Ds देव
 कृष्णस्त्वपि श्रेष्ठे (for °) Ks (marg as above) शौर्यवान्
 (for वासव) — (L 806) Ns [उ]त्वं Ds चैव, Ds [ए]
 व च (for [ए]व चैव) — (L 807) Ks s s धर्मन (for

विश्वेश्वरं नं शरणमहं प्रपये ॥
 शालावृक्षान्यो यतिरूपो निजज्ञे
 दत्तानन्द्रेण प्रणुदोऽहितानाम् । [895]
 निरुपाक्ष सुदर्शनं पुण्ययोनिं
 विश्वेश्वरं यामि मूर्ध्ना प्रपये ॥
 मुञ्जे य एको विभुर्जगतो विश्वमयं
 धाम्ना धाम सुदृष्टित्वात्र धृष्यः ।
 पुष्यात्स मा नदसा शश्वतेन [900]
 सोमपाना मरीचिपानां वरिष्ठ ॥
 अयवाणं सुशिरसं भूलयोनिं
 कृतिनं वीर दानपाना च वाधम् ।
 वियज्जुष्टं सरकृतं वैकृतं च

विश्वेश्वरं शरणं यामि देवम् ॥ [905]
 जगज्जाल विततं यत्र विश्वं
 विश्वात्मानं प्रीतिदेवं नतानाम् ।
 यदूर्ध्वं रथमास्थाय याति
 विश्वेश्वरं स सुमना मेऽस्तु नित्यम् ॥
 अन्तश्चरं रोचनं चारुणाग [910]
 महानलं घनैतारमाद्यम् ।
 सहस्रनेत्रं शनयत्मानं सुमं
 महादेवं विश्वमूर्जं नमस्ते ॥
 शोचिष्येक्ष शमनं शान्तपाप
 शरं शंभु शकरं भूतनाथम् । [915]
 धुरधरं गोपतिं चन्द्रचिह्नं

तत्) विश्व वेद (M: वेन) जगन्मह (G: 'म') रथार. — (L 892) D: गतिर (for गर्भो). K: N: V B: Dn D: D: s
 T: धीश्वो (for 'श्वर') K: N: भापो गर्भं यस्य शुभा धरिनी
 (N: 'यो'), B: T: s G: s s भापो गर्भो (G: s 'भै') यस्य
 शुभा धरिष्यो, D: भापो गर्भं यस्य शुभा धरिनी, G: M: भापो
 गर्भो यस्य शुभा धरिष्य. — (L 893) D: विश्वेश व (for
 'श्वर') K: N: s V: s T: s Dn D: D: s T: s G: s s
 शरण (for शरणमहं) — M: om lines 894-917 — (L
 894) D: बहिरूपो, D: प्रति (for वरि) K: स्यालान्द्रका
 स्यतिरूपो निजज्ञे — (L 895) Dn G: दावाम् (for
 दत्तान्) N: T: G: s प्राणदो वै, D: प्रददी, T: G: प्राणदे
 वै (for प्रणुदो) B: योऽहितानाम् (for 'हितानाम्') — (L
 896) K: विश्वरूपाक्ष (for 'रूख') N: T: दुर्वेशनं, D:
 सुन्दर (for सुदर्शनं) D: s विश्व (for पुष्य) — (L
 897) K: नमह, D: (marg) योनि (for यामि) N: V:
 B: Dn D: s T: s G: s विश्वेश्वरं शरणं यामि मूर्ध्ना (G:
 देवम्), V: 'र' शरणं यास्यामि मूर्ध्ना — G: om lines
 898-900 — (L 898) N: विश्वमुद्गो (for विभुर्जगतो)
 K: s उग्र (for जयं) D: एको विभुर्जगतो विश्वमयं,
 T: s G: s भुङ्क्ते विभुर्जगतो विश्वमयं — (L 899) N: V:
 D: सुदृष्टीनामधृष्यं, V: 'नीता सुदृष्यं, V: B: 'तिव्याप्त
 प्रधृष्यं, B: s D: 'सी नायप्रधृष्यं, T: s G: s 'तिव्याप्त
 धृष्यं (for 'तिव्याप्त धृष्यं) D: s धर्मापीनं सुकृतत्वात्
 धृष्यं — (L 900) D: भिन्न सुदृष्यं (for पुष्यात्स
 मा) K: s N: s V: s B: s Dn D: s महता, V: 'ता
 (for 'ता) K: पुष्या स मा महता शा', V: B: क्षमात्स
 मा महता शा', T: s G: s पुष्यात्स मा महता वैर
 यस्यात् — (L 901) T: स सोमपाना (for सोम')

K: वरिष्ठम् (for 'ष्ठ') N: विश्वेश्वरं सोमपाना वरिष्ठं, N:
 B: D: देवदेवं सोमपाना वं. — (L 902) D: सुशिर (for
 सुशिरस) V: विश्व (for शूट) K: अयवाणं सुरसमूहयोनिं
 — (L 903) N: सुकृतिनं, T: G: कृतीना (for कृतिनं)
 K: D: s दानवानीकं, D: 'जना वि (for 'जाना च')
 N: कृतिं वीरं नन्द्यन् मानुशोऽहम् — (L 904) K: विश्वेश
 व, N: V: s B: D: s वियज्जुष्य, D: विश्वक्षुष्य, D: विसर
 स्य (for वियज्जुष्ट) K: वक्ष्ये वज्रपं मस्कृतं च, K: सद्ये हुन
 वक्षिष्यं मस्कृतं च, V: 'न्ययजुष्यं सरकृतं प्राकृतं च, Dn D: D:
 (marg) Bom Poona eds G(ed) यज्ञं हुन च (Bom
 Poona eds 'निं या) शिष्यं सरकृतं वै — (L 905) G: मूर्ध्ना
 (for देवम्) — (L 906) K: जगज्जालं, V: 'जग' (for
 'जाल') N: B: D: सप्त, T: s G: s 'स' (for 'स')
 D: जगज्जालं वरिष्ठं यत्र विश्वं — (L 907) K: प्रीतिनेत्रं
 (for देवं) D: नतानाम्, T: s G: s 'हितानाम्' (for नतानाम्)
 D: G: विश्वात्मानं प्रीतिदेवं नतानाम्. — (L 908) V:
 Dn D: T: s G: s च ऊर्ध्वं, G: यम्, G: य उर्ध्वं (for
 यदूर्ध्वं) — (L 909) K: सुभु, G: स्वस्य (for स
 सुभु) — (L 910) K: रश्चि (for रोचनं) — (L 911)
 K: N: V B: s D: s T: s G: 'इन्द्रम्' B: Dn: ईशम्
 (for आद्यम्) — (L 912) K: G: धन्यान्म V: s
 B: s D: s धर्मनीयम्, V: D: s घर्माणम् (for धर्मनीयम्)
 — (L 914) N: B: शान्तं, D: G: दामिनं T: s G: s
 शानिनं (for दामनं) K: N: Dn D: D: s सुधि योग
 शसनं शान्तपाप (K: 'ता य' — (L 915) N: D: शरं
 शुभं K: शरं शुभं, D: सर्वेषु (for शरं शंभु) — (L
 916) N: B: धनुर्धरं (for धुरधरं) B: Dn: T: G: s
 चन्द्रचिह्नं (for 'चिह्नं) N: D: धनुर्धरं गोपतिं चन्द्रचिह्नं

अधोगुग्मश्चिन्तयित्वा वृहस्पतिश्चादधीः ॥ [865]
 यत्तत्र सप्तपुत्रेण योधयन्व जनादेनम् ।
 तथा शत्रु परिप्यामि यथा न्याय्यं भविष्यति ॥
 वृहस्पतिर्देवमुत्तपत्वा श्रीगोदे सागरं गतः ।
 आचष्ट मुनये सद्यं वश्यपायं महात्मने ॥
 तच्छ्रुत्वा वश्यपः क्रुद्धो वृहस्पतिमभाषत । [870]
 अत्रदयं भाव्यमेतद्गोः सर्वथा नात्र सशयः ॥
 इच्छन्तः सन्धीं भायां महर्षेर्दयदार्मणः ।
 अपष्यान्वृत्तो दोषः पतत्येष ज्ञतक्रतो ॥
 अन्व्य दोषस्य ज्ञान्त्यधर्मात्तदधश्च मुने मया ।
 उदासः स दोषश्च प्रात एव सुदाग्म्यः ॥ [875]
 तद्गमिष्यामि मात्रास्य सहादित्या तपोधन ।
 उर्मां ली वारयिष्यामि देव सत्रदत्ते यदि ॥
 वृहस्पतिम्बु धर्मात्मा मारीचमिदमर्त्तनी ।

प्रातःकालं त्वया तत्र भवितव्यं तपोधन ॥
 तथेति वश्यपश्चोक्त्वा सप्रस्ताप्य वृहस्पतिम् । [880]
 जगामार्चयितु देव रत्नं भूतगणेश्वरम् ॥
 तत्र सोमं महात्मानमानर्चं वृषभभ्यजम् ।
 वरार्थी वश्यपो धीमानदित्या सहितः प्रभु ॥
 तुष्टात्र च तमीजानं मारीचः वश्यपस्तदा ।
 वेदोक्तैः स्ववृत्तेभ्यै सत्यैः सत्य जगद्गम् ॥ [885]
 उन्मत्त विश्वनागंमीश
 जगत्स्रष्टार धर्मदृश्यं परेदाम् ।
 सर्वेशं द्या धृतिमद्दाम दिव्यं
 त्रिशेश्वर भगवन्तं नमस्ये ॥
 यो देवानामधिप पापहर्ता [890]
 तत् विश्वं येन जगन्मयत्वात् ।
 आपो गर्भो वस्य शुभा धरित्या

ष) — (L 858) G₃ युर्व (for गत) — (L 869)
 K₁ मनुने (for मुनये) N₁ I₁ s आचष्टे (D₃ 'ष्ट) चैव
 मुनयेः D₃ आचष्ट चैव मुनये (for 'ष्ट) — (L 870)
 K₁ s G₃ M₁ वृत्तो, K₂ वृत्तो (for वृद्धो) — (L 871)
 K₁ s D₃ अत्रदय (for 'दयं), D₃ पुनवत्, T₁ पुनदः
 G₃ पूर्वतन् (for एतद्गो) — (L 872) K₁ s ईहृष्ट
 N₁ गच्छन् (for 'ष्ट) G₃ M₁ वमंग (for 'त्)
 — (L 873) K₁ तस्यो प्यान्, V₃ निरस्कार, D₃ T₂ s
 G₃ अष्यान् (for अष्यपान) G₁ s M₁ अत्रज्ञानवृत्तादोपात्
 (for 'त्) K₁ सत्रर्त्तनी (for 'त्रतो) — (L 874) T₁ s
 G₃ तस्य (for अन्व्य) D₃ अन्व्य ज्ञान्त्यधर्मात्तदध (for 'त्)
 K₁ s N₂ B₁ D₃ s आरव्य च, D₃ युर्व तु, D₃ आरव्य
 वत् (for आरव्यश्च) T₂ G₃ s मया मुने (by transp),
 T₂ महामुने — (L 875) N₂ D₃ s s उदवास (for 'वास)
 K₁ सदीप (for स दीपश्च) K₁ (marg) D₁ उदवास सदीप
 च, T₂ (s उदवासस्तु दीपाच (for 'त्) — (I 876)
 N₂ V₃ s ज्ञान्त्यध, D₃ T₂ मये स्व, D₃ तस्यै, G₃ तत्रास्य
 (for मात्रास्य) K₁ s उन्मत्तमिष्यामि मन्वस्य (K₂ 'स्य) (for
 'त्) T₁ s G₁ s M₁ वृहस्पते (for तपोधन) — K₂ om
 (hap) lines 877 879 — (L 877) T₂ s G₁ s M₁
 वृग्मत् (for उर्मां ली) D₃ नारयिष्यामि (for 'मि) D₃
 K₁ सदीप (for 'दय) D₃ (marg) देवो जिवदती यदि (D₃
 देव (for 'दय) — (L 879) K₁ s D₃ प्रातःकालम् (for
 युधि) (for 'त्) — (L 880) V₃ प्रोक्त्वा
 काल G₃ विप्र (for तत्र) — (I 880) V₃ प्रोक्त्वा
 (for चोत्सा) D₃ स स्वाप्य च, G₃ त प्रस्थाप्य (for सर्व)

— G₁ om lines 881 882 — (L 881) K₂ D₃ [मर्षे
 यितु; G₃ चार्चयितु (for [मर्षयितु] T₁ s G₁ s M₁ तदा
 (T₂ 'या) चापयितु देव (for 'त्) — (L 882) K₁ s N₁
 D₃ s T₁ सीम्यं (for सोमं) K₂ सन्वचर्दं, G₃ अर्चयन्
 (for ज्ञानर्चं) K₂ स वृष (for वृषभ) — (L 883)
 K₂ D₃ s वराधे, V₃ धे, T₁ s G₁ s M₁ युवार्थं (for
 वरार्थं) D₃ श्रीमान् (for श्री) — (L 884) V₃ समा
 सीने (for तमीजानं) — (I 885) D₃ स्वयुक्तेः (for
 स्ववृत्तेः) D₃ मन्त्रे (for चैव) B₁ रत्नैः सुवै, D₃ सर्वै
 सुवै; T₂ s G₁ s M₁ त्रैवालोत् (for रत्नैः स्वयं)
 — Before line 886 some Miss ins वश्यप उवाच
 — (I 887) T₁ वृत्, G₃ दत्ता (for 'दयम्) K₁ s N₁ s
 B₁ D₃ D₃ s s s वरेदाम्, V₃ B₁ D₃ G₃ वरेष्वम्
 V₃ सुरेशम् (for 'त्) V₃ जगत्स्रष्टार धर्मदृश्यं वरेष्वम्, B₁
 D₃ T₂ G₃ s 'धर्मदृष्टा (B₂ 'दां) वरेदाम् G₃ s 'धर्मदृष्टा
 मपीशम्; M₁ s 'धर्मदृष्टां वरेष्वम् — (I 888) K₁ s
 सर्वैत्वा स्वा, K₂ सर्वैत्वा N₂ V B D₃ D₃ s G₃ s
 सर्वैत्वा D₃ स सर्वैत्वा D₃ तस्यैत्वां (for सर्वैत्वा स्वा)
 T₁ G₃ सर्वैत्वात्तद्वृत्तिमन्त्र च दिव्यं, T₂ s G₁ s M₁ सर्वैत्
 (G₃ स सर्वै) स्वा वृत्तिमन्त्र च दिव्यं — (L 889) D₃
 विश्वेश्वर तं दारण प्रपद्ये — (I 890) D₃ s अविपत्ति
 (for अविपत्) K₂ D₁ पापमहलां (for पापं) — (L
 891) K₂ N₂ s V₃ s B₁ D₃ D₃ s G₃ जगन्महत्त्वम्
 (for 'महत्त्वम्) K₁ s त् K₂ यतो विश्वं देव
 जगन्महत्त्वम्, T₁ s G₁ s M₁ नत् (T₁ सत्), T₂ G₃

तुमो विद्वान्नाह्वयः पशुगुणस्थः ।

स्रष्टार त व्याहृतिस्थ समग्र

स मा पायाद्बहु रूपैरिहाङ्गैः ॥ [945]

व्यञ्जनोऽजनोऽथ विद्वान्समग्र

स्थशिः शमुः प्राणदः कृतिवासाः ।

रसो भ्रुवः पवमानस्य भर्ता

सपत्नीशः शकरः सारधाता ॥

त्र्यम्बक पुष्टिद वो ह्युवाण [950]

धर्मं विद्राणा वरद यज्यना च ।

पराहर एणजेतारमीश

देव देवाना शरण यामि रुद्रम् ॥

आस्य देवानामन्तक दुष्कृतीना

निवृत्तोम वृशह कर्मसाक्षिम् । [955]

भूतायन भूतपति गुणज्ञ

गुणाकार शरण यामि रुद्रम् ॥

अनुद्धत यजकर्तारन्त

मध्य चाय जगतोऽस्तम्यरूपम् ।

देवत्रतेषु बहुधा गीतमीश- [960]

रक्षते (for साधत) — (L 941) B: s Do पुव्यात्, D: मुव्यात् (for दुव्यात्) — (L 942) D: व्रह्मात्पुत्रदुव्यनोच माह, T: s 'वृजदुव्यनोचमुक्त, G: s 'वृजदुव्यने पोत्तमोत्तम — After line 942, Da ins

24** हर्ता हरो रक्षिता विवृणोक्त ।
— (L 943) D: सृष्टो (for वृष्टो) K: सद्गुणस्थ, D: वृष्टु सस्य (for पशुगुणस्थ) — (L 944) K: B: D: द्युया रत्त. K: s; N: V: s B Dn D: s T: s G: सपुया यद, D: सपुया वंश, G: सपुया विहात् (for स्रष्टार तं) V: T: G: s ५ (G: सपुया रत्त व्याहृतिस्थ समग्र) — After line 944, D: ins

25** निराकर्णो दुष्कृतिनां च विश्वम् ।
— (L 945) K: स मायाद्यत् (for स मा पायाद्) V: D: कृद्रूपो (B: 'यं), V: सद्रूपो, B: s Dn: बहुरूपो, D: उग्र रूपो (for बहुरूपैर) K: [अङ्गैः (for [अङ्गैः) K: स माया द्यद्रूपोर्वाङ्गैः, D: स मां पायादुग्ररूपो विद्वान्, D: T: s G: s मा पायादिद्र बहुरूपोऽथ विद्वान् (D: 'पोथीवाङ्गैः, G: मी विद्वान्), T: स मा पायाद्बहुरूपोऽथ विद्वान्, G: स मा पायाद्बहुरूपा रिहाङ्गैः — K: om lines 946 947 — (L 946) T: s G: s om up to विद्वान्, D: विजने (for व्यजने) B: s जनो, Dn: D: (marg) व्यजने, D: विमजको, D: विमजको (for सजने) V: T: G: समग्रं (for 'स) V: व्यजने व्यजनेऽथ विद्वान्, G: व्यजने व्यजनेऽथ सेवेयं समग्रं, B: 'नो व्यजनेऽथ सेवेयं समग्रं; D: जनो जनेव्य विद्वान्ममग्र — (L 947) V: D: s 'वृत्ता', V: सृष्ट, T: s G: s सृष्टानि (for सृष्टि) — (L 948) K: सयो; T: G: s रसा (for रसो) N: ध्रुव, T: द्वय (for ध्रुव) V: पवमानस्य, D: G: पवमानस्य (for प) — After line 948, T: s G: s ins

26** पतिव मणिव भूर्त्तो वरतो देवपुत्रैः
रिच मीम पायातन्क । (sio)
[(L 1) T: 'पुत्री पतिवते, T: 'पुत्री विरतो, G: 'पुत्री वीरता, G: 'पुत्रीवतो (for 'पुत्री वरतो)]

— (L 949) K: पत्नीत, N: मां पायातन्क, N: V: B D: s मां पावीत, V: उमापत्नीत, V: स पावीत, D: समपत्नी (sio), D: उमा पत्नीत, D: रसवध, D: पाया वीत, G: उमादेवी (for सपत्नीत) T: s G: s सारधाता, G: 'सार (for 'याता) K: s पत्नीच सार धीधर धरात् — K: om lines 950 951 — (L 950) T: पुष्टिभुवं (for 'द वो) V: B: D: स्र्यम्बक पुष्टिद रोहवाण (D: रोहवान्); T: s G: 'क पुष्टिभु: T: 'भ त्वने धुवानां (G: 'ण), G: s 'क पुष्टिभु: धुवानां — (L 951) K: D: धरित्वा (for व्यजने) — (L 952) K: पराधारण (for पराहर) D: रण जेतारम्; T: s G: धरनेतार, G: s वरण जेतारम् (for रणने) K: सारा हर रणजेतारमीशान, V: बराणा वरण जेतारमीत; T: बरात्पर वरण जेतार', G: परात्पर वरनेतार' — (L 953) V: देवानामीर्म (for देव देवाना) T: G: s देवानो वै शरणं यामि रुद्रम् (G: s सुतो) — G: om (hap) lines 954-961, D: s G: s om (hap) lines 954 957 — (L 954) T: s आद्य (for आद्य) K: s N: अर्धरं (N: कं) दुष्कृता (K: 'वी)वा, Dn: सन्तदुष्कृत् (for सन्तक दुष्) — (L 955) N: Dn: D: T: विवृणोक्त; D: 'सामं (for 'सोम) D: वृष्टम् (for वृशह) K: साक्षि (for साक्षिम्) K: वि वृष्टोऽथ वरद कर्मसाक्षिम्, N: 'त्वोमो वृष्टई कर्मसाक्षिम्, V: 'त्वोम गु कृत् कर्मसाक्षिम्, V: s 'त्वोमो वृष्ट कर्मसाक्षि, D: 'त्वोम वृष्ट कर्मसाक्षिम्, G: Bomb loona ed. G: (ed) 'त्वोमो वृष्टई कर्मसाक्षिम् (G: 'साक्षिम्) — (L 956) K: s भूतायन (for 'वन) K: भूतायन, N: V: B: D: T: G: सुरुक्त; V: तमस्य (for गुणज्ञ) — (L 957) K: s V: s Dn: D: T: गुणाकार; N: s V: s B: D: गुहं देव (for गुणाकार) V: तिमव्य (for रुद्रम्) — K: om lines 958 960 — (L 960) T: अनुद्धत (for 'रुद्र) V: आर्धं (for अर्धं) T: s G: s अनुद्धत यजकर्तारन्त — (L 959) D: वन्द्य (for वरं) N: D: पवमान; V: B: s यजुवतो (for जता) K: T: सत्य, D: G: श्शीयः

दृष्टो विद्वान्प्राज्ञाणः पटुगुणस्य ।
 सप्तार त न्याहृविस्थ समग्र
 स मा पायाद्बहुहूपैरिहाज्ञै ॥ [945]
 व्यञ्जनोऽजनोऽथ विद्वान्समग्र
 सृष्टिं शम्भुः प्राणदः कृत्तिसासाः ।
 रसो ध्रुवः पत्रमानस्य भर्ता
 सपत्नीश शकरः सारधाता ॥
 ज्यम्बक पुष्टिद घो भुवाण [950]
 धर्मं निग्राणा वरद यञ्चना च ।

वराहर रणजेतारमीश
 देव देवाना शरण यामि रुद्रम् ॥
 आर्य देवानामन्तक दुष्टकृतीना
 निवृत्तोम वृक्षद कर्मसाक्षिम् । [955]
 भूतायन भूतपति गुणह
 गुणाकार शरण यामि रुद्रम् ॥
 अनुद्धत यक्षकर्तारमन्त्र
 मध्य चाय जगतोऽसाम्यरुपम् ।
 देवत्रनेपु बहुधा गीतमीश- [960]

रूपने (for दाशत) — (L 941) B₁ s De पुण्यात्, D₁
 पुण्यात् (for पुण्यात्) — (L 942) D₁ ब्रह्मासुबहुजनोत्
 माद्, T₁ s 'सुबहुजनोत्सुम् G₁ s 'सुबहुजने भोत्सोत्सम्
 — After line 942, D₁ 199

94** इतां रदो रक्षिता विष्णुरेक ।
 — (L 943) D₁ दृष्टो (for दृष्टो) K₁ सद्गुणस्य, D₁ यन्मु
 ल्य (for पटुगुणस्य) — (L 944) K₁ B₁ D₁ दृष्टा रयं,
 K₁ s K₁ V₁ s B Dn D₁ s T₁ s G₁ सद्गुा वरा, D₁ सद्गु
 वंश, G₁ सद्गुा विंशत् (for सप्तार त) V₁ T₁ G₁ s s
 सृ (G₁ s) द्वा रस व्याहृतित समग्र — After line 944
 D₁ 198

25** निरायनां दुष्टरतिना च विश्वम् ।
 — (L 945) K₁ स मायादम् (for स मा पायाद्) V₁ B₁
 कतुस्यो (B₁ 'वे'), V₁ इत्स्यो, B₁ s Dn₁ बहुस्यो, D₁ उग्र
 स्यो (for बहुस्यै) K₁ [अज्ञे] (for [अज्ञे]) K₁ स माया
 स्यदुस्योऽरिहाज्ञे, D₁ स मा पायादुस्यो विद्वान्, D₁ T₁ s
 G₁ 1-1 स मा पायादि बहुस्योऽथ विद्वान् (D₁ 'पोरिहाज्ञे', s G₁
 अग्नि विद्वान्, T₁ स मा पायाद्बहुस्योऽथ विद्वान् G₁ स मा
 पायाद्बहुस्योऽरिहाज्ञे — K₁ om lines 946 947 — (L
 946) T₁ s G₁ s-om up to विद्वान् D₁ विजने (for
 सपत्नी) B₁ सपत्नी, Dn₁ D₁ (marg) स्वपत्नी, D₁
 विभवो, D₁ विभवो (for सपत्नी) V₁ T₁ G₁ समग्रं (for
 विभवो), D₁ विभवो (for सपत्नी) विद्वान्समग्र, V₁ स्वपत्नी
 ज्योऽथ सेवेय समग्रं, B₁ 'नो स्वपत्नीऽथ सेवेय समग्र', D₁
 ज्यो ज्येयव विद्वान्समग्रः — (L 947) V₁ D₁ s सृष्टा,
 V₁ सृष्टि, T₁ s G₁ s सृष्टा (for सृष्टि) — (L 948)
 K₁ शम्भो, T₁ C₁-1 रसा (for रसो) K₁ ध्रुव T₁ द्वव
 (for ध्रुव) V₁ परमाप्यम्, D₁ G₁ पावमानस्य (for व')
 — After line 948 T₁ s G₁ s-1 199

26** वरिष प्रथित स्यो वरतो देवपुत्रैः
 तिर सोम पावायन । (sic)
 [(L 1) T₁ स्यो वरतो, T₁ स्यो वरतो, G₁ स्यो
 वरतो, G₁ स्यो वरतो (for स्यो वरतो)]

— (L 940) K₁ पत्नीत्, K₁ मा पायादीत्, K₁ s V₁ B
 D₁ 1 मा पावीत्, V₁ उग्रपत्नीत्, V₁ स पावीत्, D₁
 समपत्नी (310), D₁ उग्रो पत्नीत् D₁ रसरवेध, D₁ पाया
 खीत्, G₁ उग्रदीवो (for सपत्नीत्) T₁-1 G₁ s रसरपात्,
 G₁ सार (for पावो) K₁ s पत्नीत् शकर धीषार पशाम्
 — K₁ om lines 950 951 — (I 950) T₁ पुष्टिमुने (for
 'द सो) V₁ B₁ D₁ स्यम्बक पुष्टिद शेरवाण (D₁ दोदुष्टान्),
 T₁ s G₁ 'क पुष्टिम् T₁ 'भ' जेन भुवाणां (G₁ 'न'), G₁ s 'क
 पुष्टिमुव भुवाणा — (L 951) K₁ D₁ यजिनान् (for यजिनान्)
 — (L 952) K₁ वराधारण (for वराहर) D₁ रणे जेतारम्;
 T₁-1 G₁ वरनेवार G₁ s वरण जेतारम् (for रण्णे) K₁ वरा
 हर रणेजेतारमीशान्, V₁ वरानां वर्ये जेतारमीशान्, T₁ वरा
 र्वर वरण जेतार, G₁ परावर वरनेवार — (I 953) V₁
 देवानामीश (for देव देवाना) T₁ G₁ s देवानां वै वरणे
 यामि रुद्रम् (G₁ s शूर्पा) — G₁ om (hapl) lines 954-
 956 D₁ s G₁ s om (hapl) lines 954-957 — (L
 954) T₁ s शाय (for शार्य) K₁ s K₁ शर्ये (K₁ 'K')
 दुष्टरत्त K₁ 'ली'त्, Dn₁ सप्तदुष्टम् (for सप्तक दु')
 — (L 955) K₁ Dn₁ D₁ T₁ शिवाश्रीम D₁ सानं
 (for 'लोम) D₁ शूर्पम् (for वृक्षद) K₁ साक्षि (for
 'साक्षिम्) K₁ शिष्टयोऽथ वारद कर्मसाक्षिम् K₁ 'लोमो वृक्षद
 कर्मसाक्षिम् V₁ 'लोमो वृ वृत्र कर्मसाक्षिम्, V₁ B₁ 'लोमो
 वृक्षद कर्मसाक्षि (B₁ 'शो), B₁ 'त्याम वृक्षद कर्मसाक्षिम्, T₁ s
 G₁ 'स्तोमो वृष्टिं वनसाक्षिम्, G₁ Bomb Ponna eda
 G (ed) 'स्तोमो वृक्षद कर्मसाक्षिम् (G₁ 'साक्षिम्)
 — (L 956) K₁ s भूतानन्द (for 'व) K₁ गुणम्, K₁
 V₁ B₁ D₁ T₁ G₁ s गुण्योऽथ, V₁ जमस्य (for गुणत्) — (L
 957) K₁ s V₁ s Dn₁ D₁ T₁ गुणाकारः K₁ s V₁ B₁ D₁ दुष्ट
 देव (for गुणाकार) V₁ निवृत्त (for रुद्रम्) — K₁ om
 lines 958 959 — (L 958) T₁ ऋतुव (for 'दष्ट) V₁
 भासे (for वरन्) T₁ s G₁ सनुवद यक्षकाराण्ये — (L
 959) D₁ वर्यं (for मर्य) V₁ D₁ वर्यतो; V₁ B₁ s
 यक्षवो (for वरतो) K₁ T₁ स्यात्, D₁ G₁ अर्धव ।

मभि त्रिविष्टपं शरणं यामि रुद्रम् ॥
 महाजितं व्रनिनं मेघलालं
 सुतोषणं क्रोधघनं विषापम् ।
 भूतं क्षेत्रज्ञं गुणिनं वा कर्पादिनं
 नतोऽस्मीशं वन्दनं वन्दनानाम् ॥ [965]
 देवं देवानां पायनं पायनात्
 कृतिं कृतीनां महतो महान्तम् ।
 शतारमानं संस्तुते गोपतीनां
 पतिं देवं शरणं यामि रुद्रम् ॥
 अन्तश्चरं पुरणं गुह्यसंज्ञं [970]
 प्रभास्वन्तं प्रणवं धीप्रदीपम् ।
 देतुं परं परमस्वाश्रय्य

शुभं देवं गुणिनं संनतोऽस्मि ॥
 प्रसूतिरभयोनिं प्रसूतिश्च सूक्ष्मः
 पृथग्भूतोभ्यो न पृथक्चैकभूतः । [975]
 स्वयंभूतः पातु मां सर्वमारः
 प्रदः स्वादः संमदः पातु खम् ॥
 आसन्न सन्नतरः साधकानां
 श्रद्धावतां श्राद्धवृत्तिप्रणेता ।
 पतिर्गणानां महतां सत्कृतीनां [980]
 पायान्मेषाः पूरणः पद्दृशुणानाम् ॥
 अन्नर्षिद्विर्जिताना निदन्ता
 स्वयं कर्ता भूतभावी विदुर्बन्धुः ।
 शृतायुधः सुकृतिनामुत्तनीजाः

Ds शान्त (for शांत्) . Ks s मर्ष्यं चार्थं च जगतां (Ks 'तो) साध्यरूपम्, Ns मर्ष्यं चान्य च जगतोऽभाव्यं ; Vs मर्ष्यं चार्थं जगतोऽशास्यं ; Dn मर्ष्यं चाय च यत्कृता साग्यं ; Ds s मर्ष्यं चार्थं यजगतोऽसौ Ds 'नतो सौ) मर्ष्यं, Ds मर्ष्यं चार्थं यजगतोऽशास्यं' ; Gs मर्ष्यं चार्थं जगतीशास्यं' — (L 960) Ks s B; Dn Ds Tt वेदनेषु ; Ds वेदनेषु सु (for देवनेषु) Gs ईशानम् (for ईशम्) — (L 961) Ds उमेति ; Ts Gs अय ; Ts अवि (for अवि) . Ns प्रयायि (for यामि) Gs दार्वम् (for रुद्रम्) Ks Gs s अवि त्रिविष्टं (Gs अविष्टिनं) शरणं यामि रुद्रम् — (L 962) Ts Gs s- s Ms गज्राजिन (for महाजितं) . Ks (marg) Ds मेखलाङ्ग ; Ns Ys 'हालङ्कृत (for 'हालं) . — (L 963) Vs s B; s Ds Gs क्रोधघनं, Dn Ds Tt 'घनं, Ds 'घनं ; Ds पोषणं वै, Ts s Gs s- s Ms क्रोधन तं (for पोषणं) — (L 964) Ks Ds क्षेत्रं (for क्षेत्रज्ञ) Ks वाक्पदिष्टं (for वा कप दिष्टं) B; Tt- s Gs s- s Ms भूतं क्षेत्रज्ञं व्रति B; कृतिं भं कर्पादिनं — (L 965) Ds तं (for 'ईशं) Ks चरन्नं चरन्न कानाम् (for वन्दनं वन्दनां) — (L 967) Ns Ds s कृतं (for कृतिं) . Ks Ds Gs महान् (for महतो) . — Ms om. lides 968-1003 — (L 968) Ks शान्त्यामानं, Ds सदा यना, Ds सदायान, Ds (sup. in as above) सदायमानं (for सदा) Ds गोपति, Ds s रुद्रम्, Gs संस्तुतिं (for संस्तुते) — (L 970) Ts s Gs अन्तश्चरन्ते (for 'अन्') . Vs वपुर्णं (for पुरणं) Ds देवगुह्यं (for गुह्यसंज्ञं) — (L 971) Ns B; Ds प्रभास्वरं, Vs 'घनं' (for 'स्वन्तं) Ks विप्रदी सम् ; Ks Vs Dn Ds Ds- s Ts Gs विप्रदीपम् (for धीप्र) Ks प्रभाशरतं प्रणवं विप्रदीपम्, Gs प्रभास्वन्तं प्राणवन्धं प्रदीपम्. — (L 973) Ds शायु वन्दे, Ds सुभं देवं (for शुभं देवं) Ds

तं (for तं) — (L 974) Ns n प्रसू सुक्ष्मसूक्ष्मं, Ds अयसु सुक्ष्मसूक्ष्मं ; Ds n प्रसूक्ष सूक्ष्मं (for n प्रसूतिश्च सूक्ष्म) . Ks Vs B; s Ds प्रसूतिरभयोनिः Vs B; Ds 'सु' सूक्ष्म-सूक्ष्मं, Vs s Ds प्रसूक्ष्मयोऽयम् सूक्ष्मश्च सूक्ष्मं, B; प्रसूक्ष्मो न प्रसूक्ष्म सूक्ष्मं, Ds सा (sup. in n) च प्रसूतिं प्रसूक्ष्म सूक्ष्मं, Ds भूतसूक्ष्मं वो नमस प्रसूक्ष्म, Ts s Gs s- s प्रसूक्ष्मं योऽयसूक्ष्मि (Gs 'तिं च) सूक्ष्म — (L 975) Gs कृतेभ्यो (for भूतेभ्यो) Ds तेन कृतं, Ts s Gs s रूपसूक्ष्मं ; Gs रूपसूक्ष्मं, Gs भूतरूपम् (for वैकभूत) — (L 976) Vs स्वयंभू (for स्वयंभूत) Ns s V B Dn Ds (Ds sup in as above) Ds Gs s सर्वनाथ, Ds सर्वदा (for 'साधो Ts Gs 'घात, Ts 'दाना (for 'सार) — (L 977) Ns Vs s प्रदप्यान (for प्रद द्वाद) Ks s रुद्र, (for रुद्रम्) Ds प्रद रुद्राद्यसुभुद्रां पातु रत्नम्, Ds नमोऽयं सुभुद्ररत्नपा जम्, Ds प्रदो प्यान सायुद्र पातु रत्नम्, Ts s Gs s- s विपारदां Ts s Gs सर्वतरं द प्रद (Gs s यम) पातु नभ, Gs प्रदप्याश्च सुभुद्र पातु रत्नं सायुद्रम्. — (L 978) Ds जनन्तर (for सायच) Ks Ns Vs Dn Ds Ds- s सायवार्ता ; B; श्रद्धावतां (for साधकानां) Ns जज्ञन्त संनत सायवार्ता ; Ts- s Gs s- s आ (Gs अ) संनत सन्नतर श्रद्धावान् (Ts s Gs 'नरं) — (L 979) B; वृत्ति, Ds Gs वृत्ति (for वृत्ति) . Ts- s Gs s श्रद्धावतां श्राद्धवृत्तिप्रणेता — (L 980) Ks s योनिर्गुणानां (for पतिर्न) Vs Ds Gs सुकृतीनां Ts 'नि' (for सक्तं) Ks पतिर्गुणानां महतां सुकृतीनां, Ts s Gs 'सं(Ts 'गुं) ना नाम सुकृतीनां पश्य, Gs 'गणानां प्रकृतीनां पश्य, Gs 'मतीनां महतां सुकृतीनां — (L 981) Ns s Vs s B; s Dn Ds Ts Gs नेप ; Ds ने सा, Gs मदेष्ट (for मेष्ट) Ks s पावारमैप (Ks वापाया) पूरणं सद्गुणानाम्, Ds वापा

प्रणुयान्मे वृजिन देवदेवः ॥ [985]
 येनोद्भूतास्त्रैपुरा माविनो वै
 दग्धा धोरैष वितथान्ताः शरेण ।
 महत्कुर्वन्तो वृजिन देवताना
 स मामीगः पातु विश्वस्य धाता ॥
 भागीयसा भागमतोऽन्मिच्छ- [990]
 म्मतो दाक्षो येन कृन्तोऽन्वधावर् ।
 विद्वान्यज्ञस्सादिरथान्तः स देवः
 पायादीशो मा दक्षयज्ञान्तहेतु ॥
 अन्यो धन्यः सरकृन्तश्चोत्तमश्च
 जगत्पद्मा योऽसि सर्वातिगुह्यम् । [995]

स मा सुप्रप्रसुखे पातु नित्य
 विचिन्वान् प्रथम पद्भुगणानाम् ॥
 गुणत्रैकाल्य यस्य देवस्य नित्य
 सत्त्वोद्भिको यस्य भावात्प्रसूत ।
 गोप्ता गोप्त्रणा सादने दुष्कृतीना- [1000]
 मादो निश्चस्य धावमानस्य क्रुद्धः ॥
 धात्रो यस्य हरिप्रोऽथ विश्वो
 मद्रा पुत्रैः सहितश्च द्विजाश्च ।
 पराभूता भुजने यस्य सोमो
 जुपत्वेव श्रेयसे साधुगोप्ता ॥ [1005]
 यस्माद्भूताना भूतित्तोऽथ मध्य

न्नेष पूरण सद्गुणानाम्, D₂ पति नैष पूरण सद्गुणा, D₃
 पापान्मोक्ष पूरण सद्गुणा — G₁ om (hapl) lines 982
 987 — (L 983) G₁ मतां (for 'कर्ता') K₁ D₃ भू
 भावात् K₂ भावैर् K₃ भासै (for 'भार्या') — (L 984)
 K₁ s + D₁ s सुकृताम् V Dn₁ D₃ सत्कृताम् D₃
 सत्कृतीनाम् (for 'सुकृति') — (L 985) G₁ शुण्वान् (for
 प्रणुयान्) — (I 990) B₂ त्रिपुरा (for 'त्रैपुरा') D₁ माविनो
 (for माविनो) K₁ s येनोद्भूतस्ते पुं K₁ 'स्त्रि'रा माविनो
 वै, N₁ येनाद्भूतास्त्रैपुरा माविनो वै, T₂ येनोद्भूतास्त्रिपुरा माविनो
 वै — (L 987) K₁ s + D₁ धोरै (for धोरैण) D₃ [अ]वित
 सत्त्वा, D₂ वितवाद्वा (for 'धान्या') T₁ दग्धा धोरैषाणि तरन्त
 त्रिनो रणे; G₂ दग्धा धोरैषाणि वा शरेण (sio), G₃ धोरैषाणि
 दग्धितारणो रणे (s.c.) G₃ दग्धा धोरैषा विद्वान्पादिरतो रणे
 — (L 989) K₁ s जापादीश, D₃ s पायादीश (for स
 मामीश) N₁ s + V B D₃ G₁ रिभो दधाता D₁ विभो विधान्,
 D₁ विश्व दधान (for विश्वस्य धाता) Dn D₃ D₃ ज्यापानी
 (D₂ शापादी)न पातु विश्वो दधाता — (L 990) K₁ s D₁
 भागसुदान्तम्, V₁ D₃ सुदान्तम् V₂ s मान्तम्, D₃ सुत
 त्वम्, G₁ 'वतोऽन्तम्' (for 'मतोऽन्तम्') D₂ भागीयस भोग
 मतोऽन्मिच्छन्त्, T₁ सा मागदता श्य सन्, T₂ s भागी यसा
 ज्ञातभूता श्य सन्, G₁ s-5 भागी यस्मात्ज्ञागदतौ श्य सन्
 — (L 991) D₁ मय दाक्षे (for मद्रो दाक्षो) N₁ कृन्तोऽन्त
 माक्षिपन्, V₁ B₂ D₃ हतोऽन्वधावर्, V₂ B₂ D₃ G₁ s
 क्षतोऽन्त', D₁ क्षतोऽन्वधावर्ता, D₃ कृन्तोऽन्वधावर्, D₃ क्षतोऽन्व
 धावर् (for कृन्तोऽन्वधावर्) G₁ मद्रो देत क्षतोऽन्वधावर्
 — (L 992) B₂ यद्दृष्टादिर D₃ दक्षसादिर (for यज्ञ')
 D₂ सदैव (for स देव) T₁ G₁ विद्वान्यज्ञस्यविरथ स देव,
 T₂ s + G₁ s 'यश्च सावित्रस्य स देव' — (L 993) T₂
 यशसि (for यशान्त) — (L 994) N₂ B₂ s नान्यो,

D₃ (marg as above) भाद्रवो, T₁ s G₁ s + भासो (for
 जन्तो) — (L 995) N₂ V₂ s + B D₃ s जगत्प्रभू योऽन्व
 दधातिसुखम् (B₂ 'द्वा'), V₂ D₁ 'ल्लधा यो तु सर्वाति' D₂
 योनिधाताति गुह्यम्, D₁ s 'ल्लधा उपोत्तिषा चातिगुह्यम्',
 T₂ s G₁ 'ल्लधा पाति यो हिन' (T₂ G₁ योऽत्तीह) सर्वम्, T₃
 G₁ s 'ल्लधा पाति योऽत्तीह धर्म' G₁ सर्व'र् G₂ 'ल्लधा योऽन्व
 दधातिसुखम्' — (L 996) B₁ सुप्रप्रसुखो, K₁ V₁ s + B₁
 Dn₁ D₂ s प्रप्रप्रसुखे (K₁ 'वो'), B₂ D₃ इहा प्र', T₂ G₁ s
 सुखं प्र' (for सुखम्) D₃ स मा रक्षन् प्रसुख पातु निष्कम्
 — (L 997) N₁ रिचञ्चन, T₂ G₂ s सविन्वान (G₃ 'न'
 (for 'रि') D₁ सद्गुणानाम् (for पद्भु) T₂ सविन्वान प्रथम
 पद्गुणानाम् — (L 999) N₁ वाचा प्रसूत, D₃ भगन्प्रसूत,
 G₂ भाव प्र' (for भावावर्) — (L 1000) T₁ s G₂ s +
 द्वाप्ताना (for गोप्ताना) K₂ N₂ s + B Dn D₃ D₁ s + सभदो,
 V₂ सद्दवी, D₃ सभदो (for सादने) V₁ s गोप्ता गोप्त्रणां
 सन्ति सन्तोऽन्तम् D₂ गोप्ता गोपानप्रसूतको दुष्कृतानाम्
 — (L 1001) N₁ B₂ s पवमानस्य, N₂ s V₂ B₂ Dn D₁ s
 T₁ G₂ s दाप', V₁ पत्', V₂ पत्', T₂ s G₁ s + [अ]वाप'
 (for पाव') — (L 1002) T₁ G₂ रूप (for धात्रो) K₂
 धात्रो यस्य हरिप्रोऽथ रिष्युर् V₂ D₂ T₂ s + G₂ s रूप (V₂
 D₃ G₂ भाद्रा) यस्य हरिप्रोऽथ दग्धो D₂ धात्रो यस्य हरिप्रोऽथ
 देवो, D₃ धात्रा यस्य हरिप्रोऽथ देवो, D₃ धनो यस्य हरि
 प्रोऽथ विश्वे, G₂ रूप यस्य हरिप्रोऽथ विश्वे — (L 1004)
 T₂ पुराभूता T₂ पुराभूता (for परा') N₂ s पराभूता सुप्रवदारय
 सोमो, D₂ s पराभूता (D₃ पराभूतो) युजने नश्य सोमो, D₃
 पराभूता यो सुप्रवदय सोमो, B₂ भूता यव्य तस्य सोमो, G₁ s
 पराभूता भवने यस्य सोमो, G₂ M पराभूता (M₂ 'तो) युजने
 यस्य सोमो — (L, 1005) G₂ जुपत्वेव, N₂ 'रव्य' (for
 उपत्वेव) B₂ D₃ साधुगोप्ता (for 'गोप्ता) — (L 1006)

धृतिर्भूतिर्यश्च गुहा धृतिश्च ।

गुहाभूतस्य पुरुषेश्वरस्य

महात्मनः स मृदवेत्यस्य तस्य ॥

यद्विद्वाङ्मं व्यम्बवः सर्वमीशो [1010]

भगाङ्क यत्तद्गुमा सर्वपात्री ।

नान्यचूतीयं जगतीहास्ति किंचि-

न्महादेवात्सर्वसर्वेश्वरोऽसौ ॥

इति संस्तूयमानस्तु भगवान्वृषभध्वजः ।

दर्शयामास धर्मात्मा कद्रयप धर्मशृङ्गम् ॥ [1015]

उमाच चैनं देवेशः प्रसन्नेनान्तरात्मना ।

येन सत्त्वौपि कार्येण त्वं तज्जाने प्रजापते ॥

इन्द्रोपेन्द्रो महात्मानो देवो प्रकृतिमेप्यतः ।

पारिजातं तु धर्मात्मा नयिष्यति जनार्दनः ॥

अपध्यातो महेंद्रो हि मुनिना देवशर्मणा । [1020]

अस्याकाङ्क्षसुरा भार्या तपोदीप्तस्य कद्रयप ॥

गम्यतां तत्र धर्मज्ञ दाक्षायण्या सह त्वया ।

अदित्या शक्रसदनं श्रेयस्ते पुत्रयोर्धुनम् ॥

इति हरचचन निशम्य विद्वा-

न्कमलभारतमजसुनुप्रमेयः । [1025]

त्रिदशगणगुरुं प्रणम्य रङ्गं

मुदितमनाः स्वमथो गृह जगाम ॥

Colephon

वैशंपायन उमाच ।

अथ विष्णुर्महातेजा सुहर्ताभ्युदिते रवौ ।

K₁ s B₁ D₁ सप्ये, N₁ V B₁ D₁ s T₁ s G₁ s मथ्यो
(for मथ्य) — (L 1007) K₁ s गुहा (for गुहा) N₁
V₂ s B₁ s सृत्तभूमि (B₂ 'त' ध्रुति N₁ 'त' रुद्र,
V₃ ति संस्तूयमानश्च धृतिश्च, D₁ धृतिर्भूतिर्यस्य गुहाय
तस्य, D₂ धृतिर्भूतिर्वा यस्य गुहागतस्य, D₃ धृतिर्भूतिर्यस्य
गुहायुक्तस्य, D₄ धृतिर्भूतिर्यस्य नि-योदयश्च, T₁ s G₁ s-
M₁ 'भूमिर्यस्य गुहा एतस्य, G₂ 'भूति धृतिश्च शीघ्र एत'
— (L 1008) K₁ D₁ स्वसाद्गतस्य, N₁ B₁ गुहाभूतस्य;
D₁ महाभिरु' (for गुहाभू) — (L 1009) N₁ B₁
D₁ s (for स) B₁ मृद (for मृद) V₂ महात्मन सुष्ट
रीकस्य नित्यम्, V₃ 'न समुदं वेदस्य, D₁ 'न सम्यगेव
वस्थायां, D₂ 'न सत्त्वमूर्त्तदेवाभिवेदस्य महेश्वरस्य, T₁ s
G₁ s- M₁ 'न शूलपाणे — After line 1009, T₁-s G₁
s M₁ ins

27** स मा पायहिचदेवो महात्मा ।

— (L 1010) N₁ s B₁ s D₁ ईसं (for ईशो) — (L
1011) D₁ लिङ्गाङ्क (for भगाङ्क) K₁ s यद्गुमा, D₁ यद्गु-
मा, D₂ यद्गु गुमा, D₃ यद्गुमा, D₄ यद्गुमा (for यद्
गुमा) N₁ भगलिङ्गाङ्क यद्गुमा सर्वपात्री, T₁-s G₁ s
विभाको वा तद्गुमा स', T₂ G₁ s विभाको वा तद्गुमा स'
— For lines 1010-1011, D₁ (marg) subst

28** यद्विद्वाङ्मं यथ लोके भगाङ्क

सर्वे सोमस्य इत्यम्बक सर्वमीश ।

— (1012) T₁ वृतीयं नास्ति जगति किंचिद् — (L 1013)
N₁ D₁ महादयो (for देवाव) D₂ देवेशो (for सर्व)
— Before line 1014, T₁ s G₁ s M₁ ins वैशंपायन-
— (L 1014) N₁ s B₁ s D₁ G₁ गोहृप (for हृपन-)

— (L 1015) K₁ N₁ V B₂ D₁ D₂ s धर्मेश्वरम्,
N₁ 'धृत्तमम् (for 'शृद्गम्) — Before line 1017, K₁
ins ईश्वर उवाच — (1017) N₁ B₁ s D₁ जाने (for येन).
D₂ मां स्त्रीपि, T₁ s G₁ s M₁ चाकाङ्क्षि (for संस्तौपि)
K₂ D₁ V₂ s तनु जाने, N₁ s B₂ D₂ येन मा एव, V₁ जाने
त तु, D₂ s तत्ते जाने, D₃ तनु जात, T₁ [प्र]तु तु जाने,
G₁ s अनुजाने; G₂ त्वा तु जाने, G₃ तनु जाने G₄ तत्त्वाने,
M₁ त्वनुजाने (for त्व तजाने) — (L 1020) B₁ अवा-
कोपि, T₁ s G₁ अनुजातो (for अपध्यातो) K₂ महेंद्रेण;
D₁ सुपेन्द्रो हि (for महेंद्रो हि) T₂ G₁ s M₁ अवज्ञायो
महेंद्रोऽपि (for ' — (L 1021) K₁ अस्य काङ्क्षुः
B₁ अप्यकाङ्क्षुः B₂ तस्यां, D₁ s G₁ s M₁ अस्याकाङ्क्षुः
D₂ s आकाङ्क्षुः (for अस्याकाङ्क्षुः) N₁ पूर्वी (for भार्या)
K₁ दीर्घस्य (for दीतस्य) — (L 1023) N₁ सहायया;
B₁ s M₁ सहायया (for सह त्वया) — Before line 1024,
T₁ s G₁ s M₁ ins वैशंपायन — (L 1027) K₁ N₁
V B₁ s D₁ s s स्वमथौकले, N₁ D₁ D₂ G₁ सुमनोहसं
(for स्वमथो गृह) K₁ मुदितमना स्वमथौक संजगाम,
D₂ 'मना स्वमथौकमात्रगाम

COLEPHON — Mention of the Era K₂ D₂ T₂
Mention of Khula K₂ s N₂ V B D₂ D₂ D₁
— Adhy names K N₁ s V₁ s B D₁ D₁ s T₁-s G₁
पारिजात (T₂ s G₁ जाताप षट्पणम् V₂ G₁ पारिजातशरत्तम्, D₁ जे
रुद्रस्तोत्रम् (G₂ 'स्तुति) D₂ 'जे महादेवस्वतनम्, D₁ जे
श्रीमहादेवस्तुति, D₂ 'जे ईश्वरवसनात्मम् — Adhy no
K₂ (marg) 126, V₁ 132, V₂ 131, V₃ B₂ 130, D₂
D₂ D₂ 127, D₁ 124 D₂ 137, T₁ G₁ s M₁ 141, T₂
G₁ 143, T₂ 150, G₂ 133, G₃ 144

मृगयाव्यपदेशेन यथौ रथैतक गिरिम् ॥
 आरौप्यैकरथे देव सात्यकि नरपुंगवम् ॥ [1030]
 प्रयुञ्जन्तुगन्धर्वैः प्रोक्त्वा कुखुलोद्भेद ॥
 रथैत च गिरि देवो गत्वा दारुकमप्रवीत् ॥
 मदीयं रथमेत एव गृहीतैवेहैव दारुक ॥
 प्रतिपालय मा सौम्य दिनार्थं चारयन्हरीन् ॥
 रथेनैव प्रवेष्टाद् द्वारका भूतसन्धम् ॥ [1035]
 इति सदिश्य भगवानाक्रोह जयोजन ॥
 ताक्ष्यं ससात्यकिर्धामानप्रमेयपराक्रम ॥
 पृथप्रथेन कौरव्य प्रयुञ्ज शत्रुसूदन* ॥
 आकाशगामिना राजन्प्रवृत्त कृष्णमन्विष्यात् ॥
 निमेषान्तरमात्रेण नन्दन कानन हरिः ॥ [1040]
 देवोयान यथौ धीमान्पारिजातजिहीर्षया ॥
 ददर्श यत्र भगवान्देवयोवान्दुरासदान् ॥
 नानायुधधरास्थीराजन्दनस्थानभोक्षजः ॥

(L 1029) K₁ s V₂ D₈ D₁ s स्यान्म (for 'या')
 K₂ गतो (for यथौ) — (L 1030) V₂ वीर, T₂ s दिव्ये
 (for देव) N₁ B₁ सहायकिं शिनिपुंगवम्, N₂ s 'किं नरपुंगव',
 B₁ किं सूनमुपगम् (for ') — (L 1031) N₁ D₁ s (by
 corr) सुलोन्न (for 'द्रह') — (L 1032) N₁ B₁ s D₈
 स तु रथैतक देवो (for ') — (L 1033) K₁ पुत्र, K₂
 एतन्, N₂ s B₁ D₁ T₂ G₁ s एतं (for एत) N₂ V₂
 B₁ s D₁ D₂ D₃ प्रहाय, D₁ गृह्णाय D₂ G₁ s गृह्णाण,
 D₃ प्राहय (for गृहीतया) K₂ (यदि च, V₂ (एन हि
 (for 'इद्वैव') K₁ गृह्णाणैव हि दारुक, K₂ गृह्णाणैवैव
 दारुक (sup), D₂ गृह्णाणैव च दारुक T₁ s G₁ M₁ गृह्णाणैवैव
 दारुक (for ') — (L 1034) G₂ M₁ परि (for प्रति)
 K₁ s D₁ s s (sup in) s G₂ धारयन्, N₁ D₁ वार
 (for चार) N₁ V₂ B₁ D₂ s हवात् (for गृहीत्) K₁
 दिनार्थं धारयन्हरीन् (for ') — (L 1035) T₂ s G₁ s s
 M₁ प्रवेष्टय (for 'ष्टाद्') G₂ नन्दन (for 'सन्धम्')
 B₁ s D₂ द्वाकापुरमुपगम् (for ') — D₂ reads lines
 1036-1037 on marg — (L 1036) T₂ s G₁ s प्रति
 (for इति) D₁ जयापिनत्, T₂ s G₂ जवोपत्त (for जयो')
 — (L 1037) K₂ s N₂ s V B D T₁ G₂ s सहायको
 (for 'यकिर') — (L 1038) K₂ T₂ सून्य, B₁ वापन
 (for सूदन) — (L 1039) T₁ s G₂ s s M₁ तेन (for
 राजन्) K₂ s N₁ V₁ D₂ s D₁ D₂ s s T₁ s G₂ M₁ सन्त्र
 यात्, D₂ अन्य* (for सतिव') — (L 1041) D₂ (sup in

सेपा सपश्यतामेव पारिजात महाबल ।
 उत्पाट्यारोपयामाम पारिजात सता गतिः ॥ [1045]
 गम्ड पक्षिराजानमयत्रेनेव भारत ।
 उपस्थितो विप्रहृग्यापारिजातश्च केशवम् ॥
 सान्त्वितो यासुदेवेन पारिजातश्च भारत ।
 उक्तश्च वृष मा भैस्त्व केशवेन महात्मना ॥
 स प्रस्थित तरु दृष्ट्वा पारिजातमभोक्षज । [1050]
 अमरावनीं पुरीं श्रेष्ठा सतत्रके प्रदक्षिणम् ॥
 ते तु नन्दनगोतार पारिजात हुमोचमम् ।
 ह्रियतेति महेंद्राय गत्वा नृप शशसिरे ॥
 अथैरातमारुह निर्ययौ पाकशासन ।
 जयन्तेन रथस्थेन प्रष्टतोऽनुगत प्रभु ॥ [1055]
 पूर्वमभ्यागत द्वार केशव शत्रुसूदनम् ।
 दृष्ट्वाश्च प्रवृत् भो किमिदं मधुसूदन ॥
 प्रणम्य गरुहस्थोऽथ केशव शनमप्रवीत् ॥

as above) देवाधानं (for देवोयानं) K₁ om (hapl)
 lines 1041⁴-1047⁴ K₂ om from जिहीर्षया up to महारजना
 (in lines 1048) D₂ G₂ जिगीषया (for जिहीषया)
 — (L 1042) D₁ सवात् (for 'योधान्') — (L 1043)
 T₂ s G₂ s M₁ नानाप्रहरणान्धीरात् (T₂ G₂ s M₁ 'मन्त्र'
 (for ') — G₂ om line 1044 — (L 1044) V₂ हुमो
 चमम्, T₂ s G₂ s s M₁ सरोक्षज (for महाबल) — (L
 1045) K₂ उचयम् (for उत्पाट्य) K₁ देवसूत्र, D₁ गरुह
 से, D₂ सारुमति (for पारिजात) V₂ हुमोचमम् (for सतां
 गति) — M₁ om line 1046 — (L 1047) T₁ om
 (hapl) lines 1047⁴-1048⁴ D₂ केरलम् (for केशवम्)
 — (L 1050) T₂ s G₂ तत्र (for तरु) G₂ ए तत्र प्रस्थितं
 दृष्ट्वा (for ') — (L 1051) V₂ रम्यं (for श्रेष्ठा) N₁
 B₁ D₁ D₂ D₃ s s T₁ G₂ s M₁ प्रदक्षिणम् (for 'णम्')
 — (L 1052) K₂ s D₁ D₂ D₃ पारिजातो हुमोचमम्
 (for ') — (L 1053) K₂ s V₂ s B₁ s D₁ D₂ s s G₂ M₁
 द्वियतीति, V₂ B₁ ते हि; D₂ सत्प, T₂ s G₂ s इदतीति
 (for द्वियतिति) V₂ T₂ नृप गत्वा (1st transp), T₁ नृपं
 गत्वा — (L 1056) K₂ N₂ s V B D₁ D₂ s s G₂
 चारणम्, D₂ शापकम् (for सूदनम्) N₂ केशव दामन
 राकम् (for ') — After line 1056 D₂ om

* 9** सतो निष्पुनया सर्वं योया सवापनाद्यतः ।
 हाडाकासो महातावीर्षुं यो परिशीलयाम् ॥

वध्यास्ते पुण्यकार्याय नीयतेऽय वरहृमः ॥
 तमुनाच ततः शनो मा मेनं पुष्करेक्षण । [1060]
 अयोधयित्वा न तरुर्नयितस्त्वयाच्युत ॥
 प्रहरन् महाबाहो प्रथम मयि केशन ।
 प्रतिष्ठा सफला तेऽस्तु मुक्त्वा कौमोदरीमपि ।
 ततः कृष्णः शरैस्तीक्ष्णैर्देवराजगोत्रमम् ।
 विभेदाशानिसकाशैः प्रहसन्नि भारत । [1065]
 विव्याध गरुड यथी दिव्यैः शरपरैस्तथा ।
 बाणाश्च च्छेदयामास केशरमय तरस्त्रिनः ॥
 चान्यागस्तुमोच देवेन्द्रस्तासाश्चिच्छेद माधवः ।
 माधवेन प्रयुक्ताश्च चिच्छेद बलवृत्रहा ॥
 महेंद्रस्य च शब्देन धनुषः कुम्भनन्दन । [1070]
 शार्ङ्गस्य च निनादेन मुमुहुः स्वर्गनासिनः ॥
 तयोर्ध्वंति सप्राने गरुडस्य महावलः ।
 पारिजात जयन्तोऽथ हर्षुमभ्युदयो बली ॥
 प्रयुग्ममथ कसमो वारयेति तमप्रवीन् ।
 ततस्त वारयामास रौक्मिणेशः प्रतापवान् ॥ [1076]

जयन्तो जयता धेष्टो रौक्मिणेशमथेषुभिः ।
 सर्वगानेषु विद्मन्नाजपान रथे स्थितः ॥
 रथस्य एव रथिनं कामस्तु कमलेक्षणः ।
 ऐन्द्रिमभ्यर्दयामास बाणैरादर्शवियोगमैः ॥
 स सनिपातस्तुमुले धमून् कुम्भनन्दन । [1080]
 जयन्त्व च वीरस्य रौक्मिणेशस्य चोमयोः ॥
 वृत्तप्रतिवृत्तं युद्धे चमत्सुखौ महावलौ ।
 महेंद्रोपेन्द्रतनयौ जगत्वस्त्रभृता वरौ ॥
 देवाश्च मुनयश्चैव ददृशुर्निस्ययात्रिताः ।
 तं सद्गम महाघोर सिद्धाश्चैव सचाराणाः ॥ [1085]
 ततस्तु प्रनरो नाम देवदूतो महाप्रलः ।
 पारिजात पुनर्हेतुमियेष कुम्भनन्दन ॥
 सरा स देवराजस्य महास्त्रविदार्दिमः ।
 अवध्यो वरदानेन ब्रह्मणः कुम्भनन्दन ॥
 ब्राह्मणस्त्वपसा सिद्धो जम्बुद्वीपार्धव गत । [1090]
 स्वशक्त्या नृप सथाव. सखित्वा चलपातिनः ॥
 तमापतन्तं संरक्ष्य वृष्ट्यः सात्त्विकिमन्वीत् ।

— (L. 1057) D₁ ते (for मो) K₁ (marg as above)
 इष्ट तावत्पुत्र्य भो (for *) — (L. 1058) K₂ सर्व, T₂ s
 5पि (for 5प) B₂ om lines 1058^a-1063^a — (L. 1059)
 K₁ s कार्याय, K₂ s N₁ V₂ B₁ s D₂ D₃ D₄ s T₁ G₁
 s कार्याय, M₁ कामाय (for कार्याय) h₂ 5मौ; N₂ D₂
 एव, V₁ s, B₁ डि (for 5प) K₁ D₂ s नयाम्येषु मुमोत्तमम्,
 K₂ शीघ्रतेऽभौ सुदुम, V₂ s तेऽथ वरो हुं (s हुमोत्तम),
 B₁ G₁ नयत्येव वरदुम (for *) — (L. 1060) N₁ D₁ D₂ श्रेष्ठ
 पुष्करलोचन, V₂ मा मेनं पुरयोत्तम (for *) — (L. 1061)
 N₁ श्वाराशक्तिना (for श्वयोध) D₂ नेतम्यदु (for मयि
 त्वयम्) V₂ त्वम् (for स्वया) T₁ s G₁ s-4 प्रमो; M₁
 विमो (for श्वयुत) — (L. 1062) G₂ इद मयि व केशव
 (for *) — (L. 1063) K₁ N₁ V₁ B₁ s D₂ D₃ D₄ s G₁
 मयि (for मयि) N₂ B₂ D₂ सुष्ठ कौमोदरी मयि (for *)
 — (L. 1064) h₂ D₂ देवराजं सुराजमम्, D₃ राजमनुजमम्,
 D₄ श्रेष्ठं महाप्रलम् (also marg गजोत्तमम्), T₁ s G₁ s-4
 M₁ राजमविष्यत (for *) — T₂ om line 1065 — (L.
 1066) V₂ T₂ G₂ s M₁ वारयामास (for वारय) T₂ दिव्ये
 वारयाममदा (for *) — (L. 1067) K₁ D₁ D₂ D₃ T₁ G₁
 बाणाश्चिच्छेद महामा N₁ s V₁ B₁ श्व बाणैश्चिच्छेद, D₂ बाणैश्च
 बाणाश्चिच्छेद (for *) V₂ महाभनः (for तादिकन)

— T₁ s G₁ s-4 M₁ om (hapl) lines 1068 1071 — (L.
 1063) V₂ देवसत् (for प्रसत्) — (L. 1069) V₂ B₂ D₂
 प्रमुक्ताय (for प्रयु) — (L. 1072) K₁ प्रवृत्ते; K₂ महति
 (for वर्तति) M₁ वरुडस्थो (for रथं) B₂ T₁ G₁ महा
 बलम्, T₂ s G₂ s दुमम् (for बल) — (L. 1073) B₁ s
 D₂ मन्वयन्द (for मन्वयुदतो) K₂ (marg as above) हृत्तिः
 G₂ कलात् (for बली) — (L. 1074) D₂ D₃ G₂ हदा (for
 सम्) — (L. 1075) D₂ महावड (for प्रतापवाद) — (L.
 1077) K₁ s प्र- (for रि) — (L. 1079) B₁ T₁ s G₁
 शरैः (for बाणैः) — (L. 1080) B₂ सनिपातरु तुमुजो;
 G₂ स निपातं तुम् (for *) — After line 1080 K₂ s ins
 36** वरानं वारयामास वपन्त सर्ववीरहा ।
 — (L. 1081) K₁ वरस्वरं जयन्त्यय (for *) — (L. 1082)
 B₁ G₂ युद्धं; D₂ s वैव (for युद्धे) h₂ कुम्भप्रतिर्मुद्धे च
 (for *) V₂ महाशयो (for बयो) — (L. 1084) N₁ B₁
 दरुम् कुम्भनन्दन (for *) — After line 1085 K₁ ins
 an add colophon mentioning B₁ and adhy name
 सयुद्धम् — Bel re l ine 1086 K₂ ins वैवंपावन D₂
 om (hapl) lines 1088 1092 — (L. 1088) K₁ T₁ s
 G₁ s M₁ म हसा (by transp); B₁ s D₂ सत्ता यो V₁
 D₂ तावत्पु (for राजस्य) — (L. 1090) T₂ G₂ s M₁ डि

रथस्य एव प्रवर शरैरारिय सात्यके ॥
 न त्वेव निर्देय बाणा भोक्तृया भात्यके त्वया ॥
 अस्य ब्राह्मणचापस्य सोढव्य ऋजु सर्वथा ॥ [1095]
 तत पट्टया रथेपूणा गहडस्य द्विजसादा ।
 आजघान महाबाहो सात्यकि प्रवरो भृशम् ॥
 शिनेनेत्रा ततल्लस्य क्षिपत सायकान्मृप ।
 चिच्छेद पुरुषव्यामो घचन वेदमज्जवीम् ॥
 ब्राह्मणो नामिहन्नव्यस्तिष्ठ त्रिप्र स्वपत्मेनि । [1100]
 जयध्या यादमना हि स्वपरायेऽपि हि द्विजा ॥
 प्रवरस्तु प्रहस्यैनमुवाच कुरुनन्दन ।
 अल खान्वा नृणा इह युष्य सर्पारमना रणे ॥
 जामदग्न्यस्य रामस्य शिष्योऽहमपि यादव ।
 नामत प्रवरो नाम सत्रा क्षत्रस्य धीमत ॥ [1105]

न देवा योद्धुमिच्छन्ति मन्यन्तो मधुसूदन ।
 आनृष्य सौहृदस्याहमय गतास्मि माधव ॥
 ततस्तयोस्तदा रौद्र समामो घृष्टे नृप ।
 अक्षिदिर्व्यनेत्न्यात्र शैनेयद्विजमुल्लस्यो ॥
 यौश्चचाळ तदा राजन्नुचराश्च सद्दलश । [1110]
 तस्मिन्वर्तति समाने तेषामन्तिमहात्मनाम् ॥
 नातिशिश्ये रणे कार्णिवेन्द्रिमहस्रता वरम् ।
 ऐन्द्रि कार्णि महात्मान मायिन शरसमतम् ॥
 हन्त गृह् प्रतीच्छेति तातुभो योधसतमी ।
 सुयुधाते नरभेष्ट परस्परज्यैषिणो ॥ [1115]
 अथ शार्ङ्गायुधसुतं शचीपुत्र प्रतापवान् ।
 विभाध्याभ्यहनत्राजन्दिव्येनाक्षेण सत्वर ॥
 सोऽस्र तद्विदीप्यन्तमापतत शितं शरै ।

सं, Gs स सं (for दिव) Gs जग्युदीपाभिसगत (for ⁶)
 — (L. 1091) Ks s Na Di Ts s Gs s Ms दान स V s B
 Ds s e ते दान V s तजात, Ds सजात (for सजात) Ks
 स्वहस्तया रोपसमाप्त V s गुणवत्त्वा नृप ते पात, Ds स्वभक्त्या
 नृप समाप्त (for ⁶) Ks s Na V B s Dn Ds Di Ts Gs s
 चातिना (for न) — (J 1903) Ks रथस्यम्, Na V s Bt
 Dn Ds Ts Mi अरथस्य, Na V s Bt s Ts s Gs s तयस्य
 (for रथस्य) Ds द्विज तमेव प्रवर, Gs रथस्ये प्रवर चैव
 (for ⁶) Ts Gs s शरैर् (for शरैर्) — (L 1094)
 Ts s Gs s वायैर् (for वाया) Ks Na सत्यक (for सात्यके)
 — (L. 1095) Gs चापस्यम् (for स्य) Ds वैहृणं ब्राह्मणानां
 हि (for ⁶) V s कर्मण (for सर्वथा) V s भोडव्य सात्यके
 रथाय (for ⁶) — (L. 1096) Ds वेपूणा Ds रथे (f r
 रथे) — (L. 1097) V s Bt s Gs महाबाहु (for बाहो)
 Gs प्रवर सात्यकि भृशम् (for ⁶) — (L. 1093) Ds तान
 प्राहस्य (for शिनेनेत्रा) Dn Ds Ts Gs s घनुनस्य, Ts s
 Gs महावीर (for ततल्लस्य) Na तस्यास्य शिनेनेत्रा (for
⁶) — (L. 1100) Ks हि V s क्षति, Gs s क्षयि (for
 क्षयि) Ks ब्राह्मणे नामिहन्नव्य (for ⁶) Ks s Na V s
 Dn लिष्ट स्य, Ms शिष्य (for दिव स्य) — (L. 1101)
 Ks Na V s Bt Dn Ds Di Ts Gs s रथपराये; V s Bt
 Ms अयं; Ds स्वपराये; Gs स्वपराये (for स्व) Ks s साय
 राथा मयि द्विज (for ⁶) — (L. 1103) Ds रणे (for
 युगं) Ks सकेय (f r यूर) Ks s V s Di युदे Ts s Gs
 Ms युधि (for युध) — (L. 1104) Ds द्विज Ds क्षामि
 (for क्षयि) — (L. 1105) Na युधम् (for योद्धुम्)
 — (L. 110⁷) Na Dn Ts s Gs s क्षयि (for सत) — (L.

1109) Ts s Gs s शरैर् दक्षैश्च संग्रामे (for ⁶) — (L.
 1110) Ds भूर (for सौर) V s नरुपान्, Ts s Gs s Ms
 महात्मान (for तदा राजन्) Ks (marg) Na V s B s
 Ds s Ts s Gs s Ms गुणवत्त्वा Na Dn Ds Gs ह्यपराय
 V s Bt सूचयार् (for यु) — (L. 1111) Ks प्रसूत (for
 चतेति) Bt s Ds क्षयि (for क्षयि) — (L. 1112) V s
 युजिर् (for कार्णिर्) Dn रौद्रम्; Gs s ऐन्द्रम् (for
 ऐन्द्रम्) Ks Ds Ts s वर Ts Gs वर (for वरम्) Ks
 इन्द्रसुगर्दिदमम् V s ऐन्द्रमक्षयिर् शर (for ⁶) — (L.
 1113) Gs ऐन्द्र (for ऐन्द्र) Gs हृणं (for कार्णि)
 Ks s V s Bt Dn Ds Ds s Ts s Gs Ms सप्तमम्; V s
 सप्तम (for सप्तमम्) — (L. 1114) Na V s Ds हन
 (for हन्त) Ds प्रवष्ट (for प्रवीष्ट) Ks हन गृह् प्रवष्टि
 (for ⁶) Ds संवती (for सप्तमी) — For line 1114
 Ts s Gs s Ms subst.

31** ती तु बायात्प्रवीष्टतातुभौ भरतक्षतम् ।
 [Ts s Gs सप्तमी (for सप्त)]
 — (L. 1115) Ts s Gs Ms नरुपान्; Ts Gs s रणभेष्टो
 (f r रणभेष्ट) — Bm lines 111⁷—111⁹ — (L. 1117)
 Ts s Gs s Ms क्षामात् (for क्षि) V s क्षीमात् (for
 क्षाम्) Na Ds s Ts s Gs s सप्तमम् (for ⁶) — (L.
 1118) Ks s Na V s B s Dn Ds Ds s क्षयि (f r
 क्षयि) Dn रौ चं तन्नि शयवत्त्वा Ts s Gs s Ms रणे चं
 तदपि दिष्टं नृ (C s शीघ्रवत्त्वा) (s शार्ङ्गं महात्मनां नृ
 (for ⁶) Ks s क्षामं क्षि; Ts s Gs s Ms रथेय दि
 (f r क्षारतर्ज) — (L. 1119) Ks क्षिप्य (for क्षयि)

तस्तम्भे वाणजालेन तदद्भुतमिनाभयन् ॥
 ततस्तदीप्यमानं तु पपात रणमूर्धनि । [1120]
 रौक्मिणेयस्य कौरव्य घोर दानवमर्दनम् ॥
 तेनाग्नेण रथो दग्धः प्रद्युम्नस्य महात्मन ।
 नादहत्तु घोरं तं रौक्मिणेयं जनाधिप ॥
 दहत्यग्निं न सत्यभिरुद्धतोऽपि विशां पते ।
 दग्धाद्रथान्महानाहू रौक्मिणेयोऽपचक्रमे ॥ [1125]
 अथ नारायणमुतो निरथो रथिना बरः ।
 क्षितो धनुष्मानाकाशे जयन्तमिदमब्रवीत् ॥
 महेन्द्रपुत्र दिव्यं त्व यदक्षं मुक्तजानसि ।
 नाहमीदृशरूपाणां शक्यो हन्तु शतैरपि ॥
 प्रयत्नं कुरु शिक्षाया यत्नं मेऽथ प्रदर्शय । [1130]
 नास्ति मेऽतिशयं वर्ता सग्रामेऽमरनन्दन ॥
 आसीन्मे साध्यस दृष्टा रथस्थ त्वा धृतायुधम् ।
 विभेमि तव नेदानीं युद्धे दृष्टवलाजलः ॥

मनसा स्मर्यतामेप पारिजातस्त्वया तरुः ।
 शक्यं न राज्ञु हस्ताभ्या स्प्रष्टव्यो यस्तवया हसौ ॥ [1135]
 रथो मायामयो दग्धस्तवया यो ह्यक्षतेजसा ।
 ईदृशानां सदृश्याणि स्रष्टु शक्तोऽस्मि मायया ॥
 एनमुक्तो जयन्तश्च मुमोचाक्ष महाबल ।
 तपसोऽपचित तेन स्वयमेयातितेजसा ॥
 तदनुग्रहो महावेग शरजालैरवारयत् ॥ [1140]
 चरार्थेऽस्त्राणि दिव्यानि मुमोचैनापरणि स' ॥
 दिक्षु सर्वानु रुरुधुस्तान्यस्त्राण्यथ भारत ।
 रौक्मिणेयं महात्मानमन्तरिक्षे प चक्रमम् ॥
 महोत्सासदृशान्वाणान्स्त्राण्यमरसत्तमः ।
 मुमोच तानि घोराणि प्रद्युम्न प्रति सर्वतः ॥ [1145]
 तानि सर्वाणि वाणीषे, कार्ष्णिणस्त्राण्यवारयत् ।
 जयन्त चापरैर्वाणैर्विजयाप निश्चितेऽत्ता ॥
 ततो नादः समुत्सृष्टो शुचैर् पुण्यकर्मभिः ।

— (L 1120) Gs तदस्त्रं (for ततस्तद्) T₁ s रथ (for रण) — (L 1123) K₁ s D₂ T₁ तं तु, N₂ V₁ स्रज, D₁ स्रज, T₂ G₂ ससु (for सनु) K₂ नादहदग्धववाइस्त, H₂ D₁ हत्त तु घोरं वै, N₁ T₂ G₁ s M₁ हत्त तु तद्वोर V₂ हत्तघोरं तु, D₂ हत्तघोरास, D₂ नादायत्त तु यद्वोर (for ") D₂ T₁ G₂ नारायिण (for जना) — (L 1124) K₁ अद्भुतो (for उद्धतो) — (L 1125) Bom Poona eds G(ed) दग्धान् (for दग्धाद्) K₁ V₁ s Dn D₂ D₁ s c G₂ प्रचयवत्, H₂ प्रचयव्याथ, N₂ T₁ पतन्त च, D₂ प्रचययन्, D₂ प्रचयन्तु, T₂ s G₁ s M₁ उत्पत्तश्च (for महावाह) K₂ दद्यामानदयाहावय (for ") K₂ V₁ प्र, I₂ G₂ वि (for स्व) — (L 1128) K₂ s वद् (for त्व) K₁ यदर्थ, K₂ s अक्ष त्वं (for यदक्ष) N₁ मयि (for अग्नि) — (L 1129) D₁ s नादमीदृशस्त्वल् वैश्व (for ") B₁ हन्तुं शक्य (bp transp) D₂ D₂ G₂ शरैर् (for शतैर्) — (L 1130) K₁ s N₁ V₂ B Dn D₂ G₂ शिक्षाया V₁ s B₂ T₁ s G₁ s M₁ अथ (for मेऽथ) शिक्षाया V₁ s B₂ T₁ s G₁ s M₁ अथ (for मेऽथ) K₂ प्रदर्शयत् (for य) — (L 1131) N₂ स्र भवं, D₁ निघर्तं (for अतिशयं) K₁ योऽस्मि मे समरं हर्ताः T₁ s G₁ स M₁ कर्ता त्वमभि देशानां (for ") — (L 1132) Dn₂ स M₁ कर्ता त्वमभि देशानां (for ") K₁ T₁ s G₂ s M₁ साहस यस्मि, G₂ नासीत् (for आ) K₁ T₁ s G₂ s M₁ साहस (for साधयत्) K₂ s एतायुध, G₂ हतायुधम् (for धवा) — (L 1133) D₁ दृष्ट (for दृष्ट) N₁ V₂ Dn D₂ T₁

G₂ बलोऽश्वलम्, N₁ बलोऽश्वल, M₁ बलावल्म् (for बल) K₂ s युद्धे दृष्टवलावल्म्, D₂ युधि दृष्टा बलावल्म् (for ") — (L 1134) N₂ V₁ s B₁ s D₂ (margin as above) s स्प्रष्टवत्वात् (for स्प्रष्ट) G₂ संप (for एव) B₂ मनसा स्प्रष्टवत्वात् (for ") B₂ तदस्त्रवत्वा (by transp) — (L 1135) D₁ s शक्यो (for शक्य) N₂ V₁ s B₂ स्रं त्वया; V₂ धनुषा, D₂ D₂ यत्तया (for यत्तया) D₂ दृष्ट चैथ त्वया हसौ (for ") — (L 1136) B₁ नारायणो रथो दग्धम् (for ") G₂ [अ]ज्ञो (for यो) K₂ D₂ [अ]त्र (for [अ]श्व) — (L 1137) D₂ कर्तुं (for स्रष्टु) K₂ शक्यं स्रष्टु स्वमायया (for ") — (L 1139) V₁ s B₂ D₂ [उ]त्पादितं, V₂ T₁ s G₁ s M₁ [उ]त्पादितं (for [उ]त्पादितं) (for ") D₂ दिव्य (for तेज) — (L 1140) K₂ T₁ G₂ M₁ महातेजा (for 'वेग') T₂ G₁ s प्रद्युम्नोऽय महातेजा (for ") V₂ अवापयत्; D₂ अवाकित्वात् (for 'रयत्') — (L 1141) K₂ s N₂ s Dn D₂ D₁ s G₂ मुमुचे च, V₂ B D₂ T₁ G₂ मुमुचे मुमोचाय; V₂ s च, G₂ वाणि (for 'क्षेप') V₂ मुमुचे वापयति, T₂ s G₁ s M₁ मुमोचाय चराणि स (for ") — (L 1143) D₂ सस्त्रिणम् (for पद्मम्) — (L 1144) N₁ संनिभ (for सत्तम) D₂ अस्त्राणि युग्मत्तम (for ") — (L 1145) N₂ अस्त्राणि, Dn D₂ G₂ यानि (for सारि) V₂ सर्वाणि (for घोराणि) — (L 1146) K₁ s Dn₂ D₁ M₁ शस्त्राणि; V₁ सर्वाणि (for अस्त्राणि) — (L 1147) D₂ (margin as above) प्रयत्नं (for जयन्त) — (L 1148)

दृष्ट्वा स्थैर्यं च शैश्वर्यं च प्रबुद्धस्य महात्मनः ॥
 प्रवरस्यापि वाणेन शिनेन शिनिपुंगवः । [1150]
 चिच्छेदेष्वसनं वीरो हस्तावापं च भारत ॥
 ततोऽन्यत्स तु जगदाद् महत्तद्वनुरुत्तनम् ।
 महेंद्रदत्तं प्रवरो महाशनिमसखनम् ॥
 स तेन वीरो महत्वा धनुषा विप्रसत्तमः ।
 शरानुमोच विशिखानर्करविमभास्तदा ॥ [1155]
 चकतं च धनुश्चित्रं शैनेयस्यानितौजसः ।
 विख्याप सर्वगात्रेषु धापैरपि च सात्यकिम् ॥
 धनुरादाय शैनेयमतोऽन्यत्कुशरन्दनम् ।
 दृढं भारतहं धीमान्विव्याप प्रवर रणे ॥
 दक्षकर्मतुरन्योन्यं वर्मेणी ती शिवेः शरेः । [1160]
 गात्रेष्वश्वेन सांसानि सर्माभिर्दि शरोत्तमेः ।
 अथाप्रवारवाणेन पुनरिष्यसन द्विधा ।
 चिच्छेद् प्रवरो वीरविशिष्येनगताडयन् ॥
 अन्यदिष्यसनं त तु महीतुमनस द्विजः ।
 गद्या ताडयामास क्षितया लघुद्वस्तनम् ॥ [1165]

सोऽसि चर्म च जगद् सात्यकिं प्रहसन्निव ।
 न जगद् धनुर्धामान्द्रयाभिहतो मृक्षम् ।
 ततः शरशान्त्येव मुमोच प्रवरस्तदा ॥
 विह्वलमिव विज्ञाय सात्यकिं यदुनन्दनम् ।
 प्रयुक्तोऽस्य ददौ यज्ञ निर्मलाकाशमनिभम् ॥ [1170]
 तस्य चिच्छेद भेदेन निर्विशं प्रवरस्तदा ।
 स्सरुदेशेऽपातयथ प्रवर प्रहसन्निव ॥
 व्यथमाह तथा चर्म शितैर्वाणैरजिह्वैः ।
 आज्ञायान च शक्येन हृदि विप्रो ननाद च ॥
 नं विडुयमिव ज्ञात्वा पारिजातजिर्दीपया । [1175]
 ताक्ष्याभ्यासो रथेनेव स तस्यो प्रवरस्तदा ॥
 तं पक्षपुटवेगेन विक्षेप गच्छस्तदा ।
 गच्छुत्तमेक सरथः स पपात मुमोद् च ॥
 त जयन्तो निष्प्राथ पतितं ब्राह्मण नृप ।
 समाश्रास्य रथं दीर्घं समारोपितनालदा ॥ [1180]
 शैनेयमपि मुह्यन्त पतन्तं च मुहुर्मुहुः ।
 आभासपानः भद्रुङ्गः पिन्वत्य परिपस्त्यजे ॥

K₁ D₂ वेचरे, N₁ : V₁ : B D₂ D₂ T₁ : s-4 M₂
 क्षरैः, D₂ क्षरै (for यु*) — (L 1169) D₂ T₁ : s
 G₁ : शौर्यं (for शैश्वर्य) — (L 1151) K₂ : D₂ D₂ : s
 : s (marg) इत्याचार (for 'वार') — (1152) K₃
 महात्मा, K₂ D₁ : महान्त, K₃ D₂ महत्, K₃ महेंद्र,
 N₁ V₁ D₂ मुमहद् (for महत्तद्) V₂ T₁ G₂ महद्यतुरल्ल
 मम् (for *) — (L 1153) D₂ यमप्रभम्, D₂ सर्मा
 स्वयम् (for यमयन्म्) — (L 1154) K₂ D₂ धनुषा
 (for महता) K₄ D₂ महता, M₂ धनुष्माद् (for 'वा'
) D₁ : B₂ त्रिपु (for विप्र) — (L 1155) N₂ अगवात्
 V₂ नितिनान्, V₂ B₁ : s D₂ D₂ T₁ : s G₁ : s : M₁ विवि
 धान् (for विशिष्यान्) V₁ T₁ प्रभास्तदा, B₁ : s D₂ : s
 सगप्रभाद्, G₁ निभ यथा (for विमालता) V₂ अकं वदि-
 मप्रभाद् (for *) — (L 1156) B₂ स चकतं (for चकतं
 च) V₄ महीजाम (for [अ]मिर्ना) — (L 1157) N₂
 V₂ वैव, D₂ वैवं (for सर्वं) — (L 1159) K₁ G₂ दृ-
 (for दृद्) N₂ B₁ : s D₂ श्रीमाद् (for धी*) — (L 1160)
 V₁ D₂ D₂ चर्मणी (for व*) — (L 1161) G₂ शिनं
 शरे (for शरोत्तमं) — (L 1162) N₁ V B D₂ D₂
 T₁ : s G₁ : s M₁ [अ]परेण, N₂ [अ]एव, D₁ [अ]व दत्,
 D₂ [अ]व वैव (for [अ]एवार्) D₁ : s स पुनत्त अस्तद्विधा

(for *) — (L 1165) K₁ : s N₁ : s V₁ : s B D₂ D₂
 : s क्षेप्यथा (for शिषया) — (L 1167) K₂ : s विडुयो,
 D₂ ताडयो, G₂ डि हते (for [अ]भिहतो) V₁ रणे (for
 श्रुयाम्) — (L 1169) G₂ M₁ पिष्वात् (for विद्) — N₁
 om line 1170 — (L 1170) K₁ विमलाकाशमनिभम्,
 G₂ शिष्येत् तार* (for *) — (L 1172) K₂ मुष्टि, D₂ : s
 जघ्नु, G₂ उरो (for सरुः) N₁ V₂ B₁ : s D₂ महातेजा,
 T₁ G₂ : s M₁ समाश्रय, G₂ समापाय (for ज्ञातयथ) K₂
 जघ्नुदेशे पातयथ, B₂ जघ्नुदेशे महानेजा, T₂ : s G₁ : s स खरे
 समाहृत (for *) — (L 1173) D₂ त्रिषा (for च तथा)
 K₂ सधमसत्रिषा चर्मे, D₂ स्वधमसर्मे खज्ञ च (for *) — (L
 1174) D₂ शैनेन* (for शरशैव) — (L 1175) G₁ इर्म
 (for इव) D₂ श्राय (for श्राया) V₂ जिपुशया (for
 जिर्दीपया) — V₁ om line 1177 — (L 1177) K₂
 चिच्छेद् (for विक्षेप) T₁ : s G₁ : s M₁ प्रवरं (for पर
 दत्) — (L 1078) T₂ G₁ : s-4 M₁ मण्युनितिका स र्याद्
 (for *) N₂ V₂ B₁ : s D₁ : s T₁ : s G₁ : s M₁ पपात च
 (for स पपात) T₂ G₂ पपात च मुमोक्ष ह* (for *) — (L
 1179) K₂ पतितं नृपसत्त (for *) — (L 1183) V₁ : s
 माधास्यमान, D₂ सयन (for सयान) — (L 1185) G₁
 स्त्वेन (for परपयं) — (L 1184) K₂ : s N₁ D₂ : s

तं हि पस्पशं हस्तेन सव्येन मधुसूदनः ।
 नीरुजः स्पृष्टमात्रेण सात्यकिः समपद्यत ॥
 प्रबुध्नो दक्षिणे पार्श्वे यामे तु क्षिनिपुंगवः । [1185]
 तस्यतुः पारिजातस्य युद्धशोण्डतराबुध्नौ ॥
 जयन्तः प्रवक्ष्येव रणेनेकेन भारत ।
 संपतन्ती महेंद्रेण प्रहस्योत्तो महात्मना ॥
 नासन्नमभियन्तन्त्र्यं गरुडस्य कथंचन ।
 बलनापे पततां राजा च दिनतासुतः ॥ [1190]
 दक्षिणे चैव सव्ये च च पार्श्वे मम धृतायुधौ ।
 उभौ स्थितौ युध्यमानं मामेवेह प्रपद्यतम् ॥
 एममुत्तौ स्थितौ वीरौ ततः शक्यस्य पार्श्वयोः ।
 ददशति युध्यमानौ देराजजनादेनौ ॥
 अयेन्द्रो गरुडं वाणैर्महाशनिमसरत्नैः । [1195]
 विन्वाध सर्गात्रेषु महाब्रह्मभैरवात् ॥
 स तान्याणानजयन्नेतयैः प्रतापवान् ।
 ससाराम्भिसुखो वीरः शन्नागमरिदमः ॥

विरुजः (for नीं) ^१ B₁ स्पृष्टं (for स्पृष्ट) K₂ Du विरुज-
 स्पृष्टमात्रेण, B₂ G₁ स विरुज (B₁ नीरुज) स्पृष्टमात्रेण (for
 ") — (L 1185) ^२ N₁ B₁ स शौण्डौ तु तात्, B₂ शौण्डौ
 एताम् (for शौण्डतरात्) — (L 1190) G₁ स राजा (for
 राजा च) K₂ D₂ राजा विनतया स्तुः D₁ सु (त for ^३)
 — (L 1191) K₂ मध्ये, V₂ यामे (for सव्ये) K₂ पार्श्वे च
 सु, ^४ N₂ मम पार्श्वे (by transp) — (L 1192) K₂ V₂
 D₂ s T₂ युध्यमानौ (for मान) K₂ V₂ D₂ G₂ प्रपद्यथ,
^५ N₂ T₂ s G₂ इयम, D₂ इयताम् (for इयतम्) — (L
 1193) D₂ पार्श्वत (for वो) — After line 1194, K₂
 105 an addl colophon mentioning adby name संकुल
 युद्धे देराजगण्डौ — (L 1195) D₂ ब्रह्माशनि (for
 महा) — After line 1195, D₂ 105

३३** वरुणो धर्मराजस्तु धर्मदो बहुभिर्भुव ।

कृष्ण स बोधयामाम विष्वाद्यैव नरापिच ॥

सर्वं देवा महेंद्रेण कृष्ण मत्वा तु मानुषम् ।

यावन्त एव ते देवा ददशुलं तमन्विते ॥

— (L 1196) D₂ चैव (for सर्वं) B₁ T₂ प्रवर्त्तु (for
 प्रवर्त्तव) — M₁ om (hapl) lines 1197-1203 — (L
 1197) K₂ V₂ s D₂ D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s
 — (L 1199) K₂ s D₂ s G₂ अरिदम (for म) — (L
 1199) K₂ वाङ्मने (for सदस्ता) K₂ s D₂ s वीरौ (for राजत्)

उभौ तौ सहसा राजगण्डिनौ गजपक्षिणौ ।
 प्रयुद्धौ वीर्यसपत्नौ महाराणौ दुरासदौ ॥ [1200]
 रदनैः पन्नगरिपुं करेण शिरसा तदा ।
 पेरापतो गजपतिराजपान नदस्तदा ॥
 तथा नत्साङ्कुशैस्तीक्ष्णैर्वैनतयो बलोत्कटः ।
 तथा पश्चनिपातैश्च शकनागं जपान ह ॥
 सुहृत्वं सुमहानासीत्सपातो गजपक्षिणोः । [1205]
 विस्मापनीयो जगतः प्रेक्षकाणा मथानहः ॥
 मूर्धैर्धैरापत ताक्ष्यस्ताडयामास भारत ।
 नराङ्कुशकरालेन चरणेन महानल ॥
 स प्रहाराभिसततो निषण्णत त्रिविष्टपात् ।
 पारियात्रे गिरिश्रेष्ठे द्वीपेऽस्मिन्नमेजय ॥ [1210]
 पतन्मपि त शकनो न मुमोच महानलः ।
 फारण्यादथ सोहार्दात्पूर्वोऽभ्युपगमादपि ॥
 कृष्णोऽप्यन्यगमभैन पृष्टन. प्रभवाच्यव. ।
 पारिजातपता धीमाङ्गरुडेन महानलः ॥

— (L 1200) D₂ G₂ प्रवर्त्तौ (for प्रयुद्धौ) K₂ D₂ s युयुवाते
 वीर्ययुतौ (D₂ लौ), D₂ सुयुवानौ वीर्ययुतौ (for ") V₂ B₂ s
 D₂ दुरासदौ (for महाराणौ) T₁ s G₁ s महासनी (for दुरा-
 सदौ) — (L 1201) ^१ N₁ V₁ s रदनै, D₂ तस्यतु (for रदनै)
 T₁ s G₁ s तदा नागरिपु वीर (for ") T₁ s G₁ s तरसा
 (for शिरसा) — (L 1203) K₂ D₂ s तीक्ष्णै (for तीक्ष्णैर्)
 D₂ नत्साङ्कुशैस्त तीक्ष्णैर् D₂ नत्साङ्कुशैस्तपा तीक्ष्णैर् (for "
 K₂ s महानल, V₂ s D₂ बलोत्कटे. (for "कट) — (L
 1204) ^२ N₂ निपातैश्च (for निपां) ^३ N₂ B₂ s
 D₂ महाराजत् (for जपान ह) — (L 1205) V₂ B₂ s सुहृत्वं;
 B₁ D₂ सुहृत्वं तु (for तं सु) ^४ N₁ संभदो, V₁ D₁ D₁ संपातं;
 V₂ D₂ सवदो, B₂ ससदो (for सपातो) — (L 1206) K₂
^५ N₂ s B₂ s D₂ s D₂ s T₂ G₂ प्रेक्षिष्णां (for प्रेक्ष
 कणां) — B₂ om lines 1207 — (L 1207) K₂ मूर्त्तां
 पेरापत ताक्ष्यत् (for ") — (L 1208) ^६ N₂ V₂ प्रहारेत्;
 (for करालेन) G₂ गरुडेन (for चरणेन) D₂ महापत्नी (for
 "कल) — (L 1209) D₂ स सत्यमाराभित्तौ (for ") K₂
 D₂ निषण्ण च, ^७ N₁ B₁ s D₁ s पपान (for विपं) — (L
 1211) ^८ V₁ गत तम् (for पतन्म) — G₂ om (hapl)
 lines 1212-1214 — (L 1212) ^९ N₂ पूर्वोदभिगमादपि,
 T₂ G₂ s V₂ सवर्त्तुपतं (for ") — (L 1213) D₂
 G₂ पृष्टत प्रयुष्मत्प (for ") — (L 1214) ^{१०} N₂ धीर, ^{११} N₂
 धीमात्; B₂ D₂ वीरौ (for धीमात्) T₁ s G₁ s s M₁ पारि-

स वक्ष्यो पर्वतश्रेष्ठे पारियात्रे तु वृत्रहा ॥ [1215]
 ऐरावते समाश्रित्ये सपामो वपुने पुनः ।
 शरैराशीविषप्रख्यैरख्युक्तैः सुतेजितैः ।
 अन्योन्यं कुरुशार्दूल शत्रवेःशययोर्महान् ॥
 ततो वज्रायुधो वज्रमशानं च पुनः पुनः ।
 मुमोच गरुडे राजशैरावणपरिपो नून ॥ [1220]
 वज्राशनिनिपातास्तान्देहे शक्रस्य तागहा ।
 अवच्यो धलिनां श्रेष्ठो निसर्गेण तपोबलान् ॥
 मुमोच पक्षमेकैकं मानवजशनि तदा ।
 यज्ञं च देवराज्ञोऽथ भ्रातुः कश्यपसंभवः ॥
 आक्रम्यमाणस्ताद्वर्षेण न्यमज्जद्रूपते गिरिः । [1225]
 विवेधा धरणीं राजजन्तीर्यमाणः समन्ततः ॥
 चुकूज बहुमानेन कृष्णस्य स तु पर्वतः ।
 तमद्राक्षीत्ततः कृष्णः किञ्चिच्छेषमघोक्षजः ॥
 तं मुक्त्वा गरुडेनाथ तस्यो देवो विहायसि ।
 प्रद्युम्न च तदयोच सर्वकृष्णैकभावतः ॥ [1230]

इतो द्वारवतीं गत्वा रथमानय माचिरम् ।
 सदारुकं महाबाहो मत्तेजोबलमाश्रितः ॥
 वणवयो वलभद्रश्च राजा च इकुराविपः ।
 शो जित्वेन्द्रमगामिष्ये द्वारकामिति मानद् ॥
 तथेत्युक्त्वा तु धर्मात्मा प्रद्युम्नः पितरं विभुः । [1235]
 गत्वा यद्योत्सुनत्वा च यादवेशबलानुभो ॥
 नाडिकान्तरमात्रेण पुनस्यं देशमाययौ ।
 दारुकेण समायुक्तं रथमास्थाय भारत ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

तमारुच रथं कृष्णः पारियात्र गिरि ययौ ।
 यद्वैरावतमास्थाय स्थितः सुरपतिः प्रभुः ॥ [1240]
 पारियात्रो गिरिश्रेष्ठो हृद्ययात्तं जनादेनम् ।
 माणपादारमो भूत्वा प्रविशेश यत्सुभराम् ॥
 प्रियार्थं धातुदेवस्य प्रभावज्ञो महात्मनः ।
 तस्य प्रीते हृषीकेशः पर्वतस्य जनाधिप ॥

जातं बहन्धीमान् (for *) (L 1) s G₁ s M₁ मद्राजना (for
 'बल') — (L 1215) N₁ Cal ed संयुक्तं (Cal ed 'सूद')
 पर्वते तस्यो (for *) — (L 1216) K₁ N₁ D₁ D₁ s वरुते
 (for 'व') — (L 1217) L₁ अथयुक्तैः, N₁ s T₁ रत्नं,
 V₁ सकेसुक्तैः, M₁ सस्ययुक्तैः (for 'सस्य') K₁ G₁ सुगजितैः,
 D₁ s G₁ सुतत्रये, T₁ s G₁ 'जने' (for 'जिते') G₁ s एण
 युक्ते सुतेजने (for 's') — (L 1219) G₁ कोपाद् (for
 वज्रम्) D₁ s यामानि (for 's') — (L 1220) T₁ s G₁
 s-s M₁ om (hapl) lines 1220^a-1226^a D₁ सतो (for
 रिपो) — (L 1221) K₁ D₁ पशिराद् (for 'वागहा')
 — (L 1222) Bomb Ponnas eds G₁ ed) वतो (for 'तपो')
 — (L 1223) K₁ एकं तु (for 'एकैक') — (L 1224) N₁
 D₁ s s तावत् (for 'राज्ञोऽथ') K₁ वज्रेण देवराज्ञोऽथ (for
 *) — (L 1225) K₁ निमज्जद्, V₁ निमज्ज (for 'न्यम
 ज्ज') G₁ गिरौ (for 'गिरि') D₁ निमज्जद्रूपते (for 's').
 — (L 1227) N₁ बहुमानेन कृष्णस्य, T₁ s G₁ s s M₁
 चुकूज यदुधा पक्षी (for 's') T₁ G₁ M₁ पदस्य (for 'पर्वत')
 N₁ न चुकूज स यपण, T₁ G₁ केसावस्य तु पदस्य (for 's')
 — (L 1228) D₁ तमद्राक्षी स्वयं कृष्ण (for 's') K₁ निशम्
 (for 'नेपम्') — (L 1229) D₁ इत्युक्त्वा (for 'त मुक्त्वा')
 K₁ T₁ s G₁ s त मुक्त्वा गरुडे नाथ (for 's') — (L 1230)
 K₁ चर्महृत् (for 'सर्व') — (L 1232) D₁ मत्तो बलसमा
 श्रित (for 's') — (L 1233) V₁ B₁ T₁ s s बलदेवम्

(for 'भद्रम्') V₁ कुकुरापिलिषा, T₁ M₁ राजा कुरुकुल
 धिप (for 's') — (L 1234) B₁ s T₁ s G₁ s गमिष्यामो
 (B₁ s 'मि'), D₁ T₁ G₁ s s M₁ स्वामिष्ये (for 'स्वाम')
 K₁ जित्वेन्द्रमगामिष्ये शो, N₁ शो वर्जयित्वा गत्वास्मि (sic)
 (for 's') — (L 1235) K₁ स्वतरन् (for 'वितर') N₁ s V₁
 B₁ D₁ s प्रभु, B₁ D₁ T₁ s G₁ विभुम्, G₁ युधि, M₁ नृप
 (for 'विभु') — (L 1236) K₁ s B₁ s D₁ D₁ s याद
 वेष्ट, N₁ s V₁ B₁ D₁ स नरदेव (for 'यादवेश') G₁ याद
 वेष्टयवानुभो (for 's') — (L 1237) K₁ ताडिकान्तर, D₁
 निमेष (for 'नाडिका')

Colophon — Mention of the *Pura* K₁ D₁ D₁ D₁ T₁
 — Mention of *Kāśī* K₁ N₁ V B D₁ D₁ D₁ — *Adhy*
name K₁ N₁ s V B D₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s M₁ पारि
 जात (K₁ 'जातक', T₁ G₁ 'जातप' हरणम्, D₁ धारिजातदर्शने
 संकल्पयुक्तम् — *Adhy no* K₁ (margin) 127, V₁ 153,
 V₁ 132, V₁ B₁ 151, D₁ D₁ D₁ 123, D₁ 125, D₁
 139, T₁ G₁ s M₁ 142, T₁ G₁ 144, T₁ 151, G₁ 154,
 G₁ 145

(L 1239) D₁ समाह्वय (for 's') — (L 1240) B₁ G₁
 तत्र (for 'यत्र') K₁ [य]न सत्तम् (for 'द्वैरावतम्') K₁ विभु
 (for 'प्रभु') — (L 1241) B₁ V₁ निरिवरो (for 'श्रेष्ठो')
 V₁ पारियात्रे गिरिश्रेष्ठे (for 's') — (L 1242) D₁ सोम्यु
 पाद् (for 'वागयात्र') — (L 1243) D₁ प्रियार्थं (for 'स')

ततः प्रयान्तं युद्धार्थमच्युतं हुरनन्दन । [1245]
 सपारिजातो गरुडः पृष्ठतोऽनुपयौ बली ॥
 प्रयुञ्जः साल्यकिञ्चापि गरुडस्यो महानलौ ।
 गनावुभौ रक्षणार्थं पारिजातमरिंदमी ॥
 ततश्चस्त गतः सूर्यः प्रवृत्ता रजनी नृप ।
 उपक्षितं पुनर्युद्धं शक्रनेशयोत्तोदा ॥ [1250]
 सुप्रहाराहृतं दृष्ट्वा विष्णुरैरावतं गजम् ।
 नातिवल्य महातेजा देवराजानमप्रवीत् ॥
 गरुडाभिहतः पूर्वं नातिरत्यो गजोत्तमः ।
 ऐराजतो महाबाहो रात्रिश्च समुपोहते ॥
 श्वः प्रभाते पुनः कामं प्रवर्तस्य यथेच्छसि । [1255]
 एवमस्त्विति वृष्णं तु देवराजोऽम्बवीत्प्रभुः ॥
 उवास पुष्कराश्वयो देवराजः पुरंदरः ।

प्रज्ञं गिरिमयं कृत्वा धर्मात्मा नृपसत्तम ॥
 ब्रह्मा ततो जगामाथ वश्यपश्च महानृपिः ।
 अदितिश्चैव सधेयं च देवा मुनय एव च ॥ [1260]
 साध्या विश्वे च कौरव्य नासत्यावधिनौ तथा ।
 आदित्याश्चैव रुद्राश्च वसवश्च जनेश्वर ॥
 नारायणश्च पुत्रेण साल्यवेन च भारत ।
 सहोवाम गिरी रम्ये पारियात्रे प्रहृष्टयत् ॥
 यः स शाणप्रमाणोऽस्य भक्त्या समभवन्नृप । [1265]
 वर प्रादात्ततस्तस्य पर्वतस्य महानृपिः ॥
 शाणपाद इति ख्यातो भ्रिन्ध्वसि महागिरे ।
 पुण्येनापेन तुल्यो हि पुण्यो हिमवतः शुभः ॥
 एवमेव च भूमिष्ठो भव पर्वतसत्तम ।
 मेरुणा स्वधैमानो हि बहुचित्रशृगायुतः ॥ [1270]

K: V: B: D: G: महावलः (for 'लत') — (L. 1244)
 K: जनार्दन (for जनार्धिप) — (L. 1245) K: * विद्यार्थं,
 K: (marg) : B Dn: D: s : T: G: * प्रथमं, T: 'ने (for
 'न्त) D: भागत् (for अच्युत) — (L. 1246) D: पृष्ठस्यो
 (for 'ते) K: s : Dn D: T: G: तदा, N: पुन (for
 बली), N: पृष्ठतो च बली ययौ (for *) — (L. 1247) T: s
 महात्मान (for 'बली) — (L. 1248) V: B: s : D: पारि
 जात (for रक्षणार्थं) N: गता यत् पारिजातं, D: चावुभौ
 रक्षणार्थं च (for *) N: D: ररुक्तुररिंदमी, V: B: s : रक्षिर्षु
 जनमेजय (for *) — (L. 1249) N: V: B: s : D: प्रतं
 गमत् (for स्वस्तं गत) — (L. 1250) K: (marg as
 above) स्थितं पुन (for उपस्थितं) N: B: युद्धे (for युद्धं),
 V: B: D: उपस्थितं पुनर्युद्धे (for *) K: N: V: s : B:
 Dn D: D: s : G: इह, N: B: s : D: प्रभो, V: नृप, T: तथा
 (for तदा) — (L. 1251) K: V: D: G: स (for सु)
 D: s : प्रहाराहितं, G: प्रहाराहतं (for प्रहारां) D: T: s :
 G: s : M: स्वप्रभाव (D: प्रहारा: G: वाहन, M: प्रवाहा हतं
 दृष्ट्वा (for *) V: प्रवागत, B: s : D: देवराजं (for 'वत'
 — (L. 1253) T: G: महाराज (for 'नेज) K: (sup. An
 as above) s : V: देवराजमथा (K: 'तु) प्रवीत् (for *)
 — (L. 1253) V: s : हतं (for हत) K: गरुडाप्रहत
 पूर्व, N: दोग्धिगत पूर्व, D: देवाहत पूर्व (for *)
 — (L. 1254) K: D: (marg as above) s : महातेजा
 (for 'बाहो) K: V: B: D: रात्रिश्च समुपोहत्, N: V:
 B: s : अ समुपागता, V: s : अ समुपागमत्, B: रात्रि सा सनपयत्
 (for *) — (L. 1255) Dn D: यथाकाम (for पुन कामं).
 T: s : G: s : M: प्रभाते तु पुन कामं (for *) K: s : पर्वतस्य।

D: प्रदत्त (for प्रवर्तत्) — (L. 1256) G: उरुत्वा तु (for
 अस्त्विति) N: D: s : पुन (for प्रभु) — (L. 1257) T:
 उवाच (for उवास) K: देवानां पुरंदरम् (for *) — (L.
 1258) K: D: वज्र: D: s : तुर्ण (for वन) N: दृष्ट्वा (for
 कृत्वा) T: s : G: M: शक्रकृष्णादहं सुत्वा (for *)
 — (L. 1259) V: s : T: s : तत्र (for ततो) B: D: G: s :
 M: ब्रह्मा तत्राचगामाय (for *) N: V: B: s : D: वश्यपश्चैव
 तः विशात् (for *) — (L. 1260) K: s : D: s : ते सर्वे,
 D: सर्वेऽथ, T: सर्वे वा (for सर्वे च) T: s : G: देवाश्च मुन
 यश्च (for *) — (L. 1261) G: सिद्धा (for साध्या)
 — (L. 1262) K: T: s : G: s : M: जनेश्वर (for जने) — (L.
 1263) K: स्व, N: D: स्य, V: B: s : D: सवि, T: s : G:
 s : M: तु (for च) K: सत्याकिंभं भारत (for *) — (L.
 1264) K: सस्मिन्, K: राश्यां (for रम्ये) K: G: प्रहृष्ट
 वान्, D: सहेयवत् (for प्रहृष्ट) — N: om. line 1265
 — (L. 1265) K: N: B: Dn G: यत्स शाण्य, K: यत्
 शाण्य, D: य समोऽनु, D: G: यत्स शाण्य (for य स शाण्य)
 D: यत्स शाण्यप्रमाणयो (for *) — (L. 1266) N: V:
 B: s : D: सतां गति D: जनेश्वर (for महागुति) — (L.
 1267) N: शशपाद, D: सोऽनु (for शाण्य) D: महागिरी
 (for गिरी) — (L. 1268) V: s : T: G: [स]जन (for [स]जन)
 V: D: T: s : G: s : पुण्येनानेन तुल्येन (V: D: स्वप्न; G:
 प्राणेनानेन तुल्यो हि (for *) D: गिरे; T: s : G: s : तुल्यो
 (for पुण्यो) N: सुन (for शुभ) D: तुल्य हिमवतः सुन
 (for *) — N: om. line 1270 — (L. 1270) K: s : पुन
 युत्; D: पुनर्युत् (for युत्) — After line 1270, N: s
 V B: D: 103

तथा दत्त्वा वर वत्स्य पर्वतस्य तु केशवः ।
 दध्यौ गङ्गां सनिच्छ्रेष्ठा नमस्कृत्वा युपध्यजम् ॥
 अथाययौ विष्णुपदी रमृता कुण्ठेन भारत ।
 सपूज्य वा ततः कुण्ठः स्नात्वा स्नानमधोक्षजः ॥
 उदकं च प्रहायाथ नित्वं च हरित्वयथः । [1275]
 देवमाथाह्यमासा रुद्र सर्वमुनेश्चरम् ॥
 ततः प्राप्ते महादेवः सोम सप्ररो विभुः ।
 तस्यावुपरि वित्यस्य तथा गङ्गोदकस्य च ॥
 त पारिजातकुमुभैरर्चयामास भेषानः ।
 तुष्टाव वाग्मिरीशेण सर्वकार्मरीश्वरम् ॥ [1280]
 रूद्रो देवस्ता रुदनाद्रावणाव
 रोह्यमाणो द्रावणाचादिदेवः ।
 भक्तं भक्ताना वत्सल वत्सलाना

कीर्त्या युद्धवेद्याय प्रभाम्यन्तरेण ॥
 भान्यारण्याना त्वं पतिस्त्य पशूना [1285]
 ख्यातो देवः पशुपति सर्वकर्मा ।
 नान्यस्त्वत् परमो देवदेव
 जगत्सवि सुरतीरादित्वा ॥
 यस्मादीशो महतामीश्वराणा
 भवानाद्यः प्रीतिदः प्राणदश्च । [1290]
 तस्माद्धि त्वामीश्वर प्राहुरीश
 सन्तो विद्वांसः सर्वेशास्वार्थतज्ज्ञा ॥
 भूतं यस्माज्जगदत्यन्तधीर
 त्वत्सोऽव्यक्तदक्षप्रदक्षरेण ।
 तस्मात्त्वानाहुर्भवं इत्येव भूतं [1295]
 सर्वेश्वराणा महतान्वयुवाम् ॥

33** रमे त्वा पशमनानोऽह धृष्टिजम्भामुपुत् ।

[V s गणावुत्तम्, Ds1 नगां (for युगां)]

— Before line 1271, Ds ins वैशपायन — (L 1272)
 V s B s Ds → नमस्कृत्य (for त्वा) — (L 1273)
 Ks (sup in as above) स्मृत्वा युपयेन भारत (for ^s)
 — (L 1274) Ks [पृ]ता (for ता) Ds कृत्वा (for कृष्णा)
 Ks → Ns V s B s Dn Ds D s s E s G s M s कृत्वा स्नानम्,
 Ns V s B s Ds स्नातस्तस्याम् (for स्नातव स्नानम्) Ks
 यगाविति (for अधोक्षज) Ks (mag) कृत्वा खात यथा
 सिद्धि (for ^s) — (L 1275) Ks s Ds s T s G s
 s → Ms युहीवा (for प्रहाय) Ns V s B s [ई]तो
 (for [भ]य) Ks उदकं जमाह ततो, Ds कं स युही
 त्वाय, Ds कं च शुदी देवतो (for ^s) Ns ईश्वर (for
 शय्य) — (L 1276) Ks Ns s V s B Dn Ds Ds
 T s → G s s Ms [ई]श्वरेष्वम् (for सुहृ) — (L 1277)
 Ks Ds ससोम, Ds सोम स (for सोम स) Ks सोम
 सपार्षदो विभु, Ds सोम सोमपरो विभु (for ^s) — (L
 1279) Ds पारिजातस्य कुमुदै (for ^s) — (L 1280) Ns
 ईशानं (for ईशेरा) Ni V s B s तुष्टाव च रूपेणैरा (Ns
 वा), Ds वै वाग्मिरीत स, Ds वै च तमीनानं (for ^s)
 — Before line 1281, some Ms s ins कुण्ठ उवाच — (L
 1281) Ks स्व देवः Ks s Ns Dn Ds D s देव स (for
 देवस्त) Gs रोदनाद् (for ^s) Ks Ns V B s D s s
 रूद्रो देव त्व रोदनाद्रावणाव, Ds रूद्रो देव त्व चोदनाद्रावणाद्,
 T s → Ms क्व देव रोदनाद्रावणाव — (L 1282) V s
 [द]ति देव, T s G s [म]तिदेवम्, G s Ms [म]दिदेवम् (for

'देव') Ks Ds रोह्यमाणाव्यावणाविति दे (D s 'तिदे')य, Ds
 भाणो रवणाव्याविति — (L 1283) V s देवकाना (for बस
 खाना) Ns भक्त भक्ताना वत्सलोपमकीर्तिमान्, Ds भक्तो
 भक्ताना वत्सलो वत्सलाना — (L 1284) Ns om कीर्त्या
 Ds प्रसाद्य (for युद्धवेद्याय) V s प्रभाम्यन्तरेण, Ds न प्रभ
 वाम्यन्म्, Ds प्रभवोऽस्त्यन्त (for प्रभवाम्यन्त) Ks कीर्त्या
 यु प्रद सप्रमाद्यव्ययदम्, Ks Ds (mag) कीर्त्या जुष्ट त्वा
 प्रपेदे (D s 'पेदे) शरणम्, Ds कीर्त्या युक्त साहाय्यमा सनुवन्,
 T s → G s s कीर्त्यायुद्धवेद्याय प्रभाम् T s वा श्वरेण, G s
 कीर्त्या युद्धवेद्याय प्रपेदे — (L 1286) V s Ds सर्वकर्मा, B s
 कर्मणि, T s G s कर्मा G s कर्ता (for कर्मा) — (L
 1287) Ks Ns V s Ds T s G s s → Ms देवो (for देव)
 — (L 1288) B s Ds जगत्सवि, Ds सवि (for सवि)
 Ds वीराणि, T s G s Ms त्वाविति (for वीराणि) B s
 जगत्सवि सुरतीरादित्वा, T s G s वृहस्पति सुहृत्पारि — (L
 1290) Ns V s B s Ds ईश्वर (for शय) — (L
 1291) Ks विद्वन् (for हि त्वाम्) T s ईश (for ईश) — L
 1292) Ds वेना (for विद्वान्) Ds दास्य (for दास्यार्थ)
 V s Ds G s तत्तज्ज्ञा, T s → G s s Ms तस्मात् (for तज्ज्ञा)
 — (L 1293) Ks भवत्यस्मान् (for भूत य) V s B s Ds
 जगदाद्यन्त, B s दास्य तु (for दस्यन्त) Ks (sup in)
 B s Ds T s G s s Ms भूत यस्मान्जगदाद्य तु वीं Ks B s
 शयतीर — (L 1294) T s ब्रह्माद् (for सप्तकाद्) →
 V B s अक्षरेण, Ds T s G s s देस (for देस) — (L
 1295) Ks V s Ds s भवम् (for भव) Ds भूत (for भूत)
 — (L 1296) Ds गणाना वै महतान्वयुवाम् — (L 1297)
 Ks तस्मात्सर्व, Ns Ds s सत्त्वान्तर, V s विदेर, T s

यस्माज्जितैरभिरिचोऽसि सर्वै-
 देवासुरैः सर्वभूतैश्च देव ।
 महेश्वरं विश्वमांशुतामु-
 त्स्या वै सर्वं तेन देवाधिदेव ॥ [1300]
 पूज्यो देवैः पूज्यसे नित्यदा वै
 शश्वच्छ्रेयःपात्रिभिर्नरदानेयवीर्यं ।
 तस्माद्दिव्यातो भगवान्देवदेवः
 सतामिष्टः सर्वभूतात्मभावी ॥
 भूमिस्वयाणां देव यस्मात्प्रतिष्ठा [1305]
 मुने लोनाना भगनोऽमेयकीर्तिः ।
 ध्यम्यवेति प्रथम तेन नाम
 तत्राप्रमेयति त्रिदशेशनाथ ॥
 शर्वः शश्रूणां शासनादप्रमेय-
 साया भूयः शासनाशेधरेण । [1310]

मर्त्यापित्याच्छक्रत्वाश्च सद्भिः
 शब्दस्येशानः श्रीहरारात्र्यतेजाः ॥
 ससत्तानां नित्यदा यत्करोमि
 शर्मं श्रावण्यान्यद्वयनैपी. समस्ताम् ।
 तस्मादेवः भावरोऽस्यप्रमेयः [1315]
 सद्भिर्धर्मैः कथ्यसे सर्वनाथ ॥
 दत्तः प्रहारः वृत्तिद्वेन पूरं
 तवेदान सुरसामातिवीर्यं ।
 कण्ठे नैत्व तेन ते यत्कृतं
 तस्मात्स्यातस्व नीलकण्ठेति कल्पः ॥ [1320]
 यद्विज्ञाङ्गं यथ लोके भग्नाङ्क
 सर्वं सोम त्वं स्थार जहमं च ।
 प्रादुर्विप्रास्ता गुणिन तत्त्वविहा-
 साया ध्येयामन्विका भूतघातीम् ॥

सस्माज्जितैर (for अ) K: देवैर (for सर्वैर) — (L 1298)
 K: वेदै सुरै (for द्वासुरै) — (L 1299) D: s
 विश्वेश्वरं (for महेश्वरं) D: Dss सर्वं (for विश्व) — (L 1300)
 D: स सर्वं (for तेन) D: त्वं वै सर्वं सर्वदेवा
 निदेव, D: त्वं वै सर्वं देवा देवाधिदेवम् — (L 1301)
 D: पूज्यै (for पूज्यो) V: D: देव (for देवै) K: नित्यदा
 वात्, N: D: शो य, D: दानवैश्च (for नित्यदा वै) T: पूज्यो
 नित्य पूजितो नित्यदावै, T: G: s M: पूज्यो नित्यं पूज्यते
 नित्यदावै — (L 1302) K: V: B: D: वाचोऽमेयवीर्यं,
 K: दानेनवीर्यं, D: दानोचवीर्यं (for दानेयवीर्यं) T: s
 G: s M: भूते श्रेय काङ्क्षामेयवीर्यं, T: भूते श्रेय काङ्क्षया
 मेयविद्या — (L 1303) K: s N: B: Dn D: T: s G: s s
 भूमि (for भूमिम्) D: यस्मादेवत्, D: यस्मात्, G:
 यस्मात् (for यं) K: s भूमिम् (K: 'मि न') यान्त्रे च यस्मादे-
 त्प्रतिष्ठा, K: भूमिस्त्वदा विप्रेना देव यस्मात् — (L 1306)
 K: s D: मुनि, N: Dn Ds गुणर (for मुने) V: s वीर्यं,
 T: कीर्ति (for कीर्तिं) K: प्रतिष्ठा मुनेर्मात्रनामयकीर्ति, D:
 मुनिशोकाणां भावनेमयकीर्ति, D: G: गुणरौकाना भावने
 (G: सवलो मेयं, T: s G: मुने देवानां भवतोऽमेयकीर्ति (G:
 'मं), G: s M: मुने लोनाना भवतोऽमेयकीर्ति — (L 1307)
 D: देव (for तेन) — (I 1308) K: [वृत्ति सुपुर्वं, D:
 [वृत्ति विदत्त, T: s G: s त्रिदशवि (for त्रिदश) V:
 तत्राप्रमेय त्रिदशेशनाथ — (L 1309) K: s B: D: s: T: s
 G: सर्वै (for सर्वं) V: s D: सप्रमेय (for 'यत्) K: सर्वं
 शश्रूणां शासनादप्रमेय — T: om (hapl) lines 1310 1315

— (L 1310) Ds शमनाम् (for शां) N: Ds ह्य सुतेर,
 B: Dn Ds D: G: देवश्रेण, D: च स्वरम्, T: G: s s M:
 वेधरोऽसि, G: हीशरोऽसि (for वेधरोऽसि) — (L 1311)
 T: s G: s M: सर्वेषामपित्याच्छक्रत्वाणां शान्तिं प्राणा — (L
 1312) K: s s सर्वस्वेशान (for शश्रूस्वेशान) D: शक्र
 श्राङ्कं (for श्रीकाराङ्कय) — (L 1313) K: s V: D:
 सप्तकार्या, V: T: s G: s M: शश्रूषुर्काना, L: s D: s G:
 या भक्तानां, D: सभं, G: शश्रूषुर्काना (for सप्तकार्यां)
 D: यः करोति (for यः करोति) — (L 1314) K: सश्रूवे,
 N: च सर्वं, N: D: ससर्वं (for सप्तकार्यां) D: सप्त श्रा-
 वण्यान्यद्वयनैपी, T: G: s s M: शर्मं श्रावण्यान्यद्वयनैपी
 ध्यानवैति, T: G: s s M: शर्मं श्रावण्यान्यद्वयनैपी
 — (L 1315) K: s V: B: D: T: s G: s वृत्ति (for
 वृत्ति) — (L 1316) D: सर्वैर (for सद्भिः) K: s
 N: B: Dn Ds D: T: s G: s M: सर्वनाथ, V: G: धर्म
 नाथ (G: 'य) (for सर्वनाथ) — (L 1319) K: नीलं
 (for नील्यं) K: s प्रदत्त (for प्रदत्त) — (L 1320) N:
 काय, V: कण्ठे, B: (marg) s D: नाथ, B: कण्ठ्यः
 T: काय (for कण्ठ) T: s G: s M: लुप्तसाल्यातसर्वं
 नीलकण्ठोऽनिकाय — (L 1322) K: s सोम सर्वं त्वं;
 K: D: सोम सर्वत्वं, N: V B: D: M: s सर्वं सोमत्वं,
 Dn: सर्वं सोमत्वं, D: सोमत्वं लम्, T: s G: s M: सर्व-
 स्थोजसर्वं, T: s सर्वस्वोत्पन्न, G: सर्वस्वोत्पन्न (for सर्वं सोम
 त्वं) — (L 1323) K: T: s मुनिवत् (for 'यं) G:
 प्रादुर्विप्रा मुनिवत् वा स्वामिन्विका — (L 1324) K: श्रेयाश्च

वेदेर्गीता सा हि तत्त्व प्रसूता [1325]

यज्ञो दीक्षाणा योगिना चातिरूप ।

नात्यद्भुतं त्वस्त्वमं देव भूतं

भूतं भव्यं भव देवाय नास्ति ॥

अहं ब्रह्मा कपिलोऽध्याप्यन्त

पुनाः सर्वे ब्रह्मणश्चातिवीरा । [1330]

एतत्तः सर्वे देवदेव प्रसूता

एव सर्वेशः कारणात्मा त्वमीश्वरः ॥

इति सत्सुदमानस्तु भगवान्गोबुधश्चक्रः ।

प्रसार्य दक्षिण हस्तं नारायणमथाश्रवीत् ॥

मनीषितानामर्षानां प्रातिसेऽस्तु सुरोत्तम । [1335]

परिजातं च हर्तासि मा भूते मनसो व्यथा ॥

यथा मैनाकमाश्रित्य तपस्त्वमकरोः प्रभो ।

तथा मम वा कृष्ण सरसृत्य स्वैर्यमाश्रुहि ॥

अवध्यस्त्वमजेयश्च भवतः शूत्ररत्नाया ।

भवितासीत्यदोषं यत्तत्तथा न तदग्न्याया ॥ [1340]

यश्च स्तवेन मा भक्त्या स्तोष्यतेऽमरसत्तम ।

त्वया कृतेन धर्मज्ञं धर्मभाक्ता भविष्यति ॥

समरे च जय विष्णो प्राप्य पूजा तथोत्तमाम् ।

नित्योदकैश्चरो नाम भविताहमिहानघ ।

वेदो त्वया स्यापितो वै वैचसितोऽप्याचनः ॥ [1345]

इहस्योपोपितो विद्वान्भक्तिमान्मम केशन ।

Vs Bs Ds [अ]व्ययम्, Ts Gs २ Ms युगाम् (for
प्येयाम्) Gs तथा युगं कमला लोकावतीम् — (L 1320)

h2 B1 D1 Gs तत्त्वप्रसूता, Ks तत्त्वप्रसूताश्रुहि, Ds त्वं तत्त्व
प्रसूता, Ds त्वत्त्व प्र (for तत्त्व प्र) Ns वेदो वेदादौ सतिषा

सुप्रसूता, Ns Ds २ देवैः (Ds वेदे)र्गीता (Ds ता) सा हि त्वत्त्व
प्रसूता, Vs Bs २ Ts Gs २ Ms वेदा वेदादौ महिता

सत्यम्, T1 वेदेर्गीता वा गिरेस्त्वत्त्व — Gs om (hapl)
lines 1326 1331 — (L 1326) B1 [अ]भिरूप, Ts

[अ]तिरूपम्, G1 [अ]नुरूपम्, Gs [अ]नुरूप (for [अ]ति
रूप) N1 २ V1 यज्ञो दीक्षा दक्षिणा चातिरूप (V1 णाश्र

तिरूपा), V1 २ Ds २ यज्ञो दीक्षा दक्षिणा चातिरूप, Ds
यज्ञो दीक्षा योगिना चातिरूप, Gs यज्ञो दीक्षा दक्षिणा

चातिरूपा, T1 २ Gs २ Ms यज्ञो दीक्षा दक्षिणा चैव भूता
— (L 1327) D1 २ २ Ts Gs २ नान्यद्भुत, Gs नान्यद्भुत

द्वेष (for नान्य) h1 Ns तत्त्वमं (for त्वत्त्वमं) N1 Ds
देव, Vs भूत (for भूत) V1 नान्यद्भुत त्वत्त्वमं देवदेव

— K1 om line 1328 — (L 1328) Ds भव्यं भव (for
भूतं भव्यं) Ns भवतो माय (for भव देवाय) Ks भूतं भव्यं

न च देवादि माय Vs भूतं कल्पं भव देवाय नास्ति, Ds भूतं
भवित्र च देवाय नास्ति Ds भूतं भवद्वाग्नि नान्यत्त्वदति Ds

भूतं भव्यं देवतानां सुरेश, T1 २ Gs २-३ भव एततो देवदेवोऽथ
नास्ति, Gs भव्यं भव देवतानां त्वमेव — (L 1329) Gs

Ms आयो (for अहं) Ds कल्पपो (for कल्पपो) Ks
चाप्यन्त, N1 योष्यं, Ns उपात्ततत्त्व, Ds उपात्ततत्त्व

(for उपात्त) T1-३ Gs २ २ मायो ब्रह्मा कपिलो चाप्यन्त
(— 1330) Ks माहात्म्या (for सहात्म्या) Ds २ २ वीर्या,

Gs वीर (for वीरा) — (L 1332) Ks २ Ts २ Gs २ Ms
स्व, Gs स त्वं (for एवं) Ds कारणात्मा (for णात्मा) V1

माय, G1 ईश (for ईश्वर) Ds एष सर्वेना कारणात्मा

त्वनीश, Ds एव सर्वेषां कारण माय नान्य — Before line
1333, Ds ins वैशाखायन — (L 1333) Bs Ds स (for

सु) K1 V1 २ Ds-३ वृषभ (for गोवृष) — (L 1334)
T1 २ Gs २-३ Ms वासुदेवम् (for नारायणम्) Ks नरो

नारायणोऽश्रवीत्, Ns नारायणसिद्धमश्रवीत् (Hypermetre),
Vs Bs २ गोविन्दमित्रम् (for २) — Before line 1335,

Gs ins शिव — (L 1335) Ds सुधीरिज्ञानामर्षानां (for
२) K1 २ N1 २ V1 Bs Dn Ds D1-२ T1 २ Gs २ Ms

प्रासित्ते सुरसत्तम (for २) — (L 1336) Ts २ Gs २ त्व
(for [अ]स्ति) N1 Gs पारिजातरूप हर्ता त्वं (for २) Ds

मानसी, T1 २ Gs २ मनसि (for तो) — (L 1337)
Ks पुरा, Ns V2 B Ds यदा (for यथा) T1 २ Gs २ २

नामकम्, Gs मा कामम् (for मैनाकम्) — (L 1338)
h1 २ २ तथ्य मम, N1 V2 २ B Ds तदा वृच (for तथा मम)

Ks [द्वि]धर्मम् (for सौम्यम्) Ks ससर्गं स्वैर्यनाहमति, Bs
समुद्रा चैवैवमाश्रुहि, Ds सरसृत्या धैर्यम् (for २) — After

line 1338 Ds ins

34* नीत्वोदकेन दिग्धेन कपदिष्यति केदाय ।

— (L 1339) Ts इत् (for च) Vs पुरतमा, Ds च

परतत्त्व (for शूत्ररत्त्व) — (L 1340) Ds भवितासि स्वयि
स्त्वे T1 २ Gs-३ Ms ता सरयवादी त्व (T1 २ Gs पारिष्व),

Ts Gs ताम्नीत्यकरीश्वर (for २) Ds तत्तथैव न चान्यथा
(for २) — (L 1341) Ns कश्चित्त्व (for भवत्या) Vs

Bs २ Ds च मत्त्वेन मा कश्चित्त्व (for २) — (L 1342)
Ks वृषोत्त (for वृषोत्त) Vs तत्त्वत्त्व (for धर्मत्त्व) — (L

1343) T1 Gs विजय, Ts २ Gs Ms विजयी (for च जय)
Bs (mag as above) वृष्णा (for शिवो) Ks वृष्वा (for

प्राप्य) V1 भनुत्तनाम् (for तयो) Bs प्राप्यन्ति त्व तयो
चमम् (for २) — (L 1345) h1 २ Dn Ds D1 २ देवे

निरात्रमीप्सिताल्लोशानामिव्यति जनार्दन ॥
 अवन्ध्या नाम देसोऽस्मिन्नाद्वा चैत्र भविव्यति ।
 गङ्गास्नानसमं स्नानं मन्त्रतो भविता तथा ॥
 पट्पुरं नाम नगर दानवाना जनार्दन । [1250]
 अत्रान्तर्धरणीदेशे तथाऽत्रय महावलाः ॥
 एते दैत्या दुरात्मानो जगतो देवकण्ठकाः ।
 छत्रा वसन्ति गोविन्द सानास्य महागिरेः ।
 अवन्ध्या देवदेवानां वरेण ब्रह्मणोऽनघ ।
 मानुषान्तरितस्वास्वात्त्वमेताद्वाहि केशव ॥ [1355]
 एवमुत्पत्या महादेवस्तत्रैरान्तर्धीयत ।
 परिप्यज्य महात्मान वासुदेवं जनाधिप ॥
 ततो याते महादेवे प्रभातया नराधिप ।
 तस्या निशायां गोविन्दो भूयः पर्वतमत्रिणी ॥

वराधः पर्वतश्रेष्ठ निवसन्ति महापुराः ॥ [1360]
 त्वया रद्धो हि तन्मार्गो जगतो हितकाम्यया ॥
 निर्गमिष्यन्ति ते नैत्र मया रद्धा महावलाः ।
 द्वारे निरुद्धे तत्रैत्र विनङ्क्यन्ति ममाह्वया ॥
 त्वयि सनिहितश्चाहं भविष्यामि महागिरे ।
 अधिप्राय महाधोरात्रिन्त्यामि च पर्वत ॥ [1365]
 आरुह्य मूर्ध्नि मद्य दृष्ट्वा पर्वतसत्तम ।
 गोसहस्रप्रदानस्य फल प्राप्स्यन्ति शाश्वतम् ॥
 स्वतोऽरममिथ्र प्रतिमा कारयित्वेह भक्तिः ।
 शुश्रूषिष्यन्ति ये नित्य मग यास्यन्ति ते गतिम् ॥
 इति तं पर्वत दृष्ट्वा वरदोऽनुपृहीतवान् । [1370]
 तदाप्रसृति देवेशस्त्र सनिहितोऽच्युत ॥
 पापणीः प्रतिमा तत्र कारयित्वा च कौरव ।

अत्र स्वया गीतो, K₁ देवेश स्थापितो देव, K₂ विद्वेषारस्यया
 गीतो (for °) K₃ त्वया (for देव) V₁ B₁ D₁ -सत्योप
 (for सिद्धार) T₁ a G₁ s s M₁ -याचिद; G₂ -सेवित
 (for याचन) K₄ देवीसिद्धोपयाचिन (for °) — (L 1346) V₂ दृष्टोद्य (for दृश्य) D₂ शोष्यते (for [उ]शो
 पितो) — (L 1347) D₃ निरात्राद् (for 'त्रम्) K₅ N₁
 कामाद् (for लोकान्) N₂ अत्रमिष्यन्ति (hypermetric) (for
 गमि) — (L 1348) V₃ B₁ (mar.) आवर्ता, D₁ s
 अचिन्त्या, T₁ G₁ s भावते, G₂ M₁ भावते (for अवन्ध्या)
 T₂ s G₂ भावतेनामा देवोऽस्मिन् (for °) — (L 1349)
 K₆ सततै; G₃ M₂ मायतो (for मन्त्रतो) D₂ मन्त्रस्नानं
 भविव्यति (for °) — (L 1351) K₇ चाल्ये (for चरणी)
 K₈ s Dn D₁ T₁ G₁ पराक्रम्य, N₃ तत्रा, D₂ तं वा (for
 तथा) N₄ तद्याज्ज महावला (for °) — (L 1352) N₅
 B₁ D₁ दृष्ट्वा (for दैत्या) K₉ B₂ T₁-s G₁ s M₃ महा
 आत्मानो (for दुरा) V₄ B₂ एते दिशा महात्मानो (for °)
 V₅ लोक (for देव) T₂ s G₂ s-4 महा जगतामपि कण्ठका
 (for °) — (L 1353) M₄ स्वततोऽस्मिन् (for सानास्य)
 D₃ महात्मन (for 'गिरे) T₃ s G₂ s s वमन्तोऽस्मिन्महा
 गिरी (for °) — G₃ om lines 1354-1357 — (L
 1355) D₄ मानुषान्तरितस्वत्वाद्वाहि (for °) T₄ G₃ सत्वर,
 T₂ s G₁ s M₅ सत्वरम् (for केशव) — Before line
 1356, G₃ ins वैशपायन — (L 1356) K₁₀ महाबाहुम्,
 N₆ बाहो (for 'देवम्) — (L 1357) T₅ s G₃ s प्रति
 पुरम् (for परिप्यज्य) — D₄ om line 1358 — (L
 1358) D₅ ततो यातो महादेवं (for °) V₆ D₁ जनाधिप
 (for नरा) — (L 1359) D₆ s रज्ज्वा (for निशाया)

N₇ श्वयं (for भूय) — After line 1360, K₁ (marg)
 B₃ Dn G₃ ins

35** अवन्ध्या देवदेवता वरेण ब्रह्मण पुरा ।
 [B₃ सर्वं (for देव)]

— K₂ s D₂ om line 1361 — (L 1361) K₂ तेन रद्धो हि
 भगवद्, N₁ Dn D₂-s G₂ तेन (G₂ तैर्हि) रद्धो भवानत्र, N₂
 V B D₃ ते निरुद्धा मया चात्र (for °) — (L 1363) K₃
 अमिद्धे (for नि) K₄ विनङ्क्यन्ति (for विनङ्क्यन्ति-
 N₃ s V₁ महापुरा (for ममाह्वया) — (L 1365) K₅
 महात्म्य, K₆ D₁ (marg) s T₂ 'वोरे, N₄ D₁ 'योग
 V₂ B₂ s [अ]मुराण्योरान् D₂ महाशुद्धं, D₃ 'श्रान्, D₄
 'श्र (for 'धोरान्) K₇ D₁ s G₂ पूर्वते (for 'त) — (L
 1366) T₃ s G₁ s तदप (for म) N₅ B₂ भारोऽन्ययुर्व
 बाहुभ्य, K₈ नर भारुभ्य मद्रं, G₃ अरुह्य मूर्ध्निमद्रं (for
 °) N₆ B₂ s वरसा (for इष्ट्वा) B₃ वरसा पर्वतसप्तमम्
 (for °) — (L 1367) D₄ गोप्रदानसहस्रस्य (for °)
 K N₇ s s B Dn D₅ D₆ s T₄ G₁ s s M₆ प्रत्यपति,
 V₃ D₂ 'ति (for 'सिन्) — (L 1368) K₉ स्वतोऽस्माकं;
 D₅ स्वदममिथ्र (for स्वतोऽस्म) D₆ वाकिन (for म)
 — (L 1369) K₁₀ N₈ D₅ D₆-4 शुश्रूषयन्ति, T₅ G₂ s M₇
 'यिन च (for 'विष्यन्ति) V₄ सततं (for दे निरम्) T₆ s
 G₁ s शुश्रूषात् च ते नित्य (for °) K₁₁ गिरिम् (for
 गतिम्) T₇ s G₂ s-3 M₈ आया प्राप्स्यन्ति ते गतिम् (for
 °) — (L 1371) N₉ तदेव (for देवेशस्य) N₁₀ नित्यं
 (for तत्र) — (L 1372) K₁₂ पापणी (for 'नी) K₁₃ s
 N₁₁ V₁ B₃ Dn D₆ D₇ s T₆ G₁ s M₉ ताव; D₇ तां दुः D₈

शुश्रूषन्ति कृतात्मानो विष्णुलोकामिकाङ्क्षिणः ॥

Colophon

वेशंपायन उवाच ।

ततो रथवरं कृण्यः समारूढ्य महानमनाः ।

विलस्योदकेभ्यः देव नमस्कृत्य ययौ नृप ॥ [1375]

महेन्द्रमाह्वयामास रथस्थो मधुसूदनः ।

सत्कृतं पुष्कराभ्यासो सर्वदेवगणैः सह ॥

ततः शक्रो जयन्तोऽथ हरिभिर्युक्तमुचमम् ।

आस्रोह रथं देवः सर्वकामप्रदः सताम् ॥

तयो रथस्थोयुद्धमभवत्कुरुलन्दन । [1860]

देवयोर्द्वेषयोगेन पारिजातकृते तदा ॥

कृत्वा (for तत्र) T₁-s G₁ s s M₁ च केसवम्, G₁ तु कौरव, G₁ द्वि भक्ति (for च कौरव) — (L 1373) G₁ महात्मानो (for कृता) B₁ शुश्रूषन्ति ये नित्य (for *) K₁ लोक च (for लोकाभि) N₁ V₁ B₁ s D₁ काङ्क्षया (for-काङ्क्षिण)

COLOPHON — Mention of the Epic K₁ N₁ B₁ D₁ s T₁ — Mention of Kāla K₁ N₁ s V₁ s B D₁ D₁ — Adhy name K N₁ s V B D₁ D₁ D₁ 4-s पारिजातहरणम्, D₁ पारिजातहरणे ईशस्तव, D₁ पारिजात हरणे विलोदकेभ्यःसादात्मम्, L₁ G₁ पारिजातहरणे विलोदकेभ्यःप्रतिष्ठा, T₁ s G₁ M₁ विलोदकेभ्यःप्रतिष्ठा (T₁ 'दानम्'), G₁ पारिजातहरणे विलोदकेभ्यःप्रतिष्ठा — Adhy no K₁ (marg) 128, V₁ G₁ 134, V₁ 133, V₁ 132, D₁ D₁ D₁ 120, D₁ 126, D₁ 139, T₁ G₁ s M₁ 143, T₁ G₁ 145, T₁ 155, G₁ 146

(L 1374) B₁ D₁ स्वमाहवा (for म) N₁ D₁ T₁ महाबल, D₁ 'बली (for 'मना) — (L 1375) Rom Poona eds G(ed) नृप (for नृप) — After line 1376, K₁ 4 D₁ read line 1383 repeating it in its proper place — (L 1377) K₁ s 4 D₁ यत्कृत, N₁ सस्वृत, N₁ संस्थित, V₁ s B₁ s D₁ s स्थित्येव T₁ सतत, G₁ सुकृतं, G₁ सत्कृत (for 'त) K₁ B₁ D₁ D₁ s G₁ सर्व, T₁ समैर (for सर्वैर) — (L 1378) N₁ V₁ B₁ D₁ सपि सयतो, V₁ जयन्तव, V₁ (sup loc as above) सपि जयन्तो, B₁ s अयं संयुक्तो, D₁ जयन्तोऽपि (for 'शोऽथ) — (L 1379) G₁ प्र (for प्र) — (L 1380) K₁-4 N₁ s V₁ s B₁ D₁ G₁ ततो (for तयो) T₁-s G₁ 4-s M₁ सपोष्य पुन्युद्धम् (for *) — (L 1382) D₁ विष्णु (for निष्णु) N₁ तनदं देवाजस्य, V₁ B₁ s ततदं सरसा विष्णु (for *) K₁ 4-s D₁ शक्र, D₁ शक्रो (for

ततोऽहनद्रेणे विष्णुवाणेः शत्रुबलादनः ।

सैन्यानि देवराजस्य वाणजालैरजिह्वीणः ॥

उपेन्द्रं न महेन्द्रोऽथ नैव विष्णुः सुरेश्वरम् ।

ताडयामासतुर्गिरी शक्रेः शत्रुपुत्रो प्रभो ॥ [1385]

एकैकमथ दशभिर्महेन्द्रस्य जनादनः ।

विष्वयाद्य बाणैर्निशितैरख्युक्तैर्नैश्वर ॥

सैन्यान्पि च देवेन्द्र शरैरसरत्तनमः ।

द्यादयामास राजेन्द्र घोरैरस्त्राभिमन्त्रितैः ।

स च बाणमहत्तैश्च कृष्णो गजमवाकिरत् । [1390]

गरुड च महत्तेजा बलभित्तिरिवादनः ॥

भूमिष्ठाभ्या रथाभ्या तौ तदहः शत्रुदारणौ ।

वातु) B₁ D₁ बलादनम् (for 'दन) K₁ D₁ बाणै द्राक् जना (D₁ बला) रणम् — (L 1383) N₁ राजस्व (for-राजस्य) — (L 1384) K₁ s उपेन्द्रेण, K₁ D₁ उपेन्द्र च, N₁ न देवेन्द्र, G₁ उपेन्द्र स (for 'न्द न) T₁-s G₁ s s M₁ उपेन्द्र स (T₁ तु) महेन्द्रोऽपि (for *) D₁ निभम्, T₁ M₁ न च, G₁ s स च (for सैव) — (L 1385) K N₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ D₁ s s G₁ शपि (for उभय) V₁ B₁ शरै शक्तवपि प्रभो, D₁ शक्रे शक्तवपि प्रभो, D₁ शक्रे शक्तवपि प्रभु (for *) — (L 1386) K₁ शत्र, D₁ s अक्ष (for अक्ष) D₁ s एकैकमथ यदुकिर (for *) — V₁ om line 1387-1393 — (L 1387) K N₁ s V₁ D₁ D₁ D₁ s G₁ विशिखर, T₁ s G₁ दशभिर् (for निशितैर्) V₁ B₁ D₁ विष्वयाद्य विशिखरैश्चैर (for *) K₁ (sup loc as above) अख्युक्तैर्, B₁ अख्युक्त, D₁ सुवैर (for 'युक्तैर्) K₁ D₁ s जनेश्वर, K₁ जनादन, K₁ नरेश्वर, G₁ जनाधिप (for जनेश्वर) — (L 1388) K₁ D₁ तयोपेन्द्र, D₁ च देवेश (for च देवेन्द्र) N₁ B₁ s D₁ सैन्यानापि देवेन्द्र; V₁ D₁ सैन्यादीनि दे, D₁ सैन्यानापि र् (for *) K₁ D₁ सत्तम, B₁ 'ने (for 'म) — For line 1388, T₁-s G₁ s-s M₁ subat

36** सैन्य च द्वादशानाम शरैर्यादवसत्तम । — (L 1389) N₁ D₁ देवेन्द्रो (for राजेन्द्र) T₁ s G₁ 2-s M₁ अशिरैष्य राजेन्द्र (for *) K₁ (sup loc as above) s शरैर् (for शरैर्) — (L 1390) B₁ s बली (for स च) D₁ शत्रुपुत्र रथम् (for कृष्णो गजम्) — (L 1391) N₁ गरुडम् (for 'रु) K₁ महाशुद्ध (for 'तजा) K₁ D₁ बलभित्ति (for चलभित्) K₁ T₁ s G₁ हरिवाहनम् (for 'हन) — (L 1392) B₁ T₁ G₁ M₁ भूमिष्ठाभ्या रथा (M₁ रथा)भ्या तु (B₁ तौ) K₁ शरणै, D₁ s शतौ (for 'तौ) — (L 1393) K₁ महादीर्घी (for 'मानो) — (L

युयुधाते महात्मानो नारायणसुराधिपौ ॥
 चरण्ये यमुधा वृत्त्वा नौर्जलस्थेन भारत ।
 दिशा दाहेन दिग्देशाः सवृताश्च समन्ततः ॥ [1395]
 चेलुर्गिरिवराश्चैव पेतुश्च शननो ह्रमा ।
 पेतुश्च धरणीष्ट्रे मर्यां धर्मगुणान्विताः ॥
 निर्पाताः शतशान्दान्ये पेतुस्तत्र नराधिप ।
 उद्भुश्च सरितः सर्वा, प्रतिश्रोतो विशा पते ॥
 विप्लवगाता वयुश्चैव पेतुस्काश्च निष्प्रभाः । [1400]
 मुहुर्मुहुर्भूतसया रथगादेन मोहिताः ॥
 प्रजञ्जाल जले चैव बहिर्र्जनपदेश्वर ।
 युयुधुश्च भद्रैः साधं प्रहा नभसि सर्वत ॥
 न्योदीपि शतशः पेतु, स्वर्गांश्च धरणीतले ।
 दिशा गजाः प्रवृत्तिता नागाश्च धरणीतले ॥ [1405]

1395) T₂ s G₁ s s M₁ दिशो दाहेन वेदेता (for *) K₁
 संवत्स, K₂ s D₁ 'साय, N₁ सभूमादः V₁ B₁ D₁ सं
 वृताश्च, G₁ सवृताश्च (for 'ताश्च) — (L. 1396) K₂
 बहिर्र्जालाश्च (for गिरिवराश्च) N₁ D₁ विपेनु (for पेतुश्च)
 — (L. 1398) N₁ V₁ B₁ D₁ [ए]व (for [अ]न्ये) K₂
 सेन (for तत्र) — (L. 1399) D₁ प्रेडा (for मर्यां)
 — (L. 1400) D₁ तिर्यग्वाता (for विप्लव) N₁ V₁ B₁ D₁
 च सप्रभा, B₁ सप्रभा, D₁ [अ]तिप्रभा (for च
 निष्प्रभा) — (L. 1401) B₁ D₁ गणा (for सया) K₂
 N₁ V₁ B₁ D₁ s युयुधुर्भूतसया V₁ स्वर्गं मुहुर्भूतगणा
 (for *) B₁ रण (for रथ) — D₁ om (bapl) lines
 1402 1403 — (L. 1403) D₁ विप्रदं (for युयुधुश्च) D₁
 मया कुर्नन्ति सर्वत (for *) — (L. 1404) D₁ च तदा
 (for शतशः) N₁ उदकाश्च (for स्वर्गांश्च) N₁ V₁ B₁ D₁
 D₁ s s T₂ s G₁ s s M₁ नल्लय (for तले) — D₁ s T₂ s
 G₁ s om (bapl) line 1405 — (L. 1405) K₁ दिशा
 गाश्च (for दिशा गजा) K₂ N₁ V₁ B₁ D₁ s प्रा B₁ D₁
 सं युनिता, D₁ प्रप्रलिता (for प्रवृत्तिता) K₂ पतिवा (for
 नागाश्च) — (L. 1406) V₁ D₁ G₁ सकारश्च D₁ संस्था
 भेद (for 'नेश्च) D₁ चित्राभैश्च, T₁ s G₁ s s M₁ येदीपेव
 (for चित्राभैश्च) K₂ वृत् नभ, D₁ समन्तत (for [आ]वृत्
 नभ) — (L. 1407) V₁ निनददिर (for 'ि) K₂ B₁
 D₁ D₁ — महानदादं, K₂ N₁ D₁ D₁ s s T₂ G₁ 'रावाश्च,
 K₂ G₁ 'राज, N₁ B₁ D₁ M₁ 'नारा, T₁ 'रावाश्च (for
 'रावैश्च) K₁ s D₁ D₁ D₁ s रुश्च, V₁ उदका; T₁ s
 G₁ s रुक् (for उदका) N₁ वृष्टिनि (for 'र्षिभिः)
 D₁ रुश्चशोणितवृष्टिनि (for *) — (L. 1408) K₁ चौर्न

गर्दभारणसंस्थानेच्छिन्नाश्रैश्चावृतं नभ ।
 विनदन्निर्महापथैरस्कागोणितवर्षिभि ॥
 न भूनें चौर्न गगन नरेन्द्रवृग्भाभवन् ।
 स्वस्थानि सुरवीरो तौ दृष्ट्वा युद्धगतौ तदा ॥
 जेषुर्निगणा मन्त्राश्चगतौ हिनकाम्यया । [1410]
 ब्राह्मणाश्च महात्मानो व्यतिष्ठन्तेषु सखरा ॥
 ततो ब्रह्मा महातेजा वदयं च वाक्यमब्रवीन् ।
 गच्छ वध्या सहादित्या पुत्रौ वारय सुव्रत ॥
 स त्वेति तदा देवसुक्ता पद्मम मुनि ।
 जगाम रथमास्थाय तस्यो नखरान्तिके ॥ [1415]
 स्थित तु वदयत्र दृष्ट्वा सहादित्या तदान्तर ।
 उभौ रथाभ्या धरणीमवतीर्णौ महान्तरे ॥
 न्यस्तशोचौ च तौ वीरो वन्द्यतुरिन्दमौ ।

वृत् (for गूर्न चौर्न) T₂ s G₁ जगणो (T₂ 'ण) (for गगन).
 K₁ s V₁ s B₁ s D₁ s G₁ [अ]भवत् (for 'वत्) N₁
 नरेन्द्रवृग्भाभवन, T₁ s G₁ s s M₁ नरे (G₁ मदे) ऋ प्रथमौ तदा
 (for *) — (L. 1409) V₁ s B₁ T₁ G₁ s स्वस्थाने (for
 'नि) D₁ स्वस्थानानि च वीरो तु, D₁ 'न च सुवीरो तु; D₁
 स्वस्थो न्युद्वरवीरो तु, T₁ G₁ s रथस्थाने कूर्वीरो तु (for *)
 — (L. 1410) V₁ D₁ मन्त्र (for मन्त्राश्च) K₂ जगतौ
 (for 'तौ) — (L. 1411) K₁ s s 'ौ V₁ D₁ D₁ D₁
 वृत्तिष्ठत् (for 'वत्) V₁ B₁ D₁ सेन (for तेषु) K₂ D₁ s
 वृत्तिष्ठत्प्रव (for 'जाप्य; D₁ 'क्षर) जतरा, N₁ युति
 मन्तोश्च सखरा, V₁ जातिव-तोश्च स, D₁ G₁ स्य (G₁ इ-
 त्तिष्ठत्प्रवत्तरा, T₁ s G₁ s वृत्तिष्ठत्प्रव (T₁ 'सेन) सखरा;
 T₁ वृत्तिष्ठत्प्रव स (for *) — (L. 1412) T₁ s G₁ s s
 [अ]नैरे साकं, T₁ हरे साकं (for महतेजा) — (L. 1413)
 T₁ s s M₁ सखरस्य सहादित्या (for *) — (L.
 1414) M₁ transp s and त्वेति D₁ वैवम् (for देवम्)
 K₁ s s D₁ s पद्मसुते (for 'भक्त) — (L. 1415) V₁ B₁
 D₁ वारह (for वारावाय) K₂ देव, G₁ s M₁ विदि (for
 नर) N₁ वरा-वरे (for 'निके) D₁ s हस्यो मुनिवरो-
 ष्टिके, D₁ हस्यो वारवाष्टिके (for *) — (L. 1416) K₂
 D₁ G₁ तथान्तरे, D₁ M₁ तदा-तरे T₁ s G₁ s सन्तरे
 (for तदान्तरा) — (L. 1417) N₁ V₁ D₁ D₁ वचनीम्
 (for धरणीम्) T₁ s G₁ s s M₁ वृत्ताशौ तु धरणीम् (for
 *) — (L. 1418) T₁ वाक्वीरो, G₁ वाक्वी वी, M₁
 वाक्वपरी (for 'वाक्वी च तौ) — (L. 1419) K₂ मृदमौ
 (for सख्यौ) V₁ पित्रो सर्वधर्म्यौ (for *) — (L.
 1420) K₂ D₁ जगद्, K₂ N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ s s T₁ s

पितरौ धर्मतत्त्वज्ञौ सर्वभूतहिते रतौ ॥
 उभौ महाय हस्ताभ्यामदिति त्वप्रवीड्वच । [1420]
 असोदराविवैषं किमन्योन्य हन्तुमिच्छन् ॥
 स्वल्पमर्थं पुरस्कृत्य प्रवृत्तमतिदारुणम् ।
 सट्टणं नेति पश्यामि सर्वथा मम पुत्रयोः ॥
 श्रोतव्यं यदि मातुश्च पितुश्चैव प्रजापतेः ।
 न्यनशस्त्रौ स्थितौ मूढा कुतश्च वचनं मम ॥ [1425]
 तयैत्युक्त्वा च तौ देवौ स्नातुकामौ महाबलौ ।
 गद्गा जग्मत्पुरेवाय प्रजस्त्वन्तौ परस्परम् ॥
 शक्र यत्राच ।
 त्वं प्रभुर्लोककृष्टकृष्ण राज्येऽहं स्थापितस्त्वया ।
 स्थपयित्वा कथं नाम पुनर्भान्नमन्यसे ॥
 भ्रातृत्वमुपगम्यैव ज्येष्ठत्वं प्रतिपुत्र्य च । [1430]
 कथं कमलपत्राश्च निर्वोषणं कर्तुमर्हसि ॥
 स्नातौ तु जाह्नवीतोये पुनरभ्यागतौ नृप ।

यत्रादितिः कश्यपश्च महात्मानो बृहस्पती ॥
 प्रियसगमनं नाम त देशं मुनयोऽवदन् ।
 यत्र सौ सगतौ चोभौ पितृभ्या कमलेक्षणौ ॥ [1435]
 ततः शक्रश्च कौरव्य प्राप्ता वासाजिर तदा ।
 यत्र देवगणाः सर्वे समेता धर्मचारिणः ॥
 ततो ययुर्विमानैस्तु देवाः सर्वे त्रिविष्टपम् ।
 ऋद्ध्या परमया युक्तास्तेपामेवानुसुरूपया ॥
 कश्यपश्चादितिश्चैव तथा शक्रजनादौनो । [1440]
 विमानमेकमास्त्र्य गता राज्ञिरिविष्टपम् ॥
 ते शक्रसद्वनं प्राप्ता रन्ध्रं सर्वैशुणान्वितम् ।
 ऋपुरेकत्र कौरव्य मुदिता धर्मचारिणः ॥
 शची तु कश्यपं पत्न्या सहितं धर्मवत्सला ।
 उपाचरन्महात्मानं सर्वभूतहिते रता ॥ [1445]
 ततस्तस्या प्रभाताया रजन्यामप्रवीड्वारिम् ।
 अदितिर्धर्मतत्त्वज्ञा सर्वभूतहितंकरम् ॥

G Ms गृहीत्वा, V प्रगृह्य (for प्रहाय) Ns तत (for तत्र)
 — (L 1421) T1 कथम्, T2 s G1 s-s Ms च किम् (for
 एत्र किम्) Ks असोदरवदेव किम् (for ") Ks Vs Ds
 T1-s G1 s-s Ms हृण्वन्, Ks Ns V1 s B Dn Ds Ds s s
 Gs 'य (for 'य) — (L 1422) Ns V1 s अल्पमर्थं, V2
 मल्पार्थं च (for स्वल्पमर्थं) — (L 1423) Ds [ए]व (for
 [इ]ति) — (L 1425) Ks Ns स्थितौ, N2 च तौ, Ds रतौ
 (for स्थितौ) Gs कुतश्च (for 'तं) — Before line 1426,
 Ds 2ns वैश्यापते — (L 1426) Ks Ns Ds Ds s
 च तौ शीरो, T1 s G1 s-s Ms स्थियौ शीरो (for च तौ
 देवौ) V2 स्नातुकामौ, Ds (margin as above) T1 Gs s
 Ms भ्रातरौ तौ, T2 s G1 s Gs s तदा तौ तु (for स्नातु-
 कामौ) — T1 s G1 s-s Ms om lines 1427-1433
 — (L 1427) Ds (margin as above) पद्मया (for गद्गा)
 Ks सुवाप (for एवाय) 's Bs Ds कथयन्तौ (for प्रज-
 ल्पन्तौ) — Ds s इन्द्र (for शक्र) — (L 1428) V2 Bs
 Ds s श्व प्रभु कृष्ण कौरव्य (for ") — (L 1430) K1 Ds
 [य]त्र, K2 Ns Ds-s [इ]म (for [ए]वं) Ns भ्रातृत्वमवग-
 म्यैव (for ") Ks स्वतिसुत्र्य, Ks Dn चाप्यपोष, Bs
 प्रातिपुत्र्य, Ds s विनिपुत्र्य, Ds च व्यपोष (for प्रतिपुत्र्य)
 — (L 1431) K1-s Ns Bs Dn Ds Ds-s हृष्टयि (for
 अर्हसि) — (L 1432) V2 Bs Ds स्नात्वा तौ (for स्नातौ तु)
 Ds तिरौ (for तोय) — (L 1433) Ks प्राणा (for यत्र)
 — (L 1434) Ns स्रगमत् (for 'य) Dn: ते (for म) Ds

जसु, Ds विदुः, T2 s G1 s-s Ms गता (for स्वदन्)
 — (L 1435) T1-s G1 s-s Ms शीरो (for चोभौ)
 — Before line 1436, Ds 2ns वैश्यापते — (L 1436)
 Ds प्राप्ता (for प्राप्ता) T1 सर्वैःस्त्रि, T2-s G1 s Ms सर्वे
 तिनार, Gs-s सर्वैःस्त्रि (for वामां) K1 s s Ns V2 Bs
 Dn Ds D1-s Gs तदा वैश्यां Ns V2 Dn वाचा)मय तदा,
 Ks Ds इदं वाचाभय तदा, V1 गम्या वासाजिर तथा, Ds
 दावेवावाभय तदा (for ") — (L 1437) Ds मद्ग (for
 घनं) — (L 1438) V2 जसु, Gs सर्वे (for ययुर्) Gs
 ययुर्वेवाय (for देवा सर्वे) — (L 1440) Ks शक्रसद्वनं जना-
 दौन (for ") — (L 1441) Bs स्रगमत् (for गता राजम्)
 — (L 1442) V2 Bs प्राप्य (for प्राणा) Ks तौ शक्रसद्वनं
 प्राप, Dn ते शक्रसद्वनप्राप्ता (for ") — (L 1443) Ks
 शैकर, T2 G1 s एते तु (for एकत्र) Ks ऊरुरेते तु कौरव्य
 (for ") T2 s Gs s मुदा ते (for मुदिता) — (L 1444)
 Ns धर्मवत्सला, T1 s G1 s-s Ms 'वत्सलम् (for 'वल्लभा)-
 — (L 1445) Ds उपाच स, G1 s s Ms उपाचार, Gs उपाय
 च (for 'चरन्) K1 s s Ns V1 s Dn D1 s Gs s हिते
 रतम्, K2 हितेऽपिता (for हिते रता) — Ds om line
 1446-1447 — (L 1446) Ks D1 s मन् (for तत्त्व)
 — (L 1447) K2 s तत्त्व (for 'ता) K1 s D1 s हिते
 रता Ks Dn Gs हितं रतम्, Bs Ds हितं वच, Bs D1 s
 Gs हितकरी (for 'लेनम्) V2 सर्वैःस्त्रिभयःशम् (for ")
 — (L 1448) T1-s G1 s s Ms इत्स्व (for गयस्व)

उपेन्द्र द्वारका गच्छ पारिजातं नयस्व च ।
 वध्वा संप्रापयस्वमेमं पुण्यकं हृदयेऽस्मितम् ॥
 पुण्यके सत्यया प्राप्ते पुनरेव त्वया तरुः । [1450]
 नन्दने पुरुषश्रेष्ठ स्वाप्यः स्थाने यथोचिते ॥
 एमस्त्विति कृष्णेन देवमाता यशस्विनी ।
 उक्ता धर्मगुणैर्युक्ता यादवेन महात्मना ॥
 ततोऽभिवाद्य पितरं मातरं च जनार्दनः ।
 महेंद्रं सह शच्या च प्रतस्थे द्वारका प्रति ॥ [1455]
 ददौ वृष्णाया पौलोमी नियोगालुरुनन्दन ।
 सर्वसांमेव वृष्णस्य भार्याणा धर्मचारिणी ॥
 दिव्याना सर्वैराना वाससां च मनरिपती ।
 नानारागविरक्ताना सदैराजसामपि ॥
 भार्याणा च सहस्राणि यानि षोडश माधवे । [1460]
 प्रतिगृह्य महातेजा. प्रययौ द्वारका प्रति ॥
 सपूज्यमानो द्युतिमान्प्लेचरैः पुण्यकर्मभिः ।
 ससात्यकि सपुत्रश्च प्राप्नो वैतकं गिरिम् ॥
 स तत्र स्थापयित्वा च पारिजातं परदुमम् ॥

सात्यकिं प्रेपयामास द्वारकां द्वारमालिनीम् ॥ [1465]
 कृष्ण उवाच ।
 पारिजातमिहानीत महेंद्रसदनात्मनया ।
 निवेद्य महापाहो भैमाना भैमवर्धन ॥
 अद्य द्वारवतीं चैव पारिजातं महादुमम् ।
 प्रवेशयिष्ये नगरे शोभा प्रक्रियतां शुभा ॥
 इत्युक्तः सत्यको गत्वा तथोक्त्वा पुनरागतः । [1470]
 कुमारैर्नागरैः सार्धं साम्प्रप्रभृतिभिः प्रभो ॥
 ततोऽप्रतः पारिजातमारोप्य गरुडे तदा ।
 प्रद्युम्नो द्वारका रम्यां विवेश रथिना वरः ॥
 शैव्यादिहययुक्तेन रथेनानुययौ हरिः ।
 तस्यानु रथमुल्येन सत्यकः साम्प्र एव च ॥ [1475]
 ये तस्ये नृप वार्ष्णेया यानैर्दुर्विधैस्तया ।
 ययु प्रहृष्टास्तर्कर्म पूजयन्तो महात्मनः ॥
 सत्यकाद्विस्वरं श्रुत्वा यादवा नागरास्तया ।
 विस्मयं परम जग्मुरप्रभेयस्य कर्मणः ॥
 तं दिव्यकुसुमं वृक्षं दृष्टान्तर्निवासिनः । [1480]

— (L. 1449) K₁ N₁ D₁ T₁ G₁ [हृ]त्, N₂ V₂ M₂
 [पु]नं (for [हृ]त्) K₂ वध्वास्व प्रापयस्वेषा, B₁ वध्वा
 संप्रापयस्वेषा, T₂ s G₁ वध्वा संप्रापयस्वेन (for *) K₁
 N₁ V₂ Dn D₂ G₁ s पुण्यकं हृदये स्थितम् (for *)
 — (L. 1451) D₂ स्वाप्यं स्थाने यथोचितम् (for *) — (L.
 1453) T₂ युक्ता, G₂ उक्त (for उक्ता) K₁ N₁ V₂ B₂ s Dn
 D₂ D₂ s s G₂ नारदनं, N₂ वारदनं, V₂ s B₂ D₂ नरदेव,
 D₂ मानदेन (for यादवेन) — (L. 1455) D₂ महेंद्र
 सहस्राष्टकम् (for *) — T₁ s G₁ s s M₂ om. (hapl.)
 lines 1456-1461 — (L. 1456) D₂ नियोगं (for 'गाय')
 — (L. 1458) N₂ om. (hapl.) lines 1458^a-1459^a
 — (L. 1459) V₂
 V₂ s B₂ D₂ यशस्विनी (for मन) — (L. 1459) V₂
 B₁ (marc.) s D₂ विचित्राणां (for विरक्तानां) — (L.
 1460) N₁ नियोगाना (for भार्याणां च) K₁ N₁ s V₂ B₁
 D₂ G₂ माधव (for माधवे) — After line 1460, D₂ s
 138

37** सानि समावर्षयास्व वक्षैराभरजैस्तया ।
 — Lines 1461-1515 are lost on a missing folio in Dn
 — (L. 1462) N₁ द्युतीः V₂ B₂ D₂ ह्यसै (for द्युतिमान्)
 N₁ D₂ B₂ सुकर्मो (for खेचरैः) — (L. 1464) T₁ s G₁
 s तत्र संस्थाप्य च हरि (for *), V₂ महादुमम् (for वर)

— G₂ om. (hapl.) lines 1465-1468 — (L. 1465)
 K₁ s N₁ s B₂ s Dn₂ D₂ s मालिनीम् (for 'मा') — T₂ s
 T₁ G₂ s M₂ भगवान् (for कृष्ण) — (L. 1466) N₁
 B₂ भवान् (for 'सद') V₂ माहेन्द्रभवनात्मनया (for
 *) — (L. 1467) K₁ s भवानां भीतिवर्धनं, K₂ s भीमानां
 भीमवर्धनं (K₂ 'वर्धन'), M₂ हेमार्धं हेमवर्धनम् (for *)
 — (L. 1468) K₁ V₂ B₂ Dn₂ D₂ D₂ महैर्दुमम्, N₂
 V₂ B₂ D₂ T₁ s G₁ s s M₂ वरदुमम् (for महा) — (L.
 ..... G₂ नृपे (for 'गाय') T₁ s G₁ s s
 ..... K₂ V₂ D₂ s
 ..... for सत्यको
 ..... D₂ कुतुरीर्यौ
 ..... गारुडे (for
 सायं, for *),
 'हे') K₂ सत्य (for सदा) T₁ s G₁ s s M₂ आरोप्य गारुडो
 परि (for *) — (L. 1474) T₁ s G₁ s s M₂ स दास्य
 प्रयुक्तेन (for *) — (L. 1475) T₂ युक्तेन (for युक्तेन)
 V₂ सत्याय इयमुल्येन (for *) D₂ सत्य साधवश्च एव च
 (for *) — (L. 1476) N₂ सत्यस्ये; B₂ D₂ सत्यस्युः, D₂
 ते सत्ये, D₂ वे चान्ये, T₁ दृष्ट वै (for वे सत्ये), V₂ सत्य-
 युक्तेन माहेया (for *) K₂ जनैर् (for वानैर्) T₁ s G₁ s s
 M₂ यानैश्च रथिना वरा (for *). — (L. 1478) K₂ प्राग-

राजन् तत्पुङ्गवः पश्यमानो महोदयम् ॥
 तमद्भुतमचिन्त्य च मदकैलिकलाण्डजम् ।
 दृष्टोत्तम पश्यता वै वृत्रानामगमञ्जरा ॥
 ये त्वन्धनक्षुपः सर्वे तेऽभवन्दिव्यचक्षुषः ।
 विरोगा रोगिणश्चासन्प्राता गन्ध वनस्पते ॥ [1485]
 लपन्तः कोमिला श्वेता ध्रुत्वानर्ननिवासिनः ।
 बभूवुर्दृष्टमानसो धयन्दुश्च जनार्दनम् ॥
 नानाविधानि तूष्णीं गेयाणि मधुराणि च ।
 शुश्रूवस्तस्य वृदास्य नातिदूरगता नराः ॥
 यो यं सकल्पयामास गन्धं द्रव्यं नरस्तदा । [1490]
 स तदैव तमाजग्रे पारिजातसमुद्भवम् ॥
 ततः प्रविद्य रम्या तु द्वारका यदुन्नन्दनः ।
 वसुदेव महात्मान ददृशे देवकीं तथा ॥

कुक्राधिपतिं चैव बल भ्रातरमेव च ।
 वृद्धाश्च यादवाना ये मानार्हानमरोपगाम् ॥ [1495]
 विसर्ज्य तापै भगवानानादिनिधनोऽच्युतः ।
 सपूज्य च यथान्याय स्वमेव भवन गतः ॥
 स सत्यभामया वास विवेश मधुसूदन ।
 पारिजात तरुश्रेष्ठ प्रहाय गदपूर्वज ॥
 सा देवी पूजयामास प्रहृष्टा वासवाजुजम् । [1500]
 प्रतिजग्राह त चापि पारिजात महाद्रुमम् ॥
 मनीषितेन स तरुत्वो भवति भारत ।
 महाश्च वासुदेवस्य तदद्भुतमिवाभवत् ॥
 कदाचिद्द्वारका सर्वा प्रच्छाद्यथि भारत ।
 कदाचिद्दत्तधार्यस्तु भवत्यद्भुष्टसनिभम् ॥ [1505]
 ननन्द सत्या कौरव्य देवी प्राप्य मनोरथम् ।

धास (for नागराम्) — (L 1479) D₂ s चक्र (for जगत्) K₁ N₁ V₂ B Dn₁ D₂ T₁ s G₁ s M₂ कर्मणा (for कर्मण) — (L 1480) K₂ देशनि, K₃ नृत्तन्त्रि, N₂ V₂ s B D₂ D₁ s s T₂ s G₁ s मर्वेनि, G₂ नगर, G₃ M₂ कर्म नि (for [मानर्तनि]) K₄ मधुसूते निवासिन (for ^b) — (L 1481) T₁ s G₁ s-s M₁ तत्र पुनर (for न वत्पुनर) N₂ राजशक्तिप्रहृष्टास्त D₂ राजज्ञातप्रहृष्टसि, D₃ राजन्प्रहृष्टा तन्पु (for ^a) V₁ महोत्तमम् (for 'दयम्) — (L 1482) K₂ s s N₂ V₂ s B D₂ D₁ s s T₁ s G₁ s s M₂ तद हुतम् (for तन) D₂ कलागतम्, T₁ s G₁ s s M₂ विवर्धे तम् (for किलाण्डजम्) — (L 1483) T₁ s G₁ s-s M₂ वृक्षेश्वर (for वृक्षोत्तम) K₁ जनशज्, T₂ नागमज् (for श) — (L 1484) N₁ V₂ B₂ येन्प्या स, D₂ ये मर्त्ये (for ये स्वप्य) D₂ ये च स्वचक्षुष सर्वे, D₃ येऽप्या सच्युता सर्वे (for ^a) N₁ V₂ B₂ D₂ सर्वभुव क्षणार्धे (for ^a) — (L 1485) D₂ सर्वे (for चामत्) D₃ च सत्य से (for वनस्पते) — (L 1486) K₂ D₂ लपन्त, D₃ वल्लभन्व (for लपन्त) K₁ s V₁ B₂ Dn₁ D₁ T₁ G₁ M₂ लपन्त (K₁ D₂ जपन्त, K₂ लपन्त, V₁ लपत) कोन्दिराभेतान्, K₃ अपन्त कोकि क्षार्धतान्, D₃ जालाक्ष कोकिलाश्रया (for ^a) K₂ s N₂ V B D₂ D₁ s s M₂ मर्त्ये (for [अ]नर्ते) K₃ s ध्रुवा गते भवासिन, T₂ s G₁ s हृष्टा मर्त्यनिवा (for ^a) — (L 1487) T₁ s G₁ s s मूना प्र (for बभूवुर्) K₃ बभूवुज्, T₁-s G₁ s-s M₂ जनस्युश्च (for वनसुदुर) — (L 1488) N₁ D₂ दिव्यानि, N₂ V₂ B₂ वायानि, G₂ कार्याणि (for ह्) D₂ वादिमाणि पराणि च (for ^a) — (L 1489) B₂ T₁ s G₁ s s M₂ [अ]तिदूर (for 'दूर) — (L 1490) G₂

जनस (for नरस्) — (L 1491) T₁ तमेव (for तदैव) N₁ V₂ तदापरे, N₂ B₂ D₂ s (marg) ममा, B₃ समाजग्री, D₂ नमाशिप्रे, D₃ (also) समाजग्री (for तमाजग्रे) V₂ D₂ T₂ s G₁-s M₁ स तमेव समाजग्रे (V₂ तदापरी, T₂ सदा जग्रे) (for ^a) — D₂ om lines 1492 1494 — (L 1492) T₁ s G₁ s s M₂ मा (for तु) D₂ (marg as above) T₁ s G₁ s-s M₂ द्वारका मधुसूदन (for ^b) — (L 1493) D₂ वन्दे D₃ मालर (for ददते) — (L 1494) N₁ कुक्राधिप च ब्रह्मात्मा, T₁ G₁ M₂ कुक्राधिपतिं चैव (for ^a) — (L 1495) K₁-s B₁ Dn₁ D₂ D₃ वृद्धार (for वृद्धार) V B₂ D₂ यादवानन्पति, T₁ s G₁ s-s M₂ वास वान्, T₂ 'वाश्वेव (for 'वाना ये) N₂ D₂ पूजाश्च यादवाना च (for ^a) D₂ दाशार्हनि, D₃ महा (for मान) — (L 1496) K₁-s N₂ V₂ s B₂ s Dn₁ D₂ D₁ s s G₁ M₂ विसृज्य, T₁ s G₁ s s प्रगन्ध (for विसर्ज्य) N₂ विसर्जितैर्भोगवत् (for ^a) V₁ अथ (for स्युत्) D₂ स्वार्दिभिर धोऽच्युत (for ^a) — (L 1497) N₁ पुनित्वा (for सपूज्य) D₂ T₁ s दधान्यार (for 'न्याय) — (L 1498) K₂ साक (for वाय) K₃ मूढ च सत्यभामया, V₂ स सत्यभामयावास (for ^a) — (L 1499) K₁ s आर्षा, K₂ s D₂-s T₁-s G₁ s-s M₂ गृहीत्या (for महाय) — (L 1500) K₁ s बाली, K₂ मर्त्यो, M₂ मर्त्यो (for मर्त्यो) — (L 1503) K₁ D₂ s सुमहात् N₁ V B D₂ D₂ s T₂ s G₁ s s M₂ महाद्वार, D₂ महादि (for महाश्च) K₃ s N₂ s V₂ s Dn₁ D₂ D₁ s s T₁ s G₁-s M₁ सन्महत्, K₂ सन् न्यहाद (for हवामवत्) — (L 1504) T₁ s G₁ s-s M₂ शान् (for सर्वा) T₂ s G₁ s s M₂ स (for म) — (L

पुण्यकार्यं तु संभारान्समर्तुमुपचक्रमे ॥
 यानि द्रव्याणि कीरव्य जन्मुद्धीषे तु कानिचित् ।
 योग्यानि तानि कृष्णेन सहतानि महात्मना ॥
 मुनिं तदा सस्मृतान्स् नारदं [1510]
 जनार्दन. सर्वगुणान्वित वशी ।
 प्रतिप्रहार्थं प्रवक्तव्य सत्यया
 यथोपदिष्टस्य पुरदारानुजः ॥

Colophon

वेशंवापयन् उवाच ।

अथ कृष्णस्य कीरव्य ध्यातमात्रलोपधनः ।
 आजगाम मुनिश्रेष्ठो नारदो यदता वर ॥ [1515]
 तं पूजयित्वा विधिद्वारादुदेयो निशा पते ।
 प्रतिप्रहार्थं विधिच्छेदीमानभिन्यमध्वयत् ॥

ततः काले च सप्रामे स्नातं देवो महामुनिम् ।
 सपुत्र्य मात्स्यैर्गन्धैश्च भोजयामास भारत ॥
 सार्वकामिकमन्नाद्यं सर्वभूतदृढव्ययः । [1520]
 सत्यया प्रियया साधं प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥
 पुष्पदामानसज्वाय वण्टे कृष्णस्य भाविनी ।
 वरन्ध कृष्ण मुभगा पारिजाते धनस्यती ॥
 अङ्गिर्देदी नारदाय ततोऽनुज्ञाप्य केशभम् ॥
 देवी येनुसहस्रं च काञ्चनस्य च पर्वतम् ॥ [1525]
 हिरण्यरूप्यमिश्रस्य भणिरत्नप्रभस्य च ।
 तिलमिश्रस्य च तथा धान्यैरन्यैर्दुतस्य च ॥
 प्रतिगृह्य तु तत्सर्वं नारदो मुनिसत्तमः ।
 प्रष्टो यदता श्रेष्ठो मुक्त्वा केशवमवतीव् ॥
 भो. केशवः मदीयस्त्वमङ्गिर्देतोऽसि सत्यया । [1530]

1505) K₁ २ २ N₁ २ V B Dn₁ D₁ D₁₋₂ २ ह्रस्व(K₁
 वृहद्वाचसू (for 'धावसू') T₁ २ G₁ २-२ M₁ कदाचिद्
 स्वभावेन (for ") D₁ [अ]हुत्सि (for [अ]हुष्ट) K₁ समित
 (for सेमिभ) — (L 1506) V₁ B₁ D₁ G₁ देवी प्राप्तमनो
 रथा (for ⁴) — (L 1507) B₁ पुण्यकार्यं च सद्भावम्, M₁
 कामार्थसंभारम् (for ") V₁ D₁ D₁ सहर्तुम्, D₁ T₁ २ G₁
 २-२ D₁ T₁₋₂ G₁ २ २ M₁ जाहं (for सभं) — (L 1508)
 K₁ N₁ V₁ २ D₁ D₁ द्वीपे च, B₁ द्वीपेषु, T₁ द्वीपे नः
 T₁ २ G₁ २ द्वीपेषु (for 'द्वीपे तु) — (L 1509) K₁
 सक्रीतानि, K₁ जाहं, N₁ महिं, V₁ २ B₁ D₁ T₁ G₁ २ २
 M₁ ससुं (for ससुं) — (L 1510) K₁ २ D₁ नारद स
 (by transp) — (L 1511) N₁ V₁ B₁ D₁ गुणोदितं,
 V₁ D₁ T₁ २ G₁ गुणोदित, B₁ गुणार्थितं (for 'नितं')
 K₁ २ च (for वशी) — (L 1512) D₁ प्रतिप्रहार्थं (for
 'र्थं') T₁ २ G₁ २ M₁ किल हस्य (for वप्रकस्य) K₁ श्रीपति
 प्रहार्थं व्रतचर्यास्य सत्यया, K₁ अवस्य धर्षरेव च सत्ययामया,
 T₁ G₁ २ प्रतिप्रहार्थं किल सत्यया तथा — (L 1513) T₁-२
 G₁ २ २ [उ]कमस्यैव (for [उ]पादिष्टस्य)

COLOPHON missing in Dn₁ — *Mention of the Epic*
 K₁ D₁ T₁ — *Mention of Aśita* K₁ N₁ V B D₁
 D₁ २ — *Adhy name* K₁ N₁ २ V B D₁ D₁ D₁ २ T₁
 G₁ २ पारिजातहरणम्, D₁ पारिजातहरणे कृष्णसामनम्, D₁
 पारिजातस्य द्वारकानयनम्, T₁ २ G₁ २ M₁ पारिजाताय
 इरणम्. — *Athy no* K₁ 129, V₁ T₁ G₁ 135, V₁
 134, V₁B₁ 133, D₁ D₁ D₁ 130, D₁ 127, D₁ 140,
 T₁ G₁ २ M₁ 141, T₁ G₁ 146, G₁ 147

(L 1514) K₁ कृष्णेण (for कृष्णस्य) K₁ स्मृतमात्रच,
 V₁ B₁ २ D₁ व्यातमात्रे (for 'मात्रम्) — (L 1515)
 T₁ २ G₁ २ M₁ आययौ च (for भाजगाम) D₁ वर (for
 वर) — (L 1516) D₁ स (for तं) D₁ पूजयित्वा च
 विधिवत् (for ") — (L 1517) K₁ २ तं स, K₁ N₁
 D₁ T₁ अस्या (for अग्नि) K₁ निमज्जित (for न्यमज्जयत्)
 D₁ श्रीमान्मत्त निमज्जयत्, D₁ न्यमत्या न्यमिज्जयत् (for
 ") — (L 1518) V₁ B₁ २ संप्रप्तं (for 'ष्टे) D₁ तत्
 कालेन सप्रप्त (for ") D₁ तत् स्नातं (for स्नातं देवो)
 — (L 1519) D₁ मन्थैर्मालिषम् (by transp) T₁ G₁
 २-२ M₁ स्तो (T₁ G₁ चो) यचमेश V₁ सपुत्र्यमार्थैर्गन्धैश्च (for
 ") — (L 1520) K₁ २ T₁ २ G₁ २ सर्वं (for सर्वं)
 V₁ D₁ T₁ G₁ २ २ कृष्णस्य, V₁ "सत्यम् (for "स्य)
 — (L 1522) K₁ D₁ पुष्पदास्य (for 'दास्य) V₁ B₁ D₁
 [अ]स्यस्य (for 'स्य) T₁ G₁ २ M₁ पुष्पदास्य सत्यस्य
 (for ") — (L 1523) G₁ सुप्तम् (for 'ता) h₁ V₁ D₁
 पारिजात (for 'जाते) — (L 1524) T₁ G₁ हृदि (for
 अङ्गि) — (L 1526) h₁ N₁ २ V B D₁ D₁ D₁ २ २
 T₁ G₁ २ मिश्र च (for मिश्रस्य) D₁ D₁ हिरण्यरूपमिधं
 च (for ") K₁ धनस्य, K₁ अवस्य; N₁ V B₁ २ D₁
 D₁ २ T₁-२ G₁ Me-युतस्य (for प्रस्य) B₁ धनरानयुतस्य
 च (for ⁴) K₁ om lines 1526⁴-1527⁴ — (L 1527)
 K₁ N₁ D₁ D₁ धान्ये रत्नेर्दे, V₁ D₁ २ तथा धान्यैर् T₁-
 G₁ २ २ M₁ धनरत्नेर्दे (for धान्यैर्दे) K₁ धैर्मधैरित्तै
 युतम्; D₁ धान्यै रत्नेर्देत्य च (for ") T₁ om. lines
 1528⁴-1533⁴ — (1529) K₁-२ N₁ B₁ D₁ D₁ D₁-२ T₁

स त्वं मामनुगच्छस्व कुर्व यद्यद्वीर्यमियम् ॥
 प्रथमः कल्पः इत्येवमन्वथीन्मयुसूदनः ।
 भ्रजन्तमनुपम्राज नारदं च जनार्दनः ॥
 परिहास बहुविधं कृत्वा मुनिवरस्तदा ।
 तिष्ठस्व गच्छामीत्युक्त्वा परिहासविचक्षणः ॥ [1535]
 अपतीय ततः कण्ठालुपदामिनमन्वीर्य ।
 कपिला गां सवस्ता भो निष्प्रयार्थं प्रयच्छ मे ॥
 कृष्णाजिनं तिलैः पूर्णं प्रयच्छ च सकाञ्जनम् ।
 एषोऽत्र निष्कयः कृष्ण विहितो वृषकेतुना ॥
 तथेत्युक्त्वा हृषीकेशस्था चक्रे जनाधिप । [1540]
 स उवाच मुनिश्रेष्ठ रहिते मधुसूदनः ॥
 वर वरय धर्मज्ञ यस्ते नारद काङ्क्षितः ।
 तं ते दानास्मि धर्मज्ञ परा प्रीतिर्हि मे त्वयि ॥
 नारद उवाच ।
 नित्यमेवास्तु मे प्रीतो भवान्विष्णोः सनातन ।

तत्रप्रभावाच्च सालोक्यं ज्ञेयं ते महामते ॥ [1545]
 अयोनिजो भवेय च नारायण सता गते ।
 भवेयं ब्राह्मणश्चैव पुनर्जात्यन्तरेष्वहम् ॥
 एवमस्त्विति तं देवेो विष्णुः श्रोवाच भारत ।
 तुवोप च ततो श्रीमान्नादो मुनिमत्तमः ॥
 षोडश श्रीसहस्राणि विष्णोरुत्प्लतेजसः । [1550]
 निमञ्चितानि कौरव्य सत्यया हरिकान्तया ॥
 तासा ददौ सनियोगमेकैक हरिजह्मना ।
 शच्या यो यासुदेवस्य पुरा वक्तो नराधिप ॥
 पारिजातो वसन्तत्र ततः प्रवृष्टे तदा ।
 आज्ञया वासुदेवस्य नारवेन महात्मनः ॥ [1555]
 निमञ्चिता भग्नाः सर्वे कैशवेन महात्मना ।
 विभूतिं पारिजातस्य ददृशुः कुम्भन्दन ॥
 पाण्डवाश्चानयामान सहैव पृथया हरिः ।
 श्रीयथा च महातेजास्तथैव च सुभद्रया ॥

G₁ स संप्रहृष्टो युक्त्वाय, K₁ प्रहृष्टोऽप्यभक्त्वाय, D₁ D स
 संप्रहृष्टोऽथ युक्त्वा, T₁ s G₁ s-₁ M₁ सप्रहृष्टा च ससुग्राय
 (G₁ s स सुग्राय) (for °) K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ s
 T₁ s G₁ M₁ भूय (for युक्त्वा) — (L 1530) T₁ G₁ s-₁
 M₁ दूतो भक्तो (for अङ्घ्रिदत्तो) D₁ नाम्बथा (for सत्यया)
 — (L 1531) V₁ कुर्व यत्, V₁ B₁ s D₁ कुरव्य यद्,
 T₁ G₁ s s-₁ M₁ यस्मेतद् (for कुर्व यत्) T₁ यस्मेतद्
 वदद् (for °) — (L 1533) K₁ D₁ D₁ वक्ष (for
 कल्प) — (L 1534) V₁ B₁ D₁ परिहासान्वयुधिषाद् (for
 °) G₁ उक्त्वा (for कृत्वा) — (L 1535) T₁ s G₁ s-₁
 M₁ तिष्ठ गच्छ त्वमित्युक्त्वा (G₁ s 'येव) (for °) D₁ s
 परिहास (for 'हास) T₁ s G₁ s s-₁ M₁ विधानयित् (for
 विचक्षण) — (L 1536) N₁ s V₁ B₁ D₁ s दामिदम्,
 D₁ दामितम्, T₁ दानात्म (for 'दामितम्) — (L 1538)
 Cul ed तिलकृष्णाजिनं पूर्णं (for °) K₁ s s-₁ N₁ V₁ D₁
 त्व च, K₁ D₁ D₁ s s-₁ T₁ s G₁ M₁ त्व स (for च स)
 — (L 1539) K₁ त (for स) T₁ s G₁ s-₁ M₁ पूर्णं
 (for कृष्ण) T₁ s G₁ s-₁ M₁ कल्पितो (for तिहितो)
 — (L 1540) G₁ वराधिप (for वरा) — (L 1541)
 N₁ उवाच स (by transp), V₁ B₁ D₁ उवाच ते, G₁ तमु
 वाच T₁ s G₁ s s-₁ कुरश्रेष्ठ (for मुनिश्रेष्ठ) M₁ उवाच म
 कुरश्रेष्ठ (for °) K₁ अहितो, N₁ D₁ G₁ रहितो, V₁
 विहितं, V₁ हित सन्, B₁ D₁ हित्वा (for रहिते) — (L

1542) T₁ s G₁ s s-₁ M₁ om (hapl) lines 1543^b-1543^c
 G₁ दते नारद काङ्क्षितम् (for °) — (L 1543) N₁ V₁
 B₁ s D₁ त्व (for स ते) D₁ s (marg) दास्यासि (for
 दातासि) — G₁ om the ref — (L 1544) K₁ (sup
 D₁ s as also.c) सलम् (for वि) K₁ N₁ सु (for दे)
 T₁ s G₁ s-₁ M₁ भव त्व मधुसूदन (for °) — (L 1545)
 K₁ s N₁ B₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s-₁ त्वय्यवादाच्, D₁ 'ता
 पाच् (for 'आपाच्) N₁ सता गते (for महामते) — D₁
 om (hapl) line 1546 — (I 1546) N₁ ते (for
 च) G₁ महामते (for सता गते) — (L 1547) N₁
 V₁ B₁ s D₁ देव (for पुनर्) V₁ पुनर्जात्यन्तरेष्वपि,
 T₁ s G₁ s 'जात्यन्तरे त्वयि (for °) — (L 1548)
 T₁ s G₁ s s-₁ M₁ श्रोवाच भरतर्षभ (for °) — (L 1549)
 K₁ चतुरो, T₁ s G₁ s s-₁ M₁ चक्रतो, ([marg] नतो (for च
 ततो) — (L 1550) G₁ s अस्ति (for अतुल्य) — (L
 1551) V₁ B₁ D₁ ददौ तासं सनियोगाद् (D₁ 'योगम्)
 K₁ s त-मला (for वल्लभा) — (L 1552) D₁ सत्याया
 (for दाप्या यो) D₁ G₁ सत्याया (G₁ 'हाथे) वासुदेवेन
 (for °) T₁ s G₁ s s-₁ M₁ दूतो (for पुरा) — (L
 1554) K₁ V₁ B₁ D₁ s-₁ त्वसत् (for वर्तस) K₁ N₁ s V₁
 B₁ s D₁ D₁ s-₁ T₁ s प्रवृष्टे (for 'धे) — (L 1553)
 D₁ नारदस्यैव पीतसत्, T₁ s G₁ s-₁ M₁ ददा महात्मन (for
 °) — T₁ om lines 1556-1557 G₁ om line 1556.

श्रुतधरा च समुतां भीष्मकं समुतं तथा । [1560]
 अन्यानपि च कौल्य मित्रसयन्निधान्यवान् ।
 रेमे च सह पार्थेन फाल्गुनेन जनार्दनः ।
 सान्त.पुरो महातेजाः परमर्द्धाविसमृप ॥
 संवत्सरे ततो याते केशिहामरसनिभः ।
 पारिजातं पुन. स्वर्गमनयत्सर्वभाजनः ॥ [1565]
 तत्रादितिं कश्यपं च दृष्ट्वा स्वपितरो प्रभुः ।
 शक्रेण सहितो भीमानप्रमेयपराक्रमः ॥
 तमुवाचादितिर्माता प्रणतं मधुसूदनम् ।
 सौभ्रात्रमस्तु वामेव नित्यं चामरसत्तम ॥
 मनोरथं ममैत त्व पूर्यस्व जनार्दन । [1570]
 तथेत्येवाब्रवीत्कृष्णस्ततो मातरमात्मयान् ॥
 आमन्त्रयित्वा पितरो देवराजानमब्रवीत् ।
 वासुदेवो महातेजाः कालप्राप्तमिदं वचः ॥

महादेवेन देवेश सदिष्टोऽस्मि महात्मना ।
 अन्तर्भूमितले यथ्यानसुराग्रति मानद ॥ [1575]
 तदितो दशरथेण हन्ताहमसुरोत्तमान् ।
 तत्रोपरिष्टात्स्यातव्यं प्रणणेन महात्मना ॥
 जयन्तेन च वीरेण दानवाना जिघासया ।
 एकोऽत्र मानुषो देवो देवपुत्रस्तथापरः ॥
 अवध्याः किल ते देवैर्दृष्टयो वरदर्पिताः । [1580]
 अस्माभिः किल हन्तव्या मानुपत्यमुपागतैः ॥
 तथेति कृष्णं स हरिः प्रीतरूपस्तदाब्रवीत् ।
 सत्त्वजातेऽथ तौ देवायन्येन्य जनमेजय ॥
 वदौ किरिदं कृष्णाय शक्रोऽमृतसमुद्रवम् ।
 प्रीतात्मा कुरशार्दूल कुण्डलद्वयमेव च ॥ [1585]

Colephon

— (L. 1566) T₂ s G₂ s षोडशस्त्री (for निमन्त्रिता)
 M₁ षोडशस्त्रीसद्व्याणा (for °) T₂ s G₂ s M₁ केशवस्य
 महात्मन (for °) — (L. 1558) G₂ सह (for हरिः)
 — (L. 1560) T₂ s G₁ s M₁ च नृप (for समुत) G₁
 भीष्मक च नृप तदा (for °) — (L. 1561) T₂ s G₁ s
 च तत्र (for अपि च) — (L. 1562) T₂ s G₁ s भीमेन
 (for रेमे च) — (L. 1563) V₂ T₁ सान्त पुरे, D₂ G₂
 सौभ्रज पुरे, T₂ s G₁ s M₁ जन्त पुरे (for सान्त°)
 N₁ जनाधिप (for [अ]वसद्युप) — (L. 1564) D₂ D₂
 [अ]मरसत्तम, T₁ s G₁ s M₁ मधुसूदन (for [अ]मर
 विभ) — (L. 1565) K₂ जीवन (for मानव) — (L.
 1566) G₂ s दृष्ट्वा (for तत्र) K₂ N₁ D₂ D₁ s T₁ s G₂ s
 M₁ स्वप्ननी, N₂ V₁ स्वपितर, V₂ D₂ स पितरो (for
 स्वपितर) G₁ s तत्र स्वप्ननी प्रभु (for °) — (L.
 1569) V₁ नित्य (for एवं) K₂ N₁ s V₂ B D₂ s सौभ्रा
 त्रमेव वां निय (for °) K₁ विदुष, D₂ s जगर, D₂
 स्वर (for चामर°) K₂ N₁ s V₂ B D₂ s भवन्मर
 सत्तम (for °) — (L. 1570) K₂ पूर्य त्वं (for वस्त)
 — (L. 1571) K₂ तथैव च, N₁ V₂ B₁ s D₂ तथास्वपि,
 V₂ तथेत्यस्तु (for 'लेव) — (L. 1572) T₂ s G₁ s
 M₁ देवार्थं वचोऽब्रवीत्, G₂ शकं वचनमब्रवीत् (for °)
 — (L. 1573) T₁ s G₂ s M₁ देवदेवो (for वासु°) V₁

प्रातकालम् (for कालप्रासम्) — (L. 1574) D₂ देवेन्द्र ;
 M₁ देवेन (for 'श) — (L. 1575) G₂ भूलभले (for भू
 मितले) — (L. 1576) T₁ तत्र स्थिताम्महातेजा, T₂ s
 G₁ s M₁ तदितोऽत्र दिता प्राण, G₂ s तदितोऽत्र दिताप्राणं
 (G₂ दशाहं) (for °) T₁ s G₁ s तत्र (for [अ]हम्).
 G₂ हन्ता सानसुराग्रभो, M₁ दाश सानसुरोत्तमान् (for °)
 — (L. 1578) K₂ पापितो नरवर्तिण (for °) — (L.
 1579) D₂ एकैव मानुषो देव (for °) — (L. 1580) V₂
 B₁ D₂ देवैस्ते (by transp), T₁ ते देव V₂ चल (for
 वर) — (L. 1581) T₁ Bom Poona eds G(ed).
 उपागते (for 'गते) — (L. 1582) K₂ D₂ वरिहा (for
 स हरि) — B₁ s Bom Poona (eds) om lines
 1584 1585 — (L. 1585) M₁ कुण्डलयमसुद्रवम् (for °).

COLOPHON — Mention of the Epic K₂ D₂ T₁
 — Mention of Kāśīa K₂ N₁ V₂ B D₂ D₁ s — Adhy
 name K₁ N₁ V₂ s B D T₁ s G₁ s पारिजात (T₂ s
 'जाताप)दस्यम् N₂ V₁ पुण्यकृतम् — Adhy no K₂
 (marg) 130, V₁ G₂ 136, V₁ 135, V₂ B₁ 154, D₂
 D₂ D₂ 131, D₂ 123, D₂ 141, T₁ G₂ s 143, T₂ G₂
 147, T₂ 154, G₂ 148

No 29A

K N̄ V B D T G M̄. cont

जनमेजय उवाच ।

पुण्यकानां ममोत्सर्गि कथयस्व द्विजोत्तम ।

द्वैपायनप्रसादेन सर्वं हि विदितं तव ॥

वैशांपायन उवाच ।

उभया पुण्यकविधिर्नरेन्द्रोत्सावितः पुरा ।

ऋणु येन विधानेन लोके धर्मश्रुतां वर ॥

स्वर्गात्त्रिवे पात्रिजाते कृष्णेनाहुिष्टकर्मणा ।

[5]

यवौ द्वारवती भीमात्नारदो मुनिसत्तमः ॥

देवासुरे नृपश्रेष्ठ सन्नामे समुपस्थिते ।

पद्पुरस्य वधे घोरे महादेवावयानघ ।

कृष्णेन सहितं विप्रं नारदं धर्मवित्तमम् ।

आसीनं परिपन्नच्छ रुक्मिणी भेष्मकी नृप ॥ [10]

तत्र जान्मयती देवी सत्यभामा च भामिनी ।

गान्धारराजपुत्री च योगयुक्ता नराधिप ॥

देव्यश्च नृप कृष्णस्य बह्वोऽप्या वै समागताः ।

29A

Ta om lines 1-127 — (L. 1) N̄i द्विजोत्सर्गि, Ks
Ds s कर्पो (for क्रमो) Vs Bs s Ds तपोवन (for द्विजो
त्तम) — (L. 2) Ts s Gs s स्वया (for तव) — (L. 4)
Ks धर्मविदा (for 'श्रुतां) — (L. 5) Ks ह्यर्ने, Bs Ds Ts
स्वर्गः Ts Gs s स्वर्ग (for स्वर्गार) — (L. 8) Ts s Gs s-
Ms वृषे (for घोरे) Bs Ts s Gs s- Ms नृपः Ds सया
(for [न]नघ) — (L. 9) Ks s N̄i Vs सहितः (for 'ह
Bs Vs Ds Ds वीर, Ds देवं (for विप्रं) N̄i Gs नारदं
मुनिसत्तमम् (for ') — (L. 11) Vs Bs s सतो (for तव)
— (L. 12) Ks गान्धारी (for गान्धारः) Ts s Gs s Ms
राज (for योग) Ds नरासत्तयाः Ds च भारत (for नरा
धिप) — (L. 13) Ks वदान्या वै, Ks s चरयोऽप्या वै, N̄i
बह्वोऽप्या वै, N̄i Vs Ds बह्वो नारं, Ds वपत्राव्या, T
Gs s- Ms देवयोऽप्या वाः Gs वधो घन्त्या (for बह्वोऽप्या
वै) Vs Bs नराधिप (for समागताः) — (L. 14) N̄i Vs
Bs Ds कुलकूप, Ts Gs Ms युगतील (for कुल) Ks नमा-
युक्ताः Ts कुलोपेया (for युक्ती) Ts Gs पुण्यशीलवृक्षो
पेया (for ') — (L. 15) Vs कर्म (for धर्म) Ks Ds
Ds Ds Gs धर्म (for तव) Vs s Bs s Ds Ds s- Ts-
Gs, s Ms नारदवती, Ds विदो (for 'श्रुतां) N̄i Vs Bs

कुलशीलगुणोपेता धर्मशीलाः पतिव्रताः ॥

रुक्मिण्युवाच ।

मुने धर्मश्रुतां श्रेष्ठ सर्वज्ञानश्रुतां वर । [15]

उत्सर्गि पुण्यकाना त्वं वचुर्महत्स्वरोपतः ॥

विधिं च फलयोगं य दानकालं तथैव च ।

कौतूहलं नः परमं तच्छिन्धि द्विपदां वर ॥

नारद उवाच ।

ऋणु वैदर्भि धर्मज्ञे सपत्नीभिः सहानर्घं ।

पुण्यकाना विधिं श्रोतो यथा देव्योभया पुरा ॥ [20]

चचारोमा व्रतं देवि पुण्यकानां शुचिव्रता ।

व्रताऽसानेऽथ तथा सख्यो देवि निमित्त्रिताः ॥

अदित्यायाः सुताः सर्वा दक्षस्याहुिष्टवर्मणः ।

पौतोमी च शची देवी ख्याता लोके पतिव्रता ॥

रोहिणी च महाभागा सोमस्य दयिता सती । [25]

फल्गुनी च तथा पूर्वा देवती च विशां पते ॥

तथा शतभिषा चैव मघा च हस्तनन्दन ।

सर्वैश्च वदतां वर (for ') — (L. 16) Ds उमाया (for
उत्सर्गि) N̄i Vs Bs सुवत (for [क]लेपत) Ds पुण्यकानां
विधिं कृहि वृषल्लोनां स्वममन — Ds om lines 17-18
— (L. 17) Ds संकोम (for योग च) Vs s Bs Ds दाने
(for दान) — (L. 18) Ts दानकालं (for कौतूहलं) Ks
च तर्गिर्दिः Ks s N̄i Bs Ds Ds s- s Gs सप्तविर्दि, Ds
सतसत्तियः Ts- Gs s- Ms वदतस्त्वं (for न वारं) K
N̄i Vs Bs Ds Ds s- Ts- Gs Ms वदस्व (Ts s Gs s-
Ms सत्साक) वदतां वर (for ') — (L. 19) Gs सारदं (for
धर्मज्ञे) — (L. 20) Ts s Gs s- Ms पुण्यकस्य (for
'कानां) K N̄i s V B D T Gs यथा देवि (Ds द्वि, Ts
देव्या) पुरा (Ks V B Ds Ds Ds पुरोः Ks सुने) मघा
— (L. 21) Vs चकार (for चक्षर) Ks च (for [र]मा)
B Ds Ts Gs s- Ms पुण्यकारि (for 'नां) V Bs Ms सुधि
मिताः Ds 'मिते, Ds Gs सुममता (for सुधि) — (L.
22) Ds देव्यो, Ts s Gs s- Ms देव्या (for देवि) — (L.
24) N̄i च तथा, Ds सानरी (for च शची) — (L. 25)
Ds शुभा (for सती) — Ts s om (hapl) lines 26-28
— (L. 26) Ts Gs s- Ms रोहिणी (for देवती) — (L.
27) Gs देवी (for वर) Gs Ms तथा सप्तभिषाया (for ')
Ts Gs s- Ms मघा पात्रि वारनरे (f r ') — (L. 28) Ts
Gs s- Ms सप्तभिषा (for पत्नीर्दिः) — (L. 29) N̄i

उमोवाच ।

सर्वज्ञाहं यदा भर्तुः प्रसादेन शुचिस्मिते ।
 तदा पुरा मयाविष्टो हृष्टः पुण्यविधिः शुभ ॥
 सनातन पुण्यविधिरिति बुद्ध्यावगम्यताम् ।
 महादेवप्रसादेन मया हृष्टस्वरूपति ॥ [60]
 पुण्यकानि च सर्पाणि चीर्णवत्यस्यनिन्दिते ।
 अनुज्ञया भगवतो भर्तुः शर्वस्य धीमतः ॥
 सतीत्वं धर्मचरणं नम्या नित्यमरणिडितम् ।
 पुण्यकानां विधिसासा पुराणे परिकीर्तितः ॥
 दानोपवासासपुण्यानि सुदृष्टान्त्यप्यरूपति । [65]
 निष्फलान्यसतीनां हि पुण्यकानि तथा शुभे ॥
 चा बद्धयन्ति भर्तारं योनिदुष्टाश्च याः स्त्रियः ।
 योविदोषास्तुण्यफल नाशन्ति निरयगमाः ॥
 साध्यो जगद्धारयन्ति सुदीलाः पतिदेवताः ।

अनन्या धर्मनित्याश्च सता पन्थानमाश्रिताः ॥ [70]
 जवाग्दुष्टाः शौचयुक्ता धृतिमत्स्यः शुभव्रताः ।
 सतत साधुनादिभ्यो धारयन्ति जगत्सन्तु ॥
 न्याधितः पतितो वापि दीनो वापि पथयन ।
 न त्यक्तव्यः स्त्रिया भर्ता धर्म एव सनातनः ॥
 अकार्यकारिण वापि पतितं पापि निर्गुणम् । [75]
 स्त्री पतिं नारयत्येव तथास्मान् शुभानने ॥
 योनिदुष्टस्त्रियो नास्ति प्रायश्चित्तं हतैव सा ।
 वाग्दुष्टे विहितं साद्रि प्रायश्चित्तं पुरातने ।
 भर्तुश्चन्द्रेण कर्तव्यं व्रतक सर्वादा स्त्रिया ।
 उपपानोऽपि वा सत्ये काङ्क्षत्या सुहृतां गतिम् ॥ [80]
 कल्पान्तरसहस्रेषु न स्त्री सा लभते गतिम् ।
 त्रियैर्गोनिंसहस्रेषु पच्यते योनिविषुवात् ॥
 यदि स्थानाम मानुष्यं स्त्री लभेदसती सती ।

हः २ ङः २ V: B: Dn D: D: २ T: २ G: २ पुण्यकविधि,
 २ पुण्यकालविधि — Adhy no Ka 131, ङः Dn
 २ D: 132, V: G: 137, V: 136, V: B: 135, D:
 २ 19, D: 142, T: G: २ Ma 146, T: G: 148, T: 155,
 २ 149
 D: २ B: D: २ भगवती (for उमा) — (L 57) T: २ G:
 २ M: २ अरुण्यति (for सर्वज्ञाहं) D: २ प्रसादेन, D: मदा
 (for यदा भर्तुः) D: २ यदा भर्तुः (for प्रसादेन) V:
 २ हृष्टे (for 'सिते') — (L 58) K: D: मयाविष्टो, B:
 २ मयाविष्टो; D: मया हृष्टे (by corr on marg द्विभ्यो),
 २ मयाहृष्टो (for मयाविष्टो) ङः २ V: २ B: D: २ मदा
 २ पुरा विष्टो (ङः देव्यो); V: दिव्यो, V: D: हृष्टो, D:
 २ तदा मया पुरोविष्टो, G: तदा पुण्यो मयाहृष्टो, G:
 २ तथा मया पुरा हृष्टो (for *) K: V: शुभे (for शुभ-
 २) (L 59) G: सनातन पुण्यकानिम् (for *) — (L 61)
 २ B: पुण्यकाले (for 'कानि) T: M: पुरा प्रणति सर्वाणि
 २ २ पुरावृत्तानि म', G: पुरा भूतानि स' (for *) D: नन्दित
 २ (for 'निन्दिते') — (L 62) T: २ G: २ M: हृष्ट (for
 २) D: हृष्टेन (for सर्वस्य) — For line 63, T: २ G:
 २ २ M: subst

1** सती वा धर्मधारिण भर्तुर्नित्यसुखान्विता ।
 — (L 64) ङः Dn युगले (for 'ने) T: २ G: २ २ M:
 पुराणे (T: G: 'ने) कल्पते पुरा (for *) — (L 66) B:
 पुण्यकाले (for 'ति) — (L 68) ङः वा न कालो, V: B:
 D: न सु कालां (for योविदोषात्), ङः V: २ B: D: कालिन

वा (for नासपि) T: २ G: २ २ M: न भवेत्तानु सर्वदा (for
 *) — T: २ G: २ २ M: om lines 69 88 — (L 69)
 D: २ (marg as above) मत्स्यो (for साध्यो) K: D:
 २ नारयन्ति (for धर्म) D: सुकाला पतिदेवता, G: धारयन्ति च
 देवता (for *) — (L 70) K: धर्मोर्नित्यात्, (for 'नित्यात्)
 V: सनातनधर्मो नित्याश्च (for *) K: २ ङः २ Dn D: G:
 सती, B: मत्स्य, D: सत्य (for मत्) — (L 71) B:
 शौचयुक्ता (for 'सा) D: धृतिमत्स्य (for सति) ङः शुभ
 प्रमा (for 'वना) — (L 73) K: ह्योवे, K: पत्नी (for
 वापि) K: स्यद्रि पापी, K: दीनदरि, K: न ईष्यन्तु (for
 दीनो वापि) — (L 74) D: सदा (for स्त्रिया) K: D: २ २
 एव धर्म (by transp) — (L 75) K: (sup. lin. as
 above) कारिण (for कारिण) — (L 76) V: इत्यपि
 (for मत्) — (L 77) K: D: दोषास्त्रियो; D: २ D: २
 दुष्टे स्त्रिया (D: 'यो) (for दुष्टस्त्रियो) K: योनिदुष्टान्तु वा
 नाप्ये (for *) K: हि न धर्मम् (for हतैव सा) — (L 78)
 V: वाग्दुष्टा; V: B: २ हृष्टा, D: मयाविष्टे (for वाग्दुष्टे) K:
 २ २ D: २ G: पुरातने — (L 80) V: २ मत्स्य, V: B: २ D:
 पच्ये, D: २ मत्स्य; D: कार्य (for मत्स्य) ङः २ B: २ D:
 सोमनां (for सुहृतां) V: काङ्क्षत्या सोमना गति (for *)
 — G: om line 81 — (L 81) D: कल्पयन्तु (for मत्) K:
 सहस्रेण (for 'तु) D: पुन कति (f n ही सा) ङः न चीर्णं
 प्रयते सती (for *) — (L 82) K: V: २ विकल्पान्; ङः
 त्रिमुखा, G: वैश्रवा (for विक्रं) ङः पच्यते वाग्दुष्टया
 (for *) — (L 83) ङः Dn D: (marg as above)
 सा (for मत्स्य) — (L 84) V: मयाविष्टे (f n 'ने).

चण्डालयोनी दुर्मेषा जायते कुशुराशना ॥
 भर्ता देवः सदा क्रीणा सार्द्धदृष्टस्तपोधने । [85]
 यस्या हि ह्युप्यते भर्ता मा सती धर्मचारिणी ।
 चौतूहलद्वताना तु र्दीणा लोभे न शोभनः ॥
 भवर्वेय मनो यासां सद्गानेन ज्वलस्थिषाम् ।
 कर्मणा मनसा वाचा पतिं नातिचरन्ति याः ।
 तासा पुण्यकलं सौम्ये पुण्यकैः समुदाहृतम् ॥ [90]
 पुण्यकाना विधिं कृत्वा स्वर्गं प्रति शोभने ।
 निषेध सह सर्वाभिर्दंष्ट्रै यस्त्पसा मया ॥
 स्मरामा श्री प्रावस्तथाय पतिं विशापयेत्सती ।
 उपयासार्थमथ वा धृतकार्यं धृतव्रते ॥
 श्वशुराभ्या च चरणी सतत सनमस्य च । [95]
 प्रहार्यदुस्म्वर पात्रं सकुडं साक्षत तथा ॥
 गोशुद्धं दक्षिण सिच्य प्रतिगृहीत तज्जरम् ।
 ततो भक्तुः सती दद्यादक्लावस्य प्रयतस्य च ॥
 आत्मनोऽथ निषेचज्य ततः शिरसि तज्जलम् ।
 त्रेलोक्ये सर्पतीर्थेषु स्नानमेतदुदाहृतम् ॥ [100]

उपवासेषु कर्त्तव्यमेतद्वि ध्रतनेषु च ।
 स्नानमेतद्वि सायाम् क्रीणां पुंसां च भाविति ॥
 अरूपति मया दृष्टं तपसा हरलेजना ।
 अगन्धयिद्धं शयनमासनं च तथाग्रिधम् ।
 स्वयं प्रधातन चापि पादयोस्तुमाच्छ्रितम् ॥ [105]
 अशुप्रपातो रोगश्च कल्त्रश्च कृतः सति ।
 उपयासाद्वाद्वापि सगो भ्रशयति श्रियः ॥
 मुहुमेव सदा वासः प्रदात्तं चन्द्रसभवे ।
 अन्तर्गोऽपर चैव उपयासे व्रते तथा ॥
 पादुकार्थं लुपेः कार्यं सर्वदा व्रतके सति । [110]
 उपयासेऽपि च विधिरेव एव प्रकीर्तितः ॥
 अञ्जन रोचनं चापि गन्धानुमनसस्तथा ।
 व्रतके चोपयासे च नित्यमेव नियम्येत् ॥
 दन्वराष्ट शिर स्नानमुद्वर्तनमथापि वा ।
 विगर्हित मृदा मरुः शीघार्यस्तु विधीयते ॥ [115]
 विल्यास्तर्फलेर्निर्नयं श्रीस्त्रैश्च समाचरेत् ।
 प्रधातनं वै शिरसः सदा मृन्मिथितैर्जै ॥

— (L. 86) D₁ यस्या (for यस्या) N₁ तथा यथा पतिं
 भर्ता (for *) — (L. 87) K₁ स्ताना, D₂ s ह* (for
 ह*) D₂ लोभने (for 'न) K₂ D₂ G₂ लीणा लोका न
 शोभना (for ^h) — (L. 88) K₂ D₁ s तदावेन (for तं)
 K₂ [अ]पवास्तियम् (for एष्य) — (L. 89) V₁ D₁ s
 [अ]पि (for [अ]पि) K₁ पतिं नो व्रतयन्ति वा (for ^h),
 — (L. 90) D₁ पुण्यकै (for कै) — (L. 91) V₁ D₁
 शोभनम् (for 'ने) K₁ स्वर्गलोकप्रकाशनि, N₁ s V D₂
 D₂ वन प्रभृति शोभने, T₁ s G₁ s- M₁ वनप्र (G₁ वृत्तम्)
 मृति मर्ददा (for ^h) — (L. 94) T₁ s धृतव्रता (for 'वने)
 — (L. 95) N₁ V₁ B₂ D₂ सतत (for चरणी) N₁ V₁
 B₂ D₂ चरणी, T₁ s G₁ s- M₁ अलर् (for सतत) T₂
 G₂ न, T₂ s G₂ s च (for न) — (L. 95) K₂ D₁ s
 (margin) s T₂ s G₂ मृदीवा (for धराय) — (L. 97)
 D₁ s मुष्ट च (for -मुष्टि) — (L. 99) G₁ [अ]पि
 कर्त्तव्यं (for निवे) K₁ पुण्य (for तत) T₂-s G₂ s- M₁
 शरीरं तज्जलेन वै (for ^h) B₂ तीर्थस्य (for तीर्थेषु) — (L.
 101) D₂ इव वै (for एतद्वि) — (L. 103) K₁ सह (for
 हर) T₁-s G₁ s- M₁ महान्वरस्य तजमा (for ^h) — (L.
 104) T₂ s G₂ s- M₁ अनय (for अदस्य) T₁ s G₁

अगन्धयिद्धं (T₁ 'विद्धं' ज्वन (for *) — (L. 105)
 D₂ तुल (for स्वरे) N₂ प्रधातयेच (for 'तन) T₁ अशु-
 दीरितम् (for 'सदितम्) — (L. 107) N₂ T₁ G₂ उप
 वास (for 'साद्) B₂ वन (for व्रताद्) — (L. 108)
 K₁ 'वर्षसम्, K₂ D₂ सप्रमम् (for संभवे) N₂ शकं
 चन्द्रवमुद्भवे, B₂ प्रदानं सुप्रममये, T₁-s G₁ s- M₁
 'रत विहित भवेद् (for ^h) — (L. 109) K₁ (sup
 lin as above) D₁ वन, h₂ एतः, K₂ अवर (for अरं)
 D₂ सन्तार्योत्तरं चैव (for *) D₂ T₁ s G₁ s- M₁ उपवाय-
 (for 'से) — (L. 110) D₂ पादुकार्यम् (for 'र्थ) D₂
 D₂ कार्यं (for कार्यं) — (L. 111) N₂ V₁ अर्ककेपि, V₁
 च प्रलेक, T₁ s G₁ s- M₁ व्रतविधि (for 5 वि च वि)
 N₂ V₁ s विधिरेव (for एव एव) D₂ D₂ s प्रवर्तित (for
 प्रकीर्तित) T₁ s G₁ s- M₁ एव परमुदाहृत (for ^h)
 — (L. 112) K₁ s- D₂ रोचनं (for 'ने) h₂ अञ्जने
 रोचना वापि, N₁ V₁ B D₂ (margin as above) प्रसाधनं
 चाञ्जनं च, T₂-s G₂ s अञ्जनात्पुनं चापि (for *) N₁ D₁ s
 गन्धा D₂ वपुः (for गन्धाद्) — (L. 115) K₁ N₁ V
 B D₂ D₂ D₁ s- G₂ M₁ सर्व, D₂ सर्व (for सर्व) T₂-s
 G₂ s- यज्ञीमोयिद् सर्वे (for *) N₂ V B D₂ D₂ D₂
 s- G₂ M₁ शौचार्थं (for 'धस्य) T₁ s G₁ s- M₁ शौच-

शिरसोऽभ्यञ्जनं सौम्ये नैवमेतद्वशस्यते ।
 न पद्वयोर्नै गात्रस्य स्नेहेनेति स्थिति र्यूता ॥
 गोपानमुद्रयान च ररयान च वर्जितम् । [120]
 नमस्तान च सततं प्रते चाप्युपवासके ॥
 नदीजलं प्रसन्नवज्रं प्रशस्तं सोमनन्दिनि ।
 शुभे तद्दामनाप्यादीं विस्तीर्णं जलपायुते ॥
 गत्या स्नानं प्रशस्तं तु सदैव यत्तु सर्वथा ।
 अलाभे त्वररुद्धा स्त्री पटस्नानं समाचरेत् ॥ [125]
 नवैश्च कुम्भे स्नानञ्च विधिरेष पुरातनः ।
 स्नानं च कार्यं शिरसा तप फलमयामुयात् ॥

Colophon

मेघं चर श्रिय (for ⁶) — (L 116) T₁ G₁ विष्वाग्रद
 (for 'सुद') V₂ B₂ D₂ सुद्रे (for विद्य) D₂ (marg)
 त्रिलोकमरुकेर्निर्य (for ⁶) N₁ V₁ स्नानमेव, B₂ s V₂
 D₂ स्नानं चैव (for श्रीकण्ठेश) — (L 117) N₁ रूच्यम्
 (for जलै) — (L 118) K₂ D₂ D₂ G₂ M₂ तानम्
 N₁ V₂ वैव, B₂ s D₂ D₂ F₂ s G₂ s [अ] र्येव (for
 प्लव) K₂ प्रकारयते (for प्रकारयते) D₂ नित्यमतद्विधीयते
 (for ⁶) — (L 119) N₁ B₂ s पादयोर्न च गात्रस्य
 T₂ s G₂ s M₂ पादयोर्न चैव (for ⁶) V₂ रूचि (for
 स्थिति) D स्थिता (for रूच्य) — (L 120) V₂ B₂ s
 D₂ T₂ G₂ s च चर्चयेत् V₂ विचारितम् V₂ विचर्चयेत् (for च
 वर्जितम्) T₂ s G₂ s चर्चयेत् प्रयत्नत (for ⁶) — (L 121)
 D₂ प्राप्तं स्नानं (for नम) — (L 122) D₂ प्रसन्नवज्रं (for
 'ज) N₁ V₂ B₂ मदीकण्ठेन स्नानं च (for ⁶) — (L 123)
 T₂ s G₂ s M₂ हृदकासारवाप्यादीं (for ⁶) K₂ D₂ जलनीयुते,
 D₂ अश्रिते (for 'सायुत') V₂ विस्तीर्णं जनमेव (for ⁶)
 — (L 124) T₂ प्रसन्नं नित (for प्रसन्नं तु) D₂ गत्रया (for
 सर्वथा) — (L 125) D₂ (marg as above) अलाभे च
 चतुर्गो स्त्री (for ⁶) V₂ घटे (for घट) — (L 126)
 T₂ s G₂ s चैव (for नवैश्च) V₂ नवै बुधमेव सततं (for
⁶) — (L 127) G₂ विरस (for 'सा) K₂ s N₁ V₂ s
 B₂ D₂ D₂ s M₂ तप (for तप) N₁ B₂ D₂ स्नानं तु
 शिरसो इष्टं (for ⁶) N₁ B₂ D₂ मया इष्टं तपोबलात्, D₂ s
 सप्त फलमयामुयात् (for ⁶)

COLOPHON — *Me ton of the F. pr.* K₂ T₂ — *Me*
ton of AAsa K₂ N₁ V₂ B₂ D₂ — *v. b. j. r. c. s.*
 K N₁ s V₂ s B₂ D₂ G₂ पारितानावरणम् — *Adhy. same*
 V₂ इमामयत्, D₂ पुण्यवचनिकि, D₂ T₂ s G₂ s पुण्यव

उक्तोपाय ।

विधिमैतने कृच्छेन स्त्री सदा भवेदेवता ।
 परेतनत्परं दान्ता पश्मासा मासमेव वा ॥
 श्रियो ध्यानाहयेत्माध्वीरिकादश नमाहिता । [130]
 स्वयं चैव विधिद्वेष्टो त्रतकावा विधि शुभ ॥
 अश्रिदैवात्मनी सर्वा या मूत्रप्रतिनी भवेत् ।
 वासा तु निष्कयो देवो देशकालानुरूपत ॥
 ततो मासान्तशुद्धस्य त्रियो च नम्री तथा ।
 आराधयित्वा कर्तव्यं प्रकन्यापरर्जनम् ॥ [135]
 उपनासमहोत्तरं त्रतस्थापि निश्चिता ।
 आदी चान्ते च कुर्वति त्रतकस्यापि सिद्धये ॥
 क्षुरकर्म ततो भर्तुपत्नमधेन कारयेत् ॥

विधि — *Adhy. 10* K₂ (marg) 132, V₂ G₂ 138,
 V₂ 137, V₂ B₂ 156 D₂ D₂ D₂ 133, D₂ 130, D₂
 143 T₂ G₂ s M₂ 147 T₂ G₂ 149 T₂ 156, G₂ 150
 (L 129) D₂ दाने (for दान्ता) V₂ T₂ M₂ पश्मासं,
 T₂ G₂ s-3 पाप्मास (for पश्मासात्) — (L 130) N₁
 श्रियो ज्ये वायव्येन द्वि (for ⁶) K₂ समाहिता (for 'हिता)
 — (L 131) T₂ s G₂ s M₂ स्त्रीणां (for स्वयं) K₂ वैप
 (for चैव) D₂ द्वि निर्द्वेष्टो (for निर्द्वे) F₂ s D₂ D₂ तथा
 शुभम् D तथा शुभम्, T₂ s G₂ s-3 M₂ अरुण्यदि (T₂ G₂
 'दी) (for विधि शुभम्) — (L 132) N₁ V₂ D₂ D₂
 D₂ T₂ G₂ M₂ सती (for ततो) — (L 133) D₂ निष्क
 त्ति (for निष्कयो) T₂ G₂ s M₂ नामा निष्कत्रय इव (for
⁶) K N₁ s V₂ B₂ D₂ T₂ कान्दरेसातुल्यत (for ⁶)
 — (L 134) V₂ B₂ D₂ s T₂ G₂ M₂ ततो मासावगते तु (D₂
 'तस्य) (for ⁶) B₂ G₂ नुपुत्रप (for त्रियो च) N₁ D₂ s
 त्रियो (for तथा) V₂ B₂ s D₂ s T₂ G₂ s M₂ नुपुत्र
 नवमर्तनियो (for ⁶) — (L 135) N₁ [अ] विद्वत्, B₂ D₂
 समापनम् V₂ [अ] समापनम्, T₂ s G₂ s-3 M₂ [अ] त्रिवर्ग
 (for सायुत) — (L 136) T₂ s G₂ s-3 M₂ निश्चिता
 (for 'ता) K₂ मत किं अपि निश्चिता, K₂ s V₂ B₂ D₂
 D₂ s T₂ G₂ मरुत चारि निश्चिता (D₂ D₂ T₂ G₂ 'तम्) ;
 N₁ s V₂ s B₂ s D₂ त्रिताय चारि निश्चिता (D₂ 'तम्) (for
⁶) — (L 137) D स्नेह (for चा-ते) K₂ कर्त्तव्यं (for
 कुर्वते) (for कुर्वति) N₁ V₂ B₂ D₂ [स] चैव B₂ D₂ प्र (for
 [स] चि) T₂ s G₂ s-3 मारायवर्त्त इत्य (for ⁶) — (L
 138) T₂ s G₂ s-3 M₂ स्त्रीपत्न (for शुभम्) — (L
 139) V₂ s G₂ s-3 उद्वेत्, T₂ s G₂ s-3 M₂ अप्युत्तर
 (for उक्तादनं) K₂ उक्तादनं च चर्यात् (for ⁶) K₂ b

उत्सादनं न दानं च तस्मिन्नहनि संस्मृतम् ॥
 ततो विगाहवत्क्षानं विहितं पुण्येन शुभे । [140]
 मण्डनं चैव विहितं माल्यधारणमेव च ॥
 कुम्भेस्तु स्थाप्यमानेन साध्वी मन्त्रमुदीरयेत् ।
 भर्तुः पार्श्वे नमःकृत्य मनसा वाय वा गिरा ॥
 आपो देव्यो ऋषीणा हि विश्वधान्यो
 दिव्या मदन्व्यो याः शंकरा धर्मधात्र्य । [145]
 हिरण्यपर्णाः पायनाः शिवतमेव
 रतेन श्रेयसे मा जुषन्तु ॥
 जपामेव स्मृतो मन्त्र सर्वत्रान्यत्र मे शृणु ।
 मन्त्र पुराणविहितं श्रीणा सर्वाङ्गशोभने ॥
 शुभाभ्यया गुणिनी युक्तधर्मा [150]
 भर्ता मार्कं मम दास्या वरेण्या ।

मा कर्मणा मनसा वापि पाचा
 भर्तुर्भवेय रशती स्या वरागा ॥
 सपत्नीनामपि नित्य भवेय
 सुपुत्रा स्या सुभगा चारुता । [155]
 सपत्नहृत्वा गुणवादिनी च
 सर्वात्मना स्या न दरिद्रा भवेयम् ॥
 पतिश्च मे स्यात्सुमुख्यो महर्षीको
 नित्य मद्भक्तः स्यान्मन्त्रमिदं व्रतित्थ ।
 प्रीतिश्च नो स्याच्चक्राकाकुलत्वा [160]
 मनोविरागो न भवेत्साधु च स्यात् ॥
 लोचान्साध्वीनामुचमाना व्रजेय
 याभिः सर्वं धार्यते विश्वरूपम् ।
 उभे कुले याः शुभाः पावयन्ति

Be De De G: च स्मृतम्, D: संस्मृतम्, Ti-2 G: 2-3 Ms
 च विहितं, T: सस्मितम् (for सस्मृतम्) K: 2 + D: 2 व
 (K: 2 न चा, K: 2 न) (सिद्धदिति स्मृतम् (for ^a) — (L 140) T: 2 G: 2 + Ms लपोरद्वयं दानं (for ^a) G: 2 विनाह
 (for विहितं) — (L 141) T: 2 G: 2 सतनं (for विहितं).
 T: 2 मालाधारणमेव च (for ^b) — (L 142) D: 2 कुम्भेस्तु
 ज्ञानमप्येव, Ti-2 G: 2-3 Ms 'श्च ज्ञानमाज्ञानं (for ^c)
 T: 2 G: 2-3 Ms एतन् (for साध्वी) — (L 143) D: 2
 क्षियो (for आपो) K: 2 देश, K: 2 देव, D: 2 दिव्य, D: 2
 देवी (for देव्यो) K: 1 D: 2 Ms विश्वधात्र्या, D: 2 विश्ववि
 धात्र्यो (for विश्वधात्र्यो) — (L 145) D: G: 2 दिव्या महस्यो
 या शंकरा धर्मधात्र्य, T: 2 G: 2 + Ms दिव्या मया वा (T:
 दिव्या मया, M: दिव्यमाया) शंकरस्यापि (T: 'श्व) धायो
 — (L 146) T: 2 G: 2 + Ms वा विनाश (G: 'व) (for
 शिवतमेन) — (L 147) K: 2 N: 1 V: 2 G: 2 ज्येष्ठो, D:
 'ता (for 'से) V: 2 जुषस्व, D: 2 जुषन्तु (for जुषन्तु) T: 2
 G: 1-2 Ms सा वैष्णव्यो धारणा ज्ञानकाले — (L 148)
 K: 2 + N: 1 V: 1 D: 2 T: 2 G: 2 शुभो, K: 2 शुभो (for स्मृतो)
 T: 2 G: 2 + Ms साध्वी (T: G: 2 'वायं) च शु (D: 2 रष्ट लो
 मन्त्र, M: आपो वाय शुभो मन्त्र (for ^a) B: 2 सर्ववोऽयं तु मे
 शृणु (for ^b) — (L 149) K: 2 N: 1 D: 2 मन्त्र, D:
 मन्त्रा (for मन्त्रं) K: 2 D: 2 विहितं, K: 2 D: 2 'ना (for
 'तं) B: 2 सर्वज्ञ (for सर्वज्ञ) — (L 150) V: 2 शुभाभया
 (for 'पया) K: 2 युक्तधर्मा K: 2 D: 2 धर्मयुक्ता, K: 2 युक्त
 कर्मा, N: 2 वंशा, D: 2 वर्या, T: 2 G: 2 + Ms श्रीमती च,
 T: 2 युक्तधर्मा (for 'धर्मा) — (L 151) K: 2 D: 2 विषयाह
 देव्या, K: 2 D: 2 दास्यं ज्ञेयं (for दास्या वरेण्या) K: 2

भर्ता स्वकं मम दास्यं वरेण्यं, K: 2 भर्ता साकं मम दास्यं वरेण्यम्,
 N: 2 V: 2 G: 2 भर्ता साकं कामदास्यं वरेण्या B: 2 D: 2 G:
 भर्ता साकं कामदास्यं वरेण्या, D: 2 भर्ता साकं द्विमादास्यो वरे
 ण्यम्, D: 2 भर्ता साकं कर्मदास्यं वरेण्यम्, D: 2 भर्ता साकं सम-
 दास्यं च नित्यं वरेण्यम् — (L 153) T: 2 G: 2 + Ms
 मन्त्रा (for वरागा) N: 2 भर्तुर्भवेय वरवती क्षामसह, V: 2
 B: 2 'य रत्नं V: 2 'प र्षी स्वो च वरागा, D: 2 (यश्च) 'यं
 रूपवती तथा — (L 154) K: 2 D: 2 क्षाधिपत्यं (D: 2 'ले)
 (for अधि नित्यं) T: 2 G: 2 + M नवेयं (for भवेयं)
 K: 2 D: 2 + सपत्नीनामापि नित्यं श्रेयं — B: 2 om (hapl)
 lucas 155 157 — (L 155) T: 2 सर्वत्र (for सुपुत्रा)
 K: 2 + N: 2 D: 2 चापुरुषा (for चाहं) — (L 156) K: 2
 मया, T: 2 G: 2 + Ms भाव्या (for-हस्ता) T: 2 मातृनी
 (for वादिनी) — (L 157) K: 2 + N: 1 V: 2 B: 2 D:
 D: 2 D: 2 + T: 2 G: 2 + Ms ज्येष्ठो, N: 2 B: 2 G: 2
 मा रं (for न रं) K: 2 सर्वाभ्या सर्वा न दरिद्राभ्या, V: 2
 सर्वदा स्यात्सर्वदा भवेयम् — (L 158) K: 2 सुमुखी, D:
 T: 2 G: 2 + Ms सुभयो, D: 2 महर्षी, D: 2 सुमुख्यो (for
 सुं) K: 2 + V: 2 D: 2 + T: 2 मन्त्रवतीको, K: 2 D: 2 मयी
 तिको, D: 2 मन्त्रवती (for 'तीको) — (L 159) D: 2
 सुभयो नित्यं स्यात्सर्वत्र — (L 161) K: 2 D: 2 म: 2
 र (for न) T: 2 सुभयं (for हायु च) — (L 162) D:
 लोके (for लोकायु) D: 2 वत्सलत्वं (for 'मानं) D: 2 च
 यागा (for भवेयं) — (L 163) T: 2 G: 2 प्यायते (for
 धार्यते) — (L 164) D: 2 पावयन्ते (for 'पि) K: 2 जने
 कुले या संपावयन्ते — (L 165) K: 2 N: 2 अस्तवोर्किंवा
 स, V: 2 B: 2 D: 2 + महर्षीविता या, G: 2 महर्षे हित्यात्र:

पितुर्भर्तुश्च पतिभक्त्यलोजिताश्च ॥ [165]
 भूमिर्वायुर्जलमाकाशमग्नि-
 रन्त क्षेत्रज्ञः प्रकृतिर्यो महाश्च ।
 अहकारश्च मम माक्ष्ये नियुक्ता
 स्मर्युर्मे निश्चय च व्रत च ॥
 यैरात्त्वो देहिना भौतिकोऽय
 [170]
 तिथि सत्त्वाद्यैर्भूतयुक्ते मयीजे ।
 मन्वेते मे साक्षिणः सर्वसत्त्वा
 व्रते चास्मिन्निश्चये चापि द्यूते ॥
 चन्द्रादिस्थौ पुण्यसाक्षी यमश्च
 दिग् सर्वा दश चात्मा च मेऽयम् । [175]
 मन्वेते वै साक्षिणः सर्व एव
 व्रते चास्मिन्निश्चये चापि नित्यम् ॥

मञ्जैरैते पुराणोक्तै सर्वद्वय्याभिमन्त्रणम् ।
 व्रतचर्याप्रयुजितं वै पुराणे समुदाहृतम् ॥
 ज्ञातव्यं वाससी दद्याद्भुते कर्त्यं स्वयं शुभे । [180]
 अथात्मकवित्तं न स्याच्छुभे विभ्रन केनचित् ॥
 वासोऽन्यदेव दद्याच्च श्वेत मुख्यं नयं शुचि ।
 स्वकर्तित सूत्रतन्तु वाससा तेन मिश्रयेत् ॥
 ततो द्विनं शुचिं दान्तं ज्ञानविद्वानकोविदम् ।
 भोजयेच्च यथाशक्ति सह भर्त्रा सुमध्यमे ॥ [185]
 ब्राह्मणस्यापि दातव्यं वासोयुग्मं महामते ।
 शय्या यानं गृहं धान्यं दासीदासं तथैव च ॥
 अलंकारं शक्तितश्च रत्नपर्वतं एव च ।
 सर्वधान्यसमुन्मिश्रितैश्च सधिरोपत ।
 वासोभिश्च प्रतिच्छन्नो नानायथैररुन्धति ॥ [190]

M. भक्त्ये स्थितायि (for भक्त्योक्तिं) N. पितुर्भक्तिः
 पतिभक्त्याभिव्यक्ता स्वाम् D. भर्तुर्भक्त्याभिव्यक्त्याभिव्यक्ता,
 T. s. G. s. पितुश्च भर्तुर्भक्त्याभिव्यक्त्याभिव्यक्ता — After
 line 165 G. reads lines 174 175 — (L 167)
 T. क्षेत्र (for अन्त) — (L 168) K. वाक्ष्ये (for
 साक्ष्ये) D. नियुक्ता (for नियुक्ता) T. s. G. s. M.
 अहकार सर्वं साक्षिणो नियुक्ता — (L 169) N. s.
 स्मर्युर्मुनिर्नयो मे व्रत च. B. स्मर्युर्मे मुनयो निश्चय च, D.
 "युग्मयो मे निश्चय च व्रत च. D. T. G. s. M. "युग्मे
 निश्चय मुनयो निश्चय च — (L 170) T. s. G. s. M. व्रते
 चैवात्त्वो G. व्रतैरात्त्वो (for यैरात्त्वो) K. पुण्ययो
 (for भौतिको) G. व्रते चैवात्त्वो भोगानं मीतिकानां — (L
 171) N. s. D. T. भूमि (for भूत) K. N. V. s. B. D.
 T. s. G. s. M. स्वजीवे (for स्वजीवै) D. विभक्त
 र्भूतियुक्ते प्रयुक्त — D. om (hapl) lines 172 175
 D. om lines 172 173 — (L 172) T. G. s. M. सत्येन
 (for ह्यसत्येन) — (L 173) G. सर्वे चाभिम (for मने चा
 भिम) B. s. D. G. s. निश्चय (for वृत्ते) — (L 174) K.
 कर्म T. s. G. s. सर्वं (for पुण्य) — (L 175) K. T. G.
 s. मे च. M. मेजा (for मेऽयम्) D. दिवा सर्वदा दर्शयामास
 तिसा — G. om lines 176 177 — (L 176) K. B.
 D. सत्त्वा (for एव) — (L 177) K. s. D. D. s. D. s.
 निश्चे (for निश्चय) T. s. G. s. M. देवाद्यैर्भूतं मे व्रते चापि
 निश्चयम् — (L 178) T. s. G. s. M. मज्जित (for मज्ज
 णम्) — (L 179) K. N. s. B. s. D. T. G. M. व्रत

चर्या D. प्रयुक्तिके, T. s. G. s. M. 'तिथि (for 'तिथे)
 D. पुण्यके (for पुराणे) D. s. T. s. G. s. M. समुदाहृतं
 (for तत्) — (L 180) N. s. om (hapl) lines 180^a
 181^a D. कर्त्यं, T. s. G. s. M. कर्तुं ; G. कर्तव्यं (for
 कर्तव्यं) K. s. D. T. s. G. s. शुभा (for शुभे) K. शुभे
 भर्तुं स्वहृते V. D. भर्तुं स्वकर्तिते शुभे D. स कीर्तिते मायु
 तीत्या D. भर्तुं कर्तितं स्वयम्, D. भर्तुं स्वदयं शुभे (for
 *) — (L 181) T. s. G. s. M. सदाभक्तोऽभ्यर्तयति (for
 *) D. शुभेन येन केनचित् T. s. G. s. M. शुद्धिपादसं
 शुभा (for *) — (L 182) K. वा दद्यात् N. s. B.
 दद्यात् D. देय च T. s. G. s. M. त्रिपाद (for दद्यात्)
 T. s. G. s. M. दद्यात्पुत्रं (for श्वेत मुण्यं) — (L 183)
 V. s. शु सूत्रं B. D. s. च सूत्र च, D. स तन्तुं D. शुभ्रित
 तु (for सूत्रतन्तु) T. s. G. s. M. स्वनामकी (G. s. M. 'दा
 यी'मित्तं नन्तु (for *) T. देहि (for देव) D. याम श्वेत
 समाश्रयेत् (for *) — (L 184) N. s. D. T. s. G. s. M.
 दान्तं (for शर्तव्यं) — (L 185) K. पृथक् (for मो)
 — (L 186) T. साहजान (for 'सत्य) T. s. G. s. M.
 साहजान्य ततो दद्यात् (for *) V. सद्यः, D. सुविमित्तैः
 D. महातपि (for 'मते) K. यामोयुग्मे महातपे (for *)
 — (L 187) K. शय्या दात, K. V. s. D. s. T. s. G. s.
 M. शय्या दात, D. D. s. G. शय्यादानं (for शय्या दातं)
 V. s. B. D. दासी दामं, D. शय्यादासी T. शय्यादासी ; G.
 दासी दासी (for 'शामोयुग्मे) D. दासीदासीदं तथा (for
 *) — (L 188) T. G. s. निर्यं (for हन) — (L
 189) K. स्वर्गाय तु सन्मित्रं K. सत्तप्याय समुन्मिश्रं
 V. सर्वधान्यं सन्मित्रैः ; V. s. B. s. D. s. C. 'व्ये वसु

ह्रस्वश्चाजप्याश्चैव देया गौरैव च ध्रुम् ॥
 लवणप्रतिमां दद्यान्नवनीतस्य चापराम् ।
 गुह्यस्य मधुनश्चैव सुवर्णस्य च शोभनाम् ॥
 तथैव सर्वगन्धानां रसानां प्रथमो व च ।
 तथा मुमनसां दद्याद्रूप्यस्योदुम्बरस्य च ॥ [195]
 फलानां चैव सर्वेषां याससामपि नन्दिनि ।
 चित्रप्रतिवृत्तिं चैव वाष्टस्य प्रतिमां तथा ॥
 शिल्पाप्रतिवृत्तिं चैव दध्नीस्य पयसस्तथा ।
 सर्पिणां दूर्वया चैव यांश्चान्यानप्यभीप्सति ॥
 कालदेशानुरूपं च देयं विभवतः सति । [200]
 अल्पं वा बहुलं वापि भर्तुश्चन्दनैः सर्वदा ॥
 तिलपात्रं प्रदातव्यं न देयं न तु शोभने ।

गौरैव नश्यं प्रदातव्या कपिला कांस्यमेव च ॥
 कृष्णाजिनं च सुभगे सतिलं वाससान्वितम् ।
 आदर्शश्चैव कूर्चश्च तथाजिनमनिन्दिते ॥ [205]
 एतद्वत्त्वा सर्वकामानामोक्तिं वरवर्णिनी ।
 पुरोधिका पुत्रवती सुभगा रूपभाविनी ॥
 मृष्टदत्ता धनाढ्या च स्त्री भवत्समलेक्षणा ।
 इच्छया लभते चैव कन्यां रूपगुणान्विताम् ॥
 भवन्ति सुभगाश्चाडयास्तथैव च पुरोधिकाः । [210]
 पुत्रवत्यो धनाढयाश्च शीलतत्पत्र नित्यदा ॥
 अरुण्यति कृतं ह्येतन्मयैः प्रथमं यतः ।
 उमात्रतकमित्येवं ख्यातमत्र महौतले ॥
 एतदेवोत्तमं स्त्रीणां व्रतं तस्मात्समाचरेत् ।

निम्नैश्च, G: न्यैश्च संनिभ्रं (for *) — (L 190) K₁ s s
 D₁ T₁ G₁ s s M₁ प्रतिचलदं (for 'हो') D₁ नानावर्णोपसो-
 भित (for ^h) — (L 191) K₁ s ह्रस्वभाववश्चैव, K₁
 (sup line) 'आ वाजिनश्चैव; K₂ D₁-s 'आ वदश्चैव, K₁ 'आ
 पदावश्चैव; N₁ 'न्येऽथा च गौरैश्च, N₁ 'शवडवाश्चैव, V₁ s B
 D₁ D₁ s G₂ 'आभावपश्चैव; T₂ 'आजितयाश्चैव (for *)
 K₂ गावश्च (for गौरैव) D₂ शृणु (for ध्रुम्) — (L 192)
 V₂ भवन्तिव (for 'तस्य') K₁ B₁ D₁ D₂ s T₁ [अ]परम् (for
 'तम्') — (L 193) T₁-s G₁ s-s M₁ दक्षश्च (for गुह्यस्य)
 T₁-s G₁ s-1 आमिति (for शोभनाम्) — T₁ om lines
 194-201 — (L 194) K₂ वासत्या, N₂ तिलानां, D₂ रथानां
 (for इतानां) — (L 195) B₂ G₂ मुमनसो (for 'सा')
 — (L 198) D₂ T₂-s G₂ s s M₂ सोम- (for अग्नि)
 — M₂ om lines 197 201 — (L 197) T₁-s G₁ s-s
 विचित्रप्रतिमा चैव (for *) V₂ B₂ D₂ s काष्ठप्रतिवृत्तिं तथा
 (for ^h) — T₁ G₁ om (hapl) line 193 — (L 198)
 D₁-s T₁ G₁ शिल्पा (for शिल्पा), B₁ D₁ D₁ s पयसां;
 D₁ 'सा (for 'सस्य) — (L 199) K₂ s V₁ s D₁ D₁ s
 सर्पिणो (for 'पा) K₂ [अ]प्यक्षया, D₁ दूर्वया (for दूर्वया)
 K₁ s V₂ s D₁ D₁ D₂ G₁ वरं चान्याम्, K₂ N₁ V₁ B
 D₁ D₁ s या चान्याम् (K₂ 'त्), B₁ D₁ G₁ s-s यामग्याम्
 (for यांश्चान्याम्) — (L 200) B₂ देशं च (for देशानु-)
 G₁ काले देवासुररूपं च (for *) N₂ च विभव (for विभवतः)
 K₁ सदा (for सति) — (L 201) B₂ D₁ स्वल्प (for
 अल्पं) D₂ बाहुलकं (for वा बहुलं) N₁ स्वल्पमवपयद् बहु
 (for *) N₁ om line 201^h, I₁-s G₁ s-1 आमिति (for
 सर्वदा) — (L 202) K₁ s B₁ D₁ D₁ तिलमात्रं, T₁-s
 G₁ s-1 M₁ तथा छत्रं (for तिलपात्रं), K₁ अर्देव (for न देवं)

K₁ N₁ s V₂ D₁ D₁ M₁ न नु; K₂ तत्र; V₂ B₂ s D₂ s न
 च (for न नु). T₂ सोमति (for 'ने) K₂ तथैव च सरस्विगम्;
 D₁ देवमग्न्यश्च शोभने, D₂ एवं देव च शो; D₂ सङ्गेमं ननु यो;
 D₁ न देया केरलासिन्धा; G₁ नादेयं चाजिनोत्तमं (for *)
 — (L 203) B₁ कांस्यदोहना, M₁ 'दोहिनी (for 'मेव च)
 — (L 205) K₂ T₂ आदर्श (for 'शोर्) K₂ दातव्यश्च, K₂
 D₁ कर्तुः; K₁ कूर्चं च (for कूर्चश्च) T₁-s G₁ M₁ आदर्शनं च
 शृणु (G₁ कूर्चं) च (for *) K₁ s G₁ [अ]जनम् (for [अ]-
 जि') B₁ अनिन्दितम् (for 'ते). T₁ G₁ s तथा चन्द्रमेव च
 (for ^h) — (L 206) T₂ G₂ M₂ एतं (for एतद्). K₂ s D₂
 वर्णिनी. D₂ प्रामोति वसवर्णिनी (for ^h) — (L 207)
 K₂ गुणान्विता, T₁ G₁ M₁ पात्रं, G₂ वरा (for पुरो').
 K₂ s N₁ V₂ s B₂ D₂ s T₂-s G₂ s-1 आभिनी; K₂ T₁
 G₁-s M₁ शालिनी (for आभिनी). — (L 208) K₂
 पुराहना (f r सुष्ट) D₂ सा (for स्त्री). — (L 209)
 K₂ सा च (for चैव) N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ s T₁-
 G₁ s-1 कन्या (D₁ कान्या) रूपगुणान्विता, T₁ G₁ s M₁
 कन्या रूपवती तथा (for ^h). — (L 210) K₂ D₂ s
 साधवत्; V₂ s B₂ s D₂ D₂ s T₂ ताश्च, D₂ चाप्यर्थः
 D₂ तावत् (for चाडयात्) N₂ s D₂ D₂ G₂ भवन्ति सुभ-
 गाश्रयां, T₂-s G₂ s M₂ व्रतस्य (T₂ s G₂ s भवन्ति
 सुभगाश्च (for *) K₂ गुणान्विता (for पुरो'). T₁ G₁ s
 M₁ भवन्ति च पराधिका (for ^h) — (L 211) D₂ छत्र-
 वत्यो (for पुरं) — (L 212) G₂ व्रतं (for वृत्) V₂
 B₂ s दान्यो (for ह्येतत्) T₂ s G₂ M₂ प्रथमं (for प्रथमं).
 V₂ B₂ D₂ s-1 धत्तम्; D₂ वत् (for वत्) — (L 213)
 K₂ एतत् (for वत्) N₂ B₂ s D₂ s-1 स्वयत् संतिकं
 सत्तु (for ^h). — (L 214) N₁ D₁ एतन्ना पुनश्चान्ये देवै
 स्वाहत्तकं चरेत् (D₁ 'के चरे); T₁ s G₁-s M₁ एतदेव व्रतं

मर्याकामानवाप्नोति स्त्री दत्त्वैवमनिन्दिते ॥ [215]
 एतद्भवकराजे च देवदेवो बुधध्वजः ।
 पुराभिपिच्छ्यान्सौम्ये प्रियार्थं भम मर्यकृन् ॥
 प्रतकस्यायसाने तु देयं भोज्यं च नित्यदा ।
 स्त्रीणां प्रदेया कामाश्च सदशाः कालदेशयोः ॥
 एवैकस्य प्रदातव्यं व्रतकं वरवर्णिनि । [220]
 छन्दसो ब्राह्मणानां तु देयमत्रं सदक्षिणम् ॥
 पायस तत्र दातव्यं व्रतके नान्यदप्यथे ।
 नात्र प्राणिदधः कायैः पुराणे नियता भुविः ॥
 अथ द्वितीयं वक्ष्यामि व्रतकं सोमसमवे ।
 महादेवप्रसादेन दृष्टवत्सि यच्छुभे ॥ [225]
 सर्वार्थः पुत्रफलाः नार्यः शक्तिरेतद्बुदाहृतम् ।
 तस्मादन्विष्यती दद्यात्सपुत्रकरकाञ्छुभे ॥

ज्येष्ठापाटीं सुमौ मासौ पुरोक्तं विधिमाचरेत् ।
 अथ वा ज्येष्ठमेषैकमापादं वा समाचरेत् ॥
 ततो मासद्वये पूर्णं मासे वा वरवर्णिनि । [230]
 सपुत्रकरकान्दद्यात्काणितप्रतिपूर्वितान् ॥
 सर्पिणः पयसश्चैव दग्नेऽथ मधुनोऽज्ये ।
 जलस्य च तथा दद्यात्पुरयित्वा शशिप्रभे ॥
 एकस्मै ज्ञानवृद्ध्यै सुप्रताय जितात्मने ।
 सपुत्रकरकान्दद्याद्यान्तो मनसः प्रियाः ॥ [235]
 इच्छेद्बुद्धितरं चेद्दि स्त्रीनाम्ना कारयेत्ततः ।
 किञ्चिद्भुज्य सुताकामात्सुता प्राप्नोत्वसशयम् ॥
 गौर्वाथ काञ्चन वापि दक्षिणार्थं प्रशस्यते ।
 विप्रस्याच्छादनं देयमवदयं तु शुचिस्मिते ॥
 यज्ञोपवीतं व्रतके दद्यान्मारी शुचिव्रता । [240]

गारी वरवर हि समाचरेत् — (L. 215) V₂ B₂ सर्वात् (for सर्वं) K₂ कामम् (for कामाद्) K₁ कृत्वैवैतद्, K₂ T₁ - s G₁ s - s M₁ दद्यात् वैवम्, K₂ N₁ V₁ Dn Ds D₁ : s G₂ दत्त्वैवैतद्, K₂ दत्त्वैव तद्, N₁ V₂ s B D₂ s स्त्री दत्त्वैतद्, D₂ ताय वैतद् (for स्त्री दत्त्वैवम्) — (L. 216) K₁ : s N₁ : s V B₁ Dn Ds D₁ G₂ व्रतकतकरो ह्येव (N₂ यत्तु, D₁ ह्यत्र), K₂ t कतरोत्येव, B₂ D₂ T₂ - s G₁ : s M₁ तत्करात्ये च, D₂ t व्रतकत स्या (D₂ का तदौ, D₂ T₁ G₁ तत्करातेन (for ^a) — (L. 217) D₂ [अ]भिपिच्छिषे (for 'पिच्छवान्') D₂ सौम्यकृद् (for सर्वं) G₂ शक्यं सर्वसर्वं कृत् (for ^b) — (L. 220) K₂ t M₁ देयं (for देयं) T₁ : s G₁ : s दाय (for भोज्य) — (L. 219) K₂ : s N₁ Dn स्त्रीणां कामा प्रदेयाश्च, N₂ Y₁ : s Ds D₁ : s T₁ प्रदेया स्त्रीणां कामाश्च, T₁ : s G₁ : s M₁ देया स्त्रीणां तु कामाश्च (for ^a) — (L. 220) K₂ t : s T₁ : s M₁ देयं (for ^b) K₂ : s N₁ चारु (for वर) — (L. 231) K₂ शक्तिरे, V₂ ईदानीं, B₁ D₂ इच्छते, B₂ s D₂ s इच्छतो (for छन्दसो) — (L. 222) K₂ G₂ च प्र (for तत्र) T₁ : s G₁ : s M₁ ब्राह्मणेभ्यो विधेयं (for ^b) — (L. 223) Bom Poona eds G(ed) मत्त सोमसमुद्रये (for ^b) — (L. 225) N₂ बुद्धि (for शुभे) — (L. 226) T₁ : s G₁ : s M₁ सर्वार्थः पुत्र फलभ्ये च (for ^a) T₁ - s G₁ s - s M₁ शिषेण (for सर्वि) K₂ भायै सर्विश्चदाहृतम् (for ^b) — (L. 227) V₂ s D₂ s G₂ सर्पिणती, T₁ G₁ s - s M₁ पुत्रवती (for सर्पिणवती) Dn₂ D₂ s यत्तु, D₂ (marg) बुधारे (for सपुत्र) T₁ - s G₁ s - s M₁ सर्वान्पुत्रं (for मत्त) प्रकृतशुभे (for ^b) — (L. 228) V₁ शुभे (for शुभे) T₁ :

ज्येष्ठापादे शुभे मासे (for ^a) T₁ : s G₂ - s M₁ मन्त् (for विधियम्) V₂ आचरेत् (for आचरेत्) G₂ पुरोक्तविधिनाचरेत् (for ^b) — T₁ G₁ : s M₁ om (hapl) line 239 — (L. 229) K₁ ज्येष्ठक चैव, K₂ D₁ 'मेक वा, D₂ 'मासि कम्, D₂ 'मास वा (for 'मेकम्') D₂ याथा ज्येष्ठापादेत् (for ^b) — (L. 230) T₁ - s G₁ : s शक्तिरे सोमसिद्धि (for ^b) — (L. 231) G₂ बुधारे (for सपुत्र) K₂ om (hapl) lines 231^b-235^b B₁ (marg as above) कलेन, D₂ (marg) पायस, T₁ - s G₁ : s M₁ पाणिना, G₁ पाणित, G₂ वारिणा (for पाणित) — (L. 232) D₂ सर्पिणा D₂ T₁ G₁ सर्पिण पयसा चैव (for ^a) K₁ सर्पिण, K₂ तथा (for ज्ये) D₂ T₁ : s G₁ दद्यात् मधुनानवे (for ^b) — (L. 233) D₂ जलेन (for जलस्य) D₂ पुरिताश्च (for पुरविना) N₁ : s V₂ B₁ : s D₂ T₁ : s सुमध्मे, G₂ शशिप्रिये (for 'प्रभे) — (L. 234) T₁ : s G₁ : s M₁ निषताय सुबुधाय (for ^a) B₁ विशामने, T₁ G₁ : s M₁ द्वितमने (for निषतामने) — (L. 235) K₁ N₁ V₁ Dn D₂ सपुत्रकरकान् वा, G₁ M₁ स्वपुत्रकरकान्दद्यात् (for ^a) D₂ om lines 235^b 241^b T₁ G₁ : s M₁ मनसो महत् प्रियम् (for ^b) — (L. 236) T₁ : s G₁ : s M₁ स्त्री चैव (for चेद्दि) K V₂ B₁ D₂ इच्छेत्स्त्री बुद्धितरं चैव Dn इच्छेत् स्त्री बुद्धितरं, T₁ इच्छेत् बुद्धितरं स्त्री चैव (for ^a) K₁ : s N₁ V B Dn D₂ D₂ दद्यात्का कारं तत (for ^b) — (L. 237) D₂ सुतां वामत्, T₁ - s G₁ : s M₁ सुतार्थे वा T₁ मुताकाम (for 'मात्) K₁ : s सर्पिणस्य सुताकामान्, K₂ किञ्चिद्बुद्धितरं कामान् (for ^a) T₁ - s G₁ : s M₁ पुत्रानानोत्पन्नस्य (for ^b) — (L.

सपुत्रकरवाणां तु विधिनैर् विपश्चिता ॥
 अपत्याख्यानयोगेन ब्राह्मणेभ्यः शुचिस्मिते ।
 संवत्सर सुसपूर्णं व्रतधर्मानुपालिनी ॥
 करफानपि दद्याच्च पूर्णं सवत्सरे शुभे ।
 अनुहत्या सदा भर्तुः सत्यवादिन्यग्रभृति ॥ [245]
 सुवर्णसूत्रं विप्राय कौमुद्या दातुमर्हति ।
 यज्ञोपवीतं विप्रस्य व्रत सस्थाप्य कामिकम् ॥
 यज्ञोपवीतं करकं दक्षिणा च स्वशक्तितः ।
 प्रयच्छन्ती सती स्त्रीभिः सर्वान्कामान्सभुते ॥
 न च समक्षयेत्किञ्चिन्नारी धान्यमयो फलम् । [250]
 पुष्पं वा नोपयुञ्जीत यावदेवं समाचरेत् ॥
 एकमक्तेन धर्मज्ञे सा ज्यह क्षन्तुमर्हति ।

ब्राह्मणाय ततो देयं भर्तुश्च तदनन्तरम् ॥
 एव सनत्सरं कृत्वा मुभगा रूपशालिनी ।
 भवत्यविधवा चैव स्त्री धनस्य तथेश्वरी ॥ [255]
 वार्ताकानि न स्वादेचा स्त्री पूर्णं परित्सरम् ।
 न सा पुत्रविनाशं हि पश्यतीत्यवगम्यताम् ॥
 शशकं मृगमास च नित्यमेव विप्रजैवेत् ।
 नाप्नोति भरणं नारी प्राप्नोति पतिदेवताम् ॥
 अलावुं वर्जयेन्नारी तथैवोपोदिवामपि । [260]
 बलम्बू काञ्चन दद्यादा भर्तुः सुखमिच्छति ॥
 पूर्णं सवत्सरे दद्यादेकैकं द्यान्माहता ।
 सुदक्षिण पुत्रती भवत्येषा पुत्रीयिका ॥
 स्वयं प्रक्षालयाना स्त्री स्वपादावेनमादितः ।

238) K₂ N̄₂ V B₁ D₁ : : T₁ : : G M₁ दक्षिणा वै (for 'वार्य') K₁ : : G Dn Ds दक्षिणा चैव शक्यते (for ²) — (L. 239) N̄₂ D₂ शुचिस्मिते (for 'सिते') — K₂ om line 242 — (L. 240) K₂ : B₂ : B₂ : G₂ शुचिस्मिता, D₂ पतिवता (for 'शुचि') T₁ : G₁ : : M₁ दद्याच्च हरिमयम् (for ²) — K₂ om (hapl) lines 241 242 — (L. 241) Dn T₂ G₂ विधिको (for 'देव') D₂ : विपश्चिते (for 'ता') K₂ T₁ G₁ : M₁ विधिनैर् विपश्चिते, D₂ नैतद्विपश्चिते, T₂ श्रेय विपश्चिन (for ²) — G₂ om line 242 — (L. 242) T₂ अपत्यस्वानुयोगेन (for ²) T₂ G₂ M₂ ब्राह्मणाय, G₁ : 'जेन' (for 'योगे') K₁ : N̄₁ : V₁ : B₁ : Dn D₁ : : G₁ शुचिस्मिता, K₁ V₁ B₁ D₁ : G₁ 'मिता', व्रता (for 'सिते') — (L. 243) V₂ B₂ D₂ : G₂ सुवर्णं च, B₂ सुवर्णं च, T₁ : G₁ : : M₁ अनुहत्या (T₁ 'देव') (for 'शु सार्ण') D₁ युव (for 'व्रत') V₂ कर्मानु (for 'च') K₂ पालनम्; D₂ पालिनीम् (for 'नी') — (L. 244) T₂ : G₂ : कृतकानि (for 'करकर') T₂ युगे (for 'शुभे') — (L. 246) T₁ : G₁ : : M₁ वक्षं (for 'स्य') T₁ : G₁ : M₁ द्वारद्वया (for 'कौमुद्या') — T₂ om (hapl) line 247 — (L. 247) T₁ : G₁ : : यज्ञोपवीतव्रतकं (for ²) N̄₁ V₂ : B₂ : D₂ : व्रतकं सर्वकामिकम्, T₁ : G₁ : : M₁ कल्पयित्वा त्रिज्याय च (T₂ G₂ : 'जन्मने') (for ²) — (L. 248) B₂ D₂ : कनकं, D₂ सतवे, G₂ करकर (for 'कं') T₂ : यज्ञोपवीतव्रतकं (for ²) — After line 248, D₂ ins

स्त्रीय, V₂ : B₂ : D₂ स्त्री हि (for 'स्त्रीभि') D₂ भवामुत्ते (for 'समयुते') — (L. 250) K₂ N̄₂ : V₂ : B₂ Dn D₂ : : G₂ T₂ G₂ न्वे न, D₂ न चान्यत् (for 'न च स') D₂ तथा फलम्, T₁ : G₁ : : M₁ अतोधिकम् (for 'अयो फलम्') — (L. 251) K₂ : N̄₂ : V₂ B₂ Dn D₂ : T₂ G₂ पुष्पाणि; T₂ : G₂ : : अकं वा (for 'पुष्पं वा') D₂ : : शुशील (for 'शु') K₁ : V₁ : B₁ D₁ : M₁ पुष्पाणि (M₁ अक वा) नोप-युञ्जीत, T₁ अक वा सोपयुञ्जीत (for ²) D₂ यावदेवं समापयेत् (for ²) — (L. 253) K₂ V₂ : D₂ G₂ युक्तेन (for 'न') D₂ धर्मज्ञा (for 'ज्ञ') K₁ : D₁ : पुष्पाद्, B₂ D₂ (marg) इदं हि, G₁ या इदं (for 'सा इदं') K₁ G₂ पुष्पादं कर्तुमर्हति, K₂ Dn D₂ : पुष्पकं कर्तुमर्हति, N̄₁ इदं क्षान्तमथादिति (sic), N̄₂ V₂ D₂ इदं सा (D₂ पुष्पादं) कर्तुमर्हति, B₂ इदं क्षेमुमिहादिति, B₂ D₂ इदं हि क्षन्तुमर्हति (for ²) — (L. 254) K₂ पुत्र (for 'स्य') — (L. 256) K₂ चैवाद्यात्; V₂ सादेच (for 'वा') K₂ युक्तिस्तानि न स्वादेच; D₂ वृत्ताकानि न स्वादेन (D₂ चैवाद्यात्); T₁ : G₁ : : M₁ वार्ताकं च तथा दद्यात् (for ²) — (L. 257) D₂ त्रियोग (for 'विनाशं') T₁ : G₁ : : M₁ पश्यति स मुञ्चति G₂ स्त्रिये (for ²) — (L. 258) T₁ : G₁ : : M₁ वार्ताकं (for 'शाक') — (L. 259) K₂ लोकात्पुत्र, D₂ देवता (for 'ताम्') K₂ प्राप्नोति पतिवता सह (for ²) — (L. 260) T₁ : G₁ : : M₁ तथैव व्रतसा (for ²) (T₂ : G₂ 'चारिणी, G₂ 'कारिणी') (for ²) — (L. 261) D₂ अलातु (for 'कलम्बू'), N̄₂ V₂ : B₂ D₂ कलम्बं (B₂ 'स्त्री'; B₂ 'जु') काञ्चनं पाषाद्, V₂ B₂ त्रिशङ्खं स्वादेच; D₂ त्रिकर्णं न स्वादेच; Dn D₂ अलम्बू काञ्चनी दद्यात्, D₂ कलम्बिकं न स्वादेच; D₂ कर्षिकं च पाषाद्; D₂ काञ्चन (marg कलम्बु)

3** परस्य पुत्रीति हि सा वैधव्यं प्राप्नुवन्ति हि ।
 ब्राह्मणोद्गाहनं तेन कर्तव्यं चास्य शाक्ये ॥
 — (L. 249) K₂ N̄₂ : V₂ B₂ Dn D₂ : : T₂ : G₂ :

प्रतिष्ठा लभते नित्यसुद्वेग नाधिगच्छति ॥ [265]
 दिवा या सूर्यपूतेन वर्तयेत्की पतित्रता ।
 एव सवत्सर पूर्णं राजावत्र विवर्जयेत् ॥
 सा जीवपुत्रा सुभगा भवत्यमरवर्णिनी ।
 अधितिष्ठति सर्वत्रापि सपत्न्यो नाम शशय' ॥
 पूर्णं सवत्सरे दद्यात्सौवर्णं सूर्यसुप्तमम् । [270]
 ब्राह्मणाद्याभिरूपाय दरिद्राय यश्छित्ने ॥
 फलानि वाथ पुष्पाणि भक्ष्याण्यपि च सुव्रता ।
 दद्यादनस्तमितके चरितव्रतका तथा ॥
 अथास्तगमिते सूर्ये सुक्ले स्त्री नियता सती ।
 चन्द्रनक्षत्रपूतानि भोज्यानि वरवर्णिनी ॥ [275]
 सा दद्यात्काञ्चन चन्द्र नक्षत्राणि महानपि ।

अभिरूपाय विधाय वासत्र लवणात्पिनम् ॥
 चन्द्रशीवलगात्री सा भवत्यमरवर्णिनि ।
 सुभगा दर्शनीया च पुत्रमत्यपि भातिनि ॥
 पौर्णमास्या तु सततं प्राप्ते सोमोदयेऽद्रना । [280]
 अर्घ्यं दद्यात्सुमनसा साक्षनं सवृश तथा ॥
 यावकं च वटि दद्याद्दिना सह सयुवम् ।
 एव या वुस्ते नित्यं सर्वान्कामानामुपायत् ॥
 अदृष्टा या तु नाभाति सूर्यं नारी पतित्रता ।
 दुर्दिने वाथ वा व्यञ्जे सर्वान्कामानामुपायत् ॥ [285]
 काञ्चन शक्तितो दद्यात्सा विधाय मनसिनी ।
 सुभगा दर्शनीया च भवत्यमरवर्णिनी ॥

Colophon

च न सादेद्या (for ") T₂ om (hapl) lines 281^a-282^a
 N₁ V₂ P₂ D₂ s : प्राप्नोति सुप्रार्थितवत्, D₁ अर्तुं सुख
 मितेच्छति (for ") — (L 262) K₁ आश्रित्वा, N₁ V₂ B₂ B₂
 तिष्ठति, T₂ s G₁ s : M₁ अत्र सा (for आदना) — (L
 263) K₁ s V₁ B₁ D₁ s सुदक्षिणा, K₁ सुलक्षणा, N₁ s
 V₂ s D₂ s D₂ s T₂ G₁ s : M₁ सदक्षिणे (for
 सु) D₁ पुरधिक्ता, G₂ इच्छन्ति, G₂ s पराधिका, M₁ वरा'
 (for पुरो) — (L 264) K₁ G₁ स्वयं प्रशाल्यमाना स्त्री,
 T₂ s G₁ s : M₁ स्वयं प्रशाल्यती च (for ") D₁ पादाथैव
 समाहिता; T₂ s G₁ s : M₁ विप्रपादावति (G₂ भिव) न्दिना
 (for ") — (L 265) V₂ B₂ s D₂ s इद्वेगदिना सती
 (for ") — (L 266) D₂ दिवात्पान्, T₂ s G₁ s : M₁
 वापुना (for दिवा या) K₁ N₁ s B₁ D₁ s D₁ s : तांशं,
 V₂ पूतेन (for पूतेन) K₁ वर्जयेत् V₂ वर्त' D₂ s वर्तते
 (for वेत्) T₁ s G₁ s : M₁ सा (for स्त्री) V₂ D₂ वर्त
 वेत् पतित्रता (for ") — (L 267) K₁ s N₁ V₁ B₁ s
 D₁ D₁ s : T₂ s C₂ एक (for एव) N₁ स विवर्जयेत्, T₁ s
 G₁ s : M₁ समावर्तेत् (for विवर्जयेत्) — (L 269) N₁
 V₂ G₁ s : इति; T₂ प्रति (for अति) T₂ G₁ s : M₁ स-
 पत्न्यै (for 'त्न्यो) — (L 271) K₁ s V₂ s D₂ दद्यात्पिनि,
 T₂ तपस्यित्ने, G₁ कुटुम्बिने (for यत्पस्यित्ने) — (L 273)
 D₁ सुपूयति (for पुष्पाणि) K₂ s D₁ s : G₂ सुवर्ते, T₁ s
 G₁ s : M₁ सर्वदा (for सुव्रता) — (L 275) D₁ दद्यात्
 नक्षत्रिभवा, T₂ दनस्तगमिते (for ") K₁ अतिव्यक्तकेय वा;
 N₁ 'द्वन्द्वं सुरा, T₂ C₁ s : 'व्यवहर्ता तथा (for ")
 — (L 274) N₁ अधानसंगते सुप्ये, V₂ B₂ s D₂ s अथ वा-
 स्तवते सुप्ये; D₁ D₂ वा तथाभित्ते सुप्ये; G₂ तथा चारवतते

सूर्ये (for ") — (L 276) K₁ विव, T₁ s G₁ s : M₁
 दिव्य (for चन्द्र) T₁ s G₁ s : M₁ नक्षत्रेण (for 'प्राणि)
 — (L 277) K₁ लक्षणात्पिनम् (for स्वयम्) — (L 279)
 K₁ वर्जनीया (for वर्ण') T₁ om (hapl) lines 279^a-281^a
 — (L 281) K₁ N₁ s : D₁ s : G₂ सुमनसे (for 'सा) D₁
 om lines 281^a 283^a T₂ s G₁ s : M₁ साक्षरेण च चारिणा
 (for ") — (L 282) K₁ K₂ पूर्वादीनि (for परं च)
 V₂ B₂ D₂ कुपाद् (for दद्यात्) K₁ K₂ V₂ D₂ D₂ s G₂ s
 दद्यात् च, D₁ विधिना, T₂ दत्तिना; G₁ पया च (for दधिना)
 G₂ भवता (for सयुवात्) V₂ दद्यात् च पया युवत्, T₂
 G₂ s पया सह वराद्रना, T₂ M₁ पया च सह शक्या (for ")
 — (L 285) D₁ स्वप्ने वा (by transp); D₁ वाप्यस्ते
 T₂ s G₁ s : M₁ दुर्दिने पर्वयोगेन (for ") K₂ N₁ s V₂ B₂
 D₂ D₂ s : T₂ सेहात् D₁ s : G₂ धेहात् (for सर्वत्)
 N₁ B₁ अयमुने (for 'यात्) T₂ s G₁ s : M₁ सा सोमाग्रम
 यामुपात् (for ") — (I 286) K₁ s साभिप्राय; K₂ सु
 विधाय, K₂ स्वाभिप्रायात् (for सा विधाय) V₂ D₂ s न
 स्थिते, B₂ यत्पस्यित्ने; D₁ तपस्यित्ने (for तपस्यित्ने) — (L
 287) B₂ T₂ s G₁ s पुत्रवत्पुत्र भातिनी (for ")

Colophon — Mention of the *Spica* N₁ T₂ — Men-
 tion of *hāṣṭa* K₂ V₂ B₂ D₂ D₂ — *Sub parvan* K
 V₂ s B₂ D₂ D₂ s : T₂ वरिजानहरणम् — *Ājā*
naṣa V₂ दनस्तगम्; B₂ तपस्वत्पुत्र; D₁ अथकविधि; D₂
 T₁ s : G₁ s पुत्रवत्पुत्रि; T₂ पुत्रवत्पुत्रा — *Ājā* no
 K₂ 153; N₁ 170, V₂ 138, V₂ 138^a; V₂ B₂ 157, D₂
 D₂ D₂ 154, D₂ 151; D₂ T₂ 144; T₂ C₂ s : M₁ 148,
 T₂ G₁ 170, T₂ 157; C₂ 157

उमोनाय ।

निर्वेष्टव्य शरीर यैर्व्रतकैः पुण्यनेरपि ।
 अरुण्यति प्ररक्ष्यामि सहैतामिर्वरं शृणु ॥
 शृणाष्टमीं या क्षिपति स्वाहा मूलफलाशिनी । [290]
 ब्राह्मणायैकमदानं स्व दत्त्वा भर्तृदेवता ॥
 शुद्धयन्ना शुभाचारां गुरुदेवतपूजना ।
 एवं सप्तसरं कृत्वा ततो दद्याद्दिजातये ॥
 गोपालरज्जुमुष्टना चामरं बल्यत्र तथा ।
 दक्षिणापूर्वमिद्रात्र शक्या यापि शुचिस्थिते ॥ [295]
 रश्मिन्नाः स्वराजामा श्रोणिदेशानलम्बिन ।
 तस्या भ्रजन्ति केशाणु भपतीष्टा हि भवेरि ॥
 शिरो निर्वेष्टुनामा तु गोमयेन शिरः सती ।

प्रकाशयेन्मल धाया निम्नेन श्रीफलेन च ॥
 गोमूत्रं च सदा प्राशेच्छिरं ज्ञानं च मिश्रयेत् ॥ [300]
 कृष्णा चतुर्दशीं स्वैतत्कर्तव्यं वयस्पर्षिणि ॥
 भवत्यविधना चैव सुभगा विज्वरा तथा ।
 शिरोरोमैर्न चास्या शरीरमभितप्यते ॥
 दर्शनीयं ललाटं या काङ्क्षति स्त्री शुचिस्थिते ।
 विधिं प्रतिपद्यन्ति सा श्रपेदेकमोचना ॥ [305]
 पयसा च तथाश्रीपाद्यान्तत्सप्तसरो गतः ।
 ब्राह्मणस्य ततो दद्यात्स्यै रूप्यमयं शुभम् ।
 ललाटं रूपसपन्नमाश्रोति स्त्री सुमध्यमा ॥
 सज्जतं स्त्री द्वितीयाया भ्रुवोरिच्छेत्सुरूपताम् ।
 अनन्तरोपवासेन शाकभन्नाशाना सती ॥ [310]

Some Ms. भगवती (for उमा) — (L. 288) Ds Ts
 शरीरं वै, Ts रस्य (for 'इ वैरु) Ts ; Gs s → Ms निर्वेष्टि
 (Ts 'रिष्ट, Gs : 'विष्ट) वै शरीरस्य (for ") — (L. 289)
 Bz Ds; सहितामिरि (for सहै) Ns एत शृणु, Ds वच
 शृणु; Gs वरे शृणु, Bom Poona Eds G(ed) वरेण तु
 (for वरे शृणु) Ks Ds सहितामिन्तं (Ds 'वंच) शृणु
 (for ") — (L. 290) V Bz ; Ds Ds ; ह्यपति (for हि")
 Ks Ds Ds (marg) शाक ; Ts ; Gs ; चात्या (for स्वादा)-
 Bz Ts Gs ; फलाशाना (for 'शिनी) — (L. 291) Ns V
 Bz Ds Gs सा (for स्व) Gs दद्यात् (for दत्त्वा) — (L.
 292) Ks Ds शुक्रनाला (for 'वरमा) Ds शुक्रनासा शुभा
 नारी (for ") V Bz ; Ds s ; Ts -नुजिका, Ds -पूजना
 (for -पूजना) — (L. 293) Ks श्रवाया (for कृत्वा) Ts
 Gs ; दत्त्वा (for दद्यात्) — (L. 294) Gs ; Ms -रज्जवा
 (for -रज्जु) Gs -संमूल (for -मुहूर्तं) Ds Ts गोपालरज्जुं
 मुहूर्तं (for ") Ks ; Bz ; Ds Ds Ds ; (after
 corr. on marg) Ts च पत्रं Ks बिन्दवज, Ns V स्वयत्र,
 Ds बिन्दव (for बल्यत्र) Ts → Gs s ; Ms शृङ्गत्र बालज
 तथा (for ") — (L. 295) Vs Ds दक्षिणापूर्वं, Gs 'रूप
 (for 'पूर्वं) Ks ; मृदाह (for मि") Vs Bz ; Ds T Gs ;
 Ms सराश्लिणं पतिं (Ts 'भायता) पूर्वं (for ") Ks ; Ns
 V ; Bz Dn Ds Ds ; शुचिस्थिते, Ks V ; दत्ता, Gs स्थितं
 (for 'स्थिते) Vs Bz ; Ds T Gs s ; Ms शत्रुनाय (Ts 'य)
 शुचिस्थिते, Ds वास्त्यापि च शुचिस्थिते (for ") — (L. 296) K
 Vs Dn Ds → Ts ; Gs ; Ms स्वराजामा Ns सुवालाश्र ;
 Vs Bz सुचार्यमा (for स्वराजामा) Gs रश्मिन्ना सुवालाश्र,
 Ds शक्यं स्वराजामा (for ") — (L. 297) Vs ; B Ds Gs
 Gs 'न्तं स्वराजामा (for ") — (L. 297) Vs ; B Ds Gs
 भक्तिमता, Ts ; Gs s → Ms भवन्तीह (for 'तीष्टा) Ts

भवन्तु ज्ञानमूर्ति (sl.) (for ") — (L. 298) Ts → Gs
 s ; Ms शिरोनिवेद्ये वा तु (for ") — (L. 299) Ts ; Gs
 जले (for मल) K B Ds Ds ; s → Ts Gs कृत्वा, Ds
 दिवा; Ts ; Gs ; Ms कृत्वा (for चास्या) Ns V प्रभाष्य
 निर्मलं कृत्वा, Ds क्षाण्येतिर्मलं कृत्वा (for ") Vs ; B Ds
 पयसा; Ds (marg) निक्षिप्र (for विज्वेन) Ns बिज्वेन
 वयसा तथा (for ") — (L. 300) Ks प्राष्य (for प्राशेत्)
 Ks ; Ds Gs ज्ञाने Vs चर्मयेत् (for मित्र) — (L. 302)
 Ts → Gs s ; Ms गते संकसरे वेत् (for ") Ts ; Gs Ms
 सुभगा रिवज्वरा (for ") — (L. 303) Gs शिरोरश्र
 वैदास्या (for ") Ks भाष्यते (for -रुप्यते) — (L. 304)
 Ks Ds ; काङ्क्षते स्त्री (Ds च), Vs Bz ; Ds स्त्री काङ्क्षति
 (by transp) Ds Gs काङ्क्षती स्त्री, Ks एतिना (for शुचि-
 स्थिते) — (L. 305) Ts ; Gs ; Ms तथ्य प्रतिपद्येत्थिर्षं
 (for ") Ts सा श्रपेदेवभाजने, Ts Gs ; सा श्रपेदेव भाजने,
 Gs ; Ms सा श्रपेदेव भोजने (for ") — (L. 306) Ns Vs
 T Gs ; पायसाह (for पयसा च) Ds वायस्वत्सर्वं शुभे
 (for ") — (L. 307) Ns Vs Ds Gs ; ब्राह्मणाय (for
 'जस्य) Ns रूप्यय; Vs Bz ; Ds ; हस्य* (for रूप्य) Gs
 तथा (for शुभम्) Ks Ds पदे स्वमयुत् (Ds 'मरी) तथा;
 . . . . .
 lines 309 310 — (L. 309) Bz ; द्वितीया स्त्री सदा मौन्ये
 (for ") Ts ; Gs s → Ms कर्मां प्राथयेत् तु वा (for ")
 — Ts om (hapl) lines 310 319 — (L. 310) Ds एक;
 Ds शक्यं (for शाक) — (L. 311) Vs ; Bz ; Ds Gs ब्राह्-
 णाय Ts Gs om (hapl) lines 311* 316* Bz Ts ; Gs

ततः सप्तसरे पूर्णे ब्राह्मण स्वस्ति वाचयेत् ।
 फलैः परिणतिं सौम्ये मापाणा दक्षिणान्वितैः ।
 लवणेन च भद्रं ते धृतपात्रेण चानवे ॥
 आत्मनः शोभनौ कर्णाविच्छन्ती स्त्री सुमध्यमा ।
 नक्षत्रे श्रवणे प्राप्ते ध्रुव भुज्जीत यावक्म् ॥ [315]
 ततः सप्तसरे पूर्णे कर्णौ दद्याद्विरण्मयौ ।
 धृते प्रक्षिप्य विप्राय पयसा सहितौ शुभे ।
 नासामिच्छेद्दद्यान्तामन्वयद्वा व्याधिवर्जिताम् ।
 तिलगुल्मं सदा सिञ्चेद्यावदुपेक्षि रक्षितः ॥
 अनन्तरोपरान्सेन सेगन्धयः सलिलैः सदा । [320]
 तस्मादादाय पुष्पाणि धृते प्रक्षिप्य दापयेत् ॥
 स्वर्क्षी भवेयमिति या स्त्री काह्लस्यमृतोद्भवे ।
 अनन्तर वै भुज्जाना पयसा वा धृतेन वा ॥
 ततः सप्तसरे पूर्णे पद्मपत्राणि पण्डित ।

तथैशोत्पन्नप्राणि न्यसेत्क्षीरे शुचिर्मिते ॥ [325]
 प्लवमानानि विप्राय ततो दद्यात्सती सति ।
 कृष्णसारमनानाक्षी तद्वत्त्वा भवति स्म वै ॥
 इच्छेदोष्ठौ चारुरूपी या स्त्री धर्मगुणान्विता ॥
 सा मृगमयेन तु भिवेदुदकं दत्तर सती ॥
 अयाचितेन भुज्जीत नमस्या धर्मभागिनी । [330]
 ततः सप्तसरे पूर्णे विद्रुमं दातुमर्हति ॥
 तेन विन्ध्वफलाभौष्टी स्त्री भवत्येव शोभने ।
 सुभगाय वपु पुत्रधनाढ्या गोमती तथा ॥
 या चारुरूपानिच्छेत दन्तानमर्याणिनि ।
 शुद्धास्मी न साक्षीवास्तव्यमनिन्दिवा ॥ [335]
 ततः सप्तसरे पूर्णे दद्याद्दध्यमयान्सती ।
 दन्तान्प्रक्षिप्य धर्मज्ञे पयस्सतिगुणोदिते ॥
 तेन सा तिलपुष्पाभान्दन्तानामोति सा सती ।

५ ५ Ms. कर्णौ दद्याद्विरण्मयौ (for ५) — T₁ ५ G₁ ५ ५ om (hapl) lines 312-316 — (L 312) K₁ ५ ५ V₂ B₁ D₁ ५ ५ ५ G₁ सौम्यैः (for सौम्ये) D₁ पयसा दक्षिणान्वितम् (for ५) — (L 313) V₂ B₁ D₁ मात्रेण (for ५) — After line 313, G₂ Cal ed ins

3¹¹ भुज्जी विधाय सा दद्यान्मृगानामिये शुभे ।

— (L 314) V₂ B₁ ५ ५ D₁ श्रवणी रूपसपचाय् (for ५) K₁ शुचिर्मिते, V₂ B₁ D₁ ५ ५ सुमध्यमे (for मा) — (L 317) D₁ विप्राय देवविदुषे (for ५) K₁ ५ N₁ B₁ D₁ ५ ५ T₁ ५ G₁ Ms सहिते D₁ दार्कंसासहिते शुभे (for ५) — (L 318) V₁ मध्यमा, D₁ ५ मध्यमा (for मध्यमा) K₁ ५ ५ D₁ मध्यमा-वधिवर्जिताम् (L₁ तम्, D₁ मध्यमा च त्रिष, T₁-५ G₁ ५ ५ Ms मध्यमा (T₁ शन्यद्वा, T₁ मध्यमा, G₁ सपयान्) सुभगा तु वा (for ५) — G₁ om line 319 — (L 319) T₁ ५ G₁ ५ Ms नील (for तिल) D₁ सुम्नान् (for सुल्म) K₁ V₂ D₁-५ वास्तुपर्वतितावेनम् (D₁ जति, D₁ जितः), T₁ ५ G₁ ५ वेपिः सित्तु, G₁ ५ वेपिःधिरसित्तम् (for ५) — (L 320) V₁ D₁ ५ ५ सलिल, T₁ ५ G₁ ५ ५ Ms त सल (for सलिले) — (L 321) K₁ ५ ५ V₁ B₁ D₁ T₁ तस्य (for तसमाद्) K₁ D₁ D₁ D₁ G₁ मवाप्य (for कादाय) — (L 322) D₁ स्वशिणी निमले वा शी (for ५) K₁ [म]परोद्भवे, T₁ G₁ ५ ५ Ms सुधिमिते (for [म]गुतोद्भवे) N₁ V₂ B₁ D₁-५ स्त्री काह्लस्यमृतोद्भवे, D₁ काह्लस्यमृतस्य संभवे, T₁ ५ G₁ ५ स्त्री काह्लस्यी सुधिमिते, T₁ काह्लस्यमृतोद्भवे (for ५) — (L 323) V₂ B₁ ५ ५ D₁ T₁ अनन्तर (for भुज्जाना)

— (L 324) Bom Poona eds G(ed) मण्डिता (for पण्डिता) D₁ पद्मपत्राणि मण्डिता (for ५) T₁ ५ G₁ ५ ५ om lines 325-328 — (L 326) T₁ G₁ Ms दद्यात् (for विदय) G₁ परमानानि दद्यात् (for ५) T₁ G₁ ५ Ms दत्तर स्त्री (for ततो दद्यात्) — (L 327) V₂ B₁ ५ ५ D₁ D₁ स्त्री (for तद्) — (L 328) V₂ B₁ D₁ इच्छेत् (for इच्छेत्) D₁ धानु, T₁ G₁ Ms पया (for पार) V₂ D₁ गुणानिते (for ता) — (L 330) T₁ om. lines 330^a-335^a K₁ B₁ D₁ भाविनी, K₁ भाविनी (for भाविनी) T₁ ५ G₁ ५ ५ Ms नमस्या वै शुचिर्मा T₁ G₁ ५ मि ऋ (for ५) — K₁ om (hapl) lines 331-335 — (L 331) D₁ प्राप्ते (for पूर्णे) — (L 332) K₁ V₁ ५ ५ D₁ भवत्येव शोभने (for ५) — (L 333) K₁ D₁ सुभगा वपुधुवारः K₁ D₁ G₁ ५ Ms सुभगा सुवपुधुवा, V₂ सुभगा वपुधुवा च (for ५) — (L 334) T₁ इच्छेत् (for ५) T₁-५ G₁ Ms वै त (for अत्र) — (L 335) K₁ ५ ५ साभाविः N₁ D₁ साक्षीत (for याद्) T₁-५ G₁ ५ ५ Ms शुद्धानि तिलपुष्पाणि (for ५) K₁ ५ ५ D₁ G₁ सुभ- (for मभ-) V₁ B₁ ५ ५ सतिद्रुत (for त्रिद्रुत) T₁-५ G₁ ५ ५ Ms साक्षीवामा-वधिमिद्रुता (for ५) — (L 336) D₁ दत्ता (for दद्यात्) K₁ K₁ V₁ B₁ D₁ D₁ T₁-५ T₁ G₁ शौचमयाद् (for ५) K₁ दद्यात्, V₂ B₁ ५ ५ D₁ सुम्नान् (for सती) Ms दद्यात् शुभं मयात् (for ५) — (L 33^a) K₁ B₁ सुम्नान्तिः V₁ -गुणोदिते, D₁ सुग्निता (for ५) — (L 33^a) K₁ -पुष्पाण्याद् (for -पुष्पाणाम्) D₁ धानये (for सा सती).

सौभाग्यमपि चाप्नोति सपुत्रत्वं तथानये ॥
 सर्वमेव मुग्धं वान्तमिच्छेया रचिरानते । [340]
 सा पौर्णमास्यामभ्रातु प्राप्ते चन्द्रोदये शुभे ॥
 यानकं पयसा सिद्धं दत्त्वा विप्राय भामिनी ।
 ततः सवत्सरे पूर्णे चन्द्रं रूप्यमयं शुभम् ॥
 पद्मे फुले तु विन्यस्य ब्राह्मणान्वसि वाचयेत् ।
 पूर्णचन्द्रमुखी तेन दानेन स्त्री शुभे भवेत् ॥ [345]
 स्नानविच्छति या नारी वृणराजपत्नोपमौ ।
 अयाचित दशम्या सा नित्यमर्थात् वायता ॥
 सप्तस्तरे ततः पूर्णे द्वे विल्वे काञ्चने शुभे ।
 सद्दक्षिणे ब्राह्मणाय प्रयच्छतु धृतात्मने ॥
 सौभाग्य परमाप्नोति बहूपुत्रास्तथैव च । [350]
 सदोन्नतो स्नाने सा स्त्री विमर्त्यैरवर्णिनि ॥
 शान्तोदरस्वमिच्छन्ती क्षेपदेवानभोजिनी ।

पञ्चम्या तु न भोक्तव्यमन्नं तोयेन नित्यदा ॥
 ततः सप्तस्तरे पूर्णे दद्यात्प्रातील्वा शुभे ।
 कुलां सदश्रिणां धन्ये ब्राह्मणाय धृतात्मने ॥ [355]
 हस्ताविच्छति या नारी रूप्यवृक्षी सुपथ्यने ।
 द्वादशी सा क्षेपदेवं शकैः सर्वैरनिन्दितैः ॥
 सवत्सरे ततः पूर्णे रौमेके पद्मे ददातु सा ।
 ब्राह्मणायामिहृषाय तथा पद्मद्वयं सुभे ॥
 श्रेणी विशालामन्विच्छेत्स्त्री क्षपत्वेन सुव्रता । [360]
 त्रयोदशीमिहकमभ्रात्वेवमयाचितम् ॥
 ततः सवत्सरे पूर्णे टण्डुल सप्रयच्छतु ।
 प्रजापतिमुत्साचार कृत्वा तज्ज्ञा वरानने ॥
 काञ्चनं चैव दातव्यं तदानास्य सर्वदा ।
 अञ्जनेन च धर्मज्ञे शनकैरवचर्णयेत् ॥ [365]
 रजानि चैव पूर्णानि वासा रक्त च दापयेत् ।

— (L 339) V₁ सप्तुत्रत्वं (for सप्तु^०) T₄ तपोधने (for तपो
 धने) T₁—G₁ s s M₁ सुपुत्र तु तपोधने (for^०) — (L
 340) K₂ इच्छेया तु वरानना (for^०) — (L 341) K₁
 s s D₂ भ्राता तु, A₂ B₁ D₁ D₂ G₁ भ्राता तु, D₂ स्नानं तु
 (for भ्रातु) K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ s s T₁ G₂ प्राप्य
 (for प्राप्ते) K₂ D₁ D₂ D₃ G₂ चन्द्रोदय (for 'ये'
 — (L 342) G₁ s s पायस (for पयसा) D₂ दद्यात् (for
 दत्वा) — (L 343) V₂ D₂ शुभे (for शुभम्) — (L
 344) K₂ s V₂ G₂ पद्मपुष्पे, K₂ D₂ कुलपदे, K₁ पद्मद्वये,
 N₁ सप्रयत्ने, V₂ s B₂ s D₂ D₃ s पद्मफुले, D कुले पद्मे
 (by transp.), T₁ s G₁ s पाप्मे फले V₂ B₂ s D₂ स्त्रि
 (for तु) K₂ काञ्चनम्, V₂ B₂ s D₂ ब्राह्मणम्, D₂ 'जं (for
 'जात्) V₁ तस्य च (for वाचयेत्) — (L 347) V₁ B₁ s
 D₁ T₁ s G₁ s s M₁ भ्रातुः (for भ्राता) — (L 348)
 D₂ द्वे विल्वे काञ्चनप्रभे (for^०) — (L 349) D₂ दक्षि
 ण्ये, T₁ सद्दक्षिण (for 'तं) T₁ तद्दशमने, G₂ वरा (for
 धवा) V₂ B₂ D₂ विल्वे चैव प्रयच्छतु (for^०) — (L
 350) D₁ पत्निम् (for परम्) — (L 351) K₁ T₁ s G₁
 s—M₁ सान्नी (for साक्षी) V₂ B₂ s D₂ सदीर्घस्तनी
 र्वा, T₁ 'ते स्नने सा र्वा (for^०) V₂ B₂ s D₂ भवति (for
 विवर्ति) K₁ V₁ T₁—G₁ s V₁ T₁—G₁ s M₁ वर (for [श्र]वर)
 — (L 357) K₁ V₁ इन्द्रोदरवम्, K₁ D₁ s क्षामोदरी
 (D₁ 'र' ध्वम्, K₂ V₂ B₂ s D₂ सानोदरवम् (for 'सवम्'
 B₂ D₂ अन्विच्छेत् (for इच्छन्ती) K₁ V₁ B₁ D₁ D₂ s s
 T₁ G₁ एकम् (for 'श्च') N₂ D₂ D₃ G₂ भोजनी; V₂ s

B₂ D₂ D₃ भोजना (for भोजिनी) — (L 358) D₂ तया
 भोज्यम् (for तु भोज्यम्) A₂ भोक्तव्यमन्न पद्मम् (for^०)
 — (L 357) K₂ जारी नया, D₂ T₂ जारीफल; T₂ जल
 कर्ता (for जातीकता) — (L 355) D₂ स्वर्णी, T₂ s G₂
 s s M₂ तत (for कुला) K₂ D₂ पत्न्या; D₂ दद्यात्,
 T₁—G₁ s s M₁ साक्षी (for पत्ने) D₂ महामने; T₂ जिवां
 G₂ च्छता (for छता) — (L 356) B₁ D₁ s T₁ s s G₁
 s—M₁ च को (for माता) — (L 357) V B D₂ T₁ s
 G₁ s—M₁ अनिन्दिते (for 'ते) — (L 358) V₂ B₂
 D₂ s G₂ प्राप्ते (for पूर्णे) K₁ N₁ V₁ D₁ D₂ G₂ सप्र
 यत्सरे पूर्णे (V₂ G₂ प्राप्ते) (for^०) V₂ B₂ D₂ पद्मे रौमे
 (by transp.) V₂ सुपथ्यम् (for दद्यातु सा) K₂ रौप्ये
 पद्मे निवेद्य सा (for^०) — N₂ cm line 359 — (L
 359) A₂ सु- (for [स]मि) V₂ D₂ D₃ P₂ D₃ ed; G₂ (ed)
 शुभम् (for शुभे) — (L 360) K₂ D₂—4 इच्छन्ती; V₁
 इच्छेत्स्त्री (for अनिच्छेत्) V₂ B D₂ T₁ s G₂—4 सुभे (for
 'त) K₁ क्षीक्षिपेयमदरात् (for^०) — (L 361) A₂ V
 G₂ s शुभम् (for भक्तम्) — (L 362) T₁ s G₁ (marg)
 s—M₁ श्रवण ब्राह्मणाय च (for^०) — (L 363) T₁—s G₁
 s M₁ प्रयच्छतु (for प्रजापति) K₂ s s B₂ D₂ s s
 T₁ s तय; N₂ D₂ s त तु (for तस्या) — (L 364) N₂
 चोप, V₂ B₂ s तय (for 'यव) — (L 365) K₁ s V B
 D₁ D₂ D₃ धनेता, N₂ सर्वता (for धनेते) D₂—रुप्ये
 (for पूर्णे) T₂ s G₂ s—M₂ वैश्वदेवम् (G₁ 'व) पूरयेत्.
 T₂ सन्दीर्घेय पूर्णवेत् (for^०) — (L 366) K₂ पूर्णानि, V₂

बलिं सृजत्वत्तद्य च परित्यजतु भामिनि ॥
 धान्यधानसगुणानिच्छेदकेभक्तेन नित्यदा ।
 सतमीं सतमीं नित्यं क्षपेत्स्त्री पतिदेवता ॥
 ततः सवत्सरे पूर्णे वृक्षं दद्याद्विरण्मयम् ।
 सर्वक्षिणं ब्राह्मणाय शुभमव्युत्तमी भवेत् ॥ [395]
 करखे दीपक दद्यात्सदा या प्रमदा धरे ।
 पूर्णे सवत्सरे दद्यात्सोवर्णं क्षीपक तथा ॥
 रच्या सा स्त्री भवेद्भर्तुरिष्टा पुत्रवती तथा ।
 सपत्नीतामपि तथा दीपप्रज्वलते शुभे ॥
 या श्रेपभोजिनी नित्यं नैव च स्यादरुता । [400]
 न च स्याद्द्वयशना सौम्ये नित्यं च पतिदेवता ॥
 शौचान्विता च सतत न च रूक्षाभिभाषिणी ।

शुभशुभयोर्नित्यं शुभुपानिरता सती ॥
 किं तस्या प्रतके कार्यं किं वा स्यादुपनासके ।
 वा भवुदेवता नित्यं सत्यधर्मगुणान्विता ॥ [405]
 विधवा स्त्री तु या हि स्यादेवयोगान्विता सति ।
 तस्या धक्ष्यामि यो धर्मं पुराणोक्तं सुमध्यमे ॥
 पतिं सकल्पयित्वा सा चित्रस्थं वायं शुभमयम् ।
 तस्य पूजा सदा कुर्यात्सला धर्ममनुसरते ॥
 तत एवाभ्यनुज्ञा च नित्यं याचेत् सुत्रता ॥ [410]
 प्रतके चोपनासे च भोजने च विशेषतः ॥
 भर्तृलोकान्मज्जत्येव न चेद्दुष्टुचरते पतिम् ।
 शाण्डिलीं सर्व्यमज्ञानं सततं पतिदेवता ॥
 अग्रप्रसूतिं सर्वेषां देवानां चैव योषितः ।

सृजत्वत्तद्य च, V₁ बलिं सृजतु तद्यं च, B₁ सृज त्वं तद्यं च बलिं, D₁ (marg) बलिं सृजे सयात्तद्यम् T₁ s G₁ s s M₁ कृत्वं (for कार्यं) — (L. 395) V₁ बलिं सृजेत् तदीयं च (for ") — After line 391, Dn Ds Bom Pooza eds G(ed) ins an addl colophon [Mention of the Epic Ds] — *Mention of Khlā Ds — Sub-paraon Dn Ds परिजात — Adhy name Dn Ds व्रतकविधानम् — Adhy १० Dn Ds 130* — Before line 392 some Ms ins दमोवाच — (L. 392) T₁ ब्राह्मणान् (for धान्यवान्) K₁ V₁ भुक्तेन (for भं) V₁ कर्मणा, D₁ नित्यश (for 'दा) — (L. 393) Ds च क्षिप्रं (for the second सतमीं) V₁ प्राप्य (for नित्यं) V₁ s B₁ s D₁ T₁ क्षपयेत्स्त्री (V₁ येत स्त्री, V₂ केक्षी च) पतिवता (for ^b) — T₁ s G₁ s om (hapl) lines 394-401 — (L. 395) Ds सा तु G₁ वुद् (for शुभ) — (L. 396) K₁ s D₁ T₁ करज्, D₁ वर च, G₁ करज् (for करजे) K D₁ करे, G₁ परे (for परे) — After line 396 Ds ins an addl colophon mentioning adhy no 135 — (L. 398) K₁ तुष्टा सा स्त्री, V₁ B₁ s D₁ दीपपूजा, D₁ सेव्या सा स्त्री (for रुच्या सा स्त्री) T₁ s G₁ s भवत् (for तथा) — (L. 399) K₁ D₁ सदा मध्ये, T₁ G₁ s M₁ अभिमता (for बधि तथा) — (L. 400) K₁ D₁ D₁ D₁ s भोजनी (for भोजिनी) T₁ देवदेवश्च धर्मयुक् G₁ नैव च स्यादमर्मयुक् M₁ नैव यस्याधर्मयुक् (for ^b) — (L. 401) T₁ G₁ s M₁ न च दुर्वासान्मना (for ") — (I. 402) K₁ शोभाविद्या (for शौचां) K₁ काङ्क्षिणी; V₁ भाविनी (for भाषिणी) — (L. 403) Ds om (hapl) lines 403^a 403^b नैः

Dn D₁ s शुभुपाभिरना सती, T₁ s G₁ s s M₁ 'नित्या सती, T₁ नित्या सतीम् (for ^b) — (L. 404) B₁ कृत्वं (for कार्यं) — (L. 405) V₁ वा च, Dn₁ सत्य; Ds T₁ s G₁ s सर्वं (for सत्य) — After line 405, Ds (marg) ins
 4** या योगिनियुक्ते चारी शुभा संश्रितामपि ।
 कृप्यां चतुर्दशीं सा तु सवत्सरमुपोष्य च ॥
 दद्यादममर्षीं योषिं दधिपूर्णां द्विजनेन ।
 मुक्तायुग्मेन सवुक्ता शुभां योषिं शनैस्तत ॥
 — K₁ om line 407 — (L. 407) D₁ धर्मास्ते; G₁ ये धर्मा (for यो धर्म) V₁ B₁ s D₁ शुभियुक्ते (for सुम प्यते) — (L. 408) K₁ [अ]ने, G₁ तु (for सा) N₁ om वा T₁ s G₁ s s M₁ द्विषमयम् (for [अ]यं यं) K₁ विप्रलक्ष्य चा सुमयम् (for ^b) — (L. 409) D₁ s तस्य पूजा सदा कार्या (for ") N₁ D₁ s सती, K₁ V₁ T₁ G₁ s s M₁ सदा D₁ सत्य (for सतां) — (L. 410) T₁ नित्यं याचसदाता (for ") — (L. 412) Dn D₁ T₁ भर्तृलोकान्मज्जत्येव (for ") K₁ उद्विजते, V₁ s B₁ सतिप्रमेव, B₁ सतिचरत् Ds-^a दधरते (for सवुक्) T₁ s G₁ s s M₁ न वैरातिचरत्ययम् (for ^b) — (L. 413) D₁ लेविष्ठा (for शाण्डिली) — (L. 414) D₁ देवानां (for सर्वेषां) K₁ s s V₁ D₁ s (marg as above) s G₁ यान्न T G₁ s s M₁ पत्यव (for योषित) N₁ देवताना च योषित, D₁ सर्वेषां चैव यत्नत् (for ^b) — (L. 415) G₁ om (hapl) lines 415^a 421^a K₁ नित्यमेव सनातना K₁ वीराणा ये सनातना; D₁ (marg as above) जे सततं तथा, D₁ पुराणोक्तं मयात्मन्यं T O₁ s s वीराणा ये सनातना, M₁ 'णो य सनातनम् (for ^b)

द्रक्ष्यन्ति पुण्यकविधिं पौराणो यः सनातनः ॥ [415]

मुनिश्च नारदः कृत्स्नं पौराण धास्यते विधिम् ।

उपवासस्य धर्मात्मा व्रतकानां तथैव च ॥

अदितिद्वापि सेन्द्राणी ह्यं च मोमोहते वरे ।

प्रवर्तते व्रतकानां पुण्यकानां च सर्वदा ।

कीर्तनीयाः सतीनां हि भविष्यथ गुणान्विताः ॥ [420]

उपवासप्रवविधि यथावदिह कृत्स्नशः ।

प्राहुभविषु सर्वेषु विष्णोर्भार्या महात्मनः ।

हास्यन्ति पुण्यकविधिं नित्यमेव सनातनम् ॥

सविद्योर्न च धर्माणा लीधर्मेषु प्रशसते ।

पतिभक्तिरदुष्टत्यमवागुदुष्टस्त्वमेव च ॥ [425]

नारद उवाच ।

एवमुक्त्वास्तु ताः साध्व्यो महादेव्या तपोधनाः ।

जगद्गृह्णा महादेवीं प्रणिपत्य हरप्रियाम् ॥

अदितिर्मतकं चक्रे ऋषु चद्रमचारिणी)

उमाव्रतविधिः सर्वैः पूर्वोद्दिष्टस्तथा कृतः ॥

परिजाते नियथ्याय मम दक्ष्णु कश्यपः । [430]

अदितिस्ततः नाम नदत्तं सत्यमामया ॥

तदेव व्रतकं दत्तं सावित्र्या धर्मनित्यया ।

तेरेव युक्तेः सयुक्तमिदं स्वभ्यधिकं कृतम् ॥

सध्याकाले च समाप्ते स्थाने स्थानं तथैव च ।

पूजनं वा नमस्कारो जपश्च द्वियुगः स्मृतः ॥ [435]

सावित्र्या व्रतकं कृत्या तथाहित्या व्रतं सती ।

भर्तुः कुलं पिण्डकुलं तथात्मानं च तारयेत् ॥

इन्द्राणी व्रतकं चक्रे तथैवोमा यथाविधि ।

रक्तमभ्यधिकं वासो भोजनं चैव सामिपम् ॥

चतुर्थे दिवसे चापि पुण्यकार्यविधिः पुनः । [440]

अदोरात्रोपवासस्य देवं कुम्भशतं तथा ॥

गङ्गाया व्रतकं दत्तं तदेवीं यशस्करि ।

ज्ञानमभ्यधिकं कार्यं प्रत्युपस्यात्मनो जले ॥

अन्यत्र ना जले माचशुद्धपशे हरिप्रिये)

एतद्गङ्गाप्रदं नाम सर्वकामप्रदं स्मृतम् ॥ [445]

— (L 416) V₂ युच्यते (for ज्ञापयते) — (L 417)

K₁ s 4 धर्माणा (for स्मा) M₂ च सर्वदा (for तथैव च)

— M₁ om lines 418-419 — (L 419) K₂ प्रवर्तिनी

(for 'नेने) V₂ s B₁ s T₁-s G₁ 4 सपुण्यकाना (for व्रत)

D₂ प्रवर्तके पुण्यकाना (for ^s) V₂ B₁ s D₂ T₁-s G₁ 4

व्रतकाना तथैव च (for ^s) — (L 420) D₂ भविष्यन्ति

(for 'स्य) — (L 421) B₁ s D₂ ज्ञास्यथापि च कृतस्तथा

(for ^s) — (L 422) T₂ पुण्यकाना महात्मनाम् (for ^s)

— G₂ om lines 423 426 — (L 423) D₂ द्रक्ष्यन्ति,

G₁ s ज्ञास्यन्ते (for 'न्ति) — (L 424) V₂ B₁ s D₂

विद्योपधर्मा धर्माणा (for ^s) D₂ स्त्रीधर्मेषु (for 'मेषु)

D₂ विविष्यते (for प्रवर्तयते) — (L 425) K₁ D₁ T₁ s 4

वागदुष्टत्वम् (for अवागु^s) — After line 425, D₂

(marg) jus

5** या पतिं वृषपेशाति दुष्टैर्विषयेषु नीचवत् ।

सा माणि नरकान्योरिदामावचतपति भास्कर ॥

भोजनं कुरुषे या तु अन्नतो भर्तुरेव च ।

यावन्नि पाशानो मृगो नावहर्षापि बल्यली ॥

— G₂ om the ref — G₂ om lines 426-428 — (L

426) V₂ B₁ D₂ देव्यो, V₂ B₂ देव्या, T₂ G₁ s 4 M₁ सर्वा

(for साध्व्यो) — (L 427) N₂ चमरकृत्य (for प्रणिपत्य)

— (L 428) K₂ नु वद (for वदक) K₂ श्रुत्वा सर्वमचारिणी

(for ^s) — Before line 429, G₂ ins नारद — (L

429) K₂ पूर्व दष्टम् (for पूर्वोद्दिष्टम्) — D₂ om lines

430 431 — (L 430) K₂ परिजातेन यथा तु (for ^s)

— (L 431) K₂ युक्ता, D₂ (sup /in) कृत्या (for तया)

K₂ नक्तान, D₂ श्रे दत्त, D₂ (before ecor) महत्, G₁ तदि

(for तहत) — D₂ om lines 432 434 B₁ T₂ om

line 432 — (L 434) D₂ नद्ये, T₁-s G₁ s M₁ युक्त, T₂

युक्त (for युक्ते) D₂ तैरेव युक्त सयुक्त, G₂ तैरेव दत्त सयु

क्तम् (for ^s) — (L 434) G₂ जप (for the first sya)

T₂ s G₁ s 4 स्थितानि (for तथैव) — (L 435) K₁ पूर्वित

या, V₂ पूजा चार, B₁ नौव धार्य (for पूजन या) D₂ T₂

जपश्च द्वियुगं कृ (T₂ स्मृ) तम् (for ^s) — (L 436) B₁ s

D₂ B₁ s 4 T₁ G₁ s M₁ सावित्रीः T₂ साहित्या (for सावित्र्या)

K₂ चक्रे, D₂ रक्षु (for कृत्वा) K₂ om (hapl) lines

436-438 D₂ [क्र]दिति (for 'त्वा) — (L 437)

T₁ s G₁ s M₂ [सा]ख्यवत् (for [सा]त्मना) — (L

438) V₂ s B₁ D₂ D₂ B₂ M₁ तदेवीम् V₂ तपवीमं,

D₂ वददोषे, D₂ नददोषे, G₂ तथैवोम (for 'वोमा)

— (L 440) K₂ माते (for चापि) K₂ पुण्यकार्यो विधि

स्मृत (for ^s) — (L 442) K₂ D₂ सद्योम च, K₂ तदेव

मे, D₂ तदेवदे (for तदेवीम्) G₂ s M₁ यथाविधि (for वरा

स्करि) D₂ तदेवमे यशस्करम् D₂ सद्योम च यथाविधि, T₁-s

तपवीमं (T₁ 'या काम) यशस्करम् (for ^s) — (L 443)

K₂ कृत्वा, D₂ D₂ ख्य (for कार्य) — (L 445) D₂

सप्त सप्त च सप्ताथ बुल्गानि हरिवह्मणे ।
 स्त्री तारयति धर्मज्ञा गङ्गाप्रनकचारिणी ॥
 देय बुम्भसहस्र तु गङ्गाया व्रतके शुभे ।
 तारण पारण चैव तद्गत सार्यकामिन्म् ॥
 यमभार्या चकाराथ व्रत यामरथ शुभम् । [450]
 हेमन्ते तनु वर्तव्यमानाशे हरिवह्मणे ॥
 श्मानि चैव वाक्यानि श्रूयादाकाशमास्थिता ।
 स्नाता शुचिसमाचारा नमस्कृत्य पतिं शुभे ॥
 चरान्यह यामरथ हिम पृष्टेन धारये ।
 पतिव्रता जीवपुत्रा भवेथ च पुरोधिक्का ॥ [455]
 सपत्नीश्चाधितिष्ठेय परदेय चैव मा यमम् ।
 सभर्तृपुत्रा जीनेय चिर सुसुखमेव च ॥
 पतिलोक च गन्ठेय भवेथ नन्दिनी तथा ।
 सुचेला मृष्टहस्ता च स्वाननेष्टा गुणान्विता ॥
 एव कृत्वा ततो विप्र मधुना स्वस्ति वाचयेत् । [460]
 तिलेपि तथा कृष्णे पायसेन तु भोजयेत् ॥

एव व्रतानि देवीभि कृतान्यमरवर्णिनि ।
 महादेव्या पुरोक्तानि रुद्रपत्न्या हरिद्रिये ॥
 अह श्रवीमि तपसा भदीयेन समन्विता ।
 सर्वां द्रक्ष्यथ पुण्यानि व्रतकानि तथैव च ॥ [465]
 पौराणान्युमया देव्या यानि दृष्टानि वै पुरा ।
 कल्याणगुणयुक्तानि पावनानि शुभानि च ॥
 वैशपायन उवाच ।
 रक्मिणी व्रतक चक्रे दृष्ट्वा व्रतकविसारम् ।
 उमाया वरदानेन दृष्ट्वा दिव्येन चक्षुषा ॥
 उमाव्रतेषु सर्वेषु वृषदान तथाधिकम् । [470]
 रत्नमालाप्रदान च तथात सार्यकामिवम् ॥
 तथा जान्मयती चक्रे पुरोमाव्रतक तथा ।
 ददावभ्यधिक सा तु रत्नवृक्ष मनोहरम् ॥
 सत्या ददौ तथैवाथ पुरोमाव्रतक यथा ।
 पीतमभ्यधिक चासस्तया दत्तमुमाव्रते ॥ [475]
 रोहिण्याथ च फाल्गुन्या मधया च पुरातने ।

T₁ s G₁ s a नुमम् (for स्तुतम्) — (L 446) T₁ s G₁ s s M₁ सप्तानि (for 'थ) — G₂ om (hapl) lines 445^b 450^a N₂ om (hapl) lines 447-451 — (L 447) T₁ s M₁ धारयति (for तार) K₂ T₁ धर्मोमा (for धर्मता) T₁ स्त्री धारयन्ती धर्मज्ञे (for 'त) K₁ या गङ्गाव्रत चारिणी (for 'व) — T C₁ s s M₁ G(ed) om (hapl) lines 449 453 K₃ om line 448 — (L 449) V₁ s पावने (for पारण) D₁ (marg as above) मजन (for व्रत) V₁ कामदम् (for कामिकम्) — (L 450) B₁ व्रत धाम यदस्तरम् (for 'त) — (L 450^a) D₁ s वषट् (for श्रूयाद्) — (L 453) K N₂ V₁ B₂ D₁ D₂ s स्नात्वा (for स्नाता) — (L 454) T₁ s G₁ s s M₁ हिमपृष्टाता (T₁ त) शुभे (for 'व) — (L 456) T₂ V₂ सपत्नीभ्यो D₂ 'लीनाम् G₂ लीपु (for लीश) D₂ D₂ सपत्नीरधितिष्ठेय (for 'व) T₂ मायवम् (for मा यमम्) D₂ s परदेयं मा यमा लयम् । — (L 457) s G₁ s s M₁ परदेयं वाचयामवम् (for 'व) — (L 457) D₂ सुसुखं चिरमेव च (for 'व) — (L 458) N₂ B₂ — D₂ यनिनी (for नन्दिनी) T₂ s G₂ s M₁ भवेथं नन्दिनीनताम् (M₁ 'ता) G₂ थं वाचयन्ति रता (for 'व) — (L 459) K₁ s T₂ सुचेला; K₂ D₂ सुचेला D₂ सुलेष्ट; D₂ सुवेला (for सुचेला) D₂ मृष्टु (for मृष्ट) T₂ सुचेलां सृष्ट सुवेला (for सुचेला) D₂ मृष्टु (for मृष्ट) T₂ सुचेलां सृष्ट हस्ता च (for 'व) K₁ s स्वाननेष्ट; D₂ 'नष्ट D₂ s 'नेम्यो (for 'नेष्टा) — (L 460) K₂ दावा, K₃ D₁ D₁ s नस्ता,

D₂ उज्जवा T₂ s G₁ s a M₁ उस्ता (for कृत्वा) D₂ विप्र (for विप्र) K₂ D₂ s T₂ s G₁ s s M₁ सपुरे, D₂ s (marg) साधुना (for 'व) — (L 461) T₁ s G₁ s s M₁ अपि मुष्टेभ मोचयेत् (for 'व) — (L 462) K₁ s s N₂ D₂ s वर (for 'वर्) — (L 465) Bom Poon eds G(ed) पुण्यानि (for पु) — (L 466) K₂ D₂ s संनिर्दिष्टानि वै पुरा (for 'व) — (L 467) D₂ कल्याण युक्तानि तथा (for 'व) — (L 468) T₂ s G₁ s s सुत्वा (for हृषु) V₂ सा वन, B₂ [उ]माव्रत (for व्रतक) — (L 469) T₁ s G₁ s s M₁ उमाया च कृत दृष्ट्वा (for 'व) T₁ s G₁ s s M₁ साक्षी (for दृष्ट्वा) — (L 470) V₂ s B₂ s D₂ उमाव्रतकवर्ष (for 'व) K₂ T₂ वत (for वृष) — T₂ om (hapl) line 471 — (L 471) N₂ 'वास्त्य (for सता) — (L 472) V₂ लगेम; D₁ पुत्रोमा (for पुरोमा) D₂ T₂ पुत्रोमाव्रतकं तथा (for 'व) — (L 473) D₂ सार्य; T₂ s G₁ s s M₁ सार्य; G₂ चापि (for सा तु) T₂ G₂ सा तु रत्न T₂ s G₁ s सा तु रत्न (for रत्नवृक्ष) K₂ D₂ मनोरमम् (for 'हरम्) G₂ M₁ सा तु रत्नं मनोहता (for 'व) — (L 475) T₂ महाव्रते (for उमा) — (L 476) K₂ मायां चाप D₂ सपत्नीं च T₂ G₂ s माये वा च (for मधया च) — (L 477) D₂ सवानि; D₂ दातानि (for दातानि) D₂ (marg) रत्नानि सप्तु दिव्यानि (for 'व) D₂ G₂ कुरुनन्दन, T₂ s G₁ s कुरुवर्षण (for कुलवर्षि)

प्रतापि खलु दत्तानि बहुनि कुलधर्मे ॥
द्वौ शतभिषा चैव प्रतकं पुण्यलक्षणम् ।
येन नक्षत्रमुख्यत्वं जगाम कुरुनन्दन ॥

Colophon

29B

K N̄: V B D T G M̄s cont

जनमेजय उवाच ।

वैशंपायन धर्मज्ञ व्यासशिष्य तपोधन ।
पारिजातस्य हृद्ये पट्टुरं परिकीर्तितम् ॥
निबामोऽसुरमुख्यानां दारुणानां तपोधन ।
तेषां वधं मुनिश्रेष्ठ कीर्तयस्वान्वकन्य च ॥
वैशंपायन उवाच ।

त्रिपुरे निहते वीरे स्त्रेणाद्रिप्रक्रमेणा । [5]

तत्र प्रथाना बहवो वभूवुरसुरोत्तमाः ।

— (L. 478) T₁ : G₁ s-3 M̄s इतमिषक् (for 'मिया') D₁
इतकं पुण्यकं तथा; T₂ : G₁ : s M̄s इतं पुण्यकलक्षणं (G₁
'वधेन' म् (for 's) — (L. 479) D₁ : s कुलनन्दिनी,
D₂ : s कुरुनन्दन (for 'कुरु') — After line 479, D₁ ms

6** उमामहेश्वर दामे कार्यं सर्वज्ञानने ।
कपिलगोप्रदाणेन त्रिपाठे नीलसुरसेवेव ॥
सर्वदेवामहेश्वर (sic) उमा चै रुद्रमयुता ।
स्वै स्थानेन गता राजत्रिण्णोर्वैतकशासनात् (sic) ॥

Colophon. — Mention of the Epic K₂-4 V₁ :
D₁ : D₂ : T₁ — Mention of Khila K₂ : V B Dn
D₁ D₂ : s — Adhy name K N̄: V B₁ : Dn D₂
D₁ : s : s उमामहेश्वरम्, B₁ पारिजातहरणम्, T₁ : s G₁ :
पुण्यकविधि, G₂ पुण्यकविधिवर्धनम् — Adhy no K₂
(marg) 134, V₁ 140, V₂ B₁ 138, Dn D₂ 136, D₁
132, D₂ T₁ 145, D₂ 135, T₁ G₂ : M̄s 149, T₁ G₁
151, T₂ 158, G₂ 140, G₂ 152

29 B

(L. 4) D₂ बुद्ध (for 'वध') — (L. 5) K₂ : D₁-4
T₁-3 G₁ : M̄s वीर, B₁ द्वैत्ये (for 'वीर') — (L. 6) K₂ :
मानसुधास्य बहवो, K₂ भायुष्यमाना ब¹, Col ed तत्रासुधाना
ब¹ (corrupt) (for 's) K₂ बभूवुरसुरोत्तमा (for 's)
— (L. 7) D₁ : G₁ निर्द्वेषास्तु; D₂ प्रद्वेषास्ते (for 'तद्')
V₂ D₂ त्रिपुरालये, T₂ 'लयम्' (for 'हया') — (L. 8)

शरामिना न दग्धास्ते रुद्रेण त्रिपुरालयाः ।

पट्टिः शनसहस्राणि न न्यूनान्यधिकानि च ।

ते ज्ञानिवधसंतताश्चक्रुरीरिः पुरा तपः ।

बभूवुरासौ सतामिष्टे महर्षिण्यसेविते ॥ [10]

आदित्याभिमुखा वीरः सहस्राणां शतं समाः ।

वायुमन्त्रा नृपथेष्ट स्तुन्तः पद्मसंभयम् ॥

तेषामुदुम्बरं राजनाण एकः ममाश्रितः ।

वृक्षं तत्राग्रमग्नीरं ते कुर्वन्वो महचपः ॥

कपिल्यं वृक्षमाश्रित्य केचिन्नरोपिताः पुरा । [15]

स्त्रालालादीं त्वपरे चेरुष्मं तथा तपः ॥

वटमूले तथा चेरस्तपः कौरवनन्दन ।

अधीयन्तः परं ब्रह्म बतं गतासुरात्मजाः ॥

तेषां युद्धः प्रजाकर्ता नरेव पितामहः ।

वरं दातुं मुखेष्टः प्राप्नो धर्मभृतां वरः ॥ [20]

K₂ : s N̄: V B₁ : Dn D₁ : T₁ G₂ पट्टि (for 'पट्टि')
K₂ D₂ द्वैत्य (for 'शत') B₁ D₂ T₂ : s G₁ : भोः (for 'च')
D₂ D₁ T₁ G₂ न न्यूनान्यधिकानि भो (D₂ ते, G₂ द्वे)
D₂ मनुष्यास्यधिकानि विभो, T₂ G₂ न न्यूनान्यधिकानि भो
(for 's) — (L. 9) N̄: वन्य (for 'वध') K₁ : s
Dn D₂ वीर (for 'वीर') V₂ D₂ बहसप, V₂ B₁ G₂
गता तप; D₁ : वर तप, T₁-3 G₁ s-3 M̄s प्रश्रियम् (for
पुरा तप) D₂ चक्रुरीरि परं तप (for 's) — K₂ om
lines 10¹-12¹ — (L. 12) T₁-3 G₁ s-3 M̄s निराहारा
(for 'नृपथेष्ट') — (L. 13) N̄: उदुम्बरं, B₂ उदुम्बर, T₂
सौडुं (for 'उडुं') V₂ गणम् (for 'गण') B₁ सदाश्रित
(for 'समा') T₁-3 G₁ : s : M̄s गता वृके ममाश्रिता (for
's) — (L. 14) N̄: V₂ : s B Dn D₂ D₁ : s T₁-3 G
वैतारं (for 'वीर') K₂ D₂ महात्प (for 'महत्प') — K₂
B₁ : Dn D₁ : s T₁ : s G₁ : s कपिल (for 'ते') T₂ : s कपिल
मूलमाश्रित्य (for 's) — (L. 16) K₁-2 N̄: D₂ D₁ : s
बाटीस (for 'बाटी') G₂ सुतालपादीमपरे, G₁ M̄s 'बाटी
स्वपरे (for 's) V₂ G₁ महत्, D₂ T₂ तदा (for 'तथा')
— (L. 18) G₁ अधीयन्तः, M̄s 'वानं' (for 'वन्द') V₁
Dn D₂ D₁ : s वर; V₂ 5परे (for 'परे') K₁ T₁ : s G₂-3
अधीयन्तपरे मह (for 's) D₂ [ब]सुरोत्तमा (for 'सुभयम्')
V₂ सं गता त्रिपुरात्मजा (for 's) — (L. 19) K₂
देवदग्ध, N̄: D₂ D₁ T₂ नरेव (for 'द्वेव') — (L.
21) V₂ वर वरय हरपुत्राय (for 's) — (L. 22) K₂

वरं वरयतेत्युभास्ते राजन्पद्मयोनिना ।
 ते नेपुरैरदानं तु द्विपन्तरुयन्वकं विभुम् ।
 इच्छन्तोऽपचितिं गन्तुं क्षातीनां वरुनन्दन ॥
 तानुवाच ततो ब्रह्मा सर्वज्ञः कुरुनन्दन ।
 विश्वस्य जगतः कर्तुं संहर्तुंश्च महात्मनः । [25]
 वः शशोऽपचितिं गन्तुं मास्तु योऽत्र वृथा श्रमः ॥
 अनादिमध्यनिघनतः सोमो देवो मद्देशतः ।
 तमस्तूय सुप्तं स्वर्गं वस्तुमिच्छन्ति येऽसुराः ॥
 ते नेपुस्तत्र केचित्तु दुरात्मानो महासुराः ।
 अथेपुरपरे राजन्नसुरा भव्यभारताः ॥ [30]
 नेपुर्ये सुदुरात्मानस्तानुवाच पितामहः ।
 वरयथं वरं वीरा रुद्रश्रीधर्मवेऽसुराः ॥
 ते उचुः सर्वदेवानामवध्याः स्वाम हे विभो ।
 पुराणि पदं च नो देव भवन्न्भन्तर्हीनले ॥

सर्पकामसमुद्धार्यं पदपुरं चास्तु नः प्रभो । [35]
 वयं च पदपुराता वसेम च सुप्तं विभो ॥
 रुद्राश्च नो भयं न स्वायेन नो ज्ञातयो दत्ताः ।
 निहत त्रिपुरं दृष्ट्वा भीताः स्म तपसा निधे ॥
 पितामह उवाच ।
 असुरा भवतावध्या देवानां शस्त्रस्य च ।
 न धापिप्यथ चेद्विघ्नस्तत्पथस्यान्स्ता प्रियात् ॥ [40]
 विप्रोपथात मोहाचेत्परिप्यथ कथंचन ।
 नाश यास्यथ विप्रा हि जगतः परमा गतिः ॥
 नापयथाद्धि भवत्यथ कुर्वन्निर्वाहणाहितम् ।
 सर्पभूतेषु भगवान्हित धत्ते जनार्दनः ॥
 ते वता असुरा राजन्नब्रह्मा ये विसर्जिताः । [45]
 येऽपि भक्ता महादेवन्नसुरा धर्नचाणि ॥
 स्वयं हि दर्शनं तेषा ददौ त्रिपुरनाशन ।

ते नेपुर, B₁ Dn Ds नेपुरत्तः; Ds ते सर्वे (for ते नेपुर)
 Cal ed तद् (for तु) T₁-s G₁ s- M₁ वरं तु वरिरे सर्वे
 (for ") — (L 23) Dn om (hapl) lines 23'-26".
 K₁ T₁-s G₁ s M₁ क्षातिनां (for क्षातीना) — T₁ G₁ om
 (hapl) line 24 Before line 25 Ds ins ब्रह्मोवाच
 — (L 26) K₁ क शशो विप्रं कर्तुं (for ") — (L 27)
 T₁ s G₁ s अनादिनिघन सोमो (for ") G₁ सोम (for
 सोमो) — (L 28) K₁ नमस्त्वयः; D₁ s तमाश्रित्य, T₁-s
 G₁ s- M₁ त संस्तुय, Poona ed तमास्तूय (for तमस्तूय)
 Ds स्वर्तं (for स्वर्गं). Ks के, Ds ते (for ये) G₁ नरा
 (for सुरा) G₁ वस्तुमिच्छन्ति वेऽसुरा (for ") — T₁ s
 G₁ s om (hapl) lines 29-32 T₁ om (hapl) line 29
 — (L 29) Ds ते नेपुरैरदानं तु (for ") — V₁ s om
 line 30 — (L 30) Ds दे व (for राजद्), V₁ Ds भव
 Dss D₁ T₁ G₁ s M₁ माव्य (for मय्य) K₁ s असुरा
 ह्यवाहयत् (for ") — (L 31) K₁ ते नेपुरा; K₁ ते
 पुर्वं तु, K₁ V₁ s; B Dn Ds D₁ s s नेपुर्ये तु (Bs ये);
 V₁ Ds ते तु ये वे (Ds ये); T₁ ते नेपुर्ये, G₁ s M₁ ते नेपुर्ये
 (for नेपुर्ये तु) G₁ महात्मानव (for दुरा) K₁ प्रभेसुर्ये
 विधिं भक्ताव, Ds ते तु ये तु महात्मानव (for ") — (L 33)
 N₁ s B₁ D₁ T₁ G₁ s तमस्तूय, G₁ रुनुस्तु (for ते उचु).
 T₁ s G₁ s M₁ वयम् (for विभो) — (L 34) N₁ T₁
 पदपुरं (for पदं च नो) D₁ पुराणि पदपुरं ददौ (for ")
 Ks N₁ T₁ s G₁ s M₁ [अत्र], K₁ च (for [अ]त्तर).
 — (L 35) K₁ s N₁ V₁ s; B₁ D₁-s सस्यवर्षं, G₁

'व च (for 'दायं) — V₁ s om (hapl) line 36
 — (L 36) K₁ N₁ V₁ s; B Dn Ds-1 T₁ s G₁ s वयं च
 पदपुरं गत्वा (for ") N₁ V₁ s; B₁ वरयाम, D₁ s वसाम
 (for वसेम) K₁ G₁ प्रभो (for विभो); D₁ गच्छाम
 सुविनो विभो (for ") — (L 37) K₁ न स्वाद्, V₁ B₁ s
 B₁ s; Dn D₁ s G₁ उर्य; B₁ अग्नि, T₁ s G₁ s M₁ न च
 (for च नो) K₁ रुद्राश्चास्तु भय तस्माद् (for ") N₁ T₁ G₁ s 'व च
 भयं न स्वाद्; D₁ अत्र भोजस्तु भय तस्माद् (for ") K₁ [अ]-
 सन्नशानयो, Ds वो ज्ञां (for नो ज्ञां) — T₁ G₁ s M₁
 ब्रह्मा (for पितामह) — (L 39) K₁ s; V₁ Dn D₁ D₁ s
 भवत्, D₁ न तव्य (for मवत्) — (L 40) K₁ ते गता
 असुरा राजन्, G₁ न च वापिप्यते विप्राद् (for ") K₁ मम
 (for मता) K₁ सत्यधि प्रत्यतात्प्रियाद्, K₁ हितं धत्ते जनार्-
 दनः; K₁ (also) सन्नाथिस्थान्दरिप्रियाद्, D₁ न मन्वयसत्
 प्रियाद्; D₁ सत्यस्थानसतो प्रिया (for ") — (L 42) K₁
 N₁ विप्रो (for विप्रा) T₁ जगत परमो गुरु (for "),
 — (L 43) K₁ s; Dn₁ D₁ s; T₁-s G₁ s M₁ विधि-
 तव्यं, K₁ V₁ B₁ s; Ds D₁ G₁ s वो ज्ञे'; N₁ G₁ का ते'
 (for हि मे') K₁ s कुर्वन्निर्वाहणाहितम् (for ") — (L
 44) N₁ भूते हि (for भूतेषु) K₁ हितवार्; Dn₁ भववद्
 (for 'वाद्') D₁ धर्मं (for चत्ते) — (L 45) D₁ वरं
 (for राजन्) — After line 45, D₁ s s ins.

100 भन्तर्भन्तर्हीनले इत्या पदपुरं रोषवर्जिता ।
 [Ds नोय (for नोय) Ds पदपुरं वेऽनादिनिघन (for "),]
 — (L 48) T₁ s; O₁ s सर्ववर (for सर्व') V₁ D₁ s

श्वेतं धूपममारुह्य मोमः सधवतः प्रसुः ।
 उवाच चेदं भागधानसुरान्तं सता गतिः ॥
 वैसुत्सुव्यं दम्भं च हिंसां चासुरसत्तमाः । [50]
 मामेव चाशितास्तसाद्वर माधु ददामि चः ॥
 पैर्दीक्षिताः स्य मुनिभिः सत्क्रियापरमेर्द्विजैः ।
 सह वैर्गाम्यता स्वर्गः प्रीतोद्दं वः सुकर्माणां ।
 इह ये चैव वत्सन्ति तापनां प्रह्ववादिनः ।
 अपि काचित्स्थिकाकृष्टं तेषां लोना यथा मम ॥ [55]
 इह मामान्वपक्षान्तो यः करिष्यति मानवः ।
 वानप्रस्थेन विधिना पूजयन्मा चणोपनतः ॥
 वर्षाणां स सदस्यं तु तपणा प्राप्स्यते फलम् ।
 कृत्वा त्रिरात्रं विधिवद्विष्यते चोत्तिनां गतिम् ॥
 अर्कद्वीपे निवसतो त्रिगुणं तद्विष्यति । [60]

नीचे देशे च मद्र वो वरमेतं दद्यान्वहम् ॥
 श्वेतवाहनमानान यश्च मा पूजयिष्यति ।
 मर्यते मयचित्तोऽपि गतिं स मम थास्तति ॥
 औदुम्बरात्पादमूलान्द्विजान्कापित्थिकानपि ।
 उवाच स्यात्प्रादीयान्धर्मोत्तानो दृढव्रतान् ॥ [65]
 मुनींश्च प्रथमप्रादीयान्प्रतिगेषण ये नराः ।
 पूजयिष्यन्ति सतत ते धाम्न्कीर्तिना गतिम् ॥
 इत्युक्तवाच्य महादेवो भगवाञ्छ्वेतवाहन ।
 तैरेव सहितः सर्वै रुरुलोकं जगाम ये ।
 जन्ममार्गं गमिष्यामि जन्ममार्गं व्रतम्वहम् । [70]
 एव संस्त्वपमानोऽपि रुद्रलोकं महीयते ॥

Colephon

विशु (for प्रसु) — (L 49) K1 s 4 N3 V3 B1 s Dn
 Ds Ds s T3 G3 [हि]इ च (by transp), D1 s [द]द स,
 T1 s G1 s— Mi देवो K1 उपनतं, D1 s च सता (for स
 सता) — Before line 50, Ds 103 इहश्च — (L 50)
 D1 दमसुत्सुव्यं वैर् च (for ") — (L 51) T1 हि (for
 च) V1 [श]शितास्, Ds हि (for [आ]धि) K1 मामेव
 च शिता यस्माद्, Ks Ds यमामेवाशितास्तसाद् (for ")
 Ks ददामि, Ds वदामि, Ts वरामि (for ददामि) — (L
 52) M1 ये (for वैर्) Ks औशितास्तु (for औशिता स्य)
 V1 Ds s T1 s G1 s ये दीक्षितास्तु मुनिभिः (for ") — (L
 53) N1 सद्दिवैर्, T1 G1 सगवैर् (for सद्द वैर्) Ds स्वर्गो
 (for स्वर्ग) — (L 54) Ds इह चैव निवसन्ति (for ")
 K1 s V1 s B D1 s T1 s G1 s तपसा, V1 तपसे (for
 तापसा) — (L 55) Ks N1 V B D1 s काचित्थिके, Ks
 'रथका, Dn Gs 'लिके (for 'निका) T1 s M1 इह येष
 स्थिता युक्ते, T1 G1 s इह येऽपि (T1 ये ये) शिवता युक्ते (for
 ") N1 V1 s Dn Ds D1 s s T1 Gs लोको (for लोका)
 — (L 56) K1 V1 Ds T1 G1 s इह माय तप क्षान्तो (for
 ") — (L 57) B1 Ds दृढव्रते (for 'वृ') T1 M1 च
 पूजा या तपोवन, Gs य पूजयाम त (for ") — (L 58)
 Gs s हि (for स) Ks N1 V B D1 s Gs s वर्षाणां
 तु सहवच्य (Ks 'त च, N1 'हेण, D1 'सण, G1 'सणि)
 (for ") N1 M1 तपसा, D1 Gs तपस, T1 सतत (for
 तपसां) K1 V1 s Dn1 D1 T1 प्राप्स्यते, D1 प्राप तत् (for
 प्राप्स्यते) Ks Gs तपस प्राप्स्यते फलम् (for ") — (L
 59) K1 s V1 Ds D1 s Gs विरात्रं (for त्रि) T1 M1 च
 कृत्वा (for कृष्यते) D1 सत्स्यते चेरितत फलम् (for

") — (L 60) K1 सितस्ता (for 'तो) T G1 s— M1
 करिष्यति (for मवि) — (L 61) K1 s 4 V1 s B1 D1
 s 4 नीचदेशे, Ks D1 नीरदेशे, V1 नीचदेशे, Dn Ds T1
 M1 न विदेशे, Ds प्रमुद्देशे, G1 निरुदेशे (for नीचे देशे)
 N1 निदेशे चैव मद्रवो (for ") — (L 62) D1 नाराजं
 (for 'न) — (L 63) Ds विज्ञो (for जितो) V1 s
 Ds मम स (by transp) Ds [श]शाप्यति (for शाप्यति),
 Ds गतिं मम स काप्यति (for ") — (L 64) Ks वटान्
 कान्, Ds शिखरमूलान् (for वट) Ds उदुम्बरात्पादमूलान्
 (for ") — (L 65) Ds प्रादीया, T1 G1 M1 प्रादीयान्
 (for प्रादी) Ks Ds एत (for एत) Ds तन (for
 तनान्) — (L 66) Ks प्रथमप्रादीयान्, B1 Ds T1 s
 G1 s M1 'प्रादीयान्, Ds धर्मप्रादी, Ds धर्मपरमान् (for
 महाप्रादीयान्) T1 तदा (for मदा) — (L 68) N1 च,
 Ds च, Gs तु (for [स]य) — (L 69) K1 B1 D1 s
 Gs सहिते (for 'त) Ds सर्व (for सर्व) — Before
 line 70 T1 s G1 103 वैशंपायन — (L 70) Gs 'मार्गो
 (for मार्ग) K1 जन्ममार्गं गमिष्यामि, K2 पस्तु कामयते
 तिले (for ") — (L 71) Ds एव संस्त्वपमानो हि (for
 ") Ds रुद्रलोक (for 'लोक)

Colephon — Mention of the F, e Ks Ds T1
 — Mention of Khila Ks V1 s B Ds D1 — Sub-
 scription परिज्ञान — Adhy name K N1 V B Dn
 Ds D1 s s T1 s G1 s 4 पदपुरवच्य — Adhy no Ks
 (margin) 133, V1 141, V2 140, V3 139, Dn
 127, Ds 137, D1 133, Ds T1 146, Ds 136, T1 G1 s
 M1 150, T1 G1 152, T1 159, G1 142, G1 163,

कथं सत्रे सोमपानं शक्यं दातुं मया हि वः ।
 पृच्छन्ते मुनिश्रेष्ठान्पेदाभ्यायार्थकोविदान् ॥ [100]
 कन्या हि मन या देशस्तात्र मन्त्रविता मया ।
 अन्तर्धेया प्रदातव्याः सद्गुणानामसंगमम् ॥
 रत्नानि तु प्रयच्छामि सान्धेवानां त्रिचिन्त्य वै ।
 यज्ञत्रेय प्रदात्यामि देवर्कापुत्रमाश्रितः ॥
 निकुम्भाशास्तु रूपिताः पापाः पद्पुरवासिनः । [105]
 यज्ञपाद मिल्लुपुर्जहुः कन्याश्च तास्तथा ॥
 तं दृष्ट्वा नम्रवृत्तं तु दध्यावानपद्दुदुभिः ।
 वासुदेवं महात्मानं यत्नभद्रं गद तथा ॥
 विदितार्थैस्ततः कृष्णः प्रमुञ्चनिदमत्रधीत ।
 गच्छ कन्यापरिजणं कुर्वन् पुत्रास्तु मायया । [110]
 यायस्यादवसैत्येन पद्पुरं यावद्दह प्रभो ॥
 स यद्यो पद्पुरं वीरः पितुराज्ञापरन्वदा ॥

निम्पान्तरमात्रेण गत्वा कामो महाबल ।
 कन्यास्ता मायया धीमानाज्ज्ञे स महाबल ॥
 मायानयित्री वृत्रवत्या न्यस्तान्स्वस्मिणीसुतः । [115]
 मा भैरिनि च धर्मात्मा देवकीसुत्तवांस्तदा ॥
 मायामर्थीस्तु ता हृत्वा सुता ह्यथ दुरामदाः ।
 पद्पुरं विधिद्वैत्याः परितुष्टा नराधिप ॥
 कर्म चासाधं ते तत्र विधिद्वैतेन कर्मणा ।
 यद्विशिष्टं बहुशुण तदगूच नराधिप ॥ [120]
 एतस्मिन्नन्तरे प्राप्ता राजानन्तर भारत ।
 सत्रे निमन्त्रिताः पूर्वं ब्रह्मदत्तेन पीमता ॥
 जरासंधो दुश्नरकनः शिशुमालसत्रेण च ।
 पाण्डवा धर्मिणश्च मालयानां गणास्तथा ॥
 स्वमी चैवाहूनित्रैव नीलो नाधर्म एव च । [125]
 निन्दानुनिन्दारावन्तौ जल्यः शकुनिरैव च ॥

96) V s B s न तु (by transp), D s जैव — (L 97) D: द्यावा (for ह्यवा) — (L 98) K s s N s V s s B D s D s T s G s : दुराणे, K s V s दुराणे (for दुराणे) — (L 99) K s यथा (for मया) — (L 100) K s पृच्छन्तु (for 'त') T s G s s M s [इ]मान् (for [इ]ह) D s मापृच्छन्त मुनिश्रेष्ठान् (for ' ') N s चेदायं (for भाष्यार्थं) — (L 101) K s देयाश्च, K s देयास्ता (for या देयाश्च) K s V s D s कन्या हि न (D s न हि) मया देयाश्च, D s T s G s M s कन्या मया च देया च, T s G s s कन्या मया नैव देयान् T s कन्या मयाश्च वै हे (for ' ') K s s याश्च (for ताश्च) — (L 103) K V B D T s G s विचिन्त्यताम्, N s प्रमुञ्च याश्च (for विचिन्त्य वै) — (L 106) N s T s G s विचिन्ति पुर, D s T s व मिल्लुपुर्जहुः D s 'हु'र, G s सुरारिपुर (for मिल्लुपुर्जहुः) T s भुवनाम्ना (for च तास्तथा) — (L 107) K s D s D s T s G s स दृष्ट्वा, G s तान्दृष्ट्वा (for त दृष्ट्वा) V s s B s T s सत्प्रवृत्तं (for सत्प्र) K s तान्दृष्ट्वा सत्प्रवृत्तं, N s D s s G s तद्दृष्ट्वा सत्प्रवृत्तं तु, D s तान्दृष्ट्वा सत्प्रवृत्तं (submetric) (for ' ') — (L 108) D s मया तथा, M s तथा यदम् (by transp) — (L 109) V s B s विदित्वाय, D s 'तर्प' (for 'तार्पस्') K s सुव, K s कृत, D s तथा (for सत्) — (L 110) K s D s [अ]श्च, D s स्व (for [आ]शु) V s कृष्णाशास्तु मायया (for ' ') — (L 111) D s च तद (for यादव) K s V D s G s जिभो (for प्रभो) — (L 112) D s मया (for यद्यो) V s भाषास्मिन्तम् (for 'करत्') T s प्रमुञ्च सत्वरत्तदा (for ' ') — K s D s T s G s om

(hapl) line 114 — (L 114) K s सज्जहार, N s प्रज्ज्ञे स, V s B s सप्राज्ज्ञे, V s सज्ज्ञे च, V s P s D s s T s G s M s सज्ज्ञे, D s s s G s s सज्ज्ञे, D s सज्ज्ञे स, G s स ज्ज्ञे स (for सज्ज्ञे स) — (L 115) B s यत्नयान् (for स्वस्व) — G s om line 116 — (L 116) D s T s भैरिनिरिति (for भैरिनि च) D s T s Bom Poona eds G(ed) देव कर्म (for 'कीर्म्') — (L 117) K s सुता हृत्वा, H s D s तु ता दृष्ट्वा, V s च ता हृत्वा, D s D s ततो हृत्वा, D s सुता हृत्वा, D s सुता दृष्ट्वा, D s तथा दृष्ट्वा, T s s G s s s M s तु हृत्वा स (for तु ता हृत्वा) V s om lines 117^a-119^a — D s G s कन्या (for सुता) N s V s B s तस्य (for ह्यस्य) — (L 119) K s D s [अ]र्थाय, D s चोर्थाय, D s s T s s G s s M s चात्थाय (for 'र्थ') D s कर्म चात्थायते यत्र (for ' ') — (L 120) K s यदृष्टुं (for यद्) — (L 121) V s राजात्रय नराधिप (for ' ') — (L 122) D s सर्वे (for सर्वे) — (L 123) T s s G s s M s शिशुपालो (for जारसंधो) T s s G s s M s जरासंध (for शिशुपालम्) — (L 124) M s Bom Poona eds G(ed) महाया स (for 'वानां') B D s D s T s G s s मालयात्तद् (B s D s D s 'इ' - पास्तथा (for ' ') — (L 125) K s s s V s D s T s M s [अ]रिदित, K s D s s s [अ]रिहं (s s [अ]रिहं) V s रत्नी वैव दृशिष्य (for ' ') T s वीरो (for वीरो) K s D s T s G s च धर्म, V s D s नामर्द, D s धर्म (for नामर्द) — T s G s om (hapl) line 126 — (L 126) D s तावत्, G s वीर (for तावत्) — (L 127) K s s s D s s s T s वीर, D s

राजानश्चापरे धीरा महात्मानो दृढायुधाः ।
 आवासिता नातिदूरे पटपुरस्य च भारत ॥
 तान्दृष्ट्वा नारदः श्रीमानचिन्तयदनिन्दितः ।
 क्षत्रस्य यादवाना च भविष्यति समागनः ॥ [130]
 अत्र हेतुर्यं युद्धे तस्मात्प्रत्ययतान्वहम् ।
 एवं सचिन्तयित्वा स निरुम्भभयनं गतः ॥
 पूजितः स निरुम्भेन दानपैत्र तथापरेः ।
 उपविष्टः स धर्मात्मा निरुम्भमिदमब्रवीत् ॥
 कथं विरोधं यदुभिः कृत्वा स्वसैनिहास्यते । [135]
 यो ब्रह्मदत्त स दृष्ट्वा स हि तस्य पितुः सखा ॥
 शतानि पञ्च भार्याणां ब्रह्मदत्तास धीमतः ।
 आनीता वसुदेवस्य मुत्सय प्रियकाम्बया ॥
 शतद्वय ब्राह्मणीना राजन्याना तथा शतम् ।
 वैश्याना शतमेक च शूद्रीणा शतमेव च ॥ [140]

नाभिः शुश्रूषितो धीमान्दुर्वाणा धर्मरिक्तमः ।
 तेन तासा यरो दत्तो मुनिना पुण्यकर्मणा ॥
 एकैकस्तनयो राजनेवेषा दुहिता तथा ।
 रूपेणानुपमा, सर्वा यरदानेन धीमतः ॥
 वन्या भवन्ति तनयान्तस्यासुर पुनः पुनः । [145]
 सगमे संगमे वीर सर्लभिः शयने सह ॥
 सर्गं पुण्यमयं गन्ध खरन्ति च वराङ्गनाः ।
 सर्वदा यौवने न्यस्या, सर्वाश्चैत्र पतिव्रगाः ॥
 सर्वां गुणैरपरस्तां गीतनृत्यगुणोदयम् ।
 जानन्ति सर्वां देवेषु यरदानेन धीमतः ॥ [150]
 पुत्राश्च रूपसदन्नाः शास्त्रार्थपुराशास्त्रया ।
 स्वे स्वे स्थिता वर्णधर्मे यथावदनुपूर्वशः ॥
 नाः वन्या भेममुख्याना दत्ताः प्रायेण धीमता ।
 अवशेष शत त्वेकं यदानीत किञ्च त्वया ॥

धीरा (for धीरा) V१ महावीरा (for [ज]परे वीरा) V२ s
 D१ T१ दृढवना, T२ s G१ s-s M१ पृतायुधा (for दृढा)
 —For line 127, G१ subst

3** एते चैव महावेगा राजानस्य दृढवना ।
 — (L 123) K१ अयोधिता (for आवासिता) N१ दूरदेशे
 (for नातिदूरे) — (L 129) K१ अचिन्तित, D१ G१ अत
 निद्रव (for अचिन्तित) K१ अचिन्तयत प्रन्दित (for 's')
 — (L 131) T१ यत्र, G१ M१ सत्र (for अत्र) V१ B१ D१ s
 G१ अर्द्ध (for अय) K१ D१ T१ s G१ s-s तत्र हेतुर्यं युद्धे
 (for 's') K१ तस्मात्प्रत्यय यागपदम्, D१ 'सत्र ब्रह्मण्यहम्
 (for 's') — (L 132) T१-s G१ s M१ वि (for सं)
 K१ भवने (for 'ज') — (L 133) B१ मुनिस्तेन (for निकु
 स्तेन) — (L 135) V१ एव (for कथं) K१ s V१ D१ T१
 विरोधो (for 'य) K१ कृत (for कृत्वा) K१ B१ D१ s T१
 M१ हृव (for हृष्ट) — (L 136) K१ K१ D१ (margin) स हरिः,
 K१ कृष्ण स (by transp), T१ G१ s-s M१ स्वाकृष्ण; G१
 कृष्णत्व K१ s s D१ D१ T१ s G१ s-s M१ विशु (for निरु)
 — (L 137) K१ भार्याणा (for भार्याणा) — (L 138) K१
 आनीत (for ता) D१ एतद्वय, D१ सुनिव (for सुनस्य) K१
 B१ काङ्क्षया (for काम्यया) — (L 139) K१ s s B१ D१
 D१ s शत तथा (by transp), T१ तथैव च T१ कजासाना
 तथैव च (for 's') — (L 140) G१ शुद्धाणां च तथा शतम्
 (for 's') — (L 141) T s G१ s-s M१ दुर्वाणा मुनिस (M१
 'वि'सम (for 's') — (L 142) K१ s तैत्र (for पुण्य)
 D१ मुनिना ब्रह्मशरिणा (for 's') — (L 143) D१ तनया

(for दुहिता) — (L 144) D१ s [ज]प्रतिमा (for [ज]तु
 पना) — T G१ s s M१ om (hapl.) lines 145-150
 — (L 145) D१ s D१ s [ज]तु च, D१ s तासु (for [ज]
 सुर) K१ तनसस्या सुत पुन, K१ सर्व एव तयामुर (for
 's') — (L 146) D१ सत्ये (for the best सत्ये) K१
 धीर (for वीर) K१ D१ भर्ता च (for अर्द्धेभिः) — (L
 147) K१ पुण्यमय (for पुण्य) B१ D१ D१ G१ प्रसवन्ति
 (for खरन्ति च) K१ सवन्तीव सुराङ्गना (for 's') — (L
 149) K१ सर्वत्र (for सर्वा) B१ जगताणां (for 'स्तां) K१
 गीतनृत्य, N१ D१ नृत्यगीत (for गीतनृत्य) — (L 150)
 D१ दैव्येन्द्र, G१ देवेषा (for 'य) K१ जानन्ति सर्वदा दैव्यः
 K१ 'वि सर्वदेवरा (for 's') — K१ reads line 151
 after line 150 — (L 151) N१ T१ s दत्ताश्च (for
 चाकार्य) — After line 151, K१ ins

4** स्त्रीकल्पितं तावैव ये सविषयनि वै वृषा ।
 — K१ om lines 152 153 — (L 153) K१ भीम, D१
 धर्म (for भैम) D१ ता कन्या वै मनुष्याणां (for 's') K१ s
 B१ s D१ D१ s T१ s s G१ प्रायेण, N१ V१ s प्रायेण (for
 प्रायेण) — (L 154) D१ जल लेप, D१ s भवसिद्धे (for
 शेष) T१ G१ यथानीत; G१ हरि मति (for यथानीत) T१
 कुल (for किल) — (L 155) K१ शोभे, K१ s V१ B१ D१
 D१ s वीर, B१ वीरा (for वीरान्) K१ N१ B१ D१ D१ तदर्थ
 (N१ B१ चर्ये) वादवानवीर, D१ s तर्ये (D१ र्ये) वादवा
 वीरा (for 's') V१ B१ s योषधिवन्या, D१ s विषयनि;
 T१ s G१ s s M१ मोक्षमर्हति (for योषधिवन्या) T१ G१

तदर्थे यदवान्नीरान्योधविष्यति सर्वथा । [155]
 साहाय्यार्थे तु राजानो त्रियन्ता हेतुपूर्वकम् ॥
 ब्रह्मदत्तसुतार्थं च रत्नानि विविधानि च ।
 दीयन्ता भूमिपालाना माहाय्यार्थं महात्मनाम् ॥
 आनिध्य क्रियता चैव ये समेष्यन्ति वै सृषाः ।
 एवमुक्ते तथा चक्रुसुरास्तेऽतिहृष्टवत् ॥ [160]
 लब्धा पञ्चशत कन्या रत्नानि विविधानि च ।
 यथार्हेण नेन्द्रेस्ता विभक्त्य भक्तियत्नलाः ॥
 ऋते पाण्डुसुतान्नीरान्वास्ता नापदेन ते ।
 निमेषान्वरमात्रेण तत्र गत्वा महात्मना ॥
 तुष्टेस्त्रिसुरा ह्युक्ता राजन्भूमिपसत्तमैः । [165]
 सर्वकामसमुद्धार्यैर्भवद्भिः तन्मोः स्वयम् ॥
 अर्चिताः स्म यथान्याय क्षत्र किं वाः प्रयच्छतु ।
 क्षत्र नार्थितपूर्वं हि दिव्यैर्यैर्भवंवादिषे ॥
 निहृन्मोऽथात्रवीदुष्टः क्षत्र सुरारिपुस्तदा ।
 अनुवर्णयित्वा क्षत्रस्य मादान्त्य सत्यमेव च ॥ [170]

युद्ध नो रिपुभिः सार्धं भविष्यति सृषोत्तमा ।
 साहाय्य दत्तमिच्छामो भवद्भिस्तत्र सर्वथा ॥
 एवमस्त्रियानि तान्नुचु क्षत्रियाः क्षीणकित्त्वियाः ।
 पाण्डवेयावृते वीराञ्छ्रुतार्थात्रारवाद्भिर्मो ॥
 क्षत्रियाः सन्निविष्टास्तै युद्धार्थं कुरुन्मदन । [175]
 पत्न्यस्तु ब्रह्मदत्तस्य यज्ञशब्द गता अपि ॥
 कृष्णोऽपि सेनया सार्धं प्रययौ पद्भूर विभुः ।
 महादेवस्य वचनमुद्ग्रहन्मनसा चप ॥
 स्यापयित्वा द्वारपथामाहुक पार्थिव तदा ।
 स तथा सेनया नाभ्रं पुराणं हितकाम्यया ॥ [180]
 यज्ञशब्दस्याविदूरे देवो निविधिशे विभुः ।
 देवो प्रवरकल्याणे नमुदेवप्रचोदितः ॥
 दत्तागुल्माप्रतिसर कृत्वा व विधिपलमु ।
 प्रशुभ्रमदने श्रीमान्क्षार्थं विनियुज्य वै ॥

Colophon

योद्धमर्हति सर्वदा (for ⁴) — (L 186) K₁ s T₁-1 G₁ s
 s M₁ प्रोपन्ता, Bom Poons eds G(ed) त्रियन्ता (for
 त्रि) — M₁ om lines 158 161 T₂ om lines 159-161
 — (L 159) K₁ V₁ पार्थिवा, V₁ T₁ s G₁ s-5 भूमिपा
 (for वै सृषा) — (L 160) D₁ उक्तास् (for उक्ते) K₁
 D₁ D₂ ते नु, K₂ सत्र, D₂ ते च (for तेऽपि) — (L
 162) K₁ s s N₁ s V D₂ D₂ s s T₂ अक, T₁ s G₁ s
 M₁ मति, G₂ धर्म, G₃ (अ)तिधि (for अकि) K₂ D₂
 चसत्तै (for त्त) — (L 163) D₂ च पाण्डवान् (for
 पाण्डुसुतान्) K₂ s D₂ T₂ चास्त्रिण (for त्र) — (L
 164) T₁ s G₁ s-5 M₁ महात्मनि (for ना) — (L 165)
 B₁ वैर (for हेर) K₂ D₂ D₂ युक्ता (for युक्ता) — (L
 166) K₁ D₁ s समुद्धार्यैर (for द्यैरैर) — (L 167)
 K₂ अर्थिता स्म, G₁ अर्थितोऽस्मि (for त्वा स्म) D₂ स्य
 पच्छतु (for प्रय) — (L 168) T₂ s G₁ s s ह (G₁
 दि)मादिने (for अवद्भिरे) — (L 169) D₂ क्षत्र, T₂
 सृष्ट (for हृष्ट) D₂ रिपु सुरारिपोस्तदा (for ⁴) — (L
 170) Hypermetric. M₁ सत्तु द (for क्षत्रस्य) B₁ s सपत्नै
 यित्वा क्षत्रस्य (for ⁴) — (L 171) K₂ त्रिोत्तमा T₂ s
 G₁ पार्थिवा (for सृषोत्तमा) — (L 172) N₁ s V₁ B₁ s
 D₂ T₂ G₁ M₁ तान्नुचु (for दत्तम्) D₂ इच्छाम (for मो)
 — (L 173) K₂ V₂ s B₁ D₁ s-5 कल्याण (for कित्त्विया)

V₂ क्षत्रिया पतिहृष्टमया (for ⁴) — (L 174) T₁-1 G₁
 s-1 M₁ प्रमो (for त्रिमो) — K₂ om (hapl) lines 175-
 183 — (L 175) V₂ वै (for ते) — (L 176) V₂ अन्ते
 (for पत्न्यस) V₂ वाटे (for -वाट) — (L 177) K₁ s
 D₂ स, V₂ s D₂ s D₂ s T₂-1 G₁ M₁ स, D₂ च
 (for प्र) N₁ s D₂ s क्षाययौ पद्भूरं प्रति (N₁ प्रभु) (for
⁴) — (L 178) B₂ D₂ सद्गत (for मदन) — (L
 179) N₁ सृपति (for पार्थिव) — (L 180) K₂ यारवैश्च
 तया सार्धं (for ⁴) — K₂ om (hapl) lines 182 183
 — (L 182) T₁ s G₁ s-1 M₁ वरन (for प्रवर) K₂ B₂
 प्रचोदित (for -पना) — (L 183) T₁ s G₁ s M₁
 सेनागुल्मविभार्य (T₂ G₁ s धार) च (for ⁴) — (L 184)
 N₁ सवदे, D₂ सवदे, D₂ सवपुष्ट, D₂ तनदे, T₂ s G₁ s M₁
 च मले, G₂ च तपे (for अदने) V₂ श्रीमान्, G₂ वैव (for
 श्रीमान्) K₁ s T₂ s G₁ सार्धं विनियुज्य वै, V₂ वै विनि-
 युज्य स्य, G₁ वै विनियुजते (for ⁴)

Colophon — Mention of the Epic D₂ D₂ T₂
 — Mention of Kālid K₂ s V B D₂ D₂ s — Adhy
 name K V B D पद्भूरवच, T₁ s G₁ s पद्भूरवच
 — Adhy no K₂ (marg) 136, V₁ 142, V₂ 141; V₂
 B₂ 160, D₂ D₂ 133, D₂ 134, D₂ 147, D₂ 137; T₂
 G₁ s M₁ 151, T₂ G₁ 153, T₂ 160, T₂ 147, G₁ 154

राजानश्चापरे धीरा महात्मानो दृढायुधाः ।
 आवासिता नातिदूरे पटपुरस्य च भारत ॥
 तान्दृष्ट्वा नारदः धीमानचिन्तयदनिन्दितः ।
 क्षत्रस्य यादवाना च भविष्यति समागमः ॥ [130]
 अत्र हेतुरय युद्धे तस्मात्तत्रयताम्बुहम् ।
 एवं संचिन्तयित्वा स निकुम्भभजनं गतः ॥
 पूजितः स निकुम्भेन दानवेष्व तथापरेः ।
 उपविष्टः स धर्मात्मा निकुम्भमिदमब्रवीत् ॥
 कथं विरोध यदुभिः कृत्वा स्वशैरिहास्यते । [135]
 यो ब्रह्मदत्त म पृष्णः स हि तस्य पितुः सखा ॥
 शतानि पञ्च भार्याणां ब्रह्मदत्तस्य धीमतः ।
 आनीता वसुदेस्य सुतस्य त्रियकाम्यया ॥
 शतद्वय ब्राह्मणीना राज्ञ्याना तथा शनम् ।
 वैश्यानां शतमेक च शूद्रीणां शतमेव च ॥ [140]

धीरा (for वीरा) V₃ महावीरा (for [अ]परे वीरा) V₁ s
 D₁ T₁ दृढवता, T₂ s G₁ s-s M₁ पृतायुधा (for पदा)
 — For line 127, G₂ subst

3** एवं चैव महातेजा राजानश्च दृढवता ।

— (L 128) K₂ अयोपिता (for आयापिता) N₂ दूरदेशे
 (for नातिदूरे) — (L 129) K₂ अचिन्तित, D₂ G₂ अत-
 न्द्रिव (for अचिन्तित) K₂ अचिन्तयत न्द्रिव (for ⁶)
 — (L 131) T₂ यय, G₁ M₁ तत्र (for अत्र) V₂ B₂ D₁ s
 G₂ अह (for अयं) K₂ D₂ T₂ s G₂ s-s तत्र हेतुरहं युद्धे
 (for ⁶) K₂ तस्मात्तत्रय ताम्बुहम्, D₂ 'तत्र तत्राम्बुहम्
 (for ⁶) — (L 132) T₁-s G₁ s s M₁ कि (for स)
 K₂ भवने (for 'न') — (L 133) B₁ मुनिस्तेन (for निकु-
 म्भेन) — (L 135) V₁ एव (for कथं) K₂ s V₂ D₂ T₂
 विरोधे (for 'ध') K₂ कृत (for कृत्वा) K₂ B₂ D₂ s T₂
 M₂ ह्व (for ह्वं) — (L 135) K₂ D₂ (marg) स हरि,
 K₂ कृष्ण स (by transp), T₂ G₁ s s M₁ स्वाकृष्ण; G₂
 कृष्णस्य K₂ s s D₂ D₁ T₁ s G₁ s-s M₁ त्रिभु (for पितुः).
 — (L 137) K₂ भार्याणां (for भार्याणां) — (L 138) K₂
 आनीत (for 'त') D₁ एतस्य, D₂ सुतेन (for सुतस्य) K₂
 B₂ काङ्क्षया (for काम्यया) — (L 139) K₁ s s B₂ D₂
 D₂ s शत तथा (by transp) T₂ तथैव च T₂ कंजाखाना
 तथैव च (for ⁶) — (L 140) G₂ दृष्ट्वाणां च तथा शतम्
 (for ⁶) — (I 141) T₁-s G₁ s-s M₁ दुर्वासा मुनिस (M₁
 'वि')सम (for ⁶) — (L 142) K₁ s वेद (for पुण्य)
 D₂ मुनिना ब्रह्मवादिना (for ⁶) — (L 143) D₂ तनया

ताभिः शुश्रूषितो धीमान्दुर्वासा धर्मवित्तमः ।
 तेन तासा वरो दत्तो मुनिना पुण्यकर्मणा ॥
 एवैकस्नयो राजत्रेयैका दुहिता तथा ।
 रूपेणानुपमा, सर्वा वरदानेन धीमताः ॥
 कन्या भवन्ति तनयास्तस्यासुर पुन, पुनः । [145]
 सगमे मगमे वीर मर्तुभिः शयने सह ॥
 सर्वं पुण्यमय गन्ध स्त्रयन्ति च वराङ्गनाः ।
 सर्वदा यौवने न्यस्ताः सर्वाश्चैन पतिव्रताः ॥
 सर्वां शुण्डेत्तरसा गीतनृत्यरुणोदयम् ।
 जानन्ति सर्वां देवेषु वरदानेन धीमताः ॥ [150]
 पुत्राश्च रूपमपन्नाः शास्त्रार्थकुशलास्तथा ।
 स्वे स्वे सिता वर्णधर्मं यथावदनुपूर्वशः ॥
 ताः कन्या भेममुख्याना दत्ता प्रायेण धीमता ।
 अवशेष शत त्वेक यदानीत निल त्वया ॥

(for दुहिता) — (L 144) D₂-s [अ]प्रतिमा (for [अ]नु-
 पमा) — T G₁ s s M₁ om (hapl.) lines 145-150
 — (L 145) D₂ s D₂ s [अ]नु च, D₂ s तामु (for [अ]-
 नु) K₂ ततस्तस्या सुत पुन, K₂ सर्वं एव तथासुर (for
⁶) — (L 146) D₂ सगमे (for the first sgem) K₂
 वीर (for वीर) K₂ D₂ सर्वां च (for मर्तुभिः) — (L
 147) K₂ पुण्यमयं (for पुण्यं) K₂ D₂ D₂ G₂ प्रभवन्ति
 (for स्त्रयन्ति च) K₂ स्वनतीव सुराङ्गना (for ⁶) — (L
 149) K₂ सर्वं (for सर्वा) B₂ अस्तराणां (for 'रसां) K₂
 गीतनृत्य, N₂ D₂ नृत्यगीत (for गीतनृत्य) — (L 150)
 D₂ देवेषु, G₂ देवेषु (for 'व') K₂ जानन्ति सर्वदा देवः
 K₂ 'नित सर्वदैवेषु (for ⁶) — K₂ reads line 151
 after line 150 — (L 151) N₂ T₂ s तस्मात् (for
 शास्त्रार्थ) — After line 151, K₂ ins

4** स्त्रीकथयन्ति नाश्वे ये समिप्यन्ति वै वृषा ।

— K₂ om lines 152-153 — (L 153) K₂ भीम, D₂
 धर्म (for भैम) D₂ ता कन्या वै मनुष्याणां (for ⁶) K₂-s
 B₂ s D₂ D₂ T₂ s s G₂ प्रायेण, N₂ V₂ s प्रायेण (for
 प्रायेण) — (L 154) D₂ अत्र शेष, D₂ s भवतिष्ठ (for
 शेष) T₂ G₂ यथानीत, G₂ यदि भीत (for यदानीत) T₂
 कुलं (for किल) — (L 155) K₂ वीरो, K₂ s V B₂ D₂
 D₂ s वीर, B₂ वीरा (for वीरार) K₂ N₂ B₂ D₂ D₂ वदर्थ
 (N₂ B₂ वदर्थ) यादयानीर, D₂ s तदर्थ (D₂ र्थं) यादया
 वीरा (for ⁶) V₂ B₂ s योषयिष्यन्ति, D₂ s विषयन्ति;
 T₂ s G₂ s s M₁ योद्धुर्मर्तुभिः (for योषयिष्यन्ति) T₂ G₂

तदर्थं यादवान्नीरान्योभयिष्यसि सर्वथा । [155]
 साहाय्यार्थं तु राजानो द्रियन्ता हेतुपूर्वकम् ॥
 ब्रह्मदत्तमुतार्थं च रत्नानि त्रिविधानि च ।
 दीयन्तां भूमिपालानां साहाय्यार्थं महात्मनाम् ॥
 आतिथ्यं क्रियतां चैव ये समेप्यन्ति वे नृपाः ।
 एवमुक्ते तथा चक्रुःसुपालेऽतिह्रस्ववत् ॥ [160]
 लब्धा पञ्चशत कन्या रत्नानि त्रिविधानि च ।
 यथाहोण नोऽन्त्रैस्ता विभक्ता भक्तिवत्सलाः ॥
 ऋते पाण्डुसुतान्वीरान्वारिता नारदेन ते ।
 निमेषान्तरमात्रेण तत्र गत्वा महात्मना ॥
 तुष्टेनैरसुरा ह्युक्ता राजनभूमिगसत्तमैः । [165]
 सर्वकामसमृद्धार्थैर्भयद्विः रणतोः स्वयम् ॥
 अर्चिताः स्म यथान्यायं क्षत्र किं वः प्रयच्छतु ।
 क्षत्र नाचितपूर्वं हि दिव्यैर्वीरैर्भयद्विभेः ॥
 निदुग्मोऽथात्रवीरद्वष्टः क्षत्र सुरिपुस्तदा ।
 अतुवर्णयित्वा क्षत्रस्य माहात्म्यं सत्यमेव च ॥ [170]

युद्ध नो रिपुभिः सार्धं भविष्यति नुपोत्तमाः ।
 साहाय्य दत्तमिच्छामो भवद्भिस्त्रय सर्वथा ॥
 एवमस्तिरति तान्नु- क्षत्रियाः क्षीणकिल्बिषाः ।
 पाण्डवेयानुते वीरान्शुतार्थान्पदादिभो ॥
 क्षत्रियाः सन्निधिष्टान्ते युद्धार्थं वरुणन्दन । [175]
 पत्न्यस्तु ब्रह्मदत्तस्य यज्ञार्थं गता अपि ॥
 दृष्टोऽपि सेनया सार्धं प्रययो पटपुर विभुः ।
 महादेवस्य वचनमुद्ब्रह्मन्मनसा नृप ॥
 स्थापयित्वा द्वारवत्यामाहूकं पार्थिवं तदा ।
 स तथा सेनया सार्धं पौराणा हितकाम्यया ॥ [180]
 यज्ञराट्स्वाविष्टो देवो निधिविशो विभुः ।
 देवो प्रवरकल्याणे वसुदेवप्रचोदितः ॥
 दत्ताग्न्युत्प्राप्तिसरं कृत्वा तं विधिगम्यतुः ।
 प्रद्युम्नमदने भीमान्स्वार्थं विनियुज्य वै ॥

Colophon

पोडुमर्हति सर्वदा (for ⁶) — (L 156) K₁ १ T₂— G₁ १
 १ M₁ प्रियन्ता, Bom Poona eds G(ed) त्रियन्ता (for
 ति) — M₁ om lines 158 161 T₂ om lines 159-161
 — (L 158) K₁ V₂ साधिया, V₁ T₁ ३ G₁ ३- भूमिषा
 (for ये नृपा) — (L 160) D₁ उक्ताम् (for उक्ते) K₁
 D₁ D₂ ते तु, N₂ सप्त, D₂ ते च (for देदति) — (L
 162) K₁ ३ ३ N₂ V D₂ D₂ ३ १ T₂ अक, T₁ ३ ३ G₁ ३
 M₁ कति, G₂ धर्म, G₂ [अ]निधि (for भक्ति) K₂ D₁
 चस्यते (for ता) — (L 163) D₂ च पाण्डवत् (for
 पाण्डुसुतान्) K₂ ३ D₂ T₂ नातिनात् (for ता) — (L
 164) T₁— G₁ ३— M₁ महात्मनि (for ना) — (L 165)
 B₂ च (for हेतु) K₂ D₂ D₂ युक्ता (for युक्ता) — (L
 166) K₂ D₂ ३ ससुदयैर (for 'द्वयैर') — (L 167)
 K₂ अर्चिता स, G₂ अर्चितोक्ति (for 'त स) D₂ ३
 वच्छतु (for प्रव) — (L 168) T₂ १ G₁ ३ ३ ह G₁
 दि)मर्हति (for भवद्विभे) — (L 169) D₂ क्षत्र; T₂
 पट (for हट) D₂ रिपु सुरिपोस्तदा (for ⁶) — (L
 170) Hypermetric M₁ सार्धं तु (for क्षत्रस्य) B₁ ३ संवत्
 विरा क्षत्रस्य (for ⁶) — (L 171) K₂ नरोत्तमा, T₂ ३
 G₁ वारयिषा (for यूपोत्तमा) — (L 172) N₂ V₁ B₁ ३
 D₁ T₁ G₁ दातुं (for दत्तम्) D₂ दत्ताम् (for 'तो')
 — (L 173) K₂ V₁ ३ B₂ D₂ ३-कमया (for किञ्चिदा)

V₂ क्षत्रिया वीरकल्पया (for ⁶) — (L 174) T₁— G₁
 ३— M₁ प्रयो (for विभो) — K₂ om (hapl) lines 175-
 183 — (L 175) V₂ दे (for ते) — (L 176) V₂ अन्दे
 (for पत्न्यस्तु) V₂ वते (for वते) — (L 177) K₂ ३
 D₂ म, V₂ ३ B₂ ३ D₂ ३ T₂— G₁ M₁ क्षा-; B₂ च
 (for म) N₂ D₂ ३ भापयो पटपुरं प्रति (N₂ प्रयु) (for
⁶) — (L 178) B₂ D₂ सप्तमा (for मन्ता) — (L
 179) N₂ नृपति (for पार्थिव) — (L 180) K₁ यद्वैश
 तथा सार्धं (for ⁶) — K₂ om (hapl) lines 182-183
 — (L 182) T₂ ३ G₁ ३— M₁ परा (for प्रवर) K₂ D₂
 प्रचोदित (for 'प्रणा') — (L 183) T₂ ३ G₁ ३ ३
 सेनागुणविगमं (T₂ G₁ ३ 'पारं) च (for ⁶) — (L 184)
 N₂ भयते, D₂ सन्ने, D₂ सन्नुत, D₂ हवत्, T₂ ३ G₁ ३ M₁
 च मने, G₂ च रथे (for मते) V₂ भीमात्, G₂ चैर (for
 भीमात्) K₂ ३ T₂ ३ G₂ सार्धार्थं विनियुज्य ते; V₂ 'यं विनि-
 युज्य तम्, G₂ 'यं विनियुज्यते (for ⁶)

Colophon — Mention of the Epic D₁ D₂ T₂
 — Mention of Aśva K₂ V B D₂ D₂ ३ — Adhy
 name K V B D पटपुरवप, T₂— G₁ ३ ३ पटपुरवप
 — Adhy va K₂ (marg) 136; V₁ 142; V₂ 143; V₂
 B₂ 140, D₂ D₂ 133; D₂ 134; D₂ 147; D₂ 137; T₂
 G₂ ३ M₂ 151, T₂ G₂ 152, T₂ 160, T₂ 167; G₂ 151

वेशंवायन उवाच ।
 सुहर्ताभ्युदिते सूर्ये जनचक्षुषि निर्मले । [185]
 बलः दृग्गः सात्यकिश्च तार्क्ष्यमाररुहुर्गुदा ॥
 बद्धगोषाङ्गुलिप्राणा दक्षिणा युद्धकाङ्क्षिणः ।
 विल्लोदकेश्वर देवं नमस्त्व्यासुरोत्तमम् ॥
 आनर्ताया जले स्नात्वा रुद्रेण वरदत्तया ।
 गङ्गायाः कुरगादूर्ध्वं रुद्रपाक्येन पुण्यया ॥ [190]
 प्रशुभ्रमग्रे सेन्यस्य दिव्यति स्तल्प मानद ।
 रक्षार्थं यज्ञमादस्य पाण्डमान्निनियुज्य च ॥
 शेषा सेनां गुहाद्वारि भगवान्निनियुज्य च ।
 जयन्तमथ सस्वार प्रवर च मता गतिः ॥
 तानापेततुरेराथ स्वयं चापश्यता तथा । [195]
 वियत्येव नियुक्तौ तौ प्रशुभ्र इव भारत ॥
 ततः दृग्गस्य वचनादाहो रण्डुदुभिः ।
 जलत्रा सुरजाश्वेन वायान्यप्यपराणि च ॥
 माकरो रचितो ब्यूहः साम्बेन च गदेन च ॥

मारणघोद्ववश्रोभौ भोजो वैतरणस्तथा ॥ [200]
 अनाद्युष्टिश्च धर्मात्मा विश्वयुः प्रयुरेव च ।
 हृत्नरमा च दष्ट्रे द्वे विचक्षुरिरिमर्दनः ॥
 सनत्वुमारो धर्मात्मा चारुदेण्यश्च भारत ।
 अनिरुद्धसहायो तौ प्रप्राणीक ररक्षतुः ॥
 शेषा थादवमेना तु ब्यूहमध्ये व्यवस्थिता । [205]
 रथैरश्वैर्नरैर्तांगैराकुला कुलवधेन ॥
 पटपुत्रादपि निष्क्रान्ता दानवा युद्धदुर्भवाः ।
 आस्था मेघनादाश्च गर्दभानपि हस्तिनः ॥
 मकराञ्जिशुभाराश्च हथानपि च भारत ।
 महिषानथ रत्नाश्च हुतानपि च सच्छपात् ॥ [210]
 एतैरेव रथैर्युक्तेर्विधिधायुधपाणयः ।
 क्रिरीटापीडयुक्टेरङ्गदैरपि मण्डिताः ॥
 नानर्दमानैर्विधिधैरुर्नैर्मिस्वनाकुले ।
 प्रध्मायमानैः शङ्खैश्च महाम्बुद्धसमस्त्रिनैः ॥
 तातामसुरसेनानामुद्यताना जनेश्वर । [215]

निष्कम्भो नियैयावधे देवानामिव धामयः ॥
 भूमिं वा च बहुधिरे दानत्रास्ते वलोकटाः ।
 नदन्तो विविधात्रादान्द्वेषेण्डन्त्रश्च पुनः पुनः ॥
 राजनेनापि स्यचा चेदिराजपुरोगमा ।
 असुराणा सहायार्थं निश्चिता जनमेजय ॥ [220]
 दुर्योधनञ्चाहसत् चेदिराजानुगामगम् ।
 स्थित नैर्नैरव्याय गन्धर्वनगरोपमैः ॥
 कठिना नादिनो वीरा दुपदस्मन्दनास्था ।
 रुक्मी चैवाङ्गनिश्चैव तस्यतनुनिश्चिती रणे ।
 नालवृक्षप्रतीकासो धुन्वानो धनुषी ह्युभे ॥ [225]
 शम्भुश्च शकुनिश्चोभौ भगदत्तश्च पार्थिवः ।
 जतस्यध्विगतैश्च विराटश्च सहोचरः ॥
 युद्धार्थमुद्यता वीरा निष्कम्भारा जयेपिणः ।
 युदुत्समाना यदुभिर्देवैरिव महासुतः ॥

ततो निष्कम्भ नमरे शरैराशीरिपोपमे । [230]
 ममर्दं समरे सेना भेमाना भीमदर्शनाम् ॥
 सेनापरिराणाधृष्टिर्भृगुपे तन्न वादव ।
 ममर्दं चोरेर्वाणीधिश्चिखप्रुद्धे शिलागिभिः ॥
 न रथोऽनुरमुष्मस्य ददशे न च वापिनः ।
 न ध्वजो न निष्कम्भश्च सर्वं बाणाभिर्मह्वतम् ॥ [235]
 न परीता ततो वीरो निष्कम्भो मायिना वरः ।
 अस्तम्भवदनाधृष्टि मायया भीमसत्तमम् ॥
 स्तम्भायिव्यानयद्वीर गुहा पट्पूरसहिताम् ।
 रूष्या चाव्यगमद्वीर मायाबलमुपाश्रितः ॥
 पुनरेव निष्कम्भस्तु ह्यनर्माणाद्देव । [240]
 अनयश्चरुदेव्य च भोज वैनरज तथा ॥
 सनत्कुमार वादर्थं च तथैव निदातोस्तुकी ।
 बहूश्चैवापरम्भोजान्नायावत्समाश्रितः ॥

D₁ ः प्रधाप्य* (for प्रधाप्य) — (L. 217) D₂ T₁ ः
 G₁ ः ः M₁ भूमिं दिव, T₁ भूमिनाश्च (for भूमिं वा च)
 h₁ V₂ D₂ रुकषिरे (for वरु) G₁ भूमिं दिव प्रपथिरे (for
 *) V₂ M₁ मदोकटा (for बलों) — (L. 218) D₁
 श्वेदयन्त, T₁ ह्यदिनाश्च (for श्वेदन्त्रश्च) V₂ परस्वाम्
 (for पुन पुन) — (L. 219) K₁ N₁ V₁ D₁ ः ः
 सप्रसा, K₂ C₁ मनदा, D₂ T₂ सप्रसा (for सयसा) D₂
 मागपेनामिषयुक्ताश्च (for *) — (L. 220) K₁ विचुला,
 N₁ निश्चय, T₂ G₁ ः उरुता (for निश्चिता) — (L. 221)
 N₁ चेदिराजानुगामिनम्, M₁ राजवशात्तुगम् D₂ राजामण्य
 प्रण सितम्, D₂ (margin) G₁ चेदिराजानुगामि च, T₁ जुजा
 प्रण, G₁ ः जुजाप्रणम् (for *) — (L. 222) K₂ शुभ
 (for स्थितं) D₂ रथे, T₂ रथ (for नरैः) K₁ शतै रथे
 रथापव, D₂ ः रथैर्नैरव्याय (for *) K₂ T₂ ः G₂ नगरो
 पमम् (for नैः) — (L. 223) h₁ नोदिता, G₂ नन्दिनो
 (for नादिनो) K₂ ः V B D₂ D₂ D₂ ः ः ः T₂ वीर (for
 वीरा) N₁ कादम नादिनो वीर, M₁ कठिन नदिनो वीर (for
 *) K₂ दुपदस्य सुवाक्या D₂ दुपद सम्पदैरुपा (for *)
 — (L. 224) N₁ निश्चित, V₂ निर्गुनी, V₂ वदितो, G₂
 विचुतो (for निश्चिता) — (L. 225) T₂ ः G₁ ह्यल (for
 वाह-) N₁ D₂ ः G₂ मतीकासो (for म्) — D₂ om
 lines 228 229 — (L. 228) T₁-3 G₁ ः ः-3 M₁ राजम् (for
 वीरा) T₁-2 G₁ ः ः M₁ वीराश्वेव (for निष्कम्भाया)
 — (L. 231) K₁ ः षनदं, N₁ V₂ ः B₂ ः D₂ D₂ हलदं,
 V₁ D₁ सुसुदे (for ममर्दं) T₂ हलदं सहसा सेना (for *)

D₂ यादर्थी (for सेनाना) D₂ G₂ दशन (for दर्शनाम्)
 T₂ G₁ ः ः M₁ निष्कम्भे (T₂ वदना) भीमविक्रम (for *)
 — (L. 233) K₁ ननदं, N₁ V₂ ः B D₂ D₂ T₂ हलदं
 (for ममर्दं) G₂ शिलीगुनी (for शिलागिरे) — (L.
 235) h₁ ः D₂ ः ः सर्वबाणाभिर्मह्वत, h₂ ः D₂ D₂ M₁ सर्वे
 बायानिसहृया (for *) — (L. 236) D₂ (margin) स
 विपाय महासेना T₂ G₁ ः ः M₁ सहाप्रणीर्माहासेनो
 सतिपय महासेनो (for *) K₂ रुचिना, K₁ कोपिनो D₂
 यायिना (for मां) — (L. 237) K₁ ः T₂ ः G₁ ः ः
 मायया भीमविक्रमम् (T₂ म्), V₁ B₁ वा दैवसत्तमः
 D₂ वा भीमदर्शनम् D₂ ः वा भोज (D₂ भीम ज्ञानम्;
 T₂ मया भीमयुजम्) D₂ ः वा भोज (D₂ भीम ज्ञानम्;
 — (L. 238) D₂ दूर, T₂-4 G₁ ः ः M₁ वीरो (for वीरं)
 T₂ शुभ्र (for युद्धा) — D₂ om line 239 — (L. 239) K₂
 2.4 N₁ D₂ D₂ T₂ G₁ ः ः M₁ वीरो, D₂ दूर, D₂ वीर
 (for वीर) V₂ षय्या वाप्या (V₂ श्वगामद्वीरो (V₂ श्व) (for
 (for वीर) K₁ V₂ D₂ D₂ T₂ G₁ ः ः M₁ माय (T₂ G₁ वा ज्ञा
 लमाश्रित, V₂ B₁ D₁ मायावत्समाश्रित (for *) — (L.
 241) D₁ शानीय, D₂ शयय (for शनं) K₂ B₂ शोयं
 (for शोज) — (L. 240) K₂ शार्दं च, K₂ शार्दं च,
 K₂ शार्दं च, V₂ B₂ D₂ शार्दं च, D₂ शरं च D₂ शानीय;
 G₂ शार्दं च (for शार्दं च) T₂ ः G₁ ः ः M₁ हथैः शिति
 नैटिडी (for *) — (L. 243) T₂-4 G₁ ः ः षु (for
 (for बह्वृत्) M₁ राजम् (for भोजम्) D₂ समदिव्य (for
 समाश्रित) K₂ श्वमायावत्समाश्रित, N₁ B D₂ T₂ माया

न तस्य दृष्टौ देहो मायाच्छ्रो जनेश्वर ।
 नयतो यादशान्घोरान्गुणं पट्टपुरांशिताम् ॥ [245]
 तद्दृष्ट्वा वदन् पौरं भैमानां भीतिवर्धनम् ।
 सुहोप भगवान्पणो बलः गत्यत्र एव च ॥
 सविशेषं तथा फामः साम्बश्च परवीरहा ।
 अनिरुद्धश्च दुर्धरो भैमाश्च वरुणोऽपरे ॥
 ततः शार्ङ्गसुध, शार्ङ्गं हृत्या मयं नरेश्वर । [250]
 दानेषु प्रभुषु हृणोपिन हृवाशनः ॥
 तं दृष्ट्वा दानमा देवमभिदुद्रुवुधिरम् ।
 शत्रुभाः कालरागाताः प्रदीममिन पात्रकम् ॥
 समुत्सृज्य शतश्रेष्ठ परिधात्र महम्बदा ।
 शूलानि चाभितुल्यानि प्रदीताश्च परश्वपात्र ॥ [255]
 परंताप्राणि वृक्षाश्च घोराश्च शिपुलाः शिलाः ।
 उत्क्रिप्य च गजान्मत्तान्क्षानपि हयानपि ॥
 नारायणाभिस्त्वामान्द्विदाह प्रहस्यतिन ।
 बाणार्चिषा महानेजा जगद्धितररो हरिः ॥

बलमुधा, D; + मायया बलमा (for^b) — (L. 244) T; G; न तस्य दहो दहते (for^a) — (L. 245) V; + Du D; + s; T; घोरो (for घोरात्) T; सुभो (for सुभो) N; सलियात्मा (for सलि) — (L. 246) K; भीमानां (for भी) K; भोजानां भोजवर्धनं, K; T; भीमानां भीमवर्धनम्; K; V; B; D; D; D; D; G; M; 'ना भीमा (K; भीति) वधेन (D; G; 'वम्), N; V; B; + D; + G; + 'नो भीम (V; B; 'वम्) जयेत्, D; भोजानां भीमवर्धनं, T; + G; + भैमानां भीमविधम (for^b) — (L. 247) D; M; बल पात्र (for मन्) D; T; + G; + विष्णुर् (for हृणो) — (L. 249) N; दुर्मयी (for दुर्धरो) D; भोजार (for भैमार) — (L. 250) K; सार्ङ्गचतुष्वा (for शार्ङ्गसुध) D; G; + M; सार्ङ्गं हृत्वा (by transp) K; B; G; M; जनेश्वर (for जने) — D; om (hapl) lines 251-252 — (L. 251) K; प्रभुषु वै, D; (marj) च विशेष, D; प्रवृत्ते; D; + प्रवृत्तम्, L; + G; + M; प्रवृत्ते (for प्रवृत्ते) — (L. 253) D; सत्राश्च, D; वरुणो (for 'तो) — (L. 254) K; समुत्सृज्या, N; D; 'सृज्य; V; + B; D; + T; + G; + M; 'सृज्या, V; 'सृज्या, D; 'सृज्या, G; 'सृज्या (for 'सृज्य) T; शतस्रस्र (for 'श्रेष्ठ) D; समुत्सृज्या शतस्रस्र (for^a) D; परिधानां (for 'श्रेष्ठ) G; + विशेषत (for 'सृज्या) — (L. 255) दीप्तश्रेष्ठ (for प्रदीताश्च) — (L.

शारद वर्षणं यद्वन्मेहेहीर गनां पतिः । [260]
 तद्वन्दुवृषः सेहे बाणवर्णमरिदम् ॥
 न मोहिरेऽसुरा बाणात्रायणधनुश्च्युतान् ।
 वर्षं पञ्चन्यभिरिक्त बालुकासेतरो यथा ॥
 न शेटु प्रसुरे स्यात वृणभ्यासुरसत्तमा ।
 ज्यादितास्त्वस्य सिद्धस्य धृषभा इव भारत ॥ [265]
 ते बध्यमानाः वृणोऽन दिक्माचक्रमुत्सदा ।
 जीयिताशा बद्धन्तस्तु नारायणमयादिताः ॥
 तानाकाशगतानान्द्रिर्वचन्तः प्रवरस्तदा ।
 निजघ्नतु श्रेष्ठोऽस्मैलनाधि, ममप्रभेः ॥
 निपेतुसुराणा तु शिरसि धारणीलेः । [270]
 वृणवज्रफलयनीव मुक्तानि शिररात्तते ॥
 निपेतुनां हृषिकेशा देवाना वसुधावले ।
 कालेनोपडता वीरः पञ्चवक्त्रा इवोरणाः ॥
 रीक्मिण्येवस्तत, सहा पोर् मायामर्णां सुदाम् ।
 अट्टयनिष्कमा वीरः क्षत्र प्रक्षेममुत्सृजतः ॥ [275]

256) D; पूर्वताप्राश्च (for 'प्राणि) K; + V; D; घोरोर् (for घोरात्) — (L. 257) K; तथाप्राश्च (for रथानि) B; तथा हयान् (for हयानपि) — (L. 258) K; + D; नारा यणोऽस्तिना स्वार्त् (for^a) — (L. 259) D; बाणार्चिषाम् (for 'विषा) V; मद्राजान (for 'नेजा) K; हि स (for हरे) — (L. 260) T; + G; + शारदं शरवणे च (for^a) K; V; + D; सेहे वीर, K; V; B; D; G; सहेहीरो, N; सेहे वीरो, T; + G; यद्वन्हीर, G; सेहे स्वैर, G; यद्वन्हीर, M; सह हीर (for सहे) — (L. 261) K; यद्वपति (for 'वृष) T; G; + s; सार्दं, M; चरि (for सेहे) N; V; D; D; T; अरि दम, M; वचर् ह (for अरिदम्) — (L. 262) D; + ससुर गणा (for ससुरा वामान्) D; + 'चतुष्कृतम् (for 'तात्) — (L. 263) D; सत्रा, T; + G; + M; सलिये, T; विधाना, G; निमुक्त (for विहित) — (L. 265) D; + वधास्य (for सिद्धस्य) V; + व्यादितास्य सिद्धस्य (for^a) — (L. 269) N; G; हीरार् (for घोरोर्) D; उज्वलवर्कः, G; + उज्वलनाधि (for उज्वलवर्धि) K; N; V; + B; D; D; D; T; + G; + M; ससे प्रभो (for सस्रप्रभे) — (L. 271) K; + शिरास्यनेरे (for 'शरत्तो) T; + G; + शू (T; G; 'शू) तानि शिलोत्तरे (for^b) — (L. 272) K; T; बद्धवर्; G; बाणवि (for बाणवर्) K; देवानां वसुधावले, D; G; 'नां धरणीले (for^a) — (L. 273) D; (marj) देवा,

गदेन सह धर्मात्मा सारणेन शठेन च ।
 सान्धेन चापरैश्चापि पूर्वं येन प्रवेदिताः ॥
 प्रमथ्य तरसा कर्णं यतन्त रणमूर्धनि ॥
 जमाह बलवान्कार्ष्णिः प्रसुकुन्त ततस्ततः ॥
 चिनद्य च गुहा वीरो घोरा मायामया नृप । [280]
 दुर्योधन च राजान विराटद्रुपदावपि ॥
 शकुनिं चैव शल्य च नील चापि नदीसुतम् ।
 विन्दानुविन्दौ राजानी जरामथ च भारत ॥
 त्रिवर्तान्मालराश्रैव वसतींश्च महाबलान् ।
 शृष्टपुत्रादिवाश्रैव पञ्चालानरुक्मोनिदान् ॥ [285]
 तथाहूतिसुमाचेद मातुल रुक्मिणेय च ।
 शिशुपाल च राजान भगदत्त च भारत ॥
 सवन्ध च सुख्य च मानयामि नराधिपाः ।

गुहामिमा घोररूपा येन प्रक्षेपयामि वः ॥
 विलोदकेभ्येणाहमाह्वयं शूलपाणिना । [290]
 प्रक्षेपयथा नेन्द्रासे गुह्यामिभि धीमता ॥
 आश्रित्य ज्ञानपर्यं माया निकुम्भेन महात्मना ।
 प्रक्षिप्तान्यादवात्रैव माहाविष्यामि सर्वथा ॥
 इत्युक्ते शिशुपालस्तु राजा सेनपतिरनथा ।
 शरैस्ततद्वं ताम्नैमान्प्रशुभ्रं सन्निशेपत ॥ [295]
 विलोदकेभ्यश्च देव रोक्मिणेयो नमस्य च ॥
 आरभन्नृपतिं घक्तुं शिशुपाल महाबलम् ॥
 ततः पादमहस्त्राणि प्रहाय प्ररोत्तत ।
 ईन्दारिष्वर्षाद्भार रोक्मिणेय महाजलम् ॥
 विलोदकेभ्यश्च देवः प्राठ त्वा बहुनन्दन । [300]
 सर्वं कुरु यथा राज्या श्रेष्ठस्य भैम मायया ॥

T₁ G₁-s M₁ वीरा (for वीर) — (L 274) K₁ T₂ G₁ ततो
 दृष्टा, D₂ हु स्रष्टव्य D₂ हु स्रष्टव्या, D₂ तत स्रष्ट्य, T₂
 तथा दृष्टा (for तत स्रष्टा) M₁ तदा (for युद्धम्) — (L
 275) K₂ निष्कमो (for 'म) K₂ अहय्य व्यकमदीर, K₂
 V₂ s B Ds D₁ s e T₁ s G₁ s अहय्या (V₂ B Ds D₁ s e
 'इयं' निष्कमदीर, D₂ G₂ 'इयो निष्कमे' (G₂ 'म' वीर, D₂
 'इयो विकमन्वीर, G₂ 'इया विमिपादीर (for ') — (L
 276) K₁ s e V₁ B₁ (margin as above) D₂ D₂ s T₁
 सुनेव च, K₂ सुनेन च, T₂ s G₁ s e च धीमता (for सदिन
 च) — (L 277) T₁ s G₁ s e शन्य (for चापि) G₂
 सम्भवेन चापरे चैव (for ') T₁ s G₁ s e om (hapl)
 lines 277^a 282^a K₁ पूर्वं (for पूर्व) D₂ प्रवेदिता,
 T₂ प्रवेदिता (for मवेदिता) — (L 278) D₁ (margin
 as above) सदसा (for सतसा) D₁ कृण (for कर्ण)
 D₂ सनन्त, G₂ सतत (for यतन्त) — (L 279) K₁ s
 D₂ च बलात्, D₂ [अ]तिवकात् (for बलायात्) V₁ D₂
 स्फुरन्त च (D₂ त) (for प्रसुरन्त) K₂ च ससम, T₂ इत
 रन्त (for तत) — (L 280) V₂ D₂ मिनय, D₂ T₂
 विनीय, D₂ (margin as above) मिनय (for चिनय) D₂
 व्यपनीय युद्धा वीर (for ') — D₂ om lines 283^b -287^a
 — (L 283) K₁ s D₂ भावन्वयौ, D₂ सानात् (for 'नी)
 — G₂ om (hapl) lines 281-87 — (L 284) G₂ om
 (hapl) lines 281^a 285^a K₁ D₂ सानन्वयात्, K₂ D₂
 वसात्वाश्च K₂ सानन्वयात्, N₂ D₂ सामान्वात्, V₁ बला
 यात्, V₂ राजन्वयात्, D₂ D₂ सामान्वात्, D₂ वय
 म्वात्, T₂ मातवादीन् (for वसादीन्) — (L 85) T
 G₂-s M₂ पृष्टपुत्रमुपाश्रैव (for ') V₂ B₂ s T₂ M₂ पात्रा

कात् (for पत्रा) D₂ कोविद् (for 'दात्) K₂ N₂ V₁
 D₂ D₂ s T₂ पात्राला (K₂ V₂ D₂ 'त्वा) वल्लकोविद्, D₂
 कौशल्यानखकोविद् (for ') — (L 286) D₂ कार्ष्णिम्,
 D₂ (also marg) -रुत्तम् (for [आ]रुत्तम्) D₂ दैविकम्
 (for हं) K₂ T₂ मानुल रक्षिणम् तथा (for ') — D₂ om
 lines 287-290 — (L 288) K₂ सद्रुप्य (for सद्रुप्य) T₂
 G₂ M₂ मानयित्वा (for 'वामि) — (L 289) D₂ यत्र (for
 येन) — D₂ om (hapl) lines 291-293 — (L 291)
 T₁ s G₁ s e इति मे मति, M₁ इव मे मतम् (for इति
 धीमता) — (L 292) T₂ G₂ s आश्रिता ज्ञानपर्यं माया (for
 ') — (L 293) K₂ G₂ सोहाविष्यति सर्वथा, D₂ सोष
 विष्यामि त' (for ') — (L 294) V₁ B T₂ G₂ s M₁ [उ]
 च (for [उ]च) N₂ V₂ s B D₂ D₂ s राज (for राजा)
 — (L 295) K₂ समदं ताद, D₂ ताददं दद (for तददं ताद)
 D₂ शरै सतदं यामना T₁ s G₁ s e शरी T₂ 'वे ज्ञानदं यदं
 रात् M₂ शरैस्ताददं यमीमात् (for ') G₂ प्रशुभ्रान् विक्षेपत
 रात् (for ') — D₂ om lines 296-299 — (L 297) D₂
 योस्तु T₁ G₁ s e इष्टु (for यस्तु) D₂ शरैमे शृपतिं योस्तु,
 T₂ शरानशृपतीरुत्तम् (for ') G₂ महावल (for 'वलम्)
 — D₂ om lines 298-299 — (L 298) V₁ महाव वै (for
 'वामि) K₂ गृहीत्वा, K₂ जमाह T₂ विहाय (for प्र)
 T₁ s G₁ s e M₂ प्रदाय प्रमथोत्तन (M₂ भाषिष) (for ')
 — (L 299) K₁ s e V₁ D₂ D₂ s वीरो, K₂ धीमान्,
 T₂-s G₂ s वेत्, M₂ देवो (for वीर) T₂ स ईरल प्राप्ती
 301 (for ') — M₂ om (hapl) lines 291-303 — (L
 301) D₂ तत्रात् (for तत्रात्) K₂ च-नया, D₂ चोदयाः
 K₂ मोहय (for मायया) K₂ D₂ उन्नयं मे यथा मया ।

गदेन सह धर्मात्मा सारणेन शठेन च ।
 सान्धेन चापरेभ्रापि पूर्यं येन प्रवेशिताः ॥
 प्रमथ्य तरसा कर्णं यतन्तं रणमूर्धनि ॥
 जप्राद् बलवान्कार्ष्णिः प्रस्फुरन्त ततस्ततः ॥
 विनय च गुहा घोरो घोरा नायामर्या नृप । [280]
 दुर्योधन च राजान विराटद्रुपदावपि ॥
 शकुनि चैव शल्य च नील चापि नदीसुतम् ।
 विन्दासुविन्दो राजानो जरामघ च भारत ॥
 त्रिगर्तान्मालसाश्चैव यसार्वीश्च महाबलान् ।
 धृष्टद्युम्नादिवार्थ्वै पञ्चालानस्रकोविदान् ॥ [285]
 तथादृष्टिगुराचेद् मातुल रुक्मिणेन च ।
 शिशुपाल च राजान भगदत्त च भारत ॥
 सन्धय च सुकृत्य च मानवानि तराधिपाः ।

गुहामिमा घोररूपा येन प्रक्षेपयामि वः ॥
 वित्शोदकेश्वरेणाहमाक्षत शूलपाणिना । [290]
 प्रक्षेपयान् नरेन्द्रास्ते गुह्यायामिति धीमता ॥
 आश्रित्य शान्त्यरीं माया निकुम्भेन महात्मना ।
 प्रक्षिप्तान्यादवाश्चैव माक्षयिष्यामि सर्वथा ॥
 इत्युक्ते गिष्ठुगालस्तु राजा सेनापतिस्तथा ।
 शरैस्ततर्द तन्मेमान्प्रद्युम्न संविशेषतः ॥ [295]
 वित्शोदकेश्वर देव रीक्मिणेयो जगस्य च ॥
 आरभन्नृपतिं यद्दु विष्टुपालं महाबलम् ॥
 ततः पाशसहस्राणि प्रहाय प्रररोत्तम ।
 झेलादित्त्र गीर्वात रीक्मिणेय महाबलम् ॥
 वित्शोदकेश्वरो देवः प्राह त्वा बहुनन्दन । [300]
 सर्वं कुरु यथा राज्या प्रोक्तस्य भूमि मायया ॥

वन्यार्थं रत्नछन्धास्तु बधानेमात्रराधिपान् ।
 पार्श्वेस्तमेव मोक्षं च प्रमाणं यदुनन्दन ॥
 असुरास्तु मदावाशो नि शेषान्वर्तुमर्हसि ।
 एतन्न च दत्तव्यस्त्वया वीर जनार्दन ॥ [305]
 तत स भगदत्तं च शिशुपाल च भूमिपम् ।
 आहृतिं चैनं कर्मि च शेषाध्वान्मात्रराधिपान् ॥
 धवन्ध हरदत्तैस्ते पार्श्वरुत्तमभीरवान् ।
 मायामर्थो गुणं चैव निनाय वरुनन्दन ॥
 धन्वा च रौमिणोयोऽथ नि श्वसन्त इशोरान् । [310]
 अनिरुद्ध चकाराथ रक्षितार स्वमात्मजम् ॥
 तेषा निरवशेषेण धवन्ध यदुनन्दन ।
 सेनपतिं क्षत्रियांश्च कोशाध्यक्षाश्च भारत ॥

हस्यश्वरथवृन्दश्च चकार च तथात्मसात् ।
 अव्ययस्तु ततो इन्दुमसुरानुचयः प्रभो ॥ [315]
 सनद्ध एव चोवाच ब्रह्मदत्त द्विजोत्तमम् ।
 विश्वत्थ त्रैता वर्यं मा भै पश्य धनचयम् ॥
 न देवेभ्यो नासुरेभ्यो नान्येभ्यो द्विजसत्तम ।
 भय हि निचते तस्य गोत्रारो यस्य पाण्डवा ॥
 न चासुरैस्तव मुताः स्पृष्टा स्तवपि तेजसा । [320]
 यज्ञघाटे निरीक्ष्यैतान्मायया निहिता मया ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

रुद्धेषु भूमिपालेषु सासुरेषु विशा पते ।
 आपिबेसासुराश्चैव कर्मल जनमेजय ॥

Ks प्रोक्तस्त्व नाम धन्यया, Ks V1 s Ds Dc-s T1 s Gs
 चोक्तस्त्व भैमको (T1 हि यथा, T1 मो यथा, Gs वै हि भो)
 मया, V2 प्रोक्तस्त्वे भैमको मया, B1 चोक्तस्त्व भैम चोक्तया,
 T1 s G1 s चोक्तस्त्व हि महोमया (for s) — (L. 304)
 Ks यथा चेतान्, Ks Ds Gs यथा चेतान्, B2 स्वस्थाने,
 D2 यथा त्वे, D2 बधानेताम्, T1 s G1 s शपस्वेताम्,
 T1 s G1 यथायै (for यथायै) — (L. 305) Ds पार्श्वेन
 च मया दत्तैः T1 Gs पार्श्वेन बधान एव, T1 s G1 पार्श्वे
 नैव प्रहारस्व (for s) T1 s G1 s प्रवृत्तान् (for प्रमाण)
 — (L. 304) K2 s असुरानां (for 'रास्तु') K1 s G2 नि शेषं
 (for नि शेषान्) — (J. 305) D1 वन्यस्य, T1 s G2 कर्तव्यं,
 T1 G1 कर्तव्यस्य (for वक्त) K1 s धवन्धे च कर्तव्यस्य
 (Ks वन्यस्य) (for s) — (L. 306) K2 Ds तत स भग
 वदत्त (D2 'ज्ञे') (for s) — (L. 307) T1 आहृत्तवृत्तिमयी
 चैव (for s) — (L. 308) B1 वरदत्तैश्च (for द्) D2
 भारत (for उत्तम) K2 s V1 B1 s Dn Ds s T1 G1 Ms

भाति) — (L. 314) Ds T1 Gs वृन्दानि (for वृन्दांश्च)
 Ds Gs [आत्मसात् (for 'सात्') — (L. 315) K2 s भयो
 दत्तैः K2 सयाय ह, Dn सत्ययस्तु (for 'प्रस्तु') Ds अप्य
 प्रस्थस्तत कारिणम्, Ds 'प्रसूतनं इन्दुम् (for s) Gs रथी
 (for प्रभो) Ds असुरान्दन्मुचत (for s) — (L. 316)
 Ds प्रसन्न (for सनद्ध) Ds प्रयुक्तसमर्थोवाच (for s)
 — (L. 317) Ds (margin as above) T1 Gs Ms मा भै
 पाण्डवपालिन (for s) — (L. 318) D1 s D2 T1 G1 s
 माणेष्यो (for माणेष्यो) — V1 s नान्येभ्योऽपि द्विजोत्तम
 (for s) — (L. 319) K2 व भय पश्यत तस्य (for s) Gs
 द्विज (for यस्तु) Gs धान्यया (for पाण्डवा) — (L. 320)
 Ds द्वेषा (for स्पृष्टा) Dn Ds चेतसा, D2 ते प्रभो (for
 तेजसा) T1 s G1 s Ms इन्द्रं वाच्यं द्विजैः (for s)
 — (L. 321) G1 s निरीक्ष्यन्ता (for 'द्विजान्') D1 यज्ञघाटो
 निरीक्ष्यन्ता (for s) K2 B1 Ds D2 निहिता, T1 G1 निह
 तात्, T1 निहितात् (for 'सा')

दिशः प्रससृष्टे वीरा वष्यमाना समन्ततः ।
 वृष्णानन्तप्रभृतिभिर्विद्युत्भिर्बुद्धुर्मदं ॥ [325]
 निकुम्भस्नानयोवाच रूपितो दानवोत्तम ।
 भित्त्वा प्रविज्ञा किं मोक्षक्यार्तां याथ विह्वलः ॥
 हीनप्रतिज्ञाः काल्लोकप्रयास्यथ पलायिताः ।
 अगत्यापचिर्नि युद्धे ज्ञातीना कृतनिश्चयाः ॥
 फल त्रिवेह भोक्तव्य रिप्समरककेशान् । [330]
 हनेन चापि श्रेण वसाज्य त्रिविधे सुखम् ॥
 पलायित्वा गृह गत्या कस्य ब्रह्मथ ह सुखम् ।
 दारान्वक्ष्यथ किं चापि धिग्धिक् किं न लज्जथ ॥
 एषमुक्त्वा निवृत्तास्ते लज्जमाना नृपासुराः ।
 द्विरूपेण च बेगेन युयुधर्षदुभिः सह ॥ [335]
 उत्सवे युद्धशौभडाना नानाप्रहणैर्नृप ।
 ये गान्ति यज्ञवाटं तु तान्निदन्ति धनजयः ॥
 यमो भीमश्च राजा च धर्मयुगो युधिष्ठिरः ।

या प्रयाताञ्चघानेन्द्रः प्रवर्ष्य द्विजोत्तमः ॥
 अथासुरासृक्तोयादवा वे शसैवत्पशाहुला । [340]
 चक्रहूर्मारथावर्तां गजशैलानुशोभिनी ॥
 ध्वजकुन्तनरच्छन्ना स्तनितीरकृष्टशक्तिनी ॥
 गोविन्दशैलप्रभमा भीरुचित्तप्रमाथिनी ॥
 अस्मद्बुद्धुदफेनाहया असिमत्पतगिणी ।
 सुखाव शोषितनदी नदीन जलादगमे ॥ [345]
 ना दृष्टेन निकुम्भस्तु वर्षमानाश्च शापनात् ॥
 हनान्सर्गान्सहायाश्च वीर्यादेवोत्सपात ह ॥
 स वारितो जयन्तेन प्रपेण च भारत ।
 श्रेः कुल्लिगमवशैर्निकुम्भो रणकौगः ॥
 मनिवृत्त्याथ दष्टौ परिघेण दुरासदः । [350]
 प्रवर ताटयामाम स पपात मतीतले ॥
 पन्द्रिस्त पतित भूमौ बाहुभ्या परिपह्नेन ।
 विदित्वा चैव मन्नाण हित्वासुरमनिद्रुतः ॥

कर्मल) — (L 334) K₁ 4 प्रशस्य ते, K₂ V₁ 3 B₁
 D₁ 4 प्रससृष्टुद, Dn E₁ 4 G₁ 3 प्रससृष्टुते, D₂ प्रचिदि
 श्च D₃ 3 प्रसुद्धुद, M₁ प्रजमुष्टे (for प्रससृष्टे) G₁
 विश प्रससृष्टीराध (for ") D₂ मध्यमाना (for वष्य)
 — (I 325) D₁ यादवेर (for यदुभिर) K₁ दुर्गसा,
 K₂ दुर्मदा, N₂ D₁ कोयिरे (for दुर्मदे) — (L 326)
 V₂ 3 B₁ 2 D₁ हृष्टे दानवसत्तम, G₁ रूपितो दानवोत्तमे,
 G₂ दानवो रूपितस्तथा (for ") — (L 327) K₂ V₂ 3 B
 D₁ 3 T₁ 3 G₁ M₁ हित्वा (for भित्त्वा) G₁ 4 हित्वा प्रविज्ञा
 किं सा च (for ") K₂ Dn D₁ 4 T₁ G₁ यान K₂ प्राय,
 G₁ M₁ चाति (for याप) V₂ विह्वला (for विह्वला)
 T₁ 3 C₁ 3 4 अयासाञ्च विह्वला (for ") — (L 328)
 V₂ प्रज्ञाश्च (for प्रविज्ञा) D₂ 4 नरकात् (for कार्दकी
 कान्) V₁ मदिमथ, G₁ अमिषय (for प्रयास्यथ) — (L
 329) D₁ T₁ 3 G₁ 3 4 अहत्या (for अयाप) K₁ रणे,
 K₂ युधि (for युद्धे) D₂ 3 सकृत्वापचिर्नि नाम (D₁ लोके)
 (for ") D₂ पूर्ववा (for ज्ञातीना) K₂ ज्ञातीनां च दिवा
 र्थय (for ") — (L 330) K₁ वधेह, K₂ जित्वा हि, T₁
 G₁ M₁ हृष्टेह, G(ed) जित्वेव (for जित्वेह) — (L 331)
 K₁ (म)श्रेय (for श्रे) D₂ T₁ 3 G₁ 3 3 M₁ भोतव्य
 (for वरव्य) K₂ सुग (for सुखम्) — (L 332)
 D₁ 3 दत्तविमथ हा सुखम् (for ") — (L 333) B₁ D₁
 T₁ 4 G₁ 3 M₁ व्रथ (for वष्यथ) K₂ वेषथ, D₁

विषयता, D₂ विह्वला, T₁ नृपा किं (for विधिधि) V₂ न
 हि (for किं न) K₂ लज्जया, T₁ जत्पथ (for लज्जथ) D₂
 विधिधिर्द्विज राजये, D₁ विधिधि किं न ल, G₁ किं किं विधिधि न
 लज्जथ, G₂ धिधि किं न ल, G₃ किं किं विधिधि न
 लज्जथ (for ") — (L 335) K₂ युद्धेन (for वेगेन)
 — (L 336) D₁ नावापरण नृपा (for ") — (I 337)
 D₂ निह्वल स (for साविर्द्वि) — (L 339) D₁ याद
 वाश्च (for सा प्रयाताम्) — (I 340) N₂ Dn D₁ 4 G₁
 गोवीणा, K₂ केसाया (for गोवीणा) K₂ कर्मला
 (for वाहला) — (I 341) K₂ वर्मर्म; K₂ D₁ 3
 चक्रहूर्मा, D₂ (margin as above) वर्मर्म (for चक्र
 हूर्मा) K₂ D₁ 3-भोमना, D₂ 3-भोगिता (for भी) — (L 342)
 V₂ 3-वजकेतु, B₁ 3-वज, T₁ 3 G₁ 3-3 M₁ 3-वृषभज (for
 वजकेतु) K₁ (margin) 3-वृषभनी, Dn T₁ नादिनी, D₂
 3-वृषभनी, T₁ 3 G₁ निरचना, G₁ 3-सरचना (for
 नादिनी) — (L 344) D₁ T₁ 3 G₁ 3-नेनीपा (for
 वेनाया) T₁ अस्मृभिरर्षेनीपा (for ") K₂ मत्ता, D₁
 मत्सा (for मत्थ) — (L 346) D₁ 3 च दृष्टा (for
 दृष्टय) — (L 347) N₂ V₂ निपत्तेर (for वीवादेव)
 D₁ 3 देवो देव्याण्यपात ह, D₂ 3 गोवीर्द्विभवसत ह (for ")
 — (L 348) T₁ परिज्ञाने G₁ 3 3 चाज्ञाने (for स
 वारितो) — (L 349) K₂ मन्नायेर (for मन्नायेर)
 — (L 350) N₂ निर्विभूय च दष्टौ, D₁ मनिपथ च

अभिद्रुत्य निरुम्भ च निर्विशेण जघान ह ।
 परिघेणपि देतेयो जयन्त समताडयत् ॥ [355]
 ततश्च बहुरलं गात्र निरुम्भस्यैन्द्रिद्राहवे ।
 स चिन्त्यामास्त तदा वध्यमानो महासुरः ॥
 कृष्णेन सह योद्धव्य वैरिणा ज्ञातिघातिना ।
 श्रापयामि विनाम्नानमाह्वे शक्यसुतना ॥
 एष स निश्चय कृत्वा तत्रैवान्तरधीयत । [360]
 अगाम चैत्र युद्धार्थं यत्र कृष्णो महावलः ॥
 त दृष्ट्वैषयतस्वन्वमास्थितो बलनाशनः ।
 द्रष्टुमभ्यागतो युद्ध जह्वणे सह वैजैतः ॥
 साधु साधिति पुत्र च परितुष्ट स सस्त्रजे ॥
 प्ररत् चापि धर्मात्मा सख्येने मोहवर्जितम् ॥ [365]
 देवदुहुभयश्चापि प्रणेदुर्वाममात्रया ।
 जयमान एते दृष्ट्वा जयन्त रणदुर्जयम् ॥
 वदन्तीथ निरुम्भस्तु केशर रणदुर्जयम् ।
 अजुनेन स्थित सार्धं यत्राटाविदूरत ॥

स नाद सुमहद्वृत्तना पश्चिमाजमताडयम् । [370]
 परिघेण सुघोरेण बल सायकभिमेर च ॥
 नारायण चाजुने च भीम चाय युधिष्ठिरम् ।
 यमो च रसुदेव च साम्ब काम च वीर्यवान् ॥
 युयुधे मायया दैत्य श्रिभ्रमरार्थं च भरतः ।
 न चैन ददृशुः सर्वे सर्वगणपतिभारदा ॥ [375]
 यदा तु नैन पश्यन्ति तदा विलोदकेधरम् ।
 दृष्ट्वो देव हृषीकेशः प्रमथाना गणेश्वरम् ॥
 ततस्ते ददृशुः सर्वे प्रभायादवितेजसः ।
 विलोदकेधरस्यासु निरुम्भ मायिना वरम् ॥
 वीर्यसशिखरपाकर प्रमत्तस्मिन् धिष्टितम् । [380]
 आह्वयन्त एते कृष्ण वैरिण ज्ञातिनाशनम् ॥
 सज्जगाण्डीन एयाथ पार्षलस्य रथेषुभिः ।
 परिघ चैत्र गात्रेषु निष्पाधेनमथासदृशम् ॥
 ते वाग्नासस्य गात्रेषु परिघश्च जनाधिपः ।
 भग्ना शिलाशिता सर्वे निषेतु कुञ्चिताः क्षिप्तौ ॥ [385]

द्वैतेन्द्र, Ds स सविद्वत्तद्वैद्यः T₁ G₁ ६ s M₁ स सविद्रुत्य
 दृष्ट्वा, G₂ स सविघ्न द् (for °) — D₂ om lines
 351^a-351^b, T₁ om lines 351^a-356^a — (L. 352) D₂
 दृष्ट्वा (for शुभौ) — After line 352 K₄ ins

6** तत सुनिश्चय कृत्वा प्रवर मुष्य सत्वरम् ।
 — (L. 353) K₁ एते स निश्चय कृत्वा (for °) T₂ s G₁
 s M₁ युडीत्वा समभिद्रुत्वा (G₂ M₁ द्ववत्) (for °) — (L.
 356) K₁ s D₂ D₂ लकृत्, K₂ D₂ D₂ स तद्वत्, V₂
 ततस्ते (for क्ष) D₂ नात्र (for गात्र) K₁ s ४ V₂ D₂ D₂
 s G₂ निरुम्भस्यैन्द्रिद्राहवे (V₂ णा सुधे) (for °) — (L.
 357) D₂ स तदा चिन्त्यामास्त (for °) D₂ युध्यमान (for
 वध्यमानो) — (L. 359) V₁ प्राप्तयामि, V₂ जाल°, D₂ s
 (maeg) शार° D₂ नोद्द D₂ G₂ M₂ ध्रम°, D₂ ध्राम°
 T₂ ध्रामयाम (for ध्रामयामि) V₂ ध्रामयामि वृथारामयम्
 (for °) T₂ भाहवे शत्रुसुदर्नः T₂ वै शत्रुसुदर्ना (for °)
 — (L. 361) K₁ निवार्यः K₂ सिद्धार्थ (for युद्धार्थ)
 — (L. 367) N₂ सारण, V₂ [ए]व रण (for [दि]शरत)
 K₂ T₂ मास्थितो बलनाशनः, D₂ T₂ G₂ M₂ मास्थितो बल-
 नाशा D₂ भूद्वे (for °) — (L. 363) M₂ सखे- (for
 सह) V₂ G₂ जह्वणे दैवतै सह (for °) — (L. 365) D₂
 मोह (for मोह) T₂ G₂ जोविषम् M₁-वर्जित (for
 वर्जितम्) — (L. 367) V₁ जयन्त दुर्जयं रणे (for °)

— T₁ G₁ s s M₁ om (hapl) | or 368 — (L. 369) B₂
 यत्रनादमदूरत, D₂ यत्रिदूरत (for °) — (L. 371) T₂ बली
 (for बल) — (L. 373) T₁ G₂ M₂ यदूर (for सार्व)
 — (L. 374) B₂ D₂ शीघ्रवारी (for 'कारी) — (L. 375)
 N₂ V₁ B₂ D₂ s T₂ G₂ s M₂ शाश्व (for 'शश्व) K₂
 सर्वशाश्वता वारम्, V₂ शाश्वार्थकोविदा D₂ सर्वशाश्वविशा-
 रदा (for °) — (L. 376) K₁ s V₂ B₂ D₂ D₂
 [अ,पदपन्थ, V₁ s B₂ s T₂ [अ]पदपन्थ (for पदपन्थ)
 — (L. 377) K₂ N₂ V₂ B₂ D₂ T₂-४ G₂ s s M₂ देवो (for
 देव) G₂ed) द्वविकेता — After line 377, M₂ ins

6** यदा तु नैन पश्यन्ति तदा देव जगद्गन्तम् ।
 बभुर्वेरेण जगत्पयसुर्जना जनाधिपः ॥
 — (L. 380) D₂ प्रमद्यम् (for प्रम-तम्) T₂ विष्टितम् (for
 विष्टितम्) — (L. 381) K₁ ४ आह्वय हे रणे कुञ्चो (for
 °) B₂ D₂ C₂ यानिनम्, T₂ शाल° (for नाश) — (L.
 382) T₂-४ G₂ गाण्डीवम् (for गाण्डीव) K₂ D₂-धन्याप
 (for एवाप) D₂ स वै गाण्डीवधन्याप (for °) V₂ बरे
 सुभि, B₂ T₂ s रणे (for रणे) K₂ सज्ये गाण्डीवमादाप
 पार्थ शीघ्रतयेषुभि, D₂ सख्ये चैत्र गाण्डीवे सत्रय पार्षल
 येषुभि — (383) K₂ वतिपात्र, D₂ वैश्व, D₂ चित्र (for
 'सं च) T₂ G₂ s गात्र वै (for गात्रयु) — (L. 384)
 K₁ s s N₂ V₂ s B₂ D₂ D₂ s G₂ पतेये च, V₂ D₂ ६

विफलासस्त्रयुक्तान्नाम्नद्धा वाणान्धनजयः ।
 पप्रच्छ केशव धीर. किमोतदिति भारत ॥
 पर्वतानपि भिन्दन्ति मम वशोपगाः शराः ।
 किमिदं देवकीपुत्र विस्मदोऽत्र महान्धम ॥
 तमुवाच तत. कृष्णः प्रहसन्प्रिय भारत । [390]
 महद्भूत निकुम्भोऽय कोन्तेय शृणु विस्तारम् ॥
 पुरा गत्योत्तकुरुस्तपश्चक्रे महासुरः ।
 शत वर्षसहस्राणां देवशत्रुर्दुरासदः ॥
 अथेन छन्दयामास चरेण भगवान्हरः ।
 स अत्रे त्रीणि रूपाणि नमस्थानि सुगामैः ॥ [395]
 तमुवाच महादेवो भगवान्द्रव्यभर्तजः ।
 मम वा ब्राह्मणानां वा विष्णोर्वाप्रियमाचरन् ॥
 भविष्यसि हरेर्वेश्यो न त्वन्प्रस्य महासुर ।
 ब्रह्मण्योऽहं च विष्णुश्च विश्वा नः परमा गति. ॥
 स एव सर्वसंस्त्राणामाध्य पाण्डुनन्दन । [400]
 निदेशोऽतिप्रमाथी च वरदत्तश्च दानवः ॥

भानुमदापहरणे देहोऽभ्येको हतो मया ।
 अन्यच्च पटपुर देहमिदमस्य दुरात्मनः ॥
 दितिं शुश्रूषति त्येको देहोऽस्य तपनान्वितः ।
 अन्यस्तु देहो घोरोऽस्य येनावसति पटपुरम् ॥ [405]
 एतत्तु सर्वमाख्यात निकुम्भचरितं मया ।
 त्वरयास्व बधे धीर कथा पश्चाद्भविष्यति ॥
 तयोः कथयतोरेव कृष्णयोरसुस्तदा ।
 शुद्धां पटपुरसज्ञां तां विशेषेण रणदुर्जय ॥
 अन्विष्य तस्य भगवान्निवेशे मधुसूदनः ॥ [410]
 तां पटपुरगुहां घोरां दुर्घर्षां कुरुनन्दन ॥
 चन्द्रसूर्यभ्रमादीनां ज्वरन्तीं रयेन तेजसा ।
 सुपटु लोष्णाक्षीतानि प्रयच्छन्तीं येषोस्तितम् ॥
 यत्र प्रविश्य भगवानपश्यत जनाधिपान् ॥
 युयुधे राह घोरेण निकुम्भेन जनाधिप ॥ [415]
 कृष्णस्थानुं प्रविष्टान्तु बलया यादवास्तथा ।
 प्रविष्टाश्च तवः सर्वे पाण्डवाश्च महात्मनः ।

वेण, Dns 'व' च, T₂ s G₁ पतिताश्च, T₁ G₁ s M₁ परि-
 याश्च (for 'वश्च') K₂ परिषे च नराधिप, T₁ यतिताश्च जना-
 र्थे (for 'व') — (L 385) K₁ V₂ D₂ G₁ कुण्डिता (for
 कुण्डिता) — (L 386) K₂ N₂ V₂ s D₂ D₁ s सुम
 नुतास, T₁ s G₁ s तु विस्तु (for अच्यु) — (L 387)
 T₁ M₁ अयच्छत् (for पप्रच्छ) K₁ वीर, K₂ D₂ D₁ s s
 धीर (for धीर) — (L 388) T₂ G₁ s शिष्यश्च (for
 शि) — (L 389) T₁ s G₁ s महामते (for न्मम)
 — (L 391) V₂ s B₁ D₂ महदुलो, B₁ महद्भूत, T₁ G₁
 s महामूलो (for महद्भूत) K₂ D₂ निरहरात् (for 'रम्')
 — (L 392) K₂ s D₂ T₂ कुरु (for कुरुष्व) D₂ देवे
 (for वंके) Gal ed महावल (for 'वुर') — B₁ om
 (hapl) lines 393-398 — (L 393) B₁ सर्वशत्रुः, T₁
 अच्य च, T₂ G₁ s M₁ अयच्छ (for देवशत्रु) T₂
 शवच्य चरन्तरदन (for 'व') — Dns om lines 391-395
 — Before line 395, D₂ ins निरुद्धम उवाच — (L 395)
 D₂ अयेषुकीणि देवाणि (for 'व') K₂ T₂ s M₁ अयस्यानि
 (for 'व') D₂ T₂ G₁ अयस्यानि महासुरा (D₂ 'सुरै-
 (for 'व') — After line 395, D₂ ins

* * * तपसादाशपशुपते स्तद्वारापयामहम् ।
 — (L 396) V₂ D₂ मदायाहा, M₁ तेषां (for 'देवो') D₂
 स पृथ, D₁ भ्रमं, G₂ मो कृप (for कृपम) — (L

397) D₂ तमज्जतीव्राह्मणानां (for 'व') K₂ D₂ G₂ विविपयः
 T₂ काशीतिम् (for वासियम्) T₁ s G₁ विष्णोर्वाप्रियमाचरन्
 (for 'व') — (L 399) N₂ V₂ B₁ T₁ s G₁ s M₁ विप्रानां;
 D₂ विमा वी, T₂ विमा स (for विमा न) — (L 400)
 K₂ B₁ s T₂ s G₁ s नारायणां (for 'न') — (L 401)
 K₂ ति, V₂ s B₁ D₂ श्व (for शि) Dom Poca ed
 G₁ ed मत्तया (for कस्त) T₂ s G₁ s मानद (for दानव)
 — (L 402) V₂ s T₂ s भानुमदापहारेण (for 'व') B₁ D₂
 च (for 'व्य') — (L 403) D₂ D₂ पटपुरे (for 'र')
 K₂ s D₂ तद्वामन (for दुरा) — (L 404) K₂ युयुधे
 (for 'ति') N₂ D₂ T₂ s G₁ s दितिं शुश्रूषयेको (for 'व')
 T₂ G₁ स्रष्टेव (for देहोऽस्य) — (L 405) T₂ घोरेदेहो
 (for देहो घोरो) K₂ अय च घोरो देहश्च, D₂ देहो घोरोपमो
 ड्योऽस्य, D₂ मन्व च घोरो देहो स; T₂ अन्वदेहो ह्यस्यार्यः
 T₂ s G₁ s अन्वस्य (G₁ स्तु) देहो ह्यस्यार्य (for 'व') T₂ s
 G₁ s मो वा (for वेन) K₂ D₂ पटपुरे (for 'रम्')
 — (407) K₂ स्वतानो, T₂ त्वा हि, T₂ G₁ s त्वा हि (for
 त्वस्य) — After line 407, M₁ ins an add colophon,
 mentioning adhy no 153 — Before line 408, M₁ ins
 दीनोपायन — (L 410) G₂ अन्वीह्य (for अन्विह्य) D₂
 तां च (for त्वस्य) — (L 412) V₂ हीना (for हीना)
 V₂ ज्वरन्ती (for 'नी') — (L 413) D₂ प्रयचन्ती (for

समेनास्तु प्रविष्टास्ते वृष्णस्तानुमतेन वै ॥
 युयुषे म तु कृष्णेन रीक्मिणेयः प्रचोदितः ।
 अनयन्गादयान्सर्वांशानयं बद्ध गान्पुरा ॥ [420]
 ते मुक्ता रीक्मिणेयेन प्राप्ता यत्र जनार्दन ।
 प्रष्टमनसः सर्वे निकुम्भप्रधानाङ्गिणः ॥
 राजानो वीर मुञ्चेति पुन काममथावुत्तम् ।
 सुमोच चाथ तान्गीतो रीक्मिणेयः प्रतापयान् ॥
 अधोमुपमुखाः सर्वे बद्धमौनं नराधिपाः । [425]
 लज्जयाभिभूयुः शीघ्रस्तस्युग्रप्रथियन्तथा ॥
 निकुम्भमपि गोविन्दः प्रथतन्त जय प्रति ।
 योधयावास भगवान्घोरमात्मरिपु हरि ॥
 परिषेणाहत् वृष्णो निकुम्भेन भृश विभो ।
 गदया चापि कृष्णेन निकुम्भसाहितो भृशम् ॥ [430]
 तावुभौ मोहमापन्नौ मुप्रहारहतौ तदा ॥
 ततः प्रव्यथितान्दृष्ट्वा पाण्डवाश्चाथ यादवान् ।

जेपुर्मुनिगणास्त्र वृष्णस्य हितकाम्यया ।
 तुष्टुबुध्र महात्मान वेदप्रोक्तैस्तया स्तैः ॥
 ततः प्रत्यागतप्राणो भगवान्नेशस्तदा । [435]
 वानयश्च पुनर्गोपानुगतौ समर प्रति ॥
 वृषभापिब नर्दन्तो गजापि च भारत ।
 शालावृकापि कुद्धो प्रहरन्तौ रणोत्तरी ॥
 अथ वृष्ण तदोगच नृप बागशरीरिणी ।
 चक्रेण शमयस्तेन देवब्राह्मणवण्डवम् ॥ [440]
 इति होत्राच भगवान्देवो विलोदयेच्छतः ।
 धर्मं यथाश्च विपुल प्राप्नुहि त्व महाबल ॥
 तथेयुक्त्या नमस्कृत्या लोकनाथः सता गतिः ।
 सुदर्शनं सुमोचाथ चक्र दैत्यरुलान्तनम् ॥
 तन्निकुम्भस्य चिच्छेद शिर प्रररकुण्डलम् । [445]
 नारायणमुजोत्सृष्ट सूर्यमण्डलवर्चसम् ॥
 तत्पपात शिरस्तस्य भूमौ उपलितकुण्डलम् ।

प्रचच्छन्तौ) — (L 414) Ks B; Ds D; T G Ms
 वत्र (for वत्र) V; s Bs Ds D; T; अययान् (for 'इयत्')
 — (L 415) Ds युयुषे तु सदा माने (for ") T; G; नरा-
 धिप (for जनार्) — (L 416) D; G; बलाह्या, D;
 साम्बाधा (for बलाया) — (L 417) D; महाबला (for
 'रतन) — B; om line 418 — (L 418) Ks समवाश्र
 (for समेतारु) T; s G; s; समेता सर्वै एवैत (for "
 — After line 418, Gs Ms ins

8**

निकुम्भो दैत्यगुणः ।

सदा तु वायुदेवेन

Ks s प्रचोदित (for प्रचा) — (L 420) Ks N; V; s
 B; s D; D; s; T; G; Ms; कालवद् Ks Ds; श्रवणवद् (for
 अनयद्) T; G; s इवेणु (for सर्वान्) T; श्रवणवादाश्रवणु
 (for ") Ks परात् (for पुरा) D; यान्त्वदा श्रवणुत्तुरा
 (for ") — K; om lines 421-424 — (L 422)
 D; चदया, T; मुद्रिता (for मनस) M; om (hapl)
 lines 423-425 T; अथ (for चच) — (L 423)
 D; मुच्यन्ता (for मुञ्चेति) — (L 424) K; सोऽथ
 तात् D; तास्तथा; D; [अथ स तान् (for चाथ तान्)
 G; वीरान् (for वीरो) — (L 425) K; मुखास्तु वे;
 T; ततमुखा, G; s मुखास्तै, G; मुखास्तौ (for मुख
 मुखा) T; s अजेमुखास्तै सर्वे (f r ") T; G; रूपमाना
 (for बद्धमौना) — (L 426) T; G; s लज्जयावुत्तरीरारणे
 (for ") — B; om (hapl) lines 427-431 — (L

427) Ks स प्रवृत्त V; s प्रवृत्तान (for 'तन्त) — (L 428)
 D; योत्रयामान (for योत्र) — (L 429) D; तदा (for
 श्रुत) K; T; G; s विमु, D; तदा, T; s G; s; प्रयु
 (for विभो) G; निकुम्भेन हरि प्रभो (for ") — (L 431)
 G; तावुभौ रूपतपन्नो (for ") T; तं (for सु) K; -करी
 (for हनी) — (L 432) D; लोकात्; D; दवा (for हृदा)
 D; तत्र प्रव्यथिता देवा (for ") D; s पाण्डवाश्चाथ यादवा;
 G; यादवाश्चाथ पाण्डवान् (for ") — (L 433) K; जेयुर्;
 D; ययुर्, D; अमुत् (for जेयुर्) T; G; सय (for हित)
 T; s G; s; कृष्णस्त जयकाङ्क्षिण (for ") — (L 435) D;
 तत प्रत्यागते प्राणे (for ") — (L 437) Ks सर्वन्तो, D;
 सर्वन्तौ (for च) D; गजंशै वृषभापिब (for ") — (L
 438) K; D; प्रहसन्तौ (for 'रन्तौ) K; सलोत्तरी; G; रणो-
 त्तरी (for 'रुतरी) G; तथा केतवदानवी (for ") — (L
 439) B; Ds; D; T; s G; नृप (for नृप) — (L 440)
 D; स शोचय (for शमयस्त्व) — (L 442) D; विपुले (for
 विपुले) T; s G; s; प्राप्नुयात् (for प्राप्नुहि) — (L 443)
 N; s; G; D; s; T; लोकायां G; दवेयाय, M; लोकेयाय
 (for लोकाया) — (L 441) K; अयोराथ (for सुमो-
 चाथ) — (L 445) K; विष्णुस्तानु चिच्छेद (for "
 D; प्रचच (for प्ररर) — (L 446) T; s G; s; -हरो
 त्पटं (for शुभो) — (L 447) D; प्रचच (for उरुत्तित)
 K; s भूमौ कलितवण्डलम् (f r ") — (L 448) T; s

मेघमत्तो गिः शृङ्गान्मयूर इव भूतले ॥
 निकुम्भे निहते तस्मिन्देवो विलोदकेधरः ।
 तुतोप च नरन्यात्र जगत्त्रासकरं विभो ॥ [450]
 पपात पुष्पश्रिश्च शरस्रष्टा नमसालान् ।
 देवदुदुभयश्चैव प्रणेष्टुररिनाशन ।
 ननन्द च जगत्कृत्स्नं गुनयश्च विशेषतः ॥
 वैद्यकन्याश्च भगवान्यदुभ्यः शतशो ददौ ।
 क्षत्रियाणां च भगवान्सान्न्धयिराग पुनः पुनः । [455]
 रत्नानि च विचित्राणि वासासि प्रवराणि च ॥
 रथानां वाज्रियुक्तानां पद्मसहस्राणि केनामः ।
 शब्दात्पाण्डुरथेभ्यः प्रीतातमा गद्गूर्णजः ॥
 तदेव चाथ प्रवर पद्मैः पुरार्थिनः ।
 द्विजाय ब्रह्मदत्ताय ददौ ताक्षर्यवरध्वजः ॥ [460]
 सत्रे समाप्ते च तदा शङ्खचक्राद्याधरः ।
 विसर्जयित्वा नक्षत्र पाण्डुरांश्च महाबलः ॥
 विलोदकेधरस्याथ समाजमकरोत्सृजुः ।
 मासम्पत्सार्कीर्णं बहूनां वञ्जनकुलम् ॥
 नियुङ्क्वन्तान्महान्देवो महप्रियस्तदा । [465]
 शोभयित्वा ददौ भूरि विच वस्त्राणि चान्मवान् ॥

मातापितृभ्या सहितो यदुभिश्च महाबलः ।
 अभिराद्य ब्रह्मवत्त यथा द्वारजनीं पुरीम् ॥
 स थियेश पुरीं रम्या इन्द्रपुष्टनसकुलाम् ।
 पुष्पचिजपथा वीरो वन्द्यमानो नैः पथि ॥ [470]
 इमं यः पद्मपुरस्य विजय चक्रवाणिनः ।
 शृणुयाद्वा पठेद्वापि स युद्धे जयमाप्नुवान् ॥
 जयपुरो लभते पुत्रमधनो लभते धनम् ।
 व्याधितो मुच्यते रोगाद्ब्रह्मज्ञाप्यथ वन्द्यनात् ॥
 इव पुमयन श्लोक गर्भाधानं च भारत । [475]
 शब्देषु पठितं सन्मयाक्षयकरणं स्मृतम् ॥
 इदममरवरस्य भारते
 प्रथितवल्स्य जयं महत्प्रथमः ।
 सततमिह हि यः पठेन्नरः
 मुगतिमिनो ब्रजते गन्धर्वाः ॥ [180]
 मणिकनकविचित्रवाणिषाणो
 निरतिशयार्कगुणोऽरिहादिमध्यः ।
 यतुरुदयिशादश्रुतिपिशासा
 जयति जगत्पुत्र्यः सहस्रानाम्ना ॥
 Colophon

Gs. s Ms मुक्तो, Gs s मुक्ताद् (for सतो) Ns इष्ट (for
 शृङ्गाद्) Ks वृषवद् (for मयूर) — (L 449) Ds वेतो
 (for देवो) — (L 450) Dns Ds Gs विभु (for विभो)
 Ks Dns Ds Ts (s) जगत्त्रासां Ks Gs 'ण' क्तो विभु (for ⁴)
 — (L 452) Vs s Ts नाशने, Dns Ds नाशनम्, Ds Gs
 नाशना (for नाशन) — Ms om lines 453 455 — (L
 453) Ks Ts Gs सदै (for वृत्त) Gs प्रणेष्टि (for
 विशेषत) — (L 454) Ds कोदास (for कन्यास) Ks
 च सदा (for शतशो) — For line 457, Gs subst
 १११ स्थाना पद्मसहस्राणि वाज्रियुक्तानि केवा ।
 — (L 458) Ks s Vs Bs Dn Ds Ds Ms जगत्त्रासाण्डने
 म्यश्च (for '') Ds प्रीतामा गद्गूर्णज (for '') — (L
 459) Ds तथा सर्वे (for [कथ] प्रवर) Ds यदु (for पुर)
 — (L 460) Ds नर प्रभु (for वरपुत्र) — (L 461)
 Ns गदासिन्धु (for 'पर) — (L 462) Ns क्षिप्र, Ks
 क्षत्र, Ts सर्वे (for क्षत्र) Ks Ds Gs महाबलान् (for 'बल)
 — Ts s Gs s om (hapl) lines 463 467 — (L 453)

Ks [अर्थि (for [अ]य) — (L 464) Ks s मानपुष्पना
 कीर्ण, Ns Bs Ds Ds s Ts 'वृषसत्कीर्ण, Vs 'रारितावा
 कीर्ण, Ds 'पुष्पसमाकीर्ण — (L 468) Ts s Gs प्रति (for
 पुरीम्) — (L 469) Ks Vs Bs Ds Ts Gs Ms प्र (for
 स) — (L 470) V Bs Ds Ts Gs s रथा, Ds 'रथाद्
 (for पथा) Ts पुष्पश्रुत्तरथा वीरो (for '') Ks s वर्यमानो
 Ds s वीरप्रमाणो (for वन्द्यमानो) Ds सने (for नै)
 Ks वृन्दमानो नर पथि (for ⁴) — (L 472) Dns Ds
 युद्धे जयमवाप्नुवान् (for ⁴) — (L 473) Ks निर्धनो (for
 अधनो) Ns विन्दते (for लभते) — (L 474) Ns Vs
 Bs s Ts रोती (for रोगाद्) Ks Ds मुच्यते (for चाप्यथ)
 — Gs s om lines 476 480 — (L 476) Ds शब्दे च
 (for शब्देषु) Ns Ds इष्टम् (for स्तुतम्) — (L 477)
 Ts s Gs इष्टम् (for इष्टम्) Ks s Dn Ds Ds s Gs भारत
 (for 'ने) — (L 478) Ns वरस्य, Ts जयस्य (for वलस्य)
 — Gs om lines 479 481 Ds Ts om lines 479 480
 — (L 479) Dn इष्ट (for इष्ट) — (L 481) Ds गण

29C

K N̄: V B D T G M, cont.

जनमेजय उवाच ।

श्रुतोऽयं पट्टपुरवधो रम्यो मुनिधरोत्तम ।
पुरोक्तमन्धन्मथं वैशंपायन कीर्तय ॥
भानुमत्याश्च हरणं निकुम्भस्य वध तथा ।
प्रमूढि वदता श्रेष्ठ परं कीनुहलं हि मे ॥

वैशंपायन उवाच ।

दितिर्दंतेषु पुत्रेषु विष्णुना प्रभविष्णुना । [5]
तपसाराधयामास मापिचं वरवपं पुर ॥
तपसा बालयुक्तेन तथा शुभ्रपया मुनेः ।
आनुसूत्येन च तथा मायुर्येण च भारत ॥
परितुष्टः वरवपस्तु तामुवाच तपोधनाम् ।
परितुष्टोऽस्मि ते भद्रे वरं वरय मुमते ॥ [10]

दितिरुवाच ।

हृत्पुत्रास्मि भगवन्देवैर्धर्मभृतां वर ।
अवदयं पुत्रमिच्छामि देवैरमितविव्रमम् ॥

(for वक्रक) Ds मणिवरकनकविधिरपादैर — (L. 482) Ks Ds [अ]नादिमप्य ; Dn [आ]दिनाय , Ts s G1 s M1 [अ]तिमेष् (for [आ]दिमप्य) — (L. 483) Ks s चनु विचिता (for 'सा) — (L. 484) Vs जगति जगत्प्रवर सहस्रनाम

COLOPHOE — Mention of the Epic Ds Ts — Men-
tion of Kṛishna Ks-s V B Dn Ds D1 s — Adhy
name K N̄: V B Dn Ds D1 s s T G1-s पट्टपुरवध-
— Adhy no V: 144, V: 143, V: B: 142; Dn Ds:
140; D: 149, D1 T: 130; T1 G: s 153; Ts G1 M: 155,
T: 162; G: 156

29 C

(L. 1) Ts G1 कृतो (for श्रुतो) T1 सम्पन्न (for रम्यो)
— (L. 2) Gs पुरोक्तं तं एवं धर्मय (for " — (L. 3) N̄:
भानुमत्यापहरण (for " T1 s G1 s अन्धकस्य (for
निकुम्भस्य) N̄: Ds वधम् (for वध) Ds Ts अन्धकस्य
वधस्तथा (for " — (L. 4) B1 प्रमूढि मुनिशार्दूल (for "
N̄: हि च ; Ds D1 (sup lin) मय, D1 श्रिय (for हि मे)
— (L. 5) V: B: हवेतु तेषु पुत्रेषु (for " V: B: Ds
तेषु तेषु च दैवेषु निदंतेषु च विष्णुना — (L. 6) V1 s B

करयप उवाच ।

अनप्यस्ते सुतो देवि दाक्षायणि भवेदिति ।
देवानां संशयो मात्र कश्चित्कमलोत्पने ॥
देवदेवयुते रुद्र तस्य न प्रभवाम्यहम् ॥ [15]
आत्मा ततस्ते पुत्रेण रश्मित्यो हि सर्वथा ॥
अन्यात्मन ता देवीं करयपः सत्यरागाय ।
अनुज्योदरदेशे तु सा पुत्र सुपुत्रे ततः ॥
सहस्रनाहुं कीरव्य सहस्रशिरस तथा ।
द्विसहस्रेक्षण चैव तावत्परमेय च ॥ [20]
स प्रजत्यन्धवरागस्मान्दन्धोऽपि हि भारत ।
तमन्धकोऽय नाप्रेति प्रोचुस्तन्निवासिन ॥
अयप्योऽस्मीति लोकान्स सर्वांन्वाधति भारत ।
हरयपि च रत्नानि सर्वाण्यात्मवलाश्रयान् ॥
वासयत्यात्मवीर्येण निगृह्याप्सरस्ता गणान् । [25]
स वेदमन्युर्जितोऽत्यर्थं सर्वलोकभयकरः ॥
परदारपहरणं पररत्नविलोपनम् ।
चकार सततं मोहादन्धकः पापनिश्चयः ॥

Ds दिति ; Ds पतिम् (for पुरा) — (L. 7) K1 s काम-
(for काल) Ks V1 B1 मुनि (for मुने) — (L. 9) Ds
स (for तु) Ks Vs Dn Ds D1 s T1 G1 s s M1
सपोधन (for 'धनाम्) — (L. 10) Ds वरं वरय भद्रे तं
परितुष्टोऽस्मि सुमते — (L. 11) Ts s G1 s [अ]हुं देव (for
भगवत्) — (L. 13) T1 s G1 s यूयाद् (for देवि) T1
सुमप्यमे (for भवेदिति) — (L. 14) T1 न देवानां संश-
योऽत्र (for " Ks Ds कश्चित्कमलोत्पने (for " — (L.
15) Gs नित्य (for रुद्र) Ds भवाने च भद्रे ते (for "
Ds प्रजत्यपि (for प्रभवामि) — (L. 16) Bs यत्तत् (for
तं) T1 Gs स हरेण, Ts s G1 s हृत्पुत्रां (for पुत्रेण)
— (L. 21) Ts अन्धको हीति भारत (for " — (L. 22)
Gs क्युत् (for प्रो) — (L. 23) Ts श्रीम् (for स) Ts
Gs M1 हरति (for वापति) Ds सर्वांन्वाधितवास्तदा ; Ds
स सर्वांन्वाधते यद्वाम् (for " — (L. 24) K1 s पूरणि (for
स) — (L. 25) Ds नासपति, T1 वाच (for वास)
— (L. 26) K1 N̄: Vs s B: s Dn Ds D1 s Ts s स्व (for
स) B1 श्रिय (for स्वर्ग) Ks Ds स्ववेदमन्युः (D1 'वर्धि-
तोऽत्यर्थं, Ds सर्ववाम्युर्जितोऽत्यर्थं Ds स्ववदमन्युर्जितोऽत्यर्थं
(for " — (L. 27) Ds दन्धकः ; Gs वित्त (for स्व)

त्रैलोक्यविजयं कर्तुमुद्यतः स तु भारत ।
 सहायैरुहुरैः सार्धं बहुभिः सर्वार्थभिः ॥ [30]
 तं श्रुत्वा भगवान्द्राक्षः कश्यपं पितरं व्रजात् ।
 अन्धकेनेदमारब्धमीदृशं मुनिसत्तम ॥
 आज्ञापय विभो कार्यमस्माकं समन्तरम् ।
 यवीयसः कथं नाम सोढव्यं स्यान्तु मे मया ॥
 इष्टपुत्रे प्रहर्तव्यं कथं नाम मया विभो । [35]
 इहाश्रमवतीं कुर्यान्मन्युं मयि हते मुने ॥
 देवेन्द्रवचनं श्रुत्वा कश्यपोऽथानुरीनुनिः ।
 वारयिष्यामि देवेन्द्र सर्वथा भद्रमस्तु ते ॥
 अन्धकं वारयामास दित्या सह तु कश्यपः ।
 त्रैलोक्यविजयाद्वीरं कृच्छ्रकृच्छ्रेण भारत ॥ [40]
 वारितोऽपि स दुष्टात्मा वाथत्येव दिवोकसः ।
 वैश्वैरुपायैर्दुष्टात्मा प्रमथ्य च तथा परान् ॥
 बभञ्ज कानने दृशानुयानानि च दुर्मतिः ।

वयैः श्वः सुतान्थान्यलादप्यानयदिवः ॥
 नागान्दिशागजसुतान्दिव्यानपि च भारत । [45]
 बलाद्धरति वैधाना पश्यता बलदर्पितः ॥
 वैधानाप्याययन्ते तु ये यज्ञस्तपसा बलात् ।
 तेषां चकार विभंसं दुष्टात्मा देवकण्ठकः ॥
 नेजुयैश्चैत्रयो वर्णारिस्तेषुर्नैव तपास्त्वपि ।
 अन्धकस्य भयाद्रान्यहनिप्रानि कुर्वतः ॥ [50]
 तस्येच्छया वाति वायुरादित्यश्च तपत्युत ।
 चन्द्रमाश्च सनह्नो दृश्यते नैन वा पुनः ॥
 न भजन्ति विमानानि विहायसि प्रभा प्रभो ।
 अन्धकस्यातिघोरस्य बलदृप्तस्य दुर्मतेः ॥
 निरोक्ताखपदकारं जगद्गौरं तदाभवत् । [55]
 अन्धकस्यातिघोरस्य भयात्कुरुकुलोद्बह ॥
 कुरुनयोत्तरान्पापो श्रावयामास भारत ।
 भद्राथ्यान्केतुनालाश्च जन्मुद्वीपास्तथैव च ॥

— (L 29) G₁ उयुक (for उयत) T₁ s G₁ s s उयत
 पापनिश्रव (for ^s) — (L 30) D₁ Ts सर्वदर्शिनि, M₁
 धर्मार्थभि (for सर्वे) — (L 31) T₂ s G₁ s इष्टु (for
 शुक्ता) D₁ प्रगत (for कश्यपे) K₂ D₁ प्रगत (Da 'स्य'
 पितृग्रभीव, T₁ काश्यप विगमजवील (hypermetrio),
 T₁ G₁ s s कश्यप वाक्यमग्रवीत्, G₂ काश्यप पितरमग्र' (for
^s) — (L 32) D₁ समारचयत् (for 'होदना') — (L
 33) T₁ प्रस्माक हि तपोवन, T₁ s G₁ s s 'क मुनिसत्तम (for
^s) — (L 34) V₁ महासुने (for मुने मया) — (L
 35) D₁ s G₁ इष्टे (for इष्ट) — (L 36) K₁ D₁ G₂
 भगवान्, V₁ D₁ 'नवता (for भवती) K₂ इष्ट श्रिमुनने
 कुर्षात्, D₁ इहाश्रमवता कार्य (for ^s) D₁ s मन्सुर (for
 मसु) K₁ V₁ तम (for सवि) G₁ मृते (for हते)
 — T₂ s G₁ s om lines 37-40 — (L 39) K₁ D₁ मद्र
 स, D₁ सार्धं च (for मद्र तु) — (L 40) K₁ N₁ V₁ B₁
 D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s M₁ शीरै, V₁ वीरै (for वीर) D₁
 महाकृच्छ्रेण, D₁ कृच्छ्रेण च, D₁ कृच्छ्रकृच्छ्रेणि, M₁ कृच्छ्र
 कृच्छ्रेण (for कृच्छ्रकृच्छ्र) — (L 41) K₁ B₁ G₁ सुदुष्टात्मा,
 D₁ दुष्टात्मा स (for स दुष्टात्मा) D₁ s वापने च (for 'थिव'
 — (L 42) K₁ D₁ T₁ s G₁ s s सुरान्, K₁ [आश्रमजान्,
 K₁ D₁ D₁ T₁ s [श]मरान् (for पारान्) D₁ वाक्येव हि
 वोकस, M₁ प्रमथ्य तु चत्वारणान् (for ^s) — (L 43) T₁
 G₁ सुदुष्टा (for बभञ्ज) N₁ सुदुर्मति, D₁ च भारत (for
 च दुर्मति), D₁ काननानि घनानि च (for ^s) — (L 45)

K₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ s s (marg) दिशा गज, K₁
 D₁ D₁ दिशो गज, D₁ दोशान्गज, T₁ दिशागज (for 'ज)
 — (L 46) B₁ G₁ वर (for बल) — (L 47) K₁ वै
 याजयन्ते, V₁ मान्दायवस्ते (for 'दयस्ते) K₁ देधानाप्या
 ययच्छेते, T₁ M₁ 'यामासु, G₁ 'दयस्ते च, G₁ 'यया
 मास (for ^s) K₁ D₁ D₁ s यज्ञश्च (for ये यज्ञैश्च)
 — (L 48) K₁ च वध, K₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s M₁
 निरं स, K₁ विशासु, V₁ s B₁ निमग्ने, B₁ D₁ विप्रथय,
 B₁ D₁ s विप्रम, T₁ विप्रान्त, G₁ विप्रम (for रिष्वंत
 G₁ दुरात्मा (for दुष्टात्मा) D₁ ज्ञात (for देव) — (L
 49) T₁ s G₁ s s नेष्टुर (210) (for नेष्टुर) — (L 50)
 D₁ दते (for दत्त) — (L 51) D₁ वायुर्वीति (by
 transp) D₁ मया पुन (for तपत्युत) — (L 52) G₁ s
 चन्द्रमा सह नक्षत्रै (for ^s) — (L 53) B₁ व्रजन्ति,
 G₁ s भवन्ति (for भजन्ति) K₁ D₁ स्वका प्रसाम्, N₁ s D₁
 प्रभा विभो, B₁ D₁ G₁ s s भयाप्रभो, T₁ s महाप्रभो, G₁
 M₁ विना ये (for प्रभा प्रभो) — (L 54) D₁ om
 (hapl) lines 54^b-56^a T₁ तुर्मद- (for हसस्य) — (L
 55) D₁ दन्त, G₁ s विप्र (for वीर) V₁ (marg) कुरु
 नेव तदाभवत्, T₁ जगद्गिरि तथा भवेत् (for ^s) — (L 56)
 K (sup line as above) दया (for भयात्) — In M₁
 lines 57 135 are lost on a missing folio — (L 57)
 D₁ हसो, T₁ G₁ पापी (for पापो) G₁ नायायामास (for
 ज्ञान) D₁ भूतले (for भारत) — (L 58) T₁ s G₁

मानयन्ति च तं देवा दानराध दुरामदाः
 भूतानि च तथान्यानि समर्धान्यपि सर्वथा ॥ [60]
 ऋषयो यध्यमानानु समेता ब्रह्मदादिनः ।
 अचिन्तयन्नधन्य वधं धर्मभृता वर ॥
 तेषां वृहरपतिर्मध्ये धीमानिदमथाग्रवीर ।
 नाम्य ऋग्वेदे मृत्युर्विभित्ते च वधंचन ॥
 तथा वरे दीयमानि कश्यपेनापि ऋद्धितः । [65]
 नाहं ररात्परिजानुं शन रथेय धीमता ॥
 तदुपायं चिन्तयामः शशो येन मनातनः ।
 जानीयात्सर्वभूतानि पीडयमानानि शंकर ॥
 विदितार्थो हि भगवानवदय जगतः प्रभुः ।
 अश्रुमार्जनं देवः कल्पति सतां गतिः ॥ [70]
 मृतं हि देवदेवस्य भवस्य जगतो गुरोः ।
 सन्तोऽसन्नो रश्मितव्या ब्राह्मणानु विशेषतः ॥
 से वयं नारदं सर्वे प्रयामः शरण द्विजम् ।
 उपाय वेत्स्यते तत्र वयस्यो हि भवस्य सः ॥

जम्बुमालार (for केन्द्र) Ks Ds जम्बुद्वीप (for द्वीपाख)
 — (L. 59) T1 : Gs : मानराध (for दा) Ks : दुरा
 सदम् (for 'मदा) — T1 om line 60 — (L. 60) Ds
 समस्तानि (for समर्धानि) Ds : सत्वाप्यपि च सर्वथा (for
 ') — (L. 61) T1 : Gs : मृतयो (for ऋषयो) Ks ये
 चान्ये (for समेता) — (L. 62) Ds महामानो (for अन्ध
 कश्य) Ds Gs : नरा (for वर) — Before line 63,
 Ks 103 वृहरपतिरुवाच — (L. 63) Ds धीमान् (for
 धी) — (I. 64) Ks [म]न्यो, Ds [म]रित (for [म]र्य
 V1 Ds 557, T1 Gs 57 (for च) — (L. 65) Ds ऋद्धि
 तम् (for 'ते) — (L. 66) T1 Gs : धीमत (for 'ता)
 Ds शक इत्यवर्षाविताम् (for ') — (L. 67) Ks Ds
 विन्तयवच (for 'याम) Gs तदुपाय विन्तयवच (for "
 — (L. 69) T1 : Gs विदितार्थ (for 'र्थ) — (L. 70)
 T1 श्रुत्वा प्रमार्जनं देव (for ") — (L. 71) T1 शिवस्य
 (for ') Ds उपतां (for 'तो) T1 : Gs : जगतो
 (T1 'ता) रक्षणं गुरो (for ') — (L. 72) Ks Ds सदा
 (for 'सन्नो) — (L. 73) Gs प्रयता (for 'प्रयाम) V1
 द्विजा (for द्विजम्) — (I. 74) Ks : उपायान्वस्यते तत्र
 (for ") Gs वसेत्य (for वयस्यो) Gs om lines 75⁶-
 116⁶ — After line 75 Ds1 (marg) Bom Poona
 eds. Cfed) 125

वृहरपतिवचः धृता सर्वं तंऽथ वतोपनाः । [75]
 प्राणार्थं नारदं प्रोचुस्तास्तथेति स चोत्तमान् ॥
 ऋषिपुत्रय प्रयातेषु तत्कार्यं नारदो मुनिः ।
 त्रिचार्यं मनसा विद्वानिति कार्यं स दृष्टवान् ॥
 स देवदेवं भगवान्द्रुं मुनिरधावयौ ।
 मन्दारयनमध्यस्थो गत्र नित्यं वृषभ्वजः ॥ [80]
 स तत्र रजनीमेशामुपिता मुनिसत्तमः ।
 मन्दाराणां वने रम्ये दधितः शूलपाणिनः ॥
 आजगाम पुन स्वर्गं लब्ध्वामुखा वृषभ्वजात् ।
 मन्दारपुष्पैः मुहृता मालामात्रप्य भात ॥
 प्रथिता सविशेषा ता सर्वगन्धोत्तमोत्तमाम् ॥ [85]
 संतानमाल्यदाम च सर्वैस्ते दुःसुमैः वृत्तम् ॥
 तच्च कण्ठे समासज्य महागन्धं नराधिप ।
 आययान्धको यत्र दुरात्मा घलदपित ॥
 अन्धकस्त्वय त दृष्ट्वा गन्धमात्राय चोत्तमम् ।
 सतानकानां सख्याला महागन्धा महासुने ॥ [90]

1** तावद्दुरात्मा प्राह देवर्षिमत्तमम् ।
 पूनविला यथान्याय सहरय विधिवन्मुनिम् ॥
 देवा उजु ।
 देवर्षे भगवन्साधो कैलम वच तत्वरम् ।
 विस्तृतमहेते देवमन्धकस्य चपे हरम् ॥
 [Ds1 कपच (for देवा)]

— (L. 76) D1 आत्मार्यं, Poona ed G(ed) प्राणार्थं (for
 'र्थ) Ds तान्तरास्त ततोत्तमान् (for ') — (L. 79)
 Ks वरद (for सत्वापान्) Ds देवदेवं च भगवान् (for "
 Ds द्वय (for द्रुं) Ks V1 Ds1 Ds Ds दृष्टु मुनिरधो (Ks
 'वतो) वयो (for ') — (L. 82) Ds वन रम्य (for वने
 रम्ये) Ds दधित (for 'त) Ks निवेद्य शूलपाणिनि Ds
 पूनविला जगाम च (for ') — (L. 83) Ds नारदं पुनरे
 वाप (for ") Ds Gs लब्ध्वामुखा (for लब्ध्वामुखा)
 — (L. 84) Ks सख्याला, Ns प्रथिता (hypermetric); T1
 प्रथिता (for मुहृता) T1 Gs : मन्दारपुष्पमयितां (for "
 — (I. 85) B1 सर्वगन्धोत्तमोत्तमाम् (for ') — (L. 86)
 V1 सतानदाममात्रप्य च, T1 : Gs : 'मालाप्रथिता (for "
 Ks : V1 Ds : T1 : वृत्तम् (for वृत्तम्) — (L. 87) B1
 समावेदय, B1 Ds 'साय (for 'सज्य) Ds T1 : Gs : महा-
 गन्धां (for 'गन्ध) — (L. 88) T1 : C1 आधावति (for
 आधायत्) Ds वर (for वल) — (L. 89) V1 B1 Ds Ds

कुनोऽथं पुत्रजातिर्ना कमनीया तपोधन ।
 गन्धान्वगण्युर्भास्तान्दि भोः पुष्यति मुहुर्मुहुः ॥
 स्वर्गे सतान्मुमान्यतिचर्वन्ति सर्वया ॥
 कः प्रभुस्तस्य देशस्य यः स मुष्टतयान्मुने ।
 आचक्ष्व यद्यनुमाहा वयं ते देवतातिथे ॥ [95]
 तमुवाच मुनिश्रेष्ठः प्रहसन्निव भारत ।
 मदाय दक्षिणे हस्ते महत्स्वयसो निधिः ॥
 मन्दरः पर्वतश्रेष्ठे वीर कामगमं वनम् ।
 तत्र चैवंविध पुष्पं भोः सृष्टिः शूलपाणिनः ॥
 न तु तत्र वनं कश्चिद्वृन्देन महात्मनः । [100]
 प्रवेष्टुं लभते तद्धि रक्षन्ति प्रमथोत्तमाः ॥
 नानाप्रहरणा घोरा नानावेधा दुरासदाः ।

अवध्याः सर्वभूतानां महादेवाभिरक्षिताः ॥
 नित्य प्रक्रीडते तत्र मोमः मप्रयरो हरः ।
 मन्दारद्वजपण्ड्रेषु सर्वास्ता सर्वभाजनः ॥ [105]
 तपोविशेषेपेरापद्य हर त्रिसुधनेष्वरम् ।
 शक्य मन्दारपुष्पाणि प्राप्तु कश्यपवंशज ॥
 कीरलमणिरत्रानि यानि चान्यानि चाप्यथ ।
 काङ्क्षितानि फलन्ति स्म ते हुमा हरत्वद्भवाः ॥
 न तत्र सूर्यः सोमोऽथ तपत्यतुल्यविक्रम । [110]
 सयप्रभ वरुचनं तत्रो दुःखविर्जिवम् ॥
 तत्र गन्धाः स्वयन्त्यन्ते रत्नान्यन्ते महादुमाः ।
 वासांसि विविधान्यन्ते सुगन्धीनि महाबल ॥
 भक्ष्यं भोज्यं च पेयं च चोप्यं लेहं तथैव च ।

Ts Gs वा (for त) — (L 90) Ks s s ता मात्रा, Ds
 सन्मात्रा, Ds सा मात्रा, Ds पुष्याणा (for यद्गुणमात्रा) Ts
 सतान्मात्रप्रथिता, Ts 'तदुपुष्याणा (for " Ds मुनेयैले (for
 महामुने) — Before line 91, Ds 103 अन्धक उवाच — (L
 91) Ks Ds क चैय, Ks Bs Ts s Gs कुतोऽसौ, V s Bs
 Gs कुत्रेय, Ts कुतो या, Bom Poona eds G(ed) दुराय
 (for कुनोऽथ) Ds कमनीय (for 'या) Ds द्विजोत्तम (for
 तपोधन) — (L 92) Gs वन्युज (for वर्णाज्) Bs s Ds
 च तार, Ds तु तार (for तुमात्) V s गन्धान्वगण्यं वास्तानि,
 Ds 'णनिप्रभावास्ताम्, Ds गन्धाम्राय मालाया, Ts गन्धा
 न्दहनप्रहरतान्वा, Gs गन्धान्स्त्वप्रशान्तान्दिह (for " Ds
 पुष्याणा स (for भो पुष्यति) — (L 93) Ds स्वर्गेऽपि
 यानि कुमुमानि (for " Ks om lines 93^a-93^b Ds प्रति
 वर्तन्ति, Ds न निव (for [अ]पि") Ks [अ]जगन्वति सर्वथा,
 Ts s Gs [उ]त्पत्तानीय स, Ts [उ]त्पत्तानि च स, Gs च्यभूतानि
 च स, Gs द्यतिक्रमति स (for " — Ts s Gs 2 om
 lines 94 97 — (L 94) Ds देवस्य, Bs Ds वृशस्य (for
 देवस्य) Ds क प्रभुस्तानि देवेषु (for " Ks s देश (for
 य स) Ks देव शकोऽथ वा मुने, Ns V B Ds Ds Ts Gs
 शक्य वा (Bs 'क्यरहा) नवितु मुने, Ds (ts देश स क तु या
 शक्य, Ds गन्तु शक्यं न वा मुने, Ds देव कृत्स्नं भवान्मुने, Ds
 शक्यो धारयितु मुने, Ds देश क स महामुने (for " — For
 line 9s, Ks s s abst

2^{ss} आचक्ष्व मे मुने सर्वं परिशक्तं वर दि वै ।

Ks om

3^{ss} वमदिष्टं ननापि स्वाचक्षेय देवनातिथिं ।

— (L 97) Ks s s जसाद्, Ds s s सुदीप्त्वा, Gs निधाय,
 Bom Poona eds G(ed) भादय (for प्रयाय) Ds Ts Gs

महादेवतपना निधि (for " — Before line 58, Ts s
 Gs s 103 नारद — (L 93) Ns V s Bs s Ds T Gs s s
 मन्दरे व (Vs 'मन्दार) वंशेषु (for " Ks s s Ds काम्य
 मन्द (for कामगम) Ds वीर कामयकान्त, Gs वीर काम
 नमास्तस्य (for " — (L 90) Ks Ds s Gs ओ च
 (Ds सद्) (for शूलपाणिना (for " — (L 100) Vs Bs
 Ds s वने, Ts Gs जन (for चर्) Ds स्वचन्द्रेन (for
 अस्त) — (L 101) Ks पुरुषोत्तमा, Ks Ns V Ds Ds
 Ds Ds s प्रवरो, Ts Gs प्रमदो (for प्रमथो) Ks s
 वनति प्रवरोत्तमा (for " — (L 102) Vs नाना
 निवारदा, Bs 'वेषधरा सदा (for " — (L 103) Ds
 देवाना (for भूताना) Gs नानादेवाभिरक्षिता (for " —
 (L 104) Ts s Gs सोमधरो (for सप्रयो) Gs विमु
 (for हर) — (L 105) Ds विदीपाद् (for 'दिर) — (L
 107) Ds पुष्यं तु (for पुष्याणि) s om lines 107^a-108^a
 Ks Ts s Gs s नन्दन, Bs धंताजम्, Ds पूर्वजम् (for
 वराज) — (L 108) Ks s s Ts तानि च, Ts रत्नानि
 (for यानि च) Ds प्रोक्षितान्यभितान्यथ (for " — (L
 109) Ts s Gs s प्रयच्छन्ति, Ts Gs प्रसवन्ति (for क
 न्ति स्म) Ds स उमा (for ते हुमा) Ts Gs ते येते हुम
 चक्षुमा (for " — (L 110) Ks s Bs Ds Ds s ~ T
 Gs s निकम (for 'न) — (L 111) Ts s Gs s स्वय
 प्रभु (for 'भ) Ds हतु व (for तद्वनं) Ts s Gs
 तपयो हु च्यप्रितम् (for " — Ks om line 112 — (L
 112) Ks Vs s Bs s Ds s सद्याणि, Bs वराणि, Da
 Ds नीगणि, Ts s Gs s वृन्ति, Ts s Gs वरुद् (for
 रत्नानि) — Ns om line 113 — (L 113) Ks Ts Gs
 सुगन्धानि महादुमा (Ks 'वने) (for " — (L 114)

वेत्सि स्व हि यथानध्यो वरदानादहं पितुः ॥ [140]
 मम चैव वदो सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
 प्रतियोद्धु न मा कश्चिदच्छत्यपि गिरे भयात् ॥
 पारिजातवनं चाग्नि तव सन्नो महागिरे ।
 सर्वकामप्रदैः पुष्पैर्भूषित रत्नमुत्तमम् ॥
 तदाचक्ष्वोपभोक्ष्यामि तद्धनं तव सानुजम् ॥ [145]
 किं करिष्यसि कुद्धस्त्रं मनो हि ल्यते भम ॥
 प्रातार नानुपश्यामि मया स्वस्वर्दितस्व ते ।
 इत्युक्तो मन्दरत्वेन तत्रैवानार्हितोऽभवत् ॥
 ततोऽन्धकोऽतिरूपितो बरवानेन दर्शितः ।
 सुमोच नादं सुमहद्विद वचनमब्रवीत् ॥ [150]
 मया नाम वाच्यमानो यस्मात् बहु मन्यसे ।
 अहं चूर्णीकरोमि त्वा वल पर्वत पश्य मे ॥

एवमुक्त्वा गिरेः शृङ्गमुत्पाद्य बहुयोजनम् ।
 निष्पिपेप गिरेस्वस्य शृङ्गेऽथान्यत्र वीर्यवान् ।
 सह तैरसुरैः सर्वैर्बरवानेन दर्शितः ॥ [155]
 तं प्रच्छन्नदीजालं भञ्जमानं महागिरिम् ।
 विदित्वा भगवान्श्रवणात्प्राप्तुमहं गिरेः ॥
 सविद्योपतर वीर मत्तद्विपमुत्पाद्युतम् ।
 नदीजालैर्बहुनरैराचितं चित्रकाननम् ।
 नमश्चयुतैः पुरा यद्वत्तद्वेप विराजते ॥ [160]
 अथ देवप्रभावेन शृङ्गाप्युत्पादितानि तु ।
 क्षिपानि चासुरानेन प्रान्ति घोराणि भाते ॥
 क्षिप्त्वा ये प्रवलायन्ते शृङ्गाणि तु महासुपाः ।
 शृङ्गेस्तैस्तैः स्व वध्न्त्यन्ते पर्वतस्य जनाधिप ॥
 ये स्वस्थास्त्वसुरास्तान् विष्टन्ति गिरिसानुषु । [165]

जनमेजय (for हिमसचयम्) K₁ रुपिन् तदसन्नयम् (for ¹)
 — (L 138) K₂ गणाजीर्ण B₁ D₁ D₂ T₁ s G₁ 2 s समा
 (for 'समा') D₂ चित्रैर्भूषैः समाकीर्ण (for ²) D₂ वृष
 (for 'वृष') D₂ दृढ , G₁ वद (for 'वृद्ध') V₂ विलो
 दितम् (for 'विदेति') — After line 138, V₂ 118

4* * चमरीगणमर्दीर्घी शचरीगणसकुलम् ॥

— (L 139) K₂ V₁ s B₁ s T₁ G₁ मन्दर (for 'र') K₁
 D₂ दर्शितम् (for 'त') — (L 140) D₂ मा स्वं नया (for
 स्व द्वि यथा) — (L 141) K₂ N₁ V₁ वदो, B₁ रणे (for
 वदो) — (L 142) K₂ इच्छेदपि महाभयात् (for ¹)
 — (L 144) N₂ D₂ वनम् (for 'रत्नम्') K₂ सुपिन् स्वसं
 युजम् (for ²) — (L 145) K₁ s s [अ]व (for [उ]व)
 — (L 146) D₂ बुद्धले, T₁-s G₁ s हस्तव, G₁ संयुक्तो,
 G₁ M₁ रत्नस्व (for 'बुद्धस्व') K₂ V₁ s B₁ s (marg) s
 रमते (for 'स्वते') D₂ रत्न माडाप्यमीश्वर (for ¹) — (L
 147) V₂ B₁ T₁ s G₁-s [अ]व, D₂ प्र , D₂ (marg) [ए]
 य, G₁ s [अ]धि (for [अ]नु) D₂ मनागपि न पश्यामि, D₂
 प्राप्ता नाद प्रपं (for ²) D₂ हतस्य (for [अ]र्दितस्य)
 — (L 148) K₂ द्रव्युक्ते (for 'क्ते') — (L 149) T₁ G₁
 s s कृपितो (for 'कृपितो') T₁ s G₁ s मर्ति (for 'दर्शित')
 — (L 151) K₁ (marg) s D₂ रव वै, K₂ मानाद, D₂
 T₁ s वै स्व, D₂ न मां, D₂ गिरे (for 'नाम') D₂ स्व दे मया
 वाच्यमानो, D₂ T₁ s G₁ s s M₁ मया तु वाच्यमानोऽप्य, G₁
 मया रवं वाच्यमानो वै (for ²) K₂ V₁ D₂ वनतो, T₁ G₁
 M₁ यस्व (for 'यस्मात्') — (L 154) K₂ शृङ्ग, T₁ तत्र
 (for 'तस्य') K₂ B₁ D₂ T₁ G₁ s M₁ शृङ्गेऽनु, N₂ D₂ शृङ्ग
 य (for 'शृङ्गेऽप्य') D₂ शृङ्गापश्यामि वीर्यवान्, D₂ शृङ्गा

प्यस्य स वीर्यं (for ¹) — (L 155) K₂ V₁ T₁ s s
 G₁ s M₁ सविष्ट (for 'सर्व') K₂ सहितं सोसुरै सर्वै
 (for ²) — (L 156) V₁ B₁ s D₂ प्रत्यक्ष (for 'प्रत्यक्ष'
 T G₁ s s लताजालं, M₁ महा (for 'नदी') D₂ (marg)
 स प्रच्छन्नदीजालं (for ³) D₂ D₂ Poonas eds G(ed)
 मन्थमान (for 'मन्थ') D₂ (marg as above) T G₁ s s
 महादुग्मम् (for 'गिरिम्') M₁ मन्थमान लतादुग्मम् (for ⁴)
 — (L 157) T₁ G₁ s शशुभ्र (for 'रदस') — Tr om
 line 158 — (L 158) N₂ वीरं, D₂ T₁ G₁ s M₁ वीर
 (for 'वीर') V B₁ s D₁ s G₁ s M₁ द्विज (for 'द्विप'
 K₂ गणापुत्रम्, D₂ समादुलम् (for 'गणापुत्रम्') N₂ मत्त
 द्विजगणादुलम्, B₁ D₂ D₂ मत्तद्विजगणापुत्रम्, D₂ मत्तद्विज
 तपयुतं (for ¹) — (L 159) B₁ T₁ जटैर (for
 'जटैर') D₂ बहुविधैर, G₁ वृष्टैर (for 'वृष्टैर') D₂ नदी
 जलैर्बहुविधै (for ²) K₂ V₁ s B D₂ D₂ s s G₁
 शानुत्, D₂ शारुतं, D₂ शानुत् (for 'शाहित') D₂ T G₁ s
 शानुत् D₂ शारुतं, T₁ G₁ शारुत् ; 2; शाधि (for 'श्रवकानन'
 (for ³) — (L 160) K₂ नमश्चै, T₁ नवीधिप (for
 'नमश्चयुतं') D₂ नमश्चै पुरा बुद्धात् (for ⁴) D₂ गिरि
 शृङ्गेऽनु ; M₁ तत्तद्वेप (for 'हट') D₂ निरागिनम्, D₂ हि
 रावते, D₂ हि राविनम् (for 'विरावते') — (L 161) D₂
 M₁ प्रसादेन (for 'प्रसादेन') D₂ [अ]मुद्रितानि, D₂ [अ]
 [उ]पादि (for [उ]पादि') — (L 162) K₂ M₁ [अ]
 मुद्रितं, D₂ द्वैव (for 'दानेव') Rom Poonas eds G(ed)
 वीरानि (for 'वीर') — (L 163) K₂ s N₂ V₁ D₂ s प्र
 पलायन्ति (for 'पश्ये') D₂ क्षिपत्वा दीप प्रपलायन्ति (for ²)
 — (L 164) K₂ D₂ T₁ G₁ M₁ वृष, V D₂ D₂ s ते न,

शूद्रैस्ते तस्य यध्यन्ते मन्दरस्य महागिरिः ॥
 ततोऽन्धकम्वदा दृष्ट्वा सेनां ता सूदिता तथा ।
 रपितः सुमहानादं नदिस्वेदं तदाप्रगीत ॥
 आहमेवं वनं यस्य युद्धार्थमुपतिष्ठतु ।
 किं दयाचल युद्धेन हताः स्म च्छद्मना रणे ॥ [170]
 एवमुक्ते स्वग्धकेन वृषभेण महेश्वरः ।
 सप्रातः शूलमुग्रम्य देवोऽन्धकजिघासया ॥
 प्रमथानां गणैर्धीमान्वृत्तो वै बहुलोचनः ।
 तथा भूतगणेश्वैव धीमान्भूतगणेश्वरः ॥
 प्रचक्रम्पे ततः शूरक्षं त्रैलोक्य रपिते हरे । [175]
 सिन्धवश्च प्रतिश्रोतमूढः प्रज्वलितोदकाः ॥
 जग्मुर्दिशोऽग्निदाहं च सर्वतो हरतेजसा ।
 युयुधुश्च प्रहाः सर्वे निपरीता जनाधिप ॥
 चेलुश्च गिरयस्तत्र काले कुरुकुलोद्भङ्ग ।

T₂ ते व (for ते स्म) K₁ D₁ वप्यन्ति (for वप्यन्ते) K₁
 B₁ s D₁ शूद्रैस्तेस्ते स्म वप्यन्ति B₁ 'नैवेप्यमाना (for *)
 K₂ D₂ om (hapl) lines 164^a-166^a K₂ पक्षेताश्च (for
 'उत्स्य') — (I 165) V₂ [ज]मराश, D₁ [अ]व' (for [अ]
 बु') — (L 168) N₂ V₁ s B D₂ D₁ s s s T₂ s s
 G₂ s M₂ तेन स्म, V₂ तेन स्म, D₁ तेनै स्म (for ते तस्य)
 — (I 167) D₂ G₂ स्वा (for तां) N₂ V B D₂ s s
 युदितो, G₁ मरित (for सुदिता) T₂ सेनां तां सादितां वृष
 (for *) — (L 168) G₂ मरित (for रूपित) K₂
 मन्वेव, V₂ s B₁ नरिस्वेद, D₂ T₁ G₂ नरिस्वेद, T₁ अचल
 च (for नदित्स्वेद) T₂ s G₁ s s नदित्विसमाश्रयीन् (for
 *) — (L 169) K₂ s₁ D₁ आह्वयेन, D₂ T₂ येत,
 D₁ s 'नैत, D₂ 'नैतद्, G₂ 'वे तु, G₂ M₂ 'वे तद् (for 'वे
 तं) V₁ वलं (for वने) — (L 170) K₂ किं स्वया बल
 युक्तेन (for *) V₂ om (hapl) lines 170^a 171^a T₂ s
 G₁ महता (for हता स्म) K₂ मरणा (for च्छद्मना)
 — T₂ om lines 171-174 — (L 171) D₂ उक्त्स्य (for
 उक्ते) K₂ s एवमुक्तेऽन्धकेनामु (for *) V₂ महासुरम् (for
 महेश्वर) — (L 172) G₂ शूलम् (for शू') — (L
 173) V₂ B₂ (marg as above) s D₂ G₂ वैव (for
 धीमाव) G₂ om 173^a-174^a — (L 174) D₂ मणावृत
 (for मणेश्वर) — (L 175) K₂ V₂ D₁ s कृपित (for
 रूपिते) B₂ त्रैलोक्य रपितेन वै (for *) — (L 177) T₂
 दानवाश्च (for अग्निदाह च) K₂ सर्वार्थ, K₂ सर्वार्थे N₂
 G₂ सर्वैव, B₁ सर्वास्ता (for सर्वतो) — (L 178) D₂
 नराधिप (for जना') — (L 179) B₂ गिरिनाथ (for

प्रवर्षाथ पर्जन्यः सधूमाद्वाहुरष्टिगान् ॥ [180]
 उष्णमाधन्द्रमाध्यासीत्सूर्यः शीतप्रभलथा ।
 न ब्रह्म विविदुस्तत्र मुनयो ब्रह्मरादिनः ॥
 वधवाः सुपुत्रुर्गात्र गावोऽश्वानपि चानघ ।
 पेतुर्वृक्षाश्च मेदिन्यामच्छिन्ना भस्मसात्कृताः ॥
 याधन्ते वृषभा गाश्च गात्रश्चाररुहृष्टिपान् । [185]
 राक्षसा यातुधानाश्च पिशाचाश्चापि सर्वशः ॥
 निपरीत जगद्गुह्या महादेवस्तथा गतम् ।
 मुमोच भगवान्शूल प्रदीताग्निस्मप्रभम् ॥
 तत्पपात हरोत्तुष्टमन्धकोरसि कुषैरम् ।
 भस्मसाचात्रोऽत्रोद्गमन्ध्र साधुचण्टकम् ॥ [190]
 ततो देवगणाः सर्वे मुनयश्च तपोधनाः ।
 श्वर तुष्टुबुधैव जगच्छत्रो निरहिते ॥
 देवदुग्धयो नेदुः पुण्यवृष्टिः पपात ह ।

गिरयम्) T₂ G₂ M₂ सर्वे (for तत्र) G₂ M₂ तथा (for
 काले) — (L 180) D₂ ववर्षाथ च पर्जन्य (for *)
 K₁ D₂ (marg) वृष्टिभि, K₂ B D T G M₂ वृष्ट्य, K₂
 वृष्टि (for 'मार्ग) K₂ सम्पुत्रोद्गमवृष्ट्य (for *) — (L
 181) G₂ शीतमा सूर्येण च (for *) — (L 181) D₂
 न ब्रह्मण्य विदुस्तत्र, N₂ D₂ न च ब्रह्मविदस्तत्र (for *)
 — (L 183) K₂ s s D₂ s s T₂ s G₁ s s M₂ गावो (for
 गात्र) T₂ वाधवा सुपुत्रुर्गावो (for *) K₂ गात्र (for
 गावो) D₂ (marg as above) s भारत (for चानघ)
 — K₂ om lines 184 186 — (L 184) D₂ अविच्छिन्ना;
 G₂ च मेदिन्या (for च मेदिन्याम्) N₂ सुच्छिन्ना, V₂
 उच्छिन्ना, D₂ विनाग्नि, T₂ G₂ s अभिसा, G₂ मरिच्छा, G₂
 अक्षिपा (for मरिच्छा) — (L 185) K₂ s V₁ s B D₂
 D₂ वापयन्ति (for 'नेते) T₂ G₁ s s M₂ गोभिः; T₂ गावो
 (for गात्र) V₂ वापयन्ति वृषा गात्र, D₂ s वाप (D₂
 घात्र) निव वृषमानवा; D₂ धारयन्ति वृषमानवावो, T₂ s G₂
 वापयन्ते वृषभा गोभिर् (for *) — (L 186) K₂ राक्षसो
 (for 'सा) T₂ s G₂ s s राक्षसा दानवाश्चैव (for *)
 — After line 186 T₂ s G₂ 188

5** अन्धकं पुरात कृत्वा परितुष्टुवृषजम् ।

अन्धकोऽपि महानेना वागैरपि बध्वे सं ॥

{ (L 1) T₂ परिहृक् (for 'पुनर्)]

— (L 189) V₂ उष्णमात्र हरोत्तुष्ट (for *) — (L 190)

D₂ रीद (for रीदम्) G₂ देव (for साधु) — (L

191) D₂ ऋषयश्च (for मुन) — (L 192) D₂ निर्वाह

त्रैलोक्यं निर्द्वैतं चासीक्षेत्रं विगतञ्जरम् ॥
 प्रजसुदेवगन्धर्वा नन्दुव्याम्भरोगणाः । [195]
 जेषुश्च ब्राह्मणा वेदातीजुश्च क्रतुभिस्तथा ॥
 प्रहाः प्रकृतिमापेदुरुहुर्नयो तथा पुरा ।
 न जञ्जाल जले वक्षिराशाः सर्वाः प्रसेदिरे ॥
 मन्दरः पर्वतश्रेष्ठः पुरेव विरराज ह ।
 श्रिया परमया जुष्टः सर्वतैजःसमुच्छ्रयात् ॥ [200]
 रेमे मोमश्च भगवान्पारिजातवने हरः ।
 सुप्रचारान्पुरान्कृत्वा शक्रादीन्धर्मतः प्रसुः ॥

Colophon

29 D

K N̄: V B D T G M̄: cont

जनमेजय उवाच ।

सुनेऽन्धकजघ्न श्राव्यः क्षुनोऽयं रज्जु भो मया ।
 शान्तिस्वयाणां लोकानां कृत्वा देवेन धीमता ॥
 निहुम्भस्य हतं देहं द्वितीयं चक्रपाणिना ।
 यदर्थं च यथा चैव तद्व्रतान्वकुमर्हसि ॥

मम्, T₁ G₁ M̄: निपालिते (for नियर्हिते) K₁ N̄: जग
 च्छुनोर्निवर्द्धने (for ²) — (L 193) V₁ वर्ष (for युधि)
 — (L 194) G₁ : निरुते (for निरुते) — (L 196)
 K₁ D₁ : जगुर् (for जेषुश्च) T₁ जगह ब्राह्मणा देवा (for
 ") T₁ हुंजं (for हुंजुश्च) — (L 197) T₁ क्षापन्ना (for
 क्षपिदुर) D₁ सर्वमासीद्, T₁ : क्षायसद्यो (for ऊहुर्नयो)
 — (L 198) V₁ B₁ जले रज्जुर्, D₁ G₁ जलेस्वित् (for
 जले वक्षिर) B₁ G₁ : प्रसेदिरे, B₁ प्रसेदिरे (for 'दिरे'
 — (L 199) K₁ : V₁ पुनरेव (for पुरेव वि-) D₁ पुनरेव
 रराज ह (for ²) — (L 200) D₁ युक्त (for जुष्ट)
 — (L 202) K₁ D₁ सुप्रचारान्, K₁ V₁ सप्रच², D₁ स
 प्रचानान्, D₁ मन्प्रचारान्, T₁ G₁ M̄: सुप्रसन्नान् (for 'शारान्')
 D₁ प्रचारान्पुरान्कृत्वा (for ") K₁ : सर्वतै, D₁ क्रमत
 (for धर्मत)

Colophon — Mention of the Epic D₁ T₁ ~ Men-
 tion of Ahimsa V B D₁ s D₁ D₁ — Adhy name . K
 N̄: V B D T G₁ : क्षायसद्यो — Adhy no K₁ 140,
 V₁ 146, V₁ 145, V₁ 1² 144, D₁ D₁ 142, D₁ 138,
 D₁ T₁ 151, D₁ 141, T₁ G₁ M̄: 155, T₁ G₁ 157,
 T₁ 164, G₁ 158

वैशंपायन उवाच ।

श्रद्धान्तस्य राजेन्द्र वक्तव्यं भवतोऽनम । [5]
 चरित लोकनाथस्य हरैरमिततेजसः ॥
 द्वावल्कां निरसनो विष्णोरखुल्लतेजसः ।
 समुद्रयात्रा संप्राप्ता तीर्थे पिण्डारके नृप ॥
 उग्रसेनो नरपतिर्भुदेवश्च भारत ।
 निक्षिप्तो नगराध्यक्षो रोषाः सर्वे विनिर्गताः ॥ [10]
 द्रुपग्वलः द्रुपग्वीमाल्लोकनाथो जनार्दनः ।
 गोष्ठयः द्रुपकुमारानां नृदेवामतेजसाम् ॥
 गणिकाना सहस्राणि निःसृतानि नराधिप ।
 कुमारैः सह वार्ष्णेयै रूपयद्भिः स्वलंकृतैः ॥
 दैत्याधिवास निर्जित्य यदुभिर्हृदयिभ्यः । [15]
 वेद्या निवेशिता वीर द्वावल्का सहस्रशः ॥
 सामान्यास्ताः कुमाराना व्रीडानार्यो महात्मनाम् ।
 इच्छामोऽग्या युगैरेव राजन्या वेश्योपिवः ।
 स्थितिरेषा हि भैसानां कृत्वा कृष्णेन धीमता ।
 स्त्रीनिमित्तं भवेद्देवा मा यद्वनामिति प्रभो ॥ [20]

29 D

(L 1) T₁ : G₁ : नृपे (for सुने) K₁ सुस्य ; G₁
 खरत (for श्राव्य) M̄: स्य (for स्व) K₁ यो, D₁ :
 [स]तो (for मो) — (L 3) D₁ निहुम्भ निहुन वीर (for
 ") V₁ स्वयोक (for द्वितीय) — (L 5) K₁ N̄: V B
 D₁ : T₁ : G₁ M̄: राजेन्द्र (for राजेन्द्र) D₁ M̄: मन् ; D₁
 मया (for मया) — V₁ T₁ : G₁ om (hapl) line 7,
 — (L 7) D₁ (margin as above) G₁ : क्षमित (for
 क्षयत्) T₁ वर्णस (for तेजस) D₁ हरेत्तमतेजस (for
 ") — (L 8) T₁ : G₁ : पुण्यकरे (for पिण्डारके),
 — (L 11) D₁ द्रुपग्वर्यो, T₁ 'रुल' (for 'रुल') V₁
 युधु (for युधुर्) D₁ क्षीमात् (for क्षी) — (L 12)
 K₁ D₁ युधु (for युधुर्) K₁ : N̄: V₁ D₁ D₁ :
 T₁ : G₁ : [स]मित, D₁ [स]मित (for [स]मित) — (L
 13) V₁ निर्गतानि, T₁ निवृत्तानि (for नि वृत्तानि) — (L
 14) G₁ : कुमारा (for ") — (L 16) D₁ वीर ; D₁
 वीरैर (for वीर) D₁ वेद्या निवासितान्प्र (for ") G₁
 द्वावल्कां (for 'वल्का) — (L 17) K₁ : D₁ : : वीर-
 नार्य (K₁ 'न्य', K₁ 'न्य', D₁ 'न्य') (for वीरानार्यो) — (L
 18) K₁ : भोग्य ; N̄: T₁ G₁ : : M̄: भोग ; V B D₁
 D₁ : G₁ भोग्य, D₁ भोग (for भोग्य) K₁ नृदे वीर

काशिकाप्रमयैस्तोरुः प्रवैः सर्वाङ्गशोभनाः ।
 क्रीञ्चनार्दिणनागानामाकारमदृशैः स्त्रियः ॥
 मकराकृतविश्रान्त्या मीनानैरपि चापराः । [55]
 चट्टरूपाकृतिधैरैः पुद्गुवुधापराः स्त्रियः ॥
 सनकुम्भैस्तथा तैरुः कुम्भैरिव तथापराः ।
 समुद्रसलिले रम्ये हर्षयन्त्यो जनार्दनम् ॥
 राम सह रुक्मिण्या जले तस्मिन्मुदा युत ।
 येनैव कार्ययोगेन रमस्यमरसत्तनः । [60]
 सत्तदेव हि ताम्बकुर्मुदा नारायणस्त्रियः ॥
 तनुवस्त्रावृतास्तन्व्यो लीलायन्त्यस्तथापराः ।
 चित्रीहुर्गसुन्दैरस्य जले जलजलोचनाः ॥
 यस्या यस्यास्तु यो भावस्तां ता तैरेव केशरः ।
 अनुग्रविदय भावतो निनायात्मयज्ञं वमी ॥ [65]
 हृषीकेशोऽपि भगवान्द्रुषीकेशः सनातनः ।
 बभूव वैश्वरूप्येण कान्तायज्ञगतः प्रभुः ॥
 कुलश्रीलसमोऽस्माकं योगयोऽयमिति मेनिरे ।

वैश्वरूप्येण वर्तन्तमङ्गनास्ता जनार्दनम् ॥
 दक्षा दाक्षिण्ययुक्तं तं स्मितपूर्वाभिभाषिणम् । [70]
 कृष्ण भायाञ्चकनिरे भक्त्या च बहु मेनिरे ॥
 पृथग्गोष्ठः कुनाराणां प्रकाश श्रोगणैः सह ।
 अलंचक्रुजलं वीराः सागरस्य गुणाकराः ॥
 गीतनृत्यविधिज्ञानां तासा ऋषीणा जनेश्वर ।
 तेजसाप्याहतानां ते दाक्षिण्यात्तक्षिरे वशे ॥ [75]
 शृण्वन्तश्चास्वीतानि तथा स्वभिनयान्यपि ।
 तूयांष्युत्तमनागीणा मुमुदुर्यदुमुंघवाः ॥
 पञ्चचूडास्ततः कृष्णः कौबेर्यञ्च वराप्सराः ।
 माहेन्द्रीश्वानयानास्त वैश्वरूप्येण हेतुना ॥
 ताः श्रोताचक्षमेयात्मा सान्त्वयित्वा जगत्सुः । [80]
 उपशिताश्च प्रणवाः कृताञ्जलिपुटास्तथा ॥
 त्रीशयुवत्यो भैमानां प्रविशश्चमभाङ्गिनाः ।
 मत्प्रियार्थं धरातोहा रमयथं च याद्वान् ॥
 वशयथं गुणान्मनांभूत्यानि रहःसु च ।

पतामि) Ds द्विया (for द्विय) — (L 53) Ks Ds डे
 रु, Ds स्त्रे स्त्रे (for स्त्रे) Ms om (hapl) lines
 53-57* — (L 54) Gs सरणा (for 'सै') — (L 55)
 Ts : G1 : कुचलाटनिमिश्रान्त्या, Gs वृकरा* (for *) — (L
 57) Ks डेरु, Ds (before corr) वतु (for तेरु) Gs काशि
 काप्रमयैस्तोरु (for *) — (L 58) Cal दे सलिले पु
 द्गुवुद्रव्य (for *) — Ds om line 59 — (L 59) Ks
 रामेण, Ks Ds Ts : G1 s : Ms देमे च (for राम) Ks
 Ds युत (for युत) — (L 60) Ts : G1 : s : येनैव
 देवकार्येण (for *) Ks Dn Ts : G1 : s : रमते (for 'ति'
 — (L 61) V1 सर्वा (for सुदा) — (L 62) Ts G1 : s :
 चक्रपराय (for चक्रावृतात्) Ds लीलायन्त्यस्य, Ds (marg)
 विवक्षाश्च, Ts : G1 s : Ms स्त्रीकावत्यत् (for 'यन्त्यत्'
 — (L 64) Ks वासां वासां (for वस्या वस्याच्) Ns Ds
 तस्यान् (for ता नं) Ks तास्तामेवैव योपित (for *)
 — (L 67) Ks देशकारुण, Ks V1 : Ds देवा (V1 : s :
 रूपेण, Ks : Dn देशकारेण, V1 : Ds Ds Ts : G1 s :
 Ms वेपरूपेण, Ds : वैद रूपेण, Ts यरूपेण (for वैच
 रूपेण) — (L 68) Gs वेमिरे (for मेनिरे) — (L 69)
 Ks B1 : Ds देवा, Ns Ds वतः, V B1 : Dn Ds Ts वेतः
 Ds Ts : G1 s : Ms वेप (for वैच) Ds वेपरूपवयो
 भिस्तम् (for *) — (L 70) B1 Bom Poona eds.
 तदा (for दशा) Ks युक्तां (for युक्तं) — (L 71)

Ds दुर्गाच्, Ts : Gs : सफार (for अचया) — (L 72)
 V1 B1 प्रकाश, Ts : G1 : s : Ms 'म (for 'न) — (L
 74) Ks : B1 Ds Ds Ds : जनेश्वर, V1 नरेश्वर, G1 :
 जनार्दन (for जनेश्वर) — (L 75) Ks V1 [सो]प्यापि
 तानो, Ks [स]पाह, V1 Ds प्याह, Ds [स]प्याहताले
 (for 'हतात्) — (L 76) Ks पुत्र, V1 : Ds
 Ds : Ts : s : सन, V1 स्वतः, B1 : s : वन्तु ; Ds स्वतः,
 Ds तानि, Ts G1 : s : Ms वन्तु (for वार) Ks B1
 शृण्वन्त्य स्वर्ग (Ds 'र' प्रीतामि (for *) B1 Ds : s :
 स्य भिनयत्, Ds Ds स्वाभिनयमि (for स्वभि) — (L
 77) Ks : Ns V1 B1 : s : Dn Ds : s : Ts : G1 : s : मुमुदुर
 (for 'दुर) — Ts om lines 78 83 — (L 78) Ks :
 Ns : V B Dn Ds Ds : Ts : G1 : s : Ms पञ्चचूडां (for
 'चूडात्) V1 : B Ds Ds G1 : s : Ms कौबेरार, Ts : G1 :
 'री (for 'वैर) Ts कौबेर्यचमस्वभाः (for *) — (L
 79) Ks Ds महेन्द्रव्य, Ds : महेन्द्राच (for माहेन्द्राश्च)
 Ks : Dn Ds Gs विश्वरूपेण हेतुना, Ts : G1 : s : वैश्वरूपेण
 च हे* (for *) — (L 80) Ks V1 ता (for ता)
 — (L 81) Ks Ns V1 : B Ds Ds G1 : s : उपायविधाय
 प्रगता (for *) — (L 82) Ts प्रविशश्चमभाङ्गिणा
 प्रगता — (L 83) Ts : G1 वरयत् (for रम*) — (L
 85) V1 योतीश्च, Ts : G1 : s : अदेव (for 'देवोपेव) — (L
 88) G1 : s : प्रीत्या (for प्रति) — (L 89) Ks V1 : s

तथाभिनययोगेषु धानेषु विविधेषु च ॥ [85]
 एवं वृते विधास्यामि श्रेयो घो मनसेप्सितम् ।
 मच्छरीरसमा ह्येते सर्वे निरनुशेषतः ॥
 शिरसाह्वा तु ताः सर्वा प्रतिगृह्य हरेस्तदा ।
 क्रीडायुक्त्यो विविधुर्भैमानामप्सरोरतः ॥
 ताभिः प्रविष्टमात्राभिर्द्योतितः स महार्णवः । [90]
 सौदामिनीभिर्नभसि घनवृन्द इमानघ ॥
 ता जले स्थलरत्नित्वा जगुश्चाथाप्यवादयन् ।
 चक्रुश्चाभिनय सम्यक्स्वर्गावास इनाङ्गना ॥
 गन्धैर्भाल्यैश्च ता दिव्यैर्बन्धैश्चायतलोचनाः ।
 हेलाभिर्होसभावेश जहुर्भेममनास्यथ ॥ [95]
 कटाक्षैरिन्द्रितैर्हार्तैः कलरोषैः प्रसादितैः ।
 मनोनुद्वलैर्भैमाना समाजहुर्मनासि ताः ॥
 उत्क्षिप्योत्क्षिप्य चाकाशं वातरकन्धान्वहूश्च तान् ।

मदिरावशा भैमा मानयन्ति वराप्सराः ।
 कृणोऽपि तेषा श्रोत्यर्थं विजह्वे विपति प्रभुः । [100]
 सर्वं पौडशभिः सार्धं ग्रीसहस्रेमुदान्वितः ॥
 प्रभावज्ञास्तु ते वीराः कृष्णस्यामिततेजसः ॥
 न जग्मुर्विमय भैमा गान्भीर्यं परमास्थिताः ॥
 केचिद्रैवतक गत्वा पुनरायान्ति भारत ।
 गृहानग्ये वनान्यन्ये काङ्क्षितान्वरिर्मदन् ॥ [105]
 अपेयः पेयसलिलः सागरश्चाभयत्तदा ।
 आक्षया लोम्नाथस्य त्रिण्योरतुल्यतेजसः ॥
 अधावन्स्थलरक्षापि जले जलजलोचना ।
 गृह्य हस्ते तथा नार्यो युक्ता मञ्जस्तथापि च ॥
 भक्ष्यभोग्यानि पेयानि चोप्यं लेह्य तथैव च । [110]
 यद्दुष्कार मनसा ध्याते तेषा भयत्युत ॥
 अम्लानभाल्यधारिण्यस्ता क्षिप्रस्थाननिन्दितान् ।

B1 : D3 : भैमानां (for विविधुश्च) K1 विविधुश्च, V1 :
 B1 : D3 : ता प्रविष्टा, V2 भीमानाम्, D1 प्रविष्टा हि (for
 भैमानाम्) K2 Ds T1 अप्सरोरणा (for वरा) D1-
 भैमानप्सरासा वरा (for) — (L 90) T1- G1 :
 ग्योतिभिः, T1 G1 M1 योषिदि (for द्योतित) — (L
 91) T1 G1 : हसमि (for नभसि) K2 घनावन, N3 V2
 B1 Dn D3 D2 T1- G1 : घनवृन्दम्, V1 मेघवृन्दम् (for
 घनवृन्द) T1- G1 : [आ]वर्मा (for [अ]वथ) — (L 92)
 K2 च स्थले (for स्थलवत्) V1 स्नाता (for स्थिता)
 K2 प्रवयु स्थाप्य यादवात्, N3 V B Ds जलवापान्ववादयन्
 (for) — (L 93) D2 रम्य (for सम्यक्) T1- G1
 : स्वर्गावासा सुभाद्र (for) ता (for) — (L 94)
 K2 द्वि-श्रेष्ठ, V2 त्रिविधैश्च, B3 भैमाना (for ता दिव्यैश्च)
 — (L 95) K1 : s : V3 B1 : Dn Ds1 D2 T1 G2 हास्य
 भावेश, D2 हाव, T2 : G1 : हसमावेश, T1 भावभावेश
 (for हास) Ds2 हेलाभिर्विधैर्विद्वैरि (for) Bom
 Poona eds G1 ed) ता (for [अ]य) — (L 96) K2
 V1 : B1 Dn Ds D2 : T G1 : M1 हास्यै, G2 नार्तः (for
 हास्यै) N3 केलियास्यै, V2 B1 Ds T1 G2 केलिरोषै, B2 :
 केलिरोष Dn D2 : G2 कलरोषै, G3 कलरोषै (for रोषै)
 K2 प्रणोदितै, D2 प्रसादितै (for द्वितै) — (L 97)
 T1- G2 जलवाप्यैश्च दसिता (for) — (L 98) K1 वास
 तः, K2 चाशान्तर, D2 चाकाशे (for श) T1 : G2 निजबाहु-
 (T2 हा)श्च तास्वथा, G1 तजबाहुश्च ताश्च ता (for)
 — (L 99) K2 V1 Ds1 G1 : M1 भैमान् (for भीमा)
 K1 D1 : s : T1 : G2 मदिरावशाभैमान्, D2 महीमाकाश

गान्भीमा (for) K1 : s : V1 Ds1 D2 मानयन्ति, D2 : G2
 रम, D2 वात T1 : G2 M1 आपतन्ति, T2 : G1 : आप
 तन् (for मानयन्ति) V1 : B D2 : G2 वराङ्गना (for
 वरा) — (L 100) K2 D2 वैपः (for तेषा) K2
 D2 वल्य, Ds2 D2 जयति, T1- G1 : s : M1 जलधौ (for
 विपति) — (L 101) D2 स तै (for सर्वै) V1 M1
 मदाशिवत्, V2 मुद्रा युत (for मुद्राशिवत्) — (L 102)
 B1 चेतस (for नेत्रम्) — T2 : G1 : om (hapl)
 lines 103-107 — (L 103) V1 भीमा, D2 वीरा (for
 भीमा) — (L 104) N3 रघु (for राव्या) T1 G2 वादवा
 (for भारत) — (L 107) T1 G2 पूषा (for आक्षया)
 V2 B1 G2 : M1 क्षमित (for अनुल) — (L 108) D1
 G2 M1 भाववृन्द, D2 भाग्यै (for अभाव्यै) T1 : G1 : s
 अभावतरता पयोवैश्च (for) — (L 109) K2 हन्मात्,
 D1 हन्, M1 हन् (for हन्) K1 : s : युक्ता (for युक्ता)
 K2 युक्ता मञ्जस्तथापि च, V2 युक्तामञ्जस्तथापि च, D2
 युक्ता मञ्जस्तथापि च ; D1 युक्ता मञ्जस्तथापि च (for)
 — (L 111) K1 वाले, D2 स्थाने (for स्थाले) V2 तामर (for
 तेषा) K2 अवेत्तलम्, N3 अम्बुयुत, D2 प्रवयुत (for
 युत) K2 वाचरोषो महयुत (for) — (L 112) D1
 माता, G2 माक (for मान्य) K2 : क्षमिन्दिता
 — (L 113) D1 चतानुता, T1 : G1 : s चतानुता ; T2
 रतानुता (for युता) D2 स्वर्गे देवानिजानुता (for)
 — (L 114) T2 G2 M1 वृत् (for वृत्) N3 D2 :
 प्रकटाभिश्च (for राभिश्च) — (L 115) K2 V1 : B1 :
 Ds1 D2 : s : T1 : G1 : M1 लिता (for लिह) K2 :

रुहःसु रमयाचक्रुः स्वयं देवराजानुगाः ॥
 नौभिर्गृह्णकाराभिश्चिकीडुरपराजिताः ।
 श्रावानुल्लिप्तमुदिताः सायाहेऽन्धन्धृष्ण्यः ॥ [115]
 आयताश्चतुरन्वाश्च घृत्ताश्च स्वलिक्तास्तथा ।
 प्रासादा नौषु कोव्य त्रिहिता विश्वरमणा ॥
 कैलासमन्दरच्छन्दा मेरुच्छन्दास्तथैव च ।
 तथा नानान्यच्छन्दास्तथेहास्मृतात्पिणः ॥
 वैदूर्यैतोरणैश्चित्राश्चित्राभिर्मणिभक्तिभिः । [120]
 मसारगल्यकर्मयैश्चित्रभक्तिशतैरपि ॥
 प्रतीडगरुडच्छन्दाश्चित्रा कनकदीप्तिभिः ।
 मौञ्जच्छन्दाः शुभच्छन्दा गजच्छन्दास्तथापरे ॥
 कर्णधारैर्गृहीतास्ता नारः कर्तस्वरोज्ज्वलाः ।
 मलिल शोभयामासुः सागरस्य महोर्मिमत् ॥ [125]
 समुच्चिद्रवैः सितैः पोतैर्यानापतैस्तथैव च ।
 नौभिश्च सिष्टिकाभिश्च शुशुभे वरुणालयः ॥

पुराण्यानाशगामीनि गन्धर्वाणामितस्ततः ।
 वध्रमुः सागरजले भैमयानानि भारत ॥
 नन्दनच्छन्दयुनेषु यानपात्रेषु भारत । [130]
 नन्दनप्रतिमं सर्वं चिदितं विश्वकर्मणा ॥
 डगानानि सभा वृक्ष वीर्षिकाः स्यन्दनानि च ।
 निवेशिताति स्वल्पानि तादृशान्येव सर्वथा ॥
 स्वर्गच्छन्देषु चान्येषु समासास्त्वर्गसनिभाः ।
 नारायणास्तथा वीर त्रिहिता विश्वकर्मणा ॥ [135]
 यनेषु रुरुद्वैर्न मधुर चैव पक्षिणः ।
 मनोहरतर चैव भैमानामतिवेजमानम् ॥
 देवलोकोद्भवाः श्रेया त्रिलेषुः फोदिलास्तदा ।
 मधुराणि निष्चिन्नाणि यदूना काङ्क्षितानि च ॥
 चन्द्राममस्वेषु हर्ष्यष्टेषु परिणः । [140]
 ननुतुर्मधुराराजाः शिर्याण्डगणसधृताः ॥
 पताका यानपात्राणां सर्वाः पक्षिगणायुताः ।

स्नानानुलेपनालिप्ता, Ds : स्नानानुलिप्ता मुदिता ; T: स्नाना
 तिस्त्रमुदिता (for *) — (L. 116) Vs आमुपास, Ds
 स्नाय', Ms आया' (for आय') Ns सुथिताम् (for स्वनि
 काम्) — Vs om line 118 — (L. 118) Vs : Ds :
 उवा (for चन्द्रदा) T: om (hapl) lines 118^a-119^a
 — (L. 119) Ds तथा नागद्वयच्छन्दाय, T: G: Ms
 तथा नानाविधच्छन्दाय (for *) — (L. 120) Gs मणि
 विर (for लोरेणैश्च) Ds : विप्रैश्च, T: शर्यैश्च (for
 विश्राय) Ks Vs Ds : T: : O Ms विनिभि, Ds
 पक्षुक्तिभि (for मणिभि) — Ds T: Vs : om (hapl)
 lines 121 122 — (L. 121) Ks सर्गार्कं (for
 शर्यार्कं) Ds शोभिग कनककर्मणैश्च (hypermetric),
 G: प्रमारस्वकर्मणैश्च (for *) Ks Vs : Ds Ds
 : विप्रा, Gs Ms विप्रैश्च (: र विप्र) Ds T: Gs Ms
 विनि, for पक्षि (for मणि) Vs समनिभि (for दर्श
 रवि) Ds विप्रा भक्तवर्णरि (for *) — (L. 122) Vs
 Ds आसीद (for प्रसीद) T: : व प्रार (for चन्द्रदाय)
 Ds प्रवीडगद्वयच्छन्दाय, T: निर्वाटच्छच्छन्दाय (for *)
 Vs Ds वीयिभि, Gs मणिभि (for वीयिभि) Ks
 विप्रक्रेतवतीनिभि (for *) — (L. 13) T: विर ; T: :
 Gs : गय (for गय) T: : Gs : : सुट (for य)
 — (L. 1^a) Ks महोर्मिमत्, Ks मान्द, Ds : वर, T: :
 Gs : व (for व) — (L. 12) G: L: m Pa na eds
 C(eds) समुत्थि T: : G: त्रि (for त्रि) Vs T: G:

पात्रै, Ds: पटै, Ds : वीतै, Ds Gs पत्रै (for वीतै)
 — (L. 127) Ks Ns Ds सद्धिभामिश्च, Vs इतिव' ;
 Ds मालिका', Gs Ms कनिष्ठा' (for तिहिता) Ks
 T: : G: : नौनि सल्लिखामिश्च (Ks 'शोनाभि') ; Ds
 वीयिष्च पुरमुपास (for *) — (L. 128) Ks पुत्रया आहारा
 गामीनि ; Ns Ds Gs : पुरापासारागामीनि (for *) T: :
 G: : इयाप्रत (for इवतत) — (L. 129) Ds श्रेमुट,
 T: द्वैम (for द्वैम) Ks Ds स्वना (for भारत) — (L.
 130) Vs Ds : मन्दर, Ds मन्दाय (for मन्दन) Ds सुनेषु
 (for पात्रेषु) — (G: : om (hapl) lines 132 135
 — (L. 133) Ks Li सितानि, Ns Ds Ds : स्वयनि ; Vs
 पुत्रयानि Ms स्वयनि (for स्वयानि) Ds विवेचनानि निष्पानि
 (for *) — (L. 134) Vs द्वेषु, Ds (also as above) Ds
 द्वेषु ; Ds नान्येषु (for चा') Ks Ds ममाना, Vs जा ;
 Ds मन्द, Ds Gs विप्राया, Ms त्रिप्राय (for ममाना) Ds
 ममाना स्वर्गवपरा, T: : G: : द्वेषु निष्पान सुया (for *)
 — (L. 135) T: : G: : यनेषु देवदृष्टया च (for *) Gs Ds
 मजुपाय (for इ) — (L. 137) Ks Ds Gs जेवया (for
 'याम्) T: : G: : Ms नौमानानिनिष्पानम् (for *) — (L.
 138) Ks यथा (for यथा) T: : G: : देववपरा T: :
 'रि निष्पानैश्च (for *) Ks द्वेषु (for द्वेषु) — (L.
 141) Ks Gs ननुतुर्मधुराणामा ; T: : G: : : दुर्बिषया
 (T: 'विप्रा' यथा (for *) Ns संयुजा ; T: : विरि (for
 संयुजा) (L. 142) Ks : पताकागणता Ks 'पताका' (for

तथाभिनययोगेषु यागेषु विविधेषु च ॥ [85]
 एवं हृते विवास्यामि श्रेयो यो मनसेप्सितम् ।
 मच्छरीरसमा ह्येते सर्वे निरयज्ञोपतः ॥
 शिरसाह्नां तु ताः सर्गां प्रतिगृह्य हरेस्तदा ।
 क्रीडायुवत्यो विविशुर्भैमानामप्सरोरराः ॥
 तामिः प्रविष्टमात्राभिर्द्योतितः स महार्णवः । [90]
 सौदामिनीभिर्नभसि घनवृन्द इवानघ ॥
 ता जले स्थलमत्स्यस्या जगुश्चाथाप्ययादयन् ।
 चक्रुश्चाभिनय सम्यक्स्वर्गायास द्याह्नता ॥
 गन्धैर्मत्स्यैश्च ता दिव्यैर्वस्त्रैश्चायतलोचनाः ।
 हेलामिर्हासभाविश्च जहुर्ममनास्यथ ॥ [95]
 कटाक्षैरिद्विद्वैर्हासैः कलरोपैः प्रसादितैः ।
 मनोनुकूलैर्भैमानां समाजहुर्मनासि ताः ॥
 वक्षिष्योत्क्षिप्य चाकामं घातस्त्वान्यदुहूश्च तान् ।

मदिरावशगा भैमा मानयन्ति वराप्सराः ।
 कृष्णोऽपि तेषा प्रीत्यर्थं विजह्ने वियति प्रभुः । [100]
 सर्वैः पोटशभिः सार्धं स्त्रीसहस्रेर्मुद्रान्वितः ॥
 प्रभावज्ञान्तु ते वीराः कृष्णस्यामिततेनसः ।
 न जग्मुर्निस्मयं भैमा गान्भीर्यं परमास्थिताः ॥
 केचिद्रैतक गत्या पुनरायान्ति भारत ।
 गृहानन्ये वनान्यन्ये वान्धितान्यरिमर्दन ॥ [105]
 अपेयः पेयसलिलः सागरश्चाभजत्तदा ।
 आह्वया लोम्नाथस्य त्रिष्णोरतुल्लेजसः ॥
 अधावनस्त्वल्पापि जले जलजलोचनाः ।
 गृह्य हस्ते तथा नार्यो युक्ता मञ्जस्तथापि च ॥
 भक्ष्यभोग्यानि पेयानि चोप्यं लेह्य तथैव च ॥ [110]
 बहुप्रकार मनसा ध्याते तेषा भजत्युत ॥
 अम्लानमात्यधारिण्यस्ताः स्त्रियस्ताननिन्दितान् ।

B1 s Ds s भैमानां (for विविशुर्) K1 विविशुश्च, V1 s
 B1 s Ds s ता प्रविष्टा, V1 भीमानाम्, D1 प्रविष्टा हि (for
 भैमानाम्) K1 Dss T1 अप्सरोरगा (for 'वरा) G1 s
 भैमानप्सरासा वरा (for s) — (L 90) T1-s G1 s s
 उद्योतिभिः, T1 G1 M1 योपिदि (for योतिभिः) — (L
 91) T1 G1 s नभसि (for नभसि) K1 घनाघन, N1 V1
 B1 Dn Ds D1 T1-s G1 s s घनवृन्दम्, V1 मेघवृन्दम् (for
 घनवृन्द) T1-s G1 s s [म]र्णभौ (for [म]नघ) — (L 92)
 K1 च खले (for स्थलजन्) V1 स्नारवा (for स्थिवा)
 K1 प्रजगु रथाप्य यादवाद, N1 V B Ds जलगामान्ययादयन्
 (for s) — (L 93) D1 रस्य (for सम्यक्) T1-s G1
 s s स्वर्गायासा शुभाह्ना (G1 'न) ता (for) — (L 94)
 K1 दिव्यैश्च, V1 विविधैश्च, G1 भैमानां (for ता दिव्यैश्च)
 — (L 95) K1 s s V1 B1 s Dn Ds1 D2 T1 G1 हास्य
 नादिभ्य, D1 हस्तं, T1 s G1 s s हृदयमलैद्य, T1 भावभाविभ्य
 (for हास) D1 हेलामिर्विधिर्भैमाविश्च (for) Bom
 Poona eds C1 ed) ता (for [म]र्ण) — (L 96) N1
 V1 s B1 Dn Ds D1 s T G1 s M1 हास्यै, G1 नाभ्यं (for
 हासै) N1 केलिवाक्यै, V1 B1 D1 T1 G1 केलिरोपै, B1 s
 केलिरोप Dn D1 s G1 कलरापै, G1 कलरोपै (for रोपै)
 K1 प्रसादितै, D1 s प्रसतोपै (for 'द्विभे) — (L 97)
 T1-s G1 जलवाप्यश्च दम्बिता (for s) — (L 98) K1 चान
 च, K1 चावासात्, D1 चाकारे (for 'ने) T1 s G1 निजकहू
 (T1 हू) श्च वाहस्या, G1 s तलवाहूश्च मांश वा (for s)
 — (L 99) K1 V1 Ds1 G1 s M1 भैमात् (for भैमा)
 K1 D1 s s T1 s G1 मदिरावशगाभैमात्, D1 मदीमाकात्

गान्भैमा (for s) K1 s V1 Ds1 Ds आनयन्ति, D1 s G1
 रमं, D1 पातं; T1 s G1 M1 आपलन्ति, T1 s G1 मार
 तन् (for मानयन्ति) V1 s B D1 s G1 वराहना (f r
 'परा) — (L 100) K1 D1 वैषा (for तेषा) K1
 D1 जगत; Dss D1 जयति T1-s G1 s s M1 जलोपौ (for
 वियति) — (L 101) D1 स तै (for सर्वै) V1 M1
 मदान्वित; V1 मुग्धा युत (for मुदान्वित) — (L 102)
 B1 वेतस (for तेषा) — T1 s G1 s om (hapl)
 lines 103-107 — (L 103) V1 भीमा, D1 वीरा (for
 भैमा) — (L 104) N1 हृष्टा (for रथा) T1 G1 यादवा
 (for भारत) — (L 107) T1 G1 पूनया (for भाषया)
 V1 B1 G1 s M1 मयिन (for मनुज) — (L 108) D1
 G1 M1 आधावन्, D1 अग्राधे (for अग्रावन्) T1 s G1 s s
 अधावेस्ता पयोपैश्च (for s) — (L 109) K1 हन्तारं,
 D1 हन M1 हन्ते (for हन्) K1 V1 s युक्ता (for युक्ता)
 K1 युक्ता मञ्जस्तथापि च, V1 युक्तज्वातयार्थि च; D1
 युक्ता मन्यधर्यापि च, D1 युक्ता मार्ग-त्यधोपि च (for s)
 — (L 111) K1 याते, D1 प्यान (for पयान) V1 तामां (f r
 तेषा) K1 भवेत्कल्पम्, N1 भव-युवः D1 मव-युव (f r
 'युव) K1 वारत्तेषा महपुन (for s) — (L 112) M1
 माता, G1 मात (for मात्य) K1 s मन्दिनिवा
 — (L 113) D1 न्दानुगा, T1 s s s s मत्तानुगा; T1
 रत्तानुगा (for 'युगा) D1 स्वर्गं देवानिवानुगा (for s)
 — (L 114) T1 G1 M1 बहु (f r गू) K1 D1 s
 प्रकलाभिद (for 'राभिद) — (L 11) K1 V1 s D1 s
 Dss D1 s s T1 s G1 s M1 -लिता (for लिता) K1 s

रहःसु रमयांचक्रुः स्वर्गे देवतानुनाः ॥
 नोभिर्गृहप्रकाराभिश्चित्रीडुरप्रपञ्जिताः ।
 स्नातानुलिप्तमुदिताः सायाहेऽन्धवधृष्णयः ॥ [115]
 आयताश्चतुरस्राश्च वृत्ताश्च स्वस्तिकासथा ।
 प्रासादा नौपु कौरुज्य विहिता विश्वकर्मणा ॥
 कैलासमन्दरच्छन्दा मरुच्छन्दास्तथैव च ।
 तथा नानात्रयश्छन्दास्तथेहाग्रगुरुपिणः ॥
 वेदुर्दंतोरणैश्चित्राश्चित्राभिर्मणिभक्तिभिः । [120]
 मसारात्यकर्मयैश्चित्रभक्तिशतैरपि ॥
 प्रकीडगहृच्छन्दाश्चित्रा कनकरीतिभिः ।
 कौञ्जच्छन्दाः शुक्रच्छन्दा गजच्छन्दास्तथापरे ॥
 कर्णधारिर्गुहीनास्ता नायः कार्तित्योरञ्जलाः ।
 सलिल शोभयामासुः सागरस्य महोर्मिमत् ॥ [125]
 समुच्छ्रितैः सितैः पोतैर्यानापानैस्तथैव च ।
 नीभिश्च सिद्धिकाभिश्च शुशुभे चरुणालयः ॥

पुराण्याकाशगार्मानि गन्धर्वाणामितस्तत् ॥
 वभ्रमुः सागरजले भ्रमयानानि भारत ॥
 नन्दनच्छन्दयुक्तेषु यानपात्रेषु भारत । [130]
 नन्दनप्रतिमं सर्वं विहित विश्वकर्मणा ॥
 उद्यानानि सभा वृक्षा दीर्घिकाः स्वन्दनानि च ।
 निवेशिताति स्वन्पानि ताडयान्येव सर्वथा ॥
 स्वर्गच्छन्देषु चान्येषु समासात्सर्गसनिभाः ।
 नारायणाज्ञया वीर विहिता विश्वकर्मणा ॥ [135]
 वनेषु रुरुतुङ्गच मधुरं चैव पक्षिणः ।
 मनोहरतर चैव भौमानामनितेजसाम् ॥
 देयलोतोद्भवा श्वेता निलेषुः कोपिलास्तदा ।
 मधुराणि विचित्राणि यद्गूनां काङ्क्षितानि च ॥
 चन्द्राशुसमरूपेषु हर्म्येषुष्टेषु बर्हिणः । [140]
 नभृत्सुर्मधुरातया शिराण्डगणसप्तदाः ॥
 पताका यानपात्राणा सर्वाः पक्षिणायुताः ।

रानानुशेषनास्तिसा, D) : रानानुलिप्ता मुदिता, T) स्नाना
 तिरिष्णुदिता (for *) — (L 116) V) भातुवार, D) स्यात्,
 M) आया (for आय) N) सुखिताव (for स्वनि
 कात्) — V) om line 118 — (L 118) V) s B) s
 छासा (for छन्दा) T) om (hapl) lines 118^b-119^a
 — (L 119) D) तथा नामहृच्छन्दाम्, T) G) M)
 तथा नानाविधच्छन्दाम् (for *) — (L 120) G) मणि
 भिर (for तोरणैश्च) D) s चित्रैश्च, T) सच्छेद (for
 चित्रार) K) V) D) s T) s G) M) जित्तिभिः, D)
 पदुक्तिभिः (for मणिभिः) — D) T) s om (hapl)
 lines 121-122 — (L 121) K) स गर्भकं (for
 नक्यर्कं) D) मोरिणा कनकहमलैश्च (hypermetris),
 G) प्रसादकरपकमयैश्च (for *) K) V) s B) s D) D)
 s चित्रा, G) M) चित्रैश्च (for चित्र) D) T) G) M)
 मिति, G) पट्टि (for मणि) V) स मन्दिनी (for मन्दि
 र्नि) D) विना भवनगौरवि (for *) — (L 122) V) s
 D) स भावनी (for प्रवीड) B) s ह्यार (for चन्द्रार)
 D) प्रवीडगहृच्छन्दार, T) विधीच्छच्छन्दाम् (for *)
 V) B) s धीमिति, G) मक्तिभिः (for तीमिति) K)
 विप्रकेतनरीमिति (for *) — (L 123) T) विह, T) s
 G) s 4 मय (for शुक्र) T) s G) s शुक्र (for मय)
 — (L 124) K) महोर्मिमत्, K) मन्द, D) s बट, T) s
 G) s न (for ट) — (L 125) G) s om Ptolea eds
 (c. 1) समुद्रित T) s G) तिरि (for तिरि) V) T) G)

पात्रैश्च, D) पट्टैश्च, D) s पोत्रैश्च, D) G) पात्रैश्च (for पोत्रैश्च)
 — (L 127) K) N) D) मल्लिभारिः, V) सतिष्ठाः
 D) मल्लिक, G) M) सक्ति (for सिद्धिग) K)
 T) s G) s नौभिः सच्छिन्नाभिश्च (K) स्थिताभिः), D)
 नीभिश्च पुरपुराण्य (for *) — (L 128) K) पुण्या काकात्
 गामीनि, N) D) G) s पुराण्याकाशगार्मानि (for *) T) s
 G) s ह्यार (for ह्यार) — (L 129) D) स्रेमुद्,
 T) स्रेम (for स्रेम) K) D) मय (for भारत) — (L
 130) V) D) s मन्दर, D) मन्दर (for नन्दन) D) शुभेषु
 (for पात्रेषु) (s om (hapl) lines 132-135
 — (L 135) K) I सितपानि, N) D) D) s सर्वाणिः V)
 पुण्यानि M) स्रवाणि (for स्वन्पानि) D) निवदयानि विष्णानि
 (for *) — (L 134) V) देवेषु, B) (also as above) D)
 देवेषु, D) नान्येषु (for चा) K) D) समाया, V) s जा
 D) सप्त, D) G) विनाया, M) विनायात् (for समा) D)
 समाया स्वर्गवपदा, T) s G) s देवेषु विष्णा शुभा (for *)
 — (L 136) T) s G) s वनेषु वेदुर्दुश्च च (for *) G) D)
 मपुराश्च (for ट) — (L 137) K) D) G) ज्ञेयाना (for
 स्यात्) T) s M) भौमानामनितेजसाम् (for *) — (L
 138) K) स्रवा (for स्रवा) T) s G) s देवपत्र (T) s
 वि विनाश्चैश्च (for *) K) सिद्धेषु (for सिद्धेषु) — (L
 141) K) s G) नभृत्सुर्मधुराया, T) s G) s तुर्विचि
 (T) विचिना श्याना (for *) N) स्रवा, B) तैरिडा (for
 स्रवा) — (L 142) K) s पताकोवातय K) s प्राभा (for

धर्मैरुपगीताश्च स्वप्नदामसक्तवासिभिः ॥
 नारायणाक्षया वृक्षाः पुष्पाणि सुमुचुर्बृशम् ।
 ऋतवश्चानुरुपाणि विहायसिगतास्तदा ॥ [145]
 वनी मनोहरो वानो रतिखेदहरः सुखः ।
 रजोभिः सर्वपुष्पाणां युक्तश्चन्दनशैत्यभृत् ॥
 शीतोष्णमिच्छतां तत्र वभूव वसुधापते ।
 वायुदेवप्रसादेन भैमानां व्रीडतां तदा ॥
 न क्षुत्पिपासा न ग्लानिर्न चिन्ता शोक एव च । [150]
 आविवेश तदा भैमाभ्रभावाश्चक्रपाणिनः ॥
 अत्रशान्तमहातूर्पां गीतनृत्योपशोभिताः ।
 वभुवुः सागाम्रीडा भैमानाभतितेजसाम् ॥
 बहुयोजनविस्तीर्णं समुद्रं सतिलजशयम् ।
 रुधा चित्रीडुरिन्द्राभा भैमा. कृष्णाभिरक्षिताः ॥ [165]
 परिच्छद्रदस्यानुरूप यानपारं महात्मनः ।
 नारायणस्य देवस्य विहितं विश्वकर्मणा ॥

रत्नानि यानि त्रैलोक्ये विशिष्टानि विद्यां पते ।
 कृष्णस्य तानि सर्वाणि यानपारेऽतितेजसः ॥
 पृथक्पृथक् निरासाश्च स्त्रीणां कृष्णस्य भात । [160]
 मणिवैदूर्यचिन्ताः धार्तरिखरविभूषिताः ॥
 सर्वतुङ्गमुमाकीर्णाः सर्वगन्धभिःसासिताः ।
 यदुर्मिहाः शुभैर्जुष्टाः शकुने. स्वर्गासिभि ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

रेमे बलश्चन्दनपद्मदिग्धः
 कादम्बतीपानकलः सुशुभीः । [165]
 रक्षेत्रणो देवविभाधयित्वा
 प्रत्येषाहुः स्वदितप्रयात ॥
 नीलाम्बुदाभे वसने वसान-
 श्रन्त्रासुगीरो मदिराविलासः ।
 राज्ञ रामोऽम्बुदमध्यमेत्य [170]

*) K₂ V₂ सर्वं (for सर्वा) D₁ s नौर्बुता, T₁ s G₁ s s
 गामभिता (for युता) A₁ s सर्वेषां (A₂ वार्ले) वभ्रिण
 शुभा (for ²) — (L. 143) D₂ दामावति, M₂ लिफ
 (for 'रक्त') — (L. 145) D₁ तत्वरः, D₂ कवराः (for
 ऋतवरा) N₁ V₂ B₂ D₂ D₂ D₂ s T₂ चाह (for चानु)
 V₂ s B₂ कृष्णा (for 'णि) A₁ s s D₂ s G₂ ऋतवधार
 रूपाणा (for ") T₁ s G₁ s s वनानि च; M₂ पानाव्यभि
 (for विदावसि) — (L. 146) D₂ वयुर्मनोदरा वाता (for ")
 K₂ V₂ D₂ s T₂ रतिस्वेदः (for 'लेद') — (L. 147) A₁ s
 V₂ s B₂ D₂ D₂ D₂ T₂ s s G₂ s M₂ वृक्षः, T₂ सिकर
 (for युकर) D₂ नौवषट्, M₂ शर (for 'शुट्')
 — (L. 148) A₁ V₂ वसुधापते; V₂ D₂ विर (for 'पते')
 — (L. 149) V₂ त्रभावेन (for 'प्रसादेन). — (L. 150)
 V₂ D₂ T₂ s G₂ s M₂ क्षुत्पिपाते (for 'सा') — (L. 151)
 D₂ सदा (for तदा) V₂ प्रसारत् (for प्रसात्) — (L.
 152) A₂ अग्रशा-श, V₂ शान्ते, T₂ काण (for 'शाण')
 — (L. 153) A₂ D₂ T₂ s G₂ सागरे (for 'र') D₂ शैलान-
 नमिषोक्तताम् (for ²) — (L. 155) V₂ रुधा; D₂ वर्यष
 (for रथा) — (L. 155) D₂ परिग्रहस्य (for 'रुद्रस्य')
 — Ts om lines 157-159 — (L. 157) G₂ विहितं (for
 देवस्य), and विहितं (for विहितं) — (L. 158) V₂ विश्व
 दानि (for विधि) — (L. 159) T₂ s G₂ s s मङ्गलन
 (for सङ्कतेजस) — (L. 160) K₂ V₂ निगावरा (for
 मार) — (L. 161) A₂ V₂ B₂ D₂ D₂ T₂ G₂ s विद्याना;

D₂ विद्याना; D₂ विप्रसा (for विप्रसात) — (L. 162)
 K₂ D₂ s T₂ सर्वत्र (for 'तुं) V₂ गन्धादि; G₂ वाचदि
 (for न्धादि) K₂ सर्वगन्धापरिचिता (for ²) — (L.
 163) D₂ T₂ s G₂ s सुशुभी; D₂ s वदरादे (for वद-
 सिहा) A₂ वसुभिहासैर्जुष्टा; V₂ s मयुराणामिभिर्जुष्टा; V₂
 D₂ मयुराणामिभिर्जुष्टा (for ") A₂ कुतलै, D₂ सुवृत्तै;
 T₂ s G₂ s M₂ विदरे (for सुवृत्तै)
 Colophon — Mention of the Epic D₂ T₂
 — Mention of Khila. V B D₂ D₂ D₂ — Adhy
 name K₂ s समुद्रतीरा; A₂ s V₂ V B D (except D)
 G₂ आनुमोहणम्; D₂ T₂ s G₂ जलश्रीराजैर्नम्; T₂ s
 जलश्रीराजम् — Adhy no K₂ 141, V₂ 147, V₂ s D₂
 145, D₂ D₂ 145, D₂ 139, P₂ T₂ 152, D₂ 142, T₂
 G₂ M₂ 156, T₂ G₂ 158, T₂ G₂ 163, D₂ 159
 — (L. 163) D₂ पाररत् (for 'रत्') — (L. 166)
 M₂ देवतीम् — (L. 167) A₂ सङ्कितं; K₂ तुलिक (for
 सङ्कित) K₂ प्रसातः; V₂ D₂ D₂ D₂ T₂ s G₂ s
 प्रयात D₂ प्रयात; T₂ s G₂ M₂ प्रयात (for 'प्रयात')
 — (L. 163) D₂ प्रयातविलि (for नीलाम्बुदाभे) — (L.
 162) T₂ s G₂ s काङ्गारिभारो (for काङ्गारिभारो)
 — (L. 170) D₂ सायन्तुद; G₂ नीलाम्बुद (for रामो
 ऋतुद) — (L. 171) G₂ सुद (sic) (for सुद) — (L.
 172) T₂ s G₂ s सन्वेल (for कायिक) K₂ सुवदरत्;
 A₂ 'er' er; A₂ D₂ 'er' er (for 'सभि') — (L. 173) P₂

संपूर्णविम्बो भगवानिवेन्दुः ॥
 वामैककर्णामलकण्डलश्रीः
 स्मेरं मनोज्ञाञ्जकृतावतंसः ।
 तिर्यकटाक्षं श्रियया सुमोद
 रामो मुखं चार्वाभिर्वीक्षमाणः ॥ [175]
 अयाज्ञया फंसनिकुम्भशत्रो-
 रुदाररूपोऽप्सरस्तां गणः सः ।
 द्रष्टुं मुदा रेवतिमाजगाम
 वलालयं स्वर्गसमानमृदया ॥
 तां रेवतीं चाप्यथ वापि रामं [180]
 सर्वां नमस्कृत्य धराद्वयपथः ।
 पाद्यानुरूपे ननुतुः सुगात्र्यः
 समन्ततोऽन्या जगिरे च सन्वक् ॥
 चकुस्तथैवाभिनयेन लब्धं
 यथाभवेपां श्रियमर्थयुक्तम् ॥ [185]
 ह्यानाकूलं च वलस्य तरथ

तथाज्ञया रैवतराजपुत्र्याः ॥
 चिकीर्ह्युत्थाञ्च नथैर तासां
 तद्देशभाषाकृतिवेषयुक्ताः ।
 सहलानालं ललितं सलीलं [190]
 वपद्भनाः सर्वरत्नानवाहयः ॥
 संकर्षणापोक्षजनन्दनानि
 संकीर्तयन्त्योऽथ च महत्त्वानि ।
 फंसप्रलम्बादिवधं च रम्यं
 चाणूरघातं च तथैव रक्षे ॥ [195]
 यशोदया च प्रथितं यशोऽथ
 दामोदरत्वं च जनार्दनस्य ।
 वधं तयारिष्यकथेनुनाभ्यां
 ज्ञेते च वासं शकुनीवधं च ॥
 तथा च भग्नो यमलाञ्जुनी च [200]
 सृष्टिं वृकाणामपि कालमुत्तमम् ।
 स कालियो नागपतिर्हृदे च

Ds यमरुः; Ds स्मेरो; Ts s Gs s स्मेरं (for स्मेरं) Vs मनो-
 ज्ञानु (for 'ज्ञान्ज') Ks Ds कृतावतंसम् (for 'तंस') .
 — (L. 174) Gs तिर्यकटाक्षं V1 s प्रपदे (for सुमोद) .
 — (L. 175) Ks रेमे; V1 चामा; Ds रामा (for रामो)
 Ks s ; Ns V1 s Ds-3 [ज]ति- (for [ज]ति) — (L. 176)
 Ks Ds कुम्भ (for कंस) — (L. 177) Vs गणस्यम्; Ds
 गणः सन्; Ds गणोऽप्यथ; Ts s Gs s ; Ms गणश्री; Gs
 गणदत्तं (for गण दत्) — (L. 179) Ks Ns Ds s Dn Ds
 Gs वलालयं; Vs रामा; Ds1 (margin) वना; Ts-3 Gs s-3
 Ms वलायलं (110), Ts वलालयं (for वला). Ts-3 Gs s s
 -ममानमप्यथम् (for 'शुक्रा) — (L. 180) Ks s तं च; Ts s
 Gs s चाभि (for चापि) — (L. 182) Ds ताद्यानुरूप; Ts
 पाद्यानुरूपे (for 'रूपे) Gs प्रगल्भा (for सुगात्र्य) . — (L.
 183) Ds Ts s Gs s ; Ms चापुत्रे (for चापिनि च) Ds चकु-
 रन्त्यथ तथैव तासां . — (L. 184) Ks रक्षे; Ds Ts Gs
 हास्य; Ds शर्म; Ts-3 Gs s s दत्तं (for रत्नं) — (L.
 185) Ks महः; Ks भंशः; Ts अर्थः (for अर्थ) . — (L.
 186) Ns ह्यानाकूलं; Vs ह्यानाकूलं; Ds (margin) पाद्यानु-
 रूप; Ts Gs s ह्यानाकूलं (Gs 'रूपं') (for ह्यानाकूलं)
 Ds हास्य (for हास्य) . — (L. 188) Ks चक्रमुत्तरायः
 Ks Ns सुकूर्तः; V1 s B1 T Gs s-3 Ms चक्रमुत्तः; Dn
 Ds Ds चक्रुर्हन्त (Ds 'र') न्यथ (for चिकीर्ह्यनुत्तम्) . Ks

Ns Dn Ds Ds हास; B1 s Vs Ds चामां; Ts हास्यं
 (for तासां) . — (L. 190) Ks Vs Ds s s सहस्र (for
 'स) Ks s सलीलं (for ललितं) . Dn सलीलं; Ds
 सुलीलं (for सलीलं) . — Ks om lines 191-195 — (L.
 191) Ks s धराननामहः (Ks 'गीत प्रताभृताद्वय', Ns Vs B
 Ds Gs s 'इना सर्वरत्नावाहय; Vs 'इना एकरत्नवाहरी;
 Dn 'इना महत्त्वशृताद्वय; Ds 'इना हाणशुलो वराऽय; Ds
 'इना स्वर्गनागनाद्वय; Ts-3 Gs s 'इना गर्विनागनाद्वय;
 Ms 'इना गर्वयुता दुवस्य . — (L. 193) Ks ऽथ सु;
 Ks वरः; Ds-3 Gs ऽथ सु- (for ऽथ च) Gs Ms
 घानि घानि (for महत्त्वानि) Ks Ds s संकीर्तयन्त्यम् (D
 'सुक) महत्त्वानि . — (L. 195) Ks -गार्; Ts s Gs s s
 -सुघराय (for -घातं) Ks s रक्षम् (for रक्षे) — (L. 196)
 Ks Vs Ds Ds [ज]य; Gs [जा]ती (for च) Ns Ds वरास्य;
 Ds च गोष्ठे; Ds घनोर्द (for घनोऽथ) . T Gs s घनोरोपो-
 ह्यलक्ष्य (T Gs 'न्व) भाषाद्वय . — (L. 197) Ts s जनार्दने
 च (for 'तरथ) — (L. 198) Ts-3 Gs s-3 Ms 'चैनुदीनयोर्द
 (for 'चैनुदीनयोर्द) — (L. 199) Ds निघाम (for च कामं)
 Ds हाणुनेर् (for नी) . Ks s वपद्भनाः (for -वधं) . — (L.
 200) Ks B1 Dn Ds Dr s Ts Gs s s लो (for च) . — (L.
 201) Ds सृष्टिर्द (for सृष्टिं) . Ds Ts वप (for वप्य)
 — (L. 202) Ks च; Ts-3 Gs s s र्जितम् (for च)

रामात्मज्ञो वीरतमो चुकूर्दवु* ।
 अक्रूरसेनापतिशंकरश्च
 तथापरे भैमकुलप्रधानाः ॥
 तद्यानपात्रं वदुषे तदानीं
 कृष्णप्रभावेन जनेन्द्रपुत्र । [245]
 आपूर्णमापूर्णमुदारकीर्त-
 श्रुकूर्दयद्विर्लुप भैमगुल्यैः ॥
 वै राससत्तैरतिहूर्दवायै-
 यंदुमवीरितमप्रकाशैः ।
 हर्षान्वितं वीर जगत्तदामू- [250]
 ष्टेमुश्च पापानि जनेन्द्रसूतो ॥
 देवाविधित्स्त्र च नारदोऽथ
 विप्रः प्रियार्थं मधुकेशिशोः ।
 चुकूर्दं मध्ये यदुत्सतमाना
 जटाकलापालितैकदेशः ॥ [255]
 रासप्रणेता धुरि राजपुत्र
 स ष्व तत्राभनदप्रमेयः ।
 मध्यं च गत्वा स चुकूर्दं भूयो
 हेलाविकारैः सविडम्बिवाङ्गैः ॥

स सत्वमामामथ केशव च [260]
 पार्थ सुभद्रा च वल च देवम् ।
 देवीं तथा रैतराजपुत्रीं
 सहश्य सहश्य जहास धीमान् ॥
 ता हामयामास सुधैर्ययुक्ता- [265]
 स्तीस्तेरुपायैः परिहासदाहिलः ।
 चेष्टानुकारैर्दसितानुकारै-
 लीलानुकारैरपरेश्व धीमान् ॥
 आभाषितं किचिद्विदोपलक्ष्य
 नादातिनादानमगन्तान्मुषेच । [270]
 हसन्विहावाश्च जहाम हर्षा-
 ङ्गान्मयागे कृष्णविनोदनाथम् ॥
 कृष्णासया सातिशयानि तत्र
 यथानुरूपानि ददुर्बुत्स्य ।
 रत्नानि यक्षानि च रूपानि
 जगदप्रधानानि भूदेवसूतो ॥ [275]
 माल्यानि च सर्गसमुद्भवानि
 सतानदामान्यसिमुक्कानि ।
 सर्वैर्नुकान्यज्यनयंस्वदानी

G₁ ४ वीरतमो, D₂ G₂ M₂ ४ वीरौ (for 'तमो') — K₂ om lines 242-244 — (L 242) K₁ २ ४ D₂ D₁ ४ ४ G₂ शंकरश्च, D₂ T₁-३ G₁ २-३ M₂ सभयश्च (for 'शंकरश्च') — B₂ om lines 244 251 — (L 245) N₂ नरेन्द्रपुत्र, V₂ D₂ T₁ G₁ २-३ M₂ जनेवा, B₁ (margin as above) मदा-दलानाम्, D₂ नरेन्द्रपुत्र (for 'जनेन्द्र') — (L 246) K₂ N₂ D (except D₂) G₂ कीर्तिश्च (for 'कीर्तेश्च') T₁ ३ G₁ ३ ४ भाषणैकत्वाम् इ (T₁ G₁ ३ 'जसु' नाराकीर्तं (T₁ G₁ ३ 'विप्र') — (L 247) T₁ चुकूर्दं कृष्णो (for 'ईशद्वि') D₂ चतुर्नदितिरुप भैमसुरर्ष, T₁ ३ G₁ ४ चुकूर्दं हृष्णो नृपवर्दं मुल्ये — (L 250) M₂ हर्षाहित (for 'निवत्तं') B₁ [आ] सीष् (for [अ]भूष्) — (L 251) D₂ विद्यानि (for 'शेषुष्य') K₂ G₂ नरेन्द्र (for 'जनेन्द्र') — (L 253) K₁ सुरकश्च, K₂ नरकश्य, D₂ त्वथ केति (for 'मधुकेशि') — (L 254) V₁ चतुन (for 'चुतुर्दं') — (L 255) K₂ जटाकलापागालितैकदेश — (L 256) K₂ रास्य, D₂ रास (for 'रास') K₁ [अ]रानि, N₂ V₂ ३ D₂ D₂ T₁ G₂ ३ सुनि, T₁-३ G₁ M₂ कुरु (for 'धुरि') D₂ ३ रासप्रणेताप्यनि (D₂ कुरु) रासपुत्र — (L 258) K₂ D₂ D₂ मध्ये (for

मध्य) T₁-३ G₁ ३ ४ मन्त्रौ (for 'भूयो') — (L 259) K₂ सविडम्बिवाङ्ग, D₂ तमै (for 'ताहै') — (261) K₂ D₂ ता हासयामास च धैर्ययुक्ता — (L 265) T₁ G₁ ३ ४ दहिल (for 'दहिल') — (L 266) K₂ हमितानुकारै, T₁ ३ D₂ ४ विविधेश्च हास्यै, G₂ शरैश्च धीमान्, G₂ M₂ वचनानुकारै (for 'हसितम्') — G₁ om line 267 — (L 267) V₁ श्रीशानुकारै, D₁ शील्यं D₂ शीला (for 'शीला') K₂ D₂ T₁ G₂ M₂ दृप्तितैश्च (for 'अपरैश्च') — (L 268) V₂ सुतोमिस्त्र, G₂ आभाषित (for 'त') D₂ [उ]पलभ्यो (for [उ]पलभ्य) — (I 269) D₂ T₁ ३ G₁ ४ ३ M₂ नावा निनादात् (for 'नादाति') — (L 270) Cal. ed चहात् (for 'जहाम') — (L 271) K₂ B- कापाममे; K₂ वाष्या (for 'हास्य') D₂ भाषणमे विष्णुविनोदनाथम् — (L 273) N₂ यथासुतपाणि ददुर्बुत्स्य — (L 274) T₁ रत्नानि रूपानि च यक्षरत्न — (L 277) M₂ कामानि (for 'रत्नानि') K₂ ३ N₂ V₂ B₁ ३ (margin) D₂ ३ G₁ [अ]थ (for [अ]थि) K₂ D₂ T₁ ३ G₁ ३ ४ स्वर्णानि दत्त (K₂ D₂ संभानदा) माग्यथ मौनिकानि — (L 278) K₂ सर्वैर्नुक उपपन्नं वदानी — T₁ ३ G₁ ३ om lines 280 286 — (L

दुदुदरेरिद्रित्तनाल्लज्जाः ॥
 रासानसाने त्वथ गृह हस्ते [280]
 महामुनिं नारदमभ्रमेयः ।
 पपात वृष्णो भगवान्ममुद्रे
 साप्राजिती चाजुंनमेर पाथ ॥
 उनाच चामेयपराम्नोऽथ
 शैनेयमीपत्प्रहसन्पृथुधीः । [285]
 द्विधाष्टना रम पतिताः रम भूत्वा
 व्रीडा जले नोऽस्तु सहाङ्गनाभिः ॥
 सरेवतीनोऽस्तु यलोऽर्धनेता
 पुना भदीयाश्च महार्धभैमाः ।
 भैमार्धमेवाथ यलात्मजाश्च [290]
 मत्वक्षिणः सन्तु समुद्रतोये ॥
 आक्षापयामास ततः समुद्रं

वृष्णः स्थितं प्राञ्जलिन प्रतीत ;
 मुगन्धतोयो भव मृष्टतोय-
 स्था भव प्राहविमर्जितश्च ॥ [295]
 दृश्या च ते रत्नविभूषिता तु
 सा वेल्लिनाभूरथ पत्सुया च ।
 मनोतुकूलं च जनस्य यत्त-
 त्रयच्छ विज्ञास्यसि मत्प्रमाणात् ॥
 भवत्त्व पेयोऽप्यथ चेष्टपेयो [300]
 जनस्य सर्वस्य मनोतुकूलः ।
 वैदूर्यमुत्तमणिहेमचित्रा
 भवन्तु मत्स्यास्त्रयि सौम्यरूपाः ॥
 विषत्त्व च त्व कमलोत्पलानि
 मुगन्धमुस्वशंरसक्षमाणि । [305]
 पद्पादजुष्टानि मनोहराणि

280) Ds हृन्गे (for हने) T1 G2 हाभनसाने तु सहाङ्ग
 नाभि — T1 Gs om lines 281-287 — (L. 281) Dst
 D1 Cal ed अत्रमेयम् (for 'मेय') — (L. 282) Ks
 समुयित्त (for समुद्रे) — (L. 283) Ds पृकनाय, Ds
 एव तत्र (for एव पाथ) — (L. 285) K1 Ds सलीलम्
 (for शैनेयम्) — (L. 286) Ks V B1 s Ds स्म (V s
 B s स्म) पततां स्म, B s स्म पततां स्म, Ds सपतन् स्म, Ds s
 संपतिता स्म (for स्म पतिता स्म) Ks द्विधाष्टनास्मान्पतताथ
 भूय, Ds Gs कृत्वास्मिन्पतताथ भूत्वा (Gs ता), Gs Ms
 कृत्वा संप्रति तं (Ms 'पतिता') च भूय — (L. 287) Ds
 चाष्ट (for नोऽस्तु) Ks B1 Ds व्रीडाजलोऽस्तु (Ks 'नो
 ङ्गन्तु') सहाङ्गनाभि, T s G1 s सत्राजसाने तु स' — (L.
 288) Ds उस्ततो वा (for उर्धनेता) — (L. 290) D1 शैमा-
 रमताक्षापि (for 'धर्मवाथ') — (L. 291) Ks Ds s Ds s
 T s Gs सत्वक्षिण, T s तत्त्वं (for मत्स्य') Ds पयोधि (for
 समुद्र) — (L. 293) N s V s T s G s s स्मितं (for
 स्थितं) Ds प्रतीतम् (for 'त'), V s वृष्ण स्मितं प्राञ्जलिनं
 प्रतीतम् — (L. 294) V s B s Ds T s Gs Ms मुगन्धि
 (for 'न्ध') Ds s मिष्ट (for मृष्ट) T1 s G1 s मुगन्ध-
 तोयाभूतगीतगन्ध — T1 s G1 s om line 295 — (L.
 295) K1 s Ds (margin as above) -विस्तर्जितम् (for
 विभक्तिं) — (I. 296) Ks T s s रत्नानि (for ने रत्न-)
 Ks विभूषयत्, Ms 'वृणास' (for 'विदा') — (L. 297)
 V s Gs वेदिका (for वेल्लिका) K1 Ds Ds पत्सुस्त्राय, V1
 मामुया च, Ds यत्सुत्वं च (for पत्सुत्वा च) Ks सा वेल्लिका

भूरथ पत्सुस्त्राय; Ks सा वेल्लिकाभूरथ पत्सुस्त्राय; Ds सा
 वेल्लिकाभूरथ मत्सुत्वा च, Ds स वेल्लिकाभूरथ मत्सुस्त्राय,
 Ds यथा यत्सुता भवते मुस्त्राय; T1-s G1 s s रत्निका (T1 सा
 रत्निका, Gs सारो म्यिता) भूमिभर सत्ता च, Gs Ms संवर्धिता
 भूरथ पत्सुत्वा च (Ms पत्सुस्त्राय) — (L. 298) N s Ds
 T s s तत्त्वं, V s वसु, Dss Ms यत्नात्, Ds यत्नत्, Gs
 यत्त्वं; Gs यत्त्वं (for यत्त्वं) T1 s G1 s s मनोतुकूलं च
 जनार्दनस्य (T s Gs 'न च') — N s om lines 299-304
 — (L. 299) V1 न प्रमाणात्, Ds मत्प्रमाणात्, T s s च
 प्रमाणात् (for मत्प्रमा) T1 G1 s म्रिय च विज्ञास्यसि च
 प्रमाणात् — (L. 300) Ks Ds भवत्सुपेयो (for 'स्व पेयो')
 Ks s V s B Ds s (margin as above) s वात्सुपेयो, Ds
 वा सु', Gs चापि पेयो (for चेष्टपेयो) K1 V s Ds T1 Gs
 भवत्सुपेयोऽप्यथ वात्सुपे (Gs चापि पे) यो, T s G1 s भवत्सु-
 पेयोऽप्यथ वात्सुपेयो (Gs भवत्सुपेयोऽप्यथ चापि पे) — (L.
 301) K1 s V B s s Ds यो मत्स्य, T s G1 s पेवानि, Gs
 पेयोऽपि, Gs योऽप्यथ (for जनस्य) — (L. 302) T1-s G1
 s s रूपा (for चित्रा) — (L. 303) Ds तत्त्वं (for स्वयि)
 Ms सत्य (for सौम्य) — (L. 304) K1 विसृज्य, Ks
 V s s B Ds D1 s Gs विसृज्य, Ks Ds विमज्य; Ks विष्टय;
 Dst विसृज्य, Ds विष्टय, Ms विमर्दि (for विषत्त्व) V s
 T s G1 s s विमर्दि स स्व (V s विसृज्य चित्र) कमलोत्पलानि,
 Gs विसृज्य च स्व कमलोत्पलानि — (L. 305) V s Ds मुगन्धि-
 (for 'न्ध') D1 T1 s G1 s Ms-स्वपरी, T1 Gs संवर्त (for
 सुस्वर्त) — (L. 306) Ks V1 युक्तानि (for युष्टानि)

चारुणि कीलालसमन्वितानि ॥
 मेरेयमाध्वीकसुरासवाना
 कुम्भाश्च पृणन्स्वपयस्व तोये ।
 जाम्बूनदं पाननिमित्तमेषां [310]
 पात्र षपुष्येषु ददस्व भैमाः ॥
 पुष्पोर्चयवांसितशीततोयो
 भवाप्रमत्तः रज्जु तोयराशे ।
 यथा व्यलीकं न भवेद्यद्दाना
 सत्रीजनाना कुः तदप्रयत्नम् ॥ [315]
 इतीदमुक्त्वा भगवान्समुद्रं
 ततः प्रचित्रीह सहासुनेन ।
 सिपेच पूर्वं रूप नारदं तु
 सात्राजितीं कृष्णमुरोत्थितज्ञा ॥
 ततो मदानर्जितचारुदेहः [320]
 पपात रामः सलिले सलीलम् ।
 साकरमालम्ब्य कर करेण

मनोहरं देवतराजपुत्रीम् ॥
 कृष्णात्मजा ये स्वध भैममुत्था
 रामस्य पत्न्यः पतिताः समुद्रे । [325]
 विरागदम्बाभरणाः प्रहृष्टाः
 कीडाभिरामा मरिदारिणिकाः ॥
 शेषास्तु भैमा हरिमभ्युपेताः
 कीडाभिरामा निशठोन्मुखागाः ।
 विचित्ररत्नाभरणाश्च मत्ताः [330]
 सतानमाल्यावृतकण्ठदेशाः ॥
 वीर्योपपन्नाः वृत्तचारुचिह्ना
 विलिङ्गगात्रा जलयद्ब्रह्मा ।
 गीतानि सदेशमनोहराणि
 स्वरोपपन्नान्धय गायमानाः ॥ [335]
 ततः प्रचक्रुर्ललाटितानि
 नानास्वराणि प्रिययागधोपाः ।
 सहाप्स्तोभिस्त्रिदिवान्वाभिः

K० मनोरमाणि (for 'हराणि') — (L. 307) K० जलीवः । h०
 रत्नानि (for चारुणि) D० नालानि (for कीलाल) B०
 समन्वितानि (for समन्वितानि) K० Dn Ds T० कीलाल
 पणैश्च समन्वितानि, h० कीलालपणैश्च मनोहराणि, D० रत्नानि
 कालानि समन्वितानि — (L. 308) N० सुपासवाना (for
 सुरा) — (L. 309) K० D० ष पयस्व, D० रयस्व, T० ष
 G० षपयस्व (for स्वप) h० हुम्भाश्च पृणन्स्वपयस्व
 तोये — D० om (hapl) lines 310-315 — (L. 310)
 G० वृक (for वृष) — (L. 311) K० पात्रान् (for पात्रं)
 T० ष G० केन (for वेपु) — (L. 312) B T० ष G० M०
 पुष्पोर्चयैः, D० 'समैः', D० पुष्पासवैः (for पुष्पोर्चयैः) D०
 वासित इष्ट (for 'सशीत') K० पुष्पोर्चयैःसितशीततोयेद
 — (L. 313) स्वमत्त (for [अ]प्रमत्त) — (L. 315) T० G०
 न्न (for स) K० कुरात्त (for कुः तत्) Dn प्रयत्नत् (for
 'त्नम्') — (L. 317) V० ष तु; D० च (for प्र)
 — (L. 318) T० सह (for सप) — (L. 319) K० ष सात्रा
 जितीं कृष्णमुरोत्थितज्ञाम् — After line 319, G० las.

1** स चापि सत्वामप हस्मिन्नी च
 सिपेच पात्र्या परिहासयन् ॥
 — (L. 320) D० वेष्ट (for 'देह') — (L. 321) T० सलील
 (for 'लम्') — (L. 322) K० मगात्तम्; T० G० सलिलम्
 (for साकारम्) K० V० Ds D० ष N० करे (for करे) D०

स सत्वामालम्ब्य करेण रामो, D० साकरमालम्ब्य करेण सहासी ।
 D० (margin), स० सात्रामालम्ब्य करे करेण, T० स सत्वामालम्ब्य
 करे करेण — (L. 323) Dn मनोहरा देवतराजपुत्री — (L.
 325) V० B० (margin) ष ष Dn Ds L G N० रामस्य पत्नारः
 B० रामेण सार्य (for रामस्य पत्न्य) — (L. 326) D०
 (margin) विचित्र; T० ष G० सुवर्ण (for विराग) T० G० ष
 सुवर्णैर्गानरणा प्रहृष्टा, G० वीरा विचित्राभरणा प्रहृष्टा, M०
 विरागविश्रामरणा प्रहृष्टा — T० G० M० om lines 237-
 328 — (L. 327) N० V० ष B० Ds D० ष स मरिदा
 विहास्य, D० 'विहासी', T० ष G० 'विचित्रता (for
 'विष्णुता)', — (L. 330) V० प्रहृष्टा, V० D० ष प्रमत्तः,
 M० च सुना (for च मत्ता) K०-4 D० विचित्रवस्त्राभरणा
 मत्ता — (L. 331) K० D० मालावृत्त (for माल्या)
 — (L. 33.) h० ष चिया, T० ष (1) ष च-वेपा (for
 विहृष्टा) — (L. 333) D० विचित्र (for विचित्र) Rom.
 Poona eds (ged) वाय (for वाय) — (L. 334) D०
 तावन्तु; T० ष G० वद्रेप (for तद्रे) — (L. 336) h० T०
 G० M० वादनानि (for वादिनानि) — (L. 337) K० हच
 (for मत्ता) T० ष G० चियानि, T० G० स्वस्त्वानि (for
 मत्तानि) — (L. 338) V० त्रिदिवान्वाभिः (for 'विचित्र')
 — (L. 339) V० जनानि; V० मत्तानि (for मत्) — (L.
 340) D० वायु; D० वाद (for वाय) M० वाकावगात्रा
 वापरीलम्ब्य, स० वाक० I-c-m ed. (ged) 'कल्पवादनयो'

कृष्णाङ्गया वेशवधूशतानि ॥
 आधाशङ्गाङ्गाजलनाद्यतञ्जाः [340]
 सदायुनत्यो मदनेकचित्ताः ।
 अवाद्यस्ता जलदुर्दुराश्च
 याद्यानुरूपं जगिरे च ऋषाः ॥
 कुशेशयाकीशविशालनेत्रा
 कुशेशयापीडविभूषिताश्च । [345]
 कुशेशयाना रविनोषिताना
 जहुः श्रिय तां सुरकारमुल्याः ॥
 खीनपत्रचन्द्रैः सखलेन्दुकल्पै
 राज राजञ्जलश समुद्रः ।
 यदृच्छया देवविधानतो वा [350]
 नभो यथा चन्द्रसहस्रकीर्णम् ॥
 समुद्रमेघः स राज राज-
 ञ्शतह्रदात्कीप्रभयाभिरामः ।
 मौदामिनीभिन्न इशाम्नुनाथो

देदीप्यमानो नभसीर मेघः ॥ [355]
 नारायणश्चैत्र स नारदश्च
 सिपेच पक्षे कृतचारचिह्नः ।
 बल सपक्षं कृतचारचिह्नं
 स चैत्र पक्ष मधुसूदनस्य ॥
 हस्तप्रमुक्तैर्जलयबर्षैश्च [360]
 प्रहृष्टरूपाः सिपिबुस्तदानीम् ।
 रामोद्धता वारणिमण्डमताः
 सक्पयापोक्षजदेवपत्न्यः ॥
 आरक्तनेत्रा जलमुक्तिसिक्ताः
 श्लीणा समहं पुरपायमाणाः । [365]
 ते नोपरेमुः सुचिर च भैमा
 मानं वहन्तो मदनं मदं च ॥
 अतिप्रसङ्गं तु विविक्त्य कृष्ण
 स्तान्धारयामास रथाङ्गपाणिः ।
 स्वय निवृत्तो जलवायावाच्ये [370]

— (L 312) *h*₂ *D*₃ दुर्दुराशा *K*₃ *D*₃ दुर्दुराश्च *V*₃
*B*₃ दुर्दुराश्व, *G*₃ *M*₃ राधाद्य (for राश्व) *G*₃ अवा-
 दयन्त्यो जलबर्षैस्ताया — (L 343) *G*₃ *S*₃ वाद्यानुरूपा (for
 रूपं) — *T*₃ *S*₃ *S*₃ om line 344 — (L 344) *D*₃ *S*₃
 कुशेशयाकार (for 'कोश') *D*₃ *S*₃ विशाल (for विशाल)
 — (L 345) *K*₃ विभूषिताङ्ग (for 'ताश्च') — (L 346)
*N*₃ रविनोषितानीर्ण, *V*₃ *D*₃ *T*₃ *G*₃ *S*₃ *S*₃ च विभूषितानीर्ण (for
 रवि) — (L 347) *T*₃ *S*₃ जगु (for जहु) *K*₂ *V*₃ *D*₃ *G*₃
 श्रियस्ता, *N*₃ प्रीता *S*₃ (for श्रिय ता) *K*₃ नु मुचारे (for
 सुरवार) *K*₃ जहु श्रिय भास्वरारुमुल्याः *D*₃ *D*₃ जहु
 श्रिय ता सुरचारमुल्या, *D*₃ *S*₃ जहु श्रियं सुस्वराभारमुल्याः
*D*₃ जगु श्रिय सुस्वरचारमुल्या, *D*₃ (also) सारदयमहु
 किल यममुषादि, *D*₃ नु श्रियता सुरचारमुल्या — (L
 348) *V*₃ कमलेन्दु (for लक्ष्) — (L 350) *T*₃ *S*₃ *G*₃
*S*₃ विधानवक्ष्य (for 'नतो वा') — *T*₃ *S*₃ *G*₃ *S*₃ read
 line 354 twice — (L 354) *D*₃ [म, उचुवाहो], *T*₃ *S*₃ *G*₃
*S*₃ (all first time) 'दौत्ये', *G*₃ *M*₃ 'नारो' (for 'नारो')
*T*₃ *S*₃ *G*₃ *S*₃ (all second time) सखिलेन्दुना विराजते कृष्णो
 — (L 357) *K*₃ *S*₃ विशेष (sic) (for सिपेच) *D*₃ वक्षे,
*D*₃ *G*₃ पक्ष (for पक्षे) *N*₃ चिह्नम् (for चिह्न) *K*₃ *D*₃ *S*₃
 सिपेच पक्षे कृतचारचिह्नम्, *K*₃ कृतचारचिह्नं कृतचारचिह्नं
 — *K*₃ *N*₃ *D*₃ om (hapl) line 359 — (L 359) *V*₃

*G*₃ *S*₃ *M*₃ बलस्य पक्षं, *V*₃ *T*₃ बलस्य पक्षं (*T*₃ कृष्णं); *T*₃ बलं
 स पक्षे (for बलं सपक्ष) *K*₃ *G*₃ बल सपक्ष कृतचारचिह्न-
 — (L 359) *K*₃ सदैव दृश, *K*₃ सदैव चिह्नं; *D*₃ सदैव
 पक्षात्, *D*₃ *G*₃ सिपेच पक्ष (for स चैत्र पक्ष) — (L 360)
*K*₃ हस्ताय (for हस्तय) *K*₃ *N*₃ *V*₃ *S*₃ *B*₃ *D*₃ *D*₃ *S*₃ *T*₃
*G*₃ *S*₃ *M*₃ सुन्दर, *V*₃ सन्दर; *D*₃ सुन्दर (for सुन्दर) *D*₃
 हस्तप्रमुक्तैश्च बलस्य पक्षात् — *K*₃ om line 361 — (L
 361) *D*₃ तथा ते (for तदानीम्) *D*₃ (also) सिपेचु संहर्ष-
 गतात्मदायाम् — (L 362) *K*₃ *D*₃ *G*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃
 नप्य, *D*₃ *T*₃ *S*₃ *G*₃ मद्य (for मद्य) *M*₃ हस्ता (for
 मत्ता) *T*₃ *G*₃ रामोषिता वारणियद्यमत्ता — (L 363) *D*₃
 धर्मवन्द; *T*₃ पूर्वकाले (for देवपत्न्यः), *T*₃ *S*₃ *G*₃ *S*₃ *S*₃
 पापीक्ष्यो पुरस्वार — (L 364) *K*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃
 (for सित्ता) *T*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃
 'या शिवपालयाराः' *D*₃ 'या जगु निहृता' — *G*₃ om. lines
 366-381 — (L 366) *K*₃ *D*₃ हनोपरेमुः; *V*₃ हनोपरेचः;
*T*₃ *S*₃ *G*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃ *S*₃
 हस्तो (for बल्यो) *K*₃ मद्य च; *D*₃ मद्यं; *G*₃ मद्योपि
 (for मद्यं च) — *G*₃ om. lines 368-373 *D*₃ om. line
 368 — (L 368) *K*₃ *D*₃ शिखर; *K*₃ शिखर्य (for
 शिखर्य) — (L 369) *K*₃ *D*₃ धारापाम — (L
 370) *K*₃ *S*₃ *N*₃ *V*₃ *B*₃ *D*₃ *S*₃ *T*₃ *S*₃ *G*₃ *M*₃ प्रकृतो; *T*₃

सनारदः पार्थसहायर्थांश्च ॥
 कृष्णेक्षितहा जलमुद्धसङ्गा-
 द्वैमा निवृत्ता दृढनानिनोऽपि ।
 नित्यं तथानन्दकराः प्रियाणां
 प्रियाश्च तेषां नन्दतुः प्रतीताः ॥ [375]
 नृत्यापसाने भगवानुपेन्द्र-
 खत्याज भीमानथ तोयसङ्गात् ।
 इत्थीयं तोयावनुकूलैर्षं
 जग्राह दत्त्वा भुनिसत्तमाय ॥
 उपेन्द्रमुत्तीर्णमथाद्यु दृष्ट्वा [380]
 भैमा हि ते तत्यजुरेव तोयम् ॥
 विलिप्तगान्नास्त्वथ पानभूमिं
 कृष्णाक्षया ते यदुत्प्रमेयाः ॥
 यथानुपूर्व्यां च यथायथञ्च

यत्संनियौगैश्च तदोपविष्टाः । [385]
 अत्रानि वीरा युमुजुः प्रतीताः
 पपुश्च पेयाति यथानुकूलम् ॥
 मांसानि पक्वानि फलान्मूत्रानि
 चुकोचरेणोथ च दाडिभेन ।
 निष्टप्रश्लान्तफलान्यशुंश्च [390]
 तत्रोपजहुः शुचयोऽथ सूदाः ॥
 मुखिस्रश्ल्यान्महिषांश्च बाला-
 न्श्ल्यान्मुनिष्टप्रपृथावसिक्चान् ।
 श्ल्यान्मूसौवर्षलचुक्पूर्णा-
 न्पौरोगोक्चानुपजहुरेषाम् ॥ [395]
 पौरोगोक्त्या विधिना मृगाणां
 मांसानि सिद्धानि च पीरराणि ।
 नागप्रकाराण्युपजहुरेषां

Da प्रमनो (for निवृत्तो). — (L 371) Da पार्थ (for पार्थ). — (L 372) V1 T1-3 G1 नय (for युव-). — (L 374) T1-3 वृष्णं तथा, G1 नृत्यन्वय (for नित्यं तथा) Da सुभैसा (for प्रियाणा) — (L 375) Ds न तु वा प्रतीता (for नन्दतु प्रतीता) — (L 376) Ds1 Ds T1-3 G1 M1 मृगापसाने, Ds कृष्णाक्षानी, T1 द्वात्रासने (for कृत्या). — (L 377) K1 N1 G1 सङ्गात्, K1 B1 संघात्; Ds T G1 २. ३ Ms सङ्गम् (for सङ्गात्) — (L 378) K1 ३ ४ तोयैः; N1 लेपन, D1 लेपात्, Ds (माह as above) T1 G1 Ms नैल; T1 G1 वस्त्रं (for लेपं) T1 २ G1 उत्थीयं तोयाव दुरुत्पत्तय. — (L 380) K1 [रापि; K1 [रापि (for [रा]पि) — (L 382) K1-3 N1 V1 B Dn D1 T G1 २-3 Ms विनिक; V1 ३ Ds Ds विनिक (for विशिष). — (L 383) D1 पपुश्च (for यपुश्च) T1 जग्राहमेवम् (for वा). — After line 383, Ds ins. an add colophon mentioning adhy. name मातुमती-हरणम्. Before line 384, Ds ins. यैतपायन — (L 384) K1 ३ ४ D1 ३ T1 G1 Ms यथा च वै च; D1 यथायथेव (for यथायथ). T1-3 G1 ३ ४ कृष्णानुपूर्व्यां च यथायथमेव. — (L 385) V1 वस्यनियोगे; Dn Ds 'योगात्; Ds यथानियोगेत्, Ds परलुनियोगे; T1-3 G1 ३ ते तत्रियोगे; G1 पासनिभैर्द (for नियोगेत्). K1 यथोपविष्टा (for तदोपविष्टा). — (L 386) V1 B1 ते वै (for वीरा), K1 प्रदष्टा (for प्रतीता) Ds क्क्षानि ते वै युमुजु यपुश्च. — (L 387) K1 D1 यपुश्च पानानि; K1 यपुश्च भैमा हि; Ds पेयानि पानी

(for यपुश्च पेयानि) — (L 388) Ds T1 पृथक्पक्वानि; Ds 'निरानि; Ds T1-3 G1 ३ ४ 'नि सानि, G1 Ms सक्कानि (for 'सक्कानि) — (L 389) M1 तथोत्तरेण (for चुको). — (L 390) K1 N1 V1 B Ds ३ M1 निष्टप्रश्लान्त्; Ds विष्णुप्रमुक्तात्, Ds मिष्टाश्लान्त्वात्, Ds मिष्टप्रश्लान्त्वात् (for निष्टप्रश्लान्त्वात्) K1 V1 G1 ३ D1 दाकदात् (for सकलात्); K1 मिष्टप्रश्लान्तफलान्यशुंश्च, T1 ३ निष्टसगलान्मृश्ल्यान्मृशुंश्च; Ds (also) पृथक्पक्वानि हविषशुंश्च. — (L 391) K1 मृगा (for मृगा) — (L 392) K1 V1 सुविद्य (for सुविद्य) V1 Ds 'श्ल्यात् (for 'श्ल्यात्). T1-3 G1 २-3 Ms सक्कान्; M1 यपुश्च मेवाग्निपिष्टांश्च कोलात् — (L 393) K1 D1 मक्ष्यात्, N1 Ds ३ G1 श्ल्यात्; Dn Ds श्ल्यात् (for श्ल्यात्) K1 स्यात्वा निविष्टांश्च श्ल्यात्सिक्चान्. — (L 394) V1 युक्तात् (for युक्तात्), K1 युक्पूर्णा; V1 Ds G1 M1 'पूर्णात्; Ds युक्पूर्णात्, G1 युक्पूर्णात् (for 'पूर्णात्). — D1 om (hap) lines 395-398 — (L 395) Ds पौरोगोक्तांश्च, T1 G1 ३ 'गोक्ताया; T1 ३ 'गणान्त्वात् (for 'गोक्ताया) — K1 om (hap) lines 396-398 — (L 396) T1-3 पौरोगोक्तांश्च (for 'गोक्ताया). — (L 397) T1 G1 M1 श्ल्यात् (for 'नि) — N1 om line 398 — (L 398) K1 G1 श्ल्यात् (for 'रापि). — Ds om lines 399-402. — (L 399) K1 Ds Ds युक् मृते; D1 'पृते; T1 ३ G1 ३ ४ 'भक्ति. T1 'दृते; G1 'वृते; M1 युक्पूर्णात् (for युक्पूर्णा) K1 om line 400-403 — (L 400) M1 चार्थ (for तत्र). — (L

कान्ताभिनीतानि मनोहराणि ॥
 आज्ञापयामास ततः स तस्या
 निशि प्रहृष्टो भगवानुपेन्द्रः ।
 जलिनयगेयं बहुसविधानं [430]
 यदेवगान्धर्वमुदाहरन्ति ॥
 जगद्गद् वीणामथ नरदेवसु
 पङ्कशमरागादिसमाधियुक्तम् ।
 हलीसकं तु स्वयमेव कृष्णः
 सुवंशयोपं नरदेव पार्थः ॥ [435]
 मृदङ्गवाद्यानपराञ्च बाया-
 न्वपपमरासा जगद्गुः प्रतीताः ।
 आसारिवान्ते च ततः प्रतीता
 रम्भोस्थिता साभिनयार्थतश्चा ॥
 तयाभिनीते वरगात्रयष्टया [440]
 तुतोष रामश्च जनार्दनश्च ।
 अयोर्षशी चाकविसालनेत्रा
 हेमा च राजन्ध्र मिश्रकेशी ॥
 तिलोत्तमा चान्यथ मेनका च

पतास्तयान्याश्च हरिप्रियार्थम् । [445]
 जगुस्तथैवाभिनय च चतु-
 रिष्ट्रेश्च कामैर्मनसोऽनुकूलेः ॥
 वा वासुदेवेऽप्यनुत्कथिताः
 स्वगीतनृत्याभिनयैरुदारैः ।
 नरेन्द्रस्तौ परितोषितेन [450]
 ताम्बूलयोगाश्च वराज्जरोभिः ॥
 तदागताभिर्द्वन्द्वराहवास्तु
 वृष्णेपुत्रया मानमयास्तथैव ।
 फलानि गन्धोत्तमवन्ति वीरा-
 श्छालिक्यगान्धर्वमथाह्वत च ॥ [455]
 कृष्णेच्छया च त्रिदिशाष्टदेव
 अनुग्रहार्थं भुवि सातृपाणाम् ।
 स्थितं च रम्यं हरितेजसैव
 प्रयोजयामास स रौमिगणेषु ॥
 छालिक्यगान्धर्वमुदाबुद्धि- [460]
 स्तेनैव ताम्बूलमथ प्रयुक्तम् ।
 प्रयोजितं पञ्चभिर्द्वन्द्वतुल्यै-

— (L 428) Ka Ds s s समस्तान्, Ns V: म वेद्या, V: स धर्मो, B: सद्वाद, T: s G: s मुनीना (for स तस्यं) — (L 430) V: Cal ed गान (for येय) V: Bom Poona eds G(ed) सविधानं (for सवि) — (L 431) Ds उदीरयन्ति (for उदाहरन्ति) — (L 433) Ds s यद्गाम (for यद्गाम) Ns G: युका (for युक्तम्) — (L 434) B: D: s हलीसक तु, B: हलीसक तु, D: सलीकं तु, Ds चकार सत्र, Ds तद्गान्धर्व तु, T: s G: s जगौ शृणोति (for हलीसक तु) Ns हलीसक तु स्वयमेव हृष्ट, B: हलीसकणे स्वयमेव हृष्ट (sic) — (L 435) Ka सुपोयधवा, Ka सचाह्वयश्च, Ka यवौ स वध, V: सुवंशयोप, G: योषो (for योष) T: s-पुत्रम्, Ts G: पुत्र, Gs s पुत्र (for पार्थ) — (L 438) Ka आसारिवान्ते T: s G: s आसा च मध्ये, Ms आसीचिवान्ते (for आसारि) — (L 439) Ds इम्भायिता, Gs रम्भोस्थिता (for रम्भो) Gs रम्भेस्थिता साभिनया कुवन्ता — Ka om lines 443-455 — (L 442) V: त्रिदिश, D: s-विलास (for विलास) — (L 447) Ka Ds Gs च मनोबुद्धे (for मनसो) — (L 448) V B: D Ts Ga हा वा (Ds तैर्वा), Ts स वा (सुपैवोऽप्य बुकथित) T: Gs-4 म वासुदेवेऽप्यनुत्कथित — (L

449) Ns V: s B: s Du Ds-s G: s संगीत (for स) V: संगीतवाद्याभिनयैरुदारै, D: सनुत्पगीताभि, T: s G: s संगीतनृत्याभि — (L 450) Ka परितोषित स Ds (marg) 'पण वै, Ts Gs यिनोऽथ (for 'यितेन) — (L 451) Cal ed योनेन (for योगाश्च) B: वराज्जरोभि (for 'रोभि) Ds (marg) ताम्बूलवानामभिर्द्वय चते — (L 452) De [अ ह् नाभिर, T: नवाभिर (for [अ]गनाभिर) G: Ms सुपते गतास् (for नुवराह) — (L 453) Ds Gs कृष्णेच्छया (for 'पसा) Ka s Ds (sup. An) मानमयान्, T: s G: s मानयुताम् (for 'यताम्) Ka कृष्णेच्छया मानमयास्तथैव Ds (marg) युक्तानि कृष्णादुत्तमैव पदि — (L 454) B: D: Ts Gs वीर (for वीराश्च) Ds फलानि गन्धाश्चित्रिवाच वीर — (L 455) Ds Gs उदाहृत (for अथा) — (L 456) T: s G: s नन्ददुर (for नुदेव) — (L 457) Ts मान यानाम् (for सातृपाणाम्) — (L 458) Ka Ds T: G: s Ms स्थिरं, Ds s (marg) स्थित, Ds स्थितम् (for स्थित) — Ds reads lines 459 twice — (L 459) Ds (second time) यथा बभूव त्रिदिवे सुराणाम् — Ka om lines 460-463 — (L 460) Ka V: गन्धर्वम् (for गा) — (L 461) T: G: s तस्यै च (for तैर्नैव) B: उदाबुक्तम् (for

श्छालिक्यमिष्टं सततं नराणाम् ॥
 शुभावहं वृद्धिकरं प्रशस्तं
 मङ्गल्यमेवाथ तथा यशस्यम् । [465]
 पुण्यं च पुष्ट्यभ्युदयानहं च
 नारायणस्येष्टमुदारकीर्तः ॥
 जयावहं धर्मधुरावहं च
 दुःस्वप्ननाश परिकीर्त्यमानम् ।
 करोति पाप च तथा विहन्ति [470]
 शृण्वन्तुरावासगतो नरेन्द्र ॥
 छालिक्यगान्धर्वमुदारकीर्ति-
 म्नेने किलैकं दिवस सहस्रम् ।
 चलुर्गुणानां नृप रैवतोऽथ
 ततः प्रवृत्ता च कुमारजातिः ॥ [475]
 गान्धर्वजातिश्च तथापरारि

दीनायथा दीपशतानि राजन् ।
 विवेद कृष्णश्च स नारदश्च
 प्रदुष्प्रमुख्यैर्नृप भैममुख्यैः ॥
 विद्वात्तमेतद्धि परैर्यथाव- [480]
 दुद्देशमात्राणि जनास्तु लोके ।
 जानन्ति छालिक्यगुणोदयाना
 तोयं नदीनामथ वा समुद्रः ॥
 शत्रु हि शक्यं हि महामिगिर्वा
 फलामतो वा गुणतोऽथ वापि । [485]
 शक्य न छालिक्यमृते तपोभि-
 स्तालैर्विधानान्यथ सृष्टिना ॥
 पद्मामरागेषु च तत्र कार्यं
 तस्यैवदेशाययेन राजन् ।
 देशभिधानं सुकुमारजाति [490]

मय म' — (L. 462) V; कन्वुनिर (for पञ्च) T; s G;
 s 4 एव दिव्यं, T; एव द्वयैश् (for इन्द्रतु) G; प्रयोजितै
 पञ्चमी इन्द्रतुल्यैश् — (L. 463) T; G; s 4 शालिक्यगीता
 (G; त) (for सिष्ट) — After line 463, G; Ms 1ms

4** कृष्णातुंवायारं यद्वाराससहस्रं ।

— (L. 464) T; s G; s शुभाकर (for 'वहं') K; V; वृद्धि-
 कर; D; सिद्धि (for वृद्धि) — T; G; om line 465
 — (L. 465) K; s 4 D; s 4 मङ्गल्यम् (for म') T; s
 G; s 4 च रागवीजम् (for तथा यशस्यम्) — (L. 466) G;
 Ms पुण्याभ्युदयवह (for पुष्ट्यभ्यु-
 [ए]वम् (for [इ]ष्टम्) — (L. 468) K; V; B; D; च-
 वहं, V; चना, B; T; G; Ms; अरा, D; परायण, T; s
 G; s 4 समात्य (for सुरावहं) K; अरावहं धर्मवरावहं च;
 K; Dn Ds; (margin as above) s अरावहं धर्मवरावहं च;
 K; B; अरावहं (B; च) धर्मवरावहं च; T; अरावहं धर्मवरावहं
 च — Ds om line 469 — (L. 470) K; D; s निहन्ति,
 T; s G; s हन्ति (for विहन्ति) D; करोति पुण्यं विभिदन्ति
 पाप; T; पापं तथा हन्ति हरेषु मीने, G; Ms; करोति पापशयनायु
 हन्ति — (L. 471) K; s 4 V; P; D; D; s 4 T; नरेन्द्र
 (for 'वृ') T; s C; s 4 शृण्वन्तुरावासमितिश यान्ति (slo);
 G; Ms; कन्वुनुरावासगतो नरेन्द्र — T; G; read line 472
 twice — (L. 472) T; G; s (both first & 2) इतथ याति,
 T; (second time) s 4 G; s (second time) s इदं विशय
 (for उषारकीर्ति) — After line 472, T; G; (second

occurrence) T; s G; s 1ms

5** विधे सभावां तदधीतचेता ।

— (L. 475) V; B; s D; सु (for च) — (L. 476)
 T; s G; s सन्वये (for वा) — (L. 479) K; सैतनुव्यै-
 (for भैममुख्यै) — (L. 481) V; B; मायेण; Dn D; T;
 भाशश्च (for 'णि) D; न जानु, D; (margin) तथा च; G;
 परारि; Ms तथा च (for जनास्तु) K; उदेशमात्रा च तथा च
 लोके — (L. 482) N; महोरथानां (for सुगुणं) — (L.
 484) K; समर्थ; K; s Dn; D; (margin) G; समर्थं (for
 हि सार्थं) B; s D; G; द्विमवाग्निर्वा; T; s G; द्वि-
 वाग्निर्वा; G; हि महाग्निर्वा (for हि महाग्नि') N; V; B;
 D; T; Ms; शत्रु हि शक्यं (N; हि शक्ते; T; न शक्यं) द्वि-
 वाग्निर्वा — K; om line 485 — (L. 485) G; फला-
 समतो (for 'प्रतो) — (L. 487) K; s 4 V; Dn D; D;
 G; Ms; स्थाने, B; सल्लो; D; सीलैर् (for सल्लै) N; स्थाने
 विधानान्यथ सृष्टिनां च; V; तागे विधानान्यथ सृष्टिनां वा
 — K; om lines 488 508, — (L. 488) Ms; चार्थेषु (for
 रागेषु) — After line 489, T; s G; s 1ms

6** संगीतपाठं भुवि सप्रवृत्तम् ।

— (L. 490) N; B; Dn G; देशां (N; 'सा' पियानां; D;
 लोके विधानं; T; s 4 Or; देशाभिधानं (for 'यद') K; s B;
 D; D; s 4 जलैर् (for जाति) K; देशाभिधानासुवृत्त
 जातिर्; V; B; देशाभिधानं (B; देशाभिधानं) सुवृत्त
 जातेर्; T; G; s Ms; देशाभिधानं (Ms; 'न') सुकुमारजाति

निष्ठा सुदु न्वेन नरा प्रयान्ति ॥
 छालिक्यगान्धर्वगुणोदयेषु
 ये देवगन्धर्वमहर्षिसत्त्वा ।
 निष्ठा प्रयान्तीत्यवगच्छ बुद्ध्या ॥
 छालिक्यमेव मधुसूदनेन [495]
 भैमोत्तमाना नरदेव दत्ताम् ॥
 लोकस्य चातुप्रहकान्ययेह
 गतं प्रतिष्ठापमरोपोषयम् ॥
 बाला युवानश्च तथैव बृद्धा
 क्रीडन्ति भैमा प्रपरोस्त्वेषु । [500]
 पूर्वं तु चान्ता समुदाहरन्ति
 बृद्धास्तु पश्चात्प्रतिमानयन्ति ॥
 [स्थानेषु नित्य प्रतिमानयन्ति ॥]

मर्त्येषु मर्त्यान्त्यदयोऽविपीरा
 स्वथशश्वमं समनुस्मरन्त । [505]
 पुरातन धर्मविधागतञ्ज्ञा
 प्रीतिप्रमाण ह वय प्रमाणम् ॥
 प्रीतिप्रमाणानि ह सौहृदानि
 प्रीतिं पुरस्कृत्य हि ते दशाहर्षः ।
 प्रव्यन्यक्ता पुनसरा वभूवु- [510]
 विंशतिंवा केशिविनाशनेन ॥
 रगं गताश्चाप्सरस्ता समुदा
 कृता प्रणाम मधुकसशजो ।
 प्रहृष्टरूपस्य सुहृष्टरूपा
 विनोदिता केशिनिपुद्गनेन ॥ [515]

Colophon

—(I 491) Ds निय Ds निष्ठा (for निष्ठा) —(I 493) Ds देवा स Gs Ms ददक (for दे देव) Ns Vs विद्धा, Vs s B Ds De Ts Gs s Ms नधा (for सत्त्वा) Ts s Gs s परे क ये दवमहापत्न्या — After line 493 a line seems to be missing in all Mss while De (marg) ins after line 493

7** छालिक्यगान्धर्वमिदं मनोज
 सृष्ट किलैक दिवम निचार्य ।
 चतुर्भुजानां युपते महर्षं
 सवानुमीतामिनय विधाया ॥

—(L 494) Ts अष्ट (for निष्ठा) Ds [अ]नगम् (for गच्छ) —(L 495) Ds मधुसूदनस्य (for नन) —(L 496) Ts s Gs s भैमा चतुर्भुजो (for भैमोत्तमाना) —(L 498) Ts s Gs s तन्तुं (for गत) Ks नीतिं प्रतिष्ठापमरोपोषयं, Ks गतं प्रतिष्ठापमरोपोषयं —(I 500) Ks s Vs s Bs Dn Ds s T G Ms प्रपरोस्त्वेषु Ks प्रथमो Ns च सुमहो (for प्रतो) —(L 501) Ts Bom Poona ed. G(ed) समुदाहरन्ति (for हरन्ति) —(L 50*) Ds पश्चात् बृद्धास्तुप्रतिमानयन्ति — Ks Gs Ms om line 503 —(I 503) Ks प्रतिमानयन्ति Ts चान्तामिति Ts Gs s चान्तामिति (for चान्तामिति) — Ts reads line 504 twice —(L 504) Ks s s यदधीत्य (for जोडति) —(L 505) Ds वयं (for वय) Ds धर्मानं (for धर्म) Gs स्ववशाधर्मांमनुस्मरन्ति — Ns om line 506 —(L 506) Ks पुरावरद (for नन) — Ds Ts s om line 507 —(L 507) Ns V B Dn Ds s Ts Gs s Ms प्रीति (for प्रीति) Ks Ds Ds प्रमाण (for प्रमाण) Ks प्रीति

प्रमाणा न वय प्रमाणा (corrupt), Gs प्रीति प्रमाणे न वय प्रमाणम् —(L 508) Ds प्रीतिप्रमाणेन, Ts s Gs s प्रति प्रमाणम् (Gs णानि) (for प्रीतिप्रमाणानि) Ds प्राप्ता प्रमाणा स्वथ सौहृदानि —(L 509) Ts Gs तदहो (for दशाहर्ष) —(L 510) Dn T Gs s s Ms पुनसुखा (for सत्त्वा) —(L 511) Ns Vs Bs Ds त्रिपुद्गनेन (for विनाश) —(L 51*) Bs सुमगतार (for स्वर्गं गताश्च) Ks स्वर्गं गताश्चाप्सरसां समुदा —(L 515) Vs Ds s Ts s Gs s केशि- (for कश्) — Ts om line 514 —(L 514) Ts s Gs s Ms प्रहृष्टरूपा सुमतासु (Gs Ms अ) सर्वे, Gs प्रहृष्टरूपस्य सुहृष्टरूपा — Ks s Ds om line 515, Ks reads it on marg —(L 515) Dn Bom Poona eds वभूवु हृष्ट सुरलोकस्य Ts s Gs s Ms पुः (for हृष्टा) प्रहृष्टा सुमहर्षस्य (Gs सु) कृपा Ts हृष्टप्रहृष्टा सुमहर्षरूप Gs तां योविनस्तत्र तथा वभूवु — After line 515 Ts ins

8** भैमादयो समुदु कृष्णेतस्य ।
 While Ts Gs ins after line 515

9** चतुर्भुजानां सुमुदुस्तदानिच ।

Colophon — Ment on of the Epms Ds Is — Ment on of Ms Ds V B Ds Ds — Adly name Ks T Gs s s जलकीदा Ks s V B Dn Ds s Gs मानुसतीरणम् Ds मानुसतीरणे छालिक्यवाच्यं Ds जलकीदावर्णनम् — A B J no Ks 14* Vs 148, Vs 147 Vs 146, Dn Ds 114, Ds 140, Ds Ts 153 Ts Gs s Ms 157, Ts C 159, Ts 166, Gs 160

29E

K N̄: V B D T G M: cont :

यैरापायन उवाच ।

तेषां व्रीडाप्रसक्तानां यदूनां पुण्यकर्मणाम् ।

छिद्रमासाच्च दुर्बुद्धिर्देवशत्रुदुरासदः ॥

कन्या भानुमती नाम भानोर्दुहितरं नृप ।

जहात्तत्प्रधानाङ्गी निकुम्भो नाम दानवः ॥

अन्तर्हितो मोहयित्वा यदूना प्रमादजनम् । [5]

मायावी मायया राजन्पूर्वैरेमनुग्मरन् ॥

भ्रातुर्हि वञ्चनाभस्य तस्य कन्या प्रभातती ।

प्रयुञ्जेन हत्वा वीर वञ्चनाभसया हतः ॥

भानोरस्य तथारण्ये पसत्यवसरेण हि ।

अस्वाधीने दुरार्थे छिद्रतो दानगाधमः ॥ [10]

कन्यापुरे महानादः सहसा समुपस्थितः ।

तस्यां हताया कन्याया रदन्त्या समिर्तिजय ॥

वसुदेवाहुञ्जी वीरो दशितो निर्गतायुषो ।

आर्तनादमुपश्रुत्य भानोः कन्यापुरे वदा ॥

न दृष्टिगोचरे ती तु ददृशतेऽपमारिणम् । [15]

तथैव दंशितो याती यत्र कृष्णो महाबलः ॥

धृत्वायैः स्व विमानं तदारोहो जनार्दनः ।

पार्थेन सहितस्ताड्यं नागशशुमारिदमः ॥

रथे त्वमनुगच्छेति सदित्य भस्करभञ्जम् ।

त्वेरेति गरुड वीरः सदिवेश च कारयपम् ॥ [20]

वञ्चं नगरमायान्त निकुम्भं रणदुर्जयम् ।

पार्थकृष्णौ महासमानावासेदुत्तुरिदमौ ।

प्रयुञ्जश्च महातेजा मायिना प्ररौ नृप ॥

निकुम्भस्त्वथ तं वृद्धा त्रिधात्मानमधाकरोत् ॥

तान्सर्गान्योधयासास निकुम्भः प्रहसन्निव । [25]

वहुकण्टकगुर्बीभिर्गदाभिरभरोपमः ॥

सञ्चयेनालम्ब्य हस्तेन कन्या भानुमती नृप ।

29 E

(L 1) M: पृष्ठां (for तेषां) D: तेषां प्रकीर्तमानानां, D: तेषां व्रीडाप्रयुक्तानां G: Poona Cal eds. तेषां व्रीडावसं (for

") — (L 4) B: सा (for [सा] in) B: निकुम्भो दानवेषां (for ?) — (L 7) D: (sup) in as above) स सखा (for भ्रातुर्हि) — (L 8) D: G: वैव (for वीर) — (L 9) T: G: s: वसन् (for वसति) — (L 10) K: दुरार्थं (for 'दं') D: s: अस्वाधीनो दुरार्थं (for ")

— (L 11) G: समुपासित (for 'पस्थित) — (L 12) K: s: V: B: Dn D: D: s: T: G: M: दिवन्त्या (for हताया) V: s: D: इदस्यां (for रदन्त्या) — (L 13) V: s: निशित ताव् T: दमिं (for निर्गतां) K: D: G: M: निर्गताः दशितायुषो (for ?) — (L 14) K: D: उपश्रुत्वा, K: उपाश्रुय, D: तत्र श्रुत्वा (for उपश्रुत्वा) K: आर्तौ नादमुपश्रुय (for ")

— (L 15) K: सत्दृष्टिः, D: न दृष्ट (for न दृष्टि) N: D: s: G: गोचरी, T: G: M: र (for 'रे') T: G: s: दारुष्टिगोचरे ती तु (for ")

— (L 16) D: महाबलौ (for 'बल) — (L 17) K: स्वपमानं, K: N: V: D: s: (marg) T: s: G: s: M: तु क्षिं (for स्व रिं) K: श्रुत्वा स्वपमानं तद्: V: s: B

D: श्रुत्वा स्वपमानं सुमहद्: D: श्रुत्वा स्वपमानं तद्: D: स्य श्रुत्वा स्वपमानं सुमहद्: (for ")

— (L 18) D: G: अरिदमम्, D: अरिदमम्, T: G: s: जगदिनं (for अरिदम) — (L 19) Dn रथी, D: G: रथे (for रथे) V: रथी स्वमुपगच्छेति ।

D: रथेन स्वमुगं (for ") — (L 20) K: स्ववन्द, V: D: T: G: s: M: भरते, D: स्ववित (for स्वरेति) B: D: D: (for वीर) K: स्वरेति गरुडं सो द्वै (hypermetric) (for ") T: s: G: M: कारयपिम् (for 'पम्) — (L 21) K: वञ्चनासामुर्त्ता माया, D: वञ्चना इवायान्त, G: वञ्चनाभगुदं वात् (for ") V: सुमंद्म् (for दुर्जयम्) — (L 22) D: G: ताड्यं (for पाथं) G: अरिदमम् (for 'मी) — (L 23) G: महाराज (for 'तेजा) D: om lines 23^a-24^a G: सन्च (for नृप) — After line 23, D: (marg) 10a

1** कृष्णप्रयुञ्जसपार्थस्य दृष्ट्वात्मानं त्रिधाकरोत् ।

— B: om (hapl.) lines 24-27 — (L 24) V: s: B: D: s: T: प्रयुञ्जस् (for निकुम्भस्) Dn D: T: G: s: ताव् (for त) K: s: N: V: D: प्रयुञ्जस्त्वथ तान्दृष्ट्वा, T: s: G: s: गरुडस्य हर्षिं दृष्ट्वा, M: प्रयुञ्जस्य स रं दृष्ट्वा (for ") G: [नि]न्धयावत् (for [नि]करोत्) M: तथामाद्यं तथारोहो (for ") — (L 25) D: युष्माभिर (for युर्गोभिर) K: D: D: बहु कण्टकभिर्गुर्बीभिर (hypermetric), T: G: s: कया राजन्, T: s: G: s: बहुकण्टकाया राजन् (for ") T: s: G: s: om lines 26^a 28^a — (L 26) K: Dn D: गरुदा प्राहरयुत् (for ") — After line 24, D: (marg) 10a

2** पार्थकृष्णौ महामानी काम च नृपसपाम ।

— (L 29) N: कृष्णार्थौ, V: पार्थकृष्णौ, D: ती च कृष्णौ: G: नृप कृष्णौ (for न च कृष्णौ) K: D: पार्थकृष्णौ महा

दक्षिणेनाथ हस्तेन गद्या प्रहरत्युत ॥
 कन्यार्थं न च कृष्णो वा कामो वा नृपसत्तम ।
 निर्दयं प्रहरन्ति स्य निकुन्भे च महासुरे ॥ [30]
 समर्थास्ते महात्मानः शत्रु हन्तुं दुरासदाः ।
 निशत्रुमुनेरपते दयाभावाद्यपीडिताः ॥
 श्रेष्ठो घटुष्मता पार्थ, सर्वथा कुशलो युधि ।
 नापचैर्विंधिता दैत्य शरशकत्या जघान ह ॥
 ते तु वैतस्त्रिकैर्यापैर्विधिपुदानव युधि । [35]
 न कन्या कलया युज्यता शिक्षया च महीपते ॥
 ततः स कन्यया सार्धं तत्रैवान्तरधीयत ।
 आसुरीमाश्रितो माया न ता वेत्ति हि कश्चन ॥
 त कृष्णो रीकिमणेश्च दृष्टनोऽनुययुनदा ।
 हापीव, शकुनो भूत्वा तस्याथ महासुरः ॥ [40]
 त यागै पुनरेवाथ वीरो भूयो धनजयः ।
 वैतस्त्रिकैर्मर्मभिन्नि कन्या रक्षत्रवादयत् ॥

स इमा प्रथिया वृद्धा सप्तद्वीपा महासुर ।
 यन्मगानुगतश्चैव तैर्वीरैरिगर्दन ॥
 गोकर्णस्योरिष्टासु परंतस्य महासुर । [40]
 पगत चेलगद्वाया पुलिने सह कन्यया ॥
 न देवा नासुरा चापि लहयन्ति तपोधनाः ।
 गोकर्णं तेजसा शुभ महादेवस्य भारत ॥
 एतदन्तरामायाय प्रशुभ्र शीघ्रविक्रम ।
 कन्या भातुमती भैमो जगद्वा एण्डुर्जय ॥ [50]
 असुर सोऽर्दिती राजन्वृष्णाभ्या निरिति शरे ।
 त्वक्त्यायां चरगोकर्णं निकुम्भो दक्षिणा दिशम् ।
 जगाम वृष्टको यानो कृष्णो ताक्ष्यगती तदा ॥
 विवेश पट्पूर चैव ज्ञातीनामालय तदा ।
 वध चीरो गुहाद्वारि कृष्णो रानि तदोपेतु ॥ [55]
 रीकिमणेशोऽपि वृष्णेन सविष्टो द्वारका पुरीम् ।
 अनयज्ञानुतनया प्रष्टेनान्तरात्मना ॥

रामो, V s कन्यार्थं पार्थकृष्णो वा, D s कन्यार्थं पार्थ
 कृष्णो न (for °) — (L 30) Gs निर्दया (for 'व')
 — (L 31) Ks ससमर्था, T s समर्था स्वर (for 'थस्ति')
 T s शत्रु (for शत्रु) Ks V s B s De दुरासदा, T s G s
 'सदान् (for 'सदान्) — (L 32) Ks D s विनि शसुर, D s
 T s G s M s वि शसुरतो, T s G s विनि शसुर (for निश
 असुर) Ks D s यथा, V s D s गदा, G s उदा (for दया)
 T s G s रद्या भार्थसता (for °) — (L 33) Ks B s D s
 G s सर्वथा (for सर्वथा) G s शसौ (for युधि) — K s om
 lines 34-35, K s reads the same on marg — (L 34)
 Ks V s B Dn L s D s (by corr as above) s T G M s
 नागोष्ठ, N s नागाश्च, V s नागैश्च, D s नानाश्च (for नाग
 चैर) K s N s V B Dn Ds Ds—T s G s पट्टकत्या
 (for चारवा) — (L 35) K s 'हैर (for हे) V s D s
 T s विनिदुर, T s G s विदुर् (for विविचुर) K s Dn
 D s T s M s विनिषान्दा (for विविचुर) K s (for °)
 — (L 36) K s कन्याया (for न कन्या) K s वलदन् (for
 'या) D s G s M s युक्ता ; D s युक्ते (for युक्त्या) — (L 38)
 V s विनिदुर, V s B s आश्रितो (for आश्रितो) D s यो, G s M s
 तं (for तत्) K s s Dn Ds न च (K s नैव) तां वेत्ति कश्चन
 (for °) — (L 40) T s G s M s तौ (for त) K s (marg
 as above) s दृष्टा (for दृष्टो) T s G s s यदतुष (for
 अनुययुत्) — (L 40) T s G s हरिता, G s यादति (for
 हरित) M s शत्रुनिर (for 'ने) K s तथैवासीत्, N s तस्या

वपि, D s [अ]न्यथायत, T s तदेव च T s for ° तथैव च (for
 तस्याथ) — (L 41) V s पुनरेवाथ स यागैर (for °) D s
 चीर गुहो, D s धुकोऽविषय (for वीरो भूयो) — D s om
 lines 42-43 — (L 42) K s वैतस्त्रिकैर (for वैतस्त्रि) T s (s
 M s शर्मदेव, T s G s शत्रुसंघ, T s नन्देयन् (for शत्रु
 यत्) — (L 43) D s सदा (for कृष्ण) M s महासुर (for
 'सुर) — (L 44) D s T s [अ]नुपलेर (for 'गतश्च) K s
 D s T s—M s मर्दन V s Cal ed 'न (for 'न) — (L
 45) K s V s पत्त नं, K s D s पत्तमाली K s पर्वते सु, N s
 दरित स, V s शक्ति स, V s B s D s अशित स D s न
 मसार, T s पर्वत तु, G s M s 'तस्य (f r 'तस्य) D s महा
 र्जन (for 'सुर) — (L 46) K s G s वेलो, K s—D s T s
 G s चैव, D s [आ]काश D s s (a marg) पाण, D s वेण,
 T s G s वेण, T s देव, T s दू, G s M s त्रिल (for चेल)
 — (L 48) V s B s D s युन, G s व्यास M s शस्त्रे (for
 युन) — (L 49) T s आश्रित (for शान्ताय) K s (su)
 line as above) s प्रपन्न (for प्रसुर) D s स्वर (for
 शीम) — (L 50) T s G s s वीरो, T s शीम 100 M s
 शत्रु (for शीम) V s Cal ed उदार (for उदार) — (L
 52) D s [अ]थ स तु, G s M s चोचर (f r [अ]यो) — (L
 53) T s Cal ed मुष्ट (for मुष्टा) D s हा (for हादि)
 K s V s Dn Ds T s C s रागो K s रागा (for रादि) — (L
 55) T s M s यति (for पुरीम्) — (L 55) K s V s
 D s शत्रुवत् (f r शत्रु) — (L 55) T G s s शत्रुवत्

नयित्वा पाययी वीरः पटपुर दानवाकुलम् ।
 ददर्श च गुहाद्वारे कृष्णो भीमपराक्रमी ॥
 उपतुर्गारमात्रम् पटपुरस्य महावली । [60]
 कृष्णो प्रमुन्नसहितो निकुम्भधकाङ्क्षिणौ ॥
 ततोऽनन्तरमेतस्माद्विलादतिवल्लदा ।
 निर्जगाम वली योद्धुं निकुम्भो भीमविव्रमः ॥
 तस्य निर्गच्छवस्तस्माद्विलात्वार्यो विशा पते ।
 स्रोध सर्वतो मार्गं शैर्गाण्डीनि स्रैः ॥ [65]
 सोऽभिस्रव्य गदा घोरासुगम्य बहुकण्टकाम् ।
 शिरस्थताडयत्यार्थं निकुम्भो बलिना वरः ॥
 गद्याभिहते पार्थे रक्त वमति मुच्यति ।
 हसित्वा नोऽसुरो हतो रीफिमण्यमताडयत् ॥
 तं प्राञ्जुरमुरं वीर मायावी मायिना वरम् । [70]
 अटप्रेनाहतो वीर शिरस्थश्च मुमोह सः ॥
 तथागतौ तु दृष्ट्वा ती मुखानानि सुनाडितौ ।
 अभिदुद्राव गोविन्दो निकुम्भं क्रोधमूर्च्छितः ॥
 कौमोदकीं समुचम्य गदपूर्वोद्भवो गदाम् ।
 तान्मन्योन्वं दुराधर्मी गर्जन्तावभिपेततुः ॥ [75]

ऐरातगतः शक्रः सर्वैर्देवगणैः सह ।
 ददर्श तन्महायुद्धं घोरं देवासुर तदा ॥
 दृष्ट्वा देवान्हपीकेन्द्राश्रितैर्युद्धैरदिम ।
 श्येप दानवं हन्तुं देवानां हितकाम्यया ॥
 स मण्डलानि विज्राणि दर्शयामास वैश्यः । [80]
 कौमोदकां महावाहुर्होत्ययुद्धबोविदः ॥
 तथैवासुरसुख्योऽपि गदां ता बहुकण्टकाम् ।
 शिक्षया भ्रामयाणोऽथ मण्डलानि चचार ह ॥
 श्रयभावित्र गर्जनौ बृहन्तावित्र कुक्षरो ।
 वासितान्तरमासाद्य भुद्धौ सालावृणाथिवः ॥ [85]
 आजघान निकुम्भस्तु गदया गदपूर्वजम् ।
 स्पष्टाष्टवण्टया वीर नाद मुस्तातिदारणम् ॥
 तत्कालमेव कृष्णोऽपि भ्रामयित्वा महागदाम् ।
 निकुम्भमूर्धनि तदा पातयामास भारत ॥
 अवष्टभ्य मुह्रं तु हरिः कौमोदकीं गदाम् । [90]
 तस्यौ जगद्गुरुर्भीमान्मुमोह पतितः क्षिणौ ॥
 हाहाभूत जगत्सर्वं तत्कालमभवत्तदा ।
 तथा गते वासुदेवे नरदेवे महात्मनि ॥

धम् (for 'कुलम्' — (L 59) Ds ददत्ते च गुहाद्वारे (for ' ')
 — (L 60) T₁ s G₁ s आरुह्य, G₁ M₁ आरुह्य (for
 भाकम्प्य) — (L 63) Ds महावीर्यो (for वली योद्धुं) Ds
 निकुम्भो दानवोत्तम (for ' ') — (L 64) K₁ तस्माद्य निर्गत
 स्त्रामाद्; K₂ स तस्य निर्गतस्यासु (for ' ') — (L 65)
 G₁ s निर्गत (for नि स्रै) — (L 66) V₁ s भिमव्य, D₁
 [उ]रुष्य; T₁ G₁ s अभिपत्य (for 'स्य') K₁ उदीप्य (for
 उद्यम्य) — (L 67) G₁ s निकुम्भो भीमविव्रम (for ' ')
 — After line 67, B₁ Bom Poona eds G(ed) repeat
 line 71 — (L 68) E₁ विदते (for [अ]भिहते) A₁
 मुच्छते (for 'ति') Ds निकुम्भो माविमुच्यति (for ' ') — (L
 69) T₁ हसित (for हसित्वा) Dn Ds D₁ G₁ दृष्टो, D₁
 T₁ s दृष्ट्वा (for हतो) — After line 69, B₁ repeats
 line 71 — (L 70) T₁ G₁ s वर (for वरम्) T₁ s G₁ s
 मायावी बलिना वीर (for ' ') — (L 71) K₁ [अ]भि (for
 [अ]थ) — (L 72) B₁ अथागतौ तु नौ दृष्ट्वा (for ' ')
 — (L 73) मुच्छितम् (for 'न') — (I 74) V₁ s समु
 चिय (for 'स्य') G₁ M₁ गदपूर्वो जघाद्राम् (for ' ')
 — (L 75) G₁ M₁ जगन्तु (for 'येतु') — (L 76)
 K₁ s V₁ B₁ D₁ s सर्वं (for सर्वै) N₁ वृत्, T₁ s G₁

s अपि (for सह) Ds सर्वैर्देवगणैर्वृत् (for ' ') — (L 77)
 N₁ V₁ B₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ महयुद्धं (for महायुद्धं)
 T₁ G₁ s M₁ घोरं देवासुरोत्तमम् (for ' ') — (L 78) V₁
 दवो (for देवात्) — (L 79) K₁ s Ds D₁ दानवाद्
 (for 'व') — (I 80) V₁ s मण्डलानि विजिज्राणि (for ' ')
 — (L 81) D₁ T₁ G₁ s स्रोत्रव्य (for 'ह') — (L
 83) V₁ s आरुह्यमाणो, Ds भ्रामयाणो (for भ्रामयामाणो) D₁ s
 G₁ शिक्षया भ्रामयामान् (for ' ') B₁ D₁ G₁ M₁ चकार ह
 T₁ s G₁ च भारत, G₁ [ह]व भारत (for चचार ह) — (L
 84) D₁ नन्दकरो (for नन्दकरो) K₁ s D₁ G₁ बृहन्ताव (for
 बृहन्ताव) — (L 85) K₁ s बाल (for साला) — (L
 87) D₁ मुखया पात तु दारणम् (for ' ') — (I 89) T₁ s
 G₁ मूर्धनि (for मूर्धनि) — (L 90) V₁ s B₁ D₁ T₁ s G₁
 s s M₁ तदा (for गदाम्) — (L 92) D₁ T₁ G₁ M₁ कृच्छं
 (for सर्वं) — (L 93) K₁ s V₁ V₁ B₁ s Dn Ds D₁ s
 T₁ s G₁ s M₁ नरदेव (for 'देव') s मयागुणे (for 'सति')
 — (I 94) D₁ D₁ वानेन (for नोयेन) K₁ D₁ वीतलेन
 B₁ D₁ वीनेन सु (for 'न च') — (L 95) D₁ [अ]व्युधि
 (for [अ]वृत्) Ds देवेश्वर (for 'श्वर') T₁ s G₁ s हरिश्च
 (for स्वव्य) T₁ s कृष्णो देवेश्वरम् (for ' ') — T₁ s

आकाशगङ्गातोयेन शीतेन च सुमन्धिना ।
 सिपेचामृतमिषेण कृष्णं देवेश्वरः स्वयम् ॥ [95]
 नूनमात्मेच्छया कृष्णसामा चके सुरोत्तमः ।
 को हि शक्तो महात्मानं युद्धे मोदयितुं हरिम् ॥
 कृष्णः प्रत्यागतप्राणश्चक्रमुद्यम्य भारत ।
 प्रतीच्छेति दुःखत्मानमुनाच रिपुनाशनः ॥
 निकुम्भोऽप्यस्तिमायावी दत्तपात दुरासदः । [100]
 शरीरं तत्परित्यज्य न तु तं वेत्ति कैश्वरः ॥
 भुगूर्पति मृतो दायमिति मरुता जनावदनः ।
 ररक्ष स्मरमाणोऽथ वीरो वीर्यतं विभो ॥
 अथ प्रयुज्जर्कान्तेयायागती लब्धचेतनी ।
 स्थिवी नारायणाभ्यासे निकुम्भवभनिश्चिवी ॥ [105]
 प्रयुज्जोऽप्यथ मायावी विदितः कृष्णमब्रवीत् ।
 निकुम्भस्मात् नाख्यत्र गतः कापि सुदुर्मतिः ॥
 प्रयुज्जेनैवमुक्ते तु तत्रनाश कलेररम् ।

प्रजहासाथ भगवाननुनेन सह प्रयुः ॥
 तथायुतसहस्राणि निकुम्भाना जनाधिप । [110]
 ददृशुन्ते तदा वीराः क्षित्तो दिवि च सर्वतः ॥
 सहस्राण्येव कृष्णं तु तथा पार्थमर्दिभम् ।
 रंकिमणेयं तथा वीरं तदद्भुतमिनाभवत् ॥
 पाण्डयस्य धनुः कचित्रेचिदस्य महाशरान् ।
 अन्येऽस्य जग्दुर्हृत्सायन्ये पादौ महासुराः ॥ [115]
 एवं शहाय ते वीरसगमंते विहायसि ।
 पार्थानामपि कोटयस्य गृहीताना वदाभवन् ॥
 नान्तं ददर्श कृष्णश्च कार्ष्णिथ रिपुनाशनी ।
 विच्छिज्य तौ शरीरौरी निकुम्भं पार्थधर्मितौ ॥
 एकैकस्य द्विधा छिन्नो द्वेषीभयति भारत । [120]
 दिव्यज्ञानस्वदा कृष्णो भगवानत्र दृष्टवान् ॥
 निकुम्भ नत्त्वतश्चापि ददर्श मधुसूदनः ।
 तद्वार सर्वमायाना हतारं फल्गुनस्य च ॥

G: s om (hapl) lines 96-97 — (L 95) T: G: Ms
 क्षमम् (for नूनम्) — (L 97) G: युमाहेल्लेके (for महा
 रमानं) — (L 98) D: पार्थिव (for भारत) — (L 99)
 V: प्रतीक्ष (for 'पु') V: Ms महात्मानम् (for दुरा)
 — (L 100) G: महासुर (for दुरासद) — (L 101)
 V: s B D: त वेत्ति च, T: नून वेत्ति (for तु त वेत्ति) D:
 येन कृष्णति केसव (for *) — (L 102) D: सुमूर्पतिपुने
 चायम् (for *) — (L 103) G: म्दक्षते (for ररक्ष) D:
 G: कृत (for जन) K: शरीरो वीरयान विभु (for *) — (L
 104) G: तत् (for अथ) M: गती तौ (for गामती) K:
 V: s D: s G: चेतसो, T: G: नेधनो (for चेतनो) B:
 मायवी लपुकेसो (for *) — (L 105) V: कश्चित्तौ, D:
 निश्चिवी (for निश्चिवी) — (L 106) V: D: s विदित्वा,
 D: 'त (for 'त) — (L 107) K: D: s स्य दुर्मति, T: G:
 सुदुर्मद (for 'नि) — (L 108) D: G: उनस्य (for उनके)
 D: नायवत्, D: (also marg) न शशाक (for सजनास)
 — T: G: s: Ms om lines 109 112 — (L 109) K: s
 महाभु (for सह प्रयु) — V: om line 110 — (L
 111) K: D: G: महावीर, h: s V: B: D: तथा वीर,
 V: s B: s D: s तथा वीर (for तदा वीरा) — (L 112)
 D: अनुत्तमम् (for अर्दि*) — (L 113) T: s G: s s Ms
 कीर्षेय तथा वीर, G: 'त) (for *) — (L 114) G:
 पार्थस्य च, Ms पार्थिरस्य (for पाण्डवस्य) V: स्वथ (for
 धनु) D: श्रवदुग्धमहासुरा (for *) — (L 116) K: s

D: s G: गृहीत्या, V: त्रिहाय, D: प्रयुस्य, T: s G: s s Ms
 आनार (for शहाय) G: त (for ते) K: s N: V: s B: s
 D: s 12-4 (s) s विहायसम्, K: यसा (for 'यसि) — (L
 117) K: अतिको यम्, V: इव कोटय, D: (marg as
 above) पथि को, Ms अपि कोटिस्य (for अपि कोटयस्य)
 T: s G: s s एव पार्थ स गोपयन्तु (for *) D: गृहीतरमा
 तथाभवन्, T: s G: s 'वानाहिलोऽभवत् (for *) — (L
 118) T: G: त (for [अ]प्त) T: G: कार्ष्णिथ (for कृष्णस्य)
 D: त ददर्शय कृष्णश्च, T: s G: s न स ददर्श प्रयुज्ज (for *)
 T: G: s s कृष्णश्च रिपुनाशन (for *) — (L 119) D: G:
 शरीरिण (for शरीरौरी) N: D: Ms कश्चित्तु (for 'त)
 T: s G: s तुम्भा पार्थिवर्षा (G: s 'मी) (for *)
 — T: s G: s om line 120 — (L 120) T: G: एकैकसि
 स (G: त) (for एकैकसु) D: छिन्नो (for छिन्नो) D:
 त्रिधा, T: ज्ञेया (for द्वेषी) — (L 121) V: D: शान
 (for शान्त) K: s s Dn D: T: s G: s Ms शनु, h:
 N: D: s G: स तत्र, T: s G: s स तु (for सथ) V: भगवा
 न्कृष्णचेदन (sic) (for *) — (L 122) V: T: s G: s तु
 ततश्च (for तत्र) G: निजुम्भ तु तत् पथ्याद् (for *)
 — (L 123) T: s G: भूताना (for मयाना) N: D:
 हतार, T: G: सतार (for ह) D: फल्गुनेन (for फल्गुनस्य)
 — (L 124) V: [अ]र्दिथि, D: रिपु, G: सयु (for [अ]
 सुर) — (L 125) V: s देवानः (for भूताना) T: G: Ms
 सर्वम् (for भूताना) — (I 127) D: पताताधामुस्यथा

स चरणेण शिरस्तस्य चरतांमुखमूदनः ।
 पश्यतां सर्षभूतानां भूतभन्वभरो हरिः ॥ [125]
 स मुखत्वा ऋगुनं राजश्चित्त्रे शिरसि भारत ।
 पपातामुखसुख्योऽथ छिन्नमूल इव ह्रमः ॥
 अथावाशगतं पार्थ पतमानं विहायमः ।
 छुण्णराक्येन जग्राह कार्णिकरियति मानद ॥
 निहुम्भे पतिते भूमौ समाधास्य धनजयम् । [130]
 जगाम द्वारकां देव. पार्थकामसमन्वितः ॥
 समियायाय दशाहो द्वारका मुदितो विभुः ।
 नाद च महात्मानं पवने यदुनन्दनः ॥
 नारदोऽथ महातेजा भानु यादवममनी ।
 भानो मा कार्ष्णिमन्धु रं श्रूयतां भैमनन्दन ॥ [135]
 श्रीडन्त्या रेतोशाने दुर्यासा कोपितोऽनया ।
 स दशाप ततो रोषाग्मुनिदुहितर तन ॥
 अतिदुर्ललितैः कन्या शशुहस्त गमिष्यति ।
 मुलाथे ते मया साधं मुनिभिः स प्रसादितः ॥
 यानां व्रतवती कन्यामनागामसमिमा मुने । [140]
 शतमानसि धर्मज्ञ कथं धर्मभृता वर ।

अनन्तर विधत्स्वात्र वय विक्तापयामहे ॥
 अस्मान्निरेवमुत्तनु दुर्वाससा भैमनन्दन ।
 उगाचाधोमुग्गे भूत्वा मुद्वृतं कृपयान्वितः ॥
 यदयोचमह याक्यं तत्तथा न तदन्वया । [145]
 रिपुहस्तमरदयं हि गमिष्यति न सशयः ॥
 अदृषिता तु धर्मेण भर्तारमुखलप्स्यति ।
 बहुपुत्रा बहुधना सुभगा च भविष्यति ॥
 सुगन्धगन्धा च सदा कुमारी च पुनः पुनः ।
 न च शोचामिं घोर तन्वन्त्री धारथिष्यति ॥ [150]
 एनं भानुमती वीर सहदेवाय दीयताम् ।
 श्रद्धधानः स शरश्च धर्मशीलश्च पाण्डवः ॥
 ततो भानुमतीं भानुददीं माद्रीसुताय वै ।
 सहदेवाय धर्मात्मा नारदस्य वच. स्मरन् ॥
 आनीत. सहदेवश्च प्रेषिते चक्रपाणिना । [155]
 विवाहे च तदा वृत्ते समार्ध. स्वपुर गतः ॥
 इमं कृपस्य विजय यः पटेच्छृणुयादय ।
 विजय सर्वैरुत्प्रेयु श्रद्धधानो लभेन्नर ॥

Colophon

(for °) — (L. 129) V s वीर (for वार्थ) G s गतमान
 (for पर) G s विहायसा (for 'यस) — (L. 129)
 K s B s D s s T s G s M s मानद (for 'द) — (L. 131)
 V s वीर, G s वीर (for देव) — (L. 132) K s s V B
 D s D s D s s F G M s दशाहोऽय, D s च दशाहो (for [अ]य
 दा) D s समायायी दशाहश्च (for °) V s M s प्रभु (for
 विभु) — (L. 133) V s वन्दने मनुमूदन (for °) — (L.
 135) T s s G s गान (for मन्थु) K s भानो मन्थु हि मा
 कार्ष्णि, D s भानो मा रोह मन्थु र (for °) D s G s यदु
 (for भैम) — (L. 136) G s श्रीडन्त्या देवतोयाने (for °)
 K s तया (for अनया) — (L. 137) T s s G s महा (for
 ततो) N s कोषान् (for रोषान्) s मय, G s तदा (for तव)
 — (L. 138) N s दुर्ललित, D s लित (for 'लितै) M s
 शतीव दयित कन्या (for °) — (L. 140) K s कुम्भकर्त्रीः
 K s B s s D s D s T s वृत्, K s वृत्, V s उर, G s M s
 ऋदु (for व्र) D s मन्शामस्य (for मना) K s अनासि
 च मा मुने; K s गति महायुने (for °) — (L. 142) K s
 D s D s D s s अनुमद (for अन्वद) K s G s विज
 स्वास्त, K s विधि चात्र, K s विजस्वातो (for 'य) — K s

om line 145 — (L. 147) T s G s s अर्षिता (for अ
 पिता) D s G s धर्मज्ञ (for धर्मण) T s G s अर्षिताया
 धर्मण (for °) V s B D s s T s हृष्यते (for ति) — D s
 om (hapl) nes 149 150 — (L. 149) N s B D s D s
 G s मुनान् (for 'य) D s सुगन्धा च सदा वैव (for °)
 D s सुकुमारी (for कुमारी च) V s D s भविष्यति, T s व
 पुन (for पुन पुन) — (L. 150) V s s D s G s इव (for
 इमं) — (L. 151) K s पार्थ, D s इव (for एव) — (L.
 152) D s तं वीर (for शरश्च) — (L. 153) T s G s इती
 (for ततो) D s ततो भानुमनुमतीं (for °) — (L. 155)
 K s N s V s B s D s D s s T G M s प्रेषितश्च, B s प्रेषिते, D s
 प्रेषित्या (for प्रेषिते) — (L. 156) K s s D s s एतौ, K s
 D s M s स्वपुरीं, T s एत एतुर, G s एत एतु (for स्वपुरीं)
 D s समार्धं सुशृणुव (for °) — (L. 157) V s च य, B s
 T s अवि, D s s G s तया (for अय) — (L. 158) N s V s
 विनयी (for 'य) D s हृष्येयु (for हृष्येयु) K s वृत्ते
 सदेवीयु (for °) N s D s भवेत् (for लभेत्) K s s
 इति (for नर)

29F

K N̄s V B D T G M̄s cont

जनमेजय उवाच ।

भानुमत्यापहरण विजयं केशवस्य च ।

छालिक्यानयन चैव देवलोकान्महाहृतम् ॥

कीडा च सागरे दिव्यां वृष्णीनामखितेजसाम् ।

अशेषं परमाश्रयं मुने धर्ममृतां वर ॥

वज्रनाभवधं ह्युक्तं निकुम्भबधकीर्तितम् ।

[5]

तन्मे कीनुहलं श्रोतुं प्रसादाद्भवतो मुने ॥

वैशंपायन उवाच ।

हन्त ते कीर्तयिष्यामि वज्रनाभवधं नृप ।

विजय चैव कामस्य सान्त्वस्य च महात्मनः ॥

मेरोः सानौ नरपते तपश्चक्रे महासुरः ।

वज्रनाभ इति ख्यातो निश्चितः समितिजयः ॥ [10]

तस्य वृद्धो महानेजा ब्रह्मा लोकपितामह ।

COLOPHON — Mention of the Epic Ds Ds Ts
— Mention of Ahha V̄s R Dn̄s Ds Ds — Adhy
naams K N̄s V B D T; भानुमतीहरणम्, T; भानुमतीहरण
निकुम्भवध, T; G; 1; 3; भानुमतीप्रसादाहरेण निकुम्भवध,
G; भानुमतीहरणे निकुम्भवध भानुमतीविवाहकथनम्
— Adhy no K; 143, V; 149, V; 148, V; Ds
147, D; 141, D; Ts 154, D; 144, T; G; 4; M; 358,
T; G; 160, T; 167, G; 161

29F

(L 1) K; V; B; T; G; 1; 1; M; भानुमत्याश्च हरज,
V; D; रसा प्रहरज, D; व्यापहार च, D; रसा हि हरज
(for *) — B; 1; Ts om line 2 — (L 2) V; छालिका
मयनं चैव (for *) G; देवदेवाश्च (for 'लोकान्') — (L 3)
N̄s D; रसा (for दिव्या) D; वृष्णेनामितेजसा, D; G;
वृष्णीनामखितेजसाम् (for *) — (L 4) K; अशेषं परमा-
श्रयो (for *) — (L 5) K; N̄s B; D; Ts G; युक्तं, V;
मुक्तं, T; G; व्यत, M; प्रोक्त (for ह्युक्तं) D; G; वज्र-
नाभवधं शोक (for *) — (L 6) G; वदतो (for भवतो)
— (L 7) K; V; 1; Ts 1; वर्णयिष्यामि, N̄s B D G; 1; 1; 1;
M; वर्णं (for कीर्तं) T; अहं ते वर्णयिष्यामि (for *) D;
प्रति (for नृप) — (L 8) D; विजयं (for विजय) T; 1;
G; 1; ह्युक्तं (for कामस्य) D; वदस्य च, T; 1; G;
विशेषण, G; च भारत (for बहुमता) L; 1; सावधस्येव

वरेण ऋद्धयामास तपसा पतितोपितः ॥

अवध्यतो म देवेभ्यो वधे दानवराक्षसम् ।

पुर वज्रपुर चैव सर्वरत्नमयं ह्युक्तम् ॥

सच्छन्देन प्रवेशश्च न चायोरेपि भारतः । [15]

अधिनितेन कामानामुपपत्तिर्नराधिप ॥

शाङ्खानगरमुख्याना सबाहाना शतानि च ।

नगरस्याप्रमेयस्य समन्ताज्जनमेजय ॥

तथा तदभवत्पश्च वरदानेन भारत ।

उपाम वज्रनगरे वज्रनाभो महासुर ॥ [20]

कोटिशो वरलब्धं तमसुराः परिवार्यं ते ।

उद्युञ्चपुरे राजन्सवाहेषु तथैव च ॥

शाखानगरामुख्येषु रम्येषु च नराधिप ।

हृद्युष्टप्रमुदिता नृप देवस्य शत्रवः ॥

वज्रनाभोऽथ दुष्टात्सा वरदानेन वर्धितः । [25]

पुरस चात्मनश्चैव जगद्वाधिमुद्युतः ॥

भारत, K; 1; N̄s V B Dn̄ D; D; 1; G; सख्यस्यैव च भारत
(for *) — K; 1; om (hapl) lines 9-19 B; om lines
10-13 — (L 10) D; निश्चित (for निश्चिन्त) K;
निश्चित समरजय (for *) — (L 11) K; V; शत्रु (for
मत्ता) — T; om line 12 — (L 13) Dn̄ T; 1; G; 1;
अवध्यते (for 'व्यता') — (L 14) Dn̄ चापि, G; M;
नाम (for चैव) — (L 15) L; 1; B; D; 1; 1; T; G; 1;
सच्छन्देन, G; सच्छन्देन (for स्वच्छन्देन) V; D; D; 1;
प्रवेश (for 'शत्रु') K; V; 1; B; D; T; 1; 1; G; सच्छन्देन
प्रवेश च (for *) D; T; 1; G; 1; चायोरेपि च भारत (for *)
— M; om (hapl) lines 16 19 K; om line 16
— (L 15) V; अधिनितेन तु कामानाम्, D; स्वाधिनितेन का,
T; 1; G; 1; 1; अच्छन्देन च शत्रु, G; धिनितेनैव का, G;
G; अधिनितेन का (for *) N̄s D; D; उपपत्ति (for
'पत्ति') D; G; उपपत्ति जनधिप (for *) — (L 17) D;
बाहानाना, T; G; 1; 1; 1; कामानां (for 'हाना') — (L
19) T; 1; G; 1; 1; वैशंपयस्य, T; नृपामवध, G; नृपामवध
(for नदवध) — (L 21) D; कोटिशो वा वज्र सस्य
(for *) K; D; परिवार्यं च K; शर्याताम्, D; सर्वया-
यन् (for परिवार्यं ते) — (L 22) K; समरेषु (for सैव
हेषु) V; सखाङ्गमु तथैव च (hypometric); G; सैवातेषु
च भारत (for *) — (L 23) G; ताना (for शाना)
— (L 24) D; तुष्ट (for नृष्ट) D; हृद्युष्टप्रमुदिता देव्या
(for *) G; देवत (for देवस्य) — (L 26) B; नृपामवध

महेन्द्रमन्त्रीवृत्त्वा देवलोक विशा पते ।
 अहमीशितुमिच्छामि त्रैलोक्य पाकशासन ॥
 अथ वा मे प्रयच्छत्य युद्ध देवगणेश्वर ।
 सामान्य हि जगत्कृत्स्न चारुयपाना महात्मनाम् ॥ [30]
 स बृहस्पतिना सार्धं मन्त्रयित्वा सुरेश्वर ।
 वरुनाम सुरश्रेष्ठ प्रोवाच दुर्यवराज ॥
 सन्नेषु दीक्षित सौम्य वदस्वपो न पिता मुनि ।
 तस्मिन्वृत्ते यथा न्याय्य तथा स हि करिष्यति ॥
 तत स पितर गत्वा कश्यप दानोऽग्रणीम् । [35]
 यथोक्त देवराजेन तमुनाचाथ वदस्व ॥
 सत्रे वृत्ते करिष्यामि यथा न्याय्य भविष्यति ।
 एत तु वरुणपुरे पुत्र वस गच्छ समाश्रित ॥
 एतमुक्ते वरुनाम स्वमेव नगर गत ।
 महेन्द्रोऽपि ययौ देवो द्वाराका द्वारमालिनीम् ॥ [40]
 गत्वा चान्वर्हितो देवो वासुदेवयात्रणीत् ।

वरुनाभस्य वृत्तान्त तमुवाच जनार्दन ॥
 शौरैरुपस्थितो देव वाजिमेधो महाव्रतु ।
 तस्मिन्वृत्ते वरुनाम पातयिष्यामि वासर ॥
 तत्रोपाय प्रवेगे तु चिन्तयात्र सता गते । [45]
 नानिच्छया प्रवेशोऽस्ति तत्र वापोरपि प्रभो ॥
 ततो गतो देवराजो वासुदेवेन सत्कृत ।
 वाजिमेधे च सप्रप्ते वसुदेवस्य भारत ॥
 तस्मिन्वृत्ते वर्तमाने प्रवेशार्थं सुरोत्तमी ।
 चिन्तयामासतुगीरी देवराजाच्युतावुभी ॥ [50]
 तत्र यज्ञे वर्तमाने सुनाटयेन नरस्तदा ।
 महर्षिस्तोषयामास भद्रनामेति नामत ॥
 तं धरेण मुनिश्रेष्ठाश्चन्द्यामामासुरात्मनाम् ।
 स वने तु नदो भद्रो वर देवेश्वरोपम ॥
 देवेन्द्रवृष्णच्छन्देन सरस्वत्या प्रचोदित । [55]
 प्रणिपत्य मुनिश्रेष्ठानधमेधे समागतान् ॥

Gs परस्य (for पुरस्य) — (I 27) Ds सोऽग्रवीर (for अग्र) K1 s a Ds देवलाके (for लोक) — (L 23) T1 s G1 s a वासिनुम् (for ईशित) — (L 29) Gs प्रयच्छत्ये (for च्छ) Ns स्वर्ग (for युद्ध) Ds तणी मह (for गण शर — (L 31) K1 s Bz Dn D s महेश्वर (for सुरेश्वर) — (L 32) Ks V2 नन्दन (for वरुण) — (L 33) V2 Bs Ds Ds e T Gs a सत्र स Bs स सत्रे (for सत्रेषु) K1 Ds सौम्य V1 मन्त्रम् (for सौम्य) Ks सत्र स दीक्षित सीरर (for) V2 Ds पिता न कश्यपो मुनि (for) — Gs om line 34 — (L 34) K1 e V1 s Bs s Ds Ds s Ts Gs Ms न्यायं (for न्याय्यं) Ks हि स (by transp) — Ks om (hapl) 1 nes 35 37 — (L 35) Ds महता (for महा) Ks दानवो वाक्यमग्रणीम् (for) — (L 36) D [उ]ने (for [उ]न) — (L 36) Ks Ks V2 s Bz s Ds e T Gs Ms न्याय (for न्याय्यं) K1 s Gs यथापाय गति (G1 करि) व्यति (for) — (L 38) Gs वरुणय (for वरु) V2 वीर Bz Ds Ts s (s) सत्र, Ds वस्य (for पुत्र) Ds रं तु वरुणपुरी नीर (for) Ks Ts Gs s a वस्य (for वस) K1 Ds पुत्र (for गच्छ) V2 s B Dn Da समाश्रित, Ds श्वय (for श्रित) Ds समागच्छ ममाश्रित Ds समागच्छ ममान्निष्काय, Ds Gs पुत्र (Gs वस्य) गच्छ ममाश्रित (for) — (I 39) V1 s Ds Ts Gs Ms उपलो (for उप) Ds सुमर (for स्वमेव) Ds V2 s Bz Ds e भवन (for नगर) Bs सुमहमवर्त गत (for) — (L

40) K Ks V1 s Bz Dn Dss Ds s a Ts Gs s Ms दालि नीम् (for मां) — (L 41) Ds स महा (for महा च) K1 महा च वृष्टाद् देव (for) — (L 42) Ds चरित (for वृत्तान्त) — Before line 43 V1 105 शौरिकवाच — (L 43) V2 उपस्थितो देवराज (for) — (L 44) Ds पात यिष्यामि, Ts Gs वारं (for पात) Ts भारत (for वास्य) — Ks om (hapl) 1 nes 45-49 — (L 45) Bz Ds प्रवर्तु Ms प्रयच्छत्यि (for प्रवेगे तु) Ds विचिन्तय (for चिन्तयात्र) 1 s a ममा गती, Bs Ds Dss Ds Ms सता गते Ts s Gs सुरेश्वर (for सार्धं गते) Ts Gs चिन्तयामास सुरेश्वर; Gs चिन्तया वा सुरेश्वर (for) — (L 47) Gs Ms पृच्छो (for गतो) — (L 48) Ks धीमत (for भारत) — Ks om 1 nes 49 50 Gs om (hapl) 1 nes 49 51* — (L 50) Ks सर्वोपनिवेनास्थि (for) — (L 51) Ks Ds s Ts Gs सन्निवृ (for तत्र) Ks सुवाचन V2 स्वना टयेन, Ms सुनाटये (for सुनाटयन) Gs सुनाटयनटलेनरा (for) — (L 52) Ds मातृपीम् (for महर्षिम्) Ks तोषयामास महर्षि (for) Ks Ds भद्रो नाम च नामत (Ds भारत) Ds भद्रनामा म नां (for) — (L 53) Ks Ks V1 Ds Ds s e सतमय; Ts s Gs s a वादरत्न; Ts भानवत् Gs वादन; Ms वायुना (for वासववत्) — (L 54) V2 रानम् (for भद्रो) — (L 55) Ks s Ds प्रचोदित (for प्रचा) — (L 56) Ds नरस्तदा (for अथमथ) Ts Gs s Ms वचने प्राड वा Gs पिता ऋट (for) — Before

भोज्यो द्विजानां सर्वेषां भवेय मुनिसत्तमाः ।
 समद्वीपां च पृथिवीं विचरेयमिमामहम् ॥
 शनिद्वावाश्रममनः सत्कुशं विनोपत ।
 अनप्यः सर्वभूतानां स्थापरा ये च जङ्गमाः ॥ [60]
 यम्य चस्य च वेपेण प्रत्रिनेयमद् दलु ।
 मृतस्य जीयतो वापि भावेनोत्पादितस्य वा ॥
 स भूयस्तादृगः सा वै ज्वारोगप्रिर्जितः ।
 तुल्येयुर्मुनयो नित्यमन्ये च गम सर्वदा ॥
 एषमस्त्रिजि स प्रोक्तो ब्राह्मणैर्दृषते नटः । [65]
 समद्वीपा वसुमती पर्यटत्वमरोपमः ॥
 पुषाणि दानवेन्द्राणामुत्तराश्च कुरूस्थथा ।
 भद्राश्वान्नेतुमालाश्च कालापद्मिपमेव च ॥
 पर्वणीसु तु सर्पासु द्वारका यदुमण्डिताम् ।
 आयाति वरदत्तः स लोकवीर महानटः ॥ [70]
 ततो हंसमन्धार्तराष्ट्रान्देवलोकनिवासिनः ।
 उराच भगवाञ्छक्यः सान्द्रयित्वा सुरेश्वरः ॥

भग्नो धानरोऽम्नाकं वाद्यया देवपक्षिणः ।
 विमानवाहा देवाना मुहूर्तीना तथैव च ॥
 देवानामग्नि कर्तव्य कार्य शत्रुभान्वितम् । [75]
 तत्कर्तव्यं न मन्त्रश्च भेनल्यो ः कथयन् ॥
 अङ्गुर्वतां देवनाज्ञामुधो ऋषि पतेदपि ।
 सर्वत्राप्रतिपिङ्गं यो गमनं हसमत्तमाः ॥
 भत्याप्रवेश्यमन्येषा वज्रनाभपुरोत्तमम् ।
 इनोऽन्त पुरयापीपु चरन्धमुचित हि वः ॥ [80]
 तस्याग्नि कन्यात्न हि त्रैलोक्यातिशय शुभम् ।
 नाम्ना प्रभावती नाम चन्द्राभेव प्रभावती ॥
 वरदानेन सा लब्धा मात्रा किञ्च वरानना ।
 हैमथत्या महादेव्याः मनादादिति न श्रुतम् ॥
 स्थयंयत्त च मा कन्या वन्धुभिः स्थापिता सती । [85]
 आस्तेच्छया पति हसा वरयिष्यति शोभना ॥
 तद्भ्रुङ्किरुणा वाच्याः प्रशुभ्रश्च महात्मनः ।
 सद्भूताः कुलरूपस्य शीलस्य वयसस्था ॥

line 57, l. N̄s V B D Gs 108 ऋट उवाच — (L 57) Ged) भोज्यो (for भोज्यो) Ds (warg) नतो भोज्यो द्विजलीन (T₁ s G₁ s नटा पुत्र्या द्विजानां हि (for *) T₁ s G₁ s सर्वेषां (for सर्वेषं) V₁ Ds द्विज (for मुनि) — (L 58) T₁ Gs वृषी च (for पृथिवीं) T₁ s G₁ s नतो जयतु मामक (T₁ G₁ कम्) (for *) — (L 59) Dm Ds गमन (for न) T₁ s G₁ s प्रविष्टा कामगमन (for *) K₁ s s Dn Gs M. शकुवश, K₂ प्रकुर्वर, Ds शक्तिमास, Ds सकृत्तिर (for सत्कुर्वर) — (L 61) K₁ शक्य (for the first वयम्) — (L 62) D₁ वृत्तश्च, K₂ च्छदश्च (for मृतस्य) K₁ s Dn Gs भाष्येन, K₂ D₁ s भाष्येन, D₂ भाष्य, T₁ मवेन (for भाषेन) — (L 63) K N̄s V B Ds D₁ G₁ सत्कुर्वर, D₁ सत्त्वम्, T₁ स दूर्वात् (for स भूयश्च) D₂ सुपर्णसदवा श्राध, T₁ s G₁ s सतपन्नादसत्साध, G₂ M₁ स तस्य सतप स्या वै (for *) — (L 64) V₁ कृषि च, B₁ सुभयो (for श्वे च) T₁ s G₁ s पर गम च सर्वदा (for *) — (L 65) N̄s D₁ T₁ s G₁ s M₁ सुप्रोक्तो, D₂ मोक्तो वै (for म प्रोक्तं) T G M₁ ब्राह्मणैर्दृषते (for *) — T₁ s out lines 68 72 — (L 68) K₂ भद्राध (for शान्) K₁ कलावतु, K₂ D₁ s कलाय, N₁ V₁ E D₁ D₂ T₁ G₁ s कात्याय, D₂ ललास, D₁ T₁ G₁ कात्याय (for कालाव) — (L 69) T₁ पार्वतीरुपा देवात्, G₁ पार्वतीपु सर्वासु

(for *) — (L 70) K₂ सत्, K₁ उती (for स) M₁ आयाति वरदानेन (for *) K₁ Dn D₁ s T₁ s G₁ s M₁ लोकवीरो, N̄s चारी Ds लोके वीर (for लोकवीर) — (L 72) B₁ देव, D₂ वज्री (for वाक्) D₁ सुरोत्तम, T₁ G₁ नरेश्वर (for सुरेश्वर) — (L 74) K₁ s वाद्या (for वाहा) T₁ s G₁ s सुपायहास्तु देवाना (for *) Ds मुहूर्तीना (for सुहूर्तीना) — (L 75) K₁ s मनादि वाक्य कर्तव्य (for *) K₁ s s शत्रोर्द्वेषमस्त्रियस्य (for *) — (L 76) Ds स वासुध, T₁ स मयदा (for न म) K₂ वैशद्वं च, T₁ s G₁ s स्यो मे (for द्यो च) — (L 79) V₁ कृत्वा (for गत्वा) V₁ पुरोगमश्च (for कर्मसु) — (L 80) T₁ s G₁ s तया (for इतो) K₂ s B₁ वार्तापु, T₁ वामेषु (for वापीषु) K₂ तनोऽन्त पुनरागस्य (for *) B₁ सुचिर G₁ M₁ उचित (for उचित) — (L 82) T₁ सा तु (for नाम) V₁ चन्द्राना च, G₂ वटाभेव (for चन्द्रा) — (L 83) D₁ पाराङ्गा, T₁ सना (for नवा) — (L 80) D₁ M₁ स्वयंरे, T₁ G₁ मुत्तस्था, T₂ G₁ सर्वस्था (for स्वयंवर) — (L 85) N̄s D₁ चर (for यदि) K₂ सा हि T₁ s G₁ s M₁ सा च (for हंसा) — (L 88) K₂ D₁ s तदशा, T₁ G₁ सुगता, T₂ G₁ मा गति, T₂ G₁ समति, T₁ G₁ M₁ पश्या, G₂ मया (for सयात्) K₁ s सज्जताकाररूपस्य (for *) K₂ यगसत्, T₁ च यशस्य (for वयसत्) — (L 99) M₁ सरक (for सारक) K₂ D₁ भावात्, K₂ भावा स्याद्

यदा सा रत्नभाया च वक्रनाभयानुना सती ।
 तस्याः सक्तात्मदेशो नथितन्वः समाधिना ॥ [90]
 प्रमुञ्जस्य पुनस्तम्बादानयन्ं तदेव च ।
 श्वबुद्ध्या प्रात्रगतं च सविधेयं हितं मम ।
 नेत्रवक्रप्रगादध वनंन्यस्तत्र सर्वथा ॥
 तथा तथा शुणा याच्याः प्रमुञ्जस्य महात्मनः ।
 यथा यथा प्रभापत्या मनस्तत्र भवेत्स्थिरम् ॥ [95]
 घृत्तान्नाश्रातुनित्रस प्रदेयो मम सन्धा ।
 द्वाएवत्यं च शृंगस्य श्रातुर्मम यवीयसः ॥
 तावन्नत्रथ कर्तव्यं प्रमुञ्जो यात्रदात्मवित् ।
 पयोर्वर्तंडराहो वक्रनाभयानुना विभुः ॥
 अथध्यास्ते तु देवाना व्रजानो परदर्शिता । [100]
 देवपुरीर्हि हस्तन्याः प्रमुञ्जमुर्गमुषि ॥
 नदो दत्तवस्त्वस्य घेषमास्त्राय यादथा ।
 प्रमुञ्जाया गमिष्यन्ति वक्रनाभविनाशनाः ॥
 एतश्च सर्वं कर्तव्यमन्यथ स्वयमेव हि ।

प्रात्रगतं विधातन्वमभ्यां शिव्याभ्यया ॥ [105]
 प्रवेशनत्र देवाना नास्ति हमा, नर्थचन ।
 वक्रनाभेप्सिते तत्र प्रवेशः गल्लु सन्धा ॥

Colophon

देवांतायन व्याच ।

ते यामवधचः श्रुत्वा हंसा वक्रपुर ययु ।
 पूर्वोचितं हि गमन तत्र तेषा जनाधिप ॥
 ते दीर्घिमासु रम्यासु निपेतुर्निर पक्षिणः । [110]
 पद्मोत्तरैराश्रानासु काञ्चनैः स्वर्गनक्षत्रैः ॥
 ते ये नक्षत्रो मधुर सरकृतापुर्नभाषिणः ।
 पूर्वमप्यागतस्ते तु रिग्मय जवयन्ति हि ॥
 अन्तःपुरोपभोग्यासु चेन्नापीपु ते नृप ।
 इच्छन्ते वक्रनाभस्य त्रिविष्टपनिवासिन ॥ [115]
 आल्पन्तः सुमधुर धातैराश्रा जनैश्चर ।
 स तानुनाच दैतेयो धातैराश्रादिर् वयः ॥
 त्रिविष्टपे नित्यस्ता भवन्तधाराभाषिण ।

(for भावा च) Ds यथा सा रत्नभाया श्वम् (for ")
 — (L. 90) Ns Ds Ts Gs सक्ता (for ' तात्) Ds समा
 हिता (for ' धिना) — (L. 91) Bs Dns Ds Ts : Gs :
 पुत्रम् (for पुत्रम्) Ks तस्य (for तस्मात्) — (L. 92) Ns
 कल्पेन (for ' कल्पे च) Ds संधेय वि (for सन्धिचर)
 — (L. 93) Ts : Gs : वक्रनाभम् (for कर्तुं) — Gs om
 (hapt) lines 94-96 — (L. 95) Ks Ts Gs : स्थितम्
 (for स्थिरम्) — (L. 96) Ks Ds घृत्तान्नाश्रातुनित्रे (for ")
 Ks प्रदेय (for ' दौ) — (L. 98) Ds कामायात् (for ' वित्)
 Ds कल्प्य स्वयमेव हि (for ") — Bi om line 99 — (L.
 99) Ks पयोर्वर्तंडेद् (for ' वर्तुं) — (L. 100) Ds देवाना
 (for देवानां) — (L. 101) Ts : न (for हि) Ds : तेभ्यसा
 (for हस्तन्या) Ks पुरीर (for ' प्रसुरी) Ts : Gs :
 मयि (for बुधि) — (L. 102) Ks विनाशम् (for वेपम्)
 — (L. 103) Ds वक्रिणश्चि (for गतिम्) Ds देवराजुः (for
 वक्रनाभ) Ts : Gs : विनाशनात् (for ' ना) — (L.
 104) Ns सर्वे प्र , Ts : Gs : सर्वे च (hy tramp) Vs
 Dns Ds : Ts : Gs : सर्वम् (for स्वयम्) — (L. 105) Ts
 Gs : Ms द्विज (for द्विज) — (L. 107) Vs : Ds वक्रना
 भविनाशनात् , Ds : Ts : Gs ' नाभे स्थिते तप , Ds (marg as
 above) नाभस्थितानां तु (for ")

tion of Kshla V B Dns Ds Ds — Adhy name K
 Ns V Ds : Dn Ds Ds : वक्रनाभप्रमुञ्जपुरम् Ds Ds :
 प्रमुञ्जोनाम् Ds वक्रनाभयुद्धम् , Ts : Gs : वक्रनाभयुद्धो
 योग Ts Gs वक्रनाभयुद्धम् — Adhy no : Ks (marg)
 141, Vs 150, Vs 149, Vs Dns 148 Ds 142, Ds 145,
 Ts Gs : Ms 159, Ts Gs 161, Ts 163, Ts Gs 155,
 Gs 162

(L. 108) Ds वक्रपुरे (for ' बुर्त) — (L. 109) Bs
 पूर्वोचितं Gs Ms पुरीरित् , Gs पुरीरित् (for ' पूर्वो) Vs :
 Bs Ds Ds : साराधिप (for जय) Ds पुरि वेदा साराधिप
 (for ") — (L. 110) Ns Ds : Gs Ms वर (for वीर)
 — Ks om (hapt) lines 111-112 — (L. 111) Ns
 पद्मोत्तरै (for ' मपुर्) — (L. 110) Ts सर्वे , Ts मद्दे (for
 ते वै) Ds Gs वक्रना Ts Cal ed नक्षत्रो (for वक्रनाभो)
 Ks : भाषिणा (for ' ण) Dns मकृतापुत्रभाषिण , Ds
 मकृता पूर्वभाषिण Ts : ससन्तु पूर्वभाषिण , Gs : Ms
 सरहृते वृ (for ") — (L. 113) Ds T (s) Ms मया
 मया (for मया) — (L. 115) Vs Ds : s Ts : Gs :
 Ms रक्षाम् (for हृ) Ks द्वास्तै वक्रनाभस्य (for ") — (L.
 116) Ks Vs : Gs जनाधिप (for जनेधर) — Ds roadline
 117 twice — (L. 117) Ds द्वेषयो (for दैतेयो) Ds
 (first time) जनेधर (for हृद वच) — (L. 119) Gs :

यदैवेहोत्सवोऽस्माक भवद्भिरवगम्यते ॥
 आगन्त्वेष्य जालपादाः स्वमिदं भवता गृहम् । [120]
 विश्रब्ध च प्रवेष्टव्य त्रिविष्टपनिवाप्तिभिः ॥
 ते तथोचत् । अक्रुणयो वज्रनाभेन भारत ।
 तथेलुक्त्वा हि विविष्टुद्दानवेन्द्रनिवेशनम् ॥
 चक्रु परिचय ते च देवकार्येष्वपेक्षया ।
 मानुषालापिनस्ते तु कथाश्चक्रु पृथग्विधा ॥ [125]
 वज्रजडाः कादयपाना सर्वकल्याणभागिनाम् ।
 स्त्रियो रेणुर्विशेषेण शृण्वन्त्यः सगताः कथाः ॥
 ततो विचरतीं हता ददृशुश्चाग्नासिनीम् ।
 प्रभारतं वरारोहा वज्रनाभमुता तदा ।
 हताः परिचिता चक्रुसा ततश्चाग्नासिनीम् ॥ [130]
 मरतीं शुचिसुयी चरे हसी राजमुगा तदा ॥

सा ना कदाचित्प्रच्छ कश्चनभमुता सखीम् ।
 विश्रम्भिता पृथग्युक्तेरपानकशतेवैराम् ॥
 त्रैलोक्यसुन्दरी वेदि सामह हि प्रभाजनि ।
 रूपशीलगुणैर्देवि किञ्चिन्वा वहुमुत्सहे ॥ [135]
 व्यक्तिकामति ते भीम यौन चारुहासिनि ।
 यदतीत पुनर्नैति गत सोत उगम्भमः ॥
 कामोपभोगतुल्या हि रतिर्देवि न विद्यते ।
 स्त्रीणा जगति कस्यापि सलमेतद्ब्रवीमि ते ॥
 स्वयनरत्ने न्यस्ता त्व पित्रा सर्वाङ्गशोभने । [140]
 न च किञ्चिद्वयसे देवासुखलोद्भवम् ॥
 श्रीडिता यान्नि मृश्रेणि प्रत्याभ्यानासया शुभे ।
 रूपशौर्यगुणैर्युक्ताः सदज्ञास्तत्कुलस्य हि ॥
 आगतात्रेच्छमे देवि सदज्ञान्कुलरूपयो ।

Ms सदा (for सदा) k; सहोत्सवो (for [एविहोत्सवो]) D; सदैवेहोत्सवेऽस्माक (for ") T; s G; s भाषि, G; अभि (for अव) G; Ms अपयते (for ययते) K; D; s भवतिरव (k; "नु) मस्यताम् (for ") — (L 120) K; D; D; T; s G; s Ms जलपदा, V; G; जलपदा, V; B जानपदा, D; जलपादा (for जाल) G; न्यु (for स्वम्) G; भवतो (for "ता) — (L 121) D; विशिष्ट (for विश्रब्ध) — (L 122) K; वज्रनाभस्य (for "नाभेन) — (L 123) I; s G; s ते तथोचत् (for तथेऽयुचत्) G; Ms ति (for हि) D; जगत्प्रय (for "येन्द्र) — (L 124) T; त्रिविधा (for वषे) — (L 125) K; s कथा (for कथाश्च) — (L 126) K; s चरे विद्वान्, K; s K; V; s B Dn D; T; G; s Ms चरे वडा, D; s चरे विद्वान्, D; वरे वृद्धा, T; G; वरारोहा (for "वडा) V; वरे (for सर्व) Cal ed मुक्तीना सुभासिनीम् (for ") — G; om lms 137-130 — (L 127) K; परमा, K; s विविधा, D; ततव (for सगता) G; शृण्वन्त्यः भवता कथाम् (for ") — (L 128) N; V; s T; G; s Ms विश्रित्ते, T; G; हि ते दिव्य (for विचरती) K; Dn विश्र-रत्नस्य (k; "नीतं) तो हता (for ") — G; om (hapl) lms 130-131 — (L 130) N; s V; s हस्य (for हसा) T; परिमुता (for "चिता) D; ततस्ता (by transp), D; ता नरती, D; साहसया — (L 131) K; s शुचिसुया K; V; B; Dn D; D; s T; s G; s Ms शुचिसुयी K; N; T; शुचिसुयी (for शुचिसुयी) D; सतीं शुचिसुयी चक्रु (for ") K; D; T; s G; Ms हसी, D; हत (for हसी) K; सुयाम्, K; D; तु ताम् N; s तत (for तदा) K; T; हसी राजमुता नयाम् (T;

तथा), V; Dn D; D; D; s G; हसी राजमुता तदा (D; तु ताम्) (for ") — (L 132) K; V; D; s Ms ता सा (by transp) G; ताः कदाचित् प्रच्छ (for ") G; हसी राज (for वज्रनाभ) — (L 133) T; s G; s वाचमेव (for विश्रम्भिता) K; पृथग्युक्ता, K; सुन्दरी, K; सुन्दरी, V; B Dn D; G; s Ms सुन्दरी, D; सुन्दरी (for सुन्दरी) — (L 134) D; सुन्दरी (for "हमी) — (L 134) D; सुन्दरी (for "चय) K; s सुन्दरी (for "ही) — (L 136) K; T; कमनि (for "वा) K; भासिनि (for सुसिनि) — (L 138) G; s Ms पिता वृते (for न विद्यते) — (L 139) B; प्रजाणि (for मरतीम्) — (L 140) K; V; s D; s D; D; s T; G; Ms स्वयन्रे च (for "रत्ने) D; विन्यस्ता (for परतास) D; स्वयन्रे च न्यस्तासि (for ") — (L 141) D; र (for च) N; V; B Dn D; D; s s काश्चिद् (for किञ्चिद्) T; s G; s वा द्यसं (for वर) K; om (hapl) lms 141^a 141^b C; Ms हेति नृ (for देवासुर) K; s N; V; B Dn D; D; s s तुलीसुया, T; s s s "नरे (for "नरम्) — (L 142) G; श्रीदामा, Ms श्रीदा व (for श्रीदित) D; तथा (for तथा) — (L 143) D; वीले (for वीषे) Dn D; s G; s Ms युजात् (for युक्ता) K; सुन्दरीसुन्दरी V; स्वयन्रेऽयुगो वेता (hypernetic), B; श्रीसुगोपेता (for ") K; सदावाचपदा (by ennetic), Dn D; सदासत्तव, D; "सास्य, T; G; om Foot. s eds t. (ed) "सास्य

इहैष्यति निमथं त्वां प्रमुञ्चो रुक्मिणीसुतः ॥ [145]
 त्रैलोक्ये यस्य रूपेण सदृशोऽथ ह्युत्तेन वा ।
 गुणैर्वा चारसर्वाङ्गि शैशैर्णाथथ वा शुभे ॥
 देवेषु देवः सुभ्राणि दानवेषु च दानवः ।
 मानुषेषुपि धर्मात्मा मानुषः स महानलः ॥
 यं सदा देवि दृष्ट्वा हि स्वयन्ति जयनानि हि । [150]
 आपीनानीय धेनुंता मोतासि सरितामिव ॥
 न पूर्णचन्द्रेण सुयं नयने वा बुधोऽग्रेयः ।
 उत्सहामोपमातुं हि मृगेन्द्रेणाथ वा गतिम् ॥
 जगतः सासमुद्रय पुनः स विहितः शुभे ।
 कृत्वानङ्ग वशे माङ्गं पिण्डाना प्रमनियुना ॥ [155]
 इतेन शम्भरो बाल्ये येन पापो निवर्हितः ।
 मायाश्च सर्गाः सप्तासा न च शील विनाशितम् ॥
 यान्यानाग्राण्युश्रुषोणि मनसा कल्पपिप्यसि ।
 एष्टव्याम्बिपु लोनेपु प्रमुञ्चे सर्व एव ते ॥

रुच्या वह्निप्रतीकाशं क्षमया प्रथिवीसमः । [160]
 तेजसा सूर्यसदृशो गाम्भीर्येण हृदोपमः ॥
 प्रभावती शुचिसुनीमिति होवाच भाविनी ।
 पिण्डुर्मानुपलोमस्थः ध्रुतः स बहुशो मया ॥
 पितुः कथयतः सोम्ये नारदस्य च भीमतः ।
 शुभः स किल दैत्याना वजनीयः किलानवे ॥ [165]
 कुलानि किल दैत्याना तेन दग्धानि मामिनि ।
 प्रदीप्तेन रथाङ्गेन शार्ङ्गेण गदया तथा ॥
 शाजानगरदेशेषु वसन्ति निल येऽसुराः ।
 इत्येते दानवेन्द्रेण सदित्यन्ते हि वं प्रति ॥
 मनोरथो हि सर्वासां क्षीणामेवं शुचिस्मिते । [170]
 भवेद्धि मे पतिदुःखं श्रेष्ठं पितृकुलविति ॥
 यदि नामाभ्युपायः स्यात्तत्स्येहागमनं प्रति ।
 महाननुग्रहो मे स्यात्कुल स्यात्पावितं च मे ॥
 समर्थानं मे पृष्ट्वा त्व प्रयच्छ शुचिस्त्रापिनि ।

(for 'शास्त्रम्') — (L 144) Ds om line 144⁴ 146⁴
 Ks s सदस (for सदसात्) — (L 145) Ds (marg)
 उद्भवति (for इहैष्यति) T₁ कृतार्थेव, T₂ G₂ कृतार्थेत्वा
 (for क्रियते त्व) — (L 146) K₂ V₂ D₂ D₂ s s s
 T₁ s G₂ s सदसो न, T₂ G₂ s M₂ 'दोऽसि, G₂ 'दोऽन (for
 'दोऽथ) — (L 147) N₂ D₂ स' (for वा) D₂ सर्वाङ्गि
 (for सर्वाङ्गि) V₂ D₂ D₂ D₂ [अ]स्ति, Poona ed G(ed)
 [अ]ति (for [अ]ति) — (L 149) N₂ D₂ D₂ मनुष्य' (for
 मानुष) B₂ मनु द सुमहाबल (for ⁴) — (L 152) D₂
 न सूर्यं, T₁ s सूर्यं (for न पूर्णं) T₂ पूर्णचन्द्रेण सुमुष्ट
 (for ⁴) — (L 153) K₂ D₂ D₂ T₂ s G₂ उत्पद्ये न (for
 'हाम) K₁ [उ]पमां गन्तु, K₂ 'मा कर्तुं, N₂ D₂ 'मा दातु
 (for 'मातु हि) K₂ D₂ D₂ उत्पद्यायुपमा दातु, V₂ 'हे
 नोपमा दातु (for ⁴) T₁ [ह]न वदति (for [अ]यि वा गतिम्)
 — (L 154) T₂ s G₂ सुभम्, G₁ सुभ (for शुभे) D₂
 विहितस्तन्य शुभे (for ⁴) — I₁ om lines 155 159
 (L 155) K₂ वरं शार्ङ्गं, K₂ N₂ V₂ पुरा साङ्ग (N₂ सगे),
 V₂ s D₂ s D₂ D₂ s s s T₂ G₂ s M₂ वरं साङ्ग, D₂ s (marg)
 वशे शार्ङ्गं, D₂ वयु साङ्ग (for वशे साङ्ग) K₂ कृत्वानङ्ग वशे
 साङ्गात्, T₂ G₂ यथा शृङ्गवरे साङ्गं (G₂ शृङ्ग) T₂ s G₂ s
 यथा शृङ्गवरे शृङ्ग (for ⁴) — (L 156) G₂ एतेन (for
 ए) M₂ बाले (for बालदे) T₂ G₂ s s M₂ निपातित (for
 निवर्हित) — (L 157) D₂ न च शीलविनाशितम् (for ⁴)
 — (L 158) T₁ चत्वाम् (for वा) — (L 159) (s द्रष्ट

व्याम् (for ए) K₂ सर्व (for त्रिपु) K₂ s वृष्टव्या- सर्व
 लोकेषु (for ⁴) K₂ प्रमुञ्चत् (for 'द्व) — (L 160) K₂
 प्रकाश स (for प्रतीकाश) — (L 161) N₂ G₂ संकल्लो
 (for सदसो) D₂ गाम्भीर्ये सागरोपम (for ⁴) — T₂
 G₂ s M₂ om line 163 — (L 162) N₂ D₂ T₂ सूचि
 सुदीप्त (for सुचि) — T₂ om (hapl) lines 163-166
 Before line 163, K₂ N₂ V B D G₂ s M₂ ins प्रभावती
 — (L 163) K₂ मानव (for मानुष) N₂ देहस्य, D₂
 रूपस्य, D₂ लोहस्य, T₂ लोहेऽय (for लोहस्य) — (L
 165) K₂ N₂ om (hapl) lines 165⁴-166⁴ V₂ D₂ G₂ s
 सदा (for किल) D₂ वनैनीया किलानव (for ⁴) — (L
 166) D₂ s T₂ s G₂ s s s M₂ मामिनि (for मानिति)
 — (L 167) G₂ [ए]त् (for [ए]ते) D₂ सत्यमे हि सप्रति
 (for ⁴) — (L 170) D₂ एव (for एव) — (L 171)
 K₂ s s यदि बुद्धे, N₂ प्रतिकूल (for पतिदुःखं) T₂ s G₂
 भवेद्धि न प्रतिकूल (for ⁴) — (L 172) K₂ सुभाय (for
 [अ]भ्युपाय) D₂ [आ]नयन (for [आ]गमन) — (L 173)
 G₂ पावित तु (for पावित च) K₂ पावितं कुल च मे; D₂
 कुलस्थायोपित च मे (for ⁴) — (L 174) K₂ सर्वथा नाम
 D₂ समर्थ नाम, D₂ 'र्थानं मे, D₂ (marg) कार्यनिष्कर्षः
 T₂ s G₂ s त्रिय च नाम (for समर्थता मे) K₂ एवाय; B₂
 दृष्ट्वा, D₂ दृष्टा रं, G₂ दृष्ट्वा एव (for एष्टा एव) T₂ G₂
 त्रिय च नाम दृष्ट्वा रं, G₂ M₂ समर्थानं तु (M₂ च) हा
 ए (for ⁴) K₂ च विरामिनि; D₂ s सुविस्त्रापिनि (for

प्रवृत्तः स्याद्यथा भर्ता मम वृष्णि कुलोद्भवः ॥ [175]
 अल्पन्तर्वरी दैत्यानामुद्भेजजनको हरिः ।
 असुराणां त्रियो वृद्धाः कथयन्त्यो मया श्रुताः ॥
 प्रधुन्नस्य तथा जन्म पुरनादपि मे श्रुतम् ।
 यथा च तेन निहतो बलनाम्नालक्ष्मणः ॥
 हृदि मे वर्तते नित्यं प्रवृत्तः खलु सत्तमे । [180]
 हेतुः स नास्ति तस्यार्थे यथा मम समागमः ॥
 दार्ढी तत्राहं स्वर्थाहं दूतो एत न विसर्जये ॥
 पण्डितास्ति वयोपायं मम तस्य च सगमे ॥
 वतस्यां सान्द्रायित्वा सा प्रहसन्तीदमनवीत् ।
 तत्र वृती गमिष्यामि तत्राहं चाश्लासिति । [185]
 उमा भक्ति वयोदारा प्रनक्ष्यामि शुचिस्मिते ॥
 तथा चैव करिष्यामि यथेष्यति तवान्तिकम् ।
 साक्षात्कामेन मुञ्चोणि भरिष्यमि सकामिनी ॥
 इति मे भाषितं सत्यं स्मरथाः शुचिलोचने ।

कथाकुशुद्रता पित्रे कथयन्वावलेक्षणे ॥ [190]
 मम ह्यं तत्र मे देवि हित सम्यक्प्रपत्यसे ।
 इत्युक्त्वा सा तथा चक्रे दत्तत्सा तामथाप्रवीत् ॥
 दानवेन्द्रश्च तां हसीं पप्रच्छान्तं पुरे तदा ।
 प्रभावत्या समाख्याता कथाकुशलता तव ॥
 तत्त्वं शुचिसुखि ब्रूहि कथा योग्यतया वरे । [195]
 किं स्वया दृष्टमाश्चर्यं जगत्सुलभपक्षिणि ॥
 अदृष्टपूर्वमन्यैर्वा योग्यायोग्यमनिन्दिते ।
 सोऽप्य वज्रनाभं तु हसीं नररत्नेन ॥
 धृततामित्यध्यामन्य दानवेन्द्रं मत्तापुतिम् ।
 दृष्टा मे शाण्डिली नाम साध्वी दानवसत्तम । [200]
 आश्चर्यं कर्म कुर्वन्ती मेरुपार्श्वे मनस्विनी ॥
 सुमना चैव कौसल्या सर्वभूतहिते रता ।
 तथापिदूरे शाण्डिल्याः शैत्युच्यताः शुभा सरती ॥
 नटश्रेव मया दृष्टो मुनिवचनरः शुभः ।

शुचि') १.३ प्रयच्छस्व तिलासिनि (for^b) — (L 145) Gs
 Ma रिष्यु (for वृष्णि) Vs Ds ३ कुलोद्भव (for 'द्वय'
 नि' स मे वृष्णि कुलोद्भव (for^b) — (L 178) Ts Gs सप्त
 (for जन्म) Ts ३ 1s 4 प्रधुन्नस्य यथा दत्तु (for^c) T G
 Ms इति न (for क्षपि मे) — (L 179) Ks शुभ्या (for
 यथा) — (L 180) Ts सत्तम (for 'मे) — (L 181)
 Ks तेन द्याद्, Ks Dss Ds तस्याप, Ks ३ Vs ३ B Ds
 Ds Di-३ T, Gs ३ Ms ह्यानिम (for तस्याभं) Ds Ts
 हेतुर्हि नास्ति स्वार्थेन (Gs तस्यास्ते) Ts ३ Gs ३ हेतुभिर्नास्ति
 नय्यात्तैर् (Gs 'हेते) (for^a) Ts-३ Gs ३ आय Ds Gs न
 यथा मम मरणा (for^b) — (L 182) Ns तस्यार्थे; Vs
 सखि दे, Ds निश्वास्ति, Ds ति-नास्ति, Ds सत्यार्थे, Ds
 Ts Gs Ms सखि भो, Ts ३ Gs ३ सखि मे, Gs सत्यं दे
 (for तस्यार्थे) Ks Vs Ds ३ ३ वीरे, Ks Vs ३ B ३ Ds
 Ds वृत्तां, Ks सौमेरे (for वृत्ते) Ds Ts दूती तु (Ts 'वर्थे')
 एत विसर्जये (for^b) — (L 183) Ds यथा, Gs मम (for
 वर) Ts ३ Gs ३ पण्डिता रचयोपाय, Gs ता च योपाय (for
 ") Ks वर (for मम) — (L 184) Ns सत्तसा मान्दव
 द्याप (for^a) — Before line 185, k Ns ३ V B D Ts-4
 G Ms ins शुचिसुखी, Ts सूचीसुखी — (L 185) Bs
 भाषिति (for क्षपिनि) — (L 186) Ts ३ Gs ३
 शुभानने (for शुचिस्मिते) — (L 187) Ks ३ 4 [पु]त्रि
 (for [पु]त्र्यामि) — (L 188) Ts ३ G Ms भविष्यति समा
 गम (for^b) — Before line 189, Ds ins प्रभासपुत्राच

— (L 189) Ds Ts Gs निवृ (for सर्व) Ks स्मरस्व (for
 स्मरथा) For line 190, Vs subst
 1** कथाकुशुद्रता पित्रे कथयावतलोचने ।
 — (L 191) Gs मम स्वन्मत्तं देवि (for^c) Ks Vs Ds ३
 प्रपत्यसे, Ds Gs ३ Ms प्रवर्तते, Ts ३ Gs ३ प्रवर्तते (for प्रप-
 त्यसे) Ks त्व त्व सप्रतिपत्त्यसे (for^b) — Before line
 192, Gs ins वैशेषापन — (L 192) Ks यत्तु सत्यम् (for
 यत्तसा ताम्) Ds यद्वत् सा तामाप्रवीत् (for^b) — (L
 194) Ks Ts ३ Gs ३ Ms मत्तापयाना (for स') Bs कथातु
 कुशला वर (for^b) — (L 195) Ds Ds तस्य (for सर्व)
 Ds शुचिसिने (for 'सुखि) Ds Ts Gs कथा योग्या तथा वरे
 (Ts कथा वरे), Ts ३ Gs कथायोग्यास्ताथा वरे (Gs शुभम्)
 (for^b) — (L 197) Gs सखीर् (for अन्यैर्) — Ds om
 (bapl) Lines 199-200 — (L 199) Ks Ts महापुति,
 Ks Ds 'सुते (for 'सुतिम्) — (L 201) Ds ३ Gs वर
 सिनी, Ts ३ Gs ३ ३ सप' (for सत') — (L 203) Vs ३
 Bs Dns Ds ३ T Gs ३-३ सुननाय, Gs सुकमरी (hyper-
 metric) (for सुमना) — (L 203) Ks कथयित्तव, Ns
 Vs Ds ३ Ds कथयित्तर, Vs ३ Bs कथयित्तर, Ts-३ Gs ३
 Ms तवापिदूर, Ts G' तवापिथा हा, G' तथा च वीर
 (for तयापिदूरे) Ks Ts ३ Gs ३ सखी (for सखी)
 — (L 205) Ds भोग्यत्, Ts Gs ३ Ms भोवी (for
 भोग्यत्) Ts ३ Gs ३ कामरूपी वर भोग्य (for^a)
 Ks Ns ३ V Ds Ds ३ Ts नृप (Ls 'व, Ts 'स) ममत्,

वामरूपी च भोज्यश्च त्रेलोक्ये नित्यसमत ॥ [205]
 कुरून्यात्युत्तरावीर कालाप्रद्वीमेव च ।
 भद्राश्राग्नेतुमालाश्च द्वीपान याम्पथातय ॥
 देवगन्धर्वगैयानि नृत्यानि विविधानि च ।
 स वेत्ति देसात्त्येन त्रिमापयति सर्वदा ॥

उन्ननाभ उवाच ।

श्रुतमेतन्मया हसि नचिरादिव त्रिभरम् । [210]
 चारणाना वधयता सिद्धाना च महात्मनाम् ॥
 छुनह्ल ममाप्यसि सर्वथा पश्चिनन्दिनि ।
 नटे दत्तनरे तस्मिन्ससत्सु न निगते ॥

हस्तुवाच ।

रामद्वीपान्चिररति नट स त्रितिनोत्तन ।
 गुणन्त जन श्रुता गुणहार्यं स सर्वथा ॥ [215]
 तव चेच्छृणुयाद्दीर सद्गूत गुणविलरम् ।
 नट नदागत विद्धि पुर नज महासुर ॥

वन्ननाभ उवाच ।

उपाय सृज्यता हसि येनेह स नट श्रुभे ।
 आपच्छेन्मम भद्र ते विपय पश्चिनन्दिनि ॥

ते हमा वन्ननाभेन कार्यहेतोरिर्निर्णिता । [220]
 देवेन्द्रावाच वृष्ण्याय शशसु सर्वमेव तत् ॥
 अधोभजेन प्रगुप्तो नियुक्तस्य कर्मणि ।
 प्रभातत्याश्च ससर्गे वन्ननाभनये तथा ॥
 देवी माथा समाधित्य सविवाय हरिनेटम् ।

नटवेपेण मैमाना प्रेपयानाम भारत ॥ [225]
 प्रद्युम्न नायन कृता सस्व ह्रता त्रिपूष्म् ।
 पारिपार्थं गद् वीरपायाम्भेनास्त्वथैव च ॥

वायुत्पा नगी कृत्वा तर्क्यैसद्गूत नदा ।
 तथैव भद्रभद्रस्य सहवायाश्च तथाविधान् ॥
 प्रगुम्नविहित रम्य विमान ते महाराथा । [230]
 जग्मुरास्व कार्यार्थं देवानामपितीवसाम् ॥

एवैत्यथ समा रूपे पुरथा पुरपथ त ।
 त्वीणा च सटशा सर्वे स्वल्पैर्नैराधिष ॥
 ते उन्ननागस्याव शापान्नाममुत्तमम् ।

जग्मुर्दानवसर्वीणं सुपुर नाम नामन ॥ [235]

Colophon

Ds Gs सुरलसत Tz Gz १ वृक्षलसत, Gz Ms वृष
 सत्तन- (for नित्यसमत) - (L 206) Tz Gz २ १
 कच्छुत्तारम् Gz कच्छुत्तारम् (for वायुत्तारम्) Ks कालाम्बु
 Kz Da D १ Gz Ms कलाप Ds कलाप Ds कलाप
 Tz Gz २ कलाप- Tz Gz कलापि Gz मकल (for
 कालाप्र) - (L 209) Tz L २ २ Ms गीतानि (for
 कथानि) Kz ग नवगैयानि तया (for *) Second part of
 Ms Kz begins from line 209. - (L 213) Ds
 सभवतः Ds अनुवद Gz सवान्तर T ३ G २ २ सवायम्
 (for सत्तारम्) - (L 214) Ds मवात्रि Tz Gz ३ ३
 वाच (for विच) (I 215) Vz श्रुता (for श्रुत्वा)
 Kz गुणकार्ये Ds श्रादा Kz मार्ये (for शाय) Tz ३
 Gz ३ सुपाशायसु मर्यादा (G दा) (for *) - (L 216)
 Gz मर्यादा (for सद्गूत) - (L 217) Ds Tz ३ Gz ३ Ms
 तमाना (for तमा) - (I 18) Ds उपार्थ (for व)
 Tz ३ G ३ Ms सृजता Gz पर्यन्ते (for सवयम्) Vz
 उपाय सृजता हसि (I c *) T ३ G २ २ चर हन नट श्रुभ
 (Gz श) (for *) - (I 219) Ds विपय च ममानये
 (for *) - (I 222) Tz हसि (for नि) I ३ ३ तन Vz
 सर्व Ds श्रुभ (for तत्र) Kz Ds Tz कर्मणा (for नि)

- (L 2 1) Vz उपायित (for समा) Tz सुव (for
 हरिर्) Tz ३ Gz ३ हरि कृता सुव वदन् (for *) - (L
 225) Ds मैमास्तार (for मैमाना) - (L 2 6) Vz ३ Ds
 नटर्क (for नायक) - (L 2 7) Kz कृता पार्थ Ms V
 B Da Ds P ३ ३ G पारिपार्थ (for पार्थ) - For line
 227 Kz sub t

*** पार्थे गानं वीरमया मैमाना च तथैव हि ।
 - (I 2 8) Kz Ds वायुत्पा नगी कृत्वा (for *) Tz
 G ३ ३ श्रुव Tz तर्क्यै (३ सत्तार्ये (for सत्तार्य) Kz मच्छु-
 ल्यसदान्मथा (for *) - (L 229) तथा श्रुत्वा (for तथा
 विधान) - T on line 230 - (I 230) Ms सहिते
 (for वि) Ms महासुरा (for रथा) - (I 231) Ds
 अनित्यवयाः Ds आनवीजस (for जवान्) - (L 232)
 Kz पर्यन्त (for कथय) Ds श्रुत्वे (for स्वे) ३ श्रुत्वेण
 (for श्रुत्वा) Tz ३ Gz ३ रूपय पुरस्तर ता (for *)
 - (I 233) Gz M तवा (for तर्क्यै) Kz Da तै स्वल्पैर्
 Kz Dns तथ Vz Ds मव्य Vz सुदुष्टैश्च Vz सुरलपर्य
 Vz Tz ३ Ms शिरो दीर्घ Ds स्वल्पैस्तै ३ ३ परस्पर्यः Tz ३
 G ३ ३ मैमा र (for स्वल्) - I on line 231 233

वैशपायन उवाच ।

तत सुपुरासीनामसुराणां नराधिप ।
 पूर्वशुनो नट प्राप्त कौतुहलमजीजनत् ॥
 नटस्याथ वदुर्देल्या, सत्वार परया मुदा ।
 प्रत्यथार्थं वदुश्चापि रत्नानि सुनहृन्वथ ॥
 तत, स नन्तु ते तत्र वरदत्तो नटस्तदा । [240]
 सुपुरे पुरवामीनां पर हर्षं समादधत् ॥
 रामायण महाकाव्यमुद्देशं नाटकीकृतम् ।
 जन्म विष्णोरमैवस्य राक्षसेन्द्रवैजस्यया ॥
 लोमपादो दगरथ शब्दयश्छद्म महासुनिम् ।

शान्तामानाययामास गणिकानि सहानय ॥ [245]
 रामलक्ष्मणशत्रुणां भरतश्चैव भारत ।
 शब्दयश्छद्म शान्ता च तथात्पर्यैर्न हृतै ॥
 तत्ताटजीविनो वृद्धा दानया विस्मय गता ।
 आचचक्षुश्च तेषां वै रूपतुल्यत्वमच्युत ॥
 सत्काराभिनयौ तेषां प्रस्तावानां च धारणम् । [250]
 दृष्ट्वा सर्वे प्रवेश च दानया विस्मय गता ॥
 ते रक्षा विस्मय नेदुरसुरा परया मुदा ।
 जत्यायोत्थाय नाट्यस्य विशेषेषु पुन पुन ॥
 वदुर्वैश्वानि तुष्टाश्च भ्रैषेयजलयानि च ।

— (L. 234) Ds ते वज्रनाभगणयोरे (for *) — (L. 230) सपुत्रं (for नकीनीं) T; पदपुर (for सु)

Colophon om in Bc — Mentions of the Epic Ds
 T; — Mentions of Akha V B D; D; a — Adhy
 vana K; 2 N; V B; 2 Dn Ds D; वज्रनाभमसुरोत्तमम्
 Ks वज्रनाभमसुरशत्रुदम् Ks वज्रनाभमसुरम् Ds वज्रनाभ
 यथे प्रसूयोत्तमम् T G; 2 वज्रनाभयम् — Adhy 20
 Ks (marg) 145 V; 151, V; 150 V; 2 D; 149, D; 143, D; T; G; 156 D; 146, T; G; 2 M; 160, T; G; 167, T; 169 G; 163

Bs om line 236 — (L. 236) K; 2 Ds; D; T; 2
 (for सु) K; 2 N; V B; 2 D; 2 G; M; तत स्वपुरवासी
 (D; T; सा)नाम् (for *) N; 2 सपुत्रं च, T; जनाधिप (for
 नरा) — After line 236 K; N; Dn Ds ins

3* ददाश्या वज्रनाभो दीपता गृहमुत्तमम् ।
 भातिथ्य क्रियताशेया बहुतरुणुपायनम् ॥
 वापाम्ति सुविश्रामाणि सुखाय जनरजनम् ।
 भर्तुरात्त समालम्ब्य तेषां चक्षश्च सर्वेषु ॥

{ (L. 2) K; 2 पर G; अथ (for एषा) K; N; Ds तथा
 (for सु) — (L. 3) N; 2 न (for जन) D; मुद्राय वृत्
 तम् (for *) — (L. 4) N; 2 समाहर्षं (for लभ्य) N;
 मानसा (for सर्वं), }

— (L. 234) K; Ds; D; 2 T; 2 C; 2 M; पूर्व शुनोः
 V; 2 D; T; 2 G; पुरांपुरो (for पूवं) Ds; M; नर (for
 नट) G; वृत्तम् (for कीं) — (L. 238) G; सत्कारम्
 — (L. 239) K; 2 V; B; Dn T; M; पयावार्थं (K; M;
 'र्थ), K; 2 D; D; स्वपार्थं, N; 2 V; Ds D; यथेप्स्यत्,
 V; B; पूयन्वत् (B; 'र्थ); F; D; 2 G; सपुत्रार्थं T; 2 G; 2
 नाट्यं (G; नट)वार्थं (for सपुत्रार्थं) D; पापार्थं वदुश्चापि
 (for *) D; T; 2 C; 2 शपथे विविधाणि च (for *)
 — (L. 240) M; स तत्र (f r त च स) D; 2 M; की, (f r

तत्र) D; वरदानम् (for 'दत्तो) G; 2 तले दत्तवत्सदा (f r
 *) — (L. 241) M; कृत (for पुर) K; D; 2 G; वामानो
 (for वासीना) T; 2 G; 2 सुपुरे वृद्धवाचना (for *) Ds;
 परि (for पर) V; B; D; अयादपत् (for समा) — (L.
 242) K; 2 सुदेशं (K; 'दद', V; 2 Dn D; T; 2 G; 2
 उदेश्य, D; उदिय D; उदिय T; 2 G; 2 उदेश्यं (f r 'द')
 — (L. 243) D; 2 चर्षे तथा (f r खेप्स्यत्) — (L. 244)
 K; 2 रामवासी D; लोचवर्णो T; 2 G; 2 M; लोमपादात्
 (for लोमपादो) D; 2 लोमपादं दशरथम् (for *) D; मदा
 मुनि — (L. 245) K; 2 2 D; दान्यार्थं मानवात्म्यम्; K;
 दान्त वनाशनयन, T; G; दान्यात्मप्यानपानम्, T; 2 G; 2
 M; स दान्यात्मन् (for *) V; तथा (f r मर) — (L. 246)
 V; B; D; T; 2 G; 2 वापुत् (for 'प्रा) V; Dn; D; 2;
 G; 2 भरताम् (for भरतम्) — (L. 247) K; शान्तापना;
 D; 2 शांता च (for शान्ता च) K; N; Dn D; 2 T; G
 M; कृता (for कृतै) — T; C; om line 248 — (L.
 248) K; वृत्तम् (for वृत्त) — K; om (haj) lines
 249 251 — (L. 249) K; D; सपुत्रम्; K; D; 'त', K;
 V; B; T; 2 G; 2 वृत् च, D; G; M; उदयेने (for सपुत्र)
 V; रूपतुल्यत्वमच्युत्, T; C; 2 'ज्जैय स (for *) — (L.
 250) K; 2 D; सत्काराभिनयस्येया, T; सत्काराभिनयो तेषां
 (for *) — (L. 251) T; 2 2 2 2 तेषां (for तं) D;
 प्रामग्नो (for प्रवेश च) — (L. 252) D; T; 2 G; 2 2 2
 सा T; शान्ता G; ते वरदा (for च एषा) V; B; D;
 विस्मयात् (for 'य) N; ते रक्षा विस्मयार्थं तु (for *) D;
 G; मुरा परमायुःसुम् (f r *) — (L. 253) 1 2 ने स्वस्य
 (for नात्मस्य) K; विविशुश्च, B; Ds; D; T; 2 2 विविशु
 D; विविशु D; विविशु स्व (f r विविशु) — (L. 254)
 D; भूयात् D; हृष्टम् (for तु) N; 2 D; D; T; 2
 प्रिय (for 'य) K; प्रिय वदन्त्याने च; K; दायरान्नि च
 (for *) — (L. 256) V; पूयतेपु; T; 2 च्यु च; T; C;

हारान्मनोहरांश्चैर हेमनेदूर्धभूपितान् ॥ [255]
 पृथगर्थेषु दत्तेषु शोनेस्ते तुद्रुवुनेटाः ।
 जसुरांश्च सुनींश्चैव गोत्रैरभिव्रजेरपि ॥
 प्रेषित वस्त्रनाभस्य शागानगरवासिभिः ।
 नटस्य दिव्यरूपस्य नरेन्द्रागमन वदा ॥
 पुरा श्रुतार्थो दैत्येशः प्रेषयामास भात ॥ [260]
 आनीयता वस्त्रपुर नटोऽसाविति हर्षितः ॥
 दाननेन्द्रयच ध्रुवा शास्त्रानगरासिभिः ।
 नीता वस्त्रपुरं रम्य नटवेषेण यादराः ॥
 आरासश्च ततो दत्तः मुञ्चतो विश्वरमणा ।
 पृथय यथ तत्सयं दत्त शतरुणोत्तरम् ॥ [265]
 अथ कालोरमवं चरे वस्त्रनाभो महासुरः ।
 कारयामास रम्य च रत्नपट प्रष्टयत् ॥

ततस्त्वान्परिविश्रान्तान्प्रेक्षाथार्थं प्रचोदयन् ।
 दत्त्वा रत्नानि भूरीणि वस्त्रनाभो महासुरः ॥
 उपविष्टश्च तान्द्रष्टुं सह ह्यतिभिरात्मनाम् । [270]
 छत्रे चान्त पुर स्वाप्य चक्षुर्दृश्ये जनाधिप ॥
 भौमापि वदन्तं पथ्या नटवेषधरानथा ।
 कार्याथं मीमंकराणो नृदयार्थस्यचरजु ॥
 ततो घन सद्युपि र सुखान्तरभूपितम् ।
 तस्त्वंस्वरूपोर्विद्वमतो गानन्वरादयन् ॥ [275]
 नतस्तु देवगान्धार छालिक्य धरणाभूतम् ।
 भौमनियवः प्रजगिरे मन श्रोत्रमुग्राहम् ॥
 आगान्धारधामराग गङ्गानवरण वदा ।
 विद्वत्सासित रम्य जगिरे स्तरसपदा ॥
 एतत्तत्सम् श्रुत्वा गङ्गानवरण शुभम् । [280]

१ s 'गालेषु (sic) (for 'गालेषु) Ds वनितु (for दत्तेषु) Ms
 पृथगर्थेषु सर्वेषु (for ') I १ s Dss Ds २ s Ty १ Gs १ s
 Ms लोभेषु (for शोभेषु) Ks Ds १ s सत् (for ते) Ds
 नृपा (for नदा) — (L १५७) Ks सुरांश्चैव (for असुरांश्च)
 Vs Bom ed गात्रैः, De गात्रैः (for गोत्रैः) Ts अभिन
 वैर, Gs नयेर (for जनेर) Ts Gs १ s Ms गां Ts दा, Ts
 Gs गा नैरभिनवैरपि Gs गात्रैरपि मधैरपि (for ') — Ts १
 Gs १ s om (hapl) lines 259 263 — (I 259) Ds
 नटस्य बहुविधस्य (for ') — (L 260) Ks Dn दैलेन्द्र,
 Ts न (for 'दा) — (L 261) Ms [अ]भाय (for हर्षित)
 — (I 264) Ks Ds सवृत्तो (for सुवृत्तो) — (I
 265) Ks Ds प्रष्टय (for दृ') — Ks om line 266
 — (I 266) Ds कामोरमव (for कालो) Ns महासुर
 (for 'सुर) — Ns om (hapl) lines 267-२69 — (L
 267) Ks १ s V B Dn Ds Ds T G Ms चमूपाट, Ds १
 नटस्य, Ds नृत्यपाट (for रत्न) Dss Ds Ds Gs १ s
 Ms महदशयः, Ds महर्षिमन् (for महदशय) — (L 268)
 Ds Ds Ds तनस्त्वान्परिविश्रान्तान् (for ') Ds प्रेषयार्थं च (for
 प्रेषायार्थं) Ks-१ प्रचोदयन्, Ds प्रचोदयन् (for प्रचोदयत्)
 — (L 269) K Vs १ s Dn Dss Ds-१ Ts Gs महासुर
 (for 'सुर) — (L 270) Ds उपविष्टय (for 'विष्टय)
 — (L 271) Dss Ds १ सि (for 'स) Ks प्राप्य Ds भास्य
 (for स्वाप्य) Ds चक्षुर्दृश (for 'दृश्ये) Ks Vs १ s Ds Gs
 Ms नरापि (Vs १ Ds 'च), Ns Ds Dn Dss Ds १ s
 जनाधिप (for 'व) Ks B चक्षुर्दृश्ये (Ds 'दृश्य) जनाधिप,
 जनाधिप (for 'व) Ks B चक्षुर्दृश्ये (for ') — (L 272)
 Ts १ Gs १ s जोद्दामाय उत्तरम् (for ') — (L 273)
 The second part of Ks be.oms from चट्टनेपथ्या Vs

सिधयः, Is Ds विवद, Ds [अपि वृत् (for [अपि वद)
 — (L 273) Ks Ds कार्याथं (Ds 'गि) भौमकर्मणि (for ')
 Ks नृपाथं, Ts Gs १ s नृपा (for 'नृपा) Ds उपचक्रते
 (for 'सु) — (I १७4) Ds १ सन (for ततो) Ks १ s Dss
 Ds च सुपि, Ks सुपुं, Vs Bz १ s Dss Ds १ s Gs Ts १ s
 सत्, Ds सुपुं (for सत्सु) Ts १ Gs १ s Ms ततो घनात् (Ts
 'मा स) सुपि (for ') Ns स्वान्तरभूपितम् (for ') — (L
 275) Ks स्वन (for स्वर) Ns V B Dn Ds १ s Gs १
 गणैर (for सुपुं) Ks V Bz १ s Dss विद्वान्; Ks Ds १
 विद्वान्, Ks नृदय, Dn विद्वे, Ds १ s Gs वदा, Ds वदस्;
 Ts-१ Gs १ s Ms युक्त् (for विद्वत्) Ds ततो दिव्यमवा
 यन्, Ts १ Gs १ s Ms नान्धारमवाययत् (for ') — (L
 276) Ks १ s Ds गन्धार, Ns गन्धर, Ds Ts १ Gs १ s
 Ms गांधार्यं (for गान्धार) Dss तस्ते देवगान्धारे (for
 ') — (L 277) Ks १ s Dss Ds १ Ts भैमा (for भैम)
 Ts १ Gs १ s om lines 276-278 Gs तस्य (for सन)
 Ts Ms नटोऽसुरमुग्राहयन् (for ') — (L 278) Ks Ns
 Vs १ प्रमत्तायै, Ks 'रागे, Vs Ds १ s Ds Ds Ts 'रागे (for
 राग) Ks १ s Ds १ गांधारमवाययत् (Ds 'सते), Ds नान्
 धारे आरगो, Ds तथा गान्धारमवाययत् (for ') Ds om
 (hapl) from तथा up to तथा (in line 280) Ds नटा
 (for तथा) — Ks om line २७९ — (L 279) Ds दिव्यम्
 (for विद्वत्) Vs आनामिर्, Ds Ts आनामिर्, Ts आना
 रित्र (for नात्) — (L १८0) Vs तान्तरय (for तर्भ)
 Ts १ Gs १ सूर्य (for सुखा) Ds यदा (for सुभय)
 — (L 81) Ks Ds नामयामासुर, Ks १ s Ds बोधयामास;
 Ns आधयामास; Vs Bz Ds Ts Gs १ सययामास (C १

असुरानोपयामासुरस्त्यायोत्थाय भारत ॥
 नान्दीं च वादयामास प्रयुञ्जो गद एव च ।
 साम्बश्च धीर्यसपन्नः शर्यार्थं नटना गतः ॥
 नान्द्यन्ते च तदा श्लोक गङ्गातरणाश्रितम् ।
 रौक्मिणेयस्तदोत्तमं सम्यक्स्मिन्तयान्वितम् ॥ [285]
 रम्भाभिसार शौचेर नाटक ननुस्ततः ।
 शूरो रावणरूपेण रम्भावेप्य भगोवती ॥
 नलदूतस्तु प्रयुञ्जः साम्बन्तश्च विदूषकः ।
 कैलासो रूपितश्चापि माथया यदुनन्दनैः ॥
 आपश्च दत्तः कुट्टेन रावणस्य दुरात्मन । [290]
 गच्छन्नेरेणाथ यथा रम्भा चाप्यथ सात्त्विता ॥
 एतस्मिन्करण वीरा ननुतुर्यदुनन्दनाः ।
 नारदस्य मुनेः कीर्तिं सर्वज्ञस्य महात्मनः ॥
 पादोद्घोरेण नृत्येन तथैनाभिनयेन च ।
 तुष्टुवुर्दानवा वीरा भैमानमिततेजसः ॥ [295]

'सुर', V २ B २ D २ रामयामास, D २ दसंयामासुर, T २ २
 I २ २ आ (T २ G १) अ)यामासुर (for तोप) D २ om
 (hapl) lines 281^a-281^b — (L 283) D २ T २ २ G २ २
 नान्दींश्च V २ २ D २ D २ T २ G २ नन्दि (for नन्दीं) K २
 नदीश्च नाटयामास (for ") D २ प्रयुञ्जो यदुपुनव (for ")
 — (L 283) K २ स वैच, D २ ससस्तु (for कावार्थि) — (L
 284) K २ D २ G २ नात्माने (for नात्माने) K २ गङ्गातरणा
 श्रिते, V २ २ णान्वितम्, G २ 'धे सुतम् (for ") — (L
 285) T २ २ G २ २ सम्यक्त्तु विनयान्वित (T २ 'तम्), G २
 सम्यक्त्तु विनयान्वितम्, G २ २ 'कवविनयान्वित (for ")
 — (L 286) M २ रामाभि (for रम्भाभि) K २ सति (for
 यार) — (L 287) T २ २ G २ २ रमण (for रावण) D २
 नृपेण (for हृपेण) D २ रूपेण (hypermetric) (for वेप्य)
 K २ मनोहरी, B २ 'वनीम् (for 'वर्ती) T २ २ G २ २ M २
 रम्भावेपि शूरो गत, G २ गङ्गावेपि शूरो गत, M २ रम्भावेपि शूरो
 गत (for ") — (L 289) V २ D २ रचितम्, N २ D २
 (before cor or above) G २ रोपि, D २ तुपि (for रूपि)
 — (L 290) G २ रावणेन (for 'रावण) — J २ om (hapl)
 lines 291-293 — (L 291) D २ T २ रा (for च) D २
 रम्भा २ यदानान्विता (for ") — After line 291, T २ २
 G २ २ M २ 293

4** एवं रामस्य चरितं पदकाण्डमथ सोचत्म् ।
 धन्यं यदायमावुत्पन्नं राक्षसं च विनयावदम् ॥

ते वदुर्गम्बुप्यानि रक्षान्याभरणानि च ।
 ह्यारक्षारखणिकश्च येदूर्ध्वमणिभूषितान ॥
 विमानानि विचित्रानि रथाश्चाकाशगामिन ।
 गजानाकाशगार्क्षेण दिव्यनागकुलोद्भवान् ॥
 चन्दनानि च दिव्यानि जीतानि रमन्ति च । [300]
 गुरुष्वगुरुस्तुल्यानि गन्धाह्वानि च भारत ।
 चिन्तामणितुद्राश्च चिन्तिते सर्वैवामदान् ॥
 प्रेक्षासु तासु वर्हस्पि ददन्तो दानपालदा ।
 धनरत्नैरिरेहिना, हृता, पुरुषसत्तम ।
 क्षियो दानवमुल्याना तथैव च जनेश्वर ॥ [305]
 ततो हस्ती प्रभातयाः सरती प्राह प्रभातगीम् ।
 गतास्मि द्वाराक्ष रम्या भैमगुणामनिन्दिते ॥
 प्रयुञ्जश्च मया श्रेष्ठे भित्तिके चारलोचने ।
 भस्त्रिश्च कथिता तस्य मया तव शुचिस्मिते ॥
 तेन हृष्टेन कालश्च हृत कमललोचने । [310]

एवं बालमीकित्वा श्लोक उद्गादिदिमान्वितम् ।
 निषादादिस्त्रैदुक्तं गणन्ता मधुरस्वरा ॥
 [(L 3) G २ समरितम् (for ram)]

— (L 292) T २ D २ वीर (for वीरा) D २ नृप (for यदु)
 M २ पुण्य (for नन्दवा) — (L 293) K २ D २ D २ २
 कीर्ति (for कीर्ति) T २ २ G २ २ दारव्यं तु (for सर्वैवस्य)
 — (L 294) D २ D २ २ T २ G २ M २ वृत्तेन (for वृत्तेन)
 T २ २ G २ २ पानोद्गातकपुलेन (for ") — (L 295) D २
 तुष्टुपु (for तुष्टुपु) D २ सर्वे (for वीरा) T २ om lines
 295^a-304^b K २ N २ V B D T २ G २ २ M २ सैमानान्विते K २
 D २ M २ 'मितो)जयाम् (for ") — (L 296) K २ D २ वसु
 (for वष) N २ वक्षणि, T २ २ G २ M २ दिव्यानि (for
 रमानि) — (L 297) D २ (sup lin) T २ २ G २ २ M २
 निद्वार (for दिद्वार) D २ ह्यारक्ष रत्नविदाश्च (for ")
 D २ चिन्तितम् (for भूषितम्) — (I 298) D २ रथाश्च
 (for रयाश्च) — (I 299) D २ दिव्यानागकुलोद्भवान् (for
 ") — (I 300) D २ प्रवचन, D २ सुवर्ण (for रम) — (L
 303) V २ om from नुद्राश्च up to तुष्टुपुश्च (in line 303)
 D २ चिन्तिते (for 'ते) — (L 303) N २ प्रयाजुषाम् बर्हस्पि,
 T २ २ G २ २ त्रेक्षकासु च पद्मसु (for ") K २ D २ ददताः
 D २ वन्दन्तो (for वदन्तो) — (L 304) T २ य (for धन)
 M २ च सहितः (for विरहितः) D २ D २ T २ हारणा, D २
 मी — (L 306) K २ D २ २ सार्थं — (L 307) K २ D २

अथ प्रदोषसमये त्वया सह समागमः ॥
 तदत्र चचिरश्रेणि तत्र प्रियसमागमः ।
 न ह्यात्मजन्तो भाषन्ति मिथ्या भैमकुलोद्भवाः ॥
 ततः प्रभावती हृष्टा हंसी तामिदमत्रवीत् ।
 वपितासि ममागसे स्वमुमर्हसि सुन्दरि ॥ [315]
 त्वयाहं सहितावासे द्रुपुमिच्छामि कैशत्रिम् ।
 नि साधस्ता भविष्यामि त्वया सह विहगमे ॥
 हसी तथेति चोपाच सर्वा कमललोचनाम् ।
 आररोह च तद्वन्म्यं प्रभावत्या विहगमा ॥
 विश्वरमंश्रुते तस्मिन्हन्म्यंश्रुते प्रभावती । [320]
 सविधानं चकाराशु प्रमुन्नागमनक्षमम् ॥
 तस्मिन्श्रुते संविधाने काममानयितु ययौ ।
 प्रभानतीमनुज्ञाय हसी वायुसमा गतौ ॥

सा गत्वाभ्यागता हसी प्रभावतिमथात्रवीत् ।
 अभ्येति रौक्मिणेषोऽस्तावाश्रसायतलोचने ॥ [325]
 प्रयुन्नो नीयमानं तु ददृशे माल्यमात्मजान् ।
 भ्रमरीराष्ट्रं वीरः सुगन्धमरिगदैन ॥
 निलिल्ये तत्र माल्ये तु भूत्या मधुकररत्नम् ।
 प्रभास्तया नीयमाने विदितार्थः प्रतापनाम् ॥
 प्रवेशित च तन्माल्यं स्त्रीभिर्मधुकरायुतम् । [330]
 अविदूरे च विन्यस्त प्रभावत्या जनाधिप ।
 भ्रमरास्ते ययु सौम्य सध्याचाले ह्युपस्थिते ॥
 रा भैमप्रयरो वीरस्तेः सहानैर्विहीनतः ।
 कर्णोत्तले प्रभास्तया निलिल्ये शनकैरिव ॥
 ततः प्रभानती हंसीमुवाच वदवा वरा । [335]
 उद्यच्छन्त पूर्णचन्द्रं समीक्ष्यातिमनोहरम् ।

सैमैर (for सैम) D₁ अनिन्दिते (for 'ते) — (L 308)
 N₁ D₂ हासिनि, V₂ B₂ D₂ लोचन (for 'ने) — (L 309)
 D₁ T₁ G₁ तत्र (for तत्र) — (L 310) K₁ नुदेन
 (for 'द') — (L 311) T₁-s G₁ s-s अथ प्रदो रम्ये च
 (for 'र') K₁ N₁ B₁ Dn T G M₁ समागमे, D₁ 'मम् (for
 'म) — (L 312) Dn₁ G₂ समागमे — (L 313) K₁ s
 V B Dn D₁ D₁ s s T₁ G₁ [शा]त्मवति; N₁ Poona ed
 G (ed) 'वार्ता (for 'वन्तो) D₁ s T G M₁ भाषन्ते (for
 'न्ति) G₂ कुलोद्भवा (for 'द्भवा) — (L 315) N₁ V₂
 B₁ D₁ मया (for मम) V₂ om (hapl) lines 315^b-
 316^a D₂ T₁ s G₁ s M₂ वस्तुम् (for 'स्तुम्) — (L 316)
 V₁ [शा]रासे (for [शा]वासे) K₁ s D₂ G₂ M₂ कैव-
 लम्, D₂ s T G₂ s केशवम् (for 'केशविम्) — (L 318)
 K₂ G₁ s होवाच, D₂ सौ^a, D₂ तामाह, G₂ प्रोवाच (for
 'वो') T₁ G₂ s अनुल (for कमल) — (L 320) K₂ s
 Dn T₁ तत्र (for तस्मिन्) — (L 321) K₂ s प्रमुन्नागम-
 नाश्रयम् (for 's) — (L 323) G₂ गता (for गतौ) D₂
 हसी सा वेगते गता (for 's) — After line 323 D₂ Pom.
 Poona eds G (ed) 129

5** नटवेषधरं वाम गलोवाच मुचिस्मिता ॥
 अथ भूत स भगवन्समयो वर्तते निरति ।
 तथेति प्राह सा काम सा विदुत्ताय पक्षिणी ॥

[(L 1) D₂ प्रवृत्तवच (for नचो') — (L 2) D₂
 नजस्व (for भूत स) — (L 3) D₂ वाम (for वाम)]
 — (L 324) T₁-s G₁ s-s गत्वा ह्यनुगता हसी, Bom Poona
 eds G (ed) अभ्यागता च सा हसी (for 's) K₁ V₂ T₁ G₁

M₂ प्रभावतीमिदमत्रवीत् (hypermetric), D₂ ह्यत्रवीत्
 प्रभावतीम्, D₂ (warg) तामवोच प्रभावतीम् (for 's)
 — (L 325) V₁ s B₁ स्व (for 'सात्) T₁ s G₁ s-s om
 lines 325^a 329^a K₂ s D₂ वनुत्तायतलोचने, V₁ s रत्नं V₂
 वा [ममागतं], V₂ B₂ वागमापत्, D₂ वायु ह्यापत् (for
 's) — (L 326) V₂ s D₂ नीयमानम् (for 'मानं) D₂
 वदते (for हदते) — (L 327) K₂ Dn आवित (for
 आवृतं) B₂ सुगन्धिमम्, Dn₁ मगन्धम् (for सु') — (L 328)
 D₂ माल्येषु (for माल्येषु) D₂ निलिल्ये तु स्वयं
 तस्मिन् (for 's) — (L 329) D₂ प्रभावन्यै (for 'स्या'
 K₂ नीयमानो (for 'ने) T₁ s G₁ s s वा गतश्च (for विवि-
 तार्थे) — K₂ om line 330 — (L 330) T₁ s G₁ s-s
 प्रेषित तच्च माल्य च (for 's) K₁ s मधुकरायुतम्, N₁ D₂
 'राजिवलम्, D₂ G₂ 'रायुतम् (for 'रायुतम्) — After line
 330, K₁ s V B Dn D₁ D₁ s s T₁ s G₁ s M₂ 129 .

6** उपनीत प्रभावत्यै स्त्रीभिरत्तद्धमराष्ट्रम् ।

[V₁ s भ्रमरायुतम् (for 'रायु')]

— (L 331) V₁ D₂ M₂ नराधिप, D₂ हरिदम् (for जना
 धिप) — (L 332) K₁ साम्य, K₁ D₂ सौम्या, V₁ वीर;
 V₂ सौम्ये (for सौम्य) T₁ श्रुपु (for ह्युप) — (L 333)
 T₁ s G₂ भ्रमरो (for प्रयरो) D₂ विनितेन D₂ बहि
 मैन, M₂ विनाहृत (for विहीनत्) T₁-s G₁ s-s भ्रमरी
 विनाहृत (for 's) — (L 335) V₁ Dn D₂ D₂-s वर
 (for वरा) T₁ s G₁ s-s भगिन्यावपि वागवीर (for 's)
 — (L 336) D₂ T₁ G₂ M₂ इद्वरत्तद्ध, G₁ उच्यते ते (for
 उद्यच्छन्ते) N₁ D₂ D₂ उच्यते (D₂ 'ते) पूर्णचन्द्रं सा (D₂

सखि दहाम्नि मेऽङ्गानि गुप्तं च परिशुष्यति ।
 औत्सुक्यं हृदि चातीर कोऽयं व्याधिरनौपधः ॥
 दशहिरुणमौत्सुक्यमसौ पूर्णनिशाकरः ।
 नवोदितः शीतरदिमः सविहारोचितप्रियः ॥ [340]
 न दृष्टपूर्वो हि मया क्षुतिमात्रेण काङ्क्षितः ।
 अहो भूमयतेऽङ्गानि स्त्रीम्वभावस्य धिकपल्लु ॥
 कल्पयामि चया बुद्ध्या यदि नाभ्येति मे प्रियः ।
 कुमुदतीगलं मार्गं ह्य गमिष्याम्यकिचन ।
 मदनानीविषेणास्मि दष्टा हाहा मजस्विनी ॥ [345]
 शीतवीर्याः प्रकृत्येव जगतो ह्यदनाः सुखाः ।
 दहन्ति मम गात्राणि किं नु चन्द्रगभस्वयः ॥
 प्रकृत्या मीतलो वायुर्नानाउष्णजोह ।

वावाभिमदसो मेऽयं ददहीति शुभा तनुम् ॥
 ततः सकल्पये एव स्थैर्यं कार्यमिवात्मनः । [350]
 नावतिष्ठति निर्वायं मनः सकल्पवर्षितम् ॥
 विमनस्कास्मि मुह्यामि वेपथुर्मं महान्दृष्टि ।
 चन्द्रमीनि च मे दृष्टिर्हा हा यामि धुनं क्षयम् ॥

Colophon

वेशपायन उवाच ।

आनिष्टेयं मया बाला सर्वथेन्यवगम्य तु ।
 कार्णिकेष्टेन मनसा हंसीमिदमुवाच ह ॥ [355]
 दैत्येन्द्रतनया प्राप्तमगच्छस्य गामिह ।
 पट्पदैः सह पट्पादो भूत्या भाल्ये निरीय तु ॥

ते) (for °) T₁ s G₂ उदीच्य (for समीच्य) M₁ समीक्षन्ती
 मनोरमम् (for °) — (L 337) T₁ s G₁ s s दक्षन्ते मम
 काङ्क्षानि (for °) K₂ s D₂ सुष्यते — (L 338) K₁
 नितैष्य (for अनी) — (L 339) D₂ द्वा, T₂ s G₁
 दद्यात्, T₁ वाय, G₂ इवौ (for दृष्ट) M₁ om from पूर्व
 नो यदि (an line 343) D₂ वीर्यमासा निशाकर (for
 °) — (L 344) K₂ s D₂ सत्य इरति च प्रिय (K₂ ये),
 V B₁ s D₂ s मनोदारी रतिप्रिय, D₁ सविहारी इतिप्रिय, D₂
 नायाप्यायति मे प्रिय, D₂ सखि मे नैति च प्रिय, T₁
 सहरेतिनि प्रिय, T₁ s G₁ s s हंसारो मेति प्रिय (T₁
 'क्षुन'), T₂ G₂ सखिरोमितिप्रिय (for °) — (L 341)
 D₂ D₂ s T₁ G₂ शुन (for शुनि) — (L 342) K₂ V₂ B₁
 D₂ s D₂ s भूमयते, D₂ भूमानि मे, T₁ s G₁ s s दहति
 (for भूमयते) D₂ अहो भूमायतेऽङ्गानि (for °) — (L
 343) K₂ s T₂ s G₁ s s [जा]यति (for [ज]येति) N₂
 V₁ मप्रिय (for मे प्रिय) — (L 344) T₁ s G₁ s s कुमु
 द्र्यो वा गङ्गा वा (for °) D₂ ह्य गमिष्ये यदि विना, T₁ s
 G₁ s s गाढविष्यामि किंच (for °) — (L 345)
 K₂ s D₂ G₂ हाहा दष्टा (by transp) (L 346) K₂ s
 D₁ s V₂ s हाहाका, B₂ दहना (for हाहना) D₂ मुभा (for
 सुभा) K₁ D₁ जगतो ह्यदिन उल्लु, T₂ चागदाह्यदिनोत्सुका
 (sic), T₂ दास्वादना सुखा (for °) — (L 347) T₂ s
 G₁ s s चाङ्गानि (गात्राणि) — (L 348) D₂ तप्य (for
 पुष्य) G₂ s रसाद (for रसो) — (L 349) T₂ s
 G₁ s s स्वाधि (for द्याधि) K₂ s B₂ M₁ ददहीति, D₂
 दक्षनीय, T₁ s G₁ s s दहयति, G₂ दक्षनीय (for दद
 हीति) — (L 350) K₂ s सत सकल्पयत्ये (K₂ विर्यं M₁,
 K₂ D₁ मम सकल्पयत्येत्, K₂ N₂ s L₁ D₂ D₂ तसकल्पय

धैर्यं मे (N₂ B₂ चद्वेदेव, D₂ D₂ 'दृष्टैवा), V₁ s B₂ नह
 त्सकल्पयत्येत्, V₂ D₂ s तसकल्पयते वंष (D₂ वैतन), B₁
 तद्वस्तकल्पयत्येव, D₂ D₂ s सत सकल्पयत्येव (D₂ 'द
 काय), D₂ (mar) T G M₁ तता संकल्पयत्येव (for °)
 K₂ s D₂ D₂ s स्थैर्यं, D₂ (mar) G₂ M₁ शैष्य, T G
 s s शीघ्र (for स्थैर्यं) K₂ V₂ कामम् (for कार्यम्) T₂ G₂
 दृह (for दृव) — (L 351) B₂ T₂ निर्वायं, D₂ निर्वाय (for
 निर्वायं) D₂ मम सकल्पयत्येत् (for °) — (L 352) T₂ s
 G₁ s s [ज]ति (for [ज]मि) K₂ s सुधारिण, B₂ ददामि
 (for मुह्यामि) — (L 353) K₂ विभ्राम्यति, N₂ V₂ B₂ s D₂
 भ्रमतीव, T₁ s G₂ s भ्रमत्यपि, G₂ भ्रमत्यपि (for चन्द्रमीति)
 T₂ G₁ दृष्टा (for दृष्टि) T₂ s G₁ s s om lines 355^b-
 426^b — M₁ वाश्यामि (for हा याति) K₂ धुवा, V₁ D₂
 यम (for धुव)

Colophon — Mention of the Epic D₂ — Men
 tion of Kāśī K₂ V B D₂ D₂ D₁ — Adhy nouns
 K₁ s s V B D₂ D₂ D₁ s s वज्रनामे प्रद्युम्नोत्सवम्, K₂
 प्रद्युम्नोत्सवम्, N₂ D₂ वज्रनाभपुरे प्रद्युम्नोत्सवम्, K₂ वज्रनाभ
 वच — Adhy no K₂ 146, V₂ 152, V₂ 151, V₂
 Der 150, D₂ 148, D₁ 144, D₂ T₂ G₂ 157, D₂ 147,
 M₁ 161

K₂ om the ref — (L 354) D₂ गम्यते, D₂ s गम्य
 तम् (for गम्यन्) K₂ s D₂ सप्रेया लवताय तु, D₂ प्रैयं व
 मग्यताम् (for °) — N₂ om line 356 — (L 356) D₁
 तनये (for 'या) V₂ प्राणम् (for प्रासम्) D₂ गच्छतु (for
 गच्छन्) M₁ अनुगच्छन् गामिति (for °) — (L 357)
 K₂ s D₂ s पट्पदैः दृष्टपदो भूत्या (for °) K₂ s D₂ भाल्ये

विनेयोऽस्मि प्रभाजत्या यथम मयि वतताम् ।
 इत्युक्त्वा दर्शयामास मुक्तो रूपमात्मन ॥
 तद्धर्म्यष्टप्रभया द्योतित तस्य धीमत । [360]
 अग्निभूता प्रभा चैव राजध्रद्रोह्या गुभा ॥
 प्रभाजत्यास्तु त दृष्ट्वा वदुःष कामसागर ।
 चन्द्रस्योदये प्राप्त पर्वण्या सरिता पति ॥
 सलज्जाधोमुखी चिचिक्चिचित्तिर्यगोक्षिणी ।
 प्रभाजती तदा तर्था निश्चलेनामलेक्षणा ॥ [365]
 करेणाध प्रवेष्टे ता चानुभूषणभूषिताम् ।
 सृष्ट्वोनाच वरारोहा रोमाञ्चततनुस्तनुम् ॥
 मनोरथशैलप चि पूर्णो दुसमप्रभम् ।
 अधोमुख मुग्ध वृत्ता न मा चिचिन्त्रभापसे ॥
 प्रभोपमर्दं मा कार्षीवदनस्य वरानने । [370]
 साधुस त्यज्यता भीरु दास साधुनुग्रहताम् ॥
 न बालमिद पश्यामि भीरु भीरुस्तमुत्तुच ।
 याचास्त्वपाऽच्छांतिं कृत्वा प्राप्तवाल निगोष मे ॥
 गाधनेण त्रिगाहेन दुष्प्रानुग्रह मम ।

देशकालानुत्पण रूपेणानुत्तमा सती ॥ [375]
 उपर्युच्य ततो भैमो मणिस्य चातवदसम् ।
 जुहान समये वीर पुषेर्मन्त्रानुदीरयन् ॥
 चमाहाय कर तस्या उराभरणभूषितम् ।
 चक्रे प्रदग्निं चैव त मणिस्य हुताशनम् ॥
 प्रज्जाल स तेनस्वी मानयत्रच्युतात्मनम् । [380]
 भगवाञ्जगत साक्षी गुभसाथागुभस्य च ॥
 उद्दिश्य दक्षिणा वीरो त्रिप्राणा यदुनदन ।
 उनाच हसी द्वारस्था तिष्ठाना रक्ष पक्षिणि ॥
 तस्या प्रणम्य याताया कामस्ता चारलाचनाम् ।
 प्रहाय दक्षिणे हन्ते निनाय शयनोत्तमम् ॥ [385]
 उरावोपवेदयैना सात्वयित्वा पुन पुन ।
 चुचुम्ब शनकैण्ड वासय मुष्टमारुते ॥
 ततोऽस्या आपो षक्ल पद्म मधुसरो यथा ।
 आल्लिङ्गे च सुश्रेणा क्रमेण रतिगोविद ॥
 अरामयद्रहस्यना न चाद्वैजिगयालदा । [390]
 आप कृत्स्न चरत्यथ रतिनायविशारद ।

चैव Ds चरिस्म माल्य (for मूला माल्ये) Ds ३ निलीनवान्
 (for यतु) — (L 308) Bs यथान (for यथद) — (L
 359) Ds स्वल्पमथ चामन (for ४) — (L 360) Ds
 तद्धर्म्यं प्रभया सन (for ५) — (L 361) Ks चद्राहता Ks
 चद्रगता (for चद्रोह्या) Ds त्वा Gs प्रभा (fo गुभा)
 — (L 363) Vs उच्चार (for चै) Ks यथा चद्राय
 प्राप्त (for ५) K Dn D शायी Is D परण्य Ks
 पाण्य Ts M पावन (for परण्या) — (L 364) I ३ ३
 Bs ३ D D ३ सुचमुखी (for मुखी शिखर) Ks निय
 दृष्ट्वा गता रणा (for ५) — (L 365) V T Gs Vs
 निश्चला कमलक्षणा Dn D ल वमलेक्षणा Ds लेवायत रणा
 (for ५) — (L 366) T Gs [अथ (fo [अ]थ) P ३ ३
 D ३ T Gs M भूषित (for ताम्) — (L 367) Dn
 Ds तनुस्तु D तनु त्वा D (nar) तनुत्वं (for
 तनुस्तुत्तु) — (L 368) Ds सत् दुसमप्रभे (for ५)
 — (L 369) Vs ३ D ३ अधामुल (for स) Ns प्रभाजत्य
 द्युत द्युत् M अथ सुलमुत्वा शिखर (for ५) M कृत्वा (for
 किचिन्) — (I 370) K D प्रभाजत मा कार्षी Ds
 प्रभाजति त्वम मा (for ५) Ks वन्तस्य (for स्य) Ds
 कार्यं न गुभावन (for ५) — (L 3 ५) I अथ Vs
 Ds इह (fo इव) Ds भीरु ते वान प्रिय (for ५) — (I

3 3) Ds याचे स्वाम् (fo याचामप्या) — (L 3 4) D
 विधानन (for विगाहेन) Poona ed मयि (for मन)
 — (L 375) Ks Dn T [अ]प्रतिना (for [अ]नुचमा)
 Ds रूपानुत्तमा मतम् (for ५) — (L 3 6) U (ed)
 उपर्युच्य (for स्युच्य) — (L 3 ५) Ks तुहुने ३ जडा
 Ds अनुत् (for तुडाव) Vs Bs मद्रम् Gs गत्वात् (for
 मद्रात्) — (L 379) Ds प्रशिक्षितां (for शं) M मणिस्य
 त (by tran p) — (L 380) Ds सद्रजाल तपस्वी (for
 ५) Ds मानयत्कशामाजम् (for ५) — (L 382) Ks ३
 उवाच (f विद्याना) — (L 383) Dn D ३ ३ T द्वारस्था
 D निष्ठ चा गच्छ पतिनि (for ५) — (L 385) Ks Ds
 चमाह K D ३ सुधीया (for प्रया) — (L 386) Ks
 उरा चैव Ks D उरैरिव Is (ma g as above) जगत्
 च D ३ यो चैव (for उरावच) — (L 387) Ks Vs ३
 Dn Ds Ds ३ M गच्छ Ns कण्ठ ३ ३ यद्वत् (for गण्डे)
 — (I 388) Some Ms च (for मा) — Ns om l ne
 389 — (I 389) I ३ Vs Ds ३ आल्लिङ्ग (fo ङ्ग) Ks
 आल्लिङ्गादेन सुश्रेणी (for ५) — (I 390) Ks Vs ३ ३
 Ds (ma g) D ३ ३ आरामयद् (for अराम) Ks Ds
 [या ता (for [या]ता) — Ks om l ne 391 — (I 391)
 Ks Ns l ne ३ अणष्ट T G M स च कृष्ण (for

उवास स तथा सार्धं रमन्कृष्णसुतः प्रसुः ॥
 अरुणोदयकाले च ययो यत्र नटालयः ।
 अकामया प्रभावत्या कथंचित्म विसन्निवितः ।
 तामेव मनसा क्रान्ता कान्तरूपः समुद्रहन् ॥ [395]
 त उतुर्नटवेयेण कार्यार्थं भैमवंशजाः ।
 प्रतीक्षन्तस्वदा वाक्यमिन्द्रैःश्रवयोलदा ।
 उद्योगं वञ्चनामस्य त्रैलोक्यविजयं प्रति ॥
 प्रतीक्षन्तो महात्मानो गुञ्जसरक्षणे रताः)
 कञ्चपस्य मुनेः सत्र यान्ताजलराधिप ॥ [400]
 दैवासुराणां सर्वेषामविरोधो महात्मनाम् ।
 त्रैलोक्यविजयाथार्थं जयता धर्मचारिणाम् ॥
 एवं कालप्रतीक्षाया वसता तत्र धीमताम् ।
 सप्राप्तः प्राट्टपौ रन्धः सर्वभूतमनोहरः ॥
 अहर्निशं च युवान्त प्रयच्छन्ति मनोजवाः ॥ [405]
 शत्रुकेश्वरयोर्हंसाः कुनाराणां महात्मनाम् ॥
 रेमे सद् प्रभावता प्रयुञ्जन्तारुपया ।
 रात्रौ रात्रौ महातेजा धार्तराष्ट्राभिरक्षितः ॥

वैदिं वरुपुर हर्मेवसद्विद्यासवाज्ञया ।
 व्याम नृप नटास्ताश्च न विदुः कालमोहिताः ॥ [410]
 दिवापि रोक्मिणेष्यस्तु प्रभातत्या नृपालये ।
 तिष्ठत्यन्तर्हितो वीरो हंससगाभिरभितः ॥
 माययास्य प्रतिच्छाया दृश्यते हि नटालये ।
 देहाधेन तु कौरव्य सिपेच स प्रभाततीम् ॥
 सन्ति विनय शीघ्रं लीला दाक्ष्यं विलासिताम् । [415]
 सृष्टयन्त्यसुर दृष्ट्वा विद्वत्ता च महात्मनाम् ॥
 रूपं विलासं गन्ध च मृजा भावामथार्थताम् ।
 तासां यावद्वनारीणां सृष्टयन्त्यसुराखियः ॥
 वञ्चनाभस्य तु भ्राता सुनाभो नाम विद्वतः ।
 दुहितृद्वयं च नृपतेस्तस्य रूपगुणान्वितम् ॥ [420]
 एका चन्द्रवती नाम्ना गुणल्यय चापरा ।
 प्रभावत्याल्यं ते तु व्रजतः स्फुटु नित्यदा ॥
 बृहशते तु ते तत्र रतिस्तथा प्रभावतीम् ।
 परिपप्रच्छतुश्चैव निश्रम्भोपगतां सतीम् ॥
 सोनाच मम विद्यास्ति याधीना काङ्क्षित पतिम् । [425]

भाव कृष्ण) Ks Bs रतिरात्र (for 'कार्ये) — (L 392)
 Ds तदा (for प्रसु) — (L 395) Ks Ms नटालयम्, Ds
 नटा निजा (for नटालय) — (L 396) Ks से वरुपुर,
 V1 तुवुपुर (for वरुपुर) Ns यादवा (for-वञ्जना) — (L
 398) Ns भी-सुक्याद् (for त्रैलोक्य) — (L 399) Vs
 प्रतीक्षन्तो महात्मानो (for *) Ms गृह (for गुण) — (L
 401) Ds पूर्वेषाम् (for म*) Ks अविरोधाय, Ks Ds धे
 (for धो) — Ds om (hapl) lines 402-106 — (L
 403) Ks Ns Ds वज्रता, Ks Ds Ms यन्ता, Vs Ds
 Ds जयता (for जयता) — After line 403, Ds (marg)
 ins

7** तावदिनायां दैलेन्द्र नाटयद्व नटद्वयम् ।

दिवास्तु ननुदुद्वे वै राजावेर कदाचन ॥

— (L 403) Ks Bs Ds Ds : s Ts Gz Ms काल (for
 काल) Ns प्रतीक्षार्थं (for 'क्षणा) Ds यतत (for यतना)
 — Ks om lines 401-406 Ks om lines 401-405
 — (L 405) Ms महात्मना (for मनो*) — (L 407)
 Ks s V 1 Ds Ds Ds : s चार (for चानु) — (L
 408) V1-व्यासिन (for रक्षित) — (L 409) Ks Cal
 ed वसतु (for 'e) — (L 410) Ks नटाश्च, Ms भैमंश्च

(for नटाश्च) V1 तत्र (for ताश्च) Ks Bs Ds काम
 (for काल) — (L 412) Vs [अ]म्यद्विदो (for [अ]
 न्व*) Ns ह्यदृश्यभिरक्षित, Ds ह्यमयातिरक्षितम्, Ms
 ह्वेत सद् रक्षित (for *) — (L 413) Ns प्रतिच्छाया
 (for 'च्छाया) Ds सत्र (for हि) — (L 414) Ks
 Ds Ds s Gs श्वो, Ts श्व (for स) — (L 415) Ks
 संनिरृ Ts संनोति (for सवति) Ks लीला दान, Ds
 लीलावाच्य (for लीलां दात्यं) Ks Ds Ms विलासिताम्, Ds
 Ds अथायंनम् (for विलासिताम्) Ks लीला दाक्षयविनयप्रदा;
 Ds s लीला वाच्य वि (Ds दानवि ज्ञानितम् (for *) — (L
 416) Ds (s op lin as above) Ts शिद्रव्यं च, Ms विध
 क्तावा (for विद्वता च) V1 मनोहराम् (for महात्मनाम्)
 Ns शिषित्त च मनोहराम् (for *) — (L 417) Ds शिषा,
 Ts मृष्ट, Bm Ioon's eds G(ed) मनु (for मृष्टा) V1
 Ds अयादिनाम्, Ds जैम्य Ds अथायंनम् (for अथायं)
 — (L 420) Ds (s op lin) Ts Ms कम्पा (for दुहितु).
 Ds s नृपते (for च नृपते) — (L 422) Ds s सततली
 (for स) Ks वञ्चनामस्य विलदा (for *) — (L 423)
 Ds सत्र रते, Ts Gs Ms नु तावत् (for तु ते तत्र) Ks गुणः
 Gs सत्र, Ds भवा (for सचा) — (L 424) Ns सतीम्

त्यर्थमानयत्याशु सौभाग्य च प्रयच्छति ।
 देव वा दानं वापि विरक्त सद्य एव हि ॥
 साहं रमामि कान्तेन देवपुत्रेण धीमता ।
 दृश्यता मद्रभ्रावेन प्रगुप्त सुप्रियो मम ।
 ते दृष्ट्वा विस्मय याते रूपयौवनसपदम् ॥ [430]
 पुनरेवात्रवीत्ते तु भगिनी चारुहासिनी ।
 प्रभानती वरारोहा कालप्राप्रभिद वचः ॥
 देवा धर्मरता नित्य दम्भशीला महासुरा ।
 देवास्तपसि रक्ता हि सुनरक्ता महासुरा ॥
 देवाः सत्यरता नित्यमनूते तु महासुरा । [435]
 धर्मस्तपश्च सत्य च यत्र तत्र जयो ध्रुगम् ॥
 देवपुत्री वरयत पतित्रिया ददान्यहम् ।
 उचितौ मद्रभ्रावेन सद्य एरोपलप्स्यथ ॥

ता तथेत्युच्यते हृष्टे भगिनी चारुलोचनम् ।
 परिप्रच्छ भैम च कार्यं तत्प्रति मानिनी ॥ [440]
 स पितृव्य गद वीर साम्ब चाप्यत्रवीत्तदा ।
 रूपान्वितौ सुरशीले च शूरे च रणकर्मणि ॥
 प्रभावत्युगच ।
 पतिपुत्रेण दत्ता मे विद्या दुर्गासस्ता पुरा ।
 पतिपुत्रेण सौभाग्य सदा कन्यात्ममेव च ॥
 देवदानवयक्षाणा य ध्यास्यसि स ते पति । [445]
 भवितेति मया चैव वीरोऽयमभिकान्तिनः ॥
 गृहीत तदिमा त्रिया सगो वा प्रियसगमः ।
 ततो जगृह्णुदृष्टे ता त्रिया भगिनीसुरात् ॥
 दध्युर्गदसाम्नी च नियामभ्यस्य ते शुभे ।
 तौ प्रगुप्तेन सहितौ प्रविष्टौ भैमनन्दनौ ॥ [450]

(for सतीम्) — (L 420) Ks सा ध्याता (for वाधीता) Ds यो यो न वाङ्मि पति (for ⁴) — (L 427) Ds मानवं (for दा) T₁ s G₁ s s देवो वापि मनुष्यो वा Ms देवा वा दानवा वापि (for ²) Ds विरक्ते (for विवच) Ns सत्यम् (for सद्य) G₁ s एवयत्र (for एव हि) T₁ s G₁ s मे वरां सद्य एवयत्रि (for ⁴) — (L 428) Ds रूपम् (for पुत्रेण) — Ms om line 429 — (L 499) Ks Dn₁ Ds₁ स प्रियो, T₁ सुनयो (for सुप्रियो) — (L 430) Ks Ds s Ms संपदा Ns दि (for ⁴ दम्) — V₃ B₁ T₁ G₁ om (hapt) line 434 K₁ D₁ D₁ transp lines 434 and 435 — (L 434) T₁ s G₁ s s तु धर्म (for तपसि) G₁ Ms सरक्ता (for रक्ता हि) V₁ Ds रापरक्ता, B₁ L₁ G₁ सुखे रक्ता, Ds अत्र वृथा, Ds G₁ Ms सुखे रक्ता (for सुखरक्ता) — (L 435) B₁ s D₁ s T₁ Ms सत्ये (for सद्य) — (L 436) T₁ नित्य (for सत्य) — (L 437) Ks पुत्र (for पुत्री) K₁ s Ns Ds₁ D₁ s T₁ s G₁ Ms वरयता, Ks B₁ पितु (for वत) K₁ V₃ s L₁ Dn₁ Ds₁ s वती, Ks B₁ वती, Ds वृता; T₁ G₁ s प्रीति, T₁ G₁ प्रीति (for पति) — Gs om lines 438 442 — (L 438) V₁ Ds मद्रवसादेन (for भवेन) — (L 439) Ds दृष्टा (for दृष्टे) Ds लोचने (for नास्) — (L 440) T₁ s G₁ s सान्वा पृष्टा च मा पक्ष्वात् (for ²) K₁ V₃ Dn₁ D₁ s G₁ सत्यसि (for तत्प्रति) Ns कामिनी, Ds T₁ G₁ Ms मानिनी (for मानिनी) T₁ प्रगुप्तं मम मानिनी T₁ s G₁ s प्रगुप्तमपि भाभि (Gs मानि नी (for ⁴) — (L 441) Ds स्व T₁ s G₁ s तत् (for स) Ms ससृष्ट्वा (for साद्य च) — (L 442) Ds रूपान्वितौ (for 'विनती) T₁ s G₁ s रूपापिणाम्पुत्री

लाञ्छ (for ²) T₁ s G₁ s s दुरात् (for दूरी) Ds रण-
 कर्मणि निष्ठौ (for ⁴) — T₁ G₁ s om G(ed) वैसापावन
 (for प्रभावती) — (L 443) Ks पुरा (for परि) K₁
 त्रिया (for दत्ता) Ks दत्ता (for त्रिया) Ks परा (for पुरा)
 — (L 444) T₁ सौभाग्यदायिनी सत्य रत्न सौभाग्यमेव च,
 T₁ s G₁ s : सुमर्तदायिनी सद्यो दत्त (T₁ G₁ 'ता) सौभाग्य
 मेव च — (L 445) Ms द्यापसि (for द्यास्यसि) T₁ s
 G₁ s s अवधोय स्व मे पति (for ⁴) — (L 446) Ds
 भविष्यति (for 'तेति) Ks भति K₁ इति (for भति)
 — After line 446 T₁ s G₁ s s :D₁

8** प्रगुप्त इदमेत्यामि युवा तावत्प्रवाप्तस्य ।
 [T₁ रक्ताभि (for वयानि)]

— (L 44) Ks T₁ गृहीता (for 'ते) B₁ Ds तान् (for
 तद्) Gs गृहीतासुत्तमा त्रिया (for ²) — (L 449) Ms
 जगमत् (for दद्य) T₁ s G₁ s s विवस्य (for अत्यस्य)
 — (L 450) T₁ s G₁ s : Ms तु प्रगुप्त (for प्रगुप्तेन)
 Ds तौ ध्यानमत्रौ च तत्रा (for ²) C₁ प्रदष्टौ (for प्रविष्टौ)
 — Ks om (hapt) lines 451-452 — (L 451) T₁
 प्रविष्टौ, G₁ पृच्छतौ (for प्रच्छतौ) K₁ Ms सायवा (for
 मानिना) — After line 451, T₁ s G₁ s s :ins.

9** तन प्रभावती दृष्ट्वा प्रगुप्तपुत्रादिमात् ।
 हसीमुखाविभिर्दिष्टा हर्षमिभैरमानसा ॥
 उत्साय संभ्रमाविष्टा प्रगुप्तं परित्रय च ।
 उवाच वार्यं वाचयसा निरन्तरी नेत्रवारिणा ॥
 धर्मवाम्यनुगृहीतमि वरप्रयाङ्गितो भवान् ॥ [6]
 अथ मामनुगृहीतं भर्तृभावेन मानद ॥

प्रच्छन्नौ मायया बीरो कार्णिना मायिना नृप ॥

गान्धर्वेण विवाहेन तायप्यरिवलार्दने ।

पाणि जगृह्णुर्वीरो मन्त्रपूर्वं सता प्रियौ ।

चन्द्रवत्या गदः साम्यो गुणतया तु कैशविः ॥

रेमिरेऽसुरकन्याभिर्वीरास्ते यदुपुंभवाः । [455]

मार्गमायास्त्वनुजा ते शक्रकेशप्रयोन्मदा ॥

Colophon

वैशंगायत्र उवाच ।

नभो नभस्येऽथ निरीक्ष्य मासि

कामस्तदा तोयद्वृन्वकीर्णम् ।

प्रभावती चारुविशालनेत्रा-

सुराच पूर्णेन्दुनिकाशवक्त्रः ॥ [460]

त्वाननाभो परगावि चन्द्रो

न दृश्यते सुन्दरि चारुविम्बः ।

स्वकेशपाशप्रतिभैर्भिरुद्धो

बलाहकैश्चारुस्मिन्तरोरु ॥

सदृश्यते सुभु नडिद्विनस्या [465]

त्व हेमचार्याभरणान्वितेव ।

सुध्वान्ति धाराश्च घना नदन्त-

स्वद्वारयष्टेः सटणा वराङ्गि ॥

घनप्रदेशेषु बलाकपङ्कय-

स्वदन्तपङ्क्तिप्रतिमा विभान्ति । [470]

निमत्तपद्मानि सरःसु सुभु

न भान्ति तोयानि रथाकुलानि ॥

अमी घना वायुप्रसोपयाता

बलाकमालामलचारुदन्ताः ।

अन्योन्यमभ्याहनिषु प्रवृत्ता [475]

घनेषु नागा इव शुकुदन्ताः ॥

घनुस्त्रिबर्णं वरगात्रि पद्य

कृत तनापाङ्गमिनामनसम् ।

विभूषयन्तं गगन घनाश्च

प्रहृदयं कामिजनरय कान्ते ॥ [480]

घनाशदन्ताः प्रतिनर्दमाना-

इत्युक्तु प्रभावत्या प्रयुक्तो ह्यमानस ।

गान्धर्वेण विवाहेन प्रतिजग्राह ता सता ॥

— (L 453) T₁ G₂ पूर्वा, T₃ G₁ s M₁ -पुं (for पूर्ं)

G₂ सदा (for सदा) K₁ D₂ D₂ s T₃ विच (for विच)

— (L 454) K₁-1 N₁ B₁ D₁ D₁ D₂ s T₃ s G₂ M₁

गुणवत्या, V₁ स्या (for स्या) B₁ कैशव (for वि)

— (L 455) V₁ सरात् (for सीरात्) T₁ s G₁ s-1 नन्द्या

(for पुंभवा)

Colophon — Mention of the Epic D₂ T₃

— Mention of *Kshila* K₁ V B D₂ D₁ — *Adhy*

name K₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₂-4 वज्रनाभे प्रयुञ्जोत्तरम्,

K₂ B₁ D₂ प्रयुञ्जोत्तरम् K₁ V₁ D₁ D₂ प्रयुञ्जोत्तरे वज्रनाभः,

D₂ T₁ प्रयुञ्जोत्तरे वज्रनाभवधः, T₁-1 G₁-1 वज्रनाभवध-

— *Adhy no* K₂ (margin) 147, V₁ 152, V₂ B₁ D₁

151, D₂ 149, D₁ 145, D₂ T₁ G₁ 158, D₁ 145, D₁

G₂ s 151, T₃ G₁ 153, T₃ 170, G₂ 155, M₁ 152

(L 457) K₂ मासि (for मासि) — (L 460) K₂

पूर्वेन्दु (for पूर्वेन्दु) K₂ V₂ B₁ विकासवक्त्र, D₂ विकासि

D₂ G₂ विशाल, T₁ G₂ s विकासनेत्र, T₂ s G₁ s विकास

वक्त्र (for विकास) — (L 451) G₂ सदावत्याभे न च धारि

चन्द्रो (L 463) T₁ विमिष (for चाह) — (L 463)

N₁ प्रतिमा (for 'मैर') — (L 464) D₁ s निरन्तराभै,

D₂ राभ, T₃ शेरु (for 'शेरु') — (L 465) N₁ सदिद

नश्य (for 'द्वनस्या) K₂ सरदशमे सुभु घनप्रकाशा — K₂

om lines 457 471 — (L 468) K₂ s D₂ s रश्मि, D₂

स्वद्वार (for स्वद्वार) — N₁ om lines 469-470 — (L

469) T₁ बलाद (for 'क) K₁ V₁ B₁ D₁ s T₃-1 G₁-1

M₁ -पङ्क्ति V₂ B₂ s D₂ D₂ s पद्मरत्न (for पङ्कवध)

K₂ s D₂ घनप्रदेशे तु बलापङ्कयम् — (L 470) V₁ D₁ s

T₃ s G₁ s विप्राप्ति, V₂ प्रद्वान्ति (for विप्राप्ति) — T₁ s

G₁ s M₁ om lines 471 473 T₃ G₁ om line 471-

(L 471) K₂ D₂ (margin as above) पद्मानि (for

पद्मानि) K₁ N₁ V₂ D₂ सरिसु (for सरसु) K₁ D₂

निमत्तपद्मानि सरिसु सुभु — (L 472) D₂ G₂ वि (for

वि) K₂ s V₁ D₂ निराकुलानि (for रथा) — (L 473) K₂

वेद्योपयया, T₁ s G₁ s M₁ जीया (for 'यात्रा) — (L

474) D₁ बलाकामालवारदन्ता, K₂ बलिचारुदन्ता

— G₂ om (hapl) lines 475 476 — (L 475) D₂

सुन्दरो (for सुन्दरो) — (L 476) K₂ करेषु (for घनेषु)

K₂ सिष्ट, K₂ स्रग् (for मुक्) — (L 477) K₂ वष्य,

K₁ दस्य (for पदर) — (L 479) K₂ D₂ s T₃-1 G₁ s

घनाश्च (for घनाश्च). T₃ G₂ s, s M₁ विभूषयन्तो गगने

स्वर्गमानयत्याहुः सीभाग्य च प्रयच्छति ।
 देव वा दानन वापि विश्व सद्य एव हि ॥
 साहू रमामि वान्तेन देवपुत्रेण धीमता ।
 हृदयता मत्प्रभावेन प्रमुञ्च मुग्धियो मम ।
 ते दृष्ट्वा विस्मय दाने रूपनौगनसपद्म् ॥ [430]
 पुनरेवानपीत्ते तु भगिनीं चारहासिनी ।
 प्रभासती उपरोहा कालप्राप्तमिदं वच ॥
 देवा धर्मरता नित्य दम्भशीला महासुरा ।
 देवान्तपसि रता हि सुप्ररता महासुरा ॥
 देवा सत्यरता नित्यमनूते तु महासुरा । [435]
 धर्मसपथ सत्य च यत्र तत्र जयो ध्रुवम् ॥
 ध्वजमुनी वरयत पतिविद्या ददात्म्यहम् ।
 चण्विती मत्प्रभावेन सद्य एरोपलज्यथ ॥

वा तथेत्थचतुर्दशे भगिनीं चारहोचनान्म ।
 परिपचच्छ मैम च कार्यं तत्प्रति मानिनी ॥ [440]
 स पितृव्य गद वीर साम्ब स्वाप्यत्रवीत्तदा ।
 रूपान्वितौ सुखीली च शूरी च रणरमणि ॥
 प्रभासत्यागच ।
 पतिपुत्रेण दत्ता मे विद्या दुर्गाससा पुरा ।
 परितुष्टन सौभाग्य सदा कन्यात्मनेन च ॥
 देवदानवयक्षाणां य ध्यास्यमि स ते पति । [445]
 भजितेति मया चैन वीरोऽयमभिकाङ्क्षित ॥
 गृहीत तविना विद्या सगो वा प्रियसगम ।
 ततो जगृह्णुद्वे ता विद्या भगिनीमुत्पान् ॥
 दध्युर्गादसाम्नी च विद्यामभ्यस्य ते शुभे ।
 तौ प्रमुञ्चेन सहितौ प्रजिष्टौ भैमनदनी ॥ [450]

(for सतीम्) — (L 420) K₂ सा चान्या (for यधीता)
 D₂ यो यो न काङ्क्षितं पति (for ^a) — (L 427) D₁ मानवं
 (for दा) T₁ s G₁ s : देवो वापि मनुष्यो वा, M₂ देवा वा
 दाया वापि (for ^a) D₂ विशते (for विमत्) N₂ सत्यम्
 (for सत्य) G₁ s एवयति (for एव हि) T₁ s G₁ s मे वरा
 सद्य दत्तयि (for ^b) — (L 428) D₂ रूपेण (for पुत्रेण)
 — M₂ om line 429 — (L 429) K₂ D₂ D₂ स विद्यो,
 T₁ सुनयो (for सुविद्यो) — (L 430) K₂ D₂ s M₂ संपदा
 N₂ द्वि (for 'दम्') — V₂ B₂ T₁ G₁ om (hapt) line
 434 K₁ D₁ transp lines 434 and 435 — (L 434)
 T₁ s G₁ s s तु धर्म (for तपसि) G₂ M₂ चरता (for
 रता हि) V₁ D₂ सा परता, B₂ D₂ G₁ सुले रता D₂ अत्र
 वरया D₂ G₂ M₂ सुते नन्या (for सुसरता) — (L 435)
 B₂ s D₂ s T₁ M₂ सत्ये (for सद्य) — (L 436) T₁ तिस्रं
 (for सद्य) — (L 437) K₂ सुप्र (for सुग्धि) K₁ s N₂
 D₂ D₂ s T₁ s G₁ M₂ दारयता ; K₂ B₂ विदु (for 'यत्'
 K₁ Y₁ s L₁ D₂ D₂ : D₂ s पयो, K₂ B₂ रतिं, D₂ पूता,
 T₁ G₁ s मीति T₂ G₁ श्रीर्वं (for पति) — G₁ om lines
 438 443 — (I 435) V₂ D₂ मत्प्रपादेन (for 'भवेन'
 — (L 439) D₂ हृष्टा (for हृष्ट) D₂ क्लोचने (for नाम्)
 — (L 440) T₁ s G₁ s s तापया पृष्टा च सा पथत् (for
^a) K₁ s D₂ D₂ s G₁ दपति (for सत्यति) N₂ कापिनी ;
 D₂ T₁ G₂ M₂ भगिनी (for मानिनी) T₁ प्रमुञ्च मम
 मानिनी T₂ s G₁ s प्रमुञ्चमपि भासो (G₂ मानि नी
 (for ^a) — (L 441) D₂ स T₂ s G₁ s s तद् (for
 दा) M₂ सत्पथा (for सात्र च) — (L 443) D₂
 रूपान्वितौ (for मितौ) T₁ s G₁ s रूपान्वितान्मुदी

लंश्र (for ^a) T₁ s G₁ s दुराह (for शूरी) D₂ रण
 कर्मणि निद्रौ (for ^b) — T₂ G₂ s om L (ed.) वैश्यायन
 (for प्रभासती) — (I 443) L₂ दुरा (for एहि-) K₁
 विद्या (for दत्ता) K₂ दत्ता (for विद्या) K₂ पुरा (for पुरा)
 — (L 444) T₂ सौभाग्यमानिनी सत्ये रत्नं सौभाग्यमेव च ;
 T₂ s G₂ s : सुप्रसूतयिनी सद्यो दत्ते (T₂ G₂ 'ता' सौभाग्य
 मेव च — (L 445) M₂ द्यायति (for द्यायति) T₂ s
 G₂ s s अवप्यो य स न पति (for ^a) — (L 446) D₂
 भजिष्यति (for तदि) K₂ अति K₂ द्वि (for अति)
 — After line 446 T₁ s G₁ s s ins

8** मद्रुञ्च इदमप्यामि युवा तावप्यवाप्यथ ।

[T₁ च्छायि (for द्यायति)]

— (L 44) K₂ T₁ शुद्धीनं (for 'तं') B₂ D₂ ताम् (for
 तद्) G₂ शुद्धीनामुत्तमां विद्यां (for ^a) — (L 449) M₂
 कामवृत् (for दया) T₂ s G₂ s s तिष्ठन्वत् (for सत्यस्य) .
 — (I 450) T₂ s G₂ s s M₂ तु प्रमुञ्च (for प्रमुञ्चेन)
 D₂ कौ प्यानमानी च सदा (for ^a) G₂ प्रद्वौ (for प्रविष्टौ)
 — K₂ om (hapt) lines 451-452 — (L 451) T₁
 मतिवौ G₁ पूञ्ज-कौ (for प्रञ्ज-कौ) K₁ M₂ मायथा (for
 माथिता) — After line 451 T₁ s G₁ s s ins

9** एन प्रभासती दद्या प्रमुञ्चमनुवादिमानम् ।

हलीमुलाविनिष्ठादपैतिरैरमानया ॥

उत्थाय सभ्रमासिदा प्रपृष्टे परीरन्व च ।

उवाच चाक्यं नापयत् मित्रान्ती नप्रचारिणा ॥

धनवास्त्यनुपुष्टौ साम्बि यत्प्रयातिङ्गितो अवात् ॥ 5]

अथ मामनुपुष्टौ च भर्तुमानन मावत् ॥

त्रिरीक्ष्य मुश्रोणि शिखीन्प्रहृष्टान् ।

समाहृतानुच्छिन्नपिच्छभारा-

न्प्रियाभिरामानुपनृत्यमानान् ॥

हृष्येणु चान्ये शशिपाण्डुरेणु [485]

राजन्ति मुश्रोणि मयूरसखाः ।

मुहूर्तशोभामतिचाररूपा

दत्त्वा पतन्तो बलभीमुखेणु ॥

प्रक्षिन्नप्रक्षाररुमस्तनेणु

मुहूर्तचूडामणिता विधाय । [490]

प्रयान्ति भूमिं नयशाडलाना-

माशङ्कमाना धृतचारदेहा ॥

प्रयति धारान्तरनिःसृतश्च

सुपोऽनिलश्चन्दनपङ्कशीतः ।

कदम्बसज्जांजुंनपुष्पभूतं [495]

समानहृन्गन्धमनन्न वन्धुम् ॥

रतिश्रमस्वेदविनाशहेतु-

नंदोदभारानयने च हेतु ।

न भारतः स्याद्यदि चारुमात्रि

न मेघनालो मम बहभः स्यात् ॥ [500]

गन्विषेणु प्रियसगमेणु

रतानसाने यदुपैति वायु ।

रतिश्रमस्वेदहरः सुगन्धी

तव परं किं सुजमस्ति लोके ॥

जलाभुतानीक्ष्य महानदीना [505]

सुगात्रि हस्ता पुलिनान्यधृष्टाः ।

गता श्रम मानससासलुधाः

ससारसा क्रौञ्चगणानुनिद्धाः ॥

न भान्ति नयोऽथ सरासि चैव

हृत्तन्निपधायतचारस्नेत्रे । [510]

गतेषु हृसेष्वथ सारामेषु

रधान्नतुल्याह्वयेणु चैव ॥

भोगैवदेशेन शुभं शयानं

घनाश्र — (L 481) K₁ s N₁ V₂ s D₃ D₄ T₁ G₁ s

M₁ नन्दमानान् (for नदं) G₂ घना नदन्ति प्रतिनन्द

मानान् — (L 482) K₁ समीक्ष्य (for निरीक्ष्य) T₁ s G₁

s M₁ शिखिप्रवीरान् (for शिखीन्प्रहृष्टान्) — (I 483)

P₁ समाश्रितान् K₁ B₁ D₁ T₁ G₁ "हितान् (for "हितान्"

B₁ उदत्त (for उच्छिन्न) N₁ सनाद्यतामुल्लस्यपिच्छभारात्,

D₁ समाहृतानुच्छिन्नपिच्छं, D₂ समाहृतानुच्छिन्नपिच्छं, G₁ समा

हितानुच्छिन्नपिच्छं — (L 484) K₁ D₁ प्रियानुमा (D₁

"शा)म्, K₁ D₁ निरामान् D₁ निरामान् (for "निरामान्) T₁ s

G₁ s लति (for उप) D₁ प्रियाभिरामानुपनृत्यमाना — K₁

om lines 486-487 — (L 487) M₁ शोभा (for रूप)

— (L 488) K₁ D₁ बलभीणु तेषु, K₁ s D₁ "भीतरेणु, V

B Dn D₁ D₁ s T₁ s G₁ s "भीपुटेणु (for "भीमुखेणु)

K₁ दत्त्वा पतन्तो बलभाणु तेषु, T₁ s G₁ s M₁ दत्त्वा पतन्ती

बलभीपुटेणु — K₁ om lines 489 500 — (I 489) D₁

प्रक्षिप्त (for प्रक्षिन्न) V₁ सभवेणु (for मल्लकेणु) — (L

490) K₁ T₁ s G₂-s विहाय (for विधाय) — (L 491)

V₁ भोक्तु (for भूमिं) D₁ मृदु (for नव) D₁ s "दाशु-

लाभाम् (for शाडलानाम्) — (L 493) K₁ D₁ मिथिनया

(for नि सृतम्) T₁ s G₁ s प्रयात् T₁ s G₁ s "वा"ति धारा

निकरात्समीरणो, T₁ G₁ प्रयात् G₁ "वा"ति धारात्प्रनिसुभाश्र,

G₁ प्रयान्ति धारात्प्रनिसमीरणो — (L 494) D₁ s सुघा-

निलश, M₁ समीरणम् (for सुलोऽनिलम्) D₁ सुखानिल-

काननशीतलशः T₁ s G₁ s विनिःसृतश्चन्दनपङ्कशीतल-

— (L 495) T₁-s G₁ s सुप्रभूमिर्ले, G₁ "मयात् (for

"भूत्) — (L 496) K₁ D₁ s T₁-s G₁ s यजु,

K₁ वर्णम्, V₁ रम्यम् (for रम्यम्) K₁ समावहृन्गन्ध

मनद्बर्णम् — (L 498) T₁ G₁ भारोद्यने (for भारतम्)

D₁ नवानुधारणयन च हेतु — (L 499) G₁ द्विदि (for

यदि) D₁ वा सुगात्रि, T₁-s G₁ s धारणयो (for गात्रि)

— (L 500) K₁ Dn न क्षेप, K₁ तरप (for न मय) T

G M₁ वर्णित (for बहभ) — (L 503) N₁ V₁ s B D₁

D₁ s T₁ s सुगान्धिसः D₁ "धम् (for "धी) V₁ रति

श्रमस्वेदविनाशहेतुम् — (I 505) D₁ T₁ s C₁ s जलात् (D₁

T₁ "शु) शारीक्ष्य, G₁ "शानीक्ष्य M₁ "शाना तु (for

"शुगान्धिसः) — (L 506) K₁ सुगात्रि हस्ता पुलिनाप्रहृष्टाः

N₁ V₁ s Dn D₁ (sup lin) s "त्रि हंवा पुलिनानि हृष्टाः

D₁ "त्रि हंवा पुलिनान्प्रहृष्टा — (L 507) T₁ गता श्रमात्

T₁ s G₁ s गतश्रमा (for गता श्रम) V₁ सतं; V₁ D₁

सख (for नाल) B D₁ गता भुवे (De [marg] नभा) मानस-

सहस्रलुब्धा — (L 508) K₁ s V₁ D₁ s D₁ D₁-s G₁ s

सुगानु (for न) — K₁ om lines 509-518 — (I

509) B₁ T₁ s G₁ s न (for स) — (L 510) K₁ हृन्ग-

विषो वा, N₁ "वा च; V₁ s B₁ D₁ D₁ s s C₁ "वीन; V₁

ध्रुवं जगत्प्रामुष्येन्द्रभीशम् ।
 निद्राभ्युपेता सरकालञ्जरा [515]
 श्रियं प्रणम्योत्तमचक्ररूपाम् ॥
 निद्रायमाणे भगवत्युपेन्द्रे
 मेघाम्बराकान्तनिशकरोऽग ।
 पञ्चमलान् कमलायताक्षि
 धृष्णयत्क वक्रशुक्रति करोति ॥ [520]
 कदम्बनीपाङ्गुनकेतकाना
 स्रजो ध्रुव कृष्णमुपानयन्ति ।
 पुष्पाणि चान्यान्यृतवः समस्ता
 कृष्णात्प्रसादानभिकाङ्गमाणाः ॥
 नागाध्वन्तो विपदिश्वनक्रा [525]
 स्युशन्ति पुष्पाण्यथ पादपानाम् ।
 पेयीयमानान्भ्रमरैर्जेताना
 कौतुहलं ते जनयन्त्यथीय ॥
 तोयातिभारान्मुद्वृन्दनद्वं

नमः पतिष्यन्तमियाभिरीत्य । [530]
 निपातगम्भीरानिप्रविष्टं
 मनोहर चारुमुत्तरोक्त ॥
 यत्नमात्ताकुलमान्यदास्रा
 निरीत्य रम्यं घनवृन्दमेतान् ।
 सस्यानि भूमावनिर्जमानां [535]
 जगद्धितार्थं विमलाङ्गयति ॥
 जलायलम्बान्मुद्वृन्दकपीं
 घनेर्गनान्योवयतीर वायुः ।
 प्रवृत्तचक्रो नृपतिर्वनस्था-
 न्नाजानात्रैः स्फिथि वीर्यहमात् ॥ [540]
 अभोसमम्भो विम्वजन्ति मेघा-
 पूर्तं पतिर पतिः सुगन्धि ।
 हर्षोऽहं चावचरिणाता
 वराण्डनाना जलदधियाणाम् ॥
 भूतनाम- षोडशप्रशशी [545]

'षी च, T₁ s G₁ s s जलगामे तु (for हृत्तविषय) K₂ D₂
 चाल्लोचने (for 'नेत्रे) K₂ हृत्तविषया चायतचारलोचने — (L. 513) K₁ s s भागैकदेशे च (K₂ 'दानं) (for भौगैरदेशेन)
 — (L. 514) T₁ s G₁ s s M₂ यधुर् (for ध्रुव) G₁ उवैन्द्र-
 भूमिर् (for 'भीतम्) — (L. 515) D₂ घन (for वर-
 V₂ s मादि, G₁ कर्म (for वारु) M₂ स्रजत् (for
 तस्रा) T₁ s G₁ s s निद्रा भुपेता वनकालञ्जरा — (L.
 516) K₁ प्रयुक्त, Poonā ed (ed) प्रताय (for प्रणम्य)
 B₁ D₂ T₁ G₁ s M₂ [उ]त्तर (for 'उत्तम) K₂ श्रिय प्रयुक्तो
 त्तमचक्ररूपाम् — (L. 518) D₂ मेघाम्बराकान्त, D₂ T₁ s
 G₁ 'नराका G₁ का'जल (for 'व्यरकान्त) — (L. 519) V₁
 पदानवाम्, V₂ D₁ (inarg as above) पञ्चमलान् (for
 पञ्चाम्) — (L. 520) G₁ वक्रशुक्रि (for वक्रशुक्रति)
 — (L. 521) K₁ s s V₂ D₁ s केतकीना (for 'केता)
 — (L. 523) K₂ s D₂ D₂ (mar-) स्रजति, N₁ समन्तात्
 (for समस्ता) — (L. 524) D₂ T₁ G₁ कृष्ण (for कृष्णत्)
 — (L. 525) D₂ स्रज् (for श्रिय) K₁ D₂ स्रज् (for श्रिय)
 — (L. 526) V₂ पादपानाम्, B₁ 'पानाम्, B₂ s D₂ 'पानाम्,
 (for 'पानाम्) — (L. 527) K₁ D₂ s निपीयमानाम्, K₂ s
 D₂ D₂ s s T₁ s T₁ s पेयीयमाना, V₁ 'वमात्, M₂
 निरीयमानाम् (for पेयीय) — (L. 528) K₁ D₂ स्र (for
 ते) — (L. 529) D₂ नील (for नद्वं) — (L. 530) D

शरिष्यन्तम् (for 'पति) — (L. 531) D₁ D₂ निपात ; G₁
 नितान्त (for निपात) D₂ प्रवृष्ट (for प्रविष्ट) K₂ D₂ निपा
 नागम्भीरमपि प्रवेष्ट, K₂ निर्वाणित गम्भीरमभिप्रवेष्ट, N₁ V
 B₂ s D₁ s M₂ निपातगम्भीरमभिप्रविष्ट, D₂ T₁ 'वगम्भीरमभि
 प्रवृष्ट, T₁ s G₁ s नितान्तगम्भीरमभिप्रविष्ट (G₁ 'वृष्ट, B₂
 Poonā eds G (ed) निपातगम्भीरमभिप्रवृष्ट — (L. 532)
 K₂ मनोहर चारुमुत्तरोक्त, T₁ s G₁ s s जलगामे चारुमुत्त-
 रोक्त — (L. 533) V₂ पुन (for मात्य) K₁ T₁ s
 G₁ s M₂ दाम T₂ दामा (for दास्य) — (L. 534) D₂
 यत् (for स्य) — (L. 535) G₁ वीर्यमाणा (for 'वयं')
 — (L. 536) K₁ N₁ s V₂ D₂ D₂ s विमलाङ्गयते, T₁ s G
 'हानि मान्ति (for 'लाङ्गयति) — (L. 537) T₁ s G₁ s s
 लोमान्मलम्बान्मुद्वृन्दयाति — (L. 538) N₁ प्रवृष्ट ; T₁
 प्रयुक्त, T₂ s G₁ s विदुत् (for 'मं) K₂ s D₂ s सन्तमात्
 (for 'सं) — (L. 540) D₂ निजात् (for 'मं) K₂ V₂ D₂ s
 D₁ s T₁ C₁ s s M₂ सन्तमात् (for 'सन्तमात्) T₁ G₁ सन्तमात्-
 न्नाजानात्रैः वीर्यहमात् — K₂ om lines 541 'सं — (L.
 542) D₂ नृते (for 'वृत्) D₂ तुन वरिष्यं वदने मुग्धै-
 — (L. 544) D₂ (mar-) हृष्यंजातं, T₁ s G₁ वनदियानं
 T₁ M₂ वाराण्डनानां (for वाराण्डनानां) D₂ वाराण्डनानां जल-
 निपाणाम् — (L. 545) M₂ कृष्ण (for 'वोष्ण) K₂
 गामी (for 'गामी) K₂ शिष्टोऽशोऽन्यत्रयुगादी, T₁ s G

दुरापमन्यैः सुहृन्नैरापोभिः ।
 गायन्ति विप्राः पयमानसं ॥ [575]
 यं सामगाः पर्वणि चाप्युदारम् ॥
 पिता बुधस्तोत्तमनीर्यकर्मा
 पुनरवा यस्य सुतो नृदैवः ।
 प्राणामिरीडयोऽभिमतजीजनद्यो
 नदं शमीगर्भमयं भवात्मा ॥ [580]
 तथैव पश्चाद्यकमे महात्मा
 पुरोर्वशीमप्सरसां परिश्राम् ।
 पीतः पुरा योऽमृतसर्वदेहो
 मुनिप्रवीरैर्वरगात्रि धोरैः ॥
 नृपः कुशामैः पुनरेव यश्च [585]
 धीमान्गतोऽभिर्दिधि पूज्यते च ।
 आयुश्च बंदो नहुपश्च यस्य
 यो देवराजत्वमत्राप वीरः ॥
 देवातिदेवो भगवान्प्रसूतो
 बंधो हरिर्यस्य जगत्प्रणेता । [590]
 भेमप्रवीरः सुरकार्यहेतो-

यैः शत्रु बक्षस्य वृतः सुताभिः ॥
 बभूव राजा च बभुञ्ज यस्य
 बंधो महात्मा शशिवंशकेतुः ।
 यश्चक्रवर्तित्वमवाप वीरः [595]
 रवैः कर्मभिः शक्रतमप्रभावः ॥
 यदुञ्ज राजा शशिवंशमुद्गयो
 योऽवाप महामधिराजभावम् ।
 भोजाः कुले यस्य नराधिपस्य
 वीराः प्रसूताः सुरराजतुल्याः ॥ [600]
 न कुत्सितो यस्य नृपोऽस्ति बंधो
 न नास्तिको नैकतिकोऽप्य वापि ।
 अश्रद्धातोऽप्यय वा कदर्यः
 शीर्येण वा वारिस्त्वास्ति हीनः ॥
 बंदो वभूवरं कमलायतास्ति [605]
 श्राप्या गुणानामपि पात्रभूता ।
 कुरु प्रणामं शिरःराप्रदन्ति
 तस्य त्वमीशस्य सतां प्रियय ॥
 नारायणात्मभवायनाथ

Da (marg) - मङ्ग, Ks V1 Da - मङ्गे, Bs - मङ्गि, Ds (marg) -
 यङ्गे, Gs - मङ्गितं (for - मङ्गं). - (L 576) Ds समामता
 (for यं सामगाः) Ks, s [उ]रात्र (for [उ]दारम्). - (L
 577) Vs Da Ds Gs s [उ]त्तर (for [उ]त्तम-) T1 पितार्यु-
 दस्तोत्तमनीर्यकर्मा (sic). - (L 578) B1 यतो (for सुतो).
 Ds पुपेन्द्र (for नृदैव). - (L 579) Ds T1 Gs प्राणा-
 मित्रम्, Gs प्राचवापिम् (for प्राणामिर्). Ks प्राणामिरीड्यामि
 मजीजनद्यो. - (L 580) Ns T1-2 Gs s-3 Ms महात्मा
 (for भवात्मा) - Ds om (hapl) line 581. - (L
 581) Ks चार्यं (for पश्चाद्य). - (L 582) Ds s अप्सरसं
 (for रसां). - (L 584) Ds मात्रि वीरैः, Ds Ms यत्र-
 देहैः (Ms 'हे.'). T1-2 G1, s-3 T1-2 Gs s-3 Ms महात्मा
 (for यश्च). T1-2 Gs s-3 नृपोद्भिः परिवारितश्च.
 - (L 586) Ks श्रेता वै, B1 Ds अनोऽमिर्, Ds नतो-
 ऽमिर्, Ds गतोऽमिर्, T1, s G1 s-3 गतोऽवी (for गतोऽमिर्).
 Ds धीमान्गतो देवि स पूज्यते च, Ds धीमान्गतो देवि बभूव
 भूपः, T1 धीमान्गतोऽभ्यो दिवि पूज्यते च, Ms 'नतोऽभिर्दिधि
 पूज्य एव' - (L 588) K1 Ds वीरः (for वीरः). - (L

589) T1 s G1, s-3 Ms देवारि- (for 'वि-'). - (L 590)
 Ks Gs यश्च (for यस्य) h3 जग-प्रसूति. (for 'प्रणेता').
 - (L 592) Ds देवस्य (for दक्षस्य). - (L 594)
 Bom P1 om eds G(ed) दीप (for 'केतु') - (L
 598) T1, s G1 s वृज्जा ह्यधिः, Gs मदा ह्यधि (for महा-
 मधि). T1 य उवाच मुत्स्यो वधिराजभावम्. - (L 599)
 V1 प्रजा Ds मैमा (for भोजा) - (L 601) Ks T1, s
 Ds Ds T1 s वृष्टुद्; Ks s वृष्टो (for वृष्टितो) Ks
 Vs, s Ds Ds T1 s Gs न वृष्टुदस्य नरोऽस्ति (T1, s Gs
 नृपस्य) बंदो, Ds नाभूतुयो यस्य वृशोऽस्ति बंदो; Ds नाश्रियो
 यस्य नृपस्य बंदो. - (L 603) Ds यत्रि (for स्वयं).
 - (L 605) T1 s G1 s जमि (for अत्रि) Ms श्राप्या गुणा
 नामपि पात्रभूता - (L 606) T1 s G1 s ललापम् (for
 तस्य त्वम्) Ds सुरप्रियस्य (for 'मती दि'). - After line
 609, Ds ins.

11** मदाशिविदेवापि एतस्य मौर्त्त्या
 - (L 609) Ks नारायणात्मभवायनाथ शिरः, Ds 'य प्रभवा-
 प्यवाच' - (L 610) Ks लीकाल पाथ (for 'यनाथ') Vs
 Ds लीकाल(1) 'ल. वा. शिरःपाथ' - (L 611)

लोनायनाय त्रिदशायनाय ।
रगोन्त्रपेतो पुरपोत्तमाय
शुक्र प्रणाम श्चमुराय देवि ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

सत्रारसाने तु मुनेः पश्यपस्यातितेजसः ।
जग्मुर्देवामुराः श्वाणि स्थानान्यमितविष्णा ॥
वयसनाभोऽपि निर्दुने मये पश्यपमभ्यगात् । [615]
श्रेलोक्यमिजयाकाङ्क्षी तमुराचाथ पश्यप ॥
वयसनाभ मित्रोवश्य श्रोत य यदि चेन्मम ।
वस वयसुरे पुत्र राजनेन समावृतः ॥
तपसाभ्यधिर श्रान शकश्चैव सभामन ।
ब्रह्मण्यथ कृततश्च श्रेष्ठ श्रेष्ठतमो गुणैः ॥ [620]
राजा कृत्स्नस्य जगनः पात्रभूतः सता गतिः ।

[610]

सप्रप्तो लोपराज्य स सर्वभूतहिते रतः ॥
नेन शक्यस्त्वया जेतुं वयसनाभ विहन्यसे ।
अहिं पदा व्युत्क्रमन्वे नचिराद्दिनशिष्यसि ॥
वयसनाभस्तु तद्वाक्य नामिन्द्रति भारत । [625]
कालपादापरीताङ्गो मर्तुनाम श्चौपधम ।
अभिप्राय स दुर्बुद्धिः पश्यप लोकभावनम् ।
श्रेलोक्यविजयारम्भे भर्ति चपे दुरासदः ॥
हातिवोधान्समानीय मित्राणि सुवह्नि च ।
प्रतस्ये स्वर्गमेत्रोप विजिगीषुर्विशा पते ॥ [630]
एतस्मिन्नन्तरे देवो कृष्णेन्द्री च महाबली ।
प्रेषयामासनुर्दसानपयसनाभवध प्रति ॥
समागतान्स्तु तच्छुद्धसा यदुमुख्या महाबला ।
मश्रयित्वा महामानश्चिन्तामापेदिरे तदा ।
वयसनाभोऽयं हन्तव्य प्रमुष्नेनेत्यसशयम् । [635]

T₁ s G₁ s 4 -धाप्ते (for केजे) D₁ पुरपोत्तमस्व (for 'समाय')

Colophon — Mention of the Epic D₁ T₁ — Mention of Ahha K₁ V B D₁ D₁ D₁ s — Adh₁ v₁ s K₁ P₁ s D₁ प्रमुष्नेनेत्यथ, K₁ V₁ D₁ D₁ प्रमुष्नेनेत्यथ वयसनाभ, D₁ प्रमुष्नेनेत्यथ, T₁ G₁ प्रमुष्नेनेत्यथ वयसनाभवधोऽपि, T₁ s G₁ s 4 वयसनाभवध — Adh₁ no K₁ (margin) 148 V₁ 154, V₁ 153, V₁ B₁ D₁ 152, D₁ 146, D₁ T₁ G₁ 153, D₁ 149 T₁ G₁ s 162; T₁ G₁ 164, T₁ 171, G₁ 165, M₁ 163

(L 613) T₁ G₁ सुनय (for तु सुने) B₁ [अ]मितीयस (for [अ]मितीय) — (I 614) D₁ नेवप, T₁ G₁ विरम (for 'मा') — (L 615) K₁ D₁ D₁ तिदुने (for निर्दुने) V₁ T₁ G₁ s 4 M₁ सययान्, G₁ 'यत्' (for 'गात्') — (L 617) K₁ V₁ D₁ s 4 G₁ M₁ मित्रोवश्य खे G₁ 'चेद' (for 'धस्व') K₁ s om lines 617-618* T₁ s G₁ s 4 ये वच (for चमम) — (L 618) G₁ स्व तु (for वर) V₁ D₁ तय (for पुत्र) V₁ B₁ सदाहृत, D₁ तयमित, M₁ [अ]भिवद्वच (for रमा) — (I 619) K₁ T₁ यत् (for दत्त) K₁ तपसवध्याधिक शन (for ' ') D₁ स्वतश्च (for शतश्च) K₁ मयामन, D₁ s प्रभाय (for रस्) — (L 620) M₁ श्रेष्ठ (for उरेष्ठ) K₁ D₁ श्रेष्ठयो (for श्रेष्ठ तमो) — (L 621) K₁ D₁ सान्, D₁ सान् (for

रान्) G₁ तु वस्व (for तु वस्व) — (L 623) K₁ s 4 D₁ D₁ शरत् (for शरत्) T₁-s G₁ s 4 M₁ पुरदत् (for विदु न्यदे) — (L 624) D₁ यथा (for पदा) K₁ G₁ [अ]नु लक्ष्मणे, V₁ श्चुक्षिणम्, V₁ श्चुक्षिणम् B₁ श्चुक्षिणम्, D₁ [अ]नुशुक्रमस्त्रे, T₁ s G₁ s 4 श्चुक्रमस्त्रे (for 'मस्त्रे') K₁ मह यथा करोष्येन (sic) T₁ G₁ अहिंसया श्चुक्रमस्त्रे (for ' ') D₁ हि पश्यति (for विनशिष्यति) — (I 625) T₁ T₁ ब्रह्मय (for 'वय') — (L 626) K₁ यान (for यान) — (L 627) V₁ काव (for लोक) K₁ भाविनम्, D₁ भावना, T₁ G₁ यानवम् (for भा) — B₁ om lines 628 631 — (L 629) T₁ G₁ s 4 M₁ ज्ञानिभ्योऽथ, T₁ ज्ञानिभ्यो धात् (for ज्ञानियो) T₁ s G₁ ज्ञानियो वयसनाभिय (for ' ') V₁ सुवह्नि (for सुवह्नि) — (L 630) K₁ s 4 V₁ s 4 D₁ s 4 D₁ D₁ s 4 I₁ विजिगीषुर्विशा (for 'पुर') — (L 631) K₁ s 4 V₁ B₁ D₁ s 4 देवा, K₁ देव D₁ T₁ G₁ M₁ कीर्ति (for देवी) — (L 632) M₁ कीर्ति (for इत्यात्) — After l ne 637, T₁ s G₁ s 4 1113

12** लयोस्तद्वचन शुभ्रा इहा वयसुरं ययुः ।
अनुश्रव चचेरे तेषा शक्येःशक्योऽपलात् ॥
— M₁ om lines 633 636 — (L 633) K₁ G₁ समा गतास्तु, T₁ s G₁ s 4 गतान् (for 'गतान्स्तु') K₁ s 4 D₁ D₁ D₁ s 4 समागतान्स्तु तान्मुखात् (for ' ') — (L 635) K₁ s 4 V₁ s 4 D₁ D₁ D₁ [अ]समयय D₁ T₁ न संशय, D₁ न सतपम् (for 'द-य') — (L 636) T₁ G₁ s 4 हनोद

तयोर्दुहितरो भार्या भक्त्या ताः सर्वभारणाः ॥
 सर्वाः मगभस्त्राश्चैव किं तु कार्यमनन्तरम् ।
 प्रातः प्रसन्नकालश्च तासां नातिचिरादिव ॥
 समन्वयितैतदर्थं हसानुसुर्महापला ।
 आश्लेष्यमर्थंरत्नरत्नं श्वरवेशनयोश्चदा ॥ [640]
 हंसैर्गत्या तदाकथान देवयोस्तथातथम् ॥
 ताभ्यां हंसासु सदृष्टा च भेदव्यमिति प्रयो ॥
 वदत्स्लान्ति गुर्गाः श्याध्याः पुत्रा व कामरूपिणः ।
 गर्भस्थाः सर्ववेदाश्च साहजान्वेत्यन्त्यनिन्दिताः ॥
 तथा चानागत सर्वमस्त्राणि विविधानि च । [645]
 सद्य एव युवानश्च भविष्यन्ति सुपण्डिताः ॥
 एवमुक्त्वा गता हस्ताः पुनर्वज्रपुर विभो ।
 शशंसुश्चैव भेमानां शक्रकेतुमापितम् ॥
 प्रभावती तदा पुत्र सुपुत्रे सदृश पितुः ।
 सद्योर्वायनसप्रातः सर्वज्ञं चैव भारत ॥ [650]

मासमात्रेण सुपुत्रे देवी चन्द्रवती नृप ।
 चन्द्रप्रभमिति ख्यात तनय सदृश पितु ॥
 सद्यश्च यौवनप्रातः सर्वज्ञत्व च भारत ।
 गुणरस्यपि पुत्र च गुणवन्तमनिन्दिता ॥
 गुणानायथ सद्यन्तौ सर्वशस्त्रार्थज्ञोविदौ । [655]
 उन्त्रोपेन्द्रप्रसादेन सद्युचौ यदुनन्दनौ ॥
 हर्म्यपुत्रे वर्धमाना इष्टान्ते यदुनन्दनाः ।
 इन्त्रोपेन्द्रेकृत्या वीर नान्यथेत्यर्थायताम् ॥
 निवेदिताश्च सभ्रान्तोर्देवैरानादाशिक्षिभिः ।
 वक्रताभाय वीराय त्रिविष्टपचौर्षिणे ॥ [660]
 विचार्य सर्वे गृह्यन्ता गमैते गृहधर्षकाः ।
 इत्युगत्सामुरपतिर्वज्रनामो दुरासदः ॥
 ततः सैन्य समाजसमसुरेन्द्रेण धीमता ।
 जावारयामास दिशः सर्वाः कुरुकुलोद्गह ॥
 गृह्यन्तामासु वध्यन्तामिति वाचस्वतस्ततः । [665]

(for तयोर्) K1 s D1 भक्त्या, K1 सन्वेता, D3 अस्माक
 (for सक्त्या ता) — (L 637) D: समागम्यैव सजाना (for
) — (L 638) T1 s G1 s-s प्राता वय भोगकाल (for
) K1 om line 635 — (L 639) V1 B1 s D1 T1-s G1 s s
 [ए]वमर्थं, D3 [इ]दमर्थं (for [ए]वमर्थं) K1 s s K1 V
 B1 s D1 D1 s s हसानुसुर्महापल (for) — (L 640)
 B1 मन्त्रपितृ (for अर्थवत्) — (L 641) K1 D1 s D1
 यथार्थवत्, K1 V1 यथय, D1 T1 s G1 s तथा (for
 'तथम्') T1 टवयोस्तु तदागतम् (for) — D1 om lines
 642-643 — (L 643) T1 s G1 s पुत्रा (for श्वर्या)
 T1 s G1 s श्याध्या वै, G1 पुत्रा ये (for युवा व) — (L
 644) V1 D1 ज्ञास्वन्ति (for वेत्स्वन्ति) — (L 645) D1
 तथा शास्त्रानुगतम् (for) V1 B1 s D1 D1 T1 G1
 सप्राणि (for अस्त्राणि) D1 पितु सर्वयुवाति च (for)
 — (L 646) D1 सर्व (for सद्य) K1 सर्व एव युवासस्र
 (for) D1 सर्व एव च पण्डिता (for) — (L 647)
 K1 s V1 D1 D1 D1 s G1 s उक्ता (for उक्त्वा) T1 s G1
 एवमुक्तस्तदा हस्ता (for) K1 s K1 V1 B1 D1 s s T1
 G1 s s प्रयो (for विभो) — (L 650) B1 D1 सद्यश्च
 यौवन प्राप्त D1 सद्योश्च यौवना प्राप्त, D1 सद्यो वै यौवन
 प्राप्त (for) K1 s T1 s G1 s सर्वज्ञत्व च भारत D1
 सर्वोपचर्य च या (for) — D1 om (hap) lines 651-
 653 — (L 653) K1 D1 सद्यश्च तनय पितु (for)
 — (L 653) T1 s सर्वो यौवनप्रातः (for) K1 T1 s

G1 s: सर्वज्ञ चैव भारत, D3 प्रसादाभेदेपेन्द्रयोः, D1 सर्वा-
 स्त्र च भारत, D1 सर्वज्ञ चार्थ भा' (for) — (L 654)
 V1 K1 ed अतिन्दिन्तम् (for 'ता) — (L 655) V1
 D1 s युवानश्रय (D1 'श्रय' स्वस्ते, T1 s G1 s s यौवन
 चाय सप्राणा (T1 'हो') (for) N1 सहाय (for शा')
 V1 D1 T1 s G1 s कोविदा (for 'दौ') V1 सर्वशास्त्र
 विचार्यो (for) — (L 656) K1 B1 D1 D1 s यदुवर्धनी,
 V1 युनन्दनौ, T1 युनन्दनौ (for यदुनन्दनौ) D1 s
 सद्युचौ यदुगुत्साम, T1 s G1 s प्रबुद्धा युद्धमर्षा (for)
 — (L 657) K1 D1 (om) B1) तस्मान्ना (for सर्व)
 — T1 s G1 s om lines 658 — (L 659) D1 सप्राणैर
 (for सप्राणैर) K1 s K1 V1 D1 विष्टैर (for देष्टैर) K1
 D1 मरिच्यै (for मरिचि) — D1 om lines
 660 661 — (L 661) K1 s s V1 D1 वधाय, V1 B1 s
 विचार्य (for विचार्य) T1 s G1 s M1 विचार्य गृह्यन्तौ सर्वे
 (for) K1 चर्षका, V1 G1 युवता T1-s G1 s s
 रक्षता (for चर्षका) — (L 662) D1 सौमित्रैस्तैस्तदा सन्त
 (for) D1 T1 M1 महासुर (for दुरासद) — (L 663)
 V1 समेन्द्रेण धीमता, T1 s G1 s असुरेण च धी' (for)
 — (L 664) K1 V1 P1 s D1 D1 युष्टोश्च (for 'इष्ट')
 — (L 665) D1 (om) M1 युष्टताम् (for 'ज्याम्') K1
 V1 वध्यन्ताम् D1 युष् (for चर्षय') D1 युष्टतामासु वध्य
 न्ताम् (for) V1 [इ]दम, D1 सद्यं (for 'प्रायम्')
 — (L 666) K1 उच्यैर (for उच्यैर) M1 उच्युर्ध्यासुरे

इहैव सान्धमहिनौ युष्वास्व सह दानवैः ॥
 आकाशे दिक्षु सर्वान् सुप्तोऽस्यम्यहमारिदम् ।
 इत्युक्त्वाथ रथं चक्रे मायया भाषितां वरः ॥
 सहस्रशिरस नागं कृत्वा सारथिमात्मनाम् ।
 अनन्तभोगं क्षौरव्य सर्थनागोत्तमोत्तमम् ॥ [700]
 स तेन रथमुक्त्वेन हर्षयन्ने प्रभावतीम् ।
 चचारामुरसेन्येषु तृणेष्विव हुताशनः ॥
 शरीराशीविपप्रत्यैरर्थचन्द्रानुकारिभिः ।
 भेदनेर्गोभनेश्चैव तनर्दे दितिःसभावात् ॥
 असुराश्च रणे मत्ताः कार्णिणं शक्रेरितस्ततः । [705]
 जम्बुः कमलपत्राक्षं पर निश्चयमास्थिताः ॥
 विच्छेदं धाहून्नेपांश्चित्केयूरबलयोऽन्नलान् ।
 सकुण्टलानि चान्येषां शिरास्थानि स विच्छिन्दे ॥
 क्षुरच्छिन्नैः शिरोभिस्तैः कायेश्च शक्रेरपि ।
 असुराणां मदी कीर्णां प्रभुञ्जनासितेजसा । [710]
 देवेभ्यो देयगणैः सहितः समितिजयः ।

ददर्श सुदितो युद्धं भैमाना वितित्रिः सह ॥
 ये गद चेन साम्यं च दैत्याः समभिदुष्टुः ।
 ते ययुर्निधनं सर्वं यादासीन महोदधौ ॥
 विपम तु तदा युद्धं दृष्ट्वा देवपतिरितिः । [715]
 गदाय प्रेषयामास स्वर्थं हरिवाहनः ॥
 विदेश मातलिसुत यन्तारं च सुवर्चसम् ।
 साम्बायैरावणं नागं प्रेषयामास चैधरं ॥
 जयन्त रौकिणोऽथश्च सहायमददादियुः ।
 ऐरावणमधिष्ठतुं प्रवरं न नियुक्तान् ॥ [720]
 देवपुत्रद्विजो वीरावप्रमेपपरान्मोः ।
 अनुज्ञाप्य वराभ्यश्च ब्रह्माण लोकभावनम् ॥
 तं मातलिसुतं चैव गजभैरावणं तदा ।
 देवः प्रेषितवाक्काको विधिज्ञो वरकर्मसु ॥
 क्षीणमस्य तपो बध्नो यद्वनाभेषु दुर्मतिः । [725]
 प्रविशन्ति तु भूतानि सर्वत्र तु यथेप्सिनम् ॥
 प्रयुञ्जश्च जयन्वश्च प्राप्नो हर्ष्यं महाबलो ।

दानर्थं सह (by transp.), G₁ संवेदानवै, Bom Poona eds
 G (ed) सह यदवै — (L 697) D₁ om lines 697-700*
 V₁ B₁ योऽस्त्वैःश्वरिमर्दन् (for ²) — (L 698) T₁ s G₁ s-¹
 चक्रेण (for रथ चक्रे) V₁ इत्युक्त्वा त तथा चक्रे (for ²) K₁
 इत्तु / इत्तु इत्तु — (L 699) G₂ इत्तु (for इत्तु) — M₁
 om (hapl) lines 700 704 — (L 702) D₂ दैत्य (for
 [म]सुर) L₁ N₁ सनेतु (for तृणेषु) — (L 703) T₂ s
 सारिभिः, T₃ काणिभिः, G₁ शालिभिः (for कारिभिः)
 — (L 704) K₂ D₂ s D₃ बन्धनैश्च, K₃ इदं, N₂ V D₂
 छेदं, D₃ योषं, D₄ मायं, T₁ s G₂ s बाधं (for तापं)
 K₁ D₁ नन्दे, D₂ स तदा, D₃ तुवेद, T₁ s G₁ s-¹ ममर्दं
 (for ततर्दं) G₂ नर्दन्तोऽरिद्वयम् (sic) (for ¹) — (L
 705) V₂ वचा, D₁ मत्त, T₂ युक्ता, G₂ युक्त (for मत्ता)
 V₁ असुराश्च रणे मत्तात् (for ²) V₂ कार्णिणश्चैव, D₃ कार्णि
 णैश्च (for कार्णिण दक्षैश्च) — (L 706) B₁ वरम् (for वरु)
 G₁ निश्चयम् (for निश्चयम्) — (L 708) Bom Poona
 eds G (ed) केपाचित् (for चान्येषां) K₁ s N₂ V D₂ 4-
 T₁ s-¹ G M₁ च (for म्) — (L 709) K₁ B₂ T₁ ते, N₂
 D₁ तु, B₂ D₂ s च (for ते) — (L 710) N₂ ब्रह्मा
 (for तेजसा) — (L 711) V₁ D₂ D₃ G₂ समितिजय,
 D₂ त्वि ययौ (for त्वि यय) — (L 712) D₁ तैः स (for
 दितिः) — (L 713) D₂ ये च सार्वे गद चैव (for ²)

— (L 714) V₂ B₂ D₂ सत्ये (for सर्वे) G₂ वदो इव (for
 यादासीन) — (L 715) K₁ s s V₂ D₂ D₃ s T₂ s
 G₁ s-¹ M₁ तत् (for तु) K₂ विव तत्र महोदध (sic) (for
²) — N₂ om line 716 — (L 716) K₁ s V₁ s B
 D₂ D₃ D₄ s T₁ G₂ इव, D₃ G₂ s (for त्व) — (L
 717) K₂ विदेश (for विदेश) D₁ M₁ दिवेना मातलि सु
 (for ²) N₂ सुवर्चसम्, B₁ चन्द्रव, D₂ च सुवात (for
 च सुवर्च) — (L 718) D₂ प्रेषयाम सुरिष्व (for ²)
 — (L 719) V₁ प्रयु, G₂ वितो (for विद्यु) — (L
 720) K₁ s V₂ B₂ s D₂ D₃ D₄ T₁ G₂ M₁ स (for स)
 — (I 721) T₁ G₂ M₁ तुजसुभौ (for तुप्रद्विजौ) T₁ s
 G₁ s-¹ शिमम् (for वीरात्) — (L 722) N₂ B₁ वरकर्मसु,
 V₁ s B₂ s D₂ s T₁ s G₂ s सुरा, D₃ वरा, T₁ G₁ s सुरा
 श्यक्षो (for वरा-पक्ष) — (for line 722, G₂ subat

13** अनुवासी वधिर्णवे कुवासी रणकर्मसु ।
 — D₂ om lines 723-724 — (L 724) V₂ B₂ इव
 (for वर) — (L 726) D₂ कुपदे दुर्मितीनामि, D₂ T₂ s
 G₁ s-¹ s प्रतिशक्तिरिति भूतानि (for ²) D₂ सर्वत्र (for
 सर्वत्र) — (L 7 7) K₁ इदं / for इदं) — (L 728)
 V₂ अमरं (for असुरात्) T₁ s G₂ s-¹ जालेन (for जालो
 द्वेत्) D₂ T₂ s G₁ s-¹ विक्रमती, T₁ विप्रमती, G₁ रिहि
 रती (for विप्रमती) K₂ निजान्तु, K₃ प्रणम्य, N₂ D₂

वेडांपायन उनाच ।

जगतश्चक्षुषि तत्रस्त्रिमुहूर्तोदिते रवी ।

प्रादुरासीद्हरिर्देवस्तादर्थेणोरगाशुभुण ॥ [755]

हंमनायुमनोभिश्च सुशीघ्रनरगः गगः ।

तथौ वियति शकस्य समीपे कुरुनन्दन ॥

समेत्य च यथान्यायं कृष्णो वासवसंनिधौ ।

पाञ्चजन्यं त्रिसुदंभो देव्यानां भयवर्धनम् ॥

तं श्रुत्वाभ्यागनस्तत्र प्रमुन्नः परवीरहा । [760]

वज्रनामं जहीत्युक्तः केशवेन हरैरिति च ॥

तादर्थ्यमारह्य गच्छेति पुनरेव प्रचोदितः ।

चकार स तथा वीरः प्रणिपत्य सुरोत्तमौ ॥

स मनोरहसा वीरस्तादर्थ्येणाशु ययौ नृप ।

अभ्याशं वज्रनाभस्य महाद्रंक्ष्य भारत ॥ [765]

ततस्तादर्थ्यगतो वीरस्ततर्दं रणमूर्धनि ।

name K₁ 2 N₂ V₂ s B₁ D₂ D₃ s वज्रनामप्रमुन्नोत्तमम्, K₂ s V₁ B₂ s D₂ D₃ प्रमुन्नोत्तमे वज्रनाम, D₂ प्रमुन्नोत्तमम्, D₃ वज्रनामो प्रमुन्नोत्तमम्, D₄; वज्रनाभस्य प्रमुन्नोत्तर, T₁ s G₁ s 4 वज्रनाभस्य — *Adhy no* K₂ (margin) 149, V₁ 155, V₂ 154, V₂ B₂ D₂ 153, D₁ 147, D₁ 150, T₁ G₁ s 103, T₂ G₁ 105, T₃ 172, T₄ G₁ 160, G₂ 168, M₁ 184

Gr om the ref — (L 751) K₂ ताव, V₂ T₂ s G₁ s M₁ तत्र (for तत्र) D₁ T₁ s G₁ मुहूर्तोदिते रवी, D₁ त्रिमुहूर्ते दिने रवी (for ^b) — (L 755) K₂ हरिं देवं, T₁ भक्तो देवम् (for हरिर्देवश्च) K₄ D₂ D₃ [पु]वर्ति (for [उ] रग) K₂ तादर्थ्येण अदिसाशुभुण (for ^b) — (L 756) K₂ स नृ पाशुर, V₂ उद्यमानो (for हसवायु-) D₂ D₃ G₁ मनो भ्यम् (for 'मिश्च) K₂ सुराभिश्चारुभार (for ^b) — (L 757) V₁ संदश्य (for शकस्य) — (L 759) K₂ पुनर, G₂ s हरिर (for त्रिपुर) D₂ वधेन (for 'तम्) — (L 760) D₂ T₁ s G₁ s 2 तत् (for त) V₁ D₂ [अ]भ्यागतं (for 'तम्) K₂ तं दृष्ट्वा सागरस्वय, D₂ तदप्यागतस्तत्र (for ^a) — (L 761) G₁ s G₁ s 2 प्रति (for वदि) K₂ s [उ]सं, N₂ [उ]म्रे (for [उ]न) B₂ ररोचन (for हरैरिति च) — (L 762) K₂ s D₂ [पु]न (for [उ]ति) K₂ s V₂ D₂ प्रणे[K₂ 'नो]दित (for प्रवे) — (L 763) D₂ स चकार (for by transp) T₁ s G₁ s 2 M₁ चकार संदिप (T₁ s G₁ s 2) वीर (G₁ 'र) (for ^a) T₁ om (hapl) lines 76.3^a-76.4^a — (L 764) K₁ N₂ V₂ B₂ T₂ s

वज्रनामं स्थिरो भूत्वा सर्वोत्खिदिनन्दितः ॥

तेन तादर्थ्येणतेनैव गदया कृष्णसुनुना ।

उरस्यमिहतो वीरो वज्रनामो महात्मना ॥

स तेनामिहतो वीरो देव्यो मोहवशं गतः । [770]

चक्षार च शृणुं रणे वधाम च गतासुवत् ॥

आश्वसेत्यथ त काण्ठिकाथ रणदुर्जयः ।

लब्धसंज्ञः स वीरस्तु प्रमुन्नमिदमप्रवीत् ॥

साधु यादत्र वीर्येण श्लाघ्यो मग रिपुर्भान्नात् ।

प्रतिप्रहारकालोऽयं स्थिरो भव महाचल ॥ [775]

एतद्युक्त्वा महानादं मुक्त्वा मेघशतोपमम् ।

गदा मुनेच वेगेन सचपडां बहुकण्टकात् ॥

तथा ललाटेऽभिहितः प्रमुन्नो गदया नृप ।

उद्यमन्स्वधिरं भूरि मुनोर्दं बहुपुनः ॥

तं दृष्ट्वा भगवान्कृष्णः पाञ्चजन्यं जलोद्गमम् । [780]

G वीर (for वीरम्) K₁ D₂ D₃ यमर् महासा वीर (for ^a) D₂ [अ]नु (for [अ]नु) D₂ तदा (for नृप) — (L 765) K₂ D₂ अथासि (for 'तं) T₁ देवस्य (for इन्द्रस्य) K₂ D₁ भारत (for 'त) — (L 766) D₂ s G₂ नन्दं, G₂ तं तदा, D₂ सचपा, T₁ s G₁ s 2 M₁ यमर्दं (for तर्दं) — G₂ om lines 767-771 — (L 767) K₁ V₂ D₂ T₂ वज्रनाम (for 'भं) D₂ D₃ G₁ स्थिरो (for स्थिरो) N₂ D₂ D₃ T₁ s 4 G₁ मुक्त्वा (for भृशत्) K₁ D₁ सर्वं श्लाघनमिहित, K₁ सर्वश्लाघ्य विन्दना, B₁ सर्वोत्खिदिनन्दित; T₁ s G₁ s 2 M₁ 'विदि (G₁ 'वि) त तत् (for ^b) — (L 768) K₂ D₂ ततम् (for तम्) — (L 769) K₂ s D₂ T₁ s 4 D₂ G₁ [अ]भ्याहो, V₂ [अ]थ हतो (for [अ]भिहतो) G₁ देव्यो (for वीरो) V₂ s om (hapl) lines 769^a-770^a — (L 771) N₂ B₂ D₂ s वज्रना (for चक्षार) T₁ s G₁ s 2 M₁ चक्षुर्भान्मुदमन्स्य (for ^a) N₂ D₁ [पु]न (for च) M₁ स वधाम गतासुवत् (for ^b) — (L 772) K₂ काण्ठिका (by transp) G₁ आश्वसेत्यथितं काण्ठिक (for ^a) K₂ दुर्जयम् (for 'य) — (L 773) N₂ तु, V₂ प्र (for स) — (L 774) N₂ श्लाघनीयो (for श्लाघ्यो मग) Gal ed त्रिपुर (for त्रिपुर). D₂ महान् (for यमर्दं) — (L 775) K₁ संहार (for प्र^a) — (L 776) K₁ D₂ मुक्त्वा मेघशतोपमं तदा, K₂ मुक्त्वा वज्र श्लोपमम् (for ^b) — (L 777) G₁ वीर्येण (for वेगेन). T₁ कण्टका, T₂ s G₁ s 2 M₁ कण्टकां, G₂ येन (for सचपटां) V₁ वज्र (for बहु) — (L 778) K₁ T₂ G₁ ललाटानि

दध्नाशामनकरं पुत्रस्य रिपुनाशनः ॥
 तं पाञ्चजन्यशब्देन प्रत्याश्वत्तं महाबलम् ।
 दध्ना प्रमुदिता लोना विजोपेणन्त्रकेश्वरी ॥
 तस्य चक्रं करे जातं कृष्णच्छन्देन भारत ।
 क्षुरत्नेमिसहस्रारं दैत्यसंपदुलागतम् ॥ [785]
 तं मुमोचाच्युतमुत शशुनागाय भारत ।
 नमस्कृत्वा सुरेन्द्राय नमस्कृत्वा महात्मने ॥
 वज्रनाभस्य तत्कायादुद्यतं शिरस्तदा ।
 नारायणमुनोन्मुक्त दैत्यानामनुपदयताम् ॥
 गदः सुनाभमधीगतमानं रणाजिरे । [790]
 हर्म्यष्टुष्टे जिघांसन्तं रणदत्तं भयानकम् ॥
 साम्बः समरमध्यस्थानसुरानरिर्मर्दनः ।
 निनाय निशिनैरांगैः प्रेताधिपपरिग्रहम् ॥
 निक्वम्भोऽपि हते वीरे वज्रनाभे महासुरे ।

जगाम पटपुरं वीरो नारायणभयार्दितः ॥ [795]
 निरर्हिते देवरिपो वज्रनाभे दुरासदे ।
 अबतीर्णौ महात्मानौ हरी वज्रपुरं तदा ॥
 लब्धप्रशमन चैव चक्रतुः सुरसचमौ ।
 सान्त्वयामासतुष्ट्यै जालद्वयं भयार्दितम् ॥
 इन्द्रोपेन्द्रौ महात्मानौ मन्त्रयित्वा महाजली । [800]
 आयत्यां च तदात्वे च बृहस्पतिमतातुगौ ॥
 वज्रनाभस्य तद्राज्यं चतुर्धा चक्रतुष्टुषु ।
 विजयस्य चतुर्भागं जयन्ततनयस्य वै ॥
 प्रद्युम्नस्य चतुर्भागं रौक्मिणेवसुतस्य च ।
 चन्द्रप्रभस्य ददतुश्चतुर्भागं जनेश्वर ॥ [805]
 षोडशतत्रो प्रामाणाभिनासा विशां पते ।
 शास्त्रीपुरसहस्रं च स्थितं वज्रपुरोपमम् ।
 चतुर्धा चक्रतुस्तत्र सहस्री शक्रवेश्वरी ॥

(for 'द्विभि') T₁ हृत् (for हृत्) D₂ धृदाम् (for
 धृप) — (L. 779) T₁₋₃ G₁ s + M₁ भूमौ (for भूरि) D₄
 T₄ नन्दन (पुगव) — T₄ om (hapl) lines 780-781
 — (L. 780) K₁ बुद्ध (for कृ ण) — (L. 781) G₁
 'शामन (for नाशन) — (L. 782) D₁ पाञ्चजन्यस्य
 शब्देन (for *) — (L. 783) K₁ V₁ दध्ना प्रमुदितो लोको
 (for *) — (L. 784) T₁₋₃ G₁ s + M₁ कृष्णस्य किल
 भारत (for *) — (L. 785) K₁ महत्माना (for 'रे') G₁
 om (hapl) line 785-789* K₁ शङ्ख दैत्य (for दैत्य
 स्य) — (L. 786) D₁ T₁ तस्य, M₁ दैत्य (for शशु)
 — (L. 787) K₁ B₁ D₂ s + नमस्कृत्य (for 'त्वा') D₃ om
 787* 7'0* K₁ Dn D₁ T₁ कृष्णाय च, B₁ D₂ s नमस्कृत्य
 (for 'त्वा') T₁₋₃ G₁ s च चक्रिणे (for महामने) — (L.
 789) T₁₋₃ G₁ s करीमुत्त (for 'सुतो') — (L. 790) T₁
 G₁ तत्र (for गद्) K₁ सपमानं, V₁ पत्, T₁ G₁ वज्रनाभ
 (for यत्मानं) — G₁ om lines 791-796 — (L. 791)
 K₁ V₁ Dn D₁ रणे दुष्ट, K₁ रणदत्तं, V₁ s B₁ 'ष्टष्ट, D₁
 रणे षष्ट (for रणदत्तं) — (L. 792) D₁ समर, D₁ तान्म-
 रणे षष्ट — (L. 793) D₁ प्रेतराज, M₁ प्रेतनाथ (for
 for समर) — (L. 794) D₁ प्रेताधिप — (L. 794) T₁ s
 प्रेताधिप D₁ प्रदान् (for 'प्रदम्') — (L. 794) T₁ s
 निक्वम्भेन च ते वीर, T₁ 'म्भे निहतं वीर (for *) K₁ D₁
 दुरामदे । K₁ महाजली (for 'रे') — K₁ om (hapl) lines
 795-796 — (L. 795) T₁₋₃ G₁ s + M₁ जसुध पटपुरं दैत्या
 (for *) T₁ G₁ नारायणि (for 'ण') K₁ भयार्दितः (for
 'त्त') — (L. 796) K₁ V₁ B₁ D₁ s रिपौ ससिन् (for देव

— (L.
 D₁ s
 8-5 तदा
 हरिपुरद्वी, M₁ हरिवज्रपरी यथ, (for *) — (L. 798)
 T₁₋₃ G₁ s + उभौ (for लब्ध) — After line 797, T₁₋₃
 G₁ s-1 ins

15** रात्र्यस्याचिरलब्धस्य प्रशम परिपन्थिनाम् ।
 रज्जन प्रतीना च लब्धप्रशमन्तं तदा ॥

— (L. 799) G₁ वृद्धान् (for 'युद्धं') T₁ s G₂ s वाकान्-
 (G₁ 'लृ' शान्भयार्दितान् (for *) — T₁ om lines 800-
 812 — (L. 800) K₁ परस्परम् (for महाबली) — (L.
 801) K₁ भायन्ती (for भायत्यां) K₁ आपसुचितवाचनेन
 (for *) B₁ T₁ s G₁ s वसानुगौ (for मना) — (L. 798)
 802) P₁ D₁ राष्ट्रं (for राज्य) — (L. 803) K₁ s विजि
 तस्य (for विजयस्य) D₁ विजय तस्य ददतुश्च (for *) K₁ s
 om lines 803-805* D₁ G₁ om (hapl) lines 803*-
 804* K₁ V₁ s B₁ D₁ s G₁ M₁ ली (for वै) D₁ रौक्मिण्य
 सुतस्य तु, T₁ साम्बपुत्रस्य भीम, G₁ जयन्तस्य सुतस्य वी
 (for *) — (L. 801) D₁ वादवस्य (for प्रद्युम्नस्य) D₁
 प्रभातत्या (for रौक्मिण्येय) — After line 801, M₁ ins

16** गुणवने चतुर्भागं सुगवत्या सुगव वै ।

— (L. 805) D₁ गदनाभयापत्योद्य (for *) K₁ s तत्र ह
 (K₁ न व्वा (for चतुर्भागं) — After line 805, K₁ ins

17** साम्बपुत्रस्य च तदा चतुर्भागं वराधिप ।

कम्बलजिनिवाससि खानि विविधानि च ।
 चतुर्धा चक्रतुर्गिरी वीर वासवकेशज्ञौ ॥ [810]
 ततोऽभिपिक्तास्ते वीरा राजानो वासवाह्वया ।
 देवदुन्दुभियाद्येन नृप विष्णुपदीजलेः ॥
 स्वर्षं श्रेण्ये देवेन वेश्येन च धीमता ।
 ऋषिप्रदो महात्मानः शक्रमाभयमन्दनाः ॥
 विजयस्य प्रसिद्धेव गतिर्वियति धीमतः । [815]
 माकुजेन शुणेनापि माधवाना महात्मनाम् ॥
 अभिपिच्य जयन्तं तु भगवान्वासयोऽमरीतम् ।
 हर्यैते वीर सरदथा राजानः समितजय ॥
 मम वंशकरोऽत्रैकः केशवस्य त्रयोऽनघ ।
 अथध्याः सर्वभूतानां भविष्यन्ति ममाह्वया ॥ [820]
 गमनागमनं चैव दिवि सिद्धं भविष्यति ।
 त्रिविष्टपं द्वारका च रम्या भौमाभिरक्षिताम् ॥

दिशागजसुतान्नागान्द्वयाश्रोत्रैःश्रयोन्मयान् ।
 श्लक्ष्णैषा प्रयच्छत्य रथास्त्रद्विकृतानपि ॥
 गजावेरावणसुनौ शत्रुजयगिपुंजयौ । [825]
 प्रयच्छत्काशौ वीर मान्दस्य च गदस्य च ॥
 आकाशेन पुरीं यान्तु द्वारका भैरवक्षिताम् ।
 आयान्तु च सुतं द्रष्टुं यथेष्ट भीमनन्दनौ ॥
 इति सदित्य भगवान्देवराजः पुरदरः ।
 जगाम भगवान्स्वर्गं द्वारकामपि केशवः ॥ [830]
 पण्मासात्पितसत्रं गदः प्रयुज्य एव च ।
 साम्बश्च द्वारका याता यान्गन्ढा महाबल्यः ॥
 अथापि तानि राज्यानि मेरोः पार्श्वे नृपोत्तरे ।
 स्वास्वन्ति च जगदान्नावात्तेऽमरसनिभाः ॥
 निवृत्ते मौसले युद्धे स्वर्गं यातेषु वृष्णिषु । [835]
 गदप्रयुक्तसाम्यास्ते गवा यक्षपुर विभो ॥

Whole, T: G: s: ins after line 805

18* द्रष्टुश्च चतुर्भागं साम्यदुरस्य धीमत ।

— (L 806) T: s: ins (for चतस्रो) — (L 807) K: s: सहस्राभ (for स्र च) G: M: स्थित (for स्त्रीत) K: V: D: s: पुनोत्तमम्, K: s: N: s: D: D: नमस् (for पमम्) — (L 810) T: s: G: s: तस्य, G: s: M: सत्र (for वीरी) T: s: G: s: वीरी (for वीर) — (L 812) K: s: D: D: नारैर्न (for वाजेन) — (L 814) K: s: ऋषिचक्रैर्, K: s: वंशैर्, D: s: D: मेकवशे (D: s: पुष्टे), T: s: G: s: M: नृपि सधैर् (for यज्ञे) — (L 816) K: s: D: s: धीमताम्, T: s: 'दा' (for 'त') — T: s: om line 816 — (L 816) G: s: माधवेन (for सामनेन) D: s: मातुर्जेन कुलेनापि (for *) M: s: om lines 816-820* V: s: यादयाना, T: s: s: माधवेन (for 'ना') — (L 817) V: s: श्रुतिर्भक्त (for 'त') D: s: जयन्तस्य (for 'स्य) K: s: D: s: वासवोऽयं वयोऽमरीत, K: s: N: s: V: B: D: D: D: s: T: G: वासवो भगवान्मरीत (D: s: 'वली') (for *) — (L 818) D: s: स्वपिताय स्वयैवैत (for *) K: s: D: s: T: G: s: शरानं समिर्दिश्या, D: s: नोऽत्र यद्यो यत् (for *) — (L 819) V: s: करो वैक, D: s: क्वा ह्येते, T: s: करो ह्येक, T: s: G: s: करोऽयैक (for करोऽत्रैक) T: s: G: s: [?]भये (for त्रये) — (L 820) T: s: भवत्य T: s: भविष्यति, M: s: 'य' (for 'त') — (L 821) T: s: दिव्य (for दिवि) K: s: D: s: सिद्धिर्, B: s: सिद्धि (for सिद्ध) — K: s: T: s: G: s: s: om (hapl) lines 823-827 — (L 823) K: s: s: D: s: s: सुता नारा (for सुतस्ता

नाम्) T: s: ह्यास्य (for ह्यास्य) K: s: s: D: s: ह्याश्रोत्रैः श्रयो न्मया, V: s: ह्याश्रोत्रैः श्रवानुजम् D: s: D: s: 'श्रै' श्रवात्प्रयान्, D: s: s: ह्याश्रोत्रैः श्रवाः D: s: 'वो' श्रवाः, G: s: M: s: ह्याश्रोत्रैः धव सुतान् (for *) — Per line 823, D: s: subst

19* राजानमरेऽपि राजन्ते ह्यनार्गं रथोन्मय ।

— (L 824) D: s: स्वकुलकात्, G: s: M: s: वृष्ट सुवर्ण (for स्वष्ट-कुतान्) — (L 825) D: s: गदसायसुवौ तौ तु (for *) — (L 826) D: s: s: M: s: शीर्ष (for शीर्ष) — (L 827) N: s: B: D: s: D: s: G: s: M: सानुं, V: s: D: s: D: s: यानु (for यान्तु) — (L 828) D: s: मान्त्रो (for आगन्तु) K: V: B: D: s: M: s: सुनौ (for सुन) T: s: G: s: s: आगन्तव्यं सुनौ द्रष्टु (for *) — (L 831) K: s: पण्मासात्पुत्रिणस्य, D: s: s: 'सुपितान्तर' (R: *) — (L 832) K: s: भवात्वा, K: s: N: s: V: s: B: D: s: D: s: s: G: s: रुद्धे शत्रुषु, D: s: मयाह्वया, T: s: s: G: s: s: दृष्टकाया, G: s: M: s: कृते रात्रे (for यान्तरुदा) — (L 835) K: s: D: s: शत्रुणि (for रात्रयणि) T: s: G: s: s: M: s: सुपौत्रे (for सुपौत्रे) — (L 834) K: s: s: D: s: T: s: s: G: s: M: s: सिद्धिर् (for म्मात्रयि) D: s: स्वास्वन्ति जगदान्नावा (for *) K: s: साम्येन, D: s: D: s: s: (om) (as above) स्वास्वति (for सायने) K: s: N: s: V: B: D: s: D: s: s: T: s: s: G: s: M: s: स्वास्वता B: s: D: s: s: G: s: s: 'न्य'मरसनिभा (for *) — (L 836) K: s: वृते (for वता) V: s: पुरी (for पुर) V: s: G: s: M: s: प्रभो (for दिभो) — (L 837) K: s: V: s: दाव्य, D: s: गेष्ट, D: s: मेया (for मेष्ट) K: s: D: s: s: याता (for यान्ति)

ततः प्रोच्य पुनर्वाग्नि स्वर्गं स्वैः कर्मभिः शुभैः ।
 प्रसादेन च वृष्णस्य लोहमर्तुर्जनेश्वर ॥
 प्रयुष्मोत्तरेमेतत्ते नृदेव कथितं मया ।
 धन्य यशस्यमायुष्यं शत्रुनाशनमेव च ॥ [840]
 पुत्रपौत्रा विवर्धन्ते आरोग्यधनसपदः ।
 यशो विपुलमाप्नोति द्वैपायनरचो यथा ॥

Colophon.

No 30

After 99 .6, all Mss (except S; N; M;) G(ed) ins

सर्वमायास्वभिन्नोऽसौ नाम विश्राज्य चाज्ययः ॥
 अहो दानर बुध्नात्मन्वेगशस्त्रात्मज शिशुम् ।
 हरते निर्भयश्चैव भयमय करोम्यहम् ॥
 कथ वै प्रोच्यमागच्छेद्भयते वा कथ मया ।
 प्रथम किं करिष्यामि येन कुत्र्यति मन्धी ॥ [5]

Ds ते युतुभि (for लै कर्मभि) K₂ तु ते, K₃ च तै, Dn
 D₁ तै (for शुभै) — Before line 830, T₁ : G₁ :
 105 वैशवायन — (L 840) D₂ शोक (for दातु) — (L
 841) K₂ विवर्धन्ति T₂ : G₁ : M₁ पुत्रपौत्राभिर्युष्मै (M₁
 'दि च') (for ") N₂ V₂ Dn D₂ G₁ : आरोग्य (for 'य')
 — (L 842) V₁ D₂ विमलम् (for विपु)

Colophon — Mention of the Epic D₂ D₃ : T₂
 — Mention of K₁ K₂ V B Dn D₂ D₃ : — Ad₁ /
 name K₂ N₂ V I D T₂ : G₁ : वज्रनामवध, T₁ G₁
 प्रयुष्मोत्तरे वज्रनामवध — Ad₁ / no K₂ 150, V₁ 156,
 V₂ 155, Y₂ D₂ 154, D₁ 148, D₂ G₂ 161, D₁ 151,
 T₁ G₂ : 164, T₂ G₁ 166, T₂ 173, G₂ M₁ 165

30

(L 1) K₂ : V₂ : विज्ञो (for [अ]भिज्ञो) T₂ : G₁ :
 M₁ अभिज्ञ सर्वमाया (for ") K₂ : N₂ Dn D₂ : [अ]
 मन, L₁ G₁ [अ]स्वयम् (for 'य') V₂ B₂ D₂ : दिशन्
 समरेज्यय (for ") — (L 2) T₂ : G₁ : V B Dn
 D₂ D₁ : T₁ बुध्ना (for 'दातु') T₂ : G₁ : M₁
 अहो मां दानवो दृष्ट (for ") D₁ सुतम् (for शिशुम्)
 — (L 3) D₂ निर्भय, M₁ निर्भय (for निर्भ) K₂
 हरतो निर्भयस्वयं (for ") D₂ स्वयं, T₁ : G₁ : M₁ अज्य

अस्ति चास्य ध्वजं चित्रं सिंहनेतुविभूषितम् ।
 तोरणं गृहमासाद्य उच्छ्रित मेरुशृङ्गम् ॥
 एतदुन्मध्य पातित्ये भटेन निशितेन वै ।
 ध्वजच्छेद विदित्वाथ शम्भरो निष्पत्तिव्यति ।
 ततो युद्धेन हत्याञ्जी गन्तासि द्वारणा प्रति ॥ [10]
 इत्युक्त्वा सज्यमाचक्रे सगर चापमोचसा ।
 चिच्छेद ध्वजस्त्रं तु शम्भरस्य महासुतः ॥
 तच्छ्रुत्वा तु ध्वजच्छेदं प्रयुष्मेन महात्मना ॥
 नुद्धस्वाज्ञापयामास पुरान्य कालशम्भरः ॥
 जिघासत महावीर्य रौक्मिणेय स्वराजित्वा । [15]
 नेनं वै द्रुमिच्छामि मम विप्रियशरकम् ॥
 ध्रुत्वा तु शम्भराद्वाज्य सुनाते शम्भरस्य ह ।
 सनद्धा निर्ययुष्ठा प्रयुष्मरपरारुह्या ॥
 चित्रमेनोऽतिसेनश्च विघ्नक्सेनोऽनितस्तया ।
 श्रुतसेन सुपेणश्च सोमसेनो दमस्तथा ॥ [20]
 सेनानी सैन्यहन्ता च नेनहा सैनिकस्तथा ॥

(for मय) — (L 4) D₂ कथ शोचं समागच्छेद् (for ")
 D₂ युष्यते (for वच्यते) T₁ तथा (for मया) K₁ : D₂
 कथ वा वच्यते मया (for ") — (L 6) K₂ D₂ : अज्य
 पाति, D₂ भ्रान्ते वास (for भनि चास्य) K₁ विदकेतु
 (for 'केतु') D₂ विभूषणम् (for 'विजम्') — (L 8) T₁ :
 G₁ : M₁ उन्मध्य पातित्ये तद् (for ") — (L 10) K₂
 T₁ : G₂ : हत्या नै, K₂ हृद्ये D₂ : हरता वै, M₁ हं हत्वा
 (for हत्याञ्जी) — (L 12) D₂ महाबल (for 'सुत')
 — (L 15) K₁ V₂ D₂ T₁ G₂ जिघासत (for 'सत')
 — (L 16) K₂ [ए]कं, K₂ [अ]हन्ता, N₂ T₁ G₂ [ए]के
 वै

1000
 (for हत्वा) — (L 19) K₂ Dn D₂ G₂ गदसः, M₁ सुत
 (for अनित्यम्) D₂ रथेन रथेनजित्वा (for ") — D₂ om
 (hapl) lines 20 21 — (L 20) K₁ : D₂ शरसः, K₂ :
 N₂ : V B₂ : Dn D₂ : T₂ : G₂ मन्सः, D₂ मरु
 (for दमसः) M₁ सोमसेनमदी तथा (for ") — D₂ om
 (hapl) lines 21 22 V₂ om (hapl) line 21 — (L
 21) V₂ सिंहदा, V₂ सेनक (for सेनहा) D₂ सैन्यकम्;
 G₂ सेन (for सैन्य) T₂ : ( ) सैन्यदा सेनस्तथा (for ")

सेनन्ध्वोऽतिरेनश्च सेनकोऽसनकलाथा ।
 सुतः साधोचयिकलः सानुलः सरकः शुचिः ।
 कुम्भकैतुः सुदंष्ट्रश्च केशिरित्येवमादयः ॥
 चक्रतोमच्छान्तिं पट्टिशानि परध्वजम् । [25]
 गृहीत्वा निययुर्दृष्ट्वा मनुयुता परिचोदिताः ।
 आह्वयन्तममित्रं वै तस्युः सप्राममूर्धनि ॥
 प्रपुत्रस्तु महाबाहू रथमारुह्य सतरः ।
 निर्ययौ चापमादाय संग्रामाभिसुखस्तदा ॥
 ततः प्रयवृते युद्धं तुमुद्धं लोमहर्षणम् । [30]
 शम्बरस्य च पुत्राणां केशवस्य च सुतुना ॥
 ततो देवाः सगन्धर्वाः सगहोरगारारणाः ।
 देवराजं परस्त्वृत्य विमानाभेपु धिष्टिवाः ॥
 नारदस्तुम्बकर्षेण दादा हृद्दश्च गायनाः ।

अप्सरोभिः परिश्रुताः संनिं तत्रायतस्थिरे ॥ [35]
 देवराजप्रतीहारी गन्धर्वश्चित्रमनुत्तम् ।
 शशास देवराजाय वक्षिणे चित्रमनुत्तम् ॥
 शम्बरस्य शतं पुत्रा एतः कृष्णस्य चात्मजः ।
 बहूनां पुष्यतामेप कथं निजयमाप्नुयात् ॥
 तच्छ्रुत्वा भाषित तस्य प्रहस्य बलसुदनः । [40]
 उवाच वचनं चेदं शृणु योऽस्य पराक्रमः ॥
 कामोऽयं पूर्वदिहे तु हरकोभाप्रिनिर्जितः ।
 रत्या प्रसादितो देवः कामपत्न्या त्रिलोचनः ।
 परितुष्टेन देवेन वरमस्याः प्रदीयते ॥
 विष्णुर्मनुप्यदैहन्तु द्वारकायां भविष्यति । [45]
 तस्य पुत्रत्वमस्यैव भविष्यति न शक्यः ॥
 अनह्न इति विरुधानत्रिलोकेषु महायथाः ।

— *N* s om (haj) line 29 — (L 23) T₁ G₁ s s सेना
 स्कन्धा, T₁ तेन्य (for तेन) D₂ सनको (for से)
 N₁ V₁ s B₁ T₁ s G₁ M₁ जनकस्य (for सन) K₁ D₁
 सुत (for तथा) K₁ s V₂ D₁ D₁ s T₁ न (D₁ स)
 नको जनक सुत, D₁ सेनकश्च सुतसुत, B₁ D₁ सनको
 जनकलाथा (for s) — (L 23) K₁ s N₁ s V₂ s B₁ D₁
 D₁ s—T₁ s—G₁ M₁ य काले (B₁ s D₁ D₁ s T₁ G₁—
 सकली, D₁ सनको, D₁ सकली) विकल सा (V₁ शा) न्व,
 V₁ सुतकेता च विकल, D₁ तस्युत केनिरुल्लि (for s)
 K₁ D₁ नानुत्तु स (D₁ सु) नकोऽशुचि, K₁ सानुभ सारको
 शुचि, N₁ s V₁ सर्वशा (N₁ का) नितकरो विभु, V₂ स च
 शाश्विपरो शुचि, B₁ स च शाश्विकरो विभु, B₁ T₁ s G₁
 s—M₁ सुरा (T₁ G₁ स शा) नोऽन्यकरो विभु, V₁ B₁ D₁ स
 शाश्वान्तकश्च शुचि, D₁ G₁ य शा (G₁ शुवा) न्यानकरो
 विभु, D₁ सुवाप्त संकरो सुनि, D₁ सान्ता सूचको
 शुचि, D₁ शाश्वानु नकरो शुचि, T₁ सर्वशाश्विकरो
 विभु (for s) — (L 24) T₁ G₁—कुनमेन (for केनु)
 — (L 25) N₁ s V₁ B₁ s D₁ पट्टिशानि (for प्ति) — (L
 26) K₁ s D₁ ताज (for दृष्ट) N₁ V₁ B₁ s D₁ सुतुना
 (for मनुयुता) K₁ s परिगारिया, K₁ मोदिता, K₁ D₁
 D₁ परामात्रा, D₁ परिवादिता (for चोदिता) T₁ s
 G₁ s—M₁ प्रयवृषयश्रुत्वा (for s) — (L 27) K₁ s
 V₁ s B₁ D₁ D₁ s s आह्वयन्तम्, K₁ V₁ ययौ (for
 ययवृ) D₁ s T₁ s G₁ s आह्वयन्तममित्रं वै (for s)
 — (L 28) K₁ N₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁
 M₁ सगरम्, K₁ निपुनव, D₁ सागरम् (for सगर) — (L
 29) D₁ मुत्तव (for मुत्तव) — (L 30) K₁ s N₁ s V₁

B₁ D₁ D₁ D₁ s s T₁ s s G₁ M₁ तत प्रवृत्तं युद्धं तु (for
 s) — (L 31) D₁ सेन केनयसुतुना (for s) — (L 32)
 G₁ सिदाश्च परमर्षय (for s) — (L 33) K₁ s s D₁ s
 s s [अभिधिता, N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ T₁ G₁ s विष्टिना, V₁
 [अ]रियया (for विष्टिता) T₁ G₁ s s M₁ त्रिमानश्रेष्ठि
 षिता (for s) — (L 34) T₁ s s G₁ s मायका (for भा)
 — (L 35) K₁ च सद्विला (for पन्विता) D₁ ते (sub
 metric) (for तत्र) — V₁ om lines 36—42 — (L 36)
 D₁ त्येवम्, D₁ विदम् (for वित्रम्) D₁ D₁ अनुत्त — V₁
 G₁ om (haj) line 37 — (L 37) T₁ M₁ युद्धम् (for
 वियम्) T₁ G₁ s यज्ञिणे युद्धमुत्तमम् T₁ नि तद्विचोदितम्
 (for s) — (L 38) G₁ प्रकोषं केसायानन (for s),
 — (L 39) K₁ s D₁ s एक, K₁ D₁ अस्य (for एष),
 D₁ D₁ बहूना पुष्यतामेप (for s) — (L 40) V₁ D₁
 M₁ सननं (for भाषित) — (L 41) G₁ [ए]न्य (for
 [इ]द) T₁ मेज्य (for कोऽस्य) K₁ s D₁ D₁ शृणु चास्य
 पराक्रमम्, G₁ शुवा तस्य पराक्रमम् (for s) — (L 42)
 K₁ त्रेयोस्य (for देहे नु) D₁ s कोपादि (for श्रोयादि)
 G₁ चर्जित (for निर्जित) K₁ D₁ हरकोपादिर्निर्जित, T₁ M₁
 त्रिना जित (for s) — (L 43) K₁ D₁ D₁ देवे (for
 देव) T₁ s G₁ s s M₁ क्त्वा (for चरत्वा) — (L 44)
 K₁ प्रायवृषय, N₁ V₁ B₁ s T₁ G₁ प्रदीयते, D₁ स्वदीयता,
 T₁ s G₁ s s M₁ एषीयते (for प्रदीयते) — (L 45)
 K₁ s N₁ s V₁ B₁ s D₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s मातुप (V₁
 T₁ ह्य) (for सनुद्य) D₁ s उरासन्वा (for हातकाय)
 — (L 46) K₁ तस्य पुत्रत्वमस्यैव, N₁ V₁ B₁ D₁ s T₁ s
 G₁ M₁ तस्य पुत्रस्तु ते भर्ता, D₁ तस्य पुत्रत्वमस्यैव (for s)

तत्रोत्पन्नो महातेजाः शम्बर घातयिष्यति ॥
 मत्पाहजातमात्र तु रविमण्याः मोहसंस्थितम् ।
 आस्थाय शम्बरो माया प्रमुच्यमपनेष्यति ॥ [50]
 मद्गच्छ शम्बरगृहं भार्या मायापत्नी भय ।
 भायारूपवतिच्छला शम्बर मोहयिष्यसि ॥
 मत्र त्वमात्मनः कान्त वाटस्थ निरर्धय ।
 प्राप्तयौवनवेहस्तु शम्बर निहनिष्यति ॥
 वतस्त्वया सहानङ्गो द्वाकां वै गमिष्यति । [55]
 रमिष्यति त्वया सार्धं शैलपुत्र्या त्वहं पथा ॥
 एरमादिदय देवेभ्यो जगाम पुरेपोचम ।
 कैलास मेरुसवार्द्धां सिद्धचारणसेवितम् ॥
 कामपत्नी प्रणम्याथ देवदेवमुभावतिम् ।
 जगाम शम्बरगृह कालम्यान्तं प्रतीक्षती ॥ [60]
 एवमेव महाबाहुः शम्बर निहनिष्यति ।

सपुत्रिणो वै प्रमुच्यो हन्ता तन्व दुरात्मनः ॥
 Colophon
 वैश्रापायन उवाच ।
 तमः प्रवृत्ते युद्ध तुमुल लोमहर्षणम् ।
 शम्बरस्य तु पुत्राणा रविमण्या नन्दनस्य च ॥
 तव, युद्धा महादेवा, शरवैरिष्येष्वपान् । [65]
 चन्द्रनोमरुकुन्तानि मुहुर्ग्रीमुसरानि च ।
 युगपत्पातयन्ति म्म प्रमुच्योपरि वेदिताः ॥
 वाण्यायनिलु सद्गच्छ सार्धं धैर्युपश्रुतेः ।
 एवैकं पञ्चभि कुट्टश्चिच्छेद रणमूर्धनि ॥
 ततोऽमुत्र युद्धतश्च सर्वे तं हृत्निश्रयाः । [70]
 वरपुं शरजालानि प्रमुच्यन्नपनाह्वया ॥
 ततः प्रमुच्यितोऽनङ्गो धनुरायम्य सरारः ।

— (L 47) V₁ D₁ त्रिपु लोकेषु (hypermetric), Dn Ds
 Ds शैलोपदे सु, Ds त्रैलोपदेवु (for त्रिलोकेषु) Ds
 त्रिपु लोकेषु त्रिषुव (for ^a) — (L 48) V₁ D₁ निहनि
 ष्यति (for घातयि) — (L 49) K₁ V B D₁ s
 T₁ s G₁ s M₁ ससाहे (for 'हृ') K₁ s Dn Ds
 G₁ s महादे जगामाते तु (for ^a) K₁ श्रोत्रमस्थित M₁
 मेदस' (for 'मोदस') — (L 50) K₁ s K₁ s (marg as
 above) V₁ D₁ M₁ उपनेष्यति (for अपने') — M₁
 om (hapl) lines 51-55 — (L 51) Dn₁ गृहे
 (for गृह) Ds तया (for भार्या) T₁ s G₁ s
 सती, G₁ तथा (for मत्र) — (L 52) K₁ Ds परि
 (for प्रति) — (L 53) D₁ s T₁ G₁ s काम (for
 बाल) K₁ स्रमर्धय (for रिष) — (L 55) Ds द्रवका
 नामस्थिति (for ^a) — (L 56) K₁ दवरते स (for रिषि
 पति) K₁ Dn Ds वथा श (D₁ श, D₁ रव ह्वर, K₁ वथा
 सिन, D₁ वथा मद्गृह, D₁ शर्द्धे वथा (for स्वद वथा) — (L
 57) K₁ सुरयो (for देवतो) T₁ जगाम स महेश्वर, G₁ स वृष-
 मन्वन् (for ^a) — (L 59) D₁ s [सा]पु (for [स]प)
 — (L 60) Dn₁ गृहे (for गृह) — K₁ om line 61
 — (L 61) L₁ s D₁ महापादां (for 'बाहु') — (L 62)
 K₁ s D₁ s T₁ s G₁ s सह पुत्रैश्च प्रमुच्यते, K₁ Dn Ds स
 पुत्रस्य च प्र, K₁ s V B D₁ s (for ^a) M₁ सह पुत्रेण (B₁ वरुण)
 प्र, D₁ स पुत्रेण च प्र (for ^a) — After line 67, V₁ s s

COLOPHON — *Ms. torn of the Epic Dns* — *Mention of Kṛta* K₁ V B D₁ — *Achya name* K₁ K₁ s V B D₁ s G₁ s दम्बरः — *Athy no* K₁ D₁ 158, K₁ V₁ B₁ 163, V₁ 167 V₁ D₁ 161, D₁ 155, D₁ 168 T₁ G₁ s 17^a, T₁ G₁ 17^b, T₁ 141, G₁ 164, G₁ M₁ 173
 K₁ s not collated T₁ s (from the ref — (L 63)
 D₁ सवर्ते, D₁ तिन, T₁ G₁ 'वृषे (for 'वृषे) K₁ s s
 K₁ V₁ B D₁ D₁ s s तव द्रवक (D₁ s D₁ D₁ 'द') युद्ध
 तु (for ^a) — (L 64) D₁ सवयय (for नन्दनस्य)
 — (L 65) K₁ महापरीपा (for 'देवा) — (L 66) D₁ s
 G₁ s s-वर्धनि (for वृषाणि) — (L 67) D₁ वेदिन
 (for 'दा) — (L 68) T₁ s G₁ s s M₁ कर्णस्थि-
 तस (for कर्णावस्थित) K₁ D₁ मन (for तुसं) K₁
 D₁ D₁ सार्द्धैर्विमुच्यते (sic) (for ^a) — (L 70)
 D₁ Bom Poena eds G(ed) पुनरेवापुत्रा युद्धा (for
^a) K₁ स मये, D₁ स^a तप (for स^a स) G₁ स^a ते
 निश्च वृत्त (for ^a) — G₁ om lines 71-75 — (L 71)
 T₁ C₁ s वरपु (for वरपुं) K₁ s V₁ P₁ D₁ D₁ M₁ शर-
 (for शर) L₁ D₁ T₁ s वरपु सप्तमापति (for ^a) T₁
 G₁ कर्णियु (for कर्णिका) — (T 72) K₁ s V B₁ s
 (marg) Dn P₁ D₁ s T₁ सारव (for सारवन्) T₁
 सारवम् (for 'व') — (L 73) T₁ सन, G₁ सव (for
 दश) — M₁ om lines 74-77 — (L 76) D₁ सनेन
 (for 'स्य) K₁ s D₁ सनेय युधुपुत्रदा (for ^a) — (L

1** प्रमुच्य तावत्त ह्यय दारका प्रणियास्यति ।
 सह पुत्रेण गोविन्दो भविष्यति न संवप ॥

शम्भरस्य जघानासु दश पुत्रान्महोजसः ॥
 ततोऽपरेण भद्रेण कुपितः केशरात्मजः ।
 चिच्छेदानु शितस्तस्य त्रिभूमेनस्य धीर्यवान् ॥ [75]
 तवस्ते हतशेषास्तु रामेस्य समयुध्वज ।
 शरवर्षं विमुञ्चन्तो अभ्यधावज्जिवासितुम् ॥
 ततः सधाय बाणारु विमुञ्च स रणोत्सुकः ।
 क्रीडन्निव महातेजस्तेषा शीपण्यपातयत् ॥
 निहत्य समरं सर्वाञ्जगत्सुत्तमधन्विनाम् । [80]
 प्रयुञ्ज समराकाङ्क्षी तस्यो समाममूर्धनि ॥
 हत पुत्रशतं श्लुवा शम्भरः क्रोधमादध ।
 सूत सप्तोदयामास रथ मे सप्रयोज्य ॥
 राक्षो वाक्य निजगम्याथ प्रजम्य शिरसा भुवि ।
 स सम्य चोदयामास रथ च सुसमाहितम् ॥ [85]
 युष्कृत्क्षसद्वेण सप्यौक्रेण योकित्रनम् ।
 शार्दूलचर्मसंवेष्ट किकिणीञ्जालमालिनम् ।

ईहामृगयाणाकीर्णं पद्भिर्भक्तिविराजितम् ।
 ताराचित्रनिद्राङ्गं स्वर्णकूर्मभूषितम् ॥
 सपताक महोच्छ्रायं युगराजोभूषेत्तनम् । [90]
 मुनिभक्तकथं च लोहेपाद्यज्वलन्धुष्प ॥
 मन्दरोदप्रशिखरं चारुचामरभूषितम् ।
 नक्षत्रमालापिहितं हेमवण्डसमाहितम् ।
 निराजमानं श्रीमन्तमारोहच्छम्भरस्तदा ॥
 काञ्चन चित्रसनादं धनुर्गृह्यं शरान्मथा । [95]
 प्रस्थितं नगराकाङ्क्षीं मृत्युना परिचोदितम् ॥
 चतुर्भिः सचिबैः सार्धं सैन्येन महता वृतः ।
 दुर्धरं केतुमाली च शत्रुहन्ता प्रमदित् ।
 एते परिवृतोऽमात्यैर्युयुत्सुः प्रथितो रणे ॥
 दश नागसहस्राणि स्यान्ना द्वे शक्ते तथा । [100]
 ह्याना चाप्यसाहस्रैः प्रयुतैश्च पदातिनाम् ।
 एतैः परिवृतो योधैः शम्भरः भययौ तदा ॥

77) K₁ s V₂ D₂ D₃ s प्र (for वि) K₂ लुञ्जति (for 'न्तो) T₁ s G₁ s s विधासया (for 'सितुम्) N₂ सय वर्षत्रिधासया (for ^d) — (L 78) K₂ तत सधायमानास्ते (for ^a) K N₂ V B D (except D₂) T₁ G₁ विमुञ्चन्तो रणोत्सुक (for ^d) — (J 79) K₂ s N₂ V₁ s B D₂ D₁ s शिरासि (for श्रीपणि) K₁ s V₂ D₂ D₁ शिरास्ये धाम (D₂ पाञ्च पातयत् (for ^a) — (L 80) D₂ दास्युः, T₁ s G₁ s s सय (for सर्वाञ्च) — (L 82) D₂ s दश (for युगम्) K₁ D₂ s G₁ s s M₂ आददे (for 'धे) V₂ शम्भर कोपमुञ्जित (for ^b) — (L 83) K₂ D₁ सनोदया मास, D₂ सदेश (for सचोद) D₂ स स सदेदायामास (for ^a) K₂ s D₂ T₁ s G₁ s s M₂ सप्रयोज्य, L सविद्योज्य (for सप्रयो) — B₂ om lines 85 90 — (L 85) K₁ D₂ देवतामास K₂ D₂ T₁ सौद (for चोद) K₂ D₁ G₁ s s M₁ सुवमाहित, T₁ G₁ श्रित (for 'दितम्) — After l ne 85 N₂ s s

87* अहतकमप्रीकशत कामरं कामभित्तम् ।
 — (L 86) K₁ D₂ D₁ T₁ ऋषय (for ऋष) K₁ s V₂ s B₂ D₂ s s सोनितम् (for योकित्रनम्) G₁ s M₁ सुप्रयोत्रेण योत्रिता (M₁ त (for ^b) — (L 87) V₁ चाहितम् D₂ माहितम्, T₁ s G₁ s s 'कम् (for 'नम्) — (L 88) T₁ s G₁ s s M₂ सनपदि (for पद्भिःसति) — A₂ om (hapl) lines 89 93 — (J 89) D₂ नाना (for तारा) T₁ s G₁ s s कृदवि (for

'कृव' G₂ सोमितम् (for भूषि) — (L 80) V₁ D₂ D₁ G₁ सु (for स) K₁ s B₂ D₂ s सा K₂ सु पताकोद्भवता, K₂ सुपतावामहोद्भव D₂ सुपताकोद्भवत्, D₂ सपताकाकृत् युञ्ज, M₂ सपताकसुचक्राव (for ^a) K₁ T₁ G₁ s युगराजस्य केतनम्, D₂ जेन कोमितम् (for ^b) — (L 91) D₂ लोहेष (for 'या) T₁ G₁ s s वज्र (for वज्र) K₂ s N₂ V₂ D₂ D₂ s s M₂ दन्धनम्, D₂ G₂ कृवरम्, D₂ (sup l₂ as above) भूषितम् (for तन्धनम्) — (J 92) V₁ B₁ शम्भरोदारस्यर (for ^a) L₁ s G₁ s s सोनितम् (for भूषि) — (L 93) K₁ यम (for हेम) D₂ T₁ s G₁ s s त्रिभूषितम् (for समाहि) — (L 94) K₂ V₂ D₂ s T₁ G₂ s आरुच्य (for शरीर) D₂ s (marj. as above) T₁ G₁ s तथा, D₂ रथम् (for तदा) G₂ भाररोह स शम्भर (for ^b) — (L 96) K₁ D₂ प्रथित (for प्रस्थित) M₂ प्रति (for परि) K₁ s D₁ मोदित (for यो) — (L 98) K₂ केतुमास्य (for 'माली) K₂ N₂ D₂ D₂ प्रमदित्, D₂ प्रमदित (for प्रमदित) — (L 99) D₁ स तै (for एतै) D₂ अरि (for परि) K₂ s मृतुतो, D₁ s र्भंगितो (for म) T₁ s G₁ M₂ रणम् (for रणे) — (J 100) T₁ सहस्र च, G₂ s- 'दश (for 'साणि) T₁ s s- द्विदार्त्त (for द्वे शक्ते) — (L 101) G₁ रथाना (for ह्याना) V₂ B₁ D₂ पदातिभि (for 'नाम्) — (L 102) K₂ मृत्यु (for योषे) — (J 103) K₂ उर्यातायुर्मियकानि वै, D₂ ता वृष्णिना विर, T₁ s G₁ s s 'त उचिता इमे,

हम्रोत्पन्नो महानेजाः शम्भुं चानिष्यति ॥
 गमाहजातमात्र तु रक्षिमण्या. मोदसस्मितम् ।
 आस्थाय शम्भुरो माया प्रमुन्नमपनेष्यति ॥ [50]
 तद्गन्तु शम्भुरगृह मायां मायावती भव ।
 मायान्मपनिच्छन्ना शम्भुर मोदयिष्यति ॥
 तत्र त्वमात्मनः कान्तं वाच्छन् प्रियधेय ।
 प्राप्तयोरनवेदस्तु शम्भुर निद्विष्यति ॥
 ततस्त्वया सहान्नो द्वारका वै गमिष्यति । [55]
 रमिष्यति स्वया सार्धं शीलपुत्र्या त्वहं यथा ॥
 एवमादिदय देवैर्नो जगाम पुनरोत्तमः ।
 पैलास मेन्तकामं सिद्धचारणसेवितम् ॥
 कामपत्री प्रणम्याद्य देवदेवमुत्सर्गम् ।
 जगाम शम्भुरगृह कालम्बान्तं प्रतीक्षती ॥ [60]
 एवमेव महाबाहुः शम्भुर निद्विष्यति ।

मपुत्रिणो वै प्रयुगो हत्वा तन्व दुरामन ॥
 Calophen
 वैप्रयायन उवाच ।
 ततः प्रवृत्ते युद्धं तुमुः लोमदपणम् ।
 शम्भुरयं तु पुत्राणां शक्तिमण्या तन्दन्तय च ॥
 ततः दुःखा महादेव्या. शरानिपरधधान् । [65]
 धमनोमकुन्तानि मुमुण्डसुमन्तानि च ।
 युगलव्यातयति स्म प्रयुगोपरि वेदिना. ॥
 वाष्पायिनिस्तु सन्नुद्य सनांशैधेनुपश्रुतौ ।
 एवैक पञ्चमि कुद्वधिक्षेदरे रणमूर्धनि ॥
 ततोऽस्तुत कुद्वरा सर्वे ते वृत्तनिःशया । [70]
 वधेषु शरजालानि प्रयुन्नरधनाद्बधा ॥
 ततः प्रदुषितोऽन्नतो धनुराचम्य स्तर ।

— (L. 47) V₁ D₁ त्रिपु लोकेषु (hypermetre), D₂ D₃ D₄ त्रैलोक्ये तु, D₅ त्रैलोक्येषु (for त्रैलोक्ये) D₆ त्रिपु लोकेषु त्रिभुज (for *) — (L. 48) V₁ D₁ D₂ D₃ निद्विष्यति (for चानिष्यति) — (L. 49) K₁ V B D₂ T₁ T₂ G₁ G₂ M₁ सप्तहं (for 'ह') N₁ D₂ D₃ G₁ सप्ताने जगामात्रे तु (for *) N₂ मोदयामि रियत M₁ मोदस' (for मोदस') — (L. 50) K₁ N₂ (margin above) V₁ D₁ M₁ उपनेष्यति (for अपने') — M₂ om (hap) lines 51-55 — (L. 51) D₂ D₃ वृद्धे (for वृद्धे) D₄ माया (for मायां) T₁ G₁ सनी, G₂ तथा (for तत्र) — (L. 52) K₁ D₁ परि (for परि) — (L. 51) D₂ T₁ G₁ काम (for काम) N₂ प्रवृत्ते (for त्रिपु) — (L. 55) B₁ द्वारका नामधिष्यति (for *) — (L. 56) K₁ दृश्यन् स (for रमिष्यति) K₂ D₂ D₃ यथा ह्य (D₂ च, D₃ र) ह्य, K₂ यथा जित, D₄ यथा स्वहृदः P₂ अहं यथा (for स्वहृद यथा) — (L. 57) K₁ पुरयो (for देवयो) T₁ जगाम स महेश्वर G₁ म वृत्त-नवत्त (for *) — (L. 59) D₁ [शान्तु] (for शान्तु) — (L. 60) D₂ वृद्धे (for वृद्धे) — K₂ om line 61 — (L. 61) K₁ D₂ महाबाहो (for 'बाहु') — (L. 62) K₁ D₂ T₁ G₁ स सह प्रवृत्त प्रयुग्ना, K₂ D₂ स पुनर्य च P₂ N₂ V B D₂ T₁ M₁ सह पुत्रेण (B₁ प्रयुग्) P₂ D₁ स पुत्रेण च P₂ (for *) — After line 67 V₁ ins.

Colophon — Mention of the Epic D₂ — Mention of K₁ K₂ V B D₂ — Adj name K₁ N₂ V B D₂ T₁ G₁ G₂ मन्त्राय — A D₂ om K₂ D₂ 158, N₁ V₁ B₁ 163 V₁ 162 V₂ D₂ 161, D₁ 152, D₂ 168 T₁ G₁ 167 T₁ G₁ 174, T₂ 141 G₂ 165, G₂ M₂ 173

N₂ not collated T₁ G₁ om the ref — (L. 63) D₂ प्रवृत्ते D₃ तत्र T₁ G₁ वृत्ते (for 'वृद्धे') K₁ V₁ N₂ V₁ B D₂ D₂ स तत्र वृत्त (B₁ s D₂ D₃ 'वृ') वृद्धे तु (for *) — (L. 64) D₂ तत्राय (for मन्त्राय) — (L. 65) K₂ महावीर्यं (for 'वैद्या') — (L. 66) T₁ G₁ स स्वद्वानि (for पुत्रानि) — (L. 67) D₂ यनिन (for 'या') — (L. 68) P₂ s G₂ s M₂ काशिन्यन्तं (for काशावन्त्यन्तं) — G₂ om line 71 75 — (L. 71) K₂ D₂ सनांशैधेनुपश्रुतौ (sna) (for *) — (L. 70) D₁ D₂ P₂ om eds (ed) वृत्तेवासुरा वृत्त (for *) K₂ समर D₂ सर्वे तत्र (for सर्वे न) G₂ सर्वे ते निधय वृत्त (for *) — G₂ om lines 71 75 — (L. 71) T₂ s s वरुत्तु (for वरुत्तु) K₂ s s B₂ D₂ D₂ M₂ तत्र (for शर) L₂ D₂ T₁ s वरुत्तु सशयानि (for *) T₂ G₂ काशिन्यन्तं (for काश्या) — (L. 72) K₂ s V B₁ s (margin) D₂ D₂ D₂ s आदाय (r आयय) T₂ सत्यय (for र) — (L. 73) T₁ शत G₂ शत (for दश) — M₂ om line 75-78 — (L. 76) D₂ सप्तहं (for 'स्य') K₂ s D₂ सप्तहं सुदुःखना (for *) — (L.

1** प्रयुग् शम्भुं हत्वा द्वारका प्रतिपद्यति ।
 सह पुत्रेण गोविन्दो भीष्यति न मयाव ॥

शन्वात्म्य जधानाशु दश पुत्रान्गोहरा. ॥
 ततोऽपरेण भोजनं कुपितः केशशास्त्रजः ।
 चिच्छेदाशु शिरस्तस्य चित्रसेनस्य वीर्यवान् ॥ [75]
 ततस्ते हतजोपास्तु समेत्य समयुध्यत ।
 शरवर्षं विमुञ्चन्तो अभ्यधात्रञ्जिघासितुम् ॥
 ततः सधाय वाणास्तु विमुञ्च स रणोत्सुकः ।
 श्रीडाश्रिय महातेजास्तेषा शीर्षाण्यपातयत् ॥
 निहत्य समरे सर्वांश्शतमुत्तमपन्थिनाम् । [80]
 प्रयुज्ज समराकाङ्क्षी तस्यै समाममृधनि ॥
 हतं पुत्रशतं श्रुत्वा शम्बरं प्रोधमादधै ।
 सूतं सचोदयामास रथं च सप्रयोजय ॥
 राज्ञो वाक्यं निशम्याथ प्रणम्य शिरसा भुवि ।
 स सैन्यं चोदयामास रथं च सुसमाहितम् ॥ [85]
 युगमृक्षसहस्रेण सर्पयोन्नेत्रेण योषित्रतम् ।
 शार्ङ्गैश्चर्मसन्नेत्रं किङ्किणीजालमालिनम् ।

ईहाभ्यागणाकीर्णं पङ्क्तिभक्तिविराजितम् ।
 गाराचित्रमिन्द्राङ्ग रणभूत्ररभूषितम् ॥
 सपताकं महोच्छ्रायं सुगराजोभवेतनम् । [90]
 सुनिभक्तनरस्य च लोहेपावस्रधनुष्युम् ॥
 गन्दरोदप्रशिखरं चारुचामरभूषितम् ।
 नक्षत्रमालापिहितं हेमदण्डसमाहितम् ।
 त्रिराजमानं श्रीमग्नसारोहच्छत्ररस्तदा ॥
 काञ्चन चित्रसनाहं धनुर्गुह्यं शरास्तथा । [95]
 प्रस्थितं समराकाङ्क्षीं सन्तुनां परिचोदितं ॥
 चतुर्भिः सचिद्वै सार्धं सैन्येन महता श्रुतं ।
 दुर्धरं चेतुमालीं च शत्रुहन्ता प्रमदंन ।
 एतं परिक्षितोऽमात्यैर्युयुत्सु प्रस्थितो रणे ॥
 वृथा नागसहस्राणि रथानां द्वे श्रवे तथा । [100]
 हयानां चाष्टसाहस्रैः प्रयुतैश्च पदातिनाम् ।
 एतं परिक्षितो योधैः शम्बरं प्रयच्यो तदा ॥

77) K₁ s V₁ B₁ D₁ s प्र (for वि) I₁ s मुञ्चति (for 'न्तो) T₁ s G₁ s s विधासथा (for 'सितुम्') N₁ s अय-
 र्थप्रिधासदा (for ^s) — (L 78) K₂ नत सधायमानास्ते
 (for ^s) K₁ N₁ V B D (except D₁) T₁ G₁ विमुञ्चन्तो
 रणोत्सुकः (for ^s) — (I 10) K₂ s N₁ V₁ s B D₁
 D₁ s शिरासि (for शीर्षाणि) K₁ s V₁ D₁ 14 शिरास्ते
 पाम (D₁ 'वा' न्द 'पामवत् (for ^s) — (L 80) D₁ शार्ङ्ग-
 T₁ s G₁ s सव (for सर्वाण्) — (I 82) D₁ s इष्टा
 (for युष्टा) K₁ D₁ s C₁ s s M₁ आद्रे (for 'थ) V₁
 शन्वर कोधमृषिद (for ^s) — (L 83) K₂ D₁ सनादया
 गास, D₁ s 'श' (for सचोद') D₁ स स मन्त्रयामास (for
^s) K₁ s D₁ T₁ s G₁ s s M₁ सप्रचोदय, D₁ सनिबोधय
 (for सप्रयो) — B₁ om lines 85 90 — (L 85) K₁
 D₁ देवानामास I₁ s D₁ T₁ मोद' (for चोद') K₂ D₁
 G₁ s s M₁ सुसमाहित, T₁ G₁ 'शित (for 'हितम्')
 — After line 85 N₁ s s
 88* सधनस्रणी-शर वागम कामभिरभम् ।
 — (L 86) K₁ D₁ D₁ T₁ न्रय (for न्रस) K₁-s
 V₁ s B₁ D₁ s s योनिवत् (for योषित्रतम्) G₁ s M₁
 सुमयोन्नेत्रण योषित्रता (M₁ 'त' (for ^s) — (L 87) V₁
 'नालिनम्' D₁ मालिनम् T₁ s G₁ s s 'कम्' (for
 'नम्') — (I 88) T₁ - G₁ s s M₁ रथपनि (for
 पनिभक्ति) — h om (hapl) lines 90 93 — (L
 89) D₁ नाना (for तारा) T₁ s G₁ s s वृषि (for

'कम्') G₁ 'तोभितम् (for भूषि') — (L 90) V₁ D₁ D₁
 D₁ G₁ यु (for स) K₁ s B₁ D₁ s s K₁ सु पतारोप्रयन्ता,
 K₂ सुपताकाप्रदोच्छ्राय, D₁ सुवशाकोरुपवर्त, D₁ सपताकाष्ट
 दृष्ट, M₁ सपताकमसुच्छ्राय (for ^s) K₁ T₁ G₁ s सुगराजाय
 केतनम्, D₁ 'नेन योभितम् (for ^s) — (L 91) D₁ लोहेष
 (for 'षा) T₁ G₁ s s 'श्च (for वस्त्र) K₁ s N₁ V₁ D₁
 D₁ D₁ s s M₁ हन्यन्त् I₁ G₁ कृयन्त् D₁ (asp. hu
 as above) भूषितम् (for यन्त्रम्) — (L 92) V₁ I₁
 मन्त्रोदाराशर (for ^s) T₁ s G₁ s s योनिवत् (for
 भूषि') — (I 93) K₁ सस (for हेम) D₁ T₁ s G₁ s s
 विभूषितम् (for समाहि') — (L 94) K₂ V₁ D₁ s T₁
 G₁ s शरहृष्ट (for शार्ङ्ग) D₁ s (marg. as above) T₁
 G₁ s तथा, D₁ रथम् (for तदा) G₁ शार्ङ्गोद् स शम्बर
 (for ^s) — (L 96) K₁ D₁ प्रथित (for प्रस्थित) M₁
 प्रति (for परि) K₁ s D₁ बोधित (for चो') — (L
 98) K₂ केतुमालम् (for 'माली) K₂ N₁ D₁ D₁ प्रमदंन,
 D₁ प्रमदंन (for प्रमदं) — (L 99) D₁ s M₁ सै (for
 एतं) D₁ सचि (for परि) K₂ s यदुलो, D₁ सस्थितो
 (for म्र) T₁ s G₁ M₁ इणम् (for रथे) — (I 100)
 T₁ सधन स (for G₁ s s 'शैश (for 'स्तानि) T₁ s s-s
 द्विषत् (for द्वे श्रवे) — (L 101) G₁ रथानां (for
 हयानां) V₁ B₁ D₁ पदानिभि (for 'नाम्) — (L 102)
 K₁ युध (for योधे) — (L 103) K₂ उरगातायुषिकानि
 वै, D₁ 'वा युधिरता णि, T₁ s G₁ s s 'सा उपिता इने,

प्रयातस्य तु संग्रामे उत्पत्तान्युत्थितानि वै ।
 गृध्रचक्राकुले व्योम्नि सध्याकाराभ्रनादिते ॥
 गर्जन्ति परुषं मेघा निर्घातश्चाभ्यरात्पतन् ॥ [105]
 मित्रा विनेदुरशिवं सेन्यं संकालयन्महत् ॥
 ध्वजशीर्षेऽपतद्गृध्रः काङ्क्षन्वे दानवासृजम् ।
 रथाभ्रे पतितश्चास्य क्वचनो भुवि दृश्यते ॥
 चीचीकृचीति वाशन्नि शम्बरस्य रथोपरि ।
 स्वर्भानुग्रम आदित्यः परिधेः परिवेष्टितः ॥ [110]
 स्फुरते नयनं चास्य सव्यं भयनिवेदनम् ।
 बाहुः प्रकम्पते सव्यः प्रास्परलन्धराजिनः ॥
 ध्वाङ्गो मूर्ध्नि निपतितः शम्बरस्य सुरारिणः ।
 वयर्षं र्धिरं देवः मीरुद्रोद्गारमिहितम् ॥
 उल्कापातसहस्राणि निपेनू रणमूर्धनि । [115]

प्रतोदो न्यपतद्धस्तात्साथेर्हययायिनः ॥
 एतानचिन्तयित्वा तु वत्सानानसुरस्थितान् ।
 प्रययौ शम्बरः क्रुद्धः प्रगुघ्नत्रयकाङ्क्षया ॥
 भेरीशङ्खसृदङ्गानां पणाननकटुंदुभेः ।
 युगपताड्यमानानां पृथिवी समरम्पत ॥ [120]
 तेन शब्देन महता संरस्ता मृगारक्षिणः ।
 समन्ताद्दुहुहुलुलस्माद्भयविहृत्पणेनानाः ॥
 रणमध्ये स्थितः पार्ष्णिधिन्त्यभिधनं रिपोः ॥
 सैन्यैः परिलुतः संत्ये युद्धाय कृतनिभयः ॥
 क्रुद्धः शरसहयेण प्रगुघ्नं समताडयत् ॥ [125]
 असंप्राप्तंश्च तान्नायांश्चिच्छेद वृनहन्मत् ॥
 प्रगुघ्नो धनुरादाय शरवर्षं मुभोच ह ।
 न तस्य सैन्येऽभिमुग्धो यो न निद्धः शरेण वै ॥

Ma 'ला लुधित्राङ्गने; Bom loona eds G(ed) उत्पाता
 बहुभोजनम् (for °) — (L 104) Ks Ds Ds -वनाकुला (for
 'ले) Ds Ds गृध्रचक्राकुलं व्योम्नि (for °). K Ns V B Dn Ds
 Gs Ts Gs नारिता, Ds Gs 'न; Ds Gs 'नी, Gs 'नि (for
 'ने) Ds संध्याकारा च मेदिनी; Ds Ts Gs Ms 'लाभना
 दिता (Ts Gs 'नि, Ms 'न) (for °) — (L 105) Ks
 Ms वर्या (for 'प) Ks Bs Ds निर्वाणम् (for 'तम्) Ks
 Ds Ds २ पतन् (for पतन्); G(ed) सविद्यानाम्नदा वृष (for °).
 — (L 106) Ks Ds २ संकल्पन्, Ks सरात् (for संकालं).
 — (L 107) Ms रथशिरं (for रथं) Ns Ds पतन्;
 Ds रटन् (for उपपद्) Ds काङ्क्षन्वे दानवासृजम् (for °).
 — (L 108) Ks Ds रथाभ्रे; V २ रथाय, Ts २ Gs २-२ Ms
 'मत् (for 'मि) Ts पतितम् (for पति). V १ चास्ये, Ds
 चापि; Ts Gs २ तस्य (for चास्य). — (L 109) Vs
 रासन्तं (for वाशन्ति) Ds Ds २ विचीकृचीति वाशन्ति (for
 °) Ts २ Gs २-२ द्वारिनाश्च (for शम्बरस्य) — (L 110)
 Ts २ Gs २-२ स्वर्भानुग्रहसंप्रप्त (for °) Ks २ परिधे; Ks
 Vs Bs Ds Ts Gs 'न; Ts २ Gs २-२ आदित्य (for परिधे).
 Ks परिधे प्रसिद्धेति; Ds 'धै परिवेष्टिते. Ms परिवेष्टेण
 वेष्टित (for °). — (L 112) Ks सद्य; Ds चास्य (for
 सद्य). Ks २ Ns V २ Ds Ds Ds प्रस्परलद् (for मां)
 Ds भुवि, Ms वृष (for रथ). — Ks om (hap) lines
 113-116 — (L 113) Ks मूर्ध्नि वान्मो (by transp). Ks
 113-116 — (L 113) Ks मूर्ध्नि वान्मो (by transp). Ks
 ध्वाङ्गो मूर्ध्नि पतितः; Ts २ Gs-२ Ms वर्याभ्रे मूर्ध्नि पं.
 Gs वर्याभ्रे मूर्ध्नि पं (for °). Ks Ds म् (Ds मु)मभिणः;
 Ts २ Gs २-२ सुरारिण (for सुरारिण). — (L 114) Ks

देवा, Ds देव, Ks Ns Vs 1- २ Ds Ds २ Ts Gs शरकरोद्गार
 मित्रिनम्, Ks साश्रोद्रोद्गार; Vs 1a Ds Ts २ Gs २ २ Ms
 शीकरोद्गार; V २ शीकरोद्गार; Dn Ds २ शरकरोद्गार (for °)
 — (L 115) Ks Ts Gs २ २ रथ (for रथ) — (L 116)
 Ks Ds २ व्यपतद् (for रथं) Ks प्रतोदा स्मापत्पण्यम् (for
 °) Vs Bs (marg) Ts Gs-२ Ms रथ (for रथ) Ks
 -योयिन, Dn Ds योयिन, Ds कीविदार (for यायिन).
 Ds सास्ये रथकीविदार (for °) — (L 117) Ns एनं (for
 एतन्) Ds एतानाणयिवासी (for °) Ks २ Ds तनुपचा-
 (Ks स उत्थाय ऋतुमुत्थिताय, Ks Dn Ds उत्पातासमवधि-
 तान् (for °) — (L 119) Ds Ts भेरीशङ्खसृदङ्गानां (for
 °) Ks द्विन्द्रभे; Ks Ds Ds-२ Ts २ दुन्दुभि (for 'भे).
 — (L 120) Ds समन्ताद् (for युगपद्) Gs Bom Poona
 eds सासमानानां (for सास्यं) Ks २ Ns Ds २ समह्वययः
 V २ कल्पय, Bs काङ्क्षन्, Ds कल्पयन् (for कल्पयन्) — (L
 122) Ns Ds Ds २ वेणय; Ks सा (for 'ना) — (L
 123) Ns रणमप्य (for 'स्य) Gs दिने कृष्णं (for रथित
 कार्ष्णिणः) Ks २ Ds (marg as above) रथे (for रिपोः).
 Ks चिन्तयन्कन्दनं रथे, Ds 'द्विनि भात (for °) — After
 line 123, Ts २ Gs २ २ in

३०० श वृद्धा वर्यभ्रे मावी रीचिमेपे महावृषम् ॥
 — (L 124) Ks २ Ns V Bs २ Dn Ds Ds २ २ Gs २-२
 संरथेऽप, Ds स्याथेऽप; Ms संवेऽप (for संरथे); Ds सैन्ये परि-
 वृता संरथे, Ds सैन्ये परिवृता संरथे (for °) Ds २
 शिब्रया — (L 125) Ds वरा Ds प्रगुघ्न (for 'मि).
 Ds २ सापद्यन् — Ns om line 126. — (L 126) K V
 B D Ts Gs Ms सै (Ds च आसांसिभे; Ts अयथास्य

प्रबुद्धशरपातेन नत्सेन्यं विमुह्यीच्छत्म् ।
 शम्बरस्य तथाभ्यासो स्थित सहस्र मीतवत् ॥ [130]
 स्वयं विद्वत् दद्या शम्बर, बोधमूर्धित ।
 आहापयामास तदा सचिवान्दामेश्वर ॥
 गच्छन् मन्त्रियोगेन प्रहृष्टं रिपो सुतम् ।
 नोपेक्षणीयः शत्रुर्न वध्यता क्षिप्रमेव वै ॥
 उपेक्षित इव व्याधिः शरीर नागयेद्भुवम् । [135]
 तदेव हृगति पापो घञ्यता मत्प्रियेच्छया ॥
 ततस्ते सचिवा ब्रुवाः शिरसा गृह्य क्षामगम् ।
 शरवर्षं प्रमुञ्चन्तस्तरिताभोदयन्त्यान् ॥
 सान्द्रद्धा धातवः सव्ये शुद्धो मन्त्रकेतव ।
 चापमुद्यम्य सभ्रान्तभरथो प्रमुञ्चतो वली ॥ [140]
 दुर्धर पञ्चविंशत्या शरे, सनतपर्वभिः ।

विभेद सुमहातेजा वैतुमालि त्रिपक्षिभिः ॥
 रत्नया शत्रुहन्तार द्वयार्थीत्या तु प्रमद्वेनम् ।
 विभेद परमामर्षी रत्नियया चन्द्रिधन ॥
 तवहो सचिवा, क्रुद्धा प्रभुम्न शरदृष्टिभिः । [145]
 एवैकजो निभेदाजो पक्षिभिः पक्षिभिः शरे ।
 तानिप्रासाङ्गराम्नाणेश्चिच्छेद मकरध्वजः ॥
 ततोऽर्धचन्द्रमादाय दुर्धरस्य स सारथिम् ।
 जघान पश्यता राजा सर्वेषा मेनिकस्य वै ॥
 चतुर्भिरथ नाराचै मुपुर्न कद्रुयाजिवैः । [150]
 जघान चतुर सोऽन्वाधुर्धरस्य रथ प्रति ॥
 एकेन योक्त्र छत्र च ध्वजमेकेन बन्धुरम् ।
 पट्टया च युगचक्राक्ष चिच्छेद मकरध्वज ॥
 अथापर शर गृह्य कक्षत्र सुनेत्रितम् ।

G1 'भ्रान्तश्च' (for 'प्रासाङ्ग') T1 s G1 s s लघु (for हृत्) — (L 127) D1 रथम् (for धनुः) K1 s N1 s V2 s B1 s Dn Ds T1 s G M1 सव्यम्, Ds आनम्य (for आदाय) — T1 s G1 s s om (hapl) line 123 — (L 193) K1 s Du Ds D1 न तसेन्याभिः (K1 Dn 'न्येऽभि', Ds 'न्येऽति सुख स, K1 तसेन्याभिमुख सर्वो, N1 s V B D1 s s 'T1 G1 तथ तसेन्य स ह्य' (V1 T1 हो ह्य, D1 s सोऽप्य, G1 न ह्य'स्ति), D1 s न तसेन्येऽभि D1 तरामि) मुख शत्रुर M1 Bom Poona eds G(ed) तत्रिभ्यै न कोऽप्यस्ति (for *) D1 शरैर्वै (for शारेण वै) K1 निर्विद्धो निमित्तै शरे (for ^b) — (L 199) V1 B1 s D1 s T1 s G1 s s धातेन B1 शर्पण (for पातेन) K1 विमुञ्च (for 'ह्य') — (L 130) K1 V B Ds T1 s 'शरान्यासो (for ल') D1 ह्रुत् (for स्थित) K1 V1 s B1 Ds D1 s s T1 s s G1 s s M1 सव्यञ्च V1 सनद्य, B1 संहर्य (for सहस्य) K1 D1 स्थित सैवमभीतवत्, K1 s s ह्य' (for ह्य) K1 श्रुत्रा (for दद्या) — (L 132) T1 तच्चि (for 'घान्) — (L 133) D1 सन्त्रयोगेन, G1 मम यो' (for मन्त्रियो) K1 D1 वृषा (for रिपो) T1 सुत् — (L 134) K1 त्रिययात्ता K1 पथ्यन्ता Ds मुञ्चता (for व') — (L 136) D1 तदेव दुर्मतिप्रयो (for *) K1 s N1 s V1 s Dn D1 s s T1 s s G M1 मन्त्रियेऽप्या, B1 मन्त्रियेऽप्या, D1 मन्त्रियेऽप्या (for मन्त्रि) — (L 138) D1 प्रमुञ्चन्ति K1 सन्त्रि, T1 s G1 s सव्यया (for सविता) K1 s D1 नोदयन् (for यो) D1 त्वरिताऽशरान्वरथम् (for ^b) — (L 139) T1 s G दद्या तु (for तान्द्रद्धा) K1 D1 यावत्, B1

ह्रवत् (for धा') M1 दद्या तु यावत् सव्ये (for *) — (L 140) B1 उद्विष्य (for उदास्य) D1 सभ्रान्त (for 'भरत्) D1 वायुमुद्यम्य सदाय (for *) D1 प्रमुञ्चिता (for 'पत्तो) — After line 141 K1 reads line 146 K1 om line 143 — (L 147) T1 G1 चिच्छेद (for विभेद) K1 s B1 D1 s T1 s केतुमाल (for 'मालि) — (L 145) K1 s D1 s ह्य' (for शत्रु) D1 s शशीरथा (for ह्य') K1 s V1 s B1 Ds D1 प्रमद्वेनम् (for प्रम') D1 शशीरथा चारिमद्वेनम्, G1 द्वादेशेऽनु प्रन' (for ^b) — (L 144) K1 D1 परमा नपाद्, D1 नेपुण्य (for 'नामर्षो) — (L 145) K1 सचिभि (for वृष्टिभि) — After line 145 Dn Cal ed ins

4** तिजन्तु ममरे धीरान्द्रुतुनमिवाभवत् ।
 — (L 146) V1 B1 विभिर्दिदे (for विभेदाजो) V1 B1 s पक्षिभि (for the first पक्षिभि) D1 निमित्तै (for the second पक्षिभि) M1 शिदै (for शरे) — (L 147) T1 s G1 s शरैर्वा (G1 'रन्वा) गान् (for शरान्वाणैर्) K1 तत्र प्रासाङ्गितेर्वाणैर्, G1 सप्तप्रासाङ्गितेर्वाणैर् (for *) — (L 148) K1 स सारथि, K1 शरान्वन् (for स सारथिम्) — (L 149) D1 s T1 s G1 s s M1 जघान पश्यतो राज (D1 'तामत्र' (for *) — (L 150) T1 G1 सह, G1 स तु (for सच) K1 D1 G1 सुपर्णै V1 B1 'त्रै, T1 s G1 s s M1 सव्यै T1 सचिर्वा (for सुपर्णै) K1 यात्रिभि, V B1 D1 सचिर्वा, G1 पत्रिभि (for सचिर्वा) — (L 151) M1 सचिर्वा (for चतुर) G1 उद' (for उदास्य) K1 om lines 151-152 — (L 152) D1 योत्रान्त्र (for योत्र) T1 s G1 s विच्छेद (for छत्र च) T1 s G1 s s रथम् (for ध्वजम्) — (L 153) D1 s स (for च) — (L 154)

मुमोच हृदये तस्य दुर्धरस्याल्पजीविनः ॥ [155]
 स गतासुर्गतभीषो गतसत्त्वो गतप्रमः ।
 निपपात रथोपरवात्क्षीणपुण्य इय प्रहः ॥
 दुर्धरे निहते शूरे दानवे दानवेश्वरः ।
 केतुमाली शरघ्नोरेभिदुद्राव कृष्णजम् ॥
 प्रयुष्मभिसंक्रुद्धो ध्रुवुत्कीमीपगाननम् । [160]
 वृत्वाभ्यधातःसहसा तिष्ठ तिष्ठेति चात्रनीत् ॥
 संक्रुद्धः कृष्णमुस्तु शर्वपैरवाकिरत् ।
 पर्वतं वारिधाराभिः प्रावृषीव यथा घनः ॥
 स विद्वो दानवामात्यः प्रयुष्नेन धनुष्मता ।
 चक्रमादाय चिक्षेप प्रयुष्मनघवकाह्वया ॥ [165]
 तमप्राप्तं सहस्रार कृष्णचक्रसममुतिम् ।
 निपत्योत्सव्य जप्राह सर्वेपामेव पश्यताम् ।
 तेनैव तस्य विच्छेद केतुमालेः क्षिरसदा ॥
 तद्दृष्ट्वा कर्म विपुलं रौकिमण्यस्य देवराट् ।

विस्मयं परमं प्राप्त सर्वैर्देवगणैः सह । [170]
 गन्धर्वाप्सरसश्चैव पुष्पवर्षैरवाकिरन् ॥
 केतुमालिं हतं दृष्ट्वा शशुहन्ता प्रमदैनः ।
 महाबलममूहेन प्रयुष्मनमथ दुद्रुवे ॥
 ते गदा मुसलं चक्रं प्राप्तोभारसायकान् ।
 भिन्दिपालान्कुठापश्च भास्वरान्कटमुद्रान् । [175]
 युगपत्सक्षिपन्ति स्म वधार्थं कृष्णनन्दने ॥
 सोऽपि तान्यस्त्रजालानि शस्त्रजालैरेकया ।
 विच्छेद बहुधा वीरो दर्शयन्पाणिनाघनम् ॥
 गजान्सोऽभ्यहनत्क्रुद्धो गजरोहोहासहस्रशः ।
 रथान्सारथिभिः सार्धं हयाश्चैव तु मर्दयन् । [180]
 पातयंस्तान्शरघ्नोरेभिद्विद्विः कश्चिदीक्षयते ॥
 एषं सर्वाणि सैन्यानि समन्थं मकरध्वज ।
 नदीं प्रायतयद्दोरां शोणितान्मुत्तरगिणीम् ॥
 मुक्ताहारोर्मिन्दुला मासमेदोस्थिपङ्क्तिनीम् ।

Cal ed ततोर्ध्वेचन्द्रमादाय (for *) Ds: कङ्कपत्रैः (for *त्र)
 Ns; V2 D2 T1; 2 G1 4 Ms सुतेजसम्, G2 जनम्, G3 जस
 (for जितम्) — (L 155) K4 दुर्धरस्य (for दुर्धरस्य) D2s
 T1 G2 [अ]भ्य (for [अ]भ्य) — (L 156) V2 गतासुर (for
 'सुर) — (L 157) G2 [अ]म्बराट् (for प्रह) — (L 159)
 D2 शरघ्नोरे (for 'घ्नोरे) M2 कार्णिनम् (for कृष्णम्)
 — (L 160) D2 T2 अय, G2 अयि (for अयि) T1 G2 सत्क्रुद्ध
 (for 'द्वे) K1 D2 ध्रुवुत्कीमीपगाननम् (D2 'न), K2 N2
 V1 2 B2 D2s D2 2 D2 T2 G2 'मीपगानन, B2 (margin) D2s
 कुटिलानन (for *) — (L 161) G2 [अ]भ्यतिष्ठव, M2
 निधावत् (for [अ]भ्यधा) — (L 162) D2 2 तनय (for
 'युस्तु) — (L 163) K1 परि, K2 Dn जल, D1 2 वर्ष
 (for वारि) — N2 V1 D2 T2 बलाहक, D2 यथासुव (for यथा
 (for वारि) — (L 164) D2 वयुष्मता (for धनु) — (L 165)
 घन — (L 166) K2 N2 V2 D2 T2 M2
 कवजम् (for चक्रम्) — (L 166) K2 N2 V2 D2 T2 M2
 लदप्राप्तं, T1 G2 2 स तु प्राप्तं (for तमप्राप्त) M2 परि
 हन्तारं (for *) K2 दृत्वा (for कृष्ण) K2 D2 2 सुति
 (for सुतिम्) D2 कृष्णचक्रोपम सुधि (for *) — (L 167)
 Bom Poona eds G (ed) सहसा (for जप्राह) M2 परि
 (for एव) — (L 168) K2 Dn T2 केतुमालि (for 'ले)
 — (L 169) D2 रचिर (for विपुलं) — (L 170) K2 V2
 — (L 172) D2 रचिर (for सवैर) — (L 172)
 D2 4 सर्व, K2 D2s D2 सर्वे (for सवैर) — (L 172)
 D2 केतुमाल (for 'लि) K2 4 B2 D2s D2 2 शक्र (for शत्रु)
 K2 V2 D2s D2 प्रमदैन (D2 'न) (for प्रमदैन) — K1

om lines 173 180 — (L 173) B2 ससुदेन (for ससु
 देन) D2 2 अयि (for अय) — (L 174) D2 सोनारं (for
 ते गदा) K2 4 Dn D1 2 2 2 2 प्राप्त (for प्राप्त) — (L
 175) K2 D2 भिन्दिपालान्, K2 Dn D2 T1 2 2 2 2 2 2
 M2 भिन्दिपा, K2 D2 2 भिन्दिपा, V2 भिन्दिपाल (for
 'पालान्) D2 भासुराट् (for भास्व) — (L 176) D2 2 प्र
 (for सं) D2 2 नन्दनम् (for 'ने) — (L 177) K2
 क्षेपितानि (for सोऽपि तानि) D2 पौर (for 'जालेद्)
 — (L 178) K2 वृष्ण, T2 G2 2 'भिर (for 'धा)
 K2 सर्व, D2 वीरो (for वीरो) — (L 179) T2 G2 वीरो
 (for कुद्रो) — (L 180) G2 गतात् (for रथान्) K2
 व्यवशेषत्, D2 वयमर्दयन्, D2 [अ]भ्यमर्दयन्, T2 स मर्दयन्
 G2 ममर्द इ (for तु मर्दयन्) — (L 181) M2 [अ]विद्वं
 (for 'इ) K2 ईक्षित; B2 D1 2 2 G2 M2 ईक्षते (for
 ईक्षते) K2 नाविद्वः कश्च व रणे (for *) — (L 182) N2
 एवं सैन्यानि सर्वगणि (for *) — (L 183) K2 नदी, K2
 प्रायतयत् (for 'यत्) K2 नदीं प्रायतयन्ति स्म (for *) G2 om
 (hapl) lines 183-193 K2 2 V2 D1 2 2 T2 G1 2 2
 शोणितान्, V2 B2 शोणितोदा, G2 M2 'लार्द; O (ed.)
 'वीव (for 'नाम्) K2 सामशोणितपेनिलान् (for *)
 — (L 184) K2 मुक्ताहारोर्मिन्दुला चक्र, K2 T2 'रोषि बहुला
 (sio) (for *) K2 D2s T2 2 वला (for सोम) N2
 मस्त्रास्थि, V2 D2 नेरोसद्, B2 2 D2 D2 2 नेरोस (for
 नेरोसि) T2 G1 2 2 M2 पङ्क्तिनाम् (for 'वीव) K2 मास

छत्रद्वीपशरावर्ता रथैः पुठिनमण्डिताम् ॥ [185]
 कैयूरकुण्डलाह्वाम् ध्वजमत्स्यविभूषिताम् ॥
 नागप्राहवती रौद्री मत्स्यनक्रविभूषिताम् ।
 केशरीवालसञ्जता श्रेणिसूत्रमृणाळिकाम् ।
 नराननमुपश्रा च हस्तचामरवीजिताम् ॥
 शिरस्तिमितलमाकीर्णा शोणितौवप्रवर्तिनीम् । [190]
 नदीं दुस्तरणां भीमामनङ्गेन प्रवर्तिताम् ॥
 दुष्प्रेक्षा दुर्गमा रौद्रा हीनतेजःसुदुस्तराम् ।
 शक्रप्राहवती घोरा यमराष्ट्रविवर्धनीम् ॥
 तान्त्रिकमणीमुत श्रीमान्बिलोडयति धन्विनः ।
 शशुहन्तारमाश्रित्य शरानभ्यकिण्वहन् ॥ [195]
 शत्रुहन्ता पुनः कुडो मुमोच शरमुत्तमम् ।

प्रयुञ्ज स समास्ताद्य हृदये निपपात ह ॥
 स विद्वन्तेन वाणेन प्रयुञ्जो न व्यकम्पत ।
 शक्ति जगह बलराज्यावृद्धे सुमूर्धे ॥
 सा क्षिप्ता रौक्मिणेयेन शक्तिर्बालाकुला रणे । [200]
 पपात हृदय भिन्वा बन्नाशनिम्बमखन्वा ॥
 भिन्नहृदयः स्वस्ताज्ञो मुक्तमर्माश्रित्यवधनः ।
 पपात रुधिरौघात्री शत्रुहन्ता महाबल ॥
 पतित शत्रुहन्तार दृष्ट्वा वरथौ प्रमदन् ।
 जगह मुसल सोऽथ वचनं चेदमाददे ॥ [205]
 तिष्ठ कि प्राकृतेरभिः करिष्यसि रणप्रिय ।
 ना योमय सुदुर्बुद्धे वतस्त्व न भविष्यति ॥
 वृष्णिवशकुले जातः शत्रुस्मत्पिता त्व ।

मेद सपङ्क्तिम्, V; Dn; मानमेद् (Dn; 'दो') लपङ्क्ति (for
 १) — T; s G; s s om (hapl) lines 185-190 — (L
 185) K; D; लिङ्गद्विप, K; पुत्रद्वीपा, K; छत्रचाप, Dn;
 D; T; छत्रद्वीपा (for 'व') — L om (hapl) lines 186
 189 N; om (hapl) line 186 — (I 183) K; M;
 कीर्णा, Cal ed पूर्णा (for 'ह्मा') K; मय, D; माय
 (for मत्स्य) — D; s om (hapl) line 187 — (L
 187) B; om ed वय (for नाग) K; s V; B; Dn; D; s
 G; M; रौद्रा (or रौद्री) K; V; B; s Dn; D; सश (for
 मत्स्य) K; चक्र, G; M; कुर्म (for नक्र) K; s V; s
 B; Dn; D; s s विभूषणम् (for 'विताम्') — (L 188)
 K; N; सपत्ता (for सञ्जता) — K; om line 189 — (L
 189) K; करानन (for 'न') V; s B; R; D; स (for
 सु) K; V; D; s वराननमुपश्रा च (for *) M; छत्र
 चामरसजिताम् (for १) — (L 190) K; D; V; सशरिणीम्
 (for प्रवर्तिनीम्) — G; om (hapl) lines 191-193
 — (L 191) K; प्रवर्तिनीम् (for 'दान') — (L 192) K;
 V; Dn; दुर्बुद्धे (for 'क्षी') K; s D; दुर्भेगा (for
 दुर्गमा) K; s N; V; s B; s D; s रौद्री (for रौद्रा) K;
 रीन, T; s G; s दृत् (for हीन) — D; s om line 193
 — (L 193) D; रौद्री (for घोरा) K; मङ्गाष्ट्र (for यम)
 V; s B; Dn; D; विवर्तिनीम् (for 'वर्तिनीम्') D; मत्स्य
 नक्रविभूषिताम् (for १) — (L 194) K; s N; V; s B
 D; D; s s T; सश (T; 'ते') रविम, Dn; सशरिणीम्, K;
 T; s G; M; सश दृष्य (for सशरिणीम्) — (L 195) K;
 Dn; D; D; सश (for शत्रु) D; भावाद्य (for शाश्रित्य)
 Dn; D; T; शरमकिण्व, G; सश (for 'किण्व') D; शरवर्ष
 रवाकिण्व, D; s शरमकिण्वदृष्ट्वा, D; शरमकिण्वदृष्ट्वा (for

१) — (L 196) D; मुमोच शरमुत्तमम् (for १) — (L
 197) K; N; V; B; Dn; D; s T; G; प्रयुञ्जस्य, D;
 'स' च (for 'सं स) T; G; s M; समाश्रित्य (for 'साद्य)
 D; हृदय (for 'दे') D; T; G; s निष्पत्त (for 'निष्')
 — (L 198) K; s V; s Dn; D; s व्यकम्पयत् (for 'व्यत्'),
 T; s G; s न व्यकम्पयत् शीर्षेण (for १) — (L 199)
 K; D; मुमोच वै (for मुमुपवे) — (L 200) M; शक्ति
 जगत्पामकुला (for १) — (L 201) D; D; s T; s G;
 शक्राश्रित (for वश) — (L 202) D; स निष्ठ (hyper
 metric) (for निष्ठ) D; स्वस्ताज्ञा (for स्वस्ताज्ञो) K; V;
 Dn; D; s स निष्ठहृदयहस्ताज्ञो (hypermetric); K; N; निष्ठ
 हृदयशक्राज्ञो (N; 'मुहताम्) (sic), B; स्वस्ताज्ञो निष्ठहृदयो,
 D; स निष्ठचेत स्वस्ताज्ञो, D; स सभिन्नहृदयस्वस्ताज्ञो, T; s
 G; s M; निष्ठ (T; G; s स निष्ठवशा स्वस्ताज्ञो, T; G;
 विभिन्नहृदय साज्ञ (for *) Dn; यमोश्रित, D; मङ्गाश्रित्य,
 Cal ed यमोश्रित्य (for यमोश्रित्य) — (L 203) D;
 पपात शत्रुघोरात्री (for *) — (L 204) K; s D; s पतित
 (for 'व') K; N; V; D; D; s G; प्रमदन् (for प्रम)
 — (L 205) N; सुदुर्बुद्धे (for जगह) T; G; s च शरी,
 G; च शरार (for मुसल) G; जगह च शर शरी (for *)
 D; मुसल (for वचन) K; D; T; M; शत्रुघोरा (for शारदे)
 — (L 206) K; सश (for 'सं) V; प्रकृतेर, V; प्रहृ (for
 प्राहृ) T; s G; s स एत (for एत) D; वरिष्यति (for
 'ति) K; B; D; s T; s G; s M; रणप्रिय, D; s s G;
 'निष्प' — (L 207) K; s V; D; Dn; D; T; G; योषयस्य
 (for 'य सु) D; मा योषयस्य सुर्बुद्धे, D; मा योषयस्य सु
 (for *) D; s om (hapl) lines 207-210 — (L 208)
 Cal ed वशे (for वश) K; शत्रुस्मत्पिता महम्मम, K;

पुनं हन्तासम्पद्ं तस्य ततोऽस्मिं निहतो भवेत् ॥
 मृतेन तेन युयुंक्षे सर्वदेवश्रयो भवेत् ॥ [210]
 दैतेया दानवाः सर्पे मोदन्ता हतशत्रवः ॥
 हते तस्यि ममाग्नेषु त्वत्समुत्थैश्च गोपितैः ।
 शम्बरस्य तु पुराणा परोरुदुन्दुमत्त्रियाम् ॥
 अग भीष्ममुना मन्दा परुणं विलिपिष्यति ।
 निहन्ं त्वा च धृतेर यौननधं गतायुषम् ॥ [215]
 स ते पिता चक्रधरो विष्ण्वागो भविष्यति ।
 हन्ं त्वां स विदित्वा तु प्राणास्त्यक्ष्यति मन्दधी ।
 इत्युक्त्वा परिषेणागु ताडयद्भुक्तिनीमुत्तम ॥
 स ताडितो महातेजा रीक्षिमणेयः प्रतापवान् ॥
 दोर्ध्वर्माक्षिष्य तस्यैव रथमुत्स्यं व्यचूर्णयन् ॥ [220]
 सोऽनमृत्यु रथात्समारदातिरपत्तिरिथान् ।

ता गदा गृह्य सहसा रीक्षिमणेयमुपाद्रयत् ।
 तथैव गदया वामः प्रमर्दनमपोधयत् ॥
 हत्ं प्रमर्देन दैत्यं दृष्ट्वा सर्पं प्रदुह्यु ।
 न शान्ताः प्रमुग्धे स्थातु सिंहाशासाद्रजा इव ॥ [225]
 गारुमेयं यथा दृष्ट्वाविगणो विप्रणश्यते ।
 तथा सैन्या विपीदन्ति प्रगुम्नस्य भयार्दिताः ॥
 श्वतजादिगधवक्रजा वै मुक्तेशा ह्यशोभत ।
 रजस्तलेय मुरति. सेना समनगृहते ॥
 मदनशरपिभिन्ना मेनिकानभ्युपाया- [230]
 श्रुतिमन्दश्रवेणा भाभरसीः पीड्यमाना ।
 रतिसमरमशता पीक्षितुं मोक्षद्वसन्ती
 सगृह्यमनकामा नेच्छते स्थातुमत्र ॥

Colophon

अस्मच्छतु रिता हन (for ^h) — (L. 209) Ks Ns Ds
 पुष (for पुर्) Ms हन्ता सद् (for हन्तासम्पद्) Vs Bs
 Ds म (for मतो) — (L. 210) Ds मृते तस्यि युयुंक्षे
 (for ^h) — (L. 211) Bs om from मोदन्तं up to
 ताडय (in line 218) Ds चक्रधरो (for मोदन्तं)
 — (L. 212) Vs Ds मृते (for हते) Ks मयाक्षैश्च;
 Vs Ds मयाक्षेण, Ts Gs मयाक्षैश्च (for क्षेण) — (L.
 214) Bom, Poona eds G (ed) अथ सा भीष्मकुमुना
 (for ^h) — (I. 215) Vs Ds महायुषम् (for गतायुषम्)
 — (L. 216) Ks Ds निषल सो, Ds Ts निषलरातो (for
 विष्) — (L. 217) Ds च त्वां, Ds त्वा स (for त्वां स)
 — (L. 218) Ks [सा, जौ, Ds [स]य (for [सा]यु) Ks
 जयान, Ds वाडयन्, Gs प्रापयन् (for ताडयन्) Ts :
 Gs २-३ रीक्षिमणेयमताडयन् (for ^h) — Gs om lines
 219 220 — (L. 219) Dss ताडितो ह्नि (for स ताडितो)
 — Gs om (hapl) lines 220 221 — (L. 220) Ns Vs
 Bs Dn Ds Ts : Gs Ms उक्षिष्य, Ts Gs दहन्त्य (for
 माक्षिष्य) K V Bn Dn Ds-३ Ts रथ मर्दा (for रथ
 मुत्स्यं) Ds रथ मर्दा स्वपीषयत्, Ts : Gs रथ पञ्जरा
 मनाडं Ts Gs 'दार'यन् (for ^h) — (L. 221) Gs मोक्षय
 च (for सोऽपुत्रय) — (L. 222) Ts : O Ms यो (for
 तौ) Ms तस्मा (for सत्सा) Ks मयाद्रवन् (for यथा)
 — (L. 223) Gs स हमा (for मदा) Ks : Ns Vs :
 Dns Ds Ds-३ Gs Ms प्रमर्दनम् (for प्रम) — (L. 224)
 Dns दैत्या (for दैत्य) Ks : Gs Ns V B Ds Ds : :
 Ts : : Gs : : Ms हन् प्रमर्देन दैत्ये (Ks 'त्वा'), Dns हत
 प्रतर्दन दैत्या (for ^h) — (L. 225) Ms शेरु (for शान्ता)

Ks : B; Ds : : Ts : G विदित्वा (for 'त्रासाद्') Ds Ms
 मृता (for मना) — (L. 226) Ts Gs : : Ms सारमेयात्
 (for 'मेय) Ks Ds : वै प्रमर्दने (Ks 'त्रि); V B Ds
 Ds : : Ts Gs विप्रणश्यति (for 'ते) Ts : Gs २-३ Ms
 चार्तुं तु भयानकम् (for ^h) — (L. 227) Ks Ts : Gs : :
 च सीदन्ति, Ns Ds विशीर्षिणि (for विपीदन्ति) Bom
 Poona eds G (ed) सेना (for सैन्या) — (I. 228) Ds
 Ts : Gs : Ms [सा]नौ (for वै) Ks : Ds : Gs अशोभना,
 Ks विलोभिता, Ks Ds [स]य (Dss 'य') शोभना Vs : B;
 Ds Ds ह्यशोभना (Vs 'ना), B; Dn Gs विलोभिता, Ds न
 शोभना, Ts : Gs त्वशोभना (for ह्यशोभत) Ns युक्-
 चया ह्यशोभना, Vs Ts वेणामशोभना (for ^h) — (L.
 229) Ks Ds मययुह्यत् Vs B; विमुह्यते, Vs 'विमुह्यते;
 Vs 'वयुह्यते, Ts : Gs : : परदयत्, Ms 'मित्युह्यते (for
 'वगृहते) B; सेना समुपगृह्यते, Ds स्वामानमवगृहते (for
^h) — (L. 230) Ms शेरु (for शान्ता)
 Ns Gs सारय
 म्युपायाद्)
 232) Ks अति, Ds ह्नि, Ts पति (for रति) Vs B रम-
 णम् (for समरम्) Gs अयत्ना (for अदात्ता) Ns Vs सम-
 रनिदशका (for रतिसमर) — (L. 233) Ds आताड
 (for अत्र)

Colophon — Mention of the Epico Dn Dss Ds
 — Mention of Kṛts Ks V; B Dns Ds Ds
 — Adj. nās Ks : Vs Dn Ds-३ Ts शरकरसैवभङ्,
 Ks B शरकरवधे नेनां B; सैव भङ् Ks Ns Vs Dss
 शरकरवधेयत् Vs Bs Ds शरकरवधे शरकरसैवभङ्

वैशपायन उवाच ।

शम्बरस्तु ततः क्रुद्धः सूतमाह विशा पते ।
 शत्रुप्रभुरतो वीर रथं मे शीघ्रमावह । [235]
 यावदेतं शरिर्हन्मि मम विप्रियकारकम् ॥
 ततो भर्तुर्वचः धृत्वा सूतस्तस्मिन्प्रकारकः ।
 ऋक्षान्मन्त्रोदयानात् चामीकरविभूषितात् ॥
 त दृष्ट्वा रथमायान्त प्रशुम्नः फुड्लोचनः ।
 सद्ये चापमादाय शरं कनकभूषणम् । [240]
 तेनाहन्त्सुसक्रुद्धः कोपयञ्चाश्वरं रणे ॥
 हृदये ताडितस्तेन वैशशत्रुः सुविह्वलः ।
 रथोपस्थं समाश्रित्य तस्यो मोऽथ निचेतन ॥
 स चेतना पुनः प्राप्य धनुरादाय शम्बर ।
 विव्याध कार्णिकं कृपितः सप्तभिर्निशितैः शरैः ॥ [245]
 नानप्राप्ताञ्चक्षारान्तोऽथ सप्तभिः सप्तधाच्छिनत् ।
 शम्बरं च जघानाथ सप्तत्या निशिनैः शरैः ॥

पुनः शरसहस्रेण कङ्कर्वर्हिण्यारम्भमा ।
 अहन्त्क्रुद्धः क्रोधाद्भारामिभिर्य पर्वतम् ॥
 प्रदिशो विदिशश्चैव शरधारासमाहृता । [250]
 अन्धकारीकृत व्योम दिनेशो नैत्र हृदयते ॥
 ततोऽन्धकारसुत्मारथे वेद्युताभेण शम्बरः ।
 प्रशुम्नस्य रथोपस्थं शरवर्षं मुमोच ह ॥
 तद्वलजाल प्रशुम्नः शरेणानतपर्वणा ।
 चिच्छेद बहुधा राजन्द्रक्षेय्पान्णिलापवम् ॥ [255]
 हृते तस्मिन्महाहारेषु शरणा कार्णिना तदा ।
 ह्रमवर्षं मुमोचाथ गायया कालशम्बरः ॥
 ह्रमवर्षोच्छ्रित दृष्ट्वा प्रशुम्न क्रोधगूर्हितः ।
 आश्रेयाश्च मुमोचाथ तेन वृक्षानगतयत् ॥
 भस्मीभूते वृक्षवर्षे शिलासघातमुत्सृजत् । [260]
 प्रशुम्नस्त तु वायव्यैः प्रोत्सारयन् सयुगे ।
 ततो माया पर चक्रे वैराग्यु प्रतापवान् ॥ -

(D₁ 'वध), B₁ शम्बरवध T₁ : G₁ : 4 शम्बरसुरमेना
 अह् — *Adhy no ka* (marg) 159, V₁ 164, V₂
 163, V₃ D₂ 162, D₂ 161, D₁ (marg) 156, D₂ G₂
 163, D₁ 159, T₁ G₁ 173, T₂ G₂ 175, T₂ 143 G₂
 173, G₂ M₁ 174

(I 23) K₁ D₁ प्रसुता (for 'सो') K₂ : 4 D₁ : 5 आह
 (for आह) V₁ : B D₂ D₂ T₁ : 4 G₁ M₁ रथ मे वाहय
 द्रुतम् (for ') — (I 236) D₂ : 5 अरि (for शरैः)
 — (L 237) B : 2 D₂ : 5 P₁ भर्तुर्वच (for भर्तुर्वच) G₂
 तव्य (for सुत्वा) D₂ सतम् (for सूतस्य) — (I 238)
 K₁ अश्वार, D₁ ऋष्यात्, D₂ : 4 रथ (for अश्वार) K₁ : 3 D₁
 रथ स नो (K₂ च नो, D₁ स नो) वयामास, K₁ D₂ अक्षान्त
 नो (D₂ 'न्सो' ह्) (for ') — (L 239) G₂ शत्रुम् (for
 शत्रुम्) — (L 240) D₁ सैर्धी (for 'धे') M₁ काञ्चन
 (for कनक) N₂ V₂ D₁ F₁ G₁ भूषितम् (for भूषणम्)
 — (L 241) V₁ आहर्त्, D₂ 'न (for 'नर्') D₂ शरान्बुद्ध
 (for सुसुद्ध) N₂ V₂ D₂ रोपयत् (for कोप') T₁ : 5 G₁
 युधि (for रणे) V₁ B₁ D₂ शम्बर कोपयन्ने (for ')
 — (L 242) K₂ स विक्रान्त, K₁ D₂ D₂ G₂ सचिक्रव,
 B₁ सुप्रिक्रम, D₂ अचिक्रव (for सुचि') — (L 243) K₁
 रथयाहि, K₂ : 4 V B D (except D₁) रथशक्ति (for रथो
 पस्थ) K₂ रथे तस्यो (for तस्यो मोऽथ) — (L 244) D₂
 समाश्रित्य (for पुन प्राप्य) K₂ आयय्य (for आदाय) K₂
 B₁ सश्वर (for शम्बर) — (L 245) T₂ सप्तत्या (for

सप्तभिर) — D₂ : 5 G₂ oia (hap!) lines 246-247
 — (L 247) D₂ च शम्बर (for शम्बरं च) — (L 249)
 K₁ D₁ आहर्त्, N₂ : 2 आहर्त्, D₂ सोऽह (for अह)
 D₂ फुड्लो (for कोवात्) — After line 250 Bom Poona
 eds G (ed) 114

5* स दिशो विदिशश्चैव दारधारा समाकृणोत् ।

— (L 251) K₁ : 2 N₂ : 2 B D₂ D₂ : 5 T₁ G₂ : 5 M₁ दिव
 (K₂ दिम) कर्ता न हृदयते, T₁ : 5 G₁ : 5 विकर्ता च न ह'
 (for ') — (L 252) K₁ N₂ : 2 D : 4-6 उत्पाय, K₂ : 4
 1₂ क्षारात्, B₂ D₂ G₂ उत्पाय (for उत्सर्ग) D₂ भास्वना
 खेण शम्बर (for ') — (L 254) K₂ T₂ G₂ : 5 M₁ तत
 (for [अ]तत) — (L 255) D₂ महावीर्ये, T₁ : 5 G₁ M₁
 अश्ववर्षे (for महा') K₂ N₂ : 2 B D₂ D₂ शरेण, D₂
 शरवर्षे, D₂ शरवै (for क्षारात्) D₂ T₁ : 5 G₁ M₁ शरवैर्धेण
 कार्णिना (for ') — (L 258) K₂ V₂ B₂ D₂ D₂ G₂
 वर्षोन्धित, D₂ वर्षे श्वित, T₁ : 5 G₁ : 5 M₁ वर्षमित (G₁ : 5
 'द' (for वर्षोन्धित) — (L 259) K₁ (sup) in) T₁ : 5
 G₂ अनाशयत् (for क्षारात्) — T₁ : 5 G₁ : 5 om line 250
 — (L 260) B₂ अस्मीभूते (for 'भूते') D₂ शिलासघातमुत्सृजत्
 (for ') — (L 261) K₁ D₂ T₂ : 5 G₂ : 5 सयुग्, V₂ सयुग्,
 D₂ वासु (for तत्तु) V₂ D₂ प्रोत्सारयति (for यत्) N₂
 शरवैर्धेण (for सयुग्) — (L 262) D₂ चैव (for चक्रे)
 D₂ परसथ (for प्रतापवान्) — (L 263) K₁ : 2 B₂ D₂ D₂
 सिद्धमात्रम्, D₂ T₂ G₂ : 5 सिद्धयात् (for सिद्धान्यात्)

तया दक्षेत् दुष्टात्मा शेष मायामयेन वै ॥
 सा मृष्टा पात्रगी माया विपञ्चालासमाकुला ।
 तया पत्रगमय्या तु सख्यं सहजाजिनम् ॥ [295]
 ससूतं स हि प्रद्युम्नं वचन्व शरवन्धनैः ॥
 वध्यमानं तदा दृष्ट्वा आत्मानं वृष्णिवंशजः ।
 मायां संचिन्तयामास सौपर्णी सर्पनाशनीम् ॥
 सा चिन्तिता महामाया प्रद्युम्नेन महात्मना ।
 सुपर्णा विचरन्ति स्म सर्पां नष्टा महाविषाः ॥ [300]
 भद्रायां सर्पमायायां प्रशंसन्ति मुगमुपाः ॥
 साधु वीर महाबाहो साधु रुक्मिणिनन्दन ।
 यत्त्वया धर्मिता माया तेन स्म परितोषिताः ॥
 हतायां सर्पमायायां शम्बरोऽचिन्तयत्युनः ।
 अस्ति मे कालदण्डाभो मुद्रो हेमभूपितः ॥ [305]

तमप्रतिहतं युद्धे देवदानयमाहुषैः ।
 मया सृष्ट स्वदेहेन तपस्वत्या सुदुभ्ररम् ॥
 पुरा यो मम पार्वत्या दत्तः परमबुद्ध्या ।
 गृहण शम्बरेभ त्वं मुद्रं हेमभूपिवम् ॥
 मायान्तकरणं नाम सर्गामुविनाशनम् ॥ [310]
 अनेन दानवो रौद्री बलिनी नगचारिणी ।
 शुक्भश्चैव नियुक्भश्च सगणो सूदिती मया ॥
 प्रायशंसयमापन्ने रया मोक्ष्य. स ज्ञाने ।
 इत्युक्त्वा पार्वती देवी तत्रैवान्तरधीयत् ॥
 तदहं मुद्रश्रेष्ठ भोचयिष्यामि ज्ञाने ॥ [315]
 तस्य विज्ञाय चित्तं तु देवराजोऽभ्यभापत ।
 गच्छ नारद् ग्रीधं त्वं प्रद्युम्नस्य ख्यं प्रति ॥
 सवोधय महाबाहुं पूर्वजातिं च स्मारय ।

T₁ * महा (for हेव) N₃ V₃ B₃ [अ]मित्र (for [अ]-
 सुर) K₁ हरेण सुरधातिनी, B₁ हरिणामित्रधातिना (for
 *), — (L 293) T₁ * G₁ 3-3 उस्त्यजामि (for सा र्) —
 (L 293) K₂ * D₁ D₂ वया (for तया) T₁ * G₁ *
 दयेन (for द्येन) K₂ हेत (for शेव) K₃ महाबली, B₂
 D₁ D₂ अयो बली (for जयेन वै) K₃ मायामवधिषेण वै,
 T₁ * G₁ 3-3 शेष (T₁ G₁ विरति) माया सुमोच वै (for *)
 — (L 294) K₂ सृष्टा सा (by transp.), D₁ G₁ सा रष्टा
 — (L 295) K₂ D₂ मायया पञ्चयाना वै, K₃ तदा पञ्च
 मायास्तु (for *) B₁ G₁ वाजिनि (for वाजिनम्) K₂ *
 D₂ * मरुष सवुरयाम, N₂ V D₂ * D₂ * T₁ * G₁ * M₁
 मरुष सह वाजिनि (for *) — (L 296) K₂ B₁ D₁
 प्रमुष K₂ * N₂ V B₂ * D₂ * D₂ * T₁ G₁ ससूत (D₂ 'त'
 स हि प्र) N₂ V P₁ D₂ D₂ सह प्रमुष, D₁ 'त सहप्रमुष,
 T₁ * G₁ * * M₁ सवृषण सदा सूत (T₁ 'वापन') (for *)
 K₂ * N₂ V B D₂ D₂ * T₁ * G₁ * * * M₁ सवृषण,
 G₁ सानि (for ववन्ध) D₂ सखं (for दा) — (L 297)
 T₁ * G₁ 3-3 सारधि (for क्षामार) — After line 299,
 T₁ * G₁ 3-3 M₁ in

7** अय्यजगाम ता सोमि मुमोचारया विविक्त ।

[T₁ G₁ मुमोचारय विविक्त (for *)]

— (L 300) K₂ * N₂ D₁ D₂ D₁ * सौपर्णी (for सु')
 G₁ सुपर्णा विचरन्ती सा (for *) T₁ * G₁ 3-3 महाबला
 (for विषा) — (L 301) K₂ हनायां, N₂ V नष्टायां
 (for भयायां) T₁ अनां मायां प्रशोन्ती (for *) K₂ D₂
 प्रामस्तु (for प्रामन्त्र) K₂ सुरेशरा, D₂ सुरास्तव
 (for सुता) — (L 302) Bom Poona eds G (ed)

रुक्मिण्यनन्दवपुं (for *) — (L 303) K₂ D₁ D₂
 देवास्तम्, K₂ D₁ D₁ * तेन सा, T₁ * G₁ * * M₁ तेन सं
 (for तेन सा) — (L 305) V₂ वै (for मे) N₂ द्येदोऽसौ;
 D₂ वृषभो (for वृषभो) — (L 306) N₂ V₂ T₂
 मानवे (for मानुषे) — B₁ om line 307 — (L 307)
 K₂ D₂ सदेहेन वै, N₂ V B₂ D₂ D₂ * * T₁ * G₁ 'हे वै;
 D₂ 'हौषि' (for 'हेन) K₂ मया सृष्टा वै वै, G₂ मया रष्टा
 सवेहे वै, M₁ माया रष्टाय वैहे वै (for *) K₂ * D₁ D₂
 D₂ * * सुदुभ्ररम्, V₂ * 'अरम् (for 'अरम्) Bom Poona
 eds G (ed) रूप परमबुद्धरम् (for *) — (L 308) B₁
 यस्या (for सुष्टया) — B₁ om lines 309-312 — (L
 309) K₂ गृहण समरे तव (for *) — (L 310) D₁ मुग
 सुर (for सर्ग) D₂ विवेचनम्, G₂ विनाशिनम् (for
 'दानम्) — (L 311) V₂ शोरो (for शौरी) K₂ अनेन
 दानवेशोऽस्ती, T₁ 'न दानवा रौद्री (for *) G₂ बलिना (for
 'नी) D₂ गण (for गण) T₁ बलिना नगचारिण्या
 (for *) — (L 312) D₂ विद्युग्भश्च सुग्भश्च (for
 T₁ सादिवी (for सू') — (L 313) D₁ प्राणे (for प्राण-)
 D₂ * सु' D₂ प्र'दानस्ये (for स दानये) — K₂ T₁ * G₁
 3-3 M₁ om (hapl) lines 314-315 — (L 315) D₂
 यद्, D₂ सखं (for तद्) K₂ * * N₂ V₂ D₂ * D₂ * T₂
 T₁ मुद्रं (for र्) — (L 317) V₂ शीघ्रम् (for शीघ्रं)-
 (L 318) K₂ त वाधय, D₂ D₂ तं शो' (for संवो')
 K₂ * * N₂ V₂ * B D₂ * * * T₁ * * G M₁ च मोक्षय,
 V₂ च निश्रय, D₂ अनुस्मरन् (for च स्मारय) — (L 320)
 K₂ स्रष्टे (for स्रष्टे), V₂ B₂ * D₂ * G₂ चारि, D₂
 सस्य, D₂ तरम (for चास्य) K₂ N₂ V₂ B₂ T₂ G₂ * 'सूरय;

वेष्णवास्व प्रयच्छास्मै वधार्थं शम्बरस्य च ।
 अभेनं वचच चास्य प्रयच्छामुरसूदनम् ॥ [320]
 एवमुक्तो मघवता नारदः प्रययौ त्वरत् ।
 आकाशेऽधिष्ठितोऽयोचन्महर्षजनेतनम् ॥
 कुमार पश्य मा प्राप्त देवतन्ध्वरेनारदम् ।
 प्रेषित वैवराजेन तत्र सन्नोपनाय वै ॥
 स्मर त्व पूर्वं भाव कामदेवोऽस्ति मानद । [325]
 हरकोपानलाद्ग्रधस्तेनानङ्ग इहोच्यसे ॥
 तं वृष्णिंश्रे जातोऽस्मि रुक्मिण्या गर्भसमरः ।
 जातोऽस्ति केशवेन तत्र प्रगुम्न इति कीत्यसे ॥
 आहत्य शम्बरेण त्रिमिहानीतोऽस्ति मानद ।
 सप्तपत्रे रससंपूर्णं सूतिनागामभ्यतः ॥ [330]
 वधार्थं शम्बरस्य त्वं हियमाणो ह्युपेक्षितः ।
 केशवेन महानाहो देवकार्यार्थसिद्धये ॥

येषा मायावती नाम भार्या वै शम्बरस्य तु ।
 रतिं ता विद्धि कल्याणी तव भार्या पुरातनीम् ।
 तव सा रक्षणाथार्थं शम्बरस्य गृहेऽपसत् ॥ [335]
 माया शरीरजा न्यस्य मोहनार्थं दुरात्मनः ॥
 रतेऽदादनाथार्थं प्रेषयत्यनिशं तदा ।
 एतं प्रगुम्न बुद्ध्या वै तत्र भार्या प्रतिष्ठिता ॥
 हत्वा तत्र शम्बर वीर वेष्णवास्त्रेण सयुगे ।
 गृह्य मायावतीं भार्यां द्वारका गन्तुमर्हसि ॥ [340]
 गृहाण वेष्णव चार्षं वचच च महाप्रभम् ।
 शत्रेण तत्र समुह्य प्रेषितं शत्रुसूदन ॥
 शृणु मे श्वर वाक्यं त्रियतामविशङ्कया ।
 अस्य देवरीपोस्तात् मुद्रो नित्यपूजितः ॥
 पार्यत्या तुष्टया दत्तः सर्वशत्रुनिर्हणः । [345]
 अयोधश्चैव सद्यमे देवदानमानवैः ॥

Ks V १ B २ Dn Ds Ds ० T १ G १ Ms 'ने; D २ घातिने,
 Dss Ds G १ सूदिने (for सूदनम्) — (L 321) K १
 भगवता (for मत्) V १ चत्, D ३ तदा (for दत्तम्)
 — (L 322) K १ D १ चोर्षा, K २ वैव, K ४ V २ B २ Dn
 १ १ १ १ [उ]वाच, B १ वाच (for शोचन्) N २ V १ आकाशे
 विष्ठितोवाच, Dss 'द्वेषिष्ठितोऽयोचन्, D २ 'वाधिष्ठितो वाच,
 T १ G १ २ २ Ms 'ने नि (T १ 'शानि'ष्ठितोऽभादीन् (for ")
 D: उवाच मकरध्वजम्, Ds कान्ति कमललोकानम्, T १ G १
 १-1 Ms कान्ति मकरकेतनम् (for ") — (L 323) K १ १
 D १ T १ G १ कुमार (for 'र) D ३ पर्यशं (for पश्य मा)
 D १ G १ मानदम् (for नार) T १ G १ २ २ Ms देवविनिह
 नादम् (for ") — (L 325) K २ स्वर त्व, K ४ V १ स्मर तः
 V १ स्मरत्वं (for स्मर त्व) T १ G १ २ स्मर त्वं भावकं पूर्वं
 (for ") — G १ om (1 apl) lines 3०6 329 — (L 326)
 K १ हरकोपानलाद्ग्रधं (for ") K १ V १ Dns Ds D १ १
 T १ G १ Ms [उ]च्यते (for 'ते) — (L 327) K १ V १
 B २ Dns D १ T १ G १ Ms वृष्णिर्वच, T १ 'वशतो (hyper-
 metric) (for 'वशे) V १ रुक्मिणी- (for 'वषा) K १ सभवे,
 D १ 'वम् (for 'व) — (L 328) K १ जनित (for जातोऽस्ति)
 D १ काहुस्ते (for कीर्त्तय) — D १ om lines 330 332
 — (I 330) K १ D १ G १ Ms व लयं, K १ स्वयं, K १
 त्वं तं, D १ तु तं (for स्वयं) T १ सप्तपत्रोऽस्ति संपूर्णं (sic)
 (for ") V १ T १ G १ २ मघवत् (for 'त) K १ सूतिका
 गामस्युत्त (for ") — (L 331) V १ T १ G १ १ शम्बरेण
 (for 'रस्य) T १ G १ २ सुप्रेषित (for सुपु) — (I
 332) K १ D १ देवकार्यमिद्धये (for ") — (L 333) D १

देषा, T १ Ms एषा (for वैषा) — G १ om lines 335-338
 — (L 335) T १ G १ १ Ms स (for सा) V १ रक्षणा-
 थार्थ (for 'र्थार्थ) D १ om (1 apl) lines 335-347
 — (L 336) Dn सस्य, D १ १ २ T १ १ G १ १ Ms तस्य;
 G १ शम्भ (for न्यस्य) — (L 337) Bom Poona eds
 G (ed) स्वपारनापर्यं (for उष्या) V १ श्रेयस्त्रि, Ms श्रेयस्त्रि
 (for 'वति) — (L 338) K १ V १ B Dns T १ G १
 (for 'त्र) K १ १ N १ V B Dn Ds D १ १ १ १ G १ १
 बुध्या वै, K १ बुधा वै, D १ बोदय्यं, Ms बुधा तां (for बुद्ध्या
 वै) K १ B १ Ds D १ सत्र (for तव) K १ १ V B १ Dn
 D १ T १ G १ नय (Dn त्व, T १ G १ तत्र) भार्या प्रतिष्ठिताम्,
 N १ शारदभार्या प्रतिष्ठिताम्, T १ G १ २ Ms नय (G १ त्व)
 भार्यां पुरातनीम् (for ") — (L 339) K १ N १ V B D १ १
 T १ G १ १ १ सं, K १ T १ तु (for त्वं) — G १ om line
 340 — (L 341) V १ १ गृहाण वैवराजश्च (for ")
 T १ G १ १ [म]प्रेषां T १ 'त्र'कम् (for महाप्रभम्)
 — (L 342) D १ मयुध (for संयुध) — (L 343) K १
 D १ महा परं, V १ १ ने परमं; D १ शेष परं; D १ से हरे
 (for ने हरे) K १ V १ B १ D १ १ शृणु मे श्वरार्थं वाच (for
 ") — (I 344) D १ देवरीपम् (for देवरीपोर) K १
 V १ B १ Dn D १ १ १ T १ निरवमूर्तिः (for 'वृत्तिः)
 — (L 345) T १ G १ Ms पूर्वं (for हत्) K १ N १ पतिगृह्या
 च पार्यत्या; K १ १ २ B D १ १ १ T १ G १ पार्यत्या पतिगृह्या;
 V १ श्रेयस्त्रि सौम्यताम्, D १ पार्यत्या पतिगृह्या (for ")
 K १-4 N १ १ १ B D १ १ १ १ T १ G १ १ दत्तः, V १ तस्यै;
 T १ G १ १ १ वै; Ms दत्तं (for तस्यै) — (L 346) K १

तदस्रप्रतिघातार्थं देवी संम्मर्तुर्महसि ।
 स्तव्या चैव नमस्या च महादेवी रणोत्तुकेः ॥
 तत्र वै कियता यन्नः संग्रामे रिपुणा सह ।
 न्युपतना नारदो चाक्य प्रथमो यत्र वासवः ॥ [350]

Colophon

वेजंगापन उवाच ।

शम्भरस्तु ततः क्रुद्धो मुद्रे व समाददे ।
 मुद्रे गृह्णमाणे तु डादशार्काः समन्विताः ॥
 पर्यन्ताभ्रलिताः सर्वे चञ्चितं धनुषातलम् ।
 जन्मार्गाः सागरा जालाः स्रुज्ज्वाभ्राणि देवताः ।
 गृध्रपत्रकुलं ज्योम बल्लापातो बभूव ह । [355]
 वर्षं रश्मिः देवः परुषं पवनो यवो ॥
 परं दृष्ट्वा महोत्पान्नाप्रमुग्धं स स्वराश्वितः ।

Ds s शम्भो, V s पैर (for 'पर') Ks Ms मानुषे (for 'मानुषे') — (L 347) Ns नतस्वर, Ds नतस्वर, Ds ततस्र (for तदस्र) Ds-वाजाय (for 'वै') Ks Gs महस्त्रप्रतिघातार्थं (Gs 'मह'), Ks 'श्रुतिवा द्विवा वै, T s G s s 'स्रस्र प्रदार्थं च (for 'स') Ks देव (for 'देवी') T s G s s 'स्वर्तु मिह (for 'सम्भर्तुम्') — After hue 347, Gs Ms 10s

8** गृह्णान् वेजन्दे चाले देव्यं चैव नमस्य च ।
 — (L 348) Ks Ds Ds पुण्या, Ks Ds तथा, Gs देवैर (for 'स्तव्या') — (L 349) Bs तस्य वै, Ds T s G s s 'तस्यै (for 'तत्र वै')

Colophon — *Mention of the Epic Dss* — *Mention of Ahila Ks* s V B Dn Ds s — *Adhy name Ks* s Ds नारदवाक्यम्, Ks शम्भरवधाननार नारदवाक्यम्, Ks B V s Dn Ds Ds s s T s शम्भरवधे नारदवाक्यम्, T s Gs शम्भरवधे नारदोपाचक्यम् — *Adhy no* Ks 160; V s 165; V s 164, V s Dss 163; Ds 147, Ds Gs 170, Ds 160, T s Gs 174, T s Gs 176, T s 153, Gs Ms 175

(L 351) Ds स्र (for 'स') Ks s V s Dn समाददे (for 'दे') — (L 352) Ks Dss Ds समुत्प्रेता; Ds उपस्थिता, T s Gs s Ms समुत्प्रेता (for 'प्रेता') — (L 353) Ns V s Ds कल्पिता, Ds स्तलिता, T s Gs बालिता (for 'च') Ds कल्पितं, Bom Poona eds G (ed) कल्पित (for 'कल्पित') — (L 354) Gs स्रपे (for 'जपा') Ks T s s G Ms स्रुज्ज्वाय (for 'स्रुज्ज्वाय') — (L 355) Ds वनाश्रुतं (for 'वन्ध') Ks उपकल्पाने, Ks Bs Ds s 'पातं (for 'पातो') Ns वपाय (for 'वम्भ') Ds उपकल्पाना सहस्रता (for

अपतीये रथाडीरः कृवाञ्जलिपुटः शिवः ॥
 देवो सस्मार मनमा पार्यवीं शरप्रशियाम् ।
 प्रणम्य गिरस्ता देवी स्तोतु समुच्यदमे ॥ [360]
 प्रमुग्ध उवाच ।

ओं नम आत्मान्ये शुहृत्य जनान्ये नमः ।
 नमस्त्रैलोक्यमाथायै कात्यायन्ये नमो नमः ॥
 नम शत्रुविनाशिन्ये नमो गार्गेयं गिरीशये ।
 नमस्ये शुम्भहननीं निशुम्भत्रिद्वारणीम् ॥
 कालरात्रिं नमस्येऽहं कुमारीं चापि नित्यशः । [365]
 कान्तात्वासिनीं देवीं नमस्यामि कृवाञ्जलिः ।
 विन्ध्यवासिनीं दुर्गाम्नीं रणदुर्गाम् रणशियाम् ।
 नमस्यामि महादेवीं जया च विजया तथा ॥
 अपराजिता नमस्येऽहमजिता शत्रुतापनीम् ।

*) — (L 356) V s जेप (for 'देव') Ds परर (for 'वै'). Ks परन पररं वरी, Ts परन परनोदका (for 'वै') — (L 358) Ns युत (for 'युत') T s Gs Ms तथा, Gs s सदा (for 'स्थित') — (L 359) Ks वारंवी शरप्रशिया (for 'वै') — Ks वैशायन, Ds Gs om (for 'पशुत्र') — (L 361) T s ओं नमो महाजनन्ये, T s G s s Ms ओं नमो शुम्भहनन्ये (for 'वै') Ks Ds जननीं (for 'न्ये') T s G s s Ms कात्यायन्ये (Gs 'विनि') नमो नम (for 'वै') — V s om (hapl) line 362 — (L 362) V s सारायै, Gs सातयै; Ms माथिन्ये (for 'माथायै') Gs कामाथिन्ये (for 'कात्यायन्ये') — (L 363) Ks s Ds नारीयै, Ks V s Ds s T s गिरीशये; V s Gs Dn Ds गिरिशायै, V s Bs Dss गिरिशये (for 'गिरी') Ks गिरीशये नमो नम, Dss Bs T s नमो गीयं गिरीशये; Ds नमः पाद्रीं गीरीशये, Ds नमो भायै गीरीशये (for 'वै') — (L 364) Ns s नमस्ये (for 'न्ये') Ks वाहिनीं, T s सपदीं (for 'हननीं') V s Gs वज्रमे शुम्भमघनीं, T s G s s 'ने शुम्भहननि (for 'वै') Ns V Dn Ds s s दारिणीं, T s दारिणि (for 'दारिणीम्') Ds निशुम्भमथायि दारिणीम्, T s शुम्भस्य द्विदरिणि, T s G Ms निशुम्भद्विदरिणि (for 'वै') — (L 365) Ds T s Gs s कात्यायि; Ms कालि कालि (for 'कालदारि') Bom Poona eds L(ed) कात्यायि नमस्तुभ्यं (for 'वै') Bom Poona eds G(ed) कामाथिं च नमो नम (for 'वै') — (L 366) T s G s s Ms नमस्येऽहं (for 'स्वामि') — (L 357) Ds s-वासिनि (for 'नीं') Ks s s V B Dn Ds s दुर्गता (for 'दुर्गां') Ks शिवस्यामि दुर्गतां च, T s G s s Ms सुविन्ध्यवासिनीं दुर्गां, Gs सुविन्ध्यवासिनीं दुर्गां (hypermetre) Ks Ds दुर्गं दुर्गां;

पण्टाहस्तां नमस्यामि पण्टामालावृत्तां तथा ॥ [370]
 त्रिरुल्लिनीं नमस्यामि मदियामुत्पत्तानिनीम् ।
 सिद्धशादीं नमस्यामि सिद्धप्रख्येतनाम् ॥
 परानांशो नमस्यामि गायत्रीं यक्षसदित्याम् ।
 सावित्रीं चापि विप्राणो नमस्येऽहं कृताञ्जलिः ।
 रक्ष मां देवि सततं सप्रामे विजयं कुरु ॥ [375]
 इति कामयचः श्रुत्वा दुर्गां सुप्रीतमानसा ।
 उवाच यचनं देवी सुप्रीतेनागतपामना ॥
 पश्य पश्य महापादो रक्षिमण्यानन्दवर्धन ।
 यर धरय वस्त त्वममोषं दर्शन मम ॥
 देव्यास्तु यचनं श्रुत्वा रोमाञ्जोद्वतमानसः । [380]
 प्रणम्य शिरसा देवीं चित्तमुत्पन्नचत्रमे ॥
 यदि त्वं देवि तुष्टासि दीयता मे यदीप्सितम् ।
 धर च परदे याचे सर्गमित्रेषु मे जयः ॥
 यस्तया मुद्रो दत्तः शम्बरस्यात्मसंभनः ।
 एष मे गात्रमासाय माला पद्ममयी भवेत् ॥ [385]
 तथास्त्विति च सायुक्त्वा तत्रैवाभ्वरथीयत ।

प्रमुद्रस्तु महातेजा हृष्टो रथयथाहृत् ॥
 मुद्रा तु शृहीत्वा च शम्बरः ब्रोधमूर्तिः ।
 धामयित्वा स चिक्षेप प्रमुन्नोरसि वीर्यराम् ॥
 स गत्वा मदनाभ्याशं माला भूत्वाथ पोषयी । [390]
 प्रमुन्नम्य च पण्ठे सा समायुता च्वरजत ।
 नक्षत्राणां तु मालाया यथा परित्युते विधु ॥
 ततो देवाः समन्धवाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
 साधु साध्विति वाचोबुः पूजयन्केशनात्मनम् ॥
 मुद्रं पुष्पभूत तु दद्यात् प्रमुन्नसंतिथी । [395]
 वेष्णवं परमाणं तु नारदेन यदाहृतम् ।
 सद्ये चापनायम्य इदं यचनमनवीत् ॥
 यथाह रक्षिमणीषुः पेशश्रवात्मजो हृद्यम् ।
 तेन सत्वेन वाणेन जहि त्व शम्बर रगे ॥
 इत्युक्त्वा चापमाहृत्य सधाय च महामना । [400]
 चिक्षेप शम्बरपायाथ दहल्लोकरय त्रिषा ॥
 स क्षितो वृष्णिसिंहेन वाणं ब्रज्यादमोहन ।
 इदं शम्बरत्वाथ भित्त्वा धरणिनागमम् ॥

Ds महामीमांसा (रुद्रगीर्वा) — (L. 369) Gs नपरात्रिलो (for नर) Gs वनस्पतिग (for 'रुद्रेऽहम्') Ds वनस्पतेऽहं महा मायां (for 'रुद्र') Ns V: s Ds s Ts G Ms सावित्रीम्, Ts नास', Ts 'वादि' (for साय) — (L. 370) Boms ed चण्टाहस्तां (for 'हस्ता') Gs पण्टामालां नमो नम (for 'ह') Vs Ds om (hapt) lines 371^a-372^a — (L. 372) Ds सिद्धशादीं (hypermetric), Boms Poons eds G(ed) सिद्ध ननां (for सिद्धशादीं) Ts Gs om (hapt) lines 372^a-373^a Ks, s Vs B Dn Ds s Ts s Gs s Ms केतनीम् (for 'नाम्') — (L. 373) Ks s Ns B s Dn Ds Ds s s Ts Gs s रुद्रां (Ks 'ह') Ks संलुना (for सवित्र्यां) — (L. 374) Ds वनस्पतिग (for 'स्वेऽहं') — (L. 375) Ks Ns V B Ds Ds Ts s Gs s s तुष्टा (for श्रुत्वा) Ks s Ds Ds s Ts s Gs s Ms सं- (for सु) — Ds om line 377 — (L. 378) Ds रक्षिमण्यो नमस्यवर्धनम् (for 'ह') — (L. 379) Ds [ह]म्य (for सयम्) — (L. 382) Ds परि (for देवि) — (L. 383) Ds देवि (for वाचे) Ks मय्य, Ds वै जय (for मे जय) Ts s Gs s Ms सवित्रेऽहं भवेत्यय (for 'ह') — (L. 385) Vs पद्ममयी, Ds पुष्पमयी (for वागे) — (L. 387) Vs दद्यात्: Gs तुष्टो (for हृष्टो) Ks s Vs B Ds s Ts s s Gs s महाशो रथमाहृत्य (for 'ह')

— (L. 388) Ks स, Vs Bs [न]य (for च) Ks om (hapt) from शम्बर up to स गत्वा (10 line 390) — (L. 390) Ks s B: Ds वीर्यराम्, Ds 'राम् (for 'रि) — (L. 391) Ks s Vs V B Ds Ds s Ts s G Ms समाशय (for युता) Vs च्वरजत (for च्वरजत) — (L. 393) Ns Ds मालाभिः, Ds मालायाः Ts s G Ms या माला (for मालाभिः) Ks s Ns V B Dn Ds Ds s s Ts s Gs s Ms यथा परित्युतेषु (Ks 'नेनु' नाट (for 'ह')) Ks s Ds यथा परित्युतेषु कक्षाणां मालया दिवि, Ds यथा परित्युतेषु नक्षत्राणां मालया — (L. 394) Ks s Ds Ds चोत्तु, s चापुत्तुया Vs चापयोषु Ds वाचायि (for वाचोषु) Ks भवोष्वर् (for पूजयम्) — (L. 395) Ms परिभूत (for तुष्यं) — (L. 396) Ks Vs B s Ds Ds s Ts यथाहृतम्, Ns यदा हृतम्, Gs यदा श्रुतम् (for यदाहृतम्) — (L. 397) Ks s Ns B Dn Gs s मानसम्, Ks s Ds s आहृत्य: Vs Ds आहृत्य, Ds मायाय (for आनयम्) Vs Ds यचनं वेदना मवीर्य (for 'ह') — (L. 399) Ks s Ds s (sup lin) Ts Gs आनेन, Ds आपैत, Ts s Gs s Ms यथाय (for वागे) — (L. 400) Ns Ds स तयाय (for सत्वाय च) — (L. 401) Ks s Ns Vs s B D Ts G हन्तरय, Ks 'हं

जैवाश्च मासं न स्नायुर्नास्ति न स्वङ्ग शोणितम् ।
 सर्वं तद्रस्मस्माद्भूतं वैष्णवाख्य तेत्रसा ॥ [405]
 हते दैत्ये महाकाये दानने शम्बरेशधमे ।
 जहृपुर्देवगन्धर्वा नस्तृध्याप्सरोगणाः ॥
 उर्वशी मेनका रम्भा विप्रचित्तिन्तिलोत्तमा ।
 नस्तृध्वैष्टमनसो जगत्क्षायवरजंगमम् ॥
 देवराजन्तु सुप्रीतः सर्वदैवगणैः सह । [410]
 प्रगुम्नां पुष्पनेर्षण समन्वय्यैः प्रहृष्टप्रत ॥
 अथ समरहते तु दैत्यराजे
 मधुमयनस्य सुतेन वैष्णवाङ्गैः ।
 विगतरिपुमदाः सुराश्च जग्मु-
 र्मकरिभूषणकेतन स्तुवन्तः ॥ [415]
 स च समरपरिश्रमं वहन्वै
 नगरसुखं प्रविवेश रीकिमणेषः ।
 प्रियतम इव कान्वया प्रहृष्ट-
 स्त्वरितपद रतिदर्शनं चकार ॥

Colophon

च (for 'दाय) — (L 402) V Ds २ Ds-1 २ Ts २ Gs २ २
 Ms-योदान, Gs २ गन्दन (for मोहन) — (L 403)
 V २ Ds Ts भाविशब्द, Ds भागत (for 'मन्) — (L 404)
 Bom Peona eds G(ed) च (for 'पौत्र) — (L 406)
 Bs Gs २ महामाये (for 'काये) k Ns V २ B Dn Ds
 २ २ २ Ts Gs २ दानवे शम्बरधमे (Ks 'भिषे), V २ Ds Gs
 शम्बरे दानवाधमे (for ४) — (L 407) Ks Ts जहृपुर्द (for
 जहृपुर) Ds जहृपुर्देवता सर्वा (for '') — (L 409) V २
 जगमत्तुर (for जगत्तुर) — (L 410) Ks मीत सन्, Ts संप्रीत
 (for सु) Ks V B Ds २ २ २ Ts २ २ G Ms सर्व- (for
 सर्वैर) — (L 411) Ts Gs २ २ २ समन्वय्यै (for स्व)
 Ds Ts २ २ G Ms प्रहृष्टवात् (for 'वत्) — (L 413) Bs
 मधुमयनसुतेन वैष्णवाङ्गैः — (L 415) Ks स्मरन्त (for
 स्तुवन्त) — (L 416) V २ हरन्वै, Gs २ २ Ms च हिन्वा
 (for वहन्वै) — (L 418) Ks काह्वया (for कालदा)
 — (L 419) Ds इराने (for 'न)

Colophon — Mention of the Epico Dst — Mention
 of Khāṣa Ks २ V B Ds Ds Ds २ — Adhy name
 Ks V B Dn Ds-1 Ds २ प्रसुप्तदुर्गात्त्व, Ks Ns प्रसुप्त
 कृतो दुर्गात्त्व, Ks प्रसुप्तदुर्गात्त्वित्, Ks दुर्गात्त्व, Ds Ds

No 31

Ts २ G Ms-२ ins after adhy 105 Dn
 Ds Ds Ts Ms after App I (No 42B)

जनमेजय उवाच ।

किमर्थं भगवान्विष्णुर्देवदेवो जानार्दनः ।
 गतः कैलाशिप्रमालयं शक्रस्य ह ॥
 नारदाचीलप्राहृष्टैर्मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ।
 तत्र दृष्टो महादेवः शक्रो नीललोहितः ॥
 केशधेन पुत्र विप्र हर्षता तप उत्तमम् । [5]
 अर्धितस्तेन देवेन शंकरश्चेति विश्रुतम् ॥
 देवास्तत्र जगन्नाथ दृष्टवन्तः पुरातनम् ।
 अर्चयाचक्रिरे साक्षाच्छक्रायान्त हरिं हरम् ॥
 तौ तु देवौ महादेवावेकीभूतौ द्विधा कृतौ ।
 एकात्मनो जगद्योनीं सृष्टिसंहारकारणौ ॥ [10]
 परस्परसमावेशजगतः पालने शिवा ॥
 तयोस्तत्र यथावृत्तं कैलासे पर्वतोत्तमे ।
 नःपयः किमचेष्टन्त दृष्ट्वा तौ पुरयोत्तमौ ।

Ts प्रसुप्तदुर्गात्त्व शम्बरवध, Ds शम्बरवधे प्रसुप्तदुर्गात्त्व,
 Ds प्रसुप्तेन शम्बरवध, Ds प्रसुप्तोत्तरे शम्बरवध, Ts वैष्ण
 वाङ्गैः शम्बरवध, Ts Gs २ शम्बरवध, Gs प्रसुप्तदुर्गात्त्व
 वैष्णवाङ्गैः शम्बरवध — Adhy no Ka 161, V 166,
 V २ 185, V २ 160, Ds २ 163, Ds 164, Ds 168, Ds
 Gs 171, Ds 161, Ts Gs २ 175, Ts Gs 177, Ts 144,
 Gs Ms 170

31

(I 3) Ds Ts २ Gs २ मन्वा (for मत्) — (L 3)
 Ms देवासोद्य (for नारदात्त्व) — (L 4) Ts शक्रो लोक
 शम्बर (for ४) — (L C) Dn Ds Ts २ Gs २ Ms २ देव
 (for तेन) Gs Ms च भ्रुतम् (for विश्रु) — (L 7) Ds
 Ts Gs २ २ Ms २ जगन्नाथौ Ds Ts Gs २ २ Ms २ पुरातनौ
 (for 'नम्) Dn Ds-1 २ Gs Ms देवी तत्र जगन्नाथौ दृष्टवन्तौ
 पुरातनौ — (L 8) Dn Ds Ds Ts Gs २ Ms देवा (for
 साक्षात्) Gs इन्द्रायान्त (for 'रान्') Dn Ds Ds Ts
 Gs Ms शक्रात् Dn Ds Ts इन्द्रा इवा शक्रं हरिम्, Ts शक-
 हन् हरि हरम्, Ms इन्द्रायान्त हर हरम् (for ४) — (L 10)
 Ts २ Gs २ एकाकारौ (for 'मानौ) — (L 11) Dn रता

एतत्सर्पमण्डोपेण वधुमहंसि सत्तम ॥
 यथागतो ररिर्निष्णुः कृष्णो जिष्णुः पुरातनः । [15]
 यथा च शंकरः साक्षात्कृतवाक्रामभूषणः ।
 एतत्सर्पं विप्रवयं वृद्धिं तत्प्रेन यन्नतः ॥
 यैशंवायन वनाय ।
 शृणुष्यापदितो राजन्यथा कृष्णो गतो नगम् ।
 यथा च दृष्टो देवेशः शनरो वृषवाहनः ॥
 यथा चचार च तपो यथा ते मुनयो गताः । [20]
 एवत्यं च नवोर्षद्वन्तथा शृणु गृभोत्तम ॥
 द्वैपायनोऽप्य भगवान्यथा शोराच मां तथा ।
 नमस्कृत्या प्रसक्त्यामि वैशन रमगाहनम् ।
 यथामति यथाप्रसं शृणु यत्रेन सुव्रत ॥
 न ह्यशुभूपवे वाच्यं नृसंसायातपस्विने ॥ [25]
 नानधीनाय यच्चय पुष्यं पुष्यव्रता सदा ॥
 श्यार्यं यत्राय धन्यं च रुद्रिशुद्धिकर सदा ।
 ध्येयं पुष्यात्मना नित्यमिदं वेदार्थमिञ्चितम् ॥
 अनेनारण्यमयुक्त मेरुन्ते नित्यमीश्वरम् ।
 मुनयो वेदनिरता नारदागाल्पोधनाः ॥ [30]
 अत्यद्गुन महापुण्यं कृतं कैलासपर्वते ।

शिनयोर्द्वयोत्तरं हृद्रेष्य भवत्य ह ॥
 हतेष्वसुरसंगेषु नरकारिषु भूमिषि ।
 हतेष्वय नृपेणैव किञ्चिच्छिष्टेषु शत्रुषु ॥
 शामति स्म तदा जिष्णुः श्रुशिरां पुष्पकोत्तमः । [35]
 द्वारतर्यां जगन्नाथो वसन्तृष्णभितीश्वरः ॥
 रक्मिण्णासंगतो देवो यमस्यत्र पुरे हरिः ।
 क्रदाविद्य तथा सार्धं शैते रात्रौ जगत्सतिः ।
 विहृद्रेष्य यथायोग प्रीतः प्रीतियुजा तथा ॥
 अथोनाथ तदा देवी रक्मिणी रक्मभूषणा । [40]
 पुत्रमिच्छामि देवेश त्वत्तो देवतितन्दनम् ॥
 यत्किंनं रक्मपत्र त्वयैव सद्यश्च प्रभो ।
 शृष्णीनामपि नेतारं वीर्ययुक्तं तपोन्वितम् ॥
 सर्वेशान्नाथंशुशालं राजतियापुस्कृतम् ।
 एतमादिगुणैर्युक्तं दानुमहंसि सत्तम ॥ [45]
 तस्यि सर्वस्य दाहुरं नित्यमेव प्रतिष्ठितम् ।
 त्वं हि सर्वस्य कर्ता च दाता भोक्ता जगत्सते ।
 विद्येपतस्तु श्रुत्याना शुभ्रपानियतात्मनाम् ॥
 यत्कर्तव्यं किमु देवेश यदि भक्त्यासि वैशज ।
 अनुग्रहो यदि स्यान्मे देवदेव जगत्सते । [50]

वेदान्, T₁ समावेदी, T₂ G₁ + 'देवात्' (for 'वेदान्' D₁ T₁ + G₁ M₁ हवीं (for 'सिर्वा') — (L. 13) M₁ (margin) पुरवाहृत् (for 'पोतनी') — (L. 14) T₁ G₁ + M₁ मुवत् (for 'सत्त') — (L. 15) M₁ यथा च स (for 'यथागतो') G₁ कृष्णो विष्णुः, G₁ ब्रह्मयज्ञ (for 'कृष्णो जिष्णुः') M₁ + स्यात्स्य (for 'पुरा') M₁ निष्णुर्विष्णु सदातन (for ' +) — (L. 16) G₁ कृतवाक्रामभूषण, M₁ वाक्रामभूषणम् (for ' +) — (L. 17) D₁ अण्डोपेण (for 'विप्रवयं') — (L. 18) G₁ गहावन, G₁ नमं रात (for 'गतो नगम्') — G₁ om line 19'-24' — (L. 21) D₁ D₁ T₁ छद् लपोर्वैया कृतं (D₁ 'च' (for ' +) D₁ D₁ नरोवाम (for 'पुरो') — (L. 23) T₁ + G₁ M₁ नमस्कृत्य (for 'त्वा') M₁ + वृष — (L. 25) D₁ वापि, T₁ नापि (for 'वाच्य') M₁ + G₁ + M₁ नागुभूपोवृन्दताय नाभक्त्याव्यपस्थिते — (L. 26) M₁ वरम् (for 'सदा') — G₁ M₁ om line 27 — (L. 27)

T₁ + G₁ वर्यं (for 'स्वर्ग') — (L. 28) D₁ D₁ T₁ G₁ + M₁ + पुष्यात्मना (for 'ना') — (L. 29) D₁ T₁ G₁ इश्वरम् (for 'ईश्वरम्') — (L. 30) M₁ + विद्यया (for 'निरता') T₁ M₁ + तपोवल्गु, G₁ 'बद्धा, G₁ M₁ स्यस्विन (for 'तपोवना') — (L. 32) G₁ तस्य (for 'चैव') M₁ हरस्य (for 'भवत्य') — (L. 33) D₁ सदा (for 'सदा') — (L. 36) D₁ G₁ वसन्तिपुष्पे (G₁ 'हरी'वर (for ' +) — (L. 38) M₁ रात्रौ (for 'सार्ध') M₁ सार्ध (for 'रात्रौ') — (L. 39) T₁ G₁ + वृषाहृत् (for 'योग') M₁ प्रीतः प्रीतियुव ज्वा (for ' +) — (L. 40) T₁ G₁ + हतो (for 'सदा') Cal ed रक्मभूषणम् — (L. 41) D₁ D₁ D₁ T₁ + G₁ + M₁ + त्वत्तो मायव नन्दनम् (for ' +) — (L. 43) D₁ D₁ T₁ G₁ M₁ + वीर्यवन्त (for 'युक्त') D₁ D₁ G₁ M₁ तपो विधिम् (for 'निवृत्तम्') — (L. 44) D₁ विद्यासु, G₁ विद्यार्थं (for 'शुभाचार्यं') M₁ हवं (for 'राज') — (L. 46) M₁ सर्वत्र (for 'स्य') — (L. 47) M₁ सर्वत्र (for 'स्वर्गस्य') D₁ D₁ जगत्सति (for 'त्यते') — (L. 48) G₁ विद्येपतस्य निरादा (for ' +) — (L. 49) M₁ परि (for 'किमु')

दातुमर्हसि पुत्रं त्वं वीर्यवन्तं जनादेन ॥

वेशपायन उवाच ।

इत्युक्तो देवदेवेशः प्रियया प्रीयमाणया ।

तथा महिष्या रुक्मिण्या रुक्मिण्युर्वद्वद्धः ॥

श्रीवाच वचन काले रुक्मिणीं यादवेश्वरः ।

दानास्मि तादृश पुत्रं यं त्वमिच्छसि भामिनि ॥ [55]

नित्यभक्षासि मे देवि नात्र कार्या विचारणा ।

अवश्यं तव दास्यामि पुत्रं शशुनियर्षणम् ॥

पुत्रेण लोकाजयति सता कामदुषा हि ये ।

पुदिति नरकस्वाख्या दुःखं च नरकं विदुः ॥

पुदलापाततः पुत्रमिहेच्छन्ति परत्र च । [60]

अनन्ताः पुत्रिणो लोकाः पुरुषस्य प्रिये शुभाः ॥

पत्न्याया प्रयिक्षति गर्भो भूत्वा स मातरम् ।

तस्या पुनर्गो भूत्वा दशमे मासि जायते ॥

पुत्रता विभेतीन्द्रः किं नु ते नातिवं भवेत् ।

नापुत्रो विन्दते लोकान्बुपुत्रादभ्यवा वरा ॥ [65]

बुपुत्रो नरको यस्मात्सुपुत्रात्सर्ग एर हि ।

तस्माद्धिनीत सत्पुत्रं श्रुतयन्तं दयापरम् ॥

विद्या हि विनतिर्यस्माद्धिद्यायुक्तं सुधार्मिकम् ।

इच्छेत्सुत्रं सदा पुत्रीं पुण्यां यत्रानन्दुषः ॥

तस्मादास्यामि ते पुत्रं त्रिधावन्तं सुधार्मिकम् । [70]

एष गच्छामि पुत्रार्थं कैलासं पर्वतोत्तमम् ॥

तत्रोपास्य महादेवं शंकरं नीललोहितम् ।

ततो लब्धासि पुत्रं ते भगद्भूतहिते खातं ॥

तपसा ब्रह्मचर्येण भव शंकरमन्त्रयम् ।

तोषयित्वा विरूपाक्षमादिदेवमजं विभुम् ॥ [75]

गमिष्याम्यहमथैव द्रष्टुं शंकरमन्त्रयम् ।

स च मे दास्यते पुत्रं तोषितस्तपसा नया ॥

तत्र गत्वा महादेवं नमस्कृत्या सहोमया ।

प्रविश्य वदरीं पुण्यासृषिपुत्रा उपोमयीम् ॥

अग्निहोराकुला दिव्या गन्धाम्बुजादिना सदा । [80]

स्रगपक्षिसमायुक्ता सिद्धद्वीपिशलाशुलाम् ॥

वदरीफलतपूष्णीं वानरश्लोमितदुसाम् ।

वेत्तात्कमहाशुक्षा कन्दलीरुण्डमण्डिताम् ॥

— (L. 50) De ने (for मे) — (L. 51) Das न, De दे (for त्व) — T₁ s G₁ s s M₁ om the ref. — (L. 52) De इत्युक्ते देवदेवेश (for ") — M₁ om line 53 — (L. 53) G₁ s रुक्मिणीं च (for शशुन) — (L. 54) कृष्ण श्रीवाच वचनं (for ") — (L. 56) T₁ s G₁ M₁ s नित्य (for नित्य) — (L. 57) Dn Dst T₁ M₁ नित्य (for पुत्र) — (L. 58) T₁ s G₁ पुत्रेण लोकाः (for ") T₁ G₁ सदा (for सता) T₁ कामदुषा (for दुषा) Dst De ते (for ये) — (L. 59) M₁ सृष्टीति (for पुदिति) T₁ s G₁ s विदुषा (for नरक) Dn Dst T₁ s G₁ s M₁ नरक पुदिति T₁ G₁ s विदिति त्पयत् (for ") — (L. 60) Ds T₁ s पूतलापात T₁ पुत्रिणां, T₁ G₁ पुत्रिणां, G₁ पुत्रिणां, M₁ s पुत्रिणां (for पुदसा) T₁ प्रीयम् (for पुनम्) G₁ पुण्या मातरं पुत्रम् (610) (f ") T₁ s G₁ s M₁ इच्छति (for ") — (L. 63) T₁ G₁ तस्मात्, G₁ तस्या (for तस्या) — After line 63, De T₁ 103

1** तज्जाया जाया भवति यस्या जायते पुत्र ।

— (L. 64) T₁ पुत्रवन्तं (for वता) De विनातिं (for विभेति) G₁ s नातिव, G₁ नातिव (for नातिव) — (L. 65) M₁ s बुपुत्रादभ्यवा (hypermetric) (for ") — (L. 66) De G (ed) बुपुत्रात्, M₁ s दे (for शो)

Dn Dst T₁ s s G₁ M₁ s नरको (for को) De T₁ सत्पुत्रात्, T₁ G₁ सुपुत्रं, M₁ s दे (for द्राव) — G₁ om lines 67* 68* — (I 68) Dn Dst T₁ s G₁ s M₁ विद्या (T₁ s G₁ s वा च) सितवो यन्नात् (for ") De M₁ विद्यावन्त, T₁ s G₁ s तस्यापुत्रं (for विद्यायुक्तं) — G₁ om (hapl) lines 69 70 — (L. 69) Dn Dst De T₁ s s G₁ s पुनर्गो (for सदा पुत्री) — (L. 70) M₁ s श्रुता नित्यम् (for सुधार्मिकम्) — (L. 71) Dst transp पुत्रार्थं and कैलास — (L. 72) T₁ G₁ s तत्रोपास्य, M₁ तपो दाम्य (for तत्रो) — De तारकं (for शंकरं) T₁ शंकरं लोकाकुलम् (for ") — (L. 73) G₁ लष्पामि (for त्ति) — M₁ om from दास्यते 10 line 77 up to अग्निहोरा (10 line 80) — (L. 77) G₁ ने (for मे) — G₁ om line 78 — (I 78) T₁ देवि (for गता) De M₁ s तत्र देवि (De ") विरूपाक्ष (for ") G₁ सदा मया (for सहोमया) — (L. 79) Dn Dst G₁ s M₁ सृषिपुत्रा (for सृषि) — G₁ om (hapl) lined 80 84 — (L. 80) T₁ s s G₁ s M₁ s श्लाघिता (for द्वापिता) — (L. 81) De M₁ s स्रगपक्षिसमायुक्तां (for ") Dst Dst T₁ s s G₁ s द्विप (for द्विपि) G₁ M₁ सिद्धद्वीपिशलाशुलाम् (for ") — (L. 83) M₁ वेत्तात्क (for वेत्तात्क) Dst मातरा (for

गुनिभिर्वेदतत्त्वापरिचाराणिपुणेः सदा ।
 तर्कनिश्चिततत्त्वार्थः प्रमाणबुधशैल्युताम् ॥ [85]
 इदमेकनिर्दं तत्त्वमिति निश्चितमानसैः ।
 उपासमानामन्यत्र सिद्धं सिद्धार्थवत्परैः ॥
 श्रुतिस्मृतिपुराणैः सेव्यमानं महर्षिभि ।
 गच्छन्नि स्वर्गनिलयं परित्यज्य कलेयम् ॥
 प्रसिद्धां महतीं देवि यास्यामि सुकृतालयाम् । [90]
 इत्युक्त्वा विररामैव देवदेवो जनार्दनः ॥

Colophon

त्रैत्रयायन उवाच ।

प्रभावाया तु शर्वयां गन्तुमिच्छन्ननादनं ।
 हुताग्निः कृतकल्याणः समाप्तवरदक्षिणः ॥
 गात्रं वृत्वाय विप्रेभ्यो नमस्कृत्य द्विजोत्तमान् ।
 आस्थानतण्डपं कृण्वः प्रविवेश जगत्पति ॥ [95]
 आसनं महदास्थाय वृष्णीताड्य सर्गश' ।
 बलधरं शिने. पुत्र हार्दिक्य शठमारणौ ॥
 उग्रसेनं महाबुद्धिमुद्धय नीतिमत्तरम् ।
 यस्य नीतिं समाश्रित्य जीवन्ति यद्वयः सुसप्त ॥

नेता च यदुवृष्णीनां स तु धर्मपरः सदा । [100]
 यस्य विष्णुति देवाश्च नीतेस्तस्य महात्मन ॥
 यस्य बुद्धिपशाद्विष्णुः शशास पृथिवीं सदा ।
 तं च वृष्णिपरं वीरमुद्धयं देवसप्रथमम् ॥
 अन्त्यानपि बहून्सर्वास्तुगाच भगवान्हरिः ।
 वृष्णन्तु मम वाक्यानि याद्वाः सर्वे ण्य हि । [105]
 वृष्णु चापि वचो महा पितरुद्धय मे सखे ॥
 तान्यासप्रभृति यो यत्नो मम बुष्टनिर्हणं ।
 प्रलब्धं भवता दृष्टं पूतमानिधनं नृपाः ॥
 केनी च निहन्तो बाल्ये मया बालेन याद्वा ।
 गोनर्थनो वृत शैले पापश्च परिपालिताः ॥ [110]
 अभिपिचोऽस्मि शत्रेण देवानामभक्तः स्थितः ।
 कसोऽपि निधनं नीतो मया चाणूरमह्व' ॥
 उग्रसेनोऽभिपिचश्च धृता द्वारपती मया ।
 अन्ये चापि नृपा राजन्नालिनो निहता मया ॥
 योऽपि वीरो जरासधो निगृहीनो बलान्मया । [115]
 भीमेन बलिना राज्ञयेन मम याद्वा. ॥
 सुगालो निहतः सत्यं गोमन्ताद्रुच्छता मया ।

*बुद्धिं) De T₁ + om line 85 — (L 85) Dn Ds₁ T₂
 G M₁ वेद (for तर्क) G₂ तत्त्वावे G₃ + M₁ सदा,
 G₄ उवाच (for युष्माद्) — (L 87) Dn G₂ सिद्धान्त (for
 सिद्धार्थ) — (L 88) Dn Dss G₂ + M₁ इतिहास (for
 श्रुतिस्मृति) Dn Dss T₂ + G M₁ + सप्तदशमं, D₂ माना
 (for मान) D₂ M₁ मनीषिभि (for महर्षिभि) — (L
 90) De T₁ + G₁ + वृत्तान्ता, G₂ युष्मान्त (for प्रसिद्धा)
 Dss De T₁ + G₁ + M₁ देवां (for देवि) — (L 91)
 D₂ रमापति, M₁ + जगत्पति (for जनार्दन)

COLOPHON — Mention of the *Epico Dst* — Mention
 of *Alva Dn Ds T₁ + G M₁ — Sub parents Dn*
 Dss T₁ + G₁ + M₁ कलाभयात् — *Althy names Dss*
 रश्मिर्गो गीर्ष्णसवध — *Althy no Dn 258, Dss 207,*
T₁ G₂ 184, T₂ 186, T₁ 183, G₁ 186, G₁ 183, G₂ M₁
185, M₁ + 149

(I 91) Dn G₂ वेच्छन् (for इच्छन्) — (L 94) G₂
 गच्छन् (for गात्र) — T₁ om lines 95-99 — (L 96)
 T₁ + G₁ + ज्ञायत् (for ज्ञासाय) — (L 97) M₁ + शैरं
 (for युधे) Dn₂ बण्डसारणौ, T₁ + G₁ + M₁ सुकृ; M₁ +

शठमेव च (for शठसारणौ) — (L 98) M₁ इन्द्रसेनं (for
 उग्र) G₂ उग्रस्य (for उद्धय) Lo वीरमत्समम् (for तारम्).
 — After line 98 Tr G₂ read) 104 — (L 99) Dn
 Dss G₂ M₁ बुद्धि (for वीरि) Dn Dss याद्वा — (I 100)
 G₂ प्रभुश्च (for वेना) G₂ धर्मपर, M₁ वय (for वर)
 M₁ (inf an) + स तु धर्मपयानु (for *) — (L 101)
 G₂ M₁ + वि (G₂ ल) यनिच सदा देवा (for *) — (L
 102) M₁ + इमाम् (for सदा) — (L 103) T₁ कृत्वा परं
 (for वृष्णिवर) M₁ देवम् (for वीरम्) M₁ बुद्धि (for
 देव) Dn T₁ G₂ + सुप्रथमम् (for सप्र) — Before line
 105 Tr + G₂ M₁ + lus भगवाद् — (L 105) De T₁
 M₁ + भूयन्तो (for वृष्णन्तु) — (L 106) D₂ वृष्णुण (for
 वृष्णु च) Dn Dss T₁ + G M₁ विदुः (for विरत्) T₁ हे
 सखे, G₂ हे सखे, G₂ नेमिप, M₁ + वीमिप (for मे सखे)
 — (L 107) T₁ वे यत्ना (for यो यत्नो) — (L 108)
 D₂ इष्टु (for हते) M₁ निषये (for निधनं) D₂ M₁ नृप
 (for नृपा) — (L 109) Dn₂ T₁ बालेन (for बालि)
 — (L 110) M₁ गोपादा (for गाराद्) — (L 112) Tr om
 lines 112* 116* Dn Dss T₁ बुद्धिर्ना; G₁ + M₁ महती
 (for महक) — (L 115) M₁ + स्तो (for अपि) M₁

योऽपि वीरो दुरात्मासौ दानयो नरको हतः ।
 निरुद्धकामिनां लोकं धृत्वान्वाजसत्तमाः ॥
 किं तु वीरो नृपो जज्ञे सगता भौमस्य यादवाः । [120]
 षोडशो वीर्यवतां नेता द्वेषा चासौ सदा मम ॥
 क्षिप्यो द्रोणस्य राजेन्द्रो वली प्रज्ञानविरहृती ।
 शम्भस्यो नीतिमान्साक्षाज्ज्ञेया सेन्यस्य यज्ञात् ॥
 योद्वा युद्धप्रियो राजा जामदग्न्य इवापरः ॥
 एतान्तजयुस्माकं छिद्रान्वेषी सदा मम । [125]
 चाधिप्यते पुरीं योद्धा छिद्रं यदि लभेत सः ॥
 न ह्यल्पसाध्यो घलनात्पुण्ड्रत्येवो नृपोत्तमाः ।
 यत्ता भयन्तस्त्रिभुवु प्रवृद्धतशरासनाः ।
 यथा न दाधते राजा पुरीं यदुकुट्याभ्याम् ॥
 अहं तु यास्ये कैलासं कुतश्चित्कारणात्तृपाः । [130]
 शंकरं द्रुहकामोऽग्निं भूतभावत्तभारतम् ।
 यावदागमनं मह्यं तावद्यत्ता भरन्तिवह ॥
 भया विरहतां वैभानं यदि जानाति षोडशकः ।
 आगमिष्यति राजेन्द्रो रोम्यते च पुरीमिमां ॥

इमां निर्यादां कर्तुं शक्नोतीति च मे भविः ॥ [135]
 यत्ता भजत राजेन्द्राः यद्वैः पाशैः परधैः ।
 पापाणिः कर्षणश्चैश्च सनद्धा भजत स्वैः ।
 पिधाय च कपाटानि महाद्वाराणि यत्नतः ॥
 एक एव महाद्वारो गमनागमने सदा ।
 सुदृश सह गच्छन्तु राजानो गन्तुमीप्सवः ॥ [140]
 न चासुद्रः प्रवेष्टव्यो द्वारपालस्य रक्षतः ।
 यावदागमनं मह्यं तावदेवं भविष्यति ॥
 सुगया नात्र कर्तव्या न च प्रीडा महिः पुरात् ॥
 ज्ञातव्याश्च परे स्वे च गमनागमने सदा ॥
 एतमादि क्रिया कथयां यावदागमनं मम । [145]
 इत्युक्त्वा यादवान्त्वर्नसात्यर्कं पुनराह च ॥

Colophon.

श्रीभगवानुवाच ।

सात्यके दृष्टुं महाकथं यतो भव सुषों वर ।
 त्वं तु त्वङ्गी गदी भूत्वा चापी याणी तत्प्रयात् ॥

मया वली (for यत्नमपर) — G(ed) om (hapl) lines 116-117 — (L 118) T₁ s G₁ सो (for सो) T₁ [अ]म (for [अ]मी) — (L 119) T₁ s + G₁ s + M₁ राजसत्तमाः — (L 120) T₁ G₁ भीमस्य (for भी) — (L 121) T₁ द्वेषा (for नेता), T₁ चासी देव, G₁ द्वेषा चाप्तात्; M₁— दिप्यते स (for द्वेषा चाप्यां) D₁ नृपोत्तम; G₁ नृपोत्तमा (for सदा मम) — (L 122) D₁ T₁ G₁ स हि, T₁ स ह (for वली) — (L 123) T₁ s G₁ नेतामने- (for वासतावेत) . Dn Dss सनेष्य (for नेता) — (L 126) Dn पुरी (for पुरी) — (L 127) Dn सत्त्व (for ह्यत्) . D₁ M₁ + षोडशक्य (for षोडशक्य) . G(ed) नृपोत्तम. — (L 130) M₁— कर्मिभिर (for युतभिर) . — (L 133) T₁ s G₁ s + M₁ विरहितां (for 'द्वि'रां) Some Ms पुण्ड्र (for षोडशक्य) . — (L 134) T₁ राजेन्द्रा (for 'न्द्रो) Dn Dss T₁ G₁ रोम्यते (for रोम्यते) — (L 135) T₁ G₁ M₁ निर्यादपी. — After line 136, G₁ ins :

2**

यैनावात ।

इयुषा यानुदेवेन दृष्यते यदुपुंगवा ।
 तेनां हस्ये महाबाहो हव दृष्यामयवीरि ॥
 — (G₁ om lines 137-172 — (L 137) D₁ क्वत्सर्वर; T₁

क्वत्सर्व; G₁ क्वत्सर्व; Cal ed G(ed.) क्वत्सर्वरिदर (for कर्षण-
 र्दीप्त) — (L 138) D₁ T₁ क्वत्सर्वरिदर (for क्वत्सर्व) — G₁
 om (hapl) lines 140-144 — (L 140) Dn Dar De
 T₁ s + G₁ s + M₁ s + रातो ये (for राजानो) — T₁ om.
 lines 141-144 — (L 141) Dn Dss T₁ G₁ s + पश्यत
 (for रक्षत) — (L 142) M₁ s भवतिदि (for भविष्यति)
 — (L 144) Dss T₁ s शान्त्यं (for 'व्यान्) D₁ क्वत्से
 (for परे स्वे) — After line 144, D₁ ins :

3** यथादिता प्रवेष्टव्यां यावदागमनं मम ।
 यानुदिता प्रवेष्टव्यां यावदागमनं मम ॥

Colophon — Mention of the Fpa— Dss.
 — Mention of Khil's— Dn Dss De T₁ s + G₁ s +
 M₁ . — Sub-purva— Dn Dss De T₁ s + G₁ s + M₁
 वैभ्यामयात्रा — Adhy name— Dss वृत्तिनिष्ठा पुरासत्तमाः
 T₁ s G₁ s तर्तव्यीप्यात् — Adhy no : Dn 259;
 Dss 259; T₁ G₁ 185; T₁ G₁ 147, T₁ 151; G₁ 184; G₁
 M₁ 186; M₁— 150

— (L 147) D₁ M₁ मे वाचयं (for महाकथं) . T₁ G₁ सु-
 क्तां (for भर सुषों) . — (L 148) T₁ क्वत्सर्वरिदर; M₁
 यावदागम- (for चासी चासी) Purna ed G(ed) वनुष (for

तिष्ठ यत्नेन रक्षस्य पुरी बहुनृपाश्रयाम् ॥
 न च निद्रा त्वया कार्या रात्रौ यदुवृष्य प्रभो । [150]
 न च व्याख्या त्वया कार्या शास्त्राणां शास्त्रतत्पर ।
 न च वादन्त्याया कार्या वादिभिः सह वृष्णिष ॥
 एवं हि योद्धा बली जेता धनुर्वेदस्य वेदविन् ।
 तथा कुरु यथा वीर नोपहान्या भवेमहि ॥

सात्यकिरुवाच ।

करिष्यामि वचस्तुभ्यं यथाशक्ति जनार्दन । [155]
 आज्ञा तत्र जगन्नाथ धार्या यत्नेन मे सदा ॥
 श्रुत्यत्रत्परचरिष्यामि कामपालस्य माधव ।
 यात्रदापननं तुभ्यं तात्रत्वास्यामि घ्नन्नतः ॥
 प्रसादस्त्वय मोचिन्द यदि स्यान्मयि माधव ।
 किं नाम मम दुःसाध्यं शत्रूणां निमहे हरे ॥ [160]
 यदि शकं यमं वापि कुवेरमपि पाशिनम् ।
 सवनेतान्त्रिजेष्यामि किमु पीण्डं नृपोत्तमम् ।
 गच्छ कार्यं कुरुष्वेदं यतोऽहं सततं हरे ॥
 उद्धवं पुनराहेदं कृष्य पद्मनिभेक्षणः ।
 शूण्डव त्व याक्यं मे कुर्यास्तेतत्प्रयत्नवार ॥ [165]
 रक्ष्या नयेन राजेन्द्र पुरी द्वारपती त्वया ।

यत्तो भव सदा ताव कुरु साहाय्यमत्र नः ।
 लज्जा मम समुल्लस्रा वदतस्तत्र सांप्रतम् ॥
 त्वं हि नेता समस्तस्य वियायापस्य सर्वतः ।
 को नु शक्यति मेधावी वक्तुं वियायतः पुर ॥ [170]
 यत्नायं तद्दधान्वेति ह्यकार्यं चापि सर्वतः ।
 अतोऽहं विरमे वान वक्तुं सप्रति वृष्णिष ॥

उद्धव उवाच ।

किमिदं तप गोविन्द वर्तते मां प्रति प्रभो ।
 अहो प्रसन्नता ममं किं तु प्रीतिरियं तप ॥
 जानाम्यहं जगन्नाथ प्रसादस्यैव विसृजः । [175]
 यस्य प्रमत्तो भवति तस्य किं नास्ति वैशय ॥
 एवं हि सर्वस्य जगतः वर्ता हर्ता प्रधानवृत् ॥
 प्रभवः सर्वकार्याणां यस्मा श्रोता प्रमाणवित् ॥
 ध्याता ध्यानमयो ध्येय इति ब्रह्मविदो विदुः ।
 जेता देवरीषणां च गोसा नाकसदां भवान् ॥ [180]
 त्यत्राथा ययमेवेति जीवामो निहतद्विषः ।
 इयं नीतिरहं मन्ये नेता नीतेर्यतो भवान् ॥
 को नु नाम न यो वेद त्यां विना साप्रतं वद ।
 नीतिस्त्वं सर्वकार्याणामिति मे निश्चिता मतिः ॥

तल्लभ — (L. 149) Ms पु(१) नृपसमाश्रयाम् (for १)
 — (L. 150) Gs Ms रात्रौ यदुवृष्येभर (for १) — (L.
 151) Ms [ब]वज्ञा (for व्याख्या) Ds Ts Gs तत्पर ।
 Ms १ कोविद (for तत्पर) — (L. 155) Dn Ts Gs १ बली
 शाला (Gs 'से'), Ds बली शाला, Gs बली स्वातो, Ms
 बुलज्ञानो (for बली जेता), Gs धनुर्वेदस्य (for वेदस्य)
 Ds Ds कवचित्, Ms-१ पश्य (for वेदवित्) — (L.
 164) Ds Gs १ Ms-१ [अ]पहान्या (for [उ]१) — (L.
 166) Ms कार्या (for धार्या) Ts Gs सर्वदा (for मे सदा)
 — (L. 157) Ms १ प्रकटिष्यामि (for प्रच) — Ts Gs Ms
 om (hapl) lines 158-159 — (L. 158) Ds तस्य (for
 तुभ्यं) — (L. 159) Ms मम (for मयि) — (L. 160)
 Ts Gs मे च (for मम) Ms दुर्षाय (for दुःसाध्यं) Ts किं
 नाम यदुभि सार्यं (for १) Ds विमहे (for नि) Ds लो
 (for हरे) — (L. 161) Ds Ts In Ts क्षातिवन्; Ts वान
 मम्, Ms १ पाशवम् (पाशिनम्) — (L. 162) Ts Gs वधि
 ष्यामि (for विरो) Cal ed क्रमुरे (for क्रिमु पीण्डं)
 ष्यामि (for विरो) Cal ed क्रमुरे (for क्रिमु पीण्डं)
 Ms-१ नृपाश्रयम् (for नृपोत्तमम्) — (L. 163) Ms-१

यसेदविलङ्घित हरे (for १) — (L. 165) Ds Ms-१ कुर्यास्यं
 त् (for 'स्येत्') Ms शूण्डं वादया सर्वं सर्वथापि प्रयत्न
 वान् — (L. 169) Gs Ms [ब]नि सर्वस्य (for समस्त्य).
 — (L. 170) Ms-१ को नु नाम समर्थो हि (for १) — (L.
 171) Ds Ts Ms-१ वेद (for वेति) Dn स्वकार्य; Ds Ts
 Ms १ अं (for अ) — (L. 173) Ms प्रति (for तप),
 — (L. 174) Gs प्रधानता (for प्रसन्नता) Gs प्रीतिकरं (for
 'सिद्ध'), — (L. 176) Ts Gs अस्ति, Ms सन्नाथ (for
 भवति) — (L. 177) Ds Gs १ Ms अर्था (for इता)
 Dn Ds Gs १ Ms प्रधानत; Dn प्रधानवृत्; Ts प्रमारवित्;
 Ts प्रधानवृत् (for 'वृत्') — (L. 178) Ds Ts १ Gs १
 प्रमाणवृत्; Gs प्रधानवृत्; Ms प्रधानवित् (for प्रमाण)
 — (L. 179) Ds Ts Gs १ प्रधानमयो (for 'सयो') Ms १
 श्येयम् (for श्येय) Dn प्रमत्तो; Ms भेदवित् (for ब्रह्म)
 — (L. 181) Ds Ts Ms १ पुंनि सि (for पुंनि) — (L.
 182) Ms १ रतां तु नीतिम् (for इय नीतिम्) Ds अहं
 (for यतो) — (L. 183) Ds Ms-१ देह (for वेद) Cal ed
 वित् (for विना) — (L. 185) Ds वृणातो; Ts भी (for

दुर्गादौ नयसागौऽयमित्याहुस्तद्विदो जनाः । [185]
 चतुर्थां श्रोच्यते नीतिः सामदाने जनार्दन ॥
 दण्डो भेदो मनुष्याणां निमहावमदे सदा ।
 दण्डेषु दण्डमिच्छन्ति मामान्यं तु नये हरे ॥
 बलयत्स्वध दानं तु प्रयाणां चेद्गोचरे ।
 प्रयोक्तव्यो महाभेद इति नीतिमतां मतम् ॥ [190]
 तेषु तेऽप्य सर्वेषु प्रमाणं ह्यं विदुर्मुषाः ।
 किमत्र ददुनोक्तं सर्वं त्वयि समर्पितम् ।
 इत्युक्त्वा विरामेन उद्धृष्टो नीतिमन्त्रः ॥
 ततः स भगवान्धिष्णुरेवमेव नृपोत्तम ।
 कामपालं महाबाहुमुवाच यदुसंसदि । [195]
 उमसेनं नृपं राज्ञस्ताया हार्दिक्यमेव च ॥
 कामपालं पुनर्विष्णुरिदं होराच तत्त्ववित् ।
 न प्रमादस्त्वया कार्यः सर्वदा यत्रानभय ॥
 स्थिते त्वयि महाबाहो का पीडा जागते भवेत् ॥
 गदी भव सदा आर्य न क्रीडा सर्पदा भवेत् ॥ [200]
 रक्ष त्वं सर्वदा यन्नात्पुंरिं डारकतीं प्रभो ।
 नोपहास्या यथा म्याम तथा कुरु गदी भव ॥

वत्साहः सर्वथा कार्यो निरस्ताहो न यत्रनः ।
 वाटमित्यत्रात्रामः कृष्णं कृष्णिकुम्भोद्भवम् ॥
 कृष्णयः सर्वं पर्वते त्वं त्वं सन्न समाचयुः । [205]
 गन्तुमिच्छन्नगन्नाथः पैलासं पर्वतोत्तमम् ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

ततः स चिन्तयामास गच्छं पश्चिषुवायम् ।
 आगच्छ त्वरितं ताक्ष्यं इति विष्णुर्जगत्पतिः ॥
 ततः स भगवांस्ताश्चो वैदरादिरिति स्मृतः ।
 धलान्निवन्नी योगी शास्त्रेता कुरुदह ॥ [210]
 यज्ञमूर्तिः पुराणात्मा साममूर्धा च पारनः ।
 ऋग्वेदपञ्चयान्पत्नी पित्रो लो जटिलाकृतिः ॥
 ताम्रतुण्डः सोमहरः शम्भेता महादरिणः ।
 पद्मगारिः पद्मनेत्रः साध्यादिन्द्र इयापरः ॥
 वाहनं देवदेवस्य दानवीर्यमकृत्वतनः । [215]
 राक्षसासुरसंपानां जेता पञ्चमलेन यः ॥
 प्रदुरासीन्महावीर्यः पेशनस्याप्रतन्वरा ।
 जानुभ्यामपतन्वामी नमो विष्णो जगत्पते ॥

'हो'. — (L. 185) Ds Gs Ms सामदानं (for 'दाने') — (L. 187) Gs दण्डोच्छेदो (for दण्डो भेदो). Ds विमहाविमदे स्मृता ; Ts = Gs विमहोऽविमहः स्मृत ; Gs विमहाविमदे स्मृत ; Gs-1 विमहाविमह स्मृत ; Ms = विमहमदे स्मृता ; Ms विमहा-मदे स्मृता ; Ms विमह-मह स्मृत (for ^a). — (L. 188) Gs भयम् (for दण्डम्). Ds समानेऽमुनयो हरे ; Ts Gs सा(Gs स भगवन्नुपये हरे ; Ms-1 सामायेन नये हरे (for ^a). — (L. 189) Ms (अ)र्षदानं (for (अ)प दानं). Ts = Gs प्रयागं भेद गोचरे ; Ts जगं वैद गोचरे (for ^a). — (L. 191) Gs दण्डेषु तेषु सर्वेषु, Ms-1 पृथेऽप्य च स (for ^a). Ds Gs ता प्रमाणं (for प्रमाणं ह्यं). — (L. 192) Gs सामाहितम् (for समर्पितं नम्). — Before line 193, Ds Ds Ms. वैशंपायन उवाच . — (L. 196) Gs यदुसंसदि ; Gs सदा राज्ञं (for रूपं राज्ञं). — (L. 197) Ds नृपं (for पुत्रं). Ds Ds Ts = Gs Ms प्रोवाच (for हो) — (L. 200) Ts Gs न च क्रीडा सदा भवेत् (for ^a). — (L. 201) Ts पुं (for गुं). Ms-1 रिजो (for प्रभो). — (L. 202) Ds Ts Gs = Ms-1 (अ)पहास्या ; Gs (अ)पहास्यं (for 'हास्या') Ds Gs Ms-1 सामतः ; Ts Gs = पामः Ts सामतः (for रथाम). — (L. 204) Ds Ds Ts = G Ms-1 कुलोत्तमम् (for 'दहम्'). — (L. 205) Ds Ts Gs

Ms वैशंप (for सद्य)

Colophon — Mention of the Sri- Das Ms — Mention of Khda: Ds Ds Ds Ts = Gs-1 Ms = द्वैतगवताः — Subjarran Ds Ds Ts = Gs, Ms = द्वैतगवताः — Adhy name Ds श्रीपुत्रादिरा ; Ts = Gs = द्वापरवी संश्रयान्म्. — Adhy no- Ds 200 ; Das 259 ; Ts Gs 186 ; Ts Gs 18^a ; Ts 155 ; Gs 182 ; Gs 150 ; Ms-1 151 ; Ms 187.

(L. 207) Das Ds Ds Ts = Gs-1 Ms-1 st (for st). — (L. 209) Ds अविष्णुः (for हृदि स्मृत) Ts वैरागिणि स्थित स्मृत , Ms-1 अविष्णुः (for ^a). — (L. 210) Ds कुरुदह ; Ms कुरुदह (for कुरुदह) — (L. 211) Ds Ts Gs Ms यदुसंसदि (for साममूर्धा). Ds Ts Gs Ms (for ^a). Ms-1 यदुसंसि. महापतः (for ^a). — (L. 212) Ds Gs Ms-1 कुरुदह (for कुरुदह). — (L. 213) Ds नमो (for साममूर्धा). Ts सोमहर (for 'हर'). Cal-1. सत्पु (for सद्य). Ds प्रदुरासीन् महावीर्यः (for ^a). — (L. 214) Ds Ds Gs = Ms = शिष्टम् (for इत्त) — Ms com. Bree 215-216. — (L. 215) Ms यज्ञमो — (L. 216)

नमस्ते देवदेवेश हरे स्वामिमिति मुनन् ।
 पत्पसं पाणिना कृष्णः स्यागतं तादर्यं पुंगम् ॥ [220]
 श्लुयाथ तदा तादर्यं यास्ये पैत्रास्यर्षेतम् ।
 शूलिनं द्रुमिच्छामि शंषरं श्राश्रितं शिरम् ॥
 शत्रुमिष्यमरीचाश्रयं आश्रीनं जनार्दनः ।
 शिष्टमिमिति होयाथ यादवान्पार्श्वनिनः ॥
 तनो ययो जगन्नाथो दिशं प्रागुनद्य हरिः । [225]
 रयेण महता तादर्यमैगोत्र्यं समकम्पयत ॥
 सागरं श्लोभयामास पद्मपां पथी प्रतन्न्दा ।
 पक्षेण पतन्तन्मर्षान्दहन्देवं जनार्दनम् ॥
 तनो देवाः मगन्धर्षां आशान्नेऽभिष्टिताम्बदा ।
 तुष्टुबुः पुष्टदरीराक्षं धामिभरिष्टामिरीश्वरम् ॥ [230]
 जय देव जगन्नाथ जय विष्णो जगत्पते ।
 जयाजेय नमो देव भूतभाननभानन ॥
 नमः पत्पमिह्वय देवदानवननाशन ।
 जयाजेय हरे देव योगिष्येय भयापह ॥
 नारायण नमो देव कृष्ण छण्ड हरे हरे । [235]
 धार्दिकर्तः पुषात्पाम्बद्वयोने सनानन ॥
 नमस्ते सन्नेशाय निमुंणाय शुण्णाम्बने ।
 भक्तप्रियाय भक्त्याय नमो दानवननाशन ।
 अन्तिन्यमूर्तये तुभ्यं नमस्ते सखलेश्वर ॥

इत्यादिभिस्तादा देवं धामिभरीशानमज्ययम् ॥ [240]
 तुष्टुबुर्देवगन्धर्षां श्रपय सिद्धचाराणाः ॥
 शूत्रप्रेष जगन्नाथः स्तुतिपाक्यामि तानि च ।
 ययो साधं सुरगणैर्मुनिभिर्निर्देवरागे ॥
 यत्र पूरं म्यं विष्णुनरपतेरे मुद्राङ्गम् ।
 लेखशुद्धिपरः श्रीमाल्लोमाना हितराम्यया ॥ [245]
 यर्पायुनं तपस्तत्रं विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 यत्र विष्णुर्जगताथलपस्तदा मुद्राङ्गम् ।
 दिधाश्रोतेवमामानं भरनापारणाक्यया ॥
 गद्गा यत्र गरित्छेष्टा मध्ये पावति पावती ॥
 यत्र शक्रः स्वयं हत्वा घृत्र वेदाथैतन्नगम् । [250]
 श्रद्धहत्यापिनाराथं तयो यर्पायुन चरत् ।
 यत्र सिद्धाश्च सिद्धाः स्मृथात्वा देवं जनार्दनम् ॥
 यत्र हत्वा रणे रामो यत्रणं लोखराजम् ।
 यत्रच्छासन्मिच्छश्च तयो घोखमत्पवत् ॥
 देवाश्च मुनयश्चैव सिद्धिं यान्ति शुचिजनाः । [255]
 यत्र नित्यं जगताथ साध्याद्रसति पेशवः ॥
 यत्र यक्षाः प्रवर्तन्ते नित्यं मुनिगणैः सह ।
 यस्याः स्मरणमात्रेण नरः स्वर्गं गमिष्यति ॥
 स्वर्गसोपानमिच्छन्ति या पुण्या मुनिपराभाः ।
 शत्रो मित्रता यान्ति यत्र नित्यं नृपोत्तम ॥ [260]

To Gs + स (for व) — (L. 220) Ds Ts Gs-3 Ms-4
 बाहुना (for पाणिना) Ds Ts Gs + Ms + पुंगम् (for
 'व') — (L. 225) Ds प्रागुनरं (for 'तं') — (L. 226)
 Ts श्लुयेण (for श्लेषेण) — (L. 227) Ms परांस्तं (for परांस्तं)
 — (L. 228) Ds Ts Gs परिवारान् भयापवात् (for 'व')
 — (L. 229) Ts Gs 3-3 Ms 3-4 अभिष्टिताम् (for अभिष्टि-
 ताम्) Ds साकारो धर्मिनास्तदा, Ts श्लोभाद्यैर्विष्टपान्बदा (for
 'व') — (L. 230) Ds श्राश्रितं (for 'हं') — (L. 235)
 Ds Ts Gs 3 जयाजय, Ts Gs Ms जय देव, Gs जय जय (for
 जयाजेय) — (L. 233) Ts Ms हसाम (for सिद्धाय) Gs
 नाशनः, Gs नाशिते (for नाशन) — Gs om (hapl)
 lines 234-238 — (L. 234) Gs Ms नमो देव (for हरे
 देव) Ds Ds Gs पराति, Ds [ब]ज्जयापह (for भयापह)
 — (L. 237) Ds कनलेनाय (for सखलेश्वर) Ts नम परम
 सिद्धाय (for 'व'). — (L. 238) Ds Ts Ms + भक्ति (for

भक्त-) Gs Ms नाशिते (for नाशन) G(ed) शक्तिप्रियाय
 नाशय (for 'व') — (L. 241) Gs सिद्धाश्च परमर्षं (for 'व')
 — (L. 242) Gs मुनि (for स्तुति) — (L. 243) Gs
 चतुर्गणैरं (for सुरैः) — Gs om (hapl) lines 245-247
 — (L. 245) Ds Ds बुद्धिपरं (for 'व') — (L. 246) Ts
 श्रद्धा (for वर) — (L. 247) Ds तत्र (for यत्र) Gs लय
 (for तपसा) — (L. 249) Gs गृत्र या च, Ms + वत्र गत्र
 (by transp) — (L. 250) Ts + Gs + नाशय (for
 नाशयन्) — (L. 252) Ds साध्याश्च (for सिद्धाः स्तुत्)
 — Ts om lines 253-254 — (L. 254) Ms-3 पत्प-सोषवत्
 (for पत्पच्छामनम्) — (L. 255) Ts Gs सिद्धाय (for
 देवाय) Ds Ts Gs शुद्धिं Ms मित्रता (for सिद्धिं) Ms दक-
 मना (for मुनि) — (L. 257) Ms + सदा (for सह)
 — (L. 258) Ds Ts + Gs + यस्याः (for यस्याः) — (L.
 261) Gs पवित्रताम् (for पवित्रताम्) — (L. 263) Ds

यामाहुः पुण्यशीलानां स्थानमुत्तमभूमिणाम् ।
 यत्र विष्णुं समाराध्य देवाः स्वर्गं समाययुः ॥
 सिद्धिक्षेत्रमिदं प्राहूर्कृपयो वीतमत्सरतः ।
 विशालां वदरीं विष्णुन्तां द्रष्टुं सकलेभ्यरः ॥
 सायाहे चानरणैर्मुनिभिरुत्पद्यदर्शिभिः । [265]
 प्रविवेश मह्यपुण्यामृषिपुत्रां तपोमयीम् ॥
 अग्निहोत्राकुले काले पक्षिण्याहारसंडुले ।
 नीडस्थेषु विहंगेषु दुग्धनानासु गोषु च ॥
 हृसींष्वथ च तिष्ठसु मुनिवीरेषु सर्वतः ।
 समाधित्येषु सिद्धेषु चिन्त्यसु जनार्दनम् ॥ [270]
 अधिश्रितेषु हविःषु ज्वाल्यमानेषु चाग्निषु ।
 ह्यगानेषु तत्रैव पावकेषु समन्ततः ।
 अनिधौ पूज्यमाने च सध्याविष्टे जगन्मये ॥
 स तत्यामथ वेलायां देवैः सह जनार्दनतः ।
 विवेश वदरीं विष्णुर्मुनिपुत्रां तपोमयीम् ॥ [275]
 आश्रमस्थाथ मध्ये तु प्रविश्य हरिरीश्वरः ।
 गृह्णाद्वचरुह्याथ द्वीपिकाद्वीपिते तदा ।
 प्रवेशे पुण्डरीकाक्षः श्वितस्तावत्सहस्रैः ॥

Colophon.

T₁ = G M₁ तिक्क्षेत्रम् (for सिद्धि) — (L 264) G₁ तद्राट् (for ता इष) — G₁ om lines 265-266 — (L 266) Dn Dss Ds T₁ = G₁ = महापुण्यम्, G₁ M₁ रण्यम्; M₁ महापुण्यम् (for महापुण्याम्) Dn Dss Ds T₁ = G₁ = M₁ = अग्निपुष्टे; T₁ G₁ कर्षिं द्रष्टुं (for कृषिपुष्टीं). Dn Dss T₁ G₁ = M₁ तपोमयीम्, T₁ = G₁ M₁ = ज्ञेयम् (for 'मयीम्') — G₁ om line 269 — (L 269) Dss Dss कृषिषु (for कृषीषु) Ds तप भित्तेषु वीरेःस्मित्, G₁ पृथिवीपथ निष्ठसु (for " G₁ सुप्रत (for सर्वत) — (L 270) D₁ जनार्दन — (L 271) Ds हविषि (for हविषु) Ds ज्वालमानेषु (for ज्वाल्य) — (L 272) Ds तत्रैव ह्यगानेषु, T₁ तथैवाह्वयमानेषु, G₁ इषैष ह्यमानेषु (for ") — (L 274) Ds G₁ M₁ = एतस्याम् (for एतं) — (L 278) T₁ प्राविशत्; G₁ प्रवेशे; M₁ प्रवेष्ट (for प्रवेष्टे)

Colophon — Mention of Akṣa : Dn Dss Ds T₁ = G₁ = M₁ = Subparian Dn Dss T₁ G₁ = M₁ = कैलासधारा. — Adhy name T₁ = G₁ = M₁ = वदरिका श्रमवन्त. — Adhy. no Dn 261; Dss 262, T₁ G₁ 187,

वेशपायन उवाच ।
 ततो मुनिगणा दृष्ट्वा देवदेवमवस्थितम् ।
 समाप्य चामिहोवाणि संपूज्यातिथिस्तत्तमा ॥ [280]
 मुनयो वीचेतपरतः समाधौ कृतगिष्ययाः ।
 जटिनो मुण्डनः केचिच्छिद्राधमनिस्तवाः ॥
 निर्मज्जानरीसतः केचिद्वेलाद्या इव केचन ।
 अत्रमकुट्टाशनपरतः पर्णमक्षासाधारैः ॥
 वेदविद्याजत्रस्त्रावा निराहारा महानपाः । [285]
 स्मरन्तः सर्वदा विष्णुं तद्रुद्रास्तरपरायणाः ॥
 आसन्नमुक्तयः केचित्केचिद्वान्निकेतपरतः ।
 ध्यानेन मनसा विष्णुं दृष्टवन्तस्तपोधनाः ॥
 संवत्सराशिनः केचित्केचिज्जलविचारिणः ।
 शक्य भयदातारः द्युतिस्मृतिपरायणाः ॥ [290]
 वसिष्ठो वामदेवश्च रैभ्यो भूजस्तथैव च ।
 जावालिः काज्यपः कण्ठो भरद्वाजोऽथ गौतमः ॥
 अत्रिरुधरिना भद्रः शङ्खः शङ्खनिधिः कुणिः ।
 पाण्डुर्यः पवित्राक्षो याज्ञवल्क्यो महामनाः ॥
 कक्षीयानक्षिराश्रैव मुनिर्दीर्घतमास्तथा । [295]
 असिनो देशलस्तान् बाल्गीकिञ्च महातपाः ॥

T₁ G₁ 189, T₁ 156, G₁ 183, G₁ 186; M₁ = 152; M₁ 183

T₁ = G₁ = om the ref — (L 279) D₁ नमस्कृतम्; T₁ G₁ = M₁ उपस्थितम् (for अष) — T₁ om lines 280-286. — (L 281) T₁ वीचेतपरा (for 'त) Ds तपयै; G₁ समेषु (for समाधौ) — M₁ om. lines 289^a-287^a. — (L 283) G₁ निर्मज्जा (for 'जा) — (L 284) T₁ G₁ M₁ = शद्र-कुटा इशतया (for " Dss Ds T₁ G₁ = M₁ = पत्रमक्षावः; G₁ अमक्षावः; Cal ed परमिक्षाम् (for परमिक्षात्). — T₁ G₁ = om lines 285^a-290^a. Dss om lines 286^a-288^a G₁ om lines 287-290 — (L 287) M₁ = निश्रवा (for तत्परा) — (L 288) M₁ = द्रुष्टुमाना (for दृष्टवन्तम्). — (L 289) G₁ M₁ विचारिणः (for रिषा). — (L 291) Ds T₁ = G₁ = M₁ = वादवपौ (for वसिष्ठो). — (L 292) G₁ = जावालि, Cal ed जात्रवि. (for जावालि). — (L 293) G₁ मुनिर् (for अत्रिर्). Cal. ed. सेव (for अद्र). Ds T₁ G₁ शङ्ख (for कुणि) — (L 294) T₁ G₁ नाराय (for 'र्य). (i) महातपा; M₁ 'यि'

एते चान्ये च मुनयो द्रष्टुमीश्वरगन्धर्वम् ।
 आदायार्थं यथायोगमुटजास्त्वात्समाययुः ॥
 ते च गत्वा हरिं कृष्ण विष्णुमीशं जनार्दनम् ।
 भक्तिमन्त्रास्तदा देव प्रणेमुभैस्तत्सत्त्वम् ॥ [300]
 नमोऽस्तु कृष्ण कृष्णेति देवदेवेति वेशनम् ।
 प्रणवात्मज्ञगन्नाथ नताः स्म शिरसा हरे ॥
 विष्णो जिष्णो हृषीकेश वेशनेति च सर्वदा ।
 प्रणामप्रणता त्रिधाः प्राहुरित्थं जगत्पतिम् ॥
 इदमर्घ्यमिदं पाशमिदं विष्टरेमेव च । [305]
 कृतार्थो सर्वथा देव प्रसन्नो नो जगत्पतिः ॥
 किं दुर्मिः किं नु नः कृष्ण क्रुद्धिद्रोणं प्रभो हरे ।
 इति प्राञ्जलयः सर्वे क्षिता देवस्य पार्श्वतः ॥
 कृष्णोऽपि तथाधायोगमुपयुज्य सहामरैः ।
 कूल सर्वं मुनिवरा वर्षता तप उत्तमम् ॥ [310]
 इति ध्रुवपुराणात्मा प्रीतस्तेन गररमता ।
 आसन्नं लम्बयामास राजो देवो जनार्दनः ॥
 कुशलं पृष्टवान्भूयो मुनीना भावितात्मनाम् ।
 अग्निहोत्रेषु तपसि तथा हृत्वेषु सर्वशः ।

एवमादि जगन्नाथः पृष्टवानीश्वरस्तदा । [315]
 सर्वत्र कुशलं ते तु मूयुः कृष्णस्य तत्त्वतः ॥
 आतिथ्यं चक्रिरे ते तु नीवारैः फलमूलकैः ।
 देशानामथ सर्वेषां विष्णोः कृष्णस्य यत्नतः ।
 आतिथ्यमुपयुञ्जानस्ततः प्रीतोऽभवद्हरिः ॥

Colophon

वेशपायनं व्याच ।

ततः स भगवान्विष्णुर्दुर्विज्ञेयगतिः प्रभुः । [320]
 यत्र पूर्वं तपस्तप्तमात्मना थाद्वेश्वरः ॥
 गङ्गायाश्चोत्तरे तीरे देशं द्रष्टुमुपागतः ।
 स्वयमेव हरिं साक्षात्प्रविशे तमालयम् ॥
 प्रविश्य मुचिरं कालं ददर्श च मनोरमम् ।
 निपसाद ततस्तस्मिन्नाश्रमे पुण्यगर्धने ॥ [325]
 समाधौ योजयामास मनः पद्मनिभेक्षणम् ।
 किमप्येव जगन्नाथो ध्यारया देवेश्वरः क्षितः ॥
 रियते देवगुरौ तत्र समाधौ दीपयद्दरी ।
 तत्र शब्दो महान्घोरः प्रादुरासीत्समन्ततः ॥
 खाद खाद नमो देव यात यात शृगानिमात् ॥ [330]

(for 'मना) — (L 295) Dn Dss Ds Ts २ G₁ २-२
 दीर्घतपासः; Ts G₂ Ms दीर्घतपास (for दीर्घतमास) — G₂
 om lines 296 297 D₂ G₁ २ Ts २ २ Ms-२ om line
 296 — (L 297) Ts G₁ द्रष्टुमव्ययमीश्वरम् (for ६)
 — Ds om lines 298 299 — (L 299) Ts २ G₁ २ M
 विष्णुः; Cal ed द्रष्टु (for दृष्ट) M कृष्णम् (for विष्णुम्)
 Ts २ २ G₁ २ कृष्णामाभरमव्ययम् (for ६) — Ts om lines
 301-304 G₁ om lines 301-302 — (L 302) Ds Ts
 जगन्नाथ — (L 303) Dn Dss G₁ २ २ Ms कृष्ण विष्णो
 (for विष्णो जिष्णो) Ds Ms २ ले सदा, Ts G₂ ले तदा (for
 सर्वदा) — (I 304) Ds प्रणेमु (for प्रणाम) Dn Dss
 १ G₁ २ Ms प्रवणा (for प्रणता) Ds Ms-२ नुपुर, Ts
 जाहुर (for प्राहुर) Ms आसन्नं (for हृत्) G₁ जनार्दनम्
 (for जगत्पतिम्) — (L 306) Ts २ G₂ जगपते (for
 'तपि) — (L 307) Dn Dss Ts २ Ms कश्चिद्रोणः; Ts
 G₂ २ Ms २ कश्च दोष, G₂ कश्चिद्धर्म, G₁ कश्च दोष
 (for कश्चिद्रोण) Ds कश्च दोष परो हरे (for ६) — (L
 308) Ms देव (for क्षिता) Dn Dss Ts २ G₁ २-२
 Ms प्राहुरैवस्य पश्यत (for ६) — (L 312) Ds Ts

G₁ २ Ms २ देवैः (for देवो) — (I 314) Dn Dss Ts
 G₁ २ कृष्णेषु (for कृ) — (L 316) Dn सर्वत, Ds
 Ts G₂ सर्वश (for सर्वश) Ts २ G₁ २ सुवस्त सार्धं धन्व
 (for ६) — G₁ Ms om lines 317-319 Dss om lines
 317-318

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of Aśhū Dn Dss Ds Ts २ २ G₁ M — Sub-pareca
 Dn Dss G₁ Ms-२ कैलासयात्रा — Adhy name Ts २
 G₁ २ कृष्णपूजनम् — Aśhū no Dn 262; Dss 261,
 Ts G₂ 188; Ts G₁ 190, Ts 157, G₂ 184, G₁ 187; G₂
 189, Ms २ 155; Ms 189

Dn Ts G₁ om the ref — (L 321) G₂ परमेष्ठ
 (for चारवे) — (L 322) Ds सत्र, G₂ देस (for हरि) Ts
 G₁ देवे (for देवा) Ds G₁ Ms २ उपागमम्; G₁ द्वायान (for
 उपा) — (L 323) Dn Dss Ds G₁ Ms २ तपोवनम् (for
 तमालयम्) — Ds om lines 324 325 — (L 324) Dn
 Ds Ts G₁ २ G₂ २ Ms २ देश (for काल) G₂ सुमनोरमम्,
 Ms सुमनोहरम् (for च मनोरमम्) — (L 325) Ms पुनर्व
 (for तत्स) Dn Dss G₂ सर्वत (for ते) — (L 327)

प्रेमगेहं शुनः सर्वाभ्यसादान्कृद्भिधन्वनः ॥
 एष विष्णुरप्यं कृष्णो हरिरीश इतोऽच्युतः ।
 नमोऽस्तु विष्णो देवेश स्वामिन्नाथव कैशव ॥
 इत्यादिशब्दः सुमहानागिरासीत्ताद निशि ॥
 ततश्च सुमहानादः सिंहानां भृगवद्विद्विषाम् । [335]
 धावतां च शुना राजन्मृगाननु विनर्दताम् ॥
 मृगाणां भीक्षियुक्तानामृश्याणां द्वीपिनां तथा ।
 गजानां नर्दतां राजन्मृंहितानि ततस्त्वतः ॥
 महाबातसमुत्कूलभ्रुमितस्वेष्य वारिधेः ।
 नादस्त्रैलोत्पयनिगातः प्रादुरासीत्ताद निशि ॥ [340]
 ध्रुत्वा तं तु हरिर्देवस्तादृशं तत्र विप्रितः ।
 समाधिज्ञोभनिपुणं निःश्रत्य च जगत्पतिः ॥
 ततः स चिन्तयामास कौऽयमेव महास्वनः ।
 कस्यायमीदृशः शब्दः स्तुतियुक्तो मम त्विति ॥
 आहोस्तिन्मृगयाशब्दः शुना सचरता वने । [345]
 मृगाणामथ सर्वेषां नादश्च सुमहानयम् ।
 व्यासिश्च स्तुतियुक्ताभिर्गामिर्मम समन्ततः ॥
 इति सचिन्त्य मनसा दिशो त्रिप्रेक्ष्य सर्वतः ।
 तत आस्ते हरिस्तत्र ज्ञातुं तस्य समुद्रयम् ॥

ततो मृगाः समायान्ति यत्र तिष्ठति केशवः । [350]
 नांश्रेयानुचरो राजन्मृगणः समपद्यत ॥
 अथ वै दीपिका राजन्मृगणोऽथ सहस्रगणः ।
 ततस्ततोऽपि व्यनशश्चिधेय समपद्यत ॥
 ततोऽस्तु भूतसंघाश्च समदृश्यन्त तत्र ह ।
 पिशाचाश्च महाघोरा नर्दन्तो बहुविम्बरम् ॥ [355]
 भक्षयन्तोऽथ पिशितं पिबन्तो रुधिरं बहु ।
 प्रादुरासन्महाघोराः पिशाचा विक्रानतनाः ॥
 हन्यमाना हता राजन्पतन् पतिना मृगाः ।
 इत्थश्चेतश्च भानन्तो बाणैर्भिद्धा मृगद्विपः ॥
 ततो मृगसहस्राणि समुदीर्णानि भारत । [360]
 यत्रासी तिष्ठते देवस्तत्र यातानि भारत ।
 अन्तरीक्षस्य देवेश शिवानीत्यनुमुक्षुमः ॥
 पिशाच्यो विकृताकाराः कराला लोमहर्षणाः ॥
 पुत्रवत्यः समापेतुर्यत्र तिष्ठति केशवः ।
 श्रगणस्तत्र राजेन्द्र चरत्येव ततस्ततः ॥ [365]
 ततः स भगवन्पिप्लुः सर्वमालोक्य विहितः ।
 विस्मयं परमं गत्वा पश्यन्नास्ते स्म केशव ॥
 कस्यैव पिप्तो नादः कस्य वायं जनः पतन् ।

Tt s + Gs s [ए]व (for [ए]व) Gs श्यात्वा देवैरवस्थित
 (for ⁶) — (L 328) Tt शिवयद् (for शिव) — (L
 331) Dns Ds De प्रस्तावा (for प्रेष्य) Dns Dst पुन
 (for पुन) — (L 332) Gs अथ, Gs वृष (for वृष)
 Ds वर (for अथ) Gs-s Ms वृष (for ईश) Ds
 Ts Ms s विद् (for स्तुत) — Cal ed om lines
 334⁶-336⁶ Ts om lines 336-340 — (L 336) Ts
 विवर्षताम्, Ms विमर्दे (for विनर्दे) — (L 338) Dn
 Dns Tt s Gs s-s Ms वृद्धि च (for 'तानि) Ds Ts Gs
 Ms वृंहितानामितस्तत (for ⁶) — (L 340) Ms वने (for
 निशि) — (L 341) Dn Dst Ts s Gs s-s शब्द (for तं
 तु) Du Dst Gs विप्रित, Ds Tt s + Gs s विप्रियम् (for
 विहित) — (L 343) Dn Dst Gs s Ms समाधिज्ञोम
 माताय (for *) — (L 343) Gs Ms तत्र सचिन्त्यपन्धोर
 (Ms-⁶त्रोथ भ्र (for *)) Gs Ms एष कृष्णो (for कौश्र्यमेष)
 — (L 344) Ts स्तुतिशब्दो, Ms इति युक्तो (for स्तुति
 युक्तो) — (L 345) Dn Ts s Gs-s Ms s आहोस्तिन्
 (for आहोस्तिन्) — (L 346) Ts मया (for अयम्)

— (L 347) Gs s युति (for स्तुति) — (L 348)
 Ds Gs Ms सहस्रा (for नन्ता) — (L 350) Dn
 Dst Gs s Ms समायावत् (for 'वाति) — (L 351)
 Gs s Ms सगण (for स) — (L 354) Ds Ts s Gs
 Ms s समपद्यन्त, Ts 'पद्यन्त (for 'दद्यन्त) — (L 355)
 Dn Ts Gs s-s Ms विस्मयम्, Ts Gs विस्मयम् (for 'विस्')
 — After line 366, Ds Ts Gs ins

4** यत्रासी तिष्ठते देव तत्रैव तत्रैव भारत ॥

ततो मृगसहस्राणि समुदीर्णानि भारत ।

[(L 2) Ds शेष (for मृग)]

— (L 357) Ds प्रादुरासुर (for 'सुर) Gs विक्रानतना,
 Gs Ms घोरदशना (for विक्रानतना) — (L 358) Ts Gs
 सहस्रगणम् (for हता राजन्) Ts पतिनामृगान् — (L 359)
 Ms s मृगद्विषाम्, Dom Pocus eds G(ed) मृगा द्विषा
 (for मृगद्विष) — Ms om lines 360 361 — (L
 360) Ms सर्वत (for भारत) — Ts s Gs-s Ms-s om
 line 361 — (L 361) Ts Ms तत्र काला विस्मयम् (for ⁶)
 — (L 362) Ds Ts Gs s अन्तरी (for अन्तरी) — (L

एते चान्ये च मुनयो द्रुपुमीश्वरमव्ययम् ।
 आदायार्च्यं यथायोगमुटजस्त्वास्तमाययुः ॥
 ते च गत्वा हरिं वृष्ण विष्णुमीशं जनार्दनम् ।
 भक्तिनम्रास्तदा देव प्रणेमुर्भक्तवत्सलम् ॥ [300]
 नमोऽस्तु कृष्ण कृष्णोति देवदेवेति वेदावम् ।
 प्रणवात्मज्ञगन्नाथ नताः स्म शिरसा हरे ॥
 विष्णो जिष्णो हृषीकेश वेशवेति च सर्वदा ।
 प्रणामप्रणता निप्राः प्राहुरित्यं जगत्पतिम् ॥
 इदमर्घ्यमिद पाद्यमिद विष्टमेव च । [305]
 कृतार्था सर्वथा देव प्रसन्नो नो जगत्पतिः ॥
 किं कुर्मः किं नु नः कृत्यं कश्चिदोपः प्रमो हरे ।
 इति प्राञ्जलयः सर्वे क्षिता देवस्य पार्श्वतः ॥
 वृष्णोऽपि तद्यथायोगमुपयुज्य सहामरैः ।
 कृत सर्वं मुनिवरा वर्धता तप उत्तमम् ॥ [310]
 इति श्रुयन्प्राणात्मा प्रीतस्तेन गदरमता ।
 आसनं लम्भयामास रात्रौ देवो जनार्दनम् ॥
 कुशलं पृष्टयान्भूयो मुनीना भावितात्मनाम् ।
 अग्निहोत्रेषु तपसि तथा कृत्येषु सर्वशः ।

एवमादि जगन्नाथः पृष्टयानीश्वरस्तदा । [315]
 सर्वत्र कुशलं ते तु द्रुपुः कृष्णस्य तत्पतः ॥
 आतिथ्य चक्रिरे ते तु नीवारैः फलमूलकैः ।
 देवानामथ सर्वेषां विष्णोः कृष्णस्य यज्ञतः ।
 आतिथ्यमुपयुञ्जानस्ततः प्रीतोऽभवद्हरिः ॥

Colophon

वेशंपायन उवाच ।

ततः स भगवान्विष्णुर्दुर्विज्ञेयगतिः प्रभुः । [320]
 यत्र पूर्वं वपस्तत्रमात्मना याद्वेश्वरः ॥
 गङ्गायाश्चोत्तरे तीरे देश द्रुपुमुपागतः ।
 स्वयमेव हरि साक्षात्प्रविवेश तमालयम् ॥
 प्रविश्य सुप्तिर फालं ददर्श च मनोरमम् ।
 निपसाद ततस्तस्मिन्नाश्रमे पुण्यवर्धने ॥ [325]
 समाधौ योजयामास नन पद्मनिभेक्षणः ।
 किमप्येष जगन्नाथो ध्यात्वा देवेश्वरः स्थितः ॥
 स्थिते देवगुरौ तत्र समाधौ दीपनद्धरी ।
 तत्र शब्दो महान्घोरः प्रादुर्गासीत्समन्ततः ॥
 खाद खाद नमो देव यात यात भृगानिमान् ॥ [330]

(for 'मना) — (L. 295) Dn Dss Ds T₁ s G₁ s-s
 दीर्घतपाय, T₂ G₂ M₁ दीर्घतपाय (for दीर्घतमाय) — G₂
 om lines 296-297 Ds G₁ s T₁ s s M₁ s om line
 296 — (L. 297) T₁ G₁ द्रुपुमव्ययमीश्वरम् (for ^b)
 — D₁ om lines 298 299 — (L. 299) T₁ s G₁ s M
 विष्णु, Cal ed. द्रुपु (for कृष्ण) M कृष्णम् (for विष्णुम्)
 T₁ s s G₁ s कृष्णमीश्वरमव्ययम् (for ^b) — T₁ om lines
 301 304 G₁ om lines 301-301 — (L. 302) Ds T₁
 जगन्नाथ — (L. 303) Dn Dss G₁ s s M₁ कृष्ण विष्णो
 (for विष्णो जिष्णो) Ds M₁-s ते सदा, T₂ G₂ ते तदा (for
 सर्वदा) — (L. 304) Ds प्रणेमु (for प्रणाम-) Dn Dss
 T₁ G₁-s M₁ प्रणवा (for प्रणवा) Ds M₁-s द्रुपुः, T₁
 आहुर (for प्राहुर) M₁ आनम् (for इय) G₂ जनार्दनम्
 (for जगत्पतिम्) — (L. 305) T₁ s G₁ जगत्पते (for
 'पति) — (L. 307) Dn Dss T₁ s M₁ कश्चिदोप, T₁
 G₁ s s M₁ s कश्च दोप, G₂ कश्चिदोप, G₁ कश्च दोप
 (for कश्चिदोप) Ds कश्च दोप परो हरे (for ^b) — (L.
 308) M₁ देव (for क्षिता) Dn Dss T₁ s G₁ s-s
 M₁ प्राहुरेवस्य पश्यत (for ^b) — (L. 312) Ds T₁

G₁ s M₁ s देवेर (for देवे) — (L. 314) Dn Dss T₁
 G₁ s श्रुत्येषु (for कृ') — (L. 316) Dn सर्वत्र ; Ds
 T₂ G₂ सर्वश (for सर्वत्र) T₁ s G₁ s सुवन्तः शार्ङ्गध्वज
 (for ^b) — G₁ M₁ om lines 317-319 Dss om lines
 317-318

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of Ahims Dn Dss Ds T₁ s s G₁ M — Sub-purān
 Dn Dss G₁ M-s कैलासयात्रा — Adhy name T₁ s
 G₁ s कृष्णपूजनम् — Adhy no Dn 265; Dss 262,
 T₁ G₁ 188; T₁ G₁ 190; T₁ 187, G₁ 184, G₁ 187, G₁
 189, M₁ s 153, M₁ 189

Dn T₁ G₁ om the ref — (L. 311) G₁ परमेश्वर
 (for यादवे) — (L. 312) Ds वपः ; G₁ देवो (for तीरे) T₁
 G₁ देवं (for देश) Ds G₁ M₁ s उपायानम्, G₁ कृष्णम् (for
 उपा) — (L. 313) Dn Dss Ds G₁ M₁ s शरीरवपम् (for
 तमालयम्) — Ds om lines 324 328 — (L. 324) Dn
 Dss T₁ G₁ s s देवा (for काले) G₁ सुमनोरमम्,
 M₁ सुमनोदरम् (for च मनोरमम्) — (L. 325) M₁ पुनर
 (for तत्र) Dn Dss G₁ वर्धन (for जे) — (L. 327)

प्रेषयेद् शूनः सर्वान्प्रसादाच्छार्द्रिभन्वनः ॥
 एष विष्णुरयं कृष्णो हरिरीश उतोऽन्वुवः ।
 नमोऽस्तु विष्णो देवेश स्वामिन्माधव केशर ॥
 श्वादिशब्दः सुमहानागिरासीचदा निशि ॥
 तवञ्च सुमहानादः सिद्धानां श्रगविद्विषाम् । [335]
 धायतां च शून्या राजन्मृगान्तु विनर्दताम् ॥
 मृगाणां भीतिमुक्तामृश्याणा द्वीपिनां तथा ।
 गजानां नर्दतां राजन्मृगितानि वतस्ततः ॥
 महानातसमुद्भूतस्तुभित्तयेव वारिषेः ।
 नाद्वल्लैलोक्यविप्रासः प्रादुरासीत्तदा निशि ॥ [340]
 शून्या तं तु हरिर्दयस्तादृशं तत्र विप्रितः ।
 समाधिदोभनिपुणं निःश्वस्य च जगत्वितिः ॥
 ततः स चिन्तयामास कोऽयमेष महास्वनः ।
 कस्यायमीदृशः शब्दः स्तुतियुक्ते मम स्थिति ॥
 आहोन्निन्नमृगयाशब्दः शून्यां सचरतां वने । [345]
 मृगाणामथ सर्वेषां नादश्च सुमहानयम् ।
 व्यामिश्र स्तुतियुक्ताभिर्वाग्भिर्मम समन्ततः ॥
 इति सविम्व्य मनसा दिशो विप्रैश्च सर्वतः ।
 तत आत्ते हरिस्तत्र ज्ञातुं तस्य समुद्रवम् ॥

ततो मृगाः समायान्ति यत्र तिष्ठति केशवः । [350]
 तांश्रैवानुचरो राजञ्चक्षणः समपद्यत ॥
 अथ ये दीपिका राजञ्चतमोऽथ सहस्रशः ।
 ततस्तमोऽपि व्यनशाधिपेन समपद्यत ॥
 ततोऽनु भूतसंघाश्च समदृश्यन्त तत्र ह ।
 पिशाचाश्च महाघोरा गर्वन्तो बहुनिररम् ॥ [355]
 भक्षयन्तोऽथ पिशितं पिबन्तो रुधिरं बहु ।
 प्रादुरासमहघोराः पिशाचा विकृताननाः ॥
 हन्यमाना हता राजन्पतन्तः पविता मृगाः ।
 इतश्चेतश्च धावन्तो बाणैर्बिद्धा मृगद्विषः ॥
 ततो मृगसहस्राणि समुदीर्णानि भारत । [360]
 यत्रासी तिनूने देवस्तत्र यातानि भारत ।
 अन्वरीकृत्य देशं सितानीत्यनुश्रुमः ॥
 पिशाच्यो विकृताकाराः काला लोमहर्षणाः ॥
 पुत्रवत्यः समापेयुर्न तिष्ठति केशवः ।
 श्रगपस्तत्र राजेन्द्र चरत्येन ततस्तनः ॥ [365]
 ततः स भगवान्विष्णुः सर्वमालोक्य विहितः ।
 विस्मयं परमं गत्वा पश्यन्नास्ते स्म केशव ॥
 कस्यैव विस्तुतो नादः कस्य वायं जनः पतन् ।

Ti s Gs s [ए]ई (for [ए]ई) Gs ध्यात्वा देवैरवस्थित
 (for ⁶) — (L 328) T: शिववद् (for शिव) — (L
 331) Dn: Ds: Ds: प्रेषया (for प्रेषय) Dn: Ds: पुन
 (for पुन) — (L 332) Gs अथ, Gs एष (for एष)
 Ds: वर (for वर) Gs-3 Ms एष (for ईष) Ds
 T: Ms s शिव (for शिवुत) — Col ed on lines
 334⁶-336⁶ T: om: lines 336-340 — (L 336) Ti
 विवर्धताम्, Ms विमर्दे⁶ (for विमर्दे) — (L 338) Dn
 Ds: T: s Gs 2-3 Ms वृक्षिन् च (for वृक्षिन्) Ds: T: Gs
 Ms वृक्षितानामितस्तत (for ⁶) — (L 340) Ms वने (for
 निशि) — (L 341) Dn: Ds: T: s Gs 2-3 वन्द (for न
 नु) Dn: Ds: Gs विहित, Ds: T: s Gs s विहितम् (for
 विहित) — (L 342) Dn: Ds: Gs s Ms समाधिदोभ
 भासाय (for ⁶) — (L 343) Gs Ms तत सविम्व्यन्घोर
 (Ms नदोष) म् (for ⁶) Gs Ms एष कृष्णो (for कोश्यमेष)
 — (L 344) T: स्तुतितन्दो, Ms इति युक्ते (for स्तुति-
 युक्ते) — (L 345) Dn: T: s Gs-3 Ms s बहोऽस्मिन्
 (for भादोऽस्मिन्) — (L 346) T: मया (for अयम्)

— (L 347) Gs s युति (for स्तुति) — (L 348)
 Ds: Gs Ms महसा (for मयसा) — (L 350) Dn
 Ds: Gs s Ms समाधानम् (for वासित) — (L 351)
 Gs s Ms सगण (for श) — (L 354) Ds: T: s Gs
 Ms s समपद्यन्त, T: पश्यन्त (for दृश्यन्त) — (L 355)
 Dn: T: Gs 2-3 Ms विस्तनम्, T: Gs विस्तन्म् (for विस्त)
 — After line 366, Ds: T: Gs ms

4** यत्रासी तिष्ठते देव तानि सर्वत्र भारत ॥
 ततो मृगवहस्राणि समुदीर्णानि भारत ।
 [(L 2) Ds: मेष (for मृग)]

— (L 357) Ds: प्रादुरासम् (for सन्) Gs पिशितातना,
 Gs Ms घोरदंष्ट्रा (for विहसताना) — (L 358) T: Gs
 महस्रान् (for हता राजन्) T: पविताम्पृगान् — (L 359)
 Ms s मृगद्विषाम्, Bm Poona eds G(ed) मृगा द्विषा
 (for मृगद्विष) — Ds: om: lines 360-361 — (L
 360) Ms सर्वत (for भारत) — T: s Gs-3 Ms-3 om:
 line 361 — (L 361) T: Ms तत्र वाया विस्तन्म् (for ⁶)
 — (L 362) Ds: T: Gs s अन्वर (for अन्वरी) — (L,

को नु मा स्तौति भक्त्या तु भविष्ये प्रीतिमानहम् ॥
कस्य मुक्तिः समायाता प्रीते मयि सुदुर्लभा । [370]
इति सचिन्त्य भगवानात्ते प्राट्टतवद्धरिः ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

तेषामनु महाधोरो पिशाचो विट्त्वाननो ।
प्राशू पिङ्गललोमानो दीर्घनिह्वौ महाहन् ॥
लम्बनेशो निरुपाक्षो हीहीहाहेतिवादिनो ।
सादन्तो मासपिटक पिबन्तो शोणित बहु ॥ [375]
आन्त्रवेष्टितसर्वाङ्गौ दीर्घौ वृश्टशोदरो ।
लम्बमानमहाप्रेतौ शूलप्रोतशिरोधरो ॥
कर्पन्तौ शनयूथानि बाहुभ्या तत्र तत्र ह ।
हसन्तौ विनिधं हास स्वजातिसदृश नृप ॥
वदन्तौ बहुरूपाणि वचासि प्राकृतानि च । [380]
कम्पयन्तौ महावृक्षावूरुपादप्रघट्टनैः ॥
सृक्षिणी लेलिहन्तौ च दन्तान्कटकटायिनौ ।
अस्थिन्नायुसमाकीर्णौ धमनीरज्जुसततौ ॥
वदन्तौ कृष्ण कृष्णैति माधवेति च सततम् ॥

कदा नु द्रक्ष्यते विष्णुः स इदानीं च तिष्ठति ॥ [385]
स्वामी नः कुत्र वसति कुतो द्रष्टुं यतामहे ।
अत्र वा कुत्र देवेशः कुनो नु स्वास्ते हरिः ॥
कुतः पद्मपलाशाक्षः साध्वान्द्रातुजो हरिः ।
यमाहुः पुण्डरीनाक्ष ब्रह्म ब्रह्मविदो जना ।
तमजं पुरुष विष्णुं द्रष्टुमभ्युपता वयम् ॥ [390]
अन्तकाले जगन्नाथ प्रविशेद्य जगन्नयम् ।
तमज विध्वन्तार कुनो द्रक्ष्याम साप्रतम् ॥
यस्य विस्तार एवैष लोकाः प्राणिनिवासित ।
तं देवं द्रष्टुमीशान यताम साप्रत हरिम् ॥
दशा घोतता लोके विद्विष्टा सर्वजन्तुभिः । [395]
पैशाचीय समुद्रनाथ नो प्रानिशङ्कलात् ।
नरमासास्त्रिलिखा सर्वभीतिप्रदायिनी ॥
धनो नो दुष्टत कर्म प्राकृते जन्मसचये ।
अत्रैव महती प्रीतिरर्तते सर्परा सदा ॥
यावन्नो दुष्टत कर्म तावत्स्वास्थनि तादरी । [400]
दशा सा सर्वनिद्विष्टा प्राणिपीडनकारिणी ॥
सर्पया दुष्टत कर्म बहुभिर्जन्मसचये ।

363) Ds Tz Gz M1-2 विशाच्यो विकृता काशिव्, Tz G1 M1
'च्यो विविधाकारा (for ") — (L 368) Dn Tz G1 s s
M विश्वतो, Ds Tz विश्वरो, T1 विश्वतो, Gz प्रस्तुतो (for
विस्तुतो) Dn Dss Ds Tz G1 s Ms s स्वत्व (for पत्व)
— (L 370) Gz भक्ति (for मुक्ति) T1 s प्रीतिर (for
प्रीते) — (L 371) Tz M1 s मनमा (for भगवात्)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
tion of Khala Dn Dss Ds Tz s s Gz s M — Sub-
parian Dn Dss Ds Tz कैलासपाता — A thy no Dn
263, Dss 263, Tz Gz 189, Tz Gz 191, Tz Gz 185,
Gz 188, M1 s 104, Ms s 190

Tz Gz om lines 373-385 — (L 343) Ds महान्
(for 'हन्) — (L 375) Dn Dss Ds Tz Gz s s Ms रषि
(for शोणित) — (L 376) Tz Gz Ms अत्र (for मात्र)
Dn Dss Tz Gz M1-2 कुतोदरो, Ds Gz s तरो, Ms तन्
(for कुतो) Tz दीर्घौ वरसरोदरो (for ") — (L 377)
Dn Dss Gz महाप्रात (for महाप्रेतौ) Ms स्वमावी
महापौतो (for ") — (L 378) Ms भूतानि (for यूपानि)
— (L 380) Ms s वचासि (for वदन्तौ) M1 s वदन्तौ

(for वचानि) Ds M1 s प्राट्टाविर (for 'तानि च) — (L
382) Gz लेलिहानौ (for 'हन्तौ) Ms दन्तान्कटकटापय
(for ") — (L 383) Gz दीर्घनिह्वौ महाहन् (for ")
— (L 384) Ms समन्त (for च सततम्) — Gz om.
lines 386 389 — (L 386) Ds Tz Ms स्वामिनौ, Ms
स्वामिनो (for स्वानी न) Ds M- वतावटे (for 'नते)
— (L 387) Tz देवेश, Ms दरो वा (for देवेश) Ds स्यं
(for तु) Tz Gz स्थापते (for स्थापते) — (L 390)
Gz अस्तुदित्वा, Ms 'थिता (for 'घता) — (L 392) Ds
Ms द्रष्टवामि (for 'म) — (L 393) Dn Ds Ds Tz s s Gz
Ms निवामिन, Gz निदरोन, Ms निवामिन (for
'सित) — (L 394) Dn Dss transp देवं and द्रष्टुम् Ds
यथा स, Gz Ms s यथा स (for यथाम) — (L 395)
Tz विन्दुभि (for 'जन्तुभि) — (L 396) Ms विपाथी
(for 'पं) — (L 397) Dn Dss Tz s Gz Ms कतुया (for
'कलिना) — (L 398) Tz अतो नु, Gz आगामी (for अतो
नी) Dn Dss Tz Ms कर्म (for 'जन्म) — (L 399) Tz
Gz वतंते (for सतती) — (L 400) Dn Dss Ds Tz s s
Gz s Ms s वायव्यौ, Gz यावन्तु (for यावन्नो) Gz सार-
धम् (for 'री) — M1 om lines 40-403 — (L 402)

तथा हि नत्कलं शोरमद्यापि न निरर्नते ॥
 यत्ताः स्मः प्राणिनो हन्तुं श्रगणैः सह सांश्रतम् ।
 तथा हि प्राणिनो लोके बाल्यमादो समास्थिताः । [405]
 अत्रानाश्रुतचित्ताश्च क्लृयाकृत्यं न जानते ॥
 तथा शौरनिनो मत्ता विपर्येन्दुलीकृताः ।
 यतन्ते श्रेयसे नेत्र ततो प्रिययसस्थिताः ।
 विषयाकृष्टचित्ता हि मनुष्या न विजानते ॥
 तथा च वृद्धभावे तु व्याधिभिर्वहुभिर्भृताः । [410]
 जटादिभिर्महापोरर्नानादुःखविधायिभिः ।
 यतन्ते न हि वे श्रेयो विनष्टेन्द्रियगोचराः ॥
 ततो मृता गर्भरासे वसन्ति सततं नराः ।
 विष्मूयकलिले घोरे दुःखैर्वहुमिताचिता ॥
 च्यवन्ते तु ततो घोराहर्भार्त्सराम्पड्डे । [415]
 परस्परं निहिंसन्तः कुर्वन्तः कर्मासचयम् ॥
 महत्लेवं सदा घोरे ससारे दुःखसकुले ।
 पापानि बहुदुःखाणि कुर्वन्तेऽज्ञानतः सदा ॥
 ससारस्यैव महिमा विद्यतः सर्वत्रन्तुषु ।
 अच्येयैः शस्त्रसंपातेरप्यैर्वहुभिः सदा । [420]

एतस्मात्त निवर्तन्ते मर्याः प्राकृतबुद्धयः ॥
 द्रमं हृत्वा मनुष्येन्द्रमिदमस्माद्धराम्यहम् ।
 चोरविद्वश धनमिदं हरिष्याम्येव याम्यहम् ॥
 निर्भैत्येनमिदं ज्ञानं हरिष्यामि धन वली ।
 इत्यादि व्याकृता मूर्खा यतन्ते प्राणिपीडनम् । [425]
 अन्वैय दुःखरामूलस्य ससारस्य सदा हरिः ॥
 भेषजं सर्वथा देयः शङ्करकर्मदाधरः ।
 आदिदेयः पुराणासमा आत्मा ब्रह्मविदां सदा ।
 तं वय सर्वयेकेन द्रक्ष्याम सर्वथा हरिम् ।
 इत्य पिशाचो भापन्तो प्रादुरागतं हरेः पुरः ॥ [430]

Colophon

वेशंपायन उवाच ।

ततः स भगवानन्विरण्युः पिशाचो मांसभक्षकौ ।
 द्दशशय महाघोरो दीपिकास्थकरो हरिः ॥
 विन्धेऽन्याचक्रतुस्ती पिशाचो देवकीसुतम् ।
 भिद्यत मुग्धासने विष्णु दृष्ट्वा लोकेभर हरिम् ॥
 नौ च गत्वा समुद्रेण पिशाचो कैदावस्य ह । [435]
 ततन्नाचूचतुर्विष्णुमान्तरिकृत्य वैशवम् ॥

T₁ सयम् (for 'ये') — G₁ om. (hapl) from एकल (in line 403) up to तथा हि (in line 105) G₂ om lines 404-408 — (L. 404) D₂ यत्रामि (for यत्र य) — (L. 405) D₂ ब्राह्मणा, L₂ पाल्यमाना (for बाल्य मादो) — (L. 407) D₂ अज्ञानाविचरुषाश्च (sic) (for ") G₂ च कुर्वते, M₁ स न कुर्वते (for न जानते) — (L. 407) M₁ शौरनिने (for 'नो') T₂ s M₁ s मर्या, G₂ श्रम्य (for यथा) D₂ बहुभि (for बहुली) — (L. 409) T₂ G₂ विषयानिष्टचिता हि (for ") D₂ [ज]पि (for रि) — (L. 411) D₂ विषयार्क (for 'निमि') — D₂ om line 413 — (L. 414) T₂ सक्ते, G₂ सक्ते, M₁ क्तुदे (for कलिले) T₁ G₂ s M₁ आश्रुवा (for आश्रिता) — (L. 415) D₂ मर्या, M₂ यर्ने (for याम्यह) G₂ गर्भमसारम्पट लात् (for ") — D₂ om lines 416-417 — (L. 416) G₂ निहिंसन्त (for निर्दिमन्त) M₁ कुर्वन्त धर्मसचयम् (for ") — (L. 417) M₁ सक्ति (for सक्ति) — (L. 418) D₂ G₂ कुर्वन्ते, G₁ कुर्वन्ते (for कुर्वते) M₁ ज्ञानिन (for 'नय') — (L. 419) D₂ D₂ T₂ s G₂ s विष्णुत, D₂ विदि, G₂ निष्ट (for निर्ष्ट) — (L. 420) D₂ T₂

G₂ अभेय (for अच्येय) — (L. 423) D₂ G₂ अहं (for इदं) D₂ G₂ M₁ s वत्रामि, T₂ s G₁ s M₂ [जा]दिदामि (for [वा]य यामि) — (L. 424) D₂ निर्मथ्यैवम्, T₁ निर्मथ्येनम् (for निर्भैत्येनम्) G₂ निर्भैत्येनामिमा ज्ञाना (for ") T₁ अय, M₂ s इदं (for इदं) M₁ पर (for धन) — (L. 425) D₂ पीडने (for 'नम्') — (L. 426) D₂ T₂ कौश, T₁ M₁ शर्येव (for 'व') M₂ s रूपस्य (for मूलस्य) — T₂ om (hapl) lines 427-429 — (L. 427) T₁ नेपथं सर्वदेवेत (for ") — (L. 428) M₁ ब्रह्म (for आत्मा) M₂ वर (for सदा) — (L. 429) D₂ T₁ G₂ s M₂ ते (for त) T₂ द्रक्ष्यामि (for 'म') — (L. 430) M₂ पुरो हरे (by transp)

Colophon — Mention of the Epic D₂ — Mention of Kāla D₂ D₂ D₂ T₂ s G₂ M — Subparca D₂ D₂ G₂ M₂ s कैलासवात्रा. — Adhy name M₂ s विद्याचदशनम् — Adhy no D₂ 264, D₂ 263, T₂ G₂ 180; T₂ G₂ 192, G₂ 186, G₂ 189, G₂ M₁ 191, M₁ s 155 (L. 431) T₂ भवगौ (for 'कौ') — (L. 432) M₁ ददौ नौ (for 'साय') D₂ D₂ T₂ s G₂ s s M₂ दीपिकायादिगौ

फो भयान्मस्य वा मरत्यं पुनश्चागम्यते त्वया ।
 विमर्यमिह संप्राप्तो वने घोरमृगाशुले ॥
 निर्मनुष्ये द्वीपिष्टुते पिशाचगणसेविते ।
 श्वापदैः सेव्यमाने च विपिने व्याघ्रसजुले ॥ [440]
 स ह्युमारोऽनन्तराद्गः साक्षाद्विष्णुरिवापरः ।
 पद्मपत्रेक्षणः श्यामः पद्माभः श्रीपतिः स्वयम् ॥
 अस्मत्प्रीतिकरः साक्षात्प्राप्तो विष्णुरिवापरः ।
 देवो वा यदि वा यज्ञो गन्धर्वः किंनरोऽपि वा ॥
 इन्द्रो वा धनदो वापि यमोऽथ परुणोऽपि वा ॥ [445]
 एकाफी विपिने घोरे ध्यानार्पितमना श्य ॥
 ब्रूहि मरत्यं ययातत्त्वं शातुमिच्छामि मानद ।
 एवं घृष्टः पिशाचाभ्यामाद् विष्णुरुक्षमः ॥
 क्षत्रियोऽस्मीति मा प्राहुर्मनुष्याः प्रकृतिस्थिताः ।
 यद्दुष्ये समुत्पन्नः क्षात्र वृत्तमनुष्ठित ॥ [450]
 लोकानामथ पानास्मि शास्ता दुष्टस्य सर्वदा ।
 कैलासं गन्तुनामोऽस्मि श्रद्धं देवमुपापतिम् ॥
 इत्येवं मम वृत्तान्तः कथ्यता की युवामिति ।
 युनामिह समापत्तो विमर्यं ब्राह्मणाश्रमम् ॥
 एषा हि वदरी पुण्या नानानिर्माणपेविता । [455]
 वदरीयं समाख्याता न ह्युद्वेराश्रिता क्वचित् ॥

तथाक्षिमिलपुत्रैर्जुष्टा सिद्धनिपेविता ।
 श्रगणा नात्र दृश्यन्ते पिशाचा मासभोजनाः ॥
 न हन्तव्या मृगाश्चात्र मृगया नात्र वर्तते ।
 न तु क्षुद्रैः प्रवेष्टव्या न वृत्तैर्न नास्तिकैः ॥ [460]
 अहमस्य तु देशस्य रक्षिता नात्र सहायः ।
 व्यतिरक्तो यदि भयेत्तस्य शास्तास्मि यत्नतः ॥
 की भयन्तो क्व तु युवा कथयं महती चम्पूः ।
 नातः परं प्रवेष्टव्यमृषयस्तत्र सन्निताः ॥
 विप्रस्तत्र प्रयतंत तपःसु च तपस्विनाम् । [465]
 इद्वै स्थीयतां तावद्भक्त्य च ततः सुखम् ॥
 अन्यथाहं निपेद्धा स्या बलाद्ब्राह्मणैस्तथैव च ।
 एव प्रष्टो पिशाचो तु वस्तुमेवं प्रचक्रतु ॥
 तयोरेको महापोरः पिशाचो दीपत्राहुकः ।
 उवाच वचनं तत्र यथा हृदि समर्पितम् । [470]
 श्रूयतामभिधास्यामि समाहितमना भव ॥
 नमस्कृत्य जगन्नाथ हरिं कृष्ण जगत्पतिम् ।
 आदिदेवमत्र विष्णु परंप्रथमनाथ शुचिम् ।
 वक्ष्यामि सकल यद्भवया शृणु यदीच्छसि ॥
 घण्टाकर्णोऽस्मि नान्नाह पिशाचो घोरदर्शनः । [475]
 मासादो विद्वानो घोरः साक्षात्पुत्रिरिवापरः ॥

हरि (for^s) — (L 434) Ds T₁ s G₁ s—s M₁ इष्टा लोके
 क्वचित् (for^s) — (L 435) M₁ s तदुदेस (for समु)
 — (L 436) Ds अन्तरीकृतकेशवौ (for^s) — (L 438) Dn
 Ds T₁ G₁ s M₁ s घोरे (for घोर) Ds वेने घोरे सदाशुले
 (for^s) — (L 439) Ds द्वीपिवने (for वृष्टे) — M₁
 om lines 440 444 — (L 442) T₁ पद्मनाभ शिव पतिः
 G₁ नामो हरि स्वयम् (for^s) — G₁ om line 443 — (L
 444) G₁ रक्षो (for यज्ञो) — (L 446) M₁ विजने (for
 विपिने) — (L 447) Ds T₁ s G₁—s M₁ s तत्त्वं, T₁ त्वं
 च (for मरत्यं) Ds T₁ s G₁ M₁—s यथा मरत्यं ; T₁ यथा मरत्यं
 (for यथातत्त्वं) Dn Ds G₁ M₁ s घृष्टाग, Ds T₁ G₁ s
 M₁ s व (for मि) G₁ ज्ञानव (for द्) — (L 448) T₁
 कुरुत्तम (for उरुत्तम) Ds T₁ G₁—s भाद् वृत्त कुरुत्तम
 (D_s द्) (for^s) — (L 449) Dn Ds T₁ G₁ M₁
 भादुर, Ds T₁ s G₁ s M₁—s द्भादुर (for भादुर) T₁ प्राहता
 (for प्रकृति) — (L 450) G₁ क्षात्रवृत्तिम् (for क्षात्र

वृत्तम्) G₁ M₁ वस्तुहितम् — (L 453) M₁ s एष (for
 एषव) — (L 455) Dn Ds Ds T₁ s G₁ s M₁ महती
 (for वदरी) — Ds om lines 456 457 — (L 456)
 M₁ [हरि] (for [श्व]) — (L 457) G₁ M₁ विप्र (for
 सिद्ध) — (L 458) Ds T₁ G₁ s M₁—s वृत्तैरे (for
 दृश्यन्ते) — (L 459) G₁ न गन्तव्या मूर्तिषा (for^s)
 — (L 460) T₁ क्लृप्तै (for तु क्षुद्रै) — (L 461) Ds
 G₁ सतभादैर, T₁ न तु क्षुद्रै (for न हृत्तैर) — (L
 461) Ds देवस्व (for देवास्व) — (L 461) G₁ प्रवेष्टव्या
 (for व्यम्) — (L 465) T₁ तपस्तत्र, G₁ तपस्विषु (for
 तपसु च) Ds M₁ s तपस्विषु (for नाम) — (L 467)
 M₁ [क्ष]स्मि (for स्म) T₁ s M₁ वाच्यैस्व (for बाह्यैस्व)
 — Before line 468, Dn Ds G₁ M₁ 105 वैश्यायव उवाच
 — (L 468) T₁ G₁ s उक्तौ (for युद्धौ) G₁ M₁—s प्रथकमु
 (for वस्तु) — Before line 471, Dn Ds T₁ s G₁
 s M₁ 105 पिशाच उवाच — (L 472) Ds T₁ व न विष्णु

धनदरयानुगन्वाहं साक्षाद्दृष्टसत्स्य च ।
 ममाचमनुवः साक्षादन्तकम्बान्तको ह्ययम् ॥
 श्रग्यायां समत्याना रिणोः पूजार्थमित्युत ।
 ममेयं वर्तते सेना श्रगणोऽपि ममैव तु ॥ [480]
 आगतोऽयं महाशैलात्केलाम्नाद्भुतसेविवान् ।
 अहं पिशाचवेषेण संनिष्टः पापकर्मकृत् ॥
 सततं दूषयन्विष्णुं घण्टामावाप्य कर्णयो ।
 मम न प्रविशेन्नाम विष्णोरिति निचिन्तयन् ॥
 अहं कैलासमन्त्रिलयमासाद्य वृषभश्वजम् । [485]
 आराध्य तं महादेवमस्तुवं सततं दिनम् ॥
 ततः प्रमन्नो नानाहृष्टीण्येति वरं हरः ।
 ततो मुक्तिर्मया ह्यत्र प्रार्थिता देवसन्निधौ ॥
 मुक्तिं प्रार्थयमानं मा पुनराह त्रिलोचनः ।
 मुक्तिप्रदाता सर्वेषां विष्णुरेव न संशयः ॥ [490]
 नस्माद्भला च ददरी तत्राराध्य जनार्दनम् ।
 मुक्तिं प्राप्नुहि गोविन्दास्त्ररनारायणाश्रमे ॥
 इत्युक्तो देवदेवेन शूलिना ज्ञातवानहम् ।
 तमेव परमं महवा गोविन्दं गृह्णन्प्रजम् ।
 तस्मात्प्रार्थयमानः सन्मुक्तिदेशमिमं गतः ॥ [495]
 अन्यच्च शृणु मे कार्यं यदि कौतूहलं तव ।

पुरीं द्वावती नाम पश्चिमयोद्देशेऽस्ते ॥
 यद्बुधुष्णिगसमाकीर्णा सागरोमिसमाकृता ।
 अध्युवास हरिर्त्रिष्णुस्तां पुरीं पुरुरोत्तमः ॥
 द्रष्टुं लोकहितार्थाय वसन्तं द्वारकापुरे । [500]
 निर्गताः सांप्रतं मर्त्ये वयमेतैः सहानुगीः ।
 विष्णुः सर्वेश्वरः साक्षाद्द्रष्टव्योऽस्माभिरथ हि ॥
 लोकानां प्रभव पाता कर्ता हर्ता जगत्पतिः ।
 आदेवरादिः समस्तस्य प्रभव कारण हरिः ॥
 कर्ता ममस्तन्य हरिः पुरातनः [505]
 प्रभुः प्रभूषामपि यः सदात्मकः ।
 तमादिदेवं वरदं वरेण्य
 द्रष्टुं हरिं संप्रति सयताः मयः ॥
 यस्य प्रसादान्नामदेवमासी-
 त्मप्राणिगन्धर्वमहोरगोपम् । [510]
 देवं जगद्योनिप्रदं जनार्दनं
 द्रष्टुं हरिं संप्रति नयताः स्मः ॥
 यस्त्योदराद्विश्वमिदं प्रभूत
 लय च धम्मिन्समुपैति कल्पे ।
 यन्मैव साक्षाद्दर्शयति विश्वं [515]
 द्रक्ष्याम देवं पुरुरोत्तमं हरिम् ॥

(for जगत्प्रदं) Ms रिष्णुं (for कर्ता) — (L. 473) Gs
 om lines 473-477* Gs शुभम् (for मुक्तिम्) — (L.
 474) Ds Ts वस्तुं (for वदन्) — (L. 478) Dn Das
 Ts s Gs २-२ [अ]हम् (for [अ]यम्) Ds [अ]न्तकद्वय
 (for 'को ह्ययम्) — (L. 479) Dn Das Ts s Gs Ms
 युगयेय सुमहती (for " Gs विष्णु (for विष्णो) — (L.
 481) Gs कालसमूहसेवितान् (for " — Ds Ts Gs Ms-s
 om lines 482-495 — (L. 484) Ts Gs सं (for न)
 — (L. 492) Ts गोविन्द (for 'भद्र' Ts नरनारायणाश्रमम्
 (for " — (L. 495) Ms हृष्टगण (for ह्यम गण) — (L.
 498) Gs s समाकीर्णा (for 'र्णा), Gs Ms समाकुलान् (for
 'ला) — (L. 499) Dn Das Gs s Ms श्रयान्ये स (for
 श्रयुनाम्) — (L. 501) Ds Ds Ts s Gs २-२ Ms निर्गत-
 (for 'ता) Ts Gs s Ms मर्त्ये (for मर्त्ये) Gs निर्गता सम
 वर्तते (for " Ds Ts Gs समाहितं (for सहानुगी), — (L.
 502) Gs Ms भद्र (for भय) — (L. 503) Ds कर्ता (for

पाता) Gs Ds कर्ता (for कर्ता) — (L. 504) Ms Poon-
 eds G(ed) आदि स हि (for आदेवरादि) — (L. 506)
 Dn सहानक, Gs यदारकम् (for 'यक') — (L. 508)
 Ms द्रष्टु (for द्रष्टु) Ms स य (for हरिं) Ts Gs सयतामा
 (for 'ता म) — (L. 509) Ms s प्रसादान् (for प्रसादान्)
 — (L. 510) Ms महोरगोपम् (for 'गोपम्) — (L. 511)
 Ds Gs अहं (for अहं) — (L. 512) Ds संयताः मिः Gs
 'तामा (for 'ता म) Ms s द्रष्टुं तमीम वयमुच्यता म-
 — Gs om lines 513-515 — (L. 513) Ts वरयोर् (for
 'दराद्) Ms प्रभूत (for प्रभूतं) — (L. 514) Gs श्रयाप
 (for एवं च) Ms सत्यि (for स) Ms कान् (for कल्पे)
 — (L. 516) Ds Ts Gs द्रष्टवामि (for 'मि) Ds Ts विश्वं
 (for देवं) — Gs om lines 517-519 — (L. 517) Ds
 [अ]पि च (for च यो) — (L. 518) Gs कर्ता (for हर्ता)
 — (L. 519) Ds द्रष्टव्य, Ts Gs मि (for 'म) Ts Gs
 पुरुरोत्तमं (for सुवर्णं), — (L. 520) Ms s हृष्टम् (for

स्रष्टा च योऽग्नी सखस्य देवः
पाता च हर्ता च हरिः स ण्य ।
द्रक्ष्याम नित्यं भुवनेश्वरं हरिं
पुराणमागं प्रभत्रिण्णमव्ययम् ॥ [520]

अजस्य पत्तां भुवनस्य गोप्ता
भुवश्च पत्तां हरिरेक ण्य ।
तं योगिनं योगविशुद्धयुद्धि
लभेम वेनेति मतिः समाकुला ॥
निगीर्यं विश्वं सखलं जगत्पतिः [525]

ज्ञेते शिशुत्वं समग्राप्य साक्षात् ।
यदस्य पत्रे जगतां निवासः
पादौ च विशिष्य कृती च धून्यन् ॥
यस्योदरे देवमुनिः पुरातनो
ददर्श लोमानखिलाङ्गस्वमायया । [530]

प्रविश्य विश्वं सखलं यथाव-
द्दृष्टिर्यथाभूतमभूदिदं महत् ॥
निगीर्यं विश्वं जगदादिकले
ज्ञेते महाहो जलधेर्जलीये ।
देव्या श्रिया चामरलोहस्तया
निधेन्यमाणः पुरपोत्तमस्तदा ॥ [535]

नाभेश्च यस्याविरभूत्सपत्रं
पदां महत्साक्षनसप्रभं प्रभो ।
जन्मास्पद लोमगुरोर्यदासी-
द्विस्तारि पदां जगदादिच्छो ॥ [540]

दधार यो भूतपतिर्महान्महीं
दंष्ट्राप्रसंस्थारितरूढमूलात् ।
नदनमहामेघ इयादिकले
पुरंन्यराहो मुनिगीतकीर्तिः ॥
हरिः पुराणः पुरपोत्तमः प्रभुः [545]

पत्तां रामस्तस्य समस्तसाक्षी ।
यज्ञात्प्रभो यज्ञपतिर्जगत्पति-
र्द्रष्टुं तमीशं वयमुच्यताः स्मः ॥
केचिद्बहुत्वेन वदन्ति देव-
मेकात्मना केचिदिमं पुरातनाः । [550]

वेदान्तसंस्थापितसत्त्वयुक्तं
द्रष्टुं तमीशं वयमुच्यताः स्म ॥
अनेकमेक बहुधा वदन्ति
श्रुतिस्मृतिन्यायनिविष्टचित्ताः ।
आहुर्व्यमात्मानमजं पुराविदो [555]
द्रष्टुं तमीशं वयमुच्यताः स्मः ॥

अव्ययम्) — After line 520, G₂ ms

5** द्रष्टुं हरिं सप्रति सयना स्म ।
— (L 522) भवस्य (for भुवश्च) — (L 523) T₁
G₁ 4 5 योगिनो (for 'न) — M₁ सख्य (for बुद्धि).
— (L 524) Dn Ds De T₁ G₁ M₁ वेनेव; G₂ तैरैय (for
केनेति) T₁ 3 G₁ 2 4 transp मति and समाकुला — (L
525) Ds उदीर्य, M₁ उदीर्य (for निगीर्य) — (L 527)
M₁ निवास (for 'स) — (L 528) M₁ वि (for
च) Dn Ds De T₁ 4 G₁ 3 विभुव्यन् (for च प).
— (L 530) T₁ G₁ 3 M₁ निरिक्त्वात् (for जक्ति) Dn₂
Ds G₁ 3 M₁ स (for स्व) — (L 533) Ds शिहीर्य;
M₁— उदीर्य (for निगीर्य) — (L 534) Dn₂ T₁ 3 4 G₁—
M₁ महात्मा (for 'हो) G₂ जलोयै (for 'वे) — (L 535)
M₁ दल्लोलया (for लोलस्तया) — (L 537) Ds G₁
M₁ सपत्रैः M₁ सुपत्रं (for सपत्र) — (L 538) Dn T₁ 4
G₁ 3 4 M₁ 3 4 प्रभो, D₁ रिभो (for प्रभो) — (L 540)

G₁ M₁ विश्वायं (for 'रि) — (L 541) Dn₁ Ds T₁ G₁
M₁ महामहीं, T₁ G₁ 3 महामा महीं (for महान्महीं)
— (L 542) Ds गद्गुलात्, G₁ मूलरूढा (for रूढम्
लात्) — (L 543) Ds M₁ 3 नाद (for नदन्) Ds T₁
G₁ परादि (for इवादि) — (L 544) Dn Ds T₁ 4 G₁
3 4 M₁— मूर्ति (for कीर्ति) — (L 547) Ds पुराण
(for जगत्पतिर्) — (L 548) G₁ उद्यतात्मा (for 'स स्म)
— T₁ G₁ 3 4 (hapl) om lines 549 556 Ds om.
(hapl) lines 549 552 — (L 549) G₁ बहुत्वेऽपि (for
'स्वेन) — (L 550) T₁ M₁ असु (for इम) Dn Ds T₁
G₁ M₁ पुराणम्, Rom Poona Cal. eds G(ed) पुराणम्
(for पुरातना) — (L 551) T₁ सययुक्तं, M₁ 3 सत्त्वयुक्तं
(for युक्त) G₁ 3 सर्वान् देवस्य पुराणम् — (L 552) G₁ द्रष्टुं
हरिं सप्रति संयता स्म — (L 553) T₁ 4 G₁ 3 के (for एकं)
M₁ 3 वदन्त (for 'न्ति) — (L 554) T₁ विविष्ट (for
निविष्ट) — (L 557) G₁ स- (for य) — (L 558)

यं प्राहुरीडयं वरदं वरेण्य-

मेकान्तवत्त्वं मुनयः पुत्रातनाः ।

यं सर्वैर्गं देवमजं जनादैर्नं

द्रष्टुं हरिं संप्रति सत्यवाः स्मः ॥ [560]

यस्मिन्सर्वमिदं प्रोतमादित्राले जगत्पते ।

तं द्रष्टुमथ संवृत्ताः किं नु वक्ष्याम सांप्रतम् ॥

गच्छामो धयमन्वत्र गच्छ त्वं काममन्वतः ।

नियमोऽप्यस्ति नो मर्त्यं यथेष्टं गच्छ सांप्रतम् ।

राक्षिमन्वसमुपातं नात्र कार्या विचारणा ॥ [565]

इत्युक्त्या घोररूपोऽसौ पिशाचो विकृताननः ।

तस्मिन्नेव समे देशे पीत्वा च रुधिरं बहु ॥

भक्षयित्वा यथाकामं मांसराक्षिं विचक्षणः ।

अपः संस्पृश्य तत्रैव पार्थे संस्थाप्य साधनम् ॥

आश्रपाशं महाघोरं संस्थाप्य विपुलं महत् । [570]

आसनं कुशसयुके कृत्वा चाभ्युक्ष्य वारिणा ॥

उत्सार्य श्रगणान्सर्वांन्व्येन महता तदा ।

सुजासनं समास्थाय समाधौ बतले श्वनः ॥

एकचित्तस्तदा भूत्वा नमस्कृत्य च केशपम् ।

इमं मन्त्रं पठन्घोरः पिशाचो भक्तप्रसलम् ॥ [575]

नमो भगवते तस्मै वासुदेवाय चक्रिणे ।

नमस्ते गदिने तुभ्यं वासुदेवाय धीमते ॥

ॐ नमो नारायणाय विष्णवे प्रभनिष्णवे ।

मम भूयान्नमःशुद्धिः कीर्तनात्तत्र केशव ॥

जन्मेदमीदृशं घोरं मा भून्मम दुरात्तदम् । [580]

देवभूतो भविष्यामि स्मरणान्नत्र गोपते ॥

तव चक्रप्रहारेण कायो नश्यतु मामक ।

मम भूयो भवो मा भूदेवा मे प्रार्थना तत्र ॥

अर्पिता कल्पद्रुशोऽसि दाता सर्वस्य सर्वदा ।

यत्र यत्र भवेज्जन्म तत्र तत्र भवान्हृदि ॥ [585]

वर्ततां मम देशे प्रार्थनेषा गमापरा ।

नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं भवत्वेवं तदा मम ॥

निर्दिष्टा प्रार्थना देव नमस्तेऽस्तु सदा मम ॥

यदा मे मरणं भूयात्तदा मा भूत्स्मृतिभ्रमः ॥

दिने दिने क्षणं चित्तं त्वयि सर्वं भनस्तिवति । [590]

एवं प्रेरय मां देव मा भूते चित्तमीदृशम् ॥

सुशोभोऽयं पिशाचोऽयं वया कास्मिन्भवेदिति ।

एवं चिन्तय मां देव भूयो महासिति प्रभो ॥

परपीडा न मत्तोऽस्तु नमस्ते भगवन्प्रभो ।

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु मा भून्मत्प्रियं हि मे ॥ [595]

श्वन्तकाले गमाप्येवं प्रसादात्तत्र केशव ।

T: G: M: एकान्तवत्त्वं, M: 'ह्यकर्तं' (for 'जातवत्') G: पुत्रातना (for 'तना') — (L. 559) M: त (for य) — (L. 560) M: -s वय (for हरिं) — (L. 561) Dn Dss Ds Ti s + G: -s M: + विधम् (for सर्वम्) T: जयपिता (for 'पते') — (L. 562) T: अभि (for वस) M: संयुक्ता (for संयुक्ता) Ds T: s (s) -s यथासि (for 'य') — (L. 567) M: ह्युदेरे (for समे देशे) — (L. 568) G: मांवासी स (for मांसराक्षिं) M: मांसासि सुवहृदि च (for ' ') — (L. 570) G: भद्रपातः G: शार्द्रपातः (for साधपाशं) — (L. 573) Dss च य (for यत्र) — (L. 574) T: एकपीलसया भूत्वा (for ' ') G: नमश्चके (for 'हृत्प') — (L. 575) T: महाघोरं, M: पठन्घोरं (for 'घोर') M: + वत्सल- — (L. 578) T: द्रष्टुमिच्छते (for मयं) — (L. 579) Ds T: G: M: -s भूयान्मम मनं मुदं (for ' ') — (L. 580) Ds भूयान्, G: गोपं (for मा भूत्) — (L. 581) Dn Dss T: + G: -s M: देवभूतो, T: G: 'पते', M: तप पुनो; M:

भवभूतो (for देवभूतो) G: केतव (for गोपते). — After line 581, Do ins

6** अत्र एते भविष्यामि स्मरणान्नत्र केशव ।

— (L. 582) Ds प्रहारेण (for प्रहारेण) T: M: नश्यति (for 'नु') — (L. 583) Dn Dss Ti s G: + M: रिभो; M: हरे (for हरे) — (L. 584) Dss मयात्तं (for मयात्तं) — (L. 587) M: नमस्तुभ्यं (for the first 'स्तुभ्यं'), G: सदासति (for सदा सत) — T: G: om (hapl) line 588 — (L. 588) T: M: निर्दिष्ट (for 'मा') M: + हरे (for मयं) — (L. 589) Ds सति (for स्मृति) T: तदाभूत्स्मृतिविरम (for ' ') — (L. 590) Ds मुदं (for मयात्) T: G: + सतिवति (for भनस्तिवति) — (L. 591) T: चिन्तय (for चिन्तय) T: om (hapl) lines 591-593* M: हृदयं मन (for विषयमीदृशम्) — (L. 592) Dn Dss Ds T: + G: -s M: (अर्पितात्तत्र by hapl) M: हृद (for हृदि) — T: G: om line 593 — (L. 593)

पृथिवी पातु मे प्राणं रसना पातु मे पयः ॥
 सूर्यश्च पातु मे चक्षुः स्वर्शं पातु च मान्तः ।
 श्रोत्रमाश्रमप्येतु मनः प्राणं च गच्छतु ॥
 जलं मां रक्षतास्त्रिस्यं पृथिवी रक्षतां हरे । [600]
 सूर्यो मां रक्षता सिष्णो नमस्ते सूर्यतेजसे ॥
 पायुर्मां रक्षतां दुःखादाशानं च जनार्दन ।
 न मनः सर्वगं देव रक्षता विपयाद्धरे ॥
 मनोविपर्ययं घोर पुराणान्दग्धि नित्यशः ।
 पापेषु योजयेत्सुसः परपीडादिवेषु च ॥ [605]
 मनस्रद्रक्षता देव भूयो भूयो जनार्दन ।
 मा भृन्मनमि कालुष्यं मनो मे निर्मलं भवेत् ॥
 कलुषं यस्य तचित्तं नरते पातयत्यमुम् ।
 घास्मानि निर्मलान्धेनमिन्द्रियाणि भयन्ति चेत् ।
 न तानि कार्पयन्तीह मनश्चेत्कलुष भवेत् ॥ [610]
 तथा हि मुष्टिनामेध्यं गृहीत्वा यो व्यवस्थितः ।
 वहिः प्रभ्रालनं कुर्वन्नि भवेत्तस्य वेशर ।
 व्यर्थं हि वेचलं तस्य प्रमदो वाह्यगोचरः ॥
 तस्मात्संप्रत्यलेन चित्तं रक्ष जनार्दन ।

बलमनिन्द्रियमामो रायैर्न जनार्दन ॥ [615]
 परिवादाज्जगन्नाथ धार्चं रक्ष दुष्टदहाम् ।
 परद्रव्यान्मनो रक्ष परदापजनार्दन ।
 सर्वं मे दया भूयात्प्रसादात्तत्र केशर ॥
 त्यप्येव भक्तिरचला भूयाद्भूतेषु मे दया ।
 घट्टनात्र विमुक्तेन शृणुष्वेद वचो मम ॥ [620]
 सुमे दुःखे च रागे च भोजने गमने तथा ।
 जाग्रत्संप्रपु सर्वत्र त्यप्येव रमता मनः ॥
 मामक देवदेवेश नमस्तेऽस्तु जनार्दन ।
 इति श्रुचन्धोरतमो जात्या हीनो न चित्ततः ॥
 पिशाचो भगवद्भक्तः समाधिं समपगत । [625]
 दृढं ध्यात्मानः कायमात्रपाशेन मांसप ॥
 निश्चलेनैव मनसा सुप्तमासे स मासप ।
 ध्यानहर्हि जगदीनि विष्णुं पीताम्बर शिखम् ॥
 कुन्दाभमादिपुररमेकाकारमनामयम् ।
 नित्यं शुद्ध ज्ञानगम्य कारण सर्वदेहिनाम् ॥ [630]
 नासिकामं समालोक्य पठन्तश्च सनातनम् ।
 निनातस्यो यथा दीप प्रोषत्स्थणं सदा ॥

Ms भूयो (for भूयो) — G₂ & om line 594 — (L 594) T₁ नमो देव, T₂ G₁ च मे मान्तु (for न मनोभन्तु) — (L 595) Ms प्रभो (for हि मे) — (L 597) Dn Ds T₁ & G₁ & पुषिवीं (for 'वी) T₁ & G₂ & Ms रसनां (for 'ना) Ds M₁ & पातु मे रसना मया (for 'प) — (L 598) Dn Dss Ds T₁ & G₂ Ms & सूर्य, G₂ शायीं (for सूर्यश्च) Dn Dss Ds T₁ & G₂ & M मान्तम् (for 'त) — (L 599) G₂ om from मयेतु up to मनस्रद्रक्ष (in line 606) Ds मयेतु (for कयेतु) T₁ पुन (for मन) Ds रक्षतु (for गच्छतु) — (L 600) T₂ Ms पुषिवीं (for 'वी) T₂ हरि (for हरे) — (L 601) Ds सूर्यो रक्षतु मां नित्य (for 'प) T₂ सूर्ये (for तेजसे) — (L 602) Ms & मा (for 'मा) — T₂ G₁ om lines 603 606 — (L 603) Ds T₁ Ms 'त-स मन (D₂ 'त) सर्वगं देव, G₁ मम सर्वजगदेव (for 'प) Dn Dss T₁ & G₂ & Ms विपयाद्धरे (for 'द्धरे) — (L 604) Dn Dss T₁ & G₂ & Ms विपर्यये (for 'यं) Dn₂ T₁ G₂-s Ms घोरि (for घोर) — (L 605) Ds पापेषु येतु परर्यु (for 'प) Dn Dss T₁ & G₂ & Ms परपीडाकमेतु च (for 'प) — (L 606) Dn₂ T₁ कालुष्य (for कलुष) — (L 609) Dn Dss T₂ & G₂ & Ms [उत्त, Ds M₁

च (for चेत्) — (L 611) Dn Dss नाशानि, Ds M₁ & यथा हि (for तथा हि) — (L 613) Ms प्रमद (for केवल) Ms केवल (for प्रमदी) — G₂ om lines 614 61 — (L 615) T₁ & G₂ & Ms परवादात्, G₂ M₁ परीवादात् (for परि) Ds T₂ बद्भुद (for दुरद्रहाम्) T₂ वाच रक्षतु दुर्बहाम् (for 'प) — Ds om (hapl.) lines 618 623 — (L 621) Ms भाप्ये (for रागे) — (L 624) Ds घोरतसुर, Ms 'तरे (for 'तमो) Ms om lines 634^a-628^b T₂ तत्तठ (for चित्तत) Ds जात्या तु न तु चित्तन (for 'प) — (I 6¹⁵) Ms & समाधी (for 'धि) — T₂ G₁ (hapl.) om line 627 — (L 627) G₂ स सयत (for स मांसप) — (L 628) G₂ जगन्नाथ (for 'शोर्दि) — (L 629) Dn Dss T₁ & G₂ & Ms मुकु म्भु (for कुन्दाभम्) Ms एकाग्रम् (for 'कारम्) — (L 630) Ms & नित्य (for नित्ये) — (L 631) T₂ पर (for पठन्) — (L 632) T₂ निवासस्थो, T₂ निवासस्थो (for निवा) G₁ & & प्रणन (for 'न) — (L 634) Ds M₁ & सयत, Ms सयत (for सयत) — (L 636) Ms शुभ्र (for शुभ) — (L 637) T₂ विज्ञानम्, G₂ यदी धान्त्र, Ms विज्ञानम् (for विज्ञि) — (L 638) Ds M₁ & विशारि

प्रणयं वाचकं मत्वा वाच्यं ब्रह्मेति निमित्ततः ।
 एकान्नं सततं कृत्वा चित्तं निष्णौ समर्पितम् ॥
 विकल्परहितं चित्तं इदं मध्ये न्यवेशयन् । [635]
 पुण्डरीके शुभदले समावेश्य जगत्सतिम् ॥
 आस्ते सुरां महायोगीं पिशितक्षालदा महान् ।
 निधामानं जपलत्र स्मरन्विष्णुं सनातनम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

वतः स भगवान्विष्णुः पिशाचं दृष्ट्वांस्तदा ।
 चिन्तयन्तं स्वमात्मानं शुद्धं बुद्धिसमन्वितम् ॥ [640]
 आत्मान्येव स्थितं साक्षात्पठन्त प्रणयं सकृत् ।
 प्रार्थयन्तं स्वमात्मानमेकान्ते नियतं हरिः ।
 अचिन्तयज्जगन्नाथः कारणं पुण्यसंचये ॥
 ध्यात्वा तु सुचिरं विष्णुः कारणं पुण्यकर्मणः ।
 धनदस्योपदेशेन पठन्सुरदृशः क्षितौ । [645]
 वासुदेवेति कृप्येति माधवेति च मां नदा ॥
 जनार्दन हरे विष्णो भूतभारगभावन ।
 नरकारे जगन्नाथ नारायण परायण ॥
 इति मा नामभिर्नित्यं पठत्येव दिवाविशम् ।
 न्यञ्जामत्तया तिष्ठन्सुखान्छंभया वचन् ॥ [650]

भक्षयन्मांसपिष्टकं पिबन्शोणितमेव च ।
 वाधमानं च मुचिर हत्वापि च मृगान्वहन् ॥
 हनने भोजने चैव जागृत्यो वैशय च ।
 सर्वेष्वपि च कार्येषु कर्तादिति मन्यते ॥
 एतस्य कर्मणः पारु षष् षोरस्य सर्वतः । [655]
 निश्चित्यैवं जगन्नाथः प्रीतमनस्य चभूय ह ॥
 अदर्शयत्परमात्मानमनन्यस्य जगत्सतिः ।
 शुद्धेऽन्तःकरणे तस्य पिशाचस्याय भूमिप ॥
 स च घोः पिशाचोऽपि दग्धात्मनि पेशयम् ।
 पीतकीशेयसन्नं पद्मान्नं श्यामलं हरिप ॥ [660]
 शक्तिं चमिषं विष्णुं चमिषं गदिनं विभुम् ।
 विरीटिनं कौस्तुभिनं श्रीपत्साच्छादितोरसम् ॥
 नीलनेपथिभं वान्धं गरुडधं प्रभञ्जतम् ।
 चतुर्भुजं शुभगिरं निधलं सर्वगं शुभम् ॥
 अनादिमजरं नित्यं मायायिनममायिनम् । [665]
 मत्पुक्तं सदा शुद्धं बुद्धिगम्यं सरामलयम् ॥
 मनसैव जगत्प्राथं दृष्ट्वा रिष्णुमनेनधा ।
 अनिमील्येव नयने दृशार्थोऽस्मीत्यमन्यन् ॥
 अथ दृष्टो हरिर्विष्णुः साक्षात्सर्वप्रगः शुभः ।
 प्रसन्नो ऽपि हरिर्मम तेनानं दृष्ट्वान्दरिप ॥ [670]

(for प्रियमान) T₁ हरिं (for जर्षम्) G₁ जवन् (for हरन्)
 cyclonov — Mention of the Jye Du — Men-
 tion of Kshil: Du Du T₁ + G M — Set parva Du
 Du Du T₁ + G₁ M वैशंपयनाय — like name Du
 Du: T₁ + G₁ M मण्डानैवित्तमस्मिन्, G₁ मण्डानैवित्तमस्मिन्
 विद्यायम्, M₁-2 विद्यायनोऽयम् — *Abh* no Du 265 ;
 Du 264, T₁ G₁ 191, T₂ G₁ 193, T₁ 100; G₁ 187,
 G₁ 190; G₁ M₁ 192, M₁ 2 165
 (L. 610) Du मुदि, T₁ + G₁ + M₁ मुदि ; G₁ मुदि (for
 मुद) Du मुदि (for मुदि) M₁ विद्यमुदिसमभिसम् (for
 *) — (L. 611) T₁ G₁ M₁ आत्मन्यय, G₁ न्येवं (for
 न्येवं) — (L. 612) Du T₁ G₁ M₁-2 युक्तम् ; T₁ + G₁
 न्तः, G₁ न्तं (for न्तं) T₁ + हरिम् (for हरिः) — (L.
 643) T₁ + G₁ विष्णुपदं जगत्प्राथं (for *) Du संपयम्,
 G₁ संशये (for सपये) — (L. 644) T₁ G₁ चर्मणम्
 (for च) — (L. 645) T₁ (for नाराय, M₁ नाराय, Du

ed ममस्वारी (for मरवरे) — (L. 640) T₁ वदति (for
 वदति) — (L. 650) Du Du T₁ G₁ M₁ जायम् (for
 जायम्) T₁ M₁ + वरन् (for विद्वत्) Du T₁ M₁-2 विद्वत्
 (for वरन्) G₁ वदत् (for वदत्) — (L. 651) T₁ विद्वत्
 (for विद्वत्) T₁ विद्वत् (for विद्वत्) — (L. 652) Du G₁
 वष्यमानं, M₁ + वष्यमानम्, M₁ वष्यमानं (for वष्यमानं),
 M₁ मृगमानम् (for मृगि च मृगान्) — (L. 653) M₁
 गमने (for हनने) — (L. 655) T₁ वरन् (for वर), G₁
 घोरेषु (for घोरेषु) Du Du G₁ कर्मणः, M₁ + सर्वरा, M₁
 वा (for वा) — (L. 656) Du G₁ M₁ बुद्ध्यान्वयने तस्य
 (for *) T₁ G₁ भूये (for भूमिः) — (L. 657) G₁
 प्रभुं हरिम् (for प्रभञ्जयम्) — (L. 658) Du Du G₁ +
 M₁ + विष्णु (for सुवन्) — *M. on. loc* 703 — (L.
 655) T₁ G₁ M₁ अनादिनिधयं सव्यः, G₁ + न्ययिष्यं
 (for *) M₁ + जगत्प्राथं (for विद्वत्) — (L.
 654) Du मत्पुक्तं, G₁ विद्वत् (for वदत्) Du

पृथिवी पातु मे प्राणं रसना पातु मे पयः ॥

सूर्यश्च पातु मे चक्षुः, स्वशं पातु च मारुतः ।

श्रोत्रमाकाशमप्येतु मनः प्राणं च गच्छतु ॥

जलं मा रक्षताम्रित्य पृथिवी रक्षतां हरे । [600]

सूर्यो मा रक्षता विष्णो नमस्ते सूर्यतेजसे ॥

वायुर्मा रक्षतां दुःगादाकाशं च जनार्दन ।

न मनः सर्वगं देव रक्षता विषयाद्धरे ॥

मनोविपर्ययं घोर पुरुषान्दन्ति नित्यशः ।

पापेषु योजयेत्सुसः परपीडाविकेषु च ॥ [605]

मनन्त्रश्रता देव भूयो भूयो जनार्दन ।

मा भूमनसि फालुष्यं मनो मे निर्मल भवेत् ॥

कलुषं यस्य तक्षित नये पातयत्यमुम् ।

वासानि निर्मलान्येवमिन्द्रियाणि भवन्ति चेत् ।

न तानि कार्यन्तीह मन्त्रैत्कलुष भवेत् ॥ [610]

तथा हि मुष्टिनामिध्य गृहीत्वा यो व्यवस्थितः ।

बहिः प्रक्षालनं कुर्वन्क्र भवेत्तस्य केशर ।

व्यर्थो हि केवलं तस्य प्रमदो बाह्यगोचरः ॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन चित्तं रक्ष जनार्दन ।

बलवानिन्द्रियप्रामो धारयेत् जनार्दन ॥ [615]

परिवादाजगन्नाथ वाच रक्ष दुरुद्धाम् ।

परद्रव्यान्मनो रक्ष परद्वाराज्जनार्दन ।

सर्वत्र मे दया भूयात्प्रसादात्तत्र केचन ॥

त्वप्येव भक्तिरचला भूयाद्भूतेषु मे दया ।

बहुनात्र किमुत्तेन शृणुष्वेद वचो मम ॥ [620]

मुखे दुःखे च रागे च भोजने गमने तथा ।

जाप्रत्तत्रेपु सर्वत्र त्वप्येव रमता मनः ॥

मामक देवदेवेश नमस्तेऽस्तु जनार्दन ।

इति ध्रुवगोत्रतमो जात्या हीनो न चित्ततः ॥

पिशाचो भगवद्भक्तः समाधिं समपश्य । [625]

दृढं बध्यात्मन कायमाश्रयाशेन मासपः ॥

निश्चलेनैव मनसा मुत्प्रमान्ते स मासपः ।

ध्यायन्हरिं जगद्योनिं विष्णु पीताम्बर शिषम् ॥

कुन्दाभामादिपुररपमेकाकाररतनामयम् ।

नित्यं शुद्ध ज्ञानगम्य कारण सर्वदेहिनाम् ॥ [630]

नासिकाप्र समालोक्य पठन्नद्र सनातनम् ।

निवातस्यो यथा दीप श्रेष्ठरन्ध्रणं सदा ॥

Ma शूल्यं (for शूलो) — G₁ s om line 594 — (L 594) T₁ नमो देव, T₂ G₁ च मे मारुतु (for व मतोऽस्तु).

— (L 595) M₁ प्रभो (for हि मे) — (L 597) Dn Ds

T₁ s G₁ s s पृथिवीं (for 'वी) T₂ s G₂ s M₁ रसना (for

'ना) Ds M₁ s पातु मे रसना मया (for ⁶) — (L 598)

Dn Ds Ds T₁ s G₂ M₁ s सूर्यं, G₂ कार्यं (for सूर्यश्च)

Dn Ds Ds T₁ s G₂ s M₁ मारुतम् (for 'त) — (L 599)

G₂ om from मप्येतु up to मनसद्भक्त (in line 605)

Ds अभ्येतु (for लप्येतु) T₂ पुन (for मन) Ds रक्षतु

(for गच्छतु) — (L 600) T₂ M₁ पृथिवीं (for 'वी) T₂

हरि (for हरे) — (L 601) Ds सूर्यो रक्षतु मा नित्य (for

'⁶) T₂ चतुषे (for तेजसे) — (L 602) M₁ s मा (for

मा) — T₂ G₁ om lines 603-606 — (L 603) Ds T₁

G₂ M₁ s मन (D₂ 'न) सर्वथैव देव, G₂ मम सर्वत्रार्थैव

(for ⁶) Dn Ds T₁ s G₂ s M₁ विषयान्ते (for 'दरे)

— (L 604) Dn Ds T₁ s G₂ s M₁ विपर्यये (for 'यं)

Ds T₁ G₂ s M₁ घोरे (for घोरे) — (L 605) Ds पापेषु

येषु परस्य (for '') Dn Ds T₁ s G₂ s M₁ परपीडात्मकेषु

च (for ⁶) — (L 608) Ds T₂ कालुष्य (for कलुष)

— (I 609) Dn Ds T₁ s G₂ s M₁ [उ]त्, Ds M₁

च (for चत्) — (L 611) Dn Ds नानानि, Ds M₁ s

यथा हि (for तथा हि) — (L 613) M₁ प्रमदं (for केवलं)

M₁ केवलं (for प्रमदो) — G₂ om lines 614 617 — (L

616) T₁ s s G₂ s M₁ परवादात्, G₂ M₁ परीवादात् (for

परि⁶) Ds T₂ बद्धदृढ (for दुरुद्धाम्) T₂ वाच रक्षतु

दुरुद्धाम् (for ⁶) — Ds om (hapl) lines 618-623

— (L 621) M₁ भाष्ये (for रागे) — (L 624)

Ds घोत्रतुर, M₁ 'दरे (for 'तमो) M₁ om lines

634-625⁶ T₂ तपन्न (for वित्त) Ds तस्या तु न

तु वित्त (for ⁶) — (I 625) M₁ s समाधौ (for 'धि)

— T₂ G₁ (hapl) om line 627 — (L 627) G₂ ह

संयत् (for स मामय) — (L 628) G₂ जगत्पार्थ (for

'पोषि) — (L 629) Dn Ds T₁ s s G₂ s s M₁ मुत्-

न्द्रम् (for कुन्दाभाम्) M₁ एकाकारम् (for 'कारम्) — (L

630) M₁ s नित्य (for नित्यं) — (L 631) T₂ पर (for

पठत्) — (L 633) T₂ निवासस्थो; T₂ निर्वातरयो (for

निवा) G₂ s प्रणत (for 'व) — (L 634) Ds M₁ s

संयत्, M₁ सयत् (for सयत्) — (L 636) M₁ मुत्- (for

मुत्) — (L 637) T₂ विदितारस; G₂ वशी कालस, M₁

विगतारम् (for वित्तं) — (L 639) Ds M₁ s विद्विती

प्रथमं वाचकं मत्वा वाच्यं त्रयोति निश्चितः ।
 एकाग्रं सवतं कृत्वा चित्तं विष्णो समर्पितम् ॥
 विकल्पपरहितं चित्तं हृदि मध्ये न्यवेशयन् ॥ [635]
 पुण्डरीके शुभदले समावेश्य जगत्पतिम् ॥
 आस्ते सुग्रवं महायोगी पिशिताशक्तवा महान् ।
 त्रिधामानं जपन्स्रारं स्मरन्विष्णुं सनातनम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः स भगवान्विष्णुः पिशाचं दृष्टवांस्तदा ।
 चिन्तयन्वं स्वमात्मानं शुद्धं बुद्धिसमन्वितम् ॥ [640]
 आत्मन्येव स्थितं साक्षात्पठन्त प्रथमं सकृन् ।
 प्रार्थयन्तं स्वमात्मानमेकान्ते नियतं हरिः ।
 अचिन्तयजगन्नाथः कारणं पुण्यसचये ॥
 ध्यात्वा तु सुचिरं विष्णुः कारणं पुण्यकर्मणः ।
 धनदस्वोपदेशेन पठन्सुवहुशः क्षिणी ॥ [645]
 वासुदेवेति कृणोति माधवेति च मां मदा ॥
 जनार्दनं हरे विष्णो भूतभाजनभावन ।
 नरकारं जगन्नाथं नारायणं परायणम् ॥
 इति सा नामभिर्नित्यं पठत्येव दिवानिशम् ।
 स्रजझामसया तित्त्रभुज्जगच्छंसाया वदन् ॥ [650]

मक्षयन्मांसपिटकं विचक्षोणितमेव च ।
 बाधमानं च सुचिरं हत्वापि च सुगान्धहृन् ॥
 हनने भोजने चैव जापत्सप्तो तथैव च ।
 सर्वेष्वपि च कार्येषु कर्ताहमिति मन्यते ॥
 एतस्य कर्मणः पाक एव घोरेस्य सन्तः । [655]
 निश्चिन्त्यैवं जगन्नाथः प्रीतमनस्य वभून् ह ॥
 अदर्शयत्प्रसादात्मानमनन्यस्य जगत्पतिः ।
 शुद्धेऽन्तःकरणे तस्य पिशाचस्याथ भूमिप ॥
 स च घोः पिशाचोऽपि ददन्मांनि वेदानम् ।
 पीतकौशेयवसनं पद्माक्षं द्यामलं हरिम् ॥ [660]
 शक्तिं चरित्रं विष्णु स्मरणं गदिनं विभुम् ।
 किरीटिनं कौमुदिनं श्रीरस्ताच्छादितोरसम् ॥
 नीलमेघनिभं कान्तं गरुडस्थं प्रभञ्जतम् ।
 चतुर्भुजं सुमगिरं निश्चलं सर्वगं शुभम् ॥
 अनादिमन्त्रं नित्यं मायायिनमभायिनम् । [665]
 सत्यवुर्कं सदा शुद्धं बुद्धिगम्यं सदात्मलम् ॥
 मनमैव जगन्नाथं दृष्ट्वा निष्णुगनेकधा ।
 अनिमील्यैव नयने कृतार्थोऽम्भीजमन्यत ॥
 अथ दृष्टो हरिर्विष्णुः साक्षात्सर्वतः शुभः ।
 प्रसन्नो हि हरिर्मथं तेनाहं दृष्टवान्परिम् ॥ [670]

(for त्रिधामानं) T₁ हरिं (for वाच्यं) G₁ जपन् (for स्मरन्)
 COLOPHON — *Mentio n f ille Fje Dn* — *Men-
 tion of Akha Dn Da T₁ + G M* — *Sub parcan Dn
 D₁ D₂ T₁ + G₁ M कैलासवात्रा — tdky name Dn
 D₁ T₁ + G₁ M₁ वपुष्ठासुभिसगमाधि + G₂ च्छाक्तुसमाधि
 विधानम्, M₁-3 विराट्पर्यन्तम् — *Adhy no Dn 265,
 D₁ 264, T₁ G₁ 191, T₁ G₁ 193, T₁ 160, G₁ 187,
 G₁ 190, G₁ M₁ 192, M₁ + 165**

(L 640) D₁ शुद्धिं, T₁ + G₁ + M₁ शुद्धिं, G₁ शुद्धिं (for
 शुद्धं) D₁ शुद्धिं (for शुद्धिं) M₁ विष्णुद्विसमन्वितम् (for
 *) — (L 641) T₁ G₁ M₁ आत्मन्येव, G₂ न्येव (for
 न्येव) — (L 642) D₁ T₁ G₁ M₁-3 सुवहुशः, T₁ + G₁
 लः, G₁ न्तं (for न्ते) T₁ + हारिः (for हरिः) — (L
 643) T₁ + G₁ दिव्यपदं जगन्नाथं (for *) D₁ संघयम्,
 G₁ संघये (for संघये) — (L 644) T₁ G₁ कर्मानाम्
 (for क्) — (L 645) T₁ G₁ नराकार, M₁ नराकृते, D₁ 65

ed नमस्कारी (for नरकृते) — (L 649) T₁ वदति (for
 वदति) — (L 650) D₁ D₁ T₁ G₁ M₁ आत्मं (for
 वाच्यम्) T₁ M₁-3 गच्छन् (for तिष्ठन्) D₁ T₁ M₁-3 तिष्ठन्
 (for गच्छन्) G₁ वदन् (for वदन्) — (L 651) T₁ विदं
 (for विदं) T₁ विदं (for विदन्) — (L 652) D₁ G₁
 सच्यमानं, M₁ + सच्यमानम्, M₁ सच्यमानं (for वाच्यमानं)
 M₁ सुगान्धहृन् (for क्वपि च सुगान्ध) — (L 653) M₁
 सन्ते (for हनने) — (L 655) T₁ वाक् (for वाक्), G₁
 घोरेषु (for घोरेषु) D₁ D₁ G₁ कर्मणः, M₁ + सर्वदा; M₁
 वा (for वा) — (L 659) D₁ G₁ M₁ शुद्धात्मकल्पितस्य
 (for *) T₁ G₁ भूपते (for भूपते) — (L 663) G₁
 प्रपु हरिम् (for प्रभञ्जतम्) — (L 664) D₁ D₁ G₁ +
 M₁ + सिद्धम् (for सुभम्) — *Mt. om. line 665* — (L
 665) T₁ G₁ M₁ अनादिनिश्चयं नित्यं, G₁ + अत्यधिकं
 (for *) M₁ + मायात्मन् (for विदम्) — (L
 664) D₁ गच्छन्तुः; G₁ दिव्यपदं (for गच्छन्तुः) 14

यो धेनुकं तालधने तत्फलैः सममच्छिन्नम् ।

हत्वा दानममुमं तं गोपान्विस्मापयन्निव ॥

दधार यो गोधरमुपपौस्तो

महामनिर्घेषसमागमे सति । [755]

विडम्बयच्छक्ररत्नं प्रमोदय-

न्योपाश्च गोपीश्च सगोकुलं हरिः ॥

गोपीनां स्नानमध्ये तु ऋडिते कामभीश्वरः ।

योऽसौ पिबंस्तदधरं मायामानुपदेहवान् ॥

गोपीभिरावाद्य मुखं विविके [760]

शेते स्म रात्रौ मुखमेव बेशवः ।

सगान्तरेष्वेव तदा च तासा

कामीषु कान्ताधरपह्नवं पितम् ॥

अक्रूरेण समाहूतस्तेन गच्छन्ति यामुने ।

जले योऽभ्यर्चितस्तेन नागलोके स एव हि ॥ [765]

ततश्च गच्छन्त्यलयाञ्जनार्दनो

हस्ता तमुमं रजक वलात्पथि ।

हत्वा च यन्त्राणि यथेष्टमीश्वरो

ययौ सरामो मधुरा पुरीं हरिः ॥

लञ्छ्या च दामानि बहूनि कामदो [770]

दत्त्वा वरं माल्यदृते महान्ताम् ।

लञ्छ्यानुलेपं सुरभिं च यादवः

कुब्जां चमाराणु महाहंरूपाम् ॥

योऽसौ चापं समादाय मध्ये छित्त्वा महद्भुजः ।

सिंहनादं महश्चे कल्पान्ते जलदो यथा ॥ [775]

हत्वा गज घोरमुद्ग्रन्थं

विषाणमादाय ततोऽनु केशयः ।

ननर्त रङ्गे बहुरूपमीश्वरः

वंसस्य दत्त्वा भयसुप्रसीर्यः ॥

योऽसौ हत्वा महामहं चापूर्ं निहतद्विषम् । [780]

यादवेभ्यो ददौ प्रीतिं वसस्यैव तु पदयत् ॥

जघान कस रिपुपक्षपातिन

पितृद्विषं यादवनामधेयम् ।

सरथाप्य राज्ये हरिप्रसेन

सादीर्गिनि फाश्यमुपागमथः ॥ [785]

विधामराप्य सरला दत्त्वा पुत्र महासुने ।

साप्रजोऽय जगामाणु मधुरां यादवीं पुरीम् ॥

हत्वा निशुम्भ नरक महामतिः

कृत्वा मुघोर्ं वदन जनार्दनः ।

ररक्ष विप्रान्मुनिवीरसया- [790]

न्देवांश्च सत्राञ्जगलो जगत्पतिः ॥

स ष्य भगवान्विष्णुणा दष्टो जनार्दन ।

कृतकृत्योऽग्नि सत्ततः सायुष्यं प्राप्नुयामहम् ॥

Ms महाकौशौ; Ds 'कौशौ' (for 'कौशौ') — (L. 749) Gs
निक्षिप्यमाण (for निषेच्य) Ds गोवशले (for 'दाक')
— (L. 753) Ts Ms स्राविनीम् (for अक्षिप्तम्) Ts s
Gs प्राक्षिप्तकल्पले सद् (for 's') — (L. 753) Ms s
लोकात् (for गोपात्) — (L. 754) Ts Gs s यौक्यात्
(for 'के') — (L. 756) Gs शत्रुबलं (for शकं)
— (L. 757) Ms समाकुलं (for सगौ) — (L. 759)
Ts s Gs सनं तासां (for तदधरं) — (L. 760) Ds
Ts Gs विविकं, Ts 'क' (for 'के') — (L. 761) Ts Gs
पोऽसौ (for रात्रौ) Ts Gs s स्वयम् (for मुखम्) — (L.
762) Ds Gs रात्रौ (for तात्रौ) Ts Gs श्यामरेणु सचशामु
दामा, Ts Gs सगान्तरे च ह्यगदासु कामौ — (L. 764) Ds
Ms शर्यानि (for 'शु') Ts s Gs तेन गच्छन्ति यामुनेम्
(for 's') — (L. 765) Ts शपथं (for सपथं) — (L. 764)
Ms s दिव्या, Ms शिवा (for हरया) Ds बथेषाम् (for 'हम्')

— (L. 765) Ts Gs वोऽसौ (for ययौ) Ms s मयु (Ms 'यु')
रापथं हरिः, Ms मधुरां महापुरीम् (for 'सं पुरीं हरि') — (L.
770) Ms हरया (for हरया) Ds Ts Ms सामनो (for
'दो') — (L. 771) Ds सायवते (for 'हते'), — Gs om
lines 772 777 — (L. 772) Ms च (for (श)यु) — (L.
775) Ds Gs महापत्न्याम्, Ts महापत्न्यं, Ms s महत्वं (for
महात्वं) — (L. 774) Gs द्वात्र सत्ये (for transp)
— (L. 776) Ds उरार (for उरार) — (L. 779) Ds Ts
Gs Ms s वसस्यैव (for 'वीर्ये') — (L. 781) Ds तु स
(for [य]यु) — (L. 782) Ds पतिनं (for 'पां')
— (L. 783) Gs उपगमो (for 'गमत्') — (L. 780) Ds
Gs महापत्न्ये; Gs मुनि Ms s 'सत्र' (for 'सुवे') — (L.
784) Ds Ms s निशुम्भं; Ts s शिष्यं; Gs s Ms निशुम्भं
(for 'निशुम्भं') — (L. 789) Ds Ts च Ts Gs s Ms
Ms (for सु), Gs सत्ततः (for 'सत्ततः') — (L. 790) Ds मुनि-

येन दृष्टो हरिः साक्षात्स्य मुक्तिः करस्वित्ता ।
 सोऽयमेव हरिः साक्षात्प्रत्यक्षमिह वर्तते ॥ [795]
 को तु जन्मान्तरे पूर्वं धर्मः सचित एव मे ।
 यस्य पाकः समुल्लसो येनासौ दृश्यते मया ॥
 सर्वथा पुण्यवानस्मि नष्टससारबन्धनः ।
 किमस्मै दीयते धनु किं तु वदामि साधतम् ।
 करिष्ये किमहं विष्णो वदस्वाद्य यथेष्टितम् ॥ [800]
 इत्युक्त्वा विरारं नादं ननाद बहुशस्तदा ।
 जहास विकृतं भूयो ननतं पिशिताशनः ॥
 नमो नमो हरे कृष्ण याद्वेश्वर वेशन ।
 प्रत्यक्षं च हरेस्तत्र ननतं विविधं तृप ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

विहस्य विकृतं भूयः प्रनृत्य च यथावलम् । [805]
 ब्राह्मणस्य ह्यवस्थाथ शत्रुभादाय सत्वरम् ॥
 द्विधाकृत्य महाघोरं पिशितं वेजशादुलम् ।
 घटं रण्टं समादाय अक्षिरभ्युक्ष्य यत्नतः ॥
 निधाय पात्रं सुगृभे नमःकृत्य जनार्दनम् ।
 इदं प्रोवाच देवेशं प्राञ्जलिः प्रणतः स्थितः ॥ [810]

गृह्णाणैदं जगताथ भक्ष्यं योग्यं तत्र प्रभो ।
 भनादृशैर्जगन्नाथ प्राणैः सर्वत्भना हरे ॥
 भक्तितन्नाथ यय विष्णो नात्र कार्या निचारणा ।
 दत्तं यद्भक्तितन्त्रेण ब्राह्म नस्त्यामिना हरे ॥
 नयं सुसंस्कृतं भक्ष्यं ब्राह्मणं जन्मुत्तमम् । [815]
 अस्माकं पिशितावानां शश्रे नियतमेव हि ।
 ततो गृह्णाण भगवन् यदि दोषो न विद्यते ॥
 इत्युक्त्वा विवृतं भूयो विहस्य स तु कामतः ।
 दातुमैच्छन्नदा राण्डमस्युदयस्य जनस्य ह ॥
 तवः प्रीतो हरिस्त्वमी मनसापूजयच्च तम् । [820]
 अहोऽस्य श्लोकारूप्य मयि सर्वत्र वर्तते ॥
 इति सचिन्त्य मनसा प्रोवाच बहुधुंगवः ।
 अलभेतेन सर्वत्र पिशाचं पिशितानन ।
 अत्युदय मादरीरेतद्ब्राह्मणं शत्रुमुत्तमम् ॥
 प्राञ्जलः सर्वथा पूज्यो जन्मुभिर्धर्मनाद्धिभिः । [825]
 पिशाचा घोदकर्माणो यतन्ते प्रव्रतित्वेन ॥
 न हन्तव्याः सदा विद्यास्तद्धिसा नरकात्रहा ।
 तस्मादस्युदयमयामिनात्र कार्या निचारणा ॥
 तस्मात्प्रीतोऽस्मि भद्रं ते मनोनिर्मलता यथा ।

संभाषणं सर्वान्, Ms 'वयंसघान्' (for 'वीरसंघान्') — (L 793) Dn Dss Ts G₁ s s Ms प्रासघान् (for प्रासुघान्) — (L 794) Dn Ts s G₂ s Ms क्रे दियता, Ds G₂ पुरे दये, Ts पुर स्थिता (for कारस्थिता) — (L 796) Ts G₂ Ms नृवं (for को नु) — Before line 801, Dn Dss G₁ Ms ins वैशंपायन उवाच — (L 801) Ts s G₂ s Ms s पिशितं; G₂ विहस्य (for 'रे') Dn Dss Ts G₂ s Ms ननतं (for ननाद) — (L 803) Ms विष्णो (for कृष्ण) — (L 804) Ds विविच्य (for विविच्य)

Colophon — Menton of the Epic Dss — Menton of *Alisa* Dn Dss Ds Ts s G₁ s s Ms — Sub-
 parans Dn Dss Ds Ts s डैलायवासा — *Adhy nam*
 Dn Dss Ts s G₁ s s घण्टारक्षणमुक्ति — *Adhy no* Dn
 167, Ds 268, Ts G₁ 193, Ts G₁ 195, Ts 162; G₁
 Ms 191; Ms s 185

(L 805) Cal ed प्रहस्य (for प्रनृत्य) G₂ यथाकथम्
 (for 'कथम्') — (L 806) Dn Dss Ts s G₁ s s Ms

सत्वरं (for 'रम्') Ds om (hapl) lines 805-811*
 — (L 807) Ms विहासं (for विहित) — (L 808) Ms s
 रण्टं (for रण्ट) Ts G₂ s s रञ्जित (for मञ्जित) G₂
 सत्यवर्धं (for अस्युदय) — (L 811) Dn Dss Ts G₂ s
 Ms मे, Ts G₂ [हसि (for [ह]रे) Dss शोष्य; Ts शोषं
 (for शोष्य) — (L 815) Ts च (for तु) Dss G₂
 ब्राह्मण (for ब्राह्मण) — After line 815, Ts G₂ Ms ins
 7** संवेषामेव वर्तमानं तत्र प्राणमुत्तमम् ।

— Ds om lines 816-820 — (L 816) Ms s विविच्य
 (for विच) Ts G₂ सार्वभूमिप्रियेव हि (for *) — (L 819)
 Dn Dss G₂ s Ms अस्युदये तु (for 'दयस्य') — (L 820)
 Dn Dss Ts s G₂ Ms अस्युत्तं (for हरिय) — (L
 821) Ts G₁ विद्यते (for वर्तते) — (L 822) Ds G₁
 Ms s सत्वरं (for सुवर्ण) — (L 824) Ts G₂ सत्वरं
 Ms s सत्वरं (for सत्वरं) G₂ सत्वरं (for सत्वरं) Ds G₂
 Ms s सत्वरं, G₂ s सत्वरं (for 'तं') — (L 825) Ts
 Ts Ms s प्राञ्जलं सर्वथा पूजया; G₂ (ed) तत्र सत्वरं पूज्यो
 (for *) G₁ Ms सर्वं (for वर्तं) — (L 827) Ds (also

को न्यत्र समयो भूयादिनि ते मेनिरे गणाः ॥
 ततः समाप्ते सखले जगल्लते
 व्रंते समूले सकलेश्वरः शिवः ।
 द्रष्टुं हरिं लोकादिनैपिणं प्रसुं
 ययौ भवान्या मह भूतसर्घः ॥ [945]
 साधै कुपेरेण सगुण्येन
 प्रियेण सखा प्रभुतीश्वरः शिवः ।
 खयं जटी भूतपिशाचसदृवः
 शरी च सङ्गी ज्ञशिशेखरः शिवः ॥
 करेण निभ्रत्सह दभंउण्डिनं [950]
 करेण साक्षमदपरेण दीपिकाम् ।
 अन्येन विभ्रन्महर्ता मडिण्डिमा
 शूलं च विभ्रजपरेण वाहुना ॥
 गुणान्सरद्रोक्षकृताम्समुद्ध-
 झटाभिरापिद्वलताघमूर्तिभिः । [955]
 विराजमानः प्रभुरिन्दुगोचरो
 वृपेण युक्तः सुमितेन शवर* ॥
 उमास्तनद्वंद्वसमर्पितानन-
 न्या समाक्षिप्य निपीडिताधरः ।
 गद्गाम्बुभिःकालितचन्द्रगोचर- [960]
 स्तां चापि वीश्वन्वदुशमदा शिवः ॥
 भस्मान्नासगैरुलेपिताननो

महोरौर्द्वजट समाननः ।
 शिर कपालेः परिशोभितमदा
 द्रष्टुं हरिं वैशामभ्ययाच्छिवः ॥ [965]
 यमादुरग्र्यं पुर्यं महान्त
 पुरातनं सांन्यनियद्वदृष्टयः ।
 यस्यापि देवस्य गुणान्समा-
 म्भत्वाधनुंभिशतिगादुरेव ॥
 यमादुरेक पुर्यं पुरातनं [970]
 कणादनानाममजं महेश्वरम् ।
 दक्षस्य यज्ञं त्रिनिदृष्ट्य यो वै
 विनाश्य देवाश्च पुरा पुरातन* ॥
 यं त्रिदुर्भूतत्तरधं भूतं भूतेगभावनम् ।
 वामदेवं विरूपाक्षमाहुस्त्वविज्ञो जनाः ॥ [975]
 महादेवं सहस्राक्षं कात्भूर्तिं चतुर्भुजम् ।
 रुद्र रोदननामानमाहुर्विशेष्वर शिवम् ॥
 अप्रमेयमनाधारमाहुर्मादेश्वरा जनाः ।
 तप्त नम्रपरीं तु नागिनं नम्र रंसम् ।
 आहुर्विश्वेश्वर शान्तं शिवमादि रानातनम् ॥ [980]
 तस्य मूर्तिरिमाः सर्वा धरायाः सवत्या शृच ॥
 भूमिरापोऽनलं वायुः स मूर्धंध तथा शर्मा ।
 अग्निश्च रजमानश्च प्रट्ट निश्रेयमकृषा ॥
 महादेवो महायोगी गिरिजो नीलगेतिः ।

तपस्वति तदा विष्णोः परंते भूतसेविते । [905]
 गरुडस्राश्वेतनय इन्धनानि समाचिनोत् ।
 होमायं वासुदेवस्य चरतस्त्व उन्नतम् ॥
 चक्रराजोऽथ पुष्पाणि मचिनोति तदा हरेः ।
 दिक्षु सर्वांसु सर्वत्र ररक्ष जलजस्तदा ॥
 सङ्ग आहृत्य धत्तेन कुशान्मुवहुशस्तदा । [910]
 गदा बीभोदकी चैव परिचर्यां चकार ह ॥
 धनुःप्रवरमत्युग्रं शार्ङ्गं दानवनीपणम् ।
 स्थितं हि पुरतस्तस्य यथेष्टं भृत्यवत्स्वयम् ।
 जुहोति भगवान्विष्णुरेधोमिर्वहुभिः सदा ॥
 आञ्ज्यादिभिस्तदा हृन्द्यैरग्निं संपूज्य माधवः । [915]
 सप्तार्षिषः समाग्निं च समस्तज्वलतः शृती ॥
 एकस्मिन्नेकदा मासे भुञ्जानो निपतात्मजाय् । ;
 द्वितीये स्वयं पर्याचे भुञ्जन्नेवेन पेनचिन् ॥
 एतस्मिन्वत्सरे भुञ्जन्सर्वेरेन पेनचिन् ।
 समाप्य कसत्रं सर्वमेवमेव जगत्पतिः ॥ [920]
 द्वादशान्दे तथा पूर्णे उनमासे जगत्पतिः ।
 जुह्वन्नग्निं समाभ्याकल्पदन्मन्त्राञ्जनादेनः ॥
 आरण्यकं पठन्विष्णुः शाश्वन्मोर्ध्वरो हरिः ।

आस्ते ध्यानरसज्ञ पठन्प्रणवमुत्तमम् ॥
 Colophon.
 धर्मोपायन उवाच ।
 नत इन्द्रः स्वयं तत्र आरुह्य गजमुत्तमम् । [925]
 द्रुष्टुं सर्वेश्वरं विष्णुं ह्यभ्यन्तं समापयो ॥
 ततो यमस्तु भगवान्नाम्य मदिषं परम् ।
 विचरेश्वरं स्वयं साक्षादापयो नगमुत्तमम् ॥
 प्रचेना हंसमास्य धार्यैश्च समन्वितः ।
 श्रेयच्छत्रसमायुक्तः श्रेतव्यजनरीजितः । [930]
 पर्यौ कैलासशिखरं द्रुष्टुं वैश्रवमाजसा ॥
 अन्येऽपि च तथा देवा आदित्या वगवत्पथा ।
 मद्राश्रेय तथा राजन्द्रुष्टुं पेशरमापयुः ॥
 सिद्धाश्च सुनवधैर गन्धर्वा यक्षकिंकराः ।
 मर्याभ्याप्सरसो राजतृत्तगीतविशारदाः ॥ [935]
 ततो देवगणः सर्वैः कैलासं समदगत ।
 परंतो नारदश्रेय तथाप्ये मुनिस्तमाः ।
 विष्णवस्थितोऽप्यशः गर्वे देवगणान्पथा ॥
 आभयं शतु पश्यन् न भूतं न भविष्यति ।
 योगिपुत्रैः स्वयं कृत्वा यथाप्यति सुतः परमम् । [940]

को म्यत्र समयो भूयादिति ते मेनिरे गणाः ॥
 ततः समाप्ते मन्त्रे जगत्स्वते-
 व्रंते समूले सखेश्वरः शिवः ।
 द्रष्टुं हरिं लोकोहितेयिणं प्रभुं
 ययौ भवान्या सह भूतसर्पैः ॥ [945]
 सार्धं वृत्रेण सगुह्येन
 त्रिमेण सखा प्रभुपेश्वरः शिवः ।
 स्वयं जटी भूतपिशाचसङ्घः
 शरी च रङ्गी शशिशेखरः शिवः ॥
 करेण विभ्रत्सह दमंडुण्डिरां [950]
 वरेण साक्षरपरेण दीपिकाम् ।
 अन्येन विभ्रन्महता सडिण्डिमा
 शूल च विभ्रन्नपरेण वाटुना ॥
 गुणान्सरुद्राभक्तान्समुद्रह-
 खटाभिरापिङ्गलत्वाप्रभूर्निभिः । [955]
 विराजमानः प्रभुरिन्दुनेररो
 वृषेण युक्तः सुसितेन शंकरः ॥
 उमास्तनद्वंडसमर्षितानन-
 न्त्या समाश्रित्य निर्पाडिताधरः ।
 गङ्गाम्बुविभ्रालितचन्द्रनेरर- [960]
 क्ता चापि वीक्षन्वहुजान्नादा शिवः ॥
 भग्माङ्गरागैरुल्लेखिताननो

महोरगैर्नन्दजट सनातनः ।
 शिर कपालैः परिशोभितमन्त्रा
 द्रष्टुं हरिं वैश्रमभ्ययाच्छिवः ॥ [965]
 यमाद्वरत्रयं पुरुष महान्त
 पुरातनं सायन्मिनद्धट्टयः ।
 यत्वापि देवस्य गुणान्समप्रा-
 सात्त्वाध्वतुर्विजतिमाद्वरेवे ॥
 यमाद्वरेवं पुत्रं पुरातनं [970]
 कणादनामानमजं महेश्वरम् ।
 दक्षस्य यतं निनिहत्स्व यो ये
 यिनाश्व देवाश्च पुरा पुरातनः ॥
 यं त्रिदुर्भूतवत्प्रशं भूतं भूतेशभायनम् ।
 यागदेवं विरूपाक्षमाहुन्मत्त्वमिदो जनाः ॥ [975]
 मदादेवं सदन्वाधं पात्पूर्नि चतुर्भुजम् ।
 रुर रोदननामानमाहुर्विश्वेश शिवम् ॥
 अप्रमेयमनाधारमाहुर्मादेश्वरा जनाः ।
 नम नम्रपरीत तु जागितं नम्रवर्णसम ।
 आहुर्विश्वेश्वरं ज्ञानं जितमादि सनातनम् ॥ [980]
 तस्य मूर्तिरिमा, सर्वा धराणाः सवदा वृष ॥
 भूमिरापोऽनलो वायुः स सूर्यश्च तथा शशी ।
 अग्निश्च यज्ञमानश्च प्रष्टुमिष्टवमष्टभा ॥
 मदादेवो मत्प्रायोगी गिरिशो नीलनेत्रितः ।

वपस्वति तदा विष्णो पर्वते भूतमेविते ।
 गरुडस्त्रार्क्ष्यतनय इन्धनानि समाचिनोत् ।
 होमार्यं वासुदेवस्य चरतस्तप उन्नमम् ॥
 चक्राजोऽथ पुष्पाणि सचिनोति तदा हरेः ।
 दिक्षु सर्वसु सर्वत्र ररक्ष जलजस्तदा ॥
 रङ्ग आहत्य यत्नेन बुशान्मुनदृशस्तदा ।
 गदा कौमोदकी चैत्र परिचर्या चकार ह ॥
 धनुःप्रवरमत्युषं शार्ङ्गं दानवभीषणम् ।
 क्षितं हि पुरतस्तस्य यथेष्टं भृत्यरत्नवधम् ।
 जुहोति भगवान्विष्णुरेधोभिर्वेदुभिः सदा ॥
 आज्यादिभिलस्तदा हृदयेरार्धं संपूज्य माधवः ।
 सप्ताचिपः समाप्ति च समस्तन्यस्ततः कृती ॥
 एकस्मिन्नेकदा मासे मुञ्जानो नियतात्मवान् ।
 द्वितीये स्वयं पर्याये मुञ्जलेपेन वेनविन् ॥
 एकस्मिन्नेकसरे मुञ्जंलयेवेन वेनचिन् ।
 समाप्य वत्सरे सर्वमेतमेव जगत्पतिः ॥
 द्वादशाब्दे तथा पूर्णे उनमासे जगत्पतिः ।
 जुह्वन्नि समाभ्यायन्पठन्मन्त्राङ्गमादैनः ॥
 आरण्यकं पठन्विष्णुः साक्षात्सर्वेश्वरो हरिः ।

[905]

[910]

[915]

[920]

आस्ते ध्यानरस्त्र पठन्प्रणयुक्तमम् ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

तत इन्द्रः स्वयं तत्र आरुह्य गजमुत्तमम् ।

[925]

द्रष्टुं सर्वेश्वरं विष्णुं वपस्वन्तं समाचयौ ॥

ततो यमस्तु भगवानाक्य महिषं वरम् ।

विचरैश्च स्वयं साक्षादाययौ नगमुत्तमम् ॥

प्रयेता हंसमाशुष्य वारणेभ्य समन्वितः ।

श्वेतच्छत्रसमायुक्तः श्वेतव्यजनसंक्रितः ।

[930]

ययौ वैलासशिखरं द्रष्टुं वैशाममप्रसा ॥

अन्येऽपि च तथा देवा आदित्या वससरस्या ।

रुद्राश्चैव तथा राजन्द्रमु येनानामापयुः ॥

सिद्धाश्च मुनयश्चैव गन्धर्वा यक्षसिनराः ।

सर्वाभ्राप्सरसो राजभृत्तर्जातिविशारदाः ॥

[935]

ततो देवगणः सर्वैः वैलास गमनगत ।

पर्वतो नारदशैव तथाप्ये मुनिसप्ततयाः ।

निगमयन्निजलोगाः सर्वे देवगणास्तथा ॥

आश्चर्यं मनु पश्यन् न भूतं न भविष्यति ।

योनिभ्यः स्वयं कृणो वपस्वति मुनः श्रवम् । [940]

Ts तस्य स गरुडस्त्रार्क्ष्यम्, Gs गरुडस्त्रार्क्ष्यं वाच (for °)
 — (L. 909) Das Da Ts Gs s s Ms जलदृष्ट (for 'जम्').
 — Ts om line 910 — (L. 915) Da Ts द्विषद्वै (for
 द्विषद्वै) Gs अश्वं (for अशि) — (L. 916) Da समाप्तिप
 (for 'ति') Gs तत्र (for द्वीप) De समस्तपुष्पाङ्गमादनी
 (for °) — (L. 918) Ts सप्ताहैः Cal ed. वसमासे (for
 पर्याये), Da Das Ts Gs s s केशव (for केनविन्) Ms
 मुञ्जानो वेन केनविन् (for °) — (L. 919) Das Ms कश्यपे
 (for कश्यपे) Gs केशव (for केनविन्) — (L. 920) Da
 Das Ts s Gs s तस्य; Cal ed. तु तत्र (for तस्य) De
 सप्तमम् (for सप्तम्) — Ts s Gs s om line 921 — (L.
 921) De मापमासे (for 'त') — (L. 923) Gs सप्ताह्यम्
 Ms सप्ताह्यम्; Rom Paona o Gs ed. सप्ताह्यम् (for
 सप्तमम्) De Ts Gs s s अश्वं (प्रसायम्) — (L. 925)
 Ms शोके (for साक्षर), De Ms s शोकेषो (for शोके)
 Gs सर्वलोकाधी हरिः (for °) — (L. 924) Ts वपुस्वरम्
 (for वपुस्वरम्)
 Colophon — Mention of the S; — Mention

of Kāśha. Da Das De Ts s s G M. — Cal phon. Da
 Das Gs Ms s वैशंपायना — A By om Da 923, Da
 924, Ts 924 19, Ts 924 19, Ts 101, Gs 100, Gs 101,
 Gs Ms 106, Ms s 101
 — (L. 925) Da Ts s s Gs s M एत (for एत) — (L.
 927) De सप्तमम्, Ts तु सप्तमम्, Gs Ms s सप्तमम्
 (for तु सप्तमम्) — (L. 928) Da Ts Gs s Ms s सर्व
 (for सर्व) — (L. 929) Ts Gs सप्तमम् (for सप्तमं),
 (L. 930) Gs वाच (for वेन) Ts वपुस्वरम्; Gs
 योनिप (for योनिप) — Ts Gs s om (haj) 100
 101 921 s s om line 923 924 — (L. 933) Da
 सप्तमम् (for सप्तमम्) — (L. 934) Cal ed. सप्तमं कृणो
 सप्तमम् (for °) — (L. 935) Das Da Ts s Gs सप्त
 मरं (for सप्त मरं) — Ts om 1 200 527-530 — (L.
 930) Ts Gs s सिद्धि (for सिद्धि) Das Da Ts Gs s
 Ms सर्वैः (for सर्वैः) After 100 800 Ts Gs 100
 930
 * * * दो शेष विष्णो अर्चयति न केनैव सप्त
 — M om 15-210 (L. 934) Ts वपुस्वरम् (for वपुस्वरं)

को न्वत्र समयो भूयादिति ते मेनिरे गणाः ॥

ततः समाप्ते सकले जगत्सते-

प्रैते समूले सकलेधरः शिवः ।

द्रष्टुं हरिं लोकाहितैपिणं प्रभुं

यथौ भवान्या सह भूतसंघैः ॥ [945]

साधं कुबेरेण समुद्रकेन

श्रियेण सप्त्या प्रभुरीश्वरः शिवः ।

स्वयं जटी भूतपिशाचसंयुतः

शरी च शङ्गी शशिशेखरः शिवः ॥

करेण विभ्रत्साह् वभंशुण्डिकां [950]

करेण साक्षादपरेण कीनिकाम् ।

अन्येन विभ्रन्महर्तां सडिण्डिमां

शूलं च विभ्रन्नपरेण वाहुना ॥

गुणान्सरुद्राक्षकृतान्समुद्रह-

ञ्जटानिरापिद्मलताप्रमूर्तिभिः । [955]

विराजमानः प्रभुरिन्दुशेखरे

श्रुपेण युक्तः सुरितेन शंकरः ॥

उमास्तनद्वंद्वसमर्पितानन-

सत्या समाहित्य निषीडिताधरः ।

गङ्गाम्बुनिशालितचन्द्रशेखर- [960]

स्तां चापि वीक्षन्वहुगन्धदा शिवः ॥

भस्माद्गामैरुलेपिताननो

महोरनैर्द्वजजट. सनातनः ।

द्वार कपालैः परिशोभितस्वदा

द्रष्टुं हरिं केशजमभ्ययाच्छिवः ॥ [965]

यमाहुरार्यं पुरुषं महान्तं

पुरातनं सांख्यनिबद्धप्रयः ।

यस्यापि देवस्य गुणान्समाप्ता-

स्तत्त्वांश्चतुर्विंशतिमाहुरेके ॥

यमाहुरेकं पुरुषं पुरातनं [970]

कणादनामानगर्जं महेश्वरम् ।

दक्षस्य यहाँ विनिहृत्य यो वै

विनाशय देयोश्च पुरा पुरातनः ॥

यं त्रिदुर्भूतस्वयं भूतं भूतेशभावनम् ।

वामदेवं विष्वाक्षमाहुरस्त्वभिदो जनाः ॥ [975]

महादेवं सहस्राक्षं काठमूर्तिं चतुर्भुजम् ।

रुद्रं रोदननामानमाहुर्विश्वेश्वरं शिवम् ॥

अप्रमेयमताधारमाहुर्महेश्वरा जनाः ।

नम्रं नमपरीतं तु नागिनं नमनचंसम् ।

आहुर्विश्वेश्वरं शान्तं शिवमादि सनातनम् ॥ [980]

तस्य मूर्तिरिगाः सर्गां घटायाः सख्यत्वा नृप ॥

भूमिरापोऽनलो वायुः रं सूर्यश्च तथा शशी ।

अग्निश्च यज्ञयासश्च प्रकृतिर्भवमष्टधा ॥

महादेवो महायोगी गिरीशो नीललोहितः ।

Ts हतिः Gs निरौ (for सु). — Ts Gs om. line 941. — (L. 941) Ds M विमयो (for समयो). — (L. 942) Ds Ms — सकले जगत्सते, Ts द्वादि संशयस्य (for सकले जगत्सते). — (L. 943) Ts रत्न (for प्रते) Ds वृतः स शौरिः सकलेधरेष्वर. — Gs om (hspl) lines 944-949 — (L. 944) Ts Gs, s हितं; Ts मदा (हरि) — (L. 945) Ts Gs सिद्धसंघैः (for मूय). — (L. 947) Ds Ds Ts Gs, s मय्या श्रियेण (by transp) — Gs om (hspl) lines 948-949 — (L. 949) Ts शर्मा (for शरी). Ds Ds Gs शशिशेखरशेखरः (Gs 'मण्डन') (for शैखर. निव). — (L. 950) Gs दृष्यः (for द्भे). — (L. 951) Ds सपरं प्र (for सपरेण) — (L. 953) Ms, s विभ्रद् (for विभ्रत्). Gs घागिना (for वाहुना). — (L. 954) Ds गाल् (for गु). — (L. 955) Ts, s

Gs, s माप्रमूर्ति. (for 'मूर्ति') — (L. 957) Ts सुगमेन (for सुमि). — (L. 961) Ms, s तप्य निरीश्वत् (for लो चापि वीक्षन्) Ds Gs मदा (for मदा). — (L. 964) Ds बहु (for परि). — (L. 965) Ds यथौ; Ms, s दुर्न (for हरि). — Gs om lines 966-969 — (L. 967) Ms पुरातना (for 'तन') — (L. 968) Gs सय्य (for सय्य). — (L. 970) Ms एक (for एक) — (L. 973) Ds Ds Ts Gs, s अमृतामृताननः; Ds Ts, s Gs, s Ms, s अमृतामृताननम् (Ts Gs, s 'न') (for च पुरा यनायन) — (L. 979) Ds Ds Ts, s शशि (for शश). — (L. 980) Ts, s गुं (for शान्तं). — (L. 981) Ds वर्य (for वर्य). — (L. 982) Gs अग्नि (for मग्नि) Ds निरीश्वर (for शरी). — (L. 983) Ms लपेच (for मग्नि). — (L. 985) Ds, s Gs, s Ms, s महायोगी

आदिकर्ता महीभर्ता शूलपाणिरुमापतिः । [985]

द्रु विधेश्वर विष्णु भूतसघैः समाययी ॥

Colophon

वैशंपायन वनाच ।

तस्याग्रे समपद्यन्त भूतसघाः सहस्रशः ।

घण्टाकर्णो विरूपाक्षः कुण्डभानु कुमुदहः ॥

दीर्घलोमा दीर्घशिरो दीर्घवाहुर्निर्जनः ।

उरुनक्त्रः शनमुपः शतपीयः शतोदरः ॥ [990]

कुण्डोदरो महापीयः स्थूलजिह्वो द्विबाहुः ।

पार्श्वक्त्रः सिंहमुख उन्नतासो महाहनुः ।

त्रिनाहुः पञ्चनाहुश्च न्यामनक्त्रः सितानन ॥

एते चान्ये च बहवो दीर्घास्था दीर्घलोचनाः ।

नृत्यन्तः प्रहसन्तश्च स्फोटयन्तः परस्परम् ॥ [990]

तथान्ये घोरोपाश्च तथान्ये विवृटतानना ।

प्रेतभक्षाः प्रेतनहा मासरोणितभोजनाः ॥

शवानि सुनहन्त्याश्च भक्षयन्स्ततस्ततः ।

पिबन्तो मंथिर योर रण्डवन्तः शव बहु ॥

कराल वितता दीर्घा धमनिस्त्रायुसतताः । [1000]

नन्नाश्रैव सचीराश्च शूलप्रप्रोत्तमानुपा ॥

शिरोमालवृताः केचिदात्रपाशाशरपाशिताः ।

डिण्डिमेट्टहासैश्च नादयन्तो वसुंधराम् ।

कपालिनो भैरवाश्च जटिला मुण्डिनस्तथा ।

एवं बहुविधा घोराः पिशाचा विवृताननाः ॥ [1005]

तथान्ये मुनिवीराश्च ध्यायन्तः परमेश्वरम् ।

पठन्तो वेदशास्त्राणि साह्यानि विविधानि च ॥

कुण्डिकास्त्रराः केचित्केचित्पिशाचीरिणः ।

केचित्स्त्रीपीनवसनाः केचित्पर्यटस्यूताः ॥

स्तुयन्तः शंकर भक्त्या स्तोत्रमार्हेश्वरैस्तथा । [1010]

एकत्र ते मुनिगणा अपत्र गणास्तथा ॥

अन्यत्र मिडगन्धर्गाः प्रियाभिः सह सगताः ।

नृत्यन्ति नृत्यवृशला गायन्ति स्म च कन्यसाः ॥

विद्याधारास्तथान्यत्र स्तुयन्त शंकर शिष्यम् ।

ननुस्तस्य पुरतो गच्छन्तोऽप्सरमां गणाः ॥ [1015]

एवमेतैर्महायोरैः पिशाचैर्भूतनिर्नरैः ।

मुनिभिश्चाप्सरसोभिश्च सम शर्वैः समाययी ॥

यत्र विधेश्वरो विष्णुस्त्वस्तेषु सुदारुण्यम् ।

यत्र ते लोकपादाश्च विप्रुन्ति स्म दिदृक्षवा ।

उभया लोकाभिव्या गह्रया चन्द्रोदरः ॥ [1020]

M₁ = महीभर्ता (for भता) — (L. 985) M₂ = सहाययी (for समा)

Colophon — Mention of the Ep^o D₂ — Mention of *Khila* D₁ D₂ D₃ D₄ T₁ = G M — Sub-paraen D₁ D₂ M₂ = कैलासपारा — *Adhy name* D₁ 270, D₂ 259 T₁ G₁ 196, T₂ G₁ 198, T₃ 165, G₂ 189, G₃ 160, G₄ 195, G₅ M₁ 197 M₂ = 161

G₁ om lines 987 1024 T₁ om the ref — (L. 988) D₁ D₂ G₁ = 4 कुण्डभार T₁ कुमरश्च (for कुण्डभानु) T₂ कुमुदह (for कुमु) T₃ कुन्दर सकुमुदह (for *) — (L. 989) D₁ D₂ T₁ G₁ = दीर्घमुने, T₂ = शिरा, G₁ शिरो (for शिरो) — G₁ om lines 990 993 — (L. 990) D₁ G₁ उरुनेत्र, D₂ उग्रवक्त्र (for उर्) M₁ शितोदर (for शतो) — (L. 992) G₁ सिंह मुखी (for मुख) — (L. 994) G₂ द्विबाहु (for वि) D₂ शनानन, T₁ = G₁ = सनान (for शिवानन) — (L. 996) M₁ = पिशाचा (for the second तथान्य) D₂ तथान्ये सुहृतानना (for *) — (L. 997) G₂ प्रेतसघा; M₂ वक्षः

(for "भृश") D₁ T₁ = G₁ 7 = 4 प्रेतवाहा (for "वहा") — (L. 998) T₂ G₁ शवानसुबहुदात्मत्र (for *) — G₁ om line 999 — (L. 999) D₁ D₂ T₁ = G₁ = शवानवहु (for शव बहु) — (L. 1000) D₁ T₂ M₂ = विवृटा (for वितता) T₃ घोरा (for दीर्घा) — (L. 1001) D₁ D₂ T₁ G₁ = नानाविधा, D₂ नानाश्रैव (for नन्ना) D₁ D₂ D₃ T₁ = G₁ = M₂ सूचीराश्च (for सूची) T₁ नन्नाश्च सुचि राश्रैव (for *) — (L. 1002) T₂ M₁ शिला (for शिरो) D₂ मासपाशैश्च पाणिना, M₂ = पाशाविपाशिता (for *) — (L. 1004) M₁ करपाशिनो (for कपालिनो) G₁ जटिनो (for जटिला) — (L. 1005) T₁ = C₁ = M₂ = एवं बहुविधाकारा (for *) — (L. 1007) D₁ D₂ G₁ = नारयानि (for "नारायणि") — (L. 1008) T₁ कुण्डिकान्तकरा केचित्, G₁ "स्त्रिकरा केचित्" (for *) D₁ D₂ D₃ T₁ = G₁ = 2 केचि रकुशविचीरिण (for *) — (L. 1009) T₂ G₁ = कार्यान्- (for कार्यं) — (L. 1011) D₂ T₁ = G₁ = 3 M मुनिवता (for "गणा") — (L. 1012) D₂ D₃ T₁ = M₂ सिद्धा (for सिद्ध) — (L. 1013) Cal ed नृवेऽपि कुपाला सर्वे

शो न्वर सवो स सर्वलोकप्रमथो हरिः शिवो
जटी च साक्षात्प्रणवात्मकः कृती ।
द्रष्टुं हरिं विष्णुमुदारनिकमो
ययी यथेष्टं पशितवानेवुतः ॥

Colophon.

वैशंभयान उवाच ।

एवं बहुविधैर्भूतैः पिकाचैरुतैः सह । [1025]

आगत्य भगवान् रुद्रः शकरो ह्यपराहृतः ॥

ददर्श विष्णुं देवेश तपन्तं तप उक्तमम् ।

जुह्वानमाग्निं विधिगृह्यैर्मेधैर्जगत्सतिम् ॥

गरुडाहृतकोष्ठं तु जटिल चीर्याससम् ।

चक्रेणानीतकुसुम खड्गानीतकुशा तथा ॥ [1030]

गदाङ्कनसमाचारं देवदेवं जनार्दनतम् ॥

इन्द्राद्यैर्देवसर्पैश्च घृतं मुनिगणैः सह ।

अचिन्त्यं सर्वभूतानां ध्यायन्तं किमपि प्रभुम् ॥

अवस्त्रञ्च गुणाच्छत्रौ भगवान्भूतभावनः ।

ततः प्रीतः प्रसन्नात्मा लुप्तद्राक्ष उमापति । [1035]

ततो भूतपिशाचाश्च राक्षसा गुह्यकास्तथा ।

मुनयो विप्रचर्याश्च जयशब्द प्रचक्रिरे ॥

जय देन जगन्नाथ जय रुद्र जनार्दन ।

जय निष्णो हृषीकेश नारायण परायण ॥

जय रुद्र पुराणात्मज्ञय देव हरेश्चर । [1040]

आदिदेव जगन्नाथ जय शंकर भावन ॥

जय कौस्तुभदीप्ताङ्ग जय भस्मविराजित ।

जय चक्रगदापाणे जय शूलिन्त्रिलोचन ॥

जय मौक्तिकदीप्ताङ्ग जय नागदिभूषण ।

इति ते मुनयः सर्वे प्रणाम चक्रिरे हरिम् ॥ [1045]

तत उत्थाय भगवान्दृष्ट्वा देवमवस्थितम् ।

शुभध्यजं विरूपाक्षं शंकरं नीललोहितम् ।

ततो इष्टमना विष्णुतुष्टाय हरमीश्वरम् ॥

भगवानुवाच ।

नमस्ते शिविकण्ठाय नीलप्रीयाय वेधसे ।

नमस्ते अस्तु शोचिषे नमस्ते उपमानिने ॥ [1050]

नमस्ते अस्तु मीढुषे नमस्ते गर्दिने हर ।

नमस्ते विश्वमूर्तये वृषाय वृषरूपिणे ॥

अमूर्ताय च देवाय नमस्तेऽस्तु पिनात्रिने ।

(for ") — (L 1017) T₁ मुनिनिश्चैव प्रमथै (for ")— (L 1023) D₁ T₁ s P₁ M₁ s s रुद्र विज्ञे, P₁ अथैविशुद्र (for हरि शिवो) — (L 1023) T₁ प्रणवात्मके,M₁ s वाकृति ((for 'यामरुः') — (L 1023) D₁ G₁विशुद्र (for विष्णुम्) D₁ उदाविश्रम, T₁ s M₁ विक्रम

(for 'विक्रमो)

Colophon — Mention of the Epic Das — Mention

of Kāśī Dn Ds De T₁ s s G₁ s s M₁ — Sub-parcan Dn Ds De M₁ केशसयामा — Adhy no Dn271; Ds 270 T₁ 197, T₁ 199, T₁ G₁ 166, G₁ 192,G₁ 196, G₁ M₁ 198, M₁ s 162(L 1025) D₁ अनुगै (for उरुगै) — (L 1028) D₁G₁ लुहन्तम् (for जुह्वानम्) Dn T₁ s G₁ s M₁ s s इन्द्रैर(for शेषैर) — T₁ om lines 1029-1032 — (L 1030)G₁ शीत (for शीत) — (L 1030) D₁ G₁ चवानीकुशासमम् (G₁ दिग्दर्श) (for ") — (L 1032) T₁ तपन्तं(for तपन्तं) (s तथा (for सह) — M₁ om line 1033M₁ s om line 1034 — (L 1037) M₁ s s सपाद् (for'सपाद्') — (L 1040) M₁ रुद्र (for देव) T₁ G₁ s s M₁हरे हर, G₁ M₁ s हरे हरे (for हरे हर) — (L 1043) D₁T₁ G₁ M₁ s रुद्रैर (for विक्रैर) — (L 1045) T₁[हृषी (for हृषी) — (J 1046) M₁ s देवेशो (for भगवान्)D₁ उमापतिम्, G₁ उपस्थितम् (for अवस्थि) — (L 1048)D₁ ईश्वर (for 'रम्') — D₁ इण (for भगवान्) — (L1049) D₁ नीलकण्ठाय (for शिवि) G₁ नीलकण्ठाय (for'प्रीयाय) — (L 1050) G₁ वमले गर्दिने तुभ्यं, G₁ वमोऽस्तु

शोचिषे तुभ्यं, Bom Poona eds G (ed) 'ने शोचिषे अस्तु

(for ") D₁ T₁ अस्तु मीढुषे, G₁ मिधमूर्तये (for उपमानिने)— G₁ om line 1051 — (J 1051) T₁ नमस्ते हरैर् तुभ्यं sBom Poona eds G (ed) 'ने मीढुषे अस्तु (for ") T₁G₁ s हरे (for हर) D₁ T₁ नमस्ते मिधमूर्तये (for ") — (L1052) Dn Ds G₁ शिवतपे, T₁ 'वप्रे ते, T₁ 'मूर्ताय(for 'मूर्तये) T₁ नमस्ते जटिले तुभ्यं (for ") D₁ वृषाय वृषरूपिणाय वृषरूपाय ते नमः (G₁ नमस्ते गर्दिने तुभ्यं नमस्ते विश्वमूर्तये — After line 1052, G₁ ins

10** उपनिर्वाय च नमो वृषाय वृषरूपिणे ।

— (L 1053) M₁ s अहहय (for अमूर्ताय) T₁ मूर्ताय(for देवाय) — After line 1053, T₁ ins

हरिवंशो

नमः कुन्जाय कृपाय शिवाय शिवरूपिणे ॥
 नमस्तुण्डाय तुष्टाय नमस्तुटितुटाय च । [1055]
 नमः शिवाय शान्ताय गिरिशाय च ते नमः ॥
 नमो हराय द्विप्राय नमो हरिहराय च ।
 नमोऽघोराय घोराय घोरघोरप्रियाय च ॥
 नमोऽघण्टाय घण्टाय नमो घटिघटाय च ।
 नमः शर्राय शान्ताय भूताधिपतये नमः ॥ [1060]
 नमो नमो विरूपाय पुराय पुरहारिणे ।
 नम आद्याय वीजाय शुचये भस्मरूपिणे ॥
 नमः पिनाकहस्ताय नम शूलासिधारिणे ।
 नमस्ते खट्वहस्ताय नमस्ते कृत्तिवाससे ॥
 नमस्ते वामदेवाय नम आकाशमूर्तये । [1065]
 हराय हरिरूपाय नमस्ते तिग्मतेजसे ॥
 भक्तप्रियाय भक्ताय भक्ताना वरदायिने ।
 नमोऽभ्रमूर्तये देव जलमूर्तिधराय च ॥
 नमश्चन्द्राय देवाय सूर्याय च नमो जम ।
 नमः प्रधानदेवाय भूताना पतये नमः ॥ [1070]

नमः करालमुण्डाय विवृताय वपदिने ।
 अजाय च नमस्तुभ्यं भूतभाजन भाजन ॥
 नमोऽस्तु हरिनेशाय विद्मलाय नमो नमः ।
 नमस्तेऽभीशुहस्ताय भीरुभीरुहराय च ॥
 हराय भीतिरूपाय घोराणा भीतिदायिने । [1075]
 नमो वक्षमरत्नाय भगनेत्रापहारिणे ॥
 उमापते नमस्तुभ्यं कैलासनिधाय च ।
 आदिदेवाय देवाय भवाय भवरूपिणे ॥
 नमः कपालहस्ताय नमोऽजमथनाय च ।
 त्र्यम्बनाय नमस्तुभ्य त्र्यक्षाय च शिवाय च ॥ [1080]
 वरदाय वरेण्याय नमस्ते चन्द्रशेखर ।
 नम इभ्याय हरिणे ध्रुवाय च कुशाय च ॥
 नमस्ते शतयुग्माय नागपाशप्रियाय च ।
 विरूपाय सुरूपाय भद्रपानप्रियाय च ॥
 इमशानरतये नित्य जयशब्दप्रियाय च । [1085]
 सरप्रियाय सर्राय सराय सररूपिणे ॥
 भद्रप्रियाय भद्राय भद्ररूपधराय च ।

विरूपाय मुरूपाय महाघोराय ते नमः ॥
घण्टाय घण्टनादाय घण्टभूषणभूषिणे ।
तीव्राय तीव्ररूपाय तीव्ररूपप्रियाय च ॥ [1090]
नभ्राय नम्ररूपाय नम्ररूपप्रियाय च ।
भूनावाप्त नमस्तुभ्य सर्वावास नमो नमः ॥
नमः सर्वात्मने तुभ्य नमस्ते भूतिदायिने ।
नमस्ते वामदेवाय महादेवाय ते नमः ॥
का नु वान्स्तुतिरूपा ते को नु स्तोत्र प्रगल्भुयात् । [1095]
कस्य वा स्फुरते जिह्वा स्तुतीं स्तुतिमता वर ॥
क्षमस्य भगवन्देव भक्तोऽह ध्याहि मा हर ।
सर्वात्मन्सर्वभूतेश ध्याहि मा सनत हर ॥
रक्ष देव जगन्नाथ लोकान्मर्वात्मना हर ।
ध्याहि भक्तान्मदा देव भक्तप्रिय सदा हर ॥ [1100]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततो वृषपञ्चो देवः शूली साक्षाद्भूमापतिः ।
वर करेण ससृज्य विष्णोश्चक्रधरस्य ह ॥
श्रीवाच भगवान्तरुः केशव गरुडध्वजम् ।
शृण्वता सर्वदेवाना मुनीना भाषितात्मनाम् ॥

किमिदं देवदेवेना चक्रपाणे जनार्दन । [1105]
तपश्चर्यां किमर्थं ते प्रार्थना तव का विभो ।
स्य विष्णुर्भवाक्षित्यस्तपस्व तपसा हरे ॥
पुत्रार्थं यदि ते देव तपश्चर्यां जनार्दन ।
पुत्रो दत्तो मया देव धृष्यमेव जगत्पते ॥
शृणु तत्रापि भगवन्काण्य कारणात्मक ॥ [1110]
तपश्चतुं प्रवृत्तोऽहं कृतभित्कारणाद्धरे ।
वर्षायुत महाघोरं पुरा कृतयुरे तदा ॥
अवानी तत्र मे देव परिचतुं तदामयत् ।
पित्रा नियुक्ता देवेश उभेया वरवर्णिनी ।
मीत इन्द्रस्तदा देव मार मा प्रैपयच्छदा ॥ [1115]
मधुना सह सयुक्तो मारो मामागतस्तदा ।
लक्ष्य मामकरोत्तत्र बाणस्य प्रेषितस्य ह ॥
एषा मा सेवते तत्र दानास्तुष्पादिना हरे ॥
ततः कुद्वोऽहमभव दह्या मार तथाविधम् ।
कुप्यतो मन देवेश नेत्रादग्निः पपाव ह ॥ [1120]
नोऽयमप्रिस्तदा मार भस्मसात्कृतव्यास्तदा ।
अचिन्त्य तदा विष्णो शशस्वैतश्चिकीर्षितम् ॥
सर्व प्रभृति देवेश द्या त प्रति वर्तते ।

— Gs om 1087⁴-1088⁴ — (L 1088) Tz वीररूपाय ,
Ms महामेघाय (for 'घोराय) — (L 1083) Dn Dss Ts
घण्टभूपाय, Gs भूताय (for 'नादाय) Tz s Gs s घण्टा
नादाय घण्टाय (for ⁴) Gs घण्टाघण्टाय ते नम (for ⁴) — Gs
om line 1071 — (L 1092) Dn Dss Ds Ts भूतवाय (for
भूता) Ds लोकवास, Gs Ms सर्वं (for सर्वो) — Ds om
(hapl) lines 1093 1094 — (L 1093) Dn Dss नमस्ते
भूतिदायक, Ts s Gs स्ने भूतदायिने, Gs स्ने भूतदायक (for
⁴) — (L 1095) Ds सनित्प्रा (for स्तुति) — (L 1096)
Gs वारु (for वर) Tz स्फुरते कस्य जिह्वा तु (for ⁴) Gs कृतौ
(for स्तुती) — (L 1097) Dn Dss Gs s प्राहि (for
ध्याहि) — (L 1098) Dn Dss Ds Ts Gs s प्राहि (for
ध्याहि) Ds वर, Gs हरे (for हर) — Ds Gs om (hapl)
line 1099 — (I 1099) Tz सह, Ts हरे (for हर)
— (I 1100) Dn Dss Ds Ts s Gs प्राहि (for ध्यादि) Ts
भक्तं (for भनार्त्)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Mention
of Kṛishṇa Dn Dss Ds Ts s Gs — Subparcon Dn

Dss Ds Ts Gs Ms वैरासपात्रा — Adhy name Gs
कुप्येन स्तुति, Gs ईश्वरस्तुति, Ms रदस्व — Adhy no
Dn 272, Dss 271, Ts Gs 198, Ts Gs 200, Ts 167;
Gs 198, Gs 197, Gs 199, Ms s 163, Ms 199

Tz Gs om the ref — (L 1101) Gs तिवः (for
शूली) — (L 1102) Gs करं वा (for करेण) — (L
1104) Ms धरणीना (for मुनीना) — (L 1107) Dss
Ds Ts Gs तिव्य (for तिव्यत्) Ds Ts Ms s तपसा (for
तपसा) Gs तपस्वत् तपना वर (for ⁴) — (L 1108) Cal
red प्रति (for यदि) — (L 1109) Gs जनार्दन (for जन
पते) — (L 1110) Ds करणात्मक (for कारणा)
— (L 1111) Ds Gs कारणात्नरे (for 'वाद्धरे) — (L
1112) Dss अन्य (for सदा) — (L 1113) Ds Gs s
तपश्चतुं (for परिचतुं) Ds सत्तपस्वत्, Ts सत्तपस्वत् (for
तदामयत्) — (L 1114) Gs s मम (for उमा) — Gs
om lines 1116 1118 — (L 1117) Gs कथं (for कथं)
— (L 1118) Ts s Gs देवी (for दानाय) — (L 1121)
Dn Dss हरे (for सदा) — Gs om lines 1122-1124

प्रह्वणा च नियुक्तोऽस्मि श्रीतस्तत्र जनार्दन ॥
 नियुक्तं पुत्ररूपेण स ते देव जगत्पते । [1125]
 ज्येष्ठस्तत्र सुतो देव प्रगुर्भ्रेत्यभिविश्रुत ॥
 स्मर त विद्धि देवेश नात्र कार्या निचाण्डा ।
 इत्युक्त्वा मुनराहेदं याथात्म्यं दर्शयन्निर ।
 मुनीनां श्रोतुकामाना याथात्म्यं तत्र सत्तम ॥
 अञ्जलिं सपुटं दृत्वा निष्णुमुद्दिश्य शक्रः । [1130]
 उमया सार्धेनीशानो याथात्म्यं वक्षुमेहत् ॥
 हरे कुर्वति तत्रैरमञ्जलिं कुरुसत्तम ।
 मुनयो देवगन्धर्वाः सिद्धाश्च सहस्रिनराः ।
 अञ्जलिं चक्रिरे निष्णौ देवदेवेश्वरे हरो ॥
 महेश्वर उवाच ।
 पत्तत्कारणमाहुस्तस्तांख्याः प्रकृतिस्सहितम् । [1135]
 त्रिधाभूत् जगद्योनि प्रथान कारणात्मकम् ॥
 सत्त्व रजस्तमो विष्णो जगद्दण्ड जनार्दन ।
 तस्य कारणमाहुस्तत्वां साप्यास्त्रत्रविदो हरे ।
 तद्रूपेण भवान्निष्णो परिणम्याधितिष्ठति ॥
 ततो महान्समुत्पन्नः प्रकृतिर्यस्य कारणम् । [1140]
 तस्मात्तु महतो घोरादहकारो महानभूत् ।
 स त्स्मादो जगन्नाथ परिणामलया हि सः ॥
 अहंकारत्प्रभो देव कारणानि महान्ति च ।

तन्मात्राणि तथा पञ्च भूतानि प्रभवन्त्युत् ॥
 तानि द्वामाहुर्दृशानं भूतानीति जगत्पते । [1145]
 पृथिवी धातुपान्नाशमापो ज्योतिश्च पञ्चमम् ॥
 चक्षुर्ग्राण तथा स्पर्शो रसना श्रोत्रमेव च ।
 मनः पण्डं तथा देव प्रेरकं तत्र तत्र ह ॥
 कर्मेन्द्रियाणि चाप्याहु पादादीनि जनार्दन ।
 त्वमेव तानि सर्वाणि करोषि नियतात्मवान् ॥ [1150]
 स्वेषु स्वेषु जगन्नाथ निपेषु तथा हरे ।
 निवेशयसि देवेश योग्यामिन्द्रियपद्वनिम् ॥
 यदा त्वं रजसा युक्तस्तदा भूतानि सृष्टवान् ।
 यदा च सत्त्वयुक्तोऽसि तदा पाता जगत्प्रयम् ॥
 यदा ते तम इच्छत् तदा सहस्रसे जगत् ॥ [1155]
 त्रिभिरेव गुणैर्युक्तः सृष्टिरश्राविनाशने ॥
 यतसे विविधा भूतिमादाय नियनात्मवान् ।
 इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु नियोजयसि माधव ॥
 प्राणिनामुपभोगार्थमन्तः स्थिता जगद्गुरो ।
 तस्मात्सर्वत्र भूतेषु यतसे सर्वगो भवान् ॥ [1160]
 ब्रह्मा त्वं सृष्टिकाले तु स्थितौ विष्णुरसि प्रभो ।
 सहारो रुद्रनामासि त्रिधामा त्वमिति प्रभो ॥
 भूमिरापोऽनलो वायुः एत मनो बुद्धिरिव च ।
 एताः प्रकृतयो देव भिन्नाः सर्वत्र ते हरे ॥

— (L 1122) Ds Ms s [हृ]द (for [ए]तच्) — (L 1123) Gs पति (for प्रति) — (L 1124) Ms ऽस्मिन्प्री तिस्र (for ऽस्मिन् प्रीतस्) M तस्य (for तत्र) — (L 1127) Gs सम (for विद्धि) — Gs om lines 1128 1141 — (L 1128) Ds Gs om (hapl) lines 1128^b—1129^a Ds यथायै; Gs Ms याथायै (for 'यय') — (L 1129) T₁ Ms s याथायै (for 'त्यय') — (L 1131) Ds Ms याथायै (for 'त्यय') — (L 1132) Dn Ds हरे (for हरे) Dn₁ Ds कुर्वति — (L 1134) T₁ s s G₁ s विष्णोर (for विष्णो) — G₂ महेश (for महेश्वर) — (L 1135) Ds सहत् (for सत्त्वं) T₁ स्वा सत्त्वम् (for कारणम्) Ms s s ते, Ms तु (for तत्) Ds Ds² सत्त्वम् (for 'सत्त्वित्वम्') — (L 1140) T₁ s G₁ s M प्रकृतेर्जन्म कारणम्, G₂ जगतो जन्मकारणम् (for ^b) — (L 1144) T₁ मात्राणि (for भूतानि) Ds G₂ कारणानि महा (G₂ भव)

स्युत् (for ^b) — (L 1145) Ds भूतानि जगत् पते (for ^b) — (L 1147) Ds T₁ s G M रसना (for 'ना') — (L 1149) Dn Ds Ms s [अ]न्प्राणि (for [अ]न्प्राहुः) Dn Ds Ms s वागादीनि, T₁ s G₁ s-3 वाग्वा (for पादा) — (L 1152) Ds M नियोजयसि (for निवेश) — (L 1154) Ds T₁ G₂ M त्वगद्यथा (for जगत्प्रयम्) — (L 1155) Dn Ds T₂ G₂ s यदा त्वं तमसाच्छ्रित्, T₁ G₂ यदा त्वं तमसा कृणु (for ^a) G₂ यथा त्वं नामर्त्समायै हस्ते तत्त्वा जगत् — (L 1157) Ds T₁ Ms s भूमिम् (for भूतिम्) — (L 1159) Cal ed अत्र सद्वा (for अन्त स्थिवा), T₁ G₁ s जगत्पते, T₂ हृद्यम् (for 'हृदो') — (L 1162) Ds त्रियामा (for त्रिधामा) Dn Ds T₁ s s G असि (for इति) — (L 1164) G₂ एतानां प्रकृतिर्देव (for ^a) G(ed) हिता (for निष्वा) G₂ नो भवात् (for ते हरे) — (L 1166) Dn Ds

सहस्रशीर्षां पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । [1165]
 सहस्रोदरसाहस्री सहस्रात्मा दिनस्पतिः ॥
 भूमिं सर्वाग्निमा प्राप्य सप्तद्वीपा सप्तारणाम् ।
 अणुः सर्वत्रगो भूत्वा अत्यतिष्ठशाहुल्यम् ॥
 तमेवेदं जगत्सर्वं यद्भूतं यद्विष्यति ।
 त्वत्तो विराट् प्रादुरभूत्सप्राट् चैव जनादेन ॥ [1170]
 तव वफत्राज्जगत्साय द्वाद्वाणो लोकरक्षकः ।
 प्रादुरासीत्पुराणास्मन्पट्कर्मनिरतः सदा ॥
 राजन्यन्तु तथा वातोरासीत्सरश्चणे रतः ।
 ऊर्वोविशैतया विष्णो पादाच्छूद्र उदाहृतः ।
 एवं वर्णां जगन्नाथ तत्र देहात्सनातनान् ॥ [1175]
 मनसस्तत्र देवेश चन्द्रमा समपश्यत् ।
 सुगृह्यत्सर्वभूताना मीमांसुरसूतप्रभः ॥
 अक्ष्यो सूर्यः समुत्पन्न सर्वप्राणिविलोचनः ।
 यत्र भासा जगत्सर्वं भासते भातुमानसी ॥
 मुखादिन्द्रादिन्द्र प्राणाद्वायुरजायत । [1180]
 नामेःनरेक्षमुत्पन्न तत्र देव जनादेन ॥
 वीरासीत्सु महापोषा शिरसस्तत्र गोपते ।
 पद्भ्या भूमिः समुत्पन्ना दिक्षः श्रोत्राज्जगत्पते ।
 एवं सृष्ट्वा जगत्सर्वं व्याप्य सर्वं व्यपस्थितः ॥
 व्याप्य सर्वाग्निमाल्लौकान्धितः सर्वत्र कैशव । [1185]

तत्रश्च विष्णुनामासि धातोर्व्यामिंश्च दर्शनात् ॥
 नारा आपः समाख्यातास्त्रासामयनमादितः ।
 यत्स्वं भूतमच्येश तन्नारायणशब्दिवः ॥
 वसनादेननादेव वासुदेवेति शब्दित ।
 हरसि प्रापिनो देव ततो हरिरिति स्वतः ॥ [11]
 शं कतेपि सदा देव ततः शंकरनामयात् ।
 बृहत्याद्बृहणत्वाच्च तस्माद्ब्रह्मेति शब्दितः ।
 मधुरिन्द्रियनामेति ततो मधुरिपूवन् ॥
 हृषीकाणीन्द्रियाण्याहुत्सेपामीषो यतो भवान् ।
 हृषीकेशस्तनो विष्णो रप्यातो वेदेषु पश्यते ॥ [116]
 को ब्रह्मेति समाख्यात ईशोऽहं सर्वदेहिषु ।
 आवा तवाद्भे समूतो तव वेदानामामान् ॥
 मा विद्या च हरे प्रोक्ता तस्या ईशो यतो भवान् ।
 तस्मान्माधरवानामि धनः स्वामीति शब्दितः ॥
 गौरिपा तु यतो वाणी ता च वेद यतो भवान् । [120]
 गोविन्दस्तु ततो देव मुनिभिः कथ्यते भवान् ॥
 त्रिरित्येव त्रयो वेदाः कीर्तिना मुनिसत्तमैः ।
 क्रमते तांस्तथा सर्वाग्निनिक्रम इति स्मृतः ॥
 अणुर्वागननामासि यत्स्व वामनारयया ।
 मननान्मुनिरेवासि यमनाथविरुच्यसे ॥ [120]
 तपश्चरसि तस्मात्त्वं तपस्विति च शब्दितः ।

सहस्रदार साहस्री, D^o सहस्रोः सहस्राक्षी; G^o सहस्रो
 दरसाहस्र (for ") T₂ सहस्राण्य (for "सामा") — (L. 1167) M^o व्याप्य (for प्राप्य) — (L. 1168) M^o अणु
 त्रिष्ठव (for अणु) — G^o om. lines 1171-1174 — (L. 1172) M^o पुराणात्मा (for "तम") — (L. 1174) G^o यद्भे
 (for विष्णो) D₂ वादी (for वादाय) — (L. 1175) M^o
 सनातन (for "सनात") — (L. 1177) M^o अजन्तु (for
 मूलाना) D₂ D₃: T₁ G₂ + M^o जमित (for जगत्) —
 (L. 1178) G₂ अष्टा (for अणु) — (L. 1179) D₂
 om. (hapl) 1179^a-1181^a T₂ व्याप्य रूप व्यवस्थित (for ")
 — (L. 1180) Submetric T₂ स इन्द्रस्य, M^o त इन्द्रस्य (for
 इन्द्रस्य) D₂ D₃: T₂ G₂ Cal. ed. मुखादिन्द्र (Cal. ed.
 "द्वेष" अतिशय (for ") — (L. 1181) H₃ pesmetric.
 D₂ D₃ G₂ नामेःभूतनरिषः, T₂ + G₂ + "रथान्तरिक्ष" न,
 T₁ "र्वोमि समुत्पत्त (for ") T₂ + G₂ + "समुत्पत्त (for तत्र

देव) — (L. 1182) G₂ + भूने (for भोपते) — (L. 1184) T₂ + G₂ + जगद्वप (for "सर्व") — (L. 1185) G₂ व्याप्त (for व्याप्य) D₂ सर्वम् (for सर्वम्) D₂ T₂ (for स्थित) — (L. 1186) M^o प्र (for the second — D₂ D₃ T₂ + G^o om. line 1189 — (L. 1191) M^o इरति स्म नृणा यत् (for ") — (L. 1191) महादेव (for देव) D₂ D₃: T₂ + G₂ + तत्र शंकरस्य मन् (— (L. 1195) G₂ om. (hapl) lines 1195^a-1201^a कैशव (for पश्यते) D₂ D₃ 5°: + एवाग्ने देवेषु (for ") — (L. 1196) D₂ D₃ D₂ T₂ + G^o महागो नाम (for ") D₂ D₃: D₂ T₂ + G₂ + देहिनात् (for वेदिषु) — (L. 1197) D₂ D₃ T₂ G₂ + M^o तवाद्भे (for "ऽ") D₂ D₃: T₂ + G₂ + (for ततः) — (L. 1198) D₂ T₂ G₂ लघुमीर (for " — (L. 1199) D₂ T₂ G₂ स्वामिनि (for स्वामीनि) —

वसन्ति त्वयि भूतानि भूतानासस्ततो हरे ॥
 ईशस्य सर्वभूतानामीश्वरोऽसि ततो हरे ।
 प्रणवः सर्ववेदानां गायत्री छन्दसां प्रभो ॥
 अक्षराणामकारस्त्वं स्फोटस्त्व वर्णसञ्चयः । [1210]
 रुद्राणामहमेनास्मि वसूना पायको भवान् ।
 आदित्वाना भवानिन्द्रोऽपि देवेशो भवान् ।
 अश्वत्थो वृक्षजातीना ब्रह्मा लोचगुरुर्भवान् ।
 मेरुस्त्वं परितेन्द्राणा देवर्षीणा च नारदः ॥
 दानवाना भवान्दैत्य. प्रह्लादो भक्तवत्सल । [1215]
 सर्पाणामेव सर्वेषा भवान्यानुकिसहयः ॥
 गुह्यकाना च सर्वेषा भवान्धनद एव च ।
 वरुणो यादसा राजा गङ्गा त्रिपथगा भवान् ॥
 आदित्व्य सर्वभूताना मध्यमन्तस्तथा भवान् ।
 वत्तः स्मभयद्विश्च त्वयि सर्वं प्रलीयते ॥ [1220]
 अहं त्व सर्वगो देव त्वमेनाहं जनार्दन ।
 आनयोऽन्तर नासि शन्दैर्यजंगत्स्यते ॥
 नामानि तव गोविन्द थानि लोके महान्ति च ।
 तान्येव मम नामानि नात्र कार्या विचारणा ॥
 त्वदुपासा जगन्नाथ सेवास्तु मम गोपते । [1225]

यश्च त्वां द्वेष्टि देवेश स मा द्वेष्टि न सञ्चयः ॥
 त्वद्विस्तारो यतो देव अहं भूतपतिस्ततः ।
 न तदग्नि विना देव यत्ते विरहितं हरे ॥
 यदासिद्धतंतं यच्च यच्च भावि जगत्स्यते ।
 सर्वं त्वमेव देवेश विना किञ्चित्त्वया न हि ॥ [1230]
 स्तुवन्ति देवाः सततं भवन्त स्वैर्गुणैः प्रभो ।
 ऋक्च त्व यजुरेवासि सामासि सततं विभो ॥
 किमुच्यते मया देव सर्वं त्व भूतभाननः ।
 नम. सर्वात्मने देव विष्णो माधव वेश्वर ॥
 नमस्त्वरोमि सर्वात्मनमस्तोऽस्तु सदा हरे । [1235]
 नमः पुष्करनाभाय वन्दे त्वामहमीश्वर ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

इत्युक्त्वा देवदेवेश मुनीनाह पुनः शिवः ।
 एवं जानीत हे विप्रा ये भक्ता द्रष्टुमागताः ॥
 एतदेव पर वस्तु नैतस्मात्परमसि वः ।
 एतदेव विजानीष्यमेतद्भः परमं तपः ॥ [1240]
 एतदेव सदा विप्रा ध्येय प्रथतमानसैः ।
 एतद्भः परमं श्रेय एतद्भः परम तपः ॥

1203) M¹-a क्रमसे (for 'से) G₁ s युक्त (for स्तुक्त) — T₁ s
 G₁ om line 1208 — (L. 1208) M सदा स्तुक्त (for सतो
 हरे) — (L. 1209) M भवान् (for प्रभो) — (L. 1210)
 G₁ प्रमथो (for स्फोटस्त्व) — Dn Dss G₁ om line 1212
 T₁ om lines 1215-1218 — (L. 1213) M देव (for
 लोक) Ds T₁ वृक्षा (for गुरर) — (L. 1215) Cal ed
 ज्ञानवान्दैत्यमप्ये तु (for *) — (L. 1216) Dn Dss T₁ G₁
 s s सन्ति (for सञ्चय) — Ds om lines 1221-1234
 T₁ G₁ om (hapl.) lines 1226 1229 G₁ om line 1226
 — (L. 1226) M₁ यश्च त्वां द्विपते देव (for *) — Ds
 om. line 1227 — (L. 1227) T₁ त्वयि विनासितो देव (for
 *) Cr om (hapl.) 1227^a-1233^a — (L. 1228) Dn
 T₁ इति (for हरे) — T₁ G₁ om line 12²⁹ — (L.
 1229) M₁ भावि (for भावि) — (L. 1230) T₁ मद् (for
 न हि) — (L. 1231) Ds स्तुवन्ति सर्वं देवाश्च सततं स्वगुणै
 र्द्विभो — (L. 1232) Dn Dss T₁ G₁ प्रभो (for विभो)
 — G₁ om line 1235. — (L. 1233) M त्रिमुच्यते जगत्पाप
 (for *) G₁ om (hapl.) lines 1233^a-1234^a — After

line 1233, T₁ ins

11** नम सर्वात्मने देव मुनीनाह पुनः शिवः ।
 एवं जानीत हे विप्रा ये भक्ता द्रष्टुमागताः ।
 एतदेव परं वस्तु नैतस्मात्परमसि वः ॥

— (L. 1234) Dn Dss T₁ s G₁ s M₁ s सर्वात्मना (for
 'त्मने) — (L. 1236) T₁ G₁ s ईश्वरम् (for ईश्वर)

Colophon — Mention of the *Kṛs* Dss — Mention
 of *Kāṣṭha* Dn Dss Ds T₁ s G₁ M — Sub parson Dn
 Dss Ds T₁ G₁ M वैशंपायनाय — *Adhy name* Ds T₁ G₁
हृष्णरमुनि — *Adhy no* Dn 273; Dss 272; T₁ G₁
 199; T₁ G₁ 201; T₁ 1^{ca}; G₁ 194; C 193; G₁ -00;
 M₁-a 164, M₁ 200

G₁ om lines 123^a-1276 — (L. 123^a) Ds G₁ भो
 (f r r) Ds द्रष्टुमागता (f r 'गता) — G₁ om lines
 1240-1245 — (L. 1240) M₁-a एवम् (f r the first
 एवम्) — (L. 1241) Dn Dss T₁ s G₁ M₁ तपसः ; Ds व
 यत् (f v प्रथत) — (L. 1242) Jv हेवम् (f v श्रेय).

एतद्वो जन्मनः कृष्यमेतद्वसपतः षण्म् ।
 एष बः पुण्यनिचय एष धर्मः सनाननः ॥
 एष वो मोक्षवशग एष मार्ग उदाहृतः । [1245]
 एष पुण्यप्रदः साक्षादेवढः कर्मणा फलम् ॥
 एतदेव प्रदंसन्ति विद्वांसो ब्रह्मादिभः ।
 एषा त्रयीगतिविद्याः प्राध्यायी ब्रह्मविदां सदा ॥
 एतदेव प्रशसन्ति सांख्ययोगसमाधितः ।
 एष ब्रह्मविदां मार्गः नथितो वेदवादिभिः ॥ [1250]
 एतदेव विज्ञानीत नात्र कार्या विचारणा ।
 हरिरेकः सदा ध्येयो भनद्धिः सत्त्वसम्पितः ॥
 ओमित्येवं सदा विद्याः पठथ्यं ध्यात वैश्वम् ।
 ततो निःश्रेयसप्राप्तिर्भद्रिष्यति न सशयः ॥
 एवं ध्यातो हरिः साक्षात्प्रसन्नो वो भविष्यति । [1255]
 भवनाशमयं देवः करिष्यति न सशयः ॥
 सदा ध्यात हरिं विद्या यदीच्छा प्राप्नुनीश्वरम् ।
 एष सत्सारविभवं निनश्च्यति जगद्गुरुः ॥
 स्वरूपं सर्वदा विष्णुं पठथ्यं त्रिशरीणिम् ॥
 मनःसयमन विद्याः कुरूप्य चलतः सदा । [1260]

शुद्धेऽन्तःकरणे विष्णुः प्रसीदति उपोषनाः ॥
 ध्यात्वा मां सर्वचलेन ततो जानीत वैश्वम् ।
 उपायोऽयं सदा विद्या उपायोऽस्मि हरे स्तूतौ ॥
 उपायोऽयं सदा प्रोक्तो नात्र सदेह इत्यपि ।
 भय मार्फा सदा विद्या पठथ्यं मायनाशने ॥ [1265]
 यथा नो बुद्धिरस्मिन्ना शुद्धा भवति चलतः ।
 तथा कुरुष विमन्त्रा यथा देवः प्रसीदति ॥
 एषमुक्तान्त सरे सतयः पुण्यशालिनः ।
 यथाऽनुपुण्यहान्ता निरस्ताः सदाचानृष ॥
 एतमेपेति ते विद्याः प्राहुः प्राखल्यो हरम् । [1270]
 छिन्नो नः सशयः सर्वो गृहीतोऽर्थः स वादशः ॥
 रत्नदर्यं समायाता नयमय त्वालयम् ।
 सगमाद्युपयोः सर्वो नष्टो मोहो भवानिह ।
 यथा वदसि देवेश तथा नः श्रेयसे परम् ॥
 यथाह भगवन्कुरुते यतामः सततं हरी । [1275]
 इति ते मुनयः श्रिताः प्रणेमु वैशवं हरिम् ॥

Culophon

Dn Ds • Tt १ G १ १ Ms घनम् (for नप) — Tt G om.
 line 1245 — (L. 1244) Dn Ds Tt १ G १ १ विषय
 (for निचय) — (L. 1245) Dn Ds Tt • G १ १ द्वाप च
 (for वशग) Cal ed मोक्ष (for मार्ग) — Ds om line
 1246. — (L. 1246) Ds गण्य, Tt G १ Ms प्रथो, G १ द्वेयो
 (for प्रथवा) — (L. 1249) Ds Tt १ G १ साख्ययोग,
 G १ साख्य योग (for साख्ययोग) — (L. 1250) Ds G १ Ms
 मल (for वेद) — (L. 1251) Ds विज्ञानीश्वर (for
 नीत) — (L. 1253) Ms १ रूप (for गुरु) Dn Ds G १
 सत्त्वसांस्थि (for सत्त्वित्) — After line 1252, Dn
 Ds Tt १ G १ १ 125

125* नाम्नो जगति देवोऽस्मि निष्पन्नसत्त्वसत्त्वः ।

— (L. 1253) Dn Ds G १ Ms पठत (for पठथ्य) — (L.
 1254) Ds Tt G १ १ Ms १ व श्रेयस (for विभे) — (L.
 1256) Dn Ds G १ Ms ह हृ हरि (for न सशय) — (L.
 1257) Dn Ds Tt G १ १ Ms मन्वयुक्त (for ईश्वरम्) Tt
 यदीह प्रापुस्तमम् (for) — (L. 1258) Ds स्यपादति
 (for निवद्दुहयति) Dn Ds Tt G १ निनस्यति को गुरुः (for
 १) — (L. 1259) Dn Ds Ds Tt १ १ G १ १ सततं (for

सर्वदा) — G १ om line 1260 — (L. 1260) G १
 विद्या (for १) — (L. 1261) Cs बुद्धान्त (for बुद्धेऽन्त-
 — (L. 1262) Ms अङ्गु (for मा) — (L. 1263) Tt १ G
 १ १ हरि (for सदा) Dn om (hapl.) lines 1263^a-1265^a
 Dn Ds Tt १ G १ १ उपपदे (for स १ को
 रयत (for १) — (L. 1264) Ds रतय (for सदेह) Tt
 G १ दृष्यते (for इत्यपि) — G १ om line 1265 — (L.
 1266) Tt शक (for सदी) Dn Ds १ सय, Tt G १
 (for सार) — before line 126, some Ms
 वैश्वसयत उशान — (L. 1268) Dn Ds Tt G १
 मुनय (for सतय) — (L. 1269) Ms १ सशय (for
 यान्) Dn D • Tt १ १ G १ १ निरम् (Tt १ G १
 रूप (for १) — (L. 1270) Ms विमन्त्रा (for त विद्या)
 Ds Tt G १ १ Ms १ शोक (for शक) Tt रूप (for शक)
 — (L. 1271) Tt मशयि (for स तादा) — (L. 1272)
 Tt G १ Ms १ सर्व (for सर्वो) — (L. 1274) Tt G १
 युग (for वयम्) — (L. 1275) Tt हरे (for हरी) — (L.
 1276) Ms १ हरम् (for हरिम्)

Culophon — Mention of the Epic Ds — Men.

धसन्ति त्वयि भूतानि भूतानासततो हरे ॥
 ईशस्य सर्वभूतानामीश्वरोऽसि ततो हरे ।
 प्रणवः सर्वदेवानां गायत्री छन्दसां प्रभो ॥
 अक्षराणांकारस्त्वं स्फोटस्त्वं वर्णसमूहः । [1210]
 रत्नाणामहमेवासि वसूनां पात्रको भवान् ।
 आदित्यानां भवान्विष्णुरिन्द्रो देवेश्वरो भवान् ।
 अश्वतो वृश्चजातीनां ब्रह्मा लोकगुरुर्भवान् ।
 मेरुस्त्वं परितेन्द्राणां देवर्षीणां च नारदः ॥
 दानवानां भगन्दैत्यः प्रह्लादो भक्तस्त्वत्सल । [1215]
 सर्पाणामेव सर्वेषां भवान्मातृसिद्धकः ॥
 शुद्धमाना च सर्वेषां भगान्धनद एव च ।
 वरुणो यादृसा राजा गङ्गा त्रिपथगा भवान् ॥
 आदित्यं सर्वभूतानां मध्यमन्तस्तथा भवान् ।
 त्वत्तः समभवद्विश्वं त्वयि सर्वं प्रलीयते ॥ [1220]
 अहं त्वं सर्वगो देव त्वमेयाहं जनार्दन ।
 आययोरन्तरं नास्ति शन्दैर्यैर्जगत्पते ॥
 नामानि तव गोविन्द यानि लोके महानि च ।
 तान्येव मम नामानि नात्र कार्या विचारणा ॥
 त्वदुपासा जगन्नाथ सेनास्तु मम गोपते । [1225]

यश्च त्वां द्वेष्टि देवेश स मां द्वेष्टि न संशयः ॥
 द्वाद्वितारो यतो देव अहं भूतपतित्ततः ।
 न तदस्ति विना देव यत्ते विरहितं हरे ॥
 यदासीद्दतते यद्य यश्च भावि जगत्पते ।
 सर्वं त्वमेव देवेश विना किञ्चित्त्वया न हि ॥ [1230]
 स्तुवन्ति देवाः सततं भगन्तं रीरुंजैः प्रभो ।
 ऋक्च एव यजुरेवासि सामामि सततं विभो ॥
 किमुच्यते मया देव सर्वं त्वं भूतभाजनः ।
 नमः सर्वात्मने देव विष्णो माधव केशव ॥
 नमस्स्तरोमि सर्वात्मन्नमस्तेऽस्तु सदा हरे । [1235]
 नमः पुष्करनाभाय वन्दे त्वामहमीश्वर ॥

Colophon

वेशपायन उपाच ।

इत्युक्त्वा देवदेवेश मुनीनाह पुनः शिवः ।
 एवं जानीत हे विप्रा ये भक्ता द्रष्टुमागताः ॥
 एतदेव पर वस्तु नैतन्मातरमस्ति वः ।
 एतदेव विजानीष्यमेतद्दः परम तपः ॥ [1240]
 एतदेव सदा विप्रा ध्येयं प्रयतनीमसैः ।
 एतद्दः परम श्रेय एतद्दः परम तपः ॥

1203) M₁-s क्रमसे (for 'ते) G₁ s श्रुत (for स्मृत) — T₁ s
 G₁ om line 1208 — (L 1203) M सदा स्मृत (for ततो
 हरे) — (L 1209) M भवान् (for प्रभो) — (L 1210)
 G₁ प्रभवो (for स्फोटस्त्व) — Dn Ds G₁ om line 1212
 T₁ om lines 1213 1218 — (L 1215) M देव (for
 लोक) Ds T₁ कृता (for गुरु) — (L 1215) Cal ed
 शानवादैत्यमप्ये तु (for *) — (L 1216) Dn Ds T₁ G₁
 s-s सजित (for सजक) — Ds om lines 1221-1234
 T₁ G₁ om (hapl) lines 1236-1239 G₁ om line 1225
 — (L 1225) M₁ यश्च त्वा द्विपते देव (for *) — Ds
 om line 1227 — (L 1237) T₁ स्वयि विस्तारितो देव (for
 *) G₁ om (hapl) 1237^a 1233^a — (L 1228) Ds
 T₁ कश्चिद् (for हरे) — T₁ G₁ om line 1229 — (L
 1229) M₂ भाति (for भावि) — (L 1230) T₁ सह (for
 च हि) — (L 1231) Ds स्तुवन्ति सर्वं देवाश्च सततं स्वयुणै
 र्ब्रह्मो — (L 1232) Dn Ds T₁ G₁ प्रभो (for विभो)
 — G₁ om line 1233 — (L 1233) M त्रिमुच्यसे जगन्नाथ
 (for *) G₁ om (hapl) lines 1233^d-1234^a — After

line 1233, T₁ ins

11^{ab} नम सर्वानने देव मुनीनाह पुनः शिवः ।
 एव जानीत हे विप्रा ये भक्ता द्रष्टुमागताः ।
 एतदेव पर वस्तु नैतन्मातरमस्ति वः ॥

— (L 1234) Dn Ds T₁ s G₁ s M₂ s सर्वात्मना (for
 रमे) — (L 1236) T₁ G₁ s ईश्वरम् (for ईश्वर)

Colophon — Mention of the Epic — Mention
 of Khila Dn Ds T₁ s G M — Sub parvan Dn
 Ds Ds T₁ G₁ M वैश्वामय्याय — Adhy name Ds T₁ G₁
 कृष्णस्तुति — Adhy no Dn 273, Ds 272, T₁ G₁
 199, T₂ G₁ 201, T₁ 168, G₁ 194, G₁ 198, G₁ 200,
 M₁-s 164, M₁ 200

G₁ om lines 1237-1276 — (L 1238) Ds G₁ प्रो
 (for हे) Ds द्रष्टुमागता (for 'माता) — G₁ om lines
 1240-1245 — (L 1240) M₂-s एवम् — (for the first
 एतद्) — (L 1241) Dn Ds T₁ s G₁ M₁ सतत, Ds च
 यत (for प्रयत) — (L 1242) Ds श्रेयम् (for श्रेय).

तद्वो जन्मनः कृत्यमेतद्वस्त्वपसः फलम् ।
 न यः पुण्यनिचय एष धर्मः सनातनः ॥
 न यो मोक्षवशम् एष मार्ग उदाहृतः । [1245]
 प पुण्यप्रदः साक्षादेतद्वः कर्मणां फलम् ॥
 नदेव प्रशंसन्ति विद्वांसो ब्रह्मपादिनः ।
 पा त्रयीगतिर्विप्राः प्राध्यायां ब्रह्मविदां मदा ॥
 तदेन प्रशंसन्ति सांख्ययोगसमाश्रिताः ।
 प ब्रह्मविदां मार्गः कथितो वेदवादिभिः ॥ [1250]
 वमेव विजानीत नात्र कार्या निचारणा ।
 रिरेकः सदा ध्येयो भयङ्गिः सत्त्वसत्त्वितैः ॥
 तोमित्येवं सदा विप्राः पठन्ध्वं ध्यात केशवम् ।
 तो निःश्रेयसप्राप्तिर्मन्त्रियति न सदायः ॥
 र्वं ध्यानो हरिः साक्षात्प्रसन्नो वो भविष्यति । [1255]
 त्वनाशमयं देवः करिष्यति न रुशयः ॥
 त्दा ध्यात हरिं विप्रा यदीच्छा प्राप्नुमीश्वरम् ।
 ए ससारविभवं विनष्ट्व्यानि जगद्गुरुः ॥
 गरुध्वं सर्वदा विष्णुं पठन्ध्वं त्रिशरीरिणम् ॥
 इनःसयमनं विप्राः कुरुध्वं यत्नतः सदा । [1260]

शुद्धेऽन्तःकरणे विष्णुः प्रसीदति तपोधनाः ॥
 ध्यात्वा मां सर्वयत्नेन तनो जानीत केशवम् ।
 उपात्सोऽयं सदा विप्रा उपायोऽस्मि हरे स्मृतौ ॥
 उपायोऽयं मया प्रोक्तो नात्र सदेह इत्यपि ।
 अथ मायी सदा विप्रा यत्नध्वं मायनाशने ॥ [1265]
 यथा नो बुद्धिरसिला शुद्धा भवति यत्नतः ।
 तथा द्रुत बिभ्रन्ना यथा देवः प्रसीदति ॥
 एवमुन्नास्तत सर्वे यतयः पुण्यशालिनः ।
 यथावदुपगृह्णाना निरज्ञाः संशयात्रुष ॥
 एवमेवेति ते विप्राः प्राहुः प्राज्ञालयो हरम् । [1270]
 छिन्नो नः संशयः सर्वो गृहीतोऽर्थः स तादृशः ॥
 एतदर्थं समायाता वयमथ तपालयम् ।
 सगमाद्युपयोः सर्वो नष्टो मोदो मन्त्रानिह ।
 यथा वदसि देवेश तथा नः श्रेयसे परम् ॥
 यथाह भगवान्-रुद्रो यतामः सततं हरौ । [1275]
 इति ते मुनयः प्रीताः प्रणेमुः केशवं हरिम् ॥

Colophon

Du Dss Tt 2 Gt 2 2 Ms धनम् (for तप) — Tt Gt om
 line 1243 — (L. 1244) Du Dss Tt 2 Gt 2 2 विलय
 (for निचय) — (L. 1245) Du Dss Tt 2 Gt 2 2 ज्ञाता च
 (for वशम्) Cal ed मोक्ष (for मार्ग) — Ds om line
 1246 — (L. 1248) Ds माया, Tt Gt 2 2 प्राध्यायां, Gt श्रेयो
 (for प्राध्या) — (L. 1249) Ds Tt 2 Gt 2 सातयदीन,
 Gt सातयं दीन (for सातयदीन) — (L. 1250) Ds Gt Ms
 मदा (for वेद) — (L. 1251) Ds विजानीयात् (for
 नीत) — (L. 1252) Ms 2 एष (for एष) Du Dss Gt
 सवमास्थितै (for सस्थितै) — After line 1252, Du
 Dss Tt 2 Gt 2 2 ins

12** नाभ्यो जगति देवोऽग्निं त्रिणोर्वारायणापर ।

— (L. 1253) Du Dss Gt Ms वदत (for पठन्ध्वं) — (L.
 1254) Ds Tt Gt 2 Ms 2 च श्रेयस (for ति श्रे) — (L.
 1255) Du Dss (2 Ms दद हरि (for न सदाय) — (L.
 1257) Du Dss Tt Gt 2 2 Ms अष्टवक्त्रम् (for ईश्वरम्) Tt
 यदीद प्रादुरजगम् (for 2) — (L. 1258) Ds स्वपोहत
 (for विदुष्टवति) Du Dss Tt Gt विनायायति वो गुरु (for
 2) — (L. 1259) Du Dss Ds Tt 2 2 Gt 2 2 सततं (for

सर्वदा) — Gt om line 1260 — (L. 1260) Gt मननं श्रवणं
 विप्रा (for 2) — (L. 1261) Gt शुद्धान् (for शुद्धेऽन्तः-
 — (L. 1262) Ms [ब्र]मु (for दा) — (L. 1263) Tt 2 Gt
 2 2 हरि (for सदा) Du om (hapt) lines 1263^a-1265^a.
 Du Dss Tt 2 Gt 2 2 2 उपात्से (Tt Gt 2 2 'यो' ऽस्मिन्-
 स्मृत (for 2) — (L. 1264) Ds मदाय (for सदेह) Tt 2
 Gt इत्येव (for इत्यपि) — Gt om line 1265 — (L.
 1265) Tt ज्ञान (for मायी). Du Dss अय ; Tt Gt मान,
 (for माय) — Before line 1268, some Ms ins.
 वैशवाणम उवाच — (L. 1268) Du Dss Tt Gt Ms
 मुनय (for यतय) — (L. 1269) Ms 2 2 सदाय (for
 'या) Du Dss Tt 2 2 2 2 2 निरत्न (Tt 2 Gt 2 2 स्व) स्वसदायं
 वृष (for 2) — (L. 1270) Ms विभ्रन्ना (for च विप्रा)
 Ds Tt Gt 2 2 Ms 2 प्रोक्तु (for प्राहुः) Tt वृष (for हरम्)
 — (L. 1271) Tt सदाशिव (for स सारवा) — (L. 1273)
 Tt Gt Ms 2 2 ज्ञयं (for सर्वो) — (L. 1274) Tt Gt M
 दुरा (for परम्) — (L. 1275) Tt हरे (for हरौ) — (L.
 1276) Ms 2 हरम् (for हरिम्)

COLOPHON — Mention of the Epic. Du. — Mention

वेशंपायन उवाच ।

ततः स भगवान्दृष्टः सर्वाङ्गिस्मापयन्निव ।
स्तुत्या प्रचक्रमे स्तोत्रं निष्णुं विश्वेश्वर हरिम् ।
अर्घ्याभिः श्रुनियुक्ताभिर्मुनीनां शृण्वता वदा ॥
नमो भगवते तुभ्यं वासुदेवाय धीमते । [1280]
यस्य भासा जगत्सर्वं भासते नित्यमच्युत ।
नमो भगवते देव नित्य सूर्यात्मने नमः ॥
यः शीतयति शीतशुल्लेऽग्निर्वाग्निमात्र्यमुः ।
नमस्ते विष्णवे देव तुभ्यं सोमात्मने नमः ॥
यः प्रजाः प्राणयत्येफो विश्वात्मा भूतभानतः । [1285]
नमः सर्वात्मने देव नमो वाय्वात्मने हरे ॥
यो दधार परंपासी कुशचीरादि यत्सदा ।
दधार वेदान्सर्वांश्च तुभ्यं ब्रह्मात्मने नमः ॥
सर्वांसहृते यस्तु सहारे विश्वदृक्सदा ।
त्रोधात्मा विश्वरूपोऽसि तुभ्यं द्वात्रात्मने नमः ॥ [1290]
सृष्टौ यथा समस्ताना प्राणिना प्राणदायिने ।
अजाय निष्णवे तुभ्यं यष्ट्रे विश्वसृजे नमः ॥
आदौ प्रकृतिमूल्याय भूताना प्रभवाय च ।
नमस्ते देवदेवेश प्रधानाय नमो नम ॥

पृथिव्या गन्धरूपेण संस्थितः प्राणिनां हरे । [1295]
दृढाय दृढरूपाय तुभ्यं गन्धात्मने नम ॥
अपां रसाय सर्वत्र प्राणिना मुक्तहेतवे ।
नमस्ते विश्वरूपाय रसाय च नमो नमः ॥
तेजसा भास्वरो यस्तु गुणो जन्तुहितः सदा ।
तस्मै देव जगन्नाथ नमो भास्वरूपिणे ॥ [1300]
वायोः स्वर्गो गुणो यत्र शीतोष्णसुन्दरदः ।
नमस्ते वायुरूपाय नमः स्वर्गात्मने हरे ॥
आकाशेऽसंस्थितः शब्दः सर्वश्रोत्रनिवेशनः ।
नमस्ते भगवन्विष्णो तुभ्यं शब्दात्मने नमः ॥
यो दधार जगत्सर्वं मायामातृपदेहवाक् । [1305]
नमस्तुभ्यं जगन्नाथ मायिनेऽमायदायिने ॥
नम आद्याय वीजाय निर्गुणाय गुणात्मने ।
अचिन्त्याय मुचिन्त्याय तस्मै चिन्त्यात्मने नमः ॥
हराय हरिरूपाय ब्रह्मणे ब्रह्मादिने ।
नमो ब्रह्मादिने तुभ्यं ब्रह्मत्रयात्मने नमः ॥ [1310]
नमः सहस्रशिखरे सहस्रचरणाय च ।
नमः सहस्रवक्त्राय सहस्रनयनाय च ॥
विश्वाय विश्वरूपाय विश्वत्रये नमो नमः ।

of Akhila Dn Ds; Ds T; 2 1 G; 2 4 M. — Sub-
parvan Dn Ds; कैलासवाजा — Aahy no DnDss
212, T; 200, T; G; 202, T; 169, G; 195, G; 199,
G; Ms; 2 4 201, Ms 165

(L 1277) M; 2 4 स्तं (for सदा) — (L 1278) T; G; सर्वेश्वर (for विश्वेश्वर) — (L 1279) D; अर्घ्याभि (for अर्घ्याभि) T; G; श्रुनियुक्तु तदा वाग्निम् (for *) — Be-
fore line 1280 Dn Dss M; ins महेश्वर उवाच — (L 1281) Ds G; उवाचने (for अच्युत) — (L 1282) Ds
सूर्याय हे (for 'सने) — G; om (hapl) lines 1283
1288 G; om lines 1284-1284 — (L 1283) Ds स्तं
लोकेश्वर (for लोकेश्वरवाच) Dn Dss Ms विष्णु (for प्रभु)
— (L 1284) Ds तुभ्यं, T; G; नित्य (for देव) Dn Dss
Ds T; 2 G; त्रिष्य (for तुभ्यं) — Ds om (hapl) lines
1285-1290 — T; om (hapl) lines 1285-1288 — (L
1285) M; 2 4 प्राणाय (for प्रजा) G; Ms प्रीणयति (for प्राण)
— (L 1286) Dss G; वागामने (for वायव्य) G; सृज (for
हरे) — (L 1288) G; सर्वान्वेशाय (by transp) — (L

1289) T; विश्वसृ, Ms 'हृ' (for 'दृ) — (L 1290)
T; 2 G; 2 4 दृढरूपो (for विश्वेश्वर) Dn Dss क्रोधात्मनि विरु-
पोस्ति (for *) Ms विश्वामने (for रदा) — (L 1293)
Ms 4 'रूपाय (for 'सुलाय) — C; om (hapl) lines
1295-1298 G; om (hapl) lines 1299 1301 — (L
1299) T; G; 2 4 Ms 2 तेजसा (for तेजसा) Dss T; 2 4
G; 2 4 M भास्वरो (for भास्वरो) Dn Dss Ds Gs
घृणो, Ms मुक्ते (for गुणो) — (L 1300) Ds T; 2 4
G; 2 4 Ms भास्वर, Ds भासुर (for भास्वर) — (L
1301) G; वायो (for वायो) Dn Dss Ds T; 2 4 G; (G
om) M स्वर्गे (for स्वर्गो) Ms यत्र (for यत्र) — (L
1302) Ds T; सर्वात्मने, T; स्वर्गात्मने, G; क्ता (for
'सने) — (L 1303) Ds G; G; Ms 2 य स्थित (for
अस्थित) T; सत्त्व (for सर्वं) — (L 1304) G; 2 4
सर्वात्मने (for सदा) — (L 1306) Ds स्वायिमादिने, T;
G; विदायिने (for यदायिने) — (L 1308) D; चिन्त्याय
हे (for 'नम) Ms चिन्त्यायिन्त्यायामने नम (for *) — Gs
om (hapl) lines 1309 1313 — (L 1309) Dn Dss Ds

विश्वद्वन्द्वे नमो नित्यं भूतावास नमो नमः ॥
 इन्द्रियावेन्द्ररूपाय विषयाय सदा हरे । [1315]
 नमोऽश्वशिरसे तुभ्यं वेदाहरणरूपिणे ॥
 अमयेऽभिपते तुभ्यं ज्योतिषा पतये नमः ।
 नमः सूर्याय भद्राय तेजसा पतये नमः ॥
 नमः सोमाय सौम्याय नमः शीवालने हरे ।
 नमो वपट्कृते तुभ्यं स्वधासाहास्वरूपिणे ॥ [1320]
 नमो यज्ञाय ईश्याय हविषे हृदयसरकृते ।
 नमः क्षुत्राय पात्राय यज्ञाहाय पराय च ॥
 नमः प्रणवदेहाय क्षरावाग्यक्षराय च ।
 वेदाय वेदरूपाय शक्तिषु शक्त्यरूपिणे ॥
 गदिने यज्ञिने तुभ्यं शक्तिने चक्रिणे नमः । [1325]
 शूलिने चर्मिणे नित्यं परदाय नमो नमः ॥
 सुद्धमियाय बुद्धाय प्रबुद्धाय गुत्त्याय च ।
 हरये विष्णवे तुभ्यं नमः सर्वत्मने गुणे ॥
 नमस्ते सर्वलोपेश सर्वकर्त्रे नमो नमः ।

नमः स्वभावशुद्धाय नमस्ते यज्ञमूर्धर ॥ [1330]
 नमो विष्णो नमो विष्णो नमो विष्णो नमो हरे ।
 नमस्ते मासुदेवाय वासुदेवाय धीमते ॥
 नमः कृष्णाय कृष्णाय सर्वावास नमो नमः ।
 नमो भूये नमस्तेऽस्तु पाहि लोकाज्जातार्दन ॥
 इति स्तुत्या जगन्नाथदुःराच मुनिवचनमात् । [1335]
 इदं स्तोत्रमधीयाना नित्यं व्रतत वैश्रवम् ।
 शरण्यं सर्वभूतानां तत्र श्रेयो विद्यामयि ॥
 ये चेभं धारयिष्यन्ति स्वयं पापनिमोचनम् ।
 तेषा प्रीतः प्रसन्नात्मा पठतां शृण्वतां हरिः ।
 श्रेयो दास्यति सर्वान्मा नात्र कार्या विचारणा ॥ [1340]
 अवश्यं मनसा ध्यात केशवं भक्तनस्तम् ।
 श्रेयः प्राप्तुं यदीच्छन्ति भवन्तः सतिव्रताः ॥
 इत्युक्त्वा भगवान्स्वरस्त्रैरान्तरधीयान् ।
 सगणः शंकरः साक्षाद्गुमया भूतभावनः ॥
 ततस्ते मुनयः सर्वे पथ निवृत्तिमाप्नुवुः । [1345]

Ti s + G (G₁ om) वापिने (for वादिने) — (L. 1310)
 Cal. ed तुभ्य (for हरे) — (L. 1311) Ti s + G₁ +
 किरणाय (for चर) G₁ om lines 1311^a-1315^a — (L.
 1314) Ds G₁ मूत्रास (for भूता) G₁ विशाष विशरू-
 पाय विशकर्म नमो नम — (L. 1315) Dn वेन्द्ररूपाय (for
 हुन्द) Ds हुन्द्राय हुन्द्ररूपाय, T₁ हुन्द्रयोवेन्द्रयोवेन्द्रा (for
 *) — G₁ om (hapl) lines 1316-1320 (L. 1316)
 Dn Ds T₁ G₁ वेदात्मरूपिणे (for *) — G₁ om (hapl)
 lines 1317-1320 — (L. 1317) Ds नित्य (for तुभ्य)
 — G₁ s om (hapl) line 1318 — (L. 1318) Dn Ds
 Ds T₁ s + G₁ सूर्याय सूर्यसुवरा (D₁ रूपाय, T₁ G₁ भद्रा)य
 (for *) Ds ज्योतिषा (for तेजसा) — (L. 1319) T₁
 शान्तात्मने (for शीला). Dn D₁ नस (for हरे) — After
 line 1319, Ds ins

13** रदाय रदरूपाय विषयाय सदा हरे ।
 — (L. 1320) Ds T₁ म्त्रावासात्मरूपिणे (for *) — (L.
 1321) T₁ हरिरे (for ईश्याय) G₁ नमो विशरवेरूपाय
 (for *) T₁ नित्ये कर्म च सरकृते (for *) — (L. 1323)
 Ds भवावाय भवाय च (f + *) — After line 1323, T₁
 ins

14** वेदाय वेदरूपाय शक्तिषु शक्त्याय च ।
 — Ds reads line 1324 tw.ice — (L. 1324) Ds (L. b

times) T₁ s + G देवाय देवरूपाय, Cal ed वेदरू-
 पाय वेदाय (for *) Ds (first time) महावाय शवाय
 च, Cal ed वाखाय वाखायूपिणे (for *) — (L. 1325)
 Ds T₁ s + G चक्रिणे (for चक्रिने) G₁ om (hapl)
 lines 1325^a-1329^a Ds T₁ s + G₁ s गदिने (for
 चक्रिणे) — (L. 1327) Ds T₁ s + G₁ s मि-त बुद्धि-
 मियाय (for सुद) — (L. 1329) Ds T₁ G₁ नमोऽस्तु ते
 (for नमो नमः) — (L. 1330) Ds नृदाय (for सुदाय)
 — (f. 1331) M₁ s त्रिष्णो (for the third विष्णो) T₁
 G₁ हरे नमः (by transp.), G₁ हरे हरे — (L. 1333) T₁
 G₁ नीजय (for the second कृष्णय) — M₁ om line
 1335 — (L. 1336) Dn Ds T₁ M₁ s हत (for हरे)
 — (L. 1337) Ds T₁ s + G₁ M₁ s हत (for 'हृ') — (L.
 1338) विमोचकम् (for 'नम्') — (L. 1339) M₁
 प्रणवमा (for प्रस) — (L. 1340) Dn Ds T₁ s +
 G₁ s चरामा (for सर्वासा) — (L. 1341) Ds ल्येयः
 T₁ s चरामा C₁ च्याय (for च्याय) C₁ (ed) अप्यह वामो
 मित्ति (f + *) — (L. 1342) M₁ s शक्ति (for मन्त्रो)
 Ds यदित्ति (f + यति) — See re line 1345, Ds ins
 वेदात्मन उपाय — (L. 1344) C₁ हृ (for म्))
 — After line 134^a Dn Ds T₁ s (s) s ins

15** तत्त्वे परमं हरं शया महात्मनं हरिम् ।

विस्मयं परमं गत्वा मेनिरे स्वृतार्थताम् ॥
 लोहपालालदा विष्णुं नमस्तुत्य हरिं तदा ।
 जग्मुः स्वान्धय वेदमानि गणैः सर्वैर्नृपोत्तम ॥
 आरुह्य भगवान्विष्णुर्गुरुं पक्षिपुंगवम् ।
 शङ्गी चक्री गदी पद्मी शार्ङ्गी तृणीतलत्रयान् ॥ [1350]
 यथागतं जगन्नाथो ययो वदरिकाभनु ।
 सायाह्ने पुण्डरीकाक्षो नित्यं मुनिनिषेविताम् ॥
 तत्र गत्वा यथायोगं विश्रम्य हरिरीश्वरः ।
 अर्चितो मुनिभिः सर्वैर्निपसाद् मुखासने ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एतस्मिन्नेव काले तु पीण्डो नृपरो नृप । [1355]
 बलवान्स्त्वयसपन्नो योद्धा विपुलत्रिक्रमः ॥
 वृष्णिशत्रुसदा राजा कृष्णद्वेषा बलात्तदा ।
 नृपान्सर्वान्समाहृत्य श्रोत्राय नृपससदि ॥
 जिता च पृथिवी सर्वो जिताश्च नृपसत्तमाः ।
 वृष्णयस्ते बलोग्मत्ताः कृष्णमाश्रित्य गर्विताः ॥ [1360]
 न दास्यन्ति करं सर्वे मम ते कृष्णसश्रयान् ॥

स तु कृष्णश्च बलवान्मामजनाय तिष्ठति ॥
 अहं चक्रीति गर्वोऽभूत्स्वयं गोपस्य सर्वदा ।
 शङ्गी चक्री गदी शार्ङ्गी तृणीशरसहायवान् ।
 एवमादिर्महागर्बसस्य सप्रति वर्तते ॥ [1365]
 लोने च मम यन्नाम वासुदेवेति नित्यजः ।
 अग्रहामम तन्नाम गोपो मदबलान्वितः ॥
 तस्य चक्रस्य यद्यत्कं ममापि निश्चितं महत् ।
 गर्भहन्तृ सदा तस्य बलि नाश्ना सुदर्शनम् ॥
 सहस्रारं महाघोरं तस्य चक्रस्य नाशनम् । [1370]
 अनेन महता चक्रं गोपस्य नृपोत्तमाः ॥
 ममाप्येतद्बनुर्दिव्यं शार्ङ्गं नाम महानरम् ।
 नाशयामि न सदेहश्चक्रं तस्य यदद्भुतम् ।
 पाञ्चजन्यो महागद्गो महानादः सदा धर्मो ।
 तस्य शूद्रस्य जेतासौ पदयथ्वं नृपसत्तमाः ॥ [1375]
 गदा वीमोदकी नाम अनेयं महती दहा ।
 कालायससहस्रस्य भारेण मुञ्जना मया ॥
 यद्गो नन्दकनामासौ ममायं विपुलो दटः ।
 अन्तकस्यान्तको घोरस्तस्य रजस्य नाशन ॥

— (L. 1346) G₁ M₁ स (for स्व). M₁ मेनिरे परमार्थताम् (for ^a). — (L. 1347) Dn₁ मुदा (for तदा) — (L. 1350) G₁ शङ्गचक्र (for शङ्गी चक्री) G₂ शङ्गी चक्री गदी शार्ङ्गी (for ^a) M₁ स शङ्गी (for शङ्गी) — (L. 1351) D₁ T₁ यथागतो (for 'गते') — (L. 1355) M₁ निषेवित (for 'ताम्') — (L. 1353) Dn Dss T₁ G₂ विनन्द, T₁ M₁ विश्राम्य (for विश्रम्य) — (L. 1354) G₁ (also as above) निष्यं मुनिनिषेविताम् (for ^a)

COLOPHON — Mention of the Epic Dss — Mention of Ashva Dn Dss D₁ T₁ s + G — Sub-portion Dn Dss D₁ M कैलायपत्तना — Adhy no Dn₁ Dss 274; T₁ G₂ 201; T₁ G₁ 203; G₂ 196, G₁ M₁ 200; G₂ 202; M₁ s 166

T₁ G₁ om the rel. — (L. 1355) Dn Dss T₁ s + G बरोत्तम (for वरो नृप) — (I. 1357) T₁ G₁ कृणे (for कृञ्जि) D₁ T₁ s (s) सदा (for तदा) D₁ T₁ राजन् (for राज) Dn Dss G₂ कृष्णद्वेषी, T₁ द्वेषार् (for 'द्वेषा) D₁ बली (for बलात्) — (L. 1354) G₂ सस्य (for संसदि) — (L. 1360) D₁ T₁ s + G₁ s + दर्शिता (for गर्विता)

— (L. 1361) Dn Dss T₁ दास्यन्ति मे (for न दास्यन्ति) Dn₁ सर्वे (for सर्वे) D₁ G₂ M दास्यन्ति कामसर्वे (for ^a) Dn₁ Dss T₁ G₂ M न हि ते; Dss तिहने, D₁ T₁ न हि मे (for मम ते) Cal ed न हि ते मम दात्रवः (for ^a) — (L. 1362) Dn Dss G₂ s स तु कृष्णश्च बलान्, Cal ed कृष्णश्च बलान्ममो (for ^a) — (L. 1363) G₂ स्व (for स्मृत) — (L. 1364) Dn Dss शरी तृणी (for तृणीतर) — (L. 1366) Dn Dss विष्णुस्य (for निषया) — (L. 1367) D₁ T₁ गोपालोऽसि (for गोपो भव) M₁ s गोपो बलवदाश्रित्य (for ^a) — (L. 1368) G₂ समाली द्विषत् महत् (for ^a) — (L. 1369) D₁ G₁ s सर्वं हन्तुं, T₁ 'अहं' (for 'हन्तुं) Dn Dss M₁ s भारता चापि; D₁ धर्मो नारा, M₁ s नाम चापि (for बलि नारा) — (L. 1370) G₂ M₁ s नाशकम् (for 'नम्') — (L. 1371) Dn Dss गोपस्य (for 'वर्य) M₁ गोपस्य नृपसत्तमा (for ^a) — Dn Dss M₁ om lines 1373 1375 — (L. 1376) D₁ T₁ s (s) कैर (for नाम) T₁ s G₂ वृद्धी (for महती) — (L. 1377) T₁ G₂ s मुञ्जः G₂ 'तो' (for 'ता) — (L. 1379) D₁ T₁ G₂ s

ततश्चाहं गदी खड्गी शार्ङ्गी चक्री वल्ग्रधात् । [1380]
 युधि जेतास्मि कृष्णस्य नात्र कार्या विचारणा ॥
 मा च ब्रूत नृपाश्चैवं गविन चक्रिणं तथा ।
 शक्तिं शार्ङ्गिण वीर ब्रूत नित्य नृपोत्तमाः ।
 वामुदेवेति मा ब्रूत न तु गोपं यदूत्तमम् ॥
 एकोऽहं वामुदेवो हि हत्वा तं गोपदारकम् । [1385]
 सख्युर्मम निहन्तार जरकस्य महात्मनः ॥
 मा तथा यधि न ब्रूत दण्डया भार शत शतम् ।
 मुनर्गस्य च निष्कस्य धान्यानां बहुशस्तथा ॥
 तथा ह्यवति राजेन्द्रे मनसा दुःमह तदा ।
 केचिद्विज्ञासमानुष्ठा आसते वीर्यचररा । [1390]
 रमज्ञा बलवीर्यस्य केशवस्य सदा नृमाः ॥
 अपरे तु नृपा राजन्नेवमेवेति चुक्रुवुः ।
 अन्ये बलमदोत्तिस्ता जेष्यामः केशवं रणे ॥

Colophon

वंशपायन उवाच ।

ततः कॅलासशिखराभिर्गता मुनिसत्तमः ।
 नारद सर्वलोकज्ञः पौण्ड्रभूमि नगर प्रति ॥ [1395]

अवतीर्य नभोभागवत्यागम्य नृपोत्तमम् ।
 द्वा.स्येन च समाज्जनः प्रविशेश गृहोत्तमम् ॥
 अर्षोदिसमुदाचार नृपाहृदध्या महामुनिः ।
 निपसादासने शुभ्रे स्वास्तुते शुभ्रनाससा ॥
 कुशलं प्रष्टवान्भूयो नृपस्य मुनिसत्तमः । [1400]
 उवाच नारदं भूयः पौण्ड्रको बलपार्षितः ॥
 भवान्सर्वत्र कुशलः सर्वकार्येषु पण्डितः ।
 प्रथितो देवसिद्धेषु गन्धर्वेषु महात्मसु ॥
 सर्वत्रगो निरावाधो गन्ता सर्वत्र सर्वदा ।
 अगम्यं तव विप्रेन्द्र ब्रह्माण्डेऽत्र न किञ्चन ॥ [1405]
 नारदैव वद ह्य हि यत्र यत्र गतः सदा ।
 तत्र ह्यत्र तप सिद्धो लोके प्रथितवीर्यधान् ॥
 पौण्ड्र एव बली ख्यातो वामुदेवेति श्रुतितः ।
 शङ्गी चक्री गदी शार्ङ्गी खड्गी तृणीतलत्रयान् ॥
 विजेता राजसिंहाना दाता दानस्य सर्वदा । [1410]
 भोक्ता राज्यस्य सर्वस्य शास्ता राज्ञा बलाङ्गुली ।
 अजेयः शत्रुसैन्याना रक्षिता स्वजनस्य ह्य ॥
 योऽन्यो गोपकनामासी वामुदेवेति श्रुतितः ।

नाशन (for 'क') — (L 1380) Dns Ms तत्राय च, Gs
 ततश्चाह (for 'आहं') Ds Ms स चक्री; Gs शङ्गी (for 'खड्गी').
 Ts ततश्चापाङ्गखड्गी च (for 'च') Ds शङ्गी, Ts चक्री, Gs
 चक्री (for 'शार्ङ्गी') Ds शङ्गी, Ds Ms खड्गी; Ts शार्ङ्गी (for
 'चक्री') Dn Dns सनुदवान् (for 'लक्ष्मण') — (L 1381)
 Ds हुन्ता च, Ts पाता च (for 'जेतास्मि') — (L 1386)
 Dn Dns De Ts M बलमहत्ता (for 'निहन्तार') — (L
 1387) Ds दृश्यो (for 'दृष्टव्यो') Dn Dns Ms स भारते,
 Ts स Gs स Ms स भरत (for 'भार शत') — (L
 1388) Dn Dns Ts स Gs स Ms धान्यस्य, Ms स धाना
 (for 'धान्यानां') — (L 1390) Ds मनसा दुःखसयुता (for
 'दुःख') — (L 1390) Gs om (hapl) 1390^b-1393^a Ms
 आसते (for 'आसते') Dns बलवधरा, Ds Ts Gs वीर्य
 सनाता, Gs M वसता (for 'वसरा') — (L 1391) Gs
 नृप (for 'नृपा') Bom Poona eds G(ed) राजानस्ये सदा
 नृप (for 'द')

Colophon — Mention of the Epic Dns — Men-
 tion of Ksh; Dn Dns Ds Ts s G M — Adly
 natic Dn Dns M पौण्ड्रभूमि — Adly no Dn Dns 275,

Ts Gs 203, Ts Gs 204, Ts 171, Gs 197, Gs 201, Gs
 203, Ms-1 167, Ms 300

Ts om the ref — (L 1394) Ds निर्गता मुनिसत्तमा
 (for 'द') — Gs om lines 1390-1399 — (L 1396)
 Dns Dns Gs Ms नभोभागवत् (for 'भागवत्') Ms प्रतिगम्य,
 Ms प्रष्टुद्वय (for 'प्रस्तावय') Dn Dns Ts नरोत्तमम् (for
 'नृपो') — (L 1397) Gs द्वास्त्येन (for 'द्वास्त्येन च').
 — (L 1399) Ds Ts s Gs 2-3 दृष्टे (for 'शुभ्रे') Dns Dns
 Ms द्वास्त्येन Ts s Gs 2-3 Ms 2 s रि' (for 'स्वा') — (L
 1400) Dn Dns नृप स मुनिसत्तमम् (for 'द') — (L 1401)
 Ts Gs s 4 चचन (for 'नारद') — (L 1403) Ds पार्षितो
 (for 'प्रथितो') — (L 1405) न हि (for 'अत्र न') — (L
 1406) Dn Dns भवान् (for 'मदा') — (L 1408) Dn
 Dns Ts च त्रिव्यातो, Gs बलवधरातो (for 'बली ख्यातो') Ts
 T शत्रुस्येन (for 'सिद्धि') — Gs om lines 1410-1413
 — (L 1409) Gs शत्रुचक्रनामासी (for 'द') Dn Dns
 सनुदवान् (for 'गम्य') — (L 1410) Dn Dns सर्वस्य; Ts
 धान्यस्य (for 'दानस्य') — (L 1411) Dn Dns राजा (for
 'राता') — (L 1413) Dns द्यं, Dns Dns Ts Gs अत्र (for

तस्य वीर्यवले न स्तो नाग्रश्च मम धारणे ॥
 स हि गोपे वृथा बाल्याद्धारयत्येव नाम मे । [1415]
 इदं निश्चिनु विप्रेन्द्र एक एव भवान्यहम् ॥
 वामुदेवो जगत्प्रस्मिन्नित्येव बलिनं यदुम् ।
 वृष्णीन्सार्ग्यलाजित्वा निर्दहिष्ये च ता पुरीम् ।
 द्वाएका वृष्णिनिष्ठया योद्वा चाहं महामते ॥
 एते च बलिनः सर्वे वृथा मम समागताः । [1420]
 अश्वश्च वेगिनः सन्ति रथा वायुजथा मम ।
 नागा मत्ताः सहस्रं च शतं नियुतमेव च ॥
 ष्वेतैव बलेनाजौ हनिष्ये केशरं रणे ।
 तस्मादेवं सदा विप्र वद ब्रह्मनुरे मम ॥
 इन्द्रस्यापि सदा विप्र वद नारद साप्रतम् । [1425]
 प्रार्थनैवाम मम विभो नमस्ये त्वां तपोवन ॥
 नारद उवाच ।

सर्पत्रयः सदा चास्मि यावद्ब्रह्माण्डसंस्थितिः ।
 अचार्यः सर्पलोकेषु गमने केनचिद्रूप ॥
 किं तु वल्लु तथा राजद्रोहसहै नृपसत्तम ।
 महीं शासति देवेशे चक्रपाणौ जनार्दने ॥ [1430]

विष्णौ सर्वत्रगे देवे दुष्टान्दत्त्वा सवान्धवान् ।
 वासुदेवेति को नाम तिष्ठत्वग्भिन्द्रारविति ।
 को नाम वल्लुमेवं हि वृष्णे शासति गोपतौ ॥
 अज्ञानाद्ब्रह्ममेवं चेत्समर्थः प्रावृत्तो जनः ।
 हरिः सर्पत्रगो विष्णुर्दपं ते व्यनेप्यति ॥ [1435]
 अचिन्त्यविभवो विष्णुः शार्ङ्गधन्वा गदाधरः ।
 आदिदेवः पुराणात्मा दपं ते व्यपनेप्यति ॥
 हास्यनेत्रमहारारजन्यचक्रं तत्र संस्थितम् ।
 शार्ङ्गं शङ्खं तथा राजगन्धा घोरतरा हि ते ।
 अतीव हासनालोऽयं तत्र सप्रति वर्तते ॥ [1440]

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

ततः क्रुद्धो महाराज पौण्ड्रे बलमदान्वितः ।
 नारदं विप्रवर्यं तं प्रोवाच नृपससदि ॥
 मा मेव वद देवर्षे राजाहं रिजयी सदा ।
 गच्छ त्वं कामसहैव मुनिः शापप्रदः सदा ।
 भीतरवत्सो महासुद्धे गच्छ त्वं कामगत्र ह ॥ [1445]
 इत्युक्तो नृपवर्षिणं तूष्णीमेव स नारदः ।

अयो) Ds Ts Gs -दारीऽयौ (for 'नामालौ) — (L 1416)
 Gs वामुदेव (for एक एव) — (L 1417) Ds पदम् (for
 यदुम्) — (L 1418) Dn Dss शिखा, Gs त्रिय (for
 त्रिवा) Dns Dss Ms & सिद्धिस्थे (for निर्दहिये) — (L
 1419) Gs & Ms विष्णु (for वृष्णि) Gs महामुन (for
 'मते) — (L 1421) Ds Ts वद्व (for वेगिन) Gs तथा
 (for रथा) Gs वायुजिता (for 'जवा) — (L 1422) Ms
 नागमत्ता (for नागा मत्ता) Gs नागा सहस्रमलाश्र (for "
 Dn Dss अज्ञा (for शत) — (L 1423) Dn Dss [अ]हं
 (for [वृ]ण) Ds Ts & G [अ]हं (for [अ]जौ) — (L
 1426) Ms & सपोधनम् — (L 1427) Ds सो (for स)
 — (L 1428) Dn Dss Ts & Gs & अचार्य (for
 सवार्य) Dn Dss Ds -कार्येषु (for -लोकेषु) — (L
 1429) Dn Dss Ts & Gs & Ms यु (for यु) Dn Dss Gs &
 Gs - Ms उरसहै (for नो) — (L 1432) Ds नृपाविह,
 Gs नराधिप (for हराविति) — (L 1433) Dn Dss M
 मोमतीम् (for गोपती) — (L 1434) Dn Dss समर्पा
 प्राहवा जना (for ") — (L 1438) Dn Ds Ts & Gs &
 Ms महाराज, Ts महाराज, Ms महर्ता (for महारा) Dn

तत्र (for तत्र) Gs चक्रं तत्र सुसंस्थितम् (for ") — (L
 1439) Dss Ts & Gs शङ्ख, Ds Ms शङ्ख, Gs चक्रं (for
 शङ्ख) Gs गदा (for तथा) Dn शार्ङ्गशङ्ख तथा राजम् (for
 ") Ds Ts Ms & घोरतरा (for 'तरा) Dn Dss महाघोरं न
 दाप्यते, Ts महाघोरतरा हि ते, Gs महाघोरं तमो हि ते
 (for ")

Colophon — Mention of Kāla Dn Dss Ds Ts &
 G M — Adhy name Dn Dss पौण्ड्रेकनारदसबाद, Ds M
 पौण्ड्रेकवप, T, पौण्ड्रेवप — Adhy no Dns Dss 276;
 Ts Gs 203, Ts Gs 205, Ts 172, Gs 186, Gs 202 Gs
 204, Ms - 268 Ms 204

(L 1441) Ts Gs & महातेजा (for 'राज) Dn Dss Ds
 Ts & Gs - Ms पौण्ड्रे सद्वलान्वित (for ") — (L
 1443) Ts विप्रं (for देवर्षे) Dns विप्रिद विप्र विप्रं; Dss
 किमभियेष विप्रं, Ms मा चैवं वद विप्रं (for ") Ms
 राजान (for राजाहं) Ds Ts Gs सह (for सदा) Dn Dss
 राजाहं च द्विजै सह (for ") — (L 1444) Dn Dss अथ
 वा (for अथैव) Dn Dss मुने (for मुनि) Ds Ts Gs

जगामाकाशमनो यत्र तिष्ठति केशवः ।
 स गत्वा विष्णुसकाशं विष्णोः सर्वं शशस ह ॥
 तच्छ्रुत्वा भगवान्विष्णुर्वयेष्टं वदतामिति ।
 गर्वं तस्यानन्वयामि श्चोभूते मुनिसत्तम । [1450]
 इत्युक्त्या विररासैव तस्मिन्वदरिकाशने ॥
 ततः पौण्ड्रो महावीर्यो बलैर्बहुभिराश्वरः ।
 अश्वैरनेकसाहसैर्गजैर्बहुभिरन्वितः ॥
 सप्तकोटिरथैयुक्त ईश्वरः सत्यसगरः ।
 अनेकशतसाहस्रैः पत्निभिश्च समन्वितः । [1455]
 एकलव्यप्रभृतिभी राजभिश्च समन्वितः ॥
 अष्टौ ह्यसहस्राणि नागानां नियुतं तथा ।
 प्रयुतं पत्तिसाहस्रं तद्गलं समपद्यत ॥
 एतेन तु बलेनाजी प्रकृच्छ्रुपसत्तम ।
 विरराज महाराज उदयस्थो यथा रविः ॥ [1460]
 ययौ मध्यमरात्रेण नगरीं द्वारकामतु ।
 पत्नयो दीपिकादस्ता रात्रौ महति दारुणे ॥
 ययुर्विबिधश्लोधाः सपतन्तो महाबलाः ।

द्वारका वीर्यसपन्न महाघोरा नृपोन्मताः ॥
 रथं महान्तमराट् शस्त्रैर्पिश्च समन्वितम् । [1465]
 पट्टासिसमाकीर्णं गदापरिधसकुलम् ॥
 शक्तितोगरसकीर्णं ध्वजमालासमाचितम् ।
 किंकिणीजालसयुक्तं शरतिप्रामशोभितम् ॥
 महाघोरं महाराट्रं युगान्तजन्मोपमम् ।
 धनुर्गदासमाकीर्णं महावातजवोपमम् । [1470]
 अभ्यर्कसदृशाकारं ययौ द्वारवतीमनु ॥
 गृहीतदीपिको राजा वीर्यवान्पल्लवाभूप ।
 हन्तुमैच्छज्जगन्नाथं वृष्णाश्वैव समन्ततः ॥
 शार्कपर्वण्युक्त्यात्तान्प्राज्ञः सर्वान्महायुतिः ।
 पूर्वद्वारं समागम्य बलं सस्थाप्य यत्नतः । [1475]
 इदं प्रोवाच राजा तु नृपांस्सर्वानवस्थितान् ॥
 ताडयतामन मेरी तु नाम विशाख्यं मानकम् ।
 युध्यता युध्यतामन देयं वा प्रतिदीयताम् ॥
 आगतः पौण्ड्रराजोऽयं युद्धार्थो वीर्यवन्तरः ।
 हन्तुकामः ससमान्वः कृष्णयाहुयलाप्रयान् ॥ [1480]

भवान् (for सदा) — (L. 1415) Dn Dst अत्र हि (for
 अत्र ह) — Gs om lines 1416-1418 — (L. 1446) Ds
 Ds Ms s इत्युक्ते नृपवर्षेण (for *) — (L. 1448) Ds
 Ts s Gs s M गत्वा विष्णुसकाशं स, Ts गत्वा तत्र यथा
 विष्णोर (for *) Ts यथा (for विष्णो) — (L. 1450) Dn
 Dst Ds Ts Gs s M हृष्टं (for गर्वं) Dn Dst Ts s G
 द्विज- (for मुनि) — (L. 1451) Dn Ts s Gs-1 शशि
 स्वदरिकाशने (for *) — (L. 1453) Dn Dst Ms महाघोर
 (for वीर्यं) — Gs om line 1453 Gs om lines 1454-
 1456 — (L. 1454) Ts Gs s शक (for सप्त) Ts Gs
 धर्मैर्नृपम्, Ts धर्मैर्नृप (for रथैर्नृप) Dn Dst Ms शक-
 (Ms सप्त) स्तौत्स्मिन्मायुष (for *) Dn Dst स राजा (for
 ईश्वर) — (L. 1455) Ds पत्निभिश्च (for पति) — Gs om
 line 1456 — (L. 1456) Dn Dst समन्ततः (for विरराज)
 — (L. 1457) Dn Dst Gs रथ (for ह्य) Dn Dst Gs
 Ts Gs Ms सयुष (for नियुत) — (L. 1458) Dn Dst
 सर्वैर्नृप पत्निमघानां (for *) — (L. 1359) Ds M प्रव्य
 न् (for प्रकृच्छ्रम्) — (L. 1460) Ds Ts s Gs s s
 Ms महावीर्यं (for राज) Dn Dst Ms महारवि (for यथा
 रवि) — (L. 1461) Dn Dst Ms स ययौ सत्यरात्रेण (for

*) — (L. 1462) Ms पत्तियो (for पत्नयो) Dn Dst Ds
 समरि (for महति) — (L. 1463) Cal. ed यथाप्रा (for
 श्लोकाय) — (L. 1465) Dn Dst Ts समाभूयम्, Gs निरन्त
 रम् (for समन्वितम्) — (L. 1466) Ts s Gs s योर्नितम्
 (for सकुलम्) Gs महाजलद्रुमनिभम् (for *) — Gs om
 lines 1467-1470 Ts om line 1467 — (L. 1467) Dn
 समन्वितम्, Ds समाह्वयम् (for वितम्) Ts ध्वजमालाति
 रशितम् (for *) — (L. 1468) Gs संकीर्णं (for सयुक्तं)
 Ds Ts दारुण्युष्टि, Ts सदादि, (for शरति) Dn Dst
 सयुक्तम्, Ds Ts Ms s तोमरम् (for शोभितम्) — (L.
 1469) Ds Ts महाघोर (for घोरे) — Ds Ts s Gs s
 om line 1470 — (L. 11'0) Gs s यमायुष (for ययौ)
 Dn Dst महाघोरवोपमं महम्, Cal. ed महामपेयमं महम् (for
 *) — (L. 1471) Ds Ts s Gs अत्यर्कं, Gs स रथम्
 (for ययुष) — (L. 1472) Ms s रान्त्र (for शरा) Ts
 Ms s नृप (for नृप) — (L. 1473) Ts s s G सुभित्ति (for
 पूर्णशश्व) — (L. 1474) Ts s Gs s नाना (for ताल)
 Ds तत्र (for सपन्न) Ts s Gs s महामति (for मुनि)
 — (L. 1475) Dn Dst पुत्रात् समान्वत (for *) — (L.
 1476) Ts उपस्थितान् (for शर) — (L. 1476) Gs वप्यताम्

इति ते प्रेषिताः सर्वे समान्रस्तूर्यकान्वहून् ।
 दीपिकाश्च प्रदीप्यन्ते बहवः शतसहस्रश ॥
 शतश्रेतश्च राजानो वर्तन्ते युद्धलालसाः ।
 पुरी ते परितस्तस्थुः क्षत्रियाः शक्तिप्रसया ।
 सिंहनाद प्रशुर्वन्तः शस्त्रधारासमाकुलाः । [1485]
 कुतो नु वृष्णिप्रवरः कुतो राजा जगत्पतिः ॥
 कुतश्च सात्यकिर्वीर कुतो हार्दिक्य एव च ।
 कुतो नु बलभद्रश्च सर्वयादवसत्तमः ।
 इत्येव कथयन्तो वै राजानः सर्वे एव तु ॥
 आदाय शस्त्राणि बहूनि सर्वतः [1490]
 शराश्च चापानि महान्ति सर्वे ।
 युद्धाय सनाहनिवद्वदृष्टयो
 ययुः पुरी द्वारवतीं नृपोत्तमाः ॥
 Colophon
 वैशंपायन उवाच ।
 ततश्च यादवाः सर्वे दृष्ट्वा सैनिकसचयम् ।
 रात्रौ च समनुप्राप्ते महाशस्त्रसमाकुलम् ॥ [1495]
 महावातसमुद्भूतं कल्पान्ते सागरोपमम् ।

अचिन्त्यं सर्वभूताना कालान्तर्यमोपमम् ॥
 सनद्धाः समपद्यन्त शक्तिभो युद्धलालसाः ।
 गृहीतदीपिकाः सर्वे यादवाः शक्वयोधिनः ॥
 सात्यकिर्वैलभद्रश्च हार्दिकयो निशठस्तथा । [1500]
 उद्धवोऽथ महायुद्धिरप्रसेनो महानलः ॥
 अन्ये च यादवाः सर्वे क्वचमप्रहे रताः ।
 सामन्ता युद्धकुशला रात्रौ सनाहयोधिनः ॥
 रज्जिनः शक्तिप्रश्रैव सर्वे शस्त्रसमाकुलाः ।
 युद्धाय समपद्यन्त बहवो बाहुशालिनः ॥ [1505]
 रथिनो गजिनश्चैव साधिनः सायुधास्तथा ।
 नित्ययुक्ता महात्मानो धन्विनः पुरुषोत्तमाः ॥
 निययुर्नगरात्तूर्णं दीपिकाभिः समन्ततः ।
 कुतः पौण्ड्रक इत्येव हुयन्तः सर्वसात्यकाः ॥
 दीपिनादीपितो देशो निरामाः समपद्यत । [1510]
 ततो वितिमिरो देशः समन्वातप्रपद्यत ।
 युद्ध समभयद्रोर वृष्णीना क्षत्रियैः सह ॥
 ततो महान्समभवत्सनादो लोमहर्षणः ।
 हया ह्येः समायुक्ताः गजाश्च रथयूथपैः ॥

(for युष्पताम्) — (L 1479) Dn Dss Gs अगत
 पौण्ड्रको राजा (for ") T₂ G₂ M₂ युद्धार्थं (for 'र्थी')
 D₂ T₂ s G M₂ वीर्यसत्तम, T₂ 'वत्तम (for 'वत्तर) — (L
 1480) T₂ s O इत्या वृष्णीन् (for हनुकाम) M₂ बला
 विमान् (for 'ध्यात्) — (L 1481) Dn Dss समीयु सर्वं
 कान्वहून्, G₂ सवन सूचका (for ') — (L 1483) Dn Dss
 युष्पते, T₂ G₂ वषीन्ध (for वनेने) — (L 1484) T₂ G₂ s
 पुरतस् (for परितस्) T₂ तत्र (for तस्थु) Dn Dss पुरीं ते
 पुरस्तत्र (for ") — (L 1488) M₂ स (for तु) — (L
 1489) Dn Dss ने, M₂ च (for तु) — (L 1491) Dn
 Dss बहूनि (for महान्ति) T₂ G₂ सयुगे (for सर्वे) — (L
 1492) Dn Dss T₂ G₂ s निबद्धसो ययुर् (for 'दृष्टयो)
 — (L 1493) Dn Dss T₂ G₂ s हरे, D₂ सत् (for ययु)
 G₂ नृपोत्तमः.

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of Khiva Dn Dss Ds T₂ s G M — Ahy
 nams Dn Dss M पौण्ड्रकवध, T₂ G₂ पौण्ड्रकस् द्वारकाग
 मतम्, G₂ पौण्ड्रवध — Ahy no Dn Dss 277, T₂
 G₂ 204, T₂ G₂ 206, T₂ 173, G₂ 199, G₂ 205, M 169

(L 1494) सेचयान् — (L 1495) Dn Dss G₂ s
 ध्वनने (for समयु) — (L 1496) D₂ T₂ s G कल्पान्ते
 सागर यथा, Bom Poona eds G (ed) 'न्ते समरोपमम्
 (for ') — (L 1497) G₂ s-5 शतोपरम् (for 'चमो')
 — Dn Dss om line 1498 — (L 1498) T₂ सनाया
 (for सनद्धा) G₂ शस्त्रेणयुष्मालसा (for ') — (L
 1499) G₂ युर्विष्या (for युर्वीन्) G₂ विच- (for द्यत्)
 — (1501) D₂ T₂ G₂ स (for स्य) — (L 1503) D₂
 T₂ क्वचायुत्समूर्त्य (for ') — (I 1503) Dn Dss M₂
 समन्त, D₂ T₂ s G₂ s M₂ समन्तत्, G₂ समर्था (for
 सामन्ता) — (L 1504) Dn Dss T₂ शक्तिं सजिनश्चैव
 (for ") — (I 1506) D₂ T₂ s G₂ s M₂-4 गजिनत्
 (for गजि) G₂ साधिन (for साधिन) — (L 1509)
 Dn Dss D₂ T₂ G₂ s M₂ वरन्त, T₂ युर्वन्त (for युवन्त)
 — (L 1511) G₂ समपद्यन्त (for प्रत्य) — (L 1512)
 D₂ युन (for युद्ध) M वृष्णिनि (for वृष्णीना) Dn Dss
 वृष्णिनि ययुनि सह (for ') — (L 1513) D₂ G₂ सयारो,
 T₂ सनद्धो (for सनादो) — (L 1514) T₂ G₂ om (hapl)
 1514^b-1516^c — Dn Dss गत (for रथ) — (L.

रथा रथेः समायुक्ताः साधिनः सादिभिस्तथा । [1515]
 रङ्गिभिः खङ्गिनो राजन्वदिभिर्गदिनमनथा ॥
 परस्परञ्चनिकरो रण आसीत्सुदारणः ।
 महाप्रलयसङ्घोमः शब्दस्तेषा महात्मनाम् ॥
 आधारात् प्रहरत् द्रुतं विपरिधावत् ।
 निप्रवैतान्तिवोचन्पृष्णयः सर्वतो नृपान् ॥ [1520]
 अयमेव महानाहुः रक्षी पतति वीर्यवान् ।
 अयमेव जती घोरो वर्तते नः सुदारुणः ।
 गदी चायं महानीयः सर्गोत्रो काथते नृपः ॥
 अयं रथी शरी चापी गदी तूणीरखान्प्रभो ।
 पटुसी सर्वतो यानि कुन्तपाणिख्यं पली ॥ [1525]
 अयमत्र महायूद्धी सशित सर्वतोदिशाम् ।
 गजोऽय मुविषाणामो वर्तते सर्वतः पथि ॥
 अश्वी सर्वत्रयाः शूरो वेगवान्यावसनिभः ।
 शराच्छरेः समाहन्ति दण्डान्दण्डैर्जातस्य ॥
 कुन्तान्दन्तैः समाजतुर्गात्राभिश्च गदास्त्राथः । [1530]
 परिचान्परिवैश्वेय शूलाच्छूलेः समन्ततः ॥

एवं तेषां महाराज दुर्वता रणमुत्तमम् ।
 सपामः सुमहानासीच्छब्दः समभयन्महाहम् ॥
 तूयानि सुवहून्वाजी शब्दवन्ति महान्ति च ।
 प्रादुरासन्तहन्मणि शङ्खानां चैव निखनाः ॥ [1535]
 रात्रौ प्रादुरभूच्छब्दः सप्रामे लोमहर्षणः ।
 वर्तमाने महायुद्धे पृष्णीनां चैव तैः सह ॥
 केचिद्धताः समापेक्षुः पृथिव्यां पृथिवीक्षितः ।
 केचिन्मथितमस्तिष्का विप्रकीर्णशिरोधराः ।
 पेतुर्भूयां महावीर्यां राजानः शरुपाययः ॥ [1540]
 केचित्तु भिन्नवर्माणः समापेतुस्तवस्तव ।
 परस्पर समाहत्य परस्परवधिपिण ॥
 न्यस्तशस्त्रा महात्मानः समांस्तरुविप्रहाः ।
 पेतुर्गतासजः केचियमराट्टुविवर्धनाः ।
 एवं तं निहता राजन्वाजानः सर्ग एव तु ॥ [1545]
 एमस्मिन्नन्तरे शूर एकलद्यो निपादयः ।
 वसुश्रेष्ठ महाघोर कालान्तकयमोपमम् ॥
 शरैरेकसाहसैर्दद्यामात् यादवान् ।

1515) Dn Ds Ds Gs s Ms s सादिभि सादिभिस्तथा (for
 °) — (L 1516) Dn Ds Tz Gs s रक्षिन खङ्गिभि
 सार्धे (for °) — Tz om line 1517 — (L 1517) Dn
 Ds Tz व्यतीकारो (for करो) — (L 1518) Gs सघोष
 (for सङ्घोष) — (L 1519) Dn Ds धावन्त प्रहरन्ते
 ताम् (for °) — (L 1520) Dn Ds हन्तैस्ताम् (for पूजय)
 — (L 1521) Tz चरति (for वर्तति) — (L 1522) Ds
 Tz शरी, Gs मग (for शरी) Dn Ds जति ; Ds च, Gs
 Ms य (for n) Tz Gs s सदा रथे, Gs s Ms सुदारुणे (for
 °रुण) Tz वर्तते सर्वदा रणे (for °) — (L 1523) Ds Tz
 M बाधति नो (for नो बाधते) — (L 1524) Tz Gs s
 trans) रथी and शरी Dn Ds गमुचवान्, M महर्षं (for
 तूयानि) — (I L 25) Bom Poona eds G(ed) वरह
 (for पटुसी) — (L 1526) Dn Ds Tz सशित (for
 संशित) — (L 1527) Dn Ds Ds Tz Gs Ms (for
 सु) Dn Ds Tz M मणि (for पथि) — (L 1529) Ds
 Gs Ms-s शरा (for शरान्) Tz शरी (for शरी) Gs M
 समाहावा, Tz s जन्तु (for हन्त) Ds Lz s Gs Ms s दण्ड
 (for दण्डान्) — (L 1530) Ds Tz Gs युद्धा दन्तै — (L
 1531) Ds Tz s s Gs Ms-s परिचा (for याद्) Dn Ds
 सार्धं (for चैत्र) Tz s Ms-s दृष्टा, Gs शिला (for शूला)

— (L 1533) Dn Ds Gs Ms s शब्दश्चापि महान्भूत् (for
 °) — (L 1534) Dn Ds Gs Ms भूतानि, Tz s Gs s s
 नृयानां (for तूयानि) — (I 1535) Dn सख्यमणि (for
 सख्यमणि) Dn Ds Ds Ms-s निम्बन् Gs शङ्खाना
 सभिमन्वन् (for °) — (L 1536) Ds Tz s ; Gs M
 घोर (for शब्द) Dn Ds Gs M सप्रामो (for मे) — (L
 1537) Tz s Gs s शरिरे (for सुष्टे) Cal ed प्रायतत महा-
 युद्धं (for °) — (L 1538) Gs Ms दन्ता (for दन्ता)
 Tz समाहृत (for हेतु) — (L 1539) Ms पतित (for
 मथित) Gs-युष्मन्तो (for मथित्वा) Dn Ds केचित्पतिभ
 मार्गिष्ठा (for °) Tz s Gs s M शिरोरहा (for शरा)
 — (L 1541) Dn Ds-s सहरश (for सतन्त) — (L
 1542) Dn Ds-s समर्थाय, Gs पथ्य, Gs सत्यपरा (for
 समाहृत) — (L 1543) Dn Ds शरन्तशरुविप्रहा, Gs
 सान्निधानसादिभ (for °) — (L 1544) Gs गणपत पेतु
 र्भूयां (for °) — (I 1545) Dn Ds चोभिता, Tz
 रोधिना (for राजान) Tz Gs ते (for तु) — (L 1546)
 Ds Tz s s Gs s s M महारत् (for निपादय) — (L
 1547) Dn Ds Gs यमोपम (for यमम्) — (L 1548)
 Ms s वायवाम् (for शर्दं) Ds वीर्यवान् (for यद्) — (L
 1549) Dn Ds Ms शरै शरै, Ds पृथगतै, Tz पर शयं,

परःशतेः शराणां तु निश्चितर्मभेदिभिः ॥
 वृष्णिवीरवल सर्वं पोषयामास सर्वतः । [1850]
 युष्यतः शस्त्रपाणीश्च श्रित्रियानीर्यवत्तमान् ॥
 निशतं पञ्चभिश्च शराणां नतपर्वणाम् ।
 साएण दशभिर्विघ्ना हार्दिक्य पञ्चभिः शरैः ॥
 उग्रसेनं ननादीत्या वसुदेव च सप्तभिः ।
 उद्धवं दशभिश्चैव अकूर पञ्चभिः शरैः ॥ [1555]
 एवमेकैकशः सर्वाभिहृत्य निश्चितेः शरैः ।
 विद्राव्य यादवी सेना नाम विश्राव्य वीर्यवान् ॥
 एकलक्ष्यो यदनाह वीर्यशान्दज्ञानहम् ।
 इदानीं सात्यकिरि. क यास्यति महाजलः ॥
 मद्मत्तो हृती साक्षात्क यातीह गदाधरः । [1560]
 इत्याह सिंहनादेन सर्वांन्विस्मापयन्निय ॥

Colophon

वैदपायन उवाच ।

विदुतेषु च सैन्येषु वृष्णिरीरेषु चैव हि ।
 भीतेष्वथ महाराज हतेषु युधि सर्वतः ॥

दीपिनासु प्रशान्तासु निःशब्दे सति सर्वतः ।
 जितमित्येव तन्मत्ता वृष्णीनां बलमुत्तमम् ॥ [1565]
 ततः पाण्डो महावीर्यो वभापे सेनिरान्धवान् ।
 शीघ्रं गच्छत राजेन्द्राष्टद्वै कृन्तेः पुरीमिमाम् ॥
 कुठारैः कृन्तेश्चैव पापाणैः सर्वतोदिशम् ।
 वर्षणस्यैश्च पापाणैः सर्गतो यात भूमिषाः ॥
 भियन्ता प्राकारचयाः प्रासादाश्च समन्ततः । [1570]
 गृह्णन्तामश्वमुष्याश्च धनानि सुबहूनि च ॥
 गृह्णन्ता वन्यता सर्वा दास्यश्चैव समन्ततः ।
 गृह्णन्तामश्वमुष्याश्च धनानि सुबहून्वथ ॥
 तथेति ते महात्मानो राजानः सर्वे एव तु ।
 कुठारैः सर्गतश्चैव चिच्छिदुः पीण्डूकाक्षया । [1575]
 प्राकारश्चैव सर्वत्र प्रासादाग्रन्तसचयान् ॥
 अथ तत्र महाशब्दः प्रादुरासीत्समन्ततः ।
 टङ्केषु पातमानेषु प्राकारेषु महाजलैः ।
 पूर्वद्वारे महाराज भिन्नाः प्राकारमचयाः ॥
 श्ल्या शब्दं महाघोरं सात्यकिः क्रोधमूर्च्छितः । [1580]

Ta पर शरै (for परशते) — (L 1550) Dn Dss Gs
 वृष्णीनां च (for वृष्णिवीर) — (L 1551) Dn Dss वीर्य
 वचनान्, T1 s G1 s s सचमाद् (for वचनान्) — Gs om
 (hapl) lines 1552-1557 — (L 1552) T2 निश्चित, Gs
 निश्चित (for निशत) Gs सर्वभि (for 'णाम्) — (L
 1553) Dn T2 वृद्धभिर (for दश) — (L 1554) Dn
 Dss Ms नववायु, Gs नववा च (for नवावीया)
 — T1 s G1 s s om line 1555 — (L 1556) Dn
 Dss T1 s सर्व (for सवाद्) Dn Dss Gs निडला (for 'त्य)
 — (L 1558) Dn Dss Gs टिप (for अडम्) Gs बहवान्दी
 वयानहम् (for ') — (L 1559) Dss Is s Gs M-3 याति
 स्स (for यास्यति) — (L 1560) T1 s C1 हरि ; T1 M
 मली (for हरी) T2 याते स्स, Gs यास्यति (for यातीह)
 — (L 1561) Dn Dss T1 Gs सिंहाद् (for सर्वान्)

Colophon — Mention of the Epie Dss — Mention
 of Khl: Dn Dss De T1 s s G1 s s M — Adhy name:
 Da Dss M वीरकन्द — Ally no Dn Dss 278
 T1 Gs 275, T1 G1 277, T1 174, Gs 201; Gs 206, M
 170

Ts om the ref — (L 1567) Ds तदा तेषु, T1 s
 G1 s च मुष्येषु (for च सैन्येषु) Dn Dss निवृत्तेष्वथ सैन्येषु
 (for ") — (L 1564) Gs निशतेषु समन्तत (for ")
 — (L 1566) Ds प्रति (for सवाद्) — (L 1568) Gs
 कुठारैश्च वृन्तेश्च (for ") — (L 1569) Cal ed सुचोरे
 स्साम् (for च पापाणै) Gs यानु (for यात) — (L 1570)
 T1 s प्रमाद (for प्राकार) Dss T1 G1 s-3 प्राकाराद् (for
 प्रासादाद्) Gs s Ms ins after line 1570 T1 s T1 s
 after 1573

16** योषितो वारमुष्याश्च पापाण्यैव समन्तत ।
 — T1 Gs om line 1572 — (L 1574) Dn Dss ते स्पेति
 (by transp) — (L 1576) De प्राकृत सर्वतश्चैव ; Gs
 'रान्सर्वतश्चैव (for ") Dn वरसचयान्, Dss वर', Ds वृष-
 सत्तम, T1 s G1 s दिशस्यचयान् Gs लुप', Gs गृह', Ms
 वरम' (for वरन्) — T1 om (hapl) lines 1577-1579
 — (L 1579) Ds Ms प्रमादेषु (for प्राकारेषु) — (L
 1579) Ks Ms s पूर्वद्वारे (for 'रे) De Ts G1 s s Ms s
 जिजा (for भिन्ना) T1 Gs s प्रासाद (for प्राकार)
 — (L 1580) T1 Gs मूर्च्छितम् — (L 1582) Dn Dss T1
 Ms प्राकारम्, M1 s ; ईशानम् (for ईश्वरम्) — Gs om,
 line 1583 — (L 1583) Dn Dss हि मया (for सर्वेषां).

मयि सर्वं समारोग्यं वेदत्रयो यावदेतद्वरः ।
 गतः वेलासशिवरं द्रुमुर्माश्वत्थमययम् ॥
 जयदशं सर्वथा रक्ष्या पुरी द्वारगतीं मया ।
 इति संचिन्त्य मतमा धनुरादाय मन्त्रम् ॥
 रथं महाहन्तमास्त्य दाश्वत्थं महात्मनः । [1585]
 पुत्रेण संस्तुतं घोरं यन्ता च स्वयमेव ह ॥
 धनुर्महत्तमादाय शरंश्रीशोषिषोपमानम् ।
 आमुन्य कनचं घोरं शस्त्रगंघातदुःसहम् ॥
 अर्द्धशीं वृण्टलीं तूर्णीं गरीं चार्पीं यदासिमान ।
 ययौ युद्धाय वेगेन मंगारुन्देशं वचः ॥ [1590]
 दीपिचादीपिते देशे ययौ साल्वकिरुत्तम ॥
 तथा च बलदेशोऽपि रथमाग्न्य भास्वरम् ।
 गदीं शरसिमान्दीरः प्रायाद्रणचिरीवया ॥
 सिद्धाद् प्रदुर्स्तु जिमुद्गामैर्यं रथम् ।
 उद्धयोऽपि यदीं माध्राद्रजमान्ग्य सत्वरम् ॥ [1595]
 मत्तं महारथं घोरं मंग्रामं नीतिमचारः ।
 ययौ नीति विचिन्त्यतः परं प्रीतिं महारथः ॥
 अन्येऽपि वृण्वथः सर्वे ययुः संमागलालमाः ।
 रथान्गजान्महास्त्य टादिक्यप्रमुखास्त्य ॥
 दीपिचामिभ्र सर्वत्र पुरोवृत्ताभिरीश्वराः । [1600]

सिंहनादं प्रदुर्न्तः स्मल्लः वैशवं वचः ॥
 पूर्वद्वारि तमाग्न्य वृण्वयो युद्धप्रलम्भाः ।
 ते मन्त्रेण यथायोगं स्थानान्तरं महाश्रयाः ॥
 स्थिते सैन्ये गङ्गाधारे दीपिचादीपिते वयि ।
 निगिरीरः शरीं चार्पीं गदीं तूर्णींरथामिमान ॥ [1605]
 यावद्वारं सनादाय योजयित्वा महाशरम् ।
 आरुर्णदूर्णमाहृण्य धनुः प्रस्तुत्तमम् ॥
 मुमोच परसैन्येषु शिनिरीरः प्रतापवान् ॥
 थायन्वाक्त्रेण ते सर्वे तत्रस्था मृषसत्तमाः ।
 विदुता ह्यभ्ररीणं यत्र तिष्ठति पौण्डुरः ॥ [1610]
 तत्र गत्वा स्थिताः सर्वे निर्भूतं पातसंभ्रमा ।
 यत्र पूर्वं स्थिताः सर्वे विदुता राजसत्तमाः ॥
 तत्र स्थित्वा स शैलियः शरमादाय मन्त्रम् ।
 निशितं सर्वभोगाभं यथापि सात्वकिन्त्रा ॥
 पेंदानीं स महाशरदुः पौण्डुरो राजसंसारः । [1615]
 श्लिओऽग्निं वयससायेन शरीं चार्पीं महाशरः ॥
 यदि द्रष्टा दुरात्मानं वतो हन्ता नृपाधमम् ।
 भूयोऽग्निं पेञ्जस्यार्दं निपांसुः पौण्डुरं शिवाः ॥
 शिच्य शिरसु तस्मात् सर्वशत्रव्यं पश्यताः ।
 दास्यामि वज्रमृषेभ्यः शत्रुधीरं दुर्गमनः ॥ [1620]

Da Da शिवम् (for मया) — (L. 1584) Da Ga १
 मया (for 'रम्) — (L. 1585) Ta १ Ga १ शाराय (for
 शारय) — (L. 1587) Ga शाराय (for शाराय) — (L.
 1588) Cal १ १ ह्ये (for शाराय) Da सत्याय (for सत्याय)
 — (L. 1590) Da Da दुर्न्तं (for वेगेन) — (L. 1592)
 Ga सत्वरम् (for सत्वरम्) — (L. 1593) Da Da शरीं
 शरीं महाशरीं; Ga शरीं महाशरींरथीर (for 'री) — (L.
 1594) Da Da Ta Ga प्रदुर्न्तः; Ta Ga जिमुर्दंस्तु (for
 प्रदुर्न्तु); Da Da Ta मुञ्जरी; Ta Ga प्रदुर्न्तं; Ga मुञ्जरी
 (for जिमुर्दं); Ga स्यम् (for स्यम्) — (L. 1595)
 Ga १ गदीं (for वृणीं) Da स्यम् (for स्यम्) Da १ शर
 रम्; Cal १ १ सत्वरम् (for सत्वरम्) — (L. 1597) Cal
 १ १ वृत्ता (for मत्तं) Da Ga दीपिचामिभ्र; Ta Ga १ मया
 (for 'मया) Da Ta Ma संघातं भास्वरम्; Cal १ १ सर्वं
 दाश्वत्थम् (for 'रं) — (L. 1598) Da Ta Ma सत्वरम्
 (for वरीं दीपि); — (L. 1599) Da Ta १ Ga १ शरं

(for सत्वरम्) — (L. 1602) Da Da Ta दुर्न्तं (for
 'द्वारि) Ta १ Ga १ शाराय; Ta शिवः; M १ मया (for
 'मया) — (L. 1603) Ga नी (for नी); — (L. 1604)
 Ma १ महाशरीं (for 'शरीं) Cal १ १ मया (for वयि)
 — (L. 1605) Da Da Ma १ शरीं तूर्णींरथामिभ्रयो (for
 'री) — (L. 1607) Ta Ga Ma सत्वरं (for सत्वरं);
 — (L. 1608) Da Da शर (for शर) Da Da Ta
 शिच्य (for शिरसु) — (L. 1611) Da Ta १ Ga १ १
 मया (for मया) Ta Ga १ १ पौण्डुरं (for 'दुरं)
 1612) Da Ma १ शर (for 'शर) — (L. 1613) Da
 Da Ta सत्वरं (for 'सत्वरं) Da Da Da Ta Ga सत्वरम्;
 Ta संशितं (for संशितं) — (L. 1614) Ga Ma १ शिवा
 (for 'शिव) — (L. 1615) Ta १ Ga १ शत्रुभ्यः; Ma
 मृषेभ्यः (for 'मृषेभ्यः) — (L. 1616) Ga शिरसु
 पौण्डुरं (for 'दुरं) — (L. 1617) Da Da १ १ शरं
 1618) Da शिवा (for शिरसु) Da Da १ १ शरं; Ma १

फो नु नामेदशं कर्म चोरवच समाचरेत् ।
 मुपेपु निशि सर्वत्र गादनेपु महात्मसु ॥
 चोरोऽयं सर्वथा राजा न हि राजा बलान्वितः ।
 यदि शक्तो न कुर्याच्च चौयमेतन्नृपाधमः ॥
 अहोऽस्य बालता राज्ञश्चोरेकार्यं प्रदुर्गतः । [1625]
 सर्वथा गमन तस्य न हि पदयामि सांप्रतम् ॥
 इत्युचैः सात्यकिर्वाचः प्रजहास महात्मनम् ।
 विस्फार्य मुहद्व चापं सद्बधे कार्मुने शरम् ॥
 आनर्ष्यं वचनं वीरः सात्यकेस्तस्य धीमतः ।
 वासुदेवो महावीर्यः पौण्ड्रको नृपमत्तनः ॥ [1630]
 आदाय निशितं बाणनागत्य पुरतो यदो ।
 बन्नापे वासुदेवस्तु हसन्बहुविध नृपः ॥
 सात्यके शृणु मे वाक्य यदि योद्धुं व्यवस्थितः ।
 क नु कृष्णः क गोपात्रः कुनः स इत् वतै ॥
 स्त्रीहन्ता पशुहन्ता च क च स्वामीनि शब्दधते ॥ [1635]
 स इदानीं क वसेत् गृहीत्वा मम नाम तत् ।
 हन्ता सप्युर्महावीर्यो नरकस्य महात्मनः ॥
 ममैव नाम तद्गुह्याद्भते तस्मिन्दुरात्मनि ।

गच्छ त्वं कामतो वीर योद्धुं न क्षमते भवान् ॥
 अथ वा तिष्ठ किञ्चिन्नु ततो द्रष्टासि मे वल्गुम् । [1640]
 शिस्तले पातयिष्यामि शरैर्धौरिर्दुरासदैः ॥
 हतस्य नन वीरस्य भूमिः पास्यति शोणितम् ।
 श्रोपयते म तथा गोपो हतः सात्यकित्यपि ॥
 यो गर्भलन्व गोपस्य सर्वदा वर्तते महान् ।
 विनश्यति य तु क्षिप्रं हते त्वयि यदूनम् ॥ [1645]
 स्वयि रक्षा समादिश्य गोपः कैलासपतेतम् ।
 गत इत्येवमस्माभिः धृतं पूर्वं महामते ॥
 शरं गृहाण निशितं यदि शक्नोषि मस्तुरः ।
 इत्युक्त्वा वाणमादाय योद्धुं व्यवसितः किल ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः क्रुद्धो महाराज सात्यकिर्नृष्णिपुंगवः । [1650]
 उवाच वचनं राजन्वासुदेव सम्यग्रिष ॥
 मा वोच ईदं वाक्य वासुदेवं नृपाधम ।
 को नाम जगता नापमिन्वं ब्रूयाञ्जिजीविषुः ॥
 मृत्युम्लानं सर्वथा याति वदन्तं तादृज वच ।

[अ]स्य M₁ s [अ]य (for [अ]द्) — (L 1620)
 Dn Dss बलि, T₁ G₁ तय; G₁ बडु (for बड) — (L 1621)
 Ds समारभेत् (for 'चरेत्) — (L 1624)
 Dn Dst T₁ G₁ M₁ s पूव (for वृत्त) M₁ नृपोत्तम
 (for नृपाधम) — (L 1625) G₁ बलिने (for बाडना)
 — (L 1637) Dn Dss T₁ M₁ [च]रन (for [च]रे) Ds
 वीरे, T₁ वीर (for वीर) Dn Dss G₁ s M₁ महाबल (for
 'हवन्) — (L 1638) T₁ कार्मुकी, T₁ G₁ क (for 'के)
 — (L 1639) Ds T₁ G₁ M₁ s चीर (for वीर) — Dn
 Dss G₁ om lines 1630 1633 — (L 1630) M₁ राज
 सम्म (for नृप) — (L 1631) Ds अग्रह (for अग्रहय)
 T₁ भागत (for 'रय) — (L 1634) M₁ s सेह (for इह)
 Dn Dss G₁ s M₁ कुत सौम्य प्रवर्तते (for 's) — (L 1635)
 Ds M₁ s सर्व, T₁ G₁ स्वय (for लच) Dn Dss
 मेवित (for शब्दगत) — (L 1636) T₁ यामरुत् (for नाम
 ल्) — (L 1648) Dn Dss ममैव तान युदेऽस्मिन् (for
 's) — (L 1639) C₁ क्षमते (for क्षमते) — (L 1641)
 G₁ निरभ्रोत्वात्पयानि (for 's) T₁ s G₁ s महाशरै (for
 दुरासदै) — (L 1642) Dn Dss वीरिह (for वीरस्य)
 — (L 1643) Ds स्मन् (for स) — (L 1644) T₁ s

G₁ सर्वदा क्षापणे भवान् (for 's) — (L 1645) Dn₁ G₁ s
 विनश्यति, Dn Dss 'श्यतु (for 'क्षयति) M₁ s s दुरा
 स्मनि (for यदूनम्) — (L 1646) G₁ समावेद्य (for
 'दिव्य) Ds T₁ G₁ s गन, M₁ s युर्ग (for गोप) — (L 1648)
 Ds शक्नोषिनि (for शक्नोषि) Dn Dss यदि शक्नोषि
 सत्यके (for 's) — (L 1649) Dn Dss Ds वर्य (Ds
 पौण्ड्रे) योद्धुं व्यवस्थित (for 's)

Colophon — Mention of the Epio Dst — Men
 tion of Kāna Dn Dss Ds T₁ s s G M — Adhy
 name Dst M पौण्ड्रकवच — Adhy no Dn 279,
 T₁ G₁ 206, T₁ G₁ 208, T₁ 175, G₁ 201, G₁ '09, G₁
 '07, M₁ s 171

G₁ om the ref — (L 1650) G₁ नन्दन (for युगव)
 — (L 1651) Dn Dss T₁ G₁ M₁ करन् (for मारव)
 — (L 1652) Dn Dss अजोचद् G₁ M₁ s मा वोच (for
 मा वोच) M₁ वाद्य (for ईदव) Ds T₁ s G₁ s M₁ s
 वासुदेव (for 'दै) Dn Dss नृपाधनम्, (for 'धम) T₁
 G₁ वासुदेवस्य मा न (for 's) — (L 1653) Ds जगो
 (for जगवो) — (L 1154) G₁ M₁ मृत्युश्च (for 'स्ता)

जिह्वा ते शतधा दीर्घाद्दत्तस्वादेशं वचः ॥ [1655]
 एष ते पातयिष्यामि शिरः कायाश्च पौण्ड्रक ।
 यत्राम वासुदेवेति तत्र सप्रति वर्तते ॥
 यावत्पतति कायास्तु शिरस्वारस्तु वर्तताम् ।
 स एष श्रो हि भगवान्वासुदेवो भविष्यति ॥
 एक एव जगन्नाथः वर्ता सर्वस्य सर्वनाः । [1660]
 दुरात्मन्सर्था देवो भविष्यति न संशयः ॥
 एष ते स्वशिरः कायात्पतयिष्यामि राजक ।
 यद्यसौ भगवान्निवृण्वन्नागमिष्यति सांप्रतम् ॥
 अर्धं दीर्घं धल चैव सर्वं दर्शनं सांप्रतम् ।
 नातः परं धल राजन्वीर्यं तव च वर्तते ॥ [1665]
 सर्वं दर्शय यत्नेन स्मितोऽस्मि न्यवसायवान् ।
 शरी चापी गदी गन्त्री सर्वथाहमुपस्थिनः ॥
 नेतो नगरमायासि सत्येनैतद्भवीत्यहम् ।
 सर्वथा कृतकृत्योऽस्मि दृष्ट्वा त्वा वासुदेवक ।
 तवाद्गं निलशः कृत्या श्रभ्यो दाम्यामि राजक ॥ [1670]
 इत्युक्त्वा वाणमादाय वासुदेन महावलम् ।
 आफर्णपूर्णमाकृष्य विन्याध निशिनं शम् ॥
 स तेन विद्धो यदुक्त्वा वासुदेवः प्रतापवान् ।

वमशोणितमत्युष्णमङ्गत्रेभ्राह्मणोक्तम् ॥
 ततश्चक्रोह स नृपो वासुदेवः प्रतापवान् । [1675]
 नरभिर्दशभिश्चैन शरैः सत्तनपरंभिः ।
 विन्याध सात्यकिं राजा नदश बहुधा विन् ॥
 ततो नाराचमादाय निशितं यमसनिभम् ।
 धनुराकृष्य बलवान्वासुदेनो नृपोत्तमः ।
 विन्याध सात्यकि भूयो निशि प्रहावपन्त्यकान् ॥ [1680]
 नाराचेन समाविद्धः सात्यकिः सत्यसंगरः ।
 ललाटे मुदटं वीरो धृष्णीनामप्रणीलदा ।
 निपसाद रथोपस्थे निश्चेष्ट इव सत्तम ॥
 ततः स पौण्ड्रहो राजा विन्वा दशभिराहुरीः ।
 सारथिं पञ्चनिशत्या ह्यथाश्च चतुरो दटम् ॥ [1685]
 ते ह्या रुधिराक्ताङ्गाः सारथिश्च समन्ततः ।
 विहलाः नमपयन्त वासुदेवस्य परवतः ।
 वासुदेवो रथी चापी विह्वनादं समाददे ॥
 तेन नादेव तत्राभूद्रियुद्धः सात्यकिन्मदा ।
 विह्वान्ध्यात्स्वधा दृष्ट्वा सारथिं च तथागतम् ॥ [1690]
 शौनेयोऽथ महावीर्यो रूपितो नृपसत्तम ।
 अरे द्रक्ष्यामि ते वीर्यमित्युक्त्वा वाणमाददे ।

—*Ts Gs s Ms s om (hapl) line 1655* — (L. 1655)
Ds Gs s Ms s दीर्घं (for दीर्घाद्) — (L. 1657) *Gs तव*
सपतिवर्तते (for 'त') — (L. 1658) *Ts काय (for कायात्)*
Dn Dst Ts Gs s हे (for तु) *Dn Dst Gs प्रवर्तते, Gs*
प्रवर्तताम् Ms तु वर्तते (for तु वर्तताम्) — (L. 1659) *Dn*
Dst न, Ds Gs s इपि (for हि) *Dst Ts Gs s Ms सति*
प्यसि (for 'सि') — (L. 1662) *Dn Dst Ts इद् (for इ)*
 — (L. 1663) *Dst Dst Ts s Ms नद् (for नदि)* — *Ds*
om line 1664 — (L. 1664) *Dst Dst Gs s Ms शस्य,*
Dst अत्र, Ts अत्य (for अत्र) *Gs मम द्रवति सांप्रतम् (for*
'स') — (L. 1665) *Dn Dst Gs परतर (पर धल)* — (L.
 1667) *Ds शरी (for शरी)* *Gs शरी (for गदी)* *Ds तु शूरी,*
Gs M शरी (for शरी) — (L. 1668) *Dn Dst विनद्*
(for नेतो) *Dn Dst Ts s Gs s Ms कायासी (for 'सि')*
Ms च हि ते नगरं यासि (for 'स') *Dst Ts Gs सत्यम् (for*
सत्यम्) *Ds Ts s Gs M सत्यामि (for यथासि)* *Gs तेनैव*
सत्यपयवहम् (for 'स') — (L. 1671) *Dn Dst Gs s Ms*
 महाबल — (L. 1672) *Ds Gs विन्याध निशिनो शरी (for*

's) — *Ts Gs s om (hapl) lines 1674-1675* — (L.
 1674) *Ds Ts s Gs अयुग्मम् (for 'युग्म')* *Ds Ts s Gs*
Ms s सुताम् (for अहम्) — (L. 1675) *Dn Dst Gs*
नृपतिद्, Ts च नृपो (for स नृपो) — (L. 1677) *Ts s*
G Ms s बहुधा (for 'चा) — (L. 1679) *Dn Dst Ds*
Gs s ममावान् (for यदावान्) *Dn Ts s नृपोत्तम, Dst*
'समम् (for 'सम) — (L. 1680) *Ms वीरो (for नृपो)*.
 — (L. 1683) *Dst Ts s Gs s Ms s सत्तम* — *After*
line 1683, Gs ins

17* सत्यसत्तमभर्तव्येन ततमोहं प्रतापवान् ।
 संयुद्धं त्रिनिवीरोत्थमं प्रहसन्निदमनरीणम् ।
 पातयिष्यामि ते वीर्यमित्युक्त्वा वाणमाददे ॥
 — *Gs om lines 1684-1692* — (L. 1685) *Dst नृपः*
Dst Dst नृप (for इदम्) — (L. 1685) *Ds ददा (for*
हया) *Ds Ts s M सम ददा (for समन्ततः)* — (L.
 1688) *Dn Dst Gs s रथे (for रथी)* *Ts Gs s ममाददेः*
Ts दयान् (for 'ददे) — (L. 1692) *Ds संयुद्धः Ts Gs*
त्रियुद्ध (for त्रियुद्ध) *Dn Dst नृप, Ds विन् (for ददा)*

विद्युद्युध तेन वाणेन वक्रत्येन महाबलम् ॥
 ततश्चचाल तेनाजी वासुदेवः शरेण ह ।
 मुमुधे रुषिर्न घोमेत्युष्णं वक्षसो नृप ॥ [1695]
 रथोपस्थे पपाताशु निःश्वसन्वदुशो नृप ।
 कृत्यं चापि न जानाति वेचलं निपसाद ह ॥
 सात्यकिस्तु रथं विध्वा दशभिः सायकैस्तदा ।
 ध्वजं चिच्छेद् भहेन वासुदेवस्य दृष्णिपः ।
 हयांश्च चतुरो हत्वा वाणेः सारथिमेव च ॥ [1700]
 युयुधानोऽथ राजेन्द्र भहेन निशितेन ह ।
 सारथेश्च शिरः कायादहस्तात्यक्त्विस्तदा ।
 रथमर्थि च चिच्छेद् हयाश्च व्यसयोऽभवत् ।
 अश्वंश्च चतुरो हत्वा चतुर्भिः परिभिक्षदा ।
 चक्रं च तिलशः कृत्वा वाणेर्दशभिरञ्जसा । [1705]
 जहास विपुलं राजन्यामुदेवो महानलः ॥
 सात्यकिश्च तदा राजन्यादाहुत्य सत्वरम् ।
 धनुरादाय विपुलं तस्यौ भूमौ यदूत्तमः ॥
 ततो भहेन सीक्षणेन ज्यां च चिच्छेद् सत्वरम् ।
 निमेषादिव धीरस्तु सात्यकि सत्यविक्रमः । [1710]
 धनुश्चिच्छेद् भहेन सर्वांस्त्रिषापथत्रिव ॥
 ततस्त्यक्त्वा महाचापमन्यदोर महाशुभे ।

अन्यत्सामुक्त्वा मादाय विद्युद्युध निशितैः शरैः ॥
 वासुदेवोऽपि निःश्वस्य धनुरादाय सत्वरम् ।
 शरंश्च कतिचिद्राजगदां गन्तं च गलतः । [1715]
 यापद्मं समादाय ततो भूमौ व्यतिष्ठत् ॥
 भूमिष्ठो वासुदेवस्तु सात्यकिं सत्यविक्रमम् ।
 शरैरेकसाहस्रैरर्दयामास सत्वरम् ॥
 सात्यकेर्ध्वजवंशं तु चिच्छेद् रणमूर्धनि ।
 रथं जघान निशितैः शरैर्दशभिराशुगैः ॥ [1720]
 सात्यकिः शूरकर्माणमिन्द्रो युयुधे यथा ॥
 ततश्च युयुधानस्तु वासुदेवं नृपोत्तम ।
 दशभिर्दशमिश्रैव पञ्चभिः पञ्चभिसत्था ॥
 पद्भिः पद्भिसत्थाष्टभिर्मिर्भेद रणमूर्धनि ।
 यथा देवासुरे युद्धे वलिं बलिरिपुर्नृप ॥ [1725]
 स च चापं महाघोरं पौण्ड्रं यदुत्पत्य ह ।
 मुष्टिदेशे द्विधा कृत्वा वाणेर्दशभिरञ्जसा ।
 जहास विपुलं राजन्यामुदेवो महानलः ॥
 ततोऽपर महचापं सात्यकिदृष्णिपुंगवः ।
 सज्य कृत्वा बली साशस्त्रसर्वक्षत्रस्य पश्यतः । [1730]
 शरैः सम्रतिसाहस्रैरर्दयामास सत्वरम् ॥
 ते शराः शलभाकारा निपेतुः सर्वतस्तदा ।

— (L 1691) T₁ महावीरो (for 'शौ'). — (L 1692) Dn Dss अल (for अरे) — (L 1693) Dn1 Dss T₁ G₁ महा बल (for 'बलम्) — (L 1695) T₁ s G M₁ मुमुधे (for मुमुधे) Dn Dss T₁ G₁ s M वक्षसा (for 'सो) M नृप — (L 1696) Dn Dss नि वससुराणो यथा (for ⁶) — (L 1701) Dn Dss बाणो सारथिमेव च, Bom Poona eds पौण्ड्रकस्य च पश्यत (for ⁶) — (L 1702) T₁ सरथी, T₂ G₁ M₁ s सारथी (for सात्यकिस्य) — (L 1703) D₁ G₁ s M₁ s स; T₂ G₁ वि (for च) G₂ हयाश्च विषमद्वली (for ⁶) — Dn Dss Ds om line 1704 — (L 1704) G₁ s अतुर्भिश्चतुरस्रथा (for ⁶) — (L 1705) M₁ चक्रे (for चक्र) Dn Dss om (hapl) lines 1705^a-1727^a — (L 1706) T₁ M₁ s राजा (for राजन्) G₁ s M₁ वासुदेव (for 'वो) — (L 1707) Ds T₁ s G₁ s M₁ सत्वर, G₂ सर्वत (for सत्वरम्) — (L 1708) T₁ G₁ सुक्ति (for भूमौ) — (L 1709) G₁ s M₁ चिच्छेद् शर (for च चिच्छेद्) — (L

1712) Ds T₁ s G महाघोर (for 'चापम्) Ds T₁ s G₁ s s महाचाप (for अन्यदोर) M₁ s महाहवे (for 'शुभे) — (L 1713) Ds T₁ M सज्य (for अन्यत्) M₂ दशभि (for निशितै) — G₁ om (hapl) lines 1715-1718. — (L 1715) G₁ सत्तम (for दत्तत) — (L 1719) Ds M रथवंशं, G₂ अतिवंश (for खजवंश) — (L 1721) T₁ G₁ M₁ सात्यकि (for 'वि) Ds Ds M₁ s सत्य (for कृत्) — (L 1722) Ds T₁ s G₁ s M₁ s नृपोत्तमस् (for 'त्तम) — (L 1723) M₂ om line 1723^a G₁ घोर (for 'वेव) T₂ दशमिश्रैव सारथे (for ") — Ds T₁ s M om. lines 1725^a-1726^a — (L 1727) Dn Dss महसा (for अजया) — (L 1728) Bom Poona eds G(ed) वास्तु देवं (for 'वो) — (L 1729) Dn Dss पर (for अरे) Dn Dss महचाप, Ds T₁ s G₁ s M₁ s महाघोर (for महचाप) Dn Dss Ds T₁ G₁ s M नन्दने (for पुंगव) — (L 1731) Dn Dss T₁ s सत्यकैर् (for साहस्रैर्)

शिरस्तः पार्श्वतश्चैव पृष्ठतः पुरतस्तथा ॥
 आत्मे चैव महाराज जन्मोर्जपने तथा ।
 व्यथां च ददुस्त्यन्तं वासुदेवस्य मर्मगाः ॥ [1785]
 संभ्रान्तः पर्वताकारो निश्चलः ममपद्यत ।
 पेरुलं पौर्यनिचयस्तृपार्तः शरवान्यथा ।
 यथा मनस्वी रिक्तश्च तथा तिष्ठति षोण्डुकः ॥
 ततश्चक्रोद्य चलयान्वासुदेवः प्रतापनाम् ।
 अर्धचन्द्रं समादाय विव्याद्य बुधि सात्यकिम् । [1740]
 विष्या सप्तभिरायान्त क्रोचने प्रफुरजिव ॥
 विद्वोऽथ सात्यकिस्तेन शरैः पञ्चभिराशुगैः ।
 पापं चिच्छेद षोण्डूख सिंहनादं व्यनीनदन् ॥
 वासुदेवो गदा गृह्य भ्रामयित्वा पदास्पदम् ।
 त्वरितं पातयामास सात्यकेर्वक्षसि प्रभो ॥ [1745]
 सञ्चयेन ता समाहृष्य करेण यदुनन्दन ।
 शरं प्रगृह्य विव्याद्य सात्यकिर्युधि षोण्डुकम् ॥
 तमन्तरे गृहीत्वाशु वासुदेवः प्रतापनाम् ।
 शक्तिभिर्देवाभिर्धैर्य सात्यकिं निजघान ह ॥
 नाभिर्विद्वो रणे वीरः सात्यकि सत्यसगरः । [1750]
 अपास्य धनुस्ततं तद्रदामादाय सत्यरम ।

आजघान तदा वीरो वृष्णीनामपनीनुप ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः क्रुद्धो गदापाणिः सात्यकिर्वृष्णिनन्दनः ।
 वासुदेवं जघानाशु गदया तीक्ष्णया नृप ।
 सात्यकिं वासुदेवस्तु गदयाभ्यदन्कृती ॥ [1755]
 तावुयतगदी वीरो शुशुभाते तदा रणे ।
 हृती घथा वने सिद्धो परस्परवधेषिणौ ॥
 ततः स सात्यकिः क्रुद्धः सत्यं मण्डलमागतम् ।
 जघ्नतुन्वो तदा युद्धे गदान्या गदिनौ नृप ॥
 स्तनयोः पार्श्वगोः पृष्ठे वाडितौ गदधारिणौ । [1760]
 उभौ नो रुषिरत्काज्ञौ पुष्पिताविष किशुर्का ॥
 सिंहनादं प्रह्वरन्वो प्रावृषीन महाघनी ।
 तिष्ठ तिष्ठति भाषन्वो परस्परवधेषिणौ ॥
 दक्षिणं वासुदेवस्तु तं जघान सनान्तरे ।
 युयुधानोऽथ वीरश्च साहोर्मन्थमवाढयत् ॥ [1765]
 दृढं स ताडितो वीरो जानुभ्यामपनहुयि ।
 तत उवाच भूयस्तु ललाटेऽभ्यहनचक्रुम् ॥
 धिपण्णः किञ्चिदायस्तस्तत उवाच सत्यरम् ।

— *De om lines 1732-1738* — (I 1733) *De* T₁ M₁
 शिरस (for शिरस) M₁ s पार्श्वयोरा (for तदा) T₁ s
 G₁ s—M पृष्ठत स्वनाभयत (for ^b) — *De* D₁ D₂ D₃ om
 lines 1734-1736 — (L 1737) G₁ सुवाक्य, M₁ सुवाक्य
 (for सुवाक्य) De T₁ G₁ s सारवात् (for शरं) — (L 1738)
 T₁ G₁ s सत्तार (for रिक्तम्) — (L 1741) T₁ s
 G₁ s—s दृष्टे (for ह्य) — (L 1742) G₁ s भावते (for
 आशुगै) — (L 1743) De T₁ G₁ s प्रेयवासास (for
 पाम) — (L 1747) G₁ स ता (for शर) — (L 1748)
 De T₁ G₁ सन्तरेण (for तमन्तरे) — (L 1749) T₁ s G₁ s
 शरैश्च शक्तिभिश्चैव (for ^a) — (L 1750) G₁ शर (for
 वीर) G₁ साहायिकैर्वृष्णिनन्दन, G₁ कि सत्यरिक्तम् (for ^b)
 — *After line 1750* G₁ 119

18** वासुदेव जगदाय न्यदयतः सत्यरम ।

— (L 1751) D₁ D₂ M₁ धनुस्तवन् (for दल) D₁ D₂
 T₁ G₁ s M₁ चक्रु (for गदाय) — (L 1752) G₁ सतो
 विद्वो (for तदा वीरो)

COLOPHON — *Mention of the K₁ in D₂ — Mention*

of *K₁* in D₁ De T₁ s s G M₁ — *Adhy name* D₁
 G₁ M₁ s षोण्डुकश्च, De T₁ षोण्डुकम् — *Adhy no*
 D₁ 280, T₁ G₁ 107, T₁ G₁ 209, T₁ 176, G₁ 202,
 G₁ 206, G₁ 208, M₁—4 172

(L 1753) G₁ युग (for नन्दम्) — (L 1755)
 T₁ लहन्द्, G₁ षट् (for [अ]न्य) — (L 1756) G₁
 शरी (for वीरो) D₁ D₂ सुवाक्यौ (for तदा रणे) — (L
 1758) D₁ भाव, T₁ भावद् (for भावम्) — (L
 1759) M₁ महायुद्धे, M₁ महायुद्धे (for तदा युद्धे) De व लौ
 (for वृ) — *De om line 1760* — (L 1760) T₁ तदा
 रणे, M₁ तदा रणे (for चारिणौ) — (L 1761) D₁ वरी
 रुषिरत्काज्ञौ (for ^a) — (L 1763) D₁ M₁ वासन्वो
 (for भावन्वो) — (L 1766) G₁ श्रुत् (for दृ) — (L
 1767) D₁ D₂ वीरश्च (for सुवाक्य) D₁ D₂ गदाय, T₁ ददम्
 (for यदुम्) — (L 1768) De तिष्ठति (for धिपण्णः) D₁
 आभयम्, G₁ आभयत् (for भावन्वत्) — (L 1769) T₁
 G₁ विह्वरन्वो (for सत्यरम्) — (L 1770) T₁ s G₁ s
 बहिर (for वली) — (L 1772) M₁ s सत रा (for स

गदयाभ्यहनद्रीर' सात्यकिः पीण्डूसत्तमम् ॥
 वासुदेवो बली वीरः साधनम्युरिवापत्. । [1770]
 जघान गदया वृष्णि निर्दहनिय चञ्जुपा ।
 स तथा ताडिनो वृष्णिर्गदया वाहुमुत्तया ।
 आलम्य भूमिं सदसा भृत्योरङ्गतो यथा ॥
 सन्नो पुनः समालम्य पाणिभ्या हृदमेव च ।
 गदा तस्य महाराज गृहीत्वा प्रमहेण ह ॥ [1775]
 द्विधा वृत्वा महारुनीं गदा बालापसीं शुभाम् ।
 उत्सृज्य सहसा वीर' सिंहनादं व्यनीनदत् ॥
 तत उत्पुत्य राजा तु वासुदेवो महानल. ।
 सव्येन सात्यकिं गृष्ट दक्षिणेन वरेण ह ॥
 मुष्टिं कृत्वा महाघोरा वासुदेव' प्रतापवान् । [1780]
 ताडयामास मध्ये तु सनयो. सात्यकिं नृप ॥
 श्रेणो वृष्णिगीरस्तु गदामुत्सृज्य मस्वरम् ।
 तलेनाभ्यहनद्रीरो वासुदेव' रणागिरे ॥
 तलेन वासुदेवोऽपि सात्यकिं सत्यसगरम् ।
 तयोरेव महाघोर तलयुद्धमनर्तत ॥ [1785]
 जानुभ्या मुष्टिभिश्चैव वाहुभ्या शिरसा तथा ।
 उरसोर' समाहत्य जानुभ्या शिरसा तथा ।
 करभ्या करमाहत्य तौ युद्धं सप्रचक्रतु ॥

ताल्योस्तत्र राजेन्द्र वृक्षयो' सनिष्टृष्टयो. ।
 वने यथास्मिन्स्वतन्त्रधैर्यासीत्सुदारणः ॥ [1790]
 तानाजीं प्रथितौ वीरावुभो पीण्डूसाल्मनी ।
 निशि स्तिमितमूनाया शब्दं त्वरत्वा महाबली ।
 युयुधाते महारुजे महीं द्वावित्र विश्रुतौ ॥
 उभे सेने महाराज सशय जग्मतुस्तदा ।
 किं तु स्वात्सात्यकिर्वीरो हतोऽनेन दुरात्मना । [1795]
 आहोमिन्द्रामुदेवस्तु हतोऽनेन भविष्यति ॥
 अथ वैतौ महावीरौ परस्परवधैषिणां ।
 हस्ता परस्पर वीरौ वीरत्वं गमिष्यत. ।
 अन्यथा नोपम्येता युद्धाद्रीर सुविश्रुतौ ॥
 अहो वीर्यमहो धैर्यमेतयोर्दशशक्तिनो ! [1800]
 एतौ महाभटौ लोके नैतौ प्राकृतसमतौ ॥
 नेत्र युद्धं महाघोरमासीद्देवानुरेण्वपि ।
 न ध्रुवो न च वा दृष्ट' समामोऽय कदाचन ॥
 एत ते सेनिका व्रुयु सेनयोस्सभयोरपि ।
 रात्रौ निशातने घोरे दृष्ट्वा युद्धं सुदारणम् ॥ [1805]
 अथ तौ वाहुभिर्घोरै' सनिपेततुरोजसा ।
 दशभिर्मुष्टिभिर्जैत्रं सात्यकिः पीण्डूनन्दनम् ।
 पञ्चभि. सात्यकिं पीण्डू समाजत्रे महानल ॥

तथा) — G₁ om lines 1774 1778 — (L 1774) D₂ T₂ M₂ * सनालम्य (for 'लम्य) G₂ स सज्ञा पुनरालम्य (for '77) — (L 1776) D₂ कालापसीं (for कालापसी) — (L 1777) D₂ T₂ उत्सृज्य ता यथा भया (for *) D₂ व्यना वृष्टम् (for व्यनीनदत्) — (L 1778) D₂ D₂ T₂ * G₂ * M₂ * उत्सृज्य (for उत्सृज्य) — (L 1782) T₂ नृप (for वृष्णि) G₂ सस्वर — (L 1785) D₂ T₂ * G₂ प्रवर्तत, D₂ T₂ र्दं (for अनर्तत) — (L 1789) D₂ बहवो (for वृष्टयो) D₂ D₂ G₂ M₂ * सनिपेतयो (for 'वृष्टयो) — (L 1790) D₂ D₂ D₂ T₂ G₂ M₂ * निरापवत् (for [सिंह]) G₂ [स]भृत् (for [स]लीत्) D₂ G₂ सुदारणम्; T₂ कृती, M₂ महाराज (for सुदारण) D₂ D₂ M₂ * * तथैवाभू' महास्वन (M₂ * 'रण) (for *) — (L 1791) M₂ * उभौ तौ पीण्डूसाल्मनी (for *) — (L 1792) G₂ महा बलम् (for 'बली) — (L 1794) T₂ उत्सृज्य (for उभे सेने) D₂ D₂ G₂ महाराजो (for 'राज) — (L 1795) D₂ D₂ हृदमेव भरिष्यति (for *) — (L 1796) T₂ * M₂ *

महामना, G₂ * दृष्टमना, G₂ * M₂ * दुरामना (for भविष्यति) — (L 1797) D₂ D₂ अल, D₂ वदा, T₂ G₂ हवो (for अथ) T₂ वैतौ, G₂ * * द्वौ तौ (for वैतौ) D₂ G₂ * * M₂ * महावीर्यौ (for 'वीरौ) — (L 1798) T₂ * G₂ * * परस्पर (for 'स्पर) D₂ D₂ नरी (for वीर). — (L 1799) D₂ T₂ G₂ अथ वा (for अन्यथा) D₂ G₂ यथा (for सुदाद्) D₂ D₂ सुनिश्रितौ (for सुविश्रुतौ) — (L 1800) D₂ D₂ T₂ * * M₂ * महाबली (for 'भटौ) T₂ तौ च (for नैतौ) D₂ D₂ एतौ प्रकृति सत्तमौ, T₂ * G₂ M₂ * नैतौ प्रकृतिसमतौ, T₂ एतौ प्रकृतसमतौ; G₂ न तौ प्राकृतसमितौ (for *) — (L 1804) T₂ एते दे (for ए-ने) T₂ * G₂ * उभयो सेनयोरपि; G₂ * उभयोरपि सेनयो (for *) — (L 1805) D₂ D₂ रात्रौ निशापे मेवैषि, T₂ G₂ * * रात्रौ तु निशिरे घोरे (for *) — (L 1805) D₂ D₂ वीरौ (for शरौ) D₂ D₂ T₂ G₂ अजना, G₂ जामने (for मात्रसा) — (L 1807) D₂ D₂ सात्यकिं पीण्डूकं तदा (for *) — (L

तयोश्चटचटाशब्दो ब्रह्माण्डलोभणो महान् ।
प्रादुरासीनु सर्वत्र सर्वांस्वित्सापयजिन् ॥ [1810]

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

एतस्मिन्नन्तरे क्रुद्ध एकलज्यो निपादपः ।
बलभद्रमभिप्रेष्य धनुरादाय सत्वरम् ।
आरुह्य स रथं धीरो ययौ यत्र हृष्टी सितः ॥
दृष्ट्वायान्त निपादेशमेकलज्यं हृष्टी तदा ।
रथी गद्री शरी भूत्वा तस्थौ तस्यामतो बली ॥ [1815]
बलदेवं च विशला जघान गरमाळया ।
रथं दशभिराह्वया सूतं दशभिराहुणेः ॥
सिंहनादं प्रकृतीनां दशभिस्वथ सीरिणम् ।
धनुज्यां दशभिश्छित्त्वा सिंहनादं व्यनीनदत् ॥
सज्यं च कार्मुकं कृत्वा बलदेवो निपादपम् । [1820]
नासचेर्दशभिर्धिष्या बाणेभ्यश्च दशभिः क्षितेः ।
चिच्छेद् धनुरथं तत्सर्वैश्चरथ्य पश्यतः ॥
सूतं दशभिराहृत्य रथं त्रिशङ्किरेव च ।
ध्वजं चिच्छेद् भटेन निपादस्य जगत्सते ॥

1810) Ds Tt Gz सर्वे (for सर्वान्)

Colophon — Mention of the Epic Dst — Mention of Akha Dn Dst Ds Tt s G M — Adhy ११११
Dn Dst पौण्ड्रसापरिजुषम्, Gs s M पौण्ड्रसुत्रम्
— Adhy no Dn Dst 251, Tt Gs, 208, Tt Gt 210,
Tt 177, Gs 202, Gt 207, Gs 209, M s 2 209, Ms 173

(L 1812) Dnः समिक्षित (for 'नेह) — Dn om
(hapl) lines 1813-18.0 — (L 1814) Ds Tt s G Mः हा
(for स) Tt Gt s M घोर, Gs घोर (for धीरो) Tt Gt s
हरी (for हरी) — (L 1814) Ds तु एतद्दृष्टी, Tt हरी
शरा, Gs तदा हरी (by transp) — (L 1815) Tt रथी
शरी, Gs गद्री रथी (by transp) Ds रथी शरी गद्री एतद्,
Gs तदा रथी शरी गद्री (for *) Ds Tt Gs शूरा (for
एतद्) — Gs om lines 1816-1819 — (L 1817) Ds
Tt Gs s M शापिच्य (for शाप्य) — (L 1819) Ms वैच
(for विना) Ds Tt Gz धनुर्दशभिर्धिया (for *)
— (L 1820) Ms स (for स) Tt Gs धिया (for कृया),
Gt s धियाप — (L 1821) Dn Dst Tt s Gt s M
शरे; Tt हते (for क्षिते) — (L 1822) Ds Tt s M

ततोऽपर महत्यां निपादो वीर्यवत्तमः । [1825]
दृढमूर्त्तिसमायुक्तं दशतालप्रमाणतः ।
कामपाल शरेणाद्यु जघान रुतदेगतः ॥
बलदेवो महाधीयिः शेषः सर्प इव श्वसन् ।
दशभिराहनुर्विज्यं शरेः सर्पसहैर्वली ।
चिच्छेद् सुप्रिद्वेषे तु माथरो माथवात्मजः ॥ [1830]
एकलज्यो निपादेशः खड्गनादाय सत्वरम् ।
प्राहिणोद्बलदेवाथ निशितं घोटविग्रहम् ॥
तन्तन्तरे यदुद्युपो वृष्णिर्वाः प्रतापवाच् ।
तिलशः पद्मभिर्बाणैश्चकार यदुनन्दनः ॥
ततोऽपर महायज्ञं सर्वकालाचसं शुभम् । [1835]
प्राहिणोत्सारथेः कायमालोक्याथ निपादपः ॥
त चापि दशभिर्वीरो माथवो यदुद्युगनः ।
बाणैर्निपेपमात्रेण निर्विभेद महारणे ॥
ततः शक्ति समादाय घण्टामालाकुला नृप ।
निपादो बलदेवाय प्रेषयिष्या महानलः । [1840]
सिंहनाद महाघोरमक्रोत्स निपादराह् ॥
सा शक्तिः सर्वकल्याणी बलदेवमुपगमन् ॥

धनुरत्, Gs 'रास (for 'रथ) — (L 1824) Dn Dst Tt
Ms s जगत्सित (for 'एते) — (L 1825) Tt Gt s Ms s
महा (for महत्) Gs निपादो वीर्यवत्तमम्, Bom Poona
eds G (ed) दो वीर्यवत्तम (for *) — (L 1827) Bom
Boona eds G (eds) गौवा (for गौरी) — (L 1827)
Dn Dst चपान जनस्यस्य (for *) — (L 1829) Dn
सहैर्वली, Dst सर्वैर्वली; Ds Tt s Gt s s M ससैर्वली
(for सहैर्वली) — (L 1830) Ds माथवात्मज (for 'ज'),
— (L 1831) Dn Dst Gs मत्तर (for 'रम्) — (L 1832)
Gs हलवादाय, Bom Poona eds (ed) देवाथ Tt घोर
प्रियं, Tt Gs 'मुत्तमम्, Gs 'विग्रह (for 'विग्रहम्) — (L
1833) Dn यदुद्युपो, Dst यदुद्युपो (for यदुद्युपो) — (L
1833) Dn ततो महार्यं यज्ञं (for *) — (L 1836) Ds
Gs समात्रेण (for शापेनवाप) Bom Poona eds
G (ed) निपादप (for 'दप) — (L 1837) Ds चारं (for
चार) Dn Dn यदुनन्दन, Ds Tt s Gt s s M सुपि
गुण (for यद्) — (L 1838) Dn Dst शङ्कोत्सरोवैच
Ds Tt s Gt M शक्तिश्च यजानु (for *) — (L 1841)
Dn Dst स निपादराह (for 'राह) — (L 1842) Cal.
ed स शक्तिः प्रेषिता देव (for *) — (L 1843) Dn Dst

उद्युत्य तां महाघोरां बलभद्रः प्रतापवान् ।
 आदायाथ निपादेशं सर्गान्विस्मापयन्निव ।
 तथैव तं जयानानु वक्षोऽप्ये स माधवः ॥ [1845]
 स तथा ताडिनो धीरः स्वनक्त्याथ निपादपः ।
 विह्वलः सर्गगात्रिषु निपपात महीतले ।
 प्राणसशयमापन्नो निपादो रामनाडितः ॥
 निपादास्तस्य राजेन्द्र शनशोऽथ सहस्रशः ।
 अष्टाशीतिसहस्राणि निपादाः शस्त्रयोधिनः । [1850]
 गदिनः सादिनश्चैव महेष्वासा महाबलाः ॥
 शरेनेवसाहस्रीः ऋषिभिश्च परश्वधैः ।
 गदाभिः पट्टसैः शूले, परिधे, प्रासतोमरैः ॥
 कुन्तैरथ कुठारैश्च व्यद्रवन्राममोजसा ।
 शलभा इव राजेन्द्र दीप्यमान हुवाशनम् । [1855]
 ते शरैः पातयांचक्रु रामं राममिरापरम् ॥
 केचित्कुठारैराजघ्नु केचित्कुन्तैः परश्वधैः ।
 गदाभिः केचिदायान्ति शक्तिभिश्च तथापरैः ।
 निजघ्नुः सहसा राम स्फुरन्तं पावक यथा ॥
 ततः क्रुद्धो हर्षी साक्षाद्बलमुच्यन्त्य सत्वरम् । [1860]
 सर्वास्तान्कर्षयामास मुसलेन व्यपोधयत् ॥

ते हन्यमाना रामेण निपादाः पर्वताश्रयाः ।
 निपेतुर्धरणीप्रष्टे शतशोऽथ सहस्रशः ॥
 श्क्षेण तान्महाराज हत्वा सर्वान्महानलान् ।
 सिंहबडिनदंस्तत्र तस्मै रामो महानलः ॥ [1865]
 ततो राज्ञो महाघोराः पिशाचाः पिशिताशनाः ।
 आकृष्य मासयूथानि भक्षयन्तः समासते ।
 पिबन्तः शोणितं कोष्णं सकृद्य च शत्रुं बहु ॥

Colophon.

वैशपायन उवाच ।

ऋत्यादाः सर्व एतानु भक्षयन्तस्तदा शत्रम् ।
 हसन्तो विविधं घोर नादयन्तो वसुंधराम् ॥ [1870]
 राक्षसाः पिशिताशाश्च पिबन्तो रथिर् बहु ।
 आशिषं युञ्जते राजञ्छत्रस्य पिशिताशनाः ॥
 नृत्यन्ति स्म तदा राजन्नगर्यां रणतोपिणः ।
 काका वज्राश्च गृध्राश्च ज्येष्ठा गोमायुसासथा ।
 भक्षयन्तः प्रथमन्तस्तत्रैतथ दारुणम् ॥ [1875]
 एतस्मिन्नन्तरे धीरो निपादो लब्धसप्ततः ।
 हतान्सर्वान्समालोक्य निपादानय सीरिणा ॥
 गदामादाय कुपितो राममेव जगाम ह ।

बापतर्वा, T₁ उत्पत्य तां (for उद्युत्य तां) D₂ T₂ G₂ महाराज
 (for 'घोरा') D₂ T₂ G₂ वरदेय (for 'भद्र') — (L
 1844) G₂ तामानाय (for आदायाथ) — (L 1845) D₂ D₂
 G₂ T₂ G₂ तथैव (for तथैव) — T₁ om (hapl) lines
 1849-1855* G₂ om (hapl) lines 1850-1863 — (L
 1850) D₂ D₂ तथ (for दत्त) — (L 1851) D₂
 D₂ स्रदिभद्र (for सादि) — T₁ om (hapl) lines 1853
 1857 — (L 1854) D₂ D₂ वाहवाना महाजसाम्, G₂
 बलभद्र महाजसम् (for ⁴) — (L 1858) D₂ D₂ आण्डित
 (for आयान्ति) — (L 1861) D₂ D₂ T₂ G₂ M₁ सर्वा
 प्राक्पर्षयामास (for *) D₂ D₂ T₂ M₁ ३ हि पीडयन्, D₂
 क्षयोधयन्, G₂ क्षपोधयन्, M₁ ३ निर्वाडयन् (for व्यपोधयन्)
 — (L 1862) D₂ D₂ राजेन्द्र (for रामेण) — (L
 1865) व्यनदन् (for जिनदन्) — (L 1868) D₂ D₂
 M₁ कोणम्, (३ क्षोभाद् (for कोण) D₂ D₂ D₂ T₂ G₂
 M₁-३ (anf) lin as above) ३ सडिय, T₂ सगृह्य (for
 सकृद्य)

COLOPHON — Verba of the Epico D₂ — Verba

of Kāśha D₂ D₂ D₂ T₂ ३ ६ G₂ M₁ — Adhy name
 D₂ D₂ एकस्वयदेश्वयथ — Adhy no D₂ 283, D₂
 282, T₂ G₂ 209, T₂ G₂ 204, G₂ M₁ ३ ३ 210, M₁ 174

T₂ G₂ om the ref — (L 1869) T₂ ३ G₂ ३-३ शत्रु
 बहु (for तदा शत्रम्) — (L 1870) D₂ ३ हसन्ते (for 'न्ते')
 T₂ ३ G₂ ३-३ नाद, M₁ हाम (for घोरं) — (L 1871)
 Bom I oona eds G₂ (ed) च पिशाचाश्च (for पिशिताशाश्च)
 D₂ D₂ G₂ शोणिते (for हरिर्) — (L 1872) D₂
 D₂ G₂ ३ ३ M₁ ३ आशिषो (for 'ष') D₂ D₂ T₂ G₂
 M₁ युञ्जते (for यु') T₂ राम T₂ G₂ ३ रामे (for राजञ्)
 D₂ T₂ G₂ M₁ रामस्य, T₂ G₂ ३-३ जयेति (for शवस्य)
 — (L 1873) T₂ ३ G₂ ३ ३ M₁ तौपिता (for 'ण') — (L
 1874) D₂ D₂ G₂ ३ बलाका, D₂ बकात्र, T₂ व्यलात्र,
 G₂ M₁ बलात्र (for बलात्र) D₂ D₂ D₂ T₂ ३ G₂ M₁ ३
 गोमायवत् (for 'शुकार्') — (L 1875) D₂ D₂ T₂ ३
 G₂ ३ ३ M₁ प्रवर्तन्ते (for प्रपादयन्त्) D₂ D₂ D₂
 हसत् (for तस्य) D₂ D₂ राक्षसाश्च दारुणा (for ⁴)
 — (L 1876) T₂ सडित, T₂ G₂ सडिक (for संशुं).

जघान गदया राजञ्जलुदेगे निपादपः ॥
 ततो रागो गदी राजनिपादं वाहुगालिनाम् । [1880]
 आजप्रे गदया क्रूरं मदभक्तो ह्यलुबुधः ।
 तयोश्च तुमुलं युद्धं गदाभ्यां समवर्तत ॥
 आकाशे शब्द आसीत्तु तयोर्युद्धं महारवः ।
 समुद्रार्णं यथा घोषः सर्वेषां सनिगच्छताम् ॥
 कल्पश्रये महाराज शब्दः स तुमुलोऽभवत् । [1885]
 क्षुभितो नागलोकश्च नागाः क्षोभं समाययुः ।
 पृथिवी चान्तरिक्षं च सर्वं शब्दमयं वसौ ॥
 ततः स पौष्ट्रको राजा सात्यकि वृष्णिगन्धर्वम् ।
 गदयैव जघानाद्यु सत्वरं रणकोविदः ।
 युयुधानो बली राजन्वासुदेवं जघान ह ॥ [1890]
 तयोश्च तुमुलः शब्दः प्रादुरासीन्महारेण ।
 चतुर्णां युध्यतां राजन्यस्त्वयधैषिणाम् ।
 भद्राण्डश्लोभयो राजञ्जलु आसीत्सुमेरवः ॥
 ततो रजः प्रादुरभूत्सस्मिन्सप्तममूर्धनि ।
 तारका निष्पन्ना आसलनस्त्वेवं क्षयं गते ॥ [1895]
 उपसि प्रविशुद्धाया समो निःशेषता यथै ।

उदितो भगवान्मूर्धश्चन्द्रश्च क्षयमाययौ ॥
 ततो युद्धं प्रादुरभूच्चतुर्णां वाहुगालिनाम् ।
 देवास्तुस्मनं राजञ्जुदिते भास्करे महत् ॥

Calophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः प्रभाते विमले भगवान्देवीकीयुतः । [1900]
 गन्तुमैच्छन्नगलाय पुरी वदरिकाप्रभात ॥
 नमस्त्वय्य मुनीन्सर्वांन्यथै द्वारपतीं प्रभुः ।
 आरुह्य गरुडं विष्णुर्गणेन महता प्रभुः ॥
 सुमहाञ्जुष्टुध्वे शब्दस्तेषां युद्धं प्रवृत्ताम् ।
 गच्छता देवदेवेन पुरीं द्वारपतीं वृष ॥ [1905]
 अचिन्त्यज्जगन्नाथः को न्वयं शब्द उदितः ।
 संप्राप्तसंभयो घोष आर्यशैलियस्युतः ॥
 व्यवसागतवान्पौष्ट्रौ नगरीं द्वारकामनु ।
 तेन युद्धं समभवत्पौष्ट्रैश्च दुरात्मता ॥
 यद्वा ना वृष्णिवीराणां युध्यतामितरेणम् । [1910]
 शत्रोऽयं सुमहान्वृत्तो नात्र वार्यां विचारणा ॥
 इत्येवं चिन्तयित्वा तु दध्नीं शपुं महारजम् ।

— Dn 1 om lines 1877-1878 — (L 1877) T₁ एतान्
 (for इतान्) D₁ सीरिणा, M₁ सीरिणम् (for सीरिणा) Dn 1
 निपादस्तगदयारिण, D₂ श्रगवाणिण T₂ निपादसरीणात् (for
 १) — (L 1878) T₁ G₁ [श]जगाम (for जगाम)
 — (L 1879) T₁ : G₁ : घोरे (for राजन्) D₁ D₂ M₁
 छत्रदेते (for लुट्) — (L 1880) Cal ed एट (for
 गदी) — (L 1883) Dn D₂ महाभुव, G₁ सुरारणम्
 (for महाराज) — (L 1884) D₂ G₂ महाघोर, G₂ महा
 घोष (for यथा घोष) — (L 1885) Dn D₂ T₁ : :
 M₁ नु (for स) G₁ महान् (for सवत्) — (L 1886) D₂
 T₁ G₁ : M₁ क्षोभितो, G₁ क्षुभितो (for क्षुभितो) Dn D₂
 G₂ क्षोः (for क्षु) भितो नागगालय (for १) M₁ : परं वयु
 (for समाययु) — (L 1887) T₁ शब्दमय (for
 शब्द) D₂ सर्वं लोका मरिदिश (for १) — (L 1889)
 D₂ T₁ G₁ कोविदम् (for द्) — (L 1891) G₂ सवत्स
 (for महारणे) — (L 1893) Dn D₂ T₁ G₁ : सुदारणः
 M₁ तु वीरव (for सुमे) — (L 1894) D₂ G₂ मरुज
 (for रज) G₂ M₁ : शानीत् (for मन्त्र) — (L 1895)
 Dn D₂ T₁ : : G₁ M₁ शपुं (for शपुं) G₂ [ह]द (for

[पु]र्) — (L 1896) G₁ एषव (for वि) Dn D₂ T₁
 G₁ M₁ ततो (for ततो) — (L 1897) D₂ एषव (for
 क्षयम्) — (L 1898) T₁ : G₁ : : चन्द्रगालिनाम् (for
 वाहु) — D₂ T₁ : : G₁ om line 1899

Corophon — Mention of the Five D₂ — Mention
 of Ahita Dn D₂ D₂ T₁ : : G₁ M₁ — Ahij name Dn
 D₂ D₂ वैष्णवयुद्धम्, T₁ G₁ M₁ : : वैष्णव
 — Ahij no Dn D₂ 2⁵, T₁ G₁ 210, T₁ G₁ : M₁
 : : 211, T₁ 179, G₁ 205, G₁ 209, M₁ 175

T₁ G₁ : om the ref — (L 1901) G₂ om (hap)
 1901-1906* Dn D₂ M₁ युः (for युः) — (L 1902)
 T₁ G₁ : नमस्त्वय्य (for हृष्य) Dn D₂ G₂ वृः D₂
 प्रति, T₁ G₁ : प्रभो M₁ : हृः (for प्रभु) — G₂ om
 lines 1903-1905 — (L 1904) D₂ T₁ : : G₁ : : हृः
 (for प्रभु) — (L 1904) D₂ T₁ : : G₁ : : M₁ : वृषदे
 (for सुयुधे) — (L 1905) M₁ एतान् (for उदितम्)
 — (L 1907) D₂ T₁ शपुं (for शपुः) G₂ मन्त्र
 (for मन्त्र) M₁ शैवेन च संयुत (for १) (L 1907)

पाञ्चजन्यं हरिः साक्षात्प्रीणयन्वृष्णिपुंगवान् ॥
 रोदसी पूषामाग तेन शब्देन केशवः ।
 यादवा वृष्णयश्चैव धृत्वा शङ्खस्य त रमम् ॥ [1915]
 व्यक्तमावाति भगवान्पाञ्चजन्यरथो ह्ययम् ।
 इति ते मेनिरे राजन्वृष्णयो यादवास्तथा ।
 निर्भयाः समपशन्त वृष्णयो यादवा नृप ॥
 तस्मिन्नेन क्षणे दृष्ट्वाक्षर्यश्च पतता वरः ।
 ततश्च देवकीमृतुदंष्ट्रलेयाद्वेश्वरैः ॥ [1920]
 सूताश्च मागधाञ्चैन पुरो यान्ति जगत्पते ।
 स्तुत्या स्तोतुं हरिं विष्णुमीश्वर कमलेश्चणम् ॥
 ततश्च यादवाः सर्वे परिघृष्टुर्जनादर्शनम् ।
 कृष्णस्तु गरुड भूषो भच्छ त्व मेरुमुत्तमम् ॥
 इत्युक्त्या गरुड विष्णुर्विस्तस्य यदुपुगवः । [1925]
 वारुक पुनरुद्देद रथमानय मे प्रभो ॥
 स तथेति प्रतिज्ञाय रथमानीय सत्वरम् ।
 रथोऽय भगवन्देव किमतः इत्यमल्लि मे ।
 इत्युक्त्वा रथमादाय प्रणम्यामे स्थितो हरेः ॥
 गतेऽथ गरुडे विष्णु रथमारुह्य सत्वरम् । [1930]
 यत्र युद्ध समभ्रतत्तप याति स्म केशव ॥
 तत्र गत्वा महारुद्धे सुधृत्या च महात्मनाम् ।
 पाञ्चजन्य महाशङ्ख दध्मी यदुवृपोत्तम ॥
 पौण्ड्रोऽथ वासुदेवस्तु कृष्ण दृष्ट्वा रणोत्सुकम् ।

सात्त्विकं प्रष्टुनः कृत्वा वासुदेनमुपागमत् ॥ [1935]
 बुद्धोऽथ सात्यकी राजन्वारयामाम पौण्ड्रकम् ।
 न गन्तव्यमितो राजन्नेव धर्मः सनातनः ॥
 जित्वा मा गच्छ राणेन्द्र पर शोढुं महारणे ।
 क्षत्रियोऽस्ति महावीर स्थिते मयि रणोत्सुके ॥
 एष ते गर्गसखित नाशयिष्यामि सयुगे । [1940]
 इत्युक्त्वा चाप्रतस्तस्यो गच्छतो यादवेश्वरः ॥
 पौण्ड्रस्य शिनिगता तु प्रयतः केशवस्य ह ।
 अवज्ञाय शिने, पौर कृष्णमेव जगाम ह ॥
 निर्भर्त्य सहसा भूयः सात्यकि, प्रोधमूर्च्छितः ।
 गद्या प्राहरत्पौण्ड्र वासुदेवस्य प्रयतनः । [1945]
 यथाशक्ति यथायोग्य सात्यकि सत्यविक्रमः ॥
 दृष्ट्वाथ भगवनेन सात्यकिं प्रशशस्य ह ॥
 निवार्य सात्यकिं कृष्णो यथेष्ट क्रियतामसौ ।
 उपारमयथायोग सात्यकिं कृष्णारितः ॥
 तत स पौण्ड्रो राजा वासुदेनमुपाश ह । [1950]
 भो भो यादवगोपाल इदानीं व गतो भवान् ॥
 त्वा द्रष्टुमय सप्राप्तो वासुदेवोऽस्मि साप्रतम् ॥
 हस्ता रता सवउ कृष्ण बलिर्गुभिरनिष्वितः ।
 गतेऽथ यमलोर्के तु त्वयि केशव बन्धुभिः ।
 अहमेवो भविष्यामि वासुदेवो जगत्पति ॥ [1955]
 यच्च तप गोविन्द प्रथित सुप्रभ महन् ।

Cal. ed महात्मना (for हुरा) — (L 1910) G₂ वृष्णि
 वर्वाणा — (L 1911) Dn Dss T₁ G₂ अको (for वृषो)
 — (L 1912) T₁ प्रतापवान् (for महारवम्) — (L
 1915) D₂ G₂ M₁ चदवो (for यादवा) Dss T₂ ले (for छ)
 — (L 1916) G₂ स्तनी (for रथो) — (L 1918) G₂
 निर्णय समवाप्यञ्च (for *) Dn Dss T₁ G₂ M₁ स च ले (for
 वृप) — (L 1920) Dn Dss T₂ G₂ यादवेश्वर T₁ देवैष
 (for वैश्वर) — (L 1921) G₂ आगता (for सूताश्च)
 — (L 1922) Dn Dss G₂ स्तुत, D₂ T₁ G₂ स्तुत्य, T₁ s
 G₂ s [स]स्तुयन् (for स्तोतु) — (L 1923) T₁ s G₁ s
 M₁ s सतस्य (for सतस्य) — (L 1924) Dn Dss गरुकम्
 (for मेरुम्) — (I 1925) D₂ T₂ G₂ व्याप्यन् (for
 विष्णुय) Dn Dss M₁ s नदव (for पुगव) — (L
 1927) Dn Dss T₂ G₂ M₁ s (inf ism as above)

आदाय (for आनीय) — (L 1929) T₂ हरि (for हरे)
 — (I 1931) D₂ T₁ s G₂ s ततो (for तत्र) — (L
 1932) Dn Dss T₂ G₂ महारान (for रुद्धे) G₂ परस्वरम्
 (for महात्मनाम्) — (I 1934) T₂ G₁ s पौण्ड्रको (for
 पौण्ड्रोऽथ) — G₂ om lucas 1935 1939 — (L 1942)
 Cal ed पौण्ड्रकस्य शिनेर्नता (for *) — (L 1945) Dn
 Dss यथायोग (for यथाशक्ति) D₂ T₁ s G₂ M₁ यथाप्रान्त (for
 यथायोग) Cal ed सात्यकिं योधमूर्च्छित (for *) — (L
 1947) T₂ G₁ s स, M₁ [सा]यु (for [सा]य) T₂ G₂ s s
 सात्यकि (for किं) — (L 1948) Dss विष्णो (for कृष्णो)
 — (L 1949) G₂ पालित (for वारित) — (L 1950)
 Dn Dss M₁ s स तन (by transp) T₂ सत स पौण्ड्र राजा
 तु (for *) — Dss D₂ M₁ s om line 1954 — (L
 1955) Dn Dss G₁ s महात्ले (for जगत्पति) — (L

अनेन मम चक्रेण पादितोऽस्मि च तत्रणे ॥
 चक्रमस्तीति यद्दीर्यं तव माधव सांप्रतम् ।
 नाश्रिण्यमि तत्सर्वं सर्वशत्रव पश्यतः ॥
 शाङ्गीति मां विजानीहि न त्वं शाङ्गीति शब्दयसे । [1960]
 शङ्गी चाहं गदी चाहं चक्रीति न जनादनं ।
 मामेन हि सदा श्रूय राजानो वीर्यशालिनः ॥
 आदौ एवं वष्ट्रैर्घृष्टो हत्वा श्रीराजकान्वहून् ।
 गाश्र हत्वा महागर्वस्तव सप्रति वर्तते ॥
 तत्तेऽहं व्यपनेन्यामि यदि तिष्ठसि मत्सुदः । [1965]
 शकं गृहाण गोविन्द यदि योक्तुं व्यवस्थितः ।
 इत्युक्त्वा वाणमादाय तस्मै पार्श्वे जगत्पतेः ॥
 एतद्भचनमारुण्यं वासुदेवस्य भाषितम् ।
 सिन्तं कृत्वा हरिः कृष्णो वभापे पौण्ड्रक नृपम् ॥
 कामं वद नृप त्व हि पातक्यसि सदा नृप । [1970]
 गोपाती गालपाती च श्रीहन्ता सर्वथा नृप ॥
 चक्री भव गदी राजशशाङ्गी च सत्तर्तं भव ।
 नामासीद्यद्गुह्या मख वासुदेवेति च प्रभो ॥
 शाङ्गी चक्री गदी शङ्गीत्वेवमादि बुधा मम ।
 किं तु वक्ष्यामि किञ्चित् शृणुष्व यदि मन्यसे ॥ [1975]
 क्षत्रिया बलिनो ये तु शिते मयि जगत्पती ।
 तथा नु बुधने त्वा हि जीत्येय मयि प्रभो ॥

यचे चक्र महापौर सर्वकालायस महन् ।
 तत्सुह्यं मम चक्रस्य वृत्ततो न तु वीर्यतः ।
 आयुषेधय्य सर्वत्र शब्दमादृश्यमस्ति ते ॥ [1980]
 गोपोऽहं सर्वदा राजप्राणिना प्राणदः सदा ।
 गोसा सर्वेषु लेपेषु शास्ता दुष्टस्य सर्वशः ॥
 कथन सर्वदा कार्यं जित्वा अनूरणे नृप ।
 अजित्वा किं भवान्भूते स्थिते मयि च शक्तिणि ॥
 हत्वा मां ब्रूहि राजेन्द्र यदि शक्नोपि पौण्ड्रक । [1985]
 स्थितोऽहं चक्रमाश्रित्य रथी जानी गदासिमान् ॥
 रथमारुह युद्धाय सनद्धो भव मानद ।
 इत्युक्त्वा भगवान्किष्णुः सिहनादं व्यनीतदत् ॥

Colophon

वैरापायन उवाच ।

तव शर समादाय वासुदेवः प्रतापवान् ।
 पौण्ड्रं जघान सत्सा निशितेन श्रेणे ह ॥ [1990]
 पौण्ड्रीऽथ वासुदेवस्तु शरैर्दशभिराशुगै ।
 वासुदेनं जघानाशु वाप्येवं वृष्णिनन्दनम् ॥
 दारुकं पत्रविशल्या ह्यान्दशभिरेव च ।
 सप्तत्या वासुदेनं तु यादयं वासुदेवक ॥
 ततः प्रहस्य सुचिर केजः केशिमूदनः । [1995]
 घृटोऽसीतीह मनसा सपूज्य यदुनन्दनः ॥

1907) पीडितो (for पादितो) — (L 1960) Dn Ds
 निपयसे (for शब्दयसे) — (L 1961) Dn Ds जानन्ती
 (for राजानो) — T: om line 1963 — (L 1963) Dn
 Ds: शारी त्व बलवद्गुह्यान् Gs शारी तु शब्दवैपस्वं (for *)
 — (L 1972) T: G: नृप (for मव) — (L 1973) Dn
 Ds: T: नामधेय, Gs Ms नाममान, M1-s नामधेयो (for
 नामासीद्यव) — Gs: om lines 1971-1976 — (L 1974)
 Dn कथा (for वृथा) Ds T: s + Gs Ms नृप (for नम)
 — (L 1977) Ds T: M2 s न (for नु) — (L 1978)
 Ds असुरान्तकरं महद (for *) — (L 1979) T: s G: s +
 चक्र तु, Gs Ms धीर्यस्य (for चक्रस्य) — (L 1980) T: s
 G: s-1 इ (for हे) — (L 1981) Gs सर्वथा, Gs +
 प्राणिना (for सर्वदा) Gs s सर्वदा (for प्राणिना) Ds T: s
 Gs त्वमेव सर्वदा राजप्राणद सर्वदेहिताम् — (L 1982)
 Gs s गोसा सर्वस्य कोकस्य (for *) Dn Ds M सर्वदा
 (for सर्वदा) — (L 1983) Bom Poona eds G(ed)

कथनं सर्वकारे हि (for *) Dn Ds: नृपाधम (for रणे
 नृप) Dn: जित्वा राजनृपाधम (for *) — (L 1984) Tn
 शत्रुणा, Gs शाङ्गीति (for शक्तिणि) — (L 1985) Dn
 Ds: Gs Ms s शक्नोपि (for शक्नोपि) Gs s शक्नोपि (Gs
 'क्नोपि) यदि पौण्ड्रक (for *) — (L 1986) T: सती (for
 रथी) — Ds T: Gs: om line 1988 — (L 1988) Gs s
 Ms इत्युक्त्वा (for 'क्त्वा) Gs s कृष्ण (for किष्णु)

Colophon — Mention of the Epic Dst — Men-
 tion of Kheḷa Dn Ds Ds T: s + G M — Adhy name
 Dn Ds: कृष्णपौण्ड्रकयुद्धम्; Ds T: Ms s पौण्ड्रकवप-
 — Adhy no Dn Ds: 291, T: Gs 201, T: G: 213;
 T: 180, Gs 206, G: 212, M1-s 176; Ms 112

(L 1992) Ds जगत्पति (for जघानाशु) — (L 1994)
 Ds T: Gs वादवान् (for 'व) — (L 1995) Gs केवल (for
 केदाव) Dn: वादम (for -म्व) — (L 1996) Ds

पिशाचो द्रो महाघोरो वदन्तो मामिकां कथाम् ॥ [2075]
 मृगयां चरतुस्तौ तु चिन्तयन्तौ तु मा सदा ।
 दृष्ट्वा मां तौ तु राजेन्द्रा प्रीतिमन्वौ तपस्विनी ।
 भक्तिनम्रौ महात्मानौ प्रणामं चक्रतुस्तदा ॥
 ततोऽहं सर्वथा प्रीतस्तौ ऋद्धा स्वर्गमुत्तमम् ।
 तोषयित्वा महादेवमहा चाहं ततो गतः ॥ [2080]
 ततस्ते घृण्यथः सर्वे देवदेवं प्रशंसिरे ।
 सर्वथा वृत्तकृत्यास्ते घृण्यथः केशवाश्रयाः ।
 यादवाः सर्वे ध्यात्र स्वं स्वं जगमुर्ध्यालयम् ॥
 अभ्यन्तरं जगन्नाथः प्रविश्य हरिरीश्वरः ।
 रुक्मिणीसत्यभामाभ्यामाचक्षुषे यथाभजत् ॥ [2085]
 ते प्रीते प्रीतियुक्तेन केशवेन समन्विते ।
 एतत्ते सर्वमाल्यातं केशमस्य च चेष्टितम् ॥
 शशाकं प्रथिनीं कृत्वां दुष्टान्दत्त्वा महापलः ।
 नरकं पोरकमाणं पौण्ड्रं च नृपसत्तमम् ॥
 ह्यमीनां निशुम्भं च तथा सुदोषसुन्दरीं । [2090]
 ररक्ष विभ्रान्देवेशो मुनीन्मुनिवर्षितः ॥
 विभ्रेभ्यश्च ददौ वित्तं गाश्च रत्नानि केशवः ।
 अभिहोत्रं प्रयुञ्जानो ब्राह्मणाश्च सुतपयन् ॥

मुनींश्च ब्रह्मचर्येण देवान्यन्वेन केशवः ।
 स्वधया च पितृन्सर्वांन्प्रीणयत्येन सर्वदा ॥ [2095]
 तस्मिन्शासति देवेशे राज्यं निरूप्यते वभौ ।
 सुप्रमेन प्रजा सर्वा जीरन्ति ब्राह्मणोत्तराः ॥
 Colophon
 जनमेजय उवाच ।
 भूय एव द्विजश्रेष्ठ शृणु चमृगदाभृतः ।
 चरितं श्रोतुमिच्छामि विन्मरेण तपोधन ।
 न हि मे तृप्तिरस्तीह शृण्वनः केशवीं कथाम् ॥ [2100]
 को नु नाम हरेर्विष्णोर्देवदेवस्य चक्षिणः ।
 शृण्वन्वर्थां स्मरन्वापि तृप्तिं याति दिवानिशम् ॥
 पुरापर्योऽयमेवैषो यत्कथाश्रवणं हरेः ॥
 कथमासीजगद्धेतोहंसस्य द्विभक्तस्य च ।
 समितिं सर्वभूतानां सदा विस्मयदायिनी ॥ [2105]
 विचित्रस्य कथं मुदं दानवस्य महात्मनः ।
 स तयोर्मित्रतां यात दृश्येनमनुशुभम् ॥
 तौ नृपौ वीर्यसपन्नौ शिष्यौ भृगुमुत्सव ह ।
 सर्वांश्चतुशलौ वीरौ हराह्वयपरी निल ॥
 सप्रामः सुमहानासीदित्युक्तं भवता पुरा । [2110]

T₁ G₁ s M₁ s दृष्ट (for दृष्ट) Dn Dss G₁ दृष्ट कैलासशिखर
 (for *) — (L 2071) T₁ यथा (for ददौ) — (L 2073)
 Dn Dss शक्रदत्त (for 'द') G₁ प्रान् स्तुत्वा समाययी (for
 *) — (L 2075) पट्टौ (for वदन्तौ) Ds G₁ वदन्तौ
 मामिकां कथा (for *) — (L 2076) Ds प्रीणयन्तौ (for
 चिन्तं) — (L 2077) T₁ G₁ s राजेन्द्र — (L 2078)
 Ds अभिप्रसन्नौ (for 'नष्टौ) — (L 2079) Dn Dss मीनौ
 (for दृष्टौ) — (L 2080) Ds T₁ s G₁ s M प्रेषयित्वा
 (for तोष) T₁ G₁ s महामानात् T₁ रत्नानि (for महा
 देवम्) T₁ जगमा, T₁ वशे (for अह्ना) Dn Dss मया वाच
 समागतम् (for *) — Before line 2081, some Mss ins
 वैशंपायन उवाच — (I 2081) Dn Dss M शशासिरे (for
 प्रशंसं) — G₁ om lines 2082-2084 — (L 2082) Ds
 T₁ G₁ M₁ s केशवाश्रयात् (for 'श्रया) — (L 2083)
 G₁ s यथालयम् (for 'लयम्) — (L 2086) M तन्मे (for
 ते प्रीते) — After line 2086 G(ed) ins an irre-
 levant narrative, not connected with the topic — (L
 2087) Dss Ds T₁ s G₁ s M लि (for च) — (L

2088) Ds T₁ s G₁ s सर्वा (for वृष्टाः) Dn Dss G₁ M
 महाबलात् (for 'बल) — (L 2089) Dn Dss पौण्ड्रकं
 (for पौण्ड्रं च) — (L 2092) Ds T₁ G₁ तदा, G₁ यथा
 (for ददौ) G₁ s शत (for वित्तं) Dn Dss G₁ दृष्ट्वा स,
 G₁ वित्तं च; M₁ s रत्नानि (for 'नि) — (L 2094)
 Dn Dss देवान्यन्वेन कथा (for *) — (L 2095) Ds T₁
 G₁ M प्रजा (for स्वधया) Dn Dss Ds T₁ G₁ M प्रीणयन्
 (for 'यति) Ds केशवः (for सर्वदा) — (L 2096) Dn
 Dss Ds T₁ G₁ M प्रभो (for सर्वो) — (L 2097) Dn
 Dss M₁ s ब्राह्मणादय, Ds 'नोत्तरा (for 'नोत्तरा)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Mention
 of Khāda Dn Dss T₁ s G₁ M — Adhy name Dn
 Dss M पौण्ड्रकवच, T₁ s G₁ s एतद्वचपरायण — Adhy
 no Dn Dss 286, T₁ G₁ 213, T₁ G₁ 215, T₁ 188;
 G₁ 112, G₁ 214, M₁ s 178, M₁ 284

(L 2103) T₁ G₁ M₁ तथा (for कथा) Bom Poona
 eds G(ed) शृण्वन्वर्थां शमन्वापि (for *) — (L 2104)
 Ds T₁ G₁ s जगदापुर, G₁ रत्नानि (for 'देवोर) — (L

तयोश्च नृपयोर्विभ्र केशनस्य जगत्पतेः ॥
 करय पुत्रो समुत्पन्नो किवीर्यो निपराक्रमो ।
 सधमेतद्विजश्रेष्ठ वरुणमर्हसि सुव्रत ॥

वेशंपायन उवाच ।

शुभ्र राजन्महाबाहो कथां पापप्रणशिनीम् ।
 यथा संग्राम आसीत्सु तयोश्चक्रपत्स्य च ॥ [2115]
 यथा च ती समुत्पन्नौ यथाभूद्विमहो महान् ।
 श्रष्टादीनिसहस्राणि दानवानां महात्मनाम् ॥
 बलान्यथ विचक्रस्य शितशूलधराणि च ।
 आसन्नुद्धे महाराज दानास्य महात्मन ॥
 यदूनामन्तरं प्रेम्सुर्विचक्रो युद्धशङ्कया । [2120]
 देवानुरे महायुद्धे देवानजयदन्तरे ।
 तद्वधार्थं सदा यत्नमकरोथैन केवलः ॥

Colophon.

वेशंपायन उवाच ।

आसीत्साल्वेषु राजेन्द्र ब्रह्मदत्तो नृपोत्तमः ।
 नाम्ना राजन्स भूतात्मा सर्वभूतदयापतः ॥
 पञ्चयज्ञपरो नित्यं जितामित्रो जितेन्द्रियः । [2125]

ब्रह्मविद्वेदविधेयं सदा यज्ञपरः शिवः ॥
 तस्य भार्ये महीपाल रूपीदार्यगुणान्विते ।
 बभूवतुः सुसपत्रे अनपत्ये नृपोत्तम ।
 स ताभ्यां सुमुदे राजा शच्या शक्र इवाम्बरे ॥
 नाम्ना मित्रसहो नाम सरगा चासीद्विजोवमः । [2130]
 तस्य राज्ञो महायोगी वेदधेदाङ्गपारगः ।
 अनपत्यः स विप्रेन्द्रो यथा राजा वभूव ह ॥
 स राजा सहिवस्त्राभ्यामर्चयामास शंकरम् ।
 पुनार्थं शूलिनं अर्धं दश वर्षोष्यनन्यधीः ।
 स मित्रो वैष्णवं सनं पुनार्थं समयोजयत् ॥ [2135]
 अर्चितस्तेन राजेन्द्र शंकरो नीललोहितः ।
 आत्मानं दर्शयामास स्वप्ने राजानमग्रवीत ।
 प्रीतोऽस्मि तव भद्र ते वर वरय सुव्रत ॥
 अथ राजा जगन्नाथमुनाचेद स्वप्नणि ।
 पुत्रो मम भवेतां हि तथेत्युक्त्वा वृषभ्वजः । [2140]
 अन्तर्भातं गतः शंभुः स च प्रीतोऽभवन्नृपः ॥
 सोऽपि मित्रसहो विद्वान्देवं देवमन्ययम् ।
 पञ्चनर्षं जगन्नाथमर्चयामास भक्तिः ॥
 अर्णितस्तेन विप्रेण देवदेवो जनार्दनः ।

2105) M₂ सदा (for सरा) — (L 2107) G₂ शनरो मित्रता
 यान्ति (for ^a) — (L 2108) Dn Dss सुती (for सुती)
 — (L 2109) Dn Dss T₁ s + G M₂ वरेर (for हरार.)
 — (L 2110) M₂ स (for सु) — (L 2111) T₁ s G₂ १-
 वीर (for विर) — Dn Dss om (hapl) 2112^a-2116^a
 — (L 2113) T₁ वृष (for वृष) — (L 2117) Dn
 Dss T₁ G₂ s M₂ s + तरभिनान् (for महात्म) — (L
 2118) G₂ s दान (for शिव) G₂ चरन्त्य (for चराणि)
 — (L 2119) M₂ s दुरभिनन, Cal ed जयैरिण (for
 महात्म) — (L 2120) Dn Ds M₂ s अन्तर, M₂
 सन्तरे (for अन्तर) Dn Dss T₁ M₂ यवना (for विचक्रो)
 — (L 2121) Dn Dss M₂ देवाजयति दुर्धर (for ^a)
 — (L 2122) T₁ G₂ s सदा (for सरा) — Ds [T]व (for
 [वृष])

COLOPHON — Mention of the *Epico Dss* — Mention
 of *Khila Dn Dss* — Do T₁ s + G M — *Adly name*
 Dn Dss T₁ s + G M इत्यधिकोपायात् — *Adly no*
 Dn Dss 287, T₁ G₂ 215, T₂ G₁ 216, T₁ 183, G₂

209, G₂ 215, M₂ s 179, M₂ 215
 (L 2123) Dn बलदत्तो (for ब्रह्म) — (L 2124) Dn
 Dss वृषामा (for वृ) — (L 2125) Dn M₂ s जित-
 नार्यो (for 'मित्रो') Dn Dss T₁ s + G जितत्मा विजिते
 इन्द्र (for ^a) — (L 2126) Bonn Poona eds G(ed)
 यज्जय (for 'पर) Ds T₁ शिवं (for शिव) — (L
 2127) M₂ s महाशय (for महीपाल) — (L 2128) G₂ सुमु-
 र्दरे, Cal ed सुवयले (for 'वले) — G₂ om lines 2129-
 2132 T₁ om (hapl) lines 2139-2150 — (L 2150)
 Ds G₂ मित्रसहो (for 'सहो) Cal ed महामते (for द्विजो
 वम) — (L 2131) Dss T₁ सत्पर (for 'पारग) Dss
 Ds T₁ G₂ s वेदवेदान्तत्पर (for ^a) — (L 2132) G₂
 दान (for दान) M₂ s [अ]नन्यभाए (for 'भी) — (L
 2135) M₂ s समकल्पवत् (for 'योजयत) — (L 2137)
 M₂ s दर्शयित्वा तु (for 'यामास) — (L 2139) Dn Dss
 स्यवति, T₂ s G₂ s-2 स्यवति (for स्वप्नणि) — (L
 2140) Ds T₁ M₂-2 भवेयाना (for 'ता हि) — (L 2141)
 Dn Dss M₂ s प्रतिब्रह्मणो नृप (for ^a) — (L 2142)

पुत्रमेकं ददौ तस्मै स्वात्मना सदृशं हरिः ॥ [2145]
 ते भायें गर्भमाधत्तं तेजसा शंकरस्य ह ।
 विप्रभार्या महाराज वेण्वर्गं तेज आदधात् ॥
 महिष्यी ते महावीर्यीं पुत्री शंकरसमिता ।
 असूयेतां महीपाल क्रमेणैव नृपस्य ह ॥
 स तयोश्च महाराज जातकर्मादिका. म्रियाः । [2150]
 चकार विधिन्त्सर्गं विप्रसाव महद्दत्तम् ॥
 स च विप्रो विनीतात्मा पुत्रमेकं प्रचक्रिवात् ।
 साक्षादिव जगत्तार्यं स्थितं पुत्रात्मना नृप ॥
 जातकर्मादिर्कं सर्गं करणं स चरार ह ।
 तौ कुमारार्यं चैव त्रय. सयस्योऽभवत् ॥ [2155]
 वेदानधीत्य ते सर्गान्ध्रुवा चान्वीक्षिणीं तथा ।
 धनुर्दे तथाश्चे च निपुणास्तेऽभवंत्सदा ॥
 हसो ज्येष्ठो नृपसुतो डिभनोऽनन्तरोऽभवत् ।
 स च विप्रसुतो राजञ्जनादेन इति स्थितः ॥
 अन्योन्यं मित्रता याताः सर्वे चैव कुमारकाः ॥ [2160]

Colophon.

वेशंपायन उवाच ।

हंसश्च डिभश्चैव तपश्चतुर्षु महामती ।
 मनश्चक्रतुरात्मांशी शंकरस्य नृपोत्तम ॥
 गत्वा तु हिमन्त्याशं तपश्चक्रतुरुत्तसा ।
 उद्दिश्य शंकर शर्षं नीलमीवमुमापत्विम् ॥
 वीर्याभे चैव नो स्यातामित्साधाय तु मानसे । [2165]
 एराप्ती प्रयती भूत्वा वापश्चक्रुःशशिनीं नृप ॥
 नमस्ते देवदेवेश शंकरेति दिवानिशम् ।
 हर शर्षं गिजानन्द गीलप्रीन उमापते ॥
 वृषण्व्यज निरूपाक्ष हयैश्च जगता पते ।
 भक्तप्रिय गिरीशेश वामदेव शिवायुज ॥ [2170]
 सद्योजाल महादेव देवदेव गुणदाय ।
 भूतभावन भूतेश प्रणयात्मन्सदाशिव ॥
 इत्यादिनामभिर्नित्यं स्तुनतौ शंकर भन्म् ।
 हृदि धृत्वा निरूपाक्षं तपलेपतुरजसा ॥
 निर्गमी निरूपाक्षो मोनत्रतस्मास्थिनी । [2175]
 वर्षाणीह तदा राजन्प्रश्न चक्रतुरोत्सा ॥

Ds एव (for देव) — (L. 2145) Gs शिव (for हरि)
 — (L. 2147) Dn Dss Ts s + Ms आदधत् (for 'आत्')
 — (L. 2148) Dn Ts s + Gs s + Ms + महावीर्यी (for
 'वीर्यो') Ms-s ते राक्षसायै गनित्वी (for *) Dn Dss Ts
 s + Gs s + Ms निर्मिता (for मन्त्रिता) — (L. 2149)
 Ts Gs अनुवातां (for अनुवेतां) Gs कर्मणा (for कर्मण)
 — (I. 2150) Ds स तयो परयो राजा; Ts स तयो पुत्रयो
 राजन् (for *) Dn Ds Ts s Gs Ms नाल (for तार)
 — (L. 2151) Ds Ts + Gs सर्व (for सर्वा) Dn Dss Ms s
 विप्रयोऽभवत्; Gs विप्रोऽभवत् (f r विप्रनाथ) — (L. 2152)
 Gs पुत्रो (for विप्रो) Dn Dss Ms s हि लक्ष्मणान्; Ms s
 प्रलम्बान् (for प्रलम्बान्) — (L. 2153) M विप्रामना
 (for पुत्रो) — (L. 2154) Dn Dss Ts s + Gs s-s Ms
 साक्षान् (for करणं) Ds Gs अन्तरोऽद्विजयमम (for *)
 — (L. 2155) Gs तस्मात्पुत्रस्य मोक्षि (for *) Ms s क्रमेण
 (for प्रस स) Cal ed प्रय मुच्यतेऽभवत् (for *)
 — (L. 2157) Ts तथाश्चेतु Ms s तथा साक्षे (for तथाक्षे
 च) — (L. 2158) Gs वीरिभ्यो (for डिभ्यो) — (L.
 2152) M सुत्र (f r स्यत्) — (L. 2160) Ds Ts Ms
 अन्योन्य (for 'य')

Colophon — *Verbal on the Eja* Dss — *Mention*

of AAs/a Dn Dss Ds Ts s + Gs-s M — *Adhy name*
 Dn Dss Ts s + Gs-s M हस्तदिभकोपास्तानम् — *Adhy*
 no Dn 287; Dss 288, Ts Gs 215, Ts Gs 217; Ts
 184; Gs 214, Gs 216, Ms-s 180, Ms 216

— (L. 2161) Ds मही गती (for महानती) G(ed.)
 हयश्चैव तपश्चतुर्षु तथा दिग्भ्यो महामति — (L. 2162)
 Dns Ds क्षामाशी, Ts क्षामेती (for क्षामांशी) — (L.
 2163) Gs Ms s तपसा हिमन्त्या पाष (f r *) Dns चरतु
 (for चक्र) — (L. 2165) Ts दिव्याक्षे (for वीर्याक्षे) Gs
 om lines 2166-2171 — (L. 2166) Ds Gs शिवेयान्; Ts
 शिवेयान्, Ms s शिवे यान् (for शिवामन्त्र) — (L. 2170)
 Dns भक्तिप्रिय (for भक्त) Ds Ts (s वासुदेव (for वाम)
 — (L. 2171) Gs गुणदायुज (f r 'दप) — (L. 2172)
 Bom Poona eds G(ed.) देवेना (f r भूवेना) — Gs
 om lines 2173-74 — (L. 2173) Ms s हरम् (for भवम्).
 — (L. 2175) Ms s समन्तरी, Ms s परायणी (for
 'समास्थिनी') — Gs Ms s om line 2175 — (L. 2176)
 Ds महामना (for महा राजान्) Gs तपश्च चक्रुःशशिनी (for *)
 Ds पश्च तपश्चक्रुःशसा (for *) — Gs om lines 2177-2181
 — (L. 2178) Gs साय्यो (f r 'देव') Ds राज (for पसा)

ततः प्रीतोऽभयच्छर्पलाभ्यां संयमनेन च ।
 स ददौ दर्शनं नैजं व्याघ्रचर्माम्बरो हरः ।
 त्रियक्षः शंकरः शर्धः शूलपाणिरमातिः ॥
 अमृतः संस्विनं शयं चन्द्रार्धदृष्टशेखरम् । [2180]
 नौ दृष्ट्वा प्रीतमनसौ नमश्चक्रवृत्तजसा ॥
 भगवानुवाच ।
 वरं वरयतां भद्रौ यथेच्छा वां तथास्तु वै ॥
 तावूचतुस्तदा राजन्प्रीतस्त्वं भगवन्परि ।
 वेनाद्भुत्पद्मसुरस्ये रजोगन्धर्वदानवै ।
 आवाभजेयौ सर्वात्मनेप नौ प्रथमो वरः ॥ [2185]
 द्वितीयो नौ विरुपाक्षं रौद्रास्त्राणां च समदः ।
 माहेश्वरं तथा रौद्रमयं ब्रह्मशिरो महत् ॥
 अभेरं कणचं दिव्यमच्छ्रेयं चापि कार्मुकम् ।
 परशुं च तथा शरं सदा रक्षाधर्मैव च ॥
 सहायौ द्वौ महावेव भूतौ युद्धे हि गच्छतोः । [2190]
 पद्मस्त्रिवति देवेश आह भृङ्गिरी हर ॥
 कुण्डोदरं विरुपाक्षं सर्वप्राणिहिते रतम् ।
 युवामथ च भूतेशौ सहायौ सततं रणे ॥
 संसारं गच्छता घोरेमेतयोर्वलशालिनोः ।
 इत्युक्त्वा भगवाञ्छर्वन्तरेनान्तरपीयत ॥ [2195]

तन्सौ वीर्यसंपन्नौ हंसो दिभक एव च ।
 वृताश्रीं शस्त्रसपन्नौ चापिनौ वीर्यवत्तरी ॥
 आमुक्तकृयचौ वीरायजेयौ देवदानवैः ।
 अत्यन्वभनौ देवेशे शक्रे नीललोहिते ॥
 नित्रोत्सन्नकरो देवे भस्मोद्भूतशोभिनी । [2200]
 कृतनिपुणदूकौ नित्यं जटायुक्तशिरोधरी ।
 रुद्राक्षार्पितसर्वाङ्गी व्याघ्रचर्माम्बरावृतौ ॥
 नमः जिनाय शान्ताय महादेवाय धीमते ।
 इत्यादिभिः सदा देयं स्तुवन्तौ नामभिः जिनाम् ।
 साक्षादिव महादेवौ रेजतुः शूलधारिणौ ॥ [2205]
 ततः स्वभवनं गत्वा पितुः पादावगृह्णताम् ।
 पितुश्च सख्युनेलिनौ मातुश्च चरणौ तदा ॥
 जनार्दनोऽपि धर्मात्मा कालेन महता नृप ।
 विद्यापारं महाशुद्धिर्यत्नेनासाधुपेयिनाम् ॥
 स च विष्णुं हृषीकेश पीतकौशेयवाससम् । [2210]
 ब्रह्मतत्त्वपरो नित्यमुपासी विजितेन्द्रियः ॥
 हंसश्च दिभकश्चैव कृगदारौ बभूवतुः ।
 जनार्दनश्च धर्मात्मा कृतवदरो बभूव ह ॥
 सर्वे ते यज्ञपरमाः पञ्चयत्नपरालया ।
 स्वदारनिरताः सर्वे गुरुशुश्रूषणे रताः । [2215]

— (L 2179) Ds T: G: चक्ष स, T: चक्षर (for त्रियक्ष)
 — (L 2181) T: s (s: M: प्रीति (for प्रीत) — Ds
 ईश्वर (for सनवान्) — (L 2182) T: s: G: s: वरवत्
 Ds T: s: G: s: मद्र (for मद्रौ) Ds Ds: वर वरप
 मद्र वा (for °) T: G: दधेच्छेना, Ms °च्छेद (for
 °च्छा वा) Ds T: G: M: s: वाम् (for वै) — (L
 2184) Ds सुतौ (for सुतैर्) Ms वक्ष (for रक्षो)
 M: s: सत्तमे (for तानवे) — (L 2185) Ds M: s
 बद्धयो, Ds नो सर्मः T: G: दधेच्छेना, Ms °च्छेद (for
 Ms देव (for त्रियक्ष) — (L 2189) G: s: शर्व (for शर्व)
 — T: s om (hapl) lines 2190-2123 — (L 2190)
 M: s: युद्धे हि, Ms युद्धस्य (for युद्धे हि) Dn Ds: T: G:
 s: Ms: s: गच्छन्नाम् (for °तो) — (L 2191) M: s: सर्वेश,
 Ms: s: भूतेता (for देवेश) Ds Gs: s: M: शुद्धिदिदि, T: °दिदि,
 G: °दिदि (for °दिदि) — (L 2192) Ds द्विलीयो नौ (for
 कुण्डोदरे) Ds T: G: Ms: s: विरुपाक्ष (for °वक्ष) Ds T: s:
 G: s: M: s: रत (for रतम्), — (L 2194) Ds T: G: M:

गच्छनोर, T: G: s: °त, M: s: °तो (for °त) — (L
 2194) Ds कृगदार (for °ङ्गी) Dn Ds: दाश्व, Ms सत्र (for
 दाश्व) Gs वीर्यवत्तरी (for °तरी) — T: s om lines 2198-
 2201 — (L 2198) Dn Ds: T: G: s: M: सख्यौ (for
 सख्यौ) — (L 2199) Ds T: G: s: M: देवेश (for °शे)
 — (L 2200) M: s: नित्रोत्पातकरो (Ms °करो) देवे (for
 °) Ds भस्मोद्भूतशोभिनी (for °) G: s: विरोधकौ (for °धरौ)
 कृतनिपुणदौ नित्यं च (for °) G: s: विरोधकौ (for °धरौ)
 — (L 2203) G: s: सभवे (for धीमते) — (L 2204) Dn
 Ds: महादेवं (for सदा देव) — (L 2205) Dn Ds: T: G: Ms
 जल (for शूल) T: G: s: पाणिनी (for धारिणी) — (L
 2206) T: G: s: अशुसताम्, T: G: सख्यौ (for सख्यौ)
 — Ds om (hapl) lines 2208-2213 — (L 2209)
 G: विद्यापारं (for °पार) Dn G: s: s: Ms: s: युनेन, Cal
 ed योगेन (for बद्धेन) T: सनेन सख्युपेयिनाम् (for °)
 — (L 2210) M: s: पीतनामसमन्वृतम् (for °), — (L

धर्म एव परं श्रेय इति ते मेनिरे नृप ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

ततः कदाचित्तौ वीरो मृगायां चक्रतुः किल ।

जनादनेन सहितौ रथैरश्वैर्गणैरपि ॥

धनं गत्वा तु वीरो सिंहव्याघ्राश्च जघ्रतुः ।

शितैवाणैर्महाराज वराहानय सर्वशः । [2220]

व्यालानन्यान्मृगान्हिस्राञ्चमिश्र सहितौ नृप ॥

एष आयाति विपुलो वराहो दीर्घलोचनः ।

एनं वाणेन सङ्घिन्धि याति चार्यं मृगाधिपः ।

अधमन्योऽध महिपः शृङ्गप्रोतसरीसृपः ॥

पते यत्तु मृगाः सार्धं शयैर्धावन्ति सार्वतः । [2225]

एतद्धमति सर्वत्र भीतं शशकुलं महत् ॥

शयैलदन्वयैः सार्धं न हन्तन्त्यमिदं शुभम् ।

प्रहीतव्यमिदं सर्वं निरुध्य श्रगणेरिह ॥

इत्यादिशब्दः सुमहान्मृगाया कुर्वता नृप ।

क्षत्रियाणा नृपश्रेष्ठ व्याघ्रानां चैव धावताम् ॥ [2230]

हत्वा मृगान्मुग्धो व्याघ्रान्हिस्राशृषोत्तमौ ।

श्रमं च जग्मतुर्वीरो मर्ष्यं गच्छति भास्करे ॥

अल हि मृगायास्माकं श्रमः समुपजायते ।

इत्युचतुर्महाराज पुष्टर जग्मतुः सरः ॥

सरःसमीपमगम्य मुनिसिद्धनिपेवितम् । [2235]

वीजन्माशुनसानृपं श्रमात्तत्र सुप्तं स्थितौ ॥

सतो जनाः सरः सर्वे विगाह्य श्रमकशिताः ।

निसान्प्रवालान्पद्माना मक्षयामासुरार्तवत् ॥

जनादनेन महितौ हंसो डिभक एव च ।

सरः षचित्समाश्रित्य श्रमं सत्यज्य तिष्ठतः ॥ [2240]

विश्रम्य सरसतीरे तदासावे सुप्तं नृपौ ।

अशृण्वता पर ब्रह्म मुनिमुखैः समीरितम् ।

माध्यदिनं तथा सर्वैः सन्न सस्वर नृपौ ॥

ततः प्रीती नृपौ भूत्वा श्रुत्वा वेदध्वनिं तदा ।

वेच्छेता सौ तदा श्रुष्टं यक्षं मुनिष्टनं तदा ॥ [2245]

स्थापयित्वा ततः सेना सर्गं मृगसमन्विताम् ।

आदाय च महाचापे शरान्कनिचिदेन च ॥

जनादनेनस्वदा वीरो हंसो डिभक एव च ।

पद्मानिनी महाराज जग्मन्बुधाश्रम किल ॥

2211] Gs त्रियनेन्द्रिय, M संपत्ते' (for विस्मिते) — (L. 2213) Dn Dss Tt Gs s 5फि (for च) (L. 2214) Dn Dss निरता (for परमा) Ds Ms s पाक (for पक्ष) Gs चरायणा, Ms रतात्वा (for चराहया) — (L. 2216) Ms ज्ञेय (for श्रेय) Gs नृप

Colophon — *Ment* s f the *Ep* Dss — *Ment* ion of *Kshila* Dn Dss Ds Tt s s G M — *Adhy* name Dn Dss Gs हनद्विभक्तोपाख्यानम् Tt Gs इलद्विभक्तो पाष्याने वराप्राप्ति, Tt Gs हंसद्विभक्तोपाख्यानम्, Ms हनद्विभक्तम् — *Adhy* no Dn 288, Dss 289, Tt Gs 216, Tt Gs 218, Tt 185, Gs 211, Gs 215, Gs 217, Ms s 181, Ms 217

Ts om the ref — (L. 2217) Dns Dss Tt s Gs s s अयत् ; Dns अयत् ; Ds Gs जग्मतुः (for चरतुः) Gs तदा (for किल) — (L. 2218) Poona ed अथ (for अर्षद) — (L. 2219) Ms सिद्धान्त (for सिद्ध) — (L. 2220) Ms शरीर (for शितैर) Ds Tt Gs च सङ्ख्या (for अथ सर्वश) — (L. 2221) Ds सिद्धान्त (for सिद्धान्त) — (L. 2222) Tt s Gs s M शृषुको, Gs वेगेन (for विपुले) Gs विपुलो (for वराहो) — (L. 2223) Ds Gs पार्श्वतो, Tt

पाश्वतो ; Ms s पार्श्वतो, Ms अन्वयो (for वापिन्त्र) — (L. 2234) Ds शृङ्गेर (for श्रोत) — (L. 2235) Dss वापन्त्रि (for वापन्त्र) Dn Dss Tt Gs s Ms s सर्वत्र (for त) — (L. 2237) Tt s अन्वये (for सन्वये) Bom Poona eds G ed श्राव स्वन विद्वसायु (for *) — (L. 2239) Tt s Gs s कुर्वतो, Tt 'ते (for 'ता) Gs s सदा (for नृप) — (L. 2231) Gs Gs सर्वत्र (for सिद्धान्त) — (L. 2232) Ms गच्छतुः (for जग्मतुः) Dn Dss Gs मर्ष्यं याते दिवास्त्रे (for *) — (L. 2236) Tt सन्नम्, Gs शृङ्खल (for वीरम्) Ms s शरीर (for सन्नम्) — (L. 2239) Ds सर्वत्र (for विसान्) Ds M पार्श्व (for पदानां) Dns विश्रम्य सरसतीरे (for *) — (L. 2239) — For line 2240, Ds Tt Gs subst

19** विगाह्य तस्वर म्वाटु शीन पीत्वा जल च औ ।

— (L. 2241) Ds Tt Gs समाश्रित्य सरसतीरे (for *) Ds Tt Gs नृपोत्तमौ (for सुप्त नृपौ) — (L. 2245) Ds सन्विते (for माध्यदिन) — (L. 2244) Ds तदा प्रीतो महापाहु (for *) — (L. 2246) Ds Tt s Gs s Ms सर्वो सेना (by transp) Dns समन्वितौ (for 'तान्) — (L.

महर्षेः काश्यपस्याथ सत्रं वैष्णवसंहितम् । [2250]
यजतो मुनिभिः सार्धं जपहोमपरायणैः ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

जनादेनश्च परमात्मा हंसो द्विक्रम एव च ।
सदः प्रविश्य सत्रस्य नमश्चकुर्मूर्गास्ततः ॥
तानागतान्महात्मानो मुनयः शिष्यसंपुताः ।
अर्घ्यपाद्यासनादीनि चक्रुः पूजां च यत्नतः ॥ [2255]
होतृ नृपौ स च विभ्रेन्द्रः सपर्यो प्रतिपद्युः च ।
प्रीतात्मानौ महात्मानौ आसते सुसुप्तं च ॥
तवो हंसो वभाषे तान्मुनीन्संयतवाहू नृप ।
पिता हि नौ मुनिभ्रेष्टा यद्युभेच्छत्ससाधनः ।
गन्तव्यं तत्र युष्माभिः सत्रान्ने मुनिसत्तमाः ॥ [2260]
राजभूयेन यज्ञेन कृत्वा दिग्विजयं वयम् ।
याजयिष्यामहे विप्राः पितरं धार्मिकं नृपम् ।
आयान्तु तत्र विभ्रेन्द्राः सशिष्याः सपरिच्छदाः ॥
वयमथैव सहिता दिशो जेप्यामहे ध्रुम् ।

शका हि वयमेवैतत्कर्तुं सैनिकसंचयैः ॥ [2265]

आनयोः पुरतः स्थातुं न शक्ता देवदानवाः ।

कैलासनिलयारोहणं लब्धाः स्य बलतः ॥

अजेयाः शत्रुसघानामन्त्राणि विविधानि च ।

इत्युक्त्वा विररामैव हंसो बलमदान्वितः ॥

मुनय उचुः ।

यदि स्वात्तत्र गच्छामो वयं शिष्यैर्नृपोत्तम । [2270]

आस्पन्दे चान्यथा राजमित्युचुः किल तापसाः ॥

वैशंपायन उवाच ।

तवो देगान्महाराज गन्तुं निश्चितमानसा ।

युष्करत्नोत्तरं तीरं दुर्वासा यत्र तिष्ठति ॥

यतयो यतयो भूत्वा यत्र ब्रह्मनिषेविणः ।

ब्रह्ममूत्रपदे सन्कासादथालोकैकतत्पराः ॥ [2275]

निर्ममा निरहंकाराः क्रीपीनसनायुताः ।

तनात्मानं जगद्योनि विष्णुं विश्वेश्वरं शिरम् ॥

ब्रह्मरूपं शिवं शान्तमक्षरं सर्वतोमुखम् ।

वेदान्तमूर्तिमव्यक्तमननं शाश्वतं शिष्यम् ॥

2247] Ks Ts महावापः M चापी (for चापे) — (L 2249) Gs महावीर (for राज) — (L 2250) Dns संज्ञ कम्; Tz Gs-संहितम् (for संहितम्). — (L 2251) Ms स वरतो (for यजतो).

Colophon om in Dss — Mention of Kāśi. Dn Ds Ts. s + G M. — Adhy name Dn इमद्विक्रमको पाष्यायनम्; Tz Gs हुसिभिककृत्वायायां काश्यपदर्शनम्; Ts Gs काश्यपदर्शनम्; Gs श्रुयाया काश्यपदर्शनम्. — Adhy 40. Dn 289; Tz Gs 215; Ts Gs 319; Tz 115, Gs 212; Gs 216; Gs Ms z. 218; Ms 182.

Dss om lines 2252-2253. — (L 2252) Gs सर्वमा (for धर्ममा). — (L 2253) Ds सत्रस्य (for प्रविश्य) Tz सत्रस्य (for सत्रस्य). Dn Gs + मुनीभरान् (for मुनीस्ततः) — (L 2254) Ds Ts Gs मुनय संश्लिषता (for ^a). — (L 2255) Ds अर्घ्यपाद्यासनायार्थं हि, Ts चां हिः Ms ^a चांति, Ms सीति (for ^a) — (L 2256) Tz ते नृपा (for नौ नृपौ). Ds Ms : संपयुज्य; Tz Gs : संपयुजः Ts Ms संपयुज्य, Ms प्रतिपुज्य (for युज्य). — (L 2257) Ts स; Bom Poon eds G (ed) स (for सु). — (L 2259) Ms नृपशङ्का (for मुनि^a). Ds प्रष्टुम् (for चष्टुम्). Dn Dss Gs Ms ससत्पथम्; Gs सनातन (for ससाधनः) — (L 2262)

Gs विप्रौ (for विप्राः) Ds पातयिष्यामहे विप्रा (for ^a). — (L 2264) Ts Gs : आवायम् (for वयम्) Dn Dss Tz s Gs- Ms सहितौ (for ता) Ds Ts Gs : स्वके ; Ts Gs : Ms- s स्वका, Tz Gs स्वपन्, Ms वयम् (for युवम्). — (L 2265) Tz Gs : शक्ता वयनिद्वैतत् (Gs तै); Ts Gs : शक्तौ हि तयमेवैतत् (for ^a) — (L 2266) Ds शक्ता देवा न जानवा (for ^a) — (L 2268) Dn Dss Ms अत्रत्यौ, Ds जयेया; Gs अजेये (for या) — (L 2269) Dn Dss Tz s G Ms हंसो मरुत्पान्त्रित (for ^a). — Ds Ts Gs : M om the ref — (L 2270) Gs शिष्यै सह (for वय शिष्यैः) — Ds Ts : s Gs- M om. the ref — (L 2272) Gs तस्माद् (for तवो). Tz Gs मानसा (for सो) — (L 2273) Gs युष्करत्नोत्तरे तीरे (for यो). — (L 2274) Ds Ts यत्र ये (for the first यतयो). Dn Dss Tz s Gs s- Ms निपजा (for the second यतयो) Dn Dss Tz Gs Ms मूत्र (for यत्र) Ds मन्त्रपविषेणजा (for ^a) — (L 2275) Ms s तदा लोकमन्त्ररा (for ^a) — (L 2276) Dss निर्ममा (for निर्ममा) Dn Dss Tz : s Gs s- सार्थनास्वायनत्रय (Tz Gs नाहता) (for ^a) — (L 2277) Ms : सन्तोषी (for ^a). Dn Dss Gs तिसुम्; Tz s Gs : s सुपम् (for ^a)

नित्ययुक्त विरुपाक्ष भूताधारमनामयम् । [2280]
 ध्यायन्त सर्वदा देव मनसा सर्वतोमुत्तम ॥
 दुर्वासस सदोपास्य वेदान्तैवरस गुरम् ।
 तर्कनिश्चिततत्त्वार्थज्ञाननिर्मलचेतस ॥
 हसा परमहसाञ्जिप्या दुर्वासस प्रभो ।
 गत्या तत्र महात्मानौ दृष्ट्वा तानूर्ध्वरेतस ॥ [2285]
 दुर्वासस महाबुद्धिं विचिन्वान पर पदम् ।
 क्रुद्धो यदि स दुर्वासा दग्धु लोकानिमांक्ष्मम् ॥
 देवा अपि च य द्रष्टु क्रुद्ध चेन्न क्षमा सदा ।
 रोपमूर्तिं सदा यस्तु विश्वात्मा विश्वरूपवृक् ॥
 रक्तनीपीनसनो हस परम एव च । [2290]
 दृष्ट्वैन च तयोरेव बुद्धिरासीं महामते ॥
 को नामासौ महाभूत कापायी वर्णवित्तम ।
 कश्चायमाश्रमो नाम विहाय च गृहाश्रमम् ॥
 गृहस्थ एव धर्मात्मा गृहस्थो धर्मत्रिचम ।
 गृहस्थो धर्मरूपस्तु गृहस्थ स्वर्ग एव च ॥ [2295]
 गृहस्थश्च सदा माता प्राणिना जीवन सदा ।

त विनाय्येन रूपेण वर्तते यो हि मूर्खवत् ॥
 उन्मत्तोऽयं विरूपोऽयमथ वा मूर्ख एव च ।
 ध्यायन्ति सदा चायमाते वञ्चयितापि वा ॥
 किमेते प्राकृतज्ञाना ध्यायन्त इव किंचन । [2300]
 धयमेतान्दुरारोहानाश्रमान्तरजस्वितान् ॥
 स्वाययिष्यामहे सर्वाङ्गमन्दुद्वीनिमाङ्गहे ।
 बलादेव द्विजानेनामूढविज्ञानवत्तरान् ।
 असद्ब्राह्मणहृष्टीताश्च चालिशान्दुर्मतीनिमात् ॥
 एषा शास्ता च भो मूढो न विद्यो वयमत्र ह । [2305]
 धर्म्यै वर्त्मनि सस्याप्य पुनर्यास्याव निर्द्वैतौ ॥
 इति सचित्य तौ वीरी विप्रेण सहितौ नृप ।
 जनार्दनन राजानो मोहाद्भाग्यक्षयात्पृ ॥
 समीप तस्य रात्रेन्द्र यते सशितचेतस ।
 गत्या च प्रोचतुरभौ दुर्वाससमतीन्द्रियम् । [2310]
 यतींश्च नियतान्क्रुद्धो राजानो राचसत्तम ॥

Colophon

शिवम्) — (L 2⁷⁸) Dn Dss Ds T₁ सुभ T₁ s G
 विभुं (for शिव) — T₁ s G₁ s om (hapl) 1 nes
 2379 2781 — (L 2⁷⁹) Ds विभुम् (for शिवम्) — (L
 2280) Ds T₁ M₁ s विभु बभू (for विरुपाक्ष) — (L
 2281) Dss Ds M₁ s ध्यायन्त (for न्त) M₁ s अन त
 (for सनता) — (L 2⁸²) Dn Dss T₁ s G M₁ दुर्वा
 ससा (for सस) Dss नर (for रस) — (L 2⁸³)
 Ca सुधि (for ज्ञान) — G₁ om 1 nes 2⁸⁴ 2⁸⁵
 Gs om line 2⁸⁴ — (L 2⁸⁵) T₁ G₁ M₁ रेतसम् (for
 'स) Dn Dss G₁ s औ रष्ट्रा त्पर्वरेतसम् (for ²) — (L
 2288) Dn Dss T₁ G₁ s वै (for वेत्) — (L 2289) Ds
 T₁ G₁ लोक (for रोप) Dn Dss T₁ रत्ना मा (for
 विश्वात्मा) — (L 2291) Ds एह T₁ देव (for एव)
 — (L 2292) G₁ स M₁ s s [अ]भे (for [अ]सी) — (L
 2295) Dn Dss T₁ s s G₁ s s वर्ण G₁ धर्म (for स्वर्ग)
 Dss स M₁ s द्वि (for च) — (L 2⁹⁶) M₁ s र्जिन्-
 (for न) G₁ धनम् (for सदा) — (L 2⁹⁷) G₁ त्व
 (for [अ]भ्यन) — (L 2⁹⁸) T₁ यन् G₁ सन् (for
 [अ]पि वा) — (L 2301) Dn Dss T₁ G₁ M₁ कल्पकात्
 G₁ चरितान् (for कल्पितान्) — (L 2303) G₁ विद्वानेतद्
 (for बलादेव) — (L 2304) Ds T₁ G₁ अमद्ब्रह्मिवात्

सदा (for *) Ds बालस्कन्दमतीनिमात् T₁ G₁ M₁ s बाला-
 -मन्दमतीनिमात् (for ²) — (L 2305) G₁ मूर्ख (for मूढो)
 Dn विप्रा (for विप्रो) — (L 2306) Dn धर्म Dss T₁
 G₁ s M₁ s धर्म (for धर्म्यै) Ds G₁ धर्म्यै शोकात्समास्थाय
 (for *) Ds T₁ s M₁ s s यास्याम (for 'व) Ds T₁ s
 G₁ M₁ s निर्द्वैता (for लौ) — (L 2309) Dn Dss T₁
 G₁ s सत्य (for सशित) — (L 2310) Ds गत्या विप्रो
 वनुभेद्री T₁ गत्या च भूचतुर्भेद्री (sic) G₁ गत्या प्रोचतुरेवामि
 (for *) — (L 2311) Ds G₁ सत्तमा T₁ 'मी (for 'म)

COLOPHON — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of *Kāya* Dn Dss Ds T₁ s G M — Sub
 parson T₁ भवित्यपर्व — Adhy name Dn Dss T₁
 इसडिभकोपायानम् T₁ G₁ मुनिसन्धानम् T₁ M₁ s
 ईसडिभकम् G₁ इसडिभकोपायाने मुनिसन्धानम् — Adhy
 no Dn Dss 91 T₁ G₁ 218, T₁ 107, T₁
 1 0 G₁ 220 G₁ 213, G₁ 217, G₁ M₁ 219, M₁ s
 103

Before the ref. T₁ s G₁ s 108 also वैशपायन G₁
 om lines 231° 2351 G₁ reads line 2312 twice. — (L
 2312) T₁ ज्ञानश्लेश Ds M₁ s विनीतानम् (for विद्वाना)

पिबेयं वा विपं घोरं पतेयं वा महोर्मिषु ॥
आत्मानं वात्र संत्यक्ष्ये शृण्वता परयतां नृपौ । [2350]
इत्युक्त्वा विललापैवं मा श्रूतेति सदा वदन् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

वतः नुद्धोऽथ दुर्वासा घट्यन्निच तयोर्मनून् ।
एकेनाक्ष्णाय दुर्वासा रौद्रेणामियुजा सदा ॥
पर्यन्तौ च दुरात्मानौ रोपन्व्याउल्लितेन्द्रियः ।
कुर्वन्निच तदा लोचान्मस्मभूतानिमात्रम् ॥ [2355]
ब्राह्मण चक्षुषा परयन्सौम्येनान्येन केवलम् ।
उवाच वचनं राजन्ध्रसत धंसतेति ह ॥
इतो गच्छत राजानो किं विलम्बथ माचिरम् ।
न वां वचनसमूत रोपं धारयितुं क्षमः ॥
अन्यथा वो महीपालान्सर्वान्द्रगुमहं क्षमः । [2360]
निमतः साहसं वक्षु वक्ष शनोति मत्पुरः ॥
दुपं वा लोकविरुध्यातः शङ्खचक्रगदाधरः ।
व्यपनेष्यति मन्दक्षौ किं वा वक्ष्यामि सांप्रतम् ॥

तत उक्त्वा धर्मात्मा गन्तुमैच्छयतीश्वरः ।
ततो निपेद्दुं हंससं यतते स्म यतीश्वरम् ॥ [2365]
तस्य बाहुं समादाय हंसो नृपरोत्तमः ।
कीपीनं विच्छिन्दे क्रूरः कृतान्त इव सत्तम ॥
यतयोऽन्ये पलायन्ति दिशो दश विचेतसः ॥
वष्टं हेति वदन्विप्रो मित्रभावाञ्जनार्दनः ।
न्यवारयद्यथाशक्ति विमिदं साहसं त्विति ॥ [2370]
दुर्वासाः सत्यधर्मस्तु हन्तुमीशोऽपि तं ततः ।
गन्दं गन्दयुगाचेदं हंसं द्विभक्तमेव च ॥
शापेनाहं समर्थोऽपि हन्तुं राजकुलाधमौ ।
तथापि न करोम्येनं यतयो ह्यत्र ते वयम् ॥
यो हि देवो जगन्नाथः केशवो यादवेश्वरः । [2375]
शङ्खचक्रगदापाणिर्गर्गं वां व्यपनेष्यति ॥
लोके तस्मिन्पदुश्रेष्ठे रक्षत्येव जगत्पती ।
युवयोः सर्वथा जीवः सुजीव इति मे मति ॥
जरासधोऽपि वा घन्धुः स च वक्तुं न चेच्छति ।
ईदृशं लोकविद्विष्टं स हि धर्मपथे सदा ॥ [2380]

Ms यदिष्ट (for यथेष्ट) — (L 2347) Ds Ts Gs-4 Mi-2
कालस्य (for पापस्य) T1 s Gs s Mi-4-पापस्य (for रूपस्य)
— (L 2348) Ds यास्वावो, Ts यास्येऽह (for यास्ये वा)
Dsः शिलापत्तम् (for 'तले') — (L 2350) Dn Dss Gs
पुन, T1 s Gs पुर, Gs पुरा, Gs तदा (for नृपौ) — (L
2351) Ds द्युवन् (for वदन्) Dn Ds Ts Gs-4 मा श्रू-
तमिति तौ (Gs स) वदन्, T1 तुल्यीमास जनार्दन (for^a)
COLOPHON — Mention of the Epic Ds — Men-
tion of Kṛhita Dn Dss Ds Ts s Gs-1 M — Adhy-
name Dn Dss Ts s Gs हसं द्विभक्तोपादयन्तम्, Ds M हस-
द्विभक्तम् — Adhy, no Dns 291, Dss 293, T1 219,
Ts 211, Ts 181, Gs 214, Gs 219, Gs 218, Gs 220,
Mi s 184, Mi 204

(L 2353) Ds Mi-2 स (for [अ]थ) M रौद्रेणारण्य
वसा (for^a) — (T 2355) Ds Mi s अस्मीभूतान् (for
भसन्) — (L 2356) Ds Ts Gs सदा सौम्येन केवलम् (for
for^a) — (L 2358) Dss ततो (for हतो) Dn Dss
Ms s विह्वलत (for 'थ') — (L 2359) M भवद्बचन
समूत (for^a) Dn Dss Gs क्षते, Ts Gs s Ms क्षमन् (for
क्षम) — (L 2361) Gs शक्तौ द्वि (for शनोति) — (L
363) Ds Ts M मन्दरात्मन् (for मन्दक्षौ) Ds वां, Ts s M

वो (for वा) — Ds om lines 2364-2366 — (L 2364)
Gs मन्दरात्मा (for धर्मरात्मा) Gs यतीश्वरम् (for 'श्वर'
— (L 2366) Ms बाहो, Ms बाहो (for बाहु) Mi s
-वरोत्तम (for 'म') Ts हसो वररूपोत्तम (for^a) — (L
2367) Ts Gs s सत्तम — (L 2371) Ds Ms s मत्य
सधम् (for 'धर्मस') Gs न तं जनम्; Gs सपि सत्तम;
Mi-2 न सङ्गतम् (for सपि त तत) — (L 2372) Ds
हसो (for ह्य) — (L 2373) Ds Mi s सपि (for सपि)
— (L 2374) Dn Dss Ts Gs s s [अ]न्त, Ts Mi s s
[ए]वद् (for [ए]वं) Ms तथापि तगत्तयो राजन् (for^a)
— (L 2376) Ds Ts M द्रुपं (for गर्व) Ds Mi s वो, Cal
ed ते (for वां) — (L 2377) Ts s Gs s s Ms-2 लोके
(for लोके) Ds यदुश्रेष्ठो, Ts Gs नृपश्रेष्ठ, Gs s नृपश्रेष्ठे;
Ms यदुश्रेष्ठ (for 'श्रेष्ठे) Ds जगत्पती (for 'पती')
— (L 2378) Gs सजीव (for सुजीव) Ms इति मे निश्चला
मति (for^a) — (L 2379) Ts om (hapl) 2379^a
2381^a Ds Ts Gs Mi-2 स च वेष्टु (Ds 'व्य')ति केवलम्
(for^a) — Gs om lines 2380-2384 Ts Gs s om,
line 2380 — (L 2380) Ds Gs s धर्म (for लोक)
Ds Ts धर्मस, Gs s M धर्मपथ (for 'पथे') — (L
2381) Dn Dss Ts s s Gs s न हि, Gs s स हि (for न स),

एतावता स वा बन्धुर्न स भूयो भविष्यति ।
 विद्वेषो ह्यस्तु वां तस्य मागधस्य महीपतेः ॥
 श्रुत्वेदं घोररूपं तु स हि बन्धुः सहेतु चैत् ।
 धर्मनाशो भवेत्तस्य नात्र कार्या विचारणा ॥
 इत्युक्त्वा गच्छन् गच्छेति हंसं प्राह पुनः पुनः । [2385]
 जनार्दनमुवाचेदं दुर्वासा यतिसन्तम ॥
 स्वस्त्यानु तव विप्रेन्द्र भक्तिरस्तु जनार्दने ।
 संगतिस्तत्र तस्यास्तु शङ्खचक्रगदाध्वजः ।
 अद्य शो वा परशो वा साधुरेव सदा भवान् ॥
 न हि साधोर्विनाशोऽस्ति लोकयोर्भयोरपि । [2390]
 गच्छ सर्वं विदुर्नृहि ज्ञात्वा वृत्तं यथाखिलम् ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

वतस्तौ हंसदिभक्तौ क्रुद्धौ कालेन चोदितौ ।
 शिष्यं कमण्डलु चैव विद्वल दाखणेन च ॥
 दण्डान्पानत्रिदोषाभ्र छित्त्वा नित्र्वा च सर्वशः ।
 तस्मिन्देशे महापाज व्याधेर्मांसान्मयीददन् । [2395]
 भक्षयित्वा ततो देशात्स्वपुरीं तौ प्रजगमतुः ॥
 जनार्दनश्च धर्मात्मा श्लोद्धानुययी तयो ।

नद्याविमायिति तदा स मेने दुःखिनः परम् ॥
 गतेषु तेषु सर्वेषु दुर्वासा यतिसन्तमः ।
 पलायनपरान्त्वर्षान्निदमाह यतीश्वरम् ॥ [2400]
 श्तो देशाद्दिनिर्गत्य पुष्करास्तुष्यसयुतात् ।
 मन्द मन्द समाश्रय विश्रम्य च ततस्ततः ।
 प्रविश्य द्वाका देव शङ्खचक्रगदाधरम् ।
 दद्या च तस्मै प्रभये यस्यामो यतिसन्तमा ॥
 स हि रक्षन्नगदिदं धर्मवर्मनि सस्यित् । [2405]
 आद्यो लोकगुरुर्षिष्युर्वेतात्मा तन्वविश्रियः ।
 उद्वृत्य कण्टकान्सर्वाञ्छशास पृथिवीमिमाम् ॥
 स च पापान्महाघोरान्सर्वान्पापकृताम्बुसुः ।
 रक्षेत्र, सकलान्सर्वाब्धानेषु नियतात्मनः ।
 इदमद्य क्षम विप्रा यान्तमद्य विधीयताम् ॥ [2410]
 साहस यत्कृत ताभ्या पात्रभेदादि सत्तमाः ।
 एतत्सर्वमशोषेण दर्शयाम जनार्दनम् ॥
 सथेति ते प्रतिज्ञाय यतयो ज्ञानचक्षुषु ।
 छिन्नास्ताभ्या समादाय शिष्य दारमयं तथा ॥
 द्विद्वल कर्पट चैव कौपीनमद्य यत्कलम् । [2415]
 कमण्डलु तथा राजन्नधैरोत्कपालकम् ।

— (L 2383) Ds T₁ M₁ 3 सहेयदि, M₂ 4 मवेद्यदि (for सहेतु चैत्) — (I 2385) Ds इहस प्राहुर्मुनीश्वरा (for ^b)
 — (2391) Dn₁ Dss सर्वे (for सर्व) Ds T₁ G₁ दृषा (for मुदि) Ds T₁ M₁ ज्ञानमस्तु त्वाखिलम् (for ^b)

COLOPHON — *Mention of the* h₁ve Dss — *Mention of Aśoka* Dn Dss T₁ 3 & G M — *Athy name* Dn Dss हंसदिभक्तोपाख्यातम्, T₁ 2 G₁ 3 हंसदिभक्तदुर्वासादरौ दम्, M हंसदिभक्तम् — *Athy no.* Dn 292, Ds 293, T₁ G₁ 290, T₁ G₁ 292, T₁ 189, G₁ 315, G₁ 219, G₁ M₁ 221, M₁ 185

(L 2393) Dn Dss T₁ 3 G₁ 3 द्विद्वल, G₁ यत्कल (for विद्वल) T₁ 3 G₁ 2-3 तस्मै, T₁ याम (for दाखम्) — (L 2396) Ds T₁ G₁ M₁ 3 मासम् (for नामानि) — (L 2396) Dn Dss G₁ स्वपुत्री (for 'र') — (L 2397) G₁ ताम्याम् (for जोडाद्) — (L 2398) Ds दुजित — (L 2399) G₁ 3 हुपिते (for दुर्वासा) M₁ 3 मुनि (for यति) — (L 2400) T₁ G₁ 3 प्राह (for आह) — (L 2401) G₁ इदमाह (for इती देवाद्) T₁ G₁ सच

यात् (for सयुतात्) T₁ G₁ M₁ पुष्करान्तुष्यसयुतात् (for ^b)
 — (L 2409) Ds T₁ समाश्रयस् (for 'श्रय') A₁ 3 विश्रम्य (for विश्रम्य) G₁ स्थित (for तत्र) — (L 2405) Dss T₁ 3 M₁ चर्ने, M₁ घर्ने (for घर्ने) — (L 2405) G₁ आद्यो (for आद्यो) Ds G₁ साक्षात् (for विदुर्) Ds T₁ 3 (3-3) M₁ स्वस्त्या मा (for यतासा) Ds M₁ स्वस्त्यायि, T₁ सर्वे (for तस्य) — (L 2407) T₁ दुष्टकाम् (for 'कण्टकाद्') — (L 2408) Ds M₁ 3 महाघोराद् (for 'राद्') Ds अन्ना-दस्य, M₁ 3 अन्नाशय, Cal ed पापकर्म (for सर्वान्पाप) Ds T₁ G₁ बहु (for प्रसु) — (L 2409) T₁ G₁ 3 तन्वयात् (for सकलान्) G₁ लोकाद् (for सर्वत्र) G₁ एष निश्रिय सात्मन, G₁ श्शनेषु नियतात्मनात् (for ^b) — (L 2410) G₁ क्षय (for क्षय) Ds T₁ G₁ यन्मयात्र, T₁ M₁ यान्तमद्य; T₁ G₁ 3 यानानत्र (for यान्तमद्य) — (L 2411) M₁ 3 वक्ष, M₁ वस्तु (for पात्र) — (L 2412) Ds G₁ जना-दने — (L 2414) T₁ G₁ 3 छिन्न, G₁ शिष्य M₁ निपात् (for निपात्) M₁ 3 महाराज (for समादाय) — (L 2415) Ds M₁ 3 विद्वल (for द्विद्वल) — (L 2417) Ds

एतानन्यान्समादाय द्रष्टुं केशनमाययुः ॥
 पञ्च चैव महन्नाणि पुरस्कृत्य महासुनिम् ।
 दुर्वाससं तपोयोनिसीधरस्यात्मसंभवम् ॥
 अहोपत्रेण ते सर्वे द्वारकां कृष्णपालिताम् । [2420]
 ययुर्दान्ता महात्मानो लोमशाः केशजिताः ॥
 प्रातः प्रनिश्य राजेन्द्र वापिनाया यतीश्वराः ।
 स्नात्वापस्त्रय शुचयो यत्नेन महता तदा ॥
 द्रष्टुमभ्युयता विष्णुं कण्टकोद्धृतितत्परम् ।
 एकह्रस्वं समास्थाय सुधर्माद्वारमाययुः ॥ [2425]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

अथ सर्वेश्वरो विष्णुः पद्मरिञ्जत्कलोचनः ।
 श्याम पीताम्बरः श्रीमान्प्रलम्बाम्बरभूषणः ॥
 किरीटी श्रीपतिः कृष्णो नीलदुश्चिनमूर्धजः ।
 अत्यक्त-शाश्वतो देवः सकलो निन्द्यः शिवः ॥
 ब्रीहोविहारोपगतः कदाचिदभवद्वरिः । [2430]
 कुमारेपरैः सार्धं मालानिप्रसूतैर्द्वैप ॥
 गोलक्रीडा सुधर्माया मध्ये यादवसत्तमः ।
 चकार प्रियदृष्ट्यो युयुधानेन केशनः ॥
 ममाय प्रथमो गोलस्तन पश्चाद्रविष्यति ।
 इति सुवृत्तादा विष्णुः सात्यकि कमलेश्वरः ॥ [2435]

पार्श्वस्था यादवास्तस्य वसुदेवपुरोगमाः ।
 बद्धवप्रमुखा राजप्रासेदुः कचिदत्र वै ॥
 अन्यव्यापाररहितो भूतात्मा भूतभावनः ।
 निजहार यथा रामः सुभीषेण पुरा नृप ॥
 मध्यंदिने महाविष्णुं शैनेयेन सदाच्युतः । [2440]
 विक्रीड्य मुचिर कृष्ण उपारसीत्सायादवः ॥
 द्वा-स्थेन वारिताः पूर्वं द्वयैश्च समाश्रिताः ।
 इदमन्तरमित्येव विशिश्रुतां समां नृप ॥
 यतयो दीर्घतपसः पुरस्कृत्य तपोधनम् ।
 दुर्वासस सुमनसो ददृशुर्यादवेश्वरम् ॥ [2445]
 गोलक्रीडासमायुक्तं वरसंस्थितगोलकम् ।
 विशिष्यन्तं जगन्नाथं पादाद्गुह्येन गोलकम् ॥
 पद्मपत्रविद्यालाक्षं वीश्रन्तं सत्यकिं हरिम् ।
 एकेनात्सा ह्लादयन्त परेणालोक्य गोलकम् ॥
 यतयश्च महाराज प्रत्यदृश्यन्त तत्पुराः । [2450]
 कृष्ण्य पुण्डरीनाशं सात्यकिर्लभद्रवः ।
 वसुदेनस्तथाभूत् जयसेनस्तथा नृपः ॥
 अन्ये च यादवाः सर्वे सन्नम प्रतिपेदिरे ।
 इदं निमिदमित्येव व्यासत्तमनसोऽभनम् ॥
 पृष्ठनोऽप्यनुगच्छन्तं दिधक्षन्तं जगद्वयम् । [2455]
 अर्थकौपीनरसनं स्मरन्त कमपि द्विजम् ॥

सर्वान् (for अन्यान्) — (L. 2418) T₁ पञ्च (for चैव).
 G₁ s नमस्कृत्य (for पुर) Dn Ds₁ T₁ G₁ महासुनीन्,
 G₁ s M₁ युनि (for सुनीन्) — (L. 2421) T₁ G₁ s
 M₁ s शान्ता, G₁ क्लान्ता (for दान्ता) D₁ केशवाविंश
 (for विंशिता) — (L. 2423) D₁ [ड]रयुश्च, T₁ G₁ सत्य
 (for शत्रुय) — (L. 2425) T₁ G₁ s सुधर्मायामवस्थितम्
 (for *)

Colophon — Mention of the Ep₁ D₁ — Men-
 tion of Akṣa Dn Ds₁ D₁ T₁ s G M. — Adhy
 nams Dn Ds₁ हुतद्विमकोपायानम्, T₁ G₁ यतीनां
 द्वारकाप्रवेश, M हुतद्विमकम्; — Adhy no Dn 293;
 Ds₁ 294, T₁ G₁ 2-1; T₁ G₁ 223, T₁ 190, G₁ 216,
 G₁ 220; G₁ 222, M₁ s 196

(L. 2427) D₁ श्याम पीताम्बरश्च (for *) — (L.
 2431) T₁ G₁ s नृपे (for नृप) — (L. 2433) D₁ T₁ G₁

चकार प्रियवसुदो (for *) — (L. 2436) G₁ सर्व (for
 तस्य) — (L. 2440) G₁ M₁ s कृष्णदिनत् (for 'दिने')
 — (L. 2442) D₁ T₁ [सा]पेदिता (for वारिता) D₁ द्विरे
 चैव (for द्वयैश्च) M₁ समाश्रिता (for 'रिथिता) — (L.
 2446) D₁ G₁ M₁ समासत् (for 'युक्त) — Dn Ds₁ om
 line 2447 — (L. 2448) Dn Ds₁ M₁ विष्णुं त (for
 वीश्रन्त) — (L. 2449) D₁ M₁ ह्लादयन्; T₁ M₁ s 'यता
 (for 'यन्त) Dn T₁ s G₁ [सा]श्वेन, Ds₁ [सा]नेन (for [सा]
 लोक्य) G₁ प्रत्यदृशन्तमन (for 's) — (L. 2451) T₁
 G₁ M₁ युक्तिप (for कृष्ण्य) T₁ s G₁ s s M₁ पुण्ड
 रीनाशं (for 'श) — (L. 2452) D₁ ददृशु, M₁ s कद्व (for
 [सा]दृश) — (L. 2453) T₁ G₁ वने (for कल्पे) M₁ s संय
 पेदिरे (for प्रति) — (L. 2455) G₁ T₁ s पृष्ठनोऽप्यनुसर्पन्तं
 (G₁ 'निन्), G₁ तो वयनुसर्पन्त, G₁ s 'तो वयवसर्पन्त;
 M₁ s 'तोऽप्यनुगच्छन्ति (for *) G₁ जगद्वयम् (for जगत्

अन्तस्तापनमायुक्तं छिन्नदण्डधरं यतिम् ।
 अतिप्रकृतं रोपेण हंसासादितकल्मषम् ॥
 नेत्रोल्लितमहानह्निं प्रेक्षन्तं यादवेश्वरम् ।
 दुर्वासस ते दृष्टशुर्भता यादवसत्तमाः ॥ [2460]
 किं करिष्यत्यसौ क्रुद्धः किं वा वक्ष्यति नः प्रभुः ।
 इति प्राञ्जलयः सर्वे यादवाः सप्रपदिरे ।
 इदमासनमित्येवं किञ्चिदुत्सुत्रा वृष्णयः ॥
 ततः कृष्णो हृषीकेशः किञ्चिदुत्सुखं तत्पुरः ।
 इवमासनमित्येवं स्वीयतामिह निर्हृतः । [2465]
 अहमत्र स्थितो विप्र किं करोमीति चाग्रणीत् ॥
 ततः किञ्चिद्विवासीन आसने यतिविप्रदः ॥
 आसने स्स्थिते तस्मिन्व्यतयो वीरगात्तराः ।
 आसनानि यथायोगं भेजिरे निर्धुताः किल ॥
 अर्धर्षादिरमुदाचारं चक्रे कृष्णः कीरतिष्ठत् । [2470]
 आह भूयो हृषीकेशो यतिं दुर्वाससं प्रभुम् ।
 किमर्थं ब्रूहि विप्रेन्द्र अस्मिन्प्रलागनो हि वः ॥
 दृष्टं वाप्यथ वा किञ्चित्कारणं वोऽस्ति वा महत् ।
 मन्यासिनो द्विजध्रेष्ठा यूयं विगतकल्मषाः ॥
 निःस्पृहाश्च सदा यूयमस्मत्तो द्विजपुंगवाः । [2475]
 प्रार्थ्यं नाम न चैवानि स्पृहा नैवास्ति वो यत ॥
 स्पृहाप्रेरितकर्मापः क्षत्रियाणान्यान्व मुत्रताः ।
 निरप्यमाणमस्याभिर्विप्र किञ्चिन्न दृश्यते ॥

न जाने कारणं अहम्युत्पन्नागमनं प्रति ।
 एतान्ता वानुमेयं किञ्चित्कारणमस्ति हि । [2480]
 तद्ब्रूहि यदि विद्येत हेमन्तो ज्ञायामाहे वयम् ॥
 इत्युक्त्वाति देवेशे चक्रमाणो जनार्दन ।
 तस्यापि राजन्विप्रस्य भूयः कोषो महानभूत् ।
 तस्मादभ्यधिकः पूरत्कोपः संजायते महात् ॥
 दिग्धन्निव लोकांस्त्रीभक्षयशिव पश्यतः । [2485]
 रोपणैक्षणः क्रुद्धो हसन्निय दहन्निय ।
 उवाच वचनं विष्णुं दुर्वासाः श्लोथमूर्छितः ॥
 न जान इति कस्मात्वं ब्रूये नो यादवेश्वर ।
 जानामि स्वामहं देव वज्रयन्निव भापसे ।
 पुरातना वयं विष्णो पूर्ववृत्तान्तबेदिनः ॥ [2490]
 तथा हि देवदेवोऽसि मायामानुपदेहयान् ।
 निग्मूसे प्रभुरतः कस्मान्नो जगतीपते ॥
 सोऽसि ब्रह्मविद्मं मूर्तिरूपदेवतारमं पदम् ।
 यदव्यक्तं परं ब्रह्म यय ज्ञाता वयं पुरा ॥
 यतो विन्धमिदं भूतं तदेतत्परमं पदम् । [2495]
 यच्च स्थूलं विजानन्ति पुरा तत्रेव चेतसा ॥
 पुराविदोऽथ विश्वेश तदेतत्परमं वयुः ।
 कर्मणा प्राप्यते यत्तु यस्तस्या निर्धुता वयम् ॥
 प्रत्यक्षमपि शय्यं नैव जानन्ति मानुषाः ।
 न हि मूढधियो देव न वयं तादृशा हरे ॥ [2500]

यम् — (L 2458) Dn Ds T₁ २ 4 G अन्तर्दण्डधरं (for
 धरिणम्) Ds कल्पमम् (for कल्पमम्) T₁ Gs हंस
 स्तानिककल्मषम्, T₁ Gs हंसासादित (for हंसासादित) — (L
 2459) Gs नेत्रोल्लित (for नेत्रोल्लित) — (L 2461)
 Ds T₁ संतुष्टः Gs [अ]मोद (for [अ]मोदो बुद्धः).
 — (L 2463) Dn Ds T₁ २ G₁ २-२ प्रतिपदिरे (for
 संप्र) — (L 2464) Ds G₁ इत्यथ (for इत्यथ) T₁ G₂, २
 तत्पुर (for तत्पुर) — (L 2465) Ds G₁ इति (for इति).
 — (L 2466) M₁ 4 अथ (for अथ) Dn Ds Ds T₁ २ २
 . . . . . (for . . . . .) — (L 2469) Ds यथा
 . . . . . (for यथा) — (L 2472)
 M₁ २ अस्मात् (for अस्मिन्) G₁ वयु (for हि वः) — (L

2473) Ds T₁ G₁ [अ]मवत् (for महत्). — (L 2474)
 Ds M₁ महारा (for वल्मया). — (L 2475) Ds T₁
 M₁-२ युगव (for पर) — (L 2476) Ds T₁ G₁ प्राप्यं
 (for प्राप्यं). — Ds om lines 2477-2481. — (L 2477)
 M₁ धर्मिय (for कर्मिय). — (L 2478) G₁ विपते (for
 दृश्यते). — (L 2479) G₁ M₁-२ यया (for प्रति). — (L
 2484) Ds T₁ G₁ M₁ स ह (for महात्). — (L 2486)
 M₁ दुर्वासाय हसन्निय (for हंसासादित) — (L 2489) Dn Ds T₁
 २, २ G₁, २ २ देवं (for देव). — (L 2491) T₁ देवतो (for
 देवोऽपि). — (L 2493) T₁ 4 G₁, २ २ सर्वम् (for सर्वे
 तत्) — (L 2494) Dn यथा भाष्यं पुरा मया; Ds T₁ २, २
 G₁ M₁ यदव्यक्तं पुरा (T₁ परं) मया; Ds यदव्यक्तं पुरा मया
 (for हंसासादित) — (L 2497) Ds T₁ वयु (for वयु). — (L

सत्येनैव शपाम्यद्य मा रोपवशमन्वगाः । [2575]
 रक्षं वोऽहं करिष्यामि हृदा तौ च मृषायमी ॥
 जानामि तौ दुरात्मानो युष्मदोपचरौ हि तौ ।
 धृतं च पूर्वमस्माभिस्तीक्ष्णदण्डधराविति ॥
 अत्यन्तबलिनौ मचौ गिरीशरदर्पितौ ।
 नात्यप्रयत्नससाध्यौ जरासपह्रितैपिणौ ॥ [2580]
 प्राणानपि तयो राजा दास्यत्येव न संशयः ।
 जरासंधो महीपालो विनानेन यतेमहि ॥
 जये तयोर्विप्रवर्यं तत्र श्रेयो भवेत् नः ।
 यत्र यत्र च तौ गत्वा स्थितावित्यनुद्युधुम् ।
 तत्र तत्र च हन्ताहं नाम कार्या विचारणा ॥ [2585]
 गच्छध्वं यतयः स्वैरं निजकार्यपरायणाः ।
 अचिरेणैव कालेन जेष्यामि रणपुंगवौ ॥
 ततः प्रीतः प्रसन्नात्मा शब्देश्वरमाह सः ।
 स्वस्त्यस्तु भरते कृष्ण जगतां स्वस्ति सर्वदा ॥
 किं नु नाम जगन्नाथ दुःसाध्य तव वेश । [2590]
 त्रिलोकेश त्रिधामासि सर्गसहारकारकः ॥
 देवानामपि देवेश सर्वत्र समदर्शनः ।
 विष्णो देव हरे कृष्ण नमस्ते चक्रप्राणये ॥
 नमः स्वभानमुद्गाय शुद्गाय नियताय च ।
 शब्दानोचर देवेश नमस्ते भक्तवत्सल । [2595]

अज्ञानादथ वा ज्ञानाद्यन्मयोक्तं क्षमस्व तत् ॥
 त्वमेवाहं जगन्नाथ नाचयोर्त्वरं प्रथक् ।
 अतः क्षमस्व भगवन्श्लासात् हि साधनः ॥
 भगवानुवाच ।
 क्षन्तव्यं भवता विप्र क्षमासारा वयं सदा ।
 सन्यासिनः क्षमासाराः क्षमा तेषां परं बलम् ॥ [2600]
 क्षमा भोक्षकरी नित्यं तत्त्वज्ञाननिब द्विज ।
 क्षमा धर्मः क्षमा सत्यं क्षमा दानं क्षमा यशः ॥
 क्षमा स्वर्गस्य सोपानमिति वेदविदो निदुः ।
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन क्षमां पालयत स्वकाम् ॥
 प्रत्यक्षज्ञानसयुक्ता यूयं सर्वे यतीश्वराः । [2605]
 एते ते यतयो विप्राः पूजनीया मयाय वै ॥
 भोक्तव्या यतयो विप्रा भिक्षुकाः सर्व एव हि ।
 तथेति ते प्रतिज्ञाय भोक्तुमैच्छन्द्दरेयुंहे ॥
 ततः स्वभयनं विष्णुः प्रविश्य हरिरीश्वरः ।
 चतुर्विधं तदाहारं कारयित्वा यथारिधि । [2610]
 भोजयामास तान्सर्गान्यतीत्यतिररुचितः ॥
 ठित्त्वा ठित्त्वा च देवेशो दुकूलानि मृदूनि सः ।
 ददौ तेभ्यस्तदा विष्णुः सर्वेभ्यो जनमेजय ।
 ते च प्रीता यथायोग यतः पूर्वं ततो गताः ॥

Colophon

Dn Dss क्षमापते, G₁ क्षानित (for क्षम) — (L 2573)
 Ds T₁ G₂ ब्रह्मा वा चतुरानन (for ⁶) — (L 2574) Dss
 G₁ M₁ s साजुजौ (for गौ) — (L 2575) M₁ s [म]त्र
 (for [म]त्र) Dn Dss T₁ s G₁ s-² सा रोपवशातो भव
 (for ⁶) — (L 2577) Ds T₁ युष्मद्वैर (for 'रोप') Ds
 T₁ वने; T₂ G₁ M₁-² वने (for डि सौ) — (L 2579) Ds
 T₁ s G₁-⁴ M-² नार्द्रितौ (for द्विपौ) — (L 2580) M₁
 -सपद्यौ तौ (for ससाध्यौ) — (L 2582) Dn Ds T₁ G₁
 M₁-² तैत्र (for [म]त्रेन) Bom Poona eds G(ed.) विना
 तौ जयते महीम् (for ⁶) — (L 2583) Ds G₁ सार्या (for
 सवोर) M₁ भविष्याय; Bom Poona eds G(ed.) भवेत्त
 (for भवेत्) — (L 2585) Ds T₁ शपत् (for हृदा).
 — (L 2587) G₁ नर (for रण) — (L 2588) G₁ प्रीती
 (for प्रीत) — (L 2589) Dn Dss T₁ s G₁ s-² M₁ कुर्वते
 (for सर्वदा) — (L 2591) Ds T₁ G₁ सर्व- (for सर्व)

M₁ -कारण (for -कारक) — (L 2595) Dn Dss Ds
 T₁ s G₁ s M₁ शप्त्नोचत् (for शब्दा) — Ds कृष्ण
 (for भागवत) — (L 2602) Cal ed कर्म (for सर्व)
 and सत्यं (for दावं) — (L 2605) Ds G₁ नित्यं यूयं
 (for यूयं सर्वं) — (L 2606) Dn Dss त एते (by transp.)
 Dss Dss M₁ य एते Ds G₁ M₁ s विप्र (for विप्रा).
 Ds T₁ प्रयाय, T₁ G₁ s मयाय (for मयाय) — (L 2607)
 Ds T₁ M₁ विप्र — (L 2611) Ds T₁ G₁ विपान् (for
 सर्वान्) Dss सुरार्थिन (for -रत) — (L 2612) T₁
 G₁ s मिरया मिरया; T₁ ठित्त्वा मिरया (for ठित्त्वा ठित्त्वा).
 Ds बहूनि (for मृदूनि) — (L 2614) T₁ G₁ s M₁ s
 यथा (for यत्) G₁ यतयस्त्र त गता (for ⁶)

Colophon — Mention of the *Epas* Ds — Men-
 tion of *Kāla* Dn Dss Ds T₁ s G M — *Adhyana*
 Dn Dss T₁ हंसदिभकोपाख्याय, Ds M₁ हंसदिभकम्; T₁

वैशंगायन उवाच ।

दुर्वासाम्बन्ध तत्रैव नारदेन सहायवान् । [2615]

चिन्तयन्ब्रह्मणस्त्वरं विजहार यथासुरम् ।

भगवानपि गोविन्दस्योर्ध्वममन्वत ॥

वतस्त्वौ हंसडिभकौ तस्मिन्नाले महीपते ।

ब्रह्मदत्तं महीपालं पितर वीर्यशालिनम् ।

प्रापेच्छतामिदं पाक्यं सामन्तजनससदि ॥ [2620]

राजस्यं महायज्ञं पितः कुरु सुयञ्जितः ।

अस्मिन्मासि नृपश्रेष्ठ यतामो यज्ञसिद्धये ॥

आयां तेऽत्र महाराज दिक्षा रिजयतत्परी ।

यत्पित्यानो बलेः साधं रथैरथैर्गजेरपि ॥

सभारा यज्ञसिद्धयर्थमानेतव्या नृपोत्तम । [2625]

नयेति स महाराजो ब्रह्मदत्तोऽनरीचदा ॥

जनार्दनस्तु विप्रेन्द्रो दृष्ट्वा साहसवतसरी ।

अशक्यमिति मन्यातो धयस्यं हंसजननीन् ॥

शृणु हंस वचो मह्यं श्रुत्वा निश्चित्य वीर्यवान् ।

आयुष्मन्साहस कर्तुं निश्चितोऽसि नृपोत्तम ॥ [2630]

क्षिते भीष्मे जरासधे याक्षीके च नृपोत्तमे ।

किं च वीरेषु सर्वेषु नादेषु नृपोत्तम ॥

भीष्मो हि धलनानृद्धः सत्यसंधो जितेन्द्रियः ।

त्रिःसप्तशतैः पृथिवी यो जिगाय शृंगुत्तमः ।

तं बुद्धे जितवान्भीष्मः सर्वेभ्यस्तत्र पश्यतः ॥ [2635]

जरासंधस्य वहीर्यं तद्गुणान्वेत्ति संयुगे ।

वृष्णिवीरास्तु ते सर्वे वृताक्षा बुद्धदुर्भेदाः ॥

नत्र कृष्णो हृषीकेशो जितशत्रुः कृती सदा ।

जरासंधेन सहितः सदा बुद्धे जितधमः ।

श्रुतौ तस्य न स्यातुं प्राक्तो जीनश्रुपोत्तम ॥ [2640]

बलभद्रस्तथा मत्तः कुड्डो यदि भवेद्गुणी ।

लोकानिमान्ममाहर्तुं शक्तोवीति मतिर्मम ॥

तथा च सान्वयिर्विरः शक्तो जेतुं रणे रिपून् ।

तथान्ये यादवा सर्वे वृष्णमाश्रित्य दंशिताः ॥

अस्माभिश्च कृताः पूर्वं वितोषो यतिभिः सह । [2645]

दुर्वासो यतिभिः सार्धं गतो द्रष्टुं न केशवम् ॥

इति श्रुतं नृपश्रेष्ठ ब्राह्मणाद्रोहमागतम् ।

तथा सति यथा स्थिष्येत्तथा चिन्त्यं च मन्दिभिः ।

सतः पश्चाद्दिधास्वामी राजस्यं महात्रतुम् ॥

हंस उवाच ।

को नाम भीष्मो मन्दात्मा बुद्धो हीनबलः सदा । [2650]

आवयोः पुरतः स्थातु शकः किल स वृद्धकः ॥

यादवा इति चिरं नः शक्ताः रघुं रणे द्विज ।

कश्च कृष्णः पुरः स्थातु बलदेवश्च मकरः ॥

देनेवश्चापि विप्रेन्द्र स्थातुं नालं विचिन्ता ।

Or हंसविषयम्, Gs हंसविषये यतिभ्योऽनन्तम् — Adhy no
Dns 291; Dss 296; T1 G1 223; T2 G1 225; T4 192;
G1 218; G2 223; G1 M1 224; M1 188

(L 2615) Dn Dss T1 2 G1 2 2 महात्मना (for
सहायवान्) — Before lines 2617, Gs ins यथा
वन — (L 2617) Dn Dss T1 2 G1 3 M1
यासम्; Ds शिवात् (for वधम्) — (L 2618) Dss G1 2
महीपते, Bom. Joon. 2 23 (ed) 'पतिम्' (for 'पते'
— (L 2620) Dn प्रतीकम्, Dss Ds प्रोवाप वन; M1 2
प्रोवाप वन; M1 प्रोवापे शम् (for प्रावोष) Dn Dss G1 2 2
समन्तम् (for सामन्त) — (L 2621) Dn Dss सुयज्ञतः
Ds संयज्ञतः; T2 सुयज्ञितः (for सुयज्ञित) — (L 2622)
Dn Ds T1 2 4 G1 2 2 यतामो (for 'मो') — (L 2623)
M1 2 दितो (for दितां) — Or om (hapl) lines 2624-
2627 — (L 2624) Ds T2 प्रयत्नो (for यतिभ्यस्तैः)

— (L 2626) Dn Dss Gs महात्मानो, T1 2 M1 'राज' (for
'रातो') — (L 2629) T1 2 G1 2 2 विर (for 'सर्प') Ds
T1 2 G1 2 2 M1 शिञ्जितु (for 'श') — (L 2630) Dn Dss
उत्तमो (for निश्चितो) — (L 2634) M1 2 भृगुवद (for
'सम') Ds T1 G1 जिगाय शृंगुत्तम (for '2') — (L
2635) T2 बुद्धेयु (for 'स बुद्धे') — Or om lines 2636-2637
— (L 2639) Gs वृष्णस्य (for 'जित') — (L 2640)
Ds T1 M1 2 क (for 'न') T2 G1 2 2 M1 2 2 श्रुतोगम
— (L 2641) Ds सदा (for सदा) — (L 2644)
M1 2 मतिरा (for 'दतिना') — (L 2645) Ds शत्रुभि
(for यतिभिः) — (L 2646) T2 शत्रुभि (for यतिभिः)
— (L 2647) Ds सुयज्ञ (for सुय) Ds G1 2 M1 2
महात्मनोऽनुवाकम् (for '2') — (L 2652) T1 G1 रणा
जित (for रण जिज) — (L 2653) Or कश्च नः (for
कश्च) — (L 2654) Ds राजस्य (for 'सिद्धय'), Dn Dss

जरासंधस्तु धर्मात्मा वन्द्युरेव सदा मम ॥ [2655]

गच्छ विप्र यदुश्रेष्ठ ब्रूहि मद्रघनात्तरम् ।

दीयता करसर्वस्वं यद्दार्पां लक्षणं बहु ॥

लवणानि वह्न्यास्तु शूय केशज माचिरम् ।

आगच्छ त्वरितं कृष्ण न ते कार्यं विलम्बनम् ।

इति ब्रूहि यदुश्रेष्ठं याहि त्वरितविप्रम् ॥ [2660]

न श्रूयाञ्छोत्तर विप्र शपेयं त्वा मिषोऽस्ति मे ।

मित्रभावादिदं ब्रूहि शपामि त्वां पुनः पुनः ॥

इति सचोदितो विप्रो नोत्तर प्रत्यभापत ।

मित्रभावात्तथा राजन्श्लोहाद्य जननेजय ॥

जनार्दनस्तु धर्मात्मा निरथ गन्तुं समुद्यतः । [2665]

अथ श्यो वा परश्यो वा गच्छामीति यत्नेन सः ॥

देवं द्रष्टुं जगद्योनिं शक्यचक्रगदाधरम् ।

एक एव च धर्मात्मा ह्यमारुह्य सत्वरम् ॥

प्रातरैव जगामास्तु द्रष्टुं द्वारवतीं द्विजः ।

हरिं कृष्ण हृषीकेशं मनसा सस्मरन्द्विजः ॥ [2670]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततः प्रायाद्धरिं द्रष्टुं त्राहणो मद्रावित्तमः ।

हयेनेनेन राजेन्द्र त्वरितं स थयो नृप ॥

यथा निदाघसमये सूर्यांशुपरिपीडितः ।

पान्थो याति जल दृष्ट्वा त्वरितं तल्पिपासया ।

धावत्येव तथा विप्रो हरिं द्रष्टुं जनार्दनम् ॥ [2675]

गच्छन्स चिन्तयामास चोदयन्त्ययुत्तमम् ।

हंस एव यथा नित्यं कुर्यात्प्रियहितं मम ।

तथा हि प्रेमितास्तेन हरिं पश्यत्यहं प्रभुम् ॥

अहमेव सदा धन्यो मत्तो ह्यभ्यधिको न च ।

यतो द्रक्ष्याम्यह विष्णुं वसन्तं द्वारकापुरे ॥ [2680]

सा हि मे जननी धन्या हरिं दृष्ट्वा पुनर्गतम् ।

कृतार्थं सर्वथा पुत्रं द्रक्ष्यत्येषा मनस्विनी ॥

सुरगमुन्निद्रहेमाब्जविञ्जलकसदृशप्रभम् ।

द्रक्ष्यामि देवदेवस्य चक्रिणः शार्ङ्गधन्वनः ॥

वपुर्द्रक्ष्याम्यह विष्णोर्नीलोत्पलदलच्छवि । [2685]

शक्यचक्रगदाशार्ङ्गधनमालाविभूषितम् ॥

नेत्रे ते देवदेवस्य पद्मत्रिञ्जलकसप्रभे ।

पश्याम्यहमदीनात्मा नष्टुः खोऽस्मि निर्धृतः ॥

अपि द्रक्ष्यति योगात्मा सौम्येनेन स्वचक्षुषा ।

अपि वा मत्प्रियं श्रूयात्सस्ति चेति च वा वदेत् । [2690]

Ts स्थानुं न इति चिन्तय, T1 G1 s-s Ms स्थानुं न इति चिन्तना (for ^s) — (L. 2657) Dn Dss सुन्दरं (for लवण) — (L. 2658) Bom Poona eds G(ed) [अ]य (for [आ]शु) — (L. 2659) T1 s + G Ms + न ते कार्यं विलम्बना (for ^s) — (L. 2660) Ds Ts s G1 s Ms विप्रम् (for 'म') — (L. 2661) Ms शपेयं (for 'य') — (L. 2662) Ds Gs सर्वस्येनम्, M इदं वपिम् (for इदं ब्रूहि) Dns Dss G1 s + Ms पश्यामि (for शपामि) — (L. 2666) Ds Ts वदन्तु (for यत्नेन) — (L. 2668) Ms उवाच (for शारुह्य) — (L. 2669) M1 s हरिम् (for द्विज) — Ts om line 2670 — (L. 2670) Ms कृष्णं विष्णुं (for हरिं कृष्णं) — After line 2670, G1 ins. 20** प्रभुं कृष्ण हृषीकेशं मनसा सस्मरन्दरिम् ।

Colophon — Mention of the *Epico Das* — Mention of *Akha* Dn Dss Ds Ts s + G M — *Adhy nama* Dn Dss Ts s G1 s हसद्विभक्तोपाशयाने जनार्दनगमनम्, Ts भविष्यत्सर्वणि हंसद्विभक्तम्, Gs जनार्दनगमनम्, M हसद्विभक्तम् — *Adhy no* Dns 296, Dss 297; T1 G1 224, T2 G1

226, T4 193, G2 219, G4 223, M1-s 189, M2 225

(L. 2671) Dn Dss Ts Gs विष्णुं (for द्रष्टु) — (L. 2672) M स्वतितं पुष्पकानयम् (for ^s) — (L. 2673) Ds Gs दीपित (for दीहित) M सूर्यांशुपरिपीडित (for ^s) — (L. 2674) M1-s सल्ल (for याति) Gs त्वरितो हि रिपासया (for ^s) — (L. 2675) Dss Ds Ts s Gs + M जनार्दन — (L. 2677) Dn Dss Gs M प्रियो मद्र, Ds यथा साय, Gs तया नित्य (for यथा नित्यं) Ds M1 s + सुवैम् (for कुर्यात्) — (L. 2678) Dn Dss Ts Gs + पश्यत्यह (for पश्यत्यह) — (L. 2679) Gs सख्यो (for धन्यो) Gs भुवि (for न च) — Ds Ts Gs om. lines 2680^s-2685* — (L. 2682) Dn Dss Ts Gs s-s देवी, Ts देव (for पुत्र) — (L. 2684) Dn Dss Ts Gs Ms चरन्वितन (for चरन्वित) — (L. 2686) Ds Gs चरन् (for चार्ङ्ग) — (L. 2687) Gs M1 s सन्निभे (for सप्रभे) — (L. 2690) M1 s द्रक्ष्यति (for द्वि) — (L. 2690) Gs मां (for वा) — (L. 2691) Ds देवम्, T4 Gs देहं (for स्वर्गं) Bom Poona eds G(ed) तत्पु (for

प्रसीदतु सदा विष्णुत्पुक्तं वक्तुमिच्छतः ॥ [2735]

आलोलकुण्डलयुगं हरिचन्दनचर्चितम् ।

स्फुरत्केयूरस्तापिर्वाहुद्वयविराजितम् ॥

सन्धोद्धृतमहाशङ्खं रश्मिजालविराजितम् ।

प्रोद्यद्वास्करपर्णाभं चक्रञ्जालात्रभासितम् ॥

प्रोज्ज्वलत्स्नग्धुणुतं तप्तजाम्बूनदाङ्गदम् । [2740]

पीतकौशेयवसनं विस्तीर्णोत्सन्मच्युतम् ॥

कदा द्रक्ष्यामि देवेशमिदानीमथ वान्यदा ।

सर्वथा कृतकृत्योऽहं यद्वपुर्मुमुद्यतः ॥

नमो मयां नमो मह्य यतो द्रष्टुमहं हरिम् ।

उद्यतोऽस्मि जगन्नाथं बलभद्रहृत्पास्पदम् । [2745]

द्रक्ष्याम्यवश्यमशेष विष्णुं जिष्णुं जगद्गुरुम् ॥

श्रीहारकौस्तुभरुचिस्फुरितोत्सवधः

पीताम्बर मकरकुण्डलपङ्कजाक्षम् ।

कृष्ण विरीटदरचप्रगदोर्ध्वहस्तं

तेजोमयं मम हरेर्षं पुरतः भूयै ॥ [2750]

वेदोदधौ विप्रियशास्त्रमहाभियोग-

निष्णातशुद्धमतिमन्दरमध्यमाने ।

उद्घोतमानममैरनिश निषेधं

नारायणाख्यममृतं प्रपिबामि चाद्यम् ॥

ध्येयं मुमुक्षुभिरन्तेयमनाद्यनन्तं [2755]

स्थूलं सुसूक्ष्मतरमेकमनेकभाद्यम् ।

ज्योतिस्खिलोकजनकं त्रिदशैकवन्द्य-

मक्षणेर्मास्तु सततं हृदयेऽच्युताख्यम् ॥

चिन्तयन्निति विप्रेन्द्रो ययौ द्वारवतीं पुरीम् ।

मत्या कृतार्थमात्मानं वाहयन्ह्यमुत्तमम् । [2760]

Colophon.

वेणुपायन उवाच ।

स निवेदितसर्वस्यो द्वाःस्थेन हि जनार्दनः ।

अथ प्रविद्य धर्मात्मा सुधर्मा वै द्विजोत्तमः ॥

अपश्यद्देवदेवेणं सुधर्माकृतिसंस्थितम् ।

बलभद्रेण सयुक्तमध्यासितमहासनम् ॥

अप्रत. स्थितौनेयं पार्श्वतः स्थितनारदम् । [2765]

दुर्वाससा कृतकथमुपसेनपुःसरम् ॥

गायद्गन्धर्वमुख्यैश्च नृत्यदम्परसां गणैः ।

सेव्यमानं महाराज सूतामागधवन्दिभिः ॥

उद्रीयमानयशस माधवं मधुसूदनम् ।

उद्रीयमान विप्रैश्च सामभिः नामगेर्हरिम् ॥ [2770]

दृष्ट्वा प्रीतमना विष्णु प्रोगाच पुलकच्छविः ।

नाम्ना जनार्दनेऽस्मीति ननाम चरणौ हरेः ।

युत (for युग) — (L 2737) Ds Gs स्फुरत्कौस्तुभकेयूरस्तापिर्वाहुद्वयविराजितम् — T1 om lines 2738-2739 Ds Ts Gs om line 2738 — (L 2738) Dn Gs सन्धोद्धृतम्; Ts Gs सन्धोद्धृतम् (for सन्धोद्धृतम्) Ts Mi-a महाशङ्ख (for शङ्ख) — (L 2739) Dn Ds Ts Gs रश्मिजालविराजितम्, Ds प्रभासितम्, Gs महासितम् (for १) — (L 2742) Ms स गोविन्दम् (for देवेन्द्रम्) — (L 2747) Dn T1 श्रीकौस्तुभोद्भवरुचि (for श्रीहारकौस्तुभम्) — (L 2748) Ds T1 यद्गजालम्, Gs जाङ्गम् (for जाङ्गम्) — (L 2749) Dn Ds Ts Gs स स Ms चर, T1 चर (for दर) Ds Ts Gs कृतोर्ध्वहस्तम् (for गदोर्ध्वम्) — Ds om lines 2751-2752 — (L 2751) Dn विसन् (for विप्रिच) Ts न्योने (for योग) — (L 2754) Ds प्रविशामि (for प्रपिबामि) Dn Ds चाद्य, T1 स Gs चाद्य (for चाद्यम्) — (L 2755) Ds अत उदीर्यत्, Ts अतन्मार्ग्य (for अनाद्यनन्तम्) — (L 2757) Ms स जनर्द (for कं) — (L

2758) Gs हेम (for मङ्गोदर) Ds Ts हृदये (for सततं) Ds Ts अनिरामम्, Ms एतम् (for हृदये) — (L 2760) Ds Gs कुरा (for मत्या) Ms स चोदयन् (for वाहं) Ds हरिम् (for हयम्)

Colophon om in Dss — Mention of Kāśha Dn Dss Ts s Gs M — Adhy name Dn हंसदिभकोपाख्यानम्, Ts s Gs Ms हंसदिभकोपाख्याने जनार्दनहृत्पार्थतापुद्भिः, Ts हंसदिभकोपाख्याने विप्रस्य द्वारवतीममनम्, Gs जनार्दनहृत्पार्थतापुद्भिः — Adhy no Dn 297, Ts Gs 225, Gs 220, Gs 224, Ms-1 190, Ms 226

Gs om the ref — (L 2761) Ds Ts Gs ततो निवेदितस्यो (for १) Ts Gs स (for हि) — (L 2765) Ms अथ प्रविद्य देवेस (for १) Ds Ts s Gs Ms स कृत; Ms स मध्य (for कृति) — Gs om lines 2766-2770 — (L 2766) Dn Ts s Gs स पुस्तकम् (for पुस्तकम्) — (L 2769) Ds Gs M उक्तव्यमालयसत्तं (for १) — (L 2770)

शब्दं शब्दविदः प्राहुस्त्रामेव पुण्योत्तम ।
 तथा सति हृपीनेज किं त्रमात्य वदेति माम् ॥
 तथापि शृणु देवेश चोदितोऽसि यत्प्रवया । [2810]
 वदेन्यसष्टदेवैतत्तस्माद्दयामि माधव ॥
 राजसूयेन यागेन नन्नदसोऽय यद्ययति ।
 तदर्थं प्रेषितस्ताभ्या हसेन डिभवेन च ॥
 वरार्थं यदुमुक्तेभ्यस्तान् चान्मन्त्रगाय च ।
 लक्षणं बहु देयं ते यन्नार्थं तस्य केशव ॥ [2815]
 इत्यर्थं प्रेषितस्ताभ्या कर देहि तदाज्ञया ।
 इदमप्यपरं ताभ्यामुक्तं शृणु जगत्पते ॥
 लवणानि वह्न्याशु प्रगृह्य त्वरितो भगान् ।
 आगच्छतु तयो राहोः सेव केशव धाग्विभो ॥
 इत्युत्तरति विषेन्द्रे दूते तत्र तयोर्दृष्टि । [2820]
 प्रहस्य सुचिरं कृष्णो बधामेव दूतमीश्वरः ॥
 शृणु दूत वचो मह्यं युक्तमुक्तं द्विजोत्तम ।
 करं ददामि ताभ्यां तु करदोऽसि यतो नृप ॥
 धाष्टर्यमेतत्तयोर्विप्र मत्तो यत्तु करप्रहः ।
 अहो धाष्टर्यमहो धाष्टर्यं तयोः क्षत्रियबीजयोः [2825]

इदमश्रुतपूर्वं मे मत्तो गस्तु करप्रहः ।
 इत्युक्त्वा केशवो दूतमिदमाह स्व यादवान् ॥
 हास्यमेवगदुश्रेष्ठा मत्तो यत्तु करप्रहः ।
 यथासौ राजसूयस्य ब्रह्मदत्तो महीपतिः ॥
 तौ तं याजयितारौ च हंसो डिभक एव च । [2830]
 थोडा किल यदुश्रेष्ठा लवणस्य दुपात्मनोः ॥
 करदो वासुदेनोऽहं जीवामि यदुसत्तमाः ।
 हास्यं हास्यमिदं हास्यं शृणुष्वं यादवा वचः ॥
 इत्युत्तरति दाशार्हे बलभद्रपुरोगमा ।
 यादवाः सर्वं ऋते हासाय समरसिताः ॥ [2835]
 करदः कृष्ण इत्येवं भुवन्तः सर्वसालताः ।
 हास मुसुचुरत्यर्थं तल दत्त्वा परस्परम् ।
 तलशब्दो हास्यशब्दो रोदसी पर्यपूरयत् ॥
 स च विप्रो नृपश्रेष्ठ निन्द्यन्मेत्रमात्मनः ।
 अहो वरमहो वर देवित्यं यद्वृत्तवानहम् । [2840]
 इति लज्जासमाश्रित्स्फूर्णीमासीदवाचमुपरः ॥

Colophon.

Dn T₁ G₁ s त्रिव्य (for त्रिव्यो) M₁ शानामेवीध केशव
 (for ^a) — G₂ om (hapl) lines 2807 2811 — (L
 2807) T₂ प्राणमिद (for 'त्रिद) Ds T₂ 4 M₂ प्रोचुम् (for
 प्राहुम्) M₂ स्वामेव जगतीपते (for ^a) — (L 2810) Ds T₂
 यथा (for यत्तत्) Ds₂ तथापि श्रवता देव (for ^a) — (L
 2812) Ds₂ Ds देवेत्, T₂ देवेन, G₂ M यज्ञेन (for यागेन)
 G₂ स्र (for स्र) Dn T₂ 4 G₁ s M₁ यद्यते (for 'ति
 — (L 2813) Ds G₂ सतोऽहं, T₂ उपाह (for उदर्थं) Ds₂
 Ds₂ om lines 2813^b-2816^a — (L 2817) Dn T₂ s G M
 त्वह (for अवि) — (L 2819) Ds T₂ तयोराज्ञा (for तयो
 राहो) — (L 2820) इत्युक्ते तत्र विषेन्द्रे (for ^a) — (I
 2823) M₁ s नृपे (for नृप) — (L 2824) Ds₂ अयम्, T₂
 एव (for एतत्) T₁ s G₁ s s यस्तु (for यत्तु) — (L
 2825) Ds वीर्यं (for the second धाष्टर्यं) Ds₂ Cal ed
 चीरयो (for बीजयो) — (L 2826) Ds₂ वच, Ds M₂ यत्तु
 (for यत्तु) — M₁ om (hapl) lines 2827-2828 T₂
 om line 2827 — (L 2827) Ds₂ Ds₂ Ds यादव (for
 'बाद' — G₁ M₁ om (hapl) line 2828 — (L 2829)
 Ds₂ राजसूयेन (for 'वस्व' — (L 2831) Dn T₂ G₂ 4

M₂ s यदुश्रेष्ठो (for 'ष्ठा) Ds₂ G₁ s दुरात्मनः — (L
 2832) Dn T₂ s G₁ s s तिलोऽसि (for जीवामि) M₂ नृप
 (for यदु) — M₁ om lines 2833 2834 — (L 2833)
 T₂ अस्य (for the first हास्य) Dn Ds₂ Ds T₂ s 4 M₁-s
 भूय (for the third हास्ये) — (L 2834) Dn T₂ s G₁
 s s M₂ देवेते (for दाशार्हे) — (L 2835) Ds₂ हासाव
 (for हासाय) — (L 2837) Ds₂ हास्यं (for हास) Ds₂
 साहाय (for तल) — (L 2838) बलदर्पा (for तल दर्पा)
 — (L 2839) Ds₂ स विप्रो कृपतिश्रेष्ठ (for ^a) G₁ s 4
 M₁ तद्वयत्, G₂ तत्रयत्, G₂ तिलयत् (for तिलयत्) Dn
 Ds₂ Ds T₂ s 4 G M₂ मित्रम् (for मित्रम्) — (L 2841)
 G₂ समायुक्तम् (for 'विष्टम्) M₁ अयोयुव (for अवाक्यम्)

Colophon — Mention of the Epic Ds₂ — Mention
 of Kshis Dn Ds₂ Ds₂ T₂ s 4 G M — Adhy name
 Dn Ds₂ T₂ s G₁ इतिश्रीकौपीययाने वासुदेववाक्यम्, G₂
 वासुदेववाक्यम्, M इतिश्रीकौपीयम् — Adhy no Dn 299,
 Ds₂ 297, T₂ G₂ 296, T₂ G₂ 228, T₂ 195, G₂ 121,
 G₂ 225, G₂ 297, M 191.

पेशपायन उवाच ।

दासं कुर्वन्तु सेत्पेषं केनचः पेशिमृदुनः ।
 उवाच वचनं दूतं गच्छ मद्रथगाहिज ।
 तापित्थं हंसदिभवीं मृदि स्वगितस्त्रिण ॥
 पाणिदार्ढ्यामि निशितेः प्राङ्गमुणेः गिलाशितेः । [2845]
 नयनीनाक्षरुमुमे वदुरैः सुपाशितेः ॥
 अस्तिना पाथ दाम्यामि निशितेन महामनोः ।
 शिरो यश्चेत्स्यते पथं मत्तरप्रदितं वलि ॥
 यो वरं दक्षराज्येणं युरोपांश्टर्षयारणम् ।
 स एव रक्षिता पां म्नात्तं तिरथा वा निदुह्यम्हम् ॥ [2850]
 देशोऽयं सविधातयो यत्र नः सगतीर्षवेम् ।
 तत्र गन्ता तथा पामिन् मयलः महरोनिरः ॥
 मन्तो निर्भवी भूता गच्छेतां सयने नृषी ।
 पुच्छरे वा प्रयागे वा मधुरायामथापि वा ।
 तत्राहं मयलो यान्न नात्र वार्तां विचारणा ॥ [2855]
 अथ वा मित्रभावाथ वधुमेयं त्वमक्षमः ।
 न शक्यं यत्रया पार्शुं तनु पथ्यति मात्वापिः ।
 ह्यया सद् वतो गन्था साक्षिभूतो भर द्विज ॥
 इदं च जाने विरेन्द्र श्रेष्ठो मम सदा स्वपि ।
 तेन स्वं विजयी भूयाः ससारे दुःखसखुले ॥ [2860]

मत्तपायनो नित्यं गदा भर जनार्दन ॥

Colophon

पेशपायन उवाच ।

इत्युच्यता प्राक्षणं शृणुः तान्ति पुनरुत्त च ।
 गच्छ शैनेय विभेण मृदि मद्रथनानयोः ॥
 यन्मयोगमनोपेण यद् गत्वा तयोर्बद्धौ ।
 यथा नः गतापिमुदं तथा यद् धन्यमदौ ॥ [2865]
 धनुरादाय गच्छ त्वं वदगोधाङ्गुकिरगान् ।
 ग्नेनाभेन गच्छ त्वमत्तलायो वदुत्तम ॥
 सान्त्विकितं तथेत्युक्त्वा ह्यमाश्रय शीघ्रगम् ।
 गन्तुमिच्छततो राजस्रगादायः स सात्वकिः ॥
 जनार्दनं विदुम्यामु दूतं तं यादवेश्वरः । [2870]
 अहो धाष्टर्षमदौ धाष्टर्षमित्युवाच जनार्दनः ॥
 नमस्तद्व्य गतो दूतो माधवं यादवेश्वरम् ।
 न ययी सान्त्वनागं शैनेयेन सह द्विजः ॥
 तवः प्रविश्य धर्मात्मा प्राण्यो भद्रवित्तमः । [2875]
 क्षामते मद्दास्याथ विदुष्य यदवे पुनः ।
 आस्ते ययासुर्वं त्रिभः शैनेयेन समन्वितः ॥
 अथ तं हंसदिभयोर्देशीयामास सात्वकिम् ।
 दूतोऽयं सात्वकिः प्राप्तः मन्वो वादुर्यं हरेः ॥

(L. 2842) Das T₁ G₁ दासं (for दासं) — (L. 2843)
 Das Das D₁ T₁ G₁ : M₁ : स एव (for द्विज) — Dn Das
 om line 2846 — (L. 2846) Da M₁ : सुमुमे (for
 सुमुमे) T₁ नयनीनाक्षरुमुमे (for *) — (L. 2847) Das
 महामनोः ; D₁ T₁ : G₁ M₁ : तमना (for 'त्वयो') — (L.
 2848) Das मत्तराज (for 'र') Das तयोः ; D₁ वरुत्तुः ; T₁
 G₁ M₁ : वलिम् (for वलि) — (L. 2849) Dn T₁ : s
 G₁ : s वदो (for वदो) Das वरं दूतं च शैनेयं (for *)
 — (L. 2852) T₁ मया (for मया) Dn T₁ : s G₁ : s
 वाहन (for 'नैतिक') — (L. 2855) Das वापि (for
 वापि) — (L. 2856) Dn T₁ : s G₁ : s व न क्षमम्, D₁
 T₁ M₁ न च क्षम , G₁ न च क्षमम् (for त्वमक्षम) — (L.
 2859) Das इदं वदि वदयते विप्र (for *) M₁ : सव (for
 स्वपि) — (L. 2860) Dn Dn G₁ : s M₁ भूयाः ; Das
 भूय (for भूया)

Colophon — Mention of the F₁ — Men-
 tion of Ahla Das D₁ T₁ : s G M — Adhy name

Das G₁ M₁ : s हंसदिभकोपायानम् ; Das M₁ हंसदिभकम् ;
 T₁ : s G₁ हंसदिभकोपायाने वामुदेवकथनम् ; G₁ वामुदेवकोप-
 कथनम् — Adhy no Dn Das 289 ; T₁ G₁ 287 ; T₁ G₁
 219 ; T₁ 196 ; G₁ 221 , G₁ 126 , G₁ 228 , M 122
 Das G₁ om ; Das मयावम् (for पेशपायन) — (L.
 2862) M₁ s रिण्यु (for शृणु) Das इत्युक्त्वा मया
 रिण्यु (for *) Dn G₁ : s स (for स) — (L. 2863)
 Dn G₁ s : s गत्वा , G₁ ह्यया (for गच्छ) — (L. 2864)
 G₁ : s [म]न्योर् (for तयोर्) Dn Das G₁ गुर , D₁ वया ,
 T₁ G₁ वरा (for वदो) — (L. 2865) Dn तदा ; T₁ यदा
 (for वदो) — (L. 2871) M₁ [उ]क्त्वा च (for [उ]वाच)
 M₁ जनार्दनम् — T₁ G₁ : s om lines 2872-2876 — (L.
 2872) Dn T₁ G₁ M₁ सदा दूतो, D₁ s G₁ : s M₁ साधवं साधवे
 (for ततो वृत्तो) Dn Das D₁ T₁ : s G₁ : s M₁ साधवं साधवे
 श्वरम् (for *) — (L. 2873) Dn D₁ वामदिवन (for सह
 द्विज) — D₁ om (hapl) lines 2874-2876 — (L.
 2876) Dn Das T₁ : s G₁ : s यादवे (for व') — (L. 2876)

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा हंसः प्राह वचसादा ।
 श्रुत्वा समागतः पूर्वमद्य दष्टो मया त्वसौ ॥ [2880]
 धनुर्वेदे च वेदे च शस्त्रशास्त्रे तथैव च ।
 निपुणोऽयं सदा शूर इत्येवमनुशुश्रुमः ।
 अद्य दृष्टिपथं प्राप्तः शीर्षं मे विदधात्यसौ ॥
 कुशलं वासुदेवस्य बलदेवस्य चापि वा ।
 कुशला सात्वताः सर्वे उभसेनपुरोगमाः ॥ [2885]
 तथेति सात्वकिं प्राह मन्दमुनिपितानन ।
 ततो जनार्दनं प्राह हसो बाम्यविशारदः ॥
 अपि दृष्टस्त्रया चक्री सिद्ध न कार्यनीहितम् ।
 वद सर्वमशेषेण मा वृथा कालमत्यगाः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

इत्युक्तवति हसे च धर्मात्माय जनार्दन । [2890]
 उवाच प्रसहन्वीर स्तुवन्नारायणं तदा ॥
 अद्राक्षमद्राक्षमहं जनार्दन

वरस्यचक्र वरद्व्यधारिणम् ।
 आतप्तभाम्यूनदभूपिताङ्ग
 स्फुरत्प्रभागेतितरत्नधारिणम् ॥ [2895]
 अद्राक्षमेनं यदुभि पुरोगत
 ससेव्यमान मुनिवृन्दमुस्यैः ।
 सस्यूयमान प्रभुमन्दिमागधे
 स्मितप्रवालारण्यपह्नाधरम् ॥
 अद्राक्षमेन क्विभिः पुरातनै- [2900]
 र्विविच्य वेद्य विधिवत्सहामरैः ।
 प्रकृहनीलोत्पलशोभितश्रियं
 विनिद्रहेमाञ्जविराजितोदरम् ॥
 भूयोऽहमद्राक्षमजं जगद्गुरु
 प्रसाद्यन्त वचनेन यादवान् । [2905]
 निरुपयन्त त्रिधिवन्मुनीश्वरै
 प्रवृद्धवेदार्यविधिं पुरातनैः ॥
 अद्राक्षमद्राक्षमहं पुनः पुनः

Dn T₁ G₁ ५ सुवे यदा (for यथासुख) — (L 2877) D₂
 T₁ G₁ M₁-३ अथ हंसादिचक्रयोर (for) — (L 2878) T₂ ३
 (for ५) D₂ T₂ G₂ असौ (for अवे) — (L 2880) Dn₃
 D₃ G₃ M₃ श्रुत , T₃ G₃ ५ दूरया , T₃ G₃ ५ दूर्य (for श्रुत्या)
 G₃ समागतं , G₃ M₃ ५ गत (for गत) — (L 2881)
 G₃ शस्त्रे (for वेदे) Dn T₁ ३ G₁ ५ M₁ शस्त्रे शस्त्रे , D₃
 शस्त्रे शस्त्रे , G₃ वेदशस्त्रे (for शस्त्रशास्त्रे) — (L 2882) Dn
 य (for ५) D₃ M₃ ५ शूर , D₂ T₂ M₂-३ वीर (for शूर)
 — (L 2883) Dn T₁ ३ G₁ ततो , D₃ D₃ T₃ M₃ अयो ,
 G₃ अयो , M₃ अतो (for अत) T₃ प्राप्य (for प्राप्त) D₃
 शो , Bom Poona eds G (ed) शौ (for शौ) — (L 2884)
 D₃ D₃ T₃ G M बलमद्रस्य (for देवस्य) D₃ वा पुन
 (for चापि वा) — (L 2886) G₃ ततो हि (for तथेति) D₃
 G₃ ५ मन्दमुनिपितानन (for ५) — (L 2888) G₃ सनद-
 (for सिद्ध न) — (L 2889) T₃ अथगात् (for गा)

Colophon — Mention of the Epic D₃ — Men-
 tion of Khula Dn D₃ T₃ ५ G M — Adhy names
 Dn D₃ T₃ ५ G₁ हसदिभकोपासयाने हसवाक्यम् ; G₃
 हसवाक्यम् , M₃ ५ हसदिभकम् — Adhy no Dn D₃
 300 ; T₃ G₃ 228 , T₃ G₃ 230 , T₃ 197 ; G₃ 123 , G₃
 227 ; G₃ 229 , M 193

(D₂ T₂ ५ , G₂ ५ ; M om lines 2890 2891 with the

ref. Before, line 2892 Dn₁ T₁ ५ G₁ M ins जनार्दन
 — (L 2892) T₃ G₃ महापुन (for जनार्दन) — (L 2893)
 D₃ T₃ ५ G₃ ५ M हसस्य- (for कस्य) T₃ G₃ ५ ५-वाहं
 (for चक्र) D₃ T₃ ५ G M चक्र (for वाहं) — After
 line 2895 D₃ ins

22* अद्राक्षमेनं यदुभि पुरातनै-
 र्विविच्य वेद्य विधिवत्सहामरैः ॥
 प्रकृहनीलोत्पलशोभितश्रियं
 विनिद्रहेमाञ्जविराजितोदरम् ॥

— (L 2896) Dn T₁ ३ G₁ ५ यतिभि , M₃ क्विभि
 (for यदुभि) Dn D₃ G₃ M₃ पुरातनै ; D₂ पुरातनै ; T₃
 G₃ पुरोगत (for गत) — (L 2898) D₃ प्रभुसूतमागधे ;
 T₃ G₃ प्रभयादि , G₃ प्रभुभि स , G₃ ५ मुनिवृन्दमुस्यै (for
 प्रभुमन्दिमागधे) — (L 2899) D₃ लमत्- (for लित-)
 D₃ G₃ प्रवालारधर (for रण) D₃ बलवारण्यम् (for
 परम्) — D₃ om lines 2900-2903 — (L 2900)
 M₃-३ क्विभि (for क्विभि) — (L 2903) Dn G₃
 शोभित श्रिया (for शोभितश्रियं) — (L 2904) D₃ M₃-३
 शैव्य , G₃ हुम् (for अत) — (L 2905) D₃ G₃ प्रयो-
 दयन्त (for प्रयात्) — (L 2906) T₃ विविधं (for विधि
 च-) — (L 2907) D₃ G₃ ५ प्रवृत्त , D₂ T₂ प्रवृत्-
 G₂ प्रवृत्- ; M₃ ५ विवृत् ; M₃ वेदाद्य (for प्रवृत्-) . T₃

समस्तलोकेकहितं प्रभुं हरिम् ।

वसन्तमस्मिन्नगतो हिताय [2910]

जगन्मयं तं परिभूय शत्रून् ॥

भूयोऽप्यपश्यं सह यावन्मैत्रे-
र्विक्रीड्य विक्रीड्य विहारकाले ।

रन्तन्नीडयं रन्तन्नीडयं-
न्यदूतमान्यादयमुख्यभीक्ष्वम् ॥ [2915]

भूयोऽप्यपश्यं सरसीरूढेक्षणं
सार्धं तथा भीष्मवतनूजया हरिम् ।

वसन्तमभ्योनिधिशायितं विभुं
भक्तप्रियं भक्तजनतास्पदं हरिम् ॥

अद्राक्षमद्राक्षमहं सुनिर्धृतः [2920]

पिबिषिषंस्तस्य ययुः पुनः पुनः ।

नेत्रेण मीलद्विवरेण केवलं
धन्योऽहमेवेति तदा व्यचिन्तयम् ॥

अद्राक्षमभ्यभोजयुगं दधानं
प्रभुं विभुं भूतभवयभावनम् । [2925]

आद्यं ककुद्गानमुक्तं विभाषयुं
संमूय संमूय तमेव निर्धृतः ॥

अद्राक्षं जगतामीशं बहोराजितर्कस्तुभम् ।

वीज्यमानं हरिं कृष्णं चामराणां गतैः सदा ॥

युवां विद्वपयुक्तेन सेतसा यादवेभारम् । [2930]

स्मरन्तं सर्वदा विष्णुं क वा तौ क च वेति वा ॥

कुतो द्रक्ष्यामि तौ मन्दौ कुतो वा मत्पुरोगतो ।

ध्यायन्तमित्थं देवैर्दं करसंभ्रयणात्तदा ॥

हसन्तमेवमद्राक्षं करं देहीत्यतः परम् ।

वदन्तं नारदे वाचं युवांसि चतीश्वरे ॥ [2935]

अक्षसूत्रपदां वाणीं दापयन्तं सुनीश्वरान् ।

दृष्ट्वा दृष्ट्वा हरिं देवं पुनः पुनरचिन्तयम् ॥

असाध्यमिदमारुणं वाभ्यामिति नृपोत्तम ।

नारद्वचन्यमिदं कार्यमितःप्रभृति भूमिप ॥

निवृत्ता सा कथा हं च यत्करमहर्षणं तव । [2940]

एष तेऽशेषमखिलं वक्ष्यत्येव हि सालङ्किः ॥

एतद्बचनमाकर्ण्य हंसः क्रुद्धोऽब्रवीद्बचः ।

शरे ब्राह्मणवायाद् का नाम तव वागिपम् ।

आवयोः पुरतो यच्छं द्वैलोक्यं जेतुमिच्छतोः ॥

गायथा स्वां भ्रमन्त्येव कृष्णो लीलधिमानवित् । [2945]

तं दृष्ट्वा भ्रम एवैष तव संजायते महान् ॥

Gi. 2-3 Mi. 2 विधि (for विधि). — (L. 2903) G2
पुरातनं (for पुनः पुनः). — (L. 2909) D2 D3 T3 G2
द्विवरेण (for हितं प्रभुं). — (L. 2911) D2 G1, 2, 3
Mi. 2 तान् (for तं). — G2 om lines 2912-2915. — (L.
2913) T4 G2 विक्रीड्यमानं च (for 'त्व विक्रीडय'). — (L.
2914) Mi. 2 ईशान् (for ईश्वरान्). — (L. 2917) D2 T3
G1, 2 ससेतया (for सार्धं तथा). — (L. 2918) D2 D3
T3 हरिं (for विभुं). — (L. 2919) D2 विभुम्; D2 D3 T3
G2 M विषम् (for हरिम्). — Mi. 2 om lines 2920-2923.
— (L. 2921) D2 D3 T3 G2 पुरातनम् (for पुनः पुनः).
— (L. 2922) D2 मीलद्विवरेण; Mi. 2 मीलविवरेण (for
मीलद्विवरेण). — (L. 2923) D2 D3 T3 G2 M अस्मि
(for एव) T3 G1, 2 विचिन्तयम् (for व्यचिन्तयम्). — (L.
2924). T3 सनातनं (for दधानं). — (L. 2925) D2
संमूय संमूय तमेव निर्धृतः ॥

D2 सनातनीः; T3 G2 'तां (for 'तं'). Dom. Poona eds
G2) क वीरं क च वेति क (for ''). — (L. 2932) D2 D3
T3 G2 M क च, T3 क तु (for युगो). — (L. 2933) D2
सायन्तम् (for सदा). D2 इव; D2 अर्थं (for इत्यं). Mi. 2
तव (for तदा). D2 G2 करे ददां (G2 दयु इदं मदा (for
''). — (L. 2934) D2 T3 G1, 2 Mi. 2 एतम् (for एतम्).
— (L. 2935) D2 यतीश्वरे. — (L. 2936) D2
द्वैलोक्यं; D2 T3 गायं (for दायं). D2 D3 G1, 2, 3
सुनीश्वरान्; D2 T3 यतीश्वरान् (for सुनी). — (L. 2937)
D2 G2 Mi. 2 [म]ह सं; D2 T3 चाहं (for the second दृष्ट्वा).
Mi. 2 विष्णुं (for देवं). D2 सर्वोरम् (for अधिपत्यम्).
— (L. 2940) D2 निवृत्तोऽस्मि (for 'ता सा'). Dom.
Poona eds. G2) [म]विष्णुम्; Cal. ed. यक्ष्या (for
सर्वम्). — (L. 2941) D2 तं सर्वम्; D2 मद्गुणम् (for
तेऽशेषम्). Dom. Poona eds. G2) मद्गुणमप्येकं तदे (for
''). D2 वदित्यति (for वदपारथ). — before line 2943,
D2 D3 in इव दवाप. — (L. 2943) Mi. 2 दे दे
(for करे). D2 G2) तन्ना मातेव वापि तव (for '').

मन्मथमगदादात्रं वनमाश्रितभूयितम् ।
 वृष्टिर्वासीरममापेङ्गमुद्वृत्तवशो धरम् ॥
 मन्मथमागपगम्भावनकट्टीलेषुदृश्यम् ।
 अथ प्रलयोत्सदिशि सतो वनमागम् ॥ [2950]
 अमुभुञ्जवञ्जवातशूनायादवसगदम् ।
 अहोऽद्य भ्रम एवैव दशनात्मस्य चक्रिणः ॥
 इदानीं च महाभागो ध्यानययैव वेत्तारः ।
 स्वामेव विम मन्मथमभिरुञ्जताहता हि सा ॥
 पातन्व्यमिदमेतेषु विम मनुजस्य ॥ [2955]
 अहो नु मनु सादृश्य वरं पत्य भवता मम ॥
 अहमेतत्स्वया विम मरंयेऽप्येति वषः ।
 सन्निभावाद्दिव्येभ्य अन्यथा च महोदयम् ॥
 मच्छ मन्दमते विम यथेष्टं माननं त्वियः ।
 मच्छ मच्छ यथेष्ट एवं वृथिरी वृथिरी वर ॥ [2960]
 त्रिष्वा गोसाउदायाद् इत्था यादववापहृत् ।
 एव नः प्रथमः पत्न्यो जेप्याम इति यादवात् ॥

मच्छ नेषत्तमि विम इवा इष्टं मन्मथवारिणम् ॥
 मनुसतामृष्टिरे मह मुक्त्वा मदा मया ।
 न मे विमवषः वारं वष्टायामरि पापरि ॥ [2965]
 इत्युक्त्वा साद्यं हसो भूयः मान्मथिममपीत् ।
 अरे यादवदायाद् क्रिमर्षं प्रात्रयानिह ।
 विममथीप्रदमुतः वि था मे भादिन्मन्मथम् ॥
 मानविक्रियाथ ।
 इदं तस्य वषो हंस मन्मथमगदाहृतः ।
 अरिं निजधातामे, मन्मथुणेः निजनिभैः ॥ [2970]
 दास्यामि वरमरंयेभ्यमग्निना वा निभेन च ।
 दिग्भ्योऽप्यामि ते ह्य वरदानम्य ममहम् ॥
 पाष्टं हि तव मन्मथमभिमनोऽपि नृत्ताथम् ।
 देवदेवात्प्रगन्नाथारकरमिच्छति यो नृपः ।
 तथैव वरमग्नेयो जिह्वाष्टेऽपि नृत्ताथम् ॥ [2975]
 मय्य दाह्रं एवं पुत्रा मन्मथस्य च हरेः पुनः ।
 यो नाम जीविनं वाह्निमिष्टतानी स्वमय वै ।

— (L. 2944) Da इच्छति (for 'से') — (L. 2945) Gs अमवति; Ms 'देव (for 'देव) Da मापथा आमवयेव, Ts : Gs : 'वा एव अमवति; Ms : 'वा एव आमवति (for ') — (L. 2948) Da Gs : नमापेते (for मया वेत्ता) Da Gs Ms वृष्टिर्वासीरममापेते (for ') Da Gs Ms नमुद्वृत्तम् ; Gs न (for 'नृत्) Da Ms नमुद्वृत्तम् (for 'वाम्' — (L. 2949) Da Ts Gs : : दादायादृश्यम् (for 'वति' — (L. 2950) Da Ts Gs : G Ms वरति (for वरति) Da Gs विममथ (for विममथ) Da नम्वदम् (for 'दम्' — (L. 2951) Da Ts Gs वनुभुञ्जं Da Da Ts : वनादाकं; Ts युतादाकम् ; Gs च वि (for 'वत्) Gs वनुभुञ्जं वनादाकं (for ') Da नम्वदम्; Da Gs : संमथम्; Ts नम्वदम् (for 'नम्वदम्' — (L. 2952) Gs : एव (for एव) — (L. 2953) Da महादाक; Da Gs : M 'वा नः; Ts : 'मानं (for 'मानो) Ts Gs [वृ] व (for [वृ]) Da नमुद्वृत्ति (for वेत्तार) — (L. 2954) Da Gs : वा, Da ने (for सा) Da Gs : Ms वेत्तारिणम् हि सा; Da Ts : Gs : Ms इत्थायादववापहृत् हि सा (for ') — (L. 2955) Da वदायम् (for वाव) Da भनोदवम् (for मनु) — (L. 2956) Da Ts Gs नः; Gs Ms : नु (for नु) Ms : वातस्यं (for वातस्य) Da Da Ts Gs M वदस्यं (for वदस्यं) — (L. 2957) Da Da Ts Gs : Ms एव

(for एवम्) Da Ts वीदिनं (for [व]दिनं) — (L. 2958) Ms : मन्मथमायाद् (for मथि) Ts Gs : इदम् (for इदम्) — (L. 2959) Da Ts Gs वृथिरी (for वथेरी) Da द्वि (for द्वि) — Gs om lines 2960-2961 Da Ts Gs om. line 2960 — (L. 2960) Da Ms द्वि (for the first मच्छ) — Gs om lines 2961-2962 — (L. 2961) Ms : जेप्ये (for जिप्या) Da जिप्या (for जिप्या) Da दे वादवात् (for वादवात्) — (L. 2963) Da Da Ts : G Ms मन्मथुणे (for मन्मथुणे) Da Da Ts : Gs : विभेते, Da Ts निभेते (for विभेते) Da Da Ts Gs : वृष्टि; Ts Gs अहं (for इष्टं) — (L. 2964) Da नमुद्विपर (for ') Dom For na eda G(ed) पुत्राया (for पुत्राया) — (L. 2965) Da Da Da Ts : G Ms वृत्तारिणं (for मन्मथं) — (L. 2967) Da Gs : ओ ओ; Ms : हरे (for हरे) Ms : अरि (for इष्ट) — (L. 2968) Da Ts Gs वादवात्; Gs : अदिवात् (for वादि) — (L. 2969) Da Ts Gs : मन्मथं (for मन्मथं) — (L. 2970) Ts Gs : पारिण (for पारिण) — (L. 2971) वर (for वर) Da Ts Gs निभेतेन (for वा ति) — (L. 2972) Ms : संमथं — (L. 2973) Da Ts : Gs : वाष्टं पाष्टं तव मन्मथमभिमनोऽपि वा. — (L. 2974) Da Ts Gs : नृत्ताथम् (for देवदायम्) Da Ts : Gs : नः (for नु) — Gs om lines 2975-2978 — (L.

गिरीशरक्षणेन भूयादसदृशं वचः ॥
 सहाया वयमेवंते बलमद्रुपयोगमाः ।
 प्रथमो बलमद्रोऽसौ द्वितीयोऽहं स सात्विकः ॥ [2980]
 कृतवर्मा कृतीयस्तु चतुर्थो निशद्यो बली ।
 पञ्चमोऽथ च दधुस्तु पट्टश्रीचोक्कलः स्मृतः ॥
 सप्तमः सारणो धीमानरुद्रशक्तिशारदः ।
 अष्टमस्तथ सारङ्गो नमो विपुस्तथा ।
 दशमश्रोत्रयो धीमान्वयमेते बलान्विताः ॥ [2985]
 नवैते पुरतो गोमुः शूद्रचक्रगदाश्रुतः ।
 देवदेवस्य युद्धेषु तिष्ठन्त्येव दिवानिशम् ॥
 यो हि वीरो मुनी तस्य स्वात्मना सदृशो बले ।
 तावेष वां क्षमो युद्धे हन्तुं बलमदान्वितौ ॥
 यो गिरीशो गिरावेव पर दत्त्वा स निष्ठितः । [2990]
 युवां हि केनलौ युद्धे तिष्ठयः सशरं धनुः ।
 गृहीत्वा नयुभिः सार्धं युद्धं कर्तुं समुद्यतौ ॥
 ईदृशोऽप्यथ भृत्येषु युद्धं कर्तुं शतुभिः ।
 त्रैलोक्यं रक्षवत्समात्करमिच्छन्नेत कः ॥
 हनिष्यत्येव वा युद्धे त्रैलोक्यं योऽप रक्षति । [2995]

शरेण निशितेनाजौ शार्ङ्गमुनेन फेवलम् ॥
 क नः सप्राम इत्येवं पुनराह जगत्पतिः ।
 पुष्करे पुष्पदे नित्यसुत मोनधेने गिरो ॥
 मधुराया प्रयागे वा दर्शयेतां बलानि मे ।
 शूद्रचक्रयरे देवे जगत्पालनतल्परे ॥ [3000]
 राजसूयं महायज्ञं यद्रुमिच्छति कः स्वयम् ।
 यदन्वा स्वस्तिमान्नात्यंस्त्वा विना को ब्रजेत्सुरम् ॥
 इदं जाड्यमिदं भौह्यनिदमत्यजुवं वचः ।
 इदमिच्छति चेन्मूढ हास्यतां यासि भूतले ।
 इत्युक्त्वा सात्विकवीरो हसन्नैव विभो स्थितः ॥ [3005]

Colophon

यशंपायन वराच ।

ततः क्रुद्धो महाराज हंसो डिभक एव च ।
 इदं प्रायोचता वाक्यं रोपञ्चाहुलितेक्षणी ॥
 दिग्भक्तौ विशः सर्वाः सर्वान्विदीप्य रूपोत्तमान् ।
 कर करेण निष्पीड्य स्मरन्तौ तद्वचो महत् ॥
 क तु क वा चन्दमुनुः क वा रामो यणोत्पटः । [3010]
 इति युवाणो साक्षेणो सात्विकं सत्यसगरम् ॥

2975) G₁ दृषापम (for वरा) — (L 2977) D₂ को नाम
 लीविकाकाङ्क्षी (for *) T₁ G₁ ३ तिष्ठत्येवमय ये (for *)
 — (L 2978) D₂ M₁ ३ शरणे (for शरणे) D₂ G₁ M₁
 को भूयादीरत वच (for *) — (L 2981) G₁ कृतीय कृत
 वर्मा च (for *) — (L 2992) D₂ कद्रुश्च (for यद्रुश्च).
 M₁ [उ]न्मुनः, M₂ [उ]न्मुनः (for [उ]न्मुनः) D₂ यदल्ल
 विश्वेषु स्मृत (for *) — (L 2983) D₂ G₁ ३ सारणो (for
 सा) D₂ T₁ G₁ ३ सप्तमस्तु महाराज वारच कश्च एव हि — (L
 2994) D₂ T₁ G₁ ३ नवमोऽपि निरुध (for *) — (L 2986)
 D₂ D₂ T₁ ३ G₁ ३ ए त एने (for तत्तेते) D₂ M₁ ३ मोहं
 (for मोह) — (L 2987) D₂ T₁ G₁ ३ महाराज (for
 दिवानिशम्) — D₂ G₁ om line 2988 — (L 2988) D₂
 T₁ ३ G₁ ३ नापयसदृशो बले (for *) — (L 2989) D₂
 काङ्क्षितौ (for वां क्षमौ) D₂ हनुं मदबलान्वितौ (for *)
 — (L 2990) T₁ G₁ ३ गिरा देवो, G₁ ३ दि परदो (for गिरा
 देव) D₂ T₁ G₁ [म]यि, T₁ G₁ ३ [म]यि (for ए) — (L
 2991) D₂ T₁ G₁ ३ केवल (for ली) — (L 2992) D₂
 सप्तमश्रौ (for सप्तमश्री) — (L 2994) T₁ रक्षयान् (for
 रक्षयन्). — (L 2997) G₁ यत्र (for क न) — (L
 2998) D₂ G₁ ३ युष्यते (for दि) G₁ सुतम् (for गिरी).

— (L 2999) Dom Poona ed. G₁ ३ दर्शयन्तौ (for
 श्रेण) — (L 3000) D₂ शूद्रचक्रयरो देव (for *)
 — (L 3001) D₂ T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ कर्तुम् (for
 यद्रुम्) — (L 3003) G₁ वाचयम् (for जाड्यम्) T₁
 मोक्षयम् (for मोक्षयम्) — (L 3004) D₂ कर्तुं (for मूढ).
 — (L 3005) D₂ G₁ मुनिः, D₂ T₁ G₁ ३ M₁ ३ शिषुः, G₁
 यद् (for विभो) D₂ T₁ G₁ ३ जगत्पते (for विभो स्थित)

Colophon — Mention of the Fpr. Dist — Mention
 of Akhila D₂ D₂ D₂ T₁ ३ G₁ M — Adj. narr. D₂
 D₂ T₁ ३ G₁ ३ हसन्निभोऽपि वरुणे सापत्नितानयम्; M₁ हंसदि
 भक्तम् — A₁ the no. D₂ D₂ 501, T₁ G₁ 229, T₁ G₁
 231, G₁ 224, G₁ 227, G₁ 230, M₁ 194, M₁ 193

T₁ G₁ om the ref — (L 3006) Rom Cal. ed.
 मुनी (for मुनी) — (L 3007) D₂ D₂ T₁ ३ G₁ ३ ३
 ये मोक्षयन् (for मोक्षयन्) D₂ कोप (for रोप) — (L
 3004) D₂ D₂ दत्ता (for दत्ता मया) — (L 3007)
 D₂ T₁ G₁ ३ ३ कोन निर्वोत्त बले (for *) G₁ कर्षणे (for
 तद्वचो) — (L 3010) M₁ ३ चन्दमुनुः (for चन्दुः) D₂
 T₁ क तु चन्दमुनुः क — (for *). D₂ (M₁ ३ सरोक्षयः T₁

अरे वाद्वदायाद किं श्रूये न पुरोगत ।
 इतो निर्गच्छ मन्दात्म दूतस्त्रममि साप्रतम् ॥
 अन्यथा वध्य एव ए प्रल्पनरूप वच ।
 सत्य निर्लज्ज एवासि बहूया ईदृश वच ॥ [3015]
 आवाभिद जगस्यं शासितु सयती नृपी ।
 को नाम मानुषे लोके करदो नैव जीवति ॥
 हत्ना गोपालक सख्ये बध्या वाद्वकावदन् ॥
 शूहीम करसर्वस्व ततो गच्छ नराधम ॥
 अनर्थो दूतता प्राप्तो बह्व्यद प्रभापसे । [3020]
 ईश्वरो नौ वर दाता ह्यस्त्राणामपि च प्रनु ॥
 रक्षितारो महाभूतौ सप्राम गच्छतोश्च नौ ।
 पितर याजविष्याद्यो हत्वा गोपालकारणे ॥
 एते प्रोक्ता भृश युद्धे वातरा सर्व एव ते ।
 हत्वा तान्सवलान्युद्धे पुनर्नैष्याव केशवम् ॥ [3025]
 सरस्वतीव्या महासेना प्रगृहीतशरासना ।
 गृहीतप्राससुसला गृहीतकवचा सदा ॥
 आरूढरसाहास्रगदापरिचकुला ।
 सुप्रभूते धननी प्रभूतयवसाकुला ॥

प्रभूतनलसयुक्ता सकृन्विका सतोमरा । [3030]
 सच्छत्रा सध्वना चैव सभटा साधु साम्बरा ॥
 बरुष्यता वाहिनी घोरा बलध्वश्व समन्त ।
 अवध्य एव गच्छ त्व न ते मरणतो भयम् ॥
 सप्राम पुष्परेऽस्माक श्व परशोऽपि वा नृप ।
 ततो शास्त्रान्दे वीर्यं केशवस्य बलस्य च । [3035]
 ये त्योक्ता नृपा सख्ये तेषामपि च बद्धलम् ॥
 सात्त्विकिन्द्राच ।
 एष गच्छामि वा हन्तु श्व परशोऽपि वा नृपी ।
 अथैव हि मया बध्यो न चेदूतो भनाम्यहम् ॥
 न हि शो वा परशो वा युवा कटुकभापिणौ ।
 दौत्य हि दु तमखिल भवत्येव सदा नृणाम् ॥ [3040]
 अन्यथाह युवा हत्वा ततो यास्यमि निर्गृतिम् ।
 स्वयीर्यं बाहुदपं च दर्शयश्च नृपाधमौ ॥
 शङ्खचक्रगदापाणि शार्ङ्गध्वजा निरीटभृत् ।
 नीलकुञ्जितकेशाव्यो लम्बनाहु श्रिया वृत ॥
 स सर्वलोकप्रभो विश्वरूप सुरपनाम् । [3045]
 देवदानवहन्तासौ योगिष्येय पुरातन ॥

बहोदत्त (for कट) — (L 3011) Ds Ts Gz Ms s
 साक्षेय (for वी) — (L 3012) Ts s Gz s पुरो वद Ts
 Gz Ms युवा नृप (for पुरागम) — (L 3015) Ds Ms सख्ये
 (for सख्य) Ts Gz वाटण (for ई) — (L 3016) Ts
 शासितौ (for तु) Ts शसनी Gs शासितौ (for सयती)
 — (L 301) Ds Ts Gz कर म न (Ts नौ) ददाति वै (for
 १) — (L 3018) Ms युद्ध (for सख्ये) Dn Ts s Gz
 s हत्वा गोपालकान् सर्वान् (for १) Ms हवा (for वचा)
 Ds बलान् (for बहून्) — (L 3019) Ds Ts Ms नृपाधम
 (for नरा) — (L 3021) Dn Ds Ms नौ (for नौ) Gz
 दद्याद् (for षाला) — (L 3022) Ds Ts Ts नौ (for नौ)
 — Ds Ts Gz om l nes 3023 3029 — (L 3023) Ds
 Gz s M शिवा (for हवा) Ds Gz s Ms गोपालकं (for
 कार्) — (L 30 4) M नृपा (for नृपी) — (L 3025)
 Ds अयामि Ts s M s म (for व) — (L 3026) Dn
 Gz सहत वा T सस्य (for सरु) — (L 3078) Ds
 Ts Gz s M s साधरा (for साहस्य) — (L 3079) Dn
 T s Gz s s प्रभूतवल्सावना (for १) — Ds om lines
 3030 3331 — (L 3030) Ts Gz सपथी (for सयुवा)

Ds Ts Gz सकृदारा (for दीका) Ts Gz सतोमरी — (L
 3031) Ds Ts Gz Ms वीरा (for चैव) Ds Ts Gz सुप्रमा
 (for सभटा) Ds Ts Ds Ts s Gz s सभटासाधुसाम्बरा (for १)
 — (L 3032) Ts Gz चास्यता (for कल्प्यता) Ms s बला
 वृष्ये (for क्षा) — (L 3033) Ts बध्याश्च (for बध्वश्च)
 Ds वृष्युन् ते (for मरणतो) — (L 3035) Ds Ds Ts s
 Gz s M शास्त्रान्दे (for अद्) Ts सर्व (for वीर्य) — (L
 3036) Ms सर्व (for सख्य) Cal ed मयि (for मपि)
 — Gz om the ref — (L 3037) Ds हस Ts Gz हसा (for
 पृष) Ts मष्टामह (for नि वा) Ds Ts s s Gz s Ms
 नृप (for नृपी) — (L 3040) Ds Gz s s s दौत्ये हि,
 Ts भवन्नां Ts दूत्य हि (for दौत्य हि) Ds Ts s s Gz M
 मनुज (for खलिल) Ds Gz बहामि Ds सहति Ts Gz M
 वदति (for भवति) Ds Gz नृप (for नृणाम्) — (L
 3041) Ds Ts Gz युद्धे हवा (for हवा ततो) Ts s Gz s
 निर्गृत् Gs नि युष्म (for निर्गृतिम्) — (L 3042) Ms
 बल (for बाहु) Ds Gz Ms दर्शयन्वा Ds Ts Gz वस्य,
 Ts विय (for वक्ष) Ts s Gz s नृपीतमौ (for नृपा
 धमौ) — (L 3045) Gz वरुणास्य (for विश्वरूप) — (L

पद्मकिङ्कलकवदनः दयामलः सत्यविक्रमः ।
 मृष्टिस्थितिलयस्यैकः कर्ता त्रिजगतां पतिः ॥
 श्रेण निशितेनाजो दर्पं वां व्यपनेद्यति ।
 इत्युक्त्वा रथमारुह्य प्रतप्से सात्यकिः निष्ठ ॥ [3050]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

स प्रविश्य पुर विष्णोः सालकिः श्रिनिपुंगवः ।
 आचक्षेऽथ कृष्णाय यथा वृत्तं तपोस्तदा ॥
 ततः प्रभाते विमले केशवः केशिसूदनः ।
 बलाध्यक्षानुवाचेदं कृतमद्गततत्परः ॥
 संनद्धान्तां बलं सर्वं रथकुञ्जखाजिमत् । [3055]
 अनेकभेरीपणवप्रासासिपरिधाकुलम् ॥
 सध्वजं सपताकं च सालंकारपरिच्छदम् ।
 तथेति ते प्रतिश्रुत्य सर्वं चक्रुर्नीकपाः ॥
 आदाय मुहूर्तं चापं रथमारुह्य दंशिताः ।
 अमृतो जमुस्त्वर्थं सेनायाः पुरुषोत्तमाः ॥ [3060]
 वनमाली हली धमो नीलरास्ताः सितप्रभः ।

बभौ सैन्याप्रतो राजकुलगामेन्द्रसमप्रभः ॥
 सात्यकिश्च तथा राजन्प्रवृत्तिशरामनः ।
 बभौ क्रोधसमायुक्तो जगामाभे महाबलः ॥
 अन्ये च यादवाः शराः प्रवृत्तमहायुधाः । [3065]
 सिंहनादं प्रकुर्वन्तो जमुस्त्वर्थमुत्तमाः ॥
 हरिस्तु रथमारुह्य सनदं दास्येण ह ।
 शार्ङ्गं भारसहं धोरं गृहीत्वा सशरं धनुः ॥
 चक्रपाणिस्तदा शङ्गी गदाशूलशरसिमान् ।
 बद्धगोपाङ्गुलिप्राणः पीतवास्ता जनार्दनः ॥ [3070]
 पद्ममालाकृतोरस्को नीलकुञ्जितनूर्ध्वजः ।
 यथौ रथगतो विप्रेः स्तूयमानो मुदात्विनैः ॥
 सूतैर्मागधपुत्रश्च स्तूयमानस्तनस्ततः ।
 आनीय सेनां सकला यथौ काष्ठामथोत्तराम् ॥
 पाञ्चजन्यं मुखे न्यस्य सर्वप्राणेन केशवः । [3075]
 इथौ महारवं कुर्वन्शश्रूपां सवयवर्धनम् ॥
 आभातस्तेन हरिणा स चक्रे शङ्खदृष्टं स्वतम् ।
 रथः स रोदसी राजन्पूरयागाम अद्भुतः ॥

3046] G₂ सतातन (for सुत) — (L. 3047) D₂₂ T₂
 G₂ M₂ नयन, G₂ संनिभ (for वदन) D₂₂ D₂ T₂ G₂ M₂
 सिद्ध (for सत्य) — (L. 3048) D₂₂ T₂ & G₂ & लयंयु
 (for लयस) D₂ [ए]व (for [ए]क) D₂ D₂ T₂ G₂ M₂
 शुद्ध (for पति) G₂ कर्ता त्रिजगतीपति, Bom: Pooza
 eds G(ed) कर्ता त्रिजगती पति (for^a) — (L. 3049)
 M₂ सपनेद्यति (for व्यप) — (L. 3050) D₂ D₂ D₂ T₂
 G₂ & M₂ इयम् (for रथम्) D₂ प्रयथौ (for प्रतप्से)

Colophon — Mention of the Epic D₂₂ — Mention
 of Kāśīa D₂ D₂ T₂ & G₂ M₂ — Adhy name D₂
 हंसदिभकोपाल्याने सायविक्रिप्रतिप्रागाम्, D₂₂ इमंदिभको
 पात्यानम्, D₂ T₂ M₂ इमंदिभकम्, T₂ & G₂ इमंदिभ
 कोपात्याने प्रयापकरणम् (T₂ सात्यकिप्रपागाम्), G₂ सात्यके
 प्रतिप्रागाम् — Adhy no D₂ D₂ 302, T₂ G₂ 230,
 T₂ G₂ 232, T₂ 199, G₂ 250, G₂ 228, G₂ 231, M₂ &
 195, M₂ 194

T₂ G₂ om the ref — (L. 3051) D₂ T₂ & G₂ M₂ पुरी
 (for पुर) D₂ T₂ G₂ सात्यकि मयनिक्रम (for^a) — (L.
 3052) D₂ T₂ G₂ सतनयो (for सतपोत्तरा) — (L. 3054)
 Bom: Pooza eds G(ed.) चक्रपाणिगदाशर (for^a)

— (L. 3056) D₂₂ D₂ T₂ & G₂ न्यदं (for न्यव-
 — (L. 3058) D₂₂ D₂ G₂ ते तथेति (by transp) D₂₂
 T₂ G₂ & M₂ & प्रतिप्राय (for धृत) D₂₂ D₂ G₂
 शर्पानगा; D₂₂ T₂ & G₂ & शर्पानगा (for शनीरुपा).
 — (L. 3059) D₂ T₂ M₂ & रथान् (for रथम्) T₂ संस्थिता
 (for दक्षिणा) — (L. 3060) T₂ पुरुषोत्तम — D₂₂ D₂
 T₂ G₂ M₂ & om lines 3063-3066 — (L. 3063) M₂ &
 वारास्ता (for महायुधा) — (L. 3067) D₂₂ D₂ T₂ G₂
 M₂ & सस्वहं (for भव) — (L. 3068) D₂ ससौ (for
 ससौ) — (L. 3069) T₂ दाहू (for दाहूरी) D₂₂ T₂
 G₂ & गदाशरवशागिमान्, D₂ गदाशरवशागिपद् (for^a)
 — (L. 3071) D₂ T₂ G₂ वनमाला (for पद्) D₂ T₂ &
 G₂ & M₂ & दूवोरस्को (for दूवो) D₂ T₂ & G₂ नवजी
 मृतमनिभ, D₂ T₂ M₂ & नीलिमृतमनिभ (for^a) — (L.
 3072) D₂ T₂ M₂ नवजदिरमनो विपे (for^a) D₂ इयत्विनै
 (for सुदा) — (L. 3073) D₂ D₂ T₂ & G₂ M₂ तीय
 मानस (for स्तूप) — (L. 3076) M₂ शङ्खदृष्टं (for महा)
 M₂ & शङ्खं अयम्, M₂ मुमुक्षु भायम् (for अयवर्धनम्)
 — (L. 3077) D₂ इथौ (for चक्रं) D₂ T₂ & G₂ &
 M₂ & युयम्, D₂₂ M₂ रथम्, D₂ व्ययम् (for स्वयम्)
 — (L. 3078) D₂ D₂ T₂ G₂ M₂ सर्वं, T₂ G₂ &

तस्मिन्नाक्षरे तथाध्माते नेदुः शङ्खाः सहस्रशः ।
 भेषंश्रापि समाध्माता मृदङ्गा बहुशो नृप । [3080]
 नेदुरत्यर्थमनुष्टं धर्मान्ते जलदा यथा ॥
 अधो ययुर्महाराज पुष्करं पुण्यवर्धनम् ।
 गरसस्रस्र राजेन्द्र पुष्करस्य नृपोत्तमा ॥
 प्रतीक्ष्य हंसडिम्बकौ युद्धाय समुपस्थिताः ।
 गिदेशं फारयामासुर्यादवाः सर्वे एव हि । [3085]
 स्पं स्वं ययामुग्र राजन्प्रहृष्टीतकुटीमठम् ॥
 भगवानपि गोविन्दः सरो दृष्ट्वा मुशोभनम् ।
 वपस्त्रय जले तस्मिन्प्रणम्य यतिपुगवान् ॥
 वयोरागमन क्षिप्सुरास्ते तीरे यथामुग्रम् ।
 शूण्येदध्वनि विष्णुम्राज्ञाना समन्ततः ॥ [3090]

Colophon

वैशपायन उवाच ।

अथ तौ हंसडिम्बकौ जन्मतु पुष्कर प्रति ।
 प्रहृष्टीतमहाचापौ सरथौ सध्वजौ नृप ॥
 पुःसरमहाभूतौ सहस्रन्ताविनेत्वणौ ।
 प्रतुर्वन्तावुत्सवं भस्मना परिवेष्टितौ ॥

त्रिपुण्ड्रकलटाटान्तौ रद्राक्षपरिशोभितौ । [3095]
 अन्यौ द्वाविष रुद्री तौ लेखसहारकारकौ ॥
 ततोऽनुजग्मुः शतशः सेन्यानि नृपसत्तम ।
 अक्षोहिण्यो दशैनासस्तयोरथ समागताः ॥
 विचक्रमु महाराज दानवो नगसनिभः ।
 तयोरेव सत्या पूर्वमासीच वलशालिनोः । [3100]
 शक्रोऽपि यस्य पुरतः स्थातु शक्तो न वक्षसन् ॥
 यो हि वीरो महाराज देवदेव्यसमागमे ।
 देवान्निर्गन्तदा युद्धे देवेन्द्रमजयन्महान् ।
 अक्रोच पुरा युद्धं विष्णुना प्रभविष्णुना ॥
 यो हि द्वारवतीं प्राप्य ववावे वदुपुगवान् । [3105]
 स तदानीं महाराज ध्रुव्या युद्धमुपस्थितः ॥
 अनेकशतसाहसैर्दानवैः परिघायुधैः ।
 धृतं समभजदत्येवो वृष्णिद्वेषान्नपोत्तम ।
 हंसस्य डिम्बस्यैव साहाय्यं कर्तुमुद्यतः ॥
 विचक्रसाथं दैत्यस्य हिडिम्बो राक्षसेधरः । [3110]
 अतीव मित्रता यातो दयात्प्राणायुध सयति ॥
 राक्षसेपरैः सार्धं शिलाशूलासिपाणिभिः ।

सर्वश (for शङ्ख) — (L. 3079) Dss समाध्माते (for ह्या) Dn Dss T1 १ ०; १-१ दपु (for नेदु) — (L. 3080) G1 १ १ M1 समाध्माता (for ध्माता) Ds Ts Gs मुने वैश्रायण्येन्यत (for *) T1 १ १ G1 १ १ शतशो (for बहुशो) . — (L. 3082) Dn T1 १ ० M1 अयापयुर् (for यथो य) — (L. 3083) Ts Gs रातेन्द्रा (for *न्द्र) — (L. 3084) Dn प्रतीक्ष्य (for क्ष्य) Dn M1 १ १ युद्धाय समवस्थिताः ; Ds *व समुपस्थितौ (for *) — (L. 3086) Dss वदु मुसं, T1 मुस्र यथा (for यथासुखं) — (L. 3087) M1 स (for सु) — (L. 3088) Dv प्रवन्द बहुसंशय, Gs १ १ १ वदु मुगवा (for *) — (L. 3089) Gs वीष्णुर (for लिं) Ds मासीच (for मास्ते) Dss मास्ते यत्र तु मास्ते (for *)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Mention of Kṛishṇa Dn Dss T1 १ १ ० M — idhy name Dn T1 हंसडिम्बकोपायनम् इष्ण्यस्य पुष्करवेदाः ; Dss इष्ण्यस्य पुष्करागमनम् ; Ds M हंसडिम्बकम्, T1 G उवाचे युद्धाय इष्ण्यवेदाः ; Gs युद्धाय इष्ण्यस्य हंसडिम्बकोपायनम् no Dn Ds 231, T1 G, 233, G1 313 M.L. १ १ 235, M1 .

T1 Gs om ref — (L. 3091) M1 (inf /n, as above) स्वपुरं (for पुष्कर) — (L. 3092) T1 ससरो (for सरथौ) — (L. 3094) Dn च वसुधा, Dss T1 १ १ ० G1 १ १ रिहवै ; Ds Gs धनुर्वे (for उररव) Dss Ds T1 १ १ ० M1 लेपितौ, Gs लेपनी ; M1 लेपिनौ (for वेष्टिनौ) — (L. 3096) Dn Gs तीक्ष्णौ तौ, Ds T1 Gs वदेषौ, M1 शोभिनी (for रदौ तौ) — (L. 3098) M समाययु (for *सता) T1 १ १ G1 १ १ जग्मुः शतशः सेन्यानिपुष्ट वपससती — Gs om. (hapl) 3099*3102* — (L. 3101) Gs तस्य (for वस) Dss तस्य (for वस) G (G om.) शोभति पुरतस्तस्य (for *) — (L. 3102) Dn महाबाहुर् (for *राज) — Ds T1 Gs om lines 3103-3106 — (L. 3103) Dn Gs तथा राजन् (for हदा युद्धे) — (L. 3105) T1 वलादि ; M1-१ ववाच (for ववाचे) — (L. 3106) Dn1 M1 अवस्थितम्, Dss T1 १ ०; १ १ M1-१ उपस्थितम्, Cal ed अवस्थित (for उपनि) — (L. 3108) Dn ध्रुव (for धृत) ; Gs विष्णुदेवान् ; *अनेकशो (for द्वेषात्) Gs मृतोत्तवो (for *म) — Gs दिम्बकस्य (for विचक्रस्य) Dn T1 Gs दिदिन्, for *) — (L. 3111) Ds

ययौ तस्य सहायार्थं हिदिन्व्यः पुरपादकः ॥
 बाष्टाशितिसदस्याणि राक्षसास्तस्य चामवन् ।
 अनुयाता महाराज शिलापरिषपाणयः ॥ [3115]
 तयोस्तत्र महासैन्यं गच्छतोः केशवं प्रति ।
 मिश्रितं दैत्यसमेश्व राक्षसैश्च समन्ततः ।
 अत्यद्भुतं महारीत्रं त्रैलोक्यभयदायि च ॥
 दैत्येन तेन सहितौ जग्मतुः पुष्करं प्रति ।
 वायेवी हंसदिभक्तौ हस्तुं केजमञ्जसा ॥ [3120]
 वतः श्रुत्वा जरासंधो विमहं यदुपुंगवे ।
 नाकरोत्तृप साहाय्यं श्रापो मे भवितेति ह ॥
 गच्छतोः संयुगं राजन्हंसस्य दिभक्तस्य च ।
 अतिद्वारितविमान्तास्ते ययुः पुष्करं नृप ॥
 सिंहानादं यिसुञ्जन्तः कथयन्तः परस्परम् । [3125]
 अद्भुतेन नृपा युद्धं करोमि प्रथमं हृदेः ॥
 इत्यसुननृपा राजन्गच्छन्तः शैल्यं प्रति ।
 संभ्रातास्ते नृपश्रेष्ठाः पुष्करं पुण्यवर्धनम् ॥
 मुनिमुष्टं वषोऽद्वैतैर्कपिमिश्र निषेवितम् ।

अत्यन्तभद्रं लोकेषु पुष्करं प्रथमं नृप ॥ [3130]
 पुष्करं पुण्डरीकाक्षो द्वापेय जगतीपते ।
 दर्शनात्सपशैनाद्यापि कित्त्वियच्छेदिनी नृप ॥
 पुष्करं पुण्डरीकाक्षो द्वापेय नृपसत्तम ।
 सेव्यमानो मुनिश्रेष्ठैः सामर्थ्यैर्महात्मभिः ॥
 द्वापेय हि नरश्रेष्ठ कित्त्वियपौषस्य नाशकौ । [3135]
 वायुमो यत्र सहितौ तत्र ते संस्थिता नृपाः ॥
 दृष्टवन्तो हरिं विष्णुं निद्रध्रसं परम् ।
 पुष्करं पुण्यनिलयं तीर्थं ब्रह्मर्षिवेवितम् ॥ -
 तेभ्यः पुरु नमस्कार मनसा नृपसत्तम ।
 अथं निःशेषमभयत्तत्र भूष न संशय ॥ [3140]
 सैन्यं तत्र च सभ्रातं दैत्यरक्षःसमाकुलम् ।
 जनकमेरीपणवशसंरीडिण्डिमाकुलम् ।
 तादसमिष्यणवं रक्षोनादसमाकुलम् ॥
 प्रविश्य सरसन्मीरं पुष्करस्य विनां पते ।
 अदर्शयत्तत्र देवं युद्धाय समुपस्थितम् ॥ [3145]

Colophon.

वित (for शिला) — (L. 3113) Gs तत्र (for तस्य)
 Rom Poona eds पुरपादय (for 'क') — (L. 3114) Dn
 Gs तस्य रक्षानि चामवन् (for 'क') — (L. 3115) Dss M
 चादय (for चाणय) — (L. 3116) Dn मच्छतो (for
 'को') — (L. 3118) Ds महाराज (for 'ईष्ट') Dss Gs
 द्वापयन् (for द्वापि च) — (L. 3119) Rom Poona
 eds Gs (ed) दैत्येन सहितौ वी हि (for ") — (L. 3121)
 Dss विमहं यदुमि सह (for ") — (L. 3122) Dss पानं
 (for शानो) — (L. 3123) Dss मच्छन्तः (for 'को') Ds
 Ts Gs M समिर्कः Ts Gs संयुगे (for 'ने') — (L. 3124)
 Ts मर्त्त (for अति) Gs स म (for से) Dn मृदाः Dss
 Gs प्रति (for मृष) — (L. 3125) Ds Gs Ms मृदुलः
 Ts Ms विदुर्वैष्ण (for विमुञ्जन्) — (L. 3127) Ts Gs
 मरुत्तम्, Ms मरुत्त (for मरुत्तम्) — (L. 3128) Gs मरु
 (for मृष) — (L. 3129) Dn Ts Gs मुनिश्रेष्ठ (for मुनि
 श्रेष्ठ) — Ts om line 3131. — (L. 3132) Ds Gs Ms-
 कृतवन् (for परमंजाय) — Ds Gs om. lines 3133.
 — (L. 3134) Ds Gs Ms सेव्यमानो (for 'मालो') Ts Gs
 Ms मुपस्थे (for मुनि) Dss अन्तीपैरः Ts मातृतापैरः
 Cal. ed मानयोपैर (for 'शैष्ट') — (L. 3135) Dss Ds
 Ds Ts s Gs M मृपश्रेष्ठ (for मरु') Dn Ts s Gs s

विश्विवागं च नाशकौ, Ds तयोपयप्रलाशकौ; Ds Ts Gs
 कित्त्वियपौषयनाशकौ, Gs पुष्करानं च नाशकौ (for 'क') — (L.
 3136) Dss Ts Gs सहितौ (for संस्थिता) Ds Ts Gs मृष
 (for नृपा) — (L. 3137) Cal. ed वपु वी च (for वृ
 यन्तौ) Ds मृष (for परम्) Dss पुष्करं शोणनं पानम् (for
 ") — (L. 3138) Dn Ts s Gs तापं ब्रह्मनिषेवितम् (for
 ") — (L. 3139) Dn Gs s तापानं (for तेभ्यः) — (L.
 3140) Dn Ds Ms s मृष्टो; Ts s Gs हृदेः; Gs श्रेष्ठो; Ms s
 श्रेष्ठो (for अर्थ) Ds तत्र मृष्टं, Gs तत्र मृष्टो (for तत्र मृष) -
 — (L. 3141) Gs ममापुषम् (for 'मुपु') — (L. 3142)
 Dss मर्त्तौ (for 'मार्त्तौ') — (L. 3143) Dss मानः; Cal.
 ed जाड (for ताड) Ds Gs Ms तापानं Ms 'सं च' परमो-
 मिष्टं (for ") Dss Ts Gs विमर्दिनम् (for 'व्यनाकुलम्') -
 — Ts om line 3145 — (L. 3145) Dn Ds Ts s
 Gs s s दर्शयामास देवेन; Dss दृष्टौ म च देवेन (for ") -
 Ds Ms s ममप- (for ममुप)

Colophon — *Manus of the Ep. Dss —* *Manus of*
of Khds Dn Dss Ts Ts s G M — sly manu
Dn Dss इतिविश्वोपयनाशकौ; Ds M इतिविश्वम्; Ts Ds
इतिविश्वोपयनाशकौ पुष्करपुष्टोपयनाशकौ; Gs पुष्करं पुष्टोपयनाशकौ

वेशपायन उवाच ।

द्वे मेने संगते राजन्सध्वजे सपरिच्छदे ।
 महापरिघसर्फीणे गदाशक्तिसमाकुले ॥
 भेरीझरैरसंपूर्णे डिण्डिमारावसकुले ।
 प्रगृहीतमहाशस्त्रे श्लासिबजराशुंके ।
 परस्परकृतोत्साहे चक्राते युद्धमुत्तमम् ॥ [3150]
 ते शराः कामुंकोत्सृष्टा निर्भिधाथ शरीरिणाम् ।
 शरीरणि महाराज जग्मुर्दूर सहस्रशः ॥
 भटबाहुविनिमुञ्ज, रज्जा निर्भिध वक्षसि ।
 स्फुटिताश्च तदा राजञ्चिंशारंसाहृत्य सयुः ॥
 परिधाश्च तदा राज्ञां बाहुभिः परिचोदिताः । [3155]
 तिलशस्त्रनुरुलाः शरीर नृपरक्षसाम् ।
 दैत्याना कुर्वतां नादमन्योन्यवधकाङ्क्षिणाम् ॥
 दैत्या रक्षसि राजेन्द्र राजानश्च समन्ततः ।
 अन्योन्यं परिघैर्जंघुक्षापमुत्तैर्माहाशरैः ।
 शरैश्च भोगिभोगाभेस्तीक्ष्णमन्ये महाबलाः ॥ [3160]
 राक्षसा दानवाश्चान्ये मत्तमत्तान्विब्रमाः ।
 नागा नागैर्माहाराज हयाश्चाथे, समन्ततः ॥

रथा रथैः समाजघ्नः सादिनः सादिमिस्त्रया ।
 पृत्सासिशरव्रातैः कुन्तैः सायकवर्षणैः ॥
 सशक्तिपरिघद्रासपरश्वधसमाकुले । [3165]
 मिण्डपालैर्माहाराजैर्जंघुल्योन्यमाहवे ॥
 राक्षसा दानवा राजन्श्चित्रियाश्च समन्ततः ।
 इतश्चेतश्च धायन्तः कुर्वन्तो विस्तर रवम् ।
 हताः केचिन्महाराज पेतुर्नर्यां महासिभिः ॥
 केचिन्मथितमस्त्रिक्रा गदाभिर्वीर्यरत्तमाः । [3170]
 भद्रप्रीया महाराज परिघैः परिघायुधैः ॥
 यमपाटूं गता, केचित्केचित्स्वर्गं समाययुः ।
 अप्सरोभिः समासेदुः पश्यन्तः स्वकलेवरम् ।
 केचित्स्वाश्च पराश्रैव हत्वा भ्रान्ता इवाभनन् ॥
 एतस्मिन्नन्तरे राजञ्जशाद्वा भेयं, सहस्रशः । [3175]
 सस्यनुः सर्वतः सैन्ये मृदङ्गा वहवस्यथा ।
 मध्यदिनगते सूर्ये तापं दधति घोरवत् ॥
 ततः पिशाचा विवृताः कराळा निष्पेनोदराः ।
 राक्षसाश्च महाघोराः पिशितं केशशाङ्कुलम् ।
 मुदिता भक्षयामासु पिनन्तः शोणित बहु ॥ [3180]

— *Adhy no* Dn Dss 304; T₁ G₂ 232 T₂ G₁ 234;
 T₁ 201, G₂ 277; G₂ 230, M₁-s 179, M₂ 215

(L. 3147) D₂ T₂ सपूणे (for सकोणे) — (L. 3148)
 M₁ s सशरीरि (for र) — (L. 3150) Dn T₁ G₂ s उद्व
 णम्, M सद्रुतम् (for उद्वणम्) — (L. 3151) D₂ वे शरा
 कामुंकेना (for *) D₂ T₂ [मा]नु (for [म]य) — (L.
 3154) Dss स्फुरिताश्च, G₁ स्फुरन्तश्च (for स्फुरिताश्च) M₁ s
 महाराज, G (ed.) लया राज्ञां (for तदा राजन्) D₂ T₁ G₂
 स्फुटिता सहस्रशो राजन् (hypermetric) (for *) Dn T₁ s
 G₁ s- [मा]द्वय (for [मा]द्वय) M₁ s (for स) D₂ T₂
 G₁ s गिरारंसाहृत्य स ययु (for *) — (L. 3156) Dn D₂ T₂ s
 G₁ s M₁ सनुं (for स) D₂ T₂ G₂ तिलश कारया
 मयुः (for *) D₂ शरीरिण्यपि रक्षसाम् (for *) — M₁ s
 om line 3157 — (L. 3157) D₂ काङ्क्षिणो (for
 णाम्) — G₂ om lines 3158-3162 — (L. 3158) G₂
 राजन्द्राश्च (for राजानश्च) — (L. 3159) D₂ T₁ s G₁ s
 M तिहासिते (for महाशरैः) D₂ om (hapl.) lines
 3159^a-3163^a T₁ चापयुक्ता-तिलसितैरे (for *) — D₂ T₁ s
 G₁ s- M ins after line 3161 Dn after line 3167

23** अन्योन्यं जग्मिरे रात्रथाययुत्तैर्माहाशरैः ।

[D₂ D₂ तिलसितैरे (for महाशरैः)]

— (L. 3162) G₂ G(ed) हयानथै (for श्वाथै)
 — (L. 3163) D₂ G₂ s M₁ s समाजघ्नः (for जघ्नः)
 G₂ रथै रथै समाजघ्नः (for *) T₂ सादिनि (for न)
 M₁ s सादिनि सादिनस्य (for *) — (L. 3164) T₂
 M₁ s शरमात्र; G₂ प्रास (for प्राद) G₁ कुन्त (for
 कुन्तै) G₂ सायक, M कणय (for सायक) G₁ कर्षणै
 (for कर्षणै) Dn T₁ D₂ कुन्तसायककर्षणै (for क्षेपणै) (for
 *) — (L. 3165) M-याल (for -याल) — (L. 3166)
 D₂ G₂ महाघोरै (for शरैः) D₂ जिग्नयन्त्योन्यमाहवे (for
 *) — (L. 3168) D₂ T₂ शरवै (for शरवै) D₂ रवाम्
 (for रवम्) G₂ कुर्वन्तो भैरवस्वनम् (for *) — (L. 3171)
 D₂ T₁ s G M₁ निष (for भ्रात) Cal ed पहिने परि
 घमथा (for *) — (L. 3174) D₂ स्वान्परम, G₂ स्वार्पे
 पराश (for स्वार्ध पराश) — (L. 3175) D₂ G₂ बाहुः (for
 पाया) T₂ G₂ समन्ततः (for सहस्रश) T₂ शान्भेयै सम
 न्ये (for *) — (L. 3176) D₂ सैन्यै; T₂ सैन्यैर (for
 सैन्ये) — (L. 3177) D₂ T₂ तावत्पति घोरवत् (for *)

ततः शिलां च महतीं प्रगृह्य दनुजः किल । [3215]

भ्रामयित्वा शतगुणं प्राहर्त्वेऽश्वोरसि ॥

वामापवन्तीं सप्रेक्ष्य हस्तोनादाय पेशनः ।

जघान च तदा दैत्यं ताडित स तथा क्षिन्वी ।

गतासुरिष सजज्ञे श्वसन्निव पथात् ह ॥

प्राग्य सज्ञां ततो दैत्यः मोधाद्दियुणमावभौ । [3220]

आदाय परिधं घोरमिदनाह जनार्दनम् ॥

अनेन तव गोविन्द दर्पं जात निहन्म्यहम् ।

विक्रमज्ञः सदा चासि मम देवासुरे रणे ॥

तावेव विपुली बाहू स एवासि जनार्दन ।

तथापि युध्यसे वीर ज्ञात्वा वै मामकं बलम् ॥ [3225]

वार्येन महानाहो परिधं बाहुनि.सतम् ।

इत्युक्त्वा देवदेवेश शङ्खचक्रगदाधरम् ।

चिक्षेप दैत्यो लोकेश सर्वलोकस्य पश्यत ॥

तं गृह्य बाहुना वृष्णो दुष्टोऽसीति वदन्हरिः ।

सण्डज्ञः कारयामास स्येन निशितेन च ॥ [3230]

उत्पाट्य वृक्षं दैत्येन्द्र शतशाय महाशिरम् ।

तेन त पोथयामास विष्टरश्रवस विभुम् ।

गृह्य तं चापि स्येन तिलराश्र चकार ह ॥

विक्रीड्य सुचिरं कृष्णस्तेन दैत्येन माधवः ।

हन्तुमैच्छन्तदा दैत्यमादाय निश्चितं शरम् । [3235]

आभ्रयाक्षेण सयोग्य जघानेनं स तेन ह ॥

प्रदह्य स शरो दैत्यं सर्वलोकस्य पश्यत ।

यथापूर्वं जगामासु वरं भगवतः पुनः ॥

हतशिखास्तदा दैत्याः पलायन्त दिशो दश ।

अथापि न निवर्तन्ते गच्छन्तो वै महोदधिम् ॥ [3240]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

बलदेवस्तु धर्मात्मा धनुरादाय सत्वरम् ।

जघान हंस दशभिर्नाणैर्वाणश्रुता वरः ।

तं प्रत्यविध्यन्नाराचैर्हंसः पञ्चभिरासुरीः ॥

तानन्तरे हलीं ठित्त्वा नाराचैर्दशभिः पुनः ।

नाराचेनाशु विज्याप ललटे हंसमोजसा ॥ [3245]

हृदं पतन्स नाराचस्तस्य संज्ञां समावदे ।

रथोपस्थे चिर स्थिता स्थूणाकर्णं समावदे ॥

लब्ध्वा हंसः स संज्ञा तु विध्या तेन यदूचमम् ।

(for क्षती) — (L 3216) Ds G₁ हृद्य (for -वत्) Ds
G₁ प्राहिणोत् (for प्राहत्) — (L 3218) Ds Ds T₁
G₁ s s M तथा (for तदा) Dn तदा क्षिणी, G₁ तदादित
(for तथा क्षिणी) Ds स पत्तादित क्षिणी, Ds T₁ s s
G₁-4 M स तथा ताडित क्षिणी (for s) — (L 3219) T₁
निसञ्ज (for सजज्ञे) G₁ स्वन्म् (for श्वसन्) — (L
3222) Buz ed क्षि (for क्षि) — (L 3225) Dn G₁
न ज्ञापत्, Ds Ds T₁ s G₁ s s s '11 ज्ञापत् स्व, T₁ ज्ञापत्
वो (for ज्ञापत् वे) — (L 3226) Ds धारय (for वो)
— (L 3227) Ds देवस्य (for देवत्) Ds G(ed) गदा
धरे (for धरम्) — (L 3228) Ds लोकेतो (for 'तो)
— [L 3229] Dn₁ Ds T₁ s G₁ s s s हतो, Ds M₁-s
धृष्टो (for हृष्टो) — (L 3231) Ds T₁ G₁ s s s दैत्येवा
(for 'न्द) T₁ मदावरा (for 'तिसम्) — (L 3232)
T₁ रोथयामास (for पोथ) Dn प्रभुम् (for विभुम्) — (L
3233) Ds द्विवा ह, T₁ G₁ M₁ वृक्ष तप (for वृक्ष सं)
— (L 3234) Ds Ds T₁ s G₁ s s M विज्यास्य (for
वृज्यास्य) — (L 3235) Ds माथेयन च सयोग्य (for *)
Ds महानहरिः (for स तेन ह) G₁ जघान सुयन्त ह (for

*) — (L 3237) Dn Ds Ds T₁ G₁ s s M₁ संदह्य
(for प्रदह्य) T₁ सदह्य उदर दैत्य, T₁ प्रपद्य शततो दैत्य
(for *) — (L 3238) Ds T₁ G₁ शर (for पुन)
— (L 3239) G₁ तप (for हत) Ds G₁ पत्तायत्ने; T₁
s s G₁ s s M₁ 'यतो (for 'यत्)

Colophon — Mention of the Epic Ds — Men-
tion of Kṛṣṇa; Dn Ds De T₁ s s G M — Adhy
name Dn हसद्विक्रमोपाख्याने च (Dn₁ विच) क्वच; Ds
हसद्विक्रमोपाख्याने, T₁ s s s हसद्विक्रमुद्रे विचकवच;
G₁ हसद्विक्रमोपाख्याने हसद्विक्रमुद्रे विचकवच; M₁ हसद्विक
कम् — Adhy no Dn Ds 306; T₁ G₁ 234, T₁ G₁
236, T₁ 203, G₁ 229, G₁ 232; G₁ 235, M₁-s 177;
M₁ 198

(L 3244) Ds Ds T₁ M₁ भूना वाम्; G₁ M₁ -भूना
वर, M₁-s विदां वरम् (for -भूनां वर) — (L 3244) Cal
ed सनायत्ने (for सानं) Ds सनायत्ने हली भिषय (for *)
— (L 3245) Ds T₁ [स]य (for [सा]शु) T₁ बज्रसा
(for मोदसा) Ds T₁ G₁ ललटे धादवेष्ट (for s) — (L
3246) Dn₁ T₁ G₁ s तत्र संज्ञां, T₁ तत्र तत्र (for तस्य संज्ञा).

सिंहवद्वयनदक्षं सो देवान्निष्पापनरणे ॥
 ततः क्रुद्धो हली बिद्धस्तेन बाणेन माधवः । [3250]
 वमञ्चोपिणितमहाथं निशश्वास रणातिरे ।
 लोहिनाविष्टगात्रस्तु कुङ्कुमाद्रं इगामवत् ॥
 नातपिः सप्तसाहसैरर्धयामास यादवः ।
 हंसं हंसगतिं धीर नीलनामा हलायुधः ॥
 ते मुग्धा निक्षिता घोरा नापचाश्च सुजाजिनः । [3255]
 रथे ध्वजे तथा चापे चक्रे तूणीद्वये वृष ।
 पतिताः सर्वतो राजन्वययां बंध तथा दधुः ॥
 ततः क्रुद्धो महाराज हंसो वीर्यप्रलान्वितः ।
 शरेण हलिनं विध्या ध्वजं विच्छेद येनचित् ।
 शैश्चतुर्भिरश्वैश्च सूतं प्रेताधिपे ददी ॥ [3260]
 वतः क्रुद्धो हली तस्माद्गवा गृह्य महारणे ।
 आपपात महाबाहुहंसं जेप इव श्वसन् ॥
 तथा ध्वजं रथं चरमीषां सूतं हलायुधः ।
 वमञ्च तिलगः सर्वं ननाद च पुनः पुनः ॥
 मूयश्च गदया हंसं विक्षेप च हली किल । [3265]

सोऽपि हंसो गदा गृह्य रथात्साम्नादायतत् ॥
 ततस्ती हंसहलिनी युयुधाते महारणे ।
 गहारथो महाबाहु लोके प्रथिततेजसो ॥
 अत्यद्भुतो सुविमान्ती परस्परकपैपिणी ।
 वृत्तशमी महायुद्धे सिंहविनान्तगामिनी ॥ [3270]
 यथा देवासुरे युद्धे शनध्वरी पुरान्वरे ।
 उभौ ससित्तत्तरांशौ शोभितेन महारणे ।
 अत्यन्तरोदितौ युद्धे परस्परवरेण ह् ॥
 ततश्च दक्षिणं मार्गं चलभद्रोऽप्यगृह्यत ।
 सख्यं तु हंसो राजेन्द्र व्यगृह्णात्सत्यसगरः ॥ [3275]
 पोथयाचरत्सुयुद्धे गदाभ्यां गजविभ्रंती ।
 यथाप्राणं महाबाहु जन्नतुर्मरणाव चै ॥
 अतिप्रवृत्तं समयम देवासुरारणोपमम् ।
 विदधाते महारुहे पश्यता त्रिदिशैकताम् ॥
 देवाश्च मुनयश्चैव विस्मयं परिजग्मिरे । [3280]
 अहो राक्षीदृशं युद्धं दृष्टं पूर्वं न च ध्रुतम् ।
 इत्युचुर्विस्मयनशारेदगम्यनंकिनराः ॥

— (L. 3247) Dn Dss Ds Ts ; 4 G मुग्गादायं (for मूग्गादायं).
 — (L. 3251) Dss Ds Ts ; 4 Gs M अस्तुणः (for अस्तुणः).
 Dss नि वमेश्च (for निवाधाव) — (L. 3253) Dss Ts ; 4 Gs
 ; 4 वात (for वस्त) Dns Dss Ts Gs 2-3 Ms माधव (for
 पादव) Dns Ts दावयामास माधव (for ^a) — (L. 3254)
 Ds हंसगतिरिदं, Ts गतिरिदं (for गतिं) — (L. 3255) Ms ;
 तेन मुग्धा (for ते मुग्धा नि) Ts सुजाजिनः, Ms ता (for
 ज) — (L. 3256) वरे, Ms चक्री (for चक्रे) Ms ; नृपे
 (for नृप) — (L. 3.57) Dn Dss Ts M तथा दधुः, Ds
 समापत्तु (for तथा दधु) — (L. 3258) Dn Dss भद्रा
 निवृत् (for चरत्) — (L. 3259) Poona ed कालवत्,
 Bomb. ed G (ed) कालवित् (for कालवित्) — (L.
 3260) Dss Ds वीर्य (for वीर) Ms ; वरैस्तु विभिन्नान्
 (for ^a) Ts Ms वेगाधिप (for वे) — (L. 3261) Ts
 हली (for हली) Dss Ms तले (for तामार) — (L.
 3262) Ts भावमादः, Gs परिधाम, Cal ed अपाठवत् (for
 भावमाद) — (L. 3263) Dss G भवत्, (f r इषां)
 Ms ; गदायुध (for ददा) — (L. 3264) Gs श्वान्
 (for श्वे) Ds Ts Gs प्रयात निवृत् सर्वत् (for ^a) — (L.
 3265) Dn वरं, Gs दृष्टं ; Gs Ms वर्य (for वर्य) Gs
 विक्षेप च हली हली (for ^a), — (L. 3266) Ts अवाधवत् ;

Gs अवाधवत् (for 'वत्) — (L. 3267) Dn Ts Cal,
 ed वरिनी (for ह्) — Ts Gs omā (hapl) lines
 3268-3272 — (L. 3268) Gs महादधी (for 'बाहु'),
 — (L. 3269) Ts Ms अयुद्ध (for 'नी) Ds Ts Gs ली
 (for लु) — (L. 3270) Dss Ts Gs ; 4 Ms इम (for
 मिद) — (L. 3272) Dss Ds Ts Gs ; Ms संज (for
 संजि) — (L. 3273) Dss Ts Gs ; अर्धिनी, Ds लेदिनी,
 Ts लेदिने (for 'नी) Ds वरैपिणी (for 'वरेण ह्) — (L.
 3.74) Dn Ms स्वतच्छत, Dss Ds Ts Gs अगृह्यत ; Ts
 स्वगृह्यत ; Ts स्वगृह्यत ; Gs स्वगृह्यत, Ms ; स्वगृह्यत (for
 स्व) — (L. 3.75) Dss Ts ; Gs ; Ms शारेणी (for
 'र) Dn Ts ; Gs ; स्वगृह्यतवसेर दि (for ^a) — (L.
 3.76) Ts शोषयच्छयुद्धे (for ^a) — (L. 3277) Ts
 गदाधी (for 'बाहु) — (L. 3278) Ds Ts स्वदधत् (for निरधानं)
 — (L. 3279) Ds Ts स्वदधत् (for निरधानं)
 — After line 3280, Gs loc. an add. col. 7 b, 8, 9, 10
 325 and the same हंसवत्सुयुद्धम् and adby 20 325
 — Gs om line 32 0 3162; — (L. 3280) Gs वत्
 वत् (f r वत्) Ts वरं (f r वर) — (L. 3282) Ts Gs
 दावता (f r ददा) — (L. 3283) Dss Ds Ts Gs वत्सु
 म् (f r अस्तुत्) Cal. ed ह् ह् ह् तथावत् (for ^a)

परस्परदृष्टोत्साहौ चक्रतुर्गुद्वमद्भुतम् ॥
 अथ हंसो महारक्षे दक्षिण दक्षिणोत्तमः ।
 व्यचरन्मार्गमत्यर्थं सद्य तु बलरान्वली ॥ [3285]
 विदुश्चय जानुनी पूर्णं चक्रतुर्गदा भृशम् ।
 रणं रणविदा श्रेष्ठौ परयता निदिवौकसाम् ॥

Colophon

वेशपायन उवाच ।

युद्धं चक्रतुर्त्यर्थं ततो दिभकसात्यकी ।
 तावुभौ बलिनी वीरो प्रख्याती क्षत्रियेषु वै ॥
 शृतश्रमो महायुद्धे सतत बृद्धसेनिनो । [3290]
 सात्यकिर्दशभिर्गारो दिभकं सत्यविक्रमम् ।
 अबिष्यनिशितैर्वाणैः स्तनमप्ये तथोरसि ॥
 स तेन विद्वो बलिना दिभकः क्षत्रियोत्तमः ।
 नाराचैः पञ्चसाहसैर्विन्शत्यथ युधि गर्विनः ॥
 वानन्तरे वृष्णिवीरो निषप्य व्यनदद्रेणे ॥ [3295]
 अथ बुद्धो नृपरो विध्वा सप्तभिरायुगेः ।
 पुनः शतसहस्रेण प्रत्यभिध्यस्त सात्यकिम् ॥
 सात्यकिस्त्वथ त्रिजान्तो घनुश्चिच्छेद तस्य तत् ।
 अर्धचन्द्रेण तीक्ष्णेन दिभकस्य स यादयः ॥

आजग्रे दिभको राजन्ययुधानं युधां वरम् । [3300]
 क्षुरप्रेगाथ रौद्रेण तैलधौतेन विभ्रमी ॥
 स तेन विद्वो वाणैः धमकशोणितकं नृप ।
 अतीव शुशुभे राजन्वसन्ते किशुनो यथा ॥
 घनुश्चिच्छेद भूयस्तु यद्दहीतं पुनर्महत् ॥
 ततोऽन्यद्घनुरादाय दिभको यादवेश्वरम् । [3305]
 जघान निशितैर्वाणैः सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ॥
 स धनुः पुनरत्युर्मं चिच्छेद युधि सात्यकिः ।
 शरेण तीक्ष्णयुद्धेन दिभकस्य दुरात्मनः ॥
 ततोऽन्यद्घनुरादाय सत्वरं स नृपोत्तमः ।
 घनुषा तेन राजेन्द्र सात्यकिं विव्यथे पुनः ॥ [3310]
 एवं धनुषि राजेन्द्र शत पञ्च च पञ्च च ।
 छिन्त्वा ननाद शैनेय सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ॥
 धनुषि तौ समुत्सृज्य वीरो दिभकसात्यकी ।
 एतौ प्रगृह्य चात्सुभौ युद्धाय समुपस्थितौ ॥
 तौ हि एतन्नविदा श्रेष्ठौ वीरो दिभकसात्यकी । [3315]
 द्वौ शाननिर्महाराज सौमदत्तित्थिव च ॥
 अभिमन्युश्च विजान्तो नबुद्धश्च तथैव च ।
 एते एतन्नविदा श्रेष्ठाः कीर्तिता युधि सप्तमाः ॥

— (L 3284) Ds दक्षिणे (for 'न) — (I. 3285) Dss बल ; T₁ G₁ s M₁ हली, T₁ हरि (for बली) — (L 3287) Dss G₁ s s M₁ रणे (for रण)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Mention of Kṛhā Dn Dss De T₁ s ; G₁ s ; M — Adhy name Ds₁ हंसदिभकोपाख्याने हंसयुद्धम् ; Dss हंसदिभकवधे हंसयुद्धम्, Dss G₁ s हंसवलयुद्धम्, T₁ G₁ हंसदिभकोपाख्याने हंसवलयुद्धम् M₁ s हंसदिभकम् — Adhy no Dn Dss 307, T₁ 235, T₁ 37; T₁ 201, G₁ 27, G₁ 230, G₁ 233, G₁ 238, M₁ s 200, M₁ 199

(L 3283) अत्यन्त (for 'र्थ) — (L 3289) Dss T₁ s विलयाती (for 'त्र) — (L 3291) Ds वीर, T₁ Ms-4 वीर; G₁ वाणैर (for वीरै) T₁ विक्रम (for 'रम्) Dss Ds T₁ G₁ दिभक वेदपारागम्, M 'क शक्यविषयम् (for ') — (I 3292) Dss T₁ G₁ Ms s तेन वक्षरे; Ds Ms s स्तने वक्षरे (for स्तनमध्ये) — (L 3295) T₁ वरो (for 'वरी) G₁ नृप (for 'रणे) Dn निषिदास्त्रिनदनुवद; Ds T₁ विवि (T₁ निषि)प्य स्पन्दप्रप, T₁ s G₁ s M निषिप्य स्पन्द-

दुष्टम् (for ') — (L 3296) Dss T₁ G₁ s विद्व (for 'व्या) M₁ सायकि (for किम्) — (L 3298) Ds G₁ ताक्षिदिवान्तरे शूरो (for ') — After line 3299, Ms ins

24** अथान्यद्घनुरादाय दिभकं शुकुक्कनं ।
 — (L 3300) T₁ वीरो (for राजन्) Dss T₁ चापमाराय चापरम् (for ') — G₁ om lines 3304-3315 — (L 3304) Ds T₁ G₁ पुरामवद्, G₁ पुरा धनु (for पुनर्महद्) Dss T₁ युद्धी सत्युत धनुः (for ') — G₁ om (hapl) lines 3305-3309* Ms om (hapl) lines 3307-3312 — (L 3307) Dn T₁ s G₁ अत्यर्थं (for अत्युर्मं) Ds T₁ अयार (for अथा)पि चतुरस्रुर्मं (for ') — (L 3308) Ds अनिषीदयसुपुद्धेन, T₁ नवतीक्ष्णम्, M₁-s नवीक्ष्णम् (for ') — (L 3309) Ds T₁ G₁ सात्यकि (for सत्वरं) — (L 3310) G₁ सारायं (for सात्यकिं) — (L 3311) Ds दस (for दत्) — (L 3312) G₁ निरथा (for निरथा) T₁ G₁ निरथा (for नदार) Ds ननाद शिवा शैनेय (for ') C₁ लोकस्य (for शरद्व) — (L 3315) T₁ G₁ Ms चतुरी (for चतुरि) Dss T₁ s परित्यज्य (for

एष्वेते हि नृपश्रेष्ठो रक्षे हि नृपसत्तमौ ।
 नावेतायसिना युद्धं चक्रतुर्द्वलालसौ ॥ [3320]
 भ्रान्तनुद्भ्रान्तमायिद्धं प्रविद्धं बाहुनिःघृतम् ।
 आकरं विकरं भिन्नं निर्मयोद्गमानुपम् ॥
 संकोचितं विकुचितं सव्यजालु विजालु च ।
 आहितं चित्रकं क्षिप्तं कुमुद्वं लम्बनं धृतम् ॥
 सव्यबाहु विनिर्वाहु सव्येतत्सद्योत्तरम् । [3325]
 त्रिबाहुपुत्रबाहु च सव्योत्रतमुदासि च ॥
 वृषतःप्रहरं चैव योधिकं प्रथितं तथा ।
 इति प्रचाराद्वात्रिंशच्चक्रतुः रक्षयोधिनौ ॥
 पुनश्च प्रहरन्तौ तौ न च श्रममुपेयतुः ।
 पुष्करस्यौ महाराज युद्धाय कृत्निश्चयौ ॥ [3330]
 ततो देवाः सगन्धर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
 तुष्टुस्तौ महाराज जये श्रुतकृतश्रमौ ।
 अहो वीर्यमहो वीर्यमेतयोर्वलशालिनोः ॥

एतावेव रणे शकी रक्षे धनुषि पारगौ ।
 एतः शिष्यो गिरिद्वस्य द्रोणस्यान्यो हि धीमतः ॥ [3335]
 अर्जुनः सात्यकिश्चैव वामुद्देशो जगत्पतिः ।
 त्रय एते महाराज प्रथिताः संगरे सदा ॥
 दिग्भक्तः शक्तिश्चर्चर्वरुण एते महारायाः ।
 प्रसिद्धाः सर्व एवैते वीर्येषु च यलेषु च ॥
 इति ते देवगन्धर्वाः सिद्धा यक्षा महोरगाः । [3340]
 दिवि सिताः समं ब्रह्मयुद्धदर्शनलालसाः ॥

Colophon.

पेशपायन उपाच ।

यसुदेवोमसेनो च वृद्धो युद्धेषु निर्द्वेषो ।
 जराजरितसर्वाङ्गो पलितान्निशिरोधरो ॥
 तानविद्वानसंपन्नौ राजमार्गविधारदौ ।
 युयुधाते महारक्षे रक्षसेन दुपत्सना ॥ [3345]
 शरिरेरुसाहसैर्देवामास्तु रणे ।

समुत्सृज्) . Dn Gs धनुषी ली परित्यज्य (for °) . — Gs om. om. lines 3315-3319. Ts Gs om. lines 3316-3318. — (L. 3316) Gs महाभागः (for 'राज') . Dn Ts सोमप्रथः (for सोमदत्त) . — (L. 3318) Dss Ms-s सत्तम (for 'मा') . — Ds om. lines 3319 — (L. 3319) Ds एवे-स्येवौ; Dss G(ed) एवेतां हि; Ts एव्येते हि; Ts Gs एवं तौ हि (for एष्वेते हि) . Dn यदसु वै; Ts Gs यद्रेषि; G(ed.) यद्गर्वां (for यद्रे हि) Cal ed -सत्तम (for 'मी') . — (L. 3320) Cal ed तत्र बाहु (for तावेतत्) . Ds तावेव चापिना युद्धं (for °) . — (L. 3321) Ds Ts निषद्धं (for प्रविद्धं) . Dns Ds Ms-s बाहु (for बाहु) . — (L. 3322) Dns आहरे; Dns आहारे (for आहरे); Ms विक्रं (for विक्रं); Ts विक्रं (for विक्रं); Ds आहारे विक्रं विक्रं; G(ed) आहरे विक्रं मित्रे (for °) . Gs अमर्षादम् (for निम्) . — (L. 3323) Ds संवृत्तं (for संको) Dn Ts Gs कुलपितं (for विकु) . — (L. 3324) Ts Gs Ms-s आहितं; Gs अयिकं (for आहितं) . Ds G(ed) एतद्धं (for विक्रं) . Ds मायिद्धं विक्रिद्धं क्षिप्तं (for °) . Dn Ts कुमुद्वं; Dss Gs कुमुद्वं (for कुमुद्वं) . Ds कुमुद्वं सव्यगुहम्; Ts कुमुद्वं सव्यं एतम्; Ts कुद्वं सव्यं कुद्वम्; Gs कुद्वं सव्यं एतम्; Cal ed. कुद्वं सव्यं एतम् (for °) . — (L. 3325) Dn Ts Gs Ms-s सर्वबाहु; Ds सम्प-बाहु (for 'बाहु') . — (L. 3325) Dns Ts Gs Ms Ms विबाहुस्तुबाहु (for °) . Dss सव्यानतम्; Gs सर्वर्षेणम्

for समोत्सृजम्) . — (L. 3327) Dn Gs Ms-s प्रथितं; Ds Ts प्राहरे (for प्र) . Ts Gs प्रहरं (for प्रथितं) . — (L. 3329) Dn Ds Ts Ms-s प्रहाराद्; Gs प्रपारं (for 'रत्') . — (L. 3329) Dss Ds Ts Gs Ms युनः पुनः प्रहारादौ (for °) . — (L. 3331) Ts Gs यक्षार (for सिद्धार) . Ds स-पक्षाश्च महर्षयः (for °) . — (L. 3332) Dn Ds Ts Gs Ms कृत्पतिः; Gs जयोदव (for एतत्) . — (L. 3333) Dss Ts Gs Ms वैर्यम् (for the second वीर्यम्) Dn Gs Ms स-योद् (for एतयोद्) . Dss Gs बाहुः (for यत्) . Ts Gs Ms मनयोर्बाहुशालिनो (for °) . — (L. 3337) Ts एषः; Gs युद्धे (for एवे) . Ds Ts Gs वृषिणां इति मरा (for °) . — (L. 3341) Ds Ts Gs सम्परे संतिपना मयुर (for °) .

COLOPHON. — Mention of the Epic Dst. — Men- tion of Kshila; Dn Dss Ds Ts Ms Gs Ms M — Adhy. name: Dn हंसदिग्भक्तश्च भारपरिदिग्भक्तोयुद्धम्; Dss Ts Ms हंसदिग्भक्तोपायनम्; Ts Gs हंसदिग्भक्तोपायने भारपरिदिग्- भक्तुदम्; Ms-s हंसदिग्भक्त. — Adhy. no.: Dn Dss 304; Ts 236; Ts Gs 233; Ts 205; Gs 231; Gs 230; Gs 237; M 200

(L. 3312) Dn युद्धे च; Dn Ds Gs Ms Ms Ms युद्धेषु (for युद्धेषु) . Ms युद्धे इति मुनिर्द्वौ (for °) . — (L. 3343) Ts -वरे (for उपमे) . Dss Ts Gs Ms Ms -सितोरौ (for 'धते') . — (L. 3345) Ts महाराजौ

राक्षसेन्द्रं दुरात्मानं हिडिम्बं पुरुषादकम् ॥
 हिडिम्बो राक्षसेन्द्रस्तु भक्षयन्सर्वतो नरान् ।
 अतिप्रवृद्धो दुष्टात्मा लम्बवाहुर्महाहनुः ॥
 लम्बोदरो विरूपाक्षः पिङ्गकेदविलोचनः । [3350]
 श्येननासो महारौद्र ऊर्ध्वरोमा महाभुजः ॥
 पर्वताकारगात्रश्च दीर्घदंष्ट्रः शयाननः ।
 लम्बोदरो दीर्घदन्तो जगद्वासकरः सदा ॥
 उत्तुङ्गास्यो महोरसको दीर्घमीवो गजोपमः ।
 भक्षयन्मासपिटक पित्रञ्जोषितसचयम् ॥ [3355]
 गजान्गजैः समाग्रान्नो ह्यैरुधाद्रूपोत्तम ।
 रथान्धैः समाह्वय सादिनः सादिभिस्तथा ॥
 मनुष्यान्प्रपुरो दृष्ट्वा नास्यप्रास चकार सः ।
 काश्चिद्धरा महाराज वृष्णिपालान्समन्ततः ॥
 भक्षयामास सहसा हिडिम्बः पुरुषादकः । [3360]
 यान्प्रशयति पुरो रक्षन्वाङ्गपान विरुपशृङ्ग ॥
 भक्षयन्नपरान्वृष्णीन्पादातान्राक्षसाधिपः ।

चिक्षेप सहसा काश्चिद्विडिम्बः पुरुषादकः ॥
 अन्तकाले यथा क्रुद्धो रुद्रः प्राणभृतो नृप ।
 क्षणेनैवेन सर्वास्तान्भक्षयामास राक्षसः । [3365]
 वेचिद्धीता दिशः प्रापुर्वृष्णयो वीर्यशालिनः ।
 वेचित्तु भक्षितात्तेन रक्षसा वृष्णिपुंगवाः ॥
 कुम्भकर्णो यथा राजन्भक्षयामास वानरान् ।
 नि शेषं वृष्णिसैन्यं तु चकार पुरुषादकः ॥
 निक्षेप वृष्णिसैन्यं तु स्थित चित्रपटे यथा ॥ [3370]
 एतस्मिन्नन्तरे क्रुद्धो वृद्धो यादवपुगावो ।
 धनुर्गृह्य महाघोर राक्षसस्य पुरः स्थितो ॥
 यथा क्रुद्धस्य सिंहस्य मेधो क्रुद्धवामाविव ।
 व्यादायास्य महद्रक्षस्तौ दृष्ट्वाभ्याभ्यधावत ॥
 चिरादियुधिरेरूपाक्षः पाताललसनिभः । [3375]
 पर्यधावचतो रक्षः स्याद्वत्पादकलेजरम् ॥
 पूरयामासतुर्वीरो शरैर्यदुवृषी नृप ।
 हिटिम्ब्यास्य महाघोर व्यादिनास्यमिवान्नकम् ॥

(for 'रुद्धे') T₁ महाशयमा (for दुरा') — (L. 3347)
 D_n महारामानं (for दुरा') — (L. 3350) D_n T₁ s G₁
 s s M₁ s पिङ्गकेनो (for केन) — (L. 3351) D_n
 T₁ ऊ-रिला (for रोमा) — (L. 3352) D_{ss} D_n T₁ s
 G₁ M₁ वपसा, M₁ s वक्षाय (for गात्राय) D_n D_{ss} T₁
 G₁ शिवाननः ; T₁ s G₁ s s शवा', M₁ s शता' (for शशा')
 D_n सीप्रवृद्ध शिवानन (for s) — (L. 3353) D_n दीर्घ
 पश्वो (for 'द्वयो') Cal ed गजप्रास (for जगद्वाय) D_{ss}
 परसवा, D_n T₁ s G₁ s M 'पर सदा, T₁ 'पर सद्
 (for कर सदा) — T₁ om lines 3354 3357 — (L.
 3354) D_{ss} T₁ G₁ M उत्तुङ्गासो, D_n 'द्वाद्रो (for 'द्वास्थो')
 — (L. 3355) G₁ विष्याक (for पिटक) — (L. 3356)
 D_n समाग्रान्न, D_n 'जरे' T₁ 'जनु', Bom Poona eds
 G(ed) 'हृष्य' (for 'ज्ञाने') D_{ss} गजा नागै समाग्रसु,
 G₁ गजाशयै समाचरो (for ') D_n T₁ G₁ ह्वयानशेर (for
 ह्यैरुधात्) — (L. 3357) M सादिनि सादिनरूपाश्च (for
 ह्यैरुधात्) — (L. 3358) D_{ss} स्वपुरे, D_n T₁ G₁ s s M₁ s स
 पुरो, T₁ पुरतो (for स्वपुरो) D_n पान्च (for पान्य) G₁
 कृतोति (for चकार) — (L. 3359) D_{ss} सृता (for हृवा)
 — G₁ om 1 nes 3360 3373 — (L. 3360) D_n T₁ G₁ च
 T₁ s, G₁ हि नदा (for सदसा) — T₁ om lines 3361-
 3368 — (L. 3361) D_n D_n T₁ G₁ M यान्प्रशयन्पुरतो रक्षसः

T₁ G₁ s यान्प्रशयन्पुरतो रक्षसः, Cal ed यानप्रशयन्पुरो रक्षस
 (for ') — (L. 3362) D_n T₁ G₁ M यावन्त (for
 पादात्तान्) D_n Cal ed पादानान्भक्षसेधर, D_{ss} T₁ G₁ s
 यावन्तभक्षसेधर (for s) — (L. 3364) D_n रुद्रम् (for
 क्रुद्धो) D_n रौद्र (for रुद्र) D_n तथा प्राणयूनां नृप (for
 s) — (L. 3366) M स्य (M₁ तु) धावति (for दिशः प्रापु)
 M राक्षस (for वृष्णयो) — (L. 3368) D_n T₁ G₁ यथा-
 काम (for यथा रानन्) D_n T₁ G₁ हरिसैन्यमभक्षयत् (for
 s) — D_n T₁ s G₁ s M₁ om lines 3369 — (L.
 3370) D_n T₁ G₁ M₁ s विशेष (for निषेध) — (L.
 3373) T₁ s M₁ s वृद्ध (for क्रुद्ध) D_{ss} G₁ सृगो वृद्ध-
 समाविव D_n महिषो वृद्धवामाविव (hypermatic), M₁ मेधो
 वृद्धवामाविव (for ') — (L. 3374) D_n T₁ s s G₁ s s
 M₁ s महाशयसः, D_{ss} महाराज (for महद्रक्षसः) D_n व्यादि-
 नास्यो महाशयो (for ') D_{ss} T₁ लो वृद्धवामाविव, D_n
 T₁ G₁ हिडिम्बो मानुषात्क (for s) — (L. 3375) D_n
 D_{ss} M₁ विरूपाक्ष (for 'रु') D_n वृद्धो दृष्ट्वादियुधिरे (so),
 G₁ वृद्धो चक्रादियुधिरे (for ') D_n D_n T₁ G₁ 'सनिभम्
 (for 'स) — (L. 3376) D_n G₁ वृद्धो (for रक्ष) Bom
 Poona eds तनो रक्ष पर्यधावत् (for ') D_n G₁ s M
 सादन्वादन, T₁ 'स्वादन' (for 'स्वावत्') D_n T₁ G₁ साप-
 न्वादनकलेवात् (for s) — (L. 3377) D_n T₁ मुसम् (for

सर्वास्तान्वाद्यामास देवशङ्करिण्युग्म् ।
 धावति स्म ततो रक्षो व्यादितास्य भयानकम् ॥ [3380]
 तयोर्गृहीत्वा धनुषी बभञ्ज युधि सत्वरम् ।
 बाहू प्रसार्य दुष्टात्मा राक्षसो विकृताननः ॥
 वसुदेवं महीपालं राजानं वृद्धसेविनम् ।
 महीतुं राक्षसश्रेष्ठो यतते नृपससदि ॥

हिडिन्व उवाच ।

एष वां भक्षयिष्यामि वसुदेव नृपाधम । [3385]
 उपसेन किमर्थं हरं तिष्ठसे मत्पुरोऽधम ॥
 आगच्छ प्रविशस्व मे प्रासभूतौ युवां मम ।
 विधिना निर्मितो वृद्धो वसुदेव हरेः पितः ॥
 लुप्तशिवः श्रमार्थञ्च युद्धे स्वरितविक्रमः ।
 मन्मुखात्नव गच्छेत् प्रविशन्तौ त्वरान्वितौ ॥ [3390]
 युवयोः शोणितं पीत्वा तृप्तिं यास्यामि निवृत्तः ।
 सादासि च पुनमांसं वृद्धयोर्युवयोः सुखम् ।
 इति ह्यनन्तदा क्रुद्धो व्यादितास्यो महाहनुः ।
 धानति स्म तदा क्षिप्रं हिडिन्वो राक्षसेधरः ॥
 वसुदेवोपसेनौ च मीतौ विप्रेक्ष्य सर्वतः । [3395]

दिशोऽभ्यभजतं रावत्रिःश्लो वृष्णिपुंगवो ॥
 एतस्मिन्नन्तरे दृष्ट्वा बलभद्रः प्रतापवान् ।
 दृष्ट्वा च तौ तथाभूतौ वसुदेवोपसेनौ ॥
 यासुदेवं समादिश्य हस युध्यन्तमीधरम् ।
 निर्गत्य चान्तरं तस्य राक्षसस्य दुपारम्भनः ॥ [3400]
 सा कृपाः साहस रक्षो मुञ्चतौ राजसत्तमी ।
 शिवोऽस्मि युध्यता रक्षो मया शङ्खिषांसता ॥
 अहमेव हनिष्ये त्वा का चेयं तव भीषिका ।
 इति श्रुत्वा हृत्किं विसृज्यतौ महारणे ॥
 महानथमसौ पुष्टो भक्षयान्येनमप्रवः । [3405]
 विदार्य पूर्वभद्रकं बलभद्रमुपात्रयत् ॥
 विसृज्य नगरं चापं राक्षसस्य पुरः शिवाः ।
 मुष्टिं प्रगृह्य धलपानरफोटयन्वाहुमुत्तमम् ॥
 हिडिन्वन्त्यथ दुष्टात्मा मुष्टिं धृत्वा महारणम् ।
 जघान वसो रामस्य व्यादितास्य इवात्मकः ॥ [3410]
 क्रुद्धोऽथ बलभद्रस्तु मुष्टिना तेन ताडितः ।
 जघान मुष्टिना रामो राक्षसेन्द्रमनिन्दितः ॥
 मुष्टियुद्धं समभन्रराराक्षवर्जनीयोः ।

(for नृप) — (L. 3378) Ds Tz Gz s s Ms s हिडि-
 न्वस्य (for न्यास्य) — (L. 3379) Dns Ts Gz s s वारया
 मास (for मास) — (L. 3380) Ds Ts Gz धानयेव, Ts
 वसु (for विस) Ms व्यादितास्यो (for ह्य) Ms व्यादि-
 तास्यो भयानक (for s) — (L. 3381) Dn Cal ed.
 प्रतिष्ठा (for गृहीत्वा) Ds Gs गृहीत्वा धनुषी रक्षो (for s)
 — (L. 3382) Ds बाहु (for बाहू) Dn Cal ed प्रसार्य
 बाहू दुष्टात्मा (for s) — (L. 3383) Ds Gz Ms सेरि
 तम् (for नन्) — (L. 3384) Dn रक्षमा (for राक्षम)
 — Gs हिडिन्वस्य (for हिडिन्व) — (L. 3385) Ds Ts s
 ह्यं (for वा) Ds वसुदेवं स्वया मह (for s) — (L. 3386)
 Gs तिष्ठये अपरे मम; Ms से मत्पुरोगमः (for s) — (L.
 3387) Dns Gz s आगएव (for एव) Ds [ए]तर्हि, Gz
 [ए]तदि (for आह्वय मे) Ts आगएव प्रविशेता हि
 (for s) — (L. 3388) Dns Ds Ts z Gz s s Ms
 विधिना निर्मितो वृद्धो Ms धा निर्मितौ युद्धे (for s) Ts Gz
 Ms s वसुदेवो (for देव) Dns तिष्ठा (for तिष्ठ) Dns Ds
 वसुदेवो हरेः पिता (for s) — (L. 3390) Dn Ts Gz s
 M गच्छेत्, Ts धा (for न) Ds मन्मुखात्नव गच्छेत्वा (for

s) Ds प्रविशेत्, M 'तौ' (for 'दृष्टौ') Ts s स्वराश्वि-
 (for 'श्वसौ') Ds Ts Gs प्रतिष्ठा विलम्ब (for s)
 — (L. 3392) Dn Ts s वसुदेवद्वयो मुत्तम् (for s)
 — (L. 3393) Dns Ds Ts Gz Ms रक्षो (for क्रुद्धो) Dns
 Ts s व्यादितास्य (for ह्यो) — (L. 3396) Dns G (ed.)
 शिवा श्रमार्थितौ राक्षस, Ds दिशो अत्रेव राक्षस; Ms s
 दिशोऽभ्यभूता राक्षस; (for s) — (L. 3398) Ds Ms तथा
 भीतौ (for तथाभूतौ) — (L. 3399) Dn Ts s Gz s s
 M वासुदेवे (for देवे) Dns हंहर, Dns Ds Ts s Gz
 s s Ms 'रे, Dns G (ed.) 'र (for 'रम्) — (L. 3401)
 Ms सद्रं (for साहस) Dns Ts मुग्धता; Ds Ts मुग्धता; Ms
 मुग्धता (for मुग्धता) Ts Gz s s नृप (for रात्र) — Gs
 om lines 3402-3403 — (L. 3402) Ds मया शत्रुनिर्वा-
 सया (for s) — (L. 3404) Ts दो विद्युत् (for विद्यु-
 ज्वैर्ता) — (L. 3405) Dn ह्यो; Dns Ts s Gz s
 s Ms दुष्टो, Ds भक्ष्यो (for पुष्टो) — (L. 3406)
 Dns त्रिपार्थं पूं वष्य च (for s) Ds Ts बन्देभम्
 (for भद्रम्) Gs दत्तामम् (for द्रष्टम्) — (L. 3407)
 Dn Ts s Gz s भयानकम्, Dns ed. भयानकम् (for

युध्यतोयुद्धरङ्गेषु नरराक्षससिंहयोः ।
 तपोध्वटचटाशब्दः प्रादुरासीद्भयानकः ॥ [3415]
 अथ राक्षसराजस्तु सुष्टिना राममाह्वहे ।
 जघान वक्षोदेशे तु वक्ष्येणैर पुरंदरः ॥
 अथ रामो बली साक्षान्मुष्टिं संवर्त्य यत्नतः ।
 हिडिम्बं ताडयामास वक्ष्यमरविद्वियम् ॥
 तलाभ्यामथ रामस्तु जज्ञे वक्त्रे स राक्षसम् ॥ [3420]
 आहतसलपातेन हिडिम्बो राक्षसेश्वरः ।
 जानुभ्यामपतद्गमी गतासुरिय राक्षसः ॥
 तत उत्स्य रामस्तु दोर्भ्यां सगृह्य राक्षसम् ।
 आदाय बाहुवेगेन भ्रामयित्वा पदात्पदम् ॥
 व्याविष्य सुचिरं रामो दशयन्नात्मनो बलम् । [3425]
 उरिष्य राक्षसेन्द्रं तं सर्वलोकस्य पश्यतः ॥
 गन्धुविमात्रं चिद्रेप ततो देशाद्वलायुधः ।
 गतासुरिय रक्षस्तु ततो देशान्निरगन्तम् ॥
 ये वैचिद्राक्षसास्त्र हतशेषा महारणे ।
 बलभद्रात्ततो भीता जग्मुश्चैव दिशो दश ॥ [3430]
 अथ भगवानपि भास्वरो पविः
 महत्य तेजांसि सहस्ररदिमः ।

अस्तं यया चक्षुरपि प्रजाना-
 मीपत्तमश्चापि समाविवेश ॥
 तस्मिन्प्रविष्टेषु समुद्रतोयं [3435]
 प्रजापती विश्वमुत्ते जगद्गुरौ ।
 नक्षत्रनाथः समुपाजगाम
 सध्यातमोऽपि न्यनश्नृपोत्तम ॥
 प्रभातकाले नृपसत्तमा रणे
 गोरधने निरनगीतनादिते ॥ [3440]
 इति ध्रुवन्तो नृपसत्तमास्तदा
 व्युपारमंस्तत्र रणोत्सवं नृप ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

उभौ ती हंसडिभचीं रामायेन महागिरिम् ।
 जग्मतुः सहितौ राजगौरधनमयो नृप ॥
 अथ प्रभाते विमले सूर्यं चाभ्युदिते सति । [3445]
 गोरधनं जगामासु केशवः केशिसूदनः ॥
 शैनेयो बलभद्रश्च यादवाः सारणादयः ।
 गन्धर्वैरत्सरोमिश्च नादितं बहुधा गिरिम् ॥
 तस्योत्तरं नृपश्रेष्ठ पार्थं सप्राप्य यादवाः ।

ऽहागतम् Dss सुष्टिं हृत्त्य भयानकम् (for ⁶) — (L 412) Dss Bom Poona eds G (ed) तेन (for रामो)
 Dss Ds T₁ & Gs M राक्षसेश्वरम् (for 'सिन्द्रम्') Gs राक्षसेश्वरम्
 इन्दिवम् (for ⁶) — After line 3412, Ds T₁ Gs ins an
 ddl colophon [Adhy no T₁ 206, Gs 232]
 — Ms s om line 3414 Before line 3414 De T₁ Gs
 ns वैशंपायन — (L 3415) Dss Dss Gs नड्येषु (for 'नडेपु)
 Ms नीरस्ये (for 'सिन्द्रयो) — Ms om line 3416 — (L
 3417) Ds T₁ Ms s जघान वक्षसो देशे (for ⁶) — (L
 3419) Cal ed वक्षस्येव महाद्वियम् (for ⁶) — (L 3420)
 Dn Dss T₁ & Gs Ms वक्त्रे हत्वा, Ds T₁ Gs Ms—4 हत्वा
 वक्त्रे (for जज्ञे वक्त्रे) — (L 3423) Ms Bom Poona
 eds G(ed) वीर (for इव) — (L 3423) Gs वक्त्रे हत्वा
 व राक्षसम् (for ⁶) — (L 3474) Dn Ds T₁ & Gs s
 Ms बहु (for बाहु) — (L 3425) Dss T₁ Gs s s
 व्याविष्यन्, Ms s s आविष्य, Ms आविष्यन् (for व्याविष्य)
 T₁ व्याविष्यदसुरं रामो (for ⁶) — (L 3428) Dn Dss
 T₁ & Gs s सतासु राक्षसश्रेष्ठम् (for ⁶) — (L 3431)

Dn Dss T₁ & Gs s अयाधुमली भगवान्दिनेना — (L
 3432) Dn Ds सभृत् (for संद्वय) — (L 3434)
 तमो विवेदा (for समाधि) — (L 3439) Dn T₁ Gs s
 s Ms नृपसत्तमो रणो, Ds T₁ मा रणं (for 'मा रणे)
 — (L 3442) Dss Gs s रणोत्सवे, Ds T₁ Ms त्वनाम्
 (for 'सन्व)

Colophon — Mention of the Epic Dss — Men-
 tion of 'शुभा' Dn Dss Ds T₁ & Gs M — Adhy
 name Dn इमद्विभक्तये हिडिम्बरराजम्, Dss हंसडिभको-
 पात्तयानम्, T₁ हंसडिभकोपात्तये बलभद्रेण हिडिम्बवध, T₁
 Gs s इमद्विभकोपात्तये हिडिम्बवध, Ms s इमद्विभक्तम्.
 — Adhy no Dn Dss 309; T₁ 237, T₁ Gs 239; T₁
 207, Gs 223, Gs 334, Gs 233, Ms-s 202, Ms 201.

(L 3445) Ms [अभ्युदिते (for 'दिते) — (L 3447)
 Ds T₁ Gs सारणादाश्च यादवा (for ⁶) — Gs om lines
 3448-3450 — After line 3448, Dss Bom Poona eds
 G(ed) Dss

निकषा यमुना राजस्ततो युद्धमनन्तं । [3450]
 हंसेन डिभकेनाथ यादवैश्च समन्ततः ॥
 उग्रसेनस्त्रिसप्तत्या शराणा नवपर्वणाम् ।
 विव्याप हसडिभकौ वसुदेवश्च सप्तभिः ।
 सारणः पञ्चविंशत्या दशभिः कङ्क एष च ॥
 निशठविंशता राजन्सात्यकिश्चापि सप्तभिः । [3455]
 वशीत्या विष्टुश्च राजसुद्धयो दशभिः शरैः ॥
 प्रसुभ्रविंशता राजन्साम्यध्यापि च सप्तभिः ।
 अनासृष्टिस्त्वेकपट्या शराणा नवपर्वणाम् ॥
 एवं ते सहिता राजश्चतुर्बुद्धमदीनवत् ।
 अत्यद्भुतं महापोर यादवाः सर्व एष च ॥ [3460]
 चक्रुस्ताभ्या महायुद्धं यामुदेवस्य पश्यतः ।
 सर्वानथ महाराज यादवान्यलवचरारम् ॥
 नायुभौ हसडिभकौ नृपालान्प्रत्यविष्यताम् ।
 प्रत्येकं दशभिर्विष्या वाणैश्च हृजसत्यैः ।
 जग्रतुश्च शरैस्तीक्ष्णैरत्यर्थं चादवैश्चराम् ॥ [3465]
 जयतिता, सर्व एवैते धमन्तः शोणित बहु ।
 माधवे किमुना राजन्मुष्पिता इय ते वसु ॥

मीताश्च यादवा राजन्पालान्परयाथान् ॥
 एतस्मिन्त्रन्तरे राजन्वसुदेवात्मजो नृप ।
 वामुदेवो हर्षो युद्धे प्रमुखे धन्विनो तयोः । [3470]
 चक्रतुर्बुद्धमत्तुल स्कन्दशकाविनाम्यरे ॥
 ततो देवाः सगन्धर्वाः सिद्धा यक्षा महर्षयः ।
 विनातस्याश्च दृष्टशुद्ध देवासुरोपमम् ॥
 ततः प्रादुरभूता तौ भूना भूवेश्वरस्य ह ।
 शूलिना प्रेषितो युद्धे रक्षार्यं वलिनी तयोः ॥ [3475]
 हंसोऽथ वामुदेवश्च युद्धे चतुर्बुद्धीश्वरी ।
 रामश्च डिभकश्चैव सयुक्तो युद्धकाङ्क्षया ॥
 विव्रान्ताः सर्व एवैते शस्त्रे ह्यस्त्रे तथा बले ।
 शङ्खान्दधु प्रथमाजन्त्रे स्ते सर्वे रथे स्थिताः ॥
 अथ कृष्णो हृषीकेशः पाञ्चजन्य महास्वनम् । [3480]
 ध्वनी पद्मपलाशाक्ष सर्वाग्निस्त्रापयन्निव ॥
 अथ मूर्तो महाधोरो लम्बोदरशरीरिणां ।
 दुद्रुवतुर्महाराज शूलनादाय केशरम् ।
 शूलैर्न पोषया राजश्चक्रतुर्बादवेश्वरम् ॥
 ताभ्या समाहृतो विष्णुर्देवगन्धर्वसनिभौ । [3485]

20** जगन्मु सहितौ रागगोवर्धनमयो गिरिम् ।

गोषनेरथ सैन्यैश्च नादित बहुधा गिरिम् ॥

— (L 3449) Cal ed. हल्लेतर (for लस्योत्तर) Gs प्रदेश (for पार्ष्ण-स) — Gs om line 3451 — (L 3451) M [आ]-
 जौ (for [म]ज) — Gs om lines 3453-3458 Ds om
 line 3453 — (L 3454) Ts M कङ्क (for कङ्क) — (L
 3455) Dss विराट्, Ds विराट्, Ts विराट् (for विराट्)
 Cal ed. निशठन्मु निमत्तया (for *) Ds द्वारिचय्यर (for
 सार्यविद्य) — Ds om lines 3456-3458 — (L 3456)
 Ts मन्मि (for दत्तमि) — (L 3458) Ms स्रधो सुष्टया
 (for लैकपट्या) — (L 3459) Ts वृतेन (for वृत्ते) Ds
 बद्धो (for सहिता) — (L 3462) Ds Ds Ts s Gs s-
 यादवान्कलमर्दिजान् (for *) — Gs om (hapl) lines 3463-
 3465 — (L 3463) Ts नृपौ ताम्, Gs नृपतीन् (for नृपा
 क्षाम्) M निषेधा तासुपालान् (for *) — (L 3464) Dn
 निशित- (for च कृत) Ds सनत, Ts Gs स नृपु, Gs
 संहृते (for सपते) Ds Cal ed. वाणैर्विषितामोमते
 (Cal ed सप्तमै) (for *) — (L 3465) Ds Gs न यन्त
 (for यं) — (L 3467) Ds Ms बहु (for वसु) Ds Gs

किमुना इव ते वसु (Gs तेऽथवम्) (for *) — (L 3465)
 Gs सर्वे चैव बहुधरा (for *) Ds Ts Gs नगरभवन (for
 यण) — (L 3470) Ms स वामुद्रे (for देवो) Gs प्रमुखे
 चक्रितोर्बुद्धौ, Gs पा न्वनी प्रमुखे तयो (for *) — (L
 3473) Ds Bom Poona eds G(ed) तयोरेव (for तयोदेवा)
 Gs Ms यक्षा (Ms सिद्धा)श्च परमर्षय (for *) — (L 3474)
 Dss Ms मूर्तो भूवेश्वरी नृप, Dss Ds Ds Ts s G नृती
 (Ds भूर्तो) भूवेश्वरी नृप (for *) — (L 3475) Ds Ts Gs
 रावन् (for युद्धे) Ds माधार्य (for रक्षार्य) Ds Ts वलि
 नोत्, Ms नत् (for नी) — (L 3477) Ds वसन्ती, Gs स
 सयुक्तो (for कौ) — (L 3478) Ds Gs M विद्युत्, Ts
 विद्युत् (for विव्रान्ता) Gs सल्लेखैस्ते (for सल्लेख) Ts
 महाबले (for तथा बले) Gs हस्य सप्रे महाबले (for *)
 — (L 3479) Gs तद् (for कङ्क) Ds Gs द्वार (for
 ताम्) Ds तद् द्वारस्यो राजन् (for *) — (L 3480)
 Ds Ts s M तत् (for अथ) — (L 3483) Ds Ts Gs
 शूलैर्न (for शूलम्) Ds केशो, Ds केवलम् (for केश
 यम्) — (L 3484) Ds M नत्तु इदानीतम् (for *)
 — (L 3486) Ds Ts Gs नत्तपत् (for इत्तपत्) — (L

ईपस्मिताधरो देवः किंचिदुत्प्लुत्य सत्वरम् ।
 रथाद्रथिनरश्रेष्ठस्तौ प्रगृह्य जगत्पतिः ॥
 भ्रामयित्वा शतगुणमलातमिनः केशवः ।
 कैलास च समुद्दिश्य प्रचिक्षेप ततो हरिः ॥
 तावेत्य तु गिरैः शृङ्गं कैलासस्य महामते । [3490]
 दृष्ट्वा तत्कर्म देवस्य विस्मयं जग्मतुः परम् ॥
 हसन् च दृष्ट्वा नत्कर्म रोपताप्रायतेक्षणः ।
 उवाच वचन विष्णुं पश्यता त्रिदिवोकसाम् ॥
 किमर्थं राजसूयस्य विघ्नं चरसि केशव ।
 ब्रह्मदत्तो महीपालो गष्टा नस्य महाक्तोः । [3495]
 करं दिशं यथायोगं यदि प्राणाप्राणाह्वसे ॥
 अथ चेत्त्व क्षणं तिष्ठ ततो ज्ञात्वा करं बहु ।
 ददासि नन्दपुत्रं त्वं ततो यष्टा स मे गुरुः ॥
 ईश्वरोऽहं सदा राजा देवानामिन् शूलधृक् ।
 एव ते वीर्यविभव नाशयिष्यामि सयुगे ॥ [3500]
 इत्युक्त्वा सशरं चापं सालतालोपमं नृप ।
 आकृत्य च यथाप्राणं नाराचेन स केशवम् ।
 ललाटे चिक्षिपे हसो ललाम इव सोऽभवत् ॥

उवाच सात्यकिं कृष्णो रथं वाह्यं मे प्रभो !
 दासकं पृष्ट्वाहं तं कृत्वा केशव ईश्वरः ॥ [3505]
 अथ तेन समादिष्टः सात्यकिर्गृह्यन्ध्रम् ।
 मण्डलानि चहृन्त्याजौ दर्शयामास सत्वरम् ॥
 अथ विद्वो दृढं तेन शरेण हरिरीश्वरः ।
 आप्रेयमर्षं सयोज्य शरे वस्मिन्निर्दिश्वरः ।
 उवाच ईसं राजेन्द्र सात्यकिं प्रेषयन्त्यान् ॥ [3510]
 अनेन त्वा दहाम्यथ यदि शक्तोऽपि वायव ।
 अलं ते चहृद्युद्धेन क्षत्रियोऽसि सदा शठ ॥
 मत्क्षेत्रकर्मिच्छंस्तं दर्शयाग पराक्रमम् ।
 यतयो वाधिता हसं पुष्करे सस्वितात्स्वया ॥
 शाल्ता त्वं रत्नं विप्राणां स्थिते मयि नराधमः । [3515]
 स्थिते मयि जगताये हतं क्षत्रियकण्टकात् ॥
 शास्तास्मयोऽसता लोने वृष्टानां ब्रह्मविधिपाम् ।
 शापेन यतिमुख्यानां हतं एव पुराधम ॥
 मृत्यवे त्वा निवेद्याथ रक्षिना ब्राह्मणानहम् ।
 इति ब्रुवंस्तदनु तु मुणोच युधि केशवः । [3520]
 तद्वन्न वारुणेनाथ हतोऽपि प्रत्यपेधयत् ॥

3487) Ds T₁ G₂ M रथ (for रथि) Das Bom Poona
 eds G(ed)जनादेन (for जगत्पति) — (L 3488) Ds G₂
 मालामिन स केशव (for *) — (L 3490) Das Ds T₁
 G₁-s : तावुपेय (for तावेत्य तु) Dn शृङ्गान् (for शृङ्गं)
 Dn महीभूमं , Ds महामती , G₂ समाह्वो (for महामते)
 — (L 3491) Das दृष्ट्वा देवस्य त कर्म (for *) — (L
 3493) Das ह्रम ; Ds T₁ G₂ कलि (for विष्णुं) Das Ds
 T₁ s : G₁ s M शृण्वता (for पश्यता) — (L 3494) Ds
 रावयज्ञस्य (for सूवस्य) G₂ विघ्न-प्रायि केशव (for *)
 — (L 3495) G₂ कर्ता (for यष्टा) — (J 3496) Das
 यथायोग्य (for *) Das हि रक्षयि T₁ प्ररक्षते (for प्रका
 ह्वसे) — (L 3497) Ds तिष्ठेत् (for तिष्ठ) — (L 3498)
 M₁ s-सुत (for पुत्र) Ds ददासि त्वं नन्दपुत्रं M₂ गृह्णामि
 त्वा नन्दपुत्रं (for *) — (L 3499) Das Ds T₁ s G₂
 शूलधृक् (for *धृक्) — (L 3500) T₁ G₂ M एव (for
 एवं) Das Ds T₁ G₂ एव ते वीर्यमनुष् (for *) G₂ Ms s
 सगरे (for सयुगे) — (L 3501) G₂ तालसम (for-तालो
 पमं) — (L 3502) Ds G₂ विहृष्य (for क्षा) T₁ s G₂
 यथाप्राणान् (for प्राण) — (L 3503) Ds M अतत् (for
 अभवत्) — (L 3505) G₂ दासकं पृष्टं हत्वा (for *) G₂

हृत्ति (for हृत्वा) Dn₁ केशवम्, Bom Poona eds G(ed.)
 देवा तम् (for केशव) T₁ s G₂ s ईश्वरम् (for *r) Ds
 कृत्वा देवा स्वामीश्वर (for *) — Cal ed om (hapl) lines
 3506 3508 — (L 3508) Das [आ]विद्वो (for विद्वो)
 G₂ रथेन (for रथेण) — (L 3509) Poona ed शर (for
 शरे) Das Ds T₁ s G₂ अत्यय (for ईश्वर) — Dn om
 line 3510 — (L 3510) Ds सात्यकि (for *किं) T₁
 प्रेषयत् (for प्रेष*) M₁ s हृये (for हृयान्) Ds सात्यकि
 प्रेषयन्ने, M₂ किं प्रेषयद्दये (for *) — (L 3511) Das
 दहे चाप (for दहाम्यथ) Dn Ds G₂ s शक्तोऽपि (for
 शक्तोऽपि) — (L 3512) Ds Ds T₁ s : G₂ s- s M बहु
 बदेन , G₂ बहु व (for बहुयु) — (I 3513) G₂ s M₁
 हृच्छेत्स्व (for हृच्छन्स्व) T₁ या मत् कर्मिच्छेत्स्व , G₂ लक्ष्मे
 स्करमिच्छेत्स्व (for *) — G₂ om lines 3514-3516 T₁ G₂
 om line 3515 — (L 3515) Ds नराधिप (for *धम)
 — (L 3518) Dn T₁ s G₂ s- s नराधम ; Das G(ed.)
 नृप (for पुरा) — T₁ om (hapl) lines 3519-3523
 — (L 3520) M₁ हृद (for हृत्ति) — Ds om (hapl)
 lines 3521 3526 — (L 3521) T₁ M₁-s [आ]शु (for [अ-
 य] M श्य (for स्रि) — (L 3513) T₁ महारीदे (for

वायव्यमथ गोविन्दो मुमोच युधि हंसके ।
 तद्वत् वारयामास माहेन्द्रेण नृपोत्तम ॥
 अथ माहेधरं कृष्णो मुमोचाल्युग्रमाहवे ।
 रौद्रेण तत्ततो हसो वारयामास तस्त्रिणात् ॥ [3525]
 गान्धर्वं राक्षसं चैव पैशाचमथ केजरः ।
 ब्रह्मास्त्रमथ कौनेरमासुतं याम्यमेव च ॥
 छित्त्वास्थैतानि हंसरतु मुमोच युधि सत्वरम् ।
 वारणार्थं तदस्त्राणां चतुर्णां माधवस्य ह ॥
 अथ ब्रह्मशिरो नाम घोरं शत्रुविनाशनम् । [3530]
 मुमोच हंसमुद्दिश्य केशवः क्रोधमूर्छितः ।
 हंसोऽपि तेन राजेन्द्र वारयामास तं शरम् ॥
 यमुनाप उपसृश्य देवदेवो जनार्दनः ।
 अन्नं वैष्णवमादाय शरे मुनिशिते हरिः ।
 योजयामास भूतात्मा भूतभावनभावन ॥ [3535]
 येन देवा रणे हत्वा राज्यमापुः पुरासुरान् ।
 तद्वत् योजयामास वधार्थं तस्य भूपतेः ॥

Colophon.

माहेन्द्रेण — (L 3524) Cal ed मुमोचाद्य महाहवे (for
 *) — (L 3525) Dn; रौद्रेण ततो हसो वा (for *) Dn
 Gs वाक्षयम् (for 'णाय' — (L 3528) Ds; Ti १ + G M
 वनारि (for छित्त्वास्त्र) — (L 3529) Gs १ वारणार्थं (for
 वारणार्थं) — (L 3530) Ds; G(ed) घोरं (for नाम)
 Dn वाज्ज, Gs अन्नं (for शत्रु) Ds; G(ed) अर्थं शत्रुविना
 शनम्, Gs १ घोरमश्च विनाशनम् (for *) — (L 3531)
 Ds; देवदेवो जनार्दन (for *) — After line 3531, Rom
 Poona eds G(ed) 325

26** योजयामास तद्वत् महाघोरपराक्रमम् ॥

अथ भीतो महारौद्रमखं दृष्ट्वा नृपोत्तम ।

— Ds; om line 3532-3534 — (L 3533) Ds; Gs
 यमुनायाम् (for 'नाप' — (L 3531) Dn स (for सु) Ms
 परे मुनिशितैरि (for *) — (L 3535) Ds; तद्वत् (for
 वारयामा) Ds; महाघोरपराक्रमम् (for *) — Ds; om line
 3535-3537 — (L 3536) Ms १ त्रिणात् (for हत्वा) Gs
 सुरा (for [अ]सुरान्)

Corruption — Mention of the Epic Ds; — Mention
 of Khila Dn Ds; De Ti १ + G M — Adhy name Dn
 हंसदिग्धके हंसकेशवयुद्धम्, Ds; हंसदिग्धकोपास्त्रायम्, Ti Gs

वैष्णवायन उवाच ।

अथ भीतो महारौद्रमखं दृष्ट्वा नृपोत्तम ।
 हंसो राजा महाराज निश्चेष्ट इव मधुरी ॥
 प्लुत्य स रथात्तस्माद्युनामभ्यधावत् । [3540]
 यत्र कृष्णो हृषीकेशः कालिय बलशालिनम् ॥
 ममर्द च महाघोरं यावत्पातालसन्धिः ।
 तावदीधं महानीलं कालाञ्जननिभं महत् ॥
 तस्मिन्हृदे महाघोरे पयाताथ स हंसकः ।
 हंसे पतति तस्मिन् महाभ्रावो वभूव ह । [3545]
 गिरीणां पात्यमानानां समुद्र इव वज्रिणा ॥
 रथाद्प्लुत्य कृष्णोऽपि तस्मोपरि पपाव ह ।
 देवदेवो जगन्नाथो जगद्विस्वापयन्त्रिण ।
 शहरत्तं महाबाहुं पादाभ्यामथ वेगावः ॥
 पादक्षेपं तत्तस्माद्दृष्ट्वा हंसो नृपोत्तम । [3550]
 ममार च नृपश्रेष्ठ केचिदेवं वदन्ति हि ॥
 अन्ये पाताळमायातो भक्षित पन्नोरिति ।
 अद्यापि नैव राजेन्द्र दृष्ट इत्यनुशुभ्रमः ॥
 यथापूर्वं जगन्नाथो रथं समुपजग्मिवान् ॥

कृष्णहंसयुद्धम्, Ti Gs हंसदिग्धकोपास्त्रायै कृष्णहंसयुद्धम्, Ms १
 हंसदिग्धकम् — Adhy no Dn Ds; 310, Ti Gs 233,
 Ti Gs 240, Ti 208; Gs 234, Gs 235, Gs 239, Ms-
 202, Ms 202

(L 3538) Dn Ds; De Ms नृपोत्तम (for 'म) — (L
 3539) Ti Gs शत्रुन् (for राजा) Ds इवो राजसमहावो
 (for *) — (L 3540) Ti उत्पत्य (for उत्प्लुत्य), De Ti
 Gs १-१ Ms १ शत्रुवधायन, Ms अत्रुवायनि (for शत्रुवधायन),
 — (L 3541) Dn; Ti Gs कालियादि ममर्द ह, Ti Gs १ +
 'न हि ममर्द ह (for *) — (L 3542) Ds Ti Ms महाहर्द
 (for ममर्द च) Dn Ti १ Gs महाहर्द महारौद्र, Ms-१ शत्रु
 यामास तद्वत् (for *) Dn Ds; Ti १ Gs १-१ संस्थितम्
 (for 'ति) — (L 3543) De हृद घोर, Ms महानीलं (for
 नीलं) Dn Ds; Ti १ Gs १-१ हि बद्ध (for महत्) — (L
 3545) Ti Gs समुत्पत्य (for वभूव ह) Ds महानीलं समुत्प-
 तत् (for *) — (L 3547) Ti उत्पत्य (for उत्प्लुत्य) — (L
 3550) Ds पादाक्षेप (for पादं) Dn Ti Gs १-१ Ms नृपश्च
 (for तस्मत्) Ds; Gs Ms १ नृपोत्तम (for 'त्तम) — (L
 3551) Ds; Gs नृपश्रेष्ठ (for 'श्रेष्ठ) Ms ममार नृपश्रेष्ठ, Gs
 'द चके दृष्टे (for *) Gs निवन्ति (for वदन्ति) — (L

हते तस्मिन्महाराज धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः । [3555]

अकरोद्राजस्यं च तत्र पूर्वपितामहः ॥

यदि जीवेदसौ हंसः को नु संस्रति तं व्रतम् ।

स च सर्वोत्थिविदित्यं रुद्राह्वयवरः प्रभो ॥

क्षणादेव महाराज वार्षेयं गामगाहृत ।

हतो हंसो हतो हंसः कृष्णेन रिपुमर्दिना ॥ [3560]

जगुर्गन्धर्वपतयो देवलोकं दिवानिशम् ।

कृष्णेन लोभनाथेन विष्णुना प्रभविष्णुना ।

यमुनाया हृदे घोरे कृष्णेनेति दिवानिशम् ॥

Colophon.

पेशंभायन उवाच ।

श्रुत्वा निहतमस्युभं भ्रातरं वीर्यशालिनम् ।

वलदेवं परित्यज्य युध्यमानं महारणे ॥ [3565]

डिभको वीर्यसंपन्नो यमुनामनु जग्मिमान् ।

तमन्वधारादेगेन वलभद्रो हलायुधः ॥

हंसो हि यत्र पतितस्तत्रासौ निपपात ह ।

यमुनायां महाराज विलोड्य जलसचयम् ॥

अतिकुह्रोऽथ डिभको भ्रामयित्वा जलं वहु । [3570]

उन्मज्योन्मज्य सहसा निमज्य च पुनः पुनः ।

न ददर्श तदा राजन्भ्रातरं वीर्यशालिनम् ॥

उन्मज्याथ महाबाहुर्वासुदेवं विलोक्य च ।

उवाच वचनं राजन्डिभको वीर्यवत्तमः ।

अरे गोपकदायाद् ह्यसौ हंस इति स्थितः ॥ [3575]

वासुदेवोऽपि धर्मात्मा यमुना वृच्छ राजक ।

इत्यत्रोत्प्रसन्नात्मा वासुदेवः प्रतापवान् ॥

तच्छूना यमुनां भूयः प्रविश्य डिभकः किल ।

वहुप्रकासुद्वीक्ष्य भ्रातरं भ्रातृवत्सलः ॥

विललाप ततो राजा डिभको भ्रान्तमानसः । [3580]

क नु गच्छसि राजेन्द्र विहायैवमवाधयम् ॥

कुतो भ्रातरितो गच्छेः परित्यज्यैव मामिह ॥

विलप्येवं वृषश्रेष्ठ डिभको भ्रातृवत्सलः ।

आत्मत्यागे मनः कुर्वन्यमुनाया महाहृदे ॥

निमज्योन्मज्य सहसा मरणे हृत्निश्चयः । [3585]

हस्तेन जिह्वामाकृष्य भूयो भूयो विलप्य च ॥

नतः समूळामाकृष्य जिह्वां ग्राहसकृत्स्नयम् ।

ममारान्तर्जले राजन्डिभको नरकाय वै ॥

गते नराथमे हसे डिभके च तदा हते ।

अगमत्पुण्डरीकाक्षो भूनाथिस्मापयत्रिव ॥ [3590]

3553) Dn अथ (for अथ) T1 [अ]पि (for [अ]नु) . — (L.

3554) Ds स्वयम् (for स्व) — (L. 3557) Dss अयं (for

असौ) Dn Dss Ds नमस्त्यदिः । नु संस्रति (for नु संस्रति)

— (L. 3558) T2 om 3558^a-3559^a M प्रभु (for प्रभो).

— (L. 3559) Ds T2 जगामथो (for महाराज) — (L.

3560) Cal ed हृदे देव्य (for the second हतो हंस)

Ds T2 Gs हतो हंसो ह्य इति (for "). Ds T2 Gs २

वादिना (for मर्दिना) Gs कृष्णेन परियागिना (for ").

— (L. 3561) Gs दयानिधिम् (for दिवानिशम्) — Cal

ed om (hapl) lines 3561-3563 — (L. 3563) Ms

हंसो हनन्न (for घोरे कृष्णेन) Dn Dss T1 G1 २-३ हंसो

निहत इत्यपि (for ")

Colophon — Mention of the Epso Dss — Men-
tion of Kshla Dn Ds T1 G M — Adhy name
Dn T2 G1 Ms हृदयथ ; Ms हंसडिभकम् — Adhy no
Dn 311, T1 Gs 239, T2 G1 241, T2 209, Gs 235,
Gs 240, Ms 204, Ms 203.

— (L. 3564) Dss इत्येवं (for वासुदेवं) Ms विपरं (for

अं) — (L. 3565) Dss बलभद्र (for 'देव) — (L.

3566) Ds T2 Gs उप, T2 Gs अपि (for अनु) — Ds T2

Gs om lines 3563-3571. — (L. 3568) Ms ३ हंसो यत्र

निपतति (for ") Ms तत्रासौ स्वपतच्छप (for ") — (L.

3569) Dn1 विलोमं, T2 'ल ; G1 'द्व्य ; Ms ३ विशेष्य

(for विलोड्य) — (L. 3570) M जले (for जलं) — Gs om

lines 3572-3573 — (L. 3574) Ds Gs Ms वीर्यसचय

(for 'वत्तम) . — (L. 3575) Dn1 Gs गोपाल (for

गोपक) — (L. 3579) Cal ed सर्वतो (for भ्रातृ). T2

G1 'वत्सलम् (for 'ल) — Ms ३ om (hapl) lines

3580-3583 — (L. 3580) T2 चेतन (for मानस) .

— (L. 3581) T1 परं बलम् (for अवाधयम्) G(ed)

विहायैवमवाधय (for ") — T2 om lines 3582-3583.

— (L. 3582) Ds Gs Ms केवलम् (for मामिह) — Gs

om lines 3584 3585 — (L. 3587) Dss T2 Ms ३

समूळम् ; Ds च मुनम् (for समूळम्) — (L. 3588) Dn1

[अ]नन्तम् ; Ds T2 Gs तत्राङ्गः ; Cal ed स जले (for [अ]न-

जले) Gs हरिमन्त्राथमे हंसे (for ") — (L. 3589) Dn

हुशलं गोधनस्यैवं सर्वकालेषु केशव ॥ [3620]

रक्षणोत्तर देवेश सदा हुशलिनेषु धयम् ।

सगोधनाः सप्तसाध्व नीरोणा एव केशव ॥

एकमेव सदा दुःभ्रं न त्वां द्रक्ष्याम केशव ।

यदेतत्त्वैत्रलं दुःखमिति मे धीयते सदा ॥

वैशंपायन उवाच ।

एवमादि विलप्यन्तं गच्छेत्साह स केशवः । [3625]

भातरं पुनराहेदं भातगच्छ गृहं प्रति ॥

ये च त्वां कीर्तयिष्यन्ति ते च स्वर्गमनामुषुः ।

ये वैपित्त्वां नमस्त्विति ते मे प्रियतराः सदा ॥

मद्भ्राताः सर्वदा सन्तु गच्छेत्साह च तां हरिः ।

यसोदा नन्दगोत्रश्च जग्मवुः स्वगृहं तिल ॥ [3630]

ततः कृष्णो हर्षादिशो यादवैरुग्धिभिः सह ।

गन्तुमिच्छत्तदा विष्णुः पुरीं द्वापयती तिल ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

गच्छन्नथ महाविष्णुः पुनरं प्राप्य वारुणेः ।

अपश्यन्मुनिमुखांस्तु पुनरगमाभूपोत्तम ॥

ते समेत्य महादेवशुभयो धीमत्सराः । [3635]

अर्घ्यादिसमुदाचारं कुर्यान् यादरोत्तमम् ।

श्रीचुर्निधेश्वरं विष्णुं भूतभव्यभन्तप्रभुम् ॥

अत्यदुत्तमिदं विष्णो तव धीर्यं जनार्दन ।

येन तौ निहती बुद्धे हंसो द्विमक एव च ॥

यो विचक्रो दुराधर्षो देवैरपि सुदुःसहः । [3640]

संगरे निहतो देव दुःसाध्य इति नो मतिः ॥

क्षेमो नः सर्वकार्येषु चरतां तप उत्तमम् ।

त्वत्प्रसादाज्जगन्नाथ चरामस्तप उत्तमम् ॥

निष्कन्धना भविष्यामस्तव संस्मरणाद्धरे ॥

त्वं हि सर्वस्य दुःखस्य हर्ता त्वां ध्यायतां सदा ॥ [3645]

स्वदनुष्णणं जन्तोः रादा पुण्यप्रदं प्रभो ।

त्वं हि नः सततं धाना विधाता तपनो हरे ॥

त्वमोङ्कारो यषद्धारस्त्वं यशस्त्वं पितामहः ।

त्वं ज्योतिर्ब्रह्मणो मूर्तिस्त्वं ब्रह्मा रुद्र एव च ॥

प्राणस्त्वं सर्वभूतानामन्तरास्तेति शश्वरपते । [3650]

उपास्यः सर्वभूतानां यक्षेर्दानेनैवात्म्ये ॥

नमो विश्वसृजे देव नमस्ते विश्वमूर्तये ।

पाहि लोचमिमं देव हत्वा मद्भ्रात्रियः सदा ॥

स तथेति हरिर्निष्पूर्ययो द्वापयती पुरीम् ।

अवसद्दृष्टिभिः सार्धं शूयमानः स मागधेः ॥ [3655]

इयं च देवदेवस्य चेष्टा हि जगन्नेत्रय ।

ref Gs om (hapl.) lines 3625-3628 — (L. 3625) De
 एवमादिपु अल्पस्य (for °) — (L. 3626) Gs पुष्टानिति
 (for गृहं प्रति) — (L. 3627) 1a Gs विचक्रा, Gs कीर्त-
 यताः (for शिव) — (L. 3628) Gs सन्तु ते एतन्निधेश्वर (for
 °) — After line 3629, De: Ta ts :

27* इत्युक्त्वा शिरसी देवो वायुदेव सनातन ।
 गार्धमाश्रित्य श्री शीरी मेघनाभाय वेत्ताय ॥
 [Ta om line 2]

While Gs ins after line 3629:

28** इति युवा च सत्पार्षं कृष्णजिनिपुर मारम् ।
 — (L. 3630) Dn Gs प्रति; Ts : Gs : स पुर (for
 द्विक). Dn जग्मवु म्भ्रातासु (for °) — (L. 3631) Dn
 वारुणे सह कृत्स्निति (for °) — (L. 3632) De Ts Gs
 प्रति (for द्विक) — After line 3632, Dn Rom Poona
 Cal etc. (Ged.) ts :

29** च एवमुक्तानिर्धमं शैशवे मगद्विह ।
 सुवचनप्रदासिधे कथं मोक्षं च गच्छति ॥

Colophon — Mention of the Frie. Div. — Mention
 of Khds Dn Dn Ts : G M — Adhy name Dn
 यतोदाशरत्नसोपबन्धमद्भ्रातृजगन्नाथम् । Dn कृष्णनन्दगोत्रसनात-
 नम् । Ts : Gs : गोत्रसंनतिरी (Ts Gs गोत्रसंन) मद्भ्रातृ-
 यतोदाशरत्नमद्भ्रातृजगन्नाथम् । Ms इमं विश्वसृजम् — Adhy
 no : Dn 314; Dn 312; Ts Gs 241; Ts Gs 243; Ts
 211; Gs 237; Gs 240; Gs 242; Ms 206; Ms 205.

— (L. 3655) 1a महाशङ्ख (for शङ्ख) — (L. 3655)
 Dn सतेषा (for 'ष) — (L. 3656) De Ts M कृष्णं
 वारुणेधरम् (for °) — (L. 3657) Gs महाशिवी
 (for हर्तृत्विजो) — (L. 3658) 1a Gs देवैरपि सुसह-
 (for °) — (L. 3661) Ms : सुसाध्यमिति मे मति (for °).
 — (L. 3662) Gs शंभु (for शंभो) — Dn Ts G Ms com.
 line 3645 — (L. 3664) Dn निष्कन्धना भविष्यामि (for
 °) — (L. 3665) Ms : सहे हि दुःखस्य सर्वस्य (for °)
 — (L. 3666) Gs om (hapl.) lines 3656-3657. Dn
 De Ts : Gs : कृष्णये; De Ts Gs हरिद्विह (for इत्युक्ते)

श्रोत्रा ते पृच्छते राजर्कि भूयः श्रोत्रमिच्छसि ॥

Colophon

82

After 107 18 Dn Ds Bom Poona eds
G(ed) ins :

ततःप्रभृति सा देवी काममोहं गता विभो ।
वेद्यास्तु वचनं स्मृत्वा सम्मरन्ती पति तदा ॥
निद्रां न भङ्गते राजौ न दिवा भोजन तथा ।
स्मरन्ती पतिभावं सा विललाप नृपालाजा ॥
निन्दन्ती शशिनं नाके सेवती न च चन्दनम् । [5]
सा वाला मोहिता राजन्कामेन परिपीडिता ॥
उपचरन्ति तां सख्यो विञ्चरामपि सञ्जराम् ।
तप्यते हृदयं तस्मा लेपिनं चन्दनेन च ॥
फणोले पाण्डिमा चिह्नं नेत्रे जलसमन्विते ।
जृम्भण च तथा स्वापो देहे तस्या व्यवर्धत ॥ [10]
पद्मिनीकन्दचूर्णानि शीतलानि मुहुर्मुहुः ।
क्षिपन्ति सख्यो हृदये पीडिते मन्मथाग्निना ॥
व्यजनानि प्रकुर्यान्नि पृच्छन्ति च पुनः पुनः ।
का व्यथा किं क्षरीरं ते किमिदं तव भामिनि ॥
किं तुभ्य रोचते देवि तदाख्याहि वरानने । [15]
कस्मादिदं समुत्पन्नं दुःसप्तस्थ मनोरमे ॥
त्वन्मनोनुगतं वाक्यं वदन्त्येतास्तु सारिकाः ।
शुका नीलतमाः सुभ्रु पठन्ति हि पुमानिय ॥

प्रदादजनन चावयं किमर्थं नाद्य भापसे ।
तव तातो महावीरो देवानामपि दुर्जयः ॥ [20]
तस्याधे तिष्ठते कोऽपि न भूमौ परवर्षिणि ।
बलेः पुत्रो महावीरो वाणो हि दुरत्किन्नरः ॥
जिश्नामरावतीकं च नगरं शोणिताहायम् ।
यत्र सतिष्ठते देवः शूलहस्तो महेश्वरः ॥
पुत्रोऽयमिति जानीहि गिरिजा शोऽम्बीद्वरः । [25]
वाणं प्रति महादेवस्तव तातमुपे क्षणु ॥
का व्यथेति मुखे चेदं नासाधं च विराजते ।
नीहारविन्दव पशो राजन्ने शरदागमे ॥
सपूर्णचन्द्रप्रतिमं सुर्यं चन्द्रो यथा घने ।
न शोभते तु विच्छायां किमर्थं कारणं यद् ॥ [30]
श्रासान्मुञ्चसि बाले त्व न रतिं यासि भावतः ।
गृहाण भोजनं दिव्यं यत्ते मनसि वर्तते ॥
ताम्बूलं रोचते पूर्वं तत्किमर्थं न गृह्यते ।
मिष्टानि यानि वस्तूनि दुर्लभानीवरेर्जनीः ।
गृहाण देवि इच्छिप वद पीडां क्षरीरजाम् ॥ [35]
इति कोलाहलं ध्रुत्वा उपा वेदमस्तमुद्भवम् ।
दासीभिः कीर्तितं तत्र मानुरमे प्रयत्नश्रयम् ॥
राजपुत्री यदा देवि समायावा गृहे सती ।
जलक्रीडापिहाराच मूकेन परिलक्ष्यते ॥
अतो दासीजना देवि वदामस्तथा वर्ध जनाः । [40]
को मोहः किमिदं मौनं कः स्वापो न्यूनता कथम् ।
विचार्यं भियजो देवि दिश्यन्ता कृष्टशान्तये ॥

— (L 3651) T4 Ms जन्तूना (for भूताना) — (L 3655) Ds समानते, Gs हरा गर्ण (for स मागपै) — (L 3657) Dn T4 अन्त (for भूय) Gs Poona ed G(ed) किमन्पद्योतमहंसि (for ४) .

Colophon — Mention of the Epic Ds — Mention of Aśita Dn Ds Ds T1 s 4 G M — Adhy name Dn द्वारकाएलाप्रत्यागमनम्, Ds T2 G1 s चासुदेवस्तु वन्तं द्वारकाप्रवेष्टा । T1 चासुदेवद्वारकाप्रवेष्टा M हसदिमकम् — idhy no Dn 314, Ds 313, T2 Gs 212, T2 G1 314 T1 212, Gs 238, Gs 245, Gs 245, M1-s 207, Ms 206

32

(L 3) Ds देव्या वचनं यस्त्वप्य (sic) (for ४) — (L 3) Ds ह्रमते (for भङ्गते) Ds अनेत्र (for तथा) — (L 5) Ds मेरन्ति (for रति) — (L 8) Ds हपते (for हप्यते) Dn क्षिपते (for ४) — (L 13) Dn Ds स्वजनानिर्दलं (hypermetric) (for तानि) Ds वृष्टान्ति (for पृच्छन्ति) . — (L 23) Dn Ds त्विना (for त्विना) — (L 27) Ds मुले (for मुने) Ds Bom ed. नाममे — (L 29) Ds पूर्णचन्द्रो यथोपनि (for ४) — (L 30) Ds स (for सु) — (L 32) Ds रोचते (for वर्तते) — (L 34) Ds दुर्लभानीवरेर्जनी (for ४) — (L 35) Dn Ds Poona ed.

शिरीषपुष्पसदृशं यच्छरीरं सुशोभलम् ।
 तस्मै सहते देवि व्याधिभारं वरानने ॥
 इति श्रुत्वा तदा देवी सत्वरं हंसगामिनी । [45]
 प्राप्य देशमुपा यत्र किमिदं कष्टलक्षणम् ॥
 पद्मवाकृतिहस्तेन कोमलं तस्मै तदा ।
 सृष्ट्वाङ्गुलीरनायास स्फोटयामास भाविनी ॥
 किमस्ति तव कल्याणि का व्यथा तत्र वर्तते ।
 एते वैद्या समागत्य पृच्छन्ति भवती हि तत् ॥ [50]
 वैद्या उचुः ।

जलक्रीडा गता तत्र राजपुत्री सस्रीगणैः ।
 पार्वत्याः क्रीडित तत्र जानीम श्रमसंभयम् ॥
 श्रमाद् ग्लानिः सगुण्यन्ना जन्मणं च पुनः पुनः ।
 स्वापञ्च जायते तेन मा भयं कर्तुमर्हसि ॥
 देव्युवाच ।
 हृदये निहितं वैद्याश्चन्दनं हिममयुतम् । [55]
 श्रमात्याः किमिदं शीघ्रं किमिदं बुद्धदायते ॥
 अतिदाहो महान्नेदः पिपासा न युमुक्षते ।
 प्रलय एव किं तस्यां शास्त्रतो ब्रूत निश्चितम् ॥
 वैद्या उचुः ।

क्रीडाविहारे मिलिताः स्त्रीजना देवसनिधौ ।
 रूपेणाप्रतिमा देवी राजपुत्री च भाविनी । [60]
 दृष्टिपातं कृतस्नाभिस्तेन पुत्र्यां व्यथाभवत् ॥
 रक्षामञ्जेषुया पीतैः संपैपेस्ता कुमारिकाम् ।

पानीधैरभिवेषेण परा शान्तिर्भविष्यति ॥
 इत्युक्त्वा भिपजः सर्वे निवृत्ता नृपवेशमतः ।
 सूचयन्त पुनः सर्वे कामामिप्रायजां व्यथाम् ॥ [65]
 मातृपृष्ठा वरपोहा विरकालमुगाच सा ।
 लज्जापती महाभागा मातर रदती भृशम् ॥
 मातर्न रोचते नित्यं भाषणं न च भोजनम् ।
 न चाप्युत्सवकं मातः सदाहं हृदयं शृणु ।
 इत्युक्त्वा विरतामयं ह्युपा नारी वरानना ॥ [70]
 सर्वाभिः स्त्रीभिरारब्धमन्योन्यं मुखवीक्षणम् ।
 लज्जानुगारि नारीणां योवनं हि भवेदिति ॥
 इयं च राजकन्या हि भर्तृयोग्या किमुच्यते ।
 पितुः प्रसादान्मातुश्च प्राप्नुयात्सदृशं वरम् ॥

— Colophon.

वैद्यायन उवाच ।

तत्रस्थाः परमा नार्यधिक्रेण परमाद्भुताः ॥ [75]

33

After the ref of adhy 108, all Mss (except S; N₁) ins.

अथ द्वावर्ती प्राप्य स्थिता सा भवतान्तिके ।
 प्रवृत्तिहरणार्थाय चित्रलेपा व्यचिन्तयत् ॥
 अथ चिन्तयती सा नु बुद्धिं वृत्तिविनिश्चिताम् ।
 नार्यं ददशे तत्र ध्यायन्तमुदके मुनिम् ॥

G(ed) देवी (for देवि) — (L 41) Ds ग्लानता (for ग्लान्) — (L 42) Ds हिन्दुमने (for कुर) — (L 47) Ds कमलाङ्गुलिकन्धरा (for क) — (L 50) Ds समागत्य (for स्य) — (L 53) Poona ed जन्मणं (for मं) — (L 57) G(ed) सेद (for सेद) — Ds वैद्य उवाच (for वैद्या उचुः) — (L 60) Ds भाविनि (for भाविनि) — (L 63) Ds Ds परा शान्तिं नक्षिपति (for श) — (L 67) Ds Bom Poona eds कृती (for की) — (L 69) Ds [अ]प्युत्सवम् (for [उ]त्सवक) — (L 72) Dns Ds G(ed) स्नानुकारि नारीणां (for) Bom Poona eds G(ed) योवने (for श)

Colophon. — Mention of Khila Dns. — Adhy

name Dn Ds बाणयुद्धम् Bom Poona eds बाणयुद्धे उपलब्धम् — Adhy no Bom Poona eds 117; G(ed) 175

33

(L 2) V₂ s प्रवृत्ति, Ds G(ed) प्रापुष्पि (for प्रवृत्ति) — (L 3) T₁ सायु (for सायु) Ds अथ सा चिन्तयन्ती तु (for) K₁ Ds बुद्धिं वृत्तिं वृत्त्यर्थनिधायम्, K₂ बुद्धिं वृत्त्यर्थनिश्चिता, K₃ + Dn Ds G₁ बुद्धिं (Dn₁ Ds G₁ 'वृत्त्यर्थनिधायम्; N₂ V₂ s D₁ s s बुद्धिं वृत्त्यर्थनिश्चिताम् (D₁ s s 'अथम्, D₂ 'श्रिता, N₃ B₁ Ds बुद्धिं वृत्त्यर्थनिश्चित (D₁ 'सायु; V₂ B₂ s T₁ बुद्धिवृत्त्यर्थनिश्चिताम्; T₁ G₂

तं दृष्ट्वा चित्रलेखा तु हर्षणोत्कण्डलोचना । [5]
 उपस्थान्मिवाथाथ तत्र चाधोमुखी सिता ॥
 नारदस्त्वाधिपं दत्त्वा चित्रलेखांमथानवीत ।
 किमर्थनिह सप्राप्ता श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥
 वैवर्षिमथ तं दिव्यं नारद लोकपुजितम् ।
 कृताङ्गलिपुटा भूत्वा चित्रलेखांश्रीद्वयः ॥ [10]
 भगवन्भूयता वाक्यं दौत्येनाहमिहागत ।
 अनिरुद्धं मुने नेतु यदर्थं च शृणुष्व मे ॥
 नगरे शोणितपुरे वाणो नाम महासुरः ।
 तस्य धन्या वरारोहो नाम चोपैति विदुना ।
 भगवन्सासुरता च प्राद्युम्नो पुरुषोत्तमे ॥ [15]
 देव्या वरातिसमौषे तस्या भर्ता विनिर्मितः ।

तं च नेतुं समायाता तत्र सिद्धिं त्रिपत्स्य मे ॥
 मया मीतेऽनिरुद्धं तु नगर शोणितान्नयम् ॥
 प्रवृत्तिः पुण्डरीकाक्षे तत्राख्येया महासुने ॥
 अवश्य भवेत्वा चैत्र कृष्णेन सह सगम्ः । [20]
 वाणस्य सुमहान्सरणे दिव्यो हि स महासुरः ॥
 न च शक्तोऽनिरुद्धस्त जेतुं युद्धे महासुम् ।
 सहस्रनाहुमापान्त जयैस्कृष्णो महासुजः ॥
 भगवत्सन्निकर्षेण सिद्धं मे कार्यमीहितम् ।
 कथं हि पुण्डरीकाक्षो क्षापितोऽप्यौ भवेदिवम् ॥ [25]
 स्वप्नसादाच भगवन्न मे कृष्णाग्र्यं भवेत् ।
 स हि नत्वाभैर्दासितु अनिरुद्धः कथं द्वियेत् ॥
 कुद्धो हि स महाबाहुर्नैलोक्यगपि निदहेत् ।

बुद्धिपूर्वनिश्चितम् T₃ M₃ ॥ बुद्धिपूर्वनिश्चितम् (M₃ 'अथा,
 M₁ 'श्रिता), G₂ M₁ ॥ बुद्धिपूर्वनिश्चया (G₂ 'निद्वे), G₂
 बुद्धियुक्तिविनिश्चितम् (for⁴) — (L 4) K₃ ॥ १ ॥ N₃ ॥ V₁ ॥
 D_n D₃ D₃ 'व्ययते' (for दृष्टते) K₂ V₃ B D₁ ॥ ३ ॥ T₃ 'अथ
 इयच्छाद तत्र (for⁴) D₁ 'व्यावन्तमुदकेसायम्', D₂ 'व्यावन्त
 मुदकेसुनिम्' (for⁴) — After lines 4, D₁ T₃ G M ins

18* अर्धेनत जगद्वापं मनसा दिव्युमीधरम् ॥

— (L 5) D₂ 'प्रहर्षोत्कण्डलोचना (for⁴) — (L 6)
 M 'उपस्थय (for 'स्यम्) V₃ B₃ ॥ D₁ ॥ ३ ॥ ['व'म् (for
 ['व']) B₂ T₁ ['व' (for च) K 'श्रीद्वयाधोमुखी स्थिता,
 V₃ B₃ ॥ D₂ T₃ G₁ ॥ M 'अ' (T₃ G₂ ॥ M₁ ॥ 'अ') 'वोमुख
 मुखी स्थित' (T₃ 'मन्त्रि' 'जा (for⁴) — (L 7) G₂ ॥
 ['जा'] सत (for ['जा'] 'दिय) — K₂ D₁ om (hapi) lines
 8-10 — (L 8) K₂ 'स्वनिह (for हृत् स) — (L 9)
 N₃ (marg) V₃ ॥ 'हृत्', G₂ 'दक्षि (for द्विप) — (L 10)
 K₂ ॥ N₃ ॥ B₂ D₂ D₂ ॥ ३ ॥ 'व्यावन्त', V₃ 'मथवीद', D₂ T₃
 'वदामवीद' D₂ ['अ'] 'श्रीद्विदम्' (for ['अ'] 'श्रीद्विद') — (L 11)
 K₂ V₃ B₂ D₂ G₁ M₁ ॥ ३ ॥ 'तायद्', M₁ 'चादौ' (for वाक्यं)
 T₃ ॥ G₁ ॥ ३ ॥ 'मगदन्नायता तायद्' (for⁴) N₃ D₁ ॥ ३ ॥ T₃
 G₁ ॥ 'दुषेन (for दो') — (L 12) K₂ D₂ 'समानेतु (for
 मुने नेतु) — (L 14) N (except S₁ N₁) T₁ ॥ ३ ॥ G₂ ॥ ३ ॥
 ['व'] 'पति च (for कोपति) — (L 15) T₃ ॥ G M 'पुरणीतमम्
 (for 'ने') K₁ ॥ ३ ॥ N₃ ॥ V B D T₃ 'प्राद्युम्नो पुरणीतमम्',
 K₂ 'प्रद्युम्न पुरणीतमम्' (for⁴) — (L 16) N (except
 S₁ N₁) T₁ G₂ M₁ 'देव्या वरनिर्गण' (for⁴) B₁ G₂ 'स (for
 वि') K₂ 'तथा चादौ विमानता, T₃ ॥ G₁ ॥ ३ ॥ M 'पार्श्व' सह
 निर्मित (for⁴) — K₂ T₃ ॥ G₂ ॥ M om line 17 — (L
 17) V₃ B₃ ॥ 'हृदायाता, G₂ 'अद याता (for समायाता)

D₂ 'सन्निह स', G₂ 'तत्र हेतु', G₂ 'तत्र नेतु (for तत्र सिद्धि)
 — (L 18) K₂ 'मया नीतो नरवेष', D₂ 'मया निद्वे मीते तु
 (for⁴) M₃ 'शोणितान्नयम् (for 'यम्') K₂ 'पुरं शोणितान्नयम्',
 T₃ ॥ G₂ ॥ ३ ॥ M₁ ॥ 'पुरे (T₃ 'मया) शोणितान्नयम् (for⁴)
 — (L 19) B₂ 'देवा, T₃ ॥ G₂ 'देवा, T₃ ॥ G₂ ॥ 'देवा, M₁
 'देवा (for ['जा'] 'देव्या) G₂ ॥ M₁ ॥ 'तत्रायेना मया मुने (M₁ ॥
 'महासने, M₂ 'महासनि' (for⁴) — (L 20) K₂ ॥ ३ ॥ N₃ ॥
 V B D T₃ G₂ ॥ 'त्रिग्रह', G₂ 'सगर (for सुगम्) K₂ 'कृष्णता
 द्विष्टमणा (for⁴) — (L 21) K₂ N₃ V₃ 'महासक्ये',
 K₂ B₃ ॥ G₁ ॥ M 'महसुर (M₁ ॥ 'दे'), D₂ D₂ G₂
 'महसुरये (for महासक्ये) K₂ 'दुष्टो', N₃ ॥ ३ ॥ (marg)
 V₃ ॥ 'ह्यो (for द्विपो) D₂ 'महासक्ये', T₃ ॥ G₂ 'पुति (for
 'सुर' — (L 22) D₂ D₂ G₂ ॥ 'युद्धे जेतुं (hy transp)
 — T₃ om line 23 — (L 23) T₃ G₂ ॥ M 'सायाने (for
 'जायाने) M 'जेतु (for जयेत्) D₂ G₂ 'महासुरम् (for 'सुर'
 — (L 24) T₃ G₂ ॥ M₁ ॥ 'प्रायद् (for 'यद्') K₂ ॥
 N₃ ॥ V B D T₃ 'भगवन्' K₂ D₂ 'वो' 'मन्त्रिकर्षते (K₂ 'वै' 'अ',
 V₃ B₃ ॥ D₂ T₃ 'द' 'अ, V₃ 'द्वेने' (for⁴) N (except S₁
 N₁) T₁ 'य' N₃ ॥ V₃ ॥ D₂ 'न' 'द्वेने' 'महामाता (for⁴) — After
 line 24, K₂ D₂ ins

22* इत् प्रणीतं इत्या मे सोपनिष्ठा कथं भवेत् ॥
 कथं बुद्धो हृषीकेशोऽप्येवमददधम् ॥

[D₂ om line 2]

— (L 25) K₁ ॥ ३ ॥ N₃ ॥ V₃ ॥ ३ ॥ D (except D₂) T₃
 G₂ ॥ ३ ॥ 'शोणितम्' K₂ V₃ 'त स' 'निद्वे' 'मरीचः' T₃ ॥ G₂ ॥ M
 'नरवर्षितम् (for⁴) — (L 26) V₃ B₃ D₂ 'मगदन्नायताया
 'यता' T₃ ॥ G₂ ॥ 'महासक्ये' (hy transp) — V₃ B₃
 om line 27 — (L 27) K₂ ॥ ३ ॥ D₂ D₂ ॥ ३ ॥ 'पुति',

पौत्रशोकमिसंततः श्रापेन स दृष्टेत् माम् ॥
 एतारथौ हि भगवन्धितुं वै त्वमर्हसि । [30]
 यथा ह्युग लभेतान्तं मम चेनाभयं भवेत् ॥
 इत्येवमुक्तो भगवाध्विजलेनां स नारदः ।
 उवाच च धुभं वाक्यं मा भैतलं समयं ह्यणु ॥
 तया नीतेऽनिरुद्धे तु कन्यावेदम प्रवेक्षिते ।
 यदि युद्धं भवेत्तत्र स्मर्तव्योऽहं शुचिस्थिते ॥ [35]
 ममैव परमः कामो युद्धं त्रुष्टुं मनोरमे ।
 यदुद्धा च भवेत्प्रीतिः प्रवृत्तिश्च दृढा भवेत् ॥
 गृह्णतां तामसी विद्या सर्वलोकरूपमोहिनी ।
 कृतकृत्या वतो देवि एष त्रियां दद्याम्यहम् ॥
 एतमुक्तेः तु वचने नारदेन महर्षिणा । [40]

तथेति वचनं प्राह चित्रलेखा मनोजवा ॥
 अभिवाद्य महानानसृगीणां नारदं वरम् ।
 निरिक्षतानिरुद्धस्य गृहं गत्वान्तरिक्षगा ॥

34

K N̄s. s V B. s D. 1-2 T. G. 2. 4. s ins. after 108. 5; B. Dn Ds D. 6 after the first occurrence of 108. 6** T. G. after 1214*.

ततोऽन्तरिक्षादेवानु प्रासादोपरि विष्टिता ।
 प्रायुष्मि वचनं प्राह ऋक्ष्यं मधुरया गिरा ॥
 चयुर्दृष्ट्या तु सा तस्मै धृता चाल्मनिरुदनम् ।
 तं विरिक्ते तु वै देशे सा वाक्यमिदमप्रदीत् ॥

Ds युद्धिन् (for हृदिम्) T. s G. 2-3 Ms-4 स्वहृता हि प्रवृत्तिर्मे (for *) G. हन (for हृदिपे) Ds मतिरुद्धं कथं दिये. T. G. s मानिरुद्ध कथं हन (G. 'तम्); T. G. s [म.] निरुद्ध स्वार्थे हन, Ms-4 सोऽनिरुद्ध कथं हन (for *) — (L. 29) Ds नोऽस्मादि (for 'नि). Ds शपेत्, Gs शोकेन (for शपेत्) T. G. s s दृष्टेऽहं (for 'त) Ds शपेत् नापि च मां दृष्टेत् (for *) — (L. 33) K. s s Dn Ds s तयोपार्य; N. s V. s B Ds Ds T. s चोपार्य; Ds s एतदर्थ; Ds तयोपार्य (for एतदर्थी) V. s तं चोपार्येन भगवत्, Gs एतदर्थी भं (for *) Ds विशिष्टु; Gs विन्दुं (for विशिष्टुं) Ks विस्तवा वैजुमर्हसि, N. s V. s विमिन्तं स्वमिहार्हसि; Ds s विष्ठां मे कर्तुम्, Ds विष्ठां चैवमर्हसि (for *) — (L. 31) Ks कर्तु; N. s शोवा; T. s G. s s M शुप; Poonas ed शुषा (for शुषा) Ds कामात् (for कामते) — (L. 32) Ds उभे, Gs उचवा (for उचो) T. s G. 1-2 M वचने (for भगवत्) Ks N. s V. s Ds इति शुषा (Ks 'शुषः च) शुभं वाचयं (for *) Ks N. s V. s Ds नारदध्विजलेष्वया (for *) — (L. 33) N. s प्रवृत्तक लक्ष्मणः क; N. s 3-4 Ds प्रवृत्तक वचनार्थं (V. s 'व) (for *). K Dn Ds s s, T. G. प्रवृत्तक (for समय) Ds ह्युप स्वपरिग्रहिता (for *) — (L. 34) T. s G. s s-सद्य (for 'वयम्) Ks विवेक्षिते; Ks प्रवेक्षते (for 'विते) — (L. 35) Ks V. s B. s (margin above) Ds सदा सदा; N. s स्वया सदा; Ds T. s स्वया शुभे (for शुचिस्थिते) T. s G. 1-2 M सत्कारोर्हि स्वया (Ms-4 सदा) शुभे (for *) — (L. 36) सत्यं मे; V. s B. Ds नु मे; Ds B-4 सदैव; Ds सदैव; T. G. s s M एव मे (for सदैव) Ds प्रवृत्तुर्दृ (for transp.). V. s T. मनोरमम्; V. s L. s इत्येव; J. s G. Ms समगतम्; Ms-4 सदा शुभे (for

मनोरमे) — (L. 37) Ks N. s V. s Dn Ds Ds s सदा; T. s मम (for भवेत्). K. s V. s Ds व च (Ks एतो; Ds वतु) इया सदावीरि; B. s Ds Ds s G. सतुष्टु च (B. s) सदावीरि (for *). T. G. s s वृषा (for एता) N. s मम वेद वरात्नवे (for *) — K. T. s G. s M om lines 38-39 — (L. 38) K. N. s V D. s s G. s वृषा (D. s विष्ठा) तां तामसी त्रियां (for *) K. s Ds प्रवेक्षते; V. s D. s G. s प्रमोहिनीत्; Ds 'दनी (for 'हिनी). — (L. 39) K. s Ds वृत्तस्यत्वं तं देवि (for *). Ks एषा विष्ठा; B. s विष्ठा मेतां (for एष विष्ठा) — (L. 40) N. s सदावया; B. s (margin) Ms-4 मुरर्षिमा (for सह). — (L. 41) Ks तपेति प्रतिपेदा (for *). T. s मनोहरा (for 'सद्य) — (L. 43) Ks सदाकाशम् (for सदागतम्). Ds T. G. कर्षिं तं (for कर्षीनां). Ks अगमदेवताविनी; G. s कर्षीनां प्रवर्तं मुनिम् (for *). — (L. 43) K. s s V. s Dn Ds Ds s विरिष्य (K. V. s Ds 'स' जनी; Ds s s या सद्य); T. s G. 1-2 विरिष्य तु; Ms-4 विरिष्यति (for विरिष्यत). K. s s N. s s V. s B Dn Ds Ds s-4 T. s दृष्ट; G. s M सद्यु (for सद्य). Ds वचने भवते सद्य (for *).

34

G. s om lines 1-2 — (L. 1) K. s Ds उपनिदे V. s B 'शिराद्; (for 'शिराद्) Ks वृषात्; Ds देवी मा (for एकाग्रु). K. s s Dn Ds s s विरिष्या, Ks विरिष्यि; B. om Poonas ed. (ed) [स विरिष्या (for विरिष्या) Ds शुभसात्परिविष्ठा; Ds विष्ठाया वरात्नवा (for *) — (L. 2) K. s Ds या प्रायुष्मिर्दं प्राद (for *) — (L. 3) Ds तु तस्मै सा; G. s s सया तस्मै (G. 'विद्) (for तु सा तस्मै) K. s Ds शोवा (for शूवा).

अपि ते वृशलं वीर सर्वत्र यदुनन्दन । [5]
 अहस्तात्मनदोषो या कश्चिद्भ्रूयति ते सुगम् ॥
 शृणुष्व त्व महानाहो विज्ञप्तिं मे रतीसुन ।
 उपाया मम सदस्यास्तु वान्त्य यक्ष्यामि तत्रयतः ॥
 स्वप्ने तु या त्वया दृष्टा स्त्रीमात्र चापि लम्बिता ।
 विभर्ति हृदयेन द्वा तथा सप्रेयिताम्यहम् ॥ [10]
 रुदती जुम्भती चैत्र निःश्वसन्ती मुहुर्मुहुः ।
 सद्दर्शनपदा सौम्य कामिनी परितप्यते ॥
 यदि त्व यास्यमे वीर धारयिष्यति जीविनम् ।
 अदर्शनेन मरण तस्या नास्त्यत्र संशयः ॥
 यदि नारीसहस्रं ते हृदिस्वं यदुनन्दन । [15]
 त्रियाः कामयमानायाः कर्तव्या हस्तधारणा ॥
 त्वं च तस्या यरोत्सवं देव्या दत्तो मनोरथः ।

चित्रपटं मया दत्तं त्वयिद वीह्य जीरति ॥
 सानुमोशो यदुधेष्ट भय तस्या मनोरथे ।
 उपा ते पतते भूर्त्रां यय च यदुनन्दन ॥ [20]
 श्रूयता चोद्भवस्तस्याः कृत् क्षीत् च यादृशम् ।
 सस्थान प्रवृत्तिं चास्या पितर च प्रीयिमी ते ॥
 वैरोचनिमुनो वीरो धाणो नाम महासुरः ।
 स राजा शोणितपुरे तस्य ह्यामिच्छते मुता ॥
 स्वस्वामगतचित्ता सा त्वाश्वे न हि जीरति । [25]
 मनोरथपृतो भर्ता देव्या दत्तो न सदाय ।
 स्वस्वामात्सा मुश्रेणी प्राणानधारयते जुभा ॥
 चित्रलेखाय च श्रुता सोऽनित्कडोऽप्रीदिदम् ।
 दृष्टा स्वप्ने मया सा हि तन्मत्त. शृणु शोभने ॥
 इय कान्तिं मतिं चैत्र सभोग रदित तथा । [30]

— (L. 4) K₁ तत्रैवाध्यासयन्ती च, D₁ ता सा ये चाभये देहे, Bom Poona eds (ed) त्रिको ता च वै देहे (for ")
 — (L. 5) K₁ + D₁ क्षपि ते, K₂ सत्यत्र, D₁ अथ ते (for क्षपि ते) D₂ तयं ते (for सर्वत्र) — (L. 6) K₁ D₁ D₂ + चापि; G₁ तत्र (for सायम्) K₂ मुने (for सुगम्) D₁ किं च ते वरते सुगम् (for ") — (L. 7) K₁ शृणुष्व (for शृणुष्व) V₁ [उत्र] (for इत्र) K₂ N₁ D₁ + शृणुष्वानहितो मद्य (K₂ छद्य, D₁ मेऽद्य) (for ") K₁ s + N₁ + V B Dn D₁ D₂ + G₁ विज्ञप्तिं (for विज्ञप्तिं) V₂ D₁ ते (for मे) D₁ + स्ते सुत, D₂ तत सुगम् (for रतीसुन) — (L. 8) K₁ D₁ वास्य वारयपिताद (for ") — (L. 9) Bom Poona eds भागिना (for क्षमिना) — (L. 10) V₁ B D₁ D₂ + हृदये या, D₂ ये च (for येन) K₂ उपया (for तया स) V₁ B हि (for [म]नि) K₁ D₁ + उपया प्रेयिता द्यहम्, K₂ + N₁ + V₁ + Dn D₁ + G₁ उपया प्रेयिता तया (Dn D₁ इदम्), D₂ T₁ G₁ + अह सप्रेयिता तया (for ") — (L. 13) G₁ वाप्य (for यदि) K₂ D₁ जितिं धारयिष्यति (for ") — (L. 14) N₁ V₁ D₁ मदर्शने तु (D₁ ते) मर्ते (for ") — (L. 15) K₁ D₁ मुहुर्मुहुः, B D₁ D₂ + G₁ धुमुत्थं (for हृदिस्वं) — (L. 16) D₁ तस्यैव कामया नायं (I r ") — (L. 17) D₁ स्वपं (for इत् च) Bom Poona eds. (c1) दत्तो देव्या (I r transp.) — (L. 18) G₁ विप्रयत्नं (I r "पटं) K₂ मया दत्तं विप्रयत्नं (for ") V₁ तां विरं (for त्वयिद) K₁ + Dn D₁ + इद्व; N₁ परय; V₁ मत्त; D₁ प्रेष्य (I r "यय) K₂ + इयिदं (I r "विदं) इय शोभति; D₂ इयिदं इय जितिम् (for ") — After line 18, Dn D₁ D₂ for

1** तदुपप्रे समसोऽत्र जीरते दर्शयिष्या ।
 [D₁ D₂ द (D₁ त) दुगम् D₂ दर्शनपटया (for "धया)]
 — (L. 19) D₁ महासुरा (for भय तया) K₂ D₁ + मनो रथे (for "ये) — K₂ om line 20 — (L. 20) K₂ वैरा (for उपा) — (L. 21) V₁ B D₁ कुत् (for कृत्) — K₂ om line 23 — (L. 22) V₁ G₁ स्वप्न (for मं) T₁ सत्यय च तया युवा (for ") — (L. 23) D₁ महासय (for "सुर) — (L. 24) K₂ D₁ विता त्व महासुर (for ") (L. 25) D₁ G₁ + जीविनम् (for जीरति) K₂ N₁ + V₁ + D₁ (except D₂) T₁ स्वसय चापि जीविनम् (for ") — (L. 26) V₁ B O₁ उपययत्तम्; I₁ उपययत्त, D₂ T₁ G₁ उपययत्तम् D₂ न यययम् (+ उपययत्तम् (for न सत्य) — (L. 27) D₁ इत्यप्राणा तु मुश्रेणी (I r ") (I₁ सदा (for मुता) K₁ D₁ धारयिष्यति युवा (I r ") — I₁ re line 28 D₂ + T₁ ins वैरोचन उपाय — (L. 28) K₂ इति तस्या (for विप्रयत्न) K₂ D₁ चतुर्भुजा वषट्कया (for ") G₁ [म]विद्वः सो (I r transp) K₂ य इहो वास्यमवतीर; K₂ प्रायति प्रात् न मनोरथ; D₂ इहो वषट्क मन्वीरु (for ") — (L. 29) V₁ D₁ कानि (for सा हि) K₂ ययं सा मया दृष्टा; G₁ दृष्टा सा हि मया मद्य (for ") (+ मम त्वत् (for तन्मत्त) K₂ वीरययं कानि मन्वीरु; D₂ तन्मत्त कोऽने चतु (for ") — After line 30 K₂ for

... त्व इद्वे न मने इत्तं नैव इति इत्तं ।
 — (L. 30) K₂ मन्वीरु; D₁ कानि (I r "ययत्त) K₂ N₁ + V₁ + D₁ D₂ + G₁ + इत्तं; K₂ D₁ कानि; D₂ इत्तं (

पौत्रशोषामिसलत्नः शापेन स दहेत् माम् ॥
 एतारथो हि भगवद्विहितुं वे तमर्हसि । [30]
 यथा ह्युपा लभेतान्त मम चैवाभयं भवेत् ॥
 इत्येवमुक्त्वा भगवाच्चित्रलेखा स नारदः ।
 उवाच च श्रुतं वाक्यं मा भैस्त्वं समय शृणु ॥
 तथा नीतेऽनिरुद्धे तु कन्यावेश्म प्रवेशिते ।
 यदि युद्ध भवेत्तत्र स्मर्तव्योऽहं शुचिसमिते ॥ [35]
 ममैव परम. कामो युद्ध द्रष्टु मनोरमे ।
 यद्गृह्णा च भवेत्प्राप्तिः प्रवृत्तिश्च हृदा भवेत् ॥
 गृह्यता तामसी विद्या सर्गलोकप्रमोहिनी ।
 कृतकृत्या ततो देवि एष त्रिया ददाम्यहम् ॥
 एवमुक्ते तु वचने नारदेन महर्षिणा । [40]

तथेति वचनं प्राह चित्रलेखा मनोजवा ॥
 अभिवाद्य महात्मानमृषीणा नारद वरम् ।
 निरैश्वतानिरुद्धस्य गृह गत्यान्तरिक्षगा ॥

34

K N̄s : V B̄s : D̄s 1-2 T̄s Ḡs 4 : 1ns
 after 108 5 B̄s Dn Ds Ds 6 after the
 first occurrence of 108 6** T̄s Ḡs after
 1214*

ततोऽन्तरिक्षादेयानु प्रासादोपरि विष्टिना ।
 प्राणुभि वचन प्राह ऋक्ष्ण मधुरया गिरा ॥
 चक्षुर्दत्त्वा तु सा तस्मै हृत्वा चाल्मनिदर्शनम् ।
 तं विनिके तु धै देशे सा प्राक्यमिदमत्रयीन् ॥

Ds वृद्धिस् (for दृष्टिस्) T̄s Ḡs 1 : Ms-4 स्वहृत्वा द्वि
 प्रवृत्तिर् (for ") Ḡs हृत् (for द्विषेत्) Ds मनिहृद कथ
 द्विषे, T̄s Ḡs : नानिहृद कथ हृत् (Ḡs 'तम्'), T̄s Ḡs
 [मनिहृद स्वकथ हृत्, Ms-4 सोऽनिरुद्ध' कथ हृत् (for *)
 — (L 29) Dn1 शोकाति (for 'ति) Ds प्राप्त, Ḡs
 शोकने (for शापेन) T̄s Ḡs 1 : दहेत् (for 'त) Ds प्राप्ते
 नापि च मा दहेत् (for *) — (L 30) K̄s 1 : Dn Ds 2
 तत्रोपाय, N̄s 2 V̄s 1 B̄s Ds Ds T̄s त उपोपाय, Ds 2 एतदयं,
 Ds तत्रोपाय (for एतावर्थो) V̄s 2 चोपायेन भगवत्, Ḡs
 एतावदर्थो भ' (for *) Ds तिष्ठितुं, Ḡs विदितुं (for चिन्तितुं)
 K̄s चिन्त्या वेत्तुमर्हसि, N̄s 2 चिन्तित स्वमिहार्हसि, Ds 2
 चिन्ता मे कर्तुम्, Ds विधातु चैवमर्हसि (for *) — (L 31)
 K̄s चोप, N̄s शोपा, T̄s 1 : Ḡs 1 : M सुप, Poona ed
 ह्याप (for ह्युपा) Ds कामान् (for कर्तुं) — (L 32) Ds
 उक्ते, Ḡs उक्त्वा (for उक्ते) T̄s 1 : Ḡs-4 M वचन (for
 भगवत्) K̄s N̄s 2 V̄s B̄s Ds इति श्रुत्वा (K̄s 'युक्त स)
 शुभं वाक्य (for *) K̄s N̄s V̄s Ls Ds नारदचित्रलेखया
 (for *) — (L 33) K̄s प्रयुवाच तास्वा च, N̄s V̄s B̄s
 Ds प्रयुवाच वचलभ्य (V̄s 'स्व' (for *) K̄s Dn Ds 1 : 4
 T̄s Ḡs अभय (for समय) Ds शृणु स्वमविशद्विष्टा (for *)
 — (L 34) T̄s 1 : Ḡs 1 : सद्य (for वेदम्) K̄s निवेशिते,
 K̄s प्रवेशने (for 'सिते) — (L 35) K̄s V̄s B̄s (marg
 as above) 2 Ds तदा स्वया, N̄s स्वया तदा, B̄s T̄s स्वया
 शुभे (for शुचिसमिते) T̄s 1 : Ḡs 1 : M ससाधोर्हं स्वया (Ms-4
 तदा) शुभे (for *) — (L 36) तय मे, V̄s B̄s Ds स तु
 मे; Ds Ds 2 ममैव, Ds मयैव, T̄s Ḡs 1 : M एव मे (for
 ममैव) Ds द्रष्टु युद्ध (by transp) V̄s T̄s मनोरमम्, V̄s
 Ds 2 इहानये, T̄s 1 : Ḡs 1 : समागम् N̄s-2 सदा शुभे (for

मनोरमे) — (L 37) K̄s N̄s 2 V̄s Dn Ds1 Ds 2 महा,
 T̄s मम (for भवेत्) K̄s V̄s Ds 2 य च (K̄s यतो, Ds
 यतु) हृदा महावीरि, B̄s 1 Ds1 Ds 2 Ḡs तद्गृह्णा च (B̄s मे)
 महावीरि (for *) T̄s Ḡs 1 : वृथा (for हृदा) N̄s मम
 वेद वरानने (for *) — K̄s T̄s 1 : Ḡs 1 : M om lines 38-
 39 — (L 38) K̄s N̄s 2 V̄s Ds 1 : Ḡs 2 गृह्णा (Ds विद्यु-
 हा तामसी विद्या (for *) K̄s 1 : Ds प्रमदीनी V̄s 2 Ds 1
 Ḡs 2 'प्रमोदिनीम्, B̄s 'हृदी (for 'दिनी) — (L 39) K̄s
 Ds 2 हृत्तुल्यरतु ते दिते (for *) K̄s एषा विद्या, B̄s विद्या
 मेवा (for एव विद्या) — (L 40) N̄s महात्मना, B̄s
 (marg) Ms-2 सुसर्पिणा (for सह) — (L 41) K̄s तथेति
 प्रकल्पे सा (for *) T̄s मनोहरा (for 'जवा) — (L 42)
 K̄s तमाकाशम् (for महात्मानम्) Ds T̄s कर्त्तुं त (for
 करीणां) K̄s श्रवमद्देवामिनी, Ḡs 2 क्षपीणा प्रवर मुनिम्
 (for *), — (L 43) K̄s 1 : V̄s Dn Ds1 Ds 2 निरीक्ष्य
 (K̄s V̄s Ds 1 'क्ष ऋषी, Ds 1 : सा जगाम, T̄s 1 : Ḡs-2
 निरीक्ष्य तु, Ms 2 निरीक्षति (for निरीक्ष) K̄s 1 : N̄s 2
 V̄s B̄s Dn Ds Ds 2-2 T̄s 1 : वीव, Ḡs M सा तु (for कथा).
 Ds यत्रैव भग्न मद्रत् (for *)

34

Ḡs 1 om lines 1-2 — (L 1) K̄s Ds स्मरतिशे V̄s 1 B̄s
 'रीक्षाद्, (for 'रिक्षाद्) K̄s एवास्य, Ds देवी सा (for एवातु).
 K̄s 1 : Dn Ds 1 : विष्टिना, K̄s विष्टिना, Bom Poona eds
 G(ed) [स विष्टिना (for विष्टिना) Ds सुप्रसादपरिष्टिता, Ds
 चित्रलेखा वरामता (for *) — (L 2) K̄s Ds सा प्राणुभिभिदे
 प्राह (for *) — (L 3) Ds तु तस्मै सा; Ḡs 4 : तथा तस्मै
 (Ḡs 'सित्) (for तु सा तस्मै) K̄s Ds नत्वा (for हृत्वा).

अपि ते हृदाल वीर सर्वत्र यदुनन्दन । [5]
 अहस्तान्मदोपो वा कचिद्वच्छति ते सुखम् ॥
 शृणुष्व त्व महाबाहो विज्ञप्तिं मे रतीमुत ।
 उपाया मम मख्यास्तु वाक्यं वक्ष्यामि तत्त्वत् ॥
 स्वप्ने तु या त्वया दृष्टा स्त्रीभाव चापि लम्बिता ।
 विभर्ति हृदयेन त्वा तथा सप्रेषितास्त्वहम् ॥ [10]
 रूदती जृम्भती चैत्र नि भ्रसन्ती मुहुर्मुहुः ।
 त्वदर्शनपरा सौम्य कामिनी परितप्यते ॥
 यदि त्व यास्यसे वीर धारयिष्यति जीवितम् ।
 अदर्शनेन मरणं तस्या नास्त्यत्र सञ्जय ॥
 यदि नारीसहस्रं ते हृदिष्य यदुनन्दन । [15]
 क्षिया कामयमानाया, कर्तव्या हस्तधारणा ॥
 त्व च तस्या धरोस्सर्गे देव्या दत्तो मनोरथः ।

चित्रपट्ट मया दत्तं त्वच्छिद्रीक्ष्य जीवति ॥
 सातुकोशो यदुभ्रेष्ट भव तस्या मनोरथे ।
 उषा ते पतते मूर्ध्ना यय च यदुनन्दन ॥ [20]
 श्रूयता चोद्भवस्तस्या, वृल शील च चाटशम् ।
 सत्त्वान प्रकृतिं चासा पितर च प्रदीमि ते ॥
 वैरोचनिसुनो वीरो बापो नान महासुर ।
 स राजा शोणितपुरे तस्य स्वामिच्छते सुता ॥
 त्वज्ञानगतचित्ता सा त्वाम्ने न हि जीवति । [25]
 मनोरथद्वयो भर्ता देव्या दत्तो न सञ्जय ।
 स्वस्वगमास्ता सुशोणी प्राणान्धारयते शुभा ॥
 चित्रलेखाय च श्रुत्वा सोऽनिरुद्धोऽप्रवीदिदम् ।
 दृष्टा स्वप्ने मया सा हि तन्मत्तं शृणु शोभने ॥
 रूपं काञ्चित् मतिं चैव सयोज रुदित तथा । [30]

— (L 4) K₂ त्रैवाश्रायन्ती च B₁ सा मा वै चाश्रयं देहे
 Bom Poona eds G(ed) विविके सा च वै देहे (for *)
 — (L 5) K₂ 4 D₁ अपि ते, N₁ अप्यत्र D₂ सच ते (for
 अपि ते) D₃ सर्वं ते (for सर्वत्र) — (L 6) K₂ B₁ D₂ 8
 चापि, G₂ सच (for सावत्) K₂ सुसे (for सुखम्) D₂ हिं
 च ते वनेते सुखम् (for *) — (L 7) K₂ शृणुष्व (for
 शृणुष्व) V₁ [ए]र (for ए) K₂ N₁ D₂ 8 शृणुष्वारहितो
 महा (K₂ ह्यव, D₂ मेऽव) (for *) K₁ 8 8 N₂ 8 V B
 D₁ D₂ 8 8 G₂ विज्ञप्ति (for विज्ञप्ति) V₂ D₁ ते (for
 मे) D₂ 8 रते मुत, D₂ तत सुखम् (for रतीमुत) — (L
 8) K₂ D₂ धारय वाक्यधारण (for *) — (L 9) Bom
 Poona eds भाविता (for लम्बिता) — (L 10) V₂ B
 D₂ D₂ 8 हृदये या, D₂ य च (for येन) K₂ उपया (for
 तथा स्) V₂ B हि (for [अ]मि) K₂ D₂ 8 उपया प्रेषिता
 सहस्र, K₂ 8 N₂ 8 V₂ 8 D₁ D₁ 8 G₂ उपया प्रेषिता तथा
 (D₁ D₂ त्वहम्) D₂ T₂ G₂ 8 अहं समेषिता तथा (for *)
 — (L 13) G₂ याप्य (for यदि) K₂ D₂ जीवितं धारयि
 द्यति (for *) — (L 14) N₁ V₁ D₂ अदर्शनं (D₂ ते)
 मरण (for *) — (L 15) K₂ D₂ मुहुर्मुहुः, B D₂ D₂ 8
 G₂ मुहुस्व (for हृदिस्व) — (L 16) D₂ तन्मत्तं कामया
 नाया (for *) — (L 17) D₂ स्य (for त्व च) Bom
 Poona eds G(ed) दत्तो देव्या (by transp.) — (L 18)
 G₂ चित्रपट्टं (for *पट्ट) K₂ मया दत्तं चित्रपट्ट (for *) V₂
 वीं तिर (for हाचिद्व) K₁ 4 D₁ D₁ 8 8 दय, N₂ 8 पर, V₂
 8 प्राय, D₂ 8 दय (for वादय) K₂ 8 त्वयि (K₂ त्वच्छिद्व)
 दय्य जीवति, D₂ त्वच्छिद्व दय्य जीवितम् (for *) — After
 line 18, D₁ D₂ D₂ 129

1** मरुच्छो समारोप्य जीवते दर्शनपण्या ।
 [Das D₂ व (D₂ त्व) कुरस्ते D₂ दर्शनपण्या (for *पण्या)]
 — (L 19) D₂ मयासाद्य (for मय तथा) K₂ D₂ 8 मनो-
 रथे (for ये) — K₂ om line 20 — (L 20) K₂
 मैया (for उपा) — (L 21) V₂ B₁ D₂ 8 कुल (for कुल)
 — K₂ om line 22 — (L 22) V₂ G₂ स्वस्वता (for स्व*)
 T₂ स्वस्वतं च तथा युस (for *) — (L 25) G₂ महाप
 (for *पु) — (L 24) K₂ D₂ पिता तस्य महासुर (for *)
 (L 25) B₁ G₂ 8 जीवितम् (for जीवति) K₂ 8 8 V₁ 8
 D (except D₂) T₂ स्वस्वतं चापि जीवितम् (for *) — (L
 26) V₂ B₁ G₂ 8 स्वस्वतं, B₁ स्वस्वतं, B₂ T₂ G₂
 स्वस्वतं D₂ न स्वस्वतं, G₂ स्वस्वतं (for न स्वस्वतं)
 — (L 7) D₂ त्वन्मयासाद्य सुशोणी (for *) G₂ 8 सदा
 (for सुभा) K₂ D₂ धारय जीवितं युना (for *) — Bef re
 line 28 D₂ 8 T₂ 8 वैरागपयन उवाच — (L 28) K₂
 इति तस्या (for चित्रपट्टेया) K₂ D₂ कृतकुर्यात् वक्षस्व
 (for *) G₂ [अ]निरुद्ध सो (be tran p) K₂ 8 दृष्टो
 वाक्यननवीर, K₂ प्राशुक्तिं प्राः ता सखीम्, D₂ दृष्टो वचन-
 समवीर्य (for *) — (L 29) V₂ D₁ चापि (for सा हि)
 K₂ 8 यद्वं सा मया दृष्टा, G₂ दृष्टा सा हि मया स्वप्न (for *)
 G₂ 8 नम वच् (for तन्मत्तं) K₂ 8 जीभाव चापि लम्बिता,
 D₂ 8 तन्मत्तं जीवते शृणु (for *) — After line 29, K₂
 ms.

2** दत्तं प्रवृद्धं न हने वाने नैव रतिं सखि ।
 — (L 30) K₂ स्वस्ति, B₁ स्वति (for काञ्चित्) K₂ 8 8
 V B₁ 8 D₂ 8 G₂ 8 8 गति, K₂ D₂ 8 वृति, D₂ 8 गत (for

ना देवीं सर्वदेवस्था सर्वभूतनमस्कृतानाम् ॥
 दर्शनीं पूरणीं माया शक्तिवक्त्रा शक्तिप्रभाम् ।
 शान्तिं ध्रुवा च जननीं मोहनीं शोषणीं तथा ॥
 सेव्या देवैः सर्विगणैः सर्वदेवतनमस्कृतानाम् ।
 कालीं कात्यायनीं देवीं भयदा भयनाशनीम् ॥ [20]
 कात्यायनीं कामगमा त्रिनेत्रा ब्रह्मचारिणीम् ।
 सौदामिनीं मेघरथा बेवाली विपुलाननाम् ॥
 यूयस्याद्या महाभागा शकुनीं रेवतीं तथा ।
 त्रिचीना पद्मनीं पद्मीं पौर्णमासी चतुर्दशीम् ॥
 सप्तविंशति ऋक्षाणि नय सर्वां दिशो दश । [25]
 नगरपञ्चोद्यानद्वाराद्वारकनसिनीम् ॥

ह्रीं श्रीं गङ्गा च गान्धारीं योगिनीं योगदा सनाम् ।
 कीर्तिमादा दिश स्वशो नमस्यामि सरस्वतीम् ॥
 वेदाना मातर चैव सावित्रीं भक्तवत्सलाम् ।
 तपस्विनीं शान्तिकरीमेकानशा सनातनीम् ॥ [30]
 कौबेरीं मदिरा चण्डाम्बिका मलयवासिनीम् ।
 भूतधानीं भयकरीं वृषणाष्टीं कुसुमप्रियाम् ॥
 दारिणीं मदिरावासा विन्ध्यकेलासवासिनीम् ।
 वराङ्गना सिद्धरथा बहुरूपा वृषभजायाम् ॥
 दुर्लभा दुर्जेया दुर्गां निशुम्भभयदक्षिनीम् । [35]
 सुरप्रिया सुरा देवीं यज्ञप्राण्यनुजा शिवाम् ॥
 किरातीं चीर्यसना चोरमेनानमस्कृताम् ।

13) K₁ D₁ G₁ घातो र्वा (G₁ ता), K₂ भेदाय, N₁ V₁ ;
 D_n घाता च, D₂ मयनी D₃ पायाय G₁ ष-प्राहा च (for
 अयदा) — (J 14) D₂ मये G₁ षेधा (for मेध्या)
 S₁ गोपाळ (for गोकुल) D₂ चर्षनीम् (for नन्दिनीम्)
 — (L 15) B₂ s D₂ T₂ G₂—s प्राज्ञा (for प्रज्ञा) K₁ N₁
 V₁ s B₁ (marg) s s D₂ D₂—G₁ शुभा (for शिवा)
 V₂ D₂ पुण्या, B₁ (marg as above) सुत्या (for साया)
 S₁ ग्रन्था द्विष्या द्विषा सौम्या (for *) N₁ B₁ D₁ D₁ s T₂
 प्रमदीनीम्, G₂ s विमर्दिनीम् (for म*) S₁ हनुयुजस्य मदे
 नीम् (for ^b) — S₁ V₂ B₁ s om line 16 — (L 16)
 D₂ G₁ भूतस्था, D₁ s देवस्था (for देहस्था) D₂ देव, D₂
 लोक (for भूत) — (L 17) V दशमीं (for दर्शनीं) D₂
 शक्तिं नारायणीं साया (for *) D महाभाया, T₂ G₁ s शुभ
 शक्तिवक्त्रा)
) G₁ शिवा
) *या) जननीं
) K₂ N₁ V₁
 B D_n D₂ s तोषणीं (for शो*) S₁ K₁ s V₂ D_n D_n D_n D_n
 T₂ s सोहिनीं तोषणीं तथा V₂ G₁ s तोषणीं मोहनीं तथा,
 G₂ जगता तोषणीं तथा, for ^b) — T₂ s G om (hapl)
 lines 19-23 — (L 19) K₂ N₁ s V₂ B₁ s D_n D_n सव्या
 D₂ सव्या (for लेव्या) S₁ हृदि (for मयि) K₂ सव्या
 देवैश्च सगणे D₂ सव्या दवैर्देवतैः (for *) S₁ N₁ V
 B₂ s D_n D_n भूत, D₂ भूत, D₂ लोक (for देव)
 — After line *0 D_n ins
 2** कन्या कणालिनी देवीं सौम्या विद्वान्पुत्रिणाम् ।
 — (L 21) S₁ D₁ s कात्रात्रीं B₁ कणालिनी D₂ काला
 कनीं (for काला) — (L 22) B₁ सौदामिनीं (for शिनीं)
 N₁ मेघबला, V₁ वरा; D₂ s गमा (for वर्षा) K₂ V

वाचला, B₂ वाताङ्गी (for वे*) — (L 23) V₁ B₁ D₂ D₂
 यूयस्याद्या, B₂ युयस्याद्या, D₂ s युयस्याद्या, D₂ सुप्रसास्यं
 (for यूयस्याद्या) N₁ कुसला V₂ शकुना (for शीं) — (L
 25) V₂ B₁ s D₂ D₂ सप्तविंशतिमुखाय (for *) — (L
 26) G₂ जगरोपवनेदेशे (for *) V₂ द्वाराद्वालिकेननाम्,
 V₂ B₁ D₂ चण्डाङ्गलिका (B₁ क)वासिनीम् D₂ प्रामाण्यकं
 T₂ G₁ s चरसहाद्विकवासिनीम् G₂ नशानदेवता (for
^b) — T₂ G om (hapl) lines 27-33 — (L 27) K₂
 D₂ (marg) s L₂ हा श्रीं गार्गीं च गन्धर्वीं N₁ V₂ श्रीं गार्गीं
 च गन्धर्वीं, B₂ श्रीं गार्गीं च गन्धर्वीं (for *) S₁ K₁ s
 N₂ V B D सदा (for सताम्) — (L 28) V₂ D₂ नमस्ते
 (for नमस्यामि) — N₂ om line 29 — (I 29) S₁ K₁
 V₂ D₂ T₂ देवता (for वेदाना) K₁ V₁ s D₂ s भक्ति (for
 भक्त) — (L 30) K₂ s s D₂ दत्ताननाम् (for सता
 नीम्) — (I 31) S₁ कौबेरीं K₂ D_n कौटवीं D₁ s s
 कौबेरीं (for कौबरीं) K₂ D_n D₂ s सप्रीम् (for सप्राम्)
 — (I 32) D₂ कुम्भाष्टीं (for कुम्भाष्टीं) B₂ s D₂ समर
 (for कुसुम) S₁ कुम्भाष्टीं कुसुमाश्रयाम्, V₂ कुम्भाष्टीं
 समरप्रियाम् (for *) — (L 33) K₂ s V₂ अन्तरागात्रीं
 (for मयि*) S₁ K₂ N₁ s V₂ s B D_n D_n D_n s T₂ शर-
 (S₁ N₁ s D_n D_n D_n दुर्गां मन्त्रागामां (for *) — (L
 34) N₁ V₂ B₁ D₂ D₂ गिरिवा; B₁ D₁ s G₂ र्थीं (for
 रथा) D₂ बहुभुजा (for रथा) — (L 35) G दुर्गाम्
 (for दुर्गा) S₁ देवीं (for दुर्गा) B₂ दुर्जेया दुर्गेनीं दुर्गां
 (for *) G₂ निर्भया (for निशुम्भ) D₂ स मर्दिनीम् (for
 दक्षिणीम्) — (L 36) V₁ s B D₂ s मुग्धाया (for सुर*)
 T₂ मुग्धाय (for शिव्याम्) — (L 37) D₂ वाहुर (for
 चीर) V₂ किरातीं शाकसपातां, D_n स चादर्यनीं (for
 *) V₂ D₂ D₂ चारिण्य, T₂ G गृहसज (for चोरमेना).

धान्यपां सोमपां सौम्या सर्वपर्वतगामिनीम् ॥
 निशुम्भशुम्भमथनीं गजकुम्भोपमस्तनीम् ।
 जननीं सिद्धसेनस्य सिद्धचारणसेविनाम् । [40]
 परा हुमारप्रभवा पार्वतीं पर्वतारमजाम् ॥
 पञ्चाशदेवकन्याना पत्न्यो देवगणस्य च ।
 कद्रुपुत्रसहस्रस्य पुत्रपौत्ररक्षियः ॥
 माता पिता जगमान्या द्विवि देवाप्सरोगणैः ।
 ऋषिपत्नीगणाना च यक्षगन्धर्वयोपिताम् ॥ [45]
 विद्याधराणा नारीपु सार्धेषु मनुजामु च ।
 एरमेतासु नारीपु सर्वभूताश्रया ह्यसि ॥
 नमस्तुनासि त्रैलोक्ये किंनरोद्गीतसेविते ।
 अचिन्त्या ह्यप्रमेयासि यासि सासि नमोऽस्तु ते ॥
 एभिर्नामभिर्न्यैश्च कीर्तिता ह्यसि गीतमि । [50]
 त्वत्प्रसादाद्विभ्रैरक्षिप्र मुच्येय वन्धनात् ॥

अवेक्षस्व विशालाक्षि पादौ ते शरणं व्रजे ।
 सर्वेषामेव वन्धाना मोक्षणं कर्तुमर्हसि ॥
 ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च चन्द्रसूर्याग्निमास्ताः ।
 अश्विनीं वसवश्चैव धाता भूमिर्दिशो दश ॥ [55]
 गायो नक्षत्रवंशाश्च ब्रह्म नद्यो हृदास्तथा ।
 सरित सागरश्चैव नानानिद्याधरोरगाः ॥
 तथा नागाः सुपर्णाश्च गन्धर्वाप्सरसा गणाः ।
 वृहक्ष जगदिदं प्रोक्तं देव्या नामानुकीर्तनात् ॥
 देव्याः स्तारमिन् पुण्य यः पठेतुसमाहितः । [60]
 सा देवी सप्तमे मासि वरमय्य प्रयच्छति ॥
 अष्टादशमुजा देवी दिव्याभरणभूयिता ।
 हारशोभितसर्वाङ्गी मुकुटोज्ज्वलभूयिता ॥
 कात्यायनि स्तूपसे त्व वरदे वामलोचने ।
 नमोऽस्तु ते महादेवि सुप्रीता हि भजस्व माम् । [65]

— T₁ om line 38 — (L 38) T₂ G₁ s पुत्रयपा (for
 भा) Śi पूर्व, V₂ सौम्यां (for सर्वं) G₂ सपर्वतनिवासि
 नीम् (for भा) — (L 39) B₁ दुननीं (for मथनीं) D₂
 निशुम्भमथनीं देवीं (for ") Śi गजकुम्भोपमिर्नीम् (for
 ") — K₂ om line 40 — (L 40) G₂ महा (for सिद्ध)
 T₂ G₁ s जननीं च महामेना, G₂ महासेनस्य जननीं (for ")
 — B₁ om (hapl) lines 41-45 — (L 41) G₂ रामा
 (for वती) — (L 43) K₁ D₁ पत्नीनां (for कन्याना)
 G₁ s या (for च) — (L 43) V₁ रुद्र, T₂ G₁ s तस्य,
 T₁ भ्रातृ, G₂ शत्रु G₂ s तत्र (for कद्रु) G₁ जन्याश्रयम्
 (for वरक्षिय) — (L 44) D₂ जन्यमाया; D₂ तस्या
 (for म्नाया) — G om line 45 — (L 45) D₂ देव
 (for यक्ष) K₁ s s N₂ V₂ D₂ D₂ s सेविताम् (for
 योषि) — V₁ om line 47 — (L 47) Śi पूर्वव्याधया
 ह्यसि V₂ D₂ सर्वभूतप्रिया ह्यमि, T₂ ताश्रयासु च (for ")
 — (L 49) D₂ अचिन्त्या (for अचिन्त्या) K₂ सा त्व; D₂
 T₂ G₂ s धामि (for सासि) — (L 50) G₂ एभिश्च नाम
 सिमुदै (for ") — (L 51) T₂ G₁ s शीघ्र (for क्षिय).
 K₂ D₁ सुश्रेय, G₂ सुख्यत (for य) Śi तत्काम् (for वन्ध
 नात्) — (L 52) Śi श्वैक्षसि (for श्वस्य) — (L 53)
 V₂ Cal ed बह्वाना (for वन्धाना) — (L 54) G(ed)
 वाक्श (for विष्णुश्च) G₂ वाकर (for रुद्रश्च) T₂ G₁
 महा शिवश्च वाक्श (for ") — (L 55) N₂ V₁ s B Dn
 D₂ D₂ विश्वे साध्यास्त्यैव च (for ") — After line 55, N₂
 V₁ s B Dn D₂ D₂ 105

3** मरुत सङ्घर्षयो धाता भूमिर्दिशो दश ।

[B₂ D₂ D₂ मरुता (for 'त) N₂ V₁ -दरुदे (for
 'दो)]

— (L 56) G₂ भगो (for गायो) G₂ ब्रह्म (for ब्रह्मा)
 Śi नन्दा (for नद्यो) — (L 57) D₂ यशा (for नाता)
 Śi धरास्तथा, K₂ धरा गणा, V₂ -धरा लशा, B D₂ -धरा
 लशा (for धरोरगा) — (L 58) D₂ s सुपर्णां (for
 'र्णांश्च) K₁ D₂ नागा सुपर्णाश्च तथा (for ") — (L 59)
 V₂ s B₂ D₂ T₂ G प्रीत (for प्रोक्त) G₂ देवि ते ह्यनुकीर्ति-
 नम् (for ") — D₂ om lines 60-63 — (L 60) K₂ s
 V₁ B₁ s Dn D₂ इदं दिव्य N₂ V₂ B₂ D₂ D₂ s इदं
 पुण्य, V₂ D₂ इम दिव्यं, T₂ इदं सर्वे (for इम पुण्य) Śi
 पठेत (for पठेतु) — (L 61) K₁ V₂ B₂ s D₂ s G₂ सा
 तस्यै, K₂ देवी सा (by traosp), V₂ तन्मे सा, B₁ T₂ G₂
 s-3 तस्यै सा T₂ तस्यै सा त्व प्रसक्तसि (for ") K₂ T₂ G₂
 प्रयच्छसि (for 'ति) — (L 62) Śi G₂ मुजा देवीं (for
 मुजा देवी) Śi G₂ भूयिताम् (for 'ता) — Śi om
 (hapl) line 63 — (L 63) N₂ V₂ D₂ भूयि (for
 'शोभित) G₂ सर्वाङ्गी — (L 64) G₂ s प्रायसे (for स्तु)
 K₁ निर्य (hypermetric), K₂ निर्य (hypermetric), V₁
 D₂ इव च (hypermetric) (for त्व) — After line 64*,
 D₂ D₂ Bom Poonas eds G(ed) 105

4** वरमय्यं प्रयच्छसि ।

भवा भवनीमि सा देवीं

[(L 1) D₂ प्रयच्छ मे (for 'च्छसि) — D₂ om line
 2 — (L 2) D₂ त्वां (for तां)]

प्रगच्छस्व वर ह्यायुः पुष्टिं चैव क्षमां घृतिम् ॥

एवं स्तुता महादेवी दुर्गा दुर्गेपरारुहमा ।

मानिभ्यं कल्पयामास अनिरुद्धस्य वन्धने ॥

अनिरुद्धहिताधीन्यं देवी शरणयत्तत्त्वा ।

वद्ध वाणपुरे वीरमनिरुद्धं व्यमोक्षयत् ॥ [70]

सात्त्वयामास त वीरमनिरुद्धममर्षणम् ।

प्रमादं दर्शयामास अनिरुद्धस्य वन्धने ॥

नागपाशेन वद्धस्य तस्योपाहृतचेतसः ।

— Gs om lines 65 68 — (L 65) T₁ om (hapl) lines 65^b 67^a Śi सुप्रसौद (for सुपीना हि) Bom Poonā eds G(ed) हृदा भव (for भग्नस्य माम्) — Before line 66 Śi V₁ ins श्रीदेव्युवाच — (L 66) N₁ V₁ प्रयच्छामि, D₁ च्छ मे, Bom Poonā eds G(ed) च्छ स्व (for च्छस्य) D₁ परे G₂ पर (for वर) Śi V₂ दीर्घमायु प्रयच्छामि (V₂ च्छामि) G₁ s पर ह्यायु प्रयच्छस्व (for ^a) D₁ सुष्टि (for पुष्टि) — After line 68 D₂ D₃ ins

5** देवी उवाच ।

प्रयच्छामि वर ह्यायु पुष्टिं चैव क्षमां घृतिम् ।

[D₂ दीर्घमायु प्रयच्छामि (for ^a)]

D₂ D₃ cont N₂ V B D₃ D₁ s s ins after line 66

6** वन्धास्यो विमुच्येव तस्यमेतन्नवेदिति ।

D₂ cont

7** क्षुत्वा यममानवाप्नोति काङ्क्षितान्मनुज सदा ।

— Before line 67 some Mss ins वैशापायन उवाच

— (L 67) D₂ D₃ s तदा (for महा) — (L 68) T₂ G₂ s साय स, C₁ सान्ध्या स (for सानिध्व) K₁ मानिभ्यमर्षयामास (for ^a) N₂ सानिरुद्धस्य (for अ^a) Śi शरणे, D₂ वन्धने, D₃ मोक्षये (for वन्धने) — G₂ om (hapl) lines 69 72 V₂ om lines 70 71 D₁ om (hapl) lines 70^b 75^a — (L 70) K₁ D₁ s s विमोक्षये, G₁ ममापन (for व्यमोक्षयत्) D₂ T₂ G₁ सानिरुद्धममापन (for ^a) — D₂ T₂ G₁ om (hapl) lines 71-75 V₁ s B₁ G₁ s om line 71 — (L 71) K₁ s s D₁ D₁ s s C₁ वृत्तयामास (for मालव) D₂ मनीषिणम् (for अमर्षणम्) N₂ अनिरुद्धस्य वन्धने (for ^a) — V B₁ s ins after line 71 B₁ D₁ D₁ D₁ after line 73

8** पूजयामास ता वीर मोक्षयित्वा प्रतापवान् ।

— B₂ om line 72 — (L 72) V₂ D₂ मा तु वै, D₂ मोक्षय (for वन्धने) — (L 73) Śi वतापाशोपहृतस्य (for ^a) D [ज]वि, G₁ सा (for [उ]वा) — K₁ om

३ दक्षिण—६२

स्फोटयित्वा क्रामेण पञ्जरं पञ्चमनिभम् ॥

रुद्ध वाणपुरे वीर सानिरुद्धमभाषत । [75]

सात्त्वयन्ती वचो देवी प्रसादाभिमुखी तदा ॥

चक्रायुधो मोक्षयितानिरुद्ध

त्वा वन्धनादायु सहस्र कालम् ।

छित्त्वा तु वाणस्य सहस्रनाट्टं

पुरीं निजा नेप्यति देव्यभूतनः ॥ [80]

ततोऽनिरुद्धं पुनरेव देवीं

lines 75 96 D₂ om lines 75-91 Śi om, lines 75-76 — (L 75) K₁ N₁ V B₁ D₁ D₂ D₂ s s T₂ G₂ s वद्ध (for रुद्ध) K₁ अनिरुद्धम् (for सानि^a) — (L 76) N₂ V₂ महा G₂ न्मा (for वचो) — Before line 77, some Mss ins श्रीदेव्युवाच — (L 77) K₁ मोक्षयिता (for मोक्ष) Śi D₁ G₁ [ज]निपट्ट — (L 78) T₂ G₁ तद् (for तदा) — (L 79) V₂ छित्त्वा (for छित्त्वा) K₂ D₂ D₁ s T₂ G₂ मा, G₂ [मा]णु (for तु) K₁ N₁ V B D₁ D₁ s T₂ s G₂ सबाहुधम (for सहस्रबाहु) — (L 80) V₂ D₂ G₂ s पूर (for पूर) T₂ G₂ s सानुसूदन (for दैव्य) — After line 80, K₁ N₁ V₂ B₁ D₁ D₁ ins

9** वैशापायन उवाच ।

चक्रायुधो बाहुसहस्रमार्गो

छित्त्वायु वधेण हले मुत्तस्य ।

K₁ N₁ V₂ B₁ D₁ D₁ cont B₁ D₁ ins after line 80

10** वैशापायन उवाच ।

यदाभिरुद्धं सह वाणपुषा

नेतु स्वनेन्द्रेण हृदि प्रभूतः ।

K₁ N₁ V₂ B₁ s B₁ s D₁ D₁ cont S₁ V₁ s B₂ D₁ s s T₂ G₂ s ins after line 80

11** महामुरे वाण उदीर्येवके

न्यकारमासहतर निदाभय ।

[(L 1) Śi विन चने, V₂ महामुरे, G₂ नलोऽशुरो (for महामुरे) Śi G₂ नलो (for चने) — After line 1, Śi ins

11A** विद्वन्वापायन स बाहुधमम् ।

चक्रायुधो गृह्य तपानिबडे

पुरे महाराजण सुपत्नी चके ।

निपातिनो बाहुविर्भेगायन

— (L 2) T₂ वीरुणम् (for वहाणम्) D₁ व कारवा-
मस * * * * *, D₂ निपातिनो बाहुविर्भेगायने, D₃ नभार
यामास पुरं निररत्, D₄ व कारवायस च वनभेगम्]

While, D₂ ins after line 80

आज्यपां सोमपां सौम्या सर्वपर्वतगामिनीम् ॥
 निशुम्भशुम्भमथर्नां गजवृम्भोपमस्तनीम् ।
 जननीं सिद्धसेनस्य सिद्धचारणसेविताम् । [40]
 वरा कुमारप्रभत्रा पार्वतीं पर्यन्तारमजाम् ॥
 पञ्चाशदेवकन्याना पत्न्यो देवगणस्य च ।
 कद्रपुत्रसहस्रस्य पुत्रपौत्ररक्षिय* ॥
 माता पिता जगन्मान्या दिवि देवाप्सररोगणैः ।
 ऋषिपत्नीगणाना च यक्षगन्धर्वचोपिताम् ॥ [45]
 विद्याधराणा नारीषु सार्थाषु मनुजामु च ।
 एवमेतासु नारीषु सर्वभूताश्रया ह्यसि ॥
 नमस्तृनासि त्रैलोक्ये किंनोर्द्रीतसेविते ।
 अचिन्त्या ह्यप्रमेयासि यासि सासि नमोऽस्तु ते ॥
 एमिर्नामभिरन्यैश्च कीर्तिता ह्यसि गीतमि । [50]
 त्वत्प्रसादादविभ्रेन क्षिप्र मुच्येय वन्धनात् ॥

अवेक्षस्य त्रिशालाक्षि पादो ते शरणं व्रजे ।
 सर्वेपामेव वन्धानां मोक्षणं कर्तुमर्हसि ॥
 प्रदा विष्णुश्च रुद्रश्च चन्द्रमूर्धाभिमास्ताः ।
 अश्विनी वसवश्चैव धाता भूमिर्दिशो दक्ष ॥ [55]
 गावो नक्षत्रवशाश्च प्रदा नद्यो हृदास्तया ।
 सरितः सागराश्चैन नानाविद्याधरोरगाः ॥
 तथा नागाः सुपर्णाश्च गन्धर्वाप्सरसां गणाः ।
 वृहत् जगदिदं प्रोक्तं देव्या नामानुनीर्तनात् ॥
 देव्या. स्तनमिमं पुण्य यः पठेत्युसमाहितः । [60]
 सा देवी सप्तमे मासि वरमम्यं प्रयच्छति ॥
 अष्टादशसु चा देवी दिव्याभरणभूषिता ।
 द्वाशोभितसर्वाङ्गी मुकुटोऽम्बलभूषणा ॥
 बाल्यायनि मृग्यसे त्व वरदे वामलोचने ।
 नमोऽस्तु ते महादेवि सुप्रतीा हि भजस्य माम् ॥ [65]

— T₁ om line 38 — (L 38) T₁ G₁ s पूर्यपा (for
 भा) Śi पूर V₂ सौम्या (for सरं) G₂ सर्वपर्वतगामि
 नीम् (for ^a) — (L 39) B₁ न्वनीं (for सथनीं) D₂
 निशुम्भमथर्नां देवीं (for ^a) Śi गजवृम्भोपमर्दिनीम् (for
^a) — K₂ om line 40 — (L 40) G₂ महा (for निद्र)
 T₂ G₁ s जननी च महामेना, G₂ महासेनस्य जननीं (for ^a)
 — B₁ om (hapl) lines 41-45 — (L 41) G₂ रामा
 (for वरा) — (L 43) K₁ D₁ पनीना (for कन्याना)
 G₁ स्या (for च) — (L 43) V₁ रुद्र, T₂ G₁ s तस्य,
 T₂ धाम्, G₂ शत्रु G₁ सत्र (for कद्र) G₁ जनाश्रयम्
 (for वरक्षिय) — (L 44) D₂ जगन्मान्या, D₂ रनया
 (for रमाया) — G om line 45 — (L 45) D₂ देव
 (for यक्ष) K₁ s, N₂ V₂ Dn D₂ s सेविताम् (for
 योषि) — V₁ om line 47 — (L 47) Śi पूर्वदेवाश्रया
 ह्यसि V₂ D₂ सर्वभूतप्रिया ह्यसि, T₂ त्राधयामु च (for ^b)
 — (L 49) D₂ अचिन्ता (for अचिन्त्या) K₂ सा स्व; D₂
 T₂ G₂ स यासि (for सासि) — (L 50) G₂ क्षिप्रश्च नाम
 मिर्हसि (for ^a) — (L 51) T₂ G₁ s- दीपत्र (for क्षिप्र)
 K₂ D₂ सुश्रव, G₂ सुच्यत (for च) Śi तत्काम् (for वन्ध
 नात्) — (L 52) Śi अवेक्षसि (for शस्य) — (L 53)
 V₂ Cal ed बदना (for वन्धाना) — (L 54) G(ed)
 शक्य (for विष्णुश्च) G₂-s शक्य (for रुद्रश्च) T₂ G₁
 प्रदा शिवश्च शक्य (for ^a) — (L 55) N₂ V₁ s B Dn
 D₂ D₂ विभ्रे साध्यात्मधैव च (for ^b) — After line 55, N₂
 V₁ s B Dn D₂ D₂ ins

3** भरत सप्तम्यो धाता भूमिर्दिशो दक्ष ।

[B₂ D₂ D₂ मन्ना (for त) N₂ V₁ पञ्चै (for
 'नो)]

— (L 56) G₂ भ्रगो (for गावो) G₂ प्रदा (for प्रदा)
 Śi नद्यो (for नद्यो) — (L 57) D₂ यथा (for वाना),
 Śi धरास्तया, K₂ धरा गणा, V₂ धरा सदा, B D₂ धरा-
 सदा (for धरोरगा) — (L 58) D₁ s सुपर्णां (for
 'र्णां) K₁ D₁ नागा सुपर्णाश्च तथा (for ^a) — (L 59)
 V₂ s B₂ D₂ T₂ G प्रीत (for प्रोक्त) G₂ देवि ते ह्यनुकीर्त-
 नम् (for ^a) — D₂ om lines 60-62 — (L 60) K₂ s
 V₁ D₁ s Dn D₂ इद दिव्यं, N₂ V₂ B₂ D₂ s s इदं
 पुण्य, V₂ D₁ इम दिव्य, T₂ इद सर्व (for इम पुण्यं) Śi
 पठेत (for पठेतु) — (L 61) K₁ V₂ B₂ s D₁ s G₂ सा
 तस्यै, K₂ देवी सा (by transp), V₂ सप्तमे सा, B₁ T₂ G₁
 s तस्यै सा T₂ तस्यै सा त्वं प्रयथायि (for ^a) K₂ T₂ G₂
 प्रयच्छति (for त्वि) — (L 62) Śi G₂ सुनां देवीं (for
 सुना देवी) Śi G₂ भूषिताम् (for ता) — Śi om
 (hapl) line 63 — (L 63) N₂ V₂ D₂ भूषित (for
 'योमित) G₂ सर्वाङ्गी — (L 64) G₂ s प्रायसे (for स्व)
 K₂ निर्व्य (hypermetric), K₂ निर्व्य (hypermetric) V₁
 D₁ इव च (hypermetric) (for स्व) — After line 64*,
 D₂ D₂ Bom Poona eds G(ed) ins

4**

वरमम्यं प्रयच्छसि ।

भक्त स्तवीम सा देवी

[(L 1) D₂ प्रदच्छ मे (for कृत्सि) — D₂ om line
 2 — (L 2) D₂ त्वा (for ता)]

प्रयच्छस वर ह्यायुः पुष्टिं चैव क्षमा धृतिम् ॥

एवं स्तुता महादेवी दुर्गा दुर्गपराक्रमा ।

सान्निध्यं कल्पयामास अनिरुद्धस्य बन्धने ॥

अनिरुद्धहितायां देवी शरणवत्सला ।

बद्धं बाणपुरे वीरमनिरुद्धं व्यमोक्षयत् ॥ [70]

सान्त्वयामास तं वीरमनिरुद्धमसर्पणम् ।

प्रसादं दर्शयामास अनिरुद्धस्य बन्धने ॥

नागपाशेन बद्धस्य तस्मोपाहतचेतसः ।

— Gs om lines 55-68 — (L 55) T4 om (hapl) lines 55^b-67^a Śa सुप्रसीद (for सुप्रतीता हि) Bom Poona eds G(ed) सदा भव (for भग्नस्य नाम्) — Before line 66, Śa V 1ms श्रीदेव्युवाच — (L 66) N2a V3 प्रयच्छामि, D1 च्छ मे, Bom Poona eds G(ed) च्छ रं (for च्छस्य) Dm परे, G3 पर (for पर) Śa V3 दीर्घमातु प्रयच्छस्य (V3 च्छामि), G1 स पर ह्यायु प्रयच्छस्य (for *) D2ः पुष्टिश्च (for पुष्टि) — After line 66, D2s D2 1ms

5** देवी उवाच ।

प्रयच्छामि वर ह्यायुः पुष्टिं चैव क्षमा धृतिम् ।

[D2 दीर्घमातु प्रयच्छामि (for *)]

D2a D2 cont N2a V 3 D2s D1 2 1ms after line 66

6** बन्धनस्थो तिमृच्येव सत्यमेतन्नचेदिति ।

D2 cont

7** श्रुत्वा कामानवप्रोक्तं काङ्क्षितान्मनुजं सदा ।

— Before line 67, some Mss 1ms वृक्षपायन उवाच

— (L 67) D2 D1 3 तदा (for महा) — (L 68) T2

G1 3 साय स, G1 सायास (for सान्निध्य) K2 सानि

ध्यमसर्पयामास (for *) N2 सानिरुद्धस्य (for अ*) Śa

Om (hapl) lines 69-72 V2 om lines 70 71 D4 om

(hapl) lines 70^b-75^a — (L 70) K1 D1 2 5 विमो

क्षये, G1 क्षमापत् (for क्षमोक्षयत्) D2 T2 G2 सानिरुद्ध-

समोक्षत् (for *) — D2 T2 Ga om (hapl) lines 71-75

V1 3 B1 G1 4 om line 71 — (L 71) K1 3 3 D2

D1 3 3 G2 पूजयामास (for सान्त्वय) D2 मनीषिणम् (for

असर्पणम्) N2 अनिरुद्धस्य बन्धने (for *) — V B1 3 1ms

after line 71 B1 D2 Da after line 72

8** पूजयामास ता वीर मोक्षितरुद्धं प्रतापदात् ।

— B2 om line 72 — (L 72) V2 D2 सा तु वै, D2

मोक्षणे (for बन्धने) — (L 73) Śa नागपाशप्रबद्धस्य

(for *) D2 [अ]पि, G2 ता (for [उ]वा) — K1 om

स्फोटयित्वा कराग्रेण पञ्जरं वज्रसन्निभम् ॥

रुद्धं बाणपुरे नीरं सानिरुद्धमभाषयत् । [75]

सान्त्वयन्ती बन्धो देवी प्रसादाभिसुखी तदा ॥

चक्रायुधो मोक्षयित्वा निरुद्धं

त्वं बन्धनादाशु सहस्रं कालम् ।

छित्त्वा तु बाणस्य सहस्रबाहुं

पुरीं निजा नेष्यति वैश्वसूदनः ॥ [80]

वतोऽनिरुद्धः पुनरेव देवी

lines 75-86 D2 om lines 75-84 Śa om lines 75-76

— (L 75) K1 N2 V B1 Dn Ds D1 3 3 3 T2 G2 4 3

बद्ध (for रुद्ध) K1 अनिरुद्धम् (for सानि*) — (L 76)

N2 V2 महा, G2 च सा (for वचो) — Before line 77,

some Mss 1ms श्रीदेव्युवाच — (L 77) K1 मोक्षयित्वा

(for मोक्ष*) B1 D1 G1 [अ]निरुद्ध — (L 78) T2 G1 बद्ध

(for स्वा) — (L 79) V2 क्षिप्त्वा (for छित्त्वा) K1-4

D2 D1 3 T2 G1 म, G2 [आ]शु (for तु) K1 N2 V B

D2 D2-1 3 T2 4 G सदाशुचक्रं (for सहस्रबाहु) — (L 80)

V2 D2 G1 3 पुं (for पुरी) T2 G1 3 3 शश्वसूदन (for

दैत्य*) — After line 80, K1 N2 V2 B1 D2 D2 1ms

9** वृक्षपायन उवाच ।

चक्रायुधो बाहुसहस्रप्रतापो

छित्त्वाशु चक्रं वन्दे सुतस्यम् ।

K1 N2 V2 T2 Ds D2 cont B2 Dn 1ms after line 80

10** वृक्षपायन उवाच ।

यदानिरुद्धं मत्तं चाणुयुया

नेतुं भगोऽग्रेण हरिं प्रवृत्तम् ।

K1 N2 V2 B2 3 Dn Ds D2 cont S1 V2 3 B2 D1

3 3 3 T2 G1 3 3 1ms after line 80

11** महासुरे बाण उदीर्घचके

व्यकारमायसत्तरं निगम्य ।

[(L 1) Śa निम्न चके, V2 महासुरो, G2 तपोऽसुरो (for

महाहरि) Ś1 G2 वकी (for -वके) — After line 1,

Ś1 1ms 2

11A** विकृतवाणस्य स बाहुचक्रम् ।

चक्रायुधो ह्येव तदा निरुद्धं

पुरे महाबाणं सुवर्णं चके ।

निर्वाहितो बाहुनिर्भीषणः

— (Y 2) T2 शीघ्रव्यम् (for -वकारम्) D1 व कारवा

मास * * * * *, D2 निर्वाहितो बाहुनिर्भीषणो, D1 न्यकार

यामास पुरं निरुद्धं, D2 व कारवामास व चक्रायुधम्.]

While, D2 1ms after line 80

तुष्टान हृष्टः शशिकान्तवक्त्रः ।

नमोऽस्तु ते देवि वरप्रदे शिवे

नमोऽस्तु ते देवि सुरारिनाशिनि ॥

नमोऽस्तु ते कामचरे सदा शिवे [85]

नमोऽस्तु ते सर्वहितैषिणि प्रिये ।

नमोऽस्तु ते मीतिकरि द्विषं सदा

नमोऽस्तु ते बन्धनमोक्षकारिणि ॥

ब्रह्माणीन्द्राणि रद्राणि भूतभन्धभवे शिवे ।

ब्राहि मां सर्वदुःखेभ्यो नारायणि नमोऽस्तु ते ॥ [90]

नमोऽस्तु ते जगन्नाथे प्रिये दान्ते महाव्रते ।

प्रियभक्ते जगन्मातः शैलपुत्रि वसुंधरे ॥

ब्राहि मां त्वं विशालाक्षि नारायणि नमोऽस्तु ते ।

त्रायस्व सर्वदुःखेभ्यो दानवानां भयंकरि ॥

आर्यास्तवनिर्मं पुण्यं यः पठेत्सुसमाहितः । [95]

12** दीर्घमातु प्रयच्छामि यथेयं परमा स्तुति ।

बन्धनहन्त्री विमुञ्चेत् सख्यमेतद्भविष्यति ॥

— Before line 81, D₁ ins वैशंपायन उवाच — (L 81) B₁ आह (for एव) — (L 82) G₁ तु प्र- (for तुष्टान) D₂ तुष्ट (for हृष्ट) D₁ G₂ कान्तिवक्त्रः; G₁ शान्त (for 'कान्त') S₁ तुष्ट प्रहृष्टोऽमुनिं प्रयासे — Before line 83, some Mss ins अनिष्ट उवाच — (L 83) K₁ वरप्रदे (for 'दे'). S₁ K₁ V₁ B₁ Dn Ds D₂—T₂ G₁ s शुभे (for शिवे) — S₁ D₂ T₂ G om (hapl) line 84 K₁ Dn T₂ transp lines 84 and 85 — (L 84) K₁ नातये; T₂ मर्दने (for नाशिनि) — D₁ om lines 85-88 — (L 85) K₁ D₂ ध्रुवे, V₂ G₂ (also as above) शुभे (for शिवे) S₁ नमोऽस्तु ते कामरुभमहाशिवे; Dn 'स्तु ते कामचरी (Dn 'वरे) सदा शुभे — S₁ D₁ s T₂ G ins after line 85 — K₁ V₂ B₂ s Ds Ds after line 86;

13** नमोऽस्तु ते महिषसुरारिमर्दिनि ।

[S₁ महिषसुरारिनाशनि, N₂ 'सुरारिमर्दिनि, V₂ s B₂ s Ds D₂ s 'वमहासुरमर्दिनि (D₂ 'वरे); D₂ 'रविनाशने ध्रुवे; G₂— 'सुरारिमर्दिनि]

— S₁ K₁ Dn D₁ s—T₂ G om. (hapl) line 86 T₂ om lines 87-88 — (L 87) N₂ D₂ भयकरि (for मीति) S₁ नमोऽस्तु ते कामचरप्रदे सदा; K₁ D₁ 'स्तु ते भयं (D₁ 'व' करि विद्विषं शुभे, V B Ds s T₂ G 'स्तु ते भयं V₂ s B₂ s Dn 'व' करि विद्विषं सदा; Dn D₁ 'स्तु ते भयकारिणि विद्विषं सदा. — S₁ K₁ N₂ V B Dn Ds D₂ s T₂ G om line 88. — (L 89) S₁ D₁ s यशस्विनि (for भवे शिवे) K₁ N₁ V₁ s B₂ s Ds Ds s T₂ G 'स्तु ते भयं (K₁ 'वे) यशस्विनि; B₁ 'भाष्ये मनस्विनि, Dn 'भयविनाशनि (for 'व) — (L 90) D₁ s 'व' (for मां). S₁ 'दुर्गम्यो; N₂ V₂ s D₂ s भूतेभ्यो (for तु त्वभ्यो). B₁ दानवानां भयंकरि (for 'व) — G₁ s om lines 91-94 Dn om (hapl) lines 91-93 — (L 91) T₂ G₂ s जनार्दनि (for नमोऽस्तु ते) V D₂ शिव (for प्रिये) B₁ महाशुभे (for 'वते) S₁ कल्या वनि नमोऽस्तु ते, T₂ G₁— जनार्दनि नमोऽस्तु ते (for 'व). — For line 91, B₁ subst .

14** रद्रप्रिये जगन्मातारिण्यणि नमोऽस्तु ते ।

— (L 92) N₂ प्रियवते, G₁ 'अकि; D₂ भयप्रिय; Poona ed भयप्रिये (for प्रियभक्ते) B₁ T₂ G₁— प्रियताते (B₁ 'ये दाते, G₂ 'योगिनि ते) जगन्नाथे; T₂ प्रीयतां मे जगन्नाथ (for 'व) — S₁ D₂ s om line 93. — (L 93) K₁ N₂ V₂ s B Ds D₁ s—T₂ G₁— त्रायस्व मां (for ब्राहि मां त्वं). V₂ त्रायस्व सर्वभूतेभ्यो (for 'व) D₂ दुर्गे देवि (for नारायणि). B₁ भवनामार्तिनाशनि (for 'व) — N₂ V₂ B₂ D₂ om. line 94. — (L 94) S₁ 'दुर्गम्यो; D₁ s भूतेभ्यो (for 'तु त्वेभ्यो) K₁ D₁ s देवानामभयकरि (for 'व). — After line 94, K₁ V₂ B₁ Da Dn D₁—s ins

15** रद्रप्रिये महाभागे भवनामार्तिनाशनि ।

K₁ B₁ Dn D₂ s cont.; N₂ V B₂ s Ds D₁ s, s T₂ s G₁—s ins after line 93; D₂ after line 92 G₁ s after line 90.

16** भवामि शिरसा देवीं बन्धनहन्त्री विमोक्षिता ।

[D₂ शिरसा (for शिरसा) K₁ D₂ बन्धनहन्त्री (for बन्धनहन्त्री). V₂ B₂ D₂ T₂ s G विमोक्षिता (for 'शिरसा').] K₁ N₂ V₂ s B Ds D₂ s cont .

17** रक्ष मां सर्वपापेभ्यो नारायणि नमोऽस्तु ते ।

While V₂ cont after 15** ;

18** नमोऽस्तु ते महारेवि शैलपुत्रि वसुंधरे ।

V₂ cont V₁ s B₂ Ds₁ cont after 15** . D₂ s cont. after 16** .

19** सर्वदुःखमपघ्नप्राप्ताहि मां परमेश्वरि ।

[V₂ s न दि मा भवनाशनि (for 'व).] Dn cont .

20** वैशंपायन उवाच ।

तथेयुक्त्वा रते पुत्रं दुर्गां दुर्गापराक्रम ।

तमागु बन्धनान्मुक्त्वा क्षणदस्ताधीयत ॥

— Before line 95, some Mss ins वैशंपायन उवाच. — (L 95) S₁ K₁ N₂ V B D₁ s s T₂ s G इदं (for हृदं). — (L 96) S₁ D₁ s—निजुत्तमा (for विजित्तुको). — K₁ V₂ s B₂ s Dn Ds D₂ s, s ins. after line 96:

सर्वमायविनिर्मुक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥

Colophon

36

K N̄ V, B, Dn D²: D₁ s T₁ s G 12s
after the first occurrence of 109 81^{1*} V₁ s
B₁ D₁ after 109 81 .

प्रणम्याय वचः प्राह वैतनेयो महाबलः ।
वासुदेवं महात्मानं शृण्वन् मधुरया गिरा ॥
पद्मनाभ महाप्राहो किमर्थं चिन्तितो ह्यहम् ।
कृत्यं ते यद्विहासस्ति श्रोतुमिच्छामि नत्त्वतः ॥
कस्य पक्षपरिक्षेपैर्नाशयामि पुरीं प्रभो । [5]
प्रमत्वात्तव गोविन्द को न विद्याद्वल मम ॥

महावेगं च ते वीर चक्रामि च महाभुज ।
नावबुध्यति मूढात्मा को दर्पात्राजमेव्यति ॥
हलं सिंहमुख कस्य वनमाली नियोक्ष्यति ।
कस्य देहस्तु निर्मितो मेदिनी वास्यति प्रभो ॥ [10]
कस्य बद्धरवैः प्राणाम्मोहविष्यसि माधव ।
कोऽयं सपरिवारोऽह वास्यते यमसादनम् ॥
एवमुक्ते तु वचने वैतनेयेन धीमता ।
वासुदेवो वचः प्राह शृणुष्व पतता वर ॥
बलेः पुत्रेण जणेन प्राद्युन्निरपराजितः । [15]
उपाया कारणे यद्गो नगरे शोणित्वाह्वये ॥
अनिरुद्धस्तु कामार्तो बद्धो नागैर्विदोल्बणैः ।
तस्य मोक्षार्थमाहूतो मया त्वं पतनेश्वर ॥

D₁ cont after 23**

21** वचनस्थो विमुच्येत सपमेतन्नवंदिति ।

[K₁ प्रवीति ते, B₁ s अविध्यति (for अवेत्ति)]

D₁ cont

22** देव्या मोत्रमित्ति दिव्य नित्य य पठते पर ।
सा देवी सख्ये नासि वरनाथ प्रपच्छति ।

While D₁ 12s after line 26

23** स्वाधन स्वायुषस्तुष्टि पुष्टिधैर क्षमा धृति ।

Colophon see 12 K₁ s — Mention of the *Lpac* D₁ s

— Mention of *Khila* K₁ V D D₁ D₁ D₁ s s
— *Adhy name* S₁ अनिरुद्धस्य देवीमोत्रम् K₁ s V₁ s
B₁ D₁ D₁ D₁ s s वायुद्वे अनिरुद्धस्य-प्रमोक्षणे दुर्गा (V₁ B₁
D₁ D₁ B₁ श्यायं जन्त, K₁ सानिरुद्धस्य-प्रमोक्षणे दुर्गास्त्व, N̄ s
वायुद्वे श्यायंस्त्व, V₁ अनिरुद्धस्य-प्रमोक्षणे, B₁ s अनिरुद्ध-
(B₁ वचन)मोक्षणे दुर्गास्त्व, D₁ दुर्गास्त्व, T₁ G₁ s यथा
निरुद्धवचन, G₁ देवीमोत्रम् — *Adhy no* K₁ 172,
V₁ s 177, V₁ D₁ D₁ s 175, D₁ 169, D₁ 193, D₁
174, T₁ G₁ s 254, T₁ 223, G₁ 243, G₁ 252, G₁ 206

36

(L 1) T₁ श्रुता (for प्राह) — G₁ om line 2 — lie
fore line 3 B₁ D₁ B₁ Poonā eds G(ed) 12s सख्ये
उपाय — (L 3) B₁ Poonā eds G(ed) सख्ये (for
चिन्तितो) K D₁ D₁ s s निमथं चिन्तित (D₁ स² चिन्तित
वच्यम् (for s) — (L 4) K₁ s V₁ s D₁ s D₁ s यदि चेद्वापि,
N̄ s यदि तत्राह, B₁ (marg) T₁ G₁ s यदि तत्रास्ति, B₁ s
D₁ s यदि चान्नास्ति, G₁ s यदि तत्रामिन् (for यद्विहासस्ति)

— (L 5) N̄ s नाशयेय (for चामि) V₁ स्रि, B₁ s D₁ s
G₁ s s पुर (for पुरी) Cal ed विभो (for प्रभो) — (L
6) K₁ प्रभान (for चाल) G₁ विद्वात् (for विद्वाद्) — G₁
om lines 7-13 — (L 7) K₁ चक्राय, T₁ G₁ s s
'रौह' (for 'रि) — T₁ G₁ s om lines 8-13 — (L 8) V₁
धर्मा ना (for मूढात्मा) N̄ s नैय वैलच मूढात्मा (for s) D₁ s
को दर्पात्राशविष्यति (for s) — G₁ om lines 9-13 G₁ om
line 9 — (L 9) D₁ तिषास्त्विति (for तिषोव्यति) — (L,
10) K₁ s s N̄ s s (marg as above) V₁ s B D₁ D₁ D₁
s s T₁ देह (for देहम्) K₁ s V₁ s B D₁ D₁ निर्मितं,
K₁ s V₁ D₁ निर्दग्धो, N̄ s D₁ D₁ s T₁ निर्दिश, D₁
निमित्त (for 'दो) — (L 11) K₁ s D₁ बद्धरवै, G₁ बद्ध-
रवात् (for 'रै) B₁ D₁ मोक्षविष्यति, K₁ लेव, K₁ s D₁ s
मोक्ष' (for मोह') G₁ मोह वास्यति मायव (for s) — (L
13) K₁ वैतनेय प्रतापवात् (for s) — (L 14) T₁ श्रुत्वा
(for प्राह) N̄ s श्रुणुष्व, D₁ शृणुष्व (for 'व) K N̄ s
V₁ s D₁ s T₁ s G₁ s वदता (for पतता) — K₁ s N̄ s
V B₁ s D₁ D₁ D₁ s s T₁ s G₁ s s om lines 15-16*
— (L 16) D₁ कामी (for बद्धो) — (L 17) T₁ G₁
नागार्तो (f r कामार्तो) D₁ सायवत् समाश्रय (for s) T₁
वार्त् (for नागेर) N̄ s महाबले, V₁ B₁ (marg as
above) D₁ महाविर् (for त्रिषोव्यति) — (L 18) G₁
पतापान (for वेधर) — After line 18, K₁ (marg)
B₁ s D₁ T₁ G₁ s 12s

1** त्व वेगसमो नानि पश्याया प्रबो भवत् १

[B₁ महात् (for महात्) D₁ T₁ G₁ s पश्याया न व ते सम'
(for s)]

— T₁ G₁ om lines 19-32 — (L 19) सप्तध्यानं (for

अशक्यं च तदध्वानं गन्तुमन्येन पै द्विज ।
 तत्र प्रापय मां शीघ्रं प्रागुन्निर्यत्र तिष्ठति ॥ [20]
 वैदर्भी ते स्तुया वीर रुदते पुत्रगृद्धिनी ।
 त्वप्रसादाद्भवत्येषा पुत्रेण सह सगता ॥
 अश्वतं तु हतं वीर त्वया पन्नगनाशन ।
 स मया त्वं समागम्य तस्मिन्काले महामुज ।
 भवान्मम ध्वजश्चैव दनङ्कताः सर्ववृष्णयः ॥ [25]
 सखित्व मानयस्वाद्य भक्तिं च पतगेश्वर ॥
 तव वेगसमो नास्ति पक्षिणा न च ते समः ।
 सुपर्णं मुदृतेन त्वा शपे पन्नगनाशन ॥
 दासीत्याच त्वया माता मोक्षितेकाकिना पुरा ।
 यशस्विश्लेषमाश्रित्वा दत्ता बोधास्तस्या युवा ॥ [30]
 भवान्पुराणान्सर्वाङ्गवृष्टमारोप्य विक्रमात् ।
 गच्छसे ह्यगमान्देशान्विजयश्च तत्राश्रयात् ॥
 गुरुगान्मेरुतुल्यस्त्वं लघुत्वात्पयोपमः ।

भूते भव्ये भविव्ये च न ते तुन्योऽस्ति विक्रमे ॥
 सत्यसंध महाभाग वैनतेय महायुते । [35]
 अनिरुद्धे क्षणेनास्य साहाय्यमुपकल्प्यताम् ॥
 गरुड उवाच ।
 अत्यद्भुतमिदं वाक्यं तव कृष्ण महामुज ।
 त्वत्प्रसादान्तु विजयः सर्वत्र मम पेशन ॥
 धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि सख्तानाम्पुसूदन ।
 स्रोतव्यस्त्वं मया कृष्ण सौमि मा त्वं महामुज ॥ [40]
 वेदाध्यक्षः सुराध्यक्षः सर्वरामप्रदो भवान् ।
 अमोघदर्शनस्त्वं हि वराधिपु वरप्रदः ॥
 चतुर्भुजश्चतुर्भुक्तिश्चातुर्भुत्रप्रवर्तकः ।
 चातुराश्रम्यहोता च चतुर्नेता महारविः ॥
 धनुर्धरश्चक्रधरो भगान्छद्मधरो महान् । [45]
 भगान्पूर्वेषु देहेषु ख्यातो भूमिधरः प्रभो ॥
 लाङ्गली मुसली चक्री देवरीतनयो भवान् ।

हृदं) V३ अदाकवश्च स चाप्या वै, V३ D२ 'व्यश्च उदाध्यासी,
 B३ 'व्यश्च उदाध्या वै (for *) K१ V३ s B Dn D३ s s T३
 G३ s s वै प्रभो, D३ वै स्वय, Bom Poona eds G(ed)
 कादयव (for वै द्विज) — (L 20) G३ om line 20 — (L
 20) B३ युधि (for यत्र) K३ s N३ s V B३ s Dn D३
 D३ s s G३ यत्र प्रागुन्निर्यत्र (K३ 'यत्) (for *) — (L
 21) G३ वैदर्भी ता, G३ वैदर्हीति (for वैदर्भी ते) K३
 वैदर्भी तस्त्वया वीर D३ 'भी ते स्तुया वीर (for *) K३ Dn३
 D३ G३ रुदती (for ते) D३ रुदतीं पुत्रगृद्धिनीम् (for *)
 — (L 22) K३ N३ s V B Dn D३ D३ s s भवतु G३ s
 भवेद् (for भवति) — (L 23) N३ Va B३ s D३ s पूर्व
 (for वीर) — (L 21) N३ s V B D३ D३ s s T३ G३ s
 मया सह (G३ 'म) (for स मया सह) — (L 25) N३ श्रम
 दन्ते, V३ B३ (margin as above) s D३ ज्ञाना मे त्व, B३
 ज्ञानामि त्व (for भवान्मम) D३ यद्वा (for 'युवाय)
 V३ B३ (margin as above) s D३ मदनश्च महाबल (for
 *) — (L 26) G३ मम तस्य (for मानयस्व) — (L
 27) D३ s वेते (for वेत्) Dn G३ पक्षिणो (for 'णा) Dn
 समा (for सम) G३ पक्षिणस्त्व न क्षमा (for *) — (L
 28) K३ s D३ s [म]हं (for ह्यं) — (L 29) N३ Va B३
 D३ s s T३ G३ दासीभानन्द (for 'त्वाद्य) Dn तया (for
 त्वया) K३ मोक्षिता पतगेश्वर (for *) — (L 30) N३ s
 V३ s B३ s D३ D३ पक्षिश्लेषमाश्रित्वा (for *) B३ s जिता (for
 हता) B३ त्वयाः रणे, G३ पुरा त्वया (by transp) V३ B३

D३ जिता देवास्यवा रणे, G३ त्वया योया हता पुरा (for *)
 — (L 31) D३ पुरा (for भवान्) — (L 32) G३ सदा
 रक्षति देवाना (for *) — (L 33) B३ D३ s T३ G३ गरु
 द्याम् (for गुरुत्वाद्) — (L 34) N३ कश्चन (for विक्रमे)
 — (L 35) G३ महाबाहो (for 'भाग) K३ त्वयसंयो महा
 प्राह वैनतेयो महायुति — (L 36) N३ s V३ B३ s D३ s
 क्षगमयानिरुद्धार्थे (for *) K३ गम्यताम् (for कल्प)
 — (L 37) D३ अत्यद्भुतम वाच्य (for *) — (L 38)
 D३ सर्वत्र, G३ विजय (for 'य) N३ स्व प्रसादादिजय (for
 *) K३ s D३ सर्वतो मे महाभुज, K३ s Dn D३ s T३ s G
 सर्वत्र तु महायुज (D३ 'बल), D३ विजयो मे महाभुज (for *)
 — (L 40) K३ श्लोकव्यस्य (for स्तोत्र) G३ सुरा सर्वे (for
 मया कृष्ण) G३ अमोघस्व महायुज (for *) — (L 41)
 G३ देवाध्यक्ष (for वेदा) D३ महान् (for भवान्) — (L 42)
 D३ s वराधिपु, T३ s G पाधिपु, Bom Poona eds G(ed)
 वराधिना (for 'धिपु) — (L 43) D३ चातुर्भुज, D३ चारु
 होत्र (for चातुर्भुत्र) — (L 44) D३ भीतर, D३ -गताः
 D३ (margin) वेला (for होता) K३ s D३ चातुर्भुजो (for
 चतुर्भुजा) N३ s V३ महारि (for 'कवि) D३ s चातुर्व
 पर्यस्य रक्षिता, T३ G चातुर्भुजा महारि (for *) — D३ om
 lines 45-47 — (L 45) G३ मवान् (for महान्) — (L
 46) G(ed) सर्वेषु (for पृथगु) D३ पूर्वेषु देवेषु भवान् (for
 *) T३ भूतो (for ख्यातो) K३ N३ s V B३ s D३ s s T३ s
 G३ s s प्रभु, B३ विभु (for प्रभो) — (L 47) Dn

चापूरमथनश्चैव गोप्रियः कंसहा भवान् ॥
 गोवधेनधरश्चैव महाहिर्मलभावनः ।
 महाम्रियो महामहो महापुरुष इत्यपि ॥ [50]
 विप्रप्रियो विप्रहितो निप्रक्षो विप्रभाजनः ।
 प्रहाण्यश्च वरेण्यश्च भवान्दामोदरः स्मृतः ॥
 प्रलम्भमथनश्चैव केरिहा दानवान्त्वकः ।
 असिलोन्नश्च हन्ता च तथा रावणनाशनः ॥
 विभीषणस्य भगवान्राज्यदो बालिनाशनः । [55]
 सुमीनराज्यदाता त्वं बलिराज्यापहारकः ॥
 रत्नहर्ता महारत्नः समुद्रोदरसम्भवः ।
 वरुणश्च भवान्ज्यातो भवाश्च सविदुःखः ॥
 भवान्प्रह्वघरो धन्वी धनुर्धरवरो महान् ।
 दाशार्ह इति विख्यातो महाधन्वा धनु म्रियः ॥ [60]
 गोविन्द इति विख्यात उदधिस्थ च सुव्रत ।
 आकाशश्च तपश्चैव समुद्रमथनो भवान् ॥

भवान्स्वर्गो बहुकलो भवान्स्वर्गधरो महान् ।
 त्रमेव च महामेधो वीजनिष्पत्तिरेव च ॥
 त्रैलोक्यमथनसर्वं च त्रेशलोमभयापहः । [65]
 भवान्कामप्रदश्चैव कामः सर्वधनुर्धरः ॥
 सर्वतो वर्तनश्चैव प्रलयो निलयो महान् ।
 द्विरण्यगर्भो रूपज्ञो रूपरान्मधुसूदनः ॥
 ईशसर्वं च महादेव असह्येयगुणान्वितः ।
 स्तोतुमिच्छसि मा देव स्तोत्रच्युत्तनं यद्वत्तम ॥ [70]
 चक्षुषा ये तस्या घोराः प्राणिनस्तु निरीक्षिताः ।
 हतास्ते यमदण्डेन त्रिधंद्निस्त्रयामिनः ॥
 ये तस्या परया प्रीत्या प्राणिनो वे निरीक्षिताः ।
 इह च प्रेत्य चापापाः सर्वे ने खगामिनः ॥
 एष तेऽहं मदावाहो वशग शासने स्थितः ॥ [75]
 जयदाहं ततः कृत्वा गण्डः प्राह केशधम् ।
 अयमसि स्थितो वीर आरुहस्य महाबल ॥

Ds २ Ds महान् (for भवान्) Vs देवकीनन्दन प्रभु, Gs
 'कार्ष्णमन्वतरम् (for १) — Gs om lines 48 81 Ks २
 Ds om line 48 — (L 48) Gs om lines 48^a 49^a Dn
 केरिहा (for कंसहा) Ds T₁ महान् (for भवान्) K₁ २ D₁
 गोप्रिय कल्पानन, T₁ G₁ २ गोप्रिय (Gs 'पति) कंसमर्दन
 (for १) — (L 49) K Ns २ B₁ २ Dn₁ Ds D₁ २ २ २ T₁
 महादिर, Ds महान् (for महादिर) — Ks om line 51
 — (L 52) K₁ २ Vs B₁ २ Dn₁ D₁ २ शरवदश् (for वरे)
 T₁ G₁ २ २ om (hapl) lines 52^a 58^a — (L 54) Ks
 -लोमनि; K₁ D₁ २ होमस्य (for कोन्नश्च) — K₁ Ns
 om (hapl) lines 55 — (L 55) G₁ २ च भवान् (for
 भगवान्) — (L 56) K₁ D₁ G₁ बालि (for बलि)
 — (L 57) D₁ २ शनवर्धो, T₁ २ भर्ता (for 'हर्ता) Ns-सतिभ
 (for सधय) — (L 58) K₁ Dn भगवान् (for भगवत्)
 — (L 59) K₁ २ Ns D₁ २ वरे (for वरो) — (L 60)
 D₁ २ धनुर्धर (for धनु म्रिय) — (L 61) Ns विज्ञान
 (for विख्यात) Cal ed जलधिम् (for उद) — (L
 62) Ns २ V₁ आकाशानवनश्चैव, D₁ २ 'ततससश्चैव, D₁
 २ 'त च तपश्चैव, G₁ २ वरुणश्चैव तपश्चैव (for १) — G₁ om
 line 63 — (L 63) T₁ G₁ २ २ स्वर्गो बहुकलो भावाद्
 (for १) K₁ २ D₁ २ (marg) २ वरो, Ns 1₁-चरो (for
 धरो) K₁ B₁ Dn Ds G₁ २ मदी, D₁ २ मुदी, T₁ २ वती (for
 महान्) Es भगवन्वर्गधरोप (for १) — (L 64) Vs
 महाघरो, T₁ G₁ २ २ 'वाहो (for 'मेधो) K₁ जीव, B₁

राग, Dn Ds बीज (for बीज) — (L 65) G₁ २ त्रैलोक्य
 त्रयमत्र त्वं (for १) K₁ २ Ns २ V₁ २ B₁ (marg) Dn
 D₁ २ २ सरोरव, T₁ G₁ २ भयाहो (for 'पह) — (L
 66) T₁ कामवपु (for 'प्रदर) T₁ G₁ २ om (hapl) lines
 66^a 67^a Dn₁ Ds₁ (sup lin) यम, (for काम) Ds
 धनुष्मताम् (for धनुर्धर) — (L 67) Vs वरो (for
 मर्दो) D₁ २ प्रलम्भो (for प्रलयो) Gs निर्दो (for निलयो)
 — (L 68) K₁ २ Ds₁ (sup lin) D₁ २ दशसो Cal ed.
 भूगर्भो (for रूपज्ञो) V₁ D₁ रूपरान्मधुसूदन (for १)
 — (L 69) Ns V₁ D₁ इन्द्रस्य (for इन्द्रमथ च) Cal ed
 स्वामय्ययुगान्निवह (for १) — (L 70) Ns V₁ Ds
 इच्छाम्यद् G₁ २ इच्छति मा (for 'सि मा) G₁ २ लोभी भवति
 मा देव (for १) D₁ २ शोभय च (for शोभनच्यवत्) Vs B₁
 (marg as above) २ Ds सनातन (B₁ च), T₁ G₁ २ २
 जनार्दन (for गद्वत्तम) — Gs om (hapl) lines 73-74.
 — (L 73) Vs D₁ T₁ वरम (for परया) T₁ G₁ २ अस्ता
 (for प्रीत्या) — (L 74) K₁ Dn Ds₁ (sup lin) D₁ २ २
 पीनो वे, Ds वैदेत (for चापरा) — After line 75, Ns
 B₁ 128

3* आवापय महावाहो कृहन्तोऽग्नि सर्वया ।
 — D₁ om lines 76 78, — (L 76) K₁ २ Dn D₁ जय
 स्थानं (for 'स्यद्) D₁ स्वामाजिनो गरग (for १) — (L
 77) T₁ G₁ २ २ शारद त्व (for 'ह्य) — After line 77,
 Ns V₁ २ Ds₁ D₁ read 109 81^a — (L 78) Ns V₁

ततः कण्ठे परिष्वज्य माधरो गरुडं ततः ।
सखे शत्रुविनाशाय अर्घोऽयं प्रसिगृह्यताम् ॥
दत्त्वाध्वं परयो प्रीत्या शङ्खचक्रगदासिञ्चन् । [80]
आरुरोह महानाडु सुपर्णं पुरयोत्तमः ॥

37

After 112 १२, K Ñs : V B D T s ins

एतस्मिन्नन्तरे तत्र रुद्रपारिपदा रणे ।
मायायुद्ध समाश्लित्य प्रयुञ्ज पर्यन्तारयन् ॥
सर्वास्तु निद्रानशगान्मृत्वा मवरकेतुमान् ।
दानवात्ताशयत्तत्र शरजालेन वीर्यमान् ।
प्रमाथगणभूमिप्लासत्र तत्र महानल ॥ [5]
ततस्तु जृम्भमाणस्य देवस्याद्विष्टकर्मणः ।
ज्वाला प्रादुरभूद्भ्रज्रादहन्तीव दिशो दश ॥

B₁ (before cor) : D₁ D₂ D₃ T₂ : G₁ : १ २ ३ ४ ५ प्राहुः (for the first तत) V₂ T₂ : G₁ : १ २ ३ ४ च (for the second तत) — (L 79) K₁ : D₂ शङ्खेन शत्रुनुशाय (for ") — (L 80) Ñ₂ : परम (for "या") — (L 81) T₂ G₁ : १ २ ३ ४ ५ ततः (for सुपर्णं) D₂ सुपर्णं यवकीलमम् (for ")

37

Before line 1 T₁ ins

1** एव स शत्रुभृत्तत्र पुनर्बुद्ध प्रथमम् ।

— (L 1) K₁ : D₂ D₁ : रुद्रस्य पारिदा रणे, K₂ रुद्र पारिवतशङ्खम् (s c), K₃ रुद्रपारिपदा रणे, D₂ "पारिचरा रण (for ") — (L 2) सर्णे (for माया) K₂ D₂ समासाय (for "श्लित्य" V₂ प्रत्यपारयन् (for पर्णं) — (L 3) K₂ V₁ D₁ : १ २ ३ ४ ५ कृतव (for केतुमान्) Ñ₂ कृत्वा कर्मलकेतव (for ") — (L 4) K₁ V₂ B₂ : D₂ D₂ D₂ : नारायण (for "यत्" D₂ दानवात्ताशयामाव (for ") — (L 5) K₁ Ñ₂ V₁ : D₂ D₂ : १ २ ३ ४ भूमिप्लं (for "प्लास" D₂ तत्र युद्ध, D₂ तत्क्षणात् (for तत्र तत्र) Bom Poona eds महाबलान् — (L 6) Ñ₂ V D₂ हारय D₁ अवरय, T₂ ततो वै (for ततस्तु) — (L 7) N₂ V₁ D₁ प्रादुरभेवद् (for प्रादुरभूद्) D₂ D₂ : १ २ ३ ४ दहन्ती (for दहती) V₂ दहन्ती विदिशो दश (for ") — (L 8) D₁ om lines 8^b-10^b D₂ श्लेषमाना (for पीडयन्) K₂ D₁ महात्माना (for "नि") — (L 9) Bom Poona eds ब्रह्माणः विश्वधातार (for ") — K₁ : १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

ततस्तु धरणीं देवीं पीडयमाना महात्मनिः ।
ब्रह्माण परमोदार वेपमानान्भ्युपागमत् ॥
प्रथिष्ठयुवाच ।
देवदेव महानाहो पीडयामि परमोजसा । [10]
कृष्णरुद्रभरात्रान्ता भविष्यैकार्णवा पुनः ॥
अविपल्यमिमं भार चिन्तयस्व पितामह ।
लघ्नीभूता यथा देव धारयेय चराचरम् ॥
ततस्तु काश्यपीं देवीं प्रत्युवाच पितामहः ।
सुहृत्तं धारयात्मानमाशु लघ्नी भविष्यसि ॥ [15]
दृष्ट्वा तु भगवान्ब्रह्मा रुद्र वचनमब्रवीत् ।
सद्यो महासुरनृच किं भूय. परिरेक्षसे ॥
न च युद्धं महानाहो कृष्णेन तत्र रोचते ।
न च दुष्यसि कृष्ण द्यमात्मान हि द्विधाश्रुतम् ॥
तत. शरीरयोगाद्धि भगवानन्वयय' प्रभुः । [20]

धरणी (for पृथिवी) — (L 10) D₂ महादेव (for "महो") Ñ₂ B पीडयेद्; Cal. ed पीडयेम (for पीडयामि) — (L 11) D₂ कृष्णभार (for "रुद्र") K₁ : F₂ D₂ D₁ -वराकण्ठा, D₂ शरा (for भरा) D₂ भवार्थैकार्णवात्पुन, D₂ (by cor) यदेवैकार्णवा पुन (for ") — K₂ om (hapl) lines 13 14 — (L 13) D₂ षु (for लघ्नी) K₂ धारयेय, D₂ वेष्टु (for "वेधं") — Before line 15, K₂ D₂ ins मया उवाच, D₂ वैशपायन उवाच — (L 15) K₂ वारय (for चा) — Before line 16 B₂ Bom Poona eds ins वैशपायन उवाच — (L 17) K₂ D₂ मयासुर (for महा') K₂ D₂ सद्य मया रुद्र धरा (for ") K₂ D₂ पीडयसे, V₂ D₂ T₂ दयत (for रक्षमे) — (L 18) Ñ₂ : V₁ : B₁ (marb.) D₂ D₂ D₂ : T₂ रोचये, V₂ B₁ : १ २ ३ ४ युज्यते (for रोचते) — (L 19) K₂ D₂ मो न, D₂ नाव (for न च) K₂ D₂ कृष्ण (for कृष्ण) — (L 21) D₂ लोकांशु (for कृष्णात्) K₂ प्राविश्य पश्य कृष्णांश्वीन्, D₂ इय पश्यन्कृष्णांश्वीन् (for ") K₂ लोकांश्वीन्, D₂ कृष्णांश्वीन्, D₂ लोकांश्वीन् (for पीडयन्) — After line 21, N₂ : V B D₂ : s ins

2** सवार सचनुष्क च ह्युरमानं विभूमितम् ।

Ñ₂ : V B D₂ D₂ : cont. K₁ D₂ : ins after 1375*3** प्राविश्य योग योगामा वरामाननुचिन्तयत् ।
द्वारवरया यदुक्तं च तदनुस्मृत्यै सर्वथा ।
जगदा नीचर किंचिद्विद्वतोऽप्यो भवत्तदा ॥

प्रविश्य पश्यते दृष्टत्वांस्त्रील्लोकांन्सचराचरान् ॥
 आत्मानं कृष्णद्वैहसं पश्यते ह्येष योनिजम् ।
 ततो नि.स्य स्वस्तु न्यस्तवादेऽभयन्मये ॥
 ब्रह्माणं चाब्रवीद्बुद्धो न योत्स्ये मग्नमिति ।
 कृष्णेन सह संग्रामे लब्धी भवतु मेदिनी ॥ [25]
 ततः कृष्णोऽथ नृद्रश्च परिप्लव्य परस्परम् ।
 परा प्रीतिसुपागम्य समानाक्षपजगमुतुः ॥
 न च तौ पश्यते कश्चिद्योगिनी योगमागता ।
 एको ब्रह्मा तथा कृष्णपश्यल्लोकपितामहः ॥
 यथाचितस्समुद्दिश्य मार्कण्डेयं सनारवम् । [30]
 पार्थस्यं परिपम्रच्छ ज्ञात्वा वै दीर्घदर्शिनम् ॥
 मन्दरस्य शिरेः पार्थं नलिन्या भववेश्वरी ।
 रामो स्वामन्तरे ब्रह्मन्मया ह्यौ हराच्छुनोती ॥
 हरिं च हररूपेण हर च हरिरूपिणम् ।
 गङ्गचक्रगदापाणिं पीताम्बरधरं हरम् ॥ [35]
 त्रिशूलपाट्टिसधरं व्याघ्रचर्मधरं हरिम् ।
 गरुडस्यं चापि हरं हरिं च वृषभध्वजम् ॥

विस्मयो मे महान्ब्रह्मदृष्ट्वा तत्परमात्मम् ।
 एतदाचक्ष्व भगवन्मयात्तय्येन मुनय ॥
 मार्कण्डेय उवाच ।
 शिवाय विष्णुरूपाय विष्णवे शिवरूपिणे । [40]
 यथान्तरं न पश्यामि तेन तौ दिशतः शिवम् ॥
 अनादिमध्यनिधनमेतदक्षरमव्ययम् ।
 तदेव ते प्रवक्ष्यामि रूपं हरिहरात्मकम् ॥
 यो वै विष्णुः स वै रुद्रो यो रुद्रः स पितृमहः ।
 एका मूर्तिस्त्रयो देवा रुद्रविष्णुपितामहाः ॥ [45]
 परदा लोकवर्तारो लोकनाथाः स्वयभुवः ।
 वर्धनारीश्वरास्ते तु ब्रतं तीर्त्वा समागिताः ॥
 यथा जले जलं शिपं जलमेव तु तद्ववेत् ।
 रुद्रं विष्णुः प्रविष्टस्तु तथा रुद्रमयो भवेत् ॥
 अग्निमग्निः प्रविष्टस्तु अग्निरेव यथा भवेत् । [50]
 तथा विष्णुं प्रविष्टस्तु रुद्रो विष्णुमयो भवेत् ॥
 रुद्रमग्निमयं विद्याद्विष्णुः सोमात्मकः स्मृतः ।
 अग्नीयोमात्मके चैव जगत्साधारजंगमम् ॥

{ (L 1) Ds योगज्ञो (for योगना) Ks Ds ३ वर (Ds वर) तन्मानुषिन्य च, Ns V B1 ३ Ds Ds वराद्याननुषिन्य च (for ३) — (L 2) Ds सचरम् (for सदा) Ds अनुस्वय च सर्वम् (for ३) — (L 3) Ds नारदोक्त तत किंविन् (for ३) Ds ३ निर्दो (for निरुचो)]
 — (L 22) Ks-4 Dn Ds ३ ३ (marg at above) ३ योनिज (for देहस्य) Ks Ds पश्यते कृष्णयोजितम्, Ds (marg) Ts पश्य देवैकयोनिजम् (for ३) — (L 23) Ks अनुस्वय, Ks Ds निधाय, Vs Ds स्वपर, Ds उभिरस्य (for निरुच) Ks ३ ३ Ns Ds-३ (marg) दृष्टवस्तु, Ds कृष्णानु (for रुद्रस्तु) Ks Ds ३ (by corr) न्यस्तवादे, Ds चाप (for वादे) — Before line 25, Ks Ds ins ब्रह्मोवाच — (L 27) Ks Ds समागम्य, Bs सुम् (for उपा) Ks प्रीतिं तौ गणुवामस्य (for ३) Ks ३ Ns Ds Ds ३ चक्रुः (for जगमुतु) — After line 27, Ks Ds ins .
 4** एतदर्थं पुरा रात्मनांर्कण्डेयं तु नाद ।
 — Ks Ds om lines 28-29 — (L 28) Ns (marg) V ३ पश्यते (for ३) Bs आरिपती (for आगतौ) — (L 2) Ns Ds मया, Ds Ts भूमि (for हृत्वा) Ks Ds ३ स्फोकम् (for लोक) — K Ns ३ V B Ds Ds-३ Ts om, lines

30 31 Dn om line 30 — (L 30) Cal ed दृष्ट्वा वर-
 द्रुतं ब्रह्मा मार्कण्डेयं ब्रह्मसुनिम् — Before line 32, some
 Mas ins पितामह उवाच, some प्रहोवाच — (L 32)
 Ds मन्दरस्योत्तरे पार्थे, Ds मन्दरमिगिरे पार्थे (for ३)
 — (L 33) Ds ३ अवाचुर्गौ (for हत) — (L 34)
 Ks ३ ३ Dn Ds ३ हरे च (Ks ३ ३ ह्य) हरिरूपेण (for
 ३) Ks ३ ३ Ns Dn Ds ३ हरिं च हररूपिणम् (for ३)
 — (L 35) Ks B Ds Ds (marg, as above) हरिम्, Ts हर
 (for हरम्) — (L 36) रुद्राद् (for पद्विम्) — (L
 37) K Ns ३ V B Dn Ds Ds ३ मन्दरपर्वतं च हरे, Ts
 'द्वारा' हरे चैव (for ३) Dn Ks Ds ह्रिं च वृषभध्वजम् (for
 ३) — (L 39) Ds मे प्रह्लाद, Ds तापेन (for भगवत्)
 Ks ३ Ns ३ V B Dn Ds Ds ३ यथातत्रैव मुपयः Ds
 यथा मयति सु' (for ३) — (L 41) Ks ३ Ds ३ अवाचत् ३
 Ks ३ Ns ३ V B Dn Ds ३ अवाच; Ts येना' (for यथा)
 Ks Ns V B Ds Ds ३ Ts ते (for तौ) Ks Ds यथा मे गर्ह
 कृतुः Ks Ds तेन तौ शिवत स्वयम् (for ३) — (L 42)
 Ks ३ ३ ३ स्वयम् (for रम्) — (L 45) Ks दत्तविष्णुदेवता
 (for ३) — Ds om lines 47 48 Ks Ds ३ om (hapl.)
 lines 50 51 — (L 51) Ks रुद्र' (for तया) — (L
 52) Ns सोमयव (for सोमामक) — Its om. lines

कर्तारो चापहृत्तारो स्व्यारस्य चरस्य च ।
 जगतः शुभकर्तारो प्रभू विष्णुमहेश्वरो ॥ [55]
 कर्तृकारणकर्तारो कर्तृकारणकारणौ ।
 भूतभव्यभरी देवो नारायणमहेश्वरो ॥
 एते चैव प्रवर्षन्ति भान्ति भान्ति सृजन्ति च ।
 एतत्परतरं गुह्यं कथितं ते पितामह ॥
 यश्चैनं पठते नित्यं यश्चैनं सृणुयात्तर । [60]
 प्राप्नोति परमं स्थानं विष्णुर्द्रप्रसादजम् ॥
 देवो हरिश्चरो स्तोत्रेण ब्रह्मणा सह सगती ।
 एतौ च परमौ देवौ जगतः प्रभवाप्यथौ ॥
 रुद्रस्य परमो विष्णुर्निष्णोश्च परमः शिवः ।
 एक एव द्विधा भूतो लोके चरति नित्यशः ॥ [65]
 न विना शंकरं त्रिष्णुर्न विना केशवं शिवः ।
 तस्मादेकत्वमायातो रुद्रोपेन्द्रौ तु वीं पुरा ॥
 नमो रुद्राय कृष्णाय नमः सहत्चारिणे ।
 नमः पद्मर्षनेत्राय द्विनेत्राय च वै नमः ।
 नमः पिङ्गलेत्राय पद्मनेत्राय वै नमः ॥ [70]

नमः कुमारगुरुवे प्रभुभ्रगुरुवे नमः ।
 नमो धरणीधराय गङ्गाधराय वै नमः ॥
 नमो मयूतपिच्छाय नमः केयूतधारिणे ।
 नमः कपालमालाय धनमालाय वै नमः ॥
 नमस्त्रिशूलहस्ताय चक्रहस्ताय वै नमः । [75]
 नमः कनकदण्डाय नमस्ते प्रतदण्डिने ॥
 नमश्चर्मनिवासाय नमस्ते पीतवाससे ।
 नमोऽस्तु लक्ष्मीपतये उमाया, पतये नमः ॥
 नमः रत्नद्वारधाराय नमो मुमलधारिणे ।
 नमो भस्माङ्गरागाय नमः कृष्णाङ्गधारिणे ॥ [80]
 नमः श्मशानवासाय नमस्त्याश्रमवासिने ।
 नमो शृणुभवाहाय नमो गरुटवाहिने ॥
 नमोऽस्तनेरुपाय बहुरूपाय वै नमः ।
 नमः प्रलयश्रेष्ठे च नमः सृष्टिश्रेष्ठाय च ॥
 नमोऽस्तु बहुरूपाय नमो भैरवरूपिणे । [85]
 विरूपाक्षाय देवाय नमः मौम्येक्षणाय च ॥
 दक्षयज्ञविनाशाय बलेर्निवमनाय च ।

53^b 55^a — (L 55) T₁ जगत पालकावेतौ (for *) K₁
 D₁ om (hapl) lines 55^a—56^a K₁ s s N̄s V₂ Dn D₂
 T₁ प्रभवित्णू (for प्रभू विष्णु) — (L 56) T₁ कर्तृकारणौ (for
 कारकौ) — (L 57) K₁ मय (for भूत) K₂ नाथौ (for
 देवौ) — After line 57, V₂ s V₁ s B₁ s D₁ T₁ s us

55^a एतौ वीं च प्रवर्षतावेतौ वीं च प्रभामथौ ।

N̄s V₁ s B₁ s D₁ T₁ cont V₂ D₂ D₃ ins after
line 57

65^a जगत पात्रकावेतावेतौ सृष्टिकरौ स्युतौ ।

— T₁ om line 58 — (L 59) K₁ D₁ (marg) ब्रह्मसुने
 (for पितामह) — (L 60) K₁ D₁ सृणुयाच्चारि (D₁ चैव)
 सर्वरा (for *) — (L 61) B₂ s D₂ रुद्रविष्णु (for विष्णु
 रुद्र) K₂ D₂ त्रिमूर्त्तौ K₁ D₁ *एण्ड्रव्य दाचतम् (for *)
 — (L 62) D₁ संयुतौ (for सगती) — (L 63) B₂
 नारायणमहेश्वरी (for *) — (L 64) K₁ s D₁ रुद्रश्च (for
 *स्य) Dn प्रभवो (for परमो) Dn₁ प्रभव, Dn₂ प्रभव
 (for परम) — (L 65) K₁ भूतो (for भूतो) D₁
 चरति (for चरति) — (I 67) K₁ V₁ s ज्ञापयौ (for
 ज्ञापयौ) D₁ कृती (for कृती) — Before line 68
 K₁ D₁ ins ब्रह्मोवाच — (L 68) D₁ नम कृष्णाय रुद्राय

(for *) K₂ D₂ सहित, D₁ महति (for सहत) T₁ नम
 केयूतधारिणे (for *) — (L 69) Dn om (hapl) lines
 69^a 70^a K₁ s N̄s s V B D₂ D₂ s s s T₁ सहि (K₁ D₂)
 मिद्रि, V₂ D₁ मिद्रि त्रिप्राय वै नम (for *) — (L 72)
 K₁ D₁ नम पार्वतीनाथाय, K₂ नमोऽस्तु रणधीराय (for *)
 K₂ D₁ घरा (for गङ्गा) — (L 73) D₁ वैनतेषाय वै नम
 (for *) — K₂ om (hapl) lines 74 75 — (L 74)
 T₁ वनमालाचले नम (for *) — (L 76) K₁ D₁ ब्रह्म
 (for ब्र) D₁ ब्रह्मदण्डाय वै नम (for *) — (L 77)
 D₁ नमस्ते चर्मनाथाय (for *) — K₂ om line 78 — (L
 78) D₁ पार्वती- (for उमाया) — (L 79) K₁ D₁ इक्ष्वायु,
 K₁ B₁ D₁ D₂ s-चाराय (for चाराय) K₂ T₁-पाण्डवे (for
 -धारिणे) — (L 80) B₁ (marg as above) s -राशिणे
 (for -धारिणे) — D₂ om line 81 — (L 81) D₁ om lines
 81^a—85^a D₁ (before corr as above) s सारार (for
 स्वाधम) — (L 84) K₁ s s N̄s s V B Dn D₂ s
 (before corr) s नम सारारवाचि (B₁ वासि)ने, D₂ नमस्ते
 सृष्टिकारिणे D₂ (marg) T₁ नमस्तेऽस्यधारिणे (for *)
 — K₂ om (hapl) lines 85 90 — (L 85) K₁ D₁
 विश्व, K₂ शुभ N̄s s V₁ Dn D₁ (also as above)
 सारार (for बहू) — (L 87) K₂ D₁ निर्भयनाय (for

नमः पर्वतवासाय नमः सागरवातिने ॥

नमः सुररिपुत्राय त्रिपुरत्राय वै नमः ।

नमोऽस्तु नरकत्राय नमः कामाङ्गनाशिने ॥ [90]

नमोऽस्त्यन्धकनाशाय नमः कैटभचातिने ।

नमः सहस्रहस्ताय नमोऽस्मन्ध्वेयवाहाये ॥

नमः सहस्रशीर्षाय बहुशीर्षाय धि नमः ।

दामोदराय देवाय मुद्गमेखलिने नमः ॥

नमस्ते भगवन्विष्णो नमस्ते भगवञ्छिव । [95]

नमस्ते भगवन्धैव नमस्ते देवपूजित ॥

नमस्ते सामभिर्गीत नमस्ते यजुभिः सह ।

नमस्ते सुरस्युत्र नमस्तेऽसुररूजित ॥

नमस्ते कर्मिणां कर्म नमोऽनितपरक्रम ।

हृषीकेश नमस्तेऽस्तु स्वर्णकेश नमोऽस्तु ते ॥ [100]

इमं स्वयं यो रुद्रस्य विष्णोश्चैव महात्मनः ।

समेत्य ऋषिभिः सर्वैः स्तुतौ तौ मुमहात्मभिः ॥

व्यासेन वेदविदुषा नारदेन च धीमता ।

भारद्वाजेन गार्ग्येण विश्वामित्रेण वै तथा ।

नियम* . — (L 88) K₁ V₁ B₁ D₂ s T₂ शायिने (for
-वायिने) — (L 89) K₂ D₂ त्रिनेत्राय च वै मन (for*) .
— N₂ ins after line 90 K₁ D₁ after line 94 .

7** पुष्पदन्तविनासान नमो मयुषिवाशिने ।
— (L 91) K₁ D₁ s. s साशिने (for वाशिने) — T₁ om.
lines 92^b-93^b D₁ om line 94 — (L 95) K₂ D₁ वसने
सैववाय ष (for*) — N₂ om line 96 — (L 96) K₄
Bom ed भगवते (for ते भगवत्) K₂ s D₂ D₁-4 -पूजित ;
K₂ ते (for ते) — Bom ed om line 97 — (L 97)
N₂ यजुषा (for 'षि) . K₁ s D₂ D₁ s T₂ स्तुत (for सह) .
— (L 99) N₂ वसनेऽति (for वसनेऽमित) K₂ D₂ वसने
अमितविक्रमः D₁ नमस्तेऽमितव* (for*) — (L 100) D₂ s
तुर्व* (for वेऽस्तु) . — (L 101) K₂ य इदं स्तुवते रुद्रः D₂
यत्रिद्र स्वयं सैवोत् (for*) — (L 102) K₁ N₂ s V B
D₂ D₁ s s-6 स्तोत्रे (for तौ स्तु) . D₂ हृषी स्वोत्रं महात्मनि ;
Bom Poona eds G(ed) स्तुतौ स्वोत्रं महात्मिणि (for*) .
— (L 104) Bom Poona eds G(ed) गार्ग्येण (for गार्ग्येण)
N₂ V₁ B₁ s D₂ वशिष्ठेन महात्मना (for*) . — After line
104, N₂ B₁ D₂ ins ;

8** विश्वामित्रेण धारत्सेन तथा चैव सुमन्तुषा ।

— (L 105) T₁ सौम्येन (for धौ) . — (L 106) K₂ V₂

अगस्त्येन पुलस्त्येन धौम्येन च महात्मना ॥ [105]

यज्ञेदं पठते स्तोत्रं नित्यं हरिहरात्मनम् ।

अरोगो बलवांश्चैव जायते नात्र संशयः ।

श्रियं च लभते मित्यं न च स्वर्गात्रिवर्तते ॥

अपुनो लभते पुत्रं कन्या विन्दति सत्यतिम् ।

सुर्विणी शृणुते या तु वरं पुत्रं प्रसूयते ॥ [110]

राक्षसाश्च पिशाचाश्च भूतानि च विनायकाः ।

भयं तत्र न कुर्वन्ति यत्रायं पठ्यते त्ववः ॥

Colophon.

88

K₁ N₂ V₂ s B Dn D₂ D₂-s G₂ s ins. after
113. 5 : N₂ D₁ s T₁ s G₂-s after 113. 3* :
V₁ after 113. 3 : T₂ after 113. 3** :

ततो महाबलं देवं बलमद्रं यदास्त्रिम् ।

अभिराद्यते हृष्टः सोऽनिरुद्धो महामनाः ॥

साधवं च महात्मानमभिवाच कृताञ्जलिः ।

सगोप्तमं महावीर्यं सुपर्णं चाभिवाद्यत् ॥

य इदं (for यज्ञेदं) D₁ om (hapl) lines 106^b-108* .
— (L 107) K₁-4 N₂ s V B₁ s Dn D₂ D₁ अरोगी (for
'रोगे) — (L 108) K₂ s Dn श्रियम् (for श्रियं) . — (L
110) T₁ सुर्विणी (for सुर्विणी) — (L 111) D₂ भूता ये ;
Bom Poona eds G(ed) विनादि (for भूतानि) K₂ D₁
भयानका ; T₁ om , Poona eds विनायक (for 'का) .
— (L 112) B₁ दिद्यते (for पठ्यते)

Colophon — Mention of the Epic. N₂ D₂ s. — Men-
tion of *Rhita* : N₂ s V B D₂ D₁ D₁ . — Adhy name :
K₂ D₂ सार्कण्डेयकृत् हरिहरात्मनम् ; K₂ N₂ s V B₁ D₂ s . s
T₂ चापसुधं हरिहरात्मनम् , K₂ हरिहरस्तुतिः ; K₂ N₂ हरि
हरात्मक (N₂ 'कम्) , B₁ s Dn D₂ D₁ s हरिहरात्मकस्य .
— Adhy. no K₂ 174, N₂ 182^b V₂ 183 ; V₂ D₂
181 ; Dn D₂ 179 ; D₁ 173 ; T₂ 231 .

38

(L 1) D₁ यज्ञेदं (for 'भद्र) . — (L 2) K₂ D₁ हृषी ;
B₁ हृष्य (for हृष्ट) , N₂ s V₂ D₂ s महाबला , V₂ B₂
D₂ प्रतापयात् (for महामना) — (L 3) K₂ D₂ s
साधवं (for साधवं) . N₂ s V₂ अभिराम्य (for 'याद्य) .
— (L 4) K₂ s Dn D₂ [अ]भिवाच ष (for [अ]भिवा-

ततो मकरकेतुं च चित्राणधर प्रमुम् । [5]
 पितर सोऽभ्युपागम्य प्रगुम्नमभिरादयत् ॥
 सखीगणवृता चैव सा चोपा कुलनन्दिनी ।
 बलं चातिरलं चैव वासुदेव मुदुर्जयम् ॥
 असख्यातगतं चैव सुपर्णमभिराध च ।
 पुष्पवाणधर चैव लज्जमानान्वयादयत् ॥ [10]
 ततः शनस्य वचनाश्रावदः परमश्रुतिः ।
 वासुदेवसमीपं स प्रहसन्पुनरागतः ॥
 वर्षांपयति त देव गोविन्दं शत्रुसूदनम् ।
 दिष्टया वर्षसि गोविन्द अनिरुद्धसमागमात् ॥
 ततोऽनिरुद्धसहिता नारद प्रणताः स्थिताः । [15]
 आशीर्भिर्बर्धयित्वा च देवर्षिः कृष्णमब्रवीत् ॥
 अनिरुद्धस्य वीर्याख्यो विवाहः त्रियता विभो ।
 जम्बूलमालिका द्रष्टु श्रद्धा हि भम जायते ॥
 तत प्रहसिताः सर्वे नारदस्य वच.श्रयात् ।
 कृष्णः प्रोवाच भगवान्त्रियतामाद्यु माप्तिरम् ॥ [20]
 एतस्मिन्नन्तरे तात बुम्भाण्डः समुपस्थितः ।
 वैवाहिकास्तु सभारान्गृह्य कृष्ण नमस्य च ॥

बुम्भाण्ड उवाच ।
 कृष्ण कृष्ण महाबाहो भन त्वमभयप्रदः ।
 शरणागतोऽस्मि ते देव प्रसीदं पौऽञ्जलिस्तन ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा सर्वं प्रागेव सोऽच्युतः । [25]
 अभय यच्छते तस्मै बुम्भाण्डाय महात्मने ॥
 बुम्भाण्ड मन्त्रिणा श्रेष्ठ प्रीतोऽस्मि तव सुत्रन ।
 सुदुर्तं ते विजानामि राष्ट्रिकोऽस्तु भवानिह ॥
 सज्ञातिपन्नः समुपसी निवृत्तोऽस्तु भवानिह ।
 राज्यं च ते भया दत्त चिर जीय ममाश्रयात् ॥ [30]
 एवं दृष्ट्वा राज्यमस्मै बुम्भाण्डाय महात्मने ।
 विवाहमरूपोत्तर सोऽनिरुद्धस्य बुद्धिमान् ॥
 ततस्तु भगवान्बुद्धिः स्वयं तत्र उपस्थितः ।
 विवाहो ह्यनिरुद्धस्य नक्षत्रे च शुभेऽभवत् ॥
 ततोऽप्सरोगणास्तत्र कौतुकं कर्तुमुद्यताः । [35]
 स्नातः स्थलं कृतस्तत्र सोऽनिरुद्धः स भार्यया ॥
 ततः स्निग्धैः शुभैर्भक्त्यैर्गन्धर्वाश्च जगुस्तदा ।
 नृत्यन्त्यप्सरसश्चैव विवाहमुपशोभयन् ॥
 ततो निर्घर्तयित्वा तु विवाहं शत्रुसूदनः ।

दृष्ट्वा — (L 5) G₁ पुष्प (for चित्र) B₁ ३ विसुम्,
 G₂ हरिम् (for प्रमुम्) — (L 6) K₁-३ N₂ V₂ ३ B
 D₂ D₃ ३ T₂ ३ G₂ ३ अम्भवादनम्, K₂ अभिवाच च, D₁
 *दयत् (for 'दयत्) — (L 7) K Dn D₁-३ T₁ ३ ३
 G₁ ३-३ सा चोपा भवने स्थिता (for^३) — (L 8) N₂
 om (hapl) lines 8^३ 9^३ V₂ B₂ D₂ D₃ चतुर्भुजम् (for
 मुदुर्जयम्) G₂ वासुदेवस्य दुर्जयम् (for^३) — (L 11)
 T₂ भवन्तम् (for वच) — (L 12) T₁ G₂ -समीपस्य (for
 'दंस) K₁ आगमत् (for आगत) — (L 13) T₁ ३ G₂
 ३ ३ विवाहयति (for वर्षां) D₂ T₂ मद्यु (for शत्रु) K₁ ३
 D₁ ३ अर्धनम्, V₂ नाम* (for सूद) — (L 14) K₁ D₁
 अनिरुद्धः समागत (for^३) — (L 15) K₂ D₂ T₂ G₂
 ३ ३ सहसा, Dn₂ D₁ -सहितो (for 'ता) K₁ तदा (for
 स्थिता) D₂ ततोऽनिरुद्धः प्रगत सहसा नारद स्थितम् (sic)
 — (L 16) D₂ तान् (for च) — (L 17) D₂ ३ वीर्याख्यो
 (for 'ख्यो) K₂ इति (for विभो) — (L 18) K₁-4 D₂
 T₂ जम्बूल- V₂ D₂ ३ T₂ G₂ ३ जाम्बूल, D₁ इत्यत्र (for
 जम्बूल) T₂ G₂ मल्लिका (for मालिका) ॐ D₁ (marg)
 जाम्बूलमालिका विवाहकाले मधुकादिपक्षवती जम्बूहृद्यमाला

वेदाभरण दस्यो ता द्रष्टुम्, Cn जम्बूल वरपक्षीणामुपहा-
 सवचनम् ॥ ॐ — (I 23) T₁ महाभागो (for 'बाहो)
 K₁ ३ D₂ भगवन्नभयप्रद (for^३) — (L 24) N₂ ३ V₂ B₂
 G₂ देवेता (for ते देव) — (L 25) V₂ ((*sup lin.*) T₁ ३
 G₂ ३ कुभाण्डस्य (for नारदस्य) V₂ B₂ D₂ प्रागेव मयुसूदन
 (for^३) — Before lines 27, D₁ ins श्रीकृष्ण, T₂ शत्रु-
 देव — (L 27) T₂ अर्धन* (for कुभाण्ड) — T₁ G₂ ३ om
 lines 28-33 — (L 28) V₂ मुदुर्दं तव जानामि (for^३)
 T₂ G₂ ३ राष्ट्रं वास्तु (for राष्ट्रिकोऽस्तु) — (L 29) Bom.
 eds सु (for स) — (L 30) K₁ ३ D₁ ३ राष्ट्रं (for राज्यं)
 T₂ G₂ ३ तिर्यं तिष्ठेत् (for तिर जीव) K₁ D₁ ३ महाश्रयात्
 (for ममा) — (L 31) V₂ B₂ D₂ [अभयं तस्मै; D₂ वरं
 तस्मै (for हास्यमस्मै) — (L 32) D₂ ३ T₂ विवाहं कारणा-
 मास (for^३) N₂ ३ V₂ ३ B₂ ३ D₂ ३ वीर्यवान् (for बुद्धि-
 मान्) D₂ Bom Poona eds G(ed) [अनिरुद्धस्य जनार्ध-
 (for^३) — (L 33) K₂ रदो, D₂ विष्णु- (for वद्धि)
 T₂ G₂ ३ स्वयत्वर* (for स्वय तत्र) — (L 34) K₂ ३ N₂ ३
 V B Dn D₂ D₂ T₁ ३ G₂ ३ नक्षत्रं च शुभं भवेत् (for^३)
 — (L 35) Bom Poona eds C(ed) चैव (for तत्र)

अनिरुद्धस्य सुप्राहः सर्वैर्देवगणैर्द्वैतः ॥ [40]
 आमरुच्य वरदं तत्र रुद्र देवनमस्कृतम् ।
 चकार गमने बुद्धिं कृष्णः परपुत्रजयः ॥
 द्वारकामिसुखं कृष्णं ज्ञात्वा शशुनिपूदनम् ।
 कुम्भाण्डो वचनं प्राह प्राञ्जलिर्मिथुसूदनम् ॥
 बाणस्य गावसिष्ठानि हन्ते तु वरुणस्य वै । [45]
 यासाममृतकल्पं वै क्षीरं क्षरति माधव ।
 गत्पीत्वातिवलक्ष्यैव नरो भवति दुर्जयः ॥
 कुम्भाण्डेनैवसागचाते हरिः श्रीतमगास्त्रदा ।
 गमनाय गतिं चक्रे गन्तव्यमिति निश्चितः ॥
 ततस्तु भगवान्ब्रह्मा वर्षाण्य स तु नेशयम् । [50]
 जगाम ब्रह्मलोकं स वृत्तः स्वमपनालयैः ॥
 इन्द्रो मरुद्गणैश्चैव द्वारकामिसुखं ययौ ।
 यतः कृष्णस्त्वतः सर्वे गच्छन्ति जयकाङ्क्षिणः ॥
 धाहनेन मयूरेण सखीभिः परिवारिता ।

द्वारकामिसुखी सोपा देव्या प्रशापिता ययौ ॥ [55]
 ततो बलश्च कृष्णश्च प्रभुश्च महाबलः ।
 आरूढवन्तो गरुडमनिरुद्धश्च धीर्यवान् ॥
 प्रसितश्च स तेजस्वी गरुडः पक्षिणा वरः ।
 उन्मूलयत्तरुणाणाम्कम्पयन्प्रापि मेदिनीम् ॥
 आकुलश्च दिशः सर्वा रेणुष्पस्त्वमिवाभ्यरम् । [60]
 गरुडे सप्रयातेऽभूमन्दरिमिवाभ्यरः ॥

39

T₁ G₂-s ins after 113 70* K₁ s D₁ after 1536* K₁ s N₁ V R Dn Ds D₂-s T₁ G₁ after the addl colophon (ins after 1536*)

वैशपायन उवाच ।

अथाहुको महाबाहुः कृष्णं प्राह महासुतिम् ।
 ह्यपीदुस्तुलनयनः श्रूयता यदुन्मन्दं ॥
 एव गनेऽनिरुद्धस्य कियता महदुत्सवः ।

K₁ s Dn कौतुकान् (for 'क') V₁ B₁ D₁ क्षारता (for उरता) — (L 38) K₁ s T₁ s G₁ s s स्वभा र्दया, D₁ सशोषया (for स भर्तया) V₁ B₁ D₁ [अ]निरुद्धो भार्दया सह (for ⁶) — (L 38) K₁ s Dn Ds D₁ मृपन्ते, B₁ मृत्य-तो B₁ मृत्यो (for 'मि') V₁ B₁ D₁ विद्याधरणा (B₁ वै) शैव (for ⁶) — After line 38, N₁ Cal ed ins an addl colophon, Cal ed mentioning adhy name as अनिरुद्धविवाह and adhy no as 188 Before line 39, N₁ Cal ed ins वैशपायन उवाच — (L 39) K₁ V₁ D₁ s T₁ s G₁ s-3 स (for तु) — G₁ om (Lapl) lines 40-43 — (L 41) V₁ B₁ D₁ D₁ रुद्र (for तत्र) V₁ B₁ D₁ D₁ देवीं वैव युधं च तम् (B₁ नथा), D₁ s रुद्र देव सुद सत (for ⁶) — (L 42) N₁ (marg as above) V₁ रिपु (for पुर) — (L 43) D₁ G₁ ज्ञात्वा (for कृष्ण) D₁ द्वारकया सुखं कृष्णं (for ⁶) G₁ मूत्रा (for ज्ञात्वा) V₁ B₁ D₁ विवर्द्धयम् (for निपूदनम्) — (L 44) V₁ B₁ D₁ D₁ प्रीत्यै वासुदेवस्य कुम्भाण्डो वाचयमथवीर्य — K₁ N₁ s V B₁ s Dn D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s ins after line 44 G₁ after line 39

1* यद्यु मे पुण्डरीकाक्ष मिश्राप्य मनुसूदन ।

[D₁ विपति (for विपाय)]

— (L 45) D₁ सुदे द, D₁ ह्यारता, D₁ ह्यारस्तु (for हस्ते षु) — (L 46) G₁ सखि (for क्षरति) — (L 47) K₁ s N₁ V B₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s वध (for वत्)

K₁ स (for [अ]ति) B₁ दुर्दरे (for 'व') — (L 48) D₁ T₁ s G₁ s भावयतो (for 'ते') — (L 49) K₁ N₁ s V₁ D₁ D₁ s निशयम् (K₁ D₁ 'य'), V₁ s B₁ s D₁ s निश्चिन्म, D₁ निश्चयान् (for निश्चिन्) — (L 50) G₁ स (for तु) D₁ (marg as above) T₁ G₁ s विज्ञाप्य (for वर्षाण्य) — (L 51) V₁ जगाम यज्ञो लोके (for ⁶) G₁ मज्जू (for वृत्) B₁ D₁ T₁ G₁ वृत् स्वभवनायै (for ⁶), — (L 52) T₁ s G₁ s-3 मरुद्गणान् (for 'गैर') D₁ s सार्धं (for वैव) B₁ T₁ इन्द्रो मरुद्गणयुवो (for ⁶) G₁ साप्याथ द्वारका ययौ (for ⁶) — (L 53) V₁ B₁ s D₁ D₁ विव- (for जय) — After line 53, T₁ G₁ ins

2* ततोऽनिरुद्धं प्रीतारमा प्राञ्जलिर्वाश्रमगवीव ।
 देवदेव महायुद्धे जयन्ता फो तु सतमम् ॥
 वक्त्रे न प्रमुषे स्थातु माक्षारवि वातभु ॥
 अरोद नादृ तूर्णं गच्छामो द्वारका पुरीम् ॥
 — (L 59) G₁ Bom P₁oma eds पतता (for पक्षिणा), — (L 60) G₁ प्यजम् (for प्यसम्) — (L 61) K₁ N₁ s V₁ Dn Ds D₁ s s डम्बिन् (for स्मृन्) V₁ B₁ s D₁ च भास्कर (for दिवाकर)

39

T₁ s G₁ s s om the ref — (L 1) T₁ G₁ s [अ]गते (for [अ]हुको) K₁ s D₁ s महाबाहु, N₁ (marg) V₁ 'माम (for 'बाहु') T₁ G₁ s माद (for प्राह) K₁ s N₁ s

क्षेमात्प्रत्यागतं दृष्ट्वा सेव्यमानाः सहासते (?) ॥

उपाधि च महाभागा सर्वाभिः परिवारिता । [5]

रभते परया प्रीत्या अनिरुद्धेन सगता ॥

कुम्भाण्डदुहिता रामा उपायाः सखिमण्डले ।

प्रवेशयता महाभागा वैदर्भी बर्धयेत्युनः ॥

साम्बाय दीयता रामा कुम्भाण्डदुहिता शुभा ।

शेषाश्च कन्या दीयन्ता कुमाराणा यथान्मम् ॥ [10]

वर्तते चोत्सवस्त्र आनरुद्धस्य वेदमनि ।

गृहे श्रीधन्विन्नशैव शुभस्त्र प्रवर्तते ॥

वाद्ययन्त्रि पुरे तत्र नार्यो मद्रवश गताः ।

मृत्यन्ते चापरान्त्र गायन्ति च तथापरः ॥

काश्चित्प्रमुदितास्तत्र काश्चिदयोन्ममनुजम् । [15]

नानावर्णाम्बरधराः श्रीहमानास्तस्ततः ॥

अभियान्ति ततोऽप्योन्य काश्चिन्मद्रवशात्स्वयम् ।

श्रीहन्ति काश्चिदश्रेस्तु हर्षादुत्सुहृलोचनाः ॥

मायूरं रथमारुह्य सर्वाभिः परिवारिता ।

उपा समर्पिता देव्या रत्नाण्या प्रतिगृह्यताम् ॥ [20]

इयं चैत्र कुलशाय्या नाम्नोपा नाम सुन्दरी ।

बाणपुत्री तत्र यधूः प्रतिगृहीष्य मामिनीम् ॥

ततः प्रतिगृहीता सा श्रीभिणचारमङ्गले ।

प्रवेशिता च सा वैशम अनिरुद्धस्य शोभना ॥

देवकी रेवती चैत्र मन्दिमण्यथ विदर्भजा । [25]

दृष्ट्वानिरुद्धं रुरुदुः श्लेहहर्षसमन्विताः ॥

ततस्त्वैर्यप्रणादैसा वरुणार्यः शुभमानना ।

त्रिया चारेभिरे कर्तुमुपा च गृहसन्विता ॥

ततो हर्म्यतलस्त्रा सा वृष्णिपुगमसन्विता ।

रमते सर्वसहशैरपमोगैर्वरानना ॥ [30]

चित्रलेखा च मुश्रोणी आसरोरुपवारिणी ।

V B Dn Ds Ds : T₄ G₂ महाशुति, D_s 'शुत्र (for 'शुतिम्) — (L 2) K₃ प्रकुल (for उत्कुल) D_s प्रदोषो रकुलनयन (for °) — (L 3) T₁ : G₁ : 2 त्रियतामुसरो महाप (for °) — T₁ : G₁ : 3 om line 4 — (L 4) N₃ V₃ B₁ (marg) : 3 D_s सेव्यमान सहासते, B₁ D_s 'न (D_s 'ना) समासते, D_s 'न सहासते (for °) — (L 6) K₃ रमन्ता, D_s 'ता (for 'ते) V₃ B₃ : D₁ : 6 परम (for परया) T₁ : G₁ : 3-4 रमता (T₂ G₁ : 2 'ते) परमपीठा (for °) — T₂ G₁ : 3 om (hapl) lines 7 13 T₁ G₁ : 3 om line 7 — (L 8) B₁ D_s प्रविश्यता (for प्रवे°) K₃ D₁ : 3 वैदर्भी (for 'मी) K₁ : 4 V₃ B₃ D_s D_s (marg) वैदर्भी बर्धयेत्युन (K₁ 'न्युन, N₃ : 2 V₁ : 3 B₁ : Dn D_s G₁ 'मी (N₃ B₁ Dn G₁ 'मी) बर्धयेत्युन, D_s सर्वाभिः परि वारिता, T₂ G₁ विराड् बर्धयेत्युन (for °) — (L 9) K₃ : 4 B₁ रामा वीयता (B₁ 'त) साम्बाय (for °) — (L 10) K₃ : 4 N₃ : 2 V B Ds Ds : 2 स्वस्त्या (for दीयन्ता) — (L 11) N₃ V₁ : 2 T₁ G₁ : 3 बर्धते (for वर्तते) — (L 12) K₃ साम्बायन्वय (for श्रीधन्विन्नम्) B₃ गृहे श्रीधन्वल् चैव (for °) Dn प्रवर्तनाम् (for 'ते) — (L 13) V₃ D_s [अ]भारत (for पुरे) D_s यदुवस (for मद्र) — (L 14) N₃ V₁ : 2 D_s T₁ G₁ : 4 न्ययन्ति (for 'न्ते) K₃ अपस शस्, B₃ : 3 V₃ D_s [अ]परसस, T₁ G₁ : 4 च पराम् (for चापरा) D_s om (hapl) 14⁴-15⁴ T₁ : G₁ : 3 गायन्ते (for 'न्ते) — T₁ : G₁ : 3 om lines 15-19 — (L 15) V₃ D_s प्रतीदिताम् (for प्रमुदि) K₃ अयशेन, N₃ : 2 D_s D_s आश्रिता (for मद्रवम्) — (L 16) N₃ V₁ B₁

(marg) D_s माल्याम्बर, V₂ वखा (for 'वर्णा) — (L 17) K₁ मद्रवता (for 'वसाप) D_s कश्चिन्मद्रवश गता (for °) — (L 19) K₁ V₁ B₂ आस्थाप (for आहृद्य) — (L 20) G₁ चोचिता, G(ed) स्मोषिता (for मये) — (L 21) N₃ कुले (for कुल) N₃ V₁ : 2 [अ]सुर; V₂ B₃ कुल, D_s चैव, D_s होक (for नाम) B₁ (marg as above) नाम्नोपासुरनन्दिनी, Bom Poona eds G(ed) 'वा सुन्दरी वरा (for °) — (L 23) N₃ प्रीति, B₃ D₁ : 6 परि (for प्रति) K₃ हृनैर (for स्त्रीभिर्) — (L 24) D_s शोभनम्, T₁ G₁ : 3 योगत, G₁ : 3 वैवित (for शोभना) T₂ प्रवेशितानिरुद्धस्य गृहै सस्य स्ववेशन — (L 25) B₃ : 2 रोहिणी (for रेवती) — (L 26) K₁ : 3 N₃ V₁ : 3 B₁ D_s D_s D_s : 3 रोदन्य, K₃ V₃ B₃ : 3 D_s (marg as above) रोदन्ति, K₃ यदुव (for रुरुदु) — N₃ V₂ : 3 B₃ : 3 D_s 1ns after line 26 N₃ B₁ D_s after line 22

1* रेवती रश्मिणी चैव गृहमुष्य प्रवेतायत् ।

वधुवैधेति दिग्गा स्वमनिरुद्धस्य दर्शनात् ॥

[(L 1) B₁ D_s रेवती रश्मिणी चैव (for °) V₁ : 3 D_s गृहमुष्य, (for 'गृष्प) — D_s om line 2]

— (L 27) K₁ : 3 B₃ : 3 D_s निनादैस् (for प्राणा) N₃ : 2 V₃ D₁ सुशोभना (for शुभावना) — T₁ om (hapl) lines 28-30 — (L 28) T₁ G₁ : 3-4 त्रीणा (for क्रिया) K₁ स्तुषा (for उपा) K₁ : 3 T₁ G₁ : 3 ससियाम् V₁ 'ससिप्रता (for ससियता) — (L 29) G₁ : 3 [अ]रा (for सा) V₃ B₃ D_s : 3 G₁ : 3 ससियता (for ससिता) N₃

आष्टक्य च सखीर्गमुपा च विदिवं गता ॥
 गतासु वासु सर्वासु सखीध्वसुरसुद्वरी ।
 मायावला गृहं नीता प्रथमं सा निमज्जिता ॥
 तासां प्रशुभ्रग्रहिणीं क्षुपां दृष्ट्वा सुमध्यमाम् । [35]
 वासोनिर्लपानैश्च पूजयामास सुन्दरीम् ॥
 वतः क्रमेण सर्वांश्चा वधूमूपा यदुत्थियः ।
 आचारमनुपश्यन्त्यः स्ववर्म इति वन्निरे ॥
 एतत्से सर्वमाख्यातं मया हस्तुल्लोद्वह ।
 यथा वायो जितः सख्ये जीवन्मुक्तश्च विष्णुना ॥ [40]

दुष्णिगुगवमस्मिधता, Ns Bz Ds 'व आश्रिता (for ²)
 — (L 30) V₂ Bz s T₁ G₁ s : इतर (for सर्व) K₁ s
 D₂ वराहकै, Ns D₁ इना (for 'नना) — (L 31) Ns
 (mag) V B Ds Ds अक्षरा कामस्मि (for B₁ 'चारि, Ds₁
 'चारि) भी (for ²) — (L 32) K V₂ Bz s Dn D₂-s
 आष्टक्य, V₂ (sup let as above) आनन्व (for आष्टक्य)
 — K D₁-s om lines 33 38 — (L 34) V₂ निवर्जिता
 (for निमज्जिता) — (L 35) Bz उपा, T₁ s G₁ s-4 वधू
 (for स्तुपा) B₁ T₁ s G₁ s-6 सुमध्यामा (for 'माम्)
 — (L 36) Dn रत्नसौख्य (for सुभ्रगानैश्च) — (L 38)
 G₁ पश्यन्ति Ns s V B Dn Ds D₁ s स्ववर्षमनु (Dn
 'मुप) चकिरे (for ²) — Before line 39, some Ms s
 वैशपायन उवाच — (L 40) G₁ इत (for निरे) — After
 line 40, K Ns s V B D T₂ G₁ s s ins a colophon
 [Adhy name T₁ दाणासुरत्रयापद श्रीकृष्णस्य द्वारकाप्रवेगे
 इन्द्रादिकलदेवतासुयाया — Adhy no T₁ 261, G₁
 266]

40

Before the ref Ds T₁ s G₁ s-1 Ms s ins

1** सौमिक उवाच ।

सौमि सुमहदाप्यार भवया परिकीर्तितम् ।
 प्रजाना प्रतिनि सार्धं देवानासुविधि सह ॥
 विष्णुवर्धनं मूढाना विद्याचोरपरशमाम् ।
 दैत्याना दानवाना च यक्षाणाप च पञ्चिणाम् ॥
 पाण्डुना रणगङ्गाया यदूना दृष्टिभि सह । [5]
 ऐलेयैश्चाङ्गवमाना दृष्टामा चरित तथा ।
 दिग्ब्रह्मासुवभूत प्रादुर्भावोऽनुकीर्तित ।
 मादृश्यस्य देवदेवस्य विष्णोरसितवेजस ॥
 अत्यदुर्गाभि कर्मणि विक्रमा धर्मनिक्रया ।
 विचिराश्च कथायोगा जगत्प्रच्यवन्मुक्तमाम् ॥ [10]
 तदक्षयमानमस्माक तया वै श्लक्ष्णया गिरा ।

40

Sa ms after adhy 114 K Ns s V B D
 T₁ s G₁ s s Ms s after App I (No 42B)

जनमेजय उवाच ।

भगवन्केन विधिना श्रोतव्य भारतं युधेः ।
 फलं कि के च देवाश्च पूज्या ये पारणेध्विह ॥
 देय समाप्तं भगवन्कि च पर्वणि पर्वणि ।
 वाचकः कीदृशश्चात्र एष्टव्यस्तद्विही मे ॥

मन कर्मसुख सून प्रीणास्यसुखमित्यम् ॥
 महाभारतमाप्यान विधिना केन श्रुयते ।
 पौराणे कि फल चास्य तद्वद्वान्मुक्तमर्हति ॥
 सूत उवाच ।

पर्वणा श्रवणविधि पारणेषु च वक्तव्यम् । [15]
 जनमेजयेन यष्टुष्ट कर्मित्वभूये कर्ता ॥
 जनमेजय उवाच ।

ध्यामप्रोक्तं महापुण्य वेदार्थममत्कृतम् ।
 युतामाख्यानमस्मिन्ननेकव्यसयाप्यितम् ॥

श्रुत्वाप्यानमिदं सर्वव्यापिन वै द्विजेजसम् ।

अतो महत्तन् भूयो बह्वर्था विधिमुक्तम् । [20]

[G₁ om the ref — (L 2) T₁ G₁ Ms s मतुनि (for
 पतिनि) — (I 5) Ds T₁ Ms s धातराशुपा (for शूत)
 — (L 7) T₁ s G₁ s s सन्तुत्वा (for 'त) — (L 10)
 G₁ पविनाय (for 'विनि) — (L 12) G₁ भविमम् (for
 समितम्) — (L 14) Ds प्रगने, T₁ Ms पारणे (for
 पौराणे) Ms स्वासम् (for वारय) G₁ पारणेषु ि फल इ
 (for ²) Ms नसस्यै वक्तुमर्हति (for ²) — (L 15) T₁
 पारय (for पवना) G₁ पारय (for वपना) M₁ पवणा
 श्रवणविधि (for ²) G₁ पारणे च तु (for 'जेयु च) — (L
 16) T₁ Ms s कर्ता (for जतो) — De om, G₁ सून (for
 जनमेजय) — (L 17) G₁ Ms s महापुण्य (for महापुण्य)
 — (L 20) Ds अते (for अतो) G₁ दृष्ट्याभि (for
 वर्याभि)]

T₁ s G₁ s Ms s om the ref — (L 1) Ds देव (for
 केन) K₁ D₁ s भगवन्विधिना केन (for ²) Ds प्रोक्तम्
 (for श्रोतव्य) T₁ s G₁ s Ms s तरे (for युधे) — (L
 2) G₁ कि फल (by transp) T₁ G₁ s Ms s देव्य, T₁
 अत्र, G₁ तेषु (for के च) K₁ D₁ कार्ये कि देवदेव्य (for
 अत्र) K₁ का पूजा (for पूजा वै) V₁ पारणे तु (for 'जेयु)
 — (L 3) V₁ द्विजाय, D₁ समानो (for 'ते) T₁ s G₁
 s s कि पितृ (for कि च) — (L 4) T₁ s G₁ s तस्मिन्,

वैशंपायन उवाच ।

शुणु राजन्विधिमिम फल यथापि भारतात् । [5]
 धृताद्भवति राजेन्द्र यत्त्व मामनुपृच्छसि ॥
 दिवि देवा महीपाल क्रीडार्थमनर्गिताः ।
 कृत्वा कार्यमिदं चैव ततश्च दिवमागताः ॥
 हन्त यत्ते प्रवक्ष्यामि तच्छृणुष्व समाहितः ।
 ऋषीणा देवताना च समग्र वसुधातले ॥ [10]
 वसुन्मृतास्ताया साध्या विश्वे देवाश्च शाश्वताः ।
 आदित्याध्वाश्विनौ देवी लोमपाला सहर्षिभिः ॥
 युद्धकाश्च सगन्धर्वा नागा विद्याधरास्तथा ।
 सिद्धा धर्मः स्वयभूश्च मुनि कात्यायनो वरः ॥

गिरयः सागरा नद्यस्तथैवाप्सरसा गणाः । [15]
 भ्राताः सनत्सराश्चैव अयनान्यृतवस्तथा ॥
 स्वावर जगम चैव जगत्सर्वं सुरासुरम् ।
 भारते भरतश्रेष्ठ एवस्वमिह दृश्यते ॥
 तेपा धृतरा प्रतिष्ठान नामकर्मानुकीर्तनान् ।
 कृत्वापि पातक घोर सद्यो मुच्येत मानसः ॥ [20]
 इतिहासमिमं धृतरा यथावदनुपूर्वशः ।
 सयम्यान्त शुचिर्भूत्वा पार गत्वा च भारते ॥
 तेपा श्रेष्ठानि देवानि धृतरा भारत भारतम् ।
 ब्राह्मणेभ्यो यथाशक्या भक्त्या च भरतर्षभ ॥
 महादानानि देवानि रत्नानि विविधानि च । [25]

M: ४ चारिमन् (for चार) K1 (sup lin) २ २ D: २ २
 प्रष्टव्यत्, D: २ D: Bom ed च* (for च*) T1 प्रवीतु मे,
 G: नि ते (for 'दि मे) — After the ref, D: T: २ G:
 २ २ Ms २ ins

2** सम्पन्नदृष्टोऽस्मि राजेन्द्र त्वया बुद्धिमता वर ।
 मयापि भगवान्प्यास दृष्टो वैदविदा वर ॥
 पृष्टेन तु मया युद्ध विधिरुको महापुनत ।
 तथा वक्ष्यामि ते सम्पन्नसमाधाय पुन पुन ॥

[Ds om line 1 — (L 3) Ds पूर्व, Gs तेन, Ms ४
 मद्य (for युद्ध) T: G1 पृष्ट स तु मया मह (for *) G1 दृष्टो
 (for उक्तो) — (L 4) Ds मन श्यु (for पुन पुन)]

— (L 5) Ds शृणुष्व राजन्विधानि (for *) Bom Poona
 eds यच्छवि (for यथापि) h1 N: B: D: T: G: २ २ Ms ४
 भारत, K: V: २ २ त, T: तम् (for 'तत्) — (L 6) h: २
 N: D: G: M: ४ श्रुत्वा T: G: कथ G: विधिर* (for
 श्रुत्वा) G: परि (for अनु) Ś: B: T: २ २ G: २ Ms ४
 यन्मा त्व परिपृच्छसि (for *) — (L 7) Ś: महीपालात्,
 K: २ V: D: २ पाठ (for 'पाठ) T: २ G: २ Ms ४ दे च
 देवा महीपाला, G: दिवि देव महीपाला (for *) — K: om
 lines 8 12 — (L 8) Ś: 1 श्रुत्वा) G: सुपाय
 (for इद) M: ४ [अ]व (for [ए]व) T: २ G: २ Ms ४
 पुनश्चिद्विदमाश्रिता (for *) — (L 9) Dn यत्तेऽत्र, Ds
 ते तय* (for यत्ते प्र) T: G: २ २ हन्त दे कथयिष्यामि
 T: G: Ms ४ हन्त ते भववक्ष्यामि (for *) Ds T: G:
 शृणुष्व श्रु* (for तच्छृणुष्व) ५: समाप्त (for 'हित)
 — (L 10) Ds भवन्ति, T: २ G: २ Ms ४ सर्वेषां (for
 र्षभर्व) — (L 11) h: २ N: २ V: २ B Dn Ds २ ४ २
 अत्र (for वसु) D: अत्र ददान्यादित्या, T: G: २ Ms ४
 क (G: ४ व) अत्र ददाश्च साध्याश्च, T: रुद्राश्चैव हि साध्याश्च

(for *) Ds देवता, T: २ G: २ Ms ४ भारत (for
 शाश्वता) — (L 12) T: २ G: २ Ms ४ चैव (for देवी)
 h: २ N: V: २ B Dn Ds D: २ २ Gs महर्षय (for सह
 विनि) — (L 14) Ds तु वाद्ययो (for कात्यायनो) Ds
 T: २ G: २ Ms ४ वायु (Ds प्रायु) नारायणो वर (for *)
 — (L 15) V: २ तथैवाप्सरसो वरा (for *) — (L 16) T:
 Ms ४ [अ]त्र (for [ए]व) D: om (hapl) lines 16^a-17^a.
 Ś: K: २ N: V: २ Ds अयता, D: जात् T: G: २ नक्षत्रम्,
 T: नक्षत्रा, G: Ms ४ नक्षत्राणि (for अयतानि) G: नक्षत्र
 मुहुष मदा (for *) — (L 17) Ś: सुरेश्वरम् K: चराच*
 T: २ G: २ Ms ४ सदासु* (for सुरासु) — (L 18) T:
 G: २ २ एकैकमभवत्तया, T: एकैकमभवत्तया, Ms ४ पूर्व सम-
 भवत्तया (for *) — (L 19) V: २ कृत्वा, G: कर्म (for
 श्रुत्वा) Ś: ते मां स्वर्गप्रविष्टाना, T: २ G: २ Ms ४ तेषां
 स्वर्गप्रविष्टाना (for *) Ds कर्मणि, Ds (sup lin) कीर्तान्,
 Ds (also) मात्रायु (for कर्मन्) Ds कीर्तान्, T: २
 G: २ Ms ४ न (for 'नात्) — (L 20) T: २ G: Ms ४
 कृत्वापि पापक कर्म (for *) Ś: मुच्यति (for मुच्येत) K:
 पातकात् (for मानव) — (L 21) K: हरिवशात् (for इति
 हासम्) V: इद, D: अनु (for इद) D: यदा च (for
 यथावद्) Ś: T: २ G: २ Ms ४ अन्मूर्त्यक (for अनुपूर्वत)
 — (L 22) Ś: V: B: २ Ds सवतारता, Ds T: २ G: २ Ms ४
 साय प्रात (for संवसमान) h: २ Ds ४ भारत (for 'ते)
 Ś: पार गच्छति भारत, Ds T: २ G: २ Ms ४ पर (Ds वार,
 T: G: २ पर) गावा च भारत (for *) — (L 23) K: २ N:
 V: २ B D G: ४ आदानि, G(ed) देवानि (for श्रेष्ठानि).
 T: २ G: २ Ms ४ तेन आदानि देवानि, Bom Poona eds
 तेषां शृणु स्व आदानि (for *) Ds पाठ श्रुत्वा च भारतम्
 (for *) — (L 24) V: २ Ms ४ यथाशक्ति (for 'शक्त्या)
 K: Ds शक्त्या (for भक्त्या) h: २ भद्रभोज्यानि दापयेद्,

गायः कांस्वेपदोद्वाक्ष कन्याश्चैव खलंड्वताः ॥
 सर्वकामगुणोपेता यानानि विविधानि च ।
 भवनानि विचित्राणि भूमिर्गोसांसि काष्ठानम् ॥
 वाहनानि च देयानि ह्या मत्ताश्च वारणाः ।
 शयनं शिविकाश्चैव खन्वनाश्च खलंड्वताः ॥ [30]
 यत्रद्दृष्टे वर किंचिदगदसि महद्भुम् ।
 तत्तद्व्य द्विज्वातिभ्य आत्मा दाराश्च सूनुः ॥
 श्रद्धया परया दत्तं त्रयशालस्य पारगः ।

शक्तिः सुमना हृष्ट शुद्धपुरविस्त्यनः ॥
 सत्यार्जवरनो दान्तः शुचिः शीघ्रसमन्वितः । [35]
 श्रद्धधानो जितक्रोधो यया सिन्धति तच्छृणु ॥
 शुचिः शीलान्विताचारः शुद्धराजा जितेन्द्रियः ।
 संस्कृतः सर्वज्ञारूढः श्रद्धधानोऽनमूयकः ॥
 रूपमान्गुभगो दान्तः सत्यवादी जितेन्द्रियः ।
 दानमानगृहीतश्च कार्पो भनति वाचकः ॥ [40]
 अविद्वन्मनायास्तमद्दुतं धीरमूर्जितम् ।

Ds दृष्टावक्या च भारतः । T₁ : G₁ : s : M₂ : भवत्या मरत-
 सत्तम (for^b) — K₂ om line 25 — (J, 25) T₂ G₁
 M₂ भवनानि च देवानि (for^a) G₂ M₂ om line 25^b
 T₂ : G₂ : M₂ भूमिर्गोसांसि चैव ह (for^b) — G₂ om
 lines 26-28 — (L 26) S₁ काष्ठान (for काष्ठोप)
 T₁ : G₁ : s : M₂ देवारः (for दोदारः) — (L 27) T₂ G₁
 M₂ : गुणोपेत (for वेत्ता) T₂ G₁ M₂ : दानानि (for दा)
 S₁ दयनानि (for विविधानि) — (L 28) G₂ वाहनानि
 D₂ (mar) भोज, Poonā ed भाज (for भय) S₁ T₂
 G₁ M₂ च देवानि (for विचित्राणि) D₁ भूमि (for भूमिर्)
 S₁ यानश्च (for काष्ठानम्) — (L 29) K₂ शानति चैव
 देवानि (for^a) D₂ देया (G₁ ह्या) D₁ दरजा रत्नाश्च
 पारणा, G₁ s : दरजा (G₁ ह्या) मत्ताश्च वारणान् (for^b)
 — (L 30) D₂ T₂ G₂ : s : M₂ : यानानि (for शयन) S₁
 शिविका खन्वनाश्चैव (for^a) S₁ गोदृष्टाश्च (for खन्वनाश्च)
 — After line 30, K₂ ins

3** वाचकाय प्रदातव्यं मन्थमास्य सरलकम् ।
 कटक कुण्डलं चैव पद्मसूत्रं सौम्यं च ॥
 छत्रं चोपनहोष्णीकं कञ्चुकं सविशेषतः ॥
 एव सपुत्र्यं विधिवत्तो देवाय दक्षिणाम् ॥
 विधिदीनं च यं कुर्वन्फलं मन्थसूत्रं सामुपायम् ॥ [4
 कामाद्योभोसत्था मोहात् कर्तव्यप्रायथा नृप ।
 कुर्वन् भरकं याति विपरीतं पृष्ठं एतेषु ॥
 — (L 31) K₂ T₁ G₁ वर मुद्रे (by transp) K₁ पस्तु
 (for विवित्) S₁ अहितं च (for चयदहित) D₂ च यद्
 (for महद्) D₂ यदहितं च नदनुत्तम्, T₂ : G₁ : s : M₂ :
 अहितं यद्य मियं यम् (for^b) — (L 32) T₂ : G₁ : s : M₂ :
 द्विजातीनाम् (for विचय) S₁ धारमदानश्च यानः T₂ :
 G₁ : s : शारमा दारास्यथा सुताश्च, G₂ शारमा देयस्यथा सुताः
 M₂ : शारमा दारास्यथा सुता (for^b) — (L 33) K₂
 देय, T₂ : G₁ : s : मरुत्या G₁ M₂ : वरयाः Poonā ed.
 (ed) युक्त (for दत्त) S₁ प्राण्य (for सत्य) K₂ क्रमशश्चैव
 भोजनम्, D₂ मन्थमास्यं पारय, T₂ : G₁ : s : M₂ : वरया

(M₂ 'दा') शास्त्रावले (for^b) — (L 34) S₁ V₂ D₂
 शक्ति सुमहा (D₂ 'समा') हृष्ट, K₂ शक्तिशोऽष्टमहादानः
 D₁ 'त समागृह्य, D₂ 'त स महाहृष्ट (for^a) S₁ शक्ति-
 कत्यक, K₂ V₂ D₂ : अतिरुक्मन् K₂ K₂ 'एतन् ; V₂
 D₂ : 'हितं, B₂ : D₂ : G₂ 'एतन्, B₂ : G₂ 'अतिरुक्मन् ।
 D₂ 'कम्पन (for 'कथन) K₂ शुद्धपुत्रश्च वाचक (for^b),
 — (L 35) D₂ T₂ : G₁ : s : M₂ : नृतो (for हतो) D₂
 यत (for दान्त) K₂ D₂ -परायण, B₂ समाहित (for
 समन्वित) T₂ : G₁ : s : M₂ : शुचि शीलान्वितश्च (for^a)
 — (L 36) T₂ G₁ शुच्यति (for लि) — After
 line 36, D₂ ins

4** श्रोतुं धारयित्वा राजन्पथयामि समासतः ।
 While T₂ : G₁ : s : M₂ : ins after line 36
 5** वाचके च गुणा प्रोक्ता वाक्त्वन्मन्थसूत्रं मे ।
 — (J 37) D₂ T₂ : G₁ : s : M₂ : शुचि शीलान्वितं प्राल
 (D₂ 'शो धीर') (for^a) D₂ यजेन्द्रिय (for वि) — S₁
 K₂ D₂ : om lines 38-39 — (L 38) S₁ सर्वपर्यवेत्त
 पान्त (for^a) — After line 38, T₂ G₁ : s : M₂ :
 ins

6** छन्दसो लक्षणञ्च मन्थवि कार्थवेदिक ॥
 [G₂ M₂ : एतेषु (for एतेषु) T₂ -वेदित्वा, G₂ -वेदक
 (for वेदिक) M₂ : एतानि सार्वभौमिणा (for^b)]
 — (L 39) T₂ : G₁ : s : M₂ : रूपमानर्गोपेतः (for^a),
 T₂ : G₂ : M₂ : 4 जिगृह्य (for जितेन्द्रिय) — (L 40)
 D₂ B₂ om Poonā eds प्रीति (for गृहीतश्च) — After
 line 43, D₂ ins

7** आनीदृशं मरुतोप्री शोभो वैशामिन्द्रिय ।
 मन्थसुदितमनोप्री श्यायो मर्दति वाचक ॥
 While T₂ : G₁ : s : M₂ : ins after line 40

8** वेदाधिकृत्या यानी म्वायतास्यद्विजना ॥
 [G₂ M₂ : वेदयन् (for 'वेदित) T₂ : G₂ : म्वायतास्य-
 द्विजना, M₂ विवरदितश्च (for^b)]

असंसत्ताक्षरपद रसभायसमन्वितम् ॥
 त्रिषष्टिर्णसयुक्तमष्टयानसमन्वितम् ।
 याचयेद्वाचरुः स्वस्थः स्वासीन मुसमाहित ॥
 नापायण नमस्कृत्य नर चैव नरोत्तमम् । [45]
 देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥
 ईदृशाद्वाचकाद्राजक्युत्तरा भारत भारतम् ।
 नियमस्यः शुचिः श्रोता गृण्वन्स पलमभ्रुते ॥
 पारणं प्रथम प्राप्य द्विजान्चामेध तर्पयेत् ॥
 अग्निप्रोमस्य यागस्य फलं वै लभते नरः ॥ [50]

अप्सरोगणमरीणे विमानं लभते महत् ।
 प्रहृष्टः स तु देवैश्च दिवं याति समाहितः ॥
 द्वितीयं पारण प्राप्य अनिरात्रफलं लभेत् ॥
 सर्वरत्नमय दिव्य विमानमधिरोहति ॥
 दिव्यमाल्याम्बरपरो दिव्यगन्धानुलेपनः । [55]
 दिव्याद्वादशरो नित्य देवलोचै महीयते ।
 तृतीयं पारण प्राप्य द्वादशाहफल लभेत् ।
 वसत्यमरसनाशो वर्षाण्ययुनक्तो दिवि ॥
 चतुर्थे वाजपेयस्य पञ्चमे द्विगुण लभेत् ॥

— (L 41) Ś: अलम्बितम्, T: कुलान्वितम्, T: G: 1 M: 4
 मालम्बितम् (for श्रविलम्बम्) K: अनापत्तम्, K: V: 1
 D: 1-5 कुलम् (for यक्षम्) K: D: अलम्बितयापीयो
 (for *) K: Dn Dn D: 4 अद्भुत, T: G: 1-3 अद्भुते
 (for अद्भुत) N: V: वाचयम् (for धीरम्) K: D: मन्व-
 गन्मीगन्ति V: D: D: G: अद्भुत वाच्य (D: योर, D: G:
 वीर) मून्तितम् (for *) — (L 47) V: 1 सुसस्कृताक्षर
 य (for *) Dn D: न च भाव, D: D: स्वरभाव,
 D: वरसा च (for रसभाव) — (L 43) V: 1-वाल (for
 खान) Ś: Dn G: समीरितम् (for समन्वितम्) — (L
 41) D: कथयेद् (for वाच) K: 1-5 N: V: 1-5 Dn D: 1-
 T: 1-5 M: 1 स्वाधीन, K: स्वस्थान (for स्वामीन)
 — (L 45) G: नमस्कृत्या (for स्त) — (L 46) K: 1
 D: 1-3 T: G: 1-3 व्यास (for चैव) T: G: वाचम्,
 M: 4 वाणीम् (for वायम्) — (L 47) D: आपितम्, Dn
 मारत (for तम्) K: T: G: 1-3 सुखा भारतमुत्तमम् (for *)
 — (L 48) K: यथोक्त, T: 1-3 G: 1-3 M: 1 शृणुयान् (for
 शृण्वन्स) — After line 48 N: (marg) 105

9** भारत शतपर्वोक्तं मुनिना तत्त्वदर्शिना ।
 दशभिर्दशभिश्चैव पर्वणा पारव स्मृतम् ॥
 समाप्तं प्रथमं प्रोक्तं द्वितीयं चतुर्विधम् ।
 त्रयोदशान् तृतीयं तु नैमित्तिकान् च चतुर्विधम् ॥
 पञ्चमे द्रोणपर्वान्तं कर्णान्तं पारणं तन । [5]
 विद्योक्तान्तं यस्मिन् तु शान्तिपर्वान्तमष्टकम् ॥
 नवमं स्वर्गपर्वान्तमष्टकान्तं ततः परम् ॥

केचित्तु सहायक्यनाभावाद्यप्रमाणविद्यमाने दशसदृशश्लोकममाप्ति
 पारणम् ॥ केचित्तु महाभारतस्य एकदशतिरिक्तपारणमिते च ॥

— (L 49) N: वीरानं (for पारण) K: श्रुत्वा च हरिवंशं वै
 (for *) Ś: K: B: 1-3 D: तपयन्, D: पूजयन् (for तर्पं)
 — (L 50) Ś: 1-3 D: 1-3 T: 1-3 G: 1-3 M: 1 चक्षुस्य (for
 यागस्य) T: 1-3 G: 1-3 M: 1-3 (for वै) — (L 51) D:

सर्पिणो, T: G: 1-3 सृष्टेः (for नृ-सृष्टी) D: नर (for महत्)
 Ś विमानं वनकोज्वलम्, T: 1-3 G: 1-3 M: 1 विमानं कामदं
 (T: G: 1-3 मत्, G: M: 1-3 खन) शुभम् (for *) — (L
 52) K: पूजित (for प्रहृष्ट) T: 1-3 G: 1-3 M: 1 सयुधैश्च स
 देवैश्च (for *) Ś: T: 1-3 G: 1-3 M: 1 दिवि याति समानं (Ś:
 लोक) ताम् (for *) — For line 52, D: subst

10** हसयुक्तं विमानं प्रहृष्टं सह देवतं ।
 देव्यमानोऽमरगणैर्दिवं याति समाहित ॥

— (L 53) T: 1-3 G: 1-3 M: 1 लभते चानिरात्रकम् (T: 1-3
 ताम्), G: पौण्डरीकफलं भवेत् (for *) — After line 53,
 T: 1-3 G: 1-3 M: 1-3

11** सदोपनृत्यमानं सम्भान्धवंपारसा गणैः ।
 तस्यद्वारकनिवृद्धं विमानमधिरोहति ।
 स्वर्गैश्च मुदा युक्तो रमते मन्न्दे घने ॥

[After line 1 T: 105

11A** च द्वारविमलनीगर्भदेवैर्दुक्तं मनोजैः ।
 G: om lines 2 3]

— (L 54) D: 1-3 रोहते (for तिते) — D: om line 55
 — (L 55) K: मालाश्वर (for मालया) Ś: T: 1-3 G: 1-3
 M: 1 दिव्याम्बरश्चर धीमान् (for *) T: 1-3 G: 1-3 M: 1
 मालयायु (for गन्धायु) K: D: भूपित (for लेपन)
 K: 1-3 V: 1-3 B Dn D: D: 1-3 दिव्यगन्धविभूषित (K: D:
 भूषित) (for *) — (L 56) Ś: K: D: 1-3 M: 1 दिव्या
 श्वर; T: 1-3 G: 1-3 दिव्यगन्ध (for दिव्याद्वाद) V: 1-3 दिव्य-
 (for देव) — After line 56 D: 105

13** विमानं मुकुटं च सुलैर्नैवोपपद्यते ।
 मुकुटेनानिर्गन्तं चाम्बुदविभूषिताम् ॥

While T: 1-3 G: 1-3 M: 1-3 after line 56

13* दिव्याम्बरोचुनक्षेत्रं देवगन्धर्वसिक्तं ।

— G: 1-3 om line 57 Ś: transp lines 57 and 58
 — (L 57) T: 1-3 G: 1-3 M: 1-3 पौण्डरीक (for द्वाग्वाह)

उदित्वादित्यसकाशं ज्वलन्मनलोपमम् । [60]
 विमानं विबुधैः सार्धं भारुह्य दिवि गच्छति ।
 वर्षायुतानि भवन्ते शनस्य दिवि मोदते ॥
 पष्ठे द्विगुणमस्तीति मत्समे त्रिगुणं फलम् ।
 कौलासशिखराकारं वैदूर्यमयवेदिकम् ॥
 परिश्रितं च बहुधा मणिबिद्रुमभूयितम् । [65]
 विमानं समधिप्रायं कामग साप्सरोगणम् ॥
 सप्तल्लोकाभ्यन्वितं द्वितीयं इव भास्करः ॥
 अष्टमे राजसूयस्य पारणे लभते फलम् ।
 चन्द्रोदयनिभं सस्य विमानमधिरोहति ॥
 चन्द्ररश्मिप्रतीकाशैर्हयैर्युक्तं भनोत्तये । [70]

सेव्यमानो वरञ्जीषा चन्द्रात्कान्ततरुणैः ॥
 मेगलता निनादेन नूपुराणां च निस्सनेः ।
 अङ्के परमनारीणां सुरसुप्तो विबुध्यते ॥
 नन्दमे क्रतुराजस्य पानिमेधस्य भारत ।
 काञ्चनसाम्भनि-यूहं वैदूर्यमयवेदिकम् । [75]
 जाम्बूनदमयैर्दिल्लैर्गोराक्षैः सर्वतो वृत्तम् ॥
 सेवितं चाप्सर सपैर्गन्धर्वैर्दिविचारिभिः ।
 विमानं समधिप्रायं श्रिया परमया ज्वलन् ॥
 दिव्यमास्याम्बरधरो दिव्यचन्दनभूषितः ।
 मोदते देवतैः सार्धं दिवि वैष इवापरः ॥ [80]
 वृषम पारणं प्राप्य द्विजातीनभित्तस्य च ।

ह्य द्वारनादकल भयं (for ⁶) — (L 58) T₁ G₁ s s
 चरति (for वसति) । s V s वर्षाणामयुतं दिवि (for ⁶)
 — (L 59) T₂ (s M s चतुर्थं (for ⁶) T₁ G₁ s चतुर्थं
 वास्तुवेदस्य (for ⁶) S₁ L₁ r s V s B D फलम्, G₂ s
 भवेत् (for लभेत्) T₁ s G₁ s पञ्चमं (T₁ G₁ फलं च)
 द्विगुणं मत्समे (for ⁶) — After line 59 T₁ s G₁ s
 M s s s s

14** फलं वरवरधेष्टं पात्रे पात्रे सति ॥
 [G₂ M₂ s तारिणे (for the second चरते)]
 — (L 60) S₁ T₁ s G₁ s M₁ s आदित्योदयसकाशं (for
⁶) — (L 61) S₁ विमानं (for विमानं) T₁ s G₁ s M₁ s
 [पुं] र स (for दिवि) — (L 62) T₁ s G₁ s M₁ s पष्टिं
 युगानि भवन्ते (for ⁶) T₁ G₁ s मत् स (for मत्स्यस्य) K₂
 शसस्य स विमोदते (for ⁶) — (L 63) D₂ पृष्ठं (for पृष्ठे)
 S₁ त्रि (for द्वि) K₁ G₁ आशोति, L₂ D₂ (sup tan)
 अस्तीति (for त्रि) K₁ पृष्ठं हि युगमपानि, T₁ s G₁ s s
 M₁ s पष्ठे त्रिगुणमाशोति (for ⁶) D₂ द्विगुणं (for द्वि) B₁
 भवेत् (for फलम्) S₁ T₁ s G₁ s s M₁ s सप्तमे यं च (T₁ तु
 च, G₂ तस्य) त्रुगुणम् (for ⁶) — (L 64) S₁ T₁ s G₁ s s
 M₁ s वैलासशिखरप्रथमं (for ⁶) S₁ V₁ s Dn Das G₂
 मणि (for मय) — (L 65) T₁ s G₁ s s M₁ s द्वेभ्य
 वात्सर्पनिशितं (for ⁶) h s वैदूर्यं (for विद्रुमं) D₂
 चोणम्, M₂ s तौलिपम् (for सुवि) — (L 66) D₂
 सापारोपमम् T₂ G₂ सापारोपमे (for 'गणम्) — (L 68)
 G₂ शतसूयस्य (for 'वस्य) — (L 69) S₁ D₂ s दिव्यः
 K₂ स्य, T₁ C₂ s M₂ s शनस्य (for सस्य) T₁ G₁ सप्तमे
 इवमस्य शनस्य (for ⁶) — (L 70) T₁ G₁ s महावैषं (for
 मनै) — (L 71) s D₂ दिव्यमार्दं (for 'पानो) h s D₂
 T₁ s G₁ s s M₁ s कोनिकं (for कोनो) K₁ s s N₂ B₁ s

Dn Dsr D₁ s s वस्तु (for चन्द्राय) K₂ चन्द्रकान्तवर्
 सुते, T₁ s G₁ s s M₁ s दिव्यमारोपभूषितः, G₂ दिव्य
 भूषणभूषितं (for ⁶) — (L 72) D₂ (sup tan) युगदानो
 (for मेसलता) — (L 73) D₂ नाके (for अङ्के) K₂ य
 वर (for परम) T₁ G₁ s s निव्यम्बरश्रीगां, T₂ G₂ s
 M₂ s अष्टयु वस्तारोणं (for ⁶) h s Dn Das D₂ s s
 T₂ G₂ M₂ सुप्तं सुप्तो, D₂ सुप्तो सु, G₂ सुप्तं सुप्रायं (for
 सुप्तसुप्तो) — (L 74) Poono ed नवमं (for ⁶) D₂
 यश (for यशु) T₁ s G₁ s शास्यस्य, M₂ s अशनेपल
 (for पानि) — After line 74, D₂ T₁ s G₁ s s M₁ s
 s s

15** चत्वरं लभतं सर्वो विमानं वैष कामिकम् ।
 [G₂ इत्तं (for ⁶) D₂ T₂ G₂ s वामनम् (for पानिम्)]
 — (L 75) K₂ D₂ विभूत, K₂ विषह, Poono ed
 G₂ (दिव्यं) निर्युद्धं (for निर्युद्धं) S₁ मणि, K₂ s V₁ s B
 Dn D₂ D₂ s s C₂ वृष्टं (for मय) D₂ वैदूर्यमणिदो
 वम् (for ⁶) — G₂ om lines 76-77 — (L 76) h s
 G₂ दिव्यं (for दिव्यं) K₂ D₂ T₂ s G₂ s M₂ s वात्सर्पन
 मणं दिव्यं (for ⁶) D₂ द्विगुणं (for युगम्) T₁ s G₁
 s s M₁ s महावैषमिदं (for सप्तम्, M₂ s संयुक्तम् (for
⁶) — (L 77) h s D₂ देव (for द्वि) T₁ सप्तमि
 (for पानि) K₂ सप्तमोदित्युगायै, C₁ s s M₁ s दिव्य
 सप्तं दिव्यं (for ⁶) — (L 78) N₂ सप्तते य शिया सप्तम्
 (for ⁶) — (L 79) S₁ B₁ सापारोप (for सापारो) S₁
 कायत, D₂ सप्तमि (for सप्तम्) h s D₂ सप्तमि
 V₁ s B₁ (sup s) T₁ s C₁ s s M₁ s सप्तमि D₂
 भूषितं (for ⁶) B₁ दिव्यमारोपभूषितं (for ⁶) — (L
 81) T₁ om lines 81^a-8^b K₂ s D₂ सप्तमि, K₂ वाप
 (for पानं) S₁ T₁ C₁ s s M₁ s तौलिपस्य द्विगोणम्

किंविणीजालनिघोषं पताकाध्वजशोभितम् ॥
 वज्रवेदिकसमाजा वैदूर्यमणितोरणम् ।
 हेमजालपरिक्षिप्तं प्रमालनरत्नीयुतरम् ॥
 गन्वर्षैर्गातुशरैरप्रसोभिश्च शोभितम् ॥ [85]
 विमानं विद्युधानास सुदैनैरनोपपद्यते ॥
 मुहुटेनामिषयणैर्न जाम्बूनवविभूषणः ।
 दिव्यचन्दनदिग्धाद्भो दिव्यमाल्यविभूषितः ॥
 दिव्याल्लोकान्निचरति दिव्यैर्मौगैः भ्रमन्वितः ।
 विद्युधाना प्रसादेन श्रिया परमया युतः ॥ [90]
 अथ वर्षगणानेष स्वर्गलोके महीयते ।

ततो गन्धर्वसहितः सहस्राण्येकत्रिंशतित् ।
 पुर्णदरपुरे रम्ये श्रेण्ये सह मोदते ॥
 दीप्यमानो विमानेषु लोनेषु विविधेषु च ।
 दिव्यनारीगणाक्रीणो निजसत्यमरो यथा ॥ [95]
 ततः सूर्यस्य भजनं चन्द्रस्य भवने तथा ।
 शिवस्य भवने राजन्निष्णोर्वाति सलोक्तताम् ॥
 एवमेतन्महाराज नात्र कार्यो विचारणा ।
 श्रद्धधानेन ये भाव्यमेतमाह गुर्मम ॥
 लेखकस्य तु दातव्यं मनसा यद्यदिच्छति । [100]
 हस्त्यश्वरथयानानि वाहनं च विशेषतः ।

(for⁴) — (L 82) D₂ मालाद्वयं, G₁ सयोष (for
 निघोषं) K₁ सेवितम् (for शोभिं) D₂ पताकध्वजमालि
 नम् (for⁴) — D₂ s om (hapl) lines 83 85 — (L
 83) Dn रत्न (for वज्र) V₂ B₂ T₁ G₁ s M₂ s सवार्ध
 (for सकार) S₁ वज्रोपधितमवाध K₂ वज्रवेदिनगकासो,
 B₂ s D₂ D₁ (sup lin) s रत्न D₂ वहु वेदिकसवाध, G₂
 वज्रवेदिसमायुक्तं (for⁴) T₁ G₁ s M₂ s वैदूर्यमणवेदि
 कम् (for⁴) — (L 84) M₂ माला (for जाल) T₁ G₁
 s M₂ s परिक्षिप्त (for क्षिप्त) G₁ M₂ s युतरम् (for
 युचम्) S₁ प्रधानवल्मीकयुतम्, T₁ G₁ s प्रमालनरत्नीयुतम्
 (for⁴) — (L 85) N₂ G₁ M₂ s च सेवितम्, Dn₂
 निघेति, D₂ D₁ s च नादि (for च शोभिं) — (L 86) S₁
 K₂ s N₂ V₂ s B D₂ D₁ s G₂ s विमानं सुहृतावास, Dn
 न सुहृता वास, D₂ न सुहृताकार, T₁ G₁ M₂ s न सुहृ
 त्वापि, G₁ न सुगम चापि (for⁴) S₁ कृत्यते (for पद्यते)
 — (L 87) B₁ s Dn [अर्के] S₂ [अ]ति (for [अ]ति)
 D₁ नानाद्वयं (for जाम्बूनः) S₁ D₂ विभूषितम्, K₂ s N₂
 V₂ B D₂ पिना D₂ वर्षे, T₁ G₁ s M₂ s यित (for
 वण) — T₁ G₁ s om line 88 — (L 88) T₁ M₂ s
 लिप्तो (for दिग्धाद्भो) K₁ s N₂ D₂ s चन्दन, D₂
 नूपान (for माल्यदि) K₂ दिव्यस्त्रगमुलेप, V₁ s D₂
 चन्दनरूपित (for⁴) — (L 89) K₂ D₂ भाविचरत्,
 K₂ s N₂ V₁ s B₂ D₁ s s V₂ विचरते, B₁ Dn प्रचरति,
 G₁ विरमते (for विचरति) T₁ G₁ s दिव्यानभोगान्निचरते,
 M₂ s दिव्यलोकान्निचरते (for⁴) K₂ G₂ दिव्यभोगः (for
 दिव्यैर्मौगै) — (L 90) T₁ s G₁ s M₂ s प्रभावेन (for
 प्रसादेन) T₁ s G₁ s M₂ s उवलम् (for युत) — (I
 91) V₁ वहु (for अथ) K₂ सैव, K₂ D₁ s एव (for
 एव) T₁ s G₁ s M₂ s नाग, G₂ नाक (for स्वर्ग)
 — G₂ om lines 92 93 G₂ om. line 92 — (L 92) B₂
 भयो, D₂ अथ (for ततो) T₁ s G₁ s M₂ s मुहयाना (for

सहित) — After line 92^a, T₁ s G₁ s s₂
 16** निघामेषु वसेसुतम् ।

ततो वर्षतद्दशला
 K₁ s Dn D₂ G₁ M₂ विंशति (for विंशतिम्) — (L 93)
 K₂ सह श्रेण्ये मोदते (for⁴) — (L 94) S₁ N₂ V₁ B
 Dn D₂ D₁ s T₂ M₂ दिव्यमानं, K₂ V₂ G₁ दीप्यमान
 (for मानो) K₁ दीप्यमानविभावेन, T₁ G₁ s M₂ दिव्य वर्ष
 सद्दशानां (for⁴) — (L 95) T₂ G₁ सत्माक्रीणो (for
 गणा) — (L 96) T₁ G₂ s च सूर्ये (for सूर्यस्य) T₂
 G₁ सूर्यस्य भवने निष्य (for⁴) K₁ V₂ D₁ (sup lin s
 above) हस्तस्य, D₂ शकस्य, T₁ s G₁ s M₂ s सोमस्य
 (for चन्द्रस्य) — (L 97) D₂ सुरस्य, T₁ s G₁ s M₂ s
 देवस्य (for शिवस्य) — (L 99) S₁ सेव्यमानो (for एव
 माह) K₂ एवमाहुर्मनीषिण, T₁ s G₁ s M₂ सित्य (T₂ G₂
 तृष्टिं) पुष्टिनिद्वेच्छते, M₂ तृष्टिं पुष्टिं यद्दन्तजाम् (for⁴) — T₂
 G₁ M₂ om lines 100-104 S₁ T₁ G₂ s M₂ om lines
 100 10^a — (L 100) K₁ वाचकाय, K₂ N₂ B₁ Dn D₂
 D₁ G₂ वाचकस्य, D₂ प्राज्ञानस्य (for लेखकस्य) — After
 line 100 K₁ s₂

17** पुस्तक हरिवंशस्य दातव्यं दक्षिणान्वितम् ।
 वेष्टनं रज्जुसंयुक्तं दद्याद्दीर्घमयतत् ॥
 पुष्टिकं च ह्युभं चैव परस्त्वानन्यहेतवे ।
 वाचकाय प्रदानव्यमात्मन पुत्रमिच्छता ॥
 कास्यपात्रं प्रदातव्यं सर्पिं संयुगेमेव च ॥ [5]
 दिव्यं दक्षिणां चैव सर्वेषां प्रयुज्यते ॥
 — (L 101) V₁ दानानि, Bom Poona eds यानादि
 (for दि) K₁ s D₂ s वाहनानि (for नं च) — G₂ om
 line 102 — (L 102) K₁ N₂ V₁ s B D₂ D₁ s s-क कर्क
 कुण्डल चैव, D₂ कं मुकुटं चैव (for⁴) D₂ स्वर्णसूर्यं (for
 प्रह) K₂ च हेमकम्, D₂ तत् परम् (for तयापरम्)
 — After line 102, K₁ s N₂ s B D G₂ s₂

कदके कुण्डले चैव ब्रह्ममूर्त्त तथापरम् ॥
 अतः परं प्रबक्ष्यामि यानि देयानि भारत ।
 वाच्यमाने च विप्रेभ्यो राजस्ववर्णि पर्वणि ॥
 जातिं देशं च सत्त्व च साहाय्यं भरतर्षभ । [105]
 धर्मं धृतिं च विज्ञाय क्षत्रियाणां नराधिप ॥
 स्वस्ति वाच्यं द्विजानादीं तव कार्यं प्रवर्तते ।
 समाप्ते पर्वणि ततः स्वशक्त्या तर्पयेद्विजान् ॥
 आदौ तु भरतश्रेष्ठ गन्धमाल्यार्चितान्द्विजान् ।
 विधिर्नृजयेद्राजन्मधुपायममुत्तमम् ॥ [110]

ततो मूलफलप्रायं पायसं मधुसर्पिषा ।
 आस्तिके भोजयेद्राजन्दयाच्चैव गुडोदनम् ।
 अपूपैश्चैव पूषैश्च सोदकैश्च समन्वितम् ॥
 सभापर्वणि राजेन्द्र हृदियं भोजयेद्विज्ञान् ।
 आरण्यके मूलफलेत्तर्पयेत् द्विजोत्तमान् ॥ [115]
 आरण्यपर्वमासाय जलकुम्भं प्रदापयेत् ।
 तर्पणानि च मुख्यानि कन्यमूलफलानि च ।
 सर्वकामगुणोपेतं त्रिप्रेभ्योऽन्नं प्रदापयेत् ॥
 विराटपर्वणि तथा वासासि विनिधानि च ॥

18** वक्ष जैव विचित्रं च गन्धं चैव विशेषतः ।
 देवपञ्चजयेषु तु विन्दुलोकमवामुयात् ॥
 [Gs om line 1 — (L 1) Ds (inf) ६s as above)
 गव्यैव च (for गन्धं चैव) Ds गन्धैव तौवेव च (for ६)
 — (L 2) Ks Ds भवदा, Ks Bs तत्त, Ns Vs Ds :
 वस्य (for व तु) Bs देवपञ्चजिया a (for *)]
 While Kr ins after line 103

19** दपती परिधानं च देयं स्वर्गं तथा वसु ॥
 पितृं पितृलोकस्थं जल्पन्ति बहुषो वच ।
 कोऽपि महासङ्कले भूयाद्विद्विशं शृणोति यः ।
 नृपैः च तारिषास्तेन तस्य तुष्टा वसदा ॥
 श्रुते तु हरिपते वै ददाम पुत्रगतस्मिन् ।
 पुत्रनाम्न भवेद्धने दश जन्मानि पद्म च ॥
 पुत्रान्पवित्राणामेति यत्कर्मकरानिभिः ।
 वैष्णवादिभ्यः पुत्रभक्ष्यं द्वित्रभक्ष्यं च ॥
 हरिवंशस्य वै श्रोता पुत्रास्वास्तसंभं कुलम् ॥
 — Before line 103 Ks ins वैशवायन उवाच — (L
 103) Vs Bs Dn Dsi Ds : a- भारते (for त) — (L 104)
 Ks Ds विप्रेन्द्र (for विप्रेभ्यो) Gs वाचकैर्भ्यश्च विप्रेभ्यो, Gs
 वाच्यमानेषु विप्रेषु (for *) Ks दय भोज्यममसायम् (for ६)
 — Ks om lines 104 107 — (L 105) Ns B: Dn
 Ds सत्य (for सत्र) Ts : Gs Ms : साम्यं च (for
 साहाय्य) — (L 106) Vs : Dsi Ds : s चोऽर्पि, Ds
 धर्मद्वय, Ds (marg as above) धर्मं वसुदत्, Ts Gs : Ms
 धर्मैर्द्वि Ts धर्मैर्धर्मै (for धर्मैर्धर्मै) Ss विदोपत, Bs
 तथैव च, Gs नरर्षि (for नराधिप) — (L 107) Vs
 Poonas ed वायु (for वायव्य) Ts द्विजामिव, Gs द्विजवैव,
 Gs Ms : द्विजैश्चैव (for द्विजानादीं) Ts स्वस्ति वाच्यं द्विजे
 शैव, Gs स्वस्ति वाच्यं द्विजानाम्पुन (for *) Ss Ds कार्यं
 (for कार्यं) Ns Dn Gs प्रवर्तयेत्, Ts Gs Ms संनम् (for
 'तेन') Ss Ds तत (Ds स्वस्ति) कार्यं प्रवर्तयेत्, Ts Gs : Ms
 ततः कार्यप्रवर्तनम् (for ६) — (L 108) Ks समते हरिवसे

तु (for *) Ss Bs Ds पूषेत् (for तर्प) — For line
 109, K Ns Vs : s D D subst

20** भार्दो तु वाच चैव वक्ष्यन्मसमन्वितम् ॥
 [Ds पद्म (for वस्य)]
 While Ts : Gs s- Ms : ins after line 109

21** पीलोमे भरतश्रेष्ठ गन्धनापोमिषादिद्विजान् ।
 — Ms om lines 110 112 — (L 110) Vs विप्रान् (for
 राजान्) — Dn Bom Poonas eds मधुपायससयुतम् (for ६),
 — (L 111) Ss कल सान्, Ks कले प्राय, Ds कल प्राय
 (for कलपय) Ts Gs : पवसा (for वायसै) — (L
 112) Ks आस्तिन्यात्, Ds (ed) कात् (for के) Ds
 भोजनं च द्विजेन्द्राय (for *) Ds : उवा चैव (for दद्या
 चैव) Ns गुडोदनम्, Ts Gs गुणोदनम् (for गुडो) Ks
 मधुपायसयुतमम् (for ६) — After line 112, Ts : Gs
 s : Ms ins

22** ततः सर्गगुणोपेतम सभपर्वणि ।
 — Ms om lines 113-114 — (L 113) Ss [म]पि
 सिद्धैश्च, Ds [ए]व सुवैर (for [ए]व सुवैर) Ds सर्कारादुप
 समुक्, Ts : Gs s- Ms कलैश्च दुर्गेश तथा (for *) Vs
 मोरकं, Ds वापैश्च (for मोरवैश्च) — Ks om lines 114-
 116 — (L 115) Ts : Gs s- Ms : वरयेत् कल्पुर्लेश
 (for *) Ks तर्पयेत् द्विजोत्तम, Ts : Gs : Ms : तर्पनं
 कारयेद्द्वज (Ts Gs Ms दूयत्, Gs [emp] lan) द्विज (for ६)
 — (L 116) Ks : Ns Vs Bs Ds : s शरणी (for आरण्य)
 Ss Vs Ds Ds आरण्यपर्वं चासात, Bs Dn Ds वरणीपर्वं साः
 Ds Ts : Gs s- Ms : शरणी (Ts Gs Ms आरण्यपर्वं नि
 तथा (for *) Ss Ks B Dn Ds Ds : Gs दुग्मात् (for
 'सुग्मं) — (Ued) om line 117 — (L 117) Ks : Ds
 यत्, Ns इयत् (for वयत्) Ss वयत्सुफल तथा (for ६)
 — (L 118) Ts : Gs s- Ms : अत्र दद्याद्विज्ञानियु (for ६)
 — (L 119) Ts : Gs s- Ms : यद्वाणि (for वायासि) —
 After line 119 Ds Ts : Gs s- Ms : ins

उद्योगे भरतश्रेष्ठ सर्वकामगुणान्वितम् । [120]
 भोजन भोजयेद्विप्रान्गन्धमाल्यैरलृष्टवान् ॥
 भीष्मपर्वणि राजेन्द्र दत्त्वा यानमनुत्तमम् ।
 ततः सर्वगुणोपेतमन्नं दद्यात्सुसंस्कृतम् ॥
 द्रोणपर्वणि विप्रेभ्यो भोजन परमाचितम् ।
 शराश्च देया राजेन्द्र चापान्यसिधरास्त्रया ॥ [125]
 कर्णपर्वण्यपि तथा भोजन सार्वकामिकम् ।
 शल्यपर्वणि राजेन्द्र मोदकैः सगुडोदनैः ॥
 अपूपैस्त्वर्णश्रेष्ठैश्च सर्वमन्नं प्रदापयेत् ॥

गदापर्वण्यपि तथा सुदुर्मिश्रं प्रदापयेत् ॥
 स्त्रीपर्वणि तथा रस्तेस्तपयेत् द्विजोत्तमान् । [130]
 घृतोदन पुरस्ताच्च ऐपीकैः दापयेत्पुनः ।
 ततः सर्वगुणोपेतमन्नं दद्यात्सुसंस्कृतम् ॥
 शान्तिपर्वण्यपि गते हविष्य भोजयेद्द्विजान् ॥
 आश्वमेधिनमासाद्य भोजन सार्वकामिकम् ।
 तथाश्रमनिवासे तु हविष्य भोजयेद्द्विजान् ॥ [135]
 मौसले सार्वगुणिकं गन्धमाल्यानुपेतनम् ।
 महाप्रस्थानिके तद्वत्सर्वकामगुणान्वितम् ॥

33** काव्योपदोहना गात्र कारणार्थं प्रदापयेत् ॥

— (L 120) S1 Ds गुणान्विते । Ds समञ्जिकम् (for गुणान्) — For line 120 Ks subst

24** सुवर्णं च तथा दद्याद्घुणोपे च छुते तथा ।

— Ks om line 121 — (L 121) Bz T1 Ms ॥ भोजये
 ज्ञान विप्रान् । G1 भोजने भोजने विप्रान् (for ०) V1
 अलृष्टवान् Ds ॥ कृतम् T1 G1 ॥ Ms ॥ विभ्रित्वात्, G1
 निर्भूषिता (for अलृष्टवान्) T1 गन्धमाल्यैरलृष्टवान् (for ०)
 — (L 122) Ks ॥ दै दद्यात् (for राजेन्द्र) Ds T1 Gs ॥ om
 (hapl) lines 122¹ 100⁰ S1 Bz Ds यानम् Ks दानम्
 (for यानम्) Ks अन्न यानं च भारत, V1 दत्त्वा यानसमञ्जि
 तम्, Ds शर्याश्च वरामाद्य, T1 G1 Ms ॥ दद्यात्पिनीयमुत्तमम्,
 Gs दत्त्वा यानकमुत्तमम् (for ०) — After line 122,
 Ks 109

25** भोजनं चैव शृष्ट्याद्यमष्टौ दानानि दापयेत् ॥

— Ks Ds om lines 123 125 — (L 124) K1 Ds भोजन
 परमोचितम् (for ०) — For line 124 T1 G1 Ms ॥ subst

26** सर्वकामगुणोपेतं द्रोणपर्वणि भारत ।

— (L 125) Ds (marg as above) यवार्थ (for दत्तार्य)
 K1 धरम्, V1 Ds वरम् (for वरार्थ) — After line
 125, Ds T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ 109

27** वर्त्मनश्चाण्डलं कारान्तरुत्तपेक्ष द्विजोत्तमान् ।

[Ds G1 वर्मे (for वर्मे) Gs [अ]न्तरुत्त (for कारान्)
 Gs भोजयेत् (for पूज)]

— (L 126) K1 Ds (marg, as above) [अ]पि सदा, Ks
 राजेन्द्र Ds विविध T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ [अ]पि गते (for
 [अ]पि तथा) Ks भोजनं च सदेमकम्, Gs येल्लार्पणालिकम्
 (for ०) — After line 126, S1 K1 ॥ ॥ Ns V1 ॥ B1 ॥
 D 10 109

28** विप्रेभ्यं संस्कृतं सम्पुसंस्कृतं यत्तमानम् ।

[Bz Ds (marg as above) नच (for संस्कृत) Ds

प्रापित, Gs संस्कृत (for सपन)]

— Bz om line 127 — (L 127) Tz G1 लृष्टकैः, Ms ॥
 मण्डकैः (for मोदकैः) Ds G1 सगुडोदनैः (for 'गुडोदनैः')
 T1 Gs मण्डकैः सगुडोदनैः (for ०) — (L 128) V1 T1 ॥
 G1 ॥ Ms ॥ सापुषैः (for अ) K1 ॥ Ds सर्पिमिदं, B1
 तर्पयेत् Ds ॥ तप्यते, Ds सर्पिया (for तर्पयेत्) V1 सापुषै
 र्मृगान्तरुत्त (for ०) T1 ॥ Gs ॥ Ms ॥ युक्तम् (for सर्वम्)
 K1 Ds दत्त (for अद्य) S1 शक्या दानानि दापयेत् (for ०)
 — K1 D1 G1 om line 129 — (L 129) Ks सपुमिधं
 तथा ससु (for ०) — For line 129 T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥
 subst

29** सांसिके पर्वणि तथा भोजन सार्वकामिकम् ॥

— (L 130) V1 स्त्रीपर्वण्यपि रस्तेश्च (for ०) T1 ॥ G1 ॥
 Ms ॥ तर्पयित्वा (for 'येत) S1 द्विजाश्रम (for द्विजोत्तमान्)
 K1 Ds रस्तेस्तपयेत् द्विजान्, Ks रस्तेश्च तर्पयित्वा, Ns V1
 अस्ते (V1 रस्ते) सतर्पयेद्द्विजान्, Bz तर्पयेद्द्विजान्द्विजान्,
 Ds रस्तेस्तु तर्पयेद्द्विजान् (for ०) — T1 Gs ॥ om line 131
 — (L 131) S1 नर, Bz Tz Gs ॥ युष् (for पुज) Ks
 देपिके स्वर्णमेव च (for ०) — Ks om line 132 — (L
 132) V1 युगोत्पन्नम् (for 'वेत्तम्) Ks दत्त्वा (for दत्तार्य)
 — (L 133) S1 Bz ॥ Ds D1 ॥ T1 G1 ॥ तथा (for गते)
 S1 कृत्वा (for द्विपर्व) Ks हविष्य भोजनं च, Gs ॥ त्वं
 पापसाग्निम् (for ०) — After line 133, Tz G1 Ms ॥
 109

30** अनुज्ञासन्तिके राजन्मृष्टाद्य भोजयेद्द्विजान् ।

[Ms ॥ पावर्त (for मृष्टाद्य)]

— (L 134) Ks आश्वमेधिके सुवर्णं दै (hypermetric) (for
 ०) Ks om lines 134¹ 135⁰ — (L 135) Ds निवा
 सेषु (for 'लेषु) T1 ॥ C1 ॥ Ms ॥ तत्र आश्वमेदो वै तु
 (for ०) — (L 136) मौसले पर्वणि तथा (for ०) Ks
 भोजन सर्वकामिकम्, Ds गन्धमाल्यानुपेदे ॥ T1 ॥ C1 ॥ ॥

स्वर्गपर्वण्यपि तथा हविष्यं भोजयेद्विज्ञान् ॥
हरिवंशसमाप्तौ तु सहस्रं भोजयेद्विज्ञान् ।
पारणे पारणे राजन्यथावद्वरतर्पणम् ॥

[140]

ममाप्य सरोः प्रयतः संहिताः शास्त्रकोषिदुः ।
शुभे देसे निवेशयथ क्षीमवश्यागिसंबुताः ॥
शुक्रान्वयपरः सग्वी शुचिर्भूत्वा स्वलङ्घनः ।

Ms. : ल्यपुस्तकृतम् (for ⁶). — Ks-1 D1 : om lines 137-139. — (L 137) Śi : V1 : T1 : G1 : s-2 Ms. : दद्यात् (for तद्वत्) T1 : G1 : s-2 Ms. : पानीये क्षीरमेव च ; G1 भोजनं पादस्नानितम् (for ⁶). — For line 137, D1 subst. :

31** प्रस्थाने भरतश्रेष्ठ दद्याद्योपानहौ शुनौ ।
While D1 sulst. for line 137 :

32** प्रास्थानिकं तथा पर्वे मिष्टान्नं दद्यायेद्विज्ञान् ॥
— For line 138, T1 : G1 : s-2 Ms. : subst. :

33** स्वर्गरोहणके दद्याद्भोजनं सर्वकामिकम् ॥
[G1 भोजनं पादस्नानितम् (for ⁶)]
— After line 138, D1 ins :

34** सुवर्णम च मयुक्तं चाचकार निवेशयेत् ॥
— For line 139, Śi subst. :

35** हरिवंशे सतः पर्वे पायसं तत्र भोजयेत् ।
While D1 T1 : G1 : s-2 Ms. : subst. for line 139.

36** हरिवंशे तु वै देयं यथास्य दयितं युद्धे ।
[D1 (marg) पायसं तत्र भोजयेत् ; G1 पदम्पदविक्रमं भवेत् ; Ms. : यथास्यदयितं युद्धम् (for ⁶).]
— After line 139, K Śi V1 : B D1 D1 : s-2 ins. .

37** हरिवंशे तथा पर्वे पायसं तत्र भोजयेत् ।
[K1 D1 तथा सर्वैः ; K2 तथा युद्धम् ; B D1 D1 सर्वेण च ; D1 तथा पर्वे (for तथा पर्वे). K3 पायसं यत्कमिहितम् (for ⁶).]

D1 cont. .

38** निष्कमात्रसुवर्णेन पुनर्न च प्रदायेत् ।
ध्रुवोत्तम च दानेन सुवर्णान्नं संक्षयः ॥
On the other hand, D1 D1 Hon. Poona Cal eds G(ed.) ins, after line 139 :

39** रामेका निःकलंयुक्तां माण्डगाय निवेशयेत् ।
तदर्थेनावि शास्त्रपरं दक्षिणोपि पार्थिव ॥
प्रतिवर्षममाप्तौ तु पुनर्न वै निचक्षणम् ॥
सुवर्णेन च संयुक्तं पाषाणाय निवेशयेत् ॥
क्षीरं वा क्षीरपादं वा सधरं वा नृपान्नम् ॥ [5]
राजपुत्रदिग्बलिभक्तम् न विष्णुपतिगो भवेत् ॥
इयाम् यैः सपरस्वार्कं पूजयेद्य यथाविधि ।
लक्ष्मीनारायणं देवं पूजितं सद्यः पूजयेत् ॥

पाचकं पूजयेद्यस्तु दक्षिणसमुपेतुमि ।
विष्णु सपुत्रितर्जनं च साक्षाद्देवमीतुतः ॥
[— After line 2, D1 ins

39A** लक्ष्मीनारायणौ पूज्यौ गन्तुयाथा-इति ॥
जगामदेवर्षेणैव तदग्रे स्नातयेत्सुधी ।
युक्तं पूजयित्वा तु स्वयन्पापफलं हृत् ॥
अथ हरिदेवस्य कर्तव्यं च यथाविधि ॥
पाचके देवदेवैर् पूजयित्वा नृपारिणम् । [5]
जगामदेवर्षेणैव दक्षयोज्य यथाविधि ॥
युक्तं हरिदेवस्य नृपरायणं प्रदायेत् ॥
सुदयास्य दद्यात्तत्र विष्णुस्नानपरिचरितुम् ॥
ध्रुवोत्तमं वनीनिष्ठाः प्रदानया च दक्षिणया ॥

— Ks om. line 140 — (L 140) T1 : G1 : s-2 Ms. : पारिते (for the second पारणे). T1 : G1 : यथास्यसुवर्णपर्वण (for ⁶) — (L 141) Śi सर्वो (for सरो). Ks सुवर्णाय हरिवंशं वै ; T1 : G1 : s-2 Ms. : सत्यापशिला संतुल (for ⁶). Śi संहिता (for ता) T1 : G1 : s-2 Ms. : सवर्णितु संदिताम् (for ⁶). — Ks om. line 142. — (L 142) D1 द्विने (for वंशे) Śi K1 N1 V1 D1 : s-2 D1 : s-2 संयुक्तः ; K2 : D1 : s-2 नोभित्वा (for संतुला) D1 क्षीमवश्यागिद्वयम् ; T1 : G1 : s-2 Ms. : क्षीमवश्रेण संतुल (for ⁶). — (L 143) D1 D1 om. Poona eds धीमान् (for सरो). K3 मिया सह (sic) (for सल्लङ्घन). — After line 143, K1 ins .

40** युक्तं प्रयतः पूजय स्वर्णरामैर्दुःकृतैः ।
प्राथम्येन ततो नूनं सर्वकामान्वर्षेण्यताम् ।
क्षीमवश्यां यथापार्थं च युद्धिना सद्यः देवैः ।
(अथ प्राथम्या ।)
अथ प्रदायित्वा सन्देशान् युक्तान्देहि ममावयान् ।
मार्गिणीपद्वित्तो ब्रह्मदेवमीतुद्विज देवाय ॥ [5]
पार्ष्णीसहितं स्वामिन्दियं पुष्पाग्रदहर्षणम् ॥
पुष्पाग्रानेन देवेश पुष्पान्तं सुवर्णं मात् ॥
(इति प्राथम्या ।)

प्रदायेतां नमस्कारौ इहौ पुष्पाग्रमेव ।
अथ देवादिदेवा लक्ष्मीवारा मयोदरु ने ।
अथ सर्वं जगत्तं माय कामनां मम पूजय ॥
यं यं दिग्बलं च कामं ते नमस्कारेण निधिष्यम् ॥
हरिवंशं शुभो वै न सद्यः हृत्करोत्येव च ।
विष्णुर्देव महायोगी योगिनं स्युन्दरं दिव्यं ।
स्युन्दरं ब्रह्मरहितैर्पवित्रिभ्यः संवेद्य च ।
स्युन्दरं सद्देवस्य प्रणवस्तर्पयेत् ॥

अर्चयेत् यथान्याय गन्धमाल्यैः प्रथक्प्रथक् ॥
 सहितापुस्तकान् राजन्प्रथत् सुसमाहितः । [145]
 भक्तैर्मांसैश्च पेयैश्च पामैश्च विविधैः शुभैः ।
 हिरण्यं च सुवर्णं च दक्षिणामथ दापयेत् ॥
 देवता कीर्तयेत्सर्वा नरनारायणौ तथा ॥
 ततो गन्धैश्च माल्यैश्च स्वलङ्घृत्य द्विजोत्तमान् ॥

तर्पयेद्विविधैः कामैर्दानैश्चोच्चान्चेत्स्तथा ॥ [150]
 अतिरात्रस्य यज्ञस्य फल प्राप्नोति मानवः ।
 प्रामुयाच ऋतुफलं तथा पर्वणि पर्वणि ॥
 वाचकं भरतश्रेष्ठ भोजयित्वा स्वलङ्घृतम् ॥
 वाचकः परितुष्टश्च शुभा प्रीतिमनुत्तमाम् ॥
 ततो हि वरणं कार्यं द्विजानां भरतर्षभ ॥ [155]

— Ks om lines 144-172 — (L 144) T₁ : G₁ : Ms :
 अर्चयित्वा G₁ तर्पयित्वा Bom Poona eds अर्चयत्तं (for
 'वेत्) — After line 144 Ds ins

41** कृपापिठनाभिः कर्पूरं मुनिं नारायणस्य तु ।
 नरस्य दशभिः कर्पूरं सुवर्णस्य नरायण ॥
 भूषणैः समलङ्घ्य प्रतिष्ठा कारयेत्तयो ।
 महापुररपसूनेन ह्यभिषेकं तु कारयेत् ॥
 पूजयित्वा गन्धमाल्यैः स्वलिपाचनपूर्वकम् ॥
 श्रुतुयाद्द्वैष्णवैर्द्वैष्णोरशोकासक्तं तिलं ॥
 होमान्ते मूर्तिसहितं हरिवंशस्य पुस्तकम् ।
 पूजयेत्प्रथमो भूत्वा श्रद्धाधानेन चतस्रां ॥
 सवालकारसद्युक्तं मूर्तिपुत्रं सवदनम् ।
 पित्रपुष्टद्वयपुत्रमाचार्यान् निवेदयत् ॥
 ततश्च ब्राह्मणान् राजन्प्रथत् सिद्धमानसः ।

— T₁ : G₁ : Ms : om line 145 — (L 145) Dn :
 Ds-4 पुस्तक (for कान्) K₁ : N₁ : V₁ : D₁ : G₁
 सिद्धसंमता (K₁ D₁ [marg]) मिता, Dn₁ D₁ सिद्ध
 समत D₁ (marg as above) सिद्धसम्भवान् (for सुसमा
 हित) — (L 146) D₁ अर्चयत् (for मांसैश्च) D₁ विवि
 दैः (for पर्वैश्च) S₁ : B₁ : G₁ : अर्चयेत्माल्यैश्च पेयैश्च D₁ भक्तै
 र्मांसैः पायसैश्च T₁ : G₁ : Ms : अर्चयेत् पेयैश्च लेहीश्च
 (for *) D₁ स्वर्णैश्च D₁ यामोभिर् (for कामैश्च) — (L
 147) D₁ (marg) रत्न (for हिरण्यं) Dn मा च वर्णैश्च ;
 D₁ रत्न वैश्च (for च सुवर्णं च) — After line 147 Dn
 Bom Poona Cal eds (Ged) ins

42** सर्वत्र त्रिपलं स्वर्णं दातव्यं प्रथमतः ।
 तदर्थं पान्शोर्षं वा विलसाय्य विवर्तितम् ॥
 यद्यदेवाग्मनाऽभीष्टं तत्तद्वयं द्विजाज्ये ।
 सर्वथा तोषयेद्भक्त्या वाचकं गुदमाननम् ॥
 — (L 148) K₁ कीर्तयत् (for 'वत्) T₁ : G₁ : Ms :
 दमौ (for तथा) L₁ नरनारायणं धयुम् (for *) — (L
 149) T₁ : G₁ : Ms : नाना (for ततो) T₁ : G₁ :
 अलङ्घृत्य, Bom Poona eds स्वलङ्घृत्य (for 'द्वयं) N₁
 मनोरमान् (for द्विपालमान्) — (L 150) S₁ : T₁ : G₁ :
 Ms : शुभैः (for तथा) — T₁ : G₁ : s- om lines 151-
 150 — K₁ : N₁ : V₁ : B D ins after line 152
 T₁ : G₁ : Ms : after line 150

43** वाचको भरतश्रेष्ठ ध्यत्ताक्षरपदस्वर ।
 भविष्य श्रावयेद्दिग्गन्धारत भरतर्षभ ।
 मुक्तवासु द्विन्द्रेषु यथावत्सप्रदापयेत् ॥

[(L 1) T₁ G₁ : s : Ms : वाचको धीनवत्सक्ष (for *) T₁ :
 G₁ : Ms : वि-वाक्षर (for -वक्ता) D₁ पदुस्तन (for पदस्वर)
 — (L 2) K₁ वाचयेत् (for श्राव) B₁ D₁ D₁ : T₁ : G₁
 : Ms : विद्वात् (for विद्वात्) D₁ भविष्य वाचयेद्दिग्गन् (for
 *) T₁ : G₁ : s : Ms : वदेत् (for भारत) — (L 3) K₁
 Dn सयत्तुजयेत्, V₁ काशयेत् (for 'दपयेत्) T₁ : G₁ : s-
 Ms : यथावत्कुम्भान्न (for *)]
 — (L 153) V₁ सुसङ्घृत्य (for स्वलङ्घृतम्) D₁ (marg
 as above) T₁ : G₁ : s : Ms : सर्वैः कामैश्च तोषयेत् (for *)
 — S₁ : D₁ : G₁ : ins after line 153 K₁ : s : N₁ : V₁ :
 B Dn D₁ D₁ : T₁ : G₁ : s : Ms : after line 154

44** ब्राह्मणेषु तु तुष्टेषु प्रसन्ना सर्वदेवता ।
 [S₁ : T₁ : G₁ : s : Ms : प्रसन्नेषु, D₁ तुष्टेषु (for तु ष्ट)]
 D₁ सङ्गणे परितुष्टे षु (for *)]
 Ds cont

45** जनेन विविधानां यस्तु हरिवंशं शृणोति हि ।
 अनिरात्रस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥
 वितरात्रस्य समाहितस्य यो तु कृपादिभिः विधिम् ।
 यथोक्तं न फलं तस्य भवेद्विदं न सतय ॥

While Ds ins after line 153
 46** श्रुत्वा त्वप्युस्तकं देव प्रथिमा पर्वणि तथा ।
 आचार्योप प्रयत्नेन तोषयेद्ब्राह्मणं तथा ॥
 — For line 154 K₁ : N₁ : V₁ : B D T₁ : G₁ : s-
 Ms : sults

47** वाचके परितुष्टे तु शुभा प्रीतिरनुत्तमा ।
 [D₁ T₁ G₁ : Ms सम (for शुभा) T₁ G₁ : सम द्विष्ट
 तुत्तमा (for *)]
 — (L 155) D₁ हि तोषणं, T₁ G₁ : निर्वर्षणं ; T₁ G₁
 Ms : निर्वर्षणं (for हि वत्तलं) T₁ L₁ : भवता (for द्विजानां)
 — After line 155 S₁ : N₁ : V₁ : B : Dn D₁ D₁ T₁ :
 G₁ : s : Ms : ins

48** सर्वकार्यपालनार्थं सायुमिश्च शृणुविधैः ।

इत्येव विधिरुद्रिष्टो मया ते द्विपदा वर ।

[Do T1 2 G1 4-5 M2 4 यथावत्. (for 'यावत्') Dn Ds यथाक्रमम् (for उपरिपर्यै) T1 2 G1 3 5 M2 4 मृदु (Gs मन्तु) - विश्व जनाधिप (for '')

— (L 156) T1 2 G1 3-5 M2 4 मया वै मृप (Gs मृपति) - सप्तम (for '') — T2 7 G1 3-5 M2 4 ins after line 167 Do after the colophon

49**

जनमेजय ।

हरिवंशसिम्ह पुण्यं विधिना केन मुञ्चत ।
शृणुष्यात्पुरो नित्य पंडेञ्च नियतात्मवान् ॥

वैशपायन ।

यथा वक्ष्यामि ते सर्वं शृणुष्वैकमना नृप ।
नमस्कृत्य जगन्नाथं देव नारायण हरिम् ।
पाराशर्यं तथा न्यासी मा च त्वा च जगत्पते । [5]

मन्वेद्येऽनुज्ञकं पूर्वं गन्धपुष्पादिना सह ।
काथा श्रुत्वि प्रसन्नात्मा सत्येनादाय पुत्रकम् ।
दक्षिणेन ममस्कृत्य करेण विधिना नर ॥

अध्यायमेकं देवेभ्य आवायेत् सदा वर ।
गन्धर्षेभ्य पिशाचेभ्यो गुणकेभ्यस्तथैव च ॥ [10]
यावत् प्रयतो भूत्वा कुरुमश्वात्मचार्येव ।

तत्राद्यपि यथाशक्ति पठेन नियतानवाद् ॥
श्रावयेत्सतत विप्रो नित्य देवेभ्ये हरी ।
सुमृदु रो तथा श्रोषे देवकार्ये भवैव च ॥

पितृकार्ये तथा याते विवाहे मङ्गलेषु च । [15]
सर्वं प्रातः सदा रात्रन्तन क्षोभे तथैव च ॥
विचारभे तथा चान्ते निद्यामणसन्निधौ ।
वाचयेत् महाराज तत्र तत्र सख्यदये ॥

चरितं देवदेवस्य पुण्यापेक्षं द्विवाचिसम् । [20]
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पठेद्दश हरेर्नृप ॥
न नास्तिकेषु वक्ष्यन् कृष्टो न च पापियु ।
वाचयन्वापि सौम्यं सदा तुभ्यो तु मयत् ॥

अन्यथा कितिचिन्नी राजात्र काव्यो विचारणा ॥
पानुर्वर्गमद नित्य चरितं केशवस्य ह ।
तस्मादि भवता नित्य गोप्यं सर्वत्र भारत ॥ [25]
शुश्रूषे च वक्ष्यन् ममस्कृत्य जगद्गमम् ॥

नित्यमग्न्यं श्रुत्वि श्रोता शृणुष्यात्साधनसतत ॥
इदं चात्यपरं राजश्रेष्ठं यत्नपरो भव ।
पाण्ड्यममेवैवपापे दुर्भास्यमानयेव ॥ [30]
उद्धृष्टमानसमानीय युवात्परायमादित ।

नमस्ते प्राणे हावन्म्यान तेन समारमेष् ॥
वाचकस्त्वपि राजेभ्यं रूड्यं धामोऽनुम ददेत् ।
नामिष्य हाटक वापि भूमि गाश्रापि दान्त ॥
तेन प्रीतो हरिर्निष्पुण्यसस्तुज्यवतायेव ॥ [35]
इदं पुण्यमिदं पुण्यमिषुवाच महामुनि ॥
यः भावयेद्दरनिर्घं यथाशक्ति वर सदा ।

हरेर्देवा हरेर्देव इति वा नित्यमाचरेत् ॥

हरिवर्षो हियेन राजको नाम नरक ब्रजेत् ॥

कृष्णो वा यदि स्यात्तु कल्याहुरंरके मयम् ॥

पुण्य ध्वजेन शान्तारणे च मरुत्तमे ॥ [40]

नम्यात्मनवता नित्य धैर्यश्च परमृच्छति ॥

सूत उवाच ।

इत्येतत्पारणे पुण्य ध्वजेषु च यो निधि ।

प्रोच्यतेऽथ मया त्रिप महाभारतगीतेने ॥

महाप्रथं महाधि च महद्युद्धमनाश्रयम् ।

नदन्निर्घर्षेन यस्मान्नमहाभारतमुच्यते ॥ [45]

भारतं शृणुष्यादित्य भारतं परिकीर्तयेत् ।

भारतं भवते यस्य तस्य हर्षे नतो जय ॥

यः शृणोति विधिनेन महिता

श्रार्यैर्द्विजवशात् सन्निन ।

सोतनां गतिमत्राप्य मोदते [50]

देवयजसहितत्रिपटये ॥

द्वैपायनोऽनुदुटति सूतप्रमयेयं

पुण्यं पवित्रमथ पादहं शिव च ।

यो भारत समधिप्राण्यति वाष्पमानं

किं तस्य पुण्यत्रयैरनिषेचनेन ॥ [55]

यो मोक्षतः कवचशूर्यप्रदा

त्रिप्राय वेदत्रियुषे विनयाधिपवाच ।

पुण्या च भारतकथा शृणुष्यामसेना

तुर्वयं फल भवति तस्य च तस्य वैत ॥

शृणुष्वया विरागेर्न न्यामनिष्यो महात्मा ॥ [60]

जनमेजयस्य राजर्षिर्लोमोर्कि मसुद्धहृत् ।

दशसाय च नृपो राजा राज्य विहतकण्ठकम् ॥

Colophon

[Gs om lines 1 2 (with the ref) Gs om the ref — (L 5) Gs पारार (for पारापर्यै). — (L 6) Ds वृजेत् (for ज) Ms या-वादिना (for पुष्पा). Gs मृदुष्पादिनि सह, Ms 'वा-वादिना तत्र (for ''). — (L 9) Ds मायेसत्तमति (for ''). — (L 13) Ms वत् (for नित्य) — (L 14) Gs समृद्धिर्नित्य मोरे (for ''). — (L 15) Tr Gs [स]यने (for यने), — (L 16) Gs न्यमो यु विदेक्य (for ''). — (L 18) Ds सवापये (for मृदुदे) — (L 20) Ms 4 तत्र (for मृत्), Ds पठेत् नियतानवात् (for ''). — (L 21) Ds Ms ॥ गुण द्विषु पापियु, Tr Ms ॥ मरेषु त वा, Gs न शोभे म भासते (for ''). — (L 22) Ds Gs यन्तोऽन्येन भय (for ''). (L 25) Tr Gs Ms ॥ नृप (for दि मारा) (L 29) (L 30) पारये नम दायु (for '') Gs द (for यदीय) Ms मादिदे (for समान) — (L 30) Ms यत्प्राय (for 'युष्मान्)

अर्धधानेन वै भाव्यं यन्मा त्वं परिपृच्छसि ॥

— (L 31) Ds Ms समाधेय (for "दयो") — (L 33) Gs सावित्रया नमः (for ") fs Ms वा (for गाथ) — (L 36) Ds Cs + M* आवेद्वार्येति व (for ") — (L 37) Ds Ts Gs उच्यते (for "जाच") — (L 38) Ts (inf / lin) Gs हरिवंशिनो राजन् (for ") — (L 39) Ds नारय (for हरय) — (L 40) Ts नृपोत्तम (for नरो) — (L 41) Ds मनसा यन्वा राजन् T₁ Gs तत स्वाधन वाचिव (for ") T₁ Gs Ms इच्छता, T₂ Gs Ms इच्छताम् (इच्छति) — Ds Ts Gs + om the ref — (L 42) Ds धारणे (for पा) — (L 43) Ds शकस्तव (for प्रोक्तवैतो) Ms महा (for मया) — (L 44) T₁ Gs + मयाइवमस्य माहाशय (for ") T₁ महाजन, T₂ मदारय (for मह सुद) — (L 45) Gs साधये (for धारये) — Ds om lines 47-48 — (L 46) Gs यश्च (for नित्य) — After line 46 Gs ins

49A** उभौ सुश्रितिनौ लोके कृष्णशैलिसमवेतो
(विदल स्वर्गमागतौ) ॥

भारतादिभिः पुत्र्य भारते विविधा कथा ।

भारत सेवते "श्व शीर्षेण पुराणवाग्" ।

(न वाते परम पदम्) ॥

भारत सर्वेणात्म्यानुसम भवत्यर्थम् ॥

अस्मात्प्रत्यये धेयो मोक्षस्तेन भवोति ते ।

महाभारतम् एत न ज्ञिति या च सरस्वतीम् ।

माहात्म्येणैवैव प्रानुवाच शीर्षेण

(वीनवन्नामनीति) ॥

व ते माधारेण पुत्र्ये भारते भवत्यर्थम् ।

आदौ चान्ते च मध्ये च हरि मन्त्र मीयते ॥

यत्र विपुत्रया दि वा श्रुवने न मनानन ।

तच्छीर्षेण मनेषु पर ह्युपनिदिच्छता ॥

एव ० ० ० महार्थं च महपुत्र्यसमाभवम् ।

महद्विभिधते यस्यामहाभारतमुच्यते ॥

भारत नेद मंडिता (sic)

आवयेद्द्वयनाश भासित

सौत्तमा गनिमशय मोदते ।

देवस्यसहितानिधिद्ये

पुत्रोत्तम देलक्ष नीर्वचान् ॥

— (L 47) T₁ Gs-1 विद्यते (for धरते) — Gs om lines 48-49 — (L 48) T₂ Ms विदिवेह (for विदिनेन) — (L 49) Gs द्विवरात् (for "वरायु") — (L 56) Ds Gs + इन्द्रसं (Gs "तु") मन्त्राणि (for "तु" प्रश्नात्) — (L 57) Ds Gs स (Gs ") रन्मुत्राय, Gs विप्रमार्ग (for विनवा) — (L 58) Ds ह्युप ना नि, Gs च इमा ह्युपनि, Gs ह्युपनि नित्य (for यद्युपासवेमा) — (L 59) Ds पुत्र्य

(for नु व) — Before line 60 Ds ins वृत् — (L 61) Gs त्रिभोवेदामनुत्तमम् (for ") — (L 62) Gs ह्युप शशाच स नृपो (for ")

Colophon — Mention of the Epv T₂ Gs + Ms — Mention of Khala Ds G₁ — A lthy name T₁ Gs म्गवातायधीने पारणाविधि, T₂ श्रीवाणीये पारणाविधि, Gs श्रवण विधि, Ms + पारणविधि — Adhy no T₁ 340, T₂ 334 Gs 361, Gs 350, Gs 342, Ms + 308

— After the colophon Ds reads App I (No. 44)

— After the colophon T₁ reads हरि ॐ ॥ श्रीहरिवंशसमाप्त ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ श्रीरामचंद्राय नमः ॥ मगल श्रीइम महज्येयना ॥ श्रीगराम मगल ॥ श्रीरघुनाथी ॥ श्री पादाले माकु गति ॥ साधुभाषावाक्यमिदं मी पादाले-तव पादावेव माकु गति अस्माक गति इत्यर्थं ॥ अत्र प्रथमसमाप्ति ॥ — After the colophon T₂ reads दि 28 मार्च 1833 सवत्सरे श्री प्रथं मीनाविद्याचाय सतस्यदि देवरकोड चरिष्वर शास्त्रि कुलु वारणासि रामस्नान ध्या

— After the colophon G₁ reads श्रीगोपालकृष्णाय नमः ॥ श्रीरामकृष्णार्पणमस्तु ॥ विदुसततविषयमिदं विवका श्री पद्वि - - - समीक्ष्य मज्जता ॥ इदं हरिवंशपुस्तकं काँग्रेसोपनिषत्को सुवि निरुमल्लयगार पुत्र्य अविषयगोश्रुगार - - - साधिवन् गोबुरि रामन् स्वहन्मल्लिवित वाचकदोष क्षतुमर्हं ॥ हरि ॐ श्रीपरतिरु-वाञ्छिकम् ॥

— After the colophon G₂ reads श्रीकृष्णाय नमः ॥ हरि ॐ ॥ शुभ भवतु ॥ अत्र प्रथमसमाप्ति ॥

— After the colophon G₃ reads हरि ॐ ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥ कृष्णार्पणमस्तु ॥ श्रीवासुदेवार्पणमस्तु ॥ हरिवंश समाप्त ॥

— After the colophon, G₄ reads हरि ॐ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥ हरिवंश समाप्त ॥ अक्षयगुरुचरणारवि दास्या नमः ॥ श्रीवेदव्यासाय नमः ॥ श्रीरत्नस्वरी नमः ॥

49B** विन्दु दुर्लभि तिसर्गोयथिका
शुद्धरूपिपदभेदसूचित ।

हन्वेगजमयुद्विपूर्वकं

क्षतुमर्हं समीक्ष्य मज्जता ॥

करटपराय क्षतुमर्हनि सन्त ॥

यदक्षरे पद अष्ट मायाहीन तु यद्वेदवै ।

तत्परं क्षम्यता देव नारायण नमोस्तु ते ॥

तिसर्गविन्दुमात्राणि पदपाशाक्षराणि च ॥

न्यूनानि पातिरिक्तानि क्षम्यत पुरुषोत्तम ॥

प्रमोदत नाम सन्सरे मागशीर्षमायं । भातुवातरसु पंचमि भिधि यु शशभिया गभय सु ह्येन इ-र सुमदिनिने हरिवंश लिखित समाप्तम् ॥ इदं हरिवंशपुस्तकं फटवाकल मलताय शापी सुखय्यर श्वर कळ पुस्तक लिखित कावरी नगर रामन् ॐ ॥

भारतव्रजणे राजन्याणे च नृपोत्तम ।
 सदा यत्नता भाव्यं श्रेयस्तु परमिच्छता ॥
 भारतं श्रुत्वादिश्वं भारतं परिकीर्तयेत् । [160]
 भारतं भवने यस्य तस्य हस्तगतो जयः ॥
 भारतं परमं पुण्यं भारते विविधाः कथाः ।
 भारतं सेच्यते देवैर्भारतं परमं पदम् ॥
 भारतं सर्वशान्ताणामुत्तमं भरतर्षभ ।
 भवत्याद्याप्यते मोक्षसाध्यमेतद्भूमिं ते ॥ [165]
 महाभारतमाग्यान् क्षितिं मां च सरस्वतीम् ।

महापणं पेशयं चैत्र कीर्तयन्नास्तीदृति ॥
 वेदे रामायणे पुण्ये भारते भरतर्षभ ।
 आदौ पान्ते च मध्ये च हरिः सर्वत्र भविते ॥
 यत्र विष्णुरुवा दिव्याः हुतयत्र सनातना । [170]
 तच्छ्रोतव्यं मनुष्येण परं परमिहेन्दुता ॥
 एतत्परिं परममेतद्भूमिर्दानम् ।
 एतत्सर्वमुपोषतं श्रोतव्यं भूतिनिच्छता ॥

Colophon.

— After the colophon, Mr. & las. :

49C** प्यासायामतिमिहामरचनोऽहमाय दुर्वादिनां
 प्राणायामरक्ताय सन्नुद्रिधाप्याय दोषद्विपे ।
 मासायामरम्यकोधपदसायामसंवेदिने
 दायायाभयदायिमस्वयुग्द्राव उप्यं नम ॥
 म्यानाय भयनामाय धीसाय गुप्तसाये । [5]
 ह्माय शुद्धविधाय म्भ्याय च नतो नम ॥
 कीमदयामुत्र सादकारामरम्ययामुनिष्ठीदितं
 ष्टिपेयामन जानकीरुग यनागमिदुग सतापनक ।
 मारीया हनुमदिद रजिनाविरोदर पदामुषे
 वेनाधामुमिन सायगिरी मीणद सायाय मम् ॥ [10]
 ह्माय पूनिकातिमननरुदो सापनक पादपयो
 सायामकामिद्विद्वगमिरीषीदरे तिहदर (?) ।
 वेनिगो विपमाद कंयमयहनानारि साम्ना कया (?)
 सादयोऽनुनिसाराधि बुधवले ह्रदा रत्न शिनिम् ॥
 पराहनुगम्यमाना पराशराम्यदेवमिपति । [15]
 य परिशुगमंन्यापि सुवदयानेयात्ममंगलि ॥

— After line 16, Ms reads: अनेन हरिर्विदामन्पलेगनेन
 धीमन्मन्वाननेन धीर्लंघयन्नामरुधीर्गोसाश्रुत्य प्रीययान् ।
 धीर्गोसाश्रुत्यायैगमश्नु ॥

While Ms reads after line 16:

अथै गजवत्सवे नमः ॥ धीगुह्यको नमः ॥ कर्णिकरगरी गुण
 चन्द्रे । गजवर्गि, वरगम् ॥
 — (L. 174) Ks Ds-1-अवन्नु (for 'ने). Ks Ds साया;
 Ds साय (for साय). Ks Ss Ds Di महतभवदादा
 (for ''). Ks Vs Ds 4-सुतोनाम; Vs मोषण; Ds द्विगो-
 तले; Ds द्विगोनाम; (for सुतोनाम). — Da on line 159.
 — (L. 179) Ss वेदयत्र परिकृष्टता (for ''). — (L. 179)
 Ds सायद (for द्विद). — Ds on lines 161-174. — (L.
 161) Ds द्वि मरे (for मरे) Ss ह्यनपयो; Ds हने
 गमी (for हनगमी) — (L. 162) Ks सायै वामै वरः
 Ds 'त धरमे तया (for ''). — (L. 163) E. on P. on a. d.

भारतं परिवर्तितेत् (for ''). — After line 163, Ss las. :

30** भारते धियमन्वेति भारतं यात उप्यने ।
 — (L. 165) Ks 4 Vs Dn Ds 4, 4 शंयो; Ds 4 श्रेष्ठ (for
 मोक्ष). Vs भारते प्रायते श्रेयो (for ''). Ks Ss Dn Ds 4
 मोक्षस्वेतद; Ks Ds 4 मोक्षानं तद; Ks मोक्षमय; Vs 4 मोक्ष-
 मय; Ds मोक्ष तद; Ds मोक्षभयत; Ds मोक्षाने (for तद-
 नेतद) — (L. 166) Ds सिर्गो वाय; Ds सादो वैच (for सिर्गो
 मां च) — (L. 167) Ks 4 Ss Ds 4 Dn Ds 4 सादने; Vs 4
 Ds Ds Ds 4 सादनात् (for सादने). Ks Vs Ds 4 कीर्तयेत्
 (for 'यत्). — (L. 168) Ss सायै लक्षनम्; Vs Ds वुरने
 सायै तथा (for ''). — (L. 169) Ks Ds 4 मवेतिद्विः
 (for च मये च). Ss सायै मये तथाये च (for ''). Ss
 विष्णु (for हरिः). — (L. 171) Vs शोषयं स (Ls मनुष्ये-
 तयं). Ks [ह]रुपनि (for 'ता). Ks Ss Vs Ds 4 वामं वर-
 निच्छता; Vs परमसादिच्छता (for ''). — (L. 173) Ss Ks
 मरे (for सर्व). Ks धेय (for भुविम्). — After line
 173, Ks las. :

51** वरतं श्रुत्वादिश्वं पश्चात्पुणेन संयुजम् ॥
 While Dn Rom P. on a. d. las after line 173:
 52** द्विपदेयानमंगरी सावित्रादेव कालम् ॥
 हरिर्वेणव धरमिनि दुवापानोऽप्यदी ॥
 मधुमेधरुपेण सायैवर्णिकाया ।
 यामं प्रायसे सुनिर्गदोऽवैरुपणम् ॥
 अनामरुतिकं पदसायनम् [5]
 मधुमधुनमायं सुनिर्गदोऽवैरुपणम् ।
 विनामधुनमेवं कीर्तयं सायवर्णिकाया ।
 विभुसुपुण्ड्रिणीं वरं प्रकरोमि सायै ॥
 सर्वान्गु दुर्गाय वरं मयापि वारयु ।
 सर्वैर्वा कालेना मया अनामरुतय च वारयु ॥ [10]
 — Ds for a. d. 173
 53** दयायुक्तं च पुण्यं कीर्तयं वरमन्वयम् ॥
 विपदेयानं पुण्यं कीर्तयेत् सर्वम् ॥

— D₁ ins after line 173

54** धर्मार्थकाममोक्षश्च लभते नात्र सदाय ।

Finally Poona ed ins after line line 173

55** कायिकं वाचिकं चैव मनसा समुपासितम् ।

तत्सर्वं नाशमाप्सिन् तम सुयोदय यथा ॥

अष्टादशपुराणानां ध्रुवगायत्रकल भवत् ।

तत्फल समवाप्सिन् वैष्णवो नात्र सदाय ॥

खिवश्च पुरपाशैव वैष्णव पदमाप्नुयु । [5]

स्त्रीमिश्र पुत्रकामाभि श्रोतस्य वैष्णव यश ॥

दक्षिणा चात्र देया वै निष्कपद्मसुवर्णकम् ॥

वाचकाय यथासक्त्या यथोक्तं फलमिच्छता ।

स्वर्णशुगीं च कपिता सन्तस्तं वक्षसवृताम् ।

वाचकाय च दद्यात् अरतम श्रेय दृष्टता ॥ [10]

शलकार प्रदद्यात् पाण्योर्वं भरतर्षभ ॥

कर्णस्वात्सरणं दद्याद्धनं चैव विद्वेषत ॥

भूमिदानं समादादात्वाचकाय नराधिप ।

भूमिदानसम दानं न भूय न भविव्यति ।

शृणोति धावयेद्वापि सततं चैव यो नरः । [15]

सर्वपापविमुक्तो वैष्णव पदमाप्नुयात् ॥

पितृनुदरते सर्वानकादश समुद्रवान् ।

कार्तमानं समुद्रं चैव शिव्यं च भरतर्षभ ॥

दशाशश्रेव होमोऽपि कर्णयोऽत्र नराधिप ॥

इदं मया त्वत्प्रिं च प्रोक्तं सर्वं नरपते ॥ [20]

COLOPHON — *Mention of the Epic* K V 1 : B₁ D₁ D₂ D₃ — *Mention of Kṛṣṇa* K₁ : V₂ B D₁ D₂ D₃ D₄ a e — *Sub parian* K₂ D₁ पारिपाठहरणम्, K₄ पारि जातम्, D₂ आश्रयपर्यं — *Adhy name* S₁ पूजानुकीर्तना K₁ N₂ V₁ D₁ D₂ — *पर्वानुकीर्तनम्*, B D₂ सर्वपर्वानुकीर्तनम् — *Adhy no* K₂ 45, V₂ 258, B₁ 260, D₁ 315, D₂ 257, D₃ 271, D₄ 248

— After the colophon K₂ reads समाप्तोऽयं हरिवंशः ॥

— After the colophon, K₂ reads हरिवंशपुराणं समाप्तं ॥ श्रीरस्तु ॥ लेखकपाठकयोः कथयानं भूवात् ॥ धी ॥ सवत्

1661 वर्षे पीप वदि १ से लिखितमिदं पुष्कलम् ॥

— After the colophon K₂ reads हरिवंश समाप्तः । श्रीरस्तु ॥ धी ॥ भगवन्मस्तु ॥ धी ॥ कथयानमस्तु ॥ धी ॥ सवत्

10६२ वर्षे ज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे द्वादश्या पुष्यतिथौ लोमाशास्त्रे

ष्यतिपाठनाम्नि योमे समाप्तमिदं पुस्तकम् ॥ लीलापुरवाग्मन्यउपा-

ध्यायमनानीशकरेण लिखितमिदं पुष्कलं धीङ्मन्वाल्म्ये पाठकं

शासु तल्लुभाया ऐजायिका भटनुरसीपठनाय अथवा परोपका

शय दत्त ॥ लेखकपाठकयोः शुभम् ॥

— After the colophon, V₁ reads धी हरिवंशे पर्वानुकीर्तनं ॥ धीनागरीराधामेगे मम धीहरिवंशपुस्तकमिदं पुत्र

पौत्रादिष्वनपात्र्यारोग्यदीर्घायुष्यवशायकमिति ॥

— After the colophon V₂ reads हरिवंश समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥ ॐ नमः पुराणपुरतोत्तमम् ॥ नमः धीभगवते वासुदे-

वाय ॥ ॐ नमः श्रीश्रीश्रीवचनाधाय दीनवन्दये ॥

ख तत्रारनिपात्र्योमित्तकं श्रीगीशार्मवस्त्रे

जीवे शम्भुतिर्था मधौ कविमुदे पञ्चावलक्षेऽभिलक्ष् ।

यनेनात्र घरापतिगुह्युहीप्रामे सरिच्छोमित

पुस्तकं धीहरिवंशसञ्जमिदं दारिद्र्यनाशाय हि ॥

शुभमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥

— After the colophon D₁ reads हरिवंश समाप्तः ॥ सवत्

1५२३ वर्षे शाक 1४ प्रवर्तमान उत्तरायणगत धीरुष्यं महामाह्वय

प्रदे ज्येष्ठे मासे शुक्लपक्षे 1३ तिथौ भौमवामरे संपूर्णम् ॥

— After the colophon D₂ reads धीरामाय नमः ॥

रघुवीर दयानिधं धर्मधीतनयामानसहस रावणारः ।

जिजमकवृशार्तिशीतमानो तत्र पादावलम्बनं मम नात् ॥

धर्मप्रियो बाहुपवशवशे

भास्वमभि सत्यनिधि प्रतापी ।

चापोक्त्राश्रयशरोऽश्ववार [5]

प्रसिद्धनामा सुगति पुराभूत् ॥

यो ददौ दिनसुख्यभ्यो वार वार लम्बतूतीन् ।

अथाभिविचिरद्वादागान्त मया मम गहास्तताम् ॥

तस्माद्भूय तनयो विनयोऽतस्तमानसः ।

भीलाप्योऽभामिनीभोना निचामीलनिवर्तकः ॥ [10]

योऽप्यालयत्तत्र प्रेम्णा प्रमादितघरातलः ।

अर्जुनार्जुनकीर्त्यायो धर्ममृगुविचामलः ॥

उदारचरितोदारनिवृत्तविषयरुष्टः ।

उदारवैश्वस्यतो जज्ञ दयायज्ञेऽभ्यजद्गुघ्नाम् ॥

तस्य सूरभृद्दीर इयामल इयामलभियः । [15]

लसत्प्रतापसतापनिर्दाराणामिण्डलः ॥

य सूरभाकविलसद्दवीरभानु

साहाय्यमेव्यं यमुधावलच विशालम् ।

वश्यं विधाय विभुषावलमप्रवृद्धि

प्राप्त्या दद भुवमिदं प्रथमो नु राम ॥ [20]

सहस्रांश्चिदुजनान्वयतोयराशे

जिता मनोऽश्वरुप गुणकोटियुगम् ।

प्रभाभिषा प्रियतमामुपयच्छते स्म

भ्येरातना हरिनिबोदधिम्पयकहे ॥

योऽष्टादशपुराणानि सेतितहामानि नित्यदा । [25]

10४४ श्रद्धया साङ्ग शिष्या क्षत्रव्या क्षत्रवशीभरम् ॥

महीमण्डलेषु हताराविलशे

नशस्थायिदशे द्रुमुह्यसिमिसे ।

रघुनरिदयवशे नृपे इयामरेशे

मुषा यान्ति भेते शतानाद्भमेते ॥ [30]

तस्माद्भूय प्रयाया तनया मुनयान्विता ।

मुनयादिति विषयाना तिथिवर्णसुवर्णरुक् ॥

यज्ञमममयमे वाना वसुमन्दि दिशो दत्त ।

प्रसन्ना सुमनोवृद्धिरभूत्सुमनसा करात् ॥
 निजकामित्वप्रसारेणारिष्टप्रेक्षज्वलद्रुचः । [35]
 क्षमाश्रयितवैजस्कास्तदा दीप्ता न दीपिता ॥
 यज्ञन्म * * * लोका कौतुहात्प्रवैतस ।
 संभागाता मुदा कन्या वीक्ष्य धाम विसम्हर ॥
 यदा लोका मुदा * * * * कन्यका षा क्षाम् । [40]
 हेमसुन्दरदेहामा वीक्ष्य हेमाभिधा व्यधात् ॥
 पितुः पुत्री ममीक्षयाद् बुज्जीदितसमुद्भवाम् ।
 सुद प्राप प्रदान्नायि क्षीराम्भोषिरिवारमजाम् ॥
 दिने दिने सा ललित्वा कुमारी
 प्रतीकट्टन्द चतुषो विशालम् ।
 दग्धे पितृप्रेहसुपुष्टियोमा [45]
 वधिर्वयथा चन्द्रमनो विदुदे ॥
 कुमारीं तां समुद्दीप्य हनयानाजुजालया ।
 तन स्थानु मनश्चक्रे हसत्स्वत्वमभूदितम् ॥
 यदा कुमारीं परदानयोग्या [50]
 चारा तदा तातमन प्रसन्नम् ॥
 गवेषयामास वर वरेण्य
 श्रीपत्तनावीशतुलप्रसक्तम् ॥
 श्रीपत्तनाधीरामदीक्षचापो
 कृदान्वयार्थे नृपति पुराभूत् ।
 श्रीसिद्धदेवो नगसिद्धरूपो [55]
 कुत्सिद्वपादान्तुजचञ्चक्रीक ॥
 योऽन्धादानान्पदीनानि दीनेभ्यो दययाजित ।
 द्वाग्धिमसमातुद्रुत्तुङ्गम्भममेदक ॥
 तन्पुनुरमवकाशो काशीं निर्यनना मदी ।
 प्रकाशितमहाधर्मो नीतिज्ञाननिधिर्बुधि ॥ [60]
 भागीरथीशिवश्रेणीशोभमानवपु पुत्र
 विशैथरुत्तियेऽभूद्विलमन्मणिकर्णक ॥
 तदारामजो भूमिपुत्रामर्षिसो
 उषीशोऽप्यभूत्त्रलयोह्यवन्नी । [65]
 रणाधि राटो रणलक्ष्मणधामा
 गाम्भीर्यसौम्यैर्गिताभिज्जाम ॥
 विद्वत्करत्तज्ञेने क्षप्रजन्मैर्नमार्जितम् ।
 हेमवीज समुद्रना य कीर्तिवर्द्धी व्यधाकृतम् ॥
 क्षत्रक्रान्तपदा प्रायो नक्षत्रपतितुल्यकरु ॥
 सुवर्णदानदक्षोऽपि योऽभूत्सुवर्णदानम् । [70]
 स सागरसुखो जेता पाता दूणा अथाद्दुग्धम् ॥
 दावा विवृचरुक्षेभ्योऽप्यायकं योऽभवत्पुत्र ॥
 स वीर सनये कन्यासुपदेने सुहृद्विनाम् ।
 हृदयेर्वा सुवचसं हरि प्रजालयामिष ॥
 तापि कान्त सुमीर्षीय प्राप्य समृत्तिसम्भवम् । [75]
 सुपे नाताविध धन्य सुवक्ति स सपान्निजा ॥
 यथा रसा हरिं प्राप्य पयोसा हरमद्भुतम् ॥
 यथा श्वपी सुनासीरं तथा सा स मुद यपी ॥
 यो मदीपतिरिद्वैतवैदिभि-

कोदिभि कृत्पदाप्रसवेन । [80]
 दानसंपन्नैस्तदानमण्डली
 कृष्णर्षी सुललिता व्यधाद्रिषु ॥
 हर्षवता सुग प्राप्य हर्षनिर्भरमानय ।
 रणाधिरमहीपाल सुभे खां सुभे प्रदे ॥
 यज्ञये तिमिलो भूमिभूमिपुत्रोऽलसकुला । [85]
 युवोचिरणकिरणोऽभवत्सुवज्ज्वल
 जना समागता स्वीधा हर्षवैहर्षयामिन ।
 तदर्थमनदानन्दपारावारपरिपुता ॥
 तात सुवाहृति वीक्ष्य वीक्ष्य धारीशक्तिप्रताम् ।
 वीर हृदयमिधा च्छे च्छे * * * * * न्याधारणाम् ॥ [90]
 देवज्ञा वीर्षिहृत्त्व जन्मपतीं व्ययुक्तदा ॥
 महसयोमगजानराजयोर्गोकर्षभयाम् ॥
 * * * * * पुनःपुनः पतीं धुत्वा धुतिमता (?)
 श्रद्धदाद्रिप्रमुदयेभ्यो या मदीदंम वाजिन ॥
 दिने दिने दिनेऽसौत वर्धमान प्रियवद ॥ [95]
 जययामास सतोष पितुः पुत्रो निरन्तरम् ।
 हृत्स्वयच्छपयार्थोऽनकरहाट * * * * * लिप्त्म् ।
 पद्महाहाट्यायकं शुकुम्पुदमकीपुत्र ॥
 यदा पितुः पुत्रविवाहकार्यं
 दधार विश्व सुवित् सवत् ॥ [100]
 तदा सुनादानट्टे स्वगंदा
 च्छीमल प्रेपयति स्य विप्रम् ॥
 हर्षमकुलजन्मज्जो विप्रो वीरवर्धनि ।
 रणाधिर्नृपाचार प्राप्यन्वितमण्डितम् ॥
 तिवेदितममदिष्टधाग्धिर्वनसत्कथम् । [105]
 विप्र स भोजयामास नृपो नानामसकृते ॥
 लक्ष भिक्षित्वा विप्रोऽश्वो निजगण्डमगाथात् ।
 सम्बन्धिवरपुत्रात्साम्नाचचक्षी मुदा सुदु ॥
 ततो यद्यु शतवीर्यां चरयोऽमा महावला ।
 सवन्धिवनव प्राप्य सुतोद्गादं व्यधाऽमुदा ॥ [110]
 वीर्य वीररत्नेन वीर्य वरदायिता ।
 सुवर्णभा सुवर्णरत्ना कन्या मगत्य भूषिता ॥
 अयोऽप्यमाम व वषु ष
 रये वरुयोहृदिति मरुदे । [115]
 सत्यव्य सप्तसमवोरथयो
 रामन्य सत्रन्धिवमामहर्षम् ॥
 तत स्वयाम स प्राप्य वरवीरो यामिपान् ।
 सुवर्णरत्ना समागत्य विर जीयन्तु भूयते ॥
 धावा हरि पर्यन्ततन्पुत्री
 * * * * * त शशीसो दिनतायकोऽञ्ज ॥ [120]
 पते सुरा वीर सुवर्णमंशा
 स्वात्मिनो मेम ददु स्थिराद्दम् ॥
 यावाद्रि * * * * * नापुरम्
 तावधिर् जीयन्तु परामिद ॥ [125]
 सुवर्णनादा प्रियया सनैवै

41

After adhy. 118, K N̄, V B D T, s
G: s-s, M: s, ins.

जनमेजय उवाच ।

प्रभावं पद्मनाभस्य स्वपतः सागरान्मसि ।
पुष्करे वै यथोद्भूता देवाः सर्गिणाः पुरा ॥
आदित्या वसवो रुद्रा मरुतश्चोष्मपास्तथा ।

जीवानुद्वर्षिण्युपा मुखारुषै ।

रङ्ग्या सङ्ग यथा विष्णु पावैवा सङ्ग शकर ।
स्त्रिद्विदि प्रियया सार्धं तथार्थं स्त्राधि मुत्ति ॥
ता * * * न पीतं पत्रिरपि शृगुणा वादिदो रोपसद्गाद्
गाढ पात्रिन वक्षस्यय मनु कलितो वैीवाणीविलास ॥
* * * विप्रयवैर्निनपृद्दरुणै इत वीर सस्मात्
सा श्रीर्विप्रास्यनन्वी द्विनवरसदनेष्वाग्नि दानी * * *
कर्णं श्वेताश्वमोत्रप्रभृतिनरवरा कर्णदेश गतास्ते
राम स प्रदाविद्यो दिवि सुरवरयो नाम * * * लीन्द्रः ।
दूरस्थोऽप्य विदूराचल इति वृषया जित्तयित्वा विधाता ।
वीरिन्द्र भूतलेऽस्मिन्नपुत्रदाल * * * ताना वृषात ।
किं कश्यपही वसुधासुपेया किमिन्द्रिदा वीरव समेता ॥

सा सुवर्णलसद्गात्री पुत्रमासिदृष्टेऽन्य ।
पुत्र * * * तस्य स्वपदस्य रिरक्षया ।
भलेखयसदालेखमक्तिभावसमाश्रिता ॥
ष * * * प * * * जाति * * * *
तं कृष्णान्वयपुत्रक सुललित नानासुरै गोष्ठसन् (?) [145]
पुष्टावेनष्टनादिव्यरज्जु कलित * * * *
भूमिस्वर्णधुदक्षिण हरिदिने घातार्कवुर्कन भो
मासेऽन्त्यासुनलभ्यये कविमहेदया प्र * * * *
पतत्पुनकदानेन मुष्टो विष्णु शिवास्तप । [150]
चिरं रक्षतु वरिन्द्र जावापुत्रधनान्प्रियम् ॥
* * * हरिवंशस्य महेश्वकराशितम् ॥
वाचयन्तु चिर पुत्रा महेदस्य विनासदा ॥
सर्वद्वेदाश्वमेन्दुजितेने * * * सिते
द्वादश्यामर्द्धपाने च प्राय पुत्रस महेदश्च ॥

सन्त १९०९ वर्षे श्रावण वदि १९ * * * साठोद्विवास्त
श्वस्य उवा श्रीवीरजीकस्य धर्मपत्नी वार्धे श्रीसूतवार्धकेन श्रीहरि-
वंशे श्रीसुरेश्वरय कृष्णार्पणं कृतम् ॥ साहूद्विवासी रामकेन
लिखित ॥

* * * धालीमयादेऽर्द्धधरलय पुने
प्रशासत्रि ह्मावलय समग्रम् ।

अश्विनौ च महाभागौ शतशोऽथ सहस्रशः ।
ऋषयश्च महात्मानः साध्या विश्वेश्वरास्तथा ॥ [5]
एतदाध्याहि निखिल योग योगविदां पते ।
शृण्वतस्तस्य मे कीर्तिं न कृत्तिरपजायते ॥
क्रियन्तं स च काल ये श्वेते स पुरपोत्तमः ।
क्रियन्त चैव श्रयिते बाल कालस्य सभव ॥
क्रियता चैव कालेन उत्तिप्रति मुराधिपः । [10]

सुरेश्वर श्वाभनपाशासिद्धौ
प्राप्तो मुदा * * * सुपुस्तमेवत् ॥
श्रीगीश्वरेश्वरावडेव
काश्या प्रदत्त सुरनन्दनाय ।
तत्पुस्तकस्य श्रीहरिवंशकस्य
चिर विदतु (?) वाचनाय ॥

41

N̄s not collated — (L 1) Ks प्रभवं, T₁ s G₁ s s
प्रयावात् (for 'व') Ks शयत (for स्वपत) — (L 2)
T₁ s G₁ s M₁ s पुष्करेपु (T₁ G₁ रे तु) कथभूता, G₁ रेपु
यथा भूता (for *) Ds तथा, T₁ G₁ सुरा (for पुरा)
— K V s B₁ s Dn D₁ s T₁ s G₁ s M₁ s om lines 3-5
— (L 3) Ds T₁ G₁ [अ]न्यत् (for [अ]न्यपात्) — (L 4)
N̄s तथास्य च (for शतनोऽथ) — (L 5) Ds D₁ महा
भाग (for 'मान') Ds विश्वे सुरास (for विश्वेश्वर) N̄s
V₁ s B₁ Ds D₁ ins after line 5 Ds after line 6
1** म्यासर्पिणा पुरा प्रोक्तमेवदराहा हि मेऽस्मिन्नम् ।
Ds cont

2** वृष्टि परमोदारो वेदवेदान्तचित्तया ।

क्रियन्त चैव काल वै स देते पुष्पोत्तम ॥

— B₁ s Ds om line 6 B₁ transp line 6 and 7 — (L 6)
Ds पतद्विष्णुमह श्रोतु, T₁ G₁ s 'दत्तयामन्तुल (for
'*) Ds योगे (for योग) M₁ योगवर्ता (for 'विदा') K₁
Ds वर (for पते) G₁ योग योगवत्ता वर (for 'व') — After
line 6 Ds G₁ s ins

3** स्व हि न परमोदारो वेदवेदादचित्तया ।

[G s चिपम (for चिपम)]

— (L 7) K₁ Ds तां, Dn G₁ वै, T₁ हे (for मे) K₁ s
N̄s V B Dn Ds D₁ s G₁ s अग्नि (for उप) — (L 8)
V₁ s Dn Ds T₁ s G₁ s M₁ s वैव, G₁ चन (for
स च) Ds स (for वै) K₁ s N̄s B₁ क्रियता चैव
कालेन (for *) K₁ s B₁ D₁ s T₁ G₁ s M₁ s श्वेते वै,
K₁ Ds श्वेते च, K₁ श्वेते हि, V Ds स श्वेते (by transp);

कथमुत्थाय भगवानस्रजमिच्छितं जगत् ॥
 के प्रजानतयत्नत्र आसन्पूर्वं महासुने ।
 कर्म निर्मितवाञ्छेय रत्तु लोकांसनातन ॥
 एवमेकार्णवे घोरे नष्टे स्यावरज्जमे ।
 नष्टदेवासुरगणे प्रनष्टोत्तराक्षसे ॥ [15]
 नष्टानिलानले लोके नष्टाकाशमर्हीतले ।
 केवलं गह्वरीभूते महाभूतविपण्ये ॥
 प्रभुर्मदाभूतपतिर्महातेजा महाकृतिः ।
 आत्से स च सुरश्रेष्ठे विधिमादाय कं सुने ॥

तन्मे त्वमुपपन्नाय ब्रह्मज्ञेतदसशयम् । [20]
 यत्कुर्मर्हसि धर्मिष्ठ यशो नारायणात्मकम् ॥
 प्रादुर्भावं पुरस्कृत्य भूत भव्यं महारमनः ।
 श्राद्धानामुपविष्टानां भगवन्त्वत्कुर्मर्हसि ॥
 पेशपायनं क्वाच ।
 नारायणयशोज्ञाने या भवेद्भ्रतः स्मृहा ।
 त्वद्विज्ञानगमूतस्य कार्यं कुक् कुलुर्पभ ॥ [25]
 शूद्रुप्पादिपुराणेभ्यो देववाभ्यो यथाश्रुति ।
 ब्राह्मणानां च वदतां श्रुतोऽस्माभिर्महात्मनाम् ॥

Dn श्रिया, Ds क्षेतेऽत्र, Tt Gs : क्षेतेऽथौ — Tt Gs om
 line 9 — (L 9) Ks स्वपते, Ds श्रिया (for 'ने) Ks :
 किमर्थं स्वपते तत्, Ks Ds Dn Ds : Gs : किमर्थं दा (Gs :
 दा) यने काल, Ns : किमर्थं श्रिया काल, Vt Bt 'त गी
 (Bt 'त) गते काभ, Vt किमर्थं श्रिया काले, Tt Gt Ms :
 किमन्त वै प्रकल्पित (for ") Ns V Bt : Dn Ds : Gs :
 सख (for काल), Ds स कालस्यास्य सभय, Ds नयते
 सख स (for ") — (L 10) Ks : Bt Dn Ds : Gs :
 Gs प्रपुष्यति, Ds प्रपुष्येत (for उच्छिद्यति) Ns Vt :
 सुरारिहा, Tt : Gt : Ms : महाताप (for सुरारिष) Ks
 Vt Ds Gs प्रपुष्यति नराधिप (Vt महासुर), Bt Ds Ds
 सोच्छिद्यति सुरारिहा (for ") — (L 11) Tt Gs कतेनि,
 Tt Gs : Ms : सुयते (for असुजन्) Ks Ds क्षति (for
 क्षि") Ds विमुञ्जत्यथिल जगत् (for ") — (L 12) K Vt
 Bt Dn Ds : तात, Tt : Gt : Ms : त्वदौ (for तत्र)
 Bt Ds पूर्वमात्मन् (by transp), Tt Ms : जवपूर्वा, Gt
 किमर्णवे महासुने, Ds प्रजापते (for महासुने) Tt Gs
 किमर्णवे महासुने (for ") — (L 13) Gt तत्र (for तत्र)
 Ks : Vt Bt Dn Ds : स तु तत्र, Ks Ds सुलोक, Bt
 महलोक, Bt Ds Tt Gs : चित्रलोक, Ds तर्पलोक
 (for स तु लोकात्) Tt चित्र लोकां सनातनम्, Poona ed
 चित्र लोके सनातन (for ") — After line 13 Vt reads
 App I (No 43) Before line 14 Vt ms वैशवादान
 — (L 14) Bt Ds कथम् (for एवम्) Ks : Vt : Bt Dn
 Ds : लोके (for घोरे) Ds Tt : Gt : Ms : कथनेकार्णवे
 सुने (Ds Gs : लोके) (for ") — (L 15) Ks : Ns
 V Bt : D Gs नष्टे (for नष्ट) Tt : Gs : Ms : दश-
 देवासुराने (for ") Ds नष्टे नितराक्षसे (for ") — (L
 17) Gt Ms : केरले (for 'त) Gs केरलेऽत्र समीप्ये (for
 ") — (L 18) Tt : Gt Ms : तिसुर (for तिसुर) Ks :
 Ds सुवाहाति, Ks : Ds सखा, Vt सदाश्रुति, Dn
 Ds नृति (for 'कृति) — (L 19) Ks : Ds : च स सुर,
 Ks Ns V Bt Dn Ds Ds : Gs : सुरसु, Tt : Gt

Ms : सुरसुर (for स च सुर) Dn Rom. ed G(ed) का
 सुने, Ds : कंचन (for क सुने) Ks Ds बुदिमादाय कामि
 (Ds काचन), Tt : Gt : Ms : विधिमात्थाय योगविद्
 (for ") — After line 19 Tt : Gt : Ms : 105
 4** शृणोमि परया भक्त्या तव चक्रादिकेषुत ।
 — Tt : Gt : Ms : om line 20 — (L 20) Bt तस्यै
 तत्, Gs तमेवम् (for तन्मे त्वम्) Ks Ds इदम् (for इदम्)
 — (L 21) Ks (before cor) Tt Gt Ms : यत्सर्वं, Tt
 Gs : सर्वज्ञ (for यत्सर्व) — (L 22) Ds (marg) Tt :
 Gs : Ms : पुत्र्या (Ds 'ने) (for पुत्रस्य) Tt : Gs : Ms :
 Ms : भूतभक्तभवान्मकम् (for ") — (L 23) Ks : Vt Bt
 श्रद्धाताम्, Ks Ns Vt Vt Ds तु (for श्रद्धा) Ds Tt Gt Ms :
 Gs : श्रद्धया कोपविष्टान, Tt श्रद्धया मो' Gs श्रद्धया तु (for
 ") — (L 24) Ks Bt यथात्पत्ति, Ns Vt Bt यथा-
 पदाने (for यशोज्ञाने) Tt : Gt : Ms : नारायणस्य
 यथात् (for ") Bt यदभूत्, Ds यदनेद् (for या स') Ns
 Vt : Ds या श्रद्धा भवतोऽभवत् (Vt 'ती भवेत्), Bt Ds
 Tt Gt : Ms : श्रयणे यत्न श्रद्धा, Tt Gs यदनेत् तव श्रद्धा
 (for ") — (L 25) Ks Bt Ds Ds : भूतस्य (for 'त्)
 Bt Ds तद्वदानयभूतस्य, Ds तद्विद्यायन कार्णवे, Ds
 (marg) तद्वदानयभूतस्य, Gs त्वारदत्ताय पुत्रस्य (for ")
 Ds om lines 25-26 Ks कुलोद्भव, Ks तुल्यस्य च (for
 'वंत) — For line 26, Tt : Gt : Ms : subst.
 5** तमाधिप्य श्रद्धा येषा तथा युवा जयत्ये ।
 [Gs ताम् (for तत्) Tt Gt Ms : श्रिता ये तु (for श्रद्धा
 येषा)]
 — (L 26) Vt शूद्रुपाय, Vt : Bt Ds 'शय (for 'वादि)
 Tt : Gt सुराणि, Gs : Ms : 'गु (for 'यो) Ds शुभ
 ध्याय पुत्रोपु (for ") Ks Ds देवतेभ्यो, Ds देवैरेयोपुः ॥
 देवैरेभ्यः (for देवतेभ्यो) Vt सुभम्, Ds मति (for 'युति)
 Vt देवतेभ्यो यथाश्रुतम्, Ds Tt : Gt : Ms : देव (Ds देवै)
 श्रय यथाश्रुतम्, Gs देवेषु च यथाश्रुति (for ") — (L 27)

यथा च तपसा दृष्ट्वा बृहस्पतिसमनुतिः ।
 पराशरमुतः श्रीमान्गुरुद्वैपायनोऽग्रवीत् ॥
 ततोऽहं सप्रवक्ष्यामि यथाशक्ति यथाश्रुति । [30]
 न विहातुं मया शक्यमृषिमात्रेण भारत ॥
 कः समुत्सहते ज्ञातु पर नारायणात्मकम् ।
 विश्वात्मनोऽयं ब्रह्मापि न वेदयति तत्त्वतः ॥
 श्रुतं मे विश्वदेवाना यद्रहस्य महर्षिणाम् ।
 यद्विष्यं सर्वदेवाना यत्तच्च तत्त्वयादिनाम् ॥ [35]

तदध्यात्मविदां चिन्त्यं कारणं चैत्र कर्मणाम् ।
 अधिदैवं यदध्यात्म यदैवमिति सञ्ज्ञितम् ॥
 यद्भूतमधिभूत च यत्पर च महर्षिणाम् ।
 तत्सत्य देवदृष्ट च यत्सत्यं यतयो विदुः ॥
 यः कर्ता कारको बुद्धिर्मनः क्षेत्रज्ञ एव च । [40]
 प्रधानं पुरुषः शास्ता यः कश्चिदभिदृश्यते ॥
 कालः काल स्वपयति द्रष्टा स्वाधीन एव च ।
 प्राणः पञ्चविधश्चैव ध्रुवमशरमेव च ॥

Ds प्रवदता, Tz Gz s s Ms s विदोषेण (for च वदता)
 Ns Vz s Ds वदता ब्राह्मणाना च (for ") Ds Tz Ms s
 श्रुत्वा वै सु, Tz Gz श्रुतो वै सु (for श्रुतोऽस्मान्भिर) Gz s
 श्रुत्वा वै सुमहात्मन (for ") — (L 28) Gz यथावद् (for
 for यथा च) Kz s Ns Dns दृष्टो, Ds [जा]विदो (for दृष्ट्वा)
 Vs यथा च तमसा दृष्टो (for ") — (J 29) Kz Bs Dn
 Dns वा(Dns वा)ताशर्वस्तत श्रीमान् (for ") Bz Ds Ds s
 Gz s कृष्ण (for सुरुर) — (L 30) Ds (sup Zn)
 व्यामोक्त (for ततोऽहं) Kz ततोऽहं ब्रह्म पश्यामि, Tz s Gz s
 Ms s ततोऽहं कथाविषयामि (for ") Vz s यथाश्रुत (for
 श्रुति) Bz Ds Gz Ms s यथा श्रुति, Dns यथामुखम् (for
 श्रुति) Kz Bz यथाश्रुतिर्थाश्रुति (for ") — Tz Gz
 om lines 31-34 — (L 31) Tz Gz Ms s यद् (for म)
 — (L 32) Gz क सप्रवक्ष्यामि ज्ञातु (for ") Nz Vz Ds
 यतो (for परं) — (L 33) Kz Bs s Dns Ds Ms s
 विधापनो भद्राय, Gz नकोऽयं ब्रह्मादि (for ") Ds विधात्म
 कोऽपि ब्रह्माय, Gz नकोऽयं ब्रह्मादि (for ") Ds [पु]त्र
 वेत्ता हि, Ds [पु]त्र वेत्नीह, Gz [पु]त्र वेत्तु हि (for वेदयति)
 — (L 34) Tz Gz Ms s तत्त्वम् (for श्रुत मे) Gz Ms तद्
 (for यद्) Bz महात्मनाम् (for महर्षिणाम्) Tz तद्रहस्य
 मनीषिणाम् (for ") — (L 35) Kz Bs तद्विषय, Kz
 तद्विषय, Kz यद्विष्ट, Kz Ds s तद्विष्ट, Nz Vz s Dn तद्विष्ट,
 Bs यद्विष्ट (for यद्विषय) Vs तद्विष्ट सर्वभूतानां, Bz Ds
 s Tz Gz Ms s तद्विषय (Bz यद्विषय, Ms यद्विष्ट, Ms
 तद्विष्ट सर्वयज्ञाना, Ds तद्विष्ट सर्वलोकानां, Tz Gz s तद्विष्ट
 सर्वलोकानां, Tz Gz s तद्विष्ट सर्वयज्ञाना (for ") Kz s Ds
 तत्त्वत्, Kz s Vz Bz Dn Ds s Gz तत्त्वत् (for यत्त्वत्)
 Ns Vz s Bz s Ds Ds s Gz यत्त्वत् (Vz s तत्त्वत्) Dz Gz
 तत्त्वत् वै तत्त्वत्वेदिनाम्, Ds तत्त्वत् यत्त्वत्वेदिं, Tz Gz Ms
 तत्त्वत् तत्त्वत्वेदिं, Tz Gz तत्त्वत् यत्त्वत्वेदि वरम्, Gz Ms तत्त्व
 तत्त्वत्वेदि (Ms दादि) नाम् (for ") — Ns om line 36
 — (L 36) Bz Bs Ds यद् (for तद्) Ds वेत्, Tz s Gz s
 Ms s नित्यं (for चिन्त्यं) Ds वापि, Ds Gz s चापि (for
 चैव) Vs s Bz s Dn Ds Ds s कर्मिणाम् (for कर्म) Bs

कारण चापि कर्मिणाम्, Tz s Gz s Ms s चिन्त्यं ब्रह्मेति शब्दि
 तम् (for ") — (L 37) Kz Ds क्षापिदैव (for क्षपि) Kz s
 Ns Vz B Dn Ds Ds s s Tz s Gz s च यदैवं, Ms च
 यच्चैव (for यदध्यात्म) Vs अधिदैवं च यदैव, Gz Ms अधिदैवं
 च यच्चैव (for ") Kz (marg as above) Nz Vs s B Dn
 Ds Ds Ds s s Tz s Gz s तद् (for यद्) Gz s तद्ब्रह्मेति च
 सञ्ज्ञितम्, Ms तदैवमिति शब्दिनाम् (for ") — (L 38) Ds
 Tz s Gz s Ms s तद् (for यद्) Ns om (hapt) lines
 38-39 V Ds Gz s तद् (for यद्) Tz Gz s Ms s
 सपर परमर्षिणाम् (for ") — (L 39) Vs Dn यद् (for
 तद्) Vz B Ds Ds s s Gz s वा (Vz स) तस्य वेददृष्ट च,
 Tz यत्सत्यं देवनिर्दिष्ट, Tz Ms s स यज्ञो वेदनिर्दिष्टम्, Gz s
 स यज्ञो देवनिर्दिष्ट (for ") Kz s Bs तत्त्व (for साय)
 Kz s Nz s Bz s Dn Ds Ds s स यज्ञो वेदविदो विदुः, Tz s
 Gz s Ms s तत्त्वो यत्त्वो विदुः (for ") — (L 40) Tz s
 Gz s Ms s तत्त्व (for य) Bz सर्वथा (for कारको) Vz
 यश्च (for युद्धिर्) Gz यत्कर्ता कारणं बुद्धि (for ") — (L
 41) Kz शान्त (for शास्ता) Bz य कलाद्, Dns एककल्
 (for य कश्चिद्) Ds इह (for जनि) Ds s यत्पते, Ds
 दृश्यते (for यत्त्वते) Bz Ds एककल्दभिदायते, Tz s
 Gz s एककल्द विभाष्यत् Tz Gz दृश्यते, Ms s एककल्द विभाष्यते
 (for ") — (L 42) Kz पचयति, Kz Bz s स्वयं, Nz Vz स
 पचति, Vs प्रतिपत्ता; Dns Ds स्वापयति, Ds परिणाम्यते
 (hypermetric), Ds (marg) s शमयति (for रूप) Kz
 काल काम परिणयति (hypermetric), Vs Ds काल काड
 (Dz 'क') स्वाय, Ds Gz काल कालस्य च पतिर Tz s
 Gz s Ms s काल पाकश्च (Ms 'स्तु) पना च (for ") Nz
 स्वरा, Vs स च; Tz Gz s दृष्टि (for द्रष्टा) — Kz Vs
 om line 43 — (L 43) Ds प्राणा पञ्चविधाश्चैव (for"),
 Vz चाक्षय, Bz Ds s Ms क्षय, Dn Dns क्षय (for 'रम्')
 — (L 44) Vs भाविस्य (for भाविस्य) Tz स एव (for
 तस्यैव) Ds प्रधान (for [म]ज्ज) Ns तत्त्व (for 'रं') Tz
 Gz s Ms s स एवायत्नत्वेरे; Gz स एवायत्नत्वेरे (for")
 — (L 45) Kz s Bs Ds Ds s एव (for एव). Kz s Nz

उच्यते विविधैर्भावेस्तस्यैवानुषङ्गं तत्परैः ।
 स एव भगवान्सर्वं करोति विकरोति च ॥ [45]
 योऽस्मान्कारयते कर्म तेन स्म व्याहृतीकृताः ।
 यजामहे तमेवेशं तमेवेच्छाम निर्वृताः ॥
 यो यक्ता यश्च यक्तव्यो यश्चाहं प्रव्रीमि ते ।
 इदं शृणुन यच्छ्रेयो यञ्चान्यतरिजल्पथ ॥
 याः कथाश्चैव वर्तन्ते श्रुतयो धाय गह्वराः । [50]
 विश्व विश्वपतिर्वैवः सर्वं नारायणात्मकम् ॥
 यत्सत्यं यदश्रुतमादिमक्षरं वै
 यद्भूतं भवति मिथश्च यद्भविष्यम् ।
 यत्किञ्चिदस्मत्पराव्ययं धिलोके
 तत्सर्वं पुरुषवरः प्रमुर्वरिष्ठः ॥ [55]
 Colophon.

V₁ s Ds स्, V₂ य (for च) — (L 46) T₁ G₁ s M₁ s 4
 सो (for यो) V₁ धारयते (for का) M₁ स् (for स्म)
 — (L 47) T₁ s G₁ s M₁ s यजामहे तमेवाच (for °) B₁
 [ह]च्छेम, B₂ D₂ [ह]क्षेम (for [ह]च्छाम) V₁ s D₁ T₁ M₁
 s [निर्वृतिम्, V₂ तम् (for ता) D₂ समवेक्षेम निर्वृता,
 D₂ समवेक्षाम लि' (for °) — (L 48) T₁ s G₁ s M₁ s
 यो यक्ता यश्च यक्तव्य (for °) K₂ s D₁ s यथा (for
 यश्च) N₂ V₁ s D₁ तद् (for प्र) K₂ D₁ s व (for
 ने) K₂ B₁ s D₁ यथाह नव्व्रीमि च (K₂ ह), V₂ D₂
 यथाह नव्व्रीमि च, D₂ यमश्चाह नव्व्रीमि च T₁ G₁ यद्वा
 यत्तद्व्रीमि च (G₁ व), T₁ G₁ यद्वा यत्तद्व्रीमि च, M₁
 यथायं तु नव्व्रीमि च (for °) — (L 49) T₁ s G₁ s M₁ s
 श्रुताने यद् वै श्राव्य (for °) K₂ जल्पथे, T₁ वर्तितम्, T₂
 M₂ s जल्पत्, G₂ s कल्पय (for जल्पय) — (L 50)
 K₂ s N₂ V₁ B₁ D₁ गह्वरे, T₁ s G₁ s M₁ s तत्परा (for
 गह्वरा) K₁ s D₁ श्रुता या यद् गह्वरा (for °) — (L 51)
 G₁ s ए च (for विश्व) T₁ G₁ s M₁ s यश्च (for देव) V₂
 D₂ विश्व विश्वपतिं देव (for °) D₂ सर्वं नारायणात्मकं,
 T₁ s G₁ s M₁ s ए तु पारायणं स्मृतं (for °) — (L 52)
 K₁ s V₂ s B₁ D₁ D₁ यद्भुतम् (for 'सुखम्) D₁
 अक्षय (for अक्षर) D₂ यत्सत्यं यदश्रुतमादिमक्षरं, T₁ G₁
 M₁ s ए यद्भुन विन्यमक्षरं यद्, T₁ G₁ स यदनामिथ्यमक्षरं
 यद्, G₁ s 'स्य यदनामिथ्यम् (G₁ दि चा) खरं वै, M₁ s ए
 यदनामिथ्यमक्षरं यद् — (L 53) V₂ B₁ D₁ D₁ (for
 भवति मिथश्च), D₂ यदपि भवत्, T₁ M₁ s परममिदं (for
 भवति मिथश्च) — (L 54) K₁ s D₁ अक्षरमन्यय, V₁
 अक्षरतत्परात्मकं V₂ अक्षरमन्यय, D₂ 'राशयं (for 'राशय)

येशंपायन उगाय ।
 च्दनायाहूः सहस्राणि वर्षाणां तस्कृत युगम् ।
 नस्य तावच्छ्रुती सध्या द्विगुणा जननेजय ॥
 तत्र धर्मश्रुतुपादो ह्यधर्मं पादविग्रहः ।
 स्वधर्मनिरताः सन्नो यजन्ते चैव मानवाः ॥
 विप्राः श्विता धर्मपरा राजवृत्ते श्विता वृषाः । [60]
 कृष्यामभिरता वैश्याः शूद्राः शुश्रूषयः स्थिताः ॥
 सदा सत्त्व च सत्य च धर्मश्रेय विवर्धते ।
 सद्भिराचरितं यत् क्रियते ध्यायते च वै ॥
 एतत्कृतयुगे वृत्तं सर्वपाप्मेव भारत ।
 प्राणिना धर्मवृद्धिनामपि चेन्नीचयोनितान् ॥ [65]
 त्रीणि वर्षसहस्राणि त्रेतायुगमिहोच्यते ।
 तस्य तावच्छ्रुती सध्या द्विगुणा परिकीर्तिता ॥

N₂ D₂ च (for नि) V₂ B₂ D₂ s G₂ s यत्किञ्चिदस्मत्परा
 यदमिदं लोके, T₁ s G₁ s M₁ s 'यत्सत्यं यदश्रुतं (T₁ G₁
 यदलि) चान्यद् — (L 55) D₂ G₂ वमिष्ट T₁ s G₁ s
 M₁ युगम्, M₂ प्रमाणं (for वरिष्ठ)

Colophon — Mention of the Epic D₂s — Men-
 tion of Kāla K₁ V B D₁ D₁ s s — Sub parvan
 K₂ s N₂ V₂ B D₂ s s G₂ वीररत्नम् — Adhy names
 K₂ s V₁ D₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ s सु (V₁ D₁ T₁
 M₁ s वै) ऋषि प्रादुर्भाव, K₂ D₁ प्रधानप्रादुर्भाव — Adhy
 no K₂ 189, V₂ s 193, D₂ M₂ s 1, D₂ 192,
 D₂ 181, D₂ 209, D₂ 128, T₂ 330, T₂ G₂ 295, G₂
 334, G₁ s 332

(L 56) D₂ सायद् (for साद्) — (L 58) K₂ s
 K₂ D₁ तदा धर्मत्, B₁ धर्मत्, (by transp), T₁ s
 M₁ s यदा धर्मत् — (L 59) T₂ स्वधर्मं, G₂ रत्नं (for
 स्वधर्मं) V₂ s रत्नं, B₂ (mag) श्रान्ता (for श्रुती) K₂
 G₂ जायन्ते, D₂ यत्सत्यं (for 'ते) V₂ T₂ तय, T₁ G₁ यद्
 (for वैर) G₁ M₁ s जायन्ते यद् मानवा (for °) — (L
 60) K V₂ s B₁ s D₁ D₁ s विप्रा धर्मपरा श्विता (for °).
 G₂ गृह्णी T₁ G₁ 'वृत्तं, G₂ 'वृत्ती (for 'वृत्ते) — (L
 61) N₂ G₂ s कृष्यादिपु रता (N₂ श्विता) वैश्या (for °).
 — (L 62) N₂ V₁ D₁ M₁ s तदा (for सदा) N V₂
 B₂ s D₂ D₂ s सदा सत्यं च तय (D₂ श्विता) च, V₂ B₂
 D₂ s G₂ s सदा सत्यं (D₂ वै) तदक्षयं (for °) — (L 63)
 N₂ V₂ B₂ D₂ s s T₁ s G₁ s M₁ s कर्म, V₂ यद्
 (for यद्) K₂ न च, K₂ s B₂ D₂ च तत्, D₂ श्रि च, D₂

यथा च तपसा दृष्टा बृहस्पतिसमगुतिः ।
 पराशरमुतः श्रीमान्गुरुं पापनोऽमनीन् ॥
 तत्सेऽहं सप्रवक्ष्यामि यथाशक्ति यथाश्रुति । [30]
 न विज्ञातु मया शक्यमृषिमात्रेण भारत ॥
 कः समुत्सहते ज्ञातुं परं नारायणात्मकम् ।
 विश्वात्मनोऽयं ब्रह्मापि न वेदयति तत्त्वतः ॥
 श्रुतं मे विश्वदेवानां चन्द्रहत्य महर्षिणाम् ।
 यहिव्यं सर्वदेवानां यत्तत्त्वं तत्त्वनादिनाम् ॥ [35]

तदध्यात्मविदां चिन्त्यं कारणं चैव कर्मणाम् ।
 अधिदैवं यदध्यात्मं यहैममिति संहितम् ॥
 यद्भूतमधिभूतं च यत्परं च महर्षिणाम् ।
 तत्सत्यं देवदृष्टं च यत्सत्यं यतयो विदुः ॥
 यः पर्त्तां कारको बुद्धिर्मनः क्षेत्रज्ञ एव च । [40]
 प्रधानं पुर्यः शास्ता यः कश्चिदभिशान्द्यते ॥
 कालः काल स्वपयति द्रष्टा स्वाधीन एव च ।
 प्राणः पञ्चविधश्चैव धूमश्चरमेव च ॥

Ds प्रवक्ष्या, Tt G: s: Ms: ३ विशेषेण (for च वदता) Ns V: ३ Ds वदता ब्राह्मणानां च (for *) Ds Tt Ms: ३ श्रुत्वा वै सु, Tt G: श्रुयो वै सु (for श्रुतोःस्वाभिर्) Gs ३ श्रुत्वा वै सुमहात्मन (for *) — (L 28) Gs यथाश्रुत् (for (for यथा) Ks ३ Ns Ds दृष्टो, Ds [आ]श्रुति (for दृष्ट्वा) V: यथा च तपसा दृष्टो (for *) — (L 29) Ks Bs Dn Ds पा(Ds)राशर्यस्त श्रीमान् (for *) Bs Ds Ds ३ Gs ३ दृष्ट्वा (for गुरुत्) — (L 30) Ds (sup In) ३शशोक (for तत्तद्) Ks ततोऽहं ब्रह्म वक्ष्यामि, Tt ३ Gs Ms: ३ तत्सेऽहं कथयिष्यामि (for *) V: ३ Ds यथायन् (for 'शक्ति) Bs Ds Gs Ms: ३ यथा श्रुति, Ds यथाश्रुतम् (for 'श्रुति) Ks Bs यथाश्रुतनिर्वाश्रुति (for *) — Tt Gs om lines 31-34 — (L 31) Tt Gs Ms: ३ यद् (for यद्) — (L 32) Gs क सम्परीक्षते ज्ञातुं (for *) Ns V: ३ Ds यतो (for पर) — (L 33) Ks Bs ३ Ds Ds Ms: ३ विश्वापनो, Ds 'यने, Tt 'अका (for 'त्मनो) Ds विश्वायम कोषि ब्रह्माय, Gs 'सतदोषं ब्रह्मादि (for *) Ds Gs [पु]न वेत्ता हि, Ds [पु]न वेत्तीद, Gs [पु]न वेत्तु हि (for वेदयति) — (L 34) Tt Gs Ms: ३ तत्कर्म (for श्रुतं मे) Gs Ms: तद् (for यद्) Bs महात्मनाम् (for महर्षिणाम्) Tt सद्ब्रह्म्य मनीषिणाम् (for *) — (L 35) Ks Bs Gs तदित्य, Ks तदित्यं, Ks यदिष्ट, Ks Ds ३ तदिष्ट, Ns V: ३ Dn तदिष्ट, Bs यदिष्ट (for यदित्य) V: सर्वज्ञ सर्वभूतानां, Bs Ds ३ Tt Gs Ms: ३ तदित्य (for यदित्य, Ds यदिष्ट, Ms तदिदं सर्वज्ञाना, Ds तदिद्य सर्वलोकानां, Tt Gs ३ तदज्ञ सर्वलोकानां; Tt Gs ३ तदज्ञ सर्वज्ञाना (for *) Ks ३ Ds तत्तत्त्वं, Ks ३ V: Bs Dn Ds ३ Gs तत्परत्त्वं (for यत्त्वं) Ns V: ३ Bs ३ Ds Ds ३ Gs यत्त्वं (V: ३ तत्त्वं, Ds Gs तत्त्वं वै) तत्त्वंरेदिनाम्, Ds तत्त्वं यत्त्वंवेदि, Tt Gs Ms: ३ तत्त्वं तत्त्वंवेदि Tt Gs तत्त्वं तत्त्वंवेदि नरम्, Gs Ms: तत्त्वं तत्त्वंवेदि Ms 'दार्शि'नाम् (for *) — Ns om line 36 — (L 36) Bs ३ Ds यद् (for तद्) Ds वेद्य, Tt Gs Ms: ३ नित्यं (for चिन्त्यं) Ds चापि, Ds Gs ३ चापि (for चैव) V: ३ Bs ३ Dn Ds ३ कर्मिणाम् (for कर्म) Bs

कारणं चापि कर्मिणाम्, Tt ३ Gs ३ Ms: ३ चिन्त्यं ब्रह्मेति शब्दि सम् (for *) — (L 37) Ks Ds आधिदैव (for अधि) Ks ३ Ns V B Dn Ds Ds ३ ३ ३ Tt ३ Gs ३ यदैवं, Ms च यच्चैव (for यद्वायाम) V: अधिदैवं च यदैव, Gs Ms अधिदैवं च यच्चैव (for *) Ks (marg as above) Ns V: ३ B Dn Ds Ds ३ ३ ३ Tt ३ Gs ३ तद् (for यद्) Gs ३ तद्ब्रह्मेति च सत्त्वितम्, Ms तदैवमिति सत्त्वितम् (for *) — (L 38) Ds Tt ३ Gs ३ Ms: ३ तद् (for यद्) Ns om (hapl) lines 38-39 V Ds Gs ३ तद् (for यत्) Tt Gs Ms: ३ तत्पर परमर्षिणाम् (for *) — (L 39) V: Dn यत् (for तत्) V: B Ds Ds ३ ३ Gs ३ य (V: स तत्त्वं वेददृष्ट च, Tt यत्त्वं देवनिर्दिष्ट, Tt Ms: ३ यतो वेदनिर्दिष्ट, Gs ३ स यज्ञो देवनिर्दिष्ट (for *) Ks ३ Bs तत्त्वं (for सत्त्वं) Ks ३ Ns V Bs ३ Dn Ds Ds ३ ३ यत्त्वेदविदो विदुः, Tt ३ Gs Ms: ३ तत्त्पो यत्त्पो विदुः (for *) — (L 40) Tt ३ Gs Ms: ३ तत्त्वं (for य) Bs सर्वया (for कारको) V: यश्च (f: बुद्धिर्) Gs दाहतां कारणं बुद्धिः (for *) — (L 41) Ks शास्त (for शास्ता) Bs य कालम्, Ds एकच्छद् (for य कश्चिद्) Ds इष्ट (for अभि) Ds ३ 'रास्पते, Ds दृष्टये (for 'शक्यते) Bs Ds एकस्त्वदभिशाक्यते, Tt ३ Gs ३ एकश्चेति विभाव्यत् Tt Gs व्यति, Ms ३ एकश्चैव विभाव्यते (for *) — (L 42) Ks पचयति, Ks Bs ३ क्षयं, Ns V: ३ स पचति V: प्रतिस्था, Ds Ds स्वापयति, Ds परिणमति (hypermetria), Ds (marg) ३ शाययति (for रूप) Ks कालं कामं परिणयति (hypermetria), V: Ds कालं कालं (D: 'ह) स्वायं, Ds Gs कालं कालस्य च परिद, Tt ३ Gs ३ Ms: ३ कालं पाकश्च (Ms 'स्तु) पका च (for *) Ns स्रष्टा, V: स च, Tt Gs ३ विष्ट (for द्रष्टा) — Ks V: om line 43 — (L 43) Ds प्राणा पञ्चविधाश्चैव (for *) V: चाक्षर, Bs Ds ३ Ms: ३ क्षर, Dn Ds ३ क्षय (for 'रम्) — (I 44) V: भागीत् (for भागीत्) Tt स एव (for तत्त्वं) Ds ध्याना (for [म]नस) Ns तत्त्वं (for 'तै) Tt Gs Ms: ३ स एवायत्त्वं, Gs स एवायत्त्वं (for *) — (L 45) Ks ३ Bs Ds Ds ३ एव (for एव) Ks ३ Ns:

उच्यते विविधैर्भावैस्त्वैवानप तत्परः ।

स एव भगवान्सर्वं करोति विवरोति च ॥ [45]

योऽस्मान्कारयते कर्म तेन स्र व्यङ्कुरीकृताः ।

यजामहे तमेवेशं तमेवेच्छाम निर्वृताः ॥

यो यत्ता यश्च यत्तव्यो यश्चाहं प्रव्रवीति ते ।

इदं श्रुणुत यच्छ्रेयो यन्नायत्यगिजल्पथ ॥

याः कथाश्चैव वर्तन्ते श्रुतयो वाथ गह्वराः । [50]

विश्व पिश्वपतिर्देवः सर्वं नारायणात्मकम् ॥

यत्सत्यं यदश्रुतमादिमक्षरं वै

यद्भूतं भनति सिधश्च यद्भविष्यम् ।

यत्किञ्चिदप्यमचराव्ययं त्रिलोके

तत्सर्वं पुरूपपरः प्रभुर्वेदिष्ठः ॥ [55]

Colophon.

V1 s Da स, V2 य (for च) — (L 46) T2 G1 s Ms s
सो (for दो) V1 धारयते (for का) M1 स (for स)
— (L 47) T1 s G1 s Ms s यजामहे तमेवाच (for °) B1
[इ]च्छेम, B2 D2 [इ]क्षेम (for [इ]च्छाम) V1 s D2 T2
Ms s निर्वृताः V2 तम् (for ता) D2 समवेक्षेम निर्वृता,
D2 समवेक्षाम नि (for °) — (L 48) T1 s G1 s M1 s
यो यत्ता यश्च यत्तव्य (for °) K1 s D1 s यथा (for
यश्च) N2 V1 s D2 तद् (for प्र) K2 D2 s इ (for
ते) K2 B1 s D2 यश्चाहं तद्व्रीमि च (R2 ह), V2 D2
यथाह तद्व्रीमि च, D2 यश्चाहं तद्व्रीमि च, T1 G2 यद्वा
यत्तद्व्रीमि च (G2 इ), T2 G2 यद्वाहं तद्व्रीमि च, M2
यश्चाहं तु तद्व्रीमि च (for °) — (L 49) T1 s G1 s Ms s
श्रुयते यच्च वै श्रायत् (for °) K2 जल्पते, T1 वर्तितम्, T2
M2 s जल्पत, G2 स कल्पय (for जल्पय) — (L 50)
K2 s N2 V1 B2 D2 गह्वरे, T1 s G2 s M2 s तत्परः (for
गह्वरा) K2 s D2 श्रुता वा यत्र गह्वरा (for °) — (L 51)
G2 s स च (for विश्व) T1 G1 s Ms s यश्च (for देव) V2
D2 विश्वं विश्वपतिं देव (for °) D21 सर्वं नारायणात्मक,
T1 s G1 s Ms s स तु नारायण स्तुत (for °) — (L 52)
K1 s V2 s B2 D2 यद्भूतम् (for 'श्रुतम्) D2
अश्रुय (for अशर) D2 यत्सत्यं यदश्रुतमादिमक्षरं वै, T1 G2
M2 न्व यद्भूतं पिश्वयमक्षरं यद्, T2 G2 न्व यदश्रुतमादिमक्षरं
यद्, G2 s 'इदं यदश्रुतमादिमक्षरं (G2दि चा) अर वै, M2 न्व
यदश्रुतमादिमक्षरं यद् — (L 53) V2 B2 D2 Ms
मव्रतमित च, D2 यदधि भवत्, T1 G2 s परममित (for
मवति सिधश्च) — (L 54) K1 s D1 अचरामच्यय, V1
अचराव्ययमात्मक V2 अचरामक, D2 'राश्वय (for 'राश्वय)

वैशंपायन उवाच ।

चत्वार्याहः सदस्माणि वर्षाणां तत्कृत्त युगम् ।

तस्य नावच्छति सध्या द्विगुणा जन्मेजय ॥

तत्र धर्मश्रुतुष्पादो धर्मं पादविग्रहः ।

स्वधर्मनिरताः सन्तो यजन्ते चैव मानवाः ॥

विप्राः स्थिता धर्मपरा राजयुक्ते स्थिता नृपाः । [60]

कृत्वाभिरता धेदयाः शूद्राः शुश्रूवः स्थिताः ॥

सदा सत्यं च सत्यं च धर्मश्चैव विवर्धते ।

सद्भिराचरितं यच्च भ्रियते ख्यायते च वै ॥

एतत्कृत्युगे ह्येव सर्वेपामेव भारत ।

प्राणिनां धर्मबुद्धीनामपि चेन्नीचयोनिनाम् ॥ [65]

त्रीणि वर्षसहस्राणि त्रेतायुगमिहोच्यते ।

तस्य चावच्छती सध्या द्विगुणा परिकीर्तिता ॥

N2 Da च (for त्रि) V2 B2 D2 s G2 s यत्किञ्चिदप्यमचर
यत्किञ्चिदप्यमचर, T1 s G1 s M2 s 'चरामचर यदस्ति (T2 G2
यदस्ति) चान्वत् — (L 55) D2 G2 यत्किञ्चिदप्यमचर T1 s G1 s
M2 यत्किञ्चिदप्यमचर, M2 प्रमाण (for वरिष्ठ)

Colophon — Mention of the Epic D2 — Men-
tion of Khila K1 V B Da D1 s s — Sub parvan
K2 s N2 V2 B D2 s G2 पौकरम् — Adhy nam
K1 s V1 Dn D2 L. 4 T1 s G1 s M2 s सु (V1 D2 T2
M2 s यो) अथरं मातृभ्यं, K2 D2 प्रमाणमातृभ्यं — Adhy
no K2 189, V2 s 103, Dn M2 s 1, D2 s 102;
D1 181, D2 209, D2 126, T1 330, T2 G1 325, G2
334, G4 s 332

(L 55) D2 ज्ञातम् (for ज्ञातु) — (T. 58) K1 s
K21 D2 तदा धर्मं, B1 धर्मं, (by transp), T1 s
M2 s यदा धर्मं — (L 59) T2 इत्यर्थे, G2 स्वर्गं (for
स्वधर्मं) V1 s सर्वं, B2 (many) शान्ता (for स्वर्ग) K2
G2 ज्ञायते, D2 यजन्तम् (for 'न्ते) V2 T2 सत्र, T2 G2 यत्र
(for वैच) G2 M2 s ज्ञायते यत्र मानवा (for °) — (L
60) K V1 s B1 s Dn D1 s s स्थिता धर्मपरा विप्राः (for °).
V2 शान्ताः, T1 s सर्वं, B2 'ह्यत् (for 'वृत्ते) — (L
61) N2 G2 s कृत्वादिषु रता (N2 स्थिरा) वैदया (for °)
— (L 62) N2 V1 D2 M2 s तदा (for सदा) N2 V2
B1 s Dn D1 s सदा सत्यं च सत्यं (D1 श्रौत) च, V2 B2
D2 s G2 सदा सत्यं (D2 'व) सत्यं च (for °) — (L 63)
N2 V2 B2 D2 s s T1 s G1 s s Ms s कर्म, V2 यद्वा
(for यच्च) K1 न च, K2 s B2 D2 च तत्, Dn सपि च, D2

द्वाभ्यामधर्मः पादाभ्यां त्रिभिर्मोर्णो व्यवसितः ।
 तत्र सत्यं च सत्त्वं च कृते सर्वं विधीयते ॥
 त्रेतायां विकृतिं याति वर्णा लौत्येन संयुताः । [70]
 चातुर्वर्ण्यस्य वैकृत्यायाति दौर्बल्यमाश्रिताः ॥
 एषा त्रेतायुगातिर्विचित्रा देवनिर्मिता ।
 द्वापरस्यापि या चेष्टा तामपि श्रोतुमर्हसि ॥
 द्वापरं द्वे सहस्रे तु वर्षाणां बुरुसत्तम ।
 तस्य वावच्छती संध्या द्विगुणा परिकीर्तिता ॥ [75]
 तत्राप्यर्थपरा विप्रा ह्यग्निनो रजसावृताः ।
 शठा नेष्टिकाः क्षुद्रा जायन्ते कुरुसुंगव ।
 द्वाभ्यां धर्मः सितः पद्मयामधर्मस्त्रिभिरत्यतः ॥

निपर्ययं यान्ति शनैः कृते ये धर्मसेतवः ।
 ब्राह्मण्यभावा नदयन्ति तथास्तिक्यं विदीर्यते । [80]
 प्रतोपनासास्त्यज्यन्ते द्वारेपरं युगपर्यये ॥
 तथा वर्षसहस्रं तु वर्षाणां द्वे शते तथा ।
 सध्यायाः परिसंख्यातं भूरं कलियुगं स्मृतम् ॥
 तत्राधर्मश्चतुष्पादः स्याद्धर्मः पादविग्रहः ।
 कामिनन्ममा छात्रा जायन्ते तत्र मानवाः ॥ [85]
 नैवोपवासहृत्कश्चिन्न सायुर्न च सत्यमाकृ ।
 नास्तिको ब्रह्मन्वाचा वा नरो भवति ये तदा ॥
 अहंनारगृहीताश्च प्रक्षीणक्रेहवान्धवाः ।
 विप्राः शूद्रसमाचाराः शूद्रास्ताचारलक्षणाः ॥

अति वै, T₂ जपे G₁ जने, Bom Poona eds G(ed) च यद्
 (for च वै). D₁ नियते स्यात्तये भवे; D₂ ते दीयते तथा;
 G₂ त्रिवृते द्वियते च वै (for ^a). — (L 84) T₂ G₁ M₂
 कृतं सु लं (for कृतयुगे) T₁ M₂ तत्तत्त्वं सुसुवृतं; G₂ तत्-
 स्कर्मं सुसुवृतं (for ^a). — (L 65) G₂ सिद्धिश्च (for सुदी-
 नाम्) K₁ अपि चेदीययोगिनाम्, K₂ अपि वालीय योगि-
 नाः अप्यवृत्तमयोगि, T₂ G₁ अपि (G₁ 'सि' वै कृतजन्म',
 M₂ अपि वै दीचनम्) (for ^a). — (L 67) T₁ G₂ तत्र (for
 तस्य) K₂ परिवर्त्यते, T₁ G₂ M₂ 'कीर्यते (for 'कीर्तिता).
 — (L 69) T₁ G₂ तथा सत्य च सिद्धि च (for ^a) N₂ V₂
 B₂ D₂ G₂ s-^a M₂ s प्रवर्तते (for विधीयते) T₂ कृते
 सर्वं प्रवर्तते (for ^a). — (L 70) G₁ M₂ वैकुण्ठि (for वि').
 B₂ D₂ धर्मं, D₂ धर्मा (for वर्णा) D₂ T₁ G₂ M₂ वरसा
 लो (D₂ धर्मलो, M₂ धर्मलो) पेन संयुता (for ^a). — (L
 71) T₂ सर्वं सद् (for वैकृत्याद्) K₂ s D₂ आस्थिता (for
 आश्रिता) T₁ G₂ यासि दीर्घस्यमाश्रमान् (for ^a) — (L
 72) D₂ न-विधिर् (for मविर) K₂ B₂ D₂ s s एष त्रेतायुग
 विधिर्; T₂ s G₂ s M₂ s एतत्त्रेतायुगं विधि (for ^a). K₂ s
 D₂ विहितो (for विधिप्रा) K₁ s B₂ D₂ s विहितो देव
 निर्मितं, D₂ विहितो देवकीर्तिता, T₂ s G₂ s M₂ s विधि
 र्द्वेन सिद्धिस्व (T₂ G₂ कर्णर (for ^a). — (L 73)
 B₂ तु या, T₂ G₂ द्विषा (for [अपि या) — (L 74) D₂ स
 सहस्रं (for 'स) D₂ द्वे सहस्रे तु वर्षाणां, T₂ G₂ द्वारे द्वे
 मद्दशानि (for ^a) — (L 75) T₂ s G₂ s M₂ s द्विगुणा
 युगमुच्यते (for ^a) — (L 76) K₂ D₂ [अ]स्य (for [अ-
 च्ययं) T₂ s G₂ s M₂ s तत्रार्थयन्तोऽर्थपरा (for ^a) T₂ s
 G₂ s प्राणिनो (for ह्यग्निनो) M₂ s प्राणिनो रजसा हता
 (for ^a) — (L 77) V₂ s विप्रा, G₂ रौद्रा (for क्षुद्रा)
 N₂ s नन्दन (for सुंगव) T₂ s G₂ s M₂ s जायन्ते प्रायसो
 जना (for ^a). — (L 78) G₂ कृत् (for सित). K₂

B₂ s D₂ D₂ s s उच्छिद्यते; G₂ s ऊर्जित (for उच्छित).
 G₂ s अधर्मस्त्रिभिरत्यतः (for ^a). — (L 79) Bom
 Poona eds दानंयानि (by transp) D₂ कृता (for कृते).
 T₂ G₁ M₂ s भिन्दोन्सर्वै (M₂ s 'न्यमं' स्तेन (for ^a).
 — (L 80) B₂ D₂ D₂ नदयन्ते (for 'न्ति). T₂ G₁ M₂ s
 ब्राह्मण्यभावाश्चयन्ते (for ^a) K₂ [आ]तिथ्यं (for [आ]तिथ्यं).
 — (L 81) K₂ सद्यन्ते; D₂ स्यादयन्ते (for स्यं'). — (L
 82) K₂ s D₂ वै (for वयं) T₂ G₂ M₂ s वर्षाणां
 द्वे शतेऽपि च, T₂ G₁ 'णा ये शतरवि (for ^a) — (L 83)
 K₂ D₂ सतर्न (for परिसं) K₂ B₂ D₂ s s T₂ s G₂ s s
 M₂ s संख्याया सह संख्यात, K₂ D₂ D₂ संख्याया परिसंख्यातं,
 V₂ संख्याया सतर्न कयात (for ^a). — (L 84) D₂ धर्मश्च
 (for स्याद्धर्मं). K₂ पादैको धर्मसंस्मृत; N₂ V₂ D₂ D₂ s
 धर्मं पादप्रतिष्ठित (for ^a) — (L 85) K₂ s D₂ काम
 विद्यात्ममच्छता; V₂ कामिनस्तु समाच्छता (for ^a). G₂
 नीयन्ते (for ज्ञां). — G₂ om (hapl) lines 86-88
 — (L 86) N₂ [उ]पवासिना, V₂ 'कृतक; B₂ D₂ 'वसिता
 (for 'वासकृ') V₂ D₂ G₂ M₂ s नैवोपवासी कश्चिच्च, T₂ G₂
 न कोऽप्यास्तिकी कश्चिन् (for ^a). D₂ T₂ G₂ s सत्यवान् (for
 'वाकृ'). B₂ s G₂ n च सायुर्न सत्यवाक् (G₂ 'वाकृ') (for ^a).
 — (L 87) K₂ s N₂ V₂ s B₂ D₂ D₂ s s (maeg.)
 हन्ता, B₂ 'गदो; G₂ भक्तो (for वक्ता) B₂ D₂ आस्तिको
 ब्रह्मभक्तो वा, D₂ शान्ति लोको ब्रह्महन्ता (maeg 'भक्तो'), T₂
 B₂ M₂ s आस्तिको ब्रह्मविघ्न (for ^a). N₂ V₂ सानवो (V₂
 न नरो) वै भवेत्तदा (for ^a). — (L 88) B₂ D₂ s G₂
 'बन्धना (for धान्यवा) T₂ प्रक्षीणक्रेहमेव च (for ^a).
 — T₂ om lines 89 93 — (L 90) B₂ दूषयन्ति (for
 'कारु) T₂ G₂ s s M₂ s आश्रमाणां विपर्ययो (for ^a)
 K₂ N₂ D₂ s s M₂ s संकर, V₂ दूषया (for संकर).
 — T₂ G₂ s M₂ om lines 91-93 — (L 91) D₂ ज्ञा-

दूपकास्त्राश्रमाणा च वर्णाना चैव सकराः । [90]
 अगम्येत्परिज्यन्ते वस्त्यस्त्येव कलौ युगे ॥
 एव द्वादशसाहस्र तत्रैतद्युगमुच्यते ।
 तदेकसप्ततिगुण सम्यन्तरनिहोच्यते ॥
 प्रथ्या चैव तु सवेहो युगान्ते जनमेजय ।
 दिव्या द्वादशसाहस्री युगाप्या कवयो विदुः । [95]
 एतत्साहस्रपर्यन्त तदहो ब्राह्ममुच्यते ॥
 ततोऽह्नि गते तस्मिन्सर्वेषामेव देहिनाम् ।
 शरीरनिर्वृतिं चक्रे रुद्र सहारुद्रिमान् ॥
 दैवताना च सर्वासा ब्राह्मणाना महीपते ।
 दैत्याना दानयाना च यक्षगन्धर्वरक्षसाम् ॥ [100]

देवर्षीणा ब्राह्मर्षीणा तथा राजर्षीणामपि ।
 किन्नराणामप्सरसा भुजगाना तथैव च ॥
 पर्वताना नदीना च पशूना चैव भारत ।
 तिर्यग्योनिगताना च सत्त्वाना कृमिणा तथा ॥
 महाभूतपतिर्देव. पञ्च भूतानि भूतकृत् । [105]
 जगत्सहस्रणार्था इत्येते वैश्वस महत् ॥
 भूत्सा सूर्यश्छुपी चाददानो
 भूत्सा वायु सद्गन्धर्वाणिजालम् ।
 भूत्सा षडिदृच्छते सर्वलोक-
 न्मेषो भूत्सा भूय एताभ्यवर्षणम् ॥ [110]

Colophon

म्यासु (for 'मेसु) K₁ २ V₂ B Dn D₂ ६ G₄ M₂ [अ]भिर
 ख्यन्त, N₂ 'ख्यन्ति, G₃ [ए]व ख्यन्ते (for [अ]भिर') V₂ २
 D₂ D₂ २ इत्येति B₁ २ G₁ M₁ ततोऽह्नि, G₂ वसति (for
 वसति) — After line 91 G₄ ins

6** धातुस्यैव सवहे युगान्ते जनमाद्य ।

— B₁ M₁ om lines 92-93 V₂ D₂ om line 92 — (L
 92) N₂ V₁ B₁ D₁ दिव्य, G₁ एतद् (for एव) K₁ २ V₁
 D₂ तत्रैव, N₂ B₁ २ D₂ D₂ G₂ २ यदेतद् Dn तदेक D₁
 तथैव D₂ तदैव (for तत्रैव) — (L 93) K₁ तदेव (for
 'क) N₂ D₂ युग B₁ नग (for युग) — D₂ ins after
 line 93 D₂ after line 95

7** भूयश्चतुर्दशगुण तदहो ब्रह्मण इत्युच्यते ॥

— G₁ om line 94 — (L 94) K₁ V₁ Dn D₁ २ (for
 ins) T₂ चैव न, V₂ B₁ २ D₁ D₁ (marg) हयैव; D₂
 तथा न (for धन तु) D₂ G₂ प्रथ्यास्येव सवहे, D₂ (also)
 एव धैव न स', T₁ G₁ M₁ २ अयस्यैव न स' G₂ विद्यास्यैव न
 सेवन्ते (for ') — D₂ om lines 95-96 N₂ २ om line
 95 — (L 95) V₂ २ Dn D₂ दिव्य (D₂ एव) इत्येव
 साहस्र, T₁ २ G₁ २ विद्याद्वादशसाहस्री (for ') K₁
 V₁ २ B₁ युगान्तो K₂ 'मे Dn युग तु (for युगान्ता) V₂
 सप्तत्युगमुच्यते B₁ D₂ यदेतद्युगमुच्यते T₁ २ G₁ २ M₁ २
 युगाप्य पूर्वनिदिशाम् (for ') — D₂ om line 96 — (L
 96) N₂ B₁ २ D₂ एतद्युगमुच्यते (for ') N₂ B₁ २ D₂
 सहस्रासिद्धोच्यते (for ') — (L 97) T₁ २ G₁ २ M₁ २
 जीविनाम् (for देहि) — G₁ om line 98 — (L 98)
 K₁ २ V₂ २ D₂ (marg as above) Dn D₁ २ लोक (for
 रत्न) T₁ २ C₁ M₁ २ लोकमहापुष्टिना (M₁ २ 'कारिणा
 (for ') — B₁ G₂ २ om line 99 — (L 99) K₁ N₂ २ V₂ २
 B D T₁ २ G₁ २ सत्सर्व (for सप्तसत्) N₂ D₂ २ G₂ M₂ २

ब्रह्मणश्च, V₂ D₂ T₁ ब्राह्मणश्च (for 'गाना) D₂ महोत्ते
 (for वने) — (I 100) K Dn D₁ २ २ मानवानां (for
 दा') B₁ G₁ २ देवदानवयक्षणा (for ') G₂ २ श्रेय (for
 यक्ष) V₂ B₁ D₂ २ किन्न (for कल्पव) B₁ देवदानव
 रक्षसाम् D₂ गन्धर्वाणां, T₁ २ G₂ २ M₂ २ यदाश्वमेधपक्षि
 णाम् (for ') — (L 101) G₂ २ च सर्वेषां (for ब्रह्मर्षीणां)
 T₂ G₂ M₂ २ ब्रह्मर्षीणां देवा (M₂ २ राजर्षीणां (for ') N₂
 V₂ D₂ राजर्षीणां च भारत, B₂ राजर्षीणां तथा नृप, T₁ २
 G₁ २ M₁ २ राज (M₁ २ देव) र्षीणां तथैव च (for ') — (L
 102) N₂ V₂ २ B₂ D₂ D₂ २ T₁ २ C₁ M₁ २ राजर्षीणां
 G₂ २ विद्यापाराम् (hypermetric) (for विनराणाम्) T₁ २
 G₁ २ M₁ २ च भारत (for सर्वेषु च) G₂ २ पक्षि (G₂ यक्ष)
 पक्षमसाविनाम् (for ') — (L 103) D₂ पशूनां (for
 नदीना) D₂ (marg) नदीनां सुगण्डिनाम्, T₁ २ G₁ २
 M₁ २ पशूना पक्षिणा तथा (for ') — B₂ om line 104
 — (L 104) D₂ सता च, D₂ सर्षणां (for सप्तसत्) K
 B₁ Dn D₁ २ सत्त्वानां युगान्तिणाम् (for ') — (L
 105) T₁ २ G₁ २ M₁ २ पत्र (for देव) T₂ G₁ २ M₁ २
 भूत्सा, G₂ २ सर्व (for पञ्च) D₂ सर्वभूतानि भूयभूत् (for
 ') — (L 106) D₁ दे क्षन् D₂ वै शान (for धैतम्)
 — (L 107) K₂ ज्योतिर्देवानां (for चाददानो) — (L
 108) K₁ N₂ V₂ २ D₂ M₂ सहस्र, K₂ देव (for 'द्व')
 V₂ D₂ प्राण (D₁ 'जि)नात्, D₂ प्राणजात् (for प्राणि')
 K₂ वायुभूत्सा सहस्रानिनेत्यम्; Dn D₂ T₁ भूत्सा वायु
 सहस्रान् D₂ 'रत्ना' विजालम् — (L 109) D₂ चाभिर
 (for अहिर) K₂ निर्देह K₂ २ V₁ B₁ २ D₂ D₁ २ दृष्टो;
 V₂ २ B₂ D₂ T₁ २ C₁ २ M₁ २ निरद्वन् (for सवहे)
 — (L 110) D₂ शरणे (for मेधो) K₂ D₂ [अ]निवर्षि;
 K₂ D₂ [अ]निवर्षेत; K₂ [अ]न्यवर्षणम्; V₂ 'रत्न'; D₁ [अ]

वेदांशपायन उवाच ।

भूत्वा नात्पायो योगी सतमूर्तिर्निभान्मुः ।
 गमन्तिभिः प्रदीप्ताभिः सजोपयति साम्नाम् ॥
 पीत्वार्यांश्च सर्वान्म नदीदूपांश्च सर्वैः ।
 पर्वतानां च सलिलं सर्वमादाय रश्मिभिः ॥
 भित्त्वा सहस्रशश्रैव महीं गत्वा रसातलम् । [115]
 रसातलगतं कृत्स्नं पिबते रसमुचमम् ॥
 अप्सु सृजन्तेदमन्यद्दाति प्राणिनां ध्रुवम् ।
 तत्सर्वमभविन्दाद्य आदत्ते पुरुषोत्तमः ॥

वायुश्च बलान्भूत्वा स विधूयामिलं जगत् ।
 प्राणोदयं सुराणां च वायुना कुरुते हरिः । [120]
 ततो देवगणानां च सर्वेषामेव देहिनाम् ॥
 ये चेन्द्रियगणाः सपे ये चाप्ये रजसोद्भवाः ।
 रूप प्राणं शरीरं च पृथिवीमाश्रिता गुणाः ॥
 जिह्वा रसश्च होहश्च संश्रिताः सलिलं गुणाः ।
 रूपं चक्षुर्निपाकश्च ज्योतिरेवाश्रिता गुणाः ॥ [125]
 स्पर्शः प्राणश्च चेट्टा च पयनं संश्रिता गुणाः ।
 परमेष्ठिनं वरेण्यं च हृषीकेशं समाश्रिताः ॥

भिवर्षद् (for [ह]भिवर्षद्) Ds भूत्वा मेधो भूय एवाभिवर्षद् ;
 १३ १ ५० १ Ms १ भूत्वा मेधो भूय उग्रोर्ध्वम् १३ ५० Ms १ ३२५)
 वर्षद्

COLOPHON — Mention of the Epic Dss —Mention
 of Khila K: V B Dss Dsi D: s — Sub-variant Ks
 s १ ५: V B Ks Ds १ s १ पौष्करम् ; Ks पुष्करम् —Adhy
 name Dn पुष्करामुर्ध्वे द्वितीयप्रश्नोत्तरम्, Ds T: s G: s
 Ms १ पौ: T: G: s पुष्करामुर्ध्वे — Adhy no Ks
 183, V: s 194, Dn Ms १ 2; Dsi 193, K: 181,
 D: 210, Ds 189; T: 331, G: 326, G: 333; G: 333

To om the ref — (L. 111) Ds सहस्रसिद्धिः; T: s
 G: s Ms स्रवन्निर्द् (for स्रव) — (L. 112) Ds गर्भी
 युनि (for गमदिपनि) ५ प्रदीपसिन्धु (for 'साभिः')
 — (L. 113) T: s G: s Ms सह पीत्वार्यांश्चसर्वान् (for
 *) K: V: B: s Ds: मही:; T: G: Ms १ नद्य (for
 नदी) — (L. 114) K ५: V: s B: s Dn Di १-३ G:
 पीत्वा च (for सात्पाय) — (L. 115) T: भूत्वा; G: पीत्वा
 (for भिवा) B: सत्पायसात्; G: सहस्रपा (for 'सहस्र')
 G: भूत्वा सहस्रपा च (for *) K: s V: s B: s Dn
 D: s पीत्वा; G: सद्गा (for सत्वा) T: s Ms १ महीं सद्ग
 (T: पीत्वा) रसातलम् (for *) — (L. 116) K: V: B: s
 Dns Di १-५ (for तन्) D: G: s सर्व (for 'सर्वे') K:
 आलोदय च आगमर्ष, ५: V: रसातलमजल पीत्वा; D: रसान
 लेभजल हृष्ये; T: s G: Ms १ रसातलमजलाय (for *)
 ५: V: सर्व च (for रिषे) Ms १ जलम् (for रसम्)
 — (L. 117) ५: V: B: Ds स्रवद् (for स्रवत्) K: s D: s
 स्रव् वायुनां मेधो (K: D: 'वायेर्') D: स सृजन्तेद्
 स्रव्येपो; T: s G: s Ms १ शेषाय ह्रुदमन्यच; G: s अप्यद्य
 श्चिह्नसम्पर्द् (f *) K: D: दृग्वापि; D: G: s स्रवन्तद्
 Ms स्रव्यम्; Ms स्रवति (for ददाति) D: s प्राण्यु (for
 'न') ५: V: Ds स्रवन्तः प्राण्यु युवम्; D: स्रवन्तः प्राणि
 पुष्करम्; T: स्रवन् प्रीति माञ्जव (for *) — (L. 119)

K: G: संविष्य; V: परि' (for स वि') T: s G: s Ms १
 विष्णु विरिहिल यत् (for *) — (L. 120) V: s B: प्राणो
 दयम् (for 'दय') T: s G: s Ms १ प्राणो दानामकल्पश्च
 (for *) V: D: वायुनो (for वायुना) T: s G: s Ms
 कर्षते (for कुरुते) G: वायुनो हरते ह्री (for *) — (L.
 121) G: सुर (for देव-) G: ससुराणां च देहिनाम् (for
 *) — (L. 122) K: s ५: V: B: Ds D: s गुणा (for
 'गणा') K: स चन्द्रियगणा सचे, T: G: s Ms १ स चन्द्रियगणां
 सर्वेषां (for *) K: V: B: Dns D: s G: च यतोद्भवा;
 ५: स चक्षु', V: s B: s D: स यथो'; Dn: जालो'; D:
 पयो', D: s (both marg as above) सचो'; G: सचयो'
 (for सचयो') T: G: भूत्वा जहा पयानि च; T: G: Ms
 सन्धुवावचानि; Ms भूत्वापुवावचानि च (for *) — (L.
 123) K: सन्धु प्राण, K: रूपे प्राण, ५: V: B Dns D:
 D: (marg as above) G: Ms रूपे प्राणे; V: s D: s
 सन्धु प्राणे; D: रूपे प्राणा; T: s G: s Ms १ प्राणे प्राणे
 (for रूपे प्राणे) T: s G: s Ms १ संश्रिता (for सा') — K:
 om (hapl) lines 124-125 — (L. 124) Dn G: ह्रुदय
 (for स्रवद्) K: ५: V: D: जिह्वा रसं च प्राणं (५: V:
 स्रवद्) च (for *) — (L. 125) T: s G: s Ms १ एते भिन्ना
 (for एवाश्रिता) — After line 123, D: ins .

8** स एकीभूय सर्वेऽपि प्रलये समुपस्थिते ।
 — D: s om (hapl) line 126 — (L. 126) K: १ D:
 सर्वां प्राणै; ५: सर्वां प्राण्यद् (for सर्वां सा') K: s D: सर्वां
 प्रां (D: प्राणं च चेट्टां च (for *) — After line 126, D:
 T: s G: s Ms १ ins .

9** एतद् घोषे च योनिश्च गगनं संश्रिता गुणाः ।
 शीतसाया भगवता सुहृतेन विवाश्रिता ।
 मनो बुद्धिश्च सर्वेषां श्रवणशक्ति च क्षुण्ण ॥
 [(L. 1) D: s (for *) — D: om line 2 — (L. 2)
 Ms वेण (for वेक) T: एते शरणा स्र (for *) — T:
 G: s om line 3. — (L. 3) D: ति (for त)]

ततो भगवता सत्र रश्मिभिः परिवारिताः ।
 वायुनाहृष्यमाणान्ध्र स्मान्योन्यसमाश्रयात् ॥
 तेषा सघर्षजोद्भूतः पानकः शतधा ज्वलन् । [130]
 अद्भुन्निरिजाल्लोकाभुभः समर्तकोऽनलः ॥
 स पर्वतांस्वदग्गुल्माल्लैवापहीसृष्टानि च ।
 निमानानि च दिव्यानि पुराणि विविधानि च ॥
 आश्रमाश्च तथा पुण्यान्दिव्यान्यायतनानि च ।
 यानि चाश्रयणीयानि तानि सर्वाणि सोऽदहत् ॥ [135]
 भस्मीभूतांस्तव सपल्लोकाल्लोकागुरुरर्हति ।
 भूयो निर्नापयामास जल्पयुक्तेन कर्मणा ॥
 सहस्रदण्डहातेजा भूत्वा कृष्णो महाघनः ।
 दिव्यतोयेन हविषा तर्पयामास भेदिनीम् ॥

ततः क्षीरनिशानेन स्वादुना परमाभ्रसा । [140]
 शिवेन पुण्येन मही निर्वाणमगमत्परम् ॥
 तेन सा जलसलज्जा पयसा सर्वतो घरा ।
 एकाणवजला भूत्वा सर्वसत्त्वरनिर्गिता ॥
 महाभूतान्यपि च त प्रविष्टान्यमितौजसम् ।
 मष्टाकैषवनाकाशे सूहमे जनयिर्वर्जिते ॥ [145]
 सशोषयित्वा पीत्वा च वरुषयित्वा च देहितः ।
 इग्ध्या सतापयित्वा च वसत्येक. सनावनः ॥
 पीतषा रूपमाश्रय निनप्यनितपुद्गिमात् ।
 एकाणवजले हासीवोगी योगमुपागतः ॥
 अयुताना सहस्राणि गतान्येवार्णवेश्मभसि । [150]
 न चैन कश्चिद्व्यक्त व्यक्त वेदितुमर्हति ॥

— T₁ G₁ om lines 127-128 N₁ om line 127 — (L. 127) B₁ s एते वै, D₁ G₁ s एवैते (for वरेपे) T₁ G₁ M₁ वरेष परमैर्हि स (for ") T₁ G₁ M₁ s उपप्रित्त (for सता) — (L. 128) G₁ s गमवतत् (for 'वता) T₁ G₁ V₁ s ततो भगवत्सन्धय (for ") — (L. 129) D₁ चायु षाहृष्य रूपानि (for ") K₁ D₁ s रूपान्योन्य, D₁ हाव स्वोमय, D₁ तथान्योन्य, G₁ रूपान्योन्य (for 'वोमय) T₁ s G₁ s M₁ s दुमसायमुपाश्रिता (for ") — (L. 130) D₁ s D₁ s सघर्षजोद्भूततेषा, T₁ G₁ तेषा निकर्षवैभूत (for ") G₁ सहसा (for हातथा) — (L. 131) T₁ निर्दहन् (for अद्") K₁ अल्लोकाः (for नि") D₁ अद्भुन्निरिजाल्लोकाः, T₁ G₁ M₁ s अद्भुन्निरिजाल्ल सवै, G₁ निर्दहन्निरिजाल्ल सवै (for ") D₁ अद् (for उद्) V₁ G₁ अद् (G₁ उद्) सवर्तकानल (for ") — (L. 13') K₁ D₁ G₁ पर्वतास्तु (for स पर्वताश्च) N₁ s B₁ D₁ D₁ T₁ s G₁ s V₁ s दुमान् (for अद्) K₁ हावतलय ग्लानि च (for") — V₁ om (hapl) lines 133-134 Bom. ed (hapl) line 133 — (L. 133) K₁ पुण्यानि, D₁ पुण्यानि (for पुराणि) — (L. 134) T₁ s G₁ s s M₁ s आश्रमाणि च पुण्यानि (for ") — (L. 136) T₁ G₁ M₁ s अमीहृत्वा, T₁ G₁ हृत्वा (for 'भूताम्) — (L. 137) T₁ G₁ s M₁ s सोऽशिरः T₁ सोऽशि (for सुवी) T₁ s G₁ s M₁ s युगात्तेन च कर्मणा (for") — (L. 138) G₁ महाभूता (for महातेजा) G₁ सहस्रदण्डि मर्गा, M₁ s हृदि हाशो (for ") (s विपुर् (for कृष्णो) N₁ महाघर, V₁ D₁ s नय, D₁ s वन (for 'घन) — (L. 139) D₁ D₁ G₁ यदुषा (for इतिषा) — (L. 140) T₁ s G₁ s M₁ s गवसेनापुत्रेण (for ") — (L. 141) V₁ निर्वाणमवस्तुत् (for ") — (L. 142)

N₁ V₁ गौर (for सा) K₁ तेन जालेन सा एषा, K₁ D₁ तेन जलेव सलजा, V₁ D₁ ते नया चरसलजा, T₁ s G₁ s M₁ s तेन रोषेन सलजा (for ") K₁ पर्वता (for सर्वतो) N₁ V₁ वृषा (for अद्) D₁ T₁ G₁ M₁ वसत्येक मर्तो पदा (for ") — (L. 143) G₁ s जले (for 'जल) — D₁ om lines 144-145 — (L. 144) T₁ s G₁ s s M₁ s रिपु (for च त) — (L. 145) K₁ V₁ D₁ s s जल (for जन) N₁ V₁ s D₁ D₁ T₁ s G₁ s M₁ s सूहमे जल्पि सद्भुते (T₁ G₁ s 'मित) (for") — (L. 146) K₁ s D₁ तु घनं, T₁ G₁ च तरो (for पीता च) D₁ om (hapl) om (hapl) lines 146'-148" T₁ G₁ s ज्ञानयित्वा, G₁ M₁ s रोष (for कर्ह) T₁ रोषविरा स देहितम् (for") — (L. 147) D₁ इग्ध्या रसे संपयित्वा, D₁ दत्तवानसंपयित्वा च, T₁ s G₁ s M₁ s इग्ध्या सपयय च यथा (for ") — (L. 148) D₁ युगात् (for वी) K₁ D₁ तर (for रूपम्) D₁ न कश्चित्तनुपपन्नः T₁ s G₁ s M₁ s दिनप्यनितस्यवदम् (for") — D₁ om lines 149-155 — (L. 149) K₁ s D₁ s जलासीवो, N₁ V₁ P₁ D₁ G₁ s जलासीवो, B₁ सतापयित्वा, L₁ सतापयिः G₁ तले च्यासी, G₁ सतले च्यापी M₁ सताप्यासी (for तले हासीर्) K₁ उपगमन्, V₁ L₁ D₁ G₁ सते, D₁ T₁ G₁ s तित, T₁ G₁ सयो (for 'यत्) — After line 149, D₁ T₁ s G₁ s M₁ s 100

100* यदप्य समानय हरिर्गोचन जनयन् ।
 हरोर्गोचर जगद्वाप देने कथावर्ताय ॥

[[(L. 1) D₁ सती (for सति) — (L. 2) D₁ T₁ सति (for सति)]]

— (L. 100) T₁ s G₁ s M₁ s अर्धकानि (for 'अपुत्राणि)

जनमेजय उवाच ।

एकार्णवविधिः कोऽयं यश्चैव परिकीर्तितः ।

क एष पुरुषो नाम किं योगः कश्च योगवान् ॥

वैशंपायन उवाच ।

एतावन्तमसौ कालमेकार्णवविधिं प्रति ।

करिष्यतीमं भगवानिति कश्चिन्न दुष्यते ॥ [155]

न द्रष्टा नैव वदित्वा न ज्ञाता नैव पार्श्वतः ।

न स्म विज्ञायते कश्चिद्वृत्ते तं देवमुत्तमम् ॥

नमः क्षितिं पवनमथ प्रकाशय-

न्भ्राजापतिं भुवनपतिं सुरेश्वरम् ।

पितामहं धृतिनिलयं महामुनिं [160]

महोदधौ शयनमरोचयत्प्रभुः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एवमेकार्णवीभूते शेते लोके महाद्युतिः ।

प्रच्छाद्य सलिलं सर्वं हरिनारायणः प्रभुः ॥

महतो रजसो मध्ये महार्णवसमस्य वै ।

विरजस्तो महाबाहुरक्षर ब्रह्म च विदुः ॥ [165]

आत्मरूपप्रकाशेन मनसा सद्यतः प्रभुः ।

दिव्यमास्थाय कालं तु ततः सुप्ताप सोऽप्ययः ॥

निसं हातानि (for न') B₁ s D₂ D₃ s T₁ G₁ s s M₂
गताम्पेकार्णवाम्भसि (for ⁶) — (L 151) K₁ योगाद्,
D₂ ध्रुव, D₃ T₂ G₁ s M₂ s वल्लु (for व्यक्त) — T₁ s
G₁ s M₂ s om the ref. — (L 152) T₂ G₁ M₂
कैव (for कोऽयं) G₂ क एष, G₁ य एष (for यश्चैव)
K₁ D₂ या धैवा परिकीर्तित्वा, T₁ s G₁ s M₂ s क एष
परिवर्तक (for ⁶) — (L 153) T₁ s G₁ s M₂ s
को (for किं) — T₁ s G₁ s s M₂ s om the ref — (L
154) T₁ s G₁ s s M₂ s असौ विद्यन्त काल च (for *) T₁ s
G₂ M₂ s प्रभु, G₁ विशु (for प्रति) G₂ एकार्णवविधिं प्रभु
(for ⁶) — (L 156) K₁ s D₂ [अ]नुमाता, V₂ रमित्वा,
M₂ s सवित्वा (for वदित्वा) K₂ न द्रष्टा न च वै वना, D₂
Bom Poona eds न वै (D₂ नैव) साता न च द्रष्टा, D₁
न दृष्टो नैव कथितो, D₂ T₁ s G₁ s न दृष्टा नैव से (G₂ स)-
वित्वा (for *) K₁ [अ]नुमाता, D₁ न ज्ञातो (for न ज्ञाता)
D₂ D₃ D₂ पार्श्वग (for त) D₂ नैव माता च पार्श्वतः, T₂
G₁ M₂ s न च (G₁ नैव) स्वाता च पार्श्वत (M₂ त), G₂ s
न स्वाता नैव पश्यति (for ⁶) — (L 157) G₂ s स (for
स) K₁ D₂ तस्माद्विज्ञायते किंचिद्, B₂ D₂ D₃ T₂ G₁
ततोऽन्वशापते कश्चि (B₂ किंचि)द्, D₂ न स विज्ञायते किंचिद्
(for *) K V₂ B₁ s D₂ D₃ इधरम् (for उत्तमम्) V₂
कते देवमनुत्तमम्, D₁ कते वै देवमीधरम् (for ⁶) — (L
158) K₁ D₁ s तत्र (for नम) T₂ G₂ पवनमय, G₁ भव
नमनि- (for पवनमथ) T₂ G₁ s M₂ s नम शिदिं पवनमयं
प्रकाश — (L 159) K₁ N₁ I₁ D₂ सुवचरं, D₂ D₃ वरं
(for पतिं) T₁ G₁ s मदेधरम् (for सुरं) V₁ प्रजापति
भुवनवर सुरेश्वरम्, V₂ पतिं भुवनवर मदेधरम्, D₂ निभुवन
वरं सुरेश्वरम्, T₂ M₂ s पतिं भुवनप (M₂ व) रं मदेधरम्
— (L 160) K₁ D₁ T₁ G₂ प्रजापतिं, G₂ वितामहं (for
महं) D₂ द्युति- (for धुनि) — (L 161) T₁ G₁ M₂
इति (for प्रभु) G₁ प्रकाशाय वा शयनमरोचत प्रभुः, M₂

शशास भू शयनमरोचयद्दरि (sic)

Colophon — *Mention of the Epic* D₂ — *Mention*
of *Khila* K₁ V B D₂ D₃ — *Sub parvan* K N₁ V B
D₁ s s s T₂ पौष्करम् — *Adhy name* D₂ D₃ D₂ T₂
G₁ s M₂ पुष्कराम्भुव — *Adhy no* K₂ 184, V₁ s
195, D₂ M₂ s 3, D₂ 184, D₂ 211, D₂ 190, T₂
332, G₁ 327, G₂ 336, G₂ 334

(L 163) K₁ s T₂ एकार्णवे (for 'गंवी') K₂ भूवा
(for भूने) D₂ एवमेकार्णवे घोरे (for *) — After line
162*, N₁ V₁ s 105

11**

नष्टे स्थावरजन्तवे ।

नष्टानलामिले लोके नष्टाकाने महीतले ।

चन्द्रसूर्यप्रदे नष्टे

D₂ s Bom Poona eds महाद्युनि (for 'द्युनि') V₂ नष्टे
स्थावरजन्तवे (for ⁶) — (L 163) G₂ प्रच्छाद्य सलिलेनीवी
(for *) K₁ V₂ पति (for प्रभु) — For line 193 T₁ s
G₂ s M₂ s subst

12**

प्रच्छाद्य सलिलेने वीं हयो नारायणायते ।

— (— (L 164) T₁ G₁ मयस्य (for समस्य) — (L
165) V₂ s G₁ s M₂ s मयस्ये (for 'रं') K₁ s s B₁ s D₂
s s (sup *lin*) ब्रह्मणोः, D₂ प्राहाग, D₂ s ब्रह्म यद् (for
ब्रह्म य) — (L 166) K₂ B D₂ D₃ D₁ s तपसा, N₁ V
D₂ s T₂ G₁ s s M₂ s तमसा (for मनसा) K₂ तपसा
सर्व्वं प्रभुम्, D₂ तमसा सत्त प्रभु, T₂ G₂ मनसा सुदक
(G₂ क) प्रभु (for ⁶) — T₁ s G₁ s s M₂ s om. line
167 — (L 167) N₁ विरम् V₂ एकम्, D₂ D₃ D₂ s
(*mag* as above) त्रिकम् (for दिव्यम्) Cal ed आच्छाद्य
(for नारायण) K₂ D₂ सर्व्वथा; K₂ ब्रह्महा (for सोऽन्वयः)
— After line 167, T₁ s G₁ s s M₂ s 105

13**

मनसाधिकमास्थाय यत्र च सप्रमासते ।

पुरुरो यद्वा इत्येव यत्परं परिकीर्तितम् ।
यचान्यत्पुरुराख्यं स्यात्सर्वं तत्पुरुर्योक्तम् ॥
ये च यद्गण्य विप्रा ऋषिजा इति सङ्गिताः । [170]
आत्मवेदात्पुरा भूत्वा यतोभ्य श्रूयता वदा ॥
ब्रह्माण परमं यत्राहुदात्तारं च सामगम् ।
होतारमथ चाध्वर्युं दाहृभ्यामासृजन्मभु ॥
नाज्ञनो ब्राह्मणच्छस्ती प्रस्तोतारं च सर्वदा ।
सन्मित्रं वरुणं सृष्ट्वा प्रतिष्ठावामेव च ॥ [175]
उदसत्प्रतिहोतारं होतारं चैव भारत ।
अध्यापकमथोरुभ्यां नेष्टारं चैव भारत ॥

पाणिभ्यामथ चापीत्रं ब्रह्मण्यं चैव यज्ञियम् ।
प्राणामथ वाहृभ्यां मुनेतारं च बहुप ॥
शरमेवैष भगवान्पोडशैताज्जगत्सति । [180]
प्रयक्तन्तस्यैवज्ञानानृषिजोऽसृजदुत्तमान् ॥
तदेव वै वेदमथ पुरुरो यद्वासङ्गितं ।
वेदाश्च तन्मया सर्वे साहोपनिपदजिनाः ॥
स्वपित्येकाण्ये चैव यदाध्वर्यमभूत्तदा ।
श्रूयता तद्यथावृत्तं मार्कण्डेयोऽनुभूतवान् ॥ [185]
जीर्णो भगवत्सहस्रं कुक्षावेव महासुनि ।
बहुपसंहसत्सामुखस्यैव वरतेजसा ॥

यथातत्र परं ज्ञानं सूनं यद्ब्रह्मणो गतम् ।
इत्यन्यापयकोद्विष्टं यथोपनिपदं द्युतम् ॥

[(L 1)] Ts G1 Ms s नन सात्विकमात्प्राय (for ")
— (L 2) Gs तथा तत्परं, Ms दायकत्वे (for यथा तत्परं)
— (L 3) Ts यत्, G1 यथा (for यत्)]
— (L 168) Ts s G1 s Ms [ए]तद् (for [ए]त्) K1
यपुरा, Da1 दत्पार, Ds यत्पुर, Ds (*inf. fin.* as above)
त्परं, Ts G1 Ms दत्पद (for यत्परं) — (L 169)
Ns V1 s Bs Da1 यथायं पुं Na Da1 "यत्तु"कारात्पय (for
") Ns V1 s Bs Da1 Ds s Ts Gs Ms स एव, Ts G1 s
Ms स एव (for सयै तत्) — (L 170) V1 धर्मपरा, Ts
G1 s Ms s यत्करा (for 'परा) V1 ऋषिजा (for ऋषिजा)
V1 Ds विभुता (for सङ्गिता), Ts ऋषिजश्चेति कीर्तिता,
Bs Da1 ज इति विभुता, Ts G1 s Ms s ये ऋषिज इति
रूयता, Gs त्रयवश्वेव विभुता (for ") — (L 171) V1 s
आत्मा देव, Ts Ms अस्मादेव (for आत्मवेदात्) K1 Bs Dn
Ds पुरा भूत्वा, K1 D1 (*mag.*) परा भूत्वा, Vs Gs परोद्भूता,
Bs s पुरोद्भूता (for पुरा भूत्वा), Ns आत्मवेदोऽपरो भूत्वा,
Ds आत्मा देव परा भूत्वा, Ds (*mag.*) Ts G1 Ms अस्मा
देव पुराभूत्वा, Gs आत्मा देव पुरा भूत्वा (for ") V1 Da Ka
श्रूयते (for 'स') Ns Vs s B De Gs यद्येयं श्रूयते यथा
Ds (*mag.*) देवेभ्यं श्रूयते यथा, Ts Gs यद्यं श्रूयता यथा
(for ") — (L 172) Gs Ms s प्रथमं (for परमं) Ts
भाह्मना प्रथमं यत्राहुं (for ") — (L 174) V1 सतीर्णार्तं,
Dn Ds Bs Gs सप्तमार्तं (for प्रस्तोतारं) — (L 175) Ka
Bs s मित्रं Bs तामिन्द्रा (for तामिन्द्र) Ks s Ds वृष्टा
(for वृष्टा) B1 D1 तामिन्द्रायवृत्नं वृष्टा, Ds स मित्रं परमं
वृष्टा, Ds Gs स मित्रं Gs तामिन्द्रं वरुणं वृष्टात्, Ts G1 s
Ms s नां मित्रावृत्तौ वृष्टात् (for ") Ds अत्तरात् (for एव
च) K1 s Ds इदंशारं च यक्षसं, Ks D1 ऋषिद्विष्टाभिरेव च ;

Ts G1 s Ms s प्रतिप्रस्थावामेव च (*hypermetric*) (for
") — (L 176) Dn Bs Ds s Gs पोतारं (for 'हो') Ts
Gs Ms s होतारं च तथा विभु, Gs पोतारं च तथा विभु (for
") — Da om (*hapl.*) line 177 — (L 177) Bom
Poonā eds G(ed) ऋष्टारान्मनोरुभ्यां (*sic*) (for ")
— (L 178) K1 D1 s ब्रह्माणं (for ब्रह्मण्यं) V1 याज्ञि
कम् (for याज्ञियम्) Vs Dn Ts s G1 s Ms s सुप्रहृष्यं
च यज्ञियं (Ts s G1 s s Ms याज्ञिकं) (for ")
— (L 179) Vs Bs Ds पादाभ्यां, Bs Ds याज्ञिर्मा (for
वाहृभ्यां) Ns V1 गावामथ पादाभ्यां, Ts G1 स प्रायश्चित्तं च
पादाभ्यां, Gs Ms स प्रायश्चित्तं पादाभ्यां (for ") Vs s Ds
उत्प्रेतारं (for मुने) Ks s D1 s याज्ञियम्, Bs s याज्ञिकम्
(for बहुप) Ks Ns Vs Bs Dn Ds s उत्प्रेतारं च
याज्ञि (Ns Vs याज्ञिकं) (for ") Ds प्रणेता च याज्ञियम्, Ts s
Gs Ms s उत्प्रेतारं च याज्ञियम् (for ") — (L 180) Vs Bs
प्रजापति (for जगपति) Ks पोदोऽपासृजतपति (for ")
— (L 181) Gs s प्रकृतेरुं (for प्रवृत्तेरुं) Ts Gs ऋषिज
सोऽभ्यन्तं कामयत् (for ") — (L 182) Ks Vs s Ds s
यज्ञमथ (for वेदं) Vs Bs Ds Ds s वेदं (for यत्)
Dn सतिता, Gs सतिपय (for सङ्गितं) — (L 183) Ts
Gs Ms [ए]तन्मया (for तन्मया) — (L 184) Ka Dn
Ds s (*si p. fin.*) Ms s एवपति, Ns दाते च; Bs देते हि;
Ds एवपति (for स्वपिति) Vs Bs Ds Ds Ts s Gs s Ms s
पुरा सतिता — (L 185) Ks Ns Vs s Ds s Dn Ds
Ds Gs s श्रूयते (for 'स') Ts s Gs s Ms मित्रो (for वृष्टे)
Ks अनुभूयते, Ns Ds द्युत्तमान्, Ds s s अनुभूय तम् (for
'भूतवान्') — (L 186) Ks Ns Vs s Bs s Ds (*emp.*
fin. as above) जीर्णो (for जीर्णो) Ds जीर्णो वो गतार्तं
काम्यं (for ") — (L 187) Gs दृष्टा (for वृष्टा) Ms सद्
सतिपि (for 'दुर्') Ts Gs s Ms परं (for परं) Ds यत्न
इवेव च तत्रसा (for ") — (L 188) Ts G1 Ms s अर्द्ध

इति तीर्थप्रसङ्गेन पृथिवीतीर्थमोचरः ।
 आश्रमानपि पुण्याश्च तीर्थान्यायतनानि च ॥
 देशान्द्राष्ट्राणि चित्राणि पुराणि विविधानि च । [190]
 जपहोमरतः क्षान्तरूपो घोर समाश्रितः ॥
 मार्कण्डेयस्ततस्तस्य शनैर्ष्वकाद्रिणि सतः ।
 निष्कामन्तं न चात्मानं जानीते देवमायया ॥
 निष्कान्तस्तस्य वदन्नादेकार्णयमथो गतः ।
 सर्वतस्तपसा छत्र मार्कण्डेयो निरीक्षते ॥ [195]
 तस्योत्पन्न भय तीव्र सशयश्चात्मजीविते ।
 देवदर्शनसदृष्टो विस्मय चागमत्तरम् ॥
 स चिन्तयति मध्यस्थो मार्कण्डेयोऽभिशाङ्कितः ।
 किं स्विद्वेदियं चिन्ता मोहः स्वप्नोऽभूयते ॥

व्यक्तमन्यतमो भावो ह्येतेषां भविता मम । [200]
 न हीदृशमसङ्किष्टमयुक्त सत्यमर्हति ॥
 नष्टचन्द्रार्णवपने छत्रपर्यंतभूतले ।
 क्तमः स्यादयं लोक इति चिन्ता व्यवस्थितः ॥
 अपरयश्चादिपुरुषं शयान पर्यंतोपमम् ।
 तोयार्द्रमिन् जीमूत मध्ये मम महार्णवे ॥ [205]
 तपन्तमिन् तेजोभिर्भास्वन्तमिन् वर्चसा ।
 जाग्रन्तमिव गाम्भीर्याच्छ्रुसन्तमिन् पद्मगम् ॥
 स देवं प्रष्टुमायाति को भवानिति विस्मयात् ।
 तथैव च शनैर्भूयो मुनि कुक्षि प्रवेशितः ॥
 स प्रविष्टः पुनः कुक्षीं मार्कण्डेय सुनिश्चितः ॥ [210]
 तथैव चरते भूयोऽविजानन्त्यप्रदर्शनम् ॥

(for इति) T₁ G₁ M₁ ५ पृथिवीतीर्थमाचरत् (M₁ रत्) (for ५) — (L 189) V₂ D₂ सर्वोश् (for पुण्याश्) K₂ D₂ आश्रमानप्यपि पुण्यानि T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ 'णि च पुण्यानि (for ५) T₁ ३ G₁ ३ ५ देवतायतनानि च (for ५) — V₂ om line 190 — (L 190) T₁ ३ G₁ ३ ५ चायानि, M₁ निष्पानि (for चित्राणि) K₁ T₁ G₁ पुण्यानि (for पुराणि) — After line 191, D₁, T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ 108

14** इदं सर्वेश्वर शशुं प्रह्लाणं कमलासनम् ।
 चन्द्रादित्यौ तथा वायुमिन्द्रं वरुणमेव च ॥
 भस्मि यम भूतपतिं कालस्तु तु तथैव च ।
 पर्वतानथ सर्वोश्च नदीसागरसप्तसाम् ॥
 ददर्श सर्वं भगवान्महासुनि [5]
 कुक्षीं जघत्कर्मणो लगत्ये ।
 स्वयं च मूर्ते पुरोधोत्तमस्य
 तत्रैव सायादृष्टे जगन्मये ॥
 कदाचित्पर्यटन्भूयो बहुकालं भ्रमाम्बितः ।

[(L 3) T₁ G₁ ३ अर्णोवासे (for अत्रि वदं) D₂ T₁ G₁ M₁ ब्रह्म (for बाल) — (L 5) T₁ G₁ ३ दृश (for दर्शं) D₂ महानम (for 'शुनि) — (L 7) मूर्ते, G₁ मूढ (for मूर्ते) T₁ G₁ M₁ पुरोधोत्तमस्य (for 'सप्तसाम) — (L 8) D₂ T₁ G₁ ३ M₁ ५ मणोऽप (for तत्रैव)]
 — (L 191) B₁ रिनिर्गतं (for रिनि सूत्र) — K₂ om line 193 — (L 193) T₁ G₁ M₁ निष्कामन्तं च सोऽत्मान (for ५), K₂ D₂ ३ लोक (for देव) — (L 194) V₁ ३ निष्काम्, T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ निष्काम्य (for निष्कान्तस्) G₁ मणो (for मणो) — (L 195) D₂ सर्वतस्वर्णवापुश्च (for ५) D₂ ३ निरीष्य तत् D₂ निरीक्षत (for निरीक्षत) — After line 196, T₁ ३ G₁ ३ ३ 108

15** वटपथे स्थित दवं ददर्शं मुदितान्मवात् ।
 — (L 199) T₁ G₁ M₁ ५ 'किं च स्वान्नम विन्तेय (for ५) K₂ D₂ मोहं B₁ मोह, T₁ G₁ G₁ मोहात् (for मोहं) — T₁ G₁ om lines 200 203 — (L 201) K₂ ५ असंकिष्टम् (for 'किष्टम्) M₁ न हीदृश सर्वं वटम् (for ५) V₂ B₂ D₂ स्वयुक्त (for अयुक्त) — (L 202) V₂ B₂ D₂ ५-व नश्च T₁ ५-वन्न (for पवने) V₂ B₂ D₂ भूतल (for 'ले) — (L 203) D₂ कथं तु (for कतम) K₂ K₂ B₂ D₂ D₂ ३ चिन्ता (for चिन्ता) V₂ B₂ D₂ भवस्थितः G₁ उप' (for स्वव) T₁ G₁ M₁ ५ इत्येव चिन्तवन्स्थित (for ५) — (L 204) T₁ G₁ ३ M₁ ५ दृष्टो (for भवदप्यत्) T₁ G₁ ३ M₁ ५ स्ववन्त (for शयान) — (L 205) K₂ D₂ तोयादयम् (for 'दृम्) — For line 205, T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ subst

16** सल्लिपार्णदो मम जीमूतमिव सागरे ।
 — (L 206) N₂ V₂ B₂ T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ तेजसा (for वर्चसा) — (L 207) K₂ K₂ गर्त-तम् (for जाग्र) — For line 208 T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ subst.

17** गाम्भीर्याजगत्तमिव ज्वलन्तमिव तेजसा ॥
 [T₁ M₁ ५ जोजसा (for ते)]
 — (L 208) K₂ B₂ ब्रह्म (for प्र) K₂ आयात (for 'ति) T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ देव प्रष्टुमिवायात (for ५) K₂ T₁ G₁ विमित (for विस्मयात्) — (L 209) T₁ ३ G₁ ३ M₁ ५ तमेव च पुन सोऽप्य (for ५) — (L 210) D₂ ३ G₁ ३ कुक्षि (for कुक्षी) M₁ सप्रविष्ट पुन कुक्षि (for ५) T₁ G₁ M₁ ५ सविस्मयः T₁ G₁ सुविस्मित (for सुनिश्चित) — D₂ om line 211 — (L 211) T₁ G₁ M₁ ५ च पुनः G₁ च सदे (for चरते) — (L 212) K₂ D₂ चकाम्, K₂

स तथैव यथापूर्वं पृथिवीमटते बलत् ।
 पुण्यतीर्थानि पूतानि निरीक्षन्ति भूतले ॥
 ऋतुभिर्यजमानांश्च सम्राजवरदक्षिणैः ।
 पश्यते देवपृथिव्यान्पुत्रियाञ्जनशो द्विजात् ॥ [215]
 सहृत्तमाश्रिता. सर्वे पूर्णा ब्राह्मणपूर्वकाः ।
 चत्वारश्चाश्रमाः सम्यग्यथोद्विष्टपदावुगाः ॥
 वर्षाणां शतसाहस्रं मार्कण्डेयस्य धीमतः ।
 चरतः पृथिवीं कुरुक्षेत्रं न च कुड्यन्तमौक्षते ॥
 ततः ऋदाचिदथ ये पुनर्वचप्राङ्निनिःसृतः । [220]
 मुग्धं न्यमोवशास्त्रायां चालभेकं निरीक्षते ॥
 यथा चैकार्षीणजले भीहरेणावृष्टान्तरं ।

अन्यत्कभीपणे लोके सर्वभूतविवर्जिते ॥
 स भूयो विस्वयाविष्टः कीन्महत्समन्वितः ।
 चारुमादित्सकाया न जगोत्युपसर्पितुम् ॥ [225]
 सौऽचिन्तयदर्थकान्ते स्थित्वा सलिलसन्निधी ।
 पूर्वदृष्टमिदं नेति शङ्कितो देवमायया ॥
 अगाधे सलिले सत्पथे मार्कण्डेयः प्रनमुनिः ।
 न शान्तिं लभते तत्र तेजसा प्रत्यतिक्रमः ॥
 तथैव भगवान्दसौ गतो योगेन जालताम् । [230]
 वभापे मेघतुल्येन स्वरेण पुरयोत्तमः ॥
 सर भैर्वत्त न भैतव्यं ममराथाहि चान्तिकम् ।
 मार्कण्डेय मुने वीर वात्परं श्रमपीडितः ॥

T₂ G₁ M₂ + चद्, V₂ B₁ D₂ D₂ + G₂ पुन (for बलत्) ।
 T₁ G₁ अटते पृथिवीं पुन (for ^b) — (L 213) K₂ पूतानाम्,
 N₂ पुण्यानि (for पूतानि) V₂ B₂ D₂ + G₂ लोनेऽपुनानि
 पुण्यानि (for ^a) V₂ B₂ D₂ + G₂ वीक्षन्त्यापनानि च, B₁
 T₁ + G₁ + M₂ + निरीः G₁ वी श्रदाश्रमाणि च, D₂ श्रवित
 मूलं, Rom Poona eds निरीक्षदिति मूलं (for ^a)
 — (L 215) V₁ T₂ G₁ + सपद्यद् (for पद्यते) M₂ +
 अपश्यदेव कुक्षित्वात् (for ^a) N₂ याचिन, T₁ G₁ M₂ +
 जगत (for ब्रह्मिवात्) B₁ + D₂ D₂ वायज्जगोन्दीश्वरमादि,
 T₂ G₁ शतशो जगते द्विजात् (for ^b) — (L 216) K₂ +
 D₂ G₂ स्वपुत्रम्, T₂ सुवृत्तम्, G₁ सुवृत्तम् (for यद्) V₂
 आश्रिता (for आश्रिता) D₂ पूजिता, T₂ पूजका (for
 पूर्वका) K₁ वर्णास्त्र द्विजात्, T₂ G₁ वर्णास्त्राद्यपूर्वकात्
 (for ^b) — (L 217) K₂ D₂ + सपयोद्विष्ट (for द्विष्ट)
 N₂ V₂ B₂ पशानुया, D₂ पथाकमा (for पदानुया) T₂
 G₁ + M₂ यथोद्विष्ट यथाव्याया, T₂ G₁ M₂ द्विष्ट यथावय
 (for ^a) — (L 218) N₂ V₂ B₂ D₂ साहस्रं (for 'हं')
 V₂ B₂ D₂ T₁ + G₁ + M₂ + एव वर्षात मास (for ^a)
 V₂ B₂ + D₂ G₂ मार्कण्डेयो महासुनि (for ^a) — (L 219)
 V₂ B₂ + D₂ G₂ विवरत् (for चरत्) D₂ T₁ + G₁ + M₂ +
 तर्ना (for कृत्वा) M₂ कुक्षित्वात् (for कड्यन्तम्) V₂ B₂
 D₂ G₂ मुह्यत (for मुह्यते) K₂ न कुड्यन्त प्रपद्यते, T₁ +
 G₁ + M₂ न कुड्यन्त सपीक्षते (for ^a) — (L 220) T₂
 G₁ कदाचित्पुत्रं ये सोऽसु (for ^a) T₂ G₁ देवाद् (for पुनर्)
 N₂ K₂ निरिगते (for निरि घन) — (L 221) D₂ निरिगत
 (for निरीक्षते) — (L 222) K₂ D₂ D₂ T₁ M₂ पूतान्तरे
 (for [मा]त्) — (L 223) T₁ G₁ M₂ + अश्वके (for
 'च') — (L 224) T₁ + G₁ + M₂ भूयो विस्वयापश,
 M₂ स भूयो विस्वयापश (for ^a) — (L 225) N₂ [ए'प
 पीश्रियुम्, T₁ G₁ M₂ + [ए]भैरीशे' (for [उ]वस्यते) D₂

न शको सुपरीक्षितुम्, T₁ G₁ नाभिपद्यंशिवीक्षितुम् (for ^a),
 — (L 226) T₁ + G₁ + M₂ + सचिन्त्यस्तथैकान्ते (for ^a),
 D₂ cm hr es 226^a-228^a — (L 227) N₂ D₂ दृष्टयैव
 (for पूर्वदृष्टम्) T₁ + G₁ M₂ + इदं मेने, G₂ इदं वेत्त (for
 हृद् वेति) G₂ पूर्वं दृष्टिम मेने (for ^a) — (L 228)
 K₁ + N₂ V₂ B₂ D₂ + मन्थे, V₂ + मन्थो, D₂ मुष्टे, G₂
 तन्मिन् (for मन्थे) — After line 229, T₁ + G₁ + M₂ +
 M₂ + ins

18* बाहुमानसहृष्टिप्र प्रत्येन दिवानित्तम् ।
 तदा श्रमन्ते बहुधा न पारं तस्य पश्यति ।
 तत्र ब्रह्मति मूढायां ज्ञानात्थेव न रिचन ॥
 { (L 1) T₂ स्तनदेव, G₁ मुचते च (for 'देव') — (L 2)
 T₂ G₁ M₂ समते (for अतले) }

— (L 229) T₂ अतमत् (for एतने) T₁ G₁ + M₂ + न
 दान्तमानभूत्त (for ^a) V₂ दिष्ट (for दिष्ट) K V₂
 B₂ D₂ D₂ + श्रमन्तप्रमोदिष्ट (V₂ 'ष्ट', B₂ 'यम्') ;
 B₁ T₁ + G₁ + M₂ + श्रमन्तप्रमोदिष्ट (M₂ + 'नेपत्') ;
 D₂ श्रमन्त् न पुनिष्ट (for ^a) — After line 229, T₁ +
 G₁ + M₂ + ins

19* प्रत्येनमेक बहुधा मार्कण्डेय महासुनिव ।
 — (L 230) T₁ + G₁ + M₂ + श्रयैतं (for तथैव) .
 — (L 231) G₂ M₂ + स्वेन (for स्वेन) — After
 line 531 T₁ + G₁ + M₂ + ins an add colophon [Sub-
 parca T₁ G₁ M₂ + वी' (T₁ पु) इत्यादावर्नाच T₂ वी'क-
 रम् — A lly no. T₁ 333, T₁ 378 G₁ 333, M₂ + 4]
 — (L 232) K V₂ + D₂ D₂ + इद् (for मत्) V₂ B₂
 D₂ + G₂ मन्थति मन्थयत् T₁ + G₁ + M₂ + इव
 आयाहि ऋत्वि' (for ^a) — (L 233) K₂ + V₂ + B₂ D₂
 D₂ T₁ + G₁ + M₂ + मुने पीः; N₂ मुने प्राण, V₂ B₂ + D₂ +

मार्कण्डेय उवाच ।

को मा नाम्ना पीडयति तप परिभ्रमन्म ।
 बहुदर्पसहस्राख्यं धर्षयश्चैन मे वयः ॥ [235]
 न ह्येव समुदाचारो देवेष्वपि समाहितः ।
 मा ब्रह्मपि स विश्वेशो दीर्घायुरिति भापते ॥
 कस्तपोघोरशिरसो ममाद्य त्यक्तजीवितः ।
 मार्कण्डेयेति मा प्रोक्त्वा सत्युमीक्षितुमिच्छति ॥
 एवमाभापते क्रोधान्मार्कण्डेयो महामुनिः । [240]
 अथैन भगवान्भूयो वभापे तत्परायणम् ॥
 अह ते जनको वत्स हृषीकेशः पिता गुरुः ।
 आयु प्रदाता पौराणः किमर्थं नोपसर्पसि ॥
 मा पुत्रकामः प्रथमं पिता ते ह्यङ्गिरा मुनिः ।

पूर्वमाराधयामास तपस्तीव्रमुपाधितः ॥ [245]
 ततस्त्वा घोरतपस दहनोपमतेजसम् ।
 दत्तवानहमात्मेष्ट महर्षिममितायुषम् ॥
 न मामुत्सहते चान्यो यो न भूयो ममात्मकः ।
 द्रष्टुमेवार्णगत क्रोडन्तं योगधर्मिणम् ॥
 ततः प्रहृष्टवदनो विस्मयोत्सृष्टलोचनः । [250]
 मूर्ध्नि बद्धाङ्गलिपुटो मार्कण्डेयो महातपाः ॥
 नामगौर ततः श्रुत्वा दीर्घायुर्लोकपूजितः ।
 अथाकरोन्नमस्कार प्रणतः शिरसा प्रसुम् ॥
 मार्कण्डेय उवाच ।
 इच्छेदहं तत्त्वतो मायामिमा ज्ञातुं तनानघ ।
 यदेकार्णवमप्यथस्यः शेषे त्वं बालरूपवान् ॥ [255]

महाप्राज्ञ Gs मुनिश्रेष्ठ (for मुने वीर) B1 Ds विभ्रम (for
 बाह्वस्व) Ks T1 s G1 s ; भ्रमकशिशि V1 मान्वित (for
 'पंडित') — (L 234) Ns V1 s B1 s (marg) s Ds
 Ds s Gs कीर्तयति, Bom Poona eds G(ed) कीर्तयते (for
 पीडयति) T1 Gs को वा मा बालक इति, Gs कोऽय महा
 कीर्तयति, Ms को महाम कीर्तयति, Ms कोऽय महाम कीर्तयते
 (hypermetatic) (for ") — (L 235) V1 सद्ब्रह्मार्पं,
 V2 Ds (marg) 'सायुर्' T1 s G1 s Ms s 'स्वाम्, Gs
 'साह्य (for 'साह्य) Ks Ds तप (for वय) K1 धर्षं
 यति च मे तप Ds 'वश्विच मे तप, T1 s G1 s Ms s परि-
 भ्रूय च मे वय (for ") — (L 236) Ds दुरावदः T1 Gs
 Ms s सुपूजित (for समाहित) T1 Gs देवस्वरमासु पूजित
 (for ") — (L 237) T1 Gs s यन्मा महापि विश्वेशो (for
 ") — After line 237, T1 s G1 s Ms s 128

20** योऽय जगद्गुरु साक्षादिष्णु सर्वेश्वरो हरि ।
 स एष वत्स वत्सेति पिता मुने न सहाय ॥

— Ks om line 238 — (L 238) Ds (sup ins) T1 s
 G1 s Ms s कस्तपो घोरतपसाद्य (for ") Ds सर्वैः T1 Gs
 s Ms s यो मया (for ममाद्य) — (L 239) T1 s G1
 s Ms s उत्सवाः G(ed) प्रोच्य (for प्राक्या) B1 अर्हति
 (for हृच्छति) T1 s G1 s Ms s मयुषमीशितुमर्हति (for ")
 — Before line 240, some Ms ins वैशपायन — (L
 240) Ks T1 Gs आभाषत (for 'वते) Ns V2 Bs Ds Ds
 मोहान् (for क्रोधान्) — (L 241) V2 तत्परायण (for
 'यणम्) T1 s G1 s Ms s दत्तवत् नम ह्यङ्गवन् (for ")
 — Before line 240 some Ms ins वैशपायन — (L
 242) T1 Gs हन्त (for बह) — (L 243) K1 s
 Ds s s पौराणः Ks B1 Gs 'णो (for 'ण) T1 Gs Ms s

किं मां ल (for किमर्थं) Dn Ds T1 -स्वपति, Bom ed G(ed)
 'सि (for 'नि) — (L 244) T1 s G1 s Ms s 5द्विरसो (for
 ह्यङ्गिरा) — (J 245) Ns Ds ममाधित, V2 उपास्थित,
 D1 Gs समास्थित (for उपाधित) Ks s V1 B1 Dn Ds s
 तपयितवन्मास्थित (Ks B1 Dn 'दित) (for ") — (L
 246) K V1 B1 s Dn Ds D1 s s तिरस (for तपस) T1
 G1 s द्विगोपस, Ms s दुहिणो (for बुद्धनो) — (L
 247) G1 Ms s उन्नवान् (for दत्) Ns क्षामस्थः B1
 आयुष्य (for आत्मेष्ट) T1 s G1 s Ms s अमिर्णतसम् (for
 'तायुषम्) — After line 247, T1 s G1 s Ms s 128

21** मदशो हि भवावल्पो न कोप कर्तुमर्हसि ।

— (L 248) T1 s G1 s Ms n समुत्सहते चान्यो (for ")
 Ns Dn Ds भूयो, Bom ed भूयो (for भूयो) V2 Bs
 Ds De समामजः Dn D1 'मकम् (for 'मक) K1 s Ds
 येन भूयो (Ks 'ते) ममान्विकम् V2 s Ds यो न भूयो म Ds
 'दान्) मामन B2 न भूयो न ममात्मन, T1 Gs यो नाम्-
 न्मात्मको मत, T2 यो नाम्मत्स कामत, Ms s येनाभ्युत्सम
 कामत (for ") — (L 249) V2 Bs Ds s T1 G1 s Ms s
 Ms s -मायया (for धर्मिणम्) — Before line 250 some
 Ms ins वैशपायन — (L 250) Ns प्रसह (for प्रहृष्ट)
 — (L 251) Dn1 -युगो (for पुटो) — (L 252) Ds स्मृत्वा,
 Gs प्रोक्त्वा (for श्रुत्वा) V2 Bs Gौप्रदानादिक श्रुत्वा,
 Ds स्वगोप्रदानाक श्रुत्वा, T1 s Gs Ms s नामगौरै तत प्रोक्त्वा
 (for ") K1 s V1 s Ds विभ्रुत (for पूजित) — (L
 253) K1 s प्रसु (for प्रसुम्) Ds प्रणत शिरसा भुजम् (for
 ") — For line 253 T1 s G1 s Ms s subat

22** तस्मै भगवते भक्त्या पमस्कारमकुर्वत ।

— (L 254) Ks V2 Ds s Dn Ds Ds s Ms s हृष्टेयं

किंसंज्ञः कथं भगवानल्लोके विज्ञायसेऽनघ ।
तर्कये त्वां महाभूतं न भूतमिह निष्ठिते ॥

भगवानुवाच ।

अहं नारायणो ब्रह्म सभवः सर्वदेहिनाम् ।

सर्वभूतोद्भवकरः सर्वभूतविनाशनः ॥

अहमैन्द्रे पदे शकं क्रन्तुमपि वस्तरः । [260]

अहं युगे युगाख्यञ्च युगसार्त एव च ॥

अहं सर्वाणि सत्त्वानि देवतान्यखिलानि च ।

भुजंगानामहं शेषस्ताक्ष्योऽहं सर्वपक्षिणाम् ॥

अहं सहस्रशीर्षां शीर्षैः पदैर्मिसहस्रतः ।

आदित्यो यज्ञपुरुषो देवो यज्ञमयो मखः । [265]

अहमिहिव्यवाहो यादसां पतिरख्ययः ॥

यः प्रथिव्या द्विजेन्द्राणां तपसा भावितात्मनाम् ।

यदुजन्मनिरुद्धात्मा ब्राह्मणो यतिरुच्यते ॥

ज्ञानयान्दृष्टविश्वात्मा योगिना योगिन्तमः ।

कृतान्तः सर्वभूतानां विशेषा कालसहितः ॥ [270]

अहं कर्म त्रिधा जीवः सर्वेषां धर्मदर्शनः ।

निष्कियः सर्वभूतेषु आत्मज्योतिः सनातनः ॥

प्रधानपुरुषो देवोऽहमाद्यन्वक्ष्योऽन्ययः ।

अहं धर्मरूपश्चाहं सर्वार्थमनिवासिनाम् ॥

अहं ह्यशितो देवः क्षीतोदधिमाहाणवे । [275]

शक्तं सत्यं च परममहमेकं प्रजापतिः ।

अहं मांख्यनाहं योगो अहं तत्सर्वं पदम् ।

अहमीड्यो भयभ्राह्महं विद्याधिपः स्मृतः ॥

(for इष्टेऽहं) T₁ s G₁ s इष्ट्यामि तत्त्वतो ज्ञातुम् (for ^a).
T₁ s G₁ s माया (for ज्ञातु) — (L 255) T₁ s G₁ स्याने

(for शेषे ख) V₁ G₁ रूपधर (for 'वात्) — (L 256)

De (mark) विष्वायसे (for 'विज्ञा') V₁ s B₁ G₁ प्रयो,
B₁ विभो, M₁ विभु (for जय) T₁ s G₁ s M₁ लोके

सिञ्जायते प्र (M₁ वि भु), G₁ लोके विष्वायसे प्रयो (for ^a)
— (L 257) G₁ तन्मय (for तर्कये) V₁ B₁ सहस्रतम्, M₁

(^a) ^a महासार्त (for 'भूते) K₁ s D₁ s इह तिष्ठति

काणाय (for ^a) — After line 257, T₁ s G₁ s M₁ s
ms an addl colophon [Sub-paraean T₁ s G₁ M₁ s

पौ (T₁ पु) क्कामादुर्गोव — Adhy no T₁ 334, G₁ 329,
G₁ 336, M₁ s 5] — D₁ नारायण (for भगवान्)

— (L 268) D₁ s G₁ धनम् (for प्रज्ञा) T₁ s G₁ s M₁ s
रुद्र शब्द- शिवशपा (for ^a) — (L 259) T₁ s G₁ s

M₁ s मृत्यु सर्वहरख्ये (for ^a) — After line 259, G₁
ms

23** अहं प्रज्ञा च रुद्रश्च सर्वेषां भवामयहरः ।

— (L 260) K₁ s V₁ D₁ s T₁ G₁ M₁ देन्द्रे (for देन्द्रे)

D₁ कर्तुमा, D₁ भूता (for क्रतु) — (L 261) K₁ s G₁

युगाधर (for 'ख्यर) K₁ युग संवत्, T₁ s G₁ s M₁

युगात्मन् (for युगात्मा) — K₁ D₁ om line 262 — (L
262) N₁ D₁ नृमानि, G₁ तन्वाति (for स^a) — (L 264)

M₁ वैदेर (for वैदेर) T₁ s G₁ s M₁ यो वैदेरनिमज्जि (G₁

'वादि'र (for ^a) — (L 265) D₁ आह्वित्यात्; T₁ G₁

s M₁ s 'ख्ययणं (for 'ख्यो वल) K₁ N₁ V₁ B₁ s D₁

D₁ D₁ s देव, D₁ वेद, M₁ सुते (for देवो) K₁ देव

पञ्चमयोवम- D₁ देवपञ्चमयो वम- T₁ G₁ s मये प्रहसमयो-

अस्त, M₁ सुते प्रहसमयो मय (for ^a) — (L 265) D₁

सह वासुद, G₁ ह्ययवह (for 'वाहो) T₁ s G₁ s M₁ s मय-

सस्यतिरुद्रत (for ^a) — T₁ s G₁ s om lines 267-269

— (L 268) V₁ नियहानां, B₁ निरहाना (for 'ब्रह्मा)

D₁ नतिर (for य^a) K₁ K₁ प्रहणो यतिरुच्यते (for ^a)

— (L 269) D₁ G₁ s योगिना यतिरुच्यते (for ^a) — (L
270) T₁ s G₁ s M₁ त्रिधा (for 'पौ) G₁ त्रिधां धर्म

साधन (for ^a) — T₁ s G₁ s om line 271 — (L
271) D₁ सर्वो यो (for सर्वेषा) B₁ D₁ D₁ सत्त्वम् (for

दर्शन) V₁ G₁ सर्वेषा कर्मसाधनम् (for ^a) — (L 272)

K₁ भूतेभ्य, V₁ सूतामा, B₁ D₁ भूतानां (for भूतेषु).

K₁ D₁ आत्मयोनि, V₁ स्वामयोनि, B₁ आत्मा योनिः

D₁ s G₁ s आत्मजात, T₁ s G₁ s M₁ s आत्मा पाह (for

आत्मज्योति) — T₁ s G₁ s M₁ s om line 275 — (L
275) N₁ D₁ D₁ प्रधानं (for 'ज) K₁ s D₁ इनायसः V₁

स्वना, D₁ s इनायसि (for इनायसः) G₁ s ल्वनादिब्राह्मयो-

(G₁ 'ते'ऽन्यय (for ^a) — (L 274) T₁ G₁ अहं सर्वस

पानाम्मि (for ^a) — (L 275) N₁ V₁ s B₁ s D₁ s s

ह्यसित (for 'सितो) T₁ G₁ M₁ ह्यस्य (for देव) K₁ M₁

अहं ह्यसिता ह्यस्य (for ^a) K₁ D₁ s क्षीरोदेने, K₁ क्षीरो

देवो, V₁ B₁ s आत्मजात, T₁ s G₁ s M₁ s क्षीरोदेनेः G₁

क्षीरोदेकः G₁ दे वै (for 'दृष्टि) T₁ s G₁ s M₁ s क्षीरो-

देकमहायज्ञं (for ^a) — (L 276) T₁ s G₁ s M₁ सत्त्वं

(for कर्त) D₁ महात् (for महत्) — (L 277) V₁

खेहं (for अहं) K₁ V₁ D₁ D₁ s T₁ s M₁ s योगत् (for

योगो) V₁ B₁ s D₁ सद्-सत्त्वानं सपा (for ^a) — (L 278)

K₁ s V₁ B₁ s D₁ D₁ G₁ s इत्यो (for इत्यो)

B₁ अहमिदयो भवधर्मः D₁ (mark) G₁ M₁ s अहमिद-

यि G₁ M₁ 'यथाकिं चान्मः T₁ 'यथाकिंचिच्चान्मः T₁

अहं ज्योतिरहं वायुरहं भूमिरहं नभः ।
 अहमापः समुद्राश्च नक्षत्राणि दिशो दश । [280]
 अहं वर्षमहं सोमः परं न्योऽहमहं रविः ॥
 क्षीरोद सागरश्चाहं समुद्रो यदवामुत्तः ।
 वह्निं सवर्तको भूत्वा पितृस्तोयमय हरिः ॥
 अहं पुराण परमं तथैवाहं परायणम् ।
 अहं भूतस्य भव्यस्य धर्ममानस्य सभय ॥ [285]
 यत्किंचिद्विद्वयसे चैव यच्छृणोषि च किंचन ।
 यथानुभवसे लोरे तत्सर्वं मामकं स्मृतम् ॥
 विश्वं सृष्टं मया पूर्वं सृजेय चाग्नं पदय माम् ।
 युगे युगे च स्रद्यानि मार्कण्डेयाखिल जगत् ।
 तदेतदखिलं सर्वं मारिण्डेयागधारय । [290]
 शुश्रूषुर्मम धर्मेषु वृक्षो चर सुखी भव ॥
 मम ब्रह्मा शरीरस्यो देवाश्च भ्रमिभिः सह ।

व्यक्तमज्यस्ययोगं मामवगच्छापरानितम् ॥
 अहमेकाक्षरो मन्त्ररूपश्चक्षेत्र्यैव सर्वश ।
 त्रिपदश्चैव परमस्त्रिगोर्धनिदर्शन ॥ [295]
 एवमादि पुराणेषु वेदान्ते च महासुनिः ।
 व्यक्तमान्तानामु मार्कण्डेय महासुनिम् ॥
 ततो भगवतः वृक्षिं प्रविष्टो मुनिसत्तम ।
 रराम सुदमासायं शुश्रूषुर्हंसमज्ययम् ॥
 तदक्षर विविधमपाश्रितो यपु- [300]
 म्हाणैवे व्यपगतचन्द्रमास्करे ।
 शनैश्चरन्प्रभुरपि हंससक्षितो-
 ऽम्बुजगद्विचरति कालपर्यये ॥

Colophon

*मिन्या क्रिया चाहम्, G₂ *मिणो इतिश्चाहम् (for *) — (L. 279) N₂ V₁ D₂ भूमिर् (for वायुर्) T₁ G₁ अहं वायुरहं ज्योतिरहं (for *) N₂ D₂ वायुर् (for भूमिर्) — (L. 281) G₂ आनुर् (for वपम्) (* परं न्योऽहं वर्षमेव च (for *) — D₂ om (hapl) lines 282 283 — (L. 282) T₂ M₂ * क्षीरोदे सागरे चाहं (for *) T₁ M₂ मुने (for सुख) T₂ G₁ * M₁ समुद्रे वदवामुत्तं (for *) — (L. 283) V₂ * D₁ G₂ विद्वस्तोयमहं रवि (V₂ हरि) (for *) — (L. 284) T₂ G₁ * M₂ * अहं पुराण (M₁ णे) प्रयमम् (for *) — For line 285 K₂ * N₂ Br Dn Ds D₂ * T₁ * G₁ * M₂ * subst

24** भविष्य वैच सर्वत्र भविष्य सर्वसभय ।
 — (L. 286) T₂ G₁ M₂ * दैव (for वैव) — (L. 287) K₁ * D₂ व्रतम् (for स्मृ) T₂ G₁ * M₂ * तत्सर्वं मामनु-
 चार (T₂ G₁ चैव) (for *) — (L. 288) B₂ विश्वे सर्वे
 मया सृष्टं (for *) T₁ * G₁ * M₂ * सृजे चापापि पदय
 माम् (fo *) — D₂ om line 290 — (L. 291) V₂ D₂ *
 धर्मेषु (for धर्मेषु) — (L. 293) T₁ * G₁ * M₂ *
 [अ]मुद्विपम् (for [अ]परानितम्) — (L. 294) D₂ D₂ *
 अक्षरम् (for स्व) T₂ * G₁ * M₂ * क्षासन (for सर्व) —
 — (L. 295) D₂ * त्रिपदाश्च, T₁ G₁ त्रिपदाश्च T₂ G₁ M₂ *
 त्रिपदेव, G₁ त्रिपदाश्च (for त्रिपदाश्च) K₁ * D₂ विचरणाये
 दर्शनं (for *) — D₂ om line 296 297 Before line
 296, some Mss ins वैवपावन — (L. 296) V₂ B₂
 D₂ * T₂ G₁ * M₂ * पुराणेषो (for णेषु) K₂ D₁

वेदाश्चैव, N₂ V B D₂ वरुणेव D₂ वेदान्तेषु (for *ने
 च) D₂ G₁ * वदश्चैव जगद्गुरु, T₁ * G₁ * M₂ * वदश्चैव
 महासुनिम् (for *) — B₂ D₂ om line 297 — (L.
 297) N₂ V₂ B₂ वचनं स्वार्त्तवाहनम्, B₂ G₂ वचनं स्वाहत्
 D₂ वचनं चार्त्तम् M₂ वचनेणहत्, M₂ वचनेण हत् (for
 *) — After line 297, N₂ V₂ B D₂ D₂ * G₂ * ind. ;
 25** प्रवेत्तयामास ततो जडर विधरूपश्च ।

— (I. 299) K₂ D₁ नेमे स B₂ G₂ रराम (for रराम)
 B₂ D₂ सुखम् (for सु) T₁ * G₁ * M₂ एकात् (for
 कामाच) T₁ G₁ उक्तम् (for कृत्यम्) — (L. 300) K₂
 अपाश्रित, Dn₂ D₂ * क्षयाश्रितो (for जया) N₂ V₂ D₂
 T₁ M₂ तनु (for वयुर्) Dn₁ तन्क्षर त्रिविधमपाश्रितो
 वयुर्, D₂ तदक्षर त्रिविधमपाश्रितमनुर्, T₁ G₁ * M₂ *
 तदक्षयो त्रिविधमपाश्रितमनुर् — (L. 303) V₂ * B₂ * D₂
 सुवच (for स्मृत्वम्) N₂ विद्वरति Dn M₂ विद्वरति, T₂
 G₁ * विरहति (for विचरत) V₂ B₂ D₂ G₂ M₂ सृजज-
 गद्विचरति कालपर्यय

COLOPHON — Mention of the Epic D₂ D₂ *
 — Mention of Khila K₁ V B D₂ D₂ * — Sub-paraon
 K₂ पुष्करम् N₂ V₂ B D₂ D₂ * * * * * पौष्करम्, Dn
 D₁ T₁ * G₁ * M₂ * * * * * (D₂ पुष्करमात्रुर्भाव — Adhy
 name K V B D₂ D₂ * * * * * मार्कण्डेयदर्शनम् — Adhy no
 K₂ 85 V₂ * 196, Dn 4 K₂ 195, D₁ 14, K₂ 212,
 D₂ 191 T₁ G₁ 335, G₁ 330, G₂ 336, G₁ 135;
 G₂ 337, M₂ * 6

वैशंपायन उवाच ।

आपयः स विभुर्भूत्वा कारयामास वै तपः ।
छादयित्वात्मनो बृहन्मात्मना जुम्भसभवः ॥ [305]
ततो महात्मानिवलो मर्ति लोन्स्य सज्जने ।
महतां पञ्चभूतानां त्रिभूतो व्यचिन्तयत् ॥
तस्य चिन्तयवस्तत्र तपसा भावितात्मनः ।
निराकाशे तोयमये सूक्ष्मे जगति गह्वरे ॥
ईप्सस्तशोभयामास सोऽर्णव सलिले स्थितः । [310]
सोऽनन्तरोर्मिणा सूक्ष्ममथ चिद्भद्रमभूत्तदा ॥
तत्र शब्दगतिर्भूत्वा मारुत्तद्रवसभवः ।
स छब्दान्तरमशोभ्य व्यवर्धत समीरण ॥
विवर्धता चलवता तेन सक्षोमितोऽर्णवः ।

अन्योन्यवेगाभिहता ममन्पुश्वोर्मयो भृशम् ॥ [315]
महार्णवस्य क्षुब्धसा तस्मिन्नमन्ति मन्थिते ।
कृष्णवस्ती सभमवत्स्युर्मैधानरोऽर्षिमान् ॥
ततः सक्षोपयामास पाणफः सलिलं बहु ।
क्षयाज्जलनिधेश्चिद्भद्रमभनद्विस्तृत नमः ॥
आत्मवेतोपमाः पुण्या आपोऽमृतस्रोतमाः । [320]
आकाशं छिद्रसभूत वायुरानानसभनः ॥
आज्यं सधर्षणोद्भूत पाणफ चान्यसभनम् ।
दृष्ट्वा प्रीतियुतो देवो महाभूतविभाननः ॥
दृष्ट्वा भूतानि भगनात्लौभ्यदृष्टवर्धमव्ययः ।
महाणो जन्मसहितं बहुरूपो व्यचिन्तयत् ॥ [325]
चतुर्गुणदिसरयाते सहस्रगुणपर्यये ।

Vs not collated from line 304 up to the end
— (L. 304) T₁ G₁ s s M₁ s भाप दृढ (for भाप स) ।
T₁ G₁ s M₁ s चायवामास, G₁ धार (for कार) — (L. 305) K₁ आमानं, D₁ तत म (for आमान) V₁ s [पु]-
वासा; B₁ कुल; D₁ (sup. lin. as above) काम (for
कुम्भ) D₁ तत स वुरमंभव, T₁ s G₁ s s M₁ s तपसा
कृत (T₁ G₁ M₁ वृषा) भाभव, G₁ s तत सलिल (G₁ स जल-
संभव (for ⁶)) — (L. 307) K₁ D₁ सधर्षो (for सा)
T₁ s G₁ s s M₁ सैव (for पञ्च) D₁ रूपो (for भूतो)
K₁ s sv चिन्तयत्, (for व्यचिन्तयत्) T₁ s G₁ s M₁
विश्वो विभनचिन्तयत्, G₁ M₁ त्रिधेधमचिन्तयत् (for ⁶)
— (L. 308) N₁ V₁ D₁ D₁ G₁ रव (for तत्र) T₁ s
G₁ s M₁ s तस्य चिन्तयमानस्य (for ⁶) N₁ D₁ T₁ s G₁
s s M₁ s विवा T₁ G₁ विमान्ति मन्थितेऽर्णवे (for ⁶)
— (L. 309) N₁ निराकाशे (for काशे) — (L. 310) K₁
एव, T₁ वासत् (for ईपत्) T₁ s सोर्णवं सञ्चिदाभिन,
G₁ s सौगणं सलिलाभितम्, M₁ s सौवर्ण्यसलिलाभित (M₁
भितम्) (for ⁶) — (L. 311) K₁ D₁ सोऽनन्तरोर्मिणा
सुखये (D₁ सुखे), T₁ s G₁ s M₁ s ममन्पुश्वोर्मिणा (M₁ षा)
सूक्ष्मम् (for ⁶) G₁ om lines 311⁶-312⁶ K₁ सभ्ये (for
सभ्ये) T₁ s D₁ s दृश (for ददा) V₁ D₁ G₁ तथा छिद्रस्य
संभव (for ⁶) — D₁ G₁ om line 312 — (L. 312)
N₁ V₁ s तपसमयो, D₁ तपसो विभुत् (for तपसवित्)
K₁ s D₁ मत्र तपसमभियुता; T₁ s G₁ s M₁ s तपसप्रतिहतो
प्लूतो (for ⁶) K₁ V₁ मारुत्तं द्रवमंभव, K₁ D₁ मारु-
त्तमंभव; V₁ भाशो जय, D₁ D₁ T₁ M₁ मारुतदिग्दम्; D₁
मारुत्तं भाश, G₁ तथा छिद्रस्य मभव; M₁ भाशवदिग्दम्
(for ⁶) — (L. 313) K₁ V₁ B Dn D₁ s s G₁ s

महोर्मयो (for 'त्) D₁ सतुद्रात्तमसोर्म्ये (for ⁶) — (L. 314) T₁ s G₁ वेगादशोभयंभव, G₁ M₁ s वेगादाशोभि-
तोर्म्ये (for ⁶) — (L. 316) K₁ D₁ कुम्भस्य (for
क्षुब्धस्य) K₁ s B₁ D₁ मन्थिते, K₁ B₁ Dn D₁ T₁ G₁ s
M₁ s मन्थयि, V₁ मन्थत, T₁ G₁ मन्थम; G₁ भाशो (for
मन्थित) — (L. 317) K₁ V₁ D₁ स भगनात् (for सभ-
नम्) D₁ T₁ s G₁ s s M₁ s महात् (for र्षिमान्) — (L. 318)
K₁ D₁ मयु (for बहु) — (L. 319) K₁ s D₁ जह
निषी (for निधेय) T₁ G₁ क्षयाज्जलनिधेयदम् (for ⁶).
K₁ s V₁ B₁ s Dn D₁ s ति सूत (for सित्त) N₁ V₁
D₁ (marg); G₁ s मारुत्तद्विभित्ता (for ⁶) — For
line 319, K₁ subst

26** बहुसयानरणि भेदिदममगप्रि वृत्तम् ।
— (L. 320) K₁ s D₁ s तत्रोपमा, K₁ D₁ D₁ s (marg).
s s 'पमा, N₁ V B Dn T₁ G₁ s s M₁ s 'पमा (for
'पमा) — (L. 323) D₁ भावं सधर्षणेद्भूतं, T₁ G₁ M₁
भावं सधर्षणोद्भूतं (for ⁶) D₁ वायु (for वायव्य) T₁ s
G₁ s s M₁ s वायुकाशपरमंभव; G₁ क वायुमितिम् (for
⁶) — (L. 325) V₁ B₁ D₁ सीपमना; D₁ प्रीतिं तपो (for
प्रतियुतो) T₁ s G₁ s M₁ s दृष्ट्वा (T₁ वृष्ट्वा; G₁ वृष्ट्वा)
सितो महादेवो (for ⁶) D₁ मयत्र (for भाजन) V₁ B₁
D₁ G₁ s महापमा सूतमभन (G₁ s भाजन) (for ⁶).
— (L. 34) K₁ V₁ वृष्ट्वा (for दृष्ट्वा), T₁ G₁ [म] वृष्ट्वाभि
(for भूतानि) T₁ s G₁ s M₁ s इतमम्, G₁ सध्वपम्
(for 'य) K₁ N₁ V₁ B₁ Dn D₁ D₁ s होत्र (K₁ D₁ 'ते
गृह्यर्थेत्तारविद् (for ⁶) — (L. 325) K₁ D₁ विविच्य
पु; N₁ B₁ Dn D₁ D₁ s (marg. as above) T₁ विविच्य
D₁ (marg) विविच्यत् (for ⁶) — (L. 326)

यत्पृथिव्या द्विजेन्द्राणा तपसा भावितात्मनाम् ॥
 बहुजन्मनिरद्वात्मा ब्राह्मणो यतिरुत्तमः ।
 ज्ञानानन्दप्रविश्यात्मा योगिना योगवित्तम ॥
 तं योगवन्तं जिज्ञाय सपूर्णैश्वर्यविक्रमम् । [330]
 देवो ब्रह्मणि विश्वेशो नियोजयति योगवित् ॥
 ततस्तस्मिन्महातोये हविषो हरिरच्युतः ।
 स्वपन्त्रीडञ्च विविधं मोदते चैप पायकि ॥
 पद्म नाम्बुद्रुप चैकं समुत्पादितनासदा ।
 सहस्रपणं निरजो भास्कराभ हिरण्यमयम् ॥ [335]
 हुताशनन्ज्वलितशिखप्रभ तदा
 सुगन्धिर्न शरदमलाकैतेजसम् ।

विराजते कमलमुदारचंस
 महात्मनस्तुहृत्कारदर्शनम् ॥

Colophon

वैशपायन वराच ।

अथ योगनिदा श्रेष्ठमसृजद्भूरितेजसम् । [340]
 स्रष्टार सर्वभूताना ब्रह्मण सर्वतोमुपम् ॥
 तस्मिन्धिरण्यमे पद्मे बहुगोजनविरुत्ते ।
 सर्वतेजोगुणमये पार्थिवैर्लक्षणेयुते ॥
 तच्च पद्मं पुराणज्ञाः श्रुद्विबीरहमुत्तमम् ।
 नारायणाशसभूत प्रदन्ति महर्षयः ॥ [345]
 या तु पद्मासना देवी पृथिवी ता प्रचक्षते ।

K₁ s : D₂ T₁ G₁ s सहयान्ते, G₂ s-सभूते, M₁ सयान्ते
 (for-सहयान्ते) — (L 327) V₂ B₂ D₂ य पृथिव्या,
 D₂ पृथिव्या यो (for यत्पृथिव्या) — (L 328) L₁ s
 G₁ s : M₂ s विमुद्राना (for निहृदात्मा) N₂ V₂ B₁ s
 D₂ G₂ s उच्यते (for उत्तम) D₂ ब्रह्मणो गतिरच्यते, T₂ s
 G₁ s M₂ s ब्रह्मणे हवि(M₂ s गनि)रय(T₁ G₁ s 'द्')मम्
 (for^b) — (L 329) T₁ s : G₁ s M₂ s ज्ञान इष्ट तु
 विमार्थं (for^a) V₂ B₂ D₂ (marg as above) योगिना
 याति गम्यताम् T₂ G₁ s M₂ s 'ना याति मुष्यताम् (for^b)
 — (L 330) Cal ed आमतत्त्व (for योगवन्त) K₁ B₁ s
 Dn D₁ s : विज्ञेय (for विज्ञाय) T₂ G योगवन्तमभि
 ज्ञाय (for^a) T₁ s G₁ s विद्युत्तम् (for विक्रमम्) B₁ s D₂ G
 s सपूर्णैश्वर्यमयम् (for^b) — (L 331) V₂ B₂ s
 D₂ D₂ पद् (for देवो) D₂ (marg) आत्मनि (for
 ब्रह्मणि) K₂ D₂ देवमहापिथिषे च, N₂ Dn D₂ T₁
 G₁ s पदे (Dn T₁ देवो, G₁ परे) ब्रह्मणि विश्वे च
 T₂ G₁ M₂ s पदे ब्रह्मणि विश्वे (for^a) N₂ V₁ D₂
 तत्त्ववित् (for योग^a) — (L 332) K₂ V₂ D₂ T₁ s
 G₁ s M₂ s हविषो हरिरच्यते (for^b) — (L 333) K₂
 स्वेन, V₁ स्तर, B₁ D₂ स्तर, T₁ s M₂ s तन (for स्वरत्)
 D₂ स च (for चैव) V₁ B₁ पावक (for 'वि') N₂ B₂
 (marg) s G₁ मोदते स महर्विभि, D₂ 'पामाय पावक,
 T₁ s G₁ s M₂ s ते सर्वलोकहृत् (for^b) — (L 334)
 B₂ [अ]भ्युद्गत, T₁ G₁ M₂ 'दित (for 'द्व) M₂ s उपार
 विवशासदा (for^b) — (L 335) Dn T₁ G₁ s-पदे (for
 पद्) — (L 336) K₂ शिखाप्रभ प्रभ; K₂ D₂ s शिखो
 उज्वलप्रभ, G₁ महोगज्वलप्रभ (for-शिखप्रभ तदा) V₂ हुताशन
 उज्वलितशिखाप्रभ तदा, V₂ 'शनं उज्वलितशिलोउज्वलप्रभ,
 M₂ s 'शनं उज्वलनिभोगज्वलप्रभ — (L 337) K₂ V₂

B₂ s D₂ T₁ s G₁ s- M₂ s समुचित (for सुगन्धिभन)
 — (L 338) D₂ s वचनो, D₂ दर्शन (for वचत्)
 — (L 339) D₂ s-वचमम्, T₁ s G₁ s M₂ s 'नौवडम्
 (for दर्शनम्)

Colophon — Mention of the Epic V₁ D₂ D₁
 — Mention of Aśvā K₁ V₂ s B D₂ D₁ — Sub
 parca V₁ s B₁ s D₁ D₁-s वी(K₁ V₂ ऋम्, Dn T₁ s
 G₁ s M₂ s वी(T₁ G₁ s तु ऋकारमुदाहर — Adhy name
 K₁ s V₂ B₁ s D₂ s महापद्मोत्पत्ति, K₂ s Dn D₁ s
 पद्मोत्पत्ति, N₂ पद्मनाभोत्पत्ति, V₁ महापद्मनाभोत्पत्ति, B₂
 D₂ D₂ महाभूतात्पत्ति, M₂ s युक्तोत्पत्ति — Adhy no
 K₂ 86, V₂ 137, Dn D₂ 5, D₂ 196, D₁ 85, D₂
 213, D₁ 192, T₁ G₁ s 338, G₁ 331, G₁ 336, M₂ s 7
 — (L 340) G₂ M₂ योगवन्तो (for 'विदा) K₁ s : D₂
 अमृत (for अमृत्) K₂ s V₂ Dn D₂ D₁ s सर्वभूत-
 मनोमय(K₂ s D₁ 'म)म् (for^b) — (L 342) D₂ D₁
 विन्ने (for-विरुत्ते) — (L 343) T₁ s G₁ s M₂ s-युग-
 मय (for 'मय') K₁ B₁ युत्, T₁ युत्, T₂ G₁ s M₂ s
 युत्, (for युते) — (L 344) V₂ B₂ s D₂ D₂ G₂
 (marg as above) तडम् T₁ s G₁ s M₂ s-रूपम् (for
 'रुडम्) K₁ श्रुवीहडमनुत्तमम्, D₂ पृथिवीहडम् (for^b)
 — (L 345) K₂ Dn D₁ s नारायणाशसभूत, K₂ 'णाम्
 समूत N₂ ण यमुत्पत्तं, V₂ B₂ 'णाशसमुत्पत्तं D₁ G₁ s M₂ s
 'णाम्मुद्गत D₂ 'णाम्मुत्पत्तं, T₁ s G₂ 'णाम्मुद्गतम् (for
 for^a) — (L 346) T₁ G₂ s यत्प्र नाम महति, T₂ G₁
 यत्प्र नाभि महती M₂ s यत्प्रयत्नना देवी (for^a) T₂
 G₁ s M₂ s वरि (for सोऽ) V₂ B₂ D₂ सा पृथ्वी परिचक्षते,
 — (L 347) K₂ ये गर्भसाराद्वन्ते, Dn D₂ M₂ ये गर्भं (M₂

ये तु गर्भाङ्गुरासारा तान्दिव्यान्पर्वताम्बुः ॥
हिमवन्तं च मेरुं च नीलं निपथमेव च ।
कैलासं मुञ्जवन्तं च तथाद्रिं गन्धसादनम् ॥
पुण्यं त्रिशिरं चैव फातं मन्दस्मेरं च । [350]
उदयं च गिरिं श्रेष्ठं विश्वमस्तं च पर्वतम् ॥
एते देवगणानां च सिद्धानां च महात्मनाम् ।
आश्रमाः पुण्यशीलानां सर्वेषामयुतादयः ॥
एतेषामन्तरो देशो जम्बूद्वीप इति स्मृतः ।
जम्बूद्वीपस्य सत्यायनं पश्चिमा यत्र चक्रिरे । [355]
गर्भाङ्गुरस्त्वयते तोयं देवामृतसोपगम् ।
दिव्यतीर्थक्षतापाह्वयन्ता दिव्याः सतिः स्मृताः ॥

यान्धेवतानि तु पद्मस्य वैसराणि नमन्ततः ।
असंख्याताः पृथिव्या तु विभो ते धातुपर्वताः ॥
यानि पद्मस्य पत्राणि मृतीण्यूर्ध्वं नराधिप । [360]
ते दुर्गमाः शैलपिना श्लेच्छदेशा विरुत्पिताः ॥
यान्यथः पद्मपत्राणि वासायं तान्द्विभागशः ।
दैत्यानामुदरगणा च पाताळं नमन्हात्मनाम् ॥
तेषामधोगतं यत्तदुदयेत्यभिसङ्घितम् ।
महापानककर्मणो मञ्जन्ते यत्र मानयाः ॥ [365]
पद्मस्यान्ते भृशं यत्तदेकाग्रपञ्चलं महत् ।
श्रोचास्ते दिक्षु संपाताद्भ्रतारो जलसागराः ॥
ऋषेर्नारायणस्यायं महागुप्तरसंभयः ।

पद्म)सागराङ्गुरस्य, Ds ये तु गर्भाङ्गुराकारस्य (corrupt),
Ts : Gs : Ms ये पद्मसारगुरवः, Gs ये तु गर्भाङ्गुराकारात्
(for *) Ks-s उर्ध्वंते, Ks Ds (marg) दिव्यालान् (for
तान्दिव्यान्) — (L 348) Ds om (hapl) lines 348-
349 * Ks s Vt ऋषभम्, Ds कृषभम् (for निपथयम्)
— (L 349) Vs द्वैजवन्तं, Vs B Ds (marg) s
श्रीशारभ्य, Ks ऋक्षः, Ts अद्रिमस्त, Gs श्रीशारभ्यं (for
मुञ्जवन्तं) Ns द्वैजल श्रीशारभ्यं, Gs कैलासं वाप्यत्र पर्वतं
(for *) — (L 351) Ks Ns Vs Ls s Ds Gs गिरि
(for गिरिं) Ks s Vs Bz Dn Ds Ds-s Gs उदयं (Bz ' ई'
कन्दरं वैव, Ts : Gs : Ms s उदयं (Ts ' र्' शिखरं चैव (for
*) Ks Ns Vs Ds Ds दिव्यमस्तं च, Ds दिव्यं सङ्घं, Ts s
Gs s Ms s चक्रवाकं (for दिव्यमस्तं) — (L 352) Ts Gs
-वराणां (for गणानां) — (L 353) Bz Ds Ts Gs Ms (inf
in as above) आश्रमां (Ds ' मा' सर्वेषाम् (Gs ' मी' शैला-
नां) Ts ' मा' सर्वेषाम् (for *) Ns ऋषोदय, Vs प्रदादयः,
Bz (marg) Ds Gs -युजो', Ts s Gs -वरा', Gs -वरा
धया', Ms s कषोदया (for -युतादय) Vs Bz Ds पुण्या
भामयुजोऽप्यत्र (for *) — (L 354) Gs s Ms ऋषोदरे,
Bom Poona eds G (ed) इतरो (for अन्तरो) Ds s-
एतेषामन्तरोदेशो (for *) — (L 355) Ds s संघान् (for
संघानं) Bz Ts Ms s चक्रियाः Bz Ds s Gs चक्रिया, Cal
ed कुपेते (for चक्रिरे) Ns Vs s Bz (marg) Ds पात्रिणा
पत्रं च क्रिया (for *) — (L 356) Ts s Gs s Ms सन्धो
परमन्तरे नोदरे (for *) Ns Vs Ds दिव्यामृत (for देवा') s-
— (L 357) Ks s Ds s Ts -वासायाद्वाप्यः Ks निपथयाद्वाप्यः,
Gs s वासा गहास्य (for वासायाद्वाप्यः) Ts Gs s द्विष्या
नीपथयाद्वाप्याद्वाप्यः (for *) Ts Gs s मुरग्याः Ts Gs Ms s
ता श्रम्या (f s ता श्रिया) — (L 359) Ts s Gs s Ms s
ऋषस्त्वयते पृथिपयं ते (for *) Ns Vs s Ts Ds Gs सर्वे ते,

Ds दिव्यानां, Ts s Gs Ms s विश्वे वै (for विश्वे ते) Bz
विभो तेषां तु पर्वतां, Gs सर्वे ते यान्मु पर्वतां (for *) — (L
360) Ts s Gs s Ms s पत्राणि (for पत्राणि) Ks Gs om
(hapl) lines 360-362 * Ts Gs मृतिर्ध्वं, Ts युति पुनाः
Gs Ms s मृतिर्ध्वं (for मृतिपुर्ध्वं) — (L 361) Ks
शैलपिना, Vs Ts s Gs s Ms s विभो, Ds इतिरित्तं (for
शैलपिना) Vs श्लेच्छदेशा देवा (for श्लेच्छदेशा) — (L 362)
Ts Gs s इत्यथ च पर्णापञ्चलं, Ts Ms s यान्यथ पद्मपत्र-
भस्य (for *) Vs Bz Ds निवामार्थं विभागशः Ds वासायं
वाणि मां, Ts s Gs s- Ms s ते निवामान्मु मां ; Gs
निवामान्ते प्रतीतितां (for *) — (L 363) Ks अगुराणां
Ts कर्णारो (for कर्णारो) Vs सञ्जन्ते (for *)
Gs s पद्मगर्भा, Gs यापिगर्भा, Ms स्वारितानि (for पाताळं
तम्) Ts Gs Ms वाहं Ts स्यां विद्वानि महात्मना (for *)
— (L 364) Ds ह्यन्तः Gs एतं, Gs एतं (for एतत्) Ts
Gs तेषामधोगतं यत्तदुदयेत्यभिसङ्घानं (Ms s
'त्र' (for *) Bz Ds s (marg) Gs s- Ms s नरकोपि
(for उद') Ks -नारितम् (for संघि') Ds नरकोप्यति
मत्थितम्, Ts नरकोप्यमिथितम् (for *) — (L 365)
Dz कर्णारो (for -कर्णारो) Vs सञ्जन्ते (for *) — (L
366) Ds यत्र (for यत्) s Gs. कु-पृथ्वी सेते पश्चिम्
कुप-पश्चिम् : Ds पद्मस्योदये तु पद्मोदयं (for *) Ks
Vs Ds s यत्तदुदये (for एतत्) Ts (Gs s-गण मी (for
यत्तदुदये) Ts (Gs यत्तदुदये) सता (for *) — (L 367)
Dz मृत्पुत्रः, Ts Gs Ms s संघानां (for संघानं) Ts s Gs s-
Ms s वासायं मृत्पुत्रात् (for *) — (L 368) Ns (यो) मी
(for मृत्पुत्र) Vs s Ts s Ds Cs s एव (Gs ' द') वासायं
स्यातोः Ts Gs एव वासायं स्यात्, Ts Gs Ms s एव वासायं
स्यात् (f s) Ts Gs Ms s इति पुष्करसंभया (f s *),
— Bz Ds om. (hapl) line 369 — (L 369) Vs Bz Ds

प्रादुर्भावोऽप्ययं तस्मान्नाम्ना पुनरुत्सहितः ॥
 एतस्मात्कारणाञ्चैव पुराणैः परमर्षिभिः । [370]
 यज्ञिवेदं दृष्ट्वाथैवेनो पद्मविधिः स्मृतः ॥
 एवं भगवतः पदो विश्वस्य परमो विधिः ।
 पर्वतानां नदीनां च देशानां च विनिर्मितः ॥

विमुक्तयैवामतिमप्रभावः

प्रभाक्त्रो वै भगवान्महात्मा । [375]

स्य स्वयंभू शयनेऽसृजत्तदा

जगन्मयं पद्मविधिं महार्णवे ॥

Colophon

वेशंपायन उवाच ।

चतुर्युगादिसंभूते सहस्रयुगपर्यये ।
 विप्रस्तमसि संभूतो मधुर्नाम महासुरः ।
 तस्यैव च सहायोऽग्नौ भूतो रजसि वैटभः ॥ [380]
 तौ रजस्तमसाग्निं सभूतो कामरूपिणौ ।
 एषार्णवजलं सर्वं क्षोभयन्तौ महासुरौ ।
 वृष्णारत्नान्वरधरो श्वेतदीप्तोदद्विष्णौ ॥
 उभौ मदीतनटोदमी केयूरबलयोऽञ्जली ।
 महानिहृतवाक्त्राक्षौ पीनोरस्की महामुनी ॥ [385]
 महच्छिर सहननौ जङ्गमाधिपर्वतौ ।
 नीलमेघाभ्रसकाशादादित्यप्रतिमानभौ ॥

Da स्ययस्य, Ds Ts Gs s Ms s शय (for स्यय) Ks Dn
 Ds Ds सभव (for सञ्जिन) Ks Ds नाम्ना गुरुपसभुः (Ds
 भव), Vs नाम पुनरसभव, Ds कारणात्कथितो बुधै (for
 १) — (I 370) Ts s Gs Ms s प्राज्ञे, Gs तस्मात्, Gs
 प्राज्ञ (for मन्त्रे) Ds नाभिपुत्रस्य तपञ्जे (for १) — (L
 371) Ks Ts Gs याशिर्ष, Bs Gs याज्ञिकैर् (for यज्ञिवैर्)
 Ts Gs याज्ञिकैर्मन्त्राण्यते, Ms s यज्ञिकेवेददृष्टान्वैर् (for १)
 Ks चित्तीहता, Dn Ds Ds s विधीहृत, Ds विधि हृत
 (for विधि स्मृत) Ks यज्ञपथिचित्ता हृता, Ms Vs
 यज्ञ पथविधि हृत, Ds यज्ञपथवतीहृता; Ds यत्ना पद्मद्विनि
 स्मृता, Ts Gs s यज्ञेष्वेव पति हृता Ts यज्ञेऽप्यपचित हृता,
 Ms s यज्ञेष्वपचित हृता (for १) — Ns om line 372
 — (L 372) Ks Vs s B Dn Ds Ds s s Gs s भगवता (for
 भव) Ts Gs एव भगवदादीनां, Ts Gs एव भगवता तेन
 (for १) Ts Gs om lines 372^a 373^a Ks विप्रस्य (for
 विश्वस्य) Ks s विश्वाया घरणे विधि, Ks Vs B Ds s Gs
 विश्वाया (Ds विश्वाया, Gs विश्वाय) परया विधि, Ts Gs Ms s
 विश्वमायापरो विधि (for १) — (I 373) Gs देवानां (for
 देवानां) Ks s Vs s B Dn Ds s s s देवतानां च निर्मित;
 Ks देवानां च विनिर्मिता; Ts s f s Ms s देवानां यैव निर्मित
 (for १) — After line 3.3 Ms ios

27** एतस्मादेव सर्वेषां देवतगर्भधारणाम् ।

उत्पत्तिं पशुना राजन्नन पीकरिकारानु से ॥

— (L 374) Ds स्वभाव (for म) — (L 375) Ts Gs
 प्रभाकाराभौ (for कर्तो वै) Vs Ds प्रभाकरो योगितयोऽमित
 युनि (for Ts Gs Ms s क्त्राभौ वरुणमितयुनि — (L 376)
 Gs Ms जगत् (for मत्) Ts Gs Ms सौ स्वभव हायने
 वरुणजगत् — (L 377) Ks s Vs Vs s Bs s Dn Ds Ds
 Ts Gs पथविधि; Gs Ms s विशिर्ष (for विशिर्ष) Ds Ts जग

स्यधु (Ts न्यय) पद्मविधिमेहागवे, Gs Ms जगन्मय पद्मनि
 धिमहा

Colophon — Mention of the Epic Vs Ds — Men
 tion of Ahila Ks Vs s B Ds Ds — Sub parcaan
 Ks s Vs s B Dn Ds s s s पौ Ks पु) क्त्राभु, Ds Ts s Gs
 Ms s पौ (Ts पु) क्त्राभुत्तुर्भाव — Adhy nama K Ns
 Vs s B Dn Ds Ds s सर्वभूतोत्पत्ति, Bs महापथोत्पत्ति,
 Ds पुनरोत्पत्ति — Adly no Ks 87, Vs 198, Dn 6,
 Ds 197, Ds 86 Ds 214; Ds 193, Ts Gs 337, Gs
 339, Gs s 339, Ms s 78

Ts s Gs Ms s om line 378 — (L 378) Ks Vs B
 Dn Ds Gs चन्दूता, Ds s नि (for ने) — (L 380) Ks
 महानयो, Ts s Gs s Ms s सहायोऽग्ने (for दोऽयो)
 Gs जयति (for रजसि) — (L 381) Gs s चारिणौ (for
 रूपिणौ) — For line 381, Ts s Gs s Ms s subst

28** तपसो विश्वभूतो तपुर्मौ मधुकैटभौ ।
 — (L 382) Ds एकाग्रे (for षष्ठ) Ds महासुर्वौ, Gs
 जगत्सर्व (for जलं सर्व) Ts Ms s एकाग्रं जगत्सर्व (for १)
 Vs Bs Ds Ts महासुर्वौ (for सुर्वौ) Ts Gs s Ms s क्षोभ
 वेतां महासुर्वौ (for १) — (L 383) Ts s Gs s Ms s
 दिव्य (for कृता) Ds रजसृष्ट्यापारधरो (for १) — Ds
 om line 384 — (L 384) Ks Bs Dn Ds Ds Ts
 Ms उभौ मरुदकोदमी; Ns Vs Bs Ds Ts Gs s s Ms
 क्रितीमुदुदोऽमी (for १) — (I 385) Vs Bs Ds वृषभ
 (for विदुत) Ts s Gs s Ms s महाविदुत्कारुणाशी (for
 १) Ts s Gs s Ms s महोररुची (for पीनो) Ds महा
 सुरौ (for सुर्वौ) — (L 386) Ks Ds महाभिति; Bs s
 Ds Ts s Gs s Ms s महागिरे; Gs s महागिर- (for मह
 गिर) — (L 387) Ds मेघोप (for मेघाभ) Ts s

त्रिगुदन्मोदताम्राभ्या फराभ्यामतिनीपर्णा ।
 पादसचारवेगाभ्यामुद्विक्खपन्ताविधानंयम् ॥
 कम्पयन्ताविद्य हरि शयानमरिसूदनम् । [390]
 यो तत्र विहरन्त्योऽस पुष्करे विश्वतोमुत्तम ॥
 पश्यता दीप्तमपुष योगिना श्रेष्ठमच्युतम् ।
 नारायणसमाहास सृजन्तमखिला प्रजा ।
 दिवतानि च विश्वानि मानमात्र सुवाङ्मयीन् ॥
 ततस्तापूचवुत्तर ब्रह्माणमसुरोत्तमी । [395]
 दत्तौ युगुत्सया कुट्टी रोपसरकलोचनी ॥
 कल्प पुष्करमप्यास्य सितोऽणीपञ्चहस्तुर ।
 आनामगणयन्मोहादाते त्व विगतज्वर ॥
 एषामगच्छामयोर्दुर्द प्रयच्छ कमलोद्भर ।

आवाभ्यायतिवीराभ्या म शक्य स्वातुमाहवे ॥ [400]
 कल्प कञ्जोद्भवस्तुभ्य केन वासीह चोदित ।
 क स्रष्टा कश्च ते गोना केन नाम्नाभिपीयसे ॥
 ब्रह्मोराच ।
 य क द्युपुन्यते लोके ह्यविज्ञात सहस्रस्य ।
 तत्सभवेन योगेन किं मा नाभ्यवगच्छय ॥
 मधुकैटभापूचतु ।
 नाययो परम लोके किंचिदिति महासुने । [405]
 आनाभ्या छाद्यते विश्व तमसा रजसा तथा ॥
 रजस्तमोमयायाय यतीना दु रलक्षणी ।
 छलवी धर्मशीलाना दुस्तरौ सर्वदेहिनाम् ॥
 आवाभ्या मुञ्चते लोक उच्छ्रिताभ्या युगे युगे ।

G: s : Ms : a ना Gs : नील भ्रमप्रतीकाशाब् (for ")
 — V s om line 388 — (L 398) B Ts : Gs : Ms :
 त्रिगुदामोग Ds दम्भोद (for दम्भोद) Ks : Ds हस्तम्या
 G(ed) हाहाशी (for भा) Ns त्रिगुदामोगमाहास्या (for
 ") — (L 389) Ts Gs विश्वोभाक् Ts Cs Ms : विश्वो
 भाद् (for वेगाभ्याम्) Ts r Gs : s Ms : हाभिपनान्
 (for उच्छि) — (L 390) Ks रपतयन्नाक् Ks Ds रूपं
 (for रूप) Ks : Ds Ts : Gs : Ms : मधु (for हरि)
 Vs Bs Ds Gs : शयान सखिलापये (for ") — V s om
 line 391 — (L 391) Vs Bs Ds विचरन्ती, Ts :
 Gs : विमदत्तौ (for विहरन्ती) Ks Cal ed पुष्करं (for
 ") Ks Ds Ms सर्वतो (for विश्वता) Ds सुत (for
 सुत्तम्) — (L 392) Vs : B: Ks Ds पश्यता (for
 पश्यता) Ks Ds चवुपा (for ") Gs : हृदयवृत्तित
 देह (G: ही) (for ") Vs Bs Ds Gs : मप्ययम् Bom
 Poona Eds G(ed) उत्तमम् (for जपुत्तम्) — For line
 399 Ts : Gs : Ms : subst.

29** योगिनां श्रेष्ठमासाद्य दीप्त रत्नानुत्तमा ॥
 — (L 391) Ks : Ds स्वमुत्तम् Ks च सुगम् Ms : च
 समान् (for च सुगम्) Ns Ds मानपायुगामुपारिः Bs मान-
 पादगाम् (for ") (L 395) Ds हृदी (for रती) Ks
 Ds Ds Gs Ms युगुत्सु स, Ds स्तौ ली (for ") Ns Vs
 Ds Ds वृत्तौ (for हृदी) Vs हती युगुत्सु ली यदौ B: Ds
 रदौ युगुत्सु मयुदौ Ds रदौ युगुत्सु ली यदौ Ds (margin)
 हृदी युगुत्सु मयुदौ Ts Gs ली युगुत्सु मयुदौ Ts Cs ली
 युगुत्सु च मयुदौ (for ") Vs Bs Ds आय (for रोप) Ds
 रोपयन्नामक्षणी Ts : Cs : Ms : स्वायुत्तित्तनरी (for
 ") — Ds cm. lines 392 400 — (L 39) Vs Ds Ds

Ds : पुष्प (for पुष्कर) — (L 398) Ks Ds त्रिगुपयद्
 (for हस्त) Vs Ds Gs भासिनो (for भरते री) — (L
 399) Ns Vs : B: s Ds Ds Gs : एषामयोर्दामुदुद् (for
 ") Ts Gs : Ms हृदय (for हृदय) Gs : मप्यय कमले-
 क्षण (for ") — (L 400) Ns Vs Ds Ds Gs वीपाययां
 (for वातायनां) Ds (margin) Ds हाहायां पश्येताययां (for
 ") — For line 400 Ts r Gs : Ms : subst
 30** भागमया परमाभ्या प्यमयाक म्यायुमय ॥
 — (L 401) Ds : कण्ट कञ्जोद्भवस्तौ च; Ds कस्यं कुपो
 प्रवच्य तु (for ") Ks Ds प्ररित Ds : चोदित (for
 या) Ts : Gs : s Ms : केन कानि त्रियोदित (for
 ") — I 403) Ds विज्ञात स (for हात्रिज्ञात) Gs सहस्ररद्
 (for ") Ts : Gs Ms : शरित्यन्व महास्रद् (for
 ") — (L 404) Ks : Ns Vs : B Ds Ds Ds s s s
 Ts : Gs : s Ms : हायमयं पायवयः; Gs स भूतं पायवयं च
 (for ") Ds : स किं मा भाव्य (Ds वि भावयः, Ts Cs :
 कर्मणामयः) Gs हा) गाम् Ts Ms : कर्मणं मा कर्म गम्
 Gs : किं मा वैवाधिनपय (Gs ह) (for ") — Ts :
 Gs : s भुगुत्सु (for मयुदौ) — (L 405) Ks Ds
 Ts Gs : Ms : [मा] कयोः (for या) Gs Ms किं तद्
 (for किंचि) Vs B : s Ds Ts Gs गामान्त (for
 मुने) — (L 406) Gs हाशिं (for हाशय) Ks Ns
 Vs B: Ds Ds : कानं पादयो (Ns हा) Ds " ली
 विष (for ") Vs Ps Ds (s रजया मयया कया (for
 ") — (L 407) Ks : रजयमोमयी (Ks स यया) कया (for
 ") — (I 408) Ts : Cs Ms : हाय Ms : हाय ली
 धर्मगीपद् Gs पादयो धर्मगी (for ") — (L 409)
 Gs मुत्तत Gs पश्यत (for मुत्तत) Vs Ps Ds Ds स्तुति

आनामर्थश्च कामश्च यज्ञाः सर्वपरिमहाः ॥ [410]

सुरं यत्र मुदो यत्र यत्र श्रीः सनतिर्नयः ।

एषां यत्काङ्क्षितं चैव तत्तदाया विचिन्तय ॥

ब्रह्मोपाय ।

यत्तयोगतां श्रेष्ठ यच्च पूर्वमयोजिजम् ।

तत्समाधाय गुणगान्धत्त्वे चासि प्रतिष्ठितः ॥

यत्पर योगयुक्तानामक्षर सत्त्वमेव च । [415]

रजसमस्तसश्रेय यः च्छटा जीरसंभनः ॥

यतो भूतानि जायन्ते सात्त्विकानीतराणि च ।

स एव युक्तः समरे वशी मां शमयिष्यति ॥

ततः शयान श्रीमन्तं बहुयोजनविरुक्तम् ।

पदानाम् हर्षविशं प्रणिपत्याथ तावुभौ ॥ [420]

जानीरस्ता विश्वयोनिकेक पुरुषसत्तमम् ।

तवोपासनहेत्यर्थमिदं नो बुद्धिकारणम् ॥

अमोघदर्शनं सत्यं यतस्त्वां विश्वविधदम् ।

तत्तस्मान्मभितो देव बाह्वाय प्रतिवीक्षितुम् ॥

तदिच्छानो वर दत्त त्वया ह्यायामरिदम् । [425]

अमोघदर्शनं देव नमस्तेऽस्त्यजितजय ॥

ताप्या, T₁ : G₁ : M₁ : पुष्कलाप्या, G₁ सुस्थिताप्या, G₁ अयुति (for उच्छि) V₁ उद्विताप्या युगक्षये (for ⁶). — (L 410) G₁ : धर्मयु (for अर्थयु) D₁ आनामर्थश्च कामश्च (for ⁶) N₁ : B₁ : स्वर्ग (for सर्व) T₁ : G₁ : M₁ : यज्ञस्वर्गपरिमह (for ⁶) — (L 411) T₁ : G₁ : M₁ : स्वर्ग (M₁ : सुखं) यदम्पदायत्त (for ⁶) D₁ सन्नति रूप, D₁ T₁ : G₁ : M₁ : कीर्तिरेव च (for सनतिर्नय) — (L 412) Cal ed किञ्चित् (for चैव) K₁ यत्र देव, h₁ Dn₁ D₁ तत्र देव, V₁ Dn₁ D₁ तत्र देवं, D₁ तत्र वाया, D₁ तव देव D₁ तत्र देव G₁ तमनोऽय, G₁ ब्रह्मोपाय (for तत्तदाया) T₁ G₁ M₁ : यथाचितम् (for ⁶) — (L 413) K₁ : a Dn D₁ : अयाचितम्, K₁ D₁ अयाचितम् (for अयोजिजम्) — (L 414) V₁ B D₁ यत्समाधाय गुण (for ⁶) B₁ सर्वं चास्य, D₁ सत्ये चासिद्ध, D₁ सम स्वऽयु Born Poona eds, G(ed) मत्त्वज्ञोभिर (for सत्ये चासि) B₁ : D₁ तत्र चापि समाहितम् (for ⁶) — For lines 413 414 T₁ : G₁ : M₁ : a subst

31** यस्मिन्मर्चामिद विश्वयुक्त युगपर्यये ।
तमेव देव योगेशमास्थितोऽहं युगे युगे ।

G₁ count

32** भूतायो भवती इभु (??) येष पूर्व मया जिता ।
व मां शरीरं च बाधेतं सत्ये चास्मिन्प्रतिष्ठितम् ॥

— (L 415) G₁ : य परो (for यत्पर) B₁ : D₁ (marg) मानिमान् (for युक्त) T₁ G₁ M₁ य परो या पतिर्नयौ T₁ G₁ M₁ य परो योगनिमान् (for ⁶) T₁ G₁ M₁ ह्यक्षर T₁ G₁ योऽक्षर, M₁ योऽक्षर (for अक्षरं) K₁ B₁ सर्वम् (for सत्यम्) B₁ : योऽक्षर सर्वमेव च (for ⁶) — (L 416) V₁ B₁ D₁ सर्वं T₁ : G₁ : जिञ्च (for जीव) N₁ V₁ D₁ स छटा सर्वसभव, B₁ यच्छटा सर्वं, G₁ य मधुा सर्वं (for ⁶) — K₁ om lines 417 418 — (L 418) N₁ V₁ : एव युक्तम् B₁ D₁ : एवमुक्त्वा, B₁ एव बोधा, D₁ : एवमुक्त्वा D₁ एव युक्त, G₁ एव बोधा, Cal ed एव युक्त्वा (for एव

युक्त) B₁ एव एव युक्तान्समरे, D₁ स एव युक्तान्परो (marg ⁶मरे), T₁ : G₁ : M₁ : स एव च युवा नातो (for ⁶). T₁ : G₁ : M₁ : वशी देवो भवियति (for ⁶) — Before line 419 some Mss ms वैचापायन — (L 419) T₁ : G₁ : M₁ : स्वपञ्च तन धीमान् (for ⁶) V₁ D₁ D₁ विरुत्तम्, G₁ विरुत्त (for विरुत्तम्) — After line 419, T₁ : G₁ : M₁ : a ms

33** बाहुर्नारायणो ब्रह्मा हृत्पदानाममापया ॥
कृप्यमाणौ सतन्त्र्य बाहुना बाहुशालिनौ ।
च शैकजुलौ चलिनु शत्रुनाशिव पीडितौ ॥
सतसाबाहुदुर्गोवा तदा देव सनातनम् ।

[(L 2) T₁ G₁ नो तु (for तत्र) T₁ शालिन (for ⁶नो) — (L 3) G₁ चरितुं (for चलिनु) T₁ G₁ गजुत्तानिव पीडितौ, G₁ शत्रु नाशिव पाशिनौ (for ⁶)]

— (L 420) K₁ D₁ : [म]सुरात् D₁ [म]सुनात् (for [म]य सत्) N₁ B₁ D₁ G₁ प्रणिपत्यानोक्तयामौ V₁ : B₁ प्रणिपत्येदमुच्युः B₁ G₁ पत्योचयुश्च तौ, T₁ : G₁ : प्रपद्य प्रयत्नानुभौ, M₁ : प्रतिपद्यन् तावुभौ (for ⁶) — (L 421) D₁ T₁ G₁ M₁ : जानीमम् (for वत्) N₁ V₁ D₁ एक च पुरुषोचयम् B₁ एक पुरुषसत्ययम् (for ⁶) — (L 422) D₁ सत्योपायन (for ततो) T₁ : G₁ : M₁ : कामो (T₁ दमो) G₁ M₁ : ततो देव्य दि हेत्यर्थं (for ⁶) K₁ D₁ नो बुद्धि K₁ तौ बुद्धि, N₁ V₁ B₁ : D₁ नौ विदि, T₁ G₁ बुद्धि च (for नो बुद्धि) V₁ B₁ इति ना विदि कारणम्, D₁ इति नो विदि (marg बुद्धि कारणम्; T₁ G₁ M₁ : इमा बुद्धि च कारणम्, G₁ : आगतौ विदि नो सदा (for ⁶) — (L 423) M₁ : ब्रह्मोर्वि (for च) N₁ V₁ B₁ D₁ G₁ यत्सया विदुती शरम् V₁ स्या विषयीशरम्, B₁ D₁ स्या विष ईशरम्, T₁ : G₁ : M₁ : स्वो विषा श्रावतम् (for ⁶) — (L 424) T₁ G₁ M₁ : स्वदु (for त्वात्) T₁ : G₁ : M₁ : काह्वाय प्रथमैस्मिन् (for ⁶) — (L 425) V₁ दातु (for दत्) T₁ G₁ यदिच्छावो वरं देव, T₁ G₁ M₁ यमिच्छामो वरं

द्विधा कृत्वात्मनात्मानमचिन्त्यात्मा सनातनः ॥
 आजगाम महातेजा योगाचार्यो महायशः । [445]
 सादृयाचार्यश्च मतिमान्कपिलो ब्रह्मणो परः ॥
 देवर्षिभिः स्तुनावेतौ ब्रह्मनद्भविदां धरो ।
 उभावपि महात्मानापूर्जितौ क्षेत्रतत्परौ ॥
 तौ प्राप्तानूचलुस्तत्र ब्रह्माणममितोजसम् ।
 परावरविशेषज्ञौ पूजितौ परमर्षिभिः ॥ [450]
 बहुत्वाद्वहुपादश्च त्रिधात्मा जगतः स्थितिः ।
 भ्रामणी. सर्वभूतानां ब्रह्मा लोऽनुरवर्षः ॥
 तयोस्तद्वचनं धृत्वा तिन्यो ज्वाहृतयो जपन् ।
 त्रीनिमान्कृत्याल्लोकान्यथाह ब्राह्मणी श्रुति ॥

तत्र भूमंक्षकं पुत्रं समुत्पादितवान्प्रभुः । [455]
 ततो गतागवस्तत्र ब्रह्मा मानसमययम् ॥
 सोत्पन्नस्त्वप्रे ब्रह्माणमुपाच मानसः सुतः ।
 यरोमि किं ते साहाय्यं व्रीवीतु भगवानिति ॥
 ब्रह्मोपाच ।
 य एष कपिलो नाम ब्रह्मा नारायणसथा ।
 यदत्ते वरदस्त्वा तु त्वत्कृत्वा महावते ॥ [460]
 ब्रह्मणोचै तदा भूय. सदायं समुपस्थितौ ।
 शुश्रूपुरस्मि युययोः किं कुर्वति कृताञ्जलि ॥
 परमेधरायूचतुः ।
 यत्सत्यमक्षरं ब्रह्म हाष्टाविंशविधं स्मृतम् ।

भाभिस् (for भाभि स्वा') Gs भाभिस्ताभिस्तमो नुवन् (for
 १) — (I 442) K1 : 4 B1 Dn Ds-2 T1 धर्मस्थ (for
 'स्त्र') T2 G1 : M2 : यभास्ते तस्व' Gs यत्, M2 : सत्स्व-
 धर्मस्तु (for १) K V Dn Ds-1 [अ]नुमात् (for [अ]नुमि
 — T1 : G1 : M2 : om line 444 — (L 444) V2 Ds
 Gs [अ]प्रमो देहम् (for [अ]प्रमात्मानम्) — (L 445)
 V2 B2 Ds G2 : महातया (for 'यदा') — (L 446) K1 :
 दोनितान् ; K2 Ds-1 T1 G2 : महाणो (for ब्रह्मणा) T2 G1
 कपिलो ब्रह्मणोपर, G 'लो ब्रह्मणोपर, M2 : 'लो भूत
 भावन (for १) — T1 : G1 : M2 : om line 447
 — (L 447) N2 B2 : Ds Ds युक्ती, V2 सुक्ती (for the
 first ब्रह्म) — B2 Ds Ds : om (hapl) line 448 — (L
 448) V1 : पूजितौ (for ऊर्जितौ) N2 ब्रह्म Dn Ds धार, T1
 : G1 M2 मोक्ष G2 : योग (for क्षेत्र) G2 M2
 पूजितौ मोक्षतपरी (for १) — (L 450) V2 B2 T1 :
 G1 M2 विशेषज्ञे (for 'पज्ञौ) — After line 450, T1 :
 G1 : 2 M2 : ins

36* बृहत्साहस्रब्रह्मणस्याह ब्रह्मास्ति सततं विभो ।
 — (L 451) T1 : G1 : M2 : ब्रह्मासा ह्यपादश्च (for १)
 G1 : M2 : विशाणो (M2 'शासा') जगत्स्थित (for १)
 — (L 452) K2 Bom Poona eds G(ed) -लोकाना
 (for भूताना) T1 : G2 : M2 : ब्रह्मा र्शेलोक्याणित (for
 १) — (L 453) D2 : सपर, T1 G2 लौ T2 G1 M2 :
 जगु (for जगन्) V2 B2 : Ds Ds (marg) : G2 स तिस्रो
 व्यसंहर्तव्य (G2 'तीर्जगी) (for १) — (L 454) K2
 ब्रह्मण, T2 ब्रह्मण (for 'गी) V2 B2 ययैव ब्रह्मणं श्रुति,
 T1 G2 यथा च ब्रह्मणा श्रुत, G1 M2 : यथा च ब्रह्मणं श्रुति
 (for १) — (L 455) K2 V2 तत्र भूमंक्षकं चैव, N2 यत्र
 भूमंक्षकायै B2 : Ds : G2 पुत्र भूमंक्षकं चैव, Ds एव भू
 मंक्षकं चैव ; T1 G1 M2 पुत्र भूमंक्षकं चैव, G2 Bom Poona

eds G(ed) यत्र भूमंक्षकं चैव, T1 G1 M2 पुत्र भूमंक्षकं चैव,
 G2 पुत्र भूमंक्षकं चैव (for १) V2 B2 Ds नृप (for प्रभु)
 T1 : G2 उत्पादितवान्प्रभु, G2 M2 : उत्पादितवान्प्रभु
 (for १) — K2 om lines 456-457 — (I 455) B2 तथा
 गतागवस्तेहो, B2 : Ds Ds : G2 : ततोऽपि तत्र (D2 चाग)
 तच्छेदो, D2 भुवं ततो गतस्तत्र ; T1 G2 M2 : तस्यापि जाग्रत-
 न्तस्य T2 G1 तस्यापि तत्रच्छेदो (for १) — (L 457)
 K1 सोत्पन्नस्यै ब्रह्माणम्, D2 सोत्पन्नस्यै विरर T1 : G2 :
 M2 : उत्पन्नस्यै ब्रह्माणम्, G2 उत्पन्नस्यै प्रोवाच (for १)
 N2 G2 ब्रह्मण, V2 B2 Ds G2 भवोचन् Dn T1 : G2 M2 :
 उच्यमान, D2 ब्रह्मणो (for उवाच) — (L 458) M2 तत्र
 (for किं ते) — T1 G2 M2 : the ref — (L 460) K2 D2
 तात् (for एव तु) V2 B2 D2 तदत्तं स्याच्चत्पर, T1 G2
 यदेतौ वदन्तस्त्वत्, T2 G1 M2 वदते तावन्तस्त्वत्, G2 तदेतौ
 वदन्तस्त्वत् तु, M2 वदते वदन्तस्त्वत् (for १) V2 D2 (inf/
 /in) महाद्युते, D2 : 'सुत (for 'मते) — Bef re line
 461, some Mss ins वैशंपायन — (L 461) K2 V1 :
 D2 : ब्रह्मणोक्तौ, B2 D2 जोत्स्व (for 'जोक्ते) B2 ब्रह्मलोके
 तदा सोऽथ, B2 'जोत्स्वदा मोऽथ, T1 : G1 : M2 : ब्रह्मण
 सावथ तदा (for १) K1-3 V1 : B2 : Dn Ds D2 : G2 :
 स्थित (for स्थितौ) N2 B2 भूयसात्सालुपरस्थित, D2 सत्ययौ
 समुपस्थित, D2 T1 : G2 : भूयसा समुपस्थित, M2 : भूय
 समुपस्थितवान् (for १) — (L 462) T1 G2 ब्रह्मा ; T2 G2
 कपिल G2 : ईश्वरान्, M2 : भगवान् (for परमेश्वरान्)
 — (L 463) K2 Dn D2 : १ -वदन्विध (for -विशविधं)
 V2 B2 यथंचाष्टविधं स्मृतम्, T1 : G2 : ब्रह्माविशानु यत्परम् ;
 G2 : द्वारिशागुह्ययुक्तम्, G(ed) पथि चाष्टविधं स्मृतम् (for
 १) — (L 464) T1 : G2 : M2 : यत्सत्यं यदत्तं तत्र (for
 १) T1 : G2 : M2 : भू पदमनुसर (for १) — Befor
 line 465 some Mss ins वैशंपायन — (L 465) G1

यस्सत्यममृतं चैव परं तस्समनुत्सर ॥
 एतद्ब्रह्मो निशम्याथ स यथां दिनमुत्तराम् । [465]
 गत्वा च तत्र ब्रह्मत्वमगमञ्चानचक्षुषाम् ॥
 ततो ब्रह्मा भुव नाम द्वितीयमक्षत्रभुम् ;
 त कल्पयित्वा मनसा मनसैव सहामना ॥
 ततः सोऽप्यब्रवीद्ब्राह्मणं किं कुर्महि पितामहम् ।
 पितामहसमाजतो ब्रह्मार्थं समुपास्थत् ॥ [470]
 ब्रह्मभ्या सहित्वा सोऽथ भूयो भगवती गतः ।
 प्राप्तश्च परमं स्थानं स तयोर् पार्श्वभागिनः ॥
 तस्मिन्नपि गते पुत्रे हृतीयमक्षत्रप्रभुः ।
 मोक्षोपपत्तिकृशत् भूर्भुव नाम तद्विदु ॥
 आमाथ सोऽपि त धर्मं तयोरेवागमद्वयम् । [475]
 एवं पुत्राञ्चयोऽप्येते उचतः शशोर्महात्मनः ॥
 तान्गृहीत्वा सुवान्तस्य प्रयातो स्वार्जिता गतिम् ।

नारायणश्च भगवान्कपिलश्च यतीश्वरः ॥
 य कालं तो गतो मुक्तो ब्रह्मा सत्कालमेव तु ।
 तपो धोरतर भूयः सन्नितः सन्नितव्रतः ॥ [480]
 न रराम ततो ब्रह्मा प्रभुरेकलपधरत् ।
 शरीरार्थात्तो भार्यां सहुत्पादिव्याञ्छुभाम् ॥
 तपसा तेजसा चैव वचसा नियमेन च ।
 सदशीमात्मनो भार्यां समर्थां लोकासजने ॥
 स तथा सहितस्त्रय रेभे ब्रह्मा तपोभयः । [485]
 ततः प्रजापतीन्सर्वान्सगरान्सरितस्तथा ॥
 ततोऽप्यब्रह्मं त्रिपदा गायत्री वेदमातरम् ।
 अकरोथैव चतुरो वेदान्गायत्रिसमवात् ॥
 आत्मनोऽर्थऽप्युत्तरमुत्तल्लोककर्ता पितामहः ।
 विश्वे प्रजान्त पतयो येभ्यो लोका विदि, स्वताः ॥ [490]
 विश्वेश प्रथम नाम महात्परमात्मजम् ।

[स]वात् (for [स]य) — (L 466) K₁ D₁ (sup line as above) वत् (for ज्ञान) T₁ s G₁ M₂ s तेजसा (for चक्षुषाम्) — T₁ G₁ om lines 467^a-470^a — (L 488) N₁ B₁ D₁ D₂ G₁ च पुनर् (for मनसा) V₁ B₁ (uarg) s D₁ G₁ G₂ सकल्पयित्वा च पुनर् (for ") D₁ तपसा, G₁ पुनर्, M₁ s अत्र (for मनसा) — (L 469) K₁ D₁ कतोमि, Bum Poona eds G(ed) वरेति (for कुर्महि) — (L 470) D₁ M₁ ब्रह्मार्थं D₁ (uarg) कपिल, G₁ ब्रह्माभ्यां (for सहान) T₁ G₁ द्विपुत्रो समु परंपर्यां (for ") — (I 471) D₁ यदित्वा, T₁ G₁ s M₂ s स्मारिक (for सन्नित) T₁ G₁ ब्रह्मभ्या स्मारिन सोऽथ (for ") V₁ B₁ s D₁ D₂ s आगमनी (for अं) K₁ भूयो भावतीसुत, D₁ भूयो भगवतीसिन्, T₁ G₁ M₁ s भूयाश्च जगतीयत्, G₁ भूयसां च गतिं गत (for ") — (I 473) K₁ D₁ D₂ D₃ s T₁ G₁ s-3 M₁ पुत्र (for पुत्रे) — (L 474) T₁ s G₁ M₁ s मोक्षप्रदिकृशत् (for ") K₁ D₁ भूर्भुवत् (for ") D₁ D₂ तं [स] (for तद्विदु) K₁ भूर्भुवनंम तद्विदु, T₁ s G₁ s M₂ s व नामो विभु, G₁ वनामतो विदु (for ") — (L 475) K₁ N₁ B₁ D₁ D₂ D₃ D₄ s G₁ ज्ञानमात् स त धर्मं, T₁ s G₁ s M₂ s सोऽपि त धर्ममात्तय (for ") — (L 476) V₁ B₁ s D₁ G₁ प्रोत्त (for उचत) D₁ द्रामास्तेन महामना (for ") — (L 477) K₁ D₁ s s (uarg) प्रकथी स्वा गतिं तय, D₁ D₂ T₁ G₁ प्रयातो स्वा गतिं तय (for ") — (L 479) T₁ s G₁ M₂ s सुवी (for गता) K₁-3 B₁ D₁ s सुक्तिं, G₁ सुक्तिं (for सुक्तिं) V₁ B₁ D₁ यत् (B₁ तं) कर्ता लौ

गवो मुक्तिं (D₂ सुक्तिं) (for ") — (L 480) D₁ G₁ s लेपे (for तपो) T₂ धोरतम (for "त्) K₁ G₁ लेपे धोरतम भूय M₁ s तपो धोरतम भूय (for ") V₁ B₁ D₁ स लेपे, D₁ सन्नित, G₁ स तय (for सन्नित) — (L 481) T₁ तपश्रत् (for "त्) — (L 482) T₁ s G₁ s M₂ s शरीरायै ("राथाय) K₁ N₁ B₁ s D₁ D₂ s s शरीरार्थमपो भार्यां, G₁ रत्नमयीं भार्यां (for ") — (L 484) B₁ s T₁ G₁ s M₂ s देव्यं (for भर्त्या) T₁ G₁ स्वयमसाहमतो र्वा (for ") — D₁ om lines 485-486 — (L 485) K₁ s D₁ तथा स सन्नितकत्र, D₁ Bom Poona eds G(ed) तथा सह तत् स्तन (for ") N₂ V₁ s B₁ D₁ D₂ महात्पा, M₁ (uarg) तपश्रत् (for तपोमय) — (L 486) V₁ B₁ D₁ G₁ M₁ सुवन (for तत) V₁ B₁ D₁ जगदानेकलपम् T₁ s G₁ s M₂ s मायाराध सरति च, G₁ s जगत्पावत्तपगमम् (for ") — (L 487) T₁ G₁ M₂ s जगाम, T₁ G₁ जगात् (for जगद्गते) T₁ G₁ लोक (for वेद) M₁ (uarg) im, गायत्री वेदमुत्तराम् (for ") — (L 488) D₁ कर् (for धकरोत्) T₁ G₁ अकर्णायुरो वेदान् (for ") T₁ G₁ गायत्री स्वयमात्तय (for ") — (L 489) K₁ s D₁ आत्मनत् च, K₁ B₁ s D₁ D₂ s शशोर्भे च (for शशमोर्भे) T₁ s G₁ s शशमनः सदरं पुत्रात् (for ") B₁ D₁ लोकासजने, T₁ s G₁ s M₂ s अश्चर्ये (for लोकाकर्ता) V₁ लोकाकर्तृत्वात्तम हान् (for ") — (L 490) om line 490 — (L 490) G₁ s विनिर्गत (for विनिष्ठा) — (L 491) T₁ C₁ M₂ विश्वेश प्रथमं ताम् (for ") G₁ अत्यजम् (for अत्यजम्) — (L 492) K₁ s I₁ s D₁ D₂ s G₁ s तय, N₂ V₁ D₁ मयं;

सर्वाश्रमपदं पुण्य नान्ना धर्मं स सृष्टवान् ॥
 दक्षं मरीचिमत्रिं च पुलस्त्य पुलहं ब्रह्मुम् ।
 वसिष्ठं गोतमं चैव भृगुमङ्गिरसं मुनिम् ॥
 अथर्वभूता इत्येते ऋषयः प्रजापतयः ॥ [495]
 प्रयोदशसुनाना तु ये वशरतु महर्षिणाम् ॥
 अदितिर्दिनिर्दनु काला अनानु, सिंदिषा मुनिः ।
 प्राधा क्रोधा च सुरस्ता चिन्ता ऋद्धरेव च ॥
 दक्षस्येता दुहितरं वन्या द्वादश भारत ।
 नक्षत्राणि च भद्र ते सप्तारिभतिरुज्जिता ॥ [500]
 मरीचे वश्यपः पुत्रस्तपसा निर्मितः प्रभुः ।
 तस्मै वन्या द्वादशेमा दक्षस्ता अग्रमन्यत ॥
 नक्षत्राख्याश्च सोमाय वसवे दत्तारवृषिः ।
 रोहिण्यादीनि सर्वाणि पुण्यानि जनमेजय ॥
 लक्ष्मी, कीर्तिस्था साध्या विश्वा वसुरता शुभा । [505]
 देवी पद्मोद्भवा चैव ब्रह्मणा निर्मिताः पुरा ॥

पताः पञ्च परिष्ठा वै सुरेश्वर्या भारत ।
 दत्ता धर्माय भद्रं ते ब्रह्मणा दृष्टधर्मणा ।
 या रूपार्धमयी पत्नी ब्रह्मणः कामहृषिणी ।
 सुरभिः सा तु गौर्भूत्वा ब्रह्मणः समुपस्थिता ॥ [510]
 ततस्तामगमद्ब्रह्मा मेथुने लोचनयूजितः ।
 छोनसर्जनहेतुज्ञो गयामर्थाय भारत ॥
 जज्ञे चैषादश सुनाग्निपुलान्धर्मसहितान् ।
 रक्तसंध्याभ्रसदृगान्धत्तस्तीर्जतेजसः ॥
 ते मन्तो ब्रवन्तश्च भगवन्तं पितामहम् । [515]
 रोदनाद्रगणाश्चैव ततो रुद्रा इति स्मृताः ॥
 निर्गन्तश्चैव सर्पश्च वृतीयो ह्यज एरुपात् ।
 मृगव्याधः पिनाही च दहनोऽथैश्वरश्च वै ॥
 अहिर्व्युध्यश्च भगवान्कपाली चापरराजितः ।
 सेनानीश्च महातेजा रुद्रा एषादश स्मृताः ॥ [520]
 तस्मानेव सुरभ्या वै जज्ञिनाग्नीपुत्रस्तथा ।

(for पद) Ds सर्वाश्रमपदं पुण्य, T1 s G1 s M1 s
 सवैत्रं सवितं पुण्य (for °) D1, Dom ad धर्मं (for धर्मं)
 — (L 493) K1 G(ed) मित्र (for मत्रिं) Ds द्वाश्रमातीथ
 मत्रिं च (for °) — (L 494) V1 गौतमश्च (for °m)
 K1 s2 V1 s B Ds D2 s s G1 s मनुम् (for मुनिम्)
 — (L 495) T1 G1 s s विरयता (for इरयेते) T2 G1
 सवै पुत्रे, G1 s सवै एव (for क्याता नक्ष) — (L 498)
 K1 Ds सुनाम्ने तु, T1 s G1 s M1 s गुणारामा (for सुताना
 तु) V1 s B1 s Ds प्रयोदश सुना येषां (for °) T1 G1 s
 M1 s मनीषिणाम् (for महर्षि) V1 s B1 s Ds वशा वै सु-
 प्रतिष्ठिता (for °) — (L 499) B1 Ds वश्रा (for काला)
 Ds अदिति (for अनानु) G1 मत्रि (for मुनि) — (L
 498) G1 s प्रभा (for प्राधा) K V1 B1 s Ds D1 s प्रयोधा
 सुसमा क्रोधा, T1 G1 M1 s प्र (M1 s प्राया क्रोधाया समरा, T1
 G1 s2 यथा क्रोधाया समरा (for °) — (L 493) T2 G1
 दक्षस्यापलमनाये, T2 G1 M1 s स्यापलमेतद्दे (for °)
 — (L 500) T1 G1 s यास्तस्य, T2 G1 M1 s यास्त्र (for
 भद्रं ते) — After line 501 N1 s2

37** दत्ता मुता कश्यपस्य दक्षेणमितलेत्तया ।

— (L 503) N1 Ds वशरतु V1 s B1 Ds (margin as
 above) महत्, T1 s G1 s s M1 s सदा वै (for वसवे)
 — (L 505) T1 s G1 s M1 s सरस्वती (for कीर्तिस्था)
 N1 V1 B1 s Ds Ds कामानुगा, D2 वसुवतु, T1 G1 s
 चानुमति (for वसुरता) T1 M1 s विश्वेशा च मत्रि शुभा

(for °) — (L 506) K N1 V1 s B Ds D1 s s s G1 s
 सरस्वती, Dn Ds महत्वीरी (for पद्मोजवा) — (L 507)
 Ds विशिष्टा (for परिष्ठा) — (I 508) T1 s G1 s M1 s
 सवसा (for भद्रं ते) — (L 509) K1 s B1 s D1 s
 (margin as above) s G1 s तु धर्मं (for रूपार्धे) — (L
 510) T1 G1 s M1 s सहिता (for सा तु गौर) — (L 511)
 Ds कश्यप (for तवम्) T1 G1 सतमद (for भगवद्)
 T1 s G1 s M1 s मैथुन (for ने) — (L 512) G1 अद्राय
 (for अर्थाय) Ds T1 s G1 M1 s अत्र (D1 योग) मास्याय
 भारत (for °) — (L 513) V1 Dn सस्थितान्, B1 T1
 C1 सखि (for सहि) N1 निपुणान्धर्मसहितान् Ds T1
 M1 s विपुलान्धर्मसहितान् (for °) — (L 514) T1 G1 s s
 M1 s सनातान् (for सह) V1 B1 s Ds D1 s दहतस्त्री-
 तेषसा, Dn Ds दहन्वीयेण तेजसा, T1 s G1 s M1 s दह-
 तस्त्रियतेजसः, G1 दहनोपमत्, G1 दहनमीयतेजसा (for °)
 — (I 515) I1 s G1 s M1 s गवन्त (for भगवन्त)
 — K1 om lines 517-518 — (L 517) T1 G1 M1 s
 सवैर, G1 सवैर (for सवैर) G1 s G1 s गृहीतश्चाप्यगौ-
 रसित (for °) — (L 518) T1 s G1 s M1 सवैर (for
 पिनाही) T1 G1 s भगवा (for दहनो) D1 दहनो रुद्र इति
 स्मृत (for °) — (L 520) D2 सेनानी च ततो जज्ञे (for
 °) — K1 om lines 521-528 — (L 521) K1 s s Dn
 D1 s G1 जज्ञे गोपुत्रमस्तथा, N1 V1 B1 सजिरे गोपुषा
 स्या, T1 s G1 s s M1 s गावा दक्षार्धमात्रान् (for °)

अकृष्टाश्च तथा मापाः सिकताः पृथग्योऽक्षताः ॥
 अजाश्रेयशकाश्रियं तथैवावृत्तमुत्तमम् ।
 ओषध्यः प्रवरा याश्च सुरभ्या ताः समुत्थिताः ॥
 धर्मादङ्गुल्यः कामः साध्यान्साध्या व्यजायत [525]
 भव च प्रभव चैव प्रज्ञानमरति तथा ॥
 अरण्य मस्तथैव विश्वायसुबलधुर्यो ।
 महिष प तनूज च विज्ञानमनघ तथा ॥
 मत्सर च विभूति च सर्वे सुरमिसूनव ।
 सुवर्चस वृष नाग साध्या लोकनमस्कृता ॥ [530]
 वासवानुगता देवी जनयामास वै सुतम् ।

धर च प्रथम देव तृतीय ध्रुममह्ययम् ॥
 विश्वान्सु तृतीय च चतुर्थ सोममीश्वरम् ।
 पञ्चम पर्यन्त चैव योगेन्द्र तदनन्तरम् ।
 सप्तम च ततो वायुमष्टम निर्दिष्टं षष्ठम् । [535]
 धर्मसापत्यामेवश्च सुरभ्या समजायत ॥
 विश्वं देवाश्च विश्वाया धर्मोद्भूता इति धृतिः ।
 इश्वश्रेय महाबाहुर्वसुध सुत एव च ।
 चाक्षुषस्य मनोरेते नथानन्तमहीरणी ॥
 विश्वायसुसुपर्माणौ विष्टरश्च महायथाः ॥ [540]
 रुद्रश्च ऋषिपुत्रो वै भास्वरप्रतिमद्युतिः ॥

— (L 525) K₁ ३ भवपृष्टालया नो (K₂ मे)या (for °)

— For line 522 D₃ subst

38** अषयोऽजा महिषश्च तथा प्रवराणोक्षिण ।

— After line 520, G₁ ins

39** लोकाजनेनहेतुवो गवामर्थाय भारत ॥

— (L 525) D₃ शशाश्रु (for अनाम) K₁ Dn D₃ ३ ३ G₁
 अजाश्रेयैकपराश्र N₂ V₁ वैकनताश्र, V₂ D₁ ३ अजश्रेयैक
 इत्साश्र, D₃ अजाश्रेयैकपराश्र, T₁ G₁ M₂ ३ अजाश्रेय हि
 इत्साश्र, T₂ G₁ ३ हि इत्साश्र, G₂ ३ हि इत्साश्र (for °)
 — (L 525) T₁ G₁ ३ लक्ष्यास्तथा (for लक्ष्यपुत्र) T₁
 G₁ M₂ ३ धर्मो लक्ष्यास्तथा काम (for °) — (L 525) K₁
 D₃ चन्द्रभव, K₂ चन्द्रप्रभव, T₂ M₂ ३ च प्रवर (for च प्रभव)
 K₁ B₁ D₁ (marj) ३ च्यवन (D₂ ३ 'न) प्रभवश्रे (B
 'न चैवम् N₂ T₁ G₁ ३ भव च प्रवर चैवम्, V₁ D₁ G₁ ३ च्यवन
 प्रवर (D₁ भवन, G₁ ३ प्रभव) चैवम् D₃ भरत च प्रभव चैव
 (hypermetric), Dn प्रभव च्यवन चैवम् (for °) B₁ D₃
 सुरभि, T₂ ३ G₁ ३ M₂ ३ उरग (for अरति) D₃ प्रज्ञानमर
 तित्वत्, T₂ 'न सुरभी लत (for °) — (L 527) B मरुष,
 M₂ ३ वारुणी (for मरुतर्) K₁ N₂ V₁ Dn D₃ D₁ ३ ३
 (marg) अरण्यपलायणी चैव, D₂ ३ (m) ins) आरणी
 वारणी (D₃ मरु-4) च ३ T₁ ३ G₁ आरणी (T₂ क्या) वारणी
 चैव, (a) अरण्य वारणी चैव, G₁ अरु मारुत चैव (for °)
 B₁ om lines 527 531 — D₁ om lines 528 529 T₂
 G₁ विश्वामहवलिधुर्यो (for °) — (L 528) K₁ महिष्यध,
 T₂ ३ G₁ M₂ ३ महिष (for महिष) V₁ महिष्यश्च लान्श,
 D₂ ३ महिषा च लान्श च (for °) K₁ ३ V₂ B₁ Dn
 G₁ ३ विश्वाम (for विश्वा) K₁ V₁ B₁ Dn D₃ D₂ ३ ३
 विज्ञानमासायवि T₂ ३ G₁ ३ M₂ ३ विदोना सुनवामवि (for °)
 — (I 529) N₂ B D₃ ३ G₁ वरुदर (for °) T₂
 G₁ ३ M₂ मत्सर चैव भूत (G₂ M₂ 'सि) च (for °) N₂

V₂ D₂ T₂ G₁ ३ ३ M₂ सर्वाश्रुनिपुत्रम् (G₂ 'न) (for °)
 — (L 530) N₂ V₁ Dn D₃ D₃ G₁ सुवर्चस (for सुवर्चस)
 K₁ V₂ D₃ ३ सुपर्त विप नाग, B₁ ३ D₂ G₁ सुपर्त वृहन्नाग,
 T₁ G₁ सुपर्ण सुव्रणाग, T₂ सुपर्ण वृहन्नाग, M₂ ३ सुपर्ण
 वृहन्नाभि (for °) G₁ M₂ ३ साध्यादीकनमस्कृतान् (for °)
 — (L 531) D₃ वसुश्रानुमता देवो (for °) N₂ V₁ ३ B₁ ३
 D₃ D₂ T₂ ३ G₁ ३ सुपर्ण, G₁ M₂ ३ सुरान् (for सुवर्ण)
 — (L 532) N₂ मरुत, D₂ Cal ed मरु च (for भर च)
 — (L 533) V₂ B₁ ३ D₃ विश्वस्य (for विश्वान्सु) V₂
 D₃ Cal ed अख्यम् (for इश्वरम्) — After line 533,
 N₂ V₁ D₃ ins

40** ततो योगवर्मान च शमस्तदादन्तरम् ।
 [V₁ ततो यो योगवर्मान च (for °) N₂ शम् (for शम्)]
 — (L 534) K₁ ततो योगानुपाता च, D₃ ततो योगवर्मान
 च, T₂ ३ G₁ ३ ३ M₂ ३ ततो तिरुधाम्पञ्च (for °) Dn
 यमस्तदादन्तरम् (for °) — (I 535) D₃ अष्टम त्रिहृति
 सुतम् (for °) — (I 536) N₂ साध्याया (for सुरभ्या)
 G₁ ३ सुरसायामापाय, D₃ वसाद्यायामजा (for °)
 — (L 537) B m Poonas eds G(ed) धर्मज्ञाता (for
 धर्मोद्भूता) — After line 537, B₂ ins

41** धन्यश्रेय महाबाहुर्विस्वाश्च तथैव च ॥
 — N₂ V₁ ३ D₃ D₂ ३ G₁ ३ Cal ed om 538 — (L
 538) Rom ed ददायके, Poonas ed G(ed) 'वहो (for
 'श्रेय) Dn वपुध्याश्च तथैव च T₁ G₁ ३ वृष्करलप एव हि,
 T₂ M₂ ३ वृष्कर लत एव च (for °) — After line 538, N₂
 V₁ ३ B D₃ D₂ ३ G₁ ३ 109

42** सुषाम च महाबाहु लक्ष्मणप महाबलः ।
 — (2 om lines 539 541 — (L 539) T₂ वायुपुत्र
 तथासोरो (for °) Dn तथातुल्यहारिणी, D₃ 'नन्दमहो
 र्वा, D₁ (marg) यथातुल्यहारिणी, D₃ तथातुल्यती

विश्वेदेवान्देवमाता विश्वेशाञ्जनयस्तुतान् ।
 मरुत्तती मरुत्तन्तो देवानजनयच्छुभाम् ।
 अग्निश्चक्षुर्हविर्ज्योतिः सावित्र मित्रमेव च ।
 अमरं शरुष्टि च सक्षय च महाभुजम् ॥ [545]
 विरजं चैत्र शुत्र च विश्वानसुविभायस् ।
 अद्मन्त चित्ररदिम च तथा निष्टविन नृपम् ।
 कुयोनि च कृतिं चैत्र चारित्र बहुपत्रगम् ।
 बृहन्त च बृहद्रथ तथैव तपनाननम् ।
 मरुत्तती पुरा जज्ञे धर्माद्वै मन्ता गणम् ॥ [550]
 अदित्या जङ्घिरे राजन्नादित्याः कश्यपापद्य ।
 इन्द्रो विष्णुर्मगस्तथा वरुणोऽशोऽर्धमा रविः ॥

पूषा मित्रश्च वरदो मनुः पर्जन्य एव च ।
 इत्येते द्वादशादित्या वरिष्ठाश्चिद्विद्योमस ॥
 आदित्यस्य सररत्त्या जज्ञे पुत्रद्वयं शुभम् । [555]
 रूपश्रेष्ठं वपु श्रेष्ठं त्रिदिवे र्षिणां वरम् ॥
 दनुस्तु दानवाञ्जने दितिर्दैत्यान्वज्जायत ।
 काला तु कालनेयान्वे असुपन्नाक्षसास्था ॥
 अनायुषायास्तनया व्याधयश्चापयसया ।
 सिंदिन्ना प्रहमाता च गन्धर्वजननी मुनिः ॥ [560]
 प्राधा चान्तरसा श्रेष्ठा अप्सराश्चाप्यजीजनत् ।
 श्रोषाया सर्वभूतानि पिशाचाश्चैत्र भारत ॥
 तथा पक्षिगणाश्चैव शुक्राश्च विशा पते ।

रणी; T₁ s G₁ s M₁ s तथा मनुमहोर्वी (T₁ 'दर्वी'), G₁
 तथानुचमवोरणी (for ⁶) — (L 540) K₁ s V₁ s D₁ s
 निडुभमश्च K₁ s Dn D₂ s विष्णुश्च, N₂ वैष्णवश्च, B Ds
 D₃ s G₃ सित्यभमश्च, T₂ निष्कण्डश्च, T₃ M₂ s निष्कण्डयुश्च,
 G₁ निष्कण्डश्च (for विष्टरश्च) — (L 541) K₁ s D₁ s D₂ s
 वृहद् (for वरद) D₃ रुरुधाविरसभोगो, T₁ s G₁ s M₁ s
 र्द्धा (T₁ क) प्रातिसमूर्धना (for ⁶) — (L 54°) K₁ s D₁
 विश (for देव) D₂ s विश्वेदेवाविश्वमाता (for ⁶) D₃
 विशिष्टात् (for विश्वेदेवात्) K₁ s Dn D₂ T₃ G₁ M₁ शुभाम्
 (for सुतात्) — D₁ T₁ G₁ om line 543 — (L 543)
 D₃ मरुत्तती (for मरुत्तती) D₂ s मरुत्तती मरुत्तन्तो (for ⁶)
 N₂ s B D₃ D₃ s सुतात् (for शुभाम्) — (L 544)
 K₁ s B हरि, D₃ अह (for हविरे) B₁ सावित्री (for 'त्र)
 K₁ s V₁ Dn D₁ s सवित्री मित्र एव (for ⁶) — (L
 545) K₁ s Dn सक्षय, T₂ s G₂ s M₂ s सुखर्ष (for सक्षय)
 — (L 546) G₃ s विराज (for विरज) V₃ सुक (for
 शुक्र) T₁ s G₁ s M₁ s विरान् चैव विश च (for ⁶) K₁
 विभावसुरिति श्रुति, D₁ 'वसुसुतो तथा, D₂ 'वसुर्विभावसु,
 T₃ G₃ 'नि सुमनिर्गतात् T₂ G₂ वि (G₁ धी) सुमनि तथा,
 M₁ s 'नि सुद (M₁ 'म' नि तथा (for ⁶) — T₁ G₁ om
 lines 547 550 — (L 547) T₂ M₂ s अद्मन्त चित्र
 रदिम (for ⁶) Dn D₂ तथा नियुविन नृप, T₃ G₃ M₃ s
 तथा नियवर शुभम् (for ⁶) — (J 548) K₁ s V₁ s B
 D₃ s G₃ नृप चाहुनि (V₁ चाहुति, D₂ नाहुयं) चैव D₃
 जह्य च 'नि चैव T₁ G₁ भवानक सुति चैव, G₂ दुर्ध्वज
 चाहुनि च, M₂ s हं M₁ पि श्रेत सुनि चैत्र (for ⁶)
 D₁ s D₂ चरित्र मरुत्तन्तम् D₃ चरित मरुत्तन्तम्, T₂ G₂
 चरित्र वदन गणम् M₁ वादिर् मदन नगम् (for ⁶) — (L
 549) V₃ बृहद्रथ (for 'त्र च) G₁ D₁ बृहद्नृ (for 'द्रप)
 N₂ s V₂ s D₂ s Dn D₃ D₃ s G₃ तथैव परत्तानम्, D₃ 'व

तपनोद्भवम्, T₂ M₂ s ततो वै वृनाभिषम्, G₁ ततो वै पर
 तपनम्, G₂ तथैव च सुतापनम् (for ⁶) — (L 550) D₃
 मरुत्तती पुरा धर्माद्, Bom Poona eds G(ed) मरुत्तत्या
 पुरा धर्माद् (for ⁶) D₃ s D₃ अत् (for धर्माद्) K₁ s B₂
 D₃ s 'त्तो पुत्रद्वयं शुभम् N₂ s V₂ D₂ एतद्वै मारुत गणम्, D₃
 G₃ जज्ञ चैव मरुत्तन् (G₁ 'द्रुणम्', T₂ G₂ M₂ s एताद्वै मरु
 तगणान् (for ⁶) — (L 551) D₃ देवा (for राजन्) K₁
 आदित्यान्तजिना रान्त् V₃ D₃ अदित्या जङ्घिरे देवा, T₁ s
 G₁ s M₁ s अत् (T₁ अ) दित्या काश्यपाजाता (for ⁶) B₂ om
 lines 551° 557° K₁ s Dn D₃ आदित्या काश्यपादय, V₃
 D₃ शानदेव्याननायम्, T₁ s G₁ s M₁ s आदित्या द्वादशैव
 हि (for ⁶) — V₃ om lines 552 562 — (L 553)
 G₃ s विस्वाश्र (for च वरदो) T₁ s G₁ s M₁ s धाना
 (for मनु) — (I 554) B₂ D₂ T₃ G₃ त्रिदिवीकृताम्,
 G₃ च त्रिवीकम् (for त्रिदिवी) — (L 555) T₁ s G₁ s
 M₁ s एजाते द्वौ सुतो वरो (for ⁶) — (L 556) B₁
 D₃ D₃ वल् (for वपु) T₁ s G₁ s M₁ s अत् (G₁ रू)
 प श्रेष्ठे शुभश्रेष्ठो (for ⁶) T₁ s G₁ s M₁ s त्रिदिवस्तापि
 समी (for ⁶) — After line 556, N₂ ins

43** वैत्र चैव धम्र च विश्वानसुमदसया ।
 — (L 557) B₁ D₂ D₂ हरित्या जङ्घिरे देवा, B₂ D₂ Cal
 ed दानवान्पु दनो पुत्रा, D₂ दनोस्तु दानवा जाता (for ⁶)
 N₂ B₂ D₂ Cal ed सुरताया सरीय्या (for ⁶)
 — (L 558) D₃ कालाया (for काला तु) B₂ Cal. ed.
 खदान्वे (for असुतात्) — (L 559) T₁ s G₁ s M₁ s
 वरिष्ठा शुभज्ञावला (for ⁶) — (L 560) T₁ G₁ सिंदिन्ना
 मृतान्ना वै T₂ G₂ 'काश्यपान्ना वै, M₂ 'कोपसुताया वै
 (for ⁶) — (L 561) D₃ प्रषोषा (for प्राधा च) B₂ D₂
 D₃ s माता (for श्रेष्ठा) K₁ s B₂ G₂ तथा चाप्सरसा श्रेष्ठा,
 D₃ (mar.) s T₁ प्रषोषाप्सरसा माता (for ⁶) K₁ s V₂

चतुष्पादानि सर्वाणि ऋते गावश्च सौरभाः ॥
 अरुणो गह्वरश्चैव विनतायां त्र्यजायत । [565]
 महीधरान्सर्वनागान्देवी कर्द्व्यर्जायत ॥
 एवं विवृद्धिमगमन्विशे देवाः परम्परम् ।
 तदा पौष्करके राजन्प्रादुर्भावे महात्मनः ॥
 पुराणं पुष्करं चैव मया द्वेषायनाञ्ज्वयम् ।
 कथितस्तेऽनुपूर्व्येण सरजुतः परमर्षिभिः ॥ [570]
 यज्ञोदमस्यं परमं पुराणं
 सदाप्रमत्तः पठते नहात्गा ।
 अवाप्य कामानिह वीतशोकः
 परम न स्वर्गकळानि मुञ्चे ॥

Colophon.

Dn Ds-1 Gs १ पुण्या च भरतोद्भव, T1 १ G1 १ M2 4
 पुण्याना भरतोद्भव (for १) — (L 563) M2 4 जज्ञे (for
 स्या) K1 B1 १ Dn Ds १ Gs १ यज्ञ (for पक्ष) Ds
 पशुपक्षिणाश्रये, T1 १ G1 १ जज्ञे यज्ञगणा (for १) T1 १
 G1 १ M2 १ यज्ञक्षान्तिं चैव द्वि (for १) — (L 564) V1 Gs
 M2 चतुष्पादानि सर्वाणि (for १) N2 चतुष्पदा, V1 B Ds
 Gs चतुष्पदाश्च (for च सर्वाभा) G1 पशुभिर्गावश्चतुष्पदा (for
 १) — (L 565) T1 १ G1 १ M2 १ सुपर्णवक्षिणश्रेय (for
 १) — (L 566) B1 १ T1 १ G1 M2 सर्वनागाश्च, Ds चैव
 सर्पान् (for सर्वनागाश्च) N2 V1 १ B1 Dn Ds Ds सर्वना-
 षीधराश्चागाश्च (for १) K1 १ Ds कद्रु सर्वान्, Ds नागान्क-
 द्रुश्च (for देवी क०) — (L 567) B1 १ Ds १ T1 १ G1 १
 M2 १ लोका (for देवा) — (L 568) T1 १ G1 १ M2 १
 तदा तु वै पु (T1 पौष्करेण, Gs १ एव पौष्करिके नाम (for १)
 Ds om lines 568-593 — V1 B1 Ds om lines 569-
 570 — (L 569) T1 १ G1 १ M2 १ प्रादुर्भावे पौष्करोऽथ
 (for १) T1 १ Gs १ महाद्वैपायनेदित, G M2 १ महाद्वै-
 पायनेदित (for १) — (L 570) N2 कथितं ते तु सर्वेषां
 मम् (for १) T1 १ Gs १ संस्कृत, G1 Bom Poonna eds
 G(ed) वक्ष्ते (for संस्कृत) — (L 571) K1 १ १ V1 B1 १
 Dn Ds1 Ds १ प्रथम, B1 Ds प्रथमे, T1 १ Gs १ M2 १ शम्भु
 यज्ञ (for परम) — (L 572) V1 B1 १ Ds अनुपूर्व्येण
 मम् (for पठते महात्मा) T1 १ Gs १ M2 १ सदा नर
 पशुं चैवर्षेण

Colophon om in Hs D1 — Mention of the Ejo
 N2 Ds1 Ds — Mention of Khila K1 V1 १ B Ds Ds
 — Sub partan K1 १ १ V1 B Ds1 Ds-1 १ पौष्कर-
 Dn2 Ds पुष्कर, Ds2 T1 १ G1 १ M2 १ वै (T1 1 १ १

जनमेजय उवाच ।
 श्रुतं नः परमं ब्रह्मस्वर्गश्चरितं महत् । [575]
 दिव्यमन्योन्यसभूतमर्षितं बहुभिर्गुणैः ॥
 छन्दोभिर्वृत्तसजातैः समासैश्च मुनिस्तैः ।
 लघुभिर्मधुराभापैर्मथित पद्मिग्रहैः ॥
 त्रिवर्गेणासिपत्तं धर्मोपायं योजितम् ।
 कामेन बहुरूपेण शरीरान्तर्गतेन च ॥ [580]
 ब्राह्मणानां प्रभातैश्च योवानां च पराक्रमैः ।
 धेरनियतौत्तरेणैव प्रवितानां च पारगैः ॥
 रिपुश्रवसि सभमेतन्नुबन्धः प्रचोदितः ।
 धंजयोनिनिनाशाय नृगौण द्विजविग्रहाश्च ॥
 ये च तस्मिन्महापौरैः समामे निहता नृपाः । [585]

तु ष्कार्यादुर्भाव — Adhy name K1 १ १ N2 B1 Dn Ds
 Ds-१ सर्वभूतेश्वरसि, V1 महोपनिषत् — Adhy no V1
 200, Dn 8, Ds 199, Ds 216, Ds 195, T1 Gs 339;
 Gs 334, Gs- 341, M2 १ 10

T1 १ G1 १ M2 १ om from line 575 up to the end of
 App 1 (No 41) Before line 575, Gs १ om

44** कृते न परमं ब्रह्मस्वर्गश्चरितमनुत्तमम् ।
 धाराश्च चरितं चापि नारसिंहमत्र परम् ॥
 चरितं यामनस्यापि श्रुतं पौष्करिकं तथा ॥
 दक्षस्य चाध्वरं ब्रह्मन्त्रोत्तमिच्छामि तत्र न ॥
 मेषपायनम् ।

ऋदाचिच्छिपरे मेतोनावीरन्विभूषिते । [5]
 सुरेश्च मुनिभिः साधैः हरिणा शक्रेण च ॥
 दक्ष मरुतयामास यामिधमनुत्तमम् ॥
 तस्मिन्पुत्रे पते तु मुनयः सतिवरा ॥
 शानाविपाति कर्मणि चतुः साध्विपायन ॥

[These 9 lines appear to be out of context here]

— Ds om lines 575-587 Ks on lines 575 578 — (L
 578) K1 V1 B1 Ds १ (margin as above) वैश्व, N2 B1
 V1 Ds पृथक् (for द्विपदम्) K1 Ds १ शानिन, Bom.
 Poonna eds G(ed) मावद (for अदित) — (L 577)
 V1 Gs तपस्वै (for पतते) — (L 579) K1 भोगिनः,
 Ks Ds होभितम्; Ks B1 Dn भोगिनाम्, Ds (margin
 as above) भोगिन, Gs सतिवत् (for योजितम्) — B1
 om line 582 — (L 582) वैतिर्गोर्णभद्र, Ks Ds वैति
 निर्घोर्ण (for १) — Ds om lines 583 587 Ks om line
 583 — (L 583) V1 B1 Ds विप (for रिपु) Ks Ds १

तेषा सर्वाणि राष्ट्रानि पुत्राः सर्वे प्रपेदिरे ॥
 कौरवः प्रथितो राजा भगवच्छासनागुग ।
 धर्मश्च बहुधा प्रोक्तद्वयाणा वर्णमपदाम् ।
 शूराणामपि विख्यात स्वर्गाहेतुर्द्विजर्षभ ॥
 अनुपहायं भूताना नोस्तेकाय कथचन । [590]
 चतुर्णां वर्णसंज्ञाना पृथक्पृथगेकथा ॥
 गर्भवास पतन्तश्च भूताना सप्रनोधित ।
 पृच्छता देवसचारे क्षीणे पुण्ये च कर्मणि ॥
 दाने यश्चापि सयोग स चापि बहुधा कृतः ।
 द्वाभ्या सयोगविहित मधुनाग्वचन तयो ॥ [395]
 नैतच्छक्य मयाप्यायु भारताध्ययन महत् ।
 एकाहेन महद्ब्रह्मत्रपि दिव्येन बहुषा ॥
 ब्रह्मणोऽहस्तु विस्तार सक्षेप च सुसमहम् ।
 श्रोतुमिच्छामि भगवन्महत्कौतूहल हि मे ॥

Colophon

वेशंभायन उवाच ।

द्रुणुप्दिमना राजजपश्चेन्द्रियमसाहितः । [600]
 कथा कथयतो राजत्रिर्विकारेण चेतसा ॥
 ब्रह्मसन्धसवखड्गभनद्ध कर्मभिर्नृप ।
 पुत्नाद्ब्रह्मसपत्र ब्रह्मणो यददक्षिणम् ॥
 अव्यक्तं कारण यत्तत्रित्य सदसदात्मकम् ।
 निष्पन्न पुरुषस्तस्मात्सवभूगात्मयोनिज ॥ [605]
 दिव्यो दिव्येन वपुषा सर्वभूतपतिर्भुम् ।
 अचि त्यश्चाव्ययश्चैव युगाना प्रभवोऽव्ययः ॥
 अभूतश्चाप्यजातश्च सर्वत्र समता गतः ।
 अव्यक्तात्परम यत्तत्तत्पुत्राणमिदो विदु ॥
 सर्वत पाणिपादान्त सर्वतोऽक्षिशरोमुत्तम् । [610]
 सर्वत ध्रुतिमहोत्तये सर्वमाश्रुत्य तिष्ठति ॥
 असतश्च सतश्चैव विशेष तत्र कारणम् ।
 अव्यक्तो व्यक्तरूपश्च चरन्ति न दृश्यते ॥

संज्ञे Ns Ds1 Ds सर्वाणैर् B1 सर्वाणैर् (for सर्वाणैर्) Dn विपुत्रवसुतपत्नैर् Ds2 युषे प्रथयि सर्वाणैर् (for *) Ds च (for n) Ks प्रचोदतै (for त) Gs 4 भावाभ्यामै सुविद्यै (for *) — Cs 3; om live 584 — (L 584) Ds योग (for योनि) K Ds 4 मृगण (for नृ) Cal ed सह (for द्विज) — (L 585) Gs 4 सस्मिन्महादेवे (Gs 'भये' रौद्र (for *) Gs सप्राम विदतावपान् (for *) — (L 587) Ks कथितो (for प्रथिता) Ks Gs 4 राजन् (for राजा) K1 D1 भगवान् (for 'वच्' K1 2 Ns Ds भगवन्नायनायि (for *) — (L 588) Gs लोके (for वर्ण) — (L 590) V1 अनुपहाय लोवाना (for *) Ds श्रीसुवृषाय (for नास्त काय) — (L 591) Gs 4 सस्याना (for सजाना) Gs धर्मश्चापि पृथक्पृथक् (for *) — (I 592) Ms प्रचक्षतां (for पत्नश्च) Ks 2 V1 बोद्धिन्, Ks Ns Dn Ds बोधिता (for 'त) — (L 593) Gs सन्तते (for सचारे) Ks पत्नता द्बसचारात् Ds पृच्छतो देवसचारे (for *) Ks 2 Ns V1 2 B Dn Ds Ds-4 Gs 4 क्षीणे (for पुण्ये) — (L 594) Poon ed G(ed) [भा]दि- (for the first [ब्र]पि) Gs 4 श्रुत (for कृत) — (L 595) K1 Ds 2 2 विहितो Ks 2 Ns V1 B D1 Ds 4 'ता Ds सहिता (for विहित) Gs 4 यदेत्यगतमदिन (for *) Ds मधुनाग्वचनान्तरे (for *) — (I 596) Ks 2 2 V1 B Ds Ds 2 2 Gs 4 समत्पानु (for मया) — (L 597) V1 Ds 4 मया (for महद्) Ks Ds 4 4 पृकाहन महाम् (Ds 'न्य' शब्द, V1 'ह्नायि मया (sub-

metric) Gs वदो दिन मया ब्रह्मन् (for *) — (L 598) Ds 2 त म, Gs 4 दृष्ट (for श्दृष्टु) — (L 599) V1 2 Ds Ds 4 पर (for महद्)

Colophon om in V1 Ds — Mention of the Epic Ds2 — Mention of Kshis K1 Ns V1 B D1 — sub portion K V1 B Ds Ds-4 4 वीप्सरम् Dn पुत्नस्मादुर्भाव — Athy name Ds जनमेजयप्रसा — Adhy no Ks Ds 89, V2 201, Dn 9, Ds2 200, Ds 217, Ds 196, Gs 342 Gs 340

(L 601) मेस (for राजन्) V1 तेनसा (for चेतसा) — (L 602) Ks Ds 2 4 कर्मभिर्नृपससम् (for *) — (L 603) V1 Gs सपञ्चैर्, Ds (for 'ज) K1 V1 2 B1 2 Ds Gs 4 ब्रह्मण परदाक्षिणम् (K1 'ज, Gs 4 'ज'), Ks Ds 2 2 ब्राह्मणाय सर्दाक्षिणम् Ks ब्रह्मणो वसस्तदाक्षिणम् Ds 'जो यदि दक्षिण Ds ब्राह्मणैरपदाहितम्, Ds ब्राह्मण परदाक्षिण (for *) — (L 604) Ks Ds दत्त, Ds वपु (for यत्तद्) — (L 605) V1 Dn Ds 1 योनिक (for 'ज) — (I 607) [ब्र]मपश्च (for [ब्र]वपश्चैव) Ks 2 Ds क्वचित्स्म्यश्चाप्यश्च (for *) Ns युगानां प्रभवात्पय, Ds योनिनां प्रवराऽप्यय (for *) — Ds1 प्रजानम् (for [ब्र] प्य) — (L 607) Ks Ns V1 Dn Ds Ds परागय, Dn2 नारायण (for त्परायण) — (L 613) Cal ed व्यति (for वयक्) V1 B1 2 (margin above) 2 Dn Ds Ds रूपश्चर (for रूपश्च) Ks शक्यन्ती व्यक्तरूपी च (for *)

विकारपुरुषोऽव्यक्तो हारूपी रूपमाश्रितः ।
 चरत्यचिन्त्यः सर्वेषु गृहोऽभिरिय दारुणु ॥ [615]
 भूतभव्योद्भवो नाथः परमेष्ठी प्रजापतिः ।
 प्रभुः सर्वस्य लोकस्य नाम चास्तेषु तत्त्वतः ॥
 अपद्रातु पदो जातमन्त्राभ्यायणोऽभवत् ॥
 अव्यक्ते व्यक्त्तिमापन्नो ब्रह्मयोगेन कामतः ॥
 ब्रह्मभावेन तं विद्धि स शब्द लब्धवान्प्रभुः । [620]
 प्रभवः सर्वस्य लोकस्य स्थारस्य चरस्य च ॥
 अहं स्थिति स होवाच प्रजाः सक्षयामि भारत ।
 प्रभवः सर्वभूतानां यस्य तन्तुरिमाः प्रजाः ॥
 स्वभावाज्जायते सर्वं स्वभावाच्च तथाभवत् ।
 अहकारस्वभावाच्च स च सर्वमिदं जगत् ॥ [625]
 सर्वव्यापी निरात्म्यो अपाद्योऽथ जयो ध्रुवः ।
 एष ब्रह्ममयो ज्योतिर्ब्रह्मशब्देन शब्दितः ॥
 अव्यक्ते व्यक्त्तिमापन्नः पञ्चमि- ऋतुलक्षणे ।
 धारत्यब्रह्मणो व्यक्त्ति विविध विततश्चरत् ॥

अथ मूर्ति समाधाय स्वभावाद्ब्रह्मचोदितः । [630]
 ससर्ज सलिलं ब्रह्मा येन सर्वमिदं ततम् ॥
 वायु पूर्वमथो दृष्ट्वा यो धातुर्धातुस्यतनः ।
 धारणाद्धारणशब्द च लभते लोकासहितम् ॥
 तदेतद्वायुसभूत क्लृप्तं जगद्भूतमुत्त ।
 एतद्देवैरतिक्रान्त पूर्वमेव सरस्वति ॥ [635]
 पृथक्त्वं गमितं तोय पृथिवीशब्दमिच्छता ।
 घनत्वाच्च द्रवत्वाच्च निखिलोपलभ्यते ॥
 फलत्वात्सीदमानाच्च सलिले मलिलोद्भवः ।
 व्याजहार शुभा याणी रामन्तात्पूरन्निघ्न ॥
 ऊर्ध्वं वै स्वातुमिच्छामि सन्नीधान्मुद्गरस्य गाम् ॥ [640]
 गम्भीरतोयविवरमूर्तिबिम्बोभितान्तरम् ॥
 तेजोमूर्तिधरा देवी सर्वभूतप्ररोहिणी ।
 यथायोगेन मभूता सर्वत्र विपर्येषिणी ॥
 श्रुत्वा च गदितं तस्या गिर ता च सुभाषिताम् ।
 बराहुरूपमासाय निपपात महार्णवे ॥ [645]

— (L 614) Ds विकारे (for 'र') Ds तित्या (for 'व्यक्ते')
 — (L 615) Ds दीन (for 'नाथ') Ns Vs Ds Ds पितामह
 (for 'प्रजापति') — (L 617) Ds प्रभु स सर्वलोकस्य (for
 °) Ds शास्त्रीति, Gs स चस्तेषु (for 'चास्तेषु') Ks s Ds
 लोकत (for 'तत्त्वतः') Ks तत्रमापत्यति तत्रपतिव, Ds सवा-
 पत्यसि च तत्रविव, Ds (marg) स्यावगस्येति तत्त्वत (for
 °) — (L 618) Ds [अ]पदो (for 'पदो') Ds सपा तु यस्पदे
 जातस्, Ds (marg) अयम तु यतो जातस् (for °) Ns Vs Bs
 Ds De De सजन्त Ds स संवत् (for 'अभवत्') — (L 619)
 Vs Bs De (of Jan) कामद (for 'त') — (L 620) Ks
 Dn Ds s भावस्य (for 'भवेत्') — (L 621) Ks Ds भूतस्य
 (for 'लोकस्य') Ks s Vs Bs s Ds s [ए]तस्य (for 'चरस्य')
 — (L 623) Ks s Ds लोवागा (for 'भूताना') — (L
 624) K° विश (for 'सर्व') — (L 625) Ks s प्रभावात्,
 Ds स्वभावात् (for 'चात्') Ds अहकारश्च भावाच्च (for °)
 Ks Ds s (sup Jan) s s तस्य (for 'स च') — (L 626)
 Ds निरात्म्य (for 'लभ्यो') Ds भवसाक्षो (for 'समाप्तोऽथ')
 Ds घनो, tis [अ]पितो (for 'जयो') — (L 627) Ks
 Bs s Ds s भ्रमस्य (for 'मयो') — (L 628) Ks कर्तुं
 (for 'प्रभु') — (L 629) Cal ed ब्रह्मणा (for 'जो')
 Ks Ds विविध वितत परम्, Dn 'च विविध त्वरत्, Gs
 सप्यक्त विविधश्चरत्, Gs विविध ब्रह्मणश्चरत् (for °) — (L

630) Ds चाश्रयाद् (for 'स्वभावाद्') Ks s Gs स्वभावा
 ब्रह्मादिन (for °) — (L 632) Ks s Ds Gs वायुपूर्वम्,
 Ks वायु सर्वम्, Ds s वायु पूर्वम् (for 'वायु पूर्वम्') Ns
 धारणाद्, Vs धातुत्वाद्, Ds यो धातु, Gs यो वा तद् (for
 यो धातुः) Ks Ds वास्तु धातुस्यतन (D° 'स्यत्'), Ks
 Ds (marg) s s धाना नृपमन्त्र, Gs यो धातुर्धातुस्यतनम्
 (for °) — (L 635) Ks Ds s Cal ed धानु (for
 धानु) — (L 635) Ds धमिद् (for 'देवैर्') Ds सुतदेव
 क्लृप्त (for °) Vs सर्वम् (for 'दुग्म्') — (L 636) Ds s s
 (marg) s सुपुत्र्य (for 'पुत्रस्य') — (L 637) Vs पयते,
 Bs सक्षयते (for 'लभ्यते') — (L 638) Ds सत्त्वाद् (for
 फल) Gs स्यन्तमानाच्च (for 'सीद्') Ns सलिले मीदमाना
 च (for °) — (L 640) Ks s s Bs Dn Ds s ऊर्ध्वोर्ध्वं,
 Gs s ऊर्ध्वो वै (for 'ऊर्ध्वं वै') Vs सीदामीति (for 'समीरामि')
 — (L 641) Ks Vs Bs s Ds s Gs गम्भीर (for 'र')
 Gs Rom Panna eds G(ed) गम्भीर तोयविवरे (for °)
 Bs Ds मूर्तिसि (Ds कर्मिणि) होमितान्तरम् (for °) — (L
 642) Vs Dn Gs हतो (for 'तेजो') Ks s हतो मूर्तिधरा
 देवी (for °) Ds मूर्ति (for 'मूत') Ks s Ds s प्ररो
 हिणीम् (for 'रिणी') — (L 643) Ks s Ds s सभूता
 (for 'ता') Ks s Ds Ds s सर्वत्र विपर्येषिणीम् (for °)
 — (L 645) K Ks s B Dn Ds s बाराह, Ds Ds s चाराह

उद्धृत्य सोऽनं तोयात्कृत्वा कर्म सुदुष्करम् ।
समाधौ प्रलयं गत्वा प्रलीनो न च दृश्यते ॥
यत्तद्ब्रह्ममयं ज्योतिराकाशमिति शब्दितम् ।
तत्र ब्रह्मा समुद्भूतः सर्वभूतपितामहः ॥
अद्यापि मनसा धात्रा धार्यते ब्रह्मयोगिना । [650]
ज्ञानयोगेन सूक्ष्मेण भूतानां हितकाम्यया ॥
भित्त्वा तु पृथिवीमध्यमुपयाति समुद्रवम् ।
तपनसूर्ध्वमातिप्रन्निभभिः प्रदहन्निव ॥
तस्य मण्डलमध्यात् नि.त्तं प्रतिमण्डलम् ।
स सनातनजो ब्रह्मा सौम्यं सोमत्वमन्यगात् ॥ [655]
सोममण्डलपर्यन्तात्पवनः समजायत ।
तदक्षरमयं ज्योतिस्तेजस्तेजोऽभिवर्धयन् ॥
स तु योगमयाज्ञानात्स्वभावाद्ब्रह्मसभवात् ।
सृजते पुनर्पं दिव्यं ब्रह्मयोगिं सनातनम् ॥
द्रवं यत्सलिलं तस्य घनं यत्पृथिवी भवत् । [660]
छिद्रं तत्र तदाकाशं ज्योतिर्व्यञ्जयति तत् ॥

वायुना स्पन्दते चैव सघाताज्ज्योतिसंभवः ।
पुरपातुरूपो भावः पञ्चभूतमयो महान् ॥
भूतात्मा वै स मे तस्मिन्तस्मिन्देहः सनातनः ।
गुहाया निहितं ह्यानं योगाग्नयः सनातनः ॥ [665]
तपनस्यैव तद्रूपं योऽग्निर्यसति देहिनाम् ।
शरीरे नित्यशो युक्ते धातुभिः सह सगतः ॥
स्वभावात्क्षयमायाति स्वभावाद्भवमेति च ।
स्वभावाद्भिन्दते शान्तिं स्वभावाच्च न भिन्दति ॥
इन्द्रियैर्व्यतिमुदात्ता भोहितो ब्रह्मणः पदे । [670]
सभवं निधनं चैव कर्मभिः प्रतिपद्यते ॥
यान्तद्ब्रह्मविषयं नोपयातीह ज्ञानतः ।
तान्त्सस्मारमाप्नोति सभवांश्च पुनः पुनः ॥
इन्द्रियैर्व्यतिरिक्तो वै यदा भवति योगतः ।
तदा ब्रह्मत्वमापन्नः प्रलयापे प्रतिष्ठति ॥ [675]
प्रतिपिद्धमसु लोकां ब्रह्मज्ञाय भवत्युत ।
न च रागव्ययैर्याति न च सञ्जति कर्हिचित् ॥

(for वं) — (L 646) N̄s V₂ B₁ s Ds Ds जगतीं (for
सोऽनं) N̄s B₁ s G₂ s स्वभावत् (for सुदुष्करम्).
— (L 648) Bom ed वृत्द् (for यत्तद्) — (L 650)
D₁ ध्यात्वा (for धात्रा) Ks Dn Ds s सर्वं (for ब्रह्म)
Ks Ds Gs योगिना (for योगिना) Bom Poona ed s
G(ed) धार्यते सर्वयोगिना (for १) — (L 651) V₁ लोकाणां,
Dn Ds प्रजानां (for भूतानां) — (L 652) Ds स्वपयानि
(for डं) Ks Vs Ds s समुद्रवाम्, V₁ ऋव, D₁ ऋवे
(for ऋवम्) — (L 653) Ks सपत्स, Ds स तपत् (for
तपनत्) V₁ s Bs प्रहसत्, Dn स हसत् (for प्रदहत्) Ds
बभुवि स दहान्नैव (for १) — (L 654) Ks मध्यस्थ, Ks
Ds s मध्यं तु (for मध्यात्) Dn सोम (for प्रति-
— (L 655) K Ds s सौम्य (for सौम्य) Gs s सौम्य
सौम्यत्वमाप्तवान् (for १) — Ds om lines 656-658
— (L 656) N̄s तपन, Ds पावक (for पवन) — (L
657) N̄s Bs अभिवर्धयन्; B₁ Ds Ds Gs विवर्धयन् (for
अभिवर्धयन्) Dn Ds तेजोधिरभिवर्धयन् (for १) — (L
658) Ks s स तु योगसमाप्तानाम्, Ds तनु योगमयं ज्ञानम्
(for १) B₁ s Gs स्वभावाज्ज्योतिरुद्भवाम्, Ds ज्योतिर्वत्
तन्, Gs स्वभावाज्ज्योतिरुद्भवाम् (for १) — (L 659) Ds
सोमजत् (for सृजते) — (L 660) Ks द्रावयन्
Ks Ds द्रवयन् (for द्रवं यत्). Ks- B₁ Ds Ds s

भवेत् (for भवत्) Gs घना यत्पृथिवी भवेत् (for १).
— (L 662) Ds वायुश्च स्फन्दते चैवं (for १) N̄s V₁ s
सघातो (for 'ताम्) Ks Bs Ds Gs ज्योतिरुद्भव (for
'सभव) Bs (margin as above) Ds Ds संघानां ज्योति-
रुद्भव (for १) — (L 663) N̄s Vs B₁ s Ds पौरवो (for
पुं) Ds भूय (for भाव) — (L 664) Ds जीवात्मा (for
भूतात्मा) V₁ s भवेत् (for स मे) Ks सप्त वसति भूतात्मा
(for १) Ks देहे चैव, Ks Ds देहे तत्र, Ks s Dn Ds Ds
तस्मिन्देहे, Dn देहे देहे, Ds तस्मिन्देहे Ds वसेदेहे (for
तस्मिन्देहे) N̄s V₁ s B₁ s Ds तस्मिन्देहे (V₂ 'ते) सनातने,
Gs देहे देहे सनातने (for १) — (L 666) Gs योगी (for
योगसिक्) — (L 667) N̄s V₁ s B₁ Gs युक्तो, Ds युक्ते
(for युक्ते) — (L 668) Ds (margin) बभुवान् (for
स्वभावात्) V₁ क्षेमम् (for क्षयम्) Ks ज्ञापयति, Ds Gs
ज्ञापयति (for 'ति) Ks s V₁ s B₁ s Dn Ds s Gs s
मयमेति, Ds s भवमेव (for 'मेति) — (L 669) Ks सर्वं
(for शान्तिं) — (L 670) Ks s Ds s शक्ति, B₁ Ds
Gs s शक्ति (for शक्ति) Ks Ds गूढाग्न्या (for 'म्).
— Ds om lines 672 675 — (L 672) Bs तत्त्वत् (for
ज्ञानत्) V₁ s भोपयानाति तत्त्वत्; Ds यो यज्ञानाति
तत्त्वत्, Gs s भोपयानि द्वि जानन् (for १) — (L 673)
N̄s Ds Gs s सभवं (for 'वाप) — (L 674) Gs s वरि

आगतिं च गतिं चैव विघ्ननं सर्वमथ तथा ।
भूतेभ्यो वेत्ति सर्वज्ञः परा सिद्धिमुपागतः ॥
आत्मनो गतयश्चैव तथा विपद्यगोचरम् । [680]
पुरस्तात्कर्मनिष्ठुणे पदे ब्राह्मे प्रतिष्ठितः ॥
चित्तप्रस्थीश्च मनसा रूपध्यातृष्वथ यातनाः ।
भियमान्नाः प्रलोभेन बामुभिक्षमिवाणैवम् ॥
पच्यते हृदयं लीनं परेभ्यो ज्ञानचक्षुषा ।
ब्रह्मयोक्तमिहात्मना ये विमुक्तो वेद्वन्धनात् ॥ [685]
सृजेदपि परं लोकं सहरेदपि विद्यया ।
तेजोमूर्तिरिवाविद्धाग्निहं लोकं च समृजेत् ॥
तिर्यग्योनौ गताश्चैव कर्मभिरित्येवोपमै ।
तान्यपि प्रतिमुच्येत ब्रह्मद्युक्तेन चेतसा ॥
अक्षरं च क्षरं चैव योगकर्मातिं विद्यते । [690]
न क्षरं विद्यते तत्र यद्ब्रह्म कर्माभिर्धुनम् ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

पृथिव्या यत्कृतं छिद्रं तपनेन विपद्येता ।
तस्मिन्प्रयत्नोऽथ मेनाकः स्वभावाविहितोऽचलः ॥
पर्वभिः पर्वततलं च लभते नामसञ्चितम् ।
अचलादचलस्य च स्वभावात्नेहुरेय सः ॥ [695]
तस्य वृष्टे सुवित्तिर्णि नगस्य सुमहर्षिनाम् ।
तस्मिन्स पुरुषो ध्यत्से वसति ज्योतिस्तभयः ।
विहितश्च स्वभावेन वेनेन परमात्मना ॥
यत्तद्ब्रह्मस्य वेजो निहितं शिरसोऽन्तरे ।
तस्य ज्योतिर्मयं रूपं दीप्तं पुरुषविग्रहम् ॥ [700]
वदनादभिनियन्तं गच्छन्तमित्य वेजसा ।
चतुर्भिवर्देभ्येयुक्तं चतुर्भिश्च भुजोत्तमैः ॥
यत्तद्ब्रह्म समुद्भूतं शशा मानुषपुनरः ।
तदेवैतन्महाभूतं पुनर्भावस्वमागतम् ॥
उद्धता पृथिवी देवी पुरस्तात्सलिलाशया । [705]

मुक्तो (for 'वतिरिलो) — Ds om lines 675-677
— (L 675) Ds प्रलयात्प्रै प्रतिष्ठते (for 'e) — (L 676)
Bs प्रतिबुद्धम् (for 'पिद्धम्) Ns प्रतिबुद्धमथलोके (for 'e)
Dn म (for 'य) Ks + Di [भि]भवयुन (for 'भवयुन) Ds
प्रलयात्त एभेरयुन (for 'e) — (I 677) Ks Di रोगययैर
Ds योगी व्यय, Ds शैर्गैर्ष्वय Gs शैर्गैर्ष्वय, Bsm ed राग
व्यय (for 'वयैर) Ks मज्जति (for 'स) — (L 676) Ds
आगतं च शनं चैव (for 'e) — Ds om lines 681-761
— (L 681) Gs परस्तात् (for 'पुर) Ns Vj + Bz + Pur
स्तात्कर्मिभुते (for 'e) Ks + Ds ब्रह्म, Ks + Dn Ds ब्रह्मा
(for 'ब्राह्मे) Ns Vj + B Ds e पदे ब्रह्म प्रतिष्ठितम्, Gs +
परे ब्रह्मणि विहितं (for 'e) — (L 682) Ks Dni Ds Di
— प्रस्थि च (for 'प्रस्थीश्च) Ks + Ns Vj + Bz + Dsi Dk +
अक्षरा, Dn रण्यवान्, Ds Gs रवा (for 'रुष्यत्) Gs रवा
पूर्वां च यामताम् (for 'e) — (L 683) Bz + Ds Gs वायु
भिश्च इवाणैर (for 'e) — (I 684) Ks + Ds पच्यते (for
'पच्यते) Gs + हृदयेन हृदयं लीनं (for 'e) — (L 685) Ks
ब्रह्ममाश्रयं, Vj 'नोकम् (for 'नोकम्) Gs ब्रह्मणोक्तं इवात्मना
चै (for 'e) — (L 686) Vj साधया (for 'विद्यया) — (L
687) Ds तेजोमूर्तिनश्चापि (for 'e) — (L 688) Bz +
Ds Gs + साक्षरं च (for 'साक्षरं) Ks + Vj + Bz + Dn
Ds Gs + नियमोपमै (for 'निरयो) — (I 690) Cal ea
शरैश्च (for 'शरैः) Ks धर्मते (for 'विद्यते) Vj + योगकर्मातिं
पद्यते, B Ds Cs + भिविन्दति, Dn Ds भिविद्यते; Cal

ed योग कर्माभिर्दिदति (for 'e) — (L 691) Gs शरैश्च
(for 'शरैः) Ks + Ds + तत्र यद्ब्रह्म सवत (for 'e) Ks +
Ds + प्राश्रय (for 'यद्ब्रह्म)

Colophon om in Ds — Mention of the Epic Ds
Ds — Mention of Akha Ks Vj + B Ds Ds — Sub-
parion K Vj B Ds Ds + s + पौकृतम्, Vj Dn Ds
पौ (Dn पु पकृतपुर्णान — Adhy no Ks Di 90; Vj
202, Dn 10, Ds 201, Ds 10', Gs 313, Gs 341

(L 692) Gs त्रिवर्धितम् (for 'वर्धित) — (L 693)
Vj ज्ञाने, Ds पाद (for 'न्यस्तान) — (L 695) Ds प्रसा
वात् (for 'स) — (L 696) Gs स्थान तस्य (for 'नगस्य
सु) Ds महर्षिभ्य (for 'भार) Ds तपस्य महर्षिभ्यः
Gs स्थान तस्य महर्षिभ्य (for 'e) — (L 697) Ks Ds +
वसते, Vj समरि (for 'वसति) B Ds Ds Gs + वसति ज्योति
रुद्य (for 'e) — (L 699) Ks ज्योतिरि (for 'तेजो) Ks
Ns Di + निहितं (for 'नि') Ks विहितं गिरसोत्तरे, Ds
निहितं शिरसोत्तरे (for 'e) — (L 700) Ds तस्य ज्योति
स्वस्य (for 'e) — (L 702) Dn द्विजोत्तमै (for 'यु')
— (L 704) Ns om line 703' Ks + Vj Ds + Dn
Ds + Gs यदा यदा, Ds (mark) स्वयं यदा; Vj महावय
(for 'वयद्ब्रह्म) J + (mark) यद्यथैवमुक्तो (for 'e').
— (L 704) + एतस्य (for 'एतैर) Ds तदेव तस्य
उद्धृत् (for 'e) Gs मूलवम् (for 'भार) — (L 705)

ब्रह्मत्वं ब्रह्मणः स्थानादलोको लोकतां गतः ॥
 पदसर्धा ब्रह्मलोकं शृङ्गं मेतेस्तदाभवत् ।
 उच्छ्रित्य योजनशत सहस्रशतमेव च ॥
 एवमेव च विस्तारं चतुर्भिर्गुणितं गुणैः ।
 अथ वा नैव सख्यातु शक्यं भूतेन केनचित् । [710]
 समासहस्रैर्बहुभिरपि दिव्येन चेतसा ॥
 चतुर्भिः पार्श्वविस्तारैः क्षिप्राभिरभिससृष्टैः ।
 नगस्य यस्य राजेन्द्र विस्तारैः शतयोजनैः ॥
 कोटिकोटशतगुणैर्गुणितं ब्रह्मवादिभिः ।
 योगयुक्तैः सदा सिद्धैर्नित्यं ब्रह्मपरायणैः ॥ [715]
 मरुद्भिः सह देवेन्द्रैः सूर्यैस्सुभिरेव च ।
 आदित्यैर्विश्वसहितै ररक्ष वसुधाधिपान् ॥
 ररक्ष पृथिवीं चैव भगवान्विष्णुना सह ।
 विवस्वदरुणाभ्यां च सपातं गमितां नृप ॥
 तेन ब्राह्मणेन वपुषा ब्रह्मप्राप्तेन भारत । [720]
 यत्तद्विष्णुमयं तेजं सर्वत्र समतां गतम् ॥

यत्तद्विष्णुमयं तेजं सर्वत्र समतां गतम् ।
 नियमैर्बहुभिः प्राप्ते सत्यत्रपरायणैः ॥
 एवमेते त्रयो लोका ब्राह्मेऽहनि समाहिता ।
 अहनि ब्रह्म चाव्यक्तं व्यक्तं प्राणे प्रतिष्ठितम् ॥ [725]
 ब्रह्मणो नियतं कर्म प्रभावेन प्रचोदितम् ।
 प्रवर्तमानं भावेन शश्वदच्छल्यादिनाम् ॥
 एतद्धितमिति श्रेष्ठं ब्राह्मणैर्देवपारगैः ।
 यदेकं ब्रह्म निर्दिष्टं विश्वतां गमितं पदम् ॥
 बहुत्वाद्भिर्ब्रह्मायानां विश्वशब्दः प्रयुज्यते । [730]
 ब्राह्मणैर्ब्रह्मभूतात्मा सत्यत्रतपरायणैः ॥
 विश्वरूपं मनोरूपं बुद्धिरपत्मानयन् ।
 एतं ब्रह्म स भगवान्मयम मिथुनं सृजत् ॥
 स एव भगवान्विश्वो देव्या सह सनातनः ।
 विधाय विपुलान्भोगान्ब्रह्मा चरति सानुगः ॥ [735]
 स एव भगवान्ब्रह्मा नित्यं ब्रह्मचिदा वरः ।
 निर्माणपथगामीनामार्कचनपथैपिणाम् ॥

D₂ उक्त्या प्रथमं देवीं (for *) K₁ N₂ V₁ s D₁ सलिला-
 श्रया (for 'शया) — After line 705, D₂ 108

45** पद्मासक्तं दिविस्तीर्णां सेहं पूर्वां महीपते ।
 सहैवाप्यदकटदिनं सहैलवमकामना ॥

— (L 708) G₂ मल्लोके (for 'को) D₂ मल्लोके लोकातां
 गतम् (for *) — (L 707) K₂ s D₂ यस्य सधौ (for
 पद्मसौ) N₂ B₁ s D₂ लोके, D₂ लोकां (for 'लोकं) K₂
 यदादिनां ब्रह्मलोकं (for *) — (L 708) K₂ B₂ D₁ s G₂
 सहस्रं (for 'स्र) — (L 709) D₂ विस्तारै, D₂ रे (for
 'रे) K₂ s D₁ s विस्तारं सत्यं तु पुनरु (for *) — (L
 710) D₂ सत्पथान् (for 'पु) — (L 711) N₂ D₂
 तेजसा, B₂ D₂ G₂ s चतुस्र्या (for वेनसा) — (L 712)
 B₁ s D₂ D₂ सवृत्तं (for 'ते) N₂ V₁ s क्षिरोभिरभि-
 ससृत्तं (for *) — (L 713) D₁ समतां (for नगस्य)
 — (L 714) G₂ s कोटीशतगुणैर्दि-वेरु (for *) — (L
 715) K₂ सुदूरं (for 'नि') V₁ समं, B₂ वेद (for ब्रह्म)
 — V₂ om l nes 716-722 — (L 717) वसु (for विश्व)
 K₂ V₁ ररक्षुर (for 'क्ष) D₁ वासुपैर्वसुधाधिपै, D₂ ररक्ष
 वसुधाधिप (for *) — (L 718) K₂ D₂ विष्णुना, B₁
 आत्मना (for विष्णुना) — (L 719) K₂ धनेशवरुणाभ्यां
 च (for *) N₂ V₁ B₁ D₂ गमितां (for 'ता) K₂
 सपातं गमितां गुषा (for *) — (L 721) D₁ s ब्रह्ममयं

(for विष्णु) D₁ वसुद्विष्णुमयं ज्योति (for *) D₂ सर्वत्र
 समुपागतम् (for *) — K₂ D₂ om lines 723-725
 — (L 723) D₂ ब्राह्मणैर्ब्रह्मभूतात्मा (for *) — G₂ om
 (hapl) lines 724-731 — (L 724) C₂ ed प्रविष्टिना
 (for समाहिता) — (L 725) K₁ प्राणे, D₂ G₂ प्राणे
 (for प्राणे) — G₂ om line 726 — (L 726) B₂ निहित
 (for नियतं) D₂ D₁ s स्वभावेन (for प्र') K₂ प्रनोदित ।
 K₂ D₁ प्रनोदितम्, K₂ प्रचोदित (for 'तम्) — (L 728)
 K₂ D₁ दिनम् B₁ क्षिद्रम् (for हितम्) — (L 729) K₂
 D₁ यदेकं ब्राह्मणपदं, K₂ N₂ V₁ s B D₂ D₂ s 'कं
 ब्रह्मणं पारं, G₂ 'कं ब्रह्मणं पदम् (for *) K₂ विश्वतं, K₂ s
 B₂ D₂ विश्वत्, D₂ D₂ दिष्टत्वं, D₁ यद्विष्टं (for विश्वतां)
 N₂ V₁ s B₁ s D₂ D₂ विश्वत्, D₂ D₂ 'सुदु' गमितं परम्
 (for *) — For line 729, D₂ (marg) subst

46** यत्तद्विष्णुमयं तेजो विश्वं गमितं परम् ।

— (L 730) V₂ B₂ D₂ (marg as above) द्वि प्रभावात् ।
 D₂ विप्रभावायै (for 'ना) K₂ s D₂ प्रयुज्यते (for प्रयुज्यते)
 — (L 731) V₁ विश्वं (for ब्रह्म) B₁ भूतानां (for 'ता)
 — (L 732) D₂ बुद्धिरूपं च मानयन् (for *) — (L
 733) D₂ Cal ed मिथुने (for 'न) — (L 734) V₁
 D₂ D₁ विष्णु (for विश्वो) G₂ देवे (for देव्या) — (L
 735) K₂ विहाय (for विधाय) K₂ सानुजं, K₂ नित्यत्

ज्योतिर्ब्रह्मपि सत्रद्व विन्व मास्तरसोमयोः ।
 सुद्धापूर्यं तु पश्यन्नि अघ्नात्मत्रियये रताः ॥
 ब्राह्मणा वेदप्रिदास सत्यव्रतपरायणाः ।
 नेतरे जातु पश्यन्ति अध्यात्म नागबुध्यते ॥ [775]
 हिंसायोगैर्योगात्मा सर्वप्राणपरैरुप ।
 भूतयो मुवि भूतेशो मोहप्राप्तेन चेतसा ॥
 कर्मभिः कृत्स्नितरन्यैः सर्वप्राणरधैविणाम् ।
 नराणा योगमाधाय स्वेषु गात्रेषु भारत ॥
 समाहितमना ब्रह्मा मोक्षप्राप्तेन हेतुना । [780]
 चन्द्रमण्डलसंस्थान ज्योतिस्तेजो महत्तदा ॥
 प्रविश्य हृदय क्षिप्र गायत्र्या नयनान्तरे ।
 गर्भस्य सभयो यश्च चतुर्धा पुरपात्मकः ॥
 ब्रह्मतेजोमयोऽव्यक्तः शश्वतोऽथ ध्रुवोऽन्यथः ।
 न चेन्द्रियगुणैर्मुक्तो युक्तस्तेजोगुणेन च ॥ [785]
 चन्द्रागुणविमलप्रख्यो भ्राजिष्युर्ब्रह्मसखितः ।
 नेत्रान्या जनयद्देवो ऋग्वेद यजुषा सह ॥
 सामवेद च निह्नाप्रादयर्षाण च मूर्धतः ।

जातमात्रान्तु ते वेदाः क्षेत्रं विन्दन्ति तत्त्वतः ॥
 नेन वेदत्वमापन्ना यग्माद्विन्दन्ति तत्पदम् । [790]
 ते सृजन्ति तदा वेदा ब्रह्म पूर्वं सनातनम् ॥
 पुरपं दिव्यरूपाभ रवैः रीर्भांरर्मनोभवैः ।
 अथर्वणस्तु यो भाग शीर्षं यज्ञस्य तत्तमृतम् ॥
 प्रीयाथाह्नन्तर चैव ऋग्भागः स भवेत्ततः ।
 हृदय चैव पार्थ च सामभागस्तु निर्मितः । [795]
 वल्शिर्शीर्षं कटीदेश जङ्गोरचरणैः सह ॥
 एवमेव यजुर्भागः सघातो यज्ञकल्पितः ।
 पुरयो दिव्यरूपाभः सभूतो ह्यमरत्पदात् ॥
 स हि वेदप्रयो यज्ञ सर्वभूतसुगानहः ।
 उभयोलोकयोस्तात हिंसापञ्चैः सनातनः ॥ [800]
 योगारम्भ कर्मसाध्य ब्रह्मचर्यं सनातनम् ।
 प्रभवं सर्वभूताना यो विन्दति स वेद्वित् ॥
 स सिद्धः प्रोच्यते लोने सिद्धिरेव न शयः ।
 निर्मुक्तैः सर्वकर्मभ्यो मुनिभिर्वेदपारणैः ॥
 वैष्णव यज्ञमित्येवं ह्युते वेदपारणाः । [805]

770 771 — (L 770) B₁ Dn सूदाना, D₂ मूलरत्ना (for सूदाना) — (L 771) B₂ दीपन-त (for विष्टन) — (L 773) D₁ G₁ + युधि- (for युद्धा) — (L 775) N₂ [एव], G₁ + [म]नु (for [अ]व) — (L 776) अयुक्तात्मा (for अयोगात्मा) K₁ D₁ सय (for सर्व) N₂ V₁ B D₁ D₂ + G₁ प्राणहरैर, V₂ 'वतो Dn 'वैर, G₁ प्राणहरैर (for प्राण परैर) — (L 777) D₁ मूलयोर D₂ रूपनो D₃ भुषये (for 'यो) K₁ विशेषो V₂ B₁ D₁ भूतैर (for 'तो) K₂ N₂ D₁ भूतप्राप्ति विशेषो (for ") — (L 779) B₁ + D₁ D₂ + साध्याय, G₁ + साधार (for साधार) B₂ (marg) योगेषु (for गात्रेषु) — (L 780) K₁ + Dn D₁ + G₁ ब्रह्म (for-ब्रह्मा) — (L 781) K₂ + N₂ V₂ + B Dn D₁ D₂ + (marg.) + G₁ + सस्थानान् (for 'न) K₁ D₁ + चन्द्र, Dn चन्द्र (for वैजो) G₁ + ज्योतिराना म (Ga वृ) हस्ता (for ") — (L 782) B₁ (marg as above) गायत्र्या नयनान्ता (for ") — (L 784) Dn₂ युक् (for 5-यक्) G₁ युवेन्द्रिय (for ध्रुवोऽन्यथ) D₂ साधतो ध्रुवमन्यथ (for ") — (L 785) N₁ B₁ + D₁ D₂ यज्ञ (for 'न) V₁ सर्वोऽयगुणैर्मुक्तो (for ") — (L 786) V₁ चन्द्रागुणविमलप्रखैर (for ") K₁ + N₂ V₁ + B Dn D₁ D₂ + + सर्व, D₁ (marg) बल, G₁ बल (for ब्रह्म)

— (L 787) B₂ ज्वित्तं (for ऋग्वेद) — (L 790) B₂ हरत्त (for हरयत्त) — (L 792) K₂ मनोमयै, B₂ 'हरे, D₁ D₂ 'रि, D₁ 'गते (for 'भवे) D₂ तैर्भावंश मनोरमै (for ") — (L 793) Dn G₂ + योग (for भाग) — (L 794) K₁ D₁ कण्ठान्तरे, D₂ ताम्बन्तर, D₃ वाहन्तरे (for 'तर) K₁ + D₁ ऋग्भागसभव तत, K₂ 'ग संसवे तदा, G₁ + 'गन्तु प्रकीर्तित (for ") — (L 795) N₂ V₁ + पार्थो (for पार्थ) — (L 796) B₁ वल्शिनाभि, G₁ यमि स्थीर्षं (for बल्शिर्शीर्ष) — (L 797) G₁ लोक (for यज्ञ) G₁ सभूतो लोकरूपत्वात् (for ") — (L 798) D₁ यज्ञ (for दिव्य) K₁ D₁ रूपस्तु (for रूपाभ) Dn₂ D₂ सभूतो (for सभूतो) K₂ संश्रुते हिमवत्पदात् G₁ + सभूतो ह्य (G₁ 'तोऽप्य) नन्तापरात् (for ") — (L 799) B₁ Cal ed सत्र (for मृत) — (L 801) D₂ ब्रह्मभूत, D₁ 'बोच्य, D₂ पुरपं च Boun ed G(ed) ब्रह्मचर्यं (for 'वर्ष) — (L 803) K₁ सतिरेव, D₂ निदिरैव (for निदि रेव) — (L 804) K₁ N₁ B₂ D₁ D₂ निर्मुक्त (for 'ने) D₂ -कर्मभ्यो, G₁ वारिभ्यो (for -कर्मभ्यो) B₂ विमुक्त सर्वपात्रेभ्यो (for ") — Before line 805 G₁ + ins जननेय — (L 805) D₁ वैष्णवो यज्ञ ह्येतैर् (for ") D₂ G₁ ह्ययुग्मे (for युक्ते) — (L 806)

ब्राह्मणा नियमशान्ता वेदोपनिषदे पदे ॥

जनमेजय उवाच ।

चेतसत्पुण्ड्रम्भो हि मनोब्राह्मण्य वामतः ।

कारणं श्रोतुमिच्छामि यथावत्त्वं महामुने ॥

वैशंपायन उवाच ।

न हास्य कारणं किञ्चिद्ब्रह्मं भवति भारत ।

अन्तर्गतं कारणं तु शारीरं मानसं नृप । [810]

येन देवं विदुर्मर्त्या ब्राह्मणाः संश्लिप्तताः ॥

अवेद्यमपि देवं च शक्यं वेत्तुं न कर्मणा ।

ब्राह्मणेन विनीतेन सदा ब्रह्मनिषेविणा ।

सदा विदिततत्त्वेन सिद्धिहेतुर्महोपदे ॥

सदा चैव शुचिर्भूत्या नियतो ब्रह्मकर्मणा । [815]

उपविष्टेन स गुरुं यदाञ्जलिपुटो द्विजः ॥

सायं प्रातश्च तत्त्वज्ञो मोक्षकर्मणि कारयेत् ।

विनीतो ब्रह्मभावेन समाहितमतिमुनिः ॥

संप्रपश्येत् मनसा वैष्णवं पदमुत्तमम् ।

ध्यायेन्नैव प्रसीदेत् समाहितमतिद्विजः ॥ [820]

स गच्छेत्परमं ब्रह्म निर्विकारेण चेतसा ।

अपुनर्भवभावज्ञो निर्ममो भावयन्धनात् ॥

सदेवाक्षरमित्यादुर्यत्तद्ब्रह्म सनातनम् ।

न हि तत्कर्मयोगेन विद्यायोगेन दर्शितम् ॥

ब्राह्मणानां विनीतानां वैष्णवे पदसंचये । [825]

सर्वद्रव्यातिरिक्तानां कामयोगविगर्हिणाम् ॥

अपुनर्भाविनां लोकाः कर्मयोगप्रतिष्ठिताः ।

अनादानेन मनसा राजन्कर्मणि कर्मणि ॥

आदानाद्ब्रह्म्यते जन्तुर्निरादानात्प्रमुच्यते ।

ब्राह्मणेभ्यः प्रियाप्राप्तिर्जन्तोः पूर्वोऽप्यनापि ॥ [830]

मुक्तश्चेन्द्रियबन्धेन प्रातश्च परमं पदम् ।

न भूयः पुनरुपयाति मातुषं देहविग्रहम् ॥

Colophon.

जनमेजय उवाच ।

वपसमं च योगं च ध्यातव्यं चैव यत्पदम् ।

सिद्धिं सिद्धिगुणांश्रियं श्रोतुमिच्छामि वत्सराः ॥

वैशंपायन उवाच ।

शृणु वित्तरतः सर्वं यथा वृत्तसि मेधया । [835]

Ki. s. Ds ब्राह्मणा नियता शान्ता (for *) — After line

308, Bz lra. ac addl colophon mentioning वैष्णव-

म् as sub-parvan. — Gz om the ref. — (L. 807)

Bou. ed. मनोब्राह्मण्य वामतः (for *) — (L. 808) Ds

यथावत्त्वं (for 'तत्त्वं') Bz Dn यथा त्वं मनसि मुने (for

*) — (L. 809) Kl. s. Ds वापयं भगवि कारणम् (for *).

— Ks Gz s om. (hapl.) lines 813-815 — (L. 813)

Ds सदा चैव शुचिर्भूत्या (for *) Ks Va'Ds निवेदनाः Ds

निषेविणा (for 'निषेविणा'). — (L. 816) Bz s Cal ed.

उपविष्टेन (for 'ष्टेन'). Ds सततं (for स गुरुं). Dns G(ed)

परो (for 'पुटो'). — (L. 817) मोक्षकर्म च कारयत् (for

*) — Ds om. (hapl.) lines 819-820. — (L. 820)

Ks च्यापते च; Ss Bz. s ध्यायेत् च (for च्यापयेत्). — (L.

822) Bz. s तपसो (for भावसो) Ks भव (for

भाय) — (L. 824) Ks Dn Ds तद्विदं नृपः ॥ सिद्धिं (for

चि तत्त्वं). Ds-सामेन (for 'यो'). Ks ब्रह्म केनापि दर्शितम्

(for *) — (L. 825) Gz च तर्जि (for विनीतयो)

— (L. 826) Va गुरुंश्रियं सिद्धिगुणः; Bz स तपं वपसि

(for *), Bz कर्म; Cal ed. कारयः (for कारयः) Va Ds

-विगर्हिणाम्, Ds विगर्हिं Ds 'हि'णम् (for 'विगर्हिणाम्').

— (L. 827) V; अपुनर्भोविगर्हिणोऽपि; Ds 'भोविगो लोकाः

(for *) Ks कर्मयोगः; Bz कर्मयोगाः; Dn Ds Ds 'दोने

(for 'योगः') — (L. 828) Ds भाव्यातिरिक्तं मनसा (for *).

— (L. 829) Cal. ed. सनातनात् (for 'निरा'). — (L.

830) Va Bz Dn Ds. s विद्यापतिर (for 'पतिर') Ks

सर्वो, Ks Ds प्राज्ञाः; Bz Ds एतां, Ds एतां; Ds एते (for

पूर्वम्). Ks Ss Va Gz जन्तो पूर्वोऽप्यनापि; V; Gz जन्तोः

पूर्वं नतं (for *). — (L. 832) Ks Ds प्राणुषं सर्वं वपसम्;

Gz प्राणुषं तपं विग्रहम् (for *).

Colophon. — Mention of the First: Ds Ds.

— Mention of Kāla: Ks Va s Bz Ds Ds. — Sub-

parvan: Ks Va s Bz Ds Ds. s वैष्णवम्; Ds Ds

पु (Ds वैष्णव्यादुत्तरम्. — Alky. no. Ks Ds (no. 2)

91; Va. s 225; Dn 11; Bz 214, Ds 214, Ds 214;

Gz 311; Gz 312.

(L. 833) Gz उपविष्टेन योगेन (for *). Ks उपविष्टे (for

वपसं). Ks स तपम् (for 'तपः'). Gz च्यापयेत् च वपसः

(for *). — After line 833, Bz Bou. Ed. s ed.

उपपन्नेन मनसा ब्रह्मादीनामनेत्रया ॥
 पञ्चेन्द्रियगुणाख्यक्त्वा पश्यतो ब्रह्मणो नृप ।
 योगयुक्तेन मनसा पञ्चेन्द्रियनिवासिन ॥
 ब्रह्मणश्चिन्तयानस्य ब्रह्मयज्ञ सनातनम् ।
 बहुरूपमनेश्वर्यरितयक्ष्यामि निजोष तत् ॥ [840]
 पञ्चेन्द्रियस्य ग्रामस्य नवद्वारस्य भारत ।
 कामक्रोधनिरुद्धस्य सनिरुद्धस्य मेधया ॥
 तेजसा मूर्ध्नि चाधाय धूमो द्वाभूयते महान् ।
 नीललोहितवर्णाभः पीतैः श्वेतैश्च धातुभिः ॥
 मञ्जिष्ठारामगर्णाभिः कपोतसदृशैस्तथा । [845]
 शुद्धवैदूर्यगर्णाभिः पद्मार्णदलप्रभैः ॥
 स्फाटिकैर्मणिवर्णाभिर्नागैन्द्रसदृशैस्तथा ।
 इन्द्रगोपकवर्णाभिश्चन्द्राशुसलिलप्रभैः ॥
 बहुवर्णैः सधूमोपेन्द्राशुधसमप्रभैः ।
 सपतङ्गिश्च युगपन्मोघेरिय समागमे ॥ [850]
 निरुध्यन्त इजाकाङ्क्ष पक्षगद्गिरिवाद्रिभिः ।

ते धूमवर्णसघाता घनाः सलिलधारिणः ।
 निर्वैद्युश्चैव तोयीपाग्निविशुद्ध्युत्सुघातलम् ॥
 मूर्ध्नि चैव महानभिर्मानसो धूयते प्रभुः ।
 युक्तः परमयोगेन शतशोऽर्चिर्मिराद्भुतः ॥ [855]
 तस्याभेर्निष्पुल्लिङ्गाना सहस्राणि शतानि च ।
 विसम्भु सर्वगात्रेभ्यो ज्वलतीव युगाप्रयः ॥
 यावन्त्यो वर्षधाराश्च तावन्त्योऽर्च्योऽनलस्य तु ।
 समेयुर्नारिधाराभिर्विपुले वसुघातले ॥
 वर्णाभ्या युज्यमानश्च यायुर्दोषूयते महान् । [860]
 दिव्यसिद्धगुणोद्भूतः सूक्ष्मः प्राणविवर्धनः ॥
 वेगान्ग्रीमिनिर्घोषो बलवन्प्राणगोचरः ।
 तैरेव चाग्निघातैर्धातुभिः सह संगतः ॥
 सहस्रशोऽथ शतशो मूर्ति कृत्वा पृथग्विधाम् ।
 अभिर्यायुर्जल भूमिर्धातवो ब्रह्मघोदिताः ॥ [865]
 समवायत्वमपन्ना वीजभूता महीपते ।
 सघात ब्रह्मतेजस घातवो गमिता नृप ॥

G(ed) repeat line 832 — Bom ed om line 834 — (I 834) Ds; Po oa ed गुणाश्च (for गुणाद्) — (L 835) K₁ V₁ B Ds विमरश (for 'रत' N₁ V₁ B₁ D₁ G₁ घन्ता D₁ यत्, D₁ यत्स्य (for यथा) — (L 837) K₁ V₁ D₁ D₁ s s (marg) पक्षगद्गिरि (for पञ्चन्द्रिय) K₁ पश्यता (for पश्यतो) — (L 838) Ds निवासिना, G₁ समागमे (for निवासिन) — (L 839) K₁ s ब्रह्मण G₁ ब्रह्मणा (for 'यद्') — (L 840) V₁ G₁ मद्य (for बहु) K₁ प्रवर्तन्ते निषोष तान्; K₁ 'तंजित निषोषत', V₁ 'तंजित निषोषत', V₁ D₁ D₁ s s 'तंजित निरो धनम्' D₁ 'तंजित निषोष यद्' (for 's') — (L 842) K₁ s V₁ s D₁ s G₁ s 'क्रोधाव' (for क्रोधनि) N₁ B₁ s D₁ कामक्रोधस्य मोहस्य, D₁ क्रोधस्य लोभस्य, D₁ क्रोधस्य रुद्धस्य (for 's') K₁ निरोधस्य च मेधया, D₁ निरुद्धस्य च मे' (for 's') — (L 843) K₁ D₁ सत्ताय, V₁ D₁ साहाय (for साहाय) D₁ तेजो मूर्ध्नि चाधाय (for 's') — (L 844) K₁ s N₁ B Ds D₁ s s G₁ s वर्णाभि (for 'अ') K₁ om lines 844' 846' ; Ds om line 844' 846' Ds पद्मार्णममप्रभै (for 's') — (L 845) B₁ D₁ मञ्जिष्ठ (for मञ्जिष्ठा) V₁ वर्णैश्च (for वर्णाभि) G₁ s मञ्जिष्ठारामगर्णाभि (for 's') K₁ om lines 845' 846' Ds नागेन्द्र (f r कपोत) B₁ कपोतसदृशप्रभै (for 's') — (L 846) K₁ s D₁ पतङ्ग; N₁ V₁ B₁ s Ds Ds रागसम, V₁ वर्णसत

(for -वर्णदल) D₁ चन्द्राकंठरसप्रभै (for 's') — B₁ om (hapl) lines 847-849 K₁ D₁ s om (hapl) lines 847-848 — (L 849) N₁ s रत्नं (for -वर्ण) D₁ धूमोर्ध्वश्च; D₁ सप्तमोर्ध्व (for सप्तमोर्ध्व) D₁ सत्तायुध (for इन्द्रा) G₁ समुद्रवै (for समागमे) — (L 850) D₁ सनद्विरश्च (for सत्ता) K₁ D₁ घनागमे E₁ D₁ समागतै, D₁ 'गमे' (for 'गमे) — (L 852) N₁ s B Dn Ds Ds G₁ वर्णा (for वर्ण) — (L 854) Ds (marg) मुदर (for मूर्ध्नि) Ds सप्तमोर्ध्व (for महाभिर) — (L 855) D₁ युनेन (for योनेन) D₁ युक्त वरमया योगै (for 's') — (L 856) D₁ सस्यावर्तिष्पुल्लिङ्गति (for 's') — (L 857) K₁ D₁ s त्रिविशु D₁ निजगु' (for विससु) N₁ ज्वलन्निव हुताशनः D₁ योगिनो नृपसमस्य (for 's') — (L 858) K₁ D₁ धारामु Dn धारास्ता (for 'श्च) N₁ यावन्ति पुराशाग्नि, (L 859) 'नि वर्णाहाणि (for 's') V₁ तावन्तिर्नलस्य तु; D₁ s तावन्तो सनद्वरश्च च, D₁ 'न्तश्चातिरश्च च (for 's') — (L 859) G₁ प्रवेष्टु' (for समेष्टु) Dn विविष्टु' (for विबुले) — (L 860) D₁ उन्मार्था (for वर्णाभ्या) — (L 861) D₁ एष (for द्विष्य) N₁ V₁ D₁ सिद्धि (for मित्र) D₁ सुदृग्धीवप्रवर्धन (for 's') — (L 862) V₁ रमयाव' (for यत्) V₁ वर्धन (for मोचत) — (L 863) K₁ s D₁ s मपानर, N₁ समु' (for सत्ता) K₁ s D₁ s सगतै (for 'त) — (L 865) K₁ D₁ वापि, K₁

यद्ब्रह्म पञ्चगोमेषु स सूक्ष्मः पुरषो विराट् ।
 तयोरेत्यान्वद्ब्रह्मसूक्ष्मात्सत्त्वे पुरुषोत्तमः ॥
 स एष भगवान्विष्णुर्ज्योतिषाब्जकः सनातनः । [870]
 आचारः सर्वगूतानां प्रलये प्रलयान्तकृत् ॥
 तं भूमिं धातुभिर्वहं विशन्ति ब्रह्मचोदिताः ।
 तेऽन्तरा पुरुषाः सर्वे ज्ञातारः सुमहदुच्यते ॥
 अथ वैष्टितुमारुष्या मूर्तयो ब्रह्मसमिता ।
 भिन्वा च धरणीं देवीं प्रपन्नये दिशो दश ॥ [875]
 इत्येते पार्ष्णिवाः सर्वे ऋषयो ब्रह्मनिर्मिताः ।
 तत्रैव प्रलयं याता भूमित्वसुपयान्ति च ॥
 कर्मक्षयाद्विसुक्ष्यन्ते धातुभिः कर्मजन्धनैः ।
 कर्मक्षयाद्विसुक्ष्मत्वादिन्द्रियाणां च बन्धनान् ।
 तामेव प्रकृतिं यान्ति अज्ञाता कर्मगोचरैः ॥ [880]
 क्षराद्ब्रह्मसूक्ष्मं चैव अग्निगर्भास्तपोमयाः ।
 येन तन्तुरिव च्छन्नो भावाभावः प्रवर्तते ॥
 धूमाद्ब्रह्मास्तु सभूता ब्रह्मात्तोषं सुनिर्मलम् ।
 जगती जलास्तु सभूता जगत्पेव च यत्कलम् ॥
 फल्गुद्रसश्च सजज्ञे रसात्प्राणश्च देहिनाम् । [885]
 रसस्तु मन्मयो जज्ञे यत्तद्ब्रह्म सनातनम् ॥

प्रधानं ब्रह्म उदितं बहुभिः कारणान्तरेः ।
 ब्रह्मणैसापसि भान्नैः सत्यज्ञतपरायणैः ॥
 अल्पज्ञाद्दृश्यानिभापन्नं सौम्यं भावेन भारत ।
 अन्तःस्थं सर्वभूतेषु चरन्तं विद्यया सह ॥ [890]
 कर्म कर्तव्यं राजेन्द्र विषयस्यमनेकधा ।
 गोपलभ्यति चक्षुर्भ्यां तपसा बन्धनिर्लम्ब्यैः ॥
 उपलभ्यति चक्षुर्भ्यां ज्ञानिभिर्ब्रह्मजादिभिः ।
 निःसृतास्तु भ्रुवोर्मेष्यान्नेषसुक्तं इवाशुमाय ॥
 परङ्गिः पश्चिबल्लोके निर्द्वन्द्वनिर्णयिगद्भिः । [895]
 योगधर्मेण कौरव्य ध्रुवनासापते फलम् ॥
 प्रादुर्भावं क्षयं चैव भूतस्य निधनं तथा ।
 विधत्ते शतगो ब्रह्मा सक्षये च भवेत्तथा ॥
 कर्मणः कर्मयोगज्ञो भूनेभ्यो नात्र सदायः ।
 अविनाशाय लोकस्य धर्मस्याप्यायनेन च ॥ [900]
 युगं द्वादशमाहस सहस्रयुगसञ्चितम् ।
 एतद्ब्रह्मयुगं नाम युगानां प्रथमं युगम् ॥
 सहस्रयुगयोरग्ने सहारं प्रलयान्तकृत् ।
 सूक्ष्मं भवति लोकानां निर्विकारमचेतनम् ॥
 तथा प्रलयभापन्नं जगत्सर्वं सनातनम् । [905]

ब्रह्म सपथते सूक्ष्म निर्मित कारणैरुणैः ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

प्राग्वक्ष श्रोतुमिच्छामि विस्तारेण महाभुने ।

आद्ययोर्युगयोर्ब्रह्मन्ब्रह्मप्राप्तस्य सर्वशः ॥

वैशंपायन उवाच ।

ऋषु विस्तारश्च संप्रं यन्मां पृच्छसि मेधया ।

उपपन्नेन मनसा दैवप्रत्ययसाधिना ॥ [910]

षट्त्रिंशत्प्राप्तसु भगवान्मयोगात्मा ब्रह्मसम्भवः ।

भूतानां बहुलत्वं च चकारैद्दैवधरः प्रभुः ॥

स्थितो ब्रह्मासनेन ब्रह्माविश्रितः सहसा प्रभुः ।

अचलेनैव भावेन स्थाणुभूतेन भारत ॥

रत्नश्रेष्ठ भोक्षविषये सर्वज्ञानमये पदे । [915]

यस्मात्सदसहस्राणि भवन्ति न भवन्ति च ॥

ब्रह्मव्यक्तं तु यजते योगाद्देवात्मकं सदा ।

ब्रह्मणो विपुलं ज्ञानमैश्वर्यं च प्रजायते ॥

ततः प्रथममैश्वर्यं युञ्जानेन प्रवर्तितम् ।

ब्रह्मणा ब्रह्मभूतेन भूतानां हितमिच्छता ॥ [920]

यदा त्वाकाशमैश्वर्यं युञ्जानस्य प्रवर्तते ।

ब्रह्मणो ब्रह्मभूतस्य निर्दिकारेण कर्मणा ॥

तद्दान्तरिक्षं संप्राप्तं निर्मलं ब्रह्म चाव्ययम् ।

सह्यारः सर्वभूतानां चराणां ब्रह्मादिनाम् ।

ध्रुवमैश्वर्ययोगानां प्रतिपद्यन्ति वेदिनः ॥ [925]

आकाशेश्वर्यभूतेन सयोगे ब्रह्मादिनाम् ।

प्रवर्तमानमैश्वर्यं वायुभूतं करोति च ।

निकारैर्बहुभिः प्राप्तेः सपतङ्गिर्महाचलैः ॥

एतैर्विकारैः सवृत्तैर्निरुद्धैश्च समन्ततः ।

ध्रुवमैश्वर्यमापन्नः सिद्धो भवति ब्राह्मणः ॥ [930]

शरीरादभिनिष्कस्य आत्मानेन प्रधायति ।

निरालम्बो निरालम्बानालम्बस्य मनसा ततः ॥

पेश्वर्यभूतो भूतात्मा चरन्दिवि न दृश्यते ।

चक्षुर्भिविन्दुभिलोकं पुरंदरसमेरपि ॥

B Ds : Gs : एते युगमहद्यन्ते (for *) Bs Cal ed प्रल-
योऽन्तकृन् Ds 'यान्तकृ' (for 'यान्तकृन्) — Ds om lines
904* 906* Ns Gs s om (hapl.) lines 905 — (L
906) Ns Bs Ds त्रिभुक्त Bs Dns निर्मित (for निर्मित)

Colophon — Mention of the Epic Ds — Men-
tion of Kṣhīla Ks V1 s B Ds1 Ds1 s — Sub-
paran Ks s V1 s B Ds1 Ds1 s Gs वीर्यरम्, Ks
पुष्करम्, Dn Ds Dn पुष्करप्रभुर्भाव — Adhy no Ks
Ds 91 V1 s 204, Dn 12, Ds 203, Ds 219, Ds 199,
Gs 345 Gs 340

(L 907) Ds सरोधन (for महाभुने) — Gs om the ref
— (L 909) Ds पूर्व (for सर्व) Bs Ds यन्मत्त्वं परि-
पृच्छसि (for *) — (L 910) Ks V2 Ds दैवप्रत्ययसाधि-
ना (Ks 'नाम') Ds दैवप्रत्ययसंयिता (for *) — (L 911)
Gs क्षुद्रि (for क्षुद्रि) Ns विष, Ds योग (for ब्रह्म)
— (L 912) V1 s सुबहुवृत्त (for बहुलत्वं) Gs स चकार (for
चकारैह) Ks s चकारिह (Ks 'स' मरुधरः Bs चकार ईधर
प्रभुः Ds चक्र योगेश्वर प्रभु (for *) — Gs om line 913
— (L 915) B Dn Gs स च (for सर्व) — (L 916)
Ks s Ds भवन्ति प्र, Ks Dn Ds s प्रभवन्ति (for भवन्ति
स) Ns V1 s B Ds Ds प्रभवन्तु युञ्जन्तश्च Cs s प्रभवन्तु
एतन्नि च (for *) — (L 917) Ks Bs Ds चरन्तः, Ks

योगात्मा, Ds यज्ञान्ते (for यजते) Bs स ब्रह्मवत्सु यजते
(for *) Ks Ds s वेनात्मकः, Ds विधात्मक (for वेदा*).
— (I 918) Ks Ns V1 s B Dn Ds Ds s s Gs प्रवर्तते
(for प्रजायते) — (L 919) Ds प्रज्ञानेन (for युञ्जानेन)
Ks s Ds प्रकीर्तितम् (for प्रब*) — (L 920) Gs om.
lines 920* 904* Ds भूतानां हितकायया (for *) — (L
921) Bs om. lines 921* 927* Ds यजानस्य (for युञ्जानेन).
Ks Ds प्रवर्तितम् (for 'संते) — Ds om line 922 — (L
922) V1 ब्रह्मणा ब्रह्मभूतेन (for *) Ds वेतना (for कर्मणा)
— (L 923) Ns V1 s Bs Ds ब्रह्म निर्मलमव्ययम् (for *)
— (L 924) Ks वर्णानां, Bs Dn Ds Ds s Gs नराणां
(for च) — (L 925) V1 s भूतानां (for योगानां) Ds
रेदिनम् Gs s योगिन (for देदिन) — (L 926) Ks
-सभूतं, Gs भूतानां (for भूतेन) V1 Ds Gs संयुगे (for
संयोगे) Ks V1 Dn Ds s Gs संयुगे ब्रह्मादिना (for *)
— (L 929) Cal ed (एव सर्वत (for समन्तत) — (L
930) Ds ध्रुवमैश्वर्यसंयत्त (for *) — (L 932) Ks निरा-
लम्बः, Ns V1 Gs लम्बम्, Ds लम्बे (for 'लम्बाद्) Ds s
आलम्बः, Ds नालम्बो (for आलम्बस्य) — (L 933) Ds
भूतानां (for रमा) Ks भूतेरु (for चरन्) — (I 934) Bs s
Gs s लोकैः (for लोके) Ks Ds चरतेरु (for -समेरु) — (L
935) Ks s Ds s अर्थायानि, Ds विधीयन्ते (for एषो')

अंकारं ये त्वधीयन्ते मनसा ब्रह्मसत्तमाः । [983]
 विभक्ताः सर्वकामेभ्यस्ते त पश्यन्ति साधवः ॥
 एतद्धि परमं ब्रह्म ब्राह्मणाना मनीषिणाम् ।
 अन्तश्चरति भूतानां चिद्धि चैतनया सह ॥
 एष शब्दो महानादः दुराणो ब्रह्मसभयः ।
 धायुभूतोऽक्षर प्राप्ते धनन्वेष द्विजातयः ॥ [910]
 अरूपी रूपसपन्नो धातुभिः सह सगतः ।
 अन्तश्चरन्नि भूतेषु कामकारणरो यशी ॥
 ततः पूर्वमनुष्प्याय मनसा पूरयन्निव ।
 वेदात्मकं तदा यद्धं चिन्तयन्तो मनीषिणः ॥
 ब्राह्मणाः श्रुचयो दान्ता यशोऽयुञ्जस्वदन्यथाः । [945]
 ब्रह्मलोकं बाह्यमाणा वेण्वजं पदमुत्तमम् ॥
 पस्य हेतोः क्रियाः सर्वाः कुर्वन्ति विगतचरराः ।
 न क्षेते प्रसवादाने भवमिच्छन्ति भारत ॥
 माल्योपहारैश्च त्रिभिः प्रतिभानैश्च ये द्विजाः ।
 यजन्ति परभारमानं विष्णुं सत्यपाकमम् ॥ [950]

यजतं विक्रमं चैव ब्रह्मपूर्वाः प्रचक्रिरे ।
 ब्रह्मा च वेण्वज तेजो वेदोत्तिर्चनेनैव ॥
 ब्राह्मणैर्वेदविद्विश्च नृह्यैर्विद्यादिभिः ।
 शुचिभिः कर्तुनिर्मणैः सत्यव्रतवरायणैः ॥
 धातुभिर्मोक्षकाले च महात्मा सप्रष्टयते । [955]
 तदेव परम ब्रह्म वेण्वज परमाहुतम् ॥
 रसात्मकं तद्वैश्वर्यं विकारान्ते प्रष्टयते ।
 घोररूपा विकारान्ते व्यचयन्ति महात्मनः ॥
 सछाधातीय तोयेन क्षुभ्यमाणो विचेतनः ।
 उर्मिभिश्छाद्यते चैव शीतोष्णाभिविष्कारतः ॥ [960]
 महार्णवातश्चैव दहते न च सज्जते ।
 भ्राष्ट्राश्चैव महानद्यः सलिले चैव सीदति ॥
 सीदमानश्च सलिले स शीते पालते वल्यत् ।
 अशान्च्छादानायापि युज्यमानो विचेतनः ॥
 अक्षे प्रययमानश्च गोयेन परिपिच्यते । [965]
 शुक्लवर्णेन बहुना श्योतसा मूर्ध्नि सर्वदा ॥

V1-चादिना (for सत्तमा) — (L 936) K1 २ विमुक्ता ,
 K2 V3 D4 २ विमुक्ता (for विभक्ता) B1 G2 कर्मभ्यस
 (for -कामेभ्यस) H2 N2 V1 B2 २ Dn Dn D2 २ २ Ga
 विमु (D2 युक्ता सर्वकर्मभ्यस (for ") Dn व (for त)
 — (L 938) D2 अन्ते चरन्ति भूताना (for ") — (L
 939) D2 एक (for मूय) २ V2 २ B1 D2 D1 दुराणे (for
 'णे) — (L 940) V2 श्वय (for सश्र) — (L 941)
 B2 (marg as above) रूपमापन्नो (for रूपस) D2: चतुभि
 (for चतुभि) — (L 942) K1 भूतान (for भूतेषु) N2
 यशी (for यशी) — (L 943) K2 D2 तत्र पूर्वम्, K2 D2
 G2 पुनस्तवैव, N2 V1 २ B Dn D2 (marg) G2 पुनस्तवैव,
 Cal ed तत परम् (for तत पूर्वम्) K2 D2 अभिव्यप्य (for
 कर्तु) V1 मनसा पूनयन्निव, D2 सा पूनयन्नि च (for ")
 — (L 944) H2 D2 चि-तदन्त (for 'दन्ते) — (L 945)
 K2 वज बुभ्राव, D2 योगयुक्ताय (for यशोऽयु-जम्) G2
 तदाश्रया (for तदन्तरया) D2 यत्र प्राप्ता सदान्तया, G2
 युगयुक्तास्तदाश्रया (for ") — (L 946) D2 वैण्वज
 परम पदम् (for ") — (L 947) K1 २ २ V1 २ B
 G2 २ वद- (for वस्य) — (L 948) K2 D2 प्रभारदाने, K2
 प्रसवादानैव (for 'दाने) — (L 949) N2 V1 D2 विभक्ति,
 V2 शुचिभि, D2 शुचिभि (for च त्रिभि) B Dn D2
 G2 त्रिभि (D2 चित्रै) माल्योपहारैश्च, D2 माल्योपका रैश्चरभि

(for ") K1 २ B2 प्रतिभानिश्च K2 Dn D2 'भावैश्च V1
 'मानैश्च V3 D2 २ प्रतिभानैश्च (for 'प्रतिभानैश्च) D2 भाव्य
 मानीषिजातय (for ") — (L 950) B2 २ D2 युञ्जन्ति (for
 वजन्ति) D2-वरायणम् (for 'कमम्) — (L 951) B2 २
 G2 युञ्जाना (for यजान) D2 वैण्वज (for विक्रम) B2 Cal
 ed ब्रह्मादा रा (for ब्रह्मार्ता) — (L 953) B2 Dom
 Poona Cal eds G2 (ed) ब्रह्म (for वेद) K2 २ D2 २ २
 विद्विदि (for विद्विश्च) D2 ब्रह्मविद्विश्च ब्राह्मणै (for ")
 — (L 955) K1 D2 धातुभिर्मोक्षकाले च (for ") H2
 परम् (for इदमते) G2 महात्म प्रपच्यत (for ") — K1
 om lines 956 957 — (L 956) D1 न वेद (for तदेव) K2
 न वेद परम धर्म, B2 पुनस्तव पर ब्रह्म (for ") N2 V2 २ D2
 वैण्वज पदमनुपम D2 'व पदमुत्तमम्, D2 'व परम युज्यम्,
 — (L 959) V1 श्योतन (for श्योतन) — G2
 om (hapl) lines 960 961 — (L 960) Dn विकारित
 (for 'रत) — (L 961) V2 २ D2 G2 मज्जते (for स)
 — (L 962) K1 २ Dn D2 २ २ G2 महाश्वैव महानद्या
 (K1 D2 'ता) (for ") — (L 963) H2 D2 मल्लि
 (for 'ले) K2 B2 स मोदम्, K2 २ स शीतः N2 B D2
 स शीतगत, D2 शीतान्य (for स शीत) — (L 964)
 K1 N2 V2 २ G2 Dn D1 २ २ G2 भायनाय (for
 शय") K2 भायनायद्वैश्यायि (for ") B2 G2 मुह्यमानो

ऊर्ध्वज्योतिर्वेक्ष्यश्च शुभ्रैः पीतैश्च छाद्यते ।
 वारिपूर्णैः सुगम्भीरैर्विद्युद्गिरिव भासितैः ॥
 एतैर्विकारैः सद्युत्तैर्निरुद्धैश्चैव सर्वशः ।
 ध्रुवैश्चर्मथासाद्य सिद्धो भवति ब्राह्मण ॥ [970]
 रसात्मक तदैश्वर्यं जिह्वाप्रादभिनि सृतम् ।
 सहस्रधार वितत मेघत्व समुपागतम् ॥
 रसाश्च विविधान्योगांस सिद्धः सज्जते प्रसुः ।
 धात्वर्थं सर्वभूतानां योगप्राप्तेन हेतुना ॥
 तेजसो रूपमैश्वर्यं विकारैः सद्य वर्धते । [975]
 धात्मनो विप्रजनन स्वसो ब्राह्मणकारणे ॥
 उग्ररूपैर्विकारैश्च हन्यते दण्डपार्जिभ्यः ।
 घोररूपैः सुगम्भीरैः पिङ्गाक्षैर्नरविग्रहैः ॥
 नेत्र समुद्धरन्मीम जिह्वाय चास्य विन्दति ।
 नदन्ति युगपन्नादाञ्जृम्भमाणा. पुनः पुनः ॥ [980]
 पुनरेव तदा भूत्वा बहुरूपास्तदाभवन् ।
 नृत्यमाना. प्रगायन्ति तर्पयन्तो निशेषतः ॥
 स्त्रीभूताश्च सम सर्वे युञ्जानाश्चावलम्बिरे ।
 कण्ठेषु बहुरूपत्वादिभिश्चैव प्रलोभयन् ॥

मधुरैरभिधानैश्च व्याहरन्ति नमीतवत् । [985]
 पतन्ति युगपत्सर्वे पादयोर्मूर्धभिर्नताः ॥
 प्रसाद बाहुमाणाश्च योगस्यान्तरविप्रतः ।
 बहुप्रकार वययन्तूलान्ति च रमन्ति च ॥
 एतैर्विकारैः सद्युत्तैर्निरुद्धैश्चैव सर्वशः ।
 ध्रुवमैश्वर्यमासाद्य सिद्धो भवति ब्राह्मण ॥ [990]
 तद्वर्चिष इयामेया आदित्यस्येन रदमयः ।
 तेजोरूपकमैश्वर्यं जनिता जलविन्दवः ॥
 ज्योतीषि चैव सद्युत्ता आकाशे गुणसद्युता ।
 चरन्ति सतत लोने सूर्याचन्द्रमसोर्गतिम् ॥
 चन्द्रसूर्यात्मकं दिव्य ज्योतिष्मद्गनसुत्तमम् । [995]
 एतद्विप्राजते लोके कालचक्रं ध्रुव चरन् ॥
 अर्धमासाश्च मासाश्च ऋतुसकत्सपण्यथ ।
 क्षणा रत्ना मुहूर्ताश्च कलाः काष्ठास्तथैव च ॥
 अहोरात्रप्रमाणं च निमेषोन्मेषणं तथा ।
 ताराणां गतयश्चैव प्रह्राणां च विधेपतः ॥ [1000]
 अथ पार्थिवमैश्वर्यं विकारप्रहसभयम् ।
 योगयुक्तास्त्वभिप्रस्ता. पात्यन्ते ह्यचलासनात् ॥

(for युज्य) — Ds om (hapl) lines 967 969 — (L 967) Gs अवैश्यायु (for 'इयश्च) Ks B1 Ds शुभ्रै, Ds Bs Gs शुक्लै (for शुभ्रै) — (L 968) Ds वायु (for वारि) Gs तोयद्वै (for भासितै) — (L 970) Ks Ns V1 s B Dn Ds Ds s Ks s ध्रुवमैश्वर्यमासाद्य (for ") Ds s सुद्धो (for सिद्धो) Gs वै द्विव (for ब्राह्मण) — Gs om (hapl) lines 971-990 — (L 971) Ks s जिह्वाया (for 'प्राद' — (L 972) Ns सतन (for वितत) — (L 973) Ks s B Dn Ds s Gs योगात् Ds सवत् (for योगात्) Ks s Ns V1 B1 s Du Ds Ds s Gs स (for स) — (L 974) V1 s पात्यन्ते सर्वभूतानां (for ") — (L 975) Ks विशाकारै प्रतर्षते (for ") — (L 975) Ds कारणे (for 'ने) Gs स्वास्थ्य ब्राह्मणकारणम् (for ") — (L 977) Bs Ds Gs विरूपैर (for विरूपैर) — (L 978) Ds रूप (for रूपै) Ks घोररूप स गम्भीरै (for ") — (L 979) Ds नेत्रै (for नेत्र) Ks Ds समुद्धरन् (for 'द्धरन्) — (L 980) Ds युगपत्कुर्वते वादान् (for ") Ds अज्ञभाना (for जृम्भमाणा) — (L 981) Poona ed G(ed) वायुरूपस्य (for बहुरूपस्य) —

983) Ks s Ds (sup lin as above) चाश्रमं, B1 s Gs च तत, D1 स्वाश्रम (for च सम) — (L 984) Ks Dn Ds s कण्ठेषु, Ds (marg) कर्णेषु (for कण्ठेषु) — (L 985) Ds व्याहरन्तो (for 'रन्ति) — (L 986) Ns नरात्, B1 युता (for नरा) — (L 987) Ds योगस्यान्ते ह्यभिप्रत (for ") — (L 988) Ks Ds s चरन्ति, Dn G(ed) तरन्ति (for रमन्ति) — (L 989) V1 सुभिर (for एतैर) B1 सद्युभिर, Ds सद्युत्तर (for संद्युत्तर) B1 Cal ed एभिर्वि करैश्च्युभिर (for ") — (L 990) Ns V1 s द्विद्वि, Gs वै द्विव (for ब्राह्मण) — Before line 991 Ds ins वैश्र पायन — (L 991) Ds1 D2 Gs मेया (for 'मा.मेया) Ks तद्वर्चिषश्च मेया (for ") — (L 992) Ds तेजोरूप समैश्वर्यं (for ") B1 Ds Gs जातान्ते (for जनिता) V1 s Dn Ds s (sup lin) s तेज (for जल) — (L 993) Bs Ds ज्योतिषा (for ज्योतीषि) Ks सद्युत्तर (for 'त्ता) G(ed) वाक्यानुसन्धयता (for ") — (L 995) B1 बलम्, B2 गणम् (for घनम्) Ks Dn Gs s ज्योति सधनयुतलम्, V1 ज्योति सज्ञानं, Ds ज्योतिष्मद्गणम् (for ") — (L 996) B1 s Cal ed विराजते (for विभा) — (L 997) Ks s Ds s

अलोमाच्छ्रयते सद्यो वेपमानोऽनुकीत्यते ।
सीदते वसुधामध्ये मिथमानः पुनः पुनः ॥
भूताना बहुदुर्गेषु अन्यैश्च तलवासिभिः । [1005]
विपयैर्युन्यते क्षिप्र सक्षेपात्संप्रकथ्यते ॥
मूर्तिमान्निश्च बहुधा धातुभिः न च हन्यते ।
शक्तिनोमरुनिस्त्रिशैर्गदाभिश्चाप्यनेकशः ॥
असिभिः पात्यते चैव क्षुरधारैः सहस्रशः ।
निघते चैव वाणामैः सुतीक्ष्णैर्मर्मजेदिभिः ॥ [1010]
एभिर्विकारैः सकलैर्निरुद्धैश्चापि सर्वशः ।
धूमैश्चर्यमापन्नः सिद्धो भनति प्राणजः ॥
ततः पार्थिवमैश्वर्यं निर्मुक्तस्य विकारतः ।
प्रादुर्भवति युञ्जाने समाधौ प्रलय गते ॥
दिव्यं तन्महामाप्नोति दिव्यावांस्ताम्रशुणोति च । [1015]
दिव्यरूपेषु पुरुषैर्भियते न च छिद्यते ।

गच्छन्प्रकृतिनोऽनन्तः प्रधानात्मा क्षरन्निव ॥

Colophon

वैशुभायन उवाच ।

ततोऽन्या धारणा गत्वा मनसा स पितामहः ।
ब्रह्मकर्मसमारम्भं निरुक्तेनान्तरात्मना ॥
सर्वाङ्घ्रिधारणा कृत्वा मनसा प्रहसन्निव । [1020]
ब्रह्मयोगेन योगज्ञः सृजते मनसा प्रजाः ॥
मनसा रूपसपत्ना क्षयसराः सृजते प्रभुः ।
नाम्निकाश्राव गन्धर्वान्मुचित्राम्बरवासस ॥
तुम्बुरुषमुद्रानसर्पाञ्जलजोऽथ सहस्रशः ।
सूर्यवादित्रशुभ्रशालन्कुशालान्सामगीतये । [1025]
ब्रह्मयोगेन योगज्ञः स्वयम्भूभगवान्प्रभु ॥
चारुनेत्रा सुकेशात्मा मुधू चारुनिधाननाम् ।
पद्मेन शतपत्रेण चारुणा सुविद्यजिताम् ।

भक्तयो (Ks Ds वायने) वस्त्रापहय (for ^b) — (L 998)
Ds कला काष्ठा (for कला काष्ठा) — (L 1001) Gs
सविहार ससुधमम् (for ^b) — (L 1003) Ds (marg)
योगयुक्तो विकारसौ (for ^a) Ks वायन्यते शयलातानार,
Ds पच्यन्ते शयलातानार (for ^b) — (L 1003) Bs Cal.
ed लोके (for सद्यो) Vs सलोकाच्छ्रयते लोके (for ^a)
— (L 1005) Ks स बल, Vs Ds वन, Ds बाल, Gs
बल (for तल) — (L 1006) Ks युज्यते, Ds वाप्यते
(for युजते) — After line 1006, Ks 2 Ns Bz Ds 2
ms

(for ^b) — (L 1017) Ks Ds गच्छता प्रहर्षे लोच ; Ks Ds
Ds गच्छन्प्रकृतित्वा चान्त, Ds गच्छन्ति प्रहर्षेनन्त, Ds गच्छन्
प्रहर्षि स्वा तु (for ^a) Ks Ds शय वार (for क्षरन्निव)

COLOPHON. — Mention of the Epic Ds — Men-
tion of Khūla Ks V 2 B Ds Ds 4 — Sub-paren-
Ks 2 Ds 2 पौष्करमादुर्भोग, Ks Ds पुष्करम्, Ks V 2
प्रादुर्भोग, Ks V 2 B Ds Ds 2 Gs पौष्करम्, Ds Ds
पुष्करमादुर्भोग — Adhy no Ks (marg) Ds 2, Vs
206, Ds 13, Ds 204, Ds 220, Gs 346, Gs 144

47* वत पार्थिवमैश्वर्यं सेवमानाश्च सर्वत ।
— Bs om lines 1007-1012 Ks om (hapl) lines
1009 1011 — (L 1109) Ks 2 Dn Dn Ds 2 पात्यते
(for पायत) Ns V 2 Ds ह्येष (for क्षुर) — Ds
om (hapl) lines 1010-1011 — (L 1010) Ds
वाणामै (for वाणाम) — (L 1011) Ks V 2 Bz Dn
Ds 2 2 Gs 2 निर्दुर्गैः, Bz सत्रुधैः, Ds निर्दुर्गैः (for सक
रैः) Dn सत्रुधैः (for निघटैः) — Vs om line 1013
— (L 1015) Ks 2 Ds 2 निरुन्मय, Ds विमु (for विमु)
— (L 1014) Ks Ds 2 पुष्करता, Dn Ds सजाने, Ds
युञ्जानो (for वै) — (L 1015) Dn Bom Poona eds
Ged दिव्य गन्धं समापन्न (Dn ति) (for) — (L
1016) Bz 2 Gs 2 द्विधैः (for सुधैः) Ns निघते न च
भियते, V 2 छिद्यते न स भियत, Ds भयते न च भियते

(L 1019) Ds Ds Ds 2 Cal ed. समापन्न (for
'रम्) Ks 2 Ds दिव्येन, Cal ed निर्मु (for निर्मु)
— Gs om line 1020 — (L 1020) Gs सर्वो च (for
सर्वाङ्घ्रि) Bz Ds Ds धारण (for धा) Ns V 2 गत्वा (for
कृत्वा) V 2 सबद्धि धारण कृत्वा, Ds सर्वा स धारणा गत्वा
(for ^a) — (L 1021) Ks Ns Ds प्रहाय (Ks 'ह)
Dn च प्रहा, Ds प्रहाय, Ds ब्रह्मण्य (for योगज्ञ) — (L
1022) Ks 2 Bz 2 Dn Ds Ds (marg as above) Gs
चक्षुषा, Ds 2 Gs चक्षुषो (for मनसा) Ds मनसा (marg.
चक्षुषा) समापन्न (for ^a) Ns om lines 10.2-1025
— (L 1023) Ds नासिकाश्राव, Gs कष्यात् (for कष्यात्)
Ks 2 Ds सपत्ना, Ds संवपन्न (for रजस्रि) Ds नासिका
मासुसपत्ना (for ^a) — (L 1025) V 2 गन्धर्वैः, Ds
कुम्भना (for क्षुर) Ks 2 Bz Dn Ds Gs 2 वीतिवुः, Ds
वायने (for गीतये) Ns सामना गीतये वदा, V 2 सामना

धर्म्यां शुचिगिरि सेव्या ब्राह्मी मूर्तिमती श्रियम् ॥
 ससृजे मनसा ब्रह्मा सम्यक्प्रोक्तेन चेतसा । [1030]
 भावयोगेन भूतात्मा सर्वप्राणभृता नृप ॥
 चक्षुषा रूपसपत्ना. सृजन्तोऽप्सरसः प्रभुः ।
 नासिकाप्राञ्च गन्धर्वांस्तुनाचः सुप्रनादितान् ॥
 गानप्रभापं सचके गन्धर्वाणां विदोपतः ।
 अन्येषा चैव विप्राणां गानं ब्रह्मप्रभाषितम् ॥ [1035]
 पद्भ्यां सृजति भूतानि गतिमन्ति ध्रुवाणि च ।
 नरकिंनर्यश्चाश्च पिशाचोरगराक्षसान् ॥
 गजान्तिहास्य व्याघ्रांश्च मृगाश्चैव सहस्रशः ।
 रुणजातींश्च बहुधा भागहेतोश्चतुष्पदान् ॥
 ये तु हस्ताभिल्लादन्ति कर्मप्राप्तेन हेतुना । [1040]
 हस्तेभ्यः कर्म स सृजन्मन्तव्यं मनसा तथा ॥

पायुना स विसर्गं च भूतानां सुप्रामिच्छताम् ।
 वपस्येन तथानन्दं पञ्चेन्द्रियसमाधिना ॥
 हृदयादसृजद्राजो बाहुना पश्चिण्णया ।
 अन्यानि चैव सत्त्वानि तैस्तैर्वैषे. पृथग्विधैः ॥ [1045]
 ऋषिं त्वद्भिरसं चैव मुनिं ज्वलिततेजसम् ।
 ब्रह्मयंशकरं दिव्यं व्यतिरिक्तपण्डिन्द्रियम् ॥
 ध्रुवोऽन्तरे जनयते योगायोगीश्वरः प्रभुः ।
 ब्रह्मयंशकरं दिव्यं शृगु परमधार्मिकम् ॥
 छलाददेशादसृजन्नादं श्रियविभ्रह्मम् । [1050]
 सनत्कुमारं मूर्ध्नि महायोगीं पितामहः ॥
 अभिषिक्तं च सोमं च यौराज्ये पितामहः ।
 ब्राह्मणानां च राजानं शाश्वतं रजनीचरम् ॥
 वपसा महता युक्तो ब्रह्मेः सह पुर.सरः ।

न्साम गीयते (for ⁴) — (L. 10³⁶) V₂ सृजते मनसा प्रभा
 (for ⁴) — (L. 10³⁷) K₁ s D₂ सुभु सृज, D₂ सुभा चाए, D₂ (marg) सुभु शक्ति, G₂ पूजचन्द्र, G(ed) सुभु चन्द्र
 (for सुभु चाह) K₂ सुभु चारुनरानाम् (for ⁴) — (L. 10³⁸) D₂ सुभु (for दात) K₂ D₂ क्रेण (for चारणा)
 V₂ मुनिभूषिताम्, B₁ s च विराजि, D₁ सुविराजता (for
 'विश्राम्) — (L. 10³⁹) K₂ B₂ D₂ स्वक्षा, D₂ रम्यां (for
 धर्म्यां) D₂ s स्वक्षा शुचिगिरि सेव्यां, G₂ s रम्यां शुचिस्मिता
 सेव्या (for ⁴) — h₂ om lines 1039 1036 — (L. 1030)
 K₂ D₂ s सोऽभूत्, K₂ सृजते, B₂ s G₂ असृजत्, D₂ स
 सृजत् (for ससृजे) — (L. 1031) G₂ योगात्मा (for भूतारत्मा)
 G₂ s वर (for नृप) — (L. 1032) B₂ D₂ G₂ चक्षुषो (for
 'प्रभु) V₂ s D₂ सृष्टा (for सृजत्) N₂ ससृजे सोऽप्सरा
 प्रभु, D₂ सृजतेऽप्सरस पुन, D₂ असृजत्सोऽप्सरस प्रभु (for
⁴) — (L. 1033) सपत्नात् (for गन्धर्व्यात्) D₂ om
 Poona eds G(ed) कुक्ष्य (for 'च) h₂ D₂ s s सुप्रना
 दिन, D₂ सुप्रमा s up lin 'वा'दितान् (for सुप्रवा)
 G₂ सपत्नसत्त सप्तदिन (for ⁴) — (L. 1034) K₁ L₂
 D₂ प्रभा, K₂ B₂ 'वा, B₂ Gal ed. 'य (for 'व)
 V₂ s गानप्रभाया चके च, D₂ D₂ गान प्रभाय (D₂ 'वा)
 सचके, D₂ गानप्रभायां चके, G₂ गानप्रभासा चके वै (for *)
 D₂ Bom Poona eds G(ed) सप्तोषत (for विदो) — (L.
 1035) K₂ अन्योन्य (for सप्रेषां) G₂ शाल (for गाल) B₂
 विप्र (for सृष्ट) K₂ D₂ s (marg) सुभाषितम्, B₂ s D₂
 प्रकाशि (for प्रभाषि) — (L. 1035) K₂ विदोषत (for
 सृष्टसत्) — (L. 1039) N₂ D₂ बहुला (for 'वा) — (L.

1040) D₂ s G₂ हलेन (for हस्ताभि) — (L. 1041) D₂
 हलेन (for 'स्य) N₂ सृजते, V₂ B₂ D₂ D₂ ससृजे (for
 स सृजत्) B₂ हलेनय ससृजन्मर्धे, D₂ 'म कर्ममभूत्, D₂
 G₂ s 'न कर्म ससृजे (for ⁴) K₂ सुरूप, G₂ कर्तव्यं (for
 मन्वत्) — (L. 1042) K₂ विगर्गम्, D₂ 'नै च (for 'तै
 च) N₂ वायुनामविर्गम् च; D₂ वायुता स विसर्गाश्च (for *)
 — (L. 1043) K₂ s D₂ समानन्द N₂ B₂ D₂ s G₂ s तदा
 (for तया) K₂ उपदिष्टे तदानन्दे, K₂ D₂ s उपस्य च (K₂
 'स्थान तदानन्द, D₂ D₂ Bom Poona eds G(ed) उप
 सस्ये (D₂ 'स्थेन) तदा, D₂ 'स्थितवदानन्द D₂ (marg)
 'स्थान तथा नाद (for *) G₂ s 'वमार्थिमात् (for 'धिना)
 — (L. 1044) V₂ s B₂ D₂ गा वै (for गावो) V₂ B₂ s
 बाहुभ्या, D₂ 'त (for 'त) — (L. 1045) K₂ s N₂ V₂
 B₂ D₂ D₂ s s (marg) अजानि, K₂ महत्तया (for
 अन्यानि) D₂ सर्वाणि (for सर्वानि) K₂ विष्वेष्ट, K₂
 वैस्तैर्वैषे, V₂ s तैर्वैष्टे, D₂ तैर्वैष्टे (for तैर्वैष्टे) B₂
 वैष्टैर्वैष्टे प्रयतिषे (for ⁴) — (L. 1046) N₂ V₂ s D₂
 D₂ ज्वलन (for ज्वलित) — (L. 1047) K₂ B₂ om
 (hapl) lines 1047-1049 Bom Poona eds G(ed).
 व्यतिरिक्त (for 'रिक्त) — (L. 1048) K₂ V₂ D₂ ह्यो
 रन्तरे जनयते (hypermetric), K₂ 'रन्तरजनयत्; B₂ D₂
 'रन्तरेण जनयत् (hypermetric), D₂ भ्रुवोऽन्तरेण जनयत्
 (for *) K₂ V₂ B₂ s D₂ D₂ s G₂ s योगेश्वर (for योगी)
 — (L. 1050) K₂ s N₂ V₂ s B₂ D₂ D₂ s s G₂ s
 मध्यात् (for देमात्) h₂ D₂ दशमम् (for विप्रहम्)
 G₂ s नारदं विप्रहमियम् (for ⁴) — (L. 1051) K₂ D₂ s मूर्ध्नि

चचार नभसो मध्ये प्रभामिर्मस्यञ्जगत् ॥ [1055]

स गात्रैर्मनसा योगान्भगवान्सिद्धिमागतः ।

सृष्टवान्सर्वभूतानि श्वावराणि चराणि च ॥

तत्र स्थानानि भूतानां योगाश्चैव प्रथमविधात् ।

व्यधत् शतशो ब्रह्मा सर्वभूतपितामहः ॥

एष ब्रह्ममयो यज्ञो योगः सांख्यश्च तत्त्वतः । [1060]

विद्वान्तं च स्वभाव च क्षेत्र क्षेत्रज्ञमेव च ॥

एकत्वं च प्रथकत्वं च समयो निधन तथा ।

कालः कालक्षयश्चैव ज्ञेयो विद्वानमेव च ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

श्रुतं ब्रह्मयुगं ब्रह्मन्युगानां प्रथमं युगम् ।

क्षत्रस्यापि युगं ब्रह्मऋषोत्तुमिच्छाम्यहं प्रभो ॥ [1065]

ससक्षेपं सविस्तारं नियमैर्बहुमिक्षितम् ।

उपाचक्षैश्च कथितं ऋतुभिश्चैव शोभितम् ॥

वैशपायन उवाच ।

एतन्ने कथयिष्यामि यद्दक्षमंभिरर्चितम् ।

दानधर्मैश्च विविधैः प्रजाभिरुपशोभितम् ॥

तेऽद्भुतमात्रा सुनय आदत्ताः सूर्यरदिमभिः । [1070]

मोक्षप्राप्तेन विधिना निरावाधेन कर्मणा ॥

प्रयुक्ते चाप्रयुक्ते च नित्यं ब्रह्मपरायणाः ।¹

परायणस्य सगम्यं ब्रह्मणस्तु महीपते ॥

श्रीवृत्ताः पादनाश्चैव ब्राह्मणाश्च महीपते ।

चरितब्रह्मचर्याश्च ब्रह्मज्ञानेन बोधिताः ॥ [1075]

पूर्णे युगसहस्रान्ते पूर्वं ये मलय गताः ।

ब्राह्मणा वृत्तसपत्ना ज्ञानसिद्धाः समाहिताः ॥

व्यतिरिक्तन्द्रियो विष्णुयोगात्मा ब्रह्मसंभवः ।

दक्षः प्रजापतिर्भूत्वा सृजते विमला, प्रजाः ॥

अक्षराद्ब्राह्मणाः सौम्याः क्षरास्त्रयियाण्यथाः । [1080]

वैद्या विकारतश्चैव शूद्रा धूमविकारत ॥

च, Ks Ds s च मुद्धि, Ns V1 Dns सुप्ता च (for सुभङ्ग)
— (L 1052) Ks Ds s Cal ed अभिविच्य (for 'विक') Ks
अभिविच्यत सोम च, D1 s 'कषात्सोम च (for *) — D1 om
(hapl) lines 1053 1059 — (L 1053) Ds Ds रजनी
कम्, Dom Ponna eds G(ed) 'नीधरम् (for 'नीधरम्'
— (L 1054) Ds1 G(ed) ब्रह्म (for सह) Ks s Dn
Ds s निशाकर, Ks V1 s D1 पुरदर, Ds पुर सरम् (for
'सर) Dss निलेगाम इहे सह (for *) — (L 1056) Ks s
Ds s भयातो (for स गात्रैः) Ds अन्वाद् (for योगान्)
Dns स्वगात्रिर्भगवान्प्रेमाद् (for *) — (L 1057) Ks Dn
Ds s सन्ने, Ds सुप्ता च (for सृष्टवान्) — (L 1059)
Ks-s Ds s च्वचध्व, Bs विधत् (for व्यधत्) Dn
D1 होक (for भुव) — (L 1062) Cal ed समष
(for 'सो) — (L 1063) G(ed) कालविज्ञ (for 'क्षयर)
Ds G(ed) ज्ञेय (for ज्ञेयो)

Colophon — Mention of the Epics Dss — Mention of
AAsAs K1 V1 s B Ds, D1 s s — Sub parca K1 s s
Ns V1 s B Dn Ds s s Gs लौकिकम् Ks पुष्करम्; Ds s s
पौ (D1 पु) करणादुपनिष — Adhy no : Ks D1 94, V1
306, Dn 14, Ds : 205; Ds 291, Ds 201, Gs 347,
Gs 345

[1061] Ds ब्रह्मसय, Ds (marg) 'युर (for 'युग)
Ds परत (for प्रथमं) — (L 1055) B, s Ds Ds सरवत
(for 'स्रष्ट प्रभो) — (L 1060) Ds ससत्त्वयै (for 'हर)

Vs समंदा (for सविस्तारं) Ks Ds नियमैर्बहुभिः श्रुतम्;
Gs 'ने चतु विन्तितम् (for *) — Gs om (hapl.) line
1067 — (L 1067) B Ds Cal ed उत्रिप (for 'त्रि)
Vs ऋतुभिर्भयैर्भयितम् (for *) — Ks om (hapl)
lines 1069-1069 with the ref Gs om theref — (L
1068) Ks अन्वितम् (for अर्थ) — (L 1069) Ds बहुवृत्त
(for विविधे) — (L 1070) Ks युगपत्पत्ना (for स्रष्ट
पत्ना) V1 s भायत्ता, Ds भायत्ता, D1 (marg as above)
भायत्ता, Dss ed अर्थित्वा (for भायत्ता) — (L 1071)
1.4 अर्थित्वा (for कर्मणा) — (L 1072) Ks Ds s विपुत्रे
(for 'विपु') Ks Ds s वश (for ब्रह्म) — (L 1073)
Ks Ds s परायण च, Ds D. पन्सु (for पन्सु) Ds सुगत्या
(for 'स्य) — Ks s s Ds s s om (hapl.) line 1074
— (L 1074) Bs Ds Ds Gs श्रीवृत्ता (for 'ता) Ns V1 s
श्रीवृत्ता (Ns सुवृत्ता) सुनयप्रथम, Ds श्री (inf lan को) वृत्ता
परमाश्चैव, Ds श्रीवृत्ता ब्राह्मणाश्च (for *) — (L 1075)
Ks s Bs G(ed) चरित, Cal ed चरित (for च') Ds
गुणवत् (for गुणित) Ks Ds बोधिता, Ds बोधिता (for
बो) — (L 1076) V1 s B Ds Ds s Gs s प्रभावे (for
पूर्व ये) Ks s Ds s प्रभावे विपुत्रं गता; Ns प्रभावे प्रलय
नते (for *) — (L 1077) Rom Ponna eds G(ed)
वित्त (for वृत्त) Ds ब्रह्मणा वि' sup lin. वृ'गण्यपत्ता
(for *) Ns विद्या वृत्ता; V1 Gs s भायवृत्ता (for 'विद्या').
— (L 1078) Ns व्यतिरिक्तन्द्रियो वैदिक्युत्त (for *) — Ks

श्वेतलोहितैर्बर्णैः पीतिर्नीलिश्च ब्राह्मणाः ।
 अमिनिर्वर्तिता वर्णाश्चिन्तयानेन विष्णुना ॥
 ततो वर्णत्वमापन्नाः प्रजा लोके चतुर्विधा ।
 ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चैव महीपते ॥ [1085]
 एकलिङ्गाः पृथग्धर्मा द्विपदाः परमाद्भुताः ।
 यातनायाभिसपन्ना गतिज्ञाः सर्वकर्मसु ॥
 त्रयाणा वर्णजाताना वेदप्रोक्ता त्रियाः स्मृताः ।
 तेन वा ब्रह्मयोगेन धैष्यवेन महीपते ॥
 प्रज्ञया तेजसा योगात्तेन प्राचेतसः प्रभुः । [1090]
 विष्णुरेव महायोगी कर्मणामन्तरं गतः ॥
 ततो निर्माणसमूता शूद्राः कर्मविजिताः ।
 तस्मान्नाहंति सस्कार न ह्यत्र ब्रह्म विद्यते ॥
 यथाप्रो धूमसपातो ह्यरण्या मध्यमानया ।
 प्रादुर्भूतो विसर्पन्थे तोपयुज्यति कर्मणि ॥ [1095]
 एवं शूद्रा विसर्पन्ते भुवि काल्क्येन जन्मना ।

नासकृतेन धर्मेण वेदप्रोक्तेन कर्मणा ॥
 ततोऽप्ये दक्षपुत्रास्तु समूता धर्मयोनयः ।
 बलवन्तो महोत्साहा महावीर्या महौजसः ॥
 पित्रा प्रोक्ता महात्मानो दक्षेणायज्ञकर्मणाः । [1100]
 अन्तमिच्छाम्यहं श्रोतुं धान्याः पुत्रोऽनलो ह्यहम् ॥
 ततो विधास्ये तत्पन्नः प्रजाना विपुल बलम् ।
 विपुलत्वाद्धि क्षेत्राणा ममापि विपुलाः प्रजाः ॥
 न तेषा दर्शयेद्देवी चक्षुषा रूपात्मनः ।
 प्रजापतिसुताना वै विपुल सारमिच्छताम् ॥ [1105]
 आत्मनो भाषानिट्टेत्ते भाष्ये कृतयुगे तदा ।
 जनित्री सर्वभूतानामण्डजातुद्विधास्तथा ॥
 सवेदजननी धात्री चेति मात्रा प्रचोदिता ।
 अणुता तनुतां चैव जन्तूना कर्मभागिनाम् ॥

Colophon

Ds om lines 1079 1080 — (L. 1079) N̄s V 1 s B
 Ds Gs ५ विपुला (for विमला) Ds सर्वे विविधा प्रजा
 (for ५) — (L. 1080) K 1 महारा (for 'राद्' K 1 N̄s
 V 1 s Dn 1 Ds 2 s ३ सेमवा (for चन्द्रवा) Ks Ds 1
 Ds ३ क्षत्रा (Dn १ 'रा' क्षत्रियसत्त्वा (for ५) — (L. 1081)
 K 1 Ds [अ]धिकारतद्, Ds विहारजाश् (for 'तश्' V 1 s
 Ds 1 Ds ३ धर्म (for धूम) — (L. 1085) Ds विदा पते
 (for महीपते) — (L. 1086) N̄s Ds Cal ed द्विपदा
 (for द्विपदा) — (L. 1087) K 1 s Ds ३ यातनाभि सुस-
 पन्ना (for ५) Ds 1 प्रभिता, Ds निरिहता, Ds क्षत्रिया
 (for ग') — (L. 1088) K 1 s B 1 Ds-४ जातीना (for
 जातानां) — (I. 1089) K 1 N̄s V 1 s B Ds Ds ३ s
 ब्राह्मण, Ds वो ब्रह्म Gs [ए]व ब्रह्म (for वा ब्रह्म)
 — (L. 1090) B 1 चेतना (for तैजसा) N̄s B 1 युक्ता, Ds
 युक्त् Gs यत्तम् (for योगम्) Ks ३ (before corr) स्मृत,
 Ds प्रजा (for प्रभु) — (L. 1092) V 1 s निर्वाय, Ds
 निर्वाण, Gs सुमणि (for निर्माण) — (L. 1093) K 1 s
 N̄s V 1 s B 1 s Ds ३-४ सकार Ks सस्कर्म (for सस्कार)
 Ds 1 तस्मान्नाहंति सस्कार (for ५) B 1 s क्षत्रे (for क्षत्र) Ks
 Ds 1 क्षत्रं ब्रह्म च विद्यते (for ५) — (L. 1095) Gs Bom
 Poona eds G(ed) युज्जति (for युज्यति) Ds कर्मणा (for
 'लि) — (I. 1096) K 1 विदुश्चरन्ते, N̄s B 1 s Dn Ds ३
 विसर्पन्तो (for 'वन्त) V 1 तेजसा, V ३ कर्मणा (for जन्मना)
 — (L. 1099) K 1 Ds महादक्षा (for महोत्साहा) — (L.

1100) K 1 Ds महातेजा (for 'मानो) K 1 s Ds ३ यज्ञ
 (for [अ]यज्ञ) Ks दक्षिणा याज्ञिया निरर, Dn Ds Ds ३
 Gs ४ विपुला यज्ञकर्मणा, Ds दक्षेण यज्ञकर्मणि (for ५)
 — (L. 1101) B 1 s Ds 1 Ds ३ Gs ४ अन्त्यद् (for अन्तम्)
 Ks चातु (for चात्वा) K 1 s ४ B 1 Dn Des D 1 s Gs ४
 पुत्रा (for पुत्रो) K 1 चात्वा पुत्रा बलादेहम्, B 1 धात्रा यत्रा
 चलो ह्यहम् Ds ५ चात्वा पुत्र्याचलो ह्यहम्, Ds ५ चात्वा पुत्रो
 अन्तो ह्यहम् (margin विकल्पताम्) — (L. 1102) K 1
 विषाय (for 'र्ये) Gs ४ तत्त्वज्ञा (for 'ज्ञा) Ds ततो विषाय
 तत्त्वज्ञा (for ५) — Ds om line 1103 — (L. 1104)
 h 1 s N̄s V 1 s Ds D 1 s ३ दर्शन Dn Ds Gs ३ दर्शयद्
 (for 'वेद्' — (L. 1105) K 1 s N̄s V 1 s B 1 (margin) s
 Dn D 1 s ३ विपुलानारम् B 1 s Ds Cal ed 'ह्यमानम्,
 G 1 'ह्य वारम् (for 'ह्य सारम्) K 1 विपुलासारमिच्छता (for
 ५) — (L. 1106) N̄s V ३ Dn भावे, Ds ३ मन्वे (for
 भाष्ये) — (I. 1107) B 1 Ds जननी (for जनित्री) K 1
 N̄s B Dn Ds Ds ३ उद्भिजास्त (for 'दास्त) Ds अणुजन्त
 द्विजास्तया Gs अणुजानां ततो द्विजा (for ५) — (L. 1108)
 K 1 s V 1 s Ds D 1 Gs सर्वेद Ds तां वेद्- (for सर्वेद)
 N̄s Ds Ds चेति धात्रा, Ds दिन्यमाना (for चेति मात्रा)
 h 1 प्रकीर्तिता (for प्रचोदिता) — (L. 1109) K 1 Ds अणुदत्ता
 K 2 अय तां, V ३ अणुदत्ता V ३ अणुदत्ता D 1 अणुदत्ता (for
 अणुदत्ता) K 2 अणुदत्ता चाणुदत्ता चैव (for ५) V ३ जन्तुवा, Gs
 जनित्री (for जन्तूना) K 1 s D 1 s भाजिनाम्, B 1 Dn

जनमेजय उवाच ।

साध्वर्हं श्रोतुमिच्छामि त्रेतायाः ब्राह्मणोत्तमम् । [1110]

यं ज्ञात्वा सर्वविद्यानां परं पश्येयमन्ययम् ॥

वैशंपायन उवाच ।

दक्षस्तु पुनरात्मन्वय स्त्रीभावं पुरोत्तमः ।

योगाद्योगेश्वरात्मानं निष्णणो निरिमूर्धति ॥

सुजातुः पीनजघना सुभूः पद्मनिभानना ।

रत्नान्वनथना कान्ता सर्वभूतमनोरमा ॥ [1115]

दक्षः प्राचेनसस्त्रस्तां कन्यायां जनयस्त्रयम् ।

देहाद्वि योगनिधिना कन्याः पद्मनिभाननाः ॥

दक्षः पुत्ररूपेण स्त्रीरूपमपहाय च ।

दर्शने सर्वभूतानां कान्तः कान्तनरोऽभवत् ॥

ताः कन्याः प्रददौ दक्ष स्वयं प्राचेनसः प्रभुः । [1120]

ब्रह्मदेयेन विधिना ब्रह्मप्राप्तेन भारत ॥

प्रददौ दश धर्माय कश्यपाय त्रयोदश ।

सप्रधिगति सोमाय पत्नीहेतोः समाहितः ॥

दशो दत्त्वाथ ताः कन्या ब्रह्मन्नं प्रपद्यत ।

ब्रह्मणाप्युपित पुण्यं समाहितमना मुनिः ॥ [1125]

तप्यमानो मूंगैः साधं चचार वसुधां नृप ।

तृणमूल्फलेर्दृढो दृढश्च तपसासह्युः ॥

मृगास्तु तस्य मोदन्ति फलं मोदन्ति ब्राह्मणाः ।

दीक्षिताः पुण्यकर्माणसपसा दग्धनित्त्विपाः ॥

मशामकले कालङ्ग शरीराधिपतिर्मुनिः । [1130]

कर्मयज्ञकृतानं तात सिद्धिं पश्यति लक्षणां ॥

दानमानप्रवीरश्च निरद्वेगा निरामिपाः ।

मूंगैः सह जरां याति सपत्नीषाः सपुत्रिणः ॥

ब्राह्मणाः स्तोत्रससिद्धा जनित्रे प्रथमे पदे ।

ब्राह्मणाप्युपितव्याश्च ब्रह्मक्षेत्रमित्युच्यते ॥ [1135]

यतिभिः कर्मनिर्मुक्तैर्विजयार्थेपितैस्त्रियैः ।

चरन्निवसुधा निरीतिभिश्चनपथैपिभिः ॥

भोनिमाम्, Ds Paona ed योगि' (for भा')

Coloration om in Ds — Mention of the Epic Ds — Mention of Kshila Ls Vs s B Ds Ds — Sub parrea Ks s s Ns Vs s B Ds Ds s s Gs पौष्ट्याम्, Ks Ds पुत्ररूपम्, Ds पुत्रप्राप्त्यर्थम्, Ds Ds पौष्ट्याम्, भाय — Aihy no Ks (mag) 95, Vs 207, Dn 15, Ds 206, Ds 222, Ds 292, Gs 341, Gs 346

(Ls 1110) Ks त्रेता च ब्रह्मणोत्तमम्, Ds त्रेतायाः ब्राह्मणोत्तमम् (for ⁴) — (L 1111) Ks s Ds s Gs सन् (for य) Ks Vs Ds भूतानां (for विद्यानां), Ds यज्ञार्थं सर्वभूतानां (for ⁴), Vs Ds परं (for पर) Cal ed अन्यय (for यम्) Ds परं पश्येत्तदप्ययम्, Ds विद्यानां परमन्ययम् (for ⁴) — (I 1113) Ds योगात्मना तपसात्मानं, Ds योगायोगेश्वरात्मानं हि (for ⁴) Ks निष्णणो, Vs Ds s Dn Ds विष्णो (f r नि) Ns सातुषु (for मूर्धनि) — (L 1114) Ks Ds सुजातुः (for सु) Ks Ds सुजातः (for सुज) — (L 1115) Ds Gs मनोरमा, Ds हिते रता (for मनोरमा) — After line 1115, Ds 103

48** मनोरमा महाभाग विष्णुनामानमात्मना । — (L 1116) Ds Ds मनश्च (for यम्) Ks Ds कन्या मानयामु (f r ⁴) — (L 1117) Ds Ds देहाय (for हि) Gs विधेयानां (for विधानां) — (L 1118) Ks दक्षस्तु पुत्रो वास्तु (for ⁴), Ds सपत्नीषु (for दश) — (L

1119) Vs Ds s कल्याण (for काण) — (L 1121) Ds ब्रह्मणो देन विधिना (for ⁴) Ds Gs s धेनुमा (for भारत) — (I 1122) Ds ददौ स (for प्रददौ) — (L 1123) Ks चक्रणोऽपि ह्येभिनि (for ⁴) — (L 1124) Ks s Vs s Bs Ds Ds s प्रपद्य च, Ns 'य द्, Ds Ds 'ले (for 'एत) Ks B Dn Gs s ब्रह्मक्षेत्रं प्रपद्य च, Ds 'हेतुं प्रपद्य च (for ⁴) — Gs om (ha; I) line 1126-1130 — (L 1127) Gs (ed) वृत्तर (for वृत्तर) — (L 1128) Ks s Ds मत्स्या- (for मु तस्य) Cal ed चरिते (for मोदन्ति) Ds तथा; Ds चरिते (for वत्) — (I 1130) Dn Ds s शरीरधि- (for शधि) Ds नृप (for मुनि) Cal ed शरीरधिपते मुनि (f r ⁴) — (L 1131) Ds तां च, Ds तां नृ (for तात) Ks Ds कर्म यज्ञं कृतानं तां तां (Ds 'ते कर्म) Ns कर्म यज्ञना सिद्धिं (for ⁴) Vs s Ds Ds स पश्यति; Gs स पश्यति (for पश्यति) Ks लक्षणा (for 'नाम्), Ks s s Ds सिद्धिं पश्यति लक्षणां, Ns वार्ता पश्यति लक्षणां (for ⁴) — (I 1132) Ks प्रसिद्धा, Vs Vs शरीरय (for शरीरय) Ks Ds निरद्वेगा (for 'द्वेगा) Ks निरामिप (for 'मिपा) Ds निरद्वेगा निरामिप; Ds 'द्वेगा निरामिप (for ⁴) — (L 1135) Ks मुनिश्च, Ns Vs s Ds Ds सपुत्रिणः, Dn तपस्विनः, Ds सपुत्रिणः (f r त्रिण), — (L 1134) Ds मुनिभिः (f r जनित्रे) Ns Vs s जनित्रे यज्ञस्य तदा (f r ⁴) — (L 1137) Vs शीतं (f r शीत) D Dn Ds s s मत्स्यव (for सिद्धिं) Ks Ns Vs s Ds

देशभाषायां उवाच ।

पितामहं पुरस्कृत्य मेरुपुत्रे समाहितः । [1165]

जटाजिनधरा त्रिपास्त्यकलोधा जितेन्द्रियाः ॥

पर्वतान्तरसिद्धे बहुधादपसवृते ।

धातुसरञ्जितशिले समे नित्युण्णकण्ठके ॥

त्रयाणां ब्रह्मवेदानां पञ्चस्वरविराजिते ।

मन्त्रयज्ञपरं नित्यं नित्यं प्रवहिते रत्नाः । [1170]

एकमेवाद्विमाधाप्य सर्वे ब्राह्मणपुत्राः ।

विमिदुर्मन्त्रविपर्ये सुसमाहितमानसाः ॥

त्रिधा प्रणीतो ऋत्विजो मुनिभिर्वेदपारायैः ।

अतस्ते त्रित्वापन्ना चर्दकम्बिबिधः कुतः ॥

एक एव सद्दानप्रिहैविषा सप्रवर्तते । [1175]

स्वधानारेण मन्त्रज्ञा मन्त्राणां कार्यसिद्धये ॥

स्वयं च दक्षः सप्राप्तो भगवान्भूतसकृततः ।

ब्रह्मा ब्राह्मणनिर्माता सर्वभूतपितामहः ॥

दण्डो चर्मो गरी यज्ञो शिरोऽपि पञ्चनिम्नाननः ।

अभयत्रयस्मस्तापो जितक्रोधो जितेन्द्रियः ॥ [1180]

यजते पुण्यं ब्रह्मा मेधया सह सगतः ।

इन्द्रमीत्तानि सामानि गीयन्ते ब्रह्मादिभिः ॥

धृतं क्षीरं यथा श्रीहिः मधं परसकं हविः ।

वेदश्रीमं भरतं न्यस्म कल्पितं ब्रह्मणः पदे ॥

निर्मध्यायणिमाश्रेयी शभीगर्भसमुत्पित्याम् । [1185]

स ब्रह्मा प्रथमं तस्मिन्नभिन्वयं प्रवर्तयत् ॥

न ह्यन्यद्विहितं द्रव्यं यथाश्रियंज्ञचर्मणि ।

प्रवर्तयेद्विभागैर्वा हुतह्यन्यमयं बलम् ॥

फल्गनि ते प्रयुक्तानि ह्यपि विततेऽधरे ।

प्रयुञ्जते प्रयोगज्ञा मुनयो ब्रह्मवादिनः ॥ [1190]

पम्पामास्रुतुरो वेदान्स्वभाषे हृह्नयतिः ।

ब्रह्मज्ञो ब्रह्मणो यतो परया वर्णमपदा ॥

शिक्षास्वस्मेतत्तया मपुत्रतयाः सगन्ततः ।

Ds 220 Ds 203, Gs 349, Gs 317

(L 1166) Ds वराजिन (for वरा) Ds पितृ (for पितृ) — (L 1167) Das ह्यारि (for -वापस) ५१ सेविते (for संयुते) Ka Ds बहुद्वन्द्वोदसरहृते (for *) — (L 1168) Ds धातुमी (for धातुस) Ka Ds धातु संराजिते शैले (for *) Ds संरते (for -चर्दक) — (L 1169) Ka s Na १ B s Ds विराजितम्, Ka जितं, Gs १ विना (for 'जिते') Ds सप्रवर्तयित्वा (for *) — (L 1170) Na सद्य (for मद्य) B s Ds Gs Cal ed G(ed) ब्रह्म (for ब्रत) — (L 1171) Ds Bom ed G(ed) दृक् (for दृक्) Gs पूर्वमेवास्मिताशय (for *) — (L 1173) Ka त्रिधा प्रणीते ऋत्विजे (for *) — (L 1174) Ka s Na १ B Dn D s G s १ सवयम् (for त्रिषयम्) Ds सतल्लु पितामाषो (for *) Ka s Ds धातुस (for 'वदे') — (L 1175) Ka B B B Ds Gs सप्रवर्तयित् (for 'सते') — (L 1176) Ds स्वाहाकारेण (for स्वया) Ka Ds मन्त्रयो, B Dn Ds Gs त् (for 'शा') Ds Cal ed स्वाहाकारेण चर्मो (D [मन्त्र] मन्त्र) (for *) — (L 1177) Bs [ह]स्वार् (for हस्व र) Ka (before cover) भाषा (for भाषा) — (L 1178) Ka मन्त्राय (for निर्माता) — (L 1179) Ds दधी यज्ञो, Ds च यज्ञो च (for दधी यज्ञो) Ka दधी च यज्ञो यज्ञो च, Ka दधी यज्ञो च यज्ञो च (for *) Ds यज्ञो (for शिरो) — (L 1180) Ds नष्ट (for यस्वत) — (L 1181) Gs सुध (for

मले) — (L 1182) Ka -सामन्वितम् (for समुत्पित्) — (L 1183) Ka Ds परस (for प्रथम) Ka s १ Na Ds प्रवर्तयत् (for 'वत्') — (L 1184) Ka s १ B [मन्त्र] Ka B Dn Ds G [मन्त्र] Dn Gs (धृ)त् (for [ह]स्वत्) Gs न इन्द्रयिहिणं दिव्यं (for *) — (L 1185) Ka s Ds प्रवर्तयत्, Ka Ds प्रवृत्तये, B Ds प्रवर्तयत्, Gs निवर्तयत् (for प्रवृ) Ka Bs प्रवर्तये र्विभागैर् (for *) Ka B Dn Ds s १ न्यस्मयत् (for 'ह्य') Ka Na १ B s 1 (marg) Ds बलम्, Ka B G वलिम् Ds हृह्नय (for बलम्) (s हृन्) ह्यन्यमयं बलिम् (for *) — (L 1186) Gs प्रयुक्तानि (for प्रयुक्तानि) Gs तु तस्ये (for त्रिषये) — (L 1190) B s Gs Cal ed विरोधता (for प्रयोगज्ञा) — Gs com lines 1151 — (L 1191) Ka Ds s (marg), s पद्मायास्रु, Na B Ds वदद्वात्, Na (also) वाप्ययास्रु, Ds यत्तयो (for पम्पामास्रु) Na भा (for स) — (L 1192) Dn ब्रह्मणो (for 'तो') Na माहास्रु, B s Gs Cal ed ब्रह्मणे (for 'ता') Ka ब्रह्मणो प्रथमयस्य, ५१ s ब्रह्मणो नदार्धमयं, Dn 'ते' एते यज्ञ, Ds 'तो' भाषणो यज्ञ (for *) Na १ B Dn Dn Ds Gs १ ब्रह्म, Ds यज्ञ (for 'यो') — Ka Ds com lines 1123-1194 — (L 11 3) P सतेभानां (for 'वा') 1 s Ds मधुरायो (for 'त्') — (L 1194) Ka s 1 B Dn Ds s १ तामया, Na १ B मायायाः B तामायो (for तामया) Ka मातुन्वारव्यतायाः Dn 'व्यता' तामया (for *)

सानुस्वरितरागायाः सरस्वत्याः प्रभापते ॥
 तेन ब्राह्मणशब्देन ब्रह्मभोगेन भारत । [1195]
 विभाति स मरुतो व्यक्तं ब्रह्मलोक इनापरः ॥
 मरुतो ब्रह्ममुखोत्तीर्णो ब्रह्मशब्दैरनामयैः ।
 प्रयोगे, सप्रयुक्तस्य जल्पत्रिव स वर्धने ॥
 समिद्धिः सोमकलशैः पात्रैश्च सविस्तरैः ।
 ययैर्धोहिमिराज्यैश्च पूर्णैश्च जलभाजनैः ॥ [1200]
 क्रमप्राप्तैश्च वसुभिः कर्मभिश्चापराजितैः ।
 गोभिः पयस्विनीभिश्च परिवर्त्सैश्च कोमलैः ॥
 ब्रह्मवृद्धो वयोवृद्धस्तपोवृद्धश्च भारत ।
 ब्रह्मज्ञानमयो देवो विद्यया सह संगतः ॥
 मानसैश्च क्रियामूर्तिर्यै च भूता, स्वय नृप । [1205]
 ब्रह्मा जुहोति तासास्मान्मरुद्भिः सहितस्तदा ॥
 तेजोमूर्तिधरै रूपैर्न च तत्कर्मणास्तृशश्च ।
 वेदप्रोक्तेन विधिना सर्वप्राणभृता नृप ॥
 निर्मध्यारणिमात्रेयी शमीगर्मसमुत्थिताम् ।

यजते क्रतुना पूर्वमग्निष्टोमेन स प्रभुः । [1210]
 सदस्यैस्तसदो व्यक्तं शुभ्रमे यज्ञकर्मणि ।
 जल्पन्ति मधुता वाचः सानुस्वाराः क्रियान्तवः ॥
 कर्मभिश्च तपोयुक्तैर्देवैर्दाज्ञपारगैः ।
 सूर्येन्दुसदृशौ राजन्धिरराज महान्रतुः ।
 ब्रह्मयोगेण महता ब्रह्मनास इनापरः ॥ [1215]
 यमुधामिप सप्राप्ते सर्वैरेव दिवोकसैः ।
 वेद्वेदाङ्गविद्धिश्च त्रिनीतैर्ब्रह्मादिभिः ।
 गतागतेस्तप, श्रान्तैः स्वर्गलोके महीयते ॥
 ज्वलद्भिरिव विप्रैस्तेत्त्रिभिरैवाध्वरैऽग्निभिः ।
 ब्रह्मलोक इनाभाति ब्रह्मणः स महान्रतुः ॥ [1220]
 इन्द्रप्रोक्तानि सामानि गीयन्ते ब्रह्मादिभिः ।
 यचनानि प्रमुक्तानि यज्ञूपि विततेऽध्वरे ॥
 तपःश्रान्ता ब्रह्मपरा सत्यव्रतसमाहिताः ।
 आययुर्नयनः सर्वे मनोभि शोत्रनादिभिः ॥
 होता चात्राभवद्राजन्ब्रह्मत्वे च ब्रह्मरपति, । [1225]

Ds सारम्बल्यो, Dn Gs 'स्वत्या (for 'स्वत्या) Vs प्रतापते,
 Ds1 प्रकापते (for प्रभापते) — (L 1195) Vs युक्तेन
 (for प्रा) — (L 1196) Ks Ds सुमुखो (for स मुखो)
 Ns (margin as above) नित्य (for द्यक्त) — (L 1197)
 Vs रुसा ब्रह्मसत्त्वात्तीर्णो, Cal ed मुखैर्ब्रह्मा मक्षीत्तीर्णो
 (for *) Ks Ds Ds 4 निरामयै (for अना) — (L 1198)
 Cal ed युक्तैश्च (for युक्तस्य) Ds 5 Gs ज्वलन् (for
 जल्पन्) B1 Bom Poona eds G(ed) विवर्धते; Cal ed
 प्रवर्धते (for स वर्धते) — (L 1199) Gs तोय (for
 सोम) Ks Vs Dn Ds Ds 5 बहिश्चरै, V1 B2 इयिश्चरै,
 Bom Poona eds G(ed) बहिःखलै (for सविस्तरै) Ns
 B1 5 Ds Gs 5 पात्रैश्च बहुविकरै (for *) — (L 1200)
 Vs Ds आर्धश (for आर्धैश्च) Ks Ds द्रव्यपूर्णैश्च सैर्दिने
 (for *) — (L 1201) Dn कर्म (for ब्रह्म) Ks 5 Vs
 B1 5 Ds Ds 1 5 5 Gs पशुभिः, B2 पश्यन्नि, G4 बहुभि
 (for बहुभि) Ks Ns V1 Ds कर्मभासिश्च पशुभि (for *)
 Ks B2 5 Dn [अ]पराजितै, Ns V1 5 B1 Ds Ds 1 5 5 Gs 5
 पराजितै, Ds पराजितै (for [अ]पराजितै) — (L 1202)
 Ks Ns V1 5 B2 Ds पारिवर्त्सैश्च; Ks पारिवर्त्सैश्च Ds Ds
 पारिवर्त्सैश्च, Ds पारिवर्त्सैश्च, Bom ed G(ed) पारिवर्त्सैश्च,
 Poona ed परिवर्त्सैश्च (for 'वर्त्सैश्च) Ks Ds परिवर्त्सैश्च केवलै
 (for *) — For line 1203, Ks Ds subst

50** ब्रह्मवृद्धा वयोवृद्धास्तपोवृद्धाश्च भारत ।

— (L 1204) Ns दिवयो (for देवो) — (L 1205) Ks
 Vs Ds -सूर्यैर्, Ns -सूर्यैर्, Cal ea मूर्ता (for मूर्ति)
 — (L 1206) Ds ता-सर्वान्, Gs तस्मात् (for तास्तस्मात्)
 — (L 1307) Gs मूर्तिधरो (for 'धरैर्) Ks 5 5 Ns
 V1 5 Ds Ds Gs स्पृशन् (for [अ]स्पृशन्) — (L
 1208) Ns Dn Ds वर (for मृप) — (L 1209) V1 Dn
 -यमुधाम्, Gs 5 समाहित (for समुत्थिताम्) Ks B2 Ds
 शमीगर्मं समुत्थित (for *) — (L 1210) Bom Poona
 eds C(ed) वतुना यजते पूर्णम् (for *) — (L 1211)
 Dn1 यदस्यैस्तु, Ds 5 यदत् (for 'स्यैस्तु) — (L 1212)
 Gs जलन्ति (for जल्पन्ति) Ds1 बाणी (for वाच) Ds
 जल्पन्ते मनुजा वाच (for *) B2 सानुस्वरितपासया (for
 *) — (L 1218) Ds ब्रह्म (for स्वयं) Ks V1 महीपते
 (for 'यते) Ds स्वर्गलोकाग्रमही पते (for *) — (L 1219)
 विप्रैर्देवैर् (for विप्रैर्देवैर्) — Gs om lines 1220-1224
 Ns om line 1120* — (L 1231) ब्रह्म (for इन्द्र)
 Ns Vs B2 5 Ds Ds Gs गायन्नि (Ds सामानि) ब्रह्म
 वादिन (for *) — (I 1223) B1 Ds G(ed) तप सान्ता
 (for 'श्रान्ता) Ks तप (for ब्रह्म) Ks Ds -परा हिता,
 Ks Ns V1 5 B2 Ds -परापणा (for समाहिता) — (L
 1224) Ds साधुर् (for साधुयुर्) Gs तप (for शोत्र)
 Ds यथोभि शोत्रवादिभि (for *) — (L 1225) Ds भाषा
 (for वाच) V1 Dn1 ब्रह्मा चैव (for ब्रह्मत्वे च) — (L

सर्वधर्मविदा श्रेष्ठः पुण्यो ब्रह्मसंभवः ॥
 यजमानश्च यज्ञान्ते विष्णोः पूजा प्रयुज्य च ।
 अद्विष्टाः पश्चिमे गर्भे नपसा सभृते नृप ॥
 पदं विष्णुरजो ब्रह्मा निर्द्वंद्वो निष्परिश्रमः ।
 यतः पदसहस्राणि भविष्यन्त्युद्भवन्ति च ॥ [1230]
 अवन्ध्यं चाप्रभेयं च व्यतिरिक्तं च कर्मभिः ।
 आत्मापि यस्य सुनयो भवन्ति निष्परिश्रमाः ॥
 परिश्रमाश्च विषया दोषप्राप्ता महीपते ।
 दोषाश्च युगपस्तत्रै छादयन्ति मनोयलान् ॥
 इन्द्रियग्रामविषये चरन्तो निष्परिश्रमाः । [1235]
 परिश्रमं क्षुम धर्ममविशालक्षणं नृप ॥
 विशालक्षणस्योपात्र मन्तश्छाद्यते नृप ।
 यदि चेन्मुनिशब्देन गृह्यते ब्रह्मादिभिः ॥
 वेदविशात्रतत्त्वार्थैर्नियतैः कुरुसत्तम ।
 दिवि लोकः सतां स्थानं लोकानां लोक उच्यते ॥ [1240]
 यत्र देवा हव्यमुप्रा न क्षयं यान्ति भारत ।
 यजमानश्च भार्गु स्वैः कर्मप्राप्तोदिते पदे ।

भोदते सह पत्नीभिर्निज्वरो यदुधाधिप ॥
 यथावसाने शैलेन्द्र द्विजेभ्यः प्रवदौ प्रभुः ।
 ददौ च सर्वभूतानां निर्मलेनान्तरात्मना ॥ [1245]
 त शैलं सर्वराजाणि परस्परविशेषिणः ।
 न शेकुः प्रविभागार्थं भेतुं सगोपमैरपि ॥
 ततस्ते ब्राह्मणगणा निपेदुर्वसुधातले ।
 श्रमेणाभिहताः सर्वे विवर्णयदना नृप ॥
 सुपार्थो गिरिगुण्यन्तु यागिभ्रमेषुरभापिता । [1250]
 अन्नतीव्रगतः सर्वाच्चिरमा तान्द्विजोत्तमान् ॥
 न हि शक्यो बलाद्भक्तु युष्माभिरनुसङ्गिभिः ।
 अपि वर्षशतैर्दिव्यैः परस्परविरोधिभिः ॥
 महीभूता यदा सर्वे भविष्यन् समाहिताः ।
 अविरोधेन युगापद्भिर्भक्तिष्यन् निर्हृताः ॥ [1255]
 वलं हि रागद्वेषाभ्यां वर्षते ब्रह्मसत्तमाः ।
 विमुक्त रागदोषाभ्यां ब्रह्म वर्षति शश्वतम् ॥
 यदाह भेदविष्यामि स्वर्गभिन्नेः शिलासितैः ।
 धातुभिश्च विसर्पद्भिः शिखरैश्चानुपातिभिः ॥

1226) Ks Ds Gs धर्मभूता, Ns Vs ब्रह्मविदा, V1 वेद (for धर्म) B1 (margin as above) वेमत (for संभव) — (L 1228) K1 : Ns B1 : Ds D1 : Gs संभृते (for संभृते) Vs सपसा संभृतेऽप्य, Ds सा सभृतो नृप (for संभृते) — (L 1229) Gs पर (for पद) K1 : 2 : Ns Vs : Dn D1 : 2 : निर्द्वंद्व निष्परिश्रम (for संभृते) — (L 1230) K1 अवन्ति हि, Ks Ds प्रभवन्ति, Ds चरन्तो निष्परिश्रमाः, Ds प्रवदौ (for सर्वे) व्यतिरिक्तं — (L 1231) Ds शक्यं, Gs शक्यं (for शक्यं) — (L 1232) Ds भवेयुर्नि परिश्रमा (for संभृते) — Ds a om (hapl) lines 1233-1235 — (L 1233) V1 : B1 प्राप्ता (for प्राप्ता) — (L 1234) K1 : 2 : Ns V1 : B Dn D1 : 2 : दोषाश्च (for दोषाश्च) Gs दोषाश्च ब्रह्म सर्वे (for संभृते) V1 Ds नपसा (for मनो) — (L 1235) Vs बल्ये, Ds विषयैश्च (for वि) Ds नि सत्ता (for चात्तो) — (L 1236) Ds सुप्रा (for सुप्रा) Ks D1 कर्म (for धर्मस्य) Bom Poona Cal eds G(ed) विदु (for नृप) Ks Ds विषया लहृत नृप (for संभृते) — (L 1237) Gs मनसा (for न मनस्य) Ds छागन्ते तमसा न पे (for संभृते) — (L 1238) Ds सुभृते (for सुभृते) — (L 1239) Ds यतस्वैश्च (for यतस्वैश्च) — (L 1 40) Ks देवलोकं, Ns Vs : Bz Gs दिवि लोकं, Dn D1 : दिवि लोकानां, Ds यदि लोके, Gs

दिव्यलोके (for दिवि लोक) G(ed) देवानां (for लोकानां) — (L 1241) B1 लोका (for देवा) Ks Bz Ds हव्यमुप्रा, Ds सपस्युता; Cal ed हव्यमुप्रा (for सुप्रा) — (L 1242) K1 सार्ग्यै, Ks Ns V1 B Dn D1 : भोगं स्वै, Gs भोगंस्वै (for सार्ग्यै स्वै) Ks Vs D1 : यजमानश्च भागस्य (Vs भोगं स्वै, Ds सार्ग्यै), Ds मानस्य भाग्यै स्वै (for संभृते) Cal ed प्राप्ताःभृते (for दिते) — (L 1244) Ks Bz Cal ed विभु, Ds द्विज, Ds प्रभुम् (for प्रभु) Ds इन्द्रिय प्रवर्ते द्विज (for संभृते) — (L 1245) Ks D1 : ददौ स, Ns Bz Gs : प्रदाय, B1 : Dn D1 Ds दयया, Ds प्रवदौ (for ददौ च) — (L 1246) K1 : नात्रेपु, Ds गोत्राणि (for तां) Ns वर्षेयिण (for शितं) — (L 1247) Ks D1 द्विज (for भोक्तुं) — (L 1248) K1 : Ns V1 : Ds ततस्ते ब्राह्मणा चाभ्यां (for संभृते) — (L 1250) Ds चात्तिर, Ds यागिभ्र (for वागिभ्र) B1 G(ed) भागिभ्र (for तां) — Ds om (hapl) line 1255 — (L 1253) Ks वर्षेयिभि (for विरोधिभि) — (L 1255) Ks अविमना विविदिता (for संभृते) — K1 : Dn D1 : om line 1256 — (L 1256) Dn Ds द्विज (for पद) Gs विसत्ता (for स) — B1 om line 1257 — (L 1257) V1 : विमुक्त (for विमुक्त) Ns विमुक्त सपदे

विशीर्षेः पार्श्वविवरेनांमश्रागलितैर्भुनि । [1260]
 बहुभिर्न्याल्लरूपैश्च चोद्यमानो गुहागवैः ॥
 प्रतिगृह्य तु तद्वाक्यं शैलेन्द्रस्य मुभापितम् ।
 तूष्णां यभूयुस्ते सर्वे तदा ब्राह्मणसत्तमाः ॥

Colophon.

वैशम्पायन उवाच ।

वल्लिर्हामाश्च वर्षन्ते अहन्यहनि भारत ।
 द्विजाता तपसाहयाना गृहधर्मे प्रतिष्ठताम् ॥ [1265]
 देवताधात्र्य पूज्यन्ते तदाप्रभृति भारत ।
 तेषां ब्रह्मविदा राजन्युधिष्या ब्रह्मरादिभिः ॥
 तत्रैव ब्रह्मसदने समे निरवृणक्ण्टवे ।
 प्राज्येन्धनतृणे देशे पुण्ये पर्वतरोरसि ॥
 वास यत्र प्रकुर्वन्ति दृष्ट्वा भगवतः क्रियाम् । [1270]

तपोर्धिनो महाभागा ब्रह्मचर्यत्रये स्थिताः ॥
 गृहस्थधर्मनिरता दानप्राप्तेन चेतसा ।
 यतयश्चापि कान्ति धर्मेण हरिमाहिणः ॥
 अन्ये कर्मफले चैव रता ब्राह्मणपुंगवाः ।
 अपिहोत्रत्रतस्नाता जितक्रोधा समाहिताः ॥ [1275]
 दैवयुक्तेन वा युताः कर्मणा ब्रह्मसत्तमाः ।
 चीररहस्यलक्ष्यिता नियता नियतेन्द्रियाः ॥
 चरन्तो ब्रह्मचर्यं च यस्मात्साध्य दारणम् ।
 अनेन विधिना राजन्त्रमप्राप्तेन सर्वशः ॥
 क्रमाद्ये वेदसस्कार पुण्यं प्राप्ताः सनातनम् । [1280]
 पूर्वैराचरितं राजन्मुक्तिभिर्ब्रह्मरादिभिः ॥
 नाचेद्विद्वानामच्छेन्नापि रीदं व्रतं चरेत् ।
 न च त्यागेन गच्छेत गृहधर्मं च न त्यजेत् ॥

पाभ्या, D₁ बल डि रागरो' (for *) — (L. 1258) B₁
 विद्युत् (for यदा) K₁ १ यदाह भेदविच्छामि (for *) N₁
 B₁ १ D₂ D₃ स्वयामर्षं, D₄ स्थान' (for स्वर्ग') K₂ D₁ १
 शिलासूते, B₁ २ D₂ Cal ed 'तले' (for 'शिते') V₁ शकुभिर्षे
 शिलालते, D₂ १ स्थय भिर्षे शिलालते (for *) — D₂ om
 lines 1260 1261 — (L. 1260) K₁ १ D₁ विस्तीर्णं, D₂
 विस्तीर्णं (for निशीर्षं) V₁ [अ]गमितैर' (for [अ]गलितैर'
 B₁ G₁ नागैश्च गलितैरपि (G₁ 'हेतुंय') D₁ नागैश्चास्पलितैरपि
 (for *) — (I. 1261) K₁ तोषमानो, K₂ D₁ नोष', V₁
 चोष', D₂ मिय', D₃ वाश' (for चोष') — (L. 1262)
 N₁ V₁ १ प्रत्यगुह्यन्त तद्वाक्य (for *) D₁ G₂ शैलेन्द्रेण (for
 'न्द्रस्य' N₂ च (for सु) — (L. 1263) यथा (for
 तूष्णां) K₁ च ब्रह्म (for ब्राह्मण)

COLOPHON — *Version of the Fjar Dss — Men-
 tion of Khila* K₁ V₁ १ B D₁ D₁ १ — *Sub parra*
 K₁ १ १ N₁ V₁ १ B D₁ D₁ D₁ १ १ १ G₂ पौरुषरम्; K₂
 युष्करम्, D₁ युष्करादुर्भार — *Adhy no* K₂ (mar₀)
 97, V₂ 203, D₁ 17 D₂ 208, K₁ 96, D₂ 224, D₁
 204, G₂ 350, G₂ 348

(L. 1264) K₂ १ V₁ १ D₂ D₂ १ वलि (for बलिर्)
 — (L. 1265) V₁ B D₁ D₁ १ १ धर्मेषु (for धर्मेषु) N₁
 V₁ गृहसते (V₂ धर्म) यनित्पणम् (for *) — (L. 1266)
 K₂ N₂ D₁ D₁ १ G₂ देवताधोत्रं (for 'वार') D₂ देवता
 ध्यापि पूज्यन्ते, G₁ 'नाश दुष्यन्ते (for *) D₂ अहन्यहनि
 भारत (for *) — (L. 1267) धर्मे (for ब्रह्म) D₂ वादि
 षाम् (for 'भि) — (L. 1269) प्राप्ते नव, K₁ प्राप्ते

घन, K₁ प्राप्ते वन (for प्राप्तेनघन) — (L. 1270)
 K₂ D₁ ततव (for यत्र प्र \ N₂ B₁ G₂ भगवती; B₁
 D₂ भागवती (for भगवत) V₁ १ B₁ D₂ त्रिया (for
 त्रियाम्) — (L. 1271) D₁ पथे (for वते) D₂ ब्रह्मचर्यं
 प्रतिष्ठिता (for *) — (I. 1272) K₂ D₁ गृहस्था (for 'स्य'
 D₁ (sup lin) पथाव, D₂ शान (for शान्) D₁ G₂ (ed.)
 पितृकाया समाहिता (for *) — (L. 1273) K₁ १ D₁
 कान्ति-तो, K₂ कान्ति-व, B₁ १ कान्ति, D₂ १ G₂ १ कान्ति
 (for कान्ति-व) N₁ V₁ १ B₁ D₂ यतयश्चापि (B₁ D₂ 'वि-'
 कान्ति) K₂ D₁ sup lin) १ ह रिमाहिण, N₂ V₂
 B₁ D₁ D₁ D₁ [दृ]दि वि', B₁ D₂ [अ]वधिका' G₂ मुक्ति वा'
 G₂ हरिमाहिणी (for हरिमाहिण) १ G₂ विनाशिन विदो-
 पेण कक्षा इच्छा तदन्त १ इह वस्युत्पिपथं १ १ — (L. 1274)
 K₂ D₁ वार्ये, N₂ V₂ L₂ D₂ वने (for अन्ये) V₁ पर्वतैव
 (for पर्वतैव) K₁ वार्ये कर्मपर्वतैव, K₂ D₁ धन्वे धर्म
 फले चैव, K₂ धर्मपर्वतैव पर्वतैव, D₁ D₁ १ १ G₂ १ धन्वै
 कर्मपर्वतैव (for *) D₂ सत्तमा (for पुनवा) — (L. 1275)
 V₁ D₂ तया, D₂ तये (for तव) G₂ समावृता
 (for द्विता) — (L. 1276) D₂ ब्राह्मणा (for कर्मणा)
 B₁ तिस्राम् (for स') K₂ कर्म ब्राह्मणसत्तमा (for *)
 — (I. 1277) D₂ चैर' (for चौर) — (L. 1278) D₂
 Dom Poona Cal eds G(ed) व्रतम् (for बलम्) — (L. 1279)
 K₂ D₂ कर्म (for व्रतम्) — (L. 1280) K₁ १ D₁ १
 एव च (for वे वेद) N₂ कर्माय वेदसस्कार, V₁ धर्माय वेद
 सस्कार (for *) V₁ पुन (for पुन्य) N₂ D₂ सनातन
 (for 'तनम्) — (L. 1282) D₂ नाचेद्विदा वा गच्छेद'
 Cal ed स्वद्विदयो नामच्छेत् (for *) — (L. 1283) V₁

एवं न गच्छेदुत्थानमप्राप्तो वेदसचयम् ।
 नञ्चञ्च सचयः पूर्वं सामगाना च भारत ॥ [1285]
 ये चापि पुत्रिणो न न्युः श्रुत्वापि प्राप्नुयुः फलम् ।
 ब्राह्मणास्तपसा थान्ता गुरोश्च परिचर्यया ॥
 यस्य नेवं श्रुतं ब्रह्म गृहीतं विशा पते ।
 कामं तं धार्मिको राजा दूहकमार्णि कारयेत् ॥
 अथ वा नेत्र चित्ते यद्ब्रह्म नाद्रियेह्रिजः । [1290]
 द्वाभ्यां तु श्रोत्रत्रिपथे मन्तः पूर्वं समाहिते ॥
 एवं सर्वेन्द्रियारम्भान्वेदपूर्वमिन्द्रियारम्भेत् ।
 ब्राह्मणो भूतिसपत्नो च इच्छेद्भूतिमात्मनः ॥
 Colophon
 वंशपायन उवाच ।
 ते तु गोब्राह्मणांसांश्च चन्द्रादित्यपुरम्भताः ।

ब्राह्मणान्पूजयन् राजन्वसुभिर्नृत्तसंभवेः ॥ [1295]
 नारदप्रमुताश्चैव गन्धर्वा श्रवणो नृप ।
 दुर्गन्ति सतनं गतिः कमप्राप्तेः पितामहम् ॥
 वचोभिर्मसुराभायैः पक्षेन्द्रियनिर्गामिभिः ।
 सर्वभूतमियकदैः सर्वभूतार्हितपिभिः ॥
 स्तूपमानश्च यज्ञान्ते पक्षेन्द्रियगमाहितैः । [1300]
 प्रोवाच भगवान्ब्रह्म दिष्टया दिष्टयेति भारत ॥
 नतः यद्वयमाभाष्य प्रोवाच भगवान्प्रभुः ।
 भवातापि मुनेः सार्धं यद्भयते वसुपातले ॥
 ऋषिभिः परमप्राप्तेः संपूर्णरदक्षिणैः ।
 यज्ञाः सुराश्च ते सर्वे यथाप्रविरूपैः प्रभो ॥ [1305]
 यय यस्यामहे सर्वे पूर्वं यस्यामहे वयम् ।
 एतन्मन्योन्वसंरम्भान्त्रियन्ते वलदर्विताः ॥

समाचोत् (for च न ह्यचोत्) — (L. 1284) B₃ एकर्षं,
 D₁ नैव स (for एव न) B₁ D₂ नैव (D₂ नैव) गच्छेत्
 दुःस्थानम्, D₃ पूर्वं गच्छेत्परधानम्, G₁ एव न गच्छेत्स्थानम्
 (for ") — (L. 1285) K₁ सर्वेश्च G₁ वय (for क्वचद्)
 V₁ s B₁ s संचया (for " य) N₁ K V B D₁ D₂ D₃ s
 B₁ सर्व, D₂ पूर्वं (for पूर्व) D₃ धर्मश्च सचय सर्व (for
 ") D₃ सामगाना, Cal ed सामगान (for गाना) — For
 line 1285, D₃ subst

51** असचयश्च सचय च सामगानं च भारत ॥
 — (L. 1286) D₃ ये पुत्रिणो नरा न रयु (for ") — (L.
 1287) D₃ G₁ ब्राह्मणास्तु परि(113 तप)प्राप्तः (for ") B₁ s
 D₃ परिचर्यागता गुरो (for ") — (L. 1288) G₁ भद्रं (for
 ब्रह्मन्) D₃ प्रगृहीत, D₃ गृहीत च (for न गृहीत) — (L.
 1289) D₃ काम तन्धार्मिको राजन् (for ") D₃ यज्ञ, Cal
 ed दाम (for द्वाद्) — G₁ om lines 1290-1293 — (L.
 1290) B₁ D₃ Cal ed यो ब्रह्म (for यद्ब्रह्म) K₁ s V₁ D₃
 यद्ब्रह्मवापि मे द्विज, N₁ सो ऋषयश्चि चेट्त्रिज, V₁ ब्रह्म
 तपि चेट्त्रिज, B₁ यद्ब्रह्मवापि मे द्विज (for ") — (L. 1291)
 K₁ s D₁ D₃ हाया श्रोत्रमन्त्रिपथे (D₁ त्रिपथे), Cal ed
 श्रोत्रादीनामन्त्रि (for ") V₁ सर्वे (for पूर्वं) K₁ D₂ D₃
 G₁ समाहितम्, Cal ed हरेत् (for हितैः) D₂ जन पूर्वं
 समाहितम् (for ") — (L. 1292) N₁ वृत्त सर्वेन्द्रियारम्भम्
 (for ") K₁ s D₃ s पूर्वाद् (for प्राद्) K₁ s V₁ s B₁
 D₁ D₂ D₃ s समाचोत् (for हरेत्) B₁ s D₃ s C₂ वेद
 (D₃ वेद 'पूर्वं समाचोत्' (for ") — K₁ om line 1293
 — (L. 1293) N₁ V₁ s D₃ s वेद, Com P₁ om ed
 भूत (for भूति) D₃ ब्रह्म भूतिसमुपचो (for ")

Colophon — Mention of the Epic D₂ G₁ — Men-
 tion of Kṛta V₁ s B D₂ D₃ s — Sub-parean K
 N₁ V₁ s B D₂ D₃ s r e G₁ दी K₁ सुप्रसन्नः, D₃
 पुष्करप्रादुर्भाव — Adhy no K₁ (marg) 96, Va 210,
 D₂ 18, D₂ 209, D₁ 97, D₂ 225, D₁ 205, G₁
 351, G₁ 349

G₁ om lines 1294-1324 — (L. 1294) D₃ वे (for ते)
 K₁ B D₂ D₃ s e G₁ ने तु गोब्राह्मणा गानाम्, N₁ V₁ s D₃
 D₃ ते तु गोब्राह्मणा च (for ") K₁ C₂ नाराय-नासि
 भायो विष्णुपराधो वेपु मे नाराय रज प्रकृतिभावा ॥ १० B₃ G₁
 पुरस्कृतान (for ता) — (I. 1295) D₂ G₁ C₂ देवात्,
 D₃ सर्वे (for वान्) D₃ माहणालसूत्रद्वया (for ") N₁
 मुनिभिर् (for वसु) V₁ विमर्त्त (for समर्थे) K₁ सतर्पि
 ब्रह्मसम्भ (for ") — (L. 1295) K₁ D₃ रचर्त्त, D₃
 'वर्त्त' (for 'वो) K₁ D₃ नृपा (for नृप) — (L. 1297)
 K₁ N₁ D₃ वलन्ति, D₃ रयुपर्त्तान (for बुर्गन्ति) K₁
 D₃ s वल्ले (for वल्ले) D₂ सत्पत्वा सतत यने (for ")
 K₁ N₁ V₁ B D₂ D₃ s e G₁ वन (K₁ D₃ कर्मप्राप्त
 (for 'प्राप्ते) — (L. 1298) D₃ मसुगामर्त्त (for
 'मर्त्त) — G₁ om line 1299 — (I. 1297) N₁ om
 line 1299 G₁ द्विदे सर्व (for द्विर्दयिभिः) — (L.
 1300) D₃ स्तूपमानैर् (for 'नत) V₁ सर्वभूतानो यज्ञान्ते
 (for ") B₁ Cal ed निष्गामिभि (for समाहिते) — (L.
 1301) N₁ V₁ s D₃ वारदर्वे मुनिमाभाष्य (for ") — (L.
 1302) K₁ D₃ सुर् (for सु) — (L. 1305) K₁ s
 N₁ V₁ s D₃ D₃ वे सर्वे; K₁ D₃ s नाराय (for वे सर्वे)
 B₁ भूतान्ते (for प्रतिगुणे) — (L. 1306) V₁ इत्यादे

द्वैतेयाश्चाप्यद्वैतेयाः परस्परज्ञयैषिणः ।
 युद्धायेव प्रतिष्ठन्ति प्रगृह्य विपुला मुनी ॥
 निरायमाणा ऋषिभिस्तपसा दग्धमिन्द्रिणैः । [1310]
 अन्यैश्च बहुभिर्मिन्द्रिणैर्द्वेदाद्गणपतैः ।
 निरायमाणा युञ्जन्ति वृषभा इव गोपुले ॥
 ते युद्धारम्भसन्तुद्धाः सर्वप्राणिजयैषिणः ।
 पश्यतां सर्वभूतानां मृत्योर्विषयमागताः ॥
 ततः शन्देन महता परं कृत्वा महाबलाः । [1315]
 रन्धन्ति बाहुभिः सुद्धाः सपक्षा इव पक्षिणः ॥
 चञ्चल वसुधा चैव पादाक्रान्ता च रोषिभिः ।
 नौर्यथा पुरुषाक्रान्ता भाराक्रान्ताःसीदति ।
 पर्वताश्च विनीर्यन्ते नर्दमाना वृषा इव ॥
 चुञ्चुमुश्च महानवस्ताडिता मातरिश्चना । [1320]
 ततः सभमत्रगुद्ध मधोर्विण्णोश्च भारत ॥
 युगान्तकरण घोर सर्वप्राणिभयंकरम् ।
 प्रभमाथ बल विष्णुः सभमत्रलघौरुघम् ।

वहेरिव बलं दीप्तं शमयत्यम्बुना यथा ॥

Colophon

वैशाखायन उत्राच ।

बलरान्तं तु द्वैतेयो मधुर्भामपराक्रमः । [1325]
 घबन्ध पाशैर्निक्षिप्तैर्महेन्द्रं पर्वतान्तरे ।
 तं धे प्रदादयचनात्प्रक्षणतश्च भारत ।
 ऐश्वर्यमैन्द्रमारान्ध्रभविष्यं बुद्धिसंक्षयान् ॥
 वध्वेन्द्रं सहसा मध्ये पाशैर्मर्मविराजितैः ।
 आथसेन्द्रुभिश्चित्रैर्वैलवद्विर्निर्दारणैः ॥ [1330]
 निष्णुमेराप्रणीम्प्रमाद्दयगुद्धकोविदः ।
 मध्ये गणानां सर्वेषां बालस्य वशमागतः ॥
 द्वैधीभूताः काश्यपेया मधोर्वशमुपागताः ।
 युद्धायमभ्यधानन्त प्रगृह्य विपुला गदाः ॥
 गन्धर्वाः किनराश्चैव वागे गीते च कोविदाः । [1335]
 प्रनृत्यन्ति प्रगायन्ति प्रहसन्ति च सर्वशः ॥
 तस्त्रीभिः सुप्रयुक्ताभिर्मधुराभिः स्वभायतः ।

(for यद्वा) K₃ पूर्व (for सर्वे) — (L 1307) K₁ s
 D₁ s संभारद् (for सभारद्) V₁ B₁ s D₂ D₃ G₂
 विद्यन्ते, D₂ विद्यन्ते (for निद्यन्ते) — (L 1308) D₃
 [अ]द्वैतेया (for [अ]द्वैतेया) G₂ तथा देवाश्च द्वैतेया (for “
 — G₂ om lines 1311-1313 — (L 1311) B₁ Bom
 Poona eds G(ed) विविधैर् (for बहुभिर्) — (L 1313)
 K₁ N₁ V₁ s B D₃ D₁-s s s प्रयुद्धारम्भसकालता (V₁
 ‘भारा, D₃ ‘भारता), D₃ प्रयुद्धायुद्धसकालता (for “
 K₁ V₁ s B₂ s D₁ s s s सर्वप्राणैर्, N₁ सर्वे प्राणैर् B₁ D₂
 D₃ सर्वे प्राण (for सर्वप्राणि) — (I 1315) K₁ V₁ B₁
 D₁ s Poona ed महाबल (for ‘बला) — (L 1316)
 D₁ s सुपक्षित (for रन्धन्ति) G₂ बहव (for बाहुभि)
 K₁ B₂ D₃ पर्वता, D₃ (sup. l. as above) वस्त्रिण (for
 पक्षिण) — (L 1317) B₁ s रोषिभिः, D₂ रोषिभिः (for
 रोषिभि) K₂ D₂ D₃ व (for ‘व) सत्प्राणान्तररोषिभिः, D₂
 वेदाक्रान्ता विनीर्यन्ति (for “) — D₁ om lines 1318-
 1319 — (L 1318) N₁ V₁ s B D₃ D₃ विपरीदति महाजले
 (for “) — (L 1319) Bom Poona eds G(ed) गदा
 (for वृषा) — (L 1323) K₁ s D₁ प्रणय स (for ‘माय)
 V₁ s वलाद् (for बल) K₁ P₁ D₃ पौरव (for ‘वम्)
 — (I 1324) K₁ शर्म शानि (for शर्मपति) D₃ D₁ s G₂
 शमयत्यम्बुना यथा (for “) — After line 1324, N₁ B₁ s
 ms.

53** तथा प्रशामित तेन भगवत्पराधिणा ।

[B₁ s दत्ता प्रकारि (B₁ ‘शापि) तेन (for “) B₂ नय
 वन्यायकारिणा (for “)]

Colophon om in K₂ — Mention of the Epe
 D₂ — Mention of Khda V₁ s B D₂ D₁ s
 — Sub partan K₁ s s N₁ V₁ s B D₂ D₃ D₁ s s
 G₂ पौन्दरम्, D₂ पुण्डरमाद्युर्भा, D₃ s पौन्दरमाद्युर्भा
 — Adhy no V₂ 211, D₂ 19, D₂ 210, D₁ 98, D₂
 225, D₁ 206, G₂ 352

(L 1327) D₂ स (for वै) D₂ लक्षणशस्त्र (for लक्ष)
 — (L 1329) K₁ तस (for यथा) K₁ s D₁ [आ]याध
 (for मध्ये) N₁ V₁ s शर्म (for शर्म) D₂ D₃ s s विस
 रिते, D₂ (w/ in) G₂ विषट्ठे (for विवर्जिते)
 ☉ C₂ मर्मविषर्जिते = भेदस्थानसहितैरेषैरित्यर्थ । ☉ — (L
 1331) K₁ V₁ B₂ D₂ D₂ s s G₂ रुद्रम् (for उग्रम्) K
 D₁ s s माद्दयन् (for ‘यद्) D₂ सुमैद (for ‘कोविद)
 — D₂ om lines 1332-1332 — (L 1335) G(ed) वृषे
 (for मध्ये) — (L 1333) K₁ s द्वैधीभूता, G₂ द्वैधीभूत
 (for ‘भूता) K₂ मृत्योर् (for मयोर्) B₂ मन्तोऽयमविषयंता
 D₁ मानार्थं समुपागता (for “) — (L 1334) B₁ विपुला
 युधाय, D₂ ‘लां गदाय्, G₂ s ‘लायुगान् (for ‘ला गदा)
 — (L 1335) K₁ om (hapl) lines 1335-1340 K₁ s

मनो मधोर्विधुन्वन्ति बुध्यमानस्य रागिणः ॥
 मधोर्वलायै मधुनो त्रियोगात्पञ्चगोविनः ।
 एतान्धिकारान्दुर्वन्ति गन्धर्वाः सत्यवादिनः ॥ [1340]
 तत्र सत्ता द्वि गान्धर्वै नसिञ्जान्शब्दे ददुर्गनः ।
 दाननाञ्चासुराक्षेय प्रत्यक्षं यान्ति प्राणद्वन ॥
 मधोश्च मन आक्षिप्य पदसन्योगेन चक्षुषा ।
 मन्दरं प्रापतद्विष्णुर्गदोऽप्रिरिव दारपु ॥
 ऋषयो दीप्तमनसः किञ्चिद्व्यथितमानसाः । [1345]
 पिनामहं पुरस्कृत्य श्केनेान्तरधीयत ॥
 विष्णुं सोऽभ्यह्नान्कुदो मधुर्मधुनिभेक्षणः ।
 भुजेन शङ्खदेशान्ते न चपन्म्ये पदात्पदम् ॥
 विष्णुश्चाभ्यहनर्हैत्यं करामेण सानान्तरे ।
 स पपात महीं तूर्णं जानुभ्यां रथिरे वमन् ॥ [1350]
 न चैनं पतिरिं हन्ति विष्णुर्बुद्धविशरदः ।
 बाहुयुद्धेन समग्रं गन्वाचिन्त्यपराक्रमः ॥
 इन्द्रध्वज इधोत्तिष्ठजानुभ्यां स महीतलात् ।

मधू रोपपरीतात्मा निर्वहन्निर चक्षुषा ॥
 परुषामिलितो धार्मिभरयोन्ममसिगर्जेतुः । [1355]
 समीपतुर्बाहुयुद्धे परस्परवधैविणो ॥
 उभौ तौ बाहुचलितानुभो युद्धविगारदौ ।
 उभौ च तपसा धान्तानुभो मत्यपराजमौ ॥
 दृष्टप्रहारिणो वीरायन्योन्यं विचरुर्मतुः ।
 शैलेन्द्राविष्य बुध्यन्तौ पक्षैः पापाणमंनिभैः ॥ [1360]
 विरुपंस्तौ रमन्तौ च अन्योन्यं वसुधातले ।
 गजप्रिय विपाणाप्रैर्नराप्रैश्च विरेखुः ॥
 ततो व्रणसुरीक्षेव सुखान रुधिरं बहू ।
 भीष्मान्ते धातुसंसर्पं शैलेभ्य इन काञ्चनम् ॥
 संसिक्तौ रुधिरपेक्षं रुपक्षिः समरञ्जितौ । [1365]
 अयोधतेः पदाप्रैश्च तौ व्यदारयतौ महीम् ॥
 अमिहृत्य तु तौ वीरौ परस्परमेकया ।
 पतंगाविर बुध्येतां पशाभ्यां मांसयुद्धिनौ ॥
 शुश्रुवुश्चान्तरिक्षेऽथ सर्वभूतानि पुष्करे ।

Ds- वाय (for वासे) — (L. 1336) Ds नृपयन्त्रि स
 प्रयापन्ति (for ") — (L. 1337) Vs Ds स (Ds च) मारु
 (for स्वामय) — (L. 1338) Ds विनयन्ति, Ds सिपु
 स्वन्तो (for "सित) — (L. 1339) Vs s Ds Ds मधोर्वलायै
 मधुनो, B s "बल सिपुन्यन्ति, Ds "बलस्य मधने, Ds "बलायै-
 मधुना (for "), Ks -योनिता; Bom ed G(ed) योनिता
 (for योनिता) — (L. 1340) Ks Vs गन्धर्वा सह षोडशिता
 (for "), — (L. 1341) Ks शक्तेऽपि, Ks Ds शान्ति,
 B s Ds [शान्त]स्य हि; Ds सक्तोऽपि, Ds सक्त हि (for
 सक्त हि), Ns Vs s तपसात् Vs "स जना हि गन्धर्वात्, Ds
 तत्र पासा हि गन्धर्वात् (for "), Ks s Ds स योरे; Ks Ds
 Ds Ds s Gs Cs प्रयत्न, Vs s Cs द्युत् (for द्युत्)
 — (L. 1342) B s Ds Gs प्राणद्व (for "द्व), — (L.
 1343) Ds शान्ति (for "श), — Gs om line 1344, — (L.
 1344) Ks प्राविशत्, Ks Vs Ds प्रयत्न, Ks प्रविशत्; Ds
 Ds Gs Cs प्रयत्ने, Ds प्रयत्न; Ds प्रयत्ने (for प्रायत्न) Ns
 Ds मधुर्दले (Ds "न्दरे) वर्यते विष्णुर् (for "), — (L. 1345)
 B s Gs मन्थ (for "स), Ks कपयो दीप्तमनसं (for "),
 Ns प्राशिस, Vs s Ds बुजिन्ति (for स्वयिक), — (L. 1347)
 Ks विष्णु (for विष्णु) Ds अभ्यह्नत् (for मोध्यं) *
 — (L. 1348) Ds युय (for धत्) Ks s Ds चरदन्ते
 (for देजान्ते), Ks युनो चरदन्तात् (for "), — (L.
 1349) Ks ज्ञानाश्नत् (for "श्नरे), — Ds om lines

1351-1379 — (L. 1351) Ks स (for न) — (L. 1352)
 Ks s B Ds Ds s s Os युद्धे हि; Ds युद्ध; Gs युद्धे
 हि (for युद्धे) Ds सत्य (for [स]तिन्य-), Bs -पराक्रमम्
 (for "यम) — (L. 1354) Ks Ds बहू, Ds स तु (for
 मधू), — (L. 1355) Ks शान्तमनु, Ns च जगर्जनं; Vs
 Ds Ds च जगर्जेतु, Bs Ds s अमिहर्तेन; Ds जगत्; Ds
 "सम्येत् (for "गर्जेतु) — (L. 1356) Ds समीपतुर्बाहुयुद्धेन
 (for "), Ns Vs B s Ds Ds -वधैविण (for "वधै"),
 — (L. 1358) Ks Ds हरता, Ds पता (for कपता), Bs
 शान्तात्, Gs s शं (for शं) Ns Vs s Ds उभौ तौ कपता
 शान्तात् (for "), — (L. 1359) Ks इव कर्तुः; Bs Ds
 शी चरु; Ds श्रिया; G(ed) विरुपंस्तौ (for "पुतु) — (L.
 1360) Ks सतिनी; Ds -संयदे (for सतिनी) — (L.
 1361) Ks s B s Ds च सती च, Ks s Vs B s Ds Ds
 पतन्ती च; Ds इमन्ती तार, Gs वर्यते वा (for रमन्ती च) *
 — (L. 1362) Ds विरुपंस्तौ (for वलप्राश्च) Ds विष्णु-
 र्दित्तौ (for "), — (L. 1365) Ds संयदे (for संयदे) *
 — (L. 1366) Gs अयोधते (for "यते) Ds पराशर
 (for "शर), — (L. 1367) Ds युध्येते (for "ते), Vs Bs
 सतिनी; Ds (marg) सतिनी (for -सतिनी) — (L. 1369)
 Ns Vs s P s Ds वीर्ये (for "तु"), — (L. 1370) Ds युयु
 निदानो वरदन्तुयात् (for "), — (L. 1371) Ds युयु
 (for "तु") Ds युया, Gs सत्यं (for सत्या) Ks -पराक्रमाः

सिद्धानां यदनोन्मुक्ताः परया पर्णसंपदा । [1370]
 स्तुतयो विष्णुसमुत्ताः सत्याः सत्यपरात्मने ॥
 शरीरं धातुसयुक्तं समुक्तं चेतनेन च ।
 तद्ब्रह्म इन्द्रियैर्युक्तं तेजोभूतं सनातनम् ॥
 ध्रुवं तिष्ठन्ति भूतानि सूक्ष्मे प्रलयता गते ।
 पुनश्चोद्भवते सूक्ष्मं बहुरूपमनेरुषा । [1375]
 प्रयोष्य भाव भूताना त्रिषु लोनेषु कामदः ॥
 सुरुषो बहुरूपस्त्वाल्लौकान्मन्चरते यती ।
 मानसीं तनुमास्त्रया यदुभिः कारणान्तरीः ॥
 योगात्मा धारयश्चूर्णी नागात्मा नदिर्धनः ।
 ब्रह्मभूतं पर चैव सूक्ष्मेणात्मानमीश्वरः ॥ [1380]
 साक्षेण विप्रान्यसति युद्धेनेव च श्रितियात् ।
 प्रदानस्मर्णा वेदयान्द्रात्रापिचरेण च ॥
 गायः क्षीरप्रदानेन अध्यान्वेषु प्रोक्षणेः ।
 पितरश्चोष्मणेषु हविर्भागिन देवताः ॥
 चतुर्भिर्न्यतिरिक्ताङ्गैश्चिभिरन्येश्च धातुभिः । [1385]

सप्तभिः पितृभिर्नित्यं श्रील्लौकान्परिरक्षण ॥
 चन्द्रसूर्यात्मनं नित्यं तद्वत् निहतात्मनम् ।
 प्रकाशो चाप्रकाशो च निगूढं रवेन तेजसा ॥
 प्रयन्तु पितरो नित्यं यर्धयन्ति दियावरम् ।
 चतुर्भिः पितृभिर्नैव चन्द्रो वर्धति मण्डले ॥ [1390]
 प्रयः पितृगणा नित्यं पिण्डान्प्राददन्ति ते ।
 चत्वारोऽप्ये पितृगणाः सिद्धाः पञ्चन आददे ॥
 त्वमेव पञ्च ताण्ड्यमास्त्वमेव पापञ्चतामिभो ।
 सनातनमयो दिव्यः शाश्वतो ब्रह्मसमयः ॥
 तस्मान्नेन आदृष्टे अभिर्गायुश्च स्मर्शाः । [1395]
 अतस्त्वं वर्मणां तेन आदित्य समपयथाः ॥
 यद्भासि जगत्सर्वं रश्मिभिः प्रदहन्ति ।
 युगान्तराले सप्तानि परा सिद्धियुगागतः ॥
 पञ्चसंधानमावास्या लोचं परसि मानुषम् ।
 ऋषिभिः सह गूढात्मा सर्वैन्दुयसुसप्तभिः ॥ [1400]
 सफलं वर्मं कुर्वाणो यजता पुष्टिर्धनम् ।

B1 'यगा', Ds 'कमम्' (for 'कमे') — (L. 1373) Ds तथा
 ब्रह्मेन्द्रियैर्युक्तं (for *) — (L. 1374) Ds Gs भूतानि (for
 'ते') — (L. 1377) Ks Ds अरूपो (for 'सु') Ns B बहु-
 रूपोऽसि (for 'रूपम्') Ds सुरुषो बहुरूपश्च (Ds 'पत्यान्'),
 Ds स्वरूपो बहुरूपश्च, Gs स अरूपो बहुरूपोऽस्मान् (for *)
 Ds संहरते (for 'सच') Ks मुनिः, V1 बली (for 'यती')
 — (L. 1378) V1 B s D1-s s (marg) Gs मानुषी (for
 मानसी) — (L. 1379) Ks नामात्मानन्दवर्धनः, Ks s Ds
 नागारमानं दिवचर (Ns 'चरम्'), Vs नागात्मा एवं दिवचर,
 Ds नागात्मानं दिवचरन्म् Ds नागात्मानं स्वधर्मताम् (for *)
 — (L. 1380) Gs सूक्ष्मम् (for सूक्ष्मेण) K1 s Ds ईश्वरम्
 (for 'र') — (L. 1381) V1 s त्रियो (for त्रिषां) Ds
 विश्रिति (for 'वसति') Ks साक्षेण विप्रां दासन्ति, Ks 'न विप्रा
 युष्यन्ति (for *) — (L. 1382) Ds उद्योग, Gs प्रयानः
 (Ed) प्रादान (for 'प्र') V1 s वैद्य (for वैदरात्) Ks
 यदा, V2 s यदा (for यदात्) — (L. 1383) Ds प्रोक्षिता
 (for प्रोक्षणे) — (L. 1384) Ks s Ds D1 s (marg)
 वेद (for वेद) Ns V1 s Gs Ca पितरश्चोष्मणे (Ns Gs Ca
 'णा') वैद्य, B Ds D1-s s 'मर्गवेद', Ds 'मणे देहा, Gs
 'मणा वेद (for *) Ds भक्तिश्च, Ca चापेण (for भागेन)
 — (L. 1385) Ds वर्णेश्च (for अन्वेषत्) Bs भात (for
 धातुभिः) — (L. 1386) Ks Bs Ds नित्यं (for नित्यैश्च)
 Dn Ds Gs Ca परिरक्षति, Ds Gs 'ते (for 'ते') — Ds

om (haj) lines 1387-1390 — (L. 1387) Bs द्विव्यं
 (for निर्यं) B2 Dn Ds तद्वत् (for 'व') K1 s सदिष्या-
 मकम्; Vs निर्वर्णा, Ds निहतात्मक, Gs महदात्मकम् (for
 निहता) Ks Ns V1 D1 Gs तद्वत्निहता Gs 'महदात्मकम्'
 (for *) — (L. 1388) Dn D1 Gs Ca प्रकाश चाप्रकाशं
 च, Ds प्राप्रकाशो चाप्रकाशे (for *) Ks Ds निरूढं (for
 निगूढ) — (L. 1389) Gs भूवरम् (for 'व') — (L. 1390)
 Ks s अण्डलम्, Vs वर्णने (for 'मण्डले') K1 B1 Ds s समपय
 1391-1392 — (L. 1391) Ds Ds विष्णुनापापद्वन्ति च।
 Ds 'शैश्वर्यद्विन्दु ते (for *) — (L. 1392) Ks Ds वे (for
 'प्ये') Ns V1 s B Ds Gs, पय च (for पयश्च) Dn
 आदृष्टो (for 'दे') Ds निहता पिण्डादे सदा (for *) — (L.
 1393) Ds 'त्वमेव वै च धर्मा' (for *) — (L. 1394) Ns
 Vs Ds वर्मं (for 'वर्मा') — (L. 1395) Ks ततोय, V1 s
 Ds D1 Gs s ते तेज (for 'तेजश्च') V2 आपते (for 'आदृष्टे')
 — (L. 1396) Ds इत् (for 'इत्') K1 B1 Ds s ससपयत्
 (K1 'ते') (for 'था') Ks Ds अनन्त समपयत्, Gs आदृष्टे
 समयं चते, Gs आदित्य समपयत् ते (for *) — (L. 1397)
 K1 s B1 s Ds D1 Gs s यदा रज्जुः, Ks यदिति स, Ns
 सदापयत्, V1 s यदा इति; Ds Ds Ca Poona ए यदादिति
 (for यद्भासि) Ds यदात्तत्रयगत्यत्र (for *) V2 B1 D1
 प्रदहन्; Ds प्रदहन् (for 'प्रदहन्') — (L. 1398) Ds युगान्ते
 कालसप्तानि (for *) — (L. 1399) K1 s B1 s D1 Gs पूर्व

हेतूनामधिकार च मा भूत्कर्मविषयैः ॥
 वनस्पत्योपधीक्षेत्रं युगपद्वनियचसे ।
 बालभागान वसुधा पक्षे पक्षे जरा तत्र ॥
 भूतानां भुवि भूतेषु भाव्यर्थं वसुधातले । [1405]
 वसु यद्भुवि किञ्चि सर्वं तत्त्वन्मय विभो ॥
 त्वमेव द्विविध धर्मं शाश्वतं वसुधातले ।
 देवयज्ञं मन्त्राभयमात्मयज्ञं समानुपम् ॥
 द्विविधः स्वर्गमाग्रे सूर्यभन्द्रश्च निर्मलः ।
 चन्द्रमाः पितृयानश्च देवयानश्च भारुहः ॥ [1410]
 त्वमेव वसुधापुत्तो विश्वं चरसि मायया ।
 एकीकृत्य गणान्मद्रोन्सक्षिप्यामुत्र सभवः ॥
 एकस्त्वमसि सभूतः पुराणं पुरुषो विराट् ।
 अक्षयश्चाप्रमेयश्च कामकारकरो वशी ॥
 मूर्तस्तेजसि सभूतो बालुः पथेति खेचरः । [1415]
 सप्तमी रूपससागैर्नित्यमावृष्य तिष्ठति ॥
 साधने चापि निवर्णि सहाये प्रलये तथा ।
 धाता धारणकाले च विश्वश्चक्षुषि सपणे ॥

सेव्यमानो मुनिगणैर्गित्यं विगतकल्पयैः ।
 कर्मभिः सत्याभापत्रैः समारगैर्जितेन्द्रियैः ॥ [1420]
 स्तूयमानश्च विद्युषुः सिद्धैर्मुनिवरेक्षया ।
 सस्मार विपुलं देह हरिर्हृदयिरो महात् ॥
 कृत्वा वेदमयं रूपं सर्वदेवमयं वपुः ।
 शिरोभाष्ये महादेवो ब्रह्मा तु हृदये स्थितः ॥
 आदित्यरश्मयो वालाश्रयुषी शशिभास्करौ । [1425]
 जहो तु वसवः साध्याः सर्वसाधिषु देवताः ॥
 जिह्वा वैश्वानरो देवः रात्या देवी सरस्वती ।
 मरुतो वरुणश्चैत्र जालुदेशे व्यनस्थिताः ॥
 एव कृत्वा तथा रूपं सुराणामद्भुतं महत् ।
 अतुर पीडयामास क्रौधाद्रत्नातलोचनः ॥ [1430]
 मधुमेदोऽसापूर्णां पृथिवीं समहृदयत ।
 प्रमदेव घनान्ते च रजालुक्किनासिनी ॥
 मेदिनीत्येव शब्दश्च लक्ष्यः पृथ्व्या नरोत्तम ।
 नामामुरसहस्रेण धरण्याः सप्रविष्टितम् ॥

Colophon

(for पक्ष) — (L. 1400) Dn समभै, Gs सप्रभम्, Gs
 'न (for 'सै) — (I. 1401) k Ns Dn Di-s Gs
 कुर्वाणं (for 'णो) Ks जयता पुष्टिवर्धनं (for ') — (L.
 1402) Ds कर्तुनाम् (for 'हे) Ks Ns Di s हेतूनामधिकार
 च, Ks Dn Gs s 'मधिकाराय (for ') — (L. 1403) Ks
 वने सत्यैवशीर्षीव (for ') — (L. 1404) Ds भावय (for
 'व) Ks जगामत्र, Ks V: s B Di s s (marg) Gs
 जगामत्र, Ks Dn Ds Gs जगामत्र, Ds जगामत्र, Ds जगो
 स्य (for जरा ह्य) Ks एतपक्षे जगामत्र (for ') — (L.
 1405) Ks नाचार्यं, Dn Gs नाचार्यं (Gs ') (for भाव्यर्थ)
 — Ks V s Ds s cm lines 1406-1407 — (L. 1406) Dn
 Ds Gs तत्त्वमय (for तत्त्वमय) — (L. 1407) Ns Bs
 Di s Gs (विदेव (for 'दि) B: Ds s कर्म (for धर्म)
 Ks Dn त्वमेव विविध कर्म (for ') — (L. 1408) Ks
 तत्त्ववाच्यम् Ds मन्त्रयज्ञम् (for 'वाच्यम्) Ns V: s Ds
 Gs च मानुषम् (for 'तमा) — (L. 1409) Ds निवल्- (for
 निर्मलं) — (L. 1411) Ks Dn Ds (marg as above)
 Cn सीमया (for मायया) — (I. 1413) B: प्रधान (for
 पुराण) — (L. 1414) Ks s Dn Di s s कर्मकार, Ds
 कामचार Cal ed काराहर, Cn कर्मकार (for कामकार)
 — D: om lines 1415-1416 — (L. 1416) Ds विष्टले

(for 'दि) — (I. 1417) Ds साधने (for 'दि) Ks Dn
 Ds निर्मणि, Ds निर्वाणे (for 'जे) B: s Ds साधनं ह्यभिनि-
 De 'सि नि'वाणे, B: Gs साधनं च (Gs ह्य) पि निवर्णि; Gs
 साधनस्त्वपि नि' (for ') — (L. 1418) Ds कारण (for
 'वा) Ks V: Dn Ds Gs धारिणि, Ks धारये, V: हर्षणे, Ds
 सुर्षणे, Ds 'ति (for 'जे) — (L. 1419) Ks Ds s कल्पय,
 Ns Dn Gs किञ्चिदे (for 'कल्पय) — (L. 1420) Ds
 De यामारगैर (for समारगैर) — (L. 1421) Ks V: s Ds
 Ds Gs स्तूयमानैश्च (for 'मानैश्च) Ks B: Ds s विविधै (for
 विद्युषु) Ks Ns B: Ds s स्तूयमानैश्च विविधै (for ')
 — (L. 1422) Ks s Ds हरिर्हृदयो (for ह्य) — (L. 1425)
 Dns Bom Cal eds आर्द्रवा (for 'व्य) Ks Di (marg
 as above) परमा (for 'दमयो) — (L. 1427) Ds देवी
 (for देव) Ks Ds तव वाणी (for सत्या देवी) — (L.
 1430) Ds वृद्धो (for नोवाद्) — (L. 1431) K Ns V: s
 B Ds Ds s Gs मधुमेदोऽसापूर्णां च, Dn Gs मधुमेदोऽसा
 'धुमे' श्रोमधुपूर्णां च, Ds मानमेदोऽसापूर्णां, Ds मधुमेदोऽसा
 च (for ') Ks मेदिनी (for पृथिवी) Ds s समारगिता
 (for 'हृदयत) — (L. 1432) Ks Dn Ds (marg) s घना
 देव (for घनादेव) Dn Bm Poona eds O.ed. मुहूर्तं
 शुक् (for 'दर) — (L. 1433) Ds नापिच (for घनादेव)

वेशपायन उवाच ।

मघोर्निपातनं दृष्ट्वा सर्वभूतानि पुष्करे । [1435]

प्रहृष्टानि प्रगायन्ति प्रनृत्यन्ति च सर्वशः ॥

सुपाधौ गिरिमुख्यस्तु काञ्चनेः शिररोचतैः ।

बहुधातुविचित्रैश्च सलिलस्त्रिध चानभौ ॥

गिरयश्चापि शोभन्ते धातुभिः समरञ्जिताः ।

प्राप्तुभिः शिरसामैश्च सधिगुत इमान्बुदाः ॥ [1440]

पक्षवातोद्धतो रेणुश्रूणैः साञ्जनवालुकैः ।

छादयन्पर्वताप्राणि महामेष इनायभौ ॥

मेषसफिष्टशिरसः पक्षविशित्रपादपाः ।

काञ्चनोद्भेदयहुलाः खे तिष्ठन्तीषु पर्वताः ॥

पक्षयन्तः सशिरसा हेमधातुभिरञ्जिताः । [1445]

पवनेन समुद्रूतास्त्रासयन्ति विहंगमान् ॥

काञ्चना. पर्वताः सर्वे स्फाटिवैर्मणिभिश्चिताः ।

सूर्यकान्तैश्च बहुभिश्चन्द्रपान्तैश्च निर्मलेः ॥

हिमयाश्च महाशैलः श्वेतैर्धातुभिराचितः ॥

काञ्चनैः शिखरामैश्च सूर्यपादप्रकाशितैः ॥ [1450]

मणिभिश्च प्रकाशञ्चि पक्षान्तरविभिःसूतैः ।

ताम्रपुष्पैश्च शिरसैर्दीप्यमानः स्वतेजसा ॥

मन्दरश्रोभाशिरस रफाटिवैर्मणिभिश्चितः ।

यद्भगर्भैर्निरालम्ब्यैः स्वर्गोपम इवायभौ ॥

सह शृङ्गेश्च कैलासः शिलाधातुविभूषित । [1455]

तोरणैश्च विविधैः प्राप्तुभिश्चैव पादपैः ॥

प्रवादयद्भिर्गन्धर्वैः किन्नरैश्च प्रगायिभिः ।

देवयन्याद्वाह्वारैश्च प्रतिनीड इनायभौ ॥

मधुरैर्वायगीतैश्च नृत्यैश्चामिनयोद्भूतैः ।

शृङ्गारैः साङ्गहारैश्च कैलासो मदनयते ॥ [1460]

आदित्याभासिभिः शृङ्गेर्भिन्नाञ्जनचयप्रभैः ।

विन्धो नीलाम्बुदश्यामो विभिन्न इव तोयदः ॥

धात्र्यर्थं सर्वभूताना मेरुष्टे महायथे ।

COLORPHON — Mention of the Epic Dss — Mention of *Khāda* V 2 B Ds D1 2 ; — Sub-parvan K Ns V1 2 B Ds D1 2 ; 6 Gs *पौ* (Ks) *पुष्करम्*, Dn Dss Ds *पु* (Dss) Ds *पौ* *पुष्करप्रादुर्भाव* — *Adhy no* Ks (*marg*) D1 99, V2 212; Dn 20, Dss 211, Ds 221, Ds 207, Gs 353, Gs 350

(L 1435) Ns V1 Ds Gs + निपतनैः; Dn निपतित (for निपतन) V2 मघोर्निपातनं कृत्वा (for *) Ds Cal ed *पौष्करे* (for *पु*) — (L 1435) Dn प्रविष्टानि (for प्रहृष्ट) Ks + Ds नित्यस (for सर्वस) — (L 1437) Ds मण्यभ्यो (for युध्यस्व) — (L 1439) Ks + La Dn D1 2 ; Gs + [म]भि Ba Ds [म]ति (for [म]वि) Ds गिरिपार्श्वविभो भन्ते (for *) B2 Ds सह (for सम) — (L 1440) Ds शिरसकारै (for शिश्च) — Gs om lines 1441-1444 — (L 1441) Ks Ds 2 2 2 2 चानोद्भूतो, Ds 'दणै' (for 'दणो') V2 पूर्ण (for चूर्ण) Ds पूर्ण काञ्चनवालुकै (for *) — (L 1443) Ks + Ds समुद्र, Ks Ds सङ्घट, Ds समुद्र (for सौष्ट) — (L 1444) V2 वदना (for बहुला) Gs च तिष्ठन्ति (for तिष्ठन्ति) Ds पादपा (for पर्वता) — (L 1445) Bs आचिता (for अञ्जिता) Ns V2 + रञ्जना हेमधातुभिः Ds हेमधातुभिरञ्जिता (for *) — (L 1446) Ks + Ns V1 + Dn Ds D1 + Gs + समापूतस्य (for समुद्र) Ks + Ds प्राययन्तो, Ks Ds + प्राययन्ति (for प्राय) — (L 1447) V2 पादपा, Gs प्रतिमा (for पर्वता) Ds बहुभिश्च

(for मणि) Dn निर्मल (for 'छै') — (L 1449) Ds अनित्य, Ds (*marg* as above) चित्रित, Ds भावुव, (for आचिन) Ks श्वेतैर्धातुभिश्चितैः, V2 श्वेतपानुविराजित — (L 1450) Ks काञ्चनैः शिखरामै (for *) Ks Ds प्रकाशभि (for तै) — (L 1451) Ds पक्षान्तरवि वि-सूतै (for *) — (L 1452) Ds पृष्टे (for युष्टे) Ds स्वदिरै (for विलरै) Ks + B Dn Ds Ds Gs दीप्यमानै (for 'मान) Ks + Ds + दीप्यमानैश्च तेजसा (for *) — (L 1453) Ks V2 Ds [म]प्र (for [उ]प्र) Gs मन्दर-श्रापि शिरसै (for *) — (L 1454) Ks Ds चन्द्रगर्भै, Dn Gs वज्रगर्भै (for 'गर्भै') — (L 1455) Gs महा (for सह) Dns Ds Gs सहयुक्त कल्पम (for *) — (L 1456) Ks + Ds + विविधै (for विविधै) — (L 1457) Gs किन्नरै साङ्गहारैभि (for *) — (L 1458) Gs Bom Poona eds G(ed) सौष्ट (for हारै) Ks Dn Ds प्रवी-सदिर, B2 Gs + प्रवीरित, Dns Bom Poona ed G(ed) प्रवीरित, Ds मनर्तित (for प्रतीरित) — (L 1459) Ks Ds घोषगर्भैश्च, Ns V2 + Ds Ds गानवाद्यैश्च (for वाद्य गन्धैश्च) — (L 1460) Ks + V2 V2 + Dn Ds + 6 सप्रहा-रैश्च; B सह; Ds अङ्ग, Gs सहभारैश्च; G ed) साङ्गद्वयैश्च (for हारैश्च) Ks + Ds + नानाविधैश्च शृङ्गारै (for *) — (L 1461) Ds Gs शारिष्टभासिभिः शृङ्गारै (for *) Ns V1 + चणोपै (for चयवर्ण) — (L 1462) Bs नीलाञ्जन- (for 'न्दु-') Ns V2 + विभिन्न (for विभिन्न)

विवेमुर्मिमळ तोय मेवजालैरियोत्सि ॥
 शिलाभिर्बहुचिन्माभिर्धातुभिर्बहुद्रुपिभिः । [1465]
 प्रसवद्विर्वाहोः सलिल स्फाटिकप्रभम् ॥
 प्रीमान्ते बायुसमूहा घना इव सवियुतः ।
 चित्रैः पुष्पमन्मगाः शोभन्त इव भूपिताः ॥
 नागा कनकसमूतैर्विचित्रैरिव भूपिता ।
 विहगमाभिलीनाश्च खतासुरसमाश्रिताः ॥ [1470]
 विलम्बन्त्यः सपुष्पाश्च नृत्यन्ते बायुघटिता ।
 पथनेन समुद्रता सहता माधवेऽह्नि ॥
 समुचु पुष्पसघात तोय बेलैव वर्षति ।
 चलवद्भिश्च विपुलैः शाखासम्भवावरोहिभिः ॥
 पादपै र्पर्यनुलेपिष्यते च समुधरा । [1475]
 मधुश्रिया मधुकरा मधुमना विहगमा ।
 चोपयन्तीव गायन्तः कामस्यागमसम्भवम् ॥

विष्णुर्मधोर्निहन्ता च चकार मधुपाहिनीम् ।
 नदा प्रसवनिर्मेदा सुतीर्थो बहुलोरकाम् ॥
 अद्धारवर्णसिकता मसुतीर्था मनोरमाम् । [1460]
 विमलैरस्तुभि पूर्णा पुष्पसचयवाहिनीम् ॥
 विवेश पुष्कर सा तु ब्रह्मणो वाक्यचोदिता ।
 ऋषिभिश्चानुचरिता ब्रह्मतन्त्रनिर्पविभिः ॥
 धात्री वपिलक्षणेण गौर्भूत्वा क्षरते पथः ।
 मधुर वितते यज्ञे ब्रह्मणो वाक्यचोदिता ॥ [1485]
 शिरश्च पृथिवीभूत सधातु प्राप्रानामहीम् ।
 शुद्ध च भजते लोकं शाश्वत परमात्मम् ॥
 सरस्वत्या समुद्रत ब्रह्मक्षेत्रे तमोसुदम् ।
 मरुतीर्थमितिक्रम्य पुष्करेषु विसर्पति ॥
 सुचासुरता धर्मदा अजासुरेण द्यादयम् । [1490]
 ह्य कनकवर्णांभ तपोयुक्तेन तेजसा ॥

— (L 1463) Ks Ds वषायं, Ks धान्यं, Ns धान्यं,
 V₂ II Dns Ds Ds Ga s धान्यं, Ds वृषयं, Ds वाययं
 (for धान्यं) Ks s Bs s Ds s s Ga महाचले, V₁ s
 द्विमाचले B₁ इवाचले (for महाचले) — (L 1464) Ds
 Ds निम्बे (for विमले) — (I 1465) Ks s Ds शिलाभि
 बहुभिर्भाति (for ") P₁ Ds (margin as above) Cal ed
 चित्रै (for रूपिभि) — (L 1466) B₁ s Dn Dns
 D₁ s s Ga स्फटिक (for स्फा) B₁ हुमम् (for प्रभम्)
 Ns V₁ s Ga सलिलै स्फटिकप्रभै (for ") — (L 1467)
 Ks Dn Ds Gs s समूहा (for समुहा) — (L 1468) Ks
 D₁ s पुलकित (D₁ 'ले सुत) यै सयं, D₁ (margin) युष
 स्रवणा मयं (for ") — Ks Ds om (hapl) 1469
 — (L 1469) B₁ s Ds तता, Gs s तरा (for नागा) Ns
 V₁ समूहा (for 'नेर) V₁ नागा कामसमूहा (for ")
 Ks भूपतेर (for विचित्रैर) B₁ s Ds Gs s मूर्धने (for
 भूपिता) — (I 1470) V₁ नीलाश्र Ds Ds नीलाश्र D₁
 निशिला (for नीलाश्र) Ds विहरीश्रानि नीलाश्र (for ")
 Ds मानु (for तह) D₁ चमभिवता (for समाश्रिता)
 B₁ s D₁ s लतासुरम् (B₁ 'न) वाश्रिता (for ") — B₁ om
 (hapl) line 1471 — (L 1471) Ks (sup lin) चल
 कन्त्य Ks Ds ह्यप्रत्यय Ds विलम्बन्त्य (for 'वन्द) Ks
 विशिष्यन्त्यश्च वृषाणि (for ") Ds वर्षिता (for चदिता)
 — (L 1473) Ns Ds समापूर्ता (for समुद्रता) Ds मदता
 साधवेन च (for ") — (L 1473) Gs देवे च (for
 बेलव) — (L 1474) Ks Ns B₁ s Ds Ds (sup lin) s

चलवद्भिश्च (for चल) D₁ रोधिभि (for रोधिभि)
 — (L 1475) Ns Dns Ds Gs वर्ष, B₁ पथ (for पूर्ण)
 Ds विपुलैर (for बहु) D₁ ह्यमने वसुधाधरा (for ")
 — (L 1476) B₁ Cal ed मधुमन, Ds (margin) मय
 साध (for मधुमन) — (L 1478) B₁ s Ds मयु (for
 मधोर) — (L 1479) D₁ मयु (for मयी) Ks D₁ नदी
 प्रसवती चैव (for ") — Ds om line 1480 — (L 1480)
 Ds दृढ (for मयु) — (L 1481) Ks D₁ विपुलैर (for
 विम) — (L 1482) Ds विनेय पुष्करसाध (for ")
 Ks s Bs Dn D₁ s s Ga नीलिता (for चोदिता) — Ks Ds
 Gs om (hapl) lines 1483 1485 — (I 1483) Ks B₁
 D₁ तत्त्वं (for तत्) Ds ब्रह्मबन्धुनिर्पविता (for ")
 — (L 1485) Ns V₁ वेदिता Ds D₁ s नीदिता (for
 वेदि) — (L 1486) Ks Ds Ds s s सरस्व (for सिरसा)
 Ks s D₁ s (both margin as above) सरासव (for सधारा)
 — (L 1487) Ds मयु (for मुद्र) Gs स्रवते (for स्रजते)
 V₁ मुद्र च स्रवते स्रक (for ") Ds पायन (for शायन)
 — (I 1488) Ks Ds Gs Pocus ed तपसायाः Ks
 सरसाया (for 'सरसा) Ds क्षेत्र (for सरे) — (L
 1489) Ks s V₁ s D₁ (sup lin as above) s Gs मधुनी
 श्च Ds मेद, Cal ed मया (for सर) Ds s Gs पुष्करे
 तु (for 'रेतु) — (L 1490) Ds Ds सुचासुरो धर्मयो
 (for ") Ks V₁ s B₁ s Ds D₁ s स्रज (for स्रज)
 — (L 1491) Ns वृषाण, D₁ रूपान् (for पणान) Ks
 Ns V₁ s Dn D₁ (margin as above) s s (margin) s

युक्तः परमधर्मात्मा ब्राह्मी सिद्धियुगागतः ॥
 सर्वं पश्यति सर्वत्र दिवि मुच्यन्तरे तथा । [1545]
 ज्योतिष्णु कर्म कुर्वाणो बहुरूप रा सपदा ॥
 महेश्वरो निगृह्यात्मा वृष्टरूपेण तिष्ठति ।
 उद्धृत्य दक्षिण पाद वायुभक्षः समाहितः ॥
 अष्टौ वर्षसहस्राणि सहस्र शतमेव च ।
 महायोगी महादेवो नियमाद्ब्रह्मसभयः ॥ [1550]
 अथ वायुर्धर्माभूत्या अन्ते चरति गोपतेः ।
 फेनीभूत समुद्रारे, पवन निर्गिरन्मुखात् ॥
 स निष्पान्तस्ततो वक्रत्रात्याणेन परमात्मवान् ।
 निर्यासभूत पतितो नैत्रात्रो नैत्र पार्थिवः ॥
 स फेनो वारिणाविश्य चचार यमुधातले । [1555]
 नैत्रात्रो नैत्र शुष्पान्नो वायुः सघातमागतः ॥
 तत्वाले फेनमुत्क्षिप्य पवन सह वारिणा ।
 निरालम्बे निरालम्बस्तन्ध्राणि समपयत ॥

— Ds om line 1540 — (L 1540) Ks Ds तपो वने
 (for सपोधन) — (I 1541) Ks तपसा (for तेवमा)
 Ks Ds विभाव्य भरतर्यम् Ns व्य दशमभव Bs न्य पुर्य
 र्भम् (for ⁶) — (I 1542) Ks s Dn Ds Ds s तपसो.
 Ns Bs मनमा B s मनमो Ds नममो (for तपसा) Ks
 मासयन् (for भास) — (I 1543) Vs साधयन् (for
 धात्) (I 1544) Cal ed युक्त (for युक्त) Ds कश्चिद्
 (for निदिम्) — (L 1545) Ks Ns V1 B s Ds Ds s
 (marg) सप्रदयति सर्वत्र Ks Dns Ds Gs संप्रदयत स', Ks
 सर्वं पश्यते स' Vs Bs संप्रदयति स Dns सप्रदयत स',
 Ds Gs सप्रदयति स' (for ⁶) Ns Bs (marg as above)
 भुवम्बरे V1 भुवम्बरे Vs भुवम्बरे (for भुवन्तरे) Ds
 दिक्षि भुवम्बरे तथा (for ⁶) — (L 1546) Ks s Bs
 Ds Gs ज्योतिष B1 Ds Ds ह्य Dns Gs 'त्यु (for 'त्यु)
 Ns यमुरूप (f r बहुरूप) Vs Ds बहुरूप स्वसपदा (for ⁶)
 — (L 1547) Gs Poona ed G(ed) स्ति (for ति) Ks
 Ds (s p ltn as above) ह्य (for वृष) — Gs om
 lines 1549 1552 — (I 1550) Ds भस्स (for ब्रह्म)
 Ds नियमाद्ब्रह्मणि स्थित (for ⁶) — (I 1551) Bs वारि
 (for अथ) Ks Gs धनीभूते (for भूत्या) Ks Ds [न]तरे,
 V1 s Ds अन्तरा (for अ-त) Ks Ds अन्तराति भूपर, Ks
 [न]तरे चरति गायन (for ⁶) — (L 1553) Bs कालीभूते
 Ds केन' (f r पना) Ks s Ds निर्गिरन्; Ns V1 s Ds
 निर्वमन् (for निर्गिरन्) — (L 1553) Bs निष्पान्त सतत

ते क्षिपन्ति पयो भूमागामानं स्वेन घट्टिताः ।
 नीलमेघारणप्रख्या नैत्रात्रो नैत्र पार्थिवाः ॥ [1560]
 ब्राह्मी मूर्ति समाधाय वायु सर्वत्रगो वशी ।
 समा. सहस्र सपूर्णं चचार विपुल तपः ॥
 वह्निर्वहुञ्जती भूत्या चीरवत्कल्पासभृत् ।
 तपसत्यदनाहारो मौनमास्थाय पौष्करे ॥
 वर्षाणा च सहस्राणि त्रीणि चैक च मन्ततः । [1565]
 तस्याग्नेस्तेजःसभूतो महानग्निः प्रयतते ॥
 स्वर्गप्रधाशश्रुचैव स्वर्गासासी तमोनुदः ।
 दिवि भूतप्रकाशाख्यस्तपसा ब्रह्मसभयः ॥
 तपश्चरति ब्रह्मप्रिलोकाना भूतभाननः ।
 तत्तमो भुवि राजेन्द्र मानुषेयु प्रतिष्ठितम् । [1570]
 भास्वरस्तेजसहारान्तो भवति सत्तमः ॥
 मर्त्याना सर्वभूताना तेज आक्षिप्य वर्तते ।
 न नु योगरले राजन्ब्राह्मणस्य विशेषतः ॥

वक्रान् (for ⁶) Ks Dns Ds s Cal ed परमासवान्, Vs
 Ds 'मा मना (Ds 'न) (f r 'मासवान्) — (L 1555)
 Ks s V1 B s Dn Ds s वारि पाथिव्य, Ds गा समा' (for
 वारिणा') — (L 1557) Ks सपचन् (for पवन) — (L
 1559) Ks s Ds s (sup ltn) s वेन Vs वायु (for स्वेन)
 — (L 1560) Ds निर्गिरन् (for नैत्रात्रो) Ds G(ed) नैत्रात्रो
 न च पार्थिव (for ⁶) — (I 1561) Ks Ds युक्ति (for युक्ति)
 Gs समाधाय (for 'धाय) Ds सर्वगतो (for 'त्रगो) Ns
 वशी (for वशी) — (L 1563) Vs B Ds Ds s वागपृक्ष;
 Dns 'हृत् (for 'हृत्) — (I 1564) Ns V1 s Bs Ds
 जल्पद् (for सप्यद्) — (L 1565) Ds शत (for श्रुति)
 Dn प्र (for च) — (L 1567) Ks सर्वं (for स्वर्ग) Ks
 Ds स्वर्गप्रकाशत (Ds 'क'श्चैव, Bom Poona eds G(ed)
 स्वर्गप्रकाश हृत् च (f r ⁶) — (L 1568) Gs Cal ed
 दिव्यो (for दिवि) Ks Ds भूते; Ds भूत (for भूत) Gs
 प्रकाशश्च (for 'शाप्यात्) Ks Ds दिवि भूत प्र' (D1 sup ltn
 'मिर्)काशाख्ये (for ⁶) — Bom ed G(ed) om line
 1569 — (I 1569) Ds Gs Poona Cal eds धूमागिर
 (for ब्रह्मा) Ds (marg as above) सभय (for भावन)
 — (I 1570) Ks Ds सत्तपो Ds यतन्तो (for सतमो) Ks
 मनुषेयु (for मानुषेयु) — (L 1571) Ks भास्करे (for
 'रम्) Ds भास्करे तपयन्तरे Ds भास्वरस्तेज सहास्तर (for ⁶)
 Ks Ns V1 s B Ds Ds s सत्तम (for सत्तम) Ks तमो
 भवति सर्वैत (for ⁶) — (L 1573) V1 s बलेत्, Ds वलो,

सक्तमो नाशयेद्वात्रो नाप्यहो भविता पुनः ॥
 पुष्पमित्रो महादेजा यक्षः सर्वत्रगो बशी । [1575]
 तपश्चरति धर्मात्मा पुष्करे मुसमाहितः ॥
 महेन्द्रशिखराद्वारा याम्बव्यो यान्ति मेदिनीम् ।
 वावस्वरूपमास्थाय तिष्ठते निखिलाः समाः ॥
 जानुभ्यां पतितो भूर्मा ज्योतिर्नभसि पश्यति ।
 समा सहस्रं निखिलं त्रैरेरनिमिषैर्जगत् ॥ [1580]
 नेत्राणि बहुधा तस्य नेत्रान्तरभिनःखलेः ।
 मय्यं दिनकरे प्राप्ते रविमवान्सपरिभ्रष्टैः ॥
 ते रश्मयः प्रभातेत्रैः शतशोऽथ सहस्रशः ।
 रराज तेज सयोगाद्विशुद्धिरिव पावकः ॥
 सविस्फुलिङ्गैर्नैत्रान्वैरादित्यमनुपतते । [1585]
 कर्मणोऽन्ते सुगान्ते वा जगतो बहुरूपिणः ॥
 बहुधा तु पुनर्भूत्वा निपण्णो वसुधातले ।
 समासहस्रं सपूर्णं तपस्तेपे मुद्रारूपम् ॥
 निष्कृतीन्द्रियो भूत्वा अप्सरोभिर्ललाम ह ।
 भरोः शिखरमासाद्य काम कामेन निर्बन्धम् ॥ [1590]

तपःकामः स यक्षस्तु कुबेरो नरवाहनः ।
 विष्णुदेव तपोप्यक्षस्तैजसोऽन्ते त्रिजृम्भन्ति ॥
 न हि कश्चित्सुमानन्ति य एव तप आचरेत् ।
 त्रिपु लोकेषु राजेन्द्र ऋते विष्णु सनातनम् ॥
 धामुकिर्बहुशीर्षश्च नागेन्द्रो भीतमास्थितः । [1595]
 तप आचरते सम्पद् निधाय मनसा मनः ॥
 शेषः सत्यधृतिर्नागो बलवान्द्रव्यसमयः ।
 वृक्षमारुह्य धर्मात्मा अधःशीर्षोऽवलम्बते ॥
 जिह्वाभिलोलैर्हानाभिर्मात्रजं विषमुत्सृजन् ।
 समाः सहस्रं संपूर्णं निराहारस्त्रयोधनः ॥ [1600]
 कालकूटं विषं तद्वि सुमहत्समपयत ।
 येन लोको ह्यभिमलो न सुरां विन्दते नृप ॥
 सर्वत्रानुगतं तीक्ष्ण भुजगेपु महीपते ।
 जङ्गमं स्यावर चैव सर्वत्रानुगतं विषम् ॥
 परस्परविद्वेष्टेन सिंहेनूत्तेन भारत । [1605]
 नाशयत्यात्मनोऽज्ञानि तेन तीक्ष्णेन भारत ॥
 अथ ब्रह्मा महाभागो भूतानां हितकाम्यया ।

De बले (for बले) De तनु योवाले रानन् (for °) — (L. 1574) Ns रानन् (for रात्रौ) Ns V1 s B Ds s Gs द्वयम् (for पुन) Ds s नाप्यहो भवति द्वयं (Ds ध्रुव)म् (for °) — (L. 1575) Vs स यथा सर्वगो वशी (for °) — (L. 1576) Ks Ds Gs भूतानाम् (for धर्मात्मा) — (L. 1577) Ds s Gs महेन्द्रशिखराद्वारा (for °) B1 s Dn1 Cal ed वावस्वो (for 'न्दो) — (L. 1578) Ks Ds वावस्वो, Gs 'च (for 'त्स्य) — (L. 1580) Ds तपन् (for जगत्) — (L. 1581) B1 नेत्रास्तर (for 'त्रि) Ks V1 B1 s Ds नि स्त, Dn Ds s नि सुता (for 'ते) Gs नैत्रान्तरभितलत् (for °) — (L. 1582) Ks भव्य Ds मध्ये (for मय) Ks मय दिनकर प्राप्ते (for °) Ks s B Ds परिग्रह, Ks Ns V1 s Dn Ds 'भ्रष्टे (for 'भ्रष्टे) — (L. 1583) Ds हरिमनि, Ds शिखरमय (for 'ते रश्मय) — (L. 1584) Ks V1 s B1 Dn Ds s (margin above) त्रिन्द्रि, Gs Cal ed ब्रह्म त्रिन्द्र (for त्रिन्द्रिन्द्र) Ds लोचन (for पावक) — (L. 1587) Ks V1 s Dn Ds s Gs Cn चतुष्टय, Ds 'रूप (for 'वा तु) Ks Ds s त्रिनेत्र, Ks s Dn Ds त्रिपणो (for 'त्रि) Ks त्रिनेत्र चतुष्टय त्रे (for °) — (L. 1588) Ks s Dn समासिपु सपूर्णम् Ns V1 s Ds समासद्वये संपूर्ण, D1 समरश्मिसुसपण्ण, Ds सोमो रविमसुसपण्ण, Dom Pooua

eds G(ed) स यो रश्मिपु सपूर्णं (for °) Ns V1 s पुष्य (for तपस्य) — (L. 1588) Ks स कामिन्, V1 सघार ह (for सलाम ह) — (L. 1590) B1 Ds पीडयन्, Ds निर्दहन् (for निर्बन्धन्) — (L. 1592) Ds s (margin) s नेत्रान्तेन (for 'लोचने) Ns V1 s B Ds न लभते (B लि), Ds Gs त्रिपुमन्ते (for 'त्रि) Ks Ds s तेजसा सेन शोभयन् (D1 ब्रह्म, Ds अर्जित), Ks 'हेन त्रिपुमन्ते (for °) — (L. 1600) B1 सपक्ष (for तप या) Ks आचरत तप सम्पद्, Gs सपक्षरत सम्पद् (for °) — (L. 1597) Gs पतिह (for 'च) — (L. 1598) Ks Ns V1 s B1 s Dn Ds Ds s स स्यावशीर्षो (V1 त्रिनेत्र), Ds सर्वशीर्षो (for मय-शीर्षो) Gs प्रलम्बते (for 'बल) — (L. 1599) B1 उकिर्षन् (for उरुनन्) D1 महान् त्रिपुसुन्त् (for °) — (L. 1600) Ds समासद्वये सपूर्णं (for °) — D1 om line 1602, — (L. 1602) Dn [मय प्रलो, D1 [म]सिपुमे (for 'प्रलो) Ks (before corr) महन् (for नृप) — (L. 1603) सर्वं गानानुस कीदम (for °) Ds Cal ed भुजगेपु महीपते (for °) — (L. 1605) Ns lacuna, V1 ब्रह्मसुनेन: V1 हृद्युः V1 Dn Gs हिसाणु, Ds चतुर्षु (for त्रिपु) — (L. 1606) Ds च त्रैपुरात्मनोऽज्ञानि (for °) — (L. 1608) Ks s Ns V1 s B1 Dn Ds D1 s s कश्चित्पु, Ks 'सिनाय, B1

मन्त्र विद्युजते राजन्ब्रह्माक्षरमहिंसन्म् ॥
 गह्मत्तन्वितनः पद्मैर्नयामैः सलिल महीम् ।
 समासाहम् सपूर्णं चूलाभिणावलम्बिना ॥ [1610]
 पर्णभारश्च त्रिभैरिस्तीर्णैर्वसुधातले ।
 रराज वसुधा चैव तैः पर्णैर्बहुचित्रितैः ॥
 येन वृत्तेन जीवेयु सर्वभूतानि भारत ।
 इहलोके मनुष्येन्द्र देवलोके च भारत ।
 द्यौरिवाचितनक्षत्रा महीतलनिसर्षिभिः ॥ [1615]
 मघनाहिममपाते भवत्येकचरो यजी ।
 पुन्त्रराम्भसि धर्मात्मा मत्तयोह्लितमूर्धनः ॥
 अय सुतलमात्रम् पृथिवीं प्राणुदेहिनीम् ।
 तपश्चरति धर्मात्मा बाहुमुच्यम् दक्षिणम् ॥
 सायं वर्षसहस्रं च शतमेकं च मुनत । [1620]
 तपश्चरति सयोगाद्वायुभक्षः समाहितः ।

समाधियोगात्सयोगाद्ब्रह्मयोगस्य भारत ॥
 येनेय पृथिवी राजन्धार्यते ब्रह्मयोगिना ।
 अनाद्यन्तेन नित्येन सर्वत्र विपथैषिणा ॥
 योऽसौ विद्युरगामात्मा परमात्मा निराकृतिः । [1625]
 दिने निष्णणो भवति राज्ञो भवति वै स्थिर ।
 सत्यसधः स धर्मात्मा कामकारकरोऽभवत् ॥
 तस्य यः सोद्यतः पाणिः पृथिव्यां पृथिवीममः ।
 राज्ञी स तपनो भवति मण्डल विपुलं नभः ॥
 स चन्द्रविषयं राजन्शमयामास रुन्धति । [1630]
 प्रहणा गतयश्चैत्र ताराणा च विशेषतः ॥
 ता छायामाक्षिपत्सोमः क्षत्रकिर्मण्डलेन वै ।
 पृथिव्या दक्षिणो हस्तो महायोगी महामनाः ॥
 सैषा छाया शशीभूता शशिमण्डलमाविशत् ।
 अल्लिङ्गा पृथिवीलिङ्गादद्भुतादक्षया दिवि ॥ [1635]

अर्धं हितम्, G₁ अर्गाईवम् (for अर्धसिक्कम्) D₂ ब्रह्माक्षरमथे
 हितम्, Cal ed ब्रह्माक्षरसन्निभम् (for ⁶) — D₁ ins
 after line 1603 Ks after line 1609

54** बाहुराक्ष सतो योगादिद्विधास्तस्य पचना ॥
 वेदत्रिभिर्दिने श्रेष्ठे सद्यत्नपराधने ॥

— (L 1609) D₁ विगते (for प्रिलते) K₁ s D₁ नगाम,
 D₂ नचाप्र (for 'त्रे') K₂ s D₂ G₂ सस्वृत्तव, D₃ प्रलिप्तम्, D₄
 च लिप्तम् (for सलिल) D₅ नगाम सधयम्भदम् (for ⁶)
 — (L 1610) K₁ वृक्षाप्रेण, D₂ भूला* D₃ मूला*, D₄
 चम्पवा* (for चूला*) Cal ed बलाभिणावलम्बने (for ⁶)
 — (L 1611) D₂ G₂ पर्णादित्त (for पर्णमा*) D₃ पर्णादित्त
 विकारैश्च (for *) K₂ त्रिस्तीर्णैः, K₃ त्रिस्तीर्णैः, ⁶ त्रिस्तीर्णैः
 V₁ s B₁ s D₂ D₃ विशीर्णैः, D₄ त्रिस्तीर्णैः (for त्रिस्तीर्णैः*)
 D₅ त्रिस्तीर्णैः (for ⁶) — (L 1612) D₂ त्रिस्तीर्णैः
 (for त्रिस्तीर्णैः) K₁ s s D₂ D₃ s G₂ पर्णैः, G₃ 'त्रे' ब्रह्म
 त्रिस्तीर्णैः (for ⁶) — K₁ D₂ om. (hapl) line 1614
 — (L 1614) V₁ लोकेषु (for लोके च) — K₁ om line
 1615 — (L 1615) B₂ विराजित, D₃ इवारिल (for
 'वित्') — (L 1616) K₂ D₁ घनवान् ⁶ D₂ मघवा;
 D₃ D₄ G₂ हिमवान् (for मघवान्) D₅ स्वपतेर् (for 'ते')
⁶ V₁ s B₁ D₂ D₃ सपति (for भवति) — (L 1617) K₂
 D₁ पुष्पेभ्यःकामि (for 'शामति') K₃ om. (hapl) lines
 1617* 1619* D₁ मत्तयोह्लितमूर्धनं (for ⁶) — (L
 1618) K₁ s V₁ D₁ s स्वधर्मम् D₂ भूत् (for सुव्) D₃
 अय सुतलमात्रम् (for ⁶) ⁶ B₂ D₃ D₄ s G₂ पृथिवी प्राणु

देहिनी (for ⁶) — (L 1619) D₂ चत्वार (for चरति) K₂
 D₁ उरिष्ठम् (for उद्यम्) — (L 1621) D₁ धर्ममा (for
 सयोगम्) ⁶ B₂ D₃ D₄ G₂ वायुमक्षा समाहित (for ⁶)
 — (L 1622) ⁶ V₁ s B₁ s D₂ D₃ s G₂ सहाद्वा (for
 संयोगद्) K₂ D₁ मन्त्रविद्योगसयोगद्, D₂ समाधिपयोगसं;
 D₃ 'धियोमेनासहाद्वा, D₄ समो योगाच मयोगद् (for ⁶)
 — (L 1623) K₂ s पाणिना (for योगिना) — (L
 1624) K₁ s अनाद्येन च (K₂ न) तिल्येन; K₃ ⁶ B
 D₂ G₂ 'द्यन्तमनिल्येन; V₁ s D₂ 'द्यन्तमदोयेन (for
 *) — K₂ om line 1625 — (L 1625) K₂
 योगैर् (for योगैः) ⁶ V₁ s D₂ D₃ अयेयात्मा; D₄
 अनाद्योर्भा (for 'घर्मा') — (L 1626) B₂ D₃ विष्णो
 (for नि*) K₂ स्वपति (for भवति) K₃ ⁶ D₂ स्थित
 (for स्थिर) — (L 1627) K₁ D₁ सचयमे (for 'सध')
 K₂ कर्मकारकरो भवेत्, D₃ कामकारकरो भवेत् (for ⁶)
 — (L 1628) B₂ om. (hapl) from पृथिवी up to पृथिव्यां
 (in line 1933) — K₂ om line 1629 — (L 1629)
 D₁ भूत्वा (submetric) (for स्वति) B₂ रात्रौ तपति भो
 भाति, D₃ विषेध मण्डल सौम्य (for ⁶) D₄ विचरन् (for
 मण्डलं) — (L 1630) K₂ s स्वयं चन्द्रविरम् (for ⁶)
 K₃ s D₁ s मन्त्रयामास स्वपति, K₂ D₂ (margin) समयातो न
 ह; ⁶ V₁ छायाया समपयत् (for ⁶) — (L 1632) K₂ s
 V₁ D₁ s सोमात् (for सोम) K₂ ⁶ B₂ D₃ D₄ D₅ Cn तां
 छायामाक्षिपत्सोमात् (for ⁶) B₂ सुतमिर्; D₃ सुचन्द्रिर्; D₄
 चरता, G₂ स बहिर (for स्वबहिर) — (L 1634) K₁ s

भद्राङ्गान्ध्रुपगृह्यैव तपश्चरति निश्चयात् ।
 प्रोक्ष्य पादौ तु सत्त्वो पृथ्वी वाच्यमुपागतः ॥
 सूर्योर्धिभिः पीयमानादाक्षिप्यति महीतलात् ।
 महीमिवाञ्चुपसना युगान्ते विष्णुतेजसा ॥
 रराज सूर्यरश्मीभिर्न्यैतिपिक्ता महानदी । [1640]
 स्फाटिकेन शुभा वैषा काञ्चनैर्पातुमिर्वृता ॥
 आदित्येन समादत्ता रश्मितेजोभिसम्भवेः ।
 मण्डलान्तर्गता देवी चक्षुषा नोपलभ्यते ॥
 रश्मिभिः पुनरुत्तीर्णा ततो योगेन धावति ।
 आकाशागङ्गा सपृत्ता विपुलैरम्बुविप्रहेः ॥ [1645]
 शीतच्छायैश्च तरुभिर्ज्वालिभ्यश्च सुगन्धिभिः ।
 पञ्चरण्डैश्च विविधैः शुभुमे दिव्यगन्धिभिः ॥
 काञ्चनापीडजघना स्फाटिकान्तरमेरला ।

पदारभुमिरापीता चक्रवाकावसिका ॥
 नीलगर्भसुकेशान्ता पुष्पसचयसंकुला । [1650]
 शोभते प्रविसर्पन्ती प्रमदेव निभृगिता ॥
 सख्या गङ्गा फलं लेभे पुष्करेण समाहिता ।
 सुतपा चन्द्रविहिता लोकानां धारणे रता ॥
 सरस्वती स्वैर्यनैरधीते ब्रह्मवादिनी ।
 पृष्ठात्प्रयाता शैलेन्द्रे मन्दरे मन्दगामिनी ॥ [1655]
 श्रगामाश्रुतरो वेदान्पादैश्चतुर्भिराश्रुतात् ।
 यजुर्भिः सामभिश्चैव प्रथिताऽन्ध्रान्या तथा ॥
 क्षीपामिर्बलनप्रत्येकस्यसा दग्धकित्तिवपैः ।
 सुपाश्वस्य गिरेः पादे परिदायैः सुदारुणैः ॥
 निखनं सर्वभूतानि नियमेन च मे द्युणु । [1660]
 मन्दराभे विसर्पन्तं जगत्कृत्स्नमतीन्द्रियम् ॥

Bs Ds Bz Ds Ds द्वेषा (for द्वेषा) — (L 1635) Ks Ds
 अलिङ्ग्य, Vs अलिङ्गा, Dns Ds अलिङ्गात् (for अलिङ्गा)
 Vs इच्छया (for इच्छया) — (L 1636) Ks Vz Bz Ds
 अहोर्गम्, Ns अहोर्गत्, Vs इम् (for इति) Bz दुर्जयम्,
 Bs Ds Gs दुश्शम् (for निश्शम्) — (L 1637) Ks
 Ns Vz Ds Ds सुतले (for स) B Ds Gs निश्शयाजोह्य
 पादौ तु (for ") Ds अलिङ्, Ds साभ्याम् (for वाच्यम्)
 Ks Ns Vz s Ds युधिषी वाच्यमाना, Dn युधिषी तपसि
 स्थिता (for ") — (L 1638) Ks सूर्योर्धुभि (for सूर्यो
 र्धिभि) Vs पौड्यमानाद् (for पीय) Gs सूर्योर्धुषि वीर्य
 मानाद् (for ") Ks अलिपति, Ns Bz साक्षिपति, Ds 'स्य
 तु, Gs 'स्यत् (for 'स्यत्) Ks s Bz Ds s तरे (for
 तलाद्) Dn Boun Poun eds Gted) भाक्षिप्यत महीतले
 (for ") — (L 1639) Ns Vs Bz s Dns Ds Ds s Gs
 चसना, Vz Bz स्यना (for चसना) Ds महीमिवाञ्चुपसना
 (for ") — (L 1640) Ks Is Ds Ds स्वतिपत्ता, Ks
 Ns Va Ds s रिता (for रिता) — (L 1641) Dn सा
 (for या) Ns Vz s Ds Gs स्फाटिकैर्वृषा (Vs 'वा) द्वेषा,
 Bs s Ds 'कैर्वा श्रुभा वैषा, Ds 'कैर्वसुषा वैषा (for ") Gs
 तथा (for युता) — (L 1642) Ks Ds s यमायुता (for
 'युता) — (L 1643) Ds Gs यमते (for स्यमते) — (L
 1644) Ds तपो (for तपो) Ks वधते, Ks वाचते (for
 धारति) — (L 1645) Ds सचुदा (for ता) Ds भद्र
 (for धारु) — (L 1646) Ns Bz (margin as above)
 शरदात्स्यैर् (for शोभयत्यैर्) — (L 1648) Ns Vz कात्
 पार्ष्णिकप्रया (for ") — (L 1649) Ks Dn Gs पार्ष्ण
 सिता पीता, Ds 'रेणुिर्वापीता (for ") — (L 1650) Bz

पत्र (for पुष्प) — (L 1661) Ks s s B Dn Ds s Gs
 विप्र, Ns Vz s Ds प्रति, Ds जित प्र, Ds भुवि (for प्रति)
 — Ds om (hapl) lines 1652-1653 — (L 1652) Ks
 साश्राद्, Vz B Dn Ds Ds Gs द्वेषा (for ससया) Dns द्वेषा
 नाद् फल लेभे, Ds लेभे गङ्गा फल सारये (by coor सम्बन्ध)
 (for ") Vs Bz s Ds Gs समागता (for 'हिता) — Ds
 om (hapl) line 1653 — (L 1653) Bz s Dn Ds s
 सुतपात्, Gs सुपया (for सुतपा) — (L 1654) Vz Cal
 ed चक्रम् (for व्यक्तम्) — (L 1655) Gs (for पृष्ठात्)
 Ns Vz s शैलेन्द्र (for 'श्रे) Ks पृष्ठ प्रयता शैले, Ds
 पृष्ठात्प्रयच्छैलेन्द्र (for ") Ns Vz Ds s Gs मन्दर (for 'द)
 — (L 1656) Ks Gs s साश्राद्, Ns Bz s Dn Ds Ds s
 प्रत्याहार, Vs s Bz वाद्यवायु (for प्रत्याहार) — (L
 1657) Ks Ds प्रत्येतान्, Ks Vs Bz Ds प्रथि (for प्रथि)
 — (L 1658) Gs 'वदयै (for 'दित्यै) — (L 1659)
 Ks Vs Ds पाथै, Ds Cal ed पादे (for पादे) Ds Cn
 पार्ष्णैश्च (for पार्ष्णैश्च) B s Dn Ds Ds Cn सुपारणै
 (for सुपारणै) Ks पारिदायै पारणै, Ks Ds पारिदायै
 पारणै, Ns Ds पारिदायै (Dns 'दायै) सुपारणै, Vs
 पारिदायै सुपारणै, Vs Gs सार्ष्णैश्च सुपारणै (Vs 'ने)
 Ds पारिदायै (margin पार्ष्णैश्च) सुपारणै, Ds पारिदायै
 (margin पार्ष्णैश्च) सुपारणै (for ") — (L 1660) Ds
 निश्शयात् Cal ed निश्शयात् (for निखनं) Ks Ds श्रुतानां
 (for 'नि) Ds निखन सर्वभूताना (for ") Ds निनयेन
 (for नियमेन) Ks च मे द्युणु, Bz s न द्युण्वते; Bz न
 मे द्युणु, Ds सुवादि च; Ds Gs s च द्युण्वते; Ds (inf
 fin) च द्युण्वते (for च मे द्युणु) Ns Vs Ds नियमेन च

विरामनियमे प्राप्ते तूष्णींभूता बभूव ह ।
 न याचमीरयेद्देवा नियमात्सत्यवादिनी ॥
 अथ भूतानि सर्वाणि तूष्णींभूतानि सर्वदाः ।
 न शेडुरभिधानार्थं व्याहृतुं वदन्वेदलात् ॥ [1665]
 विभज्य योर्गं मनसा सर्वभूतेष्वनुग्रहम् ।
 सरस्वती स्वरयुता व्याजहार महास्वनम् ॥
 सरस्वत्या समायुक्तां शिक्षां गृह्णन्ति देहिनिः ।
 तस्मिन्नेवाथ ते सर्वे गानं गायन्ति शिक्षया ॥
 आदित्या यस्यो रुद्रा मरुतश्चाधिभिः सह । [1670]
 जटिलाक्षीरवसना मुञ्जनेखलधारिणः ॥
 गन्धर्वाः किन्नराश्चैव सनागा सह चाम्बसः ।
 तपश्चरन्ति सहिताः पुनरैरुप मनीषिणः ॥
 अपि कीटपतंगैश्च सह सर्वैः सरास्यैः ।
 शोषयन्ति शरीराणि तपसोमेण यत्नतः ॥ [1675]
 विष्णुर्विष्णुत्वमापन्नो देहान्तरं विच्छुष्टवान् ।
 संरक्षति महायोगी सनांस्तान्सदृचारिणः ॥

पुनरुते रमते विष्णुर्विष्णुरेव द्विधा वृतः ।
 दीप्यमानः स्वतेजोभिर्निधूम इव पात्रकः ॥
 सोऽभिर्मन.समुद्भूतः पृथिव्या तापयन्निव । [1680]
 प्रधावति समं तेन मण्डलं दशयोजनम् ॥
 विरराजाचिभिर्दीप्ति. प्रष्टतश्चानलम्बिभिः ।
 विस्तीर्णपर्णत्रिभयंमयूरेषि दीपितः ॥
 तस्यामेर्विष्णुलिङ्गाना न शेडुल्लङ्घने रताः ।
 विपकीर्णस बहुधा मर्यादामिव भास्कर. ॥ [1685]
 सोऽभिर्दीप्य त्रिभय्यांश्चान्निधूम इव पात्रकः ।
 ऋतिरग्निर्ज्वलनत्रयैर्विक्रीयत इनाध्वरे ॥
 सोऽभिर्मुमगतस्तत्र तिष्ठते विपुलम्बदा ।
 यात्रद्विष्णु. त्रमप्राप्तो नियमस्य समापनान् ॥
 रक्षा कृत्वा न तं विद्याद्विष्णुर्विष्णुपराक्रमः । [1690]
 भूत्या शतशरीरो धे नागो बालाहकोऽमवत् ॥
 तमभिप्रामात्मसंसृष्ट लेलिहानं महामतिः ।
 अनिपवृद्धं तेजोभिर्भूताता हितकाम्यया ॥

शृण्वते, Ds 'श्रेष्ठ न शृण्वते (for 'श) — (L. 1661) Ks Ns Vs s B Ds Ds s मन्दराय (for 'श्रे) Ks Vs s Bs Ds Gs s सर्वम् (for 'हृष्टम्) — (L. 1662) Ks Ds नियमं, Ds s 'म (for 'श्रे) Ks विराम नियमे प्रोक्त Ds 'मानवैः प्राक्ते (for ") — (L. 1664) Ks Ds सद्य (for 'सथ) — (L. 1665) Ds वचन (for 'वदन्तैः) — (L. 1666) Ks Ds विभज्य (for 'विभज्य) — (L. 1667) Ks Ds Ds s Cn तीरयुता, Vs Ds सुसुता (for 'स्वयुता) Ds सरस्वती स्वरयुता (for ") Ks Bs Ds Ds महास्वना, Ks s Ds s 'स्वनाम् (for 'स्वनाम्) — (L. 1668) Ds महासुहृत् (for 'समायुक्ता) Ds सरस्वत्या स्वरयुता (for ") Vs देहिनिम् (for 'न) — (L. 1669) Ks [आ]भिते, Ks [मा]भिते, Ds [उ]प्यते, Ds भिते (for [म]य ते) Vs शिक्षिना (for 'शिक्षया) — (L. 1670) Gs om lines 1670^a-1670^b Ks वसुभिर् (for 'मरुतश्च) Ds चर्चसि, Gs चर्चसि (for 'चाधिभि) — (L. 1671) Ks सुषुप्ता, Ds सुषुप्ता (for 'सुषुप्ता) — Ds om (hapl) lines 1672 1673 — (L. 1672) Ks Ds सनागा सचाम्बस (for 'स) — For line 1672, Ds subst

55** गन्धर्वाक्षीरवसना किन्नराश्चैव सर्वदा ।
 — (L. 1674) Ks Ds पतनाय (for 'पैर) — (L. 1676)

Ds देहान्तर (for 'र) — (1677) Ds महायोगान् (for 'योगी) — (L. 1678) Ns वमते (for 'रमते) B Ds Ds Gs s पुनर (for the second विष्णु) Ds एको (for 'एव) — (L. 1681) Ds समस्तेन (for 'सम तेन) — (L. 1682) Gs शगराजाचिभिर्दीप्ति (for ") — (L. 1683) Ns Bs Ds विशीर्ण (for 'विस्तीर्ण) Ks Dn Ds विशीर्णपाद (Dn Ds 'धे) विमर्षैः, Ks Vs s Bs Ds Ds s विशीर्णेषु Ds 'णं प'र्वि', Bs Gs विशीर्णवर्णवि' (for ") — (L. 1885) Ks s Vs Ds Dn Ds s Gs Cn वसुया (for 'बहुधा) Ks s Dn Ds s Gs भास्करम् (for 'र) — (L. 1686) Ks s Vs P Ds s सोमेति दीप्यति सवसासु (Ks दीप्तानुर, Ks तीरानुर, Ds सदागुर, Bs सुषुप्तुर, Ds सर्वागुर, Ds Ds सोमिर्दीप्य सवसासु गुर (for ") — (L. 1687) Ks Vs Ds s विद्विग्वन्, Ks Vs B Ds Ds s विद्विग्वन्, Ds (marg) भूपयन्त (for 'त्रिषीयन्) Ks विद्विग्वन् इनाध्वरे, Cal ed विकृतौ वा महाध्वरे (for 'स) — (L. 1688) Ds भूमसम् (for 'गन्तु) Ks विद्विग्वन् सदा, Ks Vs Bs Dn Ds Gs 'ले त्त (Ks स) वा (for 'स्वना) — (L. 1690) Ds क्रमाप्राप्तो, Ds क्रम प्राप्ते (for 'क्रमप्राप्ते) Ds यावद्विष्णुचामाप्नोति (for ") Bow Poons eds G(ed) मित (for 'न त) Ds (marg) सत्य (for 'विष्णु) — (L. 1691) Bs (marg

वैशंभरायन उवाच ।

अथ दीक्षां समाप्त्याय सर्वे विष्णुमया गणाः ।
 पुष्करादभिसुद्धस्य प्रणीय च यथाविधि ॥
 जुहुवुर्मन्त्रविधिना ब्राह्मणा मन्त्रचोदिताः ।
 हनिषा मन्त्रपूतेन यथा वै विधिरेव च ॥ [1725]
 स चामिर्निधिरत्तत्र वर्धते ब्रह्मतेजसा ।
 तेजोभिर्वह्नुकीभूतः प्रभुः पुरुषविग्रहः ॥
 ब्रह्मदण्ड इति ख्यातो वगुपा निर्देहस्त्रिय ।
 दिव्यरूपग्रहणेणो ह्यसिचर्ममधुर्धरः ॥
 गदी च लाङ्गली चत्री शरी चर्मा परश्वधीः । [1730]
 शूरी वध्नी खड्गपाणिः शक्तिमान्वरकासुरी ॥
 विष्णुध्वजधर खड्गी मुसली लाङ्गलायुधः ।
 नरो लाङ्गलमालम्ब्य मुसलं च महाशूलः ।
 वज्रमिन्द्रस्त्रयोयोगाच्छतपर्वाणमाक्षिपत् ।
 रुद्रः शूलं पिनाक च मनसाधारयत्प्रभुः ॥ [1735]
 मृत्युर्दण्डं सपाशं च कालः शक्तिमगृह्यत ।

जग्राह परशुं त्वष्टा बुचेरश्च परश्वधम् ॥
 निर्निर्कारैः समायुक्ताः शतशोऽथ सदृशशः ।
 विश्वकर्मा च त्वष्टा च चक्राते ह्यायुधानि तु ॥
 इन्द्रायाम्नी रथं प्रादात्सूर्याय च प्रतापिने । [1740]
 परमात्मा दर्श विष्णु रुद्राय च महात्मने ॥
 छन्दोभिरेव तष्टा तु स चकाराय वाहिनीम् ।
 विश्वकर्मा निमानानि चकार बहुभिः प्रभैः ॥
 शरीरांशं समुद्धृत्य विष्णुः सत्यपराक्रमः ।
 पुष्करात्पर्वणि घनान्मृतनार्थं प्रकल्पयत् ॥ [1745]
 यां चैन सूर्येन्द्रशाणां त्वरया समन्तल्पयत् ।
 यथाभियुज्य ममामे शत्रुं निर्निभिदे रणे ॥
 स तं दण्डं समुचितं निर्निर्कारं समाहितम् ।
 ब्रह्मा जग्राह विधिना अन्तर्धानगतः प्रभुः ॥
 स्वैः प्रभावैश्च बहुधा सोऽक्षप्रामं चतुर्भिधम् । [1750]
 ऐन्द्रमात्रेयवायव्य रीद्रं रौद्रेण वर्चसा ॥
 एभिर्निर्कारैः सयुक्ता दिवोः पुत्रा महाबलाः ।

B₁ s Dss Cal ed किं कुर्वन्त, D₃ कमं कुर्वन् (for किमकुं)
 K₁ s D₁ परस्य(म्), K₂ अत्र परम् (for तत पं) — (L 1721) B₁ अनु (for यत्) K₂ विद्यते (for लभ्यते)
 — (L 1722) V₁ समासाय (for 'द्याय) K₁ s D₁ सर्वे
 विष्णुपरायणा (for *) — (L 1724) N₁ om line 1724*
 K₁ s D₁ नोदिता (for चो) — (L 1725) D₁ स (for
 च) G₁ यथाविधि हुनेन च (for *) — (L 1726) D₁
 तेजस्य, G₁ चेतसा (for तेजसा) — (L 1728) Bom
 ed दण्डी (for दण्ड) D₁ विमुसल (for वगुपा) — (L
 1730) K₁ V₁ D₁ s मर्यादा, N₁ मर्यादा, V₁ B D₁ D₁ s
 G₁ स्वयं (for सर्वे च) K₂ शूरी (for शरी) V₁ s चर्मा,
 D₁ चर्म (for चर्मा) — (L 1731) K₁ D₁ D₁ च अत (for
 वत्री) D₁ शूलो खड्गो वज्रपाणि (for *) Bom Poonna
 eds G₁ ed कार्मुक (की) — (L 1731) N₁ V₁
 स्वाधी (for खड्गी) D₁ D₁ मुसली लाङ्गलायुध (for *)
 — (L 1733) D₁ रत्न इलमाताय (for *) G₁ इलायुध
 (for महाशूल) — (L 1734) K₂ चतुर्ध्वं समाक्षिपत् (for
 *) — (L 1735) Bom Poonna eds G₁ ed मुनि (for
 प्रभु) — (L 1736) N₁ s D₁ D₁ s पाशमार, D₁
 पाशमय, D₁ (by corr) च पाश च (for सपाशं च)
 — (L 1737) G₁ धनुर्महत् (for परश्वधम्) — (L 1738)
 D₁ मादित्य इव दीप्यन्त (for *) — (L 1739) K₁ B D₁
 [आ]युधं बहु (K₂ धनु) (for [आ]युधानि तु) — (L

1740) B₁ D₁ D₁ s G₁ [अ]ग्नि (for [अ]ग्नी). K₁ D₁ स
 सूर्याय (for सूर्याय च) — (L 1741) K₁ s D₁ विष्णो;
 K₂ s D₁ s G₁ वृणो (for विष्णु) — (L 1742) G₁
 चकार रथवाहिनीम् (for *) — (L 4744) Bom
 Poonna eds समुपय, G₁ ed समुपय (for समुद्धृत्य) K₂
 वराभूयतःकसपदात् (for *) — (L 1745) K₁ B₁ D₁ G₁
 C₁ चान्, N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ D₁ s 6 घनात् (for
 घनात्) K₁ s 6 N₁ B₁ D₁ D₁ s प्रकल्पयन्, B₁ D₁
 प्रवर्तयन्, B₁ प्रवर्त, D₁ G₁ प्रकल्पयन् (for 'यत्) — (L
 1746) V₁ s D₁ उवा D₁ या (for या) D₁ सर्व (for
 सर्वे) D₁ (marg as above) ऐन्द्राय (for 'न्द्राय) K₁
 या चैन सूर्येन्द्रशाणा, K₂ नशां स देवस्त्वर्षो, D₁ उवा (marg
 या) चैन सूर्येन्द्रशाणा (for *) K₁ D₁ रक्षार्थं, D₁ स्व च
 Bom Poonna eds G₁ ed वाचा वै (for स्वया) K₂ रथ
 पार्थिवस्त्वयत्, V₁ रथा समन्तल्पयत्, D₁ स्वया समक-
 ल्पयन्, D₁ स्वया वै समकल्पयन् (for *) — D₁ om lines
 1547-1548 — (L 1547) K₂ ते पूज्य, K₁ D₁ [अ]भिपूज्य;
 K₂ 'युक्त, D₁ D₁ s [अ]भिपूज्य D₁ संयुज्य (for [अ]-
 भियुज्य) K₂ यथा सयुज्य समाप्ते, D₁ यथाभिपूज्य समाप्ते
 (for *) K₁ N₁ B₁ D₁ G₁ शत्रुं (for शत्रुं) — (L
 1748) K₁ s तु, K₂ s D₁ शत (for स तं) — (L
 1749) B₁ बहुधा (for विधिना) — (L 1750) D₁ स्वमा
 दित्य (for पं) B₁ D₁ विधिना, D₁ बहुधा (for 'था) K₁

तपसा शिक्षया चैव अन्नैः प्रद्वर्णसाया ॥
 बलेन चतुर्द्वेण वीर्येण च समाहिताः ।
 अप्रभृत्प्या रणे सर्वे क्षणेनैवाभयंस्तदा ॥ [1755]
 ते विहाय गुह्यमध्ये समाण्डोपरकरे रये ।
 मन्दरस्य गिरेः पादे त्रिचैहर्वमुधातले ॥
 चतुरङ्गं बलं सर्वं संहत्य तमसः प्रभुः ।
 विष्णुरेव महायोगी चचार वमुधातले ॥
 भूयोऽन्यत्तप आभेतुश्चरन्तो ब्राह्मणैः सह । [1760]
 तत्र सर्वैः सुरगणैश्चर्मचीरनिनासिभिः ॥

Colophon

जनमेजय उवाच ।

ब्रह्मनिन्दने वर्तमाने निर्मयीदं महाप्रदं ।
 अधिनाशे च भूवाना कथमासम्प्रजास्तदा ॥
 - वैशंपायन उवाच ।
 अभ्यपिच्छत्सुं वैश्वं पुत्र राज्ये प्रजापतिः ।

राज्याय ऋषिभिः सार्धं प्रजाभर्षपरायणः ॥ [1765]
 एष वः परमो राजा अनुरागादाजायव ।
 त्रेताया सप्रवृत्तायामन्योन्यमनुत्तिपरे ॥
 एष नो वृत्तिदाता च शिल्पाना च समर्पिता ।
 निर्माता सर्वभूताना सत्यप्राप्तेन कर्मया ॥
 एतस्त्रिजन्तरे देवा गन्धमादनसानुषु । [1770]
 बहुमिर्निर्णयैः श्रान्ता निषण्णा गिरिमानुषु ॥
 अथ गन्धं समासाय समन्ताद्देवदानवाः ।
 माधवे समये प्राप्ते तेन गन्धेन दर्पिताः ।
 पुष्पमात्रस्य यद्दीर्यं मान्तेन विमर्षितम् ।
 मनोप्राहि सुरर्षं सर्वं पार्थिवं गन्धमुत्तमम् ॥ [1775]
 ते देव्यास्तेन गन्धेन किञ्चिद्भ्रिम्यमागताः ।
 प्रसन्नमनसो भूत्वा पर सौत्यमुपागताः ॥
 ऊत्सुश्च सहिताः सर्वे तेन गन्धेन दर्पिताः ।
 पुष्पमात्रस्य यद्दीर्यं किं तस्य फलतो भवेत् ॥

Ds Ds दक्ष (for सोम्य) — (L. 1751) Vs शाराय (for
 शारेय) Gs चायत्ये (for च्य) Ds तेजसा (for चर्षसा)
 — (L. 1759) Dss प्रकृते (for वि) — (L. 1753) Bom
 ed स्वर्ष Poona eds G(ed) स्वाधि (for श्वधि) Gs द्दुने
 चैत् (for प्रद्वर्णस्य) Ds: दक्षे प्रद्वर्णेन च (for ^d) — (L.
 1755) Ks a Dn Ds s s (margin as above) क्षणेन सम
 पत्त, Bom Poona eds G(ed) समपत्तन् वै तदा (for ^d)
 — (L. 1756) V s मुहां मप्ये, Ds G मभाप्रप्ये, Ds s
 मुहामप्य (for 'वे) Ks ह्ने Ks तथा (for रथे) Ks सभा-
 णोपरकरे रये, Ds परकर रथम् (for ^d) — (L. 1757)
 Ds बहुधा (for वमुधा) — (L. 1758) Ks Ds तनया, Ks
 V s B s Ds तपस . Ds G तपसा (for तपसा) — (L.
 1759) Bom ed, G(ed) महायोग्य Poona ed 'योग्या
 (for 'योगी) — (L. 1760) Gs ब्रह्मणा (for ब्राह्मणे)
 Gs Bom Poona ed G(ed) धर्म- (for धर्म)

Colophon — Mention of the Epic Ks Dss Ds s
 — Mention of Akha V s B Dss Ds s — Sub-
 jectuous K Ns V s B Dss Ds s s Gs यो ह्य पु-
 ष्टरम्, Dss Ds दुः Ds वै ष्टरमारुणं — A thy no
 Ks (margin) 2, V s 216, Dn 23, Dss 214, Ds 202,
 Ds 210, C s 3'6

(L. 1762) Vs तपसम् (hypermetric) (for प्रद्वन)
 K [ब्र]षिदे (hypermetric), Ds निरिन्दे (hypermetric)

(for मिले) Ns V s Ds परिमदे (for मदा) — (L.
 1763) Ks Ds निनाशे सर्वभूतानां, Ks क्षभित्वायवर्षः, Ks
 Ds s सवि (Ds s 'मि)मदेन भू' (for ^d) — (L. 1764)
 Ks क्षभित्पिपय (for क्षभित्पिपय) Ks सारये (for वैश्व)
 — F r line 1764 Ns V s B s Ds Ds e Gs sulst

51** रथु वैश्व प्रजापान्मभ्यपिच्छत्प्रजापति ॥

— (L. 1765) Ks चम्राय, Ks Ds s s (sup lin as above)
 पायपाय, Ks V s Ds म्यापाय, Ds वशार्थ, Ds Gs सारता s
 Ds (sup lin) सारय (for सारपाय) — Ds om lines
 1768 1767 — (L. 1766) V s V s Ds (sup lin) म-
 (for r) B s Ds Cal ed मा (B s m) नुरागो रथ' Ds 'सोम्य-
 जायव (for ^d) — (L. 1767) V s Gs सवि, Ds सवि (for
 सनु) Ks सत्योपमुपपत्तिरे: Ks 'व्य ते चरतिरे (for ^d).
 — (L. 1768) Ks Ds यो (for तो) Ns V s B s Ds Ds
 प्रवित्ता (for समर्पिता) Bom Poona eds G(ed) विप्रानां
 च प्रवर्षिता (for ^d) — (L. 1769) Dn Ds सिन्ध्या (for
 निर्विता) Ds एन (for सय) — (L. 1770) Ds सय
 मान्नुत्तमम् (for ^d) — Ks Gs om (hapl) line 1771
 — (L. 1771) Ds बहुमिर्निर्णये सारया (for ^d) — (L.
 1772) Dn सारया (for स' ह्य) — (L. 1773) Ns Dn
 Ds समय (for 'वे) Ks s V s Ds s मान्ते समये (Ks s
 Ds s 'य) प्राप्ते (for ^d) Ns V s s s सवि (for ^d).
 — Gs om (hapl) lines 1774 1777 Ks om (hapl.

अनुमानेन विज्ञेया विविधाः कर्मबुद्धयः । [1780]
 शुभाश्रैवाद्युभाश्रैव बुद्धिप्राणेन देहिनाम् ॥
 तस्माद्वयं पयोमध्ये ओपधीर्निर्मथाहम् ।
 मन्द्रेण निशलेन बलिना कामरूपिणा ॥
 सपुत्रमभिसरम्भान्मग्नीमः सोमजं जलम् ।
 पीत्वा च सहिताः सर्वे प्रस्थिताः कामरूपिणः ॥ [1785]
 विष्णुरेवाप्रणीस्तेषा भविष्यति महानलः ।
 दिनं च वसुधां चैव मोक्ष्यामः सह शत्रुभिः ॥
 समूलप्रशापनाश्च सपुण्याः सपलाशिनः ।
 सर्वप्रहाश्च गृहीमः सुधा च वसुधावले ॥
 उद्धृत्य गिरिपादेभ्यो गन्धमादनसातुजान् । [1790]
 प्रभाप्य वचनं देना मन्दरस्य प्रकम्पने ॥
 समुद्रतुं प्रधारन्ति कम्पयन्ति स्म मेदिनीम् ।
 निश्चयेन महावीर्यां बाहुभिः परिणाहयन् ॥
 न शुकस्ते समुद्रतुं शैलेन्द्र दनुवशजा ।
 निपेतुर्जानुभिर्जुष्टा विपुले पर्वताग्वरे ॥ [1795]

समाध्यात्मनात्मानं तपसा दग्धकित्त्वया ।
 पितामहं प्रपद्यन्त शिरोभिः कामरूपिणः ॥
 तेषां मनोभिलपित ब्रह्मा सर्वप्रगो वशी ।
 ज्ञात्वा बहुविधैर्गणैर्व्याजहार सरस्वतीम् ॥
 अशरीरां शरीरस्थां परया वर्णसपदा । [1800]
 सर्वलोकपतिर्ब्रह्मा छोराना हितकाम्यया ॥
 आदित्यैर्वसुभिश्चैव रद्रेश्च समरुद्रैः ।
 देवैर्यक्षैः सगन्धर्वैः त्रिनरैश्च प्रगाथिभिः ॥
 समेत्य सहितैः सर्वैः शक्य उद्धरितुं गिरिः ।
 अमृतायं महातेजा धातुभिः समरक्षितः ॥ [1805]
 सुरासुरगणाः सर्वे समुत्पाद्य महागिरिम् ।
 हस्तास्ता प्रपद्यन्ति वीरुषो हिमवद्रसम् ॥
 एतच्छ्रुत्वा च वचनं सर्वेषामन्तिके तदा ।
 देतेया बाहुबलिनो मनोभिर्गामिभरेष च ॥
 विनीडभूता वसुधा बभूव लक्षणाम्भसः । [1810]
 यत्र पुष्कर विन्यस्त सहितैर्देवदानवैः ॥

lines 1774 1776 — (L 1774) K₁ B₁ D₁ समनियम्
 (for विश) — (L 1777) K₁ D₁ तदना (for मनसो)
 N₁ V₁ s D₁ सर्वे (for भूत्वा) V₁ om (hapl) line 1778
 — (L 1778) N₁ तर्हिना (for ह) — (L 1780) K₁ D₁ s
 विज्ञाय (for विज्ञेया) K₁ s D₁ G₁ वृत्तय, V₁ भूमय (for
 बुद्धय) — (L 1781) K₁ बुद्धि D₁ बुद्धि (for बुद्धि)
 K₁ बुद्धि प्राणेन देहिनाम् (for ⁸) — (L 1782) B₁ D₁
 D₁ s s क्रोप्यो D₁ s Dow ed औपधी (for औपधीर्)
 — K₁ om (hapl) lines 1784-1785 — (L 1784)
 B₁ s B₁ D₁ Du (marg) संरक्षया (for रभाम्) D₁ उले,
 D₁ रागा, D₁ बलम् (f r जलम्) — (L 1787) D₁
 G₁ शक्तिभि (for शत्रुभि) — (L 1788) K₁
 सपुण्या फलसिधना, B₁ D₁ G₁ स्वा फलसाग्नि (for ⁸)
 — (L 1789) B₁ D₁ G₁ सर्वे (for सर्वं) D₁ माहं (for
 प्रहाश) K₁ N₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ वसुधां; K₁ सुत्वं च (for
 सुधा च) — (L 1790) K₁ सातुषु, K₁ L₁ याद् (for
 जान्) — (L 1791) D₁ च वचो (for वचने) K₁ ह्वो,
 K₁ s Dn D₁ s s (marg) s G₁ देया (for देवा) K₁
 प्रतार्य वचन देवो (for °) V₁ P₁ प्रकल्पने (for 'पने)
 — (I 1202) Dn₁ G(ed) प्रधापन्, Dn₁ प्रधापन्ति (for
 प्रधापन्ति) — (L 1 93) K₁ D₁ निश्चयसो (for निश्चयेन)
 K₁ N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ s s G₁ Cn परिणाहिभि (for

'हयत्' Dn₁ D₁ बहुभि परिणा (D₁ 'वा) हिभि (for ⁸)
 — (L 1794) Bom Poona eds G(ed) शत्रुषु (for
 शुकसु) — (I 1795) K₁ N₁ V₁ B₁ Dn D₁ D₁ G₁ घृष्टा,
 V₁ घृष्टा (for जुष्टा) — (L 1797) K₁ s D₁ प्रपद्यन्त;
 K₁ प्राप्तन्, B₁ Dn D₁ s G₁ Cn प्रपद्यन्ते, Dn₁ सेन (for
 सन्त) K₁ s N₁ V₁ s P₁ s Dn D₁ D₁ s s G₁ Cn
 रूपिभि (for 'ण) — (L 1800) B₁ Dn D₁ D₁ G₁ शरी
 रस्थ (for 'रस्थां) — (L 1801) G₁ Poona ed सन्ति
 (for पतिर्) K₁ (before corr) लोकानां च पितामह (for
⁸) — (L 1804) K₁ D₁ उद्धरितु (for उद्धरितुं) K₁ s
 D₁ s शक्यमुद्धरि (K₁ 'द्वनिं) तु हरिम्, N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁
 G₁ उद्धरितुं शक्यन्ते गिरि (B₁ s 'गिरि'), B₁ उद्धरितुं धरितुं गिरि;
 D₁ उद्धरितुं त मन्तगिरिम् (for ⁸) — (I 1807) Cal ed
 दि नव (for दिनवत्) D₁ अयम् (for रसम्) K₁ D₁
 विबुधा डि महदयम्, D₁ (mar₁) धीरुषो डि महदयम् (for
⁸) — (L 1810) N₁ जाशीडभूता (for वि') K₁ s
 Dn D₁ s G₁ बहुधा (for समुधा) B₁ Dn D₁ s s
 वसुधुर (for 'च) D₁ G₁ शक्यगाम्भयि (for 'स) — After
 line 1810, N₁ ins

55** न च केचित्पवन्मध्ये देवा नैव च दानवा ।

सुप्रसुराणाः सर्वे सहिता लज्जाम्भसः ।
 मन्दरं पुष्करं कृत्वा नेत्रं वासुकिमेव च ॥
 समाः सहस्रं मथितं जलमोपधिभिः सह ।
 क्षीरभूतं समायोगाद्गुप्तं समपद्यत । [1815]
 तज्जहुःसुप्तः पूर्वमाकान्ता लोभमन्युता ॥
 धन्वन्तरिक्षाया मयं श्रीदेवी कौस्तुभो मणिः ।
 शशाङ्को विमलधापि ससुत्तस्थुः समन्ततः ।
 उषैःशया ह्यो रम्यः पीयूषं तदनन्तरम् ॥
 पथारोनास्तदादाहुमुद्यता राहुमसुवनम् । [1820]
 न तु केचित्पिबन्त्येते देव्या नैव च दाननाः ॥
 चिच्छेदाथ हरिः सत्ये राहोश्चक्षेण कं तदा ।
 अनिसुक्तं पितृगणैर्मुनिमिश्च सनातनैः ॥
 तन्निद्रहस्तादिभूतं जहार पृथिवी स्वयम् ।

जहारात्तर्गता देवी ब्रह्मानाम्यप्रचोदिता ॥ [1825]
 Colophon
 जनमेजय उवाच ।
 निहते वैत्यसपाथे विष्णोश्चातिपरानमे ।
 देतेया दानवेयाश्च किमिच्छन्ति पराजनात् ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 दानना राज्यमिच्छन्ति परानम्य महाबलः ।
 तप इच्छन्ति सहिता देवाः सत्यपरानमाः ॥
 अथ फाल्गुन महतो हिरण्यकशिपुस्तादा । [1830]
 यजते ब्रह्मणः क्षेत्रे प्राप्तिशर्यैः स कामदः ॥
 यजेद्बहुसुरगेण राजसूयेन पार्थिवः ।
 क्रतुना दानवक्षेत्रे यमुधाया महाबलः ॥
 गङ्गायमुनयोर्गोम्ये यद्भूद्विपुलं तपः ।

Poona eds G(ed) विन्ध्यल (for 'ह्य') — (L 1813) Ds
 नेत्रं कृत्वा वा वासुकिम् (for ' ') — After line 1813, Ns
 Vs 2 105

59* पूर्वगुहं तत माप्य मन्दरं न्यन्नवांस्तदा ।
 विष्णुरेव महाबाहुः पर्वतं यज्ज्वलत ॥
 ततो मसितुमारोभे देवैर्देवसमागते ।
 यत् पुच्छं तनो देवा अमुरा मसुके स्थिता ॥
 पृच्छत्य ह मनिशामा उक्षिता असुरास्तदा ॥ [5]

[(L 2) Vs महातोषी (for 'वादा') V1 पूत (for 'तप')
 — (L 5) Vs ते तस्य पणित श्याता, Vs ते तस्य चक्रविधा
 तात् (for ' ') Vs क्षुत्रना (for 'क्षिता')]
 — (L 1814) Ds समसुत्त (for 'मथितं') — After line
 1815, Ns Vs 105

60* क्षीराहस्यं ममभयव्रवीत यमुद्गतम् ।
 मय्यमाने तपनाम्य समुत्पति प्रमेण स ॥
 उषैश्चरामभाशश्च पेरानमनन्तरम् ।
 ततो रुक्ष्मी समस्तया विष्णुवक्ष स्थलाश्रया ॥
 ततो धन्वन्तरिदेव उद्वृत्तः कृष्णाश्रितः ।
 कृष्णानामसुद्गतमसुप्तं तत्र रथ्यात् ॥
 — (L 1816) Ds उज्जुर (for 'तज्जहुः') Ks Ns Vs
 Ds स सर्वम् ; Ds सर्वं (for 'पूर्वम्') Ks Vs ते जहुरमुत्त
 सर्वम् (for ' ') Vs बल (for 'लोभ') — Ns B Gs line
 after line 1816 Vs after line 1817

61* तदा पथारोनाद्देव्या कामनेजयान्विता ।
 — Vs om line 1817. — (L 1817) Vs सच ; Ds

सुरा (for 'मय') — (L 1818) समुद्गत (for 'समुत्पत्तु') .
 — Vs om lines 1819-1820 V1 om line 1819. — (L
 1819) Ds वैत्र (for 'रम्य') — (L 1820) Ks 2 4 तदा
 पापम्, Ns V1 B1 s Ds तदा पापम् (for 'तदापापम्') .
 — For line 1820, Ds subst

63* इष्टा देवैः स्थितं पारुं मध्ये तं राहुमप्ययम् ।
 — (L 1821) Ks ; B Ds s (अ)मे, Ns Vs s Ds (ए)व ;
 Dn Gs स्य (for 'ए)ति) — (L 1822) Ks om lines
 1822^a-1824^a. Ks 2 2 Ns Vs s B Ds Ds s 6-6 कं मुष्टे,
 Dn सै तदा, Ds कथम् (for 'क' तदा) — (L 1823) Ns
 सुनिर्मितं, V1 s सुनिर्मितं, Ds अविमर्शः ; Cal ed अविपुक्तं
 (for 'अविपुक्तं') B1 समाप्ति, Ds समन्तत (for 'सनातनै') .
 — Ds om line 1825 — (L 1825) Dn (अ)ह्वयता (for
 'अ)र्जुनांता). Ks s Ns Vs s B Ds s Gs प्रवामादार्जनं
 देवी (for ' ') Ks s Ds प्रयोदिता (for 'प्रयो')

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ds s .
 — Mention of Akha Vs s B Ds Ds s — Sub-
 parcan K Ns Vs s B Dn Ds s s Gs पीयूषम् ;
 Dn Ds तु (Ds वी) कृष्णानामुभय . — Akhy om Ks 31 Vs
 216, Dn 21, Ds 215, Ds 203, Ds 231, Ds 211 ;
 Gs 337 .

(L 1826) Ds पराजनाः (for 'नि) — (L 1827) Ks
 Vs s B Ds देविया दानवार्थम् (for ' ') Ds केरान्त (for
 'इच्छन्ति) — (L 1828) Ds महता (for 'सहिता) . — (L
 1830) Ns B Dn Ds कथं (for 'सच') Ks s Vs s कथं वा
 (Ks प्रथया) मस्य महतो ; Ds Gs कथं नाम Gs 'स'य

समेयुस्तत्र सहिता गजमाने महासुरे ॥ [1835]
 ब्राह्मणा वेदविद्वांसो महाव्रतपरायणाः ।
 यतयश्चापरे सिद्धा योगधर्मेण भारत ॥
 मुनयो वालरित्प्राश्नश्च धन्या धर्मेण शोचिताः ।
 वद्वो हि द्विजा मुख्या नित्यं धर्मपरायणाः ॥
 ऋषयश्च महाभागा विप्रैः पूज्याः सहस्रशः । [1840]
 विपुले रत्नविभवेर्हि यमाणिस्तनस्ततः ॥
 शुक्रम्बु सह पुत्रेण देव्यं याजयते प्रभुः ।
 हिरण्यकशिपुर्मध्ये गणानां उज्वलप्रभः ॥
 हिरण्यकशिपुश्चैव व्याजह्वार सरस्वतीम् ।
 कामाङ्गर वदानीति तद्वै सप्रतिपद्यताम् ॥ [1845]
 विष्णुर्मानरूपेण भिक्षां तां प्रत्यगृह्यत ।
 हिरण्यकशिपोर्हस्ताद्वै पदे पदमेव च ॥
 ततः षमितुसारेभे विष्णुः सत्यपराक्रमः ।

नीलैर्लोमांश्रिपदैः शान्ता दिव्यं व्युत्पारयन् ॥
 इतराज्याश्च देवैः पातालविर्गं ययुः । [1850]
 समैन्यगणसन्नादाः सप्रस्ताः सास्तितोमराः ॥
 सयश्चल्लुगुहाश्चैव सपताकारयध्वजाः ।
 सचर्मर्मवेगोनाश्च सायुषाः सपरश्वथाः ॥
 तथेन्द्रनिष्णुसहिताः सयस्तेऽभ्युत्थिता गणाः ।
 अभ्यपिञ्चनप्रमुदिता लोचनानामधिपं सुराः ॥ [1855]
 स तान्स्वधाभूतेनासु पितृन्वे समतर्पयत् ॥
 ब्रह्मा तदसूतं दिव्यं महेन्द्राय प्रयच्छति ।
 अक्षयश्चाव्ययश्चैत्रं सश्रुतस्तेन कर्मणा ॥
 ततः शङ्खमुपध्मासीद्द्विपता लोमहर्षणम् ।
 पितामहकरोद्गतं जनित्रे प्रथमे पदे ॥ [1860]
 त ध्रुवा शङ्खशब्दं तु त्रयो लोकाः समाहिताः ।
 निश्चितं परमां प्राप्ता इन्द्रं नाथमवाप्य च ॥

महितो (for °) — (L 1831) D₁ कामत (for कामद)
 — (L 1832) K₃ पार्थिव स महासुर (for °) — (L 1833) Bom ed G(ed) महापल (for 'बल' — (L 1834) K₁ V₁ D₁ विमल (for विपुल) D₂ (inf/lin)
 लदा, G₃ सद (for तप) K₁ यदभूदिमलं यश (for °)
 — (L 1837) D₂ बुजेन (for 'चर्मेण) — (L 1838)
 D₂ नाना (for घन्ना) K₁ B₁ D₁ G₁ शोभिता, K₄ B₁
 D₁ D₁ B₁ B₁ शोचिता, D₂ (marg as above) तोरिता
 (for शोचिता) N₂ नानाधर्मेण शोचिता, V₁ नानाधर्मेणशो
 चिता, D₂ योगधर्मेण पोचिता (for °) — (J 1839)
 K₁ B₁ D₁ D₁ शिव्या, D₂ शिव्य (for निरयं) — (L 1810)
 D₂ महाभाग (for 'मगा) — (L 1841) D₁ D₁
 G₃ अत्र (for एत) K₁ B₁ D₁ शोभेश (for विश्वेश) V₁ B₁
 D₁ विपुले रत्नवि (V₁ B₁ 'रत्ने वि) मये (for °) K₃ हियमाणम्
 V₁ B₁ D₁ 'माण (for 'माणैः) D₂ कियमाण इतस्त
 (for °) — (L 1842) G(ed) श्लेष्ये (for यर) D₁
 प्रभुम् (for प्रभु) — K₃ om (hapl) lines 1843
 — (L 1843) K₁ B₁ D₁ D₁ G₁ हिरण्यकशिपुं (for
 'शु') G₂ देव्याणां (for गणा) K₁ B₁ D₁ प्रभम्, K₃ V₁
 B₁ (marg as above) D₁ B₁ प्रभु (for प्रभ) D₁
 गणाना प्रभव प्रभु (for °) — (L 1845) K₁ B₁ D₁ D₁—
 दवामि, K₃ D₁ G₁ 'नि (for 'नि) — (L 1846) D₂ शसुषा
 (for निश्र ता) K₃— D₁ D₁ G₂ Cn प्रतिगृह्णति K₃ B₁
 (marg) प्रतिगृह्णति (for प्रत्यगृह्णत) — (L 1849) B₁
 मुनिभि (for निषदै) K₁ क्रम्य, G₃ श्रुत्वा (for क्रान्ता)
 K₁ B₁ D₁ D₁ श्रौंलोकक्रामुनिभि क्रान्ते, D₁ क्रामु

निभि सप्तान्वे (hypermetrio), D₁ 'काधिपदे क्रान्ते (for
 °) — (L 1850) G(ed) वे शैत्या (for शैत्या) D₂
 पाताल (for 'ल) — K₁ B₁ D₁ शिवरे (for 'रे) — (L 1851)
 B₁ B₁ D₁ सन्नादा (for सन्नादा) D₂ समेत्य गणसन्नादा (for
 °) N₂ शित (for साति) — (L 1852) D₂ पताकाश्च
 मध्वजा (for °) — (L 1853) V₁ D₁ 'काद्यम् (for
 कोशाय) D₂ परिच्छदा (for परशया) — (L 1854) K₃
 सयैव; N₂ V₁ B₁ D₁ D₁ तथेन्द्र, B₁ तथेन्द्र; G₃ अयेन्द्रं (for
 तथेन्द्र) K₃ om line 1854⁴ K₁ साध्याम् (for सप्तम्)
 B₁ D₁ अभ्युत्थिता D₂ G₁ मुनिता (for सयु) K₃ D₁ साध्या-
 स्तेऽभ्युत्थिता मुणा (for °) — (L 1856) N₂ V₁ D₁ D₁
 [अ]य, D₂ [प]य, D₃ [अ]यान् (for [अ]यु) K₃ सनातन
 स्वधाम्ने (for °) E₁ B₁ D₁ D₁ पितृन्वे (for पितृन्वे)
 K₃ D₁ समतर्पयन्, D₂ तर्पय (for 'तर्पयत्), K₃ D₁
 पितृन्वे समकल्पयन् (D₁ 'तर्पयन्) (for °) — (L 1858)
 K₁ B₁ D₁ ककरशरणात्पयश्चैव, K₃ D₁ ककरशरणात्पयश्चैव
 (for °) K₃ B₁ D₁ D₁— संवृत्तम्, D₂ संवृत्तम् (for
 संवृतम्) D₂ संवृत्तं श्वेन कर्मणा (for °) — (L 1859) D₂
 उपान्नाय (for 'ष्माभीद्) — (L 1860) K₃ करोमुक्त (for
 'कृत) V₁ B₁ B₁ D₁ जनित्रे; D₂ जनित्रे, G₃ Bom Poona
 ed (ed) जनित्रे (for 'श्रे) — (L 1861) V₁ श्रुत्वा
 शङ्खशब्दं च (for °) — (L 1862) D₂ श्रान्य (for
 प्रासा) G(ed) प्राप्यम् (for नाथम्) — (L 1863) B₁
 भवि (for वशि) N₂ V₁ B₁ D₁ संप्रभुत्वानि संभवै; D₂
 ससताश्च भीमसभवै (for °) — (L 1864) G₃ सहितैः
 (for विहै)

सर्वैः प्रहरणश्चैव समुक्ता वदिसमये ।

मन्दराधेयु विह्वैर्ग्वलद्विरिव पावकैः ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

उचो महति वृत्तान्ते स्थिते राज्ये महोदये । [1865]

द्विधाना मातृपाणां च सहवासोऽभवत्तदा ॥

एकतः समधीयन्ते महिताः प्ररुदन्ति च ।

स्वयं च भागं गृह्णन्ति यज्ञकर्मणि भारत ॥

प्राचेतस ततो दक्ष दीक्षित्वा वे वृद्धत्वतिः ।

वाग्निमेवाय भगवानृषिभिः परिवारितः ॥ [1870]

तस्मिन्पैतामहे यज्ञे दक्षस्य विदितात्मनः ।

शामित्रमकरोद्बुद्धो भागार्थे भूह नन्दिना ॥

रुद्रस्यैव हि तद्रूपं द्विधाभूतं तदीप्सया ।

जातः परमधर्मात्मा नन्दी पुरुषप्रियहः ॥

तेन योगेन राजेन्द्र यत्तद्व्रज सनातनम् । [1875]

विहितं सत्यवचनंस्तेनैव परमात्मना ॥

सरुषेश्चाप्यरूपैश्च निरुपाशैर्घटोदारैः ।

ऊर्ध्वन्तेरेर्महाकायेर्विकटैर्वाग्निसेवा ॥

क्षितिभिर्वादिभिश्चैव त्र्यधैर्वै शङ्कुफणिभिः ।

नीरिभिश्चर्मिभिश्चैव वृद्धदुष्टरुपाणिभिः ॥ [1880]

सचण्टाचीरिभिश्चैव सुज्जमेरुलघारिभिः ।

सहस्रकटकैश्चापि स्वर्णदण्डलघारिभिः ॥

सडिण्डिभ्यैः समेरीकैः सधृत्तैः सरेणुभिः ।

एतैः परिवृतो देवो भरतं तं समुपारजत् ॥

सशद्दसुरजैश्चापि सतालतल्पपाणिभिः । [1885]

उमापुत्रघटो देवः सपिनाक इत्यन्तक ॥

COLOPHON — Mention of the Epic K1 Ds2 D3
— Mention of *Āhita* V1 s B Ds D2 s — Sub partan
K Ns V1 s B Ds1 Ds D2 s s Gs वैर्(K1 तु)कर्मम्,
Ds2 D3 s वी(Ds2 तु)कर्मवानुभवे — *Adhy no* Ks
4, V2 217, Dn 25, Ds2 216, D3 204, D3 232, Ds
212, Gs 358

(L 1865) Gs वृत्त (for राज्ये) — (L 1865) Ks
दानवाना (for मातृपाणां) Dn Bsn Poona eds G(ed) दे
(Dn दे) यवाना मनुष्याणां, Ds Gs देवाना च मनुष्याणां (Gs
'हासत्रे) (for *) — (L 1867) Ks V1 s B1 s Ds1 Ds
समधीयन्ति, Ds 'वर्धन्ते (for 'धीयन्ते) Ks प्रदन्ति, Ns
B1 D1 प्रदन्ति, Ds प्ररुदन्ति, Ds प्रमुदन्ति (for प्रहं)
— For line 1867, Gs subst

63** एकतो वैदपोषाश्च प्रददन्ति महर्षये ॥

— Gs om lines 1868 — (L 1869) Ds Gs वीक्षयिवा (for
दीक्षयिवा वै) V1 प्रजापति (for वृद्धस्वपी) — (L 1870)
Gs कृत्पिनिर्विदधे वनुम् (for ^h) — (L 1871) Ns V1 s
B Dn Ds Ds मातामहे, Ds पिता, Gs पैतामह (for 'महे)
Ks Bsn Poona eds वष्ट (for घले) Ds तस्मिन्करो महा
वने (for *) K1 Dn [ ] विदितभवन, Ks Bs विदि (for
विदि) — (L 1872) Ns B1 Ds Ds भागार्थं, V1 भगवान्
(for भागार्थं) — (L 1873) Ks Ds यदीपसया, Ns V1 s
Ds तदिचष्टया (for तदीपसया) K1 द्विधाभूव यदीपसया (for
^h) — (L 1874) Ds यवी (for जान) — (L 1875)
Ks s s Ns V2 B1 s D1 s s चयने (for 'येम्) Gs विहितं
च द्विधाभूत (for *) — After line 1876, Gs int

64** एवभूतो महादेव शामित्रमकरोत्प्रथु ॥
एव कर्मणि निर्दुष्य वाग्निमेवात्मकं तदा ।
देवाश्च भागं वृहन्ति दक्षस्य च महात्मन ॥
नार बुद्धो महादेवश्चाप्यमुष्यम् परिषयात् ॥
नन्दिना मह भूतैश्च समुत्तरुषो समाजते ॥ [5]

— (L 1877) K1-s Ns V1 s B Ds सरुवैर, Ds धरुः
Ds Gs सुरु (for सरु) Dn1 निरुपाशैर (for [त्रो]पुश
पैर) Gs सुरुषैश्च निरुपैश्च (for *) K1 s V2 जटाधरै
(for घटोदारैः) Ds जटानुरैश्च (for ^h) — (L 1878)
V2 विकचैर, B1 विरारैर, Ds विकारैर (for विकचैर)
Ds चाजनेम् (for काम) — (L 1879) Ds कृत्पिनि
(for दिवि) Ds जादितैर (for जादितैर) Ds सिखा
निर्विदधैश्च (for *) Ds निर्वैर (for 'वर्धैर्व) — Ds
om (hapl) line 1880 — (L 1880) Ns V1 धारिभि
(for पारिभि) — V1 s om (hapl) line 1881 — (L
1881) B1 सारुधरै Gs सुपयं (for सचण्टा) K1 Dn
'चारिभिर, B1 Ds धारि (for 'चारि') Ds सपारनादिभिश्च, Ds
(also marg) सनट्टादरै, Ds क्लिन्निर्वैर (for *)
— K1 s Ds om (hapl) line 1882 — (L 1882) B Ds
Ds s Gs सधृत्त, Ds सधृत्त (for महम्) — K1 om
(hapl) lines 1883-1b-5 — (L 1883) Poona ed.
समेरीयं (for 'रीति) Ks द्विदिस्मैर्नरेर्धन (for *) — (L
1884) Ks Ds समुपासम् Ds (marg) 'दवत्त (s 'भजत्
(for 'जत्) — (L 1885) Ds मराट्टैरुपैश्च (for *)
Ds वयाल (for सचण्ट-) Gs Bsn Poona Cal eds
G(ed) वृत्त (for तत्) — (L 1887) K1 s Ds वरुषो,
K1 Ns V1 s L1 Dn2 Bsn D1 s s नये (for 'परैर)

विराजाधिभिर्दीप्तिर्मखैरसवता वर ।
 कालाप्रिखि दीप्ताधिर्जगद्गुमिभोद्यतः ॥
 नन्दी पिनाकपाणिश्च जप्रतुर्मयमुचमम् ।
 युगान्त इव कालाग्निः क्षिप्र दग्धुमिभोद्यतः ॥ [1890]
 यूपमुत्क्षिप्य धानन्ति निशाचरणाणस्ततः ।
 त्रासयन्मुनिसघाश्च चीरचर्मनिगासिनः ॥
 हृदीप्यन्त्ये पिनन्त्येव जिह्वाभिसाप्रलोचनाः ।
 भक्षयन्ति पशून्त्ये रसनान्तेः प्रलम्बिभिः ॥
 मुमुचुश्चापरे यूपान्प्रसर्भं प्रहरन्ति च । [1895]
 वह्निमन्ये प्रसिञ्चन्ति वारिभिः प्रहसन्ति च ॥
 सोममन्ये जहुः केचिन्नेत्रैस्ताम्रजपोमैः ।
 दर्भान्केचिद्विलुप्यन्ति हस्तैः पद्मवलयमैः ॥
 वभञ्जिरे च शाला[रा]भान्कलशाश्चापविद्धिरे (?) ।
 चिच्छिद्धुः काञ्चनान्दृक्षाब्धोभाथमुपनस्वितान् ॥ [1900]
 निभिक्षुधैव वाणेण मुसुचुश्च हिरण्यमाय ।

लुलुपुश्चैव पात्राणि ममन्थुश्चारणीमथ ॥
 आरुनश्चैव प्राग्बशाँल्लुलुपुश्च समाहिताः ।
 चग्यादिरे पुरोडाशास्त्रयामिश्च चरतिरे ॥
 एवं दिवा च रात्रौ च भिद्यमानो महामरुतः । [1905]
 चुक्रोश च महानादान्भिद्यमान इवार्णवः ॥
 धनु सशरमादाय पूर्वदत्त स्वयभुजा ।
 कृतं कीचकवेणुभ्या सशर मुमहद्बलम् ॥
 प्रतिगृह्य महादेवः स शरे समयोजयत् ।
 धनुर्विगृह्य जानुभ्या जघान स महात्रतुम् ॥ [1910]
 स विद्वत्सेन वाणेन य समुत्सवितः व्रतु ।
 मृगो भूत्वा नर्दमानो ब्रह्माणमुपधावति ॥
 शरैणाभिहतव्याणं न लेभे प्रशमं मुवि ।
 शरणार्थी ह्यह प्राप्त शरैणान्तर्गतेन च ॥
 तमुवाच मृग ब्रह्मा युग्मं सानुनय वचः । [1915]
 स्वरेणोत्समीर्येण गन्भीरेण सुभापिता ।

Ds मलमृता (for 'वना' — (L 1888) Ks हनुम्; Ds
 अनुम् (for दग्धुम्) — Ds om (hapl) lines 1889 1890
 — (L 1889) Ns Vs वगमरुत (for 'वग्') Ks वजम् (for
 मरुम्) — (L 1890) Ns सप्र, Ds (before corr as
 above) क्षुसु (for क्षिप्र) — (L 1891) Ns Vs s Ds जाक्षिप्य
 (for उत्क्षिप्य) — (L 1892) Gs मृग (for मुनि) Ds
 निदाघारमगास्तदा (for 's') — (L 1893) Ks हविष्यानि
 पिबस्वग्म (for 's') — (L 1894) Ks s B Ds s रसनामै
 (for 'नानै') Ds Rom Poona eds G(ed) रसनान्ताव
 छिन्धिभि [G(ed) 'n' (for 's') — Cs om line 1895
 — (L 1895) Ks s s Dn Ds s s पदाव (for प्रमन)
 Ks प्रभवन्ति हसन्ति च Ds प्रभव प्रहसन्ति च (for 's')
 — (L 1896) Ds वह्निमन्ये (for 'ने') Ks s Ds वास
 यन्ति, Ks Dn Ds-s Gs तामयन्ति (for प्रतिवन्ति)
 Ds Vs प्रहरन्ति ('om' सन्ति) — (L 1897) Ks Ds s s
 मले जहुः Ds नहु केचिद्, Ds पयु के' (for जहु के')
 Ks s s Ns Vs s B Ds Ds s Gs नेत्रैः Ds वभञ्जिरे
 लोचनैः, Ks नेत्रैः पश्यन्ति चोत्सवम् Ds s केचिन्नेत्रैः
 लोचनैः (for 's') — Ds om line 1898 — (L 1899) Ns
 Vs s B Ds Ds (marg) Gs यूपान् (for शाला) Ks s
 Ns Vs L s Ds Ds Gs [अ]पि विशिष्यु Vs [अ]पि विशिष्यु,
 Bs Ds [अ]पि विशिष्यु, Ds [अ]पि विद्धिरे (for 'विद्धिरे') Ks
 कलशाभिसाप्रलोचयि च (for 's') — (L 1900) Ds दिव्याञ्

(for वृक्षाञ्) Bs s Ds सप्र (for उप) Ns सोमार्थं समक
 स्वितात् (for 's') — (L 1901) Gs Rom ed G(ed)
 ते (for the third च) — (L 1901) Gs मुसुचुश्च (for
 लुलुपुश्च) Dn मुसुचुश्च (for ममन्थुश्च) — (L 1903)
 Ks s Dn Ds Ds s s प्राग्बशाँ (for 'शाँ') Ns Vs s
 अ (Vs धा) हतव्यापि प्राग्बशाँ B Ds Gs अरुचश्चैव प्राग्बशाँ
 (for 's') Ds लुलुपु परिमोहिता (for 's') — (L 1904)
 Bs यथा दिवि (for चग्यादिरे) Ns Vs s Bs Dn Ds
 Ds [अ]वक्रिरे, Bs [अ]वक्रं, Gs वभञ्जिरे (for चक
 तिरे) — (L 1906) Ds Cal ed महानाद (for 'दान')
 Vs चुक्रोशाथ महानाद (for 's') — (L 1907) Ks s-वृष
 (for दत्त) — (L 1908) Ks s Ds जेजुता (for वेणुभ्या)
 Ks s Ds मुञ्चर Ns शशर, Ds Ds समरे (for सशर)
 Bs समरेयु महावह्य Dn सशर मुमहद्बली, Gs र स महा
 बलम् Dm Poona eds G(ed) समरे मुमहाय (for 's')
 — (L 1909) Ks s समरे, Vs Ds सशर, B Ds Ds s
 स शरे, Gs शारेण (for स शरे) — (L 1910) Gs
 विषम्य (for विगृह्य) — (L 1911) Vs Bs समुत्सवति
 (for 'तिर) — (L 1912) Ds मनोवेणो (for नर्दमानो)
 — (L 1913) Ds (marg as above) G(ed) स मुञ्च
 (for प्रमन) Ds (marg) मुनि (for मुनि) — (L
 1914) Ks s Ds शरणार्थं (for र्थं) Ds गृह (for गृहं)
 — (L 1916) Ns Vs s Ds Gs [अ]शत (for [अ]शत)

पर्वरूपो नभसि त्वं भविष्यसि महामृग ॥
 विज्ञितश्च त्रिपर्वण श्रेणानतपर्वणा ।
 तिष्ठन्नक्षत्रगिरसि सह रुष्टेण नित्यशः ॥
 सोमेन सह सयुक्तो ह्यक्षयेषानव्ययेन च । [1920]
 दिवि सचारभूतश्च ताराभिः सह सगतः ॥
 ज्योतिषां ज्योतिभूतस्त्वं ध्रुवश्चैव महामृगः ॥
 यश्चेतद्दिवर दिव्यं क्षवात्समाभिनि.सतम् ।
 नभस्थुत्पतित चैव प्रवेगेन प्रधावतः ॥
 क्षतजं बहुदणं च क्षेत्रमण्डलसहितम् । [1925]
 निमित्तभूत भूताना वपे वर्षप्रदं तथा ॥
 सुखं दुःखं च भूतानां दर्शने सप्रवर्तते ।
 इन्द्रियभ्रमणाच्चैव नभसीन्द्रायुधोऽभयन् ॥
 चक्षुषी मानुषे राजन्विस्मयात्समवेक्षितुम् ।
 अद्भुतं बहुचित्रं च मनसा सप्रकल्पितम् ॥ [1930]
 न तु राजौ प्रहृश्येत खे हु सव्रणसहितम् ।
 दिनस्यैव सदा त्वमे महत्कार्यं प्रदश्यते ।

भूमावेव समुत्तिष्ठेदाकाशे प्रविलीयते ॥
 शतशश्च सम सर्वे प्रधावन्ति प्रचेतसः ।
 भयाद्भ्रूस्व महतो धन्विनो धाणपाणयः ॥ [1935]
 नन्दी रुद्रगणेः सार्धं पिनाकी समतिष्ठत ।
 युगान्तकाले ज्वलितो ब्रह्मवृषभ इषोद्यतः ॥
 विष्णुः शृङ्गाप्रसभूतं प्रगृह्य विपुलं धनुः ।
 प्रातिष्ठत महाबाहुः पाणिना चत्रमादधत् ॥
 गदा सघण्टामन्येन सन्नमन्येन पाणिना । [1940]
 प्रगृह्णाम्यमतोऽतिष्ठद्द्रात्रोद्यतपाणये ॥
 ततः शृङ्गाप्रसभूतं प्रगृह्य विपुत धनुः ।
 शङ्कं चाप्रतिम लोके शराश्च नतपर्वणः ॥
 विष्णुरपे स्थितो मानि सखल सहताञ्जलि ।
 बद्धगोधाङ्गुलित्राणः सचन्द्र इव तोयदः ॥ [1945]
 आदिता वसत्रश्चैव दिव्यैः प्रदरणैः सह ।
 विष्णुमेवाभितः सर्वे तिष्ठन्ति ज्वलनप्रमाः ॥
 मरुतश्चैव विधे च रुद्रमेवाभिपेदिरे ।

— (L 1917) K₂ N₂ V₁ B Ds Ds G₃ महामृग (for 'मृग') — (L 1918) K₂ D₁ (marg) त्रिपर्वण, Dn त्रिपर्वण, Ds₁ त्रिपर्वण, Ds₂ त्रिपर्वण (for त्रिपर्वण) K₃ विज्ञितश्च त्रिपर्वण (before corr 'र्वण') (for °) — (L 1919) K₁ s Ds₂ Ds s तिष्ठ (for तिष्ठत्) — (L 1920) Ds [न]क्षेत्रेण (for 'येण') — (I 1931) K₁ s N₂ V₁ s B D₁ G₃ भूतानि, D₂ भूतानि (for भूतश्च) K₂ D₂ अस्सरोभि सहान्वित (for °) — (I 192) D₂ ज्योतिभूत न प्रक्षेपु (for °) G₃ ततो भय (for सहायुध) V₃ D₂ s Ds Ds युवस्य शाधतो भय (D₂ 'तोऽस्य') (for °) — (L 1923) K₂ D₂ यकिंचिद्विररुक्ष (for °) K Dn D₂ s s क्षतजादभि नि सृष्टम्, D₂ नक्षत्राद् (for °) — (L 1924) K₁ s D₄ दिव्य (for चैव) — (L 1925) K₂ बहु (for बहु) N₂ V₃ B D₂ D₂ s केतु, Dn₂ G₃ क्षेत्र, D₁ s क्षेत्रे (for क्षेत्र) V₁ Cal ed केतुमण्डलस्थितम् (for °) — (L 1926) D₂ देवाना (for भूताना) Ds om (hapl) lines 1926^a-1927^a — (L 1927) L Ds Ds दर्शनाद् (for 'ने') — (L 1928) इन्द्रस्य प्रीणनाच्चैव (for °) — (L 1929) D₂ चक्षुर्मानुषो राजन् (for °) K₃ Dn D₁ s सप्रवर्तता, D₁ s वैश्वरम्, G₃ वैदपने (for वैश्वरम्) — (L 1930) B₁ सत (for बहु) K₃ मनसा सप्रकल्पित न वृ (hypernetric) (for °) — (L 1931) D₂ ते तु राजौ प्रदश्यते (for °).

Ds om line^a 1931^a-1934^a K₁ s V₃ B₂ D₁ s s (marg) ब्रह्मणि (for सव्रण) K₁ Dn Ds श्रेतम् Dn खे सत्र, Ds ये र प्र/ब्रह्मणि सहितम्, D₂ s खे ब्रह्मणि स', D₂ खे ब्रह्मणि च स', G₃ ब्रह्मणिसमुन्वितम् (for °) — (L 1932) D₂ G₃ कार्ये (for कार्ये) — (I 1933) K₁ V₁ s Dn Ds D₁ s s समु-धेति, N₂ 'र्येधि, D₂ समन्वेति (for समुत्तिष्ठत्) G₃ भूमावथ समन्वेति (for °) Ds₁ तथाकाशे प्रतीयते, Ds₂ D₂ नक्षत्राकाशे प्रली', D₂ गुह्यबोधो प्रली' (for °) — (L 1934) K₁ s D₂ सन्नमादि (for नम सर्वे) G₃ तत्रश्च शतसर्वे (for °) K₁ s D₂ वि (for म) — (L 1936) K₁ s D₂ दश्यत, D₂ यरात् (for तिष्ठत्) — (L 1938) V₁ Dom Poona eds (Ged) संप्राप्त (for शृङ्गाप्र) — (I 1939) K₁ प्रगृह्य च (for प्रातिष्ठत्) V₁ बद्धम् (for चक्रम्) Dn अदात्त (for धत्) — (L 1940) K₁ s D₂ च घण्टाम्, K₃ सचन्द्रम् (for सघण्टाम्) D₂ सदात्ताद्य चान्येन (for °) — (L 1941) K₁ s B D₂ s G₂ तो, V₁ [ज]य, D₂ [ज]यो (for [ज]यि) K₃ V₃ प्रगृह्या च (V₃ 'या) प्रान्तिष्ठत्, K₃ N₂ Dn D₂ 'हायाप्राणसिद्धम्, D₂ 'हायोऽप्राणसिद्धम्, D₂ 'त अमलसिद्धत् (for °) K₃ Dn₁ उभाय (for सदाय) — K₁ s D₁ om line 1942 — (L 1941) D₂ नतो (for नाति) B₁ विष्णुरेवामतो मानि (for °) G₃ सर्वे (for सखल) D₂ सहताङ्गुलि (for 'अलि')

गन्धर्वकिंनराश्चैव नागा यक्षाः सपन्नगाः ॥
 ऋतपो न्यस्तदृष्टाश्च उभयोः पक्षयोर्हिताः । [1950]
 ज्वलन्तः शान्तये नित्यं लोकानां हितवाम्यया ॥
 रुद्रः शरेणाभ्यहनद्विष्णुमेवाप्रणी रणे ।
 हृदि सर्वाद्वसपीयु तीक्ष्णश्रेणे सुप्रजिगा ॥
 न चक्वपे तदा विष्णुः सर्गात्मा सर्वसंभवः ।
 न च रोपमना नित्यं घृतः सर्वैः पडिन्द्रिये ॥ [1955]
 विष्णुश्च धनुरादाय शरेण समयोजयत् ।
 जयुदेशे मुनोचाशु त्रक्षदृष्टमिवोद्यतम् ॥
 स विद्वस्तेन वाणेन महादेवो न कम्पते ।
 वक्षेणेव महासधर्मन्दरस्य विचार्यते^१ ॥
 ततः प्रसभमाहृत्य रत्र विष्णुः सनातनम् । [1960]
 कण्ठे जग्राह भगवाप्रीलम्बदृष्टतोऽभवत् ॥
 अनादिनिधनो देवः क्षमता भगवन्मम ।
 सर्वभूतागमाचार्यो मम वर्ता च कर्मणाम् ॥

कर्मणां च प्रकर्ता च विकर्ता चैव भारत ।
 अरोपत्वाच भूतानां सर्वभूतेषु चोत्तमः ॥ [1965]
 स्वयमेव हि यत्कर्म विपत्ते कर्मयोनियु ।
 तयोः शुभतमो राजन्स्वयमेव तथाकरोत् ॥
 अन्तरिक्षाच्छुभा वाचः श्रूयन्ते परमाहुताः ।
 सिद्धानां वदनेऽनुसुताः सनातन नमोऽस्तु ते ॥
 नन्दी पितान्मुद्यम्य बलान्नुद्रसंभवः । [1970]
 मूर्धन्यभिजधानाञ्चो विष्णुं कोपेन मूर्च्छितः ॥
 पतः प्रहसितो विष्णुर्नन्दी दृष्ट्वा सुरोत्तमः ।
 स्तम्भयामास भगवान्सर्वभूतपतिर्हिरे^१ ॥
 विष्णुर्ब्रह्मसमो भूत्वा तेजसा प्रज्वलन्निव ।
 क्षमया च समायुक्तः स्थितः स्थाणुरिवाचलः ॥ [1975]
 अचिन्त्याश्रयप्रमेयश्च अजेयश्चाप्यारिदमः ।
 युगान्ताप्रिसमो भूत्वा गान्तात्मा हरिरन्वयः ॥
 प्रसन्नः कल्पयामास भागं रुद्राय धीमते ।

— (L. 1947) Ds [क्र]म्यदु (for [क्र]मित) Bz s अभिष्टम्
 (for निष्ठित) — (L. 1949) Ds1 Gs सकिंनरा (for सप
 न्ना) — (L. 1950) Ks s Dn D1-s s (warg) विपये
 (for अपयो) Ds -दासाय (for दृष्टाद) — (L. 1951)
 K1 s Vs Dn Ds Ds डवलन्ति, Ns B Ds उपन्ति, V1
 लुदन्ति. Ds ज्वलन्त (for न्त) Ds डवलन्ति च सपेनिरया
 (for *) — (L. 1952) B1 s Ds शरेण हतवाण्डो (for
 *) K1 [स]प्रणी, Ds 'तो (for 'पी) — (L. 1953) Ks
 देशेषु (for सपीयु) Ds विविर्षिविषे सर्वे, Ds हृदि शर्वेण
 चाविद्वस (for *) V1 Ds सुप्रवेणा, Bm Poona eds
 Gled) सुप्रजिगा (for सुप्रजिगा) — (L. 1954) V1 च
 कांते (for चक्वपे) Ks s V1 B Ds Ds s Gs ब्रह्म, Bz
 (warg) विश्व (for सर्व) — (L. 1955) Ds रोपगतो (for
 'मना) Ds हत सर्वे, Cal ed वृत्त विभ्रत् (for वृत्त सर्वे)
 Bz Poona ed पडिन्द्रिय, Ds सदिन्द्रिये (for 'वडि')
 — (L. 1956) Ks Ns Vs वापरस्य, Ks Bz Ds D1 s s
 वापरस्य, Ks V1 Dn Ds आनस्य (for आदाय) — (L.
 1957) Ks Ds Ds [स]य G1 [स]स्य (for [स]सु) — (L.
 1958) Ks s Ds कस्यत्, Ds 'त (for 'ते) — (L. 1959)
 Ds वक्षेणेव महाशुद्र (for *) Ns V1 s B Ds Ds Gs न
 (for विष्णु) — (L. 1960) Bz आहृत्य (for आहृत्य) Ks s
 रुद्रो निष्णु (for रुद्र निष्णु) Ks Bz s Ds Ds s सनातन
 (for 'नम्) — (L. 1961) Gs Cu उमापति (for उतोऽभवत्)
 — (L. 1962) Ks s Ds क्षमता (for क्षमता) Ks V1 Bz

Dn Ds s हि भयत्, B1 s Ds Ds भयत् (for 'वत्) Ks
 V1 Ds क्षमता हि भवन्मम, Ns Ds Gs क्ष (Ns क्षाभ्यर्ता
 भगवान्मम (for *) — (L. 1963) Bz सर्वभूतोद्गमाचार्य,
 Bz s Ds s 'भूतागमाचार्य (Bz Ds 'दाय), Ds 'भूतमया
 (for *) K1-s Ns B Ds Ds अचलत्वात्, Ks D1 Gs अय
 (Gs 'व)कर्ता, V1 अचलत्वात्, Ds एव कर्ता (for मम वर्ता)
 V1 Ds अचलत्वाच कर्मणा, Ds सव कर्ता विकर्मणाम्, Ds अय
 हतवाच कर्मणा, Cal ed कर्मणा च न चाह्यते (for *)
 — (L. 1964) Bz इतो (for कर्ता) K1 s Ds प्रतिदतां च
 भारत (for *) — (L. 1965) V1 Dn Gs अरोपत्वात् (for
 सरो) — (L. 1966) Ks s D1 s s विपत्ते (for विपत्ते)
 Ds क्रियते सर्वयोनियु (for *) — For line 1966, Gs
 subst

65** अय कर्म च मरुतं निषत्ते सर्वयोनियु ॥
 — (L. 1967) Ds तप (for तयो) सप्त कर्म (for तयो
 राजत्) Gs सदा कुरु (for तथाकरोत्) — (L. 1968) Ks
 शुभाचारा, Ds शुभा वाच (for शुभा वाच) V1 अन्तरीक्षचा
 वाच (for *) Bz s Ds Cal ed ध्रुयन्ते मधुराक्षरा (for
 *) — (L. 1969) Ds देवदेव नमस्तुभ्य (for *) — (L.
 1972) Ds मन्दिशुक्वा (for नन्दी दृष्ट्वा) D1 s सुरोत्तम
 (for 'सम) — (L. 1073) Gs उग्रभगवणेन त हरि (for *).
 — (L. 1974) Bz Ds s ब्रह्मपतो (for 'सतो). Ds विष्णु
 भूत्वा ब्रह्मसमो (for *) — (L. 1976) Ds अर्षितम् (for
 अचिन्त्याश्च) — (L. 1979) K1 s Ds ब्रह्म; Ds धर्मन्दि

विष्णुधर्मपरो नित्यं त्यक्तकामः सुरर्षभः ॥
 विष्णुना चैव राजेन्द्र स यज्ञः सधितः पुनः । [1980]
 यथापक्षं च ते सर्वे गणा आमन्महीषते ।
 तस्मिन्नुद्ये महाघोरे विष्णो रुद्रस्य चैव ह ॥
 पक्षं पक्षं भवद्युद्धं दक्षयज्ञविनाशने ।
 विनाशश्चैव यज्ञस्य तदा लोके प्रतिष्ठितः ॥
 सर्वभूतेषु राजेन्द्र हितो यज्ञः सनातन । [1985]
 दक्षो यज्ञफलं चैव प्राप्तवान्स प्रजापति ॥
 इमा दक्षाध्वरां दिव्यां कथाममितबुद्धिमान् ।
 ध्यायेद्यस्तु विप्रेभ्यः शुचिः प्रयत्नमानसः ।
 अचीत्य सर्षगाध्व्यान् देवलोके नहीयते ॥

Colophon

(for धर्म) $\tilde{N}_2$ V₂ B₂ s D₂ D₂ s क्रोध (for काम) K₂ D₂ D₂ D₂ सुरोत्तम (for सुरर्षभ) — G₂ om (hsp) lines 1980^a–1985^a — (L 4983) K₁ s D₁ D₁ यथा (for the first पक्ष) $\tilde{N}_2$ V₁ s B D₁ D₁ s यथापक्ष भवेद्युद्ध, D₂ यथापक्षभवेद्युद्ध (for “) — (L 1984) K₂ D₁ s s लोके, V₂ लोक (for लोके) — (L 1985) V₂ स्थितो, D₂ इरेर (for हितो) — (L 1987) K₂ s $\tilde{N}_2$ V₁ s B D₁ D₁ D₁ s s s G₂ चोदाहता (for दक्षाध्वरा) D₂ इना चोदा हता योमया (for “) D₂ कथाममितबुद्धिना (for ^b) — (L 1988) V₁ विधिना (for विप्रेभ्यः) — After line 1989, K₁ s $\tilde{N}_2$ V₁ s B₂ D₂ D₂ ins

66*^a एष पौकरको नाम प्रादुर्भासो महात्मन ।

Colophon — Mention of the Epico K₁ $\tilde{N}_2$ V₁ s D₁ D₂ D₁ — Mention of *hhja* $\tilde{N}_2$ V₁ s B₂ s D₂ D₂ s. — Sub parian K₁ पौकर, K₂ D₁ D₁ s पौ (D₂ D₂ D₂ पु)करप्रादुर्भाव, K₂ s V₁ s B₂ s D₂ D₁ s पु (V₁ B₂ s D₂ D₁ s पौ)करप्रादुर्भाव, $\tilde{N}_2$ पारिजाते पौकरप्रादुर्भाव — Adhy name G₂ दक्षाध्वरे दक्षकोषा मन्त्रं विष्णुना यज्ञसासिकरणम् — Adhy no K₂ 5, V₂ 218, D₂ 26, D₂ 217, D₁ 217, D₂ 233, D₂ 213, G₂ 35^a — After the colophon, G₂ reads App I (No 43)

42

(L 1) K प्रादुर्भास (for 'व) $\tilde{N}_2$ V₂ s B₂ D₂

42

K $\tilde{N}_2$ V₁ s B D G₂ s cont after App I (No 41) $\tilde{N}_1$ cont after adhy 118 T₁ s G₁ s M₂ s cont after line 574 of App I (No 41)

जनमेजय उवाच ।

प्रादुर्भावः पुराणेषु विष्णोरमिततेजस ।
 सतां कथयता मित्र वाराह इति नः श्रुतः ॥
 न जाने त्यस्य चरितं निखिलं च सखिस्रम् ।
 न धर्मगुणसस्यश्च न हेतुं न मनीषितम् ॥
 किमात्मको वराहोऽसौ किवीर्यः कास्य देयता । [5]
 किमाचारः विप्रभारः किं या तेन पुरा कृतम् ॥
 एतन्मे शस तत्त्वेन वाराह श्रुतिविस्रम् ।
 यथार्थं च भसेताना द्विजातीना महान्मनाम् ॥

सतुल (for अमित) — (L 2) V₂ D₂ G₂ वराह (for वा) G₂ s वि (for न) K $\tilde{N}_2$ s V₁ s B D₁ D₁ s s s T₁ G₁ M₁ श्रुतम् (for श्रुत) — (L 3) K₁ s $\tilde{N}_2$ V₁ s B₂ s D जाने तस्य, K₂ ज्ञान तस्य, B₁ Bom Poona eds G(ed) ज्ञानतेजस्य (for जाने तस्य) G₁ s निखिलेन (for संच) K₁ s D₁ विधि नैव च विस्रम्, K₂ s $\tilde{N}_2$ s V₁ s B D₁ D₁ D₁ s s न विधि नैव (K₂ V₂ धिदेव, $\tilde{N}_1$ B₁ D₁ s 'धि न च) वि, M₂ न रिज न च वि, M₁ नाखिल नैव वि (for ^b) — (L 4) K $\tilde{N}_2$ s V₁ s B D न कर्मगुण सतान (K₁ s D₁ s सतान, K₂ D₁ D₁ सतान, $\tilde{N}_2$ सतुल (for “) M₂ s न हेतुं न मनीषितम् (for “) — (L 5) T₂ G₁ s कामात्मको (for किं) K $\tilde{N}_2$ V₁ s B D₁ D₁ D₁ s का मूर्धे N₁ निखिले (for किवीर्य) G₁ s किवीर्य वा च देवतम् (for “) — (L 6) T₁ M₁ s किमात्मक (for भार) D₁ G₁ s M₁ किप्रभार (for भार) D₂ कि भावश्च किमाचार (for “) — (L 7) $\tilde{N}_1$ s B D₁ T₁ M₁ एतन्मे सस्यत्त्वेन V₁ s एतन्मे सस्यत्त्वेन (for “) — (L 8) K₁ s $\tilde{N}_2$ V₁ s D₁ D₁ s सतार्थं भवेताना, K₂ सतार्थं समजातानां (for “) K₁ s द्विजाना च (for तीना) — After line 8, T₁ s G₁ s s M₂ s ins

10^a सतीनां चापि सर्वेषांस्त्रीनां मोक्षकाङ्क्षिणम् ।

प्रमाणार्थं द्विन्शोऽहं वदं मदायुगे ॥
 — (L 9) K₂ B₁ D₂ D₁ s s G₂ कृतम् (for ह्यन) K₁ s D₁ सते, K₂ s $\tilde{N}_2$ s V₁ s B D₁ D₁ D₁ s s सतम् (for देव) K₁ D₁ D₁ s s s निमित्तम् (for तसिं) — After line 8, $\tilde{N}_2$ s B D₁ D₁ D₁ s ins

वैशंपायन उवाच ।

हन्त ते कथयिष्यामि पुराणं वेदसमितम् ।
 समाहितमना भूत्वा शृणु राजन्यथातथम् ॥ [10]
 महाबाराहचरितं कृष्णस्याद्भुतकर्मणः ।
 यथा नारायणो देवो वाराहं बपुरास्थितः ॥
 वंद्यया गा समुद्रस्यामुञ्जहारारिसूदनः ।
 छान्दसीभिरुदारभिः श्रुतिभिः समलकृतः ।
 शुचिः प्रयत्नान्भूत्वा निबोध जनमेजय ॥ [15]
 इदं पुराणं परमं पुण्यं वेदैश्च समितम् ।
 नानाश्रुतिसमायुक्तं नास्तिवाय न कीर्तयेत् ॥
 पुराणमेतदखिलं सांख्यं योगं च वेद यः ।
 कात्स्न्येन विधिना प्रोक्तं सोऽस्याथै वेदयिष्यति ॥
 विश्वेदेवास्तथा साध्या रद्रादित्यास्तथाधिनी । [20]
 प्रजानां पतयश्चैव सप्त चैव महर्षयः ॥
 मनःसकल्पजाश्चैव पूर्वजाश्च महर्षयः ।
 वसयोऽप्सरसश्चैव गन्धर्वा यक्षराक्षसाः ॥

दैत्याः पिशाचा नागाश्च भूतानि विविधानि च ।
 ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा श्लेच्छादयो भुवि ॥ [25]
 चतुष्पदानि सत्त्वानि तिर्यग्योनिगतानि च ।
 जङ्गमानि च सत्त्वानि यचान्यञ्जीवसंहितम् ॥
 पूर्णं युगसहस्रान्ते ब्राह्मेऽहनि तथागते ।
 निर्वाणे सर्वभूतानां सर्वोत्थातसमुद्भवे ॥
 हिरण्यरेतास्त्रिंशत्सत्तो भूत्वा वृषाचपिः । [30]
 शिरामिर्विधमल्लोकांस्सशोपयति देहिनः ॥
 दह्यमानास्ततस्तस्य तेजोराशिभिरप्रतः ।
 विगर्णनां दग्धाह्ना हताधिर्मङ्गिराननैः ॥
 सान्नोपनिपदा वेदा इतिहासपुरोगमाः ।
 सर्वविद्याक्रियाश्चैव सात्यधर्मपरायणाः ॥ [35]
 ब्रह्माणमप्रतः कृत्वा प्रभवं विश्वतोमुखम् ।
 पूर्वदेवगणाश्चैव त्रयस्त्रिंशच्च छन्दजाः ॥
 तस्मिन्नहनि सप्रान्ते त इंस महदक्षरम् ।
 प्रविशन्ति महायोगं हरिं नारायणं प्रभुम् ॥

2** नानाश्रुतिसमायुक्तं कृष्णद्वैपायनेरितम् ।

[Ds कृष्णस्याद्भुतकर्मण (for^a)]

— K N₁ : V₁ : B D om line 10 — (L 11) Ds
 कृष्णद्वैपायनेरितम् (for^a) — (L 12) K₁-s D₁ ब्रह्मा,
 K₁ N₁ : V₁ : B Dn Ds D₁ : s : s : M₁ राजन्, Ds
 (also) ब्रह्मन् (for देवो) K₁-s D₁ : रूपम् (for वपुरं)
 — (L 13) K₁ : D₁ दह्यामिर् (for दह्या) Ds T₁ : G₁
 : s : M₁ : महर्षे (for सूदन) — After line 13, Ds
 108

3** विभर्णेव सर्वाणि कर्माणि रिपुघानि ।

— (L 14) K₁ : V₁ Dn D₁ : समलकृत (K₁ 'ता'म्
 — (L 15) K₁-s N₁ V₁ : B₁ : Dn Ds D₁ : s प्रयनवान्
 (K₁ B₁ Ds 'वाह्') (for 'रत्नवान्') — (L 16) G₁ प्रथम
 (for परम्) T₁ G₁ : M₁ वेदेन (for वेदैश्च) Ds पुण्यं वेदै
 समन्वितम् (for^a) — (L 18) N₁ पुराणं चैव सकल (for^a)
 K N₁ V₁ : B D G₁ सत्यं च, N₁ च कीर्तयेत् (for च वेद
 यः) — (L 19) B₁ Ds M₁ यो, T₁ G₁ : को (for
 यो) Ds स्याथै (for स्याथै) K₁-s N₁ : V₁ : B₁ Dn Ds
 D₁ : s : यो K₁-s D₁ सोऽप्यार्यो ज्ञान्यते पुमान्, K₁ यस्तार्य
 ज्ञान्यते पुन, Ds यस्तार्य ज्ञान्यते पुन (for^a) — (L 21)
 T₁ : G₁ : s : M₁ : मन संकल्पजाश्च ये (for^a) . — D₁ :
 om (hapl) line 22. — (L 22) K₁ सर्वज्ञाश्च, Ds

सप्त चैव (for पूर्वजाश्च) — For line 22, T₁ : G₁ s-s
 M₁ : s subst

4** विद्याधरा महत्मान पूर्वजा कल्पयस्तथा ।

— (L 23) Ds महत्तु (for ऽप्सरसम्) — (L 25) Ds
 कल्पयद्यो, T₁ G₁ : s : M₁ : श्लेच्छाद्य ये (for 'दयो')
 — (L 26) K₁ N₁ सर्वाणि (for सत्त्वानि) V₁ om
 (hapl) lines 26^a-27^a — (L 27) K₁ तथा सत्त्वानि
 चान्यानि, K₁ D₁ सत्त्वानि चान्यानि तथा, K₁ सत्त्वानि
 यानि चान्यानि (for^a) N₁ संभवम्, Dns-सगतरः, D₁
 सप्रदम् (for ससितम्) — (L 29) G₁ सद्यै तु (for
 सहस्रान्ते) — (L 30) Ds त्रिंशत्सत्तो (for 'सत्त') — (L
 31) N₁ विस्वार्हो, K₁ B₁ : D₁ T₁ M₁ : विधिर्हो (for
 विधमल्लो) — T₁ G₁ : om line 32 — (L 32) V₁ दह्या-
 माने (for 'मान्वा') B₁ Dn Ds D₁ रदिमभिर् (for
 राति) M₁ तेजसो राशिप्रत (for^a) — (L 33) K₁ :
 D₁ चरन्वा, V₁ : वणे (for वणी) M₁ : विवर्णवदना
 दग्धा (for^a) Ds हताधिर्मङ्गिराननै (for^a) — (L-
 35) K₁ N₁ Dn विद्याधरा (for 'विद्याध') Ds om
 (hapl) lines 35^a 37^a — (L 36) Bom. Poona eds
 G(ed) छन्दतो, Cop छन्दता (for प्रभव) V₁ Ds सर्वतो
 (for विषतो) — (L 37) K₁ N₁ V₁ Dn D₁ : T₁ G₁ :
 सर्वं, V₁ B Ds D₁ : s : G₁ M₁ सर्वे (for पूर्व) K₁ Ds

तेषां भूयः प्रविष्टान्तं निधनोत्पत्तिरुच्यते । [40]
 यथा सूर्यस्य सततमुद्यत्सामवायिह ॥
 पूर्णं युगसहस्रान्ते कल्पो निःशेष उच्यते ।
 तस्मिन्नीवकृत्तं सर्वं निःशेषमवतिष्ठते ॥
 सहस्र लोकान्सर्वान्स सदेवास्तुरप्रज्ञान् ।
 कृत्वात्मगर्भं भगधानास्त एको जगद्गुरुः ॥ [45]
 यः स्रष्टा सर्वभूतानां कल्पान्तेषु पुनः पुनः ।
 अव्यक्तः शाश्वतो देवमन्त्रस्य सर्वभिद् जगत् ॥
 नष्टार्ककिरणे लोके चन्द्ररदिमविवर्जिते ।
 लक्ष्मणमासिपयने क्षीणयज्ञतपःक्रिये ॥
 अपक्षिगणसपाते सर्वप्राण्यचरे पवि । [50]
 अमर्यादादुले रौद्रे सर्वतस्तमसा दृते ॥
 अष्टदशे सर्वलोकैऽस्मिन्नभावे सर्वकार्याम् ।
 प्रशान्ते सर्वसपाते गच्छे वैरपरिभ्रष्टे ॥

गते स्वभावसंस्थाने लोके नारायणात्मके ।
 परमेष्ठी हृषीकेशः शयनाद्योपचनमे ॥ [55]
 गीतवासा लौहिताश्वः कृष्णो जीमूतसनिभः ।
 शिखासहस्रविकच जटाभार समुद्रहन् ॥
 श्रीरत्सकलिरं पुण्य रक्तचन्दनरूपितम् ।
 यक्षो विभ्रन्महापाहुः सविबुद्धिर् तोयदः ॥
 पुण्डरीकसहस्रस्य मालास्य शुभ्रमे वदा । [60]
 पत्नी चास्य स्वयं लक्ष्मीर्देहमाशिर्य तिष्ठति ॥
 तव स्वपिति धर्मात्मा सर्वलोकपिवाभहः ।
 किमप्यमितविक्रान्तो योगनिद्रामुपागतः ॥
 ततो मुगसहस्रे तु पूर्णं स पुरुषोत्तमः ।
 स्वयमेव विभुर्भूता बुध्यते विबुधाधिपः ॥ [65]
 वतश्चिन्तयते भूयः सृष्टिं लोकस्य लोककृन् ।
 पितृदेवासुत्तरान्पारमेष्ठ्येन कर्मणा ॥

(marg) च कोटय, Ks २ Ds सहस्रश, Ks च ज्ञान्तस, Bs Ds च छत्र, Ds २ च छत्रम्, Gs २ युवुन्द्रजा (for च छत्रजा) — (L 39) Ts २ Gs १ २ Ms २ महारत्मान (for 'योग') — (I 40) Ns 2 Bs २ Ds पुनरुपतिर, Ds Ds (marg) प्रलयो, Ds २ विधानो, Ts Gs ४ Ms २ विरोधो (for विधयो) Ts Gs २-३ Ms २ इत्येत (for उच्यते) — (L 42) Gs गण (for युग) — (L 43) Ns चैत्र (for ज्ये) T1 २ Gs २-३ Ms २ बुल (for कृत) Vs कर्म (for सर्व) V1 नि शेषेणावतिष्ठते Vs B Ds २ य नातिष्ठते, Ds २ यमवतिष्ठति Ts २ Gs २-३ Ms २ य समातिष्ठत (Ts 'पि') (for २) — (J 44) Vs आशिवाद्, B निजिवाद्, Ds शास्त्रान् (for स्वान्त) T1 २ Gs २-३ Ms २ तस सहस्र लोकान्त (for २) Vs मानुषान् (for पद्मगान्) — (L 45) Ks Ns २ V1 २ B Dn Ds T1 Gs २ [आ]मगर्भं, Ds नर्भं च (for [आ]मगर्भं) Ds ज्ञानाय (for जगद्गुरु) — (L 46) B २ Ds ह्य (for य) Vs लोदान् (for भूतान्) h. Ds कल्पान्ते च, Ds २ न्ते तु (for 'न्तेषु') — (L 47) T1 Gs Ms २ मलय (for 'त') — (L 48) T1 २ Gs २ ३ Ms २ प्रह (for रथिम्) — (L 49) Ks २ Ds भूतानि (for धूमानि) K Ns २ V1 Bs Dn Ds Ds २ २ चपदक्रिये, (for तप क्रिये) — (L 50) Ks २ Ns Bs Ds २ T1 Ms सपाते, Ts Gs २ ३ सपाते (for सपात) Ks २ प्राणधरे, Ks Ds प्राण २ V2 Gs २ प्राण्यचरे Ds युव्यचरे (for प्राण्य) — (L 51) Ns अमर्यादादुले लोके (for २) — (L 52) Ds भूते (for लोके) — (L 53) Ds T1 प्रशान्त (for

'ने) T1 Gs २-३ Ms २ मृ (for सर्व) Ks २ Ds सपाते (for सपाते) Ks Ds चैत्र (for वैर) — (L 54) Gs २ तन (for गते) Ds स्वभावान्, Ds २-३ Ms २ जे (for 'व) Ts Gs २ Ms सन्धान (for 'ने) Ks Ds लोके नारायणात्मनि (for २) — B1 om line 55 — (L 55) Ks ४ Ds स्वपनाय (for शय) — (L 56) Ks २ Ds Ds वृण (for कृष्णो) — (L 57) Vs Ba विक्र, Ds वित्त, Ds विधिक (for विकच) Gs जटाबुद् (for 'भार) Ks Ds सजटाभारसमुद्रहन् (for २) — (L 58) Ks २ Ds करिर्क (for करिर्क) Ts २ Gs २-३ Ms २ वृष्ट (for पुण्य) Ks २ ३ Dn Ds २ Gs भुषितम्, Ks चरितम् (for रूपि) — (L 60) Ms २ चरितम् (for 'रत्स्य) Ks Ds मालास्य, Ms २ स्वतस्य (for मालास्य) T1 २ Gs २ ४ Ms २ युगा (for वदा) — (L 61) Gs २ Ms २ पत्नी (for पत्नी) Ns २ लेयम् (for देहम्) Ks चपाहुश्च, Ks-२ B Dn Ds-२ Ms २ आरुष्य (for आशिष्य) — (L 62) T1 २ Gs २-३ Ms २ शान्तरत्ना (for अमर्यामा) Ms २ सुपात (for वितात) — (L 63) Ks Ns २ V1 २ B D Ms निद्रायोगम् (for योग निद्राम्) — After line 63 Ts Gs १ २ Ms १ 105

544 निद्रानिद्र इवाभाति निद्रायोगमुपागतः ।
 — (J. 64) h. 4 Ns 2 V1 2 B1 2 Dn Ds-2 2 e चर्द (for युग) B2 सहस्रान्ते (for 'सि तु) Ns Ds ततो वर्षसहस्रान्ते (for २) Ks २ पूर्णं च, Ds सपूर्णं (for पूर्णं स) Ns Ts २ Gs २-३ Ms २ पूर्णं पुरप्रपत्तम् (for २) — (L 65) Ks विधिर्, V1 प्रसुर (for विशुर) Ms इत्या (for भूया).

ततश्चिन्तयते कार्यं देवेषु समितिंजयः ।
 समन् सर्वलोकस्य विदधाति स वाक्पतिः ॥
 कर्ता चैव विकर्ता च सहर्वा च प्रजापतिः ॥ [70]
 धाता त्रिधाता प्रभयः स्वयमो नियमो यमः ॥
 नारायणपरा देवा नारायणपराः द्विधाः ।
 नारायणपरा यज्ञा नारायणपरा श्रुतिः ॥
 नारायणपरो मोक्षो नारायणपरा गतिः ।
 नारायणपरं सत्यं नारायणपर पदम् ॥ [75]
 स स्वयभूरिति हेय स ब्रह्मा भुवनाधिपः ।
 स वायुरिति विज्ञेय एष यज्ञः प्रजापतिः ॥
 सदस्य स विज्ञेयः स यज्ञः स प्रजाकर ।
 यद्वेदितव्यं त्रिदशैस्तदेष परिविन्दति ।

यद्य वैद्यं भगवतो देवा अपि न तद्विदुः ॥ [80]
 प्रजाना पतयः सप्त ऋषयश्च सहामरैः ।
 नास्यान्तमधिगच्छन्ति तेनानन्त इति श्रुतिः ॥
 यदस्य परम रूपं तत्र पश्यन्ति देवताः ।
 प्रादुर्भावेपु सभूतं यत्सदचिन्ति देवताः ॥
 दर्शितं यदनेनैव तद्वेशन्ति देवताः । [85]
 यत्र दर्शितान्देवः कस्तदन्वेषुमर्हति ॥
 ग्रामणीः सर्वभूतानामग्निमास्तुयोगतिः ।
 तेजसस्तपसश्चैव निधानमस्तुतथ च ॥
 चतुराश्रमधर्मेषु चातुर्होत्रपत्याशनः ।
 चतुःसागरपर्यन्तचतुर्गुणवितर्तकः ॥ [90]
 तदेष सहस्रय जगत्कृत्वा गर्भस्थमात्मनः ।

T₁ ३ G₁ २-३ वृत्तुषे, M₂ प्रावृष्यद् (for वृष्यते) — (L 66) D₂ सर्वं, G₃ सृष्ट्वा (for सृष्टि) — (L 67) K₂ यक्ष्वा (for नराद्) M₂ ५ नराण्डेवगणाश्चैव (for *) — N₁ om line 68 — (L 68) K₂ B₂ D₂ D₂ चिन्तयत्, B₁ म चिन्तयद् (for चिन्तयते) T₁ ३ G₁ २-३ मत्स्यो विचिन्तयन्पद्मार्थं (for *) — T₁ om (hapl) line 70 — (L 70) T₁ G₁ विहर्ता (for विकर्ता) K₂ सप्रहर्ता (for सहर्ता च) — (L 71) K₂ N₁ ३ V₁ ३ B Dn D₂ D₁ ३ ३ ३ च तथा (for प्रभव) K₁-३ D₁ धाता चैव त्रिधाता च, M₂ धाता स च त्रिधाता च (for *) G₁ ३ समयो (for स्वयमो) M₂ प्रभव स्वयमो यम (for *) — (L 72) K₂ B₂ ३ G₃ वेदा (for देवा) M₂ नारायणपर देव (for *) D₂ पराश्रमा (for परा क्रिया) — N₂ D₂ om (hapl) line 73 — (L 73) K₂ N₁ B₁ Dn D₂ D₂ ३ T₁ G₂ -परो यज्ञो, V₂ परा देवा, D₁ M₂ ५ -परो मोक्षो (for -परा यज्ञा), G₃ स्मृति (for श्रुति) — D₂ G₂ M₂ ५ om (hapl) line 74 — (L 74) D₂ -परायण, D₂ परा स्मृति (for -परा गति) — After line 74, N₂ V₁ ३ B₁ ३ D₂ T₁ ३ G₁ ३ ins

B** नारायणपरो धर्मो नारायणपर ऋतु ।

[T₂ G₂ २ परा धर्मो (for परो धर्मो) V₂ -पर ऋतु, T₁ ३ G₁ ३ ३ पर महत् (पर ऋतु)]
 N₂ V₁ ३ B₁ ३ D₂ cont K N₁ B₂ Dn D₁ ३ ins after line 74

7** नारायणपरं सत्यं नारायणपर महद् ।

[K₂ V₁ ३ B Dn D₂ D₂ तप (for महत्)]
 — (L 75) K₁ ३ D₁ -पराश्रम (K₁ 'च'रम्, N₁ ३ V₁ ३ B₂ ३ D₂ ३ M₂ ३ -पर परम्; B₂ परा श्रिय (for पर पदम्) — After line 75 N₁ ३ V₁ ३ B Dn₂ D₂ D₂ ३ T₂ G₂ ३ M₂ 123

8** नारायणपरो देवो न भूतो न भविष्यति ।

[M₂ यज्ञो (for देवो) V₂ जूत (for भूतो) M₂ नारायण-परा गिर (for *)]

— (L 76) K₂ D₂ ३ ३ M₂ स्वयभूरिति विज्ञेय (for *) — (L 77) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ देवम् (for वायुर) K₂ D₂ ३ om (hapl) lines 77^a-78^a D₂ सर्वं (for एष) D₂ ३ -कर (for -पति) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ ३ स च सर्वमिदं जगत् (for *) — (L 78) V₂ D₂ ३ यदस्तस च विज्ञेय, M₂ ५ सदायमेव वि (for *) N₂ V₁ ३ B₂ D₂ D₂ सर्वेक-स, T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ ३ एष यज्ञ (for स यज्ञ) N₂ D₂ T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ ५ -पति (for -कर) — (L 79) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ ५ गीयते (for विन्दति) — (L 81) D₂ T₁ ३ G₂ ३ ३ M₂ ५ सर्वं (for सत्) N₂ सदाशुभे, M₂ सदाशुभे (for सदा) — (L 82) K₂ N₁ ३ V₁ ३ B₁ ३ Dn D₂ D₁ ३ ३ सतोऽनन्त, T₁ ३ G₁ २-३ M₂ ५ विचिन्तयत् (for तेनानन्त) K₂ श्रुत (for श्रुति) — D₂ om (hapl) lines 83 84 — (L 83) K₂ प्रथमं (for परम) K₁ N₂ Dn D₂ D₂ ३ T₁ तत्र, T₁ G₁ ३ ३ M₂ ५ सत् (for सत्) — K₂ ३ D₂ om (hapl) line 84 — For line 84, T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ ५ subst

9** प्रादुर्भाव तु यद्दत्तं तदचिन्ति द्विवोकस ।

— K₂ B₂ D₂ ३ G₂ om line 85 — (L 85) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ ५ अन्वेषयति (for अन्वेषयन्ति) N₂ B₂ तपयन्ति द्विवोकम् (for *) — (L 86) N₁ ३ कस्त वेदितुमर्हति (for *) — (L 87) D₂ वद्धि (for जाति) — (L 89) N₂ ३ वधेषु, D₂ T₁ G₁ ३ ३ चर्मेश, T₂ ३ -धर्मं च (for -धर्मेषु) B G₂ M₂ ५ चातुराश्रम (B 'य'धर्मेशच (for *) — (L 90) K₁ D₁ विकर्तक, N₁ ३ B₂ ३ D₂ निवर्तक (for

सुमोचाण्डं महायोगी धृत वर्षसहस्रिकम् ॥

सुरासुरद्विजमुजगाप्सरोगणै-

महौपधिक्षिदिधरयक्षगुणकैः ।

प्रजापतिः श्रुतिधररक्षसां कुलं

[95]

तदासृजजगदिदमालम्ना प्रभुः ॥

Colophon

वेशपाद्यन उवाच ।

जगदण्डमिदं सर्वमासीत्पूर्वं हिरण्यगम् ।

प्रजापतेर्भूतिमयमितीय धैदिकी श्रुतिः ॥

ततो वर्षसहस्रान्ते विभेदाध्वंयुक्तं विसुः ।

लोकसजननार्थाय विभेदाण्डं पुनः पुनः ॥ [100]

भूयोऽष्टधा विभेदाण्डं विभुर्भूँ लोकयोनिद्वत् ।

षकार जगतश्चान् विभागं सर्वभागवित् ॥

यच्छिद्रमूर्ध्वमाकाश परा सुकृतिनां गतिः ।

विहित विश्वयोगेन यदधस्तात्सततम् ॥

यदण्डमकरोत्पूर्वं देवलोकसिन्धुषा ।

[105]

समन्तादष्टधा योगी छिद्राणि कृतवास्तु सः ।

दिशश्च विदिशः सर्वा मनसंवाकरोद्विभु ॥

नानारागविरागाणि आन्यण्डशक्तानि वै ।

बहुवर्णपराश्चित्रा वभूयुस्ते वलाहकाः ॥

यदण्डमध्ये स्कन्ध तद्गममासीत्समाहितम् । [110]

जातरूप तदभवत्तत्सर्वं पृथिवीतले ॥

तस्य छेदोऽणवौघेन प्राच्छाद्यत समन्ततः ।

पृथिवी गिरिल्ला राजन्युगान्ते सागरेरिव ॥

यन्नाण्डमकरोत्पूर्वं देवलोकचिकीर्षया ।

तत्र यत्सलिलं रक्तं सोऽभवत्कञ्चनो गिरिः ॥ [115]

विं' — (L 91) T₁ M₂ ४ स एव, G₁ ४ ४ स एव (for सदेव) N₁ ४ देहस्यम् (for गर्भं) — (L 99) T₁ ४ G₁ ४ ४ M₂ ४ महातेजा, G₂ ४ भूतं (for योगी) K₃ ४ घृत, N₁ ४ वीर्य, B D₂ D₂ ४ घृता, D₂ ४ घृत (for घृत) D₂ ४ युग (for वर्ण) K₂ N₁ B: D₁ D₂ D₂ ४ T₁ ४ G₁ ४ ४ ४ महद्यकम् (for 'सिकम्') — After line 92, T₁ ४ G₁ ४ ४ M₂ ४ ins

10** हिरण्यवर्णमंशय ससजे पुरोपासम् ।

[T₁ G₁ M₂ हिरण्यगर्भं भ्राम (for ")]

— (L 91) B₂ ४ D₂ M₂ दुर्भाषि (for मही), — (L 95) K₁ ४ V₂ D₂ D₁ ४ ४ प्रजापति (for 'ति) V₂ श्रुतिधर, G₁ ४ ४ M₂ श्रुति (M₂ 'स) धन (for 'धर) K₂ ४ N₁ V₂ ४ D₁ D₁ ४ ४ रासमातुलं, K₂ ४ रसासुतुलं, G₁ ४ ४ रक्षिणां कुल (for रक्षसां कुल) — (L 96) D₂ जग घ्रयम् (for जगदिधर) G₁ D₂ T₁ ४ G₂ शस्तन (for 'ना)

Colophon — Mention of the *Epac* K₂ N₁ D₂ D₂ D₁ — Mention of *Khila* K₁ N₁ V₂ ४ B D₁ D₁ ४ — Sub *partan* D₂ धारिजातपर्यं, G₂ भविष्यवर्ष — *Adhy names* K V₁ ४ B: D₁ D₂ D₂ ४ ४ बाराहम्, N₁ ४ D₂ ४ T₁ ४ G₁ ४ ४ M₂ ४ बाराहमातुभव — *Adhy no* K₂ G, D₂ 218, 11₁ 205, D₂ 214, T₁ G₂ 272, G₁ ४ 274, G₂ 276, M₂ ४ 1

(L 97) T₁ G₁ ४ ४ M₂ ४ दिव्य, G(ed) सदि (for पूर्व) — (L 98) D₂ भूतिरियम् (for 'मयम्) D₂ ह्य वै, T₁ ४ G₁ ४ ४ M₂ ४ हृति वै, Bom Poona Cal. eds G(ed) ह्यवै (for हृतिव) — (L 99) L₁ ४ तद्द्वै, T₁ G₁ ४ ४ M₂ ४ तनु (for ततो) K₂ [अण्डमिदं (for [अ]ध्वंयुक्तं) V₁

श्रुति, T₁ ४ G₁ ४ ४ M₂ ४ प्रभु (for विसु) — (L 100) B₁ M₂ ४ लोकजननहेतुषो, D₂ Cal ed लोकजननहेतुषो (for ") B₁ ४ D₂ D₂ T₁ ४ G₁ ४ ४ M₂ ४ [अणुसुर (D₂ 'र) (for [अ]ण्ड युग) — (L 101) B₂ D₂ G₂ प्रसुर, D₂ विसुर (for विभुर) K₂ ४ D₂ वैलोय (for वै लोक) — (L 102) K N₁ ४ V₂ ४ B D T₁ M₂ ४ ४ सर्व (for स वि) D₂ आमद्वत् (for 'विन्) — (I 103) T₁ G₁ ४ ४ M₂ ४ तद्द्वै (for परा) — (L 104) D₂ विवर, D₁ विदितं (for विदित) D₂ ह्य तद्, M₂ अपस्ताद् (for 'तद्) — (L 105) T₁ ४ G₁ ४ ४ सत्र (for वद्) D₁ सर्व (for पूरं) N₁ V₂ दिव्य (for देव) K₂ योग, D₂ लोक (for लोक) M₂ ४ विकीर्षया (for तिवक्षया) — (L 106) K₁ N₁ ४ V₂ ४ D₂ D₂ ४ T₁ ४ G₁ ४ ४ M₂ ४ धानि (for योगी) G₂ यधुपस्ते वलाहका (for ") — (L 107) K₁ ४ D₁ D₂ T₁ M₂ दिर्गोदासा (T₁ 'सा), B₁ ४ D₁ ४ ४ (mar.,) ४ T₁ M₂ विदिगन्ता, V₂ ४ G₁ ४ ४ ४ विगी शास्त्र (for दिशास्त्र वि) K₂ N₁ ४ V₂ ४ B D₁ D₂ D₁ ४ ४ ४ दिधा, T₁ ४ ४ ४ ४ M₂ ४ प्रभु (for विसु) — (L 108) T₁ ४ G₁ ४ ४ विरागाणि (for विरागाणि) D₂ तान्यण्ड, T₁ M₂ ४ यान्यस्य (for 'ण्ड) — (L 110) D₂ रत्न (for स्कन्ध) D₂ देवम्, G₁ ४ ४ ऋणम्, G(ed) देवम् (for द्वयम्) — (L 111) N₁ B D T₁ ४ G₁ ४ ४ ४ समसवर् (for सद्) K₂ om lines 111^d-114^e D₂ पूर्व वै (for वरसर्व) — (L 112) D₂ T₁ ४ G₁ ४ ४ ४ M₂ ४ ऋजो येन (for 'वौघेन) K₂ ४ ४ N₁ ४ V₂ ४ B D₁ D₂ D₁ ४ ४ ४ M₂ ४ तस्य छेदार्णो De [marc] स्वदेर्णो वौघेन (for ") — T₁ G₁ ४ ४ M₂ ४ ४ om lines 113 114 B₂ om line 114.

न हि सद्विद्यते भूतं यस्त्वया नावधार्यते ॥
 त्वमेव ह्यरुपे वीर नारायण गुणे गुणे । [140]
 मम भारावतरणं जगतो हितकाम्यया ॥
 तथैव तेजसाक्रान्ता रसातलतले गताम् ।
 त्रायस्व मां सुरश्रेष्ठ त्वामेव शरणं गताम् ॥
 वानरैः पीड्यमानाहं राक्षसैश्च दुरात्मभिः ।
 स्वामेव शरणं नित्यमुपयामि सनातनम् ॥ [145]
 ताचन्मेऽस्ति भयं भूयो यावन्न त्रां ककुद्भिन्म ।
 शरणं यामि मनसा ज्ञानशोऽप्युपलब्धिता ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 मा भैषेरणि वल्पाणि शान्तिं व्रज समाहिता ।
 एष स्वामुचितं स्थानं मानयामि मनीषितम् ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 वतो महात्मा मनसा दिव्यं रूपमचिन्तयत् । [150]
 किं नु रूपमहं कृत्वा उद्धरामि वसुंधराम् ॥
 जले निमग्नं धरणीं येनाह वै सगुहरे ।

इत्येव चिन्तयित्वा तु देवस्तत्करणे मतिम् ॥
 जलक्रीडात्कचिलसाधारहं चपुरस्मरत् ।
 हरिरुद्धरणं युक्तस्त्रया भूमेः म भूमिघृक् ॥ [155]
 अधूप्यः सर्वभूतानां पाब्धान्यं ब्रह्मसमितम् ।
 दशयोजनविस्तारमुच्छ्रितुं शतयोजनम् ॥
 नीलमेघप्रतीकाशं मेघस्तनितनिसनम् ।
 महागिरेः सहननं श्रेतदीप्तोमर्दद्विणम् ॥
 विमुद्भ्रित्प्रतीकाशमादित्यसमतेजसम् । [160]
 पीतवृत्तायतस्कन्धं दृग्प्रशाद्वृत्त्रिक्रमम् ॥
 पीनोत्तनकटीदेशं वृषलक्षणपूजितम् ।
 रूपमास्थाय विपुलं वाराहममित हरिः ।
 प्रथिव्युद्धरणार्थाय प्रविवेश रसातलम् ॥
 वेदपादो गृपदघ्नः कबुदन्वद्वितीमुपः । [165]
 अमिजिह्वो दर्भलोभा ब्रह्मशीर्षो महातपाः ॥
 अहोरात्रेक्षणधरो वेदान्नुद्धुविभूषणः ।
 आल्यनासः सुनस्तुण्डः सानवोपस्वतो महीन् ॥

धार्यते (for^a) — (L 138) T₁ s G₁ s M₂ + नाष्टत्
 धारये त्वया (for^b) — (L 139) V₈ T₁ G₁ M₂ रूप,
 G₂ वस्तु (for^c मूल) K₁ s B₁ D₁ s [ज]नु, N₁ B₁ s D₁
 D₂ [इ]द् (for [अ]त्) — (L 140) K₂ Bom Poona eds
 Gied) वुरयो (for दुरये) — (L 141) D₁ s महात्मा (D₂
 ऋ म्) शरणं (for^a) D₁ ककुद्भिन्म (for^b काम्यया)
 — (L 142) K₁ तथैव V₁ तथैव, B तथैव, T₂ तथैव,
 Cal ed वानरैश्च (for तथैव) D₁ त्राता (for ज्ञानता)
 K₁ V₁ s D₁ s गता (for गताम्) K₂ रसातलतले गता
 (for^a) — (L 146) T₁ s G₁ s M₂ सनातनानिर्भारय
 (for^b) T₁ s G₁ s M₂ यावत्वादे (for 'ष' एव)
 — (L 147) D₂ ते वाच (for मन्सा) K₂ s N₁ s V₂
 B₂ s D₂ D₂ D₂ s c e T₁ s G₁ s M₂ s लक्षये (for
 एस्तित) — (L 148) T₁ G₁ s M₂ समाप्तम्, T₂ G₁ s
 मम शिष्यं (for समाहिता) — (L 149) K₂ एहि ते सुविर
 स्वाम्, D₁ मयं श्यामुस्मिन्ना-मानं (for^a) V₂ ममशिवन्म (for
 मनीषितम्) — After line 149, T₁ G₂ s M₂ s ins au
 addl colophon [Sub-par ca G₂ वाराहभ्राह्मणं, M₂
 वाराहम् — *Ashy no* T₁ G₂ 273, G₂ 276, M₂ s 2]
 — (L 150) V₈ वपुद् (for रूपम्) — (L 151) V₂ किं
 लक्ष्यम्, D₁ कोल्हं (for किं नु रं) B₂ ड उद्धरेय (for
 'रामि) D₁ s G₁ s M₂ s गुहरेय धरामिनाम् (for^b)
 — N₁ M₂ s om lines 152-153 — (L 153) K₁ s V₃

B₂ D₂ D₂ s इनि तथिन्म सनसा ह (V₂ भगवान्) विनारायण
 मभु — (L 154) K₂ B₁ रूपम् (for वपुर्) M₂ s
 भाक्षिन् (for शस्मरत्) T₁ s G₁ s-2 वाराहे रूपमास्थित
 (for^a) — T₁ s G₁ s-2 M₂ s om line 155 — (L 155)
 K₁ s D₁ [ज]मुत्तम्, N₁ V₁ s B₁ D₁ s [ज] मुद्दस्, N₂
 B₁ s D₂ सूमेस्तु (for सूमे स्) — (L 156) K₁ N₁ s
 V₁ s B₁ D₁ D₁ s G₁ s M₂ स्रष्टव्यं (for 'स्य) K₂ s
 B₁ s D₁ s सञ्जितम्, N₁ T₁ G₁ s सलितम्, M₂ s भयम्
 (for समितम्) — (L 157) N₁ D₁ D₁ T₁ s M₂ s दत्त
 (for ददा) D₁ विकीर्णम् (for निमात्) T₁ s G₁ s-2
 M₂ s उद्भिन्नं निगुण नत (for^b) — (L 158) B₁ s D₂
 T₂ G₁ s M₂ s वीरजीमूतभंशरी (for^a) K₂ om
 (hapl) lines 158^a-160^a — (L 159) V₁ B₁ s D₂ D₂
 T₂ s G₁ s M₂ s गिरिसदहनं भीम (for^a) T₁ कुन्दीसा
 अदक्षिणम् (for^b) — (L 160) B₂ D₂ D₂ T₂ G₁ s M₂
 प्रशासकम् (for प्रतीकाशम्) — (L 161) K₂ s N₁
 V₁ D₂ D₂ s गामिनम् (for विक्रमम्) — (L 162) T₁
 G₂ s-2 सर्वं (for रूपं) B₂ T₂ s G₁ s-2 'य' स्रजितम्
 (for पूजितम्) B₁ वृषलक्षितम् सितम् (for^a) — (L
 163) B₁ s D₂ समिनो (for 'त्) — (L 164) T₁ s G₁
 s M₂ s पृथिवीमुद्धरामीति (for^a) — (L 165) T₁ s
 G₁ s-2 वज्ञं (for ऋतु) B₁ s D₂ D₂ इन्द्रम् (for इन्द्रम्)
 T₂ शिरीमुत्त (for शिरी) — (L 166) D₂ मुचि (for

धर्मसत्यमयः श्रीमान्त्रनविक्रमसरवृत्तम् ।
 त्रियासत्रमहाघोषणं पशुजानुर्मेहादृष्टिम् ॥ [170]
 उद्रताङ्गो महालिङ्गो वीजौपथिमहाफल ।
 याध्वन्तरात्मा मन्त्ररिक्तग्विकृतः सोमशोणितः ॥
 वेदिस्कन्धो हविर्गन्धो हृद्यकच्यतिवेगवान् ।
 प्राग्भ्रंशकायो मतिमानानादीक्षिमतिरपितः ॥
 दक्षिणाद्भवयो योगी महासशमयो महान् । [175]
 उपाकर्मोत्तरुचक प्रवर्ग्यावर्तभूषणम् ॥
 नानाछन्दोगनिपथो गुह्योपनिषदासनः ।
 छायापत्नीसहायो वै मणिशूत्र इवोच्छ्रितः ।
 भूत्वा यज्ञरराहोऽसौ द्रागधः प्राग्निशुक्रः ॥
 अङ्गिः सजादितामुग्धीं स तामार्ह्यंश्चजापतिः । [180]
 रसातलवले मन्ना रनातलवले गतः ।

प्रसुर्लोकहितार्याय दंष्ट्रामेणोज्जहार गाम् ॥
 ततः स्वस्थानमानीय पृथिवा पृथिवीधरः ।
 मुमोच पूर्वं सहसा धारयित्वा धराधरः ॥
 ततो जगाम निवाणं मेदिनी तस्य धारणात् । [185]
 चकार च नमस्कार तस्मै देवाय शभवे ॥
 एवं यक्षधराहेण भूत्वा भूतहितार्थिना ।
 उद्धृता पृथिवी देवी लोफाना हितकाम्यया ॥
 अथोद्धृत्य क्षितिं देवो जगत स्थापनेच्छया ।
 पृथिवीप्रतिभागाय मनश्चक्रेऽमुज्जेषणः । [190]
 रसातलमतामेवं विचिन्त्य स सुरोत्तमः ॥
 ततो विमुक्त्वा प्रवरधराहरूपधु-
 ग्बुपाकपिः प्रसभमथैवदृष्ट्या ।
 समुद्रद्वरणिमतुल्यविक्रमो

अङ्गि) Ds महापति (for 'वपा) — (L 167) N1 वेदार्थ-
 (for 'द्र) — (L 188) K1 अनुस्तुण्ड K2 सुचस्तुण्ड ,
 T1 : G2 Ms सुवानुण्ड , G2 सुवानुण्ड , Ms सुवानुण्ड
 (for 'स्तुण्ड) K1 V2 D1 : Ms स्त्रो (for स्त्रो) B1
 क्षामघोषो महास्त्र (for ') — (L 169) V2 सत्य , D2
 T1 G2 कर्म (for क्रम) V2 सक्तिव D1 सस्त्र (for
 स्त्रुत्) — Ms s om lines 10-174 — (L 170) K2
 D1 s क्रियासत्य , K2 'राज , V1 'नष्ट , D2 'सत्य , T2
 G1 प्रायश्चित्त , G2 द्विवात्य (for 'सत्र) V2 D2 घोष
 (for 'योग) N2 B D2 प्रायश्चित्तलो घोष (B1 'खोद्गा
 (for ') D2 पृथु (for पशु) K1 : N1 V1 s B D2 D2
 D2 : T1 G2 मलादृष्टि (for 'महा') — (L 171) K2
 उद्धृताङ्गो होमलिङ्गो , N1 D2 उद्रताङ्गो महा , N2 B1 D2
 D2 उद्रताङ्गो होम' D1 (before corr) उद्धृताङ्गो होम' , D2
 उद्रताङ्गो होम' , D2 उद्रताङ्गो होम' , T1 G2 उद्रताङ्गो
 होमलिङ्गोऽथ , T2 उद्रताङ्गो होमलिङ्गो (for ') D2 जीवीपथि
 (for श्रीजी') K1 B3 D2 D2 T1 : G1 s महाशक्त , V2
 'क्षण , G2 'वल्गु (for 'पल) — (L 172) K2 बाह्यान्तर
 रहस्य , G2 बाह्य' (for 'वर्ष') K1 s मन्त्रशुक्र D2 मन्त्रास्य
 (for मन्त्ररिक्तम्) — (L 173) K1 s D1 E1 G1 s वेद
 स्कन्धो K1 दवं , D2 वेदोद्गो (for वेदिस्कन्धो) D2 महा
 दृष्टो ; G1 s हविर्गन्धि (for 'गन्धो) — (L 174) K1
 N1 : V1 s D1 D2 D2 : s T1 : G1 s पुतिमान् , D2
 धृति (for मति') T2 कर (for मान्) K1 D2 T2
 मर्षित , N2 B3 D2 D2 अनित (for भाचित) — (L
 175) T2 माया (for महा) K2 D2 सूत्र , N2 D2

D2 मद्य , V2 यत् , D2 मत्त , Ms मात्र (for 'सत्र)
 — (L 176) D2 उपाकर्मोत्तरुचक (for ') — (L 177)
 K2 मतिरयो , K2 D2 मतिर्यज्ञा (for मतिरयो) — (L
 178) K1 s D1 s हेम- (for मणि) — N1 om lines 179-
 180 — (L 179) T1 : G1 s Ms s एव (for भूत्वा) .
 K2 भूत्वा यो यज्ञरराहो (for ') T1 om lines 179-181*
 D2 युगपत् (for द्रागध) N2 V2 D2 प्रभु , D2 D2 विमु-
 (for मुह) D2 प्राग्निशुक्रलि मुह , T2 G1 s Ms s
 भूत्वा विष्णुरनन्दित (for ') — T1 G1 s Ms s om
 line 180 — (L 180) K1 D2 s शताशो (D2 'तान्ते ज ; K2
 शताशेन , D2 स तामर्षेण , D2 स तामिच्छन् (for स तामार्ह्यं)
 — (L 181) D2 रसातले निमग्न च (for ') K2 V1 s
 D1 : T2 तल गताम् , K2 तलगतम् (for तले गत) N1
 D2 पातलान्तराश्रयात् (for ') — (L 184) T2 G1 s
 Ms s मनसा (for सहया) — (L 185) T1 G2 स शर-
 (for निवाण) — (L 186) Ms s जगाम (for चकार)
 N2 V1 s B D2 D2 T1 : G1 s विण्णदे (for शभवे)
 — (L 187) B2 लोक (for भूत) — (L 188) D2
 तेन (for देवी) D2 भूतानां (for लोभाना) D2 T1 : G1
 s Ms s साधारणमुचरा युत (for ') — (L 189) K2
 अथो पुनाक्षिर्देवो (for ') K2 N1 V2 B3 D2 D2 Ms s
 जगत स्थापनेच्छया , K2 जगत्स्थापनलिपयया (for ') — (L
 190) B1 सप्त (for प्रति) — T1 : G1 s Ms s om
 line 191 — (L 193) K1 D2 परसम् , D2 D2 प्रवरम्
 (for प्रसभम्) — For lines 192 193 , T1 : G1 s :
 Ms s subst

चकार दुर्गमहन कन्दरान्तरमण्डितम् ॥
 शिशिरप्रभया चैन नदी द्विजगणाकुलाम् ॥ [220]
 चकार पुलिनोपेतं वसुधारामिति ध्रुवि ॥
 सा दिश निखिला प्राचीं पुण्यैर्मुपशनेन्धिताम् ॥
 शोभयत्यस्यप्रत्येमुकासह विभूगिरिः ॥
 नित्यपुष्पफलोपेतेऽऽदयद्विः सुसहितैः ।
 भूषिताभ्यधिष कान्ते सा नदीतीरवैर्दुर्मे ॥ [225]
 कृत्वा प्राचीनिभाग तु दक्षिणायामथो दिशि ।
 चकार पर्वतं रम्य मर्वं काञ्चनराजतम् ॥
 एकतः सूर्यसकाशमेकतः शशिसनिभम् ।
 स विभ्रच्छुभुमेऽतीतं द्वौ कर्णौ पर्वतोत्तमः ॥
 तेजसा युगपदध्यास सूर्याचन्द्रममोरिव । [230]
 वपुष्मन्तमथो तत्र भानुमन्त महागिरिम् ॥

सर्वनामफलैर्दुर्गैर्वृतं रम्यैर्मनोरमैः ।
 चकार कुञ्जर चैन कुञ्जरप्रतिमाकृतम् ॥
 सर्वतः काञ्चनगुह यदुद्योजनविरुतम् ।
 ऋषभमतिमं चैन ऋषभ नाम पर्वतम् ॥ [235]
 हेमशान्नवृषभाल्य पुष्पहाम स सृष्टाम् ।
 महेंद्रमथ शैलेन्द्रं शतवोजनमुच्छ्रितम् ॥
 जातम्पमयैः शूत्रैः सुपुष्पितमहादुर्भैः ।
 मेदिन्या वृतवान्देवः प्रतिक्षोभमिवाचलम् ॥
 नानारत्नसमाकीर्णं सूर्येन्दुसदृशाप्रभम् ॥ [240]
 चकार मलय चाद्रि चित्रपुष्पितपादपम् ।
 मेनात् च महाशैल शिलाजालसमाकुलम् ।
 दक्षिणस्था दिशि शुभ चकार स महाचलम् ।
 सह्यशिरस निन्ध्य नात्तादुमलत्वायुगम् ।

देव (for भूत) - (L 217) K₁ कृत् महात्मन रथानं
 (for °) - (I 218) K₁ N₁ ३ V₁ ३ B₁ ३ D (except
 Da) शिशिर (for शै) N₁ सचयम् (for मनिभम्) T₁
 G₁ ३ गुणः (G₁ गुह) रात्रिः सनिभम् (for °) - (L 219)
 D₁ दिव्य (for दुर्ग) D₁ रत्नान्तरमण्डितम् (for °)
 - (L 220) K₁ कृत्वा कृतम्, N₁ गणा
 युगम् T₁ ३ G₁ ३-३ गणायुगम् (for गणाकुलम्) M₁ ३
 शिशिरप्रभया नद्यो बहवः सुखचलायाम् - M₁ ३ om line
 221 - (L 221) D₁ चकारोपवदोपेता (for °) K₁ ३
 वसुधाराम् (for वसुगाराम्) - (I 222) K₁ ३ D₁
 (diarg) भादिसम् M₁ ३ ता दिश (for सा दिश) K₁
 निश्या (for निखिला) K₁ N₁ V₁ ३ D₁ D₁ D₁ ३
 पुण्य (for पुण्यै) K₁ N₁ V₁ ३ D₁ D₁ ३ T₁ G₁
 मव (for मुव) N₁ B₁ ३ De युगम्, T₁ G₁ ३ M₁ ३
 दिवाम् (for चित्तम्) D₁ पुष्यामेव शनैः स्वित्वाम् (for °)
 - (I 223) V₁ ३ D₁ छाद्यदि (V₁ इयद्विभ्रः V₁ इय
 द्विभ्र) सुमस्थानै (for °) V₁ ३ D₁ निय पुष्पकन्दुर्मे
 (for °) - (L 224) G₁ निव्य (for निव्य) D₁
 छायावद्वि (for जादयदि) K₁ ३ V₁ B₁ ३ D₁ ३ संहते N₁
 सधते, B₁ सगते D₁ मरुते T₁ G₁ ३ सयुगे, G₁ ३
 M₁ ३ मयुगे (for सहिते) - (L 225) G₁ [अ]भ्यधिषा.
 Ms Bohn Poona eds 'कै (for 'कै) K₁ ३ ३ D₁ D₁ ३
 कामं, N₁ शानं De शानं (for शानं) T₁ विभूषिताधिकं
 कानै (for °) - (L 226) १- G₁ ३ ३ M₁ ३ इनिगणाम्
 (for गणायाम्) D₁ जगत् (for शगो) D₁ शशिताया नता
 दिशि (for °) - (I 227) V₁ B₁ T₁ G₁ दिव्य (for
 इव) L₁ ३ N₁ B₁ D₁ D₁ ३ सदै, N₁ V₁ B₁ ३ D₁ D₁

T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ अर्धे (for सर्वे) K₁ D₁ T₁ G₁ रात्रि-
 तम् (for रात्र) V₁ अर्धरात्रकाञ्चनम् (for °) - (L
 228) D₁ अन्नम् (for वृत्त) - De M₁ ३ om line
 379 - (L 229) D₁ चित्र (for विभ्र) D₁ द्विवर्णं
 (for द्वौ कर्णौ) - (L 230) K₁ तेजो स (for तेजसा)
 K₁ D₁ [अ]स्य जगद् (for युगपद्) T₁ ३ G₁ ३-३ M₁ ३ भूत
 (for स्वात) N₁ V₁ D₁ चन्द्रमसाम् (for 'सौर) - (L
 232) D₁ काल (for काम) K₁ रत्नैर्, N₁ B₁ D₁ दिव्यैर्
 (for रत्नैर्) D₁ वृत्तस्यैर्देवोर्दे (for °) - (L 233)
 K₁ D₁ पर्वत (for कुञ्जर) K₁ चकार र्वतं रम्य (for °)
 - (L 234) N₁ B₁ D₁ D₁ T₁ ३ G₁ ३ M₁ ३ पर्वत (for
 सनेन) K₁ मय, T₁ M₁ गुह (for गुह) - (L 235)
 M₁ ३ पर्वत दिव्यकाननम् (for °) - (L 236) K₁ राजत,
 B₁ D₁ T₁ G₁ M₁ ३ चन्दन (for काञ्चन) D₁ पुष्पाशय
 (for सुशय) G₁ ३ पुष्पाशय, G₁ M₁ ३ पुष्पाशय
 (for पुष्पाशय) - K₁ om line 237 - (L 237) K₁ D₁
 शतवोजनविरुतम् (for °) - (L 238) N₁ B₁ कल (for
 महा) K₁ ३ N₁ ३ ३ B₁ D₁ D₁ ३ ३ दुर्भम् (for
 दुर्मे) - K₁ om lines 239 250 - (L 239) D₁
 उदीच्यता (for मेदिन्या) K₁ प्रजा (for प्रति) - (L
 241) T₁ G₁ ३-३ M₁ ३ काननम् (for चाननम्) T₁ चित्र
 सुपातस्फानम् (for °) - (I 242) T₁ G₁ ३ ३ दाल-
 (for 'जाल) K₁ D₁ समावृतम् (for कुलम्) - (L
 243) K₁ ३ ३ N₁ D₁ ३ चकार सुमं K₁ शानु म K₁ N₁ D₁
 'र म म) ३ गलम् V₁ ३ 'र मलयाचम् B₁ ३ D₁ T₁ ३ G₁ ३-३
 M₁ ३ शालमागतम् D₁ रामुमाशाल (sup line 'लयम् for
 °) - (L 244) B₁ ३ D₁ तिरुर्दे (for तिरस) N₁ D₁

नदीं च विपुलावतां विपुलश्रेणिभूपिताम् ॥ [245]
 क्षीरसकाशसलिला पयोधारामिति श्रुति ।
 सुरम्या तोयकलिला विचित्रा वक्षिणा दिशम् ।
 दिव्यतीर्थशतापाद्रीं प्रापयन्ती शुभाम्भसा ॥
 विश्वाथाम्या प्रतिष्ठाप्य प्रतीचीं दिशामागतम् ।
 अकरोत्तत्र शैलेन्द्र अतयोजनमुच्छ्रितम् । [250]
 शोभितं शिखरैश्चित्रैः सुप्रवृद्धैर्द्विरमयेः ॥
 काञ्चनीभिः शिलाभिश्च गुह्याभिश्च विभूषितम् ।
 समाकुल सूर्यनिभैः सालैःसालैश्च भास्वरैः ॥
 शुभुभे जातरूपैश्च श्रीमन्निश्चित्रवेदिकैः ।
 पट्टि गिरिसहस्राणि तत्रासौ सन्त्यवेशयत् । [255]
 मेरुशतमरुहाणि वपुषा प्रभया च ह ॥
 सहस्रजलधार च पर्वत मेरुसनिभम् ।
 पुण्यतीर्थगुणोपेतं भगवान्सन्त्यवेशयत् ।

पश्चिमोत्तरविक्षार तावदेव समुच्छ्रितम् ॥
 आत्मरूपोपम तत्र धाराद् नाम नामतः । [260]
 निवेशयामास विभूर्दिव्य वैदूर्यपर्वतम् ।
 राजताः काञ्चनाश्चैव यत्र दिव्याः शिलोद्ययाः ॥
 तत्रैव चक्रसदृशं पञ्चजनं महावलम् ।
 सहस्रशुद्ध विपुल भगवान्सन्त्यवेशयत् ॥
 शङ्खप्रतिमहर्षं च राजत पर्वतोत्तमम् । [265]
 सितद्रुमलताकीर्णं शङ्ख नाम न्यवेशयत् ॥
 सुवर्णरससभूत पारिजातं महाद्रुमम् ।
 महतः पर्वतस्थामि पुष्पहाम न्यवेशयत् ॥
 शुभामसिरसा चैव घृतधारामिति श्रुतिः ।
 वराहः सरित पुण्या प्रतीच्यामकरोत्प्रभुः ॥ [270]
 प्रतीच्या सर्वाधिं कृत्वा पर्वतान्काञ्चनोञ्ज्वलान् ।
 गुणोत्तराहुत्तरस्या सन्त्यवेशयदप्रतः ॥

दिव्य (for विन्ध्य) Vs Ds1 Ds लताङ्गुलम् B3 s Ds T2
 G2 s Ms s चूतम्, Ds-जनायुतम् (for 'जला') — (L 245)
 V1 नदीं च पुलिनवतां (for ") B Ds पुलिन (for
 विपुल) Vs ड्रुम (for श्रेणि) Ds T1 s L1 s Ms s
 सितद्रुमसोमोभिः (Ms सवि) ताम् (for s) — (L 246)
 Vs सविता (for सलिला) T1 s G2 s s शुभाम् (for श्रुति)
 — (L 247) Ds सुरला (for 'सुरा') T2 s G1 s-3 Ms s क्षा
 र (G1 सुर) म्या शैलकलिया (T1 G1 s 'सा') (for ") K1 s s
 N1 s V1 s Dn D1-3 T1 गिहता (for विचित्रा) — (L
 248) K1 s s N1 s B1 Dn D1 s T1 G1 द्विभ्या (for दिव्य)
 K1 क्षतभोगा, N1 D1 T1 s G1 s s Ms s शतापाद्री, Bom
 Poonna eds G(ed) दासोपेता (for शतापाद्री) T1 s G1 s s
 सुवार्णि (for शुभाम्भसा) Ms s द्वावयामस दारिणा (for
 s) — (L 249) Ms s शार्मी (for शाम्वा) s Ds आगत
 (for 'मत्' — (L 250) Ds उन्नमम् (for उद्विन्नम)
 — Gs om (hapl) lines 251 259 — (L 251) K1
 D1 s सुप्रवृद्धैर् Ds निर्वद्धैर्, T1 सप्रवृद्धैर्, G1 s सुस, Ms
 सुप्रवृद्धैर् (for 'द्वैर्) Ds द्विर्दोभौ (for द्विरमये) — (L
 252) h s विरागितम् (for विभूषि) K1 त्रिभूषितमित्तजन
 (for s) — (L 253) h s T1 s G1 s s समान् च Ds कुत्तै
 (for 'कुत्' T1 (also as above) सोमिभै (for भास्वरै)
 — Gs om lines 254 259 — (L 254) Bom Poonna
 eds रूपम् (for 'वैर्) D1 भूपिनं (for वेदिकै) T1 s
 G1 s Ms s स गिरिदिव्यकान्ते (for s) — (L 255) Ds
 T1 Ms पट्टि (for पट्टि) T1 s G1 स-सदृशाणां (for 'गि')

Ds तत्रैव, Ds (also) : तथामौ (for तत्रासौ) — Ds om
 (hapl) lines 256 258 — (L 256) T1 s Ms s रूपानं
 (for 'गि) Ks N1 s Dn Ds Ds सङ्घ, D1 Ds तथा, T1 s
 G1 s Ms s [स]पि च (for च ह) — (L 257) T1 -पारं
 (for चार) N1 B1 T1 स्रजिम् (for स्रजिम्) T1 G1 s
 Ms s पर्वत मेघसङ्घम् (for s) — (L 258) K1 Ds
 मयोपेत, V1 सुहो, B1-जलो (for 'गुणै) Bs om (hapl)
 lines 258²-264⁴ — (L 259) T1 s G1 s तापद्रियुषु
 मुच्छ्रितम् (for s) — (L 300) Ds रूपान्वय (for
 रूपोपेत) Ds पर्वतम् (for नामत) — (L 261) K N1 s
 V1 s B1 Dn D1 s s s G1 गिरि (for विसुर) B1 रम्य
 (for दिव्य) Ks Ds सनिभम् (for पर्वतम्) — (L 263)
 V1 B1 Ds महावत्सम् Ds G1 गिरिम्, Ds च पर्वतम्, T1
 G1 s सदाशिलम्, Ms 'बल (for 'बलम्) — (L 265)
 Ds-कृ (for रूप) Ds स दाहप्रतिरूप च (for ") Ds
 राजत सु मनोयामम् (for s) — (L 266) K2 s Ds D1
 लम् (for लित) Ks N1 s V1 s B1 s Dn D1 s s-समा
 कीर्ण, s B Ds T1 s G1 s s Ms s दागा (for 'सदा') B1 s
 D1 s दाह दाहा, Ds दाह्यभामं (for दाह्य नाम) T1 G1 s s
 Ms s [स]क्रोत्रप्रभु (for न्यवेशयत्) T1 G1 सदायामकरो
 तम् (for s) — (L 267) N1 s B Dn Gs रत्न (for
 रत्न) Bom Poonna eds सुवर्णं रत्नमभूत (for ") — (L
 268) T1 s G2 पुष्पभास (for 'हामं) — (L 269) T1 s
 G1 s सुवाम्, G1 हुत (for युति) B1 Ds घृतधारेति
 विश्रुताम् (for s) — (L 270) N1 s पदात् (for वराह) .

तत सौम्यगिरिं सौम्यमन्तरिक्षप्रमाणतः ।
 रक्मघातुमतिच्छत्रमन्त्रोद्गास्वरूपमम् ॥
 स तु देशे विसूर्योऽपि तस्य भासा प्रकाशते ॥ [275]
 तस्य लक्ष्म्याधिकं भाति तपता रणिणा यथा ।
 सूक्ष्मलक्षणविज्ञेयस्तपती न दिवाकर ॥
 सहस्रशिखर चैव नाजातीर्थसमाहुलम् ।
 चकार रत्नसरीर्णं भूयोऽस्तं नाम पर्वतम् ॥
 मनोहरगुणोपेतं मन्दर चाचलोत्तमम् । [280]
 उदामपुष्पगन्धं च पर्वतं गन्धमादनम् ॥
 चकार तस्य शृङ्गेषु सुगर्जरत्नसम्भवात् ।
 जम्बू जान्मूतदमयीमत्यन्ताद्भूतदर्शनाम् ॥
 गिरिं त्रिशितर चैव तथा पुष्परपर्वतम् ।
 शुभ्रं पाण्डुरमेधाभं कैलास च नगोत्तमम् ॥ [285]

हिमनन्तं च शैलेन्द्रं दिव्यधातुविभूषितम् ।
 निवेशयामास हरिर्षाराही तनुमाश्रितः ॥
 नदी सर्वगुणोपेतामुत्तरस्या दिशि प्रभुः ।
 मधुघारा स कृतवान्दिव्यां मुसुगताहुलाम् ॥
 सर्वं चैव क्षितिधरा सपक्षः कामरूपिणः । [290]
 तदा कृत्वा भगवता विचित्राः परमेष्ठिना ॥
 स कृत्वा प्रविभागं तु पृथिव्या लोकभान्तः ।
 देवामुत्तणोत्तरती कृतानानुद्धिमक्षयाम् ॥
 सर्वामु दिक्षु क्षतजोपमाश्र-
 श्रकार शैलान्दिविधाभिरामान् । [295]
 हिताय लोकस्य स लोकनाथः
 पुण्याश्र नयः सलिलोपगृहाः ॥
 Colophon.

D₁ D₂ वाराहसर्जितो पुण्या, D₁ वाराह सतर्जं पुण्या, T₁
 G₁ वराहमहिता (G₂ 'रहा') पुण्या (for^a) — (L 271)
 D₂ विविचय (for सविधिं) B D₂ D₃ पर्वत काश्रवोन्वल्म्य,
 T₁ : G₁ : s M₁ : *तकनकोज्वलत् (for^a) — (L 272)
 N₁ : B D₂ गुणोत्तरम्, T₁ G₁ 'तराम्' (for 'वराह') D₂
 कल्पय (for अग्रत) D₂ सनिवेशयदागत (for^a) — (L 273)
 V₁ T₁ : G₂ : सोमगिरिं (for सौर्यं) — (L 274)
 D₂ रत्नभार, M₁ : रूप्यधारा (for रत्नमधु) T₁ :
 G₁ : s रुक्मधारापतिच्छत्रम् (for^a) B₁ : G₁ : T₁ : G₁ : s-
 M₁ : मास्करप्रभम् (for 'रौप्यम्') — M₂ om line 276
 — (L 276) K D₁ : s लघ्याधिक, D₂ लेखा' (for लक्ष्या'
 K₁ : D₂ : D₁ : s तपसा, D₂ सततो (for तपता) T₁ :
 G₁ : s तपनोन्ते (T₁ 'सोन्ते, G₂ 'नोन्ते) विचित्रिण (for^a)
 — (L 277) D₂ इत्तं (for सूक्ष्म) K₁ : D₁ : सपक्ष
 (for विज्ञेयस्) T₁ : G₁ : s M₁ हेमलक्ष्याभिविज्ञेयस् (for
 *) T₂ तपसा (for 'ति) T₁ G₁ : s M₁ : तपधिव विभाससु
 (for^a) — (L 278) K₁ D₂ : T₂ G₂ : M₂ : तिरस
 (for तिरसं) D₂ -धातु, T₂ G₂ त्र्यं (for तीय) — (L
 279) D₂ सपर्व, D₂ T₁ : G₁ : s- M₁ : सउन्न (for
 -सकीर्ण) D₂ मनोहर रत्नसंयुत् (for^a) — (L 280) T₁ :
 G₁ : s M₁ : मनोरम (for 'हर) K₁ मुन्दर (for मन्दरं)
 K₁ मदन च बलोत्तमम् (for^a) — (L 281) D₂ उदपं-
 (for उदाम) K₁ D₂ नाचपुष्प (for 'पुष्पधरा) T₁ :
 G₁ : s- M₁ : पुष्पगन्धो कडं चैव (for^a) K₁ पर्वत सुमनो
 इत्म् (for^a) — K₁ om lines 282-284 — (L 282) G₁
 -आस्वरम् (for सभवाम्) — (L 283) D₂ जान्मूतदमयां
 विद्याम्, T₁ : G₁ : s M₁ : जम्बू जम्बूमन्दी (for^a) T₂

G₁ : s M₁ : अत्यन्तदर्शनाम् (for^a) — (L 284) T₂
 G₂ त्रिशितस; M₂ च तिरस (for त्रिभि') — (L 285)
 K₁ N₁ V₁ : B₁ D₂ D₃ : सुभ, D₂ प्राप्नु, G₁ सुभ्र, G₂
 मृता (for सुभ्र) — (L 287) G₂ विभुर (for हरिर्)
 T₁ G₁ : s M₁ आश्रित (for आश्रित) — (L 289) K₁ :
 D₂ दिव्य (for मयु) D₂ सहकृत्वा (for स कृत्वात्)
 N₁ D₂ अषि, D₂ क्षत (for सुख) — (L 290) B₁ :
 D₂ -चारिण, T₁ : G₁ : s M₁ : न्यामिन (for रूपिण)
 — (L 291) V₂ उदाहता (for तदा कृता) N₁ B₂ D₂
 T₁ : G₁ : s M₁ : विधाता (for विचित्रा) — (L 292)
 D₂ कृत्वा, G₂ स गत्वा (for स कृत्वा) — (L 293) N₁ :
 V₁ : B₁ (except D₂) T₁ : G₁ : s- M₁ : देवासुराणा-
 मुत्पत्तौ (for^a) T₁ : G₁ : s- M₁ : उत्तमम् (for अक्षयाम्)
 — (L 294) K₁ N₁ V₁ : s D₂ क्षतजोपमाश्र, D₂ 'पमाश्र
 (for 'पमाश्र) D₂ सर्वान्मुदेहोक्षतजोपमाश्रम् — (L
 295) K₁ N₁ D₂ : T₂ G₂ : विविधाभिधानाम्, N₁ 'रामम्
 (for 'रामम्) — (L 297) D₂ सलिलोपगृहा, G₁ : s
 M₁ : 'शकगादा (for 'लोगगृहा) N₁ B₂ D₂ पुण्या
 नदीश्रापि जलोपगृहा

COLOPHON — Mention of the Epic K₁ D₂ D₃
 D₁ — Mention of Kāśha N₁ V₁ : B D₂ D₁ — Sub-
 parcan K₁ : s N₁ : V₁ : B D₂ D₁ : s- वाराह,
 K₁ T₁ G₁ : s M₁ : वाराहप्रभुभाव, D₂ वाराहकल्प
 — Adhy name T₁ G₁ भूमिस्वयाम् — Adhy no
 V₂ 21, D₂ 220, D₂ 207, D₂ 236, D₂ 216, T₁ G₂
 275, G₁ 216, G₁ 278, G₂ 377; M₂ : 4

वैशपायन उवाच ।

जगत्प्रभुमना देवश्चिन्तयामास पूर्वजः ।
 तस्य चिन्तयतो वक्रगामि स्रुतः पुरुषः किल ॥
 ततः स पुरुषो देवं किं करोमीत्युपस्थितः । [300]
 प्रत्युवाच स्मितं कृत्वा देवदेवो जगत्सति ।
 विभजामानमित्युक्त्वा गतोऽन्तर्धानीधरः ॥
 अन्तर्हितस्य देवस्य सशरीरस्य भास्वतः ।
 प्रदान्तत्येष दीपस्य गतिस्वस्य न विद्यते ॥
 ततस्तेनेरिता वाणीं सोऽन्वचिन्तयत प्रभुः । [305]
 द्विष्यगर्भो भगवान्य एष च्छन्दसि क्षुतः ॥
 एष प्रजापतिः पूर्वमभवद्भवनाधिप ।
 तदाप्रभृति तरयाद्यो यज्ञभागो विधीयते ॥
 प्रजापतिरुवाच ।
 विभजात्मानमित्युक्त्वातेनास्मि सुमहात्मना ।

कथमात्मा विभज्यः स्वात्तशयो ह्यत्र मे महान् ॥ [310]
 इति चिन्तयतस्तरय ओमित्येवोक्तिवत् स्वरः ।
 स भूमानन्तरिक्षे च नाके च कृतवान्स्वनाम् ॥
 तं चैवाभ्यसतस्तस्य मनसारमयत्प्रभुः ।
 हृदयादेवदेवस्य वपदकारः समुत्थितः ॥
 भूम्यन्तरिक्षनाकानां भूभुवःसुवरात्मिकाः । [315]
 महास्थितिमयाः पुण्या महाव्याहनयोऽभवन् ॥
 छन्दसा प्रवरा देवी चतुर्विंशिक्षापभवन् ।
 तत्पद् सस्मरन्दिव्या सावित्रीमयरोत्प्रभुः ॥
 ऋक्सामाथर्वयजुषश्चतुरो भगवान्प्रभु ।
 चकार निवितिरान्येदान्नाज्ञाद्युत्तेन कर्मणा ॥ [320]
 तत्सत्स्यैव मत्तसः सन सनक एव च ।
 सनानतश्च भगवान्बरदश्च सनन्दनः ॥
 सनकुमारश्च विभुस्तत्र जज्ञे सनानन ।

(L 293) D₁ s देव (for देवश्) — (L 300) B₁
 द्विष्य (for देव) D₂ (also as above) [अ] पार [अ] (for
 [अ] परिहृत्य) — N₁ B₂ D₂ M₂ s om line 301 — (L
 301) D₂ जगत्प्रभु (for पति) — (L 303) T₁ s (s₁ s-
 M₂ s यदा स्वन्तर्हितो देव (for *) K₂ s N₁ s V₁ s D₁ s
 भारत (for भास्वत) K₂ V₁ s D₁ D₂ शरीरस्य च भारत
 (K₂ शाश्वत D₂ भास्वत) T₁ s G₁ s s₁ M₂ s यशरीर
 सनानत (for *) — (L 304) D₂ युगान्तस्य D₂ प्रजातस्य
 (for प्रदान्तस्य) B₂ s D₂ प्रदीपस्यैव शान्तस्य (for *)
 G₂ s s₁ M₂ अथ्य (for तस्य) — M₂ s om lines 305-
 306 — (L 305) K₁ स चान्वचिन्तयत्प्रभु (for *) — (L
 305) D₂ स (for च) N₁ V₂ D₂ D₂ स्रुव , T₁ s
 G₁ s s₁ स्थित (for युत) V₁ B₂ D₂ D₂ च्छन्दसा स्तुत
 G₂ सु स्थिर (for सि युत) — (L 307) K₁ s s₁ (be-
 fore corr as above) N₁ V₁ s D₁ s D₂ D₂ s G₂
 M₁ s एक (for एव) K₁ s T₁ स भवद्भवनाधिप , D₂ युव
 नाधिप (for *) — After line 307, B₂ 108

14** जान्मूतदमयान्दिव्यान्कृतवान्भुवदरान् ।

— K₁ G₂ om the ref — (L 310) K₂ B₂ विभास्य स्वात् ,
 D₂ विभजस्य (for ज्य स्वात्) V₁ योस्त , D₂ D₂ ह्यत् , D₂
 यत् , T₁ s (s₁ s s₁ उपयत् (for ह्यत्) — Before line 311,
 T₂ G₁ 108 वैशपायन उवाच — (L 311) K₁ s D₁ पुर ,
 K₂ D₂ प्रभु , D₂ पुर , M₂ s एक (for स्वर) — (L
 312) D₂ भूवाम् (for भूमात्) K₂ D₁ s सत , D₂ T₁ s
 G₁ s-2 स्वरम् , D₂ D₂ s (sup lin as above) s M₂ s

ह्यम् (for स्वनाम्) K₂ s नाके च कृतवान्प्रभुम् (for *)
 — (L 313) K₂ D₂ तदेव , V₂ N₂ स्रुव , T₁ G₂ M₂ s
 तस्य च (for त वैव) N₁ T₂ G₂ s तस्य चान्मयत्तस्य
 (for *) V₂ s D₂ [अ] वारवत् (for [अ] रम्) K₂ पुन
 (for प्रभु) N₁ B₂ D₂ T₂ G₂ s सन नाराम्ये पुन (B₂
 प्रभु) , D₂ नाराम्ये चान्वचिन्तयत् , D₂ सा चरयन्तम् , T₁ G₂
 M₂ s सा स्मरत (T₁ वे) पुन (for *) — (L 315) T₂
 द्विष्यन्तरिक्ष , G₁ s-3 M₂ s दुष्यं (for मूष्यं) V₂
 भूतावा , B₂ D₂ (sup lin) नागावा , D₂ लोकात् (for
 नाकाना) K₂ ऊर्गात्तिस्रलोकाणा , Poona ed भूयन्त
 रिक्षकाना च (for *) K₂ s s₁ N₁ s V₁ s B₂ D₂ T₂ G₂
 M₂ s भूय नारा (T₂ G₂ सर्वा) मिमा परा , D₂ भुभुवस्ता
 मिमा परा , T₁ G₂ s भूयो भूय स्वरात्म (G₂ मि) का (for
 *) — (L 316) T₁ s G₁ s-3 परमाहा स्थितिमया (for *)
 — (L 317) B₂ D₂ प्रवरा (for र) M₂ देवी N₂ B₂
 D₂ M₂ s चतुर्विंशतिषां (D₂ M₂ ता) त (for *) — (L
 318) K₂ s D₂ s तत्र पर , K₂ N₂ B₂ D₂ D₂ s T₂ तस्य
 स्तः (for तस्य स) N₂ s V₂ B₂ D₂ D₂ s T₂ G₂ द्विष्य
 (for द्विष्या) B₂ तस्य सस्मरन्दिव्या (for *) — D₂ G₂ om
 (hapl) line 319 — (I 320) T₂ s G₁ s s₁ M₂ स्रुतो
 (for निवित्यम्) T₂ s G₂ s-3 M₂ s त्रेत्रया (for कर्मणा)
 — (L 321) B₂ D₂ T₁ s G₁ s-3 M₂ s ततो जगती हस्येव
 (for *) V₂ D₂ सतस्यक एव च (for *) — (L 322)
 D₂ वरदत्त (for भगवान्) D₂ सतस्यैव (for वरदत्त) K₂ D₂
 G₂ सनातन (for सतन्दन) D₂ D₂ नारदश्च सतन्दक

मानसाश्चैव पूर्वाद्या इत्येते पण्महर्षयः ॥
 ब्रह्माण कपिलं चैव पंडेताश्चैव योगिनः । [325]
 यतयो योगतन्त्रेषु यान्स्तु वन्ति द्विजातयः ॥
 ततो मरीचिमत्रिं च पुलस्त्यं पुलहं व्रतुम् ।
 श्रुगुमहिरम चैव मनुं चैव प्रजापतिम् ॥
 पितृंश्च सर्षभूतानां देवतासुररक्षसाम् ।
 महर्षीन्सृजच्छंभुंमुष्टावेतास्तु मानसान् ॥ [330]
 एते युगसहस्रान्ते याश्चेपामभयप्रजाः ।
 कल्पे नि शेषमुक्ते तु ततो गच्छन्ति निर्बुधिनः ॥
 भूयो धर्षसहस्रान्ते उत्पत्सितु निर्धीयते ।
 एतेपामेव देवानां प्रजानारण्ययोगिनाम् ॥
 किं तु कर्मविशेषेण देवतानां युगे युगे । [335]

नामजन्मविशेषाश्च तथा युगविपर्यये ॥
 अङ्गुष्ठाद्दक्षिणाद्बह्व उत्पन्नो भगवान्मुनिः ।
 तत्रैव तु पुनर्मायां वागान्हुष्टादजायत ॥
 तत्र तस्याभयत्वन्या विश्रुता लोकमातरः ।
 यामिन्त्यांश्रवणो लोकाः प्रजाभिर्मनुजाधिप ॥ [340]
 अदितिं च दिविं बालामनानुं सिंहिका मुनिम् ।
 प्राधा क्रोधा च सुरभिं विनता सुरसा तथा ॥
 दनु कद्र च दुहितुः प्रददौ वश्यपाय तु ।
 प्रजाः सचिन्व्य मनसा गतितेनान्तरात्मना ॥
 अरन्धती वसुं यामीं लम्बा भानुं मरुत्वतीम् । [345]
 सरस्वता च मुहूर्ता च साध्या विश्वा च भारत ॥
 मनवे ब्रह्मपुत्राय कन्या दक्षो ददौ दश ।

(for³) — Ks om (hapl.) line 303 — (L. 323) Ns
 च जह लोकाभयान (for⁴) — (L. 324) Ns B; Ds
 रुद्राया (for पूर्वाद्या) V; s Ms प्रजसा रुद्रपूर्वाद्या, B; s
 मं (Bs मानसा रुद्रपूर्वाद्यै T; s G; s मानया (Gs मनसा)
 किल रुद्राया (for⁵) Ks इ (for कृत्) — (L. 325) Ks
 om (hapl.) from पंडेता उपुं चैव (in line 328⁶)
 B; s ब्रह्म (for चैव) — (L. 326) Ks तत्रिषु, V; s
 त्रये च (for तन्त्रेषु) — (L. 327) Ds; ततो मरीचिं वित्र च
 (for⁷) — (L. 328) Ms प्रजापति — (L. 329) Ks
 (sup. in as above) देवानां (for भूतानां) B; s Ds स
 (Bs सर्वै, hypermetric) देवतासुररक्षसाम्, B; s देवदानव
 (for⁸) — (L. 330) Ks D; T; s मानसान् (for 'मान्')
 Ds अदितिश्चैव मानसान् (for⁹) — (L. 333) T; s G; s
 Ms; कर्मनि शेषमुक्तान् (for¹⁰) T; s G; s — Ms; s
 सप्तो (for ततो) — After line 332, T; G; s 4 Ms; 10s

133⁶ ततो युगसहस्रान्ते कल्पे नि शेष उत्पद्यते;
 — (323) B; s Ds Ms ततो वर्षे, T; s G; s ततो
 युग (for भूयो वर्षे) — (L. 334) K; V; s D (except
 Ds) T; s G; s Ms; सृजच्छंभुं (T; s G; s Ms; 'सं
 द्वि) वै तन् (for¹) — (L. 335) Ks च संभवे; D; s
 चैव (for युगे युगे) — (L. 336) T; s G; s
 Ms; इमे (for नाम) Ks D; बह्व (for जगत्) K Ns
 V; s B; Dn Ds; D; s तं त्रये (D; s त्रयं) युगपर्यये (T; s
 'वायु'; T; G; s Ms; 4 ततो युगपर्ययाय (for²)
 — (L. 336) T; s पराङ्गुष्ठाद् (for वामां) — (L. 340)
 T; s G; s Ms; तानां (for यानिद्) — (L. 341) Ks
 V; s B; Ds चैव (for काश्याय) Ks D; T; s G; s Ms; 4
 अदितिं दिविं सिंहिकां च (Ms; s दनुं चैव) (hypermetric);

Ds अदितिर्दिविदं देवी (hypermetric) (for¹¹) Ks कामानो
 (for भवानु) K; s D; पुन; Ns पराम् Ns खतान् (for
 मुनिम्) Ks V; s D; Ds दनु प्राया मुनिं तथा, Ds प्राया चैव
 सुनी तथा, Gs ह्यनत कालां मुनिम्, Ms; 4 प्रावारिष्ठां तेषां
 तथा (for¹²) — (L. 342) Ks कलं Ds प्रायां, T; G; s
 Ms; 4 प्राया (for प्रायां) T; सुता, T; क्रोधां (for क्रोधा)
 T; s G; s— सुरसां (for 'भिं) V; s B; Ds त्वामना
 युपा क्तु (for¹³) V; s B; T; s G; s— सुरभिं (for 'तां').
 Ds विनता सुभ्रीं तथा, Ms; 4 मुनिं कोषवतामिमां (for¹⁴)
 — After line 34¹⁵ V; s B; D; s 10s

16¹⁶ इतो क्रोधवशां चैव सुरसां च प्रयोदश ।

[Ds सुरभिं (for 'तां) B; s परोदशो (for 'दश)]

— (L. 343) T; G; s च सुभगां (for च दुहितुं) Ks तथा
 कद्र दुहितः, Ns दनु कद्रुं च दुहिताम्, B; s प्रजापतिर्दुहि
 ततो; B; s प्रवारिष्ठां स्वर्दुहि, B; Ds एताश्चैव सुदु, Ds
 प्रजापतिमा दुहितः; T; G; s दनुं कद्रुं च सुभगां; Ms; 4
 कद्रुनां च नागानां (for¹⁷) B; ह्यदरद् (for प्रददौ) T; s
 G; s— Ms; 4 कायपाय ददौ प्रभुं (for¹⁸) — T; s G; s
 Ms; s om line 344 — (L. 344) Ks— Ns V; s B; Dn
 D; s— प्रजां (for प्रजा) Dn; Ds मतिशयान्तरात्मनाम्
 (for¹⁹) — (L. 345) N; T; s G; s— Ms; 4 जामिं (for
 यामीं) K; s Ns V; s Ds D; अरन्धती वसुवती (for²⁰) Ds
 खयां, Gs खया (for खयां) T; s G; s— Ms; 4 इरावतीम्
 (for महारं) K; s Ns V; s Ds D; लम्बा भानुमेखनी;
 K; D; लक्ष्मीं (D; s शो) भानुमरुन्धतीम्; Ds; लम्बाभानु-
 मनुवती (for²¹) — (L. 346) K; s V; s Ds D; सरस्वता
 च मुहूर्ता च (for²²) K; s V; s Ds D; साध्या विश्वा (for
 साध्यां विश्वां) — (L. 347) V; s धर्म (for ब्रह्म) — (L.

ताञ्च सर्वानपराद्भयः कन्याः कमललोचना ।।
कीर्तिं लक्ष्मीं धृतिं पुष्टिं बुद्धिं मेधा त्रिया तथा ।
मतिं लज्जा वसुं चैत्र दक्षो धर्माय वै ददौ ॥ [350]
आत्रेयन्तु ततो भूतस्तस्य तोषात्मकः प्रभुः ।
पुत्रो गृह्णाणामधिप सहस्राश्रुतमित्तहा ॥
तस्मै नक्षत्रयोगिन्यः सप्ताविंशतिरत्तमा ।
रोहिणीप्रसूताः कन्या दक्षः प्राचेतसो ददौ ॥
एतासा पुत्रपौत्रं तु प्रोच्यमान मया श्यु ॥ [355]

कश्यपस्य मनोश्चैव धर्मस्य शशिनस्तथा ।
अयंमा वरुणो मित्रः पूषा धाता पुरन्दरः ।
राधा भर्गोऽज्ञाः सविता पर्जन्यश्चेति विश्रुताः ॥
अदित्या जज्ञिरे देवा कश्यपस्य महात्मनः ॥
दित्या पुत्रद्वयं जज्ञे कश्यपादिति नः श्रुतम् ॥ [360]
हिरण्यकशिपुश्चैव हिरण्याक्षश्च वीर्यवान् ।
ह्यप्यमितविक्रान्तौ तपसा कश्यपोपमौ ॥
हिरण्यकशिपोः पुत्राः पञ्चैनं सुमहावलाः ।

348) V₁ : B Ds [अ]नवचाद्री (for 'अन') K₁ : Ds ता
सर्वा धनवचाद्भय (for ' ') — After line 318, K₁ : N₁ ;
B₁ : Ds Ds-2 om

17* पूर्णचन्द्रानना दिव्या गन्धर्वयो मनोरमा ।
[Ds गणमात्यातुषिणा (for ' ')]

— (L 349) N₁ V₁ : सुष्टिं, B Ds Ds : तुष्टिं (for पुष्टिं)
K₁ : Ds : कीर्तिं लक्ष्मीं धृतिं पुष्टिं (for ' ') Ds कृपा, M₁
मिती, Bom Poona eds G(ed) क्षमा (for क्रिया) K₁ :
Ds कृ : K₂ तुष्टिर्मैया कृपा तथा, K₂ बुद्धिर्मैया कृपा तथा,
Ds तुष्टिर्मैया कृपा तथा (for ' ') — (L 350) Dn₁ मति
लक्ष्मी (for मतिं लज्जा) M₁ वसु (for वसु) K₁-s D₁ :
मखिलेजा वसुश्चैव, B Ds मतिं पुष्टिं च लज्जा च 305 (for ' ')
— After line 350, K₁ D₁ : repeat line 355 Ds
om (hapl) lines 351-304 — (L 351) K₁ D₁
अप्रेस्तु तनयो जात, N₁ आत्रेयश्चैव बद्धिं भूयस् (hyper-
metra), V₁ B₁ Ds आत्रे (B₁ 'य' पश्चैव भी भूयस्, V₁
अत्रेयश्चैव द्वि यो भूयस्, Ds अत्रियंस्तु तनो भूयस्, Ds आत्रेय
तनयो भूयस् (for ' ') K₁ लोकामरु, D₁ लोचामरु (for
'क') K₁ सुत, Bom Poona eds G(ed) शरी (for प्रभु)
T₁ : G₁ : स तथ लोचामरु मभु, M₁ : तथ लोचामरु
प्रभु (for ' ') — (L 352) D₁ : शरीरपद (for लमि
सहा) — (L 353) T₁ आश्रय स, T₁ G₁ : M₁ :
आमिष्य (for योगिन्य) N₁ नक्षत्रयोगिनीस्तस्मै (for ' '),
N₁ V₁ : B Dns Ds सप्त- (for सप्ता) T₁ : G₁ : M₁
सप्तविंशतिमुत्तमा (for ' ') — (L 354) T₁ G₁ तथ
(for दक्ष) — (L 355) N₁ V₁ : B₁ : Ds Ds -वीर्यं
(for -वीर्य) T₁ : G₁ : M₁ : पनेवै मोष्य (G₁ प्राप्य-
सामांस्तु (for ' ') V₁ : B₁ : Dn Ds मोष्यमावत्, T₁ : G₁
: M₁ : पुत्रपौत्रान् (for मोष्यमान) — (L 356) N₁
V₁ : तुष्टेश्च (for मनोर) — (L 357) K₁ : N₁ D₁ :
T₁ : B₁ : M₁ : मयाशुः ; V₁ मयाशुः (for मयांस्त)
D₁ : (for ' ') as above) पनेवै विष्णवे च (for ' ') — (L
359) B₁ D₁ अदित्या (for 'त्वा') K₁ : s : D₁ : om

(hapl) lines 355-360 Dn कश्यपाहो कान्वावना (for ' ')
— (L 360) K₁ N₁ B₁ Ds T₁ G₁ : M₁ : दित्या (for
दित्यां) Dns युग (for पुत्र) D₁ चैव (for जज्ञे) — (L
361) T₁ : G₁ : 2-3 बुद्धिं, M₁ : क्षमा (for वीर्यवान्).
— (L 362) Ds [अ]नीय (for [अ]मित) K₁ : D₁ इतस्त
(for वत्सा) — After line 362, T₁ : G₁ : 2-3 M₁ :
G(ed) om

18** हिरण्यकशिपो पुत्राश्चत्वारः मयमूर्तिरे ।
वपु मित्रा योगीन्द्रा यज्ञाश्चैव च सुमिथ्या ॥
सत्यवत्परा नित्यं माताश्रीं तितेष्टिया ।
अदित्यापरमरिणा मोहादयविवर्तिता ॥
ऋतुममाया दक्षाश्च वीरा निहृदिनिश्चये । [5]
सर्वे तेषांश्चां शूरा सर्वे भवपरायणा ॥
मन्वाय तु भव देव शीर्षभे परमधरम् ॥
मिथिताशुभिर्भूतेर्न भूतानां पतिमन्वयम् ।
अस्य परम देवमन्वयं भूतान परम् ।
पराय परम देव पराव्यवर परम् ॥ [10]
अनादिमन्वयमन्वयमिधेः पुराणोत्तमम् ।
सुरासुरासुम देव सर्वलोकादिमुत्तमम् ॥
पदमन्वयकभूमिष्ठे हृषिकेशमिति रासवम् ।
हिरण्यकशिपोः पुत्राः प्रख्यादा विनाशिनम् ॥

[(hapl) lines 1 : 1 — (L 2) T₁ G₁ तं (for तु)
T₁ G₁ मन्वयवत् (G₁ तं) दित्या (for ' ') — (L 5) T₁
प्रजाय (for मया) — (I 6) G(ed) वेद (for म)
— (L 7) M₁ तथ (for तु मत्) M₁ अनेवम् (for
पने) — (L 10) T₁ G₁ M₁ पतिं, G₁ तं (for 'त')
T₁ G₁ M₁ पतय (for 'त') — (L 13) T₁ G₁ : सत्यव
(for 'त') T₁ पत्स मयमूर्तिश्च (for ' ') T₁ M₁ विवर्तिता,
G(ed) सिन (for 'तम्) — (L 14) T₁ G₁ M₁ प्रख्याद
(for मत्)]

— T₁ : G₁ : M₁ : om line 363 — (L 363) Dns
विष्णुश्च (for पनेव तु) — After line 363, K₁ : N₁ ;
B₁ D₁ : om

प्रहादः पूर्वजस्तेषामनुहादस्ततोऽपरः ॥
 सहादश्च ह्रादश्च कनीयासौ वभूवतुः । [365]
 विरोचनश्च प्राहाद्विद्वेत्प्रेऽभूमहावशाः ॥
 विरोचनश्च जन्मश्च मुजम्भश्चेति विथुताः ।
 बलिर्विरोचनमुतो वाण एको बलेः सुतः ॥
 दनोः पुत्रास्तु बहवो वंशे ख्याता महासुराः ।
 विप्रचिन्तिः प्रथमजस्तेषां राजा बभूव ह् ॥ [370]
 गणः प्रजज्ञे शोभायाः पुत्रवीरमन्तवम् ।
 रौद्राः क्रोधवशा नाम क्रूरकर्माण एव ते ॥
 सिद्धिवा सुपुत्रे राहुं प्रहं चन्द्रार्कमर्दनम् ।
 प्रस्तारं चैव चन्द्रस्य सूर्यस्य च विनाशनम् ॥
 कालायाः कालकल्पस्तु गणः परमदारणः । [375]

अभजहीनसूर्याशो नीलमेघसमप्रभः ॥
 सहस्रदीर्घां रोपश्च वासुकिनक्षत्रस्तथा ।
 बहूनां कद्रुपुत्राणामेते प्राधान्यमागताः ॥
 धर्मात्मानो वेदविदः सदा प्राणिहिते रताः ।
 लोकतत्प्रधारश्चैव वरदाः कामरूपिणः ॥ [380]
 ताश्चैवधारिष्टनेमिश्च गरुडश्च महाबलः ।
 अरुणश्चारणिकश्चैव विनतायाः सुताः सृताः ॥
 इमाश्चाप्तरस्तः पुण्या त्रिनिधाः पुण्यलक्षणाः ।
 सुपुत्रेऽष्टौ महाभागा प्राधा देवर्षिपूजिताः ॥
 अनन्यामनूवा च अनूतामरणप्रियाम् । [385]
 अनुगां मुभगा चैव स्त्रियः प्राधा व्यजायत ॥
 अलम्बुषा मिश्रेश्रीः पुण्डरीका तिलोत्तमा ।

19** प्रहादश्चैव सदावन्त्यानुहाद एव च ।

ह्रदश्चैव तु विशाख पञ्चमोऽनुहदन्त्या ॥

[(L 2) Dns सहादश्च ह्रदश्चाथ (for *)

— K1 : N1 V1 B1 : Ds om line 364 — (L 364) Ks
 च वीर्यावत्, T1 s G1 s-1 Ms 4 तथैव च (for ततोऽपर)
 — K N1 : V1 s D (except D1) om lines 365-
 366 — (L 365) Dn1 सहादश्च ह्रदश्चाथ पञ्चमोऽनुहदन्त्या,
 Ds सहादश्च तथा हादो ह्रदश्चैव तथापर — After line 365,
 K1 : Ns B1 : Dn Ds Ds 4 : T1 ins

20** प्रहादस्य श्रय पुत्रा विशाखा सुमहाबला ।

[Ds महाबलपराक्रमा (for *)]

— Dn1 Ds om line 366 — (L 367) K1 : कुम्भश्च,
 Ks कुम्भाश्च, Ds कुम्भश्च, Gs कुं (for कुं) K2 : N2 :
 V1 s B Dn Ds D1 : s-1 कुम्भश्च, Ks जम्भकश्च, Ds
 कुम्भश्च, T1 G1 Ms निवृम्भश्च, T2 G1 : निवृम्भश्च, M1
 कुम्भजश्च (for सुवम्भश्च) Ks प्राहादी इति विथुती (for *)
 — After line 367 Ds ins

21** विरोचनस्तु प्राहादिरामी लमितिदुर्जय ।

— After line 368, Ns b2 : ins

22** सागस्य चैन्द्रमन पुत्र परपुत्रज ।

While, T1 : G1 s-1 Ms 4 ins after line 368

23** बलेस्तु पुत्रो बलवान्शाण एव प्रतापवान् ॥

अनुहादस्य वे पुत्रा ख्याता सर्वत्र भारते ।

— (L 369) K1 सत्त्वे ख्याता, K2 : D1 असंख्याता, B1
 (margin as above) त्रिफलाश्च, T1 G1 s-1 चते जाता (for
 वंशे ख्याता) B1 : Ds D1 : स-1 इति (for 'सुता') — (L
 370) G(ed) महातना (for वन्वह) — (L 372) K1 T1
 G1 s-1 Ms 4 ह्रद शोचवती नाम (for *) T2 : G2 s-1

शोच (T1 G1 ह्र) क (T2 'ध' मां च निवृण) ; M1 4 ह्रकमां
 सुनिवृण (for *) — (L 373) Ks पुत्र (for राहुं) N1
 V1 G1 Ms प्रह (for प्रह) V2 -दर्शनम् (for मर्दं).
 — (L 374) T1 s G1 s-1 Ms 4 हृत्तरं (for प्रस्तारं)
 N1 : B Ds महाप्रभम्, Ds महाप्रहम् (for विनाशनम्).
 — (L 375) Ds कालकेशश्च, Gs 'पुत्रस्तु (for 'कल्पस्तु)
 Ks Ds प्रह (for गण) Ds गणा परमदारणा (for *).
 — (L 376) Ds अजम्भीहीनसूर्याश्रा (for *) — (L
 377) K1 : Ds1 दीर्घं, Ns V1 s B1 s Ds1 D1-1 G1
 s-1 Ms 4 दीर्घं (for दीर्घां) T1 सहस्रशिरस रोपे (for
 *) — (L 378) N1 तेषा (for एते) T2 s G1 s-1
 Ms 4 एते प्रागन्त्या तथा (for *) — Ks Ms 4 om
 lines 379-380 — (L 379) Ds G1 सर्वे (for सदा)
 — (L 380) G1-त्रय (for -त्त्र) K1 s D1 s वराश्च
 (for -चारश्च) Ds होत्रकप्रधानाश्च (for *) Ks om
 (hapl) lines 380'-382' — (L 382) Ns B1 Bom
 Poona eds G(ed) अरुणियु (for 'अरु') T2 [अ]रुणश्च
 (for 'अरु') — (L 383) Ns T2 G1 s-1 Ms 4 विदित्वा
 (for विविधा) — (L 384) Ds Ms यावा, Ds प्राचा,
 T1 G1 s Ms प्राहा (for प्राधा) — (L 385) Ks कम्ब-
 काराम्, Ns अनूदा च, Ds 'कां च, T2 G1 s Ms 4 'कामाम्
 (for 'का च) Ds अनविद्यामरुका च (for *) K1 अनूदाम्,
 K2 अनुगाम्, V1 G1 s अनूकाम्, V2 'पाम्, Ds अनुगाम्
 (for अनुं) Ks अन्तकामरणां प्रियाम्, Ds सुमनो वरुणिः
 Ds अन्तकामरणिः, T2 अनुका वरुणिः, G(ed) अनुतामसु
 गतिः (for *) — (L 386) T1 G1 s Ms 4 अनुर्णां (for
 अनुनां) Bom Poona eds G(ed) भासी (for वैव).
 — (L 387) Ds अलम्बुमिश्रेश्री च (for *) Ds पुत्र-

दिशो दश क्षितिमृपयोर्णनाभ्रगा-
न्दुमीपधीररगसरित्सुरामुगान् ।

प्रजापतीन्मुनसृजो नमो भुजः

क्रिया मत्पानथ वृत्तगन्तिरीश सः ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

त्रयाणामपि लोकानामादित्याना च भारत । [420]

चकार शक राजानमादित्यसमतेजसम् ॥

स यधी कवची जिष्णुरदित्यामभिजक्षियान् ।

स्मृतीसहायो द्युतिमान्यथा सोऽभ्यर्चुमिः स्तुतः ॥

जातमार्गेऽथ भगवानदित्या स हुगैर्धृतः ।

तदाप्रभृति देवेशः कौशिनत्वमुपागतः ॥ [425]

अभिपिच्याधिराज्ये तु सहस्रांश्च पुरदरम् ।

ब्रह्मा क्रमेण राज्यानि व्यादेष्टुमुपचक्रमे ॥

यज्ञाना तपसा चैव नक्षत्रग्रहयोस्तथा ।

द्विजानामोपधीना च सोम राज्येऽभ्यपेचयत् ॥

दक्ष प्रजापतीना तु अम्भसा वरणं पतिम् । [430]

पितृणा सर्वनिधन काल वैश्वानरप्रभम् ॥

गन्धर्वाणा च सर्वेषा भूताना च शरीरिणाम् ।

शब्दनालजलाना च वायुतीशस्तदा वृत्तः ॥

सर्वभूतपिशाचानां मातृणा च गया तथा ।

उन्मादप्रहरोगाणा व्याधीनामीतिना तथा ॥ [435]

प्रेताना चैव सर्वेषा महादेवः कृतः प्रभुः ।

यज्ञाणा राक्षसाना च गुह्यकानां धनस्य च ॥

रत्नाना चैव सर्वेषा कृतो वैश्वयणः प्रभुः ।

सर्वेषा दृष्टिणा शेषो नागनामथ वासुकिः ।

यत् योगविद् (for^s) — (L. 416) K₁ उन्मादनाम्, N₁
V₁ B₁ D₁ D₂ T₁ : G₁ : s M₁ : उन्मादनाम्, D₁ भुज
गमान् (for सोनाभ्रगात्) — (L. 418) K₁ : N₁ : V₁ :
D₁ : s T₁ : G₁ M₁ प्रजापतिर (for 'पतीर') G₁ : मनोर
(for नमो) — (L. 419) D₁ द्वियोर्विनामात् (for क्रिया
मत्पानथ) T₁ G₁ : s M₁ : च गितीन्वचकिरे (for कृत्वा
गितीश्च स)

COLOPHON — Mention of the Epic K₁ D₁ D₂ D₃
D₁ — Mention of Ahlu K₁ V₁ : B D₁ D₂
D₁ — Subparian B D₁ D₂ वाराहे T₁ G₁ भवि
व्यस्ये — Adhy name K₁ वाराहेम्; K₁ : N₁ : V₁ :
D₁ D₂ : s वाराहम्, D₂ T₁ M₁ : वाराहप्रार्थना, T₁
G₁ वैलोच्यप्रधानमृदि — Adhy no K₁ 9, V₁ 222 ;
D₁ 221, D₁ 209, D₂ 231, D₂ 217, T₁ G₁ 276, G₁
277, G₁ 279 G₂ 278 ; M₁ : s

The portion from line 420 to line 480 is lost on a
missing folio in D₁ — (I. 423) K₁ : s N₁ : V₁ :
D₁ D₂ : s T₁ : G₁ : s M₁ जिष्णुर Me छान्पुर (for
जिष्णुर) T₁ G₁ : अदित्यां समजायत (for^s) — (L.
433) V₁ स्मृत्या, B₁ स्मृत, B₁ D₁ D₂ : T₁ G₁ : s
स्मृतेः ; D₂ श्रुति (for स्मृती) D₁ श्रुतिमात्, D₂ ज्योति
श्मात्, T₁ : G₁ : s M₁ : अभिमात्, Cal ed भगवान् (for
द्युतिमात्) T₁ G₁ : यथैवाचर्यवे स्थित ; M₁ : यथाहावयवे
भुत (for^s) — (L. 434) K₁ दित्या स, D₁ D₂ T₁
G₁ : s M₁ अदित्यां D₁ अदित्या (for अदित्या) V₁
अदित्या इत्तमैर्धृत, D₂ स हुगैर्धृतैर्धृत T₁ G₁ अदित्या
स हुगैर्धृत (G₁ 'ही' स्मृ) (for^s) — (L. 426) K₁ D₁

G₁ [अ]य, D₁ [अ]य (for [अ]यि) — (L. 437) T₁
G₁ : s M₁ : अदेष्टुम् (for स्वा^s) — (L. 428) K₁ D₁
T₁ : G₁ : s M₁ : अक्षप्रयोमथा (for^s) — (L. 430)
B₁ : D₁ T₁ G₁ : s M₁ दक्ष प्रदानं तु पतिं (for^s) N₁
V₁ : प्रभुम्, B₁ तथा (for पतिम्) — (L. 431) D₁ चैव
(for सर्वे) K₁ : N₁ : V₁ B₁ D₁ D₂ : s T₁ : G₁
M₁ : कालं वैश्वानर प्रभुं (K₁ पतिम् (for^s) — After
line 431, V₁ : s

25** गन्धर्वाणां च सर्वेषा महादेवः कृतः प्रभुः ।
— (L. 432) K₁ : N₁ V₁ B₁ D₁ D₂ : स गानाना चैव सर्वेषां
(for^s) K₁ om (hapl) lines 432-436 — (L.
433) K₁ : s N₁ B D₁ D₂ : T₁ G₁ : s दन्वाकाणां (for
शब्दनाल) V₁ : वनाना, T₁ वलाना (for बलानां)
D₂ दन्वाकाणां चैव (for^s) — (L. 434) K₁
om lines 434-436 K₁ : s V₁ D₁ कृतानां, K₁ N₁
V₁ D₁ : स्मृत्या, D₂ पितृणां (for मातृणां) B₁ D₁ : T₁
G₁ : विद् T₁ G₁ : मया जां च तथा सवाम् (for^s)
— (L. 435) K₁ : N₁ : V₁ : s B D₁ K₁ D₁ : s
उत्पत्त (for उन्माद्) N₁ व्याधीनामिति नात्यया ; D₁
प्राचीनामीलित तथा ; T₁ : G₁ रोषां T₁ कृपी जां प्रतिनां
तथा, G₁ : रोषाणां प्रतिमां तथा, G₁ रोषाणां व्याधिनां तथा ;
Bom Poona ed. G(ed) व्याधिनां तु सर्वेषु च (for^s)
— (I. 436) K₁ : s D₁ : T₁ M₁ : प्रदानं, N₁ भू^s (for
ध्रं) V₁ D₁ om (hapl) lines 436-438 — (L.
— K₁ G₁ om (hapl) lines 437-438 — (L. 438)
T₁ : G₁ : s M₁ : धनः (for सर्वेषां) — (I. 439)
G₁ : M₁ सर्पाणां (for सर्वेषां) — (L. 440) B D₁ Cal,

सरीसृपाणां सर्वेषां प्रभुर्वै तक्षकः कृतः ॥ [440]
 सागराणां नदीनां च मेघानां धर्षितस्य च ।
 आदित्यानामवरोजः पर्जन्योऽधिपतिः कृतः ॥
 गन्धर्वाणामधिपतिं चक्रे चित्ररथं प्रभुम् ।
 सर्वाभ्ररोगानां च कामदेवः कृतः प्रभुः ॥
 चतुष्टपदानां सर्वेषां चाह्नानां च सर्वशः । [445]
 महेश्वरश्चजः श्रीमान्गोष्ठपोऽधिपतिः कृतः ॥
 दैत्यानां च महातेजा हिरण्यवाक्षः प्रभुः कृतः ॥
 दानवानां च सर्वेषामनीकानां तथैव च ।
 विप्रचित्तिः प्रथमजस्तेषां राज्येऽभिषेचितः ।
 हिरण्यकशिपुश्चैव यौवराज्येऽभिषेचितः ॥ [450]
 गणानां कालकेवानां महाकालः कृतः प्रभुः ।
 अनायुषायाः पुत्राणां धृष्टो राजा तदा कृतः ॥
 सिद्धिकातनयो यस्तु राहुर्नाम महामदः ।

उद्यातानामनेकानामभुभानां पतिः कृतः ॥
 ऋतूनामथ सर्वेषां युगानां चैव भारत । [455]
 पक्षणा च क्षपाणा च तथाहस्तिधिपर्वणाम् ॥
 कलाकाष्ठामुहूर्तानां गतेरयचयोस्तथा ।
 कृत्नः सवत्सरो राजा योगस्य गणितस्य च ॥
 पक्षिणामथ सर्वेषां नागानां च महाबलः ।
 मुष्णो भोगिनां चैव गरुडोऽधिपतिः कृतः ॥ [460]
 अरुणो गरुडभ्राता जपापुष्पचयप्रभः ।
 राजा प्राच्या दिशि तथा वासवोऽधिपतिः कृतः ॥
 आदित्यस्य विभोः पुत्रो धर्मराजो महायशः ।
 दक्षिणस्या दिशि यमो महेन्द्रेणामिसत्कृतः ॥
 कश्यपस्वीरसः पुत्रः सलिलान्तर्गतस्तथा । [465]
 अभ्युत्तज इति ख्यातः प्रनीच्यां दिशि पार्थिवः ॥
 पुलस्त्यपुत्रो युतिमान्महेन्द्रप्रतिमः प्रभुः ।

ed प्रभुर्वै (for प्रभुर्वै) K₁ s V₃ D₂ s (inf lin)
 स्तुत (for कृत) — (L 441) K₃ वर्णस्य, K₃ पर्वतस्य,
 T₁ G₃ s M₃ s गर्गिं (for गर्गिं) — (L 443) K₃ अचराम
 (for अचरज) — G₁ om lines 443-450 — (L 443)
 N₁ B D₃ D₃ s T₁ s G₁ s M₃ तथा चित्ररथ कृ (N₁ स्तु) क
 (for ³) — (L 444) N₁ V₃ B₃ T₁ s G₃ s M₃ पति
 कृ (T₁ स्तु) क (for कृत प्रभु) — (L 446) K₃ माहेश्वर,
 K₃ D₃ महेश्वर (for श्वर) T₃ G₃ रथ (for चयज)
 — (L 447) T₁ महाराज, G₃ s राजा (for तेजा) K₃
 दैत्यानां चैव महात्ता (for ³) — V₃ B₃ s D₃ s D₃ s T₁
 M₃ s om lines 448-449 G₃ om line 448 — (L
 448) T₃ अनुराणा, G₃ अमराणा (for अनिकाना) N₁
 महाबल (for सचैव च) N₁ वाहनानां च मेघता, N₁ (also)
 V₁ B₃ D₃ D₃ अनुराणा नदावत् (for ³) — (L 449) D₂
 पश्चिमजस्य (for प्रभु) G₃ अनुराणा विप्रचिति (for ³)
 — M₃ s lines 450-451 — (L 450) K₃ पुरा राज्ये (for
 यौवराज्ये) K₃ सव्येचयत् (for अभिषेचयत्) — (L 451)
 D₂ महाकाश (for काश) — (L 452) V₃ उदाहृत ;
 T₁ s G₃ s M₃ s [प्र]भिषेचित (for तदा कृत) — After
 line 452 K₁ D₁ ins

25** आदित्यस्य विभो पुत्रो धर्मराजो महायशः ।
 — (L 453) B₁ सिद्धिकायाश्च तनयो (for ³) K₃ N₁ V₁ s
 D₂ s D₂ s s T₁ s G₁ s M₃ s महासुर, D₃ बल (for
 प्रभु) — (L 454) B₁ s D₃ अनेकेषाम्, V₃ D₃ अने
 षामाम् (for अनेकानाम्) Bom Poona eds G(ed) प्रभु

(for पति) — (L 455) N₁ B₁ D₃ D₃ s मासानां (for
 सर्वेषां) M₃ s om (hapl) lines 455-459* — (L
 456) T₃ G₃ मासानां (for पक्षणां) K₁ s s B₃ D₃ s D₁ s s
 पक्षणा चैव मासानां, D₃ णमथ मासानां G₁ s s मासानां
 च क्षपाणा च (for ³) N₁ D₃ मुहूर्तं, B₃ तथैव (for तथाहत्)
 — (L 467) N₁ प्रमाणानां (for मुहूर्तानां) — (L 468)
 D₃ D₃ युत्स्य (for यो) — (L 459) K₃ D₃ सर्पाणाञ्च ;
 T₁ G₁ s s षट्पुत्रा (for पक्षिणाञ्च) K₃ N₁ s V₁ B₃ D₃
 D₃ D₁ s s चतुष्टया, T₁ G₁ s s M₃ s चयस्य (for चागानां)
 — M₃ s om lines 461-462 — (L 461) B₃ D₃ सप्तम
 (for चय) — After line 461, N₁ Bom Poona eds
 G(ed) ins

27** योगानां चैव सर्वेषां साध्यानामधिप कृत ॥
 पुत्रोऽप्य विरधो नाम कश्यपस्य प्रजापते ।
 [(L 3) D₃ s चित्रयो (for सप्त विरयो)]
 While, T₃ G₁ s s ins after line 461 T₁ after line
 463

28** सारथ्ये योजितश्चासीत्सूर्यानामिहतेजस ।
 — (L 462) K₁ s s N₁ s V₃ s D₃ s D₃ D₁ s s s
 कामदेनाधिप वृत्त, B₃ s D₃ वेत्ता (for तो ह) निषेचितः ;
 B₃ वेत्ताभिरवृत्त (for ³) — (L 466) V₃ Poona
 ed G(ed) अनुराणा (for त) B₃ s D₃ अनुरा-
 णेति विष्णार (for ³) B₃ T₃ s G₁ s s M₃ s प्रतीच्यां
 पार्थिव कृत (for ³) — K₃ D₁ om (hapl) lines
 467-468. — (L 467) D₃ सतिमान् (for सु) N₁

एकाक्षः पिङ्गलो नाम सौम्यायां दिशि पार्थिवः ॥
 एवं विभज्य राज्यानि स्वयभूर्लोकभाननः ।
 लोकाश्च त्रिदिवे दिव्यानाद्वासात् प्रथकप्रथक् ॥ [470]
 कस्यचित्सूर्यसकाशाशान्कस्यचिद्वह्निस्सिन्धिमान् ।
 कस्यचिद्विशुद्धोद्दयोतान्कस्यचिच्चन्द्रनिर्मलान् ॥
 नानावर्णान्कामगमाननेकशतयोजनान् ।
 सता सुकृतिना लोनाम्पापदुष्टकृतिदुर्लभान् ॥
 ये च भारता विभान्त्वप्ते सौम्यास्त्वारगणा इव । [475]
 एते सुकृतिना लोना ये जाता, पुण्यकर्मिणः ॥
 ये यजन्ति मरुतैः पुण्यैः समानवराक्षिणैः ।
 स्वदारनिरताः क्षान्ता ऋजवः सत्यपादिनः ॥
 दीनानुग्रहकर्तारो ब्राह्मणा लोभवर्जिताः ।
 ते ह्यक्षरजसः शान्ता यान्ति तत्र तपोऽग्न्यलाः ॥ [480]
 एवं नियुज्य तनयान्स्वयं लोकपितामहः ।

पुष्परं ब्रह्मसदनमारोह प्रजापतिः ॥
 सर्वे स्वयंभुदत्तेषु पालनेषु दिव्योत्सः ।
 रेमिरे स्वेषु ङोक्तेषु महेत्रेणामिपालिताः ॥

स्वयमुना शङ्खपुरःसराः सुराः [485]

कृता यथाहं प्रतिपालनेषु ते ।

यशो दिव च प्रतिपेदिरे शुभं

मुदं च जग्मुर्मरुतभागभोजिनः ॥

Colophon.

वैशंपायन इमाच ।

कदाचित्तु सपश्चात्ते पर्वता धरणीपटाः ।

प्रस्थिता धरणी स्वकत्रा नूनं तस्यैव मायया ॥ [490]

तदासुराणां निलयं हिरण्याक्षेण पालितम् ।

दिश प्रतीचीमामग्न्यं हृद्देऽमज्जन्यथा गजाः ॥

तत्रासुरेभ्यः शसन्त आधिपत्यं सुराश्रयम् ।

प्रमुत्त, T₁ G₁ सदश (for प्रतिम) T₁ G₁ s Ms s महेन्द्र-
 सदशसुति (for s) — (L 463) B₁ स सौम्या (for सौम्याया) —
 — (L 470) T₁ श्रित् (for च) — (L 471) B₁ सप्रभात्,
 D₁ T₁ G₁ संभवात्, D₁ सुप्रभात् (for नसि) — (J 472)
 K₁ विशुद्धचित्तात्, K₁ विष्णुविद्योतात्, N₁ s मुद्गुद्धचित्तात्,
 V₁ विशुद्धचित्तात्, V₁ विशुद्धचित्तात्, B₁ D₁ विशुद्धचित्तात्,
 D₁ सु सचित्तात्, D₁ सप्रचित्तात्, D₁ सप्रचित्तात्, D₁
 D₁ विशुद्धचित्तात्, D₁ विशुद्धचित्तात्, M₁ s विष्णुविद्योतात्
 (for विशुद्धचित्तात्) B₁ D₁ सप्रभात् (for निर्मलान्) —
 — (L 473) V₁ कामगणात्, G₁ भोगात् (for गमात्) —
 K₁ N₁ s D₁ D₁ T₁ s इनेकशतस्रो जनान्, D₁ एकदा शतस्रो
 जनान् (for s) — (L 474) K₁ s N₁ s V₁ B D₁ D₁ s s
 T₁ s G₁ s Ms स तान्; D₁ सप्रभात् (for सता) K₁ D₁ om
 (hapl) lines 474^a-476^a D₁ दुर्बलात् (for दुर्लभात्)
 K₁ पारिनीशान्दुर्लभात् (for s) — (L 475) D₁ T₁ येवा
 भावो, G₁ s-4 M₁ s ये स्वभावा (for ये च भावा) D₁ येन
 भावनि भावत्वे (for s) — (L 476) B D₁ यत्र पुण्यकर्मो
 (D₁ सुकृतिमो) गणा, D₁ यननां पुण्यकर्ममाय, T₁ s G₁ s-4
 M₁ s ये त्रिं M₁ s वा ष्ठा पुण्यकर्म (G₁ s 'दि' जि (for s)
 — (L 477) D₁ समस्त- (for समात्) — (L 478) K₁ s
 N₁ s D₁ s T₁ s G₁ शान्ता, B D₁ दान्ता, G₁ क्षान्ता (for
 क्षान्ता) D₁ साधवः (for क्षान्ता) — (L 479) K₁ D₁ G₁
 प्रणय्या (for प्राणया) — (L 480) K₁ B D₁ s-4 T₁ M₁ s
 सन्तो यान्ति, D₁ सर्वे यान्ति, T₁ G₁ s-4 यान्ति तत्र (for
 शान्ता यान्ति) N₁ B D₁ तपोविदता, T₁ s G₁ s-4 M₁ s

तपोबलात् (for तपोभवला) — (L 481) G₁ M₁ s नियोज्य
 (for नियुज्य) T₁ s G₁ s-4 M₁ s भगवान् (for तनवान्)
 B D₁ ब्रह्मा (for स्वयं) T₁ s G₁ s-4 M₁ s पुत्राल्लो (G₁
 'भो लो') कप्रपायन (for s) — (L 485) K₁ B₁ D₁ कृता; D₁
 कृता (for सुरा) — (L 486) K₁ सयाहर्षदं, T₁ s G₁ s-4
 M₁ s कृता सयाधर्वत् (for कृता सयाहं) T₁ s G₁ s-4 परि-
 (for प्रति) — (L 487) K₁ यथोदित, K₁ यथोदित, K₁ यथो
 दित, D₁ यथोचितं, D₁ यथोचितं, T₁ s G₁ s दियो दिव, M₁ s
 यशो दिशः (for यशो दिव) K₁ श्रुत, D₁ श्रुते, D₁ श्रुत,
 G₁ दिशा, M₁ s श्रुता (for श्रुते) — (L 488) T₁ G₁ s
 यज्ञे पशु, M₁ यज्ञे मख (for जगमुर्ख) K₁ V₁ B₁ D₁
 G₁ भोजिन, D₁ भोजिन; T₁ G₁ s भोजना (for भोजिन).

Colophon — Mention of the Epic K₁ D₁ D₁
 D₁ — Mention of Akūta V₁ s B D₁ D₁ s — Adhy
 name K₁ s s V₁ B₁ D₁ D₁ s वाराहम्, N₁ V₁ D₁
 M₁ s वाराहमात्मिभ्यः, B₁ s D₁ D₁ वाराहःधिपतिरव्ययाम्;
 T₁ G₁ वाराहमात्मिभ्यः सर्वपापमपत्यविभाग — Adhy
 no V₁ 223, D₁ s 222; D₁ 210, D₁ 218, T₁ G₁ 277;
 G₁ 278, G₁ 280, G₁ 279, M₁ s 4 6

(L 489) T₁ s G₁ s-4 M₁ s प्रादिपता (for पर्वता) — (L
 490) G₁ s मेदिनी (for धरणी) T₁ s G₁ M₁ s पर्वता
 मेदिनी स्वकत्रा (for s) T₁ s G₁ s-4 M₁ s विष्णोत्त (for
 नून) — (L 492) K₁ भगवान्, D₁ G₁ s भागवत्य T₁ G₁ s
 सगम्य (for क्षाम्य) G₁ s s तोदे (for हृदे) — (L
 493) D₁ सन्नता; D₁ सौम्यम्, D₁ शक्य स्वम् (for
 शक्यम्) K₁ s-4 M₁ s शतसुराणां तद् (for s) B₁ s

तच्छ्रुत्वायासुराः सर्वे चक्रुर्योगमुत्तमम् ॥
 कृत्वा च सुद्विमतुला पृथिवीदहणे रताः । [495]
 आयुधानि च सर्वाणि जघ्रुर्दुर्नीतविक्रमाः ॥
 पद्मानाम्नीस्तथा खड्गान्भुगुण्डीश्च धनुंषि च ।
 प्रासान्पाशश्च शन्धैश्च सुसलानि गदास्तथा ॥
 केचित्कवचिनः सज्जा मत्तान्नागाम्समाहिताः ।
 केचिदश्वरथान्युक्ता अपरेऽश्वामहाशयाः ॥ [500]
 केचिद्ब्रह्मस्तथा खड्गान्महिषान्मार्दभानपि ।
 स्वबाहुबलमास्थाय केचिच्चापि पदातयः ॥
 परिषायं हिरण्याशं तलवद्धाः पताकिनः ।
 इतश्चेतश्च निश्रेरुहंटाः सर्पं युयुत्सनः ॥
 ततो देवगणाः पश्चात्पुरंदरपुरोगमाः । [505]
 दैत्यानां विदितोद्योगाश्चक्रुर्योगमुत्तमम् ॥
 महता चतुरद्रेण यत्नेन सुसमाहिताः ।
 बद्धगोधाहुलित्राणालूप्यन्तः समार्गणाः ॥

उमायुधधरा देवाः स्वैरनीकेष्ववस्थिताः ।
 ऐरन्तगतं शक्रमन्वगच्छन्त पृथ्वतः ॥ [510]
 नतसूर्यनिनादैश्च भूरीणा च महास्वनेः ।
 अभ्यद्रवद्विरण्याक्षो देवराज पुण्डरम् ॥
 तीक्ष्णैः परशुनिस्त्रिर्गैर्गदातोमरश्चकिभिः ।
 मुसलैः पट्टिसैश्चैव छाद्यामास वासवम् ॥
 ततोऽन्ननलवेगेन साचिन्मत्स्यः सुदारुणा । [515]
 घोररूपा महादेगा निपेतुर्बाणवृष्टयः ॥
 सिंहाश्च देव्या चलिनः शिन्धारापरश्वधैः ।
 परिषेरायसैः राज्ञेः क्षेपणीयैश्च मुहूरे ॥
 गण्डशैलैश्च निपुलेरपमिश्वात्रिसन्धिभैः ।
 घातनीभिश्च सुवीभिः शतश्रीभिस्त्वैव च ॥ [520]
 युगैर्यक्षैश्च निर्मुक्तैर्गण्डैश्च विदारणैः ।
 सर्वान्देवगणान्देव्याः सनिजम्बु सवासवान् ॥
 धूमकेतु हरिदमधुं नानाहरणायुधम् ।

सुरालये (for 'श्रवम्' — (L 495) K₁ s Dn₁ D₁ कुराण
 (for कुरा) T₁ G₁ s M₁ s अतुरा (for अतुला) T₂ G₁
 कुरामसुवर्गसुरा (for " K₁ D₁ वरा, D₂ वरा, T₁ G₁
 कुराण, T₂ G₁ s मतिम् (for रता) D₂ पृथिवीदहनमाम्
 (for " — (L 496) B₁ s D₁ शिव्यानि (for सर्वाणि)
 — (L 497) K₁ सज्जानानी, K₂ N₁ B₁ s D₁ s चक्रावानी,
 N₁ D₁ नार्धि (for 'नार्धि') K₁ वाहुम् N₁ V₁ s Dn
 D₁ s खड्गम् (for खड्गान्) B₁ चक्रान्महावानीपद्मान्, D₁
 रथाश्च चक्राश्चपाशानी खड्ग (for " K₁ सुपण्डीश्च,
 B₁ s T₁ G₁ s M₁ सृष्टकाण्ड (for भुगुण्डीश्च) — (L
 499) N₁ मत्ता नाम (for मत्तान्नागान्) D₁ मत्ता नामा
 समाहिता, D₂ मत्तनागाम्समाहिता, T₁ s G₁ s M₁ s
 मत्ता नामा द्वय सिंहा, Rom Poona eds G(ed) मत्तनामा
 स्वधारे (for " — (L 500) K₁ T₁ G₁ s M₁ श्वधै (for
 श्व) B₁ D₁ D₂ रथान्नागान्, D₁ T₁ स्वधैका (for रथा-
 न्युक्ता) K₁ N₁ V₁ D₁ वैचिदश्वान्, Dn D₁ परे चाश्वान्, T₁
 नामान्तये (for अपरेऽश्वान्) K₁ D₁ s महासुरा (for 'रथा')
 — (L 501) B₁ D₁ T₁ s G₁ s M₁ s कृपातन्वये (for तथा
 सज्जान्) V₁ D₁ मतिपानय गर्दभान् (for " — (L 502)
 T₁ s G₁ s M₁ s आलदा स्वसरे देव्या (for " — (L
 503) K₁ पतिचये (for 'वार्धे') D₁ यलवन्तः, T₂ G₁ तल
 स्वपा (for तलवद्धा) K₁ s V₁ D₁ D₁ (marg) विनाकिन,
 K₁ N₁ V₁ Dn D₁ s s T₁ G₁ कडापिन, T₁ G₁ s s
 M₁ s प्रदार्गणा (for पगकिन) — (L 504) K₁ निपेतुर्,

T₁ s G₁ s M₁ s संवेकर (for 'निश्रे') D₂ T₂ G₂ s M₂ s
 दसा, G₁ दीसा (for दह्या) — (L 505) B₁ T₁ s G₁
 M₁ s स्वधै (for पश्वात) — (L 507) K₁ s D₁ यत्नेन च
 समदिश्वत् (for " — (L 508) V₁ B₁ समाकुला (for
 'गंगा) — (L 509) T₂ G₂ स्वैरनीके पश्वस्थिणा (for "
 — (L 510) B₁ परिवारं हिरण्यारम् (for " T₁ s G₁ s-
 M₁ s अन्तः G₁ s तेऽन्व, G₁ लेऽन्व) मत्स्यमुत्सव (for "
 — (L 511) M₁ नितावेन (for 'द्वैश') T₁ G₁ s [पृथ
 निस्वने (for महास्वने) T₁ G₁ शर्मो वीच निस्वने (for "
 — (L 513) N₁ s M₁ Poona Cal eds तीक्ष्ण (for
 तीक्ष्णै) B₁ s D₁ सुपण्डीनिगिदातैश्च (for " — (L 515)
 T₁ G₁ s M₁ s योगिन (for 'दे') T₁ G₁ s M₁ सार्धि
 मत्ता, T₁ 'माल (for 'मल) — (L 516) T₁ s G₁ s-
 M₁ साराणा (for 'द्वेरा) V₁ T₁ s G₁ s-
 M₁ s निपेतुर् (for
 निपे) — (L 517) M₁ सिद्धाश्च निपलेदमा, M₁ 'स्वधि
 यलेदमा (for " K₁ N₁ s V₁ s B D T₁ M₁ वीतधारे, T₁
 G₁ s-
 M₁ सितधीते (for 'धारा) — (L 518) D₁ शयने,
 T₁ G₁ s s सायुधं (for आयसे) — (L 519) K₁ D₁ s
 खड्ग (for गण्ड) V₁ निमलैर्, D₁ T₁ s G₁ s-
 M₁ विविरेर
 (for निपुलेर) G₁ सङ्ग (for चाङ्ग) — (L 520) D₁
 D₁ s धाविनीभिर, D₂ घोतनीधिय (for घातनीधिय)
 K₁ s मुहुरासै (for सुवीभि) — (L 521) K₁ निमुक्तैर्,
 K₁ D₁ s निमुक्तैर् (for निमुक्तैर्) D₁ समलैर्, D₂ (marg)
 is as above) बद्ध (for बद्धं) T₁ G₁ s M₁ s [म]वि-

घटुमिः द्वास्त्रिभिश्चैत्रिभिरभिरशितोरसः । [550]

न शेकुभ्रलितु देवा हिरण्याक्षादिना शुधि ॥

वेन वित्रासिता देवा हिरण्याक्षेण सयुगे ।

न शेकुर्यत्नवन्तोऽपि यत्नं कर्तुं विचेतसः ॥

तेन शक्र सहस्राक्षः स्वम्भितोऽक्षेण धीमता ।

पेरावतगनः सप्ये नाशकचलितु भयात् ॥ [555]

सर्वांश्च देवानखिलान्स परान्त्रिय दानवः ।

स्वम्भयित्वा च देवेशमात्मस्थ मन्यते जगत् ॥

सतोयमेघप्रनिमोग्रनिखन

प्रभित्रमावङ्गविलासविद्यमम् ।

धनुर्विधुन्वन्तमुदारवर्चस [560]

वदामुरेन्द्रं ददन्तुः सुराः स्थितम् ॥

Colophon

T₁ s G₁ 3- काममे पर्येतेरिव, M₃ 4 पर्येते काममेरिव (for 5)
— (I 550) B₁ s D₁ दित (for दत्त) T₁ s G₁ 3- M₃ 4
निर्झिर्बैरुमाशङ्कर (for 5) G₁ ed) शितोरस (for रस)
D₁ मित्रभिरभितोपरा (for 5) — (L 551) M₃ हिरण्या
क्षेण सयुगे (for 5) — N₁ om (hapl) lines 552 553 M₃
om (hapl) line 552 — (L 552) सर्वे (for तेन) B₁ s
D₁ विद्याभिरा (for वित्रासिता) M₃ धीमता (for सयुगे)
— (L 553) T₁ G₁ 4 s M₃ लुह (for यत्न) N₁ सचयस,
T₁ G₁ 3 s अ* (for वि) — (L 554) T₁ G₁ M₃ तेन (for
उक्षेण) K₁ सयुगे D₁ तेजसा (for धीमता) — (I 555)
K₁ न शेकुभ्र, D₁ न शक्रश्च (for नाशकच) V₁ रणे (for
for भयात्) — (L 556) B₁ s D₁ सर्वान्देवराणाञ्चैव, B₁
सर्वांश्च नितिवान्देवान् (for 5) D₁ परान्त्रिय महाबल (for
5) — (L 557) T₁ G₁ M₃ 4 देवेशम् (for दान्) N₁
महोम् (for जगत्) T₁ s G₁ 2 M₃ 5 आत्मनो मन्यते
महीम् (T₁ G₁ 5 तावन्मि) (for 5) — (L 558) D₁
ततोऽय (for सतोय) M₃ प्रतिमाव (for भाग्य) T₁ G₁ 3
M₃ 4 वर्चस (for निलन) — (L 559) D₁ विद्याल (for
विलास) K₁ N₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ M₃ विद्यम् (for विक्र
मम्) — (L 561) K₁ N₁ V₁ D (except D₁) मा सुरा
स्थिता, N₁ समारोपितम्, T₁ सुमस्थितम्, T₁ G₁ सुरार्थितम्
(for सुरा स्थितम्)

COLOPHON — Mention of the Epic K₁ V₁ D₁ s

D₁ s s — Mention of Ahils K₁ V₁ s B D₁ s D₁ s

— Sub-parvas V₁ पारितोषम् — Adhy name

वैशंपायन उवाच ।

निध्नयत्ने सुरपत्नौ घपितेषु सुरेषु च ।

हिरण्याक्षवधे बुद्धि चक्रे चक्रादापर ॥

वाराहः पर्यतो नाम यः पूर्वं समुदाहृतः ।

न एष भूत्वा भगवानाजगामासुरान्तकृत् ॥ [565]

ततश्चन्द्रप्रतीकाश्च सोऽगृह्णात्तद्भुक्तसम् ।

सहस्रार च तच्चक्र चनपर्यतसथितम् ॥

महादेवो महाबुद्धिर्गृह्णायोगी महेश्वरः ।

जप्यते योऽमरैः सर्वैर्गुह्यैर्नामनिख्ययः ॥

स च सर्वान्त्रानि श्रेष्ठ सद्भिर्ह्यं, सेष्यते सदा । [570]

इत्यते च पुराणेश्च त्रिलोके लोकभावनः ॥

यो वैकुण्ठः सुरेन्द्राणामनन्तो भोगिनामपि ।

विष्णुर्धो योगविदुषा यो यज्ञो यज्ञकर्मणि ॥

मले वरय प्रसादेन भुवनस्था विद्योकराः ।

K₁ s 4 N₁ V₁ s D₁ D₁ s s वाराहम् B₁ D₁ D₁ वाराहे
शकृत्कर्मनम् D₁ T₁ M₃ 4 वाराहशत्रुर्भवत् T₁ G₁ वाराह
प्रभुभावे देवासुरयुद्धम् — Adhy no A₁ s 12, V₁ s 224,
D₁ s 223, D₁ 211, D₁ 239, D₁ 219, T₁ G₁ 278, G₁
279, G₁ 581, G₁ M₃ 4 7

(I 562) B D₁ निश्चितेषु (for धियं) — (L 563)
D₁ यत्न (for बुद्धि) D₁ शक्र (for चक्र) K₁ गदासि
ध्व (for वर) — (L 564) K₁ तात, V₁ s B D₁ D₁
नाम्न (for नाम) — (L 565) D₁ ततवात् (for आजगाम)
— (L 566) K₁ N₁ s V₁ B D₁ D₁ s T₁ s G₁ s
M₃ 4 अगृह्णात्, V₁ अकरोत् (for मोऽगृह्णात्) — (I 567)
V₁ स यज्ञ (for यत्र) K₁ N₁ V₁ s B D₁ D₁ s s
G₁ s सविन्म (for सथितम्) — N₁ M₃ 4 om lines
568 571 — (L 568) D₁ महायोगी (for बुद्धि) D₁
[ई]श्वर प्रभु (for महेश्वर) — (L 569) K₁ N₁ V₁ s B
D₁ D₁ D₁ s s G₁ s सप्यते (for जप्यते) — K₁ om
lines 570 571 — (L 570) K₁ N₁ B₁ V₁ D₁ D₁
D₁ s s सदस्यचारमनि श्रेष्ठ, D₁ T₁ s G₁ s सदा सर्वानना
(D₁ क) श्रेष्ठ (for 5) — (L 571) T₁ s G₁ s भूत्वा
स्यत्वा (G₁ त्रि) (for ह्ययने च) B D₁ s T₁ s G₁ s
पुराणम् (for गौर) K₁ s त्रिलोके, K₁ द्विस्तोके V₁ s
B₁ s D₁ G₁ यो लोके, D₁ चुलोके, D₁ लोकेषु, D₁ हलोके
(for त्रिलोके) G₁ पृतित (for भावन) — (L 573)
N₁ s B D₁ D₁ T₁ s G₁ s 4 कर्मणाम् V₁ धर्मिणाम्, M₃
कर्मिणाम् (for कर्मण) K₁ s V₁ s D₁ D₁ योग्यं D₁ दो

ततो भगवता चक्रमाविष्यादित्यसंनिभम् ।

पातितं दानवेन्द्रस्य शिरस्युत्तमतेजसः ॥

[600]

महापराई दैत्येन्द्रो मुष्टिना न जघान ह ॥
 सर्वोर्द्वेद महाबानीदेवदैत्येन्द्रोक्त्वा ॥
 रावो शब्दो महानास्त्रीदाहो सक्षोभजहत्परा ॥
 क्षुब्धा देवास्तदा सर्वे भीतास्तत्रावत्स्थिरे ।
 स्वस्तीयुक्त्वा मुनिगणा देवदैत्यसमागमे ॥
 तस्मिन्पुदे महावारे सनकास्यास्ततो हरिम् ॥
 वृष्टुषु पुण्डरीकायं वाराई चपुरास्थितम् ॥

[10]

जय प्रपञ्चातिहर प्रभो हरे
 जयस्व गोविन्द सनातनात्मन् ।

[15]

जयादिवेवेदा जयामरेष
 जयस्व देव त्रिपुरासिंहरुत्तु ॥

नमो नमो देव महामते हरे
 महात्तराहाय नमोऽस्तु भूय ।

नम समरतेषा वराहरूपिणे
 जताईनाय प्रमथिष्णवे नम ॥

[20]

नमो घरेण्पाय वराय देव
 त्रिविष्टभायाशिवराहरूपिणे ।

नमो नमो भूपविलासविक्रम
 प्रभो हरे देव सनातनाय ॥

[25]

अधिन्यरूपाय हिरण्यरतेसे
 निमाशक्रे त्रिभुविपाहनाय ।

नता स्म देव वरदं वरेण्यं
 नता स्म त्रिष्णो नियता जगार्दन ॥

नता स्म शङ्करिमादासिधारिणे
 नता स्म शार्ङ्गायुध देवदेव ॥

[30]

कृष्ण कृष्ण हृषीकेश देवदेव सनातन ।
 नारायण पुराणारम्भोर्गिष्ण्ये ऋगत्पते ॥

जडीम दानध त्रिष्णो चर्केण मनुसूदन ।
 निर्विन्ना सन्तु लोकाश्च दानधस्य वधादरे ॥

एने देवा नमस्यन्ति भीताम्त्वा धरुज गता ॥
 ब्रह्म शिर्षं दुरन्तान विप्राना मयधर्षन्म् ॥

हरतुक्त्वा ते मुनिवरा वाचमायम्य संसिता ।
 देवाश्च मुनयश्चैव सीरिधता भवविक्रता ॥

[35]

Colophon

शैलोपायन उवाच ।

एवं स्तुनो जगत्तापो वक्ष्ये विष्णुवक्ष्य ।
 दानवस्य करं गृह्य शलाघ्णमिवायसन् ॥

महावराहो भगवानात्माद बहुशतसदा ।
 परिवन्नाम सहसा भ्रामयसं महासुमुख ।

तयोश्चदचदाप्यद प्रादुर्भासीसमन्तन ॥
 महानराठ सहसा तदा हरिः

समायदन्भीममनीरु हृष्ट ।
 विपूर्णयन्लोडमिम ससगारं
 सुरारिभीति विदधन्पाततन ॥

[45]

ततो हिरण्यवाक्षमहासुर कृषा
 ननाद भूयोऽपि ततो बलासतम् ।

विपूर्णयामास दिवा समग्रा
 ससगारा सागरपञ्चनान्द्रा ॥

[50]

तयोस्तदा बन्ध उदारानिखन
 स पूर्यायास तथैव रोदसी ।

सुसमित सौम्य महागणे तदा
 गृहाश्च सर्वो प्रविशेश पर्वतन्म् ॥

[55]

ते पर्वताश्चापि तथा त्रिनेतु
 शब्देन नेन प्रसभ सत्प्रायुता ।

महागणस्य स्फुटतीक्ष्णजडूवा
 न्दक्ष्य दैत्य समरे महाभक्तिम् ॥

मुष्टिप्रहारेण च दैत्यसभाम
 गधाम विष्णु सुरोऽन्सकृत ॥

[60]

म दैत्यराजोऽथ महागणा
 जघान वीर प्रमथ बलाद्वली ॥

ननात्तरे सुष्टिभित्तसामक
 खतान् घुष्टि पुनरेव वक्षसि ॥

[65]

महाशिराघटा च पादसभम
 सोढु न दाका किल भूतधारिणी ।

पनाद दुष्प्रादुहस ससायसा
 सादिद्रुमा पर्वतनन्तरावता ॥

तथैव दैत्यस्य च पादपातनं
 सोढु प्रथणा युधि निष्णुसप्रहात् ।

[70]

तयो शरीरे सहसा प्रसुसू
 रक्तानि मासानि बहुनि चासकृत् ।

सर्पिणीम जनाश्व बभूवुन्मृत
 क्षिते स्पल भोगितकर्मं कृतम् ॥

[75]

एवं बहुनि युवानि कृष्ण ती देवदानवी ।
 पीडा नाशयुक्तज दैवदैत्यसमागमे ॥

निश्रेष्ठ च समस्तं प्रादुशापीमममृत ॥
 एव संदीप्त बहूना दैत्य ह्मन् मनो दधे ॥

तनक्षकं समादात्त सहस्रां महासुति ॥
 विश्लेषोपसति दैत्यश्च भिनन्दन्बहुशो हरि ॥

[80]

[Ms. s. om line 1 — (L. 2) Ms. s. तलोपि (for
 व्यास) — (L. 4) Gs. पति (for पशु) — (L. 5) Gs.
 महाबल (for 'रुम्) — (L. 6) Gs. दैत्येन्द्र (for 'दो)
 — (L. 8) Ts. Gs. Ms. s. वानोरेणोय (Ms. 'शो संशय) जलपा
 (for 's) — (L. 23) Ts. भुवि (for भू) ; G(ed) नयो
 नमा भूमिर्विपादने — (L. 25) Ts. नेजते (for रेतेते).
 — (L. 27) मगत (for वर) — (L. 28) Ds. तिनत (for
 निवता) — Gs. om line 30-33 — (L. 31) Gs. Ms.
 हरे (for the first हृत्) — (L. 34) Ts. Gs. s. निवैवा

ततः स्थितस्यैव शिरस्तस्य भूमौ पपात ह ।

दैत्येन्द्रस्याशनिहतं मेरुच्छ्रद्धमिवोत्तमम् ॥

हिरण्याक्षे हृते दैत्ये ये शोपास्तत्र दाननाः ।

सर्वे तस्य भयत्रस्ता जग्मुस्तां दिशो दश ॥

स सर्वलोलान्प्रतिचक्रप्रचक्रौ

[605]

महाह्वयेऽप्रतिमोप्रचक्रः ।

यमौ वराहो युधि चक्रपाणिः

(for निर्विघ्न) T₁ M₂ सर्वं (for सद्गु) — (L 35) G₂ वाचात् — After line 38, T₁ s G₁ s-s M₂ s ins an addl colophon [Adhy name T₂ G₁ s M₂ s वराह-प्रादुर्भव — Adhy no T₁ 279, T₂ 100, G₁ 280, G₂ 200, G₃ 281 M₂ s 8] — (L 39) T₂ स्तुवा (for स्तुते) — (L 40) M₁ s कर्ते (for चर्ते) — (L 41) T₂ G₁ s s धृताना (for भगवान्) M₂ s युष्म (for तत्र) — (L 47) M₂ s पुरातन (for सना) — (L 48) M₂ तत्र (for कुवा) — (L 50) T₁ G₂ M₂ समला (for 'म) — (L 54) M₂ समिधिग (for सुसाम) — (L 56) G₂ सर्वतम् (for चने ताम्) — (I 57) T₂ महादृष्टी, G₂ महारणे (for समायुवा) — (L 62) T₁ G₂ M₂ महाहृत् (for महावराह) — (L 65) T₁ G₁ s s M₂ तत्ताव (G₁ s 'न) युधि (for ततान युधि) — (L 72) M₂ वरीराज (for 'रे) G₂ प्रदुर्द्ध (for प्रसु युष्म) — (L 79) G₁ s विभीषण (for स) — (L 80) M₂ महाप्रतिम् (for 'एति)]

— (L 599) G₂ ततश्चक्र भगवता (for ") D₂ उद्यम्य (for साविष्य) . N₁ V₂ D₂ सप्रभम्; D₂ संभ्रम्, (for सति भम्) — (L 600) K N₁ s V₁ s B D -कर्मणा (for तैत्र्य) — (L 601) M₂ तत शिरसि तस्यैव (for ") T₁ s G₁ s-s M₂ s शिरो भूमौ तदापन्नम् (for ") — (L 602) K N₁ V₁ s B₂ D (except D₂) हिरण्मय वज्रदते, T₁ s G₁ s s M₂ s हिरण्मय रुद्रमन्त्रितं (for ") T₂ G₂ [अधरम् (for [उ]नमम्) T₁ G₁ s s M₂ s मेरो रुद्रमि-ज्जगत्स (for ") — (L 603) D₁ दोषाले, T₁ G₁ s दे शिष्टम् (for ये शोपात्) D₂ दैव्य- (for तत्र) — (L 604) T₁ G₁ s क्षये (for मय) K₂ ते सर्वे भयत्रस्तान्ना, D₂ सर्वेऽस्य भयत्रिस्तान्ना, T₁ G₂ सर्वे ते भयत्रिस्तान्ना (for ") K₂ s N₁ s V₁ s B₁ s (marg) s D₂ D₂ D₁ s s s श्वायु (for शर्त्ता) — (L 605) V₂ चक्राति; D₂ श्लोके स्मृति; D₂ चक्रप्रति (for श्लोकरप्रति) — (L 606) V₁ s D₂ महाह्वयेषु (D₂ 'वे य) प्रतिमोप्र V₂ 'चक्र'चक्र- (for ") — (L 607) M₂ (sup lin as above) युधि (for युधि) — (L 608) K₂ वज्रपाणि; G₂ दण्डपाणिन (for 'पाणि)

कालो युगान्तेष्विव दण्डपाणिः ॥

Colophon.

वैशपायन उवाच ।

विद्राव्य तु रणे सर्वानसुरान्पुरुरोत्तमः ।

सुमोच तत्र यद्वास्तान्पुरुरसुतान्पुरम् ॥

[610]

ततः प्रवृत्तिमापन्नाः सर्वे देवपाणास्तदा ।

पुरंदर पुरस्कृत्य नारायणमुपस्थिताः ॥

Colophon — Mention of the Epic K₂ D₂ D₁ s s — Mention of Khila N₁ V₁ s B₁ s D₂ D₂ D₁ s — Adhy name K N₁ V₁ D₂ D₁ s s वाराहम्; V₂ B D₂ D₂ s वाराहे हिरण्याक्षवच, D₂ श्रीवाराहचरित्रम्, T₁ G₂ हिरण्याक्षवच, T₂ G₂ M₂ s वाराहप्रादुर्भवे हिरण्याक्षवच — Adhy no K₂ (marg) 92; V₂ s 225, D₂ s D₂ 224, D₁ 292, D₂ 220, T₁ G₂ 280, G₁ 281, G₂ 283, G₃ 282, M₂ s 9

T₂ om the ref — (L 609) N₁ V₂ s [श]यु (for तु) D₂ अनुराहाम्पुरोत्तम (for ") — (L 610) K₁ s विद्राव्य (for वृदाव्य) T₁ G₂ s M₂ s मोक्ष (G₂ M₂ 'स'पामास शस्त्रान्ना; T₂ G₂ मोचयामास वदास्ताम् (for ") G₂ -पुरोत्त-मात् (for सुवाम्पुरम्) — (L 612) D₂ उपाश्रिता, G₂ उपगता (for 'श्रिता) — After line 612 B₂ Da ins 32** कृताऽऽलिपुटा प्रोपुञ्जतीपतिमीश्वरम् ।

वैशपायन उवाच ।

While, D₂ T₁ s G₁ s s M₂ s ins after the ref

33** नता स्म देवदेवता एता वच शरणं गता ॥

नता स्म विष्णु सचलं निष्कलं भूतमानम् ॥

नता स्म विष्णु देवेश शङ्खचक्रमदाधारम् ॥

नता स्म भूतभण्डेशमीक्यमद्रिगुणं हृत्स्मि ॥

नता स्म वरणं देवमन्त्रितं सुवनेश्वरम् ॥ [6]

नता स्म प्रेक्षाधिपति कुम्भर देवसत्तमम् ॥

नमस्तुभ्य जगत्प्राय शनान्तं जगत्पते ।

नम सर्वमिन्दे तुभ्य सर्वकर्त्रे नमो नम ॥

नम आधाय बीजाय प्रधापाय जगत्पते ।

नम शृष्टे नमो हृदं नम कर्त्रे जगत्पते । [10]

नमो शोचते जगत्प्राय नमः स्थात्रे नमो नम ॥

य प्राप्य न निवर्तन्ते योगिनी सतपेनसः ।

तस्मै तुभ्य प्रधानाग्नेसर्वाय जगत् पते ॥

सर्वेषां भूतभण्डेश सर्वलोकनमस्कृत ।

प्रसीद देवदेवेश भक्तानामभयकर ॥ [15]

{ (L 2) M₂ गोविन्द (for देव) — (L 3) D₂ T₂ T₁ G₁ s नता स्म विष्णो गोविन्द (D₂ देव) (for ") — (L

देशा उच्युः ।

स्वल्पसाधेन भगवत्स्वयं वाहुवलेन च ।
जीवामोऽथ महाधादो निष्पान्ताध्यान्तकाननात् ॥
स्वच्छासनादि भगवन्किं कुर्वन्स्वदितेः सुवाः । [615]
इच्छामः पादशुभ्र्यां तद्य कर्तुं सनातन ॥
तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां पुण्डरीकनिभेक्षणः ।
उवाच वचनं देवानमुदा युक्ते हतद्विषः ॥
योऽयं स भयतां लोकौ मयैव विहितः पुरा ।
पालयतां स तु यत्नेन प्राधान्येन कचित्कचित् ॥ [620]
पेश्वर्षं प्रतिपन्नाः स्य प्रतुभागपुरश्चरम् ।
मयैव पूर्वं निर्दिष्टो नियोगः परिपालयताम् ॥
गर्कं प्रोवाच भगवान्वचनं कुंडुभिस्ततः ।

इदं यथानुक्तैर्बन्धं सत्सु चासत्सु च त्वया ॥
गच्छन्तु तपसां हर्षां मुनयः सशितप्रताः । [625]
यद्वैरिद्धा यायजूकाः फल ते प्रामुचन्तु च ॥
भायः स्वधर्मशीलानामभावः पापवर्मणाम् ।
सन्तः स्वर्गजित सन्तु सर्वाश्रयनिनासिनः ॥
सत्यशूरा दानशूरा रणशूराश्च ये नराः ।
ते स्वर्गफलमश्नन्तु सदा ये चानसूयकाः ॥ [630]
अग्रहधानाः पुरुषाः कामिनोऽप्यपराः शठाः ।
अग्रहण्य नाग्निकाश्च नरकं यान्तु मानवा ॥
एतानस्त्रियतां वाक्यं मयोक्तं त्रिदशेश्वराः ।
ततो मयि स्थिते सर्वांश्चाधिपत्यन्ते न चात्यः ॥
इत्युक्त्वान्तर्हितो देवः शतचक्रगदाधरः । [635]

4) Ds सर्वलोचनमावृत (for²) — (L 5) Ms जलरुं (for अथिन) T₁ G₁ s युवनेऽथ कर्त्तव्यम् (for²) — (L 6) Ds हस्तिगम् (for-सत्तमम्) — (L 7) T₁ G₁ Ms सदा तत्र (for सनातन) — (L 8) Ds अन्तर्गतान्तां माध्याय (for²). — (L 10) T₁ G₁ s हस्ते (for हृत्) — (L 11) Ds योरे, T₁ G₁ s पाथे (for स्थाने) — (L 13) Ds मन (for पुष्पं) G₁ s जगताय (for प्रथमायम्) — Ds T₁ om line 15]

— (L 611) V₁ विमुक्तान्, B₁ D₁ विमुक्तार (for निष्पान्तात्) — (L 615) N₁ s V₁ s B₁ D₁ स्वच्छासनेऽथ भगवन्, T₁ G₁ s-4 M₁ s स्वच्छासनपरा सर्वे (for²) T₁ G₁ s s M₁ s किं तु (T₁ G₁ s s तु) कुर्वन्तु (G₁ Ms 'न्ति) देवता (for²) — (L 616) M₁ इच्छामहे च युधुव्यां (for²) — Before line 617, N₁ V₁ s B₁ D₁ s s T₁ G₁ s s M₁ s ins वैतपीयन उवाच. — (L 617) G₁ M₁ s पुण्डरीकेक्षण प्रभु (for²) — (L 618) D₁ देवो; G₁ सार्वै; M₁ s गारु (for देवात्) K₁ G₁ M₁ s युवात्, G₁ युवा (for युक्ते) — N₁ D₁ T₁ G₁ s-4 M₁ s om lines 610-620 K₁ om line 619 — (L 619) D₁ योर्नो (for स्यत्) D₁ लोके N₁ यो यो भगवतां लोकौ. Bom Poona eds G(ed) यो ह्यथ भवतो लोकौ (for²) — (L 620) Poona ed. यद्वैव (for यत्नेन) K₁ D₁ D₁ नियोगश्च, Bom ed नियोगश्च (for प्राधान्येन) — (L 621) K₁ फलप्राप्ते T₁ G₁ s s M₁ पुरश्चरम् — (L 622) K₁ तपैव पूर्वनिर्दिष्टा (for²) D₁ नियोगः पायतां सुरा (for²) — (L 623) V₁ स्वतय; D₁ s स्वै (for स्वयन्) — (L 624) D₁ स्याथ च (for यथायत्) T₁ G₁ s चा प्रयोः । T₁ पा स्वयम् (for च स्वया). K₁ D₁ दास मन्त्रजनारवा (D₁ 'नं युजु)

(for²) — After line 625, N₁ D₁ D₁ ins
31** तव लोकं सुरश्रेष्ठ सर्वकामदुष मदा ॥
यायजूकाश्च ये वैचित्र्याद्याः क्षयिणा रिता ।
तेषां कामदुषा लोका स्वर्गमादिमनोहरा ॥
[[(L 3) N₁ D₁ तेषां कामदुषालोकात् (for²) N₁ युत्वा-
पत्ति (for स्वर्गमादि) D₁ रवर्गमादिमनोहरात् (for²)]
— (L 626) T₁ G₁ s M₁ s च मामेव (for यायजूका) .
T₁ s G₁ s s M₁ s हस्तरक (for परं ते) B₁ T₁ s G₁ प्रा-
पन्ति च, D₁ न्युत् (for 'न्तु च) — (L 627) K₁ N₁ V₁
B Dn D₁ s s T₁ M₁ s भाग सदुर्मनीशानाम्; N₁ भावव
धर्म, D₁ तावतधर्म, D₁ भाग सधर्म (for²) — (L
629) K₁ s s N₁ V₁ s B₁ D (except D₁) रणे (for दान
K₁ s s N₁ V₁ s B₁ s D (except D₁) दान, N₁ B₁ रणे
(for रण) K₁ सत्यवर्मपरा सुरा संप्राप्ते चापलायिन — (L
630) T₁ G₁ नरा स्वर्गम् (for स्वर्गफलम्) K₁ s N₁ s
V₁ s B D D₁ s T₁ s G₁ s-4 M₁ s [न]सूयव (for
'का) — (L 631) D₁ पारयता (for यथा सदा), D₁
दृष्टानांपरारणा (for²) — (L 632) K₁ मा स्वर्गं यान्तु
सायव D₁ मा स्वर्गं यान्तु मानवा (for²) — After line
632, T₁ s G₁ s-4 M₁ s 4 ins

33** योगिनो मां तु ये देवैर् भवन्ते योगतपरा ॥
नमस्कारपातिन्वा दास भयप्रजगोपना ॥
सदा मां यथादि देवता श्रेयस्पर भविष्यति ॥
भवतोर् भव देवता मां नमस्तुद फलत ॥
इत्येव पर देवो मात्र क्षायां विष्णोः ॥
— (L 633) D₁ D₁ (margin as above) यथोक्तं त्रिदिशे-
षात् (for²) — (L 634) D₁ स्थितम् (for स्थिते) D₁ s

देवतानां च सर्वेषामभवद्विस्मयो महान् ॥
 पतदत्यद्भुत दृष्ट्वा वराहचरितं सुराः ।
 नमस्कृत्या वराहाय नात्रद्भृष्टमितो गताः ॥
 ततः स्वान्याधिपत्यानि प्रतिपन्नानि देवतैः ।
 सर्वलोकधिपत्ये च प्रतिपन्ना वासवो गतः । [640]
 विमुक्ता दानवगणैः ऋत्विं धरणी गता ॥
 स्वैर्यद्देतोर्धरण्यास्तु ज्ञात्वा चागस्कृताग्निरीरुम् ।
 स्वेपु स्थानेषु सस्याप्य पर्वताना पुरदरः ।
 चिच्छेद भग्नान्पशान्यज्रेण शतपर्वणा ॥
 सर्वेषामेव पक्षा वै छिन्नाः शश्रेण धीमता । [645]
 एकः सपक्षो मेनाकः सुरैस्तत्समयः हृत ॥
 एष नारायणस्याद्यः प्रादुर्भावो महात्मनः ।
 वाराह इति विद्वेन्द्रैः पुराणे परिकीर्तितः ॥
 कृष्णद्वैपायनमतं नानाधुनिस्माहितम् ।
 नाशुचेनं ह्यनप्राय नृशसाय न कीर्तयेत् ॥ [650]

आशुष्कामैर्यशस्कामैर्महीकामैश्च मानवैः ।
 जयैपिभिश्च श्रोतव्यो देवानामेव ये जयः ॥
 पुराणो वेदसचक्रः शिवः स्वस्त्ययनो महान् ।
 पायनः सर्वभूताना सार्विको विजयकरः ॥
 एष कौरव्य तत्त्वेन कथितस्तेऽनुपूर्वशः । [655]
 वराहस्य नरप्रेष्ठ प्रादुर्भावो महात्मनः ॥
 ये यजन्ति मखैः पुण्यैर्देवतानि पितृनपि ।
 आत्मानमात्मना नित्य विष्णुमेव यजन्ति ते ॥
 लोकायनाय त्रिदशायनाय
 ब्रह्मायनायात्मभवायनाय । [660]
 नारायणायात्महितायनाय
 महावराहाय नमस्कुरुष्व ॥

Colophon.

Cal ed वो वाधिष्यन्ति नात्य, Ds वाधिष्यन्ति न वाधय
 (for ⁶) — (L. 635) K1 s Ds [अ]न्वर्धये (for 'हितो)
 — (L. 636) T1 s G1 s-s M2 त्रिदशानां (for देवतानां)
 Ds देवतां चैव सर्वेषाम् (for ⁶) — (L. 640) Ns V1 s Ds
 सर्वलोकधिपत्य च (for ⁶) — (L. 649) Ns T1 G1 s
 M2 s यैर्यद्देतोर्, Ds तस्यैर्य तु (for स्वैर्यद्देतोर्) Ks चोप
 स्थितान् Ks Ns V1 s D1 s s चावस्थितान् (for चागस्कृ-
 तां) Ds सस्यापावस्थितान्गिरीरुम् (for ⁶) — (L. 643) Ks
 Ds सस्याप्य (for सस्याय) — Ds om lines 644-645
 — (I. 644) T1 s G1 s-s M2 s चिच्छेद पशान्यज्रेण (for
⁶) T1 s G1 s-s M2 s महेश्च (for वज्रेण) — (L. 645)
 G1 s भिन्ना (for छिन्ना) V2 सश्रेण (for स) — (L. 646)
 Ks सश्रेणाय, B2 Ds सत्यमये (for 'य) B1 सुरैश्चतस्रये
 पुत्र, T1 s G1 s-s M2 s सुरै समयतो हृत (for ⁶)
 — (L. 647) Bom Poona eds G(ed.) [अ]र्धे (for [अ]
 र्ध) D1 एष नारायण साक्षात् (for ⁶) — (L. 648) Ks
 Ns Ds Ds पुराणैः (for 'ण) B1 नीयते (for 'कीर्तित)
 K1 s Ds पुराणैः प्रकीर्तित (for ⁶) — (L. 650) Ns
 T1 G1 s M2 s नाशुचेनपि वपायः B1 s Ds नाशुचये न
 वपायः, Ds (margin) नातिक्रय कृतप्राय, T1 G1 s पान्त्रिकाय
 न वपाय (for ⁶) — After line 650, Ns Bom Poona
 eds G(ed.) Ins

36** न शुद्राय न नीचाय न गुरुरेपकारिणे ।

नातिष्याय तथा राजहृत्प्राय चैव हि ॥
 [(L. 2) Ns पातिष्याय न चैव हि (for ⁶)]
 — (L. 651) Ks नराधिपै (for च मानवै) — (L. 652)
 T1 s G1 s-s M2 s देवानां विनयो महान् (for ⁶) — (L.
 653) Ds पुराणचक्र शिवः सर्वविस्मयनो महान् — (L.
 654) Ks Ns V1 s Ds Ds Ds s T1 G1 s सस्यानां, Ns
 यज्ञानां; M2 s वपायानां (for भूतानां) B2 Ds T1 सार्विको
 विजयप्रद (for ⁶) — (L. 655) V1 T1 s G1 s वृष्ण- (for
 वर) — (L. 657) Ds मखै पुण्यैर्, T1 s G1 s M2 s
 सदा यशैर् (for मखै पुण्यैर्) T1 G1 s s M2 s देवानय
 (for देवतानि) — (L. 658) T1 Gs s स्वात्मना; M2 s
 चा' (for का') — (L. 659) Ds त्रिदशाननाय (for 'यनाय)
 — (L. 661) Ds नारायणायात्महितमाय; T1 Gs s सर्वयि-
 नस्यान्मस्कुरुष्वेत्, T2 D2 s नोभूमिदेवार्तिहराय नित्यं — (L.
 662) Ds करमि (for कुरुष्व)

COLOPHON — Mention of the Epic Ks V1 Dns Dns
 D1 s — Mention of Kāśia Ks s Ns V1 s B Dn Ds
 D1 s-s — Sub-pāraṇ V1 Ds Ds पारिजातम्, Ds
 पारिजातवृक्षम् — Adhy name K Ns s V1 s B D T2
 G1 s s M2 s धाराद्रादुर्भावः; T1 G1 हिरण्याक्षचये देवेन्द्रायि-
 स्तोत्रम् — Adhy no Ks 13; V s 226, Dn Dns 225,
 D1 213, D2 241, D3 221, T1 Gs 281, G1 282, G2
 284, G3 283; M2 s 10

पाणिप्रहारेणैवेन सभृत्यमलनाह्ननाम् ।
 यो मा नाशयितुं शक्त. स मे मृत्युर्भविष्यति ॥ [30]
 भवेवमहमेवाकं: सोमो वायुर्हताशनः ।
 सलिलं चान्तरिक्षं च नक्षत्राणि दिशो दश ॥
 अह क्रोधश्च कामश्च वरुणो वाससो यमः ।
 धनदश्च धनाप्यक्षो यक्षः किपुरपायिषः ॥
 मूर्तिमन्ति च दिव्यानि ममास्त्राणि महाह्वये । [35]
 उपतिष्ठन्तु देवेश सर्वलोकपितामह ॥
 ब्रह्मोराच ।

एते दिव्या वरास्ताव मया दत्तास्तमाह्वताः ।
 सर्वकामप्रदा वत्स प्राप्यसे तान सशय ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 एवमुक्त्वा स भगवान्नामामाकाशमेव च ।
 वैराज ब्रह्मसदनं ब्रह्मर्षिगणसेवितम् ॥ [40]
 ततो देवाश्च नागाश्च गन्धर्वा ऋषिभिः सह ।

वरप्रदानं श्रुत्वैव पितामहमुपस्थिताः ॥
 देवा ऊचुः ।
 वरेणानेन भगवन्वधिष्यति स नोऽसुरः ।
 तत्प्रसीदस्व भगवन्वधोऽप्यस्य विचिन्व्यताम् ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 भगवान्सर्वभूतानामादिकर्ता स्वयंप्रभुः । [45]
 दद्याच्च हृदयकल्पानामव्यक्तः प्रकृतिर्भुवः ॥
 सर्वलोकहितं वाक्यं श्रुत्वा देवः प्रजापतिः ।
 आश्वसयामास सुरान्युशीतेर्वचनान्बुभिः ॥
 अवश्यं त्रिदशस्तेन प्राप्तव्यं तपसः फलम् ।
 तपसोऽन्तेऽस्य भगवान्वध विष्णुः करिष्यति ॥ [50]
 एतच्छ्रुत्वा सुरा सर्वे वाक्यं पङ्कजजन्मनः ।
 स्थानि स्थानानि दिव्यानि प्रतिजग्मुर्मुदान्विताः ॥
 लब्धमात्रे यरे तस्मिन्सर्गाः सोऽवाधत प्रजाः ।
 हिरण्यनशिपुर्दौषो वरदानेन दर्षितः ॥

— Ms s om lines 27-30 Ks Nī Gs om lines
 27-28 — (L 27) D: स्थिते (for स्थले) Ds वाकादो
 नाचनीलले (for ^a) — (L 28) Ks Ds न चाम्यन्तर्
 राव्यदो: Ds न चाप्येन न रायादे, Ts Gs न वाशोऽप्यन्तरे
 राशौ (for ^a) Ts Gs s [अ]इनि (for [अ]येन) — (L
 33) Gs s वामर (for कां) — Ms om lines 34-36
 — (L 34) Ds यम (for यक्ष) — Ms om lines
 35-36 — (L 35) Ds ममास्त्राणि (for च दिव्यानि)
 Ds दिव्यानि च Ds Ts Gs s महास्त्राणि, Gs सहस्त्राणि (for
 ममास्त्राणि) — (L 36) Bs s Gs s मा देव (for देवेश)
 Ds Ds सर्वभूत (for 'लोक') — After lines 38, Ts
 Gs s 1ms

5** दशानि चेद्वरानेतान्देवैरेव यूपोभ्यहम् ।

— Ns Bv पितामह, Dsr Gs om (for दद्या) — (L
 37) Ts [अ]थ हि (for [अ]ह्वता) — (L 38) Ns Vs B
 Ds Ds सर्वनामान्तरात् Dom Poona Cal eds G(ed)
 'म्व' भवावत् (Vs सारात्) (for ^a) Ks s Ns Vs Bs
 Dns Ds Ds s दुर्लभास्वति Da 'स्ते अ'मातुषा (Ds
 'वै'), Ks दुर्लभा देवदातवै, Ns Vs Bs s Dns Ds प्रा-
 (Vs अ)प्यति स्व न सशय — Bs om (hapl)
 lines 39-44 K Ds s s Ts om the ref — (L 41)
 Ts Bom Poona eds G(ed) मुनिभि (for ऋषिभि) — (L
 42) Ts [इ]दं (for [इ]व) — (L 43) Ts s Gs s Ms
 वरदानान्नगवत् (Ts Ms 'द्वयो') (for ^a) Ns Dns Ds

Ds s Ts s Gs s Ms वाधिष्यति (for वधि^a) Ds वाध
 ष्यति वोऽसुर (for ^a) — (L 44) Ts s Gs s Ms
 प्रसीद नसव भगवत् (for ^a) Ks s Ds कथोपायो, Ts यथोऽस्य
 हि, Gs s यथोऽस्य प्र, Ms यथोऽस्यैव (for यथोऽप्यस्य) Ts
 वच स्वात्प्रचिन्व्यताम् (for ^a) — De om lines 45-46
 — (L 45) Ds भगवत् (for 'वान्') Bs s-लोकाणां (for
 मूला^a) Ns स्वयंभुव, Ds स्वयं विभु (for स्वयं प्रभु)
 — (L 46) Ns s Vs Bs s Dn Ds s Ts Gs Ms s अयक-
 Ds 'क (for 'क') Ks Ds s युध (for युव) — B; Cal
 ed om line 47 — (L 47) Bs (marg) Ts Gs s Ms
 पितामह (for प्रजापति) Ts Gs s Ms सुरा लोका^a Ms देव
 पितामह (for ^a) — (L 48) Ns Ds Dn Ts s Gs सर्पा
 तैर, Vs सुशी^a (for सुशी) — (L 51) Ts s Gs s-
 Mr s श्रुवैत्रि (Tr Mr s 'व त्रि'दशाल्प^a (for ^a)) Ns
 कप्रल, Ts s Gs s Ms s अस्मोज- (for पद्म) Ds सर्व
 लोकहितं वाक्यं श्रुत्वा देवा प्रजापते (= var line 47)
 — (L 52) Vs [अ]नीकानि, Gs वे सर्व (for द्विष्यति) Ns
 Bs Dns Ds Ts s Gs s- Ms सुरा युता (for सुरान्विता)
 — Before line 53 K Vs s Bs Ds Ds s 1ms वैशंपायन
 उवाच — (L 53) Ts Gs s Ms s सोऽथ (for तस्मिन्)
 Ns जापति वै, Ts Gs s सवाधते (for सवाधत) Ds सर्व
 सोऽवाधत प्रजा, Ts सर्वान्देऽवाधत प्रजा, Gs s सर्वान्वाधत
 प्रजा (for ^a) — (L 55) Ks Ds (marg as above) पुन
 सर्वान्, Ts s Gs s- Ms s महाभागात् (for सुनीलसर्वान्)

आश्रमेषु मुनीन्सर्वान्ब्राह्मणान्संशितप्रवान् । [55]
 सत्यधर्मरतान्दान्तान्धर्मपयामास वीर्यवान् ॥
 देवास्त्रिभुवनस्थाश्च परानित्य महासुरः ।
 त्रैलोक्यं यशमानीय स्वर्गं यत्तति दानवः ॥
 यदा परमद्वोन्मत्तश्चोदितः कालधर्मणा ।
 यज्ञियानभरोद्देत्यान्देवाश्चैवाप्ययज्ञियान् ॥ [60]
 अयादित्याश्च साध्याश्च विश्वे च वसन्तथा ।
 रुद्रा देवगणा यथा देवद्विजमहर्षयः ।

शरण्यं शरणं विष्णुमुपतरुम्युर्महाबलम् ।
 देवं देवमयं यत्तं ब्रह्मदेवं सगततनम् ॥
 भूतं भव्यं भविष्यं च प्रजालोकनमस्तुत्वम् । [65]
 नारायणं महादेवं देवास्ता शरणं गताः ॥
 स्वं हि न परमो धाता स्वं हि नः परमो गुरुः ।
 रं हि नः परमो देवो ब्रह्मादीनां सुरोत्तम ।
 रं पुत्रामलपत्राक शत्रुपक्षक्षयावह ।
 क्षयाय दितिवंशश्च शरणं भन नः प्रभो ॥ [70]

Ti s Gi s Ms s महापान् (for ब्राह्मणान्) — Ks s Ds
 Ti om line 50. — (L 56) Ns om line 56* Ks स्तव
 प्रत (for 'यमे'), Ds भवान् (for रवान्) Ds s शान्तान्
 (for दान्). Gs s Ms s तादिद्विजान् (for वीर्यवान्) — Ti
 Gs s Ms s 4 ins after line 56 Ti after line 56 .

— After the above, Ti s Gi s-4 Ms s 4 ins an addl
 colophon [Subjarean Ti s Gi s s Ms s मुनिं
 प्रादुर्भवं — Adhy name Ti Gs s द्विष्यकविप्रवृत्तदाने
 त्रैलोक्यवाचनम्. — Adhy no Ti 282; Ti Gs s 284;
 Gs 283, Gs 285, Ms s 1]

6** स्वर्गधेर्गः समालोच्य गृहीत्वैरावर्त धत्वा ।
 हृन्द्य च बोधयामास धयाधे स तु संयुगे ॥
 स तु स्वर्गं परित्यज्य गत्वा दत्त्वा शर्षपवि ॥
 यमलोकं समागम्य चर्मं वैधस्वन रणे ।
 परानित्य महायुद्धे कालमुत्सृज्य तथैव च । [5]
 यावत्तत्र समाजमे देवो दानवसंरुत ॥
 नरकस्थानमानीय स्वर्गंस्वालोकाकार ह ॥
 सतोऽथ यरणं देवं परानित्य महाणे ।
 यावत्तत्र तथा पाशाभिरुच्य दानवकुण्ड । [10]
 दानवास्तथापयामास यथेष्टं दानवेष्वर ॥
 सौम्या दिनमयो गत्वा कुबेरमथ संयुगे ।
 गृहीत्या सथल रं तु यद्यमद्वी समादे ।
 अरुणाय तथा देत्यान्ध्यापयामास दानव ॥

— Before line 61, Ti s Gs s-4 Ms s 4 ins वैशेषायन .
 — (L 61) Ti Gs तथा सिद्धारः (for अघारिव्यारः). — (L
 62) Ds नारायणश्च (for गता यशः) — After line 62,
 Ti s Gs s-4 Ms s 4 ins

8** त्रिजालेन महाराज दैत्येन च गृहीतस्त ।
 [Gs देत्येन प्रथितोऽज्ञा (for ?)]

— (L 64) Ks वेदवृत्तमयं देवा (for ?) Ks महायुगं; Ns
 Bom Poona eds G(ed) देवं; Bs 'वसु; Ds 'वेदे; Ds
 'द्वेय (for 'देवं) — Ns Ds Ti Gs s Ms s om line 65
 Before line 65, K Ns Ds Ds-4 ins देवा ऊचुः — (L
 65) Ds अयम् (for अयं). Ti Gs सतिष्प्यत् (for 'स्यं'). Ds
 भूतमयमविष्प्यत् (for ?) Gs प्रभुं (for प्रया) — Before
 line 66, Ks Vs Bs Ds Ds Ts Gs s Ms s 4 ins देवा ऊचुः .
 — (L 66) Ks Ds Ts महाजने; Ds 'भीमं (for 'देवं').
 Ks s Ns Vs Bs Ds Ds Ds s Ts Gs Ms s नारायण
 महामाग (Ti Gs Ms 'द्वेय') (for ?) Ks s Ns Ds Gs देव
 (for देवाय) — (L 69) Ks Ds तुल्यप्रद; Ks Ns Vs
 Bs Ds Ti s Gs s-4 Ms s पद्मामल- (for पुद्गामल) Bs
 श्लेषुतामलप्रदाय; Ds प्रभुत्वं (for ?). Ks s Ns s
 Ds Ds s Gs Ms भयावह (for 'भया') — (L 70) Bom.
 Poona eds, G(ed) क्षयाय (for 'सर्गं'). Ds द्विष्यं इव दे
 प्रभो; Ti Gs s Ms s शरणं रं यत्तव न . Ti Gs 'न मं Ti
 स त्व न प्रभो (for ?) — Ks Ns Vs s Bs s Ds Ds Ds-
 4 ins after line 70 Ds Ds ins after the addl. ref.
 before line 65 Ns Ds Ds Ti s Gs s-4 Ms s after
 line 66 :

9** प्रावन्त अदि दैत्यैर्गु द्विष्यकविर्गु प्रभो ।
 [Ti Gs रणं ने (for नरणं) Ds प्रभुम् (for प्रभो).]

[(L 1) Gs Ms समालोच्य (for 'व) — (L 11) Ts
 Gs s Ms s याना (for गता)]
 — Ms om lines 57-60 — (L 58) Ns Bs s Ds द्विष्य-
 राद् (for दानव) — (L 59) Vs Ms बल- (for पर-).
 Bs s Ds s Ts Gs-4 मद्रोहितकर (for 'मत्तर) Ns यदा
 मद्रबलेनमत्तर, Ts Gs यदा मद्रबलेनमत्तर (for ?) Ks
 Ds s 'कर्मणा; Ms 'नीतिभि (for 'धर्मणा) — (L 60) Ti
 Gs भागे Gs यान्ति या नरका देव्या (for ?) Ks देवार्था
 (for देवाधि) Ks Ns s Vs s Ds Ds s दे (Vs s दे)
 यतान्ध्याय (Vs Ds 'वा' शिवाय; B Ds दे (Bs s दे) जलाभा
 प्यदत्तिया; Ds देवतांश्चपयत्तियाय; Ti य यतोवाचा
 देवता; Ts Gs s-4 Ms n य (Gs वा शिवायं देवता (for ?).
 — After line 60, Ti s Gs s-4 Ms s 4 ins .

7** यथेष्टं पुमुने लोकादानवो विगतमरुत ।
 नरेककालं मुमदन्त्यर्षीयादानवधय ह ॥

विष्णुस्वाच ।

भयं त्यजध्वममरा अभयं यो ददाम्यहम् ।
तत्रैव त्रिदिव देवाः प्रतिपत्स्यथ माचिरम् ॥
एषोऽहं सगण दैत्य घरदानेन दर्शितम् ।
अवध्यममरेन्द्राणां दानवेन्द्र निहन्म्यहम् ॥

वैशपायन उवाच ।

एवमुक्त्वा तु भगवान्विष्वस्य त्रिदिवीकस । [75]
धध सकल्पयित्वा तु हरिण्यकशिपो प्रभुः ।
सहायं तु महाबाहुर्नैप्राहो नारमेव च ॥
अथोक्तात्सहायोऽसौ भगवान्विष्णुरच्युतः ।
हरिण्यकशिपोः स्थानं जगाम प्रभुरीश्वरः ॥

तेजसा भास्कर इव कान्त्या चन्द्र इवापरः । [80]
नारस्य कृतार्थतनु सिंहस्यार्थतनु प्रभुः ।
नारसिंहेन यपुषा पाणिं सपुत्र्य पाणिना ॥
ततोऽपश्यत्सुविस्तीर्णां दिव्या रम्या मनोरमाम् ।
सर्वकामयुता शुभ्रा हिरण्यकशिपोः समाम् ॥
विस्तीर्णां योजनशतं शतमर्ष्यधर्मायताम् । [85]
वैहायसीं कामगमां पञ्चयोजनमुच्छ्रिताम् ॥
जराशोकङ्कमत्यक्ता निधप्रकम्पा शिवा शुभाम् ।
शुभ्रासनपती रम्या ज्वलन्तीमिव तेजसा ॥
अन्तःमल्लिसयुक्ता विहिता विश्वकर्मणा ।
दिव्यरत्नमयैर्द्वैष्टैः फलपुष्पप्रदैर्युक्ताम् ॥ [90]

— T₁ : G₁ : s : Ms : श्रीभगवान् (for विष्णुः) — (L 71) N₁ भयं त्यजत अहं वै (for ") K₁ नयामि (for ददामि) — (L 72) K₁ Dn Ds प्रतिपत्स्यथ, V₁ लप्स्यथ, D₁ पत्स्यत (for पत्स्यथ) K₁ प्रतिपद्य याचिरम्, B₁ स कशिपवतिपत्स्यथ, M₁ प्रतिपत्स्यधर्मासु वै (for ") — (L 73) K₁ N₁ V₁ : D G₁ : इ (for अहं) T₁ M₁ गर्शितम् (for दर्शितं) — (L 74) T₁ अमरेन्द्रेण (for 'न्द्राणां) T₁ G₁ : Ms : सन् (for [अहम्]) — (L 75) B₁ D₁ : स (for तु) K₁ विसर्जते दिवोकस, B₁ D₁ T₁ G₁ : Ms विष्णुय विद्देशेभारत्, B₁ T₁ G₁ : Ms 'ज्य त्रिदिवे श्वरम् (for ") — (L 76) B₁ : D₁ : यथ सकल्पयामास, T₁ : G₁ : Ms वर्षं सकल्पय च विभुः (for ") D₁ प्रभो, T₁ G₁ : पुर : G₁ : Ms : पुरा (for प्रभु) — After line 76, K₁ B₁ : Dn Ds D₁ : s ins

10* सोऽचिरेणैव कालेन दिग्गवाधर्मागत ॥
किं तु रूपं गमास्याथ विदग्म्येन महाभुम् ।
यन्निद्रिकरमाद्यु स्राष्ट्रिषां विषुषदिप ॥
अनुत्पन्नं तत्पथः सोऽप्यन्तं रूपानीश्वर ॥
नारासिंहमनाप्यथ दैत्यदानवससाम् ॥ [5]

[(L 2) B₁ निद्रि म दानवोत्तम् (for ") — (L 3) K₁ यन्निद्रिकारणं रूपं (for ") K₁ इवे दे, B₁ वषेऽहं (for वषाव) — (L 4) D₁ अनुत्पन्न, D₁ 'त्वाव (for 'त्पन्न) K₁ अन्तर्गमे मन्शक्ते D₁ अनुत्पन्नतु चक्रे (for ") K₁ Dn D₁ सोपन्न, D₁ सोऽन्तं D₁ देवात् (for सोऽन्तं) N₁ परम् (for रूपम्) B₁ : इहम्, Bom Poona eds Gted.) काशिल (for इश्वर) — (L 5) Dn D₁ देव (for दैत्य) K₁ एषुषे (for 'एषुषः)]

— (L 77) D₁ सभायां (for सहाय) K₁ स, D₁ स (for तु) T₁ : G₁ : s : Ms : भोकारं गृह्य सत्वरम् (for ")

— (L 78) N₁ सह (for अथ) T₁ : G₁ : s : Ms : नयो योगी (for -सहायोऽसौ) K₁ : V₁ D₁ : अयय (for अयुत) — (L 79) T₁ : G₁ : s : Ms : हरिर (for प्रभुः) — (L 80) K₁ N₁ : V₁ : B D (except D₁ : s) T₁ : G₁ : s : Ms : तेजसा भास्कराकार (for ") T₁ G₁ Ms शशी कान्तैव चापर, T₁ G₁ : s : Ms शक्तिकान्त्ये (G₁ न्ये) च चापर (for ") — K₁ D₁ om line 81 — (L 81) K₁ T₁ : G₁ : s : Ms : नरस्याः K₁ सिंहोम'धैतनुं कृत्वा (for ") K₁ नरस्य (for सिंहस्य) N₁ V₁ G₁ Ms विषु, B₁ सपाः D₁ प्रभुम् T₁ G₁ Ms पुन (for प्रभु) — (L 82) D₁ पाणिसिष्टपाणिना (for ") — (L 83) K₁ N₁ : V₁ : B Dn Ds D₁ : s T₁ G₁ ततोऽपश्यत किं K₁ 'दि वि, Ds 'ति वि, D₁ ससि'स्तीर्णां (for ") T₁ G₁ : दिव्यरत्न (for दिव्या रम्या) V₁ D₁ मनोहराम् (for 'रम्या) G₁ Ms : दिव्यरत्नां म (G₁ 'लम) नोजयाम् (for ") — (L 84) K₁ : D₁ दिव्यां D₁ शुभ्रा (for शुभ्रा) K₁ नानाश्रयंसमन्विताम् (for ") — K₁ om (hapl.) lines 85-87 — (L 85) M₁ विस्तीर्णयोजनशतं (for ") Bom Poona eds Gted.) उच्छ्रिताम् (for अयय) B₁ D₁ : पञ्चयोजनमुच्छ्रिताम्, D₁ शतमर्ष्यधर्मायताम् (for ") — (L 86) D₁ भावताम् (for उच्छ्रित) B₁ : D₁ शतमर्ष्यधर्मायताम्, D₁ मप्येऽर्ष्यधर्मायताम् (for ") — After line 86 D₁ ins

11* सर्वलोकगुणोपेता दिव्यां गन्धवाद् शुभाम् ।

— (L 87) K₁ D₁ परिष्कारं T₁ : G₁ : s : Ms : क्रम हरां (for -क्रमायता) T₁ : G₁ : s : Ms : निष्कम्पा (for 'र्या) — (L 88) V₁ : B₁ D₁ शुभासत T₁ : G₁ : s : Ms : शय्या (for शुभ्रा) — (L 90) D₁ युतैरपि (for 'प्रदैर्युक्ताम्) — (L 91) B₁ नीराश्रय, T₁ G₁ Ms : नीरा श्रितैः, G₁ : नीराश्रितै (for 'नीराश्रित) B₁ : शैतैः, G₁

नीलपीतासितश्यामैः सितैर्लोहितकैरपि ।
 अवतानैस्तथा गुल्मीर्महारीश्वनधारिभिः ॥
 सिताभ्रघनसंकाशा द्व्यवन्तीनाम्बु दृश्यते ।
 श्रव्यासनवती रम्या च्चलन्ती न च तेजसा ॥
 प्रभावती भामुरा च दिव्यगन्धा मनोरमा । [95]
 नासुरा न च दुःखा सा न शीता न च धर्मदा ॥
 न क्षुत्पिपासे रत्नानि वा प्राप्य वां प्राप्नुवन्ति ह ।
 नानारूपैर्विरचिता विचित्रैरतिभास्वरैः ॥
 सन्धैर्मणिमयैर्दिव्यैः शान्धती चाक्षया च या ।
 अति चन्द्रं च सूर्यं च पावकं च स्वयंप्रभा । [100]
 दीप्यते नाकपृष्ठस्था भस्मैर्यन्ती भास्करम् ॥
 सर्वे च कामाः प्रचुरा चे दिव्या ये च मानुषाः ।

रसवन्तः प्रभूताश्च भक्ष्यं भोज्यं तथाक्षयम् ॥
 पुण्यगन्धाः स्रजस्तत्र नित्यपुष्पफलद्रुमाः ।
 उष्णे शीतानि तोयानि शीते चोष्णानि सन्ति वै । [105]
 पुष्पितात्रा महाशाख्यः प्रवालद्वारधारिणः ॥
 लतावितानसहजाः सरःसु च सरित्सु च ।
 मनोहराश्च त्रिविधान्ददोश्च स वदा प्रभुः ॥
 हुमान्पुष्पविधांस्तत्र स्येन्द्रो ददोश्च प्रभुः ।
 गन्धवन्ति च पुष्पाणि रसवन्ति फलानि च ॥ [110]
 तानि शीतानि तोयानि तत्र तत्र सरांसि च ।
 अपश्यस्तर्पनीधानि सभावां तस्य वै प्रभुः ॥
 नक्षत्रैः पुण्डरीकैश्च शतपत्नैः सुगन्धिभिः ।
 रक्तैः कुवल्यैर्नालैः कुमुदैः सततानि च ॥

स्वितैर् (for स्वितैर्) Ks Ds; लोकाहितैर् (for लोहितैर्) — (L. 92) Ns; De T; Gs; २-३ अवदातैश्च, Bs सरणैश्च (for अवतानैश्च) T; Gs २-३ Ms; २-३ अश्रमधारिभिः (for ^a) — (L. 93) Ks; २ Ds; सकाशै, Ks 'शा' (for 'सा') Ks; २ Bs; दृश्यते Bs [नि]र्यतिष्ठत, Ds तु दृश्यते (for [ना]म्बु दृश्यते) — After line 93, Gs; २ Ms; ३ ins

12* भास्वर दिव्यगन्धा च रश्मिभस्वपि चतुला ।
 — Ms; २ om line 94 — (L. 94) Ks Ns; १; २ Ds
 Ds D; T; Gs २; ३ धन्याम [Dns 'ज', Gs २ 'च'] नवती,
 Bs धन्या जल' (for शय्यासन) Ks Ds; श्रव्यासनवती रम्यां,
 Ds; Ds; T; Gs धन्या [Bs रम्या] सनवती इया (for ^a)
 T; Gs; २ चोत्तमाना (for ज्वलन्ती) Bs; Ds चोत्तमाना च
 सा सुभा (for ^a) — (L. 95) Ks प्रभावती भास्वरा;
 Ms; २ रश्मिभ' Ms 'न' ती भास्वती च (for ^a) Ks; २ Ds
 दिव्यरुपा, Ns; २ Ds T; Gs 'गन्ध' (for 'गन्धा') Vs मनो-
 हरा (for 'रा') Ks दिव्यरुपा मनोरमात् (for ^a) — (L. 95)
 Ks Ns Ds; २ न सुभा, Ns; Vs Bs Dn Ds Ds T; २
 Gs; २ २ सुसुखा, Ds सा सुखा (for नासुरा) Vs सुसुखा च
 सुदुःखा सा, Gs सुसुखा च न दुःखा सा (for ^a) T; २ भस्मदा
 (for ^a) Ds न च शीता न धर्मदा (for ^a) — (L. 97)
 Ks; २ Ns; २ Vs Ds Ds; २ रत्नानिर्वा, Ds Gs न रत्नानि (for
 रत्नानि वा) Ds प्राप्यते यत्राधिभिः (for ^a) — (L. 98)
 Ks; २ Ns Ds निरचितं, Ks निरोच'ची, T; Gs; २ इक्षितैस्तेर्,
 Ms; २ इवाक्षन्ता (for विरचिता) — (L. 99) Ds स्वितैर्
 (for सन्धैर्) T; Gs २-३ Ms सन्धैर्न रिष्टा मा वै, T; २
 सुक्ष्मनिर्दिष्टाः सा वै, Ms सन्धैर्न च यदा सा वै (for ^a)
 Ks; २ Ns; Vs; २ Bs Dn Ds Gs; २ च सा, Ks Ds शुभा, Ks
 Ds यदा (for च या) Ns; T; Gs; २ Ms; २ शाश्वती न च

साक्षरा, Bs; २ Ds 'ती चाक्षया च सा, T; 'ती चाक्षयाय सा;
 Gs 'ती चाक्षया च सा (for ^a) — (L. 100) T; २ स्वयंमणि
 (for च सूर्यं च) T; Gs २-३ शतीय सूर्यमणि (T; Gs 'सै
 पक्षि) च, Ms; २ अति सूर्यं च वक्षि च (for ^a) T; २ Gs,
 २-३ Ms; २ शान्ति (for पावक) Ks पावकस्य समप्रभा (for
^a) — (L. 101) Vs Ds आदीप्य (for दीप्यते) T; २ Gs,
 २-३ Ms; २ भास्वयन्ती (for भस्म') Ds भामुरा (for मास्कर
 र्भु) — (L. 102) Ks; Ds; २ प्रभुरा (for प्रभुः),
 — (L. 103) Ks प्रसूताश्च, Vs प्रसूताश्च, Bs Ds; २
 प्रसूताश्च (for प्रभुः) T; Gs; २ अश्रमयोग्यास्तपाक्षया (for
^a) — (L. 104) Ds पुण्यत्र पुण्यगन्धश्च (for ^a) T; २
 Gs; २-३ Ms; २ काम (for पुष्प) — (L. 105) T; Gs
 तोया (for शीते) — (L. 106) Ks पुष्पिताश्च (for
 'तामा) Vs B Dns Ds; २ T; २ Gs; २-३ Ms; २ पुष्पिता-
 प्राग्म (D; 'प्रा म') हासात्पत् (for ^a) — (L. 107) Ns
 Bs; २ Ds; २ T; २ Gs; २-३ Ms; २ संहरात् (for 'श्र'), Ks
 Ns; २ Ds; २ रत्नाननसउत्तरा (Vs Bs 'शान्' (for ^a) Bs
 Ds Ms नदीपु (for मरिचमु) — Ds om lines 108-111,
 Vs Bs; २ Ds T; २ Gs; २-३ Ms; २ om (hapl) line 108,
 — (L. 109) T; २ Gs; २-३ Ms; २ सुखात् (for सुभात्),
 Ns; २ केसरी, Ds दृश्यते (for ददते) Ks; २ Ns; २ Dn
 सुखम्, Ks Vs; २ Ds सुखा, Bs सुखत्, Ds विष्णुः
 Ds सुखत् (for प्रभु) — (L. 111) Ks शीतोष्ण (for
 शीतानि) Ks; २ Ds रम्याणि, Ds तोष्णानि (for तोष्णानि),
 Ks नाक्षत्राणानि रम्याणि, Bs T; २ Gs; २ Ms; २ शीतानि
 न चोष्णानि (for ^a) — (L. 112) T; Gs; २ Ms सम
 (for सार्यं) Ks; २ Ds; २ समानं सन्तो (D; २ 'तो')
 विष्णु (for ^a) — (L. 113) Ds मंजीन (for मंजीनै).

सकान्तेर्घांतेराष्ट्रश्च राजहंसैः सरःप्रियैः । [115]
 कादम्बैश्चक्रवाकैश्च सारसैः सुरैरपि ॥
 विमलस्फटिकाभानि पाण्डुरच्छदनानि च ।
 कलहंसोपगीतानि सारसामिस्तानि च ॥
 गन्धवत्यः शुभासत्र पुष्पमञ्जरिधारिणीः ।
 दृष्टवान्पादपामेषु नानापुष्पधरा लताः ॥ [120]
 चेतकाशोरुसरलाः पुत्रागतिलनाजुनाः ।
 चूना नीचा नागपुण्याः कदम्बा बहुला घनाः ॥
 भिषङ्गुपाटला वृक्षाः शास्मल्यः सहरिद्रवाः ।
 सालास्तालाः प्रियालाश्च चम्पकाश्च मनोहराः ॥
 वयैवान्ये व्यराजन्त सभायां पुष्पिता हुमाः । [125]

विट्टमाश्च हुमानीका वामाभिन्नलितप्रभाः ।
 स्वन्धवन्ताः मुशास्याश्च बहुतालसमुच्छ्रयाः ॥
 अञ्जनाशोषिकर्णाभा भान्ति वञ्जुलका हुमाः ।
 वरणा वत्सनाभाश्च असनाः स्वन्दनैः सह ॥
 नीला. सुमनसश्चैव पीताः साध्वत्यतिन्दुकाः ॥ [130]
 प्राचीनामलका लोभा मलिका भद्रदारवः ।
 आप्रातकास्तया जम्बूलकुचाश्चैरालुकाः ॥
 सर्जसोः हुन्दरवाः पतङ्गाः हुटजास्तया ।
 रत्ताः क्रुपकाश्चैव नीपाश्चाशुरभि सह ॥
 कदम्बाश्चैव भव्याश्च दाडिमा वीजपूरकाः । [135]
 कालीयका दुग्दलाश्च द्विद्वयस्तैलपर्णिकाः ॥

K₁ s D₁ पुण्डरीकाक्षे (for 'ईश') — (L 114) D₁ नीले ,
 T₁ नीपे (for नीले) D₂ ससुतानि, T₂ s G₁ s s M₂ s ससु
 (for संत) — D₃ om (hapl) lines 115 117 — (L
 115) D₃ संकीर्णैः, T₃ G₃ सकलानैर् (for सका) T₃ G₃ s
 M₃ s घृताक्षैर् (for घां) — (L 116) B₁ D₁ T₁ कार
 वैश्र (for कारवैश्र) K₂ F₂ D₂ T₂ G₂ s M₂ s कारव
 वैश्रकरो (for *) N₁ कामने (for सारसैः) T₁ शतपत्रै
 सुगन्धिभो (for *) — (L 117) T₁ G₁ पाण्डुरैश्चन्द्रनैर्दिने,
 T₂ G₂ s s M₂ s पाण्डुरैश्चन्द्रनैर्दिने (for *) — (L 118)
 K₂ शत्रु, T₂ G₂ s s M₂ s बहु (for कल) N₂ V₂ s D₂
 सारसोप, T₂ G₂ Bom Poona eds सारिकाभिः (for सार
 साभि) — (L 119) B D₁ गन्धवुका, D₁ वती, D₂
 D₂ वन्ती (for वहा) T₂ s G₂ s s M₂ s शुभगन्धवती सत्र
 (for *) — (L 120) T₁ s G₁ s M₁ s दृष्टवान्परवलापेषु,
 G₁ अन्वतप्रैर् (for *) — (L 121) K₁ s N₁ तला, V₁
 D₁ नावला, B₁ D₁ बहुला, B₂ बहुला, D₂ शरणा (for
 सला) D₂ चेतकीमन्सलता (for *) G₂ पुष्पागारालीना
 (for *) — (L 122) T₁ s G₁ s s M₁ नागं T₂ ताल-
 वृक्षा (for नागपुष्पा) K₂ चूलाश्च नागपुष्पा, B₂ s D₂
 चूनीपरुदम्बाश्च, D₂ चूनाश्च नीचा पुष्पाश्च (for *) B₂ s
 D₂ नागपुष्पा विपदा (for *) — (L 123) B₁ s शास्मल्य
 (for भिषङ्गु) B₁ s D₁ स (for व) हुटजा पर् (for *) रि-
 मद्रका (for *) — (L 124) K₂ D₂ T₂ s G₂ s s M₂ s
 समानात् D₂ पिपा (for पिपा) N₂ V₂ s B₂ s D₂ D₂
 T₂ s G₂ s s M₂ s मनोरमा (for हरा) — B₂ om lines
 125-128 — (I 125) B₁ तथान्ये विविधा रम्या (for *)
 — (L 126) K₂ s s V₂ D₂ D₂ D₂ वैदुमार (for विं)
 N₂ V₂ B₂ s D₂ हुमा निरा, G₂ M₂ हुनोरमा, G₂ हुमाके
 कार; (for नीका) N₂ V₂ B₂ s D₂ वैदुमाश्च हुमा दिव्या
 (for *) B₂ D₂ T₂ G₂ s s M₂ s ज्वलिता (G₂ लता) ति

समयभा (for *) — (L 127) T₁ सुतिगया सुप्रभाश्चैव, T₂
 G₂ M₂ s सुस्वप्नशालान् M₂ s 'सा व' रते; G₂ सुस्वप्न-
 छाया दरते, G₂ s स्तिगपच्छायाम् दरते (for *) D₂ बहु-
 दिव्यसमाधया (for *) — (L 128) V₁ बहुला; D₂
 वर्णाभा, T₂ G₂ s s M₂ s वृक्षाश्च, T₂ वृक्षाश्च (for वर्णाभा)
 T₂ s G₂ s s M₂ s बहवश्चन्द्रनैर्दुमा (for *) — (L 129)
 V₁ बलाभाश्च D₂ T₂ G₂ पतनागार (for 'नाभार') D₂
 चन्दनै (for रत्न) B₂ s D₂ पतसाश्चन्द्रनैः सह T₂ s G₂ s s
 M₂ s पतसा सह चूलाके (for *) — K₁ om lines 130 131
 — (L 130) D₂ दिव्या (for नीला) T₂ च बर्दार (for
 सुमनसर) G₂ M₂ om line 130⁴ T₂ वृक्षा; G₂ M₂
 निरा (for पीता) N₂ s V₂ s B₂ s D₂ D₂ s पीताम्राश्वत्य-
 तिन्दुका, B₂ पलानां, D₂ पीताम्राश्च सुतिन्दुका; D₂
 श्रीताम्राश्च तिं, T₂ G₂ s पीताम्रान् G₂ 'म्रात्' कविं
 (for *) — T₂ s G₂ s M₂ om after line 130 G₂ s
 after line 134⁴ M₂ after line 130⁴

13⁴ निग्वाश्च बर्दारश्चैव वृक्षा साश्वत्यतिन्दुका ।

भङ्गोलेदुम्बराश्चैव हिङ्गुका भृङ्गपत्रका ॥

— K₁ om line 131 — (L 131) T₁ s G₁ s s M₁ s
 पारिजाताश्च लोभाश्च (for *) — (L 132) T₂ G₂ s s M₂
 लिङ्गुकार, G₂ निं, G(ed) तिं (for ल) B₂ शर्णिका, D₂
 बहुला (for चालुका) — (L 133) D₂ हुङ्गका (for
 हुन्दरवा) K₂ s T₂ G₂ सत्र (K₂ 'र्ण', K₂ 'र्ण') रसा
 हुन्दरवा (for *) T₂ om. lines 133⁴-135⁴ B₂ s D₂ G₂
 पुष्पागा (for पतङ्गा) K₂ हुन्दरवा, V₂ कृत्कार (for
 हुटनार) — M₂ om lines 134⁴-135⁴ — (L 135) K₂
 रत्नार (for रत्नार) — (I 136) T₂ s G₂ s s M₂ कालके
 (M₂ 'की'या (for कालीयका) K₂ s कालीया कामकुलाश्च
 (for *) K 'पलिका, N₂ शर्णिका (for शर्णिका) D₂

हिरण्यकशिपुस्तत्र विचित्राभरणाम्यरः ।
 स्त्रीसहस्रैः परिष्ठास्तस्यो ज्वलितकुण्डलः ॥
 तत्रासीन् महाबाहुं हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।
 उपासन्त दितेः पुत्राः सर्वे लब्धवराः पुत्र ॥
 बलिर्विप्रेचनस्तत्र नरकः पृथिवीजयः । [165]
 प्रहादो विप्रचित्त्रश्च गविष्ठश्च महासुरः ॥
 चक्रहन्ता क्रोधहन्ता सुमनाः सुमतिस्त्वनः ।
 घटोदरो महापार्थः श्रवणः पिठरस्तथा ॥
 विश्वरूपः सुररूपश्च विरूपश्च महाद्युतिः ।
 दशश्रीनश्च वाली च मेघनासा महारवः ॥ [170]
 घटाभो विष्टाभश्च सहादश्वेन्द्रतापनः ।
 दैत्यदानवसघाथश्च सर्वे ज्वलितकुण्डलाः ॥

स्त्रिविणो वाग्मिनः सर्वे सर्वे सुचरितव्रताः ।
 सर्वे लब्धवराः शूराः सर्वे विगतमृत्यवः ॥
 एते चान्ये च बहवो हिरण्यकशिपुं प्रभुम् । [175]
 उपासन्ते महात्मान सर्वे दिव्यपरिच्छदाः ॥
 विमानैर्विधेयैर्भ्राजमानैरिवाधिभिः ।
 स्त्रिविणो भूयिताः सर्वे यान्ति चायान्ति चापरे ॥
 महेन्द्रचापसकाशैर्निचित्रैरङ्गद्वयैः ।
 भूयिताह्ना दितेः पुत्रास्तमुपासन्त सर्वशः ॥ [180]
 तस्या सभायां दिव्यायामसुराः पर्वतोपमाः ।
 हिरण्यमुकुटाः सर्वे दिवाकरकरप्रभाः ॥
 कनकमणिविचित्रवेदिकाया-
 मुपहितवेदिसयश्रवीथिकायाम् ।

राजान (for *) Ks प्रभुम् (for तदा) — T₁ s G₁ s s
 Ms s subst for line 160 G₁ ins after line 160

14** उपवेशितम दैत्य हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।

[T₁ G₁ प्रवेशितं दैत्येन्द्रा, G₁ उपवेशित दैत्येन्द्रो, Ms s
 'शेन दैत्येन्द्र (hypermetris) (for *) T₁ G₁ s s तदा
 (for प्रभुम्)]

— (L 161) G₁ विचित्राभरणार्थवत् (for *) — (L 162)
 B₁ s वृत् शरसू (for परिष्ठास्त) — (L 165) N₁ V₁ B₁ s D₁
 T₁ G₁ वैशोचन (B₁ s V₁ D₁ 'नि'सू (for 'वितो) — (L
 166) T₁ चक्रहृत् (for गविं) Ms महारव (for 'सुर'
 — (L 167) N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ T₁ G₁ s चक्रहन्ता,
 D₁ चक्र (for चक्र) K₁ s N₁ B₁ D₁ D₁ s चक्रहन्ता क्रोध-
 (N₁ दुःख हन्ता च, T₁ G₁ s Ms s वा(T₁ अ)हर्ता दुःख
 हन्ता च (for *) K₁ सुमना सुगति स्वर, N₁ सुनामा
 सुमति स्वर, V₁ s D₁ श्रोत्रवधन एव च, B₁ s D₁ T₁ s
 G₁ s Ms s सुनामा (T₁ G₁ s 'मना' सुवपु (B₁ D₁
 'मति, Ms 'वपु' मया (for *) — (L 168) G₁ खनक
 (for श्रयन्) D₁ कठिन पठिस्तथा, T₁ G₁ s Ms कुनली
 (Ms 'स' दीवर (for *) — (L 169) K₁ वि, D₁ D₁
 स, D₁ s s च (for सु) K₁ बहुरूपो (for विरूपश्च) N₁
 महामति, B₁ s D₁ s T₁ s G₁ s Ms s 'बल' (for
 'सुति) — (L 170) G₁ s भाठी (for वाली) D₁ नय
 वासा, T₁ G₁ Ms s 'दुप' (for मेघ) N₁ V₁ s B₁ s D₁ Ms
 महाशर, D₁ 'मय, T₁ s G₁ s Ms 'रथ' (for 'रव'
 — (L 171) K₁ D₁ D₁ s कटाभो (for 'घ') D₁
 घटाभो विष्टाभश्च, T₁ s G₁ s Ms s विष्टुम् G₁ सुमन
 Ms 'धूम; Ms 'धुप'श्च घटाभश्च (for *) T₁ G₁ s
 उपनय, G₁ s Ms s प्रतापय (for सहादर) N₁ प्रवाहश्च

हुताशन (for *) — (L 173) B₁ भूयिता, T₁ s G₁ s s
 Ms s चर्मिन (for वाग्मिन) T₁ om (hapl) 173^s-178^s
 — (L 174) V₁ B₁ s मृत्यव (for मृत्यव) N₁ सर्वे
 वेदाविदां वरा (for *) — Ms om. lines 175-179 — (L
 176) K₁ s s N₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ s Ms उपासन्त;
 K₁ 'नि, D₁ s T₁ G₁ s 'ते (for 'न्ते) D₁ चक्रिह्ना
 (for 'च्छदा) — (L 177) K₁ s D₁ D₁ s उप्रैर, V₁
 रथैर, B₁ विष्टैर, (for चक्रैर) B₁ s D₁ s G₁ s Ms
 विमानैर्विधिपत्करै (for *) V₁ B₁ s D₁ T₁ s Ms
 [अ]ग्निभिः (for [अ]ग्निभिः) — G₁ om. lines 178-179
 — (L 178) G₁ Bom Poona eds G(ed) स्त्रिविणो भूय
 धरा, G₁ 'णो भूयिण सर्वे (for *) Bom Poona eds
 G(ed) हेलया (for चापरे) B₁ s D₁ s गमनागमने रता,
 Ms समुपयाभिदयिना (for *) — After line 178, N₁
 V₁ B₁ D₁ ins

15** विचित्राभरणोपता विचित्रवमनालया ॥

विचित्रशरकरुचया विचित्रशब्जजाहना ॥

[(L 2) B₁ विचित्रशरकोपेता (for *)]

— (L 179) B₁ s D₁ सरशैर (for 'संकरशैर) T₁ s
 G₁ s Ms महेन्द्रचपुप सर्वे (for *) T₁ s G₁ s Ms
 विचित्राङ्गदाहव (for *) — (L 180) N₁ V₁ भारत,
 V₁ संभार; B₁ D₁ s निरप्य (for सर्वश) B₁ लमुपा
 सन्ति निरप्य (for *) — (L 181) G₁ s पर्वतोपमम्
 (for 'पमा) V₁ असुर पर्वतोपमम् (for *) — (L 182)
 T₁ s G₁ s Ms s वपुप (for 'मुकुटा) D₁ सर्वे दित (for
 दिवाकर) K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ T₁ s G₁ s Ms s 'सप्त'
 प्रमा (for कर) — (L 183) K₁ मणिविचित्राणि, T₁ B₁
 'रजतचित्र', G₁ s Ms रचित (for मणिवि) — (L 184)

स ददर्शं गृहाधिपः सभाया [185]

सुररुचिरदन्तगवाक्षमवृतायाम् ॥

कनककमलहारभूषिताङ्ग

दितितनय स गृहाधिपो ददर्श ।

दियसकरकरप्रभं ज्वलन्त-

मसुरसहस्रगणैर्निर्वेष्यमाणम् ॥ [190]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

ततो दृष्ट्वा महाबाहु कालचक्रमिवागवम् ।

नारसिंहवपुश्छत्रं भस्मच्छत्रमिमानलम् ॥

विकुञ्चिनसटान्वस्य नारसिंहस्य भारत ।

रूपौदार्यं धर्मौ तत्र समस्त शशिसनिभम् ॥

अहो रूपमिदं चित्रं शङ्कुकन्देन्दुसनिभम् । [195]

अद्भुवन्दानवा सर्वे हिरण्यकशिपुश्च सः ॥

एव हि वृताता वैपा निर्दग्धाना महात्मनाम् ।

नारसिंहेन चक्षुर्भ्यां चोदित्वा कालधर्मणा ॥

हिरण्यकशिपो पुत्र. प्रहादो नाम वीर्यायम् ।

दिव्येन चक्षुषा सिंहमपश्यदेवमागतम् ॥ [200]

त दृष्ट्वा रुक्मशैल्यभनपूर्वां तनुमास्थितम् ।

विस्मिता दानवा सर्वे हिरण्यकशिपुश्च स ॥

प्रहाद उवाच ।

महापुत्र महाबाहो दैत्यानामादिसभम् ।

न ह्यत नैन नो दृष्टं नारसिंहमिदं ययुः ॥

अव्यक्तप्रभयं दिव्यं किमिदं रूपमद्भुतम् । [205]

दैत्यान्तकरणं घोरं त्रसतीतं मनसि नः ॥

अस्य देवा शरीरस्था. सागरा सरितस्तथा ।

Ks Ds २ परिहृत, Ns २ Vs Ds परिहृत, Gs उपहृत (for 'हित') Ns वेदिसवेदि, Ns Vs B Ds Ds निर्देशक, Vs Dn रत्नसहस्र (for वेदिसहस्र) Ds २ वेदिकायाम् (for वीर्य) Ks परिहृतवेदनयज्ञवेदिकायाम्, Ds २ Ts २ Gs २ उपहृति (Gs 'हृ' नमिर्गलवज्रपीठि (Ds कर्म), Ms २ परिहृतवीर्यि (Ms 'हि' नवप्रवेदि) — (L 185) Ks २ Vs २ B Ds Ds २ स तु गृहाधिपि (Vs B Ds 'वी' Ds 'निरीक्षित' सभायां — (L 186) Vs तुह, Ds २ रत्न (for दत्त) Ds (margin as above) सहितायाम्, Gs वेदिका (for 'सृष्ट्या') Ks इतिपरिहृत्यादिग्य नृपेन्द्रम् — (L 187) Ns B Ds २ Ts Gs २ विमल (for कं) Ms भूषिताया (for 'कं) — (L 189) Ts Poona ed तिन (for दिव्य) Ts चनप्रभ, Ts तुह, Gs २ सहस्रभा (for 'करप्रभ) — (L 190) Bs २ Ds २ दिव्य (for अयुर) Ts Gs २ Ms २ शतैर (for शतैर)

Colophon — Mention of the Epic Ks Ds Ds २ — Mention of Aśita Vs २ B Ds Ds २ — Sub-paragraph K Ns २ Vs २ B Ds Ds २ नारसिंहम्, Ds परिहृतम्, Ts Gs २ Ms २ नारसिंहप्रदुर्भय, Gs नृपिंश-विर्भोज — Adhy name Bs २ हिरण्यकशिपुसदानम्, Ds नारसिंहप्रदुर्भये हिरण्यकशिपुसभाजनम्, Ds हिरण्यकशिपुसदानम् Ts Gs हिरण्यकशिपुसभाजनम् — Adhy no Ks 18, Vs Bs 218, Dn Ds 227, Ds 215, Ds 243, Ds 222, Ts 263, Ts Gs 284, Gs 285, Gs 286, Ms २ 2

(L 191) Ts महाबाहु (for 'हृ') Ds इदं दितम् (for [ना] नं) — (L 192) Ks Ds संयुक्तम्, Bs Ts Gs ससा

परायम् (for अस्य) Ns [स]पुत्रम् (for [न]नं) — Ms २ om lines 197-198 — (L 193) Ks Vs Ds Ds २ विकुञ्चित (for वि) Ns २ Vs B Dn Ds Ds २ Ts २ Gs २ Col सटै सस्य (for सदानस्य) — (L 494) Ns Ds तुह्य (for तय) Bs Dn Gs सहस्र, Ds समस्त (for समस्त) — Ds om (hapl) line 19७ — (L 195) तस्य (for भद्रो) Ns Ds दृष्ट (for दिय) Vs Bs Ts Gs २ सप्रभम् (for सति) Ns शङ्कुकन्देन्दुसनिभम् Ds शङ्कुकन्देन्दुसनिभम् (for 'हृ) — (L 196) Gs २ तुह (for च स) Ds विस्मयादिष्टमानम्, Ts हिरण्यकशिपो पुत्र (for 'हृ) — Ds om lines 197-198 — (L 197) Vs निर्दग्धानां (for निर्दग्धानां) Ds च संसदि (for महात्मनाम्) — (L 198) Ds २ नौदित्वा Ds Ts Gs २ तुहना (for चोरिता) Ts Gs २ कालयुनेन कं (Gs च श्रेयस्य (for 'हृ) — After line 199, Ts २ Gs २ Ms २ jms

16** साक्षर्योनेशरो योगी लम्पयस्यपरायण ।
— (L 200) Ns Vs चक्षुषा (for चक्षुषा) Ts Gs २ देवम् (for सिंहम्) Ts स्वयम्, Ts Gs सिंहम्, Ms दिग्भम् (for देवम्) — (L 201) Ts २ Gs २ Ms २ स्वय (for स्वय) Vs शूद्राभम् (for 'सैन्य') Ts २ Gs २ साक्षर्यम् (for साक्षर्य) — (L 204) Ks २ Ds २ तुह च, Ds अयुते (for न तुह) Ds दृष्ट मे, Dom 1000s eds दृष्ट च (for नो दृष्ट) — (L 205) Ks २ Ds स्वयम् (for दिग्भम्) Ts २ Gs २ Ms २ सागतम् (for अद्भु) Ks २ Ds अद्भुत (Ds 'स्वय') डोमर्पणम् (for 'हृ) — (L 206) Ms शीरान्वि (for शीरान्वि) — (L 207) Ts २ २ Ms २ च यथा (for यथा) — (L 208) Ts Gs २ ये यान्ते वर्तन्तेषाम् (for 'हृ) — (L 209)

हिरण्यकशिपुस्तत्र विचित्राभरणान्मरः ।
 स्त्रीसहस्रेः परिवृतस्तस्यै जलितकुण्डलः ॥
 तत्रासीनं महाबाहुं हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।
 उपासन्तं दितेः पुत्राः सर्वे लब्धवराः पुत्रा ॥
 यलिविदोचनसत्रं नरकः पृथिवीजयः । [165]
 प्रहादो विप्रचित्तिश्च गविष्ठश्च महासुतः ॥
 चत्रहन्ता क्रोधहन्ता सुमनाः सुमतिस्वनः ।
 घटोदरो महापार्थः क्रथनः पिठरस्तथा ॥
 विधरूपः सुरूपश्च विरूपश्च महायुतिः ।
 दशप्रीयश्च बाली च मेघवासा महारथः ॥ [170]
 घटाभो विकटाभश्च सहादश्रेन्द्रतापनः ।
 दैत्यदानवसघाश्च सर्वे जलितकुण्डलाः ॥

सग्नियो वाग्मिनः सर्वे सर्वे सुचरितव्रताः ।
 सर्वे लब्धवराः शूराः सर्वे विगतमृत्यवः ॥
 एते चान्ये च बहवो हिरण्यकशिपुं प्रभुम् । [175]
 उपासन्ते महात्मानं सर्वे दिव्यपरिच्छदाः ॥
 विमानैर्विचित्रैश्चैर्भ्राजमानैरिषाभिर्मिः ।
 सग्नियो भूपिताः सर्वे यान्ति चायान्ति चापरे ॥
 महेन्द्रचापसमाशौर्ध्विचित्रैश्चैर्दैवैरैः ।
 भूपिताह्ना दितेः पुत्रास्तमुपासन्त सर्वशः ॥ [180]
 तस्या सभाया दिव्यायामसुराः सर्वतोपमाः ।
 हिरण्यमुजुटाः सर्वे दिवाचरकरप्रभाः ॥

कनकमणिविचित्रवेदिकाया-

मुपहितवेदिसयस्त्रीयिकायाम् ।

रत्नानं (for °) Ks प्रभुम् (for तदा) — T₁ G₁ s s
 Ms s subst for line 160 G₁ ius after line 160

14** उपचेक्षुरिमं दैव्य हिरण्यकशिपुं प्रभुम् ।

[T₁ G₁ प्रचेहेन दैव्येन्द्रा, G₁ उपचेक्ष्य दैव्येन्द्रो; M₂ s
 'नेन दैवेन्द्र (hypermetric) (for °) T₁ G₁ s s तदा
 (for प्रभुम्)]

(— (L 161) C₁ विचित्राभरणार्थेव्य (for °) — (L 162)
 B₁ s चूल शरत् (for परिवृत) — (L 165) N₁ V₁ B₁ s D₁
 T₁ G₁ दैतोचन B₁ s V₁ D₁ 'नि'ख (for 'विरो) — (L
 166) T₁ वरिष्ठम् (for गवि) M₂ महारथ (for 'सुर'
 — (L 187) N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ T₁ G₁ s चन्द्रहन्ता,
 D₁ शक* (for चक*) K₁ s N₁ B₁ D₁ D₁ s अहन्ता शोष
 (N₁ दुःख हन्ता च, T₁ G₁ s M₂ s भा(T₁ अ)हन्ता दुःख
 हन्ता च (for °) K₁ सुमना सुयति स्वर, N₁ सुनामा
 सुमति स्वन, V₁ s D₁ s शोषघन एव च, B₁ s D₁ T₁ s
 G₁ s M₂ s सुनामा (T₁ G₁ s 'मना' सुवजु (B₁ D₁
 'मति; M₂ 'वसु'स्तथा (for °) — (L 168) G₁ खनक
 (for क्रथन) D₁ कठिन पठिरलया, T₁ G₁ s M₂ कुनली
 (M₂ 'र) पीर* (for °) — (L 169) K₁ वि, D₁ D₁
 स; D₁ s s च (for सु) K₁ बहुरूपो (for विरूपश्च) N₁
 महामति, B₁ s D₁ s T₁ s G₁ s M₂ s 'चल' (for
 'युति) — (L 170) G₁ s बाली (for बाली) D₁ नय
 वासा; T₁ G₁ M₂ s ह्य* (for मेघ*) N₁ V₁ s B₁ s D₁ M₂
 महाबल, D₁ 'मल, T₁ s G₁ s M₂ s 'रथ' (for 'रथ'
 — (L 171) K₁ D₁ D₁ s कटाभो (for च*) D₁
 घटोदरो विपटम्ब, T₁ s G₁ s M₂ s विदुम् G₁ 'सुम्भ-
 M₂ 'धूम; N₁ 'रथ' च घटाभश्च (for °) T₁ G₁ s
 उपनय, G₁ s M₂ s प्रतापश्च (for सहादय) N₁ प्रवाहश्च

हुताशन (for °) — (L 173) B₁ भूषित, T₁ s G₁ s s
 M₂ s बर्णिग (for वाग्मिन) T₁ om (hapl) 173-178*
 — (L 174) V₁ B₁ s अन्वय (for मृत्यव) N₁ सर्वे
 वेदविदां वरा (for °) — M₂ om lines 175-179 — (L
 176) K₁ s N₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁ s M₂ उपासन्त;
 K₁ 'पि, D₁ s T₁ G₁ s 'ने (for 'न्ते) D₁ परिप्रदा
 (for 'च्छदा) — (L 177) K₁ s D₁ D₁ s उग्रैर; V₁
 रथैर; B₁ दिव्यैर; (for भाष्यैर) B₁ s D₁ s G₁ s s M₂
 विमानैर्विधाकारैर (for °) V₁ B₁ s D₁ T₁ G₁ s s M₂
 [अ]भिर्मि (for [अ]भिर्मि) — G₁ om lines 178 179
 — (L 178) G₁ Bom Poona eds G(ed) सग्नियो भूषण-
 धरा, G₁ 'भो भूषिग सर्वे (for °) Bom Poona eds
 G(ed) हेरुया (for चापरे) B₁ s D₁ s यमनागमे रत्न,
 M₂ समुपेयाभिर्दार्पित (for °) — After line 178, N₁
 V₁ B Ds ins

15** विचित्राभरणोपेता विचित्रवसनस्तथा ।

विचित्रशकवचा विचित्रजवाहता ॥

[(L 2) B₁ विचित्ररुच बोपेता (for °)]

— (L 179) B₁ s D₁ सरश्री (for 'सकाश्री') T₁ s
 G₁ s M₂ महेन्द्रवपुष सर्वे (for °) T₁ s G₁ s s M₂
 विचित्राद्ब्राह्मव (for °) — (L 180) N₁ V₁ भारथ,
 V₁ संघरा, B₁ D₁ s नियम (for सर्वेश) B₁ समुपा-
 सन्ति निरथश्च (for °) — (L 181) G₁ s पूर्वतोत्तमम्
 (for 'पमा) V₁ असुर पूर्वतोत्तमम् (for °) — (L 182)
 T₁ s G₁ s M₂ s वपुष (for 'मुजुटा) D₁ सर्वे दिन (for
 दिवाचर) K₁ s N₁ V₁ B₁ D₁ T₁ G₁ s s M₂ s 'सम्भ-
 प्रना (for 'र') — (L 183) K₁ मणिविचित्राभि; T₁ M₂
 'रत्नचित्र', G₁ s M₂ s 'रचित' (for मणिभि) — (L 184)

स ददर्श सुगाधिप. सभाया [185]
 सुसुचिरदन्तगवाक्षमधुनायाम् ॥
 कनककमलहारभूपिताम्
 दितितनय स सुगाधिपो ददर्श ।
 दिवसकरकरप्रभ ज्वलन्त-
 मसुरसहस्रगणैर्निपेन्व्यमायाम् ॥ [100]

Colophon

यैशंपायन उवाच ।

ततो दृष्ट्वा महाबाहु कालचक्रमियागतम् ।
 नारसिंहपुच्छत्रं भस्मच्छत्रमियागतम् ॥
 विकुञ्चितसटान्तस्य नारसिंहस्य भारत ।
 रूषोदायै यमो तत्र समस्त शशिसनिभम् ॥
 अहो रूपनिद चित्रं शङ्कुकन्देन्दुसनिभम् । [195]

Ks Ds १ परिहृत, Ns १ Vs Ds १ परिवृत्, Gs उपहन (for 'हित') Ns १ वेदिसपेदि Ns Vs B Dss Ds विमेलवज्र, Vt Dn रत्नमहस्र- (for वेदिसवज्र) Ds १ वेदिकायाम् (for वीथि) Ks परिहृतवेदनवपेदिकायाम्, Ds १ Tt १ Gs १ उपहि Gs 'ह' परिमेलवज्रपीठि (Ds 'कर्ति'), Ms १ परिहृतवीथि Ms 'ति'मवउपेदि' — (L 185) Ks १ Vs १ B Ds Ds १ स तु भुवपतिरी (Vt Bt Ds 'वी, Ds 'वित्रीक्षित' समाया — (L 186) Vs सुह्र, Ds १ रत (for दन्त) Ds (margin as above) सहितायाम्, Gs 'वेदिका' (for 'सवृषा') Ks विविधरुचिमादिव्य मृपेन्द्रे — (L 187) Ns 1 B Ds १ १ Tt Gs-१ शिमल (for 'क') Ms मृयिताया (for 'ह') — (L 189) Tt Poona ed दिन (for दिवस) Tt 'चनप्रम', Ts बुर', Gs १ सहस्रभा (for 'करमभा') — (L 190) Bt १ Ds १ दितित (for अनुर) Tt Gs १-१ Ms १ श्वेदर (for गौर)

COLOPHON — Mention of the Epic Ks Dss Ds १ — Mention of the Aśta Vt १ B Ds Ds १ १ — Sub-
 parvan K Ns १ Vs १ B Dn Ds १ १ नारसिंहम्, Ds
 परिजातम्, Tt Gs १ Ms १ नारसिंहपादुमा, Gs श्रुतिदा-
 विमोर् — Adhy names Bt १ हिरण्यकशिपुवर्तनम्, Ds
 नारसिंहपादुमादि हिरण्यकशिपुवर्तनम्, Ds १ हिरण्यकशि-
 पुवर्तनम् Tt Gs हिरण्यकशिपुवर्तनम् — Adhy no
 Ks 15, Vs Bt 228, Dn Ds 227, Ds 215, Ds 243,
 Ds 223, Tt 283, Tt Gs 284, Gs १ 285, Gs 286,
 Ms १ 2

(L 191) Ts महाबाहु (for 'हु') Ds [व दितम् (for 'मा-
 त') — (L 192) Ks Ds संसुगन्तम्, Bt Tt Gs यन्मा

अशुबन्दाननाः सर्वे हिरण्यकशिपुश्च सः ॥
 एर हि ब्रुवता तेषा निर्देधाना महात्मनाम् ।
 नारसिंहेन चक्षुभ्यां चोदिताः कालधर्मणा ॥
 हिरण्यकशिपो पुन. प्रहादो नाम वीर्यवान् ।
 दिव्येन चक्षुषा सिंहामपश्यदेवभागतम् ॥ [200]
 वं दृष्ट्वा रश्मशैलभमपूशं तनुमाक्षितम् ।
 विभिता दानवाः सर्वे हिरण्यकशिपुश्च सः ॥
 प्रहाद उवाच ।

महापञ्च महाबाहो देत्यानामादिसभय ।
 न श्रुत नैन नो ह्य नारसिंहमिद वपु ॥
 अव्यक्तप्रभर दिव्य किमिद रूपमद्भुतम् । [205]
 देत्यान्तकरण घोर शसतीन मनानि नः ॥
 अस्य देवाः शरीरस्थाः सागरा सरितस्तथा ।

वृद्धम् (for अस्य) Ns [अ]चलम् (for [अ]न) — Ms १
 om lines 193 198 — (L 193) Ks Vs Ds Ds-१ विकु-
 जित- (for वि) Ns १ Vs B Dn Ds Ds १ Tt १ Gs १
 Col सटं तस्य (for सटान्तस्य) — (L 494) Ns Ds तस्य
 (for तस्य) Bt Dss Gs सहस्र, Ds समस्रं (for समस्त)
 — Ds om (hapl) line 195 — (L 195) तस्य (for
 भद्रो) Ns Ds दृष्ट (for चित्र) Vt Bt Tt Gs १ सप्रभम्
 (for सति) Ns शङ्कुकन्देन्दुसनिभम्, Ds पादुमादिसनिभम्
 (for १) — (L 196) Gs १ पुञ्ज (for च स) Ds
 तिस्रवापिष्टमानसा, Tt हिरण्यकशिपो पुन (for १) — Ds
 om lines 197 198 — (L 197) Vs निर्देधानां (for निर्दे-
 धाना) Ds च सपदि (for महात्मनाम्) — (L 198)
 Ds १ नोदित, Ds Tt Gs १ पुञ्जानां (for चोदिता) Tt
 Gs १ कालयुगेन क (Gs घ) मिला (for १) — After line
 199, Tt १ Gs १-१ Ms १ 198

16** माक्षालोकेधरो योगी तन्मयस्त्वपरारण्य ।
 — (L 200) Ns Vs चक्षुषा (for चक्षुषा) Tt Gs १ देवम्
 (for सिंहम्) Tt स्वयम्, Tt Gs सिंहम्, Ms दिव्यम् (for
 देवम्) — (L 201) Tt १ Gs १ Ms १ स्वयं (for
 स्वम्) Vt शृङ्गाभम् (for 'शैला') Tt १ Gs १ शक्तिम्
 (for शक्ति) — (L 204) Ks १ Ds १ श्रुत च, Ds अश्रुत
 (for न श्रुत) Ds ह्य स, Bom Poona eds दृष्ट च (for
 नो ह्य) — (L 205) Ks-१ Ds स्वयं (for दिव्यम्) Tt १
 Gs-१ Ms १ मागतम् (for मद्भु) Ks-१ Ds अश्रुत (Ds 'व्यक्त')
 लोमहृण्यम् (for १) — (L 206) Ds हीरुन्ति (for शसन्ति)
 — (L 207) Tt १ Gs १-१ Ms १ च या (for तथा) — (L
 208) Tt Gs १ ये चान्ये पर्वतोत्तमा (for १) — (L 209)

हिमवान्पारियात्रश्च ये चान्ये कुल्पर्वताः ॥
 चन्द्रमाः सह नक्षत्रैरादित्याश्चाग्निना सह ।
 धनदो वरुणश्चैव यमः शक्रः शचीपतिः ॥ [210]
 मरुतो देवगन्धर्वा ऋषयश्च तपोधनाः ।
 नागा यक्षा पिशाचाश्च राक्षसा भीमविक्रमाः ॥
 ऋद्धा देवः पशुपतिर्ललाटस्था विभान्ति वै ।
 श्यावराणि च भूतानि जङ्गमानि तथैव च ॥
 भवाश्च सहितोऽग्नाभिः सर्वदैत्यगणैर्धृतः । [215]
 विमानशतसकीर्णा तथाऽन्तरजा सभा ॥
 सर्वं त्रिभुवनं राजल्लोन्धर्मश्च शाश्वतः ।
 दृश्यते नारसिंहेऽस्मिन्धेन्दो विमले जगत् ॥

प्रजापतिश्चात्र मनुर्गृह्णात्मा
 प्रह्लाश्च यागाश्च मही नभश्च । [220]
 उल्पातकालश्च धृति, स्मृतिश्च
 रजश्च सत्त्वं च तमो दमश्च ॥
 सनत्कुमारश्च महासुभाषो
 विश्वे च देवा वसवश्च सर्वे ।
 क्रोधश्च कामश्च तथैव हर्षो [225]
 दर्पश्च मोहः पितरश्च सर्वे ॥

Colophon

K Ṇs V1 ; Bz D (except Ds) [अ]धिनौ नया, T1 [अ]श्
 भिस्त्रया; T1 G1 s-3 Ms 4 [अ]धिनि सह (for [अ]ग्निना सह)
 — (L 210) G1 चर्म (for यम) — (L 211) G1
 Bom Poona eds G(ed) मुनयश्च (for ऋष) — (L
 213) T1 मद्वा (for प्रह्ला) — Ṇs V1 B Ds Ds 4 ललाटस्थो,
 T1 ; G1 s-3 Ms 4 अस्त्र कुक्षौ (for ललाटस्था) — (L 215)
 Ks 4 Ṇs V1 B Dn Ds1 D1 ; 4 सर्वदैव, V1 सर्वदेव ; T1
 G1 सर्वदैव, T1 G1 ; Ms 4 सर्वदेव (for 'दैव') T1 सह
 (for बृह) — (I 216) Ks गण (for शत) B1 तथैवा
 न्वरजा सभा, B1 Ds T1 ; G1 s 3 Ms 4 तथै(T1 'दे)भाय
 न्वरे (D1 Ds 'रा) सभा (T1 शुभा) (for 4) — (L 217)
 Ṇs Ds1 Ds 4 लोकधर्मोश्च शाश्वता (for 4) — (L 218)
 Ds1 Ds G1 विमले (for 'ले') T1 ; Gs-4 Ms 4 तथे
 दम(T1 'दे)दम, T1 'दे)दम जगत् (for 4) — (L
 220) K1 D1 ; 4 वागाश्च, Ṇs, V1 ; B Dn Ds Ds 4
 T1 G1 ; Ms 4 यो (for वा) — (L 221) T1 ; G1 s-3
 Ms 4 मतिश्च (for स्मृ) — (L 222) Ks Ds रतिश्च, Ks
 सत्त्वं (for रजश्च) Ks तत्त्वं (for सत्त्वं) Ks 4 V1 Ds क्षमो,
 V1 B D1-s 4 G1 Ms 4 तपो (for क्षमो) B1 Ds1 Ds
 मदश्च (for दमश्च) — (L 224) K Ṇs B1 ; Dn D1-s
 [अ]न्धरासभः T1 ; G1 s-3 Ms 4 ऋषयश्च (for वसवश्च)
 — (L 2 5) Ks हर्षश्च Ds मोक्षश्च (for कामश्च) Ks
 क्षोभश्च (for हर्षो) — (I 226) K V1 ; Bz ; Dn D1-s
 वमश्च Ṇs दमश्च (for दर्पश्च) Ṇs देहे (for सर्वे) — After
 line 226 Bz Dn Ds Ds 1ms

17** इत्येवमुक्तवा स च दैत्यराजं
 हिरण्यनामानमविलस्येन ।
 दृश्यो च दैत्येभ्यस्तु यम
 महामति किंचिद्भोग्युल प्राह ॥

[[(L 3) Bz Ds तरयो (for दयो) Bz स (for च) Bz
 सुरयो (for र्य)]

While, Ds 1ms after line 226

18** पादि तीव महाारन कालरूपो दि ददयते ।
 एवं सुवृत्ति वै पुत्रे रोषाणान्तमभयच्छदा ॥

Finally, Ds T1 ; G1 ; 3 Ms 1ms after line 226

19** य प्राण सर्वभूतानां य ऋ स्वयमेव ह ।
 प्रणव सर्वदेवाना सोम्य विष्णु सनातन ॥
 प्रमाणपरिच्छेद्यः प्रमाण य प्रचक्षते ।

अग्निदेवः सहस्रायुः सामग सामवाचकः ॥
 ऋक्षयोश्च पुराणात्मा यश्च सनातन ॥ [5]
 योगिपुत्रेण सदा दान्त पूज्यो दि सतत प्रभो ॥
 सुखद सर्वदो निरयमादिकर्ता जनार्दन ।
 नमस्तुभ्यव वल्लेन भूयो भूय पित वरुह ॥

[T1 om line 3-8 Ms om line 3 5 — (L 3) G1
 अपरिच्छेये (for 'च) Ds प्रमाणपरिच्छेये (for 4) Ds
 G(ed) य (for य) — (L 4) Ds सामग (for सामग)
 — (L 5) Ds ऋषयो (for ऋषयो) T1 G1 वरुह (for
 वरु) — (L 6) Ms नाग (for दान्त) Ms प्रयु (for प्रयो)
 — Ms om lines 7-8 — (I 7) Ds सुयुत (for सुयुत)
 T1 G1 ; 3 सरदा (for 'दो) Gs पित (for पितृ) — (L
 8) Ds नमस्तुभ्य प्रवनेन (for 4) Ds नम्य (for पित)]

COLOPHON om in T1 ; G1 ; 4 Ms — Mention of
 the Fp1c Ks Dn Ds1 D1 ; 4 — Mention of Kh1a
 V1 ; B Dn Ds1 D1 ; 4 — Sub-parran K1 ; 4 Ṇs ;
 V1 ; Bz ; Dn Ds D1 ; 4 4 नारसिंम् — Adhy name
 Ks Ms शारसिंहप्रादुर्भाव, B Ds प्रदादवाचयम्, Ds नारसिं
 रूपवर्णयम् Ds नारसिंहाद्यानम् — Adhy no V1 229 ;
 Dn Ds 228 ; Ds 244, Ds 223, Gs 287, Ms 3

वैशंपायन उवाच ।

प्रह्लादस्य ततः श्रुत्वा हिरण्यकशिपुर्वचः ।
 उवाच दानदानसर्वान्स्वगणाञ्च गणाधिपः ॥
 स्योन्नेरो गृह्यता क्षीममपूर्वां वनुमासितः ।
 यदि वा सशयः कश्चिद्दृश्यता वनगोचरः ॥ [230]
 सत्पुत्रा दानवाः सर्वे घुणन्द्र मीमविक्रमम् ।
 परिक्षिपन्तो मुदितास्वासयामामुरोजसा ॥
 सिंहनादं विमुच्यथा नरसिंहो महाबलः ।
 यमञ्ज ता सभा दिव्या व्यावित्वास्व इवान्तकः ॥
 सभाया भव्यमानाया हिरण्यकशिपुः शयम् । [235]

T₁ G₁ om the ref — (L. 227) K₁ N₁ : V₁ : B₁
 Dn D₁ D₁ : : तु सत्प, B₁ : T₁ : G₁ : : M₁ वच ; G₁ च
 तत्प (for सत्) M₁ श्रुत्वा तु वचन तत्प (for ^o) B₁ च स ;
 T₁ : G₁ : : प्रभु (for दत्त) M₁ हिरण्यकशिपोस्तादा (for
^o) — After line 227, D₁ T₁ : G₁ : : M₁ : : 1209

20** ष्वसेति च तदा पुत्र रोषानुषोऽप्रीत्य ।

कोऽयं विष्णुस्त्वया ज्ञेय कोऽयं देव गनात्मन ।

भव विज सदा विष्णुमांशिमिथ्यैव द्रव्युत ॥

दृत्वयद् तदा देव्य मुञ्चो रघ्ना जनार्दनम् ।

[(L. 1) G₁ तथा पुत्र (for तदा पुत्र) D₁ G₁ च
 चम T₁ G₁ : ष्वस ष्वसेति च तदा पुत्र रोषानुषोऽप्रीत्य — (L.
 2) D₁ क्वासीय , G₁ त्वात्तानी , M₁ च वा शयी (for त्वा
 ये) D₁ विष्णु (for देव)]

— (L. 208) D₁ दनुजान् (for दानवान्) D₁ सगणान्पनुजा
 धिप (for ^o) — (L. 229) T₁ : G₁ : M₁ : एष (for
 क्षीमम्) V₁ काशित (for क्वासित) — (L. 230) D₁ : :
 व (for वा) G₁ सखिद , M₁ सख (for कश्चिद्) — After
 line 230 T₁ : G₁ : : M₁ : : ins an addl colophon [Sub-
 partan G₁ : : M₁ मात (G₁ च्) सिंहनादुर्भार — Adhy
 name T₁ G₁ हिरण्यकशिपुसभायां भगवददानप्रह्लादवाचयम्
 — Adhy no T₁ 284, T₁ 295, G₁ : : 286, G₁ 287,
 M₁ 3]

— After the above, T₁ : G₁ : : ins

21** वैशंपायन उवाच ।

शुराज तु वचनं तस्य हिरण्यकशिपोन्नाद ।

— (L. 231) T₁ : G₁ : : M₁ : : हे दानवगणा सर्वे (for
^o) — (L. 232) T₁ : G₁ : : M₁ : : वरिवार्पं समं तत्र
 (for ^o) — After line 232 D₁ ins

22** दत्त पत्र तथा कोदितान्वाप महाबला ।

न विष्णुपुंदाभिहो मुराद्रा दिव्यस्त्रिण न

— B₁ om lines 233 236 — (L. 233) G₁ M₁ : सहि

विशेषास्त्राणि सिंहस्य रोषध्यातुल्लोचनः ॥

सर्वास्त्राणामथ श्रेष्ठ दण्डमस्त्र सुभैरवम् ।

कालधक तथास्युष्य विष्णुचक्र तथापरम् ॥

धर्मचक्र महाचक्रमजित नाम नामव ।

चक्रमैन्द्र तथा घोरशुचिवच तयैव च ॥ [240]

पैतामह तथा चक्र त्रैलोक्यमहितस्त्रम् ।

विचित्रामरुती चैव शुष्मार्द्र चामुनिद्वयम् ॥

रौद्र तदुर्म शूल च कद्दाल मुसल तथा ।

अस्त्र ब्रह्मदिग्धैव ब्राह्ममद्य तथैव च ॥

ऐपीकमस्त्रमैन्द्र च आग्नेय शैशिर तथा । [245]

(for विद्) K₁ N₁ : V₁ : B₁ D (except D₁) मदित्वा
 (for विष्णुष्य) B₁ om Paona eds पुत्र विद्दो (for नरविद्दो),
 — After line 233, T₁ : G₁ : : M₁ : : ins

23** हुकारेण तदा सर्वानदानप्राप्तमन्दरी ।

— (L. 234) L₁ : N₁ : V₁ : B₁ Dn D₁ D₁ : T₁ G₁
 मर्वा, T₁ G₁ : M₁ : तासु, B₁ om Paona eds Qed,
 रम्या (for दिव्या) — After line 235, T₁ : G₁ : :
 M₁ : : ins

24** उवाच चामनातस्मात्सिंहनाद एतमुद्यत ।

— (L. 236) M₁ : द्विपति (for विशेप) B₁ : D₁ (marg)
 योराणि, T₁ : G₁ : : M₁ : : वैषाया (for सिद्धय) K₁
 च्वेतन (for ऐचन) N₁ : G₁ : : M₁ : : रोषपादादित्ते
 क्षण , B₁ : : D₁ सिद्ध्यातुल्लोचनम् (D₁ कर्मणः) (for ^o)
 — (L. 237) K₁ : N₁ : V₁ : B₁ D₁ : T₁ G₁ : M₁ : : अवेह
 (for श्रेष्ठ) N₁ सुदारणम् (for सुभैरवम्) — (L. 238)

K₁ : D₁ : चर्म (for विष्णु) K₁ N₁ : V₁ : B₁ D
 (except D₁) [एव च (for [अ]परम्) — K₁ om lines
 236-240 V₁ om. line 239 — (L. 239) K₁ D₁ :
 विष्णु (for चर्म) , I₁ : T₁ : G₁ : : M₁ : : महचक्रम् — (L.
 240) D₁ वपम् (for चक्रम्) T₁ : G₁ : : M₁ : : महचर्त
 मदाभ (M₁ तथा भयम् (for ^o) — (L. 241) T₁ :
 G₁ : : M₁ : : (शो)युधं, G₁ शोभ (for चर्त) K₁ : B₁

महितं वाम् N₁ : V₁ : Dn ^o तं हिनम्, B₁ : : D₁ ^o
 तथा (for तत्परम्) K₁ त्रैलोक्यमस्त्रं हि तत्प : D₁
 वयसं हनं हिनम् : D₁ वयसहितान्दितम् : T₁ : G₁ : : M₁
 वयसपदं परम् N₁ : (L. 242) T₁ : G₁ : :
 M₁ : : मुच्यम् (for ^o) D₁ मुच्यार्द्रं चामुनिद्वये (for ^o)
 — (L. 243) T₁ : G₁ : : M₁ : : मयोभे (for तदुर्ध्व) D₁
 कपञ्ज (for कद्दाल) — K₁ D₁ om lines 243 247 V₁
 D₁ D₁ om. line 245 — (L. 245) D₁ ऐपीकमस्त्रं च तथा,
 T₁ : G₁ : : M₁ : : ऐन्द्रमस्त्र तैपीकं (for ^o). — (L. 246)

वायव्यं मथन नाम कापालमथ किंकरम् ॥
 तथा चाप्रतिमां शक्तिं ब्रौह्ममखं तथैव च ।
 अखं ह्यशिरश्चैव सोमाख शिशिरमभम् ॥
 पेशाचमखममितं सार्पमखं तथाद्रुतम् ।
 मोहन शोषणं चैव सतापनविलापनम् ॥ [250]
 वर्णं पातन चैव त्पाद्रं चैव सुदारुणम् ।
 कालमुद्रमक्षोभ्य क्षोभणं च महाबलम् ॥
 सवतं मोहनं चैव तथा मायाधर परम् ।
 गान्धर्वमखं द्ययितमसिररन च नन्दकम् ॥
 प्रस्वापनं प्रमथनं वारुणं चाखमुत्तमम् । [255]
 अखं यासुपतं चैव यस्याप्रतिहता गतिः ॥
 एतान्यखाणि सर्वाणि हिरण्यकशिपुसदा ।
 चिक्षेप नारसिंहस्य दीतस्याप्रेर्यथाहुतिः ॥
 अखैः प्रज्यलितैः सिंहमावृणोदसुराधिपः ।

विषयस्थान्धर्मसमये हिमवन्तमिवांशुभिः ॥ [260]
 स हि वर्षानिलोद्भूतो दैत्यानां सैन्यसागर ।
 क्षणेनाप्लानयत्सिंहं मैनाकमिव सागरः ॥
 प्रासैः पौशे च श्लेष् च गदामिर्मुसलेस्तथा ।
 वज्रैरशानिकल्पैश्च शिलाभिश्च महादुर्भैः ।
 मुद्गैः कूटपशैश्च शूलोदूरालपर्वतैः । [265]
 शतग्रीमिश्च वीताभिर्वण्डैरपि सुदारुणैः ॥
 ते दानयाः पाशाग्रहीतहस्ता
 महेन्द्र्यश्शानितुल्यवेगाः ।
 समन्ततोऽभ्युद्यतवाहुशस्त्राः
 — स्थितास्त्रिदीर्पा इव नाग्योरा ॥ [270]
 सुरर्णमालाकुलभूपिताद्वा-
 श्रीनाशुनाभोगविभूषिताद्वाः ।
 मुक्तारलीदामविभूषिताद्वा

K₁ ५ N₁ D₁ D₂ ५ ५ प्रथम (for सपने) T₁ ५ G₁ ५ ५
 M₁ ५ वायव्य वारुण चैव (for *) T₁ ५ G₁ ५ ५ M₁ ५ कड
 गम् (for किंकरम्) — (L 247) V₁ B₁ ५ T₁ ५ G₁ ५ ५
 M₁ ५ [अ]प्रतिहता (for चाप्रतिमा) K₁ om. 246^a-254^a
 — (L 248) T₁ ५ G₁ ५ ५ M₁ ५ सोमाख शिशिर तथा (for
 *) — M₁ ५ cm line 249 — (L 249) N₁ B₁ ५ D₁
 अजितं, T₁ G₁ ५ दयित, T₁ अहित (for अमित) K₁ ५ ५
 N₁ V₁ ५ D₁ ५ सयम्, D₁ शकम् (for सार्पं) — (L
 250) G₁ ५ M₁ ५ वर्णं (for मोहन) K₁ B₁ T₁ G₁ ५
 विलापने (for पतम्) — (L 251) V₁ D₁ ५ तर्पणं, B₁ ५
 D₁ ५ नुभण (for वर्णं) T₁ G₁ ५ दाहनं, G₁ तापन (for पातन)
 D₁ G₁ M₁ ५ तर्पण तापन चैव, D₁ देयण तापनं चैव, G₁
 तर्पणं दाहनं चैव, Bom Poona eds G(ed) नुभण प्राणं
 चैव (for *) K₁ D₁ स्वाग्र चैवान दा (D₁ 'अदा') रणम् (for
 *) — (L 252) T₁ G₁ ५ ५ M₁ ५ यापन (for क्षोभण)
 B₁ D₁ महाप्रभम् (for बलम्) — (L 253) T₁ G₁ ५
 नुभण (for मोहनं) K₁ ५ ५ N₁ V₁ ५ B₁ ५ D (except
 D₁) संवर्तनं मोहनं च (for *) — (L 254) N₁ D₁ T₁ ५
 G₁ ५ M₁ ५ न-इतम् D₁ (margin as above) दन्धनम्, G₁
 कायनम् (for नन्दकम्) — (L 255) K₁ ५ D₁ ५ T₁ G₁ ५
 प्रथमन (for प्रमथन) K₁ ५ D₁ दाहणं, T₁ G₁ ५ यामनं (for
 वारुण) — (L 257) T₁ ५ G₁ ५ ५ M₁ ५ दिग्वाणि (for
 सर्वाणि) — (L 258) T₁ ५ G₁ ५ ५ M₁ ५ अस्त्रम् (for
 चिक्षेप) — (L 259) T₁ G₁ ५ M₁ ५ प्राणुद् (for सा)
 — (L 261) h. N₁ ५ V₁ ५ B D T₁ ५ G₁ ५ ५ M₁ ५ स

हमर्षानिलोद्भू (K₁ ५ V₁ ५ D₁ ५ D₁ ५ M₁ ५ 'द्' लो, D₁
 (margin) अतिदीर्घो बलोद्भूतो (for *) — K₁ D₁ ५ om
 (hapl) line 262 — (L 263) V₁ B₁ ५ D₁ T₁ G₁ ५ M₁ ५
 खड्गैश्च (for श्लेष्) K₁ D₁ प्रासैः प्रासैश्च श्लेष्, Bom
 Poona eds G(ed) प्रासैः प्रासैस्तथा श्लेष् (for *) — (L
 264) वज्रैश्च (for वज्रैः) B₁ ५ D₁ ५ वज्रैरशानिमिश्रैश्च (for
 *) T₁ G₁ ५ M₁ ५ शानितुल्यवेगाः (for शिला) K₁ D₁ ५ सद्
 (for महा) — After line 266, K₁ ५ B₁ ५ D₁ ५ ins
 28^a परिवर्षं समन्तानु निहन्सुस्ते हरिं तदा ।
 स्वल्पमप्यस्य न ध्रुणममूलितस्य महात्मन ॥

[(L 1) B₁ Bom Poona eds G(ed) निप्रचलैः; B₁
 निप्रचलैः (for निप्र चले) — (L 3) K₁ ५ D₁ ५ शरीरस्य
 (for अशरीरस्य)]
 — Before line 267, D₁ ५ ins वैश्यापान उवाच — (L 267)
 T₁ ५ G₁ ५ ५ M₁ ५ ते दानया इत्युद्गीतवाता — (L 268)
 D₁ ५ वेनाशानि, D₁ ५ तुल्या (for 'वज्रा') — (L 269) B D
 D₁ ५ -दग्धा, T₁ ५ G₁ ५ ५ M₁ ५ -कथा (for -दाद्या)
 — (I 270) K₁ N₁ V₁ ५ B₁ ५ D (except D₁) T₁ G₁ ५
 पद्यमेन्द्रा (for नागयोवा) — (L 271) D₁ ५ -सोमिवाद्वा
 (for भूयि) — K₁ om (hapl) lines 272-273 — (L
 272) K₁-a N₁ V₁ ५ B₁ D (except D₁) नाना (K₁ द्वारा,
 D₁ D₁ नाग इन्द्राभोगे D₁ दो, D₁ 'ना' गतिः D₁ 'वि' जद
 मात्रा, B₁ ५ D₁ ५ श्रीनाशुनाभोगविभूषिता (B₁ 'रा' ज, T₁ ५
 G₁ ५ -व विभिनचीनाशुकाभूषिताद्वा (G₁ 'बद' मात्रा, G₁ 'बद'
 मात्रा) — (L 273) D₁ ५ D₁ ५ -भूषिताद्वा T₁ ५ G₁ ५ ५

हंसा इवाभान्ति विगतलक्षः ॥
 तेषां च वायुप्रतिमौजसां वै [275]
 केन्द्रमालावल्योत्कटानि ।
 वान्युत्तमाद्धान्यमितो विभान्ति
 प्रभातसूर्याद्युत्तमप्रभाणि ॥
 क्षिपद्भिरुभ्रव्यचितानलोपमै-
 र्महास्फुरीः स समावृत्तो बभौ । [280]
 गिरिरथया सवतवर्षिमिर्षने
 कृतान्धकारोऽद्भुतकन्दरुदुमः ॥
 तैर्दन्धमानोऽपि महास्वजालै
 र्महाबलैर्देव्यगणैः समेतैः ।
 नाकम्पवाजो भगवान्प्रतापवा- [285]
 न्स्थितः प्रकृत्या हिमवानिवाचलः ॥
 सतापितास्ते नरसिंहरूपिणा

दितेः सुताः पाचकदीप्ततेजस ।
 भयाद्विचेलुः पवनोद्धृता यथा
 महोरम्यः सागरवारिसभवाः ॥ [290]
 शतैर्धनुर्भिः सुमहाद्विवेगतो
 युगान्तकालप्रतिभाष्शरीयान् ।
 एकायनस्ये मुसुसुर्गैर्द्विदे
 महासुराः क्रोधविर्वापितास्तः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

खराः सरसुत्तमैश्च मकराशीविपाननाः । [295]
 ईहास्मृगमुलाश्वान्ये वराहमुत्ससिस्ताः ॥
 बालसूर्यसुत्तमैश्च घूमकेतुमुत्सालथा ।
 चन्द्रार्धचन्द्रवक्राश्च दीर्घाग्रिममुत्तमानथा ॥
 हंसकुक्कुटवक्राश्च ज्यादितास्ता भयावहाः ।

Ms * युगावलीभिश्च विभूषिताः — (L 275) Ks प्रतिमौ
 जसा (for प्रतिमौ) — (L 276) T; G; s; Ms मौली
 (for माला) Ks Ds वल्योत्कटानि, V; B; s; T; s; G;
 s; Ms * लटानाम् (for लटानि) — (I 277) Ks
 विभान्ति, Ks अभिभान्ति (for वि) — (L 279) K; s
 Ds; D; क्षिपद्भिरु (Ks 'रुद्र'), V; क्षिप्तुद्रम (for क्षिप
 त्रिरुम) B Ds क्षिते समग्रजलितामलप्रभैर (Bs 'लोपमैर'),
 Ds क्षिपद्भिरुभ्रव्यचितानलोपमैर, Ds Bom Poona eds
 G(ed) तैः प्रक्षिपद्भिर्जलितानलोपमैर, T; s; G; s; Ms *
 क्षिपद्भिरुभ्रव्यचितानि (T; G; Ms 'तो') महाबलैर — (L 280)
 Ks; s; Ds सूर्ये सु- (K; स), N; s; Vs Ds; Ds -पूरो सु,
 T; G; Ms * पुराभिः; T; पूरण स, G; s; पुरान्म (for -पू
 र) N; समहितो (for समावृत्तो) — Ds om lines 282-
 283 — (L 282) K; D; कृतान्धकारोद्भुत, B; s * रोचता-
 (for रोचतुव) N; B; G; कन्दरुदुमै T; Gs 'देनेर्न', T; s
 G; 'देर्नैर्' (for 'रुदुम') G; Ms * कृतान्धकारोत्तमकन्दैर्नै
 (Gs 'नेर्नै') — (L 284) Bom Poona eds G(ed) सर्व
 जना (for महावलेर) D; (sup lin) समन्वार, Ms समसै
 (for समेतै) — (L 285) T; s; G; s; Ms * मुसिह
 (for प्रतापमर) — Ds om lines 287-290 — (L
 287) V; s; B; T; s; G; s; Ms * सत्रारितार' Ms 'त'र (for
 सतापिताम) N; Vs Ds; T; G; s; Ms * तेन मुसिह (for
 ते नरासिह) — (L 288) B; T; G; s; Ms * मूलय (for
 'दीप्त') Ks D; T; Ms * जेतसः, D; 'चर्चस' (for 'जेजस')
 — (L 289) Ks मया (for मयाद्) K; s; N; s; s; s; Ds

Ds D; s; पवनोद्धृता (for 'हुता') T; s; G; s; Ms *
 भयाद्विचेलु सुमहाद्विलोढता — T; G; Ms * om lines 291-
 294 — (L 291) Ks सुरा, N; Vs B Dn T; G; s; सारैर,
 V; सारैर (for सारैर) V; सुमहोर (for 'द्वितै') Ks -वेगात्,
 K; V; s; D; s; G; s; वेगात्, N; B; Dn Ds T; G; वेना
 (for -वेगतो) — V; om lines 293-294 — (L 294)
 K; महाबला (for 'सुरा') K; s; N; s; Vs B; Ds; s; T;
 G; s; विदीपिताः (Ds 'भि'), K; Dn D; s; विदारिताः;
 Ds मुदीपिताः (for विदीपिताः)

Colophon — Mention of the Epic K; Ds; D; s;
 — Mention of Kshala N; V; s; B Dn Ds D; s; — Sub-
 parvan Ds पारिजातम् — Adhy name K N; s; Vs s;
 B Dn Ds D; s; s; नारासिंहम्, Ds G; Ms * नारासिंह-
 म्मुमुर्षुः, T; नारासिंहम्मुमुर्षुः देव्यमुसिहसुदुम् — Adhy
 no K; 17, Vs 230, Dn 229; Ms 216; Ds 245;
 D; 224, T; 285; T; 286, G; s; 287, G; 288; Ms * 4

(L 295) K; सुता (for सता) Ks पूनकारी (for
 मकारादी) V; मुत्तानना (for विपत्) — (L 296) Ds
 वे स (for चान्ये) Ds -स्रिभा (for -सथिता) B; Bom.
 Poona eds G(ed) वाहवदत्तानना (for *) — N; om
 (hapl) lines 297-301 K; D; s; om (hapl) line 298
 — (L 298) T; s; G; s; Ms * सर्वचन्द्रार्धवक्राश्च (for
 *) D; om (hapl) lines 298³-300³ Dn om (hapl)
 lines 298³-299³ K; N; s; V; s; B; s; Ds D; प्रदीपिताः; B;
 Ds पद्मिरीतः; T; s; G; s; Ms * अग्निदीप्त (for दीपिताः)

पञ्चास्या लेलिहानाश्च काफगृध्रमुखास्तथा ॥ [300]
 विबुजिह्वाशिशीर्षाश्च तमोन्कासुगससिनाः ।
 महाग्रह्निभाश्चान्ये दानवा बलदर्विता ॥
 कैलासवपुपस्तस्य शरीरे शरघृष्टयः ।
 श्ववध्यस्य मृगेन्द्रस्य न व्यथा चक्रुराहवे ॥
 एष भूयोऽपरान्घोरानसृजन्दानवाः शरान् । [305]
 मृगेन्द्रस्योरसि जुद्धा निःश्वसन्त इयोरगाः ॥
 ते दानवशरा घोरा मृगेन्द्राय समीरिताः ।
 विलय जग्मुराकाशे रघद्योता इव पर्वते ॥
 ततश्चक्राणि दिव्यानि दैत्याः क्रोधसमन्विता ।
 मृगेन्द्राय क्षिपन्त्याद्यु प्रज्वलन्तीव सर्वशः ॥ [310]
 तैरासीद्गगन चक्रे सपतङ्गिः समावृतम् ।
 युगान्ते सप्रकाशद्विभ्रन्सूर्यप्रहैरिव ॥
 तानि चक्राणि वदन् प्रविशन्ति विभान्ति वै ।

मेघोदरदरी घोरा चन्द्रसूर्यमहाविव ॥
 तानि चक्राणि सर्गाणि मृगेन्द्रेण महात्मना । [315]
 निर्गीर्णानि प्रदीप्तानि पात्रकार्षिःसमापि वै ॥
 हिरण्यकशिपुर्दुर्लभो भूयः प्रासृजदूर्जिताम् ।
 शक्तिं प्रयत्नित घोरा हुताशनतडित्वभाम् ॥
 तामापतन्तीं सप्रेक्ष्य मृगेन्द्रः शक्तिमुत्तमाम् ।
 हुंकारेणैव रौद्रेण बभञ्ज भगान्स्तदा ॥ [320]
 रराज भग्ना सा शक्तिर्गोन्द्रेण महीतले ।
 सविस्फुलिङ्गा ज्वलित महोत्प्रेन नभश्च्युता ॥
 नाराचपङ्क्तिः सिंहस्य स्रष्टा रेजे विकूरतः ।
 नीलोत्पलबलाशाना मालेवोज्ज्वलदर्शना ॥
 गर्जित्वा तु यथाकाम विव्रन्म्य च यथामुसत्म् । [325]
 तत्सैन्यमुत्सारितवास्तुष्णाम्राणीव मारुतः ॥
 ततोऽश्मवर्षं दैत्येन्द्रा व्यसृजन्त नभोगताः ।

— (L 299) K₁ s D₄ महाबला (for भयावहा) G₁ s
 हवास्ताश्च भयानका (for ^b) — (L 300) D₂ T₁ s G₁ s-s
 सिंहास्या (for पञ्चास्या) G₁ om lines 300^b-303^b D₂ कक
 (for काक) — (L 301) T₂ G₁ s M₂ s चकरीशीर्ष
 (for त्रिशीर्षाश्च) D₂ s सनिभा (for सशिवता) Bom
 Poona ed^s G(ed) तयोक्काभनिभासना (for ^b) — (L
 302) K₂ N₁ s V₁ s B D₂ D₂ s T₁ G₁ M₂ महाग्रह
 B₁ s D₁ सुराश्र (for निभार) B₁ रण (for बल) M₁
 गर्विता (for दर्विता) — (L 303) B₁ कैलासशिखराकार
 (for ^a) V₁ B₂ s T₁ s G₁ s M₂ s वृष्टिभि (for घृष्टय) —
 (L 304) K₂ सवपुस्यासुरेन्द्रस्य (for ^a) — (L 305)
 T₁ G₁ s M₂ s तसस्तु बहरो घोरात्, T₁ G₁ s एनांशान्या
 (G₁ s चान्या)श्च ते घोरात् (for ^a) K₂ मृगेन्द्रेण (for मृ
 गन्) N₁ दानवाच् (for वा) — (L 306) V₁ कोषाम्
 (for जुद्धा) B₁ s D₂ s मृगेन्द्रेण सज्जुद्धा, D₂ स्योपेपरि
 क्रोधम् (for ^a) — (L 307) T₁ मृगेन्द्रेण T₁ G₁ s सूर्य
 G₁ मृ सु S₁ s इन्द्रस्य (for इन्द्रा) K₂ मृगेन्द्रस्य समापिता
 (for ^b) — (L 308) D₂ विरेजुश्च धनुर्मुखा (for ^a) T₁ G₁ s
 सागरे (for पर्वते) — (L 309) G(ed) चाक्राणि (for
 चक्राणि) B₁ s घोराणि D₁ दैव्यानि, T₂ G₁ s दीप्तानि (for
 दिव्यानि) V₁ वद गता (for समन्विता) — (L 310)
 N₁ s V₁ B D₂ D₂ s T₁ G₁ s M₂ s [आ]क्षिपन्ति
 (for क्षिपन्ति) T₁ चाण्ड (for [आ]नु) B₁ s प्रज्वलन्ति सम
 म्बल, D₂ प्रज्वलन्तीव सर्वेशा (for ^b) — (L 311) D₂ ते
 शरार्शी गदां सर्वे (for ^a) D₂ (mark) पतद्भिश्च (for सप-

तद्भिः) K₂ समावृतम्, T₁ वृता, T₁ G₁ s M₂ s समन्तत्,
 G₂ समाहता (for वृतम्) D₂ संपन्नत् समन्तत् (for ^b)
 — (L 312) B₁ T₁ s G₁ s M₂ s चन्द्रातिरवैद् (for
 चन्द्रसूर्य) — After line 312, T₁ s G₁ s M₂ s
 1ns

26** तानि चक्राणि दिव्यानि मृगेन्द्रेण महात्मना ।

प्रस्तापुदीर्णानि तदा पावकार्षि समापि वै ॥

— D₂ om (hapl) line^s 313 314 — (L 313) T₁ s G₁
 s M₂ s शिशमानानि भान्ति वै (for ^b) — (L 314) T₂
 G₁ s श्वेत (for घोरा) T₁ G₁ s M₂ s महीधरदरी श्वेत
 (for ^a) — (I 315) T₁ सैन्यानि; T₂ G₁ s M₂ s [आ]
 दाय च (for चक्राणि) D₂ क्षिप्तानि तानि चक्राणि, G₂ तास्या
 दाय च दिव्यानि (for ^a) T₁ s G₁ s M₂ s चलाद् इति
 रूप (T₁ G₁ s सैरम्)वाद् (for ^b) — T₁ s G₁ s M₂ s
 om line 316 — (L 316) G₂ प्रस्तापुदीर्णानि तदा (for
^a) K₁ s D₂ सप्तानि (for पावकार्षि) — (L 317) N₁
 ऊर्चया, T₁ G₁ s M₂ s उज्वला (G₂ लम् (for ऊर्जिताम्)
 — (L 318) T₁ G₁ s हदां शक्र, G₁ s M₂ s हतां शक्र
 (for हुताशान्) N₁ s V₁ सप्तप्रभाम् (for सदिप्तम्) — (L
 319) T₁ s G₁ s M₂ s उच्यताम् (for उच्यताम्) — (L
 320) D₂ चोप्रेण (for रौद्रेण) — (L 322) V₁ सज्जुद्धा,
 D₂ उज्वलित (for उद्) T₁ G₁ s M₂ s दिवक्रयुता (for
 मभ) — (I 323) V₁ s B D₂ क्षिप्ता, T₁ s G₁ s M₂ s
 M₂ s प्रास्ता (for स्रष्टा) — (L 324) D₂ [आ]हृद् (for
 [उ]ज्ज्वल) — (L 325) T₁ G₁ s M₂ s स गर्जित्वा (for

नगमात्रैः शिलाखण्डैर्गिरिकूटैर्महाप्रभैः ॥
 तदश्मवर्षे सिंहास्य गात्रे निषण्णित महत् ।
 दिशो दश प्रकीर्णं हि रज्योत्प्रकरो यथा ॥ [330]
 तमद्रमौषेर्दितिसुतास्तदा सिंहास्यैर्दमम् ।
 प्राच्छाद्यन्यथा मेघा धाराभिरिव पर्वतम् ॥
 न च त चालयामासुर्द्वैत्यूषा देवमाश्लितम् ।
 मीसवेगा बलश्रेष्ठ समुद्र इव मन्दरम् ॥
 ततोऽश्मवर्षे निहते जलवर्षमनन्तरम् । [335]
 धाराभिरक्षमात्रभिः प्रादुरासीत्समन्ततः ॥
 नभसः प्रच्युता धारासिन्धवेगाः सद्भ्रजश ।
 आगृण्वन्सर्वतो ज्योम दिग्दशोपदिशस्तथा ॥
 धाराणा सनिपातेन वायोर्बिस्फूर्जितेन च ।
 वर्षता चैव वर्षेण न प्राज्ञायत किञ्चन ॥ [340]
 धारा द्विवि च सत्पञ्च बहुधाया च सर्वश ।
 न स्पृशन्ति स्म त सत्र निषतन्त्योऽनिश भुवि ॥
 बाह्यतो यद्युपे वर्षं नोपरिष्ठासु वृष्टवान् ।

सुगन्धप्रतिरूपस्य स्थितस्य भुभि मायया ॥
 हृतेऽश्मवर्षे तुभ्रुते जलवर्षे च शोणिते । [345]
 सस्रज्जुर्दानया सायामभिं वायु च सर्वश ॥
 नभसः प्रच्युतश्रैव निग्मवेगः समन्ततः ।
 व्याख्यामाली महारौद्रे दीप्रतेजाः समन्ततः ॥
 स सृष्टः पावकस्तेन दैत्येन्द्रेण महात्मना ।
 न दाशाक महातेजा दग्धुमप्रतिमौजसम् ॥ [350]
 तमिन्द्रस्त्योयदैः सार्धं सदस्त्राक्षोऽमितद्युतिः ।
 महता तोयवर्षेण शयत्यामास पावकम् ॥
 तस्या प्रतिहताया तु सायाया भुभि दानवाः ।
 सस्रज्जुर्बोरसकाश तमस्तीर समन्ततः ॥
 तमसा सद्युते लोके दैत्येष्वात्तायुषेषु वै । [355]
 स्वतेजसा परिवृतो दिवाकर इवावभौ ॥
 त्रिस्त्रिंशदा सुकुटीं चाग्य दृष्टजुर्दानया रणे ।
 ललाटस्था त्रिकूटस्था गङ्गा त्रिपथगामिव ॥
 Colophon

गजिन्द्रागु) T₁ G₁ s रु गजित्वा यथाग्याव (for^a) — (L 326) D₂ उस्मरितवाय (for सितवाय) K₂ ल्यासीव च
 मारुत (for^b) — (L 327) K₂ द्वेनेया (for दैत्येन्द्रा) D₂
 तैऽश्मवर्षे च दैत्येन्द्रा (for^a) — (L 328) V₂ D₂ खडैर्,
 G(ed) नष्टदै (for खण्डैर्) T₂ G₁ s खडैर् (for खडैर्)
 T₁ G₁ s M₁ s गिरिशङ्ख निभस्तया (for^b) D₂ तस्य गात्रे
 श्मवर्षे हि शिलाखण्डैर्महाप्रभै — (L 329) T₂ G₁ s M₂ s
 महासुभिं निपातितम् (for^b) — (L 330) T₂ G₁ s M₂ s
 रज्योत्प्रकरो इव (for^b) — (L 331) T₁ s G₁ s- M₂ s
 तद्वर्षोर्दितैत्यना (for^a) G₂ s M₂ s श्वादेयन् (for
 भरिदमम्) — (L 332) T₂ s G₂ s- M₂ s छादयायकिरे
 मेघा (for^b) B D₁ सौष्य (for ह्य) — D₂ om lines
 333 360 — (L 333) K₁ s D₁ ताडयामासुर् (for चले)
 K₁ s D₂ दैतेया (for दैत्यैः) T₂ दैत्याना वेगमाश्लिता T₂
 G₁ s दैत्येन्द्रा विजयाश्रिता, M₂ दैत्याना वेगमाश्लिता (for
 b) — (L 334) V₂ D₂ नीमवेग, T₁ G₁ s M₂ वेतो (for
 वेगा) N₁ Bom Poona eds G(ed) पर्वतम् (for मन्द-
 रम्) — (L 335) N₁ विगले, N₁ V₁ s D₂ G₂ विदिते, B₁ s
 G₂ M₂ त्रिज्ञे, T₁ स्रि हते (for शिते) D₂ ततोऽश्मवर्षेण
 सम M₂ पंमभज्य (for^b) K₂ जलवर्षमनन्तरम् (for^b)
 — (L 336) घातासी रज्युमाश्लिव (for^a) — (L 337)
 D₁ s- द्विग्व (for सिग्य) T₁ s G₁ s- M₂ s समन्तत

(for सद्भ्रजश) — (L 338) D₂ s पर्वताम् (for सर्वतो) D₂
 (marg) s योगिन (for ज्योम) D₂ om lines 338^a 339^a
 — (L 341) V₂ D₂ सस्रज्जुः, G₁ सयाया (for संस्तया)
 T₁ G₂ s M₂ s घारा वै द्विवि सवदा (for^a) — (L 342)
 D₂ सम, T₂ दिवते (for स्म त) T₁ s G₂ s- M₂ देव (for
 स्र) T₂ G₁ भुज स्थले (for स्मिता भुवि) — (L 343)
 K₂ V₂ D₂ सद्युते, V₁ T₁ s G₂ s M₂ s चव्युर् (for वै)
 K₂ V₂ D₂ दृष्टवान्, N₁ V₂ B₂ D₂ बुद्धिमान्, B₁ s D₂ T₂
 G₁ s- M₂ s तोयदा, D₂ D₂ च्युय (for वृष्टवाय) — (L
 344) G₂ s स्थेण (for रूपत) — (L 345) T₂ G₂ s M₂
 समन्तत (for च सर्वतो) B₁ s क्षत्रियायुसमीरिताम्, T₁
 G₂ s- M₂ चलिं M₂ क्षत्रियायु समन्तत (for^b) — T₂ G₂
 M₂ s om lines 347 350 — (L 347) K₂ s N₁ s V₂
 D₂ द्विग्वयेगा, D₂ तेजा (for वेगा) — K₁ s D₂
 om (hapl) line 348 — (L 348) V₂ B₁ s हुनास्य
 (for मन्मन्त) — (L 351) B₁ s T₁ s G₂ s- M₂ s
 मदायु (M₂ s 'म' ति (for स्मितायुति) — (L 353)
 D₂ दानवा भुभि मायया (for^b) — G₂ om lines 354-
 357 — (L 354) T₁ G₂ M₂ s तस्यै (for तीय) — (L
 356) T₁ s G₂ s M₂ s [ज]न्यवत् (for [ज]न्यो) — (L
 357) N₁ त्रिवासा (for त्रिवासा) K₂ चार्ये, T₂ G₂ तस्य
 (for चाय) — (L 358) K₂ सदेवस्य (for त्रिदृष्टस्य)
 Colophon om in D₂ T₂ s G₂ s- M₂ s — *Lenton*

वैशंपायन उवाच ।

ततः सर्वासु मायासु हासासु द्वितिनन्दनाः ।
 हिरण्यकशिपुं देत्या विषण्णाः शरणं गताः ॥ [360]
 ततः प्रज्जलितः क्रोधात्प्रदहन्निव तेजसा ।
 हिरण्यकशिपुर्देत्यश्नालयाभास मेदिनीम् ॥
 ततः प्रभुमिताः सर्वे सागराः सलिलकराः ।
 चलिता गिरयः सर्वे सक्काननवतनुमाः ॥
 तस्मिन्नुद्रे ह्यु वैत्येन्द्रे तमोभूतममूष्गात् ॥ [365]
 तमसा समवच्छन्नं न प्राहायि कंचन ॥
 आवहः प्रवहश्चैव विवहश्च समीरणः ।

परावहः सवहश्च उदहश्च महानलः ॥
 तथा परिवहः श्रीमान्मान्ता भयशंसिनः ।
 द्रुत्येते क्षुभिताः सप्त गाहता गगनेचराः ॥ [370]
 ये प्रहाः सर्वलोमस्य क्षये प्रादुर्भूयन्ति वै ।
 ते प्रहा गगते इष्टा विचरन्ति यथामुद्यम् ॥
 अयोगतश्चाराण्यु सर्वेषुक्षेत्रे चन्द्रमाः ।
 सप्रह सहनश्चत्रं प्रज्ज्याल नमो निशि ॥
 विरण्येवं च भगनागता दिवि दिवावर । [375]
 कृष्ण वज्रधश्च महाल्लक्ष्यते स्म नभस्तले ॥
 अमुञ्चयासिता सूर्यो धूमवर्ति महाभयाम् ।

of the Eye Ks Dn Dn D1 s s — Mention of
 Ahils V1 s B Dn Ds D1 s — Adhy name K N1 s
 V1 s B Dn Ds D1 s s नारायणम् — Adhy no V1
 231] Dn Ds 230, D1 217, Ds 125

D1 T1 G1 s s Ms s om the ref — (L 359) Ks Ds
 सर्वाश्च (for 'सु') Ks उवाचा (for 'वन्दन') T1 G1 s
 Ms हासासु युधि दासवा (for 's') — Ks Ds om lines 360-
 361 — (L 360) N1 Ds Gs द्वैत्य T1 G1 s सर्वे (for
 दैत्या) — (L 361) V1 Ds T1 प्रदहन् (for प्रदहन्) V1
 B1 s Ds चक्षुषा (for तेजसा) — T1 G1 Ms ins after
 line 361 Ms after line 364

27** नाद महान्तमकरोन्मृगेन्द्रस्येव पदवत् ।

— T1 G1 Ms s om line 362-364 — (L 362) N1
 क्वलपयिष मेदिनीम् (for 's') — (L 363) Ks प्रभूमिता
 (for प्रभु) Ds सागराश्च समन्तत् (for 's') — Ks s N1
 Ds om lines 364-365 T1 G1 s om line 364 — (L
 364) V1 s B Ds Ds कालानि च सर्वस्य (for 's') — (L
 365) V1 s युदे ह्युः Ds युष्मदि (for युदे तु) T1 तमोम
 वम् (for 'भूतम्) — T1 G1 Ms s om line 366 — (L
 366) Ks तेजसा (for तमसा) Ks s V1 s Ds T1 G1 s
 तमसा समवच्छन्ना (for 's') — After line 366 T1 G1 s
 ins

28** तदा हिरण्यकशिपुं ब्रुव कालान्तकोपम् ।

— (L 367) Bom ed ब्रुव (for ब्रु) D1 G(ed) सम
 म्पन (for समीरण) — After line 367, N1 ins

29** एते चान्ये च बहवो धीरा दानवयोनि ।

— (L 368) N1 Bom ed G(ed) परा N1 विवहः सवह
 ब्रुव (for 's') Ds समीरण (for महाबल) — (L 369)
 B1 s Ds T1 G1 s उवाचा, Ms s उवाचा (for माहना)
 T1 G1 s उवाचाति महालि च (for 's') — (L 370)

Ks मारुता (for क्षुभिता) K1 (margin) Ds1 (also as
 above) मये (for सप्त) Ks क्षुभिता, Gs Ms s मरुतो
 (for मारुता) — (L 371) T1 भय, Gs s मये (for क्षये)
 — (L 372) Ds1 दुष्टा, Ds T1 G1 s Ms s दृष्टा, Gs इष्ट
 (for दृष्टा) B1 s Ds स्वचरन्त्ये, T1 s G1 s s इष्ट
 रन्त (for विचरन्ति) — After line 372, T1 s G1 s s
 Ms s ins

30** कल्पान्त इव समभवत्सुखा देवा सवासवा ।
 विचेरमान्तासत्र तथा कल्पवत्सोनि ॥
 पुष्कलाचान्तया मेषा प्रावर्षन्त समन्तत् ।
 तस्मिन्प्ररुषिते दैत्ये क्षुधो मूलसमूलक ।

[L 1] T1 Ms कल्पान्तश्च समरुषः (Ms 'समवत्') (for
 ") Ms सुखा (for सुखा) — (L 3) Gs Ms प्रावर्षन्त
 (for 'वत्) T1 Gs सहस्रा (for समन्तत्) — (L 4) Gs
 प्रावर्षिते (for प्ररुषिते) Ms तस्मिन्प्ररुषिते इ (for ") T1
 Gs लाक (for मूल) T1 पामात्रुज (for 'समूलक')]

— (L 373) T1 Gs s सयोगतश्च (for अयो) K1 N1
 D1 s च हासाम्, B1 Ds चाक्षुषवद्, Ds Gs Ms चाक्षुषवद्;
 T1 Gs चाक्षुषवद्, Ms चाक्षुषवद् (for चक्षुषवद्) Ds
 Bom Poona eds G(ed) सप्तत् (for चन्द्रमा) Ks s
 सर्वेषुक्षेत्रे चन्द्रमा, V1 s सर्वेषुक्षेत्रे च, B1 s Ds T1 Gs s
 Ms s योग दिवि (T1 Gs निशि) दिवाक (B1 's') Ds1 Ds
 सर्वक (D1 'क्षेत्रेषु चन्द्रमा (for 's') — (L 374) N1 Gs s
 Ms सप्रह; T1 'हा (for 'ह) T1 Gs नक्षत्रम्, Gs Ms s
 'क्षयः; Gs 'ग्रह (for 'ग्र) Bom Poona eds G(ed). नृप
 (for निशि) T1 Gs s Ms s हापाणिनारिदम् (for 's')
 — (L 375) T1 Gs s Ms विवभिता (for 'व) — (L
 376) T1 s Gs s तदा (for महाल्ले) K1 s D1 इष्य, N1
 G1 s Ms सु (for स्म) K1 s D1 महीतले; T1 s G1 s s
 Ms महान्दिवि (for नभस्तले) — (L 377) Ks s भव

गगनस्थश्च भगवानमीक्ष्य परिविप्यते ॥
 सप्त धूमनिमा घोटाः सूर्या दिवि समुत्थिताः ।
 सोमस्य गगनस्थस्य प्रहासिष्ठान्ति शृङ्गाः ॥ [380]
 धामे च दक्षिणे चैव शिवाी शुक्रशुक्ररूपती ।
 शनैश्चरो लोहितान्नो लोहितार्कसममुत्तिः ॥
 समं सप्तभितोहन्ति दुर्गाणि गगनेचरा ।
 शृङ्गाणि शनकैर्घोरा युगान्तावर्तका प्रहाः ॥
 चन्द्रमाः सह नक्षत्रैर्महैः सप्तभिरावृतः । [385]
 चराचरविनाशाय रोहिणी नाभ्यनन्दत ॥
 गृहीतो राहुणा चन्द्र उल्काभिरभिहन्त्यते ।
 उल्काः प्रचरन्तिनाशन्द्रे प्रबेह्युर्ध्वोरुदगानाः ॥
 देवानामपि वो देवः सोऽप्यवर्षत गोणितम् ।

अपतगद्गतादुल्का विद्युद्गद्गतास्वित्वा ॥ [390]
 अकाले च द्रुमाः सर्वे पुषिष्याश्च फलन्ति च ।
 लनाश्च सफला सर्वा थाः प्राहृदैर्यनाशनम् ॥
 फले फलान्यजायन्त पुष्पे पुष्प तथैव च ।
 जन्मीलन्ति निमीलन्ति हसन्ति च रुदन्ति च ॥
 विक्रोशन्ति च गम्भीर धूमायन्ति ज्वलन्ति च । [395]
 प्रतिमाः सर्वदेवाना कथयन्ति युगक्षयम् ॥
 आरण्यैः सह ससृष्टा भान्याश्च भृगुपक्षिणः ।
 तुहुभूभैरवं वज शृंगेन्द्रे ससृष्टसन्ति ॥
 नद्यश्च प्रतिलोमानि वहन्ति फल्गुपोदकाः ।
 न प्रकाशन्ति च दिशो रक्तरेणुसमाह्वलाः ॥ [400]
 यानस्पत्या न पूष्यन्ते पूजनाहः कथचन ।

पंच (for अमुञ्च) T₁ G₂ s M₂ s सूर्यो T₂ G₁ टावर्
 (for सूर्यो) D_n धूममूर्ति (for बर्ति) V₂ T₁ G₁ नमाभवात्
 (for महाभवात्) T₁ G₂ s धूमनाहा विभावसु, M₂ s
 "वर्तिर्विभावसु (for ^s) — (L 378) B₁ s D₂ सत्त्वते (for
 सप्तमीक्ष्य) K₂ s D₂ D₁ s तद्वते, N₂ V₁ s इदमे,
 T₁ s G₁ s दीप्यते (for विप्यते) — (L 379) G₂ साभि
 (for सप्त) B₁ D_n सूर्यादिव (for सूर्या दिवि) N₂ V₁ s
 D₂ ससृष्टिणा (for "स्थिता) — (L 380) D₂ मोमश्च
 गगनस्थश्च (for " — (L 381) T₁ s G₂ s चार्कं (for
 चैव) V₁ सूर्य (for शुक्र) — (L 382) K₂ लोहितान्नो
 (for "हो) K₂ सप्त शनैश्चरस्यो (for ") K₂ D₁ T₂ G₁
 लोहितान्न (for "कं) — (L 383) N₁ s V₂ s D₂ G₁
 रोहन्त (for "न्ति) B₁ s D₂ G₂ सम समधरो (B₂ "धरो) -
 हन्त, T₁ s G₂ s M₂ सम समधरोहन्त (for ") K₂
 तिष्ठानि, N₁ पुराणि, B₂ s D₂ T₂ s G₂ s M₂ s तर्षं च
 (for दुर्गाणि) — (L 384) B₂ P₂ P₂ P₂ Cal eds
 G(ed) कर्त्तकैर (for "ार) D₂ युगान्तावर्तनिभा (for ")
 — (L 385) B₁ s D₂ G₂ s M₂ s चन्द्रमाश्च मनसजो
 (for ") M₂ s प्रहै सप्त नमोदु (for ") — (I 386)
 V₁ D₂ चराचर (for चराचर) K₂ D_n D₁ s विनाशाय,
 D₂ विचारण (for विनाशाय) B₁ D₂ वर्षत, D₂ चन्द्रपद
 (for "त्त) — (L 387) B₁ s D₂ सूर्य (for चन्द्र) T₁
 G₂ s M₂ s इव (for ममि) D₂ सूर्यैव महाप्रह (for ")
 — (L 388) D₂ M₂ सर्वा, T₁ G₂ चन्द्र (for चन्द्रे) K₂
 D₂ s प्रवेदुर K₂ D₂ प्रवेदर, B₁ च खलु (for चन्द्रे) T₁
 G₂ s M₂ s स्वचरन्त (G₁ विचारण, G₂ स्वचरन्त) यथासुप्तम्
 (for ") — (L 389) K₂ N₁ B₁ D₂ D₁ s T₁ स्यवर्षत,
 K₂ स्य, M₂ सप्त वर्षति (for स्यवर्षत) — (L 390) V₁ s

विद्युद्गद्गता (for "द्गता) K₂ s N₁ D₁ s s विद्युद्गता सति
 स्वता, N₂ विद्युद्गत्प्रातमस्वता, B₁ "द्गता महाभानि, D₂
 "द्गतासप्तान्विता, T₁ s G₂ s M₂ s "द्गतासप्तान्विता (for
 ") — (L 391) B₁ s D₂ T₂ s G₂ s M₂ s स्य द्रुमा,
 B₂ P₂ P₂ P₂ Cal eds G(ed) चापया (for चद्रुमा) K₂
 N₁ V₁ s D₂ s D₂ s D₂ s D₂ s पुष्यन्ति च, N₂ B₁ D_n
 D₂ s T₁ G₂ पुष्यन्ति च, T₁ G₁ s M₂ पुष्यन्त, M₂
 पुष्यन्ति (for पुषिष्याश्च) — T₂ G₂ M₂ om (hapl)
 lines 392-395 K₂ om (hapl) lines 392 394 — (L
 392) V₂ L₂ सफला, D₂ विविषा, D₂ फलित (for
 सफला) D₂ नाशान, T₁ नाशिन, G₂ नाशिन (for
 नाशनम्) M₂ यदाहुर्दंनानामम् (for ") — (L 393)
 [अ]रुदपरा (for [अ]नान्त) — (L 395) T₁ G₂
 क्रोशन्ति च (for विक्रोशन्ति) B₁ s D₂ G₂ s M₂ पूष्यायन्ते,
 B₂ G₂ धूमयन्ति, G₂ धूमयन्ति (for धूमायन्ति) — (L
 396) D₂ ग्लाना (for देवतां) K₂ V₂ B₂ s D₂
 D_n D₂ D₂ s कथयन्तो, K₂ N₁ s B₁ D₂ "यन्तो, D₂
 "यन्ते (for "यन्ति) D₂ पुरा इतम् (for युगक्षयम्) K₂ D₂
 कथयन्ते पुरा इतम्, T₁ s G₁ s M₂ s "यन्तो (T₁ G₁ s "न्तो)
 मन्तवम् (for ") — (L 397) T₂ M₂ सट्टा (for ससृष्टा)
 — (I 398) D₂ चन्द्रसुर (for चन्द्रसुर) T₁ G₁ s M₂ s
 सप्तपुष्य (G₂ s M₂ "पुष्य) उपारिषे, M₂ सप्तपुष्य इव रिषते
 (for ") — (L 399) B₂ D₂ लोम वै, D₂ T₁ "लोमो हि
 T₂ G₂ s M₂ s "पुष्य वै (for लोमानि) — After line
 399, K₂ N₁ V₁ s B₁ D (except D₂) ins

31** अपराह्णते सूर्ये लोकाताः सवकारके ।
 — (L 100) D₂ सङ्घरेणु, D₂ सर्वारेणु (for रङ्घरेणु) .
 — (L 401) K₂ s N₁ s D₂ D₁ s s T₂ G₂ s M₂ s व

यायुवेगेन हन्यन्ते मिद्यन्ते प्रमुदन्ति च ॥
 तदा च सर्वभूताना छाया न परिवर्तते ।
 अपराह्मते सूर्ये लोमाना च युगक्षये ॥
 तदा हिरण्यकशिपुर्दैत्यस्योपरि वेदमनः । [405]
 भाण्डागारायुधागारे निविष्टमभ्रमन्मधु ॥
 असुराणा विनाशाय सुराणा विजयाय च ।
 दृश्यन्ते विविधोत्साता घोरा घोरनिदर्शनाः ।
 एते चान्ये च बहवो घोरा ह्युत्पातदर्शना ।
 दैत्येन्द्राणा विनाशाय दृश्यन्ते कालनिर्मिता ॥ [410]
 ततो हिरण्यकशिपुर्गदामादाय सत्वरम् ।

अभ्यद्रवत वेगेन धरणीमनुकम्पयन् ॥
 हिरण्यकशिपुर्दैत्यः पदा सष्टृष्वान्महीम् ।
 सदशीष्टपुटः क्रोधाद्वराह इव मूर्च्छितः ॥
 मेदिन्या कम्पमानाया दैत्येन्द्रेण महात्मना । [415]
 महीभरेभ्यो नागेन्द्रा निष्पेतुर्भयविह्वलाः ।
 विपञ्जालाडुलैर्वक्त्रैर्विसुञ्चन्तो हुताशनम् ॥
 चतु शीर्षाः पञ्चशीर्षाः सप्तशीर्षाश्च पत्रगाः ।
 चासुक्लिस्तक्षकश्चैव कर्कोटकथनंजयी ।
 ण्डलपत्रः कालियश्च महापद्मश्च वीर्यवान् ॥ [420]
 सहस्रशीर्षधृद् नागो हेमतालध्वजः प्रभुः ।

११ s Div वा 'मेरुस्यो' Dr 'द्वारार्थ' (s' 'पुनःसर्ग')
 — (L 402) Ds भिद्यन्ते, T₁ G₁ नोद्यन्ते (for हन्यन्ते)
 N₁ V₁ s Bs प्रणदन्ति (for प्रमु) K₁ s s N₁ Dn D₁ s
 मिद्यन्ति (D₂ हन्यन्ते) प्रणदन्ति च, B₁ s D₂ D₂ भन्यन्ते
 (B₁ 'दि' प्रणदन्ति च, D₂ भिद्यन्ति प्रहयन्ति च, T₁ s
 G₁ s s M₂ s भन्यन्ते प्रपत (T₂ G₂ च भ्रम)न्ति च (for ⁶)
 — (L 403) Ms यदा न (for तदा च) — (L 404) T₁
 G₂ s M₂ अपरेण (for अपराह) T₂ G₂ M₂ अपरेण गत-
 सूर्यो (for ⁶) K₂ s D₂ दिन (for युग) V₁ B₁ s D₂
 लोकानां क्षयकारके, T₁ s G₁ s s M₂ s 'ना युगसक्षये (for
⁶) — After line 406 N₁ s B Dn D₂ D₂ s 108

32** तदैव चायुधागारे भूमरारिणददत्त ॥
 स च दृष्ट्वा महोत्पातानिहिरण्यकशिपुस्तदा ।
 उरोहित्वा तदा शुक्ल वचन चेदस्मदवीत् ॥
 क्रिमयं भगवन्नते महोरपाता समुचिता ।
 श्रोतुमिच्छामि तत्त्वेन पर कौतुहल हि मे ॥ [5]
 शुक्ल उवाच ।
 शृणु सान्नवविदो वचन मे महासुर ।
 पद्मधमे इदं दृश्यन्ते महोत्पाता महाभवा ॥
 परस्यैते संवदयन्ते राजो राष्ट्र महासुर ।
 देवो वा द्विषत तस्य शान्ता वा वधमर्हति ॥
 भतो बुद्ध्या समीक्षस्व यथा सर्वं प्रणश्यति ॥ [10]
 बुद्धयश्च हि नृत्विद्रविष्यति न संशय ॥
 एतावदुक्त्वा सुवस्तु द्विण्यकशिपु तदा ।
 स्वर्गीयुरवाप्तु दैत्येन्द्रं जगाम हव निवेशाम् ।
 तस्मिन्नाते त दैत्येन्द्रे प्यातवान्मुचिर तदा ।
 आसात्क सुदीनायमा ब्रह्मयथमनुस्मरत् ॥ [15]

[(L 1) D₂ सद्रदवत (for अ) — (L 4) N₁ किमिदं
 (for निर्द) — (L 5) B D₂ D₂ कल्पयेन (for तनेन)
 — (L 6) N₁ B D₂ s वरतो, Dn गतरो (for वचनं)
 — (L 7) Dn हव (for तने) — (L 9) Bom Poona

eds Uled) र'य' (for वरत्) D₁ D₁ कल्पति (for अरति)
 — (L 10) N₁ s B₁ D₂ प्रददति, B₂ D₂ s प्रदीयति (for
 प्रददति) — (L 11) N₁ s B₂ D₂ D₂ s मद्रुयं (for ह⁶)
 — D₂ om lines 13-14 — (L 14) D₂ सुवदये (for
 स दैत्ये द्रो) N₁ s s 'याना तु, B₂ D₂ D₂ श्वास्त (for
 प्यानवान्)]

— D₂ om lines 407 410 K₂ om line 407 T₂ om
 (hapl) lines 40⁶ 410⁶ — (L 408) T₁ G₁ s s
 M₂ s घोरा घोराभि (M₂ 'च'नासिन् (for ⁶) — (L
 409) N₁ B₁ s D₂ समवा (for 'दुर्वाणा) T₁ G₁ s s
 M₂ s घोरोत्पाता समुचिता (for ⁶) — (L 410) B₁ s D₂
 T₁ G₁ s s M₂ s दैत्येन्द्रश्च (for 'न्द्राणा) D₂ दृश्यन्त्युक्त्वा
 विनिर्मिता (for ⁶) — T₁ G₁ M₂ om lines 411-412 — (L
 412) K₂ अभ्यद्रवत् Dn 'द्रवते (for 'द्रवन्) N₁ s कम्पेन
 (for वेगेन) — (L 413) K₂ s D₁ s s T₂ G₂ M₂ सदा
 (for वदा) K₁ s B₁ D₂ s संपृष्टवान्, K₂ N₁ s V₂ s B₂
 D₂ D₂ समृष्ट', K₂ D₂ सपृष्ट' (for संपृष्ट') B₂ यदा रोपेण
 वै महीम्, D₂ तदा स हतवान्महीम् (for ⁶) — After
 line 413, B₂ 108

33** सष्टृष्वालसादा सर्वे जगदेतद्रण्ययत् ।
 — (L 414) M₂ सदशोष्टु- क्रोधात् (for ⁶) N₁ s V₁ s
 B Dn D₂ D₂ s s T₁ s G₁ s s M₂ s सूर्यं (for
 मूर्च्छितं) — After line 414 T₁ G₁ s s M₂ s 108

34** तथा कृते नृपश्रेष्ठ तस्मिन्पारे महासुर ।
 चञ्चल पृथिवी सवा सशीलवल्काकानना ॥
 [(L 1) G₁ s M₂ जुदे (for कुह) G₂ M₂ श्रेष्ठे (for
 श्रेष्ठ)]

— (L 416) D₂ महोद्रेयो * नागोद्गा, T₂ G₂ s M₂ s
 महीधरा नागणाः T₂ G₁ 'धराणां च गणत (for ⁶) T₂ D₂
 G₁ s s M₂ s निष्पेतुर्विद्वीरत (for ⁶) — (L 420) V₁
 सद्भुद्, D₂ पद्भुद् (for पद्भुद्) — (L 422) T₁ s G₁ s s

भवनं वैनतेयस्य सुपर्णस्य च कल्पितम् । [440]
 वैलासशिरसराकार यत्कृत विश्वकर्मणा ॥
 रक्ततोयो भीमवेगो लोहितो नाम सागरः ।
 शुभः पाण्डुरमेघाभः क्षीरोदक्षैव सागर ॥
 उदयक्षैव शैलेन्द्र उच्छ्रितः शतयोजनः ।
 सुवर्णवेदिकः श्रीमान्नागपक्षिनिपेवितः ॥ [445]
 भ्राजमानोऽर्कसदृशैर्जातरूपमयैर्दुर्भैः ।
 सालैस्तालेस्तमालैश्च कर्णिकारैश्च पुष्पितैः ॥
 ज्योमुखश्च विपुलः पर्वतो धातुमण्डितः ।
 तमालजनगन्धश्च पर्वतो मलयः शुभः ॥
 सुराष्ट्राश्च सुवाहीना शूराभीरास्तथैव च । [450]
 भोजा. पाण्ड्याश्च यद्वाश्च कलिङ्गास्ताप्रलिप्ताः ॥

तथेवान्धाश्च पीण्ड्याश्च वामचूडाः सक्करलाः ।
 क्षोभितास्तेन दैत्येन सदेवाः साप्सरोगणा ॥
 अगस्त्यभवनं चैव यदगस्त्यकृतं पुरा ।
 सिद्धचारणसचैश्च सेवितं गुणनोहरम् ॥ [455]
 विचित्रनानाविहगं सुपुष्पितलवाहुमम् ।
 जातरूपमयैः दृष्टैरप्सरोगणसेवितम् ॥
 गिरिः पुष्पितकक्षैश्च लक्ष्मीवान्प्रियदर्शनः ।
 उखितः सागर मित्रेवा ययस्वधन्द्रसूर्ययोः ॥
 राजसुमहाष्टद्वैर्गणं निलिप्तत्रिवि । [460]
 चन्द्रमूर्धांशुसकाशैः सागरान्घुसमावृतः ॥
 विगुल्वान्पर्वतः श्रीमानायत. शतयोजनम् ।
 विद्युता यत्र सपता निपात्यन्ते नगोत्तमे ॥

— (L 438) K₁ १ N₂ V₁ B D₃ D₄ १ T₁ G₁ मगधाश्च, K₂ N₂ D₁ १ मगधाश्च, D₂ D₂ G₂ मगधाश्च (D₂ 'व')श्च, T₂ G₁ महात्माश्च (for मगधाश्च) K₁ १ T₂ G₁ महात्मा, K₂ 'महात्', N₂ V₁ 'भाग्याद्', V₁ B₁ १ D₁ १ G₂ १ 'भ्रामा', B₁ 'भ्रामा D₁ 'चद्रा T₁ 'महा (for 'भ्रामा' K₁ N₁ V₁ B D₁ D₁ १ १ पुण्ड्रा यद्वाश्च, Bom Poona eds G(ed) भद्रा यद्वाश्च (for पुण्ड्रायद्वाश्च) — (L 439) K₁ १ V₁ D₁ सुखा यद्वाश्च (for पुण्ड्रायद्वाश्च) — (L 440) N₁ V₁ D₁ सुखा यद्वाश्च, K₂ सुराष्ट्राश्च विदेहाश्च; K₂ सुरभ्राममहात्वे देहाश्च, B₁ सुखा यद्वा यिष्ठायाश्च, D₁ सुखा यद्वा विदेहाश्च; D₁ सुरभ्राममहात्वेदेहाश्च, D₂ भोजान्प्रजांश्व', T₁ G₁ सिंहा माला (G₂ मन्वा) विदेहाश्च, T₂ G₁ सर्वा महा विदेहाश्च (for *) N₂ 'कौशिका, D₂ 'कौशिराम' (f r-कोसलान्) K₁ १ V₁ B D₁ D₁ १ T₁ १ G₁ १ M₂ १ मालवा कः(T₁ G₂ १ मलदा का, T₂ G₁ मलया का, G₂ मया का, M₂ १ मलदाका) शिकोसल (for *) — (L 440) N₁ V₁ D₁ शुभं (for *) K₂ D₁ भवनं चै तेनसस्य (for *) T₁ G₂ १ M₂ सुपर्ण (M₂ 'व' शैःसाप्यकर्मयद्' (G₁ १ 'मयत्'), M₂ सुपर्णं चा. उभय वर् (for *) — (L 442) D₁ बहु- (for रत्न) K₂ N₁ १ V₁ १ B₁ १ D₁ D₁ १ १ T₁ G₁ १ M₂ १ शौर्(N₂ V₁ M₂ शो'दित्यो, B₁ रौद्रिष्यो (for लोहितो) K₁ १ D₁ नामत (for सागर) — (L 443) K₂ १ N₂ V₁ १ B₁ १ D₁ D₁ १ T₁ G₁ १ शुभ (for शुभ) — (L 444) T₁ १ G₁ १ M₂ १ महाशैल, I-m Poona eds C(ed) [ए]व रात्रेन्द्र (for [ए]व शैलेन्द्र) N₁ १ V₁ १ B D₁ D₁ D₁ १ १ T₁ १ G₁ १ M₂ १ 'भोजान्' (for 'व) — (L 445) K₁ १ B₁ D₁ भागा, B₁ १ D₁ T₁ G₁ १ १ M₂ मेघ (for नाग) B₁ १ D₁ 'यद्भिः D₁ D₁ यद्भिः D₂ D₂ यद्भिः (for 'यद्भिः) — (L 446) D₁ T₁ G₁ १ शुभैः; D₂ नगै (for दुर्भै)

— (L 447) K₂ Bom Poona eds G(ed) कर्णिकाभिश्च (for 'रैश्च) D₂ भूषितम् (for पुष्पितै) — (L 448) K₂ ज्योमुखैश्च D₂ 'गवश्च (for 'कुलश्च) V₁ विमल, D₂ विपुल (for 'ल) K₂ N₁ १ B₁ D₁ D₁ D₁ १ १ G₁ सर्वतो (for 'व') T₁ G₁ याम (for चातु) — (L 449) G₂ 'नयैश्च (for यन्मयश्च) B₁ {याम as above) स्थूल (for शुभ) N₁ पर्वतो धातुमण्डित (for *) — (L 450) K₁ १ दृष्ट सेनाय K₂ दृष्टोऽभीरश्च, B₁ १ D₁ मद्राभीराश्च; D₂ सुगम्भी राश्च (for शूराभीराश्च) — (L 451) T₁ १ D₁ भद्राश्च (for यद्वाश्च) D₂ युक्तिका, T₂ G₁ दीप्तिका (for लिप्तिका) — (L 452) B₁ [ए]व चोला B₁ [ए]व चोद्रा, B₂ रौद्राश्च D₂ [ए]व उद्रा; D₂ [ए]व रौद्रा (for [ए]वान्धाश्च) K₁ १ D₁ मद्राश्च, T₂ G₁ १ मद्राश्च (for रौद्राश्च) D₂ तथैव चोप्रा पाण्ड्याश्च, M₂ १ 'व पीण्ड्या भोज्याश्च (for *) K₂ मालवश्च, 1 १ V₁ B D₁ १ M₂ १ वामचूला; D₁ वामयूरा, T₁ १ G₁ १-१ चोप्राश्च (for वामचूदा) N₁ D₁ सकेमरा, (for 'रला) — (L 453) D₁ D₁ १ सदेवा साप्सरोगणा (hypermetria), D₂ G₂ देवा सांसदेवाःप्सरोगणा (for *) — (L 454) K₁ १ १ N₁ D₁ D₁ D₁ १ १ च (D₂ त)दगस्त्य, D₂ चातुदय (for यदगस्त्य) — (L 455) G₂ 'सिद्धैश्च (for सर्वैश्च) B₁ १ D₁ मनोरमम् (for 'हरम्) T₁ १ G₁ १ M₂ १ विपचीर्ण मनोरम (M₂ 'हरं' (for *) — (L 456) V₁ T₁ १ G₁ १-१ M₂ १ मद्रा, D₂ 'चल (for 'खला) — (L 457) G₂ om (hapl.) lines 457-460* T₁ १ G₁ १ M₂ १ साप्सरानिश्च नाभिः T₂ सेवि तम् (for *) — (L 459) D₂ D₂ उदित (for उखित) — (L 461) V₁ T₁ १ G₁ १ M₂ १ समावृते (for 'त) K₂ D₂ सागं रातुभिरावृत् (for *) — (L 462) K₂ B₁ विद्युत्तमाद्, N₁

ऋषभः पर्वतश्चैव श्रीमान्वृषभसन्धितः ।
 कुञ्जरः पर्वतश्चैव यत्रागस्त्यग्रहं महत् ॥ [465]
 विशालरुष्या दुर्धर्षा सर्पाणामालया पुत्री ।
 तेषां भोगवती चापि दैत्येन्द्रेणाभिकम्पिता ॥
 महामेघो गिरिश्चैव पारियात्रश्च पर्वतः ।
 चक्रवांश्च गिरिश्रेष्ठो वाराहश्चैव पर्वतः ॥
 प्राग्ज्योतिषपुरं चैव जातरूपमयं शुभम् । [470]
 यस्मिन्वसति दुष्टात्मा नरको नाम दानवः ॥
 मेघश्च पर्वतश्रेष्ठो मेघमन्भीरनिखनः ।
 पट्टिस्तत्र सहस्राणि पर्वतानां विशां पते ॥
 तरुणादित्यसकाशो मेरुश्चैव महागिरिः ।
 देवावामः शुभः पुण्यो गिरिराजो हिरण्यमयः ॥ [475]
 हेमशङ्को महाशैलस्था मेघसखो गिरिः ।

शैलसञ्चापि शैलेन्द्रे दानवेन्द्रेण कम्पितः ॥
 यक्षराक्षसगन्धर्वैर्नित्यं सेवितकदरः ।
 श्रीतान्मनोहरश्चैव नित्यं पुष्पितपादपः ॥
 हेमपुष्करसञ्जल त्वेन वैखानस सरः । [480]
 कम्पितं मानसं चैव राजहसैर्मिवेवितम् ॥
 त्रिशङ्कपर्वतश्चैव कुमारी च सरिद्धरा ।
 तुषारचयसकाशो मन्दश्चैव पर्वतः ॥
 उशीरवीजश्च गिरी रुद्रोपस्थस्तथाद्रिस्टा ।
 प्रजापतेश्च नित्यस्तथा पुष्करपर्वतः ॥ [485]
 देवाभृत्पर्वतश्चैव तथा चैवालुको गिरिः ।
 शैलश्च सप्तर्षिशैलश्च धूमवर्णश्च पर्वतः ॥
 एते चान्ये च गिरियो देशा जनपदास्तथा ।
 नद्यश्च सागराश्चैव दानवेन्द्रेण कम्पिताः ॥

V₂ s B₂ s D₂ D₂ T₁ G₂ M₂ s 'द्वात् (for 'वात्) K₂
 श्रेष्ठ (for श्रीमात्) V₂ D₂ T₁ G₂ s जावान (for जायत्) ,
 M₂ s वस (for वसत्) K₂-s D₂ D₂ योजन — (L 463)
 V₂ स (for यत्र) T₂ G₂ s- विद्युभो यत्र सपत्ना (for ")
 V₂ T₂ G₂ s वनोत्तमे, D₂ 'मा (for 'मे) — (L 464) M₂
 ऋषभ पर्वत चैव (for ") K₂ सन्धिस, D₂ G₂ M₂ सन्धित
 (for सन्धित) — (L 465) K₂ G₂ om (hapl) lines
 465^l-465^r B₂ s D₂ T₁ G₂ s M₂ शुभम् (for महत्) — (L
 466) B₂ विशाल, G(ed) वैखान [or वि] T₂ G₂ s
 M₂ s कश्वा (for रष्या) D₂ जायता, T₂ G₂ s आलय
 M₂ सख्य (for 'स्य) — (L 468) K₂ सदाशिव, V₂ मेघ,
 G₂ M₂ s 'मेन (for 'मेघा) — (L 469) V₂ चित्रवात्,
 T₂ चक्रवांश्च (for चक्र) T₂ G₂ s मैनकर (for माराहर)
 — (L 471) N₂ निगमे, V₂ B₂ s D₂ s T₂ G₂ s उवास
 (for वसति) T₂ G₂ s M₂ नरको दानवोत्तम (for ")
 — (L 472) B₂ मेरुश्च, T₂ G₂ मेघवात् (for मेघश्च)
 — (L 473) K₂ N₂ V₂ B₂ D₂ s G₂ दष्टि सत्र, V₂ दष्टि
 पत् T₂ M₂ s तत्र पटि, Cal ed यत्र पटि (for पटि
 सत्र) — (L 474) B₂ मेरुश्च, Bom Poona eds G(ed)
 महेन्द्रश्च (for मेरुश्च) — K₂ D₂ om (hapl) lines
 475 476 T₂ G₂ s M₂ s om line 475 — (L 476)
 K₂ N₂ D₂ D₂ s T₂ G₂ s दिव सतः (for हिरण्यमय)
 — T₂ om lines 476 — (L 476) T₂ G₂ s s हेमगर्भो (for
 'शङ्को) D₂ हे (D₂ हे) महाशैले महाशङ्कर (for ") G₂ M₂
 मेघ (for मेघ) T₂ G₂ s यमो (for सख्यो) — (L 477)
 K₂ N₂ s V₂ s B₂ D₂ D₂ D₂ s G₂ [अ]पि दुष्कर्मो (K₂ D₂
 'स्यो), T₂ G₂ गिरिश्रेष्ठे (for [अ]पि शैलेन्द्रे) N₂ दानवे

नाभिकम्पित (for ") — T₂ G₂ s ins after line 477
 T₂ G₂ s M₂ s after line 478

40** विन्ध्यश्च तु महाशैले नामाद्भुमन्तापुत् ।

कम्पितो दानवेन्द्रश्च कुञ्जरो यादुशालिना ॥

[(L 4) T₂ G₂ s M₂ गिरिश्रेष्ठे (for महाशैले) — (L
 2) G₂ तुकिना (for शालिना)]

— D₂ om (hapl) lines 478 490 — (L 480) K₂ V₂
 D₂ G₂ पुष्पस (for पुष्करस) — (L 481) K₂ s N₂
 V₂ s B₂ D₂ D₂ s राघवस (for 'सुद) T₂ s G₂ s-
 M₂ s हसकरपञ्चालकृष्ण (for ") — (L 482) Bom
 Poona eds विद्युत् M₂ om (hapl) lines 482^l-486^r
 — (L 483) V₂ सपत्तो, T₂ s G₂ s M₂ सपत्तो (for
 सकाशो) — (L 484) D₂ भद्रत् T₂ s G₂ s M₂
 विन्ध्य (for बीतद्) K₂ नरदोषस, N₂ भद्रोपस्थस, V₂
 T₂ G₂ s- M₂ भद्रवस्वत् B₂ s D₂ भद्रशुद्ध (for हद्रो-
 पस्थस) V₂ विगद् (for [अ]द्रिस्टा) — (L 485) T₂ G₂
 s M₂ प्रजापतिगिरिश्चैव, T₂ G₂ 'पतिश्चैव गिरिस् (for ")
 — (L 486) V₂ s हवत्, T₂ s G₂ s दिवावृत्, G₂
 द्विस्तुत् (for देवावृत्) h₂ देवावृत् पर्वतश्च (for ") K₂
 तथा शैलकोदरि, N₂ तथा चैवानयो गिति (for ")
 — (L 487) K₂ D₂ कोष (for शैल) T₂ G₂ s कौञ्ज
 सप्तर्षि शैले (for ") T₂ G₂ s धृत् (for धृम्) D₂
 पर्णश (for पर्णश) D₂ धूमवर्णस्य च (for ") — (L
 488) T₂ G₂ देवो जनपदस्ता (for ") — (L 489) B₂ s
 D₂ सव्यं T₂ G₂ सव्यं (for सव्यं) G₂ s M₂ प्रथ हसगमा-
 सव्यं, M₂ नद्य सागरा सर्पात् (for ") T₂ s G₂ s-

ऊर्ध्वगो भीमवेगश्च भीमकर्माकिलोचन ।
 वप्री शूली कपालश्च हिरण्यकशिपुसतः ॥ [515]
 जीमूतघनसंकाशो जीमूतघनवेगवान् ।
 जीमूतघननिर्घोषो जीमूतघनहस्तद्युतिः ।
 देवारिर्दिग्विजो हस्तो नृसिंह समुपाव्रवत् ॥
 समुत्पत्य ततस्तीक्ष्णभृगुन्द्रेण महानसैः ।

तत्रोत्तरसहायेन विदार्य निहतो युधि ॥ [520]
 मही च लोकेश्व शशी नभश्च
 मद्राश्च सूर्यश्च दिशश्च सर्वाः ।
 नद्यश्च शैलाश्च महार्गनाश्च
 गताः प्रकाश दितिपुत्रनाशात् ॥
 Colophon

Bs [अ]परे, Ns [अ]परा (for 'रो) Vs रीद्रा (for रीद्रो)
 — (L 514) Vs ऊर्ध्वरोमास्त्रीदणरोमा (for ") Ds कर्णोऽङ्क
 (for कर्णोऽङ्क) — After line 514, Ts Gs s ans

42** एते बान्धे च बहवो विविधायुधपाणय ।
 नृसिंहसमपावन्त पतगा इव पावकम् ॥
 वधो नृसिंह समुत्पन्नसवर्गद्वैशसत्तमान् ॥

Ts Gs s oant Gs ins after line 514

44** हुकारेणैव सहसा भस्मादारवरोग्रभु ॥
 ततस्कारिष्वदवान्पद्मा नृसिंहेन महात्मना ।
 प्रलयानलककास नृक्ष कालान्तकीचम ॥

— Before line 515, Ts Gs s Ms s ans वैशपायन
 — (L 515) Ds चप्ती, Ts s Gs s Ms s गन्धी (for वप्री)
 Ns कपाली, Ts Gs कशली (for 'लम्) Ns Ts Gs अजितश्च
 महाबल (Ns गण) for ") — (L 516) Ts Gs s—Ms s
 गण (for the first वन) Ds निघण्टो (for सकाशो) Ds
 Ds Ms s ह्व, Ts Gs s गण (for the second वन) Ts
 Ts Gs s जीमूतघननिख्वन (for ") — (L 517) Ds सम,
 Ts s Gs s गण (for वन) Ks Ds Ds s सनादो (for
 निघण्टो) Ds जीमूतघनमधुनि, Ts Gs s Ms s त ह्व
 युष्टिमान्, Ts Gs s त ह्व वेगवान् (for ") — After line
 517, Bs Ds ins

45** ह्रीर्द्वैशगणैस्तुष्टो भृगुन्द्रेण महात्मना ।

[Bs युगो (for तुगो)]

— (L 518) Ds हीतो, Ts Gs s वीरो (for हस्तो) Ts
 Gs s Ms s द्वैशदि (Ms 'दि, दिग्विजो वीरो (for ") — After
 line 518, Ds ins

46** दक्षयान्त्रिकम ।

वीमेर्द्वैशगणैर्दक्षान्

Ds नृसिंहं समुपागता, Ts Gs 'हे सुवरायुध (for ")
 — After line 518, Ts s Gs s—Ms s ins

47** हुक्षो दैत्यपविस्तावक्षुरादाव सत्वरम् ।
 दसायोजनविभार शशयीनानमागतम् ॥
 तस्मिन्प्रयुधि सपाय वैष्णवाश्च महाद्युति ।
 नश्वमीमरथ धोर निहस्य पुरत स्थित ॥
 युगोच पाञ्च दैत्येन्द्र विदोषि च तदप्रसवत् । [5]
 नारायण वयोऽप्यस्य विदोष्य घन्युधि स्थित ॥

एषा तदस्मो दैहस्य नतर्दिहो जनाईव ।
 तमभ्यपायद्वेगेन दैत्येन्द्र पुरत स्थितम् ॥
 जगदा पशुरस्य सच च बाण महाद्युति ।
 पशुरस्य द्विधा कृत्वा सिंहनाद ध्वनितनदत् ॥ [10]
 तयो दैत्यपतिश्चैव गवा गृह्य महाबल ।
 जघानोरसि सिंहस्य सा वभञ्ज तथाप्युत ॥
 बाहुभ्या चारिर्दिहो तु जगदाद्युधि दानव ।
 तयो सुगुणुल युद्धमामीहानवदवयो ॥
 बाहुभिर्मुष्टिभिक्षेव दग्धेनैककसायकै ॥ [15]
 परीश्वरानिकरवैश्च डरम्ह्लाडनैस्ताया ॥
 तयो पादप्रहाणेन नमिता भूतधारिणी ।
 बाहुभिर्मर्दयामास नृसिंहो दितिवननम् ॥
 एव सश्रीकश्च बहुधा दैत्ययो जगपति ।
 चघाय हि मनो दग्धे दैत्यस्य हरिरीश्वर ॥ [20]
 बाहुभ्या परिक्रमाद्य सर्वलोकस्य पश्यत ।
 अस्त्रियारानिर्भक्षीक्षैर्भृगुन्द्रे हरिरीश्वर ॥
 हृदय वारुष्यायान् दैत्येन्द्रस्य महात्मन ॥

[(L 1) Ts Gs s Ms कीर्तवान् (for सपरम्) — (L
 2) Ts Gs s Ms वोजनम् (Gs Ms 'द)वपायनम् (for ")
 — (L 3) Ts Gs Ms महापति (for 'युधि) — (L 4)
 Gs नन्दर् भीरुं वोर (for ") — (L 5) Ts Gs s [अ]स्य स
 (for चार) Ts Gs सिंहोऽसि पुरत स्थित (for ") — Ts
 Gs ota (hapl) lines 6 8 — (L 9) Ts Gs s जगदा
 र (for जगदा) Ts Gs सह (for सच) Ts Gs s Ms महा
 मति (for 'युधि) — (L 12) Ms तमभ्यपायद्वैश (for
 ") — (L 16) Gs तलेय (for गौशु) — (L 18) Ts
 G s Ms s पशुरास्यस्य (for मर्)]
 — (L 519) Vs समुत्पत्य, Ds 'वेप्य, Ts s Gs s Ms s
 'व्याल (for 'वल्) Ks s Ds नरेय (for ततस) Ns Vs
 Ds तमुपा Ns 'स्य तय नक्षैलीक्षोर (for ") Ns Vs Ds
 महासुर, Ts Gs सदा मरु (for महात्मनै) — (L 520)
 Vs अुर (for युधि) — After line 520, Ts s Gs s—
 Ms s ins
 48** भृगुन्द्रेण हत एषा हिरण्यकशिपुं सुरा ।
 हृद्य प्रमुष्टिता मर पञ्चकीन युगाधिपम् ॥
 — (L 521) Ts Gs s—Ms s कालम् (for लोकाय) .
 — (L 522) Ts Gs s तथैव मरुं (for 'दशम सर्पा) .

वैशंपायन उवाच ।

ततः प्रमुदिता देवा ऋषयश्च उपोधनाः । [525]
 तुष्टुवुर्विविधैः स्तोत्रैरादिदेवं सनातनम् ॥
 यत्त्वया विहितं देव नारसिंहमिदं वपुः ।
 एतद्देवार्चयिष्यन्ति पराररविदो जनाः ॥
 मृगेन्द्रश्च ब लोकेषु सर्वसत्त्वेषु वा विभो ।
 गास्त्वानि त्वां च मुनयो मृगेन्द्र इति नित्यदाः । [530]
 त्यप्रसादात्स्वकं स्थानं प्रतिपन्नाः स्म ये विभो ॥
 एवमुक्तो देवसर्धैर्नरसिंहो महामनाः ।
 ब्रह्मा च परमप्रीतो विष्णोः स्तोत्रमुद्वेयत् ॥

— (L. 523) D₁ नदाद्य (for नदाद्य) — (L. 524) K₁ सकार, B₁ s D₁ T₁ s G₂ s M₂ s प्रसार (for प्रकाश) K B₁ D₂ D₁ s G₄ नानाद्य (for नासाद्य)

COLOPHOON om in K. $\bar{N}$ ₁ V₁ D₂ D₁ s T₁ G₁ s — Mention of the Epic D₂ s — Mention of Kṛishṇa V₁ B D₂ s — Sub partan $\bar{N}$ ₁ V₁ B D₂ D₁ s नारासिंहम्, G₂ s M₂ s नारासिंहप्रादुर्भाव — Adhy name V₁ B₁ D₂ D₁ T₁ G₂ s M₂ s द्विरप्यकद्विपुवश्च — Adhy no V₁ 15, B₂ 233, D₂ 232, T₁ 287, G₂ s 289, M₂ s 6

K $\bar{N}$ ₁ V₁ D₂ s T₁ s G₁ s om the ref — (L. 525) सर्वे (for देवा) — (L. 526) T₁ द्विवैर (for स्तोत्रैर) T₁ G₂ s M₂ s तुष्टुवुर्नामभिरिद्वैर (for *) — Before line 527, some Mss ins देवा उचुः — (L. 527) T₁ G₂ M₂ विष्टं (for विहित) G₂ देवा वयं वयाविष्ट (for *) — G₂ om line 528 — After line 528 T₁ G₂ M₂ ins

49** वयं चापि त्वयाविष्टं नारासिंहमिदं वपुः ।

[M₂ देवा वयं (for वयं चापि)]

— (L. 529) K₂ D₂ मृगेन्द्र त्वां (for 'न्द्रस्व) V₁ देवेषु, T₁ s G₂ s लोकेऽस्मिन् (for लोकेषु) D₂ चाविभो, T₁ G₂ रदत्से; T₁ G₁ s M₂ s ते विभो (for वा विभो) — After line 529 T₁ s G₁ s s M₂ s ins

50** भजिष्यन्ति महाभागत्स्वत्प्रावणतमानसाः ।

[T₁ G₂ भविष्यन्ति, M₂ s ऋषि (for भजि)]

T₁ G₁ M₂ cont

51** श्रीवैशंपायन ।

त्वानि स्थानानि भूतानि प्रतिपन्नानि देवसाः ।

— M₂ om lines 530-545 T₂ G₁ M₂ om lines 530-532 T₁ G₂ s om line 530 — (L. 530) B₁ G₂ गावन्ति (for गावन्ति) D₂ विद्युत्तम् (for नित्यश्च) — (L. 531)

भवानक्षरमव्यक्तमचिन्त्यं शुभमुत्तमम् ।

कूटस्थमदृष्टं कर्तुं सनातनमनामयम् ॥ [535]

साल्ये योगे च था बुद्धिस्तत्त्वायपरिनिष्ठिना ।

भगवान्नेदं विद्यात्मा पुरुषः शाश्वतो ध्रुवः ॥

एवं व्यक्तश्च तथाऽन्यन्तस्त्वच, सर्वमिदं जगत् ।

भवन्मया वयं देवा भवानात्मा भगान्प्रभुः ॥

चतुर्विधमचूर्तिवत् सर्वलोत्रियसुरैरुः । [540]

चतुर्गुणसदृशैः सर्वलोकान्तमालकः ॥

प्रतिष्ठा सर्वभूतानामनन्तवत्पौरुषः ।

कपिलप्रभृतीनां च यतीनां परमा गतिः ॥

K₁ s D₂ s ए स्व (for स्वक) — G₂ om lines 532-545

— (L. 532) K₁ s उचैर (for उक्ते) K₁ मिहैर (for सधैर) B D₂ T₁ G₂ s इत्युक्तवत्सु देवेषु कृतिदस्य महात्मन (T₁ G₂ s समीपत) — (L. 533) T₁ s G₁ s s M₂ विष्णुं वचनमब्रवीत् (for *) — After line 533, T₁ s G₁ s s M₂ ins

52** चतुर्वेदोऽहोवामिदंभिर्देभिः समभिमुष्टुषे ।

(T₂ G₁ चतुर्वेदोऽहोवामिदं, M₂ दोषद्वतामिदं (hyper-metric) (for *)]

— T₂ G₁ M₂ om lines 534-545 Before line 534, some Mss ins महोवाच — (L. 534) D₂ भगवानक्षरमयम् (for *) D₂ अद्भुतम् (for उत्तमम्) — (L. 535) $\bar{N}$ ₂ V₁ s अक्षय (for अकृत) — (L. 536) G₂ s वस्य (for च या) D₂ विद्यात् (for बुद्धिस्) — (L. 537) B D₂ T₁ G₂ s तौ भवान्, D₂ s भगवन् (for वान्) K₁ s D₂ वेदाम् (for विद्यात्मा) K₁ s D₂ s स्वयं (for ध्रुव) — (L. 538) K₂ स्वमयकम्, $\bar{N}$ ₂ V₁ s D₂ s स्व स्वकस्व (D₂ s 'स्व), D₂ सत्यकश्च (for स्व व्य'), $\bar{N}$ ₁ स्वमयकश्च व्यकश्च, B₁ s व्यकान्यकश्च भगवात् (for *) — (L. 539) B₁ s D₂ D₂ T₁ G₂ s भवानेव (for भवन्मया) K₁ s $\bar{N}$ ₂ D₂ D₂ s T₁ G₂ s देव, D₂ देवो (for द्वा) $\bar{N}$ ₁ स्वमयमावसन्देव, B₂ D₂ भवान्मायावरो (D₂ सयो) देवो, D₂ भवान्माया भवान्देवा (for *) — (L. 540) D₂ चतुर्विधात्; D₂ विद्यात् (for 'विभक्त) — (L. 541) K₂ D₂ सद्येषु, K₂ $\bar{N}$ ₁ s B₂ D₂ D₁ s 'द्वेण, T₁ स्यात् (for 'सेत्) K₂ सर्वलोकान्तो विष्णुः; D₂ s कारक, T₁ G₂ s 'क प्रभु (for *) — After line 541, $\bar{N}$ ₂ B₂ s ins

53** चतुर्वेदश्चतुर्विधश्चतुर्गुणसनातन ।

[$\bar{N}$ ₂ चतुर्गुणसनातनम् (for चतुर्विधश्चतुर्गुणसनातनम्)]

— (L. 542) K₁ s s D₁ s s अत्क, K₂ कतिरि (for

अनादिमध्यनिधतः सर्वात्मा पुरुषोत्तमः ।
 स्रष्टा त्वं त्व च सहर्ता स्वमेको लोकभावनः ॥ [545]
 भवान्ब्रह्मा च रुद्रश्च महेंद्रो बरुणो यमः ।
 भयान्कर्ता विन्ता च लोकानां प्रभवोऽव्ययः ॥
 परां च सिद्धिं परमं च देवं
 पर च मन्त्रं परमं तपश्च ।
 पर च धर्मं परमं यशश्च [550]
 त्वामाहुद्वयं पुरुषं पुराणम् ॥
 परं च सत्यं परमं हविश्च
 पर परिव्रजं परमं च मार्गम् ।
 परं च यज्ञं परमं च होत्रं
 त्वामाहुद्वयं पुरुषं पुराणम् ॥ [555]

परं शरीरं परमं च धाम
 पर च योगं परमं च वाणीम् ।
 पर रहस्यं परमा गतिं च
 त्वामाहुद्वयं पुरुषं पुराणम् ॥
 पर परस्यापि पर पदं च- [560]
 त्वर परस्यापि पर च देवम् ।
 पर परस्यापि पर प्रभुं च
 त्वामाहुद्वयं पुरुषं पुराणम् ॥
 परं परस्यापि पर प्रधानं
 पर परस्यापि पर च तत्त्वम् । [565]
 पर परस्यापि परं च धातु
 त्वामाहुद्वयं पुरुषं पुराणम् ॥

प्रतिष्ठा) Ns V1 s B1 s Ds D1 s लोकानाम् (for भूता)
 — (L 548) Ks Ds त्वं योनिना (for च योनिना) Bs Ds
 त्वं योनिना परा गतिं (for^b) — (L 545) Ks s हतां
 च (for सहर्ता) Vs पावन (for भा) — Before line
 546, T1 s G1 s 10s ब्रह्मा — (L 546) Ks त्व ब्रह्मा
 त्व, Ks ब्रह्मा विष्णुश्च, T1 G1 s भवानहं (for भवान्ब्रह्मा)
 N1 T1 G1 s M s महेंद्रो देवसत्तम, Ds 'न्द्रो बरुणो
 यम (for^b) — (L 547) Ds भयान्कर्ता (for भयान्कर्ता)
 Ks प्रभवोऽव्यय, Ks Dn D1 s Ms 'वाचयय, Ms
 T1 G1 प्रभुत्वय, T1 प्रभवोचयम्, Gs 'व्यय Ms 'वाचयय
 (for 'वोचयय) Cn परा च निद्रिनिस्वाद्य सप्त श्लोकाः
 पुन पुनस्तमेवार्थं प्रतिपादयन्वीति प्राज्ञ । C — (L 548)
 T1 क्ल (for पर) Ks च मन्त्र, Ns V1 s Ms च देवते, Ds
 च तेज, T1 s G1 s Ms यशश्च (for च तेज) — (L
 549) Ks Ms यश, Gs तप (for मन्त्र) K N1 s V1 s B1
 Dn Ds → मन्त्र, Gs च तेज Ms यशश्च (for तपश्च) — Gs
 om (hapl) line 550 — (L 550) Ds परम् (for पर)
 Ks Ds धर्म, Ms मन्त्र (for धर्म) T1 Gs Ms च तेज, T1
 G1 s च गुण, Ms हविश्च (for यशश्च) — T1 Gs s om
 line 551 — (L 551) Ks प्रथामम् (for पुराणम्) — (L
 552) T1 G1 s हार्त्वं (for त्वं) Ks T1 G1 s द्वि विप्र,
 Ds वृ च, Ms तपश्च (for हविश्च) — (L 554) G1 पार
 (for होत्र) — (L 555) T1 Gs भात (for ऋषयं)
 — After line 555, Ds 10s

54** पर परस्यापि परं पर च-
 त्वर परस्यापि पर च देवम् ।

Whole Ms 10s after line 555

55** परापरस्यापि पर च लोक

परापरस्यापि पर च मोक्षम् ।
 परापरस्यापि पर पदं च
 त्वामाहुद्वयं पुरुषं पुराणम् ।
 — (L 556) Ks Ds योग, D1 यज्ञ, Ms s ब्रह्म (for धाम)
 — (L 557) Ks Ds परा च धार्णी परमा च मुष्टिम् — (L
 558) Ks s Ds परा च निद्रि (for पर रहस्य) — After
 line 559, T1 G1 s 10s
 56** पर परस्यापि पर प्रभुं च ।
 पर परस्यापि परा च कीर्तिं
 त्वामाहुद्वयं पुनयश्च सर्वे ॥
 पर परस्यापि परं च योग
 पर पर चापि पर च मोक्षम् । [5]
 पर पर विशु सुवतते च ।
 [G1 om line 1 T1 G1 om line 6]

— (L 560) K1 s 1, N1 Dn Ds पर वृ, Ks परं सत्
 N1s प्रधानं । D1 पर वृ, Ds प्रभु पर, T1 विशुति, Ms च
 यत्पर (for पर वृ) Ds पर परभावनप्रम प्रधान — (L
 561) N1s Dn Ds सत्तम्, Vs देवताम्, Gs Ms देवम् (for
 दे) — (L 562) Ds पर च धातु, T1 पर पर वृ, Gs s
 Ms s पर च भूत (for पर प्रभुं च) — (L 563) Ks Vs
 Ds च तत्त्व, Ds पुराण (for प्रधान) — (L 565) Ks
 वेद्यम्, Vs प्रधानम्, Ds धाम (for तत्त्वम्) Ds पर च गुण
 परमं च मन्त्रम् — Ds om lines 566-567 — (L 568)
 Vs परा च रात्रि, Gs पर च यज्ञ, Gs परं च धामा (for पर
 च धातु) Ds परमं योगेन परेण गुण — After line 567,
 Gs 10s

57** पर परस्यापि पर प्रधानं
 परं च गुण परमं च मन्त्रम् ।

अन्यत्रप्रकृतिद्वैतः स्वस्थानमगमत्प्रभुः ॥

Colophon

42 B

K N̄i १ V १ s B D T १ s G १ s-१ M १ s cont

वैशराचन उवाच ।

नारसिंहो मया प्रोक्तो वामन शृण्वतः परम् ।

यत्र वामनसास्थाय रूप रूपवता धरः ॥

बलेर्बलस्यो यत्रे बलिना विष्णुना पुरा ।

विक्रमैस्त्रिभिराक्रम्य त्रेलोक्यमपिल हतम् ॥

समुद्रवसना चोर्वी नानानगविष्णुपिता । [5]

हत्वा दत्ता सुरेन्द्राय क्षत्राय प्रभविष्णुना ॥

जनमेजय उवाच ।

अत्र मे सशयो ब्रह्मरत्र मे विस्मयो महान् ।

कथ नारायणो देवो वामनरसमुपागतः ॥

यः पुराणो पुराणात्मा सूत्वा नारायणो विभु ।

पश्चानामो महायोगी लोचनाना प्रकृतिर्दिभु ॥ [10]

अनादिमध्यनिधनलौलीकयादिः सनातनः ।

हृदयकव्यवहः श्रीरान्हुदयकव्यसुराव्ययः ॥

अद्विजा देवमातृम् कथ गर्भेऽभवत्प्रभु ।

स्रष्टा यो वासवस्यापि स कथ वासवानुज ॥

प्रसूतो दिवि देवेशो विष्णुत्व प्राप्तान्कथम् । [15]

एतदाक्षश्च मे चित्र प्रादुर्भाष महात्मन ॥

लोकसाक्षणपर श्रेये श्रेणे जगत्पति ॥

श्रियस्त्वद्दे तवात्मस्य पादौ रक्तवली हरि ।

सुख स्वसिन्धि योगासा वाङ्मणाना हिनाम् वै ॥

[(L 2) G(ed) नोकारणा (for योगासा) — (L 3) T १ G १ नगप्रभु (for 'भक्ति') — (L 4) T १ पादान्मत्र (for पारो रक्त)]

COLOPHON — Mention of the Epic K १ V १ D १ s — Mention of *khila* V १ s B १ s D १ s — Sub *parvan* K १ V १ नारसिंहम्, D १ पारित्राणम्, D १ पारित्राणहरणम्, T १ भविष्यम् — *Adhy name* K N̄i १ V १ B D (except D १) T १ G १ s s M १ s नारसिंहप्रादुर्भाष, T १ D १ वज्रसूक्ति — *Adhy no* K १ 219, K १ 20, V १ 16, D १ 233, D १ 247, D १ 227, f 1 288, G १ 235, G १ 290, G १ 289, M १ s 7

42 B

Before the ref, D १ T १ s G १ २-१ M १ s ins

जनमेजय उवाच ।

1 ** प्रादुर्भावो नारसिंह कीर्तित परमाद्भुत ।

विष्णोश्च वामनस्य हि प्रवर्षीहि सनातनम् ॥

[(L 1) T १ क्वचित् (for नीर्निर्ण) D १ M १ s ध्रुव (M १ s न) हरान्त (for परमा) — (L 2) T १ वृद्धि वेत् (for प्रवर्षीहि)]

— After the ref, L N̄i १ s V १ s B १ D १ D १ s ins.

2 ** वृद्धि यथ कीर्तितो भूयोऽय वामन पर ।

[N̄i नारसिंहस्य १ वितो (for **)]

— K १ N̄i १ s V १ s B १ D १ D १ s ins line 1 — (L 1) T १ वामन (for 'न') D १ भूयोऽय वामन पर (for *)

— (L 2) T १ s G १ २ s M १ s आश्रित्य (for क्षास्त्राय) K N̄i १ s V १ s D १ D १ D १ s १ इत्यपिदा (for 'वता') — (L 3) D १ बलेर्बलस्यो बलो (for *) D १ बलवान् (for बलिना), B १ s D १ T १ s G १ २-१ M १ s विष्णुना प्रभविष्णुना (for *) — (L 4) N̄i जितम्, V १ जगत् (for हतम्) — (L 5) G १ M १ s समुद्रवसना चोर्वी (for *) K १ s D १ नारायण, V १ D १ (anf / an) गण, D १ D १ नाम, D १ कर (for 'ग') — (L 6) D १ हता, T १ G १ भूना (for हवा) M १ हता द्वासुरेन्द्रेण (for *) K १ s १ B १ विष्णुना (for क्षत्राय) V १ दत्ताय प्रभविष्णवे (for *) — (L 7) K १ s V १ B १ D १ D १ D १ s इन्द्र (K १ s V १ D १ पर, D १ हृदि) कौटुहल महत्, V १ अत्र मे कौटुक महत् (for *) — (L 8) T १ s G १ s M १ s सत् प्रभु (for उपागत) — (L 9) V १ T १ G १ s पुराण (for 'ण') — D १ on lines 10-11 — (L 10) K १ s V १ s B १ D १ D १ s महासाह्व (for 'योगी') T १ G १ s भूताना (for लोकाना) K १ भुवम् (for विभु) D १ लोकाना प्रसूरीर्ष (for *) — After line 11, N १ V १ s B १ D १ D १ D १ s ins

3 ** देवदेव सुराचक्षरं हृणो लोकेनमस्कृत ॥

[D १ देवाचक्ष (for देवत) V १ देव (for लोच)]

— (L 12) N̄i युक्ति (for the seconds-कथ) T १ G १ s इक्षर (for अत्यय) — (L 13) M १ क्षत्रियं देवमात्माय (for *) D १ गर्भो (for गर्भे) G १ स्वसद (for अतन्) T १ G १ s M १ s देवादिर्विभवव (for *) — (L 14) D १ श्रेष्ठ (for स्रष्टा) N̄i वागवापरा, K १ द्विजानुज (for वागवः) — (L 15) N̄i वृद्धे (for प्रसूते) K १ s D १ D १ s १ T १ G १ s देव (for द्विज) L १ वामन (for विष्णुय) T १ G १ s M १ s वामनस्य गत कथम् (for *), — (L 16) D १ Cal ed मे महत् T १ s G १ s M १ देवस्य

वैशंपायन उवाच ।

ऋणु राजन्वथा दिव्यामथितामृषिपुंगवैः ।
पुराणैः कविभिः प्रोक्ता ब्रह्मोक्तं ब्राह्मणेरिताम् ॥
मारीचस्य सुरेशस्य कश्यपस्य प्रजापतेः ।
अदितिर्दिगिर्देवैर्भायैर्भगिन्यौ जनमेजय ॥ [20]
अदित्या जङ्घिरे देवाः कश्यपस्य महात्मनः ।
घातार्यमा च मित्रञ्च बरुणोऽशो भगत्सत्वा ॥
इन्द्रो विष्वक्स्वप्णा च पर्जन्यो दशमरथा ।
तथैकादशमस्त्वष्टा द्वादशो विष्णुरुच्यते ॥
दित्या ज्ञातो हि भगवान्दिरण्यकशिपुः प्रभु । [25]
तस्यानुञ्च दैत्येन्द्रो हिरण्यकशिपो महाबलः ॥
हिरण्यकशिपोः पुत्राः पञ्च चौरपराक्रमाः ।
प्रह्लादश्चानुह्लादश्च जम्भ सह्लाद एव च ॥
विरोचनस्तु प्राह्लादिसूक्त्य पुत्रो बलिः स्मृतः ।
पुराणैश्च बलवत्तेषामक्षयमव्ययम् ॥ [30]

तेजस्विनां मुगरीणां दैत्येन्द्राणां मनस्विनाम् ।
गणाः मुग्धुशो राजन्देवो देवो सहस्रशः ॥
तं दृष्ट्वा नारमिहेन हिरण्यकशिपुं ह्वम् ।
दैत्या दैवधायाय बलिमिन्द्र प्रचक्षिरे ॥
दृष्ट्वा धर्मपर नित्य सत्यवाक्यं जितेन्द्रियम् । [35]
शौर्याभ्ययनसपन्न सर्वज्ञानविशारदम् ॥
परानरुहीतार्थं तत्तददीनमव्ययम् ।
तेजस्विन सुररिपुं हिरण्यकशिपुं यथा ॥
अभिपेक्षेण दिव्येन बलिं धैरोचनि तदा ।
दैत्याधिपत्ये दितिजासदा सर्वे न्ययोपयन् ॥ [40]
अभिविचस्तु दैत्यैस्तेर्वैलिंलजता वर ।
प्रह्लाणा चैव हुष्टेन हिरण्यकशिपो पदे ॥
अभिविचोऽमुगरीणैर्देवैर्देवोचनिसत्था ।
काञ्चनेः कल्पैः स्पर्शतिः सर्ववीथींन्मुसृष्ट्यैः ॥
जयसृष्ट ततश्चक्रुरभिविचस्त्य दानना । [45]

(for मे विभ्र) Ms एतन्नाह्व देवस्व (for °) — After the ref., Ds T₁ s G₁ s-s Ms s ins

4** नमस्कृत्य जगद्धाय देवदेव जनार्दनम् ।
समाहितमना भूत्वा विष्णुमुद्दिश्य मन्त्रित ॥

— (L 18) Ds Ms पुराणैः, T₁ G₁ s °ण (for °णै) K₁
ब्रह्मणेरिताम्, V₁ Ds₁ D₁ s s प्रह्लाणेरिताम्, T₁ G₁ s
ब्राह्मणे सह, Ms भेरिताम् (for °णेरिताम्) — (L 20) Ds
सायं च (for द्वे भायै) K₁ अदिभिश्च रिगिर्देवै (for °)
— (L 21) T₁ G₁ s पुत्राः (for देवा) D₁ प्रजापते (for
सहामन) — (L 25) प्रसूतो (for ज्ञातो हि) N₁ V₁ s
D₁ Ds Ds T₁ बलवान् (for भग) B₁ दित्या ज्ञातो हि
बलवान् (for °) — After line 25, Ds ins

5** गणा मुग्धुशो राजन्देवो देवो सहस्रशः ।

— (L 26) D₁ (सन्नुच्ये (for °जय) K N₁ V₁ s B₁
D₁ Ds D₁ s G(ed) प्रजापत्यम्, T₁ G₁ s महासुर (for
°बल) N₁ सभूतामितिक्रम (for °) — N₁ om. lines
27-33 — (L 28) Ds₁ जम्भ, D₁ जम्भ (for जम्भ)
B₁ s D₁ s G₁ s-s Ms s इन्द्राद् (for सहाद्) Ds जम्भ
सहादको हद्, T₁ ततोऽनुह्लाद एव च (for °) — (L 29)
V₁ सविर्जिते विरोचनान् (for °) — (L 30) B₁ s T₁ s
G₁ s Ms बलवत्तां (for च बलवान्) Ms अजन्म् (for
वेद्यम्) — (L 31) V₁ s मुगरीणाः (for मुगरीणा) B₁ s
D₁ महात्मनाम् (for मन्त्रित) — After line 31, Ds T₁ s

G₁ s Ms s ins

6** तेषामीशो महावीरो हिरण्यकशिपुः प्रभु ॥
सशक्त मर्वन्दैत्येन्द्रो जित्या देवान्सत्वासान् ॥
त दृष्ट्वा भगवान्दिरण्युदेवान हरिरुपसृष्ट ॥

तस्मिन्देते महावीर्ये विष्णुना प्रमथिष्णुना ।
— T₁ G₁ s Ms s om. lines 32 33 — (L 32) Ds
मुमनसो (for मुग्धुशो) — (L 33) B₁ Ds T₁ जे (for °),
— (L 35) T₁ G₁ s-s Ms s दैत्य (for शिव) Ds सत्य-
वन्ध (for वायव) T₁ s G₁ s Ms s सत्यवादिनसृषितम्
(for °) — (L 38) N₁ सुरराज, N₁ V₁ s B₁ s Ds Ds
हृत्तज च (for सुररिपु) — For line 38, T₁ s G₁ s Ms s
subst

7** हृत्तज हृदमन् च हिरण्यकशिपो समम् ॥

[T₁ हुत्तज (for हृत्तज) T₁ Ms -भक्ति (for मत्त) T₁
G₁ हुत्तज (for समम्) T₁ G₁ s हिरण्यकशिपो (T₁ पूषमम्
(for °)]

— V₁ om. line 39 — (L 39) अषिकारेषु देवानां (for
°) — T₁ om. lines 40-47 N₁ om. (hapl.) lines 40-
43 — (L 40) K₁ B₁ D₁ सत्यवन्ध (for स्वयोर) Ds
वरा सर्वानयो जयत् (for °) — T₁ G₁ s-s Ms s om. line
41 — (L 41) K₁ s D₁ दैत्यदैव, K₁ D₁ s दैत्यैः, N₁
दैत्येन्द्र (for दैत्यैस्ते) B₁ Bom. Poona eds G(ed) अषि
षिक्तदा दैत्यै (for °) — (L 43) D₁ s T₁ G₁ s Ms s

बलेशुलबीर्यस्य सिंहासनगतस्य वै ॥
 कृत्वैन्द्रं दानवाः सर्वैः बलि बलवतां वरम् ।
 वतो विहापयामासुः शिरोभिः पतिताः क्षितौ ॥
 विदितं तव दैत्येन्द्र हिरण्यकशिपोर्वथा ।
 त्रैलोक्यमासीदखिलं जगत्प्रावरजङ्गमम् ॥ [50]
 पितामहं तु हत्वा ते सुदुरैः मुरनिपूदन ।
 इतं वदेव त्रैलोक्यं शकथैवामिपेचित ।
 तत्पितामहाराज्यं स्वं प्रत्याहर्तुमिहार्हसि ॥
 अस्माभिः सहितो नाथ त्रैलोक्यगिदमन्ययम् ।
 प्रत्यानयस्व भद्रं ते राज्यं पैतामहं विभो ॥ [55]
 असुराणसहस्रसंभ्रमस्त्वं
 जय दिवि देवगणान्सहानुजस्वम् ।
 अमितबलपराक्रमोऽसि राज-

प्रतिशयसे स्वगुणैः पितामहं खम् ॥

Colophon

वेदांपायन इत्याच ।

निशम्य तेषां वचन महामति [60]

वंनिस्त्वा प्रीतमना महाबलः ।

आहापयामास स दैत्यकोटी-

त्रैलोक्यमथैव जयाम सर्वम् ॥

तस्य वद्वचनं श्रुत्वा बलैर्वैरोचनस्य तु ।

उद्योग परम चक्रुर्दानवा पुद्गहुर्मदाः ॥ [65]

महापद्मो निकुम्भश्च कुम्भकर्णश्च वीर्यवान् ।

काञ्चनाक्षः कपिस्कन्धो मेनाकः क्षितिकम्पनः ॥

सितकेशोर्ध्वयस्त्रश्च यजनामः शिखी जटी ।

सहस्रबाहुर्विकचो व्याघ्राक्षः शिवदर्शनः ॥

5दुरै सर्षे (for असुरगैर्) — Ms om lines 44-47 — (I
 44) D: कनलै (for बलवै) D: सर्षे (for सूरीने) K:
 मयुत्रे, D: T: G: 1-3 Ms सरुत्रे (for समुत्रे) — (L
 47) G: 1 s बलिं वैरोचनिं तदा (for ⁵) — Before line
 48, some Ms ins देवाः कतु — (L 49) G: देवाः कतुश्च
 दैत्येन्द्र (for ⁵) — (L 50) B De T: s G: 1-3 Ms s
 सह (for पागत्) — N: om line 51 — (L 51) D: T:
 Bom Poona eds G(ed) ह्युष्य (for सुपै सुर) — (L
 52) N: तेनेव, B: D: s G: 1-3 नदेत्त (for तदेव) — After
 line 52, T: s G: 1-3 Ms s ins

S** हत्वेन्द्रमसौ साधेनयामि सह दानव ।

— (L 53) D: Bom Poona eds G(ed) स्व (for स्व)
 K: N: V: s B: s D: D: s तव पैतामह राज्य; N: स्व
 पितामहाराज्यव, D: नत्पैतामहाराज्य स्व, T: G: s Ms s
 पुत्रः पैतामह राज्य (for ⁵) N: V: Ds प्रदानेयुम् (for
 'हर्तुम्') V: प्रदानयितुमर्हसि (for ⁵) — (L 54) T:
 G: s Ms s दैत्य, T: G: राज्य (for नाथ) — (L 57)
 K: s D: सदानुमस्त्वम्, K: D: युगत, D: सहाजुना-
 बान् (for महाजुमस्त्वम्) N: V: s B: s D: D: s T: G: s
 जय दिवि देवपति सहाजुगम्, T: G: s Ms s जय दिवि
 देवपतिं महाभयम् — (L 58) K: अतिपायित, T: G:
 लहदबल (for लसित) — (L 59) V: अतिशयसे स्व गुणै
 पितामहस्वम्, D: शयसे समगुणै पितामहस्वम् (310)

COLOPHON om in Ds — Mention of the Epic Dn
 Das D: — Mention of Khila N: V: s B Dn Ds
 D: s, — Sub-parian K: s s N: V: B: Dn Ds D:

s s दानमम्, Ks B: s D: T: s G: 1-3 Ms s दानमप्राप्तु
 भाव — Adhy name K: 1 s N: V: s B Dn Ds s
 s s बलेभियेक — Adhy no K: 21, V: Ds 234,
 B: 235, Dn 233, D: 22, D: 100, T: 289, G 285,
 G: 291, G: 299, G: 291, Ms 1

Ks om the ref — (L 60) T: G: s महाबलो (for
 'मतिरु') — (L 61) T: G: s महामना (for 'बल')
 — (L 62) V: s D: s T: s G: 1-3 Ms s 'कोटिं (for
 'कोटीम्) — (L 63) K: B D: s जयेम सर्वम्, Ds:
 T: G: जयाय सर्वं D: जयाय सर्वं, D: s जयन्तु सर्वम्,
 T: G: s युगलैवस्त्वम्, Ms s युगलैवय (Ms 'म') (for
 जयाय सर्वम्) — (L 64) K: s B: s D: s बलैर्वैरोचने-
 स्त्वा (for ⁵) — V: s om line 66 — (L 65) K: s
 D: s महाकुम्भो (for 'पद्म') D: निकुम्भश्च (for 'भिकु')
 B: s De Cal ed L(ed) पूर्णकुम्भश्च, T: s G: s Ms
 भासकप्यैश्च (for कुम्भश्च) — (L 67) T: G: s प्रमुस्कन्धो
 (for 'कपि') B: D: Cal ed व्याघ्राक्ष (for 'मेनाक')
 — (L 68) K: बहु, D: चक्रु (for शिन) G: T: s G:
 s Ms s चक्रुर्को (for [उ]र्ध्वयस्त्रश्च) K: s चक्रु (K: सनु-
 केशोर्ध्वं (K: द्वि श्रेयाश्च, D: सितकेशोर्ध्वयस्त्रश्च (for ⁵) D:
 चक्रुर्नाथ (for 'वद') Dn शिखा, G: सुपरी; G: शरी
 (for शिखी) — (L 69) K: विक्रमो, T: विक्रो (for
 'क्ष') B: s D: Cal ed जीनाक्ष, T: G: s व्याघ्राक्ष
 (for 'क्ष') D: मेघदहश्चतुर्भुज (for ⁵) — After line
 63, D: ins

S** विकृतो दीर्घगिद्धश्च सागुपायन एव च ॥

एकाक्ष एकपाण्डुडो त्रिगुदक्षश्चतुर्भुजः । [70]
 गजोदरो गजशिरा गजस्वन्धो गजेक्षणः ॥
 अपट्टद्वयश्चतुर्बकत्रो मेपनादी जलधमः ।
 फराद्यो ज्वालजिह्वश्च शताक्षः शतलोचनः ॥
 सहस्रपात्कृष्णमुग्धः कृष्णश्रेय महासुरः ।
 एणोत्खटो दानपतिः शैलकम्पी कुलाहलिः ॥ [75]
 समुद्रो रभसश्चण्डो धूम्रश्रेय त्रियकरः ।
 गोमित्रो गोक्षुरो रौद्रो गोदन्तः स्वसिक्तो ध्रुवः ॥
 मांसपो मांसभक्षश्च वेगवान्पेतुमाञ्जिनिः ।

पद्मदिग्धरीरश्च वृहलीर्तिर्महाहनुः ॥
 समप्रभो विकुम्भाण्डो विरूपाक्षो ह्राहरी । [80]
 श्वेतशीर्षकण्डहनुश्चन्द्रा चन्द्रतापनः ॥
 विश्वरो दीर्घबाहुश्च मद्यपो मारनाशनः ।
 कालकञ्जो महानोयः सरभः शलभः क्रथः ॥
 समुद्रमथनो नादी विततश्च महाबलः ।
 प्रलम्बो नरको वाली चेतुकः काललोचनः ॥ [85]
 वरिष्ठश्च गनिष्ठश्च भूतलोम्बधनो निमुः ।
 दुष्पसादः किरीटी च सूचीनकरो महासुरः ॥

— Ds om lines 70-72 — (L 70) एकपाण्डु, T1 Gs-s कोपवान् (for एकपाण्) Ks सुन्दो (for सुण्डो) T1 सुदु सुख, T2 G1 s-s Ms s चतसुख (for 'सुख') — (L 71) Dn गजशीपो (for 'शिरा) T1 s G1 s s Ms s अजातकोटो (T1 केतो, Ms s केतो) अदरा (for *) — After line 71 Gs s 125

10** क्षितिस्वन्ध शोभणोऽथ भ्रमनेत्रो गवेक्षण ।

While Ms s 1ms after line 71

11** वरिष्ठश्च शोभणोऽथ काश्चमाशो गजेक्षण ।

— (L 72) B1 s Ds T2 G1 s-s Ms s चतुर्द्वैतो, T1 मेघ भारी (for चतुर्बकत्रो) K1 s s B2 (marg) D1 s अलंघर, B2 सुलंघन, B3 जलधमम्, D2 जनधम (for जल) D3 मेघ भारो अलंघर, T1 जलदो जलधम (for *) — (L 73) Ms s विश्व (for उवाल) Bom Poona eds G(ed) जिह्वाय (for जिह्वश्च) D1 s Ms (1/7 lms) कालोम्ब लजिह्वश्च T1 Gs कालश्च त्रिभिः, Gs 'श्च क्रियाणिङ् (for *) Ks शताक्ष N2 Ds s शताम्भ; N3 शनाक्ष (for 'क्ष') Ks Ds शिताक्ष शितलोचन (for *) — (L 74) K N1 s V1 s B2 Dn D1 s सहस्रपाद् सुमुग्ध, Gs 'वाकृष्ण मुख (for *) V1 महावर (for 'सुर') — N1 om lines 75-76 — (L 75) Ds गजपति, Ds T2 G1 s Ms बाण (for दान) K1 B Ds Ds Ms s कुलाहल; T1 s G1 s 'चल (for 'कुलि) Ks एते मरैमहावला, V1 कैलकम्प-कुलाकुल (for *) — K1 om line 76 — (L 76) Ds चन्द्र (for चण्डो) N1 K1 s s B2 V1 s Dn D1 s महासुर (for विश्वकर) T1 Gs Ms s धूम्रशाय त्रियकर (for *) — (L 77) K1 s N1 B2 Dn D1 s s T1 गोमत्रो (for गोमत्रो) B1 Ds गोसुरो, Ds गोमुखो (for 'गोसुरो) B2 Ds D3 गोत्रगो गोसुरो (D3) सुखो रौद्रो (for *) Ks गोमन्त, Ds गोमन्त, T1 दन्ताय, Gs दन्ताय (for गोदन्त) — (L 78) K1 s Ds T2 G1 s G1 s Ms s मासलो, Ks 'दो (for 'पो) Ks N1 s V1 s B Dn Ds T1

शिवि, K1 Ds शनि, Ds स्थिर, Ds शिव; T2 G1 s Ms (m/ lms) जव, Ms s क्षिति (for शिनि) — (L 79) T2 G1 s कम्पो दीर्घ (for पद्मदिग्ध) Gs s Ms पद्मदिग्ध-सहस्रश्च (for *) Ds देवकीर्तिर्द (for वृहकी) Ks महा वतु, Ds 'चतु (for 'हनु) — (L 80) Ks Ds विकृ-प्याण्डो; Ds विकुम्भाण्डो Gs s विकृटरपो (for विकुम्भाण्डो) Ds हरो इति, T1 Bom Poona eds G(ed) महोदर (for ह्राहरी) — (L 81) Ds सत (for सेत) K1 s B2 Ds Ds चतुर्बतुख, Ks चन्द्रकेतुख, Ds चारुभातुख (for चन्द्रतुषु) Ds श्वेतदीर्घ कृष्णशीर्ष (for *) Ds श्वेतरीर्ष कृष्णशीर्ष (for *) Ds सुदतुख (for चन्द्रदा) T2 G1 s कर्ण, Gs दूर्जन (for मानन) T1 Gs Ms s चन्द्रभाक्ष (Ms 'वच' चन्द्रदीर्घ (for *) — (L 82) K1 s V2 Ds त्रिपुरो (for विश्वरो) B2 Ds Ds T2 G1 s s Ms s दीर्घकण्ठश्च T1 'कर्णाय (for 'बाहुश्च) B1 Ds त्रिपुरो दीर्घ कण्ठश्च (for *) Ds Ds मेघपो, Ds मद्यपो, T1 चर्मादी (for मद्यपो) Ds मेघपो मरुताम (for *) — (L 83) Ds कालकण्डो; T2 Ms तालनयो, T2 G1 s-s Ms कालनयो (for 'कत्रो) Ks महानाम, Ks N1 B1 D1 s 'भाग, V1 'बाहु (for 'क्रोध) K1 s V2 Dn Ds-s काल कुम्भो (K1 कालकुम्भो, V2 कालजपो, Dn Ds तालजपो, Ds कालकण्डो) महानाम, Ks कालक्षत्रो महानाम (for *) Ds कलम शलभ शङ्ख, Ds शलभ सशङ्ख शङ्ख; T2 शङ्खश्च लभश्च (for *) — (L 84) K1 Ds नन्दी (for नादी) B1 निदिग्ध; Ds विन; D2 विदमश्च, Cal ed विदमश्च (for वितनश्च) — (L 85) चेतुक (for नरको) Ds s T2 ब्याली (for वाली) B1 s Ds Ds Gs Ms सक्षम, T1 G1 s वासुकि (for चेतुक) — (L 86) K1 s Ds T2 गतिष्टर (for बरि) N1 V1 s B Dn D1 s s T1 G1-s गतिष्टर (for गति) Ds Bom Poona eds G(ed) भूतलोमा तथा त्रिपु (D2 'यु) (for *) — (L 87) K1-s N1 B1 s (marg as above) s Dn Ds s (sup lms as above) s T2 G1 s s Ms सुपसाद्, N1 'शय', Ds अयमाद्; T1 संयसाद्

सुवाहः कुञ्जवाहश्च करुणः कलशोदरः ।
 सोमपो देवयाजी च प्रवरो वीरमर्दनः ॥
 शुभ्रपुः खण्डशक्तिश्च हुणिनेजः शशिध्वजः । [90]
 यथास्मृति मया प्रोक्ता नरीचेः कीर्तिवर्धनाः ॥
 एते चान्ये च बहवो नानामूपणभूयिताः ।
 रथौघैर्हेतुसाहस्रैर्युयुर्थोत्तुमरिदमाः ॥
 दिव्याम्बरधरा दैत्या दिव्यमात्स्यानुलेपनाः ।
 दिव्यैश्च कवचैर्नद्या दिव्यैर्ध्वोच्छ्रितैर्ध्वजैः ॥ [95]
 दिव्यानुधधरा दैत्या गर्जमाना यथाम्बुदाः ।
 शहस्री रथनिर्घोषश्चालयन्तो वसुंधारम् ॥
 महाबला दिव्यबलाश्रुधारिणो
 भुजंगमोगप्रतिर्भैर्माहामुजेः ।

सुदुर्जया दैत्यवृषाः सुरारथो [100]
 दितिप्रिया लोहितलोहितेहाणाः ॥
 ते जगमुरफेज्वलनोप्रवीर्या
 महेन्द्रवशाशिनितुल्यवेगा ।
 विवृद्धदंष्ट्रा हरिधूमकेशा
 विन्दमानाः शरदीय मेघाः ॥ [105]
 सहस्रगह्वरौघश्च वरुः पुत्रो महामुरः ।
 रथातिरथकोट्यासौ संनहत महानलः ॥
 सर्वे मायाधरा दैत्या सर्वे दिव्यास्त्रयोपिन ।
 सर्वे मदवलोलिङ्गताः सर्वे लक्षधरास्तथा ॥
 सर्वे काञ्चनशैलाभाः पीतकौशेयवाससः । [110]
 किरिटीष्णीपमुकुटा दिव्यभूषणभूयिताः ॥

(for दुष्ट) V३ सुप्रमाद- किरिटीश, D३ अग्रमाद- किरिटीश
 (for) D३ रसूलचक्रो (for सूचीयन्त्रो) K३ महासु (for
 'सुर') — (I 88) A३ च सुवीर्यं, K३ B३ D३ T३ कल
 वाहश्च, B३ T३ G३ s M३ ; कुण्ड (for कुञ्ज) K३ करुणः
 N३ D३ G३ करुण, T३ G३ s M३ ; तरुण (for करुण)
 — (L 89) D३ D३ सोमपा, G३ स विप्रवो (for सोमपो)
 Cal ed- न्यात्री (for याजी) D३ सोमपादो देवयाजी, T३
 'देवोश्च याजी च (for) D३ प्रवरो (for प्रवरो) D३ रण
 (for वीर) — (L 90) J३ s ; D३ ; सुषय, K३ सुसूय,
 M३ सुशीव (for शुभ्रपु) N३ V३ B३ s D३ D३ खण्ड, D३
 चन्द्र (for खण्ड) B३ सुषय खण्डशक्तिश्च D३ शुभ्रपु
 शम्बर शर्का, T३ s G३ s M३ सुशीव (T३ G३ s श्रमश्च)
 चण्डशक्तिश्च, C३ सुशीवश्च सप्त (for) K३ N३ B३ s D३ ;
 हुणिनेज, K३ s B३ D३ कुश, N३ V३ s धूम, D३ कुश, T३
 s G३ s- M३ भूमि (for कुलि) K३ D३ शिशिध्वज
 (for शशि) D३ D३ कुशनेत्र शिशिध्वज, Bom Poona
 eds O(ed) शिशिध्वज (for) — After line
 90, T३ G३ s M३ s 105

D३ दिव्याम्बर (for 'शुभ्र') D३ घना (for [ज]सुदा)
 — (L 97) T३ श्रीमैत्र, T३ G३ s ; श्रीमैत्र (for सुरदी)
 N३ V३ s B३ D३ D३ D३ घोषैश्च (for निर्घोषैश्च) K३ D३
 सुदुर्जयघोषैश्च, B३ s D३ 'हि' रुन्दनागोपैश्च, D३ 'द्विज
 घोषैश्च (for) T३ G३ ; नादपन्नो (for चाल') — T३ G३ s
 M३ s om lines 98 101 — (L 99) T३ महाबले (for
 'मुजे') N३ भुजंगमोगप्रतिना महामुजा — (L 100) K३
 D३ देहदग्ना, V३ 'वरा, G३ 'चरा' (for 'वृषा') — (L
 101) D३ विप्लव (for होलिह) — (L 102) K३ निर्घमुर
 (for तेज') K३ N३ s V३ B३ s D३ D३ D३ s ; ज्वलनेन्दु-
 V३ B३ 'मन्द', D३ ज्वलितेन्दु (for 'चलनोप') D३ ते
 जगमुरफेज्वलनेन्दुवर्धसो, T३ लसुश्र सुयंज्वलनातिवीर्या, T३
 G३ s- M३ s ; ते वासुसुयंज्वलनेन्दु' G३ 'ज'वीर्या' — (L
 103) V३ B३ वीर्याशनि (for वज्रा') — (L 104) N३ B
 D३ D३ T३ G३ s- M३ s विवृष्ट, V३ प्रवृष्ट, T३ प्रवृष्ट
 (for विवृष्ट) — (L 105) K३ B३ T३ विवर्धमाना (for
 विवर्ध') G३ मरिन्दु (for 'वीर') — (L 106) N३ B३
 T३ s G३ s ; M३ s महाबल (for 'सुर') K३ हिते तुभो
 महाबल (for) — (L 107) D३ T३ G३ s M३ s ; कोट्या
 स, D३ कोट्याले, T३ कोट्या च, G३ कोट्याश्च (for 'कोट्या-
 सो) N३ D३ समनहत् (for समहत्) B३ Cal ed. स वीर्यं
 वाज, T३ G३ ; महामुर (for 'चल') B३ D३ समनहत् वीर्यं
 वाज, M३ समनहत महाबला (for) — (L 108) N३
 B३ s D३ T३ G३ M३ s द्या (for दैत्या) T३ G३ सर्वं माया
 विद्ध द्या (for) N३ om lines 105-109' — (L
 109) K३-3 N३ s V३ s D३ D३ T३ G३ ; सुरा, K३ D३
 D३ s ; M३ सुरा, D३ सूर्या, B३ पा, G३ ; भुजम् (for
 तथा) T३ सर्वे लक्षधरास्तथा (for) — (L 110) B३ s

12 ** विसुहस्रो भीषणश्च आरुनागो महाबल ।
 [T३ M३ s ; नागो (for नागो)]
 — T३ G३ s ; M३ s om line 91 — (L 91) T३ यथामति
 (for 'रमति) D३ यथास्मृतिरनुप्रोक्ता (for) K३ s ; N३
 D३ मातीचा (for मरीचे) — (L 92) D३ क्लृण (for
 भूषण) — (L 93) B३ D३ D३ दयुधुन्वाव दक्षिणा (for
) — (L 94) B३ s De Cal ed दिग्मसात् D३ 'द्वाम्बर
 धरा (for) K३ om (hapl) 94-96' B३ s De Cal ed
 स्तम्भ (for मातम्भ) — भूयिता (for लेपना)
 — (L 95) K३ युक्ता (for वरु) — (L 95) V३ B३ D३

हिरण्यकन्धाः सर्वे हिरण्यध्वजचेतवः ।
 स्पन्दन्तश्च व्यराजन्त शारदाः ये महा इव ॥
 तापनीयैर्वरीर्षिरेतलज्जलिप्रभैः ।
 हेमपरितमुद्गस्थाः पुष्पिता इव हिडुवाः ॥ [115]
 तेषा मध्यगतो वाणः प्रादुषीरोत्थितो पन ।
 स्थितः शक्तिगदापाणिस्त्रिनत्वप्रतिभे रथे ॥
 चित्राक्षेपाध्वजयुगे चित्रभक्तिविराजिते ।
 गदापरिचमपूर्णे हेमजालविभूषिते ॥
 अन्वीयमानो दितिजैर्षालस्त्रिवैरिवाशुमान् । [120]
 नानाप्रहरणैर्षीरिस्तीक्ष्णदंष्ट्रैरिवोरुभै ॥
 पञ्च तस्य महावीर्या दानना युद्धुर्मदाः ।
 ररक्ष रथमव्यप्रा व्यादितास्या भयापदाः ॥
 मुवाहुर्मपनाद्भ्र भीमवेगश्च वीर्यान् ।
 तथा गगतमूर्धा च वेगान्वेषुतुमानपि ॥ [125]
 वनकरजतभक्तिचित्रपार्श्वे

पतगपतिप्रतिभे रथे स्थितोऽभूत् ।

जलदनिनदुत्पन्नेमिषोपे

मुषाणसैन्यपथाय दानवेन्द्रः ॥

धनायुषायाः पुत्रस्तु बलो नाम महासुरः । [130]

युतः शनसहस्रेण रथानां भीमवर्चसाम् ॥

युष्मत्क्षसहस्रेण रथमारुह्य वीर्यान् ।

नीलायसमय धोरं वायसाङ्कं मुदुर्जयम् ॥

नीलाम्बरधरः श्रीमान्वैह्वर्याचलसनिभः ।

महता रथवृन्देन प्रययौ दानवस्तदा । [135]

तत्रैकार्णवसन्नाशे सैन्यमथ्ये व्यराजत ।

प्रभातसमये श्रीमान्समुद्रस्य श्वाशुमान् ॥

सुतप्रज्ञान्मन्दतुल्यवर्चसा

विशारतराजतद्विष्णुणारः ।

किरीटमुल्लेन विभाति शोभिना [140]

यथा गिरिः शृङ्गवरेण भास्वता ॥

Cal ed सर्वे (for दीन) — (L. 111) V s B s D s D s
 मुदुर् (for 'दा') G s M s विरीममुदुष्णीया (for ' ') T s
 G s M s दिव्यामरगमुषिता (for ' ') — (L. 113)
 T s G s s s M s नमसीव महाप्रहा (for ' ') — (L. 114)
 T s महादहैर, G s M s महापिच्छैर (for 'रिर्षि') B s
 D s Cal ed कलासि; D s अहारैर, D s अनादि T s G s
 दावादि (for अल) T s G s M s ज्वलितारिदमप्रभै
 (for ' ') — (L. 115) K s D s शृङ्गस्यै, D s शृङ्गैश्च (for
 'शृङ्गस्या') K s D s किञ्चुके (for 'का') — (L. 116) K s
 (इ)स्थिते (for (इ)स्थिते) — (L. 117) T s G s M s चक्र
 (for शक्ति) — (L. 118) K s विधिप्राज्ञ, V s D s D s
 विश्राज्ञे त (D s च) (for 'शेषा') M s युजे (for 'युगे')
 K s D s विश्रयवजयुगे विज्रे, T s G s विश्राज्ञे चचमयुजे (for
 ' ') V s शक्ति, D s च्वन, G s निधि (for 'यक्ति')
 — (L. 119) T s G s M s भक्ति, G s मिक्ति (for
 'जाल') T s हेमभित्तिविराजिते (for ' ') — T s G s om.
 lines 120-123 — (L. 123) G s आरारु (for अयप्रा)
 N s V s D s महामया, B s D s भयानका, T s G s
 M s इवान्नाका (for अयावहा) — (L. 124) D s वमुषिदः
 T s अमोघो (for मुवाहुर्) G s अमोघमेघो नाद्रश्च (for ' ')
 K s D n D s s भीमानम्बु (for 'बमम्बु') — (L. 125) D s
 T s G s s कनक (for वापन) — (L. 125) K s परि
 चन्द्रे, T s शक्तिवर्धये, G s चारिचन्दये, G s M s च वा (M s
 पा)रिस्थे (for विषयार्थे) D s कनकरजतशक्तिचित्रपार्श्वे,

T s तभक्तवारिस्थे — (L. 127) N s विशाले (for स्थितो
 अभूत्) K s पतग s s महासये स्थितोऽभूत्; D s पतगपतिभे रथे
 स्थितोऽभूत् — (L. 128) T s G s मुल्लदनिवन्द (for 'निन्द
 तुल्य') N s V s D s चोपे (for 'चोपे') — (L. 129) D s
 वायव्यो (for दानवेन्द्र) — After line 129, T s G s
 M s s ins an addl colophon [Sub purean T s G s
 M s वामनप्रादुर्भाव — Adhy name G s बलिबुद्ध
 सवाद — Adhy no T s 209, G s 292, M s 2]
 — Before line 130, T s G s M s ins वैदापायन — (L.
 130) D s नलो (for बलो) — (L. 131) T s सिद्ध, G s M s s
 स्थित (for युत) M s महतो भीमवर्चसा; T s G s M s रथा
 (T s तिरा)ना किञ्चिन्निक्तानम् (for ' ') — (L. 132) D n
 D s क्रस्य (for क्रक्ष) — (L. 133) K s महापोर (for 'मय
 पोर्) K s D s नीलायसं (K s युपे) महापोरं (for ' ') K s
 D s वायसाङ्कं V s साङ्क, D s वायसाङ्क (for वायसाङ्क) K s
 वायसाङ्कमुर्दिक्म् (for ' ') — D s om lines 134-135
 M s om (hapl) lines 134-137 — (L. 135) K s
 D s D s च्वेनेन, K s N s V s B s D n D s T s s
 G s s s वनेन, K s च्वेन (for वृन्देन) T s G s s s
 M s मेघोपैः T s G s मल्लोऽथैव दानव (for ' ') — (L. 137)
 D s श्रीमान् (for श्री) V s अम्बान्, D s ह्युत्थित D s स
 समुद्र (for समुद्रस्य) — (L. 139) D s Cal ed गणालः;
 M s गुणाहला (for 'कर') — (L. 140) T s G s s s
 च्वेनेन (for मुष्पेनेन) K s रराज (for विभाति) M s s किरीट

पट्टि रथमहस्त्राणि नमुचेरसुरस्य वै ।

खरसुगन्धिनि सर्वाणि मेघतुल्यस्त्राणि च ॥

नानाम्रहरणाः सर्वे सर्वे ते चित्रयोधिनिः ।

महाभ्रघनसकाशा वैगवन्तो महाबलाः ॥ [145]

रथो व्याघ्रसहस्रेण युक्तः परमवेगवान् ।

नमुचेरसुरेन्द्रस्य सर्वैरत्नविभूषितः ॥

शार्दूलचिह्नं शुशुभे तस्य केतुर्हिरण्यमयः ।

रथमध्येऽसुरेशस्य मध्यदिनरविर्धया ॥

स भीमवेगश्च महावलश्च [150]

प्रगृह्य षाप दिग्मवानिव स्थितः ।

नीलाम्बरः काञ्चनपट्टनक्षो

दिशागजो यद्बहुपेवकश्च ॥

किंकिणीजालनिर्घोषं तपनीयविभूषितम् ।

सपताकज्यजोपेतं ससप्यमिव तोयदम् ॥ [155]

चक्रैश्चतुर्भिः सयुक्तमष्टनस्त्रायतान्तरम् ।

कृतेन तथैव (M⁴ विभाति) शोभता — (L 142) G¹ एही
रथसहस्रेण (for ^a) — (L 143) K² रथाणि, K² Dn
D¹ २ बलानि, N² V¹ २ D² वराणि (for रवाणि) — (L
146) B¹ २ D² घोषैकम् (for नैव) — (L 148) T¹ २
G¹ २-३ M² ४ केतु (for चिह्न) T¹ २ G¹ २ २ M² ४ दीप्तो
(for केतुः) — (L 149) B¹ २ D² ० दिनमध्ये (for मध्य
दिन) K² रविर्मध्ये दिने यथा (for ^b) — (L 150) T²
G¹ महाभ्रघनश्च (for महावलश्च) G² र भीमवेगं सुमहा
महावल — (L 152) B² (marg) D² नीलान्न T¹ २
G¹ २ २ M² ४ पीताम्बर (for नीला) V¹ दृष्ट (for पट्ट
— (L 153) N² युक्तमपैति सद्य, T² G¹ वा तपनीयकश्च,
M² ४ यद्बहुपेवकश्चम् (for तकश्च) — (L 154) N² B¹ २
Cal ed परिष्कृतम् (for विभूषि) — V¹ om line 155
— (L 156) G² ४ अष्टमस्त्रयुद्धोत्तमम् (for ^b) — N²
om lines 157-158 — (L 157) T¹ Rem Pouna ed
G(ed) [अ]द्वियम् T² १ २ २ M² ४ [अ]र्षि (for [अ]र्ष)
— (L 158) V¹ G¹ २ M² ४ शोभ, D² वैव T¹ Dom Pouna
eds G(ed) तोर (for द्विय) B¹ २ D² D² परिष्कृतम् (for
'दृष्टम्) — (L 159) K² हेमरत्नविभूषितम् (for ^b)
— (L 160) T² (vi) शर (for शर) B² D² सङ्कीर्णं (for
'सङ्कीर्ण') D² त्प्रीतिशरसङ्कीर्णं (for ^b) T² G¹ ४ 'सयुक्तम्
(for सङ्कृतम्) — N² om line 161 — (J 161) V¹
B¹ मुख (for युद्ध) K² २ D² हेमरत्न, D² चापरल,
D² मानरत्न (for शङ्क) B D² T¹ G¹ २ आरतोऽस्यो

हेमजालाकुल दीर्घं कालचक्रनिबोधतम् ॥

नानायुधधर दिव्य व्याघ्रचर्मपरिष्कृतम् ।

ईहायुगमणकीर्णं चित्रभक्तिविराजितम् ॥

तूपीरशतसपूर्णं शक्तिमोमरसङ्कृतम् । [160]

गदासुद्धरसबाध धनुरत्नविभूषितम् ॥

सुत्तमृशसहस्रेण लम्बकैःसर्ववर्चसा ।

राजतेज विकीर्णेन शोभितं सिंहकेतुना ॥

स तेन शुशुभे देव्यो विश्वकर्मा मयो बली ।

रथरत्ने स्थितः श्रीमानुदयस्य इवानुमान् ॥ [165]

हिमरजतसुवर्गादशोमिताद्

मणिकनकोऽञ्जलचारुमत्तिचित्रम् ।

अयुतज्ञानसहस्रमूर्तिना-

मयमनुयानि महाहवे रथानाम् ॥

Colophon

रथम् (for ^b) — (L 162) B¹ दृष्ट, Dn Dst करव (for
कश्च) B² पद्मद्विजलकवर्षता (for ^b) — D² om lines 163-
169 with the colophon — (L 163) N² B¹ २ D² T² २
G¹ २-३ M² [वृ]ज दीप्तं N² V¹ २ D² प्रकीर्णं, M² च
दीप्तं (for विकीर्णेन) K² २ D² चित्र D² २ हस (for सिंह
— (L 164) K² N² V¹ २ B² Dn D² D² २ २ २ मयो
मान् (K² मानाम्) विस्वर्णिना, N² विश्व-कर्ममो बली (for
^b) — (L 165) N² स रथे शु, V¹ रथमध्ये, V² D² D²
'मणि, G² 'युके (for 'रत्ने) — (L 166) K² २ D²
विमलरजत *** शोमिताद् (D² 'शो), K² विमलरजत
मिन्दुशो', K² N² V¹ २ B² Dn D² २-३ विमलरजतमिन्दुशो',
M² ४ यद्बहुपेवकश्चम् (for तकश्च) — (L 167) G²
'भना'श्च — (L 167) G² मितिचित्रिताद् (for 'चाद
मत्तिचित्रम्) T¹ २ G¹ २ २ M² ४ मणिकनकोऽञ्जल
G² 'चित्'मत्तिचित्रिताद् — (L 168) G² om, M²
सुग (for शत) — (L 169) N² महारथो, D² २ T²
तदा महा (for महाहवे) K² सुरभट्टतपनस्युपयादि रथानाम्,
K² V¹ २ अथमनुयानि रथो महार', N² अनुयानि कथामनोर',
B² Dn अथमनुयानि रथो (B² 'थ' महार', D² मयमनु
प
यानि रथा महार', T² G¹ २ M² ४ मयमनुयानु रथाहवे र'

Colophon om in K² २ D² २ — Mention of the
Epic K² D² D² D² २ — Mention of Aśhva
V¹ २ B² D² २ D² २ — Sub-paran K² V¹ २ B² D²
वाग्मम्. K² B¹ २ Dn D² २ २ T² G¹ २ २ M² ४ वामप्रह

वैशंपायन उवाच ।

पुलोमा तु महादेव्यस्त्रिमिराकारगह्वर । [170]

आसुरोहायस घोर रथं पररथाह्वजम् ॥

उत्कीर्णपर्वताकार लोहजालान्तरान्तरम् ।

नेमिघोषेण महता क्षुभ्यन्तमिच सागरम् ॥

गदापरिघनिस्त्रिंशः सतोमरपरश्वधैः ।

शक्तिमुद्गरसङ्घीर्णं सतोयमिच तोयदम् ॥ [175]

रथमुद्रसहस्रेण सयुक्तं वायुवेगिना ।

पुलोमारख्य युद्धाय प्रस्थितो युद्धदुर्भरः ॥

पट्टिं रथसहस्राणि पुलोमान महारथम् ।

अन्वयु सूर्यवर्णानि प्रदीप्तानीव तेजसा ॥

खड्गध्वजेन महता तप्तकाञ्चनपर्चसा । [180]

भाजते रथमध्वज्यः पर्वतख्य इनाशुमान् ॥

स चारुचामीनरपट्टनद्वौ

महागदा कालनिभा महाबलः ।

प्रगृह्य वज्राज स सैन्यमध्ये

काष्णायसः केतुरिवोत्थितोऽर्ष्याम् ॥ [185]

हयग्रीरस्तु बलरान्द्वयग्रीवो महाबलः ।

शूलः शतसहस्रेण रथाना रथसत्तमः ॥

धराधरनिभाकार सपत्नानीकमर्दनम् ।

स्यन्दन मीममास्थाय युद्धायामिमुपः स्थित ॥

श्वेतशूलप्रतीकाशः श्वेतदण्डबभूवपणः । [190]

मुमुभे रथग्राभ्यरथश्वेतसूत्रं इवाचलः ॥

महता सप्तशीर्षेण शोभिना नामरक्षतना ।

श्वेदूर्ध्वमणिचित्रेण प्रवालदङ्कुरोभिना ।

अमितचलपरारक्रमगुतीना

र्ष्य, Ds वामनाद्यानम् — Adhy name B1 s Ds मय सनहनम् Gs कलिनमुर्चिमययुद्धसदाह — Adhy no Ks 22, Vs Ds; 235, B2 236, Dn 234, D1 s 229, T1 291, G1 s 287, Gs s 293, Ms s 3

K1 om the ref — (L 170) Gs s Ms s उदा (for महा) N1 B1 s Ds T1 s G1 s s Ms s सनिम, N2 Vs Ds सनिभम् B2 Dn नाद्धम् (for 'र) Ks Ds Ms त्रिमिरावासागह्वरम् (Ms सनिभ) (for ') — (L 171) N1 रथ (for [आ]यस) N1 ले च (for रथ) — (L 172) Ks Ds Ds इरुणी, N2 Ms उरुणी (for उरुणी) N1 पर्वताकारसत्तम, B1 s Ds पर्वतोःकरसकान, T1 Gs s Ms पर्वतप्रतिमाकार, T1 G1 s पर्वतमुद्गरप्रतीकाश (for ") — (L 173) Ks निघोषेण महाघोर (for ") N1 मूलान्तम् (for ह्यम्) T1 G1 s Ms s क्षोभयन्त मदो दयिम (for ') — (L 174) Ks Ds T1 s G1 s s Ms s निश्चित (for ') B1 Ds Cal ed तोमरं स, T1 G1 s s तोमराधम (Gs ') (for सतोमर) G1 Gs तोमराधपरश्व (Gs 'परं दृढम् (for ') — (L 175) Ds तोमर (for मुद्गर) B1 Ds T1 s G1 s Ms सपूर्ण (for सङ्घीर्ण) Ks वारिदम् (for तोय) — (L 176) B1 s Ds वेगितम्, T1 G1 s Ms s नम् (for 'वा) Gs s युष्ं माएतसेवि तम् (Gs 'वेगिना) — (L 177) Gs s Ms s वेगेन (for युद्धाय) N1 पुलोमा तु समाह्वय, V1 मा रथमाह्व (for ") — (L 178) T1 सर्व (for पट्टि) B1 s Ds T1 s G1 s Ms महाबलम् Ds रथा (for 'रथम्) N1 दीप्तानीव सवेजसा (for ') — (L 179) Ns शस्त्रीयु (for शस्त्रयु) Ks प्रदीप्तानां च, Ks 'नि शु, Dn1 D1 निव; Ds 'नि च

(for 'वीव) N1 B1 s Ds आनमानानि तेनमा T1 शां रथानि च त' (for ') — Ds om (hapl) line 180 — (L 180) K1 s K1 G(ed) र' T1 (for सत्र) — (L 181) K1 s Ns Dn D1 राजते, K1 s Ds T1 s G1 s Ms s मुमुभे (for भ्रान्ते) K1 इरुणं (for पर्वतस्य) — (L 182) Ks N1 V1 s B Ds रथ T1 s Gs Ms सु (for स) Ds चारु (for चर) — (L 183) B1 s Ds s महागदा (for महाबल) Ds महदनुर्वपराधमहाबल, T1 महाबल कालनिर्णयं गदां यदम् (sic), T1 G1 s बल (T1 'ल') बल निभानं स्वर्णं गदाय, Gs s Ms s बल कालनिना गदा इत्य — (L 184) T1 G1 s चक्राम स, Ms s चक्रावतन (for चक्राज) Ks s N1 s V1 Bn Dn D1 s शत्रु- (for सैन्य) Vs प्रगृह्य बध्नाम स शत्रुमध्ये — (185) Ns Dn Ds D1 s Dv काष्णायसी (for स) K1 s B1 [आ]स्थितोऽर्ष्याम् (B 2) (for [उ]स्थि) B1 s Ds काष्णायसी केतुरिवोत्थितोऽर्ष्याम् (for ') T1 G1 काष्णायसी केतुरिवोत्थितोऽर्ष्याम् (for ') T1 G1 काष्णायसी केतुरिवोत्थितोऽर्ष्याम् (for ') Bom P1 om ed; G(ed) काष्णायसी केतुरिवोत्थितोऽर्ष्याम् — (L 186) Ds महागुरे (for चर) Ks N1 s V1 s B Dn Ds D1 s s इयर्ष्यावैर्नद्वान् (B1 D1 'बडै), T1 G1 s Ms 'प्रविशन्तु दावये (for ') — (L 187) Ks रथि (for रथ) — (L 188) T1 धाराधर (for च') Ds सुवता कारं (for निमा) — (L 189) D1 s [अ]भियुत; D1 सयुल (for [अ]भि) Gs यर्षा (for स्थित) D1 युद्धाया भिमततया (for ') — (L 190) Ds T1 Gs भूरित (for भूयण) T1 G1 s शावदुर्ध्वमिवदुर्ध्वलम् (G1 'ल) (for ') — (L 191) Ks s N1 s Vs Bn Dn D1 s s शोभिनी !

- वररथिनामनुजग्मुस्सर्जितानाम् । [195]
 असुराणशतानि गच्छमानं
 त्रिदशगणा इव दासवं प्रयान्तम् ॥
 प्रह्लादस्तु महाप्राहः सर्वशास्त्रविशारदः ।
 सर्वनायाधरः श्रीमान्यष्टा क्रतुहृत्तरपि ॥
 समनद्यत् तेजस्वी पावकाचिःसमप्रभः । [200]
 रथानीकेन गह्वा दुर्दिनाम्बोदनादिना ॥
 द्युरेणामितवीर्येण हेमकुण्डलधारिणा ।
 द्रुतो देहासहस्रेण देवैरिव पितामहः ॥
 खवीर्यादधणीदंष्ट्रो मन्वाचारणविक्रमः ।
 सुरसैम्यस्य सर्वेश प्रतिरोध इव स्थितः ॥ [205]
 स धैर्येणोदधेस्तुल्यो वपुषामिदिव ज्वलन् ।
 तेजसा भास्कराकारः क्षमया पृथिवीसमः ॥
 तालध्वजेन दीप्तिन रथेनातिविराजता ।
 तं यान्तमनुयान्ति सा दानवाः शतस्रपशः ॥
 सर्वे हिरण्यकवचाः सर्वे रत्नविभूषिताः । [210]
 दिव्यह्वारगामरणाः समरेष्वनिवर्धिनः ॥

- जाम्बूनदविचित्राङ्गा वैदूर्यविकृताङ्गदाः ।
 दिव्यस्वन्दनमध्यस्थाः खसा इव महामहाः ॥
 आचारवाञ्छैव जितेन्द्रियश्च
 धर्मो रतः सत्यपरोऽनसूयः । [215]
 स्थितोऽस्मितोयाम्बुदवायुकुल्पो
 रूपी यथा सर्वहरः कृतान्तः ॥
 शम्बरस्तु महामाघो दैत्यान्त रथयूथपः ।
 आरुरोह रथं दिव्य सर्वयुद्धविशारदः ॥
 लोहिताक्षो महाबाहुः प्रपन्नोत्तमहण्डलः । [220]
 जीमूतपनसकशो दिव्यश्रगानुपेनः ॥
 विगुह्योतगिकाशेन मुहुटेनाकारपेसा ।
 मणिरत्नविचित्रेण वैदूर्यान्तरसोभिना ॥
 तापनीयेन महता कथचेन विराजता ।
 सध्याधेपेय सङ्गमः श्रीमानस्तशिलोचयः ॥ [225]
 त्रिशच्छतसहस्राणि दैत्याना चित्रयोषितानाम् ।
 वलिना कालकल्पानामग्न्युः शम्बर वदा ॥
 युक्त ह्यसहस्रेण शुक्रवर्णेन राजता ।

Bs होमता, Bs Ds Ts : Gs २-३ Ms राजता, Ds भास्वता (for दोगिता) — (L. 193) Ts : Gs ३ Ms ४ प्रयाणन्तरसोभिना (for^a) — (L. 194) Ms Bom Poona eds G(ed) पञ्चमहाह्वीना (for 'मनुवीना) — (L. 195) Bs अति, Ds नुर (for वर) Ts Gs उदधितानाम् (for ऊर्ध्वं) Ts २२ रथेनानुजग्मुस्सर्जितानाम् — (L. 196) Ts Gs Ms Bom Poona eds G(ed) गणतानामि (for 'नि) — Before line 198, Ns 1112 वैशंपायन उवाच — (L. 198) Ks ३ महाप्राह, Cal ed प्रह (for 'प्राह) Ts : Gs २-३ Ms ४ दान (for 'दाद्य) — (I. 199) दध (for माया) Bs विष्णु, Bs Ds प्रयु (for कथि) — (L. 200) Ks V2 Ds ४ स सैनस्य तेजस्वी, Bs समनद्य कथे, Ts Gs सनद्य तु महानेजा, Ts Gs ३ Ms ४ सनद्यत् (for 'हा स) महानेजा (for^a) Ts Gs ३ समद्युति (for 'प्रद्य) — (L. 201) Ds G(ed) रथाम्बोदेन महता (for^a) — (L. 204) Ks स्वर्धरेण (for 'वर्द) Bs Ds दीप्तो (for रस्तो) Ds खवीर्योदधेन रस्तो, Ts Gs ३ वर्दारत्त (for 'रत्त) मनाहो, Ts स सर्वयोर्वीर्यदीप्तिर, Ms स्ववीर्योऽश्ववीर्यंथ, Ms 'वर्दारत्तवीर्यंथ (for^a) Ts Gs ३ Ms ४ मातङ्ग (for वारण) — As om lines 205 206 — (L. 205) Ds [क]पर; Ts : Gs ३ Ms ४ [उ]स्थित (for स्थित)

— (L. 208) Ks ३ ३ Ns ३ Bs Da Ds ३ ३ Ms स्वर्धरेण; Vs Ts Gs-३ स्वर्धे (for स र्धे) Ks Ds Ds ३ ३ Ts Gs प्रदीप्तारि (for 'वदुर्ध) Ts ३ Gs ३ ३ Ms ४ स्वयम् (for 'जलन्) — (L. 208) Ks वार, Ds नील (for ताल) . — (L. 209) Ts यान्त समनुयान्ति स्स (for^a) Ks ३ Ds दैत्या खसस्रपश (for^a) — (L. 211) Ks स्ररेयु, Ts समरे हि (for 'रेयु) — (L. 212) Bs ३ Ds वैदूर्यरथिता हरा, Ts ३ Gs ३ ३ Ms ४ 'हस्रयूणा (for^a) — (L. 213) दिव्या (for 'हस्ता) — (L. 215) Ts Gs ३ धर्मो रत सुलपरोऽनसूय — (L. 216) Ds (inf) in as above; Ts ३ Gs ३ ३ Ms ४ लोचयश्च (for 'नुद) Ds स्थितोऽस्मितोयाम्बु-वस्व कपो — (L. 217) Ks Ds रूपो हण्डल समरेऽति कोविद, Ds कथे यथा प्राग्दर हुवाच — (L. 218) Ks Ds Ds ३ रथयूथमथ (for^a) — (L. 219) Ts Gs ३ वीर्यं, Ts Gs ४ सज (for दिव्य) Ks स्वर्धरेण (for सर्व युद्ध) Ks Ds विशारदम् (for 'द) — (L. 220) Gs Ms प्रदीर्घ Ms 'हृ लोचनहण्डल, Gs ४ प्रतसमिधु' (for^a) — (L. 221) Ts ३ Gs ३ ३ Ms ४ गण (for घन) — (L. 222) Bs Gs ३ त्रिशुक्रोत्तर (for विष्णुपुत्रो) Ns Vs ३ निकयेन, Ds ३ विकामन, Ts त्रिशेकायि (for त्रिकायेन) . Ns ३ तेजसा (for 'वर्धसा) Ts : Gs २-३ Ms ४ निरीद्वेनोचतो

चले पितासुरवरः सुराणामिव वासवः ॥
 सर्वायुधवरोपेतं किंकिणीजालभूषितम् ।
 युक्तानां वाजिसुरन्यानां सद्स्वप्नाश्रुगागिनाम् ॥ [255]
 रथमारुह्य दैत्येन्द्रो वभौ मेरुरिवापरः ।
 किंकिणीजालपर्यन्तं मनेन्द्रध्वजशोभितम् ।
 सध्याध्रसमवर्णाभिः पताकाभिरलङ्कृतम् ॥
 प्रवालजाम्बूनदभक्तिचित्रं
 ब्यालं विमुक्तान्तरनेमिघोषम् । [260]
 रथं समारुह्य किरीटमाली
 चयौ स युद्धाय महासुरेन्द्रः ॥
 विरोचनानुजश्वैव वृजन्मभो नाम दानवः ।
 स्यन्दनेर्वेहुसाहसैर्मणिकाञ्चनभूषितैः ॥
 द्युतो मदवलोत्सिर्चन्दैवारिरिमर्दनः । [265]

प्रासपाशमदाहसैर्दानवैर्दुद्रकाङ्घ्रिभिः ॥
 स पर्वतनिभाकारो भिन्नाङ्गनचयप्रभः ।
 महता भ्राजमानेन किरीटेन सुवर्चसा ॥
 सर्वरत्नविचित्रेण कवचेन च सघृतः ।
 महता दीप्तवपुषा रथेनेन्दुरिवाशुभाम् ॥ [270]
 शतकौम्भेन महता तालवृक्षेण केतुना ।
 रराज रथमध्यस्यो मेरुस इव भास्करः ॥
 असिलोमा च तत्रैव दानवः पर्ववायुधः ।
 दारुण वपुषस्थाय दारुणो दारुणाननः ॥
 रौद्रः शकटचक्राक्षो महानायो महाबलः । [275]
 छुष्णगसा महादंष्ट्रो रक्ताक्षो लोहिताननः ॥
 द्युतो वैत्यसहस्रौर्धैर्गिरिपावपयोधिभिः ।
 नानारूपपरैर्द्वैतैर्वैश्विदशशत्रुभिः ॥

समोपेतं. $\bar{N}$ ३ दलो', B३ D३ धरो' (for वरो') T३ ३
 G३ ३-३ M३ ३ समस्तायुधवर्षज (for ") K३ ३ D३ M३ ३
 मण्डितम् T३ G३ ३ सयु', T३ G३ ३ सुन्दर' (for सुषि')
 — (L 255) $\bar{N}$ ३ B३ ३ G३ ३ M३ सयुक्त, V३ B३ D३ T३ ३
 G३ ३ सुयुक्त, Dn युक्ता (for वा) M३ Cal ed गामिना
 (for नाम) — (L 257) T३ G३ ३ सयुक्त (for पर्वत)
 D३ ३ सेवितम्, T३ G३ ३ भूषि' (for शोभि') D३ ३ मनेन्द्रमिव
 शोभितम् (for ६) — (L 258) K३ ३ भीम, T३ ३ G३ ३-३
 M३ ३ बाल (for यम) — (L 259) K३ ३ प्रकृष्ट, B३
 पुराण (for प्रवाल) T३ G३ ३ भिक्तिचित्र, G३ ३ जालपरि
 (for भक्तिचित्र) — (L 260) K३ ३ ब्यालम् (for
 व्याल वि) K३ ३ $\bar{N}$ ३ D३ ३ ब्याल वि (D३ ३ महान्व) करार
 न्तनेमिघोषम्, $\bar{N}$ ३ V३ ३ B D३ D३ ब्याल वि (D३ ३ ब्यालम्) -
 सुक्तान्तं D३ ३ भल शोभित च, Dn D३ ब्यालम् सुक्तकल
 शोभितम्, T३ G३ ३ ब्याल च युक्तासन्तोभित च, T३
 G३ ३ ब्यालयापानामविविधजननि G३ ३ विधि, G३ ३ पति' इ
 G३ ३ ब्यालविमुक्तावरशोभित च M३ ३ ब्यालयापानारविधि
 भक्तिम् — (L 261) V३ ३ समास्थान (for रक्ष) K $\bar{N}$ ३ ३
 V३ D३ ३-३ मौलि' (for माली) — (L 262) B३ ३ सुरेन्द्राय,
 D३ ३ सुयुद्धाय (for स यु') B३ ३ D३ Cal ed वयौ स युद्धा
 भिसुयोभुरेन्द्र — (L 263) T३ ३ G३ ३ ३ M३ ३ अयुद्धादा
 सुजश्वैव (for ") D३ ३ कुम्भान्दो, D३ ३ निकुम्भो T३ ३ सुजश्वो.
 (for कुम्भो) B३ ३ D३ Cal ed वीर्यवाद् (for दानव)
 T३ G३ ३ लम्भो नाम स दानव (for ६) — (L 264) G३
 ३ भूषणं, T३ G३ ३ चित्रितं (for मूर्धितं) — (L 265) K३
 D३ ३ बलोत्सर्ग (for उत्सर्ग) h-३ $\bar{N}$ ३ V३ ३ B D३ D३ ३
 देवारविभिरर्दय (for ६) — For line 265, T३ ३ G३ ३-३

M३-३ subst

15 ** वरदानमदोसिकैर्द्वेषतामा च शत्रुभिः ॥

[द्विदानवशत्रुभि (for ६)]

— (L 266) D३ ३ पादौ (for प्राय) — (L 267) Dn
 भ्राजन् (for भिन्न) D३ ३ सम (for चय) — (L
 268) B D३ D३ T३ ३ G३ ३ M३ ३ [ब्र]क (for सु)
 — (L 270) $\bar{N}$ ३ B३ ३ Dn D३ (marj as above) T३ ३
 G३ ३ M३-३ स्वर्गाद्वार (for रथेनेन्दुर) — (L 272) T३ ३
 G३ ३-३ M३ ३ सेवस्य (for मेरुस्य) — After line 272,
 K३ ३ $\bar{N}$ ३ V३ ३ B Dn D३ D३ ३ T३ ३ G३ ३-३ M३ ३ 10*

16 ** रणपट्टारविर्धेनपशुद्वि

सुरसमराभिसुव प्रयाति दुर्गम् ।

असुरगणसमावृत कुलम्भ-

चिदशगणैरिव वृजन्मरेन्द्र ॥

[(L 1) V३ ३ वल (for ह्य) D३ ३ द्वि (for द्वि).
 — (L 2) $\bar{N}$ ३ V३ ३ D३ शेनामित (for समरमितुल).
 — (L 3) T३ ३ G३ ३ M३ ३ असुरगणसमावृतोऽसौ — (L
 4) $\bar{N}$ ३ V३ D३ ३ सुरेन्द्र, B३ D३ ३ नरेन्द्र, T३ G३ M३ ३ गहं
 (for [प]मरेन्द्र)]
 — (L 274) D३ ३ दानव (for दारुण) D३ ३ रथम् (for
 यदुर) D३ ३ दानवो (for दारुणो) V३ ३ दारुणोऽनल
 (for नानन) — D३ om om (hap) lines 275 276
 — (L 275) K३ ३ $\bar{N}$ ३ ३ B३ ३ D३ G३ ३ ३ महाकाशो (for
 मायो) D३ महासुर (for बल) — (L 276) K३ ३ V३ ३
 B Dn D३ D३ ३ किरीटी (for रक्ताक्षो) $\bar{N}$ ३ T३ ३ G३ ३-३
 M३ ३ किरीटी लोहितम् (for ६). — (L 277) Dn D३ ३

ते शूलहस्ता गगने चरन्त

इतस्ततस्तोयदधृन्दनादाः । [280]

स्व छाद्यन्तस्तपनीयनिष्ठा

यथोत्थिताः प्राटृपि कालमेघा ॥

अनायुपाथाः पुत्रस्तु वृत्रो नाम महासुरः ।

देवशत्रुर्महाकायस्ताप्रास्थो निर्णतोदरः ॥

दीप्तजिह्वो हरिरमधुश्चर्ध्वरोमा महाहनुः । [285]

नीलाह्नो लोहितभीमः किरिटी लोहिताह्नदः ॥

आजानुष्ठाह्ननिष्ठः श्वेतदक्षो विभीषणः ।

महामायो महाभीमो हेमनेयूरभूषणः ॥

महता मणिचित्रेण कञ्चन सुसदृतः ।

हेममालाधरो रौद्रश्रद्धचेतुरमर्षणः ॥ [290]

किंकिणीशतसमुपुं तपनीयविभूषितम् ।

युक्तं ह्यसहस्रेण रक्तध्वजपताकिना ॥

रथानीनेन महता युद्धायामिमुक्तो ययौ ।

दिव्य स्पन्दनमास्थाय दैत्याना नन्दिवर्धनः ॥

तपितकनकविन्दुपिङ्गलाक्षो [295]

दितितनयोऽसुरसेन्ययुद्धनेता ।

विनसितनमलाभचारुवक्रः

सितदशन शुशुभे रथासनस्थः ॥

एकचक्रगु त्रैत्र सूर्यचक्र इनोदित ।

कालचक्रसमो रौद्रश्रनायुध इरोद्यतः । [300]

सर्वायुधमय दिव्यं रथमास्थाय भास्वरम् ।

वृत्रो दैत्यगणैर्दृष्टे काल्यसशिलायुधैः ॥

तस्याशीनिसहस्राणि रथाना चित्रयोधिनाम् ।

सर्पे कालन्तकप्रख्या रुधिराक्षा महानलाः ॥

थायसैः वाञ्छनेत्रैश्च सनद्धा परवर्षिणः । [305]

व्यराजन्वान्तरिक्षरथा नीला इव पयोधराः ॥

रथ (for दैत्य) T₁ s G₁ s s M₂ s सहस्रेण (for 'सर्वैर') T₂ G₁ s s M₁ s गिरि वृत्रोपरैरथि (for ⁶) — K₂ D₂ om (hapl) line 278 — (L 278) N₁ s V₂ B Dm Ds₁ D₂ s s T₁ s G₁ s s M₂ s रथैर D₂ s दैत्यैर (for दीप्तैर) K₁ s D₂ s नानारूपैर्वृता दृष्टं (for दृष्ट) T₂ (for ⁶) D₂ s दृष्टेय (for दैत्येय) — (L 279) G₁ M₁ s वील (for शूल) — (L 280) N₁ G₁ s M₁ s युधनीला, B₂ D₂ भीमनादा, Bom Poona eds G(ed) युधनुत्वा (for 'नादा') T₁ s G₂ s M₁ s ततस्ततस्तोयदधृन्दनीला (T₁ तुल्या, G₂ नीला) — (L 281) T₁ s G₁ s s M₁ s अ (for इ) K₂ s स्व तापयन्त स्तपनीयनिष्ठा — (L 282) K₁ s यथोदित, Bom Poona eds G(ed) श्वता (for 'स्थिता') T₂ G₂ s M₂ s हेममया (for कालमेघा) T₁ G₁ यनोश्चता प्राटृपि मेघमया — (L 283) N₁ s बहो (for वृत्रो) — (L 284) D₂ सताप्रायो (for 'रथो') K₂ Dm D₁ s निष्ठितोदर, D₂ s जिह्वो, D₂ s जिह्वो (for निर्णता) — (L 285) G₁ s s M₁ s दीर्घ (for दीप्त) D₂ s महासुर (for हरि) B₁ s D₂ D₂ महाहनु, D₂ s नन (for 'हनु') M₁ s दीर्घरोमा महाहनु (for ⁶) — (L 286) K₂ Dm D₁ s T₁ s सुव (for भीम) N₁ B₁ s D₂ T₁ s G₁ s s M₂ s लोडिनाम्बर (for 'हृद') — K₂ D₁ s om (hapl) line 288 — (L 288) N₁ B₁ s Dm D₂ T₁ s G₁ s s M₂ s महामालाधरो भीमो, N₁ V₁ s B₂ D₂ D₂ s 'मामययो भीमो (for ⁶)' — (L 290) T₁ हेममालाधर रौद्र (for ⁶) K₂ D₂ D₂ s चित्रकेतुर, V₁ श्रद्ध (for चक्र) — (L 291) K₂ V₂ D₂ समुपु, T₁ s

G₁ s-s M₂ सितोदरं (for मयुध) B₁ s D₂ T₂ G₁ s M₂ s परिच्युतम् (for 'विभूषि') — (L 292) N₁ s D₂ s T₁ s G₁ s-s M₂ s पताकिनम् (for 'ना') — (L 293) B₂ स्थित (for ययौ) — (L 295) D₂ G₂ s तपन, T₁ कदन् (for तपित) T₂ G₁ M₂ s न्नाह (for विन्दु) G₂ सतपनकिरणचारुपिङ्गलाक्षो — (I 296) N₂ V₂ B₂ D₂ वृषयो (for तनयो) T₁ s G₁ s s M₂ s दितिपुत्रभो मुनगावगुप्तप्रयाता — (L 297) D₂ T₁ न्नाहश्चक्र (for 'चक्र') — (L 298) V₁ B₂ D₂ T₁ s G₁ s s M₂ s वृदा रथस्थ (for रथासनस्थ) — (L 299) K₂ D₂ स्थित सूर्य, D₂ सूर्यचक्र (for 'चक्र') K₂ Dm D₂ [उद्यत (for [उदित) N₁ सूर्यचक्र इरोद्यत (for ⁶) — (L 300) B₁ s D₂ M₁ s Cal ed सकोपमो (for 'चक्रसमो) T₁ s G₁ s-s कालचक्रोपमो दैत्यैर (for ⁶) T₁ सदा युद्ध (for चक्रा युध) N₁ [उत्थित (for [उत्थित) N₁ सनायुधधरो मत (for ⁶) — (L 301) K₂ N₂ V₂ s B₂ Dm D₂ D₂ s-s सर्वोपम (for 'युध') T₁ s G₁ s s M₂ s रौद्र (for दिव्य) T₁ G₁ s सस्वरम् (for भास्व) — (L 302) T₁ G₂ M₂ चक्रायुध (for कालायम) K₂ निभानने, D₂ सिलायुधः D₂ चक्रायुधे (for 'निम्ना') T₁ G₁ s s M₂ चक्रायसं G₂ युध [सिलाधरे (for ⁶) — (L 303) N₁ D₁ s D₂ T₂ G₁ s M₂ रथिना (for रथाना) T₁ G₁ s रथिनश्चित्रयोधिन (for ⁶) — T₁ D₂ M₂ om line 304 — (L 304) D₂ महाकाया (for रुधिराक्ष) — (I 305) T₁ s G₁ s s M₂ s चर्म वर्म (T₂ G₂ M₂ 'नि' नि, Bom Poona eds

सर्वे कालान्तकप्रदया वीराः समरदुर्जयाः ।
सागरोद्वरगभीरा नीलवक्रया दुरासदाः ।
रेजुर्यान्तोऽसुरनरा वेलातीता इवार्णवाः ॥
ते भीमभायाः सुसमृद्धकायाः [310]
किरीटिनः फाञ्चनभूपिताद्वाः ।
ययुस्तदा स्वायुधवीरहस्ता
नभः सपक्षा इव पर्यवेन्द्राः ॥
सदिष्टो दलिपुत्रेण वृत्रभाता महासुरः ।
वधाय सुरसैन्यस्य सनक्षत्रेति वीर्यवान् ॥ [315]
हेममाली महादष्टः रुग्वी रुचिरकुण्डलः ।
रक्तमाल्यान्धरधरश्चण्डः समरदुर्जयः ॥
महाविभूतजनयनः स किरीटी धनुर्धरः ।

प्रसिद्ध ह्य मातङ्गः शार्ङ्गूलसमकिन्तमः ॥
महातालनिभ चाप महाकिरिचरसायकम् । [320]
विस्फारयन्महावेगं वज्रनिष्पेपनिस्वनम् ।
रथेन स्तरयुजेन ध्वजेन शुभगेन च ।
शुशुभे स्यन्दनस्यः स सध्यागत इवशुमान् ॥
रथेस्तु बहुसाहस्रैर्हेमपट्टविभूषितैः ।
शूलसुरसपुण्ड्रैस्तोययूषैरियाम्बुदे । [325]
स दैत्येन्द्रोऽभिचक्राम तस्मिन्नुद्ध उपस्थिते ॥
पवनसमगतिर्विशालनक्षत्रा
त्रिकसितपङ्कजपादाभगौरैः ।
प्रवररथगतो ययौ स तूष्णं
त्रिदशभिर्भिलक्षितप्रभावाः ॥ [330]

G(ed) वरगणिन (for 'वर्मिण) — (L 306) Ks पयो-
मुच (for 'धरा) — After line 306, Ns Vs s Bs s Ds
123

17** सरदौष्टपुत्रा घोरा महाकाया महोदरा ।
वधाय सुरसैन्यस्य सनक्षत्रं महाबला ॥
[(L 1) B1 Poonā ed Cal ed महासुर (for महो
दरा) — (L 2) Ds सनक्षत्र महाबल (for *)]
— T1 s G1 s om line 337 — (L 307) Ds लोका-
न्तक (for काला) Ds सर्वे कालान्तकदेहा (for *) B1 s
Ds Ms s हृषिकेशा महाबला (for *) — (L 303) G1 s s
नीलवक्रा (for 'वक्रवा) T1 नीलवक्राकुला महा (for *)
— Ds om line 309 — (L 309) B1 s Cal ed नेदुर,
T1 G1 s Ms s बसुर (for वेदुर) B1 Ds वेहालीला (for
'लीला) — (L 310) Ns भीमवेगा, Ds काया, T1 G1 s
Ms भूमिभाया (for भीम) K1 s Ds सुविन्द, Ks N1 Vs
B1 Ds Ds s सु (N1 s) विवृद (for सुसमृद्ध) V1 ते नीम
काया सुविबृद्धकामा, T1 G1 s ते भूमिभाया सुसमृद्धकोरा
— (L 311) Vs चित्रिताद्वा (for भुवि) — (L 312)
B1 Ds कायुष, Ds T1 G1 s Ms सा (for सा) — (L
313) Ks अदुल, D1 तल स (for वध स) — After
line 313, T1 s G1 s s Ms ins an additional colophon
[Sub-paran T1 G1 s Ms s वामनप्रार्थुभाव — Adhy
name G अनुद्वादविदोवचजम्भासिलोमयुत्रवक्रासुराणां मज-
सनाद्वा — Adhy no T1 293, G1 299, G2 s 295, G1
279, Ms s 5]

— Ms om line 314 315 Before line 314 T1 s G1
s Ms ins वैरापावन — (L 314) T1 s G1 s s Ms
सदिष्टो (T1 'दष्टा) यद्विनन्देण (for *) B1 s Ds T1 s

G1 s-2 Ms यलोऽसुर (for महासुर) — (L 315) Ks
समृद्धकायि- Ds 'हास्तेति, T1 s G1 s-2 Ms समवक्र
(for सनक्षत्रेति) T1 s G1 s-2 Ms s मेघनादी (T1
G1 'दो), Bom Poonā eds G(ed) हेममाली (for
'माली) — (L 317) Ds हुजैर (for दुर्जय) — (L
318) K1 s Ds महाकुल सुसवन, Ks Ds स महावृत्त
B1 s D1 सुमहावृत्त, Ds महाविप्रलम्, T1 G1 s-2 Ms
महाविभूतन (for *) K1 s D1 किरीटी च, Ks V1 s
B1 D1 Ds D1 म (V1 s सु) किरीटी, N1 Ds किरीटीय
(for स किरीटी) D1 किरीटी पयमुदर (for *) — (L
319) Ks Ds प्रमल (for प्रसिद्ध) — (L 320) Ds Ms
गया (for महा) — (L 321) T1 s G1 s-2 Ms s स वेगेव
(for महावच) Ks D1 चक्र (for वज्र) T1 G1 s
निर्वाण, T1 G1 s Ms s निर्वाण (for निष्पेप) — (L
322) Ms s खड्ग (for खर) Ds (marg) खत्रेन (for
पजन) — (L 323) T1 s G1 s-2 Ms शुभुभे रथमप्यस्य
(for *) — (L 324) Ds T1 G1 s वज्र (for वृद्ध)
— (L 325) Ds हेम, Bom Poonā eds G(ed) वृत् (for
दुल) T1 G1 s पट्टम (for मुदर) N1 Ds सकीर्णैर् B1
सदासैर् (for सपुण्ड्रैर्) Ks Ms तल्पुण्ड्र, Ks तोयवर्णैर्,
N1 T1 s G1 s-2 Ms अम्बुद, Ds तोयवर्णैर् (for 'पुण्ड्र)
D1 अम्बुद (for 'दो) — After line 325, T1 s G1 s s
Ms s 123

18** सरदौष्टपुत्र पुत्रो गर्गमानोभितौर्गम्य R
[G1 s वैत् (for 'वध)]

— (L 326) K1 दुरभूत स दैत्येन्द्रस्य (for *) B1 s Ds
Cal ed, सुदकाल, Ds Ds सस्मिन्मुदम् (for 'द) — (L
327) K1 Ds वक्रयो (for वज्रा) — (L 328) B1 चारगर्भः

सिंहिकातनयश्चैव राहुर्नाम महासुरः ।
 विवटः परंताकारः शतशीर्षः शतोदरः ॥
 पीतमात्याम्बरधरो जाम्बूनदविभूषितः ।
 स्निग्धयैदूर्यसकाशः पद्मपत्रनिभेक्षण ॥
 सर्वकाञ्चनसयुक्तं मणिजालपरिष्कृतम् । [335]
 पताकाशतसकीर्णं युक्तं परमवाजिभिः ॥
 आसुरोद् रथं दिव्यं दैत्यैः परमवीर्यवान् ।
 ननाद च महानाद कम्पयन्वसुधातलम् ॥
 मयेन विहितो दिव्यस्तस्य केतुर्हिरण्मयः ।
 मयूर सूर्यसकाशः पदच चायसप्रभम् ॥ [340]
 मीमवेगर्षैश्चान्यै रथैर्दिव्यैः सुभासुरैः ।
 नानाप्रहरणाक्षीर्षैः सेच्यमानो महावटः ॥
 असुरराजपतिर्गजेन्द्रगामी
 गतिरभवत्सुगतिर्महासुराणाम् ।
 अरिराजमभितो विभुः प्रयातो [345]

गिरिधरमस्तमिवाशुमान्प्रयातः ॥
 विप्रचित्तित्तु तत्रैर दनोर्वंशविर्धनः ।
 कदयपस्यामजः श्रीमान्ब्रह्मणस्तेजसा सम ॥
 यथा व्रतुसहस्राणां वेदवित्तपसान्वितः ।
 स्वयंभुवा दत्तवरो वरदश्च स्वयंप्रभुः । [350]
 ईशित्वं च वशित्वं च महत्त्वं च महासुतेः ॥
 ऐश्वर्यगुणसंपन्नो ब्रह्मेण स्वयमूर्जितः ।
 सार्धं पुत्रैश्च पौत्रैश्च सनहात महावटः ॥
 सर्वे मावाधराः शूराः कृतास्त्रा रणहुजेयाः ।
 सर्वे कमलरणाभा हेमकूटोच्छ्रयोच्छ्रिताः ॥ [355]
 सर्वे रजतसकाशाः कैलासशिखरोपमाः ।
 मयेन निर्मितास्तेषां सर्वे मायामया रथाः ॥
 विचरन्तो व्यराजन्त शारदा इव तोयदाः ।
 सर्वे हसध्वजाः श्वेताः श्वेतदण्डसमुच्छ्रयाः ॥
 श्वेताम्बरधरा दैत्याः श्वेतमात्यविभूषिताः । [360]

T₁ चाहगर्भसार (for 'गौर') — (L 330) K₂ संस्तुत,
 D₂ मूयित् (for लक्षित्) M₂ प्रताप (for प्रभावः)
 — (L 332) K₁ D₂ * T₂ G₁ * M₂ शतशीर्षां (for 'शीर्षं')
 — (L 333) K₂ D₂ विभूषण (for 'वित्') — (L 335)
 T₂ G₁ * M₂ * निर्युक्तं (for 'सयुक्त') G₂ मलकाञ्चन
 निर्मुक्तं (for *) T₁ * G₁ * M₂ * पुरदहनम् (for
 'परिष्कृ') — (L 336) B₂ * D₂ * संवाध (for 'संकीर्णं')
 T₁ * G₁ * M₂ * पताकाभ्रजल्पणं (for *) — (L
 337) N₁ B₁ * Cal ed युक्तं (for दिव्य) D₂ कोपन
 (for 'वीर्यवान्') T₁ * G₁ * M₂ * दैव्य परपुरंजय
 (for *) — (L 338) Cal ed महाधोर (for 'नार्य')
 — (L 339) D₂ कल्पितो (for विहितो) — (L 340)
 N₁ * D₂ D₂ M₂ मयूर, V₁ मायूर (for 'म') B₂ D₂
 मयूरपक्षमकर, D₂ T₂ G₁ * मयूर सू D₂ 'रुद्र'संकाश
 (for *) K₂ D₂ D₂ वायस (for 'वा') B₂ D₂ D₂ T₁ *
 G₁ * M₂ * क्वच चायस महत् (for *) — (L 341)
 B₂ D₂ प्रमासुरै (D₂ 'ने') B₂ सुभासुर, D₂ प्रभासुरै (for
 सुभा) — (L 342) D₂ नानाप्रहरणै पूर्णं, T₂ G₁ 'रणे
 श्वान्यै (for *) D₂ महासुर, T₁ G₁ 'रथ (for 'वट')
 — (L 343) M₂ कल्पो (for गामी) — (L 344) N₁
 T₁ अतिरभसगतिर, D₂ गतिरभवरमगतिर, T₂ G₁ * M₂ *
 'प्रतिभाम्' (for 'सुगतिर') — (L 345) G₁ अविभूत् (for
 अभितो) D₂ (marg as above) गुरुः T₂ G₁ M₂ *
 अभिभू (for विभु) D₂ प्रयाति (for 'तो') — (L 346)

K₁ * N₁ * V₁ B Dn D₁ * * सुदीप्त, K₂ V₂ D₂ T₂
 G₁ * M₂ * प्रदीप्त (for प्रयात) — (L 347) G₁ * -समु
 ज्व (for विवर्धन) — (L 348) T₁ * G₁ * * M₂ *
 'सहस्रत्व (for 'साणा') D₂ युक्त (for [अ]न्वित) — (L
 350) G₂ धरमत्त (for 'दृश') K₂ N₁ B₂ Dn D₁ * *
 स्वयंभुव (for 'प्रभु') G₂ धरमत्त स्वयंभुव (for *) — K₂
 Dn D₁ * om line 351 — (L 351) K₂ D₂ D₂ *
 ईशित्वं (for ईशित्व) G₁ Bow Poona eds महत्त्वं (for
 वशित्व) B₂ वशित्व (for महत्त्वं) B₂ D₂ महासुति, T₁ G₁ *
 गति इवयत् (for महासुते) K₂ * D₂ प्राकाम्य च महासुति;
 G₁ माहात्म्य च गत स्वयम् (for *) — (L 352) T₁ *
 G₁ * M₂ * ब्रह्मे (G₁ 'दे' वि सनातन (for *) — N₁ om
 lines 353-357* — (L 353) B₂ D₂ Cal ed समनहात्
 (for सनहात) T₁ * G₁ * * M₂ * समनहात दुजय (for *)
 — (L 354) D₂ कुरा (for शूरा) Dn कृतार्था (for 'शा) T₁ *
 G₁ * * M₂ * कृतास्त्रा युद्धमुदा (for *) — (L 355) B₂ T₂
 G₁ * * M₂ * गर्भामा (for वर्णामा) T₁ सर्वे शुभाह्वगर्भामा
 (for *) K₂ * N₁ B₂ Dn D₁ * * हेमकूटोच्छ्रयोच्छ्रिता
 (Dn 'पमा), K₂ 'क्षित्तोरिक्षिता, V₁ * B₁ * D₂ D₂ हेम
 (B₂ D₂ मेरु) कूटोच्छ्रयोच्छ्रिता, T₁ मेरुशृङ्ग इवो, T₂ G₁ * *
 M₂ * मेरुशृङ्ग इवो (for *) — (L 357) K₁ * D₂ सर्वे
 मायामहारथा, B₂ * D₂ T₂ G₁ * * M₂ * रथा परराजय;
 T₁ रथा परमदारुणा (for *) — (L 358) V₂ विचरन्ते;
 D₂ विरोचन्तो (for विचरन्तो) K₂ G₁ विराजन्ते; N₁

- श्वेतातपत्राः सर्वे ते श्वेतकुण्डलमण्डिताः ॥
मुक्ताहारपृथोररका भान्ति नागेश्वरा इव ।
महाप्रह्निभाकाराः शत्रूणा लोमहर्षिणाः ।
रक्तचित्रान्वरधराश्चित्राभरणभूषिताः ॥
त्रैलोक्यविजय नाम रथमास्थाय वीर्यवान् । [365]
कैलासशिखराकारमष्टमल्यायतानरम् ॥
युक्तं वाजिसहस्रेण सितेन शशियर्चसा ।
पताकाशतसल्लभ नानायुधविकल्पितम् ॥
ह्रंसांशुकन्दप्रतिम विशाल
सितातपत्र दनुजेश्वरस्य । [370]
भिभाति तस्योनरि धार्यमाण
श्वेताद्रिमूर्धाविगतः शशाङ्कः ॥
केशी दानवमुख्यस्तु निडास्ताप्राक्षदर्शनः ।
भीलमेधचयप्रक्यः कालः पुर्यविविहः ॥
महाप्रह्निभाकारः शत्रूणा लोमहर्षिणः । [375]

- चित्रमाल्यान्वराधरो रक्ताभरणभूषितः ॥
पताक्षः शनकाद्युक्त्र हरिद्रमधुर्मादायलः ।
शङ्कुकर्णो महापादो वपुषा पौद्रवर्धनः ॥
युक्तं महिषकैर्विद्यैर्षण्टाकोटिदृष्टस्वनम् ।
महावारिधराकारमास्थाय रथमुत्तनम् ॥ [380]
पञ्चनेत्रेण महता नीलकेशरघुर्चसा ।
भानारामविचित्राभिः पताकाभिर्विभूषितम् ॥
द्विपञ्चाशत्सहस्राणि रथानामुपतेजसाम् ।
ययुस्तस्यासुरेन्द्रस्य प्रयातस्य सुरान्प्रति ॥
भान्ति भिन्नाञ्जननिभाः प्रयातस्य महात्मनः । [385]
दंष्ट्राधर्षचन्द्रवदनाः सखलाका इवाम्बुदाः ॥
तत्सस्य वैदूर्यमुपणोषित्र
विद्युत्प्रभ भारकरदिमत्तुल्यम् ।
किरीटमाभात्यसुरोत्तमस्य
दावाभिदीप्त शिप्रर यथात्रे ॥ [390]

विभ्राण्णीय (for एवराजन्त) — (L 359) Ds युष्ठा T₁ s
G₁ s- s M₁ s दुरा (for क्षेता) — (L 360) Ns om
(hapl) lines 360^a-361^a T₁ s G₁ s s M₁ s श्वेतमाल्यायु
लेपना (for ^a) — (L 361) T₁ G₁ s M₁ s हेम (for
श्वेत) K₁ D₁ T₁ भूषिता (for मण्डिता) G₁ s M₁
हेमकुण्डलभूषिता (for ^a) — (L 362) Ns B Dn Ds
Ds- s भाकेधरा (for नामे) — (L 363) Ds महापत्र ,
Ds प्राह (for प्रह) G₁ तिला दुरा (for तिलाकारा)
Das दुराणा (for शत्रूणा) — (L 364) T₁ s G₁-s M₁
विशाङ्क (for श्वर) Ns रथमास्थायविश्रायः M₁ रथ
चित्राङ्कधरास (for ^a) T₁ चित्राङ्कविभूषिता (for ^a)
— T₁ s G₁ s- s M₁ s om (hapl) lines 365 376 — (L
366) Ds लघनल्लयायुत बरुम् (for ^a) — (L 367) K₁ s
Ds Ds निर , Ns Ds सित , (for दानि) — (L 368) Ds
संशुष्ये (for मलत्र) — (L 369) K₁ Ds Ds- s हेमैन्दु-
Ba Ds हिमांशु , Dn₁ हेमैन्दु (for हस्ताशु) K₁ सहजा
शुकुन्दरान्म विनाल , Ds हस्ताशुशुकुन्दरान्म वि — (L 370)
N₁ B₁ s Ds श्वेतातपत्र (for श्वेता) — (L 372) K₁ N₁
V₁ s Ds नृश्रीवि गत , K₁ नृश्री वि गत , K₁ Ds नृश्री
सित , N₁ B₁ s Ds नृश्रीविगत , Ds नृश्रीवि (for
नृश्रीवि) — (L 373) B₁ s Ds दीलताशिलोचन (for ^a)
— (L 375) Ds सुराणां (for शत्रूणा) K₁ Ds शत्रूणा
शौर्ष Ds नैद्यर्षीव (for ^a) — (L 376) K₁ रक्त
(for विद्य) — (L 377) T₁ G₁ शतरत्ना (for श्वे

— (L 378) Gs विद्वान्तपो (for शत्रुर्षो) N₁ महापादो .
T₁ G₁ s ' धार्षो ' T₁ G₁ s M₁ s ' चतुर (for ' नादो)
T₁ G₁ (both usarg) विकृतादो महापादो (for ^a) B
वपुषाम् , T₁ G₁ M₁ s ' वपुषाम् (for वपुषा) Rom P₁ona
eds G-ed) घोर (for रौद्र) T₁ G₁ s वपुषाम्पृथुदर्शन
(for ^a) — (L 379) V₁ पुर्कर (for युक्त) N₁ पुर्क
दिव्यमहिवकैरः B₁ s Ds सख्यैर्विद्यमहिवैरः T₁ s G₁ s- s
M₁ s ' सयुक्त महिषैर्विद्यैरः (for ^a) Ds समस्वाम् (for ह्य
स्वनम्) — (L 380) T₁ G₁ s शोरे वारि , G₁ s M₁ s
रघु वारि (for महावारि) T₁ शशितो (for शशाङ्क)
K₁- s Ds रथमास्थाय चोत्तमम् N₁ शशाङ्क नरसत्तन , T₁
G₁ s s M₁ s शशितो रथसत्तन (T₁ G₁ ' सत्तम्) — (L
381) K₁ s D₁ s G₁ शिद्र (for शौर्ष) — (L 382) Ds
अशुक्तम् (for विभूषि) — (L 383) T₁ G₁ s ' वर्चसा (for
लेख) T₁ G₁ s M₁ s रथिनामुपवर्चसा (for ^a) — T₁ om
lines 385-386 — (L 386) Ds G₁ नयना (for चन्द्रा)
N₁ दृष्टामुपनयना (for ^a) — (L 388) B₁ s Ds T₁ G₁ s- s
M₁ s सनिकाशम् (for रश्मिमुत्तमम्) T₁ शिष्टान्म शरानि
सन्निपाशम् — (L 389) B₁ s Ds T₁ s G₁ s- s M₁ s
[श] सुशोभारस (for सितमस्य) — (L 390) K₁ s Ds
दस्य (for दीप्त) — After line 390, T₁ s G₁ s- s
M₁ s s us an addl. colophon [Sub-para] T₁ s
G₁ s- s M₁ s वाननयान्मोर्ष — A shy none G₁ s ' वला'
सुराशुविपचितानो मुद्रमनाह — Adhy no T₁ 294, G₁

वृषपर्वामुत्प्रेष्य श्रीमान्मुनिपुद्गलः ।
 आरुहो ह्यथ दिव्यं मेरुशृङ्गमिवाद्युमान् ॥
 प्रपन्नान्मन्वन्तश्चित्रद्वन्द्वं
 महारथं भातमहं महाईमम् ।
 खलंशृत्वं राजतहोममण्डलं [395]
 रामस्तिनक्षत्रतडित्रिकायम् ॥
 केयूरपुष्पाद्भद्रदन्तदवाहुः
 सहस्रवारो य च चर्मणा सः ।
 सांभामिकैरामरौघे चित्रे-
 मंध्याहर्म्यं प्रतिमो यमूय ॥ [400]
 महानलो यद्धतलाद्गुल्फिरो
 पलोत्तरटः किमुत्तरोदिताक्षः ।
 प्रगृह्य चामीररुपाकचित्रं
 पारं स्थितो वृक्षविशालनेत्रः ॥

महामुरेन्द्रश्च महामुरैर्वृतो [405]
 पलिस्तदा स्यन्दनमाररोह ।
 वैदूर्यहोमोपचितं विशालं
 विगुदभं षोडशानल्वमात्रम् ॥
 युक्तं सहस्रेण दितेः सुतानां
 गजाननानां विष्टाननानाम् ॥ [410]
 चामीररोःस्थलभूषितानां
 प्रनर्दतां प्रापृष्य चाम्बुदानाम् ॥
 महारथं देवरथप्रवानां
 सहस्रमापेन मयेन सृष्टम् ।
 ईहायुगात्रीडितमक्षिचित्रं [415]
 दिव्यं रथं वीरधानुयातम् ॥
 सार्धविजिगीहं विमल मुनिशृत्वं
 हिरण्मयैः पद्मसौतेरलंकृतम् ।

290; Ga २ 256; Ga 2 4; Ms २ 6] — Before line 391, T₁ २ Ga २-३ Ms २ 108 देवपापन — (L. 391) D₁ २ अमुकस्युत्तं, Iom Poona eds (ed) च सूर्यम् (for सुरानिभू) — (L. 392) K₁-२ N₁ V₁ २ B Ds Da-२ दौले (for दिवले) — (L. 393) K₁ B₁ D₁ २ D₁ २ प्रपन्न- (for प्रपन्न) D₁ २ चित्रद्वन्द्वं, T₁-काण्डपुराणे; T₁ G₁ २ Ms २ जालपुत्रो (for विश्व) — (L. 394) K₁ (marg) रथोत्तमम् (for महा ईम्) — (L. 395) Iom Poona eds (ed) वृषपर्वा (for वृ) N₁ V₁ २ B Ds Ds T₁ २ Ga २ २ Ms २ अलंकृतं राजतहोममण्डलं — (L. 396) K₁ N₁ B₁ Ds Ds २ T₁ २ G₁ २ २ Ms २ अद्विष्टानाम् (for अद्विष्टि) — (L. 397) K₁ २ V₁ २ D₁ D₁ D₁ २ सुकाण्ड; N₁ विशां; D₁ २ दुष्टां; T₁ G₁ २ २ अक्षां (for सुकां) D₁ २ अक्षायुः; D₁ २ मानो (for शायु) T₁ G₁ Ms केयूरनन्द्य G₁ २ विवा जेव-चित्रबाहु; Ms २ देवदाशीचित्रबाहु — De om lines 394-404 — (L. 398) K₁ २ 1 २ २ D₁ D₁ २ २ चर्मणा च, N₁ २ चर्मणा च; V₁ चर्मणा च T₁ G₁ चर्मणं सृष्ट (for लं च) — (L. 401) K₁ मयावरो; T₁ २ G₁ २ Ms २ देवता विरो (for मयावरो) G₁ २ देवताविरो विद्वत्वाङ्गुलिरो — (L. 402) V₁ B₁ रूपोत्तर- V₁ रूपोत्तरे; T₁ २ G₁ २ Ms २ मरुतोत्तर- (for रूपो) — (L. 403) B₁ २ D₁ २ सिद्धय (for प्रसूय) T₁ २ G₁ २ Ms २ सिद्धय च; N₁ २ सिद्धय (for प्रसूय) T₁ २ G₁ २ Ms २ सिद्धय च; N₁ २ सिद्धय (for प्रसूय) — (L. 404) D₁ स्थितो महारुक्मिवात्तनेत्र- — After line 404, T₁ २ G₁ २-२ Ms २ 108

197* शिवेयु संवादविषयम्

अनेयु योयेयु रणय भूयेत ।
 शेषेयु चिद्विद्वत्पुत्रेयु
 माण्यु वनेयु रणय पतिनः च
 [(L. 1) T₁ G₁ २ २ २ (for 'यु) — (L. 2) G₁ २ २ अनेयु कुयेयु रणय भूये — (L. 4) G₁ २ योयेयु; Ms २ पुत्रेयु (for वनेयु)]
 — (L. 405) K₁ T₁ २ G₁ २ २ Ms २ महामुरेन्द्रोऽपि (K₁ २ म्बु) महामुरैरे, — (L. 406) K₁ T₁ २ G₁ २-२ Ms २ वृषो वक्षि (for वक्षिणा) — (L. 407) N₁ २ V₁ G₁ २ अमो-पचितं (for हेमो) — (L. 409) K₁ २ D₁ २ २ युक्तं सहस्रे विविष्टाननानां — (L. 410) G₁ २ महागजानां (for गजानानां) K₁ २ B Ds Ds २ विगुदात्री Ms २ ताभ्याम् (for तावतानाम्) — (L. 411) V₁ B Ds T₁ G₁ २ चामीररोऽप्यु-भूषितानां; T₁ G₁ २ Ms २ चामीररुपाकचित्रम्. — (L. 413) T₁ २ विचर्दतां वैद्युत् सोवतानाम्; T₁ G₁ २-२ Ms २ विचर्दतां प्रपृष्य मोषं — (L. 415) T₁ G₁ २ २ अमरे (for देवराज-). — (L. 414) N₁ २ विमलम् (for सुष्टम्) — (L. 415) T₁ २ G₁ २ २ Ms २ ईहायुगात्रीरक (for विवा) — (L. 416) G₁ Ms २ शीय, Iom Poona eds (ed) हिरण्- (for वीर), T₁ G₁ २ इत्ये रथे भीमसहं युष्टम् — After line 416, D₁ 108
 297* महाभारते च समीचेतम् ।
 — (L. 417) K₁ D₁ सुनिर्दं (for सुनिर्दयं) K₁ २ B Ds २ T₁ २ G₁ २ २ Ms २ सार्धविजिगीहं विमलं सुनिर्दयं (B Ds

अभ्याददे वेजयन्ती जयाय
 खजं बलिहोमविचित्रमुपात्तम् ॥ [420]
 आचम्य मालां प्रथमौ विचित्रां
 बलिस्तदा भाति भुजैर्विद्यालेः ।
 राजा तैः सर्वसम्पदियुक्तै-
 र्महापिपा सूर्य इवान्तरस्थः ॥
 खजं तदा बध्वन्ति चास्य दुर्गां [425]
 सर्वासुराणामिव हारभूताम् ।
 धेरोरचनिः सर्वाश्रियागिजुटो
 विभ्राजतेऽसौ शरवीव चन्द्र ॥
 मेरोस्तटेः काञ्चनगरगरचै-
 रादित्ससक्तमिवाभ्रनीलम् । [480]
 प्रासाद पाशाश्च हिरण्यनद्रा-
 श्रमोणि यज्ञाश्च परशुभाश्च ॥

धनूपि वज्रायुधसम्प्रगि
 दिव्या गदा वज्रमुदाश्व शक्तय ।
 दिव्याश्च स्वज्ञा विशिरात्राश्च दीप्ता [435]
 नाराचपूर्णा विविधाश्च तूपाः ।
 धृता रथे दैत्यवृषस्य तस्य
 चकाशिरे प्रज्वलिता यथोक्ताः ॥
 तं चामरापीडधरा सुदंष्ट्राः
 सुवर्णमुक्तानिहमेचित्रा । [440]
 वीजन्वि वाल्क्यजनैर्विनीताः
 स्वलज्जिताः स्पन्दनवेदिकास्थाः ॥
 अयःशिरा अश्वशिरा दुरापः
 शिविर्मतङ्गो विकटः शताक्ष ।
 अजो निवृम्भः कुपयश्च दानवो [445]
 ररक्षुरेते दश दानवाधिपम् ॥

Ms सुचित्रा) — (L 418) K₁ s B₁ s D₁ s T₁ s G₁ s-1 M₁ s अल्लुताम् (for 'तम्' — (L 419) K₁ s N₁ s V₁ s B Ds Ds Ds ←- T₁ Ms वैजयिणी, K₁ s G₁ s 'बली' (for 'बन्ती') D₁ सभ्याददे वैजयिणी जयाय — (L 421) D₁ आचम्य (for आचम्य) K₁ s न च (for माला) K₁ s प्रथमौ, B₁ D₁ s प्रथमा, T₁ s G₁ s-1 M₁ s विचित्रौ (for 'त्र') N₁ s B₁ आचम्यमाता प्रथमौ (B₁ 'प्रमा') विचित्रा; B₁ आमुच्यमाता प्रथमा वि, D₁ आमुच्य माता प्रथमा वि — (L 422) K₁ s दीपे, T₁ G₁ s [ज]तीव (for अति) N₁ कापायवानोभितियुक्तैर्विद्याले — N₁ T₁ G₁ s M₁ s om lines 423 428 — (L 423) T₁ G₁ s एष (for 'सर्प') — (L 425) K₁ s D₁ s D₁ G₁ चास्य दुर्गा. V₁ s आनन्दप्र, D₁ चालुमुत्त (for चाल दुर्गा) D₁ खज तदावच्य सुवर्णतूपा, T₁ G₁ s खज तदा वज्रयुत पत्त (T₁ रत्न)-चित्रा — (L 426) K₁ D₁ s भारभूताम्, N₁ s V₁ s हारभूताम्, T₁ G₁ s सारभूताम् (for हार) — (L 427) B₁ सुर्वे (for खर्वे) T₁ G₁ s-सहदि (for श्रियाभि- — (L 428) G₁ s चन्द्रमा (for चन्द्र) — (L 429) K N₁ s V₁ D₁ s s मेरोस्तटैर्वा उवल्मप्रकटैर, V₁ 'दैव्यमहप्रकटैर, D₁ 'दैव्यालिकप्रकटैर, T₁ s G₁ s-1 M₁ s मेरोस्तटे पावकराणाम् (T₁ G₁ s 'र)कैर — (L 430) K₁ D₁ s सवृकम् (for संवृ) K₁-s N₁ s V₁ B Dn Ds D₁ s-बालम् (for नीलम्) T₁ s G₁ s-1 M₁ s आदिरसं-द्रिष्टिमिवाभ्रजालम् — (L 431) K₁ सदाश्र प्राणाश्र (for प्रासाद पाशाश्च) K₁ s V₁ s B₁ Dn D₁ s यज्ञाश्च (for-नदाश्र).

— (L 432) T₁ s G₁ s-1 M₁ s मुक्तानि (for यज्ञाश्च) — (L 433) B₁ s D₁ s T₁ s G₁ s M₁ सैन्द्रायुध- M₁ सैन्द्रा' (for यज्ञा) — (L 434) T₁ G₁ सौपी (for सक्षय) D₁ दिव्यायुधा वज्रमुत्ताश्च शक्तय — V₁ s om lines 435-436 — (L 435) B₁ s D₁ सृष्टा (for सृष्टा) D₁ [अ]विशि-छाव, T₁ G₁ s विविधाश्च (for विशिरात्राश्च) K₁ सान्ज (for दीप्ता) — (L 437) D₁ s नृ (D₁ सृ) जग सैन्द्र (for पदा रथे) T₁ G₁ s-1 M₁ s तरस्य (for वृषस्य) T₁ सते रथे दैत्यवृषस्य तस्य — (L 438) K₁ V₁ s प्रकाशिरे (for 'त्र') — (L 439) D₁ s G₁ ते (for त) K₁ D₁ सुरेन्द्रा (for सुदंष्ट्रा) — (L 440) K₁ सुवर्णभूता मणिदेमभूता, D₁ सुक्तानिभीरुतुङ्गमिवा — (L 442) D₁ s D₁ T₁ महा मुरा (for हल्लुता) K₁ D₁ महामुरा अश्वनवेदि-कथा — (L 443) K₁ s D₁ s अजाशिरा (for अय शिरा). B₁ s D₁ T₁ G₁ वाजिशिरा D₁ मोध', G₁ यज्ञ' (for सश्व'), N₁ [अ]मुराधिप, G(ed) दुराप' (for दुराप) K₁ अजय शिरा दुराप यरानन, D₁ s अजाशिरा अश्वशिरा दुराप — (L 444) K₁ V₁ s B Ds D₁-4 s विकट, Bom Poona eds G(ed) विकट (for विकट) K₁ D₁ शिविर्मतङ्गो विकट शिवाश, T₁ G₁ s-1 M₁ s शिवी (G₁ शङ्गी, G₁ M₁ शिवी) मण्डो विकट शताक्ष — (L 445) N₁ s V₁ Dn Ds T₁ सवो, B₁ s Ds Ds जयो (for अजो) K₁ D₁ s तपयतः, D₁ कणयत, T₁ G₁ Ms तपयत' (for वृषयत) — (L 446) K₁ s D₁ s M₁ ररहिते ते (for 'सुरेते') T₁ G₁ s-1 M₁ रर हिते ते इव दानवेषुम् — (L 447) N₁ s B₁

पुरःसाराश्चैव सहस्रशोऽसुराः
 पदातयो दाननराजरक्षिणः ।
 शतत्रियवाशनिशक्तिपाणयः
 प्रजग्मुरभेऽनिलतुल्यवेगिनः ॥ [450]
 घण्टासुशब्दास्तपनीयनद्धा
 आढम्बरा झञ्झैरिडिण्डमाश्च ।
 महारवा दुन्दुभयश्च नेदू
 रथप्रयाणे दितिजेश्वरस्य ॥
 तस्योच्छ्रितः वाञ्छनवेदिकाद्यो [455]
 हिरण्मयो दिव्यमहापताकः ।
 महाश्वजो वै तपनीयनद्धो
 रराज वीरस्य यथा विरस्वान् ॥
 समुच्छ्रितं वाञ्छनमालपत्रं
 यथाञ्जनी वक्षसि चाल्य भाति । [460]
 समन्ततश्चैनमुपाचरन्ति
 दैत्यर्षयः प्राञ्जलयो यजन्ति ॥

पुरोहिताः शत्रुवधे समाहिता-
 स्तथैव चान्ये श्रुतशीलबुद्धाः ।
 जपैश्च मन्त्रैश्च तथोपधीनि- [465]
 महात्मनः स्वस्त्ययनं प्रचक्रुः ॥
 स तत्र यस्त्राणि शुभाश्च गावः
 फलानि पुष्पाणि तथैव निष्कान् ।
 बलिदैत्यो ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छ-
 निराजतेऽतीव यथा धनेशः ॥ [470]
 सहस्रसूयो बहुकिंकिणीकः
 परार्थंजाम्बूनदहेमचित्रः ।
 सहस्रचन्द्रायुततारकश्च
 रथो बलेरभिरियावभाति ॥
 तमास्थितो दानवसगृहीतं [475]
 महापलं पार्श्वेक्यूकसवाणः ।
 उद्वर्तयिष्यस्त्रिदशेन्द्रसेना-
 मतीव रीरं स विभर्ति रूपम् ॥

Dn Ds Ts Gs = पुरःसाराश्च (for पुरसं) — Ks om lines 448-449 — (L. 448) Ds = राक्षिण (for रक्षिण) — Bs om. lines 449-454 — (L. 449) Ks Ds हाका-
 शनि- (for 'शक्ति') Ts Gs Ms = ब्रह्म (for 'शक्ति') — (L. 450) Cal. ed. संजग्मुर (for 'ज') Vs Bs एते-
 शिल, Ds बलिदैत्यः, Ts Gs = ब्रह्मसेवनि, Ms ब्रह्मसेवनि-
 (for ब्रह्मसेवितः) Ns शिकमा (for 'वेगिन') — (L. 451) Ks सुदीपायः, Ns सप्तदश, Vs सुकतायः, Ds Ts = Gs = Ms = नराहाराय (for 'सुराहाराय') Ks Dn Ds Ds = = ब्रह्म (for 'ब्रह्म') Ds Ms अष्टा सप्तदशस्वर्षीयबद्धाः
 Ds घण्टासुशब्दास्तपनीयनद्धा — Ks om. (h spl) lines 452-457 — (L. 452) Ts कालम्बराः, Ts Gs = Ms = साइ* (for 'आइ') Ks सुदिर च, Ns Ds Ms हासैरि, Ts Ds कुदिर, Dn संसत, Ds Ms गमैर, Ds कदिर (for 'हासैर'), Ts Gs = निम्बराय (for 'सिद्धिभार') — (L. 453) Ts = Gs = Ms = मगोमुला दुन्दुभयश्च नेदो — (L. 454) Ds Cal. ed. प्रयाणकाले, Ts = Gs = Ms = गजैरित याने (for रथप्रयाणे) — (L. 455) Ks Ns = Dn Ds तस्योच्छ्रितः
 Ds तस्योच्छ्रित (for 'तस्यो') Vs Ts Gs = तस्यो (Vs 'यो')
 विपुत्र काञ्चनवेदिकाद्यो — (L. 457) Ks Ns Vs Dn Ds बद्धो (for 'बद्धो') — (L. 459) Ds समुद्वर्तं (for 'विपुत्र') — (L. 460) Ds = लक्ष्मणः, Ts अक्षयं (for 'नी')

— (L. 461) Ks = Dn Ds = [स]यसुरायाः, Ks = Ns = Vs Ds = [ए]व सुरायाः, Ds Ts [ए]वमुपा- (for [ए]वमुपा). Ts नराह (for 'शक्ति') Vs Ds समन्ततश्च सुराश्च भां Ds 'रथ'मित — (L. 462) Ks = Ns = Vs Ds = = लयन्ति, Ks जयन्ति, Vs Ds गृणन्ति, Bs = Ds Ms जयन्त, Dn जयन्त, Gs = Ms सुवचन (for यजन्ति) Bs Ts = Gs = दैत्यर्षमा प्राञ्जलयो सुव (Bs जप) — (L. 463) Ts Gs = Ms = पुरोहिता शत्रुवधे (Ms 'जपे') सुवगाय — (L. 465) Vs = जपैर, Ds Ds जपैर (for जपैर) Bs Cal. ed. महापधीमिर, Ts Gs = Ms तथोपधीः, Ms 'धी' (for 'धीमिर') Bs Ds जपैश्च मन्त्रैश्च महापधीमिर — (L. 466) Vs प्रचक्रुः, Ds च चक्रु (for प्रचक्रु) — (L. 467) Ks रथाश्च, Ds शुभाणि (for 'श्च'), Bs = Ds Ds गावो (for गावः), Ts तत्र सहस्राणि शुभाश्च गावः — (L. 468) Bs De प्रातोश्च स्वानि, Ds फलानि पुष्पाणि (for 'नि पुष्पाणि'), Ks निष्कान् (for निष्कान्) — (L. 469) Ks = Ns Vs = B Ds Ds बलिदैत्येभ्यः प्रयच्छ (Ks = Ds 'भ्यो' तिभिः) प्रयच्छन्, Ts = Gs = Ms = दैत्यैर्ब्रह्मदितां च — (L. 473) Bs De चन्द्रोऽयुक्त (for चन्द्रायुत) — (L. 474) Ds महापलिर (for बलेर) Ks Bs [स]किभाणः, Ns Ms [स]वि* (for [स]वि) — (L. 475) Ks समास्थितं, Ds समास्थितो, Ms बलास्थितो (for 'मता') — (L. 476) Ts Gs = Ms

स वेगवान्वीररथोपसकुलः
प्रयाति देवान्प्रति दैत्यसागरः । [480]
महार्णयो वीचित्ररासकुलो
यथा जलौघैर्युगसङ्घे तथा ॥
त्रैलोक्यवित्रासकरैर्युधि-
स्तान्यप्रतो यान्ति धले रथस्य ।
महाबलान्युच्छ्रितकामुक्ताणि [485]
सपर्वतानीव धनानि राजन् ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

श्रुतन्ते दैत्यसैन्यस्य विस्तरो जनमेजय ।
भूयस्त्रिदशसैन्यस्य शृणु विस्तरमादितः ॥
सुराधिपस्तु भगवानाज्ञापयत वै सुरान् ।
मरुद्गणास्त्रापयित्वाभ्यधेदेवाश्च वासवः ॥ [490]

वसूनप्री भृशं सर्गान्यक्षरक्षोमहोरगान् ।
विद्याधरगणान्सर्वान्गन्धर्वाश्च महाबलान् ॥
महार्णयाश्च शैलाश्च तथा रुद्रान्महोजसः ।
यमवैश्वणो चोभौ वरुण च जलाधिपम् ॥
चे तु सिद्धा महात्मानः पितरश्च मनस्विनः । [495]
राजपौत्राणि शतशो योगसिद्धान्स्थे च ॥
त्रिदशाज्ञापकं शक आज्ञापयति वीर्यवान् ।
भवन्तो दैत्यनाशाय मत्तद्व्यन्यामिति प्रभुः ॥
शकस्य बचनं श्रुत्वा ततः सर्वे दिवोकसाः ।
सनहन्त महात्मान् शकस्य समविक्रमाः ॥ [500]
नानाकवचिनः सर्वे विचित्रकवचध्वजा ।
नानायुधोद्यतकरा मत्ता इव महागजाः ॥
केचिदारुह्नुर्व्याघ्राकैचिदारुह्नुर्गजाः ।
केचिदारुह्नुर्गान्कैचिदारुह्नुर्वृषाः ॥

मदारय (for 'बल') Ds महापथकं कार्मुकचाणहस्त, T₁ G₁ s
'रथं काश्र्मवीचित्ररासगम्, M₁ 'रथं कार्मुकचणवलयगम्' — (L 479) G₁ वीरवपीथ, M₁ त्रिदशयौघ (for 'वीर') — (L 480) N₁ G₁ सैन्य (for 'दैत्य') — (L 481) B₁ s D₁
महानिलोद्वत, T₁ s G₁ s M₁ 'नराविद' (for 'र्णयो
वीचि') — (L 482) D₁ s Bom Poona eds G(ed)
'सङ्घे' (for 'सङ्घे') D₁ T₁ s G₁ s M₁ s यथाणौ लोह-
विनाशनाय — (L 483) T₁ s G₁ s-1 M₁ s-1 नीमानि य-
(G₁ वि) (for 'त्रैलोक्यवि') — (L 484) M₁ तस्य (for
यानि) B D₁ भास्ति (for 'यान्ति') D₁ तान्यप्रतो भास्ति
बलानि तस्य, T₁ G₁ s M₁ तस्य G₁ 'या' प्रतो भास्ति धले
रथस्य — (L 485) महापथाम्युत्थितान्कामुक्ताणि

Colophon — Mention of the Epic Ka V₁ Dn₁
D₂ D₁ s — Mention of Kāśī V₂ B Dn Ds D₁ s-1
— Sub-parvan N₁ D₁ s-1 वामनम्, B₁ s D₁ T₁ G₁ s
M₁ s वामनप्रभुर्भाय — Adhy name K N₁ V₁ s B₁
Dn Ds D₁ s बहिरुद्योग, B₁ s दैत्यसतहनम्, D₁ दैत्येन्द्र
सहनम्, G₁ महाबलिर्नैरायण M₁ सेनागर्जनम् — Adhy
no K₁ 24, V₁ 200, V₂ D₁ 237, Dn 236,
D₁ 223, D₂ 249, D₃ 231, T₁ G₁ 295 G₂ 294, G₃ s
297

G₄ om lines 497 570 — After line 489 T₁ G₁ s s
M₁ s 4 1us

21** दैत्यानामप्य सनाह द्वाष्टुत्वा सुराधिप ॥

[M₁ नराधिप (for 'सुराधिप')]

— (L 489) T₁ G₁ s क्षीर्षात्सु (for 'सुराधिपम्') K₁ s
V₂ s D₂ D₂ s आज्ञापयति (for 'यत') B₁ s D₁ Cal ed
आज्ञापयति सुरात् (for 's') — (L 490) K₁ D₁ द्विष्यात्
(for 'त्रा')दिव्यात् B₁ s D₁ T₁ G₁ s-1 M₁ s विश्वान्साध्यात्,
B₁ Dn T₁ विश्वान्देवात्, D₁ विश्वे' (for 'विषेदे') — For
line 491, T₁ s G₁ s s M₁ s subst

22** अष्टौ धापि वधुत्सुर्गो यवराक्षसर्षिभरान् ।

[M₁ यवरात् (for 'किन्वान्')]

— (L 492) सिद्धात् (for 'सर्वात्') B₁ Cal ed मदारयात्
(for 'बलान्') — (L 493) T₁ G₁ द्वीपात् (for 'क्षान्'),
— (L 494) D₁ नराधिपम् T₁ s G₁ s s M₁ महाबलम्,
Bom Poona eds G(ed) जनाधिपम् (for 'जला') M₁
वरुणश्च महाबल (for 's') — (L 495) K₁ सिद्धाश्विन, K₁
D₁ सिद्धसथा (for 'ये तु सिद्धा') K₁ महाबल, V₁ महात्मान
(for 'मनस्विन') N₁ शकस्य समविक्रमा (for 's') — (L
496) K₁ B₁ Dn D₁ राजर्षेयश्च, D₁ 'र्षेय' (for 'वीणाधि')
T₁ G₁ s राजर्षेयश्च यदुद्यो, T₁ G₁ M₁ s 'वीचि' यदुद्यो (for
's') K₁ s s N₁ s V₁ B₁ s Dn D₁ s-1 T₁ s G₁ s
सिद्धात् (for 'सिद्धात्') — (L 497) B₁ D₁ T₁ s G₁ s
M₁ s आज्ञापयत (for 'ति') V₁ वै सुरात् (for 'वीर्यात्')
— (L 498) D₁ सनहन्तम् (for 'स्तात्') — (L 500) D₁
मत्तद्व्यन्य (hypermetric) (for 'मत्तद्व्यन्य') — (L 501)
D₁ निरीदिन (for 'कवचिन') B₁ T₁ G₁ s s कवक (for
'कवच') — T₁ G₁ om lines 502 505 D₁ om (hapl.)
line 502, — (L 503) N₁ om (hapl.) line 503* K₁

हरिनेत्रो हरिद्रमश्रुद्धिरदेरावतथ्यजम् ।	[505]
रथ हरिहयैर्युक्त्वा स प्रायास्तमरं प्रति ॥	
आदित्यवर्णं निरज सुधौत	
द्वय्या स्वय निर्मितमीश्वरार्थम् ।	
जालेश्च जाम्बूनदभक्तिचित्रे-	
रल्लूट काञ्चनदाममिश्च ॥	[510]
सङ्ग्रहोपकरणधुरोप	
विद्युत्प्रभाभिः कृतमाभिताम्रम् ।	
वैलासशृङ्गोपममिन्द्रयानं	
सुचारुचारुप्रतिचित्रचक्रम् ॥	
तारासहस्रे रचिरेज्वलद्भि-	[515]
देवार्थमाल्याचितसर्वदेहम् ।	
समुच्चिहृतश्रीध्वजमक्षयाक्षं	
जाञ्जल्यमानं वपुपोतमेन ॥	
आस्थाय तं भास्वरमाशुवेग	
शचीपतिलोकपति सुरेशः ।	[520]
यस्यस्य भर्ता भुवनस्य गौता	

ययो महात्मा भगवान्महेन्द्रः ॥	
आमुच्य धर्माथ सहस्रतार	
हुताशनादित्यसमप्रभाम् ।	
स्यैप्रभं चासुमुचे किरिटं	[525]
माला च जाम्बूनदवैजयन्तीम् ॥	
त्वय्या कृतं भास्वरदिग्दीप्तं	
सुतीक्ष्णघोरामलतीक्ष्णधारम् ।	
महासुराणां रघिराद्रैमुषं	
प्रगृह्य वयः शतपर्वसुल्यम् ॥	[530]
महाशनी द्वे च महाप्रहाभे	
दीप्ताममोषां च स शक्तिमुषाम् ।	
चक्रं तथेन्द्रं सुनहस्य चापं	
प्रगृह्य शनः प्रययौ रणाय ॥	
सहस्रदम्भूतपतिः सनातनः	[535]
सनातनानामपि यः सनातनः ।	
प्रयाति देवाधिपतिर्महात्मा	
वैयाग्रमादाय च चर्मं चित्रम् ॥	

om line 508³ T₁ G₂ s M₂ स्यात् (for गजम्) — (L. 504) B₁ D₂ D₃ Cal ed रथानारह्णु केचिन् (for *) — (L. 505) K₁ s N₁ D₂ D₃ T₁ द्विरदेरावत (for 'वत') M₂ ध्वज (for 'ध्वजम्') — (I. 506) K₁ s V₂ B₂ D₂ D₃ T₁ s G₁ s-5 युज (for युक्त्वा) — (L. 507) N₁ विरमा, B₂ विमल, T₂ G₂ M₂ द्विरद (for विरजं) D₂ सुनाभ, M₂ सुधाम (for सुधौत) B₁ s D₂ आदित्यवर्णं विपुलं सुनाभ (D₂ 'धाम') T₂ G₂ s 'गी विना' G₂ द्विरद सुधाम — (I. 508) N₁ B₂ D₂ स्वयंभुवा (for त्वय्या स्वय) — (L. 511) V₁ वन्दुर रथ (for वन्दुरेय) D₂ मुक्ताम्बरोप-स्करधुरोप — (I. 514) K₁ D₂ सुचारुहजारं, B₁ D₂ वतानुनाभ B₂ सुचारुतार (for 'चारु') T₂ प्रतिम स (for प्रतिचक्रं) T₂ G₂ M₂ s सुतारं M₂ 'चारु'तार प्रतिम च चक्रम्; G₂ s सुचारुताराप्रतिम सुचं — (L. 515) K₁ D₂ रचित, K₂ T₂ G₂ रचित, K₂ N₁ उचितैर, D₂ D₃ s T₂ G₂ s छविन (for रचिरेद) — (L. 517) K₁ N₁ s D₂ T₂ G₂ ससुनि-कृतं (for 'चिहृत') M₂ s चारुपक्ष (for मक्षयाक्ष) B₁ समुच्चिहृत सध्वजमक्षयाक्षं, T₂ G₂ 'त श्रीध्वजचारुपक्ष' G₂ 'त श्रीध्वजमायानाक्ष' — (L. 518) N₁ D₂ प्रजाहयमान (for जाञ्ज') K₂ D₂ T₁ M₂ पुरोतोत्तमेन (for वपु') K₂ s D₂ प्रजावत्यमानं पुरोचोत्तमेन

— (L. 519) K₁ s N₁ B₁ s G₂ भास्वरम्, N₁ B₁ D₂ D₃ आसु' (for आसु'), V₂ D₂ T₂ s G₂ s उपवेग, D₂ आसुचारं (for 'वेग') — (L. 520) M₂ स श्रीपतिर् (for शची') T₂ देव (for लोक) M₂ स श्रीपतिलोकपतिं सुरेशम् — (L. 521) K₂ D₂ वतो, D₂ गोशा (for भर्ता) — (L. 522) D₂ सुरेश (for महेश्वर) — (L. 524) G₂ प्रभासम् (for 'वम्') — (L. 525) D₂ वे सुमुषे (for चासुमुचे) N₁ स्यैप्रभावं सुमुचे किरिटं — (L. 527) D₂ D₃ भास्वर (for भास्वर) K₂ दीप्ति (for रतिम्) — (L. 528) K₁ D₂ s-लीय, B₁ D₂ G₂ s M₂ नैक (for the second तीक्ष्ण) T₂ सुतीक्ष्णघोरामलमेकधारम्, T₂ G₂ 'पौण्ड्रनैकधारम्' M₂ 'पौरामनैकधारम्' — (L. 529) K₁ s D₂ रघिराद्रिमिथ, K₂ 'रौघदीप्त', B₂ D₂ 'राश-सुप्त, D₂ हरिदत्तः, D₂ निपतप्रयत्न, D₂ रघिराद्रिविषं (for 'रैसुप्त') — (L. 530) K₁ s D₂ s-पर्वसुल्यम्, V₂ 'नास्यम्, B₁ s D₂ T₂ s G₂ s s M₂ s 'भीमम्; D₂ 'वर्मसुल्यम्; D₂ 'पवनसुल्यम् (for 'पर्वसुल्यम्') — (L. 531) D₂ सहस्रदीप्तः T₂ s G₂ s M₂ s 'प्रभावे (for 'प्रभाभे') — (L. 532) K₂ D₂ 'त वर' K₂ च सु (for च स) — (L. 533) Bom Poona eds सुमहत्तारप (for 'श चाप') — (L. 534) G₂ M₂ चक्र (for शक्र) — (L. 535) N₁ भूतभव (for 'पति') — N₁ om line 536 — (L. 536) D₂ अधिप

क्षीरोदधिद्वोभसमुत्थितानि
पुरास्तादुत्तमभूपणानि । [540]
देवासुराणां भ्रमनिर्जितानि
सोमार्कनक्षत्रतडित्प्रभाणि ॥
दत्तान्यदित्या मणिषुण्डलानि
सुहृं प्रयातस्य सुरेश्वरस्य ।
तैर्भूयितो याति सहयचक्षु- [545]
रुद्रयोतयन्वे विविशो विशश्च ॥
हृदिः प्रभुर्नक्षत्रद्वयजिह्वो
विभाति सुहृमिसुखः सुरेन्द्रः ।
यथा सितं शारदमभ्रधन्वं
नभस्सलं कक्षसहस्रजिह्वम् ॥ [550]
स्तुदन्ति यान्तं दिगुलैर्वचोभि-
जंयाशिषा षोडशसत्त्ववीर्यम् ।
अत्रिर्धसिद्धो जमदग्निरोर्षो
बृहस्पतिर्नारदपर्वतो ज ॥

समन्वयुर्वेदवगणा महेन्द्रं [555]
प्रयान्तमादित्यसमानवर्चसम् ।
विधे च देवा भरतश्च सर्वे
माध्यास्तथादित्यगणाश्च सर्वे ॥
ते देवराजस्य पुरश्चरस्य
हयाश्च ये मातलिसगृहीताः । [560]
प्रयान्ति देवेश्चरुद्रन्तो
नभस्तलं पङ्क्तिरिवाक्षिपन्तः ॥
ब्रह्मर्षयश्चैव सुरर्षयश्च
राजर्षयश्चाक्षयपुण्यलोकाः ॥
सर्वेऽनुजग्मु सहसा श्वलन्तं [565]
तेजोन्वितं शम्भामित्रसाहम् ॥
प्रगृह्य शूलानि परश्वचाश्च
दीप्तानि चापान्यशनीर्दिचिजाः ।
वर्माणि धाम्नुच्य हिरण्यमानि
प्रयान्ति सूर्याशुसमप्रभाणि [570]

(for अदि य) T₁ २ G₁ २-३ M₂ २ सनातनात्तमपि शापत
प्रभु — (L 537) N₂ V₂ B₁ ३ D₁ D₂ T₁ २ G₁ २ ६
M₂ २ स्रग् च (for प्रयाति) — (L 538) K N₁ D₂
D₁-६ सुवणे, V₁ च चर्म, V₂ स चर्म, B₂ स चर्म
(for च चर्म) — (L 539) N₁ D₂ D₃ २ मयुर्भ्रूतानि
(for विद्यानि) K₁ २ क्षीरोदधिद्वोभसमुत्थितानि — (L
540) D₂ पुरास्तानि, T₁ G₁ २ २ युगतानि (for 'पुरा-
स्तद्' — (L 541) K₁ २ D₂ च विनिर्जितानि, K₂ D₁ २
समनिर्जि', D₂ भ्रमनिर्जि', D₃ समवे ति' (for भ्रमनिर्जि')
— (L 543) T₂ G₁ २ M₂ २ [स]सुत (for मणि) — (L
545) K₂ N₁ २ V₁ D₁ D₂ २ T₁ G₂ भाति, T₂ G₁ २
M₂ २ स्तौव (for याति) D₂ सहयचक्षु (for 'चक्षुः) — (I
546) K₂ उद्योतयिष्वैव (for 'तयन्वे) — (L 547) D₂ चर्ता
(for चित्त) — M₂ om lines 548-552 — (L 548) D₂
सुरेश (for 'त्र) — (L 549) D₂ स्थित (for सित)
K₂ २ ६ N₁ V₁ २ D₂ D₁ २ ६ कश्य, K₂ स्थि (for
'सुहृं') D₂ यथा नभ शारदमभ्रधन्वं, D₂ (margin) यथासि
तैर्वचोभिर्विचित्र, T₁ २ G₁ २ २ M₂ २ यथा सित वारिचरेर्विमु
(T₂ G₁ M₂ 'स) क — (L 550) T₁ २ G₁ २ २ M₂ २ व्योति
(for यत्स) K₂ जेयम् (for 'चि') — After line 550,
T₁ G₁ २ ins

23** देरावतं नागर महासमा

२ हरितस—cY

तदा समागत यथो रणाय ॥
— (L 551) K₂ विमलेर (for विपुलेर) K₂ विचित्रो,
T₁ २ G₁ M₂ श्रौवेहं, G₂ अर्षेदिमे (for वचोभिर) — (L
552) K₂ चोद्व (for चोडित) T₂ G₂ वीर्यससम् (for
सर्ववीर्यम्) — K₂ om lines 553-557 — (L 556)
B₁ २ D₂ Cal ed समप्रभावम्, T₁ २ G₁ २ २ M₂ २ तिभ
सुरेशम् (for समलवर्चसम्) — (L 557) D₂ भक्तवश (for
मरुतश्च) B₂ om eds G(ed) तथैव (for च सर्वे)
— N₂ om line 558 — (L 558) T₁ २ G₁ २ २ M₂ २
ससम्ता (for च सर्वे) — (L 560) G₁ इरेदेवा (for इत्याश्च
वे) — (L 561) D₂ प्रयाति देवेश्चरुद्रहेतोर — (L 563)
K N₁ २ V₁ २ B₁ २ D₁ D₂ D₁ २ २ G₂ महर्षयम् (for
सुर) — (L 564) T₁ २ G₂ २ २ M₂ २ २-शीला (for लोका).
— (L 565) N₁ T₂ G₂ २ यतसा (for सतसा) M₂ २ सर्वे-
ऽनुजग्मुर्वयंता श्वलन्त — (L 566) V₂ तेजस्विनं, D₂
तेजो बल, M₂ तेजोयुता, M₂ विपत्ता (for 'विवलम्) T₂
-कालम् (for साहम्) K₂ ते-रिचनं प्रक्रममिप्रसादनम्
— (L 568) T₂ G₂ २ M₂ २ २ दीप्तान्यवाकार, G₂ 'नि
चापत (for 'नि चापानि) B₁ २ D₂ तथा शनीय (for 'श-
नीर्दिचिजा) — (L 570) D₂ सूर्यासि (for सूर्याशु)
— After line 570, T₁ २ G₁ २ २ M₂ २ ins an addl
colophon [Sub-parcan T₂ G₂ २ M₂ २ यामनया-

तथा कुनेरोऽश्वसहस्रयुक्तं
 श्रेष्ठं रवं सर्वसहं महाहर्मम् ।
 दिव्यं समारह्यं रणाय यातो
 धनेश्वरो दीप्तगदाप्रहस्तः ॥
 निशाचराः पावकधूर्त्रवाया [575]
 रक्षोघृषा रद्रसखस्य तस्य ।
 विशालनानामुधदीप्तहस्ता
 यान्ध्रमतो वैश्रवणस्य राज्ञः ॥
 ते लोहिताक्षः परिचार्यं देवं
 प्रजन्ति भिन्नाङ्गनचूर्णवर्णाः । [580]
 यक्षोत्तमा यक्षपतिं धनेश
 रक्षन्ति ये प्रासगदासिद्धताः ॥
 पुण्यः प्रभुः प्राणपतिर्यताता
 वैश्वस्तो धर्ममृता यरिष्ठ ।
 तडिट्टुणाभं शतवाजियुक्त [585]
 रथ समारोहत सूर्यकल्पम् ॥

तं लोकापालं पितरोऽपुजन्मु-
 र्दिवित्तापा ज्वलिता यशोभिः ।
 सर्वै च भूता भुवनप्रधाना
 नानामुधन्यमकरा सुमीमाः ॥ [590]
 दण्ड महाद्य परियूद्य देवो
 लोमाङ्कुश विप्रहनिश्चितायम् ।
 हिरण्मयानां कमलोत्पलाना
 * माळा मनोऽन्नामवसज्य कण्ठे ॥
 स्थितोऽस्मिन्दामिपलोहितार्द्रं [595]
 सर्वासुराणा निघनं विकाङ्कम् ।
 तेजोमयं सुद्रसमुद्रपं
 विकर्षमाणोऽरुणधूर्त्रनेत्रः ॥
 समन्वितो व्याधिशनैरनेके-
 ययौ हरिदमश्रुद्वारसत्त्वः । [600]
 महासुराणा निघनाय बुद्धिं
 चक्रे तदा व्याधिपति- कृतान्तः ॥

भावे — *Adhy name* Gs देवेन्द्रसमरसनाह, Gs पुरदर
 समरसनाह — *Adhy no* T₁ 296, G₁ 292, G₂ 298,
 M₁ 48]

— Before line 571, T₁ G₁ 2-2 M₁ 4 ins वैश्रवायन
 — (L. 572) T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 श्रेष्ठं वरश्रेष्ठं शुभं शुभाहर्मम्
 (T₁ 'वहम्' — (L. 573) T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 रथ (for
 दिव्यं) G₁ ममाश्वाय (for 'रहा' — (L. 575) D₁ 2
 'पुसकाया, D₁ T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 घृष्ट (T₁ G₁ 'म') वर्णा
 (for 'करा' — (L. 577) K₁ दीर्घ (for 'दीप्त') K₁
 D₁ विशालनानामुधदीप्तहस्ता — (L. 578) D₁ सत् (for
 राज्ञ) T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 ययु पुरस्ताद्वनस्य राज्ञे — (L.
 580) G₁ 2-2 M₁ 4 द्रवन्ति (for द्रवन्ति) D₁ मित्रा
 (for 'वर्णा') D₂ G₁ (ed.) प्रजन्ति चूर्णाङ्गनभिन्नवर्णा — (L.
 581) G₁ यक्षेश्वरा (for यक्षोत्तमा) M₁ 4 यक्षोत्तमा राक्षस-
 वदनेहम् — (L. 582) K₁ 2-2 N₁ V₁ D₁ D₁ 3 4 T₁
 पात- (for प्राय) — D₁ om lines 583 587 — (L.
 583) K₁ पुण्यव्रज, N₁ पुण्य प्रभु, V₁ D₁ D₁ 3 4
 पुण्यप्रभु (V₁ 'म') (f. 'पुण्य' प्रभु) Bom Poona eds
 G₁ (ed.) जितामा (for 'व') V₁ पुण्यप्रभु प्राणपतिर्महात्मा,
 T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 प्राणियमु प्रेतपतिं यतार G₁ 2-2 M₁ 4 महात्मा
 — (L. 584) N₁ वैश्वस्त सर्वभूतोपहन्ता — (L. 585)
 N₁ 2 V₁ B₁ D₁ D₁ 2 3 तडिट्टुणाम (for तडिट्टु) T₁ M₁
 चक्र, G₁ M₁ चन्द्र (for वाणि), T₁ G₁ 4 4 तडिट्टुणाम

वाचचन्द्र (G₁ 'चक्र') युक्त — (L. 586) N₁ D₁ समारोहित
 (for 'हृत') — (L. 588) N₁ M₁ 4 निर्गिरु; G₁ 3 निर्गिरु-
 (for विजित्) K₁ N₁ B₁ D₁ D₁ 2-2 तपोभि (for
 यशोभि) K₁ विवित्तापा ज्वलितास्तपोभि, K₁ 4 V₁ 2
 B₁ 2 D₁ D₁ 2 विमु (B₁ 2 D₁ निर्गिरु) कृपाया ज्वलितास्त-
 पोभि — (L. 589) D₁ G₁ प्रभुता (for च भूता) — (L.
 591) V₁ महान्त (for 'ख') — (L. 592) G₁ 4 लोकाङ्कुशं
 (for 'ङ्कुश') K₁ N₁ 2 V₁ B₁ D₁ D₁ 2 3 4 निद्रह
 (for वि) T₁ G₁ 2 M₁ लोकाङ्कुश निश्चितविप्रदाय (M₁
 'धा'), T₁ M₁ 4 'सुदं विप्रदनिश्चितायं — (L. 593) K₁
 D₁ कमलोत्पलाना, K₁ 'ज्वलाना (for 'रपलाना) — (L.
 594) D₁ 4 श्वमुच्य (for 'सज्य') — (L. 595) G₁
 मेजोरिष्- (for स्थितोऽस्मि) K₁ लोहिताक्ष (for 'द्वे') D₁
 T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 मेदोस्थिमन्वामिपलोहितार्द्र — (L.
 596) K₁ 2-2 N₁ V₁ D₁ 3 विरुचम्, N₁ निरुच्य; D₁
 निरुच्यम् (for विकाङ्कम्) T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 सर्वासुराणां
 निघनेकरोद्रम् — D₁ om lines 597-601 — (L. 598)
 K₁ D₁ T₁ धूर्त्रनेत्रम्, B₁ 'लोचन; D₁ साधनेत्र (for
 'धूर्त्र') — (L. 599) B₁ D₁ Cal ed 'नदेर (for 'नदेर'),
 T₁ 3 G₁ 2-2 M₁ 4 सुदार्पितव्याधिपति पति (T₁ G₁ 4 'सैर्ये')
 सो — (I. 600) V₁ दीर्घ (for 'सख') — (L. 601)
 T₁ निघनेन, G₁ 'वे स (for 'नाय) M₁ चक्रे (for बुद्धिं)
 — (L. 602) M₁ बुद्धि (for चक्रे) D₁ स यथावाधि (for

ततस्त्रिदशैर्षु जगद्ब्रह्मि
 युक्तं रथ हेमचित महात्मा ।
 आस्थाद्युन्देन्दुनिभ जलेजो [605]
 ययौ रणावासुरदपहेन्ता ॥
 वैदूर्यमुन्ममणिभूपिताङ्ग-
 स्तेजोमयः पाशगृहीतहस्तः ।
 महासुराणा निघन्ताय देवः
 प्रयाति रूप्याकरनद्वयाद्गुः ॥ [610]
 कैलासगृहप्रतिमोऽग्रमेयः
 समुद्रनाथोऽमृतपो महात्मा ।
 महोरगैः सैस्तानयैश्च गुप्तो
 ययो रथेनार्कसमप्रभेण ॥
 युद्धाय तं यान्तमदीनसत्त्वं [615]
 नमसते चन्द्रमिवातिक्रान्ताम् ।
 पश्यन्ति मृतानि महासुभाष
 सहृदुरोगाणि हृत्वाञ्जलीनि ॥

घातार्थमाशोऽथ भगो विवस्ता-
 न्पर्यन्त्यमिभौ च शरी च देवः । [620]
 लघ्रा तथैषोर्जितविभ्रमार्ण
 पूषा च साक्षादिव देवराजः ॥
 सोरश्छन्दैः सध्यजकिंकिणीकै-
 वैदूर्यनिष्केशितहेमकण्ठैः ।
 ह्येवैरैः शक्यमकाशै- [625]
 युक्ताण्यथामारुहः सुरासे ॥
 दिवाकराकारनिभानि केचि
 सुताग्रनार्धिः प्रतिमानि केचिन् ।
 निशाकराक्षुप्रतिमानि केचि-
 त्तडिद्रुणोद्भेदननिभानि केचिन् ॥ [630]
 नीलाभुमेषप्रनिमानि केचि-
 त्काष्ण्यायसाकारनिभानि केचिन् ।
 वर्माणि दिव्यानि महाप्रभाणि
 त्वत्प्र कृताग्युत्तमभानुमन्ति ॥

तदा व्याधि- (L 603) T₁ G₁ s M₂ s भूपस (for सतस्य) K₁ Dn महश्चि (for शु) - (L 604) V₁ हेम चिन्, T₁ s G₁ s M₁ स्य (for चित्त) G₁ M₁ युक्त इय हेममय महात्मा - (L 605) D₁ सम (for निभ) - (L 608) T₁ s G₁ s-2 M₂ s त्रेधात्रयस्यात् (for मय पात) - (L 609) K₁ s D₁ चैत् (for देव) - (L 610) N₁ K₁ s D₁ s निस्तानय, D₁ निर्मोलाभ (for नदयाद्गु) - After line 610 N₁ V₁ s B D₁ D₁ s T₁ s G₁ s s M₁ s 4 ins

24** अर्न्तीयमानो जलदेवताभि
 विविच्यमाणो तल्लैद्य नञ्चै ।
 सस्युत्थमानय महर्षिहृद्रे
 सपश्यमानश्च महाभुञ्जै ॥
 [(L 2) V₁ s D₁ जलजे (D₁ जै) च सर्वे, D₁ जलसर्वतरे, M₁ जैश्च युद्धे (for जैश्च युद्धे) - (L 3) N₁ सस्युत्थमा नेय (for जय) G₁ s M₁ s (for च)]
 - (L 611) T₁ s G₁ s 2 M₁ s महात्मा (for अग्रमेय) - (L 612) T₁ s G₁ s 2 M₁ s भगवात्कलेदा (for अमृतपो महात्मा) - (L 613) K₁ s B₁ D₁ s सैस्तानयैश्च, M₁ स्वस्ययनेय (for स्वैस्तानयैश्च) N₁ V₁ s D₁ शु- (for च) K₁ s D₁ युक्तो (for गुप्तो) - (L 614) K₁ D₁ समस्य भाव (for जय) - (L 616) T₁ G₁ अर्वाय (for हृत्वाणि)

- After line 618, T₁ s G₁ s-2 M₁ s 1ns an add colophon [Sub parian T₁ G₁ s M₁ s चामतप्रादुर्भाव . - Adhy name U₁ युद्धेस्वरण-नाह - Adhy no T₁ 207, G₁ 293, G₁ 296, G₁ 293, M₁ s 9] - Before line 619 T₁ s G₁ s-2 M₁ s 1ns वैदापाय - (L 610) K₁ (स)भायुभर्मा, D₁ s s (स)प्यायुभर्मा, D₁ (स) युद्ध भगो (for (स)शोऽथ भगो) - (L 620) T₁ G₁ s-2 M₁ s वरुणनाथैश्च, T₁ वरुण स देव (for च शरी च देव) . - (L 622) K₁ s N₁ s V₁ s B₁ s Dn D₁ s-2 T₁ G₁ दिवि (for इय) - (L 623) D₁ दोरकौ, D₁ तौरक्यै (for सोरश्छन्दै) - (L 624) B Dn D₁ T₁ G₁ s s M₁ s निष्काशित, T₁ निष्काशद् (for निष्केशित) D₁ हेम कण्ठै (for कण्ठै) G₁ वैदूर्यनिष्केशितहेमकण्ठै - (L 625) B₁ s D₁ G₁ ed ह्योचयै- (for ह्येवैरै) Dn Bom Poona eds G(ed) इय, T₁ G₁ इयै, M₁ चर (for चय) - (L 627) T₁ कलाहकारत्र (for शिवाकर) - G₁ M₁ om lines 629 632 - (L 629) T₁ दिवा करायु (for निशा) - K₁ s N₁ s V₁ D₁ s-2 om line 630 V₁ B T₁ s G₁ s M₁ om (haph) lines 631-632 - (L 911) D₁ नीलाभि (for नीलायु) K₁ s N₁ D₁ s नीलायुमेघावनिभानि केचिन् - After line 631, N₁ 1ns

आमुच्य मालाश्च सुवर्णपद्माः [635]
 प्रयान्ति तोयानिलतुल्यवेगाः ।
 द्वावश्विनौ चापि महाभुजगौ
 रूपोत्तमौ धर्मश्रुता वरिष्ठौ ॥
 रथं समास्त्र सुवर्णचित्र
 रणं गतौ वाञ्छनतुल्यवर्णौ । [640]
 मनोः सुता धै वसवश्च सर्वे
 वलोट्कटा दैत्यवधाय देवाः ॥
 रथाश्च नागाश्च महाप्रभाणा-
 नास्त्राय जग्मुः सुद्राभास्त्रहस्ताः ।
 रद्राश्च सर्वेऽरणधूम्रपर्णाः [645]
 श्वैतेर्ययुगोपनिभिर्दृहद्रिः ॥
 महौजसः सर्वगुणोपपत्रा
 दीप्तात्मनो भामिरिव ज्वलन्तः ।
 नानायुधव्यमकरैर्भुजेस्ते

लोमान्समस्तानिव निर्दहन्तः ॥ [650]
 ययुः ससैन्यास्तपनीयनद्धाः
 सविद्युत्स्तोयधरा रथैव ।
 विश्वे च देवास्तपसा ज्वलन्तो
 वीर्योत्तमाः सूर्यमरीचिवर्णाः ॥
 ययुः ससैन्या युधि दुर्निवार्या [655]
 वलोट्कटाः पद्मसदृशनालाः ।
 रथैः सुयुक्तेस्तपनीयर्णै-
 र्यैर्दूर्यमुत्तामणिदानचित्रैः ॥
 नानायुधाकारसमाकुलास्ते
 पारिप्लव्यैश्च सितातपत्रैः [660]
 तेजोमयैः वाञ्छनचारचित्रैः
 मुनिर्मलैः पात्रसनिभैस्ते ॥
 उरच्छ्रदैः सध्वजकिचिपीकै-
 र्यैश्च वायोः समवेगान्द्रिः ।

25** नीलामवाप्तस्थितपुण्यवर्णं
 — K Ṇ 5; V; Ds D1; s om line 632 — After line 632,
 Ṇ1; 103

26** केचिभुवर्णामनिमा विमान्ति ।
 — (L 634) V; त्वष्टु (for त्वष्टा) — (L 635) K Ṇ 5;
 V; s Dn Ds D1; s -पुण्या (for -पद्मा) Ṇ1 G1; s M;
 आमुच्य माला च सुवर्णपद्मा (Ṇ1 'पुण्या, M; 'विप्रा) — (L
 636) B; G1; s M; तोयाकर, D; वे भार्गव, T; G1; s चायू-
 त्तम, T; तोयकर (for तोयानिल) — (L 637) T; G1
 s; M; s शत्रु (for शत्रु) — (L 638) T; सुरोत्तमौ (for
 रूपौ) — (L 640) K; s; D; बभूवु (for रथ गतौ)
 B; s; Ds (marg as above) -जौ, T; चित्र, T; G1; s; s
 M; s सार (for -तुल्य) Ṇ1 रथ यवौ वाञ्छनगौरवर्णौ (640)
 — (L 641) K; B; Bom Poona eds G(ed); ययुः (for
 मनो) — (L 642) V; s रणोरकटा; G; s लोको; D;
 मदो (for वलोट्) — (L 643) V; s महाप्रभावाद्, M;
 नुभावाद् (for 'प्रभावाद्) — (L 644) K; s च मुमाच ।
 B सुशितासि (for सुमुनाच) D; शरद्व जग्मु रविरास
 हस्ता — (L 645) K; V; s Dn D; s रणधूम्र (Dn D;
 'म) Ṇ; B; Ds D; s रणधूम्र (for 'धूम्र) T; G; s;
 -काय (for -वर्णा) B; s; T; G; M; s रद्राश्च देवाश्च M;
 'रणधूम्र (G; s 'म) काया — (L 646) G; s; s हृषेर (for
 ययुः) — (L 647) B; Ds सरव, T; G; s श्वेत (for
 सर्व) — (L 648) V; दीप्ता सुतेनोभिरिव ज्वलन्त, B

Dn Ds T; s; G1; s; s; M; s दीप्तारामेनोभिरिभिरिव (Dn 'रिव
 ज्व) एत्त — (L 649) K; s; s; B; Ds D; s; s सुतेस्वैर; K;
 (sup lin) युगामैर (for सुयुक्ते) Dn नानायुधव्यमकरा
 सुरास्ते, D; 'व्यममुत्रै कैस्ते — (L 650) V; s मदंयत्
 (for निर्दहन्त) — (L 651) D; सप्तकटा (for सप्तपत्रा)
 V; D; s; Ds T; G; s; s -कटा (for नद्धा) — (L 654)
 Ds समान (for मरीचि) — (L 655) D; सयुः ससैन्या
 समरे जगाम — (L 656) V; रणोरकटा (for वलोट्) B; s;
 D; T; s; G1; s; s; M; s वलोट्कटा पुष्करमालिनस्ते (B; D;
 'श्च) — G; om lines 657-662 — (L 658) V; हेम-
 (for राध) — (L 659) M; Bom Poona eds G(ed)
 नानायुधाकार (for 'युधाकार) T; M; समाकुलैस्ते, G;
 s; s; कुपैरुके (for 'कुलास्ते) D; नानायुधारागकुला समस्ता
 — (L 660) D; महायज्ञैरु, M; शवाद्रूपै (for सितात-
 पत्रै) T; पारिप्लव्यै श्वेततातपत्रै, G; M; s वै श्वेत सितात-
 (M; 'शवाद्रूपै) — After line 660, D; 103

27** मितानपत्रै ररदिन्दुकान्तै ।
 — (L 661) B; s; D; Ds -जाल- (for -चार) T; G1; s;
 M; s -पत्रै (for चित्रै) — (L 662) K; s -मनिभैस्ते;
 Ṇ; s; Dn Ds D1; s; s; T; s 'सास्ते (for 'भैस्ते) — (L
 663) D; ऊर्जस्वले (for उरच्छ्रदै) — (L 665) V; मलैर
 (for दिशां) B; s; D; D; G1; s; s; M; s गन्तेनैश्च (for
 चञ्चलैश्च) K; B; सै (for ते) D; T; G; s; दिशागमेनैश्च
 महायज्ञैस्ते (D; 'हास्ते) — (L 666) Ṇ; B; s; D;

दिशां गजैश्चैव महाबलेत्ते [685]

केलासशृङ्गप्रतिमेर्मद्विः ॥

प्रजग्मुस्पायुधदीमह्स्वा-
श्चतुर्दुर्गान्ते ज्वलिता इवोत्काः ।

साध्याश्च देवाः सुमहाप्रभावाः
स्वावीनचक्राः प्रतिदीप्तवक्राः । [670]

प्रयान्ति जाम्बूनदमूर्तिताम्रा
गङ्गीधमार्गैर्गगने बलौघैः ॥

बिरोलतयन्ते विविशो दिशश्च
महाबलास्ते जयता वरिष्ठाः ।

वरिष्ठश्रीमभुजाः सुहता [675]
वैश्वानरार्कप्रतिमप्रभावाः ॥

ते श्लाविक्षिश्च नमस्यमानाः
संपूज्यमानाश्च सुरैः सशक्रेः ॥

गन्धर्वसपैरनुगम्यमाना
वधाय तेषामसुराधिपानाम् ॥ [680]

वैदूर्यवस्त्रफटिकाप्रचित्रै-
र्षष्ठैः सुनर्पैश्च परिष्कृतानाम् ।

रूपं बभूवोत्कटभूषणाना
वैत्येन्द्रनाशाश्च विभूषितानाम् ॥
आत्मप्रभाभिश्च रणोरुकटाभि- [685]

वर्मप्रभाभिश्च तनोनुदाभिः ।
विभान्ति ते देववराः ससाध्याः
मभ्यातशङ्खस्वनसिंहनादाः ॥
महास्थस्यास्त्रिदिवौकसस्ते
महावजाः शत्रुबल प्रयान्ति । [690]

महाब्रह्मना ययुरुभरूपा
महासुराणा निधनाय देवाः ॥

तथैव सर्वे मस्त्रोऽतिवीर्या
बलोत्कटाः खे समरप्रतीताः ।

ययुर्महामेघसमानवर्णा [695]
बह्वायुधास्तोयदनादनादाः ॥

T: १ G: १ M: १ वृहदि (for न) D: बलादकैश्चापि सया
वृहदि — (L 667) K N: V: १ B: Dn Ds D: १ M:
-चाप (for दीप्त) N: प्रजग्मुर्दीक्षायुधचापदस्ताम् — (L
670) K: N: १ V: १ B: Ds D: १ T: G: १ M: १ वीक्ष्य
(for वक्रा) K: १ D: १ स्ववीनचक्रप्रतिवीर्यं (K: दीप्त)-
चक्रा, D: स्वावीनचक्रा प्रतिदीप्तवक्रा — (L 671) B: १
D: T: G: १ M: १ ययु स, M: ययु सु (for प्रयान्ति)
— (L 672) K: V: 1 B: Ds D: १ गङ्गीधमार्गैर्, K: मार्गै,
N: B: D: G: M: १ गङ्गीधमार्गैर् (D: मार्गै) (for गङ्गीध
मार्गैर्) K: सपूज्यमानैर्गगनेर्बलौघै, K: N: B: Dn D:
१ s T: १ G: १ M: १ गङ्गीधमार्गैर् (K: D: १ गङ्गीधमार्गैर्,
V: गङ्गीधमार्गैर्प्रतिवेद्यं, G: गङ्गीधमार्गैर्गगनेर्बलौघै) — (L
673) D: सपूज्यन्तो (for विरोत) — (L 675) K: १
पुटौघ, K: B: D: १ पुटौघ, N: V: १ D: १ पुटौ घु, B:
पुटौघ, D: १ ददौघ (for श्लोघ) B: वरिष्ठश्रीमभुजा
शुदीक्षा, D: १ श्लोघ श्रुतगदीक्षा, T: १ G: १ M: १ देवा
(T: देवा) वरिष्ठा सुभुजा सुदीक्षा — (L 677) K: १ दे प्रह
विश्वरितप्रसम्पन्ना — (L 678) K: १ D: १ G(ed)
भमस्ते (for यत्कै) — (L 679) K: १ उपगीयताया, V:
भनुगीय (for अनुगम्य) — (L 681) B: Ds रत्न (for
वज्र) — (L 682) B: Ds ध्वजै (for वज्रै) T: १ G:
१-१ M: १ वज्रैश्च इंद्रा च वरिष्ठुत्वानाम् — (L 683) T:

G: १ [उ]सम (for [उ]-कट) — (L 684) K: समुपया
नाम्, T: G: १-१ M: १ समुह (for विभूषि) — (L
685) B: बलोत्कटाभिर्, T: १ G: १ सर्गो (for रणो) G:
आत्मप्रभाभिश्च उपोत्कटाभिर् — (L 686) T: G: १ वज्र (for
वर्म) — After line 686, N: B Dn Ds D: १ s T:
G: १-१ M:

28** ध्वजोत्तमाभि स्वारीरभ्याम्

मैद्गमभाभिश्च महोग्गवहामि ।

[(L 1) Dn ध्वजोत्तमाभिश्च, T: G: इतभिश्च G:
'द्वयाभिश्च, G: 'द्वयाभिश्च (for 'द्वयाभिश्च) — (L 2)
D: सर्गो-वहामि (for महो)]

— (L 687) V: देवगणा (for वरा) — (L 689) T:
G: M: रथौघैरनु, G: १ M: रथौघैश्च (for रथस्यभि)
V: मदेन्द्रकैरनुप्रतिना रथस्ता — (L 690) B: Ds मन्दि
(for प्रयाणित) T: १ G: १-१ M: १ मद्गणाना विद्विष्यतामगी
वन्म् — (L 691) K: १ मद्गणान्तो (for हन्ता) K: D:
D: १ G: उग्रकाया, B: D: १ वेदा, G: १ वीर्यो (for रूपा)
K: मद्गणान्त्य परवीर्यरूपा, D: १ वन्ता दुरसार्थरूपा; T: १ तथा
ययुस्सर्गीया — (L 693) D: T: १ G: १ महतो (for
सरतो) — (L 694) M: १ दे परम् (for दे समर)
— (L 696) K: वज्रायुधाम्, Dn Ds वज्र, D: १ T:
वज्रा (for वज्रा) K: वज्रायुधास्तोयदनादनादाः — (L

महेन्द्रवैतुप्रतिमा महानलाः

प्रगृह्य सर्वांसुरसूदनां गदाम् ।

रणोत्सदा लोहितचन्दनात्ताः

सहेममात्याम्बरभूपिताहाः ॥ [700]

ते युद्धशौण्डाः सुमुञ्जालवीर्या

वलोत्सदाः क्रोधविलोहिताक्षः ।

ययुः सजाम्बूनदपद्ममाला

यथेष्टनानाविधकामरूपाः ।

वैदूर्यचामीकरचाररूपा- [705]

ण्यावध्य गात्रेषु महाप्रभाणि ।

वर्माणि दैत्यास्त्रनिवारणाणि

प्रयान्ति युद्धाय सपत्नसहाहाः ॥

वैरुच्छ्रितैः काञ्चनवेदिकाढ्यै-

वर्षभ्यजैर्भास्कररदिमर्षणैः । [710]

ययो मुराणां घृतनोमतेजाः

समुज्जदन्ती युधि सिंद्धानाद्य ॥

इत्येवमुग्रं त्रिदशेश्वरस्य

सैन्यं तदासीत्सुमहाप्रभायम् ।

योद्धुं प्रयातस्य जयानहस्य [715]

वधाय तेषाममुताधिपानाम् ॥

Colophon

धेरांपायन उवाच ।

ततः प्रयुक्तोऽमुर्देवविग्रह-

सदाद्भुतो भाति सुरामुतकुलः ।

बेलामतिक्रम्य युगान्तकाले

महार्णानान्योन्यमिवाश्रयन्तः ॥ [720]

नानायुधोद्द्योतविदीपिताहा

महानला व्यापयतकामुंकास्ते ।

697) T₁ G₁ + M₁ + यथेन्द्र (for महेन्द्र) — (L 698)
K₁ सूदना गदा, V₁ वीं गदाम् (for सर्वां गदाम्) B₁ +
D₁ सर्वां प्रगृह्यासुरसूदनां युधि (B₁ गदाम्), D₂ प्रगृह्य सर्वां
युष्मत्सूदना गदा, T₁ 2 G₁ + M₂ + गदा प्रगृह्यासुरसूदना
सदा — (L 699) K₁ चन्दनोक्षिता (for चन्दनात्ता)
— (L 700) V₁ B₁ D₁ Cal ed सुमन्वि, T₁ G₁ + M₁
सुमन्वि (for सहेम) D₂ मात्पाद्द (for स्वर) — V₂
om lines 701 706 — (L 701) N₁ सुमुञ्जा सुवीर्या,
B₁ + D₁ D₂ T₁ G₁ + सुमुञ्जा सुवीर्या, B₂ T₂ G₁ + M₂ +
सु (B₂ सु) सुमुञ्जालीहा — (L 702) K₁ + N₁ B₁ + D₁ +
T₁ G₁ + M₁ + वीर्योत्सदा T₂ G₁ + वीर्योत्तरा (for वलो-
त्सदा) Bom Poona eds G(ed) विलोहिताक्ष (for
विलोहि) K₁ वीर्योत्सदा क्रोधविलोहिताक्ष — (L 703)
G₁ युयुसव काञ्चनपद्ममाला — (L 704) B₁ D₁ + T₂
बानायुध (for विध) — After line 704, N₂ B D₂ D₂
T₁ G₂ + M₂

29** खड्गप्रभाद्यामलिनानसपीडा

पुरदरं वै परिकारं देवा ।

— (L 705) T₂ G₁ + M₂ + चित्र (for चारु) B₁ +
D₁ चित्राणि (for चर्याणि) — (L 706) T₂ G₁ + [मा]त्र
ध्वमानाश्र (for च्य गात्रेषु) — (L 708) T₂ G₁ +
ययुश्च, G₂ M₂ + ययु सु (for प्रयान्ति) B₁ सया, D₁
G₁ G(ed) हाया (for सहा) — (L 709) N₂ + G₂
देहरिष्ये (for चिह्नते) V₂ च्चिह्नाणि (for च्चि) — (L
710) T₁ + G₁ + M₁ + वर्षभ्यजै काञ्चन (G₁ नी) रासिबजै

(T₁ G₁ + चित्रै) — (L 711) K₁ + N₂ V₂ D₂ D₂ D₂
भासा, K₂ B₂ D₂ D₂ + 4 भासा, T₂ G₂ + M₂ तेजसां
(for तेजा) N₂ विष्टनोमतेजा; N₂ D₂ घृतनामतेजा (D₂
सा) (for नोमतेजा) — (L 713) K₁ + V₂ D₂ +
त्रिदशेश्वरस्य (for त्रिदशे) D₂ + T₂ + G₂ इत्येवमुक्त त्रिदशे
श्वरस्य — (L 715) K₁ N₁ + V₁ B D₁ D₁ + 4 युद्धं,
V₂ युधि, D₂ युद्धे (for योद्धु) T₂ G₂ जयाय तस्य, M₂
य तेषां (for वदस्य) T₂ युद्धं प्रयातस्य जयाय तस्य

COLOPHON — Mention of the Epic K₁ D₁ D₂
D₁ + — Mention of Kshila V B D₂ D₂ + — Sub-
parcan K₂ वामनपरिग्रहम्, J₂ + N₂ + V₂ + B D₂ D₂
D₁ + 4 वामनम् K₂ D₂ + 6 M₂ + वामनप्रादुर्भाव.
— Adhy name N₂ V₂ दशोद्योग, V₂ दशकलोरुद्योग,
B D₂ + देवसनहनम्, G₂ देवसैन्यमनाड; M₂ देवसेनावर्णनम्.
— Adhy no K₂ 25, V₂ D₂ 238, D₂ 237, D₂ 224,
D₂ 250, D₂ 232, T₁ G₁ 298, G₁ 294, G₂ + 300;
M₂ + 10

(L 718) B₁ + D₁ T₁ G₁ + M₁ + तद (B₁ + दा) ह्युयो
वै त्रिदशामुतकुल, D₁ + तदह्युयो भाति सुरामुतकुल (D₂
सुरामुतकुल, T₂ G₂ तनन्तो वै त्रिदशामुतकुल — (L
720) V₁ B D₁ D₁ महार्णवानाधिक सगमो महाव, T₁ +
G₁ + M₂ + बाना (T₂ G₂ M₂ + रथा शिव धंममलदा
— (L 721) N₂ महद्युधोदक, G₁ + नानाविधो (for
नानायुधो) T₁ विष्मपिपाहा (for विदीपि) — (L 722)
K₂ कारुंका सुरा (for कारुंकास्ते) — (L 723) K₁ + D₂

मदोल्कटा वारणहस्तहस्ताः
सुवर्ज्यास्तोयदनादनादाः ॥
विस्कारयन्त. सहसा धनूपि
चक्राणि चादित्यसमप्रभाणि ।
समुत्क्षिपन्तो ह्यगनीश घोराः

[725]

खड्गाश्च ते यक्षमुखाश्च शक्तीः ॥
महागदाः काञ्चनचन्द्रनद्धा-
स्तथायसान्कामुम्मुद्राश्च । [780]
शूलाश्च वृक्षाश्च विगूढा दीप्ता
द्रवन्ति शूरा श्वेतजो रणस्थः ॥

Ts : Gs : s Ms : रथोल्कटा, Ks Nis : Vt : s Bs Dn Di-s
Gs रणोल्कटा (for मदोल्कटा) — Ks om line 724
— (L 724) Ds जगतिरे (for सुवर्ज्याश्च) — (L 727)
Ks ह्यगनी सुघोरा, Vs Ds नीशघातात् (for नीशघोरा)
— (L 728) Ks Ds चक्रप्रमुखाश्च, Ks चक्रम् Ds Ds ते
वज्रमुखाश्च, Ds ते वायुमुखाश्च, Ts Gs ते ध्वनिभोग् (for
ते ध्वजमुखाश्च) Gs वजाश्च ते पद्ममुखाश्च शक्ती — (L 729)
Ks बद्धाश्च (for न') Ks : s Vt : s Bs Ds : s मद्रुमदा
काञ्चनपट्टनदा — (L 730) Ks Ds काञ्चन (for काञ्चक)
— (L 731) Bs : शूलानि (for शूलाश्च) Ts : Gs : s
Ms : कणि (for क वि) Ks : Ds : शूलानि वृक्षाश्च तदा
सुवीसान्, Ds शूलानि वृक्षाश्च विस्व दीप्तात् — After
line 732, Ks : Nis : Vt : s B Dn Ds Ds-^c Ts : Gs : s
Ms : s 128

30** एतस्मिन्स्वरे तेषामग्न्येन्वमभिविप्रताम् ।
द्रुन्द्रमुद्रान्यवन्त देवानां दानवै सह ॥
[(L 2) Bs : [अ]वन्त (for [अ]वन्त)]
On the other hand Ts : Gs : s Ms : s 128 after
line 732

31** शूलैस्तथाग्ने वरिदैर्यथापरे
स्रज्ञैश्च पादौचितरे मदीपते ।
चापैरधान्य सुयत्सैरवधापरे
कुन्तैश्च केचिद्युधि युधवीरा ॥
चक्रे कुन्तारिसिन्धिलधापरे [5]
मदाभिरायामभिवृषिताभि ।
अग्नेन्यमाजमुखात् वीरा
महासुरा देववराश्च शान् ॥
शूलैश्च शूलानि समाह्वानि
स्रज्ञाश्च खड्गैः सममाहता वृष । [10]
कुन्तैश्च कुन्ता सुधि योपवीता
समाहता सप्रति राजमाना ॥
वारान्समाह्वय शरा समाहता
याजान्समाह च तथैव बाणा ।
रथी रथ यात्रि बहान्महाहणे [16]
गजौ गज यात्रि स कुन्तपाणि ।
कधी ह्य यात्रि युधिप्रदन्
सादी पदादि स्फुटितानाचरोह ॥
खड्गौ च हत्वा युधि युधवीर

नमाद्र खड्गेन स खड्गपाणि । [20]
पाणेन यथा समरे तु पादौ
पादा वधान् रथुतितापरोह ॥
गजेन हत्वा यथैव केवल
गजाधिपे स्वह्वरेण पातिते ।
भाङ्गव्य दन्तौ सिपुमन्वमाणु [25]
जघान ताम्ना विननाद् व्युष ॥
कश्चिद्व्य सावित्रमुप्रवीर्यौ
हत्वा तदीयंश्च युधारकुन्तै ।
अन्य समाह्वय तदीयमाणु [30]
जघाद् शब्द ग्गरे महाबल ॥
गज्याश्च केचिपतितो महाहण
हृदाश्च सभिक्षागोरोत्तरा क्षितौ ।
रथाश्च केचिद्विपितोप्रताचद
भटाश्च केचिन्मपिताश्चकूवरा ॥
तत्र सपराता स्पर्शन्ति युदे [35]
विशाचसथा अथ शस्त्रमोचता ।
युष्ठा बला श्वनकपोतकाश्च
विकृष्य भासानि नदन्ति सर्वे ॥
उष्कृष्य चाकृष्य च मामराशि
पिबन्ति काम रुधिर प्रायानाम् ([40]
सद्यश्च भासानि धदुमि सन्त्ये
स्वान विभग्नाय विगावमथा ॥
तत्रश्च सूर्याणि धदुमि सन्त्ये
नाद् महाते प्रथम प्रचतु । [45]
शूलाश्च जेर्य पणरा सञ्चिभमा
चतु प्रगाद् बहुधा समाहता ॥
सधोमनीयु सहता च छोत्र
सुस्थाश्च गर्भे जलराशयश्च ।
समाहन्त देव्यमहासुराणा
रिवीकना युद्धयसुद्राणात् ॥ [50]
तस्मिन्सुघोरे महाति प्रचते
रणोत्तमे देवमहासुराणात् ।
द्रुद्रानि युद्धानि यमुद्रुर
देवासुराण्य श्वमिच्छता वृष ॥

Colophon

[(L 4) Ts : Gs : ते वीरा (for युद्ध) — (L 8) Ts
नाकृषुतात्, Gs : Ms : नाकृषुतात् (for दवरणम्) — (L 9)

मरुतां पञ्चमो यस्तु स धाणेनाभ्ययुध्यत ।
 महाबलः सुरवर साधित्र इति य विदुः ॥
 अनायुषायाः पुत्रस्तु बलो नाम महासुरः । [735]
 सोऽयुष्यत रणेऽस्त्युमो ध्रुवेण वसुना सह ॥
 नसुचिभ्रासुरश्रेष्ठो धरेण समयुध्यत ।
 सार्धं सर्वेण सैन्येन व्यादितास्त इवान्तकः ॥
 विश्वकर्मा सुरश्रेष्ठो मयेन समयुध्यत ।
 प्रवरी विश्वकर्माणो ख्यातौ देवासुरेश्वरी ॥ [740]
 पुलोमा तु महादैत्यो पायुना समयुध्यत ।
 ससैन्यः पर्वताकारो रणेऽयुष्यत दक्षितः ।
 द्यमीवस्तु दितिजः सह पूष्णा त्वयुध्यत ।
 शूरेणामितवीर्येण भास्कराकारवर्चसा ॥
 शम्बरस्तु महाधीर्यो महामायो महासुरः । [745]

भगेनायुध्यत तदा सहितो युद्धदुर्मदः ॥
 शरमः शलभश्रेय दैत्यानां चन्द्रभास्करी ।
 प्रयुद्धौ सह सोमेन शिशिरालेण धीमता ॥
 विरोचनस्तु बलथान्वलेर्बलवतः पिता ।
 विप्वकसेनेन साध्येन देवेन समयुध्यत ॥ [750]
 कुजम्बस्तु महातेजा हिरण्यकशिपोः सुतः ।
 अंशेनायुध्यत तदा प्रासप्रहरणेन वै ॥
 असिलोमा तु बलिना मारुतेन समं विभो ।
 तदायुध्यत दीप्तासो विकृतः पर्वतायुधः ॥
 अनायुषायाः पुत्रस्तु वृत्रो नाम महासुरः । [755]
 अश्विभ्या देववैद्याभ्या सहायुध्यत सयुगे ॥
 एकचक्रस्तु दितिजश्चक्रहस्तो दुरासदः ।
 सहायुध्यत देवेन साध्येन दितिजारिणा ॥

T₁ G₁ M₁ समाहितानि (for सप्ताह*) — (L 11) T₁ G₁ s
 M₁ युद्धवरी, M₁ युद्धवीर (for योष*) — (L 14) T₁
 वापे (for वाणा) — (L 15) D₁ बलं (for बलान्) G₁
 रथ रथे धाति बभं महारणे — (L 16) G₁ गज (for गजी)
 — (L 17) M₁ सार्य (for हस्त) — (L 18) T₁ G₁
 पत्नी, G₁ s मादि C₁ वदि (for सदी) M₁ s च पदि (for
 पदादि) — (L 19) T₁ G₁ s योषवीर, G₁ युद्धवीरान् (for
 वीर) — (L 21) G₁ हवा (for वध्वा) — (L 22) G₁ s
 पाशाभान (for पाश दधान) — (L 28) G₁ s [अ]दिदीप्य
 (for तदादिप्य) — (L 34) T₁ M₁ हवाय (for तवाय)
 — (L 35) T₁ G₁ s श्वादा, T₁ G₁ युवासा (for सपासा)
 — (L 36) M₁ राधसाध (for राधलोचमा) — (L 39)
 M₁ बल्ल (for *य) — (L 40) G₁ s M₁ s श्वादान
 (for शवानान्) — (L 50) G₁ सन्तु कयानाम् (for *लुका
 नाम्)

Colophon — Sub parvan T₁ G₁ s M₁ वामनप्रादु-
 भवं — Adhy no T₁ G₁ 299, G₁ 225, G₁ 201,
 G₁ 301, M₁ s 11]

— (L 733) B₁ s D₁ वाणे सोऽयुष्यतासुरम्, T₁ G₁ s
 M₁ s वाणे सोऽयोषयसदा, T₁ G₁ वाणेनायोषयसदा (for *)
 — (L 734) N₁ महाबलं सुरवरं, D₁ बलैर्महावीर्यं (for *)
 — (L 735) K₁ वाणो, D₁ बली (for बलो) — (L
 736) M₁ वृष्टो (for अस्त्युमो) — T₁ G₁ M₁ s om (hapl)
 lines 737-741 — (L 737) B₁ ध्रुवेण (for वरेण) — K₁
 N₁ s B₁ om (hapl) lines 738 739 — (L 738) D₁
 वृत्र, T₁ G₁ s दैव (for सार्धं) K₁ स्यादितासा इवान्तका

(for *) — (L 739) D₁ सुरज्येष्ठो (for *श्रेष्ठो) Dn
 धरेण सह युध्यत (for *) — (L 740) N₁ ख्यातौ देवासुरेयु
 वी, D₁ ख्यातौ देवेश्वरी वती (for *) — (L 741) B₁ s
 D₁ De बलिना वायुना सह (for *) — D₁ (hapl) lines
 742-743 — (L 742) V₂ D₁ युष्यति, T₁ G₁ s हर्षेण
 (for स्युष्यत) — (L 743) T₁ M₁ स दितिजे (for *ज)
 V₁ स्वष्टा (for पूष्णा) — (L 744) B₁ s D₁ Cal.ed
 तेजसा (for वर्चसा) — G₁ om lines 745-748 — (L
 745) K₁ D₁ s G₁ s महादैत्यो, T₁ M₁ s कायो, M₁ s मायो
 (for *वीर्यं) D₁ T₁ महाकायो, T₁ G₁ s M₁ s *वीर्यो
 (for *मायो) D₁ महावीर्यो महाबलः, D₁ बलपराक्रम
 (for *) — (L 746) K₁ सम, T₁ शबर (for शरभ)
 — (L 748) B₁ Bom Poona eds G(ed) दैतिरालेण (for
 दि*) N₁ दीर्घवान् (for धीमता) T₁ दैतिरालेण भास्वदा
 (for *) — (L 749) D₁ वाणो बलवता वर (for *)
 — (L 750) N₁ सह युष्यते, Bom Poona eds G(ed).
 स सह युष्यत (for सयुष्यु*) B₁ s D₁ T₁ G₁ s उदायुष्यत
 दानव, T₁ G₁ s M₁ s सहायुष्यत दानव (for *) — (L
 751) K₁ कुसुभम्, V₁ जनं (for कुज) — (L 752)
 K₁ सनुना (for सनेन) T₁ G₁ s अद्वेनायुष्यत सह (for *)
 K₁ s D₁ s प्राप्तः, D₁ प्राप्त (for प्राप्त) — (L 753)
 K₁ सम विभु B₁ s D₁ महाद्वे (for सम विभो) T₁ s
 G₁ s M₁ s देवेन सह G₁ s M₁ s इत्था विभो (for *)
 — (L 754) D₁ दीप्तासिर् (for *स्तो) — (L 755) D₁
 महाबल (for *सुर) — (L 757) D₁ पञ्चचक्रस्तु (for
 एकचक्रस्तु) T₁ s G₁ s M₁ s महासुर (for दुरासद)
 — N₁ Poona ed om line 758 — (L 759) T₁ G₁

बलस्तु मधुपिद्वाक्षो वृत्रघाता महासुरः ।
 सुगन्ध्याधेन रुद्रेण सहायुष्यत धीर्षवान् ॥ [760]
 राहुस्तु विकृताकारः शतशीर्षः शतोदरः ।
 अजेकपादेन रणे सहायुष्यत दंशिनः ॥
 केशी तु दानवश्रेष्ठः प्रायूढकालाम्बुवप्रभः ।
 धनेश्वरेण भीमेन सहायुष्यत सयुगे ॥
 वृषपत्नी तु बलिना सह निष्कम्बुना रणे । [765]
 विश्वेदेवेन विश्वेशः सहायुष्यत धीर्षवान् ॥
 प्रह्लादस्तु महावीर्यो धीरिः स्वैस्तनयैर्वृतः ।
 युयुधे सह कालेन रणे काल इव स्थितः ॥
 धनुह्लादः कुरेरेण धनदेन महारणे ।
 गदाहरतेन धुयुधे क्षोभचन्द्रिपुदाहिनीम् ॥ [770]
 विप्रचित्तिस्तु दैतेयो वरुणेन महात्मना ।

प्रतुतो वै रणं कर्तुं दैत्यानां नन्दिवर्धनः ॥
 बलिस्तु सह शत्रेण सुरेशेन महात्मना ।
 युयुधे देवराजेन बलिना बलवान्रणे ॥
 शेषा देवाश्च दैत्याश्च जगन्प्रयोग्यमादवे । [775]
 विनदन्तो महात्मादान्प्रासासिमरशक्तिभिः ॥
 अहदयन्त महोत्साता ये प्रोक्त जगतः क्षये ।
 मरुतः सप्त ते क्षुब्धा ज्यशीर्यन्त महीधराः ॥
 सप्त चैवोत्थिताः सुर्याः शोषयन्तो महाणवाश्च ।
 बहुधाभिगत वधरा धायुना मथिता यथा ॥ [780]
 क्षुब्धित्वाश्च महाभेषाः शक्रचापाद्वितोदराः ।
 प्रणेतुः सर्वभूतानि सर्वाः सतिमिरा विश्वः ।
 देवानामजयो घोरो दृश्यते कालनिर्मितः ॥
 न ह्यन्तरिक्षं न दिशो न भूमि-

लोस् (for व) Ds; विद्वाद्यो (for 'दो) — K; om
 lines 760-761 — (L 760) Ks राजेश्च, V1 Ms रोजेण
 (for ह) Ds दानत (for धीर्षवान्) — B; om (hapl)
 line 761-766 — (L 761) Bs Ds पत्नीकार, Ms 'तिन्'
 (for 'सिद्ध') Bs Ds महोदर (for 'दो') Bcm Poona
 eds G(ed) शतशीर्षो नः Rom ed सःशोदर (for 'ह')
 — (L 762) B; De धीर्षवान् (for द्रुति) Ds; om
 lines 763-765 — (L 763) Ds प्रायूढकालाम्बुवप्रभ
 (for 'ह') — (L 764) Ns धीरेण, Vs Ds Ds सहाय (for
 भीमेन) Ks रुद्रेण सोम्य भीमेन, Ts s Gs s-s Ms जलेश्च
 रेण धीरेण (Ms भीमेन) (for ") Bs धीर्षवान् Ts Gs s
 दंशित (for स्तुयो) — (L 765) Ks निष्कम्बिना. Ds
 निष्कम्बुना, Ts निष्कम्बुना, Ms 'विना (for 'म्बुना) Ns
 पुरा (for रणे) Ns Ds s निजुग्मेत महारणे (for 'ह') — Ns
 om lines 766 771 — (L 768) Ks Ds विश्वेदेवस्तु
 विश्वेदेवेन, Gs वैश' (for विश्वे') Ks Gs विश्वेन, Ns Vs s
 साधेन, Bs Cal ed देवेन, Ds देवेन्द्र (for विश्वेता) Ts Gs
 वैश्वेदेवेन विश्वेन (for ") — (L 767) Ks तैम् (for शैस्)
 Ds वीरैर्वृतं नैवेर्तु (for 'ह') — (L 768) Ks Dn Ds s
 Ts [म]दर (for मित) — (L 769) V1 महात्मना, Vs
 Bs s Da De Cal ed 'बल' (for 'रणे) — (L 770) Ds
 Ts Gs क्षोभयन् (for क्षो') Vs B; s Ds देव (for रिपु)
 — (L 771) Vs B; s Ds Ms दैवेषु, Ds दैत्येभ्यो (for
 दैतेयो) Ts Gs यमेन च (for वरुणेन) — Ks s Ds; om
 (hapl) lines 772-773 — (L 773) Ms सुरेशेण (for
 'शेन) — (L 774) Ts s Gs s Ms s देवराजश्च (for
 'राजेन) Ks Ds बलिस्तु, Ts Gs s Ms बलिश्च (for 'ना)

— (L 775) V; दैत्या (for दैत्याश्च) Ts Ms रणाय (for
 वसुध) — (L 776) Ks निवर्धने (for विनदन्तो) Ns
 गत (for 'दर) Vs Ds वृष्टिभि, Ds ('marg) Ts
 Gs s पणय (for शक्तिभि) Ds प्राणतोमरवृष्टिभि
 (for 'ह') — (L 777) Ds महादैत्या (for महात्माणां).
 Ns सद्यस्त्रयत्नोत्साता (for ") Ts s Gs s Ms युगलं,
 Ms नृप स (for जगत) — (L 778) Ks s Ds s सागरा',
 Ks Ns s Vs B; s Dn Ds Ds स माहवा (for मरुत) Ts
 Gs s Ms s संक्षुब्धा (for ते क्षुब्धा) Ts Gs s मारुता सप्त
 संक्षुब्धा (for ") Ns Vs B; s Ds च पर्वका (for महीधरा)
 — (L 779) Ns Ts Gs s Ms s महात्मन्म् (for 'वान्').
 — (L 780) Ms वसुधा (for बहुधा) Ts s Gs s-s Ms s
 वसुधाभिगत वदा (for ") Bs s Ds मथयमानेन धायुना; Ts
 Gs s मथयमाना च धायुना, Ts Gs s Ms मथयते (Ms 'ता)
 धायुना सदा (for 'ह') — (L 781) Ds व्यथिताश्च, Ds Ts
 Gs s उदितः Ts अर्द्ध' (for स्तुष्टि') Ts Gs s शक्रचापा-
 द्वितायरा (for 'ह') — Ds om line 782 Ns om line
 783 — (L 783) Ks सस्ययो, Ds जनयो (for जगयो).
 B; s Ds De देवानामजयो दुरो (Bs युवा) (for ") — For
 line 783, Ts s Gs s-s Ms s subst

39** देवानामरक्ष दुरा दृश्यते कालनिर्मितः ।

[Ts निवित्त' (for निवित्त')]

Ts s Gs s-s Ms s cont Vs B; Ds Ds ins after line
783

33* शोरोत्पाता समुद्रा युगान्तसमये यथा ।

[B Ds Ds Ts Gs शोरोत्पात समुद्रत (for ")]

— (L 784) Ns V; s B Ds Ds [सन्निवृत्तिं (for 'सिद्धं)].

नं भास्वरोऽदृश्यत रेणुजाळैः । [785]
 ववुश्च वातातुमुलाः सध्मा
 दिशश्च सर्वांस्त्रिभिरोपगृह्णाः ॥
 एते चान्ये च बहवो दृश्यन्ते देवनिर्मिताः ।
 भूमौ तथान्तरिक्षे च घोरोत्पाताः समन्ततः ॥
 तमुद्रं देयदेत्यानां भीमानां भीमदर्शनम् । [790]
 अपदयत गुरुर्ब्रह्मा सर्वैरेव सुरैः सह ॥
 वेदैश्चतुर्भिः साङ्गैश्च विद्यामिथ्य सनातनः ।
 पद्मयोनिर्वृतः श्रीमान्सिद्धैश्च परमर्षिभिः ॥
 नानामणिसम्भसहस्रचित्र-
 मारुक्ष यानं दृष्टो स्वयंभूः । [795]
 सुभास्वर भूतसहस्रयुक्त
 प्रदीप्यमानं वपुषा परेण ॥
 सुतप्तजाम्बूनदचारुचित्र-

T₁ न बहिनं च घोरं, T₁ G₁ s s Ms s न (T₁ G₁ s तु) मही न
 च घोरं (for न दिशो न भूमिर्) — (L 785) K₁ V₁ B₂
 D₁ दृश्यते (for दृश्यते) G₁ जाळे (for 'जाळे') N₁ न
 भास्वरो दृश्यते रदिमजाळे — (L 786) D₁ परुषा (for
 तुमुला) D₁ ववु सुभावात्सुमुला सध्मा — Before line
 788, K₁ D₁ 1ns देशपावन — (L 788) N₁ बहवुषा
 (for बहवो) T₁ s G₁ s s Ms काल- (for देव) — (L
 789) T₁ s G₁ s s Ms s भौमाश्चैवान्तरिक्षाश्च (for “
 K₁ s Dn D₁ s s T₁ G₁ महोपाता (for घोरो) T₁ सम
 विना (for समन्तत) — After line 789, T₁ 1ns

34* युगात्समये तथा एते चान्ये च तत्त्वत ।

— (L 790) N₁ D₁ सैन्याना (for 'दैत्याना) T₁ G₁ s
 घुराणा (for भीमाना) T₁ G₁ s घुराणा भीमदर्शिनम् (for
 “) — (L 791) D₁ अथापदयद्, T₁ s G₁ s s Ms s अथै
 ष्ट [for अथयत] D अपदयद्भ्रमो ब्रह्मा (for “) B₁
 G₁ s मुदै (for सुरै) T₁ s सर्वैरेवसुने सह (for “
 — (L 792) D₁ तु सर्वै, T₁ G₁ s च बहु T₁ G₁ s s Ms s
 च विमुर् (for साङ्गैश्च) V₁ सोपाङ्गैश्च (for विद्यामिथ्य)
 — (L 793) K₁ प्रविद्धै, D₁ वृद्धैश्च (for सिद्धैश्च) — (L
 794) D₁ विच (for मयि) T₁ G₁ जाळम् T₁ Ms s
 पादम् (for चित्रम्) — (L 795) Dn₁ G₁ स्वयमुच (for
 स्वयंभू) — (L 796) K₁ सुभास्वर, D₁ सुभासुर (for 'स्वर्')
 V₁ स, D₁ एत (for भूत) — (L 798) D₁ प्रदीप्यमानं
 (for प्रदी) K₁ s D₁ T₁ G₁ s s Ms वेणेण (for व)
 — (L 798) G₁ स तत्र (for तुलस) T₁ G₁ चित्र

मानन्दभेरीश्वतसप्रणादम् ।
 नक्षत्रचन्द्राशुमिरशुमन्तं [800]
 वैदूर्यसोमार्यं विभूषिताङ्गम् ॥
 तमात्मजो वै पुरुहः पुरुस्व-
 स्तथा मरीचिर्भृगुरङ्गिराश्च ।
 ऋनसाममिः सन्मणभिष्टुनस्तः
 सेचन्ति देवं वरदं विमाने ॥ [805]
 त पावका लोकगुरुं स्वयंभुवं
 साङ्गाश्च वेदा मरयदेवताश्च ।
 सेचन्ति देव पुननेश्वरेण
 भूतानि चान्यानि महातुभायम् ॥
 एते च भूयश्च मनुष्यसपा [810]
 वैखानसाः पावच्योनयश्च ।
 सर्वे यदुर्वैपुरोहिताश्च

मास्यम्, Bom Poona eds G(ed) मन्वित्रम् (for 'बाह')
 B₁ s D₁ Cal ed प्र (B₁ सु) तप्तजाम्बूनदशामविभम्, T₁ G₁ s
 Ms s सुराल (Ms s 'क' जाम्बूनदशामाल्य (Ms 'बाहु' इ
 — (L 799) K₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ s समस, V₁ -पट
 (for 'शतस) N₁ आनन्दभेरीसमप्रहासम् — (L 800)
 K₁ चन्द्राशुमिर्, B₁ D₁ चण्डाशुमिर्, T₁ s G₁ s s Ms s
 शिताशुमद् (for चन्द्राशुमिर्) — (L 801) V₁ विभूष-
 णाङ्गम्, T₁ G₁ s s 'वितान्तम् (for 'वितान्तम्) — (L
 802) N₁ Dn D₁ तमात्मजा वै, V₁ T₁ G₁ Ms तमात्मजा वै,
 D₁ तमात्मजाळे (for 'मनो वै) — D₁ om lines 804-
 805 — (L 805) T₁ s G₁ s Ms s स्तुवन्ति (for 'से')
 D₁ s (marg) मुवनेश्वरेताम् (for वरद विमाने) — (L
 806) K₁ पावका (for पावका) N₁ च सन्त, V₁ स्वयंभुं,
 T₁ G₁ s दिवीया, G₁ Ms s दिवसि (for स्वयंभुवं) B₁ s
 D₁ स पावका देवगुरु दिवीय B₁ गिरी) श. D₁ ऋतुर्विद्वाश्च
 तथा स्वयंभुर, T₁ G₁ स पावकं लोकगुरु दिवीय — (L 808)
 B₁ सेव्य (for देव) K₁ D₁ वरदे (D₁ 'दे') विमाने, K₁ मुवने
 सुरेशं (for 'मेश्वरं) D₁ मेचन्ति सेव्य मुवनेस्य शशुं, T₁ s
 G₁ s s Ms s निपेरेते सेव्य G₁ s s देव मतोपलोकैर्
 — (L 809) T₁ s G₁ s s Ms s नार्थं हि भूतानि महातु-
 भायम् — (L 810) N₁ V₁ s B Dn D₁ D₁ s T₁ s
 G₁ s s Ms s महर्षिसपा { B₁ s D₁ 'मुष्या) (for मनुष्य)
 D₁ एते बभूवुश्च मनुष्यमश्वत — (L 811) K₁ N₁ D₁ T₁ s
 G₁ s वैखानरा (for वैखानसा) — (L 812) B₁ s D₁ T₁ s
 G₁ s Ms s 'पुरोषस्य (for 'हिमाय) T₁ G₁ s सर्वे पुनर्वै

युद्धोत्सुकाः सर्वसुरासुराणाम् ।
 योगेश्वराः पट् च दिवाकराभा
 धामभूपणैर्भूषितसर्वदेहाः । [815]
 अन्वर्हिता वै दृष्टशूर्तभ.स्था
 नारायणभ्रैव नरऽथ वैवः ॥
 वक्रैर्भ्रतुर्दधरैश्चतुर्भिः
 सपूर्णचन्द्रप्रतिभैः सुकान्तैः ।
 सर्गा दिशो निस्सिमिराश्चकार [820]
 नवोदितोऽसौ शरवीर चन्द्रः ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।
 उभयोः सेनयो राजस्त्रयोर्मुद्गमवर्तत ।
 नापैन सचाळयता त्रेलोच्यमिदमव्ययम् ॥
 गोसुरगडम्बराणा च भेरीणा सुरजैः सह ।
 ब्रह्मरीडिण्डिमाणा च व्यभ्रयन्त महाशयनाः ॥ [825]
 प्रवृत्तो युद्धयज्ञस्तु तुमुलो लोमहर्षण ।
 रणभूमौ महानादः स्वर्गाय, शूरसमत ॥
 स युद्धयज्ञस्य मुने प्रहादो देव्यसत्तमः ।
 विरोचनलाथाध्ययुर्द्वयज्ञप्रवर्तकः ॥
 होता चैवान नमुषिर्वृन्ः स्तोत्रोपस्त्पक । [830]
 मन्त्रा वैशाः समारयाता यज्ञकर्माणि तत्र वै ॥

शुरोपसश — (L. 813) *Ńs* दृष्टोत्सुका, *Ds* सुरो (for सुदो) — (L. 814) *hs* *Ds* चन्द्र, *Ds* वैव, *Ts* : *Gs* : *Ms* : सस्य (for पट् च) *Gs* योगेश्वरा यम दिवाकराभा — (L. 815) *hs* *Ńs* *Vs* : *Ds* : *Ms* विभूषणैर्, *Ds* याम् (for वाग्) *Gs* नात्रा (for चेहा) *Ts* *Gs* विभूषणैर्भूषित सर्वंगाम् — *Ts* : *Gs* : *s* *Ms* 105 after line 815 *Ms* after line 809

35** अणुपतिर्द्वैपतिर्नानांतं
 शिखी च चर्दी शरसार्द्राचनवा ।
 अन्वर्हिता माय एव साध्या
 द्रष्टा रण याति नगेन्द्रभीश ।

[*Ts* om lines 1-9 — (L. 2) *Gs* *Ms* : गद्दी (for दिदी) — (L. 4) *Ts* *Gs* : द्रष्टु रणे (for द्रष्टा रण) *Ms* रैयन् (for रं)]
 — (L. 817) *Ts* नारायण वैव नभस्येवम्, *Gs* : 'ण वैव नर च देवम् — (L. 818) *Ts* वैदप्रथैर् (for 'पौरैः) — (L. 820) *hs* विस्सिमिराश् (for शिखि) — (L. 821) *Ts* *Gs* चा साम्यकारासुदिशो यथेन्दु, *Ts* *Gs* : *s* *Ms* : चा साम्याराम स्युदितो यथेन्दु

Colophon — Mention of the Epic *Ks* *Dn* *Ds* *Ds* : — Mention of *Ahila* *Ńs* *Vs* : *B* *Dn* *Ds* *Ds* : *s* — Sub-payan *hs* : *s* *Ńs* *Vs* : *Bs* : *Dn* *Ds* *Ds* : *s* वामनम्, *hs* *Bs* *Ds* : *Ts* *Gs* *Ms* : वामनमापुर्भाविक — *Adhy* no *hs* 26, *Vs* *Dn* 239, *Bs* 240, *Dn* 239, *Ds* 225, *Ds* 251, *Ds* 233, *Ts* *Gs* 300, *Gs* 296, *Gs* : 302, *Ms* : 13

After the ref., *Ds* *Ts* : *Gs* : *s* *Ms* : 105
 36** शृणुवावहितो राजन्पया युद्धमवर्तत ।
 कीर्तनाथस्य युद्धस्य पाप्मा सपो त्रिमुच्यते ॥

[(L. 2) *Ts* *Gs* : *Ms* : नल (for नल) *Ds* पापात् (for पाप्मा)]
 — (L. 822) *Ds* : *Ds* *Ds* : *Gs* *Ms* न्यो, *Ds* *Ts* *Ms* ततो, *Ts* *hs* तया, *Gs* : दया (for तयोर्) *Ds* शवर्धन (for 'सेत) — (L. 823) *hs* *Ds* : *Dn* *Ds* *Ds* *Ts* त्चाल यथा, *Ts* *Gs* : *Ms* स्वचलयेता, *Gs* : स्वचलयेता; *Ms* व्यधमयेता (for स्वाहयथा) *hs* *Bs* : चालयन्त स्वनादेन, *Bs* *Ds* सचालयन्मोदिन (for *) — (L. 824) *Vs* स्वर्जै (for मु) *Ts* *Gs* : *Ms* : भेरीमुख (Ms 'वदव भादिनाम्, *Ts* *Gs* भेरीमुखनिरवना (for *) — (L. 825) *Ks* : *Dn* *Ds* जवरी, *hs* *Ds* जहरी, *Ks* दर्दरी, *Bs* *Ds* शर्मरा, *Ds* शर्मरी, *Bom* *Panna* eds *G(ed)* शहरी (for शर्मरी) *Ts* स्वभूयत महास्वन, *Ts* *Gs* : श्रुयत च महास्वन (for *) — (L. 826) *hs* *Ds* : प्रवृद्धो (for 'सो) — (L. 827) *Ks* *Ds* : रणमये (for 'मूली) *Gs* : महाच्छन्दः (for 'नाद) *Ts* रणमये सदानच्छन्दः (for *) *Vs* सपद (for 'समत) *Ds* स्वर्गाय सुरसमत, *Ts* : *Gs* : *s* *Ms* : स्वर्ग (Ms 'वर्) शूरामिसंन (for *) — (L. 828) *Ńs* *Ks* *Vs* : *B* *Dn* *Ds* *Ds* : युद्धयज्ञस्य नेनाभूत् (*Ks* प्रमुत्तै), *Ts* : *Gs* : *s* *Ms* : युद्धयज्ञस्य प्रयाभूत् (for *) *Ńs* *Vs* : *Bs* : *Ds* प्रहारो नाम शनव (*Ńs* नानह), *Ts* : *Gs* : *s* *Ms* : प्रहारो दलवीरम (for *) — (L. 829) *Ds* युद्धयज्ञ मवर्तत, *Ts* : *Gs* : *s* *Ms* : युद्धयज्ञ (*Ts* *Gs* 'सो) : सवचयता; *Gs* यज्ञयुद्धेऽभवचयता (for *) — *Ks* : *Ds* : *on* line 830 — (L. 830) *hs* *Ńs* *Vs* : *Ds* : *Ds* *Ms* तत्रोप, *Ds* *Ńs*, *Ms* वृषोप (for स्वोरोप) *Vs* *Gs* कलिका (for कलिक) *Ńs* *Gs* युद्धयज्ञोपकलिका (for *) — (L. 831) *Ds* अने (for सत्रा) *Ts* प्रतीता ये (for सनापनाता) *Ńs* सयाय प्रेषिता ईशा; *Bs* : *Ds* सत्राथ ईशा प्रेषिता; *Ts* *Gs* : *s* *Ms* : सया (*Gs* निना) ईश्वरपतिता (for *) — (L.

अनुयातश्च पितरमधिको वा पराक्रमे ।
 यथा तनाभवद्वाणः सयुगे चोपतिष्ठति ॥
 ऐन्द्रं पाशुपतं ब्राह्मं स्थूणाकर्णं सुदुर्जयम् ।
 मन्त्रास्त्राभ्यन्तन्त सध्वनुहादयोजिताः ॥ [835]
 द्रवाता च मयः श्रीमान्स्थितः सर्वभयंकरः ।
 विनदन्दिजश्रेष्ठो देवानीक व्यदारयत् ॥
 वलिस्तु राजा द्युतिमान्शत्रुत्तर महासुरः ।
 जपैर्होमैश्च सयुक्तो ब्रह्मस्वमकरोत्प्रभु ॥
 रणामिन्वैलितो घोरो वैरेचनसमीरितः । [840]

देवो विष्णुः सुरैस्तत्र रथवेद्या मुसकृतः ॥
 शङ्खशब्देः सुतुमुलेर्मैरीणा च महास्वनेः ।
 उद्गृष्ट विपुले चैव सुत्रद्राप्य प्रयुज्यते ॥
 वलश्च चलकश्चैव पुलोमा च महासुरः ।
 प्रशान्तरूपं हृत्वा तु मन्त्रं सन्वचप्रतर्तयन् ॥ [845]
 कल्पापदपद्मा विमला विपुला रथपङ्कयः ।
 यूपश्च समकल्प्यन्त युद्धयज्ञे महाफले ॥
 कर्णिनालीकनाराकवत्सदन्तोपट्टहवाः ।
 तोमरा सोमकलशा विचित्राणि धनुषि च ॥

832) K₁ D₁ → अनुयातश्च, K₂ T₁ 'हायस् (for 'वानश्च)
 N₂ V₁ D₁ D₂ विन्मिर (for पितरम्) V₂ अनुहातश्च विन्
 मिर (for ') N₂ V₁ → B₁ D₂ D₃ → T₂ G₁ → पराक्रमे,
 D₂ 'मम, D₃ 'क्रमम् (for 'क्रमे) — (L 833) K₂ →
 D₁ → [उ]पतिष्ठत, N₂ V₁ → B₁ D₁ D₂ D₃ 'हे (for 'नि)
 K₂ D₁ सयुक्ते नोपतिष्ठते (for ') — For line 833, B₁ →
 D₂ subst.

37* यथा वै तत्र बाणस्तु सभ्यवेदावतिष्ठते ।
 On the other hand, T₁ → G₁ → M₂ → subst for line
 833

38* नेहा तत्र स बाणस्तु समरे प्पावतिष्ठत ।
 [T₁ G₁ [उ]पतिष्ठत, M₁ [उ]पतिष्ठत (for 'त)]
 — (L 834) K₁ V₂ D₁ स्थूलकर्णे, D₂ जना' (for स्थूणा')
 — (L 835) D₂ यत्पान्त्राश्च वदन्ते (for ') K₂ D₂
 सर्वेभ्यु (for सावन्तु) K₁ → D₁ अनुहादप्रयोजिता (for ')
 — After line 835, T₂ G₁ → M₂ → ins

39* दीत्याश्च प्रथिता मग्ने यत्कर्मणि तत्र वै ।
 [G₁ M₂ नरा (for मग्ने)]
 — (L 836) K₂ B₁ D₁ → शयु- (for सर्वं) N₂ आस्थित
 स महाशक्त, N₂ V₁ → D₂ 'तो वै महाबलः; T₁ → G₁ →
 M₂ → स्तिरन्मन्त्रं महाबल (for ') — (L 837) T₂ → G₁ →
 M₂ → नादेन (for विनदन्) D₂ विनदन्नि द्विजश्रेष्ठा (for ')
 K₁ D₁ विदारयत् (for व्यदारयत्) B₂ देवानीकभवतैर्यत्;
 D₂ 'कल्पवेदवत्, T₂ G₁ → 'कायपूरयत्; M₂ → 'व्यद्वयत्
 (for ') — (L 838) K₁ सचसत्र, B₂ D₂ स्वयं तत्र, D₂
 सत्र सत्र, T₁ → G₁ → M₂ → शम्बरश्च (for सचसत्र)
 — For line 838, B₁ → D₂ subst

40* बलिस्तु बलवान्नाया वैधानसमपुष्टि ।
 — (L 839) K₂ V₂ B₂ → D₂ D₃ → G₂ M₂ जपैर्, K₂
 N₂ → B₂ D₂ T₂ G₁ जपैर् (for जपैर्) D₂ सयुक्ते (for
 'को) V₁ जपैश्च होमै संयुक्ते, D₂ जपैर्होमैश्च संयुक्ते;

G₁ → जा(G₂ 'ज)पैर्होमैश्च सयुक्त (for ') T₁ → G₁ →
 M₂ → शामित्रम् (for महास्वम्) D₂ जगमत् (for अकरोत्)
 — (L 840) D₂ ज्वालितो (for ज्वं) K₂ वैरोयति, T₂ →
 G₁ → M₂ → प्राणेश्वर (for वैरे') V₁ समन्वित (for
 समीरित) — (L 841) K₁ → N₂ V₂ → D₂ हृतये स्वसुरै
 स्त्र, D₂ हृतये स्वसुरै सर्वे (for ') D₂ रण (for रथ-)
 B₂ D₂ सुममृत (for सुमंस्कृत) D₂ रथविद्यो समन्वित, D₂
 'कन्यां सुसंस्थिता, D₂ (marg) Bom Poona eds G(ed)
 देवो विष्णुः सुरै सह, T₁ → G₁ → M₂ रथवेद्या मुसकृत
 (for ') — (L 842) D₂ शङ्खस्वने (for 'शब्दे') N₂
 T₁ → G₁ → M₂ → शङ्खशब्द सुतुमुलो; B₂ → 'शब्द-
 सुविपुले (for ') B₂ → D₂ T₁ → G₂ → M₂ → महास्वन
 (for 'स्वने) K₂ N₂ V₂ D₁ → श्रेयश्च सुमहास्वना
 (for ') — (L 843) D₂ विपुष्टं (for उद्गृष्टं) B₁ → D₂
 सुमुल, Bom Poona eds G(ed) विमले (for विपुले) K₂
 उद्गृष्ट विमले चैव; T₁ G₂ उद्गृष्टसुतुमुलश्रेयं (G₂ 'व), T₂ G₁
 → M₂ → उद्गृष्टसु (G₂ M₂ → 'ष्ट तु मुले चैव (for ')
 K₂ → N₂ V₂ → D₂ → प्रयुज्य च; D₂ प्रपद्यत (for प्रयुज्यते)
 D₂ ब्रह्मर्षं सुप्रजापते, Bom Poona eds G(ed) ब्रह्मर्षं
 सुयुज्यते (for ') — (L 844) D₂ T₁ → G₂ → M₂ →
 बलशक्तिरक्षेत्र (for ') — (L 845) B D₂ D₃ → T₁
 अस्तस्य स सत्र कृत्वा; T₂ G₁ → M₂ → अनाश्वरस्य (M₂ →
 'चतुर्धं कृत्वा (for ') K₁ → D₂ सत्र (for सत्रं) D₂ प्र-
 वतते, T₁ → G₁ → M₂ → प्रचकिरे (for प्रवतैर्यन्) N₂ सत्रं
 सम्बचप्रतर्तयन्, V₂ सत्र सम्बचवर्तयन्, B D₂ D₂ सत्र सम्ब-
 चप्रचकिरे (for ') — (L 846) M₂ विपुला (for विमला)
 D₁ → विमला (for विपुला) D₂ चत्र (for रथ) T₂ →
 G₁ → M₂ → शक्य (for चक्रय) M₂ → विमला रथशक्य
 (for ') — (L 847) K₁ → D₂ महाबले; N₂ 'बला (for
 फले) T₂ → G₁ → M₂ → सत्र युद्धमहाबले; G₂ सत्र युद्धं
 महाबले (for ') — (L 848) K₁ G₁ Bom Poona eds
 G(ed) कर्णनालीकनाराचा, N₂ T₁ → G₁ → M₂ → कर्णनालिक-

अस्थीन्वत्र कपालानि पुरोडाशाः शिरासि च । [850]
 आर्ज्यं च रुधिरं रौद्रं तस्मिन्प्रज्ञेऽभिहूयते ॥
 इध्माः परिधयस्तत्र प्रस्तारा विपुला गदाः ।
 ह्यधीवोऽसिलोमा च राहुः केशी च दानवाः ॥
 विरोचनश्च जम्भश्च कुजम्भश्च महादलः ।
 सदस्यास्तत्र तु मखे विप्रचित्त्रिश्च धीर्वेनाच ॥ [855]
 इपरस्तु खुवास्तत्र रथाक्षस्तथाः शुभाः ।
 धनुष्कोट्यो धनुर्न्याश्च सुप्रस्तत्र महामखे ॥
 प्रतिप्रसानिकं कर्म वृषपर्वाकरोत्तदा ।
 दीक्षितस्तत्र तु धलिस्तस्य पत्नी महाचमूः ॥
 शम्बरस्तत्र शामित्रमफरोदिनिनन्दनः । [860]
 अतिरत्रे महाबाहुर्नितते यक्षकर्मणि ॥

दक्षिणास्तस्य यज्ञस्य कालनेर्मिर्महासुरः ।
 वैतानि कर्मणि विभो यः ख्यातो हृष्ययाडिव ॥
 त्रिदशाना तु मेन्यस्य शरीरैर्गतजीवितैः ।
 तस्मिन्प्रज्ञे तु सवनं वर्धते दैत्यनिर्मितम् ॥ [865]
 देवानां रुधिरं सख्ये पपुरुषा दितेः सुताः ।
 नर्दमानाः प्रमुदिताः सोमपाल रणाश्वरे ॥
 यदा वलिर्महादैत्यो विजेता समरे सुरान् ।
 तदा ह्यवभृथ यज्ञे भविष्यति न सशयः ॥
 महासुरेन्द्रपत्नयो यज्यानो भूरिदक्षिणाः । [870]
 वेदप्रन्तो वृत्तयन्तः शूराः सधेः तनुन्यजः ॥
 त्रेलोक्यवरणे स्रष्टा बुद्धयज्ञाय दीक्षिताः ।
 बद्धकृष्णाजिनाः सर्वे प्रतिनो मुञ्जधारिणः ॥

पाराय (for ") Ds Gs s वृद्धिना, T1 वृद्धिण, T2 G1 s M1 s वृद्ध्या, Boma Poona eds G(ed) वृद्धिना (for वृद्ध्या) Ds यत्प्रदनाश्च वै कुना (for ") — (L 849) K1 s D1 विविधानि (for विचित्राणि) — (L 850) Ks B1 s Das]अत्र (for [अ]त्र) — (L 851) Cal ed युद्धे (for सखे) — (L 852) Ds परषथास (for परि पथस्य) Ks प्रहारा विमला गदा, T1 प्रासा शूलगदाशया (for ") — (L 853) K1 सिलोमाष्या (for दोला च) — (L 854) N1 कुम्भद्व (for ल') Ks D1 बाहुकेशी, N1 जम्भश्च सु, D1 कुम्भश्च, T1 त्रिकुम्भश्च, M1 कुम्भनश्च (for कुम्भश्च) — (L 856) K1 D1 स' D1 सु'सुपाय, K1 V1 D1 तु सुषय Ds रथासुरास (for तु सुवास) K1 om lines 856' 857" K1 D1 D1 रथाक्ष, V1 'शा (for 'क्ष) Dn तस, T1 G1 s M1 s सुच (for सुमा) T1 G1 s रथाशोत्सवला सुना (for ") — (L 857) K1 s s V1 सख्य, Ds सुवास, G1 M1 युवास (for सुवास) T1 महादेवे (for 'मखे) — (L 858) V1 s B D1 D1 s प्रसाय निष् (for 'न') T1 s G1 s M1 s प्रतिप्रास्थानु' T1 M1 'प्रसाय, G1 s s M1 'प्रसाय'कर्मणि (for ") Boma Poona eds G(ed) इष्ट (for तदा) — For line 860, T1 s G1 s M1 s subst

41** आशीप्रस्तत्र वल्चानकरोक्ताम्बरस्तदा ।

— (L 862) B1 दक्षिणास्तस्य यज्ञस्य (for ") B1 Ds T1 s G1 s M1 s प्रसायनास (for महासुर) — (L 863) K1 s N1 s B Dn D1 s T1 M1 विभोर (for विभो) T1 विताने कर्मणि तथा (for ") Ds (marg) हृष्यवाहनः M1 'वाडिवि (for 'वाडिव) — (L 865) B1 युद्धे (for सखे) Ds कर्तृ (for सवनं) K1 देव, B1 (marg) Ds यज्ञ

(for दैत्य) B1 निर्मिते (for 'तम्) — (L 866) T1 s G1 s M1 s तत्र (for सख्ये) Ks रुधिरं तत्र देवानां, G1 देवानां च निर तत्र (for ") V1 सव T1 रौद्रा (for हया) — G1 om lines 867-869 — (L 867) T1 s G1 s s M1 विन्दुस्त (for नर्दमाना) D1 तथाश्वरे, M1 रथानिरे (for 'श्वरे) — (L 868) M1 यदा तु सखिष्ठे दैत्यो (corrupt) (for ") Ds सुर (for सुरास) — (L 869) N1 V1 B1 s Ds Ds 1s G1 s s M1 ह्यवभृथोः Ds]अ-प्यवभृथ (for श्वरे) B1 s Ds T1 s M1 नखिता वै (for 'व्यति) G1 (m/ lnt) s s भविता नैव संशय (for ") — (L 870) T1 s G1 s s M1 भूरयो यज्ञदक्षिणा (for ") — (L 871) K1 T1 G1 प्रतयन्त (for सुत) K1 s N1 s B1 Dn Ds D1 s सुरा (for शूरा) — N1 om line 872 — (L 872) K1 D1 हरणा (for 'ने) K1 s D1 s श्रेष्ठा B D1 T1 s G1 s s M1 सज्या (for स्रष्टा) — (L 873) T1 भूनिने (for 'व') N1 D1 s सुजघीरिण, T1 G1 M1 s सुकवी' (for सुप्रधा) — T1 s G1 s s M1 s s after line 873 Ds after line 874

42** स्व स्व कर्म यथावत्तथा युद्धकर्म प्रवर्तते ॥

एव समभगजीमो युद्धपथो महासनाय ॥

शक्यदृष्टिरसुभासौर्नितागानिरेवरम् ॥

[(L 1) T1 प्रवर्तान् (for 'ते) — For line 1, Ds subst

43A** स्व स्व तथा यथा चकुरुर्कर्मविनाशदा ।

— (L 3) Ds शक्ति (for शक्यदृष्टि)]

— T1 G1 s M1 s om line 874 — (L 874) T1 G1 s 'कार्याणां (for 'श्व) T1 G1 s 'काष्ठिणाम् (for 'ल) — D1

एकनिश्चयकार्याश्च त्रैलोक्यजयकाङ्क्षिणः ॥
 सुरदानवसैन्यानां शब्दः समभवन्महान् ॥ [875]
 नानायुधनिहस्त्रानां त्वरितानां प्रधायताम् ॥
 क्ष्वेडितोत्तुप्रनिनदैर्गजवृद्धितनिस्त्रैः ।
 रथनेमिस्त्रनैर्घोरैस्तुमुलः सर्वतोऽभवत् ।
 शङ्खदुन्दुभिनिर्घोषैर्ह्यहेपितनिस्त्रैः ॥
 हयानां हेपमाणानां दानवानां च गर्जताम् ॥ [880]
 क्ष्वेडितोत्तुप्रनिनदैः पाणिपादरैस्तथा ॥
 दानवानां परेषां च शस्त्रमन्ति महान्ति च ॥
 समरे भीमकर्मणि सैन्यानि प्रचकाशिरे ॥
 ततो नागा रथाश्चैव जान्वूनद्विमूर्षिताः ।
 भ्राजमाना ह्यदृश्यन्त मेघा इव सविद्युतः ॥ [885]
 ऋष्टिखड्गगदास्तीक्ष्णा. शूलशक्तिपरुषधाः ।
 चारु विभ्राजिते तत्र स्वेच्छनीकेषु भागशः ॥

रथा बहुविधाकाराः शतशोऽथ सहस्रशः ।
 हेमसङ्घत्रशिखरा ज्वलन्त इव पावकाः ॥
 दानवानां सुराणां च समालोक्यन्त सैनिकाः । [890]
 काञ्चनैः कश्चैः सर्वे ज्वलितार्कसमग्रभैः ॥
 सनद्धाः समदृश्यन्त ज्योतीषि गगने यथा ।
 उद्यतैरयुधैश्चिन्तैस्तलवद्धाः पताकिनः ।
 ऋषभाक्षाः सुरगणाश्चमूख्यगता यमुः ॥
 नानावर्णा पताकाश्च ध्वजमालाश्च सयुगे । [895]
 युष्यन्ता रणशोण्डानामीरयामास मासुः ॥
 ध्वजालंकार्यस्त्राणि यस्माणि क्वचानि च ।
 रश्मिभिर्भासयामास रश्मिवर्णानि रश्मिमान् ॥
 उभाभ्यामप्रमेयाभ्यां घलाभ्यां पादचारिणाम् ।
 रजः प्रच्छाद्ययामास पत्रोर्णाः पाण्डुरा दिशः ॥ [900]
 दिव्यायुधधराः सर्वे दीप्तायुधपरिच्छदाः ।

om lines 875-877 — (L 875) K₂ & N₂ D₂ & T₁
 नैस्याना (for सैन्याना) — (L 876) D₂ गर्जतां च (for
 त्वरिताना) — (L 877) K₁ निर्मादेर (for निन्दैर्) T₁
 G₁ M₁ पाणिपाद (M₁ ताल) स्वैरुष्या (for ²) — T₁ G₁
 om lines 878 881 M₁ om line 878 — (L 878)
 G₁ & र्वैर्घोषैस् (for स्त्रनैर्घोषैस्) — M₁ om line 880
 — (L 881) B₁ & D₁ संगदे (for निन्दे) K₁ D₁
 ज्वलितोरुत्तुप्रनिनदै D₁ क्ष्वेडितोत्तु (for ²) M₁ ताल
 (for चारु) T₁ G₁ & M₁ स्त्रनैस् (for र्वैस्) — (L
 882) After line 882*, T₁ & G₁ & M₁ & ins.

43**

भिरार्तव नभस्वलयम् ।

दैरयानां च सुराणां च

T₁ G₁ & M₁ & om lines 88* 83* K₁ D₁ सर्वशस्त्र,
 G₁ शस्त्रवन्ति (for शस्त्र) — K₁ & N₁ D₁ om. line
 883 — (L 833) V₁ प्रचकाशिरे (for काशिरे) — (L
 884) V₁ & नाग, M₁ नाना (for नामा) T₁ G₁ &
 M₁ & संवत्सा देवने सङ्घ (for ²) — (L 885) K₁ & &
 N₁ & V₁ & B₁ D₁ D₁ & च (K₁ म्) इयन्ते, B₁ & D₁
 T₁ G₁ & M₁ इयदृश्यन्, Bom. Poona eds G(ed) इययान्त
 (for ह्यदृश्यन्) — (L 886) B₁ ऋष्टिगिक, D₁ कलि
 खड्ग (for ऋष्टि) B₁ & D₁ D₁ ऋष्टिगिकगदा वीराः T₁ &
 G₁ & M₁ वष्टिगिकगदा (G₁ महा) खड्ग (T₁ G₁ M₁ द्वा);
 M₁ वष्टिगिकगदासिक (for ²) B₁ D₁ सुलख्य, T₁ &
 G₁ & M₁ दीप्तशूल, M₁ शूलरीस (for शक्ति) — (L
 887) K₁ सैन्यमानेषु, V₁ B₁ D₁ & G₁ & M₁ तेष्वनीकेषु,
 T₁ स्वल्वा (for स्वेव) B₁ सर्वश (for भागश) B₁ D₁

T₁ G₁ तेष्वनीकेषु सर्वश (T₁ G₁ दानवा) (for ²) — (L
 889) V₁ सुवृत्, Bom. Poona eds G(ed) प्रच्छाद्य (for
 स्) K₁ शिखरा (for शिखरा) N₁ V₁ & B₁ D₁ D₁ &
 पर्वता (for पावका) — (L 890) V₁ B₁ D₁ समालोक्य
 तु, T₁ G₁ & M₁ & 'लोक्य च (for 'लोक्यन्त) — (L
 891) K₁ N₁ D₁ & G₁ M₁ & ज्वलितार्क; T₁ G₁ ज्वलनाभि
 (for ज्वलितार्क) G₁ ज्वलनाभिप्रसमप्रभा (for ²) — (L
 893) K₁ D₁ D₁ कलापिन, K₁ (also marg) N₁ V₁ &
 D₁ D₁ D₁ कलापिन, T₁ & G₁ & M₁ & प्रहारीण (for
 पताकिन) D₁ इयुगवद्धा कलापिन (for ²) — (L 894)
 D₁ दैवर्षना (for ऋषभाशा) T₁ & G₁ & M₁ & देवा
 सुरा श्रोत्रदीप्तार (for ²) — (L 895) T₁ रथयुक्ताश्च (for
 ध्वजमालाश्च) — (L 896) V₁ युद्ध (for रण), G(ed)
 युद्धमायित्तुदारणम् (for ²) — (L 897) T₁ G₁ & M₁
 नाशानि (for च) T₁ G₁ & क्वचानि च रश्मिभिः (for ²)
 — (L 898) T₁ G₁ & Bom. Poona eds G(ed) मासप
 मास चर्मानि (Bom. Poona eds G(ed) सर्वाणि) (for ²)
 — (L 899) B₁ & D₁ D₁ T₁ & G₁ & M₁ & सर्वेषामप्रमे-
 याना (for ²) N₁ B₁ & D₁ D₁ D₁ & T₁ & G₁ & M₁ &
 बलाना (for 'भ्या) — (L 900) K₁ कौशेय, D₁ पत्रोर्णा
 (for 'र्णा) N₁ V₁ D₁ D₁ & & पत्रोर्णे (V₁ ल् योर्वा); D₁
 वीराना, D₁ विभ्रोर्णा) पाण्डुरा दिशः, T₁ G₁ पत्रोर्णे पाण्डुरा
 दिशः T₁ G₁ & पत्रोर्णां पदपाण्डुरा (T₁ रम्); G₁ M₁ &
 पत्रोर्णां पाद (G₁ पाण्डु) पाण्डुरम् (for ²) — (L 901) B₁
 Cal. ed दिव्याम्बर; B₁ D₁ (marg) T₁ G₁ & M₁ &

प्रतिवस्तम्भिरेऽन्योन्यमनीकं प्रत्यनीकतः ॥
 गिरिकूटोच्छ्रयाः सर्वे तदा ते देवदानवाः ।
 अन्योन्यमभिनमन्तो रणस्थाश्चिरयोधिनः ।
 बाणैः सुरुचिरैस्तीक्ष्णैः पत्रवाजैर्दुरासदैः ॥ [905]
 सुदुरैर्मुसलेः शूलैर्यस्तुण्डैरुल्लसलेः ।
 यस्त्रैरशानिकल्पैश्च रश्मिब्रह्मादिभिस्तथा ॥
 तथा प्रवर्तिते तेषा विमर्देऽद्भुतविक्रमे ।
 सावित्रस्य वधं प्रेम्पुत्राणो जग्राह कार्मुकम् ॥
 शरजालेन दिव्येन छादयानः सुरोत्तमम् । [910]
 मञ्जैर्हुतं ह्वाविप्लान्मज्ज प्रजज्वाल तेजसा ॥
 सागराभ्यां महासेनां देवानां देव्यपुंगवः ।
 सशोपयति बाणोघैरक्रौञ्चभिरिषाणवम् ॥

मारुतः स महावेगः सावित्रः शक्तिमुत्तमाम् ।
 चिक्षेप बलिपुत्राय शक्रोऽशनिभिवाद्रये ॥ [915]
 आपतन्ती च सा जनिर्महोल्का ज्वलित इव ।
 द्विधा छिन्ना क्षुरप्रेण बाणेनाद्भुतकर्मणा ॥
 दृतायानध शक्त्या तु सावित्रो देववत्तम ।
 विश्वकर्मकृतं दिव्यं सुतीक्ष्णं दानवार्दनम् ॥
 सुपीतधार विपुलं विमल चन्द्रवर्चसम् । [920]
 अगृह्णात्तिशितं तज्जमाशीविपनिभोरगम् ॥
 तं गृहीत्वा रणसुखे प्रवृत्तलब्धं महाप्रभम् ।
 बाणाभ्याञ्च महातेजाः रश्मिपाणिर्वस्थितः ॥
 स तं श्वितमथालक्ष्य सावित्रं बलिनन्दनः ।
 लोहितान्श महाकायं चिक्षेप च ननाद च ॥ [925]

दीप्तायुध, Cal ed दीप्ताम्बर (for दिव्यायुध) — After
 line 901*, Ks 108

44** ते तदा देवदानवा ।

सुखं प्रचक्रिरे रम्यं

Ñs; B; T; G; s; Ms पये स्थिता, B; रये स्थिता, T; वधे
 स्थिता (for परिच्छदा) G; Ms दीप्ता युद्धपथे स्थिता (for
 *) — T; om line 902 — (L 902) T; G; s; Ms
 स्त्रैर्भिरे (for तस्मिन्भरे) K; D; परिह (D; प्रतिन) स्तम्भि
 रेऽन्योन्यम् (for *) T; G; s; Ms प्रत्येकतः, G; s; Ms
 नीकिन (for नीकत) — (L 903) K; सुदुराय कृत्तनि
 श्रया (for *) — (L 904) B; जग्राहे (for सिम्नन्तो)
 T; s; G; s; Ms; सन्योन्यमभिनो जहृ (for *) T; s;
 G; s; Ms; संसुते (for रमन्थाह) — Ñs; om line 905
 — (L 905) T; बाणैरक्षै सुनीक्ष्णैश्च (for *) K; पत्रवाद्दै,
 Ñs; V; D; D; तज्जैर्, V; यद्भवापैर्, D; पत्रवापैर्, D;
 D; पत्रयन्दि, T; शिताभिश्च, G; s; Ms; स शितायोत्तैर्
 (for पत्रवाजैर्) — T; G; om lines 906 908 T; G;
 Ms; om line 906 — (L 907) B; s; T; G; s; Ms;
 तज्जैरशानिपक्षैश्च (for *) T; G; s; Ms; शूलवृक्षासि (Ms
 वृक्षासि, Ms; सुदुरैर्भटसै (for *) — After line 907,
 T; G; s; Ms; s; 108

45** एष तदभवद्युध मेरुपर्वानमूर्धनि ।

सुरदानववैभ्याना घोर क्षयकर महार ॥

— (L 908) T; G; s; [श]पि प्रवृत्ति, G; Ms; विप्रगिने
 (for प्रवर्तिने) T; G; Ms; भूरि G(ed) द्रुव (for सुदु-
 B; (marg) वसंभि (for विक्रमे) G; विमर्देर्भूतिविक्रमे,
 G; 'द्वै भूरिनिखले (for *) — (L 909) (s; रये (for व-
 — (L 910) G; निचमान (for छादयान) T; महासुर

(for सुरोत्तमम्) D; T; G; छाद्यमानोऽसुरोत्तम, G; द्वाप
 मानो महासुर, G; निचमान सुरोत्तमम्, G; छादयानो महा
 सुर, Ms; छाद्यमान Ms; देवा नोऽसुरोत्तम (for *) — (L,
 911) K; Ñs; D; s; मन्त्राहुदिह (for मन्त्रैर्हुतं) Ms; मन्त्रैश्च
 हुतार्थमात्र (for *) — (L 912) Ñs; D; सागरान्तो (for
 'राभा) Ñs; V; सैवाना (for देवाना) — (L 913) D;
 D; G; Ms; सशोपयत, D; T; G; Ms; जतोपयत, G; s;
 अशोपयत (for संशोपयति) K; B; D; अक्रौञ्चसुनिर्;
 Ms; रश्मिभु (for अक्रौञ्च) — (L 915) G; s; Ms;
 [बा]णैश्च (for [श]श्रये) T; शक्रोऽशनि महादिवे (for *)
 — (L 916) T; G; s; Ms; सत पत्नीन् सा शक्ति (for *)
 — (I 919) T; संवर्तम G; s; Ms; सुदीर्घं (for सुपीत)
 T; G; s; सुदीर्घ दानवापदम् (for *) — (L 920) K;
 सुनीक्ष्णधार, B; D; सुपीनधार (for सुपीत) V; s; B; D;
 D; D; निमल, T; G; s; Ms; ज्वलित (for विपुल).
 K; s; D; सुपीत शित K; शर धार च, T; G; Ms; सुपीन
 धार (Ms; 'पारा) ज्वलितं (for *) K; s; s; Ñs; V; s; B
 D; D; D; s; s; विपुल, K; निमलं (for निमल) T; s;
 G; s; Ms; विपुल चन्द्रदर्शनम् (for *) — (L 921).
 Ñs; B; D; T; G; s; Ms; भारतीयविपयोपमम् (for *)
 — (L 923) K; अदृश्यत, D; इव स्थित, T; s; G; s; s;
 Ms; व्यतिष्ठत (for अवस्थित) — (L 924) तत्र (for स
 त) B; s; D; तत्र स्थितं समालक्ष्य, T; s; G; s; Ms; स तत्र
 त दिव्यं T; G; s; सस्त्रि जमालोक्य (for *) — (L 925)
 B; s; D; s; T; s; G; s; Ms; लोहितानो महासुर (B; s;
 D; काय Ms; 'कले) (for *) D; विदोद, T; s; G; s;
 Ms; स्यात्क्षपत् (for क्षिपेत्) — (L 926) K; स्थितार;
 K; D; s; s; स्थितार, K; B; s; D; T; G; s; Ms; सतार;
 D; चितार, (for तितार) D; अशनिप्रविमादितार, (for *)

यतोऽर्कविराणाकारानशनिप्रतिमाञ्जितवान् ।
 संधे चानु वाणीपानाशीविपसमान्वली ॥
 रुक्मप्रद्वान्प्रदीप्ताप्रानुप्रवेगानलृत्वान् ।
 आकर्णपूर्णान्धिक्षेप शरानुप्रानसमन्ततः ॥
 दृढचापप्रमुक्तास्ते शरा वैश्वानरप्रभाः । [930]
 सावित्र छादयामासुः कैलासमिव तोयदाः ॥
 सहायमानः शस्त्रैर्विवाणेन बलिसुनुना ।
 पराब्जुखः सुरवरः प्रयातः सरयध्वज ॥
 पराजित्य च सावित्रं वाणः परमहर्षितः ।
 प्रगृह्य कार्मुक घोरे गतः शक्ररथं प्रति ॥ [935]
 बलध्याप्यसुरश्रेष्ठ प्रगृह्य महतीं गदाम् ।
 ध्रुवाय वसवे मूर्ध्नि रौद्रं चिक्षेप दानवः ॥
 तस्य निर्मथितो देहो हेमचित्रं च वर्म वै ।

गदावेगेन भीमेन ध्रुवस्य समरे तदा ॥
 शोपाश्च वसवः सर्वे दिव्यास्त्रैर्गौरदर्शनेः । [940]
 प्राच्छाद्यन्तणे दैत्यमादित्यमिन्द्र तोयदाः ॥
 ततः सोऽमर्षितो वाणैर्त्रैलो दानवसत्तमः ।
 अवातरद्रयात्समाद्रदासुद्यम्य वेगवान् ॥
 पातयामास शत्रूणां समाविध्य महासुरः ।
 दिशः प्रादानयत्सर्वांस्त्रिदशान्सा महागदा । [945]
 इन्द्राशनिरिवेन्द्रेण प्रवृद्धाः सुमहास्वनाः ॥
 तस्याः मुविद्युद्गोपायात्तेन शब्देन वेजिताः ।
 व्यद्रवन्त परिभ्रष्टा स्वैभ्यो रथिनस्तदा ॥
 तदुदीर्णं रथानीकं सूर्यांभं मेघमिस्त्रनम् ।
 देवानां शरघाराणि, समन्ताद्भयवर्षत । [950]
 क्षुरप्रेर्विशिखैर्भेदैर्वत्सदन्तैः शिलीमुखैः ॥

— (L 927) K₁ २ विवोषमान्, K₂ समप्रमान्, K₄ Dn D₁-२ २ शिलीमुखान् T₁ २ G₁ २-३ Ms २-समान्वरान् (for 'न्वली') D₂ सीङ्गानादीविषोषमान् (for ^२) — (L 928) B₂ T₂ G₂ २ सुदीप्ताप्रान्, D₂ G₂ सीङ्गान्, M₂ प्रसङ्गा (for प्रदीप्ता) — (L 929) K₄ V₁ २ Dns D₁ २ पूराद् (for 'पूर्णैर्') B₂ अथवाद् (for उपान्) — (J 930) K₄ N₁ २ V₁ २ B Dn D₂ D₁ २ प्रमुक्तास्, D₂ G₁ २ 'विद्यु' (for 'प्रद्यु') M₂ दृढचक्रप्रमुक्तास्ते (for ^२) — (L 932) V₂ सहायमान, B₁ Dn D₂ स हायमान (for सहा) V₂ बलेन (for वाणेन) — (L 934) B₁ २ D₂ T₁ २ G₁ २-३ M₂ २ सं पराजित्य, Bom Poona eds G(ed) पराजित्य स (for 'स्य च') K₂ स पराजित्य सावित्र्य (for ^२) B₂ वाण-परमर्षितं (for ^२) — (J 936) D₂ प्रबलश्र, D₂ बल-वोषः, T₂ G₁ २ M₂ बलध्यापि (for बल) D₂ T₁ G₂ २ विपुलं (for मरुती) — D₂ om lines 937-938 — (L 937) V₁ २ D₂ समरे (for वसवे) T₁ २ G₁ २-३ M₂ २ रौद्रि (for मूर्ध्नि) T₁ २ G₁ २-३ M₂ २ दपित् (for घोरे) — (J 938) B₂ २ D₂ तस्यो (for देहो) T₂ G₂ २ M₂ २ तस्य निर्मथिता वाङ्गा, G₂ तस्य निर्मथित ह्वये (for ^२) — (L 940) V₁ २ बहव (for वसव) D₂ सुराश्च बहव सर्वे; T₁ २ G₁ २ २ सत दोषासु वसवो (for ^२) T₁ भीम- (for घोरे), B₂ D₂ दानां (for 'नै') — (L 941) T₂ G₂ २ शच्छा-द्वद तासवर्द्ध (for ^२) N₁ शोषदे (for 'दा') — (L 942) K₁ N₁ D₁ २ T₂ G₁ २ २ Ms २ समर्षितो, K₁ D₁ २ G₂ २ समर्षितो T₁ Bom Poona eds G(ed) समर्षितो (for सोऽमर्षितो) K₂ तत् समर्षितो राजा (marg वाणैर्), K₂ तत् समर्षितो वाणो (for ^२) D₂ वाणो; T₂ बलाद्,

M₂ बली (for बलो) — (L 943) K₁ २ N₂ D₂ D₂ २ वीर्यवान्, G₁ वेगित- (for वेगवान्) — After line 943, T₂ G₁ २ २ Ms २ ins

46** सर्वायसमर्षो दिव्यां हेमचित्रां गदोत्तमान् ।

— (L 944) B₂ महास्वन, G₂ शिरस्युत्त (for महासुर) — For line 944 B₁ २ D₂ D₂ Subst.

47** शिर सु पातयामास दान्मूर्धं वा गदां तदा ।

— (L 945) D₂ घोरांत् (for सर्वाय) K₁-२ D₂ २ त्रिदशां-स्तान्, N₁ 'दानां (for 'दानमा) D₂ त्रिदशानां महाचक्रम् (for ^२) — (L 946) T₁ २ G₁ २ २ Ms २ वज्राणानि (for इन्द्रा) T₁ २ G₁ २-३ Ms २ प्रविदा सा महाबला (for ^२) — (L 947) K₁ तस्या मुविद्युदोपो यत्, D₂ तस्यास्तु विद्युतो शोपाय, T₂ G₁ २ Ms तस्या विद्युस्तथोपायाय (for ^२) K₁ T₁ वेजिता; K₁-२ N₂ Dn D₁ २ २ २ G₂-२ Ms २ वै जित्वा, N₁ त जित्वा V₁ २ B₁ वेजिता, T₂ G₁ वेजिता (for वेजित्वा) — (L 948) B₁ D₂ परित्रस्ता (for 'भ्रष्टा) T₂ २ G₂ २ २ Ms २ स्वैभ्यो तथिनां वरा (for ^२) — (L 949) V₁ तदुदीर्णं (for तदुदीर्णं) — (L 950) T₂ G₁ M₂ २ देवा सायकघारादि (for ^२) D₂ पर्यवर्तयत्, T₂ G₁ M₂ २ अय्यवोषुष्यन् (M₁ 'वद्' (for 'वर्षत्') B₂ २ D₂ Cal ed अय्यवर्षत्समन्तत (for ^२) — (L 951) K₂ G₂ सुरकैर्; K₁-२ N₁ २ V₁ २ B₂ Dn D₂ D₁ २ २ Ms सुर-कैर् T₂ G₁ क्षुरप (for 'क्षुर') G₂ त्रिविधैर् (for त्रिविधैर्) T₁ M₂ क्षुरा M₂ 'क्षुरैर्विचिष्यैर्भेदैर् (for ^२) — (L 952) T₁ २ G₁ २ २ Ms २ महावीरां (for 'वेता) N₁ G₁ महासुरा; N₂ B₁ D₂ 'सुरम्, Dn D₂ T₁ २ G₁ M₂ २ 'सुराद्,

सुहृद्युद्धर्महातेजाः प्रत्यविष्यन्महासुरः ।
 बलस्तु स गदापाणिर्व्यादितास्य इषान्तकः ॥
 तद्धिहुणाकंसहस्रो वैश्वानर इवापरः ।
 पियत्रिव शरोधासान्देवचापसमुत्थितान् ॥ [955]
 अभ्यद्रवत दैत्येन्द्रो महापुंष इवापरः ।
 अवस्फूर्जन्दिशः सर्पाः रवेन वीर्येण दानवः ॥
 अरुजखिदशान्दैत्यैः निन्धुवेगो नगानिव ।
 समुद्धस्तरसा वेगान्प्रायुर्क्षानिवौजसा ।
 शमयंश्च महेन्मासान्मुभ्या समसज्जत ॥ [960]
 आपश्चैवानिलश्चैव बभर्तुरारिर्दमौ ।
 शरवपाणि वीरानि मेधाविव परतपौ ।
 क्षिमांस्तान्निशिखान्दीप्तानन्तरिक्षे स चिच्छिदे ॥
 असृष्यमाणस्तस्करं ध्रुवस्तमगिदुह्रुवे ।
 तौ पृथक्शरवपाभ्यामन्योन्यमभिजप्रतुः ॥ [965]
 उत्तमाभिजनौ शूरो देवदैत्ययशस्करो ।

तो नखैरिव शार्दूलो दन्तैरिव महाद्विपी ।
 रथशक्तिभिरन्योन्य विशिष्टैश्चाभ्यक्षन्तवाम् ॥
 निर्भिन्दन्तौ च गात्राणि विलिपन्तौ च सायकैः ।
 स्तम्भयन्तौ च बलिनीं प्रतुदन्तौ स्थितौ रणे । [970]
 चरन्तौ विविधान्मार्गान्मण्डलानि च भागसाः ॥
 सुहृदैर्जप्रतुः क्रुद्धावन्योन्यमभिमामिनौ ।
 अग्निभ्या चर्मणीं दिव्यै विपुले च शरासने ।
 निकृत्वाचलसफाणौ बाहुयुद्ध प्रचक्रतुः ॥
 न्यूढोरस्कौ दीपंजुजौ नियुद्धकुशलातुभौ । [975]
 बाहुभिः समसजेवावास्यैः परिचैरिव ॥
 तयोरासीद्बुजापातनिग्रहः प्रहृष्टस्तथा ।
 अतीव भीमः सद्गादो वक्रपर्वतयोरिव ॥
 द्विपाखिव विषाणामैः शूद्रैरिव महाधृष्टौ ।
 अन्योन्यमभिसरुधौ सुहृतं पर्येकर्षताम् ॥ [980]
 ततः पराजितो देवो बलकेन वदा ध्रुवः ।

(for 'सुर') — (L 953) Ks Ds बलवास्तु, Nis Ds
 बलाकस्तु (for बलस्तु स) B1 s Ds बलक Ds वास्तु महा
 बाहू, T1 s G1 s Ms बलकस्तु (T1 G1 लोडि च) महा-
 वीर्यो (for *) — (L 954) N1 Dm D1 s s T1 s G1 s
 तद्विष्णुकं (for तद्विहु) G1 सदाशान् (for 'शो) G1
 तद्विष्णुकंसहस्रात् (for *) B1 समप्रभ, B1 समप्रभ, N1
 Ds गणप्रभ, T1 s G1 s Ms s समप्रभान् (for इवापर)
 — D1 om (hapl) lines 955 956 — (L 955) Ds समु-
 वान्, (for 'पितान्) K1 Ds बधाय समुपस्थितान्, N1
 देवचापसुपस्थितान् (for s) — Ks om line 956 — (L
 956) T1 s G1 s Ms s अभ्ययतंत (for 'वृधत्) — (L
 957) K1 s Ds अवस्फूर्ज, G1 पूर्व (for 'स्फूर्जत्) — (L
 958) Ks सर्पाणि (for दैत्य) K1 Ds निन्धुवेगान्मा इव, Ds
 दिवहेगो गजानिव (for *) — (L 959) N1 G1 समुद्रस,
 Nis Dm D1 s T1 s शूद्रश्च, B1 s अश्वद्राव, T1 G1 Ms
 प्रहृष्टस (for समुद्रस) K1 देवां (for देवान्) V1 अरुणपर-
 सा दैत्यात्, Dm स शूद्रधुरसा देवान् (for *) T1 G1 सायु
 (for वायुत्) — (L 960) V1 B1 Ds दैत्यासो (for
 'प्रासान्) — (L 961) K1 s V1 T1 G1 s s [स]नल्य
 for [स]नि] T1 s G1 s Ms s सानुसाहायव T1 'म'यै-
 तान् (for s) — (L 962) T1 s G1 s Ms s दिव्यानि
 (for दीप्तानि) — T1 G1 om lines 963 967 — (L
 963) Ds वि (for स) B1 s Ds चिच्छिद स नमस्तल (for *)
 — For line 963, G1 subst.

48** प्रापादान्निविधान्दीप्तानन्तरिक्षे च चिच्छिदु ।
 — (L 964) Ds सर्व (for कर्म) — (L 965) B1 समौ;
 B1 Ds सम (for रूपक) Ks सुर (for शर) — (L 966) Ks
 B1 T1 G1 s शरी (for शूरी) Ds हा उत्तमाभिजनौ (for *),
 B1 s Ds Ms s देवदैत्यौ (for 'स्व' T1 G1 s देवदैत्यौ यथा-
 स्थितौ (for *) — (L 967) Ks B1 सद्गात्रौ (for 'विपौ)
 — (L 968) Ds स्वहृन्तताम्, T1 G1 s स्वहृन्त, G1 [स]
 व्यहृत् (for [स]व्यहृन्त) — (L 969) V1 निवि-
 ष्यन्तौ, Ds निर्भिन्तौ (for 'दन्तौ) — (L 970) K1
 Ds निन्दन्तौ, Ks विभिन्दन्तौ, D1 s s s (स्व) इव
 Ms प्रयुदन्तौ, Ds प्रनदन्तौ (for प्रतुदन्तौ) Tr G1 s
 रथस्थितौ G1 रणे रणे (for स्थितौ रणे) V1 s प्रहृष्टौ रणे
 (V1 'जे) स्थितौ, B1 Ds प्रनदन्तौ रणे स्थितौ, Ms
 प्रयुदन्तौ रथस्थितौ (for s) — In Ds, lines 971-1305
 are lost on missing folios — (L 971) Ks s Ds s
 विविधानि च मार्गानि (for *) — (L 972) Ks N1
 V1 s B1 s D1 s s T1 G1 s Ms s सुहृत् (for सुहृत्)
 B1 सुहृत्प्राप्तं वृत्तान् (for *) Ms सर्पिणो (for
 मानिनो) T1 s G1 s Ms सान्योन्यमभिमामिनो (for *),
 — (L 974) Ds विहृत्, G1 विहृत् (for 'स्व) — (L 975)
 G1 दिव्ययुजौ (for दीर्घौ) — Ks om. lines 977-982,
 G1 om. lines 977 981 — (L 977) K1 N1 T1 s G1 s
 सुजापतैः, B1 s D1 Ms यणो; Ds s धारं (for 'याक्'),
 G1 Ms तयोरासीं बुजापातो (for *) — (L 980) Ds

गलेन्ताविव झाद्लौ प्रभिन्नाविष धारणी ॥
 महाभेषोपमं रौद्रमासीदायोधनं तयोः ।
 रथाश्वतरसबाधं मत्तवारणसकुलम् ॥
 समाजनिव तं दृष्ट्वा प्रेक्षमाणौ महादर्यौ ।
 आशंसन्ते जयं ताभ्यां योधास्ते गणशः स्थिताः ॥
 तयोः प्रेक्षन्त समरं सनिहृष्टं महादर्योः ।
 सिद्धगन्धर्वमुनयो देवदानवयोस्तदा ॥
 तौ छादयन्तावन्योन्यं समरे निश्चितैः शरैः ।
 शरजालाङ्घनं व्योम चक्रुवुस्तौ महाबलौ ॥
 तावन्योन्यं जिघांसन्तौ शरंस्तीक्ष्णैर्महारथौ । [1015]
 प्रेक्षणीयतरावास्ता वृष्टिमन्ताविवाम्बुदी ।
 सुपर्णविकृताम्बाणान्प्रसुञ्जन्ताविरिन्दौ ।

भास्कराभं तदाकाशमुक्ताभिरिव चक्रुः ॥
 तयोः शराः प्रकाशन्ते देवदानवयोस्तदा ।
 पङ्कजः शरदि मत्ताना सारसानानिवाम्बरे ॥ [1020]
 त्रिदशाश्वगजाना हि शरीरिणितजीविनैः ।
 क्षणेन सघृता भूमिर्भेदरिव नमस्तलम् ॥
 ततः सुधार ज्वलितं सूर्यमण्डलसन्निभम् ।
 धराय वसये मुक्तं चक्र नमुचिना रणे ॥
 पतता तेन चक्षेण धरत्य खन्दनोत्तमः । [1025]
 सञ्चक्रः सपताकत्र दग्धोऽर्कनिरणप्रभः ॥
 स त्यक्त्वा खन्दन देवः प्रदीप्तं चक्रतेजसा ।
 भयात्तस्यामुनेन्द्रस्य गतः स्पृष्टमुत्तमम् ॥
 पराजित्य सुर दैत्यो नमुचिवैलवर्षितः ।

T: G: Ms: रकाक्ष्वा, G: Ms: नचनाव् (for -ताभ्रालौ)
 B: T: G: प्रोधमाम्भरताभ्रम् (T: नचनाव्) (for *) K: s
 D: समन्तत, B: s D: परस्परम् (for सुमुमुहु) T: G:
 Ms: s अन्योन्यं समवैक्षताम्, T: G: s अन्योन्यं समवैक्षत
 (G: ताम्) (for *) — (L 1006) T: गजिताम् (for गजे
 न्नाम्) — (L 1007) K: s B: दमराद्रोपम रौद्रम्, T:
 Ms: s महारथं T: 'शु' शेषम रौ', T: G: 'रन्मोपम रौ':
 G: s महारथोपमे तस्मिन् (for *) — (L 1008) K: D:
 भर, T: s G: s: Ms: s-चर, G: पति (for नर) B: s
 Cal ed तराश्वरधमबाध (for *) D: सान्द्र (for -वाज)
 D: शकृत्वा रणमदुलम् (for *) — (L 1009) V: s संत
 क्रम् (for समाङ्गम्) B: s D: D: G: s प्रेक्षमाणा महारथा
 (for *) — (L 1010) K: s N: s V: s D: D: s T: Ms
 पार्श्वमन्तौ, K: s N: B D: s: s T: G: s 'सन्तौ (for
 'सन्तौ) K: D: सौधाक्षरैकतोऽश्वम्, N: सौधा नवैकमाश्रया,
 B: सौधा नवैकतोऽश्वम्, D: सौधा नैकत संश्रया, D: सौधा
 नवैकत शिष्यम्, D: सौधातरं गणमभिनता, T: G: s योषात्
 गणदानता, T: G: s Ms: s परस्परसमाश्रयम् (for *)
 — After line 1010, T: G: s ins

49** परस्पर प्रावेचन्त परस्परत्वमाश्रया ।
 — D: om line 1011 — (L 1011) K: वेप्रसत (for
 प्रं) K: N: s V: s B: D: D: s T: s G: s- Ms
 संवरं (for समर) Ms तयोर्वैक्षत सवम् (for *) K:
 D: s सनिहृष्टमहाभया (for *) — (L 1012) D: देवता
 सुतारक्षता (for *) — For line 1012, N: s abt

50** सिद्धगन्धर्वमुनयो देवदानवाश्च ॥
 — (L 1015) K: महादे, N: 'बले', T: निहृष्ट शरै (for
 महारथौ) G: s रणे व निश्चिते शरै (for *) — For line

1015, T: G: Ms: s abst

51** आसादयेतामन्योन्यं तौ रणे निश्चिते शरै ॥

— (L 1016) D: T: s G: s प्रेक्षणीयतरावास्ता (for *)
 D: वृष्टिताम् (for 'सन्ताम्) — (L 1017) K: सुप्रसौ
 ताम्, T: s G: s: Ms: विमुच्यन्ताम् (for प्रस्यु) — (L
 — (L 1018) T: s G: s: Ms: s रणे प्रकाशमाकाशम्; G:
 रणे प्रकाशमुक्ताभिरिव (for *) K: उरकाभिर (for उरकाभिर)
 Ms: तयोःशवाविवचक्रु (for *) — (L 1020) N: [सोऽमुदि
 — (for [सोऽमुदि) — (L 1022) T: सन्ताम् (for सारुता).
 — (L 1023) D: निहत, T: G: s Ms: सिद्ध (for
 उपरित) G: तत सुधागुणितुल्य (for *) — (L 1024)

B: वधाय (for धराय) V: सवय समरं मुक्तं (for *).
 — (L 1025) D: तेन मुक्तेन चक्षेण (for *) T: s G: s-
 Ms: s धरत्य स रथोराम (for *) — (L 1026) K:
 D: सञ्चक्र सपताकत्रो, V: B: s 'व सापुत्र तामो,
 T: s G: s- Ms: s सपताकत्रय साधो (for *) K:
 दीप्तार्कं, V: दग्धोऽर्क, D: दग्धार्कं (for दग्धोऽर्कं)
 — (L 1027) T: G: s रथ (for सवन्तं) T: s G: s:
 Ms: s संवेच्य त रथ देव (for *) K: प्रसा, G: मद्रथं
 (for प्रतीता) — (L 1028) B: s गत रं वसुवलय;
 T: s G: s: Ms: s गत शकृत्प्र परि (for *) — (L 1029)

D: [स]ने, G: s रथ, Ms वरुं (for मु) T: देवं;
 Ms देवो (for देवो) B: s पराजित्यामृतो देव (for *).
 K: s Na s D: D: s T: s G: s- Ms: s अति (for
 -र्षितं) — (L 1030) D: Ms त्मु (for हिन) K: s
 D: s रणं दैन्येन स वर्षो (for *) D: इन्द्राय; T: G: s:
 स व शम् (for सुशम्) — After line 1030, T: s G:
 s- Ms: ins add: colophon (Sub-paragon T:

प्रयातः स्नेन सैन्येन भूयः सुरचमं प्रति ॥ [1030]
 यौ तौ मयश्च त्वष्टा च देवदैत्येषु विद्युतो ।
 प्रवरो विश्वकर्माणो मायाशतविशारदौ ॥
 घोरस्तयोः सप्रहारः प्रावर्तत मुदारुणः ।
 अन्वोन्यस्पर्धिनोस्त्रत्र चिरात्प्रभृति सयुगे ॥
 त्वष्टा तु निशितेर्वाणैर्दत्य तु बल्दपितम् । [1035]
 पराक्रान्तं पराक्रम्य विव्याध त्रिशता शरैः ॥
 मयस्तु प्रतिविव्याध त्वष्टार निशितैः शरैः ।
 सुधौतैः सुप्रसन्नायै शानदुम्भविभूपितैः ॥
 ननाद दितिजश्रेष्ठो हतस्त्वष्टुः शरैर्मयः ॥
 सकुद्धो दैत्यसैन्यस्य विचिन्वन्निव जीधितम् । [1040]
 शक्तिं कनकचित्राक्षां चित्रदण्डा महाप्रभाम् ।

देवो गृहीत्वा समरे दैत्येन्द्रे सन्ययातयत् ।
 भीमा सर्वायसी त्वष्टा पुरदर इवाशनिम् ॥
 तां त्वष्टुर्भुजनिर्मुक्तामकैवैश्वानरप्रभाम् ।
 मयश्चिच्छेद तीक्ष्णाम्लैर्लूणं सप्तमिराहुगैः ॥ [1045]
 ततः क्षिण्वन्निय प्राणांस्त्वष्टुः कोपान्महासुरः ।
 प्रेषयामास सरब्धः क्षरान्वर्हिण्णामसमः ॥
 चिच्छेद वाणास्त्वष्टा ताञ्च्यलितैर्नतपर्वभिः ।
 दैत्यस्य सुमहावेगैः सुवर्णविद्युतैः शरैः ॥
 तौ वृषाविव नर्दन्तौ बलिनो वाशिष्ठान्तरे । [1050]
 शार्दूलविव चान्वोन्यं प्रसक्त्यावमिजप्रतुः ॥
 अन्वोन्य प्रतिविध्यन्तावन्वोन्यवधवाङ्घ्रिणी ।
 अन्वोन्यमभिवीक्षन्तौ कुन्दावाशीनिपाविव ॥

G. १ : M. १ वामनप्रादुर्भाव — *Adhy name* G. १ देवा
 सुरदन्द्रदुष्टम् — *Adhy no* T. 1 G. 301, G. 297, G. १
 M. १ 303; M. १ 13]

— Before line 1031, B. 1 D. 1 T. 1 G. १-१ M. १ ins
 वैश्यायन उवाच — (L. 1031) B. १ T. १ G. १-१
 M. १ अथ त्वष्टा मयश्चैव (for *) — (L. 1032) N. 1 T. 1
 G. १ M. १ प्रयुद्धौ, T. 1 G. १ प्रसिद्धौ (for प्रवरो) T. १
 G. १ M. १ सूत्रौ तदा (for विशारदौ) — (L. 1033)
 N. 1 आधीत (for घोरत्) — For line 1033, B. १ T. १
 G. १-१ M. १ subst

52** तयोः प्राणहरस्वास्त्रीसंप्रहारो महामनो ।

[B. 1 प्ररुणोय (for प्राणहरत्)]

— (L. 1034) K. १ D. १ स्वर्धिनी; D. १ तौ (for 'नोस्त्र')
 N. 1 अन्वोन्यस्य विना तत्र, D. १ न्यस्पर्धिनौ तौ तु (for *)
 N. 1 दीक्षितान्, B. १ दीक्षयो (for सयुगे) — For line
 1034, T. 1 G. १-१ M. १ subst

53** चिरात्प्रभृति सप्तमिदन्वोन्यस्पर्धिनौ श्रेणे ।

[T. 1 प्ररुणोय (for 'कार')]

— (L. 1035) N. 1 D. 1 दैत्येन्द्र; V. १ Dn D. १ दैत्य से, T. 1
 G. १-१ M. १ आयात्तं (for दैत्य तु) D. १ दपित (for 'त्तम्')
 N. 1 V. 1 B. १ D. १ दैत्य स बलार्थितम्, D. १ दैत्येषु बल्दपितं
 (for *) — (L. 1036) K. १ त्रिशते, B. १ बहुभिः, D. १ निशिते
 (for त्रिशता) — K. 1 om. (hapl) line 1037 — (L.
 1037) N. १ त्रिशता, V. १ T. 1 G. १ M. १ बहुभिः (for
 निशिते) — (L. 1038) B. 1 T. १ G. १ M. १ महावेगे
 (for सुधौतैः सु) M. १ महापेयो प्रथानामि (for *) G. 1 om
 lines 1038^a-1039^a — T. १ M. १ om line 1039 — (L.
 1039) V. १ ननन्द (for ननार) B. 1 D. 1 D. १ श्रेष्ठे (for

-श्रेष्ठो) K. १ : Dn D. १ : G. १ हत्वा त्वष्टुः, N. १ D. १ हत्वा
 स्वाष्टुः, V. १ हत्वा त्वष्टा (for हतस्त्वष्टुः) N. १ B. 1 D. १ हत्वा
 त्वष्टा घोरैर्मयम्, T. 1 G. १ हनन्त्व (G. १ हत्वा त्वष्टुः) शरान्मय
 (for *) — (L. 1040) V. १ सुवर्णयो मयो दैत्यो, T. १
 G. १ M. १ सेनुदौ मयदैत्यम् (T. १ 'स्तु') (for *) — (L.
 1041) B. १ क्षिण्व (for कनक) K. 1 D. १ चित्राक्षरौ; h. १ N. 1
 B. १ T. 1 G. १ चैवर्द्ध, V. १ चित्रामा, B. १ क्षी, D. १ भा, T. 1
 G. १ M. १ वैदुर्ध (for चित्राक्षां) T. 1 G. १ M. १ अथ
 सधीम् (for महाप्रभाम्) T. १ विद्या घोरात्मयोमथाम्, G. १
 चित्रा घोरात्मयस्सधीम् (for *) — K. 1 om (hapl) lines
 1042 1044 — (L. 1042) N. 1 B. १ T. १ G. १-१ M. १
 दैत्येन्द्र (B. १ 'न्द्रे) प्रसक्ताश्चन, Bom Poona eds G(ed.)
 'न्द समपालयन् (for *) — (L. 1043) B. 1 D. १ T. १
 G. १ : रष्टा (for त्वष्टा) D. १ पुरदरम्, G. १ पुररूप (for
 पुरदर) — (L. 1044) D. १ रष्टा, T. १ G. १ M. १ सूर्यं
 (for अर्कं) — (L. 1045) B. १ T. १ G. १ M. १ शीमे (for
 सूर्यं) — G. 1 om lines 1046-1048 — (L. 1046) K. १
 चिन्वन्, N. १ : B. 1 D. १ क्षिण्वन्, D. १ T. १ सुवर्णम्, G. १
 क्षपन् (for क्षिण्वन्) — (L. 1047) T. १ G. १ M. १ संयुक्तं
 (for संरभ्य) — (L. 1048) V. १ बाणैर् (for बाणांस्) —
 — (L. 1049) M. १ महापेयो (for वेगे) — (L. 1050)
 K. १ बलिनो वान्तरेतरम् (for *) — (L. 1051) N. १ प्रसक्तम्;
 B. १ प्रसक्तम्; T. १ G. १-१ M. १ असक्तम् (for प्रसक्तम्)
 K. १ Dn हव (for क्षमि) D. १ प्रसक्ताविव जयन्तु (for *)
 — (L. 1052) K. १ N. 1 B. १ D. १ सुवर्णमात्रम्, D. १-वर्ण (for
 विष्व) T. १ G. १ M. १ अन्तरं प्रवि (T. १ G. १ 'त्रि) वि
 म्वन्ताव (for *) N. १ B. १ T. १ G. १-१ M. १ अन्वोन्यो
 स्तरेपिनौ (for *) — (L. 1053) B. १ G. १ M. १ चीक्षितौ (for

महागजाविद्यासाय विषाणाग्नैः परस्परम् ।
 शरैः पूर्णापतोत्तष्टैरन्योन्यमभिजघ्रतुः ॥ [1055]
 ततः स विपुलां दीप्तं मयो रुक्माद्गदा गदाम् ।
 त्वष्टुः सप्राहिणोरक्रुद्धः सर्वप्राणहरा रणे ॥
 तथा जघानानिरयन्व्यपुरुक्तमवाजिन ।
 गदया दानवः क्रुद्धो बभ्रेणेन्द्र इवाचलान् ॥
 उतः क्रुद्धो महादैलः क्षुराभ्या वस्य सयुगे । [1060]
 ध्वजं त्वष्टुरथ च्छिच्छा सूत निन्द्य यमक्षयम् ॥
 दृष्ट्वा त्वष्टा हतं सूतं क्षुराभ्या विनिपातिनम् ।
 हतार्थं रथमुत्सृज्य सूत च पतितं भुवि ।
 विस्फारयन्महाचापं स्थितो भूमौ महाबलः ॥

हताश्वसूतं विरथं दृष्ट्वा रिपुमवलसितम् । [1065]
 जयत्रिया सेव्यमानो दीप्यमान इराचल ॥
 मयः कालान्तकप्रदयश्चापपायिदिवान्तकः ।
 प्रादहदेवसैन्यानि दायाभिरिव काननम् ॥
 स्वष्टुः सोऽक्षिपावत्युपानारातस्किन्मतेजसः ।
 चतुर्दश शिलाभौतान्सायकान्विविधाकृतीन् ॥ [1070]
 ते पपुस्तस्य देवस्य शोणितं रुक्मभूपजाः ।
 आशीविषा इष क्रुद्धा भुजगाः कालचोदिताः ॥
 ते क्षितिं समवतन्त गोभन्ते रुचिरोदिताः ।
 अर्धप्रविष्टाः सरब्धा विलानीन महोरग्नाः ॥
 ते प्रकाशन्त नाराचाः प्रविगन्तो वसुंधराम् । [1075]

वीक्षन्तौ) Ks Ds सर्पात्, Ds क्षुराभ्या (for क्रुद्धात्) — (L 1054) Ks Dns Ds [श्रो]सरो (for [श्रा]साय) Ns Vs s Ds गजाविव समासात् (for °) — (L 1055) Ks s Ds शरैः पूर्णापतोत्तष्टैर (for °) — Ks om lines 1056-1057 — (L 1059) Ts s Gs s-s Ms s मयस्तु (for तत स) Ts s Gs-s Ms s ततो (for मयो) Ns Ds Gs रुक्माद्गदो, Ms द्रव्य मदी (for रुक्माद्गदो) Vs युष्मात्, Vs हतान् (for गदाम्) — (J. 1057) Ks स्वष्टा स, Na Vs Da s त्वष्टु म, B Ds Gs स्वष्टरि, Bs स्वष्टार, Ts s Gs s Ms s स्वष्टे स (for त्वष्टु स) Ds प्रहरणा (for प्राणहरा) — (L 1058) Ns चाविपु (for न) — (L 1059) Ds स हया (for गदया) Ks गदया शनवश्रेष्ठो (for °) Ks Ns Ts Gs Ms s [अ]च लम् (for 'लान्) — After line 1060 K Ns s Vs s B D (Ds missing) Ts s

51* पुनर्हान्या शराभ्या तु निशिताभ्या महारणे ।

[Ks s Ds क्षुराभ्या (for श)]

— (L 1061) Ts s Gs s-s Ms s त्वष्टु पुनर्ह (for त्वष्टुरथ) Ds स्वस्तस्यपुनर्ह शिष्या (for °) Ks Ns Vs Dns Ds प्रेष्य, Ds प्रेष्य (for निन्द्य) — After line 1061, K Ns s V B D (Ds missing) ms

55** महाबलात्महारीराममदधान्गदयाहनम् ।

[Ks महाबलो, Ds s कायान् (for 'हानम्) Ks वेतनन् (for महावेतनम्) Ks हतान्, Ks s Vs Ds s हतान् (for [अ]हनम्)]

— (I 1052) Ks Ds चत सूत, Ks स्वत्र सूत, B s नु समरे (for हत सूत) Ds दृष्ट्वा ध्वजं च सूत च; Ts s Gs s-s Ms s स्वष्टा दृष्ट्वा नु समरे (for °) B s पञ्च सूत च पतितम्, Ds क्षुराभ्या विनिपातिनम्, Ts s Gs s-s Ms s एवमथाश पाति

सात्, Bom Poona eds G(ed) अश्वश्च विनिपातितात् (for °) — (L 1063) Ds हृष्टाश्च (for हृष्टाधे) Ds हृष्टम्, Ts Gs s Ms s सूतम् (for रथम्) Bs s Ds Ts Gs Ms हृष्टाश्चसुतमुत्सृज्य (for °) Bs s Ds Ms रथ भूमौ स्वस्त स्थित, Ts s Gs s-s Ms रथ भूमौ स्वतिष्ठत् (for °) — (L 1064) Bs s निरुक्तां सुमहृष्टात् (for °) Ts इराचल (for महाहृष्ट) Bs s Ts Gs s Ms s युद्धा कृतनिश्रय (for °) — Ks s Ds om line 1065 — (L 1065) Bs Cal ed श्रया रिपुमवलसित (for °) — (L 1066) Ks-s Ns Ns Ds s Ts Gs s-s Ms [अ]नरुः (for [अ]कल) — (L 1067) Ks अवस्थित, Bs s Ts s Gs s-s Ms s अट्ट द्यत (for इचान्त्) — (L 1068) Ks Ns s Vs s Ds Ds s प्रहट्टन् Bs Ts s Gs s Ms s निर्देहन्, Ds प्रहट्टन् (for प्रादहट्ट) Bs निर्देहन्सर्वसैन्यानि (for °) Vs Ts Gs s-s Ms सर्वतान् (for काननम्) Ns कालाभिरिव पयंतम्, Ds Ms द्वाभिरिव पर्यतान् (for °) — (J. 1069) Ks स्वष्टा सात् (for त्वष्टु सो) Ds Ts Gs s Ms s क्षिपात् (for क्षिपण) Bs s Ds [अ]लुप्तो (for [अ]नुप्राप्त) — (L 1070) Bs Ds सायतात् (for सायकान्) Ts s Gs s-s Ms s भावसा (Ms 'पुष्या) निवधर्मण (for °) — (L 1071) Ks s s Ns s Vs Dn Ds s Gs देवस्य, Ks दैवस्य, Ds देहस्य (for देवस्य) Dns रत्न (for रत्नम्) Dns अरुणम् (for 'णम्) — (L 1072) Ks s s शोदिना (for चोदिता) Ks Ds भुजगा कालचोदिता (for °) — (L 1073) Vs Bs s ते तु क्षितिं समासात् (for °) Bs s सास्त्रोक्षिता (for रचिरो) — For line 1073, Ts s Gs s-s Ms s subst.

56** ते पनन्त क्षितिगले द्यवस्ये म्नागुक्षिता ।

— Ts Gs om lines 1075 1076 — (L 1075) Bs s

धत्सं गच्छन्तमादित्य प्रविशन्त इवांजयः ॥
 तं प्रत्यविष्यत्तच्छा तु जाम्बूनदविभूषिणिः ।
 चतुर्दशभिस्त्युपैर्नायविरभिरदारयत् ॥
 वे तस्य दैत्यस्य भुजं सच्यं निभिन्य पत्रिणः ।
 चिदार्यं विविभूर्भूमि भुजगा इव वेगिताः ॥ [1080]
 मयस्त्रिभिरथानच्छेत्तश्चरार्त्तं तु पत्रिभिः ।
 सपत्रयेवैरिदृग्भैर्गलङ्किः प्राणनाशनैः ॥
 त्वष्टाद्य भयनिमुञ्चैः सायकैरर्जितः प्रमु' ॥
 अपयातो रणं दिव्या म्रीड्याभिसमन्वितः ॥
 वं तत्र हतसूनाथं भुजगमिव निर्विषम् । [1085]
 त्वष्टार विरथं दृष्ट्वा मुदितः स तु दानवः ॥
 विस्फारयन्मुदचिरे चापं रकमाद्भृद दृष्टम् ।

रणेऽभ्यनिष्टैर्दत्येन्द्रो ज्वलन्निव हुताशनः ॥
 पुलोमा तु बलशर्पापी इतो दानवसत्तमः ।
 रणे श्वेताश्वयुजेन रथेन प्रत्यदृश्यत ॥ [1090]
 सर्वेषामेव भूतानां यः प्राणः कथ्यते द्विजैः ।
 यत्किना बालकल्पेन यायुजा सह सगतः ॥
 पुत्रोऽग्नयः परतः श्रुत्वा ज्योतलनिस्सन्म् ।
 नामृशत यथा मत्तो गजः प्रतिगजस्यन्म् ॥
 दैत्यचापच्युतेषांणैः प्राच्छाणन्त दिशो दृश । [1095]
 रश्मिजालैरियाङ्गैर्य वितत साम्बरं जगत् ॥
 स वाग्रनयनः क्रुद्धः श्वसन्निव महोरगः ।
 धृतो दैत्यशनेषांयू रश्मिमानिन भारुद्धः ॥
 दैत्यचापमुजोत्तप्रा. इत यर्हिणमाससः ।

श्वकाशन्त (for प्र') Ds महीधरान्; Gs Ms रमाशन्म् (for
 यमुष्याम्) — (L 1076) Ds च रश्मय (for इवांशय),
 — K1 N1 V1 D1 s om line 1077 — (L 1077) Ds सं
 प्रतिविष्याद्यच्छा (for ') — (L 1078) T1 G1 om lines
 1078^b—1081^a. V1 ऋषि दानवान्; Ds अभ्यदारयत् (for
 ऋषिदारयत्) — (L 1079) Ds मर्षे (for सच्यं) Ks
 निभिमं तु पत्रिण (for ') — (L 1080) B1 s Cal ed
 विशदत् (for विविष्टर) Ds वेगिता; Ms चोदित्वा (for
 वेगिता) T1 Gs पद्मना इव चोदित्वा (Gs वेगत'), Gs Ms
 भुजगा इव चोदित्वा (for ') — (L 1081) N1 पुनसु (for
 मयसु) Ks [अ]भ्यर्ष्ये (for [अ]नच्छेत्) B1 s Ds T1 Gs—
 Ms s मयस्तु त्रिभिराशुभिः (for ') T1 G1 s—Ms s त्वष्टारं
 मयसंभिर (for ') — (L 1082) K1 s Ds पत्रिभिः; N1 V1
 सुवर्णं, V1 B1 सुवर्णं (for सपत्रय) Ks यानैर् (for यैर्)
 Ds अर्धयानाय देर्द्वेन्द्रो (for ') Ds जगत् (for 'ने')
 — For line 1082, B1 s T1 s G1 s—Ms s subst.

57** अर्धयानाय देत्येन्द्रो ज्वलित्वै क्षोणित्वाशने ।

[B1 सच्यं, T1 Gs—V1 विदित्वा (for ज्वलित्वै)]

— (L 1083) B1 s Ds श्रुत्वा; T1 G1 s—Ms s श्रुत्वा (for
 प्रमु) T1 सायुषैर्दशच्छा (for ') — (L 1084) V1
 बल (for त्र) Ks लक्ष्मणा (for द्विजा), B1 s T1 s—
 Ms s मयापाशान् (B1 s 'द्वय') मुष्मत्स्य (for ') T1 s G1 s—
 Ms s म्रीड्या समभिजुत (for ') — (L 1085) Rom
 Poona eds G(ed). सूचं च (for सूनाचं) — (L 1086)
 N1 निहत, Ds नं गत (for विरथं) B1 T1 G1 s—Ms s
 हृत्वा (for हृत्वा) Ms रथस्य (for मुदितं) T1 Gs मुदितो
 दानवेषर; T1 G1 s Ms 'तो दानवोत्तमः; Gs 'तो मानवेषर'
 (for ') — (L 1087) K1 s s Dn D1 s s विस्फार (Dn

'रणे'रमानो रुदित्, N1 s V1 s P1 Ds Ds s 'दैमानो
 रुदित्; T1 s G1 s s Ms s विस्फारयानो त्रिषुल (for ') .
 Ds जातरूपाद्भं शुभम्, Ms जानदृशमविभूषितम् (for ')
 — (L 1088) Ks N1 B1 Dn Ds Gs त्वष्टिदृ; T1 Gs
 Ms s जनस्य; T1 G1 s स्वयन्तो (for अयतिदृ) — After
 line 1085 T1 s G1 s Ms s ins an add. colophon
 [Subj-paraat T1 G1 s Ms s यामनमा' sabb — Adhy
 no T1 Gs 802, Gs 298, Gs s 301; Ms s 14]
 — Def re line 1089 T1 s G1 s Ms s ins वैशेषाद्यन
 उवाच — (J 1089) V1 s B1 रणं; Ms जय (for बल) .
 K1 s दीप्तो (for रथो) — (L 1090) K1 s s N1 B1 D1
 s s s रथे श्वेतद्वयेद्, Ks श्वेताश्वयुजेन, N1 V1 s Ds रणे
 श्वेतद्वयेद्, Dn रथे श्वेतद्वये निष्टम् (for ') K1 s s V1 s B1
 Dn D1 s सायं युष्यति बालुना (V1 शनय'), Ks [अ]निहया
 समुत्पद्यत (for ') — After line 1090, B1 s Ds T1 s
 G1 s Ms s ins

58** शतो वै सर्वभूतानां शरीराण्यरचारिणाम् ।

[T1 s Gs Ms नपाशो, G1 s Ms 'पाशान् (for शतो वै)]
 — B1 s T1 s G1 s s Ms s om line 1091 — (L 1091)
 N1 s Ds कीर्त्यते (for कथ्यते) V1 तु वै (for द्विजै) —
 (L 1092) B1 s Ds सदासुत्पद्यत बालुना (for ') — (L
 1093) T1 G1 धान (for तल) — Ds om (hapl) line
 1094 — (L 1094) Ks Ds [अ]मुत्पद्यत (for [अ]मुत्पद्यत)
 — (L 1096) T1 s G1 s—Ms s विनैरश्मिभिर्द्वि (T1 'शै'
 (for ') — (L 1097) T1 Gs Ms सरक; T1 G1 s s
 Ms सरक (for स ताप) — (L 1098) T1 Gs Ms s
 बभौ (for धृतो) Ks Dn D1 s दैत्यवीर (for 'वैर'), Ks
 B1 s T1 G1 s s बभौ दैत्य (Ks दीप्य जारैर्वायू (for ') T1

रुमपमुद्धा व्यराजन्त हंसाः श्रेणीकृता इव ॥ [1100]

चापभ्रजपताकोन्म्यः शशा दीमिमुखाश्च्युताः ।

प्रपतन्तः स हृदयन्ते दैत्यत्यागुत्तशः शराः ॥

एवं मुतीक्ष्यान्यचराश्चलभानिव पावके ।

सुवर्षविकृताश्चित्रान्मुषीच दिविजः शरान् ॥

तमन्तकमिय कुद्धमापतन् स मारुतः । [1105]

त्यक्त्वा प्राणान्तिक्रन्द विव्याध नरभिः शरैः ॥

तस्य वेगमसहार्थं दृष्ट्वा वायुः सनातनः ।

उत्तमं जवमास्थाय व्ययमत्सायकक्रजान् ॥

ततो विधम्य धलराञ्शरजालानि मारुतः ।

विव्याध दैत्यं विशन्त्या विशिरोर्नैतपर्वभिः ॥ [1110]

मरुद्गणानां प्रथरा दश दिव्या महीजसः ।

साधु साध्विवि वेगेन सिंहनादं प्रचकिरे ॥

वसिन्समुत्थिते शब्दे तुमुले लोमहर्षणे ।

अभ्यधावन्त दिविजाः पौलोमाः क्रोधमूर्च्छिताः ॥

ते समासाय पवन समावृण्वञ्चरोत्तैः । [1115]

पर्वतं वारिधाराभिः प्रावृणीर वलाहकाः ॥

ते पीडयन्तः पवन कुद्धाः सप्त महाराथाः ।

प्रजासहरणे घोराः सोमं सप्त प्रहा इव ॥

ततो दक्षिणमशोभ्यं चानारत्याविमूषितम् ।

कर गजकराकारमुद्यम्य युधि मारुतः ॥ [1120]

तेषां मूर्षेसु दैत्यानां पातयामास वीर्यवान् ।

निह्वा वायुवेगेन सप्त तेन महाराथाः ॥

त्यक्त्वा प्राणान्पुलोमा तु विव्याध नरभिः शरैः ।

तस्यापि तमसहार्थं दृष्ट्वा वायुः सनातनः ।

असचिन्त्य शरीरालाङ्घ्रिलितान्वै पुलोमतः ॥ [1125]

तेषां विदार्य तेजासि दानधानां महात्मनाम् ।

शोणितङ्घ्रिभ्रमुकुटा गैरिकात्रं श्वाद्रयः ॥

रश्मिमाली (for 'बाद्' — (L 1099) T₁ समुपस्था, G₂ गुणो (for 'भुजो') — (L 1100) K₂ s K₁ s V₁ s B₂ s D₂ D₂ s चक्राणाम्, T₁ G₂ s प्रकाशने, T₂ G₁ s Ms s प्रतिवशुद (for व्यराजन्त) T₂ G₁ श्रेणीकृता (for 'कृता' — (L 1101) T₁ एनाकेषु, T₂ G₁ s- s Ms s 'काह' (for 'काम्य' B₂ तथा (for 'हृदा) B₁ सुलाद्युगाद् (for 'अनुत्तर' B₂ Cal ed चरारीपासुलाद्युगाद्, D₂ छत्रे पायुगचकत्, T₁ G₂ Ms छत्रेण युगवार्त्तियु, T₂ G₁ s Ms s छत्रेष्वयुगपायु (for ') — (L 1102) B₂ आपतन् स, D₂ प्रातवन्तश्च (for प्रपतन् स) K₂ D₁ s G₂ [आ]पतन् (for [अ]नुत्तर) D₂ दैत्यवापच्युता शरा (for ') — (L 1103) T₁ G₂ वापये (for वापके) — (J 1104) T₁ s G₂ s Ms s प्राणिलोविशिताचारान् (for ') — (L 1105) T₁ s G₂ s- s Ms ससन्तत (for स मारुत) — (L 1106) N₂ D₂ T₁ G₂ s निशितै, V₂ बहुभि (for नरभि) — (L 1107) D₂ सस्य वेगमहार्थं (for ') — (L 1108) T₁ s G₂ s- s Ms वेगम् (for जवम्) K₂ D₁ विव्याध (for व्ययमत्) T₁ s G₂ s Ms s सायकान्शरान्, G₂ कान्शरान् (for 'कजान्) — (L 1109) Bom Poona eds G(ed) नेत्रो (for ततो) K₂ विधाय, D₂ त्रिपुण्ड्रम्, T₁ s G₂ s- s विमम्य (for विधम्य) T₂ s G₂ s- s Ms s शल भानिव मारुत (G₁ s- s पावक) (for ') — After line 1109, D₂ 105

58** विव्याधोरति वीक्ष्णाय शरैः असिभिरास्यै ।

— (L 1110) T₂ G₁ s Ms s विशद्विर (for 'स्य) D₂

विव्याधोरति वीक्ष्णाय । D₂ तमसहार्थमस्यै (for ') D₂ शराभिरास्यै (for ') — (L 1111) G₂ प्रथमं ; G₂ प्रथमा (for प्रथा) D₂ दिक्षु, D₂ दिव्यान् (for दिव्या) T₂ s G₂ s Ms s महारथः (for महीजसः) — (L 1112) Bom ed वेगेन (for वेगेन) — (L 1113) K₂ D₁ समुत्थिते (for 'थिते) — (L 1114) D₂ अभ्यद्रवन्त (for 'आवन्त) — For line 1115, B₁ s D₂ T₁ s G₂ s Ms s subat

60** तत प्रच्छादयामासु पवनं शरवृष्टिभिः ।

— (L 1117) B₂ शतशः (for पवन) — (L 1118) D₂ रेणु (for प्रजा) D₂ सहरणे (for 'सहारेण) T₂ s G₂ s Ms s प्रतिपत्ति G₁ s Ms s 'सिप'जा रो वीरे (for ') D₂ महामहा (for प्रहा इव) — (L 1120) V₂ B₂ D₂ करि (for यत्) — (L 1122) K₂ s N₂ D₂ D₂ स निह्वा (for निह्वा) T₂ G₂ s- s Ms वाहूः, Ms बाण (for वायु) G₂ s s दूषे सप्त (for सप्त तेन) — T₂ G₁ s Ms com lines 1123-1125 — (L 1124) K₂ D₂ त्रुर्वितम्, N₂ सस्य वै सन्. D₂ तस्यार्थितम्, T₂ G₂ s सस्य वेगम्, Bom Poona eds G(ed) प्रद्वितम् (for तस्यापि तम्) B₂ दृष्ट्वा शरैः स मारुतः, D₂ Bom Poona eds G(ed) दृष्ट्वा वायु सनातनम् (for ') — (L 1125) नाचिन्त्यम् (for असचिन्त्य). Bom Poona eds G(ed) सुरीपात्म् (for 'त्) T₂ सविध य सुरीपात्मान् G₂ स सविध सु' (for ') N₂ D₂ D₂ ह्वेचितान्वै पुलोमत (for ') — (L 1126) T₂ G₂ s शेषा विदारयामास (for ') T₂ G₂ s वर्यिम् (for महा-

हत्वाष्टौ तत्र योधानां शतानि पवनः प्रभुः ।
 कृत्वा मार्गं सुरश्रेष्ठः प्रयातः स महारथः ॥
 असापि च सुविस्तीर्णः पन्थाः संदृश्यते दिवि ।
 नाम्ना वायुपथो नाम सिद्धाः पश्यन्ति त दिवि ॥ [1155]
 ह्यमीवस्तु दितिजः पूषाण प्रति धीर्ययान् ।
 ननाद सुमहानादं सिंहनादं महारथः ॥
 विस्कार्यं सुमहद्घापं हेमजालविभूषितम् ।
 पूषायं दितिजोऽपश्यत्कुड्यो घोरेण चक्षुष्या ॥
 भुजाभ्यामादद्वानस्य सदधानस्य वै शरान् । [1160]
 मुञ्चतः कर्पवो वापि ददृशुस्तत्र नान्तरम् ॥
 अग्निचक्रोपमं दीप्तं मण्डलीकृतकार्यकम् ।
 तदासीद्दानवैन्द्रस्य सव्यदक्षिणमग्रतः ॥
 रुक्मपुद्गैस्ततस्तस्य चापमुक्तैः शितैः शरैः ।

माच्छावन्त शिलाधौवैर्विशः सूर्यस्य च प्रभाः ॥ [1165]
 ततः कनकपुद्गानां शराणां नवपर्वणाम् ।
 नभश्शराणां नभसि दृश्यन्ते बहुवो प्रभाः ॥
 गिरिदूटनिभाद्यापस्त्रभवन्तः शतोत्तमाः ।
 श्रेणीभूता प्रकाशन्ते यान्तः इयेना इयान्वरे ॥
 गृध्रप्रत्राच्छिलाधौतान्कार्तस्वरविभूषिताम् । [1170]
 महावेगान्प्रसन्नामान्मुभोच दितिजः शरान् ॥
 तत्रश्चापरलोदूनाः शतकुम्भविभूषिताः ।
 देहे समनकीर्यन्त पूष्णः सुनिशिवाः शराः ॥
 ते ज्योतिं विकृत्वाकाराः संस्रकायन्त सर्पशः ।
 यद्योता इव चमन्ते वै चरन्तः समन्ततः ॥ [1175]
 शिलाधौताः प्रसन्नायाः पूषणं विकृताः शराः ।
 पर्वतं वारिधाराभिर्यथा प्रावृषि तोयदाः ॥

K₁ : D₁ : कर्णित् (for कर्णितै) B D₁ T₁ : G₁ : s
 M₁ : तोजदित इव द्विष (for ⁴) — After line 1151,
 K₂ + Dn D₂ : 105

62** हत्वा सु दितिजं प्रथमासाव सुषि वचिन्तान् ।

— (L. 1152) K₂ G₂ : M₂ : सैन्याना, B₂ : T₂ G₂ :
 दैवानां (for योधानां) B₂ T₂ हत्वा सु तत्र दैव्याना (for ⁶)
 — (L. 1153) B₂ T₂ : G₂ : s M₂ : महाशङ्ख (for सुर
 श्रेष्ठ) B₂ M₂ Poona eds G(ed) ननाद (for प्रयात) K₂ :
 N₂ D₂ D₂ : सु (for स) B₂ T₂ : G₂ : s M₂ : प्रयातोऽग्र
 रुक्म (for ⁶) — (L. 1154) T₂ : G₂ : s M₂ : स वै दीप्यो
 (for सुविस्तीर्णं) M₂ असापि स च वै दीप्यो (for ⁶) G₂ सुषि
 (for दिवि) T₂ : G₂ : s M₂ : विस्तीर्णो (for पन्था स)
 — D₂ om (hapl) line 1155 — (L. 1155) T₂ B₂
 Poona eds G(ed) वायुपथो (for पथो) B₂ मत्सरा, B₂ :
 स तदा, T₂ : G₂ : s M₂ : स द्विजा, G₂ : स द्विजा (for स
 दिवि) — After line 1155, K₂ T₂ : G₂ : s M₂ : 105
 an addl colophon (Sub-parcaon) K₂ वामनम् T₂
 G₂ : M₂ : वामनमादुभाव — Adhy nam G₂ लोप्य
 पवनद्वन्द्वसुद्धम् — Adhy no D₂ 27, T₂ 301, G₂ :
 305, G₂ 301, M₂ : 15]

— Before line 1156, K₂ N₂ B T₂ : G₂ : s M₂ : 105.
 दैवापायक — (L. 1156) B₂ T₂ : G₂ : s M₂ : विषम्
 (for दिविज) K₂ : Dn D₂ : s पूषणमाया N₂ : V₂ T₂
 G₂ : s M₂ : पूषण प्राय, D₂ लोप्यमाया C₂ पूषण दैव
 (for पूषण प्रति) — (L. 1157) T₂ : G₂ : s M₂ :
 सिंहनाद्युमाहाय (for ⁶) — (L. 1158) T₂ : G₂ : s
 M₂ : समारुणम् (for विष्पितम्) — (L. 1159) T₂ : G₂

s : M₂ : कृतेज (for घोरेण) — (L. 1160) K₂ D₂ वायु-
 प्याम् (for मुना) K₂ मर्दमानस्य (for वादरा) B₂ T₂ :
 G₂ : s M₂ : सायकान् (for वै शरान्) K₂ : D₂ : दधानस्य च
 वै शरान् (for ⁶) — (L. 1161) B₂ : शरतो (for सुषु) —
 — (L. 1162) K₂ Dn D₂ : T₂ : G₂ : s M₂ : दिव्यं (for
 दीप्त) T₂ : G₂ : s M₂ : कार्मुक मण्डलीकृतम् (for ⁶),
 — (L. 1166) B₂ T₂ : G₂ : s M₂ : काञ्चन (for कनक)
 T₂ तत्र काञ्चनमुत्पाना (for ⁶) — (L. 1167) T₂ G₂ : s
 वदुषा (for वदुषो) K₂ मुना, B₂ प्रजा (for प्रजा)
 M₂ उदय ते वदुषा प्रभा (for ⁶), — (L. 1168) B₂ : T₂
 G₂ : s M₂ : वृह (for वृ) D₂ : महापापात् (for
 निमाणा) — (L. 1169) B₂ : T₂ : G₂ : s M₂ : सेनीकृता
 प्रकाशन्त T₂ G₂ : M₂ : कृता स्युराजन्त (for ⁶) B₂ :
 D₂ : M₂ : श्रौडा (for इयेना) D₂ : शकुन्ता इव चार्वरे ;
 T₂ : G₂ : s M₂ : यता शौडा हवा (for ⁶) — (L. 1170)
 N₂ : तत्र चामाम्, B₂ : Dn D₂ : गार्धपत्रान् (for गृध्रपत्रान्),
 — For line 1170, D₂ subst

63** गृध्रप्रत्रा शिलाधौता कार्तस्वरविभूषिताः ।

— (L. 1171) N₂ T₂ G₂ : प्रसन्नाम् (for प्रसन्ना) T₂ :
 G₂ : s M₂ : अस्तितान् (for दिविज) — (L. 1172)
 K₂ : D₂ : वलोदूतै, D₂ : पूषा (for दूना) K₂ : D₂ :
 विभूषितै (for ता) — (L. 1173) T₂ G₂ : s M₂ : बहे
 (for देहे) T₂ G₂ : सहे समनकीर्यन्त (for ⁶) G₂ : पूषण
 (for पूषण स) T₂ G₂ : च निशिताः ; G₂ : सुनिशिवा B₂
 Poona eds G(ed) सुनिशिवा (for सुनिशिवा) K₂ : D₂ :
 पूषा सुनिशिवा शरै (for ⁶) — (L. 1174) B₂ : D₂ T₂
 G₂ : s M₂ : रत्नविकृताः ; T₂ G₂ : वामुर्विकृता (for विकृ-

ततस्तु पूष्णे देवस्य यत्नं वीर्यं पराक्रमम् ।
 व्यवसायं च सर्व्यं च पश्यन्ति त्रिदशाद्भुतम् ॥
 तां समुद्रादिवोद्भूतां शरवृष्टिं समुत्थिताम् । [1180]
 नाचिन्तयत्तदा पूषा दैत्यांश्चाभ्यद्रवद्रणे ॥
 हेमशृङ्गं महानादं पूष्ण आसीन्महद्भुतः ।
 विकृतं मण्डलीभूतं शक्राशनिमिवापरम् ॥
 ततः शराः प्रादुरासम्पूर्यन्त इषाम्बरम् ।
 सुवर्णपुद्गा पूष्णस्ते प्रभवन्तः शरासनाम् ॥ [1185]

मालेव रक्षमपुद्गानां वितता व्योम्नि पत्रिणाम् ।
 प्रादुरासीन्महाघोरा बृहतः पूषकार्मुकाम् ॥
 ततो व्योम्नि विभक्तानि शरजालानि सर्वशः ।
 आहतानि व्यशीर्यन्त शरैः संततपर्वभिः ॥
 ततः कनकपुद्गानां छिन्नानां बह्नुवाससाम् । [1190]
 पततां पात्यमानानां खमासीत्सद्युतं प्रजैः ॥
 पूषा प्रापूर्यद्गणेर्हयमीवं शिलाशितैः ।
 नामाद्दैर्कसदहैर्दिव्यहेमपरिच्युतैः ॥

शाक्या — (L. 1175) Ds प्रवरन्त (for ले च) Bs
 Dn Ds Ts s Gs s-3 Ms s सहस्रता (for समस्तत)
 — Bs s Dn s om line 1176 — (L. 1176) Ks s-3 छान-
 पन्त (for प्रसन्नता) . Ts s Gs s-3 Ms s दैत्य प्रच्छाद्य
 खुद (for ") Ks Ds सिविनु ; Bs Dn1 विविनु , Cal
 ed विष्णु (for विहृता) Ds पूष्णे निशिता शरा , Ts s
 Gs s-3 Ms s पूष्णे शरवृष्टिभि (for ") — Bs Dn1 Ds
 Ts Gs om line 1177 — (L. 1177) Ks s Bs Dn1 Gs
 छानपन्त तोयद (for ") . — After line 1177, Ks N1 s
 V1 s Bs s Dn Ds Ds s Ts Gs s ins

64** दैत्य प्रच्छाद्यमास पूष्णं शरवृष्टिभि ।
 पर्वतं वारिधाराभिश्चाद्यद्विव तोयद ॥
 [(L. 1) Bom Poona eds तत (for दे, द) — For
 line 1, Ts Gs subst.

64A** आच्छाद्यत दैत्यदो रणे वीरपराक्रम ।
 On the other hand, Gs subst for line 1

64B** शिलाघोले प्रसन्नभि पूष्णं विविदे शरै ।
 — After line 1, Ds ins

64C** पूषापि देव्यं जवमि शरै [ततो]
 निष्वाध हेमाद्भद्रभरिताक्रक
 निमिष देहं दितित्यस्य त शरा
 जम् ।
 दे वाणा भूतले मया पूष्णे भाति शिलाशिता । [5]
 दिक्कं संसिद्धं तूर्णयन्तस्तस्य व शरैः नज्ज ॥

— N1 s Ds ins, after line 2 Bs after line 1

64D** आच्छाद्यत दैत्येन्दं पूषा वीरपराक्रम ॥
 While Gs ins after line 2

64E** आच्छाद्यत तदा देवो रणे वीरपराक्रम
 म्पतीति धर्मसमेवे मेघजालैरिवाद्युमाम् ॥]

— (L. 1178) Cn श्रेवस्य (for हेवस्य) Dn Ds Ts
 Gs s Ms s हन स्य (Dn Ds Ms सत स; Gs सत स)
 पूष्णेर्देवस्य; Ds भाचिन्तयत्तदा हुदा (for ") Ds s Gs

बलवीर्यपराक्रमा (for ") — (L. 1179) B Ts Gs Ms s
 दस्युम्, Ds पश्यन्तस् (for "ति) Ts Gs s-3 दस्युस्त्रिदशा
 स्युद्रम् (for ") — (L. 1180) Ks s Dn Ds s Ms
 समुद्रम् (for "द्राद्) Ks s N1 Ds s Ts Gs Ms तां समुद्र-
 मिवोद्भूतां, Ds इयमीवविश्रुता वा, Ts सा समुद्रादिवोद्भूताः
 Gs s ता समुद्रादिवोद्भूता (for ") Ks Gs शरवृष्टिसमुत्पि
 (Gs "थि)ता, V1 शराणां वृष्टिसुत्थिताम्, Ts Gs शरवृष्टि
 समुत्थिता (for ") — (L. 1181) Ks N1 s V1 s Dn
 Ds Ds Ds-3 दैत्यमभिद्रवद्रणे, Bs दैत्यं सोऽभ्यद्रवद्रुपा, Bs s
 दैत्यमभ्य (Bs "स्यं चाप्य) द्रवद्रुपा, Ds Ts Gs दैत्यं चापि-
 द्रवद्रणे (for ") — (L. 1182) Ts हेमपुष्प (for "शृङ्ग)
 Bs वीणास्वासीद्; Ts Gs s-3 Ms s वीणास्वासीद् (for
 पूष्ण आ) — (L. 1183) Bs s Ts Gs विकृतं (for "तं)
 Ts om lines 1183-1186 K1 Ds शक्याशितैः; N1 s
 V1 s Bs s Dn Ds युधम् (for "यनिम्) Bs शक्रयुध
 मिवोदितम्, Ds महाशानिभिरापर्य, Ts G1 s शक्रयुधमिवो
 विद्रानम्, Ms बसमुत्कृतम् (for ") — (L. 1184) Ks
 om lines 1184-1185 Ms (अ)म्बुदा (for (अ)म्बरम्)
 — (L. 1185) Ds तत सुवर्णपुद्गाले (for ") — (L. 1186)
 Ts Gs s (for (द्र)म्) N1 Dn1 विततां (for "ता)
 N1 s वितता म्योन्मद्यदपत, Ts s G1 s-3 Ms s वितता से
 म्यराजत (for ") — Ts Gs s Ms s om line 1187
 — (L. 1187) N1 Ds s प्रादुरासन्, Gs s भूता (for
 "शरीद्) B Ds Ds बृहती (for "त) G1 V1 वीण, Ds
 पूष्ण (for पूष्) — (L. 1188) Bs s विष्णुभाभि; Ts Gs
 Ms s विष्, Gs विष् (for विष्) Ts पर्वत (for सर्वश)
 — (L. 1189) Ks Dn1 Ds विशीर्यन्ते, G1 s म्यराजत (for
 व्यशीर्यन्त) — (L. 1190) B Ds शराणा, Gs s वीरताप
 (for छिन्नावा) Dn अर्क- (for कर्क) Ts द्विष कनकवास
 साम् (for ") — (L. 1191) K1 N1 V1 Bs Ds s चावृत्तं;
 Ks-3 V1 Ds Ds s च वृत्तं; Dn आवृत्तं (for स) V1 s
 शरै (for शरै) Bom Poona eds G(ed) सत्तासीत्सद्युतं
 रणे (for ") — (L. 1192) B Ts s G1 s Ms s स्वा (Bs s
 स्व) आद्यद्, Ds [अ]यो वृ, Ds प्राहारवद् (for मार)

ततो व्यञ्जनदुप्राणि शरजालानि दानवः ।
 अमर्षी वलवान्कुहो दिग्बक्षन्निव पात्रकः ॥ [1195]
 पूष्णस्त्वाजौ ध्रजं चैव पताकां धनुरेव च ।
 रदमीन्योक्त्राणि चाश्वानां ह्यपीनो रणेऽच्छिनत् ॥
 अथास्यान्धान्युनर्हस्ता चतुर्भिः सायकोत्तमैः ।
 सारथिं स महातेजा रथोपस्थादपातयत् ॥
 कृतस्तु विरयः पूषा ह्यप्रीवेण सयुगे । [1200]
 पूषा तस्य रथाभ्याशास्त ययौ तेन वै जितः ॥
 तत्राहुतमितो भूयो युद्धं धर्तत दारुणम् ।
 कृतप्रतिवृत्तं धोरं शम्बरस्य भगस्य च ॥
 सप्तकिन्तुपरीणाद् द्वादशात्लिकासुक्लम् ।
 वासवाशनिनिर्घोषं दृढञ्च भारसाधनम् ॥ [1205]

विक्षिपन्नक्षसद्वृद्धान्व्यसृजत्सायकान्वहून् ।
 क्रोधसरत्तनयनः शम्बरः सर्वयोगवित् ॥
 तेन वित्रास्त्वमानानि देवसैन्यानि सर्वशः ।
 समकम्पन्त भीतानि सिन्धोरिव महोर्मयः ॥
 समापतन्तं सप्रदेय विरूपाक्षं विभीषणम् । [1210]
 भगः प्रस्तुरभाणौष्ठत्वरमाणो न्यवारयत् ॥
 ततो भगो महेष्वासो दिव्यं विस्फारयन्धनुः ।
 अयाकिदैत्यगणाञ्चशरजालेन द्वादयन् ॥
 तमभ्यपाद्गो दैत्यं तूर्णमस्यन्तमन्तिकान् ।
 मातङ्गमिव मातङ्गो वृषः प्रतिवृषं यथा ॥ [1215]
 तौ भृगुश्च मश्वरौ धनुषी भारसाधने ।
 शच्छादयेतामन्योन्यं तक्षमाणौ रणे शरैः ॥

— (L. 1193) Ks Ds : Gs : Ms अक्ष, Tt हस्तु, Gt : हंषा (for अक्ष) — V2 em line 1194 — (L. 1194) Ds: दुर्गाणि, Ds अजाणि (for उत्राणि) Bs : Tt : Gt s-3 Ms : चर्षाणि (for जाहानि) — (L. 1195) Ks Dn Ds : अमर्षाद् (for 'र्षी) Ks अमर्षी वलवान्कुहो (for " — (L. 1196) Ds: तुष्णवजौ सज चैव (for " Ds Gt : s पताका, Ds पत्रिणो (for पत्राङ्ग) — (L. 1198) Bs Ds रथाधीश, Tt : Gt : s अथ वाशनाम् (for अथास्ता) Ks : अथाशान्यु नर्हस्ता च, Bs Ds आनुनराहस्य, Bs तथाशान्यु नर्हस्ता च, Gs अथ वाशान्युने हता (for " Tt : Gt s-3 Ms : चतुर्भिः सायकोत्तमैः (for " — In Ns, lines 1200-1263 are lost on a missing folio — (L. 1200) Ds: वृते (for वृत्) — (L. 1201) Ns Vt : Ds Ds पूषा शम्बरान्यास्त (for " Ds: Ds प्रघोषौ (for स ययौ) — Bs : Tt : Gt s-3 Ms : subst. for line 1201 Ks : Ds Ds ins after line 1200 Da Ds after line 1201

— After line 1202, Ks ins an addl colophon mentioning sub-parvan वामनम्
 — Before line 1203, Ks ins वैशंपायनः — (L. 1203) कृतेर्धोरं (for कृते धोरं) — (L. 1204) Tt Gt : s Ms : व्यक्त (for सप्त) Ds: परीमाणं (for 'पाद्) Tt सप्तकीलयुतं चैव (for " — (L. 1205) Ks-3 Ns Vt : Ds-4 Ms चाप (Ks Ds धारणं) चारुनिर्घोष (for " — (L. 1206) Ks: विशिषद् (for वि) Ks : विशिष्यन्मज्जन्तं, Ns B Gs : Ms कथंन्यास्यन्मदपानः Ds: विशिष्यवस्रतः Tt Gt : Ms कथंन्यास्यन् (for " — (L. 1207) Gt : चरान्यः Ms : दशशः (for शरं) Ks : दशः (for शरं) — (L. 1209) Ns Gt भीमानि, Ds भूमानि (for भी) Vt : सप्त कश्चरन्त भीमानि (for " — (L. 1210) Ds: चरान्यम् (for विशिषणम्) Tt: विरूपाक्षनिर्घोषणम् (for " — (L. 1211) Tt Gs : Ms : सता प्रस्तुरमाण स (Ms 'स्तु) Gt : भगः सारथमाण स (for " Ks : s Vt : Bt Dn Ds Ds-4 वृषशारयत्, Bs स्वपार्थः Ms : स्वपार्थः (for स्वपार्थ) Tt : Gt : s-3 वृषुदोषो न्यवारयत् (for " — Ks: em lines 1213-1214 — (L. 1215) B Tt : Gt : s-3 Ms : अत् Tt Gt : s-3 सुपदिशः सर्षो (for " Ds: शारयत् (for शार) Bs: विशेय च निवारयत्, Bs : उपाविशेण नारयत् Tt : Gt : s-3 Ms : उपाविशेण नि (Gt : Ms : वि) नारयत् (for " — (L. 1214) Ns Vt : B Ds: Ds Ds : अन्वयत् (for 'पाद्) Ds: मर्गं दैव्यं (for मर्गो दैव्यं) Ds: तक्षमाणान्गी दैव्यम्, Tt Gs : Ms: तक्षेण्यपादानं दैव्यम् (for " Vt : Ds: क्षापयन्त (for अशान्यम्) Tt: तुर्णमन्यागतो रणे (for " — (L. 1216) Ks : Ds : वि (for स) Ns: महाभाणौ (for 'भौ) Bt Ms : धनुषी भीमनिवधे (for " — (L.

65** गतः शरभान्यासं युक्तो मृत्युमुत्पदिव ।
 [Tt : Gt s-3 Ms : युक्तो वृषीरिजाननम् (for "]
 — After the above, Tt: Gt s-3 Ms : ins an addl colophon [Sub parvan Tt Gt : s Ms : वामन प्रानुर्भौ — Adhy name Gs: ह्यप्रीवेषुयुद्रम् — Adhy no: Tt 304, Gt 300; Gs : 306; Ms : 16]
 — Before line 1203, Tt : Gs: s-3 Ms : ins वैशंपायनः — (L. 1203) B Dn Ds: हृद् भूयो, Ds: हृद् युवः Tt : Gt : s-3 Ms : अशो युद्धं (for हृत्तौ भूयो) Ks: Ns Vt : Ds: तत्राहुतमय (Ks: तमं, Ns: 'अय) युद्धं (for " Bs: आसीदु (for वतंत) Tt Gs: Ms: सुयोधवर्तत देवस्य, Tt Gt : भूयोऽभूद्विषेजस्य, Ms: भूयोऽभूद्वत देवसो (for ")

तयोः सुतुमुलं युद्धमासीद्धोरं महारणे ।
 भगश्चरयोर्भीममप्रमेयं महात्मनो ॥
 अथ पूर्णायतोत्पृष्टैः शरैः सनतपर्यनि । [1220]
 व्यदायेतामन्योन्य कार्णो निर्भिद्य वर्मणी ॥
 तौ तु विश्वतसर्वाङ्गौ रुधिरण समुक्षितौ ।
 तक्षमाणौ शिवैर्वाणेनान्भीक्षितुमशक्तौ ॥
 अथ विव्याध समरे त्वरमाणोऽसुरो भगम् ।
 नाराचैः क्रोधताप्राक्षः कालान्तकयमोपमः ॥ [1225]
 गरुमानिध चाक्रादो पोथयानो महोरगान् ।
 नाराचा न्यपतन्देहे तूर्णं शम्बरचोदिताः ॥
 तानन्तरिक्षे नाराचान्भगश्चिच्छेद पत्रिणा ।

बलन्तमचलप्रत्यं वैश्वानरसमप्रभान् ॥
 ततो भग चतु पट्टया विव्याधासुरसत्तमः । [1230]
 शिलीसुर्गैर्महावेगेर्जाम्बूनद्विभूपितैः ॥
 तदा तस्मुचिरं बाल युद्ध समगिवाभयत् ।
 शम्बरस्य च मायाभित्तोद्दश्यत ततोऽश्वरम् ॥
 दोभ्यां विक्षिपतश्चापं रथं विष्टभ्य तिष्ठतः ।
 श्रूयते धनुषः शन्दो विरफूर्जितमिवाशने ॥ [1235]
 स भगस्य हयान्हरया टिचरा च ध्वजमाह्वे ।
 अभ्यनर्पच्छरेरेन पर्जन्य इव वृष्टिमान् ॥
 न तस्यासीदनिर्भिन्न गात्रे द्वयद्बलमन्तरम् ।
 भगदेवस्य देत्येन शम्बरैणाक्षपातिना ॥

1217) D₃ प्रच्छादयन्तात् (for "वेताम्") D₅₅ प्रच्छादयन्त
 र्वन्योन्द, D₂ प्राच्छादयेतां र्व" (for ") B Dn D₂ महैषुभि-
 (for रणे शरैः) T₁ क्षिपन्तौ सौ महैषुभिः ; T₂ G₁ तत्क्षाले
 महैषुभिः ; G₂ s M₂ s सत्त्वं M₂ s दौ त षोमनो महैषुभि (for
 ") — (L. 1218) T₂ G₁ s M₂ s सुदारणम् (for महा
 रणे) — (L. 1219) युद्धम् (for भीमम्) D₂ मराणे (for
 "त्मनो) — (L. 1221) G₂ om lines 1221^a-1224^a V₁
 B₂ s G₁ s M₂ s कार्ण्ये (for कार्ण्ये) D₂ D₂ कार्ण्ये
 निर्भिद्य वर्मणी, T₁ विनिर्भिद्य च वर्मणी (for ") — (L.
 1222) K₁ s V₁ B₁ D₂ s G₂ विवृत् (for विश्वत्)
 D₂ सौ शरैः वृत्तसर्वाङ्गौ (for ") N₂ V₁ s समन्वितौ, T₁
 परिश्रुतौ (for समुक्षितौ) B D₂ T₂ G₁ s M₂ s शोमितौच
 परिश्रुतौ (for ") — After line 1122, K₂ N₂ B Dn D₂
 (marg) T₁ s G₁ s M₂ s 105

66** संप्रिक्षमाणौ रथिनाशुभौ परमदुर्मदौ ।

[B₁ चारणौ, M₂ s दुर्मदौ (for दुर्मदौ)]

— T₂ s G₁ s M₂ s om line 1223 — (L. 1225) ततो
 विव्याध ताप्राक्ष (for ") — (L. 1226) T₂ G₁ s M₂ s
 गरुमान् चक्राकारो (for ") Dn D₂ G₂ M₂ महोरगम् (for
 "रगान्") T₂ G₁ s M₂ s प्राययन्तो महोरगम् (for ")
 — (L. 1227) K₂ s V₁ s D₂ D₂ s नाराचोत्पृष्ट (for "चो
 उत्पृष्टतन्देहे (for ") T₂ G₁ पूषण (for तूर्णं) K₁ s D₂ s
 चोदिता ; D₂ चोदिन (for चोदिता) — (L. 1228) K₂
 N₂ V₁ s Dn D₂ D₁ s T₁ G₂ तमन्वरीशे नाराच, B₁ s
 T₂ G₁ s M₂ s अम्राहानन्वरीशे तान् (G₁ "क्षत्रान्"), G₁
 अमरते अन्तरिक्षे तान् (for ") N₂ B T₁ s G₁ s M₂ s
 पत्रिणि (for "ण) — (L. 1229) Bom Poona eds
 G(ed) प्रेष्यं (for "प्रषय") B उवक्षितान्महावेगान्, D₂
 उवक्षितान्महावेगान्, T₁ G₂ उवक्षितान्महावेगान् ; T₂ G₁ s

M₂ s उवक्षितान्महावेगान् (for ") B दिवाकर (for वैशा
 नर) K₂ V₁ s Dn D₂ D₁ s s T₁ G₂ सप्रभम्, D₂
 "प्रभ (for "प्रमान्) T₂ G₁ s s M₂ s दिवाकरसमप्रभे (for
 ") — (L. 1230) K₁ s D₂ पुन पट्टया (for चतु पट्टया)
 B₁ G₂ सत्तमम् (for "म) — (L. 1231) D₂ परिश्रुतौ
 (for विभूपिते) — For line 1231, B T₂ s G₁ s s
 M₂ s subst

67** सद्यक्वनां सुवीक्षणां सुसुपणा सुवेगिनाम् ।

— (L. 1232) N₂ V₁ s B D₂ तयोश्च, T₁ G₂ तथा तत् ;
 T₂ G₁ s M₂ s सत्रासौत् (for तदा तत्) G₂ नयम् (for
 समम्) — (L. 1233) D₂ शरैश्छ (for च मायाभिर्) K₁
 s N₂ V₁ s B₁ s Dn D₂ D₁ सतोऽन्तरम्, T₁ G₂ s M₂
 तदान्तरम्, T₂ महासुर, G₁ s तदासुरः (for ततोऽन्तरम्)
 — (L. 1234) K₁ s D₂ द्विषु, T₂ M₂ s सुदुर (for दोभ्यां)
 T₁ G₁ s सुदुर्विकर्षलक्षार्प, G₂ सुदुर्विकर्षलक्षार्प (for ")
 K₂ s N₂ V₁ s B₁ D₂ D₁ s s रथे, Bom Poona eds
 G(ed) रणे (for रथ) — (L. 1235) T₂ G₁ s M₂ शोरो
 (for शरयो) G₂ श्रूयते घनुषो घोषा (for ") — (L.
 1236) Bom Poona eds G(ed) सारार्थं च महाह्वे (for ")
 — (L. 1237) N₂ Dn शरीरेण, B T₂ G₁ s s M₂ s शरै
 दैव्य (for शरीरेण) K₂ शीर्षवान् (for वृष्टिमान्) — (L.
 1238) D₂ [दृ]गत्स्य (for तस्य) D₁ तस्यासीदपि निर्भिद्यं
 (for ") V₂ स्यद्बलम् ; D₂ च्यद्बलम् (for द्वयद्बलम्) D₂ गार्थ
 द्यद्बलमन्तरे, G₂ शोरे द्वयद्बलमन्तरे (for ") — (L. 1239)
 N₂ V₁ s B₁ [क]शु (for [क]श्च) — For line 1239,
 B₁ s T₂ G₁ s s M₂ s subst. D₂ s₁ after line 1238

68** भगादियस्य देवस्य शम्बरान्धेन धीमत ।

[B₁ s शोपिता (for धीमत)]

— (L. 1240) T₁ सोऽस्तुत, Bom eds चोदत्तं (for चाश्रुत्तं)

देलस्य चाद्धतं दिव्यमन्नमग्नेन धारयन् ।	[1240]	पुनः कृत्वा विष्णुपानि विष्णुपानि च सर्वशः । [1250]
मायायुद्धेन मायावी शम्बररक्षमयोधयन् ।		सर्पा मीपयते मेनां देवानां भीमदंशः ॥
अथद्वयद्वयं देव्यो मायामिर्जापवेन च ॥		वतः सोऽन्यं नयं देहं कृत्वा प्रांगुणं पुनः ।
सहस्रमायो धुतिमान्देवसेनां निपूदयन् ।		गच्छन्सूर्पगतिं पोते रिक्तः दन्देन पूरयन् ।
अट्टश्यत शरैश्छन्नः शम्बरः शतधा रणे ॥		नमस्तनगतभ्रात्रि यपते वासुधे यथा ।
अट्टश्यतनितो भूमौ गतयेवा इशानुरः ।	[1245]	संपर्तकाम्बुद्वन्द्वयः पूरयन्सुधिपीतम् ॥ [1255]
अथ स्म सुप्यते भूयः शतधा शैलसंनिभः ॥		संपर्तसोऽनन्तभौष भूत्वा भीमपराक्रमः ।
दिशापजेन्द्रमारुढो दृश्यते स्म पुनर्मयी ।		शतवत्सर्गं शतशिसो दशह च पुनः सुपन् ॥
प्रादेशमात्रध्र पुनर्भूत्वा भयति शैलवन् ।		सुदुर्ताय महाशैलः शतसर्पैः शतोदरः ।
महाभय इव भीमांरितर्वगूर्णं च सोऽभयन् ।		अट्टश्यत दिवं शम्भवा शतसुहृद् इवापनः ॥

येऽन्ये देव्याश्च साध्याश्च ये च विश्वे च देवताः ।
 क्षिप्रन्त्यस्त्राणि दिव्यानि तानि सोऽप्रसत्तासुरः ॥
 युध्यमानश्च समरे सरथः सोऽसुरोत्तमः ।
 गन्धर्वनगराकारस्त्रेवान्तरपीथय ॥
 ते भीताः समुदेक्षन्त त्रिदशा भीमविक्रमम् ।
 सहस्रमायं समरे शम्भरं चित्रयोधिनम् ॥ [1265]
 स भगो भयसत्रस्तो दानवेन्द्रस्य सयुगो ।
 रथं त्यक्त्वा महाभागो महेंद्रं शरणं गत ॥
 पराजित्य तु सं देवं दानवेन्द्रः प्रतापयान् ।
 गतो यत्र महातेजा जातवेदा महाप्रभ ॥
 स ब्रह्मिर्वाग्मिरस्त्राग्निः क्रुद्धस्तर्जयते वशी । [1270]
 भवान्येव हि ते गृह्युरित्युक्त्वाग्मरपीथय ॥
 एतस्मिन्नन्तरे चैव ब्राह्मणेन्द्रो महाबलः ।
 जघान सोमः शीताश्वो दानवानां चमूं रणे ॥

कैलासशिखराकारो वृत्तिमद्भिर्गणैर्धृतः ।
 अवधीदानवान्यन्तान्दण्डगणिरिवात्कः ॥ [1275]
 पोथयन्त्यवृन्दानि वाजिवृन्दानि चाग्निभूः ।
 दैत्येषु व्यचरच्छ्रीमान्युगान्ते कालरच्छशी ॥
 स कर्पूरयजालानि ऊरुवेगेन चन्द्रमाः ।
 ददाह दानवान्सर्वान्दावागिरिव चोदितः ॥
 मृद्वरभ्येष्यो रथिनो गजेभ्यो गजयोधिनः । [1280]
 सादिनश्चाथपृष्ठेभ्यो भूमौ चापि पदास्तिनः ॥
 शीतेन व्यधमस्तर्गान्यावुर्गृह्णानिवोजसा ।
 चन्द्रमाः सुमहातेजा दानवाना महाचमूं ॥
 तद्वक्ष्यममरसस्य प्रदिग्धं शुकुशोपितैः ।
 पिनाकमिव रुद्रस्य क्रुद्धस्वामिप्रतः पशून् । [1285]
 युगान्तकोपमः श्रीमान्दैत्येषु व्यचरद्दृष्टी ॥
 आरार्य महतीं सेना प्रव्रवन्तीं पुनः पुनः ।

५। हृदं कृत्वा, V३ दिव्य कृत्वा (for दिवं कृत्वा) B T₁ G₁ s
 M₁ s; कैलास इव पर्वत (for ^a) — (L. 1260) K₁ D₁
 देवाय (for देव्याय) — (L. 1261) K₁ s D₁ क्षिप्रन्तो (for
 'न्ति) B₁ s; तान्यभौ प्रसत्तेऽसुरः, T₁ तान्यप्रसत्तोऽसुरः; G₁
 s; s; s; सान्प्रसत्त सोऽसुर (for ^a) — Ds om line 1262
 — (L. 1262) D₂ (marg) सरथेषो (for सरथ सो)
 — N₁ resumes from line 1264 — (L. 1264) T₂
 G₁ M₁ घोर (for भीम) K N₁ D₁ s s; s; G₁ विक्रमा (for
 'मम्' — (L. 1266) B T₁ s; G₁ s; s; M₁ s; भयोऽपि (for स
 भगो) G₁ भगोऽपि भयविग्रहो (for ^a) Dn D₂ दानवेन्द्रेण
 (for 'न्द्रस्य) — (L. 1.68) T₂ G₁ s; M₁ मत् (for तु सं)
 — (L. 1270) K₁ स च ह, N₁ सदा स; D₂ स चागिर (for
 स ब्रह्मि) K₁ तु तर्जते (for तर्जयते) B₁ s; T₁ G₁ M₁ s;
 क्रुद्धस्तर्जयतामहृत्; T₂ G₁ s; ब्रह्मिर्वाग्मिरासहृत्, C₁ हृद्यो
 सतर्ज संभ्रहृत् (for ^a) — (L. 1271) स (for एतं)
 भयव्युदितो मयुगुर (for ^a) K₁ V₃ सत्रेवान्तरपीथय;
 B हृद्युक्त्वाग्मरर्धे च स (B₁ पुन) (for ^a) — Before line
 1272, some Mss ins वैरीपायन उवाच — (L. 1272)
 Bom Poona eds. G(ed) मृत्वा (for वैव) T₁ s; G₁ s-
 M₁ s; तास्मिन्नेव तु समाप्ते (for ^a) K₁ ब्राह्मणेभ्यो महावली
 (for ^a) — (L. 1273) N₁ Dn G₁ जगाम (for जघान)
 B₁ D₁ शीतानुर (for 'शो) T₁ सन्प्रसत्तसत्तम T₂ G₁ s;
 M₁ s; दानवानस तमोनुद (for ^a) — (L. 1274) T₂ G₁ s;
 शिलाकाराद् (for 'रो) B₁ G₁ स्रष्ट; G₁ सुष्ट, M₁ s; स
 प्राद्वर्धो; — (L. 1275) K₁ N₁ B₁ G₁ इया, V₃
 दीसाद्; B₁ s; G₁ दीसो; T₁ G₁ s; M₁ s; हतो (for रसाद्)

— (L. 1276) D₂ पातयद् (for पोथ) K N₁ B₁ Dn D₂
 D₁ s; वा विभू, N₁ V₃ वै प्रभू, V₃ वै प्रभो; B₁ s; वै विभू
 (for चाग्निम्) D₂ गजयूथानि चाग्निम् (for ^a) — E s
 om line 1277 — (L. 1277) N₁ s; B₁ s; Dn D₂ T₂
 G₁ s; M₁ विचरम् (for व्यचरम्) T₂ G₁ भूमौ (for भीमान्);
 B₁ दैत्ये च विचरन्भीमान् (for ^a) B₁ s; बली (for शशी)
 — (L. 1278) K₁ सोऽवैत (hypermetris); K₂ s; N₁
 V₃ s; D₂ D₁ s; सोऽवर्ध; Dn सकर्ध; T₂ G₁ s; स मृद्वन्
 (for स कर्धन्) B₁ s; वृन्दानि (for 'जालानि) K₁ ब्रह्मणे
 महातेजा, B₁ संकर्पूरयजानि, Bom. Poona eds G(ed)
 सोऽभर्षयजानानि (for ^a) D₁ वृन्; D₂ युव; T₂ ह्य
 (for ऊरु) D₂ रथवेगेन चन्द्रमा (for ^a) — (L. 1279)
 Dn; दानवागिरिवोदित, T₂ G₁ s-
 M₁ s; वतान्यपितीवो-
 दित (for ^a) — (L. 1280) T₂ मृद्वन् (for मृद्वन्)
 — (L. 1281) G₁ चूनेभ्यो (for वृष्टेभ्यो) K₁ सादिनो
 आश्वं वृष्टेभ्यो (for ^a) T₂ मुनि चैव पदाशय, T₂ G₁ s-
 M₁ s; पदाश्वं महौल्ले (for ^a) — (L. 1282) B T₁ s;
 G₁ s; M₁ s; हिमेन (for रतितेन) D₂ व्यधयन् (for व्यधयन्)
 — (L. 1284) K₁ s; D₁ s; तदा शास्त्रमभूत्स्य (for ^a) K₁
 मृद्वं शुकुशोपितम् (for ^a) — (L. 1285) K₁ D₁ नि-
 (for नि) — T₂ G₁ s; M₁ s; om line 1288 — (L.
 1286) N₁ V₃ D₂ G₁ युगान्ताशेषम भीमान्; D₂ s; 'न्तको
 पन् भीमान् (for ^a) K₁ s; सोऽवर्ध (for व्यध); T₂ G₁
 मुनि (for बली) — (L. 1287) K₁ s; N₁ B₁ Dn D₂ s;
 प्राद्वर्धो; N₁ B₁ T₁ G₁ प्राद्वर्धं (T₁ 'र्धो), B₁ प्राद्वर्धं
 T₂ C₁ s; s; M₁ s; दारयन्त (for प्राद्वर्धो) — (L. 1285)

चन्द्रं मृत्युमिवायान्तं दृष्ट्वा योधा विशिष्यिषुः ॥
 यतो यतः प्रक्षिपति शिशिराखं तमोलुदः ।
 तत्स्वतो व्यशीर्यन्तं दैत्यसैन्यानि संयुगे ॥ [1290]
 ज्यदारयत सैन्यानि स्ववलेनाभिसयूतः ।
 प्रसमानमनीकानि व्यादितास्यमिवान्तकम् ॥
 तं तथा भीमकर्माणं गृहीताखं महाहवे ।
 दृष्ट्वा शशाङ्कमायान्तं दैत्यानां चन्द्रभास्करौ ॥
 वालमात्राणि चापानि कर्पमाणौ महाबलौ । [1295]
 छाद्येतां शरैश्चन्द्रं वृष्टिमान्तिवाम्बुधौ ॥
 अथ विस्फार्यमाणानां कार्मुकाणां सुरासुरैः ।
 अमवस्तुमहाशब्दो दिशः सनादयन्निभ ॥
 विनदन्निर्महानागैर्हंपमाणैश्च वाजिभिः ।
 भेरीशङ्खनिनादैश्च तुमुल सर्वतोऽभवत् ॥ [1300]
 युयुत्सवस्तौ संरुधा जयगृद्धा यशस्विनः ।

अन्योन्यमभिगर्जन्तो गोल्लिख्य महावृषाः ॥
 शिरसा पात्यमानाना समरे निश्चितैः शरैः ।
 अश्मवृष्टिरिवाकाशे धमभवेसेनोत्सयोः ॥
 कुण्डलोष्णीपघारीणी जातरूपमज्जासि च । [1305]
 पतितानि स्म दृश्यन्ते शिरासि रणमूर्धनि ॥
 विशिस्तोन्मथितगार्त्रैर्बाहुमिभ्र सकामुकैः ।
 सहस्राभरणैश्चान्यैर्विच्छिन्नै रक्षिरैः क्रैः ॥
 कश्चैरावृतेर्गात्रैरुक्तिभ्रन्दनोक्षितैः ।
 सुरैश्च चन्द्रसकाशैस्ततुण्डलभूषणैः ॥ [1310]
 गजवाजिमनुष्याणा सर्वगानैः समन्ततः ।
 आसीत्सर्वा समाकीर्णा मुहूर्तेन यमुचरा ॥
 चापमेघाश्च विपुलाः शस्त्रविशुत्त्रकाशिनः ।
 बाहनाना च निषोपः स्नानयितुसमोऽभवत् ॥ [1315]
 स सप्रहारस्तुमुलः फटुक शोणितोदकः ।

Ks दैत्या (for योधा) T₂ G₁ s ; Ms s सर्वेषा विष्णु
 योऽभवत् (for ^a) — (L. 1289) Ks लोच (for यत)
 T₁ s G₂ Ms s प्रेक्षते अ, G₂ s प्रेक्षतेऽस्मिन्, G₃ प्रेक्षते स्व
 (for प्रक्षिपति) — (L. 1290) चोपैर, G(ed) तत (for
 एते) Ns T₁ स्यद्वयन्त, B₁ s अद्वयन्त, T₂ G₁ s s
 व्यदीर्यन्त (for व्यशीर्य) T₂ G₁ s ; Ms s सर्वे (for दैत्य)
 B₁ s T₁ G₂ सर्वेश (for संयुगे) — (L. 1291) Ns व्यदार
 यस्त सेम्पानि, D₂ s T₂ s G₁ s Ms s विदारयन्त सै,
 D₂ राजतेऽसौ तदा सोमो (for ^a) Dn [अ]पि सहन, D₂ s
 [अ]भिसंयुक्तम्, T₂ G₁ s ; Ms s [अ]पराजित (Ms s 'तन्')
 (for [अ]भिसंयुक्त) — (L. 1292) B₁ s T₂ G₂ s Ms
 प्रसक्तमरिष्येन्यानि, T₂ G₁ s Ms प्रसक्त पारितोनांसि (for ^a)
 D₂ स्यात्सययमिच पान्तकम् (for ^a) — (L. 1293) G₂ महा
 रणे (for 'हवे') — (L. 1294) Ns T₂ G₂ दैत्यार्ण (for 'ना'
 — (L. 1295) T₂ G₁ s ; Ms s सारुमात्रे मत्तार (T₂ G₁ s
 वदा कापे (for ^a) T₂ G₁ s Ms s धातयेतां (for छाद') G₂ s
 माणौ, — (L. 1296) T₁ G₁ s धातयेतां (for छाद') G₂ s
 चिर्त्र (for चण्डे) — (L. 1297) V₁ महासुरैः (for सुरा)
 — (L. 1298) T₂ s G₁ s ; Ms s अमवस्तुमुल चाद्य (for
^a) K₁ s द्विद्वे (for द्विष) D₂ सैताययन् (for सेनाद') B₂
 T₂ स्योम (T₂ 'ना' अक्षयमहाशब्द (sic), T₂ G₁ s Ms
 सोमप्रवृत्तयन्तं महत् (for ^a) — (L. 1299) T₂ G₁ s
 Ms s यदस्मिन् (for विनदस्मिन्) — (L. 1300) D₂ ह्य
 (for 'नाश') B₁ s D₂ T₂ G₁ s ; Ms s चरुहवे (for
 सारुमात्रे) Ns B₁ s धायमायैतं (N₁ 'ने च' अक्षले, T₂ G₁ s

Ms s युयुक्ते समपद्यत (for ^a) — (L. 1301) B T₁ s
 G₁ s Ms s सतुदा (for सारुमात्रे) T₂ G₁ s Ms s
 जयकाया मनी (G₁ Ms 'ही') विण (for ^a) — (L. 1302)
 Ks महायज्ञा, Ns महयमा, D₂ महावृषी (for 'द्वय')
 — (L. 1303) Ks D₂ शिरासि पात्यमानानि (for ^a)
 — (L. 1304) T₂ G₁ [मा] कादम्, G₂ s Ms s 'साद्' (for
 'दो') — (L. 1305) T₂ s G₁ s Ms 'शोमीनि (for
 घारीणि) D₂ resumes from यत्तासि च B हेमसाम्पूरणानि
 च; D₂ जातरूपमानि च, T₂ G₁ s Ms हेमस्त्रिणि वैच
 द्वि (for ^a) — (L. 1306) D₂ पतति स प्रदयन्ते; T₂
 G₁ s Ms पतिताम्यमद्वयन्त (for ^a) — (L. 1307)
 K₁ s D₂ विदोपात्मपतिनैर्गात्रैः, T₂ G₁ Ms विदोपात्मै (for ^a)
 — (L. 1308) G₂ सभिद्वै (for त्रिच्छिन्नै) D₂ रथि (for
 रुथि) B वि (B₂ म') छिन्नै रथिरोक्षितैः, G₁ संभिर्ध रथि
 शरै (for ^a) — (L. 1309) V₁ D₂ D₂ D₂ T₁
 उतोमिष्ट (for उह') B₁ Cal ed उरुविश्वपि भास्वैः B₂
 T₂ G₁ s ; Ms s उह (T₂ Ms 'रो' भिर्गच्छित्वाद्यै (f r ^a)
 — (L. 1310) N₁ सरसौर (for सारसिष्ट) N₂ V₁ s
 D₂ सुवीक्षन्मकीकार्थै (for सारसिष्ट) K₁ s N₂ V₁ s B₂
 D₂ s सुपितैः T₂ G₁ s ; Ms s धारिणि (for सुपितैः)
 — (L. 1311) V₁ s सहस्राणां; T₂ G₁ s वदाऽनां (for मनु
 प्याना) — (L. 1312) K₁ N₂ V₁ s Dn D₂ D₂ सया
 क्षीर्णा (for 'क्षीर्णा') — (L. 1313) D₂ सोधाय (for
 मेधाय) T₁ सारुमात्रमहानिणा (for ^a) — (L. 1314)

प्रारतत सुराणां च दानयानां च संयुगे ॥
 वसिन्महादेवै रौद्रे हुमुले लोमहर्षणे ।
 वषर्षु शरवर्षाणि सरन्वा देवदाननाः ॥
 व्यक्रोशन्त गजास्तत्र शरवर्षप्रपीडिताः ।
 अश्वान् पर्यधावन्त हतारोहा दिशो दग् ॥ [1320]
 उत्स्य निपतन्त्यन्ये शरवर्षप्रपीडिताः ॥
 देवाना दानयाना च गजाश्वरथिना रणे ।
 समरे तत्र शूराणा प्रवराणा तरखिनाम् ॥
 धनुर्ज्यातलशब्देन न प्राहायत किञ्चन ॥
 शरशक्तिगदाभिस्ते खड्गैश्चामिततेजसः । [1325]
 निर्जघ्नुर्महतीं सेनामन्योन्यस्य परंतपाः ॥
 बाहूनामुत्तमाह्वाना कार्मुकराणां च सयुगे ।
 राशयस्त्र दृश्यन्ते देवदेत्यसमागमे ॥

अश्वानां हुञ्जराणा च रथानां च परुथिनाम् ।
 नातं समधिगच्छन्ति निहतानां सुरासुरैः ॥ [1330]
 गदाभिरसिभिः प्रासैर्भट्टैः सनतपर्वभिः ।
 योधास्तत्राभ्यहन्यन्त हस्त्यश्वमपि बहु ॥
 प्रावर्तत नदी घोरा शोणितीपतरिणिणी ।
 तदा मध्येन सैन्याना केशशैवलशादृष्टा ॥
 हाहाकारो महाशब्दो योधानामभयदत्ता । [1335]
 दानवैर्हन्यमानाना त्रिदशाना महारणे ॥
 एव तदभयचुद्धं देवानामसुरैः सह ।
 विभीषण महारौद्रं विकृत भीमदर्शनम् ॥
 विरोचनस्तु तत्रैव विष्वक्सेनं महाहृष्ये ।
 जघान रुधिराभाश्च साप्य परमध्विनाम् ॥ [1340]
 तमायात्तमभिप्रेत्य विष्वक्सेनः सुरैर्वृतः ।

Ds सवैषां (for निघोषं) Ds सनकिरीवाभवत् (for ^a)
 — After line 1316 Ns Vs B Dn Ds G(ed) ins an
 add. colophon [Mention of the Epic Bt — Mention
 of Kshita Ns Vs B Dns Ds — Sub-paraon Ns Vs
 Bt s Dn वामनम् Ds वामनप्रादुर्भावं — Adhy name
 Bt देवासुरसम्राट् — Adhy no Vs 741; Dn 240]
 — Gs om lines (hapl) 1317-1327 — Before line
 1317, some Mss ins वैशंपायन — After line 1317,
 Ds ins

75** स मंत्रहारस्तुमुलो भीरुणा भयवर्धन ।
 — (L. 1318) Ts G; Ms सवर्षम् (for वषर्षु) Vs Dn
 Ds s ज्वालानि (for वर्षाणि) Ks देव (for देव) — (L.
 1319) Ks s Ns विक्रोशन्ते Bt s Ds Ds s s Ts G;
 व्यक्रोशन्त Ts Ms s विक्रोशत्र (for व्यक्रोशन्त) Bom
 Poona eds G(ed) न्याच (for न्ये) — Ks s Ds om
 (hapl) lines 1310 1321 — (L. 1321) Ts G; Ms s
 नाह (for न्ये) — (L. 1322) Ns योधा शायुप्रतारिनः,
 Ds निहतानां तदा रणे (for ^a) — (L. 1323) Ds Bom
 Poona eds G(ed) अन्योन्यनिघावनाम् (for ^b) — (L.
 1324) Bom Poona eds G(ed.) धनुषां (for ज्यां) — (L.
 1327) Ts G; Ms s कवचानां (for कार्मुकार्णा) — Ks
 Ds om line 1328 — (L. 1328) Bs राशय समरदृश्यन्त
 (for ^a) — (L. 1329) Ts s G; Ms s हयानां (for
 अश्वानां) Vs s रथिनां (for रथाना) G(ed) वसुधराम् (for
 वरुथिनाम्) — (L. 1330) Bt s नन्व च नाधिगच्छन्ति,
 Ts s G; Ms s अनर्षेण Ts G; वि ज (for ^a)
 Ts G; s दृशानां च (for निहतानां) — (L. 1331) Vs Ds

पासौर (for प्रासैर्) Bt s Ts G; ऋणै (for महे.) Ts
 G; Ms s वानश्च नतपर्वभि (for ^a) — (L. 1332) Ns
 Ds Ts G; s Ms चामिर्त, Ds सहितं (for ऋषि तद्)
 Ms हस्त्यश्वमपि बहु (for ^b) — (L. 1333) G; Ms
 महा (for नदी) Ks Ds s शोणितोमि (for तीप)
 — (I. 1334) Bt s Ds Ts G; s Ms s नदी (for तदा)
 Ks Ds s मध्ये तु, Ns Vs s सप्ये (for अत्ये) Ks om.
 (hapl) lines 1334^a-1336^a Ts G; s शैवाल (for
 शैवल) — (L. 1335) Ts G; Ms हाहाहृषो महाशब्दो
 (for ^a) — (L. 1336) Ts G; Ms s महाहृष्ये (for
 रणे) — After line 1336 Ds ins

76** अभवचुल्लुह शब्दो मेघानामिव गर्जताम् ।
 — Before line 1337, some Mss ins वैशंपायन — (L.
 1337) Ds सेषा (for एष) Ds समभवद्; Ds Ts तदा
 (for तद्) Ds Ts G; सान्वये (for असुरैः) — (L.
 1338) Ts विभ्रत (for विहृतं) Gs घोर (for भीम)
 — After line 1338, Ts s G; s Ms s ins an add.
 colophon [Sub-paraon Ts s G; Ms s वामनप्रादु-
 र्भावं — Adhy name G; महाशरवर्षु देवदृष्टप्राप्तान्,
 Ms s धनपराजय — Adhy no Ts 305, G; 301, G; s
 307, G; 306; Ms s 17]
 — Before line 1339 some Mss ins वैशंपायन
 — (I. 1339) Ks s Bt s Ds s Ts G; महारणे; Gs
 बलम् (for हृद्ये) — (L. 1340) Dn रुधिराम्यकं, Ds
 राशय Ds राकाडू (for राभाह) Ns Ts G; s
 Ms s समतम् (for धन्विनाम्) Ds साप्य परतमन्विनाम्
 (for ^a) — Ts om lines 1341-1347 — (L. 1341)

विप्वक्सेनेन सहिता विरोचनमभिद्रवन् ॥
 तेऽसिचर्मगदाशक्तिपरिघप्रासतोमरैः ।
 तमेकमभ्यधानन्तं सिंहनादं प्रचभिरै ॥
 ततः सोऽसिं समुद्यम्य जवमास्थाप दानवः । [1375]
 चवर्तं रथिनामाजी शिरासि च धनुंषि च ॥
 रथनागाश्वघृन्देषु यत्नानरिसूदनः ।
 विरोचनश्चरन्मार्गान्प्रकारानेपविशतिम् ॥
 भ्रान्तमुद्गन्तमाविद्धमाभुतं विद्युतं पुनम् ।
 सपात समुदीर्णं च दर्शयामास दानवः ॥ [1380]
 केचिद्वारसिना रण्या दानवेन महात्मना ।
 विनेदुःश्लिष्टन्नर्मणो निपेतुश्च गतासतः ॥
 छिन्नप्रज्ञा हतारोहा दानवेन महात्मना ।

विद्वताः स्थान्यनीकानि जमुद्भिद्गशयारणाः ॥
 निपेतुर्न्यामाकाशानिहृत्ता दृढधन्विता । [3885]
 त्रिनिधास्तोमराध्यापा महामात्रशिरांसि च ।
 प्रतीपमाहरन्नागान्धात्र्य दृढविक्रमान् ।
 चकृतं रथिनामाजी शिरासि च धनुंषि च ॥
 आमुन्य रथिनः काश्चिद्वारस्य महाश्वलः ।
 सूताश्चिच्छेद यत्नेन रथानपि च दानवः ॥ [1390]
 सुदुरत्यततो दिक्षु धावत्तश्च यशस्विनः ।
 मार्गाश्चरति वै चित्रान्वयमयन्त ततोऽमुराः ॥
 निजघान पदा काश्चिदाक्षिप्यान्धानपोथयत् ।
 यत्नेन चान्याश्चिच्छेद नादेनान्याश्च भीपयत् ॥
 उरुस्तभृहतीताश्च प्रपतन्त्यपरे भुवि । [1395]

B: Ds भिरत्वा छिरावः Ds भिरत्वा वै सः T: Gs Ms s छिरवा
 भिरत्वा (for भिरत्वा भिरत्वा) — (L 1371) Ds हनतिष्ठा
 (for द्रोपा) Gs महात्वा (for रथान्वा) — (L 1372)
 Ks Ds s विप्वक्सेनो विधिवत्तः Ks सविप्वक्सेनसहिता (for
 *) Ks अथाद्रवन्; T: Gs s Ms s अयोधयन्, Gs अयोध
 यन् (for सविद्रवन्) — Ks om. lines 1373-1374
 — (L 1473) Dn Ds दृष्टा; Ds हस्त T: Gs s Ms s
 प्रासि (for द्राक्) Ks Gs तेऽपि चर्मगदाशरते (Gs प्रासि)
 (for *) Dns तमसि Ds परिषे, T: Gs-परमु (for-परिष)
 T: Gs s- Ms s परिषे क्षयि लोमरे (for *) — (L 1374)
 T: s Gs s Ms s त (T) सा सिवानुप्रधावन्त (T) Gs 'न्त'
 (for *) Ks Ns s V: s Ds Ds Ds s अकुर्वत्, B विने
 दिरे Ds अकुर्वत् (for प्रचभिरै) T: Gs सिंहनादान्विनेदि
 (Gs 'विने दि (for *) — (L 1375) T: Gs s Ms s
 बलम् (for जवम्) — (L 1376) T: Gs s Ms s रथोप
 (for शिरासि) — (L 1377) Ds कलिडो (for-चुन्देषु)
 Ns V: s Ds बलवान्निपसूदन्, T: s Gs s- Ms s 'नरिमदेन'
 (for *) — (L 1378) T: s Gs s Ms s प्रचारात् (for
 प्रका) — (L 1379) Ks भ्रान्तविभ्रान्तमाविद्धम् (for *) Ks
 om. lines 1379-1383 Ks विश्वा B प्रसूत (for विजुतं)
 Ns युगम्, T: शुचम् Gs श्वत् (for युगम्) Ns Ds s आस्त
 रि (Ns प्र) द्रुत् द्रुत्; T: Gs s Ms s आङ्गुन प्रमत्त रिधर
 (Gs 'त'म् (for *) — (L 1380) Ds भृशभृत्तं, Ds स्यान्ते
 (for सपातं) Ks Ds समुदाय (for 'दीर्णं) T: Gs संकुतं
 समुदीर्णं च (for *) — (L 1381) Ks शोरासिना, T:
 Gs s द्वा' (for वरा') T: Gs s Ms s निहृत्ता दृढधन्विता
 (for *) — (L 1382) Ds चित्र, T: Gs s Ms s भिन्न
 (for छिन्न) B: समर्णो (for-व') Gs विनेदुःश्लिष्टन्नर्मणो

(for *) — (L 1383) Ds विनिष्पिष्ठा, T: Gs छिन्नदस्ता;
 Gs Ms s निहृत्ता (for छिन्न) Ns शशरोहा, B: रथा'
 (for हता) T: Gs s भिन्नदृष्टा (for सृष्ट) रीतोदेहा (for *)
 T: s Gs s- Ms s दशमिन्वा (for महामिन्वा) — (L
 1384) Ks Dn Ds s विप्रमुदायनीकानि (for *) Gs
 द्रात्र्य (for वारणा) — (L 1385) Ks निपेतुर्न्यासिमा
 कासि (for *) Ds निहृत्ता (for निहृत्ता) Ms s निहृत्ता
 परमेधुनि (for *) — (L 1386) Ks निहृत्ता, Ks
 Ns V: s Dn निहृत्ता, Ds विहृत्तास (for विधिधास)
 T: Gs s वाहा, Gs शोरा, Gs चानान्, Ms पाता (for
 चापा) Ks Ds s निहृ (D: 'कु) तारानोमराध्यापान् (for *)
 — (I 1397) Ds प्रतीपान् (for 'पन्) Ns अश्वदन् (for
 आहरन्) Ds प्रतीप स्वचरन्नागा; T: Gs 'पमदृष्टाणा,
 Gs- Ms प्रतीपमा' Gs s 'म' हरन्नागा (for *) Gs
 प्रतीप हरितयन्तारत् Gs Ks दृढविक्रमान्, Ns 'विशतान्;
 B भृशविशितान्; T: Ms भृशविशिता (for दृढविक्रमान्)
 T: Gs s- Ms अथाश्च भृशविश (Gs 'हु' वि) तार (for *)
 — Ks Ns V: B om. line 1388 — (L 1389) Ns
 पराक्रम्य (for 'सूद्य) — (L 1390) Ds Ds सूत (for
 सूताश्च) Ds भलेन (for यत्नेन) T: Gs s Ms स्वजान्
 (for रथान्) Ks Ds रथा' Ks 'पि) नामपि दानव (for *)
 — (L 1391) Ds T: Gs तरन्विन (for यत्) — (L
 1392) Ks Ds मार्गाश्चित्राश्रततो Ks Ns V: s B Dn Ds
 Da s s T: s Gs s Ms s मार्गाश्च चरनश्चित्रान् (T: Gs s
 Ms 'तन्व्य) (for *) Ns Ds विषयन्तस्य (for स्वस्यवत्)
 T: Gs s- Ms s दृष्टवसुरा (for सतोऽमुरा) T: विषयन्त
 दृष्टवसुरा (for *) — (L 1393) Ds s पदानाश्च (for
 पदा काश्चिद्) Ds अयोधयत् (for अयोधयत्) Ds परासृष्य

अपरे दैत्यमालोक्य भयत्प्राणानवास्तृजन् ॥
 तस्मिंस्तथा वर्तमाने युद्धे महति दारुणे ।
 रथोद्यवाजिनागाना सुराणा च महाक्षये ॥
 कुजम्भो दानवश्रेष्ठो हाशमादित्यमाहवे ।
 जघानाचलसकाशो मत्तारणविक्रमः ॥ [1400]
 देवसेनासहस्राणि सरथानि महाहवे ।
 तस्य वाणपथ प्राप्य नाभ्यवर्तन्त सर्वशः ॥
 प्रणेदुः सर्वभूतानि वभुः सतिगिरा दिशः ।
 देवानामजयः क्रूरः प्रत्यपगत दारुणः ॥
 अश्वश्च दानवेन्द्रस्य जघानोत्तमविक्रमः । [1405]

अनीक दशसाहस्रं वृक्षराणा तरसिनाम् ॥
 आपतन्त गजानीक कुजम्भो वीक्ष्य दानवः ।
 गदापाणिरवारोहद्रयोपस्थाद्विदमः ।
 जद्विसारसयीं गुर्वां प्रगृह्य महतीं गदाम् ।
 अव्यद्रवद्रजानीकं व्याधितास्य इवान्तक ॥ [1410]
 स गजानादद्या निम्नन्धचरत्सभरे बली ।
 कुजम्भो दानवश्रेष्ठो गदापाणिर्वलाधिकः ॥
 विभीषिन्देनाश्च बहुभिन्नशुन्भामाश्च वारणान् ।
 अकरोदानवश्रेष्ठो जद्विसारोद्विश्य तान्पत्नी ॥
 कुजम्भस्य च येऽमात्या दानवा योत्किन्माः । [1415]

महाबलः (for ^b) — (L 1394) Ks B Ds Ts G: Ms +
 भीमपथत् (Bz Ms 'त्र'), N1 2 V1 2 Dn D1 2 2 2 2 च
 भीमपथ्, T1 अपीडयन्, Gs अयोध' (for च भीम') — (L
 1395) Ds दूतसतो (for ऊत्सन्मा) Ks ऊत्सम्भं मुद्रित्वा
 च (for ^a) Ks Dn विपतन्ति, Vs प्राप्तवन् Ds प्रपतन्,
 Ds प्राप्तवत् (for 'तन्ति) — (L 1396) B1 2 Ts G1 2-3
 Ms 2 सैन्यं (for दैत्यम्) T2 G2 2 2 Ms 2 सम्भवजन् (for
 (for अवास्तृजन्) — (I 1397) B1 2 Ts G1 2 Ms 2
 धर्मिस्तु वर्तमाने वै (for ^a) — (L 1395) Ks 4 N2 Vs
 Da Ds Ds 2 2 2 Ts Gs जघाना (for सुराणा) Ks N2
 V1 2 D1 2 2 2 महाक्षय (for 'क्षये) — After line 1396,
 Ks 2ms ad add colophon [Adhy name विष्वक्मेन
 विरोचनसग्राम — Adhy no 28]

मेना) — (L 1403) Ds बाहुपथ (for राज^a) Ds
 [अ]मवर्तत, Ds न्यवान-न (for [अ]य^a) — (L 1403)
 K1 2 Ds चतुद्रुत् (for चतु स) — (L 1404) N1 2 V1 2
 B Ds Ds Ts 2 G1 2 2 Ms 2 तत्र (for हृत्) N1 Ds 2 Ts
 प्रत्यपगत दारुण T2 G1 4 Ms प्रपथत् सुदा', Gs 2 प्राप्तत
 सुदा' (for ^a) — Ks om lines 1405-1407 — (L
 (13)) Gs अनेक (for सनीक) — (L 1407) Ks om
 (hapl) lines 1407^a-1410^a N1 Ts G1 2 2 Ms 2 हृद्य, Vs
 नाम (for वीद्य) — (I 1405) Ds वारोहान्, Ds गदा
 रोदीय Ds अवारोहान् (for अवारोहत्) T1 2 G1 2 2 Ms 2
 अनीकं महावे T1 Gs 'आ गो, Gs अवहृन्म महाभोगो (for
^a) K2-3 Vs Ds Ds 2 2 2 रथयो रथिना चर (for ^b)
 — (I 1409) T1 Gs अहम् (for वाञ्छि) Gs दावी (for
 युवी) — T2 G1 2 2 om line 1410 — (I 1410) T1 Gs
 Ms 2 अयथापवत् (for 'वृवत्) — (L 1412) Ks अरण्यक,
 N1 'जिप (for धिक) T2 G1 2-3 Ms 2 दृष्टपाणिरिवामक'
 (for ^a) — B1 om lines 1413-1414 — (L 1413)
 N2 B1 Ds Ts G: 2-3 Ms 2 विभीषिन्देना (G2 'कुम्भा) बहवो
 (for ^a) N1 1 Ds Ts Gs Ms 2 तदापरे, Ds च हाव,
 Bom Poods eds G(ed) च वारणान् (for च वार') Ds
 T1 Gs 2 निघट (Dn 'कु) ज्वालाधारं (for ^b) — D1 Ts 2
 G1 2 2 Ms 2 om line 1414 — (L 1414) Ks हृदही,
 Ds हावनी (for तावली) Ks Ds 2 गदापाणिर्वलादली,
 Ds उद्विसारोद्विश्य महात्, (for ^a) — After line 1414,
 V2 2 B Ds (n art.) T2 2 G1 2-3 Ms 2 ins

While Ds 2ms after line 1398
 79** सुराणा कथ्यमानवपान्तमदशो युधि ॥
 — Before line 1399 Ks 2ms वैद्यपथत् — (L 1399)
 B Ts G1 2-3 Ms 2 विलिज (for दानव) Ks Ds सोमम्,
 N1 Ds सोमम्, 11s हद्रुम् (for हावम्) Ds 2 मदाश
 महाहवे (for ^b) — After line 1399 K1 2 2 N2 V2 2
 B D Ts 2ms
 80** योधयामास समरे वृष प्रविष्ट्य यथा ।
 — Ks om line 1400 — (L 1400) N1 T1 2 G1 2-3
 Ms 2 दिव्याय (for जघान) T2 2 G1 2 2 Ms 2 om line
 1400^a Ds मातङ्ग (for वारण) K1 2 Ds निवन् (for
 विक्रम) — After line 1400, N1 B Dn Ds Ds 2 T1 2
 G1 2-3 Ms 2 ins
 81** एवमिनिशितैकीक्यै र्वर्वहृजिरागुरे ।
 [T1 2 G1 2 2 Ms 2 om line 1^a B नीशय, Ds वापेद्
 (for ररे) B1 2 Ts G1 2 2 Ms 2 आयते (for आदये)]
 — Ks om line 1401 — (I 1401) T2 G1 सैन्य- (for

82** विभीषिन्देना बहवो निघटुमास्तथापरे ।
 वृजमेवादिना मया व्यद्वयन्त दिशो दश ॥
 [Ks B1 T1 2 G1 2-3 Ms 2 om line 1 — For line 1,
 Vs subst.
 82A** विभीषिन्देनाश्च बहुभिन्नशुन्भामाश्च वारणान् ।
 — (I 2) कवन्तो, G1 अहृत्सन् (for अहृत् १)]

नाराचैर्विधिस्तैश्चैरुपास्य गजयोधिनः ॥
 धुरिः क्षुत्प्रैर्मण्डैश्च पीतैरञ्जलिभिः शितैः ।
 चिच्छेद घोतमाद्धानि कुञ्जम्भो दानयोत्तमः ॥
 शिरोभिः प्रपतद्भिश्च गगनं प्रत्यपूर्वत ।
 अरमवृष्टिरिवामाति षाड्भुभिश्च सहाङ्कुशैः ॥ [1420]
 हृतोत्तमाद्धानाः स्वन्धेषु गजानां गजयोधिनः ।
 अट्टयन्त महाराज ताड्य विशिरसो यथा ॥
 आपन्नन्तं महानागमशासुरसत्तमः ।
 जघनैवैपुणा ब्रुद्धस्वतः स विमुखोऽभवत् ॥
 विगाहैवं गजानीकं कुञ्जम्भो दानयोत्तमः । [1425]
 त्रिनिन्नप्रदराग्नेत्यान्गदद्या वरिणा वरः ॥
 एकप्रहराग्निह्वान्कुञ्जम्भेन गद्यागजान् ।

अपश्यन्त सुराः सर्वे परंतानि पातितान् ॥
 कुञ्जम्भस्य च मार्गेणु निश्रीर्णास्ते महागजाः ।
 यमाहता इवेन्द्रेण निश्रीर्णा इव पर्वताः ॥ [1430]
 अपश्यन्निदशाः सर्वे मूर्तिमन्तमिगान्तकम् ।
 गन्धादेनास्य दीयन्ते सिद्धयेनेतरे मृगाः ॥
 स यभौ तां गदा विभ्रष्ट्रोक्षितां गजशोणितैः ।
 व्यादितारयोऽनदहृन्दो रौरुहपो भयानकः ।
 वित्रीडमानो गद्या रणमध्ये महासुरः ॥ [1435]
 गोपाल इव दण्डेन बालयन्स महागजान् ।
 ब्रुद्धं बालमिपाकारो दण्डमुद्यम्य दानम् ॥
 अपश्यन्त सुरा सर्वे कुञ्जम्भं भीमविक्रमम् ॥
 हतारोहास्तु तानान्ये प्रभित्रा वारणोत्तमा ।

— T₁ G₁ a s M₁ s om lines 1415-1420 — (L 1415)
 N₁ च ये चान्ये; V₁ च वेऽमाया, T₁ G₁ महामाया (for च
 वेऽमाया) D₁ कुचमहस्य वेऽमाया (for *) B D₁ T₁ G₁
 दाना (for विभ्रमा) — (Y 1416) D₁ s सिमलैश्च (for
 विशिर्षर) K₁ रयाच, N₁ V₁ s B₁ s D₁ s T₁ G₁ s T₁ G₁
 अयप्रयत्, B₁ D₁ अपान (for 'स्य) — (L 1417) K₁-s
 D₁ s शरै, V₁ ब्रुवे (for धुरि) K₁ D₁ D₁ T₁ G₁ पातैर्,
 N₁ पातैर् (for पीतैर्) K₁ अङ्कुलकै (for अञ्जलिः) B₁
 तथा, D₁ द्रष्टे (for शितै) A₁ पातैरञ्जलिः चैत, B₁ s
 दातैरञ्जलिः वैरुथा (for *) — (L 1418) A₁ दानवाधिप (for
 'योत्तम) — (L 1419) K₁ प्रयपुयत्, N₁ 'इयत्,
 B₁ s G₁ समपूर्वत, D₁ s प्रतिपूर्वत (for प्रत्यपूर्वत) — (L
 1420) Lom Poona eds G(ed) आकारो (for आभाति)
 K₁ बहुभिश्च महाङ्कुशै — (L 1421) K₁ s N₁ s V₁ B
 D₁ D₁ D₁ s वृत्तोत्तमाद्धाना (for हृतो) D₁ s योधिनाम्
 (for 'न) — (L 1423) N₁ T₁ G₁ a-s M₁ s महावेगम्,
 D₁ D₁ 'नागम् (for 'नागम्) K₁ D₁ सराय, T₁ G₁ s
 अरं तु, M₁ अंशम्, M₁ आनौ तु (for अंशस्य) — K₁
 D₁ s om (hapl) lines 1424-1425 — (L 1424) B T₁
 G₁ निव्याय (for जघान) T₁ G₁ s M₁ s विव्यापैकेपुणा
 गात्र (G₁ पाशै) (for *) — (L 1425) V₁ [उ]म् (for
 [पु]म्) T₁ कुञ्जम्भो दानवेशर (for *) — (L 1426) K₁
 प्रवरत् (for प्रवरात्) V₁ D₁ सौम्यात् (for सैन्यात्) N₁ s
 त्रिनिन्नप्रदासौप्यानि, B₁ D₁ D₁ T₁ प्र-अप्यवस्ते (T₁ सै) ज्ये,
 T₁ G₁ s s M₁ s 'गन्धयचरत्तमत् (for वन्त) B₁ s T₁ G₁
 s M₁ s गदिना, T₁ रागिना (for वलिना) K₁ बली
 (for वर) G₁ गद्या दानयोत्तम (for *) — (L 1427)
 K₁ G₁ एकप्रहराग्नि G₁ 'रनि' हतान् (for *) D₁ स गजान्

नाम् D₁ 'गजा (for 'गजात्) — (L 1428) K₁ D₁ s
 अपश्यन्तसुरा सर्वे, T₁ G₁ a-s M₁ s 'इयन्निरदास्तत्र (G₁
 M₁ 'दा सर्वे), A₁ पतितान्यपरंतानि (for *) — K₁ T₁ G₁
 s s M₁ s om lines 1429-1430 — (L 1429) D₁ मार्गेण
 (for 'पु) K₁ s T₁ s कुञ्जम्भेषु समेषु (for *) K₁ s
 D₁ s विक्रीर्णात्; A₁ N₁ सिरसी (for विशी) — (L 1430)
 K₁ यथे-द्वयत्, B₁ D₁ तरे D₁ 'ये ज्देण, D₁ यरे (for
 हवे) G₁ कुल (for इव) — (L 1431) K₁ s B₁ s D₁
 T₁ G₁ s-s M₁ s अमन्त-त सुरास्तं च (T₁ G₁ s 'स्त) (for
 *) G₁ परंतानि पातितान् (for *) — (L 1432) N₁ s
 D₁ D₁ G₁ [अ]स्य दीयन्त; B D₁ T₁ ध्यदीयन्त, D₁ s [अ]स्य
 दीयन्ते (D₁ 'इत्) (for [अ]स्य दी) Bom Poona eds.
 G(ed) गजास्तया व्यदीयन्त (for *) — (L 1433) B₁ s
 (marg) G₁ s ज्यायसी, B₁ D₁ s हायसी, T₁ वैहायसी;
 G₁ सोऽप्यायसी (for स ययो नो) D₁ s स हायसी गदा
 विभ्रत्, T₁ M₁ s सैन्या (M₁ सैना) यसी गदा विभ्रत् (for *)
 B₁ G₁ M₁ s उक्षिता (for वीर) T₁ G₁ s उक्षिता गजशो
 णितै (for *) — (L 1434) B D₁ T₁ s G₁ s-s M₁ s
 रौरुह रूपधारयत् (for *) — After line 1434, K₁ s
 N₁ s B D₁ D₁ D₁ T₁ G₁ s s

83** यथा हि मगधवृद्ध प्रजाना संक्षेपे सुरा ।

[D₁ ह्र (for वृद्ध)]

— (L 1435) K₁ V₁ s D₁ विक्रीडमानो, B₁ T₁ G₁ s s
 M₁ सार्थी, G₁ Cal ed प्रयं (for विशी) D₁ बल (for
 रण) K₁ D₁ महारण (for 'सुर) — D₁ s om line
 1436 — (L 1436) D₁ कालयन्त, D₁ s कालयन्त (for
 काल) T₁ G₁ s-s M₁ s कालयामाग कुञ्जान् (for *)
 — (L 1437) K N₁ B D₁ D₁ D₁-s T₁ [अ]काले; N₁

ते हन्यमाना गद्या बाणेश्च भृशविक्षताः ॥ [1440]
 असहन्तः कुजम्भस्य गदावेग महाहवे ।
 स्वान्यनीकानि मूढन्तः प्राद्वन्त महागजाः ॥
 महावात इषाभ्राणि विधमन्मद्या गजान् ।
 अतिष्ठसमरे दैत्य कालः सर्वनीको यथा ॥
 ततः सर्वाणि सैन्यानि देवराजस्य शासनात् । [1445]
 अभ्यद्रवन्त दितिजान्दन्तो भेरवान्स्वान् ॥
 तं बलीघमपर्यन्तं देवाना सुदुरासदम् ।

रथनागाश्वकलिल अह्नदुद्धिमिन्स्यन्म् ॥
 आपवन्त सुदुष्पार रजसा सर्वतो वृतम् ।
 सैन्यसागरमक्षोभ्य वेलेव भकरालयम् ॥ [1450]
 तदाश्वर्यमपश्यन्त अश्रद्धेयमिवाद्भुतम् ।
 इदीर्णां वृतना सर्वां माथा सरथडङ्गराम ॥
 आचार्य समरेऽतिष्ठकुजम्भस्तप्सा बली ।
 सैन्यार्णव देवनाता गिरिर्मरिवाचलः ।
 अनीकिनीं कुजम्भस्तु गद्या सन्यधारयत् ॥ [1455]

V₁ २ [आ]यात् (for [आ]कते) K₂ V₁ २ Ms दावय (for 'वम्') — (L 1438) K₁ अपवन्नदुत्त सर्वे (for ") — (L 1439) K₂ D₂ इत्यारोहस्य (for इता) V₁ २ तु तत्रायन्, G₂ तथा धान्यात् (for तु तत्रान्ये) G₃ इत्यारोहो कथा चान्यात् (for ") N₁ दाववे (for प्रतिज्ञा) G₂ २ प्रतिज्ञान्वायनोत्सनात् (for ") — T₂ U₁ २-३ Ms om lines 1440-1442 K₂ om lines 1440 1442 — (L 1440) D₂ पीडिता (for विक्षता) K₂ २ D₂ २ रणमण्ये महासुरे (for ") — D₂ om lines 1441-1442 — (L 1441) T₁ Ms २ नासहन्त (for असहन्त) — (L 1442) D₂ मूढन्त, D₂ सुवन्त (for सुहन्त) Ms २ प्रातिष्ठन्त (for प्राद्वन्त) — (L 1443) K₂ G₂ स्वयमद्, B₁ T₁ G₁ २ Ms विषय, D₂ विषय, T₁ प्रविषय, Ms विषय (for विषय) — After line 1443, T₂ G₁ २-३ Ms २ ins

84** अथधावद्गजानक व्याधिताल इवानक ।
 — (L 1444) K₂ D₂ D₁ २ G₁ २ Ms २ तुमुलो, K₂ N₁ D₂ २ २ G₁ तुमुले, D₂ तुमुले (for समरे) — After line 1444, K₂ N₁ V₁ २ B D₂ D₁ २-३ T₁ ins an addl eolophon [Mention of the Epic K₂ V₁ D₂ D₁ २ (marg) — Mention of Aha V₁ २ B D₂ D₁ २ २ — Sub-paran K₂ N₁ V₁ २ B₁ २ D₂ D₁ २ २ २ वानम, B₂ वानमप्रावोभ, — Adhy name V₁ २ B₁ 2₂ देवसुरवपाम, D₁ सुदुष्यन्तम् — Adhy no Va 242, D₂ 256, D₂ 258, T₁ G 306]

Before line 1445, some Mss ins वैशपायन — (L 1445) T₂ G₁ २ २ Ms २ देवाना शकशासनात् (for ") — (L 1446) T₂ G₁ २ Ms अभ्यवर्तन्त, G₁ २ वर्धन्त, Ms २ इष्यन्त (for २ वन्त) K₂ दितिज (for २ जाद्) T₂ Ms २ इवो, G₁ २ २ इवतो (for नदन्तो) B₂ नदत् सिंहसुता (for ") — After line 1446 T₂ G₁ २ २ Ms २ ins

85** गद्या हन्यमानानि बाणशतवर्षि च ।
 — (L 1447) D₂ सुदुलीचय, G₂ लद् (for तं च)
 — After line 1447, N₂ ins

86** आचरन्मपार्य च समुद्रमिव पर्यणि ।

— (L 1448) T₂ (२/ ३/ ४/ ५/ ६/ ७/ ८/ ९/ १०/ ११/ १२/ १३/ १४/ १५/ १६/ १७/ १८/ १९/ २०/ २१/ २२/ २३/ २४/ २५/ २६/ २७/ २८/ २९/ ३०/ ३१/ ३२/ ३३/ ३४/ ३५/ ३६/ ३७/ ३८/ ३९/ ४०/ ४१/ ४२/ ४३/ ४४/ ४५/ ४६/ ४७/ ४८/ ४९/ ५०/ ५१/ ५२/ ५३/ ५४/ ५५/ ५६/ ५७/ ५८/ ५९/ ६०/ ६१/ ६२/ ६३/ ६४/ ६५/ ६६/ ६७/ ६८/ ६९/ ७०/ ७१/ ७२/ ७३/ ७४/ ७५/ ७६/ ७७/ ७८/ ७९/ ८०/ ८१/ ८२/ ८३/ ८४/ ८५/ ८६/ ८७/ ८८/ ८९/ ९०/ ९१/ ९२/ ९३/ ९४/ ९५/ ९६/ ९७/ ९८/ ९९/ १००/ १०१/ १०२/ १०३/ १०४/ १०५/ १०६/ १०७/ १०८/ १०९/ ११०/ १११/ ११२/ ११३/ ११४/ ११५/ ११६/ ११७/ ११८/ ११९/ १२०/ १२१/ १२२/ १२३/ १२४/ १२५/ १२६/ १२७/ १२८/ १२९/ १३०/ १३१/ १३२/ १३३/ १३४/ १३५/ १३६/ १३७/ १३८/ १३९/ १४०/ १४१/ १४२/ १४३/ १४४/ १४५/ १४६/ १४७/ १४८/ १४९/ १५०/ १५१/ १५२/ १५३/ १५४/ १५५/ १५६/ १५७/ १५८/ १५९/ १६०/ १६१/ १६२/ १६३/ १६४/ १६५/ १६६/ १६७/ १६८/ १६९/ १७०/ १७१/ १७२/ १७३/ १७४/ १७५/ १७६/ १७७/ १७८/ १७९/ १८०/ १८१/ १८२/ १८३/ १८४/ १८५/ १८६/ १८७/ १८८/ १८९/ १९०/ १९१/ १९२/ १९३/ १९४/ १९५/ १९६/ १९७/ १९८/ १९९/ २००/ २०१/ २०२/ २०३/ २०४/ २०५/ २०६/ २०७/ २०८/ २०९/ २१०/ २११/ २१२/ २१३/ २१४/ २१५/ २१६/ २१७/ २१८/ २१९/ २२०/ २२१/ २२२/ २२३/ २२४/ २२५/ २२६/ २२७/ २२८/ २२९/ २३०/ २३१/ २३२/ २३३/ २३४/ २३५/ २३६/ २३७/ २३८/ २३९/ २४०/ २४१/ २४२/ २४३/ २४४/ २४५/ २४६/ २४७/ २४८/ २४९/ २५०/ २५१/ २५२/ २५३/ २५४/ २५५/ २५६/ २५७/ २५८/ २५९/ २६०/ २६१/ २६२/ २६३/ २६४/ २६५/ २६६/ २६७/ २६८/ २६९/ २७०/ २७१/ २७२/ २७३/ २७४/ २७५/ २७६/ २७७/ २७८/ २७९/ २८०/ २८१/ २८२/ २८३/ २८४/ २८५/ २८६/ २८७/ २८८/ २८९/ २९०/ २९१/ २९२/ २९३/ २९४/ २९५/ २९६/ २९७/ २९८/ २९९/ ३००/ ३०१/ ३०२/ ३०३/ ३०४/ ३०५/ ३०६/ ३०७/ ३०८/ ३०९/ ३१०/ ३११/ ३१२/ ३१३/ ३१४/ ३१५/ ३१६/ ३१७/ ३१८/ ३१९/ ३२०/ ३२१/ ३२२/ ३२३/ ३२४/ ३२५/ ३२६/ ३२७/ ३२८/ ३२९/ ३३०/ ३३१/ ३३२/ ३३३/ ३३४/ ३३५/ ३३६/ ३३७/ ३३८/ ३३९/ ३४०/ ३४१/ ३४२/ ३४३/ ३४४/ ३४५/ ३४६/ ३४७/ ३४८/ ३४९/ ३५०/ ३५१/ ३५२/ ३५३/ ३५४/ ३५५/ ३५६/ ३५७/ ३५८/ ३५९/ ३६०/ ३६१/ ३६२/ ३६३/ ३६४/ ३६५/ ३६६/ ३६७/ ३६८/ ३६९/ ३७०/ ३७१/ ३७२/ ३७३/ ३७४/ ३७५/ ३७६/ ३७७/ ३७८/ ३७९/ ३८०/ ३८१/ ३८२/ ३८३/ ३८४/ ३८५/ ३८६/ ३८७/ ३८८/ ३८९/ ३९०/ ३९१/ ३९२/ ३९३/ ३९४/ ३९५/ ३९६/ ३९७/ ३९८/ ३९९/ ४००/ ४०१/ ४०२/ ४०३/ ४०४/ ४०५/ ४०६/ ४०७/ ४०८/ ४०९/ ४१०/ ४११/ ४१२/ ४१३/ ४१४/ ४१५/ ४१६/ ४१७/ ४१८/ ४१९/ ४२०/ ४२१/ ४२२/ ४२३/ ४२४/ ४२५/ ४२६/ ४२७/ ४२८/ ४२९/ ४३०/ ४३१/ ४३२/ ४३३/ ४३४/ ४३५/ ४३६/ ४३७/ ४३८/ ४३९/ ४४०/ ४४१/ ४४२/ ४४३/ ४४४/ ४४५/ ४४६/ ४४७/ ४४८/ ४४९/ ४५०/ ४५१/ ४५२/ ४५३/ ४५४/ ४५५/ ४५६/ ४५७/ ४५८/ ४५९/ ४६०/ ४६१/ ४६२/ ४६३/ ४६४/ ४६५/ ४६६/ ४६७/ ४६८/ ४६९/ ४७०/ ४७१/ ४७२/ ४७३/ ४७४/ ४७५/ ४७६/ ४७७/ ४७८/ ४७९/ ४८०/ ४८१/ ४८२/ ४८३/ ४८४/ ४८५/ ४८६/ ४८७/ ४८८/ ४८९/ ४९०/ ४९१/ ४९२/ ४९३/ ४९४/ ४९५/ ४९६/ ४९७/ ४९८/ ४९९/ ५००/ ५०१/ ५०२/ ५०३/ ५०४/ ५०५/ ५०६/ ५०७/ ५०८/ ५०९/ ५१०/ ५११/ ५१२/ ५१३/ ५१४/ ५१५/ ५१६/ ५१७/ ५१८/ ५१९/ ५२०/ ५२१/ ५२२/ ५२३/ ५२४/ ५२५/ ५२६/ ५२७/ ५२८/ ५२९/ ५३०/ ५३१/ ५३२/ ५३३/ ५३४/ ५३५/ ५३६/ ५३७/ ५३८/ ५३९/ ५४०/ ५४१/ ५४२/ ५४३/ ५४४/ ५४५/ ५४६/ ५४७/ ५४८/ ५४९/ ५५०/ ५५१/ ५५२/ ५५३/ ५५४/ ५५५/ ५५६/ ५५७/ ५५८/ ५५९/ ५६०/ ५६१/ ५६२/ ५६३/ ५६४/ ५६५/ ५६६/ ५६७/ ५६८/ ५६९/ ५७०/ ५७१/ ५७२/ ५७३/ ५७४/ ५७५/ ५७६/ ५७७/ ५७८/ ५७९/ ५८०/ ५८१/ ५८२/ ५८३/ ५८४/ ५८५/ ५८६/ ५८७/ ५८८/ ५८९/ ५९०/ ५९१/ ५९२/ ५९३/ ५९४/ ५९५/ ५९६/ ५९७/ ५९८/ ५९९/ ६००/ ६०१/ ६०२/ ६०३/ ६०४/ ६०५/ ६०६/ ६०७/ ६०८/ ६०९/ ६१०/ ६११/ ६१२/ ६१३/ ६१४/ ६१५/ ६१६/ ६१७/ ६१८/ ६१९/ ६२०/ ६२१/ ६२२/ ६२३/ ६२४/ ६२५/ ६२६/ ६२७/ ६२८/ ६२९/ ६३०/ ६३१/ ६३२/ ६३३/ ६३४/ ६३५/ ६३६/ ६३७/ ६३८/ ६३९/ ६४०/ ६४१/ ६४२/ ६४३/ ६४४/ ६४५/ ६४६/ ६४७/ ६४८/ ६४९/ ६५०/ ६५१/ ६५२/ ६५३/ ६५४/ ६५५/ ६५६/ ६५७/ ६५८/ ६५९/ ६६०/ ६६१/ ६६२/ ६६३/ ६६४/ ६६५/ ६६६/ ६६७/ ६६८/ ६६९/ ६७०/ ६७१/ ६७२/ ६७३/ ६७४/ ६७५/ ६७६/ ६७७/ ६७८/ ६७९/ ६८०/ ६८१/ ६८२/ ६८३/ ६८४/ ६८५/ ६८६/ ६८७/ ६८८/ ६८९/ ६९०/ ६९१/ ६९२/ ६९३/ ६९४/ ६९५/ ६९६/ ६९७/ ६९८/ ६९९/ ७००/ ७०१/ ७०२/ ७०३/ ७०४/ ७०५/ ७०६/ ७०७/ ७०८/ ७०९/ ७१०/ ७११/ ७१२/ ७१३/ ७१४/ ७१५/ ७१६/ ७१७/ ७१८/ ७१९/ ७२०/ ७२१/ ७२२/ ७२३/ ७२४/ ७२५/ ७२६/ ७२७/ ७२८/ ७२९/ ७३०/ ७३१/ ७३२/ ७३३/ ७३४/ ७३५/ ७३६/ ७३७/ ७३८/ ७३९/ ७४०/ ७४१/ ७४२/ ७४३/ ७४४/ ७४५/ ७४६/ ७४७/ ७४८/ ७४९/ ७५०/ ७५१/ ७५२/ ७५३/ ७५४/ ७५५/ ७५६/ ७५७/ ७५८/ ७५९/ ७६०/ ७६१/ ७६२/ ७६३/ ७६४/ ७६५/ ७६६/ ७६७/ ७६८/ ७६९/ ७७०/ ७७१/ ७७२/ ७७३/ ७७४/ ७७५/ ७७६/ ७७७/ ७७८/ ७७९/ ७८०/ ७८१/ ७८२/ ७८३/ ७८४/ ७८५/ ७८६/ ७८७/ ७८८/ ७८९/ ७९०/ ७९१/ ७९२/ ७९३/ ७९४/ ७९५/ ७९६/ ७९७/ ७९८/ ७९९/ ८००/ ८०१/ ८०२/ ८०३/ ८०४/ ८०५/ ८०६/ ८०७/ ८०८/ ८०९/ ८१०/ ८११/ ८१२/ ८१३/ ८१४/ ८१५/ ८१६/ ८१७/ ८१८/ ८१९/ ८२०/ ८२१/ ८२२/ ८२३/ ८२४/ ८२५/ ८२६/ ८२७/ ८२८/ ८२९/ ८३०/ ८३१/ ८३२/ ८३३/ ८३४/ ८३५/ ८३६/ ८३७/ ८३८/ ८३९/ ८४०/ ८४१/ ८४२/ ८४३/ ८४४/ ८४५/ ८४६/ ८४७/ ८४८/ ८४९/ ८५०/ ८५१/ ८५२/ ८५३/ ८५४/ ८५५/ ८५६/ ८५७/ ८५८/ ८५९/ ८६०/ ८६१/ ८६२/ ८६३/ ८६४/ ८६५/ ८६६/ ८६७/ ८६८/ ८६९/ ८७०/ ८७१/ ८७२/ ८७३/ ८७४/ ८७५/ ८७६/ ८७७/ ८७८/ ८७९/ ८८०/ ८८१/ ८८२/ ८८३/ ८८४/ ८८५/ ८८६/ ८८७/ ८८८/ ८८९/ ८९०/ ८९१/ ८९२/ ८९३/ ८९४/ ८९५/ ८९६/ ८९७/ ८९८/ ८९९/ ९००/ ९०१/ ९०२/ ९०३/ ९०४/ ९०५/ ९०६/ ९०७/ ९०८/ ९०९/ ९१०/ ९११/ ९१२/ ९१३/ ९१४/ ९१५/ ९१६/ ९१७/ ९१८/ ९१९/ ९२०/ ९२१/ ९२२/ ९२३/ ९२४/ ९२५/ ९२६/ ९२७/ ९२८/ ९२९/ ९३०/ ९३१/ ९३२/ ९३३/ ९३४/ ९३५/ ९३६/ ९३७/ ९३८/ ९३९/ ९४०/ ९४१/ ९४२/ ९४३/ ९४४/ ९४५/ ९४६/ ९४७/ ९४८/ ९४९/ ९५०/ ९५१/ ९५२/ ९५३/ ९५४/ ९५५/ ९५६/ ९५७/ ९५८/ ९५९/ ९६०/ ९६१/ ९६२/ ९६३/ ९६४/ ९६५/ ९६६/ ९६७/ ९६८/ ९६९/ ९७०/ ९७१/ ९७२/ ९७३/ ९७४/ ९७५/ ९७६/ ९७७/ ९७८/ ९७९/ ९८०/ ९८१/ ९८२/ ९८३/ ९८४/ ९८५/ ९८६/ ९८७/ ९८८/ ९८९/ ९९०/ ९९१/ ९९२/ ९९३/ ९९४/ ९९५/ ९९६/ ९९७/ ९९८/ ९९९/ १०००/ १००१/ १००२/ १००३/ १००४/ १००५/ १००६/ १००७/ १००८/ १००९/ १०१०/ १०११/ १०१२/ १०१३/ १०१४/ १०१५/ १०१६/ १०१७/ १०१८/ १०१९/ १०२०/ १०२१/ १०२२/ १०२३/ १०२४/ १०२५/ १०२६/ १०२७/ १०२८/ १०२९/ १०३०/ १०३१/ १०३२/ १०३३/ १०३४/ १०३५/ १०३६/ १०३७/ १०३८/ १०३९/ १०४०/ १०४१/ १०४२/ १०४३/ १०४४/ १०४५/ १०४६/ १०४७/ १०४८/ १०४९/ १०५०/ १०५१/ १०५२/ १०५३/ १०५४/ १०५५/ १०५६/ १०५७/ १०५८/ १०५९/ १०६०/ १०६१/ १०६२/ १०६३/ १०६४/ १०६५/ १०६६/ १०६७/ १०६८/ १०६९/ १०७०/ १०७१/ १०७२/ १०७३/ १०७४/ १०७५/ १०७६/ १०७७/ १०७८/ १०७९/ १०८०/ १०८१/ १०८२/ १०८३/ १०८४/ १०८५/ १०८६/ १०८७/ १०८८/ १०८९/ १०९०/ १०९१/ १०९२/ १०९३/ १०९४/ १०९५/ १०९६/ १०९७/ १०९८/ १०९९/ ११००/ ११०१/ ११०२/ ११०३/ ११०४/ ११०५/ ११०६/ ११०७/ ११०८/ ११०९/ १११०/ ११११/ १११२/ १११३/ १११४/ १११५/ १११६/ १११७/ १११८/ १११९/ ११२०/ ११२१/ ११२२/ ११२३/ ११२४/ ११२५/ ११२६/ ११२७/ ११२८/ ११२९/ ११३०/ ११३१/ ११३२/ ११३३/ ११३४/ ११३५/ ११३६/ ११३७/ ११३८/ ११३९/ ११४०/ ११४१/ ११४२/ ११४३/ ११४४/ ११४५/ ११४६/ ११४७/ ११४८/ ११४९/ ११५०/ ११५१/ ११५२/ ११५३/ ११५४/ ११५५/ ११५६/ ११५७/ ११५८/ ११५९/ ११६०/ ११६१/ ११६२/ ११६३/ ११६४/ ११६५/ ११६६/ ११६७/ ११६८/ ११६९/ ११७०/ ११७१/ ११७२/ ११७३/ ११७४/ ११७५/ ११७६/ ११७७/ ११७८/ ११७९/ ११८०/ ११८१/ ११८२/ ११८३/ ११८४/ ११८५/ ११८६/ ११८७/ ११८८/ ११८९/ ११९०/ ११९१/ ११९२/ ११९३/ ११९४/ ११९५/ ११९६/ ११९७/ ११९८/ ११९९/ १२००/ १२०१/ १२०२/ १२०३/ १२०४/ १२०५/ १२०६/ १२०७/ १२०८/ १२०९/ १२१०/ १२११/ १२१२/ १२१३/ १२१४/ १२१५/ १२१६/ १२१७/ १२१८/ १२१९/ १२२०/ १२२१/ १२२२/ १२२३/ १२२४/ १२२५/ १२२६/

तस्मिन्नुवा वर्तमाने सप्रहारे सुदारणे ।
 असिलोमा हरिश्चैव जगत्प्रती परस्वरम् ॥
 असिलोमा तु बलमानदानवो दानवाधिपः ।
 देवसैन्यस्य सर्वस्य धूमकेतुरिवोत्थितः ।
 तपत्यर्कं इवामोघः सुरसैन्यानि सयुगे ॥ [1460]
 सहस्रारदिमप्रतिमो दानवस्य रथोत्तमः ।
 शरैर्मेष इवारपदैदानीक प्रतापवान् ॥
 शरीररदिमभिर्दति प्रतपद्भोरविक्रमः ।
 रौद्रः क्रूरो दुराधर्षो दुर्नायै ध्वजिनीमुखे ॥
 युध्यते दैवते, सार्धं प्रसमान इव प्रभुः । [1465]

उपेयुरुप्रवदतो मृचमानो महागजान् ॥
 सुरणामुत्तमान्नि प्रचिनोति महाबलः ।
 प्रसन्दैवतसैन्यानि शरदष्ट्रं प्रतापवान् ॥
 असिमिहश्चन्द्रसाश्वापन्वाचागनोऽसुरः ।
 परश्वधनस्यः श्रीमान्मृदङ्गापूरितध्वनिः ॥ [1470]
 तिष्ठते दानवश्रेष्ठ सयुगे व्याघ्रवद्बली ।
 मौर्वीघोषः स्तनयित्कुः प्रपल्कप्रथितो महान् ॥
 धनुर्विद्युद्गणाटोपो महामेष इवापरः ।
 इत्यन्वसागरो घोरो बाहुमाहो दुरासदः ॥
 कार्मुकोर्मितरंगीवो गणान्तर्महाहृदः । [1475]

88** सा तथा वारिता सेना विद्वलामूर्धिरुयमा ।
 — (L 1456) B₁ s T₁ s G₁ s s M₁ s देवा तु संप्रहारे वै,
 G₁ देवा तु वर्तमाने वै (for °) G₁ महात्तमानम् (for सुदा
 रणे) B₁ s D₁ T₁ s G₁ r s M₁ s वर्तमाने महात्तमानम्
 (for °) — K₁ s N₁ s V₁ s D₁ s om line 1457
 — (L 1457) B₁ s B₁ s D₁ G₁ s M₁ इविश्वैव; N₁
 बलि, T₁ G₁ हल, T₁ G₁ M₁ च विभो च (for हरिश्चैव)
 N₁ जगत्प्रत्योन्यमाहवे, T₁ तुसातुभावधि, T₁ G₁ s s M₁ s
 युध्यते रथमूर्धनि (for °) — (L 1458) N₁ सद्बुद्धो
 (for दानवो) G₁ दानवोत्तम (for 'वाधिप') D₁ सद्बुद्धो
 दानवोत्तम (for °) — (L 1460) K₁ तपत्यर्कसि; N₁
 सतमोऽर्क (for तपत्यर्क) V₁ B₁ s D₁ T₁ G₁ s s M₁ s
 तमत्यर्कं इवापोह (G₁ s 'ह' इ, T₁ तमत्यर्कं इवावाह (for
 °) K₁ सवे, G₁ M₁ देव; M₁ पर (for सुर) N₁ परसै
 न्यस्य सयुगे (for °) — (L 1461) N₁ T₁ G₁ s s M₁ s
 दानवाना (for 'यस्य') — (L 1462) T₁ स च; T₁ G₁ s s
 M₁ s रणे (for शरैर) N₁ B₁ T₁ s G₁ s s M₁ s देवानिकं
 (for 'कं) — T₁ om (hapl) lines 1463 1468 — (L
 1463) B₁ s D₁ s शरीर (for 'र') K₁ V₁ s B D₁ D₁ s
 प्रतपत् K₁ प्रतपत्, N₁ D₁ s प्रतपत्, N₁ D₁ s प्रतपत्, D₁ s
 प्रतपत् (for प्रतपत्) T₁ G₁ s s M₁ s प्रतपत्पो G₁ s
 शो घो शरैर (for °) — (L 1464) K₁ s V₁ रौद्र बुद्धो (for
 G₁ रौद्र बुद्धो; K₁ रौद्र शोचाद्, V₁ D₁ रौद्र बुद्धो (for
 रौद्र बुद्धो) D₁ सुदुर्धर्षो (for दुराधर्षो) B₁ D₁ s दुराधो
 (for दुर्धर्षो) D₁ M₁ रजनी (for स्वजिनी) — D₁ om
 line 1465 — (L 1465) N₁ B₁ s D₁ हरिणा (for दैवते)
 T₁ G₁ s s M₁ s हविषा युष्यते सह (for °) N₁ [म]नल
 (for प्रभु) — (L 1465) K₁ s B D₁ D₁ s मर्दमानो,
 V₁ मृष्टमानो (for मृष्टमानो) T₁ G₁ s M₁ s वर्तमानो
 रथोत्तमे, G₁ s वर्तमानो महारथे, Bom Poona eds G(ed.)
 समारह महागजम् (for °) — (L 1467) M₁ s om

lines 1467^a-1468^a B₁ s प्राचिनोत्सु, D₁ प्राचिनोत्स, D₁
 प्रयुनोति (for प्रवि), K₁ D₁ सुरवद् प्रतापवान् (for °)
 — (L 1468) B₁ s T₁ G₁ s प्रसमान स सैन्यानि, G₁ s
 प्रसमानस्तु सै' (for °) D₁ om lines 1468^b-1470^a, K₁
 शतदष्ट्र (for शर) — After line 1468, G₁ ins
 89** शकचापमहाचापो महामेष इवासुर ।
 — G₁ om line 1469 — (L 1469) D₁ अलिहृत्स्य (for
 'निहृत्स्य') D₁ T₁ G₁ रुराचपंच, G₁ M₁ s महारौद्रिच (for
 चक्रहन्वत्) K₁ अमिद्वश्वदत्तश्च; T₁ G₁ अलिहृत्स्य महारौद्रि
 (for °) K₁ N₁ s D₁ चापध्यावो दुरासद, T₁ G₁ चापपालो
 भयंकर, T₁ G₁ चापवध्नो महासुर, G₁ चापावर्षो महासुर ।
 M₁ s शतचापो दुरासद (for °) — (L 1470) B₁ s
 N₁ s V₁ s B D₁ D₁ s परश्वधर (for 'नख') G₁ s
 बलीयसागरो घोरो (for °) G₁ om lines 1470^b-1474^a.
 G₁ om lines 1470^b-1474^a K₁ D₁ मृदङ्गापूरितध्वनि (for °)
 — (L 1471) B₁ T₁ s G₁ s M₁ s अलिहृत्तानव्याघ्र
 (T₁ 'वानीक') (for °) T₁ G₁ M₁ s नन्दन्याग्र इवाहवे
 (for °) — After line 1471 T₁ s G₁ s M₁ s ins
 90** प्रपल्कप्रथितो जयाम स्तनयित्कुमान् ।
 शकचापमहाचापो महामेष इवासुर ॥

[(L 1) T₁ र्जितो, G₁ M₁ रेजितो (for 'वृष्टिमान्')
 T₁ G₁ M₁ ज्योषा (for 'ज्योषेव')]
 — (L 1472) V₁ s B प्रपल्को D₁ s प्रथितो (for प्रथितो)
 K₁ s D₁ s प्रपल्क प्रथितो महान्, N₁ s प्रपल्कप्रथितो महान्,
 D₁ s प्रपल्क प्रथितो महान्, D₁ s प्रपल्क प्रथितो महान्, D₁ s प्रपल्क
 प्रथितो महान् (for °) — T₁ s G₁ s M₁ s om lines 1473-
 1474 — (L 1473) K₁ s धनुर्विद्युद्गणावलो, K₁ N₁ s 'गणा-
 श्रपो, N₁ s 'गणाश्रपो, V₁ s 'गणाश्रपो, D₁ s 'गणाश्रपो, D₁
 s 'गणाश्रपो (for °) — (L 1474) K₁ s ह्युज्या, V₁ B₁ s
 D₁ T₁ G₁ M₁ बलीय (for प्रपल्क) D₁ s ह्युज्यासागरोघोरो,
 G₁ s कार्मुकोर्मितस्त्रावते (for °) K₁ om lines 1474^b-

गदासिम्बकरो रौद्रो ज्यावेल शिखितोऽर्णवः ॥
 पदातिमीन- सुमहाङ्गर्षितोऽकृष्टपोषवान् ।
 ह्याङ्गजापदातीश्च रथाश्च तरसा बहून् ॥
 न्यनजयत्स समरे परवीरान्महारथान् ।
 आङ्गाययत्स देवीचान्दरुणो दानवेश्वर ॥ [1480]
 प्रामर्देत् युधि श्रीमान्युधि श्रेष्ठो युधि स्थितः ।
 अपश्यन्निदशाः सर्वे शुद्धजान्मन्दप्रभम् ॥
 सनद्धं तत्र युष्यन्त श्वलन्तमिय पात्रकम् ।
 मध्यदिनगत सूर्यं ज्वलन्तमिध तेजसा ।
 न शेकु सर्वमृतानि दानयं प्रसनीक्षितुम् ॥ [1485]
 यथा प्ररुढे चर्मान्ते दहेत्कश्च हुनाशन ।
 तथा सुरवरान्दैत्यो दहते बलतेजसा ॥

वेवाना दानवाना च बल नर्दन्ति दारणम् ।
 विमूढमभयत्सर्वमाकुल च समन्तन ॥
 तत्र शूरा बलौदना हस्त्यश्वरधूर्ताः । [1490]
 आर्यां बुद्धिं सनादाय न त्यजन्ति महाएणम् ॥
 तदुत्पिञ्जलक युद्धमभयमेमहर्षणम् ।
 देवदानययो सरथे रथिरन्वानकर्णम् ।
 न दिश प्रत्यजानन्त भयप्राहृनिपीडिताः ॥
 अक्षयताश्च विविधानजानवाना तदा रणे । [1495]
 अन्योद्य भूदचिचान्ते निजमुण्वाकुट्टीहृताः ।
 स्वानपरात्राभिजानन्ति विमूढाः शस्त्रपाणयः ॥
 शिरोरुहेषु समृद्धा कश्चिच्छूरास्य संयुगे ।
 शूरीश्चिन्तति मूर्धानं सदष्टौषुदाननम् ॥

1476* Ks N: s V: B: Dn Ds Ds s s धलभ्राह्मे, Vs वशं, D: धलभ्राह्मे (for बाहुभ्राह्मे) Gs शिलावर्तं वरोपल (for ⁴) - Gs om line 1476 - (L 1475) N: B: तरगौरव Gs निदावर्तं (for तरगौरवो) T: शूलवर्तं करीष्व T: Gs Ms शूरावर्तं वराविल, Ms शूलवर्तं शरोपल (for ⁴) - (L 1476) T: Gs s Ms s मकरो देवो; Gs रोहो (for रो रौद्रो) Ks ज्यावेल निक्षया महाद, Ns ल शिखितोऽर्णव R Ds Ds s Gs Ms s ल निक्षयोदत (Ms युत), Ds बाणशिखाना महाद, T: Gs ज्यावेल शक्तिपक्षम्, T: ज्यावेष शक्तिरुद्धत, Gs ज्यावेष शक्तिपक्षम् (for ⁴) - (L 1477) B: नाराच (for पदाति) T: Gs नाराचमीनो द्वीपाष्टे, Gs नाराचवेगो द्वीप्यष्टि Ms नाराचमीनो द्वीपार्द्ध (for ⁴) N: बाहुदुन्दुभिनिखव (for ⁴) - (L 1478) Ks महमा (for तरसा) - (L 1479) N: सिमर्दमाल, Ds न्यमभयत् (for 'भय' Ds न्यमभयममरे सर्वात् B: s T: s Gs s Ms s यत् संघामे (for ⁴) Ks D: परवारो (for 'वीरान्) T: परवीरथारुद, T: Gs s Ms s देवदैत्य (Ms 'दैत्य' प्रथारुद (for ⁴) - (L 1480) Ks दैर्घ्याङ्ग Ds देवाक्ष (for देवीपाद्) Ks सामरे Ns Vs s B: Ds s दानयो; D: दानवान् (for दानयो) D: समरे वीरदुर्जय T: Gs s Ms s अनेकानन दुर्जय, T: अनेकायेन दुर्जय (for ⁴) - Ds om lines 1481-1520 - (L 1481) T: प्रामर्देयद (for 'दं) T: Gs s Ms s प्रामर्देतरसा (Ms 'समरे) श्रीमोक्ष (for ⁴) K: s B: D: T: Gs महाबल N: आगलनम्, Dn Ds युधि स्थिरा (for युधि स्थितः) B: Ds द्वैरधरो महापू (B: 'बल'); T: Gs s Ms s तदा दैत्या महावट (for ⁴) - (L 1482) Gs Ms s यन्म् (for प्रमम्) - (L

1483) Ds सनद्धं (for सनद्धं) T: G: s प्रनिद्ध युष्यमानं तं, G: s Ms सनद्ध युष्यमात् त (for ⁴) - (L 1484) B: Ds सतपत्सु (for उरुत्) T: Gs s Ms s प्रतपन्मिषीपता (for ⁴) - (L 1485) B: s T: Gs सैन्यानि (for भूयानि) Ns धर्मा तु सर्वसंभाना (for ⁴) N: T: Gs s Ms s प्रतिधीर्षितुम् (for प्रमो) - (I 1486) N: Vs s B: s T: प्रदयो (for 'दं) T: Gs s Ms s चर्मान्ते (for 'भे), Gs सयथा प्रकृतो चर्मारो (for ⁴) Ds दहन् (for 'दहन्) - (L 1487) N: B: Gs [म]सुरयो (for सुवयान्) N: यथा सुर प्रवर्तति (for ⁴) N: देवताय तयो यथा (sic); Vs s B: T: Gs s Ms s दहति आच्छतनया; D: दहते स्व तु (for ⁴) - T: Gs s Ms s om lines 1488-1503 - (L 1488) Ks Ds तद्वि, Ds मर्देनि (for तर्देनि) N: दहन् मनिदावर्णम् (for ⁴) - (L 1489) N: शाश्वत समपद्य (for ⁴) - (L 1490) Rom Peona eds C(ed) सारात् से (for सत सारा) Ks बलौदना (for 'दना) N: बल (for स) Vs पदान, Vs वणय (for 'पुर्तता) T: Gs हस्त्यश्वरधर्मानना (for ⁴) - (I 1491) Ks Ds (म'रेव वन्त (for स्वर्षित) N: Vs B: महाबलम् Vs मं संवरम्, B: s महाबलम् (for 'लम्) - (I 1492) Ks D: उत्पि-जलिकं, T: उर्मिजलक (for उत्पिज) Vs मर्दन्परायणं युद्धम् (for ⁴) N: क्षामीद्रोमनीचमूर्ध (s c) (for ⁴) - (L 1493) B: s T: Gs घोरे (for देयम्) - (L 1494) B: s न दिशः मप्रजानन्ति (for ⁴) Vs निवारिता (for निपीडिता) - (I 1495) Ks s N: Vs B: D: s सन्ध्यापाणयः Rom. Peona eds C(ed) सन्ध्यापाणय (for सन्ध्यापाणयः) T: Gs त्रिदशा सन्ध्यापाणय (for ⁴) Vs तु संयुगे D: महापू (for तदा रणे) N: Gs दानवांस तदारणः B: T: वास शूरात् T:

वाहुभिर्मुष्टिभिश्चैव वञ्चकल्पैः सुदारणैः । [1500]
 प्रहरन्ति रणे वीरा आत्तञ्जनाः परस्परम् ॥
 योधप्रानहरे रीद्रे स्वर्गद्वारविघटने ।
 संकुले तुमुले युद्धे वर्तमाने महाभये ॥
 ह्यो ह्यं गजो नागं वीरो वीरं महाद्वे ।
 अभ्यद्रवद्विधांसन्तो ह्यसमञ्जसमाहवे ॥ [1505]
 असुराश्च सुराश्चैव विक्रमाख्या महारथाः ।
 जुह्वतः समरे प्राणान्निजघ्नुरितरेतरम् ॥
 मुककेशा विक्रयचा विरथाभिलषन्नवामुखाः ।
 हसैः पादैश्च मुख्यन्ते दानवाक्रिदशैः सह ॥
 हरिस्तु निश्चितं भङ्गं प्रेषयामास संयुगे । [1510]

स तस्य घनुषः कोटिं छित्त्वा भूमानपातयत् ।
 पुनश्चापि प्रपत्नानां शतानि नतपर्वणाम् ।
 प्राहिणोत्सहसा तस्य दानवेन्द्रस्य संयुगे ॥
 तस्य देहे विमुक्तास्ते मारुतेन समीरिताः ।
 मप्रार्थकाया विविशुः पन्नगा इव पर्वते ॥ [1515]
 स तैर्निपतितैर्गात्रैः क्षरद्विरसृगव्ययम् ।
 यमौ दैत्यो महाबाहुर्मरुधाभिवोत्सृजत् ॥
 ततोऽसिलोमा संकुद्रः प्रगृह्णान्यन्महद्भुजः ।
 रुमपुद्गांश्च निशितान्प्रेषयामास सायकान् ॥
 वैस्तु मर्मसु विव्याध सपानलविपोषमैः । [1520]
 गात्रं संछादयामास महाभैरिव पर्वतम् ॥

महा (for ^a). — (L. 1496) $\bar{N}_1$ सुफनादास् (for मुद्रचिन्तास्) — (L. 1497) K_1 B Ds [अभ्यजानन्त, $\bar{N}_1$ न्यवर्तन्त (for [अ]विजानन्ति) $\bar{N}_1$ B₁ s T₁ G₁ -वेजसा (for -पाणय) D₁ मूढा प्राच्छाद्यपाणय (for ^b) — (L. 1499) K_1 शिरःशिरःशिरःशिरः, D₁ शिरःशिरःशिरः (for ^c) $\bar{N}_1$ B₁ D₁ -युदानन्त (for 'ननम्') — (L. 1501) D₁ दूरा (for वीरा) $\bar{N}_1$ स्वन्तद्वाराः ; B Ds न्यन्त^d ; D₁ शय्यहसा, D₁ नष्टदशा (for आत्त^e) — (L. 1502) K_1 स्वर्गद्वारावघटने ; K_2 D₁ द्वारावघटने ; K_3 V₁ B₁ D₁ D₁ s s T₁ G₁ द्वारावघटने, $\bar{N}_1$ स्वर्गद्वारेजपाह्वते, $\bar{N}_2$ द्वारोपघटने (for ^b) — (L. 1503) B₁ G₁ भयावहे (for महाभये). — K_1 om line 1504. — (L. 1504) T₁ G₁ s गन्तं नागो (for गजो नागं) — K_1 s D₁ om (hapl) line 1505 — For line 1505, B T₁ s G₁ s- $\bar{M}_1$ s subst ;

91** अस्मिदुद्राव वेगेन ग्महन्धैवमन्त्रिकात् ।

[T₁ G₁ M₁ [र]नम् (for [व]नम्)]

— (L. 1506) T₁ G₁ s महाघटाः (for 'रथा'). T₁ G₁ s M₁ s विद्रुद्राणां महाघटा (for ^a) — (L. 1507) Bom. Poona eds G(ed) लुहुतु (for लुहन्त) B T₁ G₁ s M₁ s दारुघ्नन्तो (G₁ M₁ स्ते) रणे प्राणान् ; T₁ G₁ यरुघ्नन्त विघात्रा^b (for ^c). — (L. 1509) $\bar{N}_1$ V₁ s च युष्पन्ति ; B₁ s T₁ G₁ अयुष्पन्त (for च युष्पन्ते). D₁ इत्ते पदैश्च युष्पन्ते ; T₁ G₁ s हलगादेशयुष्पन्त (for ^d). — (L. 1510) K_1 s s D₁ G₁ s M₁ s हविस् ; T₁ हविस् (for हरिस्). K_2 श्रेष्यमान स संयुगे (for ^e). — (L. 1511) T₁ G₁ s चापि ; G₁ M₁ s चाप (for तन्व). T₁ G₁ उपथा भूमिमघाममन् ; T₁ G₁ s s [र] G₁ नि [रथा भूमिमघाममन् ; M₁ s छिन्ना भूमिमुपाविता^f (for ^g). — (L. 1512) B₁ s T₁ G₁ s s

M₁ s नवान्यानि ; T₁ G₁ सचान्यानि (for पुनश्चापि). — (L. 1513) B₁ वीरत (for संयुगे). — (L. 1514) K_1 -s $\bar{N}_1$ B₁ D₁ D₁ s M₁ s देह (for देहे). V₁ s D₁ प्रयुक्तास् (for विमु^h). T₁ G₁ तस्य देहप्रयुक्तानि (G₁ स्ते) (for ⁱ) T₁ G₁ दानवस्य (for मारुतेन) T₁ G₁ s s M₁ s हविषा ददमीरिता (for ^j) — (L. 1515) B₁ s D₁ M₁ s विवशुः (for विविशु) T₁ G₁ मप्रार्थकायाश्च बभूवुः ; T₁ G₁ s s स (G₁ सु) मप्रार्थकाया विवशुः (for ^k) K_2 सुनागा (for यवगा). — (L. 1516) Cal ed निपातितैर (for निष^l). $\bar{N}_1$ V₁ s D₁ स्रवद्विर (for क्षर) D₁ अस्मादावययम् ; T₁ G₁ s M₁ s गसृजत् (for 'सपयत्'). T₁ G₁ s सचद्विभ्राद्यययम् (for ^m). — (L. 1517) K_1 -s D₁ s शुकुभे स (for यमौ दैत्यो). V₁ om. line 1517ⁿ-1518ⁿ $\bar{N}_1$ युक्तादातुर ; $\bar{N}_2$ मेरुधांतुर ; B₁ D₁ धांतुर ; T₁ s G₁-s M₁ s धारा ; G₁ मेरोर्धारा (for मेरुधांतुर). K_2 s D₁ [अ]पन्नम् (for [ह]रिषृजत्). — After line 1517, $\bar{N}_1$ s Bom Poona eds, G(ed) ins .

92** पुनश्चापि प्रपत्नानां शतानि नतपर्वणाम् ।

— (L. 1518) T₁ [प्रा]प्तु (for [अ]न्यत्). D₁ प्रसज्यान्व-महाघतु (for ^a). — (L. 1519) B T₁ G₁ s- $\bar{M}_1$ s सुनिशितान् ; D₁ च विनितस्तान् (for च निशिताम्) — (L. 1520) $\bar{N}_1$ सदैर ; D₁ s D₁ तैरसं ; M₁ s तैर (for तैस्तु). G₁ तैर्मर्मनिद्रिविघात् (for ^b) — (L. 1521) K_1 -s D₁ s स मेघैर (for महाभैर). $\bar{N}_1$ महाभगीव साहान (for ^c). — For line 1521, T₁ G₁ s s M₁ s subst ;

93** सवप्रिपु हविर्वैवान्दानवो बहुरपिण ।

[T₁ G₁ देह, M₁ s देव (for देवात्). T₁ G₁ M₁ s नाविन् (for दापिण .)]
 — (L. 1522) V₁ s सविभः (for 'भम्'). — For line 1522, $\bar{N}_1$ subst .

भूयः सधाय च शर मुमोचान्वक्रसनिभम् ।
 सुपुङ्गु सूर्यसन्काशं चाणमप्रतिम रणे ॥
 तेन चाणप्रहारेण सद्युगे भीमकर्मणा ।
 मुमोह सहसा देवो भूमौ चापि पयात ह ॥ [1525]
 ततो हाहाकृताः सर्वे देवे भूतलमाश्रिते ।
 जगत्सदेवमाविभ्र यथाकंपतने तथा ॥
 परिवार तु समरे तस्य हत्वा महानुरः ।
 एकत्रिंशत्सहस्राणि योधाना दानवोत्तमः ॥
 तत्रैव तु महायुद्धं ससैन्यावाश्रिताबुभौ । [1530]
 प्रयुद्धौ सह वृत्रेण बलिना देववारिणा ॥
 चाणवज्रघनुष्पाणिः समरे त्यक्तजीवितः ।
 आसाद्य सोऽश्विनौ दैत्य सिलो गिरिखाचल ॥

वतः शङ्खमुपाध्माय द्विपतां न्मेमहर्षणम् ।
 ज्वायोपतलशब्दैश्च सर्वभूतान्यमोहयत् ॥ [1535]
 वतः सङ्घट्टोमाणः शङ्खसन्द विद्युद्युवु ।
 यक्षराक्षसदेवीषा वृत्रस्यापि च निस्त्रणम् ॥
 गदातोमरनिर्ग्लिश्शशाचि शूलपरश्वधाः ।
 प्रगृहीता व्यराजन्त यक्षराक्षसनाहुभिः ॥
 तैः प्रयुक्तान्महत्वायैः शूलशक्तिपरश्वधान् । [1540]
 भट्टैर्भुञ्जः प्रचिच्छेद् भीमवेगवैस्त्रया ।
 अन्तरिक्षचराणा च भूमिष्ठां च गर्जताम् ।
 शरोर्विक्रियाथ गात्राणि देवाना प्रियदर्शनः ॥
 वृत्रामुस्तुजोत्सर्पैर्बुधा यक्षराक्षसाम् ।
 निकृत्तान्येव दृश्यन्ते शरीराणि शिरसि च ॥ [1545]

94** भूयश्च सधयामास मपुङ्गुवाकलसनिभम् ।

— (L 1523) K₂ ; D₂ D₃ D₄ ; s सुपुङ्गु, N₁ B₁ T₁ G₁ M₁ ; सुवेग, D₂ सुसुब्ध (for सुपुङ्गु) N₁ B₁ G₁ M₁ ;
 रौद्रम्, G₁ दीप्तम् (for बाणम्) — N₁ om li e 1524
 — (I 1524) B₁ ; Cal ed तेन विद् च सवायेन (for *)
 — (L 1525) K₂ D₂ स तथा (for सहसा) — (L 1526)
 B₁ M₁ हाहाकृत (for 'सा' T₁ B₁ D₁ T₁ G₁ ; s M₁ सनो
 हाहाकृतं सर्वं (for *) V₁ B₁ ; D₁ आश्रिते (for वाशिपते)
 — After line 1526, N₁ ; ins

95** तत स ममोभिहतो वेपमान इवापहत ।

— (L 1527) N₁ ; न-वेते, Bom Poona Cal eds G(ed)
 पवत् (for 'ने) — (L 1528) K₂ D₂ परिवारस्य, B
 D₂ D₃ ; वारास्य, T₁ G₁ ; वार्याघ (for 'वार् वृ) B₁ ;
 T₁ ; G₁ M₁ ; जघानास्य, D₂ जघान स, G₁ ; s जघानाय
 (for तस्य इवा) — (L 1529) G₁ ; s रघावो, M₁ ;
 रघिनां (for योधाना) — After line 1529, K₂ ; N₁ V₁
 B Dn Ds D₃ ; ins

96** जघत्रिया हेम्यमानो दीप्यमान इवाचल ।

प्रयुद्धं कार्मुकं घोरं गत शरस्य प्रति ॥

[(L 1) N₁ ; V₁ Dn Ds [अजल (for [अजल-)
 — (L 2) Ds अयुद्ध (for प्र) B₁ द्विव्यं (for वीर)]

While after line 1529, T₁ ; G₁ ; s-2 M₁ ; s ins an
 addl colophon [Sub-paraen T₁ G₁ M₁ ; वायव्यं
 योव — Adhy nase G₁ अश्लिषोमहनिद्रदुषुवम्
 — Adhy no T₁ G₁ 307, G₁ 303, G₁ ; 309, N₁ 1°]
 — Bel re line 1530, T₁ ; G₁ ; s-2 M₁ ; s ins वेपमान
 दयाघ — (I 1530) Pom Poona eds G(ed.) तथा

(for तत्र) K₂ सुमुले युदे, T₁ G₁ ; s M₁ ; सुमहायुदे
 (for तु महा) — (L 1531) K₂ देववैरिणा (for दवता)
 — (I 1532) T₁ ; G₁ ; s M₁ ; सप्रभि (for 'दे'
 — (L 1533) D₂ वाच्छाय (for वापाय) B D₂ T₂
 G₂ ; s M₂ ; वृत्र (for दैत्य) T₂ G₂ ; इतिर (for
 मितिर) — Dn om lines 1534-1535 — (L 1534)
 D₂ इवापाय, T₂ G₂ ; s इवापाय (for 'वाप) G₂ द्विपतां
 रोमहर्षणं (for *) — (L 1535) K₂ न-रदेन, B₂ G₂
 विवेपी ; D₂ T₂ G₂ M₂ ; योपेक्ष, D₂ T₂ G₂ ; योपेक्ष
 (for इच्छेत्) K₂ तल्लयनेन उपायोप ; K₂ D₂ गदापार
 उपायोपेक्ष (for *) K₂ V₂ (अ)वाजयत् ; K₂ ; N₁ V₁ Dn
 D₁ ; [अ]वेन ; D₂ [अ]वेन (for [अ]वेन) — (L 1536)
 G₂ ; प्र (for वि) — (L 1537) K₂ ; D₂ तपसां (for
 देवीषा) K₂ ; N₁ ; V₁ ; B₂ Dn D₂ D₃ ; s [अ]वेन
 (for [अ]पि च) K₂ D₂ वृत्रस्यापि निस्त्रण, B₂ वैवरास-
 स्यनम् (hypermorphic) ; B₂ T₂ G₂ ; s M₂ ; तस्यार्थवगम-
 स्यनम्, T₂ वृत्रस्याभिसस्यनम् (for *) — (L 1538)
 B₂ T₂ ; G₂ ; s-2 M₂ ; वरिण (for तोर) — (L 1539)
 T₂ G₂ ; s M₂ ; व्यरोजन्त (for व्यराजन्त) — (L 1540)
 N₂ ; V₂ ; B₂ Dn D₂ T₂ G₂ ; s M₂ ; प्रयुक्तान् (for
 म्) K₂ महाकाय (for 'कापि) N₂ दानवैर्युद्धदुर्मते (for
 *) — (L 1541) Dn D₂ वृत्र (for वृत्र) — (L 1542)
 B₂ T₂ ; G₂ M₂ ; सोऽन्तरिक्ष (for अन्तरिक्ष) D₂ वरा
 वाप (for -वराणां च) G₂ योऽन्तरिक्षगतानां च (for *)
 K₂ भूमिगतानां ; D₂ शानां (for 'शानां) — N₂ om line
 1543 — (L 1543) V₁ ; D₂ अशिर (for शिर) Pom
 Poona eds G(ed.) दक्षिणाम् (for शरानां) — (L 1544)
 G₂ वृत्रायुधैर (for 'युर) Dn मुनोपवेष्टैः D₂ योपे ;

अथ रत्नमहावृष्टिरभ्यवर्तत मेदिनीम् ।
 गदापरिधमिन्नानां देवाना गात्रसभया ॥
 प्रच्छाद्यन्तं वाणीष्वृत्रं भीमपराक्रमम् ।
 दृष्टुः सर्वभूतानि भानुमन्तमिवाशुभिः ॥
 तीक्ष्णरश्मिरीधादित्यः प्रतपन्सर्वदेवताः । [1550]
 अविध्यत्सवलान्क्रुद्धः सायकैर्मर्भेभेदिभिः ॥
 नदतो विविधान्नादानर्दितस्यापि सायकैः ।
 न मोहमसुरेन्द्रस्य दृष्टुखिदसा रणे ॥
 तेऽसिचर्मगदाभिश्च परिघप्रासतोमरैः ।
 परश्वधैश्च शूलैश्च प्रववर्षुर्महाराथाः ॥ [1555]
 ततो वृत्र सुसक्रुदत्तेस्तदाभ्यार्दितो यत्नान् ।

अभ्यवर्षच्छित्तैर्वाणैस्तान्सर्वान्सत्यविश्रमः ॥
 तेन विवासिता देवा विप्रर्षीणमहायुधाः ।
 घोरमातंस्वर चक्रुर्वृत्रासुरभयार्दिताः ॥
 उत्सृज्य ते गदाशस्त्रिशूलैरिषिघाशनीन् । [1560]
 उत्तरां दिशमाजग्मुस्त्वामिता दृढधन्याना ॥
 ततः शूलगदापाणिर्व्यूहोरको महाभुजः ।
 प्रावर्तत रणे वृत्रस्त्रासयानश्चराचरान् ॥
 तत्रैकखु महानाहुरसिशूलधरः प्रभुः ।
 अभ्यधावत दैत्येन्द्रं वृत्रमप्रतिमं रणे ॥ [1565]
 तमापतन्तं सप्रेक्ष्य प्रभिन्नमिव नारणम् ।
 वत्सदन्तैश्चिभिः पार्श्वे विन्याधासुरसत्तमम् ॥

Ds ससु (for युनो) — For line 1544, N1 subst

97** वरायुधधुनोत्सृष्टा बहुधा यक्षराक्षसा ।
 — (L 1545) Ks विदुस्मानि (for विदुस्मानि) T1 s G1 s-4
 M1 s श्वददयन्ते (for शूल ददयन्ते) T1 G1 s शिरामि च
 बहूनि च (for s) — (L 1546) N1 s B1 s Ds Ds T1 G1 s
 M1 s अम्यवर्षत (for वर्षत) — (L 1547) D1 दैत्यानां
 (for देवानां) Ds रश्मि (for गात्र) — (L 1548) Ks
 V1 Ds Ds प्रच्छाद्यन्तो वाणीष्वि, N1 न्तो बलीषैस, B1
 T1 G1 प्रच्छाद्यमान वाणीष्वै, B1 s T1 G1 s s M1 s *समान
 देवैर्वाधान् (B1 s श्वैर्), D1 प्रच्छाद्यन्त वाणीष्वैर् (for *)
 Ks D1 पराक्रमै (for क्रमम्) N1 T1 G1 s s M1 s
 स वृत्र देव (N1 भीम) शिक्रमम् (for s) — (L 1549) G1
 [अजुष्टे (for [अ] शुभि) B T1 G1 s s M1 s सुयमभ्यचनै
 (B गणै) शिच (for s) — Ks om (hapl) lines 1550-
 1551 — (L 1550) B Ds T1 M1 सरदिमिर्भर, T1 G1
 s-3 M1 स्वरश्मिभिर् (for तीक्ष्णरश्मिर्) N1 तीक्ष्णरश्मि
 निरादित्य (for *) T1 प्रवृत्त (for प्रपतत्) — (L 1551)
 Ks s सवदान्, N1 V1 s B Ds Ds G1 s s M1 s बलवान्,
 T1 भगवान् (for सबदान्) K1 D1 आविष्यत्सकलान्कु (D1
 *ला कु श्व, D1 अश्विनी बलवान्क्रुद्ध, D1 श्वप्यो बलवान्क्रुद्ध,
 Bom. Poona ed. G(ed) अश्विनोर्वलवान्क्रुद्ध (for *) Ks
 शायकै सर्वदेवता (for s) — (L 1552) Ks N1 G1 M1
 वन्तो (for तो) D1 नदन्तो मेरवात्रादान् (for *) K1 s
 नर्दयामास सायकैः Ks D1 अर्द्धयामास स N1 निर्भिन्दन्त
 च सायकान् (for s) — (L 1553) Ks T1 G1 s देवता
 (for त्रिपत्ता) — (L 1554) V1 s Ds कति (for तेषुनि)
 B-वाणि (for चर्म) T1 गदापाणै (for मिश्र) T1 G1
 s-3 M1 s तेऽसिचर्मिनादाग (T1 पाणि, T1 पाशा, G1
 चार) (for *) — (L 1555) B1 s T1 G1 s-3 M1 s

त्रिशूलैर् (for च शू) Ks महाराथान्, Ks *बला, B1
 युधा, T1 G1 s s M1 s *रथम् (for रथा) — (L
 1556) N1 बल (for वृत्र) Ks रणे, B1 s बली (for
 बलार्) — For line 1556, T1 G1 s s M1 s subst

98** वृत्रासुरसु ससुद्धस्वरयाणो महाबलः ।

[Gs M1 s सरश्चत (for संदुद्गस)]
 — (L 1557) Gs सानू (for सर्वान्) T1 G1 s M1 s
 बली सत्यपराक्रम (for s) — (L 1558) B1 T1 G1 s s
 M1 s विप्रकृता (for विश्रामिता) B1 s ते वै विप्रकृता देवा
 (for *) Ks V1 Ds s विप्रकीर्णा (for जं) Ds विप्रकीर्णा
 महाराथ (for s) — (L 1559) T1 विमर्दिता, G1 s-3
 M1 s बला (for अथा) — (L 1560) Ds महापाकि
 (for गदा) K1 Ds Ds शूलैरिषिघाशनीन्, Ks शूला
 व्यान्यरिषिघाशनीन्, Ks शूलार्थी परिधा शरा, B1 शूलैरिषि
 शून्ये Ks s T1 s G1 s-3 M1 s शूलाणिपरशूरण्ये (for s)
 — (L 1561) V1 त्रिदशा (for त्रानिता) — (L 1562)
 T1 G1 s M1 s तत्र शूल, Bom. Poona eds G(ed) शूल-
 शक्ति (for तत्र शूल) B1 Gs महाबलः (for सुभ)
 — (L 1563) K1 s V1 B1 s Ds Ds T1 G1 M1 प्रावलय
 (for प्रावर्तत) S1 प्रावलयत रणे दैत्यसु (for *) V1 s Ds
 त्रायश्च, B1 यत्स, Ds सहमानश्च (for त्रासयानश्च)
 K1 s Ds s T1 G1 s s M1 s चराचरान् (for शू) B1 s
 त्रासयन्मचराचरान् (for s) — (L 1564) Ks V1 B1 s
 G1 अश्वी, Ds रथी (for कति) M1 s शूलकर (for चर)
 — (L 1565) N1 अम्यवर्षत (for धावत) — After line
 1565, B T1 G1 s s M1 s ins

99** गृहीतचारो वेगेन प्रभिन्न ह्य वारण ।

— B T1 G1 s s M1 s om line 1566 — (L 1566)
 N1 Ds निर्भिद्यम् (for प्रभि) — (L 1567) N1 D1

सोऽतिविद्धो महेष्वासः शरैरमितविक्रमः ।
 गदां जप्राह बलपान्मादायुद्धविशारदः ॥
 तां प्रगृह्य महाभीमामन्द्रिसारमयीं हठाम् । [1570]
 अश्विनं सहस्राग्न्य ताडयामास दीर्घवान् ॥
 दीप्यमानं ततः शूलमश्वी सुविपुलं हठम् ।
 प्राञ्जजद्द्रवैत्याय स हरोपामविक्रमः ॥
 भङ्क्त्वा शूलं गदाप्रेण गदायुद्धविशारदः ।
 अश्विनं सहसा भर्त्यं गरत्मानिव पत्रगम् ॥ [1575]
 सोऽन्तरिक्षास्त्रमुत्स्य विधूय महतीं गदाम् ।
 नासत्योपरि चिक्षेप गिरिशूद्रोपमां बली ॥
 गदयामिहतः सोऽश्वी लक्त्वा शूलमनुत्तमम् ।
 प्रयावः सहसा तत्र यत्र युष्यति वारवः ॥

पराजित्य तु सभामं सोऽश्विनं भीमविक्रमम् । [1580]
 जयश्रिया सेव्यमानो धृपो युद्धे व्यदक्षित ।
 Colophon
 तत्रैव तु महायुद्धे रणाजिर्वैपसत्तम ।
 युष्यते सह दैत्येन एकचक्षेण पीमता ॥
 प्रच्छाद्य रथपथानमुत्क्रोशन्त महारथम् ।
 एकचक्रस्य सैन्यं तच्छरवर्षैर्वाभिरत् ॥ [1585]
 महासुरा महारीषीं महापट्टस्योद्युधिनः ।
 शूलानि च भुशुण्डीश्व क्षिपन्ति स्म महारणे ॥
 तच्छूलवर्षं सुमहद्द्रदाक्षिसमाकुलम् ।
 अश्विनं दितिर्त्रैकुंठं दुर्निवार्यं चराचरैः ॥
 अन्योन्यमभ्यवर्षन्त देवानुरागणा युधि । [1590]

विष्याथ सुरमगण, Ms. 'यानुरमगण (for ') — N₁ om line 1568 — (J 1868) Ks बाणैर (for शरैर) B Ts G₁ s. Ms. s वृत्र परमकोपन (for ') — (L. 1569) Ts. s G₁ s. Ms. s योगेन (for बलवान्) — Ds Ms om line 1570 — (L. 1570) B₁ s Ts G₁ s गदा भीमाम् (for महारीषीं) V₁ s Ds शरम्, D₁ s G₁ Ms सय (for अश्वि) — (L. 1571) Ds L₁ s G₁ s अश्विनो (for ') Ts G₁ s s हनुत्, Ms. s [अ]गच्छत् (for [अ]गम्य) Ds Ms s om lines 1571^a-1575^a Ts G₁ s s सामाच्छत्रसुरोत्तम (for ') — (L. 1572) N₁ महा (for तत) Ks Ds अश्वी, Ds अश्वि (for अश्वी) Ts महा (for तत) Ks Ds अश्वी, Ds अश्वि (for अश्वी) G₁ s s अश्वी स विपुलोष्णयम् (Ts 'य' (for ') — G₁ om lines 1573-1575 — (L. 1573) B₁ s Ts s G₁ s s प्राहिणोद् (for प्राञ्जजद्) N₁ सहसा लौमवाहिनीम्, B Ds सहसा (B₁ समरे) रो (B₁ लो) महर्षणम् D₁ स सदसामितविक्रम, D₁ सदारोपमवि, D₁ समरे हरिवि, Ts G₁ s सहसा शोढां Ts 'म' व्यापिनम्, G₁ सहसा लोढवादिनाम् (for ') — (L. 1574) Ts L₁ s s तत्र (for अहस्ता) — (L. 1575) K₁ N₁ s Ds [अ]भ्यर्ष्य, Ks Ds [अ]भ्यर्ष्य, Ks B₁ s Ds [अ]भ्यर्ष्य, V₁ Ts G₁ [अ]गच्छत्, V₁ Ds [अ]भ्यर्ष्य, B [अ]भ्यर्ष्य, Ds [अ]भ्यर्ष्य, Ts G₁ [अ]भ्यर्ष्य, G₁ हनुत् (for अश्वी) — (L. 1576) V₁ B₁ Ds जगतीश (for अश्विनाम्) Ts s G₁ s Ms s सोऽन्तरिक्षामवयुष्य (for ') Ts G₁ s s Ms s सहसा (for महती) — (L. 1577) K₁ V₁ B₁ s G₁ s Ms s नापयोपरि, Ds रथाय म (for 'त्योपरि) Ks गदाम् (for बली) Ds s यज्ञपापं Ds मेरुदृष्टीं जनां बली (for ') — (L. 1578) K₁ s s N₁ s Ts G₁ सोऽश्वी, B₁ s स्याश्वी, Ds सोऽश्व, G₁ यानम्, Ms s व्यधी सोऽश्वि, B₁ s स्याश्वी, Ds सोऽश्व, G₁ यानम्, Ms s व्यधी (for सोऽश्वी) Ts यदयामिहतौ आश्वी (for ') — (L.

1579) B Ts s G₁ s Ms s प्रथमो (for प्रयाज) B Ts G₁ s s Ms s [अ]युष्यत् (for युष्यति) — (L. 1580) Ks परिश्रय्य (for पराजित) K₁ N₁ s V₁ s Dn D₁ s s Ts अश्विन (for सोऽश्विन) G₁ विक्रम (for 'मम्) — (L. 1581) Ts म-दमानो, Ts G₁ s s Ms s दीप्य' (for क्षेप) Ts उपस्थित (for व्यव')

Colophon — Mention of the Epic Ks Dn Ds D₁ s — Mention of Akila V₁ s B Dn Ds D₁ s s — Sub parvan K V₁ s B Dn Ds D₁ s s वामनम्; Ts G₁ Ms s वामनप्रादुर्भाय — Adhy name N₁ V₁ B₁ देवासुरसंग्राम, B₁ Ds D₁ देवासुरयुद्धम्, Ts बलिपुत्रम्; G₁ अश्विपुत्रयुद्धम्, — Adhy no Ks 29; V₁ 250; V₂ 243, B₁ 244, Dn 242, Ds 241, Ds 127; Ds 254; D₁ 234, Ts G₁ 30^a, Ts G₁ 30^b, G₁ s 310; Ms 20

(L. 1582) Ks V₁ s Ds रणादि, K₁ 'दिर; Ts s G₁ s Ms s शी (for 'दिर) — (L. 1583) V₁ Ts अयुष्यत् Ts G₁ s Ms s युयुधे (for युष्यते) — (L. 1584) Ts G₁ s Ms s सागं मु (for वयानम्) B₁ अश्विनोऽश्व; Ts G₁ सातोऽश्व (for अश्विनोऽश्व) Ks Ds महारथम्, Ks Ds D₁ s 'सुरम् N₁ 'वः; V₁ Ds 'वः, Dn: 'सुरे, G₁ 'जैवम्, G₁ 'दरे (for 'वम्) Ts G₁ s Ms s त समुदरे मारुते (for ') — (L. 1585) Ks. s D₁ s देवस्य (for 'वम्) — (L. 1586) Ks s Ds s महापाया; Ts 'व्या क्षेपं नम्) — (L. 1587) Ks s Ds s महावीर्यं — (L. 1588) Ks महा (for महा) V₁ स-म-रथम्, G₁ यश्वन्म् (for समाकुलम्) — (L. 1589) Ts (B₁ s B₁ श्विपं (for दुर्नि) — (L. 1590) Ks s G₁ s प्रथमवर्षः; Ks N₁ s

महाद्रिशिखराकारा वीर्यवन्तो महाबलाः ॥
 तुरगमाणां तु शतं तस्य युक्तं महारथे ।
 महासुरस्वरथेव हिरण्यकशिपोरुधि ॥
 तेषा च रणपातेन चक्रनेमिस्वनेन च ।
 तस्य चाणनिपातेश्च हता वै शतस्रः सुराः ॥ [1595]
 ततः स लघुभिश्चित्रैः शरैः सनतपर्वभिः ।
 आयुधानच्छिन्नकुण्डः शतशोऽथ सहस्रशः ॥
 वध्यमानाः शरैस्तीक्ष्णै रथद्विरदवाजिनः ।
 गमिताः प्रक्षय केचिद्भिर्दशैर्दानवा रणे ॥
 ततः प्रक्षीयमाणस्तापुत्प्रेक्ष्य च रिते सुताः । [1600]
 त्यक्त्वा प्राणान्प्रयवर्तन्त प्रगृहीतवरायुधाः ॥
 ते दिशो विदिशश्चैव प्रतिरथ्य प्रहारिणः ।
 अभ्यन्नत्रिदितैः शस्त्रैर्देवान्चित्सुता रणे ॥
 रणाजिर्ज्वलित घोर परम निगमतेसम् ।

सुमोक्षान् महाबाहुर्मयन्त नाम सयुगे ॥ [1605]
 ततः शस्त्राणि शूलानि निशितानि सहस्रशः ।
 अस्त्रवीर्येण महता दितिजः सप्रचिच्छिदे ॥
 छित्त्वा शूलञ्च तान्सर्गानैरुचक्रो महासुरः ।
 अभ्यविध्यत त साध्यं दशभिर्मिशितैः शरैः ॥
 अस्त्रवेगं निहत्यैवं सोऽस्त्रैस्तस्यानुसैनिकान् । [1610]
 ज्वलितैरपरैः शर्मिस्तानविध्यत्सहस्रशः ॥
 तेषा छिन्नानि गामानि विचूजन्ति स कोणितम् ।
 प्रापृवीपातिवृष्टानि वृहन्नानि धरणीभूतान् ॥
 इन्द्राशनिसमस्पर्शैरेवद्विरजिह्वारैः ।
 दितिजेः काश्यमानास्तौ वित्रेसुः सुरसत्तमाः ॥ [1615]
 एरुचक्रो रणे तिष्ठन्नपश्यद्गजयुथपान् ।
 धराभरणनिर्हादान्समुद्रसमनिस्त्वान् ॥
 मत्तान्मुविहितान्दन्तान्महामात्रैरधिष्ठितान् ।

V₁ s D₁s D₂s D₃ s T₁ अभिवर्तं (D₂ 'धे' ज्ते D₁s
 कतिवर्तन्तं, D₂ कतिवुर्वन्तं (for अभयवर्तन्तं) — (L 1591)
 T₁ M₁ s महाद्रिशिखराकारैः (for ") — (L 1591) s M₁ s
 धैर्यवन्तो (for धीर्यं) N₁ G₁ M₁ महागणा, B D₁ s रथा,
 T₁ G₁ s M₁ यद्गणा (for महाबला) — (L 1592) B₁ s
 T₁ s G₁ s M₁ s शत शतास्तुरमाणा (B₁ s T₁ s अतुरमास
 (for ") B₁ T₁ G₁ M₁ s युक्ता (for युक्त) — (L 1593)
 D₁ महासुरस्य दिष्ये च (for ") — (L 1594) V₁ रथ
 (for चक्र) — (L 1595) K₁ s D₁s D₁ G₁ निपातेन
 (for 'दैश्र' D₂ विद्धा (for हता) — (L 1596) T₁ G₁ s
 M₁ s सैर्दशैः सुरेनारत् (for ") — (L 1597)
 K₁ s B₁ s D₁s D₁ s भा' K₂ सा'युधानि K₁ N₁ s V₁ s
 D₁ D₁ s T₁ G₁ s M₁ s सायुधान् (for भा' T₁ चीर (for
 कुट्ट) T₁ G₁ s सत्युपातर्धवज्जुट्ट (for ") — (L
 1598) V₁ G₁ युध्यमाना, M₁ वध्यमानै (for 'ना' T₁ G₁
 s M₁ s स्पन्दन्दिपचानि (for ") — T₁ om
 (hapl) lines 1600-1603 — (L 1600) T₁ G₁ s s
 M₁ सान्द्र (for तान्) K₁ s N₁ s V₁ s D₁ D₁ s T₁ G₁
 उपरैश्च, B D₁ D₁ s s M₁ s उपरथ्य, D₁ उपरैश्च च; D₂
 सरेथ्य तु (for उपरैश्च च) — (L 1601) K₁ G₁ s महा
 युधा, B₁ s शरामना (for शरायुधा) — (L 1602)
 D₁ प्रतिविदा, G₁ रूप्य (for रूप्य) — (L 1603) M₁ s
 विधि (for निमित्त) D₁ तीक्ष्णै (for शस्त्रैः) K₁ s N₁
 D₁ D₁ s G₁ देवा (for देवान्) K₁ s V₁ D₁ D₁ s
 G₁ s सुतान् (for सुता) D₁ शस्त्रैर्देवा रिते सुतान् (for ")

— (L 1604) K₁ T₁ G₁ s s M₁ s रणाणि (for 'तिर'
 — (L 1605) D₁ सघनान् T₁ मर्दंनं (for मघन) — (L
 1066) G₁ M₁ s सतोऽस्त्राः M₁ 'यत्सत्ता' शूलानि (for ")
 K₁ s D₁ निर्मितानि, T₁ G₁ निहं (for निशि) — (L
 1607) D₁ शस्त्र, T₁ G₁ कति (for कच्छ) K₁ D₁ प्रति
 (for सप्त) — B₁ om lines 1608-1611 — (L 1608)
 Bom Poona eds G(=d) शूलैः (for शूलोश्च) — (L
 1609) B₁ s T₁ G₁ प्रत्यविष्यत् त साध्यं, V₁ अभिविध्यत्स
 त सान्द्र, G₁ M₁ कति (M₁ 'त्य'विष्यत्स त साध्यं (for
 ") — (L 1610) V₁ अस्त्रवेगैर्निहत्यैव; G₁ s 'नेन हत्यैव'
 (for ") V₁ शस्त्रैस् (for शोस्त्रैस्) T₁ विषयाध (for
 तस्यानु) — (L 1611) D₁ तीक्ष्णैस्, D₁ शीघ्र (for
 तीक्ष्णैस्) V₁ विषयाध (for अविष्यत्) T₁ G₁ सानविष्यत्
 सर्वथा (for ") — (L 1612) T₁ s निश्चानि (for छि')
 T₁ प्रवर्तन्ति, T₁ G₁ s M₁ s प्रवर्तन्ति (for विचूजन्ति)
 — (L 1613) B₁ D₁ G₁ s M₁ s [अ]भिष्टुष्टानि, D₁ [अ]ति
 तु' (for [अ]भिष्टु') — (L 1614) T₁ G₁ s s M₁ s
 इन्द्रायुध (for 'दानि' K₁ s N₁ D₁ D₁ s निपतद्विः
 K₁ V₁ D₁ D₁ s जित्त्वं (for वेगवत्) — (L 1615) N₁
 B D₁ D₁ T₁ s G₁ s M₁ s कश्यमानान् (for कश्यं'
 D₁ विचेरु (for वित्रेसु) — (L 1616) N₁ युक्कच्छश
 पश्यत् (for ") K₁ D₁ युथपान् (for 'पान्) — (L
 1617) N₁ s V₁ B D₁ D₁ D₁ s सन (for 'सम) K₁
 समुद्रमभिस्त्वान्; D₁ स्वमतश्चिन्ता (for ") — (L
 1618) B₁ s T₁ G₁ सुकल्पितान् (for सुविहि') — (L

ततस्ते दृष्टुर्धारा दीप्यमानं महासुरम् ।
 रश्मिपद्ममिवोद्यन्तं स्वतेजोरश्मिमालिनम् ॥
 समामस्यं महावेगं महासत्त्वं महाबलम् ।
 महामतिं महोत्साहं महाकायं महासुरम् ॥ [1650]
 तं समीक्ष्य महायोयं दिक्षु सर्वास्त्वस्थितम् ।
 तवः प्रहरणैरैरभिपेतुः समन्ततः ॥
 तस्य सर्वायसास्तीक्ष्णयाः क्षराः पीतमुष्याः शिताः ।
 शिरस्त्रिप्रतीकाद्ये मृगन्यायेन पातिताः ॥
 वैश्व मग्नभिराविष्टः श्रेयः क्षिरसि चार्पितैः । [1655]
 उत्पत्ता तदा ज्योत्स्नि दिशो दक्ष विनादयन् ॥
 ततस्तं त्रिदशो वीरः सरथः सज्यकामुकः ।
 अनुबन्नाज सहृष्टः स्यं तदा स महाबलः ॥
 असुरं छाद्यामास तं ज्योत्स्नि शरदृष्टिभिः ।
 शृष्टिमानिन जीमूतो निदाघान्ते धराधरम् ॥ [1660]
 अर्शमानस्तन्नेन मृगन्यायेन दानवः ।
 चकार निनदं घोरमन्वरे जलदौ यथा ॥

स दूरं सहस्रोत्पत्य मृगन्याधरथं प्रति ।
 निपपात महावेगः पक्षवान्वि गिरियंथा ॥
 यमञ्ज च ततो दैत्यो भूभेपाकूदरं रथम् । [1665]
 मृगन्याधः परित्यज्य स्थितो भूमौ महाबलः ॥
 विरथं प्रेक्ष्य रुद्रं तु तस्य पारिपदाः शुभाः ।
 उत्थित्वा धोरच्छास्त्रा ज्योत्स्नि मुद्ररपाणयः ॥
 स तु तैः सहस्रोत्थाय विष्टितो विमलेऽन्वरे ।
 मुद्रैरर्दितो भूमिपुङ्खः परशुभिर्नया ॥ [1670]
 तेषा वेगवतां वेगं निहत्य स महासुरः ।
 निपपात पुनर्भूमौ सुपर्णसमविग्रमः ॥
 स सालयूक्षमुत्पाद्य महागार्जं महाबलः ।
 सर्वाण्यारिपदान्स्वये सूद्यामास दानवः ॥
 स वैश्विनवदेहस्तु रथिरीधपरिभुलः । [1675]
 शुशुभे दाननभेष्टो बालत्पूरं ज्योदितः ॥
 अर्धोत्पाद्य गिरे शृङ्गं समृगन्यालपादपम् ।
 जघान तान्यारिपदान्मगरे दानवेष्वरः ॥

eds G(ed) दृष्टुन्ते ततो धारा (for *) K₁ s D₄ s G₁
 दीप्यमाना (for 'न') — D₄ om (hapl) lines 1648-
 1650 — (L 1648) G₁ s रश्मिमल समुपन्त (for *).
 — (L 1649) B₁ T₁ s G₁ s M₁ s महाबाहु, G₁ s 'कायं'
 (for 'वेगं') T₁ s G₁ s महाकायं, G₁ s 'बाहु' (for 'मरुवं')
 — (L 1650) V₁ महाकायं, T₁ G₁ s M₁ s महावीर्यं (for
 महोरसाह) V₁ महाबलम्, B T₁ s G₁ s M₁ s 'रथम्'
 (for 'सुरम्') — (L 1651) h₁ महासत्त्वं, T₁ 'मार्गं, T₁
 G₁ s M₁ s 'बाहु, G₁ s 'बाहु' (for 'संघ') — (L 1652)
 T₁ G₁ s विनिष्येत् (for 'जमिपेतु') — (L 1653) B₁ s G₁
 पीताः (for 'सीङ्गा-') B₁ s T₁ G₁ सीङ्गा (for 'पीता')
 — (L 1654) D₁ s मृगन्याये निपातिता (for *) — (L
 1655) N₁ B T₁ s G₁ s M₁ s हेतर्वित्तैः समाविष्ट (T₁
 'सः') (for *) N₁ B T₁ s G₁ s M₁ s दानवा- (for
 चार्पितैः) — (L 1656) B D₁ ज्योत्स्नि (for 'ज्योत्स्नि') D₁
 विजीकयन् (for 'विनाद') — for line 1658, T₁ G₁ s
 M₁ s subst.

100** अथर्वश्रितिसंकायं वेगवान्स महाबलः ।

— G₁ om (hapl.) lines 1639-1666 — (L 1660) D₁
 धारत्त्वः, T₁ G₁ s महीधरन् (for 'धर') — (L 1662)
 D₁ कदने (for 'विन्द') K₁ D₁ s सन्ने (for 'अन्वरे')
 — (L 1663) K₁ s [उ]पत्य (for [उ]त्पत्य). B₁ s D₁ T₁

G₁ s रथेऽसुर (for 'रथं प्रति') K₁ s त बले बळिनं वरः, K₁
 रथं यम्भूमहाबल (sio), T₁ G₁ s M₁ s मृगन्याधे रणेऽसुर (for
 *) — h₁ s om lines 1664-1665, — (L 1664) Bom
 Poona eds G(ed) पक्षवाधैरु (for 'वान्वै'). B₁ s D₁ s T₁
 G₁ s पक्षवानिव यत्तं (for *). — (L 1665) D₁ यत्ततो (for
 च ततो) D₁ महाभोगेण वृषाम् (for *). — T₁ om, lines
 1667-1671. — (L 1667) D₁ स तस्य पारिपदास्तुम् (for
 *). — (L 1668) B₁ मोघ, D₁ रोप (for 'चोर-') B₁
 Cal ed उत्थिता रोपताक्राक्षा (for *) — (L 1669) T₁
 G₁ s M₁ s तत्र (for 'तु तं') D₁ तत्रने सहसा दैत्य (for
 *) K₁ N₁ B₁ D₁ D₁ s T₁ G₁ s वेष्टितोः K₁ s D₁
 विष्टितो, D₁ उत्थिते, G₁ प्रविष्टो (for 'विष्टितो'). K₁ D₁
 रथे (for 'अन्वरे') — (L 1670) T₁ V₁ धारितो (for
 अर्दितो) — (L 1671) D₁ ज्ञापयता (for 'वेगवतां') B₁ D₁
 Cal ed वेतात् (for 'वेत्') G₁ निपत्य (for 'निहत्य'). N₁
 G₁ M₁ s महाबल- Bom Poona eds 'रथ (for 'सुर-')
 T₁ G₁ s निवृत्त सहसा स, G₁ 'रथ तरसा बली (for *).
 — (L 1672) D₁ महात्तः, T₁ G₁ s तदा (for 'पुनर-')
 — (L 1673) K₁ धारिः, N₁ T₁ (T₁ s M₁ s ताक- (for
 साज) — (L 1674) D₁ स पार्वरात् (for 'पारिपदा-')
 T₁ G₁ s M₁ s अर्द्यामास (for 'सूर-') — (L 1675)
 D₁ विवृत्तः, D₁ विवृत्तः, T₁ G₁ s M₁ s विवृत्त- (for 'विषय-')

बलं तदवशेष स नाशयामास वीर्यवान् ॥ [1680]
 अश्वैरश्वान्गजैर्नागान्घोषान्घोषे रथान्नरैः ।
 दानवः सूदयामास युगान्तेऽन्तकवत्प्रजाः ॥
 हतैरश्वैश्च नागैश्च भद्राक्षैश्च महारथैः ।
 त्रिदशैश्चाभवद्भूमी रुद्रमार्गा समन्ततः ॥
 एवंबलः स दैत्येन्द्रो मृगन्याषधश्च वीर्यवान् । [1685]
 युधि प्रयुद्धौ बलिनीं प्रभिन्नाविव धारणौ ॥
 तत्रैव युध्यते रुद्रो द्वितीयो राहुणा सह ।
 विश्रुतस्त्रियु लोकेषु क्रोधात्सा अज एकवान् ॥
 तत्तदा सुमहद्युद्धं तुमुल लोमहर्षणम् ।
 आसीत्प्रतिभय रौद्र वीराणा जयमिच्छताम् ॥ [1690]
 देवदानवदेहेस्तु दुस्तरा केशशाङ्कुल ।
 शरीरसधातवहा प्रसूता लोहितापगा ॥

Gs स तैर्विद्धतवेगसु (for °) — (L 1677) Ks व्याघ्र (for व्याल) T1 Gs स मृगन्याषपस्य पार्श्वत (hypermetric) (for °) — (L 1679) B1 Bom Poona eds G(ed) तत्रैरेषु च श्लेषे, Gs 'स्तेष्वपसकेषु Ms : 'स्तेष्ववसि (Ms 'स क्तिषु (for °) Ds सुमहापावदेषु वै (for °) — (L 1680) Ks : दानव (for वीरवान्) — Ks Ds : om line 1681 — (L 1681) Ks Ds अथ (for अथान्) — (L 1682) T1 Gs : s Ms : मदयामास (for सूद) T1 Gs s-s Ms : कालवत् (for अन्तकवत्) Ds : प्रयु (for प्रजा) — (L 1683) B1 Ds भद्राक्षैश्च, Gs भद्रैश्चैव (for भद्राक्षैश्च) — (L 1685) V1 Ds : Gs प्रवबल, B1 बलैश्च (for बल) — (L 1686) K1 : Dn Ds तौ तु (for युधि) N1 V1 Ds G1 Ms प्रयुद्धौ (for प्रयुद्धौ) T1 Gs : मत्ताविव च धारणौ (for °) — Before line 1687, K1 : Ds : ins वैशापायन उवाच — (L 1687) Gs रौद्रो (for रुद्रो) — (L 1688) Gs विरयात् (for विश्रुतस्य) Ds सक्रो धात्मा अजैकपात् (for °) — (L 1689) Gs तदभूत् Bom Poona eds G(ed) तदथा (for तत्तदा) N1 B1 : Ds T1 : G1 : s Ms : तदभूत्तुमुल युद्ध (for °) N1 B1 : Ds T1 : G1 : s Ms : सुमहत् (for तुमुल) — (L 1690) Dn घोर (for रौद्र) — After line 1690, Ks : ins an addl oolophon [Sub parvan Ks वामनम् — Adhy no Ks 30]

— (L 1692) V1 T1 प्रसूता, Ds प्रसूता (for प्रसूता) V1 : T1 G1 s-s क्षोणितापगा (for लोहि) — (L 1693)

राहु शतमुख युद्धं शशुसेन्यावदारणम् ॥
 तस्य काञ्चनचित्राङ्गं रथं साधु ससारयिम्
 जघान समरे श्रीमान्कुडो दैत्यस्य सायकैः
 तस्य पारिपदस्त्वैको रथशक्त्या महाबलः ।
 विभेद समरे हृष्टो दानव त स्तान्तावरे ।
 स भिन्नगात्रो रुद्रेण तथा पारिपदेरपि ॥
 रुद्रस्य रथमाया-त स राहुर्दानवोत्तमः ।
 प्रममाथ तलेनाशु सहसा क्रोधमूर्छितः ॥
 भिन्नगात्रः शरैस्तीक्ष्णै रुद्रेणमिततेजसा ।
 रुद्रपारिपदान्सर्वात्रिजघान महासुरः ॥
 सृजन्त शरवपाणि दानव घोरदर्शनम् ।
 विभेद समरे रुद्रः शरैः सन्तपर्वभिः ॥
 चर्तमाने महाघोरे समामे लोमहर्षणे ।

Bs Ds निजघान (for अत्) N1 Bs Ds T1 : G1 : [असुर (for [अ]थ स) G1 : रुद्रो रुद्रगतिं प्रमा — (L 1694) Ks : Dn सहये (for युद्धे) Bom eds G(ed) निवारणम् (for विदा) — (L 1 G1 s-s Ms : रघ्ना (for तस्य) Ks : दिव्य (fo — (L 1696) V1 : T1 G1 : s Ms : जीमान् (f T1 G1 : रुद्रस्य, Gs Ms : रुद्र स (for दैत्यस्य) 1697) Dn : Ds T1 रु- (for रथ) — (L 1 रुद्रो (for हृष्टो) — (L 1700) B1 T1 G1 : धार सायान्त Ki-s B1 : Ds : T1 : G1 : s Ms : सत्तम (for °) — (L 1701) K1 च सत्वेन, बलेनाशु, Ds तु तेनाशु (for तलेनाशु) — T1 G1 om line 1702 — (L 1705) Bom ed G(गात्र, Poona ed 'नाय (for 'गात्र) — After line Ks Ds : ins

101* मेरुं सूर्यं इवाशुभिः ।

हृदैर्दानवमुत्स्येत्

B1 : Ds स रुद्रमनितोत्स्यम् (for °) — (L 170 T1 G1 : s Ms : जघानाशुपराक्रम (for °) — 1 G(ed) om lines 1704-1705 — (L 1705 विश्लेद (for विभेद) Ks om (hapl) lines 1705 T1 : G1 : Ms : om lines 1706 1707 V1 1706 — (L 1706) N1 B1 Ds तथा रौद्रः रौद्र (for 'घोरि) Ks तुमुल (for सत्तम) K1 स्यावरज्जने (for °) — (L 1707) K1 Ds :

तन्मतेष्ववमन्नेषु महापारिपदेयु वै ।
 वलं तद्वशेषं स नाशयामास वीर्यवान् ॥ [1680]
 अत्रैरधान्गजैर्नागान्घोषान्घोषे रथान्धैः ।
 दानवः सूदयामास युगान्तेऽन्तकयत्प्रजाः ॥
 हतैरश्वैश्च नागैश्च भद्राक्षैश्च महारथैः ।
 त्रिदशैश्चाभवद्भूमौ रुद्रमार्गा समन्ततः ॥
 एवंवलः स द्वैत्येन्द्रो भृगव्याश्रय वीर्यवान् । [1685]
 युधि प्रयुद्धौ बलिनौ प्रभिन्नाविव वारणौ ॥
 तत्रैव युष्यते रद्री द्वितीयो राहुणा सह ।
 विधुतस्त्रिषु लोकेषु क्रोधात्मा अज एकपात् ॥
 तत्तदा सुमहसुद्धं तुमुलं लोमहर्षणम् ।
 आसीत्प्रतिभयं वीरं वीराणां जयनिच्छताम् ॥ [1690]
 देवदानवदेहैस्तु दुस्तरा केशशाडूला ।
 शरीरसंचातवद्वा प्रस्ता लोहिवापगा ॥

आजपानाथ संकुद्धो रुद्रो रीद्राकृतिः प्रभुः ।
 राहु शतमुक्त्वा युद्धे शत्रुसैन्यविदारणम् ॥
 तस्य काञ्चनचित्राङ्गं रथ साधं ससायिम् । [1695]
 जपान समरे श्रीमान्कुद्धो दैत्यस्य सायकैः ॥
 तस्य पारिपदस्त्वेको रथशक्या महाबलः ।
 विभेद समरे हृष्टो दानवं तं खनातरे ।
 स भिन्नगात्रो रुद्रेण तथा पारिपदैरपि ॥
 रुद्रस्य रथमायातं स राहुर्दानवोत्तमः । [1700]
 प्रसमाथ तलेनाशु सहसा क्रोधमूर्च्छितः ॥
 भिन्नगात्रः शरैस्तीक्ष्णै र्रेणामिततेजसः ।
 रुद्रपारिपदासर्वाभिजघान महासुरः ॥
 सृजन्त शरवपाणि दानवं घोरदर्शनम् ।
 विभेद समरे रुद्रः शरैः सनतपर्वभिः ॥ [1705]
 वर्तमाने महाघोरे सप्रामे लोमहर्षणे ।

Gs स तैविहल्येगस्तु (for °) — (L 1677) Ks व्याघ्र (for व्याल) Tt Gs स सुगन्धापस्य पार्श्वत (hypermetris) (for °) — (L 1679) B: Bom Poona eds G(ed) वरस्तेषु च लभेयु, Gs 'स्तेष्ववसि' Ms 'स जेयु' (for °) Ds सुमहापारिपदेयु वै (for °) — (L 1680) Ks s दानव (for वीर्यवान्) — Ks Ds s om line 1681 — (L 1681) Ks Ds मथ (for मथान्) — (L 1682) Tt Gs s Ms s मर्दयामास (for सूद) Tt Gs s Ms s कालवत् (for अन्तकवत्) Ds s प्रभु (for प्रजा) — (L 1683) Bs Ds महोपैश्व, Gs महैश्व (for भद्राक्षैश्च) — (L 1685) Vt Ds s Gs एवबल, Bt बलेश्च (for बल) — (L 1686) Ks s Dn Ds सौ तु (for युधि) Nt Vt Ds Gs Ms प्रयुद्धौ (for प्रयुद्धौ) Tt Gs s मत्ताविव च वारणौ (for °) — Before line 1687, Ks s Ds ins वैवापयव उवाच — (L 1687) Gs रीद्रो (for रुद्रो) — (L 1688) Gs विरयातम् (for विधुतवत्) Ds सको धारमा कलैकपात् (for °) — (L 1689) Gs तदभुत्, Bom Poona eds G(ed) तत्तथा (for तत्तदा) Nt Bt s Ds Tt s Gt s Ms s नदभुत्तुमुल युद्ध (for °) Nt Bt s Ds Tt s Gt s Ms s सुमहत् (for तुमुलं) — (L 1690) Dn घोरं (for रीद्र) — After line 1690, Ks ins an add colophon [Sub parva Ks वामनम् — Adhy no Ks 30]

— (L 1692) Vt Tt प्रस्ता, Ds प्रस्ता (for प्रस्ता) Vt s Tt Gs s- इतिनापगा (for लोहि) — (L 1693)

Bs Ds निजघान (for 'घा') Nt Bs Ds Tt s Gt s s Ms s [स]सुर (for [स]स) Gt s रुद्रो रुद्रगति प्रभो (for °) — (L 1694) Ks s Dn संरेरे (for युद्धे) Bom Poona eds G(ed) निवारणम् (for विदा) — (L 1695) Tt Gt s- Ms s दग्धु (for तस्य) Ks s त्रिपं (for साध) — (L 1696) Vt s Tt Gt s s Ms s चीत्तात् (for शी). Tt Gs s रुद्रस्य, Gt Ms s रुद्र स (for दैत्यस्य) — (L 1697) Dns Dst Tt वार (for रथ) — (L 1698) Ds एतो (for हृष्टो) — (L 1700) Bt Tt Gt s कात्याय (for भायान) Ks s Bt s Ds s Gt s- Ms s राहुर्दानव-सलम (for °) — (L 1701) Kt च तत्वेन, Ms s Nt इतेनाशु, Ds तु तेनाशु (for तलेनाशु) — Tt Gt s s Ms s om line 1702 — (L 1702) Bom ed G(ed) मित्र गार्त, Poona ed 'वाप (for 'गात्र) — After line 1702, Ks Ds ins

101* नरं सूर्यं इवाशुभि ।

हृदैर्दानवसुरैस्तु

Bt s Ds स रुद्रमविलौकितम् (for °) — (L 1703) B Ds Tt Gt s s Ms s जघानाशुपराक्रम (for °) — Bom ed G(ed) om lines 1704-1705 — (L 1705) Vt Ds चिच्छेद (for विभेद) Ks om (hapl) lines 1705-1706, Tt s Gt s s Ms s om lines 1706-1707 Vt om line 1706 — (L 1706) Nt Bt Ds तथा रीद्रे, Bs महा-रीद्र (for 'घोर) Ks तुमुले (for सप्रामे) Kt Ds नष्टे स्वायत्तजन्मे (for °) — (L 1707) Ks Ds s रथिर्वाप-

रुधिरौघा महावेगा महानघः प्रमुस्तुतुः ॥
 दाननः समरे रुद्र नीलाञ्जनचयोपमः ।
 निर्दिभेद शरैस्तीक्ष्णैर्मरुं मूयं इन्नांशुभिः ॥
 हतेर्दानवमुल्लेख्य शक्तिशूलपरश्वधैः । [1710]
 पतितैः पर्वताभैश्च दानवैः कामरूपिभिः ॥
 वर्तमाने महाघोरे सत्रामे लोहमर्षणे ।
 महाभेरीसृदङ्गानां षण्णयाना च निखनैः ॥
 क्षण्वेषुस्वनोन्मिथः सवभूताद्गतोपमः ।
 हवाना खनता तत्र दैत्यानां चापि निखनैः । [1715]
 सुराणामसुराणा च सवभूव महाखनः ॥

तुंगमल्लुरोत्तीर्णं रथनेमिसमुद्धतम् ।
 रथोप मार्गं योधाना चक्षुषि च परारजः ॥
 शक्यपुत्रोपहारा सा तत्रासीत्पुद्गमेदिनी ।
 हुदंशां दुर्विगाहा च मासद्योगितकर्दमा ॥ [1720]
 भ्रमैः रत्नगंदाभिश्च शक्तितोमरपट्टिरे ।
 अपविद्धैश्च भ्रमैश्च रथैः सामामिकैर्द्वैतैः ॥
 विहतेः सुहृदभैस्तेस्तया त्रिदशदानवैः ।
 चक्राश्रयगुणशैश्च भ्रमैरयनिपानितैः ।
 धूम्रयायोपन घोरे पिशिताशनसकुलम् ॥ [1725]
 वसेतुश्च क्वन्धानि दिक्षु सर्वास्तु समुगे ।

V₁ s B₂ D₁ 'तेदा' (for 'रौघा') N₁: रुधिरौघपरिच्छदा, B₂ D₂ 'घप्रवाहिन्यो' (for *) — (L 1708) K₁ N₂ B₂ s D₁—
 T s G₁ s— चयोपमम्; N₁: 'दे' (for 'म') — (L 1709)
 T₁ प्रविभेद शरीरैरे' (for *) G₁ घनं, M₂ s मेघं (for
 मेघं) — D₂ om lines 1710-1711 — (L 1710) D₂
 शरकनि- (for शक्तिशूल) — (L 1711) K₁ शरयुधैः, T₂
 G₁ s s M₂ s मिहते (for पतितैः) D₂ पर्वताभैश्च रौद्रैश्च
 (for *) T₁ s G₁ s s M₂ s राक्षसै (for दानवैः)
 — After line 1711 T₁ s s M₂ s ins

102** तत स रुद्र समरे मुष्टिनाभिहलकदा ।
 पपात मरथ साध सुराहृ ह्व भूतले ॥

— After the above T₁ s G₁ s M₂ s ins. an addl
 colophon [Sub parcaan T₂ G₁ M₂ s वामनप्रादुर्भाव
 — Adhy name C₁ चक्रमाप्यवल्गुमृगव्याघराहृद्वपृक्पाहृद्व
 वृचम् — Athy no T₁ G₁ 309, G₁ 350, G₂ s 311,
 M₂ 21]

— K₁— om line 1712 — (L 1712) T₂ G₁ s s M₂ s
 तथा रौद्रे, G₂ महाराद्र (for 'घोरे') — After line 1712,
 K₁— D₂ D₂ s ins

103** विरेकस्ते तदा दैत्या पुम्पिता इव किञ्चुका ।
 While, T₁ s G₁ s s M₂ s ins after line 1712

104** रुधिरौघा महावेगा महानघ प्रमुस्तुतुः ।

[T₂ रुधिरौघा (for 'रौघा') T₁ G₂ रुधिरौघप्रवाहिन्यो (for
 *)]

— (L 1714) K₁ s D₂—स्वनोन्मिथै (for 'अ') B₂ s D₂
 T₂ G₁ s s M₂ s दङ्गाना पट्टधाना च (for *) B₂ s D₂ महा
 खन (for [अ]द्गतोपम) T₁ G₂ क्वन्पु सुमहाखन, T₂ G₁ s
 M₂ s सवभूतुमहाखनता (for *) — (L 1715) K₁ V₁ s
 D₂ खनता (for खं) B₂ s D₂ T₁ s G₁ s s M₂ s हतानां
 ह्यवमानानां, B₂ 'ना खनमानानां, D₂ 'ना पवमानानां (for *)

— D₂ om (hapl) line 1716 — (L 1716) B₁ s D₂
 देवानां च तथा तत्र, B₂ सुराणां वष्यमानानां, T₁ s G₁ s—
 M₂ s नर्दतां त्रिदशानां च (for *) B₂ महाराणे (for 'खन') .
 B₂ s T₁ G₂ मुमुधे दारणो महान्, T₂ G₁ s s M₂ s समुयेश्च
 सुदारणम् (for *) — (J 1717) K₁ s N₁ V₁ D₂ 'सु
 (K₁—स्त्रीकीर्ण, D₂—सुरैर्गणैः, T₁—रथोत्तीर्ण (for 'सुरो')
 D₂ s T₂ G₁ s तुंगमल्लुरोत्तीर्ण (for *) . K₁ D₂ s खनोद्ध-
 तम्, K₂ खनोद्धवम्, K₃—समुद्धवम्, B₂ s D₂ G₂ समुद्ध
 वम्, D₁ इवोद्धवम्, T₂ G₁ s—समुद्रियवम् (for 'दलम्')
 — (L 1718) K₂ s चरमं, B₂ M₂ कर्षं, T₂ G₁ s M₂
 कर्ण, G₂ कर्मिन् (for मार्गं) T₁ G₂ चक्षुषां समरे रज, T₂
 G₁ s s M₂ s धनुषि च रजस्तु तन् (for *) . — (L 1719)
 K₁ N₁ V₁ D₂ D₂ मरु, D₁ मरु (for राक्ष) D₂ राक्ष
 मरुमैहारात्र, T₂ मरुपुत्रमद्रामाता, G₁ s शतपुत्रोकरामाता
 (for *) — After line 1719, K₁ ins

105** भाक्षीप्रतिमथ रौद्र वीराणा जयमिच्छताम् ॥

देवदानवदेहेस्तु दुस्तराम्भूतकोष्ठा ।

शरीरसहने रुदा प्रसूता लोहिता नदी ॥

— (L 1720) T₂ G₁ s दुस्तरा (for हुदंशां) D₂ शत्रु (for
 मास) — (L 1721) B₂ (marg) D₂ भ्रूहै (for भ्रमै) .
 — For line 1721, T₂ G₁ s s M₂ s subst.

106** भ्रमै खगमदाशक्तिमोमरासिपरश्वधै ।

— (L 1722) B D₂ D₂ शतलोच, D₂ प्रासैश्च; T₂ G₁ s s
 M₂ सहस्रा (for भ्रमैश्च) V₁ D₂ हृदयै, T₁ s G₁ s—M₂ s
 कपि (for हते) — (L 1724) K₂ s विरास्र (for
 चक्राक्ष) K₁ s N₂ D₂—सुरैस्त्वै (for राक्षसा) V₁ s D₂
 भ्रमैरे (for भ्रमैरे) K₂ s च रथ (for शक्ति) B₁ s
 (marg) s D₂ T₂ G₁ s s M₂ s भ्रमैरयनिपानि (for T₂ G₁ s
 'स्वि'र्णै (for *) — (L 1725) T₁ s G₁ s—M₂ s गोमा
 युवत् (T₁ 'रण'सकुलम् (for *) — After line 1725,

अन्योन्यद्वयैराणां देव्यानां जयगृह्णिनाम् ।
 संप्रहारस्तदा युद्धे वर्ततेऽतिभयंकरः ॥
 सैन्यानां संप्रयुक्तानां शूराणामनिवर्तिनाम् ।
 अजस्र चैकपादस्य राहोश्चैव महात्मनः ॥ [1730]
 तेषां तु तत्र पतनां क्रुदानामतिनिस्वनः ।
 उद्वर्त इव भूतानां समुद्राणां च सुध्रुवे ॥
 वनैरक्षु सुधूमाक्षः श्रीमान्द्रो सुनीश्वरः ।
 विभेद केशिनं शक्त्या गदापट्टिसशालधृक् ॥
 नानाप्रहरणा घोटा भीमाक्षा भीमदर्शनाः । [1735]
 निपेतु रुद्रदयिता महापारिपदास्तदा ॥
 रथमास्थाय च श्रीमांस्तपाक्षन्नकुण्डलः ।
 दानवैः सञ्चतः केपी युध्यते युधि दुर्जयैः ॥

तस्य सपामशौण्डस्य संप्रामाप्ते युयुत्सवः ।
 निपेतुरुग्रवीर्यस्य ज्वाला हि प्रसृता सुस्नात् ॥ [1740]
 स तु सिंहाश्रितस्त्वन्धः शार्दूलसमविव्रजः ।
 महाजलदसंकाशो गृदन्नध्यनिस्वन ॥
 तस्य निष्पतमानस्य दानवैः सञ्चतस्य वै ।
 यभूय सुमहानादः क्षोभयन्नितिवं तदा ॥
 तेन गन्धेन विप्रस्ता त्रिदशानां सहायभूः । [1745]
 हुमशौलप्रहरणा योद्धुमेवाभ्यवर्तत ॥
 तेषां युद्धं महाघोरं सज्जहो लोमहर्षणम् ।
 देवदानवसयानां प्राणांस्त्यक्त्वा महाद्वे ॥
 सर्वे ह्यतिबलाः शूराः सर्वे पर्वतसनिभाः ।
 त्रिदशा दानवाश्चैव परस्परजिघासवः ॥ [1750]

T₁ १ G₁ १-३ M₁ १ 108

107** अष्टादीतिस्तद्व्याघ्रिण रथाक्षत्र हता विल ।
 नागा एव हता राजधरा सक्षय्य रूप ॥

— (L. 1727) K₁ असुराणां दुष्टगृह्णिनाम् (hypermetric),
 B₁ १ De T₁ १ G₁ १-३ M₁ १ शूराणां जयनिस्वताम् (for⁴)
 — (L. 1728) T₁ G₁ १ M₁ १ स संप्रहारस्तुम्, T₁ G₁ १
 प्रहारस्तुमुल सुर्वं (for⁴) T₁ G₁ १ प्रावर्तत भयंकर, T₁ G₁ १
 १ M₁ १ प्र (G₁ प्र) वर्तत महाद्वे (for⁴) — (L. 1729) K₁ १
 D₁ १ सु (for सु-) K₁ १ N₁ १ V₁ १ B₁ १ D₁ १ D₁ १
 D₁-२ युदानं (for युजानां) K₁ १ सैन्यानां सुयुक्तानां; B₁
 D₁ १ T₁ G₁ १-३ M₁ १ ससैन्यानां प्रयु (G₁ १ M₁ १ 'यु' ज्ञाताः
 T₁ १ सैन्यानां प्रतियुदानां (for⁴) — (L. 1730) T₁ G₁ १
 अजस्रपादस्य तदा (for⁴) — (L. 1731) D₁ T₁ १ G₁ १
 M₁ १ नगभिः (for तु तत्र) B₁ १ सैन्यानाम् (for युदा)
 T₁ १ G₁ १ M₁ १ सैन्यानामभिनिस्वन (T₁ १ सुध्रुवे); G₁
 सैन्यानामथ सुध्रुवे (for⁴) — B₁ om line 1732 — (L.
 1732) K₁ १ सयतं (for उद्वर्तं) B₁ १ Da D₁ १ T₁ १ G₁ १-३
 M₁ १ उद्वर्ततामस्तकानि (for⁴) B₁ १ De T₁ १ G₁ १ M₁ १
 इव स्वनः; T₁ G₁ १ इय ध्वनि (for च सुध्रुवे). — (L.
 1733) K₁ B₁ १ Da G₁ M₁ १ सुधूमाक्ष, K₁ स प्रसाधः
 V₁ महाकाश (for स धूमाक्ष) K₁ V₁ B₁ महापलः (for
 सुनीश्वरः) B₁ १ Da D₁ भीमो रदो महापलः, T₁ G₁ भीमो
 रदो महामुर (for⁴) — (L. 1734) T₁ G₁ १ M₁ १
 देवो विभेद घलेन (for⁴) N₁ D₁ वरिचः (for -वदितः)
 T₁ G₁ १ १ देवापट्टिसशुभि (for⁴) — (L. 1735) N₁
 V₁ सैन्यानां संप्रयुक्तानां V₁ १ का ज्ञा, B₁ १ D₁ T₁ G₁ १ १ M₁
 घोटा भागप्रणया (for⁴) K₁ B₁ om Poona eds G(ed) ins
 भीमाख्या (for 'हा) D₁ १ विप्रमा (for -दर्शना) — (L.

1736) V₁ सशिता (for दयिता) — (L. 1737) T₁ G₁-३
 M₁ १ भूय (for बुद्धरः) — (L. 1738) D₁ १ यु (for
 युधि) K₁ N₁ १ V₁ १ B₁ १ D₁ D₁ १ T₁ १ G₁ १-३ M₁ १
 दुर्जय (for 'यै) B₁ १ युप्यते युद्धजयं (for⁴) — (L.
 1739) K₁ V₁ D₁ १ M₁ १ संप्रामेय (for 'नामे) D₁ १ सपामे
 प्रयुयुक्तव (for⁴) — K₁ om (hapl) lines 1740-1739.
 — (L. 1740) K B₁ D₁ D₁ D₁ १ १ T₁ G₁ निपेतु (for
 निपेतुं) K₁ D₁ १ प्रतियुता; T₁ G₁ १ विपुला (for हि
 प्रसृता) N₁ १ V₁ D₁ D₁ ज्वाला (V₁ 'हा) प्रतियुता सुगपाः
 B D₁ D₁ ज्वाला (B₁ D₁ 'हा) प्रतियुता सुगपाः; T₁ G₁ १
 M₁ १ ज्वाला वै विपुलामुत्पादा; G₁ १ ज्वाला वै विपुलामुत्पादा
 (for⁴) — (L. 1741) K₁ १ सिंहापिच; N₁ १ V₁ T₁
 G₁ १ सिधुर्वम, D₁ M₁ १ सिहोषित; D₁ १ सिहनिभः (for
 सिंहाश्रित) — (L. 1742) K₁ १ B₁ १ D₁ १ D₁-सम
 (for ध्वनि) V₁ G₁ १-३ M₁ १ महापलद्विनिस्वन (for⁴).
 — V₁ om (hapl) lines 1744-1763 — (L. 1744)
 G₁ १ त्रिदशाक्ष (for त्रिदिवं); — (L. 1745) K₁ D₁
 T₁ १ G₁-३ M₁ १ रसानां; G₁ १ दीसानां (for त्रिप्रणा)
 K₁ १ दानवानां; D₁ १ देवतानां (for त्रिदशानां) — (L.
 1746) K₁-३ D₁ १ शीघ्र (for शोद्धुम्) K₁ D₁ T₁ १
 G₁ १-३ M₁ १ शोद्धुं समभिवर्तते (T₁ G₁ १) (for⁴).
 — After line 1746, B Ek m Poona eds G(ed) ins :

108** तेषां च देवदेवतानां सुयुक्तानां परस्परम् ।
 संनिपात सुगुणुतो रदो लोहमयापारः ॥
 — (L. 1747) T₁ १ G₁ १-३ M₁ १ सज्जहो भीमविव्रज (M₁ १
 'दत्तं) जम् (for⁴) — After l. 1749, B D₁ D₁ a. & ins. :
 109** सर्वे सयाः परविभेदः सर्वे सयानुषोचनाः ।
 [B-विपुल (for विप्रमा), D₁ १ ते सर्वे युद्धे (for⁴).]

विपकीर्णुमाः वेतुः शैला वज्रहता इव ॥

एवं तत्तुमुलं युद्धमभयलोमहर्षणम् ।

केशिनः सह क्रणेण तदद्भुतमियाभवत् ॥ [1785]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

वृषपर्वा तु दैत्येन्द्रो विश्वमद्भुतदर्शनम् ।

निष्कुम्भं योधयामास लोहितार्कसमद्युक्तिम् ॥

क्रोधमूर्छितवक्त्रस्तु धुन्वन्परमकार्मुकम् ।

ध्वजिनो प्रेक्ष्य शत्रूणां सारथिं स्वरितोऽब्रवीत् ॥

अत्रैव तावत्परित नयेम सारथे रथम् । [1790]

एते हि देवाः सहिता भ्रन्ति नः समरे बलम् ॥

एतामिहन्तुमिच्छामि समरश्लाघितो रणे ।

एनेहिं दानयानीकं कृतच्छिद्रमिदं महत् ॥

ततः प्रज्विताश्वेन रथेन रथिनां परः ।

अरीनभ्यदनेत्कुद्धः शरजलिर्महासुरः ॥ [1795]

न स्यात् देवताः शक्ताः किं पुनर्योद्धुमाद्दये ।

वृषपर्वाविनिर्भिन्नाः सर्वे एनामिदुद्भुतुः ॥

तामृत्युवशमापन्नान्यैवस्वतवशे गताम् ।

समीक्ष्य निहृताञ्छातीनवतरं महासुरः ॥

निष्कुम्भं वत्र तं दृष्ट्वा सर्वे ते त्रिदशोत्तमाः । [1800]

समेत्य सहिताः सर्वे नं हृतं पर्यजारयन् ॥

व्यारस्थितं च निष्कुम्भं त दृष्ट्वा त्रिदशोत्तमा ।

धमृधुर्वलनन्तो वै तस्वाछनल्लजेजसा ॥

वृषपर्वा तु शैलाभ निष्कुम्भं समरे शितम् ।

महेन्द्र इव धाराभिः शरवर्षैर्यान्वितम् ॥ [1805]

अचिन्तयित्वा तु शराञ्छारीरे पतितान्वहन् ।

— (L 1782) T₁ G₁ निहृता (for पीडिता) N₁ हता युधि सुदुर्जया, D₁ रज्जुपरिपदैलदा, D₂ ते रज्जुपरिपदा युधि (for *) — (L 1783) D₁ D₂ विष्कीर्णां सहसा वेतु (for *) — (L 1784) T₁ G₁ M₂ अभयद (for युमुल्ल) B₁ D₂ अभयदीमदर्शनम्, T₁ G₁ M₂ उभयो (T₁ G₁ युमुल्ल) रोमहर्षणम् (for *)

Colophon — Mention of the Epic K₁ D₁ D₂ — Mention of Akhila V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ S₁ S₂ S₃ S₄ S₅ S₆ S₇ S₈ S₉ S₁₀ S₁₁ S₁₂ S₁₃ S₁₄ S₁₅ S₁₆ S₁₇ S₁₈ S₁₉ S₂₀ S₂₁ S₂₂ S₂₃ S₂₄ S₂₅ S₂₆ S₂₇ S₂₈ S₂₉ S₃₀ S₃₁ S₃₂ S₃₃ S₃₄ S₃₅ S₃₆ S₃₇ S₃₈ S₃₉ S₄₀ S₄₁ S₄₂ S₄₃ S₄₄ S₄₅ S₄₆ S₄₇ S₄₈ S₄₉ S₅₀ S₅₁ S₅₂ S₅₃ S₅₄ S₅₅ S₅₆ S₅₇ S₅₈ S₅₉ S₆₀ S₆₁ S₆₂ S₆₃ S₆₄ S₆₅ S₆₆ S₆₇ S₆₈ S₆₉ S₇₀ S₇₁ S₇₂ S₇₃ S₇₄ S₇₅ S₇₆ S₇₇ S₇₈ S₇₉ S₈₀ S₈₁ S₈₂ S₈₃ S₈₄ S₈₅ S₈₆ S₈₇ S₈₈ S₈₉ S₉₀ S₉₁ S₉₂ S₉₃ S₉₄ S₉₅ S₉₆ S₉₇ S₉₈ S₉₉ S₁₀₀ S₁₀₁ S₁₀₂ S₁₀₃ S₁₀₄ S₁₀₅ S₁₀₆ S₁₀₇ S₁₀₈ S₁₀₉ S₁₁₀ S₁₁₁ S₁₁₂ S₁₁₃ S₁₁₄ S₁₁₅ S₁₁₆ S₁₁₇ S₁₁₈ S₁₁₉ S₁₂₀ S₁₂₁ S₁₂₂ S₁₂₃ S₁₂₄ S₁₂₅ S₁₂₆ S₁₂₇ S₁₂₈ S₁₂₉ S₁₃₀ S₁₃₁ S₁₃₂ S₁₃₃ S₁₃₄ S₁₃₅ S₁₃₆ S₁₃₇ S₁₃₈ S₁₃₉ S₁₄₀ S₁₄₁ S₁₄₂ S₁₄₃ S₁₄₄ S₁₄₅ S₁₄₆ S₁₄₇ S₁₄₈ S₁₄₉ S₁₅₀ S₁₅₁ S₁₅₂ S₁₅₃ S₁₅₄ S₁₅₅ S₁₅₆ S₁₅₇ S₁₅₈ S₁₅₉ S₁₆₀ S₁₆₁ S₁₆₂ S₁₆₃ S₁₆₄ S₁₆₅ S₁₆₆ S₁₆₇ S₁₆₈ S₁₆₉ S₁₇₀ S₁₇₁ S₁₇₂ S₁₇₃ S₁₇₄ S₁₇₅ S₁₇₆ S₁₇₇ S₁₇₈ S₁₇₉ S₁₈₀ S₁₈₁ S₁₈₂ S₁₈₃ S₁₈₄ S₁₈₅ S₁₈₆ S₁₈₇ S₁₈₈ S₁₈₉ S₁₉₀ S₁₉₁ S₁₉₂ S₁₉₃ S₁₉₄ S₁₉₅ S₁₉₆ S₁₉₇ S₁₉₈ S₁₉₉ S₂₀₀ S₂₀₁ S₂₀₂ S₂₀₃ S₂₀₄ S₂₀₅ S₂₀₆ S₂₀₇ S₂₀₈ S₂₀₉ S₂₁₀ S₂₁₁ S₂₁₂ S₂₁₃ S₂₁₄ S₂₁₅ S₂₁₆ S₂₁₇ S₂₁₈ S₂₁₉ S₂₂₀ S₂₂₁ S₂₂₂ S₂₂₃ S₂₂₄ S₂₂₅ S₂₂₆ S₂₂₇ S₂₂₈ S₂₂₉ S₂₃₀ S₂₃₁ S₂₃₂ S₂₃₃ S₂₃₄ S₂₃₅ S₂₃₆ S₂₃₇ S₂₃₈ S₂₃₉ S₂₄₀ S₂₄₁ S₂₄₂ S₂₄₃ S₂₄₄ S₂₄₅ S₂₄₆ S₂₄₇ S₂₄₈ S₂₄₉ S₂₅₀ S₂₅₁ S₂₅₂ S₂₅₃ S₂₅₄ S₂₅₅ S₂₅₆ S₂₅₇ S₂₅₈ S₂₅₉ S₂₆₀ S₂₆₁ S₂₆₂ S₂₆₃ S₂₆₄ S₂₆₅ S₂₆₆ S₂₆₇ S₂₆₈ S₂₆₉ S₂₇₀ S₂₇₁ S₂₇₂ S₂₇₃ S₂₇₄ S₂₇₅ S₂₇₆ S₂₇₇ S₂₇₈ S₂₇₉ S₂₈₀ S₂₈₁ S₂₈₂ S₂₈₃ S₂₈₄ S₂₈₅ S₂₈₆ S₂₈₇ S₂₈₈ S₂₈₉ S₂₉₀ S₂₉₁ S₂₉₂ S₂₉₃ S₂₉₄ S₂₉₅ S₂₉₆ S₂₉₇ S₂₉₈ S₂₉₉ S₃₀₀ S₃₀₁ S₃₀₂ S₃₀₃ S₃₀₄ S₃₀₅ S₃₀₆ S₃₀₇ S₃₀₈ S₃₀₉ S₃₁₀ S₃₁₁ S₃₁₂ S₃₁₃ S₃₁₄ S₃₁₅ S₃₁₆ S₃₁₇ S₃₁₈ S₃₁₉ S₃₂₀ S₃₂₁ S₃₂₂ S₃₂₃ S₃₂₄ S₃₂₅ S₃₂₆ S₃₂₇ S₃₂₈ S₃₂₉ S₃₃₀ S₃₃₁ S₃₃₂ S₃₃₃ S₃₃₄ S₃₃₅ S₃₃₆ S₃₃₇ S₃₃₈ S₃₃₉ S₃₄₀ S₃₄₁ S₃₄₂ S₃₄₃ S₃₄₄ S₃₄₅ S₃₄₆ S₃₄₇ S₃₄₈ S₃₄₉ S₃₅₀ S₃₅₁ S₃₅₂ S₃₅₃ S₃₅₄ S₃₅₅ S₃₅₆ S₃₅₇ S₃₅₈ S₃₅₉ S₃₆₀ S₃₆₁ S₃₆₂ S₃₆₃ S₃₆₄ S₃₆₅ S₃₆₆ S₃₆₇ S₃₆₈ S₃₆₉ S₃₇₀ S₃₇₁ S₃₇₂ S₃₇₃ S₃₇₄ S₃₇₅ S₃₇₆ S₃₇₇ S₃₇₈ S₃₇₉ S₃₈₀ S₃₈₁ S₃₈₂ S₃₈₃ S₃₈₄ S₃₈₅ S₃₈₆ S₃₈₇ S₃₈₈ S₃₈₉ S₃₉₀ S₃₉₁ S₃₉₂ S₃₉₃ S₃₉₄ S₃₉₅ S₃₉₆ S₃₉₇ S₃₉₈ S₃₉₉ S₄₀₀ S₄₀₁ S₄₀₂ S₄₀₃ S₄₀₄ S₄₀₅ S₄₀₆ S₄₀₇ S₄₀₈ S₄₀₉ S₄₁₀ S₄₁₁ S₄₁₂ S₄₁₃ S₄₁₄ S₄₁₅ S₄₁₆ S₄₁₇ S₄₁₈ S₄₁₉ S₄₂₀ S₄₂₁ S₄₂₂ S₄₂₃ S₄₂₄ S₄₂₅ S₄₂₆ S₄₂₇ S₄₂₈ S₄₂₉ S₄₃₀ S₄₃₁ S₄₃₂ S₄₃₃ S₄₃₄ S₄₃₅ S₄₃₆ S₄₃₇ S₄₃₈ S₄₃₉ S₄₄₀ S₄₄₁ S₄₄₂ S₄₄₃ S₄₄₄ S₄₄₅ S₄₄₆ S₄₄₇ S₄₄₈ S₄₄₉ S₄₅₀ S₄₅₁ S₄₅₂ S₄₅₃ S₄₅₄ S₄₅₅ S₄₅₆ S₄₅₇ S₄₅₈ S₄₅₉ S₄₆₀ S₄₆₁ S₄₆₂ S₄₆₃ S₄₆₄ S₄₆₅ S₄₆₆ S₄₆₇ S₄₆₈ S₄₆₉ S₄₇₀ S₄₇₁ S₄₇₂ S₄₇₃ S₄₇₄ S₄₇₅ S₄₇₆ S₄₇₇ S₄₇₈ S₄₇₉ S₄₈₀ S₄₈₁ S₄₈₂ S₄₈₃ S₄₈₄ S₄₈₅ S₄₈₆ S₄₈₇ S₄₈₈ S₄₈₉ S₄₉₀ S₄₉₁ S₄₉₂ S₄₉₃ S₄₉₄ S₄₉₅ S₄₉₆ S₄₉₇ S₄₉₈ S₄₉₉ S₅₀₀ S₅₀₁ S₅₀₂ S₅₀₃ S₅₀₄ S₅₀₅ S₅₀₆ S₅₀₇ S₅₀₈ S₅₀₉ S₅₁₀ S₅₁₁ S₅₁₂ S₅₁₃ S₅₁₄ S₅₁₅ S₅₁₆ S₅₁₇ S₅₁₈ S₅₁₉ S₅₂₀ S₅₂₁ S₅₂₂ S₅₂₃ S₅₂₄ S₅₂₅ S₅₂₆ S₅₂₇ S₅₂₈ S₅₂₉ S₅₃₀ S₅₃₁ S₅₃₂ S₅₃₃ S₅₃₄ S₅₃₅ S₅₃₆ S₅₃₇ S₅₃₈ S₅₃₉ S₅₄₀ S₅₄₁ S₅₄₂ S₅₄₃ S₅₄₄ S₅₄₅ S₅₄₆ S₅₄₇ S₅₄₈ S₅₄₉ S₅₅₀ S₅₅₁ S₅₅₂ S₅₅₃ S₅₅₄ S₅₅₅ S₅₅₆ S₅₅₇ S₅₅₈ S₅₅₉ S₅₆₀ S₅₆₁ S₅₆₂ S₅₆₃ S₅₆₄ S₅₆₅ S₅₆₆ S₅₆₇ S₅₆₈ S₅₆₉ S₅₇₀ S₅₇₁ S₅₇₂ S₅₇₃ S₅₇₄ S₅₇₅ S₅₇₆ S₅₇₇ S₅₇₈ S₅₇₉ S₅₈₀ S₅₈₁ S₅₈₂ S₅₈₃ S₅₈₄ S₅₈₅ S₅₈₆ S₅₈₇ S₅₈₈ S₅₈₉ S₅₉₀ S₅₉₁ S₅₉₂ S₅₉₃ S₅₉₄ S₅₉₅ S₅₉₆ S₅₉₇ S₅₉₈ S₅₉₉ S₆₀₀ S₆₀₁ S₆₀₂ S₆₀₃ S₆₀₄ S₆₀₅ S₆₀₆ S₆₀₇ S₆₀₈ S₆₀₉ S₆₁₀ S₆₁₁ S₆₁₂ S₆₁₃ S₆₁₄ S₆₁₅ S₆₁₆ S₆₁₇ S₆₁₈ S₆₁₉ S₆₂₀ S₆₂₁ S₆₂₂ S₆₂₃ S₆₂₄ S₆₂₅ S₆₂₆ S₆₂₇ S₆₂₈ S₆₂₉ S₆₃₀ S₆₃₁ S₆₃₂ S₆₃₃ S₆₃₄ S₆₃₅ S₆₃₆ S₆₃₇ S₆₃₈ S₆₃₉ S₆₄₀ S₆₄₁ S₆₄₂ S₆₄₃ S₆₄₄ S₆₄₅ S₆₄₆ S₆₄₇ S₆₄₈ S₆₄₉ S₆₅₀ S₆₅₁ S₆₅₂ S₆₅₃ S₆₅₄ S₆₅₅ S₆₅₆ S₆₅₇ S₆₅₈ S₆₅₉ S₆₆₀ S₆₆₁ S₆₆₂ S₆₆₃ S₆₆₄ S₆₆₅ S₆₆₆ S₆₆₇ S₆₆₈ S₆₆₉ S₆₇₀ S₆₇₁ S₆₇₂ S₆₇₃ S₆₇₄ S₆₇₅ S₆₇₆ S₆₇₇ S₆₇₈ S₆₇₉ S₆₈₀ S₆₈₁ S₆₈₂ S₆₈₃ S₆₈₄ S₆₈₅ S₆₈₆ S₆₈₇ S₆₈₈ S₆₈₉ S₆₉₀ S₆₉₁ S₆₉₂ S₆₉₃ S₆₉₄ S₆₉₅ S₆₉₆ S₆₉₇ S₆₉₈ S₆₉₉ S₇₀₀ S₇₀₁ S₇₀₂ S₇₀₃ S₇₀₄ S₇₀₅ S₇₀₆ S₇₀₇ S₇₀₈ S₇₀₉ S₇₁₀ S₇₁₁ S₇₁₂ S₇₁₃ S₇₁₄ S₇₁₅ S₇₁₆ S₇₁₇ S₇₁₈ S₇₁₉ S₇₂₀ S₇₂₁ S₇₂₂ S₇₂₃ S₇₂₄ S₇₂₅ S₇₂₆ S₇₂₇ S₇₂₈ S₇₂₉ S₇₃₀ S₇₃₁ S₇₃₂ S₇₃₃ S₇₃₄ S₇₃₅ S₇₃₆ S₇₃₇ S₇₃₈ S₇₃₉ S₇₄₀ S₇₄₁ S₇₄₂ S₇₄₃ S₇₄₄ S₇₄₅ S₇₄₆ S₇₄₇ S₇₄₈ S₇₄₉ S₇₅₀ S₇₅₁ S₇₅₂ S₇₅₃ S₇₅₄ S₇₅₅ S₇₅₆ S₇₅₇ S₇₅₈ S₇₅₉ S₇₆₀ S₇₆₁ S₇₆₂ S₇₆₃ S₇₆₄ S₇₆₅ S₇₆₆ S₇₆₇ S₇₆₈ S₇₆₉ S₇₇₀ S₇₇₁ S₇₇₂ S₇₇₃ S₇₇₄ S₇₇₅ S₇₇₆ S₇₇₇ S₇₇₈ S₇₇₉ S₇₈₀ S₇₈₁ S₇₈₂ S₇₈₃ S₇₈₄ S₇₈₅ S₇₈₆ S₇₈₇ S₇₈₈ S₇₈₉ S₇₉₀ S₇₉₁ S₇₉₂ S₇₉₃ S₇₉₄ S₇₉₅ S₇₉₆ S₇₉₇ S₇₉₈ S₇₉₉ S₈₀₀ S₈₀₁ S₈₀₂ S₈₀₃ S₈₀₄ S₈₀₅ S₈₀₆ S₈₀₇ S₈₀₈ S₈₀₉ S₈₁₀ S₈₁₁ S₈₁₂ S₈₁₃ S₈₁₄ S₈₁₅ S₈₁₆ S₈₁₇ S₈₁₈ S₈₁₉ S₈₂₀ S₈₂₁ S₈₂₂ S₈₂₃ S₈₂₄ S₈₂₅ S₈₂₆ S₈₂₇ S₈₂₈ S₈₂₉ S₈₃₀ S₈₃₁ S₈₃₂ S₈₃₃ S₈₃₄ S₈₃₅ S₈₃₆ S₈₃₇ S₈₃₈ S₈₃₉ S₈₄₀ S₈₄₁ S₈₄₂ S₈₄₃ S₈₄₄ S₈₄₅ S₈₄₆ S₈₄₇ S₈₄₈ S₈₄₉ S₈₅₀ S₈₅₁ S₈₅₂ S₈₅₃ S₈₅₄ S₈₅₅ S₈₅₆ S₈₅₇ S₈₅₈ S₈₅₉ S₈₆₀ S₈₆₁ S₈₆₂ S₈₆₃ S₈₆₄ S₈₆₅ S₈₆₆ S₈₆₇ S₈₆₈ S₈₆₉ S₈₇₀ S₈₇₁ S₈₇₂ S₈₇₃ S₈₇₄ S₈₇₅ S₈₇₆ S₈₇₇ S₈₇₈ S₈₇₉ S₈₈₀ S₈₈₁ S₈₈₂ S₈₈₃ S₈₈₄ S₈₈₅ S₈₈₆ S₈₈₇ S₈₈₈ S₈₈₉ S₈₉₀ S₈₉₁ S₈₉₂ S₈₉₃ S₈₉₄ S₈₉₅ S₈₉₆ S₈₉₇ S₈₉₈ S₈₉₉ S₉₀₀ S₉₀₁ S₉₀₂ S₉₀₃ S₉₀₄ S₉₀₅ S₉₀₆ S₉₀₇ S₉₀₈ S₉₀₉ S₉₁₀ S₉₁₁ S₉₁₂ S₉₁₃ S₉₁₄ S₉₁₅ S₉₁₆ S₉₁₇ S₉₁₈ S₉₁₉ S₉₂₀ S₉₂₁ S₉₂₂ S₉₂₃ S₉₂₄ S₉₂₅ S₉₂₆ S₉₂₇ S₉₂₈ S₉₂₉ S₉₃₀ S₉₃₁ S₉₃₂ S₉₃₃ S₉₃₄ S₉₃₅ S₉₃₆ S₉₃₇ S₉₃₈ S₉₃₉ S₉₄₀ S₉₄₁ S₉₄₂ S₉₄₃ S₉₄₄ S₉₄₅ S₉₄₆ S₉₄₇ S₉₄₈ S₉₄₉ S₉₅₀ S₉₅₁ S₉₅₂ S₉₅₃ S₉₅₄ S₉₅₅ S₉₅₆ S₉₅₇ S₉₅₈ S₉₅₉ S₉₆₀ S₉₆₁ S₉₆₂ S₉₆₃ S₉₆₄ S₉₆₅ S₉₆₆ S₉₆₇ S₉₆₈ S₉₆₉ S₉₇₀ S₉₇₁ S₉₇₂ S₉₇₃ S₉₇₄ S₉₇₅ S₉₇₆ S₉₇₇ S₉₇₈ S₉₇₉ S₉₈₀ S₉₈₁ S₉₈₂ S₉₈₃ S₉₈₄ S₉₈₅ S₉₈₆ S₉₈₇ S₉₈₈ S₉₈₉ S₉₉₀ S₉₉₁ S₉₉₂ S₉₉₃ S₉₉₄ S₉₉₅ S₉₉₆ S₉₉₇ S₉₉₈ S₉₉₉ S₁₀₀₀

'निकं' — (L 1795) N₁ अमीक्रीनीमभ्यहनम् (for *), N₂ सपर (for लालेद) T₁ G₁ S₁ M₁ सदाय (for 'सुर') — After line 1795, T₁ G₁ S₁ M₁ S₁ ins.

111** तस्य विश्वमत्त सत्ये दान्येन्द्रस्य भीमत् ।
— (L 1796) T₁ दानया (for देयता). — After line 1796, T₁ G₁ S₁ M₁ S₁ ins

स्मिन्प्र मुखे श्रीमान्ससैन्यः स महाबलः ॥
 स प्रहस्य महातेजा वृषपर्वाणमाहवे ।
 अभिदुद्राव वेगेन कम्पयस्त्रिव मेदिनीम् ॥
 तस्य स्वाधानमानस्य दीप्यमानस्य तेजसा । [1810]
 बभूव रूप दुर्धर्षं दीप्तस्यैव विभावसोः ॥
 रथ त्यक्त्वा स तु श्रीमान्सक्रोधः कमलेक्षणः ।
 वृक्षमुत्पाटयामास महाशास्त्रं महोच्छ्रयम् ।
 ततश्चिक्षेप त वृक्षं निष्कुम्भो वृषपर्वाणः ॥
 तं गृहीत्वा महावृक्षं पाणिनैकेन दानवः । [1815]
 विनद्य सुमहानाद भ्रामयित्वा च वीर्यवान् ॥
 सगजान्सगजापरोहान्सरथान्थिनस्तथा ॥
 जघान दानवस्तेन शक्तिना त्रिदशास्तदा ॥
 तमन्तकमिन् क्रुद्ध समरे प्राणहारिणम् ।
 वृषपर्वाणमासाद्य त्रिदशा विप्रद्रुदुवु* ॥ [1820]

तमापतन्तं सत्रुद्धं त्रिदशाना भयानहम् ।
 आलोक्य धन्वी निष्कुम्भश्चक्रोधे च ननाद च ॥
 स तत्र निशितैर्बाणैर्विशास्त्रिर्गर्भवेधियिः ।
 निर्विभेद महावीर्यो निष्कुम्भो दानवाधिपम् ।
 शरशक्तिभिरसाभिर्दैत्यानामधिषं प्रभुम् । [1825]
 विद्धः समरमध्यस्थो रुधिर प्राण्यद्वह्नु ॥
 उद्विभ्रा मुक्तपेशाश्च भद्रदर्पा पराजिताः ।
 श्वसन्तो दुद्रुवु* सर्वे भयाद्वै वृषपर्वाणः ॥
 अन्योन्यं प्रममन्धुस्ते त्रासिता वृषपर्वाणा ।
 पृष्टन्नाससविभ्राः प्रेशमाणा मुहुर्मुहुः ॥ [1830]
 त्यक्तप्रहरणाः सर्वे कृतास्ते वृषपर्वाणा ।
 सप्रामे युद्धशौण्डेन तदा निष्कुम्भसेनिका* ॥
 तत्रैव तु महावीर्यं प्रह्लादः कालमाहवे ।
 बोधयामास रताक्षो हिरण्यकशिपो* सुत ॥

— (L 1806) B₂ s D₂ M₂ s बाणांलान्, T₁ s G₁ s s
 सान्नाणाम् (for तु दाराण्) T₁ s G₁ s M₁ s पवतो (for
 पतिवान्) D₂ शरीरं पतत सिलान् (for ²) — (L 1807)
 K₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ चम्पुसुले (for च प्र*) — (L
 1808) K₁ N₁ s V₁ s B₁ D₁ s T₁ G₁ s वृषपर्वा महा
 हवे (for ²) — (L 1810) T₁ s G₁ s M₁ s अथावत्
 रुदा तस्य (for *) — (L 1812) Bom Poona eds
 G(ed) महातेजा (for स तु श्रीमान्) Bom Poona eds
 G(ed) सक्रोध समपद्यत (for ²) — (L 1813) T₁ s
 G₁ s M₁ s दैलशुद्ध (T₁ G₁ s महाचल) दिवोच्छ्रितम् (for
²) — (L 1814) D₁ s G₁ om (hapl) lines 1814²-
 1815* K₂ D₂ T₂ s G₂ s M₂ s निष्कुम्भो वृषपर्वाणे, B₂
 (marg as above) महाहल्परात्रम् (for ²) — (L 1815)
 B₂ (marg as above) दैत्याधिपत्ये दुर्धर्ष (for *) — (L
 1816) T₂ G₂ s M₂ s सामान्यासास वीर्यवान् (for ²) — (L
 1817) D₂ सकलस्य, D₂ स जघान, D₂ सगजाणां
 (for जानाम्) K₂ s सरोहान् (for सरथान्) — (L 1818)
 K₂ D₂ s कोविन्म् (for त्रिदशास्) T₂ शक्तिना त्रिदशा
 प्रणी (for ²) — K₂ om (hapl) lines 1819²-1821²
 — (L 1820) D₁ निदसास्ते विद्रुदुवु (for ²) — (L 1821)
 K₁ T₁ G₁ सत्रुद्ध (for द्) K₂ s T₂ s G₂ s भयकरम्
 (for भयारहम्) — (L 1822) B₁ s D₁ T₁ s G₁ s
 M₁ s दृशो वीरो (B₁ देवो) निष्कम्पयुज्, G₁ तदा समेश्व
 निष्कम्पयुज् (for *) B₁ s D₁ D₁ सुकोप (for सुकोच)
 — (L 1823) B₁ D₁ D₁ त्रासाः, D₁ विशाखा (for विशा
 खिर्) G₁ देह (for मने) — (L 1824) K₂ s निष्कुम्भो

दानवोत्तम (for ²) — (L 1825) K₂ दैवतायो निष्कुम्भक
 N₂ दैत्यानामन्तको बली, G₂ दैत्येनाभिद्रवा सुरा (for ²)
 — K₁ V₁ s B₁ D₁ D₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₁ s subst
 for line 1825 N₂ cont after 115**

114** दैत्यानामथ निष्कम्पु शरशक्तिभिरित्त ।

[T₁ s G₁ s M₁ s उत्राणि शरशक्तिः (T₁ G₁ s s शक्ति)
 नि (for ²)]

While N₂ ins after line 1825

115** ततो दैत्योऽभवत्कुर्वो दानवाना चम्पुसुले ।

विभेद निशितैर्बाणै निष्कुम्भ दानवोत्तम ॥

— (L 1826) D₂ D₂ मूर्धस्थो (for मध्यस्थो) B₁ विद
 परममूर्धस्थो, T₁ s G₁ s M₁ s विदस्तु समरे मूर्ध्नि (for ²)
 T₁ s G₁ s M₁ s प्रसवन् (M₁ द्वु) पिर बहु (for ²)
 — (L 1827) C₁ s कण्ठार (for केशार) — D₁ om
 (hapl) line 1828 — (L 1829) D₂ अन्योन्यं प्रसास्युसुले
 (for *) — (L 1830) V₂ वक्रासु, B₁ s D₁ T₁ G₁ s
 M₁ s संयुदा (for सविमा) k. B₁ D₁ D₁ s वृहवक्रा-
 सुसविमा, V₁ वक्रा ससुद्विमा, D₂ वक्राश्च समप्राः
 G₁ ननु सुसयुदा (for *) — (L 1831) D₂ कृतास्
 (for कृतास्) — (L 1832) D₂ समा- (for दे)
 — After line 1832 K₂ T₂ G₂ s M₂ s ins an addl
 colophon [Supparian T₂ M₂ s सामन्यादुर्भाव
 — A dhy name k₂ निष्कुम्भवृषपर्वाणाम्, G₂ वृषपर्
 निष्कम्पयुज् — Adhy no k₂ 32, T₂ 311, G₂ s
 313, M₂ s 23]

तस्य दानववीरस्य युद्धकाले जयक्रियाः । [1835]
 चकार खरया युक्ते भार्गवो विजयावहाः ॥
 हुताशनं तर्पयन्तो ब्राह्मणाश्च नमस्ततः ।
 आज्यगन्धप्रतिवहो मारुतः सुखिर्भर्षवो ॥
 स्रजश्च विविधाश्चित्रा जयार्थमभिमन्त्रिताः ।
 प्रह्लादस्य शुभे मूर्ध्नि आवचन्धोशताः स्वयम् । [1840]
 कालेन सह सप्रप्ते प्रयुद्धः स महासुरः ॥
 प्रह्लादस्यानिधीर्यस्य शान्तिं चक्रे स भार्गवः ।
 दश शिष्यसहस्राणि भार्गवस्य महात्मनः ।
 तानि दानवरीपाणां जेषुः शान्तिमनुत्तमाम् ॥
 अथर्षाणमथो दिव्यं ब्रह्मसंस्तवचोदितम् । [1845]
 रणप्रवेशसदृशं कर्म वैजायिकं कृतम् ॥
 ततः सर्धास्त्रविदुषः समरेष्वनिवर्तिनः ।
 विद्यातपःसमायुक्तः कृतस्वस्त्ययनक्रियाः ॥
 धनुर्हस्ताः कवचिनो वेगेनाहुस्त्य दानवाः ।

बलिमभ्यर्च्य राजानं प्रह्लादं पर्ववारयन् ॥ [1850]
 आस्थाय विपुलं दिव्यं रथं पररथारुजम् ।
 नानामहदृषाकीर्णं सचक्रमित्त्रं पर्वतम् ॥
 तद्भ्रूय सुहृतेन क्ष्वेडितास्कोटिताकुलम् ।
 मेरोः शिखरमाकीर्णं पौरिवाम्बुधरागमे ॥
 स्रजः पद्मपलाशानामामुन्य सुविभूषिताः । [1855]
 बान्धवान्सपरित्यज्य निपतन्ति रणमिथाः ॥
 महायुधधरः श्रीमाञ्जुभर्मधरः प्रभुः ।
 शिखाणतनुराणी धन्वी परमदुर्जय ॥
 सिंहाशुद्धैर्लुदपाणा नदतां किष्पीकिनाम् ।
 तस्य दैत्यसहस्राणि प्रयान्त्यग्रे महारणे ॥ [1860]
 सैन्यपक्षहतास्तस्य रथाः परमदुर्जया ।
 सप्तविधैः सहस्राणि गजास्तावन्त एव च ॥
 मध्ये व्यूहोदरस्वस्त्य कालनेमिर्महासुरः ।
 धनुर्विस्फारयन्घोरं ननाद प्रजहास च ॥

— (L. 1833) K Ṇ; ; V; ; B; D; D; T; → T; ; G; 3-3
 M; महायुद्धे (for 'दीर्घ') — (L. 1835) T; G; रातस्य
 (for 'वीरस्य') T; ; G; 3-3 M; ; सत्स्य जगत पतौ (for
 ' ') — After line 1835, T; ; G; 3-3 M; ; 108
 116** शोकभाषे हरी विष्णो ज्ञानगम्ये जगन्मध्ये ।
 तस्य दानवराजस्य युद्धकालक्षमा कियत् ॥
 — (L. 1835) T; ; G; 3-3 M; ; समरे (for खरया)
 D; युक्ते (for युक्ते) D; चकार तत्र खरया (for ' ')
 — (L. 1837) T; ; G; ; M; ; तर्पयता (for 'यर्षी'),
 K; नमस्तपे, T; ; G; ; M; ; 'स्वयाम्' (for 'स्वयन्')
 — (L. 1838) D; G; प्रतिवहन् (for 'वहो') B; D; D; T; G;
 M; ; भाष्यगन्धं प्रतिवहन् (for ' ') K; V; B; धर्मौ (for
 'धर्मौ') — (L. 1839) B; ; D; T; ; G; ; M; ; विविधा
 कारा, G; 'कार (for 'विधा') V; 'द्वन्द्विता (for 'मन्त्रिता')
 — (L. 1841) Ṇ; ; V; ; B; D; D; D; T; ; G; 3-3 M; ;
 प्रयुद्धस्य महात्मन (Ṇ; 'सुर') (for ' ') — (L. 1843) K;
 D; शतं (for 'दश') — (L. 1844) D; ; D; सुखानां (for
 'वीराणां') D; चक्रुः (for 'जेषु') — (L. 1845) G; M;
 प्राथर्षणम् (for 'वर्षणम्') K; D; अयोदित, D; अथादिदप
 (for 'अथो दिव्य') K; 'न्याय', V; ; स्रजव (for 'स्रजव')
 — L; ; D; 108 after line 1845 K; after line 1846
 117** रणप्रवेशशान्तिं दे क्मसकृद्वा दानवा ।
 — L; ; D; om line 1846 — (L. 1847) D; ; [न]
 पुवर्तिन, D; [न]नियतं (for 'तिन') — (L. 1848)

B; ; D; D; T; G; ; ; विद्यावत, T; G; M; ; 'वृत्-
 (for 'वृत्-') Bom Poona eds G(ed) विद्याया सपसा
 युजा (for ' ') D; कृता, T; G; युक्त (for 'कृत').
 — (L. 1849) D; [उ]मुस्त (for [न]मुस्त) K; ; दारणा
 (for 'दानवा') — (L. 1850) D; कलिनामर्षिता रामन्;
 D; कलिन् दैत्यराजान (for ' ') — (L. 1851) Bom
 Poona eds G(ed) परम (for विपुल) — (L. 1852)
 Ṇ; B; D; ; सवत्रय, D; स्वर्गन् (for सचक्रम्) — (L.
 1854) B; ; D; T; G; ; ; M; ; आपूर्ण (for 'आकीर्ण').
 — (L. 1855) D; परात च (for 'पलाशानाम्') K; ;
 आमुन्य रथिता कुभाम् (for ' ') — (L. 1856) K; Ṇ;
 V; ; B; ; D; D; → T; ; G; ; M; ; 'परिप्वश्य
 (for 'स्वयन्') B; D; D; सप्ततन्ति (for 'दिव') — (L.
 1857) T; ; G; 3-3 M; ; मायायुद्ध (for महायुध) G; रत्-
 (for 'घर') G; सुभ्रवच्छ, M; सुधर्म (for 'सुधर्म') T;
 G; ; सप्तवाम्भरम (for ' ') — (L. 1858) B; ; D;
 D; सनल (B; 'सु'प्रशिराखो, T; ; G; 3-3 M; ; विनि-
 बद्धसत्राणे (for ' '). — (L. 1860) B; ; D; T; ; G;
 3-3 M; ; सस्य सैन्य, D; रथाना च (for 'सस्य दैत्य') K; ;
 रणाविते, T; ; G; 3-3 M; ; महारणम् (for 'रणे') — (L.
 1861) D; दैत्य (for 'सैन्य') V; ; B; D; D; G; M; ;
 'नामम्' (for 'द्वारम्'). — (L. 1862) V; D; D; सप्तविधै;
 D; सस्य च (for 'सप्तविधै') Cal. ed. मरामाण (for 'सह-
 स्राणि') — (L. 1863) K; ; स्यूहमप्ये रथस्थानु; D; मध्ये

तस्मिन्नाहतसहस्राणि पुरो यान्ति महायुतेः । [1865]
दानयाना बलमता शत्रुप्रतिमतेजसाम् ॥
स सम वर्तमानस्तु पक्षाभ्या वित्तुतो महान् ।
अभवद्दानवव्यूहो दुर्भेद्यः सर्वदेवतैः ॥
पट्टिं रयसहस्राणि दानयाना धनुर्धृत्याम् ।
नानाप्रहरणाना च परिमाण न विद्यते ॥ [1870]
गदापरिघनिर्घिशशूलमुद्राप्रद्विसेः ।
प्रगृहीतैर्वरजन्त दानवाः पर्वतोपमा ॥
गर्जन्तो घिनदन्तश्च विर्कोशन्तः पुनः पुनः ।
अयुध्यन्त महावीर्याः समरेष्वनिवर्तिनः ॥
वत्र नूर्यसहस्राणा सज्ज्ञे निस्वतो महान् । [1875]
हयाना च गजाना च गर्जतामनितोत्तसाम् ॥
दुन्दुभीना च निर्घोषः पर्जन्यनिनदोपमः ।
शुश्रुवे शङ्कराब्दश्च पटहाना च निस्वनः ॥
तेन शङ्खनिनादेन भेरीनूर्यवेषेण च ।
निर्घोषेण रथाना च क्रौशतीव नभ सखलम् ॥ [1880]
सागरप्रतिमोपेन बलेन महता वृतः ।
प्रह्लादोऽयुष्यत क्रुद्धः कालान्तकयमोपमः ॥

तस्य नादेन रीत्रेण घोरेणाप्रतिमोजसः ।
विनेदुः सर्वभूतानि त्रैलोक्यविषुतैः स्वैरः ॥
अन्तरिक्षात्पभूतोष्णा वायुश्च परपो बयौ । [1885]
वमन्त्यः पापकं घोर शिवाश्र्वेण वयाशिरे ॥
प्रह्लादखलु महावीर्यैः प्रहमन्वुद्धुर्मुदः ।
उवाच वचन श्रीमासात्कालक्षममुत्तमम् ।
अद्याहं दर्शयिष्यामि खनाहुवल्लुर्मूर्जितम् ।
अद्य मद्गणनिहृतान्देवान्द्रक्ष्यय सयुगे ॥ [1890]
यान्पया निहृता येषां त्रिदर्शेरिह सयुगे ।
अद्य ते निर्वापिष्यन्ति शत्रुमासानि दानवाः ॥
इममय सनुद्गतं रेणु समरमूर्धनि ।
अहं राक्षसपिप्यामि शत्रुशोणितविस्त्रयैः ॥
तिमिरीषहृताकं च सैन्यरेण्वरणीकृतम् । [1895]
आकाश सपस्विष्यन्ति सरोयता इव मे शराः ॥
हृष्टाः सपरिमोदश्च देवैर्भ्यस्त्यज्यता भयम् ।
अद्याहं निहन्पिष्यामि बालेन्द्रं धनुषा रणे ॥
तोषयिष्यामि राजान शलं बल्यता यरम् ।
विदशान्सगणाहृत्वा रणे चान्तकसनिभान् ॥ [1900]

धनुर्धरे चैव (for °) — (L. 1864) Rom Poona eds G(ed.) धनुर्धरेणारामात् (for °) — $\bar{N}$ 1 T1 G1 & M1 & om lines 1865-1866 K1 D1 om (hapl) Lines 1865^a-1869^a — (L. 1867) D1 वर्षमालय (for वर्त) K1 & सर्वतमानस्तु तदा, T1 G1 & M1 & जवधीवर्धमावरणु (for °) G1 स्रवन्त (for महान्) D1 युयुषे दानवो महान् (for °) — (L. 1869) D1 D1: G1 M1 तत सतः, T1 G1 & वर्त सत (for पट्टि रय) — (L. 1872) B1 & T1 & G1 & M1 & दानवा पर्वता इव (for °) — (L. 1873) D1 विदशान्त्रय, D1 चास्त्रायु (for विदशान्त्रय) D1 & D1 च दानवाः, T1 & G1 & M1 & च सैरयम् (for पुन पुन) — (L. 1875) K1 $\bar{N}$ 1 & V1 & D1 D1: अश्रीशङ्कराणि च, D1 अश्रीणं च मद्गणत्र (for °) — (L. 1876) K1 & $\bar{N}$ 1 & V1 & B1 D1 D1: T1 & G1 & M1 & गर्जतामनिवेणिलम् (for °) — $\bar{N}$ 1 om line 1878 — (L. 1881) G1 सागरप्रतिमेषु (for °) — (L. 1882) D1 रणे (for हुक्) — (L. 1884) K1 D1 विस्त्रयैः, B1 & विहृते (for विहृते) K1 & त्रैलोक्यं विमित्त कानैः, $\bar{N}$ 1 वयसहि कालदाः, V1 D1: & वयसि, D1 & चैव विहृते स्वनेः, B1 T1 & G1 & M1 & वयसि, M1 वये विहृते स्वनेः, D1

D1 वये विहृते स्वने (for °) — (L. 1885) Rom Poona eds G(ed.) पर त्यक्त्वा (for पपातोष्णा) — (L. 1896) K1 & D1 & नदन्ति च (for वयाशिरे) — (L. 1888) D1 घोषात्, T1 G1 & M1 धीमात् (for धी) — V1 D1 T1 G1 & om (hapl) line 1891 — (L. 1891) Cal ed सगरे (for सयुगे) D1 त्रिदर्शय सगरे (for °) — (L. 1892) K1 & D1 D1 D1 & अद्य निर्वापिष्यन्ति, K1 D1 अद्य ते वर्तयिः, T1 G1 & M1 & अद्य निर्वापिष्यन्ति (M1 व्यसि); G1 अद्य वै मशयिष्यन्ति (for °) K1 & दाशान्त्रयि दानवा, T1 & G1 & M1 & शत्रुमासानि, G1 M1 सं नि > शापरा (for °) — V1 om line 1893 — (L. 1893) K1 D1 रण (for रेणु) K1 & वरण (for सगर) — T1 G1 & om (hapl) lines 1894^a-1895^a — (L. 1895) T1 G1 & M1 & तिमिरीष (C1 रोम, M1 रीष) हलाश्वे (for °) — (L. 1897) T1 G1 M1 कालेन्द्र (for ह्य) K1 D1 लेषता (for मे शराः) — (L. 1196) K1 & D1 हृष्टा (for हृष्टा) K1 & सारि (for रपति) K1 & हे देव्यात् (for देवेषु) — (L. 1898) G1 निपतिष्यामि (for निहृति) T1 & G1 & M1 & कालेन्द्र (for कालेन्द्र) — (L. 1899) D1 राजेन्द्र (for राजानं) Rom Poona eds G(ed.) रणे (for

अक्षयाः सन्ति मे तृणाः शराश्राशीविषोपमाः ।
 स्वातु मे पुरतः शकाः के रणे जीवितेष्वसः ॥
 हत्वा रिपुगणास्तुष्टिरनुरागश्च राजसु ।
 हतस्य त्रिदिवे वासो नास्ति युद्धसमा गतिः ॥
 ते भयं दृष्टवः कृत्वा रणे दानवसचमा । [1905]
 निहत्येमानपीन्सर्वाग्मोद्ध्व नन्दने धने ॥
 यवमुक्त्वा महासैन्यं प्रह्लादो दानयोत्तमः ।
 कालसैन्यं महारौरवं तरसामर्दवासुरः ॥
 नाराक्षविद्वाञ्छूरश्च नित्यं चाप्यपरजितः ।
 युद्धेष्वभिमुखो नित्यं स्वबाहुबलदर्पितः ॥ [1910]
 पथि रथसहस्राणि विविधायुधधारिणाम् ।
 प्रह्लादस्यातिवीर्यस्य ये तस्य तनया निजाः ॥
 तैस्तु ब्रतुशैतैरिष्टं विपुलैरप्रदक्षिणैः ।
 क्षान्ता धर्मपरा नित्यं सत्यव्रतपरायणाः ॥
 दातारः प्रियवचनो वक्तारः शास्त्रवस्तुपु । [1915]

स्वदारनिरता नित्यं ब्रह्मण्याः सत्यसगरः ॥
 यद्यारः ऋतुभिर्नित्यं नित्यं चाध्ययने रताः ।
 इत्यन्वदुशलाः सर्वे बहुशो दृष्टविक्रमा ॥
 मत्तवारणविक्रान्ताः शत्रुसैन्यप्रमर्दकाः ।
 दारयन्तः पदाक्षेपैः सुघोरान्नातरेचकान् ॥ [1920]
 युद्धोत्सुकधियो नित्यं क्रोधरञ्जितलोचनाः ।
 सर्वद्वीष्टपुटा दैत्या विनेदुर्भामविक्रमा ॥
 क्ष्वेडितास्क्रोडितरथैरन्योन्यं समहर्षयन् ।
 वेणुसङ्घवैश्रैव सिंहनदैश्च पुष्कलैः ॥
 आश्रुत्याश्रुत्य सहसा रणे यधुरनेकाः । [1925]
 तालमात्राणि चापानि विकृष्य सुमहाबलाः ॥
 असृष्यभाषायाः सहसा दानवा याणयाणयः ।
 महासुरैरप्यजिता बोधयन्ति रणेऽन्तकम् ॥
 प्रव्रतहेमाभरणाः सर्वे ते श्रेयसाससः ।
 दानवा मानिनः सर्वे सर्वे स्वर्गाभिकाङ्क्षिणः ॥ [1930]

वरम् — (L 1900) T₁ 2 G₁ 4 M₂ 4 सखलान् (for
 समगान्) B₁ s D₂ D₃ त्रिदशानसमरे जित्वा (for °) K
 N₁ B₁ D₁ 2 4 L₁ 2 G₁ 4 M₂ 4 रणे चान्तकमन्तिकार,
 B₁ s D₂ D₃ G₂ चागीरन्तकसन्निधौ (for °) — (L 1902)
 K₂ s N₁ 2 V₁ 2 D₂ समरे (for पुरत) — (L 1904)
 K₂ इतश्च त्रिघने दासो (for °) K₁ s N₁ D₂ इति (for
 गति) — (L 1905) T₁ G₂ Bom Poona eds तद् (for
 ते) — (L 1906) T₁ G₂ जित्वा (for जित्वा) D₂ D₃
 [ए]पान् (for [दृ]मान) D₂ (also as above) विपु (for
 मरीच) — (L 1908) K₂ s शोर (for रौर) B₁ s D₂
 D₃ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 काशस्य समरे सैन्यं (for °) K₂ s
 ममर्दं तरसासुर (for °) — (L 1909) K₂ s ब्रसुरो,
 Bom Poona eds G₂ D₃ वीरश्च (for श्) N₁ s B₁ s D₂
 D₃ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 सर्वाप्रविश (N₁ 2 D₂ विघा-
 शूरश्च (for °) D₂ न स्व चापि पराजित (for °) — (L
 1910) K₂ om (hapl) lines 1910^a-1914^a V₂ स्वबाहु
 बलमूर्जितं, T₁ G₁ 2 नाश्रित (for °) — (L 1911)
 K₁ s सहस्राणां (for °) — (L 1912) D₂ s जित्वा-
 T₁ [न]जुजा (for निजा) K₂ तनया नित्यमुक्ता (for °)
 — (L 1913) T₁ G₁ 1 सदैव ब्रतुशैतैश्च (for °) T₁ G₁
 विविधैश्च (for विपुलैश्च) K₂ समासवरादक्षिणै (for °)
 — T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 om lines 1914-1915 — (L
 1914) K₁ D₂ क्षय, K₂ यथासा (for क्षान्ता) D₁ om
 (hapl) lines 1914^a-1916^a B₂ D₂ नित्यं (for सत्य)

— N₁ V₁ s om lines 1916 — (L 1916) N₁ s B D₂
 D₃ दान्ता, D₂ क्षान्ता (for निच) T₁ 2 G₁ 2-3 M₂ 2
 चाविन (for सगरा) — T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 om
 lines 1917-1926 — (I 1918) D₂ दृज्यासु (for दृष्यन्)
 K₁ s N₁ 2 B D₂ D₃ D₄ 2 दृष्ट- (for दृष्ट) — N₁
 V₁ om (hapl) lines 1919-1922 — (L 1919)
 N₁ s B₁ D₂ D₃ विमर्दका, D₂ प्रमर्दान, D₃ प्रवर्तका
 (for प्रमर्दका) — (L 1920) K₁ s N₁ 2 B D₂ D₃ D₄
 2 4 G₂ इत्यन्त (for दार) K₂ s परासीकान् (for
 पदाक्षेपै) K₂ सुघोरास्ते विचका, D₂ स्वा रणेचरान् (for
 °) — (L 1921) B₂ om Poona eds G₂ D₃ यिया (for
 धियो) K₁ s D₂ 2 युद्धोत्सुका D₂ हत्वाश्च ये नित्यं
 N₁ 2 घतधियो नित्यं (for °) K₂ s क्रोधरञ्जितलोचना (for
 °) — (L 1922) K₂ s सिंह (for मीन) — (L
 1923) F₁ 2 D₂ D₃ दृष्यन्त परारम्भं (for °) — (L
 1924) K₂ s वेणुवद (for सद्) — (L 1925) K₂ s
 वायव, G₂ वसुद (for वद) — (L 1926) N₁ B₁ s D₂
 सुमहासुजा (for बला) — (L 1927) K₂ D₁ 2 दाक्ष
 D₂ चाप, T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 प्राप्त (for बाण) — (L
 1928) B D₂ T₁ 2 G₁ 2-3 M₂ 2 सुरासुरैश्च (for महा)
 V₁ 2 B D₂ 2 T₁ G₁ 2 4 M₂ 2 [अ]जित (for तार) D₂
 स्ववदन् (for स्ववदन्) — (L 1930) D₂ D₃ युदापि
 (for स्वर्गाभि-) — After line 1930, N₁ B D₂ D₃ ina.

शुभे सा चमूर्द्धता पताकाध्यजमालिनी ।
 गजाश्वरथसनापा स्वर्गमार्याभिकाङ्क्षिणी ॥
 ततः कालखु निर्यातो मीमो मीमपराक्रमः ।
 विनदन्मुमहाकायो व्याधिभिर्वैदुभिर्ध्रुवः ॥
 ददर्श महती सेना दानवाना बलीयसाम् ॥ [1935]
 अभिसजातहर्षाणा काल समभिगर्जताम् ॥
 आपतन्तं तदानीक दानवाना तरस्विनाम् ॥
 प्रतिशोभं चकारामु व्याधिभिः सहितोऽन्तकः ॥
 प्रविश्य ध्वजिनीं चैषां घातयामास वीर्यवान् ॥
 कालो रुधिररत्नाक्षः स्वनानीकेन सवृतः ॥ [1940]
 प्रह्लादबलमल्युप प्रह्लाद च महाबलम् ।
 आजघान रणे कालो दण्डमुद्गरपट्टिवैः ॥
 शरशक्त्यष्टिपद्माश्च शूलानि मुसलानि च ।
 गदाश्च परिधाश्रैव विविधाश्च परश्वधाः ॥

धनुषि च विचित्राणि शतश्रीश्च स्थिरायसीः । [1945]
 पात्यन्ते व्याधिभिर्मुद्गे दानवानां चमूमुखे ॥
 बहवो व्याधयो युद्धे बहूनसुरपुंगवान् ।
 व्याधीनि च दैत्योपा निजधुम्हवो बहून् ॥
 शूलैः प्रमथिताः केचित्केचिच्छिन्नाः परश्वधैः ।
 परिचैराहताः केचित्केचिच्च परमायुधैः ॥ [1950]
 केचिद्विधाकृताः स्रग्धैः स्फुरन्तः पतिता भुवि ।
 व्याधयो दानवैरेव नानाशस्त्रैर्विदारिताः ॥
 ते चापि व्याधिभिः सर्वे विविधैरायुधोत्तमैः ।
 स्रग्धैश्च विपुलेतीक्ष्णैः प्रास्तोत्तमसुद्गैः ।
 भिन्नाश्च दानवाः शूलैर्निकृताश्च परश्वधैः ॥ [1955]
 सुद्गैः पट्टिसैश्च व्याधिभिश्च महाबलैः ।
 क्षताः शस्त्रैरेकैश्च सुष्टिभिश्च महाश्वैः ॥
 वेपुः शोणितमक्षोभ्यं विष्ट-धदशनेक्षणाः ॥

117* सर्वं ज्वेषिणो वीरा सर्वं शायुवधोयथा ।

— (L 1831) N̄s V̄s B̄s Ds Ds T̄s Ḡs s Ms रसा,
 B̄s कृता (for कृतीता) — (L 1933) Ds करालो, T̄s Ḡs
 Ms s कालो (for काली), Bom Poona eds G(ed) काल खु (for
 कालखु) — (L 1934) Ks s व्यनदन्सु, Ks N̄s s V̄s
 B̄s s Ds Ds s Ḡs निनदन्सु, Ds विविधासो (for विन
 दन्सु) — (L 1936) N̄s रणे (for अभि) K N̄s V̄s s
 B̄s Ds Ds Ds s दर्पाणां (for हर्षाणा) T̄s Ḡs s Ms s
 काले (for कालं) — (L 1937) N̄s Ds समान्तं, B̄s तदाप
 काले, Bom Poona eds G(ed) तदायान्त (for आपतन्त) Ks
 वद, Bom Poona eds G(ed) तदायान्त (for आपतन्त) Ks
 Ds s महानीक (for तदा) — (L 1939) Ds T̄s Ḡs तेषां,
 Ḡs स्रग्धैः Ms चैना (for चैना) N̄s V̄s s Ds Ds Ds s T̄s s
 Ḡs s Ms s पातयामास (for घात) Ks N̄s s V̄s s B̄s
 Ds Ds s T̄s s Ḡs s Ms s दानवान् (for वीर्यं) — (L
 Ds Ds s T̄s s Ḡs s Ms s दानवान् (for वीर्यं) — (L
 1941) Ds om 1941*-1942* N̄s B̄s De महासुत्त
 (for बलम्) — (L 1944) K N̄s s V̄s s B̄s Ds Ds
 Ds s Ḡs विचित्राश्च (for विविधाश्च) — (L 1945) N̄s
 V̄s s Ḡs स्थिरायसा (for सी) B̄s s Ds शश्वथश्च स्थिरा
 यसा, T̄s Ḡs विविधाशायुषा शिता, T̄s Ḡs शतश्रीश्च
 साश्च, Ḡs स्थि (for स्थि) Ḡs Ms s इयथापसा शिता (for s)
 — Ds om (hapl) lines 1946* 1947* — After line
 1946, T̄s s Ḡs s s Ms s Ins

118** अनिमारा ज्वराश्रैव यद्गमान श्रेयसा कृता ।
 निरौतोगाशिरौगाश्च औदरीकाश्च वेपना ॥
 [(L 1) T̄s शोफना (for हेमना) Ḡs औदारिकाश्च,

Ms औदरीयाश्च (for कार)]

— (L 1947) N̄s निहन्ति स्य रणे सुरात् (for s) — (L
 1948) T̄s Ḡs समरे, Ms बहुसो (for बहवो) — (L
 1949) V̄s शैले प्र, B̄s s Ds शूलैः (for शूलैः प्र) T̄s
 Ḡs शूलैः प्रमुष्टि (Ḡs हैविदारि) (for केचिच्च (for s)) T̄s s
 Ḡs s Ms केचिच्च परिचैरपि (for s) — Ks s om (hapl)
 line 1950 — (L 1950) T̄s s Ḡs s Ms s परमासिभि
 (for युधि) — (L 1951) Ds विद्राविता (for विद्रा
 कृता) Ds सीदौ (for स्रग्धैः) T̄s Ḡs पतन्त (for स्फुरन्त)
 Ḡs स्फुरन्त पतिता भुवि (for s) — (L 1953) Ds T̄s
 Ḡs Ms s संख्ये (for सर्वे) B̄s Ds Ms तथैव प्रास्तोत्तमैः
 T̄s s Ḡs s विविधैश्च (for s) — (L 1954)
 B̄s Ds s Ḡs s विविधैश्च, B̄s T̄s Ḡs Ms s विमलेश्च, T̄s
 सुत्त (for विपु) B̄s Ds Ḡs s Ms s तथैव प्रास्तोत्तमै
 (for s) — (L 1955) B̄s T̄s Ḡs s Ms s विभिन्ना,
 Ds विन्नाश्च, Ds निर्भिन्ना (for भिन्नाश्च) Ks Ds s T̄s सर्वे,
 Ds घोरा (for शूलैः) Ḡs विभिन्ना दानवैः शूरैः (for s)
 — (L 1956) T̄s s Ḡs s Ms s सुसलेश्च (for पट्टिसैश्च)
 B̄s s Ds हता शूराश्च (for महाबलैः) — (L 1957) Ks
 N̄s Ds Ds कृता, Ks s Ds कृता (for हता) Ks B
 Ds s T̄s s Ḡs s Ms s हता शूराश्च (for महाश्वैः)
 — (L 1958) N̄s s V̄s s B̄s Ds Ds s वैसु शोणित
 मन्वन् (B̄s मायैष्यो) T̄s s Ḡs s Ms s वयन्त शोणित
 वयैश्च (T̄s Ḡs वयत्) (for s) T̄s s Ḡs s Ms s वयने
 क्षणा (for दशन) — (L 1959) Ms रदतां (for नदतां)

धारतस्वर च नदता सिद्धान्ताश्च गर्जिताम् ।
 बभूव तुमुलः शब्दः समामे लोमहर्षण ॥ [1960]
 मुष्टिभिश्चोत्तमाङ्गानि वल्लोभाङ्गानि चासकृत् ।
 सादिवानि महीं जग्मुस्त्रिदशमेव सयुगे ॥
 अरुफेना ध्वजावर्ता छिन्नबाहुमहोरगा ।
 शूलशक्तिमहामत्स्या चापप्राहसमाकुला ॥
 रथेपूलसबाधा ध्वजद्रुमसमाधृता । [1965]
 सशब्दघोरविस्तारा लोहितोदाभवज्वरी ॥
 स्वधनु शक्रधनुषी काञ्चनाद्भद्विसुती ।
 तौ वैत्यकालजलदौ शरधारा व्यमुञ्चन्ताम् ॥
 तौ महामेषसकाशौ रथनागगतौ तदा ।
 बभूवतुरतिक्रुद्धौ साम्बुगर्भाविद्याभ्युदौ ॥ [1970]
 वत्तकाञ्चनसनाहौ दिव्यहारविभूषितौ ।
 तौ विरेजतुरायस्त्रौ सूर्यवैश्वानरोपमौ ॥

णिः सिद्धान्त च दुर्गतम् T₁ G₁ s s M₂ s 'नाद विनदन्ताम्,
 T₂ 'नादाभिनन्दन्ताम् (for ²) — (L 1960) T₁ G₁ सप्रामे
 (for 'मे) K₁ s s N₁ s V₁ s B Dn Ds Ds-s e-इपणे
 (for 'ल) — Ks om lines 1961 2023 — (I 1961)
 N₁ अहोर्दिभ्यानि धाम्जन्त (for ²) — (L 1962) T₁ G₁ s
 चादितानि, G₁ 'जमि' (for 'सादि') — (L 1963) K₁
 N₁ s V₁ s Dn Ds Ds s e-अक्षरैण B Dn वञ्च', M₂ s
 सञ्च' (for 'अञ्च') T₁ s G₁ s-s 'राक्षसेना रथावर्ता (for ²)
 — (L 1964) T₁ s G₁ s s नदा (for 'महा') T₁ G₁ s
 द्विप्रण (T₁ 'म) इ', T₁ G₁ s चापप्राह (for 'प्राह') — (L
 1965) K₁ V₁ s रथे दौ (V₁ 'यसै') वलसबाधा K₁ रथेभ्रावल्स',
 N₁ रथेनाचलसबाधा, N₂ रथाञ्च नगमत्सबाधा B₁ s Dn Ds De
 रथेपोरन्', D₁ शकटावतसंबदा T₁ G₁ s M₂ रथेपाचलसबाधा,
 T₁ G₁ s रथेषु जलसबाधा (for ²) K₁ D₁ वत्त (for '-तुम')
 K₁ समानुला Dn लतावृत्त (for 'सम') — (L 1966)
 T₁ G₁ s M₂ s महान्दा (for 'सहस्र') B₁ Ds -योग,
 G₁ s भोग- (for '-भोर') V₁ महानदी (for [अ]भवज्वरी)
 — (L 1967) D₁ सबागधनुदौ वीरै (for ²) V₁ भूपितौ,
 V₂ भूपितौ (for 'सिपुतौ) — Ds om (hapl) lines 1968-
 1972 G₁ om (hapl) lines 1968 1971 — (L 1968)
 B₁ s Ds सवर्षतु (for 'व्यमुञ्चन्ताम्') Ds Ds शरधारा व
 सवर्षतु, T₁ s G₁ s s M₂ s शरलोय (T₁ 'या') सवर्षताम् (for
²) — (I 1970) K₁ s s N₁ s V₁ Dn D₁ s T₁ G₁
 M₂ s अभिक्रुद्धौ (for 'जिते') — (L 1971) T₁ G₁ s
 दिव्याभगभूषितौ (for ²) — (L 1972) V₁ विरेजतुर
 (for 'विरेजतुर') N₁ B₁ s T₁ s G₁ s s M₂ s भायस्त्रौ, V₂

तौ महाचलसकाशान्योन्यस्य चमुमुले ।
 यथाशिनिसमस्त्रैर्गणैर्जगत्पुराहवे ॥
 परस्पर समासाद्य तयोर्दुषि दुरासदम् । [1975]
 नाशस्तन्त तदा योधा जीवितान्यपि सयुगे ॥
 शरनिर्भिन्नसर्वाङ्गा युधि प्रकीर्णजीविता ।
 निपेतुर्योधमुद्यास्तु रूषिरोक्षितवक्षसः ॥
 पतितैर्निपतद्भिश्च पादमनैश्च सयुगे ।
 बभूव भूः समाकीर्णा योधैरुद्धतजीवितैः । [1980]
 न गृह्यते शरान्धोरास च सदधतोस्तयोः ।
 अन्तर ददौ कश्चित्प्रयत्नादपि सयुगे ॥
 लघुत्वाद्य महाप्राहू युद्धजीवदौ महाबली ।
 मण्डलीभूतधनुषी सकृदेव बभूवतु ॥
 प्रद्वादस्य च बाणो धैर्दुद्रायान्तकबाहिनी । [1985]
 तुयमाना बलवता धातुनेवाभ्रमण्डलम् ॥

भायान्तौ (for 'भायस्त्रौ) — (L 1973) V₁ B₁ G₁ महानेध
 (for 'बल') B₁ s Ds Ds चमू तदा B₁ चमूलया (for
 'मुले) — (L 1974) K₁ N₁ शकशानि (for 'नक्ष') T₁ s
 G₁ s-s M₂ s-समै (T₁ शरं G₁ शितै) द्वांगद (for 'सम-
 स्त्रैर') T₁ s G₁ s s M₂ s जगत्तु कालदानतौ (for ²)
 — (L 1975) T₁ s G₁ s M₂ (synf' lra. as above) शर
 स्वर्ष (for 'परस्पर') Bom ed G(ed) समानन्त (for 'साय')
 K₁ युद्धे D₁ s G₁ युद्धे (for 'युधि') N₁ दुरासदौ, D₁ T₁ G₁
 'सदे, T₁ G₁ M₂ सुवारण M₂ (synf' lra. as above) सुवा-
 रणम् (for 'दुरासदम्') K₁ Dn D₁ तयोर्दुषे दुरासदे, T₁ s
 G₁ s s 'दे सुदारणे (for ²) — (L 1976) D₁ T₁ s G₁ s s
 M₂ महाशसु (for 'महासस्त्र') K₁ योधा T₁ s G₁ s s M₂
 ह्यातौ (for 'योधा') T₁ s G₁ s s M₂ s जीवितैर्म्योऽपि सयुगे
 (for ²) — (L 1977) V₁ B₁ M₂ s शरैर्विभिन्नसर्वाङ्गा (for
²) Bom Poona eds G(ed) वान्धवा (for 'जीविना')
 — (L 1978) T₁ s G₁ s-s M₂ s वान्धव (for 'वक्षस')
 — (L 1979) B₁ विन्दद्भिश्च (for 'निपत') T₁ G₁ s पला-
 (G₁ पाल) यन्त्रिश्च T₁ G₁ s M₂ s पतिप्रयन्त्रिश्च (for 'पाल
 मानैश्च) — (L 1985) K₁ लघुत्वौ (for 'त्वाद्य) — (L
 1984) B₁ s Ds Ds मण्डलीभूतबाणौ तु (for ²) — (L
 1986) K₁ s s N₁ s V₁ Dn D₁ s-स ल (N₁ s) दमना,
 Ds ताव्यमाना, G₁ वध्य' (for 'तुघ') D₁ बलावदा (for
 बलवता) K₁ s D₁ s मण्डली (for 'लम्') ~ After
 119** तसौ सुदूरमादाय प्रह्लादो दावयोत्तमः ।
 जन्तकाय प्रचिक्षेप तैत भद्रलक्षान्तकः ।

हृतदपं तु विज्ञाय प्रहाद' कालमाहवे ।
 अपयात् च समरोद्धिपन्त संप्रतपर्यं तम् ॥
 मत्वा वगगतं चैव प्रहादो युद्धदुर्मदः ।
 तत्रैवान्या चम् भूयः स गमदं महासुरः ॥ [1990]
 कालप्रहादयो युद्धमभवद्यादृश पुत्र ।
 तादृश सर्वलोकेषु न भूतं न भविष्यति ॥
 एवमद्भुतवीर्यो जा महारणवृत्तज्जगणः ।
 प्रहादः परिवृद्धोऽत्र कालस्त्वपसूतो रणात् ॥
 Colophon
 वैशंपायन उवाच ।
 धनाध्यक्षमनुहादः प्रहादस्यानुजो बली । [1995]
 ससैन्यो योधयामास क्षोभमन्यक्षवाहिनीम् ॥
 महता च बलीवेन अनुहादोऽसुरोत्तम ।
 अर्दयामास सक्नुद्धो धनाध्यक्ष प्रतापवान् ॥
 अमृष्यमाणस्त्रिदशानाहवस्थानुदापुषान् ।

प्रागर्त्तशयमापन्नो निपपात महीतले ॥

— (L 1987) K₁ नि प्रपत्त, T₁ G₁ हतगर्वं (for 'दपं')
 — (L 1988) G₁ विदपण (for द्विपन्त) — After line
 1988, T₁ s G₁ s M₁ s 108

120* सन् चार्द्धिण इति भीत नाम नृपानसम् ।

— (L 1992) V₁ s B s D₁ T₁ s G₁ s M₁ s भूतवु
 (for 'लोकेषु') — (L 1993) D₁ वीर्याणां, T₁ G₁ s वीर्यो
 लो (for वीर्योऽपि) T₁ G₁ s प्रणो, G₁ जगम् (for जग)
 — (L 1994) Rom Poona eds G(ed) त्वय (for परि)

COLOPHON — Mention of the Epic K₁ Dn Ds
 D₁ — Mention of Akṣa V₁ s B Dn Ds D₁ s
 — Sub-jarvan K₁ s N₁ s V₁ s B Dn Ds D₁ s s
 वासनम्, D₁ T₁ s G₁ s M₁ s वासनप्रादुर्भाव — Adhy
 namas D₁ देवात्तरसप्राप्ते प्रहादवत्त्वयोद्धम्; D₁ D₁ s प्रहाद-
 कालयोद्धम् D₁ कालप्रहादयुद्धम् G₁ प्रहादकालयोद्ध-
 युद्धम्, M₁ s कालपराजय — Adhy s o K₁ 229, V₁
 270, V₁ 245, Dn 244, Ds 243, — (L 1998) V₁ T₁ 236,
 T₁ 312, G₁ 307, G₁ s 314, G₁ 311, M₁ s 24

(L 1996) K₁ N₁ s Dn D₁ s ससैन्य (for 'न्यो')
 — (L 1997) T₁ s G₁ s M₁ s अनुहाद (for 'हादो')
 B₁ s D₁ ससुरोत्तमम् (for 'म') — (L 1998) V₁ T₁ s
 G₁ s M₁ s पनाप्यक्ष (for 'क्ष') — (L 1999) K₁ s
 D₁ D₁ G₁ s अमृष्यमाणसः B₁ जाय (for 'जय')

चकार कदन्तं घोर धनुषाणिर्महासुरः ॥ [2000]
 आवर्त इव सजज्ञे बलस्य महतो महात् ।
 क्षुभितस्याप्रमेयस्य सागरस्येव सङ्गवः ॥
 त्रिदशानां शरीरेभ्यु दानवाना च मेदिनी ।
 वभूव निचिता घोरैः पर्वतैरिव सङ्गवे ॥
 मेरुशृङ्ग तु रत्नेन रञ्जितं सप्रकाशते । [2005]
 सर्वतो माधवे मासि पुष्पितैरिव विंशुकैः ॥
 हृतैर्वीरैर्गणैश्चै प्रायतैत महानदी ।
 शोणितोषमहातोया यमराष्ट्रविवर्धनी ॥
 शृङ्गमेदोगहापङ्का विप्रकीर्णाञ्जयेवला ।
 छिन्नवायशिरोमीना अद्वावययशाह्वला ॥ [2010]
 गृध्रससमाकीर्णा कङ्कसारसनादिता ।
 यसापेनसमाकीर्णा प्रोत्सृष्टस्मितस्वना ॥
 ता कापुरपङ्कलारां युद्धमूर्त्ता महानदीम् ।
 नदीमिव जलापाये इससाथोपशोभिताम् ॥

— (L 2000) N₁ s D₁ महाबल (for 'सुर') — (L
 2002) N₁ s om lines 2002^b 2009^b N₁ s D₁ D₁ s सङ्गवे
 (for 'व') — (L 2004) s D₁ घोरा, B₁ s D₁ D₁ T₁
 सर्वा (for घोरे) T₁ G₁ s M₁ s विमानि निचिता सर्वा
 (for *) B₁ D₁ D₁ सङ्गला T₁ s G₁ s M₁ s काश्वे ;
 G₁ मेदिनी (for सङ्गवे) — (L 2006) T₁ G₁ s M₁ s
 वनानि (for सर्वतो) N₁ Poona ed. किंशुक (for कै)
 — (L 2008) K₁ s शोणितोषा (for 'तौष') Dn महा
 घोरा (for 'तोषा') N₁ B₁ s D₁ D₁ G₁ शोणितोषा (B₁ s
 'योरा' महाघोरा (for *) — (L 2009) K₁ यन्मृग्दो ;
 D₁ T₁ s G₁ s M₁ सङ्करोदो (for सङ्करोदो) K₁ प्रकीर्णा
 वाप्रवैवला, Dn सप्रकीर्णा, T₁ G₁ s M₁ s विनिकी-
 र्णा (for *) — (L 2010) D₁ छिन्नवाहू; T₁ s G₁ s
 M₁ s विप्रकाय (for छिन्न) V₁ s B₁ D₁ D₁ सारंरा (for
 'साह्वला') — (L 2011) T₁ s G₁ s M₁ s कङ्क (for
 'हस') B₁ D₁ नृपकीर्णा (for 'समा') G₁ om (hapl)
 lines 2011^b-2012^b T₁ M₁ s काक, G₁ s केकि; G₁ इम्
 (for कङ्क) B₁ s D₁ M₁ s नादिनी (for 'ता') N₁
 प्रोत्सृष्टस्मितस्वरा (for *) — (L 2012) T₁ s G₁ सवा
 कीर्णा (for 'समा') K₁ प्रायतैत महानदी K₁ M₁ s प्रोक्त
 स्वसनितस्वना (for *) — (L 2015) N₁ B₁ s D₁ D₁
 दुर्धर्षा (for 'सुनता') — (L 2014) K₁ V₁ s B₁ D₁
 D₁ s [शोणितोषा, G₁ वना] (for 'हला') B Dn D₁ s

त्रिदशा दानवान्युद्धे मथिन्वा प्राणदक्षदा । [2045]
 दानवैत्रिदशाश्चापि कुक्षैर्भुवि निपातितः ॥
 दानयास्त्वथ सफुद्धास्त्रिदशाशिशितेः शरैः ।
 विन्यधुर्वहिसकांशेः कङ्कपत्रैरजिह्वगैः ॥
 विदार्यमाणा दैत्यीषेभिरदशास्तु महाबलाः ।
 अमर्षिततरा भूयश्चक्रुः कर्माण्यभीतवत् ॥ [2050]
 ते गदाभिः सुमीमाभिः पट्टिशैः शूलसुरैः ।
 परिषेध सुतीक्ष्णामेदानां पाण्डिताः सुरैः ॥
 शरणिभिन्नगान्नाश्च रत्नविच्छिन्नवक्षसः ।
 जगृह्णस्ते शिलाशैव ह्युमाश्चामुरसत्तमाः ॥
 ते मीमवेगा वित्तिजा नर्दमानाः पुनः पुनः । [2055]
 ममगुह्यस्त्रिदशान्धीराश्चतस्रोऽथ सहस्रशः ॥
 ततः सुवृमुलं युद्धं तेषा समभिवर्तत ।
 शिलाभिर्विपुलाभिश्च शतशारैश्च पादपैः ।
 परिषेधे पट्टिशैर्भैर्भिण्टिपाण्डैः परशुधैः ॥

केचित्रिकृत्तशिरसः केचिच्च विदलीकृताः । [2060]
 केचिद्विनिहता भूमौ रुधिराद्रां सुरासुराः ॥
 केचिद्विद्राविता नष्टाः परस्त्वल्पादिताः ।
 त्रिभिन्नहृदयाः केचिच्छिन्नपादाश्च शेरते ।
 विदारितास्त्रिशूलैश्च केचित्त्र गतासवः ॥
 तत्सुभीम महायुद्धं देवदानवसङ्कुलम् । [2065]
 चभूच्च शस्त्रतुमुलं शिलापादपसङ्कुलम् ॥
 धनुष्यान्त्रिमधुर हृक्पातालसमन्वितम् ।
 आर्तसन्वितपोपाठ्यं युद्ध गान्धर्वमायभौ ॥
 हुचेर स धनुष्पाणिदानवान्गणमूर्धनि ।
 दिशो विद्रावयामास सप्रुद्धः शरदृष्टिभिः ॥ [2070]
 हुचेरेणादितं सैन्यं विद्रुत प्रेक्ष्य दानवः ।
 अभ्यद्रवदनुह्नादः प्रशृङ्ख निपुला शिलाम् ॥
 शोधाहिरुगणरक्षाश्च पितुस्तुल्यपराजम् ।
 शिला ता पातयामास हुचेरस्य रथोत्तमे ॥

— (L. 2043) K₁ s D₁ मन्वोन्वयविजयैपौ (for ⁶)
 — (L. 2045) N₁ Bom Poona eds G(ed) रुद्धै (for
 युद्धे) B₁ s D₁ मथिता शयवचरै, T₁ s G₁ s M₁ s प्रह
 (M₁ 'ह)ला प्रभवचरै, G₁ निहता प्रभव परे, G₁ मद्रता
 बलवचरै (for ⁶) — (L. 2046) [म]थ्ये, D₁ T₁ s G₁ s
 M₁ s [य]ज (for [म]रि) V₁ दानवास्त्रिदशैश्चापि (for ⁶)
 T₁ G₁ s M₁ s हुर्मर (for हुदेर) — (L. 2048) M₁ सप्र
 (for मद्रि) — (L. 2049) K₁ s म्णायैश्च (for दैत्यै)
 T₁ s G₁ s M₁ s निविधमाना दैत्यैश्च (for ⁶) B₁ s
 D₁ s महाबलै (for 'ला) — (L. 2050) Bom Poona
 eds G(ed) चक्रुर्मुद (for भूयश्चक्रु) — (L. 2051) D₁
 कृ- (for कृ) T₁ s G₁ s M₁ s पट्टिशैश्च (for
⁶) — (L. 2052) B₁ T₁ s G₁ s-4 M₁ s त्रिमुलैश्च (for
 सुतीक्ष्णामैर) K₁ s N₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ s शरैः ; D₁ रणे
 (for सुरै) — (L. 2053) K₁ s D₁ सभिन्न- (for-निभिन्न-)
 D₁-गान्धैर (for गान्धैर) K₁ विभ्रल, V₁ T₁ s G₁ s
 निभिन्न (for त्रिभिन्न) — (L. 2054) K₁ s सुरासु (for
 शिरासु) D₁ हुमाय (for हुमाय) T₁ G₁ हुमाशैराम्यो
 तमा (for ⁶) — (L. 2055) B₁ T₁ s G₁ s M₁ s विन
 र्दन्तं B₁ नर्दमाना शयवचर- (for ⁶) — (L. 2056) K₁
 सप्रुद्ध (for ममगुह्यत्) K₁ N₁ s V₁ D₁ s D₁ D₁-4 T₁
 G₁ शीर्यात् ; V₁ D₁ शीर्यात् B₁ D₁ D₁ सवर्षा (for शीर्यात्)
 — (L. 2057) B₁ s D₁ सवर्ष (for स्वामि) K₁ s D₁
 G₁ M₁ बलते (for 'त) — (L. 2058) K₁ D₁ मदाभिद

(for शिला) N₁ D₁ D₁ बहु (for शर-) K₁ D₁ D₁
 शतशश्चैव पादपै (for ⁶) — (L. 2059) K₁ s N₁ s V₁ s
 B₁ s D₁ D₁ s शूरे, D₁ D₁ वैश (for महेर) D₁ पट्टिशै-
 परिषं शूलै, D₁ परिशैश्च महेश्च, T₁ s G₁ s-4 M₁ s
 परिषे पट्टिशै शूलै (for ⁶) — (L. 2060) K₁-4 D₁ वि-
 कृती ; M₁ वैव दह्यी (for च विदली) — (L. 2061)
 K₁ s D₁ G₁ महासुरा, D₁ सुरासुरा, D₁ सुरासुरा ; T₁ s
 G₁ s M₁ s सुरासुरै (for 'सुरा) — (L. 2062) Bom
 Poona eds G(ed) रणाचिरान् (for विद्राविता) — (L.
 2063) T₁ G₁ s-4 M₁ s चार्यात् (for चार्यात्) T₁ G₁
 छिन्नपाशाश्च शारिता (for ⁶) — (L. 2064) T₁ G₁ केचि
 द्दशात् (for विदारितात्) T₁ s G₁ s-4 M₁ s एतन्वयन्वे सुते
 सुरा (G₁ सतापव) (for ⁶) — (L. 2066) K₁ D₁ सभा
 भीमं ; K₁ s सप्र भीमं (for सप्रभीमं) V₁ सप्र युद्धं महा-
 भीम, B₁ D₁ सप्रुद्ध सुमहतीम, G₁ सप्रुद्धसममतीम (for ⁶)
 — N₁ om lines 2066-2067 D₁ G₁ om (hapl.) line
 2066 ~ (L. 2066) T₁ शस्त्र- (for शस्त्र) K₁ D₁ G₁
 चभूच्च तुमुल युद्धं, T₁ G₁ s M₁ s 'वाप्यनवकुल (for ⁶)
 — (L. 2067) V₁ रथय्या (for धनुष्या-) B₁ s-सत्रि ;
 T₁ G₁ s सनु ; T₁ G₁ सप्र (for-सप्र) — (L. 2068)
 N₁ ; B₁ D₁ T₁ s G₁ s-4 M₁ s विषोर्षे (for -शोपायं)
 N₁ युद्धान्चभूमिदुष्प्र (for ⁶) — (L. 2072) K₁-4 D₁ s
 महर्षी (for त्रिपुल) G₁ प्रतिपुष्ट हता शिलाम् (for ⁶)
 — (L. 2073) G₁ सवर्ष (for शोधात्) T₁ G₁ s-4 रि-

आपतन्ती शिलां दृष्ट्वा गदापाणिर्धनाधिपः । [2075]
 रथादासुत्य वेगेन चसुधायां व्यतिष्ठत् ॥
 सचक्रकूचरहस्यं सध्वजं सद्गगानसम् ।
 भङ्क्त्वा रथोत्तमं तस्य निपपात शिला भुवि ॥
 विमथ्य तु कुबेरस्य प्रह्लादस्मानुजो रथम् ।
 सुराणां कदनं चक्रे सस्क्न्धनिटपैर्दुमैः ॥ [2080]
 विभिन्नशिरसो भग्नाखिदशाः शोणितोक्षिताः ।
 दुमैः प्रमथिताद्वाभ्य निपेतुर्धरणीतले ॥
 विद्राव्य विपुलं सैन्यमनुह्लादोऽसुरोत्तमः ।
 गिरिशृङ्गं महद्गृह्य कुबेरमभिदुह्वये ॥
 तमापतन्तं धनदो गदागुधम्य वीर्यवान् । [2085]
 विनर्दन्नाहयामास दानवेन्द्रं महाबलम् ॥
 तस्य क्रुद्धस्य सन्मुखो गदां तां बहुकण्टकाम् ।
 न्यपातयत् वित्तेशो दानवस्योरसि प्रसुः ॥
 दैत्यस्तु क्रोधताम्राक्षस्तं प्रहारमचिन्तयन् ।

वित्तेशस्योपरि तदा गिरिशृङ्गमपातयत् ॥ [2090]
 स विह्वलितसर्वाङ्गो गिरिशृङ्गेण ताडितः ।
 पपात सहसा भूमौ विशीर्ण इव पर्वतः ॥
 वित्तेशं विह्वलं दृष्ट्वा सर्वे ते यक्षराक्षसाः ।
 परिवार्ये मदात्मानं ररक्षुर्मोमिविक्रमाः ॥
 सुहृतं विह्वलो मूला प्रभुर्धिभवसः सुतः । [2095]
 उत्थितः सहसा भूयः पिङ्गाक्षः स महाबलः ॥
 ननाद च महानादं त्रैलोक्यमभिननादयन् ।
 जतयन्नद्वि निर्घोषं विधमन्निय पर्वतान् ॥
 तमबध्दं तु विशाय निहतं पुनरुत्थितम् ।
 प्रेक्ष्य पिङ्गाक्षमायातं दानवा विप्रदुह्वयः ॥ [2100]
 तांस्तु विद्रवतो दृष्ट्वा अनुह्लादोऽसुरोऽनवीत् ।
 काल्नेमिं च नेमिं च महानेमिं च दानवम् ॥
 आत्मानं चैव वीर्यं च विस्मृत्प्रामिज्जनं तदा ।
 क गच्छत भयव्रस्ताः प्राकृता इव दानवाः ॥

तुल्य (for विस्तृत्य) — (L. 2074) Ks Ns V; s रथोपरि
 (for 'कने) — (L. 2075) Ds नराधिप, Ds गण' (for
 घना) — (L. 2076) V; T; s G; s उत्सृज्य, Ds भारुष्य
 (for आसुत्य) h; s सहसा (for वेगेन) Ds व्यविधय
 (for व्यनिधत्) — T; Gs om lines 2077-2082 — (L.
 2077) T; G; s Ms; s सचक्रकूचरं साधं (for *) — (L.
 2078) Ns V; Ds सपपात (for निप) — (L. 2080) Ks
 Ns; s B; Ds D; s Ds दुरदस्य (for दु) Hs s K, V; s
 Ms सु (for स) — (L. 2081) V; निद्रया रथिर्गोक्षिता
 (for *) — (L. 2082) Ds Bom Poona eds G(ed).
 दुमप्रस्य (D; s) शिलाद्वाभ्य (for *), — (L. 2083) Ks Ns
 B; s D; s T; s G; s Ms; s महासुर; Ds रथोत्त
 मान् (for सुसुरोत्तम) — V; om line 2084 — (L.
 2084) Ks Ns; Dn D; s गृहोत्सा तु (for महद्गृह्य) Ns
 दुह्वयु (for वे) — (L. 2085) V; वेनवान् (for वीर्यं).
 — (L. 2086) B; s D; Ds Ms महाबल (for 'लम्).
 — (L. 2087) Ks D; s दैत्यस्य (for क्रुद्धस्य) Ds विपुलां
 (for गदां तां) Ns गिरिशृङ्गं दुरासदम् (for *) — (L.
 2088) Ks निपपात च वित्तेशो, Ns V; s D; Ds s क (D; s
 नि पातयत् वि; Ds विशोपायतविक्रमो (for *). Ks
 (before corr) s; B; Dn D; प्रमो, D; प्रमो (for प्रसु)
 — (L. 2089) B; s D; s रथास्य (for 'नात्). — (L.
 2090) Ds Ms [उ]स्ति (for [उ]परि). T; s G; s Ms
 मह्य (for हदा) Ds गिरिशृङ्गेण ताडयेत् (for *). — Ds

om (hapl) line 2091 — (L. 2091) T; s G; s Ms; s
 शृङ्गामि (for -शृङ्गेण) Gs गिरिशृङ्गामिर्गोक्षिता (for *).
 — (L. 2092) T; s G; s Ms; s विशीर्ण (for विशीर्ण)
 K; s N; s V; s B Dn D; s; s पिङ्गाक्ष; h; s पिङ्गाक्ष; N; s
 D; s विह्वल; Dn सपिङ्गाक्षो महाबल (for *) — After
 line 2095, K; s N; Dn D; D; s s ms.

123** राज्ञः पतितो भूमौ दिग्बल इवाचल ।

[Ds दिग्बल इव पर्वत (for *)]

— (L. 2093) T; s G; s Ms; s मयमा (for राक्षसा)
 — (L. 2095) Ks V; B; Dn D; s पुनर (for प्रसुर).
 — (L. 2096) B; s D; Ms देव (for भूय) h; s N; s
 V; s Dn D; D; s उपस्थे च सहसा (for *), B; T; s
 G; s Ms; s पिङ्गाक्षो, D; Ds Ms पिङ्गाक्षो (for पिङ्गाक्ष
 स) K; s N; s V; s B; Dn D; D; s Gs धनद
 क्रोधमूर्च्छित (for *) — (L. 2097) K; B; D; T; s
 G; s Ms; s स ननाद, D; ननाद सु (for 'द च) Ds महा
 नारीम् (for 'नाद) — (L. 2098) N; T; G; s; s निर्घोष
 Gs निघोषान् (for निर्घोष) — (L. 2099) Ds तस्य देहं
 (for सन्नवप्यं) — (L. 2102) h; महानैव, h; s N; s
 V; s B Dn D; D; s T; s G; s Ms; s मुनेमि च; Bom
 Poona eds G(ed). दानव च (for च नेमि च) Ks
 काले च दायव नेमिं (for *) K; मुनेमि चैव दानवम्;
 K; D; s वीर्यदर्पतमनिरुम्; D; दानवं पुनरुत्थयन् (for
 *) — (L. 9103) h; सस्मृत्वा; K; सस्मृत्य (for वि)

निवर्तयं महावीर्याः किं प्राणान्परिरक्षथ । [2105]
 नाल युद्धाय यक्षोऽयं महतीय विभीषिका ॥
 एतां समुत्थितामथ दाननानां विभीषिकाम् ।
 वित्रम्य विधमिष्यामि निवर्तयं महासुराः ॥
 तेषुसुराः सनिवृत्ताथ समदा ह्य बुद्धराः ।
 निजमु परमनुद्धा देरसेन्य महासुराः ॥ [2110]
 क्षीणप्रहरणा, केचिन्महामेषनिभरतनाः ।
 दर्पोत्कटा भुजेरेथ सप्रहार प्रचक्रिरे ॥
 पांसुभिश्चैव चापैश्च शिलाभिश्च महानला, ।
 बाहुभिश्च तथान्योन्यमाक्षिपन्ति स्म वेगिताः ॥
 मुष्टिभिश्च तलैश्चैव नजपातैर्महानलाः । [2115]
 पादपैश्च महाशास्त्रैरुद्यन्त रणागिरे ॥
 अनुद्धादस्तु सकुद्धो देवताना महाचमूम् ।
 मग्न्य परमायत्तो वनान्यभिरिवोत्थित ॥

रुधिराद्रास्तु यद्वयः शेरते योषसत्तमाः ।
 निकृताः पतिता भूमी ताप्रपुष्या इव दुमाः ॥ [2120]
 अनुद्धादस्तु पित्रान्तो देवांस्त्वाशीविपोपमान् ।
 युष्यमानाश्च समरे व्यसृजन्निशितान्शरान् ॥
 धनाधिपेन विद्वस्य अनुद्धादस्य सयुगे ।
 अङ्गारमिश्राः बुद्धस्य मुलाभिश्चेरुर्षिपुः ॥
 अथ वाणसदस्त्रेण विचेशं दानवोत्तम । [2125]
 विव्याथ समरे बुद्धो दण्डपाणिरिवान्तकः ॥
 बुनेरस्तु शरैर्भिन्न, समन्तात्क्षतजोक्षितः ।
 रथिर परिमुष्याव गिरिः प्रत्यवणैरिव ॥
 गदामथ समासाद्य भीमा भीमपरान्तमः ।
 चिक्षेप दैत्यमुद्दिश्य वलात्तोषेन मूर्छित ॥ [2130]
 अप्राप्तमन्तरे सोऽथ ता गदा गद्यासुरः ।
 वमञ्च विनदन्नुद्वस्तदाश्चर्यमभूत्सदा ।

Ti : G1 : विरसूनामिजन तया (for ^a) — (L 2104)
 K1 : V1 : B3 Dn D31 D1 : Ti M3 मरुच्य (for 'त')
 — (L 2105) Ti : G1 : M3 : वैत्या (for 'वीर्वा')
 N3 V1 : अमि (for परि) — (I 2106) K1 : N3
 V1 : D3 : D3 : वै यक्षो, Ti G3 रक्षो वै, G3 वै रक्षो
 (for यक्षोऽय) — (L 2107) B3 : पुत्र, D31 पुत्रा (for
 पुत्रा) K3 समुद्यताय्, D1 : विभीषि(D3 शि)काय् (for
 समुत्थिताय्) K3 एतां विभीषिकांमथ (for *) Ti : G1
 : M3 भयावहाम् (for विभीषिकाय्) — (L 2108) D3
 निष्कस्य (for वित्रम्य) M3 विद्रम्य व विधमिष्यामि (for *)
 N3 V3 D3 महाबला (for 'सुरा') — (L 2109) K3 :
 Ti : G1 : M3 : शूरा (for सुरा) K3 N3 : V1 : D3
 सनिवृत्ताथ, D3 वृत्ताय (for 'वृत्ताय) K1 D3 सनिवृत्ताय
 तेषु (D3 समरान्) D3 दानना रुनिवर्तयथ (for ^b) — (L
 2110) K1 महाबलम् (for 'सुरा') Ti : G3 : M3 : देव
 सैन्यानि दानवा (for ^a) — (L 2111) Ti : G3 M3 :
 'समस्यना (for निभ') B3 : D3 मेषगम्भीरनिखना D3
 समहामेषनिखना (for ^b) — (L 2112) K1 दर्पोत्कट
 (for 'श') K3 मप्रार सप्रचक्रिरे (for ^b) — K3 N1 D3
 Ti : G1 : M3 : om (hapl) lines 2114-2115 — (L
 2114) K3 पादपैश्च (for बाहुभिश्च) — (L 2115) K3 D3
 शस्त्रैश्च, N3 V1 : तलाभिश्च (for तलैश्चैव) K1 D3 :
 'पादैश्च (for 'पा') V3 महामुरा (for 'बला') — (L 2116) K3
 B3 : D3 : महराणे (for रणागिरे) — (L 2117) Ti :
 G1 : सद्भाय (for सङ्कोच) Ti : G1 : M3 : निद्रताना

(for देवताना) — (L 2118) V1 : B1 De Ti : G1 : s-
 M3 : मग्न्य परमायत्तो (for *) N3 वनादशिर Ti G3
 धूमकेतुर (for वनान्यशिर) — B3 om lines 2119 2124
 D3a om line 2119 — (L 2120) K3 V3 B3 D31 D1 :
 Ti : G1 : s- M3 विकृता (for निकृता) K3-3 D3 पुष्पि-
 तादा (K1 D3 'प्रा') (for ताप्रपुष्या) — (L 2122) K1-3
 N1 : V1 : B1 : Dn D3 D1-3 : G3 : युष्यमानस्य (K3
 'नाथ D3 'नश्च) समरे K3 'मानस्य व्यसृजन्, Ti :
 G1 : M3 : 'मानो रणमुपे (for *) K3 निशितान्तापकासदा
 (for ^b) — (L 2123) D3 Ti : G1 : M3 विकस्य (for
 विद्वस्य) — (L 2124) Ti G3 नित्येतर (for निश्चेर) —
 (L 2126) Ti : G1 : G1 : M3 : परम (for समरे)
 — (L 2127) K3 : विद्ध (for निध) K3 : समन्ताद्गु-
 वि विक्षतः ; N3 B3 D3 G3 'सतविक्षतः (for ^b) — After
 line 2128 N3 V3 ins.

124** विद्वद्व्याप्यभूतेषु सुहृत् धनादायिप ।

[V3 विद्वत् (for विह) V3 सुहृत् स पनायिप (for ^b)]

N3 V3 cont K3 Dn D3 : ins after line 2128

125** एष्वना स तु पुन सजा रोषरनेक्षण सुर ।

— (L 2129) Ti : G1 : s- M3 : समाविष्य (for 'साथ)
 V3 भीम, M3 : भीमो (for भीमा) — (L 2130) Ti :
 G1 : M3 : क्षासाय (for उद्दिश्य) K3 : N3 : D3 बलवा-
 म्वल V3 'चन' दशिय, B1 : D3 D3 Ti : G1 : s- M3 :
 बलवान्भोषमुडिन, D3 बलवाम्वलसूदन (for ^b) — (L
 2132) B1 Ti : G1 : s- M3 निजवद् (for वि) — N3 Ti :

प्रगृह्य तु गदां भूयो ह्यभितुद्रान् दानवम् ॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वैन अनुद्वाहो महाचलः ।
 गिरिशृङ्गमथोत्थाप्य कैलासाचलसन्निभम् । [2135]
 घनाधिपं प्रदुद्राव व्यादितास्य इयान्तकः ॥
 तमन्तकमिगयान्तमजेय सकलै सुदैः ।
 मसन्तमिष त दैत्यं प्रैलोक्यमखिल रूपा ॥
 तमालोक्य तयारूप घनाध्यक्षो रण भयात् ॥
 अपहाय ययौ तत्र यत्र शक्रः सुराधिपः ॥ [2140]
 तस्य पापि महत्कर्म हृष्ट्वा वित्तपतिस्रदा ।
 जगाम भयस्रस्तो यत्र देवः शचीपतिः ॥
 Colophon
 वैशंपायन उवाच ।
 विप्रचित्तिस्तु वरुण दैत्यानामादिरव्ययम् ।

जधानेपुगणैः कुद्रो दीर्घिणि महोरौ ॥
 स दह्यमानो दैत्येन दीर्घिः शरगमस्तिभिः । [2145]
 नाभ्यजानत कर्तव्यं समामे स जलेश्वर ॥
 सर्वलोकेश्वरस्येव परमेष्ठी प्रजापतिः ।
 न शक्रोत्स्रगतः स्थातुं निप्रचिक्षेज्जलाधिपः ॥
 बभ्रौ नाम महाव्यूहो निर्भयः सर्वतोमुखः ।
 त व्यूह प्रत्ययुध्यन्त दानवा देववाहिनीम् ॥ [2150]
 वह्निज्वालासम वत्र रविमण्डलसन्निभम् ।
 मुग्गमाभाति दैत्यस्य विप्रचित्तमहात्मनः ॥
 वरुणस्तु महातेजा निप्रचिक्षि महासुरम् ।
 प्रवहन्नि तेजोभिर्जिगीषुः प्रत्यवेक्षत ॥
 अग्दाममालाभरणः वैयूराङ्गदशोनिनः । [2155]
 जमाह परिच दैत्यः कैलासशिरोपमम् ॥

G₁ s M₂ s om lines 2133 2139 — (L. 2134) D₂
 उमयान्त ततो हृष्ट्वा (for °) K₂ s B₁ महासुरः, D₂ सुरो
 वाम, G(ed) महासुत्र (for 'दह') — (L. 2137) V₂
 व्यापाश्व, B Dn G₂ अनय्य (for जलेय) K₂ s सकलै
 (for सकलैः) — (L. 2138) D₁ s D₂ दैत्य (for त दैत्य),
 K₁-s N₁ V₁ s B₁ D₂ s प्रसखिव (B₁ शपि) तदा दैत्यम्
 (for °) — (L. 2139) K₂ s रणे भयात्, K₂ D₁ s भय-
 द्रणत् (for रणे भयात्) — (L. 2140) B₂ D₂ वत्र देव-
 वाचीपति (for °) — (L. 2141) G₂ दाववेन्द्र तयारूप
 (for °), T₁ s G₂ घन, G₁ सुर, G₂ M₂ s वसु (for
 वित्त-), D₂ विपतिस्रदा (for विप्रचित्तम्) — After line
 2141, G₁ s s M₂ s ins

126** नाह शक्तो रणे घोळुमिति मत्वा घनाधिप ।
 — (L. 2142) Dn शक्र. (for देव)

Colophon — Mention of the Epic K₁ Dn D₂
 D₁ — Mention of Akṣita V₁ s B Dn D₂ D₁ s s
 — Sub-parvan K₁-s N₁ V₁ s B D₂ D₁ s वामनम्
 K₂ Dn D₁ s T₁ s G₂ s M₂ s वामनप्रादुर्भाव — Athy
 name B₁ s D₂ घनाध्यक्षानुद्वाहोर्ध्वयम् D₂ G₂ कुर्वरातु
 ह्यदधोर्ध्वम् — Athy no V₁ 280, V₂ 216, B₁ 247,
 Dn 244, D₂ 244; D₁ 230, D₂ 257, D₁ 237, T₁
 313, G₂ 308, G₂ s 315, G₂ 112, M₂ s 25

(L. 2143) K₂ Dn D₂ s देवानाम् (for दैत्यां) N₁
 V₁ भाद्रिम्, V₂ इन्द्रम् (for भाद्रि) K₂ D₂ s M₂ s अथवा
 (for 'यम्) K₂ s N₁ B₁ Dn₂ देवानामादिरव्ययम्; B₁ s

D₂ D₂ दैत्यानामपयोऽव्यय (for °) — (L. 2144) Poona
 ed महोरग (for 'ग') — N₁ T₁ s G₂ s M₂ s om lines
 2145-2146 — (Y. 2145) V₂ s P₁ s D₂ D₂ G₂ Cal ed
 र्श (for स) Poona ed दीर्घ (for दीर्घः) — (L. 2146)
 V₁ स जलेश्वर, G₂ स(रिष्टे) (for स सल्ले) — (L. 2147)
 T₁ s G₂ s M₂ s मर्श; T₂ G₂ s सल्लेकेश्वरवापि (for °)
 — After line 2147, G₂ ins

127**

विष्णोरमित्तवैसा ।

नारायणस्य बलवान्

V₁ विवामद (for प्रजापति) — N₁ om line 2148
 — (L. 2148) D₂ D₂ नावकोद् (for न वाकोवि) T₂ s
 G₁ s s M₂ s नारायणसुरस स्वायु (for °) B₁ महात्मन, G₂
 लक्ष्मि (for लक्ष्मिपि) — (L. 2149) K₂ s शक्तो (for
 यजो) D₂ s महाबाहो, G₂ स्युरो (for स्युरो) — (L.
 2150) D₂ स्युद् (for स्युद्) G(ed.) प्रहरप्रगत (for
 'सुध्यन्) K₁ s V₁ s D₂ s सप्तमम् (for वाहिनीम्) D₂
 हानयो देवसप्तमम् (for °) — (L. 2151) B₁ s D₂ सति
 (for सति) T₂ G₂ s M₂ s व्याजानुत्; G₁ विष्ट (for
 'मम) — (L. 2153) T₂ G₁ s महाभाग (for तेषा) N₂
 V₂ विप्रचित्त (for 'ति) — (L. 2154) V₂ प्रहमम् (for
 प्रहम्) B₁ s D₂ D₂ G₂ M₂ s मेत्र (for ह्व) K₁-s D₂
 विगीपम् (for विगीपु) — After line 2154, T₁ s G₂
 s s M₂ s ins

128** इत्यप्यन्तरमायं नु हस्तप्रादुर्भावपरम् ।

[G₂ M₂ s एतन्म (for नवन्म)]— T₁ s G₂ s s M₂ s om line 2155. — (L. 2155)

पिनद्धं काञ्चने पट्टेर्हेममालिनमायसम् ।
 यमदण्डोपम घोर दैत्याना भयनाशनम् ॥
 तमाविध्य महातेजा महाशक्रव्यजोपमम् ।
 विननाद विवृत्तासो विप्रचित्तिर्मेहासुरः ॥ [2160]
 स कण्ठस्थेन निष्केण भुजव्यैरपि चाद्गदै ।
 कुण्डलाभ्या विचित्राभ्या रजजा चैव विचित्रया ॥
 दानवो भूपणैर्भाति परिषेणायसेन च ।
 यथेन्द्रधनुषा मेघ सन्निद्युत्सनिथितुमान् ॥
 प्रस्फोट्य परिषाप्रेण वातस्कन्धान्महाखन । [2165]
 प्रजग्वाल सधूमार्चि सघर्षेण ययानलः ॥
 विद्याधराणै साधं गन्धर्वनगराण्यपि ।
 सह चैवामरावत्या सिद्धलोकैस्त्रया सह ॥

ग्रहनक्षत्रचरित सार्कचन्द्रविभूषितम् ।
 दैत्येन्द्रपरिघोदूत भ्रमतीव नम स्थलम् ॥ [2170]
 दुरासद स सज्जे परिषाभरणः प्रभु ।
 सुरेन्धनोऽसुरेन्द्राप्रिद्युगान्तामिरिवोत्थितः ॥
 विदशा वरुणध्वेव न शेह स्पन्दितु भयात् ।
 तत्रासीन्निर्भयस्त्वेक कौशिको वासवः प्रभु ॥
 भास्करप्रतिम घोर परिष रौद्रदर्शनम् । [2175]
 पातयामास सेनाया जलेशस्य महात्मन ॥
 पतवा तेन सप्रामे जलेशस्य महात्मनः ।
 भूताना दशसाहस्र परिषेण समाहृतम् ।
 तेषा गात्राणि चासाग न्यसीर्यत सहस्रश ।
 विशीर्यमाणो विषभाभुल्काशतमिषाम्बरे ॥ [2180]

Ks : B1 : Ds D1 : s : भरण (for 'ण') Ks -शोभितम् ;
 Ks Dn D1 : भूषण, Ds -भूषित (for -शोभित) B1 :
 Ds Ds दत्तयथाहुलान्तरम् (for *) — (L 2158) Ds घोर
 (for दैत्य) Ks कैलासपरिघोपमम्, Ns 'चलसनिम,
 Ds कालदण्डायम महत् (for *) — (L 2157) N1 D1
 भावसै (for 'सम्') D1 हेममालनमायसम् (for *) — (L
 2159) Ks B1 : Dn Ds D1 : s : भ्रामयामास सज्ज (Ks Dn
 Ds स कृ)यो, T1 : G1. s-s M1 : s : भ्रामयामास वेणेन (for *)
 T1 : G1 : सानुसि-यविनाशनम् G1 M1 : सानुसनावमर्दे (M1
 'सै' जम् (for *) — (L 2160) T2 G1 विवृत्तासो (for
 'सो) T1 महासुरम् (for 'र') — (L 2161) T1 G1 स्व,
 Gs गु- (for स) — (L 2162) Ds तथा चैव, T1 : G1
 : s : M1 : s च वीर्याभ्यां (for विचित्राभ्यां) K1 : N1 V1 :
 Dn Ds : भ्राजते काञ्चनस्रजा (Ks Ds 'भ्रज'), Ks D1 G(ed)
 प्रजाधैव विचित्रयन् Ds राजा चैव विचिन्तयन् (for *)
 — (L 2163) Ds भवतीषाण्यपैर्भाति (for *) T1 G1 परि
 षैरापसेरिप (for *) — After line 2164 T1 : G1 s-s
 M1 : s ins

129** भाविद परिषेणेन स्फोटयानो यमस्थलम् ।

— (L 2165) T1 : G1 : s : M1 पुस्फोट (प्रस्फोट्य) Ks
 N1 V1 : B1 : D1 : परिषाप्रेण (for 'प्रेण') K1-s Dn Ds
 G(ed) प्रस्फुरपरिषाप्रेण (for *) K1 : D1 वातस्कन्ध
 (K1 'न्ध'), Ks N1 B1 Dn D1 : सानुस्फुर्धः Ds Ds
 T1 : G1 : s : M1 : सानुस्फुर्धः Ds वातस्कन्धे (for
 'स्कन्ध') N1 V1 : B1 वातस्कन्धं महासुर (for *) — (L
 2166) T1 : G1 : s : M1 : s जग्वाल स विघ्नोऽय (for *)
 N1 दानवा वीर्यदेवसः B1 : Ds T1 : G1. s : s : संघर्षे

जनितोऽन्तः ; Ds सद्दर्पेण महावलः, Bom Poona eds
 G(ed) सादुर्पेण इवानल (for *) — (L 2167) N1 V1 B
 Dn Ds Ds T1 : G1 s-s M1 : s नगरैर (for -नगराणि) V1
 Ds ग-धर्वनगरीव (for *) — (L 2168) Ds सह चैवामरै
 दैत्यै (for *) — (L 2169) Ks N1 : V1 : B1 : Dn
 Ds Ds T1 G1 : s : M1 : s रचितः T1 Gs कचित् (for -चरित)
 Ks सार्ह, Ds सार्ध- ; Ds सार्ध (for सार्क) — (L 2170)
 Ds -परिष घोरः T1 Gs वैधैतम् (for 'घोदूत') — (L
 2171) Dn समाज्जे ; T1 : G1 : s : M1 : स परैरासीव (for स
 सज्जे) K1 : V1 D1 : Gs Bom Poona eds G(ed) परि
 षाभरणप्रभ [Bom Poona eds G(ed) 'स्रम' (for *)
 — (L 2172) Ds क्षुभुभेद्य (for सुरेन्धनो) — (L
 2174) K1 : s नार कौशिकाग्रयोः Ks D1 : s कौशिको
 हरिवाहन- (for *) — (L 2175) M1 : s तीरै (for घोर)
 N1 V1 : Ds Gs M1 : s घोर (for रौद्र) D1 -सितलम्
 (for दृशनम्) G1 दैत्यस्यार् भयनाशनम् (for *) — (L
 2176) N1 समरे (for सेनायां) Ks V1 B1 : Dn Ds Ds
 : s : Gs स (Ds च) दानव (for महात्मनः) — Ds T1 : G1
 : s : M1 : s om l ue 2177 — (L 2177) Ds पतित (for
 पतवा) — After line 2178 T1 : G1 : s : M1 : s ins

130** पयान स पुनस्फुर्धं वरुणस्येव वक्षति ।

सस्य नाम समायाच वपसीर्यत सहस्रभा ॥
 — T1 G1 : s : M1 : s om line 2179 — T1 Gs [मा]हस्य (for
 [मा]साय) Ks तेषां नाम समायाच ; Ds तेषां सायसिधां (for
 *) Ks N1 V1 B1 : s वपसीर्यन् सहस्रभा (for *) — (L
 2180) T1 M1 विपरीत्यार्णं ह वभाम् (for *) Ks : s [म]व-
 रम् (for 'रे) — T1 : G1. s : M1 : s om lines 2181-2183
 — (L 2181) V1 समुद्राम्यः ; Ds वयानाम्यः ; G1 परिभाम्य

भूयश्चैनं तदा भ्रान्त्य वरुणाय न्यपातयन् ॥
 स भिन्नः परिघो घोरो देवगात्रे व्यशीर्यत ।
 शीर्यमाणस्य चूर्णानि खद्योता इव चाम्बरे ॥
 स तु नेन प्रहारेण चचाल सलिलाधिपः ।
 परिघेणाहतः संख्ये यथा भूमिचलेऽचलः ॥ [2185]
 स सैन्येष्वथ भग्नेषु भिन्नदेहेषु चाहवे ।
 मुहूर्तमगमत्क्षोभनपां पतिरमर्षणः ॥
 सोऽमर्षवशमापन्नो वरुणोऽमितविक्रमाः ।
 सर्वसह्यारमन्त्रोत्सपक्षस्यारिर्मर्दनः ॥
 स सागरैश्चतुर्भिस्तु वृत्तो दीप्तिः सपन्नैः । [2190]
 शङ्खमुक्तामणिनिमो विभ्रत्तोयमयं वपुः ॥
 पाण्डुरोद्भूतवसनो नानारत्नचिताङ्गदः ।

वरुणः पाशघृक्श्रीमान्कूर्ममीनममाकुलः ॥
 वरुणस्तु तदा कुद्वस्तान्निरीक्ष्य स्वसेनिकान् ।
 उवाच हृष्टा गुध्यस्थं दानवाना जिघांसया ॥ [2195]
 ततस्ते पन्नगाः सर्वे महार्णवजलाश्रयाः ।
 जम्बुद्वैत्यान्वणमुले नदन्तो जयगृद्धिनः ॥
 ते तु नालीकाराचैर्गदाभिः परिभैरपि ।
 अभ्यन्नन्दानवान्दन्तान्मुविता वरुणातुगाः ॥
 विभ्रचित्तिस्तु सन्कुडो महाबलपराक्रमः । [2200]
 पन्नगानां शरीराणि व्यधमद्रणमूर्धनि ॥
 गारुडेन तु सोऽन्नेण पन्नगान्दानवोत्तमः ।
 घातयामास समरे गरुडैः पन्नगाशनेः ॥
 स शरैः सूर्यैस्काशैः शातकुम्भविभूषितैः ।

(for तदा भ्रान्त्य) K₁ D₁ २ वरुणे पर्यपातयत् (for ^१) .
 — For line 2181, G₂ subat

131** स पपात पुनस्तृणं वरुणस्येह पलनि ।

While, K₁ Dn D₁ ३ ६ ins after line 2181

132** पात्यमाने तदा तमिन्धारिरे वरुणस्यदा ।

[Dn D₁ शरीरे वरुणस्य ह (for ^१)]

— N₂ om line 2182 — (L. 2182) G₂ भीम (for भिन्न) . V₁ ३ Dn₁ रौद्रे (for घोरो) D₁ ३ संनिध परिघो रौद्रे (for ^१) N₁ स्वद्वयत, B₁ ३ स्वराजत, B₂ व्यरोचत (for व्यशीर्यत) — (L. 2183) D₁ चभ्रुस्तस्य चूर्णानि (for ^१) — (L. 2184) D₁ परिघेण विनिभित्त (for ^१) N₁ B₁ ३ Dn D₁ ३ च च (B₁ ३ सच) चाल जलाधिप, T₁ G₁ ३ ३ चचाल स जलाधिप (for ^१) — (L. 2185) Bom Poona eds. G(ed) वज्रद्वो (for भूमिचले) — N₂ om lines 2186-2218 K₂ om lines 2185-2187 — (L. 2186) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ तत्तत्सु निमेषु, G₂ ततस्तेष्ववनं* (for ^१) D₂ नैयाकरपत चाहवे, D₂ भिन्नदेहस्यार्, T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ निन्नवर्तु ससुगे (for ^१) — (L. 2187) N₁ B₁ Dn₁ G₁ M₁ नृहूर्तमगम-क्षोभयम्, P₁ ३ ममवदोर (T₂ लोपो ङ्, G₁ ३ ममवकोभाद्, M₂ ममहकोभम् (for ^१) T₁ G₁ ३ M₁ ३ ३ ममर्षजम् (for 'वण') T₁ G₁ ३ लपा पल्लुरमर्षजम् (for ^१) — (L. 2188) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ अमर्ष (for सोभयं) N₂ सोऽमर्ष च समापन्नो (for ^१) — T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ om line 2189 — (L. 2189) K₁ D₁ सघातम् (for सहायम्) K₂ D₁ मर्वलहारै-सर्वमेवम् । K₂ B₁ D₁ ३ Cal ed स्वपक्षयो (for 'क्षय') — (L. 2191) K₁ N₁ D₁ G₁ मणिचिन्तै, K₁ D₁ ३ ३ प्रय (for 'निमो) T₁ ३ G₁ ३ ३

M₁ ३ ३ शङ्खमुक्ताङ्गदचितो (for ^१) T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ वदंस (for वित्तम्) G₂ रमणीयवसुसदा (for ^१) — (L. 2192) K₁-३ N₁ V₁ ३ B₁ Dn D₁ ३ विभुषित (for चिताङ्गद) — (L. 2193) K₁ D₁ ३ उर्ध्विवा, T₁ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ उर्ध्वगत (for कूर्ममीन) — (L. 2194) T₁ G₁ ३ वासचतु, T₁ G₁ ३ ३ तु सुस (for तु तदा) — (L. 2195) K₁ ३ N₁ V₁ ३ B₁ D₁ ३ ३ D₁ M₁ दृष्ट्या, B₁ Cal ed हृष्ट्या, T₁ G₁ ३ ३ शीर्यं (for हृष्ट्या) — After line 2195, K₁ Dn D₁ ३ ३ ६ ins .

133** अहमेन हनिष्यमि मय मुक्त्वा तु युष्यत् ।
 — (L. 2196) K₁ ३ ३ जलशया, K₂ D₁ ३ जलानुगा ; V₁ ३ यलाश्रयः, B₁ D₁ ३ समां, B₂ T₁ ३ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ तलां, B₂ D₁ ३ महा, D₁ ३ ३ जलानुगा (for जलाश्रयः) G₂ रसा तलतलाश्रया (for ^१) — (L. 2197) B₁ D₁ M₁ Cal ed वर्दन्तो, T₁ नन्दने (for 'न्तो) D₁ न्दन्दिन, G₂ मृगव (for गृद्धिन) T₁ G₁ ३ नदन्तो जयमिच्छव (for ^१) — (L. 2198) G₂ मुसलेद (for परिघैर) K₁ B₁ ३ Dn D₁ ३ ३ T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ गदाभिमुसलेलया (for ^१) — (L. 2199) K₁ N₁ D₁ ३ ३ M₁ ३ ३ हृष्ट्या, B₁ G₁ ३ दीप्त्या, B₂ दीप्त्या ; D₂ सर्वान्, D₂ हृष्ट्या, M₂ दसा (for दसान्) — (L. 2200) Dn₁ यत्न, T₁ M₁ ३ ३ सत्त (for हल-) — D₂ om (hapl) lines 2201-2202 — (L. 2201) V₂ G₁ ३ सह खानि (for शरीराणि) K₁ Dn D₁ ३ ३ ३ T₁ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ व्यधमद्रणमुदुर्ध्वं, B₁ मन्वुधि हुर्ध्वं (for ^१) — (L. 2202) V₁ ३ D₁ वरणेण (for लोऽन्नेण) N₁ Dn₁ D₁ ३ ३ न (D₂ गारुडेणापि वासेण / for ^१) — (L. 2203) B₁ ३ D₁ T₁ ३ ३ G₁ ३ ३ M₁ ३ ३ पातयामास (for धां) K₁ N₁ B₁ D₁ D₁ G₁ गारुडैः, Poona ed गरुडैः (for 'डै') V₁ ३ न (V₂ गा) रूडैः पन्नगाशरै (for ^१) — (L. 2204) D₁

पन्नगान्समरे वीरः प्रममाथ सुदुर्जेयः ॥ [2205]
 ते भिन्नगात्राः समरे पन्नगा शरपीडिताः ।
 पेतुर्मथितसर्वाङ्गा गजा इव महागजैः ॥
 प्रतपन्तमिवादित्य दीप्तिर्वाणगभस्तिभिः ।
 अभ्यधावत सकुद्धः समरे वरणः प्रभुः ॥
 ततस्तु दानवास्तत्र भिन्नदेहाः सहस्रशः । [2210]
 व्यथिता विद्रवन्ति स्म दिशो दश विचेतसः ।
 इन्द्रस्यार्थे परात्रान्य वरुणस्त्यक्तजीवितः ।
 विनर्दमानो युयुचे समरे पाशशृङ्खरः ॥
 वारणाः पन्नगाश्चैव मुष्टिभिः समरोत्कटाः ।
 अभ्यवर्तन्त समरे विप्रचित्तिं महामुखम् ॥ [2215]
 ततोऽप्यैत्र शिलाभिन्न प्रहरन्स वल्लोत्कटः ।

व्योद्गतं मंहतेजा विप्रचित्तिर्महामुखः ॥
 ततः पावकसकाशैः सुमुखैः शीघ्रगामिभिः ।
 वरणस्य महावेगान्भिभेद समरे हयात् ॥
 कर्मणा तेन महता विप्रचित्तेर्महात्मनः । [2220]
 अभ्येराण्याद्भुतस्येव तेजः समभिवर्धत ॥
 स शरैः सूर्यसवागैः सुमुखैः शीघ्रगामिभिः ।
 वारणीं ता महासेनां निर्ममन्य महासुरः ॥
 क्षीणाणां सायकानान्ता शरजाटैर्न मोहिताम् ।
 शूलशक्त्यृष्टिभिन्ना च चत्वार रुधिरोक्षिताम् ॥ [2225]
 अभिद्रुतोऽथ दैत्येन ससैन्यः सलिलाधिपः ।
 महेन्द्र शरणं प्राप्तो विप्रचित्तेर्भयादितः ॥

Colophon

समरे सूर्यसकाश (for^a) B₂ (marg) विराजिते ; T₁ G₂
 विप्रचिते (for विमुचिते) — (L. 2205) K₂ D₁-s
 सुदुर्जेयान्, D₂ स दुर्जेय (for सुदु^a) — (L. 2206) K₂
 D₁ s s समरे भिन्नगात्राणे (for^a) — (L. 2207) T₁ G₂
 M₂ s हया गजै (for महागजै) — (L. 2208) K₂ s V₂ s
 D₂ D₂ D₂ s T₁ s s M₂ s s तपन्तम्, N₁ तपन्त
 तम् (for प्रतपन्तम्) T₁ s G₁ s s M₂ वार (for वाण)
 — (L. 2209) D₁ अभ्यधावस (for वध) M₂ s समरे
 भीमविभ्रम (for^a) — After line 2209, T₁ s G₁ s-s
 M₂ s s s

134** स हृद्गा मुदुमापान्तं हृत्तारं दानवान्कहून् ।

[T₁ G₁ M₂ s पैमिकान् (for दानवान्)]

— (L. 2210) B₂ s Cal ed. से (for तु) K₂ चत्ता (for
 चत्र) G₁ तिष्ठ- (for मिष्ठ) — (L. 2213) K₂ s समरे
 पावकप्रभु (for^a) — (L. 2214) V₂ पर्वताय (for
 पर्वताय) K₂ B₂ s (marg) s D₂ D₂ D₂ s वारुणा
 पर्वतापे (B₂ 'श्रे' अक्ष, V₂ ण पर्वताक्षेय; D₂ T₁ s G₁ s-s
 M₂ s वरण पर्वताभिन्न (for^a) K₁ s N₁ V₁ s D₂ s मुष्टि
 (K₂ 'नि' भिन्न रणोत्कटा; B₁ s 'अ' वल्लोत्कटा; D₂ शिला
 श्रेष्ठ रणोत्कटा; T₁ G₁ M₂ मुष्टिभिन्नरणोत्कटा; T₂ G₁ s M₂
 'भिन्न रणे कुम्भे (for^a) — D₁ om. (hapl.) lines 2215-
 2216 — (L. 2215) G₁ s M₂ सै त्तिर्प (for समरे)
 V₁ s D₂ अभ्यधावन्त समरे; D₂ अभ्यर्दयन्त स^a; T₁ s G₁ M₂
 अभ्यवर्तन्त सै त्तिर्प (for^a) K₂ D₂ s महावलम्; T₂ G₁ s
 M₂ 'सुर' (for 'सुरम्') K₂ D₂ M₂ विप्रचित्तिर्महामुख (for
^a) — K₂ om. (hapl.) lines 2216-2217 — (L. 2216)
 K₂ मानाक्षेय; V₂ तेराक्षेय; B₂ s D₂ सान्दाक्षेय, B₂ सत
 शकै; D₂ D₂ सानक्षेय; T₁ s G₁ s-s M₂ s सतक्षेय (for

सतोऽप्यैत्र) N₁ D₂ D₂ s प्राहरन्; D₂ प्रहारे (for प्रहरन्)
 K₁ B₂ s D₂ D₂ प्रहरन्तो वल्लोत्कटा, K₂ प्राहरन्मुवल्लोत्कटा,
 V₁ s प्राहरन् रणो (V₂ वलो) कटा, B₂ प्राहरन् वल्लोत्कटान्;
 D₂ प्राहरन्समरोत्कटा, T₁ G₁ s s प्राहरन्कर्मणा; T₂ M₂ s
 प्रहरन्कर्मणा (for^a) — (L. 2217) T₁ s G₁ s-s M₂ s
 मयक (for महामुख) — (L. 2218) V₂ s सुमुखै; B₂
 प्रमुखै, B₂ प्रमुखै, D₂ D₂ s s T₁ G₁ s-s मुखै; M₂ s
 सुखै (for सुमुखै) — K₂ D₂ om. (hapl.) lines 2219-
 2222 — (L. 2219) K₂ D₂ D₂ शरान् (for हयात्)
 D₂ शरा वधस्वडेयन् (for^a) — (L. 2220) D₂ विप्रचित्ति-
 मंहामुख (for^a) — (L. 2223) Cal ed सुमुखै (for
 सुमुखै) — (L. 2223) D₂ उपसेनां (for महा) K₂
 B₂ s D₂ D₂ D₂ s G₁ s V₂ s महावल (for 'सुर'
 — (L. 2224) D₂ क्षीणाणां सायकानान्तं, D₂ 'खलायको
 कान्ता; T₁ s G₁ s-s M₂ s 'खलायक कान्त (for^a) D₂
 मोहिताम्; T₂ s G₁ s-s M₂ s 'त' (for 'ताम्) — N₁ om
 line 2225 — (L. 2225) K₁-s N₁ s V₁ s B₂ D₂-s महा-
 भिन्नां (for 'क' र्देभिन्नाय) B₂ s चहृत् परमप्रोला (for^a)
 — For line 2225, T₁ s G₁ s-s M₂ s subst.

135** शूलराज्यधिपमिन्न वारुणः शरशतः ।
 [G₂ शर- (for शूल-)]

While K₂ D₂ D₁ s ins after line 2225

136** स शरैर्बद्धिमकाशैः सुमुखैर्नेतपर्यभिः ।
 वरणस्य महावेगान्भिभेद समरे हयात् ॥
 — (L. 2226) B₂ Cal ed. अभिद्रुतम्; B₂ 'भ्रतस्तु; D₂
 अनिविधेय, G₂ अभिद्रुताय (for 'द्रुतोऽथ') V₁ सैन्येन
 (for दैत्येन) K₁ s s N₁ V₁ B₂ D₂ D₂-s स वल्लोधिप

वैशपायन उवाच ।

पराजयं तु देवानां दृष्ट्वाप्रसिद्धशोचतमः ।

चकार बुद्धिं दैत्यानां यथे ब्रह्मर्षिभि स्तुतः ॥

स्वयंप्रभायाः शाण्डिल्या यः पुत्रो हव्यवाहन । [2280]

हिरण्यरेताः पिन्नाक्षो देवदूतो हुताशनः ॥

लोहितो लोहितप्रवीरो हर्ता दाता हविः कविः ।

पाचको विश्वसुग्देवः सर्वदेवाननः प्रभुः ॥

सुनद्धात्मा सुवचस्कः सद्वाचार्चिर्भिभावसुः ।

कृष्णवर्त्मना चित्रमानुर्देवाग्र्यश्चित्र एकराट् ॥ [2235]

लोकसाक्षी द्विजहुतो यपदकारप्रियोऽर्चिमान् ।

हव्यभक्षः शमीगर्भः स्वयोनिः सर्वकर्मकृत् ॥

पावनः सर्वभूतानां त्रिदशाना तपोनिधिः ।

शमनः सर्वपापानां लेलिहानस्वपोमयः ॥

प्रदक्षिणावर्तशिखः शुचिलोमा मन्त्राकृतिः । [2240]

हव्यभुग्भूतभान्येशो हव्यभागाहरो हरिः ॥

सोमपः सुमहातेजा भूवेशः सर्वभूतहा ।

अधृष्यः पाचको भूतिभूतात्मा वै स्वाधाधिपः ॥

स्वाहापतिः सामगीत सोमपूताशनोऽद्रिघृक् ।

देवदेवो महाक्रोधो रुद्रात्मा ब्रह्मसभयः ॥ [2245]

लोहितार्धे वायुचक्रं रथमास्थाय भूतकृत् ।

(for सलिला) — (L 2217) Ks s Ns V1 s Bs Ds s
अ (V1 s Ds s चा) गच्छच्छरण शब्धे (for s) V1 s Ba Dna
Ds Ds s Ms विप्रचिति (for 'चित्तर')

COLOPHON — Mention of the Epic K1 Dn Ds2 D1
— Mention of Akhila K1 V1 s B Dn Ds Ds s s
— Sub-parian K1-s Ns s V1 s B D1 s वामन, K1 Dn
D1 s s T1 Gs Ms s वामनप्रादुर्भार — Adhy name
K1 s Dn D1 s विप्रचितिबुद्धम्, B1 देवामुखद्वे विप्रचिति
वरणयोर्बुद्धम्, Bs Ds Ds विप्रचितिवरुणयोर्बुद्धम्, Gs
विप्रचितिवरुणद्वेबुद्धम् — Adhy no Ks 34, V1 290,
Vs 247, Bs 248, Dn 248, Ds2 245, D1 (marg)
231, Ds 258, Ds 238, T1 314, G1 309, Gs s 316,
Ms s 25

(L 2228) Cal ed दैत्यानां (for देवानां) K4 D1 s s
T1 Gs देवसनम, N1 सुरसं (for त्रिपक्षो) — (L 2229)
Ks s D1 D1 विप्रर्षिभि, B1 s ब्रह्मर्षिंस (for 'विभि')
Ds विप्रर्षेर्नर्षिभि स्तुत, T1 s G1 s Ms s यथे ब्रह्मर्षि
सकृत् (for s) — (L 2230) K1 Ns Dn D1 प्राण्डिल्यो,
T1 s G1 s s Ms s पुत्रस्तु (for शाण्डिल्या) Ds स्वयंप्रभाया
शाण्डिल्याद् (for s) Ks s पुत्रा, N1 स पुत्रो, T1 G1 s s
Ms s शाण्डिल्यो (for य पुत्रो) — (L 2231) V1 Bs
देवमूलो, Dn1 Ds Ms हुतो (for 'दूतो) N1 देवमूलो हुवा
निप (for s) — (L 2232) T1 G1 भरता, Gs s भर्ता,
Ms s कर्ता (for हर्ता) V1 Ds धाता (for दाता) Ks हुत
Bs हरि (for हवि) Ds हर्ता दपो हुताशन (for s)
— (L 2235) T1 G1 s Ms s विश्वकृद् (for 'सुग्') T1
Gs s सर्वहरेवपावन (for s) — (L 2234) V1 s Bs Ds
स ब्रह्मात्मा, Ds s ब्रह्मण्य, Ds सुव्याख्यान (for सुव्याख्यान)
Ks D1 s s सुवचसिता, T1 G1 Ms s सुवचसिता (for
'चस्क') T1 Gs प्रभुर्वेद्या सुवचसिता (for s) — (L
2235) T1 Gs चित्रभा विराट्, Gs चित्र एकराट्, Gs विप्र

भानुराट्, Ms s चित्रभगराट् (for चित्र पुक) K4 Dn Ds
s s देवानामपि देवराट्, Ds देवोऽग्निश्चित्र मृष च — (L
2236) Ks s D1 s द्विजदियो, T1 s G1 s Ms s 'सुतो, Gs
'सुतो (for 'हुतो) Ks B D1 s s महा B प्रियो) र्विष्मन्व
पदकृत, T1 G1 s s Ms s महोष्मन्व (Ms 'ष्मन्व) वपदकृत
Bun Poonas eis G(ed) सर् (Bom ed 'दा विष्मन्वपद-
कृत (for s) — (L 2237) Ds हव्यभुग्य, Ds 'सुवस
(for 'भक्ष) Ds धनोनि (for 'स्व') — (L 2238) Ks
भानम, N1 s पाचक, Ds पचय (for 'प') Ks om lines
2238^s-2239^s N1 तपोविधि (for 'विधि) — (L 2239)
N1 s Bs s Gs भूतानां (for 'पापानां) N1 V1 s B Ds
तनुनपत्त (for तपोमयः) — (L 2240) Bs शिख (for
शिख) D1 शरी, Ds र्धनं, Ds शूची (for शुचि) Ks s
सुखाहृति (for मन्त्रा) — (L 2241) V1 हव्येशो; T1
दि (for 'भ') Vs कच्यभुग्भूतहव्येशो (for s) Ks Vs Dn
D1 s s यज्ञ (for हव्य) T1 G1 s Ms s यज्ञो (for हरो)
K1-s Ds हव्यदा भाग (Ks भार, Ds भग) दा हरि, V1 यज्ञ
भागहरो हरि, Ds s हव्यहर्ता (Ds 'वाह) महाहरि (for s)
— (L 2242) Ds Gs Ms s सोमपा (for 'प') B1 स (for
सु) Ks D1 s s सुमहातया, V1 s T1 s G1 s Ms s सर्व
भूताभक्ष, Bs Ds 'भूतपाव, Gs 'भूतमुक् (for 'भूतहा)
— (L 2243) T1 G1 s यविव्याट् (G1 s 'वृ), Gs अष्टह
(for अष्टय) Ks s भूतेर् (for भूतिर्) V1 s Ds सुता
धिप, Gs स्वाधामक (for 'धिप) Ks D1 s सुतात्मा
वसुधाधिप (for s) — (L 2244) Ks D1 s सामगीति s
N1 Bs Ds सोमगीत (for सा) V1 s B Ds Ds सोमप
(Vs 'भूताशनोऽर्चिष्य, Ds 'वीषयनोऽर्चिष्य, T1 Gs 'भूत
शरोऽर्चिष्य, T1 Gs s 'भूताशनो पति (for s) — (L
2245) B Ds Ds T1 s G1 s Ms s संस्तुत (for
सजय) — (L 2246) Ks s Ds1 Ds लोहितार्धं, D1-s
'साधो, T1 Ms s रोहितार्ध (for 'लोहि') Gs रोहितार्ध

धूमकेतुर्धूमशिलो नीलरासाः सुपोत्तमः ॥
 वयम्य दिव्यमात्रेयमस्र देवो रणे महत् ।
 दानराणां सहस्राणि प्रयुतान्पुंदा नि च ॥
 वदाह भगवान्बुद्धिः सकुद्धः प्रलये यथा । [2250]
 प्राणो यः सर्वभूतानां हृदि तिष्ठति पञ्चधा ॥
 यन्ता यत्र हुताशस्य सखा च प्रभुरीश्वरः ।
 प्रमञ्जतो यो लोकानां युगान्ते सर्वनाशनः ॥
 सप्तस्तरगता यस्य योगिर्गामिर्भरुदीर्यते ।
 यो ह्याकाशगतो देवो दूरगः शब्दसम्भवः ॥ [2255]
 यत्र कर्ता विस्तरा च गतिर्गतिप्रता प्रभुः ।
 देवकर्ता समो लोके ब्रह्मणा यः सनातनः ॥
 अमूर्तिमन्त यं प्राहुर्महाभूतं महत्तरम् ।
 सोऽपि समीरयामास शमीगर्भं समीरणः ॥
 त्रिविदारोहिभिर्जालैर्जम्भमाणो दिशो दश । [2260]

दानवानामभावाय युगान्ताग्निरिवोत्थितः ॥
 भेदोमज्जामहापङ्का केशशैरलशाङ्कुलम् ।
 योधशीर्षेणलन्हा मृतद्विपतटोत्कटाम् ॥
 शोणितोदां रणे दृष्ट्वा सप्रामसरितं विभुः ।
 बद्धिं प्रस्कन्दयामास दैत्यानां भयवर्धनः ॥ [2265]
 अप्रित्तु सर्वाग्निदित्जान्प्रह्लादप्रमुखांस्तदा ।
 पराजयामास विभुः क्रोशमानाम्हाहवे ॥
 केचित्प्रदीर्गैर्मुकुटे. केचिदीतिः शिरोरुहैः ।
 केचित्प्रदीर्गैर्वसनैः केचिदीतिर्मुजाननैः ॥
 असुरास्तत्र दरयन्ते प्रदीतेनाग्निना घृताः । [2270]
 पताकाश्च पराधान्ये मुकुटेष्वह्वयेषु च ॥
 सैन्यास्ते च न दीप्यन्ते पायकामिहृता रणे ।
 असुरा भयविपत्रा विद्वताश्च दिशो दश ॥
 त्यक्त्वायुधानि सर्वाणि सञ्चजाश्च रथोत्तमान् ।

ब्रह्मकंठं (for *) N̄i: T̄i Ḡs + मृतभृत्, Bom Poona
 eds G(ed) 'कृत्' (for 'कृत्' — N̄i: om lines 2248-
 2252 T̄i s Ḡi s s M̄s + om line 2250 — For line
 2250, B̄i s Cal ed subst

137** समरे विनयाङ्कुरी वदाहानिलसारणि ।
 — (L. 2251) Ds पञ्च (for सर्व) K Dn Ds-+ नृप, N̄i:
 V̄s B̄ Ds देहे, V̄i त्रिपु (for हृदि) — (L. 2254) K̄i s
 V̄i s D̄i s अगीयत (for उदीर्यते) Ds योगिर्भरुदीर्यते युधे
 (for *) — (L. 2255) T̄i Ḡs M̄s + दायो (for गतो) K̄s
 V̄i s D̄i s + सर्वे (for सत्त्वं) T̄i Ḡs -भावय (for
 -सम्भव) — N̄i: T̄i s Ḡi s + M̄s + om line 2256
 — (L. 2256) Ds च कर्ता (for विकर्ता) K̄s D̄i s च स
 कर्ता च पाता च N̄i: V̄i s B̄i Ds Ds च स (D̄i भव) कर्ता
 च ह्यस च, Dn̄i य स कर्ता चापहर्ता च, Dn̄i य स कर्ता
 हर्ता च (for *) V̄i Ds वरः (for प्रभु) — (L. 2257) K̄i:
 Ds ब्रह्मणो यः, V̄i s 'यवो यः; T̄i Ḡs + M̄s + 'योगे,
 T̄i Ḡi + 'योगे (for 'गा य) — (L. 2260) Ds त्रिविदारो
 हिभिर्जालैर् (for *) — (L. 2261) T̄i महापाप; Ḡs
 महापापो (for अभावाय) B̄i s Cal ed [सम्भवत् (for [उ-
 स्थित] — (L. 2262) Ḡs -चापपङ्का (for महा) V̄i B̄i
 T̄i -शैल (for -शैल) K̄s D̄i s शान्तिनीम् (for -शा-
 न्ताम्) — (L. 2263) B̄i हन (for शूल) K̄s + D̄i -कटो
 रकटाम्; B̄i कलो; T̄i s Ḡi s-+ मतो; M̄s + मदी' (for
 लतो) — (L. 2264) T̄i Ḡi s रणे दसां T̄i Ḡi रणोत्रिंशः;
 Ḡs M̄s + रणे दस (for रणे दृष्टा) K̄i s N̄i: V̄s B̄s D̄s + मुदि

(for विभु) — (L. 2265) K̄s + N̄i: Ḡs + M̄s प्रस्कन्दया
 मास, N̄s च स्कन्द', T̄i Ḡs प्रवत' (for प्रस्कन्द') T̄i s
 Ḡs + M̄s -वर्षेणम् (for -वर्षेण) — (L. 2266) K̄s B̄
 Dn̄i D̄i s + s T̄i s Ḡi s + M̄s + ततोऽग्निर्दित्जान्प्रामसरितं T̄i
 Ḡs 'प्रामस' (for *) K̄i s N̄i: V̄i s B̄i s Ds D̄i s रणे
 (for तदा) — (L. 2267) N̄i: M̄s Bom Poona eds
 G(ed) पराजयामास च विभु (for *) Ḡs क्रोशमानो (for
 'मानम्) K̄s Dn̄i D̄i s महाह्वये (for 'ह्वये) T̄i Ḡs मुष्प-
 मानान्प्रह्वारणे (for *) — Ds om line 2268 — (L.
 2268) K̄i D̄i दीप्त (for दीप्तै) — (L. 2269) T̄i s Ḡi
 s-+ M̄s + क्वचै (for वसनै) B̄i s D̄s केचिद्वाचै प्रदीप्तै
 (for *) T̄i s Ḡi s-+ M̄s + रथद्विपै (for भुजाननै)
 — After line 2269 K̄s N̄i: Dn̄i D̄i s + s T̄i s Ḡi s-+
 M̄s + ins

138** केचित्प्रदीर्गैर्वसनैः केचित्प्रदीर्गैर्मुकुटे रणे ।

[T̄i s Ḡi s-+ M̄s + केचिदीतिर्मुकुटा (C̄s 'वता) जने (for *)]
 — N̄i: om line 2270 — (L. 2270) B̄i s (marg) T̄i s
 Ḡi s + M̄s + दृष्ट्वाते (for दरयन्ते) T̄i Ḡs रणे (for दृष्ट्वा)
 N̄i: T̄i Ḡi s + M̄s + उवलितेनाग्निना रणे (for *) — K̄i s
 N̄i: V̄i s B̄i D̄s-+ T̄i s Ḡi s + M̄s + om lines 2271-
 2273 N̄i: Dn̄i om lines 2271-2272 — (L. 2271) K̄s
 D̄i मुकुटान्प्रह्वारणि च (for *) — (L. 2272) K̄s D̄i सैन्य
 सेना च दीप्यन्ते (for *) — (L. 2274) N̄i: रथानि (for
 [भा]युधानि) V̄i s युगायुधानि सर्वाणि (for *) K̄s + ससुरो-
 रान् (for सञ्चजाश्च) B̄i विपरीणैरप्यजना (for *)

दग्धाह्नाः समरे भीनाः पावकेन पराजिताः ॥ [2275]
 न च पश्यन्ति ते सर्वे रूपिणं ध्वजिनीमुखे ।
 दिशः खं गा च मेघांश्च दीप्ताप्रपश्यन्ति दानवाः ॥
 ध्रुवं स्वयंभुवा सद्यो युगान्तस्तोययोनित्वा ।
 ह्रत्येयं दानवाः सर्वे मेनिरे व्रसुचेतसः ॥
 मथश्च शम्बरश्चैव महामायाधरो तदा । [2280]
 पार्जन्यवारुणी माये व्यधत्ता शरिषिद्धरे ॥
 ताभ्या वह्निः स मायाभ्या शाम्यते व्युत्थितस्तदा ।
 तोयोधेः पर्वतनिगेश्वरिर्चिरभद्रवद्रेणे ॥
 शाम्यमाने तु समरे पावके दैत्यनाशने ।
 बृहत्कीर्तिर्बृहत्तेजा वह्निमाह बृहस्पतिः ॥ [2285]

हिरण्यरेतः सुशिक्षेण ज्वलनाक्षय सर्वभुक् ।
 सप्तजिह्वानन क्षाम लेलिहान महाबल ॥
 आत्मा धायुस्तत्र विभो शरीरसुत वीरुधः ।
 योनिरापञ्च त्रे शुके योनिस्त्वमसि चाम्भसः ॥
 ऊर्ध्वं चापञ्च गच्छन्ति सचरन्ति च पार्श्वतः । [2290]
 अर्चिपस्ते महाभाग सर्वतः प्रभवन्ति च ॥
 त्वमेवाग्रे सर्वमसि त्वयि सर्वमिदं जगत् ।
 त्वं धारयसि भूतानि सुवनं त्वं विभर्षि च ॥
 त्वमेवाग्रे हव्यपाटेकस्त्वमेव परमं हविः ।
 यजन्ति च सदा सन्तस्तवामेव परमाध्वरे ॥ [2295]
 त्वमन्नं प्राणिनां भुङ्क्ष्वे जग्धपीताशितं विभो ।

— (L 2275) B प्रयाजित्, T₁ s G₁ s- s M₁ भग्नाह्ना (for
 दग्धाह्ना) V₁ भीना (for भीता) — (L 2276) N₁ B₁
 D₁ D₁ G₁ ते वह्निं, V₁ D₁ ने वह्निं, B₁ G₁ वह्निं ते (for ते
 सर्वे) N₁ G₁ s M₁ ; न चापश्यन्त वह्निं ते (for ")
 K₁ रूपिणी, N₁ B₁ प्रवीत्, T₁ G₁ रूपेण, T₁ G₁ s
 रूपायि (for रूपिण) B₁ Cal ed संपदीत् महाहवे (for
 ") — (L 2277) B₁ दिशः, B₁ देश (for दिश) T₁
 G₁ दशस्रङ्गाश्च मेघाश्च (for ") K₁ दीप्ता (for दीप्तात्)
 — (L 2278) K₁ s D₁ D₁ T₁ G₁ s- s M₁ भुव (for
 युव) N₁ युगान्त, D₁ न्ते (for न्तस्य) K₁ s पश्च ; D₁
 तेन (for तोय) — (L 2279) D₁ रेनिरे, D₁ ऊचिरे (for
 मेनिरे) K₁ s व्रन्त, V₁ B₁ अष्ट (for व्रत्) — (L
 2280) B₁ s D₁ B₁ उर्मौ (for उर्मौ) T₁ s B₁ s s मथश्च
 शम्बरश्च तदा (for ") — (L 2281) N₁ T₁ G₁ M₁ s
 विधत्ता, T₁ G₁ s वि (for वयं) K₁ D₁ s च्यस्त्वजेतां परि
 शिने, G₁ च्यधत्तां वह्निनीमुखे (for ") — (L 2282) D₁
 सदायाम्ना, D₁ समेताभ्या (for स मायाभ्या) — After
 line 2282^a, K₁ ins

139**

स वह्निं शामितस्तदा ।

द्वैत्याभ्या घोररूपाभ्या शामितो बहिरद्भुतः ॥
 घनैश्च वृष्टिमद्विधं जलौघान्बहुशक्तता ।

नीतो वह्निस्तदा शान्तिं मयेन शम्बरेण च ॥

V₁ s D₁ छाद्यते, D₁ धाधत्ते (for शाम्यते) K₁ s D₁ s
 छाद्यतेऽप्युत्थितस्तदा N₁ B₁ D₁ G₁ निच्य (D₁ विद्य)मान
 समन्वत्, T₁ s G₁ s M₁ ; तावद्यमान समुत्थित (for ")
 — (L 2283) K₁ D₁ s तोयोधे पर्वताकारे, T₁ G₁ "धे
 परिधि, T₁ G₁ s M₁ s "धे परिमक्षिते (for ") K₁ D₁
 यदमिर, K₁ D₁ s महाधि (D₁ वि) र (for बृहत्वि) T₁
 G₁ s M₁ तदा (for रणे) — (L 2284) T₁ Bom Poona ।

eds नाविति (for नाशने) B₁ s D₁ D₁ पावक दैत्या
 वनस्य (for ") — (L 2285) B₁ सुहस्पतिर (for "स्त्रीति")
 B₁ T₁ s G₁ s M₁ s महातेजा (for बृहतेजा) B₁ महाभुवि
 (for बृहस्पति) — Before line 2286, K₁ s s N₁ V₁ s
 B₁ s D₁ D₁ s- s ins बृहस्पतिरवाच, B₁ गुरुरवाच — (L
 2286) B₁ s युगुल, D₁ s T₁ M₁ सुशिक्षो, G₁ सरितः
 (for सुशिक्ष) D₁ s T₁ G₁ s M₁ हिरण्यरेता सुशिक्षो (for
 ") K₁ s N₁ ज्वलनाद्भव सर्वभुक् (for ") — (L 2287)
 T₁ s G₁ s s M₁ s तः T₁ G₁ दीप्ताजिह्वानल विभो (for "
 K₁ s D₁ s महाबल, T₁ G₁ s महामुख ; G₁ सुप्त (for
 "बल) D₁ लेलिहानो महाबल, T₁ G₁ M₁ s हानो महमुख
 (M₁ s "मखे) (for ") — (L 2288) T₁ G₁ s M₁ s
 वनशैव (for उव विभो) G₁ आत्माधायुस्तत्राक्षय (for "
 R₁ D₁ क्षयि, K₁ s D₁ उप, K₁ N₁ s B₁ D₁ D₁ s
 T₁ M₁ हवे, D₁ वृष्ट (for उव) — (L 2289) K₁ s
 N₁ V₁ s D₁ s च ते शुक्रो, K₁ N₁ D₁ D₁ s s G₁ च ते
 प्रोक्ता, B₁ च शुक्रश्च, B₁ s D₁ च ते शुक्र, D₁ हृतो गभो
 (for च ते शुके) T₁ s G₁ s चाम्भसाम् (for "स). D₁
 योनिस्त्व शिनिराभमन् (for ") — (L 2290) D₁ ऊर्ध्वं
 आचक्ष्व गणान्तं (for ") D₁ संचरन्त च, D₁ विभ (for
 "न्ति च) D₁ सर्वथा (for पार्श्वत) — (L 2291) T₁ s
 G₁ s s M₁ s महावीर्य (for "भाग) — (L 2293) D₁
 तारयति (for धा) V₁ भूताना (for "वि) — D₁ om. line
 2294 — (L 2294) h₁ वृक् ; T₁ G₁ s s M₁ s अक्षि
 (for धा) V₁ हव्यपाटेकस्य, D₁ वाहसव्य, D₁ वाहश्च ; D₁
 भागेकस्य (for "वाहकस्य) V₁ तारय (for पारय) B₁ हवि
 (for हवि) D₁ त्वमेव च हविर्भुव (for ") — (L 2295)
 T₁ s G₁ s परमाध्वरे (for "ध्वरे) — (L 2296) N₁ B₁ s
 D₁ सन्त (for अष्ट) T₁ s G₁ M₁ पश्च ; G₁ मोक्षा ; M₁

धूमकेतुर्धूमशिशो नीलवासाः सुरोत्तमः ॥
 वाम्य दिव्यमाप्रेयमख देवो रणे महत् ।
 दानवाना सहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च ॥
 ददाह भगवान्बद्धिः सक्नुदः प्रलये यथा । [2250]
 प्राणो यः सर्वभूताना हृदि तिष्ठति पञ्चधा ॥
 यन्ता यश्च हुताशस्य सत्ता च प्रभुरीश्वरः ।
 प्रभञ्जनो यो लोकानां युगान्ते सर्वनाशनः ॥
 सप्रस्वरगता यस्य योनिर्गीर्भिरदीयते ।
 यो ह्याकाशगतो देवो दूरगः शब्दसंभवः ॥ [2255]
 यश्च कर्ता विकर्ता च गतिर्गतिमता प्रभुः ।
 देवकर्ता समो लोके ब्रह्मणा यः सनातनः ॥
 अमूर्तिमान्तं य प्राहुर्महामूर्तं महत्तरम् ।
 सोऽग्निं समीरयामास शमीगर्भं समीरणः ॥
 त्रिदिवारोहिभिर्ज्वालैर्जृम्भमाणो दिशो दश । [2260]

दानवानामभावाय युगान्ताग्निरिवोत्थितः ॥
 मेदोमज्जामहापङ्का केशशेखरशङ्कुलाम् ।
 योधशीर्षेणपलरहा मृतद्विपतटोत्कटाम् ॥
 शोणितोदा रणे दृष्ट्वा सप्रामसरितं विभुः ।
 बद्धिं प्रस्कन्दयामास दैत्याना भयवर्धनः ॥ [2265]
 अग्निस्तु सर्वाग्निदित्जान्ब्रह्मादप्रमुखांसदा ।
 पराजयामास त्रिभुः क्रोशमानान्महाहवे ॥
 केचित्प्रदीपैर्मुकुटेः केचिदीतिः शिरोरहेः ।
 केचित्प्रदीपैर्वसनैः केचिदीपैर्भुजाननैः ॥
 अमुरासत्र दृश्यन्ते प्रदीपेनाग्निना दृवाः । [2270]
 पतावाश्च पराश्वान्ये मुकुटेष्वङ्गदेषु च ॥
 सेन्यास्ते च न दीप्यन्ते पावकामिहता रणे ।
 अमुरा भयवित्रस्ता विहृताश्च दिशो दश ॥
 त्यक्त्वायुधानि सर्वाणि सभ्यजाश्च रयोत्तमान् ।

ब्रह्मचक्रं (for °) N̄: T₁ G₂ s भूतभृद्, Bom Poona eds G(ed) 'वृद्' (for 'वृत्') — N̄: om lines 2248-2252 T₁ s G₁ s M₂ s om line 2250 — For line 2250, B₁ s Cal ed subst

137** समरे विजयाकाली ददाहानिलसाथि ।
 — (L. 2251) D₂ वश्च (for सर्वं) K Dn D₁ s द्रुपु, N̄: V₂ B D₂ देहे, V₁ त्रिभु (for हृदि) — (L. 2254) K₁ s V₁ s D₁ s अगीयत (for उदीयते) D₂ योनिरुदीयते शुपे (for °) — (L. 2255) T₂ G₂ M₂ s हृद्यो (for गते) K₁ V₁ s D₁ s सर्वं (for शब्दं) T₁ G₁ भावन (for संभव) — N̄: T₁ s G₁ s M₂ s om line 2256 — (L. 2256) D₂ च हर्ता (for विकर्ता) K₄ D₁ s य स कर्ता च पाता च, N̄: V₁ s B₂ D₂ D₂ य स (D₂ मव) कर्ता च हर्ता च, Dn₁ य स कर्ता वापहर्ता च, Dn₂ य स कर्तारि-हर्ता च (for °) V₁ D₂ वर (for प्रभु) — (L. 2257) K₁ D₂ ब्रह्मणो य, V₁ s ष्यो य, T₁ G₁ s M₂ s 'मोने, T₂ G₁ s 'योगे (for 'ण य) — (J. 2260) D₂ त्रिदिवारो हिभिर्ज्वालैर् (for °) — (L. 2261) T₁ महापाव, G₂ महापायो (for अभावाय) B₁ s Cal ed [अ]भवद् (for [उ] स्थित) — (L. 2262) G₂ नसापङ्का (for महा) V₁ B₁ T₁ दीवाल (for दीवल) K₄ D₁ s शालिनीम् (for शङ्कु-लाम्) — (L. 2263) B₂ हत (for मृत) K₂ s D₁ कटोर-रुदाम्, B₁ क्लोः, T₁ s G₁ s मरो M₂ s महो (for कटो) — (L. 2264) T₁ G₁ स्य हस्तं T₂ G₂ रणोद्दिक्ता; G₂ M₂ s रणे हस्त (for रणे दृष्ट्वा) K₁ s N̄: V₂ B₂ D₂ s युधि

(for विभु) — (L. 2265) K₂ s N̄: G₂ s M₂ प्रस्कन्द्या-मास, N̄: च स्कन्द; T₁ G₁ भवतं (for प्रस्कन्दं) T₂ s G₂ s M₂ वर्धनीम् (for 'वर्धनं) — (L. 2266) K₂ B Dn D₁ s s T₁ s G₁ s M₂ सतोऽग्निदित्जान्सर्वा (T₁ G₁ न्यासा) न् (for °) K₁ s N̄: V₁ s B₁ s D₂ D₂ s रणे (for उदा) — (L. 2267) N̄: M₂ Bom Poona eds G(ed) पराजयान स विभु (for °) G₂ क्रोशमानो (for 'मानद्) K₄ Dn D₁ s महामृषे (for 'हवे) T₁ G₁ कुप्य-मानसमहारणे (for °) — D₂ om line 2268 — (L. 2268) K₁ D₁ दीप्त (for दीप्तं) — (L. 2269) T₁ s G₁ s M₂ s कवचै (for वसनैः) B₁ s D₂ केचिद्वात्र प्रदीपश्च (for °) T₁ s G₁ s M₂ s रथादिपै (for सुजाननै) — After line 2269, K₁ N̄: Dn D₁ s s T₁ s G₁ s M₂ s ins

138** केचित्प्रदीपैर्वसनैः केचित्प्रदीपैर्वसनै रथै ।
 [T₁ s G₁ s s M₂ s केचिरीपेषुजग (G₂ वंरा) नने (for °)]
 — N̄: om line 2270 — (L. 2270) B₁ s (marg) T₁ s G₁ s s M₂ s दृष्ट्वाते (for दृश्यन्ते) T₁ G₂ रणे (for दृष्ट्वा) N̄: T₂ G₂ s s M₂ s ज्वलितेनाग्निना रणे (for °) — K₁ s N̄: V₁ s B D₂ D₂ s T₁ s G₁ s s M₂ s om lines 2271-2273 N̄: Dn om lines 2271-2272 — (L. 2271) K₄ D₁ सुदुग्धमङ्गराणि च (for °) — (L. 2272) K₄ D₁ सैन्य-सेना स दीप्यन्ते (for °) — (L. 2274) N̄: रथानि (for [अ]युधानि) V₂ युक्तायुधानि सर्वाणि (for °) K₁ s सयु-गाद् (for सप्यजोश्च) B₂ विप्रकीर्णपञ्चजाः (for °).

दग्धाङ्गाः समरे मीताः पावकेन पराजिताः ॥ [2275]
 न च पदयान्ति ते सर्वे रूषिणं ध्वजिनीमुखे ।
 दिशः रं गां च मेघांश्च दीप्तान्पदयन्ति दानवाः ॥
 ध्रुवं स्वयंभुजा सृष्टो युगान्तस्तोषयोनिना ।
 हृष्येयं दानवाः सर्वे मेनिरे व्रक्षचेतसः ॥
 मयश्च शम्बरश्चैव महाभाषायधरो तदा । [2280]
 पार्जन्यपारुणी माये व्यधत्ता वारिविश्वरे ॥
 ताभ्या वहिः स मायाभ्या ज्ञान्यते व्युत्थितस्तदा ।
 तोयोपैः पर्वतनिभैर्मृद्वर्चिर्भवद्रणे ॥
 शान्ममाने तु समरे पावके दैत्यनाशने ।
 वृहत्कीर्तिर्मृद्वृत्तेजा वह्निमाह वृहस्पतिः ॥ [2285]

हिरण्यरेतः सुशिशु ज्वलनाश्रय सर्गभुक् ।
 सप्तजिज्ञानत क्षाम लेलिहान महाबल ॥
 आत्मा वायुस्तप विभो शरीरसुत वीरुधः ।
 योनिपपश्च ते शुके योनिस्त्वमसि चाम्भसतः ॥
 कूर्वं चाधश्च गच्छन्ति सचरन्ति च पार्थवः । [2290]
 अर्चिपस्ते महाभाग सर्वतः प्रभवन्ति च ॥
 त्वमेवामो सर्वमसि त्वयि सर्वमिदं जगत् ।
 एवं धारयसि भूतानि सुवन त्वं विमर्षि च ॥
 त्वमेवामो हृष्यपाडेवस्तमेव परमं हयिः ।
 यजन्ति च सदा सन्तस्त्वामेव परमाधरे ॥ [2295]
 त्वमत्रं प्राणिनां भुङ्क्ते जग्धपीतासितं विभो ।

— (L. 2275) B दग्धाङ्गाः, T₁ s G₁ s— M₁ दग्धाङ्गा (for दग्धाङ्गा) V₁ मीता (for मीता) — (L. 2276) N₁ B₁ D₁ D₁ G₁ ते वे वहिः, V₁ D₁ ते वहिः, B₁ G₁ वहिं ते (for ते सर्वे) N₁ G₁ s M₁ s न चापदयन्ति वहिं ते (for ") K₁ रूषिणी, N₁ B₁ प्रदीप्त, T₁ G₁ रूषेण, T₁ G₁ s रूषणि (for रूषिण) B₁ Cal ed समदीक्ष महाहृष्ये (for ") — (L. 2277) B₁ दिशः, B₁ देश (for दिश) T₁ G₁ दशान्यङ्गाश्च मेघांश्च (for ") K₁ दीप्ता (for दीप्ताश्च) — (L. 2278) K₁ s D₁ D₁ T₁ G₁ s— M₁ ध्रुव (for ध्रुव) N₁ युगान्त, D₁ स्ते (for तस्य) K₁ s पद्य, D₁ सेन (for शोय) — (L. 2279) D₁ रेनिरे, D₁ ऊचिरे (for मेनिरे) K₁ s व्रक्ष, V₁ B₁ वृध (for व्रक्ष) — (L. 2280) B₁ s D₁ G₁ तमौ (for तदा) T₁ s G₁ s माया दानवुरो तदा (for ") — (L. 2281) N₁ T₁ G₁ M₁ s विपयतो, T₁ G₁ s ति (for त्वं) K₁ D₁ s पदयन्तेतां परि क्षिते, G₁ स्वर्षणां वाहिनीमुखे (for ") — (L. 2282) D₁ सहाषाययो, D₁ समेतोषयो (for स माषाययो) — After June 2282, K₁ Jus

139** स वहि शामितस्तदा ।

दैत्यायां धोरूपायां शामितो वहिरनुत् ॥

मयैश्च वृष्टिमन्त्रिश्च तलोपान्वद्भुजस्तदा ।

नीषो वह्नितदा वारिन् मयेन सम्भरेण च ॥

V₁ s D₁ छावते, D₁ वाधतो (for वायते) K₁ s D₁ s छावतेव्युत्थितस्तदा N₁ s B₁ D₁ G₁ शिव्य (D₁ विष)मान-समन्वत, T₁ s G₁ s M₁ s ताव्यमान समुत्थित (for ") — (L. 2283) K₁ D₁ s तोयोपे पर्वतकारेणः T₁ G₁ वे-परिपे मसः T₁ G₁ s M₁ s ये परिमन्त्रिणैः (for ") K₁ D₁ सृष्टिरे, K₁ D₁ s महात्विज (D₁ विं)र (for मृष्टिर्चिं) T₁ G₁ s M₁ तदा (for तने) — (L. 2284) T₁ Bom. Peena

eds वासिनि (for -नाशने) B₁ s D₁ D₁ पावक दैत्या दानव (for ") — (L. 2285) B₁ वृहस्पतिर् (for 'वृहस्पतिः') B₁ T₁ s G₁ s M₁ s महादेवा (for वृहतेजा) B₁ महापुति (for वृहस्पति) — Before June 2286, K₁ s s N₁ V₁ s B₁ s D₁ D₁ s ins. वृहस्पतिर्याच, B₁ गुरुर्याच — (L. 2286) B₁ s समुत्थ, D₁ s T₁ M₁ सुनिषोः G₁ सदितः (for सुनिष) D₁ s T₁ G₁ s M₁ हिरण्यरेता सुनिषो (for ") K₁ s N₁ ज्वलनाश्रय सर्गभुक् (for ") — (L. 2287) T₁ s G₁ s M₁ s स (T₁ G₁ दी) शिविज्ञानत विभो (for ") K₁ s D₁ s महाबल, T₁ G₁ s महापुत्र, G₁ तुल (for 'बल' D₁ लेलिहानो महाबल; T₁ G₁ M₁ s 'हानो महामुत्र (M₁ s 'मने) (for ") — (L. 2288) T₁ G₁ s M₁ s तममेव (for तव विभो) G₁ मायावायुस्तपममेव (for ") K₁ D₁ कयि, K₁ s D₁ उप, K₁ s B₁ D₁ D₁ s T₁ M₁ सवैः D₁ वृक्ष (for उत) — (L. 2289) K₁ s N₁ V₁ s D₁ s च ते सुषोः K₁ N₁ D₁ D₁ s G₁ च ते शोषा; B₁ च तुल्य; B₁ s D₁ च ते सुत्, D₁ तुणो तमौ (for च ते शुके) T₁ s G₁ s चामस्तात् (for 'स') D₁ योनिस्त्वं शिविताममय (for ") — (L. 2290) D₁ कूर्वं चाधश्च तपयन्तं (for ") D₁ संघन्तं च; D₁ त्रिच (for 'त्रि च') D₁ मयंदा (for पार्थव) — (L. 2291) T₁ s G₁ s M₁ s महादीर्घ (for 'मा') — (L. 2293) D₁ वायन्ति (for वां) V₁ पूतना (for 'नि) — D₁ con. line 2294 — (L. 2294) K₁ तुक्; T₁ G₁ s M₁ s कश्चिर् (for कश्चे) V₁ हृष्यपाडेवस्तमेव, D₁ वारुण, D₁ वारुणः D₁ भागेव्युत्थ (for 'वारुण्युत्थ') s वारुणे (for परमं) B₁ इति (for इधि) D₁ तमेव च इविमुं (for ") — (L. 2295) T₁ s G₁ s परमाधरे (f r 'वरे) — (L. 2296) N₁ B₁ s D₁

स्वयि प्रवृत्तो विजयस्त्वयि लोकाः प्रविष्टिताः ।

सर्वाल्लोकाकीनिमान्दृश्यन्हा

प्राप्ते काले पचसि त्व समिद्धः ।

त्वमेवैकस्वप्ने जातवेदे [2300]

नान्यस्तत्रा विद्यते गोपु देव ॥

वृषाकपि सिन्धुपतित्वमग्ने

महामग्नेऽग्नेमहत्स्त्वमेव ।

विश्वस्य भून्नस्त्वमसि प्रसूति-

स्व च प्रतिष्ठा भवामन्नजानाम् ॥ [2305]

सृजस्वपो रदिमभिर्जातवेद-

स्वयौपधीरोपधीना रसाश्च ।

विश्व त्वमादाय युगान्तकाले

सत्रा भवस्यान्तल सर्गकाले ॥

त्वमग्ने सर्वभूताना योनिर्वेदेषु गीयसे । [2310]

त्वया देवहिताथार्था निहत्वा दानवा रणे ॥

स्वयोनिस्ते महातेजस्तोय नपशुवार्चितः ।

ता स्वयोनिं समासाद्य किं विधीदसि पावक ॥

त्रायस्व देवान्समरे दैत्येभ्यः सुरसत्तम ।

पिद्गाश्च लोहितप्रीन वृष्णवर्त्मन्हुताशन ॥ [2315]

Colophon

मर्ता (for भुक्ते) — After 2298*, T₂ G₁ M₂ ins

140** लोटा पीतानि च प्रभो ।

त्वमग्ने प्राणिनामसि

K₁ D₂ जगत्तानसि त्व प्रभो, N₁ B₁ D₁ : T₁ G₁ जगधी
लासित प्रभो, V₁ : D₁ जगधी पीतानि प्रभो T₁ G₁ : M₂ :
लोटापीतानि प्रभो (for *) — After line 2296, T₁ G₁
M₂ ins

141** त्वमग्ने प्राणिनामासीदुपधीवाशन प्रभो ।

— (L. 2297) K₁ : स्वयि लोक प्रविष्टित (for *) — N₁
om lines 2298 2299 — (L. 2298) B Ds सुद्धा (for
सर्वर्द्ध) — (L. 2299) K₁ : N₁ V₂ : D T₁ G₁ : M₂ :
पुन (for त्व) B प्राप्ते काले त्वं पचस्वैव दीप्त, T₁ G₁ :
प्राप्ते काले चासि पुन समिद्ध — M₂ om line 2300 2303
— (L. 2301) K₁ : B₁ Dn D₂ : : T₁ G₁ स्वपो (for
सत्ता) V₁ : D₁ गोपु देव, T₁ G₁ : जातवेद (for गोपु देव)
K₁ : N₁ : D₁ D₁ नान्यस्त्वपो विद्यते गोपु देव — (L.
2302) K₁ : एको (for अग्ने) — (I. 2303) D₁ एक (for
एव) K₁ : महामग्नेऽग्नेमहत्स्त्वमेव — (L. 2304)
K₁ : भूतस्य, V₂ B₁ D₁ D₂ : भूतस्य, D₁ भूतस्य (for
भूतस्य) D₁ सि कीभूतस्यमसि प्रसूतिस्य, T₁ : G₁ : M₂ :
विश्वस्य भास्त्रमग्नेमसीद जगन् — D₁ om line 2304 T₁ :
G₁ : om lines 2306 2310 D₁ om lines 2306 2309
— (L. 2306) K₁ V₂ : D₁ M₂ स्त् (K₁ ते) जस्यपो, K₁
तेजसापो (for वृष्णस्वपो) — (L. 2307) B₁ : M₂ स्वपो
वधीरु, D₂ तयोपधि, D₁ तयोपधि, D₂ स्वयौपधीरु (for
तयोपधि) D₂ इत्यु Cal ed G₁ ed.) रसाश्च (for रसाश्च)
K₁ तयोपधीनां च रसाश्चिपच K₁ त्वमग्ने वपशायौपधीनां
रसाश्च — (L. 2308) K₁ त्वमादाय, V₂ D₂ त्वं, D₁ त्वम
ग्नेसि (for त्वमादाय) — (L. 2310) V₁ एव, D₁ अग्नि
(for अग्ने) — (L. 2311) T₁ : G₁ : स्वयैव त्रिदशभे

(for *) N₁ विहता (for दि) — (L. 2312) D₂ त्वं
योनिस्त्व महातेजस्य (for *) D₂ : T₁ G₁ : शताश्चित् (for
'त) N₁ : तोयं शतामशार्चितम्; D₂ : तोय्य मशुशार्चितम्;
T₂ G₁ : तोय सुरयशताश्चितम् (for *) — K₂ : N₁ Dn
D₁ om line 2313 — (L. 2313) K₁ स्वसः, K₂ D₁ त्वं
स्व, N₂ V₁ B D₁ D₂ तस्व, D₂ : त्व स्व (for ता स्व-)
V₂ D₂ तत स्वयोनिमासाद्य (for *) — After line 2313,
D₁ ins

142** गतिस्तत्राप्रतिहता भवत शरणे विभो ।

— (L. 2314) K₂ दैत्येभ्यो (for समरे) N₁ शतस्वै रक्षितुं
प्रजा (for *) — After line 2314 V₁ B D₁ (marg)
D₁ Cal ed ins

143** युगान्ताम सुतारिण विश्वकर्मसहस्रयुक् ।

[Cal ed [अ]परादि (for सुत) V₂ B₁ D₁ विश्वकर्म (for
कर्मन्)]

— N₂ om line 2315 — (L. 2315) V₁ पिद्गापो (for 'श्च)
T₁ धीमन् (for प्रीव) D₂ पिद्गापो लोहितप्रीय (for *)
K₁ : L₁ D₁ : हुताशन (for न) D₂ : वृष्णवर्त्मना हुताशनः
(for *) — After line 2315 T₁ : G₁ : M₂ : ins :

144** नमस्ते हृष्यवादेको मग्नेस्ते दादाशयव ।

[T₁ G₁ : M₂ : हृष्य (for उज्ये)]

COLOPHON in K₂ — Mention of the Eyes: K₂
D₁ D₂ D₁ : — Mention of Ashla K₂ N₁ V₁ : B
Dn D₁ D₁ : — Sipparran K₂ : N₁ V₁ : B Dn
D₁ : वाशन K₂ N₁ Dn D₁ : T₁ G₁ M₂ : वाशनप्रादुर्भाव
— Adhy name K₂ N₁ B₁ : Dn D₁ : : अदिस्य; Dn
D₁ : : G₁ अदिस्यकर्म वृहस्पतिना वृषातिस्तुति — Adhy
no K₂ 35, V₁ 300, V₂ 248, B₂ 249, Dn 247;
D₂ 246; D₁ 232; D₂ 259; D₂ 239; T₁ 315; G₁ 310;
G₂ : 317; G₁ 314; M₂ : 27

वैशंपायन उवाच ।

बृहस्पतेस्तु वचनं श्रुत्वाभिः सत्यनीरिसाम् ।
 भूयः प्रजञ्वाल रणे हवियेष महामखै ॥
 इतास्तु माया दैत्यानां सप्रदीपामिना रणे ।
 हतमाया हतबला बलिं ते समुपस्थिताः ॥
 पराजितेषु दैत्येषु वहिनाञ्जितकर्माणा । [2320]
 प्रहादसूतारं वाक्यमाह दैत्यपतिं बलिम् ॥
 भवानभिश्च वायुश्च भास्करः सलिलं शशी ।
 नक्षत्राणि विशो ज्योम भूश्च दानवसत्तम ॥
 भविष्यं चैव भूतं च भवचासुरसत्तम ।
 इत्थं हि ते भगवता बरहेतोः स्वयंसुवा ॥ [2325]
 इन्द्रत्वं चामरत्वं च युद्धे चाप्यपराजयः ।
 ईशित्वं च वशित्वं च बलं चैवामितं तव ।

सर्वभूतेष्वरत्वं च प्रभुत्वं च सदा तव ।
 महायोगीश्वरत्वं च शूल्त्वं च महामृषे ॥
 अमितल लघुत्वं च ये चान्ये सात्त्विका गुणाः ॥
 तत्पराजय देवेन्द्रं वैवान्सवांश्च सातुगाम् ।
 यथोक्तं ब्रह्मणा राज्ञस्तथा न तदन्यथा ॥
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा प्रहादस्य महाम्भनः ।
 बलिः परमसहृष्टो गतः शत्रुष्यो यतः ॥
 ततः प्रयान्तं त्रिदशेन्द्रसनिधौ [2335]
 महासुरेन्द्रं बलिमुत्तमश्रियम् ।
 तमञ्जसा चक्रुरभिप्रदक्षिणं
 द्विजाश्च मुख्याः पशवश्च महत्पलाः ॥
 महाजटामारघरासपत्नि-
 स्वदा तमाहुर्धिषिमभ्रमद्भ्रतैः । [2340]

(L 2316) Ks Dn D1 १ श्रुत्वा सत्य समीरितम्, B1
 श्रुत्वा पामिनाभि (for १) — (L 2317) Ds भयात्
 (for भूय) G(ed) प्रजञ्वाल रणे बहिर (for १) Ds
 महादवे (for 'मखै) — (L 2318) Ks Ds इतास्तु १ Ds
 Ds न्यस्ताश्च, Ms इतास्तु (for इतास्तु) Ds इतास्तु माया
 दैत्यानां (for १) V1 [आ]हवे (for रणे) Ks B Ds D1 १
 T1 १ G1 १ १ Ms १ प्रदीपामिना रणे (for १) — (L 2319)
 T1 १ G1 १ १ Ms १ उतो दैत्या (for हतमाया) N1 उतो
 मायाबलहता, Ds हतमायां हतबलां (for १) Ds बलिन, Ds
 बलिं च (for बलिं ते) T1 १ G1 १ १ Ms १ बलिं दैत्यमुपागता
 (for १) — (L 2320) T1 १ G1 Ms १ पूर्वं (for परां)
 — Before line 2321, Ks 1ms प्रहाद — (L 2321) Ds
 Ds तु परं, Ds तु उतो, Gs सुवर्दं (for तुलरं) T1 G1 १
 Ms १ प्रहादसूपमंदा (Ms १ 'वा १, Gs 'वसवाश्च (for
 १), Ks १ प्राह (for शाह) N1 दैत्यासुर, Ms दैत्येश्वरं (for
 दैत्यपतिं) Ds आददेऽश्वपतिं बलिम्, Ds महादित्यपतिबलिः, T1 १
 G1 १ Ms १ प्राह दैत्येश्वरं बलिम् (for १) — Ks १ N1 V1
 De om line 2324. — (L 2324) Ds अनिप्यश्, T1 १ G1
 १ १ Ms १ 'व्यय (for 'व्य) — (L 2325) Ks १ N1 V1 १
 B1 Dn Ds Ds Ms वैतद्, Ds वै तद्, T1 १ G1 १ Ms १ च ते
 (for हि ते) Ds बलवता (for भग) Ks १ N1 B Ds १
 Gs Ms १ परदेन, Ks १ Ds परार्हेण, Ds दानवहेतो, T1 १
 G1 १ १ वादाने (for 'हेतो) — (L 2326) B1 Ds च
 मरत्यं, Ds वामरत्वं, T1 १ G1 १ Ms १ अं (for चां) Ds
 समाभि (for युद्धे भाषि) Ks १ N1 V1 १ B Ds Ds १ [अं]
 पराजयम् (for च) — (L 2327) Ks १ Ds इहात् (for
 ईशित्वं) Ks N1 Bs Dn Ds १ T1 १ G1 १ १ Ms १ तुभ्यम्

(for तव) — Ks N1 B1 १ T1 १ G1 १ Ms १ om line
 2328 — (L 2328) Ks १ Ds D1 १ १ दैत्यराज, Ns V1 १
 इन्द्रत्वं च, Ds समप्रभु (for प्रभुत्वं) — (L 2329)
 T1 १ G1 १ १ Ms १ अष्टोयोगेश्वारं च (for १) V1 om
 2329^a-2330^a T1 १ G1 १ १ Ms १ तथा इत्यम् (for महामृषे),
 Os प्रभुत्वं च सदा तव (for १) — (L 2330) Ks B1
 (margin) D1 १ १ अणिमा स्वयिमा चैव, Gs अणुरमल्लपुरं च
 (for १) — (L 2331) Ks Dn D1 १ T1 G1 १ Ms १ दैत्येन्द्र
 (for देवेन्द्र) K1 Ds यत पराजयस्तेन्द्र, Ks १ तत पात्रि-
 ताश्रेन्द्र, G1 Bom Poona eds G(ed) तत्पराजय दैत्येन्द्र
 (for १) Ks साहित्य, Ks साहित्य (for सातुगाम्)
 — (L 2332) B1 Gs चतुर्कं (for यथोक्तं) Ds नेत्र (for
 रातय) Ks १ Ns V1 १ Ds Ds १ यदुक्तं ब्रह्मणा तेन (Ds
 शात) (for १) N1 तथा तथाप्यवामरत्वं, T1 G1 १ तथा ते
 नामयथा अवेद, T1 G1 Ms १ तथा तत्रायथा अनेत्र (for १)
 — (L 2334) संजुष्टो, Dn1-सनुष्टो (for-सहृष्टो) Ks V1 १
 B1 १ Ds Ds प्राह (for शतु) Ks N1 B1 Dn D1 १ T1 १
 G1 १ Ms १ प्रायाच्छरय प्रति (N1 प्रभु) N1 Ns Ds ग-
 राश्वरं प्रति (for १) — (L 2335) Ks १ T1 १ Ms १
 विदशेय (for 'व्य) — (L 2336) Gs मातुरं तं (for
 'सुरेन्द्र) G(ed) दाम् (for बलिम्) T1 १ G1 १ Ms १
 महासुरं अत्रिमोत्तमश्रियम् — (L 2337) Ks V1 Ds १
 T1 १ G1 १ Ms १ जमदुर (for चतुर) — (L 2338) Ks
 Ds १ T1 १ G1 १ Ms १ द्विजाश्च मुख्याः V1 १ प्रभुष्यः
 (for 'अ मुख्याः) Ks १ च महत्पलाः, Ks Ds १ च यमपलाः,
 N1 Ds च समपलाः, Ds मुमुक्षुला (for च मं) T1 १ G1 १ Ms
 Ms १ द्विजाश्च मुख्याश्चरे उपनिवन् — B1 om line

अभिपुयन्तः कवयः स्वलंकृतं
 बलिं प्रयान्तं रणमूर्धनि स्थितम् ॥
 प्रतप्तजाम्बूनदचित्रभूषणे-
 दिव्यैश्च रत्नैर्विधिषेरलंकृतः ।
 विराजमानः परमेण वर्षसा [2345]
 रणे विभाल्यप्रिश्लेषे दाननः ॥
 स वै तदा शत्रुबलादितं बलं
 बलिर्ददशोत्तमनीर्यविक्रमः ।
 जलागमे श्रीमदिवाभ्रमण्डलं
 विकीर्यमाणं नभसीय वायुना ॥ [2350]
 ततो ददर्शाथ बलानि सर्वतो
 रणे सुगुमानि हुताशनेन वै ।
 समुत्थितान्युत्तमवीर्यवन्ति

समुद्रवेगानिव पर्यसंधिषु ॥
 स शूद्राक्षत्पृष्टिगदासिसायका- [2355]
 श्विषण्णिरपूणां समुद्रमतेजाः ।
 ननाद सिंहर्षभमत्तनाग-
 जलामगे तोयदवच वीर्यवान् ॥
 दिव्याक्षधूमः समुज्जीघागु-
 मंहावलः पौरषविक्रमेधनः । [2360]
 प्रजा दिग्दक्षत्रिय कालवह्निः
 सुपोररूपो विवमो रणे बलिः ॥
 Colophon.
 वैशंपायन उवाच ।

बलिना तु सुराः सर्वे वर्जयित्वा सुरापिपम् ।
 रणे शरशतैर्भिन्नाः ससैन्या वै पराजिताः ॥

2339-2348 — (L 2339) Ds लपोरासि (for जतामार-
 — (L 2340) Ds विविधै सु, Ds विविधैश्च (for विवि
 मत्र) Ks नद्यै (for मन्त्रे) — (L 2341) V1 सुम-
 हले, T1 स्वलंकृतः, M1 बलंकृतः (for स्वलंकृत) — (L
 2342) N1 V1, s B1 Ds Ds G1 s स्थिता (for स्थितम्).
 — After line 2342, T1 s G1 s M1 s, s. s.

145** जयाय मन्त्र कवयस्त्वलंकृतं
 बलिं समेतोऽपराप्रत स्थितम् ।

— (L 2343) K1, s N1 V1 s Ds भूषणं (for शैरु).
 — (L 2344) T1 s G1 s M1 वरशू (for दिव्यैश्च), K1
 Ds स्वलंकृत, Ks स्वलंकृतम्, N1 V1 s Dn1 Ds, s T1
 M1, s बलंकृतम्; G1 हृते (for कृत), — T1 G1 om
 lines 2345-2348. — (L 2345) N1 V1 Ds Ds, s M1
 विराजमानं (for मान), Ks विराजमानं परमेण तेजसा.
 — (L 2346) K1 D1 [ब]ले (for [म]नि) N1 B1 s T1 G1
 s M1 s रणे विभाल्यप्रिनिभोऽयु, B1 T1 G1 'दिवायु रिषर'.
 — (L 2347) N1 T1 G1 s M1 s स दानव (for स वै
 तदा) D1 G1 शक्र (for बाधु), — (L 2348) K1 Ds, s
 सवचवीर्यवान्, N1 B1 वीर्यसत्त्ववान्, T1 G1, s M1 (marg)
 चम्पनीकृतम् (for नीर्यविक्रम) Ds बलिं ददशुरनुत्तमवीर्य-
 विक्रमः, Gs बलिर्ददशोत्तमसत्त्ववीर्यवान् — (L 2349) T1
 M1 स्वर्दितम्, T1 G1 s हर्दितम्, M1 स्रमुद्यतम्
 (for श्रीमदिवा) Ds जलागमे चैव महाभ्रमण्डले. — (L
 2350) N1 Dn1 M1 दिशीर्यमाणं (for विकीर्य) — (L
 2351) N1 T1 s G1 s M1 s अपपदमेश्च (for ततो
 ददर्शाथ). — (L 2352) Ks s Ds रणेयु गुमानि; Ks V1

B1 D1 s रणे प्र (Vs स्व जु); B1 D1 रणे सु (Ds प्र) लतानि
 (for रणे सुयु). — (L 2353) K1-s V1 s B1 Ds समु-
 द्धिपूतानि (for श्रितानि) Ks Ds, s [उ]त्तराणि तत्र (for
 [उ]त्तमवीर्यवन्ति) N1 B1 s Ds T1 s G1 s M1 s समु-
 द्धिपूतान्युत्त (T1 G1 s M1 'श' प्राणि तत्र वै — (L 2354) N1
 V1, s वेलात् (for वेगात्), T1 s G1 s M1, s समिद्ध-
 (G1, s) मुद्र वेगानि बहु (M1 'हि')श्च संयुगे. — (L 2355)
 Ds महासि (for नदासि). — (L 2356) Ks N1 s V1, s
 B Dn1 D1 s समरे महाभ्रमनाम्; Ds समुद्रमतेजसात् (for
 'तेजा) Ds शिष रिपूणां समरे महाभ्रमनाम्; T1 G1-s शिषश्च
 शूद्रानि बलिश्च संयुगे, T1 M1 s शिषश्च शूद्राश्च बलिश्चदा रणे;
 G1 शिषश्च शूद्रानि बलिश्चदा रणे — (L 2358) K1 N1 V1
 तोयदवच, T1 s G1 s M1 s वीर्यमदाच (for तोयदवच).
 — (L 2359) N1 B1 s Ds Ds G1 मुजवेग; N1 Dn स्वसु-
 क्षौध; V1 सखक्षौध; D1 Bdm Poonā eds G(ed) समु-
 क्षौध; Ds जोरय (for जौध), T1 s G1-s M1 s वित्राच-
 हरतो मुजवेगवायुर — (L 2362) महाबलि (for रणे बलि).

Colophon. — Mention of the Epic. K1 Dn Ds D1, s.
 — Mention of Kṛhā N1 V1, s B Dn Ds D1 s, s.
 — Sub-paraan K1-s N1 V1 B D1-s वामन; K1 N1
 Dn Ds D1-s T1 G1 M1, s वामनप्रदुर्भाव. — Adhy
 name: Ds देवाशरयुद्धम्; Gs महादस्तुत्वन्तरं महाबलि-
 प्रस्थानम्. — Adhy no. Ks 36; V1 310, V2 249;
 B1 250; Dn 248, Dss 247, D1 233, D2 260; — (L
 240, T1 316, G1 311, G2 s 318; G3 315; M1, s 28.

विमुक्ता सा तु दैत्येन्द्रैर्वध्यमाना महाचमूः । [2365]
 जिवाश्रय बलिना देवाः शक्रमाहुर्महाबलम् ॥
 भवानिन्द्रश्च धाता च लोकानां प्रभुरव्ययः ।
 स्वमप्रतिमकर्मा च तथैवानुपमयुनिः ॥
 विद्वतानीह सैन्यानि सहाम्माभिः सुरेश्वर ।
 रथचक्रम्बजाक्षाणि विभिन्नानि महासुरैः ॥ [2370]
 रथहस्त्यश्वयोधाश्च पदाताश्च सहस्रशः ।
 भिन्नाश्चिह्नवाश्च शतशो गदासुसलपट्टिसेः ॥
 महाभैरवरूपं हि दैत्येन्द्रेण कृतं रणे ।
 किमुपेक्षसि दैत्येन्द्रैर्द्वन्द्व्यमानां महाचमूम् ।
 प्रायस्त्र त्रिदशश्रेष्ठ शरण्यं शरणागतान् ॥ [2375]
 श्रुत्वा तु वचनं तेषां देवानाममराधिपः ।
 संवर्तकमिव क्रुद्धः सर्वान्दहति दानवान् ॥

विधाकरकराकारं क्रिरीटं धारयन्प्रभुः ।
 पैदूर्यवर्णसंकाशो नानारत्नचिताङ्गवः ।
 भयूरलोमा धूम्राशः शतवाहुः सहस्रहृक् ॥ [2380]
 हरिकेशो हरिदमश्रुनागपेतुर्महायलः ।
 वज्रप्रहरणः श्रीमान्योगी शनशिरोपरः ॥
 स धनुर्वेदसंनानुः शतादित्यसमप्रभः ।
 देवगन्धर्वयोश्चौरनुयातः सहस्रशः ॥
 सामगैः सुजपेथापि स्तूयमानो महर्षिभिः । [2385]
 शतपर्वं महारौद्रं स्फोटनं सर्वतोमुखम् ॥
 प्रगृह्य रुचिरं वज्रं दीप्तं रौद्राहृष्टासिनम् ।
 दैत्यानयोभयत्सर्वान्महेन्द्रः पाकशासनः ।
 अघृष्यः सर्वभूतानामदित्या दयितः सुतः ॥
 ततः प्रवृत्तः संग्रामो बलिवासपयोस्तदा । [2390]

(L. 2365) T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 सुरेश्वरम् (for सुरा-
 धियम्) — (L. 2364) T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 विद्या (for
 भिन्ना) . N₁ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 सह सैन्यै (for ससैन्या वै)
 G₂ सह सैन्यै पराजितै. (for ^d). — N₁ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2
 om line 2365. — (L. 2365) K₁ D₁ 2 धाति (for सा
 तु) K₂ 2 विमुक्ता तु स दैत्येन्द्रेण (hypermetric) (for "
 — Before line 2367, K N₁ V₁ 2 B D ins: देवा उजु-
 — (L. 2367) K₁ D₁ देवानां (for लोकानां) . N₁ T₁ 2
 G₁ 2 M₂ 2 ईश्वर. (for अव्यय) . — N₁ T₁ 2 G₁ 2
 M₂ 2 om. line 2368. — (L. 2368) D₁ सुमहायुनि (for
 [म]नुपम) — N₁ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 om. lines 2369-
 2373. — (L. 2370) B₁ D₁ 2 चक्राग्राणि; B₁ Cal ed
 'स्याणि (for 'क्षणि) . N₁ V₁ 2 D₁ विभिन्नानि (for विभि') .
 — (L. 2371) K₁ 4 B Dn D₁ पाताशः; D₁ प्रया' (for
 पदा) . — (L. 2373) G₁ हि सिमितम् (for कृतं रणे) .
 — (L. 2374) T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 किमयोपेक्षसे दैत्यं (for
 ") T₁ G₁ 2 सध्यमानामिमां चमूम्; D₁ द्वन्द्व्यमाना महाचमू
 (for ^b). — (L. 2375) D₁ प्रायस्त्र त्रिदशश्रेष्ठ (for "
 N₁ D₁ T₁ G₁ 2 M₂ 2 शरण्यं; N₁ V₁ B₁ D₁ D₁ 2 T₁
 G₁ शरण्यः; D₁ त्रिदशश्रेष्ठ (for शरण्य) . D₁ शरणं शरणं गतात्
 M₂ 'च्ये शरणं गता (for ^a). — Before line 2736, D₁ ins.
 वैशंपायनः — (L. 2376) N₁ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 देवानां
 देवसत्तमः; N₁ नामसुराधिपः; D₁ 'तां च सुराधिप (for ^a).
 — (L. 2377) K₁ V₁ 2 B₁ 2 Dn D₁ 2 संवर्तकमिन्द्रवृष-
 N₁ 2; T₁ 2 G₁ 2 2 T₁ G₁ 2 M₂ 2 'सिक्तित्वं क्रुद्धः (for "
 D₁ हृषि वम (for हृषि) B₁ Cal ed. स्वनिद्रहृष्टासिनः; D₁
 T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 स्वान्महायानुः; G₁ 2 'सवतु पद (for ^b).

— K₁ om. lines 2378-2379. — (L. 2378) T₁ 2 'करानं
 च (for 'कार) . — (L. 2379) K₁ D₁ 2 पैदूर्यवर्णः; N₁ T₁
 G₁ 2 M₂ 2 'वैशंपायीः; B₁ 2 'वैश्वरः; D₁ 2 'वर्णः; T₁ G₁
 'वर्णिकीर्ण- (for 'वर्ण-). — (L. 2380) K₁ 2 D₁ शान्नाशः;
 Bom Poona eds G(ed) स्याशः (for पूजाशः) . — (L.
 2381) M₁ Bom. Poona eds G(ed) हरिकेशो (for केशो) .
 K₁ D₁ 2 G₁ M₂ 2 दाना- (for माया) . — (L. 2382) K₁ 2
 -शिरोहस्तः; N₁ V₁ D₁ 2 'रः (for 'रत) . — (L. 2383) V₁
 -धनुर्परः; D₁ 2 'वज्र- (for 'वज्र) . N₁ M₂ शतादित्य इवाभ्यरः;
 B₁ 2 'हृष्टोदितः; T₁ 2 G₁ 2 2 'स हृष्टाभ्यरम् (for ^a). — (L.
 2385) N₁ G₁ M₂ 2 स्वागते (for सामने) . K₁ सवैरः;
 K₁ 2 सवैरः; K₁ N₁ V₁ 2 B Dn D₁ D₁ 2 G₁
 सवैरः; D₁ 2 सवैर (for सुवैर) . T₁ 2 G₁ स्वागतिः
 सुगते T₁ 2 'वै' शरतिः; G₁ सामनेः सुगतिश्चापि (for "
 T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 सुतर्षिभिः (for मह) . — (L. 2386)
 K₁ N₁ 2 B Dn D₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 महपर्वं (for
 'पर्व) . K₁ D₁ 2 'सुदीर्घः; N₁ स्फोटनं; D₁ 2 'नः; D₁ स्फारणं
 (for स्फोटनं) . — (L. 2387) B T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 विद्वतं
 (for स्फिदं) . D₁ 2 'सह विद्वतं रौद्रं (for "
 V₁ 2 D₁ दीप्त-
 (for रौद्र) . G₁ 2 'मह- (for रौद्राट) . K₁ 2 दीप्तं रौद्रं स्व-
 निद्रः; N₁ T₁ G₁ M₂ 2 दीप्तं रौद्रं; T₁ G₁ 2 'सहृष्टा हरिहृष्टासि वै;
 G₁ 2 'सहृष्टासिनः इति वै (for "
 — (2388) D₁ 2 स योगवन्तः
 T₁ G₁ 2 अयोधरः; G₁ 2 अयोधर (for अयोध) . T₁ 2 G₁ 2
 'सन्तः (for सन्त) . — (L. 2389) N₁ 2 V₁ 2 D₁ 2 2 कष्टः;
 D₁ 2 कष्टः; D₁ 2 कष्टः; G₁ 2 कष्ट (for कष्ट) . — (L.
 2390) N₁ 2 N₁ 2 (om) . — D₁ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 बलेद-
 दैत्यं च (for ^a) . — T₁ 2 G₁ 2 M₂ 2 om. lines 2391.

उभाभ्या देवदेत्याभ्यामचिरान्महद्भुतः ।
 अतिवीर्यबलोदप्रस्तुमुलो लोमहर्षण ॥
 महादेवस्तुतिशते कर्ममिर्जयसमिते ।
 प्रबोधितो दैत्यपतिरिन्द्रिद्र इवाबभौ ॥
 सुपसुरेन्द्रोर्दृष्ट्वा सप्रामं लोमहर्षणम् । [2395]
 देवाना दानयाना च भूयो युद्धमभूत्तदा ॥
 ततोऽविध्यन्महेन्द्रस्त वलिं शक्षेमहात्तलः ।

तान्यस्त्राणि महाबाहुश्चिच्छेद शतधा रणे ॥
 ततः कुट्टं पुनस्त्रत्र निजज्रे दानव महत् ॥
 आभ्रेयमथ शत्रुत्र चिक्षेपेन्द्रो महाबलः । [2400]
 श्रातयामास तथेन्द्र वारुणास्त्रेण धीमता ॥
 सकुट्टो मघवा बधमगृह्णात्यर्तोपमम् ।
 हन्तुकामो बलश्रगीर्षी वलिं देत्याधिप रणे ॥
 ततः सुश्राव देवेन्द्रः कौशिको हरिवाहन ।

— (L. 2391) $\tilde{N}$: B: + D: उभाभ्यामलिवीर्याभ्यां (for ")
 $\tilde{N}$: D: om lines 2391^a 2392^a V: अविनयो (for अवि
 राव्) K: सुमहाद्भुत, B: D: महद्भुतम् (for 'त') V: 1
 अविनय महद्भुत B: + तुमुलो लोमहर्षण (for ") — (L.
 2392) K: V: B: D: G: बलोदम (for 'प्रस्') K: + V:
 अनिवा V: वतीर्यबलोदप्र, D: T: + G: + M: + अनि
 वापतिवलयोऽ (for ") K: अमुलो (for तुमुलो) K: +
 V: + B: D: + तुमु (D: अन्) लो रोमहर्षणम् (for ") — D:
 T: + G: + M: + ins after line 2392 G: after
 line 2397

146** शरैरेकमाहुरैर्यामास वासव ।
 बलिं बलवतां श्रेष्ठं बलिश्चापि सुरेश्वरम् ॥
 उभौ तौ लोकविख्यातौ बलिमासवशच्चिती ॥
 खड्गं कुट्टो बलिदैत्य शर्कं हन्तु महाभूषे । [5]
 नारायण महाशूरम्रमहादाय दानव ।
 सिंहनाद विनघातु तिष्ठेत्पल्लवदन्वी ॥
 चाक्रोऽपि तेन देवेशो वारयिष्या समुद्यतम् ।
 पञ्चमथ माडेन्द्रं वारुणं बाधुसंश्रितम् ।
 पथार्यतानि सगृह्यं शकरीगणैति चाब्रवीत् ॥
 तैश्चानि च समाह्वय्य शक्रो दीप्तयामायी ॥ [10]
 स पाशुपतमादाय बलिवैद्यवतां वर ।
 अनेन स्वी हनिष्यामि बलिहात शतशतम् ॥
 तेनैव तसमाह्वय्य शक्रो दीप्तयामायी ॥
 अक्षे पाशुपते चैव निर्भरे वैष्णवे तदा । [15]
 हृष्ये चैव तदा मृदे शक्रो बर्षं समादा ॥
 आमयिष्या शतगुणं मोकुमैच्छतक्रुत् ।
 ततो हाहाहूत् सर्वे अगदास्तीजगण्ये ॥
 ततो बलिमहातेजा ब्रह्मार्षं च समादा ॥
 तेन तथ्यहत्तं घोर बज्रमच्छ महारणे ॥ [20]
 हृष्ये वृषे महाघोरैः सप्रामे देवैर्ययो ।
 उभौ तौ हृष्यन्मूर्ध्नी वीर्यवती भवराजे ।
 विजेनुक्तामन्वोप्यमीधरी लोकविशुतो ॥
 उभाभ्यां देवदेत्याभ्यामचिरान्महद्भुतः ।
 [(L. 2) D: M: श्लो (for श्रेष्ठ) G: शरेश्वरम् (for शुरे)
 — (L. 3) T: G: + अयुष्येण महाभूषे (for ") — (L. 6)

T: G: + [उ]चैत् (for [आ]हु) — (L. 7) G: + M: देवेन्द्र
 (for 'शो) D: M: + तमुपनम (for 'त्') — (L. 8) D:
 T: + G: M: पार्जेवम् (for 'प') — (L. 10) T: G: समा
 साप (for 'हल) — (L. 13) T: G: + शक्रो दीप्तं समाययी
 (for ") — G: om line 15 — (L. 15) D: M: मृद-
 (for मृदे) — (L. 16) G: मोक्तुकामि (for 'मैच्छत्')
 — (L. 19) T: प्रहत् (for प्रहन्) D: तेनापि तमहर्षम्,
 G: ब्रह्मार्षेण प्रसिहत् (for ") D: घोरं वज्रं (for वज्रमच्छ)
 — (L. 21) D: T: वीर्यं (for कृत्) — (L. 22) T: G:
 + M: विजेय (for 'हु')

— $\tilde{N}$: T: + G: + M: + om lines 2393 2403 — (L.
 2393) B: D: + G: संमिते ; D: सस्तुते, D: शरित्ति (for
 संमिते) — (L. 2394) K: D: + प्रबोधितो (for प्रबो-
 धितो) D: शीर्षं (for हृद) — (L. 2395) $\tilde{N}$: रत्तं (for
 रष्ट्रा) — (L. 2397) D: D: अक्षर (for शकैर) G:
 महासुरम् (for 'बल) B: + D: Cal ed बलिमैर्माहासुरम्,
 Bom Poona eds बलिमैर्माहाबलम् (for ") — (L. 2398)
 G: तानि शक्राणि दिष्यामि (for ") D: विच्छेदे (for
 विच्छेद) K: दशधा, V: बहुधा (for शतधा) $\tilde{N}$: B: D:
 D: बलि (for रणे) G: विच्छेद शतशोऽसुर (for ") — (L.
 2399) K: + D: कुट्टं (for कुत्) K: शक्रो (for तत्र) B:
 D: D: + शोऽक्षं दुर्घारणं महत् (D: रणे), D: निजत्र दानवो
 महात् (for ") — (L. 2400) V: + D: D: + शक्यं (for
 अय) — After line 2400 K: $\tilde{N}$: V: + B: D: D: + G:
 ins

147** तै रष्ट्रा खे समागच्छत्प्रलयानलसतिप्रम् ।

[V: समागत्य (for 'गच्छत्) D: इहा खे समुत्पागच्छत् (for
 ")]

— (L. 2401) K: D: पावयामास, V: D: शमयां, D:
 शरयां (for पातयां) $\tilde{N}$: V: G: शमयामास दैत्येन्द्रो ; B: D:
 शमयामास दैत्येन्द्रो ; D: शानयामास दैत्येन्द्रो (f r ") K:
 D: धीमता, D: दानव ; Cal ed बुद्धिमान् (for धीमता)
 — G: om line 2402 — (L. 2402) Cal ed अमहीत्
 (for अगृह्णात्) — (L. 2403) K: बल सर्वं, V: +
 B: रणश्लाघी (for बल) — (L. 2404) K: शकरो ;

अशरीरां शुभा वाणी तस्मिन्महति वैशसे ॥ [2405]
 निवर्तस्व महाबाहो सुराणां नन्दिवर्धन ।
 पुरंदर सुरभ्रेष्ठ न जेष्यसि बलिं रणे ॥
 तपसा ह्युत्तमो दैत्यो बरदानेन चाधिकः ।
 स्वयभूपरितोपाद्य सत्यधर्माच्च वासध ।
 नैप शक्यस्त्वया जेतुं त्रिदशैरां सुरेश्वर ॥ [2410]
 यो ह्यस्य जेता भगवास्तं शृणुष्व समाहितः ।
 ब्रह्मणः स हि सर्वस्वं देवानां चैव सा गतिः ॥
 परं रहस्यं धर्मस्य परस्य च परा गतिः ।
 परात्परतरः श्रीमान्परावरगतिः प्रभुः ॥
 सहस्रशर्पां पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । [2415]
 शङ्खचक्रगदापाणिः पीतवासाः सुरारिहा ।

जेताजेयो जयः श्रीमान्तोऽस्य जेता भविष्यति ॥
 श्रुत्वा दिव्या तु मधुरा वाणीं तामशरीरिणीम् ।
 अपयातो रणाच्छक्रः सार्धं सर्वैर्मरुद्रेणः ॥
 अपयाते तु देवेन्द्रे कौशिके हरिवाहने । [2420]
 सिंहानादो महानासीद्दानवाना महापृथे ॥
 ततः किलकिलाशब्दं श्वेदिनारफोदितस्वनः ।
 शङ्खाना निन्दश्चात्र योधाना वसिगतस्वनः ॥
 वादिनाणां च निर्घोषस्तुमुलश्चाभनत्तदा ।
 जयमब्दरवश्चैव देवानां तु पराजये ॥ [2425]
 ससैन्यो दैत्यराजस्तु स्तूयमान सुहृद्गणैः ।
 बलिदिन्द्रो धर्मो दैत्यो हिरण्यकशिपुर्थया ॥

Colophon

Ks N̄s Vs दैत्येन्द्र (for देवेन्द्र) Ks हलवान्, Ds कुपितो
 (for कौशिको) — (L 2405) N̄s T̄s Ḡs ५ Ms ५
 तस्मिन्पुत्र उपस्थिते (for ५) — T̄s ५ Ḡs ५ Ms ५ om
 line 2406 — (L 2407) T̄s ५ Ḡs ५ Ms ५ निवर्तस्व
 (for पुरंदर) — (L 2408) Ks N̄s ५ B̄s Dn Ds T̄s
 Ḡs ५ {अशुभमो (for ह्यु)} — (L 2409) Ks ५ स्वयभू-
 परितोपाद्य (for ५) V̄s ५ B̄s Ds T̄s ५ Ḡs ५ Ms ५ सखाद्
 (for ह्यस्य) — (L 2410) N̄s Ḡs सुतोऽर्धेऽपिदिवा Ḡs
 दशा लये (for ५) — For line 2410, T̄s ५ Ḡs ५
 Ms ५ subst

148** न शक्यो भवता त्रेतु कुतोऽप्यैकदिशारण्यै ।

[Ms त्रिदिशारण्ये (for त्रिदशा)]

— (L 2411) Ks V̄s D̄s Ḡs ह्य (for त) N̄s B̄s ५ T̄s ५
 Ḡs ५ Ms ५ सै शृणु (Ḡs तच्छृणु) त्व सनातनम्, Ds परस्पर-
 परा गति (for ५) — Ds om lines 2412 2413 — (L
 2412) Ks ल, B̄s Cal ed यो (for स) B̄s ५ वै परा,
 T̄s Ḡs ५ Ms ५ च स वै (for वै स) — N̄s B̄s om
 line 2413 — (L 2413) Ds परस्पर, Ds धर्मस्य च (for
 परस्य च) — (L 2414) Ḡs परगति (for तर) B̄s Ds
 T̄s ५ Ḡs ५ Ms पराप, Ds व जगति श्रीमान् (for ५) N̄s
 Ds परात्पर, V̄s परापर, T̄s Ḡs ५ Ms परापर (for
 परापर) — After line 2414, K V̄s ५ B̄s Dn Ds D̄s
 T̄s ५ Ḡs ५ Ms ५ ins

149** व्यक्तस्य महाभूतो भूतमभ्यभवत्तु ।

[T̄s ५ Ḡs ५ Ms महाभूत (for भूतो) Ms व्यक्तस्य
 महद्भूत (for ५) T̄s ५ Ḡs ५ Ms ५ भूत म (Ms तस्य)
 भवतो तिसु (for ५)]

— (L 2415) V̄s B̄s Ds Ḡs Cal ed शीर्ष (for शीर्षो)
 N̄s सहस्राय (for सास्य) — Ks ५ N̄s Ds om line
 2416 — (L 2416) B̄s परापर, Ds परस्य (for सुरा
 रिहा) — (L 2417) Ks Ds तेनो जयो, V̄s ५ Ds Ds
 जेता जयो, B̄s T̄s Gs-५ Ms ५ जेताजितो, Ḡs जिताजितो
 (for जेताजेयो) Ds जेता जयोऽनय शीमाद् (for ५)
 — (L 2418) N̄s B̄s T̄s ५ Ḡs ५ Ms ५ तु परमा, Ds
 सुमधुरा (for तु म) T̄s ५ Ḡs ५ अत्योत्तमम् (for अदा
 रीतिणीम्) — (L 2419) Ks ५ om lines 2419^b-2420^a
 B̄s Dn Cal ed सह (for सार्ध) V̄s देवैः, Ds सर्व (for
 सर्वैः) Bom Poona eds G(ed) सुरोत्तमै (for मरुद्रेण)
 — (L 2420) N̄s दैत्येन्द्रे (for देवेन्द्रे) Dn अपयाति तु
 दैत्येन्द्रे (for ५) Ds पर, Gs मेघ, Gs ह्य (for हरि-)
 Ks ५ कौशिको हरिवाहन (for ५) — Gs ins after line
 2420 T̄s ५ Ḡs ५ Ms ५ after line 2421

150** निर्घोषं त्रिभुवनं सर्वं बलिर्देदि महापृथे ।

— Gs om lines 2421-2427 N̄s T̄s Ḡs ५ Ms ५ om
 lines 2422-2427 — (L 2422) Ds अलि (for ह्यन)
 Ks Ds ह्यदिनारफोदितस्वन, B̄s Gs Cal ed श्वेदिनारफो-
 दिस्वन, Ds श्वेदिनारफोदितस्वन (for ५) — (L 2423)
 Ks ५ बलिः, Ds चापि स, Ds च ह्यत्तः, Gs जति- (for
 बलिः) Ds स्वदेद (for ह्यन) — (L 2425) Ks
 Dn Gs Cal ed रथेभ्य (for रथेभ्यः) Ks ५ Ds पराजय
 (for वै) — (L 2426) Ks V̄s Dns D̄s ५ देह- (for
 देह) B̄s Cal ed प्रदान स (for स्तूयमान). Ks V̄s
 मरुद्रेण (for सुद) — (L 2427) Ks-५ N̄s V̄s ५ B̄s ५
 Ds Ds D̄s बलीन्द्रे वि (for बलिर्दिन्द्रो)

Colophon — Mention of the Epic Ks Dns D̄s D̄s

वेशंषायन उवाच ।

निष्प्रयत्नेषु देवेषु त्रैलोक्ये दैत्यपालिते ।

जये बलेर्बलन्तो मयशम्बरयोस्तथा ॥

शुद्धासु दिक्षु सर्नासु प्रवृत्ते धर्मकर्मणि । [2430]

अपावृत्ते देवपथे अयनस्थे दिवाररे ॥

प्रहादशम्बरमयैरनुहादेन चैन हि ।

दिक्षु सर्नासु शुभासु गगने दैत्यपालिते ॥

देवेषु मरुतोभाश्र स्वार्थैर्दशैर्यत्सु च ।

प्रवृत्तित्ये तदा छेने वर्तमाने च सत्ये ॥ [2435]

अभावे सर्वपापाना भावे चैन तथा स्थिते ।

भावे तपसि सिद्धान्ता सर्वत्राश्रमरक्षिषु ॥

चतुष्पादे स्थिते धर्मे अधर्मे पादविभेदे ।

प्रजापालनयुक्तेषु भ्राजमानेषु राजसु ॥

स्वधर्मसप्रयुक्तेषु सर्वाश्रमनिवासिषु । [2440]

अभिपिच्छोऽसुरैः सर्वैर्देवराज्ये बलिस्तदा ॥

हृष्टेऽसुरसंघेषु नदत्सु सुदितेषु च ।

अथाभ्युपगता लक्ष्मीर्दिक्षु पद्मासने स्थिता ।

पद्मोद्यतनरा देवी वरदासुरसेविनी ॥

श्रीरमाच ।

वले बलवता श्रेष्ठ महाराज महाद्युते । [2445]

प्रीतासि तव भद्रं ते देवतानां पराजये ॥

यत्त्वया युधि विन्नम्य देवराजः पराजितः ।

— Attention of Ahha Ks Ns V1 B1 Dn Ds D1 : — Sub-paraan Ks-1 Ns Vs B Dn Ds Di-
 वामन, T1 : G1 : वामनप्रार्थनाय — Adhy name K
 Ds-2 देवासुरसंग्राम, Ns V2 देवासुरयुद्धम्, Vs T1 G1 M1 :
 बलि विजय, Bशक्रापयानम्, Ds देवासुरसंग्रामे बलेरिन्द्रमालि ;
 D1 बलियुद्धम्, Gs बलिना इन्द्रपराजय — Adhy no
 Ks (marg) 37, V1 320, Vs 250, B1 251, Dn 249,
 Ds 248, D1 234, Ds 261, Ds 241, T1 G1 317, G1
 312, Gs : 319, M1 : 29

(I 2428) Ks Ds3 T1 G1 दैत्येषु, Ds सर्वेषु (for देवेषु)
 — (L 2429) Ks B1 Ds Ds मयशम्बरयोपिते; Ds मयस्य
 स्वरयोपिते (for १) — (L 2430) N1 Bom Poona eds
 G(ed) मुषासु, Ds तस्य (for शुद्धासु) Ks Cn मुषासु
 = अश्वत्थमयोषु; Ks T1 Gs सर्वं G(ed) नमं (for धर्मं)
 — (L 2431) Ks B1 : Dns Ds Ds चन्द्रमसि, Ks Dn1
 Ds : धर्मपथे, N1 Ds तु दैतवै; N2 चन्द्रपथे, V1 : दैत्य
 (for देव) B1 Ds अपवृत्ते चन्द्रमसि (Ds धर्मपथे), Ds T1
 G1 : Ms : अपावृत्ते दैत्यपथे (for २) Ks Cn अपवृत्ते-
 वदन्ति; Ks — (L 2433) K1-3 : G1 : Ms : सुवने (for
 रागने) — (L 2434) K1-3 N1-3 Vs B1 Dns D1 : :
 दैत्येषु, Dn1 दैत्ये तु (for देवेषु) T1 : G1 : Ms : जाताश्र
 (for शोभाश्र) Ks दैत्येषु सर्वशोभाश्र, Vs दैत्येषु मखरो
 भासु, B1 : दैत्येषु मखरोभी च, D1 दैत्येषु अशशोभाश्र, Ds
 दैत्येषु मखमाणेषु, Gs वेदेषु मखजाता च (for ३) — (L
 2435) K1-3 Ds T1 G1 Ms : सत्यपि, Vs तस्ये (for स
 त्ये) — Ds om lines 2436 2437 — (L 2436) K1 Dn
 D1 भावाना, Ks Ns V1 : भूतानां, Ks Ds : देवानां
 (for -पापाना) T1 Gs पापे (for भावे) B1 Cal ed स्थिते
 (for स्थिते) — N1 T1 : G1 : Ms : om line 2437

— (L 2437) Ks सिद्धार्थाश्रय, Ns V2 सद्धार्थाश्रय; Vs
 सद्धार्थाश्रय, B1 Ds सद्धार्थाश्रय, B1 (marg) Ds1 सद्धार्थाश्रय,
 Ds सद्धार्थाश्रय, Ds सिद्धार्थं नय (for सर्वार्थाश्रय) Dn Cal
 ed मयादे पापकन्दणाम् (for १) — For line 2437, Gs
 subst

151** भावे च कार्यसिद्धिनां सद्गान्धर्वयोर्बलिषु ।
 — K1 D1 om (hapl) lines 2438-2440 — (L 2438)
 Ks-1 V1 : Dn T1 : G1 : चतुष्पादे, Ds चतुष्पादे, Gs चतु-
 ष्यय (for 'व्यादे) Ds धर्मे निपादमाश्रये (for २) — (L
 2439) Ds भ्राजमानेषु (for भ्राज) — (L 2440) Ks स्वधर्मे
 स; Ds सध्याधर्मे, Ds स्वधर्मे स (for 'मंसं) T1 : G1
 s-1 प्रवृत्तेषु (for प्रयुक्तेषु) Ms : स्वधर्मे सप्रवृत्तेषु (for २)
 — Ks om lines 2441-2448 — (L 2441) K1 N1 V1
 Ds-1 Gs Ms दैवराजो, Ks V1 B1 : Ds D1 : T1 : दैव
 राजो, Dns दैवराज्ये (for देव) N2 दैवराज्ये बलिं वदा
 (for १) — (L 2442) Ks Vs B1 सुर (for [अ]सुर)
 D1 हचेषु सुरसंघेषु (for २) Ds नदत्सु सुदितेषु च (for १)
 — (L 2443) D1 [अ]भ्युपगमत्, Gs चानुदित (for [अ]
 न्युपगता) D T1 G1 Ms : पद्मासन (for 'सने) N2 Ds
 स्थितम् (for स्थिता) — (L 2444) Dn चन्द्रमाला; Ds
 शारदा (for वरदा) V1 : B1 Ds : T1 Gs : Ms : शार-
 दा (for सूर) Ks Ds सेविता, Ks D1 मेदिनी Bom.
 Poona eds G(ed) मेदिनी (for सेविनी) — After line
 2444, B1 ins

152** श्रीरमाचानुरपतिं सुसत्सङ्गयोर्बली वदा ।
 — (L 2445) K1 N1 B1 : Ds T1 : Gs : Ms : दैवराजः
 G(ed) महाभाग (for राज) — (L 2446) N1 B1 B1 देव-
 राज (for 'तानां) T1 : G1 s-1 Ds : पराजयात् (for २)
 — (L 2447) K1 N1 : B1 Dns D1 : T1 Gs चत् (for १)

दृष्टा ते परमं सत्त्वं ततोऽहं स्वयमागता ॥
 नाश्रयं दानवश्रेष्ठ हिरण्यकशिपोः कुले ।
 प्रसूतस्यासुरेन्द्रस्य तव कर्मदमीदृशम् ॥ [2450]
 विशेषितस्त्वया राजन्दैत्येन्द्रः स पितामहः ।
 येन भुक्तं हि निसिल त्रैलोक्यमिदमन्ययम् ॥
 एवमुक्तस्या हि सा देवी लक्ष्मीर्द्वैत्यपतिं बलिम् ।
 प्रविष्टा वरदा सौम्या सर्वभूतमनोरमा ॥
 शिष्टाश्च देव्यः प्रवरा ह्यीः कीर्तिर्वृत्तिरेव च । [2455]

प्रभा धृतिः श्रमा भूतिर्मातिर्विद्या दया मतिः ॥
 स्मृतिर्मैधा यथा लज्जा लक्ष्मीरीडा गतिस्तथा ।
 धृतिः प्रीतिलथा कान्तिः शान्तिः पुष्टिः क्रिया तथा ॥
 सर्वाश्चाप्सरसो दिव्या नृत्यगीतविशारदाः ।
 उपतस्थुर्महात्मानं बलिमिन्द्रं महारथम् ॥ [2460]
 प्रतिपन्नं तु वैतैयैल्लोक्य सचराचरम् ।
 प्राप्तमैश्वर्यमभितं बलिना ब्रह्मवादिना ॥
 Colophon

यत्) N: T: १ G: १ M: १ स देवो देवराज्ञ जित (for^१)
 — (L 2448) M: विनायम् (for अहं स्वयम्) V: समुपगता
 (for स्वयमा) — (L 2449) T: १ G: १ व्याज्ञ (for
 श्रेष्ठ) M: १ आश्रयं दानवस्याप्त (for^१) — (L 2450)
 K: १ [अ]सुरश्रेष्ठ, T: १ G: १ [अ]सुरेन्द्राप (for 'न्द्रस्य)
 — (L 2451) K: १ Dn: D: १ T: १ G: १ M: १
 विशेषतस् (for 'यितम्) D: १ दैत्येन्द्र (for 'न्द्र) . N: T: १
 G: १ M: १ दैत्येव प्रपितामह . Dn: D: G: १ दैत्येन्द्र प्रपि'
 (for^१) — After line 2451 D: 1ms

153** रतो दिव्या नृत्यरीमा स्वर्गस्था सर्वमपवः ।
 — (L 2452) D: [ह] भुक्त, D: युक्त हि (for भुक्त हि)
 — After line 2452, K: १ N: B Dn D: १ १ 1ms

154** विशेषतस्तव विभो सर्वो धर्मः स्थित पथि ।
 तेन त्रैलोक्यमहाद्वय भौश्यत्यस्मितविक्रम ॥

{ (L 1) B: १ धर्म (for धर्म) D: १ १ धर्म स्थित (for
 स्थित पथि) — (L 2) D: १ अस्मित (for अस्मित्य) K: १
 D: १ तेन त्रैलोक्यमहाद्वय (for^१) K: D: १ १ सुनवा च, D:
 प्रवति (for मोक्षवति)]

— Before line 2453, M: १ 1ms वैशापायन — (L 2453)
 N: १ V: १ B Dn D: १ देवसृष्टं, D: १ १ 'सृष्ट (for 'पतिं)
 — (L 2455) K: १ सत्वरत्, T: G: M: १ दृष्टा (for
 for सिद्धात्) D: १ शिष्टाश्च देवप्रवरात् (for^१) T: G: १
 M: १ धी (for ही) D: १ धी कीर्तिं कान्तिरेव च (for^१)
 — T: G: om lines 2455-2458 — (L 2456) V: १ कृतिर्,
 D: १ कृतिर् (for कृतिर्) K: N: D: विद्या च वा, T: M:
 दिव्यो च या (for विद्या दया) D: [अ]वि च, Bom Poona
 eds G(ed) स्मृति (for मति) K: नीतिर्विद्या च या पति
 (for^१) — K: १ B: १ D: १ T: G: १ M: १ om line
 2457 — (L 2457) V: १ कान्तिर्, V: D: D: कृतिर्, B:
 Dn कीर्तिर् (for लज्जा) N: १ कृतिर्द्वैथा तथा मेधा, N: १ कृति:
 मैधा तथा युक्तिर्, G: १ स्मृतिर्धर्म तथा पुष्टिर् (for^१) K:
 N: D: १ दृष्टा (for इष्टा) D: १ मतिश्च (for मतिम्) K: D:
 पुष्टि पुष्टिर्धर्म च, N: १ V: १ D: १ पुष्टिर्हिस्तयैव च, B:

Dn वपु (Dn पुष्टि) पुष्टिर्धर्मैव च, D: १ लक्ष्मीरीडा मतिस्त्रया;
 G: १ पुष्टि कान्तिस्तथा क्रिया, Cal ed पुष्टिर्मुक्तिर्धर्मैव च (for
^१) — D: om lines 2458-2462 — (L 2458) K:
 धृति (for धृति) K: इवोदारा, N: D: G: १ दृष्टा कीर्ति,
 V: १ B Dn D: १ १ दृष्टा (B Dn 'हा) कान्ति (for तथा
 कान्ति) N: १ धृतिर्द्वैत्यैरिला कान्ति D: १ पुष्टि प्रीतिरिला
 कान्ति, T: G: M: १ धृति स्मृतिरिला कान्ति (for^१) V:
 बुद्धि, D: १ पुष्टि (for पुष्टि) K: D: १ क्रियास्तथा, D: १ कृपा
 स्त्रया, G: १ तथा क्रिया (for क्रिया तथा) K: १ पुष्टि (K:
 कान्ति) पुष्टि क्रियास्तथा B: कान्तिर्द्वैत्यैरिला क्रिया, Dn
 कान्तिर्द्वैत्यै क्रियास्तथा, D: कान्ति कान्ति क्रियास्तथा, D:
 पुष्टि पुष्टियंथा तथा (for^१) — After line 2458, T: G:
 १ १ M: १ 1ms

155** अमुप्रविष्टासा सर्वा दैत्यनार्य महाबलम् ॥

— (L 2459) D: १ देव्यो (for दिव्या) — K: N: १ V: १
 B: D: १ om line 2460 — (L 2460) B: १ T: १ G: १ १
 M: १ महामध्व (for 'मान) D: १ महासुरम्, T: G: १ बलम्
 (for 'रथम्) — (L 2461) Dn D: D: प्रतिप्राप्त (for
 'पत्नं) — K: १ D: १ पतिं प्राप्तास्तु (D: 'स्ते) दैत्येव, K: १ N:
 V: १ D: १ प्रतिप्राप्तास्तु दैत्येन्द्रं (K: १ 'तेय), D: १ पतिं प्राप्तास्तु
 दैत्येन्द्रं, D: १ प्रीतिप्राप्तास्तु दैत्येन्द्रं (for^१) . K: N: V: १
 D: १ १ त्रैलोक्ये सचराचरे (for^१) — (L 2462) N:
 V: १ B D: D: १ अतुल, D: १ अनिच्छत् (for अमित) K: १
 N: V: १ Dn D: १ १ बलिना ब्रह्मणा तथा (for^१)

Colophon om 10 D: — Mention of the Epic
 K: १ D: D: — Mention of Aksha K: १ N: V: १ B
 Dn D: D: — Sub-parvan K: V: B Dn D:
 D: १ १ १ वामन, N: B: १ D: T: १ G: १ M: १ वामन
 मादुर्भाव — Adhy name V: १ B देवायुतराप्राम; Dn
 बलिनामवप्राम, D: १ बलेन्द्रीसमागम; G: १ महाबलेषु
 होत्रयाधिरथम् — Adhy no K: (mag) 38, V: 33;
 V: 251; B: 252; Dn 250; D: 249, D: 235; D:
 262, T: G: 318, T: G: 313, G: १ 20 M: १ १ 30.

जनमेजय उवाच ।

पराजिताः सुरा दैत्यैः किमकुर्वन् वे मुने ।

कथं च त्रिदिव लब्धं भूयो देवैर्द्विजोत्तम ॥

वैशंपायन उवाच ।

श्रुत्वा चाणीं तु वा दिव्या सह देवैः सुराधिपः । [2465]

प्राग्दिशं प्रस्थितः श्रीमानदित्यालयमुत्तमम् ॥

प्राप्यादित्यालयं शक्रः कथयामास तां गिरम् ।

अदित्या सा यथा युद्धे तेन वाणी पुरा श्रुता ॥

अदितिरुवाच ।

यद्येवं पुत्र युष्माभिर्न शक्यो हन्तुमाहवे ।

यत्किञ्चिरोचनसुतः सर्वैश्चैव मरुद्गणैः ॥ [2470]

सहस्राशिरसा हन्तुं केवल शक्यतेऽसुरः ।

तेनेकेन सहस्राक्षेन हन्येन शतक्रतो ॥

तद्वः पृच्छामि पितर कश्यप सत्यवादिनम् ।

पराजयार्थं दैत्यस्य बलेस्तस्य महात्मनः ॥

ततोऽदित्या सह सुराः समाप्ता कश्यपान्तिकम् । [2475]

अपश्यन्कश्यपं तत्र मुनिं दीप्ततपोनिधिम् ॥

आयं देवगुरु दिव्यं छिन्नं त्रिपयणाम्बुभिः ।

तेजसा भास्वराकार गौरमग्निरात्राप्रभम् ॥

न्यस्तदृष्ट तपोयुक्तं बद्धकृष्णाजिनोत्तरम् ।

वस्त्रलाजिनसधीतं प्रदीप्तं ब्रह्मवर्चसा ॥ [2480]

दृताशमिव दीप्यन्तमाज्यमक्षपुरस्कृतम् ।

स्वाध्यायनिरतं नित्यं वपुष्मन्तमिवावलम्बम् ॥

तं ब्रह्मवादिना श्रेष्ठ सुप्रसुरारु प्रभुम् ।

प्रत्यपन्तमिवादित्यं मारीच दीप्ततेजसम् ॥

यः स्रष्टा सर्वभूताना प्रजाना पतिरुत्तमः । [2485]

Ds om line 2463 with the ref Ds om lines 2463-2464 — (L. 2464) Ds त्रिदिव्य (for च त्रिदिव) Ks ॥ प्राग्, Gs सर्वै (for लब्धं) T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ भूयर्द्वैर्द्विजोत्तम (for ॥) — Ds om the ref — (L. 2465) N1 T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ सुरा (for सुराधिप) — Ms om line 2466 — (L. 2466) T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ अदित्या नित्यं श्रुतम् (for ॥) — After line 2466, T1 ॥ G1 ॥ Ms 129

156** देवमातु सुरभेदो देवै सह सुरार ।

— (L. 2467) N1 T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ समीपं प्राप्य मातुस्त (for ॥) Ds तां गतिम्, Ts G1 वै उदा (for तां गिरम्) — (L. 2468) B अदित्यापासुरा युद्धे, Ds Gs ॥ रथा स युवा (Gs उदा) युद्धे (for ॥) Bs Cal ed दिव्या (for वाणी) N1 T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ सुताभक्त, Ds यथा श्रुता (for पुरा श्रुता) — (L. 2469) Dn सदैव, Ds य पुरा (for यद्येव) Ns शक्य (for शक्यो) — (L. 2471) Ds देव (for हन्तु) N1 स हि, Ds सुत (for सुर) T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ केवल शक्य पर हि (for ॥) — (L. 2472) Ds न तु हन्येन शक्यते (for ॥) — (L. 2473) Bs Bom Poona eds. G(ed) पृच्छस्व (for पृच्छामि) N1 B1 ॥ (ms:rg) Gs ॥ ब्रह्म (for सत्य) — For line 2473, T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ subst.

157** सद्रुच्य पितरं पृच्छ कश्यप ब्रह्मवादिनम् ॥ — (L. 2474) Ks ॥ Dn Ds ॥ पराजयार्थं (for ॥)

इत्यन्त मारीच, Ds अवश्य कश्यपस्तत्र (for ॥) Ks दिव्य,

Ds T1 Gs ॥ Ms ॥ दिव्य (for दीप्त) Gs मुनिं दीप्तं तपोधनम् (for ॥) — (L. 2477) Bs विप्र, N1 दीप्तं (for दिव्य) — (L. 2478) Gs भास्करनिर्भं (for ॥ रकारं) Dn Ds सितोपमम् (for सिलापमम्) — (L. 2479) Ks N1 Ds कृष्णाजिनोत्तमम् Bs Ts G1 ॥ Ms ॥ ॥ नाम्न रम्, Ds ॥ नोपमम्, T1 Gs कृष्णाजिनोत्तमम् (for कृष्णाजिनोत्तमम्) — (L. 2480) Ks N1 V; Ds ॥ Gs ॥ वर्चसम्, Dn तेजसा (for वर्चसा) B1 ॥ Ds Cal ed जटावण्डल मूषितम् (for ॥) — After line 2480, T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ 129

158** सवेष्टितजटाभार प्रदीप्तमिव पावकम् ।

[T1 G1 Ms ॥ प्रदीप्तं ब्रह्मतेजसा, Gs ॥ उपविष्टं वरा (Gs कुशासन (for ॥)]

— (L. 2481) Ds T1 ॥ G1 Ms ॥ हुतासनमिवादीप्तम्, Ds ॥ शननिभ दीप्तम्, Gs ॥ शनमतिज्वालम् (for ॥) Bs साज्य मद्र, Ds अग्निप्रय, Ds साज्य मद्र (for साज्यमद्र) Ds आचमनप्रपुरस्करम्, T1 Gs आशान्त पुरत स्थितम् (for ॥) — (L. 2482) K1 Dn Ds कान्त (for नित्य) Ks ॥ N1 Ds T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ [अ]र्णवम्, V1 [अ]र्णवम् (for [अ]र्णवम्) — (L. 2483) T1 Gs सत्यवाच ब्रह्मगुरु, T1 Gs ॥ Ms ॥ सत्यवाच ब्रह्मविद् (Gs ॥ ॥ पौत्र) (for ॥) — After line 2483, T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ ins

159** ब्रह्मवादी सत्यवादी सुरासुरगुरुश्च स ।

— (L. 2484) Ds प्रभवन्तम् (for प्रत्य) — For line 2484 N1 T1 ॥ G1 ॥ Ms ॥ subst

160** त्रैलोक्येष्वपि स लक्ष्म्या काश्यपं दीप्ततेजसम् ।

[N1 ॥ ब्रह्मण्डलनिर्भं लक्ष्म्या (for ॥)]

आत्मभावविशेषेण तृतीयो यः प्रजापतिः ॥
 ततः प्रणम्य वै वीराः सहादित्वा सुरर्षभाः ।
 ऊचुः प्राञ्जलयः सर्वे ब्रह्माणमिव मानसाः ॥
 यच्छ्रुतं युधि शक्रेण सरसत्या समीरितम् ।
 अजेयस्त्रिदशैः सर्वैर्बलिदानवसत्तमः ॥ [2490]
 श्रुत्वा तु वचनं तेषां पुत्राणां कदयपस्तदा ।
 चकार गमने वृद्धिं ब्रह्मलोकाय लोककृत् ॥
 कदयप उवाच ।
 गच्छामि ब्रह्मसदनं ब्रह्मघोषनिनादितम् ।
 यथाश्रुतं च तत्रैव ब्रह्मणे वदतानघाः ॥

तनोऽदित्या सह सुरा यान्तं कदयपमन्वयुः । [2495]
 प्रस्थितं ब्रह्मसदनं देवर्षिगणसेवितम् ॥
 ते गृह्णन् सप्राप्ता ब्रह्मलोकं दिवोकसः ।
 दिव्यैः कामगमैर्यानिर्महाहैः सुमनोहरैः ॥
 दिदृक्षवस्ते ब्रह्मणां तपसो राक्षिमन्वयम् ।
 अभ्यगच्छन्त वित्तीर्णां ब्रह्मणः परमां सभाम् ॥ [2500]
 पट्पदोद्गीतनिनदां सामगीवमिभ्रिताम् ।
 शुश्रुवुर्मधुरां देवा ब्रह्मणः सद्ने स्थिताः ॥
 शशो बहृचमुच्यैश्च प्रेर्यमाणैः पद्ममैः ।
 शुश्रुवुस्तेऽमरव्याघ्रा विततेषु च कर्मसु ॥

— (L. 2485) Ds श्रेष्ठ (for सदा) Ns T1 s G1 s-
 Ms s लोकाना (for भूतानां) K1 Ds प्रजापतिरनुत्तम (for
 *) — (L. 2486) Gs s Ms s प्रजापते (for पति
 *) — (L. 2488) Gs s मानवा (for सा) — (L. 2489)
 Dns Dsr Bom Poona Cal eds G(ed) तच्छ्रुत (for य*)
 Ns यच्छ्रुत्वा युधि शक्रेण (for *) — (L. 2490) Ns B1 s
 T1 s G1 s-1 Ms s बलिदानं द्रायुत (for *) — (L. 2491)
 Ns B2 (margin above) T1 s G1 s s Ms s प्रभु (for
 सदा) — (L. 2492) Ds चकार वृद्धिं च सदा (for *) K1
 Ds ब्रह्मकृत्, V1 लोककृत् (for कृत्) Ds गमने ब्रह्मलोककृत्
 (for *) — (L. 2493) T1 s G1 s-1 Ms s पुत्रा (for
 ब्रह्म) K1 Ds गच्छामि सदनं ब्रह्म, Ns B Ds Gs पुना (Ns
 Ds Gs 'त्र') गच्छामि सदनं, Ds गच्छामो देवसदनं (for *)
 Ks लोकवि (for घोषनि) Ns B1 s T1 s G1 s-1
 Ms s ब्रह्मण परमाद्भुतम् (for *) — (L. 2494) Ns T1 s
 तपसर्वं, B2 (margin) निरिच्छं (for तत्रैव) Ks s ब्रह्मणे
 (for मे) Ns T1 s G1 s Ms s ब्रह्मणे (Ns 'ण' स्थयात्
 पुत्रका (for *) — Before line 2495, Ns B Ds G1 ins
 वैशापायन उवाच — (L. 2495) Ns T1 s G1 s Ms s सदा-
 (Ms s ते वा) दित्या ततो देव्या (for *) — (L. 2496)
 Ks Ns Ds श्रेष्ठ (for सदा) Ns T1 G1 s-1 Ms s ब्रह्मर्षि-
 (for देवर्षि) — (L. 2497) Ns T1 s G1 s Ms s सुवर्चसं
 (for दिवोकस) — (L. 2498) Ns T1 s G1 सुमहावला,
 Gs 'नोरमै (for 'नोहरै) Ns B1 Gs Ms s यथाहं (Bs 'हं')
 सुमहावला (for *) — Ns om line 2499 — (L. 2499)
 B T1 s G1 s Ms s ब्रह्मण वृद्धिच्छन्तः (for *) Ds T1
 G1 s Tपसा (for 'सो) — (L. 2500) Ds सन्वसच्छन्तः,
 T1 s G1 s Ms s मन्व्य (Ms s 'न्व) गच्छन्तु (for 'च्छन्तः)
 — T1 s G1 s-1 Ms ins after line 2500 Gs Ms after
 line 2501

161** बहृचमुच्यैश्च सामगीवमिभ्रिताम् ।

बहृचमुच्यैश्चैरावृता वेदपात्री ।
 अभ्युत्थुषन्तैश्च नादित्या सर्वतः शुभाम् ॥
 शशो बहृचमुच्यैश्च प्रोक्ता पुण्यवराक्षरा ।

[G1 Ms om line 1 — (L. 2) Gs आरिपता (for
 वाता) — (L. 3) Gs नादित्या (for 'ता) Gs शुभाम्
 (for शुभाम्) — Ms om line 4 — (L. 4) ऋषिभिर्ब्रह्म
 मुच्यैश्च (for *) G1 वराक्षरा, Gs वराक्षरे (for 'क्षरा)
 Gs प्रोक्ता प्राणपदाक्षरम् (for *)]
 — Gs om line 2501 — (L. 2501) Ks Gs बहृचमुच्यैश्च
 (for 'हृत्) B2 Ds s (margin) मपुरा (for 'निनदां)
 Vs भीनि, Ds भीमिर् (for 'वीत). Ks s विनिच्छताम्
 (for विमिच्छि) 1s G1 s Ms s सामसावननादित्याम्, Gs
 'वैश्च समावृताम् (for *) — K1 Ns V1 s B Ds D1 s T1 s
 G1 s Ms s ins after line 2501 Ns after line 2502.

162** श्रेयस्क्रीमनिग्रहो बहृः संहृत्पुमुंरा ॥

[(Ms अनिग्रहा (for 'हो) T1 श्रेयस्करामनिग्रहा (for *),
 V1 s ह वा, Ds गुणा (for बहृः) K1 D1 तदा (for गुदा)]
 T1 s G1 s Ms s cont

163** सर्वकामदुघा दिव्यां क्षीतान्ते धर्मदासिच ।

— T1 s G1 s-1 Ms s om lines 2502-2503 Ns V1 B1 s
 Ds Ds line 250* — (L. 2502) K1 Vs Ds दिव्यां
 (for देवा) K1 B1 Dn D1-s s शुश्रुवुर्मधुरा दिव्या; Ns
 'रे दिव्य (for *) K1 Ds सदनैरिताम्; Ks Ns B1 Dn D1
 s, s 'नैरिता (Ns 'तम्); V1 ने गिरम्, Ds बहृचैरिता (for
 सद्ने स्थिता) — After line 2502, K1 Vs s B Ds
 Ds s

164** ब्रह्मणैश्च महाभागैर्वेदब्रह्मपात्री ।

While Ns ins after line 2502

165** श्रेयस्क्रीमनिग्रहो श्रुत्वा सजहृत्पुमुंरा ।

— (L. 2503) D1 शवोचैवमुच्यैश्च (for *) Ns Ms om.

यज्ञवेदाङ्गविद्विञ्च क्रमशिक्षाविशारदैः । [2505]
 चोपेण परमर्षीणा सा बभूव विनादिता ॥
 यज्ञसस्त्वविद्विञ्च शिक्षाविद्विस्तथा द्विजैः ।
 शब्दनिर्वचनार्थज्ञैः सर्वविद्याविशारदैः ।
 वाक्येनानार्थसयोगैः समवायविशारदैः ।
 हृष्टप्रपुस्त्रैस्तत्र द्विजेन्द्रैर्वस्तुवादिभिः । [2510]
 नादितं ब्रह्मसदनं प्रवरं देवसञ्चरत ॥
 ते तत्र समनुप्राप्य शृण्वन्तो वै ध्वानि सुराः ।
 पूतान्यात्मशरीराणि मेनिरे ते न सशयः ॥
 तूष्णींभूता एकचित्ता ब्रह्मण्यगतमानसाः ।

विस्मयोस्तुल्यनयना निरीक्षन्तः परस्परम् ॥ [2515]
 नमस्तुर्वन्ति च पुनस्तुरु लोकगुरुं प्रभुम् ।
 मनसैव सुरश्रेष्ठाः पुरस्कृत्य तु कद्रयपम् ॥
 पुनः प्रहृष्टाः परम वेदोधारणनिस्वनम् ।
 गम्भीरोदारमधुरं सुस्वरं हसगद्गदम् ॥
 लोकायतिकमुष्येच्च शुश्रुवुः स्वनमीरितम् ॥ [2520]
 तत्र तत्र च विप्रेन्द्राग्नियतानसञ्चितव्रतान् ।
 जपहोमपराङ्मुख्यान् दृष्ट्वा कश्यपात्मजाः ॥
 तस्या सभायामास्ते स्म ब्रह्मा लोकपितामहः ।
 सुरासुरासुरः श्रीमान्विधिरेवमायया ॥

line 2503^k K: V: s B: Ds प्रेयमाणा (for 'मार्गै-') B: s
 पू B: प्रेयमाणापदाक्षराः Dn Ds Bom Poona eds शिक्षा
 (Ds लीला)विद्विस्तथा द्विजैः, Ds प्रेयमाणात्मकुम्भै (for^k)
 — After line 2503^k N: B: Dn Ds ins

166** शब्दनिर्वचनार्थं च प्रेयमाणापदाक्षराः ।

[N: M: om * N: M: श्लोका युव्य (for प्रेयमाणा) Dn
 Ds प्रेयमाणे पदक्रमे (for^k)]

— B: om lines 2504-2507 — (L. 2504) K: s N:
 V: s Dn D: s s गतस्ते वै; D: सुश्रुवस्ते; D: तत्सत्तेषु
 (for शुश्रुवस्ते) N: s सुरस्याप्रा B: स्मरश्रेष्ठा, B: श्यामा,
 T: s G: s सुरा सर्वे, G: s सुरा श्यामा (for स्मरस्याप्रा)
 K: s चिदितेषु (for वित) K: D: विवृण्वेतिव कर्मसु
 N: विवृते सुरकं (for^k) — (L. 2505) B: s Ds Ds
 G: s विदुषा (for विद्विञ्च) N: T: s G: s M: s यज्ञ
 विद्याविदितै (for^k) Da om (hapl) lines 2505^k-
 2507^k T: G: s पदक्रम (for क्रमशिक्षा) N: B: s Ds Ds
 T: G: s M: s पदकमादिता तथा (Ds 'दास्य'), Ds शिक्षा-
 विद्विस्तथा द्विजै (for^k) — (L. 2506) B: T: s G: s s
 विद्विस्तथा द्विजै (for^k) Ds विनादिता
 (for द्वि) T: s G: s M: s समनुप्राप्तव्रिता (for^k)
 — Da om line 2507 — (L. 2507) K: सन्नम, V: s
 संवच, D: संवच; T: सस्वार, G: विस्तर, M: सस्वर
 (for सस्वार) K: ब्रह्मविद्विञ्च, D: विद्विस्तु (for शिक्षा-
 विद्विञ्च) G: जने (for द्विजै) — (L. 2508) V: Dn
 शब्दनिर्वचनार्थज्ञै (Dn 'नार्थं ते'), T: s G: s M: s 'निर्वच्य
 तत्सत्तै' (for^k) — T: s G: s om lines 2509-2519
 K: Dn Ds s om 2509 — (L. 2509) N: s B: Ds
 G: s M: s श्रीमासाहेनु (N: 'हित' शब्दार्थ (G: 'ह' श्ले), B:
 श्रीमासावाक्यहेतुर्ण (for^k) N: s B: G: s सर्ववार, B:
 G(ed) सर्वविद्या; Ds सर्वसाध; M: s सर्ववेत् (for सम

वाय) — N: M: s om lines 2510-2519 G: s om
 lines 2510 2511 — (L. 2510) K: s V: Dn D: s s
 सुस्वरं, V: Ds स्वस्वरं (for स्वस्वरं) V: s वर्ण, V: स्रग्
 (for वस्य) N: s नादितै; B: s Ds नादितै (for
 नादिभि) K: s D: द्विजेन्द्रैर्वैद्विद्विभि (for^k) — (L.
 2511) D: वृष (for देव) D: प्रसुर देवसंघवत् (for
) — (L. 2512) V: B: s Ds समनुप्राप्ता (for 'प्राप्य')
 D: शृण्वन्तो च्चिन्तितम् (for^k) — (L. 2513) D: s
 शुभावि (for पूतानि) K: s मेनिरे ते दिवोकस (for
) — (L. 2514) K: s s N: V: s Ds D: s s ब्रह्मणो,
 B: Ds D: 'जे, D: 'ये, D: ब्रह्मणो (for ब्रह्मण्य) K: ब्रह्मणो
 मानसा सुरा, G: s ब्रह्मण्यास्थितमानस (for^k) — (L.
 2515) D: सद्ना (for नयना) V: B: s Ds निरीक्षन्त;
 G: सद्देशन्त (for निरीक्षन्त) — (L. 2516) D: नमस्कृ-
 त्वाय, G: s नम प्रवृण्वन्ति (for नमस्तुर्वन्ति च) K: D: s
 स्वय (for शुश्रु) B: Ds Cal ed ब्रह्माण परम प्रभुम् (for^k),
 — (L. 2517) K: नमस्कृत्य (for पुर) — G: s om lines
 2518 2519 — (L. 2518) N: s V: B: Ds Ds संश्रु-
 (D: 'ह'), Dn सपुत्र्य, D: प्रहृष्ट्य (for 'हृ') K: s पूर्व
 कम्, D: निस्वन्ते (for 'नम्') V: वेदोधारणनिस्वनं, Ds Cal
 ed 'दरगनिस्वनम् (for^k) — (L. 2519) B: नरमं (for
 मधुर) D: नदन्तम् (for गद्गदम्) — After line 2519,
 K: B: Ds s Bom Poona ed G(ed) ins

167** श्रीमासाहेनुवाचयज्ञं सर्वेवादिनादैः ।

[D: नाचवेक्ष (for नाचयै) B: s Ds सन्वाय, Ds सर्व
 वाच (for सन्वाय)]
 — (L. 2520) D: शुश्रुवु सुसमीरितम् (for^k) — (L.
 2521) V: नियता महाचारिण (for^k) — (L. 2523)
 K: s V: ब्रह्मलोक- (K: 'के') (for ब्रह्मा लोक) — (L.
 2524) N: D: विद्वन्त, V: B: G: विद्वन्ते, D: वेदविद् (for

उपासते च तत्रैतं प्रजानां पतयः प्रभुम् । [2525]
 दक्षः श्रवेताः पुलहो मरीचिश्च द्विजोत्तमः ॥
 भृगुरिर्विसिष्टश्च गोतमो नारदस्तथा ।
 मनो बौरन्तरिश्च च वायुस्तेजो जल मही ॥
 शब्दः स्वर्शब्द रूपं च रसो गन्धस्तथैव च ।
 प्रकृतिश्च विकारश्च यथान्यत्कारण महत् ॥ [2530]
 साह्योपाज्ञाश्चतुर्वेदाः सरहस्यपदमयाः ।
 क्रियाश्च क्रतवश्चैत्र सकल्पः प्राण एव च ॥
 एते चान्ये च बहवः स्वयंभुस्तुपस्थिताः ।
 अर्यो धर्मश्च कामश्च द्वेषो हर्षश्च नित्यदा ॥
 शुको बृहस्पतिश्चैव सयतो बुध एव च । [2535]
 शनैश्चरश्च राहुश्च ब्रह्माः सर्वे ह्येषोपतः ॥
 सस्तो विश्वकर्मा च नक्षत्राणि च भारत ।
 दिवाकरश्च सोमश्च ब्रह्माण समुपासते ।

सावित्री दुर्गतरणी वाणी सप्तविधा तथा ॥
 सर्वाणि श्रुतिशास्त्राणि गाथाश्च नियमास्तथा । [2540]
 भाष्याणि सर्वशास्त्राणि देहवन्ति विशा पते ॥
 क्षणा लया गृह्यताश्च दिया रात्रिश्च भारत ।
 अर्धमासाश्च मासाश्च ऋतवः पद् तथैव च ॥
 सबतसराश्चतुर्गुणं मासा रात्रिश्चतुर्विधाः ।
 कालचक्र च यद्विद्य नित्यमभ्रमन्ययम् ॥ [2545]
 एते चान्ये च बहवः स्वयंभुस्तुपस्थिताः ।
 ते श्रुतिदाः सभा दिव्यां ब्रह्मणः सर्वकामदात् ॥
 कश्यपस्त्रिभूः सार्धं पुत्रैर्धर्मविशारदैः ।
 सर्वतैजोमयी दिव्या ब्रह्मार्पिणसेपिताम् ॥
 ब्राह्म्या श्रिया दीप्यमानमचित्य विगतदम् । [2550]
 ब्रह्मण वीक्ष्य ते सर्वे धासीनं परमासने ।
 जग्मुर्मूर्धा शुभो पादौ ब्रह्मणस्ते दिवौकसः ॥

विधिपद) K_2 मरीच्यादिभिर्भित्त, D_2 विश्वे देवमज्ञया,
 $T_1 G_1 M_1$ ॥ विधिपाटुत्कर्मकृत्, $T_1 G_1$ द्विदिपात्मकपसैव
 (for ^{b}) — K_2 om lines 2528-2530 — (L 2528)
 K_1 नभो बौर, $K_2 D_1$ नभो ह्यसु, N_1 १ $B_1 D_1 D_2 T_1 G_1$
 M_1 १ विद्या मनो, $V_1 G_1$ विद्यामनो, $B_1 D_1$ मनुर्चौर,
 G_1 १ विद्याधरो (for मनो चौर), D_1 हीनमभ्योन्नतरिश्च,
 T_1 विद्याधरोत्तरिश्च (for ^{a}), $N_1 G_1 M_1$ बल (for जल)
 — (L 2529) Bom Poona eds G(ed) शब्दरसदो (for
 शब्द रसार्थ) — (L 2530) $K_1 N_1 V_1$ १ $B_1 D_1$ १ सुच,
 K_2 सुचि (for महत्) — (L 2531) $N_1 T_1$ १ $G_1 M_1$ १
 च चरारो, D_1 १ धर्मश्च (for चतुर्वेदा) N_1 वेदा लोकरूपे
 म्ना, T_1 १ $G_1 M_1$ १ वेदा लोकरूपे वदा (for ^{b}) — (L
 2532) N_1 नयाश्च (for किं) G_1 १ G(ed) कस्य प्रजव एव
 च (for ^{b}) — (L 2533) T_1 १ G_1 १ M_1 १ उपासते
 (for उपस्थिता) — (L 2534) D_1 कीर्तिश्च (for काम्य)
 D_1 सपवैर, Bom Poona eds G(ed) द्वेषो हर्षश्च (for
 द्वेषो हर्षश्च) $T_1 G_1$ हर्षो वेगलक्षय च, $T_1 G_1 M_1$ १ हर्षोद्दिग
 (M_1 १ द्वेष) लक्षय च (for ^{b}) — $T_1 G_1$ om lines 2535-
 2539 — (L 2535) $K_1 N_1 B_1$ १ $D_1 G_1$ १ शुको (for
 शुको) D_1 सावर्णी (for सार्वणी) — (L 2536) B_1 १ T_1
 G_1 १ M_1 १ सपैव च (for ह्येषोपत) — (L 2537) N_1
 वायवाभ्यि भारत, $T_1 G_1$ १ M_1 १ चरजल म्हायता (for
 ^{b}) — (L 2538) D_1 समुपासते (for सते) — (L
 2539) K_2 सावरी (for सावित्री) D_1 भद्रामय (for वाणी
 सत) — (L 2540) $N_1 V_1$ १ $B_1 D_1$ १ स्तुति; N_2 B_1

$D_2 G_1$ स्तुति (for श्रुति) D_1 सर्वाणि स्तुताशास्त्राणि (for
 ^{a}) K_2 om (1apl) lines 2540-2541 V_1 विधिपात;
 B विगमात् (for निव) — (L 2541) $N_1 M_1$ साक्षात्
 (for 'नि) — K_2 om lines 2543-2544 — (L 2543)
 $N_1 T_1$ १ G_1 १ M_1 १ च रथेदा, G_1 १ च वा G_1 सच प्ररा
 (for तथैव च) — $N_1 T_1$ १ G_1 १ M_1 १ om lines
 2544-2545 — (L 2544) B_1 १ D_1 चतुर्गुण, D_2 चतुर्गुण;
 D_1 च मुगनु (for चतुर्गुण) K_2 संवत्सराश्चतुर्गुण (for ^{a}),
 B_1 १ Cal ed सप्या D_1 इयमा (for मासा) — (L
 2545) K_2 दिव्य च (for यद्विद्य) $K_2 D_1$ १ अनिर्य
 भुवम्, N_1 १ च नित्य भुवम्, $B_1 D_1$ नित्यं भुवम् (for नित्य
 म्भुवम्) B_1 नित्य भुवम्श्च G_1 १ ब्रह्मार्पिणस्यमयम्
 (for ^{b}) — D_1 om lines 2546-2547 — (L 2546) G_1
 भवेदा समुपास्थिता (for ^{b}) — (L 2548) $K_1 D_1$ विद्या
 रत्, $N_1 T_1$ १ G_1 १ M_1 १ भृगा वर; B_1 १ Cal ed.
 विदा वर (for विदारै) — (L 2549) D_1 स्तमयी
 (for तेयो) $B_1 D_1 D_2 T_1 G_1$ १ M_1 १ सर्वतैजोमय दिव्य
 (for ^{a}) — D_1 om line 2550 — (L 2550) $K_2 D_1$
 $T_1 G_1$ १ ब्रह्म, B_1 ब्रह्म, D_1 ब्रह्मण (for ब्राह्म्या) V_1 सेष्य
 मानश्च (for दीप्य) D_1 ब्रह्मभिया दीप्यमानम् (for ^{a})
 K_2 जग्मु (for जग्मु) $K_2 N_1$ सचित्त्या विगतपरा N_1
 'द्रमा'म् — (L 2551) T_1 १ G_1 १ M_1 १ द्वेष (for वीक्ष्य)
 $K_2 D_1$ ब्रह्मार्पिणसेपितै (for ^{a}) $N_1 B_1$ १ $T_1 G_1$ १
 M_1 १ परमायनमचित्यम् (for ^{b}) — After line 2551,
 $N_2 B_1 T_1 G_1$ १ M_1 १ in

सत्यैव तु प्रसादेन तस्य वक्ष्ये परा गतिम् ।
 यत्र योगं समास्थाय तपश्चरति दुश्चरम् ॥
 क्षीरोदस्योत्तरे कूले उदीच्या दिशि देवताः ।
 अमृतं नाम परमं स्थानमाहुर्मनीषिणः ॥
 भवन्तस्त्रय वै गन्धा तपसा सशितप्रजाः । [2575]
 अमृतं स्थानमासाद्य तपश्चरत दुश्चरम् ॥
 तत्र श्रोप्यथ विस्पष्टा क्षिप्रगम्भीरनिस्वनाम् ।
 उष्णगे नोयपूर्णस्य तोयदस्य समस्वनाम् ॥
 युक्ताक्षरपदक्षिग्धा रन्ध्रामभयदा शिवाम् ।
 धार्णी परमसत्कारं वरदा ब्रह्मवादिनीम् ॥ [2580]
 दिच्या सरस्वती सत्या सर्वकिल्बिषभाशिनीम् ।
 सर्वदेवाधिदेवस्य भापिता भावितात्मनः ॥

तस्य प्रवसमाहारां तु यावद्भ्रतविधर्जनात् ।
 असोधा तस्य देवस्य विश्वे देवा महात्मनः ॥
 स्वागत वः सुरश्रेष्ठा मत्सकाणे क्वयस्थिताः । [2585]
 कस्य कं वा वर देवा वदामि वरदः स्थितः ॥
 तं कश्यपोऽदितिश्चैव पर गृहीत वै ततः ।
 प्रणम्य शिरसा पादौ तस्मै योगात्मने तदा ।
 भयवानेव नः पुत्रो भवतिवित न सशयः ।
 उक्तञ्च परया भक्त्या नथास्त्विति स वक्ष्यति ॥ [2590]
 देवा हुवन्तु ते सर्वे धाता नस्तं भयेति च ।
 तथास्त्विति च स श्रीमान्वक्ष्यते सर्वलोककृत् ॥
 तस्मादेवं गृहीत्वा तु वरं निदशसत्तमाः ।
 कृत्वाकृत्याः पुनः सर्वे गच्छन्त्यं स्य स्वमालयम् ॥

विश्वं च) $\bar{N}_1 B_1 \pm G_1 \pm \pm$ वेत्ति (for देव) — (L 2571) K_1 सतो वक्ष्ये, $\bar{N}_1$ प्रवक्ष्येऽस्य, D_1 तं प्रवक्ष्ये, $T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ सद्युपायस्य, Bom: Poona eds G(ed) प्रवक्ष्येऽह (for तस्य वक्ष्ये) B_2 प्रवक्ष्ये परमा गतिम् (for G_1) — (L 2572) D_2 योगी, G_2 लोक (for योग) $T_2 G_2$ अथ वै योग मास्थाय (for ^{b}) — K_2 om (hapl) 2573-2576 — (L 2573) $T_1 \pm G_1 \pm \pm$ तंरे (for कूले) $\bar{N}_1 B_1 T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ देवकृत्, V_1 'ज' (for 'ता') — (L 2576) T_1 अत्र त (for अमृत) $\bar{N}_1 D_1$ आसाद्य (for आसाद्य) D_1 आसायाथ परतपम् (for ^{b}) — (L 2577) $B_1 D_1$ Cal ed तत (for तत्र) $\bar{N}_1 B_1$ असुदा, $T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ ससुद, $G_1 \pm$ सुस्पष्टा (for ति) G_1 क्षिप्रगम्भीरनिस्वन्म् (for ^{b}) — (L 2578) D_2 महास्वनाम्, D_2 सहा'म् (for समस्व) $K_2 \pm$ तोयदस्वन्निस्वनाम्, $\bar{N}_1 T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ तोयदस्येव निस्वनाम् (T: G_1 'तम्') (for ^{b}) — (L 2579) $K_1 D_1 D_1 \pm G_1$ पदा, $\bar{N}_2$ पर, D_1 'पदे' (for पद) D_1 क्षिप्र (for क्षिप्रया) $\bar{N}_1 T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ रक्ताक्षरपदा ($\bar{N}_1$ 'समा', $T_1 G_1$ 'पद'), $B_1 \pm$ रक्ताक्षरपदा दिच्या, B_1 Cal ed दिच्या र्पदाक्षरपदान् (for ^{b}) $D_1 T_1 G_1 \pm M_1 \pm$ शुभाम् (for शिवाम्) $T_1 G_1$ रन्ध्रामपि सदा शुभाम् (for ^{b}) — (L 2580) $\bar{N}_1 V_1 \pm$ उदात्तं (for वरदा) — (L 2581) $B_1 T_1 G_1 \pm M_1 \pm$ सत्यवती, D_1 सत्यवती (f' सरस्वती) D_1 (marg) धार्णी, G_1 रन्ध्रा (for रन्ध्रा) $\bar{N}_1 V_1 B_1 D_1 G_1 \pm M_1 \pm$ कश्मप (for किल्बिष) — (L 2582) B_1 भाविता, $T_1 G_1$ भाविनी (for भाविता) — (L 2583) $\bar{N}_1 D_1 D_1 M_1 \pm$ तस्य (for तस्य) $B_1 \pm D_1 \pm G_1$ समामौ तु, D_1 समासाद्य (for 'दद्या तु) $V_1 B_1 D_1 G_1$ तस्या प्रवस मासी तु (for ^{b}) B_1 योगमत, D_1 लपोमत (for यावद्भ्रत) $\bar{N}_1 B_1$ विसर्जने, V_1 समापने, D_1 विसर्जनम् (for 'नात्')

$B_1 D_1 T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ योगमतविवर्जिते ($B_1 D_1 G_1 \pm$ 'वर्जिते') (for ^{b}) — (L 2584) $D_1 \pm$ अमोघं (for 'घा'), $\bar{N}_1 M_1 \pm$ नस्य, $D_1 T_1 \pm G_1 \pm \pm$ अय (for तस्य) $K_1 D_1 \bar{N}_1 V_1 \pm B_1 \pm D_1 D_1 \pm$ अमोघस्य तु देवस्य, $K_2 \pm D_1 D_1 D_1 \pm$ अमोघम (K_1 'तु', D_1 'तु') 'वदे', G_1 अमोघमप दे' (for ^{b}) — After line 2584, $G_1 \pm$ ins

172**

दर्शनं चो भविष्यति ।

अथ सुभान्दरिद्र्याकिमागमनकारणम् ॥

$G_1 \pm$ om line 2584^b $K_1 V_1 D_1 \pm$ विश्वरूप, $\bar{N}_1$ विश्वे देवान्, $\bar{N}_1$ विश्वरूपा, $V_1 B_1 D_1$ विश्वरूपा (for विश्वे देवा) $T_1 \pm G_1 \pm M_1$ विश्वे दे (T: G_1 'श्वे') वरमवाप्तम् (for ^{b}) — Before line 2585, K_1 ins विष्णुकृत्वाच — (L 2585) B_1 स्वागतार्थं (for 'व च') $\bar{N}_1 B_1 \pm T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ मत्सकात समाग ($\bar{N}_1$ महाव 'ता' (for ^{b}) — (L 2587) $\bar{N}_1 B_1 \pm D_1 T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ तस्योदिति कश्यपश्च, B_1 कश्यपोऽदितिश्चैव (for ^{b}) $\bar{N}_1 B_1 D_1 D_1 \pm T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ गृहीत्वा D_1 वरवे 'ता वरं सदा (for ^{b}) — (L 2588) $\bar{N}_1 T_1 \pm G_1 \pm M_1 \pm$ तस्यै योगा (T: G_1 देवा 'य पीमते (for ^{b}) — (L 2589) $K_1 D_1 D_1 G_1$ भवानेव च न पुत्रो (for ^{b}) — (L 2590) $T_1 G_1$ उक्तं (for उक्तञ्च) — (L 2591) $\bar{N}_1$ देवा युष्मिन् सर्वे ते, $T_1 G_1 \pm M_1 \pm$ देवा अवि युष्मिन् वै, T_1 देवा अयुष्मिन् वै (for ^{b}) — $T_1 \pm$ om lines 2591-2594 — (L 2591) $K_1 \pm M_1$ वरः D_1 स व (for व स) G_1 प्रीतोऽसीति वच भीमार्त् (for ^{b}) G_1 om lines 2592^b-2593^b — (L 2593) $K_1 \bar{N}_1 V_1 \pm B_1 D_1$ [आ]तु, $\bar{N}_1$ वै (for तु) $G_1 M_1$ तस्मात्तु (M_1 'देव' विदित्वेन (for ^{b}) — (L 2594) V_1 om (hapl) lines 2594^b-2595^b $G_1 M_1 \pm$ स्वस्वम् (for स्वं स्वम्) — Before

सथास्त्रिवति सुराः सर्वे कश्यपोऽदितिरेव च । [2595]
 वन्दित्वा ब्रह्मचरणौ गताः सौम्यां दिशं प्रति ॥
 तेऽचिरेणैव सप्राप्ताः श्रीरोदस्योत्तरं तटम् ।
 ययोद्विष्टं भगवता ब्रह्मणा ब्रह्मयादिना ॥
 तेऽतीत्य सागरान्सर्वांस्पर्वाताश्च धक्कृक्षणात् ।
 नदीश्च विविधा दिव्याः पृथिव्यां सुरसत्तमाः ॥ [2600]
 पश्यन्ति च सुषोरां वै सर्वसत्त्वविगर्जिताम् ।
 अभास्वराममयांदां तमसा सृष्टां दिशम् ॥
 असृतां स्थानमासाद्य कश्यपेन सुराः सह ।
 दीक्षिता कामद दिव्यं प्रानं वर्षसहस्रवम् ॥
 प्रसादार्यं सुरेशाय तस्मै योगाय धीमते । [2605]
 नारायणाय देवाय सहस्राशाय भूतये ॥
 ब्रह्मचर्येण मानेन स्थानवीरासनेन च ।
 दमेन च सुराः सर्वे तपो दुश्चरमाक्षिताः ॥
 कश्यपस्तत्र भगवान्प्रसादार्यं महात्मनः ।

उदीरयति वेदोक्तं यमाहुः परमं स्तम् ॥ [2610]

Coleophon

कश्यप उवाच ।

नमोऽस्तु ते देवदेव एकशृङ्ग पराहृष्टाधिप
 वृषसिन्धो वृषापके सुरवृषभ सुरनिर्मित अनिमित
 भद्र कपिल विद्यकसेन ध्रुवधर्म धर्मराज वैकुण्ठ
 शतारत अनादिमध्यनिधन घनंजय शुचिश्रजः अग्निज
 वृष्णिज अज अजय अमृतेश सनातन विधातः त्रिनाभ
 त्रिधाम त्रिभुज कबुद्धिम् हुंदुभे महागाम लोचनाम
 पद्मनाभ त्रिरिक्षे वरिष्ठ बहुरूप त्रिरूप त्रिधरूप
 अक्षय अक्षर सलाक्षर हंसाक्षर हृव्यभुज रण्ड-
 परशो शुभ सुजनेश हंस मद्दक्षर हृषीकेश सूक्ष्म
 परमसूक्ष्म तुरापाद् त्रिधर्मूर्ते सुराग्रज नील निष्ठाम
 त्रिरज तमोरज सत्त्वधाम सर्वलोकप्रतिष्ठ शिषिविष्ट

line 2595, B: Ds G: M: ins वैसापायन — (L. 2596)
 N: B: s M: s ब्रह्मणो वयं चरणौ, T: G: ब्रह्मणे बन्दमा
 वास्तु, T: G: ब्रह्मणा समनुशाता (for *) — Ds om lines
 2597 2598 — (L. 2597) D: प्रति (for तटम्) N: s
 B: s G: s M: s श्रीरोदं सरिता पत्निम्, T: s ह सागरं प्रति
 (for *) — T: om line 2598 — (L. 2598) D: तथा
 दिष्टे, Ds ययोद्विष्ट (for ययोद्विष्ट) — (L. 2599) G: M:
 सीर्वा (for सीरय) N: लेनीता सागरं सर्वे, Ds वनानि
 समनिक्रम्य, T: G: ते गत्वा सरितक्षेत्रे, T: ते सीर्वा सागरा
 श्रेष्ठ (for *) N: B: s Ds T: G: M: s सकलानाम्, Ds
 [प्रा]व तक्षणात्, T: G: सनातनम् (for बहुक्षणात्)
 — (L. 2600) निदिश्य (G: जित्य) विविधान्देवान् (for *)
 T: s G: s M: s पृथिव्यां त्रिदशोत्तमा (for *) — T:
 G: om lines 2601 2603 — (L. 2601) B: सपश्यन्ते,
 Ds s पश्यन्ति स्म, M: s अपश्यन् (for पश्यन्ति च) T:
 G: अपश्यन् सुषोरांश्च, G: पश्यन्ति स्म सुषोरांश्च (for *)
 — (L. 2602) G: अभास्वरमयांदां (for *) G: तपया
 सतिश्रवत्म् (for *) — (L. 2603) K: B: D: सुरे शरद,
 T: M: s सहासरा, G: s सहासुरा, G: सहामना (for
 सुरा सह) — (L. 2604) K: T: कामां (for हृ) — (L.
 2605) T: s G: s M: s सुरेशाय (for शाय) T: s
 G: s M: s तस्य देवस्य धीमते (for *) — (L. 2606)
 T: s G: s M: s नारायणाय देवाय (for *) Ds वाश्वते,
 D: मूले, Bom Poona eds. G(ed) धीमते (for मूले)

T: s G: s M: s सहस्राक्षस्य सीर्वा (for *) — (L.
 2607) G: स्थिर (for स्थान) G: Cal ed वीरासनेन (for
 वी) G: स्थानस्य वसनेन च (for *) — V: om line 2608,
 — (L. 2608) L: s Cal ed माक्षिता (for आस्थिता).
 — (L. 2610) K: N: s V: s B: s Dn Ds Ds s G: उदीर-
 यत, K: उदीरयतो, D: यते (for यति). T: G: s-
 M: s उदीरयामास तदा (for *) K: अपरे; D: अपर (for
 परम) — After line 2610, T: s G: s- M: s ins :
 173** सर्वकामयुत चैव शृण्वैपायोऽम्बवीत् ।

G: cont

174** ह्ना जल्पितुगे भूत्वा प्रोचार्थं प्रणय सहम् ।

पकाय प्रयगे भूत्वा तुष्टाय जगतीपतिम् ॥

Colophon om in B: — Mention of the Epico K:
 Dn Ds D: — Mention of Ahisa K: N: V: s B:
 Dn Ds D: s s — Subjoran K: N: V: s B: Dn
 D: s s नामन, N: Ds Ds T: s G: s M: s नामन
 शब्दानाम् — Adj name अयन्स्थाननामान्तरं कश्यपेन
 विष्णुस्वाम्यम्, M: s श्रीरोचयमान — Adhy no P:
 40, V: 350 V: 253, B: 254, Dn: 252, Ds: 251;
 D: (ms) 237, D: 243, T: G: 320, G: 315, G: s
 322, M: s 37

For the prayer in prose to Vishnu in this adhy., no
 variants are recorded as most of the various readings
 are of the nature of transpositions

सुतपः तपोत्र अत्र अप्रज धर्मनाभ गभस्तिनाभ धर्मनेमे
सत्यधाम सत्याक्षर गभस्तिनेमे विपाप्मन् चन्द्ररथ
त्वमेव समुद्रवासी अज एकपात्र सहस्रशीर्ष सहस्रसमित
महाशीर्ष सहस्रदृक् सहस्रपात्र अधोमुख महामुख
महापुरुष पुरुषोत्तम सहस्रवाहो सहस्रमूर्ते सहस्राक्ष
सहस्राक्ष सहस्रमुख सहस्रमुख सहस्रशरत्वामाहुर्वेदाः ॥१

विश्वदेव विश्वसभव सर्वेषामेव देवाना सोमग आदौ
गतिः विश्वं स्वमाप्यायनः विश्वं त्वामाहुः पुण्यहास
परमेपरदस्त्रमेव त्वमेव वीपट् । ओंकार वपट्कार
त्वामेकमाहुः उच्य मय्यभागाश्रानिन्म् । शतधार सहस्रधार
भूर्दं गुणर्दं स्वर्दं भूर्मुखाः स्वर्दं त्वमेव भूतं गुणनं त्वं स्वधा
त्वमेव ब्रह्मशय ब्रह्ममय ब्रह्मादिस्त्वमेव ॥

गौरसि पृथिव्यसि पूषासि मातरिश्वासि धर्मोऽसि
मघवासि होता पोता नेता इन्ता भन्ता होम्यहोता
परस्वरस्त्वं होम्यहोता त्वमेव ॥

आपोऽसि विश्ववाक् धात्रा परमेण धात्रा त्वमेव
दिग्भ्यः सुक् सुग्भाण्ड इज्योऽसि ईत्योऽसि त्वद्वा
त्वमेव समिद्धः त्वमेव गतिर्गतिमतामसि मोक्षोऽसि
योगोऽसि शुश्रोऽसि सिद्धोऽसि धन्योऽसि धातासि
परमोऽसि यज्ञोऽसि सोमोऽसि यूपोऽसि दक्षिणासि
दीक्षासि विश्वसि ॥

स्वविद्य स्वविर विश्वतुपापाद् हिरण्यगर्भं हिरण्यनाम
हिरण्यनारायण नारायणान्तर नृणामयन आदित्यर्ण
आदित्यैवैजः महापुरुष सुगोत्तम आदिदेव पद्मनाभ
पद्मेशय पद्माक्ष पद्मगर्भ हिरण्याग्रकेश शुक्ल विश्वदेव

विश्वगोमुख विश्वाक्ष विश्वसभव विश्वमुक् त्वमेव ॥

भूरविक्रम चक्रव्रम त्रिभुवनसुविक्रम स्वविक्रम स्व-
विक्रम बभ्रुः सुपिभुः प्रभानर, शशुः स्वगभूक्ष भूताधिः
भूतात्मन् महाभूत विश्वमुक् त्वमेव विश्वगोतासि विश्व-
भर पवित्रमसि हविर्विशारद हवि कर्मा अमृतेन्दन
सुरासुरगुरो महादिदेव नृदेव उर्ध्वकर्मान् पूतारन् असु-
तेश दिवस्पृक् विश्वस्यपते घृताच्यसि अनन्तकर्मान्
दृष्टिपवंश रचश विश्वपात्र त्वमेव विश्व विमर्षि
परार्थिनो नक्षायस्वेति ॥

Colophon

वैशपायन उवाच ।

नारायणस्तु भगवाञ्छुस्त्वमेव परम स्ववम् ।
ब्रह्मज्ञेन द्विजेन्द्रेण कश्यपेन समीरितम् ॥
स्निग्धगन्मीरनिर्घोषं जीमूत्रपत्नगिन्वनम् ।
मनसा श्रीनियुक्तेन विद्युधाना महात्मनाम् ॥

उवाच यचन सन्मगद्वप्रपुत्रपदाक्षरम् । [2615]

आकाशाच्छुद्भुदुर्वेषा दर्शनं नोपलभ्यते ।

श्रीमान्श्रीतमनस देवः प्रोवाच प्रसुरीश्वरः ॥

श्रीनोऽसि वः सुरश्रेष्ठा. सर्वे मत्तो निमिश्रयम् ।

वर वृणुत भद्रं वो वरदोऽसि सुरोत्तमाः ॥

कश्यप उवाच ।

यदेव भगवान्श्रीत. सर्वेषाममरोत्तम ।

तदेव हृत्वहृत्याः म्य त्व हि न. परमा गति. ॥ [2620]

यदि प्रसन्नो भगवान्दातव्यो वा परो यदि ।

वासरस्यानुषो भ्राता ज्ञानीना नन्दिवर्धनः ।

(J 2511) K₁-s N₁ : V₁ : B₁ s D₁ D₂ s M₁ सुदै
हृत्, B₁ D₁ D₂ s T₁ G₁ श्रुतैव, T₁ ज्ञावैतत्, G₁ ज्ञावेम
(for श्रु) — N₁ T₁ : G₁ s M₁ s om lines 2613 2614
— (L 2613) B₂ Gal ed घव (for स्वव) K₂ s
सनिभम् (for निलनम्) — (L 2615) B₁ सर्व, D₁
रथ (for सवथ) K₁ s D₁ D₂ s s T₁ G₁ सुदुष्ट (for
हृत्) D₁ सुदुष्टावपाक्षरम्, T₁ कृपादिष्टदाक्षर (for हृत्)
— N₁ T₁ : G₁ s M₁ s om line 2616 — (L 2616)
K₁ N₁ : B₁ D₁ : G₁ s G₁ भाकवाच्युधुवे शरदो (K₁ D₁ :
देव, P₂ देवा (for *) D₂ दर्शनं नोपलभ्ये (for *) — (L

2617) N₁ T₁ G₁ वद्रेद्, V₁ s वचम, B₁ T₁ G₁ M₁ s
यद्रेद्, G₁ वो वेद्, G₁ वो वेद् (for प्रोवाच) — Be-
fore line 2617, K₁ N₁ V₁ : L D M₁ G(ed) : as
विष्णुवाच, T₁ : G₁ : s M₁ श्रीभगवात् — (L 2618)
N₁ B₁ D₁ D₂ T₁ : G₁ : s M₁ s सर्वेषामेव विश्ववाक्
(for *) — (L 2619) T₁ G₁ s वृणीत् (for वृणुत)
— K₁ s T₁ G₁ om lines 2620 2622 with the ref, N₁
D₁ T₁ M₁ s om lines 2620 2622 — (L 2620) K₁
D₁ यदेव (for यदेव) B₁ D₁ G₁ s न सुरोत्तम (for मतो)
— Before line 2623, K₂ s : as कश्यप — (L 2624)

अदित्यां वै मम श्रीमान्भगवानस्तु वै सुतः ॥
 वैशपायन उवाच ।
 अदितिर्देवमाता च एतमेवार्थमुत्तमम् । [2625]
 पुत्रार्थं वरदं प्राह भगवन्त वपार्थिनी ॥
 याचते पुत्रकामा वै भवान्पुत्रो भवदिति ।
 निःश्रेयसार्थं सर्वेषा देवाना हि महात्मनाम् ।
 भ्राता भर्ता च धाता च शरणं च भवस्व नः ॥
 अदित्याः पुत्रता याते त्वयि देवाः सवासराः । [2630]
 देवशब्दं वहिष्यन्ति कश्यपस्यात्मजो भव ॥
 वैशपायन उवाच ।
 तत्स्थानमवीद्विष्णुर्देवान्कश्यपमेव च ।
 सर्वेषामेव शुष्माक ये भविष्यन्ति शरणः ।
 शुद्धर्मणि ते सर्वे न स्थास्यन्ति भगवतः ॥

हत्वासुरगणान्तरान्ये चान्ये देवशरणः । [2635]
 करिष्ये देयताः सर्वा यद्भाग्यप्रभोजिनः ।
 हव्यादाश्च सुरान्सर्वान्वन्यादाश्च पितृन्पि ॥
 करिष्ये विद्युधरोष्ठाः पात्मेच्छ्रेण कर्मणा ।
 यथागतेन मार्गेण निरर्तृष्वं सुरोत्तमाः ॥
 देवमातुस्तथादित्याः कश्यपस्यामितात्मनः । [2640]
 ययामनीयित कर्वा गच्छथ्वं स्व स्वमालयम् ॥
 पयमुक्ते तु वचने निष्पुना प्रमथिष्णुना ।
 देवाः प्रहृष्टमनसः पूजयन्ति स्म सर्वशः ।
 विश्वे देवा महात्मानः कश्यपोऽदितिरेव च ॥
 नमस्कृत्य सुरेशाय तस्मै देवाय रहसे । [2645]
 प्रयाताः प्राग्दिश दिव्यं विपुल कश्यपाश्रमम् ॥
 गत्वा तमाश्रमं तत्र ब्रह्मर्षिगणसेवितम् ।

Bs Ms वामन (for वै मम) Ds अदित्या केशव धीमात्,
 T₁ s G₁ s s Ms अदित्या मम च धीमात् (for ^a) V₁ s Bs
 Ds D₂ मे सुत, B₂ च सुव, Bom Poona eds च सुत,
 G(ed) वै सुत (for वै सुत) B₁ अस्तु वै भगवान्बुल (for
^b) — N₁ T₁ s G₁ s Ms s om the ref — (L 2625) T₁
 G₂ s तमेवार्थमुत्तमम् (for ^b) — (L 2626) T₁ G₂
 द्वितीयिभि, T₂ G₁ s s द्वितीयिनी (for वरा) — Before
 2627, K₁ D₁ s ins देवा उचु, N₂ Bs Bom Poona eds
 G(ed) अदितिरेवाच N₁ T₁ s G₁ s Ms s om line 2627
 — (L 2627) D₂ Dn याचे स्वा, D₃ वाच्यते (for वाचते)
 B₁ D₂ भविष्यति, D₃ भवेदिति (for भवति) — Before
 line 26 8 K₂ s N₁ V₁ s B Ds Ds s T₁ s G₁ s Ms ins
 देवा उचु — (L 2628) K₁ D₂ D₃ s महात्मात्, V₂ Bs
 D₂ s एषा (for 'कामात्) K₂ देवताना महात्मात्, N₁
 T₂ s D₂ s Ms s देवताना महात्मात्, V₂ सर्वेषा हि मत्प्रा-
 य, D₂ हावेवादी महात्मा G₂ s सर्वेषां च परवच (for ^b)
 — Before line 2629 N₂ Bs Dn Bom. Poona eds
 ins देवा उचु — (L 2629) K₂ देवताना महात्मात् (for भ्राता)
 B₂ s Dn दाता (for धाता) K₂ T₁ s G₁ s s Ms s
 भ्राता भर्ता च गोप्ता (K₂ G₂ दाता) च (for ^a) B₂ शरण्यं
 च; Bs Cal ed 'न' ए, D₂ 'च' वै (for 'न' च) T₂ s G₂ s
 Ms s [अ]पि नो भव (T₁ G₂ 'दात्) (for भवस्व न) — N₂
 T₁ s G₁ s Ms s om lines 2630 2631 — (L 2631)
 K₂ s वहिष्यन्ति, D₂ एषि (for वहि) — N₁ G₂ s om
 the ref. After line 2632, N₂ V₁ s B Ds D₂ s G₂ s
 ins

175** एव भवतु भद्रं वो यथेष्ट काममाप्तु ।
 — (L 2633) G₂ सर्वेषामेवमस्मात् (for ^a) D₂ न (for
 वे) — D₂ om (hapl) lines 2634-2635 — After
 line 2634, T₁ s G₂ s s Ms s ins
 176** पूर्वमेव सुखं वापि स्वर्गस्थायि चादरात् ॥
 परितुष्टोऽस्मि वो देवा ममैव नियमेन च ।
 विवाहवचनमप्यमहेभरवैरिभ्याम् ॥
 इतिष्यामि च दुर्वृत्तान्दानवानमरदिप ॥
 [(L 2) T₂ Ms दमेन (for ममेव)]
 — K₂ om (hapl) lines 2635^b-2637* D₂ om (hapl)
 lines 2635^b 2636* — (I 2636) K₁ s s V₁ Dn D₁ s s
 अदितिरे (K₂ Dn देवतान्मवार्त्, D₂ एषे विद्वदान्मवार्त् (for
^a) N₂ V₂ D₂ भाजिन B Ds Ms s भोजना (for
 भोजिन) D₂ पूर्ववचनमभोजिन (for ^b) — (L 2637)
 C₂ सुहृद् (for मिहृद्) — (L 2639) N₂ T₁ s G₂ s
 Ms s यानेन (for 'गतेन) — N₁ T₁ s G₁ s Ms s om
 lines 2640 2641 — Before line 2642, K₂ N₂ s V B
 D G₂ Ms s ins वैशपायन उवाच — (L 2643) K₁ s
 N₂ D₁ D₂ देव प्र, D₂ ते देवा, T₁ s G₁ s s Ms s स
 देवा (for देवा प्र) D₂ मन्त्रिण्य स्य च सर्वेश (for ^b)
 — After line 2644 K₁ N₁ V₁ s B Ds D₂ s ins s
 177** साध्या मरुत्पणाश्चैव दाक्षश्चैव महाबलः ।
 [D₂ वसुदेवा महाबला (for ^b)]
 — (L 2645) D₂ रहसा, T₂ G₁ वैषते (for वृते) — (L
 2646) B Ds पुत्र्यां, D₂ सर्वे, D₂ दिव्यां, T₂ G₂ s Ms s
 देवा, G₂ s रस्या (for दिव्यं) T₂ प्रयाता प्रदिश देवा (for

चेरुः स्वाध्यायनिरता अदित्या गर्भमीप्सवः ॥
 अदितिर्वेवमाता च गर्भं वप्रेऽतितेजसम् ।
 भूतात्मान महात्मान दिव्यं वर्षसहस्रिकम् ॥ [2650]
 पूर्णं वर्षसहस्रे तु प्रसूता गर्भमुत्तमम् ।
 सुराणां शरणं देवमसुराणां विनाशनम् ॥
 गर्भस्थेन तु देवेन पत्राताः सुरास्तदा ।
 आवदानेन तेजांसि त्रैलोक्यस्य महात्मना ॥
 तस्मिञ्जाते तु देवेशे त्रैलोक्यस्य सुरावहे । [2655]
 भयदे दैत्यसपाना सुराणां नन्दिवधने ॥

Colophon

वेशपायन एवाच ।

प्रजानां पतयः सप्त सप्त चैव महर्षयः ।

तस्य देवस्य जातस्य नमस्कारं प्रचक्रिरे ॥

मरद्वाजः कश्यपो गौतमश्च

विश्वामित्रो जमदग्निर्षण्डिपः । [2660]

यश्रोदितो भास्करो विप्रनद्ये

सोऽप्यत्राग्निर्भगवानाजगाम ॥

मृत्पिच्छिद्विजश्रीष पुलस्त्यः पुलहः व्रतुः ।

दक्षः प्रजापतिश्चैव नमस्कारं प्रचक्रिरे ॥

और्वो वसिष्ठपुत्रश्च स्वाम्यः कश्यप एव च । [2665]

कपीयानकपीवाश्च व्रतुतो निश्चयवनस्तथा ॥

षण्डिपुत्राः सप्तसन्वासिष्टा इति विश्रुताः ।

द्विष्यगर्भस्य सुताः और्वाञ्जाताः सुतेजसः ॥

गागयैः पृथुस्यैवाप्यो याम्यो यामन एव च ।

" K₁ s विपुले कश्यपालयम्, T₁ s G₁ s M₁ 'ल कार्प्य
 पातजा (for ⁶) — (L 2647) N₁ B₁ s D₁ T₁ s G₁ s s
 M₁ s 'हे कश्यपाधम गत्या, N₁ s V₁ D₁ गात्वा त (V₁ तु) आधम
 दिव्य, D₁ गात्वा तु आधम वदद् (for ⁶) — (L 2648)
 T₁ s G₁ s M₁ s 'हे तु (for 'चेरु') Bom Poona eds
 G(ed) निवता (for निरता) D₁ अदित्या गर्भसंभवम् (for
⁶) — (L 2649) गर्भं दधाति तेजसा (for ⁶) — (L
 2650) D₁ दिव्यवर्षसहस्रिकम् (for ⁶) — Alter line 2650,
 T₁ s G₁ s M₁ s G(ed)] s⁶

178** कुक्षिं प्रविष्टे जगता निवासे

सुरेन्द्रमातुं सुरलोकवन्द्ये ।

सुनपाश्च दैत्या सकला महाबला

क्षोभं समापान्ति जगद्गुरौ हरौ ॥

गर्भस्त्वत् समापान्तिं दैत्यादानवोपिति । [5]

अकस्मात्क्षोभमापान्तिं दैत्यानां बलशालिनाम् ।

मनासि भूतभक्ष्येते धर्ममाने जगद्गुरौ ॥

[(L 2) G(ed) नपे (for 'नदे) — (L 3) M₁ s
 महाबलि, G(ed) 'बले (for 'बला) — (L 5) G(ed),
 गर्भस्त्वत् (for 'त्वा) — (L 6) U₁ जय, U₁ जम् (for
 न्) — (L 7) T₁ स-वन्द्ये, G₁ s-s M₁ विप्रैरे (for
 भक्ष्ये)]

— (L 2651) K₁ पूर्णवर्षसहस्रेण, B₁ पूर्णं सहस्रे तुमुले (for
⁶) — (L 2653) N₁ B₁ s D₁ T₁ G₁ s M₁ s 'नेषेव (for
 देवेन) K₁ V₁ D₁ सुरासथा, T₁ s G₁ s M₁ s 'सदामारा,
 G₁ तथा सुरा (for सुरासथा) — (L 2654) G₁ दानवानां
 (for 'दानीवस्य) T₁ s G₁ s दानवानां महाहमनाम् (for ⁶)
 — Alter line 2656, D₁ T₁ s G₁ s M₁ s G(ed)] s⁶

179** विशोका हृदयनस संघं देवा सयासया ।

[G₁ G(ed) विशो (for विशोका)]

COLOPHON — Mention of the Eye K₁ D₁ D₁ D₁

D₁ s — Mention of Kshila K₁ N₁ V₁ s B D₁ D₁

D₁ — Sub-partan K₁-4 N₁ s V₁ s B₁ s D₁ D₁

D₁ s s s वामन, N₁ D₁ T₁ s G₁ s वामनप्रादुर्भाव-

— Adhy name B D₁ वामनप्रसूति, G₁ सुरयोत्तमस्य

अदितिर्भगमादुभोव, M₁ s वामनोत्पत्ति — Adhy no

K₁ 42, V₁ 370, B₁ 266, D₁ 254, D₁ 253, D₁ 23,

D₁ 266, D₁ 245, T₁ 322, G₁ 307, G₁ s 324, G₁ 322,

M₁ s 34

(L 2657) K₁-4 D₁ सुर्वे (for the first सप्त) — (L

2658) D₁ तस्य देवादिदवस्य (for ⁶) — (L 2660) T₁

G₁ s वामदेवो (for जमदग्निर्) — (L 2661) K₁ s 'सिप्रहृष्टे;

K₁ N₁ D₁ s सप्रनद्ये, V₁ s B₁ s D₁ D₁ सस्यवन्दे, B₁

वे प्र' (for विप्र) — (L 2662) K₁ सुरतोत्पत्तिरि; G₁ स

पाप्यत्रि (for सोप्यत्राजित) N₁ वै बभूव (for आजगाम)

— N₁ T₁ s G₁ s M₁ s cm lines 2665-2673 — (L

2665) D₁ अवेद, G₁ जाकरो (for और्वो) D₁ सपु, G₁ s

सुत (for स्वम्) — (J 2666) K₁ कपीयो कपिवाश्व, G₁ s

G₁ s कक्षीवाश्व कपीवाश्व (for ⁶) D₁ त्रिष्यवनद्य, G₁ s

विश्रान्त, Bom ed त्रिष्यव' (for त्रिष्यव') — (L

2667) D₁ न सुता (for विभुता) — (L 2668) K₁ B

D₁ D₁ और्वजाता, K₁ D₁ ऊर्वजाता, K₁ D₁ ऊर्वजाता;

D₁ पूर्वजाता (for और्वजाता) G₁ सहस्रदा (for सुते

जस) D₁ ऊर्वरता सुतेनस (for ⁶) — (L 2669) D₁

पुत्रस (for प्रपुत्र) K₁ B₁ D₁ D₁ s s (for याम्यो; K₁

V₁ D₁ 'इयो, D₁ गर्भं, D₁ [य]वासे (for 'तरो) K₁-s

V₁ s B₁ s D₁ D₁ D₁ s G₁ जन्मो, N₁ सप्यो, D₁ यमो, D₁

देवगार्हपत्येषु पञ्चैव पञ्चैव सोमज ॥ [2670]
 हिरण्यरोमा चेदक्षिराः सत्यनेत्रस्यैव च ।
 त्रिशोऽतिविश्वश्चयनः सुधामा विरजास्तथा ।
 अतिनामा सहिष्णुश्च नमस्कारमनुर्वैत ॥
 विशोतमाना वपुषा सर्वाभरणभूषिताः ।
 वपुस्त्वन्ति देवेश पिण्डुमप्सरस्ता वरा ॥ [2675]
 ततो गन्धर्वैर्नृपेषु प्रणदन्सु निहायसि ।
 धहुमि सह गन्धर्वै प्रागायत च तुन्सुरुः ॥
 महाधुतिविश्वश्चिरा उर्णायुरनघसत्या ।
 गोमायुः सूर्यगर्वाश्च सोमवर्चाश्च सतमः ॥
 युगपस्त्वृण कर्णिनैर्निदिश्विरयसत्या । [2680]
 त्रयोदशः शालिशिराः पञ्चैवश्च चतुर्दश ॥
 कलिः पञ्चदशश्चात्र नारदश्चैव षोडशः ।

पट्टश्चाशदिमे प्रोक्तास्तत्रैव तु महीपते ॥
 हाहा हूहूश्च गन्धर्वीं हंसश्चैव महायुतिः ।
 सर्वे ते देवगन्धर्वा उपगयन्ति केशवम् ॥ [2685]
 तथैवाप्सरसो हृष्टाः सर्वालकारभूषिताः ।
 वपुष्मन्त्यः सुजघनाः सर्वाङ्गशुभदर्शनाः ॥
 ननुतुश्च महाभागा जगुश्चायतलोचनाः ।
 सुमध्याश्चारमध्याश्च प्रियमुख्यो वराननाः ॥
 अनुका च तथा जामी मिश्रवेशी अलंबुसा । [2690]
 मरीचिः शुचिका चैव त्रियुत्कर्णा तिलोत्तमा ॥
 अत्रिका लक्ष्मणा चैव रम्भा तद्वननोरेमा ।
 असिता च सुवाहुश्च सुप्रिया सुमगा तथा ।
 उर्वशी चित्ररेखा च सुप्रीवा च मुल्लोचना ॥
 पुण्डरीका सुगन्धा च सुरथा च प्रमाथिनी । [2695]

यस्यो (f r याम्यो) V₁ जयो विजय एव च, D₁ वामनो नाम एव च — (for ^h) — (L. 2670) V₁ : D₁ च दुर्धर्यं, D₁ हविर्धुश्च (for यदुधश्च) (I 2671) Hypermetatic K₁ D₁ द्वेशः D₁ प्रतिज्ञा (for वेदक्षिरा) D₁ हिरण्यरेता सत्यशिरा (for ") K₁ D₁ D₁ D₁ G₁ सप्त (for सप्त) — (L. 2672) D₁ विश्वलवन, D₁ च्युतत (for क्ववन) D₁ विशोप्य (सिर्वसुधामा (for ") G₁ सुदाना (for सुधामा) V₁ स्वधामा विजयसत्या, D₁ विगमो विरजस्तथा (for ^h) — (L. 2673) K₁ अतिधामा, G₁ अभिमानो (for अति धामा) K₁ : D₁ प्रकुर्वते (for अकुर्वन्) — (L. 2674) K₁ N₁ V₁ : D₁ D₁ G₁ उद्घोत (for विघोत) D₁ विघोत मानवपुत्र (for ") — (L. 2675) D₁ उपायुस्त्वन्त देवेश (for ") K₁ N₁ : D₁ D₁ : सप्सरसो (for "सा) B₁ : D₁ D₁ : T₁ : G₁ : M₁ : गणा (for वरा) — (I 2676) D₁ नदसु च (for प्रणदन्सु) — (L. 2677) G₁ : प्रागायति (for यत) K₁ D₁ प्रागायत सुनरु (for ^h) — (L. 2678) K₁ D₁ D₁ : M₁ : महायुतिर, D₁ रतिर, G₁ रथश्च (for धुतिश्च) T₁ : G₁ : M₁ : चित्रसेन, G₁ रथ (for "शिरा) K₁ B₁ D₁ : G₁ : वर्णायुर (for उ) K₁ अतमर, N₁ वनयर्, K₁ परमर (for अनघर्) — (L. 2679) K₁ : गौ (K₁ गो) तमया सूर्यवर्चा (for ") T₁ : G₁ : M₁ : सूर्यमोमर (for सोमवर्चाम्) D₁ सोमोऽर्धवैव सतम (for ^h) — (L. 2680) G₁ सुतपस्, M₁ सुतपास् (for युगपस्) T₁ G₁ : सुवमरण काशिर, T₁ M₁ सुत पास्त्वमर्क काशिर (for ") K₁ वेदर, V₁ D₁ : नन्दर, T₁ G₁ : M₁ : नदर T₁ G₁ जगुर् (for लज्जिश्च) B₁ D₁ च त्रिशिराः, D₁ चित्रशिरास् (for रथस्) — G₁

om lines 2682 2683 — (L. 2682) N₁ शोभन (for पोष्टन) — N₁ B₁ : D₁ D₁ T₁ : G₁ : M₁ : om line 2683 — (I 2683) D₁ दशपद्म विवमे प्रोक्ता, D₁ हृमे पद्मदश प्रोक्ताम् D₁ गन्धर्वविपलथा प्रोक्तास्, D₁ गानमेते प्रकुर्वन्ति (for ") N₁ V₁ महीपति, V₁ D₁ वते, D₁ महाते (for महीपते) — After line 2684 D₁ M₁ : ins

180** पर्वतश्च महाधाममी तद्रीत्यविशारद ।

[D₁ महावालय (for "वामनी) M₁ समन्वित (for विशारद)]

— (L. 2685) K₁ V₁ B₁ T₁ G₁ : M₁ : हरयेते (for सर्वे ते) — N₁ T₁ : G₁ : M₁ : om lines 2686-2687

— (L. 2687) D₁ यधर्मवत्य (for वपुष्मन्त्य) B₁ : उपायुस्त्वन्त देवेश (for ") — (L. 2689) N₁ V₁ : B₁ : D₁ D₁ : सुमध्या चारमध्या च (for ") K₁ N₁ V₁ : B₁ D₁ G₁ : त्रियुत्कर्णा (for "रयो) — (L. 2690) K₁ : D₁

अहका D₁ : अन्का (for अन्क) D₁ D₁ गामी (for जामी) — (L. 2691) N₁ B₁ D₁ G₁ त्रियुत्कर्णा, D₁

"पर्णा, G₁ सुप्रिया (for लर्णा) — (L. 2692) G₁ : चैव (for तद्वन्) V₁ मन्नेजवा (for रमा) — (L. 2693) B₁

मुदिता, D₁ वनन्ता (for अथिता) B₁ : अधिष्ठा (for सुप्रिया) — (L. 2694) B₁ विशोचना (for सु) — After line 2694 G₁ ins

181** रफाना सुरगा चैव सुरथा च प्रमाथिनी ।

नदा सराथनी चैव तथायान्तर सपदा ।

G₁ om lines 2695 2696 — (L. 2695) B₁ पौण्डरीका (for पुण्ड) K₁ : D₁ : सुप्रचित्त, D₁ सुरता च (for "था

नन्दा सारस्वती चैव दधान्यास्तत्र संघशः ॥
 मेनका सहजान्या च पर्णिका पुत्रिकस्थला ।
 एताश्चाप्सरसोऽन्याश्च प्रवृत्तान्ति सहस्रजाः ॥
 धातार्यमा च मित्रश्च वरुणोऽशो भगस्तथा ।
 इन्द्रो विवस्वानृपा च व्यथा च सचिता तथा । [2700]
 कथितो विष्णुरित्येवं कारयपयो गणस्तथा ॥
 इत्येते द्वादशादित्या ज्वलन्तः सूर्यैश्चैसः ।
 चक्रुस्तस्य सुरेशस्य नमस्कारं महात्मनः ॥
 मृगन्याधश्च सर्पश्च निर्ऋतिश्च महायशः ।
 अत्रैकपादद्विवृद्ध्यः पिनाकी चापराजितः ॥ [2705]
 वह्नोऽप्येश्वरश्चैव कपाली च विशा पते ।

स्याणुर्भवाश्च भगवान्द्रुद्रस्तत्रान्तस्थिरे ॥
 आश्विनी वसवश्चाष्टौ मरुतश्च महायलाः ।
 विधेदेवाश्च साम्याश्च नस्य प्राञ्जलयः स्थिताः ।
 शोपाजुजा महाभागा वामुक्तिप्रमुखास्तथा । [2710]
 कच्छपश्चापहन्ता च तक्षकश्च महायलः ॥
 अधृष्यास्तेजसा युक्ता महाक्रोधा महायलाः ।
 एते नामा महत्त्वान्तस्तस्मै प्राञ्जलयः स्थिताः ॥
 तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च गरुडश्च महायलः ।
 अरुणश्चारुणिश्चैव वैनतेया ह्युपास्थिताः ॥ [2715]
 पितामहश्च भगवान्स्वयमागान्य लोककृत् ।
 प्राह देवशुक्रः श्रीमानसह सर्वैर्महात्मभिः ॥

च) Gs प्रसादिनी (for 'भिनी') — (L 2696) Bs काम्या, Bs काश्या (for चन्दा) K B D Gs क्षा (Ls → Ds) २ २ सा-
 र्वती (for सारस्वती) Ds कन्यास्तत्र सहस्रजा (for ^b)
 — Ks २ om; lines 2697 2698 — (L 2697) Ds प
 (Ds) पुत्रिका, Ds पर्णिका, Ds पर्णिका (for पर्णिका)
 — (L 2698) Ds Ds प्रवृत्तान्ति (Bs 'न्ति'), Ds प्रवृत्ति
 (for प्रवृत्तान्ति) — (L 2699) Gs यरुणो भगवास्तथा
 (for ^b) — (L 2700) T₁ G₂ २ नन्दा (for इन्द्रो),
 — N₁ om (hapl) line 2701 — (L 2702) B₁ २
 Ds आदित्या द्वादशैते तु (for ^a) N₁ B₁ २ वहिः, Ds
 प्रश, Ds बहू- (for सूर्य) K₂ २ Ds तेजसा (for वर्षतः)
 T₁ २ G₁ २ २ Ms २ तथा वै सत्यकर्मणः (for ^b) — (L
 2703) Gs वरेशस्य (for सुरेश) N₁ प्रचक्रिरे (for महात्मनः)
 — (L 2704) K₂ N₁ Ds T₁ २ G₁ २ २ Ms २ दूर्वा, K₂
 Ds सुवर्ण (for सर्पश्च) L₁ २ B₁ Ds ० महात्मना; K₂
 Ds २ 'स्वम' (for यथा) — (L 2705) N₁ T₁ २ G₁ २ २
 Ms २ परतप / for [वा]पराजित — (L 2706) K₁ २ B
 Ds Ds २ हवनोऽथ, K₂ वह्नोऽपि, T₁ २ G₁ २ २ Ms २
 ईशानश्च (for वह्नोऽथ) Ds स्वयश्च क्रोडपादश्च (for ^a)
 G₂ परंतप- (for विशा पते) — (L 2707) Ds मरीच- (for
 भवात्) K₁ कृष्णश्चैव तस्थिरे (for ^a) — For line 2707,
 T₁ G₁ २ subst

182** स्याणुश्च भगवान्द्रुद्रश्चा एकादशापरे ।

— (L 2708) N₁ आश्विनी महत्त्ववष्टौ, Ms २ 'नी वसवो-
 ष्टौ च (for ^a) N₁ वसवन्, Ds मरुतश्च (for मरुतः)
 — (L 2709) Ds तस्यु (for तस्य) — V₁ om (hapl)
 lines 2710 2715 K₂ N₁ om (hapl) lines 2710-2713
 Ds om lines 2710-2711 — (L 2710) V₁ शोपाजुजा
 (for 'जुजा') G महाभागा (for 'भागा') Ds पश्चाश्च महा

भीमा (for ^a) — (L 2711) B₁ २ Ds कुञ्जपर; Ds
 दत्ता (for इन्दा) T₁ २ G₁ २ २ Ms २ कश्यपश्चा वृष्ट
 (T₁ G₁ २ कश्य)श्च (for ^a) B₁ कम्पनाश्चराहुमौ, B₂ Ds
 धनराष्ट्रवल्गुहकौ (for ^b) — After line 2711, T₁ २ G₂
 २ २ Ms २ ins

183** विषोत्थना महावीर्या बलयन्तो धरादिवत् ।

— K₁ om (hapl) lines 2712-2714 — (L 2712) N₁
 V₁ Ds Ms अष्टदार, Ds अष्टदार (for अष्टप्याश्च) T₁ २
 G₁ २ २ Ms २ वीरा (for युजा) Ds महाकाया; Ds वीर्या
 (for 'क्रोधा) T₁ २ G₁ २ २ Ms २ महाविषा (for 'बला').
 — (L 2713) T₁ G₁ २ २ Ms २ तमिन् (for तस्मै).
 — After line 2713, B₁ Cal ed ins

184** एते चान्ये च बहवो बागास्तस्य महात्मन ।

तस्यु प्राञ्जलय सर्वे नमस्कारं प्रचक्रिरे ॥
 [B₁ om line 1.]
 — G₁ om line 2715 — (L 2715) B₁ अर्द्धिन् (for
 मरुतः) Ds ततो घोरा (for वैनतेया) Ds लवेष्ठा; Ds
 ह्युपस्थितान् (for 'स्थिता) — After line 2715, K₁ Ds
 ins

185** सर्वे प्राञ्जलयस्तस्युर्नमस्कारं प्रचक्रिरे ।

इषांश्चा देवताश्चैव शचीपतिपुरोगमा ॥
 प्रत्यय- पितरश्चैव सोमपाश्वान्युपाश्व ये ॥
 त्रैलोक्यमद्दहृष्टान्तं साप्या ये च तपोवता ॥
 चतुस्तस्य नमस्कारं सुरेशस्य महात्मन ॥
 — After line 2716, Ds G₁ २ ins

186** पञ्चर विधित्थीत्या जातकर्मदिक्षा क्रिया ।

— (L 2717) K₁ N₁ V₁ २ Dn Ds D₁ २ २ वैव शुक्र ।
 K₂ २ लोकगुह; K₁ वै गच्छ (for देवगुह) K₂ परैरः

यस्मात्प्रसूयते लोनः प्रमपिप्युः सनातनः ।
 तस्माद्दोषैश्चरः श्रीमान्विष्णुरेव भवत्वयम् ॥
 एतमुपत्वा तु भगवान्सार्धं देवर्षिभिः प्रभुः । [2720]
 नमस्कृत्वा सुरेशाय जगाम त्रिदिवं पुनः ॥
 स तु जातः सुरेशानः परयपस्यात्मजः प्रभुः ।
 नवदुर्दिनमेघाभो रक्षाक्षो धामनावृतिः ॥
 श्रीरस्तेनोरसि श्रीमात्स्यैर्गजातेन राजता ।
 पशुभ्योऽचनाः सर्वाः पश्यन्त्यप्सरसस्तदा ॥ [2725]
 दिवि सूर्यसदस्यस्य भवेगुणगधिता ।
 यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥
 सुरर्षिप्रतिमः श्रीमान्भूर्भुवो भूतभावनः ।
 शुचिलोमा महास्वन्धः सर्वतेजोमयः प्रभुः ॥
 यो गतिः पुण्यवीर्तानामगतिः पापवर्षिणाम् । [2730]

योगसिद्धं महात्मानं यं विदुर्योगमुत्तमम् ॥
 यस्याष्टगुणमैश्वर्यं यमाहुर्देवसत्तमम् ।
 यं प्राप्य शाश्वतं विप्रा नियता मोक्षनाद्विणः ।
 जन्मतो मरणाश्चैव मुच्यन्ते भवभीरवः ॥
 यदेतत्तप इत्याहुः सर्वाश्रयनिवासिनः । [2735]
 सेवन्ते यं यथाहारं दुश्चरं धनमास्थिताः ॥
 योऽनन्त इति नागेषु सेव्यते सर्वभोगिभिः ।
 सहस्रमूर्धा रक्षाक्षः शेषादिभिरनुत्तमैः ॥
 यो यज्ञ इति विभ्रेन्द्रैरिज्यते स्वर्गैर्लिप्सुभिः ।
 नानास्थानगणः श्रीमानेकः क्विरनुत्तमः ॥ [2740]
 यं वेदा गान्ति वेत्तार यज्ञभागप्रदायिनम् ।
 शृषार्षिभ्यन्द्रसूर्याक्षं देवमाकाशविप्रहम् ॥
 स प्राह त्रिदशान्सत्रान्वाचा वै परत्या तिसुः ।

जानन्नपि महातेजा गतो योगेन वाल्म्वाम् ॥
 किं करोमि सुरश्रेष्ठाः क वर च ददामि व । [2745]
 यत्काङ्क्षितं वः सर्वेषा तद्दे ब्रूत मुदा युताः ॥
 तस्य तद्दहनं श्रुत्वा धामनस्य महात्मनः ।
 सर्वे ते हृष्टमनसो देवाः कश्यपनन्दनाः ।
 ऊचुः प्राञ्जलयो विष्णुं सुराः शक्रपुरोगमाः ॥
 ब्रह्मणो वरदानेन हृत नो निखिल जगत् । [2750]
 तपसा महता चैव विक्रमेण दमेन च ॥
 बलिना देव्यमुत्प्रेने सर्वज्ञेन महात्मना ।
 श्वध्व्यः किल सर्वेषा सोऽस्माक देवसत्तम ॥
 भवान्प्रभवते तस्य नान्यः कश्चन सुमत् ।
 तत्प्रपचामहे सर्वे भवन्तं शरणाधिनि । [2755]

शरण्य वरद देव सर्वदेवभयापहम् ॥
 ऋषीणा च हितार्थाय लोकाना च सुरेश्वर ।
 प्रियार्थं च तथादित्वा. कश्यपस्य तथैव च ॥
 कञ्च पिच्छाणामुचित सुराणा हन्यमुत्तमम् ।
 प्रवर्तता महाबाहो यथापूर्णं सुरोत्तम ॥ [2760]
 आनृण्यार्थं सुरेशस्य वासवस्य महात्मन ।
 प्रत्यानय महेंद्रस्य त्रेलोक्यमिदमव्ययम् ॥
 क्रतुना वाजिमेथेन यजते स हि दानयः ।
 यत्प्रत्यानयने युक्त लोकाना तद्विचिन्तय ॥
 एवमुत्कृष्टदा देवैर्विष्णुमामिनरूपधृक् । [2765]
 प्रहर्षणलुवाचाय सर्वान्देवानिदं वचः ॥
 तस्य यज्ञसकाश मा महर्षिर्वेदपारागः ।

मिश्र, Ms (anf ltn) * हृष्टामिश्र (for वृष्टामिश्र) Ds भूयानं
 (for 'क्ष') D: G: वृष्टामिश्रचन्द्राक्ष (for °) — (L 2749)
 N: B: s Ds T: s G: s- Ms * स उवाच सुरान्सर्वान् (for °)
 K: s परमया (for वै परया) T: G: वाचते परया प्रसु (for
 °) — (L 2744) G: महायोगी (for 'नेत्रा) — Before line
 2745, K: s T: G: s Ms * ins श्रीभगवानुवाच — (L
 2745) K: s करोमि (for 'मि) — (I 2746) K: s D: s
 सर्वेषा प्रीतिसुखस्य (for °) T: G: तदुत्प्रेणन्तु, G: s Ms *
 सन्मे ब्रूत (for सर्वै ब्रूत) V: s युवान्विता (for मुदा युता)
 D: s तद्दे वृष्टवन्तु नमुता (for °) — (L 2748) K: N: B
 D (except D: G: s च-द्वन्द्वम् (for 'ना) — (I 2749)
 D: G: देवा, G: सर्वे (for सुरा) T: G: स-मामना (for
 'सुरो') — Before line 2750, T: s Ms * ins देवा वसु
 — (L 2750) T: G: स्वहल (for निखिल) — (L 2751)
 K: ब्रह्मणा (for महता) K: स वतेन (for दमेन) — (L
 2752) D: s सर्वेषा च (for सर्वेषा) — Ds om lines 2763-
 2755 — (L 2754) K: सस्यैव (for तस्य) K: s भगवा
 न्प्रभवत्तस्य, G: भगवान्प्रभवत्स्यय (for °) — (L 2755)
 G: देव (for सर्वे) T: G: व तत्प्रपचामहे सर्वे (for °)
 — (L 2756) K: D: s शरण (for 'वच) K: V: D: T: s
 G: s Ms * शरण (for वरद) B: s Ds सर्वभूत (for 'देव)
 B: स हितान्दम्, D: T: s G: Ms * भवोद्भवम्, D: भवा-
 भवम् (for 'भवापहम्) K: N: V: s D: G: सर्वैर्देवाना
 वनम्, K: s देवान्प्रभवन्तम् (for °) — (L 2759) R: s
 दितम् (for हन्यम्) — After line 2759, G: s Ms *
 ins
 188** अस्माक च हितार्थाय त्रैलोक्यस्य च सत्तम ।
 — (L 2760) K: s D: s G: s प्रवर्तय, K: V: s D: D:

* 'वेषा, N: B: D: s T: G: Ms 'वैत, N: s वतेना तु, D: s प्रव
 र्तेव, T: G: Ms * तैते (for 'तैता) T: s G: s सुरेश्वर (for
 सुरोत्तम) — After line 2760, T: s G: s Ms * ins
 189** मिश्रहेतोर्गद्वयाश्च कश्यपस्य तथैव च ।
 — (L 2761) K: D: T: G: s * Ms * आनृण्यार्थ, D: s सन्-
 जत्वे, D: सानृण्यश्च, T: G: स कश्यपश्च (for आनृण्यार्थ) D:
 कश्यपस्य (for वाहवस्य) — (L 2762) Cal ed सुरेन्द्रस्य
 (for मेहे) — (L 2765) B: s महासुर (for हि दानय)
 — After line 2763, D: T: s G: s Ms * ins
 190** सर्वैर्भुगुणयुक्तेन विधिदष्टेन कर्मणा ॥
 अस्मिन्स्थाने नु ते नाथ त्रैलोक्यस्य गतं सह ।
 [(L 1) D: स सुदृढ, T: G: s * सत्तार्थ (for सर्वैर्भु)
 — D: G: s om line 2 — (L 2) Ms: द्विते (for कर्ते)]
 — (L 2764) D: s प्रत्यावयने, D: s नमश्च (for 'वयने) D:
 त्रैलोक्यद्वाराय वै (for °) — After line 2764, B: D:
 D: s ins an add. colophon [Mention of the Epic:
 D: s — Mention of Khila B: D: s — Sub-paraen
 D: s D: s यामनयः D: s यामनप्रदुर्भाव, D: s यामनावदा .
 — Adhy name B: s D: s यश्चित्रसत्तमम् — Adhy
 no B: s 257, D: s 254, D: s 267] — N: T: s G: s
 Ms * om lines 2765-2768 Before line 2765, K
 N: s V: s B: D: G: s ins वैश्यापान उवाच — (L 2766)
 G: s सहर्षवन् (for 'म्) K: s इदं देव, B: s उवाच ह (for
 इदं वच) — Before line 2767, K: s N: s V: s
 B: s D: T: G: Ms * ins विष्णुर्वाच, B: T: G:
 श्रीवामन उवाच, G: s श्रीभगवानुवाच — (L 2767) D: s
 महर्षि D: s 'वै (for 'र्विर्) — (L 2768) D: s बृहस्पते

बृहस्पतिर्बृहत्तेजा नयतामङ्गिरःसुतः ॥

तस्याह समनुप्राप्तो यज्ञवाट सुरोत्तमाः ।

विचरिष्ये यथायुक्तं त्रैलोक्यहरणाय वै ॥ [2770]

ततो बृहस्पतिः श्रीमाननयद्दामन प्रसुम् ।

यज्ञनादं महातेजा दानवेन्द्रस्य धीमतः ॥

मौञ्जी यज्ञोपवीती च छत्री दण्डी ध्वजी तथा ।

वामनो धूम्ररक्तक्षो भगवान्याल्लरूपधृक् ॥

त गत्या यज्ञवाट तु ब्रह्मर्षिर्गणसेवितम् । [2775]

आत्मानमेव भगवान्वर्णयामास त व्रतुम् ॥

अहो यज्ञोऽसुरेशस्य बहुभक्षः सुसंस्कृत ।

(for "तिर") K₂ हतज्ञानो, K₂ N₁ : V₁ B₁ : D₂ D₃ T₁ : G₁ s-₂ M₁ s महातेजा, D₂ बृहत्तेजो (for "जा") K₁ : N₁ B Dn D₂ D₃-₄ नयत्वङ्गिरस सुत (for "s") — (L. 2770) B₁ T₁ G₁ काम, T₂ G₁ M₁ s काळ (for "युक्त") — After line 2770, T₁ : G₁ s-₂ M₁ s Ins an addl colophon [Subpartan T₁ : G₁ : M₁ s वामनप्राप्तुर्माव — Adhy name G₁ वामनस्य वैषं सह त्रैलोक्यहरणविचार — Adhy no T₁ G₁ 324, G₁ 319, G₂ : 326; M₁ s 36]

— Before line 2771, K₂ N₁ V₁ : B D T₁ : G₁ s-₂ M₁ s Ins वैशंपायन उवाच — (L. 2771) N₁ T₁ : G₁ M₁ s अनयत्त समावन्तम् (for "s") — (L. 2772) M₁ s दानवेशस्य (for "द्वरस्य") K₂ दैत्येन्द्रस्यामितौत्रस (for "s") — (L. 2773) N₁ B₁ D₂ (Inf) Ins जटी (for छत्री) N₁ B D₂ D₃ (Inf) Ins as above) G₁ दृग्शक्तिनी (for दृष्टी चञ्चली) T₁ G₁ : सिद्धी (for तथा) T₁ M₁ s (Inf) Ins s जटी सुपञ्ची चञ्चली सिद्धी, G₁ छत्री दृष्टव्यतिनी सिद्धी (for "s") — (L. 2774) D₂ बलिपक्ष, T₁ G₁ लोकरूप, G₁ काल (for बाल) — D₂ om lines 2775-2776 — (L. 2775) K₂ : V₁ : D₂ महावि (for ब्रह्मर्षि-) K₂ : N₁ B₂ Dn D₁ : s s-₂ सनुत्तम् (for सेवितम्) — After line 2775, K₁ D₁ Ins

191** प्रविशन्नेव स श्रीमानुषैर्बहुपुरोगैः ।

— (L. 2776) K₂ V₁ Dn D₁ : s आत्मना चैव भगवात् (for "s") — After line 2776, K₁ N₁ V₁ : B Dn D₂ D₃ : s T₁ : G₁ s : M₁ s : Ins

192** लोकेश्वरेश्वर श्रीमानुषैर्बहुपुरोगैः ।

शन्वात्स्यमानो भगवान्बुद्धोऽप्यप दृढवत् ॥
दानवापिपतेन्मस्य बलवैरोचनस्य ह ।
यज्ञनादमथिन्यात्मा जगान सुरसत्तम ॥
पाळितोऽपि हि दैतेषु सांभामिकपरिच्छेदौ । [5]
दुरि शानवासवाधे सहसिव विवेश ह ॥
ऋत्विग्भिर्भक्ष्य मन्नाद्यै सर्वत परिवारितम् ।
दैत्यदानवराजैन्द्रमुपनस्ये बलिं बन्धी ॥
वर्जयित्वा यथान्याये यज्ञ यज्ञ सनातन ।
विस्तरणामभेध प्रपौर्णैर्दिविषेत्तथा ॥ [10]
गुणदीप्तुर्विजम्ब्रायि यज्ञकर्मविक्षणार् ।
सर्वोत्थामिजम्बाध पकार च निरुत्तरार् ॥
भारदार्य बलेन्मस्य ऋत्विजामभितस्तथा ।

यज्ञमात्मानमेवासौ हेतुवि कारणविशु ॥
वैदिकप्रकारैश्च पुनरप्यथ भावः । [15]

प्रत्यक्षरूपितयाना वर्णयामास चित्राय ॥

ततो निरुत्तरान्दद्या सीपाभ्यायानुपीथ तान् ।

अबृहन्नापि बृहत्तान्वाग्मनेन महौजसौ ॥

बहुत्तं चापि मेने स कस्याति किं चेद्दालि प्रयोजनम् ।

सूचनां हुताङ्गलिश्वेरममवीरुष्टवद्वच ॥ [20]

कुतस्य कोऽति कस्याति किं चेद्दालि प्रयोजनम् ।

नैवविध परिज्ञातो रष्टवैर्न मया हित् ॥

बालो मतिमसा श्रेष्ठो ज्ञानविज्ञानकोषिध ।

शिष्टवाग्मपत्तसो मनोश्च त्रियदर्शन ॥

नेदका सन्ति देवानामृषीणामपि सुवच । [25]

न नागार्तो न यक्षणां नासुराणा न रक्षसासु ॥

न विद्वान् न सिद्धा जम्भवाणा तेषु च ।

योऽति सोऽसि वमस्तेऽनु मृदि किं करवाणि ते ॥

उक्त एव ह्यविम्वामा बलिना वामनसदा ।

प्रोवाचोपायतपस्य रिमत्पूर्वनिद च ॥ [30]

[D₂ om lines 1-8. — (L. 1) D₂ सैर (for सुरैः) — (L. 2) Dn D₂ अथायमानो, D₂ आचार्य, T₁ G₁ अवाच्य (for अचार्य) T₁ : G₁ M₁ s (Inf) Ins s बृह-
वान् (for "वत्") K₂ 5वापि (for 5वद) — (L. 4) T₁ जगानुरसत्तमम् (for "s") — (L. 5) K₁ B₂ Dn D₂ D₃ : s T₂ M₂ s पालिते, T₁ T₂ G₂ s वारिते (for पालिते) — (L. 7) N₁ B₁ Dn G₁ M₁ s ऋत्विग् (for ऋत्विग्मत्) K₁ विरोधे, V₁ B G₁ M₁ s मन्नाद्यै, D₁ मज्जौ, D₂ मन्त्रे, G₁ पुत्राये (for मन्त्राये) — (L. 8) K₁ D₂ देर (for दैत्य) K₁ G₁ G₁ M₁ s राजानम् (for राजैर्द्वय) — (L. 9) T₂ G₂ स त (for सत्) D₂ (by corr) तश्च (for यज्ञ) — (L. 10) D₂ s Dn T₁ : G₁ s नरभेद (for [अ]नरभेद) — (L. 11) T₁ G₁ स चरत् (for सुका-
दीन्) V₁ ऋत्विग् (for "यज्ञ") N₁ V₁ : B Dn D₂ D₃ विक्रणम् (for "यान्") — (L. 12) K₁ N₁ V₁ : B Dn D₂ D₃ : s निजम्बाह (for [अ]ति) — (L. 13) T₁ M₁ s वारित, T₂ वारित, C₂ s पारित्या (for अमित्या) — (L. 14) D₂ [अ]ति (for [अ]ति) N₂ V₂ : B कारान (for वेर) K₁ D₁ T₁ : G₁ s M₁ s च च (for विद्यु) — (L. 15) T₁ : G₁ s वैदिके स प्रमाये (T₁ G₁ "ने") अ, M₁ s स वैदिके प्रभाये (for "s") — (L. 16) V₂ D₂ सिद्धान् (for

पितामहस्येव पुत्रा यजतः परमेष्ठिनः ॥
 सुरेश्वरस्य शक्रस्य गमस्य वरुणस्य च ।
 विशेषितास्तवया यज्ञा दानवेन्द्र महाबल ॥ [2780]
 यजता वाजिमेषेन क्रतूनां प्रवरेण ह ।
 सर्वपापविनाशाय स्वर्गमार्गप्रदर्शिना ॥
 सर्वकाममयो श्लेष संमतो ब्रह्मवादिनाम् ।
 क्रतूनां प्रवरः श्रीमानश्वमेध इति स्मृतः ॥
 सुवर्णशृङ्गो हि महातुभावो [2785]
 लोकेश्वरो वायुमयो महात्मा ।

स्वर्गेश्वणः काञ्चनगर्भगीरः
 स विश्वयोनिः परमो हि मेध्यः ॥
 आस्थाय वै वाजिनमाश्वमेधिक-
 मिद्धा नरा दुष्कृतमुत्तरन्ति । [2790]
 यमाहुर्द्वै वेदविदो छिन्नेन्द्रा
 वैश्वानरं वाजिनमाश्वमेधिकम् ॥
 यथाश्रमाणां प्रवरो भृहाश्रमो
 यथा नृणां प्रवरा ब्राह्मणाश्च ।
 यथासुराणां प्रवरो भवाग्निह [2795]

-संज्ञानां. Ds त प्रसुम्; T₂ G₁ s M₂ न क्रतुम् (for विप्रतुः) — (L 17) Ds वरि (for ततो). T₁ शिखरन्तर (for शिखरं). N₁ V₁ s B Ds. s G₂ कृताम्; T₁ s G₁ s M₂ s उत; G₂ तवा (for च ताम्). — (L 18) T₂ G₂ प्रशनेन (for अश्वेन). K₁ अश्वेनोपे ब्रह्मसात् (for "). K₁ D₁ M₂ महाविसः; V₂ महात्मा (for महाविसा) — (L 19) T₁ s G₂ s M₂ s शोभेन (for सेतु). N₁ V₁ B₁ s D₁ s वलि (for वली). — (L 20) N₁ V₁ s B Dn Ds D₂ s विरिमतो; G₂ धर्मवद् (for वृद्). — Before line 21, D₂ 129 वृष्टिवाच. — (L 22) K₁ V₁ s B₄ D₁ D₂ G₁ s [पु]नविष; G₂ विधि- (for विष). N₁ V₁ s B D₁ D₂ G₂ s परिश्रानो; T₁ G₂ M₂ s शानाद् (for शानो). D₁ T₁ s G₁ s वृष्टपूर्वां (for 'वो'). B₄ D₁ द्विज; T₁ s G₁ s द्विजाः (for द्विजः). — (L 23) T₂ G₂ स्यात् (for वापे). D₂ वाले दानवतोमेषा (for ") — B₄ om. lines 24-30. — (L 24) K₁ स्यात्; D₂ वृद् (for शिष्ट). — (L 25) G₂ महनाः (for 'व') — (L 26) T₂ G₁ M₂ s दानवाना, G₂ मानवाना (for न मानवाना). V₁ s D₂ मानानां व च यज्ञाणां; D₂ न मानानरयज्ञाणा (for "). K₁ D₁ देवाना (for [अ]मृताणा). V₂ विश्वाचोपरश्रसात् (for "). — After line 27, D₂ 129 : 192A** पदविण्ण हिनाराणा नाशुराणा च कुपविष ।

— Before line 29, D₁ D₂ 129 वैश्वपायन उवाच. — (L 29) V₁ s वैश्वेवो (for उक्त वरं). D₂ उक्तलेन च प्रतिष्ठाया (for "). — (L 30) D₂ नव, D₂ वने, T₂ s G₂ M₂ वाच, G₂ वाचा; G₂ वाचा (for [स]वाच). K₁ तस्मिन् (for शिवनः).]

— K₁ N₁ D₂ s 129 an. addl colophon after line 2778; K₁— D₁ s after line 2776; N₂ Dn after 102** [Mention of the Epic. K₁ D₁ s. — Mention of K₁'s. N₁ D₁ s. — Sub-parvan: K₁ N₁ D₁ s चामनप्रानुवाच; K₂— D₁ D₂ s चामनम्. — Adhyāya K₁ D₁ यज्ञवाटद्वैतम्; D₂ वलिवाचनसंवाटः; D₁

चामनगमनम्. — *Adhy. n.* K₂ 43; D₁ 241; D₂ 246] — Before line 2777, K₁ N₁ s V₁ s B Dn Ds D₂ s s G₁ 129 विष्णुस्वाच; G₂ s चामन. — *Ds om lines 2777-2778.* — (L 2777) K₂ महा- (for बहो). Cal. ed. 5सुरेश्वरस्य (for 'शस्य'). — Before line 2779, K₂— D₁ s s 129 विष्णुस्वाच. — (L 2779) K₂ s N₂ s Dn D₁ s s T₂ G₂ M₂ सुरेश्वरस्य च शक्रस्य (for ") — (L 2780) K₂ N₂ s Dn Ds T₁ s G₁ s— M₂ विशेषितास्तवया यज्ञो; M₂ 'न स्वयं यज्ञो (for ") — (L 2782) K₂ Es T₁ s G₁ s— M₂ s प्रजात्राय (for दिना'). M₁ Bom. Poona ds. G(ed) स्वया स्वर्गी- (for स्वर्गस्यारी). — (L 2783) N₂ B₂ कामप्रदो; D₂ कर्ममयो (for 'काम'). — (L 2784) M₂ परम (for प्रवर). K₁ s B₂ D₂ युक्त; K₁ s N₂ V₁ s Dn Ds D₁ s s— G₁ युति; B₂ स्मृतिः (for स्मृत). — (L 2785) T₂ द्विर्य- (for सुवर्ण). — (L 2786) K₂ लोकेश्वरो, N₁ D₁ s T₁ G₁ s लोहसुरो; B Dn Ds वैशीशुरो; D₂ लोहन्वरो; M₂ s लोकेश्वरो (for लोकेश्वरो). N₂ B Dn Ds D₂ s वायुजवो, V₁ सख्यो (for 'मयो'). Dn महाय- (for महाया). — (L 2787) N₂ सचक्षण; B Dn Ds D₂ G₂ सत्येषण; T₁ G₁ s सर्वे (for 'वर्गो'). Ds चर्षगीर; D₂ गौरवर्ण (for चर्षगीरः). — (L 2789) T₂ s G₂ s M₂ चाप्राय (for चाप्राय). K₁ s N₁ D₁ s s T₁ s M₂ अश्वमेधिकम्. B Dn Ds D₂ G₂ s अश्वमेधम् (for आश्वमेधिकम्). — *Ds om. (hapl.) lines 2790-2792.* — (L 2790) K Ds s T₂ G₂ M₂ s दृष्टा (for दृष्टा). K₂ N₂ T₂ M₂ s दुष्कृतमुत्तरन्ति (K₂ 'न'); K₂ V₂ सितरन्ति (for 'मुत्तरन्ति). — (L 2791) N₁ s V₁ s B Ds G₂ माहुर्द्वय; D₁ यमाहुर्द्वै; T₁ G₂ बहु लेन; T₂ M₂ s माहुर्द्वै; G₂ माहुः परं (for यमाहुर्द्वै) V₂ s T₂ s G₁ s M₂ s नरेन्द्रा, D₂ महन्तो (for 'द्वेन्द्रा). — (L 2794) K₁ D₁ नराणां; D₂ दृष्टाणां (for नृणां). K₁ s N₂ V₁ s B Dn Ds D₂ s— G₂ यथा नराणां (V₁ s च नृणां) प्रवरा द्विजादयः; K₂ यथा च नृणां प्रवराश्च ब्राह्मणा; N₂ T₂

तथा क्रतूनां प्रवरोऽश्वमेधः ॥
 एतच्छ्रुत्वा तु दैत्येन्द्रो वापनेन समीरितम् ।
 मुदा परमया युक्तः प्राह दैत्यपतिर्वलिः ॥
 कस्यासि ब्राह्मणश्रेष्ठ किमिच्छसि ददामि ते ।
 वर वरय भद्र ते यद्येष्टं काममाप्नुहि ॥ [2800]

वामन उवाच ।

न राज्यं न च यानानि न रत्नानि न च स्त्रियः ।
 कामये यदि वुष्टोऽसि धर्मं च यदि ते मतिः ॥
 गुर्वर्थं मे प्रयच्छस्व पदानि त्रीणि दानव ।
 त्वमग्निशरणायायं एष मे परमो वरः ॥

वलिरुवाच ।

त्रिमिं किं तव विभेन्द्र पदैः प्रवदता वरः । [2805]

शत शतराहस्राणा पदाना मार्गता भवान् ॥

शुक उवाच ।

मा ददस्व महानाहो न त वेत्सि महासुर ।

एष मायाप्रतिच्छन्नो भगवान्प्रवरो हरिः ॥
 वामन रूपमास्थाय शक्रप्रियहितेऽप्यसा ।
 त्वां वदन्नयितुमायातो वदरूपधरो विभुः ॥ [2810]
 एवमुक्त्वा स शुक्रेण विर सचिन्त्य वै वलिः ।
 प्रहर्षेण समायुक्तः किमवः पात्रमिष्यते ॥
 गृह्य हस्तैः त्वसभ्रान्तो भृङ्गार वनकामयम् ।

वलिरुवाच ।

विभेन्द्र प्राञ्जुलसिद्धि स्थितोऽसि कमलेक्षण ॥
 प्रतीच्छ देहि किं भूमिं किंमात्रा भो पदत्रयम् । [2815]
 दत्त वः पातय जलं नैव मिथ्या भवेद्गुरु ॥

शुक उवाच ।

भो न देयं कुतो दैत्यं विशातोऽयं यथा ध्रुवम् ।
 कोऽयं विष्णुरहो प्रीतिर्बञ्चितस्तव न चञ्चितः ॥

वलिरुवाच ।

कथं स नाथोऽयं विष्णुर्पदो स्वयमुपस्थितः ।

Ms a यथा वराणा (Ms a वृणा) प्रवरो ब्राह्मणश्च, T₁ G₁ G₂ यथावमनानां प्रवरो ब्राह्मणश्च — (L 2795) D₁ यथावमनानां (for 'सुराणा) V₁ प्रभवो (for 'प्रवो) — After line 2796, G₁ s ins an addl colophon [Sub-parvan वामनप्रादुर्भास — Adhy naras G₁ यथावमनानां प्रवरो वामनेनायाधेऽस्तुति, G₁ वलस्तुति — Adhy no G₁ 317, G₁ 327]

— Before line 2797, K N₁ s V₁ s B D G₁ s ins वैशंपायन उवाच — (L 2797) N₁ Dn वचन (for 'दैत्येन्द्रो) — (L 2798) N₁ T₁ s G₁ M₁ s चतुर्वैत, D₁ सचिन्त्य (for 'संति) B₁ प्राह वैतोचमिर्वलि (for ') — Before line 2799, K₁ s s V₁ s B₁ s D₁ ins वलिरुवाच — (L 2799) B₁ s T₁ s G₁ s ददामि ते, D₁ महासुरे (for 'ददामि ते) — (L 2800) T₁ s G₁ s M₁ s यद्येष्टं तदवामुहि (for ') — D₁ G₁ om the ref K₁ भवान् (for 'वामन) D₁ om line 2801-2806 K₁ s D₁ om lines 2801-2802 — (L 2801) D₁ दानवित् ; D₁ प्रामाणि (for 'यानानि) — (L 2802) N₁ V₁ s मन (for 'सक्ति) — (L 2803) D₁ गुर्वर्थमेव यच्छस्व (for ') — (L 2804) N₁ चारणायायं (for 'त') K₁ s N₁ B₁ D₁ D₁ s s T₁ प्रवरो ; D₁ G₁ प्रथमो (for 'परमो) — After line 2804, Dn ins

193** वामनस्य वचं श्रुत्वा प्राह दैत्यपतिर्वलिः ।

While, D₁ T₁ s G₁ s M₁ s ins after line 2804.

194** एवमुक्त्वा सुरश्रेष्ठ सुरभ्रमेन भारत ।
 वीरभी सुरसवायमुवाचैर उतो वलि ॥
 [(L 2) T₁ s मनमी (for ')]

T₁ s G₁ s M₁ s om the ref — (L 2806) N₁ T₁ s G₁ s -सहस्रं वा (for 'स्राणा) D₁ शत शतं पदानां वा (for ') D₁ वैशंपाये, D₁ पारानां (for ') — N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om (hajl) lines 2807-2822 G₁ om lines 2807-2808 — (L 2808) V₁ एवमायासि प्रच्छन्नो भगवान्विष्णुरागत — (L 2809) D₁ शक प्रति (for 'शक्रप्रिय) G₁ विधीयया (for 'हितेऽप्यया) — (L 2810) B₁ s G₁ s हरिः (for 'विभु) — Before line 2811, D₁ ins वैशंपायन — (L 2811) K₁ सचिन्त्य मुचिरं वलि (for ') — After line 2811, G₁ ins

195** वलिरानवरास्तु भवन्नायं तु वदतु ।

— G₁ om. lines 2812 2822 — (L 2813) K₁ s N₁ s V₁ s B₁ D₁ s गृह्य हस्तेन सभ्रान्तो ; D₁ प्राञ्जुल इत्ये सं (for ') K₁ वनकाययम्, Dn D₁ 'कोजवम्, D₁ 'काटुक्म् (for 'कामयम्) — (L 2814) D₁ प्रसीद (for 'स्थितोऽसि) — (L 2815) K₁ s V₁ s B₁ s D₁ s D₁ s s का मात्रा (for 'किंमात्रा) — (L 2816) V₁ दत्त व पात्रं वजनं (for ') K₁ s D₁ s [अ] वरद (for 'भवेद्) V₁ ध्रुव (for 'गुरु) D₁ न देहाप्याह वै गुरु (for ') — K V₁ s D₁ s om line 2817. — (L 2818)

दास्यामि देवदेवाय यद्यदिच्छत्यं प्रभु ॥ [2820]

को वान्यः पात्रभूतोऽस्माद्विष्णोः परतर भवेत् ।
एवमुक्त्या बलिः शीघ्र पातयामास वै जलम् ॥

Ds प्रीतो (for प्रीतिर्) Ks Ds २ 5H (for स्व) — K V २
B1 २ D (except Ds) om the ref — (L. 2819) Ks
विष्णुर्वै, Ds 5H विष्णुर् (for स्व विष्णुर्) Ks किं स नाय
स्वय विष्णुर् (for ") Ks २ Ds २ यज्ञवा (Ds) वै ऋत्न (for
यज्ञे स्वयम्) — (L. 2820) Vs ददाति (for दास्यामि)
Ks देवोऽप्य (for देवाय) — (L. 2821) Ks २ Ds २ सु,
Ks २ Ns २ Vs २ Dn Ds २ [अ]स्य (for [अ]न्य) Ks २ Ns
Dn Ds २ परतरो (for "रे) — Ds विष्णुर् (for वामन)
— (L. 2823) Ds पादानि त्रीणि रात्रेण (for ") — After
line 2824, Ks Ns २ Vs २ B Dn Ds Ds २ Ts २ 125
Ms २ 125

196**

वैनापायन उवाच ।

हृत्प्रेतह्वचन श्रुत्वा वामनस्य महोत्सव ।
कृष्णापिनोत्तरीय स हृत्वा वैरोचमिच्छता ॥
एवमस्तिवलि दैत्येषो वान्यमुक्त्वाविरुदन ।
ततो वानिसमापूरी भृङ्गार स पराशरव ॥
वामनो ह्यसुरेन्द्रस्य चिकीर्षुं क्वचन महत् ॥ [5]
क्षिप्र प्रसारयामास दैत्यक्षयकर करम् ।
प्राह्युग्धवारि दैत्येभ्यस्तस्मै सुमनसा जलम् ।
दातुकाम क्वरे यावत्तावत् प्रत्ययोपयम् ॥
नस्य तद्वपुःशोभोऽथ कश्चिन्मन्यस्यमिदोत्सव ।
प्रभूतपूर्वं देवार्पं जिदीपौ क्षियमासुरीम् ॥ [10]
इन्द्रित्तजोऽग्रत स्थि-या महादस्त्वप्रवीर्युध ॥
महाद उवाच ।

मा ददस्व जलं हस्ते यदौर्वाननरूपिण ।
स स्वतोऽनं तेन ते पूर्वं निहत् प्रपितामह ॥
विष्णुर्वय महाप्राज्ञत्वा यज्ञात्तुमागतः ॥
बलिर्देवाय ॥
हन्त तस्मै प्रदास्यामि देवायैव प्रतिग्रहम् ॥ [15]
अनुग्रहकरं देवमीदम प्रयात प्रभुम् ॥
यज्ञोऽपि गरीयानं पार्श्वं लक्ष्मणमिहे वषम् ।
भवद्भय चामुरधेह दास्यंश्च दीक्षितेन वै ॥
हृत्पुष्पासुरतपानां मध्ये वैरोचमिच्छता ।
देवाय प्रददौ तस्मै परानि त्रीणि विष्णवे ॥ [20]
महाद उवाच ।

हानवेधर मा दास्यं त्रिपार्श्वं प्रतिग्रहम् ।
नैनं क्षिप्रिन्तु म ये नेरतो भवति क्षि-
रपेणानेन ईरवे-न् सत्यमेतद्वीरिणैः ॥
नारासिंहमन्थं मन्थं तमेव पुनरागतम् ॥
एवमुक्त्वा तत्र महादेवामिनीषता । [25]

वामन उवाच ।

पदानि त्रीणि दैत्येन्द्र पर्याप्तानि ममानघ ।
यन्मया पूर्वमुक्तं हि तत्तथा न तदन्यथा ॥

प्रहादमन्त्रवीदान्यमिदं निर्मलैर्वलित ॥
बलिर्देवाय ।

वेदीति वाचने यो हि प्रयागदानि च योऽभुः ।
उभयोरप्यल्लया वै भागवत् निशते नरम् ॥
प्रतिज्ञाय तु यो विभे न ददाति प्रतिग्रहम् ।
स याति परक पापी मित्रगोत्रमन्वित ॥ [30]
अलक्ष्मीभयोऽपि ददास्यामि यन्पुत्राम् ।
प्रतिग्रहीता चाप्यन्य कश्चिदस्माद्ग्रीयोऽथ वै ॥
नाथिनो विधात यस्मात्प्रदासि यन्पुत्राम् ।
हृदयस्य च मे तृष्टि परा भवति दातव्य ॥
इहा वामनरूपेण याचत द्विष्युवयम् । [35]
एव तस्मात्प्रदास्यामि न स्वात्मानि विचारित ॥
भूयश्च प्राक्षीदन् वामन यद्वह्निगन् ॥
स्वल्पे स्वल्पमेतं किं ते परैर्निमित्तपुण्यम् ।
हृत्वा ददामि ते त्रिषु पृथिवीं सारासर्वताम् ॥
वामन उवाच ।
य पृथ्वीं कामये हृत्प्राप्तो मंशुलोऽस्मि वरैश्चिभि ॥ [40]
एव एव दधिपो मे यतो दातव्यमगत ॥

[Ks Ds om lines 1-4 — (L. 1) B1 महात्मा (for
महीजस) — (L. 3) Ts त्रेयोऽं (for "ने) Vs वाचम्
(for वाचयम्) — (L. 4) B1 हृत्वा (for लब्धे) Ds हनन्
यत् (for पराशरम्) — (L. 6) Gs दैत्यव शरणात्कम् (for
") — (L. 7) Ts २ Gs २ Ms २ हस्तासोमनस उचम् (for
") — (L. 8) Vs सावत् दैत्युपगम् (for ") — (L. 9)
Vs राजानमन्त्रवीदान्यम् (for ") Ts २ Gs २ Ms २ क्षयि
न्यम् (for "सव) Ds महोत्सव (for [अ]मिनेत्त) Dn
दधिन्य च महत्मा (for ") — Ks Ds om lines 9-10
— (L. 10) Ns २ Vs २ Hs Ds देवाः (for "वै) Vs जिदीपुं,
Dss क्षिप्रो, Ts Gs जिदीपुं, Ts विष्णो (for "विष्णो)
— (L. 11) Ns B1 २ Ds महाप्रा, C २ श्री स्थुता (for
सप्त भिन्ना) Ks Ds सुहृद्भै, Ns B1 २ Ds प्रणयः (for
"रतु) Gs २ [अ]मन्त्रवीर् (for [अ]मन्त्रवीर्) — Ks Vs २
Ds Ts २ Gs २ Ms २ om the ref. Ks Ds om line 13
— (L. 13) Ts २ Gs Ms २ om, Gs २ २ (for "ने) — (L.
14) Ns B1 २ Dss Dss Ds Ts २ Gs २ २ एव (for एव)
Ks Ds उचम् (for "वत्) — (L. 15) Ns Vs B1 २ Dss
प्रदास्यामि (for "दि) Vs वयं मन्थे प्रणासन् (for ") Vs
om line 15 — (L. 17) Ks Ds एते (for "एते)
Ts Gs २ २ एव (for "एव) — (L. 18) Ks Ds विष्णु
(for वाचम्) Vs २ २ Ms २ २ (for "वत्) — Gs
om. line 19 — (L. 19) B1 एतन्म (for "एतन्म)

वेशंपायन उवाच ।

तथास्त्रिंशति वलि प्रोच्य स्पर्शयामास दानवः । [2825]

पदानि त्रीणि देवाय विष्णवेऽमिततेजसे ॥

तोये हु पतिते हस्ते वामनोऽभूदयामन ।

सर्वदेवमयं रूप दर्शयामास वै प्रभुः ॥

भू पादौ द्यौः शिरश्चास्य चन्द्रादित्यौ च चक्षुषी ।

पादाहुत्यः पिशाचाश्च हस्ताहुत्यश्च गुह्यकाः ॥ [2830]

विधेदेवाश्च जानुस्या जङ्घे साध्याः मुतेत्तमाः ।

यश्चा मरेपु सभूता लेपाश्चाप्सरसस्तथा ॥

दृष्टिर्धिष्ण्यानि विपुलाः वेशाः सूर्याश्वस्तथा ।

तारका लोमकूपानि लोमानि च महर्षयः ॥

वाह्यो विदिशाश्चास्य दिशः श्रोत्रं तथैव च । [2835]

— (L 20) Gs : तम्भे देवाय दास्यामि (for °) — (L 22) V : T : s G : s : (इत् (for विभ) B : नैव विमरहं मन्ये (for °) — (L 23) T : s M : s : दैवेद्य (for 'न्द्र) . — (L 24) V : D : इत् (for अहं) N : इतो येन रितामह (for °) — After line 24, N : s 12*

196A** इत्यर्धं तनु सिंहस्य नरस्यैव पर तथा ।
देवार्थमनिष्पन्न सर्वभूतसुखाय ॥
देवना कायसिद्धयर्थं नानांशे दिशम् पुन ।
करोमि इदं नेत्र(?)दुष्टाना पापनशिकारम् ॥
एव एव भक्तौ देव कार्यायं बहूनां गतः ।
आपो भू म साधवणा देवा उयोनिर्गणददव ॥
वाच अनेनैन्द्रोभूरा वीर्यादय ॥
यन्मभूता मर्ते ने स एव पुनरागत ॥
आमानं वटमारुधाय कथाय ता सुरेश्वर ।
न देवं हि न देव हि इति मे निश्चिन्ता मति ॥

— (L 25) K : D : भागवेण (for प्रहणेन) — (L 26) K : D : भार्गवम् (for प्रहानम्) T : G : s रलि (for इत्) — (L 27) G : दावितो (for दावितो) K : D : सार , V : सार (for सार) — (L 28) T : G : नहरादपल्लव्या वै , G : अहस्या वाचिदुधैव (for °) G : भावरा (for भागस्त) — T : s G : M : s : om line 30 — (L 31) B : अहस्या (for 'हयो) T : G : s M : s : अरुहे दधि T : अरुहे दधा , G : दधामरुहे (for ददायस्यै) — (L 32) K : D : [अ]य (for [अ]-य) T : s : C : s M : s : डिजादयो , G : द्विजेचम (for द्विजेषु वै) — (L 33) D : चारुम् , G (ed) तस्मात् (for व) T : G : s M : s : तेन दधि (for तद्दामि) — After line 33 N : s 12*

196B** स कथं वाचते मा तु वदुभूना हरि स्वयम् ।
पदानि त्रीणि देवेन्द्र वषादे तत पुन ॥
न विचिन्ते मुञ्जं ताग येन स दृष्टिमागत ।
दं धारणं च मनसा योगिनो त्रिवये शिवता ।
महारेवो भवस्यै य न परयति चक्षुषा ॥
मिथमेव विना ताव भयसा का भजता मयि ।
रहेनो वरं लो भूत मल पर चरोमि विम् ॥
— (L 34) K : D : भागव (for दानव) — (L 36) T : G : स्थानसिम् (for साधयन्) — After line 36, T : s G : s : M : s : 12*

196C** तत शुक्रो महातेजान निवधार महावल्गिम् ।
कर्तव्यं नेतदिल्लेव मायेवं प्रापिकी नृप ॥
नर्त्तनानवधारस्तु अवगण च तद्वच ।
[(L 1) G : तनुवाच (for निवधार)]

— (L 37) T : s G : M : s : एवं (for एत्) D : D : M : s : विव , T : G : s : वर (for वट्ट) — (L 38) K : D : अनुकामात् , V : s B : D : D : T : s G : M : s : एतम् , D : स्रुदे (for 'चमम्) — (L 39) V : सृष्टिर्धी (for वे विव) K : D : समाराणाम् , T : G : s : M : s : 'रावरात् (for 'दुर्गाम्) — (L 40) K : N : s : D : D : G : काहुदे (for वामदे) G : सृष्टिभ्या काङ्गनाङ्गनाम् (for °) — (L 41) G : M : s : रचिनो (for 'सो) K : D : एव एव रचिष्यामि , V : एनयेव रचिष्यामि , T : G : स एतम् परं मर्षं , G : एव मे रचिनोऽपीमर्थ (for °) T : G : त्वसो (for वरो) — After line 41, D : s 12* an add. colophon, mentioning sub-parvan as वामनपारुषोम्]

— N : T : s G : s M : s : om the ref. — (L 2825) M : s : वच (for वलि) B : मन्त्रयामास (for स्पदं) — After line 2825, N : s 12*

197** कथयाम्यश्वत्थामास तुजेन हृदयेन च (?) ।
— (L 2826) D : देवामि (for देवाय) K : s : वामनाय (hypermetric) (for विष्णवे) N : विष्णवे ह्यश्वत्थामिने , T : G : दे दिविजेधर (for °) — After line 2826, D : T : s G : s : M : s : 12*

198** एदौ च सोदकं देवो वामनाय जगत्पति ।
असहस्रतिरिषोऽपि शुक्रेण प्रमुमन्त्रिण ॥
[(L 2) G : शिव (for प्रभु) D : जानिते (for भाषिणा)]
— (L 2897) T : s M : s : पाणौ (for हस्ते) T : G : सोये तु पाणौ पतिते (for °) K : N : D : M : s : वामनो भूतभावव (for °) — (L 2829) D : s : पादौ च शिरसश्चास्य (for °) N : T : G : s : M : s : चन्द्रसूर्यौ (for चन्द्रादित्यौ) — (L 2830) K : s : V : s : पादाहुत्य (for पादा) G : काराहुत्यस्य (for हस्त) V : s : (margin as above) निरुद्धः (for शुक्रता) — (L 2831) D : s : मेदे च (for नलेपु) B : D : स्युता (for तथा) — (L 2833) K : V : B : D : D : G : s : विपुलौ विपुला इष्टि , K : s : तदा ह्यश्वाश्च विपुला ; K : s : दृष्टिविपुलो

अश्विनौ श्रवणौ चास्य नासा वायुर्महाबलः ॥
 प्रसादश्चन्द्रमाश्रैव मनो धर्मस्तथैव च ।
 सत्यभस्यामवद्वानी जिह्वा देवी मरुस्ती ॥
 प्रीवादितिमहादेवी तालुः सूर्यश्च दीमिमान् ।
 इारं स्वर्गस्य नामिधै मिनस्त्वष्टा च वे ध्रुवी ॥ [2840]
 सुतं वैश्वानरश्चास्य वृषणौ तु प्रजापतिः ।
 इदस्य भगवान्ब्रह्मा पुस्वं वै कद्रयो मुनिः ॥
 पृष्ठेऽस्य वसवो देवा मरुतः सर्वसधिपु ।
 सर्वच्छन्दसि दशना ज्योतीषि विमला प्रभाः ॥
 उरो रुद्रो महादेवो धैर्यं चास्य महार्णवः । [2845]
 उदरं चास्य गन्धर्वा भुजागाश्च महाबलाः ॥

रक्ष्मीर्मिधा धृतिः कान्तिः सर्वविराशश्च वै कटिः ।
 छलाटमस्य परम सस्थान परमात्मनः ॥
 सर्वज्योतीषि यानीह तपः शक्रस्तु देवराट् ।
 तस्य देवाधिदेवस्य तेजश्चासीन्महात्मनः ॥ [2850]
 सनौ कक्षी च वेदाश्च ओष्ठौ चास्य भलाः सितः ।
 इष्टयः पशुबन्धाश्च द्विजानां खेदिवानि च ॥
 तस्य देवमय रूपं दृष्ट्वा विष्णोर्महासुराः ।
 अभिसर्पन्ति सन्नुद्धाः पतंगा इव पावकम् ॥
 Colophon
 श्यु नामानि सर्वेषां ह्याण्यभिजानानि च । [2855]
 आयुधानि च मुख्यानि दानयानां महात्मनाम् ॥

विपुला ; D₁ तद्विद्विष्टिः सुविपुला, D₂ पठि विपुला विपुला,
 D₃ ददिरिष्टा हि विपुला, D₄ विपुलो ददिविपुला, G₁ द्रष्टु
 दुषिण्या विपुला (sic) (for *) K₁ D₂ केदाश्च वसव
 सभा (for *) — (L 2835) N₁ V₂ B D₃ T₁ s G₁ s-s
 M₂ s श्रोत्रे (for श्रोत्र) — (I 2835) K₁ N₁ V₁ s B₁
 M₁ s श्रवणे (for श्रो) T₁ s G₁ s ; महात्मन (for बल)
 — (I 2838) T₁ G₁ साम चास्य (for सत्यमस्य) — (L
 2840) K₂ इतरसोश्च वाभिश्च (for *) — (L 2842) K₂
 शमी (for प्रभा) D₂ D₃ T₁ s G₁ s-s M₂ s काश्यपो,
 Bom Poona eds G(ed) विष्टतो (for कद्रयो) — (L
 2843) T₁ Bom Poona eds G(ed) पाद (for सर्व)
 — (L 2844) T₁ G₁ तेजासि (for च्छन्दसि) B D₃
 T₂ M₂ s विपुला (for विमला) T₁ नक्षत्राणि च वै प्रजा
 (for *) — (L 2845) N₁ D₁ D₂ D₃ D₄ T₂ G₁ s
 M₁ s इरु, V₂ उरो D₂ श्रोत्रे (for उरो) K₁ शर्व (for
 चैर्य) G₁ महाबल (for जैय) — (L 2846) N₁ D₂ T₁
 T₂ G₁ s s M₁ s उदरे (for र) — (L 2847) K₂ D₃
 V₂ शान्ति, G₁ s कीर्ति (for कान्ति) D₃ हनु (for
 कटि) — (L 2848) N₁ s B D₃ T₁ s G₁ s-s M₂ s
 परशार्धः V₁ s D₂ स्वर्पानं, D₂ D₃ G₁ स्यात च (for
 सस्थानं) K₂ सुप्रस्थान महात्मन (for *) — (L 2849)
 K₁ V₁ s D₂ s जनीहि, T₁ तपस, T₂ च तपः, G₂ s तपन
 (for यानीह) D₂ जीव, T₂ शक्र (for तप) D₂ तया
 शक्रस्य वेदराट्, T₁ G₁ दाक्षः शुक्रश्च देवराट्, G₁ सर्वे शक्रादि-
 देवता (for *) — (L 2850) D₂ तस्य देवस्य तेजश्च (for *)
 N₁ B D₃ D₄ तेनो द्याहुरः, N₂ V₁ s तेनो द्यामीव, D₂ श्वासी-
 चीव, G₁ s तेजोऽप्याहुरः (for तेजश्रामीव) T₁ s G₁ s M₂ s
 तेनो द्याः G₁ जोऽप्याः (for यानीषिणः) — (L 2851)
 K₁ s D₂ V₁ s वसवराट्, D₂ G₂ देवाश्च, T₂ M₁ s देवस्य
 (for वेदाश्च) T₁ G₁ शमी कुक्षिश्च देवस्य (for *) K₂

रुद्रौ, V₁ s शारो, D₂ D₃ s श्रुतौ (for श्रोतौ) B₁ s
 D₂ D₃ G₁ s M₁ s म (D₂ G₁ सु प्रसाधता, (for मस्त-
 सितता) — (L 2852) K₁ वन्यराट् (for वन्यराट्) N₁
 पशुचेष्टा द्विजा विदु (for *) — (L 2853) D₂ सर्वे (for
 देव) T₁ G₁ विष्णु (for विष्णोर्) — (L 2854) N₁ V₂
 D₂ T₁ शयसर्पन्त संनुद्धाः B₁ s D₂ D₃ s G₁ s उपा (D₂
 शुभा श्रवन्तं ल', T₁ G₁ s M₂ s शक्तिरेतु (G₁ जग्यु-
 सु (M₁ स श' (for *) D₂ पावके (for 'कम्).

COLOPHON om in K₁ s D₁ s — Mention of the
 Epic D₂ D₃ D₄ — Mention of Khula N₁ V₁ s
 B D₂ D₃ D₄ — Sub-parson K₂ s N₁ V₁ s B D₂
 D₃ D₄ वाननम्, N₁ D₁ s T₁ s G₁ s M₂ s वाननमादुर्भाव-
 — Adhy name V₂ विसरूपदर्शनम्, B₁ s D₂ G₁ विष्टरु-
 पकाशनम्, D₂ विष्टप्रवादानम् — Adhy no K₂ 44;
 V₁ 340, V₂ 256; B₁ 258, D₂ 256, D₃ 255; D₁
 32, D₂ 269, T₂ 325, G₁ 350, G₂ 328, G₃ 326; G₄
 327, M₂ s 37

Before line 2855, D₂ T₁ s G₁ s-s M₂ s ind.

199**

वैशंपायन ।

एतस्मिन्नुदरे देव जन्मभाग जनार्दनम् ।
 कद्रयो जनलाक्या दृष्ट्वा देव तयाविषम् ।
 अस्तुवन्मतिनप्राप्तो सनकाया मुचीभरा ॥
 जय देव जगन्नाथ भूतभावन मानव ।
 जय विश्व प्रभो तिम्रो जय नामन माधव ॥ [6]
 नम सहस्रान्तमे देवदेव जगत्पते ।
 जगत्सुख हरे तिम्रो जगन्नेय जगत्पते ॥
 तथा स भूमाधिपमादिदेव
 जगन्निर्धं सच्छस्य जन्तो ।
 परावर्यं परमं वरेण्यं

[10]

विप्रचित्ति शिविः शङ्करय शङ्कुस्तथैव च ।
अयःशिरा अश्वशिरा ह्यमीरश्च वीर्यवान् ॥
वेगवान्कैतुयानुमः सोमन्व्यमो महासुर ।

पुष्करः पुष्कलश्रेय साश्वोऽश्वपतिरेव च ॥ [2860]
प्रहादोऽश्वशिराः कुम्भः सहादो गगनप्रियः ।
अनुहादो हरिहरो वराहः सहरोऽरुजः ।

नमो नमः सत्यजगत्पते ते ॥
विश्वस्य धातारमणीयसामर्णु
वेदान्तवेद्य परमामन्त्रित ।
तमादिदेव वरद वरेष्यं
नता स्म ज जगता पतिमादिभूयम् [15]

नमो नमो जगन्नाथ विष्णो देव जगत्पते ।
त्वामेव विविधा वेदा वदन्ति ब्रह्म शाश्वतम् ॥
जय देव हरे कृष्ण जय वामन पावन ।
स्वयंभु सज्जलं लीक पश्यामो जगतीपते ॥
सर्वतर्मनसर्वभूतेश ब्रह्मस्तेऽस्तु जनार्दन । [20]
इति स्तुतौ जगन्नाथो ब्यन्मभन जगत्पति ।

समक्ष सर्वभूताना यावद्ब्रह्माण्डसस्थित ॥
दक्षिणोऽप्यल देवस्य पादपद्मदल प्रसुम् ।
ब्रह्मलोक समायाति ब्रह्मणा तत्र पूजित ॥
इतरश्च महापादः पद्मकिञ्चल्कसनिभ । [25]
रमातलगनस्याथ दोषस्त्योपति सस्थित ।
तत्र नागा परिवृता समानुजो पद महत् ॥
एव विजृम्भतस्तस्य बाहवो विविधामवन् ।

सहस्रबाहवो विष्णो पूर्वा दिशमुपायवु ।
दाम्या सहस्रमन्थे तु वारुणी च तथापरे । [30]
कीर्वाभिरं परं विष्णो सहस्र बाहवोऽभवन् ॥
ब्रह्मरा च सहस्राणि बाहुनां यानि चक्रिण ॥
केचिच्छुभ्र समादसु केचिच्छुभ्रं विचिक्षिपु ।
अन्ये स्रग्नास्तमाचक्रुपरं शक्तितोमराज् ॥
अन्ये परिषक्ता स्फुरिते पातितोऽभवन् । [35]
बहूनि मुचदृश्यास्तमीमरूपाणि सततम् ।
एव विचित्ररूपोऽसौ ब्यन्मभन जगत्पति ॥

Colophon

वैशपायन ।

एतन्मिच्छन्ते मुञ्जा दानवा राक्षसोधिनि ।
अभियपनुजंगघ्राथे जुम्भमाशमिन्नस्त ॥

[(L 2) G₁ तथागतम् (for 'दिपम्') — M₁ om line 6
— (L 7) T₁ G₁ तथाजय (for 'जय') (L 9) D₁ T₁ G₁
M₁ अज (for 'जगत्') — (L 10) T₁ G₁ M₁ स वर* (for
परम्) — D₁ T₁ जगपते पते, G₁ सत्पते (for सत्यजगपते
ते) — (L 13) D₁ T₁ G₁ कपरो वामनन्ति, T₁ G₁
M₁ स कृपय* पन्मा* (for परमा*) — (I 15) आन (for
आणि) — For line 15 D₁ subst

199A** नता स ह भूयिष्यामिभूयम् ।
— (L 16) D₁ मन्ततेऽस्तु जनार्दन (for^s) — (L 17)

D₁ सर्वगम्, T₁ G₁ M₁ गम्दताम्, M₁ सन्दिदम् (for
शाश्व*) — After line 17, D₁ ins

199B** इति स्तुतो जगन्नाथो ब्यन्मभन जगत्पति ।
— (L 18) D₁ समक्ष सर्वभूताना (for^s) — After line

18*, T₁ G₁ s s M₁ s ins
199C** जय भावन वामन ।

स्वयंभु सरुलं लोक परवामो जगतीपते ॥
सर्वं सर्वभूतेश नमस्तस्मैतु जनार्दन ।
इति स्तुतौ जगन्नाथो ब्यन्मभन जगत्पति ।
समर्ज सर्वभूतानो

[T₁ G₁ s M₁ om line 2]

— (L 22) T₁ G₁ नव (for वावद्) D₁ T₁ G₁ संदिधति,
T₁ M₁ om (for 'त') — (L 23) D₁ T₁ M₁ पाद पद्मदल
प्रभ (for^s) — (L 24) M₁ सत्कन (for पूजित) — (L
25) D₁ T₁ G₁ M₁ महाभाग (for 'पाद') D₁ T₁ सत्यज
(for सत्यज) — (L 27) T₁ s G₁ s s M₁ पर (for
पते) — (L 28) D₁ विवृता (for विविधा) — (L 29)
D₁ सहस्र (for 'स') D₁ G₁ पूर्वसं शिथि चायवु, T₁ पूर्वसं
दिशमायवु (for^s) — (L 31) T₁ G₁ s s गमन् (for
ऽभवन्) — (L 32) G₁ अन्नराणि (for 'रा च') — (L
33) D₁ उपायवु (for समा*) D₁ शक्तिणि (for शक्ति वि.)
— (L 35) D₁ अन्ये परिषक्ताः स्फुर (for^s) T₁ G₁
M₁ स वसु (for ऽभवन्) — (L 36) T₁ G₁ एव नता
(for बहूनि द्व) G₁ सत्स मुचदृश्यासु (for^s) G₁ एक
(for भीम) — Colophon — Mention of Kṛṣṇa De
Sub-parcan T₁ s G₁ s M₁ s वामनप्रादुर्भाव — Adhy
nams De वामनावतार, G₁ वामनस्तुति — Adhy no s
T₁ 326, T₁ 300, G₁ 321, G₁ 329, G₁ 327 G₁ 328,
M₁ s 38]

T₁ G₁ s M₁ s om the ref — (L 2855) N₁ भीमादि
(for ना*) N₁ V₁ B₁ s D₁ T₁ s G₁ s M₁ [सो]भरणादि
(for [स]भिन्रतादि) N₁ वैशपायनाभरणानि च (for^s) — (L
2856) T₁ G₁ s M₁ s बायुपाणि (for बायुपाणि च)
V₁ द्विपाणि (for सुवपाणि) D₁ बायुपाणि च बद्धपाणि
(for^s) — (L 2857) K₁ उपशङ्कुम् (for बय श*)
— D₁ om. (hapl.) lines 2858* 2860* — (L 2858)
V₁ बयुजित (for बय*) — (L 2859) K₁ शीर्षवाद् D₁
सुरी (for पैमावद्) D₁ सयवाकैजुमासु (for^s) T₁ s
G₁ s साय; M₁ s सोम (for सोम) D₁ सायप्रमी महन्
सुरी (for^s) — (L 2860) D₁ पश्य (for पुष्कलश्च)
— K₁ D₁ सायस्तु (for सापोऽच) — (L 2861) D₁

धृपवर्षा विरुपाक्षो अतिचन्द्रः सुलोचनः ।
 निष्प्रभः सुप्रभः श्रीमात्तथैव च निरुद्धः ॥
 एकचक्रो महाचक्रो द्विचक्रः कालसनिभः । [2865]
 शरभः शालभश्चैव कुणपः कुल्पः क्रयः ॥
 बृहत्कीर्तिर्महागर्भः शङ्कुकर्णो महाध्वनिः ।
 दीर्घनिहोऽकन्दनो मृदुवाहुरुदुप्रियः ॥
 वायुर्गविष्ठो नमुचिः शम्बरो विश्वरो महान् ।
 चन्द्रहन्ता क्रोधहन्ता क्रोधवर्धन एव च ॥ [2870]
 कालकः कालकाक्षश्च वृजः श्रोथो विमोक्षणः ।
 गविष्ठश्च हविष्ठश्च प्रलम्बो नरकं पृथुः ॥

चन्द्रतापनवातापी केतुमान्नलदूर्पिनः ।
 अशिलोमा पुलोमा च बाष्कल प्रमदो मदः ॥
 शुगालनदनश्चैव करालः केशिरेव च । [2875]
 एकाक्षश्च वराहश्च तुहुण्डः स्मलः स्युः ॥
 एते चान्ये च बहवः क्रममाण त्रिक्रमम् ।
 अतश्चुर्महात्मानं विष्णु दैत्यगणास्तदा ॥
 पाशोद्यतकराः केऽपि व्यादितास्याः खरसनाः ।
 श्रुतभीचक्रहस्ताश्च यक्षहस्तास्वधापरे ॥ [2880]
 रत्नपट्टिशाहस्ताश्च परश्वधराः परे ।
 शशमुद्गरहस्ताश्च तथा परिचपाणयः ॥

बाहु (for युष्म) D₁ महारो विद्वदस्त्रया (for ⁶) — (L 2862) T₁ G₁ ३ भारभरौ (for हरिहरौ) D₂ तथा हरिहरौ देवौ (for ⁶) T₁ G₁ ३ सर्वतो, G₂ M₂ ४ सहतो (for 'रो') N₂ हर (for अह्न) T₁ G₁ प्रहव सहसोऽह्न (for ⁶) — (L 2863) G₂ निशन्दश्च (for अतिचन्द्र) N₁ B₁ ३ D₂ मुनी मृदुश्रमदलोचन, T₁ G₁ नीरुद्रश्च प्रतापवार, T₁ G₁ M₂ ४ निशन्दश्चन्द्रतापन (for ⁶) — (L 2864) D₂ श्रीप्रभ, T₂ G₁ संप्रभ, G₂ ३ M₂ ह (for श्री) D₂ धीमात् (for श्री) K₂ निष्प्रभो निष्कल श्रीमात्, D₂ श्रीमात्प्रियतथैव (for ⁶) N₂ मृदुवाहो (for सधैव च) G₂ M₂ निरुद्धक (for 'दर') K₂ D₂ लज्जेव च निरुद्ध (for ⁶) — (L 2865) T₁ एक चक्रो (for 'चक्रो') N₁ ३ V₁ B Dn D₂ G₂ ३ M₂ पृथुचक्रो महावज्रो (for ⁶) N₂ V₁ B Dn D₂ G₂ ३ द्विवज्र (for द्विचक्र) N₂ द्विवज्रो कलसनिभ, T₁ द्विवज्रो नलसंभव, T₂ G₂ विचक्रो नलसंभव, G₂ ३ M₂ ४ विचक्रो नलसंविग (M₂ 'भव') G₂ विष्णुदशैकमर्कतृत् (for ⁶) — After line 2865, T₁ ३ G₁ ३ ३ M₂ ३ 123

200** पृथुचक्रो महावज्रो विष्णुनिहोप्रकर्महृत् ।

[M₂ विष्णुदशैकमर्कतृत् (for ⁶)]

— (L 2866) K₂ N₂ V₂ B₂ Dn₂ D₂ G₂ ३ सुवध, K₂ V₂ कषय (for वृत्तय) K₂ D₂ वृत्तय वृत्तय कषय, N₂ Dn₂ कुणय (Dn₂ 'पाण' कुणय क्रय, B₂ ३ D₂ T₂ ३ G₁ ३ M₂ ४ कुणय काषय कषय (M₂ ४ 'यक्षया'), D₂ कुणय कुणय कुणय (for ⁶) — (L 2867) G₁ वृद्धकीर्ण (for वृद्धरी) K₁ D₁ ३ महागर्भ, N₁ B D₁ G₁ ३ 'पिह', T₁ G₁ M₂ 'कीर्ति', G₂ 'बाहु' (for 'वर्ष') T₁ G₁ महाध्वनि (for 'वनि') — (L 2868) K₁ 'जहो' (for विष्ठो) N₁ B₁ ३ D₁ T₁ G₁ ३ ३ M₂ ४ संतनयो, T₁ [एकमयनो (for अकन्दनो) K₂ मृदुवाहन्यो, V₂ 'रयो', B D₂ D₂ 'चापी', D₁ 'वायो', D₂ T₂ G₂ ३ 'वारो', M₂ ४ 'पापो (for 'बाहु') — (L 2869) D₁ ३ गविष्ठो (for 'व') K₂ गवित्तिवज्रो ममुचि (for ⁶) K₂

वैश्वरो, D₂ विष्टो (for विश्वरो) N₂ वृद्ध (for महान्) — (L 2870) B₂ चक्रहन्ता, D₂ चण्ड (for चन्द्र) , — (L 2871) T₁ G₁ कलद (for कालक) M₂ ४ 'काल-कक्षर (for 'काक्षर') K₂ क्रोधी, T₂ G₂ ३ M₂ ४ क्रोध (for क्रोधो) N₁ विमोचन (for विमोक्षण) D₂ वृद्धकी-र्यविमोक्षण (for ⁶) — (L 2872) B₂ गरिष्ठ (for गरि') D₂ गरिष्ठ, D₂ हवि', T₂ G₂ M₂ बहि' (for हवि') N₂ V₂ ३ गरिष्ठश्च वरिष्ठ (for ⁶), K₂ मसु (for पृथु) D₂ नरकं सुमन पृथु (for ⁶) — (L 2873) V₁ B₁ ३ D₁ T₁ ३ G₁ ३ M₂ ४ इन्द्र (for चन्द्र) K₂ D₂ प्रतापो, K₂ D₂ प्रताप (for तापन) D₂ क्रतुमाद (for के') G₂ वृ (for वल) — (L 2874) T₁ G₁ प्रलोमा (for पु') T₂ G₂ दम (for मद्) K₂ बाष्कलश्च महोर (for ⁶) — (L 2875) N₂ B D₂ G₂ रत्नपट्टि-काल-वन्द (for ⁶) D₂ कलश (for काल) — (L 2876) K₂ ३ N₂ ३ V₂ D₂ D₂ ३ ३ T₂ ३ G₂ ३ [एव राहुत्, K₂ V₁ B₂ ३ Dn₂ D₂ G₂ ३ ३ M₂ ४ [एव] (De G₂ 'राहुत्') (for वराहत्) K₂ रणक, K₂ तुहुण्ड (for तुहुण्ड) D₂ स्मन, G₂ खव (for स्युः) K₁ तुमल शुगल मर, V₂ तुर्ग-वदश्च सर स्युः, D₂ मुद्गर लमल स्युः, G₁ विष्णु-चक्रमर चय (for ⁶) — (L 2877) T₁ G₁ M₂ त्रिनि क्ति, T₂ M₂ त्रिनिवर्त (for 'चक्रम्') G₂ ३ क्रममाणदिनि कर्मे (for ⁶) — (L 2878) Dn₂ विश्व (for विष्णु) N₂ विष्णु दैत्यगणादिता, T₁ G₁ विष्णु देवता जनादनन्व, T₂ G₂ ३ M₂ ४ विष्णु दैत्यगणादीन् (for ⁶) — (L 2879) K₂ N₂ B₂ Dn D₂ T₂ प्रलोचय, D₂ शशो, G₂ पाशोद्यत (for 'वल') . — (L 2880) N₂ चन्द्र (for 'चक्र') G₁ T₂ G₂ om. (hapl) line 2880⁶-2881⁶ N₂ परश्वधरा परे, N₂ B₂ T₂ G₂ ३ ३ M₂ ४ महाकाया महापला (for ⁶) — (L 2881) N₂ T₂ G₂ ३ ३ शूलोद्गारहस्ताश्च, B₂ ३ नागपदं गयो धोर (for ⁶) G₂ तथा (for ⁶) N₂ निन्दियाउपराजया, D₂

महाशनिव्यमकरा शूलहस्ता महानलाः ।
 महावृक्षोयतकरास्तथैव च धनुर्धराः ॥
 गदाभुगुण्डिहस्ताश्च वज्रहस्तास्तथापरे । [2885]
 असिक्म्पनहस्ताश्च दानवा युद्धदुर्मदाः ।
 नानाप्रहरणा घोरा नानावेषा महानलाः ॥
 कूर्मबहुकुटवक्राश्च हस्तिवक्रास्तथापरे ।
 खरोष्ट्रवदनाश्चैव वराहवदनास्तथा ॥
 भीमा मकरवक्राश्च शिशुमारमुखास्तथा । [2890]
 मार्जारश्लोकवक्राश्च दीर्घवक्राश्च दानवाः ॥

गरुडाननाः खड्गमुखा मयूरवदनास्तथा ।
 अश्वरुक्त्रा वधुवक्रा घोरा मृगमुखास्तथा ॥
 उष्ट्रशल्पकवक्राश्च भोजिवक्राश्च दानवाः ।
 नकुलप्रवेगवक्राश्च पारावतमुखास्तथा ॥ [2895]
 चक्रानामुखाश्चैव गोधापवक्रास्तथापरे ।
 तथा मृगाननाः शूरा गोजाविमहिषाननाः ॥
 कुरुलासमुखाश्चैव व्याघ्ररुक्त्रास्तथापरे ।
 ऋक्षशार्दूलवक्राश्च सिंहवक्रास्तथापरे ॥
 गजेन्द्रचर्मवसनास्तथा कृष्णाजिनाम्बराः । [2900]

तथा वरीयवाच (for *) — *De om line 2892* — (L 2882) *Ń* 1; *M* 1; *s* हस्त (for तथा) *K* *Ń* 2; *V* 1; *B* *D* 1-4 *s* वाच (for -वाणय) — *G* 1 om line 2883 — (L 2883) *Ń* 2; *V* 1; *B* *D* 2; *T* 1; *G* 1; *M* 2; महाशिला, *G* 1 बला (for 'शनि') *Ń* 1 व्याघ्रशीरोयतकरा, *V* 1 महाशिलव्यल (for *) *K* 2; *D* 3; मोक्षला सु, *K* 2; *Ń* 2; *B* 1; *D* 3; *D* 2; मोक्षालसु (*B* 'सा') *D* 2 शूलहस्ता, *T* 1; *G* 1; *M* 2; शूराहस्ता (for शूलहस्ता) *V* 1; मोक्षालसु महासुरा (for *) — After line 2883, *V* 1 *ms*

201** महासुरहरताश्च गदाहस्तास्तथापरे ।

— *V* 2 om lines 2884-2885 *Ń* 1 om lines 2884-2885
 — *Ń* 2; *V* 1; *B* *D* 2; *T* 1; *G* 1-4; *M* 2; *ms* after line 2884 *Ń* 1; *D* 2; *D* 2 after line 2885

202** महापट्टिवाहकाश्च तथा सुमलपाणय ।

[*D* 2 रुद्र (for महा) *D* 2 वरिष (for सुसु)]

— (L 2885) *Ń* 2 चक्र, *T* 1 *G* 2 मुखा (for वरा) — *Ń* 1 om lines 2886 2891 *D* 1 om lines 2886-2888 — (L 2886) *D* 2-कामुक, *D* 2-पद्म, *T* 2; *G* 1; *M* 2; कर्षण (for कर्मण) *T* 1; *G* 1; *M* 2; उष्ट्रहस्ताश्च दानवा (for *) — (L 2887) *T* 1; *G* 2 नानाबाहु (*G* 'ण') प्रहरणा (for *) *T* 1; *G* 1-वेष्टा (for वेष्टा) — (L 2888) *D* 2-कुकर (for कुकुट) *D* 2-वेष्टा (for -वक्रवाष्ट) *K* 1 om (hapl) lines 2888-2890* *B* *D* 2 Cal ed हंस, *D* 1 हरि (for हस्ति) *D* 2; च दानवा (for तथापरे) *T* 1; *G* 1; *M* 2; शारोद्धुमुखास्तथा (for *) — *D* 1 om lines 2889 2890 *G* 2 om lines 2889 2893 *G* 2 om lines 2889-2892 *M* 2 om line 2889 *K* 2 om lines 2890-2892 — (L 2890) *D* 2 करभ (for मकर) *T* 1; *G* 2 दानवा विकृतानना, *T* 2; *G* 1; *M* 2; दीर्घवक्राश्च दानवा (for *) — (L 2891) *Ń* 1; *V* 1; मार्जारश्लोकवक्रा (for *) *G* 2 om 2891* *B* 1; *D* 2; अश्वरुक्त्रा, *D* 2; क्रीड (for दीर्घ) *T* 1

पारावतमुखास्तथा, *T* 2; *G* 1; *M* 2; क्रीडवक्रास्तथापरे (for *)
 — *D* 2; *s* om lines 2892-2894, *B* 1; *D* 2 om line 2893
 — (L 2892) Hypermetric *Ń* 2 खड्गानना (for गरुडानना)
Ń 2; *V* 2; खड्गि (for खड्ग) — *T* 1 om lines 2193 2895
G 2 om lines 2893-2895* *D* 2 om lines 2893-2894.
 — (L 2893) *T* 2; *G* 1 घोर, *G* 1 अश्व- (for वधु) *G* 1;
K 2 गोवक्रा बहुवक्राश्च (for *) *G* 2 शुक (for शूरा)
 — *D* 2 *ms* after line 2893 *V* 1; *Cal* ed after line 2895

203** शास्त्रामुखाना शूरा छायाविमहिषानना ।

सामेयमुखा रौद्रा वीक्षवक्राश्च दानवा ॥

— (L 2894) *Ń* 1 गज, *G* 2; श्लोष्ट्र (for उष्ट्र) *B* 1;
 शल्पिक *D* 2-शायक (for शल्पक) *K* 1; उष्ट्रासा शल्प-
 वक्राश्च *Ń* 2; श्लोष्ट्रशल्पिक, *V* 1; *B* 2; श्लोष्ट्रशल्प (*V* 'ष्ठ') कि
 व (for *) *B* 1; *T* 2; *G* 1; *M* 2; गज, *D* 2; *M* 1; वीर्ष-
 (for क्रीड) — *D* 2 om line 2895 — (L 2895) *Ń* 1;
D 2; *B* 2; *B* 2; *P* 2; *P* 2; *eds* *G* (ed) नकुलस्यैव वक्राश्च (for
 *) *G* 2 वीर्षवक्राश्च दानवा (for *) — (L 2896) *B* 2;
P 2; *P* 2; *eds* गोध (for गोधा) *T* 1; *G* 1; *M* 2; चाष्टा
 (*T* 2; *G* 1; *M* 2; चाष्ट, *M* 2; श्लोष्ट्रवक्राश्च दानवा (for *)
 — *D* 2; *D* 2; after line 2896 *B* 2; after line 2897

204** नरघोरानना वृरा ऋक्षशार्दूलवक्राश्च ।

शक्तिविमुखाश्चैव मयूरवदनास्तथा ॥

— *B* 2; *D* 2 om line 2897 — (L 2897) *Ń* 2; मृगमुखा
 (for मृगानना) *D* 2 वृरा (for वृरा) *Ń* 1; नकाननास्तथा
 वृरा, *B* 1; *G* 2; शास्त्रामुखानना (*B* 'गमुखा') वृरा; *B* 2
 नरघोरानना वृरा, *T* 1; *G* 1; *M* 2; ऋक्षमेषानना वृरा (for
 *) *B* 1; *G* 1; छायावि; *D* 2; अजावि, *D* 2; गोधास्त, *G* 2
 छायाव्य (for गोजावि) — After line 2897, *G* 2; *ms*.
 205** सामेयमुखा रौद्राश्चाश्वरुक्त्राश्च दानवा ।
 — *B* 1; *G* 1 om lines 2898-2899 *Ń* 1; *T* 1; *G* 1; *M* 2 om
 line 2898 *K* 1; *Ń* 2; *B* 2; *s* om line 2899 — (L

चीरसवृतगात्राश्च तथा फलकधाससः ॥
 उष्णीषिषो मुकुटिनस्ताथा वृण्डलिनेऽसुराः ।
 किपीटिनो लम्बशिक्षाः कम्बुपीशाः सुवर्चसः ॥
 नानावेषधरा दैवा नानामाल्यानुलेपनाः ।
 स्वान्यायुधानि दीमानि प्रगृह्यासुरसत्तमाः । [2905]
 क्रममाणं हृषीकेशमुपतिष्ठन्ति दानवाः ॥
 प्रमथ्य सर्वान्दैतेयान्पादहस्ततलेः प्रभुः ।
 रूपं कृत्वा महाकायं जहाराशु स मेदिनीम् ॥
 तस्य विक्रमनो भूमिं चन्द्रादित्यौ स्तनान्तरे ।
 नमः प्रक्रममाणस्य सन्निहतेऽप्यदक्षितौ ॥ [2906]

परं विक्रममाणस्य जानुदेशे व्यवस्थितौ ।
 विष्णोरमितवीर्यस्य यदन्त्येव द्विजातयः ॥
 जित्वा लोकत्रयं कृष्णं हत्वा चासुरपुंगवान् ।
 ददौ शकाय वसुधा हरिलोकनमस्कृतः ॥
 सुनलं नाम पातालमधस्तादसुरपातले । [2915]
 यलेर्दत्त भग्नता विष्णुना प्रभविष्णुना ॥
 तदवाप्यासुरश्रेष्ठश्चकार मतिशुक्तमा् ।
 रसातलतले वासमकरोदसुराधिपः ॥
 तत्रस्थश्च महातेजा ध्यानं परममास्थितः ।
 प्रवच्य वचनं श्रीमन्नविष्णु लोकनमस्कृतम् । [2920]

2899 K: शिव, D: कपि (for सिंह) N: दीर्घवचनाश्च
 दानवा (for ⁶) — After line 2899, G: ins
 2903** नक्रममाणना हूरा सन्त्ये च गरुदानना ।
 रुद्रवचनेनमुखाश्चैव मयूरवदानास्तथा ॥
 — (L 2900) D: सवीतार (for-यमनाम्) D: तथा काश्या-
 जिनाम्भना (for ⁶) — K: om lines 2901-2902 — (L
 2901) N: D: चक्राश्च, G: गात्रास्ते (for 'श्च) N:
 कापाय, B: कनक, T: G: कपिल, G: यत्कल (for
 फलक) — (L 2902) B: s D: Cal ed उपरे (for 'सुरा-)
 K: तथा वृण्डलापरिण (for ⁶) — (L 2903) N: सुना
 सल (for सुवर्चस) — (L 2904) T: G: गन्वानु (for
 माल्यानु) — (L 2905) D: D: (also) द्विग्यानि (for
 दीसानि) K: नानायुधानि दीसानि (for ⁶) N: प्रदीसानोच
 तेनसा (for ⁶) — (L 2906) G: क्रममाणा (for 'षे) K:
 B Dn Ds Ds Ms s दक्षिणा (for दानवा) N: T: G: उपा-
 तिष्ठन्त सर्वेषु (T: G: दक्षिणा), T: G: s: उपातिष्ठन्त
 दानवा (for ⁶) — After line 2906, T: s G: s- Ms, s
 ins

2907** केचिच्छलै समाजहूरन्मे परिषलायकै ।
 वृन्तै पुडारै परिषेरसिस्तोमै शरै ॥
 बाहुभिर्मुष्टिभिर्यौघ तलेर्दन्तेभ्येवेष्टथा ।
 यथादात्मिक यथायोग कुर्वुर्दुक् हि दानवा ॥
 — (L 2907) T: G: प्रमुख्य (for प्रमथ्य) — After line
 2907, V: s B: Cal ed ins

2908** जहार त्रिदिव देवत्रिभिर्विक्रममैद्वि ।
 On the other hand T: s G: s- Ms s ins after line
 2907

2909** दैवेष्ट्यान्म समागत्य चाद्विभिक्ष तथा परान् ।
 नि शेष दानवलय चकार हरिरीधर ॥
 [(L 1) G: देव्या दैव्यान्समागत्य (for ⁶)]

— (L 2908) K: D: s [अ]सुर, K: स च, D: [आ]शु च
 (for [आ]सु स) T: s G: s Ms s संजहाराशु मेदिनीम् (for
⁶) — After line 2908, N: B: s T: G: ins.

210** त्रैलोक्य क्रममाणस्य सुतिरादित्यसम्भवा ।
 [T: G: om ⁶ N: B: s-नामिना (for-सम्भवा).]
 — T: G: s- om lines 2909-2910 T: G: om line
 2909-2910* — (L 2909) Ms: s गृहिं विक्रममाणस्य (for
⁶) — K: om line 2910 — (L 2910) D: सहृद् (for
 सन्धि) D: Cal ed महात्मन (for व्यवस्थितौ) N: नाम्ना
 किल दशोरिष्यौ, B: D: जानुमूले महात्मन (for ⁶) — K:
 s: s D: om line 2911 — (L 2911) T: G: s- भूमि (for
 पर) N: पर प्रकमतस्तस्य, D: विकारोऽमिततेजस्य, D: विष्णो-
 रमिततेजस्य (for ⁶) K: जानुमध्ये, B: s D: पादमूले (for
 जानुदेशे) T: s G: s- Ms s पादमूले प्रभाकरे (for ⁶).

— T: om line 2912-2913 — (L 2912) K: N: V: s
 T: G: s- Ms s अणुत् (for अमित) K: D: तेनस्य (for
 वीर्यस्य) D: विष्णोरनुत्तेजस्य (for ⁶) K: D: s प्रवदन्ति,
 N: यदन्त्येव, D: स्ति च (for 'स्येव) Ms s द्विजोत्तमा
 (for द्विजातय) — D: om lines 2913-2916 G: s om
 line 2913-2914 — (L 2913) N: हत्वा स मेदिनीं कृष्णं,
 D: Cal ed जित्वा लोकात्कृतं कृष्णत्वं (for ⁶) T: G: s
 Ms s स्वत्तमात् (for पुगवात्) — T: G: Ms s om line
 2914 — (L 2914) G: s पुरराय प्रददौ (for ⁶)
 — After line 2914, T: G: s: Ms s ins

211** पुरराय प्रददौ त्रैलोक्य पुररोत्तम ।
 प्रीतस्तस्यै सुरेयाय ददौ विष्णुपुत्रस्य ॥
 — (L 2915) D: कृत्वा सुनल प्रोक्तम् (for ⁶) K: s
 तलात् (for तले) — (L 2916) N: B: s D: D: निधा
 (D: च वा)साय (for भगवता) N: इत्ते हृष्टे विवासाय (for
⁶) — (L 2918) K: s- V: D: s- तलायसम् (for तले
 वा) D: D: अयोदसुपाधिप (for ⁶) — After line 2918,

किं मया देव वर्तव्यं ब्रूहि सर्वमशेषतः ॥

निष्णुक्त्वाच ।

ब्रूहि ते महाभाग परितुष्टोऽस्मि तेऽमुत्र ।

वरं वरय भद्र ते यथेष्ट काममाप्नुहि ॥

मा च शनस्य वचनं प्रतिहासी, कथंचन ।

अहमाज्ञापयामि त्वा श्रेयश्चैनमवाप्स्यसि ॥ [2925]

अथ दैत्याधिप प्राह निष्णुर्वैवाधिपानुज ।

पाचा परमया देवो वरेष्यः प्रभुरीश्वरः ॥

यत्त्वया सलिलं दत्तं शूहीत पाणिना मया ।

तस्मात्ते दैत्य देवेभ्यो नास्ति जातु भयं क्वचित् ॥

सुतल नाम पातालं तत्र त्वं सातुगो वस । [2930]

सर्वदैत्यगणैः सार्धं मत्प्रसादान्महासुर ॥

न च ते देवदेवस्य शनस्यामिततेजसः ।

शासनं प्रतिहन्तव्यं स्मरता शासनं मम ।

देवताश्चापि ते सर्वा पूज्या एव महासुर ॥

प्राप्स्यसे च महाभाग दिव्यान्कामान्यथेप्सितवान् ।

इह चामुत्र चाक्षय्यान्विषयाश्च परिच्छदान् ॥

दैत्याधिपस्य च सदा मत्प्रसादाद्वाप्यसि ।

भोगाश्च विविधान्स्वम्यग्न्याश्च सहृदक्षिणान् ॥

यदा चैता मया प्रोक्ता मर्यादा चालयिष्यति ।

Ti : G : s : Ms : ins an addl colophon [Sub-
parcan Ti : G : Ms : वामनप्रादुर्भाव — Adhy
nama G : महाबलिपराजय — Adhy no Ti Gs 330,
G : 328, G : 328, G : 329, Ms : 39] — (L 2920)
V : B : D : s श्रीमान् (for श्री) — Before line 2921,
G : ins बलि — (L 2921) After line 2921^a, Ds
Ti : G : s : Ms : ins

212** पाताले वसता प्रभो !

शासनं तव विधेश

[(L 1) Ti Gs दत्तं किं पतिना प्रभो]

Ds सत्वम् (for सर्वम्) Ti Gs विदोपत- (for व) — After
line 2921, N : V : Ti Gs ins

213** ततो दैत्याधिप प्राह देवो विष्णु सुरोत्तम ।

[V : विविषय (for सु-रूपम्) Ti रिणुर्वैवाधिपानुज (for^a)
— B : Ds Gs om. the ref. ka : Ti Gs : भगवान् (for
विष्णु) — (L 2922) B : s Cal ed. ददानि (for नि)
V : मेऽनयः Ds ते दुराः Ti : G : Ms वानन (for वेऽसुर-
B : Ds Gs : वरं वरय सुमन (for^a) — (L 2923)
B : s Ds Gs : परितुष्टोऽस्मि भद्र ते (for^a) Ti G : Ms
बलम्, Ms वरम् (for कामम्) — N : ins after line
2923 B : Ds subst. f r line 2926

214** एवमुक्त्वा ततो विष्णुस्य भूयोऽमुराधिपम् ।

— N : om line 2924 2926 — (L 2924) Gs सत्पाद्
(for मा च) ka Ds प्रीतिहासीन्, N : V : s : Ti G : s-
Ms : हस्याः Ds हृदि, Ds परिहासीः Ds प्रहृदिषाः Ti
प्रतिहास्या (for हामी) — (L 2925) Ka Gs अवाप्नुहि
(for वरयसे) Ti G : s नूनं (G : निव) धेवोऽनुयोक्ष्यसे ।
Ti निरत्नरं वातुयोक्ष्यसि : Ms : निष्प श्रेवोऽनुयोक्षसि (for^a)
— After line 29-5, G : s ins

215** भवमुक्त्वा ततो विष्णुवरेण मुराधिपम् ।

[Gs दतो (for तदा)]

— G : om line 2926 — (L 2926) Gs देवो विष्णु सुरो
त्तम (for^a) — (L 2927) B : s Ds Gs : प्राह (for
देवो) Ti प्रसाच, Ti Gs वदस्व (for वरेष्य-) B : s Ds
G : सान्त्वयन्सर्वलोकहृत् (for^a) — (L 2928) Ti Gs
सहृदीन च पाणिना (for^a) — N : om line 29^a — (L
2929) V : सर्वे (for दैत्य) B : Ti Gs तस्मात्ते देवदैत्येभ्यो
(for^a) B : Ds Ti : G : s : Ms : पास्ति जीवितसक्षय-
(for^a) — After line 2929, N : ins

216** ते तस्मिन्परितुष्टिश्च वरं चैतच्छण्ड्यु मे ।

देवदानयसयानां न च जीवितसक्षय ॥

On the other hand, Ti : G : s-4 Ms : ins after
line 2929

217** अमरवर्षे हि भवतो नास्ति मृत्युः पितृसव ।

प्यादि यो सवस दैत्य मत्कृपापरो भव ॥

[(L 1) Gs भवतु ने (for हि भवतो) Ti Gs प्रजेत् (for
पितृषु) Gs नैव मृतु प्रमृश्य (for^a) Gs मत्सर्वं (for
मत्कृपा)]

— (L 2930) V : भद्रं (for सव) N : Ti : Ms : सातारे
सव वै तव (N : वस) (for^a) — (L 2932) N : दैत्य (for
देव) — (L 2933) Ti Gs सुतरां (for स्मरता) — N :
om. lines 2934 2937 — (L 2934) V : s Ds Ti Gs त
(for ते) ka Ds देवाश्चापि च ते सर्वे (for^a) — After
line 2934 Ti : G : s : Ms : ins

218** पातालवासिनो निरवं मान्यास्तव सहर्षम् ।

[Gs Ms पाताले वसतो निरवं (for^a)]

— (L 2935) B : s Ds प्राप्स्यथेवं (for से च) Ka महा
भोगान्, Ds मदीं (for मया) — Gs om line 2936 — (L
2936) B : s Ds Ti : s : Ms : सुरा (for अस्त्वयम्) Ds
Ka : s Ds : मनोनुगाद्, Ds सपतिच्छदान् (for च परं),

यन्धिष्यन्ति तदा हि त्वा नागपाशा महाबलाः ॥ [2940]
 नमस्कार्याश्च ते नित्य महेन्द्राद्या दिवोकस ।
 मम ज्येष्ठ सुरश्रेष्ठ शासन प्रतिगृह्यताम् ॥
 बलिदानाय ।
 देवदेव महाभाग शङ्खचक्रनादाधर ।
 सुरासुररुश्रेष्ठ सर्वलोकमहेश्वर ।
 तत्रासतो मे पाताले भाग ब्रूहि सुरोत्तम ॥ [2945]
 ममान्नमशनं देव प्राशनार्थमर्दिदम् ।

तद्वदस्व सुरश्रेष्ठ वृत्तिर्येन ममाक्षया ॥
 भगवानुवाच ।
 अधोत्रिय श्राद्धमधीनमग्रत-
 मत्रक्षिण यममनृत्विना हुतम् ।
 अथद्वया दत्तमसस्कृत हवि- [2950]
 रते प्रदत्तास्तव दैत्य भागाः ॥
 पुण्य महेपिणा यद्य मङ्गच्छेपिणा तथा ।
 कयविक्रयसत्ताना पुण्य यथाभिहोत्रिणाम् ॥

— (L. 2938) T₁ s G₁ s- Ms s तथासुरमैश्वर्यं (for ")
 — (L. 2939) M₁ s बभ्य स्वमेता ममोक्ता (for ") K₁ s
 N₁ B Ds D₁-s T₁ s G₁ s Ms s हृदयिष्यन्ति (for
 चाल") — (L. 2940) K₁ s N₁ s B₁ s Dn₁ D₁ s s
 यन्धिष्यन्ति, G₁ s Ms s निवसन्ति (for यन्धिष्यन्ति) T₁ s
 G₁ s निवसन्ति नागपाशा (for ") K₁ D₁ s नागा पाशैर्,
 K₁ Dn Dn नागपाशैर्, N₁ Ms "भोग्य B₁ s नागा भोगैर्
 (for नागपाशा) B₁ Ds नागा भोगैर्महोत्तम, T₁ s G₁ s-
 वारणाम्या न मदाय (for ") — (L. 2941) B₁ Ds नम-
 स्कार्यर्, T₁ s G₁ s Ms s पूचनीयर् (for नमस्कार्यार्)
 Ds महेन्द्रादि (for "दा) N₁ V₁ B Ds T₁ s G₁ s Ms s
 महेन्द्रक्षिप्रशायिण (for ") — (L. 2942) N₁ सप्रतिष्ठताम्,
 Ms s प्रतिभ्यन् (for प्रतिगृह्य) — N₁ om lines 2943-
 2944 T₁ s G₁ s Ms s om line 2944 — (L. 2944)
 K₁ -सुरश्रेष्ठ, B₁ Dn₁ D₁ G₁ s सुरो श्रेष्ठ (for सुरश्रेष्ठ)
 Ds सुरश्रेष्ठ सुरो श्रेष्ठ (for ") G₁ s यमसकृत् (for महेश्वर)
 — After line 2944 Ds T₁ s G₁ s- Ms s ins

219** नमस्करोमि देवेदा त्वां सदा जगतीपते ।
 त्वमेव मम गोविन्द प्राण भाग्य एव हि ॥
 विश्व्यामि जगन्नाथ त्वामेव सततं हरे ।
 इदं मम हरे विष्णो यदस्माद्य हिद्य विष्णो ॥

[(L. 1) Ds त्वां सदा जगतीपते (for ") — (L. 4) Ds
 Ds नान् (for हरे)]
 — (L. 2945) G₁ s यस्तो मम पाताले (for ") K₁
 भोगार्, N₁ भागान् (for भागो) B₁ Ds T₁ s G₁ s- Ms s
 सुरेश्वर (f सुरोत्तम) — After line 2945 N₁ V₁ s B₁
 Ds Ds T₁ s G₁ s- Ms s ins.

220** यद्य तद्य मया स्थेय विदुषानां महेश्वर ।
 [T₁ s G₁ s Ms s सुरेश्वर (for महेश्वर)]
 — (L. 2946) Ds मम किम् (for यमानम्) Ds देव (for
 देव) N₁ T₁ s C₁ s Ms s मम यमस्यसे देव, B₁ s Ds
 मम हि विद्वद्भ्य (for ") B₁ s Ds भविष्यति (for भवि-
 द्य) — N₁ B₁ s T₁ s G₁ s Ms s om line 294:

— (L. 2947) Ds विषन्व (for वदस्व) — B₁ s Ds त्रिवि-
 यम, Ds विल्लुर् (for भगवान्) — (L. 2949) G₁ सन्वित्तै
 (for अदक्षिण) K₁ सन्वित्तै N₁ T₁ G₁ s अनन्विता (for सन्-
 विता) G₁ सन्विता = शयिष्यतिरितिनेना G₁ — (L. 2951)
 K₁ ते मयसादान्, Ds ज्ते प्रदेवाश्च, Ds ते मयसाश्च (for
 एते प्र") N₁ भागस्तैते शरणोऽप्य दैत्य, B₁ Ds G₁ s भागा
 पटेते तव दैत्यसत्तम T₁ G₁ सवन्तु दादान्त्व सर्व एव, T₁
 Ms s भागा श्रेते तव सर्वेऽसुरैर् — K₁ s N₁ D₁-s : om.
 lines 2952-2955 — (L. 2952) Dn Bom ed G,ed.)
 सन्वित्तै (for सन्विता) K₁ पुण्य सन्विता निय, Ds सतां
 निष्पत्ता यत्पुण्य (for ") Dn सत्ताना (for सत्तन) N₁
 V₁ यद्य मङ्गच्छेपिणा Ds पुण्य महेपिणा तथा T₁ Ms s
 मङ्गच्छेपिणा य यत् (for ") — After line 2955 Ds T₁ s
 G₁ s Ms s ins

221** कथानु मम दैत्येन्द्र शब्दमानानु यत्र ह ।
 अदृष्टवन्दो सते महेपेयस्य सदासावित्रम् ।
 यस्तन महता शक्ति तव सर्वे नमिष्यन्ति ॥
 सन्नुष्टपुरीरेदिशां मा तवानु यत्ते परा ॥
 नृत्ताक्षमन्त्रो यदां पुण्य यथाजितं महत् । [5]
 सुद्विद्योजितं पुण्यं मुनिभ्युनिषावित्रम् ।
 यदाकं यत्पदित्यय धर्मोऽयं प्रकुरैत ॥

[(L. 2) Ds अदृष्टवन्दो (for "वन्दो) T₁ G₁ s तव
 सर्वे तदाऽप्यम्, Ms s तस्य तदासावित्रं (for ") — G₁ om.
 lines 3 6 — (L. 3) G₁ सन्नुष्टवन्दे (for एव ह) — (L.
 4) T₁ G₁ सन्नुष्टपुरीः, (s सन्नुष्टपुर G₁ सुष्टपुर (for
 सन्नुष्टपुर) T₁ G₁ Ms वा तवानु यत्ते परात्, G₁ यत्पुण्यं यत्ते
 परात् (for ") — (L. 5) T₁ G₁ सन्नुष्टवन्दे (for ")
 T₁ G₁ Ms यत्पदित्यय, G₁ यथाजितं (for जितं) — (L. 6)
 T₁ C₁ पुण्यं पुण्यं (for पुण्यं)]

— (L. 2953) Ds -सर्वेभ्यो (f सत्ताना) K₁ Ds यद्य
 विषयमात्र 1 सत्ताना T₁ s G₁ s Ms s यद्यमा-
 नानां (for ") — (L. 2954) N₁ s यदां यदां तथा
 (for ") — After line 2955, K₁ ins

अश्रद्धया च यद्दानं ददता यजता तथा ।
 तत्सर्वं तन् दैत्येन्द्र मत्प्रसादाद्भविष्यति ॥ [2955]
 वैशंपायन उवाच ।
 एतच्छ्रुत्वा तु वचनं खलिरिष्णोर्महात्मन ।
 एवमस्त्विति तं प्रोक्त्वा पातालमसुरो गत ।
 प्रविवेश महाभागो देवाज्ञा प्रतिपालयन् ॥

भगवानपि राज्यानां प्रविभागं चकार ह ।
 ददौ पूर्वां दिशं चेन्द्रीं शक्रायामिततेजसे । [2960]
 याम्बा यमाय देवाय पितृराज्ञो महात्मने ॥
 पश्चिमा तु दिशं प्रादाद्दरण्याय महात्मने ।
 उत्तरं च कुबेराय यक्षाधिपतये दिशम् ।
 अथस्ताम्रागराजाय सोमायोध्यां दिशं ददौ ॥

222** कारकोटौ दिनेकं च राज्यं सप्त भविष्यति ।
 पानभोजनमयुक्तं हृदय्यासु कीर्तिकारि च ॥
 अज्ञाशयविद्विद्वद्भर्तृणां सुप्रसूजितम् ।
 सर्वकामसुसंपूर्णं मत्प्रसादाद्भविष्यति ॥

— K: T: om the ref — (L. 2956) D: महाबल (for 'त्मन') — After line 2956 T: s G: s Ms: s ins

293** प्रणम्य पातालतलं ददौ वायवाय भारत ।

— After the above T: s G: s Ms: s ins an addl colophon [Sub-parian T: s G: s Ms: s वामनप्रादु भवि — Aahy name G: s विष्णुना बलवैरयदानम् Ms: s बलिनाजगामनम् — Adhy no T: 338, G: 323; G: 331 G: 329; G: 330 Ms: s 40] — T: s G: s Ms: s om lines 2957-958 — After line 2857 N: s ins

224** गणेश्वर महाबाहुर्विष्णु सत्यपादकम् ।
 चिन्तयामास भगवान्प्रविभागं जिते(?)स्त्वना ॥
 अथ चिन्तयन्तस्य दत्ता प्रदान्या सुप ।
 ते गता तत्वर(?) चैन भगवन्त महाद्युतिम् ।
 दिव्या वै सुरराज्यञ्च सच्चोपायाणि निखने ।
 पातालं पावितो दिव्या निर्गृहानं च ते क्षया ।
 निषकमिदं सर्वं कृत तेषुसुन्दन ।
 कृष्णापिप महाबाहो विभागं चिन्तयत्तदा ।
 अमवीच महाबाहो रूपं द्रा दानवान्कुरु ।
 द्वादश मधुरया वाचा पालयतां त्रिदिवं पुन ॥

— N: s om lines 2958-2959 G: Ms om line 2958 — (L. 2958) V: s महाप्राज्ञो Bom Poona eds G(ed) 'जादो (for 'मानो) K: s देवानां (for 'ज्ञा) — After line 2958, N: s ins at addl colophon mentioning sub parvan as वामन — B Ds De T: s G: s Ms: s ins after line 2958 N: s after the addl colophon

295** एतस्मिन्वन्दरे चापि विष्णुश्चिदवापुजित ।

[Ds T: s G: s Ms: s विष्णु (for चापि) De Ts G: s Ms: s श्रीमात् (for विष्णु) T: s G: s श्रीमात्स्वित्पुण्यक (for ')]
 De T: s G: s Ms: s cont

226** शम्भुवन्दनं समाहूय वचनं श्रेयसमवीच ।
 मन्त्रासनं समाहूय भेरीं शंताकृत्यामिति ॥

शम्भुपानय तच्छ्रुत्वा भेरीं शंतादयन्बहु ।
 यथेष्टं सप्रवर्तनो क्रिया सर्वां मुनीश्वर ॥
 देवा स्वस्थानमायान्तु देव्या सर्वे हवाश्रया । [5]
 न भयं विपतं किञ्चिज्जितं यथावता जगत् ॥
 बलिं प्रविष्टोऽथ रसानलं मह-
 ईत्या गता सागरमेव क्षोया ।

स्वस्थं जगरत्सन्निधुं मुनीश्वरा
 क्रियां त्रिपतां महतीरुपोधना ॥ [10]

विमुच्यन्तो गुहा सर्वा पवतस्याय देवता ।
 सदा वेदा ह्यधीयन्ता शरीरे नाकं प्रपद्यताम् ।
 मादृश्या स्वलि वा निरय न भयं विपतं कश्चिद् ।
 विष्णुर्विप्रमितो राज्यं जहार बलिश्चष्टकान् ।
 ह्युक्त्वा नाच्यवापुश्च स्थितो मरोक्ष मयके । [15]

समग्रमनुशुश्राव्येभ्योमाया केनावस्य हि ॥

सर्वं भेरीय सर्वं जगद्विशोभ्य समरपुत्रान् ॥

पृथिवीमन्तरिक्षं च पातालं च सस्मरुशान् ॥

शुचा तु भेरीयमादिमूर्त्तं
 राजाष्टकं सागरपापकल्पम् [20]

लोकेश्वरं सर्वं सचराचराञ्च
 स्वस्थानमापगन्ति भयं विमुच्य ॥

{ Before line 2 G: s ins सगवान् — (L. 3) G: s युद् (for बहु) G: s भेरीं शंतादयन्बहु (for ') — (L. 5) Ds हवाश्रय न, T: s यथावता: G: Ms: s हवा गता (for हवा भया) — (L. 10) Ds मुनश्च Ms: s जगत् (for यद् तीर) — (L. 11) T: s G: s पूर्वताना च (for 'नस्याय) — (L. 12) T: s G: s Ms: शरीराज्ञ (for 'शरीरं नाकं) — (L. 14) Ds च विक्रमन् (for विक्रमितो) T: s G: s पानिनाम्, T: s G: s सनुताम् (for कष्टकान्) — (L. 15) Ds निशु (for कस) — (L. 16) Ds Ts समाजन् (for समा) — (L. 18) Ds समाजन् (for सन्सुशान्) — (L. 21) T: s Ds Ms लोकेश्व (for लोकेश्वर)]

— (L. 2959) T: s G: s Ms: राज्यानि (for 'नां) Bom Poona eds C(ed) प्रविभागतां (for 'भागं) T: s G: s Ms: सचाचरोन् Ms: अकुर्वन्त (for चकार ह) — (L. 2960) Ms: देव्यां (for 'पूर्वां) N: s शतो ददौ दिशं पूर्वां (for ') — (L. 2961) Ds Ds s विष्णुराज्य (for 'राज्यं) T: s G:

एवं विभज्य त्रैलोक्यं विष्णुर्वल्लतां परः । [2965]
 जगाम त्रिदिवं देवः पूज्यमानो महर्षिभिः ।
 यामनः सर्षभूतेषु प्रतिष्ठाप्यैव यामवम् ॥
 तस्मिन्प्रयाते दुर्धर्षं वामनेऽमिततेजसि ।
 सर्वे मुमुदिरे देवाः पुरस्कृत्य शतत्रयम् ॥
 गते तु त्रिदिवं कृष्णे वध्वा धेरोचर्नि चरिम् । [2970]
 नागैः सप्तशिरोभिश्च कम्बलाश्वत्थादिभिः ॥
 भागवन्धनदुःप्रातं वलिं धैरोचर्नि ततः ।
 पत्रच्छयासो देवर्षिर्नारदः प्रत्यपद्यत ॥
 स तं कृच्छ्रगतं दृष्ट्वा कृपयाभिपरिभुतः ।
 उवाच दानवश्रेष्ठं श्लोक्षोपायं ददामि ते ॥ [2975]
 स्तवं देवाधिदेवरय वासुदेवस्य धीमतः ।
 अनादिनिघनस्यास्य अक्षयस्याव्ययस्य च ॥

तमधीव्याय देत्येन्द्र विशुद्धेनान्तरात्मना ।
 तद्रसस्तम्भना मूत्वा हृतं मोक्षमवाप्स्यसि ॥
 ततो विरोचनमुनः प्रादालिः प्रयतः शुचिः । [2980]
 मोक्षर्विश्वमन्यप्रो नारदात्तामधीतवान् ॥
 तमधीत्य स्तवं दिव्यं नारदेन समीरितम् ।
 पृथिवी चोद्धृता येन तं जज्ञाप महामुरः ॥
 अंनमोऽस्त्यनन्तपतये अक्षयाय महात्मने ।
 जलेश्याय देवाय पद्मनाभाय विष्णवे ॥ [2985]
 सप्तसूर्यपपुः श्रुत्वा श्रीलोकान्मानवानसि ।
 भगवन्कालहालस्तं तेन सत्येन मोक्षाय ॥
 नष्टचन्द्रार्त्तगतेन क्षीणयज्ञतपःक्रिये ।
 पुनश्चित्तपसे लोकांसेन सत्येन मोक्षाय ॥
 मङ्गरुन्देन्द्रवायुमिसरिद्धुजगत्पर्वताः । [2990]

s-s Ms १ विष्णुजगत् धीमते (for १). — Ds om. (hapl.)
 line 2962 — (L. 2962) Bs Ds Ds देवो (for मादाद्).
 Bs Ds Ds ददौ प्रभुः (for महात्मने) — (L. 2964) Ns
 Ts १ Gs s-s Ms अघस्या (for द्वाद्) — (L. 2965) Gs
 विशुद्ध (for विभज्य) — After line 2965, Ns ins :

227* वासवे च प्रतिष्ठाप्य त्रैलोक्याधिपतिर्नारदः ।

While, V १ Bs १ Ds Ds ins after line 2965 .

228* श्लोकापनयनं पद्ये देयानामजितः प्रभुः ।

On the other hand, Ts १ Gs s-s Ms १ ins after line
 2965 .

229* अक्षयं वासुदेवं च ददौ जगत्पतये हरिः ।

श्लोकापनयनं दृष्ट्वा देवानां मुमुक्षुर्जितः ॥

[(L. I) Gs अजयं (for अजय)]

— (L. 2966) Ns प्रययो भगवन्देव (for १). Ns स्तु-
 मानो (for दाय) Ts Gs १ Ms १ सुरर्षिभि (for मह).
 Ts Gs देवर्षिगणवृत्ति (for १). — After line 2966, Ts १
 G. s. s Ms १ ins :

230* भारदेन जगत्प्रायः स्तुतो देवेश पूजितः ।

[Gs महापुत्र (for य पूजित) .]

— Ns om. line 2967-3073 — (L. 2967) Ka. १ Ns V १
 Bs १ Ds Ds १-अभूताः; Ka. १ V १ Ds १ शो (for 'यु'
 Ts १ Gs १ देवाय (for वासुदेव) — After line 2967,
 Ts १ Gs १ Ms १ ins :

231* आर्षिकं सर्वभूतेषु मरिश्चाय च देवराज ॥

हरिं ते हरिः सर्वं वामनार्त्तं वपापवत् ॥

हरिः सर्वंपरो विष्णुः प्राप्तं देवैर्वधा दिवम् ॥

— Ts १ Gs १ Ms. १ om lines 2968-3063. — (L. 2968)
 Ka. १ V १ Ds १ दिव्याय; Ds विष्णोः; Ds वीर्ये (for
 वामने) . — (L. 2969) Gs १ पुरंदरम् (for वासुदेवम्).
 — After line 2969, Gs. १ ins, an addl colophon [Sub-
 parcan Gs वामनप्रादुर्भास — Adhy name १ Gs १ दृष्ट्वा-
 दीनां तस्यास्वायविभाग — Adhy no Gs 333; Gs 330].

— Before line 2970, K Ns Ts १ B D Gs १ ins देवापनय-
 — (L. 2970) Ka Ds विष्णोः; Ka Ds हरे (for हृते) . Ds

गच्छति त्रिदिवं देवे (for १). — (L. 2972) Ka अर्षिकं

निमित्त (for १) — (L. 2973) Ka Ns V १ B Ds Ds १

Gs १ जगत्पदपत्त (for 'पत्त) — (L. 2976) Ka Ns V १

B Ds Ds देवाय; Ds Gs 'रि (for 'रि) . — (L. 2978)

Ka १ Ns V १ B Ds Ds १ s-s अर्षिवाय; Ks अर्षिवाय;

Gs अर्षिवाय (for अर्षिवाय) . Ks तत्रतेन (for विशुद्धेन).

— (L. 2979) . Ks त्रिभुवय (for तत्रवय) — (L. 2981)

Gs मोक्षं मयमवदो (for १) Ka तमधीतवाद् (for स) .

— (L. 2984) K Ns V १ B Ds Ds १ s-s Gs om. १.

Ka अर्षिवाय (for अर्ष) . — (L. 2985) (Med) हरे वपाव

(for जलेता) . Ks Ds ते मय (for त्रि-दे) . — (L. 2986)

Ks १ Ds १ वासुदेव; V १ Ds वासुदेव (for 'सुदे) Ds दृष्ट्वा

वाद्; Gs प्राप्तः; Gs वपाव (for वपाव) . Ns श्रीर्षिकार्त्तं

मुमुक्षुर्षि (for १) — (L. 2987) Ks Ds अर्षिकं; P १

दृष्ट्वावत्; Ds वपावार्त्तं; Ds वपावार्त्तुः; Ds वपावार्त्तं (for

वपावार्त्तं) . V १ अर्षिवायवपावार्त्तं (for १) — Ks Ds १
 om (hapl) lines 2988-2992. — (L. 2988) V १

त्वत्सा दृष्टा द्विजेन्द्रेण तेन सत्येन मोक्षय ॥
 मार्फण्डेन पुराकल्पे प्रविद्यय जठरं त्वम् ।
 चराचरगतं दृष्ट तेन सत्येन मोक्षय ॥
 एको विगासहायस्त्वं योगी योगमुपागतः ।
 पुनस्त्वैलोक्यमुत्सृज्य तेन सत्येन मोक्षय ॥ [2995]
 जन्मशय्यामुपासीनो योगनिद्रामुपागतः ।
 लोराश्रित्तपसे भूयस्तेन सत्येन मोक्षय ॥
 धाराहं रूपमास्थाय वेदयज्ञपुरस्कृतम् ।
 धरा जलोद्भूता येन तेन सत्येन मोक्षय ॥
 उद्भूय दृष्ट्या यज्ञात्मीपिण्डान्वृत्तजानन्ति । [3000]
 त्वं पितृणामपि हरे तेन सत्येन मोक्षय ॥
 प्रदुद्भुः सुराः सर्वे हिरण्याक्षभयादिताः ।
 परित्रातास्त्वया देव तेन सत्येन मोक्षय ॥
 दीर्घचक्रेण रूपेण हिरण्याक्षस्य सयुगे ।
 शिरो जहार चक्रेण तेन सत्येन मोक्षय ॥ [3005]
 भ्रममूर्धाश्लिमस्त्रिको हिरण्यकशिपुः पुरा ।
 हुंकारेण हतो दैत्यलेन सत्येन मोक्षय ॥

दानवाभ्यां हृता वेदा ब्रह्मणः पश्यतः पुरा ।
 परित्रातास्त्वया देव तेन सत्येन मोक्षय ॥
 कृत्वा ह्यशितोरुपं हत्वा तु मधुवेदमी । [3010]
 ब्रह्मणे तेऽर्पिता वेदास्तेन सत्येन मोक्षय ॥
 देवदानवगन्धर्वा यक्षसिद्धमहोरगाः ।
 अन्तं त्वं न पश्यन्ति तेन सत्येन मोक्षय ॥
 अपान्तरतमा नाम जातो देवस्य वै सुतः ।
 पृताश्च तेन वेदार्थास्तेन सत्येन मोक्षय ॥ [3015]
 वेदयज्ञाभिर्होत्राणि पितृयज्ञदीपि च ।
 रहस्यं त्वं देवस्य तेन सत्येन मोक्षय ॥
 ऋषिर्दीर्घतमा नाम जात्यन्धो गुरुरापतः ।
 त्वत्प्रसादाच्च चक्षुष्मास्तेन सत्येन मोक्षय ॥
 प्राहृषत् गजेन्द्रं च दीनं स्युव्यशं गतम् । [3020]
 भक्तं मोक्षितवांस्तं हि तेन सत्येन मोक्षय ॥
 अक्षयव्राण्ययश्च त्वं ब्रह्मण्यो भक्तवत्सलः ।
 उच्छिक्तानां नियन्तासि तेन सत्येन मोक्षय ॥
 शङ्खं चक्रं गदां पद्मं शार्ङ्गं गरुडमेव च ।

— चन्द्रानि (for 'हं') Ns Ds यन्वे (for 'जठरे') — Ds
 om lines 2989 2994 Gs om (hapl) lines 2990 2993
 — (L. 2990) Gs यपुरा (for 'वारवति') Ds समुद्रोवच
 नाति च, Gs हिरण्यकशिपुः पुरा (for ' ') — (L. 2991) Ds
 त्वया घृष्टानि दवेन्द्र (for ' ') Gs द्विजेन्द्रेण मार्फण्डेन । Gs
 — Gs om lines 2992 2995 — (L. 2992) Ks Vt
 Dst Dst Ds मार्फण्डेन (hypermetric); Dst Ds s
 भये (for 'वेद') Ks s Ds जठरे (for ' ') — (L. 2993)
 Ns Vt s चराचरमिदं दृष्टं; Ds 'चरगुरो' दृष्टा (for ' ') — Ds
 om (hapl) lines 2995-2996 — (L. 2996) Ks Ds
 योगी योगय, Gs योगिन्द्रत्वम् (for 'योगनिद्राम्') — Gs om
 (hapl) lines 2998-3001 — (L. 2999) Ks s Vt Ds s
 धरा जलोद्भूता येन (Ks s Vt येन) (hypermetric), Ds धरा
 जलोद्भूतयेव; Gs धरा जलोद्भूतत्वात् (for ' ') — (L.
 3000) Ks Ds यज्ञं, Ds Cal ed. यज्ञः; Ds यज्ञं (for
 यज्ञम्) — (L. 3001) Ks निर्गुणं सृष्टय देव (for ' ')
 — (L. 3002) Gs य सैव दुद्भुः सर्वं (for ' ') — (L.
 3003) Ns सरणिनाम् (for परिश्रवनात्); Vt सरणिनात्पया
 देयाम् (for ' ') — Gs om lines 3004-3006 — (L.
 3005) Ds मुधाक्षि (for 'धिय') Vt मन्त्रको (for मन्त्रिको)
 Gs ब्रह्मरेन्द्रेणचपुत्रा (for ' ') — (L. 3007) Gs s हुंकारेण

(for 'हुंकार') — Ks Ds s om (hapl) lines 3008-3009
 — (L. 3008) Ds दानवाभ्याम् (for 'वाभ्यां') — (L.
 3009) Ds प्रत्यादत्ताम् (for 'परिषा') — Ks om (hapl.)
 lines 3010 3011 — (L. 3011) Ns Ks अर्पिता; Ds
 चार्पिता; Ds स्वर्पिता (for तेऽर्पिता) Ks s ब्रह्मणश्चार्पिता वेदाः
 Vt ब्रह्मण्यो अर्पिता देवाश्च; Ds प्राहृषत्पार्पिता येन (for ' ')
 — (L. 3012) Ks चारण- (for 'दानव' Dst G(ed) -सिद्धा
 (for 'सिद्ध') — (L. 3013) Ds अनन्तं त्वं पश्यन्ति (for
 ' ') — Gs om lines 3014-3015 — (L. 3014) Ds अर्वा
 तनुमानाय (for ' ') — (L. 3015) Ds दृष्टारम् (for 'दृष्टारः')
 — Ds s om (hapl) lines 3016-3017 — (L. 3016)
 Ks निर्गुणं च (for 'निर्वृणम्') — (L. 3018) Vt जातोऽन्धो
 (for 'जात्यन्धो') Ds चारवित् (for 'चारवत्') — (L. 3020)
 Ds s Ds चदो नियन्तम् (for 'चदो गतम्') — (L. 3022) Vt
 Ds त्वं हि; G(ed) येन (for 'च रत्') Ks अक्षयव्राण्ययसर्वं हि;
 Gs अक्षयव्राण्ययसर्वं (for ' ') — (L. 3023) Ks s Ns
 Vt Ds Ds सिद्धयानि, Ds सिद्धं; Gs s निर्गुणा च (for
 'नियन्तानि') Vt Ds उद्भूतानां निर्गुणानि (for ' ') — (L.
 3024) Ks s s Ds Ds s s शङ्खं चक्रं गदापद्मं, Gs s शार्ङ्गं
 चक्रं गदापद्मं (for ' ') Gs शार्ङ्गं वाङ्मं सपेव च (for ' ') — Vt
 om lines 3025 3026. — (L. 3025) Ks तेन ब्रह्मण्यो

प्रसादयामि विरसा ते वन्धाम्मोक्षयन्तु माम् ॥ [3025]
 शङ्खचक्रगदातूष्णशङ्खं च गरुडाद्यम् ।
 हरि प्रसादयामासुर्वलिं मोक्षय वन्धनात् ॥
 ततः प्रसन्नो भगवानादिदेश रणेश्वरम् ।
 गरुडं नागदन्तार वलिं मोक्षय वन्धनात् ॥
 ततो विक्षिप्य गरुडः पक्षापतुल्यविक्रमः । [3030]
 जगाम वसुधामूल यत्रास्ते सयतो वलिः ॥
 आगम तस्य विद्राय नागा सुकृत्वा महासुरम् ।
 ययुः पुरी भोगवतीं वैनतेयभयार्दिताः ॥
 सुकं कृष्णप्रसादेन चिन्तयानमधोमुद्यम् ।
 भ्रष्टश्रियमुवाचेद गरुत्मानपपन्नगम् ॥ [3035]
 दानवेन्द्र महावाहो विष्णुस्त्वामधवीत्यभुः ।
 सुको निवस पाताले सपुत्रजनसन्धवः ॥
 इतस्तथा न गन्तव्यं गन्तुमिपि दानव ।
 समच यदि भिन्द्यास्त्र मूर्धा ते शतधा व्रजेत् ॥
 पक्षीन्द्रयचन श्रुत्वा दानवेन्द्रोऽजनीदितम् । [3040]
 स्थितोऽस्मि समये तस्य अनन्तस्य महात्मनः ॥

जीव्योपाय तु भगवान्मम किंचित्स्फुरेतु सः ।
 इहृत्थोऽहं सुजासीनो येनाप्याये रणेश्वर ॥
 धलेस्तु वचनं ध्रुत्वा गरुत्मानिदमब्रवीत् ।
 पूर्वमेव हृतस्तेन जीव्योपायो महात्मना ॥ [3045]
 प्रवर्तिष्यन्ति ये यथा विधिहीना एतुल्यजः ।
 प्रायश्चित्तमजानन्वो यज्ञभागस्ततस्तन ॥
 न तेषा यज्ञभाग वे प्रतिगृह्णन्ति देयता ।
 अनेनाप्यायितवलः सुपुत्र विपत्सि ॥
 सदेशमेत भगवान्पुत्रान्कश्यपात्मजः । [3050]
 दानवेन्द्र महावाहो विष्णुस्त्वैलोक्यभाजनः ॥
 इमं स्वयमनन्तस्य सर्वपापप्रमोचनम् ।
 यः पठेत् नरो भक्त्या तस्य नश्यति किञ्चिपम् ॥
 गौहत्याया, प्रमुच्येत प्रदाम्नो ब्रह्महत्या ।
 जपुपो लभते पुत्र कन्या चैवेत्सित पतिम् । [3055]
 लग्नगर्भात्पमुच्येत गर्भिणी जनयेत्सुनम् ॥
 धे च मौक्षिणिणो लोचं योगिन सायकपाण्डितः ।
 स्ववैनानेन गच्छन्ति श्वेतद्वीपमवलम्पा ।

क्षेत्रेणाम् (for^a) — K₂ B₁ s D₂ D₃ G₂ s om lines 3026-3027 — (L 3026) K₂ D₂ रूपान्, D₂ पाणिं (for वृज्) K₂ D₁ s s दानं वामा (D₂ 'मो') विपाणिमम्, $\tilde{N}$ s दानं च गरुडात्तम् (for^b) — (L 3028) K₁ D₂ s आदि-
 देय ; G₂ s दानदिदेय (for आदि^c) K₂ B₁ s स्वामीक्षमम् (for रणेश्वरम्) — (L 3031) G(ed) जगाम वसुधा सत्र (for^d)
 D₂ संपुत्रो (for सयतो) — (L 3032) D₂ समन (for जगाम) — (L 3034) D₁ s उर कृत्वा, Cal ed. युक्त
 सिन्धु (for सुत कृष्ण) B₁ D₂ Cal ed शशोक्षमम् (for युक्तम्) — (L 3035) D₂ उपादीन (for उवाचेद) K₁
 D₂ दितिपुत्रवम् ; K₂ दिनितन्द्रमम्, K₂ अपवन्नगम्, K₁
 D₂ s इव पश्येश्वर, $\tilde{V}$ s D₂ क्षात्र (D₂ कवि) द्वापम्,
 D₂ D₂ D₂ G₂ s पन्नगासन (for अपवन्नगम्) $\tilde{V}$ s वलिं
 च पन्नगासन (for^b) — Before line 3036 K₁ s s
 $\tilde{N}$ s $\tilde{V}$ s I D (s s for गरुड उवाच) — (L 3036)
 D₂ K₂ $\tilde{V}$ s सिन्धुस्रामिदमप्रवीत् (for^b) — (L 3037)
 D₂ ससुरो भव पाण्डि (for^a) — (L 3038) $\tilde{V}$ s दानव
 (for दानव) — (L 3039) $\tilde{V}$ s दनया (for दानया)
 K₂ सतेः ; D₂ D₂ G₁ भयेत् (for प्रयेत्) — (L 3142)
 D₂ B₁ m ed, G(ed) जीव्योपाय (for जीव्यो^a) G₂ धीया-
 क्षम (for मम विधि^c) — (L 3045) $\tilde{N}$ s जीव्योपाय

(for जीव्यो^a) — (L 3046) $\tilde{N}$ s $\tilde{V}$ B₁ s D₂ s पर्वति
 स्थिति (for प्रवर्ति) B₁ D₂ सर्वविद्यति ये यज्ञ (for^a)
 K₁ च कृत्विच (for क्षमृत्विच) D₂ विधिहीनात्पुत्रियम्
 (for^b) — (L 3047) K₂ D₂ s यज्ञभागान्पश्यन् ; K₂
 'अप्यायतु ते सत्र' $\tilde{N}$ s B₁ D₂ D₂ 'अप्य कृष्णम् (for^b)
 — (D₂ om lines 3050-3051 — (L 3048) K₁ B₁ मये
 — (L 3049) यज्ञभागा दे (for^a) — (L 3049) D₂ s
 क्षनेवापयत्सव (for^a) K₂ सुय वयः ; D₂ B₁ m Poona
 eds G(ed) सुसमात्र (for 'सत्र) K₂ s विपत्सिति (for
 देयसि) — Before line 3050, K₂ $\tilde{N}$ s $\tilde{V}$ s B D
 (except D₂) (s s ins वैपत्सिति — (L 3051) L₁
 Cal ed दानवेन्द्र, L₂ G(ed) वसु^a (for 'वेत्तु) — (L
 3052) D₂ च इदं स्वननं तस्य (for^a) K₂ B₁ D₂ दान
 तानम् (for प्रतीचनम्) — (L 3053) K₂ स्रमः ; $\tilde{V}$ s 'पु'
 D₂ 'य (for 'य) K₂ om (haj) lines 3054-3055
 — D₂ om lines 3055 — (L 3055) K₂ युक्तम् (for
 युक्त) — (L 3056) K₂ स्रमः ; K₂ $\tilde{N}$ s $\tilde{V}$ s B₁
 D₂ D₂ D₂ s स्रमः ; B₁ सतो सभात् (for स्रमः) ;
 D₂ भगवता प्रमुच्यते (for^a) K₂ B₁ Cal ed, मुक्षि-
 णि (for कवि^b) D₂ लभते (for लभते^c) D₂ स
 (for युक्त) — (L 3057) D₂ s सन्ति स्रमवेदिनः ;

सर्वकामप्रदो ह्येष स्वोऽनन्तर्य कीर्यते ॥
 यः पठेत्प्रातरुत्थाय शुचिः प्रयतमानसः । [3060]
 सर्वकाममप्राप्नोति मानवो नाम सशयः ॥
 एष वै वामनो नाम प्रादुर्भावो महात्मनः ।
 वेदविद्विद्विजैरेव पठतेव वैष्णव यशः ॥
 यस्त्विमं वामनं दिव्यं प्रादुर्भावं महात्मनः ।
 शृणुयान्प्रियतो भक्त्या सदा पर्वसु पर्वसु ॥ [3065]

परान्विजयते राजा यथा विष्णुर्महाबलः ।
 यस्य विपुलमप्राप्ति विपुल चाप्नोते वसु ॥
 प्रियो भयति भूताना सर्वेषा वामनो यथा ।
 पुत्रपौत्राश्च वर्धन्ते आरोग्यगुणसपदा ॥
 प्रीयते पठतश्चास्य देवदेवो जनार्दनः । [3070]
 सर्वकामयुतश्चैव कृष्णद्वैपायनोऽमर्षी ॥

Colophon

Ds 'नो मोक्षकाङ्क्षिण (for °) — (L. 3058) K₁ D₁
 अहमवस्य (for 'दा) — (L. 3059) D₁ सर्वकाम-
 मप्राप्नोति (for °) D₁ om (hapl) lines 3059^b 3061^a
 K₁ D₁ कीर्तिव, D₁ कीलवेत् (for कीर्यते) — (L. 3061)
 K₁ V₁ Dn D₁ कामान् (for 'कामम्) — D₁ om lines
 3063 3064 — (L. 3063) B D₁ कल्पते (for पश्यते) D₁
 पश्यते वैष्णवैरेव (for °) — (L. 3065) K₁ N₁ V₁ s
 शृणुयन्ते, B₁ D₁ D₁ s शृणुते; G₁ यो नरो (for शृणुयान्)
 V₁ शृणुयन्तै प्रयतो भूत्वा, T₁ s G₁ s s M₁ s यो नर शृणुया
 न्नक्या (for °) T₁ G₁ s s M₁ s हास्य (for the second
 पर्वसु) T₁ G₁ सदा पर्वणि तस्य (for °) — N₁ om. line
 3066 — (L. 3066) K₁ परान्विजयते शान्तम् (for °) K₁
 महासुपदा, T₁ G₁ M₁ s 'यथा, G₁ 'वित् (for 'बल)
 — (L. 3067) N₁ Dn विमलम्, B₁ s D₁ T₁ G₁ M₁ s च
 महद् (for विमलम्) T₁ G₁ यथाश्च सुमहत्प्राय (for °).
 K₁ N₁ विमले (for विपुले) K₁ चाप्नुयान् (for 'ते) D₁
 सुप्तम् (for वसु) N₁ विन्दति शिष्यसुप्तमायुः, B₁ s D₁ G₁ s
 प्रेक्ष सन्नविमलान्, D₁ वसुधायां यथा वसु; D₁ विपुले
 चाप्नुते वसुम्, T₁ G₁ M₁ प्रेक्ष चानन्तमयुते (for °)
 — (L. 3068) N₁ सर्वेषामेव मानव; B₁ s T₁ s G₁ s s
 M₁ s 'दा मात्र सदाय (for °) — After line 3064, B₁ s
 D₁ G₁ s ins

232** पुत्राश्च लभते धन्यामेधायागुणमनमिन्द्रा ।
 धर्मावुरयां वर्धन्ते आरोग्यवगुणसपदा ॥

On the other hand T₁ s G₁ s M₁ s ins after line
 3068 G₁ s after line 3266

233** पठित्विन्दे सर्वं परित वामनस्य ह ।

अक्षया निष्कलमपो भूत्वा दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥

{ (L. 1) G₁ s 'वेदिक 'वेद' वरु (for °) — (L. 2)
 G₁ s 'तु (for 'वा वा) G₁ निरुजो (for 'स्वरो)]
 T₁ s G₁ s M₁ s cont. G₁ s ins after line 3070

234** विन्तव्येभ्यो निल शिष्य प्राप्तं यदिच्छति ।
 ध्यायेदित्थमात्मनश्च शास्त्रार्थयो दिने दिने ॥

{ (L. 1) T₁ G₁ निः (for निः) T₁ G₁ s M₁ श्रेय
 (for शिष्य) — (L. 2) T₁ G₁ s इत्थं (for दिच्छति)]

— N₁ T₁ s G₁ s M₁ s om lines 3069-3073 B₁ s D₁
 G₁ om line 3069 — (L. 3069) K₁ Dn G₁ सपदा (for
 'दा) D₁ आरोग्यवनसपदा (for °) — (L. 3071) N₁
 V₁ s 'ददत् (for 'युत्पदा) N₁ पुत्र, T₁ s G₁ s s M₁ s
 वेति (for 'वेत्) — After line 3071, T₁ s G₁ s s M₁ s
 ins .

235** अर्षीद्य गर्भिणी श्रुत्वा नमस्तति च वामनम् ।
 पुत्रं पुत्र जनयते देवदेवस्य कीर्तनम् ॥
 यस्मिन्मो हरिश्वाशय सङ्घितो निश्चिन्तो पठेत् ।
 सोऽनुग्रहे ब्रह्मलोकं गन्त्वा वै मात्र संशय ॥
 विद्या विद्यामर्ध्वं तथैव प्रवितामह ॥ [5]
 विद्यामह विद्या चैव विष्णुदेव न संशय ॥
 परिवारादो न कर्तव्यो विष्णुदत्तस्यपुत्रात् ॥
 परिवारादहनिर्भूत्वा तत्रैव परिवर्तते ॥
 मनसा कर्मणा वाचा देवमेतेषु वर्धयेत् ॥
 श्रेयानन्त्य फलं भुञ्जे हृद् चैव न संशय ॥ [10]
 हृद्पदेपायन ध्यायेत् त्रिदि नारायणं प्रभुम् ॥
 को ह्यस्य पुत्रः शिवाज्ञानमहाभारतहृद्देव ॥
 धर्मानां भाविनां चैव को भूत्वात्पठते प्रभुम्
 वर्ततां ते सदापजो यथा संकलितस्तवदा ॥
 संकल्पनाधमेधस्वैर्भुत्वा धर्माश्च शाश्वतात् ॥ [15]
 कायुषोऽन्ते तवत्पत्न्या गन्माति त्वं पराश्रय ॥
 एतत्ते महदास्थानं श्रुत्वा त्वं पार्थिवोत्तम ॥
 एतो वसुधामहर्षयं त्रियां सर्वे समग्राभ ॥
 प्रादुर्भूतो वामनस्य कथितार्थेषु ते मया ।
 शान्तपिणामृषीणां च नारदस्य च संनिधौ ॥ [20]
 एषा ते वैष्णवी यथां मया काश्चिन्नेव कीर्तिता ।
 पृच्छतस्तदा यदोऽस्मिन्निष्ठेषु जनेभ्यः ॥
 आश्वमेधैर्मन्विलं पो हीदं शृणुयाच्चर ।
 वायुर्न प्राप्नुयात्किरीटंमायुरवाप्नुयात् ॥
 यधेदं ब्राह्मणोऽपीति शुचिर्भूत्वा सनातन ॥ [25]
 भङ्गो नारायणं देवं ब्रह्मध्याये जितेन्द्रिय ॥
 सविष्णोनां सङ्ख्यानां मयारानां प्रभेः सह ॥
 यजुगामपि वेदानां चरन्नापी अविच्छेद ॥
 वा ब्रह्ममवनावापि यथा ह्यवतिमसैरायम् ॥

K₁ V₁ : B Dn D₃ D₄ : cont after App 1 (No. 40) N₂ ins after adhy 118 V₂ after line 13 of App 1 (No 41) D₂ cont after App I (No 42B) G₂ after App I (No 41)

जगमेजय उवाच ।

व्यधाद्ब्रह्महं ब्रह्मञ्जोतुमिच्छामि तत्त्वतः ।

त्रयाणां पुरसहानां क्षेत्राणां समासतः ॥

वैशपायन उवाच ।

शूणु विस्तृतः सर्वं यन्मा घृच्छसि नैषधम् ।

दैत्यानां बाहुवलिना सर्वप्राणिविरोधिनाम् ॥

शंकरेण वध राजन्शूलैस्त्रिभिरजिह्वैः । [5]

भविष्यति नृपश्रेष्ठ सत्यमेतद्रथीमि ते ॥ [30]

सूत ।

इति परिशिशो राजा वैशपायनभाषिनम् ।

श्रुत्वा निष्कर्मपोऽभूत्स हरिवध द्विजर्षभात् ॥

शीनकाचैर्हि सक्षेपादिसरेण तथैव च ।

शोकस्ते हरिवधस्तु किमन्याकथयामि ते ॥

[(L. 1) T₁ M₂ अभाष्ट, G₂ अवदत् (for अभाष्ट)]

— (L. 4) T₁ G₂ आयु कथे (for सोऽयु) — (L. 5) G₂ M₂ पितामहाय (for महत्) T₂ G₂ पितामहैव तथा, M₂ माता मातामहैव (for ") T₂ G₂ पितामहैव (for ") — (L. 6) M₂ माता मातामहैव (for ") — (L. 10) T₁ M₂ प्रेत्यानतं, G₂ विप्राऽनतं (for प्रेत्यानतं) — (L. 13) T₁ M₂ यथाप्राणविक्रमेण (for ") — (L. 15) T₁ G₂ सनातनात् (for च शाश्वतान्) — (L. 16) G₂ गत्वा सिद्धिं (for गत्वाऽसि ल) — (L. 17) G₂ सर्वम् (for महत्) T₁ G₂ कथितं (for श्रुत्वा तं) — (L. 22) G₂ प्रवृत्ते (for त्रि) — (L. 25) M₂ स नीपात् (for सवीते) G₂ वधेन आक्रान्तेऽनीपात् (for ") — (L. 27) G₂ सनातनाभ्येताना (for ") — (L. 29) G₂ यथाऽप्राणविक्रमेण (for ") — M₂ om line 31 G₂ om line 32 — (L. 33) T₁ दास्यत्, G₂ प्राणस्य (for शोकस्य)]

COLONY — Mention of the Epic K₂ & N₁ V₂ B₂ Dn D₂ D₃ : — Mention of Kshila K₂ & N₁ V₂ : B Dn D₁ : — Sub-purān k N₁ V₂ : B₂ : Dn D₂ D₃ : T₁ G₂ वामनप्रादुर्भावं समास, R₂ M₂ & शाश्वर्यपूर्वं वामनप्रादुर्भावं — Adhy name N₁ त्रैलोक्यकमणम्, D₁

हृतं पुरासुरेन्द्राणां सर्वभूतवधैरिणाम् ॥

त्रिपुर पुरुषव्याघ्र बृहद्बाहुसनीरितम् ।

विक्रामति नभोमध्ये मेघघृन्दमिवोत्थितम् ॥

प्राकारेण प्रबुद्धेन काञ्चनेन विरजिता ।

मणिभिश्च प्रकाशङ्किः सर्वरत्नेश्च तोरणैः ॥ [10]

यभासे नभसो मध्ये शिवा परमथा ज्वलत् ।

गन्धर्वाणांमिवोदप्रं कर्मणा साधितं पुरम् ॥

वाजिनः पशुसयुक्ता वहन्ति चलदर्पिताः ।

पुर प्रभाकर श्रेष्ठ मनोभिः कामचारिणः । [15]

धावन्तो ह्येवमांगाले विव्रजेः प्राणसमृद्धैः ।

आह्वयन्त इवाकाशं सुरैः श्यामदन्प्रभैः ॥

बायुवेगसमैर्वेगीः कम्पयन्त इषाम्बरम् ।

सर्वतः समदृश्यन्त चक्षुर्भिरिहितात्मभि ॥

देवाह्वयन्त इवाकाशं सुरैः श्यामदन्प्रभैः, T₁ G₂ M₂ & त्रैलोक्यविजय, T₁ त्रैलोक्यविजये वामनप्रादुर्भावं समास, G₂ फलश्रुतिवचनम् — Adhy nom K₂ 45, V₂ 390, V₂ Dn 257, B₂ 209, D₂ 206, D₂ 270, D₂ 247, T₁ 329, G₂ 324, G₂ 333, G₂ & 351, M₂ & 41

— (I 2) N₂ V Dn D₂ : & समन्तत् (for समासत्) D₂ क्षाणा वै समन्तत् (for ") — (L. 3) K₁ वै वधम्, D₂ वै युधम् (for वधनम्) — (L. 4) D₂ सुराणां बाहुभालि चाम् (for ") — (L. 5) N₂ V₂ : D₂ शरैः, D₂ बाणैः (for शूलैः) — (L. 6) G₂ द्विर्वैरिणाम् (for चर्षैः) V₂ सर्वे प्राणविरोधिनाम्, D₂ त्रिपुरस्य निवृद्धम् (for ") — (L. 7) K₁ D₂ & बहुधात्, V G₂ म (V₂ व हृद्गतं, D₂ यत्नीना तत् (for बुद्धदात्) — (L. 8) D₂ विद्यासति (for विक्रामति) — V₂ om line 10 — (L. 10) K₁ रक्षिमिध (for रक्षि) — (L. 12) V₂ D₂ पुरा, Dn B₂ परम् (for पुम्) K₁ कर्मणा साधितां पुरा (for ") — D₂ om line 13 — (L. 14) K₁ N₂ V D₂ उदेषु (for श्रेष्ठ) D₂ चारिणम्, Bom. Poona eds G(ed) शुद्धम् (for चारिणम्) — (L. 15) Bom. Poona eds G(ed) धारयन्ति (for नो) V₂ B D₂ D₂ & हेय, V₂ D₂ : हर्षं (for ह्यं) V₁ समिधैः, B₂ D₂ D₂ G(ed) सगृह्यैः, D₂ सगृह्या (for संसृष्टैः) — (L. 16) K₂ आह्वयन्त इवाकाशं (for ") N₂ V₂ : B Dn दान्, D₂ G शूल (for श्याम) K₁ सुरैः सर्वदृष्टैः (for ") — (L. 17) K₁ वेगोपैर, D₂ वेगोपैर (for वेगसमैर्) D₂

ऋषिभिर्व्वलनप्रव्येतपसा दग्धकित्त्विपैः ।
 गीतवादित्रवहुलं गन्धर्वगरोपमम् ॥ [20]
 चित्रायुषसमाकीर्णैः प्रतप्तकनकरभैः ।
 भवनेर्बहुर्गोथ्र प्रंशुभिः समलंठृतेः ॥
 देवेन्द्रभवनाकारैः शुशुभे तन्महाद्युति ।
 प्रासादाभैः प्रयुष्टैश्च वैलासशिखरभ्रभैः ॥
 शुशुभे दैत्यनगरं बहुसूर्यमियाम्बरम् । [25]
 यथाद्वालकसंपन्नं ततवाञ्छनसप्रभम् ॥
 श्वेडिवोत्सृष्टवहुलं सिंहनादविनादितम् ।
 धर्मो बस्तुजनाकीर्णं वनं चैरथं यथा ॥
 समुत्तूनपताक तवसिभिश्च विराजितम् ।
 रराज त्रिपुर राजन्महद्विद्युदिवाम्बरम् ॥ [30]
 सूर्यनाभश्च दैत्येन्द्रश्चन्द्रनाभश्च भारत ।
 तथान्ये च महावीर्या दानवा वलदर्पिताः ॥
 मधुदुश्च बभञ्जुश्च मोहिताः परमेष्ठिना ।
 पन्थानं देवगमनं पितृथानं च भारत ॥

तेरेवमसुरार्थं प्रवृहीतशरसनैः । [35]
 दानवैर्नरशार्दूल देवयाने महापथे ।
 पितृवह्निवलोपैते हते भरतसत्तम ॥
 ब्रह्माणमभ्यधावन्त सर्वे सुरगणास्तथा ।
 विवर्णनदना दीनादिष्ठे च गतिवर्मणि ॥
 अन्तुंश्चाप्रतः स्थित्वा खरेपार्तनिनादिना । [40]
 हन्यामहे शत्रुगणैर्भागोच्छेदेन भागम् ॥
 तेषा चैत्र वधोपायं वदस्व वदतां वर ।
 यं ज्ञात्वा बाहुवलिनो स्येम समरे परान् ॥
 सान्त्वयित्वाद्य वरदो ब्रह्मा प्रोगाच देवताः ।
 शृणुष्वं देवता. सर्वा. शत्रुपतिर्हतिं पराम् । [45]
 जयध्या दानवाः सर्वे ऋते शंकरमन्ययम् ॥
 प्रतिगृह्य च तद्वापयं मनोभिर्वाग्भिरेव च ।
 भूर्मा प्रपदिरे सर्वे सह रुद्रेश्च भारत ॥
 किन्ध्यपादे च मेरो च मध्ये च पृथिवीतले ।
 तपसोभ्रेण योगज्ञाः सर्वे ते मुनयोऽभयन् । [50]

Ds कालयन्त (for कल्प) Vs [अ]र्णवम् (for [अ]र्णवम्) Ks
 कालान्तकनयोपमम् (for ^h) — (L 18) Bom Poona eds.
 G(ed) असुरा (for सर्वत) Ks सर्वत सरता इत्य (for *).
 — (L 19) Ks भवने, Gs ईक्षित (for तपसा) — (L 21)
 Bs प्रभम् (for प्रभै) — Ds om line 22 — (L 22)
 Ks Dn Ds भवनेर्वा Ks रत्नैश्च ब [कु]मिभ्यैश्च, Ds पत्नैश्च बहु
 लैश्चैव (for *) Ds पाण्डुरै (for प्राशुभि) — (L 24)
 Ks प्रासादाभै सुवर्णैश्च (for *) Ds वैलासशिखरोपमै (for
^h) — (L 26) Bs Dn Gs वराद्वालक (for चया) Vs
 सूर्यण (for सूर्य) Ks तथा प्रद्वलककारा, Ds तुर्यधोपस
 मादिष्ठ (for *) Ds तदा (for तदा). Bs कनक (for
 काचम) Ds बाञ्जनस समापभम् (for ^h) — After line
 26, Ns Vs Dn Ds ins

1** प्रदक्षिण तैर्नो रराजाथ महाप्रभो ।

[Vs महाप्रभम् (for 'भो)]

— Vs om line 27 — (L 27) Ks नानेन, Ds नाने सु
 (for नाने) — (L 28) Ks कल्प, Vs Ds Gs
 बहु (for वस्तु) Ds समादीपे (for अना) — (L 29)
 Dn समुच्छित्त (for ह्वत्) Ds ऋषिभिश्च, Ds बन्दि; Gs
 ध्वजैश्च (for ऋषिभिश्च) — (L 30) Ds चाम (for राजन्)
 Ds Ds महापितृदिवाचरे (for ^h) — (L 31) Bs s
 Ds विरान्तय (for दैत्य-वृक्ष) Ks दिव्य, Ds अथ (for

वन्) — (L 33) Vs Ds s सुवहुर; Ds सुवहुर (for
 मसुदुर) — (L 34) Ds भोवोच्छेदेन भारत (for ^h)
 — Ks Ds om lines 35 41 — (L 35) Ns असुरैश्च,
 Vs Ds Ds रायैस्तु Vs अ (for रायैश्च) — (L 36)
 Gs नृप (for नर) — Ds om lines 36^a-39^a — (L
 37) Ns Vs s विलोपैश्च (for वलोपेदे) — (L 40) Gs
 अवदश्च (for असुरा) Bs Bom Poona eds G(ed) तदा
 (for [अ]दत्त) Ns [अ]नर्त्त, Ds [अ]र्त्त (for [अ]
 र्त्त) Ds खरेणानेन नादितम् (for ^h) — (L 41) Gs
 हता वरं (for हन्यामहे) — (L 43) Gs रत्नं च (for रत्न)
 — (L 43) Ns Vs वधेयु, Vs वधेयम्; Vs B Dn Ds Ds
 श्वेम (for वधेम) Vs गणान् (for शरान्) — Ks om
 lines 44-52 — After line 44, Ds ins

2** गणध्वजमन्त्रा सर्वे ह्यमारात्किमु भुवि ।

स एव निग्रहे शक्ते दैत्यानां नाम संशय ॥
While, Ds ins after line 44

3** तपसा तस्य देवस्य समर्था ये ततो भवेत् ।

रदस्यापानापीय देवदेवस्य दाक्षत ॥
On the other hand, Gs ins after line 44

4** महादेव विरूपाक्ष भजन् प्रियदासो च ।

स एव हन्ता तान्दवर्गकुलान् वो विपारयति ॥
— Gs om lines 45-50 Ns V B Ds Ds s om lines

काश्यपेया हरं प्राप्ता जपन्तो ब्रह्मसहिताम् ॥
 तेषां परमनारीणामभयद्वयवाहने ।
 विन्वस्तदर्भनिचये ताम्र लोह च भूषणम् ॥
 परिधानानि चर्माणि सूदूनि च शुभानि च ।
 स्वयंमृतानां कृष्णाना मृगाणा कुरुषन्तम् । [55]
 गृहीतानि विमुक्तानि देहेभ्यो धनचारिणाम् ॥
 वैष्णवश्चमयोपेत्य विविशुर्मायया वृताः ।
 हरालयं सुराः सर्वे व्याघ्रचर्मनिवासिनः ॥
 प्रथिपत्याश्च ते दीना भगवन्तं जगत्पतिम् ।
 सुव्यक्तैनाभिशनेन भगवन्ते हरं ततः ॥ [60]
 हविर्दत्तमिवाज्ञानाद्भस्मच्छन्नेषु यक्षिषु ।
 वरदानं वृथास्मासु भगवन्विमुखे स्वयि ॥
 यथादेश यथाकाल क्रियां ब्राह्मणो वचः ।
 यदुक्तं देवदेवेन लेखराणा समीपतः ॥
 पव देववचोभिश्च भाविनोऽर्थस्य वै यत्नतः । [65]

समनहन्महादेवो देवैः सह सवासवै ॥
 आदिस्था रथमास्थाय संनद्धाः समलंक्रुताः ।
 सर्वे काञ्चनवर्णाभा बहुर्दीप्ता इवाप्रयः ॥
 स्त्रेण सहिवा रुद्रा दहन्त इव तेजसा ।
 संनद्धाश्चारुमुक्ताः प्रांशवः पर्वता इव ॥ [70]
 विश्वे विश्वेन वपुषा धलिनः कामरूपिणः ।
 समनहन्महात्मानो दानगाम्तं विधित्सवः ॥
 एभिः सह बलाध्यक्षैः समन्तात्परिवारितः ।
 त्रिपुरं योधयत्यन्धः प्रयुद्धं सदारं धनुः ॥
 अथ देव्या भिन्नदेहाः पुराहृत्यवाता इव । [75]
 न्यपतन्मुवि देहेस्ते विद्वीर्णा इव पर्वताः ॥
 अभिविद्धाः प्रथिद्धाश्च चयाट्टालगता नृप ।
 न्यपतन्वैद्यसंपाश्र्च यज्ञेषोप हता नगाः ॥
 असिभिश्च हता देवैः शक्तिचक्रपरश्वधैः ।
 वाणैश्च भिन्नमर्माणो दैलेन्द्रा युधि गोचरैः । [80]

45-46 V₂ om line 48 — (L 48) V₂ Ds पुत्रैश्च; Ds
 मायैश्च (for रुद्रैश्च) — (L 50) N₂ V B Ds Ds-^e नृप
 (for अन्वन्) — (L 51) Bom Poona eds G(ed)
 काश्यपेयै (for 'या) Ds कश्यपेयादुर भासा (for 'ग) N₂
 V s Ds s यत्नन्तो (for जपन्तो) V₁ एन (for प्रश्न)
 N₂ B₁ सहिता; Ds आश्रयम्, Gs सशितम् (for यक्षि
 नाम्) — (J 52) Gs देवानाम् (for नारीणाम्) Ds
 निशम्य नरनारीणाम् (for 'ग) N₂ B Ds: अभयद्वयभोजने,
 V₁ s Ds s 'द्वयभोजने (D_s s 'भय) Ds 'द्वयभोजने,
 Gs 'नय भोजने (for ') — (L 53) B₁ s Ds Ds
 विम्वस्तं (for 'स) Gs नैराश्रयमवलेपा (for ') — (L
 54) K₁ माणिक्य (for चर्माणि) Ds सूदूनि (for शुभानि).
 — (L 56) Ds e (marg) नियुक्तानि (for विमु) — K₂
 om lines 57-58 — (L 57) B₁ s Dn Ds: जन्तुरिक्षम्
 (for तेजसा) N₂ V₁ s समुपेत्य, B₁ Ds s शपोत्सव्य;
 (for 'द्वय) B₁ जन्तुरिक्षमयोत्सव्य, Ds तेजन्तुरिक्षमपोत्सव्य,
 Gs जन्तुरिक्षमयोत्सव्य (for ') — (L 58) K₁ देवा (for
 दीना) — (L 60) V₂ अयमस्तेन (for सु) K₁ प्रभावन्तः;
 D₁-^e प्रभावन्त (for 'न्ते) D₂ प्रभावन्तो हर वच (for ')
 — (L 61) B₁ Dn Ds अविश्रयत्; Ds इति श्रुं (for
 इवासा) Ds दक्षिण (for यक्षिण) — (L 63) N₂ Gs
 यथोक्ता (for यथदिता) — After line 64, Ds ins

5** एवमारपितो देयं सुमसुरनररुच ।
 प्रसन्नयेता भगवान्देवैर्वा यूपध्वज ।

प्रतिजयेत्सुतवर्षं सभुत्ववल्गवानहम् ॥
 तत्र प्रोवाच भववान्पुत्रदत्तुरोमाम् ।
 सर्वं मानुषच्छत्रु त्रिपुरस्य त्रिपातया ॥
 — (L 65) Gs Bom Poona eds G(ed) वैभवान् (for वै
 बलात्) — (L 66) B₁ महामानो (for 'देवो) V₂ न
 सहाय (for महासवै) K₁ सर्वे सहदानये (for ') — (L
 67) Dn Ds आदित्यपथम्; Ds Gs 'स्वरथम् (for 'सा रथम्)
 D₁ सनदाप्रारुमुक्ता (for ') — (L 68) Ds नानारूप
 धरा सर्व (for ') — (L 70) K₁ Dn संनद्धा तुचला
 सर्वे (for ') — (L 72) Ds महामान (for 'नो) — (L
 73) K₁ N₂ V₁ s B₁ Dn Ds D_e e धनाप्यक्षे (for बला
 प्यक्षे) D₂ Gs एणि सम (G_s वत्) धनाप्यक्ष (for ')
 — (L 74) Ds सिद्धं (for अदारं) — (L 76) V₂ Dn
 D₁ न्यपतन्त विदेहाः D₁ 'दृ' स्ते, B₁ 'तन्वैद्यसंपाश्र्च, Gs
 तन्वैद्यसंपाश्र्च (for ') — (L 77) N₂ B₁ अनिविद्धा (for
 अभि) D₂ (before core) प्रथिप्याश्च, Gs प्रयुद्धम् (for
 पर्व) V₁ s B₁ s Dn Ds D_e e अतिविद्धा प्रयु Dn सुवि-
 द्याश्च (for ') Dn Ds e रणमप्य (for चयाट्टाल) V₂
 B₁ तासा इव, G_s नगा इव (for तासा नृप) D₂ (by core)
 पत्तारगता इव (for ') — (L 78) N₂ V₁ s B₁ D₂ s
 सपाण (for 'श्च) K₁ चरेज (for चरेज) Gs घनेजवाता
 सपाण (for ') — (L 79) D₂ s तनिभिश्च; D₁ e 'वज्र
 (for 'चक्र) V₂ तनिचयेन कार्पे (for ') — (L 80)
 D₂ वर्माणो (for 'म) N₂ V B Dn Ds D₂ s पुर

प्रपेतुः सहिता उर्व्यां छिन्नपक्षा इवाचलाः ॥
 तत्र सहा व्यमुञ्चन्त तेन दीनेन तेजसा ।
 एवं तेऽन्योन्यसमाधे क्षीयन्ते क्षयकर्मणा ।
 नोपालभ्यन्त चक्षुर्भ्यामपि दिव्येन चक्षुषा ॥
 अस्त प्राप्ते दिनकरे सुरेन्द्रास्ते निशामुखे ॥ [85]
 छिन्नभिन्नक्षतसुरा निपेतुर्वसुधातले ॥
 अथ दैत्या जय प्राप्ता निशायां निमित्ति शरैः ।
 विनेदुर्विपुलेनादैर्मेघा इव महारवाः ॥
 जयप्राप्त्यासुराश्चैव तेऽन्योन्यमभिजल्पिरे ।
 प्रासितास्त्रिदश सर्वे सप्रामे जयमद्भिण ॥ [90]
 अस्माभिर्बलसपत्नैः सह प्रासासितोमरैः ॥
 विरेजुश्च जय प्राप्ता उशनोहृद्व्यचोषिताः ।
 समरे बलसपत्नाः सायुधा दैत्यसत्तमाः ॥
 सुरैश्च सहितः सर्वे रथमास्थाय शंकरः ।
 दर्पिमानभिनदैत्यान्प्राभिन्दन्निव वै दिशः ॥ [95]
 युगान्तकाले विततो रश्मिमानिव निर्दह्य ।
 सर्वभूतानि भूताग्र्यः प्रलये समुपस्थिते ॥
 स रथो वाजिभिः शीघ्रैरुत्थमानो मनोजवैः ॥

विनभौ नभसो मध्ये सविगुदिव तोयदः ॥
 वृषभेण ध्वजाग्रेण गर्जमानेन भारत । [100]
 भाति स्म स रथो राजन्तेन्द्रायुध इवाम्बुदः ॥
 ततोऽम्बरगता सिद्धास्तुष्टुवृष्टपमध्यजम् ।
 कर्मभिः पूर्वज पूर्वैः शुविभिरन्यन्वकं तदा ॥
 ऋषयश्च तपःश्रान्ताः सत्यप्रतपरायणाः ।
 अमृतप्राशिनश्चैव सुरसधाः सहस्रधाः ॥ [105]
 गन्धर्वाश्चोपगायन्ति गान्धर्वेण स्वरेण वै ।
 प्रहृष्टवदना सौम्याः वैद्ये स्थानान्तरे नृप ॥
 चयाट्टालकसपत्ने शतश्रीशतसकुले ।
 तस्मिन्तु दैत्यनगरे सर्वभूतभयावहे ॥
 ततस्तु शरवर्षाणि मुमुचुर्दैत्यदानवाः । [110]
 सुराणामरथो मध्ये तीक्ष्णाप्राणि समन्ततः ॥
 शतश्रीभिश्च निप्रन्तो भद्रैः श्लेथश्च भारत ।
 ते चक्रिरे महत्कर्म दानवा युद्धकोविदाः ॥
 गदाभिश्च गदा जघ्नुर्भद्रैर्भद्राश्च चिच्छिदुः ।
 अस्त्रेऽप्यवाधन्त माया मायाभिरेव च ॥ [115]
 ततोऽपरे समुद्यम्य शरशक्तिपरश्वधान् ।

(for युधि) — (L 81) Ds निपेतु सहिता सर्वे, Ds
 सहितास्संगता उर्व्यां (for *) — (L 82) Ns Vs Dn Di-s
 Gs विमुञ्चन्ति Ds प्रमुञ्चन्तस् (for व्यमुञ्चन्त) Bom
 Poona eds G(ed) शीघ्र (Bom ed 'व्य')मानेन तेजसा
 (for *) — (L 83) Bs सबाधा (for 'वे') — (L
 84) Ks सहा वै समचयुषा (for *) — (I 85) Vs असु-
 रास्ते Vs s असुरेन्द्रा (for सुरेन्द्रास्ते) — (L 86) Ns
 -मुखा वेदुर (for अलमुखा) — (L 87) G(ed) निशासु
 (for 'वा') — (L 88) Gs घोषैर् (for मेघैः) Ns Ds महा-
 बला, V Bs Ds s Gs 'रवा' (for 'रवा') — Vs om line
 89 — (L 89) Ks Ns Vs Ds s वज्रहृद्वे परस्परम् (for
 *) — (L 90) Ks Ds s हृषिकाल (for प्रासित') — (L
 91) Ns अमभिर Gs असुरैर् (for अस्माभिर) Vs जय
 (for बल-) Ns Vs s सप्रासासितोमरै (for *) — (L
 92) Bs वाहिता (for -चोषिता) Gs उशनोवाष्यचोदिता
 (for *) — (L 94) Ns V Ds s Gs सहिता (for 'त')
 Vs Ds Ds सर्वे (for सर्वे) — (L 95) Ns अनहृद् ; Ds
 Bs अनहृद्, s अनहृद् Bs Dn Ds निनहृद् ; Ds निहपद्
 (for अभिनहृद्) Ns Ds प्रहृद्, Vs s प्रतहृद् (for प्रसि

नृद्) Ks Dn Di-s प्रदहिव तेजसा, Gs प्रभिन्दन्वै दिशो
 ददा (for *) — (L 96) Vs Dn Ds Ds s Gs वितले (for
 'ते') — Vs om line 97 — (L 98) Ks स रथो
 बलिभि शीघ्र (for *) Ks पात्यमानो (for उद्य') Ks V L s
 Bs s Di-s महाजवै, Ns मनोजव (for 'वै') Gs उद्यमानै
 मंडावले (for *) — (L 99) Bom Poona eds मय्य
 (for मध्ये) — (L 101) Ks Ds विभाति स्म (for भाति
 स्म स) Ns Vs s Bs गच्छन् (for राजन्) — (L 103)
 कर्मैते (for पूर्वज) Ks पूर्ण, Vs पूर्व (for पूर्वं) — (L
 105) Ds Gs प्रासान्तर (for प्राशिनश्च) — (L 106) Dn
 गन्धर्वाप्सरश्चैव (for *) Ks Ds हवेन (for स्वरेण)
 — (L 107) Ns Vs s Bs शैवे, Vs शिष्ये, G(ed) प्रेय
 (for पश्ये) — Vs om line 108 — (L 110) Ks
 वर्षण (for वर्षाणि) Vs Bs देव (for दैत्य) Gs वैरिण
 (for दानवा) — (L 111) Gs सुराणामसुराणां च (for
 *) Ks Ns Vs s Bs Ds s तीक्ष्णाग्रेश्च (for 'प्राणि'
 — (L 112) Ks शरै, Gs प्रासे (for महे) — (L 113)
 Ks चक्रिरे सुः (for ते चक्रिरे) Gs युर्मया (for -कोविदा'
 — (L 114) Vs चिच्छिदे (for चिच्छिदुः) — (L 115)

अशनीश्च महाघोरा युक्ताः शतसहस्रयाः ॥
 असिभिर्मायाविक्रितैर्मृतेषुर्विषयगोचरैः ।
 ते वध्यमाना विबुधाः शरवैर्यत्नस्थिताः ॥
 गन्धर्वनगराकारः सोऽसीदस्सहरो रथः ॥ [120]
 हन्यमानोऽसुरगणैः सार्धं प्रासामितोमरैः ॥
 दैत्यमहरूपैस्तेश्च शुरुभिर्भासादिभिः ।
 चित्रैश्च बहुभिः शक्षैरतिप्रत शचीपति, ॥
 ततो मध्ये दिव्यशब्दः प्रादुरासीन्महीपते ।
 ऋषीणा ब्रह्मपुत्राणा महतामपि भारत ॥ [125]
 स एष शबरस्याग्नि रथो भूमि प्रतिष्ठितः ।
 अजेयो जय्यता प्राप्त सर्षलोकस्य पश्यतः ॥
 तस्मिन्निपतिते राजन्रथाना प्रवरै रथे ।
 निषेत् सर्वमृतानि वसुधा वसुधाधिप ॥
 विषेष्टः पर्यताप्राणि चेलुक्ष्वेव महाद्रुमा । [130]
 विबुधुमु, समुद्राश्च न रेवुश्च दिशो ददा ॥
 वृद्धाश्च ब्राह्मणास्तत्र जेषुश्च परम जपम् ।
 यच्छद्ब्रह्ममय तेज सर्वत्र विजयैषिणाम् ॥

शान्त्यर्थमिह भूतानामिह लोके परत्र च ।
 समाधायात्मनास्मान योगप्राप्तेन हेतुना ॥ [135]
 रथन्तरेण साम्राथ ब्रह्मभूतेन भारत ।
 तेजसा ज्वल्यन्विष्णोःशुवक्षस्व च महात्मनः ॥
 सर्वेषा चैव देवता बलिना कामरूपिणाम् ।
 ऋषीणा तपसाख्याना वसता विजने वने ॥
 अथ विष्णुर्महायोगी सर्वतो दृश्य तत्त्वतः । [140]
 वृपरूप समास्थाय प्रोज्जहार रथोत्तमम् ।
 समाक्रान्त देवगणैः समपवलयपौरुषैः ॥
 बलयात्सोलयित्वा तु त्रिपाणाभ्या महाबलः ।
 ननाद् प्राणयोगेन मध्यमान इवार्णयः ॥
 वृतीय वायुविषय समाक्रम्य विप्रणवात् । [145]
 ननाद् बलवन्नाद् समुद्र इय पर्वणि ॥
 ततो नादेन विरान्ता देतेया युद्धदुर्मदाः ।
 पुनस्ते कृतसनाहा युयुधु मुचद्वायलाः ॥
 सर्वे वै बाहुबलिन समर्थबलयोरुपाः ।
 सुरसैन्य प्रमदन्ति प्रगृहीतशारसनाः ॥ [150]

B: [अ]वेत्त, D: [अ]वपन्त (for [अ]वाचन्त) K: D: मायी (for माया) — (L 116) D: हतोऽपरे समुद्रिय (for °) — (L 117) K: मयराश (for मयानीश) N: गदा घोरा, B Dn Da Gs महाघोरान् (for 'रा) N: B: Dn Da Gs युक्ता, V B: D: s युक्त (for युक्ता) — Gs om line 118 — (L 118) D: मायाभिह्वैर (for 'विह्वैर) N: सुदे (for सुयोद्) V: s B: s Ds Ds गोचरं (for गोचरै) — (L 119) K: बहुधा (for विबुधा) K: D: शरवर्षेण सतिपता (for °) — (L 120) D: अयद् (for अदीदत्) D: सदतो (for सहरो) — (L 121) V: om 1099 121^a-122^b K: B: s Dn D: s प्रासामिशार (D: सित) तोमरैः V: सप्रासासितो' (for °) — After line 121, D: ins an addl colophon mentioning adhy name as त्रिपुरदाह and adhy no as 272 — (L 122) Gs विदो (for तैश्च) Gs बल (for भर) N: B: Dn De मादिभि (for सादिभि) K: D: गुरुभिर्भारतपंभ, D: निर्भातासाधने (for °) — (L 123) Gs शब्द (for चित्रैश्च) K: त्रिपर्विश्च बहुमिश्च (for °) V: न तिष्ठति D: प्रतिष्ठस्व (for 'त) — (L 124) K: महोतल (for 'पते) — (L 125) K: ऋषीणा तपसाणां च शोभने विजने वने — K: om lines 126-139 — (L 128) D: (warg)

अशक (for स एष) D: s भूमौ (for भूमि) — (L 128) D: देवेन (for रथाना) — (L 129) Dn D: s चूले (for वसुधा) K: स्थावरानि चरानि च, D: वसुधाधिपते वसु (for °) — (L 131) D: युद्धम् सामरा सत (for °) — (L 132) D: प्रवृद्धा (for वृद्धाश्च) D: ज्युस्ते च परामयम्, D: जज्वलन्ते परपरम्, D: जेषुस्ते च पर जयद् (for °) — (L 133) Gs ब्रह्मणि बल (for ब्रह्म मय) B: (warg) शान्त्यर्थैः (for सर्वत्र) — (L 135) G: चतुर्षा (for हेतुना) — (L 136) D: सर्ष शारायणः साक्षा (for °) D: भावता (for भारत) G: स्तुवन्ति मुनयो हरिम् (for °) — (L 137) V: B: प्रवल्द् (for जलवद्) G: तेनसा ज्वलिता संघा (for °) — (L 139) G: ऋषीणामथ साध्याना (for °) — (L 142) Bom ed रत्नाकान्ते (for समाक्रान्त) K: D: हन समाशरौरे (for °) — V: om line 143 — (L 141) D: सुभ्यमाण (for मध्यमान) — (L 145) K: D: समय (for विषय) — (L 146) K: N: V: B Dn Ds: D: s Gs बलवद् (for तन्) — (L 147) D: सर्वता (for दुर्मदा) — (L 148) D: सपाना (for मनाहा) N: om lines 148^a-153^a — (L 149) G: वैवाद् (for वै बाहु) — (L 150) G: प्रवृद्धनि (for प्रमदन्ति) — (L 151) D: s तिते (for त च), V: B:

अग्निं संघाय धनुषि तं च बाणं सुयज्ञितम् ।
 ब्रह्मास्त्रेणामिसयोज्य ब्रह्मदण्डमिवाभ्ययः ।
 सुमुचे दैत्यनगरे त्रिधा शब्देन सञ्चितम् ॥
 तं बाणं त्रिविधं वीर्यास्तघाय मनसा प्रभुः ।
 सत्येन ब्रह्मयोगेन तपोप्रेण च भारत ॥ [155]
 सुमुचे दैत्यनगरे सर्वप्राणहराञ्छपात् ।
 दीप्तान्कनकवर्णांभान्सुवर्णांश्च सुनिर्मलान् ॥
 सुवक्त्रा शरवरान्घोरान्सविपानिव पन्नगान् ।
 सुप्रदीप्तैस्त्रिभिर्वाणैर्विभिन्नद्विदारितम् ॥
 शरपातप्रदीप्तानि विन्ध्याप्राणीषु भारतः । [160]
 गोपुराण्यसुरैः सार्धं दह्यमानानि भारत ।
 विशरियन्त इषाभान्ति मनुजेन्द्र धराधराः ॥

अग्निना सप्रदीप्तानि वह्निर्गर्भाणि भारत ।
 धरणीं प्रत्यपद्यन्त पुराणि वसुधाधिप ॥
 तानि तस्य तु दग्धानि वैदूर्यसदृशानि वै । [165]
 निपेतुर्दह्यमानानि दिश्वराणि गिरेरिव ।
 शंकरेण प्रदग्धानि ब्रह्मास्त्रेणापतन्नृप ॥
 हते तु त्रिपुरे देवैर्वाचो हर्षात्किलेरिताः ।
 सर्वोद्भृद्दीप्ति शत्रूस्त्व प्रवृद्धान्पुरोत्तम ॥
 विष्णुरेव महायोगी योगेन प्रस्मयन्निय । [170]
 सत्यते ब्रह्मसदृशैर्कपिभि शंकरेण च ।
 ब्रह्मणा सहितैर्देवैः सपन्ननलोपरैः ॥

Colophon.

Ds सुपत्रिणम् (for सुयज्ञितम्) V२ s B१ s Dn शितं
 बाणं सुपत्रिणं (V२ s अञ्जितं) Gs वह्निं ब्रह्मसुमञ्जितम्
 (for s) — (L 152) V१ B१ s (margin as above) s
 Dn Ds Ds Gs त्रिविधो (for इव) K१ D१ दृष्टोऽयं युधि
 धा प्रभुः (D१ चाभ्ययः), D१ ब्रह्मदण्डमिवाभ्यय (for s)
 — (L 153) B१ Dn Gs सुमुचे (for सुमुचे) B१ Bom
 ed नगर (for 'रे) K१ D१ मात्रानुः ; Ds Gs सञ्चानु
 (for शब्देन) V१ सर्वप्राणहराञ्छपात् (for s) — V१
 om lines 154-156 — (L 154) D१ धनुषि (for
 मनसा) — (L 155) K१ N१ V१ D१-s सत्येन (for
 सत्येन) — (L 156) Dn१ D१ s सुमुचुरः ; Dn१ सुमोष
 (for सुमुचे) K१ पाप (for प्राण) D१ सर्वप्रहरणाञ्छपात्
 (for s) — (L 157) K१ जनेक (for कनक) Ds-वर्णाञ्च
 (for वर्णाञ्च) N१ D१ प्रदीप्तानलं (D१ जेक) वर्णाञ्च
 (for s) N१ सुवर्णाञ्च ; V१ सुवर्णाञ्च, D१ निर्मलाञ्च ;
 D१ दिश्वराञ्च (for सुवर्णाञ्च) K१ सुवर्णाञ्चिनिताञ्छपात्
 (for s) — (L 158) B१ ह्यस्त्रा (for सुवक्त्रा) Dn
 शरपात (for शरपात्) D१ दीप्तान् (for घोरात्) — (L
 159) D१ सुप्रदीप्तं त्रिधा बाणैः (for s) D१ विदारितान्
 (for 'तम्) — V१ om (hapl) line 160 — (L
 160) B Dn Dn१ शरपातः ; Ds Cal ed शतपात (for
 शरपात) — (L 161) K१ सुँ, N१ V१ s B Dn Ds
 D१ s सुँ, V१ शरैः (for 'सुँ) D१ गोपुराणां सुरैः सार्धं
 (for s) N१ B१ Dn D१ s ष्यद्वि (D१ प्रासैः) ष्यन्त भराधिप
 (for s) — Dn om lines 162-164 B Ds Gs om line

162. — (L 163) V१ त्तानि (for दीप्तानि) Ds अग्निना
 दह्यमानानि, Gs विनीर्णानि शुद्धाणीव (for s) — (L 164)
 B१ s सप्रपद्यन्त (for प्रवृ) — B Dn Ds Gs om line
 165 — (L 165) N१ V१ D१ s तस्यस्य ; V१ ते तस्य (for
 तस्य तु) — (L 166) B Dn Ds Gs तानि वैदूर्यवर्णानि
 (for s) — (L 167) Ds [पृ]व दग्धानि (for प्रद)
 — After line 167, Gs ins.

6** सनस्तु विजयी रुद्रं सेष्यमानो महाविभि ।
 ध्वरूप तदा विष्णु पूजयन्प्रयो गिरिम् ॥
 य इमं शृणुयादित्यं विजयं शकरस्य च ।
 सर्वत्र विजयं प्राप्सु स तु दीर्घायुरायुष्य च ॥

— (L 168) K१ V१ दैत्ये, Ds देवे (for दैवै) Ds वाचो
 हर्षात्किलेरिता (for s) — (L 170) Ds योगेन प्रभवेदित्यम्
 (for s) — (L 171) Ds इत्यस्ये, Ds तपते (for इत्यस्ये)
 — (L 172) V१ सवृत्तैः ; Ds विष्णुना ; Ds सहिता (for
 तैः) Ds समग्र (for संवत्) K१ चौर (for 'दे)

Colophon — Mention of the *Epico* V१ B Ds Ds ;
 — Mention of *Akshā* V B Dn Ds Ds s — Sub-
 parcan B आश्वपैर्वै ; Ds पारिजान — *Adhy name*
 K१ त्रिपुरकेशकीर्तनम् ; N१ V१ s पुष्करपादुभाञ्च ; B१ s Dn
 Ds Ds विभुत्वाञ्च ; B१ Ds त्रिपुरवाहः ; Ds त्रिपुराणाञ्चकीर्त-
 नम्, Gs त्रिपुरविजय — *Adhy no* V१ 41 ; V१ 192 ;
 Dn 316 ; Ds 258 ; Ds 272 ; Ds 249 ; Gs 360

44

K₁ N₂ V₁ B₂ Dn Ds D₂ s cont, after App. I (No 43) K₂ cont, after App. I (No 42B): D₂ ins. after line 26 of App. I (No. 45). D₂ cont after App I (No 40) .

देशंपायन वनाच ।

हरियंशेऽन वृत्तान्ताः क्रमादेते इहोदिताः ॥
 तत्राय आदिसर्गस्तु भूतसर्गस्ततः परः ।
 प्रथोर्न्यस्य चाख्यानां मनुनां कीर्तनं तथा ॥
 वैवस्वतकुलोत्पत्तिर्घुन्धुमारकथा तथा ।
 गालरोत्वनिदिक्ष्वाकुर्गश्याप्यनुकीर्तनम् ॥ [5]
 पितृकल्पस्तयोत्पत्तिः सोमस्य च युषस्य च ।
 अमायसोरन्वयस्य कीर्तनं कीर्तिरर्धनम् ॥
 च्युतिप्रतिष्ठे शक्रस्य प्रसवः क्षत्रशुद्धिजः ।
 ययातिचरितं चैव पूरुवंशानुकीर्तनम् ॥
 कीर्तनं कृष्णसभूतेः स्वमन्तकमणस्तथा । [10]
 सशेषात्कीर्तिता विष्णोः प्रादुर्भावास्ततः परम् ॥

४४

K₁ V₁ Ds D₂ s s om the ref — (L 1) K₂ यनास्य
 V₁ चरो दु, D₂ s चरोऽनु (for चरोऽनु) . N₂ V₁ Ds D₂
 D₂ s कीर्तनं प्रथो (D₂ तेतिरि) क्रमोदिता ; Dn प्रकीर्तन्ते
 क्रमो ; D₂ क्रमादेतदिहोदिता (for *) . — K₁ om line 2
 — (L 2) Dn [सा] यम् (for सा] य) K₂ V₁ B₂ Ds D₂
 s * वषापर (for तत्र पर) — K₁ om lines 3^d-4th
 — (L 4) K₂ यषर् (for कथा) — (L 5) D₂ s इहना
 कोर (for कु) D₂ सगरस्य (for यनास्यापि) . D₂ वंशस्या
 मुप्रकीर्तनम् (for *) — h₂ om (hapl) lines 6-7. — (L
 6) K₁ युषस्य (for युषस्य) . — (L 7) D₂ अनेयस्य (for
 अय) D₂ कीर्तित कीर्तिरर्धन (for *) . — (L 8) D₂
 मविष्ठा (for हे) D₂ D₂ वृद्धा (for वृद्धिज) — After
 line 9, Dn ins *

1** द्विचोदासप्रतिष्ठा च त्रिचोदासो ह्ययिष्यव च ।

— (L 9) Dn पुर्णरास्य कीर्तनम् (for *) . — (L 10) D₂
 चरितं (अनुचयते (for *) — (L 12) D₂ कीर्तनम् (for
 यत्) . — (L 14) Cal ed. पृथ्वीशतर (for वास्य)

। तारकामययुद्धं च ब्रह्मलोकस्य वर्णनम् ।
 योगनिद्रासमुत्थानं विष्णोर्नाम्य च वेधसः ॥
 पृथ्वीवाक्यं च देवानामंशावतरणं तथा ।
 ततो नारदाक्यं च स्वप्रगर्भविधिस्थाया ॥ [15]
 आर्यास्तयः पुनः कृष्णसमुत्पत्तिः प्रपञ्चतः ।
 गोमन्त्रे गमनं विष्णोः शकटस्य निवर्तनम् ॥
 प्लतनाया वधो भद्रो यमलाञ्जुनयोरपि ।
 शुकसदर्शनं चैव युन्दायननिवेगनम् ॥
 प्रायुषो वर्णनं चापि यमुनाहृददर्शनम् ॥ [20]
 दमनं कालियस्यापि धेनुकस्य वधस्तथा ॥
 प्रलम्बनिघनं चैव शरद्वर्णनमेव च ।
 गिरियज्ञप्रवृत्तिश्च गोअर्धनविधारणाम् ॥
 गोविन्दस्याभिषेकं च गोपीसत्रीडनं तथा ।
 रिष्टासुरस्य निघनमभूत्प्रेषणं तथा ॥ [25]
 अन्धकस्य च वाक्यानि फेदिनो निघनं तथा ।
 अग्रशामनं चैव नागलोकस्य दर्शनम् ॥
 धनुर्भद्रस्य कथनं वंशवाक्यगतः परम् ।
 कुवलयारीषडयथाशूरस्य वधस्तथा ॥

— After line 14, Ds ins

2** प्रलम्बनिघनं चैव शरद्वर्णनमेव च ।
 गिरियज्ञप्रवृत्तिश्च गोवर्धनविधारणे ।

— (L 15) D₂ सः (for स्य) . — (L 16) K₂ स्तुति
 (for हृद) Dn Bom ed G(ed) कृष्णे (for कृष्ण) .
 — (L 17) h₂ प्रजे च (for गोमन्त्रे) N₂ D₂ s विवर्तनम्
 V₁ प्रवर्तं (for निवर्तं) — (L 19) V₁ युद्धानं (for युद्ध-
 सं) — (L 20) V₁ कालिय (for यमुना) . — (L 21)
 Dn कालि (D₂ 'ल') यस्यापि दमने, D₂ कालीयनारदमनं (for
 *) . Dn च अज्ञानम् ; D₂ वषापर (for 'या') . — D₂ om.
 lines 22-23 — (L 22) h₂ D₂ मघनं (for निघन) .
 — (L 23) h₂ निधारणा (for 'नाम्') — (L 24) D₂
 गोपीनं (गोपीनाम्) — (L 25) D₂ रिष्टासुरस्य वधे ; D₂ s
 कथितासुरस्य वधो (for *) . D₂ देहलं (for द्वेषम्) D₂
 कथकोत्तरवाक्यानि (for *) — After line 27, N₂ tes :

3** राजसामं गमनं इवैकं वषापापनम् ।
 माणाशो माणवायाना वरानं च तस्य वै ॥
 वृद्धया दर्शनं चापि अनुचयनापनम् ।

- कंसस्य निधनं चापि त्रिलापः कंसयोपिताम् । [30]
 कंससत्कारकरणमुप्रसेनाभिपेचनम् ॥
 प्रत्यागतिर्गुरुकुलादथोक्ता रामकृष्णयोः ।
 मथुरायाश्चोपरोधो जरासधनिवर्तनम् ॥
 विकट्टुवाक्यं रामस्य दर्शनं भाषणं तथा ।
 गोमन्तारोहणं चापि जरासधागतिस्य ॥ [35]
 गोमन्तस्य गिरेर्दाहः कर्वीरपुरे गतिः ।
 शृगालस्य वधस्तत्र मथुरागमनं ततः ॥
 धमुनाकर्षणं चैव मथुरापत्रमसथा ।
 उपायेन वधः काल्ययनस्य प्रकीर्तितः ॥
 निर्माणं द्वारवत्यातु रक्मिणीहरणं तथा । [40]
 विद्याहर्षैव रक्मिण्या रक्मिणो निधनं तथा ॥
 बलदेवाहिक पुण्य बलमाहात्म्यमेव च ।
 नरकस्य वधः पारिजातरथ हरणं तथा ॥
 द्वारवत्या विशेषेण युनिर्निर्माणकीर्तनम् ।
 द्वारकाया प्रवेशश्च सभाया च प्रवेशनम् ॥ [45]

- नारदस्य च वाक्यानि धृष्णिक्शानुकीर्तनम् ।
 पट्टपुरस्य वधाख्यानमन्धकस्य निरर्हणम् ॥
 समुद्रयात्रा कृष्णस्य जलमहाकुतूहलम् ।
 तथा भैमप्रवीराणां मधुपानप्रवर्तनम् ॥
 ततश्छालिकयगान्धर्वकमुदाहरणं हरेः । [50]
 भानोश्च दुहितुर्भानुमत्याहरणकीर्तनम् ॥
 निङ्गुम्भस्य वधाख्यानं प्रपञ्चनेन कीर्तितम् ॥
 अथ वज्रपुरे भूतित्रिचित्रोपायफलनेः ।
 वज्रनाभवषश्रात्रं प्रपञ्चनेन दर्शितं ॥
 शम्भुरस्य वधश्चैव धन्योवाख्यानमेव च । [55]
 वामुदेवस्य माहात्म्यं वाणयुद्धं प्रपञ्चनम् ॥
 भविष्य पुष्करं चैव प्रपञ्चनेन कीर्तितम् ।
 वाराहं नारसिंहं च वामनं बहुविस्तम् ।
 त्रिपुरस्यापि दाहश्च इति वृत्तान्तसमग्रः ॥

Colophon

- व्यवस्था चात्र कुञ्जाया बक्षतस्त्राविहमनम् ॥
 — After line 28, $\tilde{N}$: ins
 4** महस्य मन्नाया चात्र महामारे निवेदनम् ।
 — (L. 29) $\tilde{N}$: V: B: Dn Da Ds: वापुर्गाम् (for
 'रस्य) — (L. 31) $\tilde{N}$: वधनम् (for वरणम्) Ds: पौराणा
 माननं तथा (for $\tilde{N}$) — For line 31, Dn subst.
 5** उपसेनाभिषेकश्च यादवाधाननं तथा ।
 — K: om lines 32-35 — (L. 33) Ds: सरोधो (for
 [उप] $\tilde{N}$: मथुराया चावरोधो (for $\tilde{N}$) Ds: जरासधावुर्वध
 नम् (for $\tilde{N}$) — (L. 34) Ds: दर्शनं चैव भाषणम् (for $\tilde{N}$)
 — (L. 38) Ds: मथुराप्रकृतस्य; Ca: ed. 'रापकस्य तस्य'
 (for $\tilde{N}$) — (L. 40) Ds: द्वारकायाश्च (for 'बलाश्च) — For
 line 43, K: V: Ds: s: subst
 6** नरकस्य वधश्चैव पारिजातहरणस्य ।
 While, $\tilde{N}$: s: subst for line 43
 7** नरकस्य वधश्चात्र पारिजातपादाहरणम् ।
 — (L. 45) h: $\tilde{N}$: Ds: सभायाश्च (for या) — K: om
 (hapl) lines 47-57 K: Ds: s: om (hapl) lines 47-51
 — (L. 47) B: Ds: मेधकस्य, Dn: मन्थ", Bom ed
 मेध' (for मन्थ') — (L. 51) V: भानुमत्यानुकीर्तनम्
 (for $\tilde{N}$) — Dn Ds: s: om lines 52-54 — (L. 52) V:

दरानम्, Ds: कीर्तनम् (for कीर्तितम्) — (L. 54) V: इ
 (for वज्र) $\tilde{N}$: Ds: तथाश्चैव (for 'वज्रश्चात्र) Ds: कीर्ति
 तम् (for दर्शित) — (L. 56) h: $\tilde{N}$: V: B: Ds: Ds:
 प्रपञ्चत, Dn: 'त्रित (for 'त्रितम्) — After line 56,
 $\tilde{N}$: ins.

8** भविष्य चात्र दाहश्च त्रिपुरस्य उदाहृतः ।
 — (L. 57) K: V: Ds: Ds: वौष्कर (for 'वु') K: Ds
 कीर्तनम् (for कीर्तितम्) — After line 58 Dn Ds:
 Bom Poona eds G(ed) ins

9** कैलासयात्रा कृष्णस्य पौण्ड्रकस्य वधनस्य ।
 इत्यथ डिम्बकस्यैव वधश्चैव प्रकीर्तितः ॥

[After line 1, G(ed) ins

9A** सुन्दनेन कुमारतु नावणं दहनं तथा ।
 — (L. 2) (ed) नावणस्य च वधस्तत (for $\tilde{N}$)]

While, Ds: ins after line 58

10** त्रिपुरस्यापि सदाशो भारतवर्षजस्य तु ।
 फलमाहात्म्येनैव वाचकस्य च पूजनम् ।
 इत्यथ हरिवंशस्य प्राक्तो वृत्तान्तसमग्रः ॥

शालभमेधस्य वधत्र पुण्य
 चतुःसदस्य च शकटतोश्च ।
 भवेदन्तर्हृदिवशादाना

रामकीर्तिं व्यासमहर्षिणा च ॥

यद्वाजपयनं तु राजसूया

दृष्टं फलं हस्तिरथेन चान्यथ ।

तद्विभक्तं व्यासस्य प्रमाणं

गीतं च पाण्डीकियमहर्षिणा च ॥

पाराशर्यवच सरोजममल गीतार्थमन्वोक्तं
नानाध्यायककेसर इतिकायास्योपाधोषितम् ।

लोकं सज्जनपदपदैरहश्च पेंपीयमानं सुप्र
भूयाद्भारतपङ्क्तं कलिमलप्रवृत्तिं न श्रेयसे ॥

श्रावणं सहस्राणि श्लोकानि कीर्तिर्तानि वै ।

श्लोकान् चतुर्धादीर्घैरिषिभ्यः प्रकीर्तितं ।

विल्लुपु इरिष्यशेऽत्र सभ्यातामि महात्मना ।

एतत्सर्वं समाख्यातं भारतं पूर्वतः प्रहाणम् ॥

इति श्रीमत्सम्राजभारतं शतसहस्रमहाभारतं वैद्यासकवा

पारिजाते सफलहरिचरिते विल्लुपु समाप्तम् ।

श्री प्रयागमाध्यायणमस्तु ।

— (L 59) Ka D: यधश्चात्र, B: [अ]वि दादोश्च; D: [अ]वि सदाह (for [अ]वि दादश्च) N: पर्वानुक्तयत्न चात्र, Dn D: पुरत्रयस्य सहात्र, D: पुरत्रयस्यापि दाह (for ") Ds अन्यस्य (for वृत्तान्त) — After line 59, Ka ins

11** हरिवंशे श्रुते चैव सर्वेषां प्रमुच्यते ।
हरिवंशे श्रुतोऽपि तस्य दे ॥
वाचयेत् ॥

ततो वाचकाय दपत्यो पावालि लक्ष्मीभाराषणामिका
सूर्ति दम्बा उर्थाय ततो पुस्तकं प्रख्यावाच्यं पुस्तकापि
पत्ये हृष्य दाश्व । अन्यथाश्रुतीं न स्यात् । च होम
नवप्रहाणा प्रणिष्ठा वृत्ता । पूर्णपात्रदान विल्लुपुपात्रदान
प्राज्ञयान् भी भोजनं दक्षिणा भूयर्थां च । तान्म्यर्च्यं
विसर्जयेत् । पूर्व सकल्प श्राद्धपुरश्च लक्ष । वक्ष्युगल
श्रीपुत्रः । ततो ज्ञानाज्ञानकल्प शय इत्यादौ धृगुगुणवैशि
ष्ट्याय । कायुरारोग्यमर्थय सुसध्रीपुत्रनास्ये पौत्रादि
सर्वनिवृद्धौ दास्योक्तपुण्यफलं रिचशधवगमह
करित्ये । कुरुव्य कागथित्ये । नमं पुरतोचमाय । ततो
हरिहरा रायण नमस्कृत्य । अन्वाराभा क्षेमकर
भवन्तु । सवत् १९०२ वर्षे फाल्गुणमासे दृष्ट्य म्या भृगुवा
स्ये किञ्चित्मिदं पुस्तकं ॥ गणपति जय ॥ कार्तवीर्या
सुन्देवता जय । सवार्त्ता जय महादेव नमस्कारेभर
जय ॥ शिव जय ॥

श्रीमत् व्याहृर पाण्डुर्निर्मिते श्रीलीदमारोपेभ्यव
श्राये दुर्गिणस्यभारतिलकं श्रीवृष्ण दा च ।
तस्युजगदधिकोपद्रुगुणध्यातस्यवपु
दयाम श्रीहरिचशुभलकमिदं कीर्त्तिकापिपाषाण्य ।
न्यायोपात्रितित्तराशिविजयत सम्प्रसन्नित्पान्याहृतं ।
विद्वद्वृन्दपरोपकारकृत्यव लक्ष्मीपालप्रीत्ये ।
इतीमदं पालविशद श्रीकीर्त्तयि ददौ ।
धर्मदामो हरिचशुभलकमिदं गौरीमण्डले ।

Va ins after line 59
12** भारतं श्रुत्वापिभ्य भारतं परिकीर्तयेत् ।
भारतं भवने यस्य तस्य हृत्कान्तो जय ॥
भारतं परमं पुण्यं भारते विविधा कथा ।
भारतं लेख्यते त्रयै भारतं परमं पदम् ॥
भारतं सर्वोदाहरणमुत्तमं भरतपथम् ।
भारतान्प्राप्यते श्रेयो मोक्षसाध्यं प्रवर्धितं ते ॥
महाभारतमार्यातं शिर्षितं गा च सरस्वतीम् ।
ब्राह्मणान्केमाव चैव कर्तव्यंशारसीदति ॥
चेदे रामाषणे पुण्यं भारते भरतपथम् ।
आर्त्तौ चान्दे च मर्त्ये च हरि सर्पत्र गीयते ॥
यत्र विष्णुकथा विख्या श्रुतयश्च समागतया ।
तच्छ्रोतव्यं मनुष्येण परं परमिहेच्छता ।
एतस्यापि परममेतदुत्तमिदं नमः ॥
एतत्सर्वं गुणोपेतं श्रोतव्यं भुक्तिमिच्छता ।

Da ins after line 59
13** कथितो नृपनादूलं सर्वपापप्रणाशन ॥
सुखान् श्रुत्वावाश्रुत्वा मायं प्राणं समाहितं ।
स याति दीनव्यं धाम लब्धकामं सुदृढं ॥
धन्यं यदास्यमाशुष्यं भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥

Da ins after line 59
14** इमां च रुहियां योनिं सर्वदाश्रमयीं तथा ।
पुनःकालं दिवालयं वा निरालं वाप यं पदेत् ॥
देवतापतने नीधे पिण्णोऽत्र विदोषण ।
शिवालये तथा क्षेत्रे वैमिपु पुण्ये तया ॥
शुचिर्भूया उभयती च वाचकं एतयैस्तुषी ।
मन्त्रावलिं विल्लुपुपि एकेन मनसापि वा ।
सिलो विष्णुं प्रसीदेत वाचकं पदान्पुन ।
सहित्वा हरिवंशस्य तथाकुमर्णी शुभम् ॥
शुभवा च हर्भते रुद्वर्मां सचर्ति नमोऽपिस्तम् ॥
ब्रह्महृष्यदियापेन्दो सुचयते नात्र लशय ।
सर्वतीर्थेषु मं छातं श्रुत्वाशुभमर्णी शुभम् ॥
वशीभिःभुवितराजवनीरवाभा
पीताम्भारद्विणमिषरापरोष्टात् ।
एतेऽनुत्तररुखराद्विन्दनेत्रा
सृष्णापर किमपि तस्यमहं न जाने ॥

Da ins after line 59
15** य इदं श्रावयेद्विद्वान्मनसं सर्वधनं वा ।
पादमात्रं तदर्थं वा त्रिकं चाप्यानमुच्यते ॥
स नमस्कं प्रयत्नेन पिण्णो समीपये सदा ॥
सपुण्यस्त्रिदशवर्षम् ।
तस्मै ह्ये प्रयत्नेन पिण्णो समीपये सदा ।
य एतदुत्तमं रूपं लेपयित्वा समर्थं ।
अशिलामि पुराण्यनि तेन दद्याति नाश्रुषा ।
अप्राख्यानानि यावत् तं श्लोकां चारुत एव हि ।

तथा पादाति यावन्ति यथा यावन् ।
यावन्त्यपि च मात्राणि यावन्त्य पत्रपङ्क्तयः ।
गुणे सूत्राणि यावन्ति यावन् पठतन्तव ।
विप्रस्थाणि रम्यं पुस्तके ।
सावधुगसहस्राणि दाता स्वर्गे महीयते ।
अधुव शृणुयाद्यस्तु सुश्रुत श्रद्धयान्वितः ।
तस्य पुत्राः भवन्त्येव नारायणप्रभावतः ।
एतच्छ्रवणतः पुत्रा सर्वत्र विजयी भवेत् ।
सौभाग्यं चापि सर्वत्र प्राप्तुमाशिमलाशयः ।
यस्य विश्वरस्तुष्टस्यै तच्छ्रवणे मतिः ।
जायते पुण्ययुक्तस्य महात्मिर्लघेनसः ॥
तच्छ्रोतव्यं मनुष्येण परमं पदमिच्छता ॥
एतत्प्रविश परमं पदमिति निर्दशनम् ॥
धर्मसर्वगुणोक्तं श्रोतव्यं श्रव्यं दृश्यम् ॥
धर्मार्थकाममोक्षाश्च कथिते नारः सततयः ॥

Colophon om in Ka Dss Ds — Mention of the Episo Ka Ns Vs Bs Dn Ds Ds — Mention of KAsKa Ks Ns Bs Dn Ds Ds — Subparcan Bs Ds1 आश्वर्यपूर्व, Vs Ds1 (also) पारिजात, Ds पारिजात टाण्णाण्यम् — Adhy name Ds कृष्णातस्रस्र, Ds1 अलुकमणिका कृष्णातकथयम् — Adhy no Dn 317, Ds 250

— After the colophon Ks reads Sloka no 6069 प्रयासस्या 18000 सन्ति । सवन् 1586 वर्षे मासो शुदि 10 रवौ । श्रीरस्तु ॥

Ns reads
शुभमस्तु सर्वदा ।
श्रीराम राम रघुनन्दन राम राम
श्रीराम राम भरताश्रज राम राम ।
श्रीराम राम रणकंठ राम राम ।
श्रीराम राम क्षरण अत्र राम राम ।
मादधीदीपायमनिविभ्रमादा
स्वातविश्वपाहिसनस्य वेगात् ।
यद्य शुद्ध तमशुद्धवर्ण
क्षमन्तु सन्त खलु लेखकस्य ।
विद्वानेव हि जानानि विद्वज्जनपरिधमम् ।
न हि बन्धा विज्ञानानि सुवी प्रसववेदनाम् ॥
शुभ ॥

Vs reads
सवन् ८11 भाषात मुद्ग नृवीया पुष्पतक्षने हर्षनयोगेष्ट
स्फटिकामरेभङ्गत् स्थिपचक्रादिन लिखिति अष्टतसिद्ध वैद्य ।

श्रीमहादमभूषणरामने वर्षे ५५५५ शुभे सुनि
ज्ञाने मापसुमन्त्रक सितरले पक्षे ५५५५ तथा ।
जानु श्रीहरिवंशपुस्तकमिदं श्रीविष्णुनाथाराम
स्वायं श्रीशङ्कराचार्यामभुषणयोगेष्टिपक्षमिदम् ॥

ल स ५२८ माघ शुक्लमसम्यां त्रिषो हारीशारामनगतं पीठी
प्राप्ते कुजौलीसौ सट्टुपायाय धीजयार्थोत्तं लिखितमिदं पुस्तक
मिति शुभमस्तु । श्रीरस्तु ।
Bs reads

शुभमस्तु यज्ञमानस्य । आहुरये नमः । नमो भगवते वासु
देवाय । नमः कृष्णाय । नमः दुर्गायै । नमो वेदस्याय ।
नमो गुरवे । श्री धीधराय नमः । नमो दधिगामनाय ।
नमो लिपिलङ्करीदराय । पञ्चशतसप्तत्रिं समाप्तोऽयं हरिवंशः ।
नमः शिवाय । श्रीगुरुचरणे मम अभिरस्तु ॥
Ds1 reads

स्वतिर सवन् १५२७ वर्षे माघ मासे कृष्णपक्ष दशम्यां शुभवास्तरे
श्रीमन्नागराजरातीय सदाचार शुद्ध श्रीमज्जगदीश चरणारविन्दोप्याने
निर्मलीकृतान्तरणं प्राज्ञमण्डली वरणाारविन्दकरन्दमराय-
माणेन धीसूरदासेन लिखायिगमिदं हरिवंशपुस्तकं समाप्त्य
श्रीमद्भिदुर्गा प्रीत्यै परोपकृतये । ए दशमिति श्वायाम् जे दीप ।
वशीविभूषितस्त्रो नवनीरदाभा

स्वीगम्भारारणविम्बफलाधरोद्याम् ।
पूर्णेन्दुसुन्दरसुखादरविन्दनरा
हृष्णापर त्रिमिनि तत्रमण्ड न जाने ॥
समूर्णं सदापरवत्परकराद्रक्ष च सुशेजयन्
सशोष्यं प्रणितलावज्यतिदिनं वीक्षन्तु सन्निभवत् ।
वैष्यं बन्धवदरुध न च हि शिखर्यं हरेर्नामिव
कैव लीलति पुष्पक विल कताप्येतद्गुणान् ॥
शुभ भव श्रीकृष्णाय नमः । श्रीमद्भृगुगोपालगौरी
गणपतिभ्यो धीरामाय नमः ।

पुस्तकं हरिवंशस्य सूरदासोऽतिथिपिय ।
त्रिवेदी जगदीशाय प्रादा शककरदुष्टये ।।
विश्वेश्वरो विजयते ।

Ds reads
धीरामो जयोस्तु ।
यादस पुस्तकं दृष्टुं क्षारत लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयताम् ।

Ds reads
श्रीहृष्णापरमस्तु ।
सवन् १६०७ वर्षे धीमाघमासे पुद्गुरसे पूर्णिमास्यं तिथी
पुष्पदिन अयेद रात्रपुरवास्तये उदीप्यनागीवमधीमार्नाय
शुभन गोत्रालेनामनोष्ययार्थं तथा पुष्पप्रीतिन्यायामप्ययार्थं
सद्याप्येर्षं परोपकारार्थं ददौ पुस्तकमलीलिप्यत् । शिवमस्तु अक्षर-
पाठकवाचकानां ।

यादस पुस्तकं दष्टं क्षारत लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयताम् ।
श्रीहृष्णापर नमः ।

Ds reads
अथ कार्ष्णिकमणि मुकुटस्य पञ्चम्यां शुभवास्तरे पत्तापादाक्षने
दक्षगण्यने हेमन्तकरी मासि विज्ञानुति रायच दुये तन्मया भद्रुववे

45

Dn Dr. : cont after App I (No. 44) :

जनमेजय उवाच ।

हरिवंशे पुराणे तु श्रुते मुनिपरोत्तम ।

किं फलं किं च देवं ये तद्ब्रूहि त्वं ममाग्रतः ॥

वैशंपायन उवाच ।

हरिवंशे पुराणे तु श्रुते च भरतोत्तम ।

कायिकं धार्मिकं चैव मनसा समुपार्जितम् ।

तत्सर्वं नाशमायाति हिमं सूर्योदये यथा ॥ [5]

अष्टादशपुराणानां अथगाद्यफलं लभेत् ।

तत्फलं समवाप्नोति वैष्णवो नाम संजयः ॥

श्लोकार्थं श्लोकपादं वा हरिवंशसमुद्रवम् ।

शृण्वन्तः श्रद्धया युक्त्यै वैष्णवं पदमाप्नुयुः ॥

जम्बूद्वीपं समाश्रित्य श्रोतारो दुर्लभाः कलौ । [10]

भविष्यन्ति नरा राजन्सत्यं सत्यं वदान्पदम् ॥

स्त्रीमिश्रं पुत्रकामाभिः श्रोतव्यं वैष्णवं यशः ।

दक्षिणा चात्र देवा वै निष्कत्रयसुनर्णकम् ।

वाचकाय यथाशक्त्या यथोक्तं फलमिच्छता ॥

स्वर्णशर्द्धा च कपिलां सवत्सां वस्त्रसंयुताम् । [15]

वाचकाय प्रदद्याद्दे आत्मनः श्रेयकाङ्क्षया ॥

अलंकारं प्रदद्याच्च पाण्योर्न भरतर्षभ ।

कर्णस्वामरणं दद्याद्यानं च सविज्ञेयतः ॥

भूमिदानं समादद्याद्वाङ्मणाय नराधिप ।

भूमिदानसमं दानं न भूतं न भविष्यति ॥ [20]

शृणोति श्रावयेद्वापि हरिवंशं तु यो नरः ।

सर्वपापविनिर्मुक्तो वैष्णवं पदमाप्नुयात् ॥

पितृब्रूते सर्वानेकादश समुद्रवान् ।

वात्मानं समुत्तं चैव त्रियं च भरतर्षभ ।

45

सुंदर दुषेण लिखितमथमिदं । शुभं भवतु । लेखकपाठकयोर्महलं भूयात् । श्रीरामरूप्य । नष्टरेखीनो हरिवंश तु मोड वेण्वाली लिखितो छे । अयं सुतु रिपुसारागिणुगोरन्तकस्य रिपमिं प्रनियति । या मुनिन्द्र सुरसिधये

— After App. I (No 44), Ks reads :

अथ फलश्रुति ।

य एतच्छ्रुतुयाधिरयं भविष्युकेन वेतसा ।

कस्मिन्नानि पुराणानि श्रुतानि तेन नाम्यथा ॥ १ ॥

य एतच्छ्रुतं स्वयं लिखितिया समर्पयेत् ।

कस्मिन्नानि पुराणानि तेन दद्यानि नाम्यथा ॥ २ ॥

अप्राप्तयानानि यावन्ति श्लोका यावन्त एव हि ।

अथ पदानि यावन्ति वर्णा यावन्त एव हि ॥ ३ ॥

आयश्चरि च पत्राणि दारण्य पद्मरुद्रम् ।

गुणे सूत्राणि दारण्यं यावन् पद्मरुद्रम् ॥ ४ ॥

चित्ररूपाणि यावन्ति रम्यपुस्तकयंचयम् ।

यावन्तुयावन्त्याणि दद्यात् स्वयं महीपते ॥ ५ ॥

किं यदुत्तरेण जगतेन यत्नं यत्नं मनोरेया ।

यावन्तस्तं समासाद्य श्रुतैर्नाप्राप्तयामुपयी ॥ ६ ॥

प्रदाह्वयादिवापाणि तदर्थानि शुभिमाग्रतः ।

मन्दाणानि देवानि नात्र कार्या विचारणा ॥ ७ ॥

संवत् १५८९ वर्षे मार्ग मसा दि १ औमे . . . स्तन्यं . . . शारी . . . धीमधु . . .

Dn reads lines 1-10 on marg — (L 1) Dn श्रुते च भरतोत्तम (for १). — (L 3) Ds श्रुते नराधिते; Ds श्रुते भरतसत्तन (for १). — (L 4) Cal, ed, यदुपा-
र्जितम् (for समु) — (L 6) अवेत् (for लभेत्). Ds
Ds श्रवणारण्यमश्रुते (for १). — (L 7) Ds सम्पत्तामोदि
(for ममया). G(ed) मानवे (for वैश्वी). — After line
7, Ds s ins. :

1** शिष्यश्च पुरवाक्षैव वैष्णवं पदमाप्नुयु ।

— Ds om lines 11^b-12^b. — (L 15) Ds s सप्तदशम्;
Ds संसृष्टं (for संसु). — (L 16) Ds स्वयं कर्मि दद्या
च (for १). Ds आप्तनं युवयमिच्छत (for १) — (L 17)
Cal ed शरणे (for पाण्योर्न). — (L 18) Ds दम्पती-
भ्यामर्द्धत (for १). — After line 20, Ds ins. :

2** चोदकं जग्दिं दद्याद्वाप च पुदि योजितम् ।

— (L 21) Poona ed. G(ed) हरिवंशे (for हं) — (L.
22) Bcm. Poona eds G(ed.) सर्वपापविनिर्मुक्ते (for १).
— After line 22, Ds (marg) ins. :

3** नृपद्वे चैव दारण्ये उग्रावयं तथैव च ।

मयागी विविद्वर्द्धं देवं शीमं द्विजापये ॥

— Ds om. line 27-36 — (L 25) Ds s द्वांशमेव होमश्च
(for १). — (L 25) Ds s द्विजयं (for नर). — After
line 25, Ds ins a passage given in App. I (No 44).

दशांशश्चात्र होमो वै कार्यः श्रोत्रा नराधिप ॥ [25]
 इदं मया तत्राग्रे च सर्वं प्रोक्तं नरपते ।
 यस्य ध्वजमात्रेण सर्वगोपैः प्रमुच्यते ।
 अपुत्रः पुत्रमाप्नोति अधनो धनमाप्नुयात् ॥
 नरमेधाश्रमेधाभ्यां यत्फलं प्राप्यते नरैः ।
 तत्फलं लभते नूनं पुराणध्वजाद्धरेः ॥ [30]
 ब्रह्महा श्रूणहा गोम्रः सुरापो गुरुत्वपगः ।

सकृत्पुराणध्वजगात्पूतो भवति नान्यथा ॥
 इदं मया ते परिकीर्तितं मह-
 च्छ्रीकृष्णमाहात्म्यमपारमं द्रुतम् ।
 शृण्वन्पठन्नाशु समाप्नुयात्फलं [35]
 यच्चापि लोकेषु सुदुर्लभं महत् ॥
 Colophon.

— Ds om lines 37-36 — (L 27) Dom Poona eds
 G(ed) सरण (for ध्वज)

COLOPHON DM IN DS 8 — Mention of the Epico ;
 Dn Ds — Mention of Khila Dn. — Adhy name.
 Dn ध्वजपलम्, Ds ध्वजमहात्म्यम् — Adhy no. Bom.
 Poona eds 13)

— After the colophon, Dn reads :

श्रीकृष्णार्पणमस्तु । हरिवंश समाप्त । संवत् १८१०
 मिति कार्तिके शुद्धे पुरवाशीके हरिवंश समाप्ति ।

Dn reads

शुभमस्तु । शके १८७९ । ईश्वरनाम सवत्सरे आधीन शुद्ध
 ॥ १ ॥ प्रतिपदा भृगुवामने तदिने हरिवंश समाप्तमगमत् । श्री
 कृष्णार्पणमस्तु ।

Cal ed. reads

समाप्तोऽयं विष्णुसंज्ञको हरिवंशमहात्म्यः ।
 समाप्ता चैवं महाभारतसंहिता ।

G(ed) reads.

भरिस्वपथे संपूर्णम् । संपूर्णं च हरिवंशमन्थम् ।
 ॐ तत्सत्कृष्णार्पणमस्तु । शुभमस्तु ।
 तं वेदशास्त्रपरिनिष्ठं मुद्गगुडि
 चर्माचरं सुरमुनीन्द्रसुत कवीन्द्रम् ।
 कृष्णविवर्षं कनकपिङ्गमटाकल्पार्प
 स्वामिं नमामि शिरसा विष्णुं दिवानाम् ॥
 श्रीगोपालकृष्णः प्रीयताम् । संपूर्णम् ।

दशांशश्चात्र होमो वै वार्यः श्रोत्रा नराधिप ॥ [25]

इदं मया तत्राप्रे च सरं प्रोक्तं नरपंथ ।

यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ।

अपुनः पुनमाप्नोति अधनो धनमाप्नुयात् ॥

नरमेघाश्रमेघाभ्यां यत्फलं प्राप्यते तैः ।

तत्फलं लभते नूनं पुराणश्रवणाद्धरेः ॥ [30]

ब्रह्महा भ्रूणहा गोघ्नः सुरापो गुन्तल्पगः ।

सहस्रपुराणश्रवणात्कृतो भवति नान्यथा ॥

इदं मया ते परिकीर्तितं मह-

च्छ्रीकृष्णमाहात्म्यमपारमद्भुतम् ।

शृण्वन्पठन्नाशु समाप्नुयात्फलं

[35]

यथापि लोनेषु सुदुर्लभं महत् ॥

Colophon.

— Ds om lines 27-36 — (L 27) Bom Poona eds
G(ed) स्वराज (f r श्रवण)

Colophon om in Ds s — Mention of the Epic.
Dn Ds — Mention of Aṣṭa Dn — Adhy name
Dn श्रवणफलम्, Ds श्रवणमाहात्म्यम् — Adhy no Bom
Poona eds 137

— After the colophon, Dn1 reads

श्रीकृष्णार्पणमस्तु । हरिवंश- समाप्त । संवत् १८६०
मिनि वार्तिके सुदि पुरावाशीके हरिवंश समाप्त ।

Dn2 reads

शुभमस्तु । शके १८७२ । ईश्वरनाम सवन्मरे आधीन शुद्ध
॥ १ ॥ प्रतिपदा शृंगुवामरे तस्मिन् हरिवंश समाप्तमगमत् । श्री
कृष्णार्पणमस्तु ।

Cal ed, reads

समाप्तोऽर्थं पिण्डसंज्ञको हरिवंशमहात्मक ।
समाप्ता चेष महाभारतस्यवद्विता ।

G(ed) reads

भविष्यदर्पे संपूर्णम् । सपूर्णं हरिवंशमग्न्यम् ।
ॐ वासुदेवाय नमस्तु । शुभमस्तु ।
तं वेदनाश्रपरिनिष्ठितगुणदुर्द्धि
चर्मोदरं सुरमुनीन्द्रसुतं कवीन्द्रम् ।
कृष्णविष कनकविद्वजटाकलापं
ध्याय नमामि सिरसा विष्णुं द्विजाम् ॥
श्रीगोपालकृष्ण प्रीयताम् । सपूर्णम् ।

APPENDIX II

(शेषधर्मप्रकरणम्)

The App No II to the Critical Edition of the *Harivaṃśa* contains a long passage called *Stradharnaprakarana* found in few isolated Mss of the text and in a few independent Mss as well as in a separate printed edition called G(ed) here It should be noted that the G(ed) used for this App II is not a part of the printed edition of HV in Grantha script used for our Critical text and passages printed in App I In fact, G(ed) here is our independent printed tract of this passage only The text of this Appendix No II is the latest or youngest addition to the Mahābhārata, presumably made to it and to HV called *Ācūrya Parvan* by South Indian Pandits perhaps coming from regions where Grantha and Malayalam scripts were current There is only a single Devanāgarī Ms of this passage No Telugu Ms was available I give below the description of the printed edition and Mss used for constituting the text of the passage

G(ed)—The printed edition of the passage in Grantha script

D₁ This Ms, No 257 of 1895-1900 belongs to Government MSS collection formerly deposited in the Deccan College, Poona but now transferred to

the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona. It is a paper Ms containing 118 folios with 14 lines to page and about 35 letters to a line The writer of this Ms is रामनर दाम्बत The text is divided into 58 adhyas It is not a part of any HV Ms and is undated.

G₁—This Ms belongs to the Oriental Research Institute, Mysore The script is Grantha It is a palm-leaf Ms with 334 folios It has 14 to 15 lines to a folio and about 70 letters to a line It is not dated and is a continuation of HV Ms

G₂—This Ms belongs to the Government Oriental MSS Library, Madras It bears No 8257 It is a palm-leaf Ms The script is Grantha and has 355 folios with 11 lines to a page and about 103 letters to a line The scribe's name is रामन् वारेणनरम् The above passage in the Ms is a continuation of HV

M₁—This MS belongs to Avanappurambo Mana Library and has no number It contains only this passage It is also a palm-leaf Ms containing folios 94 with 9 to 15 lines to a folio and 64 68 letters to a line It has 75 adhyas It mentions no date nor the name of its scribe

सद्य ते सुनय सर्वे शौगकाया महौजसः ।
सूत धर्मविदा श्रेष्ठ वप्रभृतिरिमादत्ता ॥
सूत सूत महाभाग सर्वशास्त्रविद्यादा ।
व्यासमहात्मास्मर्त्तुं इह वेदिय धर्ममक्षेपत ॥

भारतीयानि साक्षाणि विधिप्रचलन्ति च । [5]
विधिप्रदयद्योवेना भारतीयानि सुता कथा ॥
श्रीकृष्णपरिणे द्विन्दे हरिवंशे यदुक्तम् ।
धर्म धर्मविदां धेयुः स न संसिद्धमर्हति ॥

D₁ begins with

शौगकोपाय नमः ॥ हरिः ॐ ।

G₁ begins with

1** सुतामन्वेष्य विष्णुं पाणिर्वर्षं तनुमुत्तमम् ।
महाभरतं व्यासेन्द्रेणिसिद्धिदात्मने ॥
वेदावधिनाथाय नमः परममनुनाथ च ।
नृपतयाः सदाय नमो व्यासाय स नमः ॥
५. १ पाद नमः ॥ अक्षयम् ॥

M₁ begins with

हरिः । शौगकोपाय नमः । नमिन् श्रीवेदव्यासाय नमः ॥

(L 1) G₁ अद्य (for अय) M₁ महर्षयः (for महौजसः) — (L 2) G₁ G(ed) धर्मधृता (for विदा) — Before line 3, M₁ line अक्षयम् ॥ — (L 3) G₁ महाभारतं वेदं (for १) — (L 4) D₁ हरम् (for सर्वं तं) G(ed) विदेषत (for अ) D₁ वेदिनः सः द्वि विदेषत (for १) — (L 5) वेदप्रचलितो वेदा (for १) — (L 6) G₁ G(ed) धर्मधृता

सूत उवाच ।

एतदर्थं महाप्राज्ञो जनमेजयमुपति ।
 पृथक्पान्निदाद्गुहं वैशपायनमर्थयित् ॥ [10]
 जनमेजय उवाच ।

भारते सर्वशास्त्राणि श्रुतानि विविधानि च ।
 धर्माणि च विधिप्राणि प्रथिवानि महाभनान् ॥
 पाण्डूना कौरवैःश्रेया कथा पुण्यार्थशयिका ।
 यादवेन्द्रस्य कृष्णस्य चरित महेन्द्रतुम् ॥ [15]
 हरिवंशे भगवता पिन्दूदेवोद्भवा कथा ॥
 यादवेन्द्रस्य चरित भीमवयनिर्दण्डम् ॥
 कैलासयात्रामुखाश्रिता सर्वत श्रुता ।
 मोक्षाश्च बहवो धर्मा श्रुता परमपावना ॥
 अत्रुच भवता तत्र विविचयेषु भवेच्छ्रि ।
 विमृश्य च भवायून सूक्ष्म धर्म्यं बभूवदम् ॥ [20]
 मूढे मे कृपया विप्र लोहस्यस्य विशुद्धये ॥
 यद्यदहस्यमाच्छेप पाण्डूनां वृत्तिनन्दन ।
 तत्तत्समृद्ध कृपया वद मे भूधुरोत्तम ॥
 सूत उवाच ।

इ पुत्रो राजसिंहन भारतेन महा मना ।
 ध्यात्वा मुहूर्ते विम्रेन्द्रे क्षपयदमैरुहितान् ॥ [25]
 वैशपायन उवाच ।
 शृणु राजन्महाधर्मं गदित् धर्मविक्षन्ने ॥
 कृष्णामृतमिनि क्यातं साक्षाद्भगवतोदितम् ॥
 धर्माणि च विधिप्राणि सर्वेषां सुलभाणि च ।
 नरकाणि च सर्वाणि यातना बहुविसरा ॥ [30]
 देवदेवस्य धर्माणि विष्णोः सर्वभूत- प्रभो ।
 मुक्तिप्रदानि भगनां चरितानि महाभनान् ॥

अश्वगोयुमिदानानि सस्त्रदाप्राप्तये तु यत् ।
 सायुध्यामसिद्धाया तु यत्फल प्रोच्यते बुधे ॥
 एकादशीतये चैव गङ्गास्नाने च यत्फलम् ॥
 अश्वपानीयदाने तु हाविधीना च पूजने । [35]
 विष्णोः प्रशिक्षणे यच्च नमस्कारे महाभनान् ॥
 गर्भे जनन्या यद्योरे समासस्य च कष्टताम् ।
 क्रान्तिनां धनितानां चैव नरक- स्वर्गयव च ॥
 कावेर्यां महिमा चैव परमाया फलमुत्तमम् ॥ [40]
 बुम्भकोणे च कावेर्याश्वत्थपुष्करिणीतटे ॥
 रत्ननाथस्य साहाय्यं कावेर्यां खानवैभवम् ॥
 श्रीशैलशिखरे यश्च वेङ्कटादौ महागिरौ ।
 श्रीहस्तिशिखरे पुण्यं प्रविष्टानां महाभनान् ॥
 सिंहादौ हेमवृटे च त्रिपुरास्य दर्शनं ।
 जयन्त्या महिमा चैव नवम्या महिमा तथा । [45]
 शिवाचनेन यत्पुण्यं शिवरात्रिभटे तथा ।
 चार्तुमासव्रते पुण्यं चैत्रार्थं मासि यत्फलम् ॥
 रवीन्द्रवारोषे पुण्यं धनुर्मासप्रपूजनम् ॥
 पूजने यत्तु महता यतीनां ब्रह्मचारिणाम् ॥
 विधिप्राणि च दानानि फलानि विधिधानि च । [50]
 मार्गाणि नरकाम्बोधे- यावित्ना दुर्गयामितान् ॥
 पथि भोगा च यावन्ति मार्गाणि स्वर्गयावितान् ॥
 एतानन्यान्महाभागो धर्मपुत्र सहजुज ।
 श्रेयसा सह धर्माना यादवेन्द्राश्वत्थुभवे ॥ [55]
 देवतानामुपीनां च द्विजाना यज्ञशीलिनान् ॥
 मय्य धर्माश्रयुधाय कृष्णे वदति धर्मवत् ॥
 जनमेजय उवाच ।
 कदा मोचाय भगवाक्किमन्द्रेषु बभूवसम् ॥
 एतदाक्षय विम्रेन्द्रे कृष्णवाक्यायुत दि मे ॥

(for 'विदा') D1 तं (for म) — (L 9) G1 इमम् (for
 एम्) G(ed) इममर्थं पुरा प्राप्ते (for °) — (L 12) G1
 G(ed.) वरितानि (for प्राथि) — (L 13) D1 M1 पाण्डूनां
 कौरवानां च (for °) D1 G1 M1 वरिषां पुण्यदायना (for
 °) — (L 14) M1 तु महादुम्भम् (for महद्) — (L
 15) G(ed) इति कथितानां (for भगनां) — (L 16) D1 M1
 निवर्णनां (for 'णम्') — (L 17) G1 G(ed) M1 कैलासा
 दिप्रभृतयश्च (hypermetric) (for °) G1 गिरवा, G(ed)
 विषया (for नरिता) — (L 19) D1 D1 M1 विविच्य (for
 त्त) D1 G1 M1 देव सत्पत्तिं मयत् (for °) — (L 20)
 G(ed) विमृश्य तद्भवाःसम्पद्य (for °) — (L 22) G1 G(ed)
 वसम् (for नन्दन) — G1 om the rest — (L 25) G1
 सहतिम् (for संरिताम्) — (L 26) G1 सर्वभूतवित् सिद्धम्
 (for °) — (L 29) C(ed.) नरकाणि विविधान् (for °) G1
 दाननरकानि च (for °) — (L 30) D1 स्वर्गाणि, G1 धर्माणि
 (for क) — (L 33) G(ed) — साक्षात्प्राप्य पूजायाम् (for °)
 — (L 35) G1 G(ed) प्र (for च) — (L 36) G1
 G(ed.) मया (for विष्णोः) — (L 37) G1 जनना (for

'दा) G(ed) सत्पत् (for कृताम्) — (L 38) G1 मोशु
 (for सर्वम्) — For line 38, G(ed) subst.

2** कनिष्ठाश्वत्थानां हनीरेणमग्नितया ।
 — (L 39) G1 कावेरीमहिया नैव, G(ed) कवेरौ सुप्रभातं
 च (for °) G(ed) परमाया सत्सत्ताया (for °) — (L 40)
 C(ed) कुम्भपोषे (for 'कोणे) G1 स कुम्भपोषे च कावेरी (for
 °) — (L 42) M1 वेङ्कटादरे (for 'श्री) — (L 43)
 M1 रथे (for पूर्व) — (L 44) G(ed) हिमादौ (for
 शिखरो) — For line 45, G(ed) subst

3** शीघ्र-या प्रभातं च जन्मवाश्च तथैव च ।
 — (L 47) D1 चातुर्मासे (for 'स) G1 चातुर्मासे तु वपुर्द
 (for °) G(ed) विद्यानरवि कृष्णम् (for °) — (L 48)
 D1 चारे यत्, G(ed) प्रलोषे (for चारो) G1 रवीन्द्रवारभटे
 पुष्यं (hypermetric), M1 रत्नद्वारभटे पुष्यं (for °) D1
 धनुर्मासे (for 'मंस) M1 G(ed) प्रपूजने (for 'नम्)
 — For line 49, G(ed) subst

4** पूजने यत्तु देवानां व पुष्यं व्रतत नर ।
 — (L 51) D1 मार्गाण्य, G(ed) मार्गाण्य (for मार्गाणि)

वैशंपायन उवाच

राज्याद्रष्टो महागोत्रा धर्मसुत्रं सदाशुचम् ।
 पात्राद्यथा सः धर्मविद्या बन्धकं वनवासिदम् ॥ [60]
 दुःश्रितो समनुभासे धर्मसुत्रे महाशुचम् ।
 पृथक्काया यदुधेष्टे ह्यन्तर्वासी जगन्पति ॥
 पत्नीनां शतमासस्य कात्र्यायस्यैमहास्यै ।
 निवृत्तौ पत्न्यास्तपुषौ किञ्चिन्निशामशोभितैः ॥
 सप्तभिः सप्तमासवैश्वैर्वा कादमीरिवैवृतं । [65]
 नीलजीमूतसंकाशैश्चन्द्रिदकोटिभिः ॥
 सन्धेस्तु संवृतं द्यौ इयाममूर्तिं प्रतापयान् ।
 सापयौ हन्निनसुत्रं त्रिदशेण समागत ॥
 समागतं हरिं शारवा शीफो वै भीतिमंयुतः ।
 द्रुतमानस्य भवनात्मसुतं मनुपालयान् । [70]
 करपत्तिकल्पयामास ह्ययं पाथ महाशने ॥
 स्वागतं ते जगद्वाय वृतापौर्णवं तदागमात् ।
 तव संस्मरणैव सर्वपापक्षयो भवेत् ।
 भर्तृसत्तये वा स्वप्ने वा कीर्तित्वेव सुखप्रदा ॥
 दृष्टमाने जगद्योनी किं सपथं भवेन्मम । [75]
 तवैव चरणाम्भोजं योगिनामपि दुर्लभम् ॥
 पुरा शीघ्रतपुषेन सन्धेमेतन्मयाजितम् ।
 भवान्त्वरेभ्यं निष्पापो भवेयं जगदीश्वर ।
 बन्धया दुर्लभे ह्ययं वथं स्वदर्शनं मम ॥
 इत्येवं प्रसुरस्यचः स्वप्रकाशो निराकृतः । [80]
 गाङ्गेयेन महाभागो यमोयं यदनां चर ॥

उभान्यां सङ्कृतौ गायो होनानां प्रसुरस्यचः ।
 भासयन्तं दिशो भाभिरिचिप्रमणिमन्त्रयम् ॥
 सन्धितं त्रिदशं दृष्ट्वा भीष्मं चन्द्रसुवाच ह । [95]
 गाङ्गेयं यद्गुणं महास्यं पाण्डवा धर्मतपरा ॥
 शिष्टेऽपि सन्धेयं धर्मिणं चर्मिणं वनवायिनं ।
 मन्त्रनाम्पाण्डवाभिरिचि संया स्युः कथमापदं ।
 साधुनां वै वृत्तं ऐशकेशया भवति साधकम् ॥
 इत्युक्त्वा तुर्गसुवाच गुरुविद्यां वरपदायम् । [90]
 भीष्मस्य भीतिमुवाच गाङ्गायामनवस्य च ॥
 भाष्टपञ्च त्रिदशं वृष्णः प्रथमो वाक्यकं वनम् ।
 गाङ्गेयसहितो पीमान्त्रयो यदुब्रुवोत्तमः ॥
 वापयथात्रानृभिरिति सत्प्रमानं युधिष्ठिरम् ।
 एकप्रस्थमुदासारां यन्मणिं परिबेष्टितम् ॥
 अग्निप्रिमणौ सार्धं धर्ममेवादान्तरे । [95]
 पुराणधर्मोत्साहस्यैवा वेदास्तवेदिसि ॥
 वासिदेव्याङ्किंशयं यदिति पाण्डुरिवासादे ।
 करपत्रुमामापर्यङ्कैः शीतान्नातं विरासादे ॥
 काव्यालंकारतत्त्वस्यै पदभाषाभिरनेदित्वे ।
 काव्यकसुभिरस्यैव नाट्येषु विरासादे । [100]
 गाङ्गेयैवाद्यविष्णुर्लोकेश्वरमिहात्मनिः ।
 पूर्वस्यैमहाभागो सत्प्रमानं वदस्यं ह ॥
 तत्किञ्चयसरे पीमान्धर्मसुतः प्रतापवान् ।
 भ्रातृभिर्योचिषो इत्सर्वविधिमुक्त्वाङ्गुलिभिः ॥ [105]
 युद्धमेव चरं शारवा वीरयेन्द्रेण क्षत्रियम् ।

— (L. 52) G(ed) गाङ्गाक्ष (for गाङ्गाणि) — (L. 53) Ms
 पमात् (for अयात्) — (L. 55) G₁ अङ्गिनात्; G₂
 G₃ गिनि' (for शक्ति). — (L. 58) G₁ ये मदान् (for
 विद्वेदा) — (L. 59) G₁ यथास्य (for 'हेवा) — (L. 62)
 G₁ सत्स (for सज्ज) — (L. 63) G₁ s Ms G(ed) पत्नीनां
 (for पत्नीनां). Ms युते पत्न्यासंयुते (for *) — (L. 64)
 G₁ नाद्- (for नय) — For line 64, G(ed) subst. :
 5** चरपत्तिकल्पयामास इति द्वितीयान्तर्गतौ ।
 — (L. 65) G(ed) अग्निं सन्धेमेतन्मयाजितम् (for *). — (L. 67)
 Ms भीष्मत् (for पू) । D₁ से त्रिदशं संवृतं सीमानम् (for *).
 G(ed) साद् (for द्याम्) — (L. 69) D₁ G₁ Ms तस्य स्यं
 (for समासम्) — (L. 73) D₁ G₁ s Ms तदर्थान्तरं (for
 समासम्) — (ed) om line 74 — (L. 74) D₁ सुभ
 (for सुभ) — (L. 75) Ms जगद्योने, G(ed) सति शीघ्रं
 (for जगद्योनी) G₁ द्वि त्रिदशैः; Ms वा सत्तया; G(ed)
 वा सित्तैर्वा (for द्वि त्रिदश) — (L. 76) G(ed) [दृष्ट]म् (for
 [दृ]म्) G(ed) त्रयं वेदोक्ततरि (for *) — (L. 77) G₁
 ह्येन (for सति) G₁ s Ms एव (for एवम्) D₁ सन्धेय
 यथाशुभा (for *). — After line 77, G(ed) inx.

6** सापयन उवाच महाशनेर्नैवमभयम् ।
 देहि मे ह्यन्तं भयं एव वदाम्यस्ये तदा ॥

— G(ed) om lines 78-79 — (L. 79) G₁ यथैरिदं
 मम (for *) — (L. 80) G(ed) [य]म् [for [य]म्] Ms
 अथवा (for 'य) — G(ed) om line 82 — (L. 83)
 D₁ G₁ s G(ed) नावयन्तः शीघ्रम् (for *) — Before
 line 85, D₁ ins शीघ्रम् — (L. 85) Ms चरणवर्ण
 सत्सत् (for *). — (L. 88) G₁ इयां द्वैरा (for इय-
 द्वैरा) । D₁ सार्धनां यद्द्वैरे (for *) G₁ Ms सयम् (for
 'स्य) G(ed) सार्धनां यद्द्वैरे (for *). — (L. 90) G₁ s
 G(ed) यं सुभम् (for सज्जम्) — (L. 91) G₁ s Ms स्यं
 (for सज्ज) — (L. 92) G₁ सुभेयम् (for 'स्यम्). — (L.
 93) G(ed) स्य (for 'स्य) — (L. 94) G(ed) स्यं
 क्षान्त् (for सज्जम्) — (L. 95) सति शीघ्रं (for
 *) — (L. 96) Ms सत्तया, G(ed) सत्तयादेः
 (for *) D₁ सत्तया, Ms सत्तया (for 'स्यम्) G₁ सत्तया
 सित्तैर्वा (for *) — (L. om lines 97-99 — (L. 97)
 D₁ G₁ Ms सत्तया, G(ed) सत्तया (for *) — (L. 99) D₁ सत्तया
 (for सज्जम्) — For lines 99-100, G(ed) subst. :
 7** सुभेयं चरं शारवा
 चरणवर्णस्य सत्तयादेः सत्तया

— (L. 101) G₁ सित्तया (for सित्तया) — (L. 102) सत्तया
 स्य; G₁ सत्तया (for 'स्य) — (L. 103) G(ed) सुभेयं

द्विन्दन्ति सदशैः शूलं खड्गशूलपरैः शुभैः ।
 रक्षाक्षैर्भीमवदभैर्गदाशङ्खमयकरैः ॥
 सुबोधनमहदं हृदिमि पावामि रुधिर भृङ्गाम् ।
 इति धादिभिरत्युपैर्भ्रमिति सहितोभिति ।
 गमनाय मतिं चक्रे धर्मसुत्रं प्रतापवान् ॥ [110]
 सङ्घारसंज्ञायते कामः कामात्मकोऽधोभ्रमजायते ।
 क्रोधादचलित संमोह समोद्धारस्तृणविभ्रमः ॥
 स्मृतिमहादुःखिनाशो बुद्धिमाताप्रणयति ।
 पृतगज्ञानेन तु मतिमान् सङ्घं परिहरेद्बुधः ॥
 श्रीकृष्ण जपतामीश धर्मबन्धो महेश्वरः ।
 पाहि सच प्रतिज्ञा च लोकनाथ नमोऽस्तु ते ॥
 इत्येव धर्मज्ञो विद्वान्धर्मलोपमयासुधीः ।
 चिन्तयामास गोविन्द सर्वान् भक्तवत्सलम् ॥
 तर्षस्तथा हि सुहृन्नाथ लोपयति किञ्चन ।
 सुरसुधीषो यथा कामभीर्गस्तत्पान प्रयच्छति ॥ [120]
 दूरे निवेदितवली कृष्णमद्गास्तुवासुमी ।
 ददर्श धर्मज्ञ श्रीमान्मुद्गुठी आनुभिः सह ॥
 वदा विप्रानुरक्तृषु कन्दमूलफलैः सह ।
 आश्लिङ्ग नमस्कारमभ्यर्षया चकार ह ॥
 मध्ये तु पर्णशालायासुपवेदथ तु विष्टरे ।
 पप्रच्छ कुशलं वापि कृष्णपादुस्तुवासुमी ॥ [125]
 स्वागतं ते यदुप्रेक्ष विमिहागमनं प्रभो ।

बन्धुहीनानृशानस्मान्बन्धुभिः परिवर्जितात् ।
 पश्य कृष्ण महाभाग प्रीतिर्ननु तवैव हि ॥
 सकामो भविता तत्र प्रयाचक्षुस्तदामया ॥ [130]
 तान प्रियमिदं सर्वमस्माकं चरितं तव ॥
 यत्सुनया धर्मसुतो वात्सव्यादुल्लोचनः ।
 कृष्णं तु सर्वज्ञं ज्ञात्वा तन्मायां च दुस्तयाम् ।
 षडिष्टमभौतमाश्रित्य आनुभिः परिवेष्टितः ॥
 कृष्णो भक्तप्रिय श्रीमान्भक्तानां दुःखनाशनः । [135]
 भक्तानां चरितं दृष्ट्वा प्राह भीष्म महात्मना ॥
 पश्य भीष्म महाभागान्स्वधीशालन्दव्रतान् ।
 महिप्रदानधर्मैरितानामपि संसक्तमानसान् ।
 निरस्युवापरितेजसाहंकारविजितात् ॥
 भीष्म उवाच ।
 किमाश्रयमिदं देव स्वद्वन्द्वतानां महात्मनाम् । [140]
 त्वयावेदिततत्त्वज्ञानामाश्रमत्वारिचारिणाम् ॥
 त्वां विना देवदेवेश गतिमन्या तं लक्षणे ।
 तस्मादेतान्महाभाग रक्ष स्व भक्तवत्सल ॥
 कृष्णामपि भक्तानां सातुष्यं हि प्रयच्छसि । [145]
 तेजस्विनामभक्तानां धुक् निरयमेव हि ॥
 भीष्मतयाजुवाच ।
 भीष्म त्वमेतानामप्येव सत्यधीशान्महाबलान् ।
 बोधयस्व मम ज्ञानं मयि भास्किं सुखप्रदाम् ॥

(for अयमे) G₁ १ श्रीमान् (for श्री) — (L. 104) M₁
 बोधिर् (for तो) M₁ सद्बुधिर (for वादिभिर) — G(ed)
 om line 105 — (L. 106) M₁ कुरे (for कुरे) G(ed).
 तथा (for सुते) — (L. 107) G(ed) आहोऽरुपिज्ञाने
 (for १) — For line 108, G(ed) subst

8** सुबोधनमुत्तमसंवाश्रेणामरत्न पश्यत ।
 — (L. 109) G(ed) तु स' (ऽ)स्थित — After line
 109, G(ed) ins

9** सुदमेन परं मत्वा कौरुन्द्रेण रघुना ।
 — (L. 111) G(ed) वर्धनं (for ज्ञाने) — (L. 114) D₁
 G₁ M₁ तुष (for तुष) — For line 114, G(ed) subst

10** एव शान्तं स धर्मांसा कृष्णमेतानुविचरन् ।
 — (L. 116) D₁ सत्त (for सत्त) G₁ भो (for व) G(ed)
 पादि सत्यपनिर्वां मे (for *) — After line 117, G(ed)
 ins

11** तपो दानचक्राद्य निश्चिन्ताया नरापि ।
 — (L. 118) G₁ देवेन (for सर्वे) — G(ed) om.
 lines 119-120 — (L. 119) G₁ यदि मे सुतोऽहो (for *)
 — (L. 120) D₁ आश्रितानां (for रितं) — For line
 122, G(ed) subst.

12** लो दत्तं तनयन धर्मज्ञो आनुभिः सदा ॥
 — (L. 124) G(ed) आश्लिङ्ग विनो भूवा (for *) — (L.

125) D₁ उपविष्ट (for वेद्य) — For lines 125-126,
 G(ed) subst

13** तान् आपीय विनयान्ध्वेरात् तु विष्टे ।
 समाजदत्तं च सापेयमभार्त्तकुण्डं नृप ॥

— G(ed) om line 126 — (L. 128) G(ed) शीते
 स्तनं सत्तं निरन् (for १) — (L. 130) D₁ दृष्टामयाः ।
 G(ed) सत्त' (for सदा) — (L. 131) G(ed) अस्मा-
 दाचरितं तव (for १) — (L. 133) G₁ विन्तामाप (for
 त मायं च) (L. 134) G₁ वारित (for वेष्टिन) — (L.
 135) D₁ G₁ M₁ G(ed) कृष्णवर (for मकथि) — (L.
 136) D₁ G₁ १ M₁ मृगानां (for चक्रानां) G₁ १ M₁
 महात्मनाम्, G(ed) हस्तैः (for मदानाम्) — (L. 137)
 G₁ सुधुष्णान् (for हुडन) — (L. 138) G(ed) सन्सत्-
 (for सत्तक) (L. 139) G(ed) आश्रयच्छुद्धिमितान् (for
 १) — (L. 140) G(ed) भयं देवदेवसु (for *) — (L.
 141) G₁ १ M₁ आश्रयं वाच (G₁ का) शिणाम्, G(ed).
 त्वदेकमेव (for १) — (L. 142) G(ed) त्वां विना सर्वं
 दातार (for *) — (I. 143) D₁ G₁ M₁ महाभाग (for
 मायाम्) — For line 144, G(ed) subst.

14** अविचनानां भक्तानां सातुष्यं हि प्रयच्छसि ।
 — (L. 143) G(ed) ह्य (निरदो) कासि (for १) — G₁
 श्रीकृष्ण (for श्रीमन्मान्) — For line 146, G(ed) subst. १
 15** भीष्म त्वमेवो मां वेत्ति मान्यो वै प्राङ्गो जनः ।

मन्त्रिरेतिष्ठचित्ताना मन्त्रात्रेतिष्ठकर्मणाम् ।
इह लोके परत्रापि नास्ति नास्ति महद्भयम् ॥

वैशंपायन उवाच ।

गतस्तु लोकस्य घातवन्त्य
प्रातारमीना प्रभुमप्रमंगम् ।

सृष्टयन्तव न प्रणमन्त्य मूर्धा
मद्भ्रासुतो वन्दु दुपक्रमे च ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

सुरसिन्धुसुत धीमानाससो र्ध सुरीरिणा ।
आमना त नमस्कृत्य प्राञ्जलिः शरदममनीन ॥

भीम उवाच ।

विदि पाण्डव देवेता मर्तदातारमद्युतम् ।
लोकप्राणाय संभूत हृष्य साक्षात्पट्टरम् ॥

साधारं सर्वभूताना पाण्डवन्तमदोषकम् ।
इत्यन्तं सर्वसंज्ञां हृष्य विदि जगद्गुरुम् ॥

धर्म धर्मभूता पार्थ धर्ममर्थवता प्रभुम् ।
मह्यं सत्यवता हृष्यं कामद विदि कामिणाम् ।

सुरसुतस्य कलामौ सकलनामसतमवि ॥
अयमेव परो मधो अयमेव परं तव ॥

अयमेव परं ज्ञानमयमेव परो गति ॥
अयमेव परो बन्धुरयमेव मुहूर्तम ।

तस्माज्जस्य कौन्तेय सर्वसंपन्नवैतव ॥
सुमिष्टिर उवाच ।

विनामद महानाशु स्वर्गोच्छ्रयितारद ।
हृष्य धर्म च मे भक्तिर्ध्या स्वादि तथा वद ॥
शोककामा ममी पार्था शरदस्य तपोधना ।

[150]

[155]

[160]

[165]

[170]

यजमानो देवता सर्वास्तथा देवा विवि निवता ॥
भीम उवाच ।

शूयु पाण्डव वद्वानि हरिभार्गे सुदुर्भामम् ।
द्योतुणां मर्तपापार्तां वदतां च सुभिष्टिर ॥

नाशापण जगद्योनिं स्वधिरामन्दविमहम् ।
पञ्चस्य नरदारुह हृष्य मद्भ्रासुहृषिणम् ॥

रिषयस्तं च हिमन्ति न वाधन्ते म्हाद्य तम् ।
राक्षसाद्य न स्वादन्ते ह्येन हृष्यपरापणम् ॥

भक्तिर्ददा भवेद्यस्य देवदेये जनार्दने ।
श्रेयसि तस्य सिध्यन्ति भक्तिमावधिकम्पन ॥

यौ पारो सफलो युवा विष्णवायतनगामिनी ।
यौ करो सात्यनिरथो विष्णुपूजापरापणो ॥

ते च मेधे मद्भ्राभागे परमो ये जनार्दनम् ।
सा विद्या प्रोच्यते सज्जिह्वीरिनामपापण ॥

सत्यं सत्यं पुत्र सत्यसुनरा युवाद्युष्यते ॥
येदनाप्रापर मास्ति न देव करवापणम् ॥

सत्यं धर्म्यं द्विष्टं धर्म्यं सात धर्म्यं पुत्र पुत्र ॥
मत्तारे दग्धसंतारे सारं वद्विष्णुपूजनम् ॥

सर्वभूतदयापुत्रो विष्णुपूजापरापण ।
माताविशेषं दुग्धपुत्रस्य तुष्टो जनार्दन ॥

सकथावो च रन्ते सत्कर्षो च करोति य ।
सत्यवाह निरुद्धकारमस्य प्रीतो रमापति ॥

नामसकीर्तने विष्णोः शुभसत्यजनविदु ।
करोति सत्यं पार्थं तस्य विष्णुः सन्निधि ॥

या तु नाती पतिशाला पतिशूरापरापण ।
तस्मात्तुष्टो जगन्नाथ हृष्यो लोकादिने रत ॥

तस्मात्तुष्णार कौन्तेय यजस्य मउने विभुम् ।
या कुरु स्वमर्दारं विष्णुतोऽप्य धियो यन ॥

[175]

[180]

[185]

[190]

[195]

शरीरं स्याद्युस्युक्तं जीवितं चापि चक्षुःश्रुत् ।
 यलाधिकैषेन प्राज्ञं सपदं क्षणमधुरा ॥
 तस्मान्नन्वच कौन्तेय पुण्डरीकाक्षमम्ययम् ॥ [200]
 हे पार्थ किं न ज्ञानीभ्रमायुषोऽर्थं तु विद्वया ।
 ह्यत एव भोजनार्थैश्च कियदायुः समाहृतम् ॥
 कियदायुर्बालभावात्क्रियदायुश्च वार्धक्यम् ॥
 कियद्विषयभोगैश्च कदा धमं करिष्यथ ॥
 बालभावे च वृद्धत्वे न घटोत्पाच्छुतायुषम् । [205]
 वयस्त्वेव च धर्मा वै कुरुष्वमनहृत्सवा ।
 शरीरं रोगानिलयं मलाद्यैः परिदूषितम् ।
 किमर्थं शाश्वतविद्यां पापं कुर्वन्ति मानवाः ॥
 मत्सारभूते ससारे भानुदुःखसमन्विते ।
 विधासो नात्र कर्तव्यो निश्चितं नाशमेत्यति ॥ [210]
 द्युष्टुष्व पाण्डवधृष्टाः सत्यमेव मयोष्यते ।
 कायं सनिहितापायं पूज्य एव जनार्दन ।
 मानं स्वजयाद्भृशं कामप्रतोषादिस्युतम् ॥
 यन्ध्वं सत्तनं विष्णुं मानुष्यमतिदुर्लभम् ॥
 कौटिल्यमसहस्रेषु स्यात्वादादिषु पाण्डव । [215]
 सभ्रान्तरस्य च मातुष्यं कथयित्परिहस्यते ॥
 तत्रापि देयतायुर्विद्वान्निद्रिश्च वाण्डव ॥
 भोगशुद्धिस्तदा दूष्णां जन्मान्तरतपं परम् ॥
 मानुष्यं दुर्लभं प्राप्य यो हरिं नार्चयेत्सहृत् ।

मूर्खं परतरं पार्थं कोऽप्यलस्यदचेतसः ॥ [220]
 आराधितो जगद्भायो ददात्यभिहितं फलम् ।
 कस्तन पूजयेद्दिद्वान्समासाश्रिप्रोदिन ।
 यस्मिंस्तुष्टे जगत्पुष्टं यत संयगतो हरिः ॥
 यथा हस्तितस्त्वं सर्वं पादमात्रं प्रवीर्यते । [225]
 आकाशेन यथा व्याप्तं जगत्स्वावरूढम् ।
 तथैव हरिणा व्याप्तं जगत्स्थानवरूढम् ॥
 जन्तुं मरणं पार्थं मरणे जन्मसाधनम् ।
 उभे ते निकटं नृणां तस्मात्सो हरिस्त्विवया ।
 प्यात स्मृतं पुजितो वा स्तुतो वा नमसितोऽपि वा ।
 सत्सारापान्नाविच्छेदी कस्तन प्रतिपूजयेत् । [230]
 यद्दामोक्षारण्यदिवं महापातकनाशनम् ।
 यं समम्यर्च्यं राजेश्वरं पदं भोक्षमवाप्स्यथ ॥
 अहो चित्रमहो चित्रमहो चित्रं हि पाण्डव ।
 हरिनामिदं स्थिते लोके ससारे वर्तते पुनः ॥
 पावचेन्द्रिष्वेकस्य यावत्प्रयापितं चापनेते ॥ [235]
 तावदेवावैशक्त्यं यदि मुक्तिरतां नृप ॥
 भूयो भूयो हितं वनिं सुखमुद्वृष्य पाण्डव ।
 कृष्णोऽप्य सर्वथा पूज्यो मुक्तिमुनिप्रदो नृणाम् ॥
 श्रेष्ठमूल्यं नतं यथा श्रेष्ठं सत्सारासाधनम् ।
 धर्मक्षयकरं क्रोधमन्साक्षं परिवर्जयेत् ॥ [240]
 मत्त एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः ।

कृष्णधर्म (for कृष्णं धर्म) G; विष्णुलोका (for विष्णुलोका) D; विदि लोकां शिवं यथा (for *) - D; om line 198 - (L. 199) D; G; वाच (for प्राज्ञ) - (L. 200) G; G(ed) यथा (for य*) - (L. 201) G(ed) हे पार्थ किं न जानीषे (for *) - G; G(ed) om line 203 - (L. 203) G; M; स; M; म; प्राहृतम् (for व वार्धक्यम्) - (L. 204) M; कर्म (for धर्म) G(ed) चरित्कालि (for करिष्यथ) - (L. 205) D; G; s; M; वार्धक्ये (for वृद्धते) G; जीवने च (for न घटेन) - (L. 206) G; s; C(ed) [व] च [र] [व] D; कौन्तेयं चैव धर्माः वै (for *) - (L. 207) M; भोग (for रोग) G; अरि (for वर) G; नृपुत्रम् (for दूषि) - (L. 208) D; सर्वत्र (for मानवा) G; s; M; पापं कुर्वत (M; वं तु) सर्वत्र (for *) - (L. 210) M; निश्चय (for निश्चित) G(ed) नागो निमित्तं एव हि (for *) - (L. 211) G(ed) शत्रु त्वं पाण्डवश्रेष्ठ (for *) - After line 212*, D; ins

16** संपणेऽपि च यश्चला ।
 वै वनं क्षणविभक्तं

G(ed) हरिं नि श्रेणु सर्वत्र (for *) - (L. 215) G(ed) स्वयम् (for स्वयं) - (L. 214) G(ed) यत्नत (for यत्) D; G; M; इण (for रिणु) G(ed) गतिर वा न विभक्ते (for *) - (L. 217) G(ed) अकिण्ड (for मुक्ति) - (L. 218) G; s; G(ed) भोग (for भोग) D; G; M;

कर्मणः (for-सप कर्म) - (L. 200) G; स पणित, G(ed) पापत (for परतर) - (L. 201) G; द्याम् (for ददाति) G; G(ed) [अ] भिमत (for दिल) - (L. 222) D; G-श्री पित, M; प्रतापि (for श्री देव) - (L. 223) D; M; सर्वमयो (for 'गनो) - (L. 224) G; G(ed) परमप तु लीदने (for *) - For line 226, G(ed) subst.

17** तथा व्यात भगवता विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 - (L. 227) (ed) मरणे जनन तथा (for *) - (L. 228) G(ed) उभे ते सनिक्षे हे (for *) D; ते नष्टे (for तत्राग्रे) - (L. 229) D; ज्ञान (for यथा) G(ed) स्तुत (for स्तुत) M; कौन्ते (for पूजिते) D; व्याप्तो वा; G; दृष्टो वा, M; पूजेनो (for स्तुतो वा) G(ed) दृष्टो वा स स्तुतो वै वा (for *) - (L. 230) G; M; दूर (for वर) D; विच्छेष्टा (for श्री) G(ed) व धनाद्भवतिच्छेष्टी (for *) G(ed) देवं न (for न प्रति) - (L. 231) D; तथा मत्साराण्येन (for *) - For lines 231-232 G(ed) subst.

18** प्रावक्षिन् भवेत्स चर्चनं ते स्या नृणाम् ।
 तम वैव महापाता मनोकाक्षयकर्मणि ॥
 - (L. 234) G; C(ed) छोटे (for लं) G(ed) हस्तौ (for र) - (L. 235) D; G; M; वाचते (for वाचते) - (L. 236) G; [अ] र्वन (for [अ] रिणु) G(ed) तावत् वार्धक्यो हि (for *) C(ed) तस्यमोक्षोक्षेष्ट (for *) - (L. 238) M; G(ed) सतरा (for 'वा) G; मुक्तिपदं

तस्मात्त्रेव मयोज्य तस्मिन्ल्लो सुषी भव ॥
 अनाराप्य जगन्नाथ सर्वकारफलप्रदम् ॥
 नसारसागरे मन्ना कथ पाव गमित्यव ॥
 अच्युतानन्तगतोऽपिन्दुनामोऽप्यारभेषजात् । [245]
 नदयन्ति सखला रोगा मय सखा वदाम्यहम् ॥
 हरिश्चन्द्रावसा पुसा न सुनेर्नापि बाणध्वे ।
 तस्मात्त्र सर्वदेशे भक्तिं कुरुत वाणधवा ॥
 बन्धुमय धनाश्रयस्व पुत्रमन्त्र च पाण्डव ।
 त्रिण्युभक्तिमता शृणा भवेन्नमनि जन्मनि ॥ [250]
 इहामुग्रफल लिप्सु पूत्रयोस्सवत हरि ।
 इहामुग्रफल तेष्वन्परमिन्द्रापरो भवेत् ॥
 न भवेद्विष्णवे यस्व शरीरं कर्मभेदिने ।
 पापानामाकारं तद्धि ज्ञेयं कुरुमलोत्तम ॥
 तस्माच्छ्रुतुत गौतमश्च हरिभक्तिपरायणा । [255]
 भद्रा सर्वत्र विद्याता ह्यतो भक्तिं सुदुर्लभा ॥
 श्रुत्यादादिता ये च विप्रत्राणपरायणा ।
 वामादिरहिता ये च तपा तुष्यति केशव ॥
 तस्मात्सखारखताना हरिचित्रं परा गति ।
 रक्षाप्रभवान्नेत्रं प्रयाति परमं वदम् ॥ [260]
 यावन्नेन्द्रमसु विद्धि कृष्ण लोकेऽर्धं हरिम् ।
 कस्य प्रसादात्ते सर्वं भक्तिव्यति न सख्य ॥
 सखा पाळयिता इत्या कृष्णे हि जगतीपति ।
 अस्मात्सै रक्षणार्थमिच्छुण्वन् च सुखी भव ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 इति देवप्रतेनोच विदाम्यं कुरुनन्दन । [265]

सदुष्टमनसो भूत्वा श्रोतुनामोऽभवत्तदा ॥
 य इह कीर्तयन्ति च पुत्र्य पापप्रणाशनम् ।
 हरिभक्तिरं नृणां स्मृतानामघनाशनम् ॥
 साङ्गानां समाजे च तथा विष्णुबालये पठेत् ।
 परं विमानमालोके विष्णुलोकं स गच्छति ॥ [270]
 Colophon
 वैशंपायन उवाच ।
 एव प्रबोधितस्त्वेव भातिष्ण्यभ्रमजेन वै ।
 धर्मपुत्रो महाप्राज्ञो यावदेन्द्रमभाषत् ॥
 सुधीर्हित उवाच ।
 वेद्येवैवारविन्द्राश्च भाषातीतं जगत्ते ।
 त्वद्वक्तिं वाघरी मेऽस्तु तथा मोक्षो भवेद्भुवम् ॥
 राज्यभ्रष्टा यय सर्वे त्वत्वाङ्कनल गता । [275]
 पाद्मसमायुधदरीकाश्च धर्मशास्त्रोपदेशत ॥
 त्वा धर्मं सख्यमित्याहु सर्वैश्चाक्षिविशारदा ।
 प्रणम्यून ननुष्याणां जन्तूनामपि सर्वेषां ॥
 त्वमेव बन्धुश्च शुरुष्ममेव
 त्वमेव विद्यां प्रविष्टोऽस्यमेव । [280]
 त्वमेव माता च पिता त्वमेव
 त्वमेव साङ्गममम जीवितं च ॥
 बलानि सर्वाणि तुरगमाया
 नागा रथा वाहन्युत सुहृदश्च ।
 सर्वे च राक्षस गिरिदुर्गनाथ [285]
 हृषासि च सति तथैव भाष ॥
 त्वदाज्ञा किं नु लब्धयमहमप्यय मुक्तिद ।

(for 'दो) — (L 239) D₁ दोषो मूलमनयाना (for °)
 G₁ M₁ कारणम् (for 'नाशनम्) — (L 243) G₁ लोक,
 G(ed) कर्त्त (for काम) — (L 247) G₂ सवनेर, M₁ च
 धनं (for न सुनेर) D₁ नवनैन च वा-पदे (for °) — For
 line 247, G(ed) subst

19** हरिभक्त्या जिता लोका जित सर्वे तथैव हि ।
 — (L 251) G₁ रंयु (for लिप्सु) — After line 251,
 G(ed) ins

20** ध्वादेव संरमरेषेव सर्वसिद्धिभवेद्भुवम् ॥
 — G(ed) om line 252 — (L 253) G₁ G(ed) नारि
 सख (G₂ काम) दायिने (for °) — (L 254) D₁ विद्धि (for
 तद्धि) D₁ सोऽप बुवद्भुवोऽह, M₁ विद्वेयं कुरुकुलोऽह (hyper-
 metric), G(ed) ऐव मलकरण्डकम् (for °) — G(ed)
 om lines 255-257 G₂ om lines 257^a-858^a — (L
 260) D₁ स्याति, G(ed) प्राप्यते (for प्रवारी) G₂ प्रयाति
 परमा गतिम् (for °) — (L 261) G₁ G(ed) त्रिण्यु (for
 विष्णु) G₂ दोषोऽह (for लोके) G₂ C(ed) प्रम्यु (for
 हरिम्) — (L 263) D₁ विष्णुर (for कृष्णे) — After
 line 263, G(ed) ins

21** अस्मात्परतरे जाति सखं ह्यव वदाम्यहम् ॥
 — G(ed) om line 264 — (L 268) G(ed) सर्वपापप्रणाश
 नम् (for °) — (L 270) G(ed) हरि (for पर) — After
 line 270 G(ed) .rs

22** तवदा भक्त्येवस्तु वासुदेवं रमायणिम् ।
 सखं वचिभिक्षुको विष्णुसायुष्यमायुषात् ॥

COLOPHON — Sub-partian D₁ G₁ G(ed) आशुर्नर्त,
 G₂ चक्रिय्यव — *Ally name* G₁ हरिभक्तिरुचनम्, M₁
 २ेषयार्, G(ed) इहानववतिपारितहरिभक्तिमाहाभ्यरुचनम्
 — *Adhy no* D₁ G₁ M₁ G(ed) 2

G₁ om the ref C(ed) धमराज (for युषिणि) — (L
 273) G₁ s G(ed) महागते (for त्वापते) — (L 275)
 (r) रागनाद्धा (for रावभद्रा) — G(ed) om lines
 277 २७8 — (L 277) G₂ M₁ ह्य (for परं) — After
 line २77 G₁ ins

23** या धमत्तयमित्याहु सर्वं रागमविशारम् ।
 — (L 282) D₁ (margin) त्वमेव सर्वं मम देवेषु — (L
 285) D₁ दुर्गासायु (for 'मायु) — (L 286) D₁ तदं
 नायुषा (for तदं नायु) — (L 287) D₁ मुक्तिराय (for

विमर्षं पुण्डरीकाक्ष कटाक्षैरिव मेक्षते ॥
 रक्ष भा देवदेवेश धर्मण जगदीश्वर ॥
 श्रीकामो यो हि योगीन्द्र यदेषा विन्दते क्षियम् । [290]
 प्राप्नोति विदुलान्कामानरक्ष रक्ष महामते ॥
 स्वया नाविक्षित किंचित्प्रियु कोकेयु सुवत)
 सर्वान्धर्मममाचक्ष्व कृपा मयि तयास्तित चेत् ॥
 सुप्रतानि च सर्वाणि तीर्थानि च विकीर्षत । [295]
 धर्माधर्मानि सर्वाणि क्षेत्राणि पश्यन्ति च ।
 धर्मानन्यान्मासाक्ष्व देवदेव भमोऽस्तु ते ॥
 इत्युक्त्वा योगिनां नामं कृष्ण कमललोचनम् ।
 धर्मपुत्रो महाप्राज्ञस्तूष्णीमात्रे स्ततो श्रिय ॥
 तस्य चित्त समाज्ञाय भर्षणीमाश्रयजगत् ॥
 प्रोवाच वचन धीमाश्रयेश्वरवामिष्ठताम् ॥ [300]
 धीमत्सवानुवाच ।
 साधु साधु महाप्राज्ञ मतिरते विमलोऽम्बला ।
 यथादर्शं सदा भक्तिरते तव सुवत ॥
 धर्मं श्रुत सदा भवत्या मनुजैर्ननुज्ञेभ ॥
 प्रापयन्त सदा साधून्लोचनैर् धर्मतत्पराम् ॥
 शृणु पाण्डव वक्ष्यामि दानानामुत्तमं वरम् । [305]
 भूमिदान वर श्रेय भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥
 भूमिदानानु सर्वाणि समवन्ति न सदाय ॥
 तस्मान्भूमिप्रदो राजन्सर्वदे प्रोच्यते तुषै ॥
 भूमि सर्वगुणोपेना यो दद्यात्सत्यशास्त्रिणीम् ।

न तस्य लोका क्षीयन्ते यावदाप्यद्गताकम् ॥ [310]
 क्षमिष्टोमादिभिर्वैदिकिभ्युपि बहुदक्षिणे ।
 न तत्पञ्चमयामोनि भूमिदानाद्यरहते ॥
 तप र्चनोऽथ यजन्त सत्यवन्तो बहुभुक्ता ।
 गुरुदेवताश्रीव प्रातिपद्यन्ति भूमिदम् ॥
 दिवि देवा प्रशंसन्ति तिस्राश्च परमपथ ॥ [315]
 भूमिदान प्रशंसन्ति तस्मान्भूमिप्रदो वर ॥
 अथैवोदाहरन्तीमितिहासं पुरातनम् ॥
 श्रीपुरा सावेषापश्रमापुरातोर्यवधेनम् ॥
 पुरा कृतयुगे राजन्माश्रणो योगमृषण ।
 सर्ववेदार्पतत्पञ्च सदा दान्तश्च दीलवान् ॥ [320]
 अप्यामात्रिद्यानितो निर्धनो प्रह्वयचित्तम् ।
 निर्विकचनत्वाभ्युत्थुषा थाप्यते चाभिच सुतै ।
 सथापि मन्थु न प्राप शून्यजन्मातरप्रद ॥
 कदाचिद्वैश्वदेवान्ते बलिं दत्त्वा गृह्णाणे ।
 आयात त द्विज प्राह कल्याणी तप्रया सती ॥ [325]
 एते तवामजा नाथ सुथिता पतिता भुवि ।
 लुडन्ति भृशतुलानां रदनो रोदयन्ति माम् ॥
 त्वं निरीक्षयसे नैताऽप्रदाभिन्पिहितान् ॥
 अशका रक्षणे येषा किं करोमि च तद्द ॥
 पानीयमेव पीवामि चतैव शाकमेव वा । [330]
 स्वदुष्करोष भुञ्जन्ति ह्येते यं तव मूलम् ॥
 पुत्रमाहममामुत्तमं पतिपिहादाद्विनीम् ।

*द — (I 288) D₁ G₁ ; विमर्षे (for द्विपर्षे) — After line 289, G(ed) ins

24* श्रीकामरुष्टिकामो वा पुष्टिकामोश्च वा नर ।
 यजते यदवा वरतु तां ता प्राप्नो वरंउपयम् ॥
 — G(ed) om line 290-291 — (L. 291) D₁ ताचदस्य ;
 M₁ सतदस्य (for रक्ष रक्ष) — (L. 292) D₁ विषने (for
 सुवत) — D₂ om (hapl) line 294^h — (L. 296)
 G₁ M₁ G(ed) सदात् (for पर्मान्) — After line 296,
 G(ed) ins

25* तद्भक्तिरान्य मेऽस्तु सर्वापीवविनाशिनो ॥
 तमेव सहाति चराचरणां
 त सर्वगोप्तानि जनादेवत्वम् ।
 तं रक्षुषोऽसि विनाशैद्गु
 तिमूर्तेरुपाव नमो नमस्ते ॥
 — Before line 297 D₁ M₁ ins. वैदसावन् — (L. 297)
 G₁ जगतां (for योगिता) — (L. 298) G₁ महाजगत् (for
 प्राचरम्) M₁ आशीन (for आरते) G(ed) तूष्णीमूनेद्रभवत्सदा
 (for ^h) — (L. 299) G(ed) कर्षणाजगतेजसात् (for ^h)
 — (L. 300) G₁ श्रीमान् (for श्री) — (L. 301) G(ed)
 मतिरते साधुमया (for ^h) — (L. 303) G₁ G(ed) परं
 हुण (for परं हुने) D₁ मनुजापि (for 'ज्ञेय) — (L.
 304) G₁ G(ed) स प्राप यदि सात्सत्त्वं (for ^h) G(ed)

मत्पारसन्ति यथा (for ^h) — (L. 305) G(ed) दानानामुच
 मोक्षम् (for ^h) — After line 303, G(ed) ins

26* सर्वेषामेव भूताना मुत्थिगुणित्वप्रदम् ।
 भूमिर्विषमता भाषी कृपेपि च कल्पते ॥
 — (L. 306) D₁ G₁ भूतानं परम तेव (for ^h) — G(ed)
 om. line 307 — (L. 309) G₁ यो दद्यादायमानिनाम् (for
^h) — (L. 311) G₁ इहा बहुगुणवै, M₁ इहा बहुगुणैः
 (for ^h) — After line 313, G(ed) ins

27* भूमिदापुण्डरीकाक्षमेव भवन्ति ते ॥
 — G(ed) om. line 314 — After line 315, G(ed).
 ins.

28* भूतानाव देवन् एष्वभियदो ॥
 — G(ed) om line 316 — (L. 316) G₁ भूतानं स (for
 भूमिजन्) — (L. 320) D₁ सर्वेण दानदीप्तवान् (for ^h)
 — (L. 321) D₁ सती च (for निरतो) G₁ अप्याम देवा
 वीतः M₁ विषां वृत्तिम् (for ^h) — (L. 322) G₁ G(ed)
 स मृतं (for सु^h) — (L. 323) G₁ आरव- (for सु^h)
 G(ed) दाना सात्सत्त्वं द्वितं (for ^h) — (L. 325) D₁
 आवात (for आवात) — (L. 326) G(ed) जराप्रदा
 (for तवा) G₁ एते तव भूताः सर्वे (for ^h) — (L. 327)
 G₁ G(ed) मूर्ति- (for मृत-) — (L. 329) G₁ स तं निरि

दाशियादिभी मयां विष्ट मां निर्गुणग्रहणाम् ॥
 मया गृह्णन्निष्ठानि निष्कण्ठानि धनान्विता ।
 वर्तन्ते गोपमन्त्रान्या धान्यमिष्टिदिष्टे पराः । [333]
 दीर्घश्रेण्वरमृदि मरुतरांनिभि परा ॥
 दास्यः पतिवरे क्षेप्रेदेन्पुभि स्मिता परे ।
 मापदयो नैव हृदयग्रे त्वापदा गृह्णन्ति ।
 भाग्यजा ह्यव हृदयन्ते कुत्रचिद्य च दुस्विता ॥ [340]
 परमुक्ता तदा पण्डी जटरे मरुताडयत् ।
 प्रचीर्य वधरी पण्डी सुपलेन शिरोऽहनत् ॥
 भायोऽन्ता रदन्तीं तामात्मनैः परिपिटिताम् ।
 आथास्य धीमान्निष्ठेन्द्र हृदं यत्नममनीम् ॥
 क्रिमयं कोपनेपुष्पा भद्रे रोदिति कोपने ।
 न शयंचित्तपुण्यात्मके शोकं हि शोभने ॥ [345]
 सराग्रे ये प्रपच्छन्ति स्वयमपि वसुंधराम् ।
 ये नैदान्ते ह्यलक्ष्मीं च दुःखं नरकवागनाम् ॥
 तस्मादिह शोचमे मुडे वारुते तत्रप्रभुदये ।
 त्वया मया च परिचिष्टे इतीं पूर्यन्ममि ॥ [350]
 मासमाय शमस्य त्वं पुत्रान्तरश शोभने ।
 आऽरिष्ये धियं गेहे तपसा मातु रम्यताम् ॥
 आथास्य धीमान्निष्ठेन्द्रकपने वृत्तमिष्टय ।
 शोकेमेकं जगौ तसौ मन्वजाश्चन्द्रकान् ॥
 दाशियाय नमस्तुभ्यं तिर्योर्धे ह्यश्रुसादत ।
 भद्रे तु तवोपदयामि मां च कोऽपि न पदयति ॥ [355]
 हापुष्पया सोऽपि विद्वेदो जगाम तपसे वनम् ।
 तव ध्यातीं प्रतिष्ठाप्य वधर तव इत्तमम् ॥

प्रोक्ते पत्राभिन्वयान्ते वापुमयो निवेन्द्रिय ।
 निरप्य हृदये वापुमयवाहातं मत्तान् ॥
 पादशान्तिपद्यान्दिषष्ट विदे व योगिनि ॥ [360]
 गुरुचरकदायानि गुरुसाङ्घेन तुभम् ।
 कोऽनुभूत निरात्मने धीरप्यादिपदागम् ॥
 पीतायवदरप देवे वनमागमिस्ताजितम् ।
 कालमेवमिम देवे विमुद्यन्तान्निषम् ॥ [365]
 प्यापन्त्युत्तमस्वैध मगता वृत्तमिष्टय ।
 गुरुभी भाग्यग्रेह तस्मिन्मने मयोवने ॥
 सुर्वस्तु तन्वोऽपि रम्यामेवार्थिभु वृत्तम् ।
 तयोऽपि वृत्तग्रेह वदन्त च वेद तः ॥
 पक्षमायं गते मन्विन्दन्तान्निषम् ॥
 ददाह पापयो गीराऽर्चयन्ता यमुगमुता ॥ [370]
 तयो देवपतिर्भक्तिं प्राप्नोतीत्युत्तय ।
 यदाऽपि वयो देवैर्विवाले तदा धर्मन ॥
 मुद्याव देव लोकात्तमीधरे प्रतिपादय ॥
 मया पूर्यन्तुर्वाये नया पूर्यन्तिदम् ॥
 वेप उवाच ।
 तसौ रिधाव देवाय ईश्वराय वपतिने । [375]
 शोभने ब्रह्मणे मुग्धं शान्तिने विष्णुर्जनिने ॥
 देवाय देवताय वेदान्ताय तसौ वमः ॥
 सर्वेभ्यः स्वस्वाय पुत्राय तसौ वमः ॥
 यदाय वदन्त्याय धर्मन्त्याय तै वमः ।
 शून्त्ये वापुस्वपाय तसौ जलमप्ये ॥ [380]

श्रीभागवासुदाय ।

ब्राह्मणेभ्यागते तस्मिन्वरादानसमुत्तमे ।
 हेमप्रकारविचय हेमतीरुणमण्डितम् ।
 भरतान्द्रनिभं सौधे श्रीदासालोर्विराजितम् ॥
 दीपिकाभिर्विचित्राभिश्चन्द्रोपलविनिर्मितैः । [420]
 दाक्षीभिर्दामवर्गैश्च खेवकैश्च सुरोहितैः ।
 रमणीय गृहं दृष्ट्वा सुदमाप द्विजोत्तम ॥
 समगत द्विज ज्ञाया कट्यापी तन्प्रिया सती ।
 नीराजम्पुरोगामि कामिनीभिः पुरो दधे ॥
 निरन्कण्ठी स्वका भार्या कामीदामविभूषिताम् । [425]
 मुक्तादामविचित्राङ्गी कर्णपत्रविराजिताम् ॥
 यज्ञैर्दुर्ध्वैवलधरद्वैरुपशोभिताम् ।
 पृथभूना मिलितार्ङ्गी दृष्ट्वा विस्मयमागत ॥
 गृहं विवेक्ष्य धर्मांसा मत्स्यार्गवितेजिन्द्रिय ।
 चित्रैर्विषयभोगैश्च बभूवुष्य द्विजोत्तम । [430]
 उपविष्टा स्वका भार्या यत्न चेदममेवीत् ॥
 मद्दृश्य धृतत्वा भद्रे धर्मं बुद्धिं सदा वृत् ॥
 अन्नदानमहोन्नतं प्राज्ञानानो ददस्व व ॥
 भया कृताता धर्मांगामानुकूल्य सदा वृत् ।
 प्राविशूलेन न श्रेय सर्वं वै नाराजेष्यति ॥ [435]
 पतिवाचयन्निदं श्रुत्वा प्राज्ञगी क्रोधमुत्तिङ्गा ।
 रक्षाश्रीं श्रीमत्पद्मा पचन चेदममरीत् ॥
 न दास्ये किञ्चिद्विप्राणो बन्धुनां च विदोषतः ।
 पुत्रान्-सप्तभिः सर्थित्वे पुत्रा एव परा गति ॥ [440]
 को वा बन्धुजनो नाथ मा पूर्वं प्रत्यवाप्यत् ।
 भयन्तमारमजांश्यापि त यद्वर महाप्रदे ॥
 गृहपतिमान्नि त्व भवानथ हि धर्मैश्च ॥

श्रुत्वा गृहे मदीये तु तूर्णानि विष्ट भद्राशया ॥
 इत्युक्त्वा सा मशो-मन्ता निरीड्य करसंपुटम् ।
 भागवताविधौ यन्धूमरसोपमास सत्वरम् ॥ [445]
 यथावाम स्वयं भुञ्ज्या पतिवाचयतिरोषिणी ।
 विनिन्दन्ती स्वकां बन्धुतांते तत्र गृहोत्तमे ॥
 प्राज्ञावाचयन्त्या यत्र बन्धुना परिवर्जितात् ।
 क्षय प्रयागा धर्मात्मन्प्रथातक्यमिव ध्रुवम् ॥ [450]
 मष्टधिय तदा दृष्ट्वा सर्वप्राश्नायत्परिवत् ॥
 सर्वनीतिमयीं प्राज्ञ इमा गीतिमवायत् ॥
 यद्वा सुता युक्तरी च विद्या
 नीरोगता मज्जनसगतिश्च ।
 ह्या च भार्या यथावर्तिनी च
 दुःखस्य मूलोद्धरणि यज ॥ [455]
 अनुकूला प्रिया भार्या यत्न मारितं बुद्धिमिव ।
 शरप्य तेन गन्तव्यं यथावत् तथा गृहम् ॥
 धर्मविद्वन्नी भार्या यथं विदुति मन्दिरे ।
 मन्तव्यं तेन विदुषा न चहृ गोदधिं मन्त्रे ॥
 अनुष्ठतपदास्व पूज्याश्चैवायमानसेत् । [460]
 नहुष शश्वता प्राप्य द्युतोभ्यस्त्यायमानव ॥
 इत्युक्त्वा प्राज्ञाणोश्च स्वकां पत्नीमभाषत् ।
 तथा इत्तमिदं शेषं पश्य शूर्पे फलं विदुम् ।
 गृहं दन्धं विदोषणं चौरिपहृतं धनम् ॥ [465]
 अनाकर्ण्ये तु मद्राशयमालं भन्म स्वविषयात् ।
 तत्फलं श्रेष्ठं वास्तानि क्षत्रं मया तु न दन्त्यते ॥
 पतिवाचय तदा श्रुत्वा दुःखिता वाचयममरीत् ।
 पाकरोपि हि धर्मा मन्दादरोनि दद्याति च ॥
 त्वदास्या यश्च न नाथ वरं तक्षयत्तानिति ॥

द्रमुक्त्वा पीठवा मूले पादयोर्ब्राह्मणस्य स । [470]
 क्षमस्येति पुनर्नेत्रा धर्मैकादेशाभयत् ॥
 तदाप्रभृति सा चण्डा भर्तृशुभ्रूपगोचरा ।
 भ्रष्टसिद्धैस्त्वही विप्रो द्रव्यदानपरोऽभवत् ॥
 भवसिद्धि तु मोर्षणं रणानि विविधानि च ।
 द्वित्रैभ्यो ब्राह्मणो वाच्य रिगृहपात्र ददौ च स ॥ [475]
 गृहक्षेत्रसूते सर्वे वक्ष्यन्त्यानि धर्मिन ।
 ब्राह्मणानां तु सर्वेषां पात्रस्यादृशोऽस्ति ॥
 एव भूते तदा विभे वायुवासादारीरिणी ।
 किमिदं ब्राह्मणधेष्ठ निर्वेदमपिगच्छति ॥
 भूदानं कुरु विप्रानां शोचिषानां महामनाम् । [480]
 अचिरात्प्राप्य सौभाग्य पूर्वेण कुरामेव्यनि ।
 ऋषिदेवगणनात् भूदानं प्रार्थयन्ति हि ॥
 इति ते २, गारां वाणो शुभ्वा इतो द्विजोत्तम ।
 गृह क्षेत्राणि मयाणि ब्राह्मणेभ्य प्रदत्तवान् ॥
 कृपया ब्राह्मणानां वै श्रीनिवासा महामनाम् । [485]
 अचिरात्प्राप्य सौभाग्य एमुदे भार्गवा राड ॥
 अश्वमीभूमिदानानि लिङ्गकृष्णातिनानि च ।
 दाल्यमानदिलादीनि बुद्धिभारत द्विजोत्तम ॥
 तस्मात्तमपि श्रेष्ठं भूदानं कुरु सर्वथा ।
 धर्मिष्वानां दरिद्राणां दीक्षितानां महामनाम् ॥ [490]
 अथदेवमहाद्यनि वानदेवरातानि च ।
 एषा वारुलनाम्नोति भूमिदानात्तदभुते ॥
 सर्वमायवद सुष्यमायुर्धेनकाणम् ।

स्वर्गं पुत्रदं पार्थं भूदानं क्वयपो विदु ॥
 मन्त्रिर्वैशित्तचित्तस्तु मन्त्रैश्चैति ददाति यत् । [495]
 ददाति तस्य सायुष्यं सोऽहं पार्थ न सदाय ॥
 दानहोमादिकाले तु भोजने च विशेषत ।
 मां स्वायम्भुवरायेदास्तु तस्याहं मुनिदो वृष ॥
 सुधिरेर तवाय ।
 कार्त्तव्यान्ममवामानि म विमा भुवनेष्वर ।
 एतदायहर शोरीन्द्र स्वद्वन्द्वस्य नमोऽस्तु ते ॥ [500]
 चराचराणां भूतानामन्वयान्मन्वन्म ।
 एषा न विदित्ति किंचिदसर्वलोकेषु सुमत ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 'म विप्रो योग्युपात्ता सर्वलोकेषु मा स्मरत् ।
 सुभुजे विषयान्मवान्मन्व्यागमनहंभृती ॥
 ययोग्यमयुष श्रीमान्मिता योगबलेन वै । [505]
 अन्ते जगाम महोक् देवविगणसेवितम् ॥
 भूदानस्य महादेवेन मदनुभवात्तददा ।
 मन्त्रिर्दत्ति हि ते पार्थ महोक् शोचमीत्तमम् ॥
 एतत्तं कथितं पार्थं भूदानस्य फलं महम् ।
 मदीमि सर्वे ते धर्मं हि भूय धीमुनिगच्छसि ॥ [510]
 धर्मं श्रुतो वा ददौ वा कृणो वा वपिर्गोत्रिय वा ।
 कर्तुमोदिनो वा श्रेष्ठं न्यसीन्द्रपुत्र मरम् ॥
 य हूद पुण्यमाय च दृष्टोति अद्वयान्वित ।
 सर्वपापविनिमुक्त सार्गलोकं स गच्छति ॥ [515]
 ब्राह्मणना समाजे च तथा द्वालये चरेत् ।

शृण्वतां वदतां चैव महोहो भवति ध्रुवम् ॥

Colophon

सुषिष्टि उवाच ।

गोदानं हि महत्कथयामि त्वाह्वयं हर्षय ।

विमलेषु जगन्नाथ तन्मे ह्यं कृपया वद ॥

केन चादौ पुरा दत्त्वा प्राप्यते सुमहत्फलम् ।

तत्सर्वं हि भवान्येति कृपया वद सुनन ॥

[520]

श्रीभगवानुवाच ।

शृणु पाण्डव वक्ष्यामि श्रोत्रेणामघनाशासनम् ।

सुवामंस्तु शरितं सर्वं मद्गुह्यकम् ॥

सुवामां नाम विप्रं प्रो ब्राह्मणो वेदपारंग ।

शान्तो जितेन्द्रियो राजस्त्वसंसेवसमायुत ॥

सर्वेषु सदा दत्त्वा विशेषेण मम शिष्य ।

[525]

नित्यं दानरतो नित्यं सदा सर्वहिते इत ।

पुराणवत्ता कान्तेषु बन्धुतां हितद्वारदा ॥

पूर्वं प्रवर्तमानस्य षट्पुत्रस्य धीमता ।

जग प्राप्ता तदा राजस्वपत्नीर दृष्टामज ॥

पलितं तु स्वक टेढे दृष्ट्वा राजेन्द्र स द्विज ।

[530]

सर्वं विवेका धर्मात्मा मुनिवृन्दनिषिषितम् ॥

तत्रापाद्य परं देवं यानुदेवात्पुत्रस्य चम् ।

जगाम तपसा स्वर्गा संसोधितवन्देभ्यः ।

तत्र तिष्ठति धर्मिष्ठे त्रिषवर्षं सुषिष्टि ।

पुत्रारोर्निकटे प्राप्ता देवदूता महाबला ॥

[535]

ज्जु ससेधर्मं राजस्ववरायं पुरंदरम् ।

बलभिर्युवतां देव यदर्थमिदं चागता ॥

यमदूता महामाना पारादृशा भवेकरा ।

स्वर्गादीन्मनुजाज्जय हस्वकारं वदावतिन ।

निरुप्य पथि ते दूता प्रापयन्ति दमालयम् ॥ [540]

तै साप्य बहुषाणुषु ह्यराकाशेषामुपागता ।

तनुषाणु बरद्वय त्वं वेनेदं प्राप्नुवन्ति ते ॥

हृन्दे उवाच ।

दिवं समाज्या याम्नु धर्मिष्ठा मनुजीवता ।

पापितां नरकं श्रेयं धर्मिष्ठानां त्रिविष्टपम् ॥

सर्वेषां गोप्रदानेन पापराति प्रणश्यति । [545]

वत्पर यातु धर्मिष्ठा गोदानानुत्तरकम्पा ।

तदाभ्युत्ति धर्मिष्ठा दृष्ट्वा याञ्जि यमं विवृम् ॥

तदनुत्तरमिदं दृष्ट्वा ब्राह्मणो देवसंविधौ ।

उपदेष्टुं स्वस्वामनुदानियेषु द्विजसत्तमः ॥

पुराया तपसकारां तु विमानेन समेक्ष च । [550]

पुरा शृणुत मद्वाक्यं सूर्यं स्वर्गं यदीप्सथ ।

दातव्यं गोप्रदानं हि पुत्र्याभिरनु प्रयत्नत ॥

भारगिरं वच श्रुत्वा पुरा मनुजना क्षयं ।

क्षात्र्यं परमं जसुसुयोपयन्त स नित्यश ॥

तदनुत्त्या विस्मिताः सर्वे द्विजा गोदाननत्पराः । [555]

अभवश्चन्द्रकाकेऽपि निधेय इति सर्वत ॥

तस्माद्दत्तश्च गोदानमपश्चुविदारवम् ।

नया). — (L. 516) D₁ वदतां (for वं) G₁ शृण्वतामिति (सर्वेषां for ^a). G(ed) मरदं (for महोहो).

Colophon — *Subjunctive* D₁ आशयंपर्यं; — *Adhy name* D₁ भूदानप्रशंसं, G₁ भूदानप्रशंसनम्. G₁ भूमिदान-प्रदाता; M₁ भूदानवर्षनम्; G(ed) भूदानमाहात्म्यवचनम्. — *Adhy. no.* D₁ G₁ & M₁ G(ed) 4

(L. 517) G(ed) बहुषुषुषुम् (for महत्पुं) D₁ मनीषिणा (for महत्पुं). — (L. 519) D₁ [x] (for [अञ्जिते]). M₁ दत्ता (for दत्ता) D₁ प्राप्यत च, G(ed) प्राप्त देन (for प्राप्तये सु-). — (L. 520) G₁ मयात् (for हि मयात्). — (L. 521) G₁ पार्थ प्र- (for पाण्डव) — After line 522, G₁ ins.:

45* अत्रेतेऽहत्-गोमामिनिहायं पुराणतम् ।

— (L. 524) G₁ दानो (for दानो), G(ed) तामिति (for समानुवाच). — (L. 525) G(ed) ऋतुवो (for ऋतुः सदा). — (L. 526) G₁ G(ed) स्त्रीर (for the second नियं), G₁ पार्थ (for पार्थ). — (L. 527) D₁ चोदय (for चोदय). — (L. 529) G₁ & M₁ G(ed) समस्यर (for प्रजा तरा). — (L. 532) G(ed) प्रयु (for पर). — (L. 534) G(ed) अर (for अर). — (L. 535) M₁ मरदं (for मरदं). — (L. 537) G₁ मरदं (for मरदं) M₁ राजन् (for देव). — (L. 541) D₁ G(ed) कुमा (for कुमा) — (L. 542)

G₁ & न (for येन) — (L. 543) G₁ & M₁ वनापदा (for मं). G₁ धर्मिष्ठा मनुजेवता; G(ed) हा एतु ते नरा (for ^a). — For line 544, G(ed) subst.

46* पापिता नरक स्थान म तु पुण्यदृशा हि मः ।

— After line 545*, G(ed) ins :

47* गुरोरोः परतिव ॥

नराति गोप्रदानतो मुनि धारता मपि ।
आपन्तु मरद श्रीम नञ् वारो विचारण ॥
अपानाच दूतेने दूरीणा म तु भवे ॥
इदुत्था वनतयाव जगताया पाण्डव ॥
दमनुसालसा दूताभ्युनिन्द्यादवा एरा ।

— G(ed) om lines 545*-547*. — (L. 545) M₁ मरदं (for मरदं) D₁ जेन (for पून-). — (L. 547) G₁ तिने (for दिवत्), D₁ सर्वे गोदाननत्परा (for ^a). — (L. 548) G₁ G₁ ed एर (for एर) — (L. 550) D₁ च मरदं; G(ed) स हा (for मरदं). — After line 550, D₁ ins.:

48* उवाच वचन श्रीमन्मनुषुको ह्यारण्यः ।

— (L. 551) G(ed) शृणुत (for शृणु). — (553) G₁ & G(ed) मरदं (for मरदं). — (L. 554) D₁ G(ed) मरदं (for मरदं) D₁ G₁ M₁ मरदं (for मरदं) — (L. 556) G₁ मरदं (for मरदं), D₁ मरदं-मरदं (for ^a) D₁

स्वयंद स्वयंकामाना श्रीकर शिवमिच्छताम् ॥
 तत्रापश्रुति धर्मिष्ठा यमेन परिपुत्रिता ।
 गोप्रदानवता मर्त्यां द्विव दान्ति स्ववधायै ॥ [560]
 एका च दशगुद्वयादश दद्यात् गोदात्री ।
 दातु मद्दशगुद्वयामममेतन्नय फलम् ।
 गोदानापरम दान नैव किञ्चिजगच्छय ।
 सा गौर्यावार्जना दत्ता हृत्क्ष तारयते कुलम् ॥ [565]
 अमृतं वै गवा धीरमित्युवाच प्रजापति ।
 तस्माद्ददाति यो राजह्वृतत्वं च गच्छति ॥
 बुद्धाय यूने यो दद्यात्तथैव मद्रथारिणे ।
 गां दद्यात्पुत्रविद्याय दरिद्राय कुटुम्बिने ॥
 वीरालिकाय भूपाल भोग्रियायादित्याम्बे ।
 वृत्तिर्दानाय च देय गोदान स्वर्गमिच्छता ॥ [570]
 पुण्यक्षेत्र पुण्यकाले मानापितृद्विदे तथा ।
 चन्द्रसूर्योपरान च दातव्या गो प्रयत्नत ॥
 सत्कान्तो जन्मनक्षत्र क्षयने विपुले तथा ।
 प्रसादे च समिष्टे च स्वकिशोरे महाक्षये ।
 यो ददाति गावो दान मम लोकं स गच्छति ॥ [575]
 गगनभवे सावर्णे द्विमिच्छ पुण्यवृत्तितम् ।
 मर्यादितो च मां पचावा दद्यात्तच्छेपमालयम् ।
 यत्र वै ब्राह्मण पश्येच्छ्रोत्रिय नियतेन्द्रियम् ।
 पुण्यकाले मन्वे परम ध्याद्दानवो ॥ [580]
 धियमायुष्करं दानं पुत्रपौत्रप्रवर्धनम् ।
 गादानापरम दान नास्ति किञ्चिजगच्छये ।
 नित्य ददस्व भूपाल यदि स्वर्गं त्वमिच्छसि ।
 भिदं च त्रिपुलां लोकं गमिष्यसि न सदाय ॥

इत्येतच्छ्रुत्पुत्राहित यश्चापि परिकीर्तयेत् ।
 स्वलोकं समवाप्नोति गोप्रदानफल एवेत् ॥ [581]
 Colophon
 वैशाखायन उवाच ।
 गोदानस्य फलं श्रुत्वा धर्मराजो महामति ।
 पुनरेवापर धर्मं पश्यत् द्विजससदि ॥
 सुधिष्ठिर उवाच ।
 लोकनाथ नमस्तेऽस्तु नमस्ते भक्तवत्सल ।
 ब्रादि मा पुण्डरीकाय धर्मशास्त्रोपदेशत ॥ [590]
 सर्वपापैव दानानां यदात मुमहत्फलम् ।
 सधरमुष्टिकरं चैव सर्वपापप्रणाशनम् ॥
 त्वमेव वेत्स्य तस्मै लोकनाथ यदुत्तम ।
 त्वद्व्यामपादि धर्मात्मनस्त्वयाश्रयणेन च ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 वक्ष्यामि पाण्डुर्षध दानानामुत्तमं वरम् ।
 सधस्तुष्टिकरं पुण्यमापुरातनयवर्धनम् ॥ [595]
 अन्नदानात्परं दानं नास्ति किञ्चिजगच्छये ।
 मन्त्रेण जायते लोकं ह्यहं माया प्रतिष्ठिता ।
 तस्माद्दद्यात्परं दानं नास्ति पार्थ हि मे मत्तम् ॥
 अथ तेऽहं प्रवक्ष्यामि इतिहासं पुरातनम् ॥ [600]
 शृण्वतां सर्वपापानां मुक्तिमुक्तिप्रदम् ॥
 पुरा किञ्च महात्मान ब्राह्मणो वदन्मुपमा ।
 सर्वनाशार्थं सर्वत्रो बहुपुत्रो महापती ॥
 अतिमिथियहृत्क्षिप्य च पूजां क्षिणुच्छ्रुत् ॥
 अन्नमेव परं दानमित्युपश्रयानो करोति च ॥

G1 M1 n (for नि) G1 सयुता (for सयंत) — (L. 557) D1 G(ed) २२२२ (for २२२२) G(ed) विदारणम् (for 'नम्) — (L. 558) G1 रिजानां (for श्रीकर) — (L. 562) G(ed) कणात् (for कणम्) — (L. 566) सोऽयु त्व (for अयु) G1 G(ed) स (for स) — (L. 567) D1 (ed) ना (for सो) — (L. 569) D1 विदुवे (for पूजाय) — (L. 571) D1 मृते नि, G1 तिने स्वः M1 हुने ज्ञः (for तिने नः) — (L. 573) D1 मृदयेत् प र्धनि, G1 (ed) ने वत्पुत्रसु (G1 ति) (for १) — (L. 574) G1 मनादे च मापश्यतो च (for १) — (L. 576) D1 G1 वृत्तिमम् (for दृत्) — (L. 577) G(ed) सिद्धेन (for प्र म) च्यावर) — (L. 579) G1 G(ed) यन (for यन्) — After lit e 579 G(ed) line
 49** गोपनाय च चानुदत्तां प्रवक्षति ।
 — G(ed), con. line 680 — (L. 581) G1 दानाय (for दानं) — For l : e 581, G(ed) subst. ;
 50** तस्य योगेन गानं नानि च्यवरे ।
 — (L. 583) G1 रिजानां (for रिजानं). D1 भिदं च त्रिपुलां .
 २२२२ (for २२२२) — (L. 585) D1 गोदानाय (for गोप्रदान).

Colophon — १६८२२२२२ D1 G1 s M1 G(ed)
 आक्षयं वै — Adhy २२२२२२२२ G1 गादानाय च्यवरे, G1 गोदा नम्, M1 गादानाय च्यवरे G(ed) गोपनाय च्यवरे — Adhy २२२२२२२२ D1 G1 s M1 G(ed) 5
 (L. 566) M1 च्यवरे (for 'दाने) G1 महीनि, G(ed) सु धिष्ठिर (for माया) — (L. 567) C(ed) शृणुच्छ्रुत् (for च्यवरे) G1 G(ed) च (for दिज) — (L. 568) G1 कणात् (for कणम्) G1 M1 वरम्, G(ed) शृणुत् (for वरम्) — (L. 575) D1 तुष्टिं च (for च्यवरे) — After line 595 D1 : s
 51** मन्त्रमुपश्रयानो गोदानाय महत्त
 वत्पुत्राणां चैव गोदानाय च्यवरे ।
 तस्मात्पुत्रसुष्टिकरो चैव गोदानाय च्यवरे
 न भवति सुपानं कणात् च्यवरे ॥
 — (L. 577) G(ed) गोदा नानां (for जायते लोकं) — (L. 578) C(ed) च्यवरे माया प्रतिष्ठिता — (L. 600) M1 शृणुच्छ्रुत् (for च्यवरे) — (L. 601) D1 C(ed) सयु (for रिजानं) — (L. 602) G1 (ed) मन्त्रो (for सन्त्रो) — (L. 603) D1 विदुवे (hypermetre)

मुनिक्षे वा मुनिक्षे वा कश्चनेन सदा ददत् ॥ [605]
 द्विजमुदात्तवर्णता प्रसृष्टाह ददाति च ॥
 अक्षदाते ह्ये कृत्वा स्थिते तस्मिन्महातमनि ।
 सुरलोकेऽथ गन्धर्वा कान्तयन्ति वा स द्विजम् ॥
 मृतधुत्वा देवपति परीक्षाया समुसुक ।
 वागवाताथ विप्रस्य मन्त्रिन् प्रकृष्वनितम् ॥ [610]
 संदिश्य च महासेषान्मुष्कलावर्तकान्नुतम् ।
 वृष्टिमुपात्रयामास तस्मैवाथ निरन्तरम् ॥
 जलाकुलमभूत्सर्वं दशयोजनमात्रकम् ।
 तस्मिन्नालेऽप्यसौ श्रेणप्रायर्था विप्ररूपहृत् ॥
 इवा खञ्जो यद्विद्वन् सूक्ष्मवृष्टि क्षुधातुर । [615]
 स्वस्ती युवता यथाचेन्न धर्मराधोपयंतुत ॥
 निप्ररूपधरं देवं हृष्ट्वा रात्रेन्द्र धर्मविन् ॥
 मृत्युघाताभिवादान्यां पार्ष्णी चापि प्रपीड्य च ॥
 उवाच महिमान्धर्मो ब्राह्मणेपु हृदप्रत । [620]
 कृताधीर्षिस महाभाग भवदागमनेन हि ॥
 कुल विच मुत रोदं पुनर्पौत्राय सुहृत् ।
 सर्वे ते मम पत्न्यश्च धन्या एव त्वदागमे ॥
 पित्रो म महाभाग गावो मे जन्म वैच हि ।
 धन्या एवाग्र्य सर्वा भृत्या जन्मान्तराणि च ॥
 इवानीं मुनिन जावं जीवितं च सुनीवितम् ॥ [625]
 एव वदति विप्रेन्द्रे तस्मिन्पाराङ्गुले दिने ।
 आरिं प्रज्वाल्य दग्नेन साध्वी पाकमयाकरोत् ॥
 तम प्रक्षाल्य विप्रेन्द्र पार्ष्णी तस्मै द्विजस्य च ।
 तदथ पात्रसाहस्रंवा पिण्डुज्जना नयान ह ॥
 तस्मिन्नवमरे शक्नो ब्रह्मरूपी सुरेश्वर । [630]
 ममसावित्र्यधैरास्तेऽपि तस्य समागता ॥

प्रकृत्या महामानो जल्लोकाईममममा ।
 अत यदाचिरे विप्र स्वस्ती युक्ता समुगिन्ना ॥
 मोक्तुं समुद्यत शक्यं श्रुत्वा तु करुणा निरम् ॥
 सुराणां तु समाहृत्य वचन चेदमग्रणीत् ॥ 63
 शशुल्य महद्वचो विप्र ते मयं क्षुधिता भूवाम् ।
 तेष्य सार्धंनह भोतुमिच्छामि न च तैरिना ॥
 तदनुत्वा वचनं तस्य ब्राह्मणोऽभितिवावरुल ।
 कुरु पाक क्षमेन स्वमितं परतममात्र ॥
 ब्राह्मणयुवाच ।
 किं करोमि च धर्माभिमिन्धन नास्ति मद्दे । [640]
 क्षुधिता ब्राह्मणघेष्टा यदुपाय वदस्व तत् ।
 ब्राह्मण उवाच ।
 वक्ष्यामि च बहुन्यथ पूतदेलधदानया ।
 सयोन्य चर्तिका तेषु दीपयस्व समुदयत् ॥
 वैशवायन उवाच ।
 मनुंशाय तथा सुरा वक्षमेकं यथा भवेत् ।
 पूत तेल तु निक्षेप तथा ताप्वी वस्तु ह ॥ [645]
 सर्वाभावे पतिं प्राह क्षुधतां वचन प्रभो ।
 वक्ष्याम्यतैलं निक्षेप मा भूतिं करवाप्यहम् ।
 पाठश्च नामवद्विद्वन्कर्तव्यं विमता परम् ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 श्रुत्वा वच पुनस्तस्या घोषासक्तलोचन ।
 अग्रवीपरस्य वाक्यं साक्षादेयेन घोडित । [650]
 तु रिताशैव तिष्ठन्नि क्षुधिता ब्राह्मणोत्तमा ।
 पार्ष्णी प्रमायं चे चासौ कुरु पाक हि दुर्जनं ॥
 पतिवारये तदा श्रुत्वा प्रीना माप्यी नृपोत्तम ।

तथाक्रोत्स्वपादौ च तैलमेचनचर्चितौ ॥
 पाकस्तथाभक्चर्चितौ जहाकाण्डेन वद्धिना ॥ [655]
 सा साध्वी वेद नाकिंचिद्विद विद्वन्ति नाहुनोत् ॥
 पतिस्तु पाकतया च कृत्वा पाकाननेष्वच ।
 तत प्रक्षाल्य पादौ च पूनयामास चाक्षेपे ॥
 प्रसापे भान्न दीप न्यापयित्वा स धर्मवित् ॥
 दानुमक्ष मकारेभे सध्रमाइविचारयन् ॥ [660]
 तत्र पुराद प्राद ब्राह्मण विपतरुदम् ।
 पत्नी समानयस्वेति ह्यत्र सा दानुमईति ॥
 पत्न्या विहिते गेहे वस्तुमद्य न क्षयते ।
 भोक्तुं विभुना विद्वन्द् गृहिणी गृहमुच्यते ॥
 यस्य भार्या गृहे नास्ति सद्वृत्ता धर्मचारिणी ॥ [665]
 अरण्य तत्र गन्तव्य यथाशयं तथा गृहम् ॥
 पत्न्या विहिते गेहे भर्तुं सौख्य न विधत्ते ॥
 तथैव द्वित्र सर्वेषा मद्रिधानां विमुच्यते ॥
 अतिथीनां यथा साध्वी प्रीता दास्यति पुत्रवन् ॥
 प्रीता भवन्ति ते देवा कर्मप्रदासमीश्वर ॥ [670]
 मौन बलं हि योगीनां द्विजार्हानां श्रुत बलम् ।
 पत्नी बलं गृहस्थानां पक्षी वै पक्षिणां बलम् ॥
 अथ बलं मनुष्याणां पुरुषाणां धन बलम् ।
 राजा बलं दुर्बलाणां योगिनां तु धृतिबलम् ॥ [675]
 चतुर्बलं हि जातानां धर्मं वै सपदानं बलम् ।
 शीलं बलं हि मारीणां गृहस्थैर्विद्याम् ॥
 वस्त्राव बलहीनश्च हि वरायै वृषा मम ।

भार्या न चेत्तु याम्यामस्तिष्ठ एवं तु सुखं द्विज ॥
 इति देवपतेवोक्त्यं श्रुत्वा भीतिसमन्वित ।
 ध्यात्वाथ मां विपेतापु पाकवालां कुरुद्व ॥ [680]
 पारिव्रथाधीं वेदनां मुनिं दीनां सुमुर्तिनाम् ।
 हीनपद्मां स्वका भार्यामिदं वचनममवीत् ॥
 अदोऽथ पापपीनित्यं कुरवाद् निष्कृणोऽसुर ।
 अनुकूलं स्वका भार्यामिदं करवाणि यत् ॥
 भवित्को हि सर्वेषामादा परम पदम् ॥ [685]
 विवेकरहितो यस्तु एतरेव न सदाय ॥
 अतर्कयन्ति विद्वांसमपि शास्त्रविदारदम् ।
 प्रविशन्ति यथा नयो कुर्यामि च महार्णवम् ॥
 इत्युक्त्वा एव अक्षरवेति मद्रुच परथाक्षरम् ॥
 अमर्वापुनोरेवापु बह्वर्थाणी तां पतिवद्याम् ॥ [690]
 किमिदं सुमते साच्चि प्राकृतधीनो यथा ।
 भागवतविधीन्यसोपायवश्च च मामिह ॥
 स्वया विना कथं वस्तुमुत्सहे धर्मचारिणि ।
 कालो ह्यथ नैव दृष्टो मोक्षपूर्वं मयेदम् ॥ [695]
 त्व धर्मस्वयं मिया प्राणा देवता च स्वमेव मे ।
 भवतिनामय धर्मस्वयंश्च च निवर्तते ॥
 एवमुक्तवापतद्रुमौ शोकमोहसमन्वित ।
 उच्यतां पुनहृत्स्य हृषया सा पतिवता ॥
 विस्मिता जातपञ्चोरुः जाम्बवद्विभृतिता ।
 भोजनस्य सास्वर्वां जहाकाण्डांस्तुम् ॥ [700]
 यथा प्रमुदिता सर्वे सुखासीना द्विजोत्तमा ।

(for ह्यथा) C₁ साध्वी मा च (for प्रीता साध्वी) — (L 654) M₁ सा (for एव) D₁ M₁ सान (for सच) — (L 655) G₁ M₁ दत्तं तथा (for एतस्मात्) D₁ तीर्थे (for दीपे) (ed) नव एवावराण्डस (for ") — (L 656) D₁ न ह्यदृत् (for साहुनोत्) G(ed) नावि नपतिपाकत (for ") — After line 656 C(ed) ins

53** तत्र अ हृप ताचनया पुत्रविला दवापिचि ।
 — G(ed) om lines 657-659 — (L 657) D₁ कृपाक-
 क्षिप्य लोऽय (for ") D₁ क्षया (for ह्यथा) — (L 658) G₁ M₁ नो (for the second न) — (L 659) G₁ यवत्र
 (for ") — (L 662) D₁ सहाइराय (for ममान) —
 (I 665) G₁ स मुक्ता (for सदृशा) — G₁ G(ed) om.
 lines 667-668 — (L 670) M₁ बदा (for बदा) —
 (L 671) G(ed) वन हि योगिनां मौन (for ") G₁
 G(ed) [द्विजानां तु (for "नीना) — (I 672) D₁ G₁ M₁
 यानो (for वनी) G₁ om lines 672-674* — D₁ M₁ भवि
 (for वचम्) — (I 676) (ed) वच दान महायनाम्
 (for ") — (L 678) G₁ G(ed) न भाद्राणि कृपावन
 (G₁ नवा द्विज) (for ") — (I 680) G(ed) क्षण (for
 [म] न) C₁ [म] र (for [म] तु) — After line 680
 G(ed) ins

54** तदापदवैपयानां हादारेण मनुष्याम् ।
 — G(ed) om line 681 — (L 681) M₁ हृष्यन्ती (for
 देव नो) G₁ मुनिं दीनां सुमुर्तिनाम् (for ") — (L 683)
 G(ed) वन (for ३ हो) M₁ हृदयाम् (for हृत्वा) G₁ हृ
 वात्रिप्राप्तपुत्रा, G ed) ह्यथा धृष्ट निष्ठा (for ") — (L
 684) G(ed) ए साध्वं मन्वां माय म् (for ") G₁ हृदत् (for
 ") (ed) हृदी कृपावनम् (for ") — (L 685) M₁
 मनुष्याणां (for हि सर्वेषां) and सर्वेषां (for आप्त) D₁ कम्
 नामावरा पदम् (for ") — (L 687) G(ed) विनायम्
 (for वि-रायम्) — (L 688) G(ed) हि कुर्याति (for यथा
 मन्वो) and तथा नवो (for तु एति च) G₁ दयाकम् (for
 मदा) — (L 689) G₁ प्रज्ञाय (for मदा) G(ed) स
 द्विजे पृथुय जिन (for ") — (L 692) G(ed) ब्राह्मणै
 निष्ठा (for ") — (L 693) G₁ M₁ हीन (for विना)
 G(ed) स्वया हीन वृथ पद्मा ह्यनीना भरेदिह — After line
 693, G(ed) ins

55** नाह वस्तुनिहासद्धे प्रविष्टानां िच तपि ।
 — G(ed) om line 694 — (L 694) D₁ दे- (for ह्यो)
 — (L 696) C(ed) नरि (for वनि) — (L 697)
 C(ed) मुनिं सधना द्विज (for ") — (L 698) G(ed)
 ० सा (for उपरिवा) G(ed) हृषया एतस्वयम् (for ")

भर्तारमानवस्यैवैषि लाम्बुधुर्धर्मदन्वन् ॥
 दोकाण्ये पतिं दृष्ट्वा पतिव त मुदु धिवम् ॥
 किमजदिति सा सायथी व्याजहार सुदु खिता ॥
 किं स्व शोचति वक्ष्याण निन्ना प्राशुवो यथा । [705]
 भुनक्त्वा मुष्टा द्विजवरा करिष्यन्त्याशिष्य शुभाम् ॥
 वैपा सम्पत्तौ गच्छ स्व प्रार्थयस्व शुभाङ्गिद्वान् ॥
 शोचस्थानमदृशाणि भयस्थानततानि च ।
 विवसे दिवसे मूढमाविशान्ति न पण्डितम् ॥

श्रीभगवानुवाच ।

स्वप्नरष्ट्रे तत्सर्वं विचिन्त्य च मुहुर्मुहुः । [710]
 गत्या प्रणम्य तान्स्वर्षानुवाच युक्तमन्वन् ॥
 अथ मे सफळ जन्म भवपादाभिवन्द्यात् ।
 अथ मे वसजा सर्वे यथा कोऽयुग्मवादिषम् ॥
 पञ्चाकादिदानेन केशिना यूषमीदृशा । [715]
 तत्क्रेवजात चित्तेषु विस्मय्य क्षणमुर्मर्षम् ॥
 एवमुवच्य वनाभाशु स त्रिषो वै पुन पुन ।
 ज्योतिर्नैषातदा दृष्ट्वा विस्मयं परम गत ॥
 ततो देवपति प्राठ प्रहसन्प्राहणोरसमाह ।
 क्लेश्रिस देवागृप्यमित मामिन्द्र विद्धि धर्मश्रुत् ॥ [720]
 देवा ह्येते वय प्रभासस्वर्षप्रीक्षागिरिदस्य ॥
 यावत्सिधोऽष्ट स्वर्लोकं सावर्षं स्थितिमेवसि ॥
 तव धर्मस्य विद्मैन्द्र प्रशुभो न भविष्यति ।
 शत्रुत्वया सा धर्मपत्नीमभिनय्य मुहुर्मुहुः ॥

निरोदये स भुजामा देर्षं सार्धमर्दिम ॥
 स विषो भयंथा सार्धं भुक्त्वा भोगान्धेयस्तिताम् [725]
 अन्ये जगाम स्वर्लोकं मायया तद्य धर्मज ॥
 हस्तस्थमवि रात्रेन्द्र इदम्याज्ञं नराधिप ।
 अष्टदानेन ते स्वर्गं भविष्यति न मृशय ॥
 भक्त्या परमया युक्तं क्षिया सार्धमर्दिम ।
 सपत्नीको यथा विप्रस्तथा स्व वीरिभेभ्यसि ॥ [730]
 ईश्वर स्वर्भूतानां हृदये समवस्थित ।
 हरमादतिथय पूज्या भोक्ता च परमेश्वर ॥
 यस्य गेहे यदा तुष्टो ह्यतिधिर्भक्ष्यभोजनैः ।
 तदा देवाश्च तुष्यन्ति सारमादशप्रदो चर ॥

वैशंपायन उवाच ।

इत्येवमुक्तं षडुपुराणेन [735]
 धर्मं महात्मा कुरुतन्वक्षथ ।
 पुनस्तयोवाच निषय्य मुष्मा
 पदादश्विन्द परमस्य पुम ।

Colophon

पुषिधि उवाच ।

देवदेवातविन्द्याश्च क्षरणमनपाहक ।
 त्वमेव सशय-हेता सर्वदा मम सुव्रत ॥ [740]
 धनादया देवताभक्ता प्राजभक्ता बहुप्रदा ।
 सत्याप्र वानशीलाश्च प्रसादिन परम परम् ॥

— (L 699) G₁ x M₁ हेमाद्रौ (for जहोक्) G(ed)
 वधिना हृष्टोमदौ (for ") G₁ जगदेर (for जगत्तर)
 G(ed) पतिमर्कसमन्दिता (for ") — (L 701) D₁ युक्ता
 (for युग्म) G₁ च तस्यग (for द्विजाणां) — (L 702)
 M₁ आहवय्य (for आने) — (L 704) C₁ M₁ द्वाजुदात
 (for द्वाजहार) D₁ पति युजाकुल दवा (for ") — (L
 706) G(ed) सर्वे (for सुष्टा) — (L 707) G(ed) द्युम्
 (for शुभाम्) — After the ref., D₁ ins

26** इति तस्या वच श्रुत्वा म त्रिषो शनशीलवाम् ।
 मां पश्य-सर्वता गत्रा यत्रास्त सुधि देवता ॥
 — (L 710) D₁ विधि तदमि स द्विज (for ") — For
 line 710, G(ed) subst

57** यत्र इष्टां तु तस्य वनत्रय द्विजस्तत ।
 — (I 711) M₁ स गत्रा प्रणम रत्नात्, G(ed) ह्यदि-दुस्मात्
 ता सवन् (for ") — (I 714) D₁ G₁ इष्टम् (for ")
 — (L 715) D₁ M₁ चित्तु, G₁ जिनोत (for 'तु) — (L
 717) M₁ चरतिव्य (for 'दात्) — 1 or line 717, G(ed)
 subst

58** तदा ज्योति र्वक्ष्यान्मु तादृश विस्मय गत ।
 — (L 719) M₁ नृप-पु, G(ed) एता रतु (for लुत्वात्)
 G(ed) पृष्टर (for पययत्) — (L 720) G₁ वयसिद (for

इति वच) — (L 721) M₁ युयम् (for स्थिविम्) — (L
 724) G(ed) तिरोहितोऽशुभसमा (for ") M₁ सन्नय
 (for सायम्) — G₁ om lines 725-726 — (L 725)
 M₁ अदि (for यथा) — (J 727) M₁ समादिन (for तरा
 धिर) — D₁ om lines 728-729 — (L 728) M₁ तर्गो
 (for तस्य) — (L 731) G(ed) हृष्टो यत्न विद्वति (for ")
 — (L 733) G₁ कण्ठि (for मय) — After line 734,
 G(ed) ins

59** अथ वेदि च भूतानि सारमाद नद्वयते ।
 — D₁ G(ed) om the ref — (L 735) G₁ G(ed) नन्द
 नेन (for युवनेन) — (L 736) M₁ महात्स्य (for महात्मा)
 G(ed) पत्ने सत्माकृद्वै कुरप्रवैर — (L 737) G₁ हदा, G₁
 च च, M₁ स च (for तथा) — After line 738, G₁
 G(ed) ins

60** य इदं पुण्यमातयानं शशुपादेवतिनिषी ।
 माद्वयानां सगाने वा स विषो नावममुषे ।

Colophon — Sub-paraon D₁ G₁ आद्वयवर्षिणि देवपती,
 G₁ M₁ G(ed) देवपती — Adhy name D₁ G₁ म
 दानप्रवृत्तम्, G₁ अतदानमहिता, G(ed) अतदानपर्यता.
 — Adhy no D₁ G₁ s M₁ G(ed) 8
 (L 742) G(ed) यथाति परमां गतिम् (for ") — (L

रिक्तास्तु सर्वे मनुजा इत्याका दानकर्मसु ।
का गति कानि दानानि तेषा मे हृषया वद ॥

श्रीभगवानुवाच ।

शृणु पाण्डव वक्ष्यामि श्रोतॄणामघनादानम् । [745]
वश्य श्रवणमात्रेण वाप्येवफल भवेत् ॥
निर्विघ्नता हि सुनय सर्वे धर्मपरायणः ।
सदा सर्वैरहिते युक्तास्तोयदानादिव गाता ॥
काञ्चनादीनि दानानि गृह्णन्ति गृह्णन्ति च ।
उपर्युपरि चाण्डालित तोयात्सदा भवन्ति हि ॥ [750]

दानानामुत्तम दानमश्वादान तथा जलम् ।
सद्यस्तुष्टिकरं दान प्राणिना जीवनं च यत् ॥
प्राणनमपि सर्वेषा प्राणा यस्मिन् सन्निवृत्ता ।
तज्जल ये प्रयच्छन्ति प्राणदा परिकीर्तिता ॥
अथैवोदाहरन्तीममिदंविद्वान् पुरातनम् । [755]

श्रोतॄणा सर्वपापप्रमायुरारोव्यवर्धनम् ॥
पुरा किञ्च महाप्राज्ञ सुशोभितो ब्राह्मणोत्तम ।
दानानो निनेन्द्रियो विद्वान्मन्द्रको नि स्पृह श्रुति ॥
वेदे च धर्मशास्त्रे च वेदान्ते परितुष्टितः ।
उच्छृणुति सदातप्य सदा सर्वैरहिते रतः ॥ [760]

कानिधेय सदा मौनी जलदाने सदा रतः ।
पशुपक्षिशृङ्गादीना मनुजाना विभोषत ॥
मा च भर्षंगत च्याप्या जलदान करोति स ॥
पुण्यवृक्षा-समारोप्य सुपुष्पांनपि पादपात् ।
पशुपक्षिशृङ्गादीना क्षीतल षोडशमुत्तमम् ॥ [765]

अवमहेऽपि रातेन्द्र महाहृष्याणमुद्धृतम् ।
जल ददन्सर्वकालमाने हृदरिकाश्रमे ॥
देवा यक्षान्महा सिद्धा गुह्यत्वा अपि चारणा ।
तस्याश्रमपर प्राप्य सदा शीतन्ति नि स्पृहा ॥
कदाचिद्भ्रूलभिवेव शङ्कितस्तस्य वर्मणा । [770]
सत्सर्वेषा समागम्य यथाप्ये जलमार्तवत् ॥
मित्रालपारपरिमुष्टौ जलपानसमुत्सुङ्गौ ।
आवाभ्या दीयतां विप्र जल परमशीतलम् ॥

सुदीर्घ उवाच ।

हृताथोऽस्मि महाभागो युवाम्भ्या तारितोऽभ्यहम् ।
अद्य मे सफल जन्म जीवत च सुजीवितम् । [775]
अद्य मे वसन्ता सर्वे युक्ता एव न सदाय ॥
एवमुक्त्वा सुदीर्घस्तु पादौ प्रक्षाल्य चो द्विज ।
अद्य मे प्रीयतां विष्णुमिदंयुक्तासौ हृदौ जलम् ॥
स पीत्वा तज्जलं सर्वमपि तृप्त पुरंदर ।
शीघ्रतः शीघ्रतमसौ शीतलापि च सत्पाम् ॥ [780]

तत्पुत्वा वचन तस्य ब्राह्मणो सपि तपत ।
पानीयशालिकामध्ये शृणु भाण्ड दृश्यते ह ॥
किमेतच्छृण्व्यमभवद्भाण्ड पानीयूपतितम् ।
प्यात्वा सर्वगतं विष्णुं पादि पादौस्तुतपत ॥
पानीयं वैव पदयामि पिपासुब्राह्मणोत्तम । [785]
किं करोमि जागराध पादि मां ब्राह्मणोत्तमम् ॥
कदां त्वं मम धर्मस्य देवदेव जगत्पते ।
कथ धर्मं तु मूलस्य भङ्गीकर्मिहादरति ॥

743) M₁ रचाम् (for रिं) — (L. 746) D₁ M₁ अनेय
(for अनेय) — (L. 747) G₁ s M₁ G(ed) वृत्ते (for सर्वे) .
— (L. 748) G₁ सर्वदा सर्वतो युक्तम् (for ") — (L.
— (L. 749) G(ed) मूलने (for "सि) — (L. 750) M₁
तोय (for तोयाद्य) G(ed) ते (for हि) — (L. 752) G₁
द्वयम् (for च यत्) D₁ G₁ प्राणिना जीवनं (G₁ "वित) द्वयम्
(for ") — (L. 754) D₁ ते प्र (for परि) — (L. 757)
G(ed) सुनीने नाम ब्राह्मण (for ") — (L. 758) G₁
श्रीमन् (for विश्वान्) — (L. 761) G(ed) सदा परैरत
मुषी (for ") — (L. 762) M₁ मनुष्याणां (for "जानां)
G(ed) om lines 762-765 — (L. 764) D₁ युक्तात्
(for युक्तात्) — (L. 766) G₁ G(ed) महावृषात् (for
इति स्पृह) and एता येव महाहृष्यात् — (L. 767)
G(ed) सारवाणम् (for सर्व) — (L. 770) G₁ s यथाप्ये
(for कदाचिदपि) — (L. 771) G(ed) भाण्डम् (for भाण्ड
यत्) — After line 771, G(ed) ins

61**

विमानुवन्तु 1

आप्रां शिदि महाप्राज्ञ यथाप्येवममाहृते ।

— (L. 773) D₁ विमानुवन्तु इत्ये (for ") . D₁ G₁ s
G(ed). "वतात् (for "वान्) . (L. 773) D₁ अथर्व (for

आवाभ्या) G₁ अथ (for विप्र) G(ed) तरयाप्री दीयतां
श्रिय (for ") C(ed) दीनकम् (for "कम्) — After
line 773, G(ed) ins

62** तदीनिवचन अत्ता स रिपो वेदविचय ।

प्रोवावागिर्निनीतामा वचनं वेदमाह्वरत् ॥

— G₁ G(ed) om the ref — (L. 774) G(ed) परितो
(for तां) — (L. 775) D₁ G₁ सदाति च (for हरी
जलम्) — (L. 779) M₁ अविनुज (for अपि दम) — For
line 778, G(ed) subst.

63** तपीवा विमिषादिप्रो यथाप्ये पुनरप्यरो ।

— (L. 780) M₁ मेति, G(ed) मद्य (for अम्ये) M₁ प्रोवाच
-यश्चित्तरम्, G(ed) शीत वारीते सचर (for ") — (L.
781) D₁ आण्डो मियव पर, G(ed) "ने मपरदाण (for ") .
— After line 781, G(ed) ins

64** मां सारप्रमथ्यतीन् पानीयणामुत्तमम् ।

तथापरयत्नाच्छ्रयान सर्वां विरहित जयै ।

— G(ed) om line 782 — G₁ s M₁ G(ed) -राशिर्षा
(for "रा) — (L. 783) M₁ वाक् (for भाण्ड) G(ed)
भाण्डजालमिति स ह (for ") — (L. 785) D₁ रादि मां

पिता माता युष्कीर्णं धर्मो यन्पु सुहृत्तम ।
 अतस्त्व मम देशेऽथ वत पाहि नमोऽस्तु मे ॥ [790]
 तथा वदति तस्मिन्ने प्राणो पाण्डुनन्दन ।
 पूरयामाव तदाण्डमन्तर्यामी जगद्गुरु ॥
 शिक्षाधानसमनुप्राप्य जलं वै सर्वतोदिशम् ।
 अण्डिगणसहस्रा राजान्कटपान्ने वारिभिर्न यथा । [795]
 भूयोऽपिचरदश्चेति प्रार्थयित्वा स धर्मज्ञ ॥
 यथौ पुंरदरपुर वशिष्ठा सऽह मित्रित ॥
 अश्रयं परम गत्वा म विप्रो भार्यया सह ॥
 खानघामास तदृष्ट्य तदा पात्रालसनिभम् ।
 प्रार्थयामास षोडश मासेषु पाण्डुनन्दन ॥ [800]
 नमस्ते लोकनाथाय भुक्तिमुक्तिप्रदाय च ।
 नमस्ते वासुदेवाय देवाना मूलरूपिणे ।
 यदि मा युष्मदीकाश्च त्वन्तक कमन्ताते ॥
 यथा हि मम धर्मस्य ह्यन्तराया न संसित्ति हि ।
 तथा मा पाठयन्वेति भूयो भूयो ननाम च ॥ [805]
 एव अकलाष्टदत्तोय सर्वेषा प्राणिनामिह ।
 शम्भते तद्य च विदेन्दुः क्रमिचयतिपवित ॥
 तत पुत्रो देवराजस्य सह धर्मज्ञ ॥
 पथौ नत्र जल सर्वं धीन्मे तु पयिको यथा ॥
 त्रिमसवृत्तज्ञान परीक्ष्य च पुन पुन ॥ [810]
 तदसंमपहृष्टं ये न शशाक स पुत्रज्ञ ॥
 तथा हि मम भूत्वस्य कामार्द्धोऽहं ध्यवोहितुम् ।
 क समर्थो नहागत भसापि च न शक्यते ॥

भक्ताधीनो ह्यहं पार्थ सेवानिष्ट ददामि च ।
 तादृशोऽकेण्यन्यथा वरुं क समर्थो तु पण्डितः ॥ [815]
 स्वर्लोक समनुप्राप्य दक्षिणतराय कर्मणा ।
 दादशाब्द सहस्राश्वे न वषट् सदाश्रमे ॥
 हृषया मम धर्मात्मन्वर्धित तोययुक्तमम् ।
 ददन्वै सर्वभूतानामास्ते तत्र मम श्रिय ॥
 ततस्तु प्रेषयामास ब्रह्मन्तर्वाण्डाधीपति ।
 ते सय समनुप्राप्य पशु पानीयसुमुका ॥ [820]
 शिखरेषु तेषु सर्वेषु ऐकत्र कुरन्त्यन ॥
 वृष्टिस्तदान्यच्छीम कटपान्ने मद्राणो यथा ॥
 इन्द्र उवाच ।
 अन्वया चिन्तितं वर्यं देवैश्च हृतमन्यथा ।
 अहमन्याचिन्तयामि देवमन्यत्र चिन्तयेत् ॥
 इह सिन्धुतो राजन्पुत्रा मा तु सुरे सह ॥ [825]
 स्वर्गादींश्च्यमिति शाचा तान्ब्रह्मन्समाचिन्तयत् ॥
 अर्धितान्पृष्टिभि सम्पदम्पमानाम्नीसुरात् ।
 सुसोत्थिता प्रधा सर्वे ह्यपुत्राण्युत्तमम् ॥
 सुशील सर्वधर्मज्ञ गृहा सर्वं द्विभूक्तम् ।
 पित्रस्ताय सुधीला प्रशस्ततो द्विष गता ॥ [830]
 कर्मणा तव धर्मात्मर्द्धोका सर्वे चराचरा ।
 वृष्टो हि पुण्डरीनाशो वेति धर्म न चेतार ॥
 स्वमद्य गच्छ स्वलोकैश्चनया भार्यया सह ।
 युगमा मापथेऽथा तु वरुं सर्वभूता वर ॥
 यय प्रधा इति त्पाता सर्वधन्त्राद्यो द्विज । [835]

जगदीश्वर (for ⁸) — (L. 788) G(ed) विनष्टं कर्तुमर्हति (for ⁸) — (L. 789) G₁ सुहृत् (for युष्क.) D₁ धर्म (for धर्मो) — (L. 790) G(ed) सर्व (for अतस्य) G₁ हृत, G(ed) धर्म (for मत्) — (L. 792) G₁ जगत्पति (for 'हृत्) — For line 792, G(ed) subst
 65** जलेन पूर्वमन्तरोक्तान्वातात् भगवति ॥
 — After the above, G(ed) cont
 66** तत शिक्षावाचासर्वं विद्वान्मन्तरोक्तान् ।
 देवदत्ता तत पुन पूर्वमभूताम् ।
 एताश्चिन्ने विनोस्तेन्दो त्रिं संमान्य सत्वर ।
 ययो रवतो सारण्यश्च त्रिं नार्थान्गतम् ॥
 तत स विप्रमन्तरोक्तं कृपान्दहृदकात् ।
 वारयामास राजेन्द्र स्वधर्मपरिपालन ॥
 — G(ed) om lines 793-798 — (L. 794) G₁ जलपि (for कारिणि) — (L. 795) M₁ इति स (for इतिवद्) D₁ D₂ सयुक्ता तु (for प्रार्थयित्वा) — (L. 802) D₁ तद्वृत्त (for तद्वृत्त) — (L. 804) G₁ जगामि (for ननाम) — (L. 805) G(ed) वरु (for वर) — (L. 805) G(ed) सुहृत् स च विदेन्द्र (for ⁸) D₁ G₁ शिखरेषु (for ⁸) — (L. 807) G(ed) पुन (for तत) G(ed) सार्थमागत धर्मज्ञ (for ⁸) — (L. 808) G(ed) पथौ जल यथापूर्वं (for

* — (L. 813) G₁ M₁ भूताधीनो (for भक्ता) G(ed) तदधीनप्रदो ध्ययम् (for ⁸) — (L. 814) M₁ न पण्डितः ; G(ed) महीरते (for तु पण्डित) — After line 814, G(ed) ins
 67** तस्मिन्नेषु सन्त्याप सहस्राश्वेषुविद्यद्विज ।
 — G(ed) om line 815 — (L. 816) G(ed) तदा राजन् (for सहस्राश्वो) — (L. 817) G₁ वासि (for वसि) — (L. 818) G(ed) सुहृते वत स त्व (for ⁸) — (L. 820) G(ed) मत् (for सर्वे) — G₁ om the ref — (L. 824) D₁ G₁ M₁ अहम यद्य चित्तान् (for ⁸) G₁ M₁ चिन्तयम् (for चिन्तयेत्) G(ed) देवमन्यत्र चिन्तयत् (for ⁸) — (L. 825) G(ed) युगमा सवृष्टि सदा (for ⁸) — For line 825, G(ed) subst
 68** महाभागवत् स्यात् शिक्षावाचीदिवम् ।
 — G(ed) om lines 827-828 D₁ om line 827 — (L. 829) G₁ सुत (for यदा) — (L. 831) वषट् (for धर्मलोक) — After line 831, G(ed) ins
 69** सुवामा समवर्धयता नत्र वार्धो शिक्षाया ।
 — (L. 834) D₁ वरुं सर्वभूता वर (for ⁸) — For line 834, G(ed) subst
 70** युवायाश्च द्विभूतेषु पुष्टेऽपि त्व सर्वेण ।

विमान सूर्यसकशत त्वदर्थं वै समागतम् ।
पद्मरोहितं यास्यामी भवान्मुञ्च सुखं द्विवि ॥

श्रीभगवानुवाच ।

प्रहाणा तच्छ्रुतं यास्य निदास्य कुरन्न्दन ।
यथाचे लोवरक्षार्थं परं नत्वा पुन पुन ॥
अत्रस्थाना तु सर्वेषामसप्रमृतिं धर्मिणाम् ॥
दूरस्थानामपि यदि सुस्मिन्न भविव्यति ।
नाकं भवतु लोकानां यदि मां ननुस्मिच्छथ ॥
न-यथा चेदहं इत्थं वसेथ तु यथासुखम् ।
नाकं भच्छथ मूय वै प्रार्थयिष्ये रमापतिम् ।

प्रहा उचुः ।

तस्मिन्मल्लक्षाना तु मृगाणामानतविनाशम् ।
सामिध्यालोचनायस्य मुक्तिश्चापि भविव्यति ॥
इत्युक्त्वा ह समासीत्य विमाने सूर्यवर्षति ।
सपत्नीकं समारोप्य विविधुर्नान्द्रमथयन् ॥
चतुर्भुगसहस्राणि भुक्त्वा भोगाननेकशः ।
तत्पत्न्यु मृद्धानो लोकमवाप्य सुखमनुभूते ॥

तस्मात्त्व सर्वेषा राज्ञस्यैवा इत्या मुनोभनाम् ।
पानीयं क्षीरं तस्यैव सत्त्वं मृगाम् ॥
दरिद्राणामथ धर्मं स्वर्गमोक्षप्रदायकम् ।
सुराणां दुर्लभो ह्येष सुरलोके सुखप्रदः ॥

[840]

[845]

[850]

वामिममिनिहाय य इष्टोतीह नित्य [855]
सकलकल्पशान्तिं सद्य ष्येति विदि ।
सुरपतिवरलोके शृण्वता भूसुराणां
भवति हि पलु वासो नात्र सदेहमस्ति ॥
Colophon

सुधिदिर उवाच ।

श्रियं पते नमस्तुभ्यं वृष्णीनां वशवर्धन ।
त्वमेव सर्वदाश्रायणं वेदाश्रायणं महात्मने ॥ [860]
तस्मात्त्वा प्रार्थयाम्यद्य पातु धर्मासुत्वं प्रभो ।
पालयस्व च धर्मैर्न शास्त्रं जगतीपते ।
कन्यादानं प्रदासन्ति मुनयः पुण्यदासिन ।
धर्मं तं वद तत्त्वेन शोभनाय नमोऽस्तु ते ॥
दानस्य को विधिकस्य कं कालं समुदाहृतम् । [865]
त्वमेव वेदिनं तस्यै इष्ट्या समतिं कन्याताम् ॥
भगवत्स्त्वद्भयं सत्यं हितं परमपापनम् ।
अस्माकं हितवृद्धिषु साक्षात्सगतं प्रभु ॥
काल्लोका समवाप्सिणि कन्यादाता सुरोत्तम ।
तत्रावाप्सिणि तस्यै वद समतिं मेऽद्य ॥ [870]

श्रीभगवानुवाच ।

साधु पृष्टं महाबाहो त्वया कुरकुलोत्तम ।
धर्मश्रवं यथाप्राप्तिलया श्यातिर्भविव्यति ॥

— (L 835) घटे (for वय) — (L 837) G₁ G(ed)
पत्नी (for पदय) G(ed) मुने (for भवान्) G₂ मुपानि च
(for सुय दिवि) — (L 838) D₁ तु (for तद्) G(ed)
इष्टेणोक्तं तु मदास्य (for ") — (L 839) D₁ वन् (for
वर्) — (L 840) G₁ ३ अन्त्यानां M₁ तत्रयानां (for अं)
D₁ कर्मणा (for धर्मिणाम्) — For line 841 G(ed)
subst.

71** दूरदेशादिहाय-दृजनां च पुरार ।
G(ed.) cont

72** स्वगमातिर्भवेति या मा-पुत्रजन्मानन ।

— (L 842) G₂ लोकाई (for "नां) G(ed) एवं परं प्रवचत
त्वं (for ") — For line 844 G(ed) subst

73** मूय गच्छा वै नाकं नादमाग-तुमुसरे ।

— (L 845) G(ed) -ल्लक्षानां (for "नां तु) — For line
846, G(ed) subst

74** भव-दुर्लो-रूप-सु-मुक्ति-यापि जेदे-धुक्त्वा ।

— (L 847) C(ed) ममाहूय (for "तेषु) — (L 848)
G(ed) नगमं त्रिंशद् हरि (for ") — (L 849) G(ed)
द्विविष्टे (for अत्र) — (L 850) G(ed) स (for तु)
G(ed) सुखमागमन् (for "मनुते) — (L 855) G₁ परम् (for
परम्) G₂ M₁ इदम् (for इदम्) G(ed) भवताः (for ति-व)
— (L 856) G₁ ३ स्य यथावति, M₁ स्य यथाभिवृद्धि,

G(ed) धनमुद्रिश् सद्य (for सद्य लोपेति विदि) — (L 857)
G₁ नरवर (for -नविवर) — (L 858) G(ed) [अ]त्स
सदेहमुद्रि (for [अ]त्स केश्मरिण)

Colophon — Sub-parvan D₁ G₁ ३ M₁ G(ed) देव
धर्मो, G₁ ३ भविवदवर्ष — Adhy namo D₁ G₁ G(ed).
पानीयदानप्र-सा, G₂ पानीयदानम्, M₁ पानीयप्रदानम्
— Adhy no D₁ G₁ ३ M₁ G(ed) 7

(L 860) G(ed) त्वमेव वेदिनं तस्यै (for ") D₁ वेदिनं,
G₁ देव (for चापि) G(ed) वनाह्वानि च सवत्त (for ")
— (L 861) M₁ प्रातु (for पातु) — (L 862) G(ed)
मायव (for धर्मैर्) D₁ शास्त्रं जगतां पत, M₁ ण च यदापि,
G(ed) मर्मेण शोभे त (for ") — (L 863) M₁
गान्तिन (for "न) — (L 864) G₁ नम (for स्तुते)
— For line 864 G(ed) sulst :

75** तत्रानस्य च माशान्- कृत्वा च- मुज्रत ।

— (L 865) G₁ श्रो लोपित G₂ श्रो नाथ क (for विदि
स्य) M₁ नम्य लोपे को नाथ (for ") — G(ed) om
lines 866 868 — (L 868) D₁ जगतां (for "त) M₁ त
साक्षात्जगतीपते (for ") — (L 869) G₁ G(ed) -नजत्,
G₂ M₁ -दने (for गणा) — G₁ G(ed) om line 870
— (L 871) D₁ G(ed) महात्म (for "बाहो) — For
line 870 G(ed) subst

76** धर्मो प्रभु तथा पातु त्वमेवाहंति वेदत ।

मुख्याय सुदीन्याय सुलीनाय विरोधिने ।
 कन्यां दद्यात्सुभासीकादंभते नाथ सदाय ॥
 सुधुत्ताय इरिद्राय श्रोत्रियपागमजाय च । [875]
 यो दद्यात्तु स्वकां कन्यां मत्तलोके स गच्छति ॥
 कन्याभारि धने दत्त्वा विवाहं वसुधैवकुप ।
 न तस्य लोकाः क्षीयन्ते पावदाचन्द्रतारकम् ॥
 रिपुनायनसंभारणी चन्द्रमुखौवरागणे ।
 पुण्यक्षेत्रे पुण्यतीर्थे कन्यादाने मोक्षमश्नुते ॥ [880]
 विदुदेवगजान्नात वन्यदाकारपुत्रिता ।
 गणपये स्तूयमानस्तत्र प्रयानित मम मन्दिरम् ॥
 भद्रबोदाहरन्मीमसिदिहायं पुरातनम् ।
 सर्वपापप्रदानमाप्तुर्धेनकारकम् ॥
 पुरा कृतयुगे राजप्रसेदापास्तोऽहं सुमे । [885]
 धर्ममतेो महानासीत्कौण्डिन्यवुरासंभय ॥
 शान्तो त्रिनेत्रियो विद्वान्धेनुषेन्द्रपात्रग ।
 क्षत्रिहारी मद्राभीनी तस्मिन्नास्ते तपोवने ॥
 स वदाचिन्महाभाग तिम्यं सद् द्वितेन्द्रिय ।
 धन जगाम धर्मोदा ह्येधानाहर्षमुद्यत ॥ [890]
 चन्द्रमूलकन्यातीर्णे समिश्रुष्यतुदाश्रुते ।
 हृन्धमार्यं विदुष्येतान्वनमन्यदुपाविद्यम् ॥
 महाप्राज्ञनिचये वसुधैवकुर्वन्मेवितम् ।
 दास्येति श्राव्ये सिद्धमेतत्सर्वं सुर्वरणि ॥ [895]
 प्रक्षाम्यवृत्तगौत्रं धानरीचमरीचयै ।
 दाक्षिण्यादिगर्भं कूर्तुं कन्याईरनेकदा ॥
 महाधोरिजयै शोभये विशितादानै ।
 एषं धत्तुविष्वर्ण्यर्जन्मुनि परिचारितम् ।
 पश्यन्वन भयकरं प्रविष्टं महामति ॥ [900]
 यनतोमां ह्यचित्पद्विन्निच्छासीन एष च ।
 सुधाव च महानारं रक्ष रक्षेति चाग्रतः ॥
 मेन गच्छते मत्ता विप्रस्यं परमं गत ।

मयंकरे महापतिरे मन्दे मन्द चकार ह ॥
 तन्मन्वेष्टुमना रिद्रि रिचिचुत्ते नून । [905]
 वृक्षवह्निमनापीने वृषभके ददते इत
 कण्ठकीद्रुमयैकीने द्रुमेराचज्जिते महव ।
 हुंकारमारुत योरे मट्टोरगन्धिषितम् ॥
 न इषुं सद्रस्य शत्रुन्किचिन्मन्वपमंमुन ।
 भाधम पुनसगन्मुपचकारम धर्मविद्य ॥
 तस्मिन्प्रयसरे रागमहापुत्रे मरुतधन । [910]
 भायादि पदय रक्षेति तद्वदाशुप्रियतो भृशम् ॥
 शुवा तददुत्तारं पुनर्बोदय महाप्रलय ।
 को भयान्यद तस्येन कि करोमीति चामरीम् ॥
 इत्यानर्षे वचनस्य तदास्तम् उचिषत ।
 तस्मात्तुषासमाशुष्य मा ईपीयित्तुराच तम् ॥ [915]
 धर्ममत महाभाग इत्यान्यदय महामते ।
 विदुषेतास्वदीवान्यै विद्रि तस्यं कर्वाभि मे ॥
 धर्ममत उवाच ।
 किमधेमय स्वीयन्ते दुष्मानि विदुर्भारि ।
 विदुषोके विदुष्येय मयमेध सुवर्ण मे ॥
 विप्र उजु ।
 येनेदानीदशीं प्राप्ता गते गन्दिनां वर । [920]
 पद्मवामो यमरीच कृत्तु नायमना रि ताम् ॥
 अरिमाशुते महाभाग धर्मिलो मेव गति दि ।
 तरसादिममवधो ये प्राप्ता एव न कश्य ॥
 अथवा शूद्राभिय भुद्रा गोपराजया । [925]
 मद्राजानरता मेव मद्रादां विप्रेन्द्राया ॥
 पुष्यवीपेरता मेव मायादि शान्तनाया ।
 निरुदा वृत्ता मेव अथवा जगद्गणया ॥
 अयने विपुसंशन्ती स्वतिपाते तथाष्टके ।
 मोमसर्वोदारां च मारुचभिन रि विचन ॥

न स्मरन् विदुस्त्वा कथं कुर्वन्ति तेषुना [930]
 पञ्चमपराश्रैव छातिभया न सन्ति हि ॥
 वामन्तिके तथा काले जलदा पुष्यदा न च ।
 वसुदा न तु धर्मिष्ठास्तथा ताम्बुलदा न च ।
 दासभूलपलाता तु दातारो नैव सन्ति हि ।
 प्रातः क्षीरताश्रैव मध्याह्निं क्षानतत्परा ॥ [935]
 कार्तिके मासि माघे च दीपदा देववेदमनि ।
 नैव सन्ति हि यजमानो स्वतः यस्त सन्ति ॥
 उपवामरा नैव शकादद्या शुभे दिने ।
 अनन्तपल्लद माघे श्लोकभुक्तरा न च ॥
 उपवामरा नैव शिवरात्रिभुभे दिने ॥ [940]
 शृपोत्सर्गं न वर्षन्त कार्तिके मासि कन्यदा ॥
 नैव सन्ति हि धर्मात्मयुपरागे तत्राश्रदा ॥
 भावधानरता नैव स्ववीषाजप्रत वरा ।
 स्वकर्मिन्तराश्रैव नैव सन्ति हि वैचन ॥
 पुराणधर्मशास्त्रयो वेदवदाज्ञवाराग । [945]
 पुराणध्रुवो सक्ता क्षणमात्रमधि द्विज ॥
 पुराणे भक्तिमन्तश्च श्रौतस्मार्तौ तत्परा ।
 कर्कश्रिपर्वतावीथु श्लोकभुक्तरा न च ॥
 कन्यागत यदा सूर्ये विदुश्च मीणयन्ति च ।
 ज्ञानिया विपुभक्षाश्च सूत्रभक्षालया न च ॥ [950]
 श्रामिण्युश्रुत्तश्रैव काले काले न सन्ति हि ।
 शुश्रूषवश्च महता सेवना केशव प्रभुम् ॥
 श्रामिण्येवता नैव विष्णो रुद्रे महात्मन ।
 रुद्रपीरपसूने च उपधीला न सन्ति हि ॥ [955]
 अर्घ्यातमशास्त्रपठने नमस्कारे विवस्वत ।
 सौरार्थविरेता विप्रा नैव सन्ति हि मत्तुले ।

सेनेमामीदृशीं प्राप्ता गतिं धर्मयुता वर ॥
 धर्मिभगवानुवाच ।
 एतान्धर्मश्लदा श्रुत्वा कन्यमानो महामति ।
 क्षमभ्वमिति सत्कर्मं पयात भुवि सृष्टिं ॥
 वैरापायन उवाच ।
 आशास्य विप्र ते देवा विदुस्मृतिधरा शुभा । [960]
 नैव तेष्युक्तामात्रे तु विस्मितो ब्राह्मणोऽप्रीथ ॥
 ब्राह्मण उवाच ।
 किं करोमि च हे तात युष्माकमपि यस्मिन्मय ।
 तत्तन्मम मे वयं श्रुवन्तु श्रविशद्वया ॥
 नैन धर्मण युष्माकं ब्रह्मलोका भविष्यति ।
 तदद्य एव य प्रीयै यतिष्य कर्तुमुत्तमम् ॥ [965]
 पितरं कथु ।
 विदुषा मोक्षद दानमसत्पयात भरीतले ।
 तथापि शृणु वक्ष्याम सर्वदातपरात्मकम् ॥
 ब्रह्मणा हि पुरा दत्तं विदुषा मुच्यतेऽनघ ।
 वक्ष्यामस्तद्वच सत्यं श्लोकरूपमवाप्तम् ॥
 दास्यन्ति यदि कन्यां स्ता सर्वदातपलात्मिकाम् । [970]
 युष्माकं स्वप्रसूनां वै ब्रह्मलोको भविष्यति ॥
 कन्याभावे स्वकाद्रुष्याद्विवाहं कारयन्ति ते ।
 तेषामपि विदुषा च ब्रह्मलोको भविष्यति ॥
 सर्वभुजा पुरादत्तं विदुस्मृतिं च परम् ॥
 तदात्मन्ति धर्मिष्ठा वाञ्छन्ति पितरोऽनिशम् ॥ [975]
 ब्रह्मलोकप्रदं शैलवन्त्यादानमनुत्तमम् ॥
 परमं कृपं महाभाग पुरितं विषयन्तुभि ।
 पूनाहुलकृष्णान्दीना प्रार्थयमानास्तिरोहकम् ॥

येवा (for तां) — Ms om lines 932 934 — (I 933)
 D₁ वस्तदा न, G₂ वस्तदा ये (for वस्तदा न) — (L 934)
 G(ed) कन्यानीना (for 'ना तु) — (L 935) G(ed),
 माध्याह्निक्यता न च (for *) — (L 936) D₁ G₂ माध्याह्ने
 (for माघे माघे) — (L 937) D₁ त्परा, Ms
 G(ed) राहुन (for 'रुद्रे) — D₁ om lines 938 939
 — (L 940) D₁ वता शुभे (for शुभ दिन) — (L
 941) G(ed) पामरा (for कन्यदा) — (L 943)
 E(ed) रता (for रता) — (L 945) D₁ G₂ केदरु (for
 वेदरा) — (L 946) D₁ पुराणध्रुवसक्ता (for *)
 — (L 948) G₁ स रावो च (for राणीयु) — (L 954)
 G₁ सूनाभ्या G(ed) सूनाता (for 'सुते च) G(ed) जाय
 का नैव सन्ति हि (for *) — (L 955) G₁ अध्यात्मशास्त्रो
 ह्यशेन (for *) G(ed) विवस्वति (for 'त) — (L 956)
 G₁ सौराट्य (for 'व) D₁ निवता (for निरता) — For
 line 956 (ed) subst

7 ** सौराट्यपठने निरता नैव सन्ति हि ।

— (L 958) G(ed) नाथं धर्ममिमा कृता (for *)

— (L 959) G₁ प्रापयद्, G(ed) सोऽपत् (for पयात) D₁
 चाद्यु स (for सृष्टि) — G₂ शीमभगम् (for वैदुषानन)
 — After the ref G(ed) ins

78** सततं प्रयत्नं भूयो विष्णुप्राप्तिकिंहिलम् ।

— After line 960 G(ed) ins

70** उचितं साधो विषयो श्रवणमग्रावयादराय ।

— (L 961) G₁ G(ed) एतावद् (for नैव तेषु) — (L
 965) G₁ तदनेव वच शीये (for *) — For lines 965-966,
 G(ed) subst

80** तदनेव च सतीना वसुमर्दय सादरा ।

पितर ।

विदुषा भोजुदा यत् वदन्तानि सन्ति हि ॥

— (I 96*) G₂ पन्थावन्म् (for 'मम्) G(ed) दाने सर्वो
 चर्मं भरद् (for *) — (L 963) G(ed) सृष्ट (for वृत्)
 — (L 969) G₁ G(ed) यथात्मवत् यत्न (for *) G₂ मोक्ष
 रूपं, Ms₁ त्रैकये (for 'कन्यम्) G(ed) कर्तव्यं भोक्तृत्वं (for
 *) — (L 970) D₁ कन्यामनाम्, G₂ 'नन्म् (for 'विकारम्)
 — (L 971) G(ed) सुनां मातृणा विविना (for *)

न ह्यन वेदिर्दे नूनं भगविल्लोहविद्युते ।
 क्षमिष्यन्ते वयं मत्ता जीर्णद्वारिपिवा ध्रुवम् ॥ [980]

वदन्त साधो ततश्च कारयस्वामदायदा ।
 स्वस्ति तेऽस्तु गमिष्याम इत्युक्त्वान्तर्धधुम्नदा ॥
 माक्ष्णो विष्णुवादिष्ठ प्रणम्य च सुहृद्भ्यम् ।
 इमाश्चम प्राप धर्मिष्ठ त्रिणे सः महामते ॥ [985]

सर्वेषामपि विप्राणां तस्मिन्नेव युधिष्ठिर ।
 कारयामास तान्यर्चयेत् सर्वैर्नैरैरपि ॥
 तस्याध्वमपि राजेन्द्र यदु दायं वयु र्वक्वम् ।
 कारयस्व त्रिवाह वै विप्रान्निप्रदिष्टे रत ॥
 पितरनुमिमेव्यन्ति देवान्पुत्रा भवन्ति हि ।
 यन्वादानाद्य ते वृद्धिर्भविष्यति न क्षणम् ॥ [990]

सर्वदानफल त्तेऽस्तु कयाज्ञाने युधिष्ठिर ॥
 आदकाले नृ सो विम कीर्तयेत्पितृकृतिभ्यौ ।
 पितरनुमिमेव्यन्ति सोऽपि पापै प्रमुच्यते ॥
 वैश्रावायन उवाच ।

इदं तदर्थं परम धविप्र
 य ध्यायेद्ब्रह्ममभाम् विद्वाद् ॥ [995]

शार्तरपि ज्ञानकृतैरर्घ्यै
 सद्यो निमुक्तं मुक्लोकमेति ॥

Colophon

वैश्रावायन उवाच ।

सुगारे पाद्वक्त्रं धर्मपुत्र प्रणम्य च ।
 सुवरेवापर धर्मं पृष्टवात्तदुच्यते ॥
 मुधिष्ठिर उवाच ।

सर्वेषामेव धर्माणां सत्यमाह्वानुचमम् । [1000]

लोकनाथ नमस्तेऽस्तु मलयन्व वदत मे ॥
 यन देवा द्विप यानि वन सर्वं प्रशिष्टितम् ।
 यन वेदविदो यानि तथापि मनुजोगमा ॥
 यन पुत्रान्प्रामुगतिं क्षायापि पुत्रोत्तम ॥

यन वासुजा विना क्षीणि च त्रियुगं धियम् । [1005]
 तदर्थं यद तत्रेन लोकनाथ नमोऽस्तु मे ॥
 हरिश्चन्द्रादयो भूपा धर्मिष्ठा मन्वादिन ।
 सुरलोके वासुदेव तिष्ठन्वधापि न भुजम् ॥
 तस्मिन्प्रसरे देवी प्रीयती गुमदरता ।
 यदुनां पतिमन्वथ जगो लोकपुत्रं प्राप ॥ [1010]

वैश्रावायन उवाच ।

भगवन्पुत्रदरीक्षा मायालीत मदात्मने ।
 कर्मानदायोऽपानेन मातृपात्रुं नर्हति ॥
 वैश्रावायन उवाच ।

उभयोन्मृद्य भुवा हृत्तस्तु वतनीयति ।
 सविमर्तं यच्चन चोदममरीन्द्रदां यत ॥
 धीमगवानुवाच ।

मातृ साधु महाप्राण प्रशिष्टोऽग्निं जगत्प्रदे । [1015]
 यन्मादम मतिर्देनै यं जायते परमवापे ॥
 सत्यं विना च माता च सत्या भ्राता युधिष्ठिर ।
 भोजनं पालयिता इत्या एतवमातृविभक्ति ।

सत्येन जायते मुनि सत्याचारक्षयो भयम् ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।

अमन्वधर्मानो देव स्वर्गं यान्तीति न भुजम् । [1020]
 ताकथं देवदेविता भवात्संकीर्ति मे मति ॥
 धीमगवानुवाच ।

गोब्राह्मण्यं चामार्थे न्यर्थे च भरतर्षभ ।

विपत्तावनुत्त भूपाय च तस्य न विद्यते ॥
 गतादृते तु रात्रेन्द्र वदेषुन्दन नर ।
 नरक तस्य विक्षेप्य युगात्पामवृत्त प्रभो ॥ [1025]
 सत्य ममेति सकल्प्य योऽवनिष्ठा भूतले ।
 तेन पूतमिदं सर्वं गतास्तथापराजन्तम् ॥
 तस्येन स्याद्विना पूर्वं चन्द्रसूयादयो ब्रह्मा ।
 दिवि देवगणा सर्वे सेन्द्रा दिग्दन्तिनक्षत्रा ॥
 बहुविधाम्पद सस्य बहुतीर्णित्तदं सुभम् ॥ [1030]
 पायत्र दुरिसस्य च सस्य तस्याद्देवसुधी ॥
 अत्रैवोदाहृन्ममीमनिद्वास्त पुरातनम् ।
 यक्ष्ये पापदरं वृषा श्रोत्रुणा च सुखप्रदम् ॥
 सुमतिर्नाम विप्रन्द्रो वेदवेदाङ्गपारम् ।
 स्वाग्रस्य काञ्चनासस्य सस्यमुक्त्वा दिव गत ॥ [1035]
 सुधिष्ठिर उवाच ।
 सुमतिष्याम्यसौ सस्य कथं जातं महामते ।
 पुत्रं स्थितौ महात्मनौ मयै तत्कथयस्व मे ॥
 श्रीमत्पुत्रोवाच ।

पुरा वृत्तयुगे रात्रन्कावेयां सतिवन्तः ।
 द्वादशीर्धमिति स्यात् सर्वमिदं निषेवितम् ॥
 गक्षमध्वर्धनिचर्धुनिवृन्दैर्निषेवितम् ।
 चम्पकाश्वत्थपुत्रावपनसै पल्लवपिडते ॥ [1040]
 कनिष्ठयज्ञविलंबैश्च कदलीषामुनिम्बकै ।
 एतैरन्यै पुण्यवृक्षैर्नानामृगान्णैरपि ।
 मयूरै परभूनाभिश्च चक्रवाकैःपशुभितम् ॥
 तत्रासीत्सप्तमिर्नामं ब्राह्मणो वेदपारम् । [1045]
 शिष्यै मशिष्यैश्चैव साक्षादिव पितृमहम् ॥
 एकदा तु महात्मानं शिष्ये परिपृष्टो वशी ।
 कन्दमूलफलाभेधास्यावदन् वनमाविवात् ॥
 आहूय सर्वान्मतिमान्निष्पाद्यप्राप्तान्मनुवीरवान् ।
 अत्राशु तत्रा चाश्वमेजकं प्रति धर्मजम् ॥ [1050]
 शृण्वन्-पु मद्रुच शिष्या यदर्थं वचमागतम् ।
 कन्दमूलफलाभेधास्तानयथ समान्परिक्रम ॥
 तावदत्र सनिष्पु-पमादित्ये कृशानपि ।

व्याघ्रभोरभय नास्ति युष्माकं तु वने द्विवा ॥
 द्रुपुस्त्वया तु महातेजा सर्वान्मानुष्यमोक्षयत् ॥ [1055]
 पदधम्बनादि पुण्याभेदेक एवाचरत्तदा ॥
 विषोदयगैमंद्वागैर्दृक्कत्रगुणकस्युल्लै ॥
 प्रक्षप्याप्रसस्युर्दृक्ष चकनादभयकरम् ॥
 वनमेव बहुविधं पदधम्बुमतिराभवत् ॥
 ध्यायन्सर्वेगण मा च विचचार नृपोत्तम ॥ [1060]
 पूतसिमचक्रे च मूर्ध्नि व्याघ्रो वै मांसलोत्तुप ।
 उड्डीयोड्डीय वेगंत द्विनस्य निवट गत ॥
 ब्राह्मणो विस्मयाविष्टो दिशो ददा विभोक्तयन् ।
 पदधम्ब्याप्र सयकर गन्तु सस्युपचक्रमे ॥
 गच्छन्त ब्राह्मण श्रेष्ठ एतद्गुल विविहव्य च । [1065]
 समुल्लिख्यवदाम्या तु पाण्डुं दाक्षिण मुञ्जम् ॥
 हन्तु वृत्तमतिं व्याघ्रं ब्राह्मणो गतमीरुदा ।
 रक्षाक्ष दीर्घाट्टल दीर्घेदृक्ष तदामर्षयत् ।
 भो भो साधो वृषा मा त्वं हनिष्यसि निरागतम् ।
 मया विमपरश्व ले हृत व्याघ्रं वदस्व तद् ॥ [1070]
 वृषापराधिन लोके शिक्षा कुर्वन्ति भूमिना ।
 न हिंसन्ति वृषा सौम्य सज्जना अपि प्राणिनम् ॥
 अरिमज्जनमि हे व्याघ्र मया कस्यापि विप्रियम् ॥
 न पल्लं पूर्वजनने क्षामि चैतद्ददस्व मे ॥
 कन्दमूलफलाहरिवैतेयन्तनागस्यम् ॥ [1075]
 मा वृषा साधये व्याघ्रं त्वनै वृहार्दिभि ब्रह्मम् ॥
 शीमे पञ्चाशिमध्यस्थं हनन्त जलवासिनम् ॥
 वर्षतीं पतिता सुष्टि मेघवृन्दमस्तमत्त ॥
 सहिष्युं सर्वदा मुञ्ज सुवन्दमिवदशैवम् ॥
 मां वृषा चापते व्याघ्रं निर्मायं मासलोत्तुप ॥ [1080]
 पर्यादापर नित्यं परनिन्द्यपरावयणम् ॥
 असत्यनिवर्त मुशै देवब्राह्मणनिन्दकम् ॥
 गुरुनिन्दं दुराचार धर्मविक्रयिणं सलम् ॥
 पद्मयज्ञविहीनं च प्राणं ज्ञानविवाञ्जितम् ॥
 जपोवासनहीनं च सभ्यापन्ननवर्जितम् ॥ [1085]
 राक्षसाश्च पिशाचाश्च चापते स्वादा अरि ॥

विद्यते (for *) — (L. 1026) Gs वाच्य, Gs यो वा (for योज) — (I. 1029) Gs प्रभो (for तस्य) — (L. 1031) G(ed) दु चनाग (for दुरिता) Gs हन्त (for तद्) — Gs om lines 1037-1033 Gs G(ed) om line 1033 — (L. 1037) Gs G(ed) दुत्र स्थितो महात्मानो; Gs कुञ्ज को महात्मानो (for *) — (L. 1039) Gs स G(ed) तिडे (for तिड) — (I. 1043) Gs G(ed) पुण्य (for पुण्य) — (L. 1044) Hypermetric Ds परमश्रेष्ठ Ms 'गुहा मियु (for 'गुनाभिश्च) Ds G(ed) चक्रवाकैश्च शोभि (Ds सेवि-वम् (for *) — (L. 1046) G(ed) दिग्दन्तिवृत्तौ निव (for *) — (I. 1048) Gs a corrupt, G(ed) फलादी निष्ट (for 'नैरति) — (I. 1049) Ms आगत (for आहूय) Ds धृतिमान् (for मति) G(ed) सुगीतन (for

'वान्) — (L. 1051) Ds Gs Ms पुत्रः (for शिष्या) — (L. 1052) G(ed) एता (for एतान्) — (L. 1054) Ms G(ed) मुना (for दिवा) Ds Gs युष्माकं पृथु शक्य, Gs 'क शय्यता सुना (for *) — (L. 1056) G(ed) विवा शिष्ट (for पुण्याशुम्) Gs चरन् (for [अ]वार) — (L. 1058) Gs वराधेर (for सपु) Ms वरराधेर (for वृकनादे) G(ed) स्या नाशैर्भयं (for *) — (L. 1066) Ds सपु शिव (for 'रत्न) — (L. 1070) G(ed) अपराट (for 'श) Gs हे (for तद्) — (I. 1072) G(ed) वृजना अल्पा सिन्धु (for *) — G(ed) om (hapl) lines 1076-1080* — (L. 1081) (s) G(ed) चर (for चर) Gs चाना, G(ed) पीता (for निरा) — (L. 1082) Gs हिमच (for विन्द) — (L. 1083) C(ed) पुनिन्

शुचिं गोविन्दमकं मां धृया त्वं चापसेधुना ।
शुक्लेनानेन देदेन तव चेष्ट प्रयोजनम् ॥

वैशंपायन उवाच ।

निश्चय वचनं तस्य ब्राह्मणस्य नृपोत्तम ।
व्याघ्रोऽवधन्महाघोरो ब्राह्मणं विभानस्त्वदम् ॥ [1090]

शृणुष्व विप्रशार्दूलं क्षुद्रितस्य च मद्रथ ।
हरिथ चापि स्वचं चापि भक्षिष्ये त्वकलेवरम् ॥
महापापानि कृत्वापि पर्यायामभाषि वा ।

आत्मा सरक्षणीयो हि सर्वथा सर्वदेहिनाम् ॥
एवं लिङ्गस्य वचनं वीरं व्याघ्रस्य धमेत् ॥ [1095]

महसम्प्राज्ञोऽप्याह व्याघ्रं प्रति सुनिर्भयम् ॥
मानसूत्रमलौकिकं पुरित श्रेष्ठमरागिभिः ।

विन्मार्थिनिचयै पूर्णमेतदग्रं कलेवरम् ॥
रजरत्नमनित्यै च दुर्गन्धपरिचर्चितम् ॥ [1100]

ईदृशस्तरीकं वयर्थमस्वतर्कं विनिन्दितम् ॥
प्रयोजनविहीनेन शुष्कारिथिनिचयेन मे ।

तव तुसिपेदि भवेन्मम चोऽप्यधिरो भुवि ॥
कृतार्थोऽस्मि महाभाग ह्यारामानं ते वदानयत्रम् ।

आत्मा हि परितुष्टयर्थं भवेच्छदि मम प्रियम् ॥
मद्रथयै धृतार्तं व्याघ्र सत्यं परमपावनम् ॥ [1105]

गत्वा ममाश्रमं तूर्णमागमिष्ये उरान्तिकम् ॥
व्याघ्र उवाच ।

वान्धवैर्विप्रहृष्टस्य गुरुवचनगतस्य ते ।
किं कार्यमाश्रमं ब्रह्मक्षितिं चेत्कुरुष्व मे ॥
शुभ्रतिष्ठ्याच ।

समाशोष्य कृतानशीनमिहोन्नमूर्द्धं गताम् ।
शिष्यानांशास्य पञ्चास्र स्वागमिष्ये उवाञ्चिकम् ॥ [1110]

व्याघ्र उवाच ।
अनगते यदि त्वं तु मद्रथभूमौ ममान्तिकम् ।

तदुपायं वद त्वं मे सत्येष्टं चादराप्रिना ॥
सुमनिरगाच ।

करोमि तेऽहं शपथं येन चिन्ने मुनिश्चितम् ।
यथा भवेन्नर व्याघ्र तद्विक्रमि हि मंत्रिण ॥
यथाहा च सुरापी च स्नेयी च गुरुतल्पगम् । [1115]

महापातकिनश्चैते सगर्भयोगी च पञ्चम ।
सायुधा पिशुना चर ह्यात्महा मूष्यहा तथा ।

गोहन्ता वीहन्ता च बभूवा नृपहा तथा ॥
श्रीहन्ता पुत्रहन्ता च भ्रातृहा भायंहा तथा ।

या गतिं प्राप्नुवन्त्येते महापातकिनोऽधमाः । [1120]

अनागतश्चेद्वयसु सा गतिं स्वयैवा मम ॥
यन्मातृगमने पापं भगिन्वा गमने तथा ।

पुत्रिकागमने यत्तु द्युपाया गमने तथा ॥
व्याधक्षीगमने यत्तु पुच्छन्मागमने तथा ।

विधन्मागमने यत्तु यज्ञपत्न्यास्तु सेवामे ॥ [1125]

विधवागमने यत्तु उदक्यागमने तथा ।
एतसां गमने यत्तु तस्यापं तु सवेन्मम ॥

पति स्वभ्यां तु या नाती अन्वसगततत्परा ।
प्रतिवृत्त्या पत्नी या तु बहोभाषी विरोधिनी ॥

सदा बह्वहरीला च सदा मिश्रभाषिणी ॥ [1130]

सदा सेवनशीला या सदा द्वारपुत्र रिचया ॥
पुत्रवाहनशीला या पुत्रद्वेषपराहृता ।

दानविश्रकरा या तु सदा मलिनमूर्धना ॥
सदा मलिनवस्त्रा च सदा शोषण्यभाषिणी ।

आत्मनिन्दारिणा या तु परनिन्दारिणा तु वा ॥ [1135]

शत्रुरं शत्रुरी चैव विनिन्दन्ती स्वकं सितुम् ।
मर्त्यव्यष्टु या नाती शौद्रासीन्यपरा तु वा ॥

भर्तारं बद्धयित्वा या मेचित्वापेपरा सती ।
अन्यसेवापन्नपरा हान्यवेदमनि वा स्थिता ॥

परं दार- (for *) — D: om line 1085 — (L. 1088)
G: नास्ति (for चेत) G(ed) किं भवेन्नर तद्वद (for *)
— (L. 1089) G(ed) सत्यं (for तस्य) — (L. 1097) G:
पुरीष (for मन्त्रोप) — For line 1103, G(ed) subat.

82** भवान्तर्वेत्ताश्री यश्चकारैरन्मम विषम् ।
— (L. 1105) G: s G(ed) मित् (for सत्यं) — (L. 1106)
G: G(ed) [आ]श्रमपदम् (for [आ]श्रमं तूर्णम्)
— (L. 1109) G: M: G(ed) तु तात् (for कृतान्) — (L. 1110)
G: s शिष्यानांशास्योपशिला च, G(ed) शिष्यानांशास्यो
न्शोपशिला (for *) — (L. 1111) M: G(ed) अनागो
(for गते) — (L. 1112) M: G(ed) वदस्व त्वं (for वद स्व
मे) — (L. 1115) M: च ह्यारम्य, G(ed) मधुपायी (for
च सुरापी) — (L. 1118) G: नृप (for वीर), G: सदा
(for गृधरा) M: भ्रातृहन्ता यथा सदा; G(ed) ह्यारम्यहा
तथा (for *) — After line 1124, G(ed) ins :

83** परदारपरद्वन्द्वोव्याघ्रवदहरति वे ।
विश्वामपायना ये च टीमन्ता दुचन्दासुधा ॥
असत्सफादितो ये च पिशुना गरदासुधा ॥
ह्यन्वन्वविहीनाश्च अद्रिद्राम हथा परं ॥
— D: G: om line 1123 — (L. 1123) G: M: पुच्छन्-
गमने यत्तु (for *) G: आत्मजा-; M: पुत्रिणा (for द्युपाया)
— (L. 1124) M: शपथी (for व्याघ्री) M: पुत्ररिणा;
G(ed) 'को (for 'नः) — (L. 1125) G: रिचया- (for
विचयता) — After line 1126, G(ed) ins

84** गुरुशरानने यत्तु भ्रष्टरीगमने तथा ।
— (L. 1127) G(ed) अरे (for वती) — After Line
1129, D: ins

85** सत्यवृत्तेनेहीना सदा मन्मथवृत्तिना ।
— (L. 1131) G: मन्मथिनी वा तु; G(ed) सदा विद्वत्ती वा
तु (for *) — (L. 1132) G: सदा तु वा; M: 'या तु वा;

मन्त्रिणां तु या नारी वेदयालावण्यकारिणी । [1140]
 होमकाले विप्रयुक्ता या नारी शयने तथा ॥
 अनुश्रिता तु या नारी उलपाचैव पते पुर ।
 भर्तु पूव स्वपत्नी या दीर्घनिद्रापरा तु या ॥
 दुःखली दीर्घनिद्रा च क्रतुकालमशिक्षिणी ।
 आत्मताडनशीला या कुटिला तु स्वभाषिणी ॥ [1145]
 प्रसूयाया परा या तु विधवासहचारिणी ॥
 परमैवपरा या तु या नारी विदुनिन्द्रका ॥
 भ्रातृघ्नीभ्रातृनिन्द्रा च मातृनिन्द्रामजसाया ।
 क्षमभोजनशीला या स्वहृत् पावसजयम् ॥
 सदा कलहकल्याणी चौरवृत्तिपरा इहा ॥ [1150]
 क्षत्रिया गरदा या तु रज्जुभिर्मरण गता ॥
 कृपाप्ते पतिता या तु लडाके देहनाशिनी ।
 विष पीत्वा मृता या तु क्षत्रियया स्वय रया ॥
 आसा तु पतिपत्नीना मत्क यद्विदुषुषा ।
 अन्तस्ते यदि ऋषि ऋते ऋतु कलकल्पम् ॥ [1155]
 किं तु वदामि वारुणै वैधये दुष्टचारिणी ।
 सान्नीना तु या नारी विधवा सङ्गोद्युषा ॥
 हरिसैवाविहीना या विधवा केदाधारिणी ॥
 उपवासविहीना या प्रवर्धनीनातिदुःखिता ॥ [1160]
 कामादिकलहैर्युक्ता सदात्मवृत्तभक्षिणी ।
 सदाभङ्गनशीला च विधवा कामधारिणी ॥
 सदारोदनशीला च सदाभक्तिवचका ।
 उष्णोदकेन या स्नाति सदा तु जपव्रिजा ॥

नामग्रयविहीना या मातृवाक्यविरोधिनी ।
 विप्रप्रोदके या तु शिखा नैव कारिणी । [1165]
 प्रदक्षिणानमस्कारविहीना देवतागुह्ये ॥
 पूर्वभागे तु या मुञ्जे दिग्मस्य पदे पदे ।
 यदुभायी स्तोत्रहीना प्रवर्धनी क्षमिमेला ॥
 गमिणी विधवा या तु तस्त्रीया मरण गता ।
 कायायश्चक्षुहीना या नीलीशङ्खपरा तु या ॥ [1170]
 द्विदुष्पनिरता या तु भद्रभोग्यव्रता तु या ।
 तैलनिर्मलेहा तु शिरस्तेज तु धारिणी ॥
 अलकारता या तु भूषणादिभुवच्छकै ।
 सुदीर्घविमुषा या तु सत्याये दानवर्जिता ॥ [1175]
 पादद्विदिहीना या तिर्यग्दृष्टिरता तु या ।
 सदा कर्मविहीना या सदा सलापवत्परा ॥
 नं गर्ति प्रामुख्येता सा मे भवतु साधवी ।
 ये दास्ये यदि मदेहसव तुस्यै मृगाधिप ।
 श्रीभगवानुवाच ।

तां वाच सत्ययुक्तां निद्राम् कुरतन्दन ।
 नमस्कृत्य द्विजवर गच्छ सौमैत्यथात्मवीर्य ॥ [1180]
 गत्वा स्वमाश्रमपदे पुनरेव महाभारते ।
 आगच्छ मम तृप्तये प्राणान्धस नमोऽस्तु ते ॥
 साङ्गो दक्षिणकर इवा व्याजस्य मूर्धनि ।
 मा भैवीरुत्त्वान्नाजप्रिये स्वाधम यदी ॥

Colophon

G(ed) -परावणा (for 'कुना) — D₁ om lines 1133 1134
 — (L 1135) G(ed) पर (for पति) — (L 1137) D₁
 -परावणा, G(ed) पर सत्ता (for परा तु वा) G₂ सुनासीनवरा
 वना (for ') — (L 1138) D₁ परा तु वा, G₂ परामणा
 (for परा सती) G(ed) सविनीयसंभवम् (for ') — (L
 1142) G(ed) मयाचलो समुपिनी (for ') — For lines
 1143-1144 G(ed) subst

86** स्वभर्तुं पुरतो वा तु सपत्नी गदाविद्रवा ।
 पुष्कली सङ्गतिरया या नारी पतिवञ्जिता ॥
 — (L 1146) G₁ : M₁ अया (G₂ 'व) मृगापरत ये तु ।
 G(ed) सत्पत्न्यापरा ये तु (for ') — (L 1147) D₁ M₁
 -येचयतो (for 'परा) G₂ विप्र (for विदु) G(ed) -वृषिणी
 (for ति वका) — (L 1148) G₁ -परा (for [अ]मनाच)
 G(ed) भ्रातृघ्नीभ्रातृनिन्द्राभिः शया रमते तु वा — (L 1149)
 D₁ G₂ : M₁ पाप (for पाक) — (L 1150) M₁
 -कार्याणि, G(ed) -ीना वा (for अस्त्राणी) G(ed) सदा
 (for इहा) — (L 1152) G₁ कृपाणा, G₂ कृपे ति ; G(ed)
 कृपाणा (for 'ने) G(ed) सदाके क्षमिण्य वा (for ')
 — (L 1153) G₁ : M₁ विपती (for विष पीत्वा) — (L
 1154) G(ed) दुष्ट (for पति) G₂ आसां च युग्मादूत (for
 ') — (L 1156) G₂ M₁ कारिणाम् (for 'णी) — G₂

om lines 1159 1162 G₁ om lines 1159-1161 — (L
 1160) G(ed) कामाता वन्दे युक्ता (for ') — (L 1162)
 G₂ G(ed) विमल (for मन्त्रि) — (L 1163) G₁ G(ed)
 सत्ता जपविजिता (for ') — G₂ om line 1167 — (L
 1167) D₁ G₁ च सतिता (for वदे वदे) — (L 1168)
 G(ed) द्रुत (for मत) G₂ च कल्पया (for क्षमिमेला)
 D₁ विप्रवाक्यविरोधिनी (for ') — For line 1169 G(ed)
 subst

87** विधवा गर्भिणी वा तु गर्भं भित्वा मृता तु वा ।
 — (L 1170) G₁ : M₁ G(ed) मृदु (for नीनी) — G₂
 om line 1173 — (L 1176) G(ed) धर्म (for -वर्त) —
 — (L 1177) D₁ G₂ M₁ शाश्वतम् (for 'ती) — After
 line 1177, G₂ line

88** कृत्स्नस्वप्नं शेषयवादेन इहादरेत् ।
 योऽपि योदेन पावेन शिष्येव मन्थनागने ॥
 — (L 1178) G(ed) भवत् (for मृगाधिप) — (L
 1179) G₁ G(ed) युक्तं च (for -सुपत्ता) — (L 1181)
 G₂ तु स्वाभय (for रसा) — (L 1182) G₂ कृप- (for
 मम) — (L 1184) G₂ : (र)नुकवाय (for वक्तव्य) M₁
 मा मेरिदुषकात्तन्द, G(ed) मा मदी देवतोद्यस (for ')

Colophon — Sub-paraen D₁ G₁ : G(ed) भाववर्षणि

युधिष्ठिर उवाच ।

गत्वा स्वमाश्रमपरं धात्राणो बन्धुवत्सलम् । [1185]
किमश्रयीन्महाभाग आशयं चैव स्वयुष्मकात् ॥
सम्पदाक्यः पुनर्ज्ञातेश्च स्वाश्रयार्थं कथं गतः ।
तन्मे कथय सर्वेषां पाण्डूनां हितकृत्तम ॥

धीमतावानुवाच ।

मां प्यायन्सर्वलोकैर्मां सृष्टिद्विरत्यन्तकारिणम् ।
मामकं पौरुषं युक्तं जपचाश्रममापयौ ॥ [1190]
आश्रमस्थान्स्वकान्शिष्याप्यानाहूय प्रह्लादचित्तमः ।
स्वपरबीमारमनांश्चैव इदं वचनमब्रवीत् ।
शुश्रूवन्तु मद्बचः पुत्रा सत्यं मयां हिताय च ॥
वेदे च धर्मशास्त्रे च यो धर्मं प्रोच्यते बुधैः ।
तमेव सर्वकालेषु कुरूप्यमविहाद्वया ॥ [1195]

चराचरात्मकं विश्वं देवनिर्गन्तुकारिकम् ।
विष्णुरूपमिदं सर्वं पश्यस्वमविहाद्वया ॥
वाक्येन कर्मभिर्निर्गम्य हीनैश्च त्र्यम्बकस्यैः ।
मा युक्तं सर्वथा दीनां कुरूप्यमविहाद्वया ॥
सर्वधर्ममयं सारं वक्ष्यामि च हिताय व । [1200]
परदारान्परद्रव्यं स्वमे वा न स्मरिष्यथ ।
इत्युक्त्वा प्राह्लादपथेऽथ सत्ययामर्तकृतेः ।
सन्निदोत्रयूढं पिशाचानमारातिहृषितः ॥
समीं ह्रुत्वा सशरस्तु प्रणम्य प्रपतेन्द्रियः ।
समाश्रित्यधर्मशीलास्वत्पारान्नि मदाश्रये ॥ [1205]

स्वकां पुत्रवतीं भोग्यां साध्वीं तां शिष्यावर्दिनीम् ।
आहूय वचनं वामो प्रोवाच भगवत्परम ॥
हे शिष्ये शूणु मद्वाक्यं कल्याणि सृष्टियिषिये ।

पुत्रान्तरस्य धर्मेण परं श्रेयो गमिष्यसि ॥
धर्मं भजस्य मगतं मूलदिसां सदा त्यज । [1210]
जदि कामान्स्वदेहस्थानेषुभुक्तं सदा बुर ॥
इतिमपैव भद्रे त्वं सत्यशीला तथा भव ।
देहेऽस्मिन्पुत्रुदुःखाने समता त्यज सर्वदा ॥
इति वादिनि धर्मिष्ठे भाव्यां तस्य शिष्या सती ।
सिरसाञ्जलिमाधाय दुःखिता वाक्यमब्रवीत् ॥ [1215]
मयावशीरशी वाणी शोच्युर्वा स्वयानय इं
सादृशः इव मे भाविक कथं युक्तं त्वमर्हसि ॥

मुनिपरिवाच ।

समित्युपबुधार्थं तु श्यापतस्य तनुमंगम् ।
श्यापतस्य दत्ता मृत्युर्धमं क्षुधितस्य मयानये ।
सन्निधिममर्दं वचिन् सत्यकामां वज्राम्बुदम् ॥ [1220]
पुत्रमुक्ता तदा साध्वी प्राह्लाणी शोचकर्मिणा ।
एषान महसा भूमी हा हतास्मीति दुःखिता ॥
समुत्पाप्य तदा साध्वीं प्राह्लाणीं प्रह्लादचित्तमः ।
नि शृष्टः सर्वकामेषु तदा वाष्यममापत ॥
मद्बचः श्रुत्वा भीरु धर्मदुष्टिं सदा बुर । [1225]
धर्ममार्गपराणां तु धर्मं एव परा गति ॥
पतिवाक्यवतानां तु क्षीणां चैव सुशोभनैः ।
क्षीणम् नालि नारत्येव देवा एव वदन्ति हि ॥
धर्मनिष्ठा सत्योनिष्ठा सत्यनिष्ठा सरा भव ।
मरत्यं बुर कल्याणि वादिदुष्टिं वदासि च ॥ [1230]
एवमुक्त्वा तदा साध्वी प्राह्लाणी धर्ममन्दन ।
तदा चतुर्भीयुष्टं मयिदेहः सुकामिष्ठा ॥
प्यायन्ती पयोऽसालायां सर्वभागात्मक्युतम् ॥

द्वेषधर्मः ; Ms द्वेषधर्मो . — *Adhy. name* . Ds व्याघ्रद्विजसंवाद* ;
Gs सत्यमतिमा ; G(ed.) सत्यव्रतप्रसंताया द्विजग्न्यासंभवा*
— *Adhy. no.* ; Ds Gs Ms G(ed.) 9
(L. 1185) Gs G(ed.) धने- (for वन्तु-) . — (L.
1186) G(ed.) स्वभावे च (for भावो चैव) . — (L. 1187)
Gs ; Ms -पान्यवात् (for -पान्य) . — For line 1187,
G(ed.) subst. :

89** स सत्यवचनो धीमान्पुनःपुनः कथं गत ।
— (L. 1187) Gs हस्तेन (for हस्तेन) . — (L. 1188) Ds
-कारणम् , Gs -कारकम् (for -कारिणम्) . — (L. 1191) Ms
सतीश्च माह्लाणीम् (for *) . — Before line 1193, Ds Ms
ins मुनिपरिवाच . — (L. 1193) Gs श्रुत्वा (for श्रुत्वा) .
Gs G(ed.) मृतः ; Gs वचिन् (for वृत्तं) . — (L. 1194) Gs
दे धर्मा- (for यो धर्मः) . — (L. 1195) Gs तात् (for तत्) .
Ms -कोदेषु (for -कोदेषु) . Ds श्रुत्वात् (for वृत्तं) . — (L.
1196) Gs वचिनिर्गन्तुकारिकम् (for *) . — (L. 1197) G(ed.)
विषं (for *) . — Gs om. line 1198-1199 . — (L. 1198)
Gs चतुर्भीः चतुर्भीः (for *) . — (L. 1199) वरुणो सरा वृष
(for *) . — (L. 1200) Gs -पान्य- (for -पान्य-) . — (L.

1201) G(ed.) पौरुष-ने (for पाण्ड्य) . — (L. 1202)
Gs Ms अनर्हण (for -ने) . — (L. 1203) G(ed.) सत्यनि-
शुम् (for [अ]तिशयः) . — (L. 1204) G(ed.) सशरस्तु ; Gs
[अ]तिशयीभावः ; Ms चाराण्यु (for सशरस्तु) G(ed.) विविदे-
द्विम् (for प्रवृत्तः) . — (L. 1205) Ds मदाश्रयः (for "दे") .
— (L. 1207) Gs Ms मत् (for द्वि-). — (L. 1207)
G(ed.) शोभ (for शोभी) . — (L. 1209) G(ed.) मयिष्यति
(for गमिष्यसि) . — (L. 1210) Gs G(ed.) सत्यवच ; Gs
परिस्त्र (for सता सत्य) . — (L. 1215) Ds Ds मायाव
(for आयाव) . — Before line 1216, Ds Ms ins -पण्यी
उवाच . — (L. 1216) Ds वचं तम् (for सत्यम्) . Gs Ms
दुःखिता (for *) . Ds Gs वृ- (for वृष) . — For line
1217, G(ed.) subst. :

90** किमवाचे वरुणो दे इत्येव इदं वाचत ।
— Ds मदाश्रय (for मदाश्रय) . — (L. 1218) Gs Ms -वृ-
(for -मुदेषु) . G(ed.) वचं सत्यं च तम् (for *) . — (L.
1220) Ds Gs मदाश्रयः ; Gs Ms सत्यं च (for मदाश्रयम्) .
— (L. 1225) Ms चतुर्भीः चतुर्भीः (for *) . — (L.
1227) G(ed.) सत्य- (for सती) . — (L. 1233)

तुष्टाव पुष्पटीकाक्ष योगिष्येवमरिदिमम् ॥

प्राज्ञाणी उवाच ।

लक्ष्मीपते नमस्तनुभ्यं सृष्टिस्थित्यन्तकारिणे ॥ [1235]
 चिरकालं ममानन्तं सौमहृत्स्व ददस्व ह ॥
 अनापबन्धो देवेश पाहि मा पतित्वात् ॥
 त्वत्पादकमळादग्न्या गतिर्मम न विद्यते ॥
 कालात्मसर्वभूतात्मबालापत्तौ तपस्विनीम् ॥
 पाहि मां सर्वलोकेश पतिदानात्प्रनापते ॥ [1240]
 शिष्येषु वा मयि सुते ह्युवा यदि त्वास्ति चेत् ॥
 सौमहृत्स्वं ददस्व त्व भूपो भूपो नमोऽस्तु ते ॥
 प्यायन्ती देवदेवेशमिति नत्वा पुन पुन ।
 अप्यास्ते पर्याशाला तु गतशरीरा पतिव्रता ॥
 प्राज्ञाणो गतवात्सर्गो शिष्ये परिच्छो वसी । [1245]
 क्याप्सो भृगुपरिदेप्रारते स देवा प्राञ्जुनन्दन ॥
 स्याप्य दूरे स्वकांतिश्रव्याशानिसूक्त निवेद्य च ।
 क्याप्स्य समुत्स पागाङ्गत्तमी कीर्तिवर्धन ॥
 तक्षिप्रवसरे शिष्या जन्वा स्तानि पीलवात् । [1250]
 दिता पवीधमस्तृत्स प्रार्थयामासुरव्यपात् ॥
 नता म्य देवराज त्वां पाहि लोकपते प्रभो ।
 यज्ञाशामाग्निं तुभ्यमस्मद्दृष्टमकल्पय ॥
 वैधस्वत नता म्य त्वा धर्मरूप सतां पते ।
 अपमृत्युभयापाहि गुरु नो लोकवन्दितम् ॥
 अयां पते नता म्य त्वा पाहि न पाशाधारिणे । [1255]
 क्याप्सोरभयादिषु गुरु निधमप्यप्रभो ॥
 निधीत नि र्दृष्ट शार्त्तं पाहि नो गुरुमप्ययम् ।
 त्वत्पादं तु वर्यं सर्वे प्रपथा पूव धर्मप ॥
 इति स्तुता दिक्पनयो देवगणधर्मेकोटिभि ।

उत्तरीयमाना सर्वत्र त देशमगमद्वृष ॥ [1260]

पिण्डीकृता तर्तुं दृष्ट्वा प्राज्ञणस्य नृपोत्तम ।
 विस्मयं परम जग्मुर्देवा सर्वे दिवि स्थिता ॥
 भयतां भयतां व्याघ्र सुभितोऽसि ननुर्मम ।
 ह्युत्पाकृत्यं वषसत्य सर्वे विस्मयमागता ॥
 सर्वे दिवौकसो रात्रन्तरंशास्त्रविज्ञारदम् । [1265]
 पुरस्तरथ गुरुं श्रेष्ठं सुगामाण बभामिरे ॥
 नृसिमरश्मै प्रयच्छ त्व क्याप्साय त्रिदशेश्वर ।
 प्रियद्विषं ददस्व त्व प्राज्ञाणाय महात्मने ॥
 तथेति च समाहृत्य प्राज्ञाण विगनस्तृष्टम् ।
 दिवशपरिववाचेद सर्वभूहिते रतम् ॥ [1270]
 सुमते प्राज्ञणश्रेष्ठ मन स्वर्गं ददामि ते ।
 सत्यप्रतिज्ञा इहा हि मयेव हि सर्वैव हि ॥
 सुरलोकं तथा दीत्य तेन सत्येन सुमन ।
 भुङ्क्ष्व भोगान्विधियायै वानमानोऽहं तेषिर्मत् ॥
 दिवशपरिवच ह्युत्वा सुमतिर्प्राज्ञोत्तम ॥ [1275]
 दृष्ट्वा देवान्दिविस्थान्ये ननम च सुविस्मित ॥
 सुमतिरुवाच ।
 शिष्याणां चैव सर्वेषां मायावाश दिवशरते ।
 यदि नाक ददामि त्व क्याप्साय च तथास्तु मे ॥
 सुमतेस्तु वच ह्युत्वा तदा देवपति प्रभु ।
 अयान्-मनुष्य शक्यं प्राज्ञाणो गणकर्मणम् ॥ [1280]
 भुक्त्वा भोगान्मयेष्टे त्वे सतिशैर्भायथा सह ।
 दिव गच्छ महाभाग कीर्तितेन क्षात्री भवेत् ॥
 क्षात्री ते मित्रतामुदिरेष्टा नान्येषु सुवच ।
 तस्मात्प्रेष्यति सर्वं प्रप्रापति यदं द्विज ॥
 परीक्षार्थं परा सर्वं ह्येते त्रिदशगुणाव । [1285]

G(ed) -जागरम् (for भां) - (L. 1234) Gs अनुत्तमम् (for अरिर्) - Ds G(ed) om the ref - (L. 1235) Ds हारणम् (for हारिण) - (L. 1236) Ds [म]न- (for [म]न- - (L. 1240) Ds Gs -वालेषु, Ms कामेषु, G(ed) -वालेषु (for वालेषु) - (L. 1241) G(ed) मयि (for मरि) - (L. 1245) G(ed) -म (for म) - (I. 1247) G(ed) सुमान् (for सुक) Cs त्रपिञ्ज (for निरेव च) - (L. 1249) Gs C C(ed) यावात् (for यावात्) - (I. 1249) Ms G(ed) सुतंभ (for सुतानि) Ds जन्वा मृगादि देवेषु (for) - (L. 1251) G(ed) नमस्तुमी देवराज (I r) - I or line 1252, C(ed), subst.

91* वशीतगवी मगनात्मदुष्टारव-जव ।
 - (L. 1253) Gs (I) नमस्तुयव (for नतां सरतां) Gs Ms -द्विज (for द्वज) - (I. 1251) G(ed), -दीधुम् (for -दीर्) Gs सुमनो भावः - (I r) - (L. 1255) G(ed) पाहि न परम पुष्टम् (I r) - (L. 1256) Ds Gs एव (for देव) - For line 1255, G(ed) subst.

92* वादि क्याप्सशार्त्तमादादहस्य मयापयो ।

- (L. 1257) C(ed) निरीष (for 'स) Ms निरीष भयापाह गुरुं (hypsometric) (for) - (L. 1258) Gs योज, G(ed) सप्त (for यव) - (L. 1261) G(ed) -कृ (for कृता), Ds प्राज्ञण सुरसत्तमा (for 'स) - (L. 1266) Ds नमस्तुयव (for गु*) Ms सप्त (for सप्त) - (L. 1267) Ds C ed] द्वि देव (for द्वि, *) - (L. 1268) G(ed) महान् (for 'मन) Gs (I) मगतावः Gs मगताव, G(ed) समाचार (for 'हृष) G(ed) -वरम् (for वरम्) - (L. 1280) G(ed) न (for हनु) 1272) Gs त्वयेव य न माने; Gs Ms -वेद य च मान, C(ed) त्वयेव य न हनु (I r) - (L. 1273) G(ed) मया सर्वे (for दया लोक) - (L. 1277) Ds Ms महामते (I r विररते) - (I. 1278) G(ed) विररत (for त्वाष्ट ये) - After line 1278, G(ed) loc

93* मया मे माने मुष्टे मया मे त्वे दिक्प ।
 - (L. 1280) Gs विररत (for -वत्) - (L. 1283) Ms कोपमानं य न मुष्टि, G(ed) द्वयो त् मित्रप्रदिभ (for *) - (L. 1285) G(ed) परीक्षार्थं ह्युत्वा सर्वं (for *) G(ed)

व्याघ्रव्यानेन सुवीरालवान्तिकमुपागता ॥
 इषुक्त्वात्तर्द्धे पार्थ गोत्रभिरस्युरोहित ।
 विमाने व्याघ्रमारोप्य ह्यारित्येया दिव गता ॥
 प्राङ्गणो विस्मयाविष्ट शिष्यैः सह युधिष्ठिर ।
 आश्रम प्राप धर्मज्ञो भार्यावासकन्येवैवत् ॥ [1290]
 कर्मकाण्डमशेषेण कृत्वा शिष्यान्विचार्य च ।
 मुनत्वा भोगान्यथैष्ट सु शिष्यैः श्रद्धया नर ।
 तस्मिन्मस्य पर धर्मं देवतैरपि दुर्लभम् ।
 स्वर्गलोकप्रदं पार्थ सत्यमेव वदन्ति हि ॥
 सत्यशीलो भव त्व च धृति मा मुख सम्रति । [1295]
 सखेन ते भवेत्सर्गस्यमप्येव समाचर ॥
 य इदं पुण्यमाचरान् कृष्णानि श्रद्धया नर ।
 स विभूयेद वापानि स्वर्गलोकं महतीयते ॥

Colophon

युधिष्ठिर उवाच ।

प्राणिना रक्षणे पुण्य सर्वलोकप्रदायकम् ।
 एव वदन्ति धर्मिष्ठ मुनयो मुनिकीर्तन ॥ [1300]
 तस्य धर्मफलं देव दत्तंयास यदुत्तमम् ।
 नमः प्रीत्या वद श्रीमन्भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥
 श्रीभागवानुवाच ।

यो ददायभव भूप भयविहृष्टचेतसाम् ।
 तस्य पुण्यफलं वक्तुं नाहं वर्धतैरपि ॥
 एकतः श्रवणं सर्वं मनःप्रवर्द्धक्षिणा । [1305]
 एकतो भयभीतस्य प्राणिनः प्राणरक्षणम् ॥
 सरस्वति सङ्गीपालं नयविहृष्टचेतसम् ।
 स ज्ञातोऽन्वेषणं सामं गङ्गायां नाशं सशय ॥

कपोतस्याभव दृष्या शिबिर्नाम जनेश्वर ।
 प्राश्रयान्वेष्य लोकां सत्य सय मगोदितम् ॥ [1310]
 युधिष्ठिर उवाच ।

शिबिर्नाम महातेजा राजा धर्मपरायण ।
 कपोतस्याभव दृष्या कथं मुक्तिमवाप्तवान् ॥
 त्वमेव वेदितं तत्सर्वं लोकनाथ तमोऽस्तु ते ।
 नधि कारुण्यभावेन कृष्ण सप्रति कथ्यताम् ॥

श्रीमगवानुवाच ।

मासीसुरा महासैन सत्यवार्दी दृढमत । [1315]
 शिबिर्नाम महातेजा सर्वैर्धर्मसमन्वित ॥
 वर्तमाने महायज्ञे शिबेऽस्य महासैन ॥
 देवलोकेऽयं गन्धर्वा गायन्ति स्म हि तद्यथा ॥
 कन्यरीक्षा करोमीति वृत्तारि समन्वितयत् ।
 सखाय बरयामास वैधानसमिदम् । [1320]
 इन्द्र इनेन कपोतोऽभिर्भूत्वा तपोपचरन्तु ॥
 कपोतो भीतिमुत्सृज्य दूषेनात्समाम्महामते ॥
 राजानं शरणं गत्वा प्रणिपद्येदमब्रवीत् ॥
 भो भो राजन्महाराज शोभनं धरितं तव ।
 इमेनो द्विस्तितुमुत्तो मा पालय कृपालय ॥ [1325]
 इत्युक्त्वा सहसा रानन्त्याजानं शरणं ययी ।
 राजापि भयसंविष्ट कम्पनाय वचोऽनुरी ॥
 इतं पृष्टि कपोतं त्वं भयदोको विमुखा ह ।
 मृत्युवोऽपि भयं नास्ति नरसमीदं स्थितय ते ।
 विमुक्तान्मन्महाहृष्टे त्वज्ज कम्प सुती भव ॥ [1330]
 पृथमुक्तिं तु राज्ञे इमेनस्वी सुरेश्वर ।
 आजगाम मुचस्प्यायु यज्ञवाटं महामेव ।

समवा (for इगवा) — D1 om lines 1287-1288 — (L 1287) G(ed) नलभित् (for तोत्र) — (L 1289) D1 तस्य गत (for युधिष्ठिर) — (L 1290) G(ed) वदिष्ठो (for पनमो) G1 आश्रम प्राप धर्मज्ञो (for *) — For lines 1293 1294, G(ed) subst

94** सत्त्वामस्य परी भयं नले सर्वं प्रतिष्ठितम् ।
 तस्य नारमोषाण पराकारस्य चौर्यथा ॥
 — (L 1295) G(ed) मुनतं (for सप्रति) — (L 1297) D1 G(ed) [अ]भिन (for नर) — (L 1298) M1 G(ed) सत्य (for स्वयं) — After line 1299 G(ed) ins.

95** सत्य सत्यमदं बलिं तत्र कार्थे विचारण ।
 Colophon — Sub-pāraṇa D1 G1 + M1 आश्रयैर्वर्ध
 — Adhy nama D1 M1 सत्यपरसत्त्वम्, G1 + सत्यमहाता,
 G(ed) नर अपदसत्त्वा विस्मयसत्त्वापरसत्त्वनास्ति — Adhy no
 D1 G1 + M1 G(ed) 10

(I 1299) G(ed) रष्टण (for ॐ) G(ed) स्वर्गं (for सर्वं) — (L 1300) G(ed) सर्वं (for सर्वं) M1 वरिष्ठा (for ॐ) D1 वरिष्ठित (for वरिष्ठा) — (L 1301) G(ed) पुण्य (for धर्मं) G1 सत्य धर्मस्य रूपं हि (for *) G(ed) दुष्ट

तामपानशनम् (for *) — (L 1302) G(ed) यदि (for मय) G1 G(ed) नमोऽस्तु ते (for नमोऽस्तु) — D1 om lines 1304-1307 — (L 1304) G(ed) नाहं रक्षो तत्तपि (for *) — (L 1308) D1 G1 G(ed) न ज्ञाने, G1 मुक्ताने (for स ज्ञानो) — (L 1309) G(ed) नरापि (for नरे श्वर) — (L 1310) G1 [र]रितम् (for [र]रितम्) G(ed) सर्वेरे सुपुंज (for *) — (L 1312) D1 अवाप्तवान् (for *त्तान्) — After the ref., D1 ins

96** नपैतोदारत्नीमर्षितनामं पुत्रसन्तम् ।
 स्वनात्मवर्षायां वदाय पुण्यवर्धनम् ॥
 — (L 1315) G(ed) शिबिर्नामशिविरिषा (for *) — (L 1318) D1 M1 लोनेयु (for कोऽस्य) D1 G1 महामते (for हि तपस) — (L 1320) G1 C(ed) नरा (for सत्त्व) D1 महाय बरयामास (for *) — (L 1322) D1 देवोऽनुरी, G1 सत् (for *सत्त्वम्) — (L 1325) G1 धर्मज्ञे (for *स्य) — (L 1328) G1 G(ed) नर (for देवो) — (L 1327) C(ed) अज्ञान (for सतिष्ठ) — (L 1328) G1 पठेति च (for इतं वरि) D1 भय, जित (for *वो) — For line 1330, G(ed) subst.

विभावसो नमस्तेऽस्तु गृह्यतां मन्त्ररक्षति ।
 काले पुण्ये महाभाग पापवत्स्र नमोऽस्तु ते ॥
 कर्मोत्सोयमानस्य वाच श्रुत्या मनोरमाम् ।
 प्रादादसिश्च शकश्च पर लोकं बहुधुतम् ॥
 वाचस्काल चन्द्रसूर्यो दिवि दैवतियेतितां । [1390]
 तावत्तै वीर्तिरतुला लोके रवाति गमिष्यति ॥
 दिव्यरूपधरो मृता भुक्त्वा भोगान्गधेरुष्टया ।
 प्रहलोकं मज्ज धीमक्षिरयुक्त्वाऽन्तरधीचत ॥
 तस्मात्त्वमपि गात्रेन्द्र पीरय कुरु सर्वदा ।
 पुरुषार्थादिव पान्ति श्रद्धोऽग्ने नरोत्तमा ॥ [1395]
 प्राप्तेन मनसा वाचा कर्मणा कुरुनन्दन ।
 परेषा दुःखितानां तु साहाय्य कुरु सर्वदा ॥
 अत्यह भक्तवर्गीणो मयि सम्गच्छकर्मणाम् ।
 करोम्यहर्निश पार्थ योगक्षेम सदात्मनाम् ॥
 परेषा हितकृत्स्व यो वा को वापि भूषते । [1400]
 मरुत्स्य स हि विष्णुस्त्वयाहं तुल्यभोगीवाम् ॥
 य इदं पुण्यमाशुभानं शृणुष्यान्नधिकारम् ।
 यथा यथौ शिविलोकं प्रहणोऽग्नेयि मोक्षयि च ॥

Colophon

पुषिद्धि उवाच ।

धियं पते नमस्तेऽस्तु सर्वलोकस्य कारण ।
 त्वापाशाङ्गुलिष्ठस्य सर्वसंप्रदायक ॥ [1405]
 अष्टादशरात्रोण्यो यो धर्मं प्रोच्यते बुधैः ।
 तत्सर्वं भागवान्मोक्षि स्त्रय धर्मैश्चरो यत ॥
 सुहृदधर्मसनेकार्यं बहुलोकप्रदं युवम् ।
 सुहृदं सर्वजन्तूनां सादृक्षसमपि काण्वम् ॥
 पुण्यदं पुण्यशीलानां स्वर्गदं स्वर्गमाप्तिनाम् । [1410]
 मोक्षदं मोक्षकामानां पुत्रदं पुत्रवामिनाम् ॥
 पापदं पापजन्तूनां स्वर्वापाङ्गमोक्षपीरम् ॥
 सर्वव्यज्ञफलं वात सर्वतोऽयं कल्पप्रदम् ॥

शिवमायुष्कर देव कीर्तनीय स्वदाश्रयम् ।
 श्रियदं भक्तिदं ताम् क्वत्रिय परमेष्ठिन ॥ [1415]
 शिव शकस्य धर्मेश्वरं चरन्तस्य तथा शिवम् ॥
 धनदत्तं च सर्वेश्वरं तथा वै चन्द्रसूर्यो ॥
 नक्षत्राणां च संघेऽप गन्धर्वाप्यारसामपि ।
 देवतानाम्प्रीणां च प्राज्ञाणां त्रिय च क्षत ॥
 पुण्यदेऽहं पुण्यकालं पुण्ययोगं तथा क्षयम् ॥ [1420]
 एतन्मवर्तिमहाभागं त्रिभुवाङ्गुलमूर्तिम् ॥
 अस्माकं त्वद्वचं पश्य पवित्रं पापनाशनम् ।
 श्रोतुकामा लमी दिग्ग यज्जानो कल्पयन्मथा ।
 ज्ञातरो मे महाभाग पाण्डुरौ पापवर्जिता ॥
 नता स्म सर्वे जगता निवास [1425]
 पाण्डो सुतानां शिवहृत्सुरेण ।
 स्वत्पादमूलं तु वयं हि सर्वे
 गता स्म पादौ वि तमित्यवोचत् ॥
 वैशंपायन उवाच ।

भक्तिं विज्ञाय भूयतां पाण्डुना दितृक्षरि ।
 उवाच मधुरं वाच्यं प्रीणयन्सर्वमानत ॥ [1430]
 श्रीभागवानुवाच ।

माधु माधु महाप्राज्ञं मतिस्ते विमलोऽञ्जला ।
 धर्मं नै वरतेतं दुःखित्तममात्र लोचविशुत ॥
 शृणु पार्थ महाभाग सर्वपात्रनिवारद ।
 बह्वर्षि त्वं स्वपीर्यै धर्ममात्रतमुच्यम् ॥ [1435]
 भारदाय पुरा गीतं वैमिषाण्यवधारिते ॥
 मरुत्स्यत द्विवि स्थाप्य बर्दादिनवासिता ।
 विस्ताराद्विदुः काल मया वर्षशतैरपि ॥
 वस्मार्समानानो बह्वैरे शृणु नान्यमना प्रभो ।
 यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापं प्रमुच्यते ॥
 धर्मं श्रुते वा ह्ये वा हृते वा क्वचितोऽपि वा । [1440]
 अनुमोदितो वा शत्रेन्द्र नयतीन्द्रपुर महम् ॥

देवदुन्दुभयो नेकुर्दि-या उद्यमद्वयम् ।
 इयेनरूपी सहस्राद्यं रवेहं प्राशवास्तदा ॥
 — (L 1379) D₁ G₁ इयवादान (for "इयम्") — (L 1380) M₁ G(ed) नत्म् (for वत्म्) — (L 1381) D₁ M₁ मपि, G₁ अत् त (for मत्) — G₁ om line 1383
 — (L 1387) G(ed) मा पावय (for पावयस्) — (L 1389) D₁ अलोके बहुद्वान् (for " ") — (L 1390) G₁ निषिते (for "ने") — (L 1392) D₁ वपेतिन्त्म्, G₁ "रिषवात्" (for "रिषवात्") — (L 1395) D₁ G(ed) दृषोषण (for "दृषो") — (L 1396) G(ed) वायेन (for प्रायेन) — (L 1398) D₁ G(ed) वत्, G₁ शाय (for मत्)
 COLOPHON — Sub-paran D₁ G₁ शक्यसर्वदे
 — Adhy name D₁ अययय मरुत्स्यम्, G₁ अयययदं नत्, M₁ G(ed) अयययययययययय — Adhy no D₁ G₁ M₁ G(ed) 11

— (L 1407) G(ed) हु मवात् (for मगवात्) G₁ G(ed) सर्वलोकेभ्यो वत् (for " ") — (L 1408) G₁ G(ed) वत् वत्स्यम् (for वत्स्यवर्णम्) — (L 1410) M₁ क्वचित्तमात्रः G(ed) "क्वचित्" (for क्वचित्) — (L 1413) D₁ वत् (for "वत्") — (L 1414) D₁ विषय, C₁ मीपम् (for विषय) — (L 1416) D₁ लोकात् (for सर्वम्) D₁ अर्षय वचनाय च (for " ") — (L 1421) G₁ वता पनाम्, G(ed) एतसर्व (for एता सर्वान्) — (L 1421) (ed) प्राणानो वृष्टमाङ्गुला (for " ") — Before line 1425, D₁ ins देवैरपान उवाच — (L 1425) G₁ M₁ G(ed) अपीर (for निषण) — (L 1428) G(ed) [उ]त्तर (for [उ]त्तेवत्) — D₁ om the ref — (L 1430) D₁ मृगम्, G₁ वाचम् (for "त्") — (L 1433) D₁ मया च, G₁ "त्" (for "मत्") — (L 1434) M₁ G(ed) हु (for " ") D₁ मन्मात्रतमुच्यम् (for " ") — (L 1439) D₁ G₁ एतत् (for एतत्) — (L 1440)

धर्मा बहुविधा प्रोक्ता पुण्यलोकप्रदायका ।
 तेषा मध्य वर्देर्षिक कृतवासाकमश्रुते ॥
 तन्ना मम सर्वासा प्राज्ञाणो हि विशिष्यते ।
 तत्राप्यध्यात्मनिष्ठेषु दत्त भवति चाक्षयम् ॥ [1445]
 कलात्रिण वा शाक्यश्च श्रोत्रिय वा गुणान्वितम् ।
 यो दत्त्वा स्वर्णपथेर्हति तस्य पुण्यफलं श्रुणु ॥
 मातुः पितृव्यैश्च द्विकोऽनुलस्यतुत ।
 मम लोकमवाप्नोति यत्र गत्वा न शोचति ॥
 गण्यते पातयो भूमिगैश्चन्दे वर्षविन्द्वत् ।
 न गण्यते विधायान्पि ब्रह्ममस्वापने पलम् ॥ [1450]
 समस्तदेवतासुप्रो प्राज्ञान् परिकीर्तित ।
 जीवन दत्तस्यैव क पुण्य गदितु क्षम ॥
 देवपूजासु सकाया पुराणध्वजे तथा ।
 देव प्रयत्नतो राज-पुराणपठनाय च ॥ [1455]
 यो विप्रद्विगच्छित्य स सर्वान्कृतवाङ्मन्त्रान् ।
 स ज्ञात सर्वनीयेषु तस्य देनाखिल तप ॥
 यो दत्तयेति विप्राणा जीवन प्रोच्यते नर ।
 सोऽपि तत्पथमप्नोति किमर्थं बहुमानिवै ॥
 भूमिदानम दान सर्वलोकेषु नो नृप ।
 पर निर्वाणमप्नोति भूमिदो मात्र सशय ॥
 भूमिद सवद प्रोक्ता भूमिदो मोक्षभागधेव ।
 भूमिदान तु यो दत्त्वाःस्वर्षापि प्रमुष्यते ॥ [1460]
 द्विनय वृत्तिहीनस्य सदाचारतत्त्व च ।
 जीवनार्थं मर्दां दत्त्वा तस्य पुण्यफलं श्रुणु ॥ [1465]
 गद्गा-रिसिद्धमैशानां शतानि विविधद्वर ।
 कृत्वा यत्फलमाप्नोति भूमिदस्तु तदश्रुते ॥
 भूमिदान महादानमतिदान प्रकीर्तितम् ।
 सर्वपापप्रदानमनपवर्गफलप्रदम् ॥

वस्मात्सर्वमपि रावेन्द्र भूदानं कुरु सर्वदा । [1470]
 पुराणवेदशास्त्राणां यन्मया स्व ददस्व ह ॥
 तदाकं कारयेस्तु स्वयमेव करोति वा ।
 तस्यैव वशान् सर्वं ब्रह्मलोकं प्राप्तिरिति ॥
 कर्तुं तदाकं यो सर्वं प्राप्तम् कुरुते यदि ॥
 सोऽपि तत्फलमाप्नोति तदुपायप्रदश्च य ॥ [1475]
 शृणु तु भारमात्रं यत्कण्टकाद्रपि शिषेत् ।
 त्रिषिष्टपमवप्नोति यावदाचन्द्राकारकम् ॥
 तदाकार्येण रान्कामारे परिकीर्तितम् ॥
 कृप पादपल शेष बुद्ध्याया तच्छरीरतरम् ॥
 देवालयं तदाकं वा प्राग् वा पालयेतु य । [1480]
 तेषा शतगुणं जप्य कर्तुंशोऽपि महीयते ॥
 देवतायतनं यस्तु कुरुते कारयेत्यपि ।
 स चन्द्रधवलैर्यार्जुनैर्मम लोकं सुदी भवेत् ॥
 शिवस्य वा हरेर्वपि य करोति ममालयम् ।
 ब्रह्मलोकान्दिवा-भुक्त्वा तदने मासुपैत स ॥ [1485]
 दृष्ट्वापि कारयेस्तु धनाढ्यो हवतामहम् ।
 मृदा दरिद्रं कुरुते समपुत्र्य प्रकीर्तितम् ॥
 धाराम कारयेस्तु बहुगन्तुकारकम् ॥
 स चन्द्रधवलैर्यार्जुनैर्मम लोकं हि गच्छति ॥
 स्थापयेद्ब्रह्ममेकं वा दरिद्रो लोकगणधनम् ॥ [1490]
 स याति ब्रह्मणो लोकं यथेन परिपुत्रित ॥
 गावो वा ब्राह्मणो वापि पश्चिम वा नृपोत्तम ।
 क्षणाधर्मपि तच्छ्रद्धया निष्ठश्चाक नपलमुम् ॥
 पुरोपकथ्ये पापि च दृष्टारागमयवर्जकं ।
 तत्र यावत्त पणानि बोजानि कुसुमानि च । [1495]
 तावत्कालं वसश्चाके शतकोटिकुलान्वित ॥
 तुलसीरोपणं च तु कुर्वन्ति मनुजोत्तमा ।

D₁ G₁ बन्दिने (for व रणे) — (L. 1441) Hypermetric.
 G(ed) प्र (for अतु) D₁ जनान्, G₁ G(ed) जनान् (for
 महत्) M₁ स याति परमां गतिम् (for ⁶) — (L. 1442)
 G(ed) च बहुधा (for बहुविध) — (L. 1444) G₁ =
 दानानामपि सर्वेषु (for ⁶) — (L. 1450) G₁ धृवी (for
 धृते) G(ed) वृष्टि (for वर्ष) — (L. 1453) D₁ च
 ददस् (for ददन्) — After line 1453, D₁ M₁ G(ed) Ins

101** सर्वोत्तमैश्च वर्णानां ब्राह्मण परमो गुरुः ।
 तस्य देवानि गान्मानि स साधयति पण्डित ॥
 स वर्मनिर्नाथैश्च भोविवावाहितप्रसवे ।
 वृषिर्होत्राय च देव दरिद्राय वृद्धिर्दिवे ॥
 [(L. 2) D₁ M₁ नारकान् (for पण्डित)]

— (L. 1456) G = G(ed) सत्र (for सत्रान्) G₁ महत् (for
 महत्) — (L. 1458) G₁ M₁ G(ed) जीवनं शक्तिमानव
 (for ⁶) — (L. 1460) D₁ M₁ विदु (for सत्र) — (L.
 1461) D₁ भूमिदानस्य मन्त्राय, G₁ दान न मन्त्र (for ⁶)
 — (L. 1463) G₁ = G(ed) सर्वपापप्रदानम् (for ⁶) — (L.

1465) G(ed) = व युक्त (for मर्दां दत्त्वा) — (L. 1466)
 D₁ विपिना (for विषिवन्) — G₁ om lines 1471-1472
 — (L. 1471) G(ed) धम (for वर) — (L. 1473)
 G₁ = तव (for तस्य) D₁ M₁ मम (for मद्) — After
 line 1473, D₁ G(ed) Ins
 102** स बन्धिन्पवतो वापि तटानेषु जले पिकत् ।
 शत्रुं सर्वानि पापानि नाशयति न मन्वय ॥
 पराशरमि को नेव भूमिसममुरकं कुरु ॥

[(L. 1) D₁ राजस्व (for वापि) — (L. 3) D₁ भूमिदमपिकं
 कुच (for ⁶)]
 — (L. 1475) G₁ M₁ तस्युक्तं (for तस्युक्तम्) — (L. 1476)
 G(ed) मानं (for मान) D₁ तदाकं च (for तदुपायकार्)
 G(ed) नदकाः प्राक्षिपद्गहि (for ⁶) — (L. 1478) M₁ कामार
 (for रे) G₁ कासार परिशीलन (for ⁶) — (L. 2479)
 G(ed) कृते (for कृ) M₁ वा कण्ठ (for वाक्फल) — (L.
 1480) D₁ M₁ मम प्राय च कारयेत् (for ⁶) — (L. 1485)
 G₁ र म लोकं स गच्छति (for ⁶) — (L. 1488) G₁ स (for

सर्वान्वदान्ममुक्षुश्च यमेन परिपुत्रितः ।
 वसहादकचणैश्च यामैवाग्निं ममालयम् ॥
 ऊर्ध्वगुण्डकरो यस्तु तुलसीमूलसूक्तके ॥ [1500]
 तत्रैव नेत्रं तत्रासीन्मुग्धीन्कोभिर्मुषाद्यन्तराम् ॥
 कृणानि तुलसीमूलाद्याद्यदुष्पाटितानि वै ।
 तावती ब्रह्मदत्त्या वै विष्णुनन्द्येव न सदाय ॥
 तुलसीं सेचयेद्यस्तु सुतुकोदकमात्रकम् ॥
 पितरस्तुतिमेव्यनि ब्रह्मलोकं व्रजन्ति हि ॥ [1505]
 दद्याति द्राह्मणानां यस्तुलसीदलकोमलम् ।
 यमेन पुत्रिवो याति मम लोकं च दाश्वतम् ॥
 तुलसीकाष्ठमणिना निर्मितेन प्रथमतः ।
 गायत्र्यादिजपे तुयोत्तस्य नशितं महजयम् ॥
 सदा सधारायेद्यस्तु तुलसीमणिमालिकाम् । [1510]
 भूतप्रेतपिशाचैस्तु न दष्टो वृत्तैश्च तुली ॥
 कण्ठे भुजङ्गये यस्तु धारैःतुलसीमणिम् ।
 यमदत्ता महात्मनो यमस्यान्ति हि वं द्विजम् ॥
 कण्ठकारणं वापि प्रकारं वापि भूपते ।
 तुलस्यां बुद्धे यस्तु मम लोकं स्तु तच्छति ॥ [1515]
 योर्ध्वैर्देवतिपादाञ्च तुलसीकोटैर्देवैः ।
 न तस्य पुनरात्तिप्रिच्छटीकारवहाचन ॥
 तुलसीकाननं यत्र यत्र पशवनाभि च ।
 यसन्ति वैष्णवा यत्र तत्र मनीश्विनो हरि ॥
 तुलसीद्वयजरीयिस्तु धिद्वन्द्वेनिये नरा । [1520]
 प्रदद्या पितरं सर्वं मम लोकं व्रजन्ति हि ॥
 गङ्गा तु तुलसी चैव सर्वकालेषु सभरेत् ।

दु स्वमे दुर्निमित्ते च दुष्टमाये क्षुते खले ॥
 नन्वात्तं पितृकर्मेषु पितृन्तव्यं मा स्मरन् ॥
 पितरन्मे प्रदाशयन्ति यत्ते मन्मि शेचते ॥ [1525]
 ब्रह्मा देवाज्या मिद्धा यक्षगन्धर्वविचरा ।
 पितरो लोकपालाश्च पार्थना मम सूतव्य ॥
 भयवतासु कठोरानुरागाशो भूमिरेव च ।
 भाप पर्येतजालानि विद्धि पार्थ समागत ॥
 महात्मनो महाभागं वायुरग्निश्च सागर । [1530]
 अथक्त्वं त्यक्तस्व च विद्धि मां पाण्डुनन्दन ॥
 अर्घ्यो बन्धस्तथा ध्येयो जप्यं स्तुत्यं परा गति ।
 मन्मि विद्धि भूपाल मन्मि सर्वं प्रनिधितम् ॥
 ममार्यनपरो नित्यं मामेव समुपैष्यसि ।
 नय देवाग्निमालक्ष्य कर्तव्यं सर्वदाशय ॥ [1535]
 किं तु चक्ष्याम्यहं पार्थं यत्ते मनसि व्रति ।
 तदाद्यप्य विचार्यं स्वमतं मुञ्जति सायनम् ॥

वैशाखायन उवाच ।

इत्युक्त्वा देवेदेवं धर्मयुगो महात्मि ।
 मनि चक्रे पुनर्धर्माश्रोतु देवं जनार्दन ॥
 इदं भगवता शौचं देवदेवं चमिणा । [1540]
 च शृणोति मदा भरत्या पातकेभ्यः स मुष्यते ।

Coleophon

वैशाखायन उवाच ।

कृपा विज्ञाय देवस्य धर्मगणो भद्रामति ।
 पुनरेवारं धर्मं परम्यद् द्विचसत्सदि ॥

नङ् — (L. 1493) G(ed) गौतम (for गावो वा) — (L. 1493) G(ed) कृणाश्च कान्तच्छावाया (for *) D1 तिष्ठलोक (for 'त्राक') — (L. 1497) D1 मनुजानाम (for 'मा') — (L. 1498) G(ed) सर्वलोकान्ममुक्षुःतीय (for *) — (L. 1500) G1 G(ed) शरीः (for कर्ता) D1 -युक्तिः, G2 धृष्टे (for 'युष्णे') — (L. 1501) G1 व-यस्य, M2 तस्य सात्, G(ed) शिष्टेति (for तत्राश्रोत) D1 नन्वेव पञ्च तस्या (for *) G(ed) कला च द्रव्यं धारयेत् (for *) — (L. 1502) D1 G(ed) वास्तुसु (D1 *स्तु) गहानि वै, G1 *स्तुत्वाद्यनि वै (for *). — (L. 1504) G(ed) मायन (for 'कम्') — (L. 1506) G(ed) यो ददाति माणायन (for *) D1 M1 G(ed) तुलस्या वेनल बलम् (for *) — (L. 1507) G(ed) सनातनम् (for च गाथाम्) — (L. 1509) G2 कुर्वन् (for कृषोत्) G(ed) तस्य सप्तमं ममस्तम् (for *) — (L. 1511) G(ed) ररुष्टो (for इष्टो) — (L. 1512) After line 1512°, G(ed) ans

103**

पर्वनामो नित्ययथ ।
 धारयेद्यस्तु तुलसीमणिना नरोत्तम ॥
 — (L. 1513) G(ed) यदायान (for 'ने') — (L. 1514) D1 भूतले (for भूपते) — (L. 1520) D1 नानवा (for वे नरा) — (L. 1521) G(ed) तुष्यति पितरन्मम (for *)

— (L. 1523) M1 दु स्वमे ना दुर्निमित्ते (for *) D1 M1 हुनरन्ते, G2 क्षुपे मिल (for क्षुते खले) — (L. 1525) G1 G(ed) प्रजाय ते (for 'न्ति) — (L. 1528) G1 यक्ष (for तिद्धा) G2 शो (for दक्ष) — (L. 1529) G(ed) [रु]ते ते (for पार्थं) D2 G2 M1 प्रमाणा (for 'न') — (L. 1530) G(ed) सागर (for 'र') — For line 1531, D1 subst

104** आद्यो वच मिवा ध्येयो सदा जप्यपरा गति ।

— (L. 1535) शौचं वायुनन्दन (for *) — (L. 1538) G(ed) महात्मना (for 'मति') — (L. 1539) M1 तथा (for पुनर्) G(ed) ध्याया (for धर्मान्) G(ed) श्रोतु धर्माजनार्दं नाम (for *) — (L. 1541) G1 पात्केरु, G2 'केरुत्' (for 'न्य') M1 पातयेत् स च मु-नि (for *)

COLEOPHON — Sub parca D1 G2 M1 आश्वर्यर्षे, G2 M1 G(ed) शेषमम — Adhy name D1 शेषमे सप्त-धर्मप्रधानम्, G(ed) नानाधर्मवरा — Adhy no D1 G2 M1 G(ed) 12

D1 G2 दुषिष्टि (for वैशाखायन) — (L. 1542) G(ed) धर्मयुगे (for 'रान्) — (L. 1543) G(ed) दृष्टवाग्यद्

सुधिदि उवाच ।

यज्ञस्यै सदहास्य धर्मस्यै नमोऽस्तु ते ।
पूजाभिषेकवर्षाणि कथयस्व ममानय ॥ [1545]

श्रीभागवानुवाच ।

शृणु पार्थ प्रवक्ष्यामि पुण्यकालं च पूजनम् ।
पूजाद्रव्यं च धर्मं च ब्राह्मणानां प्रपूजनम् ॥
द्वन्द्वद्वयं पौर्णमास्यां च युवाद्दद्यात् पूजोत्तमं ।
सोमसूर्यापरागे च सप्तम्यावदाने शुभे ॥
सिद्धयोगे पुण्यदिने स्वर्गिणाने च यष्टौ ॥ [1550]
पुण्यक्षेत्रे पुण्यकाले पुण्यक्षेत्रे पाण्डुनन्दन ॥
शान्त्वशिव्यां बुधाशिव्यां माघमासे वृषारम्भे ।
वज्रपूजने पयसा तथा पञ्चमृतने च ।

पुष्पगन्धोद्देश्यं च स्नापयति केशवम् ॥
मैत्रेयैर्विधिपाकारैर्मैत्रेयमुच्यैर्नृपोत्तम ॥ [1555]
य पूजयति सा पार्थ शूलपाणिमयापि वा ॥
मातृपु पितृत्वश्रैयं प्रियायां वंशदानमपि ।
सर्वान्वशान्समुद्युक्तं देवगन्धर्वसैवित् ।
तसकाञ्चनसर्वीतैर्नानामणि विराजितैः ।
त्रिद्विगुणालम्बुकेयानैर्हंसनिर्मलैश्चैः ॥ [1560]
अप्सरोगणमकरिणीर्मनिरुपयोभिः ।
वाय्वादिषु च लोकेषु भुङ्क्वात् भगाम्बन्धेऽथवा ।
मम लोकमनुप्राप्य तत्रैव परिसुच्यते ॥
शकरं मा च सर्वेषु भेदबुद्धिर्विचर्त्तित ।
य पूजयेत्तदा भक्त्या काङ्क्षितं शोकरमेव्यति ॥ [1565]
केतकीकरवीराण्यचम्पकाज्जातिमहिम्नि ।
अमुनि ये प्रपच्छन्ति पुण्याणि सुरभीणि मे ॥
सां पूजां प्रतिगृह्णाति रद्रे वै लोकगणान्त ।
पाठकोऽहं च रात्रेन्द्रं द्वावयोरन्तरं न च ॥

पूजयस्व च मां पार्थ तत्र त्वं सुखमेव्यति ॥ [1570]
निलतैलान्वितं दीपं मम रुद्रस्य भारत ।
दत्त्वा मरु सर्वकामान्सप्राप्नोति न रुदाय ॥
श्रुतदीपं तु यो दद्यात्तदादेवस्य संनिधौ ।
स शुक्तं सर्वपापभयं सर्वयज्ञफलं लभेत् ॥
यथादिष्टतमं भोज्यं तत्तर्वादाय दापयेत् ॥ [1575]

सर्वपापविनिर्मुक्तो मम शोकं स गच्छति ॥
कार्तिके मासि माघे च दीपं मम गृहे सदा ।
सर्ववस्त्रं च कर्त्तव्यं ब्राह्मणान्भोजयस्व ह ।
भोजिते ब्राह्मणे सृष्टं मम तृप्तिर्भवेद्भुवम् ॥ [1580]
यथादिष्टतमं भोज्यं तत्तद्दिनाय दापयेत् ।
मया वासि ब्रह्मविद्वान् सर्वमाहविनिर्मुक्तम् ॥
भृगुहाप्यश्वदानेन शुद्धो भवति भूपत ।
नाशत्रयसमं दानं त्रिषु लोकेषु रिचते ॥
महापातकयुक्तो वा युक्तो वा सर्वपातकैः ।
शृणुष्व चित्रं भूपालं शुक्लस्रग्धरजल्पदम् ॥ [1585]
दशरिभद्रं प्राहुः प्राणमन्नं प्रचक्षते ।
तस्माद्ब्रह्मप्रदो ज्ञेयः प्राणदो नात्र भूशयः ॥
अन्नस्य कुले जाता आसदहं वृषोत्तम ।
भरकं ते न पदयन्ति तस्माद्ब्रह्मप्रदो वर ॥
पथि श्रान्तं द्विजं दृष्ट्वा यदा न भक्त्या प्रपूजयेत् । [1590]
सर्वदेवगणा पूत्रमथ दत्त्वा तु धर्मनं ॥
अन्नदानेन मतिमान्ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥
आयान्मम तिथिं राजन्तवन्दया अनुवदा ॥
तस्मिन्सृष्टे जगत्सु देवारात्पूज्यन्ति धर्मज ॥
दिव्यं प्रवेदिरे मुक्तस्तस्माद्ब्रह्मप्रदो वरः ॥ [1595]
नारितवाश्यं स हृत्वा यो ब्राह्मणे गृहमागते ।
तस्य पापं महाधोरै रीरच नाकं भवेत् ॥
अहं वदाति यो राजन्स सर्वार्थतृप्तान्नमन्तम् ।
पशुराज्यभयनापस्वस्यमोक्षात्स्वर्गेश्वर ॥
अन्नदानं कर्त्तव्यं तस्माद्ब्रह्मप्रदो वर ॥ [1600]
विप्ररूपेण भोकाह विप्ररूपेण पूजितः ।
द्वयमि विप्ररूपेण सर्वान्कामाभूषोत्तम ॥
पादाभ्यङ्गं भक्तियुक्तो ब्राह्मणानां करोति यः ।
स शान्तं सर्ववीथेषु गृह्णात्यानपुरं सत्सम् ॥
तैलाभ्यङ्गं महाराजं ब्राह्मणानां करोति यः ॥ [1605]
स द्वावीश्वरान् सप्तं गदायां नाथं सदाय ॥
उच्चोदकेन यो राजग्व्याङ्गणस्नापयेत् ॥
स कोटिद्वयसंयुक्तो वसेद्दशपुरे नरः ॥
कमेणा मनसा वाचा यो रक्षेदामवाप्सितम् ॥

पूजन् (for ⁵) — Gs om the ref — (L. 1548) M₁
नरापि (for नृपोत्तम) — Gs om lines 1551-1552
— (L. 1554) G₂ G(ed) नभार्थं भिष्णु (for ग-भोदेकेभ्यः)
— (L. 1559) G₁ भाविनिने D₂ विकुटिने, M₂ विपदिने
(for विद्विजिते) — (L. 1561) G₁ तैवीने (for त्वीने)
(for (L. 1562) D₁ तस्मिन् (for वाग्वा) D₁ चवेत्सितान्
(for *चवा) — (L. 1566) G₁ महिरे (for *वा)
— (L. 1568) G(ed) नागन (for शासन) — (L.
1571) G(ed) सनिधौ (for भारत) — (L. 1572) G₂ सृ-
जोति (for सप्राप्तिते) — (L. 1573) G₁ मम रुद्रस्य तनिधौ,
M₁ G(ed) मम देवस्य स* (for ⁵) — (L. 1577) G(ed) च

सनिधौ (for गृहे सदा) — (L. 1579) G(ed) भोजन (for
भोजिते) G(ed) सृपे (for सृष्टि) — (L. 1580) ब्राह्मणे-
ने-भो निवेदयेत् (for ⁵) — (L. 1584) G(ed) सयुक्तो
(for युक्तो वा) — (L. 1585) G₁ शुद्धयर्थं च (for शुचयत्त्रं).
— Gs om lines 1586-1589 — (L. 1587) G₂ प्राण-
परिर्कीर्तित (for ⁵) — (L. 1588) D₁ अनाहक (for
आन) — D₁ om lines 1590-1600 — (L. 1593) G₁
अनुदत्ता* (for *दान) — M₁ om (hapl) lines 1596-
1600 — (L. 1596) G₁ अन्ना च; G(ed) अन्ना ह
(for स कृत्वा यो) — G₁ G(ed) om line 1597 — G₂
om lines 1604 1605 — (L. 1607) D₁ G(ed) प्रियात्

स याति वज्रिणो लोक पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ [1610]
 यो ददाति महीपाल निवास ब्रह्मणाथ च ।
 दिने दिनेऽश्वमेधस्य फल प्राप्तोति पुष्कलम् ॥
 अश्वमेध प्रतिगृह्णाति स्वा नामपि पयस्विनीम् ।
 यो ददाति च विप्राय स याति ब्रह्मण पदम् ॥
 कपिला वेदविदुषे यो ददाति पयस्विनीम् । [1615]
 स पुन रदो भूपाल सर्वदेवप्रपूजित ॥
 विप्राय ब्रह्मविदुषे दद्यादुभयनोमुत्तरीम् ।
 तथैव वशजा सर्वं मम लोके वसन्ति हि ॥
 यो स्युष्याले संप्राप्ते वा ददाति पयस्विनीम् ।
 गवा दक्षितमार्गेण प्रह्वलोकं स गच्छति ॥ [1620]
 प्याधिना पीडितो यस्तु धृत्तक्षत्रवीडया ।
 अथस्तु च शान्त्यर्वाभस सीता सुक्तमप्युक्ते ॥
 अथधनराजानि राज्यानि विरिज्यानि च ।
 गौदानराजाप्यते मृत्यो निष्पापश्च त्व व्रजेत् ॥
 तत्प्राप्तसर्वप्रथमे गौशालं कुर भूषते ॥ [1625]
 धनेन ते भवेद्भुक्ति स्वर्गभोगौ च सुखत ॥
 वरिष्ठ मर्त्यलोकात् गौप्रदाना च्योचनम् ।
 मांप्रथो मम भक्तश्च पूज्यो लोकेषु विश्रुत ॥
 सदा दानेषु निष्कस्य मदा शास्त्रानुवादिन ।
 मिथववरय मायोश्च पूषा मम सदा भवेत् ॥ [1630]
 सर्वलोकप्रभु वीर सर्वपावारमरुतुवम् ।
 योगीश्वर सदानन्द विदि मा भरतर्षभ ॥
 सद्यार सर्वभूताना रक्षितार जगन्नयम् ।
 सत्सारीतारण देव विदि मा भरतर्षभ ॥
 धर्मद धर्मशीलना तापक्षाना तप फलम् । [1635]
 ध्यायन्ता ध्यातव्यो म मा विदि त्व धर्ममन्दन ॥
 मया प्रोक्तमि म यमं च शृणोति मदाधय ।

ददाति तस्य वै स्वयं यावदाचन्द्रतारकम् ॥
 Colophon
 युधिष्ठिर उवाच ।
 नामाङ्गव्याणि देशानि वद्यादीनि पलाति च ।
 सुगन्धश्च सुपुष्पाणि धान्यानि विविधानि च । [1640]
 कथं देशानि योगीन्द्र तन्मे त्व कृपया वद ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 सर्वेषामपि दानाना क्रमोह पाण्डुचन्दन ।
 मम मूर्ध्निधारायेह विप्रापैव दवरत्न ह ॥
 यश्च ददाति यो राजमाङ्गणाय सदर्शिनम् ।
 शिवशेषमवाप्नोति शिववदासमन्विन ॥ [1645]
 कौबेर वरवलाद्यानि कञ्चुकासूर्यसमिधम् ।
 चित्राम्बरप्रदाना च स्वर्गलोकधिपो भवेत् ॥
 सुरकवचदशैव नृप माक्षिष्ठरत्नभा ।
 धीरात्मरथदाता च मम लोकं स गच्छति ॥
 पानदण्डमदशैव पादुका च ददाति य । [1650]
 उपानहप्रदाता च सर्वलोककरो भवेत् ॥
 गजाधमहिषान्नाजयो ददाति सदर्शिनम् ।
 नपद्वत्सुभयान्मुचस्तथा मेघमद सुवी ॥
 शत्रुक्षयनि सभामे राजा जयति मण्डलम् ।
 तस्य श्वस दातुजन पूष्य सर्वधनुर्भूताम् ॥ [1655]
 तस्मात् शूरुता श्रेष्ठ वृक्ष दान सयोदितम् ॥
 ब्रह्मकृष्णाजिन दान सर्वेषामधिनिदानम् ।
 बाणुष्कर मिथ गृह्यो त्वर्गद रथमिच्छाम् ॥
 मनदानदत्तमाश्रेण पापव्याधिनिनहानम् ।
 दानार प्रह्वणो लोकं नश्येव न सशय । [1660]
 कृष्णाजिनप्रदायणा क्षयमुस्मादिवापान ॥

(for वर) — (L 1612) G(ed) आजोति (for प्रा*) G;
 मानव (for पुत्रम्) — (L 1613) D; -गुच्छति (for
 -पुच्छति) G; अश्वमेधो प्राणोभयश्च (for ") D; वरद्व वा हि
 (for स्वा नामपि) — (L 1616) D; करलोके (for वन रदो)
 — (L 1617) D; विद्याय वेदविदुषे (for ") — (L 1620)
 D; G; G(ed) मया (for मना) — (L 1621) D; M;
 व्याधाति (for -वाधिना) D; नीदित (for पीडयति) — (L
 1622) M; मा त्वला (for ताम्बान्) — (L 1626) G(ed)
 ऋद्धि (for वृद्धि) G; च भाल, G(ed) युद्धमदो (for च
 सुखम्) D; स्वर्गभोगसुखमिति च (for ") — (L 1627) D;
 गौदान च, G; C(ed) गौप्रदानान् M; दानं (for दत्ता)
 — (L 1629) G; दानैव, G(ed) दाने तु (for दानेषु)
 G(ed) दानेषु (for नावान्) — (L 1631) G(ed); -दत्ता
 र् (for वा) — (L 1634) D; सत्सारीगोचरान्, M; G(ed)
 तोषारकं देव (for ") — (L 1636) M; मिक्षिद पाण्डुन दम
 (for ")

Colophon. — Sub-parcan D; अधर्षपर्व — Adly

name D; G(ed) शेषधर्म दानप्रदाता, G; २ शेषधर्मो
 — Adhy no D; G; १ M; G(ed) 13
 G; om line 1640 — (L 1640) D; गणपूष, M;
 सुप वाति (for सुगन्धश्च) — (L 1641) D; तन्मेव (for तन्मे
 त्) — (L 1643) D; त्व (for मूर्ति) — (L 1645)
 G(ed) कोपेय वरवलादीनि (for ") G(ed) कञ्चुक वृत्सन्निभम्
 (for ") — For line 1646, G(ed) ins
 105** यो ददाति च विप्रात मर्त्यलोकं स गच्छति ।
 — (L 1647) D; स्वर्गलोकं स गच्छति (for ") — (L
 1649) M; C(ed) जीतान्वर (for चौरा) — After line
 1649, G(ed) ins
 106** शैवाम्बरीधरया च ब्राह्मणना विरेकाः ।
 — (L 1651) G; लोकेषो M; G(ed) लोकरुपी (for 'रुते).
 — (L 1653) D; (M; भयमुचु नरत्नाम् (for ") — (L
 1655) G; M; गुणवजना, G; G(ed) दनुजने (for 'जना') D;
 पूष्य सर्वधनुर्भूत (for ") — (L 1657) D; G(ed) अर्द्ध

वारिभ्रानान राज्ञश्चक्षुभुमवापहम् ।
 दारणा निर्मितं पात्रं पूरितं गन्धवारिणा ॥
 यो राजन्मुखजेभ्यस्तु दक्षिणा च ददाति च ।
 उपेन्द्रो भगवान्निष्णु सुधामसौ प्रवच्छति । [1665]
 सुधा विबन्धकमवात्रै रजस्रलोके महीयते ॥
 यो राजस्रलोहपात्र तु स्वादुपात्रप्रपूरितम् ।
 ददाति भूमुरेभ्यस्तु तस्य पुण्यफलं कृणु ॥
 मागं सुधा विब्रगाजन्ममलोके स गच्छति ।
 पूजितो धर्मराजेन चन्द्रलोके स गच्छति ॥ [1670]
 तत्राप्रात्र महाराज गन्धोदकसमन्वितम् ।
 ददाति ब्राह्मणानां च स्र्यलोकं स गच्छति ॥
 रजतं राजदार्दूलं पात्रं जलसमन्वितम् ।
 वेदसास्त्रविदं दद्यात्तस्य पुण्यं ब्रवीमि ते ॥
 पद्मादासुगणपदं चन्द्रलोके सुखी भवेत् । [1675]
 ततो भूमिं समामाद्य चतुर्वर्तीह जायते ॥
 सौवर्णमिर्मितं पात्रं स्वादुपात्रप्रपूरितम् ।
 श्रोत्रियाय तु यो दद्यादहारिद्राय विदोपत ।
 तस्य पुण्यफलं चित्रं सावधानमतिं कृणु ॥
 यथाकिंनरगन्धर्वं चाणायैरभिष्टुत । [1680]
 सुधाराज प्रचुराणं प्रयाति मम मन्दिरम् ॥
 यत्रकोटिजलैरुक्तो मेरुमूर्तिं चिरं वसेत् ।
 भूलोके समनुप्राप्य सावर्णीयश्च जायते ॥
 हृदा रिज्यन्वत्सरास्तथा नित्या भुवःस्पन्दम् ।
 दत्त्वा सर्वानि दानानि मम सायुज्यमभुव ॥ [1685]
 कंस्यपात्रं तु यो दद्याद्दक्षराक्षसांसुगुम् ।
 ददाति विष्णोरेरुक्त्वा धो ददाति सुवर्णिने ।
 कोटिवत्समायुक्तं सखल्लोके सुखी भवेत् ॥
 चम्पारतरेषु कालेषु यत्किञ्चिद् ददाति च ।
 मम बुद्ध्या महीपालः धत्सर्वं मेरुतो मनेत्रे ॥ [1690]
 नवं वै सुधर्मवं पात्रं स्वादुत्कसमन्वितम् ।
 दरिद्रोऽपि च मां प्यारवा मम सालोक्यमभुते ॥
 वृद्धेभ्यो ब्राह्मणैर्यस्तु यतये रोगिने नृपे ॥

यदत्तं यदुत्तं तसं तसर्वं मनुजमहाव ॥
 कोटिकोटिगुणं राजन्स्वरवं वापि महजन्व ॥ [1095]
 अक्षयलोकमाप्नोति ब्राह्मण्यं सुखमभुते ॥
 वृद्धेभ्यो ब्राह्मणेभ्यस्तु यतये रोगिणे नृप ।
 यद्यप्यथयजितं पण्यमोषणं च ददाति य ।
 सर्वान्यदानैस्तु बुद्ध्यं ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥
 हरिश्च राजतं वापि यो दद्यादात्ममुत्तमम् । [1700]
 महदधर्ममाप्नोति ब्रह्मणा परिपूजितम् ।
 पशुपुत्रघनानीन्वं विन्देरसौवर्णदानतः ।
 पुण्यलोकानिमाप्तसावर्णतत्त्वं च गच्छति ॥
 रजतं निष्कमात्र तु यो दद्यात्पाण्डुनन्दन ।
 शिवलोकमवाप्नोति शिवसमन्वितम् ॥ [1705]
 सीस काश्य तथा तत्रा पलत्रिनयसनिवम् ॥
 यो ददाति नरभृष्टो रजस्रलोके स गच्छति ॥
 अयस्त्वान्(1) यतीनां तु यो दद्यात्पात्रमुत्तमम् ।
 स कोटिजल्ययुक्तो देवल्लोके चिरं वसेत् ॥
 कपायं च तथा भिक्षं धारिणो कम्बलं तु वा । [1710]
 यो ददाति यतीनां तु स मुक्तो मात्रं संशय ॥
 काञ्चिका पीणमास्यं वा क्षापये वापि भूपते ।
 वृषभं विष्णुचक्रस्तु तस्य पुण्यफलं कृणु ॥
 सर्वेभ्योऽपि तेषु पवित्रं मुक्तो रजस्रभास्व ॥ [1715]
 बुलमतितम्युक्तो रजस्रं सह भोदते ॥
 पितराम्यं नृपयन्ति देवाश्चिदचपुण्याः ।
 परकस्या दिवं यान्ति दिविसुखा ब्रह्मणः पदम् ।
 ब्रह्मणा विष्णुलोकं च तस्यं सर्वं भयोदितम् ॥
 शिवलिङ्गाहृतिं हृत्वा मदिपं यं समुत्सृजेत् । [1720]
 यमस्य वातना तस्य नैव तत्र भयोदितम् ॥
 यमेन पूजितं सम्पत्कुरल्लोके मनेजुवम् ॥
 अननुदं चिरं कालं कर्षयित्वा नृपैरितम् ।
 उल्लूकैर्द्राविकं भावे तस्य पुण्यं वदामि ते ॥
 ब्रह्मलोके सुप्तं सुकृत्वा पुत्रपौत्रादिभ्यस्तु ॥

(for अत्र) — G: om lines 1660-1661 — (L. 1662)
 D: अभ्यस्तु प्रणयति, G: M: 'सुख्यं नयति, G(ed) 'नृपु
 च नाशयेत् (for ⁶) — (L. 1664) G(ed) स रिशेवम् (for
 सुप्त) — (L. 1667) D: 'नर्ण च; G: 'वानर (for 'वान-
 र्ण) — (L. 1670) D: M: वन (for धर्म) — (L.
 1673) M: G(ed) 'राजं (for 'र) G: 'राज जन्म; M: 'वाज
 वाटि (for 'वाजे जन्म) — (L. 1675) G: 'ब्रह्मलोके (for
 'for चन्द्र) G(ed) महीयते (for 'सुखी यतेत्) — (L.
 1679) D: G: मना (for मति) — (L. 1684) M: रिज्य-
 न्द्रुक्त्वा (for रिज्यन्वत्) G(ed) 'राज्यं (for तस्यं) and
 निजिल च (for तथा विना) — (L. 1685) G: मन लोकं स
 गच्छति (for ⁶) — (L. 1688) G(ed) दिनव (for
 'दक्षिण) — (L. 1687) G(ed) 'वापि पुत्रं वापिनेने (for ⁶).
 — (L. 1688) G: महीयते (for सुखी भवेत्) — (L. 1690)

G(ed) मयि भवता (for मम बुद्ध्या). — G: s om lines
 1694-1696 — (L. 1702) G: वरु (for वृष). — D:
 — D: om (hapl) lines 1704-1707 — (L. 1706)
 G(ed) 'समुत्तम् (for 'सुप्तं) — (L. 1707) M: विष्णु-
 (for नृप) — (L. 1708) D: भावरं तु; G(ed) नृपवर्
 च (for 'नृपवर्ण) — (L. 1710) D: वादुर्ग, G: M:
 वन्दन (for 'वत्सा) — (L. 1712) G(ed) 'आराज्यं (for
 'रे) — (L. 1714) G: M: 'नृपक (for 'माह) — (L.
 1715) G: तुलं सङ्गृह्यते (for '*) M: विष्णुना (for
 रजस्रं) — (L. 1718) G(ed) 'तस्यवा (for 'महारा) — (L.
 1719) M: 'लिङ्गादिभं (for 'लिङ्गादिभः) — (L. 1721)
 G(ed) 'त्रालो (for 'बरेरुद्गात्र) — (L. 1722) G(ed) 'वृषभं
 व (for 'अनुवृत्) — (L. 1723) G(ed) 'काले (for 'भवे).
 G: 'वोत्सृजेत् (for 'व') — For line 1723, D: subet.

सर्वान्शान्मसुदृश्य सम सालोक्यमधुते ॥ [1726]
 ददाति च भुवृत्ताय मतिर्षी च पपरिवनीम् ।
 नपस्युः जपलंय यमेन सह मोदते ॥
 दशं प्रसूतिका वा च मतिर्षी च नृपोत्तम ।
 अपस्युस्तु दरिद्राय दत्त्वा सीमां शिव दजव ॥
 ताम्बूल नित्यसो राग्नयो दद्याद्वाङ्गणाय च । [1730]
 तस्याह च कुरथष्ट ददामि श्रीयुत पदम् ।
 शीरदानं शिवाय तु स्वगलोकप्रदं ध्रुवम् ।
 शूलदिरोमयुक्ताय द्वाहाणाय ददाति य ॥
 शीरोमरयोत्तरे चारे विद्यति हरिमुत्तमम् । [1735]
 सधुनि दधितकाणि धृतानि च नृपोत्तम ।
 यो दद्याद्वाङ्गणम्यस्तु तस्य नो मृत्युवो भयम् ॥
 शृङ्गुरण्ड युञ्ज शिरं द्वाहाणाय प्रयच्छति ।
 पथि धनदाय यो दद्यात्सततं सपि तत्पर ॥
 सर्वलोचनमधुशैव सर्वयज्ञेषु वीक्षित । [1740]
 सर्वदानफलं तस्य सर्वलोकं च दाक्षतम् ॥
 नालिकेरुफलं दद्याच्चैवैशासकामायो ।
 कौबेरं लोकमाप्नोति यमेन परिपूर्वित ॥
 पुत्राना विदशं स्त्रियां तत कैलासमेति च ।
 तत्र पञ्चयुगं स्त्रियां वज्रलोकं महीते ॥ [1745]
 शकेशरसस्युकं नाळिकेरं ददाति य ।
 तस्य पार्थं प्रमथोऽहं देवान्मस्य यशानुगा ॥
 पृथालवद्भक्तपुरिमिधिनं शतलं जलम् ।
 यदन्मार्गं सुधा पीत्वा मन लोकं स गच्छति ॥ [1750]
 मार्गशीर्षं महाराजं मरीचिं लवणं ददत् ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तो मनेन्द्रद्रस्य मन्दिरम् ॥
 दन्धनं कन्बलं यद्युगुणान्कृद्भुमं धृतम् ।

मित्रलोकमवाप्नोति सर्वसिद्धिर्निषेवित ॥
 ज्येष्ठे तु सर्ववीजानि हृषिकेशरहज्जले ।
 द्वाहाणाय सदापार्थं धनैरपि च कर्मणा । [1755]
 कृत्ते च मदा भयस्या तस्य पुण्यफलं श्रुत् ॥
 मानुषं पितृतश्चैव दत्तकोटिहुलाग्नितं ।
 गन्धर्वं स्तूपमानस्तु मम लोकं स गच्छति ॥
 मुनीशो द्वाहाणो भक्तः स च मे सततं मिय ।
 तत्र पूतमिद्रं सर्वं जगत्स्थायरञ्जमम् ॥ [1760]

इन्व क्षपन्त परप वदन्त
 यो द्वाहाणं न प्रणमेद्यथाहम् ।
 स पापदृक्कृतवाङ्मिदन्धो
 दण्ड्यश्च वप्यश्च न चासदीय ॥
 म्रियो यथा द्वाहाणपुण्यवो मे [1765]
 तथा न लक्ष्मीं स्वपुरं महसम् ।
 त्रिविष्टपे द्वाहापुरे वसेत्स
 स्वया हि पुत्रो युस्त्वेवतामा ॥
 तस्मात्समदरि रानेन्द्रं द्वाहाभनं सदा भव ।
 तस्मिन्नुष्टे धरा सर्वो फलयैव न सद्य ॥ [1770]
 ध्रुवमाया महाभाग धर्मा बहुविधा नृप ।
 सद्य सारं प्रवक्ष्यामि धर्मं तप्यं दिताय च ॥
 मयि मर्त्तुदि भयेहाणकालं युगोत्तम ।
 क्षनन्तफलदं शिवं तद्दानं मायि नरु भयेत् ॥
 इदं बह्वर्षमायुष्यं यः शृणोति सदा नर । [1775]
 सर्वैशानफलं तस्य सर्वपापक्षयो भवेत् ॥

Colophon

वेदापत्यन उवाच ।

ध्रुवैव धर्मसत्वारं धर्मयुगो यदुत्तमम् ।

107** य उज्ज्वेदादकेपि तस्य पुण्यफलं श्रुत् ।
 — (L. 1730) G₂ मम लोकं स गच्छति (for ²) — D₁ om
 (hapi) lines 1729 1736 — (L. 1729) G₁ दरिद्राय,
 G₂ G(ed) द्वे च (for 'दाय' — (1732) M₁ G(ed) अथै
 नर्वं (for 'शै') — (L. 1738) D₁ G₂ M₁ G(ed) शृङ्गुरं युञ्ज
 (M₁ यत्) — (L. 1741) G(ed) महाभने (for यत्पच्छति)
 — (L. 1741) M₁ सर्वलोकं च दाक्षतं (for ²) — (L.
 1745) M₁ पुत्रानां (for 'पुत्र') — (L. 1745) M₁ मनु
 (for 'नस') — (L. 1747) D₁ देनलक्ष्यं च 'नवर' (for ²)
 — (L. 1748) G₁ सपिण (for मिधिन) — (L. 1750)
 G(ed) तथा मय (for महागा) — (L. 1751) G₂ कन्बलं,
 M₁ सिन्धो (for मन्बल) D₁ त्रिविष्टपि (for मन्दिरम्) — (L.
 1752) G₁ कृत्, G(ed) विष्ट (for नर्वं) D₁ G₂ कृद्भुमं (for
 युगुम्) — (L. 1753) M₁ निर्विष्टम् (for 'त') D₁ मित्र
 सिद्धिनिषेवितम् (for ²) — After line 1753, D₁ M₁ ins

108** ध्रुवैव धर्मं सत्वारं धर्मयुगो यदुत्तमम् ।

[M₁ पुण्यमाते ददत्तेल (for ²)]

While G(ed) ins after line 1553

109** ध्रुवमाते ददत्तेतात्सर्वजप्रसा जज्ञेत् ।
 — (L. 1755) G₂ G(ed) भाग्यपत्यं (G₁ 'मे-य') सदापार्थं (for
 *) — (L. 1759) D₁ तस्याह स च मन्देन G₁ मम देहाय स
 मिय, M₁ तस्य मेष्टं स च मिय, G(ed) वरवर्षात्तपित्यं (for
 *) — (L. 1763) G₁ * मन्वे (for दन्वे) — (L. 1764)
 D₁ G₂ G(ed) दण्ड्यं (for दण्ड्यम्) — (L. 1765) G₂
 पुण्यन (for 'नो मे') — (L. 1766) M₁ च लक्ष्मीं (for न
 लक्ष्मी) D₁ यथा च मन्धो स्वपुरं यथापत्तं, G₂ मेधा च मन्ध्या
 स्वपुरं महाभन — (L. 1770) G(ed) तं धर्मां कल्पिन् (for
 धरा सदा कल्पन्) — (L. 1771) D₁ G₂ महाभाग, G₁ 'तत्र
 (for 'माग') G(ed) बहुयुगं (for 'विषा) — Before line
 1775 D₁ G(ed) ins देहापत्यन

Colophon — Sākyapāraṇa D₁ G₁ अर्द्धवर्षं, D₂
 G₁ * M₁ G(ed) देवपत्नी — Aśhy name G₁ शान्तवर्ण,
 G(ed) नानारत्नमन्दरा — Adhy no D₁ G₂ M₁
 G(ed) 14

पमच्छ तं नमस्कृत्य धर्मं तत्र विदामह ॥
 सुषिष्टिर उवाच ।
 बाह्यवदगदावाणे द्वाकाभिलवात्पुत्र ।
 गोविन्द पुण्डरीकाक्ष इक्षु मी शारणागतम् ॥ [1780]
 वानि मङ्गलपुत्राणि पत्नानि रसयन्ति च ।
 साळग्रामाभिलादाने लिङ्गदाने च यत्कृतम् ॥
 पुण्यशानानि चिन्ताणि रफटिहादीनि वृत्तिय ।
 पूर्णं दानेषु यत्पुण्यं तन्ममापश्च विषयश्च ॥
 धर्मगतवानुवाच ।
 मापमास पुत्रस्कृत्य प्रप्रां कृत्या सुगोभनाम् । [1785]
 सन्ध्यामेव हानाम्य शीतं पानीयमुत्तमम् ।
 यो ददाति दद्यात्पुत्रस्तस्य पुण्यं चशामि ते ॥
 इहलोके चिरं सुखं वा सर्वधर्मैर्यमित्तम् ।
 मङ्गलोकमवाप्नोति मृत्यु सत्यं मयोदितम् ॥
 चतुष्पादे महाभारते बाल्यं कृत्वा सुगोभनाम् । [1790]
 पानीयं च यदाप्यु च कृत्वापापवर्षानपि ।
 पथि ध्यात्वाय यो दद्यात्तस्य पुण्यं चशामि ते ॥
 साक्षिकायात्रमारोप्य देवदूता प्रियवदा ।
 स्यन्तानि प्रपूज्यन्ती विदामि च सुरालयम् ॥
 विमाने सुवैसवाप्नो ममारोप्य ममाशुवा । [1795]
 प्रविदन्ति च ते लोके तत्रैतु प्रदाय पदम् ॥
 वज्रं कोटियुगं स्थित्वा दिक्कोटिबुल्लयुत ।
 मम लोकमवाप्नोति तत्रैव परिसुख्यते ।
 कस्तूरीकांसुतुत धर्मिणश्च तु दिवातये ।
 यो ददाति नरक्षेत्रं सोमलोके सुग्री भवेत् ॥ [1800]
 कर्त्तव्यो हि व गानि कैवेर पनसपद् ।
 पूतजम्बूदल दत्त्वा सुंलोके मदीयते ॥
 शक्यं तामपुरात्पुत्रं पश्य रम्भाक्षं नर ।

यो ददाति दिग्नेम्यस्तु सुरलोके सुग्री भवेत् ॥
 अपूपमक्षयभोग्यानि वदन्विप्राय भगिनाम् । [1805]
 धुन्योत्रमवाप्नोति वारदाचन्द्रात्तरुम् ॥
 वारणे लोकावाप्नोति महेश लवणप्रद ॥
 रूक्षद्रव्यप्रदानेन तिग्गोधुममुद्रकान् ।
 कृत्वापापं च यशोहीनानघर्षं विपलादिकम् ।
 प्लेषों तु प्रदानेन प्रक्षेत्रोके प्रयाति वै ॥ [1810]
 शाकमूलप्रदात्ना तथा भोजनपात्रकान् ।
 सुरलोकं स्थिरं रात्रमम भक्तिपरो वदि ॥
 मङ्गिनाजानिपुण्यानि केतनीचम्यदानी च ।
 द्वादापि त्रिणवत्युष्या यो ददाति द्विवातये ।
 तस्य चैवानिष्टा पार्थ योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ [1815]
 साळग्रामाभिलादाने ह्येतेषां तु फलं भवेत् ॥
 साळग्रामाभिलादानं यो ददाति पुरुद्वह ।
 तस्य पुण्यफलं चिरं सारधानमना शृणु ॥
 यत्तु सायासपर्वणं मरीचजनकाननाम् । [1820]
 दत्त्वा यत्परलनाप्नोति साळग्रामात्तदश्रुते ॥
 साळग्रामाभिलादानं मम चक्षुः प्रदास्यते ।
 तदानीं ये प्रयच्छन्ति मन्त्रियान्निदिं साधुप्रभो ॥
 साळग्रामाभिला दयं तत्तर्षं तस्योपवदम् ।
 तत्रैव मुनिं वासयति मद्भवनपरावणा ॥
 साळग्रामाभिलादानमिति नरं प्रकीर्तयम् । [1825]
 सर्वेषामेव दानानामुत्तमं तस्यचक्षते ।
 साळग्रामं तथा लिङ्गं यो ददाति वरद्वह ।
 मम लोकमवाप्नोति पुनरात्तुविषयितम् ॥
 महापण्डकोटिदानेन वस्यन् भवति प्रभो । [1830]
 वत्सलं समवाप्नोति शिवलिङ्गप्रदानतः ॥
 यो ददाति नरो दीपं साळग्रामस्य सविधौ ।

(L. 1778) G₂ पररूप महाभारत (for *) — (L. 1781) G₁ च विविधानि (for एतद्विना) — (L. 1783) D₂ कृत्वाणि, M₁ च विभो (for विभाषि) D₂ सुमसिद्धानि वृत्तिय (for *) — (L. 1784) M₁ G(ed) दाने च (for दानेषु) M₁ विश्वदृ (for 'पुत्र') D₂ तद्विधायां च विषयदृ (for *) — D₂ om. (hapl) — lines 1788-1790 — (L. 1786) G₂ 'ग', G(ed) 'द्वि' (for 'र') — (L. 1788) D₂ 'विर सित्वा', M₁ चिर स्थित्वा (for चिर सुखं वा) — (L. 1789) G₂ वदा न्वदम् (for मयोत्तमम्) — (I. 1790) G₂ महाभाग (for 'मर्') — (I. 1793) D₁ M₁ निविदायां तमारोप्य (for *) — (L. 1794) D₁ M₁ प्रज्जानि (for 'तो) — (L. 1795) G₁ स G(ed) वमातया (for म') — (L. 1796) G₂ M₁ प्रदा सति (for प्रसिद्धि) D₁ च कतिपु. G₁ च त लोके, G(ed) वसोलोके (for च न लोके) — (L. 1798) D₁ तत्रैव सुखयुते (for *) — For line 1799, G(ed.) subst.

110** कर्त्तव्यं नरराजोवुत गार्ध विनातये ।

— (L. 1800) M₁ मदीयते (for सुवी भवेत्) — G(ed) om

lines 1801-1802 — (L. 1803) G₂ M₁ दुर्गरामसुसुक्तं (for *) D₂ रम्भाक्षं नृप (for *) — For line 1801, G₂ subst

111** यो च भूयरेभ्यस्तु सुरलोके मदीयते ।

— (L. 1806) G₁ स मम (for ह्य) — (L. 1805) G(ed) रूक्षद्र वं प्रदाया च (for *) — (L. 1809) G₁ G₂ (ed) वान् (for व) G₂ कीर्ति (for कीर्ती) D₁ कदृष्टे, G(ed) बाहक (for गान) — (L. 1810) G(ed) एतदादि (for एतेषां तु) — (L. 1811) G₁ पत्नानि, G₂ प्रजा कृतां, G(ed) प्रदाना च (for 'दृष्या) D₁ पात्रकम्, G(ed) 'द (for 'कान्) — (L. 1812) D₁ लोकरिषोः, M₁ लोके स्थिर (G(ed) सुखायै विदित्तम्य (for *) — D₁ om line 1816 — (L. 1818) D₁ M₁ मति (for मना) — (I. 1820) C(ed) त्वा भूमिमाप्नोति (sic) (for *) — D₁ om lines 1821-1826 — (L. 1821) G(ed) शिलायां तु, M₁ दिवाचके (for 'वासु) M₁ अर्चनं तु (for मम चर्क) G₁ प्रदस्यते (for प्रदरस्यते) — (L. 1827) D₁ साळग्रामं

योगसिद्धिर्भवेत्तस्य शानं च भुवि दुर्लभम् ॥
 महतां च यतीनां च मठे दीपप्रदायकम् ।
 यद्वाद्यानफलं तस्य दिननैवेद्यं समवेत् ॥
 रात्रान्धितमुच्यते प्रदानेन द्यौषसम् । [1835]
 पर मोक्षमवाप्नोति महादानं यत् स्फुटम् ॥
 यज्ञमणिप्रसारणं यो ददाति नृपसत्तमम् ।
 मम लोकमयाप्नोति पुनरावृत्तिवितम् ॥
 वैदुष्यं विदुषाम्प्राप्त्याख्यासाय ददाति य ।
 रुद्रलोकात्मवामोति पुष्कराग्रप्रदम् य ॥ [1840]
 शेषरत्नप्रदानेन ह्यलकारप्रदम् य ।
 सर्वत्र मुल्लो लोक सर्वत्र सुसम्पद्यते ॥
 यथा नृपप्रदानेन संभया भक्तपथम् ।
 रुद्रलोकात्मवामोति पुनरावृत्तिवितम् ॥
 आश्रमाधारनिवृत्ता सहर्षेण सदाद्यता । [1845]
 लदानिका तमाद्या प्रयान्ति सुरमन्दिरम् ॥
 परोपदेशनिवृत्ता वीतराम विमररा ।
 मम पादार्थनरता प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥
 सत्त्वद्राह्मदरिस्ता सर्वभूतहिते रता ।
 परापावद्विगुण्य प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥ [1850]
 नित्यं हितकरो यस्तु वाङ्मयेषु च योषु च ।
 परस्त्रीलक्ष्मिपुत्रो न पश्यति यमालयम् ॥
 सत्यवादी तथा शान्तिं श्रुत्वाभी शमसतः ।
 परापावद्विगुण्य प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥ [1855]
 धर्मिण्युपवर्द्धनं गुरुण्युपवर्द्धनम् ।
 यन्निगुण्युपवर्द्धनं न यान्ति यन्पातनाम् ॥
 जनाथं विप्रवृणुष्य यो यहेत्तुरस्रतम् ।
 पदे पदेऽप्यभेद्यस्य कल प्राप्नोति पुष्कलम् ॥
 पूजया रक्षितं विष्णुं शिखं यो पूजयेत्तु य ।

दक्षणेके सुखं भुक्त्वा ततो मोक्षमवाप्नोति ॥ [1860]
 देवायतने यस्तु समाजन्तरो भवेत् ।
 पात्यवस्त्य पापानि नाशयन्ति न सदाय ॥
 जनेन योग्येयतिषे च देवतायुद्धे ।
 यरोति य यदा भक्त्या सर्वयुषे प्रमुच्यते ॥
 गणधोर्येन धूरेण कर्तुं साहितं च । [1865]
 धूपसेचनकृन्त्यैर्वा गच्छेत् मम मन्दिरम् ॥
 प्रदक्षिणमस्वारं काले काले करोति य ।
 सर्वपापविद्यादाता वाशेषयफलं लभेत् ॥
 रात्रमन्दिशिकेन सर्वपाप-स्यपेक्षितम् ।
 द्वितीयेन दिनं याति वृत्तौपेनष्टसपदम् ॥ [1870]
 चतुर्भिर्मम लोकं स्यात्पश्चिमे यन्लोकभाद्रम् ।
 पद्ये तु महदेश्वरं मस्ये मम शिखरम् ॥
 शष्टमे मम सतीत्यैव सामीप्यं नयमं नृप ।
 सारूप्यं दशमे सिद्धिं सत्रमन्कारो तथा ॥
 सायुज्यं द्वादशे सिद्धिं सायुज्यादपरो न च ॥ [1875]
 सत्रपश्चिषीकेन सर्वपापप्रणाशनम् ।
 स्वर्गोप स्यात्पिपीडा च न च शूर्योभयं पुन ॥
 शिवप्रदक्षिणे मर्त्ये योग्यं न लहयेत् ।
 रुद्रने नैकमेकं स्यादलङ्घ्ये अतुल्यम् ॥
 कर्मसंनक्तं यो विप्रं प्रमाते क्षात्रतपम् ॥ [1880]
 शशिपुत्रो रुद्रे शिवसाहोचर्यमश्नुते ॥
 यामदेवादिमन्त्रेण तथैवैवम्वेकेन च ।
 शशिपुत्रमस्वारिण्यसाहोचर्यतं ज्ञेयम् ॥
 युष्कालं द्विकालं वा त्रिकालं वापि नित्यम् ।
 शिवदर्शनमात्रेण पातके पतिमुच्यते ॥ [1885]
 युष्कालं युष्कालं युष्कालं पिनाकिनम् ।
 दृष्टमात्रे नरो याति कैलासे शिवमनिधिम् ॥

शिलावक (for °) — (L 1829) D; ब्रह्मण्य (for °व) — (L 1830) D; गाल्याम (for शिवलिङ्ग) — (L 1834) D; मम (for फल) G; M; G(ed) तद्देशम् (for सम) D; फलताप सत्त्वित् (for °) — (L 1835) G; स्तविति (for स्तवितं) — (L 1837) D; G(ed) तनाति (for स्तवो) D; G; M; G(ed) यो ददाति नृपसत्तम (for °) — For line 1838, D; G; subst

112** परं मोक्षमवाप्नोति महादानं तु उत्कृष्टम् ।
 — (L 1140) G; G(ed) महा (for कः) M; पुनरावृत्ति वितम् (for °) — M; om lines 1841-1842 G(ed) om line 1841 — (L 1842) G(ed) सर्वपापप्रणाशित (for °) — (L 1845) G(ed) स्वयमेव नृप रता (for °) — (L 1846) G; G(ed) मम शिखरम् (for हर) — (L 1848) G; G(ed) प्रयान्ति मम शिखरम् (for °) — (L 1849) D; ममशेषु शिखरं, M; सत्त्वद्राह्मणानि (for °) — (L 1851) G; नित्यं हितकरो नृप (for °) — (L 1952) G; M; सिन्धुवा (for °नो) D; प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् (for °)

— G; G(ed) om lines 1853 1854 — (L 1853) D; M; भाषी (for -वादी) M; क्षमावित (for °रत) — For line 1854, D; M; subst

113** नमना योग्युक्ताश्च न पर्याप्तं यमाजयम् ।
 — (L 1807) D; वदेत् (for वदेत्) — (L 1859) G; च हित (for रक्षित) G(ed) शिव (for लिङ्ग) — (L 1860) D; G; विरं युक्त्वा, G(ed) सुवी मृत्वा (for ह्य युक्त्वा) G; अवर्षेण (for मुवात्) — (L 1870) M; G(ed) याति (for याति) — (L 1871) G(ed) वृत्ति मन्त्रो जाय (for °) G(ed) वदति (for °ने) — G; om lines 1872-1874 D; om line 1874 — (L 1874) M; मम च (for सद्यम्) — (L 1875) D; om line 1875° D; अचरेय, G; अत्र न, G(ed) शिवे न (for शरीरं न) — (L 1876) G(ed) सर्वपाप प्रणाशित (for °) — (L 1877) D; तस्योपपापविषये (for °) — (L 1878) M; युक्त (for सर्व) — (L 1879) G; G(ed) अलङ्घ्यम् (for °ह्ये) — (L 1883) G; -नस्तारं (for °रत) G; G(ed) शिव

शृङ्गगीतवाद्यैश्च घण्टाकाण्डशब्दाङ्कै ।
 देव मां सेवयेद्यस्तु स मुक्तो नात्र संशय ॥
 समाधिस्थस्य प्रथमं गोमयेन तु हेपयेत् ॥ [1890]
 तस्य पुण्यफलं चिन्ते शृणु वक्ष्यामि सुमत ॥
 सर्वयज्ञफलं प्राप्य सर्वलोकान्निमित्त्य च ।
 कोटिवत्सलमायुक्तो मम लोकं म गच्छति ॥
 देवतायतने यस्तु ध्वजस्तम्भं प्रकरयेत् ॥
 तेन पुण्यप्रभाजेन ध्वनी राजा भवेत्कुरुम् ॥ [1895]
 भस्त्रपद्दपि य इत्यन्तिमं रत्नस्य सतिषी ।
 दिने दिनेऽधमेधस्य प्राप्नोत्यविकल्पं फलम् ॥
 एवमाद्या महाभाग धर्मा बहुविधा नृप ।
 यस्मिन्धर्मे यत्नं कृच्छेत्तेनैव सुखमभ्युते ॥
 एतेषां धर्मैरूपे प्रीतिरस्ति तत्रापि चत् ॥ [1900]
 कुरुष्व नृपशार्दूल परं श्रेयो गमिष्यसि ॥
 धर्मोदर्थंश्च कामश्च मोक्षश्च भरतपदेम ।
 तस्मान्मयि सदा भक्तिं कुरुष्व च ददस्व च ॥
 युधिष्ठिरं त्वं भुवनस्य गोसा
 यन्ना पुरं सर्वमहीपतीनाम् ॥ [1905]
 शृणुष्व धिः पुनरेव वक्ष्ये
 धर्मरत्नस्य परिपालनाय ॥
 वैशाखायन उवाच ।
 य इदं पुण्यमाख्यातं शृणोति सततं नर ।
 तस्य धर्मं स्थिरा बुद्धिर्भाविते कुरुष्वनृप ॥
 Colophon
 वैशाखायन उवाच ।
 एवमुक्तस्तु कृष्णेन धर्मोपदेशे महामति । [1910]
 पुनरेव शुभं वाक्यं जगत्प्राथम्यात् इ ॥
 अणोरण्णियाममत्र पुराण
 ब्रह्माण्डमोक्षे च विद्यां पतौनाम् ।
 भक्त्याभिर्धत्वा यदुनायमीक्य
 नमसि विश्वेश्वर शेषशायिन् ॥ [1915]
 दिवोदितानि कर्मणि यन्मुमहंसि मे प्रभो ।

त्वत्पादकमलादम्यद्वृत्तिर्मम न विद्यते ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 शृणु पार्थ महाभाग सर्वधर्माधिकोविद ।
 धर्मोऽत्र प्रवक्ष्यामि पुनरेव महामतं ॥
 प्रातः काले समुत्थाय धर्मकौतूहलतत्पर । [1920]
 खान करोति राजेन्द्र स गच्छेद् सुराण्यम् ॥
 याम्य तु नरकं घोरां नित्यध्यायी न पश्यति ।
 नित्यध्यानेन शुद्धात्मा प्रयाति सुरमन्दिरम् ॥
 प्रातः खानं हरेरूपं सवाह्याभ्यन्तरे मलम् ॥
 मध्याह्ने वापि राजेन्द्र यो गच्छेत् सुरमन्दिरम् ॥ [1925]
 खानादित्ना तु यो भुञ्जे स मलाधी न सदाय ।
 तस्मात्स्वात्वा तु यो भीयात्स भृत्यो मम उच्यते ॥
 खान्वा देवान्प्रीक्षीव पितृन्पि च संपेयेत् ।
 दिव्यनामानि मे जप्त्वा मुच्यते सर्वपापकै ॥
 धीमत्सो नरश्रेष्ठ शुचिर्मोनि समाहित ॥ [1930]
 भव्यं दत्त्वा च मा ध्यायन्मुच्यते च सदाभरे ॥
 यदर्थं यो नमस्करो या पूजा क्रियते विभो ।
 यज्ञस्य वा स्तुतिर्मोनिभ्योऽपि प्रपद्यते ॥
 समाधानमतिरिच्येत्तु जप कुर्यात्तुच्छद ॥
 स मुश्च सर्वपापस्यो गद्गद्भयानपल्लं लभेत् ॥ [1935]
 अष्टोत्तरशतं यस्तु गायत्री वेदमातरम् ।
 जपेत्प्रयत्नो यस्तु तस्य पुण्यफलं शृणु ॥
 दिने दिने च यत्किंचिज्ज्ञानापाणहृतं च यत् ।
 तस्मैदं विलयं याति पातकं पापवन्तिल ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं यो गायत्री लोकवन्दिताम् । [1940]
 जपेत्तस्य कर्म बहुषु शृणु नाम्यमना प्रभो ॥
 यस्मात्सर्वपापस्यो मुच्यते नात्र संशय ।
 संवत्सरप्रवाहान्मन्त्रात्मिकासां समाभ्युते ॥
 अथयधनरत्नानि पशुक्षेत्रं च भारत ।
 जपमानो कर्मैर्द्विद्वान्गायत्र्यास्तु प्रभादित ॥ [1945]
 सत्कर्मणा जपानां तु खानं मूलं हि पाण्डव ।
 प्रापेत् खानधीनानां नास्ति नास्ति महद्भयम् ॥
 तस्मात्स्वात्वा तु कौन्तेय सर्वान्यथास्तं कुरु ॥

सांस्कृतिकवचने (for^a) — (L 1885) G(ed) कुरुष्व (for मासेन) — (L 1827) G₁ कुरुष्वे, G(ed) कुरुष्व (for मासे) — (L 1888) G₂ शृङ्गकाण्डशब्दाङ्कै (for^a) — (L 1889) D₁ शृङ्गकाण्डेऽप्यस्तु (for^a) — (L 1895) G₂ चक्र राज्ञो, M₁ महाराजो (for एतन्नी राजा) — (L 1896) G₂ M₁ आनन्देन तु च कुर्यात् (for^a) — (L 1901) G₁ नर (for नृप) — (L 1902) G₁ (ed) धर्मंश्चापद्य (for धर्मदं) — (I 1903) C(ed) भवेत् (for तस्मान्) D₁ G₂ धर्मं (for मदि) — (I 1907) M₁ यद्गु, G(ed) लिख (for परि) G₂ धर्मं नृप्य त्पराण्यन — D₁ om lines 1908-1909
 Colophon — Subjunctive भाष्यवर्तिने देवतां, G₂ M₁ G(ed) देवपति — Adhy name G(ed) सर्वधर्मेश्वर

— Adhy no D₁ G₁ : M₁ G(ed), 15
 (L 1910) G₁ महाभक्ति, G₂ युधिष्ठिर (for महाभक्ति)
 — (L 1911) अमापत् (for उवाच इ) — Before line 1912, D₁ ins युधिष्ठिर — (L 1917) D₁ अवा (for अ वर), — (L 1970) M₁ G(ed) मय (for धर्म) — (L 1922) G₂ : प्राणव्ययै (for विल) — G₁ om lines 1924-1925 — (L 1925) G(ed) स याति (for यो गच्छेत्) — (L 1927) G(ed) स तु यथा समावर्ते (for^a) — (L 1933) M₁ दत् (for दा) G₂ जपेत् दा च श्रुतिर्नास्ति (for^a) — (L 1934) (: समा गव (for^a) — (L 1936) D₁ न वा (for दातु) — (L 1937) G(ed) तिष्य (for दातु) — (L 1944) G₂ यद् (for दद्) C(e¹) वदं

सुधिष्ठिर उवाच ।

देवदेव जासाय धदुनां कुरुधैव ।
 काल्लोकान्तमजामोति गायन्वास्तु प्रजात ॥ [1950]
 तस्मै च भवान्मोति राज्ञाधीनो महामते ।
 कृपया वद सर्वेश लोकनाथ नमोऽस्तु ते ॥

श्रीभगवानुवाच ।

गायत्र्यास्तु सम किंचिच्छिपु लोकेषु नो नृप ॥
 गायत्री सोऽहंता जैया गायत्री पापनाशिनी ।
 स्वर्लोकप्रदा देवी ब्रह्मलोकप्रदायिनी ॥ [1955]
 रुद्रलोकप्रदा सैव सूर्यलोकप्रदा तु सा ।
 ध्रुवलोकप्रदा देवी चन्द्रलोकप्रदा तु सा ।
 मम लोक च कान्तेय गायत्री सप्रयच्छति ॥
 स ज्ञात सर्वतोर्षेषु सर्व्यज्ञेषु दीक्षित ।

गायत्री सध्यते येन तस्य तेनाहितं तप ॥ [1960]
 गायत्रीं भजते यस्तु मन्मना हि महीपते ।
 मन्थर्वे स्तूयमानस्तु मम लोक स गच्छति ॥
 ब्रह्मयज्ञफलं वक्ष्ये शृणु सोमकुलोद्भव ।
 ब्रह्मयज्ञं तु यं कृष्याद्ब्रह्मणो रूपमत्रयम् ।

मम हालाकथ्यमाप्नोति सत्यं मया प्रयोदितम् ॥ [1965]
 प्रणव द्यादिति चोन्मत्त गायत्री वेदमारारम् ।
 पाद पाद जप कृष्यांसनी वेद यथाक्रमम् ॥
 इदं तु मन्मत्त राजन्मत्प्रियं कुन पाण्डव ।
 यज्ञह्या सर्वयोवेभ्यो मुच्यते नात्र सदाय ॥
 ब्रह्मयज्ञमिदं श्रौतं यं करोति स मुक्तिमाकृ ॥ [1970]
 ब्रह्मयज्ञात्तपोऽपि मुक्तिर्लभ्यते प्रवर्धते ॥
 यथा बलं च कान्तेय धर्मवृद्धिं प्रजायते ।

सुकते यदि पावानि हावधूय दिवं वसेत् ॥
 वैश्वदेव राग भ्राह्मणिकर्म विधानत ।
 क्रियते येन राजन् नित तव त्रिविष्टपम् ॥ [1975]
 बलिर्कर्म प्रकुर्वन्ति चक्राकार द्विलोचना ।
 ते सर्वे चक्रिणो भूय प्रयासितं मम मन्दिस्वम् ॥

राज्यकामो ध्वजानगर पुत्रार्थं शूर्पवक्ष्य ।
 चक्राकारं तु मोगार्थं धरणीं वदुःपुत्र्यम् ॥ [1980]
 चक्राकारप्रवृत्तान्मेतया कल्पो रहस्यम् ।
 एव चतुर्विधं ज्ञेयं बलिर्कर्म चतुषोभन ॥
 तुर्यं तव हितं ज्ञेयं चक्राकारं तृपोनम ॥
 मोक्षं संप्रापयत्याहुः कानाश्च त्रिविधास्तप ॥

सा ध्यायन्भोजने काले गीनीं सरततवारिद्रुज ।
 कुरुते भोजनं यस्तु भयुक्तं च स गच्छति ॥ [1985]
 द्वारिण्यस्त्वहं यस्तु भोजनं कुरुते द्विज ।
 सुरलोकमजामोति गन्धर्वैरपमेवित ॥
 मिताहारो भवेद्यस्तु वीराजो गलकल्पन ।
 पुण्यलोकमजामोति पूजितो दिशि देवैः ॥

पश्चिमा तु तथा सध्या मादित्या प्राधेयन्तु य ॥ [1990]
 भानीं हस्तुभित्ते पूर्वां समगृह्णेत्यसनिधिम् ॥
 देवाद्युपैस्तु सतर्प्यं स्वैः मध्याह्नमागते ।
 नमस्कारं प्रवृत्तं ततोऽप्य भवितुं कुरु ॥
 यद्यत्र कुरुते नित्यं स मुक्तो नात्र सदाय ॥
 काले काले तु यं कृष्यादिवतापुत्रं युद्धे ॥ [1995]
 पुरुषसूक्तविधानेन स मुक्तो नात्र सदाय ॥
 गृहार्चनां शुद्धस्यैव सर्वपापप्रणाशिनी ।
 मन्मूर्तिं सर्वेश पुर्या सत्सारं तत्तुभिच्छ्रिता ॥

ध्वं च भारतम् (for ^b) — For line 1945 G1 subst
 114** जप्यमाने भवेद्भिन्नं गायत्रीया (sic) प्रभावत ।
 — G2 वैरायान (for सुधिष्ठिर) — (L 1949) D1 कुल
 नन्दन, G1 वीरिवर्धन, D1 कुल (for कुह) — (L 1951) G(ed)
 अभाषीन (for 'नी) — (L 1956) D1 देवी (for
 सैव) D1 G2 प्रजायिनी (for प्रदा तु सा) — G2 om
 line 1957 — (L 1958) G(ed) द्रुव (for मम) G2
 रिजाना (for गायत्री) — (L 1961) D1 जयते (for यजते)
 — (L 1963) D1 कुलोत्तम (for 'द्रव) — (L 1964) D1
 मप्रणो लोकेषुसमम् (for ^b) — (L 1965) G1 G(ed) मम
 व्याकमवाप्नोति (for ^a) — (L 1966) G2 सर्वदा (for
 पाण्डव) — (L 1970) D1 मुक्तिमाकृ, G2 M1 मुक्तवान्
 (for मुक्तिमाकृ) — (L 1973) G(ed) स्वधूय (for ^a)
 — After line 1973 D1 ins

115** सत्या मायाकिरीं कुपोषं ह्यवजुक्रन्त ।
 सत्यमर्चं तथा देव मा क्षीरनिपासिनम् ।
 र्भोजेण तु मूत्रं योऽहोऽरुणयते ॥
 वृषीपादिदेवकीचतुष्पाङ्गान्तपि ।
 तमः देवदेवाय तदप्रकाशं विदधत ॥

— (L 1975) D1 दधि (for देव) — G(ed) om lines
 1976-1977 — (L 1978) D1 अतश्वाशी तु (for राजवस्त्रो),
 — (L 1979) M1 G(ed) द्युत्तरं (for बह्म) D1 वीपार्थी
 (for शी) D1 वन्वीशान् (for 'क) G2 वस्वीशान्दुपुत्रकम्
 (for ^a) — (L 1980) D1-शुभा वृष्याम् (for यदावृष्याम्)
 — (L 1982) D1 कार्यं, M1 मुद्रं (for तुर्यं) M1 G(ed)
 नरात्म (for तुर्ये) — (L 1983) D1 च, G(ed) त्वां
 (for स) M1 मोक्षप्रदानं प्रदालान्तु (for ^a) — (L 1984)
 G(ed) सरस्वताम् (for सस्तुम्) D1 मीरी सन्तुवापुत्रं, G2
 मोक्षी सस्तुवापुत्र (for ^a) — (L 1986) G2 तर (for
 द्विज) — (L 1987) G1 M1 शोभित् (for तैवित)
 — After line 1987, D1 ins

116** रत्नालासन्वृत्तगणितव्यनिमित्त ।
 त्वया मुञ्जते वस्तु स वेदाभ्योऽभिद्रुषम् ॥
 — (L 1988) C(ed) निरोधे (for नीरयो) — (L 1990)
 G(ed) सावित्री (for सावित्र) — (L 1991) G2
 अर्द्धे (for भानी) — (L 1993) D1 शीर्षं तु (for शोऽर्धं)
 — (L 1995) G2 C(ed) प्राप्तवान्ते (for दाते काले) M1

हृशोदकं तु राजेन्द्र गान्ध्या ग्रामिणधितम् ।
 विधेदनुदिनं यदनु सोऽष्टदोषिणे लिप्यते ॥ [2000]
 श्रुद्भायी मदा मौनी कामकौषिर्विजित् ।
 य स्म सर्वभूतेषु सोऽहं पाथं न संशय ॥
 पराधरात्मकं त्रिधमहमेवेति यो वदेत् ।
 स एवाहं नरप्रेष्ठ स्वमयेनं त्रिचारय ॥
 तस्मात्प्रेमप्रयत्नेन भजे मं पाण्डुरनन्दन ॥ [2005]
 योग्यायामरता ये तु प्राणायामपरायणा ।
 त्रितेन्द्रिया नरा ये च परकीयु पराङ्मुखा ।
 ते नरा राजसार्दूक सर्वय परिपूजिता ॥
 वैशंपायन उवाच ।
 एतद्गवता प्रोक्तं धर्मं पापघणाननम् ।
 श्रुत्वापयो हि राजेन्द्र मन्त्रोप्ये त्रिविष्टपम् ॥ [2010]
 Coleophon.

सैलंगश्ल जलक ।

हरयेव दुर्लभान्धर्माम्भुष्या प्रीयो महीपति ।
 पुनरेव शुभं वास्यं प्रशुषाच जल्पयितम् ॥
 सुषिष्टि उवाच ।
 नमसि पुण्डरीकाक्ष वासुदेव जगत्पते ।
 त्वत्पादकमल मधि योगिनामसि दुर्लभम् ॥
 चतुर्नामसि यनात्मनामममनां च शृण्विष । [2015]
 आचारं वद धर्मेश कमोनि जगतीयते ॥
 धीमगपायानुवाच ।
 सर्वेषामसि यनात्मं प्राज्ञान परमो गुरु ।
 धुनेन तपसा सात पाति लोकात्मधर्मिणा ॥
 वेदाध्ययनसंनृक्त सर्वैसाध्यविशारद ।
 पुराणयथा ब्रह्मण्येय पाण्यत्यचिते जगत् ॥ [2020]
 अग्निहोमादिभ्याम्यज्ञानिन्ना विहितदृष्टिणात् ।
 मध्यार्थिसमता विद्वाग्मानस प्रतिपद्यते ॥

इत्येतेषु तु यनात्मं तिरक्षिता धर्मलक्षरः ।
 सना शास्त्ररतां विद्वाग्मानस्य प्रतिपद्यते ॥
 निर्विकचनोऽपि राजेन्द्र वेदशास्त्राणि चामपसेत् ॥ [2025]
 सन्मार्गपानिष्ठानां सम लोके च शाश्वतम् ॥
 विद्यामुद्येन यो शास्त्रज्ञातयो धर्तनेनिदाम् ।
 स ह्यात् सर्वतोर्धिषु तां वेदातिलं वप ॥
 विद्यया सचिन् द्रव्यं यत्स वै संश्रयच्छति ।
 स शुभः सर्वेषामिष्यो तेऽस्मूर्तिं चिरे हस्ति ॥ [2030]
 विद्ययोपार्जितं द्रव्यं प्राज्ञानां सुखानहम् ।
 सांप्रामिकं च हृदयं क्षयियाणां सुखप्रदम् ॥
 क्वचिक्रयनं द्रव्यं वैश्वानां तन्मुखावहम् ॥
 वृषिभि शूद्रजातीनां यत्तद्रव्यं सुगावहम् ॥
 त्रिदशोपचतुर्धनां यनात्मं प्राज्ञानो गुरुः ॥ [2035]
 तस्मै देये प्रयत्नेन प्रहीतव्यं तपो द्विजैः ॥
 योगियाश्च तु यो शुद्धे जन्मजन्मान्तेरपि ।
 एव जन्मजन्मोक्तान् जन्मजन्मं श्रद्धयानिषु ॥
 सर्वैश्च योगिय मोक्षो योगियो वैश्याः स्वतः ।
 विद्वांसश्च योगिय मोक्षो ज्ञानी भोगिय उपपद्ये ॥ [2040]
 पुराणसंहितायथा योगियो ह्यभिधीयते ॥
 मयैवास्ति यो राजस्युराणां च यो वदेत् ।
 तस्यैव सर्वभोगियां वरामि कुराण्यन ॥
 एव वास्यं पुराणं तु शास्त्रभाष्यमसिष्यम् ।
 परं परं संविद्यस्य पूर्वार्थविनिश्चितम् ॥ [2045]
 सुखस्यं मयुर्दं राजस्यग्भीरं दण्डयानिषम् ।
 अर्थां रागभुक्तं धीरागमय वा सुय ॥
 मन्त्रमन्त्रमन्तरीष्य अग्निभिः संनिर्ग वदेत् ।
 एवं वदन्मोक्षो ददात्त आत्मानमपानाम् ।
 अथ वा सर्वैर्वाश्च यत्तस्मै महीपते ॥ [2050]
 पुराणप्रयोगे बुद्धिरस्य धुंय प्रजापते ।
 सर्वेषामविनिमुक्तं कुराण्येकं महीपते ॥

नृ (for दू). — (L. 1998) Hypermetric G(ed)
 -रिना (for रिपनेन) — (L. 1997) Di वृषार्थतः
 G(ed) घासेना (for वृ) Di प्रणयनम् (for रिनी)
 — (L. 2000) Di सज्जोनेन विदने (for ^b) — (L.
 2002) Di Gs नसात् सज्जिनेन (for ^a) — After line
 2005, G(ed) loc. :

117^a इह कौशेयि सर्वं प्रायस्ते कर्तव्यं जपम् ।
 — (L. 2009) Gs G(ed) सर् (for वर) — (L. 2010)
 Di स कौशेयि (for कौशेयि) Gs कौशेयि (for कौशेयि).

Coleophon. — Subparvan : Di Gs G(ed) अहं हरे
 देवता ; Gs Ms देवता — After no Di Gs Ms
 G(ed) 16.

(L. 2013) G(ed) हरेव (for वरु) — (L. 2017)
 Gs वरु (for वरु). — (L. 2020) Gs Ms वरु (for

वरु) — (L. 2021) Gs Ms वरु (for वरु) — For
 line 2021, G(ed) subst. :

118^a अहोरात्रिर्देहेति विष्णुः ॥
 — (L. 2025) Gs देह कान्तव्येति (for ^a) — (L.
 2026) G(ed) एव देहेति वरु (for ^b) — (L. 2032)
 Di वरुतः ; Gs वरु ; Gs Ms वरु ; G(ed) वरु
 (for वरु) ; Di Ms वरुतः (for वरुतः) — (L.
 2033) Di वरुतः वरुतः (for ^a) ; Di वरुतः तु वरुतः
 Gs वरु तु वरुतः (for ^b) — (L. 2036) Gs [वरुतः
 (for वरुतः)] — (L. 2038) G(ed) वरुतः (for
 वरुतः) — Di cm line 2040 — (L. 2042) G(ed)
 वरुतः (for वरुतः) — After line 2045, G(ed) loc. :

119^a सर्वैरुत्तमैश्च ह्यनुभवे कर्तव्ये ।
 — (L. 2043) Gs वरुतः (for वरुतः) — (L. 2048)

य संभारानेये तत्तुमुद्योगे वृतेते यदि ।
 शशुषारस पुत्राणां सत्य सत्य गयोदितम् ॥
 सर्वधर्माणि यद्यपि न पुराणाणि मदासते । [2055]
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुराणेषु मतिं कुरु ॥
 वेदस्थासक्तु धर्माणां वेदसाधनिसागवृत् ।
 मोक्षप्राप्त्यर्थं साक्षात् पुराणेषु पाण्डुनन्दन ॥
 पुराणेषु पुराणेषु पुराणेषु पुराणेषु पुराणेषु ॥
 पुराणध्वजो सुद्विन्दस पुत्र प्रजायते ॥ [2060]
 शृणुयात् वेदवा चैव पुराणं मोक्षदायकम् ।
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन धीतप्य जन्मभीरवि ॥
 धीरुणा सर्वपापानि पुराणं ददाति ध्रुवम् ।
 ज्ञानाज्ञानवृत्तं पापं जन्मान्तरङ्गं च यत् ॥
 पुराणध्वजादेव तक्षणादेव तद्वपति ॥ [2065]
 गद्गादिसर्वीयेषु ज्ञातानां यत्त्वं भवेत् ।
 तत्फलं समवाप्स्येति पुराणध्वजाद्युप ॥
 य शृणोति पुराणाणि प्रमत्ते तद्वृत्तद्वृत्त ।
 रज्ज्वां यत्कृतं पापं तक्षणादेव तद्वपति ॥
 क्षपायां महद्दे तस्य य शृणोति शृणोत्तम । [2070]
 दिवाहृत्तु नु यत्पापं तक्षणादेव तद्वपति ॥
 य शृणोति पुराणाणि नित्यं मन्थितमन्थित ।
 विभूय सर्वपापानि महल्लोकं स गच्छति ॥
 पुराणं शृण्वता शृणा नास्ति कास्ति महद्वपम् ॥
 तस्मात्साप्यव रानेन्द्र पुराणेषु मतिं कुरु ॥ [2075]
 सत्रियाणां मुमुक्षुना यथासपरवीनिताम् ।
 यथापराधवृत्तानां महल्लोकं तु साधनम् ॥
 गुरुभेवापरो यस्तु महद्वपति सदा बुधिः ।
 भेक्षाद्यनिराग क्वाते स याति प्रज्ञां पदम् ॥
 ऊरुजाता सुगीलाना रजपुत्रे सत्यवादिनाम् । [2080]
 महता सेवया तात महल्लोकं तु साधनम् ॥
 कृपिमांगलाना च यदुपार्थां शृणोत्तम ।
 शृणुयथा पूर्वज्ञाना महल्लोकं साधनम् ॥
 यश्चैतानि साधनानि गृह्यते महल्लोकम् ॥
 नातिपेयं सत्यवादी बुधितेति महाहयम् ॥ [2085]
 पोद्गमासातरितो चानप्रत्याग्रमे रत ।

वेदासाधनो नित्यं निश्चयायी मां च गच्छति ॥
 निरङ्कमकच्छेत् वा यदा कायावच्छेदवात् ।
 सदा प्रणयनीलस्य सन्धासी मां च गच्छति ॥
 यथाशरामक रिण्युमेकमव्यक्तमक्षरम् । [2090]
 ध्यायन्तस्य यो गीन्द्र स दुःखतपस्युच्यते ॥
 तपज्ञान तु गो दद्यादज्ञाय ब्रह्मविद्याम् ।
 स नामं प्रपद्येत सर्वभूतहिते रतः ॥
 पतिव्रता पतिप्राया पतिवैभवपरायणा ।
 मियंयदा च कल्याणी नारी गच्छति तस्यदम् ॥ [2095]
 पतिव्रतं यतो बन्धु पतिव्रतं यतो युव ।
 पतिव्रते मम प्राणा यथा संगिरतेति च ।
 तथा जिने ब्रह्मलोके नाम मायां निवचामा ॥
 श्रीणां पुरःपशुकरानां द्विजाणामप्रजन्मनाम् ।
 मनुजानां तु सर्वेषां धर्मेषु परा गतिः ॥ [2100]
 किमत्र बहुलोकेन धर्मं कलिमलापद ।
 धर्मं भद्रवत् सतात पुराणेषु भाति कुरु ।
 पुराणधर्मसाक्षात् प्राणितानाकमभूते ॥
 धर्ममार्गरेतानां तु श्रेयसा धर्ममैद्विवात् ॥
 नरक नास्ति पास्त्येव सत्वमेव भयोदितम् ॥ [2105]
 धर्मस्य कर्ता सुखनस्य गोसा
 भद्रस्य कर्ता युद्धप्रयोग ।
 मोक्षस्य कर्ता पतिपतिप्राया
 भवान्तरात्मा कृद्देमक एव ॥
 विद्यमस्तु विद्यमस्तु कृद्देमक ॥ [2110]
 यथाविद्धं विद्यतनुं मदात्मम् ।
 भद्रस्य नित्यं बहुस्यभार्त
 एतं पापं न स सर्वजनाभिवन्द्यम् ॥
 एव तु यदित्तं पापं धर्मं धर्मयुता वर ।
 किं ते धीतिकरं यच्चि तद्दृष्टि मम सप्रत ॥ [2115]
 वैशंपायन उवाच ।
 धर्मसाधनं तद्वदशृणोति सततं नर ।
 स मुक्त सर्वपापेषु गद्गादिसर्वलोकभे ॥

Colophon

Di मुदितम्, Mi -ओर" (for गति) — (L 2047)
 G(ed) शीरोत्थेय वा युक्त (for ६) — (L 2049) Di एव
 वेदोदि गो राजन् (for ६) — (L 2054) G* शृणुयतां
 साधनानि (for ६) — (L 2057) G* G(ed) साक्षात् (for
 साधनानि) G* वेदसाधनसाधन (for ६) — (L 2060)
 G* बुधि (for यु) — (L 2061) G* G(ed) पत्ना (for
 पत्ता) G* साधनम् (for साधनम्) G* पुराण पापमेवकम्
 (for ६) — (L 2063) G* G(ed) क्षमा (for क्षम)
 — (L 2065) G* त ज्ञानेन विनश्यति (for ६) — Di om
 (hapl) lines 2066-2071 — (L 2070) G* कुरुद्व (for
 शृणोत्तम) — (L 2076) Di यथासपरवीनिताम्, G* G(ed)
 यथासपरि, G(ed) यथास परि" (for ६) — (L 2077)

G(ed) महल्लोकस्तु साधन (for ६) — (L 2078) G*
 पूजारी, Mi: सवारतो (for "यो) — (L 2079) Di
 वैश्वानरिनित्यका, G* G(ed) "अतिरिक्तानां, Mi: विश्वानरित
 सानि (for ६) — (L 2081) G(ed) महल्लोकस्तु साधन
 (for ६) — (L 2085) मगातितम् (for "स्यम्) — Di
 om (hapl) lines 2088-2089 — (L 2088) G(ed)
 निरुष्टी वैश्वानरी वा (for ६) — (L 2090) G* अक्षयम्
 G(ed) अक्षयम् (for अक्षयम्) — (L 2095) Di पितृ वदति
 कल्याणी (for ६) — (L 2097) Di तथा सभर्षते सत, G*
 पति सपतिव्रत, G(ed) यथा सभर्षतेति च (for ६) — (L
 2101) G* धम चलिमलापदम् (for ६) — (L 2105) Di
 तस्यम् (for सत्यम्) — (L 2110) Mi: विश्वानर (for "यन).

सुविष्टिर उवाच ।

धीमते विष्णव्याय वा ॥ वाय र्दिते ।
 भक्तविवाय द्ववाय ॥ तौ पत्नये मम ॥
 प्राणेऽप्य चोर्षि ॥ सर्वैर्महादराय च ॥
 ॥ २११० ॥
 कथाय वासुदे ॥ वृष्ण रित्तो नमोऽस्तु मे ॥
 भूतानाम् ॥ हृदये वासुदेवो हितवर्धन ॥
 रक्षा ॥ राक्षसात्मव्यापिद्य विमोचिन ॥
 ॥ तत्राभारदेवं न हृषीको मनुमुत्तम ॥
 हृदानीं श्रीगुण्डामि पारानो तु यदाध्वयम् ॥ [2125]
 पाविना येयु पश्यन्ते नरहेयु च मंत्रजम् ।
 वदस्य मे विद्वान्नाय तथा घोराय याचना ॥
 धीमगवानुवाच ।
 वागभेदात्प्रवृत्तयामि तथा रथग्राह्य वाचना ।
 द्रुपुष्य पथेमात्मान्य रौद्रा नि नरका यव ।
 तस्य पावस्य च शोचो नरको महापार्थिव ॥ [2230]
 तस्य भयवश्यामि द्रुपु वाप्यमना वृष ।
 मद्राहा च सुरारी च भद्री च गुण्डलज ॥
 महाराजहितमिष तस्यैषोती च यजाम् ॥
 ततोवा पातवाङ्मुख प्रवृत्तयामि यथामिति ।
 यजानो वागवतान् च तप्यमानान् सुपोत्तम ॥ [2135]
 महाहा तपन घोरे यथाऽप्युत्तममर्दनम् ।
 तपने तप्यमानाश्च द्रुपि यथाऽपि भक्तिव ॥
 प्रमर्दो नो मर्देमानन्दिषेद्व्यापुन नर ।
 कथाय विष्णवदने ॥ २११० ॥ सुदु ।
 हा ह्योर्षिम ह्यभारमीति रथ रक्षति विष्टि ॥ [2140]
 हा परं तमाह्वय कुञ्जीगंडम पश्यते ।
 पुनर्वपेवद्व्यापि दृष्टमानो महादिना ॥
 नरहेयु च शोर्षेयु सुकथा भोगाननेष्टता ।
 न यथाऽह्नुभवायाव भवति मद्राक्षयम् ।

तत्र यद्युतं शिवाय चक्षुःशब्दभिजायते ॥ [2145]
 सुतारस्य गर्ति वद्रे शारकीं द्रुपु पाण्डव ।
 सुतारी मलयुग्ं च विन्दुशुभुं मय ॥
 तत्राय विष्णवाराय नादवति च विष्टरा ।
 कथाय विष्णवदने सुविष्टिगणोचते ॥
 भवन्तिपु सुर्षेयु पाण्यमानस हाङ्गुभि ॥ [2150]
 अत्रात्पयन घोरे द्रुपुगुणानं वदु ॥
 शिवाय युगाष्टकं राजभूमिपार्थं प्रकृतम् ।
 तत्र तस्यसुरां पीन्य हा ह्योर्षि वदुवदु ॥
 विताभयमयामोति तत्र शिवाय युगाष्टकम् ।
 अनुसूय च सर्षाणि हीनजसमानि भात ॥ [2155]
 दोषकमार्दियु मंत्राणो श्वाप्यो भवति मूढते ॥
 शोर्षितरु सुर्षि वद्रे दुःखदी द्रुपु भूयते ।
 विष्णववदमान तु शोर्षी नो हरेःश्व ॥
 शोर्षोति न हि विष्टेय सर्वैर्महद्विष्टम् ।
 प्रायश्चित्तविहीनस्य वद्रे तस्य च याचना ॥ [2160]
 सुवाशस्या तथा कुरं मूर्तिरै परिश्रितम् ॥
 हिमोर्षकै द्रुपवथे श्वभशो मासभोजन ॥
 युगाभ्युत्तमान्यस्य छनुमभ्य सुपोत्तम ॥
 ऋकपथेऽभ्युत्तमान्यस्य नाश्वमानस्य धर्ममि ॥
 रथावादिपु जायते कर्मिभ्यस्या युगाष्टकम् ॥ [2165]
 तत्र शिराशोर्षीयु जायते मात्र कथाय ॥
 पाविना नरकं वद्रे गुण्डराभिगामिनाम् ॥
 जेष्टनाया भाग्यशनी यजुशनी वृषात्तम ॥
 भव्यायकस्य वा यानी श्चुरी मातुलस्य च ।
 विष्णुमातुलस्य भैव माता गुण्डुला गुरो । [2170]
 गुण्डलस्यमातानामितेषां द्रुपु पाण्डवम् ॥
 मन्वादिपु च शोर्षेयु प्रायश्चित्तारिकस्यते ।
 नैव सुप्यति च पापी तस्य पीडां ययामि ते ॥

Di द्विपु (for द्वय) — (I 2111) Mi रतन (for रतु)
 Coloris — Subjorean Di Gs काश्वर्यवर्षि देव
 यनां, Gs Mi G(ed.) देवयानां — Adhy name Di Mi
 पुराणरु.मा. G(ed.) पुराणवदस्य — Adhy no Di Gs
 Mi G(ed.) 17
 (L. 2118) Di Gs शीरते (for शीरते) — (L. 2121)
 G(ed.) वरु च रथम् २ (for २) — (L. 2123) G(ed.)
 विष्टोति (for विष्टिते) — (L. 2125) G(ed.) यजानं
 च क्रमान् २ (for २) — (L. 2127) Gs + G(ed.) वरु तात्
 (for वरुत) (ed.) वै (for वै) — Gs om line 2128
 — (L. 2128) Mi घोरात् (for घोरात्) — Gs om lines
 2130 2133 — (I 2134) Gs यथाभवत्, Mi शिपि (for
 शिपि) — (I 2136) G(ed.) गान्दे (for गान्दे) — (L.
 2139) Gs ना (for द्रुपु) — (L. 2141) G(ed.) समकृष्ट
 (for महापुत्र) — (L. 2144) Di यथाऽह्नुभवायाव (for
 २) — (L. 2146) Di नरात्, Gs गान्दे (for शी)

— After line 2146, G(ed.) ins *
 120** शिपिं यथोत्तम रौद्रात् मदानाम् ।
 — (L. 2147) Di G(ed.) दूरे (for दूरे) — (L. 2150)
 Di शीरतान्, Mi साका (for पाठम्) — (L. 2153)
 Gs हा ह्योर्षि, G(ed.) द्विपि म (for हा ह्योर्षि) Gs हा
 ह्योर्षि हा द्रुपु (for २) — (L. 2155) Gs पाण्डव (for
 भात) — (L. 2157) Mi दुरर्षि, Gs युपिना (for युपिना)
 Gs भूयते (for भूयते) — (I 2160) Di Gs + G(ed.) वाग
 नात् (for २) — (L. 2161) Di सुवाशस्या तथा कुरं,
 G(ed.) रथानं द्रुपु (for २) — (L. 2162) Di श्वभं
 मातुलस्य (for २) — (L. 2163) G(ed.) यथाऽह्नुभवा
 यत् (for २) — (L. 2164) Di Gs रथवरी (Gs नरकै)
 पूर्वमनेष्टु (for २) — (L. 2166) Di -वीनी वै (for
 वीनीयु) Gs यजानो (for यजाने) — (L. 2168) Di द्रुप
 (for वदु) — (L. 2171) G(ed.) युगाभ्युत्तमानां (for २)
 — (L. 2172) Gs मन्वादिपु द्रुपु (for २) Gs G(ed)

तदिदं काण्डम् च महाशौचरोरयो ।
 वन्द्युगगतं राजन्द्वा इतोऽग्निम इतोऽग्निम च ॥ [2175]
 निरच्छासं तत प्राप्य अविषयप्रवर्तं तमात् ।
 उच्यमानो महाकापेयैर्मदूतैर्भयैर्करी ।
 पद्मानुगुगपयन्तं पच्यते कालमुद्यते ॥
 उरिवा शिभं सपृथगामज्जलो प्रतिगृह्य च ।
 तैलवर्धैर्वप्यमानो दह्यते यमार्किकरी ॥ [2180]
 अनुभूय च सान्त्वयन्नाशसो भवति ध्रुवम् ।
 तत परं भानयोनी चण्डालतनकं तथा । परम् ॥
 तदोद्धङ्कृतवः काः सतो गर्दभजन्मसु ।
 पूर्वं जन्मशतं प्राप्य पण्डो भवति धर्मज्ञ ।
 गुरुत्वरामामिनो ह्येवं तयो यक्षामि चेतरात् ॥ [2185]
 येऽप्यस्य पत्नीगमने याति वैतरणी नदीम् ।
 रवेर्भोग्यादीपानं च भुगवा युगसद्वृक्षम् ।
 तदन्ते निजैने देशे भवति प्रह्लादाश्रयः ॥
 अघ्यापकस्य या पत्नी मातृवर्याविद्यते ।
 तस्या गमनमुद्युम्बं ततस्तदं महास्वप्नम् ॥ [2190]
 एतत्सो गमने राजन्मुगानां पञ्चवितति ।
 पञ्चाशन्धो ज्ञायते रोमी निर्धायो मगदिभक्त ।
 भव्यापुरनपत्यश्च हरित्रो व्याधिकर्दित ।
 यौवने हीनज्ञायश्च कृद्धानो भवति ह्यणी ॥
 एवमन्यखिपं गत्वा नरकाननुभूय च । [2195]
 भवन्ति नरशाईल पुरथा पुद्गापथमा ॥
 राजस्वला श्रियं राजन्यो गच्छेत्काममोहित ।
 रक्षरूपे निमग्न सन्दर्भेयुगशरं प्रभो ॥
 किरान्दुष्टचण्डालवेणुकानयपादयः ।
 एतस्त्रीगमने राजन्महाघोरं प्रकीर्तितम् ॥ [2200]
 तथापि ऋणु यक्षामि तहाय.विण्डभक्षणात् ।
 अथ शिर शोषणी च मरुपलतनकं तथा ॥
 अमांसभोजनं चैव बह्निज्वालाप्रवेशनम् ।

पद्मानुगुगपयन्तमेतेषु नरकेषु च ।
 भुषत्वा रावन्वन् पश्चात्पौलस्तारिषु ज्ञायते ॥ [2205]
 परशोमगुगमने विषयप्रवर्तं तथा ।
 कण्टकोपरि मवेश्य तयोपरि च कण्टकान् ।
 शिलापरि. पीड्यमानो वसेऽनुगतं रदन् ॥
 अमांसभोजनं चैव बह्निज्वालाप्रवेशनम् ।
 भुषत्वा रावन्वन् पश्चात्पौलस्तारिषु ज्ञायते ॥ [2210]
 पण्यत्रीगमने राजन्रक्तचूषं युगं तसम् ।
 शारोदके तथा चाष्टौ श्वानो भवति नापर ॥
 पृथेया मद्यवासं तु पातकीना प्रजापते ॥
 संगमं तु न कर्तव्यं तुयश्चिप्यतकी मयेव ॥
 तस्य चैतेषु सर्वेषु नरकेषु च यातना ॥ [2215]
 पौलस्तारिषु घोरेषु जन्तोस्तस्य जनिर्भवेत् ॥
 पश्चिमेदं वृथनपाकं तिर्यं ब्राह्मणतिन्धकः ।
 अदिशो वेदविनेता पचैते महाघातका ॥
 कुम्भीपाते महाघोरे दशमानो युगायुतम् ।
 तनो भूमिं समासाय सुकरव्यमुपागत ॥ [2220]
 ब्राह्मणान्द समाहूय दास्यामीति धनादिकम् ।
 पञ्चाशत्सोपति यो नृपालमाहुरेन्द्रघातकम् ॥
 अविषयवने राजन्निष्ठमानो युगं वसेत् ।
 येन धर्मापरिज्ञाय तमेव वृष्टि यो नर ।
 नरोति वायुदुर्गानं तमाद्भ्रमंघ्रातकम् ॥ [2225]
 मात्यो भवति चण्डालो दाहणान्द्रेष्ट यो नरः ।
 शान्तनोविशते गान्ता गर्दभेषु च जायते ॥
 अयभानां गानां राजन्याङ्गजानां तु घोषिताम् ।
 आहारस्य च विप्रं य करोति च त पातकी ।
 नरकं तस्य विप्रैर्गं महाशूल भयावहम् ॥ [2230]
 तस्योपरि हत साद्रं युगागामनुभूय च ।
 मलेच्छत्रातिषु संजातो युगाथा हिंसको भवेत् ॥
 ज्ञानवानतपोभिश्च जपेयु निरनस्य च ।

प्रायश्चित्तविषयने (for °) — (L. 2173) D₁ G₂ वाप (for
 पीडा) — (L. 2174) G(ed). स प्राप्य (for तदिदं). G₂
 G(ed) - लौकिक (for 'वो). — (L. 2177) G(ed) शिपमानो
 (for शिप). — (L. 2178) G(ed) वचने (for पच्यते).
 — (L. 2180) G₂ वैष्टमानो (for वच). — (L. 2181) D₁
 एतन्धो (for राजसो) — (L. 2183) G(ed) म्याहूयस्व. (for
 ततोऽ) — (L. 2185) G(ed) युगस्यपगमेव (for °).
 — (L. 2187) G₂ - नृपत्रयम् (for -नृपत्रयम्) — (L. 2188)
 G₂ भवन्ति प्रह्लादाश्रया (for °). — (L. 2189) D₁ - यालवेदः ।
 M₁ वचनेन (for वचने) — (L. 2191) G(ed) अनुभूय
 महाशय (for °) D₁ विरति. G₂ G(ed) 'निम् (for 'दि).
 — (L. 2192) D₁ होडी (for रोपी) — (L. 2193) D
 यीति (for वरिण) — (L. 2194) G(ed) मार्ग्य (for
 -मद्यश्च). D₁ कृपाश्रय जगो भवेत् (for °) — (L. 2197)
 D₁ G₂ इरेत् (for मच्छेद) — (L. 2198) G(ed) स्वेषु-
 गसन्नकम् (for °). — (L. 2199) D₁ G₂ - नापित (for

-पादय) — (L. 2202) M₁ प्रवतन (for पतन) — (L.
 2206) G₁ G(ed) परशोमने राजन् (for °) G(ed) शिपकी
 (for विषया) — (L. 2207) G(ed) शिपोपरि (for
 सथे). — (L. 2209) G₂ M₁ - भोजनम् (for 'न). — G₂
 om line 2210 — (L. 2211) D₁ युग-; G₂ M₁ G(ed)
 पर- (for वषय) — (L. 2213) G(ed) कुम्भीपातकिना वदि
 (for °) — (L. 2214) D₁ G₁ M₁ सक्तेरे तु वगति (for
 °) — L₁ for line 2214, G(ed) subst. :
 2214* सक्तेरेण वगति वगती च भवेत्त ।
 — (L. 2215) G₂ M₁ हन्यत् (for तरय). G(ed) ततोऽनुभूय
 येनेषु (for °) — (L. 2218) G₂ अवाशो (for आदेशी).
 G₁ निन्दया (for पातया) — (L. 2219) G₂ M₁ उजुत
 न (for युगायुतम्). — (L. 2221) D₁ तमाहस्य (for 'हय).
 — (L. 2222) वक्ता (for म्याय). — (L. 2225) D₁ [उ]
 दासोत (for 'न) — (L. 2227) M₁ प्राप्य (for गत्वा).
 — (L. 2230) M₁ महाभयम् (for मथावहम्). — (L.

अप्या नर पंतदोरे सौरे काल्पयके ॥ [2290]

मात्रा विद्या दुहित्रा वा प्राप्ता पुत्रेण पुत्रके ।
मुञ्चे यदि स पापी स्वाकूर्णे वै भीतिभारणात् ॥

धृष्टीपतिना वृष्ट निन्दयात् नु कुम्भिकम् ॥
सुतकाश यत्सेव सुर्या नरकमभूते ॥ [2295]

पुत्र बहुविध पापं सुरापानमम स्मृतम् ।
हेमलेखसमं पापं प्रपक्षयति समासत ॥

कस्तूरी धन्दन याम वर्द्धमणयो नृप ।
एतान्धे यो हरेत्पापं प्रपक्ष्ये पाण्डुनन्दन ॥

काष्ठयन्त्र महानामं कथन्थ क्रमिभोजनम् ।
परकं बहिरुष्टिं च युगानामेक्यैरातिम् ॥ [2300]

श्रमात्तोजनं गीर्गं शुभ्रयुगदानं धमेत् ॥
कान्यनन सत प्राप्य सव सुररत्नम्सु ।

सदन्ते स्लेच्छयोर्नै च जायते पाण्डुनन्दन ॥
तात्रं काश्य स्या भीम प्रपणं हरणं नृप ।

बद्धिबालेभ्यनिर्घ्याते वृषामां युगं यमेत् ॥ [2305]
भञ्जार्किं जन्मदानं शुनां वै शतजनमसु ।

जासन्धो बधिरौ रात्रगबधयेव न सद्य ॥
कदलीं पनम चैव गारिषेत् तथाग्ररम् ॥

नारदं सिन्धुच चैव हेमस्तेयमम स्मृतम् ॥ [2310]
शिलादृष्टिसमाख्याते नरके कल्पप्रदम् ॥

हा हन्तेति प्रन्दमान विगावत्र समस्तुते ॥
गृहक्षेत्राणि पात्राणि धान्यानि रसाजित च ।

गोमहिष्यनुरमाश्र कनङ्गानामेपकौ ।
एतेषां हरणे बक्ष्ये पापस्य हरक विभो ॥ [2315]

शिलायामभित्तायामारोच्यं यमत्रिकरा ।
वदन्ति युगपर्यन्तं ततो बध्यामि यातनाम् ॥

तस्यार्द्धसमाधीगन्तसाय पिण्डरसलणम् ।
अथ तिर सौषण्यं च मरुपलतकं स्या ॥

एतेषु नास्ती रात्रन्वसेयुगदानं प्रमात् ।
हरिद्रौ व्याथितो मूर्धौ भ्रमतीह न सद्य ॥ [2320]

परित्रीकृतं द्रव्यं कृणमच्छटवीगतम् ।
न रष्टोऽपुत्रप्यात्र ह्येद्वा स तु पातकी ॥

नमानपातकं रात्रजयं च सद्योदितम् ॥
नरकान्वातकान्बक्ष्ये भूयो पाप्यमना वृष्टु ॥ [2325]

पितृयज्ञपरित्यागी षडकले धर्महृषुष ।
तयोर्नरकमयुम मातापितृविरोधिन ॥

अज्ञाराद्यने घोरे नरके युगपत्तकम् ।
अनुभूय क्रमेणैव वापसो भवति ध्रुवम् ॥

जारे निपुत्रवाङ्मनो नास्तिकं प्राणहिनक ।
पापो भूर्धो महीदण्यं लख कामी नृपोत्तम ॥ [2330]

एतेषां नरकं बक्ष्ये वृष्टु चित्तं महाभते ॥
अत्युष्णति कशाग्रान् कपायोदकमेचनम् ॥

तस्मात् त्रयन घोरे सहायकतभजनम् ॥
घोरमेव बहुविधं युगानामेकविशति ॥ [2335]

अनुभूय भ्रमणैव राक्षसां प्रभवन्ति हि ॥
प्रापश्चित्पिहीनानि घोराणि वृष्टु ध्रुपते ।

समस्तपापमुल्बानि महापातकानि वै ॥
प्रदहन्त्यादिपापानां कथंचिन्निष्कृतिर्नैव ॥

माहाणान्द्रेष्टि ब्रह्मस्य निष्कृतिर्नैवित्तं कुर्यात् ॥ [2340]
विद्यासधातकानां च कृतप्राणां नरेभ्यः ।

शूत्रक्षीयानिना चैव वेहासुष्य च निष्कृति ॥
शत्रुत्वपुष्टदहानां वेदशास्त्रं निनिन्दताम् ॥

शत्रुनिन्दापराणां च विष्णुनिन्दापरात्मनाम् ॥
सत्कथानिन्वकानां च अग्निद्रोहं विनिन्दताम् ॥ [2345]

यनिनिन्दापराणां च मुस्निन्दापरात्मनाम् ।
पुराणवेदशास्त्राणि धर्मेशास्त्रं विनिन्दताम् ॥

एतेषां निष्कृतिर्नानि प्रायश्चित्तादिकल्पते ॥

(for नर) — (L. 2287) G(ed) भोजनं कुरते यदि (for १)
— (L. 2288) D₁ G₁ M₁ उक्च-उत्त तस्य (for २)
— (L. 2289) D₁ पण्डु शास्त्रं नम, M₁ षड् गार-वच-स,
G(ed) षड् गार-वच-स (for ३) — (L. 2291) D₁ G₁
प्राता पुत्रेण पुत्रा (G₁ 'वम्), G(ed) प्राता पुत्रेण भूमि (for ४)
— (L. 2292) G₁ तापी (for म पापी) G₁ G(ed) कथ
नात् (for -वापात्) — (L. 2297) G₁ सद्य, G(ed) तथा
(for नृप) — (L. 2298) G(ed) तस्य (for पाप) G₁
प्रपक्षयति समासत, G(ed) पापं बध्यामि भजनं (for ५)
— (L. 2302) D₁ M₁ सुरा, G₁ सुरम (for हरा) G(ed)
वम न (for व-नृ) — (L. 2303) G₁ G(ed) देश (for
-ने-ष्ठ) G₁ जापो (for दोतो च) — (L. 2304)
G(ed) भीमादस्त्रापरारतानां (for ६) — (L. 2306) D₁
युगानां, M₁ युगानां (for युगानां) G(ed) पातं च म युगा
तल (for ७) — (L. 2307) D₁ G₁ -वाथितो (for बधिरः)
— (L. 2308) G₁ [आ]द्वयम् (for [आ]नं) — (L. 2309)

G(ed) वा हरेत्सु तु पापवृत् (for ८) — After line 2309,
G(ed) 128
129* तेषां स्वयं महीपालं हेमस्तेयसमं स्मृतम् ।
— (L. 2311) G(ed) हा हनि कर्मानं तत् (for ९)
— (L. 2312) G(ed) 129
2319) D₁ M₁ तस्यभ्यु सं तस्य...
G₁ G(ed) नरकस्य भवति (for १०) — (L. 2325) G₁ पद्य
G₁ G(ed) नरकस्य भवति (for नृप) — (L. 2326) G(ed)
(for विष्टु) G(ed) नर (for नृप) — (L. 2329) G₁ मायी च (for
विशयिना (for 'च) — (L. 2329) G₁ मायी च (for
-वाकुरो) G₁ कुरो नास्तिकं पय च (for ११) — (L. 2330)
G₁ M₁ विरा (for पापो) D₁ विरा भूर्धो महीवत् (for १२)
— (L. 2330) G₁ G(ed) विधीयानां (for 'वि) — (L.
2337) D₁ मत्तपानय लति (for १३) — (L. 2342) D₁
तन्निन्दताम् (for 'नम) — (L. 2343) G(ed) यति
(for विव) — G(ed) om (hap) lines 2344 2345,

सौदालयं प्रविष्टस्य तच्छ्राद्धं प्रवणस्य च ।
 कीदृशं पुत्रिन लिङ्गं गिर्युं वा प्रणतस्य च ।
 सद्रुति नैव पदप्राप्तिं श्राद्धाणामेव निर्णय ॥ [2350]
 मा ददस्वेति यो मृगायुधस्यै प्राज्ञेण च ।
 शान्धोनिनातं गरया चन्द्राङ्गमिन्द्राय ॥
 पानिन्दापराणां च तथा निघुरभाविणाम् ।
 दानानां विघ्नवर्द्धनां तेषां पापफलं शृणु ॥
 तस्यै पित्रश्चन्द्रनां सुविपूतिलोचना ।
 अपशिरोर्ध्वपादास्ते वाप्यन्ते याम्यङ्कैरे ॥
 वनं संकेतुं सोरेषु नरेकेषु समाप्तुसम् ।
 स्थिरत्वा कर्मावशेषेण भग्नव्यामिषभोजिन ॥
 परद्रव्यापहर्तारं परश्लीलोलुपा भृशम् ।
 पापम्बुचक्रा मित्यं ते वै कालनिशंभवा ॥ [2360]
 निरुच्छ्रामे महाघोरे नरके युगपश्चक्रम् ।
 अनुभूयं ततो राजन्युक्ता प्रभवन्ति हि ॥
 भग्न्य भजन्ते भूपालं स्वियश्च पुत्रपाथमा ।
 तामां च नरकं वरुधं सावधानमना शृणु ॥
 तसताम्रप्रया पुत्रमन्साय श्रान्ते बलात् ।
 शान्तिहृत्यत युग दोष्यांश्चन्योन्म्यं तामु ताम्रति ॥
 तससोणितकूपयु मज्जत युगपश्चक्रम् ।
 चन्यया ननुयका भूमौ जायन्ते पौलकपात्रिषु ॥
 यं शृणोति महासिन्धु नरकं तस्य वै शृणु ॥
 तस्य कण्ठु पादभ्यन्ते तस्यै कीलमवया ॥ [2370]
 श्राद्धाण्ये निरीक्षते कोरकष्टया नराथमा ।
 तसम्बुचासङ्गं तु तपो चतुष्टयि पूर्यत ॥
 एव पाप बहुविधं प्रशाम्बि महर्षये ।
 शृण्वता वदतां चैव न पापेषु मतिमंवेध ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

एवमुक्त्वा हृषीकेशो धर्मोपायं समदि । [2375]
 भविष्यतासु ताञ्जाया पुनरेवाभ्यभाषत ॥

धीममवाजुवाच ।

मूय एव महाबाहो शृणु मे वचनं परम् ।
 पापिना पापाबाहुल्ये प्रवक्षे पाण्डुमन्दन ॥
 यं शृणोति महाराज ह्यमुं धर्मं शृणोतम ।
 स मुक्त सर्वपापभ्यो लोकमक्षयमश्नुते ॥ [2380]
 शास्त्रानुस्यूत्यास्वलोकं प्रातिवृत्त्याद्यं क्षयम् ।
 श्रेयश्च विपरीतं च नृणां वै समुपस्थितम् ॥
 विश्वायपानिना चैव सर्वार्थापानिना तथा ।
 पराश्रलोलुपानां च नरकं भृशदातारुम् ॥
 ऋषस्यनिरतानां च यिदुशाना नृपोत्तम । [2385]
 उरपाज्यन्ते मदा निद्धा यममूर्ध्निर्भयंकरं ।
 स्वकपेदोलकर्मणो ह्यनुष्टानविवाति ।
 गान्धर्वैर्भेङ्ग्यमाना निवसन्ति युगावहृन् ॥
 विप्रप्राप्तये भूपालो व युयोर्दधिकं कर्म ॥
 स सहस्रहृत्को युद्धं परकाण्यश्चक्रत्परकम् ॥ [2390]
 विप्रप्रामकराशने योऽनुमन्ता स पापहृत् ।
 स एव हृतवाग्नाजम्बहृत्पासुर्ब्रह्मसत् ।
 श्रुतिष्ठाभोजिनो मित्यं नरा इतिथिवारिना ॥
 भयोनी च विद्योनी च पशुयोनी च भारत ।
 निवना रेनो महापावी रेतोभोजनमश्नुते ॥ [2395]
 श्वायुष्मैः श्वायुष्मैः श्वायुष्मैः श्वायुष्मैः श्वायुष्मैः ।
 अनुभूयं ततो राजन्युक्ता प्रभवन्ति हि ॥
 परकासिर्गते भूप वेदयायुषो भविष्यति ॥
 उपवासिने राजन्तन्धावनहृत्पर । [2400]
 स घोरे नरकं याति व्याघ्रमक्ष चतुर्भुजम् ॥
 उपवासिदीनश्च एकादश्या शुभे दिने ।
 नरकमस्य विज्ञेयो युगात्तां पश्यसत्तति ॥
 स्वदत्त परदत्त वा परक्षत्रं तु यो हरेत् ।
 स कोटिहृत्समुच्चं कल्पात्त नरकं प्रवेत् ॥ [2405]
 विप्राणां क्षेप्रहरणे योऽनुमन्तातिवृत्सित ।
 उल्लसन्ते स विशिष्य सुपदं प्रदरन्ति च ॥
 सितारायामभितसाया दहन्ति युगपश्चक्रम् ॥

Colophon — Sub-parcan D1 G1 G(ed) आश्वमेधेण

— (L. 2344) D1 G2 अश्विहृत् वृत्तिनिजान्ताम् (for ^a) — (L. 2346) D1 G2 धर्मोपायानि नि (G2 'स'दिनि)दिनाम् (for ^a) — G2 om line 2349 — (L. 2350) G1 G(ed) निष्कृति (for सद्रुति) — (L. 2352) G(ed) प्रत्यं (for नरा) — (L. 2356) G(ed) कथात्रावनेस्ता (for ' ') — (L. 2360) G(ed) ते वै निरव्यमिन (for ^a) — (L. 2363) G(ed) श्रयां च (for भूसाल) D1 M1 युवायपाम् (for 'भमा') — (L. 2365) G(ed) तसमायमथो स्त्रि (for ^a) — (L. 2370) G(ed) ममसु (for वसेषु) D1 G1 २ M1 पात्यन्त (for पात्यन्ते) — (L. 2371) G1 G(ed) वाप कृवा (for नोप वृष्ट्या) D1 नराथि (for 'भमा') — (L. 2373) G2 चतुष्टयि, M1 सुष्टय (for चतुष्टयि) — (L. 2374) D1 यम् (for पाप) G2 विपश्चन (for महर्षये) — (L. 2374) G1 वदता (for वदता) G2 पाप तस्य मतिर्नृप (for ^a)

— (L. 2377) G2 शृणु मे वचनं परम् (for ^a) — (L. 2380) D1 श्वायुष्मैः श्वायुष्मैः (for ^a) — (L. 2381) G1 G(ed) यम् (for अथ-) G2 प्रयाति च तन्मृदम् (for ^a) (L. 2388) D1 श्वायुष्मैः, G2 ताञ्जा, G(ed) मन्साया (for भवमाना) — (L. 2389) M1 G(ed) धूमालो (for 'ल') D1 मा रात्रेऽवप्रमोदु (for ^a) — M1 om lines 2390-2391 — (L. 2390) D1 -युग (for युषो) G2 सहस्रक (for स सहस्र) D1 न-युग G2 यत्त च (for न-युगम्) G(ed) नरान्भ-नपञ्च च (for ^a) — (L. 2393) G2 भाजन्ताम् (for भोजिना) — (L. 2395) G2 रेत (for रेतो) — (L. 2402)

अनुभूय ततो राजन्नाक्षमो भवति ध्रुवम् ॥
 गणेशस्तु प्रथिवीमन्यायेत करकर ।
 स कोटिकुलस्युक्तो निमज्जत्युष्णकन्दम् ॥ [2410]
 ततो विद्वाद्भद्र मद्रसंनिधेयुगसद्वलकम् ।
 मयी कुट्टानिभूतत्र भवेज्जन्मनि जन्मनि ॥
 विष्णुद्रव्यापहततरो रुद्रद्रव्यापहारकम् ॥
 ब्रह्महत्यास्तु राजल्लभस्तं नात्र मन्दाय ॥
 अनाधनमहारि दायन कष्टकंषति । [2415]
 युगानामयुत स्थित्वा व्याघ्रघोरो भवति हि ॥
 आरामे पुष्पहतरि देवप्रजादिकल्पिते ।
 ते यान्ति युगपर्यन्त वह्निज्वालाम्रोशनम् ॥
 जले देवाल्थे राजन्यस्तभूमौ शवक्षये ॥
 द्विजाना संनिधौ गोपु तथा चाध्वर्यसनिधौ ॥ [2420]
 वत्मीकाये गवा भूमौ तथा चोच्छिष्टभूते ।
 कुम्भदभंसमाकीर्णं देवोवाप्तसमीपत ॥
 शिलाया तुलसीस्थाने कृष्टभूमौ नराधिप ।
 जीसनिधौ मद्रारूपे चोच्छिष्टेहेल मलम् ॥
 धाःमहन्तुर्थया पाप क्षूणहन्तुर्थया तथा । [2425]
 एतन्सर्वाणवामोति नखान्युगपद्यनम् ।
 शनुभूय क्रमैशैव काकयोर्न प्रजायते ॥
 श्वयुष्यनमद्रुता तु कर्णे च ब्रह्मसूत्रकम् ।
 डुरीषमृत् य कुर्याद्यदि वा स तु पातकी ॥
 तृणत्रैव नु मलाप केदांमश्रुनिपातनम् । [2430]
 श्लेष्माश्रुपतनं चैव तथा लोष्टविमर्दनम् ॥
 कल्हं सूतमनुप्रमद्राक्षध्वज तथा ।
 अधोबाहु क्षुत चैव यमन देवसनिधौ ।

एतान्करोति भूपाहं स गच्छेत्तरकं ध्रुवम् ॥
 वृटसदश पदेस्तु धनवन्धोऽनु भावत । [2435]
 न याति सरकन्ध्याभ्याषट्पाचन्द्राकम् ॥
 इह पुत्राश्च पौत्राश्च विवश्यन्ति परश च ।
 सप्तौ यस्तु भूपथावी स गच्छेद्द्वैतं नृप ॥
 परिषे पद्मे लक्ष्मिभित्ते यमर्षिके ।
 ये चातिपापिनो मर्त्या ये च मिथ्यापवादिन । [2440]
 तेषां मुखे जङ्घाकृते पूर्वन्ते पद्मगोपता ॥
 ततो नाभिगमयस्तु स्वस्त्रिण मनुजेश्वर ।
 स याति रौरव धोर महाहत्या च विन्दति ॥
 अष्टमीतिथिसफान्तौ ध्वनीपाते च पर्वणि ।
 वैद्यन्तु तु चतुर्दश्या एवतदस्या थिके निदि । [2445]
 मन्थपोर्जमनक्षेत्रे प्रतीपु च विगुर्णि ।
 एतेषु विवसेष्वेव न गच्छेत्स्वतिथि क्रतौ ।
 यदि गच्छेत्स पापी स्वान्मोहाद्वा रौरव प्रजेन ॥
 जात स तु दुराचारो मूर्खो ब्याथिस्व एव च ।
 अल्पायुश्च बुद्धमथ महाद्वेषी सदा भवेत् ॥ [2450]
 अनाचारतान्दृष्टा य दक्तो न निरारयेत् ।
 वत्पापार्थमामोति यश्चोपेक्षापरायणम् ॥
 पापिना पापगणय य वरोति नरायणम् ।
 अदिन चेषुप्यपापी स्वानिभ्याथ्ये द्विगुण भवेत् ॥
 अपाये पातकं यस्तु समारोप्य विनिन्दति । [2455]
 तस्य जिह्वा समुच्चल्य घोराश्च यमविपरा ।
 लषाय पिण्डमास्थि तस्य चाप्ये तिहति च ॥
 कन्यागामो नरो यानु मक्ष्यमाणो निदाघरी ।
 स याति भूमिपान च तत गच्छेत्किन्तनम् ॥

D1 G1 : M1 नरक तस्य पित्रेद (for *) G2 G(ed) एव (for पर) — (L 2403) D1 G2 G(ed) स्वन्चा परस्था वा (for G(ed) विप्रयुधि (for परक्षज) D1 धो हरेच यधुपराय (for *) — After line 2403, D1 ins
 123** यहिवर्षलक्षद्वानि विद्यायां जायते इति ।
 — (L 2408) D1 ततो निरतौणनररो (for *) — (L 2409) D1 वर करम्, G(ed) वर भर (for करर) — G1 om lines 2410-2413 — (L 2415) G1 G(ed) अनाथा यनिद्वनोर (for *) — (L 2416) D1 व्याघ्रयोनि मन्त्रिते (for *) — (L 2417) G(ed) देवप्रजादिवाहते (for *) — (L 2419) G(ed) नराधिप (for उवस्ये) — (L 2420) G(ed) द्विजातिसनिधौ गोष्ठे (for *) — (L 2422) G1 समास्तीने (for 'द्विने) — (L 2423) D1 M3 कृति (for कृष्ट) G(ed) द्विजो तृष (for नराधिप) — (L 2425) G2 M3 भूणप्रत्यय (for 'हन्तुर्) — (L 2426) G(ed) प्राण (for एणात्) — (L 2429) G1 मूषे (for वृष) — (L 2430) G1 निवारणम् (for निवार) — (L 2434) M1 G(ed) धो भूष (for भूपान) — (L 2435) G1 लोभय M1 लोभत (for ला*) D1 धो न धुप लोभय, G(ed) धनमहणयोऽनु

(for *) — (L 2437) G(ed) टि तस्य वै (for पर व), — (L 2439) G1 : हृदये (for मिपते) — (L 2440) G1 G(ed) ये च मिथ्याभिभाषिण (for *) — (L 2441) D1 G(ed) एन्योत्तमा (for 'वमा) — (L 2443) G(ed) नरक (for रौरव) — (L 2444) G(ed) अष्टम्यां परिद्वारो (for *) — (L 2445) G1 क्रतुवर्षे (for एवतदस्या) — (L 2447) G1 M1 नृप (for क्रतौ) — (L 2448) महापापी (for स पापी रतात्) — (L 2449) G1 M1 जन्म लक्ष (for जात म तु) D1 जामरात्र दुरागरी (for *) G2 मूषे (for मूर्षे) D1 मूर्षो-मविजुततथा (for *) — (L 2450) G1 ऋषणक (for वृष) — (L 2451) G(ed) रक्ष (for रतात्) D1 विचारयेद (for निषा*) — (L 2452) G2 नयाय सांप्राप्तोनि (for *) — (L 2454) D1 तिस्वा यर, G(ed) जामि नेर (for तिस्वाये) — D1 om lines 2456 2464 — (L 2457) G(ed) जामाय (for जामिष) G(ed) म्प वै विविपति य (for *) — (L 2459) G1 तान्द्रेक्ष (for तत गच्छेत्) M1 किन्तनति (for 'नर). — For line 2460, G(ed) subat
 124** विश्व य एव रौर दिवो दारिद्रे ।

निम्ने च वृषणे चैव हायोभारत्न वन्द्यम् ॥ [2460]
 एवं युगगतं स्थित्वा पश्चाच्चण्डाळनां वनेषु ॥
 वस्तु व्रतानि संशुद्ध भ्रतमाप्य परिचरेत् ॥
 अग्निपथे युगं शिवत्वा हीनाङ्गे जायते नर ॥
 न्यायन धर्मशिक्षायां पक्षपातं करोति यः ।
 शत्रुष्पत्सिद्धाच्छान तथा ह्यपि दार्शनम् ॥ [2465]
 अनुष्ठानानामयुव भ्रूयन् नरकयातन ॥
 वत खरेषु जायन्ते आनयोनि च भ्रूयन्ते ॥
 अवनत्य द्विजान्वद्धा बालान्वद्धाश्च गर्भिणीम् ॥
 भुङ्क्ते यदि स पापी स्वप्नैर्वै भरकं वनेषु ॥ [2470]
 अपहृत्य पररक्षार्थं न परेषु प्रयच्छति ।
 स दाता भरकं याति यस्यार्थमनस्य हारहम् ॥
 परमिन्दां प्रहसा च आरमनश्च करोति यः ।
 आस्ये तस्यायम पिण्डं क्षिपति समर्किकरा ॥
 प्रातः सानविहीनाश्च गायत्रीनपवर्चिता ॥ [2475]
 ब्रह्मयज्ञविहीनाश्च ते वै निरवगामिन ॥
 ब्रह्मगाम्यविहीनाश्च देवार्पितरुग्ण्डिभ्यु ॥
 न कर्षयन्ति ये राज्ञेन वै निरवगामिन ॥
 सानविहीनाश्च मध्याह्ने भानुप्राग्निहीनका ।
 गौरासनविहीनाश्च ते वै निरवगामिन ॥ [2480]
 शुद्धार्थनविहीनाश्च गृहपूजाविगर्हका ।
 पञ्चयज्ञविहीनाश्च ते वै निरवगामिन ॥
 पितृमामृपूजायां विहीनाश्च तथा त्रिषौ ।
 भोजने मौनहीनाश्च ते वै निरवगामिन ॥
 उच्छिद्यमोक्षिनी ये च ये च सृष्टाश्चमोजिन ।
 भोज्ये कलहकतरस्ते वै निरवगामिन ॥ [2485]

साव प्रातर्वधावकरणा धुर्यात् न शृणोति यः ।
 नामत्रयविहीना ये ते वै निरवगामिन ॥
 पुराणधर्मसाक्षेण भक्तिहीनाश्च ये द्विजा ।
 भाषासाक्षेण निरतास्त वै निरवगामिन ॥ [2490]
 कर्णाटद्वाविहीनानि शास्त्रकञ्जोत्पत्ति च ।
 यथासि ये प्रशृण्वन्ति ते वै निरवगामिन ॥
 भाषया रचितं शास्त्रं क्षीयमानं शृणोति यः ।
 सुद्रेभ्यश्च प्रशृण्वन्ति ते वै निरवगामिन ॥
 भाषया रचितं शास्त्रमिह लोके सुलभदम् ।
 परलोकं भयकरं तस्मात्परिवर्जय ॥ [2495]
 दिव्यभाषां पवित्रयज्ज भाषया रचितं वै ।
 शास्त्राणि च प्रशृण्वन्ति ते वै निरवगामिन ॥
 भाषावितसाक्षेण गान्धर्वयु रताश्च ये ।
 तेषां सङ्गोऽपि मर्यादयः परत्रक्षित्कान्तिभि ॥
 नामानि मम शृण्वन्ति शास्त्रयुगानि भारत । [2500]
 शास्त्रेण निरता भूयवा पुराणेषु रता द्विजा ॥
 भाषावितसाक्षेणु हुडिमान्ते रतिं न्यनेत् ॥
 ममाज्ञाकार्णवयु पुराणेषु मतिं कुर ॥
 अस्वच्छाक्षेणु निरता क्षमदमववर्तका ।
 विरता धर्मसाक्षेणु तेषां मङ्गं परिचयज्ज ॥ [2505]
 शुषिष्ठिर उवाच ।
 भवता सर्वमाहावत धर्मार्थं यद्वचनम् ।
 ध्यात्वर्य विषये देव निरिष्यद् वद सुव्रत ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 ध्यादे निमग्नित यस्तु मोक्षं न ह्येतद यदि ।
 अनुष्ठानसहस्राणि शृणोतीति भवेद् ध्रुवम् ॥

— (L. 2462) Gs G(ed) Ms न समा (Ms) समारो ज्य परित्य
 ज्य (for ⁶) — (L. 2463) Gs तथा इतिविहीनम् (for
⁶) — (L. 2467) G(ed) हनिषु (for जायन्ते) Ds Gs
 आनयोनिश्च तथा (for ⁶) — (L. 2468) Ms बाल (for
 बालम्) Ds गमिनी, Gs रोगिण (for गमिणीम्) — After
 line 2471 G(ed) ins

125** तेषां सत्त्वात् तु करोति पुरुषाभयम् ।
 पौलस्त्यादिषु पारेषु ज तौलस्य जनिर्भवेत् ॥
 पाङ्केर्भ्यं वृषभारथं दिशः आक्षयान्दिशम् ॥
 अनेही वन्धिकेला पश्चैते ब्रह्मदातका ॥
 कुम्भीयाते महापौरं दक्षमाना युगावुत्तम् । [5]
 तनो भूमि सभासाच सत्प्रत्यभुषणम् ॥
 भाक्षणायां समाहृत्य दारवागीति पनात्तिभम् ।
 पक्षात्रास्तीति यो भूषास्माद्भूमिपात्तिभम् ।
 अतिप्रयत्ने राजभिष्टवमानो युगं वनेषु ॥
 येन धर्मापरिहायं तमेव द्वेष्टि ते वर । [10]
 करोति चाक्षुण्डीन सभासुभैदापतकम् ॥
 आहारस्य च विग्रहं न करोति स च पातकी ।
 भरकं तस्य विषये मरुच्छूले भयावहम् ।

— (L. 2472) Gs आनयाया (for नश्च) — (L. 2473)
 Gs Ms प्रक्षिपन्ति च क्रिकरा (for ⁶) — (L. 2474) Gs
 देवार्पितनृपणम् (for ⁶) — Gs om lines 2475 2476
 Ds om lines 2476 2481 — (L. 2478) G(ed) अत्रिण
 (for हीनम्) — (L. 2480) G(ed) मदनं (for
 युगं) Gs G(ed) विगर्हता (for गृहं) — Ds Gs
 Ms om line 2481 — (L. 2482) G(ed) पितृमांत् (for
 पितृमात्) — (L. 2483) Gs Ms भोजनेन विहीनाश्च
 (for ⁶) — Ds om lines 2484 2485 — (L. 2485)
 Gs Ms यथासि (for गवरा) — Ms om. line 2487
 — (L. 2490) Gs सावित्रीयाना G(ed) देवार्पि (for
 रीयानि) G(ed) रचितानां प्रभाषया (for ⁶) — Ms
 om. line 2492 2493 — (L. 2492) Ds रीतमूर्त्तान् (for
 क्षीयमानान्) — (L. 2494) Ds भाषावि (for भाषय)
 — (L. 2496) G(ed) श्ववभाषाकृतानि वै (for ⁶) — (L.
 2499) Gs तेषा सङ्गपति स्वयम् Gs तेषा सङ्गं परित्यगं (for ⁶).
 — (L. 2501) Ds G(ed) ये तु Ms तय वा (for युवा)
 — After line 2501 G(ed) ins

126** तेषां तु पुण्यवीजाना मम लोकस्तु शाश्वत ।

श्राद्धं भुक्त्वा नरथेष्ठ य क्षुर्याद्रात्रिभोजनम् । [2510]
 नरकेषु चिरं मम स चण्डालो भवेद् भुङ्क्ते ॥
 श्राद्धं दत्त्वा च भुक्त्वा च क्षीसन्नं कुरुते यदि ।
 दिविस्था पितरकल्प पतन्ति नरकेऽयुधौ ॥
 आग्ने सुभ्रदिद्वयो यस्तु यदुभायी मितादानम् ।
 स पापी नारकी ज्ञेयः कुरे तु नरके वसेत् ॥ [2515]
 निमग्नितो द्विजो यस्तु न क्षायी लोभमोहितः ।
 श्राद्धदम्भ्यः स विलेय कल्पान्तं नरकं यजेत् ॥
 अक्षय्या यदि वर्तेत श्राद्धं भुक्त्वा परेऽग्निः ।
 स पापी नारकी ज्ञेयः क्रकचे नरके वसेत् ॥
 मङ्कल्या पार्वणं होमं श्राद्धं क्षुर्यादग्निं द्विजः । [2520]
 मच्छ्राद्धमाशुभं ज्ञेयं सक्तो नरकं व्रजेत् ॥
 अन्येषु प्रातस्वयया स्यात्वा तु विरतपर्वणम् ।
 अक्षय्या य स पापी स्यादाता च नरकं वसेत् ॥
 स तु सुशीलः तच्छ्राद्धं भुक्त्वा नरकमभ्युते ॥
 पतितं मित्रमय्यादं जपस्नानविमर्जितम् । [2525]
 वेदशास्त्रविहीनं च श्राद्धं न निमग्नयेत् ॥
 यतिं च यानप्रस्थं च ब्रह्मचारिण्येव च ।
 अश्रोत्रियं कुलजं च यूपलीपतिष्वेव च ॥
 कृत्रिमं कुटिलं मूकं बधिरं पद्भ्येव च । [2530]
 मद्यज्यं प्राण्णो वैचं भ्रामरं तु ननुसकम् ।
 सुशान्तिरं दुराचारं श्राद्धे तु न निमग्नयेत् ॥
 देवपूजाविहीनं च पञ्चपशुविमर्जितम् ।
 क्षीणसन्नाविहीनं च श्राद्धे तु न निमग्नयेत् ॥
 गत्वा शयनं यस्तु ममाभ्यानुव्रजेत्तदा ।

हुचेल कर्कशं सन्धं कर्षकं च्याधिपीडितम् ॥ [2535]
 वैश्यवृत्तिपरं मूर्खमस्वच्छं विनिन्दितम् ।
 कुलजं गायकं मत्तं भद्रवृत्तिपरं जडम् ।
 सौवर्षिकं दुराचारं श्राद्धे तु न निमग्नयेत् ॥
 काणं सजां कृतां वीनं यत्रा वै केशाधारिणम् ।
 दुर्मन्त्रणं तु वाचाद् श्राद्धे तु न निमग्नयेत् ॥ [2540]
 कुक्षकपटमण्यैकं हीनाद् अस्वलेख्यम् ।
 पितृमातृपरित्यक्तं श्राद्धे तु न निमग्नयेत् ॥
 अश्रोत्रियं कुलजं च यूपलीपतिष्वेव च ।
 कृत्रिमं कुटिलं मूकं श्राद्धे तु न निमग्नयेत् ॥
 पुत्रे वर्ज्यां द्विजां सन्नि सदा पितृद्विषेपिभिः । [2545]
 श्राद्धपात्रं प्रवश्यंश्च दण्डपुत्रं नृपयाम ।
 वेदशास्त्रेषु विरतं श्रोत्रियं श्रोत्रियव्रतजम् ।
 अतिजो वै सदा शुद्धं श्राद्धार्थं तं निमग्नयेत् ॥
 देवपूजासु निरतं पञ्चपशुपरायणम् ।
 पुराणवेदशास्त्रज्ञं श्राद्धार्थं तु नियोजेत्येव ॥ [2550]
 अश्यामशास्त्रसंज्ञकं शान्तं वै सुदुष्कापिणम् ।
 जितेन्द्रियं शुभं दातुं श्राद्धार्थं तं निमग्नयेत् ॥
 युक्तिश्चिह्नं तत्र च ।
 किं वर्ज्यं किं न तं स्यात् देवा वर्ज्यस्तु संतमः ।
 तन्ममाचन्दरं देवेशं देवा तु पापदाः ॥
 श्रीमद्भागवतम् ।
 क्षीणां सद्गं सदा वर्ज्यं पापिता तु समागमम् । [2555]
 सूक्तया दर्शनं राज-प्रयत्नेन विषयजैवेत् ॥
 सध्याप्रदोषकाले तु योपिता सगमापयेत् ।

— (L 2501) G₁ G(ed) जाक (for परं) — (L 2508)
 D₁ M₁ निमग्नितो (for 'ते) — M₁ om lines 2509-2512
 — (L 2513) D₁ पतन्ति नरकेषु च (for 's) — (L 2514)
 G₁ G(ed) श्राद्ध (for श्राद्धे) G₂ नरो (for द्विजो) D₁ श्राद्ध
 मोनी नरो वरु (for 's) M₁ om lines 2514^a-2516^a
 — (L 2515) D₁ G₁ नरके (for नारकी) G₁ om line
 2515^b G(ed) क्रकचे (for कुरे तु) — G₁ om lines 2516-
 2521 — (L 2516) D₁ श्राद्धं शुद्धे (for निमग्नितो) G₁ श्राद्धे
 सुभ्रयो यस्तु (for 's) D₁ G₁ सान्ता (for क्षायी) — (L
 2522) G₁ सक्तं तु, M₁ य सान्ता (for सक्तं तु) — (L
 2523) G(ed) न कुशोद (for अशतो) D₁ G₁ अक्षय्या यदि
 पापी श्राद्ध (for 's) G(ed) शैरु (for दाला च) — G₁
 om lines 2524-2529 — (L 2524) D₁ सुकला तु नरके
 मजेत् (for 's) — After line 2524, D₁ ins

127** अङ्कया वार्षिकं श्राद्धं पितृभ्रातृपुत्रैर्वचनं च ।
 शुद्धं यदि स पापी स्वयन्वचनं रौच्यं मजेत् ॥
 यथे भर्तृदि स नारी सङ्कया वचनं यदि ।
 पादनीपादिकं नरं कुर्वते लोभमोहिता ।
 तच्छुभं पादनीपादि भोजनं यत्तदभ्युते ॥

— (L 2526) M₁ देवा (for देव) G₁ श्राद्धे तु (for श्राद्धेन)

— D₁ G₁ M₁ om lines 2527-2529 — (L 2530) G₁
 गोपं चैव (for भ्रामरं तु) — (L 2531) G₁ दुराचार्यं (for
 'चार) — (L 2534) D₁ सदा इव नरेषात् (for 's).
 — (L 2536) G₁ वृत्तिकरं (for 'पर) G₁ विनिन्दकं (for
 'न्दितम्) — After line 2538, D₁ G₁ ins

128** ब्रह्मचारिं यतिं चैव जानप्रस्थाश्च भिक्षुकान् ।

While G(ed) ins after line 2538

129** पराशरान्तरितं परकीलोत्पन्नं तथा ।

— (L 2540) G₁ वाचात् (for 's) D₁ दुर्मन्त्रितं तु वाचात् ।
 M₁ वधिरं कुक्षकाय च, G(ed) द्विजं वाचात्कं चैव (for 's).
 — G(ed) om lines 2543-2544 — (L 2543) G₁ कृतार्थं
 (for कृतम्) — (L 2545) M₁ G(ed) द्विजे (for द्विजाः).
 D₁ G₁ M₁ G(ed) परलोचं (for सदा विदु) — (L 2546)
 G₁ सध्वज्ये (for प्रवश्यंश्च) — M₁ om lines 2547^a-2541^a.
 G₁ om lines 2549-2550 — (L 2550) D₁ G₁ M₁
 निमग्नयेत् (for निवेदनं) — M₁ om lines 2551-2552.
 — (L 2551) G₁ G(ed) पूर्वं (for यत्तु) — (L 2552) G₁
 दिने सात्तं, G(ed) शुभं दातुं (for शुभं दातुं) — G₁ om.
 the ref — (L 2553) G₁ G(ed) स्वयन्वचनं (G₁ 'व) (for
 वचनं) D₁ M₁ श्राद्धं वै कोपिताग्ने, G₁ कोपितां संतमे तत्र

सध्याया भोजनं निद्रां त्रयीविधा विवर्तयेत् ॥
 वृक्षारोहणमस्त्युभं वृषानां धारोहणम् ।
 नदीतरणमस्त्युभं बाहुभ्यां तु विवर्तयेत् ॥ [2560]
 ऋषण परमुद्दे वामं ऋषाक्षेत्रविजयनम् ।
 गोमहिव्ये क्रय राजन्तर्षया परिवर्तयेत् ॥
 श्रुत्यपुरेणु सवाद स्वधीफलहर्मव च ।
 कलह सर्वमनुजै धेयस्कामी परिवलजेत् ॥
 शूद्रइत्यासमानोत्तमं पानीयमेव च । [2605]
 वासस्वाम्युद्दानं च धेयस्कामी परिवलजेत् ॥
 पादाभ्यङ्गं शिरोभ्यङ्गं तथा देहविमर्दनम् ।
 धेयस्कामी तु राजेन्द्र शूद्रइत्यास कारयेत् ॥
 भानौ शृगोमुंतोवारी भौमे मृग्युप्रद नृणाम् ।
 तैलभ्यङ्गं तथा राजौ धेयस्कामी परिवलजेत् ॥ [2570]
 कृपयान सदा वर्यं वृषादवपनत्रिया ।
 शौचं कृपज्जैत्रैव धेयस्कामी परिवलजेत् ॥
 स्वर्णदले शवम दात जपमथुनभावनम् ।
 भोजन राजशादुलं धेयस्कामी परिवलजेत् ॥
 क्षेत्रारामे वने शैले तीर्थे वै देवसनिची । [2575]
 यात्राया पथि राजेन्द्र न वृषानैथुन खिय ॥
 राजश्रुत्येयु मूर्खेषु पण्डितेषु कदाचन ।
 शुरुधीयु च नो मृगाद्विवाट नृपसत्तम ॥
 एव बहुविध मोक्षं धर्माधर्म हि पाण्डव ।
 विन्यारद्वितुं तस्य अपि वर्षेसत्तादपि ॥ [2580]
 सर्वेधामपि लोकाणामानुदूह्य सदाशब्दम् ।
 तन्मैमिति विज्ञेय सर्वदा नृपसत्तम ॥
 विन्यमान सदा सन्निर्यद्धर्ममपि पाण्डव ।

अधमं तदि विज्ञेय महद्भयकर नृप ॥
 तस्मात्प्रेषेयु कालेषु सतामभितत तु यत् । [2585]
 त कुरुष्व सदाकृद्द परा सिद्धिं गमिष्यति ॥
 धर्मं यशस्यमायुष्य स्वर्गाय पाण्डुनन्दन ।
 इदं वै शृण्वता भवशा प्रहलोको भविष्यति ॥

Colophon

शुचिष्ठिर उवाच ।

कथित भवता सर्वं धर्माधर्मं यत्कृतम् ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि तरकानभिधानत ॥ [2590]
 धर्माधर्मस्य विन्यार पाठितो मयदायकम् ।
 सुप्रद पुण्यशीलानां मध्ये मन्त्रे यमस्य च ॥
 श्रीभागवतानुवाच ।

नामधेयानि चक्षामि तरकाणां महाभते ।
 सन्ध्यातुं नापि योजनीं तेषां मुच्य शृणुष्व ह ॥
 तपनो वालुकानुमो महारौरवरीयौ । [2595]
 कालसूत्रं निरुद्धामो ह्यनियत्रमर्दनी ॥

हिमोत्तममहाश्रुलौ मृषातृप च शास्त्रमही ।
 श्रमक्षो मृषातृप च वैतरण्या महास्वनम् ॥
 तसश्चल तसन्विला पुरीपादाभेव च । [2600]
 यज्ञशोभितनृप च महशोभितभोजनम् ॥
 श्रमासभोजनं चैव बहिष्कृत्यप्रवेदानम् ।

शिलादृष्टिं दाक्षदृष्टिर्महिशृष्टिर्मरपतत् ॥
 शरीरकं चोपनेयं तस्यैव शिष्यमहजम् ॥
 अध शिर शोषणं च तस्यपाणदारणम् ॥
 पुरीपेलेपनं चैव तथा मरुचदारणम् ॥ [2605]

(for ⁶) — (L. 2555) D₁ G₁ M₁ स्त्रीसङ्घं सवदा वर्यं G(ed)
 स्त्रीसङ्घं सवदा वर्यं (for ⁶) — (I 2556) G₂ सवदा (for
 सवदा) — (I 2557) D₁ G(ed) शोषितां सगम त्वजेत् (for
⁶) — (L 2558) G₁ मय विवा परिवर्तयेत् (for ⁶) — (L
 2561) G₁ G(ed) विषयनम् (for 'जननम्) — G₂ om lines
 2562-2567 — (L '563) G₁ रोमहिया (for 'वो)
 — D₁ ins after line 2564 G₁ after line 2566

130** शूद्राणामे सन्ध्याय शूद्रवेगमजिनास्तनम् ।
 द्रिष्टेण तु सदा योग धेयस्कामी परिवलजेत् ॥
 श्वषरारुं हृदि क्षेत्र यद्रिभोजनवेद च ।
 द्रिष्टेण सह संस्पृश धेयस्कामी परिवलजेत् ॥

— (L. 2565) G₁ M₁ समन्सम् (for 'नीनम्) M₁ अत्र
 पानीयमधुनम् (for ⁶) — M₁ om lines 2570-2572
 — (L. 2571) G₁ G(ed) कृपाररप रत्निका (for ⁶) — (L
 2573) D₁ G₁ चान (for दाने) M₁ G(ed) जपं वैशुनभोजने
 (M₁ पूजयम्) (for ⁶) — (L. 2574) G₁ श्रेय च, G(ed)
 पूजन (for भो) — (L. 2578) G₁ G(ed) राज, M₁ नर
 (for नृ) — After line 2578, D₁ ins.

131** अग्निहोत्रयुद्धे देवे गुणदादाभेनिची ।

तोषे सभाया राजेन्द्र न जुवायोजनं नृप ॥

— G₁ om. lines 2580-2583. — (L. 2580) D₁ G(ed)
 नाळे (for तरव) — (L. 2581) G(ed) सदाभय (for
 'वन्) — (L. 2584) M₁ भयकरमो नृप (for ⁶) — (L
 2585) G₁ सदा पुण्ये हितं तु वत् (for ⁶) — (L. 2588)
 D₁ M₁ स्वर्णकं च (M₁ ब्रह्मलोको) गमिष्यति (for ⁶)

Colophon — Sub-parvas D₁ G₁ अश्वमेधवर्षिणे वेर
 यमा, G₂ M₁ G(ed) उपयमा — A *thy name* D₁ पाप
 भेद, M₁ पापभेदरुच्यन्तम्, G(ed) पापभेदरुच्यन्तम् — *Adhy*
no D₁ G₁ + M₁ G(ed) 20

M₁ om line 2590 — (L. 2590) G₂ भयवत् (for नर
 वत्) — (L. 2591) D₁ G(ed) ययमार्गस्य विस्तरं (for
 ') — (L. 2592) G(ed) मालं (for the first मन्त्रे)
 — (L. 2593) G(ed) [म]र चरये (for चक्षुर्गामि) G₁ + M₁
 नागोरगमर वःरे (for ') — (L. 2596) G(ed) नासत्प-
 निरुच्छातो (for ') — (I 2597) G₁ + G(ed) सिद्धां G₁
 नृप (for ') च रान्नी (for ⁶) — (L. 2599) G(ed) पुरी
 इमेर च (for ⁶) — G₂ om (hapl) lines 2601'-2605'
 — (L. 2606) G₂ दारणम् (for दारनम्) — (L. 2607)

रेतःपानं महादारं सर्वसंधिषु दहनम् ॥
 भद्राहासनं चैव वक्रवज्रामयवक्रम् ।
 क्षणिकच्छेदनं चैव तपनोत्सवने तथा ॥
 पादाचनं धूपपानं तथा मूलाधुरोदहनम् ।
 भस्त्रिभेदे पित्तपानं तथा लवणभक्षणम् ॥ [2610]
 कालुष्येदे तिलापीडा तथा पापापघातणम् ।
 श्लेष्मामानसयाहारं शृङ्गाप्रपन्नं तथा ॥
 अदान्तमन्त्रनं चैव शयनं कण्ठरोपधि ।
 पिपीलिकादिदशनं तथा वृश्चिकपीडनम् ॥
 ब्रह्मशत्रुादितयनं तथा महिषमर्दनम् । [2615]
 शुचिप्रक्षेपणं चैव नेत्रयोर्नपसंधिषु ।
 दिग्धे च वृषणे चैव श्लयोभारस्य बन्धनम् ।
 तत्साय शयनं चैव चहशीतानुबन्धनम् ॥
 वायुप्लाविकाद्यानां तथा द्युधि शीघ्रनम् ।
 व्याघ्राश्लेषपीडा च तप्तपाशागभक्षणम् ॥ [2620]
 पृथमाया महाभाग परकाः कोटिकोटिकाः ।
 बर्दे बहुं न शक्नोमि किमुत्तमो मदीपते ॥
 श्युषु पाण्डव वक्ष्यामि यममार्गां सुदुःखम् ।
 सुखदं पुण्यशीलानां पापिनां भयदायकम् ॥
 पदनीतिसहस्राणि योजयामि नरेश्वर । [2625]
 यमगार्गस्य निरुतारः पापिनां भयदायक ॥
 ये नरा पुण्यशीलास्तु ते याति सुविनो वृष ।
 गन्धर्वैः स्तुयमानाश्च अत्तरोगमेतिताः ।
 सुधापानं प्रजुर्वन्तः प्रयाति स्वर्गमन्दिरम् ॥
 धर्मध्याया नरा याति दुःखेन यमयातनाम् । [2630]
 भवेत्भूता विवस्त्राश्च शुष्ककण्ठोऽथवातुकाः ।
 मन्दनतो विस्वरं धीना याति तस्यपि पापिनः ॥
 हन्यमाना यमभेदेः प्रतोदायैरुपायुधिः ।

हननाः प्रधानतो याति दुःखेन तस्यपि ॥
 शान्तजम्बूकाभर्यश्च कल्पमाना सुदारपी । [2635]
 दशवन्तो महालायैर्यनि दुःखेन तस्यपि ॥
 कश्चित्साः कश्चिद्विद्विः कश्चिन्ममकर्मदाः ।
 संग्रहस्यैकवाक्ष्येयं तीक्ष्णधाराः तिला कश्चिद् ॥
 कश्चिद्द्वारवृष्टिश्च तिलवृष्टिश्च दुःखदा । [2640]
 जलोपरुममावृष्टिश्च श्यामुत्रयणं तथा ॥
 क्षणिकं मर्दयति महाजगत्पिकरो मर्द ॥
 उष्णकर्मवृष्टिश्च शिष्याश्रमसमवृष्टिम् ॥
 कश्चिन्कण्ठवृष्टिश्च दुःखारोहिनिला कश्चिम् ।
 महाश्वकारावृष्टिश्च कण्ठकारणं मर्द ॥
 यमप्रायोदणं चैव कण्ठरथ प्रवेतनम् । [2645]
 नरेश्वर तथा लोहा सुशोभयाम्य कण्ठका ।
 रोवालं च कश्चिन्मार्गं शिष्यापीडयन्नुप ॥
 व्याघ्राश्लेषपीडयैश्च मत्तदग्नितामुदरे ।
 वृकगोमासुसंकीर्णं क्षक्षामिदमपातुते । [2650]
 शुष्कपापसंकीर्णं छायादीने हिमोदकटे ।
 विषवत्वात्तुलसीर्षीर्षीर्षी परिपूरिते ।
 कटुवायसगुणाणां छायायुक्ते महाखने ॥
 निरुदके महाघोरे यूपनारिभयंकरे ।
 चण्डार्कद्विरेषेरे याति दुःखेन तस्यपि ॥
 पुरोमं तदुभिरुत्तमैः खरिदेव भूतदारणे । [2655]
 अथोत्तमा दृश्यमाना पापिनां याति तस्यपि ॥
 एवं बहुविधैः किमनिदमनामि तु तस्यपि ।
 शीशान्तश्च रश्मन्तश्च श्वानवक्ष्याम्य यापिनः ॥
 पापेन यमिना कश्चिन्ममपापमयादुहो । [2660]
 तन्मामैरुपमानाय पृष्ठं पाशं तथा ॥
 मातापाशाहृद्यश्च कण्ठपाशस्तथापरि ।

Gs क्वरं आमरथकम् (for १) — (L. 2608) Gs १ तपनो-
 तपनं तथा ; Ms तपनोत्सवने तथा (for २). — (L. 2610)
 Ds अस्त्रिभेदे (for 'भेदे') Gs अस्त्रिभेदे तपनं (for ३).
 — (L. 2611) G(ed) दातणम् (for धां). — (L. 2619)
 'Ds इदयः ; G(ed) हृष्टिश्च (for इष्टिश्च). — After line
 2620, G(ed) ins. :
 132** कुम्भीराकं महाघोरे किमिदमिहायमस्यथा ।
 — (L. 2623) Ds Gs Ms -वायैर्य (for -नामै युः). — After
 line 2623, G(ed) ins. :
 133** परधीविदुषाणश्च त्रियंशे विरतरत्तया ।
 — (L. 2626) Gs इत्यनां भयदायकम् ; G(ed) एवंभूतो नरा-
 पिष (for १). — (L. 2627) Gs सुरदाः ; Gs सुदिला (for
 'नो). — (L. 2629) G(ed) यम् (for स्वोः). — (L.
 2630) Gs Ms दुःखेन श्युः कानवा (for १). — (L. 2633)
 Gs योगदैश्च (for प्रयोदणैश्च). — (L. 2634) Ds याति
 तस्यपि कश्चिः (for १). — (L. 2636) G(ed) कटुवाय
 (for दशवन्तो). — Gs Ms G(ed) ins. after line 2638 :

Ds after line 2656 :
 134** कश्चिदत्तराजिश्च महाभूताश्च कश्चिद्
 कश्चिद्वरुणेश्च च महायुक्तिरोपणम् ॥
 — Ds om (hapl) lines 2659-2643 — (L. 2640) Ms
 G(ed.) कश्चिदुत्तराजिश्च (for १) — (L. 2641) G(ed)
 महाभूताश्च कश्चिद् (for १) — (L. 2643) Ds कृष्ण-
 रोदणः ; Ms वरुणेश्च (for वरुणेश्च). — (L. 2646) Ds -वराणम्
 (for -वृषणम्) — (L. 2648) Gs कश्चिद् (for कश्चिद्-
 — (L. 2649) Gs कश्चिदुत्तराजिश्च (for १) — (L. 2654)
 Gs Ms -कित्ते (for 'रुः) — G(ed) om. (hapl) lines
 2655-2656 — (L. 2658) Gs Ms तन्मामैरुपमानैः (for
 १). — (L. 2658) Gs इत्यनां (for 'नो). Gs वरु-
 णेश्च (for वरुणेश्च). Ms कश्चिद् वरुणेश्च ; G(ed)
 तस्यपि कश्चिद् कश्चिद् (for १). — Ms om. line 2659.
 — (L. 2659) Ds कश्चिद् कश्चिद् कश्चिद् (for १). — After
 line 2659, Gs ins. :
 135** कश्चिदुत्तराजिश्च महाभूताश्च कश्चिद्
 कश्चिद्वरुणेश्च च महायुक्तिरोपणम् ॥

कर्णपाते हृत्पामाना गणे शोभास्तथापरे ॥
 पाशापवात्तुहाश्च केचिच्छुभे प्रकाशिता ।
 वदन्प्रश्रवसं मां सिद्धमेव प्रयाति वै ॥
 भयोभाद्रपदे केचिद्दामोमेव तयापरे । [2665]
 कर्णान्वा च तथा केचिद्वदन्तो वाति पातिन ॥
 केचिन्पुष्ट्यपावाना भग्मनिर्मिता परे ।
 केचिच्छुभेतिना वाति तान्यपामानवापरे ॥
 निदृष्टान्तवना केचिद्विषयकारितलोचना ।
 छावानलविहारे तु पवि घातिन सुदुविना ॥ [2670]
 शोचन्त रशानि कर्मणि रुद्रतश्च सुदुमुदु ।
 गृह्यशोभमुपया केचित्तवातिन वममन्दिरम् ।
 प्रविशेदंशमानाश्च सुदुदेदारनेशुश्चम् ॥
 यूरोरप्यादिना केचिद्वदमाना तममन ॥
 भयोमुपया हृदयमाना केचिन्वतकर्मणे ॥ [2675]
 ततसेकनमार्गेणु केचिन्ममा प्रयातिन ॥
 वृहादिच्छ्रं वदन्तश्च दाव केचिन्पयाति वै ॥
 मध्वमाना म्मोवाति विचरन्ते क्वचिं स्वकम् ।
 गळकर्मैर्महानागिर्दयमाना विवातिनि ॥
 वदन् कण्ठकण्ठयं वमिदंशा प्रयातिन वै । [2680]
 गळप्रोनेपेदंशयशैलेयमाना प्रयातिन वै ।
 खामाश्रय केचिन्तु केचिं शान्तमुकुते ।
 काकगुणं तपोदकं निह व्याप तथा वृक्षम् ।
 यादप्य पापिनो वातिन वमलोकं भवावहम् ॥
 खरभामसनिचय मुनिगणे वातिन पातिन । [2685]
 गुरीपमुनिचय विभन्त पातिन वै ॥
 हा ह्योऽरिभ ट्वाऽरिभिति वदन्मानास्तथा परे ।
 तसावपिच्छवदना सुचिन्पितलोचना ॥
 ममदन्त्याद्वदनाश्च ममदन्ते प्रहारिता ।
 सुदुविता प्रयान्येव पातिन पाण्डुरदन्त ॥ [2690]
 विवाचैर्मरिगा केचिद्दामार्द्रकगणैस्तथा ।
 राजमेर्मरिगा कविष्ठादिनीतुल्यं तुले ॥

वृष्णाश्चभैरवगौर्महान्तकृतादिनि ।
 प्रवये वादिना केचिन्मन्त्रिणे वदन्पुत्रिभि ।
 जीर्णमोमं वदन्तश्च सुष्ठादिचिन्पयाति ते ॥ [2695]
 महावरादपुत्रैश्च दातिना वातिन पातिन ॥
 लदंकारायुना छत्र तत्र राज्ञममरिगा ॥
 पररातरना छत्र तत्र निर्वाहिकोचिना ।
 परदन्त्यावदनाः परायणं विमिषोत्रिता ॥
 ममदंशा महात्पुं हृदयमाना वामिन्या । [2700]
 प्रयातिन वरात्पुंश्च वरकं दादमे शृदाम् ॥
 सुदुदेदारपुंश्च मांवातिन विचिषोत्रिता ।
 छिद्रदशा वदन्तश्च स्वतिरा करमंयुते ।
 प्रयातिन प्रातिन पापा मद्रादिन निर्गुणस्तथा ॥
 म्यमुने केचिदुदुत्पुत्र म्मादन्तो वातिन पातिन । [2705]
 हा मुनिं हृदन्तश्च हा कानेति लघातो ॥
 हा अनेति तथा चान्ये हा तरोति तयापरे ।
 विषे कान्ते नम मरि वादीमुपवा तयापरे ॥
 महाताम महाभाग रश्च मो शरणगतम् ॥ [2710]
 एवं पाठयेति मत्त प्रयातिन म्माश्रयातुया ॥
 विरहय्य स्याति कर्मणि मूढा एवं वदन्ति हि ।
 मीनमाधिय यान्येव कर्मणा कुदन्तम् ।
 एव बहुविधामार्द्र पापिनो वातिन तदपि ॥
 सुगैव नरक राज्ञम्यमुपुयो युधिष्ठिर ।
 मूर्खितो भ्रातृभि सापे भीतभीतो व्यतिष्ठन् ॥ [2515]
 म्माया वै युद्धरीक्षाश्च कर्मण्यव युधिष्ठिरम् ।
 मा मेपिदियुवाचर्त्त स्व राज्ञम्यमन्तरत् ॥
 श्रीमयवातुवाच ।
 चर्मिदंशानां गतिं वद्वे तथ प्रीये म्माधिव ।
 निक्षेपत सुरेन्दुंशं सुदरं तत्र साधवीम् ॥ [2720]
 चर्मिदंशे वै वरधंशा दानवीला सुपुदय ॥
 अवीव सुससपद्मा प्रयाति वममन्दिरम् ॥
 अचरा ये च चर्मिदा मुभन्त स्वादु वातिन वै ।

— (Ł. 2660) G(ed) लक्ष्यमानाय (for पुष) — (Ł. 2661) (s) M1 -वात; G(ed) -वाते (for पात्र) — D1 G(ed) om line 2662 — (Ł. 2662) G1 वद (for वने) — (Ł. 2663) G1 पादामा पाददृष्टाश्च (for *) — (Ł. 2666) M1 कर्णानि (for 'रवां च) — Gs om lines 2672-2675 G1 M1 om. line 2673 — (Ł. 2674) G1 तुने रात्र्यादिने कृष (for *) — G1 M1 om line 2675 D1 om. line 2676 — (Ł. 2677) G1 वद्वे (for द्वा) — For line 2680, G1 subst 136** वदन्ते वरवैरंशा प्रयाति वमसादन्तम् । — M1 om line 2681 — (Ł. 2681) D1 G(ed) दीपे (for दी-) G(ed) वदमाना (for लम्) — (Ł. 2682) G1 कान्तेव (for आश्रय) — (Ł. 2683) G(ed) विद्वन्पामो (for सिद्धं दाम्) — (Ł. 2685) G(ed) मद्रातन प्रयाति वै (for *) — M1 om lines 2688 2689 — (Ł. 2689)

G(ed) वदन्तम् (for तद्गम्) — M1 om. lines 2691-2695 — (Ł. 2691) D1 माहिणे उरुद्वारिणि (for *) — (Ł. 2692) G1 ह्युनरीणतकुटे, G(ed) दानिनीणप पीठिता (for *) — (Ł. 2693) G(ed) वाचिन्वजरादुते (for *) — D1 om (hapl) line 2694 — (Ł. 2694) G1 पटिना; G(ed) यथिना (for सादिना) — (Ł. 2695) G(ed) निचयानि (for 'नि ते) — D1 om (hapl) line 2699 — (Ł. 2705) G1 M1 उद्वय (for 'ल) Gs स्वयां केचिदुद्विष (for *) — For line 2707, G(ed) subst. 137** तथा हा मालरिसो-ये सख हरेति वापरे । — (Ł. 2710) Gs प्रयाति प्रातिन पति (for *) — Before line 2714 all Ms. ins. वैश्वराज — (Ł. 2714) M1 G(ed) दृक्चन (for युधिष्ठिर) — (Ł. 2715) Gs पदात् परीणते (for *) — M1 om the ref — (Ł. 2722) M1 G(ed) नरभेज (for च चर्मिदा) D1 अचरादे तु चर्मिदा (for

धीरदा ये तु सुशितः पिबन्त क्षीरमुत्तमम् ॥
 धूलदा मधुदाश्चैव क्षीरदाश्च मृषात्तम ।
 सुधापानं प्रकुर्वन्ति प्रयान्ति यममन्दिरम् ॥ [2725]
 शकटः पायसे शुभ्रन्दीपदः प्रथमलन्दनः ।
 वस्त्रो राजगार्दूल विभ्यामन्वधरो ययौ ॥
 भर्तृकारप्रदो याति पूज्यमानोऽमरैः सह ।
 गोदानेव नरो याति सर्वकामसमन्वितः ॥
 मृगिदो गृहदक्षैव विमानं सर्वसंपदा । [2730]
 मत्परोगणसंकीर्णं श्रीहृन्वाति यमालयम् ॥
 हयदो गजदक्षापि यानदक्ष नृपोत्तम ।
 यमालय विमानेन याति भोगसमन्वितः ॥
 सजज्ञोऽम्बुदक्षैव कृष्णाजिनमहामिदः ।
 कलद पुष्पदक्षैव याति संतापसंयुतः ॥ [2735]
 साग्वलदो नरो याति तुष्टात्मा यममन्दिरम् ।
 विद्यादानरतो याति पूज्यमानोऽञ्जतन्मवा ॥
 सर्वमूलद्रव्यायुक्तः पूज्यमानोऽमरैः सह ।
 पुराणपठको याति पूज्यमानो मुनीश्वरैः ॥
 शृण्वन्ति सततं ये तु पुराणं मनुजेश्वर ॥ [2740]
 से चन्द्रधरलैर्यानि प्रयान्ति यममन्दिरम् ॥
 ज्ञानपूर्णा नरा यान्ति कृते ये तु यमालयम् ।
 धेवायां तपसा लोकं मम प्राणेश्वरय ह ॥
 द्वापरे यज्ञविधिना शयान्ति परमशुभम् । [2745]
 कलौ पुत्रे नरभेष्ट पुराणध्वजाश्रयः ।
 प्रयानि परमं स्थानं यत्र गावा न द्योचति ॥
 कलौ युगे मनुष्याणां पुराणध्वजाश्रयम् ।
 कीर्तनाद्वाजशादूल मम लोकं मन्विष्यति ॥
 पुराणध्वजाश्रयः पुत्रपौत्रादिसंयुतः ।
 शुश्रूष्य भोगान्यभाकामं तदन्ते मामुपैति च ॥ [2750]
 कलौ देवाः प्रवेत्सन्ति पुराणध्वजं परम् ।
 परं मुक्तिमवाप्नोति सत्यं सत्यं सचोदितम् ॥

आभार्य वा पार्ष्णं वा यो वदेत्प्रमदित्वात् ।
 प्रयाति सुखमार्गेण देवलोके मुग्धावरम् ॥
 धर्मशालि मन्विष्येव्य वसेत् बुरगन्धन ॥ [2755]
 मन्वर्षे मृत्युमानस्तु स याति यममन्दिरम् ॥
 उष्णमाश्विनो याति वैश्विधानेन धर्मिणः ।
 गजोद्भृशभैर्यान्ति विमानेन च भारत ॥
 चतुर्दशमस्य यानमाह्ला याति तपसि ।
 याति देवगणैः सार्धं दिव्यरूपधरा दिग्भ ॥ [2760]
 रथं मणिमयं दिव्यं जागृह्यतिपितृन्म ॥
 आरक्ष सुतिका यान्ति धर्मिणाः पाण्डुरानन्द ॥
 केचिद्भिमानमारक्ष सार्धं कान्तिरामममम् ।
 प्रयान्ति नरगार्दूल मम लोकं मुग्धावरम् ॥ [2765]
 उष्णमाश्रमयुक्तः सत्पमानात्परोययैः ।
 ते चन्द्रधरवैर्यानि प्रयान्ति मम मन्दिरम् ॥
 पञ्चमन्दरमेकादो वनं प्राप्य यधि धर्मो ।
 श्रीहृदियाः यथाकामं प्रयान्ति मम मन्दिरम् ॥
 वाहितमन्त्रिणो भूया तुलनीयतरोपरा । [2770]
 प्रयान्ति मम लोकं वै पुष्पातामप्रपठरा ॥
 मलोपवापनिरताः पद्मपत्रपरायणाः ।
 जलश्लो यान्ति राजेन्द्र सत्पलोकां वदुधुता ॥
 मक्षप्रतिष्ठाकर्तात्मधा वैराहधर्मेश ।
 अनापदिप्रमर्गात् प्रयानि मम मन्दिरम् ॥ [2775]
 निलदानपरा राजशिष्यं विममृत्तका ।
 विप्रप्राणोद्भवरा उष्णश्लो यानि मानन्दम् ॥
 एवं धर्मेशरा यानि सुरैश्च मम मन्दिरम् ।
 पर्येह च रामेन्द्र धर्मं मयु सदा मया ॥
 य इदं पुष्पमाश्रयानं धर्मोपमं हि पाण्डव । [2780]
 शृणोति स्वतः श्रवणा मुपयति सर्वपापकं ॥

पुष्यष्टि उवाच ।

भगवन्देवदेवैः मायावीत महाभते ।
 नमामि पुण्डरीकाक्षं स्वप्नादकमलं शुभम् ॥
 पापिनो ये तु मनुजा पाप हृन्ना पापरक्षणम् ।
 नरकं यान्ति ते माध सुखधने ते कथं प्रभो ॥
 यदि मुक्ता प्रयत्नेन सेवा का गतिरुच्यते ॥ [2781]
 किं भवन्ति च ते नाथ कथं गर्भं विदन्ति ते ॥
 गर्भस्था किं तु कुर्वन्ति जातमात्रा यदुत्तम ।
 वृक्षत्वे च पशुत्वे च मृगत्वे हृमियोगिनि ॥
 पक्षित्वे पापकर्मणि मन्सत्वे च महाभते ।
 पृथग्व्यवस्थाममानन्त स्पष्टीकृतं त्वमर्हसि ॥ [2790]

धीमंगवानुवाच ।

शृणु पाण्डव वक्ष्यामि नराणां पापकर्मणाम् ।
 गर्भस्थानां चरित्यानां जन्तूनां वर्तनं प्रभो ॥
 नरकेषु चिरं मग्ना जन्तवो नित्यमु खिता ।
 शोचन्तः श्वानि कर्माणि बहुकालं वदन्ति हि ॥
 सर्वलिलात्महाघोरारक्षकानुभूय च । [2795]
 कर्मणैश्चैवयोगात् निर्दिशन्ति महाभरतम् ॥
 सर्वदुःखमायुक्तं सर्वोपद्रवमकष्टैः ।
 स्यात्कारव नियोज्यन्ते नश्यन्ति प्रभवन्ति च ॥
 वृक्षगुल्मलतावह्निगिरयश्च तृणानि च ।
 श्वापरा इति विरपाता महाभोहसमावृता ॥ [2800]
 द्वाग्निना हि तृणानि त्रिपत्ये पापकर्मणि ।
 वेपन्ते हि महावाहं शुष्यन्ते चण्डरक्षिमणि ।
 हृष्यन्तं गण्डभिन्नात् शुष्कपत्तये ह्यवृष्टिभिः ॥
 पलायं छिद्यमानाश्च गृध्राणं भरतर्षभ । [2805]
 वितार्यमिन्धनार्थं च महामोहसमावृता ॥
 एव क्लेशामायुक्ताश्चिरं निवृण्ति भूतले ।
 ततः पञ्चतमपञ्चा जायन्ते हृमियोगिनि ॥
 हृमयस्त महाभाग सदा दुःखोपजीविन ।
 क्षणार्धमुपजीवन्ति क्षणार्धं तु श्रियन्ति च ॥
 बलवद्विश्वं स्वपण्ये क्षयसाक्षाद्याभरक्षणे । [2810]

शीतवातातपक्लेदाभ्युद्यत् शुचिना भृशम् ॥
 मलमुप्रादिमानेषु संहरन्तो नृपोत्तम ।
 सुखले शमजानन्तो श्रियन्ते दुःखजीविन ॥
 पक्षिगोर्नि ततः प्राप्य बलिनां पक्षिमिहंता ।
 चरणान्निधनं प्राप्ता स्वादिता मासलोभुपैः ॥ [2815]
 श्रियन्ते केचिदरण्ये तु द्विजाता मांसजीविन ।
 केचिद्गृहाङ्गणे यदा भीरेषु प्रचरन्ते च ॥
 पक्षैर्विद्योजिता केचिद्वन्यन्ते मनुजैर्भुवि ।
 केचि परार्थमाहायुषाद्य शुचिना भृशम् ।
 बल्यर्थं निहता केचिच्छेन्ते भुवि मानवैः ॥ [2820]
 केचिनु भूभृता गेढे भुजत्वा द्वाहाहमुत्तमम् ।
 वप्यन्ते वागुरैः केचिद्वन्यन्ते मनुजैः सदा ॥
 मार्जारोत्पदद्वयैः स्वादन्ते केचिदन्यथा ।
 एव क्लेशामायुक्ता निधनं यान्ति पाण्डव ।
 पशुगोर्नि तदागल्य द्विदयन्ते बहुधा नृप ॥ [2825]
 यद्ये तानुदधीन्मत्तानाहमपापजनानव ।
 शृङ्गिणो दंष्ट्रिण केचि केचित्पदान्नायुषा ।
 केचिद्दहनित मनुवान्केचिद्भक्षारान्वहन्ति च ।
 कुर्वन्ति कलहं केचिदप्येभ्य मद्गर्विता ।
 केचिपदान्या निरसा केचिदङ्गैर्नक्षैः परैः ॥ [2830]
 कुर्वन्ति कलहं केचिदप्यर्हन्ता वृषा नृप ॥
 कर्षन्ति केचिदु सार्वां बदास्तित्थन्ति केचन ।
 मायाकिलो दुःखमानं वैचिकर्मविशेषम् ॥
 कुर्वन्ति केचिद्वानिद्रं दुःखनि च विवन्ति च ।
 मरणं यान्ति केचिनु ह्यन्यान्यकलहाक्षुप ॥ [2835]
 महापापसमायुक्ता वर्तन्त नृप कानने ।
 विवन्ति रथिर केचित्पत्न्यनि च तथापरे ।
 स्वादन्ति कन्दमूलानि तुषारान्बलिहन्ति च ।
 स्वादन्ति दुष्कलान्केचिदमन्ते मार परैः ।
 कामयन्ते तथा वाण्ये मातर स्वमहीजनम् ॥ [2840]
 जातिभेदमविनाय रमन्ते काममोहिता ।
 प्रादुर्बन्ति तथा वाण्ये बन्धनं स्वविशङ्कया ॥

G₁ om the ref D₁ राजा (for पुष्यष्टि) — (L. 2781)
 D₁ जवपते (for महाभते) — (L. 2784) G(ed) केन (for
 नाथ) — (L. 2787) G₂ जातमात्रे (for मात्रा) — (L.
 2788) G₃ M₁ हृदि (for क्रिदि) — After line 2788
 D₁ 105

139** पापण्ये क्षणमात्रे तृणगु-मृत्तो हरे ।
 केन शेषेण नायने पुत्रामस्वत्तम्भे ॥
 वृक्षवावरराहाणि-वृक्षानरनेतिनु ।
 जायन्ते केन दोषेण तत्सर्वं कथ्यता प्रभो ॥
 उवृक्षानि गन्तारं गजसिंहाणिये-निनु । [5]
 करं पाण्डव पत्नारं सद्युषसा महामते ॥
 रक्ष विगन्तवमदिषु नाविनीडाचिनीतनी ।
 करमारोषाप्रभावते निवनात्रा यदुत्तम ॥

— (L. 2799) D₁ निचयश्च (for गत्) — (L. 2815)
 G(ed) चरौरे (for चरणान्) D₁ विरेण निधनं याता (for
 ") D₁ G(ed) साधने (for यादिना) — (L. 2816) G₁
 जाता ये मांसजीविनि (for ^s) — (L. 2817) G₁ मद्गर्वणे
 (for गृहा) D₁ प्रविद्यात्, M₁ प्रचलन्ति (for र्णित) G₂
 न्याथैव निधनं गता (for ^s) — (L. 2821) D₁ जमन्ति
 कारमुत्तमम् (for ^s) — (L. 2825) G(ed) ततः प्राप्य (for
 तपण्य) — For line 2826, G₁ subst

140** मध्ये वाग्मन्सदानां पापजनपरिग्रहान् ।
 — (L. 2829) M₁ केचिन्यो-वगविता (for ^s) — (L.
 2832) द्विदयते (for कर्षन्ति) — (L. 2834) G(ed) सुकन्ति
 (for दुःखन्ति) — (L. 2840) D₁ मातरं सुखेतेने (for ^s)
 — (L. 2841) G₁ M₁ रमन्ते वायुका हि वाग् (for ^s)

एतान्निहृष्य मांमामि भक्षयन्ते केन केचन ।
 शाक्यन्ते रज्जुभिर्नित्यं तोषादीर्दण्डपट्टनी ॥ [2845]
 शीतलादातपशिष्टान्द्रुग्भक्ष्य सुदारया ।
 व्याधिभिः पीड्यमानाश्च रामेष्वाभिवभोजिनः ।
 मवलन्नाह्वयमानान्ने त्रियन्ते पाण्डुरान्दन ॥
 परदेवं प्राप्तवन्ति रक्षन् प्रयातिक्रयेः ।
 स्वजनैस्तु परिव्यापाह्वयन्ते स्पजनैरपि ॥
 पूर्वं पापा, महीयन्ते कर्मभिः पूर्वैरचितैः ॥ [2850]
 शूता- पुनः पुनर्जाता शक्ता, कौटिल्यमनु ॥
 तदन्ते देवयोगेन पूर्वकर्मकलेन वै ।
 मानुष्यं प्राप्तवन्तदेते जन्तवः कुरन्तश्च ॥
 उरुदृष्टीचक्रमणिं जायन्ते बहुयोगिषु ।
 तान्मह्ये भरतक्षेत्रे पुण्यपापविभिधितारु ॥ [2855]
 बरुहः सुधना, प्रोक्ता मध्यमा बाहुजाः स्मृताः ।
 अधमाशौरजाः प्रोक्ता पादजा द्वाधमाधमाः ॥
 त्रियोगा शिल्पिकर्माणाः वैचित्र्येण कर्मणा ।
 रत्नका सुरभकाराश्च लोहवाराज्यधारे ॥
 सौवर्णकाश्च रातेन्द्र सुविन्दा नटपुङ्गवा । [2860]
 अस्या किरातत्रैणाया घोषवज्रोत्कलेषु च ॥
 म्नेच्छान्तु पापशेषेण सुविन्दा व्ययनायिका ।
 भागधारास्तुर्यकसान्शोता पारसीकाश्च कोङ्क्या ॥
 भाग्लायकास्तु तुलुवा आयेरणाट्टुङ्गरा । [2865]
 लालद्राविडचोलश्च पाण्ड्या मरुतमत्तम ॥
 पुष्यमाया महाभाग् यमशेषेण विमिता ।
 स्त्रैर्नैव कर्मशेषेण भरन्ति द्वाधमाधरे ॥
 बाध्या बुक्ता जज्ञ मृषा हीनाश्च यथा परे ।
 खञ्जः वाणान्ध्या क्षीया, कृषाह्ना स्थूलकामिन ॥ [2870]
 कैचिपुण्यवशीषेण माश्रया प्रभवन्ति हि ।
 विद्यादानेषु निरता माज्ञाणा पुण्यकर्मिणः ॥
 एवं भवन्ति भूपाल भवन्तिदाप्रदा क्रिये ।
 वेदान्तवादिभक्षेण दण्डदास्यविदः परे ॥
 काण्वाककरजनीश्व सुराजनिपुणाः परे ।

पद्मनिपुणा वैष्णवीमांसापेयादिन ॥ [2875]
 ज्योतिषे गान्धर्वपद्ये विपुणा वर्तका परे ।
 भारते वाद्यशेखरे च गणिका मेवरा शक्ति ॥
 सुजन्ति मेदिनी वैपिरेते नाम तु भ्रमदा ॥
 इदं विपुण्डं विपुण्ड दामस्तु प्राणिनः ।
 अनेकजन्मसंविदा वैपिरेते वदन्ति हि ॥ [2880]
 मङ्गलपानपाः कैचिमोक्षसाधनित् परे ।
 शिष्यं मातेन पश्यन्ते दण्डजापापघातिनः ॥
 ज्ञानधर्मन चाप्यन्ये कर्मवशेन पारिरे ।
 नमस्कृत्यश्च मातेन जपन्तो मातङ्क तपसु ।
 एवं सुमुक्ष्य यार्थं सत्येदारित्यमातराः ॥ [2885]
 कायाध्यायिणः वैचित्र्यदा रिपयेन्द्र ।
 एकदण्डास्त्रदण्डाश्च सुविन्दो लोकापदा ॥
 विभोदरवराधन्ते वेददासगणधारे ।
 कपटा नास्तिर्यदा वैचित्र्यदा वै वेदधारिणः ॥
 राजसेतो प्रभुर्वाचित विपयित कथिरे परे । [2890]
 द्वादशिन सोमे रातेन्द्र विवन्ति मनु गौरिवाः ।
 कापालिनो जडाधारा बध्नाः प्राणिनिमका ॥
 कैचिपुण्यविदेषेण प्रभय प्रभवन्ति हि ।
 इतिहा स्यापिणः सुगमं विपुणा प्राणिनिमकाः ॥
 नीचसौते रज्जुनि पुण्यमा मध्यमापदा ॥ [2895]
 पूर्वमृता दुराग्रान् पापिन पुण्यकर्मिणः ।
 मल्लश्च सुविणः सर्वे प्रदमन्ति रदन्ति च ॥
 सुविदिर उपाय ।
 देवदेवराजिन्द्रश्च दुराग्युरवोषण ।
 तापप्रयागता सर्वे सुगर्भिता हि परिणः ॥
 बाध्यन्ते कर्मणा केन कर्म च धृति च रिपता । [2900]
 वास्ये वद हारेण धनुनाथ कर्मिण्यु ते ॥
 यैस्तारपन उवाच ।
 धर्ममूर्होदिदं वाच्यं पुण्ड्रा भगिनमस्मिन्तम् ।
 भगवात्यामुदेवस्य वसुं मनुष्यकर्मणे ॥
 शोचं भगवता दस्यु इत्येति धत्रया नरः ।

विष्णु सर्वपापानि मङ्गलैक स गच्छति ॥ [2905]

Colophon

धीमधवापुषाच ।

धर्ममन्धर्षिणि धेष्ट त्रिवासिप्र सुभजन ।
 आक्रममराणास्तानि द्युतु बर्मानि देहिनाम् ॥
 कायेन वायिसाः सर्गे मराननु वपुषालय ।
 मैपुन भावमाश्रिय श्रीरङ्गिन च परररम् ॥
 छनाश्रयं तु भारीनां शोभितं मुद्गधर्षेणम् ॥ [2910]
 पुंसां वीणाश्रयं सुन्दे र्धामां सरेन वधेते ॥
 पुनश्च मुद्गहृष्टाः च शारीशोभितवधेनम् ।
 मुद्गस्य वतने कांटी तीव्रतां वृषण्य हि ॥
 अन्तर्दिशति तद्रूपं शोभितेन विषयेते ॥ [2915]
 वीश्रवन्मोक्षार्थं वृषण्य वृषणम् ॥
 मयूतविण्डवर्मानाम्मुदुधं प्रतिपद्यते ।
 चेतस्यमुद्गममन्धर्षामादुपरि पाण्डव ॥
 मलयुषादिदोषेण बद्धा भ्रमति मयैव ।
 पूर्वं मामद्रुषे वक्ष्यामन्त्यादाव् अपरवदते ॥
 पूर्वं मामश्रये गर्भो हन्तुपादे प्रमुच्यते । [2920]
 मातातां वधमे वृद्धिं पष्टे जीश्रवणनम् ॥
 ससमे रोमहृदि आरुहमे वृद्धिमेति च ।
 वषित्वति यथा गर्भस्यथा मूर्धं वृषिकम् ॥
 तेनैव त्रितयवार्धं हेरामेति दूर्युधम् ॥
 बद्धमल्लवणायुष्वातींश्चरुदोषेण लप्यते । [2925]
 भ्रमन्तै हेराममहद्वारते गर्भो भरोत्तम ॥
 पूर्वजन्महृदं वाप अरुह्येनानुदुद्वहम् ।
 सयुद्धज्ञानसंपन्न स्वपमाश्रय वसते ॥
 गर्भस्य वेदानां सोढुमपाक प्रलयवद्बु ।
 मलयुषादिसंबद्धो निन्द्यकारतं वृष्टद्वह ॥ [2930]

पुषिधिर उवाच ।

शैलोपनाय सर्वेन मायावीन महामते ।
 कथं निन्द्यस्वमासानं कथ वै शिल्पग्रभो ।
 गर्भे विष्टिनि पापेन तन्मे मृदि जनार्दन ॥
 धीमधवापुषाच ।
 मलयुषादिमंबद्धो देहि गर्भे तु बद्धरेण ।
 तं वदामि च ते धीत्या द्युतु मान्यमना प्रभो ॥ [2935]
 जीव उवाच ।
 अहोऽह पापधीनिर्गं लम्भोदोऽनित्येण च ।
 पुत्रमिन्द्रकल्पप्रार्थमण्यदृश्यं वसूनि च ॥
 क्षत्रायण्यपि च सापुत्रामासीत्ती गर्भवेदनाम् ।
 प्रातोर्हमीददा पापी कदा मोक्षो भविष्यति ॥
 परेषां धर्मपारीनां ऋष्ट्या तु मोहित । [2940]
 मलयुषादिपुष्ट्यु गर्भेण पतिदुर्विभ ।
 पारस्य मे कदा मोक्षो भविष्यति न वा सतु ॥
 पुकोर्दे पापकला हि म्गासवमवाप्य च ।
 तयापि दुर्गे चट्टमनुभूत मया पुत्रा ॥
 मातुष्ठापासकमानो जरायुपरिवेष्टित । [2945]
 मलयुष्टमहाशौ च मरुदेतो दुनोमि च ॥
 मया पोतितपुत्रायां स्वकर्मसंघावर्जिन ।
 गानापन्न श्रियो मित्रं दद्यान्वप्राप्तमना हवम् ॥
 अतो तु मरुदोः तु सत्यदोः तु य इति देहिनाम् ।
 देहस्यु पारान्तंज्ञानाम्प्रकारपाप न कारयेत् ॥ [2950]
 पुत्रमिन्द्रकल्पप्रार्थमण्यदृश्यं हत मया ।
 तेन शरिरे दद्यामि वरायुपरिवेष्टित ॥
 द्युनापत्य श्रियं पूर्वं सप्तसाहसमृषया ।
 गमाश्रिता तु दद्यामि पापापना पापसंभव ॥
 कायेन मनसा वाचा परधीन्यकारिण्यम् ॥ [2955]

[अ]निक (for नर) — After line 2904, G₁ ins
 143** वाचं ममराणास्तानि सवितापि बद्धपटा ।
 COLOPHON — Subparvan D₁ G₁ M₁ G(ed) आश्रये
 पर्वति शेषधनो , G₂ शेषधना — Adly name G(ed) धर्म
 सार — Adhy no D₁ G₁ ; M₁ G(ed) 22
 (L. 2906) D₁ हुनत्र (for सुन) — (L. 2908) M₁
 कापिनो मनुजाः सर्वे (for *) G₁ नृत्तय (for ज्ञानय)
 — (L. 2910) G₂ सहाश्रयं (for सना) — M₁ om (hspl)
 line 2912-2914 — (L. 2912) D₁ पुत द्वाहस्य बद्धवा च
 (for *) — (L. 2915) G₂ G(ed) तद्रूपं (for *) D₂
 जीश्रवणेदास्तत्रे , G₁ जनार्दने (for *) , D₁ G(ed) वृष्टद्वह
 (for चम) — (L. 2916) D₁ प्रथमविण्डव याम् , G₂ मयूतवर्ण
 वमासीः , G₃ मयूतवर्णव मासात् , M₁ मयूतवर्णव मासात् (for *)
 — (L. 2918) G(ed) बद्धो प्राप्येति सवत (for *) — (L.
 2919) D₁ M₁ तपते (for त्वने) G₁ विष्णुपाद पपनत (for
 *) — (L. 2920) G₂ पूर्वं माते जुरीये च (for *) — (L.

2923) G(ed) वर्धते जन्मे गर्भे (for *) . — (L. 2925) D₁
 G₂ वृणादशौच (G₁ वेण) तपते (for *) — (L. 2927)
 G₁ वृणम् , M₁ वरन् (for बटु) D₁ सारहेणाण्णन्मुष्टम् (for
 *) — (L. 2930) D₁ निन्द्यापतमासना (for *) — (L.
 2934) G₁ G(ed) सजुको (for संबद्धो) D₂ देही गर्भे विधि
 सवत् (for *) — M₁ G(ed) om the ref G₂ वज्रुर (for
 जीव) — (L. 2938) G₂ बद्धं गर्भवेदनम् (for *) — (L.
 2945) M₁ वनस्यापाद् , D₁ मातु वृशी (for मातुस्तापा)
 — (L. 2946) D₁ G₂ G(ed) अति , M₁ म् (for मत्र)
 — (L. 2947) M₁ स्वकर्मपरिचरितिन (for *) — (L. 2948)
 D₁ मया शिष्यस्यथा मिया , G(ed) गताप्यत स्त्री च मित्र (for
 *) D₂ श्यापि स्वामना त्वहम् , G(ed) दशुशे क्वाच स्वकर्मणा
 (for *) — (L. 2950) D₂ देहायु पापापनापाम् , G₁ देह
 पापच सत्पत्त (for *) G(ed) तु नाचरेत् (for न कारयेत्)
 — (L. 2952) G(ed) द्योमोक्षय (for दद्यामि) and
 यीक्षित (for वेष्टित) — (L. 2953) G₂ स तु द्वा मित्रं

तेन पापेन दद्यामि अहमेकांशितुं हित ॥
 अहृत्वा देवकार्याणि पितृकार्याणि शौचकार ॥
 अग्निदेवपुत्राग्निवामनीहर्षां दायता गत ॥
 अपञ्चानाविहीनवाद्भवति बहुधासनात् ॥
 सदा पापस्तवाच प्राप्तोऽहं गर्भदेवनाम् ॥ [2960]
 सदा प्राञ्जमिहीनोऽहं श्रवणेण तयालस ।
 अनिष्ठाजिष्णमानोऽहमेवं प्राप्नो महद्वयम् ॥
 एवं बहुविधं जन्तुर्हित्व स्वयमेव हि ।
 धामनात्मनामभास्य बुद्धिं धर्मं नियुज्य च ॥
 धर्मं कृत्वा यथान्याय सप्तदशैः प्रवर्त्य च । [2965]
 कृत्वा देवाभिपूजा च यत्केशं परमा गतिम् ॥
 भाराप्य तु जगत्पार्थ सर्वैरभास्येदं प्रभुम् ।
 जगद्योनिमुद्राराजं विश्वम्पं जगदुत्तम ॥
 देवगन्धर्वनिचवैर्विद्याप्रस्तुतीधरं ।
 विरदन्तिभिश्च दिवपालिश्चन्द्रसूर्यादिभिर्ब्रह्म ॥ [2970]
 ऋषिदेवगणैर्विभ्रैरिन्द्राद्यैः समुत्तमैः ।
 भर्ष्यमानं सदा शुद्धं सृष्टिरिद्यन्ववधारणम् ॥
 सपैर्मं सर्वैरभितानीधरं पुरुषोत्तमम् ।
 भानन्दमक्षरं तिलं स्वप्रकाशं गिरजनम् ॥
 सूर्यकोटिप्रतीकासा चन्द्रकोटिगुणोत्तलम् । [2975]
 कालमंपनिभं देव विद्युच्चन्द्रलोकचम् ॥
 पीताम्बरधरं देवं पाद्भुजकादिहोत्रितम् ।
 रदनीपतिं विद्यालार्थं सर्वार्थकाशोभितम् ॥
 अनन्तमजर विष्णुं ध्यावा निश्चयतन्द्रित ।
 गर्भान्तु निरतोऽह वै मुक्तिं यापयामि निश्चितम् ॥ [2980]
 अतिक्रमिष्ये सत्तारं धीरे जल्पिसनिभम् ॥
 सर्वत्र हि भय नास्ति सर्वत्र सुखमेव मे ।
 इति वै चिन्तमानस्य जन्तोर्गर्भगतस्य च ।
 मसृष्टिकालवाद्युध सुर रिपवां च वषति ॥

सैवैव वायुना चन्द्रं प्राणापयेत् पाण्डव । [2985]
 मातृश्च दुःखमग्नं सूर्यमन्वजेन च ।
 काङ्क्ष्यमानो निरुपेक्षो नियमप्रपणितः ॥
 नि यश्च तु विदेष्टन्तं दण्डं च त्रिलक्षणम् ॥
 उन्नीयति त वायुर्वायुर्वातां कृच्छ्रह ॥
 स्वर्गनादादायवोद्यान-वर्तं स तिसृषुव ॥ [2990]
 नष्टमृत्तिसया दुःखमलुषं च प्रपद्यते ॥
 देवादाहत्वमापिषा जगदुर्गं यमिदुष्यते ।
 वक्तुं स तु न शक्नोति किञ्चिद्यदि न वेद स ॥
 स्वदेहस्य मूर्ध्निश्च तिस्राङ्गे दुःखकर्मितं ।
 बाध्यतेमकारिदुर्दैश्च शीतलमालो यद्वन्देत् ॥ [2995]
 क्षुत्तुष्यथा पीडितो नित्यं ममार्थवृत्ततके ।
 स्वपन्दस्य प्रहृष्टो जतौ वेदके सुप ॥
 क्षुधया पीडिते बाले जननी बाध्यता ऋषि ।
 उदरे वेदनामिति शिशोरस्य दम्भित हि ॥
 सत्यं देयमहो वष्टं तिलो द्विचिद्र पिपेतो ॥ [3000]
 यदन्वेषधमन्वोऽपि देय देयमिति प्रभो ॥
 एव भोगमनुप्राप्य धान्यापीनतया सुप ।
 पीडितो मलदंशौर्षार्थव्यभारं प्रपद्यते ॥
 विसपावन उवाच ।
 एवं धुवा महामानो धर्मयुतो महामतिः ।
 माधर्वं पुरा नामरुद्रोपदेवमभिवद ॥ [3005]
 सुविधिं उवाच ।
 पाहि लोकपते देव वासुदेवादिभिरंग ।
 स्वमेव गात्राम्नाहं मयंरालं यदुत्तम ॥
 पाञ्चानां वाङ्मयन्वापूरुहर्ता धर्मोत्तमं वर ।
 पालयाम्यतिन भक्तान्तरुदाश युवा प्रभो ॥ [3010]
 तस्मात्प्र प्रायंपायथा इन्द्रहयमलक्युत्तम ॥

पूर्वम् (for *) D1 अन्यद्वयं हतं मदा, G2 अन्यद्वयमप्य-
 धया (for *). — (L. 2951) G(ed) तुवरयोऽग्नि (for तु
 दद्यामि) — (L. 2955) G(ed) परशीला मवा कृपा (for *).
 — (L. 2956) G(ed) वरयोऽग्नि (for दद्यामि) — (L.
 2958) G1 वेदना (for दण्डना) — For line 2959, G(ed).
 subst. *

144** ग्रहविद्याद्विज्ञानं च यत्तन्मामीदृशी गत ।
 — (L. 2961) D1 -पुत्राननां (for विहीनोऽहं). — (L.
 2962) G1 अनि वेत् (for उवाच) G(ed) अनिष्ठाजिष्ण-
 व्यापू (for *). — (L. 2965) M1 कुराद्विज्ञानं धर्मेश (for
 *). G(ed) प्रास्ये (for दारो) D1 G2 परमं दण्डं (for *)
 गतिम्. — (L. 2967) D1 चाराप्य जगं मयं (for *)
 — (L. 2969) G2 युगारि त (for उमाह) D1 M1 योनि
 (for अन्त) — (L. 2969) M1 मजुदे (for निवर्षेत्)
 — G2 om lines 2970-2971 — (L. 2971) G(ed) ति-
 क्रोति (for क्षीतिव) — (L. 2973) D1 तस्मिन्मलक्युत्तम

(for *) — (L. 2974) G(ed) दिवं (for दिवं). G2
 अनन्तमपुत्रं विदं (for *) — (L. 2976) G(ed) पीताम्बर-
 धरं विदुम् (for *) — (L. 2977) G(ed) ममर्षं वरं दानं
 (for *) D1 मजुत्तं (for मर्षं) G2 मजुत्तमभास्यं
 G(ed) वा दिविज्ञानं (for *) — (L. 2979) D1 मयं
 (for अरं) — (L. 2980) G1 मनीषु तिलं वारं (for *).
 — (L. 2982) D1 तुर्गे (for मर्षं) — (L. 2983) G(ed)
 इति निष्कया विदं (for *) — (L. 2987) G1 M1 -द्वी-
 त्तं (for -निर्वा) — (L. 2988) G1 M1 G(ed) ति-
 मर सुवि वेदन् (for *) — (L. 2990) G1 स्वर्गनाम च
 पीनं (for *) — (L. 2992) G1 तुर्गे न मययो (for *)
 — (L. 2993) D1 मजु (for म जु) G(ed) मदेवम्
 (for म वेदं) — (L. 2995) D1 मयं व इदुर्गं (for
 *) — (L. 2998) G1 M1 G(ed) युवा च (for तुवत्तं).
 D1 तुवत्तं पीडिते व नो (for *) — (L. 3002) M1 वरं
 पीताम्बरं वरं (for *) — (L. 3004) G1 G(ed) वरं व

आय शिरश्च रानेन्द्र त्प्रीमाते सुषोषित ॥
 तत पर समुत्थाय रुद्रभूमौ पल्लव्युत्थम् ॥
 विरुपम्पतेतं महादविनायक इरकम् ॥ [3070]
 अहोऽह पापधीर्नित्य सर्वे हृदयः समाहृता ।
 पुराणितेन पापेन निर्भाण्योऽहं भगानि च ॥
 बहुह्येवममापन्न भद्रमासीदिति मे धनम् ॥
 सचोऽपिदाश्च तिष्ठन्ति ममैवमभ्यद्रुत ॥
 देव एव हि जामाति पुरा येन च यत्कृतम् ॥ [3075]
 तदेव मयि दृष्ट च विस्मय्येद्बहुभाषिते ॥
 गुरुक्षेत्रादिव कर्म किञ्चिन्नापि विचारितम् ।
 समुद्रस्य वृद्धस्यस्य कथं भवति ज्ञानम् ॥
 मम मूल्यस्य नास्ति वृष्टिद्वयापि न वर्णति ।
 न लभ्यते वर्तनं च गान्नापातिशुद्धा ॥ [3080]
 रिपवो मा च वाधने कथमन्यत्र वर्तनम् ।
 न्ययसायाक्षमक्ष्वाह प्राण प्राणदरो मियु ॥
 सक्तिमिधसुदृढगमा मातुलधधुरामया ।
 पोषितापि मया नून मा व्यजन्ति हि तिपेतम् ॥ [3085]
 एव विष्णुाकुलो रामशिवारिगुमक्षम ।
 क्षाण्णामिनानि तु स्मिन् इयवशोऽनुभवश्च स ॥
 तवो वृद्धस्यमापन्न क्षीयमाणरत्नसदा ।
 जरापलितदेहोऽस्मी कर्मणे मन्त म्यु ॥
 शान्कसाविद्यसुका पीडिता धूर्णरोचन ।
 संभ्रम्यसुतकण्ठनापुत्रैर्निभेरप्ये सदा ॥ [3090]
 बाधसे किं वृथा मूढ इव वृद्धरुपय शयु ।
 जीवित त्वय विकृष्ट कदा मरणमेव्यसि ॥
 दृष्ट्वाण्ये कदा दामि सौर्य त्वा पातकर्मिणम् ।
 स्वपि तिष्ठति मे किञ्चिद्वाप्य नैव गतो भव ॥
 घन विश्वापय सर्वं त्व वृथा एव दोषमे पित । [3095]
 अस्मान्ने पातयित्वा च कथ मरणमेव्यसि ॥
 विघ्नस्य त्वयेदानी पर मरणमेव च ।
 परलोके य त मूढ परक भवति ध्रुपम् ॥
 चौरगिणा घन सर्वं यज्ञपिरवा तु मामकान् ।
 कथ गन्तव्यि कथ द्वा तु हनिष्ये शयुवज्जन्म ॥ [3100]
 एतत्कष्टतरा पात्रय पित्रादीना रुद्रसदा ।
 धुर्या कक्षणा यावा प्रल्पन्वदसे तदा ।
 अहो कष्टमहो कष्ट वृद्धाता पावनीयम् ।
 शत मारयते चैव पुत्रोऽय वापते शृदाम् ॥

कदा मरणमेव्यसि कदा मुक्तिमेवैतन् । [3105]
 यदु म मम सप्राप्त तत्तत्रैव भविष्यति ॥
 इत्युक्त्वा प्रल्पन्मूढो ह्यज्ञानामयमववनात् ।
 पुत्रान्प्रति महाभाग हृषया वदते तदा ॥
 गुरुक्षेत्रादिकं वरतु मया नैवोपपादितम् ।
 कथ वर्तनमन्यत्र शिरोरस भविष्यति ॥ [3110]
 परस्य चेद्वनं परं पुत्रादीना कथं भवत् ।
 वर्तनं किं तु भवित्वा जीरिष्यसि च त कथम् ॥
 मम दुःख बहुतर हिं म आस्ये परा गतिम् ।
 हा तव अन्व कान्तेति रद्दन्तुर्विमोहिते ॥
 मोहाह्वयपरपति पुन कश्चि तु समुपरिचते ॥ [3115]
 उपाजितं धनं सर्वमानस्येति सप्तमि ॥
 क्षायं चापि करे चापि सुभ्रमस्य च पुत्रक ।
 पूषस्य च पादौति लुट्गस्येति निमोहिते ॥
 एव क्लेशं बहुतर विन्दन्-हर्मस्यस्य च ।
 ह्युत्तुद्भया पीडितो नित्यं वदते च पुन पुन ॥ [3120]
 देहि मे चोदक शीतं गाढतारासुतोऽभ्यहम् ।
 हा हेति पर्यन्तुऽन्वमंरायति धर्मन् ॥
 तवो बन्धुवना गेरे निराहारानिदुःखिता ।
 किमयं जल्पसे पापिलोचितं शीलं जलम् ।
 सुसवतिपु निष्ठेति सदा वात्सा दृढनि त च ॥ [3125]
 इत्येव प्रल्पजन्तुनिवदा कर्ममयापान् ।
 विशैतन्वो भवेच्छ्रीय वाग्धव परिचयेति ॥
 गतो यमभटेऽन्वा भर्तव्यमानो यमाह्वयम् ।
 प्राप्यते धोरमणिं वृत्ताभवमक्षिति ।
 श्रमि कारुण्यमणौ शार्दूलैश्चाकिनीगणे ॥ [3130]
 खड्गसूचीसमायुक्ते लक्षसेकस्मिन्पुत्रे ।
 तस्यपारागमनयो तस्यकर्मसम्पत्ते ।
 बद्धिदृष्टिममायुक्ते शङ्खदृष्टिभिरकरोते ।
 शिन्वागृष्टिसमायुक्ते वातावादासमन्विते ॥ [3135]
 मां गतोऽप्यलं परे कृप्यमाणो ह्यधोमुख ।
 बरक पूर्वद्वयाय दुःखमेव प्रपद्यत ॥
 क्व ते मामजित्वा कथं मयाऽपराधगा ।
 पुन पुत्रश्च गच्छन्तं ज्ञायते च पुन पुन ॥
 ससापाराभिरेदकारणे मा भवन्ति ये ।
 ते वान्ति परम स्थानं पुनराऽऽनिर्जितम् ॥ [3140]
 तन्नामसातारापारोऽन्यसेवोगमुत्तमम् ।

सुवर्णसवान्त (for °) — (L. 3069) G(ed) मटे वै वसति
 श्वन् (for °) — (L. 3063) D₁ क्षाण्णामिन् (for क्षण्णामिन्)
 — (L. 3066) G(ed) तस्य च द्रव नदि (for °) — (L.
 3885) M₁ सप जिनात् (for आस्य रिनात्) — (L. 3069)
 D₁ वृद्धस्यम् C₂ हृष्टपुत्रम् (for पुत्रस्यम्) — (L.
 3072) D₁ अनादि (for भवामि) — (L. 3074) D₁ विस्-
 भेन समपिवा (for °) — (L. 3075) G₁ G(ed) नत् (for
 देव) — (L. 3076) D₁ तदेव कथि वने (for °) — (L.

3080) G(ed) गुरुनि (for वर्तनं) — (I. 3083) D₁ इति
 निप्रहृष्टया (for °) — (I. 3086) D₁ G(ed) जाया
 तिकात्-तु गति (for °) D₁ वाग्धवस्य सर्वं (for °)
 — (L. 3091) G(ed) त वृद्धरुपयो वया (for °) — G₁
 om lines 3099-3100 — (L. 3102) G₁ ह्यवा वरत वाप
 (for °) G(ed) इति रे (for वने) — (L. 3110) D₁
 निष्ठापि परस्य ह (for °) — (L. 3120) D₁ पुत्रुणा (for
 ह्युत्तुद्भया) — (L. 3131) G₁ भविषीत (for मद्रुषी).

गङ्गे गङ्गेति यो ब्रूयाद्योजनासुलद्वरत । [3200]
 मुष्यते सर्वपापेभ्यो गङ्गास्नानफल क्लमेत् ॥
 मम पादोद्भवो देवो विश्वेश्वरमयीपवा ।
 सतीत्या सर्वदा देवै अस्तरच्छेदलिप्सुभि ॥
 सतीकता लकटे तु श्रियते येन पाण्डव । [3205]
 उन्नैत्र नैत्र शिरसि विधोर्ध्वे च धारयेत् ॥
 यन्मज्जने महापुण्य दुर्लभं शक्यतात्मनाम् ।
 साधुना सुकृता गङ्गा प्रीता मोक्षप्रदायिनी ॥
 यत्र स्नाना पापिनोऽपि सिन्धुमातृकुटलनि च ।
 सद्यश्चापि समुद्रव्य प्रयाति मम मन्दिरम् ॥
 स स्नात सवतीर्षेषु गङ्गा स्मरति य सदा । [3210]
 पुण्यक्षेत्रेषु सर्वेषु स्थितवाद्यात्र नक्षत्र ।
 योजनत्रितय गत्वा गङ्गायामिति गच्छति ॥
 यत्र स्नात नर इष्टा नरा पापवृत्ता धरि ।
 मुष्यन्ते सर्वपापेभ्यो यात्र कथा विचाराणा ॥
 यदमम स्पर्शमात्रेण सर्वपापविशोषित । [3215]
 यन्मूढ मरुके श्रवा देवैरो भवति भुवम् ॥
 देहेऽमुलेपनं कृत्वा देहयन्धो न जायते ॥
 कदा यास्याम्यह गङ्गा कदा यास्यामि लामहम् ।
 अतुल्यमिति यो नित्य स विष्णुर्नाम सशय ॥
 योजनत्रितय यस्तु गङ्गायामिति गच्छति । [3220]
 सर्वपापविनिर्मुक्तो गङ्गास्नानफल भवेत् ॥
 सेव गङ्गा महापुण्य नर्दारण्या प्रविश्य वै ।
 मेधादिषु च मासिषु पादधत्सिंहिल जगत् ॥
 गोदानरी भीमरथो वृष्णा रेवा सरस्वती । [3225]
 तुङ्गभद्रा च कावेरी काशिन्दी सरयूरुप ॥
 वेन्वावती ताम्रपर्णी शतद्रुश मङ्गलरी ।
 एवमादिषु सर्वासु नदीषु सतत स्थिता ॥
 या पुण्यस्थिय प्रोक्ता शक्यते मुनिषुगवै ।
 वासु सर्वैजलस्था सा पावयत्यसिंहिल जगत् ॥
 मकरभेदे सौ गङ्गा कलमरि ध्वयसिंहिल । [3230]
 पुनाति स्नानपानाद्यै पावयत्यसिंहिल जगत् ॥
 गङ्गाया सदसो नास्ति पापारण्यदपावत ।
 अत्रपापिहारा गङ्गा तस्मात्सैव्या प्रयत्नत ॥
 गङ्गाजलधरोनाथि य निचोऽमुनेधर ।

सर्वपापविनिर्मुक्तं च यानि परमा गतिम् । [3235]
 शक्यन्त्यजन्मनि पाप मर्षित यत्परिष्कृतं ।
 तस्यै लयमाधानि प्रथमं मानसजनाद ॥
 प्रबोधय सुरा सर्वे कदादिसवा मरुतूणा ।
 गन्धर्वो लोकपालाश्च यक्षयक्षकालिन्ना ॥
 प्राज्ञी माहेधरी लक्ष्मी कुण्डिमेंनादितिरिति । [3240]
 पूताची मेनका गम्भा सुवर्णी च तिलोत्तमा ॥
 सर्वास्ता देवपत्न्यश्च देवा सर्वे बुधिरि ।
 मायमाने च सशाल्या चन्द्रसूदरदे लुप ।
 स्वर्तीपाते पुण्यदिने स्नातुमायानि देवता ॥
 अथमेधसहस्रेण वाजयेयातुतेन च । [3245]
 यत्कलं प्राप्यते सतिर्गङ्गाया नदिने दिने ॥
 विमत्र बहुनेतेन याम्या सदा सुवि ।
 नास्ति नास्ति नृपभेद तन्नास्तेषाम् प्रयत्नत ॥
 सर्वकामप्रदा देवी सर्वोपद्रववाहिनी ॥
 गङ्गा सेव्या मय्येतेन ह्यक्षय भोगमिच्छता ॥ [3250]
 युधिष्ठिर उवाच ।
 गङ्गा गन्तुमशक्तानो का गतिं पुरतोत्तम ।
 तीर्थं किं पुण्यदीनाश्च पवित्रं पावनानमम् ॥
 लोकं पुत्रानि किं गन्ध पुत्र्य किं पुण्यकृमेणम् ।
 पृतममे मूढि लोत्रेश त्वरन्म को धरेन्मुनि ॥
 भगवातुवाच । [3255]
 हन्त ते कथयिष्यामि परित्र पावनारामम् ।
 मान्प्रामादीनांताधैभद्राक्षाना पर नृप ॥
 सात्प्रामार्चनान्द्रान्मानया गन्तव्यविषया ।
 प्रयाति मम लोकं वै दीप्यमाना दिक्षो दक्ष ॥
 महद्दिनानमारुता गन्धर्वैरपमेवित । [3260]
 मम लोकं प्रयात्येव विश्रसत हृष्ट पाण्डव ॥
 सुसुप्तुभिरह पार्थ पुत्र्य एव हि सर्वदा ।
 सात्प्रामार्चनिलोचके यत्रोटीविनिर्मिते ॥
 य पृथयति मा चक्रे सात्प्रामे नृपोत्तम ।
 रात्रसुप्तसहस्रेण तेनेष्ट प्रतिवसरम् ॥ [3265]
 धरि शायसमासुता धर्मवार्थविवृत्ता ।
 सात्प्रामार्चनारथार्थं नैव दानित यमक्षयम् ॥
 सात्प्रामार्चं यथा प्रीतिकल्प्या लक्ष्मणी न विद्यते ।

*) — (L 3211) D₁ तीर्थेषु (for सर्वेषु) — D₁ G₁ M₁ G(ed) om line 3213 — (L 3215) G₁, M₁ G(ed) परक (for यदम्) — (L 3218) G₁, M₁ G(ed) इक्ष्यामि (for यास्यामि) — (L 3219) D₁ निष्पुण्येभ्ये मदीयते (for *) — G₁ om line 3220 — (L 3224) G₁ G(ed) श्रीमन्दी (for 'रथी) — (L 3227) G₁ पुनाद्य (for सर्वेषु) * — D₁ om (hapl) lines 3228-3230 — (L 3229) G(ed) -कलमानां (for 'स्था मा) — (L 3233) G₁ G(ed) येया (for 'यया) — (L 3238) M₁ स्नात्यिष्यपरत्रै (for *) — (L 3240) G₁ मना सतुर (for 'मनादितिर) — G₁ om. lines 3244-3246 — (L 3245) D₁ श्रेय (for 'नारिच)

— (L 3259) G₁ सर्वथा मनुष्ये क्षुभे (for *) — (L 3261) G₁ गङ्गाया तु च मिताका (for *) — (L 3264) G₁ सत्प्रकृत्य महामते (for *) — G₁ वृणा (for मयान्). — (L 3265) G₁ यत्तु त्व, M₁ अह ते (for इत ते) — (L 3266) D₁ मवेन्नर, G₁ G(ed) यत्नर (for पर नृप) G₁ प्रकृतानं परम नृप (for *) — G₁ om lines 3257-3260 — (L 3257) D₁ M₁ मान्प्रामार्चनं रात्रम् (for *). — After line 3264, G₁ ins

146** सूच्यन्तं च विषेष्ट निधातुं कुरु पण्डर ।

— G₁ om lines 3264-3266 — (L 3264) D₁ M₁ नाश-

एकादश्या दिने यस्तु भोमुमिच्छति सुवत् ।
 स भोक्षु सर्वपापानि स्पृहयात्पुनं सशय ॥
 याति कानि च पापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥
 भद्रमाश्रित्य सिद्धन्ति समाप्ते हरिवाचने ॥
 महापापयुक्तो वा युक्तो वा सर्वपापकैः । [3330]
 एकादश्या गिराहार रिधाया याति परां गतिम् ॥
 एकादशी महापुण्या मम शिष्यकरा तिथि ।
 सर्वेभ्यो सर्वदा धिरे ससारच्छेदलिप्सुभिः ॥
 स्वर्गमोक्षप्रदा श्रेया सर्वपापप्रणाशिनी । [3335]
 सर्वसंपाकरी श्रेया सुन्दरप्रदायिनी ।
 सुपुत्रदायिनी श्रेया सर्वत्रिणाश्रदायिनी ॥
 धारये दयासि वार्धक्ये यौवने वा नरेश्वर ।
 उपोष्यैवाश्रदाशी भक्तया गमिष्यन्ति दिव हि ते ॥
 दिग्गज यदुनोक्तेन मोक्षद पाण्डुतन्वय । [3340]
 तस्मात्सर्वं सर्वकालेषु श्रेयाश्रदाया प्रव डुर ॥
 इति ते कथित सर्वेषु पुण्यमेकादशीनतम् ।
 यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुक्तोऽन्नत समुद्युते ॥

Colophon

सुत उवाच ।

एव वदति विप्रेन्द्रा धर्मं वृष्णे जनार्दने ।

शास्त्रतो बलदेवेन वृनोऽभ्येयु बचोऽप्यदीत ॥
 नमस्ते सर्वलोकेषु वासुदेव जगत्पते । [3345]
 शत्रुभिः पीडितान्दम्भू-स्वकीयान्पाहि सुवत् ॥
 द्वापरयुगकण्ठं तु निरुद्धं पौण्ड्रकेण ते ॥
 बलंन भद्रता वैय सारलक्षणेन हि ।
 कण्ड योद्धाय वा त्व वा किं क्रमेण च तद्द ॥ [3350]
 मन्मुखेन भवानिन्द्रमुफरुय सीरपाणिना ।
 न शक्यमत्र वस्तु मे यास्यामि भवदास्या ।
 शत्रु वज्रोचिनं कार्यं तन्नवानगन्तुमर्हति ॥
 एवमुक्तो जगत्पथं प्रहृष्ट सर्वैरेदिना ।
 दूतेन त महस्वेति गार्देय प्रत्युवाच ड ॥ [3355]
 देवमत्र महाभाग श्रुयता वचन मम ।
 पाण्डूना त्व द्विपाशयं शेषधनं च प्रभो ॥
 त्वया नाविरित किंचिद्भारदावपिल श्रुत्वम् ।
 नारादाय मया पूर्वमिदं धर्मं युक्तिरारम् ॥
 प्रोक्तं सुवर्तनीतिरि तस्मात्त्रेतरया श्रुत्वम् ॥ [3360]
 तत्सर्वं यद् हस्तेन पाण्डयेभ्यो यदुद्युतम् ॥
 धर्मण रक्ष तान्सर्वानिमास्त्वं मत्तं मियात् ।
 तव कीर्तिर्भवेच्छुद्धा लोकेऽद्यापि विसारिणी ।
 शत्रव शोप भवान्पदेति पाण्डुजगन्प्रबोधय ॥
 इत्युक्तो वै जगत्पयो देवरेवो यदृचनः ।

(for 3333) — (L 3321) G₂ भोक्षु सर्वपापेभ्यः (for
 *) — G₁ om 3324-3325 — (L 3328) G₁ M₁ ब्रह्म
 हत्यास-गति च (for *) — After line 3333, D₁ ms

151** आशुभो यथा शास्त्रमाशुभान् विधीयते ।
 नभैकादशीश्राद्धं द्वापरयामिष कारयेत् ॥
 शरालान्मिते सुयं यथा श्राद्धं परेऽहनि ।
 नभैकादशीश्राद्धं द्वापरयामिष कारयेत् । [5]
 एकादश्या न होतव्यं निश्चिन्नपक्षेऽप्युपनि
 श्रुहयाथदि मूढात्मा स गौरवफल एभेत् ॥
 वसन्तोपमयापम्बु त्वनन्नं करोति य ।
 सोभवन्नतमन्नं हि प्रसोक्तैव न सशय ॥
 शुभा हि साधर्म्यं निश्चिन्नपक्षेऽप्युपनि । [10]
 नतलोपमयादादि कर्मं तफलदायकम् ॥
 प्रायश्चित्तादिकं कर्म तथा मत्स्येण विनो ।
 तैरेव सकल पाप विनश्यन्ति न सशय ।
 तन्नाशिषिषय युक्ता कथितेनाश्रदाशी तिथि ॥
 — (L 3334) G(ed) सर्वसंपाकरी श्रेया (for *) — (L
 3335) G(ed) सर्वमोक्षप्रदा लया (for *) G₂ सर्वपापप्रणाशिनी,
 G(ed) सुखसौन्दर्याशिनी (for *) — D₁ om line 3336
 — (L 3336) G(ed) वलत्र (for सुवत्) — (L 3337)
 D₁ यौवने न वृषात्तव (for *) — For line 3337, G(ed)
 nast ,

152** दान्यशौचनकोमारवार्धकेषु नरेभ्यः ।

— After line 3340, G₂ ms

153** सर्वपापप्रदा यथा मोक्षदा सुविदा विभो ।

— After line 3341 D₁ G₂ ms

154** योवृषा सर्वपापत्र नकिर्णा च तथा विभो ।

— (L 3342) G₂ युक्ता नाकं गजवत् हि (for *). — For
 line 3342, G(ed) subst

155** श्लोक्ति य स पवित्रयो युक्तं सत्पक्कमशुभे ॥

COLOPHON — Sub-paras D₁ G₁ M₁ आश्वयंवरिणि
 शेषधर्मं, G₂ G(ed) शपधर्मो — Adhy name D₁ तीर्थी-
 नाभैकादशीनरेणम्, G(ed) भाग्यशरपारिमाहवाचनम् — Adhy.
 no D₁ G₂ s M₁ G(ed) 25

— After the above, G(ed) reads lines 6560-6646

(L 3345) D₁ नमोऽस्तु ते (for जगत्पते) — (L 3347)

D₁ पौण्ड्रके तद, G(ed) नारिना (for 'वैत ते) — (L

3350) G₂ श्रीकृष्ण मन्वन्तेनोक्त, G(ed) संसृष्टि यगत्पथि (for

*) — G₁ om lines 3352-3355 — (L 3352) M₁ वक्रम्

(for ग-युग) — Before line 3355, M₁ ms शीघ्रवात्-

— (L 3355) D₁ महाप्राय (for 'भाम) — (L 3356)

G(ed) पाण्डवाना (for पाण्डूना त्व) — (L 3358) G(ed)

अव धर्मं (for इत्त धर्म) — (L 3359) G(ed) मोक्ष (for

— (L 3360) G₂ सत्पक्कमशुभे (for *) — (L 3361)

— Before line 3364, D₁ ms द्वा उवाच — (L 3365) G(ed)

मित्र (for भिन) — Before line 3366, D₁ ms श्रीमत्-

भक्तिर्विशिष्टोऽथ यस्तु पुलस्तक पुलह कतु ।
 भद्रिना गौतमीयास्तौ सुमतिर यस्तुराभवात् ॥
 विश्वामित्र स्थूलशिरा सर्वतं प्रमतिर्दम ।
 देव्यो बुद्धरपालिभ्यांस्तौ भवत कावचदो युध ॥
 दुर्वासा जमदग्निश्च मार्कण्डेययोश्च गालव ॥ [3430]
 वज्रनाथ भरद्वाजो यन्तीनखितलया ॥
 स्थूलशिक्ष मडाकश्च कण्ठो मेधासिधि बुधा ।
 नास्त् पगतश्रैय सुशर्मा सामशर्मवान् ॥
 मिथो यस्तु भायकीर्तिं ज्ञानावन्द् कृतमया ॥
 नामदेवमलया राम यशश्च मन्तवैरुचया ॥ [3435]
 मन्वादिरेवमुक्तिवर्तारं कृष्णाशान्दिविद् भागत् ॥
 कृष्ण सर्वगुरु साक्षात्तज्जा हितकृष्णिव ॥
 सर्वग सर्वसूतारमा सर्वयोगीश्वरो त्रिभु ॥
 ऋषियश्चन्द्रमा रामचक्रमाणि च भूतलम् ॥
 जसूत देवताना च नराणा च नराधिप ॥
 पिष्टणा च स्वया सोम पत्न्या दृणसवय ॥
 पुरपाणा बल रूप धन विश्वा सूर्य महत् ॥
 कीणा मीन्द्रवैकीभायश्च पादिक्रम पर दिव्य ।
 यक्षमा सुवयो योगी त्रिभुवाश्चाप्सरोमणा ।
 इन्द्राद्या लोकपालाश्च वृष्णो हि चतुर्थापति ॥ [3445]
 यो राजा धर्मेधारोके पारद्वेन्द्र तु विदि तम् ॥
 पुराणधर्मज्ञास्तेषु निद्रा यन्व प्रवर्तत ।
 त विदि नरतश्चेत् वृष्णीनां पतिस्तव्यपम् ॥
 भयोरचरोऽययोऽनन्तम महीभर्ता मडाह्वनि ।
 धीर्धरपी क्षुभाचारस्तथा पुष्यसिधियुग् ॥ [3450]
 मत्स्य कूर्मवराहश्च नारासिंहश्च नामन ।
 रामो रामश्च कृष्णश्च बौद्ध कल्की बलानक ॥
 त्रिदिव्यमो भरश्चेच मायायस्तुरेश्वरो ।
 कृत्वमेहाद्वापराश्च धर्मेनावाकर कलि ॥
 उदयो वायुदेवश्च साव्यकिः साम्य एव च । [3455]
 ऋषिहृदो गदश्चैव प्रद्युम्नो लोकनाथ ॥
 यमुदेवो नन्दरापो वल्लभस्थामा कृपश्च स ।
 श्रेणो भीष्माभिषानोऽर्षु कर्णशर्यौ महाबली ॥
 धरदुष्टत्र त्रिभुवङ्गी च श्रेयसी चक्रसमा ॥ [3460]
 भीमाङ्गुली यमौ कुन्ती विराटो त्रिपुरसन्धा ।
 त्व च मरुं मरुद्भ्रातृश्च कृष्ण एव च संहाय ॥
 भूभारहरणार्थाय वृत्तान्तस्युप स्वमापयत् ।

वयुदेवकुले जातो लोकानुग्रहकाम्यया ।
 हर्मिष्यति मुनेर् भारमस्वहाङ्गे नृपोत्तम ॥
 धार्तराष्ट्राभिमा सर्वान्गवापै पापकर्मिण । [3465]
 हरिष्यति नृपानव स्वयं पाण्डुनन्दन ॥
 मडाभातमाज्ञा ये मटबुद्ध भविष्यति ।
 राजद्वय राज्यलभाय वृष्ण पूजय भक्ति ॥
 वैश्यापयत् उवाच ।
 विभूति वासुदेवश्च ध्रुवा शीतो महीनरि ।
 दुर्देष्पुमिश्च भीमार्थं सहिर्गे वायव्यमवधौ ॥ [3470]
 किं करिष्यति गात्रेय कृष्ण कण्ठवेपथुः ॥
 पालविश्वरि नो ह्व महेष्टयति वा पद् ॥
 मन्वावेति हि तत्सर्वं त्रय महर्षोभिः युपत ।
 त ममाश्वत्वा गात्रेय पाहि मा द्युधीर्जितम् ।
 मीमं उवाच ।
 पालविश्वरि धमा मा वृष्णो युष्माक सहाय । [3475]
 तस्माद्धर्मं यदा भविष्यति ते पतापि ॥
 धर्मं भजस्व कौन्तेय यत्तन्न कुह मर्त्या ।
 तस्य पूजासहोत्तरा इत्यां सिद्धिं गमिष्यति ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।
 धर्मप्रदाति तीर्थाणि पुण्यक्षेत्राणि भारत ।
 यानि पुण्यप्रदाणीह नामि ते परिशील्य ॥ [3480]
 भीम उवाच ।
 पुरा मातृभ्रातृण सन्नेव गताश्चन्द्रयम् ।
 मयावधोस्तु मा-दादां नमसि त्रिदुव्य च ।
 श्रेणश्च सरल धर्मं प्राप तव महाभगा ॥
 पुरा मयावना मोक्ष लोकनाथेन विष्णुना ।
 भारदार्य चाभेत् गदित प्रत्यस्यते । [3485]
 मनस्कुमारमुनेषु तस्मान्मुष्टमिह मया ॥
 एव पञ्चरात्रोक्तमिमे धम हि पाण्डव ।
 त्वमेव सप्तप्रदायि यदुपनिष्य मात्वा ॥
 त्व वै नारायणो देव परमात्मा जगद्गुर ।
 ऋतयोमी जगद्गुरी वैराशिस्तन्निद्रन ॥ [3490]
 त यथाय सन्नेष्टेरेषु साया चैव पुत्र पुन ।
 प्रवक्ष्यामि पुरुक्षेत् नरीप धर्ममुत्तमम् ॥
 वैश्यापयत् उवाच ।
 एव गदिदुष्टपुत्र धर्मं धर्मश्रुतौ यदा ।

3433) M₁ ग्रथम् (for गुणार) G₁ सुमत्तं व गुणमैगम् (for
 १) — (L 3434) G₂ G(ed) महनरी इ(G₂ ए)मत्त
 (for १) — (L 3435) D₁ उगाया वायवयोऽथ (for १)
 — (L 3438) G(ed) विष (for विश्वा) — For line
 3444, D₁ subat
 167** यशश्च सुशो योग विभुषे द्वा विरो गणा ।
 — (L 3460) D₁ महाराट् ; G₂ M₁ तार (for ग्रथम्)
 — (L 3462) G₁ ; M₁ G(ed) रामश्च (for कृष्णश्च) G₂ ;

G(ed) कृष्ण (for रैक) M₁ कृष्ण कन्वी जगत्त (for १)
 — (L 3454) D₁ M₁ कृष्ण मत्त दासश्च (for १) — (L
 3457) G₂ उज 71, C(ed) वाष्णोऽथ (for १) — (f
 3458) G₂ G(ed) भीमो (for श्रेणो) — (L 3460) D₁
 कृष्णश्च (for त्रिदुव्य) — (I 3463) C(ed) मातृणा (for
 मातृणा) — G₂ on the rel — Before line 3471,
 M₁ G(ed) ins युधिष्ठिर — (I 3478) C(ed) पूजय तस्य
 (for नरपूजय) — (I 3479) C₂ श्रेणोऽथ (for तीर्थोऽथ)

पाण्डवा श्रोतुनामास्ते प्रगम्य निश्रुता स्थिता ॥
 ऋषयो द्वित्रिसुखाश्च दीक्षिता वनवाग्नि । [3495]
 सप्रहृष्टा स्थिता सर्वे श्रोतुं धर्मकथायुक्तम् ॥
 हृते दृष्टे श्रुते धर्मे कीर्तितं चानुमोदिते ।
 नाहायेत्यर्धपापाणि कृष्ण एव जगममय ॥

Colophon

वेदापायन उवाच ।

इति सप्रगता पार्था धर्मे कृष्णे जनादेव ।
 श्रोतुनामाश्च ते सर्वे ब्राह्मणा ब्रह्मचिन्ता ॥ [3500]
 वासुदेव चिरं ध्यात्वा धर्मयुत्र प्रतापवाद् ।
 नत्वा पप्रच्छ धर्मात्मा धर्मं सूरनदीमुत्तम् ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।

कर्मणा येन मनुजा नरकं यान्ति त्वं खिता ।
 केवा स्नानं वा तां लभन् स्वर्गमपनयन् ॥
 ऋषीनां च प्रदायुणा ऋणस्थस्य गविस्तु का । [3505]
 तत्सर्वं वद तत्पेन देवत महामते ॥

भीष्म उवाच ।

शृणु रामपुरा वृत्तमाश्रयं पुण्यवर्धनम् ।
 भद्रकथं तु सवाद गोशुपत्य महा मन ॥
 काश्मरि पुण्यदेशे तु सर्वमपरसमायुते ।
 ब्राह्मणा भद्रो हो नाम सर्वोपायविवर्जित ॥ [3510]
 कृषिको तु खमाद् मूर्खो सदा वेदविरोधहृत् ।
 विदुमान्कलेस्त्यक्त शूद्रभाती तु कामुक ।
 राचन्द्रभयाङ्गीतो देवान्तरसुपागमत् ॥

समिन्देशे चिरं काले स्थित्वा राजेन्द्र दुर्मति ।
 नीलवपननङ्गाह महिष्य ममचोरयन् । [3515]
 शौ चक्षयिष्या तद्वाञ्छी स्वदेशे प्रासवाण्युन ॥
 धैरापायन उवाच ।

पितामहस्य वचनं श्रुत्वा विस्मयकारकम् ।
 धर्मधनुमडाप्राज्ञं हृदं वचनमभवीत् ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।

किं कर्म कृतवास्तान् स्वदेशे ब्राह्मणाधम ।
 कया कृत्वा प्रचोऽभूद्ब्रह्मण्येवैव किमभवीत् ॥ [3520]

तत्सर्वं वद तत्पेन देवत महामते ।
 कृष्णो यदा न कृपाया ह्योचदखिलेश्वर ॥
 भीष्म उवाच ।

भद्रके ह्यागते तस्मिन्नाधवा परिशद्विता ।
 ऊनु परमधमंज्ञा पुरस्तस्यातिकोपिता ॥
 विमर्शेमागतो भद्र पापस्य भयकर । [3525]
 गच्छ गच्छ पुनस्तूर्णं बन्धूनामहितकर ॥
 परस्य स्वजनस्येदं निद्रम्य वचनं तदा ।

भद्रकं प्राह साम्प्रवाञ्छपन्धर्मनरन ॥
 भो भो वन्धुना सर्वे शृणुष्व वचनं मम ।
 यदा भवतिरिस्नस्नदा गद्गामुपागमत् ॥ [3530]
 तत्रत्या ब्राह्मणा सर्वे मर्कटपरितोपिता ।
 सुगमिनी महाभागा मम सर्वे हृदुश्च ते ॥
 तच्छ्रुत्वा वाग्धवा सर्वे चेतमहुवद् ॥

मुखी भव महाभाग गार्हस्थ्यं वै सदा कुरु ।
 गार्हस्थ्येन तु धर्मज्ञ महच्छ्रेयो भवेद्भुवम् ॥ [3535]
 तानेव ब्रह्मचरिवा त भद्रक पापनिश्रय ।
 युगधरो तु तौ कृत्वा यवौ हृषिसुत्र प्रति ॥
 किमिदं बन्धुभि प्रष्टो गृह्णुस्त्वोतिपापहृत् ॥
 प्रारम्भं करवागीनि धाम्प्रेथेभ्यस्त्वदाप्रवीत् ॥

सश्रम हृत्वात्तामममद्रक पापनिश्रय ॥
 लतो हल समादाय दीर्घचरमनुजम् ॥
 उपागदौ चर्मरज्जु वेणुदण्डसमाजितम् ॥
 स्कन्धे राजग्वहस्तीर कम्बलेनापगुणित ।
 पूर्वपश्चिमपार्श्व क्रीवीनपरितोभित । [3540]

ययौ हृषिसुत्र रामभद्रक पापनिश्रय ॥
 गच्छ गच्छेति पापमन्वास्यायि रुधिर तव ।
 इति जल्पन्त मूर्खो वै वृणया परिपीडित ।
 भद्रक पापहृत्परो ह्रत भूमिं चकप्यं स ॥
 मध्याह्नमये श्राप्तं महिषं समपीडयत् ॥
 गावदुक्ष विदोषणं भानुरदिममपीडितम् ॥ [3545]

आधास्य बदगं स्वेन रमनाकविजानन ।
 अपन सतना भूमौ गृत्वनडोरदशन ॥
 तं विलोचय तृपायुक्तं विह्वलं भुक्तिं चिहितम् । [3550]

— (L 3491) G₁ M₁ नाण्यु G(ed) लोकेश (for 'तु')
 — G₂ om the ref — (L 3494) Dr निर्द्वं (for
 निष्पत्ता) — (L 3496) G₂ शोनु यनाह्न दिवा (for ')
 — (L 3497) G(ed) वृष्ट (for धर्म) G₂ कृपामे ह्यन दृष्टे
 (for ')

Colophon — Sub-parvan D₁ जामर्धेवर्धेभ्य उपपत्तां ,
 G₁ : M₁ शेषवर्ता G(ed) ज शवैरव — Adhy name
 G(ed) शोहृणाद्विना — Adhy no D₁ G₁ : M₁ 26 ,
 G(ed) 27

(L 3500) G₂ G(ed) लोहनामाद् (for शोनु) — G₁ :

om the ref — (L 3505) D₁ G(ed) जगानां (for
 जगाना) — (L 3509) M₁ G(ed) सनाह्न (for 'शुने')
 — (L 3511) G₂ विरोषक (for 'कुर' — (L 3512)
 G(ed) शो (for शोना) — (L 3516) G₁ तदाहृत् (for
 तदाहो) — (L 3517) G₂ L(ed) तदाहव (for वचन)
 D₁ ह्वा निशम्यमागत (for ') — G₂ M₁ om the ref
 — (L 3519) G(ed) स्वरे भद्रको नि (for ') — (L
 3520) M₁ G(ed) प्रवेने (for प्रचोऽभूत्) — (L 3530)
 G(ed) सत्वकुर (for निरलख) G₁ G(ed) उपागत (for
 'गम') — (L 3532) M₁ महासत्को (for 'भवा') — (L

द देवघटयन्मूर्त्तौ रज्जुमि काष्ठमृत्तिके ।
 अश्रममिश्र तया शारिरे पादाभ्या च तथाह्वयम् ॥
 ताडयित्वा बहुविध मुष्टिना च विदोषत ॥ [3555]

चिन्तयामास रात्रेन्द्र मुहुर्नि खलु दुःखिन ।
 सिपेये धरणीं मूढ क्षुधा च परिपीडित ॥
 तत पर समुत्थाय कापाभयरन्कोचत ।
 समवीर्यरप वाक्यमनन्दाद् मुदु खिगम् ॥ [3560]

काळमेघ महावीर्यं गच्छ त्व स्वयमेव हि ।
 महिषोऽय जट पापी त्यस्येन न विचक्षण ॥
 मञ्जारीनस्य तद्वाक्यं युक्तिहीन भयकरम् ।
 आकर्ण्य परितो वीक्ष्य गोपविर्वाच्यमश्रवीत् ।
 भो भो प्राङ्गणदापार वृथा वाप करोषि दि । [3565]

अनिघेन शरिरेण नित्यस्वमवगाच्छसि ।
 जयुमात्र तया मूढ न कृत धर्मवचनम् ।
 वृत्त पाप विदोषेण पौरजन्मा-तरप्रदम् ॥
 लोके पातकिन सन्ति स्वसमो वैव पापहृत् ॥
 तया वृतेन पापेन त्वद्दृश्या निरय गाता ॥ [3570]
 गनुदरस्व धर्मेण तपसा च दिव व्रज ।
 धर्मं ह्य मनुष्याणा स्वर्गमोक्षप्रदायक ॥
 भीष्म उवाच ।

अत्याश्रयंतम नास्य युवाचौ भीतिसयुत ।
 रोमाञ्चितवसुसूत्या भद्रका वाक्यमश्रवीत् ॥
 भद्रक उवाच ।

पापोऽद् पापहर्माद् पापाना पापनिश्चय ।
 यादि मा हृपया देव सर्वधर्मविवर्जितम् ॥ [3575]
 इत्युक्त्वा सहसा राजन्मण्डवत्प्रणिपत्य तम् ।
 क्षमस्वेति वदन्भूयो भद्रको वाक्यमश्रवीत् ॥
 मो स्वात्मिनमर्षधर्मज्ञ धर्मरूप वदस्व मे ।
 तीर्थेशा परिशक्तित मूढतुर्दि सकलमयम् ॥
 भीष्म उवाच ।

अनिदीनतर वाचयं श्रुत्वा भद्रस्य धर्मज्ञ । [3580]
 मेघतन्मीरितया वाचा गोपतिशाय्यसमवीत् ॥
 गौरवाच ।
 धर्माधर्मं प्रवक्ष्यामि श्यु नान्यमना प्रजो ।

पथ्य स्रगणमात्रेण पापान्मुक्तिर्भविष्यति ॥
 सर्वपापेभ्य दानानामप्यत्राद्य विशिष्यते । [3585]
 तस्मादश्रमदो नित्यं सानुष्य हतत हरे ॥
 गोभूतिल द्विष्यन्ति गाव युष्मि सत्सवती ।
 मन्वाभनकदानानि दृणां स्वर्गप्रदानि वै ॥
 साळप्राम तथा लिङ्ग क्षेत्र कृष्णाग्निं महात् ।
 यो दद्याद्ग्राहणम्यदन्तु स पित्रो पदमपुते ॥
 भद्रक उवाच ।

वानमदाने योग्योऽह नैवात्र एतु निर्धन । [3590]
 विना दानेन दानुष्यमसि चेतद्दृश्य मे ॥
 गोपतिरवाच ।
 प्रासकाले समुत्थाय विष्णु सारथक प्रभुम् ।
 कीर्त्तय्य प्रसवातना स विष्णा पदमपुते ।
 खाने तपे तथा टोमि भोजने च निरपठ ॥
 पूजाया देवदेवस्य मोक्षो स्वर्ग ए- ॥ [3595]
 तीर्थेऽतिथौ तथा विष्णो मनापिजोयंमौ गुरो ।
 भक्तिं कृत्वायत्नेन स गच्छद्रक्षण पदम् ॥
 विष्णाश्च पूजने भक्तिं पुराणधरणे शुभे ।
 धर्मसाक्षे तथा द्याने यत्र नित्य स मुक्तिभाक् ॥ [3600]
 द्रव्येण कर्मणा वाचा दानाद्विप्रहिते रत ।
 न याति प्रकृतमय पुन्नादृति-जितम् ॥
 य मम सर्वभूतेषु तथा ऋणुदुस्तुषु च ।
 सर्वत्र हितकारी य स विद्वद् सुराण्ययम् ॥
 परदारपद्रव्यपरतिग्राहनाद्गुणा ।
 सत्यवाद्गता ये च त सर्वं प्रिदिपौचम ॥ [3605]

भीष्म उवाच ।
 हृष्यन्तुतम वारयं श्रुत्वा भद्रं वृत्तम ।
 पुत्रेव दुभ वाक्य ममस्मृत्पदमश्रवीत् ॥
 भद्रक उवाच ।
 भगवन्मवधर्मज्ञ परीतापनिशतः ।
 पापस्य कारणं मुहि दान्मच नरकं प्रयेत् ॥
 शाङ्खाणुपाय ।
 निर्दयं सर्वभूतेषु तपाविहरावाच ॥ [3610]
 स य पी पीरती जपो योऽयमं वान् विरय ॥

3553] G; G(ed.) नक्षिपरी (for अश्रेयसुर) — After line 3547, G; ins 158** अत्र पापशूकरो ह्य भूय चरते त ।
 — (I 3550) D; C; वरि (for "ता) — (L 3553) G(ed.) अष्ट (for वाह) — (L 3554) G(ed.) अश्रवणि षष्ठाशेष (for " — (s. om. lines 3557-3559 — (L 3563) G; M; वीर्यमिन्मन्वीर्य (for " — (I 3564) C(ed.) अश्रु हृदयोऽनी (for " — (L 3566) G(ed.) न ह्यो चर्मवद (for " — (L 3572) M; ह्यरा भीतिमवद (for " — (L 3579) G(ed.) धर्मज्ञ (for तीर्थेश)

C(ed.) भवती (for मूर्त्तौ) — (L 3550) D; अश्रेयसुरावर्त-दु, G; " " " वाचय (for ") G; गुणय (for धर्म) — (L 3555) C; M; अ (for हो) — After line 3580 G; for an all) cal., her mentioning 27 धर्म as sub-paran and 27 as ally na. — (L 3592) M; गुणय (for गुण) — (L 3593) G; र रररर (for प्रकृतम्) G; न 2 प्रयुक्ते (for " — (s. om. lines 3596-3614. — (L 3605) M; एते वच मन्वद (for " — (L 3603) D; र र र र र र र र (for " — (L 3604) D; M; र र र र र र (M; ") एव (for ")

खानडीन सदा पायी तथा विद्विद्वक ।
 गुरुदेवान्द्रिजा कन्धनसि मित्र गावां कुलम् ।
 पुराणधनसाक्षाति नि दको नरकं व्रजेत् ॥
 खाने जने तथा होमे भोजने देवसनिधी ।
 बह्नुभायी नरो यस्तु दाक्ष्य नरकं व्रजेत् ॥
 परदारपरद्रव्यपरश्रेणप्रहारक ।
 परनिष्ठापरा मूर्खासते वै निरयामिन ॥
 ब्राह्मणेभ्य प्रतिशुभ्य दास्यामिति धनाधिकम् ।
 पश्चात्सास्वीति यो वृषात्तमाहुर्महापातकम् ॥
 नास्ति नास्तीति यो वृषादानिधी गृहमागते ।
 तस्य पिङ्गा समुद्रस्य घोरास्तु यमकिंकरा ।
 दहन्ति युगपर्यन्तं कुम्भीयाणेश्वित्दारणे ॥
 पानीयमन्नदानं च तथा ताम्बूलभोजने ।
 गृणकाशमिदाजानां क्षदाना नरकं व्रजेत् ॥
 सर्वेषामेव पापानां पापमेकं महत्तरम् ।
 छात्रलाकार्पणं पापं महापापं प्रकीर्तितम् ।
 यः सदा कपते सूर्यो ब्राह्मणो ब्रूणदा हि स ॥
 देवा विदुमणा विप्रारुधा गन्धर्वचारणा ।
 हलकर्मं प्रवृत्तानां तथा लक्ष्मीपतिं प्रभु ।
 होतुश्चेत् तु सत्यदीक्ष्य निर्भयगो भव नारकी ॥
 युष्मत्कुलप्रसूता ये सर्वकर्मवद्विकृता ।
 दरिद्रा ब्रह्महीनाश्च सर्वे सत्त्वमजिता ।
 बन्धुभिः सपरिपन्थानां गन्तारो नरकं ध्रुवम् ॥
 कुम्भीरीरवकाभोलक्षेपयज्ञानियन्त्रम् ॥
 तप्तवैलं तप्तुम्भं घटावप्रमणोमुलम् ॥
 घ्याप्तयुक्तं यजकं च वृत्राक्षमभक्षणम् ॥
 पृथेयु नरकेष्वन्तं पतिष्यन्ति न सशय ॥
 एषं क्षमा पूर्वेकाले स्व स्व धाम ययुस्तदा ।
 तस्मिन्मर्त्येयुः काण्डु इकी धाम न करयेत् ॥
 सर्वभूतहितं धान्ता दान्तं परमबुद्धिमात् ।
 स्वधर्मनिरतो यो वै स यात्रि परमा गतिम् ॥
 भीष्मा उवाच ।
 एव निराशय राजेन्द्र रज्जुभूयो पपात ह ।
 पापबुद्धिं विमुञ्चयाद्य किं कारामिति चापधीर ॥
 इतहृष्योऽसि भद्र त्वं गच्छ सोम्य यथासुखम् ।
 त्वप्रसारादहं सुक पापा खलु सुदुरहणां ॥

[3615]

[3620]

[3625]

[3630]

[3635]

[3640]

[3645]

गोपनिरवाच ।

न गच्छामि महाभाग पूर्वं तव कर्ण गत ।

तद्वनं तव हस्ते च दत्त्वा धारयामि निर्वृतिम् ॥

भद्रक उवाच ।

कथं त्वमृणवालात् महिषो यापि किं तु मे ।

ऋणप्रदं कथमहं तत्सर्वं कृपया वद ॥

[3650]

गोपनिरवाच ।

निष्कत्रय गृही वा तु तव हस्ताभ्यमहामते ।

इदंश्च जम सप्राप्तं ततो घोरं भयावहम् ॥

इदानीमुचितं मूढि कर्णात्सिद्धयकरात् ।

सुभयेयं हि कथं तात वदतुपायं वदस्व ह ॥

भद्रक उवाच ।

त्वयोक्तं तद्वनं दत्त्वा गम हस्ते महामते ।

महिषेण सम गच्छ कर्णाण्मुचो न सदाय ॥

[3655]

गापनिरवाच ।

पौरस्यं तु क विरेन्द्र यथातथ्यं मदीमि ते ।

श्रावयाद्गन्धर्वान्कश्चिन्नतुषोऽज्ञागमिष्यति ।

निष्कत्रय तस्य हस्ताद्गृहीतवा वा विसर्पेय ॥

भीष्म उवाच ।

पृथुमुच वा तु राजेन्द्र नमस्तुता तु तं द्विजम् । [3660]

तूष्णीमासते गवां नाथो माहाणो विषय वदन् ॥

पृथुसिद्धन्तरे द्यूत्रोऽप्यापयो मित्रसतिथिम् ।

सोऽपीव त्वरथा युक्तो चापयमेत्तुवाच ह ॥

विमाय ध्रुवसामितो विधायते रथा यदि ।

निष्कत्रयं मद्रास्यामि सूक्ष्ममनो प्रदीयताम् ॥ [3665]

विप्र उवाच ।

तथा करोमि ते द्यूद्रं सज्जनं च ददस्व मे ।

गोपतिं माह्व चेमी तव दास्ते न सशय ॥

भीष्म उवाच ।

मालेणस्य भेष भुञ्जा वृषलो दत्तवान्धनम् ।

स्वगृहं प्राप्तवान्गोमन्ताशदाय ततः परम् ॥

बन्धा गोष्ठं ह्य द्यूद्रं सुज्जमाने सुते सह । [3670]

श्रावोऽप्यकल्पाद्द्वाराजगन्नुक्तिं पतिपीडितो ।

अभूतां तक्षणादेव परासु पतिकीं सुवि ॥

— After line 3607 D; G; M; G(ed) ins an addl
 colophon [Sub; aravan D; आशुधरसंज्ञेयामां, G; M;
 G(ed) संज्ञेयामां — Adhy name — D; G; M; 27 G(ed)
 28]. — D; गोपति (for अज्ञान) — (I 3612) M; अज्ञान
 सनेदा पायी (for *) — M; om lines 3615-3616
 — (L 3620) G(ed) ककि (for कृपाद्) G(ed) दाक्ष्य
 नरकं व्रजेत् (for *) — After line 3620 D; G; ins.
 159** विद्वन्तं वृषावी व कश्चिन्नुत्तरे द्यूभायः ।
 पिष्टव प्रवक्तो पूजायज्ञा नरकं व्रजेत् ॥

— (L 3625) D; वृणसाक्षाति गराणि (for *) — (L
 3645) G; M; न हन् (for राजेन्द्र) and भूयो भद्र (for
 हन् भूयो) — Bef re line 3646, G; ins भद्रक — For
 line 3646 G; subst.

160** तद्वनं च निर्वृत्तं गच्छ गच्छ सुरारणात् ।

— (L 3648) M; G(ed) इत् (for च) — (L 3652) D;
 G(ed) इत्तेरं च (for ततो कोटं) — (L 3658) D; ऋणम्
 (for कृपायम्) — (I 3664) D; विमायः G; इ विम (for
 विमाय) — (L 3665) C(ed) प्रदीये मे (for प्रदीयताम्)

क्रणमोघनक नाम सर्वेषां वृष्टिबन्धनम् ॥ [3730]
 दूतेन धनवाहीकेके झटतेन च निर्धने ॥
 सुदूतेन च पापेन भयभयेन न कारणम् ॥
 क्रणकथा विना दण्डुर्धनकथा विना मया ।
 पवित्रता च जननी ह्यमती च पिता तथा ॥
 माया च वदिती तिरथे पुष्टोऽपि सुतवाग्मया ॥ [3735]
 कर्णो दुर्भो सुखी दाता परलोकं च पाण्डव ॥
 तस्मात्सर्वप्रपत्नेन क्रणवाप्य भवेत्तव ॥
 अत्र ते कथयिष्यामि हृदिहास्य सुताननम् ॥
 घोर्णो सर्वपापानां वैराग्यजनने दुग्मम् ॥
 कामीहातुरा हृतयुगे प्राङ्गणो बन्धुसत्त्वक ॥ [3740]
 सर्वधर्मवन्धुवृत्त कौटिलिका नाम रणिलवाद् ॥
 वसुधामन्वहृत्पुत्रस्य धुनधर्मो बन्धुवृत्त ॥
 उपार्जवामाया धनं शिष्याहृषिसुरवत्त च ॥
 प्रबृद्धमभवद्वापुः शिष्यो प्राङ्गणस्य हि ।
 धर्महृष्ट्या महासज्ज लक्षणार्णो तु सद्भवत्त ॥ [3745]
 तावशीलो महादानवाग्यया ताव मुषिधिर ।
 हृदित्रो बहुपुत्रस्य हृणाद्रो स्वाधिनो भृशम् ॥
 कौटिलिका म तु धर्मोमा द्वाधात्र च धर्म स्वकम् ।
 अज्ञानाभावात्तया अज्ञानिधेनरात्र सर्वथा ।
 सत्तु अज्ञानुदित्वामादसंन कुत्रनन्दन ॥ [3750]
 ततो बहुसिधे काले द्विर्वा ता तु धर्मै र्गनी ।
 ततो धर्ममर्दनीनी द्वाधात्री च विदोपत्त ॥
 ततो दाना धर्म हृष्टा सारवरे प्रतिपत्त च ।
 तदा निवेदयामास धर्मोत्ताराव सारवम् ॥ [3755]
 सुवशी चमत्तार इ सावशीनेन यत्तुवम् ॥
 दत्तावहाती भूमोके हृणां ओरद्वृत्त ।
 • अत्रथाव सदा दत्तनिर्म लोकागुरागण ॥
 अत्यन्तवाही धमागमत्तारवर्तिष्ठ हृदि धुन ।
 राजन्यकारुद्वैलमेवा सभ्येधिनं धनम् ।
 सारवरे लयमावर्ति किं करिष्ये महासजे ॥ [3760]
 अज्ञानावन्धुवृत्त कादरावर्णादीनि ।
 बहुधा भद्रमासाति तथा सो दत्तवाग्मनम् ॥
 अविभक्तस्य दत्तवा तु लिङ्गोऽहमभवे प्रभो ।
 पुत्रसत्तात्पथा भुवपा सर्वे वै विजनी गता ॥

अये वाप्यत्र सयात् किं करिष्यामि सर्वत्र । [3765]
 अरय वेधेन विद्याये वाचि कर्मणि चेष्टिते ॥
 कुरु दीनस्य पापस्य गोमुखाव्याघ्ररूपिण ।
 कुटुम्बघानावरथास्य सश कार्पण्यभाषिण ।
 अभावे निर्दिष्टस्यास्य रिशाम वाचि मा हृषा ॥
 तस्य तद्वचनं धुवा कौटिलिकस्य तु धर्मन । [3770]
 सत्यशीलो कर्णो प्राड् मेत्रात्र भवद्वारम् ।
 प्राणोऽर्धं पापकर्मार्थं पापात्मा पापसंभक्त ।
 प्राड् मो वचनं देव स्वद्रेत्रे वलुमक्षम् ॥
 पार्ष्णिनो वचनं देव सर्वथावि रिगार्हितम् ।
 तथापि वद्रे कार्पण्ये धर्मोत्ताराव तेऽनन ॥ [3775]
 पापिना बहुपुत्रेण निर्भयिनेन मया पृतु ।
 कौटिलिका धनं वृद्धं कुतुम्बभरणे हृत्तम् ॥
 क्षेमोत्तारावस्य दास्येऽहमिति मया कर्ण हृतम् ।
 कर्ण वै धर्मोत्ताराव च न दत्त धर्मोत्तार हि ॥
 तस्मिन्काले महावीर्यो राजाशेरसमुद्रथा । [3780]
 कामीहातुरस्य दुर्मिथो स्वाधिनो परिपीडनम् ॥
 हृषिभिः पलिता भूमिर्नैव इष्टवत्त प्रभो ।
 धुववाया प्राग्वथाया च शेरवाधाविनुसदा ॥
 गृहक्षेत्रे स्वयहर्त्तं सुना देवात्तर गण ।
 स्वाधिना पीडितोऽहं तु कल्पयानि कृतानि मे ॥ [3785]
 वेदम दार्ये विद्यालं मे गोधनं तरवरेऽहंनम् ।
 कात्रे कात्रे न वृष्टिश्च हृषिं बन्तु न हि क्षमः ॥
 अजहादश्च हाकरमुत्तया दामान्मिथा ।
 राजभूषेरापहताः कराभावात्कथधन ।
 जीयामि मिशया देव स्वाधिना परिपीडित ॥ [3790]
 एव स्थिते मयि हृषो अत्यन्तकार सयागत ।
 तस्मिन्काले देव स्वद्रेत्राकारिहास्य ॥
 कालपार्ष्णिर्धं कथ्या प्राययति म्य मासिह ।
 किं करिष्याम्यर्धं देव हाद्रावै मां प्रवृत्तये ॥
 अत्यथा विजितं कारं देवेन हृत्तारवथा ॥ [3795]
 अहमप्यत्र विज्यामि देवमप्यत्र विज्येदेव ॥
 तमेव विजयवराय हृत्तो दीने विषकृत् ।
 सुवृत्तकरोऽहंननुभं निवृत्तुं न्वर्तिहास्य ॥
 धुम्भामोर्धं सुवृत्तं वाचिजलव रिक्ते ।

किं करोमि च सूर्यात्मन्कृपादौ शोचते कथम् ॥ [3800]
 कौशिकोऽथो महाप्राज्ञो देवतागण्येवित् ।
 सप्तरोभिः परिदृक्तो विनामशतमेदिनि ।
 यवते तव धर्मसं निकटे दीपयतिदत्तः ॥
 मम सद्युभुमैर्हार्मीतिर्मयि नित्यं समाश्रितः ।
 हृदानीं सर्वेषामेश विपरीताभजन्मपि ॥ [3805]
 यनागि दहलो बट्टेः सपरा भवति मारुतः ।
 स एव दीपनास्ताय हृते कल्याणि सौहृदम् ॥

धर्मराज उवाच ।

अग्नद्राता धनवान्द्राता पात्रविशेषवित् ।
 भूत्योऽपि सुरलोके वा पूज्य एव धनी सदा ॥
 सुजीलो यन्पुमान्वाग्मी नित्यं चातिथिपूजकः ॥ [3810]
 शृणोते भक्षणान्भूत्यो सुधी सर्वत्र निन्द्रकः ॥
 कुपेत्तः कुप्तितां पूर्वो दुराचारी गु कायुकः ।
 भवति विदुनी जारो कृणी सर्वत्र दुःखितः ॥
 महत्तरोपेण भवेद्विदिदौ

द्विदिदोपेण करोति पापम् ।

[3815]

पापादरसं महकं प्रवाति

पुनरैदिदः पुनरेव पापी ॥

न्यापसारमिदं वधिं लोकातां सुरयो हृते ।
 शृण्वन्तु विदर सर्वे रात्रायांश्च वेदनया ॥
 कृणी दापुश्च पुनर्यं दान्यादरसं वपुषताम् ॥ [3820]
 सगपुंश्च पशुसं च समिचरति स संसयः ॥
 कृपाघावद्विमुक्तोऽसौ हृषिण्यापात्रमीयते ।
 तापद्रे पुत्रदास्यमरुवापुष्टं गतिष्यति ॥
 एवं विधियं भगवान्प्रदा लोकावितामहः ।
 भाषां दद्या ममेमां सु क्यलोकि सुप्रतिष्ठित ॥ [3825]

भीष्म उवाच ।

एवं निश्चित्य कृतीं विद्वर्तनमुक्तो वसति ।

पात्रयामास धर्मो नो लोके धर्मतद्वत् ॥
 एतद्विज्ञाप मतिमात्स्यराष्ट्र भविष्यति ।
 सुवी सर्वत्र भविता साधु लोकादेव्यति ॥
 हृदं वसिष्ठे पापां दुःखं कृत्स्निमोक्षनम् ॥ [3830]
 यत्पुत्राः सर्ववरेण्यो मुच्यते च कृत्वादि सः ॥

Calyāna.

अनन्तरं उवाच ।

भाषयैममुने पतिं गुणा प्रीतो मुषिष्ठितः ।
 विमद्वज्जनुविभिष्ट मृति तस्मै विनामदम् ॥
 धर्मराजन उवाच ।

भाषयै उवाचधर्मं धर्मयुतु विनामदम् ।
 सर्वभारयदरे दुःखं सर्वलोकेषु विपुत्रम् ॥ [3835]
 मुषिष्ठित उवाच ।

केन सजेन मे राज्यं भविष्यति विनामदः ।
 तद्वत् तन्व मादास्यं सदा विपुत्रं हृतेः ॥
 विनामद विदोपेण भगोऽसि जगतीयते ।
 एवं सदा सर्वेषामेव हृदि सत्यमनुगमन् ॥
 भीष्म उवाच ।

महात्मानसि सर्वेषामुत्तमं यद्विदुषुषा । [3840]
 तद्वत् शत्रु कौशेय मादस्यं सदा गुणम् ॥
 विनामं त्रिषु लोकेषु जगत्त्रियविधासु ।
 तस्य सत्वर मादास्यं प्रवृत्तं विहाय ते ॥
 यद्वे जगन्नीमादास्यं शत्रु राज्ञोत्तमम् ॥ [3845]
 यत्तु धराजगतेन वायोयस्यं तमेव ॥

इति सत्ययुगेन मादास्यं प्रवृत्तम् ॥
 भाषयै विनामदापां सर्वेरात्रवज्जन्मम् ।
 जयन्त्या महतां दुःखं त्रिषु लोकेषु सो हृत् ॥
 सोभयै दुःखी भवति जयन्तीमनुगमन् ॥

वैशाखायन उवाच ।

देवदेवाराविन्द्राक्ष मायावीत महाभते ।

त्वयात्कमलं धर्मं नमामि सनत विभो ॥

ऋति निश्चल मनसा धर्माग विवामहम् ।

विनयानतो भूत्वा प्राञ्जलिर्वाप्यमववीत् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

पितामह महाप्राज्ञ सर्वदाश्रयिधारद । [3975]

मोक्षोपाय सता सद्ग यन्मे तद्ब्रूहि पापदम् ॥

भीष्म उवाच ।

पापिनो मनुनस्येह सत्यप्राम्मुनिरिष्यते ।

परया हरिभक्त्या च श्लाघतो भवति प्रभो ॥

शृणु पार्थ महाभाग माहात्म्य शार्ङ्गधन्विन ।

तस्य सनिधिमात्रेण नराणा मुक्तिरस्यया ॥ [3980]

नारायण पर ज्योतिर्ज्योतिषा ज्योतिरुत्तमम् ।

ये प्रपन्ना महात्मानस्तेषा मुक्तिर्हि श्लाघती ॥

अत्रैवोदाहरन्तीममितिहास पुरातनम् ।

सर्वपापहर पुण्यमायुर्वर्धनमुत्तमम् ॥

आसीपुरा महात्मान क्षत्रियो लोकप्रणयक । [3985]

नक्षत्रवर्मा बलवान्मुखौं ये लोकपीडक ॥

परदारिद्र्यप्रद्व्यग्रदणे सततोद्यत ।

अधर्मनिरतो भित्त्य बहुधा जनपीडक ॥

हृत्वात्मान्महात्मान्मात्र शततोऽथ सद्यसः ।

देवस्वदरणे नित्य परस्वदरणे तथा । [3990]

उत्पुण्य सर्वदा राक्षसोत्पयापैश्च सेवित ॥

तेन पापान्यन्तेऽनिति हृत्वाति सुबहूनि च ।

न तेषा शक्यते वक्तु सूरया वरमकोटिदिभिः ॥

स कदाचिन्महाभाग सर्वपापमत्कोपमः ।

विदेहनगरं राजन्सर्वसपरसमायुक्तम् । [3995]

योषिर्भूमिपितामिश्र सुकृष्टै पदसायुधैः ।

सर्वमद्रलस्युक्तैर्विधिवैश्र पदातिभिः ॥

अलङ्कृत विपणिभिरुत्तोरणैः सर्वतोमुखैः ।

पयोः पुरं बहुविधैः एतिस घनराशिभिः ॥ [4000]

तस्योपशरुणैः देवस्य मन्दिरं मणिपुरितम् ।

हृत्कैर्निमित्तैः कुम्भैः शालकैः काञ्चनैश्चितम् ।

तसकाञ्चनसाहस्रैर्निमित्तैस्तोरणैर्युतम् ॥

एवभूत् देवगुह नामागोरुसोभिषम् ।

नक्षत्रवर्मा बलवान्दृष्ट्वा तत्र मुद ययौ ॥

हराम्भत्र सुवर्णानि बहुनीति विनिश्चित । [4005]

जगाम विष्णुभवन नक्षत्रधार्म्यलोलुप ॥

तत्रापदयद्दिनवरं शान्त तवार्थकैर्बिदम् ।

परिचर्यापर विष्णोरुद्रं तपसा निधिम् ॥

एकानि दद्यात्तु च निरृष्टं ध्यानलोलुपम् ॥

दृष्ट्वा नक्षत्रवर्माभी स्वर्चर्यैस्त्वात्तराशितम् । [4010]

देवताद्रव्यजालं तु समारातुमता निधि ।

उदङ्क हन्तुमारेभे दिष्टुत्सर्तिसन्देहत् ॥

पादेनाक्रम्य तद्दक्षो जटा ससृष्ट पाणिना ।

हन्तुं हृतमार्गं ह्युरमुदङ्क प्रेक्ष्य चाग्रवीत् ॥

भो भो साधुो वृथा सा त्व हदित्पत्ति विरारासम् । [4015]

मया किमपराह ते हृत तद्ब्रूहि सुवत् ।

हृत्वापराधित लोके शिक्षां कुर्वन्ति यत्नत ।

न हिंसन्ति वृथा सौम्य सज्जना अपि पापिनम् ॥

विरोधिष्यन्ति मुखैःपु दृष्ट्वा वै चोत्तमान्गुणान् । [4020]

विरोध नाधिष्यन्ति सज्जना शान्तचेतसः ॥

बहुधा बाष्पमानोऽपि यो नर क्षमयान्वित ।

तमुत्तम नर प्रादुर्बिणो दियकर सृष्ट ॥

बहो विधिवै बलवान्बाधते विधिष जगत् ।

सबसद्रविहीनोऽपि बाध्यते हि दुरात्मना ॥ [4025]

अहो निष्कारण लोके बाध्यन्ते पापिनो जनान् ।

तत्रापि यादुस्वाधने न समानन्धयन ॥

अहो माया बलवतो मोहदयस्वलि जगत् ।

पुरमित्रकल्पायै सर्वदुःखै विधोष्यते ॥

युद्धव्यापहरणे कळत्र पोषित त्वया ।

अन्ते तस्यैमुत्पद्य एव एव प्रयाति हि ॥ [4030]

मम माता मम पिता मम भार्या ममात्मनः ।

ममैदमित्ति जन्तुना ममता बाधते वृथा ॥

यावदजैयुषि दस्य त्वावदेव हि बाणधरा ।

धर्मात्मनो सदैवमाता धनादाति समापने ॥

यज्ञापि तद्भवत्यय वद्य भायि न तद्भवेत् । [4035]

(L. 3971) Gs प्रपत्तिहर प्रभो (for^a) — Ds om the ref
— (L. 3976) G(ed) शुभ मे ब्रूहि पावनम् (for^a) — Gs
om the ref — (L. 3977) Gs पापिनो यदुजा तपे (for
“) — (L. 3980) Ds स्मरण (for सान्निपे) — (L.
3981) Ds द्रष्ट (for उवेति) — (L. 3984) Gs Ms आवु
वर्धनकारणम् (for^a) — (L. 3987) G(ed) हरणे सतवी
यन (for^a) — (L. 3993) Ds Gs Ms G(ed) तोमरे
(for तोरने) — (L. 4002) G(ed) विधैश्च (for राक्षसैः)
Gs Ms गुणम् (for युक्तम्) — (L. 4004) G(ed) यु (for
ति) Gs बहुयन मुनिश्चिन् (for^a) — (L. 4005) Ms
क्षत्रियम् (for नक्षत्रम्) — (L. 4009) Gs नि रृष्टं धनलोचन

(for^a) — (L. 4011) Ds समारातुमताशिक्षि (for^a)
(— (L. 4014) Ms G(ed) दारम् (for दारम्) — (L.
4016) Ms कृपापराध लोके हि (for^a) — (L. 4020) Gs
सायु (for दान) — (L. 4022) Ds Ms विष्णो विव
वर् नरा (for^a) — (L. 4023) Ds Gs विदित्तारम् (for
विधिष) Gs जन्तुम् (for जनान्) Ms बाधते विदित्तमना (for
“) — (L. 4025) G(ed) नरान् (for जनान्) Gs बाध्यन्ते
विधिषा जना (for^a) — (L. 4028) Gs a सर्वदुःख (for
“दुःखे) Ds सर्वदुःखे न बाध्यते (for^a) — (L. 4029) Ms
G(ed) यज्ञत्र पोषयति (for^a) — (L. 4031) Ds दृष्ट्वा
त्तत्र (for ममात्मनः) — (L. 4034) Ds सप्त जने (for

इति निश्चितमुद्दीनां न चिन्ता याचते षड्विम् ॥
 बहो ह्यपि मनुष्याणां समतादुल्लेखतमात् ॥
 महापापानि कृत्वापि परास्तुष्वपि चलत ॥
 धर्मितं तु धनं सर्वं भुञ्जते चास्पृश्या सदा ।
 स्वयमेकस्तमोऽनुत्तमपारफलमधुने ॥ [4040]
 इति युवायं वष्टुधिं विमुच्य भयविह्वलः ।
 नक्षत्र प्राञ्जलिं प्रादु क्षमस्वेति पुन पुन ॥
 सत्वा सङ्गमत्वेन हरिसंनिधिमात्रतः ।
 गतपापे वरन्देय्य ह्यनुतापीदमनवीत् ॥
 मया मूढेन पापानि कृतानि सुबहूनि च । [4045]
 यानि मनीषि नद्यानि विम्रेन्द्र तर दर्शनान् ॥
 अदोऽहं पापपीनित्यं मठापापे समाचरन् ।
 कथं मे निवृत्तिर्भूयात्कं यामि दारण प्रभो ॥
 पूर्वजन्माद्रिभे पवित्रिन्धकन्यमवाप्तवान् ॥
 क्षत्रियोऽपि च पापानि कृत्वा का गनिवाप्तवान् ॥ [4050]
 बहो ममापु क्षयमेति सर्वे
 पापान्यनेकानि क्षमापितानि ।
 प्रातिन्रिया नापि कृत्वा मयैवा
 गतिश्च का न्यामम जन्म किं वा ॥
 बहो विधिं पापदातादुल्लं मां [4055]
 किं कुरुयात्भारतं च मया ।
 हृत्वं च पापं च मया च भोग्य
 त्रियसु जन्मस्यःसुप्रजन्मा ॥
 भीष्म उवाच ।
 एते विनिन्द्य चारमानं नक्षत्रो ह्यारमना सदा ।
 सन्नाशापापिना दग्ध सध पञ्चत्वमागत ॥ [4060]
 उरुङ्कः पतितं मेद्व नक्षत्रं तु दयापत् ।
 हरिपादोदकेनैव ह्यभ्यसिञ्जन्महासनि ॥
 हरिपादोदकस्पर्शात्तक्षत्रो गतनरकस्य ।
 दिव्य विमानमारुह्य मुनिमेनामथाप्रवीत् ॥ [4065]
 उरुङ्कः मुनिभार्तुं गुरुरसर्वं मम मुच्यत ।
 विमुक्तयव्यप्रसादेन महापातककृष्णान् ॥
 शानं त्वदुपदेत्ताम्ये संजातं मुनिपुंगव ।

तेन मे पापजातानि शिवहृत्पदनिषेगतः ॥
 हरिपादोदकं चम्पानमपि गे निरुच्यान्मुने ।
 प्रातिरोधिन्य तस्या तस्मात्तदुद्यो परमे परम् ॥ [4070]
 एतदाहं कृतकरोऽपि शक्तवानुत्तम वदम् ।
 तस्मात्ततोऽपि मे त्रिपुरवहृत्तं तारात्मन् मे ॥
 इत्युक्त्वा देवपुत्रमुनिमेनामदाश्रितः ।
 प्रदक्षिणप्रपं कृत्या नमस्वार्थं यकार ह ॥
 ततो विमानमारुह्य सर्वैरजिततन्त्रितम् ॥ [4075]
 अन्तरोगणपतङ्गैर्ग प्रवेदं हरिर्माश्रितम् ।
 एतदुद्यो विम्वयानो गुरुद्वन्द्वमयो निधिः ।
 निरस्यङ्गीरमाधाय शरैर्वादीरमलापितम् ॥
 लोकनाथ नमस्तोऽनु सर्वभूतदावार ।
 पाहि मा दुष्टदीकाश्र तस्मात्भूतदीश्रितम् ॥ [4080]
 त्वयाहं गारिभो देव सर्वेजन्मरुतारिण ।
 रत्नसंनिधिं प्रशिष्ट्य क्षप्रकपोऽङ्गायन ।
 पश्यतो मे महाभाग मुनिमथ प्रदत्तवान् ।
 एतवारकमलारुह्या पतिर्मेन न शिवते ॥ [4085]
 पाहि पाहि जगद्यथ प्रगतार्द्रिप्रदान ।
 तमेव जगता नाथ गतिर्मे भक्त्यगमक ॥
 भीष्म उवाच ।
 एवं वै कृतकृत्येन मुनिना प्रथितो हरि ।
 द्वाविंशत्यै स्वके त्वेभे तस्मादाय स्वकं परम् ।
 एतया सं तारायामाव मुनिं सारस्वतं नाम् ॥ [4090]
 तस्मात्तमपि शपेन्द्र गामङ्गं वृक शर्पदा ।
 सत्यह्नामुनिमाश्रितं सत्यं नादभानिजम् ॥
 तस्या सवपु काष्ठेषु सन्त एतया सुषिद्धिः ।
 कृताश्रे तु प्रदास्यन्ति धुतिं मुनिं च तापकीम् ॥
 य इदं पुण्यमालयार्थं नाशेन प्रभादिनम् ।
 शुणोति सारतं सत्यदा मन्मथेनं च सत्पति ॥ [4095]
 शिष्येषु शरितः स्याद्विज्जुमनिरिन्द्रा भवेत् ।
 केदारस्य परं तस्या सत्पराशरसुपुत्रे ॥

वैशंपायन उवाच ।

शुचैतन्पुण्यभाष्यान् प्रमद्वदनेन नृप ।
कृष्णं भक्तप्रियं नत्वा पाहि पाहीति चायनीम् ॥

सुधिष्ठिर उवाच ।

पाद्वर्षीर्मिति क्वाते कावेर्या दक्षिणे तटे । [4100]

कृष्णेन सूचित देव तस्यात्पाति पदस्य मे ।

कावेर्या पुण्यनद्यास्तु स्थानं दत्तुपयवर्धनम् ।

यस्मिन्देवो अरिपगणा देवता सततं स्थिता ॥

पुण्याश्रमसमायुक्तमुभयोत्तोरयोरेपि ।

प्रख्यातं पापदं स्थानं ज्ञान मे सप्रकीर्तय ॥ [4105]

महासत्रियवैश्याना शूद्राणां चैव योयित्वाम् ।

सुक्तिप्रदेति विख्याता कावेरीं तां प्रकीर्तय ॥

भीष्म उवाच ।

प्रह्लाणा हि पुरा गीतं नारदाय महारामने ।

तेनैव मम धर्मात्मकारणवद्भक्तिं स्तुतु ॥

भूपदभिक्षणकाले तु मया वै सेविता पुरा । [4110]

सर्वपापहरा देवी कावेरी कलिनाशिनी ।

त्वर्थं सप्रवक्ष्यामि शत्रुभूतं मया, श्रुपम् ।

तुह्यर्थं तव यद्दशमि शत्रु नान्यदना प्रभो ॥

कावेर्या दक्षिणे पाथे धीनिवासास्य द्रष्टव । [4115]

नक्षुर्धर्मिनि क्वाते तीर्थानामुक्तं परम् ॥

पुरा सुधांशुर्मन्दिना चचार तव दत्तमम् ।

मधुकैटभदन्तुषं प्रमादात्कान्तिमासवात् ॥

सुधिष्ठिर उवाच ।

किमर्थं तप्यते तेन चाराणामधिपेन वै ।

तस्मै वरं कथं दत्तं विष्णुना सर्वजिष्णुना ॥ [4120]

देवव्रतं महाभाग कथ्यता मे कुतूहलम् ॥

अलि चेन्ममि कारुण्यं तव देवव्रतं प्रभो ॥

भीष्म उवाच ।

पुरा बुद्धस्येवर्मायां शीलाशु सौम्यरूपवाद् ।

भयहृद्य चिरं कालं तथा सार्धं मुनोरेव ह ॥

विश्राय चरिते त्वेनद्रायायां लासिन प्रभो ।

मा मेति प्रायेषित्वा तं पश्चादेव दाम्बाप ह ॥ [4125]

क्षयी भव दुराचार सर्वलोकेषु निन्दित् ।

हृति गहवा क्षमस्थिति देवैः स प्रार्थितो विभु ।

सुरलोकं विद्वग्धैव प्रपेदे प्रह्लाण, सभाम् ॥

उदाभृज्जितं घर्मात्मा विद्वग् च चरानवात् ।

अरिमक्षेत्रे तपश्चक्रे बुद्धिपतिमपार्दित ॥ [4130]

वरांगामयुतं राजेश्वराय तप उदमम् ।

शापाच्च तपसा चैव हृष्टाज्ञो भाति चन्द्रमाः ।

अवशिष्टकलायात्रो देवानामप्रभुत्वंता ॥

वागीशं तुष्टुर्वेदा क्षम्यतां क्षम्यतां प्रभो ।

बुद्धिं ददस्व भूयस्तवमम्याक हितकाम्यया ॥ [4135]

भीष्म उवाच ।

तथाकरोदेवगुरुर्वेदानां हितकाम्यया ।

तपसा कृपया चैव भूयो बुद्धिमवास्तवान् ॥

तस्मिन्काले जगद्यथमस्तीवीत्कमलापनिम् ॥

सद्यश्च सर्वलोकानां योगिध्वंशमर्दिमम् ॥

चन्द्रमा उवाच ॥

नमस्ते लोकनायाय नमस्तं घर्मरूपिणे । [4140]

नमस्ते कमलाकांठ प्रशतातिप्रणशान ॥

आद्यन्तशून्यं देवेश सृष्टित्पितृवन्तकारिणम् ।

वेदभूतिं सहस्राक्षं नीमि सर्वार्थकं हरिम् ।

जगद्भूमुदाराज्ञं पीताम्बरधर हरिम् ॥ [4145]

कीस्तुभेन विराजन्तं सर्वेन तं नमस्त्यदम् ॥

पापत्र सर्वभक्षना दिव्यमालाविभूतिवम् ।

पीलजीभूलसंकाशं तं मनोऽरिम रमापनिम् ॥

आकाशमध्यमं देवमनस्त्रपरात्रितम् ।

वासुदेवं प्रपद्योऽरिम सर्वपापक्षयोऽस्तु मे । [4150]

नमस्कारप्रभाषेन नद्वयवक्ष्याम्य प्रभो ॥

स्वयमानं सदा देवेनदेशं प्रह्लापादिभिः ।

ननोऽरिमि तं हरिं सूर्येन नाशं यातु च मे जरा ॥

अन्तर्यामिजगत्साक्षिभक्तवत्सल सर्वंग ।

मन्त्रकथयाणि सर्वोणि यान्तु नारा मनोऽरिम ते ॥ [4155]

इति स्तुतो जगदाय सर्वविद्वन्निषेधित ।

आययौ गहवास्तुदे यत्रानो रोहिणिपणित् ।

आयान्तं सर्वंग देवं हरिं चक्षुःश्रुतिभूषितम् ।

एषु सर्वगतो विष्णुविष्णुमाह सविस्मय ॥

वरं वरय मर्दं ते निशाकर सुपाकर ।

न्योगेण तपसा चैव सुष्टोमं निवर्तं प्रभो ॥ [4160]

31; G(ed) 32

(L. 4099) D₁ G₁ कृष्णभक्ति (for कृष्ण भक्त) — (L.

4101) G(ed) उवाच (for वदस्व) — (L. 4108) G₁

माहात्म्यप्रतिवेशां (for *) — For lines 4106-4109, D₁

subst :

174**

भीष्म ।

तापाह संवदामि शत्रु ना-वमना प्रभो ।

— (L. 4110) D₁ कावेरी दक्षिणे कृष्णे (for *) — (L.

4122) G(ed) काम्प- (for सौम्य) . — (L. 4127) D₁ शत्रु

(for शत्रुता) — (L. 4131) D₁ वायुभक्त सदा कीमाद्य (for

*) — D₁ om lines 4135-4137 — (L. 4139) F

अरिदय, G₁ अनुचमन् (for जारिदमन्) — G₁ M₁ उप

(for चन्द्रमा) D₁ om line 4140 — (L. 4141) M₁

नमस्ते लोकभूतवे (for *) — (L. 4143) M₁ सर्वार्थकं (for

सक) — (L. 4149) D₁ शत्रु बुद्धिः G₁ क्षयान्तमः G₁ क्षयं

मम (for शत्रोऽस्तु मे) — (L. 4151) G(ed) मुनिवत् (for

वेदेश) — (L. 4153) D₁ G₁ * अन्तर्यामी जगत्साक्षी (for

*) D₁ G₁ M₁ सर्वंग (D₁ 'शो' भक्तवत्सल) G₁ शीघ्रे प्रपे

इत्युक्तौ देवदेवेन सुधाशुतल प्रणम्य च ।
 वयाचे श्रीपरिनि देव परागामुत्तमं वरम् ॥
 पाहि पाहि जगन्नाथ वानित मे वषेयस्य ह ।
 सौभाग्यमण्डल देहि गुरो श्राप निवारय ॥ [4165]
 इत्युक्तौ वै जगन्नाथ शङ्खध्वजेन वाणिना ।
 क्षमिष्यन् वर तस्मै दशै सर्वैस्त प्रभु ॥
 तमाह शर्वरीनाथ नमन्तं सौम्यवर्षेसम् ॥
 परिपूर्णं कथा सर्वा हासयुक्ता भवन्तु ते ॥
 इषु सौम्य महाभाग स्वया यन्मेवित खलम् ।
 शङ्खध्वजैर्मिनि कथाति यमिष्यन्ति न सदाय ॥ [4170]
 तथा च यद्गुल खोज पठता इष्टवृत्तामपि ।
 सर्ववापानि नश्यन्तु रोगाणि बलवन्ति च ॥
 श्रमिष्ये मज्जनात्पीयं सर्वमपन्नविष्यति ।
 अन्नायिता मनुष्याणा दासिद्वय भवति ध्रुपम् ॥ [4175]
 श्वसुरत्ना जगन्नाथ शीतलशु धर्मनन्दन ।
 कन्दुरे तस्य पुरत श्रीनिवासमथल मत ॥
 स्थित्वा तत्र मुहुत तु पुजितो देवतामर्गं ।
 स्तूपाम प्रययौ श्रीमातारवाचैरभिरूत ॥
 निशाकरोऽपि धर्मात्मा मुनिभिः परिपूजित ।
 तस्माद्देशादापी स्वर्ग प्रपद च स्वक पदम् ॥ [4180]
 सर्वे श्रुयिगणा विद्वन्तर चक्रुकस्तथा ।
 यज्ञैर्वैश्वरतिं केचिज्जानयोगिचक्षणा ।
 भार्वाप्य त चिर काल तापद ते प्रवेदिरे ॥
 पौलस्त्यनिघ्नन कृत्वा रामचन्द्र प्रयागवार ।
 अत्र ज्ञात्वा कर्मिणो पुनीत स्वपुर ययौ ॥ [4185]
 पुरा हि भागवो रामो रात्रन्श्याप्रिहस्य च ।
 ज्ञात्वाऽपि चिर कार्यं प्रपदे परम पदम् ॥
 सुरामा देवराजश्च अहल्या कामोदित ।
 गत्वा तु ताफल माप्य खीचिञ्च गौतमात्सल ॥ [4190]
 तदीयपरिहारार्थं छात्रा वाञ्छन्वय प्रभो ।
 अथैव प्राप्तवान्पुत्र सदैवेजोमय शुभम् ॥
 क्षीतिवासमिद क्षेत्र महात्तीर्थाणुर स्थितम् ।
 प्राज्ञाना सर्वैषाणां मुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥
 कावेरीमज्जनं पुण्य दुर्लभं बहुत्वात्मनाम् ।
 पुरा सचित्तपुण्यानामप्रयत्नेन स्रजयते ॥ [4195]
 पुरा लोकहितार्थाय द्रष्टव्या निर्मिता विषयम् ।

तस्मात्स्वातन्त्र्यमथैव नित्यम् पापभीरवि ॥
 करोमि मज्जन देव्या कावेरीं यो वदेत्सुधी ।
 वदते तस्य पापार्थो वाशकालो ममेति च ॥ [4200]
 आस्थजन्मनि पाप मंचित पश्ये प्रभो ॥
 तस्यै भक्त्यानामप्ये कावेरीमज्जनादप्येव ॥
 तेजोमयैषु लोकेषु गुरुत्वा भोगाननेकरा ।
 पश्चान्मोक्षमवाप्नोति कावेरीं स्नाति यो नर ॥
 कावेरी तु अज्ञापुण्या सृष्टा पापप्रणातिनी ॥ [4205]
 संसेव्या मर्त्या रिपे संसारच्छेदलिप्सुनि ॥
 पापक्षयकर ज्ञान सृष्टिकर्ता पितामह ।
 द्वय लोकहितार्थाय निर्ममे निपुण क्षितौ ॥
 वक्षिण्या दिति विभु कावेरीं कलिनाशिनीम् ।
 गङ्गासुरविभ्यामे नश्यन्ता पापितामसम् ॥
 सृष्टा सुरैः ययौ श्रीमातस्तथा ज्ञात्वा तु नो अप्यम् ॥
 विष्णुपादोद्भवो देवी कावेरी पापनाशिनी ।
 मज्जता सर्वपापानि क्षिनयन्व न सदाय ॥
 चन्द्रसूर्ययोरे चैव सक्तान्तावयने तथा ।
 निद्रयानो पुण्यदिने चन्द्रादित्यमरुद्वगा ॥ [4215]
 गन्धर्वा लोकपालाश्च यक्षनिशाचरा मृष ।
 ग्राही माधेश्वरी लक्ष्मी शची मर्त्यादीर्भरति ॥
 मृगवी मयका रम्भा सुवर्षी च तिलोत्थमा ।
 अन्त्याश्रावणरसां सधा कावेरीं ज्ञानवपरा ।
 माये वैशाखु तिथिषु स्नात्वा यान् सुताम्यम् ॥ [4220]
 भस्मानि यत्र दृश्यन्ते कावेरीं पार्श्वेभारि ।
 उरुणां तु मलक्षानि विधि तत्रैव भारत ॥
 तप हृवैति मुनयो ह्यद्यापि मनुजेभर ।
 वास्ता जितारिपदवर्णा ह्यदृष्टा पापमर्नि ॥
 ज्ञानस्य यन्तो राजन्कावेरीं धर्मविच्छता ।
 स्नाताना तु शुभो लोको भविष्यति न सदाय ॥ [4225]
 तस्मात्समपि राजेन्द्र कावेरींस्नानमाचर ।
 चाञ्छितार्थप्रदा देवी कावेरी पापनाशिनी ॥
 वैशाखायन उवाच ।
 या इद पुण्यमारचानं नारदेन प्रभाषितम् ।
 श्रुत्वा पापविनिमुक्तो महालोच स गच्छति ॥
 Colophon

चम (for ^a) — (L. 4159) D₂ महामते (for सुधाकर)
 — (L. 4163) D₁ कापित मे वर्षय प्रभो (for ^a) — D₁ om
 lines 4173-4174 — (L. 4174) M₁ मज्जता (for 'नाम्'
 — (L. 4479) M₃ मुनिभिः पूजितस्मरा (for ^a) — (L. 4185)
 D₁ G₁ M₁ मुनि , G(ed) श्रुपि (for कपि) — (L. 4186)
 G(ed) निष्पद्य (for निहन्व) — (L. 4188) M₁ अहल्या
 कामकोटय (for ^a) — G₁ s om lines 4192-4194
 — (L. 4192) D₁ वैनेतेरिदि पूजितम् (for ^a) — (L. 4195)
 G₁ प्रयत्नेन हि लभते (for ^a) — (L. 4197) G₁ रात्रन्श्या
 (for स्था) D₂ तस्मात्स्वातन्त्र्यमथैव नित्यम् (for ^a) — (L. 4199)

G(ed) कावेरीं रहस्यिणे (for ^a) — (L. 4199) G₁ s M₁
 G(ed) वेणुल तस्य वापानि (for ^a) — (L. 4201) D₁ M₁
 ज्ञानतो , G₁ संगतो (for मानात्) — (L. 4208) G₁
 G(ed) मुन (for विष्णु) — (L. 4216) G(ed) पूतिर्
 (for सितिर) G₁ पूति (for िनि) G₁ गृही मेवा दिति
 सुभर (for ^a) — After line 4219, D₁ ins
 175** ज्ञानार्थं तानं स्नानार्थैर्वा धर्मनिष्पत्ता ।
 — (L. 4223) D₁ ते प्रणात्वारिपदता (for ^a) — D₁ om.
 line 4234 — (L. 4224) G₁ सुगम् (for परम्) — (L.
 4229) G(ed) शपोति पापविच्छेने (for ^a)

वैशेष्याय उवाच ।

शङ्खपीथेष्व माहात्म्य कान्तेषां खानवैभवंम् । [4230]
श्रुत्वा धर्ममुत् श्रीमान्गण्डेय पुनरग्रवीरम् ।
युधिष्ठिर उवाच ।

धीनिचामनिर्दं क्षेत्र गदितं भवता प्रभो ।
तस्योत्पत्तिं च माहात्म्य विन्नेरेण वद प्रभो ॥
भीष्म उवाच ।

शृणु पाण्डव बह्यामि श्रोत्रगामयनाशानम् ।
सर्वतपस्करं पुण्यमाधुरारोग्यवर्धनम् ॥ [4235]

युप्रद पुत्रनामना मोक्षद मोक्षरामिनाम् ।
अनन्तं धीनिवासस्य क्षेत्रस्य पदमव्ययम् ॥
महात्मा हि पुरा गीत वारवाय महात्मने ।
तेन मे गदितं राक्षसं प्रवीमि हि वेत्सुना ॥
तीर्थानामुत्तम तीर्थं क्षेत्राणां च तथोत्तमम् । [4240]
धीनिवासमिदं क्षेत्रं सर्वसिद्धिनिषेविनम् ॥

यत्र त्रिशूलक राक्षस्यद्विरभिसृष्टिम् ।
तन्मध्ये तु महात्मानस्यप सुदृढिनि बाधुना ॥
पुरतः पश्चिमे भागे दक्षिणामुमुदी नृप ।
दक्षिणे चोत्तरे चैव वावैरी पूर्वगामिनी ॥ [4245]

तन्मध्ये जगतां नाथ साक्षर्यदशकृत गत ।
लोकमातुर्महात्मा पुरे योगधरो हरि ॥
अनन्तलक्षकक्षेत्रं वामुकिं शतपुलकम् ।
सुपचमेण निरुक्तिं धीनिवासस्य सतिर्था ॥ [4250]

हृन्द्यो यम प्रवेनाश्च दुर्धरं शक्तिसेखरं ।
अग्निश्च निरन्तिरायुर्दिवपाला सतत स्थिता ॥
अत्रैवोदाहारं भीममिन्द्रायं पुराणतम् ।
सर्वदुःखोपशमनमायुर्मयैककारणम् ॥ [4255]

पुरा हि वैटभो राजन्वेत्यानामग्रणीर्बली ।
तपश्चकार राजेन्द्र देवानां जयकाङ्क्षया ॥
स्थिराश्रैव चिर कालं निभृदीनाहिलेन्द्रियम् ।
वायुमधोऽनिराडातो निरन्येषो भृगोत्तम ॥ [4255]

तस्यैव विण्महादाय भक्षयित्वा युव पुनः ।
अधरद्वोरमनुलै तप परमपावनम् ।
दौलोत्पत्तिं स्वप्न ननेव जपमानय ॥ [4260]
सत्सिन्हालं देवपतिर्देवं सद्य युधिष्ठिर ।

तपसा भीतिमापन्नो प्रह्लादलोकमुपागमत् ॥
महाभोगिं चिरं स्थित्वा वैवै सद्य पुरन्दर ।
किं भवित्वाति महोक्तमिति चिन्त्य सुदुर्मुहुः ।
पद्माशुगुणपर्यन्तमास्तै तत्र युधिष्ठिर ॥ [4265]

उपह्वयं तु देवानां ज्ञात्वा तत्र पितृमह ।
मा भैषीदंशराज त्व वैद्वि लोकस्य कण्ठकम् ॥
शमयिष्यामि तं मूर्खं वरेण रं क्षमस्व ह ।
इत्युक्त्वा तदंशे देवो देवानां हितकाम्यया ।
यत्रास्तै देवयन्तुश्च त देश प्राप्तवानुत्तम् ॥ [4270]

तपश्चरन्त धर्मसत्प्रसीलीनीमृतसैन्यम् ।
रवौ न्यस्यदर्शनं इष्ट्वा वायव्येतदुवाच ह ॥
रवौ दैत्यपते त्वं तु हृगोऽसि तितरा प्रभो ।
विदि विश्वसृजं दैत्यं यदाभीमो दस्य ह त्व ॥ [4275]

युधेऽहं तपसा तेन पश्य मा स्वतस्मीपगम् ॥
इति वायव्य तदा श्रुत्वा प्रह्लादो लोककण्ठकः ।
निरिह्य तं वनसहृद्यं वायव्येतदुवाच ह ॥
पाहि लोकपते प्रह्लादन्यय मी तर्पित स्थितम् ।
ज्ञात्वा तु मत्पुत्रं कर्म विजयं दातुमर्हसि ।
लोकानां चैव सर्वेषां तथा पातालगाहम् ॥ [4280]

त्वा च देवपतिं प्रह्लादमुत्रागाममर्दिनम् ।
वदासि यदि मे प्रह्लादधर्मो नाशमेव च ॥
भीष्म उवाच ।

इति तप्य वच श्रुत्वा पदमेष्टी पितृमह ।
तथास्थित्वि तमामान्य तत्रैवान्तरपीथत ॥
वरेण तेन दैत्योऽसि गर्हितं पुरपाषणम् । [4285]
हृन्दस्व नगरं गाथा पीडयामास देवता ॥
प्रार्थयमानोऽमरेन्द्रेण जित ररगो मयेति च ।

पुण्यमानं सुरगणैर्मलोकप्रयागमय ॥
नित्या तं सर्वेनन्दं पूजितो वरुणेन च ।
वीर्येण होत्रमागत्य पूजितस्तौ समतः ॥ [4290]
तत्र श्रिया प्रसन्नोऽसौ चेरुणानेन सुवत ।
प्रह्लादो लोकमासाय राजनिर्गणमेवितम् ।
हृताञ्जलिर्भस्मसहृद्यं धावात्तमिदमग्रवीरम् ।
जित्वा हि लोकं सर्वं च वैद्विह्य तेषु सुखदे ।
तत्र स्थित हरिं जित्वा ततः स्वस्यो भवामि च ॥ [4295]

Colophon — Sub-jarvan Ds आश्रयं परं वि देवपते ,
G1 : G(ed) रूपधमा — Adly name Ds वावैरीमाहा
न्यम् , G(ed) गङ्ग गीं क रीरीदारुणम् — Adhy no Ds
G1 : 32 ; G(ed) 33

(L. 4237) Ds Gs उत्तमम् (for अन्वयम्) — (L. 4243)
Gs भूषितम् (for गृहेतम्) — (L. 4246) G(ed) तन्मध्ये
तु अजगत् (for *) — (L. 4253) Ms आतुर्वैवतुत्तमम् (for
*) — (L. 4254) G1 C(ed) राक्षसं पापलीरंजं (for *)
— (L. 4255) Gs वैशेष्ये (for देवता) — (L. 4259)
Gs दाहणम् (for पावनम्) G1 G(ed) तपसा तेन वानच

(for *) — (L. 4263) G(ed) प्रह्लादं सुचितं पुरता (for
*) — (L. 4268) Ds Ms शक्तिसेखरं च तं पूर्य , Gs इति
श्रिया महात्मन (for *) G1 Gs Ms जगत् (for वरेण)
— (L. 4269) G(ed) नृदिपु (for न्यायया) — After
line 4272, G1 ins.

176** पाहि लोकपते प्रह्लादं तत्र तपसि स्थितम् ।
— (L. 4275) Ds : Ms भृगो (for युधे) G(ed) सुदुर्मुहं
मृतसैन्येन (for *) — (L. 4277) Gs अश्विनं त नमसहृद्यं
(for *) — (L. 4282) Gs जगत् (for सपते) G1 सपते
नाशमेव च (for *) — (L. 4290) Ds आश्रयः G(ed)

ममिव्ये स्वप्नसादेन हरिं जेतुं पितामह ।
 इत्युक्त्वा प्रयत्नौ पार्थ क्षीरोद बलवन्वित ॥
 तत्र सर्वगत विष्णुमहत्तु विस्मय गत ।
 किं करोमि क वास्यामि क्व च पश्यामि सप्रति ॥
 कर्मणा फलदो विष्णुभूलोकैः स्थितिमेव्यति । [4300]
 इति निश्चित्य मनसा मूलोकं प्राप्तवान्प्रभु ॥
 तस्य बुद्धिरिय जाता मगान्धस्पातिदुर्भते ।
 विवेकं वैष पश्यन्ति बलिन् क्वायुक्ता खलु ॥
 अहो हरि सर्वगतो भूमौ सप्रति सस्थित ।
 पालाक नेमुमिच्छामि सख्यद्रीषा वसुधराम् ॥ [4305]
 इति निश्चित्य मनसा सागर समुपाविवाह ।
 कण्ठमात्रमभूलोय तस्य दैव्यरस्य धर्मत्र ।
 प्रसायं हस्तं पालाके वाम दक्षिणमुचरे ।
 आहवायाम्य दृथिवीं कल्पान्ते विगता इव ॥
 वसुधा लोवमतेष्य कल्पमाना पुन पुन । [4310]
 अस्तापीजगतामीश सर्वना भक्तवत्सलम् ॥

वसुधोवाच ।

श्रीनिवास नमस्तेऽस्तु नमो विश्वकृद्विबने ।
 नमो विश्वपते तुभ्य नमस्ते जलशायिने ॥
 नम क्षीरादिघवासाय नमस्ते सूक्ष्मरूपिणे ।
 नमो देवादिदेवाय नमो विश्वारभाय च ॥ [4315]
 नमस्ते वसुधानाथ नमस्ते भक्तवत्सल ।
 शङ्खचक्रगदापाणे नमो नन्दकधारिणे ॥
 पाहि मा अयस्रस्तां पद्मनाभाय ते नम ।
 नमश्रैतन्यरुपाय पृथ्वीचर नमोऽस्तु ते ॥ [4320]
 मत्स्वयामनरुपाय कृम्यरूपाय ते नम ।
 भारसिंहाय रामाय नमो दामोदराय च ॥
 कृष्णाय यादवेन्द्राय वासुदेवाय चक्रिणे ।
 नमस्ते पुण्डरीकाय पाहि लोकपते प्रभो ॥
 इति स्तुतो जगद्धायो धारण्या पाण्डुनन्दन । [4325]
 स्वाभिधमगतद्विष्णुरस्तयोनी जगन्मय ॥
 मा भैषीत्युक्तमारे तु विष्णुमण्डलव्यग्रमु ।
 चक्रमादाय चिच्छेद कैटभस्य निरलता ॥

धरामाश्वस्य विक्रामा तथा सार्धमरिंदम ।
 हृद श्रेष्ठ समागत्य होतिष्ठप्रभुरन्यय ॥
 मत्र स्थित हरिं श्लाघा सर्वलोकधरा प्रभु । [4330]
 अनन्व प्रेययामात स्वसुत शङ्खपालकम् ॥
 अनन्त उवाच ।

शुभु पुत्रक महावय धीनिवासो जगन्मय ।
 कविनां दक्षिणे पार्थे कावेयां च तरंगिते ॥
 क्रुषीरोद्दालकस्यैव ह्याग्रं मुनिसेविते । [4335]
 सिद्धविद्याधरगणे सेवित पुण्यपाद्वे ।
 श्वेततिष्ठिप्रियवैश्व श्वेतनम्यकृपरिषके ॥
 एव भूते जगद्धाय धीनिवासो जगन्मय ।
 श्रिया च वसुमत्या च सेष्यमानस्तु सिद्धि ॥
 तमेव सेवमानस्तु सर्वयस्य तदनिष्के । [4340]
 अदृष्ट सर्वमनुजे परा सिद्धिं गमिष्यसि ॥
 पूव प्रबोधितलेन ह्यनन्तेन महाभरा ।
 शङ्खपालो नमस्तस्य श्वयं चेदमप्रवीत् ॥
 भगवन्मर्वनागेन्द्र स्वंशास्त्रधारद ।
 किमर्थं न्यत्ते तेव श्रयिणा करुणात्मना ॥ [4345]
 तदहं श्रोतुमिच्छामि विरुद्रेण महाभरते ।
 यदर्थं सर्वमगौन्द्र कृपा मयि तवस्ति चेत् ॥
 हस्त्युक्त शङ्खपालेन शोपो लोकरुचर प्रभु ।
 शौहालकस्य श्वरितमप्रवीरकामद शुभम् ॥

Colophon

अनन्त उवाच ।

क्रुषीरोद्दालको नाम वेदवेदाग्रपारग ।
 दान्तो निरतिशयो मौनी सदा ध्यानपरायण ॥ [4350]
 भयैव सुचिरं कालं स्वयंभवं महाभरति ।
 अस्वार्शायुग तात शहोरात्रमिवाकरोत् ॥
 तेनैव तपसा तुष्टो ब्रह्मा लोकपितामह ।
 यत्र तिष्ठति धर्मानां क्षरिरोद्दालको मुनि । [4355]
 देवमधिगम्यन्तु वचनं चेदमप्रवीत् ॥
 शौहालक महाभाग तुष्टोऽहं तपसा हि ते ।
 वरं वरय भद्रं ते वरदोऽहं प्रजापति ॥

भागवत (for ' ल) — (L 4294) G₁ जिताश्व लोकात्मनोऽहं ।
 G₂ M₁ जिता स्व लोकास्ताहाहं (for ") — (L 4298) G₃
 इहा विश्वभागत , G₄ अद्भुत ध्यानमागत (for ") — (L
 4310) G(ed) सुदुर्भुदं (for पुन प्रन) — (L 4318)
 G(ed) विस्तता (for तं) — (L 4320) G₂ इमंभारारु
 पिणे , M₁ रूप नमोऽस्तु ते (for ") — (L 4321) D₁
 नमो दाशय नम (for ") — (L 4322) D₁ वातुदेव त्रिभि
 क्रम (for ") — (L 4325) G₂ आत्तर्षाम जगद्गुरु (for ")
 — (L 4326) G(ed) मा भैषीरिति लाजुक्त्वा (for ") — (L
 4328) M₁ धर्मोमा (for विश्वामा) — (L 4333) D₁
 कावर्षो चमुनातते , G₂ पुच्छिने च मनोरते (for ") — G₂
 om Hne 4334 — (L 4336) G₂ G(ed) श्वेतैश्च (G₂

वैतकी) तिष्ठिगोविन्दे (for ") — (L 4339) D₁ तस्य वै
 सेवनाथं इ , G₂ तस्य वै सम्माननव (for ") — (L 4343)
 M₁ कृपा मयि तवस्ति चेत् (for ") — (L 4345) D₁ तन्म
 वरं नागेद (for ") M₁ सर्वशास्त्रधारद (for ") — Before
 line 4347 , M₁ ins भीष

COLOPHON — Sub-parvan D₁ G₁ G(ed) माधव्यर्षणे
 सेषयमां , G₂ M₁ सेषयमां — Adhy name G(ed) कविरो-
 माधव्यम् — Adhy no D₁ G₁ s M₁ 33 , G(ed) 34
 D₁ G₂ M₁ शेष (for अनन्त) — (L 4352) D₁ [w]
 विरोदन् , G₂ [w] शिरोविम् (for ' वम) — (L 4354)
 G(ed) मरत् (for मुनि) — Before line 4356 , M₁ ins
 मद्रा — (L 4356) D₁ G₁ s एपो (for तुष्टो) D₂ ए

महाणोदीरितं पापय मुक्त्वा मुनिवशोऽप्रवीर ।
 भगवन्देवदेवेना कृतायोऽग्नि रत्नागमे ।
 यथा प्रीणाति मे विष्णुमथा कुर मदागमे ॥ [4360]
 शृणुष्व मद्रथ पुत्र यथा लोकेष्वतो हति ।
 स्थिप्यत्यसुरं सूर्यं तदा मे दशनं भवत् ॥
 स्थिप्यात्र पतिविश्रान्तं धीनिवासो जगन्मय ।
 वेदान्तं सेव्यमान सर्व्वं धाम समुपेव्यति ॥
 रामां नु दुर्विनीतानां पीनस्तस्य द्रुतामन । [4365]
 श्रुत्वा नु निघन तेषामप्रैव ध्रातुमेव्यति ।
 रामाश्वयो भगवान्विष्णु सत्यं सत्य न मशय ॥
 पुद्गरमुत्वा देवा स्थास्यन्त्यप्रैव निरयदा ॥
 धीनिवासमिदं क्षेत्र लोके स्याति गमिष्यति ॥
 इत्युक्तवान्तर्दधे पार्थ देवानां प्रविशामह । [4370]
 तदाप्रभृति धर्मिष्ठ क्षयिरोहालको पुत्र ।
 प्रसन्न दन्दवश्य पदयक्षाश्च मुत्त द्विज ॥
 भागिर्बभूव धमात्मा देवोऽपि जगदीपति ।
 धीनिवासस्य सेवार्थं गच्छ पुत्र कुटुम्ब ह ॥
 क्षेपणैव प्रयुक्तोऽसौ क्षात्रपाल प्रतापवान् । [4375]
 मन्मू क्षेत्रं समगत्य परिचर्षापो मुनि ।
 विष्णो सर्वात्मनो रात्रश्चापि कुर्वते सुनि ॥
 सुधिष्ठि उवाच ।
 पाताळात्रुत्र मानिष्यमगमच्छात्रपालक ।
 देवव्रत महाभाग त देश मे वदस्व ह ॥
 भीष्म उवाच ।
 भगवस्ये पश्चिमे तीर्थे क्षात्राण्ये तु महाद्वे । [4380]
 भागिर्बभूव क्षेपण चोदितं क्षात्रपालक ॥
 तद्विद आमवत्क्षेत्रं क्षेत्राणामुत्तमं परम् ।
 तीर्थाना चैव सर्वेषामुत्तमं तत्प्रवक्षते ॥
 भगवस्यो भगवानत्र लिङ्गभूतायु शकृत्वा ।
 तत्सदृशा महानेना क्षणिसादिगुणी क्षमूत् ॥ [4385]
 सुधिष्ठि उवाच ।
 त्रिमयंभर इदमन्ते नैव वे द्रुमगावय ।
 एको वमनि विष्णोऽर्सा श्रेष्ठ पुष्पवत्त द्दिह ॥
 भीष्म उवाच ।
 हृते कपित्थकंताया निधिनी द्वारेण नृप ।
 जम्बू कळी सुगे विष्णो युगानां नु क्रमद्गता ॥

धीनिवासपुं जेयं कवेर्यां दक्षिणे षटे । [4390]
 युगप्रयाशपिन्यत्ततो वे लवमेव्यति ॥
 दक्षता धीनिवासस्य क्षपिरीहालक स्मृत ।
 स्मर्षणां मुनिद विदि गतानां वसतां विमु ॥
 अथापि निरंता सर्वं परमस्थानकाङ्क्षया । [4395]
 वाच्छन्ति वरमुमप्रैव क्षययश्च तपोधना ।
 श्रुतानां सर्वेषामानि जिधा मुनि हदानि च ॥
 सुधिष्ठि उवाच ।
 बाँहालको मुनिधष्ठ हि वार्यमक्रोरान ।
 तस्मै चर कथं दत्तो विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 जसदं यद सत्वेन देवदत्त महागते ॥
 भीष्म उवाच ।
 तप कुर्वति धनिष्ठे धीनिवासो जगन्मय । [4400]
 सान्निष्यमगमद्गजक्षिधया सार्धंमहिदम् ॥
 शृदास्तस्य शरीरं तु सर्वलोकेश्वरा हरि ।
 इदो वरं तमाहूय शशङ्ग विगतशृङ्गम् ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 तुष्टोऽस्मि तव धर्मेश तपो निर्वैश्यां द्विज ।
 द्विवारं मे मम मद्गन्धर्वीन तु मतिप्यति ॥ [4405]
 मम रामस्य रामस्य ततो महोऽकमेव्यति ॥
 त्वया स्थितमिदं स्थान धर्मवृद्धिर्भविष्यति ॥
 इत्युक्तवान्तर्दधे देवो देवाना द्वितृक्षरि ।
 तस्मात्सर्वमपि राजेन्द्र धीनिवास भगवत् ह ॥
 आत्मर्षं यन्ततो जय्यं कवेर्यां हरिवनिधौ । [4410]
 धीनिवासमिद क्षेत्र दुर्लभं तु कलौ युगे ।
 पुरा सचितपुष्पयानामप्रयत्नेन कथंते ॥
 तत्र श्रुता पापिनोऽपि पितृमातृकला नि च ।
 सहस्राणि समुद्रस्य विष्णुलोकं प्रवर्जति हि ॥ [4415]
 सर्वपापशयकरी सर्वोपदेवनातिनी ।
 स्थानार्तिनाशिनी रात्रकवेरी पुष्पदाविनी ॥
 रत्नमात्रः हि कवेरी धीनिवासस्य सनिधौ ।
 ददानि धीयुर्न स्थानं नात्र कार्या विचारणा ॥
 तत्र श्रुता सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षित ॥ [4420]
 धीनिवास च कवेरी नित्य स्मरति यो नर ॥
 स्वर्गलोकप्रदा वृक्षा ब्रह्मलोकप्रदा तु सा ।

(for हि ते) — (L. 4357) Ms उपान (for प्रजापति) — Before line 4359 Ms ins औरागर्हि and before line 4361, Ds Ms ins त्रयोवाच — (L. 4361) Gs यथा योगेश्वरो हरि (for ^s) — (L. 4365) G(ed) महात्मन (for दुर्त) — Ds om line 4368 — (L. 4372) G(ed) जेवेन (for जेयस्व) Ds Gs G(ed) द्विगोचर (for सुवे रिच) — (L. 4376) Ds Gs शम्भर (for मुनि) — (L. 4379) Gs कवचम्, G(ed) न वदस्व (for ते वदस्व) — (L. 4380) Gs Ms रत्नाहे (for रत्ने) — (L. 4383) Gs G(ed)

तीर्थानामुत्तम चैव (for ^s) Gs G(ed), सर्वेषां (for उत्तम) — (L. 4385) Gs महापोर (for "तेजा Gs Ms युगावत्" G(ed) युगावयो (for युगी समूह) — Gs om lines 4393-4396 — (L. 4393) Ds Gs Ms स्थितानां (for स्मृतानां) — (L. 4401) Gs धीनिवासो महामते (for ^s) — Gs om the ref — (L. 4404) Ds नृपो (for वृषो) — (L. 4405) G(ed) द्वारपाते (for द्वारगत) — (L. 4406) Gs ततो लोक गमिष्यति, Ms ततो लोक मुने (for ^s) — (L. 4407) Ds धर्म वृक्ष, G(ed) पुष्पवृक्ष (for पर्श) — (L. 4408) Ms वृष

सुवैलोकप्रदा देवी चन्द्रलोकप्रदा तथा ।
 सूर्वाचन्द्रमसोर्लोक शिवलोकप्रदायिनी ॥
 ज्ञाताना सगमे चास्या श्रीनिवासस्य चाद्यत ।
 विष्णुलोकप्रदा । नृणा साक्षात्कृष्ण भ्रातृसम् ॥ [4425]
 एषमास पुत्रकामस्तु ज्ञाति तत्र हि यो नर ।
 कृपया वासुदेवस्य पुत्रास्य लभते पुत्रम् ।
 राजकामो लभेद्वाजस्य धनकामो ह भद्रनम् ॥
 कन्दनस्य व्रत कृत्वा कार्पेयां ज्ञाति यो नर ।
 इह लोके सुख भुवस्वा वैकुण्ठ सोऽद्भुते सुखम् ॥ [4430]
 एव प्रबोधितस्तेन कार्पेयां ज्ञानवैभवम् ।
 देवमतेन धर्मात्मा धर्मपुत्रो महामति ॥
 प्रणम्य वैभवं देव्या कार्पेयां विविध स्वखम् ।
 श्रोतुकामो महातेजा याद्वेद्य सुवज्रवीर्य ॥

दुधिष्टिर उवाच ।

पितामह ममसोऽस्तु पीत्वा तव वचोऽभ्रुत्सम् । [4435]
 त्सिराद्य न मे जाना कार्पेयांस्तीर्थसध्वने ॥
 सगमे कपिलयास्तु कार्पेयांश्च महामते ।
 यस्मिन् तु भवेद्भङ्गा तस्मै त्व महापा वद ॥
 चन्द्रार्कपुष्करिण्योस्तु वक्षिपुष्करिणी तटे । [4440]
 कुम्भयोगे महाक्षेत्रे ह्यमवायास्तु सगमे ॥
 विश्वेश्वरे भृशुक्षेत्रे गजतरण्यस्य वैभवम् ।
 वन्दे तस्य विवरं मृगया तत्र वननम् ॥
 भग्यचैव भवान्ब्रूति कार्पेयां ज्ञानवैभवम् ।
 कीर्तयस्व महाभाग कीर्तनात्प्रनाशनम् ॥

सुन उवाच ।

प्राथितो धर्मपुत्रेण भीष्म बृहदुल्लोचनम् । [4445]
 चिर ध्यात्वा नमस्कृत्य गद्गां बहदुल्लोचनम् ।
 ब्रह्मवीनमधुर वास्य धर्मसुतुमदिदमम् ॥
 परोपकारिण सन्तो धर्माधिं स्वकलेधरे ।
 वाचा किमुत सर्वेषां कुर्वन्ति प्रीणयन्ति च ॥

दे लोके भृशुदा विद्या प्रमान्ब्रह्मव्यन्तामप्यया । [4450]
 ते नन्दं वापनिर्मुना प्रयान्ति महान् पदम् ॥
 रात्रौ दिगमुत्ते विद्या निरुषोणमना प्रयो ॥
 शूणान्ति सत्कथा ये ते यान्ति रिष्णो पर पदम् ॥
 कार्पेयां कीर्तन ये तु कुर्वन्ति हानिदा नरा ।
 ते सर्वे पापनिर्मुका प्रयान्ति वरान् पदम् ॥ [4455]
 श्रीनिवासस्य माहात्म्य कार्पेयां ज्ञानवैभवम् ।
 शूणान्ति य सदा भक्तया सर्वशिक्षामाप्तमसुते ॥
 य इदं पुण्यमाप्वात शूणोनि श्रद्धया नर ।
 सर्वपापनिर्मुको महालोकं स गच्छति ॥

Colophon

दशपायन उवाच ।

श्रीनिवासास्य माहात्म्य श्रुत्वा प्रीणो महामति । [4460]
 धर्मराज पुन माद कार्पेयां कीर्तयेति च ॥

भीष्म उवाच ।

बहो वक्ष्यामि माहात्म्य कार्पेयां बृहन्नन्दन ।
 यत्न श्रवणमात्रेण सर्वपापे प्रमुच्यते ॥
 वरुणपुष्करिण्योश्च माहात्म्य प्रवेद्यामि ते ।
 पुष्करिण्योऽस्त्र्यामिष्य पापिनामघनाशनम् ॥ [4465]
 बक्षिपुष्करिणीं गत्वा नरा पापाहृता भवि ।
 प्रयान्ति रिष्णुभवनं परमानन्ददायकम् ॥
 बक्षिपुष्करिणीस्थान ईश्वरकमलोकनम् ।
 कुर्वन्ति ये नरा भक्त्या वरुणनार्यमयमदा ।
 हस्यकुचैः यानेन यान्ति रिष्णो परं पदम् ॥ [4470]
 बक्षिपुष्करिणीं राम मादित्यपुरसभय ।
 मन्त्रज्ञानार्थं सार्धं शृण्वन्ते महत्तमवा ॥
 माहात्म्येभ्यो धन दद्या महति सप्रीयोपण ।
 नायन्यात्पया शिला राजस्यधिरका उवाच च ॥ [4475]
 देवता धैर सर्वेषां मानर भुवनेधरीम् ।
 क्षाराण्य मनसा रागाकार्पेयां ये मयाम च ॥

(for हित) — G₂ om lines 4410-4414 — (L. 4410) G(ed) खालं यद्यज्ञो जल्प (for ") — (I. 4412) G(ed) लम्बने (for वपते) — G₂ om lines 4419-4429 M₁ om. line 4422 — (L. 4423) G(ed) सहस्रमणनात्रेण (for ") D₁ शिवलोकं ददाति सा (for ") — (L. 4425) G(ed) विष्णु लोको भवेद्भङ्गा (for ") — (L. 4427) D₁ M₁ देवदेवस्य (for वासु) — (L. 4428) G₂ G(ed) जनलामो (for कार्पेयो) — D₁ G₁ + M₁ om line 4429 — After line 4430, G(ed) 107

177* इह लोके सुखं भुवसा वैकुण्ठं सोऽद्भुते सुखम् ।
 — Before line 4431, D₁ G₁ 105 सुखं and G(ed) वैभवं पापना — (L. 4433) G(ed) गिरसा (for वैभव) — G₁ कार्पेयां ज्ञानवैभवम्, G(ed) यो निविशस्वल्भम् (for ") — G₁ om. the ref — (L. 4438) G₂ यद्भवेत्तु पन्ने नृणां (for ")

— (L. 4439) D₁ नत्र (for वदि) — (L. 4441) G(ed) गनारस्ये व वैभवा (for ") — (L. 4445) G₁ हति (for महा) — (L. 4447) D₁ अस्त्रिणं, G₁ अनुचनम् (for अस्त्रिणं) — (L. 4448) D₁ परोऽर्थे (for पनात् नर) — G₁ M₁ om (hapl) 4452-4455 — (L. 4452) D₁ निरुषोणे महात्म्यं, G(ed) नरा नृणां (for ") — (L. 4454) D₁ कुर्वन्ति नरा (for ")

Colophon

— 8 byars — D₁ C₁ M₁ अश्विनपति शेषमां G₂ G(ed) १०११११ — A thy om — M₁ G(ed) कार्पेयांमाहात्म्यम् — A thy " D₁ G₁ + M₁ 31, G(ed) 35

(L. 4450) (ed) नर ? (for दानात्) — (L. 4461) G₁ G(ed) नत्र (for ") — (L. 4462) D₁ कार्पेयां ज्ञानवैभवम् (for ") — (L. 4463) C₂ M₁ नर

आहूय सीतया सार्धं तत्र विप्रवस सुवत् ।
 अत्रवीन्मसुरं वास्यं सर्वलोकोपकारकम् ॥
 विभीषण महाभाग महायोगेशो ददस्व इ ।
 सौवर्णासि च तस्मिन् धनानि विविधानि च ॥ [4480]
 राक्षसो निहन्तं संत्ये सीतार्धं सर्वराक्षसै ।
 राक्षसार्तां च सर्वेषां वृत्तिरथ भविष्यति ॥
 यद्यथा सेविता देवी कावेरी पापनाशिनी ।
 निवाप कियतामत्र सुष्मत्पितृणां प्रति ॥
 अत्र कुर्वन्ति ये शत्रुः पितृणां मुक्तयेभ्यः । [4485]
 तेषां पुरातनाख्यां प्रवान्ति हरिमन्दिरम् ।
 जप कुर्वन्ति ये विभ्राः शत्रु पापविनिर्जिताः ।
 प्रयान्ति हरियालोक्य नारदानु मया युवत् ॥
 सद्गान्धु यद्वृत्त पापममत्रेण त्वयापि वा । [4490]
 तत्सर्वे लयमायानु द्यगस्यानुप्रदाहमभो ॥
 सत्यग्राह्याप्यते स्वर्गो ह्यु सद्गान्धियो ध्रुवम् ।
 तस्मात्तथा कृत सद्गस्तनेव लयमेप्यति ॥
 कृतकृत्यो भवानेको राक्षसानां दुरात्मनाम् ।
 सत्सद्गतोऽप्यसद्वित्तं तव जात महादत्ते ॥ [4495]
 अगस्त्येन पुरा तात कावेरी पुष्यदायिनी ।
 सर्वलोकहितार्थाय निर्मिता पुष्यकर्मणा ॥
 वैदेहि परय कावेरीं गद्वाद्या सर्वलोमुल्लाम् ।
 कवेरकन्यां सर्वासां मदीना प्रवरां शुभाम् ॥
 अगस्त्यपत्नीं पापार्थीं प्रकृणो मानसीं सुताम् । [4500]
 आतस्यमत्र वै भीह त्वया दानानि यत्नत ॥
 दातव्यानि च विभ्रेभ्यो वामासि विविधानि च ।
 रत्नानि विप्रमुष्येभ्यो भूतिदायकमुत्तमम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 रापचेन्द्रस्य तद्द्वयं युवा परमधनम् ।
 पौलस्त्यप्रमुखा सर्वे आताश्च कपिराक्षसा ॥
 वैदेही च महाभागा आता दत्ता वसुधि च । [4505]
 कासिं लेभे स्वका तत्र सर्वतेजोमयीं शुभाम् ॥
 पृथक्सिद्धस्तरे भीष्मासुनीनामप्रणीं प्रभु ।
 सुनीनामपि सर्वेषामगस्त्यो भगवानुपि ।

सेष्यमानो मुनिगणैराययौ रामसंनिधिम् ॥
 बोधयन्तनु भगवानापत्यन्वोभ्य गालव । [4510]
 शागतयो मय द्वाह्य काल्यापनवृद्धस्पती ॥
 सर्वतो यदकण्ठो च गीतम् पुलह ऋतु ।
 विश्वामित्र स्थूलशिरा कचक्रपवनमार्गिणी ।
 स्वापाट दातामन्दो देवलो लोमश प्रभुः । [4515]
 स्यात् पाराशर्यैव वास्तवस्वयम् भारत ॥
 पृथमाद्या महादत्तानो मुनयः संशितव्रता ।
 राममालोकितु जगमुर्वेशानामुक्तिं प्रभुम् ।
 अगस्त्यममत्र कृत्वा सर्वे वै मुनिपुंगवाः ॥
 कृतासिपे राममुदीर्य सर्वे [4520]
 सत्यकृच्छ्रं सह लक्षणेन ।
 निरीक्ष्य सेना महतीं विमान
 सविस्मयं पुष्पकमाजगाम ॥
 अथ रामो महातेजा गाधव्याल्यशिलातले ।
 तथा मुनीनां सर्वेषामर्धं पाप चकार इ ॥ [4525]
 विनयावनतो भूत्वा रामो धर्ममृतां वरः ।
 सस्मितं वचनं चेदमुवाच वदता वरः ॥
 दुर्गले वै मुनिश्रेष्ठा पुनीतो भवदागमे ।
 सीमिन्निर्जनिक्कीं षाट् कृष्णवानराक्षसाः ॥
 अथ मे सख्यं जन्म जीवितं च सुनीवितम् । [4530]
 अथ मे पापजालानि ध्वस्तानि भवदागमे ॥
 इत्युक्त्वा तु मुनीन्सर्वानुजगन्तवा महामतिः ।
 प्राञ्जलिं सीतया सार्धंमुत्सरे लक्ष्मणेन च ॥
 गृहीताप्यर्थं मुनिगैर्निर्णीतैस्तनुससितम् ।
 अगस्त्योऽप्याह धर्मिणा रामचन्द्रमकर्मणम् ॥ [4535]
 काङ्क्षत्य करुणासिन्धो राम राम हितकर ।
 दिष्टया प्रासोयसि धैरेद्या लक्ष्मणेन महात्मना ॥
 त्वया सारक्षितो लोको अथ वै महाशकर ।
 निहत्य राजस्यं सख्ये यद्गन्तुं दुरात्मदम् ॥
 कृपीणामसिद्धयानां रक्षितानि त्वासि ते ॥ [4540]
 अस्माभिर्वापि कर्माणि कृत्वाणि सुवहूनि च ।
 सफलानि भवन्त्यथ राम त्वहदीनवर्धनो ॥

पापान् (for सर्वपे) — (L. 4470) D₁ हस्युकविमानेन (for °) — (L. 4471) G(ed) बहियुक्कणिनीलात्मन् (for °) — (L. 4481) M₂ भीषणे तत्र राक्षसे (for °) — G₂ om line 4484 — (L. 4486) G₂ गद्वा र्यु पापकर्मणा (for °) — (L. 4488) G₂ नाम कार्वा विचाराणा (for °) — (L. 4491) C₂ कुलहाणकं प्रजेत् (for °) — G₂ om lines 4492 4493 D₂ om. line 4491 — (L. 4500) D₂ संतर्पे पात्र वैदेहि (for °), — G₂ om. lines 4502-4504 M₂ om. the ref — (L. 4507) D₂ G(ed.) कोपिनाम् (for मुनि) — D₂ G₂ M₂ om line 4508 — (L. 4509) D₂ M₂ कपि (for मुनि) — (L. 4512) G₂ संवत्कथ वचनम् (for °) — (L. 4514) D₂ सयायुष (for 'यात्र') — (L. 4516) G₂ महाभागा (for 'मानो') D₂ कषयव

मुनीश्वरा (for °), — (L. 4520) M₁ सौवर्ण सर्वे (for 'सकुच्छ्रं') — (L. 4522) D₂ सविनिना तत्पुत्रवत्तया दिना; M₂ च ते मयक मय अना, O(ed) 'वास्तवस्तुक्तमया' कु' — Before line 4527, G(ed) ins. सीतयाम — (L. 4527) G₂ कुन च मे, M₂ हृदये वै (for 'लुको') — (L. 4529) G₂ अथ मे जमसाय द (for °) — (L. 4532) D₂ उपसौ (for 'से') — For line 4533, G₂ subst.

178** गृहीताप्यर्थं मुनिगणे कृतिं चरमपावन ।

— (L. 4533) D₂ [उ]कनजता (for [अ]मुत्सदितम् — Before line 4533, D₂ ins अक्षय' — D₂ om. {hapl.} lines 4544-4545 M₂ om. {hapl.} lines 4544-4545 — After line 4547, D₂ ins 1

सूर्यलोकप्रदा देवा चन्द्रलोकप्रदा तथा ।
 सूर्याचन्द्रमसोलोकं शिवलोकप्रदायिनी ॥
 ज्ञातानां संभवं चारुषा, श्रीनिवासरस्य चाप्रतः ।
 विष्णुलोकप्रदा सूर्यां माहात्कृष्ण्येन भाषितम् ॥ [4425]
 पद्मनासं पुत्रकामस्तु ज्ञाति तत्र हि यो नरः ।
 रूपया वासुदेवस्य पुत्राश्च लभन्ते ध्रुवम् ।
 राज्यकामो लभेद्भ्रातृभ्यं धनकामो लभेद्भद्रम् ॥
 भद्रवयं वरं कृत्वा कावेर्यां ज्ञाति यो नरः ।
 इदं लोके मुखं भुक्त्वा वैकुण्ठं सोऽभुवे सुखम् ॥ [4430]
 एवं प्रभाषितस्तौन कावेर्यां स्नानवैभवम् ।
 देवदत्तेन धर्मारामा धर्मपुत्रो महागमिः ॥
 प्रणम्य वैभवं देव्या कावेर्यां विधिषं स्थलम् ।
 श्रोतुकामो महादेवा गार्ह्ये पुनरत्यरीद ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

पितामहं नमस्तेऽस्तु पीत्वा तप वयोऽभुवम् । [4435]
 वृत्रिचर ज मे जाता कावेर्यास्तीर्थसंश्रवः ॥
 सगमे करिणायारतु कावेर्याश्च महागते ॥
 यफलं तु भवेन्नृणां तन्मे स्वं रूपया वद ॥
 चन्द्रार्कपुष्करिण्योस्तु यद्विपुष्करिणी तटे । [4440]
 कुम्भयोगो महाक्षेत्रे हेमवत्प्रस्तुत संगमे ॥
 विश्वधरे भ्रुवुक्षेत्रे गजत्रयस्य वैभवम् ।
 तत्रैवं तस्य विचरं कृपीनां तप व्रतं नम् ॥
 सन्वेष्य भवान्येति कावेर्यां स्नानवैभवम् ।
 कीर्तयस्व महाभाग कीर्तनादप्रनाशनम् ॥

सुत उवाच ।

मार्थिवो धर्मपुत्रेण भीष्म कुरुकुलोत्तम । [4445]
 चिरं प्यावता नमस्कृत्य गद्गा यदुडुलोत्तमम् ।
 अमनीन्महुरं यास्यं धर्मसुतमर्षिदम् ॥
 परोपकारिणं सन्तो धर्मार्थं स्थकलेवै ।
 यात्रा किमुत सर्वेषां कुर्वन्ति प्रीणयन्ति च ॥

(for हि-). — Gs om. lines 4410-4414 — (L. 4410)
 G(ed) स्नानं सप्ततपो जप्यं (for "). — (L. 4412) G(ed)
 लभन्ते (for वर्धते) — Gs om lines 4419-4420 Ms om
 line 4422 — (L. 4423) G(ed) सन्वेष्यणकावेर्येण (for ")
 D1 शिवलोकं वदति सा (for ") — (L. 4425) G(ed) विष्णु-
 शैले भवेन्नृणां (for ") — (L. 4427) D1 Ms देवदेवस्य
 शैले भवेन्नृणां (for ") — (L. 4428) Gs G(ed) धनकामो (for
 ' कामे) — D1 Gs ; Ms om line 4429. — After line
 4430, G(ed) ins. '

177** इह लभेवै सुखं पुत्रया वैकुण्ठं सोऽभुवे सुखम् ।

— Before line 4431, D1 G1 ins यत्. and G(ed) वैर-
 पायन. — (L. 4433) G(ed) तिरला (for वैरं). Gs
 कावेर्यां स्नानवैभवम् ; G(ed) ' यो शिवायव्यवम् (for "). — Gs
 om. the ref — (L. 4438) Gs चन्द्रवेणु कर्म नृणां (for ").

ये लोके भूतुसा विद्या धर्मान्दयन्त्यामित्यया । [4450]
 ते सर्वे पापनिर्मुक्ता प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥
 रात्रौ दिनसुप्तं विद्या निरदोषात्मना प्रभो ।
 शृण्वन्ति सत्कथा ये ते यान्ति विष्णो परं पदम् ॥
 कावेर्यां कीर्तय ये तु कुर्वन्ति स्नानं नराः ।
 ते सर्वे पापनिर्मुक्ता प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥ [4455]
 श्रीनिवासरस्य माहात्म्यं कावेर्यां स्नानवैभवम् ।
 शृणोति यः सदा श्रवया सर्वान्मातृगणमण्डले ॥
 य इह पुण्यमाल्यान् शृणोति ब्रह्मदा नरः ।
 सर्वपापविमुक्तो ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥

Colophon.

वैशंपायन उवाच ।

श्रीनिवासरस्य माहात्म्यं श्रुत्वा प्रीणो महागमिः । [4460]
 धर्मराजः पुनः प्राद कावेर्यां कीर्तयति च ॥

भीष्म उवाच ।

अहो यस्यामि माहात्म्यं कावेर्यां कुरुनन्दन ।
 पश्य श्रवणमात्रेण सर्वपापे प्रमुच्यते ॥
 यस्मिन्पुष्करिण्योश्च माहात्म्यं प्रवेदासि ते ।
 पुष्करिण्योस्तयोर्मण्यं पादिनामपदानाम् ॥ [4465]
 यद्विष्णुस्फरिणी गत्वा नरा पापाहृता जपि ।
 प्रयान्ति विष्णुभवनं परमानन्ददायकम् ॥
 यद्विष्णुस्फरिणीचानं ईश्वरस्थानलोकनम् ।
 कुर्वन्ति ये नरा भवता उज्ज्वलार्कसमाप्रदाः ।
 इंसुपुष्केन यानेन यान्ति विष्णो परं पदम् ॥ [4470]
 यद्विष्णुस्फरिणी राम आदित्यबुल्लभवत् ।
 शक्ररोद्धार्येषां सार्वं हृन्मणेन महारमया ॥
 माहात्म्येभ्यो धनं दत्त्वा सद्गतिः सार्वभौषण ।
 गत्यन्याया नित्या रामश्चिह्नश्च जज्ञाप च ॥
 देवानां चैव सर्वेषां मातरं भुवनेश्वरीम् । [4475]
 माताप्य मनसा राजन्मवेरीं वै ननाम च ॥

— (L. 4439) D1 चन्द्र. (for वृद्धि). — (L. 4441)
 G(ed) गजत्रये च वैभवम् (for "). — (L. 4446) Gs वरि
 (for यत्तः). — (L. 4447) D1 अर्धदमः ; Gs अनुवृत्तम् (for
 शक्तिः) — (L. 4448) D1 परोर्म (for पनापेः र-)
 — Gs Ms om (hapl) 4452-4455. — (L. 4452) D1
 निरमोने महामणु, G(ed) ' मा विन्देऽस्मात् (for "). — (L.
 4454) D1 पुनः-स्यति नरा (for ")

Colophon — Subjunctive. D1 G1 Ms सर्वार्थं
 वेपयन्तः ; Gs G(ed) विपयन्तः — Adhy name Ms G(ed)
 कावेरीवादाः चम् — Adhy no - D1 Gs ; Ms 34. G(eL)
 35.

(L. 4450) G(eL) महाती (for महामती) — (L.
 4451) Gs G(eL) परं नृण (for ' तान) — (L. 4452) Ds
 कावेर्यां सन्वेष्यणम् (for ") — (L. 4453) Gs Ms तत्

भाह्वय सीतया सार्धे तत्र विश्रवस सुतम् ।
 अत्रवीन्मपुरं पाच्य सर्वलोकोपकाकम् ॥
 विभीषण महाभाग प्राण्णेष्यो ददस्व ह ।
 सौवर्णानि च रत्नानि धनानि विविधानि च ॥ [4480]
 रावणो निहत सत्ये भीताथ सर्वेराक्षसे ।
 राक्षसानां च सर्वेषां तृप्तिश्च भविष्यति ॥
 यथया सेविता देवी कावेरी पापनाशिनी ।
 निवारय क्रियतामत्र युष्मत्पितृगण प्रति ॥
 अत्र बुर्वन्ति य श्राद्धं पिबुषां मुक्येष्वनघ । [4485]
 तेषां पुरातनास्तात् प्रवान्ति हरिमन्दिरम् ॥
 जप बुर्वन्ति ये विभ्रा ह्यत्र पापविनिर्वा ।
 प्रथान्ति हरितालेभ्य नारादानु मया श्रुतम् ॥
 सद्गन्तुं यष्ट्य पापमप्रवेन स्वयापि वा । [4490]
 हस्तैर् लयमायातु ह्यगस्त्यातुप्रदाहप्रभो ॥
 सस्तद्ग्राह्याप्यते स्वर्गां दुःसद्ग्राहिर्यो ध्रुवम् ।
 तस्मात्तया हृत् सद्गस्तेनेव ह्यगेष्यति ॥
 हृत् हृत्स्यो भवानेको राक्षसानां दुरात्मजम् । [4495]
 सत्यद्भतोऽप्यस्तत्रैव तव जात महाभवे ॥
 भगस्येन पुरा तात्र कावेरी पुण्यदायिनी ।
 सर्वलोकहितार्थं विमिता पुण्यकर्मणा ॥
 वैदेहि पश्य कावेरीं गह्वरा सर्वतोमुखात् ।
 क्येत्तस्या सवासो नदीना प्रवता शुभात् ॥
 भगस्यवतीं पापपीं श्रद्धणो मानसी मुतात् ॥
 श्रातप्यमत्र दे भीह त्वया दानानि यानत ॥ [4500]
 दातव्यानि च विभ्रेभ्यो वासानि विविधानि च ।
 रत्नानि विप्रमुष्येभ्यो भूमिदानमनुत्तमम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 राघवेन्द्रस्य तद्भयं श्रुत्वा परमपावनम् ।
 पौलस्त्यप्रमुखा सर्वे शानाश्च कपिराक्षसा ॥
 वैदेही च महाभागा श्लाघा दत्त्वा वसुनि च । [4505]
 कार्ति तेभे स्वका तत्र सर्वेतेजामयीं शुभाम् ॥
 पृथक्सिद्धन्तरे धीमान्मुनीनामप्रणीं प्रभु ।
 मुनीनामपि सर्वेषामगस्त्यो भगवानुपि ।

सत्यमानो मुनिगणैरायवी रामसंनिधिम् ॥
 बोधायनस्तु भगदानापत्येषोऽथ गालव । [4510]
 दादातपो मय दान् कल्याणवद्वृद्धरपी ॥
 सर्वतो यमरूपी च गौतम पुलह ऋतु ।
 विश्वामित्र श्वलुशिरा कचश्रवणमार्गवी ॥
 सत्यापाद् शतानन्दो देवलो होमत्र प्रभु । [4515]
 श्यास पाराशत्रेव याज्ञवल्क्यश्च भात ॥
 एवमाद्या महारमानो मुनय सशितमता ।
 राममालोकिन्तु जम्बुद्वीपान्मुनिर्द्वि प्रभुम् ।
 भगस्यमप्रत्त हृत्वा सर्वे धे मुनिपुंगवा ॥
 हृत्वातिपै राममुदीक्ष्य सर्वे
 सत्यचट्टच्छट्ट सह हृदमणेन । [4520]
 निरीक्ष्य सेनां महतीं विमान
 सविस्मय पुण्यकमाजगाम ॥
 अथ रामो महातेजा गाथपाशयशिलातले ।
 पत्वा मुनीना सर्वेषामर्थे पाच यन्मा ह ॥ [4525]
 विनयावनगो भूत्वा रामो धर्मभृतां वर ।
 सखितं वचन चेदमुवाच वदतां वर ॥
 कुशलं चो मुनिधेष्टां पुनीतो भवद्गामे ।
 सोमिलोकांनिकी चाहं ऋक्षवानरराक्षसा ॥
 अथ मे सखत्त जम्बु जितित च मुनीवितम् ।
 अथ मे पापजालानि ध्वस्तानि भवद्गामे ॥ [4530]
 इत्युक्त्वा तु मुनीन्सर्वान्पुननेत्या महामति ।
 प्राञ्जलि सीतया सार्धमुत्सरे हृदमणेन च ॥
 गृह्णातार्थमुनिगैर्निर्पादित्युत्सृजितम् ॥
 अगस्त्योऽप्यहं धर्मात् रामचन्द्रमकमभयम् ॥
 कातुस्त्य करणानिन्धो राम राम हितकर । [4535]
 दिष्टया प्रातोऽग्नि वैदेहा हृदमणेन महाभ्रमा ॥
 त्वया सखितो लोको अथ वै करुणाकर ।
 निहृद्य रावणं सख्ये यज्ञसाधु दुरासदम् ॥
 ऋषीणामशिक्षणाना रक्षितानि सर्पाति ते ॥
 अस्मान्पयानि कर्माणि कृतानि सुबुधनि च । [4540]
 सफलानि भवन्त्यस्य राम त्वहर्शनप्रथमो ॥

पापात् (for सवपि) — (L 4470) Ds हस्युक्तविमानेन
 (for *) — (L 4471) G(ed) बह्निपुष्करिणीखानम् (for
 *) — (L 4481) Ms धी-गये तव राक्षसे (for *) — Gs
 om line 4484 — (L 4486) Gs नद्या रघु पापकर्मण
 (for *) — (L 4488) Gs नात्र वादो विचारणा (for *)
 — (L 4491) Gs दु सद्ग्राहर्कं मनेत् (for *) — Gs om
 lines 4492 4498 Ds om line 4494 — (L 4500) Ds
 सतर्प चात्र वैदेहि (for *) — Gs om lines 4502 4504 Ms
 om. the ref — (I 4507) Ds G(ed) योगिनाम् (for
 मुनि) — Ds Gs Ms om line 4508 — (L 4509) Ds
 Ms ऋषि (for मुनि) — (L 4512) Gs सर्वतंकुश
 रूपम् (for *) — (L 4514) Ds सवायुष (for पाद्)
 — (L 4516) Gs महाभागा (for त्नातो) Ds रूपश्च

मुनीभरा (for *), — (L 4520) Ms सैलव्य सर्व (for
 *) चकृत् — (L 4522) Ds सतिपिन तस्युकस्तथा दिना
 Ms * व ते नश्य-मया जना G(ed) * वास्तुस्तुक्तमप्य सु
 — Before line 4527 G(ed) ins श्रीराम — (L 4527)
 Gs कुल च मे Ms हृदले वै (for * लो) — (L 4529)
 Gs अथ ये जम्बुकायं (for *) — (L 4533) Ds उपसी
 (for * ले) — For line 4533 Gs subst.

178** गृह्णातार्थं मुनिगणे ऋषि परमपावन ।

— (L 4533) Ds [व]कममता (for [अ]मुत्सृजितम्
 — Before line 4535, Ds ins अगस्त्य — Ds om
 (hapl) lines 4544 4545 Ms om (hapl) lines
 4544* 4545* — After line 4547, Ds ins

हृदय सर्वलोकानां जात रघुकुले सुभे ।
 विष्णु पुरातन चेद्भि स्वामय रघुनन्दन ॥
 सदास्ता सर्वलोकानां रक्षिता शिक्षितानघ ।
 आधाय सर्वभूतानां त्वमेव रघुनन्दन ॥

[4545]

महाविष्णुमहेशाना मृष्टिदिग्बन्तकारिणम् ।
 विदुस्त्वा राजशार्दूल रघुनदाविद्यर्थेन ॥
 इक्ष्वाकुणामय बक्षस्त्वया राम महामते ।
 दिवो मागो यथा नून सवित्रा पावनीकृत ॥

[4550]

एव ब्रुवाण त रामो मुनिं नत्वा पुन पुन
 मप्रवीण्मधुर वाक्य विनयायनतो नृप ॥
 अगस्त्य मुनिशार्दूल महान्साक्षापिता यथा ।
 सरक्षिता वय सर्व युष्माभिर्देवकावने ॥

[4555]

हृपया तव विम्रेन्द्र पौलस्त्य जितवानहम् ।
 त्वया दत्तौ मुनिश्रेष्ठ एषो चाक्षयसायकौ ॥
 सद्गो दत्तो जिवामित्रो लक्ष्मणस्य महापुन
 तेनैवेन्द्रजिन इत्वा त्वया सरक्षितो रणे ॥

[4560]

सीता सरक्षिता मात राक्षसीगणसेविना ।
 अट्टा राक्षसैर्दुरैर् हृपया भव सुवत ॥
 भूयोऽपि ददौन प्राप्ता स्वया मुनिवरात्तम ।
 अत्र किं कारयिषे मे तद्ब्रूहि करवाण्यहम् ॥

वैशपायन उवाच ।

सुधासारामय वाक्य श्रुत्वा प्रीतो मुनीश्वर ।
 उवाच राम धर्मज्ञ यदत्ता वरमन्वयदम् ॥
 गाययात्वा शिला जेय सर्वपापप्रणाशिनी ।
 मन्वास्तु पुरतो राजन्कर्तव्या तु गवाहृति ॥

[4565]

हृ व गोप्रेसर तस्या कुक्षौ सिद्धिं गमिष्यति ॥
 तथेति मुनिवाक्येन प्रीतो रघुकुलोत्तम ।
 गौ तु स्वर्गमयीं कृत्वा तस्या कुक्षौ प्रविश्य च ।
 वानानि च यद्गुण्यत्र ब्राह्मणभ्यो ददौ नृप ॥
 अथयोऽपि कपीन्द्राश्च राक्षसा भीमवर्शना ।
 हृत्वा गोप्रेसर सर्वे पापैस्तत्र विनीचिता ॥

[4570]

शिवस्त्रिप्रतिष्ठां च कृत्वा तत्र मुनीश्वर ।
 पूजयित्वा तु धर्मात्मा गाययात्वा शिला गत ॥
 लक्ष्मण पूजयामास शकर दक्षिणे तट ॥
 धानराक्षे च रक्षामि पूजयामासुस्त्वयम् ॥

[4575]

दक्षिणे लक्ष्मणश्चमुत्तरे राघवस्य च ।
 सेष्यमात सदा देवैर्मुक्तिमुक्त्वात्प्रदम् ॥
 गायपुण्ड्रमध्यस्थो रामो रघुकुलोत्तम ।
 अगस्त्य प्राह धर्मात्मा कृताञ्जलिपुत्रस्वदा ॥

[4580]

इयं शिला तु गायत्र्या नाम्ना कथामि कथ ययी ।
 नून तनु भवाभ्येति हृपया वद सुवत ॥
 अगस्त्य उवाच ।
 पुरा वृत्रवध कृत्वा सुरामा रघुनन्दन ।
 तदोपरिदारायै कायेषां आनुमागत ॥

[4585]

प्रहणो यवनज्जाम गायत्रीं वेदमातरम् ।
 अन्वा शिलायामाकृष्ट जज्ञाच च चतुर्भुगम् ॥
 सानिष्यमकरोदवा गायत्रीं द्विजविन्दता ॥
 तमप्रवी-महाभाग मत्-वस्तुमार्दिमम् ॥

[4590]

हृसाह तव सुतामस्तपसा तोषितास्त्वयम् ।
 वर वरय भद्र ते वरदाहभिदागता ॥
 इन्द्र उवाच ।
 वृत्रस्य निषनाहेति महापापमुपस्थितम् ।
 तदोपरिदारायै स्व मनोपासितानये ॥

अथ मे नाशय क्षिप्र पाहि मा स्वपुरे सुभे ।
 बुद्धिस्वास्थ्य मन स्वास्थ्यं कुरु मे सर्वमद्रुहे ॥
 गायत्र्युवाच ।
 तथा भवतु धर्मैह त्वया या सेविता शिला ।
 गायत्री नामतो वद्विद्वैलेः त्वालिं गमिष्यति ॥

[4595]

महापातककुलो वा युक्तो वा सर्वपातके ।
 अत्र जन्वा दिव वाति गतपापो महामते ॥
 इति तस्यै वर दत्त्वा गायत्री तु तितोदये ।

179* मद्रुणि मद्रुस्त्वोऽज्ञो निरुपय निवे स्थित ।
 श्वय हि भगवाविशु पाळयसस्त्रिज जवद ॥

— Before line 4560, D₁ G₁ G(ed) ins भीम — (L. 4553) D₁ त्वया वे दवन्के वने (for °) — (L. 4558) G₁ M₁ G(ed) संभ्रत (for सेविता) — (L. 4559) G₁ M₁ रक्षिता (for अट्टा) — G₁ om lines 4560-4561 — G₁ om the ref G₁ भीम (for वैशपायन) — (L. 4562) G₁ नारायण, M₁ पारामय (for सार) — (L. 4563) G₁ राजन्, G(ed) वावय (for राय) D₁ उवाच मधुर वावय (for °) — For line 4563, G₁ aubst

130* उवाच राजशार्दूल भर्मज वरता वरम् ।
 — Before line 4564, D₁ G₁ G(ed) ins. अगस्त्य and

before line 4567, D₁ M₁ ins भीम — (L. 4559) G₁ दत्तौ नवा पुन पुन (for °) — (L. 4570) G₁ क्रव कवक्षेव (for °) — (L. 4572) D₁ शिवस्त्रिज प्रशिष्य (for °) — (L. 4573) G(ed) पूजयामास धर्मात्मा (for °). — M₁ om (hapl) line 4575 — (L. 4575) G(ed) रैवतर (for अन्वयम्) — (L. 4576) D₁ दक्षिणे लक्ष्मण तीर्थम् (for °) D₁ वरते रामतोर्ध्वम्, G₁ M₁ 'रे राममध्यम्, G(ed) 'रे रामनेविते (for °) — (L. 4581) D₁ नाम्न नैव च गायत्र्याः G₁ नाम्ना गायत्र्याया वैव (for °) D₁ G₁ M₁ कथ स्व्याति न्नाञ्जनी, G₁ कथ द्याति गमिष्यति (for °) — (L. 4586) G₁ अतोप्य, G₁ M₁ मारुदो (for आरुद) — (L. 4591) D₁ सवारिपत्म्, G(ed) हतुर्भु' (for उपरिभ) — (L. 4593) G₁ पाहि मा सुभदरने (for °) — After line 4592, D₁

तस्माद्वाधव जन्मा सा गावती लोकवन्दिता ॥ [4600]

ब्रह्मपुत्रो हि पौरस्त्यस्तथा वै निहतो रणे ।

तदोपग्रहार्थं गाव-वास्तु जप कुरु ॥

राम उवाच ।

तथा करोमि भगवत्सद्वचो मे दित शुभम् ।

अयोध्यासुपिभि सार्धं सन्तुमद्य त्वमर्हसि ।

यासे वानरमुत्पैश्च सार्धं रक्षोगणै प्रभो ॥ [4605]

भीष्म उवाच ।

इत्युक्त्वा त नमस्कृत्य युगं स्थात्वा सुभिष्टिर ।

छन्दसां मातरं जन्वा पुनर्दानानि दत्तवान् ॥

अगस्त्यो भगवानाह धर्मैश्च सत्यमंगम् ।

हरन्त सर्वभताप वैद्विनामीश्वर शुभम् ॥

तथा कुरु श्मुश्रेष्ठ यासे पश्चाद्दिने सद्य । [4610]

आत्वात्र ऋषिभि सार्धं वरजा वै वेदमातरम् ॥

इति सुनिवचन निश्चय रामो

सुनिवर्तित रिमाममेत्य सर्वे ।

सपदि समुपगतवानयोध्या

सुनिवर्तितरैरभिष्टुवात्मा ॥ [4615]

जाना नरा ह्यत्र महापसयुवा

दिव प्रयास्येव कुमार्गणा ऋषि ।

तस्मादियं पाण्डव दुर्लभा सुवि

गता यथा सुतरदेवगामिनी ॥ [4620]

अधमेपसहस्र द्वि सपिता रजजयजप ।

तेन पुण्यप्रभावेन सहस्राशुरमूत्रम् ॥

सुभिष्टिर उवाच ।

श्रीमता राघवेणैव तसहोदकनिर्मिता ।

इषद्रूप समास्थाय इदपते धेनुरुत्तमा ।

एतन्मि कथ्यतां तात पापनी पापनाशिनी ॥

भीष्म उवाच ।

कुरा क्ली युगे रामप्रभयिष्यन्ति द्विसका । [4625]

मत्वेव मतिमान्विद्वानगस्त्य कृतवान्दण्डम् ।

तस्माद्गसवदापेन इषद्रूपमुपागतः ॥

पापाना नाशिनी धेनुर्दुर्लभा पापिनां क्ली ॥

वाञ्छितवाग्भेप्रदा देवी कायेरी पापनाशिनी ।

सिन्हा भोक्षप्रदा शेषा गाय-पाण्या सुभिष्टिर ॥ [4630]

महापातकयुक्तो वा यो वा कौ वा नृपोधम ।

सुच्यते सर्वपापिन्यो रामलिङ्गस्य दर्शनम् ॥

य इदं पुण्यमालम्बानं राघवेन्द्रस्य चेष्टितम् ।

सुखा पापविनिर्मुक्तो यानास्त्वो दिवं व्रजेत् ॥

Colophon

भीष्म उवाच ।

अत ऊर्ध्वं ब्रह्मरामि शर्कडुष्करिणीं शुक । [4635]

यस्या ध्रुवमात्रेण नर पापे प्रमुच्यते ॥

अर्कडुष्करिणीतीरं गताना सर्वदेदिनाम् ।

नश्यन्ति सर्वपापानि ज्ञानाना किमिदोच्यते ॥

पुरा विभावसुर्धोमासपत्नेये सुदुःखम् ॥

तपसा मोषितो रुद्र सान्निध्यमपत्यम् ॥ [4640]

त निरीक्ष्य तपस्यन्त दिवाकरमर्दिदम् ।

प्राङ् गर्भरीया वाचा पावैतीपातिरुच्यय ॥

सखिन पश्य भा देवमुमापतिमर्दिदम् ।

वाञ्छितवाग्भेद्र विद्वि तपसा लोषित तद ॥

एषमुक्तो महातेजाश्चण्डाशुश्च महामतिः । [4645]

प्रणम्य शूलिनं देवं सविवा स्वीति शकरम् ॥

आदित्य उवाच ।

नम शिवाय रद्राय देवानां पतये नम ।

ईशाश्च विष्णुरुपाय शूलिने परमात्मने ॥

नम शशीय देवाय शक्राय नमो नम ।

भूतेषाश्च नमस्तुभ्य गिरीशाय नमो नम ॥ [4650]

श्वस्तुजश्च विरूपाक्ष नमस्ते वेदरूपिणे ।

नम पिनाकहस्ताय कृशिवासाय ते नम ॥

भूताय भीरुपाय भूतेषाश्च नमो नम ।

उप्राय भीरुपाय शूकेशाय नमो नम ॥

(marg) ins

181** इति तरय वच श्रुत्वा रापयो मुनिरजयीत् ।

— Gs om lines 4603^a-4604^a — (L. 4604) Gs रापु
मर्हसि ह्यनन (for ^a) — (L. 4605) Gs अयोध्यां राघवे
सह (for ^a) — G(ed) om the ref — (L. 4622) Gs
M1 रापे लण (for गण) — (L. 4624) Gs पापत्र पापना
अनम्, G(ed) शोचुषामवनानम् (for ^a) — (L. 4625) Gs
M1 श्या (for कृता) D1 तस्करा (for द्विस्करा) — (L.
4626) G(ed) अगस्त्यश्च शरण्य पात्र (for ^a) — Gs om
lines 4630-4632 — (L. 4632) D1 Gs M1 कोटि (for
सर्त) — (L. 4634) Gs M1 G(ed) दु पाप- (for
पापति)

COLOPHON — Sub-paraen D1 M1 आशयपरंगि देव-
धर्मा, G1 + G(ed) शेषयो — Adhy name D1 G(ed).
वदिष्करिणीधर्मसा — Adhy no D1 G1 + M1 35, G(ed).
36

(L. 4636) G1 सर्त (for नर) — Gs om lines 4637-
4638 — (L. 4638) G(ed) ज्ञानाना किमुवालय (for ^a).
— (L. 4643) D1 अरविनम् (for अरिदम्) — Gs om.
the ref Gs हविना (for आदित्य) — (L. 4649) G1 +
शिवाय (for शशीय) — D1 om. (hapl) line 4650
G1 om. (hapl) lines 4651-4656 — (L. 4651) D1
G(ed) मृतये (for -रूपिणे) — (L. 4652) D1 G(ed).
नमस्ते इतिवास्त (for) — M1 om (hapl) lines 4653-

पद्मचूडामणे तुभ्यं वामदेवाय ते नमः । [4655]
 कृत्वापुरेस्ते तुभ्यं सर्वज्ञाय नमो नमः ॥
 विप्रान्तक भमलेऽस्तु मृत्युरूपाय ते नमः ।
 धर्माय धर्मरूपाय सुधर्मपतये नमः ॥
 यज्ञाय यज्ञरूपाय यज्ञानां फलदायिने ॥ [4660]
 वेदमूर्ते नमस्तुभ्यं महाविष्णुसिवायामने ॥
 एव स्तुत्वा वर वीरे नन्दियाइनमन्त्रयम् ॥
 श्राद्धिष्य उवाच ।
 प्रयाणामपि मूर्त्तानां शक्तिं मे शकर प्रभो ।
 देहि देहभृता मोक्ष मांभेय स्तुवतां सदा ॥
 मया कृतमिदं स्तोत्रं शृण्वतां बदतामपि ।
 सर्वपापक्षय देव कुर्वन्वास्तीर्त्वातिनाम् ॥ [4665]
 श्रावणामत्र कावेयामाद्यानं शृण्वतामपि ।
 एतामवर्णयिष्युषते देहि मे करुणाकर ॥
 इति स्तुतो महादेवो देवा उवाच यशस्वतः ।
 तथास्त्विति समाप्तय भूदे सह निरोदये ॥ [4670]
 स भाग्यस्त्र तं देव धिरमाताय भक्ति ।
 कतु पशुपतेरिष्टां ह्यभ्येधमनेकया ॥
 मीणवित्वा तदा देवान्पुरंदरपुरीभमान् ।
 त्रिदशैः प्रार्थ्यमानोऽभ्यौ पुरंदरपुरं ययौ ॥ [4675]
 सर्वदेजोमय दृष्ट्वा हृदिदेगामभ्यभयम् ।
 यद्दु तत्र समागम्यु कावेयास्तदमुत्तमम् ॥
 अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैरिष्ट्वा बहुलदशमी ।
 ईशानं मीणवित्वा तं शोचतामना दिव ययुः ॥
 भस्मानि तत्र इदमन्ते ह्यद्यापि मनुजेश्वर ।
 तैरालेपितस्तवाङ्गं सर्वपापे प्रमुच्यते ॥ [4680]
 श्राद्धय तत्र वै देव षड्यो मनुजश्वर ।
 स्वर्गं प्रवेदिरे पूर्वमद्यापि मनुजेश्वर ॥
 शूलपाणिनमुद्दिश्य मुच्ययं मनुजोत्तमा ।
 जन्मदग्निर्भद्राया कथं कथ्यो सुधिष्ठिर ॥ [4685]
 एते वै द्विजमुरपाश्व तप कुर्वन्ति चतुर्णा ।
 शान्ता निवारिपद्भ्यां हृदया पापकर्मभिः ॥
 करोति यः सदा श्रानमकंयुःकतिनीले ॥
 मातमेकं नृपथेष्ट तस्य मोक्षो भवेद्भुवम् ॥
 कावेयो ज्ञाति यो विद्वानकंनारथय सविधौ ।
 सूर्यलोचनमबासोति श्राद्धित्यकथया नृप ॥ [4690]
 अत्र श्रावा पापिनोऽपि उक्त्वामकंमसप्रभा ।

विष्णुमातृकुले सार्धं शकलोकं व्रजन्ति हि ॥
 तत्र श्रानप्रभावेन तपया परमादिना ।
 प्राणिना सूर्यलोचं नृ सुपरंशार्धमादना ।
 च चासौ मारुतिर्भूमिं सद्यसाथो यमौ नृप ॥ [4695]
 अकंयुःकतिनीशानं कुक्ष्य वै द्विषे सह ॥
 प्रीतोऽभ्यौ आरुह्यो देव सर्वदेवामपिपित ।
 स्वस्थानं स्नानमात्रणं सर्वान्कामान्प्रचछति ॥
 कलौ तु तुल्यंभं नृणां पाणिनां मनुजेश्वर ।
 अकंयुःकतिनीशानं प्राप्यते पुण्यकर्मभिः ॥ [4700]
 यज्ञसुचसर्वेणो विष्णु कर्मणा फलदायकः ।
 श्रानेन तपसा यज्ञे रवेस्तुष्टो जनादेव ॥
 कालमूर्त्तेश्वरं दिव्यं शक्यं फालाकरकम् ॥
 उदयानकरं दिव्यं यदभ्यर्चयन्मन्त्रयम् ॥ [4705]
 सहाश्रयुः देवालिमेनितं ब्रह्मकोटिभिः ।
 ततहायकरत्नैश्च चित्रितं ब्रह्ममूर्त्तिमतः ॥
 स्वराय लोकशार्धं ददौ तस्य जनार्दन ।
 न एव वात भगवान्कालामात्रं वै फलम् ॥
 न वेत्ति राजशावुलं नारदोऽथैवमत्रवीर्यम् ॥
 अथ वै सप्रवक्ष्यामि कावेयास्तीर्थमुत्तमम् ॥ [4710]
 यस्य ध्वजमात्रणं नमः पापे प्रमुच्यते ॥
 कृत्वतीर्थं प्रवक्ष्यामि कावेयांश्वेतरं ततः ।
 कथयन् चरितं राजन्सर्वमद्भद्रायाकम् ॥
 कथ्याभ्रमसमीपे तु कायां शक्ति यो वरः ।
 स मुक्तं सर्वपापेभ्यो यानारुहो दिव प्रजेत ॥ [4715]
 अत्राश्वयंम पुण्याग्निहासं पुरातनम् ।
 तद्व्याप्तिं भरतश्रेष्ठं मर्कटापराश्रानम् ॥
 कावेयास्तु नदीतीरे हेमवतारुणं सगम् ॥
 पुर हेमवतं नाम सर्वधर्मसमन्वितम् ॥ [4720]
 चित्रकेतुसुतं श्रीमान्पापकृत्यं प्रतापवान् ।
 देवतस्य मनोवेदो मयागो हेमभूषण ॥
 बह्वर्कंयुःकतिनीशस्तु मध्यं परमपावनम् ।
 यज्ञघाटं चकारासौ श्यापकेतुर्महामनि ॥ [4725]
 राजपुत्रस्य भीमलक्ष्मणप्रदातं नृप ।
 अकारानुष्णां सार्धं गुरुणा धारिता वशी ॥
 कथायं महाविदुषे स राजा वदता वरः ।
 प्रमाणोभेकपत्राहाहणिकार्थं प्रदत्तवान् ॥
 तस्य भूयो चतुर्नामं शक्यो वैवपारम् ॥

4658 G₁ s om (hapl) lines 4653-4656 — For line
 4655, D₁ subst

182** चद्रर्षमणे तुभ्यं सर्वज्ञाय नमो नमः ।
 —D₁ om (hapl) line 4656 — (L. 4657) G₂ रिपुः
 प्राय देवाय, G(ed) पुरातनं नमस्तेऽस्तु (for ") — G₁
 G(ed) om the ref G₂ om lines 4665 4666 — (L.
 4671) D₁ G₂ M₂ ऋतुं पशुपतिं दृष्ट्वा (G₂ यद्दु, M₁ यद्दुः)
 (for ") G(ed), ह्यभ्येधयन् (for भियम्) — (L. 4675)

Dr चायु (for यद्दु) — (L. 4676) G(ed) प्रथमेधादि
 भिर्येश्वर (for ") G₂ चीनमर्तं लिप गता (for ")
 — G(ed) om lines 4680-4681 — (L. 4681) D₁ यद्दु-
 जोषवा (for "जेश्वर) — G₁ om line 4682 — (L. 4687)
 G₂ नरस्य G(ed) द्विज (for नृप) — G₂ om lines
 4690 4710 G₂ M₂ om (hapl) lines 4695^a-4699^a
 — (L. 4704) M₁ स्थापितं ब्रह्मलिपिम् (for ") — M₁
 om line 4705 — (L. 4709) D₁ कावेयांश्वेतरं ततः; G₁ M₁

बाह्याःप्रभृति शिल्पश्च हनुकूलाधिर्विदुषः ।
 प्रमाणानां चैव सर्वेषामाधिपत्यं चकार ह ॥
 ब्रह्मयित्वा मुनिवरे निष्कण्ठा तु शतत्रयम् ॥ [4730]
 कृष्यशैर्यैवामाय सदान् राजसत्तम ॥
 पौरसत्करदुर्वृत्तसद्वत्त तु निवासितम् ।
 पापानां पाण्डवश्रेष्ठ पात्रमासीद्भिज्जोत्तमः ।
 तथापि मनुष्ये न प्राप वशेषो बदविदां वर ॥
 स निमित्तेन्द्रियप्रधान समलोष्टाश्चक्राञ्जन ॥ [4735]
 शिल्पार्गा चैव सर्वेषा हृदी प्रामान्यप्रकृष्यकू ।
 सोऽपिष्टसर्वधर्मज्ञो निर्द्वन्द्वो गणकलमप ॥
 स वसुशाल्यकालेन पुरद्वादात्सुबुद्धिमान् ।
 पञ्चत्वमगमद्वाञ्छस्यु मेपु स्थितेषु च ॥
 विप्रमाधारग्रन्थमहणोत्पद्ययात्तदात् ॥ [4740]
 भादौ पपाल तामिच्छे श्याश्रयूल तत् परम् ॥
 तसदुत्तम तसद्युत्त तसत्सिक्तमज्ञवम् ॥
 हृदिभोजनमायुष्यं वृकराक्षसभभ्रणम् ॥
 एतान्सर्वान्महाधोराक्षरकानुत्तमेषु च ।
 पट्टिपर्वसद्व्राणि तन्वन्ते ब्रह्मराक्षस ॥ [4745]
 तत्रापि युगपर्यन्त तदन्ते वृणोऽभवन् ।
 जातिस्वरणसपन्न सदा दवन्नपूतक ।
 उद्युक्त सर्वेषा राजन्कण्व पुनर्यथागमत् ।
 नमस्तुत्य द्विजवरं प्राञ्जलि पुरत स्थित ॥
 समब्रवीन्महाभाग पाहि मां मुनिर्बुधव ॥ [4750]
 त्वत्याकमलादभया गतिर्मम न विद्यते ॥
 रक्ष मां नरके भ्रातृ दैवयोगाद्रिनिगतम् ॥
 हीने कृत्स्न दुर्वृत्त ब्रह्मद्रव्यपराधकम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 एनच्छुभरा द्विजश्रेष्ठ शूद्रस्य करुणा गिरम् ।
 दृष्ट्वा तत्रब्रवीद्दिद्वान्त्वस्य निर्वेदकारणम् ॥ [4755]
 कण्व उवाच ।
 भवैमि तेऽनुना वृत्त मो शूद्रः प्राकृत खस्तु ।
 चदोपपरिहारायैमुपाय वे वदामि च ॥
 इधर सर्वभूताना कर्ताः सुवनेष्वरम् ॥
 भूम्नि पुरातन दैव द्वालपाणिमरिदमम् ॥
 त्रिकालमर्चयन्ति यद्दक्षिणपुर सारम् ॥ [4760]
 जन्मान्ब्रह्मते पार्ष्णिमुक्तो ध्रुवमेधवसि ॥

तथेति तं नमस्तुत्य नाम्ना वै शूद्रयुक्तः ।
 त्रिंशदन्ध्रय रातन्वृगोषो देवपूजकम् ॥
 आत्वा आत्वा पुन आत्वा कवेर्यो भक्तिमाश्रयम् ॥
 पूजयामान रातेन्द्र सदा निष्कलमयोऽभवत् ॥ [4765]
 पूजयित्वा चिर कालं धर्मतो धर्मनन्दम् ॥
 आत्वा वदाश्चिन्तोवेर्यो देवदेवस्व चापत् ॥
 दिष्टान्तमायवौ शूद्रो नमस्कारात्प्रकाशितः ॥
 दिव्य विमानमाश्रय देवगणधर्षसेवितः ॥
 अस्त्रोत्तमसत्कीर्णो मुनिमेतन्मयादीवत् ॥ [4770]
 भगवन्मुनिशार्दूल मिदोऽह स्वप्नसद्वत् ।
 ते कीर्णैर्लक्षिविद्याना भविष्यति नमोऽस्तु ते ॥
 एकामिदं यत् कुर्वन्जनं तु पिनाकिन ॥
 आत्वा प्रदक्षिण हृत्वा तस्य मोक्षो भविष्यति ॥
 देवत्यास्य पुरो विद्वान्कावर्षां आति यो नरः । [4775]
 तस्य मुनिभवेच्छुद्रा मया दृष्टा हि सप्रति ॥
 मया वस्तुनि सर्वानि पूर्वं स्वपद्वत्तानि ते ॥
 लयैर्ं क्षम्यतं विप्र भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥
 इत्युक्त्वा देवकुसुमैरभिपिष्य मुनिं प्रसुम् ॥ [4780]
 भूलनचै परिवृत्त शिवसायुष्यमसहवान् ॥
 प्रदक्षिणनमस्कारं यत् कुर्वन्प्रधानपूर्वकम् ॥
 तस्य मुनिभवेत्प्राणं कवेर्यो नाम्न सशय ॥
 यद्दक्षिणैर्लक्षिवोस्तु आत्माना तीर्थे उच्यते ॥
 मुनिरेव भवेद्वाजन्धैमवत्यास्तु सगम ॥
 सगमे हैमवत्यास्तु कवेर्योश्च महाजले ॥ [4785]
 आत्माना ब्रह्मणो लोक स्थिरमाहं च नारद् ॥
 एकवारं तु य आयात्कावेरीहैमसगमे ।
 जन्मा तस्मैः परिमुष्यते मात्र सशय ॥
 यश्चक्षुः पुरा विद्वान्किर्षणो ब्रह्मवित्तम ।
 सर्वैर्दोषेषु स आत्वा पिन्वस्ततर्ष्यै वारिणा ॥ [4790]
 पित्रो मे न हृत्सा श्चुरिति मत्का मुञ्जिदमान् ॥
 कावेरीहैमवल्बोस्तु सगमं प्राप्तवान्द्रिज ॥
 आत्वा गहवा तथा देवान्प्रीणयित्वा तु सर्वान् ॥
 उदित्य स्वपितृस्वप्न निवाप दत्तवापिष्ठक ॥
 गोत्रनमान्नि सकीर्य निवापे दत्तमात्रके ॥ [4795]
 सुविंशति पितृगणा इमे तस्युत्तुश्च सगमे ॥
 अनुवन्विप्रशार्दूल यश्चक्षुःकलमपम् ॥

*नौ खानवैभवम् (for १) — D₁ om line 4710-4711
 — (L. 4715) D₂ अजाशयंयं पुष्यम् (for १) — (L.
 4717) D₃ महाभाग (for नदीतीरे) — (L. 4727) G(ed)
 शिष्यो (for भूयो) — (L. 4740) M₁ कारणात् (for पात
 कात्) — (L. 4754) G₁ मुनि (for निव) — (L. 4759)
 G₂ मरेष्वरम् (for अरिभ्यम्) — (L. 4761) G₁ G(ed.)
 कृते (for शते) G(ed) निवम् (for सुवम्) — (L.
 4763) G(ed) सदा वै स तु युक्त (for १) — (L. 4764)
 D₁ आत्वा च सर्वेण कृत्वा (for १) D₂ स्थित, G₁ दृढ (for

दृढम्) — (L. 4768) D₁ नगरवारप्रदाशित, G(ed) *राजका
 शयम् (for १) — D₁ om. lines 4769-4773 — (L.
 4774) D₃ च सर्वेण (for प्रान्जिणं) G(ed) भवेद् सुवम् (for
 भक्तिभक्ति) — (L. 4776) G₂ सुचिः, G(ed) दृष्टा (for
 शूद्रः) G(ed) दृष्टा (for दृष्टा) — (L. 4777) G(ed) पूर्वं
 तत्र इतानि वै (for १) — (L. 4779) G(ed) जन्मवर्षं मुनि
 पुत्रम् (for १) — Before line 4781 G₁ om. भीष्म. — G₂ om
 lines 4783-4788 — (L. 4788) M₁ शते (for नरैः)
 — G₂ om lines 4791-4793 — (L. 4794) G₂ निवा

विन्तः प्रीतिमापदा दिव्यस्वपथामला ॥
पितर उचुः ।

अथ मृता स वत्स त्वं कार्त्वीहेमसगमे ।
निवाप दत्तवानस्यानुदिश्य हि शुभे जले ॥ [4800]
उत्सात्प्रीयाः स ते वरस सर्वसंपन्नविप्यति ।
प्रदण्णो लोकमायानो यत्र गत्वा न लोचति ॥
इत्युक्त्वा पितर सर्वे यशत्रत्तमकमपमम् ।
विरोऽभवन्त विप्रेभ्यो विष्मये परम गत ॥ [4805]
देहावसानपर्यन्त स विप्रो भार्याया महः ।
पुत्रपौत्रे परिप्लुत स्यान्कामानवासात् ॥
देहावसानसमये सुरलोकेषु पुजितः ।
ततो वै भुवमागाथ पद्मवर्नीं ह्यजायत ॥
स विपः पुत्रपौत्रैश्च सुखवा स्वर्लोकमाप्तवान् ॥ [4810]
ततो वै भुवमागाथ पद्मवर्तीह जायते ।
हेमभूषणनासाहो विख्यातो मुनि भूषते ।
पुं हेमवत् नाम चक्रे राजन्स्वनामत ॥
तत्र दिव्यकृत्निष्ठा सर्वान्देवान्प्रपूज्य च ।
वर्षाणामयुत धीमान्प्रजा धर्मेण पालयत् ॥ [4815]
इष्ट्वा तु विधिधान्यज्ञानजा धर्मेण पालयन् ।
अन्ते जगाम भवन विष्णोः स्वर्गिणः प्रभो ।
तत्र भोगाश्चिर युक्त्या तत्रैव स प्रसूयते ॥
उत्सात्सेव्या स्वया रामन्कावेरी हेमसगमे ।
पितरस्तृप्तिमेत्यदित सव मुक्तिर्भविष्यति ॥ [4820]
य इव पुण्यमाप्यान कार्त्वीहेमसगमे ।
धृत्वा पापविनिर्मुक्तो ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥

Colophon

पात् (for 'र') — (L. 4795) Gs संकल्प्य (for सकीर्णं)
— (L. 4797) Gs अञ्जुव राजगार्हूल (for 'र') M₁ यद्गुत्तम्
(for 'दृचम्') — G₁ om the ref — (L. 4802) D₁ प्र-
कोकमितो यानो (for 'र') — G₁ om lines 4805 4808 G₁
M₁ G(ed) om line 4809 — (L. 4811) G₁ विख्यातो
सुवन्मथे (for 'र') — G₁ om lines 4813 — (L. 4814)
G₁ M₁ (also in text) इष्ट्वा तु विधिना वधान् (for 'र') — G₁
om lines 4816 4818 — (L. 4821) G(ed) इत्येति वाप-
निर्मुक्तो (for 'र') D₁ M₁ प्रवेत् सुवर्ग (for स गच्छति)

Colophon — Subparian D₁ M₁ आश्वर्यपूर्वेण वेप
धमो, G₁ s G(ed) शेषमना — A thy name D₁ कार्त्वी
हेमसगीसगमे अर्कैपुष्करिणीप्रसा M₁ G(ed) अर्कैपुष्करिणी
प्रसा (M₁ 'सनम्') — Adhy no D₁ G₁ s M₁ 36;
G(ed) 37

D₁ om lines 4802-4823 with the ref — (L. 4823)
G(ed) सवद्वेष्टो (for प्रहृष्टान्) — Before line 4824 D₁
ms ह्यविष्टर — (L. 4824) G(ed) प्रभृदि (for श्रुतिने)

वैशंपायन उवाच ।

प्रहृष्टाया महातेजा धर्मयुतो महामतिः ।
पुनरेव शुभ वास्य भगवत् वेदमवधीत् ॥
श्रुति मे कपिलायाश्च कविर्वा सगमे पश्यम् ॥ [4825]
यस्य श्रवणमात्रेण वृत्तिर्मे भवितगत्य ॥
भीष्म उवाच ।

कविर्वा कपिलायाश्च माहात्म्यं ज्ञानजं फलम् ।
वक्ष्यामि तव समीपे शृणु नाम्यमना प्रभो ॥
कविर्वा कपिलायाश्च सगमे वासिनः प्रभो ।
श्रीकण्ठश्च शिवस्यास्य कीर्तनं प्रवदामि ते ॥ [4830]
कावेरी पाविता येन नीलकण्ठेन रामुना ।
ज्ञातानामग्रतस्तस्य केष्वप्य भवति प्रभो ।
कविस्त्वया कपिला स्तुता पापप्रणाशिनी ।
ज्ञानानां मोक्षदा देवी कपिला सर्वकामदा ॥
क्षेत्राणामुत्तम क्षेत्र तीर्थानां च तथोत्तमम् ॥ [4835]
कावेरीकपिलायोगं यदन्ति परमस्य ॥
कावेरीकपिलातीरं ह्यद्वाया सप्तदेवता ।
मुनयो मानवाश्चैव सेवन्ते पुण्यकाङ्क्षिण ॥
कावेरी पुण्यदा ज्ञेया निमित्ता परमहिता ।
पापदा कपिला ज्ञेया तयोर्योगस्यनुत्तम ॥ [4840]
स्तुतातिनाशिनी देवी कावेरी पुण्यदायिनी ॥
सर्वपापक्षयकरि सर्वोपद्रवनाशिनी ।
यानि क्षेत्राणि पुण्यानि दक्षिणस्या विदि प्रभो ।
तेषां पुण्यतमं ज्ञेयं कावेरीकपिलाजगत् ॥
यन्मज्जत महापुण्यं दुर्लभं ह्यङ्गुलतानाम् ।
साधूनां सुखना देवी प्रीता मौक्षप्रदायिनी ॥ [4845]
इति च विश्वम्भरीनालीलकण्ठ प्रति प्रभो ।

D₁ माहात्म्यं ज्ञानजं फलम् (for 'र') — D₁ om lines 4825-
4827 — (L. 4826) G(ed) जाववैभवम् (for 'अ फलम्')
— (L. 4830) G(ed) कपिला (for पाविता) G(ed)
भूतिना (for संयुता) — (L. 4831) D₁ M₁ G(ed) ह्वयम्
(for प्रभो) — G₁ om lines 4832 4841 — (L. 4832)
G(ed) कावेरीकपिलासगे (for 'र') — (L. 4833) G₁ कविरी
पुण्यदायिनी (for 'र') — (L. 4834) G(ed) तीर्थानामुत्तमं
तीर्थं (for 'र') G(ed) क्षेत्राणां (for तीर्थानां) — (L.
4839) D₁ M₁ सवोयोगमनुत्तमम् (for 'र') — (L. 4842)
G₁ दिव्यानि (for पुण्यानि) G(ed) यानि पुण्यानि तीर्थानि
(for 'र') — After line 4842 G₁ 208

183** यानि मुक्तिप्रदायानि सयं सर्वं वदाम्यहम् ॥
वापुना किं प्रलापेन कावेरी परितां वता ।
दर्शनाभ्यर्चनां चाना नीलकण्ठानुक्तिना ॥
अष्टातिष्ठारनामि कपिवास्तु संदे शुभे ।
मौक्षणाणि सर्वाणि सयं सयं भवोदितम् ।
समस्तदेवता सर्वं कश्चिद्विद्वान्प्रदायता ॥

तथा च मुनय सर्वे चन्द्रश्च विविधान्मन्त्रान् ॥
 कावेरी कपिला लोकं प्रायते पुण्यवाहिनी ।
 छाताना सर्वपापानि छिन्वा मुक्तिं ददाति च ॥
 यत्र छात्रा पापिनोऽपि पितृमातृशुलानि च । [4850]
 सदस्त्राणि समुद्भूय प्रयान्ति परमं पदम् ॥
 कावेर्या कपिलायाश्च महिमा केन गण्यते ।
 नाहं शक्यमि गदितुं छातानां सममे पलम् ॥
 तुलामासे महाराज गद्गत्वा सकलपापमा ।
 कावेर्यावर्तनं तान् तुर्वन्व्यात्मविभुद्भवे ॥ [4855]
 या पुण्यतिथय प्रोक्ता द्वाष्टिनु मुनिपुंगवै ।
 तासु छातिं करो भक्त्या ब्रह्मलोकं प्रायाति वै ॥
 सकरस्यै रवौ मय्ये संगमे छातिं यो नर ।
 सर्वाल्लोकान्विभिर्नित्य विष्णुलोकं व्रजेद्भुवम् ॥ [4860]
 यस्या दर्शनमात्रेण कावेर्यां लगने मृगाम् ॥
 सर्वपापानि नश्यन्ति जन्मान्तकृतानि च ॥
 मकरस्यै रवौ माये यो वा छातिं प्यद्य नृप ।
 स मुक्त्वा सर्वपापेभ्यो यानारुहो दिव व्रजेत् ॥
 मायमासे महाराज पद्ममात्रमवतिन्दित् ।
 छातिं य सद्गन्धर्वदानुद्धार्यं स दिवं व्रजेत् ॥ [4865]
 मासमात्रं करो माये कावेर्या कपिलागमम् ॥
 कोटिविशसमायुक्तो ब्रह्मलोकं स गच्छति ॥
 अथमेघसहस्राणि वाजपेयायुक्तानि च ।
 हृत्वा यत्फलमाप्नोति छातानामत्र तद्भवेत् ॥
 कावेरीं स्मरतो नित्यं लोकानां हितवृत्तनाम् ॥ [4870]
 सर्वदानफलं तस्य भवेत्तत्र स्थितस्य च ॥
 ददाति संगमे यन्तु सौवर्गं रजतं तु वा ।
 कोटिकोटिगुणं तस्य भवेत्फलमनुत्तमम् ॥
 यो ददाति च गोदानं कावेरीकपिलावटे । [4875]
 एकस्य कोटिगुणित फलमाप्नोति धर्मज ॥
 अथ ददाति या रात्रन्कावेरीकपिलावटे ।
 पितरक्षस्य तृप्यन्ति तृप्ता स्युः सर्वदेवता ॥
 कन्यादान महाराज कावेरीकपिलावटे ॥
 ददाति ब्राह्मणेभ्यो य स विष्णोः पदमश्नुते ॥
 अप दानं च होमश्च सर्वं कोटिगुणं भवेत् । [4880]
 कुर्वन्तस्तस्य कावेर्यां पापं च पुरुनन्दन ॥
 चन्द्रस्यप्रभे चैव सक्तावपयते तथा ।
 ध्यतीपाने वैश्वी च तथा पर्येण धर्मज ॥

यं छातिं लगने देव्या कपिलाया शुभे दिने ।
 सातु पितृत्तुल्यं तथा शत्रुभयदात । [4885]
 त्रिकोटिशुक्लस्युक्तो विष्णुलोकं स गच्छति ॥
 महाराज यथा सर्वे योगिनः सनकादयः ।
 गन्धर्वा लोकेपालाश्च कपयश्च तपोधना ।
 अग्निमादिगुणैर्भुक्ता ये चान्ये तत्रदर्शिनः ॥
 द्वाष्टी माहेश्वरी रुद्राणी शची मेनादितिर्दिती । [4890]
 पूताची मेनका रम्भा उर्वशी च तिलोत्तमा ॥
 गणान्ध्रापतरसा सर्वे पितृणां च गणालया ।
 छातुमायान्ति ते सर्वे कावेर्या कपिलागमे ॥
 किमत्र बहुनोत्तेन ब्रह्मणा निर्मिता पुरा ।
 प्रजाणा पापभीरुणा शुद्धये मुक्तये तुष ॥ [4895]
 अत्र वर्षसहस्राणि तप हृत्वा सुदारुणम् ।
 नीलकण्ठप्रसादेन पुरा विध्रवस सुत ॥
 घनानामधिपय च सखिर्यं शूलपाणिनः ।
 प्राप्तवानलका राजन्देवराज्यवसेवित ॥
 चन्द्रकान्तमहामेघविजया ब्राह्मणोत्तमा । [4900]
 तपः कृत्वा चिरं कालमत्र मुक्तिं प्रपदिरे ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।

चन्द्रकान्तमहामेघविजया ब्राह्मणोत्तमा ।
 कथं मुक्तिं गतां स्वात्मलभने त्वं कृपया वद ॥
 भीम उवाच ।
 याज्ञवल्क्यसुता राचक्रेते वै लोकविशुद्धा ।
 चन्द्रकान्तमहामेघविजयाश्चन्द्रभूषणा ॥ [4905]
 ज्येष्ठ कुटे प्रतिष्ठाप्य चन्द्रभूषणकल्पम् ॥
 कावेरीकपिलागम्यधर्मिनः भुयनेश्वरम् ॥
 आराध्य युधिष्ठिरं कालं तपसा ब्राह्मणोत्तमा ।
 मुक्तिकामा महारामनस्य कुर्वन्ति च म्मे ते ॥ [4910]
 शतुर्वेदसहस्राणि शिष्यास्तेषां महात्मनाम् ॥
 अद्वैतवादिनः सर्वे तपसा दीर्घदर्शिनः ॥
 ध्यायन्त पुरुषं शम्भुं सृष्टिस्थित्यन्तकारिणम् ।
 आराधयन्तस्त देवमजमक्षरमम्ययम् ॥
 स्तुवन्ति विविधे सोपेर्नमस्तुवन्ति हि केचन ॥ [4915]
 ध्यायन्त पुरुषं देवितित्तुवन्ति च निरकुशाः ।
 शत्रुभ्रमणुल राजकुर्वन्तस्तप उदामम् ॥
 पार्येणैवल्लभतेषां सान्निध्यमकरोत्यसु ।
 अष्टमूर्तिभ्यः श्रीमान्द्रसन्वाचयममवीर ॥

छातुमायान्ति भूषणं अथापि मनुजेश्वर ॥
 — G₁ om lines 4843-4893 — (L. 4845) D₁ हेत्येतां
 मोक्षदायिनी (for °) — (L. 4846) M₁ ददान विषसुखी
 मान् (for °) — (L. 4862) D₁ यं छातिं त्रिदिशं नृप (for
 °) — (L. 4869) G₁ M₁ कल्प सनवाप्नोति (for °)
 — (L. 4873) लभते कण्डुचमम् — (for °) — M₁ om.
 (hapl) lines 4875-4876 — (L. 4884) D₁ M₁ शुभमदे
 (for शुभे दिने) — (L. 4899) D₁ स्तेविनाम् (for °)

— (L. 4901) D₁ G₁ तत्र (for अत्र) — (L. 4903) M₁
 तान् (for क्षाताः) — (L. 4904) G₁ s₁ M₁ G(ed) पुत्रौ
 (for दत्ते) — (L. 4906) D₁ नृप (for पूरे) D₁ चन्द्रभूषण
 कल्पम् (for °) — (L. 4907) G₁ चरितेन एतेभिरनम् (for
 °) — (L. 4913) D₁ आराधयन्तु त देव (for °). — (L.
 4915) D₁ G₁ M₁ निरादृष्टा (D₁ लम्) (for निरदृष्टा)
 — (L. 4916) G(ed) कुर्वन्ति (for नस्त) G₁ कुवन्ति स्तुव
 मुचम् (for °) — (L. 4917) D₁ नन्दनम् (for न-

तत्रैव मुनय सर्वे तप कुर्वन्ति धर्मज ॥
 सवर्तकस्य लिङ्गस्य पश्चिमे पुण्यमाधमम् ।
 पादपे फलितैर्भुक्तं पनरी फलमण्डितं ।
 कौशिकस्याध्रमो राजन्कोटनामरे मुषिष्ठिर ॥ [4975]
 पुरा राजर्षिमुष्णश्च सेविता महावादिनि ।
 चचार तप उग्रं तु कौशिको मुनिस्तमम् ॥
 तत्र दीर्घशिला नाम रमणीया पवित्रदा ।
 तत्र दान जपं ज्ञानं कृतं कौटिल्यं भवेत् ॥
 ज्ञानं प्रकुर्वन्तस्य सदा तु जपशीलिनः । [4980]
 भवन्ति सपदस्तरय यस्य कस्यापि च प्रभो ॥
 कुशलिङ्गमिति रयात बांशिकेन प्रतिष्ठितम् ।
 ज्ञान्या तत्र महादेव पूजयित्वा तु निरयशः ।
 स वै गौत्रकृत्पिलिके पूजितोऽभूद्भ्रजमभिमि ॥
 वनिष्ठस्याध्रमं पश्चात्तरयाध्रमसमीपतः । [4985]
 कुण्डिनो नाम विभेन्द्रश्चचार तप उत्तमम् ॥
 तपसा तोषितो रुद्रो ब्रह्ममारुह्य सत्परम् ॥
 तत्र गावा भूतगणे शास्त्र तस्योपदिष्टवान् ॥
 तत्र गौत्रकृत्पिलिकेऽप्यातिमत्र गमिष्यसि ।
 ह्यस्युक्त्वान्तर्दधे देव स विभो विस्मय गत ॥ [4990]
 मन्दिवाहनान्ना वै प्रतिष्ठाप्य मतेधरम् ।
 सिद्धोऽभूद्भ्राह्मणश्रेष्ठ कावेयां ज्ञानवैभवात् ॥
 मन्दिवाहनं लिङ्गस्य कृपया वीरवासिनाम् ॥
 कुशानामस्य लिङ्गस्य तथा सवर्तकस्य च । [4995]
 ज्ञातानां तत्र वै काले सवैसपद्मनिष्यति ॥
 ह्यस्युक्त्वा द्यता सोमं ज्ञानिं नियं तु भक्तिः ।
 सवर्तकस्य लिङ्गस्य पुरस्तात्पनसाध्रमे ॥
 तत्र राजा हरिश्चन्द्र सुरलोकस्य काङ्क्षया ।
 राजस्युक्त्वा चक्रे षसिष्टमुनिनेरित ॥
 चतुश्च विविधान्यज्ञातृपयो महाज्ञोत्तमा । [5000]
 महाभरविदो विभ्रा कावेयां ज्ञानतत्पराः ।
 तोषयित्वा यद्यपि सुरलोकं प्रवेदिरे ॥
 कृतवीर्यबुमारश्च कातवीर्यो महामतिः ।
 भीमस्याध्रममासाय पनसाह्वयान्ति श्रुतम् ॥ [5005]
 राजस्युक्त्वा कृत्वा सुक्याऽभूच्चपरतिनाम् ॥

भूसुतस्तत्र तपसा यज्ञैर्विचित्रदाज्ञि ॥
 आदावाराण्य धातरा महाणामप्रनोऽभवत् ॥
 पुरस्तादिति कावेयां विश्वेश्वर उभापति ॥
 बोधापनो मुनिस्तत्र तप कुर्वन्महामति ॥
 आराण्य त भूतपति भूतेषा भक्तवत्सलम् ॥ [5010]
 आस्रवाण्यसैशाद्याणि वेदाद्यांश्च महामति ॥
 सर्वेषां सूत्रकर्षणममगोर्मुनिसत्तम ।
 चकार सूत्रं मनिमाध्रानसातैविदा वर ।
 तदि विश्वेश्वरस्यायानमपि परिदृश्यते ॥
 यद्वृक्षोत्तरे भागे सर्वपुण्यफलप्रदं । [5015]
 निर्मितस्तपसा तेन मुनिना धर्मनन्दन ॥
 आशेर्यामरविण्दश दक्षिणे सरस्तम्ने ॥
 विष्णु सर्वान् ध्यायन्नास्ते भृगुमुनीश्वर ॥
 तेनारोपितमन्त्रार्थं सेवन्ते स्वर्गकाङ्क्षिण ।
 तस्य गूढे चिरं स्थिता चचार तप उत्तमम् ॥ [5020]
 पात्रवल्क्यो मुनिः पार्ष्णं कृपया तस्य सुयत ।
 अथाय योगनामध्वंमजिमादिगुणोत्तमा ॥
 विश्वेश्वर सदा ध्यायन्नात्र योगेश्वरं विभुम् ।
 वर्तते शास्त्रमार्गं च दर्शयन्महाचारिणाम् ॥
 अगस्त्यो भगवास्तत्र लिङ्गं विश्वेश्वराख्यया । [5025]
 प्रतिष्ठाप्य सदा भक्त्या भजते मुनिकाङ्क्षया ॥
 शिशश्च रद्रश्च हरिं स एव
 महा च देव्यश्च दिता पतिश्च ।
 रात्रा च राज्यं च विराट् स एव
 धनप्रदो वै ह्यस्यस्य एव ॥ [5030]
 चतुश्च विद्याभिभव स एव
 स्वामी समन्तस्य गुरु स एव ।
 उर्वी शरत्तन्द्रविद्याकरो च
 वीर्यानि चाग्निविद्यदादिदेव ॥ [5035]
 नक्षत्रतारासुनय स एव
 महा समुद्राश्च तदन्तराश्च ।
 शैला हुमा पार्थिव एव विष्णु
 सत्स्यार नाग्नि समन्तलोके ॥
 तस्य विश्वेश्वरसाह नमस्कृत्य च तावुवीन् ।

line 4963 — (L 4967) G(ed) [उ]त्तरे (for "रा")
 — (L 4968) G(ed), अन्ततोया हि तत्रैव (for " ") — G₂
 om lines 4969^b-4981^b — (L 4973) D₁ पादपे फल
 संवृत्ते (for " ") — (L 4985) D₁ G(ed), [आ]मत्र (for
 [आ]श्रमं) — (L 4988) G₂ ऋदि (for मू) — For
 line 4989 M₁ s₁ s₂ s₃ s₄ s₅ s₆ s₇ s₈ s₉ s₁₀ s₁₁ s₁₂ s₁₃ s₁₄ s₁₅ s₁₆ s₁₇ s₁₈ s₁₉ s₂₀ s₂₁ s₂₂ s₂₃ s₂₄ s₂₅ s₂₆ s₂₇ s₂₈ s₂₉ s₃₀ s₃₁ s₃₂ s₃₃ s₃₄ s₃₅ s₃₆ s₃₇ s₃₈ s₃₉ s₄₀ s₄₁ s₄₂ s₄₃ s₄₄ s₄₅ s₄₆ s₄₇ s₄₈ s₄₉ s₅₀ s₅₁ s₅₂ s₅₃ s₅₄ s₅₅ s₅₆ s₅₇ s₅₈ s₅₉ s₆₀ s₆₁ s₆₂ s₆₃ s₆₄ s₆₅ s₆₆ s₆₇ s₆₈ s₆₉ s₇₀ s₇₁ s₇₂ s₇₃ s₇₄ s₇₅ s₇₆ s₇₇ s₇₈ s₇₉ s₈₀ s₈₁ s₈₂ s₈₃ s₈₄ s₈₅ s₈₆ s₈₇ s₈₈ s₈₉ s₉₀ s₉₁ s₉₂ s₉₃ s₉₄ s₉₅ s₉₆ s₉₇ s₉₈ s₉₉ s₁₀₀ s₁₀₁ s₁₀₂ s₁₀₃ s₁₀₄ s₁₀₅ s₁₀₆ s₁₀₇ s₁₀₈ s₁₀₉ s₁₁₀ s₁₁₁ s₁₁₂ s₁₁₃ s₁₁₄ s₁₁₅ s₁₁₆ s₁₁₇ s₁₁₈ s₁₁₉ s₁₂₀ s₁₂₁ s₁₂₂ s₁₂₃ s₁₂₄ s₁₂₅ s₁₂₆ s₁₂₇ s₁₂₈ s₁₂₉ s₁₃₀ s₁₃₁ s₁₃₂ s₁₃₃ s₁₃₄ s₁₃₅ s₁₃₆ s₁₃₇ s₁₃₈ s₁₃₉ s₁₄₀ s₁₄₁ s₁₄₂ s₁₄₃ s₁₄₄ s₁₄₅ s₁₄₆ s₁₄₇ s₁₄₈ s₁₄₉ s₁₅₀ s₁₅₁ s₁₅₂ s₁₅₃ s₁₅₄ s₁₅₅ s₁₅₆ s₁₅₇ s₁₅₈ s₁₅₉ s₁₆₀ s₁₆₁ s₁₆₂ s₁₆₃ s₁₆₄ s₁₆₅ s₁₆₆ s₁₆₇ s₁₆₈ s₁₆₉ s₁₇₀ s₁₇₁ s₁₇₂ s₁₇₃ s₁₇₄ s₁₇₅ s₁₇₆ s₁₇₇ s₁₇₈ s₁₇₉ s₁₈₀ s₁₈₁ s₁₈₂ s₁₈₃ s₁₈₄ s₁₈₅ s₁₈₆ s₁₈₇ s₁₈₈ s₁₈₉ s₁₉₀ s₁₉₁ s₁₉₂ s₁₉₃ s₁₉₄ s₁₉₅ s₁₉₆ s₁₉₇ s₁₉₈ s₁₉₉ s₂₀₀ s₂₀₁ s₂₀₂ s₂₀₃ s₂₀₄ s₂₀₅ s₂₀₆ s₂₀₇ s₂₀₈ s₂₀₉ s₂₁₀ s₂₁₁ s₂₁₂ s₂₁₃ s₂₁₄ s₂₁₅ s₂₁₆ s₂₁₇ s₂₁₈ s₂₁₉ s₂₂₀ s₂₂₁ s₂₂₂ s₂₂₃ s₂₂₄ s₂₂₅ s₂₂₆ s₂₂₇ s₂₂₈ s₂₂₉ s₂₃₀ s₂₃₁ s₂₃₂ s₂₃₃ s₂₃₄ s₂₃₅ s₂₃₆ s₂₃₇ s₂₃₈ s₂₃₉ s₂₄₀ s₂₄₁ s₂₄₂ s₂₄₃ s₂₄₄ s₂₄₅ s₂₄₆ s₂₄₇ s₂₄₈ s₂₄₉ s₂₅₀ s₂₅₁ s₂₅₂ s₂₅₃ s₂₅₄ s₂₅₅ s₂₅₆ s₂₅₇ s₂₅₈ s₂₅₉ s₂₆₀ s₂₆₁ s₂₆₂ s₂₆₃ s₂₆₄ s₂₆₅ s₂₆₆ s₂₆₇ s₂₆₈ s₂₆₉ s₂₇₀ s₂₇₁ s₂₇₂ s₂₇₃ s₂₇₄ s₂₇₅ s₂₇₆ s₂₇₇ s₂₇₈ s₂₇₉ s₂₈₀ s₂₈₁ s₂₈₂ s₂₈₃ s₂₈₄ s₂₈₅ s₂₈₆ s₂₈₇ s₂₈₈ s₂₈₉ s₂₉₀ s₂₉₁ s₂₉₂ s₂₉₃ s₂₉₄ s₂₉₅ s₂₉₆ s₂₉₇ s₂₉₈ s₂₉₉ s₃₀₀ s₃₀₁ s₃₀₂ s₃₀₃ s₃₀₄ s₃₀₅ s₃₀₆ s₃₀₇ s₃₀₈ s₃₀₉ s₃₁₀ s₃₁₁ s₃₁₂ s₃₁₃ s₃₁₄ s₃₁₅ s₃₁₆ s₃₁₇ s₃₁₈ s₃₁₉ s₃₂₀ s₃₂₁ s₃₂₂ s₃₂₃ s₃₂₄ s₃₂₅ s₃₂₆ s₃₂₇ s₃₂₈ s₃₂₉ s₃₃₀ s₃₃₁ s₃₃₂ s₃₃₃ s₃₃₄ s₃₃₅ s₃₃₆ s₃₃₇ s₃₃₈ s₃₃₉ s₃₄₀ s₃₄₁ s₃₄₂ s₃₄₃ s₃₄₄ s₃₄₅ s₃₄₆ s₃₄₇ s₃₄₈ s₃₄₉ s₃₅₀ s₃₅₁ s₃₅₂ s₃₅₃ s₃₅₄ s₃₅₅ s₃₅₆ s₃₅₇ s₃₅₈ s₃₅₉ s₃₆₀ s₃₆₁ s₃₆₂ s₃₆₃ s₃₆₄ s₃₆₅ s₃₆₆ s₃₆₇ s₃₆₈ s₃₆₉ s₃₇₀ s₃₇₁ s₃₇₂ s₃₇₃ s₃₇₄ s₃₇₅ s₃₇₆ s₃₇₇ s₃₇₈ s₃₇₉ s₃₈₀ s₃₈₁ s₃₈₂ s₃₈₃ s₃₈₄ s₃₈₅ s₃₈₆ s₃₈₇ s₃₈₈ s₃₈₉ s₃₉₀ s₃₉₁ s₃₉₂ s₃₉₃ s₃₉₄ s₃₉₅ s₃₉₆ s₃₉₇ s₃₉₈ s₃₉₉ s₄₀₀ s₄₀₁ s₄₀₂ s₄₀₃ s₄₀₄ s₄₀₅ s₄₀₆ s₄₀₇ s₄₀₈ s₄₀₉ s₄₁₀ s₄₁₁ s₄₁₂ s₄₁₃ s₄₁₄ s₄₁₅ s₄₁₆ s₄₁₇ s₄₁₈ s₄₁₉ s₄₂₀ s₄₂₁ s₄₂₂ s₄₂₃ s₄₂₄ s₄₂₅ s₄₂₆ s₄₂₇ s₄₂₈ s₄₂₉ s₄₃₀ s₄₃₁ s₄₃₂ s₄₃₃ s₄₃₄ s₄₃₅ s₄₃₆ s₄₃₇ s₄₃₈ s₄₃₉ s₄₄₀ s₄₄₁ s₄₄₂ s₄₄₃ s₄₄₄ s₄₄₅ s₄₄₆ s₄₄₇ s₄₄₈ s₄₄₉ s₄₅₀ s₄₅₁ s₄₅₂ s₄₅₃ s₄₅₄ s₄₅₅ s₄₅₆ s₄₅₇ s₄₅₈ s₄₅₉ s₄₆₀ s₄₆₁ s₄₆₂ s₄₆₃ s₄₆₄ s₄₆₅ s₄₆₆ s₄₆₇ s₄₆₈ s₄₆₉ s₄₇₀ s₄₇₁ s₄₇₂ s₄₇₃ s₄₇₄ s₄₇₅ s₄₇₆ s₄₇₇ s₄₇₈ s₄₇₉ s₄₈₀ s₄₈₁ s₄₈₂ s₄₈₃ s₄₈₄ s₄₈₅ s₄₈₆ s₄₈₇ s₄₈₈ s₄₈₉ s₄₉₀ s₄₉₁ s₄₉₂ s₄₉₃ s₄₉₄ s₄₉₅ s₄₉₆ s₄₉₇ s₄₉₈ s₄₉₉ s₅₀₀ s₅₀₁ s₅₀₂ s₅₀₃ s₅₀₄ s₅₀₅ s₅₀₆ s₅₀₇ s₅₀₈ s₅₀₉ s₅₁₀ s₅₁₁ s₅₁₂ s₅₁₃ s₅₁₄ s₅₁₅ s₅₁₆ s₅₁₇ s₅₁₈ s₅₁₉ s₅₂₀ s₅₂₁ s₅₂₂ s₅₂₃ s₅₂₄ s₅₂₅ s₅₂₆ s₅₂₇ s₅₂₈ s₅₂₉ s₅₃₀ s₅₃₁ s₅₃₂ s₅₃₃ s₅₃₄ s₅₃₅ s₅₃₆ s₅₃₇ s₅₃₈ s₅₃₉ s₅₄₀ s₅₄₁ s₅₄₂ s₅₄₃ s₅₄₄ s₅₄₅ s₅₄₆ s₅₄₇ s₅₄₈ s₅₄₉ s₅₅₀ s₅₅₁ s₅₅₂ s₅₅₃ s₅₅₄ s₅₅₅ s₅₅₆ s₅₅₇ s₅₅₈ s₅₅₉ s₅₆₀ s₅₆₁ s₅₆₂ s₅₆₃ s₅₆₄ s₅₆₅ s₅₆₆ s₅₆₇ s₅₆₈ s₅₆₉ s₅₇₀ s₅₇₁ s₅₇₂ s₅₇₃ s₅₇₄ s₅₇₅ s₅₇₆ s₅₇₇ s₅₇₈ s₅₇₉ s₅₈₀ s₅₈₁ s₅₈₂ s₅₈₃ s₅₈₄ s₅₈₅ s₅₈₆ s₅₈₇ s₅₈₈ s₅₈₉ s₅₉₀ s₅₉₁ s₅₉₂ s₅₉₃ s₅₉₄ s₅₉₅ s₅₉₆ s₅₉₇ s₅₉₈ s₅₉₉ s₆₀₀ s₆₀₁ s₆₀₂ s₆₀₃ s₆₀₄ s₆₀₅ s₆₀₆ s₆₀₇ s₆₀₈ s₆₀₉ s₆₁₀ s₆₁₁ s₆₁₂ s₆₁₃ s₆₁₄ s₆₁₅ s₆₁₆ s₆₁₇ s₆₁₈ s₆₁₉ s₆₂₀ s₆₂₁ s₆₂₂ s₆₂₃ s₆₂₄ s₆₂₅ s₆₂₆ s₆₂₇ s₆₂₈ s₆₂₉ s₆₃₀ s₆₃₁ s₆₃₂ s₆₃₃ s₆₃₄ s₆₃₅ s₆₃₆ s₆₃₇ s₆₃₈ s₆₃₉ s₆₄₀ s₆₄₁ s₆₄₂ s₆₄₃ s₆₄₄ s₆₄₅ s₆₄₆ s₆₄₇ s₆₄₈ s₆₄₉ s₆₅₀ s₆₅₁ s₆₅₂ s₆₅₃ s₆₅₄ s₆₅₅ s₆₅₆ s₆₅₇ s₆₅₈ s₆₅₉ s₆₆₀ s₆₆₁ s₆₆₂ s₆₆₃ s₆₆₄ s₆₆₅ s₆₆₆ s₆₆₇ s₆₆₈ s₆₆₉ s₆₇₀ s₆₇₁ s₆₇₂ s₆₇₃ s₆₇₄ s₆₇₅ s₆₇₆ s₆₇₇ s₆₇₈ s₆₇₉ s₆₈₀ s₆₈₁ s₆₈₂ s₆₈₃ s₆₈₄ s₆₈₅ s₆₈₆ s₆₈₇ s₆₈₈ s₆₈₉ s₆₉₀ s₆₉₁ s₆₉₂ s₆₉₃ s₆₉₄ s₆₉₅ s₆₉₆ s₆₉₇ s₆₉₈ s₆₉₉ s₇₀₀ s₇₀₁ s₇₀₂ s₇₀₃ s₇₀₄ s₇₀₅ s₇₀₆ s₇₀₇ s₇₀₈ s₇₀₉ s₇₁₀ s₇₁₁ s₇₁₂ s₇₁₃ s₇₁₄ s₇₁₅ s₇₁₆ s₇₁₇ s₇₁₈ s₇₁₉ s₇₂₀ s₇₂₁ s₇₂₂ s₇₂₃ s₇₂₄ s₇₂₅ s₇₂₆ s₇₂₇ s₇₂₈ s₇₂₉ s₇₃₀ s₇₃₁ s₇₃₂ s₇₃₃ s₇₃₄ s₇₃₅ s₇₃₆ s₇₃₇ s₇₃₈ s₇₃₉ s₇₄₀ s₇₄₁ s₇₄₂ s₇₄₃ s₇₄₄ s₇₄₅ s₇₄₆ s₇₄₇ s₇₄₈ s₇₄₉ s₇₅₀ s₇₅₁ s₇₅₂ s₇₅₃ s₇₅₄ s₇₅₅ s₇₅₆ s₇₅₇ s₇₅₈ s₇₅₉ s₇₆₀ s₇₆₁ s₇₆₂ s₇₆₃ s₇₆₄ s₇₆₅ s₇₆₆ s₇₆₇ s₇₆₈ s₇₆₉ s₇₇₀ s₇₇₁ s₇₇₂ s₇₇₃ s₇₇₄ s₇₇₅ s₇₇₆ s₇₇₇ s₇₇₈ s₇₇₉ s₇₈₀ s₇₈₁ s₇₈₂ s₇₈₃ s₇₈₄ s₇₈₅ s₇₈₆ s₇₈₇ s₇₈₈ s₇₈₉ s₇₉₀ s₇₉₁ s₇₉₂ s₇₉₃ s₇₉₄ s₇₉₅ s₇₉₆ s₇₉₇ s₇₉₈ s₇₉₉ s₈₀₀ s₈₀₁ s₈₀₂ s₈₀₃ s₈₀₄ s₈₀₅ s₈₀₆ s₈₀₇ s₈₀₈ s₈₀₉ s₈₁₀ s₈₁₁ s₈₁₂ s₈₁₃ s₈₁₄ s₈₁₅ s₈₁₆ s₈₁₇ s₈₁₈ s₈₁₉ s₈₂₀ s₈₂₁ s₈₂₂ s₈₂₃ s₈₂₄ s₈₂₅ s₈₂₆ s₈₂₇ s₈₂₈ s₈₂₉ s₈₃₀ s₈₃₁ s₈₃₂ s₈₃₃ s₈₃₄ s₈₃₅ s₈₃₆ s₈₃₇ s₈₃₈ s₈₃₉ s₈₄₀ s₈₄₁ s₈₄₂ s₈₄₃ s₈₄₄ s₈₄₅ s₈₄₆ s₈₄₇ s₈₄₈ s₈₄₉ s₈₅₀ s₈₅₁ s₈₅₂ s₈₅₃ s₈₅₄ s₈₅₅ s₈₅₆ s₈₅₇ s₈₅₈ s₈₅₉ s₈₆₀ s₈₆₁ s₈₆₂ s₈₆₃ s₈₆₄ s₈₆₅ s₈₆₆ s₈₆₇ s₈₆₈ s₈₆₉ s₈₇₀ s₈₇₁ s₈₇₂ s₈₇₃ s₈₇₄ s₈₇₅ s₈₇₆ s₈₇₇ s₈₇₈ s₈₇₉ s₈₈₀ s₈₈₁ s₈₈₂ s₈₈₃ s₈₈₄ s₈₈₅ s₈₈₆ s₈₈₇ s₈₈₈ s₈₈₉ s₈₉₀ s₈₉₁ s₈₉₂ s₈₉₃ s₈₉₄ s₈₉₅ s₈₉₆ s₈₉₇ s₈₉₈ s₈₉₉ s₉₀₀ s₉₀₁ s₉₀₂ s₉₀₃ s₉₀₄ s₉₀₅ s₉₀₆ s₉₀₇ s₉₀₈ s₉₀₉ s₉₁₀ s₉₁₁ s₉₁₂ s₉₁₃ s₉₁₄ s₉₁₅ s₉₁₆ s₉₁₇ s₉₁₈ s₉₁₉ s₉₂₀ s₉₂₁ s₉₂₂ s₉₂₃ s₉₂₄ s₉₂₅ s₉₂₆ s₉₂₇ s₉₂₈ s₉₂₉ s₉₃₀ s₉₃₁ s₉₃₂ s₉₃₃ s₉₃₄ s₉₃₅ s₉₃₆ s₉₃₇ s₉₃₈ s₉₃₉ s₉₄₀ s₉₄₁ s₉₄₂ s₉₄₃ s₉₄₄ s₉₄₅ s₉₄₆ s₉₄₇ s₉₄₈ s₉₄₉ s₉₅₀ s₉₅₁ s₉₅₂ s₉₅₃ s₉₅₄ s₉₅₅ s₉₅₆ s₉₅₇ s₉₅₈ s₉₅₉ s₉₆₀ s₉₆₁ s₉₆₂ s₉₆₃ s₉₆₄ s₉₆₅ s₉₆₆ s₉₆₇ s₉₆₈ s₉₆₉ s₉₇₀ s₉₇₁ s₉₇₂ s₉₇₃ s₉₇₄ s₉₇₅ s₉₇₆ s₉₇₇ s₉₇₈ s₉₇₉ s₉₈₀ s₉₈₁ s₉₈₂ s₉₈₃ s₉₈₄ s₉₈₅ s₉₈₆ s₉₈₇ s₉₈₈ s₉₈₉ s₉₉₀ s₉₉₁ s₉₉₂ s₉₉₃ s₉₉₄ s₉₉₅ s₉₉₆ s₉₉₇ s₉₉₈ s₉₉₉ s₁₀₀₀

— G₂ om lines 4991-5039 — (L 4995) G(ed) कावेयां
 (for वै कावे) — (L 4997) M₁ गुरस्तात्प्राणोत्तमा (for
 ") — M₁ om (hapl.) lines 4998-

गजात्पथस्य माहात्म्यं वक्ष्यामि कुरुनन्दन ॥ [5040]
 भातीरपुरा मदीपालं द्राक्षणेन वृत्तिकर्षितं ।
 सोमदत्त इति ख्यातो वसिष्ठस्य बुधोऽजय ॥
 शकरं तोपयामास तपोभिर्विधैर्मैत्री ॥
 काशीक्षेत्रे महाराज देवर्षिनाणसिद्धिंते ॥
 स तुष्टोऽपि विरूपाक्षो देवो दिव्यपराक्रमः । [5045]
 दर्शयित्वा स्वक रूपं साक्षितं चाक्यमश्रवीत् ॥
 सोमदत्तं मद्राभाय तपसा तोषितोऽस्युपहृत् ॥
 क्रतुभिश्च विदोषेण भक्त्या चैव द्विजोत्तम ॥
 एकमेव वर दास्ये द्वितीयं तव न प्रभो । [5050]
 इत्युभो देवदेनेन शशुका पाण्डुनन्दन ।
 प्यावा विरं त्रिकाहो वचनं चैद्रमश्रवीत् ॥
 भवेन्नकोटिजन्मानि सन्धान्तस्य च मे शिव ।
 यद्वावा न विनयेन्ते तददस्व च मे शिव ॥
 तथास्तिवति तन्नामद्वयं वचनं चैद्रमश्रवीत् । [5055]
 कावेरी कथिला यत्र संगता द्राक्षणेत्तम ।
 पुरतः संगमस्थानस्य योजनार्धेऽस्ति वै स्थलम् ।
 गजात्पथमिति त्वाति सर्वसिद्धिनिधिविदम् ॥
 ब्राह्मणं तद्वकीकृत्य शास्त्रैर्मैत्र्याणैर्बुधम् ॥ [5060]
 तत्र ते भविता मुक्तिं शिष्याणामपि सत्तम ॥
 महं तत्र गमिष्यामि त्वं तु कल्पजुगै सह ।
 वारिष्ठापु खिलो ह्यत्र सुकृपा भोगापथच्छया ॥
 यादि पश्चाद्द्विजश्रेष्ठ तव मुक्तिर्भविष्यति । [5065]
 इत्युक्त्वात्सर्वदेवो देवो भूत् महं युधिष्ठिर ॥
 द्राक्षणेऽपि कुरुश्रेष्ठ सुकृत्वा भोगाननकत ।
 जनैर्कैः द्विजमुख्यैश्च प्रतरथे मुक्तिं वाङ्मुखा ॥ [5068]
 विन्ध्यं प्रयातो विभेन्द्रो द्विजाणामप्रणोर्बली ।
 यदोन्मथो मद्रानागो द्राक्षणास्तानमर्दयत् ॥
 मर्दिता द्राक्षणा सर्वे सद्भायेन समन्विता ।
 गत्वा जातिस्मरा ञाला प्रबुद्धबलदर्पिता ॥ [5070]
 हृषया नीलकण्ठस्य तं देशं ते प्रपेदिरे ॥
 तत्र स्थात्वा जगन्नाथं प्रणनादिप्रजादानम् ।
 स्थात्वा स्थात्वा तु कावेरीं जीवन्ति निरहङ्गता ॥
 नीलकण्ठो महादेवो बन्दिमारुह्य ताद्विजान् ।

शरमन्यारोपयामास मुनीना पश्यता प्रभो ॥
 हसरीरं गत्वा सर्वे द्राक्षणा गजरुषिणः । [5075]
 त्रिरोऽभूत्तत्र देवदासस्तस्यान हृद्यतेऽभुवा ॥
 तदाप्रभृति व ह्येन गजात्पथमिति क्षुत्ताम् ॥
 लिङ्गं तत्रापुन रानम्रगिहास्यं नृपोत्तमा ॥
 जातास्य मुनिभिः सार्धं तस्य तं प्रपेदिरे ॥ [5080]
 गजात्पथस्य माहात्म्यमहं वक्तुं हि न क्षमः ।
 स एव भगवान्नेति तस्यैर्षं प्राद्वैभवम् ॥
 गजात्पथमिति क्षेत्रं दुर्लभं तु बली युगे ।
 पुरा संक्षिप्तपुण्यानामनायातेन स्यन्ते ॥
 यं स्थाति देऽयं राज्ञिषुदीगाखिलेन्द्रिय । [5085]
 सर्वदातफलं तस्य सर्वकृत्यफलं भवेत् ॥
 गजात्पथस्य माहात्म्यं यं पठेत्सुष्टुवादिभिः ।
 सर्वान्कामान्ववाप्नोति स्वर्गलोके सुधी भवेत् ॥

Colophon

भीष्म उवाच ।

कावेरीमहिमा केन वच्यते युगकोटिभिः ।
 नारायणस्तु भगवांसेति भाष्यो महाते ॥
 नीरवोन्मथो क्षेत्रं मुनीनां सुद्वैतसाम् ॥ [5090]
 योजने योजनार्धं च कौशमात्रे तु चाधमं ॥
 वा समुद्रासु सत्त्वाद्गैर्भेष्यं दैर्भविष्यत् ॥
 कावेरीमाधवस्तत्र सुगोचरं प्रभो ॥
 सर्वलोकाङ्गार्थं सर्वत्र द्विजकारिणः । [5095]
 ऋषयो मुनिविप्राश्च कावेरीं समुपामते ॥
 सर्वत्र पुण्यस्थाने पुण्याश्रमसन्निभे ।
 यमन्ति लोकक्षार्थं कावेरीं तु मुनीश्वरा ॥
 देवदानवरक्षाति ह्यसुरा रूपात्मिणु ।
 उभेपु रूपमस्थाय चरन्ति सरितस्ततः ॥
 गुणस्थानं प्रवृद्धमिति कावेरीं प्रख्यातिनाम् । [5100]
 यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापं भ्रगुच्यते ॥
 कावेरीं पुण्यपास्तु सीतयोदमगोरिणः ।
 देवाः क्रपिगगाश्चैव निद्राभ्राजगुणकाः ।
 गन्तव्यं लोकपालाश्चैव सेवन्ते पुण्यकान्तया ॥

— (L. 5041) G₁ M₁ महाराज (for मदीपाल) — (L. 5048) G₁ तपोभिविनयोऽजयले (for °) — (L. 5049) G(ed) द्विज (for प्रभो) G₂ द्वितीयं तन्यप्रभ (for °) — (L. 5059) — G₁ M₁ om line 5059 — For line 5059, G₂ subst 192** यादि पूर्वं द्विजश्रेष्ठ ततो मुक्तिर्भविष्यति । — (L. 5063) G₁ मनं पशान्दुन्दरयम् (for °) — (L. 5071) D₁ नना गत्र, G(ed) तत्र गत्वा (for तत्र स्थात्वा) — (L. 5074) G₁ प्रवृत् (for पश्यता) — (L. 5075) D₁ भवरीय गत्वा सर्वे (for °) — (L. 5077) G(ed) शिवलोके (for तस्य ते) — (L. 5081) D₁ विदिनं (for वै स्वर्गं) — (L. 5087) D₁ M₁ रणोके तु (for स्वर्गलोके) G₂ देवते

सुममते (for °)

Colophon — Sub-parran D₁ G₁ ब्रह्मर्षिर्भवि देव पत्नी, G₂ M₁ G(ed) वचयता — Adhy name D₁ नारायो परेऽ, G(ed) गजात्पथमा — Adhy no D₁ G₂ M₁ 39, G(ed) 39

After line 5092, D₁ G₁ M₁ fas

193** यमभ्रवचरीणां मुनिभिरिदं च वचि ॥
 देवाः पशान्दुन्दरयते तु मराने ॥

— (L. 5093) G₂ कावेरीनामप्रविदं (for °) D₁ हृदये चरते तुभे (for °) — (L. 5097) G(ed) चरति

तरुधरा देवाधारणा पक्षिरूपिण । [5105]
 भ्रूपयो विप्ररूपाश्च वर्तन्ते सीरमाश्रिता ॥
 शास्त्रज्ञा लोकविख्याता सदा सत्कर्मसीलिन ।
 वेदशास्त्रसुसपन्ना सदा ध्यानपरायणा ।
 कावेर्या मरणं यान्ति ते गच्छन्ति हरे पदम् ॥
 ये तत्र पापकर्मणिष्यन्नास्मात्तु विदित । [5110]
 दानवासुरक्षयिणि तान्निवृद्धिं भरतपंथम् ॥
 पापाना लघुहेतोस्तु सदा कीडन्ति राक्षसा ।
 तत्कलेवरमुत्सृज्य प्रयान्ति ब्रह्मण पदम् ॥
 शिरार्थं जाह्नवतीरे पञ्चसार्थं नु यामुने ।
 सद्यः पुनाति कावेरी पापमामरगन्तिकम् ॥ [5115]
 गौतम्यां ससरात्र तु नर्मदाया चतुर्विन्दम् ॥
 गङ्गायां दशरात्र तु हेमवृद्धे दशापेकम् ॥
 तुलामासे तु संग्रामे गङ्गाया सकलपगम् ।
 क्षात्रुमायान्ति वा सर्वा ह्याम्बदीपार्जुनीपया ॥ [5120]
 गजाश्वपुरोभागे कावेर्या योजनद्वये ।
 भीमधरेणि विख्याते सर्वसिद्धिभियैविते ॥
 प्रसन्नसलिला देवी कावेरी पादपर्वता ।
 भीमरूपी शिव साक्षात्तय तिष्ठति भूमिप ॥
 पुरा ये कलिदोषेण नल परमदारुणः ॥
 अज्ञातवासमापिदे कान्तिनिर्गमनागात् ॥ [5125]
 सञ्जातस्य विदवातो भीमराजो महाभक्ति ।
 लघु कन्या नल शत्रु तत्र भाग्यवधमभुम् ॥
 नीलकण्ठप्रसादेन कावेर्या स्नानवैभवात् ॥
 सुदहामा स्तोत्रमकरोच्छकरं प्रति धमज ॥ [5130]
 नीलकण्ठविरूपाक्ष विधेयाय च शुकिते ।
 सदाशिवाय लोकानामीधराय नमो नमः ॥
 मृत्युत्रय सदानन्द नन्दिवाहन विधत्स्व ॥
 मनोभवहरापैति सर्वशाय नमो नमः ॥
 ससौन्दर्यलियवाङ्ग नागचर्मधराय च । [5135]
 नागमूषण लोकेश शक्राय नमो नमः ॥
 कैलासवासनिलय पार्वतीवल्लभ प्रभो ।
 त्रिपुराणतक भूतात्मन्गङ्गाधर नमोस्तु ते ॥
 त्रिशूलपाणिने दुष्य कपालाभरणाय च ।
 गिरीस गिरिजानाथ मृत्युञ्जय नमोस्तु ते ।

स्वमेव गतिरस्माक पादि पादि जगत्पते ॥ [5140]
 हृति स्तुतो जगन्नाथो भीमराजेन शंकर ।
 अष्टमूर्तिधरो भूत्वा राजानमिदमवधीव ॥
 अर्भिशिष्टिर्भविता जगन्नाथ च तवामना ।
 बागमिष्यन्ति भद्र ते तनुना पतिमैव्यनि ।
 तव नाम्ना भवेद्विद्वन्मय धी कृपातिमैव्यति ॥ [5145]
 धामसर्कानेन मेधया त्वया हृतमार्दिम ।
 यः पश्येत्सततं भक्त्या मम लोको भविष्यति ॥
 भीमधरामेधे स्थान कावेर्या मध्यम शुभम् ।
 सर्वपापममनन सुनिमुक्तिफलप्रदम् ॥
 अथ ख्याता पाणिनेऽपि पितृमातृकुलानि च । [5150]
 सख्यस्ति समुद्रय ब्रह्मलोकं प्रयान्ति वै ॥
 दान धार्ष्टे तथा होम तपः स्नानसकलमयम् ।
 यः कुर्यात्पितरस्तस्य प्रविशन्ति त्रिष्टिष्ठपम् ॥
 अथ नो भविता मुक्तिश्च नो वैष्णवं पदम् ।
 भविता न पद शम्भोऽङ्गणो मरुता पते ॥ [5155]
 हृष्यन्त्येव पितृगणा देवगणधर्षकेतिभिः ॥
 पुण्यलोकमप्यानाथेय सेविता रिक्तोऽस्मला ॥
 अत्र स्नाने नर दृष्ट्वा पापिनो वा नरेभर ।
 पुनीता स्वर्गमायान्ति सेवित पुण्यकर्मणि ॥ [5160]
 अत्र भूतगणान्विद्धि भूरहान्येऽशुचीचकात् ।
 ये च कण्ठकिनो वृक्षा पिदाचनिवदि पाण्डव ॥
 अहमत्र चिरं स्थित्वा गतानामत्र कर्मिणाम् ।
 शयं करोमि वापानां पुण्यलोकं ददामि च ॥
 अत्र ख्याता च मा दृष्ट्वा कावेरीमप्यवर्तयम् ॥ [5165]
 नरसा दिव नरो याति मम लोकं च शश्वतम् ॥
 हृद्युक्त्वावन्तंये देवो भूते सदाशिवः ।
 भीमराजो महातेजा विशयं परम गतः ॥
 प्राणिपत्य जगन्नाथं मनसा च पुनः पुनः ।
 प्रयथो नगरं पार्थ पुण्य मित्रनिधेयितम् ॥ [5170]
 अत्रानुगतम दृष्ट्वा शंकरं लोकतकम् ॥
 श्रुत्युत्तर समसीनो जपन्नाले सा वै मुनिः ॥
 कदा परशमि देवेश कदा त नैमि नियुजम् ।
 कदा मे जन्मनाकलय भविता साधत तपः ॥
 श्रुत्युत्त्वा ध्याय सलिलैः स्वयं ख्याता सदाशिवम् ।

{for जान्ति} — (L 5104) G(ed) ओक्ष {for पुष्प} Gs वतन्ते मुक्तिराह्वया (for *) — Gs om lines 5105^a-5103^a — (L 5116) M1 मोदावर्वा; G(ed) कृष्णवर्वा (for नर्मदाया) D1 इष्णायां तु दिनप्रथम् (for *) — (L 5122) D1 चमला (for सलिला) — (L 5126) M1 मरुपाति (for मति) — Before line 5130, D1 as भीमराजेश्च M1 om, lines 5132-5134 — (L 5134) Gs नागचर्मधराय (for *) — M1 om lines 5136-5137 — (L 5131) D1 तिल (for निलय) — D1 om, lines 5138 5139 — (L 5140) G1 s देवेश सदा-

शिव {for *} — (L 5141) G1 G(ed) जगत्पते {for धी नाम्ना} — D1 om 1 nes 5142-5143 — (L 5149) D1 हति रवाय, Gs हर शिखि (for हर स्थाने) — After line 5148^a, Gs ins 194^a नवा ख्याता समाहित । मम सायुज्यनामोति सार्यं सत्यं वदान्यदहम् ॥ — Gs om lines 5148^a-5165^a — (L 5152) D1 शक्य (for खान्य) — (L 5153) M1 प्रसन्नसिन्नि त्रिष्टिष्ठे (for *). — (L 5155) M1 भविष्यं शुभं शोभो (for *) — (L 5162) D1 अत्रानुगतं चिरं पीता (for *) — Gs om, lib^{ns}

रदसूक्तमहामन्त्रैस्तोयथामास शकम् ॥ [5175]

वैशंपायन उवाच ।

सस्मिन्नवसरे राजाज्जो नाम महामति ।
कलिना पीडित सम्यगापयै भीमसनिधिम् ॥
सावा नत्वा च कायेयौ भीमनाथ तु शूलिनम् ।

षष प्रदक्षिण कुर्वन्मददती च भागवम् ॥ [5180]

प्रथियथ सुनिश्चय त्रिकालक्षमकलमपम् ।
निवेद्यामास मुने कलिबाधा सुदुःसहाम् ॥

ज्ञात्वा तदद्भुत रूपमीदंश घोरदर्शनम् ॥
मोवाच हृषया विद्वांस्रेषथ प्रति धर्मवित् ॥

राजक्षेत्रेरा रूप कुसित लोकनिन्दितम् ॥ [5185]

भीमेश्वरस्य हृषया स्वच्छतामव्यति ध्रुवम् ॥
तपसा भीमराजस्य हृषया शूलिन प्रभो ॥

जगन्मोहनक रूपमधिरास्व सम्पत्तिम् ॥
लोकेषु पञ्च विख्यात सय कलिमलयुद्धम् ।

काशीभीमेश्वरमिद तत्र पुष्करिणीत्रयम् ॥ [5190]

सत्र त्व वृत्तकृद्योगि पापैरथ निमोचिन ।
नत्वा देव विरूपाक्ष त्रिकाल खानमाचर ॥

ऋतुपर्णो महाराज सायात्र सुचिर्न रूप ॥
हृषया नीलकण्ठस्य कालिदोषहरोऽभवत् ॥

सशकस्य वृत्ते जाल काकौटक इति श्रुत् ॥ [5195]

शाकस्यस्य तु शल्पेन महानजगरोऽभवत् ॥
प्रापितो देवयोगेन भीमनाथस्य सतीभिम् ।

ज्ञात्वा सल्लिङ्गमचलं नत्वा नत्वा तु वेष्टते ॥
अतिदूरतरं रूप विहाय हृषया नृप ।

भूयणरजस्रवापाशु सख च कलिदापडा ॥ [5200]

तुषारहृषयीनाथी भैमी सुरयुतोपमा ॥
कलिदोषहरा ख्याता अभियति न सदाप ॥

काकौटकस्य नामस्य दमपन्त्वा नकारय च ।
ऋतुपर्णस्य राजर्षे कीर्तन कलिनाशनम् ॥

ज्ञात्वा सक्षय विधियद्भीमेशमपनाशनम् ।

ऋतुपर्णपुर गच्छ तेन स्वस्थानगोपसि ॥ [5205]

भीमम उवाच ।

इणुनो मुनिना तेन गतो वै गतरुहसप ।
रिक्त्वा तु कनिचिबाल तेन सार्धं युधिष्ठिर ।

स्वस्थान प्राप्य धर्मात्मा भैय्या सह नन्दन् इ ॥
त्व च गच्छ महाराज पूतयित्वा महेश्वरम् ।

शक्तिप्राप्यमे स्थान मनसा यद्यच्छिष्यमि । [5210]

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

श्रुत्वा राजा महानजा कायेयो ज्ञानैर्भवम् ॥
चन्द्रपुष्करिणीक्षानापर पदच्छ धर्मज्ञ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणीक्षान कृतंता किं फल प्रभो ।
कायेयो रत्नन्याय्य ददाने किं फल भवेत् ॥

चकार पात लोकानामीधर प्रभवोऽथय ॥ [5215]

नारायणो जगद्यानिर्भेतापीनो जगन्मय ।
दर्शन शक्यं मूढि विनामह महामते ॥

किमर्थं चासमक्षजगदानामन्वहारणम् ।
पतानन्वाधं शास्त्रे विनाराद्रुमहंमि ॥

भीमम उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणीक्षेत्रे श्रेयाणामुत्तम विदु । [5220]

योमीधरो हरि साक्षात्पानाप्रयक्षता गच्छ ॥
सस्य विष्णो प्रसन्नस्य सतिमान् तु यो नर ।

कीर्तयेत्यकलावगापुत्रुरिच्छति स हुतम् ॥
चन्द्रपुष्करिणीक्षान रत्नमण्डपरदर्शनम् ।

मातृस्य जन्म राजेन्द्र हुतंमं तु कर्त्तुं प्रयस्य ॥ [5225]

मनुस्यजन संयाप्य रक्षेय य ममन्ति यो ।
जायन्ते मरणार्थं च नरा पापकर्मिणः ॥

चन्द्रपुष्करिणी गत्वा च द्यानि प्रयतेन्द्रिय ।
रक्षेधर्षं नमस्कृत्या स त्रिण्युपदममुते ॥

5170-5175 — (L. 5171) D: Ms नरेपरम् (for सवे युनि) — (L. 5174) D: G Ms पुत्रा शिखर (for एरा शिखर) — G: om the ref — (L. 5176) G: महाशुति, Ms महापति (for महामति) — (L. 5178) Ms खान इरा (for खाना नत्वा) — (L. 5181) G: पुत्रनत्वा Ms दुर्गाशब्दम् (for सुदुःसहाम्) — Before line 5181, G(ed.) Ins. शर्षव — (L. 5184) G: शूलिन घोरदापम् (for श) शर्षव — (L. 5185) G: रच्छन्दमैति च हुतम् (for श) — (L. 5192) D: सायात्र युधिष्ठि च (for श) — (L. 5199) G: दोषहर्त्तु; Ms दापहम् (for हा) Colophon — Subparan D: अश्वर्षिनि शेषवर्मा G: s Ms G(ed.) शेषवर्मा — Adhy name D: शिष्यपर मरिचार्थनम्, G: शिष्यपरादाशब्दम् G(ed.) शिष्यपराशब्दम् — Adhy no D: G: s Ms 37, (ed.) 10

— (L. 5213) G: कायेरीरुमाचरो (for श) — G: om lines 5214 5216 — (L. 5216) D: महाशुति, G: Ms मुनेमुनि (for जगन्मय) G: श्रमैरुपरोऽपात (for श) — G: om line 5219 — (L. 5220) G: श्रेयाणामुत्तमोऽमम् (for श), — G: om l nes 5222-5223 — (L. 5223) D: Ms मिथियम् (for स हुतम्) — (L. 5224) Ms शर्षव G: G(ed.) शर्षव (for नन्दन्) — G: om. lines 5225 5227 — (L. 5227) G: शक्यो य शिष्यो च (for श) G(ed.) शक्ति (for शक्ति) D: G: Ms G(ed.) रक्षेधर्षं सच इरा (for श) — After line 5229 G: ins 10500 य चन्द्रपुष्करिणीक्षेत्रे श्रेयाणामुत्तमोऽमम् ॥ एतं शब्दं कथमर्थं कर्त्तव्यं इति चेत् न तत्र ॥ अथ रक्षे, मनुस्यजनं संयाप्य रक्षेयं य ममन्ति इति च यद्युता एतं शब्दं मुच्यते मरणो दुष्टि च

चन्द्रपुष्करिणीक्षान कुर्वन्ति ह्यनित नरा । [5230]
 गन्धर्वा लोकपालाश्च मुनयस्त्वय्यवस्तथा ॥
 सिद्धाश्च वसवश्चैव चन्द्रादित्यमहर्षणाः ।
 ऋग्निमादिपुण्यैर्षुका ये चाप्ये तस्यदर्शिनः ॥
 वसन्ति ह्यनित पापं ब्रह्मरूपाः सुरात्मना ।
 मुक्तिकामा महाराज केचिद्वै भोगकायिनः । [5235]
 केचिद्वैराग्यकामाश्च वर्तन्त भूमिलिप्सवः ।
 अस्य क्षेत्रस्य माहात्म्यं वक्ष्यामि कुरुर्षुगवः ।
 यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र सद्यः ॥
 शृणु रात्मपुरा तत्र ह्यश्रयं पुण्यवर्धनम् ।
 ऋतिदेव्यश्चित साक्षात्कारेन प्रभाषितम् । [5240]
 ऋदिति पुत्रकामा नु कश्यपस्य त्रिया सती ।
 धर्मिहा लोकविक्रयाना तपश्चक्रे चिर नृप ॥
 चन्द्रपुष्करिणीतीरे ह्यनन्तमपराजितम् ।
 ध्यायन्वी लोककामा सा श्लोकाना द्वितकामया ॥
 अयुतत्रयमवदाना कुर्वती तप उत्तमम् । [5245]
 तत्रास्ते देवकल्याणी चन्द्रपुष्करिणीतटे ।
 विश्राय चरित तस्या देवदेवो जनार्दन ।
 भाषयौ गराट्ठ्वा यत्रालं देववह्मना ।
 पीताम्बरधर श्रीमाश्रित्यमालाविभूषितः ।
 स्वरूप दर्शयामास योगिनामपि दुर्लभम् ॥ [5250]
 सृष्टयन्त्रेण पुण्यानीं चाप्यथित्वा पुन पुनः ।
 सस्मित वचन वेदमुवाच मधुरं तदा ॥
 किमर्थं देवि कल्याणि करोषि तप उत्तमम् ।
 तुष्टोऽग्निस तपसा तेन किं ददामि तवानपे ॥
 भीष्म उवाच ।
 ऋदितिर्देवमाला मा देवदेवेन चक्रिणा । [5255]
 सृष्ट्वा परमकल्याणीं शुका वचनमत्रवीत् ॥
 अदितिरुवाच ।
 देवदेवाविदाश्च पुराणपुरोचम ।
 पाहि मा सर्वलोकेश भक्तानामयधर ॥
 छन्दमीपते नमस्तुभ्य नि सृष्ट्वाय प्रमो नमः ।
 ब्रह्मणे विष्णुरूपाय रुद्ररूपाय चक्रिणे । [5260]
 आदित्यामित्तरूपाय चन्द्रकान्ताय ते नमः ॥
 भूधराय सुवर्णीय मेरुमूर्ध्नि श्रित्वाय च ।
 रजताद्रिनिवासाय सदा सागरवातिने ।

चन्द्रपुष्करिणीनाथ पाहि मा भक्तवत्सल ॥
 इति स्तुतो देवमात्रा देवयोनिर्दीन्द्रिय । [5265]
 भगवान्पुण्डरीकाक्ष प्रमथो वाक्यमत्रवीत् ॥
 स्तोत्रेण तपसानेन तुष्टो दक्षमुने शुभे ।
 वर वृणीष्य भद्र ते परदाग्निहागत ॥
 त्वया कृतमिदं स्तोत्रं श्रुत्वावतो वदतामपि । [5270]
 चन्द्रपुष्करिणीक्षानायच्छल तद्रविष्यति ॥
 अदितिरुवाच ।
 पुत्र मे त्वाद्यदं देहि दैत्याना विनयक्षमम् ।
 सुरदास्य पुत्रस्य स्वर्गं दास्यमि मेऽजस्र ॥
 त्रैलोक्यसपद्मं देहि दैत्यानेतानघः क्रुह ।
 पृताम्बरानामानन्तं तव दास्य सुरेश्वर ॥
 दातुमर्हसि भूदेवा भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥ [5275]
 सप्रार्थितो देवमात्रा भगवान्मधुसूदनः ।
 क्षण ध्यात्वा दक्षमुनामाह लोकेश्वरो हरि ॥
 स्वपुत्रमसुरं जेतुं शक्तं ते लोकवन्दित्से ।
 न तं पश्यामि लोकहितमाममयत्र भवदिति ॥
 सत्सात्तवाह पुत्रवत् यतिक्ये गन्दुमन्वय । [5280]
 भद्रैव मे चिरं वासो भविष्यति न सदाय ॥
 स्थितानामत्र कैवल्य दिनमेकमपि क्वचित् ।
 भविष्यताति तामुक्त्वा सन्निवन्तधीयत ॥
 देवमात्रा सतो दवी सती कश्यपवह्मना ।
 नत्वा हरिं जगद्योनिं स्नात्वा प्रथमो नृप ॥ [5285]
 निवेद्य वृक्ष स्व भर्तुं सुपुत्रे लोकनाथम् ।
 दाहृत्कश्चर देव वनमालाविभूषितम् ॥
 चतुर्भुजपुरादारारो कौटिल्यं समप्रभम् ।
 चन्द्रादित्यदर्शं देव वामने जगतो पितम् । [5290]
 वेदाराशिं विद्यालाभं चन्द्रकोटिसुशीतकम् ॥
 तं दृष्ट्वा कश्यपो विष्णुं स्तुत्वा नत्वा पुनः पुनः ।
 अमवीमन्पुरा वाक्यं कृत्वाऽत्रलिपुतो नृप ॥
 देवदेव जगद्धाय प्रणतार्तिप्रणसात ।
 पाहि देवान्मस्तास्य त्वरादकमलाध्वयात् ॥
 भीष्म उवाच ।
 प्रार्थितो देवमात्रा च विधयोनिर्बलैस्त्वम् । [5295]
 गत्वा यज्ञफलं तस्य दात्वा वचनमत्रवीत् ॥
 कैवल्यं तव दास्यामि ह्यागच्छागच्छ सुव्रत ।

— (L. 5232) D₁ ऋषो, G₁ M₁ मनवो (for सिद्धाश्च)
 — (L. 5239) D₁ वृत् (for तप) — (L. 5248) G(ed.)
 यत्रास्तेऽदितिरुमा (for ^a) — G₁ G(ed.) om the ref.
 — (L. 5256) D₁ दृष्ट, G₁ दृष्ट, G₂ दृष्ट M₁ दृष्ट (for
 दृष्ट) — G₁ M₁ G(ed.) om the ref. G₁ om. lines
 5261-5264 — (I. 5265) G₁ अश्रित्य (for अतीन्द्रिय)
 — (L. 5267) G₁ उनेन (for स्तोत्रम्) — G₁ om. lines
 5269-5270 — (L. 5271) D₁ M₁ विजये, G₁ निचये (for
 विजय) — (L. 5272) G(ed.) अर्धदामरमक्रा (for ^a)

— (L. 5280) G₁ गमिष्यामि मुणोभने (for ^a) — After
 line 5290 G₁ Ins
 196** अथैव क्रुह वासदेव ह्यनुकामात्मन् हरि ॥
 देवो त्वमात्म प्राप्य भर्तुर्भूतं निवेदयत् ।
 शान्तं सपुत्र देव दक्षवज्रनाथम् ॥
 — G₁ om. lines 5283-5290 — (L. 5287) D₁ नानुक्तं
 (for परदेव) — (L. 5291) G₁ नमस्तवा (for स्तुता
 नत्र) — After line 5292 G₁ Ins
 197** ह्यगच्छागच्छा त्वद्वत्सापादि ह्यव्रत ।

मम सेवापरो नित्यं मम ध्यानपरायणः ॥
 चन्द्रयुष्करिणीतीरं मामर्चय सदान्वय । [5300]
 मम पुत्रो सदा बुधैश्वरं श्रेयो गमित्यसि ॥
 दिव्यं वदामि ते चक्षुर्मम रूपमनुत्तमम् ।
 पश्य पश्येति तं चोक्तवा दशैवाप्राप्त भैरवम् ॥
 ब्रह्माण्डकण्ठं यावद्वरिचं तद्वपोत्तम । [5305]
 वायवकुम्भा स्तुतो देवैर्मानुष्यै रूपमाश्रित ॥
 इहवाकुपुत्रितो देवो जगद्रूपी सुरेश्वर ॥
 चन्द्रयुष्करिणीतीरं गन्तुं समुपचक्रमे ।
 पौलस्त्यकुलसंज्ञातो बली दैव्यपतिवृष्ट ।
 विभीषणोऽभूदमीमा भक्तानामप्रागः प्रभुः ॥ [5310]
 विष्णुर्नृणां स्वभक्तानामपवर्गप्रदो विभुः ।
 संभाषितो देवगणैर्मूला रघुकुलोत्तमः ॥
 विनिह्य दत्ताग्नीवमयोष्पां प्राप धर्मेन्द्र ॥
 धीराभचन्द्रो भगवान्सीतवा लक्ष्मणेन च ।
 सुमीयसुखैर्वैवाचैः स्वपुत्रं ययौ ॥ [5315]
 कणाह्वय रघुश्रेष्ठे विभीषणमरिदमम् ।
 ददौ पुत्रां स इहवाको हरेरंशानु मुक्तिदानम् ॥
 सोमवि पुत्रां समावाय गच्छंस्सर्वे प्रणम्य च ।
 चन्द्रयुष्करिणीतीरं प्राप्तवान्धर्मनन्दन ॥
 तत्र शङ्कानिवृत्त्यर्थं तं देव तु शुभे तटे ।
 निक्षिप्याचम्य वै गन्तुं सुधासा स्निग्धयेष सः ॥ [5320]
 समुत्थापयितुं शुभ्य न द्रष्टाक विभीषणः ।
 पुन पुनकमालिङ्ग्य श्रममाप विभीषणः ॥
 यस्मिंश्चित्तकुले नाथो देवदेवो विभीषणे । [5325]
 महद्व्यसंघरो भूत्वा तमाप्तुमेदमप्रवीच ॥
 विभीषण महाभाग शृणु न परमे वच ।
 अत्र मेऽस्तु बने वासः कायेषां परिवेष्टिते ॥
 रक्षोभिर्वैष्टिते देवं नादं शच्छामि सुवच ॥
 अत्रैवागत्य मां नित्यमर्चयित्वा विभीषण ।
 पणमसे वापि पौलस्त्य प्रत्यदमम वा कुरु । [5330]
 अस्मिन्नमनि ते मुक्तिर्भविष्यति न संशयः ॥
 रक्षस्याभिमिदं विधिं मुक्तिफलप्रदम् ।

अस्य क्षेत्रस्य तददां श्रुयिष्यां नास्ति किंचन ॥
 इत्युपत्वा भगवा राजभक्त्यान् प्रविश्य च ।
 श्रीरत्नशायी भगवानयान्ते कनकपाणिः ॥ [5335]
 अथ पुत्रां मयत्नेन वृत्वा तं प्रणिपत्य च ।
 ययौ लक्ष्मं स पाण्डुरार्जुनीनां समस्तैर्नृपम् ॥
 तदामभृति देवाश्च देवमाता युधिष्ठिर ।
 पुत्रां कुर्वन्ति यत्नेन रक्षेः सुक्तिफलादा ॥
 रक्षमित्यप्रवीदीनाम्यो वा को वा श्रुपोत्तम ।
 मुच्यते सर्वेषाम्यो विष्णुलोकं भजेद्भुवम् ॥ [5340]
 रक्षं रक्षमिति मृषास्तंभासे पापजर्मणि ।
 दूरे तिष्ठति पापैषा यतोयं समुदीरयेव ॥
 चन्द्रयुष्करिणीक्षानं रक्षमण्डपरमंनम् ॥
 पुत्र संविपुण्यानामप्रयत्नेन हन्ते ॥
 प्रभादयः सुरा सर्वे योगिनः सनकादयः । [5345]
 पूजां कुर्वन्ति यत्नेन प्रत्यदं पाण्डुनन्दन ॥
 संसारसागरं तनुं य इच्छेत्पाण्डुनन्दन ।
 स भजेद्दमप्यस्य देवदेवं चतुर्भुजम् ॥
 एतः स्मृत श्रुतिनो वा प्यातो वा नमितोऽपि वा । [5350]
 समुद्रानि रक्षेतो दुष्टादायनागान् ॥
 रक्षमंकिपरा ये तु तत्रनामपरास्तु ये ।
 दुष्टता वा सुदुष्टता वा तेषां मुक्तिर्भविष्यति ॥
 य इदं पृथयमाप्यान्तं शूरोति सततं ततः ।
 रक्षेणे विद्यते भक्तिः पातके म न लिप्यते ॥

Colophon.

युधिष्ठिर उवाच ।

चन्द्रयुष्करिणी श्लेषा केनादौ सेवितायत । [5355]
 तन्मे कथय तत्त्वेन गामास्तु नमोऽस्तु ते ॥
 भीष्म उवाच ।
 चन्द्रयुष्करिणीश्वानं रक्षेऽस्य च हर्षानम् ।
 ब्रह्माहोभाग्यनादादा वा करोति य मुनिमान् ॥
 ते चवास्ते प्रपूज्याश्च नमस्कार्या विदेषत । [5360]
 येन्येवन्ति च रक्षेः प्रणवार्तिपणानाम् ॥

— (L. 5294) D₁ तत्पारादकवलाश्रितान् (for ^a). — G₁ om.
 line 5296. — (L. 5298) D₁ M₁ मदेवैः (for मम ध्यामः).
 G₁ मदेवैःपरायणम् (for ^a). — G₂ om lines 5300-5301
 — (L. 5300) G(ed) काशुर्तुं तनुमुच्यम् (for ^a). — After
 line 5302, G₁ ins :
 198** बलि बध्ना महातेजा वैकुण्ठं संपपद्य ॥
 पुत्र दाशरथिः भीमानहन्ता एवममाहवे ।
 चन्द्रयुष्करिणीं श्लाता अवोधां पुनराय द ॥
 — G₂ om lines 5303-5342 — (L. 5306) M₁ मदेवैः
 (for सुरैः) — (L. 5321) D₁ उत्थापयति स शुभ (for ^a).
 — Before line 5324, M₁ ins श्रीगणानुवाच. — (L. 5325)

M₁ शुभ मे वचनं पत्न्य (for ^a). — (L. 5333) G₁ M₁
 शतुक्ता देवमां तु (for ^a). — (L. 5340) G₁ स गच्छति
 (for भजेद्दाम्). — (L. 5341) G₁ तत्रदेति नो दुष्टार
 (for ^a). — (L. 5342) M₁ यद्वे तदुदीरयत् (for ^a).
 — For line 5342, D₁ subst :
 199** दूरे तिष्ठति पापेनो यद्वेः समुदीरये ।
 — G₂ om. lines 5315-5320. — (L. 5354) G(ed.) जदवे
 (for शिवने). D₁ पापैःस्तु न तिलो (for ^a).
 Colophon. — Subj-ntion. D₁ G₁ M₁ G(ed.) ऐत-
 पनां. — Adly nom^s: D₁ M₁ G(ed.) श्रीःप्रणवार्तिपण-
 G₁ रक्षेःपारायणम्. — Adly. no.: D₁ G₁ M₁ 40;

स स्यात् सर्ववीथेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ।
 चन्द्रपुष्करिणीघान य करोति भराधिप ॥
 तीर्थघानजपोभिश्च व्रतदानमश्वरिपि ॥
 यजन्ति कर्मयोगेन रक्षेत् सुचिद्र विमुक्त् ॥
 दान्ता जितारिपद्भर्गा योगेनाप्यनर्हृता । [5365]
 यजन्ति ज्ञानयोगेन रक्षेत् मनुजेव ॥
 दुर्वृत्ताना भवेन्मोक्ष सुदृत्ताना विमुष्यते ।
 रत्नमुमिगताना च सर्वेषा च नृपोत्तम ॥
 अत्रैवादाहरन्वीममितिहास उरात्तनम् ।
 नृपवर्ता बदतां चैव सर्वपावकनाशनम् ॥ [5370]
 आसीत्पुरा महीपालः सोमवशसमुज्व ।
 धर्मकतुरिति ख्याता नारायणपरायण ॥
 चन्द्रपुष्करिणीतीरे दिवेषा पुष्य भक्ति ।
 शकरात्म्यसाहस्य मत्तापित्रोश्च पूजनम् ।
 हेमवस्त्राब्जदानानि गाम्भूतिलवराणि च ॥ [5375]
 तेन पुष्यप्रभावेन सर्ववैश्वानरै सह ।
 प्राप्तवान्यैषाव लोकं योगिनामपि दुर्लभम् ॥
 तस्मिन्काले महाभाग ब्राह्मणो यज्ञवासलः ।
 वेदवेदान्तसत्त्वज्ञहृष्या वै ब्राम्हणक ॥
 अयाज्ययाज्ञकश्चैव धनार्जनपर सदा । [5380]
 पिशुनो निष्ठुर क्रूरो ह्यपण्याना च विक्रयी ।
 निषिद्धकर्मचारणात्परित्यक्तश्च वन्युभिः ।
 द्विषितो दूषितो दीनो हीनादौ व्याधिपीडितः ॥
 स कदाचिदनाथं तु पृथिव्यां पर्यट्टय ॥
 जगाम नर्मदानेन आसकासम्पीडितः । [5385]
 तत्र पद्मत्वमापन्नो न लेभे चौर्ध्वैर्देहिकम् ॥
 तस्मिन्काले तस्य भार्या मरुषा च मुष्यौवना ।
 कामचारता भूत्वा परित्यजत् च वन्युभिः ॥
 तस्मा जातो महाराज चण्डालात्पु भराधम ।
 पापबुद्धिरिति ख्यातो जन्तूनाममरकोपमः ॥ [5390]

महापापसरो नित्यं ब्रह्मद्वेषपरस्तथा ।
 परदारपारम्प्यलोलुपो वन्युर्वर्जितः ॥
 गावश्च बहवो नित्यं निहल बहुपक्षिणः ।
 चतुर्लक्षमुष्णानि बहून्पद्भूतानि च ।
 मघमाससरो नित्यं बहुस्रो मार्गरोधकृत् ॥ [5395]
 स कदाचिदनाथं तु पृथिव्या संहरषुप ।
 कावेरीमध्यागा देवीं चन्द्रपुष्करिणीं गतः ॥
 छादित हेमकलशैर्दिव्यात्कारसोभितम् ।
 रक्षेत्सत्यं निवासं तु इष्टवाञ्छितं धर्मजम् ॥
 तं दृष्ट्वा मुद्रमापन्नश्चोराणामधिपो नृपः । [5400]
 हराभ्यत्र सुवर्णानि बहूनीति मुद्रं ययौ ॥
 छात्वा तत्र महाराजं नवा तं भक्तिमानिव ।
 विलोक्य बहुधा रत्नकाञ्चनानि यदूनि च ।
 अपदहर्षमना राज्ञी वास तत्राकरोत्नृप ॥
 पृतस्मिन्नखरे देवीं कावेरीं पापनाशिनीं । [5405]
 जलधौ प्लावयामास निजि चोरास्तद स्थितम् ।
 चौरैः महं स्वकं सोमपि पापबुद्धिर्लभं गतः ॥
 तस्मिन्नवसरे देवा विमानाना सहस्रकम् ।
 आदाय तामसमारोप्य दिवं जग्मुः सहस्रकम् ॥
 सेष्यमानास्तु गन्धर्वैः पुष्यमानास्तु वसिष्ठा । [5410]
 ब्रह्मलोकं गताश्चोरा वस्य मतिधिमात्रतः ॥
 पापबुद्ध्या गता ह्येते पापिनापि नरेव ।
 भक्त्या तु दुर्वृता नृणा स्वामात्र विमुष्यते ॥
 सहस्रयुगपर्यन्तं युक्त्वा भोगाननकताः ।
 तस्माच्च ब्रह्मणो लोकाद्ब्रह्मलोकं प्रयाजति ते । [5415]
 वैष्णवे तु स वै लोके तावदुक्त्वा दिवं गतः ॥
 प्रवृद्धज्ञानसपन्नो वन्युमाद्यमभूत्पतिः ।
 सोमवशोद्भव धीमात्सहोपिकराद्भूत् ॥
 आसन्पदात्स्यश्चोराः प्रभवस्तस्मिन्परिमितः ॥
 जातिस्मरत्समापन्नो विशेषण हरिविधः । [5420]

G(ed) 41

(L. 5355) G₂ निर्मिता (for सेविता) G(ed.) पुत्र (for [अ]नप) — (L. 5357) G₂ रत्ननाथस्य दर्शनय (for ⁶)
 — (L. 5358) G₂ लोमानोद्धार (for उन्मानोद्धार) — G₂ om
 lines 5359 5364 — (L. 5363) G(ed.) पुनर्जन्म न विच्यते
 (for ⁶) — (L. 5370) D₁ G₁ M₁ तत्र (for तत्रं) — (L.
 5376) G₁ G(ed.) स नृप स (for सर्वैर्दृष्ट) — (L.
 5379) D₁ संपन्नय (for सत्त्वजय) — (L. 5380) G₁ मूलो
 (for वै) D₁ G₁ M₁ तथा च (for दुर्वृत्तो) — After
 line 5389 G(ed.) ins
 200** अपभर्मानिरो मुञ्चो दुर्वृत्तो वृषलीपतिः ।
 — (L. 5387) M₁ ह्युचोचना (for सुचोचना) — (L. 5390)
 G₂ जनानाम् (for जन्तू) — (L. 5393) D₁ G(ed.) गावश्च
 हेन वै (D₁ जिहता) ररज्जु (for ⁶) D₂ G(ed.) निहता (for
 'स) M₁ मज्जक (for मज्जि) — (L. 5399) G₁ G(ed.)

विमानं (for निवास) — (L. 5404) G₂ G(ed.) अपदहर्षमनो
 रात्रं (for ⁶) — After line 5404 G₁ ins

201** तत्र ज्ञानप्रभावेन चौर्ध्वैर्बुद्धिर्लभं गता ।
 मनो विक्रितमपिपे प्रयासत अभ्युत्थ ॥

— (L. 5406) M₁ पूर्यासात (for पूर्य) — (L. 5407)
 M₁ स्वसेवके (for नर स्वके) Dr कोरे स्वसेवके सारी (for
⁶) — (L. 5412) G₂ दिवं गता (for नरेव) — After
 line 5412 D₂ ins

202** पापबुद्धिर्लभं गता स्वाम्प हानमुत्तमम् ।
 वस्या वै ज्ञानप्रभावेन उरुगतां सत्रति वयु ॥
 — G₂ om lines 5413-5414 — (L. 5416) D₁ तत्र पुन्य
 पुत्रं त्व (for ⁶) — For line 5416 G₂ subst. :

203** किष्णुनेके बहुयुक्त्वा मुनि राजा हि जायते ।
 G₂ cont

204** व युमानिति निरुक्तानो सोमवगं प्रतापवान् ।

विष्णोर्देवालोये निर्यं समातंनपरायण ।
 दीनदानतत्तश्चैव रद्देशो भक्तिमानभूत् ॥
 स कदाधिन्महीपालो रद्देश प्राप्य धर्मवित् ।
 विचित्रकलशोपेत प्राकारमकरोत्प्रभु ॥
 तन्मध्ये सण्डवं विद्वाभिवक्तीर्णं चतुरग्रम् ॥ [5425]
 कारयामास धर्मात्मा शिवस्थानविराजितम् ॥
 तन्मध्ये पुण्डरीकाक्ष रद्देशं धनुषाम्नाप ।
 पूजयामास विविधैर्महारजतभूषणै ॥
 चन्द्रपुष्करिणीस्थानं काचियाद्यं तथामलम् ।
 स्वभूषणै पूजनं कुर्वन्त्यत्र स परिसुच्यते ॥ [5430]
 मयद्वेषा विस्मयानो मद्युग्रोऽथ नारद ॥
 मयवीर्ये कृपा हररा गद्गागिरे मनोरमे ॥
 वैशंपायन उवाच ।

चन्द्रपुष्करिणीस्थानं रद्देशस्य च दर्शनम् ।
 कुर्वन्त्य ये कलौ भनया तेषा मुक्तिर्हि साधती ॥
 रद्देशो देवदेवेशश्चन्द्रपुष्करिणीतटे । [5435]
 लिङ्गमदाति भूताना मोक्षानक्षयमवयम् ॥
 जन्मकोटिलहरोपु पुण्यं वै मनुपार्जितम् ॥
 तेषा भक्तिभैत्रेस्तुद्वा रद्देशो तत्सरोवरे ॥
 जन्मकोट्युत्तं पुण्यं यत्करोति नरो सुप्रि । [5440]
 तत्सर्वं दिनमेकं तु रद्देशो वमतो भवेत् ॥
 य इदं पुण्यमाप्त्यान शृणोति सतत नर ।
 रद्देशदानफलं भवेत्स्य न सशय ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

शुचैतद्रद्देशनाथस्य वैभवं भाग्यवर्धनम् ।
 विसृज्यानं महामास भीष्मो धर्मसुते जगौ ॥
 भीष्म उवाच । [5445]
 कथाय संभवक्षयमि रद्देशनाथस्य वैभयम् ।
 यस्य श्रवणमात्रेण सर्वपापै प्रमुच्यते ॥
 चन्द्रपुष्करिणी नाम साध्वती मुक्तिदायिनी ।

— G₁ om lines 5417-5418 — (L. 5417) D₁ चर्मते
 पुत्र मुचि (for *) — (L. 5421) G(ed) स तु विष्णुदालये
 निर्यं (for *) — G₁ om line 5422 M₁ om lines
 5423-5427. — (L. 5424) G(ed) वृष (for प्रभु)
 — (L. 5427) D₁ भक्तिगाम्, G₁ बुद्धिं (for नभुं) G₂
 रद्देशं पूजयेत्सदा (for ⁶) — (L. 5429) G₂ काचियां रद्देशं
 नम् (for ⁶) — For line 5430, G₂ subst
 205** कृपा तत्रैव राजेन्द्र मुक्तिमाय ह्युत्तमाय ॥
 — G₁ om the ref — (L. 5434) G₁ G(ed) कविबुधे
 (for कलौ भनया) — G₁ om lines 5435-5440 — (L.
 5436) D₁ इष्टं (for दिव्यं) M₁ मुक्तिम् (for मोक्षम्) D₁
 पुनरापुनितम् (for ⁶) — (L. 5437) G₁ पुण्यं यत्तुममा-
 र्जितम्, M₁ पुण्यं वै सुमहा (for ⁶) — D₁ G₁ om lines

तत्राले जगता नाथ सर्वकालमार्दिम ॥
 तां विरुज्य च धर्मात्मा भगवानग्रय्य प्रभु ।
 भक्ताना कामद श्रीमास्तत प्रापि न राच्छति ॥ [5450]
 सर्वानन्दकरी राजम्भवंभावप्रदायिनी ।
 चन्द्रपुष्करिणी स्या प्रीता मारुण्यदायिनी ॥
 चन्द्रपुष्करिणी दिव्या यत्र विद्यति केचन ।
 जलानामत्र सा देवी संसारमयनाशिनी ॥
 पुनदा पुत्रकामाना पापहा पापकरिणाम् । [5455]
 कृतनां फलदा देवी सर्वपा भवतर्पणं ॥
 तीर्थाना सुवि सुत्पाना क्षेत्राणा च नृपोत्तम ।
 चन्द्रपुष्करिणी सुप्या यत्र निद्यति केचन ॥
 निद्व्यचारणान्धवंगक्षयिषाधरासिन्धव । [5460]
 दिग्गङ्गीनिहरी सेन्यो सुख्यर्थं च विमुक्तये ॥
 सा राजन्कुंभा लोके विरोपेण कलौ युगे ।
 द्विमाशुभ्यत्र धर्मात्मा तत्पत्न्ये सुदुःखरम् ।
 चाराथ्य देवदेवेश महानामविषोऽभवत् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

किमर्थं न्यत्ते तेन तारागामधिपेन वै ।
 पुनन्मं विसाराद्भे कृपा मयि त्नास्ति चेत् ॥ [5465]

भीष्म उवाच ।

भात्री राजन्महाभाग तविता च प्रथीमय ।
 तपसा हरिमाराथ्य लोकभक्षुत्तथाभवत् ॥
 ज्ञाना त सर्वभूताना जीवमूर्तं दुरासदम् ॥
 मनिनेत्रोऽयं श्रीमातपस्मनु मनो दधे ॥ [5470]
 तपसा लोकविद्यातो देवान्सेन्द्रातकम्पयत् ॥
 वायुभक्तो निराशरो जिनकोभो महामति ॥
 चन्द्रमा देवदेवेश चन्द्रपुष्करिणीतटे ।
 ध्यायन्पुत्रसमस्यथ चक्षर तप उत्तमम् ॥
 भीष्मे पञ्चाशिमन्धस्वर इमन्ते जलवासिनम् ॥ [5475]
 जलघराकुले राजम्भवंतीं हि निराशयम् ॥
 ध्यायन्तमगुल देव वायुदेव जगदीशम् ।
 नीलजीनूवसकाशं पीताम्बरचर शुभम् ॥

5438 5439 M₁ om lines 5439-5440

COLOPHON — Mention of the Epic G₁ — Sub-
 parvan G₁ = M₁ G(ed) श्रेयधर्मा — Adhy name D₁
 भीष्ममहात्म्यम्, G G(ed) श्रीकेशशास्त्रान्धम्, M₁ चन्द्रपुष्क-
 रिणीमहात्म्यम् — Adhy no D₁ G₁ = M₁ 41, G(ed).
 42

(L. 5444) G(ed) महाभासो (for 'राव') G₂ = दिग्गङ्गातो
 महाभासो (for ⁶) G₂ भीष्मो पमजयप्रवीत (for ⁶) — G₂
 om the ref G₂ om line 5447-5461 — (L. 5447)
 G(ed) पुण्या (for तपम्) — D₁ om lines 5449-5457 G₁
 M₁ om line 5453 M₁ om line 5458 — (L. 5461) M₁
 शुभम् (for दुर्लभा) — For line 5462, G₂ subst .

चन्द्राकंठेनममलं विद्युच्चञ्चललोचनम् ।
 सहस्रादित्यसंकाशो वेदमूर्तिमकरमणम् ॥
 [5480]
 अणिमादिगुणोपेतमार्तत्राणपरायणम् ।
 कल्पवृक्षतरुमूलं स्वर्गिणामास्वदं शिवम् ॥
 कामधेनोमूलधनं सनकादिभिर्पवितम् ।
 जीवभूतमज्ञेयानां लोकानां पाण्डुरनुन्दन ।
 सर्वानं तु सहस्राक्षं सहस्रचिरानं प्रभुम् ॥
 [5485]
 एवं भवत्या प्रार्थयन्मन्त्रार्थानी जगन्मयः ।
 आविर्भूत धर्मात्मगुरुभेदि संश्लिष्टः ॥
 तद्युवाच कुरुश्रेष्ठ देवगन्धर्वमेवितः ।
 आश्रितेन्द्रोद्भव धीमान्किमर्थं तल्पते त्वया ॥
 शोषितरूपसानेन चहदामि त्वेतिस्तम् ।
 वरदं पदय मां ताव यत्ते मनसि रोचते ॥
 [5490]
 लोकनायवच धृत्वा श्रीतांशुलं प्रणम्य च ।
 वरदं पुण्डरीकाक्षमस्त्वौपीयन्मलापतिम् ॥
 नमो भगवते तुभ्यं सर्वास्थिव्यन्तकारिणे ।
 गुणप्रयस्वरूपाय तस्य भेदकराय च ॥
 [5495]
 विश्वयोगेन जगन्नाथ सहस्रसिंहासे नमः ।
 सहस्रचक्षुषे तुभ्यं सहस्रशुभदाश्लिजे ॥
 सहस्रपादमूलाय कर्मणा फलदायिने ।
 यज्ञाय यज्ञरूपाय यज्ञानां पतये नमः ॥
 पाहि पाहि जगन्नाथ प्रणवार्तिप्रणवादा ।
 भुवं परमसामान्यं देहि मे भक्तवत्सल ॥
 [5500]
 सौभाग्यमण्डलं देहि कार्त्तिकीतकर्त्री प्रभो ।
 अत्र तिष्ठ सदा देव चन्द्रपुष्करिणीतटे ।
 मम नाश्रा पुष्करिण्या नामधेयं कुरु त्वयम् ॥
 ज्ञातानामत्र देवेश सुकिं सुकिं प्रयच्छ ह ।
 मां पाहि सर्वलोकेश भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥ [5505]
 भीम उवाच ।
 तथास्त्विति तमामन्वय पुनर्वचनमभवीत् ।
 प्रह्लाणामप्रणीः धीमानादिरयोभ्यं द्रुगज्ञानः ।
 भवितासि द्वितीयो मे स्वमेवाहं न संशय ॥
 चन्द्रपुष्करिणी स्त्रिया लोके स्यादति गमिष्यति ।
 ज्ञातानामत्र सायुग्मं भविष्यति च भेज्जच ॥ [5510]
 लोकमाप्तुमंहालक्ष्म्या वरं दद्या ततः परम् ।

भर्त्रैव स्थिरमेस्थायामि तत्रांशेन सुधाकर ॥
 सोम उवाच ।
 अरोपजननी सा तु वृत्राले मापते सती ।
 लोकनाय नमस्तोऽस्तु वद तत्कारणं प्रभो ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 [5515]
 पुराहं लोकरक्षार्थं संभवामि पुनः पुनः ।
 परित्राणाय साधुतामस्तानं निधनाय च ।
 धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥
 तपश्चरति सा देवी सोढुं विरहमक्षमा ।
 इष्टमघोणे महाक्षेत्रे सर्वसिद्धिर्भवेति ॥
 [5520]
 लक्ष्मीसरोवरे देवी स्वर्णपद्मजकानने ।
 ध्यायन्ती मां मया देवी सर्वयं भक्तवत्सलम् ॥
 सदा सेवितुमिच्छन्ती योगिधयेयं महामते ।
 युगान्तां पदसतं सोम ध्यायन्त्यां मां तपः कृतम् ॥
 तत्काराणानु यास्यामि चन्द्र संप्रति तत्र वै ।
 गच्छ स्वं लोकमनुलं ज्योतिर्गणितेवित ॥ [5525]
 पतिस्त्वं सर्वकृष्णाणामद्यप्रभृति चन्द्रमा ।
 तहस्रमलत्पादीनामोपधीनां द्विजग्नमानम् ॥
 चन्द्र उवाच ।
 त्रियदूरे स्थिता देवी तदक्षेत्रय फलं तु किम् ।
 पतद्वेदिगुमिच्छामि लोकनाय नमोऽस्तु ते ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 प्राचीमाये तपस्वन्ती योजनानां षतुष्टये । [5530]
 भासे तत्र सरस्वती स्वर्णपद्मजकानने ।
 इष्टमघोणमिति स्यातं क्षेत्राणामुत्तमं त्रिदु ॥
 लक्ष्मीसरोवरे नाम तत्र तिष्ठति संप्रति ।
 निर्मितं तपसा देव्या परिशुद्धाह्वया तथा ॥ [5535]
 आदावपि च तक्षेत्रं देवर्षिगणसेवितम् ।
 धर्मवृद्धिकरं क्षेत्रं कुम्भघोणे त्रिदुष्टेषाः ॥
 कुम्भकोणे शृण्विस्व तस्य लोकेशो मया वै हि ।
 प्रह्लाणा सेविनं स्यादं लोकानां सुदृष्टिमिच्छता ॥
 गङ्गादिमूर्धन्यीपाति संगृह्य च पुरा रमा । [5540]
 निर्मिते लोकरक्षार्थं पावनं तस्मत्सरोवरम् ॥

206** चन्द्रपुष्करिणीतीरे विद्यागुणाय आरिषत् ।
 — After line 5470, G₁ ins. ;

207** लोकानामीश्वरं देवं शोभते कृतिमनोहरेः ।
 सुतया रूपमीयतेरेवं शृणीमास महामना ।
 — G₁ om. lines 5471-5495 — (L. 5477) G(ed.)
 द्रुमभू (for हरिम्) — (L. 5484) M₁ सहस्रचिराययम्
 (for *), — (L. 5489) G(ed.) तस्योवा (for धर्मात्मन्).
 — (L. 5489) D₁ ददासि च योषिसिचम्; G₁ वरदोऽस्मिहा-
 गत. (for *). — (5490) D₁ वरवच च मां ताव (for *).
 — G₁ om. lines 5491-5501. Before line 5493, D₁ ins.

चन्द्रमा. — (5498) M₁ भूतानं (for यज्ञानं). — Before
 line 5502, G₁ ins चन्द्र. — (L. 5503) G₁ मम नाश्र उच्य-
 रिणी (for *). — M₁ om. lines 5504-5506. — Before
 line 5507, M₁ ins श्रीभगवात्. — (L. 5507) D₁ जगन्ना-
 G₁ M₁ ग (for नी). G(ed.) सुधाकर (for सुधाकर).
 — G₁ om. line 5509 — (L. 5512) M₁ सिद्धिम्; G(ed.)
 स्थितम् (for स्थितम्). M₁ निदाकर (for द्रुमा).
 — G(ed.) चन्द्र (for सोम). — (L. 5514) G₁ भगवन्त-
 विलारात् (for *). — (L. 5515) G₁ G(ed.) कुगे युगे (for
 पुनः पुन) — G₁ om. lines 5521-5531. — (L. 5527)

वर्षे वर्षे समागम्य प्रदायास्तत्र देवता ।
 ज्ञात्वा मुनिवरा सर्वे चान्तिं स्थाप्य स्वक पुत्र ॥
 एकद्वयमपि यं कुर्यान्नात्र तत्र सुधाकर ।
 प्राप्नोति सुखलोकं स पूजितः सिद्धचारणे ॥ [5545]
 त्रिरात्र वसता तत्र कुम्भयोगे सुतालये ।
 मन्त्रलोकौ भवेत्तेषां यावदात्म्यात्प्लवम् ॥
 कदमीसरोवरे स्नात्वा पूज्य भा भक्तिपुत्रम् ।
 यो ददाति च यदात्र तदात्र चित्तमुक्तिदम् ॥
 पुण्यक्षेत्राणि सर्वाणि तीर्थानि सुमहान्ति च ।
 वसन्ति तत्र यै सोम ह्यनिश पुण्यकाङ्क्षया ॥ [5550]
 तस्यै सदृशं वासितं त्रिपु लोकेषु युवत ।
 अन्वक्ष्ये कृत पाप पुण्यक्षेत्रे विनश्यति ॥
 पुण्यक्षेत्रे कृत पाप वाराणस्या विनश्यति ।
 वाराणस्या कृत पाप कुम्भयोगे विनश्यति ॥ [5555]
 कुम्भयोगे कृत पाप कुम्भयोगे विनश्यति ॥
 तस्या सकाशं गच्छामि सुखी भव सुधार ।
 तत्रापि मा भगस्त्वैति तत्रैवान्तरधीयत ॥
 हृति श्रुत्वा हरेर्वाक्यं द्विमास्तुर्विक्रमाविव ।
 प्यायस्त्रयापि देवेशमाते चिरन्त नृप ॥
 भूमौ लोचि च तं दृष्ट्वा द्विमास्तु च सुधाकरम् ॥ [5560]
 उभेण तपसा तत्र स नृवीर्यो प्रहोभभवत् ॥
 पितृनाम्ना पुरस्कृत्य सौम्योऽपि तपसात्र च ।
 नवाप रक्षितालोक्य मद्राणां मन्त्रमेव च ॥
 गुरु कमलपत्रार्क्षीं स्वका भार्यां द्विमास्तुना ।
 हतान् परमकल्याणीमवापात्र च सेवनात् ॥ [5565]
 दैवमन्त्री चिर कालं तत्र तस्या तप परम् ।
 भवाप्य मप्य तेषां तु मद्राणां सुभदोऽभवत् ॥
 शनिस्तु रविज श्रीमान्द्राहुकेन च तापुभौ ।
 ते सर्वे सुधिर् तस्या प्रदत्तव्यामुपागत ॥ [5570]
 इन्द्रो यम प्रथेवाश्च कुबेरनक्षत्रेश्वरौ ।

कुम्भयोगे महाविष्णुमाराप्य प्रपद्यैर्विवम् ॥
 दिशा पतित्यमापन्ना नित्य देवैः प्रपूजिता ।
 आराप्य देवदेवेशं दिक्पाटारंमुपागतता ॥
 इतिश्रद्धो ततो राजा पुरुहरस्य पुरुरया ।
 तगर कार्त्तवीर्यैश्च परेत चक्रवर्तिन ॥ [5575]
 रथात् लोके मद्र सत्र्य धर्मदत्ता महद्वनम् ।
 नवापुस्तयं कृपया तपसा च सुभमन्त्रा ।
 शूष्यवता वदता चेदमंतत्राय भवेत्तुवम् ॥

Colophon

सुधिष्ठिर उवाच ।

देवदेवो जगन्नाथ प्रणतार्तिमणाशन ।
 तिवमूर्तिं प्रसन्नवाम्ना लोके प्रवक्षता गत ॥ [5580]
 कथं श्रुमुतिं कथात् प्रपद्यते विधिवद्भुजैः ॥
 कथं ददाति भक्तानां प्रसन्नार्त्ता वर परम् ॥
 तस्य देवस्य पूपादा फलं किं कथं पठित ॥
 कं प्राप्नोति शुभाहंलोकानता-सर्वान्परपर भे ॥ [5585]
 देववत महाभाग कृपा मयि तगरात् चित् ।
 तस्मात्वा प्राचयाम्यथ पादु प्रमांश्रित प्रभो ।
 भीमान उवाच ।
 महो बद्धवामि ते पापैः भूतनाथस्य वैभवंम् ।
 वरय श्रवणसात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 कायान्पुण्यो देवेश सृष्टिस्थित्यन्तकारक ।
 यदा चद्रतथा विष्णु उधैरो देवराट् प्रभु ॥ [5590]
 इन्द्रोऽपिदेवमधर्मैर्वा विनैरित्तरं प्रभु ॥
 वायु सूर्यं सदनाक्ष हर्षेणो भूधैव तुप ॥
 कालक्षरपय धर्मक्ष लोकायास्य धर्मेन ।
 वाह बहुमहाकोपीस्य सत्सन्नाममोपत ॥
 सुधिष्ठिर उवाच ।
 तेषामिभरभक्तानां विष्णुलोकं कथं भवेत् । [5595]

G(ed) गृण (for तर) — Gs om lines 5534 5535
 Gs om lines 5537-5542 — (L. 5540) Gs पालनां
 नादक परम् (for ?) — (L. 5543) Ds Gs Ms सावनात्र
 (for धानं तत्र) — (L. 5544) Ds Gs Ms सर्वपापविवर्जित
 (for ?) — Gs om lines 5545 5548 — (L. 5549) Gs
 सुभहृनि (for सुभहृनि) — (L. 5560) Gs Ms सुभमपम्
 (for करम्) — After line 5560, Gs ins
 209** सुहरम् च तस्याप तप परमदारणम् ।
 — Gs om lines 5562 5566 — (L. 5562) Gs सुपो (for
 सोम्यो) — (L. 5567) Gs पदेयां (for तेषां तु) — After
 line 5567, Gs ins
 209** मयु सोम्य शानि केतु राहुदेवशुभतया ।
 एवं तस्मा तप नृर् लेभिरे प्रहदेवताम् ।
 पयमये मदराज अत्र तस्मा त्पिदुष्य ॥
 इदं पवित्र पापत्र शम्भवीं परवामपि ।

यं शपोति ततो भवता सर्वपापैः प्रमुच्यत ॥
 — Ds om lines 5570 5573 — (L. 5578) Ms तप
 (for पापम्)
 Colophon S 3 parran Ds Gs वायुदेवस्य विष्णुपादां ,
 Gs Ms G(ed) तेषानां — Adhy name Ds Gs Ms
 G(ed) कुम्भयोगेनाहा-पम् — A lly no Ds Gs Ms 42,
 G(ed) 43
 (L. 5581) Ms G(ed) विनिता (for 'वर') — Gs om
 lines 5585 5588 — Gs नवज (for नीपन) — (L. 5590)
 Ms कृण (for विष्णु) Ds Gs मद्रा विष्णुनाया कृपा (for
 कृ) — Gs om lines 5591-5592 — (L. 5591) Ds इन्द्रो-
 ऽपिदेवताय (for ?) — (L. 5591) Ds इदं बहु न राटो
 551 (for ?) — After line 5598, Ds ins
 210** श्रीमान् ।
 अथ हि भगवतां सृष्टिदिगन्तरेषु ।

चन्द्राकनेत्रममल विद्युच्चन्द्रलोचनम् ।
 सहस्रादित्यसकाशो वेदमूर्तिमकमपम् ॥
 अणिमादिगुणोपेतमार्तत्राणपरायणम् । [5480]
 कल्पवृक्षतरामूल स्वर्णिगामम्पद शिवम् ॥
 कामधनोर्भूलघन सनकादिनिषयितम् ॥
 जीवभूतमशेषाणा लोकाणा पाण्डुगन्दन ।
 सर्वं तु सहस्राक्षं सहस्रकिरण प्रभुम् ॥ [5485]
 पूव भवत्या प्रार्थयन्तमन्त्रयोनी जगन्मय ।
 भाविर्भूय धर्मात्मगर्होपरि सस्थित ॥
 तमुवाच कुरुप्रेष्ठ देवगन्धर्वदेवित ।
 अग्निनेत्रोद्भव धीमानिकमर्थ तप्यते त्वया ॥
 तोषितस्त्वसनिन तद्वदामि त्वेषिस्ततम् ।
 धरद पश्य मा तप्त यत्ते मनसि रोचते ॥ [5490]
 लोकनाथवच श्रुत्वा शीताश्रुत प्रणम्य च ।
 वरद पुण्डरीकाक्षमरत्नौपीकमलपतिम् ॥
 नमो भागवते गुभ्य सगर्हिषस्तम्भकारिणे ।
 गुणत्रयस्वरूपाय तस्य भेदकराय च ॥
 विश्वयोने जगन्नाथ सद्व्यवहारे नम । [5495]
 सहस्रचक्षुषे तुभ्य सहस्रधनुशालिने ।
 सहस्रपादमूलाय कर्मणा फलदायिने ।
 यशाय यशरूपाय यशानां पतये नमः ॥
 पाहि पाहि जगन्नाथ प्रणतार्तिप्रणाशन ।
 ध्रुव पदमसामाग्य देदि मे भक्तयस्तल ॥ [5500]
 सौभाग्यमण्डल देदि कार्ति शीतकरां प्रभो ।
 अत्र तिष्ठ सदा देव चन्द्रपुष्करिणीषटे ।
 मम नास्ति पुष्करिण्या नामधेय कुरु स्वयम् ॥
 श्यातानामत्र देवेश शुक्तिं शुक्तिं प्रयच्छ ह ।
 मा पाहि सर्वलोकेश भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥ [5505]
 भीष्म उवाच ।
 सदास्त्विति तमानम्य पुनर्वचनमवीत् ।
 महागामप्रणी धीमानादित्योऽय हुताशन ।
 भवित्तासि द्वितीयो मे स्वमेवाहं न सशय ॥
 चन्द्रपुष्करिणीं हेषा लोके त्व्याति शमिष्यति ।
 श्यातानामत्र सापुत्र्य भविष्यति च देवज ॥ [5510]
 लोकमानुर्गहालक्ष्म्या वर दत्त्वा तव परम् ।

अत्रैव स्थिरमेध्यामि तत्रादौन सुधाका ॥
 सोम उवाच ॥
 भरोपननीनी सा तु प्राप्ते मापते तवी ।
 लोकनाथ नमस्तेऽस्तु वद तत्कारणं प्रभो ॥
 श्रीभगवानुवाच ।
 पुराह लोकेश्वार्यं सभवामि पुन पुन । [5515]
 परित्राणाय साधूनामसता निषयाय च ।
 धर्मसत्यापनायार्थे समवामि युगे युगे ॥
 तपश्चरति सा देवी सोढुं विरहमक्षमा ।
 हुन्मघोणे महाक्षेत्रे सर्वसिद्धनिषेविते ॥
 लक्ष्मीसरावरे दवी स्वर्णपद्मज्वानने । [5520]
 ध्यायन्ती मा सदा देवी सर्वं भक्तवत्सलम् ॥
 सदा सेवितुमिच्छन्ती योगिण्येय महामते ।
 युगात्मा पदशत सोम ध्यायन्त्या मा तप इवम् ॥
 तकाराणानु यास्यामि चन्द्र सप्रति तत्र वै ।
 गच्छ त्व लोकमनुलं ज्योतिर्गणनिषेविते ॥ [5525]
 पतित्वै स्वकृशाणामसप्रभृति चन्द्रमा ।
 त्वक्षुस्मलतादीनामोषधीना द्विन्मनवाम् ॥
 चन्द्र उवाच ।
 कियद्रे स्थिता देवी तक्षेत्रस्य पल तु किम् ।
 एतद्वैदितुमिच्छामि लोकनाथ नमोऽस्तु ते ॥
 श्रीभगवानुवाच । [5530]
 प्राधीमोमे तपस्वन्ती योजनाना चतुष्टये ।
 भाक्षे तत्र सरस्वती स्वर्णपद्मज्वानने ।
 हुन्मघोणमिति स्थान क्षेत्राणामुत्तम त्रिदु ॥
 लक्ष्मीसरोवर नाम तत्र विहितं समिति ।
 निर्मितं तपसा देव्या परियुद्धदा तया ॥ [5535]
 आदावपि च तक्षेत्रे देवविगणसेवितम् ।
 धर्मवृद्धिक क्षेत्रे हुन्मघोण विदुर्गुणा ॥
 हुन्मघोणे सृनिर्वह सत्य लोको ममेव हि ।
 महागाम सेवित स्थान लोकानां सृष्टिमिच्छता ॥
 गद्गदिरवेतीनीनि सरस्य च पुरा रामः ।
 निर्गमे लोकेश्वार्यं पावन तसरोवरम् ॥ [5540]

206** चन्द्रपुष्करिणीवरे दिनाश्रुतप आस्थित ।

— After line 5470, Gz ins

207** लोकानामीश्वर देव त्तोषे सुविमनोहरे ।

दृष्ट्वा लक्ष्मीनेत्रे तूष्णीमास महामनाः ।

— Gz om lines 5471-5495 — (L. 5477) G(ed)

शुभम् (for हरिम्) — (L. 5484) M1 सहस्रकिरणप्रभम्

(for १), — (L. 5489) G(ed) सरोमा (for धर्मात्म)

— (L. 5489) D1 ददायि च यथेतिनम्, G1 वरदोऽस्मिहा

गत (for १), — (5490) D1 दायर च मां तात (for १)

— Gz om, lines 5491 5501 Before line 5493 D1 ins.

चन्द्रमा — (5498) M1 भूतानां (for यशानां) — Before

line 5502 Gz ins चन्द्र — (L. 5503) Gz मम नासः पुष्

रिणी (for १) — M1 om lines 5504-5506 — Before

line 5507, M1 ins श्रीमघात् — (L. 5507) D1 अणान्

G1 M न (for नी) G(ed) श्यावर (for हुताशन)

— Gz om line 5509 — (L. 5512) M1 सिद्धिम्, G(ed)

रिणम् (for शिवम्) M1 निशकर (for युवा)

— G(ed) चन्द्र (for सोम) — (L. 5514) Gz भागवत्

विलसत् (for १) — (L. 5515) Gz G(ed) युगे युगे (for

पुन पुन) — Gz om lines 5521 5531 — (L. 5527)

वर्षे वर्षे समागम्य प्रज्ञायास्तत्र देवता ।
 श्रान्ता मुनिवरा सर्वे यान्ति स्थान स्त्रक पुन ॥
 पकाद्भूमि य कुर्वाणान् तत्र सुधाकरं ।
 प्रामोदि सुरलोकं स पूजित सिद्धधाणे ॥ [5545]
 निरात्र वसता तत्र बुद्धयोगे सुरालये ।
 मङ्गलौको भवेत्तथा यावदाभ्युत्सुच्यते ॥
 रुद्रमीसरोवरे श्वाचा पूज्य मा भक्तिस्तुत ।
 यो ददाति च यद्दानं तद्दानं पितृमुक्तिदम् ।
 पुण्यक्षेत्राणि सर्वाणि तीर्थानि सुमहानि च ।
 वसन्ति तत्र ये सोम दानिर्भू पुण्यकाङ्क्षया ॥ [5550]
 तस्यै सदाश वासिन् त्रिषु लोकेषु सुमत ।
 अन्यक्षेत्रे हृत पाप पुण्यक्षेत्रे विनश्यति ॥
 पुण्यक्षेत्रे हृत पाप वाराणस्या विनश्यति ।
 वाराणस्यां हृत पाप बुद्धयोगे विनश्यति । [5555]
 बुद्धयोगे हृत पाप बुद्धयोगे विनश्यति ॥
 तस्या सकाशं यच्छामि सुखी भव सुधाकर ।
 उत्रापि मा भजत्येति तत्रैवात्तरधीयत ॥
 इति धृत्या हरेर्वान्य हिमाद्रुषिंस्त्वान्वित ।
 प्यायन्नात्रापि देवेदासासौ चिरतर रूप ॥
 भूयुजोऽपि च त रट्ठा हिमाद्रु च सुधाकरम् । [5560]
 उभेण उपसा तत्र स तृतीये प्रदोऽभवत् ॥
 पितृराशौ पुरस्कृत्य लोन्वोऽपि तपसात्र च ।
 भवाप रविसारोन्वय प्रदाणा मन्थनेन च ॥
 गुर कमलपद्माक्षी स्वका भार्या हिमाद्रुना । [5565]
 इवा परमकृपाणीमवापात्र च सेवन्तम् ॥
 दैत्यमक्षी चिर कालं तत्र वसता तप परम् ।
 भावाप्य मन्थ्य तेषां तु प्रदाणा सुमदोऽभवत् ॥
 शनिस्तु रविन श्रीमान्गण्डके च वासुभी ।
 ते सर्वे सुचरिं तस्या महत्तपस्यामुपायगा ॥ [5570]
 इन्द्रो यम प्रचेताश्च बुधैरनलक्ष्यते ।

बुद्धयोगे मद्राविष्णुनारायण प्रभुपुत्रिणम् ॥
 शिवा पवित्रमारुषा निरदं देरे प्रवृत्तिना ।
 भावाप्य देवदेवेश दिश्यात्समुत्तमाना ॥
 हरिश्चन्द्रो नलो राजा पुरुहूतप पुरतरवा । [5575]
 सगर कान्तवीर्येण वदेत पञ्चदशिन ॥
 स्वपतिं लोके महात्तर चर्मभूरा महद्वरम् ।
 भवापुङ्गवस्य वृषपा तपसा च भुञ्जता ।
 शुभवता यदता चन्द्रोत्तमप्य भुञ्जन् ॥
 Colophon
 सुचिह्निर उवाच ।
 देवदेवो जगदाध प्रजापतिप्रजापतन ।
 शिवमूर्ति प्रमदप्रता लोके प्रत्यक्षमां गत ॥ [5580]
 कथं भूमिंति त्वया पूजते विचित्रिद्वि ।
 कथं ददाति भवानां प्रसन्नाभा वर परम् ॥
 तस्य देवस्य पूजाया चक्रे हि केन पूजितः ।
 क प्रामोदि तुगात्सोक्तानन्त-सर्वाभ्युत्पये ॥ [5585]
 देवमात्रं मद्राभागं कृपा मधि उवाचिते चोम् ।
 उन्मत्तानां प्रायेणारुष्य पापु परामोत्र प्रभो ।
 नीमन उवाच ।
 मद्रो महद्वानि ते पापं भूतनाथपय पैभवम् ।
 यस्य धन्यगमाणि सर्वेषां प्रमुच्यते ॥
 भावन्तुप्युपो देवेश शृष्टिस्त्वरुमन्तःसक ।
 प्रज्ञा स्तनना पिपुत्रु बुधैरो देगाद् प्रभु ॥ [5590]
 इन्द्राश्रित्येभमधेतो निर्धैरिरेण मधु ।
 पापु सुखं महत्तस्य सर्वेषो भूयैत सुखं ।
 कालरुषस्य धर्मस्य लोकायापय धर्मतः ।
 नाहं वयुमतासोऽपि सत्यनाथमन्तरेत ॥
 सुचिह्निर उवाच ।
 सेवामीधरमनातां पिपुत्रोक्तं कथं भवेत् । [5595]

G(ed) रूप (for मर) — Gs om lines 5534-5535
 Gs om lines 5537-5542 — (L. 5540) Gs पापान्तं
 नागतं परम् (for म) — (L. 5543) Ds Gs Ms सान्नात्र
 (for सान् तत्र) — (L. 5544) Ds Gs Ms सर्वसन्निहित
 (for म) — Gs om lines 5545 5548 — (L. 5549) Gs
 सुवृष्टी (for सुमदाति) — (L. 5560) Gs Ms सुपापमदम्
 (for कर्त्तम्) — After line 5560, Gs ins
 203** सुवर्षा च तासां च सर परमदारम् ।
 — Gs om, lines 5562-5566 — (L. 5562) Gs सुते (for
 तेषां) — (L. 5567) Gs वनेषां (for तेषु द्व) — After
 line 5567, Gs ins
 209** ययु लोम्य गानि येऽपु राट्टैरुत्तमवा ।
 एवं तस्मा तप मूर्त्तं देविये मरदेवताम् ।
 यम-दे महात्तर मय तस्मा दिदृशम् ॥
 एवं वीर्यं वासत यन्मयां यन्मयादि ।

य श्लोके नरो भा वा सरसो प्रमुच्यते ॥
 — Ds om lines 5570-5575 — (L. 5578) Ms तप्य
 (for ताप्य)
 Colophon — 'प' परान् Ds Gs वासुदेवर्षिण उरुपर्मा ,
 Gs Ms (e.l) तपना — Athy nose Ds Gs Ms
 G(ed) पुः त-
 G(e.l) 43
 (L. 5591) Ms C(e.l) तिन (for मर) — Gs om
 lines 5595-5596 — (L. 5597) (for मीना) — (L. 5590)
 Ms म- (for म-) Ds Gs मया पिपुत्रोक्तं कृपा (Gs
 म-) — Gs om line 5591-5592 — (L. 5591) Ds इन्द्रो
 उभयैरुत्तमव (for म) — (L. 5594) Ds महं वृत्तं न लको
 द्वित (for म) — After line 5594, Ds ins :
 210** नीमन ।
 मं हि मन्मन्तुं सुचिह्निरुत्तरेते ।

पठन्मे सशय ताल छेनुमर्हल्लोपेत ॥

भीम उवाच ।

महाविष्णुमहेशाना भेद बुत्रापि न प्रभो ।
कर्तारो ह्यच लोकाना सृष्टिस्थितिलयेषु च ॥
तस्या दृष्टं पुरा कृष्णो लोकनाथो जगन्मय ।
कैलासयात्रामकरोत्पुनरार्थं भरतर्षभ ॥ [5600]
उत्तराश्व चिर काल भूतनाथमुमापतित्म् ।
इँपित्त प्राप्तवान्पुत्र तस्मादीदो न विद्यते ॥
शकरो विष्णुमन्व्यक चिरमाराधय भक्तिमाद् ।
पशुमुद्धं लभते पुत्र देवतार्थमरिंदमम् ॥
महा च जनवामास विष्णुमाराधय भक्ति । [5605]
शोकप्रज्ञापवीन्सर्वोन्तस्माद्भेदो न विद्यते ॥
अत्रैवोदाहरात्मीमर्मातिहास पुरातनम् ॥
शुण्वता सर्वपापप्रमापुरारोम्व्यवर्धनम् ॥
पुरा कृतयुगे राजन्मुशान्तो नाम वै द्विज ।
शान्तो जितेन्द्रियः मौनी सदा ध्यानपरायण ॥ [5610]
वेदेषु धर्मशास्त्रेषु वेदान्गेषु विचक्षणः ।
गार्हस्थ्ये सकलान्कामाननुभूय द्विजोत्तम ।
मोक्षकामो हि राजेन्द्र विशेषण शिवव्रत ॥
किरिष्ण्या समुपागम्य लक्षदत्तेन पालितान्म् । [5615]
पम्पासरोवरे खाने कृत्वा तु शिवमर्धनम् ॥
उपसप्तमुनना राक्षसास्त शकरो स्तुवन् ॥
पम्पानाथ विरूपाक्ष नीललाहितमन्वयम् ।
स्युजय कृत्तियास पिनाकिनमरिंदमम् ॥
सहस्राक्ष सदानन्दं नीलमेघनिभ हरम् । [5620]
शङ्खपाणि महादेव सृष्टिस्थित्यन्तकारिणम् ॥
ध्यायन्स्तुवन्नमस्यश्च तस्मात्ते ब्राह्मणोत्तम ।
त्रैयम्बक महामन्त्र ददस्वकादिभि शिवम् ॥
स्नापयित्वा तु त पूजय त्रिकाल स्नानतपर ।
शाकम्बूलफलाहारं शात परमशुद्धिमात् ॥

अत्र तिष्ठति राजेन्द्र तस्मिन्नास्ते द्विजोत्तम । [5625]
शुद्धो वै धर्मकुशलो नामतः सगतो बुधैः ।
शिवमनी जितक्रोधे मुशुपुत्र द्विजमनाम् ॥
विरूपाक्षस्य देवस्य यन्मनार्थं सर्वां च स ।
मुशान्तस्य तदा बुधैर्मुशुपर्णं राक्षसत्तम ॥
तस्मात्ते सरसस्तीरे जिगाहारां शत समा ॥ [5630]
तस्मिन्काले विरूपाक्षो भूतनाथो जगन्मय ।
अविधेयं ततो वाचमुवाच ह ॥
मुशान्तं शृणु मद्राज्यं तपसा तोषितोऽभ्यहम् ।
एतद्रचस्तदा श्रुत्वा ब्राह्मणो विश्वयाग्वित् । [5635]
नत्वा पुत्रं पुनर्देवमस्तौजीवनात् पतित्म् ॥
नमस्ते पार्वतीकान्त नमस्ते चन्द्रोत्तर ।
नमश्चेतयस्त्वाय पशुना पत्ये नम ॥
विशेष विरूपाक्ष विश्वरूप सदाशिव ।
शरणं भव भूतेश करुणाकर शकरो ॥ [5640]
नमो धर्माय देवाय विश्वरूपाय शुद्धिने ।
भूतनाथाय धर्माभिस्रमस्ते नागसूयण ।
भस्मोद्दलितसर्वाङ्गं जटाधरं मदाशिव ॥
शृणुनाभिसुगन्धाय शृणुचर्मचराय च । [5645]
कपालमालिने तुभ्यमक्षयुष्मराय च ॥
भूयो भूयो नमस्तुभ्यं पुरातक जगन्मय ॥

भीम उवाच ।

एवं स्तुतं प्रसन्नतामा पार्वतीवल्लभं प्रभु ।
अष्टसूर्तिधरं श्रीमान्देवगणधरैस्सवित् ॥
वरे सुदीनि न चोत्सवा शूर्धं भक्तिमन्वितम् । [5650]
भतिष्ठतस्य पुरतः पार्वतीरुमानिव ॥
वरेण्यं वरयाताम ब्राह्मणो लोकविभुत ।
चतुर्धोऽपि च मे श्रेयो ददस्वेति वर तदा ॥
नीलकण्ठशङ्करं हिमतपूर्वमभाषत ।

विरूपाणि चकारासौ निरूपेषु स्थपस्थित ॥

— (L. 5602) D₁ च लभेत्, G₁ s M₁ लभते (for प्राप्तवान्) D₁ om (hapl) lines 5602^a-5604^a — (L. 5604) G(ed.) लक्ष्मणत् (for लभते) G₁ अनिन्दितम् (for अरिंदमम्). — After line 5606, D₁ 105

211** ईश्वरो विष्णुमन्व्यकं निवमाराधय भक्ति ।

पशुमुद्धं लभते पुत्रं देवतार्थमरिंदमम् ।

— (L. 5608) G₁ G(ed.) आयुर्वर्धनकापणत् (for ^a) — G₁ om, lines 5611-5612 — (L. 5611) M₁ विशारद (for विचक्षण) G₁ वेदाङ्गेषु विचारत् (for ^a) — (L. 5613) D₁ G₁ शिवप्रिय (for जन) — (L. 5615) G₁ s G(ed.) कर्णं च, M₁ मन्वयम् (for अर्चनम्) — (L. 5616) G₁ M₁ पशुमना, G(ed.) कर्तुं (for तद्) G(ed.) स्म शिवं (for ईश्वर) — G₁ M₁ om lines 5619 5620 — (L. 5625)

G ed.) अनिष्टस्य राजेन्द्र (for ^a) G₁ काले (for आस्ते) — (L. 5626) D₁ G(ed.) शूर्धो (for शूर्धो) G₁ शूर्धो वै सप्त कुशलो (for ^a) — (L. 5627) G₁ जितवाकायमानस (for ^a) — (L. 5628) D₁ M₁ सर (for च स) — (L. 5629) D₁ सुशीलस्य (for सुशान्तस्य) — After line 5630, D₁ 105

212**

भीम ।

रमां विद्या शृणुष्वप्य लोकवचोऽसि मेऽनप ।

— D₁ om, lines 5631-5712 — (L. 5633) G₁ महाद्भं मुष्य मे वासवं (for ^a) — (L. 5636) M₁ दोषाय (for देव्य) — (L. 5637) G₁ G(ed.) पार्वतीनाथ (for कान्त) — M₁ om lines 5639-5644 — After line 5649, G(ed.) 105

213** शिव उच्यो महादेव विशेषरामरत्नम् ।

द्रुमु विप्रवरधेष्ट तव दास्ये तद्विभित्तम् ।
 अन्यत्तनां च द्रुमत्रय दास्यामि धरमुत्तमम् ॥ [5655]
 एवं निवचथ क्षुत्वा मायणो हितहृत्स्वताम् ।
 उवाच संकरं तत्रा मद्रुक्षरममन्त्रितम् ॥
 विधमर तथैवास्तु ममापि न हि भं विना ।
 कथं यास्यामि ते लोके सुमुपुश्र सत्या मम ॥
 इत्युक्त्वा नीममास्थाय पादौ तत्रा नितवस्व च । [5660]
 शुभे पद्माक्षरं मद्रं जपसास्ते तपोपत्ते ॥
 नीलकण्ठं पुनश्चेदमुवाच तपनां वरम् ।
 तथार्थं तु कथिष्यामि दुरयोर्विद्विणोत्तम ॥
 द्रुमत्रय दायुभारं स्वमेव्यमि स्वन्वत्तमानि । [5665]
 दर्शयाम्य यथाशैव सुययोर्मुक्तिरस्तिथि ॥
 प्राज्ञेण उवाच ।
 कथं दायुस्वप्रामोति द्रुमो मे ह्यन्यत्तममिति ।
 एतज्ज्योता मे मूर्ध्नि मम जन्म च संकर ॥
 हृंधर उवाच ।
 मगदो नाम विप्रविर्मित्तानि द्विजोत्तम ।
 इन्द्रपुत्रो ह्यप द्रुमो वायोनि त्पातिमेव्यमिति ॥
 प्राज्ञेण उवाच । [5670]
 किं च ते मज्जा रूपमीदृशं वासव परम् ।
 मूर्ध्नि तत्सर्वमूर्ध्नि तं भूयो भूयो ममोऽस्तु मे ॥
 रंजित उवाच ।
 रामो दामरपिर्मूर्त्वा जशरवत्तवामणे ।
 हनिष्यति क्षीरान्नु विदुः दृष्टिमोक्षरे ।
 इत्युवाचो राहस्य देव महता तु निरोदधे ॥ [5675]
 करपश्चात्तव बालस्य द्विजराजो एवं गर्भो ।
 एत मोगान्दिविस्तान्ने यथास्वतुमुपु च ।
 सुवस्वतं मपक्षी नी तपोवत्तममन्त्रिणी ॥
 महद्वीश्वामुमात्पोऽथ सर्वभूमिपते सुप ।
 पुद्गोऽसौ वाक्त्रिभुवात्पोऽथ सर्वभूमिपते ॥ [5680]
 कुपंतमप चायुर्धं मगद्वप विरोधतम् ।

विद्विष्यां मनुनागस्य दर्शितमभिरामम् ॥
 तप कुर्वति धर्मिष्ठं मगद्वमुनिपुंगव ।
 एतत् सर्वभूताना तदा शम्भर्यमतसार् ।
 प्रसन्नवदनमप्युम विपुलं च न्यातवान् ॥
 पद्मावरोर्धं तत्रा ताम्नायो मगदादृत । [5685]
 क्षात्रियसूतोऽप्येतेन एतज्ज्वात्तममप्य ।
 एतद् दक्षशम्भर्यमन्त्रोनाश्रयत्तप च ॥
 धर्मशीलमुत्तमो च मंत्रार्थो च निश्चयम् ।
 पूर्वज्ञो मूलधर्मिना ह्यनुभूय सुगन्धहृत् ।
 एतमुर्विष्णुनेष्टं तौ कोटिंशत्तममन्त्रिणी ॥ [5690]
 तस्मात्प्रियार्थं नैव क्षुत्रि मुक्तिरुत्तमम् ।
 हरिस्तंस्वरोर्धं नैव क्षात्रिय जन्मपि ॥
 य इत्ं सुवस्वतं चाने मगदेन प्रभाविताम् ।
 द्रुमुवाचतव वै मारो भेदवुक्तिं ज्ञापते ॥
 Celophon.
 सुविदित उवाच ।
 रितामह मन्त्रोऽस्तु मगदत्तं धर्ममूर्त्तम् । [5695]
 केन पुत्रप्रभावेन वा नी वदति धर्ममाम् ॥
 द्रुवन्ति सर्वे मनुजा कथामप्युत्तमिनाम् ।
 न शम्भर्यवने वदन्तेऽप्यो पदार्थ मे ॥
 भीष्म उवाच ।
 एतस्मै तु निवा ये द्विजा धर्मिण्यता ।
 ते जानति कथां एतौ धर्मगर्भं कद्रुमाम् ॥ [5700]
 अतिपदुर्धं तत्रो मगदा मप्युत्तमम् ।
 पुत्रान्धर्ममगदत्ताने जानति मूर्ध्नि ॥
 सुविदित उवाच ।
 केन तत्रेण क्षात्रियि सर्वभूमिपते महेम् ।
 एवं तत्रास्ते मूर्ध्नि करिष्ये कथं तवम् ॥
 भीष्म उवाच ।
 इत्यप चायुर्धर सर्वे क्षात्रिये धर्मिणः । [5705]
 यथा क्षात्रियेऽस्तु निःक्षे वदति भूतम् ॥

श्रियन्मन्त्रस्वयन्त्रां च प्रागाङ्गश्रमं प्रति ॥
 तत्रैव पञ्चमासाश्च स्थित्वा शोकसमन्वितः ।
 पशुत्वमथ मूकावमन्धरायमगममक्षप ॥
 राज्यभ्रष्टं पतिं पत्नीं प्रासुकामं पुन श्रियम् । [5770]
 मलयन्व सुदुः पुत्रान्दृष्टान्मुद्ये सुदुर्लभात् ॥
 श्रियं राम्यं च भोगं च समुद्दिश्य पुनः पुनः ।
 साभासपत्नी सा देवी जगौ शोकचतुष्टयम् ॥
 वैदिका उवाच ।
 पैयं विपदि कर्तव्यं संपत्तौ च क्षमा परा ।
 वाचाद्धव सत्वा मध्ये चंद्रैः शास्त्रपुर मरम् । [5775]
 विप्रमो युधि कर्तव्यं स्थिरत्वं कोममीपतः ।
 पैषर्षे च सदा क्षान्तिर्भक्तिं शत्रुषु भूसुरे ।
 भविष्यन् भवत्येव नाद्धिकेरफलाभ्युदयः ।
 गन्तव्यं गच्छति सदा गजभुक्कारिधवच ॥
 यज्ञादि तत्रवत्येव यदभावि न तत्रयेत् । [5780]
 इति निश्चितयुद्धीना न चिन्ता धाधते कश्चिद् ॥
 एवं मनीषिणः प्राहूर्नीतिशास्त्रविदो यूपः ।
 मुञ्च शोकं च मोहं च चिन्ता देहविनाशिन्यम् ॥
 गार्गाश्रममिदं राजन्प्रापयिष्ये तदन्तिकम् ।
 स ते दास्यति धर्मात्मा सर्वान्कामान्सुदुर्लभात् ॥ [5785]
 सास्त्ववित्त्वा तदा वीरं स्वपतिं राष्ट्रार्जितम् ।
 भद्राक्तं रामने देवीं विभ्रतीं निवक्तुमप्यरे ।
 प्रापयामास सुदिना गार्गाश्रममकलमपम् ॥
 पतिं तत्र प्रतिष्ठाप्य मुनिं नत्वा पुन पुनः । [5790]
 कम्पमाना तदा साध्वी पीनोत्सतपयोधरा ।
 चन्द्रानना सुकेसरी च विम्बोद्धो मञ्जुभाषिणी ।
 कर्णान्तनयना बाला चन्द्रिकामलसुच्छतिः ॥
 वैदिका वैदिमथ्या सा पञ्चार्जिवातिवार्पिकी ।
 कोमलाक्षी तु सा देवी श्यामा सा पुण्यलक्षणा ।
 मुनिं प्रोवाच धर्मिणा पाहि पादौहि मे पतिम् ॥ [5795]
 भगवत्पतिना सार्धंमागता राज्ञुपीठिना ।
 राज्यभ्रष्टो ह्ययं राजा त्वामेव क्षराम तव ॥
 मुनिनात्र विर भ्यावाः प्यानमार्गेण यक्षुपा ।

रष्ट्यान्मन्त्रैर्वैतद्वाहस्तस्य महात्मनः ।
 उवाच मुनिवार्त्वी राजानं महिषीसत्तम् ॥ [5800]
 गमं उवाच ।
 युवयो कष्टमनुपु सत्वांवां सुदुःसदम् ।
 येनेदमीदृशं प्राप्तं तत्रवीमि हि तेषुना ॥
 देवीनामुत्तमा देवी भगवता प्रवता गुप्ता ।
 सर्वकामप्रदा देवी मारती नैव पूजिता ।
 तन्मात्परीरर्षीं प्रहो गतिं दुरवधोधनाम् ॥ [5805]
 कद्दीं मूर्ध्नां गता सर्वे पेश्चमदगारिताः ।
 धर्म्यं व्रतं न कुर्वन्ति पीडां वाप्यन्ति कुरिताः ॥
 प्रतोपवान् कर्तव्यो ध्यातन श्रेय इच्छता ।
 ध्येयसा युषमामोति परायण्यु च प्रभो । [5810]
 किमत्र बहुनेचनं चट्माश्रयंमुत्तमम् ।
 गुप्तमवनेन भारत्या नद्यो वै प्रातवाग्युत्तम् ॥
 विरूपाक्षस्य रूपया पम्पारीरनिवासिनः ।
 प्रातवानकलं लक्ष्मीं पत्तो राजा विपक्षणम् ॥
 हत्युक्ता सदसा देवी वैदिका गुभलीवता । [5815]
 नत्वा पुन पुन प्राह भविं परमाश्रमिकम् ॥
 विरूपाक्षस्य माहात्म्यं पम्पारीरनिवासिनः ।
 तीर्थेस्व वैमर्षे मेधस्य विनाराद्रुमर्दसि ॥
 गमं उवाच ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पम्पानाशरय वैभवम् ।
 दुष्टभद्रा शुभ तीर्थं कोटिशकरसभयम् ॥
 भीष्म उवाच । [5820]
 एवं प्रसन्नहृदयं मुनिं नत्वा पुन पुनः ।
 एकाग्रमनसा भूत्वा हृदयीं तारात्रिहाराम् ॥
 गमं उवाच ।
 नद्यो वक्ष्यामि माहात्म्यं विरूपाक्षस्य पृथिवः ।
 यत्र भयणमात्रेण यात्रयेवकलं भवेत् ॥
 विरूपाक्षं तिष्ठेद्वा नरा पापवृता भवि । [5825]
 तिसृक्किल्बिषाणो दुःकन्दोकाधिराजिनः ॥
 सङ्घारि नमेयस्तु विम्बार्धं मरायिप ।

line 5769, G: ins .
 217** तथा सह सुचार्यद्वया माल्यपते सुदुर्लभं ।
 राजपुत्रश्च तेमुद्ये परितलक्ष्यं वन्धुभिः ॥
 राजा चिन्ताकुनो भूत्वा कलोत्तममिति विवह ।
 — G: om line 5769 — (L. 5769) G(ed) वक्षन्म् (for
 पृष्ठ) . — G: s Mi पीता, G(ed) पीर (for पत्नी) — G:
 om line 5771 — (L. 5772) D: पुत्रांश्च राज्यभोगींश्च (for
 स्त्र) — G: om the ref — (L. 5776) D: पीरत्वं (for
 स्त्र) — (L. 5783) G: सुप्र भी राजार्त्तम् (for ") .
 — Before line 5786, D: ins भीष्म . — (L. 5787)
 G(ed) इतरायां निभाष दे (for ") — (L. 5794) D: उत्त-
 मेयुना (for पुण्यम्) — Before line 5796, G: ins वैदिः ।

— (L. 5793) G: G(ed) क्षातः, M: [म]रानः (for
 खन) — (L. 5800) G: राजानं च महोष्मि (for ") .
 — D: G(ed) om the ref — (L. 5801) M: रामान्मन्त्रं
 (for सारं) — For line 5803, G: sicut :
 218** देवानां मुनिनां चैव प्रणानां सर्वं सुखम् ।
 — (L. 5805) D: G: म्पि दुरावधोधनाम् (for ") . — (L.
 5806) G: G(ed) कोरिणा (for कोरिणा) . — Before line
 5812, G: ins. देरी — G: om. lines 5815-5816 — (L.
 5818) D: इव ह्यङ्गुष्ठेरे (for ") — (L. 5818) D:
 सारपम्पानम् (for ") — (L. 5819) M: नक्षत्रैः
 G(ed) सः कोटि (for सुप्र भीरं) . G(ed) सः (for कोटि) .
 — D: G: om. the ref — (L. 5824) D: एतराः G:

भनन्वभोगमापुष्य विरं वासं मदेधस्य । [5965]
 देहि स्वर्गे जगन्नाथ नीलकण्ठ नमोऽस्तु ते ॥
 ईश्वर उवाच ।
 ब्रह्मावसानपर्यन्तं युष्माक स्वर्गवासानाम् ।
 अस्तु वासं सुरा सर्वे ह्यत्र वत्स्याम्यह चिरम् ॥
 रामोऽहं तु भविष्यामि विष्णुवन्देन समन्वितः ।
 दशाननपुरोगांश्च हनिष्ये तानि सयुगे ॥ [5970]
 कक्षवानररूपेण वृष्यमत्र जनिष्यथ ।
 विहराम वने पुण्ये गोलाहलनिषेविते
 दृष्ट्वाजलसमूहेन कृष्ण मूढपलेन च ॥
 इत्युक्त्वा भूतनाथेन देवदेवेन राघव ।
 संप्रहृष्टा सुरगणा दिव जग्मुर्वयामुखम् ॥ [5975]
 स एव राम महाबाहो शकरो लोकेश्वरः ।
 वधार्थं रावणदीना जातो रघुकुले शुभे ।
 ते सुरा धानरा जाता ह्यागमिष्यन्ति सप्रति ॥
 ते साधेभ्यः नगरीं राक्षसेन्द्रस्य दुर्मते-
 लङ्कां गन्तासि धर्मान्महद्विष्यसि भिक्षाचरम् ॥ [5980]
 इत्युक्तो मुनिना तेन मतङ्गेन महात्मना ।
 रामो धर्मविदोऽंशेष्टो मुमोद च ननाय च ॥
 पुनः प्रोवाच धर्मो रामचन्द्रो महात्मना ।
 मतङ्ग मुनिशार्दूल कृतहृद्योऽसि सप्रति ॥
 केच ब्रह्मशिला प्रोक्ता देवान्धर्मवसिताः । [5985]
 मृदि सा मुनिशार्दूल यत्तन्मुष्यस्यल क्षुभम् ॥
 मतङ्ग उवाच ।
 ब्रह्मादय सुरा सर्वे योगिन सनकादय ।
 गन्धर्वा षोडशान्धश्चान्ति नवां शुभमताः ॥
 शिलामारुद्धा सखेर्हं विरूपाक्षस्य पार्श्वतः ।
 जपन्ध्यानवरा भिष्यमागते ब्रह्मविषमा ॥ [5990]
 दक्षिणे पूर्वदिग्भागे पश्चिमे रघुनन्दन ।
 या शिला सुभगा प्रोक्ता सा वै ब्रह्मशिला स्मृता ॥
 तस्यां स्थित्वा जप चतुर्दिग्भ्यमथविद सुरा ।
 भाषमासि विदोषण स्यात्ता सप्तोपविष्टिता ॥
 गायत्र्यादिमहामन्त्रैर्न चतुर्वन्ति ते सुरा ॥ [5995]
 तस्याह्रह्मशिला प्रोक्ता ब्रह्माष्टान्तो नृप ।
 ये चतुर्वन्ति जप दान तेषां लोकस्तु शासत ॥
 ये नरा पुण्यकर्मागो ह्यत्र मज्जन्ति निषयाः ।
 तेषां लोकस्तु फाटुस्य देवगन्धर्वसेविता ॥
 निवसन्त भिषु लोकेषु विरूपाक्षस्य पश्चिमे । [6000]
 वसिष्ठस्याधर्मं विदि सर्वपापप्रणाशनम् ॥

तप कुर्वन्ति मुनयो मनव अपयस्यथा ।
 वसिष्ठस्याधर्मं पुण्यं सर्वपापविवर्जितं ॥
 पुरतः पूर्वदिग्भागे कोटिशकरसंशितं ।
 ये मज्जन्ति नरधेष्टालेषां लोक कर्पादिन ॥ [6005]
 स्थापनार्कोटिलिङ्गाना देवदेविवलुभ ।
 कोटिशकरनाम्ना तस्यपितृ पृथिवीतले ॥
 तत्र कुर्वन्ति मुनयो जप परमपावनम् ॥
 अथापि राघवधेष्ट दृष्टद्विरभिगृहिते ॥
 तत्र देवास्त्रयस्त्रिशक्रेटिलिङ्गप्रपूजनात् । [6010]
 श्रावत परम स्थान जग्मुस्तु भातर्षभ ॥
 अत्र मज्जन्ति मुनयो मानवा मनुजेधर ।
 सिद्धयोगे पुण्यदिने माघमासे विशेषतः ॥
 कोटिशकरवित्पत्वात् लिङ्गं परमपावनम् ।
 नत्वा सृष्ट्वा दिव याति पापवानरि राघव ॥ [6015]
 अमिषकदिनेऽपि शक्रे य प्रपूजयेत् ॥
 स मुक्त सर्वपापेभ्यो यानाहो देवं ब्रजेत् ॥
 य ज्ञाति दिनमेक मु शक्रेण च सतिषी ।
 स कोटिशक्रेण शिवलोके भवोयते ॥
 तस्माद्दे पूर्वदिग्भागे क्रोशमात्र तु राघव । [6020]
 कविलस्याधर्मं विदि सर्वपापप्रणाशनम् ॥
 शक्रेऽहं तु विरूपाक्ष कपिलेश्वरमथयम् ।
 त्रिकाल पूजन्तुर्वसिष्ठामि रघुनन्दन ॥
 तस्य पूजाप्रभावेन स्वामह दृष्टवान्किल् ।
 कृतहृद्योऽसि भद्रं ते मां पालय रघूत्तम ॥ [6025]
 ससाराविपवृक्षस्तु महाहोदो दुरस्यय ।
 छेदुमर्हसि एव राम स्वसि नमोऽस्तु ते ॥
 एवमुक्त्वा मुनिवरस्तुष्णीमास्ते रघूत्तमम् ।
 कृताञ्जलिपुटो धीमानानन्दान्धुपरिप्लुत ॥ [6030]
 रामोऽपि त नमस्कृत्य वचनं चेदममवीत् ।
 मतङ्ग मुनिशार्दूल त्थास्तु तव भाषितम् ॥
 कृपया तव धर्मान्महद्विषये राक्षसेधरम् ॥
 पुत्राञ्जलकलाद्विद्वन्विरूपाक्षस्य दृष्टवान् ।
 मन प्रसादममत्प्राप च परिमोचितः ।
 स्वस्ति तेऽयं पतिष्यन्ति किञ्चिन्मां नगरीं शुभाम् ॥
 इत्युक्त्वा त नमस्कृत्य प्रययौ रघुनन्दन ।
 तस्मात्प्रभवि तं पत्न्यां गन्तुमर्हसि शुभत ॥
 पुत्राञ्जने विरूपाक्षे धर्मदे कोटिशकरे ।
 मतिं कुर्वन् महाहात्र महापापकनाशिने ॥
 सर्वत्र सुखभा पुत्रा त्रिस्थानेषु तु दुर्लभा । [6040]

'वराह' — (L. 5954) G₁ : G(ed) प्राप्त (for वराह) D₁
 वास्यामरे (for वाचा) — (L. 5957) D₁ मूर्तेय कोटिश शुभा
 (for ⁶) — (L. 5967) G(ed) नागिनाम् (for वासि)
 — After l. ne 596⁹, D₁ in

221*⁹ आगमिष्यति रामोऽन विष्णवे लोहपात्रम् ॥
 — (L. 5975) D₁ इना सुगणां सर्वे (for ⁶) G₁ G(ed)
 यथापत्तम् (for सुपत्तम्) — G₁ om the ref. — (L. 5995)

G₁ भृश, M₁ ते नरा (for ते सुरा) — (L. 6001) D₁
 विवर्जितम् (for प्रपावनम्) — M₁ om lines 6006-6008
 — (L. 6007) G₁ तृथिवीने (for 'तये) — (L. 6008)
 G₁ तत्र परमवातिषया (for ⁶) — (L. 6015) G₁ इत्
 (for इत्तः) — (L. 6019) M₁ स्वर्गं (for स्थिर) — (L.
 6025) G₁ भोगात्र वरुणानिसे (for ⁶) — G₁ om lines
 6038 6040 D₁ om lines 6044-6045- M₁ om lines

मार्कण्डेये गुह्यतन्त्रे विरूपाक्षे विद्योपवतः ॥
दुर्लभं सर्वलोकानां विरूपाक्षस्य दर्शनम् ॥
कैराचन्द्रानं लक्ष्म्या सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
महापापकमुक्तो वा शुको वा सर्वपातकैः ।
सकृत्प्राप्तमसि ज्ञात्वा नरः पापैः प्रमुच्यते ॥ [6045]
विशेषः कणमात्रं तु तुह्यन्मः सोऽपि मानवः ।
शान्ताशाकृतैः पापैर्मुच्यते नाकं समश्नुते ॥
य इदं पुण्यमाह्वयानं शृणुयादापि मानवः ।
सोऽपि पापविनिर्मुक्तस्तुह्याज्ञानफलं लभेत् ॥

Colophon

युधिष्ठिर उवाच ।

राजाज्ञां शिरसा कृत्वा रामो धर्ममूर्तो वरः । [6050]
कं देवं समनुप्राप्तं पुण्यं परमाननाम् ॥
रुन्मे कथय तत्त्वेन गङ्गासुत नमोऽस्तु ते ।
वस्त्राल्कीर्विधवापस्यो वरः पापैः प्रमुच्यते ॥
भीष्म उवाच ।

शृणु पापं प्रवक्ष्यामि श्रोत्वानामपनाशनम् ॥
रामस्य चरितं पुण्यं सर्वमहलदायकम् ॥ [6055]
सीतामन्वेष्टुकामोऽसौ रामो रघुकुलोत्तमः ।
यं पुण्यदेवं संप्राप्तं प्रवीमि हि तेऽनुवा ॥
शौगलं वेङ्कटाद्रिं च श्रीशैलमथ बाधतम् ।
काशीं तु कामदो रामश्चचार रघुसत्तमः ॥ [6060]
सत्र सत्र च राजेन्द्र दानं ब्राह्मणतर्पणम् ।
गोमूतिलद्विषण्यादि कन्यादानसमाप्ति च ।
दत्त्वा तदेतज्जाप्तिप्रान्द्व्यापयामास सात्त्विकान् ॥
शौगलं नारासिंहं च माता रामः प्रतापवान् ।
नमस्कृत्वा पारसिंहमस्त्रीपीकमालयतिम् ॥ [6065]
गोविन्दं केशव जनार्दनं बाणुदेवं
विशेषा विश्व मधुसूदन विशरूप ।
धीपधनाम पुत्रयोत्तम पुत्रनाश
मारायणाप्युत नृसिंहं वनो नमने ॥

देवाः समन्ताः खलु योगिमुच्यन्ते
गण्यदेविद्यापरकिंनराश्च । [6070]

यथादमूलं सततं नमन्ति
तं नारासिंहं दारणं गतोऽग्निम् ॥
वेदान्तमन्त्रान्छुलु पात्रागर्मा-
श्रियावालं धीर्दिग्गी च लक्ष्मीम् । [6075]

यस्य प्रमादात्पुरवा उभनते
तं नारासिंहं दारणं गतोऽग्निम् ॥
यथा शिवस्वर्गं पुररोहमथ
सारायणोऽभी मरुतां पतिश्च ।
पन्नाकेवाय्वग्निमरुद्गणाश्च
स्वमेव तं द्यौं सततं गतोऽग्निम् ॥ [6080]

यथा च निरर्थं जगतामनेषु
ज्ञाता च ह्यज्ञा विमुद्रामेषु ।
पृक्स्वमेव त्रिजिष्वा विधिश्च
स्य द्यौं नृसिंहं सततं गतोऽग्निम् ॥ [6085]

इति स्तुत्या रघुधेः पूजयामास तं हरिम् । [6085]
पुण्यं पयानाद्यु तस्य देवस्य मूर्धेति ।
सायु साधितं तं मयुर्देवा ऋत्विगनेः सह ॥
रावणेन हनं शोयं पीतमाद्युतमुच्यते ॥
पठन्ति ये द्विजवगस्तेषा स्वर्गं रायु साधनः ।
इत्युक्त्वा प्रययुः सर्वे देवा ऋत्विगनेः सह ॥ [6090]

रामोऽपि सत्रं वै निष्कृत्युर्न नरायणं गालवम् ।
कृताञ्जलिपुटो राजशोभाचेरं मदासि ॥
मङ्गलं सुनिवार्य सर्वं मेति अयान्तरम् ।
नारासिंहस्य देवस्य माहात्म्यं यत्पुनर्मयि ॥
यदि ते मयि योग्यीतिरिति मे लज्जदास ह । [6095]
क्षेत्रत्वात्प द्विजधेह शीघ्रं प्यारथ च वैश्वम् ॥

गालव उवाच ।

माश्रयं रायधेह त्वरहं पूर्वजन्मम् ।
स्वमेव वैमि हामर्षं न हि विद्यामेदे वयम् ।
तथापि शृणु वक्ष्यामि ज्ञानया तव सुवत् ॥

6047-6048.

Colophon. — Sub-parcan : D₁ G₁ आश्वर्यवर्णि देव-
वर्णाः G₁ M₁ G₁(ed.) देववर्णाः.— Adhy name : D₁ संपदः ;
G₁ शुभमद्रामोदिकरमाहात्म्यम्. — Adhy. no. : D₁ G₁ 8
M₁ 45; G₁(ed.) 46.

G₁ राजा (for युधिष्ठिर). — (L. 6050) D₁ वराहं (for
राजाज्ञां). — (L. 6052) D₁ G₁ M₁ नरस्य (for हरनेन).
— (L. 6053) D₁ तस्तीनिधनगणामयो (for *). D₁ G₁ पात्रं
(for पाः). — (L. 6055) G₁ (inf. fin.) सर्वरायणा-
रम् (for *). — (L. 6058) D₁ अरोरुं वनमार्दिः M₁
G₁(ed.) अरोरिः M₁ 'र' यं वेङ्कटाद्रिं (for *) G₁(ed.) श्रीशै-
लमथेवत् (for *). — (L. 6060) G₁ खानं (for दानं).
— M₁ om. line 6063. — (L. 6063) G₁ G₁(ed.) अरासिः G₁

*'द' नारासिंहं (for *). — Before line 6063, D₁ in.
कीराम. — (L. 6072) D₁ G₁ वने (for गतोऽग्निम्). — (L.
6074) G₁ अयुःसिद्धं श्रीशैलपीर वरुणम्. — After line
6076, D₁ in.

222** विरिधिनाद्या हि विरिधिपुत्रि-
विधिनि नाद्या विरिधिरुतो हि ।
स्ववं हि विरिधुर्नगरं गौत-
मनाश्वरपतिमश्रुतानम् ॥

— (L. 6040) G₁ M₁ नयन् (for नरं). — (L. 6041)
G₁ M₁ वरीयम् (for अनेवत्) G₁(ed.) एतेऽपि जिनां वरुण-
मर्षे. — (L. 6043) G₁(ed.) वना तदेव विरिधे शिष्यम्.
— (L. 6044) D₁ M₁ ना शिरुः; G₁ ना शिरुः; G₁(ed.)
तं द्यौं नृसिंहं (for रा शिरुः). — M₁ om. (Log.) line

पुरा योगीधरो राम नारसिंघो जगन्मय । [6100]
 हिरण्यनिघन कृत्वा ह्यत्र प्रत्यक्षता गतः ॥
 देवदेवो जगन्नाथः प्रगनार्वैरगातान् ॥
 दिग्गालेदेववृन्दैश्च सदा समन्वितैश्च वै ॥
 पदा स्तुशब्धिं ये राम भुवमन प्रयातत ॥
 विमुक्ता सर्वपापेभ्य प्रयातित हरिमन्दिरम् ॥ [6105]
 भवनातीति विख्याता गङ्गा पापप्रणाशिनी ।
 सुप्रसन्ना च लोकानां पापिनां मुक्तिदायिनी ॥
 अथ देवास्त्रयस्त्रिंशत्सदा त्रिष्टुतिं राघव ॥
 चिन्तयन्त सदा देवं नारसिंघं जगन्मयम् ॥
 अयमेव हरिः साक्षाद्भामिनस्वपागतः ॥ [6110]
 बलिनिमग्नश्च हृत्वा दिवं प्रादाद्दिव्योत्तमैः ॥
 राज्ञां तु दुर्विनीतानां निघनाय सुरोत्तम ।
 जमदग्निमुक्तो भूत्वा कातवीर्यं तथाहनत् ॥
 स एव स्व हि रामोऽभूदिद्वाल्क्यां गिरोमणिः ।
 पौलस्त्यस्य वदन्ति तं हन्तारं लोकवैरिणः ॥ [6115]
 अग्रमेवमनात्त्रयमचिन्त्य भक्तवत्सलम् ।
 सर्वैश्च त्वा विदुर्देवा समत्यग्र महात्तमैः ॥
 देवात्पश्य यत्पुत्रश्च स्वदाळोकनतपरात् ॥
 दिविस्यान्स्त्रुवत्सरां तु हन्तारं लोकवैरिणः ॥
 त्वं तु वै द्वारस्थाने यदुपदेशो ह्यसौ य । [6120]
 हृद्यो विशुद्धकर्मा त्वं भाविष्यसि न सदाय ।
 एव वदन्ति विदुषास्त्वामेक सर्वभूतमम् ॥
 स्वामाराध्य चिर कालमत्र पर्यंतमूर्धनि ।
 अय्यो माहात्म्येभ्य स्वत्यादं तैः प्रदिशे ॥ [6125]
 अत्र ध्यामां शृंगमणा पशुपतिदुमदाय ।
 ध्याथा बनधरा राम ध्यानदि सुरपुत्रवत् ॥
 सेवन्ते मुक्तिकामास्तै स्वत्याकमल गुणम् ॥
 पुरा सच्चिदपुत्रानां सुखं सुखैवशाज ।
 यायेष्वनां भवकर स्वानमस्य विभोर्दरे ॥
 भीष्म उवाच । [6130]
 इति श्रुत्वा रघुप्रेष्ठो गाढं तं प्रणम्य च ।

नारसिंघं नमस्तुत्य प्रययौ च धियोऽचकलम् ॥
 धर्मराज स्वमेवास्तु गावा विगतकल्पम् ।
 नारसिंघप्रसादेन सर्वत्रांक्षामानवात्स्यसि ॥
 मौवलक्ष्मणो गावा पतिरोऽपि विमुच्यते । [6135]
 त्रिप्राप्तपुत्रिणानां तु किं पुन पुण्यवैभवं ॥
 यस्मैतत्पुत्र्याशित्वं नारसिंघस्य वैभवं ॥
 स मुक्तः सर्वपापेभ्यो ब्रह्मलोकं व्रजेद्भुवम् ॥
 सुधिष्ठिर उवाच ।
 श्रीशैलशिखरे रामो रामपुत्रो महामतिः ।
 देव पिनाकिनं नत्वा तत किमकरोत्प्रभु । [6140]
 वर देववत त्व मे भूतनाथस्य वैभवं ॥
 भीष्म उवाच ।
 देवदेवो विरूपाक्षो नीलकण्ठो महापुत्रिः ।
 श्रीशैलाख्ये गिरिखरे सर्वकाले प्रवसत ॥
 श्रीशैलेन्द्र प्रविष्टानां नराणां पापिनामपि ।
 नास्ति नास्ति पुनर्नेम्य नारदेन प्रभाषितम् ॥ [6145]
 स्वानाति भुवि देवस्य विख्यायानि महीतले ।
 कैलासो हिमशैलश्च सुप्रते जाद्वीर्यते ॥
 विशिष्यो विरूपाक्षो महाकालो महामते ।
 श्रीशैलश्रेकचूलश्च मार्कण्डेयो महामते । [6150]
 एतानि बहमुत्पाति स्वानाति स्मरवैरिणः ॥
 तत्र तत्र महादेव प्रसक्त भक्तवत्सलम् ॥
 नत्वा नर पापदृशः विमुक्तो विभवस्तुते ।
 कैलासे भीमिरो देव प्रसक्त समतां गतः ॥ [6155]
 तत्र वै देवतानां च मनुष्याणामप्यत्र च ।
 सदा प्रसक्तो देवैः पार्ष्णीरमणा प्रभुः ।
 गयानामत्र वै मुक्तिं ददाति सुवनेषु च ॥
 श्रीशैलशिखरे च्छे मयुजैः पापकर्मिभिः । [6160]
 त्रिधा सर्वान्गि पापानि तेषां मुक्तिं ददाति च ॥
 एकयाम द्वियामै च त्रियामै वा वसन्ति ये ।
 नास्ति नास्ति पुनर्नेम्य साक्षात्पुण्यं कारितम् ॥
 एकरात्रोपितानां तु विदुमात्पुङ्गवनि च ।

6098-6099, — (L. 6095) Ms. वरर मे, G(ed) वरानुना (for वरर र) — (L. 6101) G(ed.) हिरण्यदं र वा (for) — (L. 6108) G. G(ed.) महा शोच्युणा सुभा (for) — (L. 6107) Ds Ms. अत्र प्रसक्त लोकाः (Ms. देवा) मां, G. अत्र स्थितानां लोकानां (for) — G(ed) om. lines 6108-6109 — (L. 6111) Gs स वरविमर्दे हता (for) — (L. 6114) Ds Ms. स एव गमावितामोऽभूत् (for) — (L. 6115) Gs हता मुचि च राघवम् (for) — (L. 6119) Ds विविह्वलपुत्रैः तं (for) — Ds om line 6120 — (L. 6120) Gs Ms. वरुण-विशेषे (for) — (L. 6122) Ds. सदैव सर्वं गुणं (for) — (L. 6125) Gs महास्तरा, G(ed.) वृते राघव (for गुणपात) Gs Ms. शृंगार (for गुण) — (L. 6127) Ds. दिवं

संभव देवता (for) — (L. 6129) Ds Gs Ms. वने ष्वानां (for स्वानां) Ds Gs Ms. स्वानं मुनिनिरेषेणम् (for) — (L. 6131) Ds. प्रवर्षो पार्ष्णीरमिन् (for) — (L. 6132) Ds. तस्मात्समि तस्मै (for) — After line 6133, Gs. Ins.
 225** सर्वपापसत्त्वोऽपि पतिरोऽपि विमुच्यते । — (L. 6134) Gs G(ed.) अदोरेणम् (for अदोरेणम्) Ds अदोरेणं नृ-वेर (for) — (L. 6136) Ds Gs Ms. सुव (for निव) — After line 6136 Ds. Ins. an add colorless mentioning sub-paraan as आशुर्वरहो देवता addy name as अदोरेणमारुणम् and adby no. as 48. — (L. 6143) Gs Ms. अंशं स (for देशं) — (L. 6144) Ds वैकल्पः चक्रवर्त्त (for वैर) — (L. 6149) Ds G(ed)

सिद्धा बन्धुजनार्थैव प्राप्तुमन्ति हि तत्पदम् ॥
 तत्रागतं रघुवरं ज्ञात्वा तत्र महर्षयः ।
 द्रष्टुकामास्तथा जम्बुनरैराणमर्त्तविरमम् ॥
 जामदग्न्यस्तथा रामो भृशुक्रयवनभारिणी ।
 सत्यजित्स्वयकीर्तिश्च क्षान्तामण्डो दहम्रत ।
 शङ्को यमश्च मन्मेधा कपर्दी चाथ कङ्कण ॥
 एते चान्ये च यद्वहो मुनयः ससित्तवता ।
 रामं दृष्ट्वा मुदं जम्बुनरान् रघुनन्दनम् ॥
 रामः सवृक्षं ताम्बर्जान्भ्येपात्यैरर्त्तवम् ॥
 नमस्कृत्य च तानाह प्राञ्जलिमुत्तिष्ठुवायम् ॥
 कुशलं वो मुनिगणा धन्यो व पादसेवया ।
 श्रीशैलेशो मया दृष्टं पूजितश्च विदोषत ।
 अत्र किं करणीयं मे पददत्तं महर्षय ॥
 तेषां रामं पुरच्छृत्य जामदग्न्यं यदुत्तमम् ॥
 निरजीवी भवेत्पुत्रुज्जामदग्न्यस्यलोडवदत् ॥
 रामाभिरामं भगवन्निहाय जगतो विभो ।
 कृपावतरो भवता लोके खलु सुदुर्लभे ॥
 पाहि लोकानुपिगणान्नाशनाजडि रामय ।
 स्वदोर्नानुसृतं मे तपस्तेषां महामनाम् ॥
 दातव्यमग्रं भवता दाह्यण्येभ्यो धनं बहु ।
 अन्नपानीयदानानि कर्तव्यानि महामते ॥
 अथैव दानात्पितरस्तु सर्वे
 वृक्षा दिव यान्ति सुशोभमाना ।
 गन्धर्भेसुरपैरपसेध्वमाना ॥
 जप्ता समस्वैर्मुनिद्वयसवै ॥
 गीतानि देवाः सवत रृणन्ति
 कदा तु शैलेशमहं व्रजामि ।
 प्रत्येकमित्येयमुमापतिं त
 भजन्ति नित्यं परिपूर्णचित्तम् ॥
 कुर्वन्ति दानानि महत्सु सेवा
 नीधेषु भजन्ति शुभं वदन्ति ।
 ये चापि एवं कृनिनो महान्त
 लैरेव बन्धु सततं गीरिणः ॥
 शुक्रेण पूर्वदिग्भागे स्थित्वा देवगणैः सह ।
 पूजां करोति यानेन सुव्ययं रघुनन्दन ॥
 दक्षिणस्या दिशि वसतिष्ठन्पितृगणैः सह ।

[6165]

[6170]

[6175]

[6180]

[6185]

[6190]

[6195]

श्रीशैलेश महाभक्त्या स्तौति प्रीतो रघुत्तम ॥
 प्रथेता पश्चिमद्वारे तिष्ठन्श्रीशैलवासिनम् ॥
 पाहि मा पाजंतीकन्तेत्येव स्तौति पुनः पुनः ॥
 यक्षराहुचरे भागो मया कीर्तितं नमुनम् ॥
 तस्य दिश्या तनु पश्यन्स्तुवन्महद्वक्ष्यन्स्तुवन् ॥
 मध्यं तेषां सुराणां तु सिद्धानां सांप्रयक्षताम् ।
 कदम्बं पुरितं स्थाने स्थानुमर्षयेनं ज्ञपयेत् ॥
 भूलोकस्य तु सेवार्थं दत्तं त्रिदिवसं तिलम् ॥
 शुक्लैव राघवभ्रष्टो जामदग्न्यायस्सुहृत् ॥
 दत्त्वा दानानि विधिबहसिगणद्वारतो ययौ ॥
 श्रीशैले गच्छति पुमान्भो वा को वा नृपोत्तम ।
 तस्यैव वदता भवेत् मुक्ता एव न मयाय ॥
 य इदं पुण्यप्रकारेण नारदेन प्रभाषितम् ॥
 शृणोति सततं मन्वत्या तिवसासुख्यमश्रुते ॥

[6200]

[6205]

[6210]

Colophon

सुविष्टिर उवाच ।

देवव्रतं महाशुद्धे सुरसिद्धयुक्तं प्रभो ।
 श्रीनिवासस्य माहात्म्यं वद नो वदतां पर ॥
 वैकुण्ठनाथी लोकेशो विष्णुः सर्वगतः प्रभुः ।
 कथं प्राप्सो वृषगिरिं तम्यं ह वृषया वद ॥

[6215]

भीम उवाच ।

पुरा वै नारदः श्रीमान्ब्रह्मपुत्रो महासुतिः ।
 हरिं द्रष्टुमनाभक्तं वैशष्टं समुपागतम् ॥
 तत्र दृष्ट्वा हरिं पार्थं श्रीरोहस्योपकण्ठम् ।
 भायान्त्रं श्लययो दृष्ट्वा सुदमाशुचं नारदम् ॥
 अगतस्त्वमश्रुत्वा सर्वे पारामर्षैपदानुगा ॥
 अनुसृतो मुनिगणैः पारतायो महासुतिः ॥
 ज्वासो वचनमस्त्रीयं नारदं प्रतुवाच ह ॥
 इत्यहं यामुनें महत्स्त्वमेको जगतीवले ।
 विष्णुभक्तोऽसि सान्यासितं सदा श्रीतैर्यते यत ॥
 अहो खलु मनुष्यानां मोक्षदो विष्णुस्त्वयम् ।
 स त्वया तैवितो नित्यं हृन्मृष्टयो भवान्त ॥
 सदा पालयिता इत्या एक एव जनार्दन ।
 स त्वया पूजितो नित्यं तस्मात्सुखं वृत्ती भवाम् ॥
 योजन्त सर्वभूतानां सेतुभूतो जगमय ॥

[6220]

[6225]

सुति (for श्रु) — (L. 6155) G(ed) गतानाम् (for न)
 — (L. 6158) D1 G2 M1 वसतस्तत्र भूषते (for १) — (L.
 6161) D1 G(ed) शिखा (for सिद्धा) M1 सुशिखा बन्धुजाथेन
 (for २) — (L. 6162) D1 बहत्स्वयम् (for महर्षय)
 — (L. 6165) D1 M1 इतत्रत , G2 [उ]त्तमत्रत , G(ed) व
 द्वा (for इत्तत्रत) — (I. 6168) G2 G(ed) अनुजा
 कृतं हत (for ३) — Before line 6171, M1 ins श्रीराम
 — (L. 6172) D1 श्रीशैलोऽनी (for 'लेनो) — (L. 6175)
 D1 M1 स्थिरजोषी , G2 स्थिरारो (for चिरजोषी) D1 सती ।

(for शरत्) — Before line 6176, D2 ins जामदग्नः
 — (L. 6189) G2 चित्रम् (for चित्रा) — (L. 6190)
 D2 देवाय (for सेपा) — (L. 6193) D2 नान्धम् (for
 वासिनम्) — (L. 6207) G2 [म]रि नानव (for नृपोत्तम)
 — (L. 6210) लालोचयम् (for सायुज्यम्)
 COLOPHOON — Sub-garcon D2 G2 भायर्षयैरपि देव
 पत्नी , G2 C(ed) नपत्नी — Adhy name G(ed) श्रीदेव
 माहात्म्यम् — Adhy no D1 G(ed) 47, G1 s 45
 G2 om. the ref — (L. 6211) G(ed) महामाग (for

संगारपाशविच्छेदी स त्वया पूजितो हरिः ॥
 पृते वयं मुनिश्रेष्ठ द्रष्टुकामा जनादीनम् ॥ [6230]
 वक्षिष्येऽतिवचिषा हि प्राप्ता परमधार्मिका ॥
 हृदसा वचन श्रुत्वा स्वासह्य जगतीपते ।
 प्रोवाच नास्तौ धीमान्नास्ती वेदविदा वर ॥
 दृत्वकृण्वोऽस्मि भद्र वो यूय भूतहिते रता ॥
 शास्त्रैर्धर्मं सदा लोकान्मन्त्रया रक्षितुमिच्छथ ॥ [6235]
 वैकुण्ठलोकं समभूता धार्ता परमाववना ।
 अथापि सा मया सन्तो वक्ष्ये श्रुत्वन्तु ता शुभाम् ॥
 मायावी परमानन्दस्वरूपा वैकुण्ठमुत्तमम् ।
 स्वामिपुष्करिणी तीरे रमया सद्म मोदते ॥
 ह्यनुत्तमिदं वाक्य श्रुत्वा सेन्द्रा मरुत्तमा ॥ [6240]
 तत्र सेविनुसुभूता गन्ताशं च जगद्गुरुम् ॥
 किं करिष्यथ विप्रेन्द्रा दर्शनं ह्यत्र दुर्लभम् ।
 तस्मात्तत्र गमिष्याम ह्रस्वत्वा सं समाह्वय ॥
 भागस्त्यप्रमुखा सर्वे ऋषयश्च तपोधना ।
 जगत्सो ध्योममार्गेण यत्र धर्मैर्गौरौ हरि ॥ [6245]
 स्वामिपुष्करिणीतीरं गत्वा ते ऋषय धुरा ।
 छात्वा पीत्वा शुभ सोय हरिं द्रष्टुं विश्वेरेणु ॥
 पथिभ्य भागमावाप्य मुनयो विष्णुत्परा ।
 तत्रापश्यन्महाभूत मेरुमन्दरसनिभम् ॥
 सहादित्यसकाश विष्णुचक्रलोचनम् । [6250]
 सर्वायुधधर देव रट्णा विष्णयमागतम् ॥
 दक्षिणा दिशमान्गमुः स्वामिपुष्करिणीतटात् ।
 तत्रासुरान्दानवादीन्द्राश्चामापि पशिताशानात् ॥
 ध्यायन्तश्च जपन्तश्च नमस्तन्मश्च तावद्गुरुम् ।
 रट्णा विष्णयमापवा पूर्वा दिशसुपाययु ॥ [6255]
 तत्रासीन देवपतिं त्रिदशैरुपसेवितम् ।
 पक्ष्किन्दिगुरुरुपचाराणाधैरिभिरुत्तमम् ।
 सिद्धगन्धर्वदेवायर्कपिभिश्चाप्यमरागणैः ।
 हृत्पयानं हरिं साञ्ज्यास्त्रीनिवाय जगद्गुरुम् ॥
 कदा द्रष्टवामि तदप योगिनामपि दुर्लभम् । [6260]
 कदा मे जन्मसारथ्यं भविष्यति मुराचैतम् ॥

देहि मे दर्शनं देव प्रणतार्थमापादान ।
 त्व गति सर्व्वखानां देवानामपि मोक्षर ।
 पाहि पाहि जगन्नाथ भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥
 हृति स्तुवन्त देवेश देवराज पुरदरम् ॥ [6255]
 वैकुण्ठादे पुरोमानि स्वामिपुष्करिणीतटे ।
 देवताभि समासीन ध्यायन्तं पुरुषोत्तमम् ॥
 तं दृष्ट्वा विस्मिता सर्वे ह्यगस्त्यप्रमुखा द्विजा ॥
 कौवैरं दिशमान्गमुर्द्रष्टुकामा जनादीनम् ॥
 तत्रापश्यन्दिग्बरात्सहस्रीपनिवासिनः ॥ [6270]
 राजौ मुनिगणाश्चैव भूसुरान्देवदायिन ॥
 भूलोकवासिपश्चैव मनुजान्मनुजेधर ।
 सुदामापुरोहारामानो मुनयः शुद्धबुद्धय ॥
 स्तुवन्ति नृपतिं नमन्ति केचि वानन्दजाश्रुणि सृजन्ति केचिद् ॥ [6275]
 भातुष्य चाद्भुत्व वदन्ति केचि-
 बरे सुरारो पुरुषोत्तमेति ।
 लुप्तान्ति केचित्पतिरिभ्ययन्ति
 स्तुष्यं तु तिष्ठन्ति हसन्ति केचिद् ॥ [6280]
 ध्यायन्ति केचित्कला वदन्ति
 पूर्णं सुरारोभिर्गच्छेते ।
 पुष्पाणि सौरभ्ययुक्तानि गन्धं
 कर्पूरकन्दूरिसमप्रवन्ति ॥
 आराय सर्वे वृषभादिनाथं
 ते मार्गमाणा विचरन्ति तत्र ॥ [6285]
 एव हृत्वेयु देवेयु कर्पिणाधर्वकोटिपु ।
 पुष्पवृष्टि पपाताशु सर्वलोपरि सर्वत ॥
 भेरीमृदरूपट्टैर्नि सागाधैश्च द्विदिग्दत् ॥
 द्युकादहलसनादे सकुल समजायत ॥
 तसिध्ववसरे विष्णुः प्रादुरासीत्सिद्धिदे । [6290]
 मेरुमन्दरसंकाशौजस्यूनदपरिपृकृते ।
 नानातलचित्तेर्दिव्यैर्विमानैरुपशोभित ॥
 कोटिसूर्यप्रतीकाद्यश्चन्द्रकोटिसुशीलक ॥
 स्वर्लोकाद्भूमिपर्वन्ते प्रादुरासीत्सिद्धय पति ॥

*बुद्धे — (L. 6213) G(ed) देवेशो (for लोकेशो) — (L. 6221) Gs वाचा (for वासो) — Before line 6222, Ds ins व्यास — Gs om lines 6227 6228. — (L. 6227) Ms सेवितो (for पूजितो) — (L. 6240) G(ed) [प्र] हृत तमं (for 'तमि') — (L. 6241) Gs तप खातं सनुष्का (for *) — (L. 6242) Ds Gs Ms षच दर्शनदुर्लभम्, G(ed) षच दुर्लभदर्शना (for *) — (L. 6251) Ds Gs बद्धा (Gs हृद्वा त) विषय गता (for *) — For line 6254 G(ed) subat

224** नमस्वतो ध्यायन्तश्च जपन्तश्च तावद्गुरुम् ॥
 — (L. 6257) Hypermetric G(ed) ऋषय (for सिपुष्य)
 — (L. 6258) G(ed). सिद्धिपुस्तकधैश्च (for *) — (L.

6259) G(ed) जगत्सिम् (for जगद्गुरुम्) — (L. 6263) G(ed) मोक्षर (for 'र') — (L. 6271) Ms 'गामान्' (for 'वादिन') — (L. 6273) Gs मुनय' ह्यमरसीना (for *). — (L. 6276) Gs उद्भुत्व घोडुय (for आद्भुत्व आद्भुत्व) G(ed) नरन्ति (for 'र') — After line 6276, G(ed) ins :

225** गायन्ति गीत परितो महान्त
 — After the above, G(ed) reads lines 6303 6322.
 — (L. 6282) Gs गुणानि (for 'युगानि') G(ed). गणाय (for गण्य) — After line 6285 Gs G(ed). ins

226** देवा मनुष्या अपि योगिनश्च
 Gs cont
 227** गायन्ति गीतामहो महात्मन ॥

स्नातुपुष्कदिनीतीरे रविमण्डलसन्निभे ।
 विमाने सेविनी देवै धीनिवासोऽभवसम्पु ॥
 मग्ना शिवश्चन्द्रनिवाकरश्च
 सेन्द्रो यम पाशधरेषा वाणी ।
 रक्षोधिपो वायुवम् च दक्षौ
 विरिद्धकोटीगणदानवाश्च ॥
 पिना पिदृणा जवक सुराणा
 माता रिभूना महता महत्पमा ।
 राष्या क्षशी देहचूता च चक्षु
 रध्यात्मचक्षुर्दिनहृदिबासु ॥
 एको निष्पुर्बहुधा विभिन्न
 शुद्धो जनाना विवि देवतानाम् ।
 कृपाविशिष्टत्र बभूव लक्ष्म्या

[6295]
 [6300]
 [6305]

सर्वस्य लोकास्य दिताव नृतम् ॥
 धन्यपुत्रपण्डे केचिहस्तैश्च विधिर्धैर्ये ।
 वेदपारायणै केचिपूजयन्ति जनार्दनम् ॥
 भूपदीपैर्गन्धमाल्यैरन्यैर्नामादिकीर्तने ।
 बहुहाटककुम्भैश्च तोरणैर्ध्वजारानिभि ॥
 विचित्रहस्तुमैः केचिपूजयन्ति जनार्दनम् ।
 तुलसीमञ्जरीभिश्च करवीरैश्च जातिभि ।
 मण्डिकाविकटै पुष्पैश्चयुक्तै पूजयन्ति ते ॥
 भूमरा ऋषयश्चैव कलशैः परिपूरितै ।
 पुष्पोदकैर्मध्वत्तै कम्पद्मलगतै शुभै ॥
 यत्र कुम्भाहृतै केचिपूजयन्ति जनार्दनम् ।
 पत्रभाकैर्गुलफकैर्नैवेद्य कल्पयन्ति हि ।
 शुद्धोदकैश्चपुष्पैर्ध्याने शोभैर्नैवे परै ॥
 एष तेषा पूजनानि पूजितो मधुसूदन ।

[6310]
 [6315]
 [6320]

भास्ते तत्र जगदाय स्वाभिपुष्करिणीतटे ॥
 तस्मात्पूजयितुं राजन्धीनिवासं जगद्गुरुम् ॥
 यद्य सौम्य स्वानन्द भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥
 महापातकघुको वा युको वा सर्वपातके । [6325]
 यस्य ध्वजमात्रण नरं पारै प्रमुच्यते ॥
 श्रीनिवास्तस्य सेवार्थं यो वा को वा मनोमदि ।
 तस्यैव वराजा सर्वै युक्ता एव न मंगल ॥
 यानि क्षेत्राणि पुण्यानि सीध्यान्वायतानानि च ।
 तानि मन्त्राणि सेवन्ते भानिवासं क्षाम्ययम् ॥ [6330]
 इदं वै पुण्यमाप्त्याय दृष्टवन्ति श्रद्धया मता ।
 तेषां मुक्तिं करस्यैव गतानां किमु वैभयम् ॥

Colophon
 मुनिर्द्विष्ट उवाच ।
 देवमतं महाभाग मम सुतस्मदीमुत ।
 यदुपायो मयादेवो रक्षितो मम मुदत्र ॥
 काशी त्रिपुपुरी जैषा तस्मान्नाले क्षाम्ययम् । [6335]
 श्रीहस्तिनाय्यरे तत्र प्रादुर्भावोऽप्यत्र प्रभु ॥
 एतद्विष्णुग्राम्ये तत्र प्रादुर्भावोऽप्यत्र हि म ।
 यत्र मर्हसि सखेत् प्रादुर्भावोऽप्यत्र प्रभो ॥
 भीष्म उवाच ।
 पुरा मनाकुसायणं तत्र देव प्रमादितम् ।
 शृण्वन्ती सर्वेश्वरमायुरारोपयन्वर्षणम् ॥ [6340]
 शृणुष्व नराणां लक्षणं लोकहितामह ।
 शृणुष्व लोकहितं कालमात्र विनाशकं शृणुष्व ॥
 तस्मिन्मन्त्रे वागी समुद्रात् प्राप्यसे ।
 शृणुष्वेति जगदरेऽ महाय भुजेनधम् ॥

—(L. 6292) G: यमिभवेत् (for रनवितैर्) G: चानरे
 सपेवित (for ^s) —(L. 6297) D: Ms दिवास्ते (for
 'रर) —(L. 6298) G: वादिधनेर (for वागधरेष)
 Ms सेन्दे यम वागधनेगदि, G(ed) सेन्दे यमाश्री मन्तैर्त्
 पा.ii (for ^s) —(L. 6302) G: जनना च पाना (for यद्गत्
 महामा) — After line 6302, G(ed) ins
 293** इति शिवाणा सरभिर्जनाना
 निधि कृपानामिव निर्घनानाम् ।
 भाविर्भूवात्र महोऽज्यलह
 शिवायुज श्रीश्वभादिनाथ ॥
 प्रसन्नमूर्तिर्जगदेतत्र सु
 मन्त्रप्रथामाव जगदिवासा ।

—(L. 6303) G: राष्या (for राष्या) —(L. 6306) G:
 ह्यो (for शुद्धो) —(L. 6307) Ms कृपाविशिष्ट (for कृपा)
 G(ed) कृपाविशिष्टत्र बभूव लक्ष्मी — Ms om lines 6302-
 6313 —(L. 6309) D: वनपुत्र, G: बने पुत्रे, G(ed) नरे
 पुत्र (for वनपुत्र) —(L. 6311) G(ed) नरे वनदि
 कीर्ते (for ^s) — G: C(ed) om lines 6314-6318

—(L. 6317) Ms नरे (for नरे) —(L. 6318) D: Ms
 पत्र (for तत्र) —(L. 6320) G: Ms तत्र, G(ed) मत्र
 (for मत्र) G: तदेव, G(ed) तदे परे (for तदे परे)
 —(L. 6321) Ms: G(ed) द्व पूजयितुं (for पूजनयितुं)
 — After line 6322 D: (margin) ins.
 229** समाहितानासादादुत्सुको मरामुनि ।
 इति वै दक्षिणतो वराणां देहदत्तः ॥
 वैशुद्धमेव चरन्वितेन
 श्रीशैवनामस्तुतुगाम् ।
 भास्ते इ लक्ष्म्या एव शिष्युर्नै
 एष पूजनकर्तृत्वात् ॥
 —(L. 6325) Ms तत्र (for तत्र) —(L. 6331) D:
 एतद् (for एतद्) G: (margin) (for मन्त्र)
 Colophon — Subjunctive G: कर्तव्यं देवतां,
 G: Ms G(ed) > वदन्ति — Adly name D: कर्तु
 वागधनेर, G(ed) देहदत्तं तत्रम् — Adly no:
 D: C(ed) 141 for Ms 147
 C. cm. 1 ne 6334 —(L. 6334) C: वरे (for वरे)

अश्वमेधसद्वर्षं त्वं कुरु चित्तविमुद्ध्यै । [6345]
 अन्वयाया निर्मला बुद्धिर्न भविष्यति पद्मज ॥
 पृतच्छ्रुत्वा चिन्तयानो ब्रह्मा लोकविपतामह ।
 न शक्य वर्तुर्महोऽपि कथमेतद्विज्ञानी ॥
 पुनश्चोवाच सा वागी धातर व्याकुलेन्द्रियम् ।
 मेघाम्भीरया वाचा ह्युपुष्वेति पितामह ॥ [6350]
 गङ्गाया दक्षिणे भागे योजनाना शतद्वये ।
 पद्मयोजनमात्रेण पूर्वाम्भोषेस्तु पश्चिमे ॥
 वेगवस्तुचेरे धीरे पुण्यकोष्ठा हरि स्वयम् ।
 परद सर्वभूतानामघापि परिहृदयेते ॥
 कर्तव्यस्तत्र वै यस्तुस्त्वया चित्तविमुद्ध्यै । [6355]
 सहस्राणा फल तेऽस्तु ह्येकं स्थानवैभवात् ॥
 धृत्वा तन्नीतिसुको धाता देवगण सुद ।
 गन्तु मनो दधे ब्रह्मा यज्ञ कर्तुं च स्वयत् ॥
 दिक्पालैर्देवगन्धर्वैर्बभूवुरद्रादिभि सह । [6360]
 इयमेध महायज्ञमकरोदपिभि सह ॥
 हवींषि भुञ्जमानाना पश्यतां मरुता प्रभु ।
 प्रादुरासीन्महाविद्यासुत्तरया महापुति ॥
 शङ्खचक्रधर श्रीमान्नीलजीमूतसनिभ ।
 वैदेरुपनिपदिश्व मूर्तिर्मजिः प्रसेवित ॥
 इन्द्रादिलोकपालैश्च ब्रह्मादिभिरनेकदा । [6365]
 यक्षविद्याधरगणे किन्नैश्चारीगणैः ॥
 नदीनदसदृशैश्च गङ्गायैरुपसेवित ।
 सप्तसागरयुक्तीरैः सप्तद्वीपनिवासिभिः ॥
 पीताम्बरधरैश्च प्रादुरासीन्महापुति । [6370]
 श्रीताम्बरधर श्रीमान्विपुञ्जल्लोकचनः ॥
 कौस्तुभेन विराजन्त श्रीचरयाद्विलवक्षसम् ।
 नवा पुन पुनब्रह्मा लोककर्ता जगन्मय ।
 अस्तीर्षीश्कमलाकान्तमपवर्गफलप्रदम् ॥
 ब्रह्मोवाच ।
 श्रीपते पुण्डरीकाक्ष सर्वलोकहितकर ।
 पादि मा कमलाकान्त स्वत्यदकमल गतम् ॥ [6375]
 परद सर्वभूतानामीधरं पुरुरोत्तमम् ॥
 नमामि पुण्डरीकाक्ष गरदात्ममम्बवम् ॥

पीताम्बरधरं देव वनमालाविभूषितम् ॥
 चतुर्बाहुसुराराजं नमामि कमलापतिम् ॥ [6380]
 येनेदं भुवनं व्याप्तं देवलिप्येन्द्रादिकम् ॥
 त वासुदेवममलं प्रणतोऽग्रिमं जनादेनम् ॥
 नित्यानन्दाय शुद्धाय शूरायानायपालिनः ।
 सर्वज्ञाय नमस्तुभ्य सर्वभूतान्तराम्भवे ॥
 यज्ञभोक्त्रे नमस्तुभ्य यज्ञकर्त्रे सुरोत्तम ॥ [6385]
 हविर्मन्त्रब्रह्मरूपाय यज्ञमानस्वरूपाय ॥
 देवतियंक्षुप्यायाना जनयित्रे पमोऽस्तु ते ।
 पादि मां दवदेवेरा भूयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥

भीष्म उवाच ।

इति स्तुवन्त देवेश पद्मयोगिनिरादरम् ।
 प्रसन्नवदनो विष्णुर्ब्रह्मणः प्रत्युवाच ह ॥ [6390]
 प्रीतिमानरिस भद्र ते स्तोत्रणानेव पुत्रक ।
 इयमेधेन महता भक्त्या विश्रणनन च ।
 शिवात्मसर्पय त्व मा कृते कल्पिन्पुगोत्तमे ॥
 प्रेतार्यां तु गजेन्द्रणः प्राथिवो मुनिक्वामिना ।
 कृतकृपेन विदुषा भक्तेन तु मदात्मना ॥ [6395]
 दापरे देवगुरुणा मुनिशापाच्च भीरुणा ।
 भक्त्या परमया वैभु पृजितो द्वापर धिरम् ॥
 वर्तयिष्ये मुनिगणैः सन्तैः सुरगणैर्वृत ।
 यक्षकिन्नरसर्पैश्च गन्धर्वैश्चापसरोत्तमैः ॥
 क्लृो तु पृजित पूजद्वयैः शेषेण पृजित । [6400]
 मनुजैः पूजानदिभिश्च भूस्तुर्लैश्च दिव्यैः ॥
 षीष्ट्यैः पूजितो नित्य ब्रह्म्यामि कमलासन ॥
 हरयुक्त्या देवदेवोऽसौ तदेवान्तरधीयत ।
 विस्मय परम जगुर्देवा सर्वे तिथि स्थिता ॥
 इयमेधेन विधिना यद्वा लोकपितामह । [6405]
 इष्ट्वा विष्णुकर्मार्गेण ब्राह्मणापर्यपूजयत् ॥
 अन्नदक्षिण्यञ्चासौर्द्वैक्षिक्षेत्रगृहादिभिः ।
 देवार्चुपिणांश्चैव पूजयामास भूधुरात् ॥
 सन्निभवसरे देवाश्च वक्ष विधिधामसाम् ॥
 याजयेदादिभिर्व्यैरिहकाचयनादिभिः ॥ [6410]
 ऋपयो मनवर्ष्वेव लोकपाला कुरुद ह ।

—(L. 6342) G(ed) आस्ते निताकुण्डेदिव (for ⁶) —(L. 6348) G₁ न शक्यं वक्तुमेकोऽपि (for ⁶) G(ed). सवर्षं कथनं भवीत् (for ⁶) —(L. 6352) M₁ पद्म (for पद्म) —(L. 6357) D₁ G₂ ह्यावा प्रीतिसमायुक्तो (for ⁶) G(ed) स देवपि (for पाना देव) — After line 6358 G(ed) ins
 230** तत्र कावी समागच्छ स्युक्तोऽपि तु तत्र वै ।
 —(L. 6367) D₁ M₁ नदीनां शतमाहरेर (for ⁶), G₁ M₁ तेनितम् (for ⁶), —(L. 6369) G₁ देवे (for देव).
 —G₁ om. lines 6378 6380 — After line 6379, G₁ ins
 231** आनन्द परम व्याप्तमवतीर्थं नरादिकम् ।

—G₁ om line 6380 —(L. 6381) G(ed) मनुजैः (for मनजै)
 —(L. 6383) G₁ M₁ सर्वभूतान्तरादिने, G₁ तनिवासिने (for ⁶) — G₁ om the ref. —(L. 6390) G₁ पुत्रन, G₁ पद्म (for पुत्रक) —(L. 6391) D₁ मरुतो (for मरुता) —(L. 6392) G₁ कृपो हरिर्मन्त्रोत्तमे (for ⁶) —(L. 6397) D₁ मुनिवरेर (for ⁶ गनेर) D₁ G₁ M₁ > दे सैर्देम (G₁ सोमन) हरुदै (for ⁶) — D₁ om (hapl) lines 6398-6399 M₁ om line 6398 —(L. 6399) G₁ M₁ पृजित पूजनादयै (for ⁶) G₁ क्लृो (for क्लृ) —(L. 6404) G(ed). एवेन (for विनिना) —(L. 6405) M₁ ब्राह्मणापरिपूजयत् (for ⁶) —(L. 6406) G(ed) दक्षिणात्पुत्रवादे (for ⁶) G(ed).

चक्षिषो जमदग्निश्च त्रिक कण्वोऽथ गालव ॥
 विद्यामित्रो देवराज कथ काश्यपमथक ।
 रामो बृहस्पतिर्गर्गसो धीमयो रोमश एव च ॥
 कात्यायनो भरद्वाज पुलस्त्य पुलह ऋतु ॥ [6415]
 एते चान्ये च बडयश्चन्द्रश्च त्रिविधान्वसाम् ॥
 काञ्चीमुख प्रविष्टाना नास्ति नास्ति पुनर्भव ।
 तस्मात् सैव्यसे विप्रैः सत्सारस्वैरहित्युभि ॥
 जनने मरण सृणा मरणे जन्मसाधनम् ।
 दक्षात् कुरुते सद्य काञ्चीनाथोऽयं सेवया ॥ [6420]
 भग्नैव वरदस्यास्य पादमनापरा श्रुभा ॥
 वैश्वन्तीति विष्टायाना शारदा कलिदोपहा ॥
 तस्या तु मञ्जता नृणा चात्रिवभूतिर्भवद्भुवम् ।
 आरोग्य पापन तीर्थ जन्मान्तरमलपदम् ॥
 कामाक्षीति च विष्टायाना सर्वलोकेषु भारती ॥ [6425]
 मूक वा शास्त्रकारा करोति भुवि विद्वृतम् ॥
 त्रिपुरारिमहादेन पार्वतीसहित प्रभु ।
 सूतमूले वसन्ताना सेव्यते देवतेऽस्युभि ॥
 काञ्चीनाथ प्रपञ्चाना सत्सारभयनाशनम् ।
 पराक्रमनाथसर्वाभिविद्याव्युत्थिवर्षेणम् ॥ [6430]
 सद्यो देवराजस्य वरा पापराता क्वपि ।
 महालोकं प्रयाज्येव नारदेन प्रभाषितम् ॥
 काञ्चीनाथ स्मरंघस्तु भवेद्वा सहस्र प्रति ।
 तन्महालोच्य समायाति नारदेन प्रभाषितम् ॥
 यक्षवतस्सुगुणाहित्य काञ्चीनाथस्य वैभवम् । [6435]
 स कोटिकुलसयुक्तो ब्रह्मलोकं सुखं वसेत् ॥

Colophon

बुधिष्ठिर उवाच ।

सिंहद्रिवापो देवेश साक्षात्तरहरि स्वयम् ।
 कथ सत्र वसन्तोप क्षीयते चान्न मायम् ॥
 वैश्वन्तसु भवानाद्य यस्मिन् प्रमोदसि मे ।
 कयो कयय तरवश्च तास्थानरथ च वैभवम् ॥

भीष्म उवाच ।

शुणु पाप्यं प्रवक्ष्यामि श्रोत्रनामघनाशनम् । [6440]
 सत्सारात्रात्रिच्छेद नारासिंहस्य कीर्तनम् ॥
 सिंहद्रिवापस्य कथा सर्वमद्भुतदामिनीम् ।
 द्विजो वा पतितो वापि भुक्त्वा पापैः प्रमुच्यते ॥
 स एव भगवानिन्द्रपुत्रस्युभिर्गतिव प्रभु ॥
 प्रया एव शशी चाकं शशीपतिपुरोहित ॥ [6445]
 देवराजो रवेः पुत्रुर्वह्यो घनशालक ।
 स पृको बहुधा भूत्वा पालयत्वहिते जाय ॥
 पुत्रा ईश्वरवध कृत्वा नारासिद्धो जगत्पति ।
 देवैरमिष्टतो भीमैर्दिव्य योगमयागमत् ॥ [6450]
 शौबलाद्ये गिरिवरे दिव्यरूपी भयकर ॥
 स वाममक्रोरोद्दीमन्तिष्ठ एव जगन्मथ ॥
 योगारूढ त्मालोच्य पितृशत्रुषु लरिम् ॥
 मरुतो महता नाथ तुष्टुजैर्नातीपतिम् ॥
 देवा ऋतु ।

धीपते पुण्डरीक्ष्य पुराणपुरोचम ।
 नारासिंह जगद्योन वेदराजो नमोऽस्तु ते ॥ [6455]
 लाकृताय नमोऽस्तु माधिवे जलधायिने ।
 सर्वलोकस्य कर्त्रे वै पात्रकाय नमोऽस्तु ते ॥
 सद्दर्शनं माते तुभ्य सुगुणशुद्धायिने ।
 निर्गुणाय नमस्तुभ्य बीजरूपिण्युत्तरे ॥ [6460]
 पादास्माज्जगतीनाय स्वप्रादक्रमल गताम् ।
 त्व पिता सर्वलोकानामस्माकं तु निनेपत ॥
 नानामोहसमायुक्ताद्यानास्तुनिरीक्षितान् ॥
 पति नक्षिद्रतापीत भूयो भूयो नमोऽस्तु तौ

भीष्म उवाच ।

नारासिंहः शत्रुो देवैरिति नारा पुनः पुनः । [6465]
 प्राद ताक्षिद्रतापीतः प्रसन्नो नाकारसल ॥
 भगवानुवाच ।
 किमपि प्राच्यते देवैर्नैदाभमन्निवैते ।

नारासिंहि (for शुभादिभि) — (L. 6410) M₁ नाराय
 (for मनरम्) — (L. 6412) G₂ श्रुत M₁ त्रित, G(ed)
 [अक्षि] (for त्रिक) — (L. 6413) G₂ रे-यो (for धीम्यो)
 — (L. 6416) G₂ काञ्चीपुर, M₁ 'पुर (for 'पुर') G₂
 काञ्चीमुख प्रविष्टाना (for ") D₁ मन्त्रय (for पुनर्भव)
 — (L. 6420) D₂ जग वै, G₂ मूर्धैव (for अयेव) M₁
 कथ वै वरादा शय्य (for ") — (L. 6422) G₂ ऽ विजम्भते
 (for मनेमूरम्) — (L. 6424) G₂ ऽ कन्याश्रीति विष्टायाना
 (for ") — (L. 6427) G₂ साक्षयुक्ते (for चूत) G(ed)
 शया (for नृणा) — (L. 6428) G₂ मर (for मय)
 — (L. 6429) G(ed) विषयन (for 'यनम्) — (L.
 6430) G₂ देहस्य (for तावस्य) — (L. 6432) G(ed) नयेद्
 (for स्मरेद्) G(ed) स्तौति (for नयेद्) — (L. 6435)

D₂ निर, G(ed) हुनी (for सुते)
 COLOPHON — Sub-paraean D₁ G₂ माक्षयवर्षिण्येन्यर्मा ,
 G₂ M₁ G(ed) गेयर्मा — Athy name D₁ G₂ काञ्ची
 नारायणम्, G(ed) इतिनिरीक्षितान् — Athy no D₂
 G(ed) 49 G₂ 40, G₂ M₁ 49
 (L. 6433) G(ed) त्रित तनु वरादाय (for ") G(ed)
 नवान् (for अति ते) — (L. 6439) तत्र रथानम् येनम् (for
 ") — (L. 6441) G₂ शाय (for शान्ति) — G₂
 om lines 6444 6461 — (L. 6445) निरम् (for हुनी)
 — (L. 6447) D₂ [अ] निरु शशी, G₂ M₁ [अ] निरु शशीम्
 (for [अ] निरु जगत्) — (L. 6450) D₂ शोभस्य शोभन्त्ये
 (for ") — (L. 6457) D₂ M₁ हांने हन्यन्तार (for ")
 — M₁ om lines 6459-6461* D₂ om lines 6461-

मया व करणीयं विमिति ताम्बलुनाच ह ॥
देवा उचु ।

योगमूर्तिं विद्युयैव दिव्यभोगसमन्वित ॥
अस्मान्ने पापुमिच्छामो हानिश्च परमेश्वर ॥
भगवानुवाच ॥

सिंहादिरिति विख्यात पुरस्तात्पर्वतोत्तम ॥ [6470]

तत्र परस्यामि जगता हिताय त्रिदशेश्वरा ॥
अपि विप्रगणैः सार्धं युष्माभि सह पुत्रका ॥
अत्राश्रयंसमायुक्तो वर्तेत तत्र महागिरी ॥

अत्र योगेश्वरो गिर्यं तत्र भोगसमन्वित ॥
पालयिष्ये तथा लोकांश्चिदशामनुजानपि ॥ [6475]

मन्वन्तस्तत्र गच्छन्तु सदा भोगेष्वशोभला ॥
इत्युक्त्वा हरिणा देवा विमानशतसोमितम् ॥

सिंहादिं प्रपयु क्षीप्र चहुजन्तुनिर्गेषितम् ॥
तत्र स्थित्वा जगद्वाध चिरं देवं जनादिनम् ॥

नापरपश्चिदास सर्वे योगिष्येयमरिद्रमम् ॥ [6480]

एकविंशे युगेऽतीते तपोविबुध्विचरैः ॥
नारासिंहमदष्टैव दु रित्ता देवसतति ॥

सिंहरूपी स भगवान्विचचार नमोऽन्तरे ॥
सहस्रादित्यमकाशो विद्युच्चञ्चललोचन ॥ [6485]

तप्तहाटकेशान्तो विद्युहाततनुच्छद ॥
दीप्तहाटकजिह्वाभो रक्तलाङ्गलसोमित ॥

विचित्रमणिपादैश्च दन्तपद्मिरीचिभिः ॥
भासयन्सर्वककुभो दिव्यमिहृद्यचचार ह ॥

कम्पमाना सुरेन्द्रास्ते किनेतदिति प्राञ्जिता ॥
सत्र तत्र निलीयन्ते गिरिगङ्गाकोटरे ॥ [6490]

अथ तस्मिन्नसरे दिव्ययोगिगणामला ॥
चङ्गुचक्रधरा वन्द्या स्तुत्यमाना महापिभि ॥

प्रप्राक्षसुत्रबलया प्रलम्बिवनमालिका ॥
दिव्यायुधधरा वीरा दिव्यदुष्टलसोमिता ॥

तप्तहाटकवक्षैश्च रत्नकेयूरसोमिता । [6495]

केयूरमकुटैर्दिव्यैर्नूपुरैः कनकाङ्गदैः ॥
शानाभिर्बिम्बिचाराभिर्दिव्यरत्नमयैः सुभैः ।

सोभमाना मुनिवरा योगीन्द्रा पर्वतोपमा ॥
सनत्कुमारो भगवान्स्तनकश्च सनातन ॥ [6500]

सनत्सुजात शान्तात्मा महायोगी सनन्दन ॥
नारद पर्वतश्रेय कुमुदो लोकापालक ।

जयौ विजयदोषाया कुम्भयोगिसुखा द्विजा ॥
अणिमादिगुणोपेता योगीन्द्रा सचतुर्मुखा ॥

एते शान्ये च बहवो वैकुण्ठपुरवासिनः ॥ [6505]

विमानकोटिसाहस्रैर्नाम्नदपरिच्छ्रितैः ॥
कोटिस्युम्प्रतीकाशास्तं देशमुपजगमनु ॥

सिंहरूपधरं देवं हरिं दृष्ट्वा मुनीषता ॥
दिव्यैः पुण्यैः प्रकीर्षायाः प्रणेशुर्द्वयवहृत्प्रभ ॥

प्रायश्चतः प्रमादोक्त्वा सुखलोचना सुरोत्तमा ॥ [6510]

प्रसीदेति जगद्वाधमुपतस्थुर्महर्षय ॥
अद्यान्तरिक्षे जगतामधीश ॥

सुपर्णमारुह्य सुपर्णकेतुः ॥
हरयो गिरी देवगिरी स्तुतोऽग्नौ

सिंहाद्रिनाथो नारासिंहमूर्ति ॥ [6515]

मायासुगोप्सो मजुनेन्द्रस्तो

सिंहो महानाविरभूत्कलापे ।

म एव देवो जगता त्रिनेता

जगद्गुरुरदिव्यसुगोन्द्रमूर्ति ॥

तत्राविरासीद्विदिवर्षष्टे

विमानवयं बहुमेरुरूप । [6520]

तन्मन्थवर्तौ हरिरन्ध्यायामा

प्रस्तासुगुणान्पाति गिरी प्रलीनाम् ॥

देवैरनेकैः परिपूजितोऽग्नौ

धिर बसानीति गिरौ नरोन्द्रे ।

6462 — (L 6462) Gs नानाशक्तिनिर्घोषिता (for ^s)

— (L 6463) Ds पाहि नक्षिद्रशान्तीयन् (for ^s) — Ds

Gs Ms om the ref — (L 6467) Ms वा (for व)

— After line 6469, G(ed) 10s

232** शोलवत् तथा श्लोकैश्चिदाभानुजानपि ।

— (L 6472) Ms तगा सर्वे (for श्लोके सार्धे) Gs युष्माक

हितकामया (for ^s) — (L 6473) G(ed) समायुक्ते (for

युक्ते) Ds चतैः तस्मिन्, Gs वनेनहि, Ms चतैरेव (for चतैः

तत्र) — (L 6476) G(ed) योगेच्छतो (for 'स्यतो) — (L 6477) Ds Ms सोमिन (for 'तम्) — For line 6477, Gs subst

233** इत्युक्त्वा सर्वेदेवता देवो विश्वामहः प्रभु ।

— (L 6478) Ds Ms बहुजन्तु Ms 'रतो'पशोभितम्, Gs

(for ^s) Gs Ms चचार च (for विचचार) — (L 6485)

Gs विपूषित (for तनुच्छद) — (L 6486) Ds Gs

त(Gs री)जगत्पञ्चजिह्वाभो (for ^s) G(ed) नोभन (for

सुंभित) — (L 6489) Gs धुरेन्द्रायाः Ms दुरा सत् (for

धुरेन्द्रास्ते) — (L 6490) Ds विलीयते, G(ed) विनीतास्ते

(for 'वन्ते) Ds गिरे गिरिकोटरे (for ^s) — (L 6493)

Ms प्रलम्बिवरिमालिका (for ^s) — Ds om line 6495 — (L

6496) G(ed) उडबन्धैः (for केयूर-) — (L 6497) Ds Gs

Ms रत्नचिने (for 'नये) — (L 6498) Gs पर्वतोपमे

(for 'पमा) — (L 6499) Ds सनन्दन ; Gs s Ms सनन्दन

(for 'हस) — (L 6500) Ds Gs महासति, Gs Ms हर

दिव्यैश्च भोगैरुपसेव्यमानो [6525]
 निवेशयामास सुनीन्द्रवर्यान् ॥
 दिव्यभोगसमायुक्तो दिव्यगान्भवेकोटिभिः ।
 वाराण्यमानो नृपते तत्रास्थे सुनिर्व्यय ॥
 त नत्वा गच्छारूढ देवदेवमरिंदमम् ।
 पत्न्या च त्रिदिव याति नर पापघ्नोपि च ॥ [6530]
 तस्य देवस्य पुरत देवैरभिष्टुत ।
 मरुत्वास्तौति बेवेश मुक्त्यर्थं पाण्डुनन्दन ॥
 स्वात्मन प्रचेताश्च धनदो पक्षजातिभिः ।
 स्वै स्वा दिशमधिष्ठाय सेवते त विदूरत ॥
 विश्वरूपानदेवश्च नारामिंह जगद्गुरुम् । [6535]
 सिंहाद्रिनाथ चक्रते सेवां जगति शोभनाम् ॥
 देवै समस्तैरुपसेव्यमान
 नत्वा नरा यान्ति दिव्य सुरेशम् ।
 पापानि कृत्वा पितृभक्तिहीना [6540]
 सदा दुराचारतश्च सर्वे ॥
 श्रुत्वा कथा तदय हरैरनीश
 सिंहाद्रिनाथस्य श्रुतमप्रदा च ।
 दिव्य प्रदान्त्वेष नरा सुशीला
 पुराणमूर्तेः पुरुषोत्तमस्य ॥ [6545]
 वसार्थं प्रार्थयस्वैह सिंहाद्रेरीशमन्वयम् ।
 अथ वा गच्छ धर्मान्मन्वेदवद प्रज्जय ।
 अतिरामाप्यसे स्थान श्रिय चैकोनकला स्थिराम् ॥
 यस्वैतच्छृणुयात्त्रिदिव यश्चापि परिकीर्तयेत् ।
 नाशुं प्रामुखात्किञ्चिन्नोऽप्युपेह च मानय ॥
 Colophon
 जज्ञमेजय उवाच । [6550]
 एव प्रबोधितस्तेन धर्मपुत्रो महामति ।
 कृष्णेन लोकनाथेन किमग्रन्तुमुनाद्रिज ॥
 ध्यासप्रसादात्तसर्वं भवान्वेषि न मयाय ।
 श्रोतुं कामस्य मे मद्ब्रह्मैशपायन कीर्तय ॥

वैशपायन उवाच ।
 काम्यके पणशालायासुपविष्ट उग्रामने । [6555]
 उपश्रेष्ठ महदभमागत विष्णुपुत्रमम् ॥
 ईशं सर्वलोकाना कृष्ण कमलशेषनम् ॥
 कृताञ्जलिपुटा सर्वे पाण्डवा धर्मतपसा ।
 नमस्कृत्य जगद्वाप पद्मचुष्टुर्मसिंहनाम् ॥
 यादवेन्द्र जगद्वाप पाण्डुना हितकृदरे । [6560]
 महालोकप्रद धर्म साधत लोकत्रिभुवनम् ॥
 सर्वभायकरं पुण्यमापुरारोग्यवर्धनम् ॥
 कथयस्व जगद्वाप पाण्डुना हितकृदरे ॥
 भगवानुवाच ।
 शृणुष्व धर्म भूपाल त्रिचित्र द्वाघत महर् ।
 प्रत्यातं त्रितु लोकेषु द्विनादा स्वयन महर् ॥ [6565]
 सर्वभायकरं पुना सहपुत्रमदं शुभम् ।
 अनाथ वा सनाथ वा महापुत्रमरिंदम ।
 कारयेत्पापनयनं स मुक्तो ब्रह्म चाशुते ॥
 विवाह मौञ्जिवन्ध च कारयेदो नरोत्तम ।
 स मुक्त सर्वपापेभ्यो मर्दधर्म्यं लभेत्पुत्र ।
 अयुत्री च सुपुत्री स्वायुषुपुत्री सपदं व्रजेत् ॥ [6570]
 मुनिश्चिर उवाच ।
 अयुनिषस्तु बहुषो नरा पुण्यकृणोश्चि व ।
 शमदम्यापिनो मार्या बहुपुत्रा कथ हरे ॥
 एतन्मे मयाय देव तेनुमर्दसि सुयत ।
 स्वद्वेषो देवदेवता मत्य धामपायनम् ॥
 भगवानुवाच । [6575]
 मौञ्जीवन्धनमुदाहृतं हृत येनान्यन्मति ।
 स नर पुण्यबालीके मविषयति न सयाय ॥
 इनेव धनवान्दानगुणवत्सर्मात्रिवन्धनम् ।
 उदाहाच्युतवृक्षं स्वादकथेष द्वित्रज्जन ॥
 अश्रेयोदाहरन्मीमसिदिपालं पुरातनम् । [6580]
 पुत्रदं भरतप्रेष्ठं चापि सोमनंतम ॥

— (L. 6516) D₁ G₁ = शिवाग्ने (for शि) — (L. 6524) D₁ तपामे (for तपोऽपे) — (L. 6530) G(ed) नरा पापजता अपि (for *) — (L. 6536) G₁ चक्रुस्ते, G(ed) त्रिदिवं (for चक्राने) G(ed) तेपेते एतं शुभमप्रदम् (for *) — (L. 6543) M₁ व्रजति (for प्रवर्तति) — (L. 6546) G₁ अथ बाहोर्कलेयं वा (for *) — (L. 6549) G₁ वरपेह (for पोऽशु) Colophon — Sub-jarvan D₁ प्रालयैर्पदैपि शेषमर्मा G₁ = M₁ G(ed) शेषमर्मा — Adhy name D₁ G(ed) सिंहाद्रिनाथस्यम् G₁ सिंहाद्रिनाथमनादास्यम् — Adhy no D₁ G(ed) 50, G₁ = 49 G(ed) reads lines 6540 6546 after the colophon (preceded by line 3342) — (L. 6553) G₁ एषमेतत्प्रकीर्णं (for *) — (L. 6554) G(ed) उपविता

पुरासने (for *) — (L. 6557) G(ed) वराण (for चरणा) — D₁ om line 6559-6561 G₁ om 6559-6560 — (L. 6561) G₁ बहुपुत्रमदं शुभम् (for *) — (L. 6563) D₁ वारयेत् (for कपवर) G(ed) वारुतां हिम-कृष्ण (for *) — D₁ om (hapl) line 6564 — (L. 6566) D₁ 6565) G₁ M₁ भायवरं (for वर) — (L. 6566) D₁ D₁ त्रिभुवनम्, G₁ वृदावनम् (for व्रजानम्) — (L. 6567) G(ed) य कारयपुत्रय (for *) — (L. 6570) D₁ G(ed) अयुत्रय मयुत्र रथम् (for *) — (L. 6571) G(ed) नरा अरि (for फलेऽपि च) — M₁ om. line 6572 — (L. 6574) 6573) D₁ M₁ [च] एत (for एतम्) — (L. 6574) M₁ तद्वरर च देशेन (for *) — (L. 6575) D₁ G₁ वन्दनम् (for वरं सदाहं (for *) — (L. 6577) D₁ G₁ वन्दनम् (for वनं) D₁ पुत्री पु (for पुत्रान्) — (L. 6578) G₁ त्रि

सोमकान्त पुरा राजा सोमवदो महामति ।
 सदा दानपरो नित्य यज्ञकर्मसु निश्चित ॥
 बन्धुप्रियो महातेजा गुणवान्धर्मतत्पर ।
 सातिथेय सदा विष्णो परिचर्यापरो नृप ॥
 तप्तदीपवतीं पृथ्वीं प्रसादास महीपति ॥ [6585]
 धर्मेण पालिता सर्वा प्रजास्तन महारमना ॥
 यासपेयश्चात् तेन द्वाक्षमधस्तात् तथा ।
 हृतं तेनैव मरुता दनास्तुष्टान्ध्याभिवन् ॥
 एकदा चिन्तयामास प्रासादो देवसन्निभ ।
 बहुकालो ह्यनीतो म पुरा नैवाभवन्ध्वत ॥ [6590]
 अयुत्रिणा मया लोक पराङ्घि च तथा न हि ।
 पितृसततिविच्छेदमभूम्य पापकर्मिण ।
 अद्यमभूति ते सर्वे किं करिष्यति पूर्वजा ॥
 मया हृतामि धर्माणि बहुति विविधाणि च ।
 तेषा म्यभक्षता दद्या न मया किं हृत पुरा ॥ [6595]
 कमह क्षरण गत्वा किं नु पृच्छामि धर्मिणाम् ।
 कालक्षेपो न कतम्यो अरया चाट्वा उतु ॥
 इति सचिन्त्य राजेन्द्र सोमकान्ति प्रतापवान् ।
 त्रिषिष्टिषं यवो विद्वाग्दाप्यमान स्वतेजसा ॥
 सुधर्मासिपथ्य देव पुरदरमरिदमम् । [6600]
 ददर्श देवतामिश्र सेव्यमानमनेकधा ॥
 स्वामजेन जयन्तेन सायु दृष्ट्वा विना पतिम् ।
 ह्य पद्मीति राजेन्द्र स वज्री समभायत् ।
 दत्त्वा चाध्यापन राजै ह्यकाले भवदायाम ।
 किमर्थमगामो राजहृद किं करवाणि ते । [6605]
 उद्धृत् साजत धीर करिष्य चपन तव ॥
 एव पृष्टस्तु भूपालः शक्य तु महारमना ।
 धर्मविक्रययामास स्वभागमनकारणम् ॥
 अयुत्रिणो मे दवेषा पुत्र स्व दातुमर्हसि ।
 नापुत्रस्य च लोकोऽस्ति स्वया यै गदित पुरा । [6610]
 तस्मात्पौं मार्यपाथ्य कामद सर्वददिवाम् ॥

इन्द्र उवाच ।

मनापि च ह्यपुत्रस्य ब्रह्मा लोकपिनामह ।
 जयन्त दत्तवापूर्वं प्रयत्नेन नुरोचम ॥
 तसकाशा मज त्व हि स वै दास्यति पुत्रकम् ।
 काङ्क्षन्ति च दित्तागालासौ सार्धं नु स्वया सह । [6615]
 गच्छामि ब्रह्मणो लोकमद्य त्व यातुमर्हसि ॥

मगवानुवाच ।
 दिक्षपाले सह राजेन्द्र राजा तेन महारमना ।
 मरुतवानादयो शीघ्र ब्रह्मणा ह्यविराड्भ्या ॥
 नमस्तु वाववीन्द्राजन्मद्वयान् प्रयितामहम् ।
 राजाप सार्धंभोमश्च दवकावति तदा । [6620]
 धर्मविदमन्तिरनो ह्यपुत्री च ह्ये सुरा ॥
 सर्वेषा पुत्रसपत्नि प्रपच्छ सुवनेधरा ।
 अस्ति चेतव कल्याण दृष्ट्वा देवेषु भूमिण ॥

ब्रह्मावाच ।

महामतिष्टां वृकत ततो वैवाहिक शुभम् ।
 राजा दिक्षपतय सर्वे कुर्वन् नम चाट्वाया । [6625]
 तेन पुण्यमभावेन पुत्रप्राप्तिर्भवेद् शुभम् ॥
 अद्यमेव शुभ कम भवामाि धर्ममुत्तमम् ।
 हृत्वा यै सर्वलोकानां स्यादकृता भवामि च ॥
 ह्युत्कृत्वान्दधे दधो मद्वा लोकपितामह ।
 राजा च द्वैतवा सर्वा स्व त्व स्थान ययुस्तदा ॥ [6630]
 हृत्वा वै दिव्यपुत्राणां भोजीभन्धवतिवेदानम् ।
 राजा पुत्रमकासु वै पितृणा मुक्तेजस्य ॥
 महामतिशामकरोकाले पुण्यतमे नृप ।
 उद्गाहमद्रैदित्यै कारयामास सर्वदा ॥
 धर्ममेवो महान्तासीस्तुतो वै देवसन्निभ । [6635]
 तेनैव पितरो मुक्तिमगमन्पुण्यकर्मण ॥
 तस्मात्त भूभृतां भ्रष्ट सुधर्मसततिपाशने ।
 पितृणा मुष्ये तत् कुरु वै ब्रह्मवर्धनम् ॥

मन्त्रा, Mi न संज्ञय (for दिज मन) — (L. 6579) G; Mi
 [उ]रहरिष्यामि (for र्द्वीपम्) — (L. 6580) G; १ चारितं
 सोमरोद्रवम् (for १) — (L. 6581) G; १ सोमवगममुद्रव
 (for १) — (L. 6582) D; G(ed) निश्चित (for निश्चित)
 — (L. 6585) D; G; १ प्रशंस महापु (G 'म') ति (for १)
 — (L. 6589) G(ed) प्रथया (for प्रासादे) — (L. 6591)
 D; १ अयुत्रिणसर्वं लोक, D; G(ed) नामय लोच (for १)
 — (L. 6594) D; १ पमोऽय, G; १ सर्वाणि, Mi कमणि (for
 १) — (L. 6597) G(ed) आहता (for व्याहृता) — (L.
 6600) D; १ सुमन्धवे देवदेव (for १) G; G(ed) इवमान
 (G; देवराज) पुरंरम् (for १) — (L. 6602) D; Mi G(ed)
 धार्य (for साय) G; १ Mi G(ed) दद्या (for दद्या) — (L.
 6603) D; Mi वजा तु ममनापत, G; वजी वरम, G; वजी
 वृषमं (for १) — (L. 6607) G; १ वफ्य (for दृष्ट्य)

— (L. 6608) G; १ स्तनीगमनकारणम् (for १) — (L. 6612)
 G; १ Mi ब्रह्म (for च हि) — G; om lines 6615 6617
 — (L. 6621) G; १ अपुत्रम्, Mi अपुत्रम् (for कृषी)
 — (L. 6622) G(ed) सर्वेषां तं देवेषु (for १) — (L.
 6623) G(ed) निजन् (for भूमिण) — (L. 6627) G(ed)
 च सुभन् (for एव शुभ) G; G(ed) धर्मिणा (for यमोऽन्)
 — (L. 6630) G; Mi सर्वे (for सर्वा) G; १ सवायु (for
 ययुस्तन्) G(ed) एवं एवं पाय प्रोऽपि (for १) — (L. 6631)
 G; १ मोक्ष वचनमुत्तमम् (for १) — (L. 6632) G; १ सप्तोपि
 (for अस्तु वै) G; १ राजा च पुत्रकर्मोऽसौ (for १) — (L.
 6634) D; Mi G(ed) उद्गाहमद्रै इत्ये (for १) D; Mi
 स चारयति सर्वान्, G; १ इवेतस्मिन् भूवने (for १) — (L.
 6636) D; G; १ Mi वर्मणा (for १) — (L. 6639) D;
 १ इवमेतं, Mi 'यै च (for 'यै च) — (L. 6641) D; १ लोच

भायुष्कर सुधर्म्यं च प्रजावृद्धिकर शुभम् ।
 यदास्य लोकविरघात सर्वलाकेषु पृथितम् ॥ [6640]
 पुण्यलोकप्रदं पार्थं त्रिविहोपनयनं परम् ।
 मम लोकप्रदं धर्मं सर्वमङ्गलदायकम् ॥
 यं शृणोति सदा भक्त्या प्रातःकाले नृपोत्तम ।
 पुत्रप्राप्तिमवत्तन्म्यं सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ [6645]
 श्रीसन्निधौ निजाया तु पठेत्प्राप्नोति पुत्रकम् ॥
 भारोन्म्यं बलवृद्धिं च कार्त्तिकं च निरुपद्रवाम् ॥

Chulophon
 द्रौपद्युवाच ।

गङ्गासुत ममस्तेऽस्तु कुरुदृष्टं महामते ।
 केनोपायन मे तात सर्वमपद्रविरिष्यति ॥
 श्रीणा तु किं व्रतं प्रोक्तं सर्वमपकारं परम् । [6650]
 विरघातं त्रिषु लाके तन्मे वृद्धिं विनामइ ॥
 पाद्मालया वचनं श्रुत्वा यज्ञपत्नीभवे सइ ।
 भीष्मो वेदविदा धैर्यो द्रौपदीं वाचयामवगीत ॥
 वक्ष्ये परमकल्याणि सर्वमपकारं शुभम् ।
 शार्दो भगवता प्रोक्तं नारायण महारामने ॥ [6655]
 नारादो ब्रह्मपुत्रस्तु ममावोचच्छुभं व्रतम् ॥
 चातुर्मान्यप्रतां पुण्यं सर्वमङ्गलकारणम् ।
 ऋषयैर्प्रदं कृपा सर्वयामवनाशकम् ।

श्रीणा पतिव्रतानां न सर्वमङ्गलदं शुभम् ॥
 श्रावणे मासि शुद्धे तु दशम्या तु शुभे दिने । [6660]
 स्वगृह लेपयेद्भक्त्या कृष्णे निर्विघ्नयत्तसा ॥
 चाखालकारयेद्देहं गन्धपुष्पशुभ्रतादिभिः ।
 पवित्रेवापरा भूत्वा तत्रा नारायणं प्रभुम् ॥
 नन्वा पतिव्रता मन्ववपति परमपावनम् ।
 प्रार्थयेत्पराया भक्त्या करिणो व्यथसादत ॥ [6665]
 दशम्यामेकमुक्तां तु पादमेवा करोमि ते ।
 यथा प्रीणाति भगवास्तथातुशा ददस्व इ ॥
 मार्थयेत्पुण्डरीकाक्ष प्रसीदेति सत्तं परम् ।
 प्रनसो भव देवेश सर्वज्ञ त्वा नमाम्यहम् ॥

स्वप्रसादानु भागव करिणो व्रतमुत्तमम् ।
 अजिज्ञं कुरु मे नाथ सर्वलोकनमस्कृतम् । [6670]
 कृपाया तव देवेश करिण्ये व्रतमुत्तमम् ॥
 नमस्तं पुण्डरीकाक्षं नमस्तं गुरुदृष्टवत् ॥
 नमस्तं कमलाकान्तं भयो भूयो नमोऽस्तु ते ॥
 इदं मन्त्रं समुच्चार्यं प्रार्थय कमलापतिम् ।
 स्वप्रसादादस्तं सम्पत्सफलं भवति शुभम् ॥ [6675]
 एव गृहाचनं सम्पत्प्रार्थयित्वा पुन पुन
 पतंत्रुजवा रामो भद्रदीप प्रकल्पयत् ॥
 कृत्रैकमुक्त्वा पूर्वेषुस्वयंपुरवि सुनने ।
 कर्तव्यं यद्देवं सम्पत्सं तत्रयद्वयं कुरुष्व इ ॥

एकादश्या समुत्थाय छायां च प्रार्थयत्पतिम् । [6680]
 कृतस्वस्तिकविष्वासा गृहदेवस्य मन्त्रिणो ॥
 एकादशीतमं कर्तुं मनुष्या दातुमर्हति ॥
 स्वधसादादहं कर्तुं यन्निजे नाथ सप्रति ॥
 त्व मे इतिगुरुहर्षेऽपुत्रयवोऽप्ये त्रिभु ॥
 स्वया सरक्षिता नित्यं स्वपादवमलं गता । [6685]

भोक्ता मे शिक्षिता च त्वं ह्यदभ्यो न गतिमम ॥
 रात्रौ जागरणं कृत्वा उपोष्यैकादशीदिनम् ॥
 द्वादश्या प्रातःकाले ध्यानं कुर्यात् सायत ॥
 भक्तिमान्धजमानस्तु विष्णुमूर्तादिमण्डके । [6690]
 चापदेवपराया भक्त्या तन्धोदकनुसारदके ॥
 चारुपुष्पविधिना गावत्या वा सुरैः परम् ॥
 अष्टाक्षरविधानेन द्वाय वा द्वादशाक्षरे ॥
 पूजयेद्देवदेवा घण्टानादसमन्वितम् ॥
 क्षत्रियं सर्ववाचंश्च शत्रुदुःखनिवारकम् ॥ [6695]
 पूजयेद्देवदेवमन्वयममं प्रभुम् ।
 नामप्रथमैर्माहमर्षैर्विदुर्धृतं यन्त्रम् ॥
 रघोने नाधिकारोऽस्ति श्रीयज्ञानां विज्ञेयव ॥
 एव कृत्वा हरे पूर्वां यन्धुमान्भक्तिमागृही ।
 पौरुषैस्तु महामर्षे सन्निधौ पावम हुनेत् ॥ [6700]
 परमाथ हरे प्रीत्यै द्वादश्या हैतपाशत ।

मरो (for 'मद') D1 विवाहोपनयो दुग्नी, G2 'ह' लोक्षित पनम् (for 'ह')

Chulophon — Sub-parvan D1 G1 आश्विनपूर्वर्षि रोप पर्मा G2 G(ed) रोपपर्मा, M1 आश्विनपूर्वर्षि हृदिपरो रोप पर्मा — Adhy name G2 महाप्रतिष्ठापनम्; G(ed) महाप्रतिष्ठापनता — Adhy no D1 51; G1 S; M1 50

D1 G2 युविधिर (for द्रौपदी) — (L. 6647) G2 M1 विनामइ (for महामते) — (L. 6649) G1 नष्टप सवचश्च त्वं (for *) — After line 6650 D1 ins

234** तथा पत्नी देववर्षं द्रौपदीं प्रणदायित्वा ।
 कीर्त्तयामासुच्छं चतुःपुत्रवत् शुभम् ॥
 — Before line 6651, D1 M1 ins वैशेषायन उवाच — (L. 6651) G(ed.) सर्ववर्मासंतापरा (for *) — Before line

6653, G1 M1 ins जीम उवाच — (L. 6656) G1 S 'वाय कुरु (for 'कारणम्') — (L. 6659) G(ed) आश्वि (for माषणे) — (L. 6662) D1 सुभम्; G1 G(ed) विदुम्, M1 परम् (for प्रभुम्) — (L. 6660) D1 G2 देव (for नाथ) D1 देव (for लोका) — (L. 6676) G(ed) लोकेष्वर (for गृहाचनं) — (L. 6679) D1 शरीर (for हरे) — (L. 6680) G2 श्रुता; G(ed) तत्रा (for स्ताना) — (L. 6686) D1 G1 M1 भोक्ता वा शिक्षकतां च (G1 'न' कर्ता) — After line 6686 G(ed) ins

235** रति तीर्थास्यं शरीरं तत्रावुत्तमपापं च ।
 — G2 om lines 6684-6691 — (L. 6694) D1 G2 कोर्त्ता, M1 नित्ये (for 'नारद') — (L. 6699) D1 G2 M1 देव

पद्यद्रतादिकं कर्म हरिमनिधिमाश्रयत् ।
 सुफलं यानि राजेन्द्र सर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥
 पुण्याई वाचयित्वाथ विप्रैर्बन्धुजनै सह ॥
 शान्तिं पौरुषसूक्तानि पदेदेव प्रणम्य च ॥
 मौपासनादिकान्कृत्वा माहाजनान्निवादेयत् । [6705]
 पादप्रक्षालनं कृत्वा भोग्येष्वप्यभोजत् ॥
 हरेर्नैवेद्ययोगे तु स्वयं भुञ्जीत वाय्यत् ॥
 चन्दते यजमानस्य बहुमा मङ्गलव्रता ।
 प्रणम्य विभ्रान्स्वपतिं कृत्वा पादविशोधनम् ।
 तीर्थमूर्तं पय पीत्वा स्वयं भुञ्जीत कन्धुभि ॥ [6710]
 एव कृते व्रते सम्बद्धं दपतिभ्यां हरि स्वयम् ॥
 श्रीनि गच्छति पात्राणि कर्मणा पल्लवो विभु ॥
 य ए कामयते काम तं तं प्राप्नोति निश्चितम् ॥
 कृपया लोकनाथस्य व्रतेनानेन सुव्रते ।
 एकादशीवत् कुर्याच्चानुमत्स्य विदोषत । [6715]
 शुद्धश्रावणमास्य कार्तिकान्त समर्चयेत् ॥
 एवं कृते विदोषेण पुत्रपौत्रान्कन्धुभि ॥
 श्रीमि परिजनै सार्धं यत्काम्यं तदापद्यते ॥
 सुरलोकप्रदा शेषा जीवपुत्रप्रदायिनी ।
 भपवर्गप्रदा शेषा सर्वपापप्रणाशिनी । [6720]
 शारोग्यदायिनी शेषा सर्वभागवती शुभे ॥
 शौपयुवाच ।
 भगवन्सर्वधर्मस्य सर्वलोकेश्वरस्य हि ।
 भक्तप्रियो विदोषेण रक्षिता मम सुव्रत ॥
 सवाद्य शिरसा भक्त्या भव राज्ञा शुभप्रद ।
 कस्मिन्ने पतिभि सार्धं धर्मव्रतपरायणे ॥ [6725]
 श्रुतं मया विदोषेण चानुमत्स्य वैभजम् ॥
 उद्यापन तु कार्तिकयो वद सप्रति मेऽनघ ॥
 भीष्म उवाच ।
 मत्तानामपि सर्वेषामुद्यापनविर्षं तुषा ।
 वदन्ति च मतस्यास्य द्वैवेद्यापनकर्म च ॥
 नित्या ह्यकादशी पुण्या सर्वमायप्रवर्धनी । [6730]
 उषवासमलमिदं नियमव वदति हि ॥
 यथा तु शुक्लपिण्डस्य रसभेदो न विद्यते ।
 एकादशपुष्यासस्य तथा सर्वैस्त्वै वानघे ॥
 पशु पात्राणि यद्दामि चानुमत्स्य वैभजम् ।

फलानिनापद्येतोस्तु कारणं कल्पितानाम् ॥ [6735]
 एकादश्या शुक्लपक्षे श्रावणस्य सुरोत्सवः ॥
 स्वमायया पवित्राद्राया निद्रया वर्तते विभु ॥
 तथा योगेन महता विग्रहेण सुशोभन ।
 प्रसन्नमूर्तिर्भंगनाम्नासिंक्वा भवति प्रभु ॥
 तस्य प्रमन्नद्विचसमुत्थानाख्यं त्रिदुर्बुधा । [6740]
 उत्थिते देवदेवदो शेषपर्यङ्कशापति ।
 पुण्येच प्रपतेन पूजाभिन्नाप्यद व्रजेत् ॥
 योगोयित्तवारास विभुर्जगद्योनिर्जगन्मय ।
 घराचरेषु लोकेषु सुत्थानद्वादशी स्मृता ॥
 द्वादश्यां तु हर्षि भक्त्या पूजां कुर्वन्ति ये नरा । [6745]
 तेषा मुक्तिर्भवेत्सम्पदेवदेवस्य श्रेष्ठेणात् ॥
 एकादशीं तथा सर्वामुपोष्य विधिवद्भजे ।
 पूजा कृत्वा प्रयत्नेन सुत्थानान्त समर्चयेत् ॥
 उत्थाने विधिना पूजा य करोति विदोषवित् ॥
 स मुक्त्वा सर्वपापेभ्यो हरिसालोक्त्यां व्रजेत् ॥ [6750]
 शौपयुवाच ।
 कीदृशी पूजना प्रोक्ता देवदेवस्य शार्ङ्गिण ।
 तन्मे कथय तत्त्वज्ञ सर्वलोकेषु पूजित ॥
 भीष्म उवाच ।
 शृणु भद्रे प्रसूयामि नारादाय महानमने ।
 हरि प्रोवाच जलधौ क्षीराक्षये सन्तुष्टो विभु ॥ [6755]
 मत्तानामपि सर्वेषां पुण्यमकादशीव्रतम् ॥
 मयि सुप्ते भक्त्यता कुर्वन्ति मयि तपरा ॥
 तस्मात्सुख्यतमं शोकं चानुमत्स्यतं परम् ॥
 शेषा भक्तिश्री शोभा चानुमत्सि तु मुक्तिदा ॥
 भक्तिं विना ते मुक्तिश्च कथमथ भवित्यति ॥ [6760]
 भक्त्या मुक्तिप्रदं कर्म साधयेदुद्धिमाह्वर ॥
 तस्मादेकादशी पुण्या स्वया सप्त्या मुनीश्वर ।
 भक्त्या परमया शान्त्या चानुमत्स्ये विदोषत ॥
 हृद्युक्त्वा भगवान् नाराद मुनिभक्तमनम् ॥
 तिस्रोऽभूत्सत्र विशारामा नारादो त्रिगम्य गत ॥ [6765]
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूज्या नारायणामिका ।
 उत्थानद्वादशीं शेषा सर्वपापप्रणाशिनी ॥
 सुतोषिधयो हरि साक्षात्प्रतेन पतितोपित ।
 व्रतेन सर्वकामान्भवे सप्रयच्छति शोभने ॥

प्रपुण्येन्द्रवार (for °) D₁ M₁ शुभम् (for प्रभुम्) — (L. 6699) M₁ सतिषी जुदुवापुन (for °) — (L. 6700) G₁ विदोषेण (for हरे श्री दे) D₁ G₁ M₁ परमादेहे प्रीतिरु (for °) D₁ G₁ M₁ द्वादश्यां शोभनाशत (for °) — (L. 6701) G₁ यद्यप्यनानि कर्माणि, M₁ किञ्चिद्दामि किं वने (for °) — (L. 6709) G₁ मत्तया (for विशार) — (L. 6713) D₁ M₁ कर्ता (for कर्म) — (L. 6714) G₁ कृपया चानुमत्स्य (for °) — (L. 6716) G(ed) आशुदुग्धमारभ्य (for °) — G₁ पात्राणि (for शौपय) — (L. 6722) M₁ सर्वलोकेश्वर

सला (for °) — (L. 6724) G₁ भवराशां सुख (M₁ शुभ) प्रदाम् (for °) — (L. 6730) G(ed) सर्वभोगविवर्धनी (for °) — G(ed) om. lines 6735 6736 — (L. 6737) M₁ प्रीवते (for वर्तते) — (L. 6743) G(ed) योगोपितो रि स विदु (for °) — (L. 6747) D₁ एकादशीं तदा तेषा (for °) — (L. 6748) G₁ G(ed) सुत्थानं तत्समर्वै (G₁ नाचते) (for °) — (L. 6750) G₁ हरिसालोक्त्यामक्षु (for °) — G₁ M₁ पात्राणी (for शौपय) — (L. 6751) G(ed) पूजा तु कीदृशी प्रोक्ता (for °). — (L. 6756) G(ed)

मथ मे सफल जम जीविते च सुजीवितम् । [6835]
तपश्च सफलं चासीद्युष्माक प्रियदशनात् ॥

अरुणायुवाच ।

किमर्थं तप्यते वसते खया पेशलग्राग्रया ।
खया वक्तुं रहस्यं वेदहृत् संप्रति मान्मथया ॥
सख्या निवेदयामाम तच्छ्रुत्वा शंकर प्रति ।
सख्या तदणी काम सा वक्तु न दाशाक इ ॥ [6840]

अरुणायुवाच ।

भद्रे विदितमेवाद्य स्वहृत्समतिशोभने ।
भवेन दोषपरस्वेह क्षीराग्निधतनया शुभाम् ॥
उमोवाच ।

किं व्रत तद्विधान मे कथयस्व भगोऽस्तु ते ।
करिष्ये वचनदादृश मातस्त्व व पतिव्रते ॥

अरुणायुवाच ।

प्रोषिते गौतमभयादेवराजे शर्वाी तदा । [6845]
भवेन दुःखिता जीवो विशोकामकरोत्तदा ॥
वृहत्स संभवश्यामि कृतमेवमभयुना ।
भवेनानेन सुभगे तवेष्टाथा भविष्यति ॥
पुरंदरविनागावाी शर्वाी चाहविश्लोचनाम् ।
जीवो वचनमस्त्रीवमुवाच वदता वर । [6850]

वृहस्पतिरवाच ।

राशिं कर्कटक भावो गते परमपावने ।
शुभुवारे महापुण्ये स्थाया नद्यां शुचिस्थिते ॥
सैकत पूर्णकुम्भे च तज्जलापरिगृह्य च ।
धौतवस्त्रसमायुक्ता वदस्याद्यप्यपहन्ताम् ॥ [6855]
भादाय वागृह रम्ये वैक्वते तु समर्पयेत् ।
तस्सैकन समादाय श्रीशिविदानय कारयेत् ॥
वदाश्वर्यैस्तु तानर्थ्यं तेषां पूर्णकुम्भकम् ।
सुवर्णपुष्पगन्धार्घैर्वस्त्रतण्डुलराशिभि ।

हरिद्रालवणान्या च पूगताम्बूलकपुडै ॥

उपस्थित समभ्यस्य लक्ष्मीनारायणामकम् । [6860]
माभूर्यां सह त विष्णु सनकादिनिपतितम् ॥
त देवमर्चपदिद्राक्षतन्मन्त्रैस्तु शार्ङ्गिणम् ।
मोदकान्गुल्लक्षपूर्णां सुहृद्व्य परिपूरिताम् ।
वैशेषमर्पयेदिद्राक्षैकविंशतिसत्तया ॥

विषय वेदविदुषे वायनं तु समर्पयेत् । [6865]
माभूर्यां सहितो विष्णु श्रीमान् वै लोकनायकः ।

मोदकाना प्रदानेन वाञ्छितार्थमदो भवेत् ॥
विषय वायन दत्त्वा मन्त्रेणानेन सुवत ।
एकविंशतितिर्वापि सप्तभिर्वा प्रकल्पयेत् ॥
एव सप्य विधिचक्रधां शुक्ला सुभोभनाम् । [6870]
शुभुवादाशुभि सार्धं स्वयं शुभीत मोदकात् ॥
दक्षिणा गुरवे दद्यात्सद्व्यकलतण्डुलाम् ।
आशिप तु सत प्राप्य गृह गीषे प्रपूजयेत् ।
एव वृते विधानेन सद्य सादाभविष्यति ॥
पुत्रपौत्रोत्तथा विन्देत्पतिं विन्दत्यतिव्रता । [6875]

राजा च राज्यलाभ च दरिद्रो धनसंपदम् ॥
दीर्घमङ्गलमायुष्यमारोग्य चापि भातिनि ।
भवेद्भवेन कीर्तिश्च सर्वसंपन्नं दाषती ।
य य कामयते काम त तमोर्त न संशय ॥
स्त्रीणां व्रतमिदं सुप्य पतिपुत्रवर्धनम् । [6880]
तस्मापतिते स्व तु कुरु व्रतमनुत्तमम् ॥
आचार्यस्य वचं शुक्ला शची कमललोचना ।
सयाकरोद्भ्रतमिदं भाङ्गणापरिपूज्य च ॥
पति लेभे विद्यालाङ्गि सद्गच्छाश्रमार्दिदम् ।
कृपया वासुदेवस्य लक्ष्म्याश्चापि नगदामजे ॥ [6885]
अरुणयथा वचं शुभुचा गौरी कुटिलकुण्डला ।
आकरो प्रीतिसुष्णुता लक्ष्मीनारायणतमकम् ॥
व्रतं ह्यथा विधानेन व्रताना पतिमभ्यस्यम् ॥
गौरी लेभे महादेव पतिं परमपावणम् ॥

भीष्म उवाच ।

काकंटे तु शृगोवारे वतेऽस्मिन्नु मया वृते । [6890]
आचकारि प्रसन्नाभू पावैव्यास्तु तपोव्रते ॥
अष्टमूर्तिधरो भूत्वा कपर्दी वाक्यममवीव ।
परिभुष्टोऽस्मि भद्रे ते पतिव मेनकामजे ।
सव दास्य गतोऽहं च तपसा च व्रतेन च ॥
देवता च व्रतस्यास्य क्षीराग्निधतनया शुभा । [6895]
अथ देवो हरि साक्षात्सर्वलोकेभ्यो विदुः ॥
अद्यमभूति लोकाणां पलदा शुभदा रमा ।
राज्यदा भोगदा वैव पतिदा धनदा शुभा ॥
हरि लक्ष्मीं विना नाप्या व्रतदानफलप्रदा ।

(for *) — (L. 6836) D₁ ज्ञात (for चासीर) — (L. 6837) G₂ ज्ञते, M₁ भद्रे (for वते) — (L. 6838) G₂ न युषयं (for रहस्य) — (L. 6840) G₂ कामा (for काम) — G₂ om lines 6841 6844 — D₁ पार्वती (for उमा) — (L. 6854) G₁ G(ed) वदाश्ववमु (G₁ स्व) वदन्ताम् (for *) — (L. 6859) G(ed) चरद्रे (for चरद्रे) — (L. 6862) D₁ G₂ तपचप्रेक्ष चेतसा (for *) — (L. 6865) M₁ पावस (for वायनं) — (L. 6868) M₁ [उ]पायन (for पा) G₁ G(ed) विषय दयाशुचये (for *) — (L. 6871)

G₁ G(ed) ब्राह्मणाभोजविनाय (for *) — After line 6872 G₁ G(ed) ius

236** दक्षिणा वृ यथागङ्गि दद्यादिविष्य वच च ।
— (L. 6875) G₁ पुत्र विदेदिगालाक्षी (for *) — (L. 6877) D₁ G₂ दीर्घमायुष्यपारोय (for *) G₂ मङ्गलाचि भातिनि (for *) — (L. 6879) G₂ त न प्रप्राप्तयेत् यत् (for *) — (L. 6880) D₁ G₂ M₁ वदु (for पुत्र) — G₂ om line 6886 — (L. 6886) D₁ गौरी कमलजीवना (for *) — (L. 6890) D₁ G₂ M₁ विविना पोषदा इति

न पर्यामीह लोकेर्हिस्मत्कृत्वा त्वया शुभे ॥ [6900]
भीष्म उवाच ।

पुत्र दत्त्वा वर तस्या पावकेशा परमेष्ठा ।
उद्गाह विधिना गौरीं तया मांभे सुमोद ह ॥
पाञ्चालराजतनयं त्वमेव कुरु शोभे ॥
पुनराव्यधनानीना सपत्न्य भवेत्पुत्रम् ॥
हरिमयी कृष्णमुद्रिय कृत्वा वनमनुत्तमम् । [6905]
यादवेन्द्र पति लेभे सत्यकवा चेतिभूपतिम् ॥
सर्वान्वा कृष्णपरश्वश सर्वा यावन्नपोषित ।
प्रद्युम्नमुखांस्तुनाल्लिभिर लोकविश्रुतान् ॥
वसयन्ती पति लेभे राव्यश्रद्ध नञ् विधुम् ।
हरिश्चन्द्रे स्वक राव्य लभे चन्द्रवतीं सुनाम् ॥ [6910]
पाञ्चालि पदप लोकेषु यत्ने मनसि रोचते ।
अचिरात्पापमे श्रेय तस्य नारदमापितम् ॥
भर्ता विरष्टिवा भारी अश्रान्मथ यो नृप ।
मत्त कृत्वा विधानेन शापत सुखनशुभे ॥
मत्ताचरणकाले तु शृणुयाद्यो हि मानव । [6915]
तस्यैव सर्वश्रेयासि भविव्यन्त्रि न सहाय ॥

Colophon

शुधिष्टिर उवाच ।

पितामह महाभाह सर्वशास्त्रविभारद ।
शिवरात्रिमत वात मूहि मे कुरुगुणव ।
समत सर्वलोकाना पावित्र पावक शुभम् ॥ [6920]
कैश्वीपद्मिज्जुपदैश्च ऋषिभिर्व्यवतामै ।
कृणु मत्तमिदं पुण्य पावित्र पापनाशनम् ।
यद् विशुद्धवर्मेज्ज नम सुरनारीशुभम् ॥
त्व हि लोकगुरोरेत्य इति मे निश्चिता मति ।
तस्मात्त्वा प्रायेयावद्य पापु धर्माद्यत प्रभो ॥ [6925]
त्वत्तोष्ठ श्रोतुमिच्छामि देवदेवस्य चाद्यम् ।
धर्मापदेश्यप्रायेण पादसांभ्यानुधीदिताम् ॥
शैशापायन उवाच ।

इत्युचो धर्माज्ञेन कुरुद्वय पितामह ।

धर्मसूनुमयामन्य सस्मित वाक्यमयवीत् ॥
भीष्म उवाच ।

साधु साधु महाभाह मन्त्रिते विमलोद्भवम् ।
त्व चेत्ता सर्वधर्माणा ना तथा परिश्रुजसि ॥ [6930]
प्रेक्षर व्रतमुद्रिय कीर्तिं तेन सा प्रति ।
तदङ्ग देवदेवेशो वेति नाम्नो मदीतले ॥
पुरा भगवता प्रोक्त विद्युना प्रनविष्णुना ।
नारदाय ब्रह्मविदे तस्मात्सु मया श्रुतम् ॥
भागीरथ्यान्त्रे राजन्हायिगणसेविने ॥ [6935]
खागमिच्छन्महाताया ब्रह्मपुत्रो तुधिष्टिर ।
पर्यटन्तु सुभाहोहादिद क्षेत्रमगात्प्रभु ॥
तीर्तनात न्योमवीथीं दृष्ट्वा दिनहरप्रभम् ।
प्रयतो देवता सर्वे तं देवा अरुमुरजया ।
विश्वामित्रो भरद्वाजो जमदग्निश्च मद्रथिव् । [6940]
कण्ठो बृहस्पतिर्यात्र सोमदत्त सद्यश्चिवि ॥
तानो वेदविद भ्रष्ट मयत्तीडश्च काश्यप ।
सुगन्तुर्नैमिनिशैव पुरुस्यय पुलङ्ग शत्रु ॥
गौतमीयश्च शतानन्दो व्यापक्षन्मथ गावज् ।
सर्वतो रोमनाशैव मत्स्यवीरिन्तया भृशु ॥ [6945]
एते पाप्ने च बहवो ह्यन्य न सन्तिव्रता ।
दिग्वाडा मरुत्तमैव सुवर्णार्क मरुद्गा ।
यशस्विनाराणवर्वास्त देवा प्रागुत्पया ॥
एत देवान्पुनिवाचमासृत्स च नारदम् ।
भर्तुं धर्मं समुद्रिय पर्यटच्छर्मदं प्रभो ॥ [6950]
अनुज्ञानमृषिगणैर्मा देवा साधु चातुर्वन् ॥
महत्सयनामाग्य वयमत्र समायाता ।
तदिदं देवयोगेन नदीज परिश्रुजसि ॥
इति तेषुपरिष्टे प्रीतिं कृत्वा महत्सु च ।
नारदो भगवानत्र मां चैव प्रपभाषत ॥ [6955]
नारद उवाच ।

साधु प्रजावर्यं श्रेष्ठ मन्त्रिते मयवर्जिता ।
मीलकण्ठस्य देवस्य दात परमपावनम् ॥
आदौ भगवता प्रोक्त देवदेवेन चक्रिमा ।

(G 2 'ता) (for 6) — (L. 6303) G(ed) पाञ्चालजनदे
एतस्मात् (for 6) — (L. 6904) G 2 संपदसो, Ms 'सिथ
(for 'सप) — (L. 6910) D 1 लेभे चन्द्रवती सुना (for 6)
Colophon — Sub-pornan D 1 आश्वर्यवीनि जेषयो,
G 1 Ms G(ed) शेषयो — Adhy name D 1 कर्कशक-
भापवमत्तम्, G 1 कर्कशकत्तम्, G 1 कर्कशभुवनवत्तम्, G(ed)
कल्पनीनारादपभ्रतमाहात्पदवत्तम् — Adhy no D 1 53,
G 1 Ms G(ed) 53

(L. 6917) G(ed) नमस्तेऽस्यु (for महाभाह) — (L.
6921) G 1 महाजत (for नमिदम्) G(ed) एतदं (for परिश्रु-
— (L. 6926) G(ed) अज्ञ (for वीरिणात्) — (L.
6930) D 1 Ms तथापि नम पृच्छति, G 1 तथा मत्स्ये इ* (for
6) — (L. 6931) G 1 आश्वर्यं (for देव) — (L. 6933)

G 1 Ms विद्युना सर्वविद्युना (for 6) — (L. 6937)
D 1 G 1 सन्नजस्य, Ms पूजनापे (for पर्यटन्तु) — G 1 om
line 6938-6940 — (L. 6938) D 1 Ms वरत्वं न्योयत्
कारयो (Ms 'नसि), G 1 समङ्ग श्योनब्रह्मो (for 6) D 1
दिवा (नितक प्रभु* (for 6) — (L. 6939) G 1 Ms 4 देतां
प्रति (Ms 'दमपि)रमयु* (for 6) — (L. 6943) D 1 सुव
नृदेवमिषत, G 1 'दुर्वे देवमिषि (for 6) D 1 G 1 Ms
कारव* (for गुव*) — (L. 6948) D 1 4 देतुं अरुमुरजया,
G 1 Ms 4 देतुं अरुमुरजये (Ms 'रमयु) (for 6) — (L.
6949) G 1 4 करिणात्* (for कपी तसाम्) — (L. 6951)
G 1 G(ed) मत्स्यतया (for 'मत्) — (L. 6956) G 1 मन्त्रिते
विमलोजिन* (for 6) — (L. 6960) D 1 Ms सुप्रदं (for
दुष्मन्) — After line 6960, D 1 fca .

पावन त्रिपु लोकेषु विद्युत् पाण्डुनन्दन ॥
 सुलभं धर्मसुदीनं पापिनामपकाशकम् ॥ [6960]
 सर्वपापक्षयकरमातुरारोग्यदायकम् ॥
 शिवस्य श्रीलक्ष्मणस्य शिवरात्रिमतं धरत् ॥
 मातुः पितृनक्षेत्रं द्विकोटिदुःखसंघुतम् ॥
 शिवलोकमवाप्नोति नारदेन प्रभाषितम् ॥
 सद्गतात्मनात्तया घृष्टाद्गमाद्वा यो हि मानय । [6965]
 शिवरात्रिमतं कृत्वा शिवेन सह मोदते ॥
 पुत्रमितकल्पप्राणि धनानि कुरन्न्दन ।
 दासीराशाश्च पदाव शकटा धान्यसचया ॥
 पतान्मर्वांसस्था चान्यानभुष्य नराधिप ।
 स पश्चाद्भ्रजिणो लोके सर्वमद्रक्षस्यतु । [6970]
 गन्धर्वै स्त्वमानस्तु शिवलोके सुखी भवेत् ॥
 शिवरात्रिप्रभाषेन राजशेवं सुप्री भवेत् ॥
 दण्डाद्वाजभया मन्त्रादारोग्यद्वयसकटात् ॥
 शिवरात्रिमतं राजाशिराहारो हि मुनिमाह ॥
 रात्रौ जागरणं कृत्वा शिवं सपुत्र्य भञ्जित । [6975]
 गन्धर्वै स्त्वमानस्तु शिवलोकं स गच्छति ॥
 चण्डीशस्य मंत्रं कृत्वा चण्डालोऽपि नराधिप ।
 भक्त्या परमया युक्तो वानारुढो दिव गजेत् ॥
 श्रीयुद्धादिजनैरन्यैर्निश्चिपि श्रुतोत्तम । [6980]
 हृत् वेस्तु महारान तैरियं जगती वृता ॥
 विद्यमाने मते चास्मिन्सर्वैकामफलप्रदे ।
 गच्छन्ति निरय मृदा मर्यां श्वेतमहादुल्लभम् ॥
 शिवरात्रिमतपरा शिवरीतिमतपरा ।
 शिवलोकाधिपा मोक्षा पूज्यमाना मरुद्रणा ॥
 शिवं गच्छति भूशाल यो नर कर्तुमिच्छति । [6985]
 शिवरात्रिमतमिदं स गच्छेद्भक्षणं पदम् ॥
 महापातकयुक्ता या युक्ती वा सर्वपातके ।
 मतेनानेन राजन्द् सुच्यते भद्रं सशय ॥
 यस्त्वेतद्गतमाश्रयं कुरुते भक्तिमयुतम् ।
 तद्वाम तेन पूतं हि तस्मात्प्रतमनुत्तमम् ॥ [6990]
 यत्रैव सर्वंते राजसत्तरीयं सत्तपोवनम् ॥

तथैव धामिनि सर्वे यान्ति सारूप्यतां तिष्ठे ।
 अस्मिन्नुत्तमनि कौन्त्येय मत् परमपावनम् ॥
 पूरुं वा द्विपदे धेनू जन्म तत्पावन भवेत् ॥
 राजस्यसङ्घेण वाजोपयसतेन च ॥ [6995]
 यत्फलं प्राप्यते सद्भिन्नतेनानेन हृदयेत् ॥
 क्षमाप्रदक्षिणे यतु सर्वोद्योगनिषेधे ।
 पुण्यक्षेत्राभितामने कन्याराने च यत्फलम् ॥
 महाप्राणिकोटिराने च शिवरात्रिमततेन त्व ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।
 केन मां गेन गान्धेय पुत्रनीमो मन्देश्वर । [7000]
 तत्राप्युद्यमदानं च मूढि मे निश्चामुत् ॥
 भीष्म उवाच ॥
 नारदेन यथा प्रोक्तं तत्रहीमि तवानय ॥
 प्रातःकाले समुत्थाय श्लाघां चै वासयत् शुचि ।
 पुण्याणि च विविधानि पलाति रत्नभक्ति च ।
 आदाय मनिमान्मोनी जितकौषीं जितैर्न्द्रिय ({ 7005 }
 पूरुं कृत्वा तु कौन्त्येय कारयेच्छुभमण्डलम् ॥
 पुण्ड्रभसमायुक्तं पानायुष्मैरलकृतम् ॥
 इन्द्रादिलोकापालान्यै पृथारिपु च वाहयेत् ।
 कुम्भेषु सेतु कौन्त्येय पूजयेद्यजतो नदी ॥ [7010]
 मध्यमे पूण्ड्रकुम्भे तु देवदेव विनाकिन्वम् ॥
 आवाह्यं रुद्रसूनेन रुद्रं त गिरिनापतिम् ॥
 अग्निमस्य च तस्मैऽर्चयामदेवैः यथापि वा ।
 तेषु मन्त्रेष्वशक्येत्तत्र पञ्चाक्षरं परम् ॥
 पञ्चाक्षरमहामन्त्रविद्यया धर्मनन्दन । [7015]
 य पूजयेन्महादेव स रुद्रपदमश्नुते ॥
 तद्गुणमनोयैभूतेहामभिरिष्य विनाकिन्वम् ।
 यस्मिन्मन्त्रं सदा निष्ठस्त्वेनैव स्थापनं वरम् ॥
 गन्धयुष्मैर्पृथदीपिनैश्चै विविधभूषणैः ।
 शिवपञ्चमहादेवमर्चयेद्यजतो मतो ॥ [7020]
 नैवेद्यं परमाग्नौ पञ्चमद्वैश्व पायसैः ।
 दधिक्षीरनालिकैर्नैवद्य तु समर्पयेत् ॥
 कर्तुर्येषांसुयुक्तं प्रीतिफलसमिन्वितम् ॥

237** इदं प्रसूतं ते प्रवक्ष्यामि समासत ॥
 शिवरात्रिमतमिदं पवित्रं पापनाशनम् ॥
 सर्वपापघ्नं पुण्यं सर्वलोकात्मन्यकरम् (?) ॥
 — (L. 6961) M₁ वर्षनम् (for दावकम्) — (L. 6964)
 M₁ स्तौं (for णि) — (L. 6965) G(ed) लोमाडाःपि च
 मानव (for ⁶) — (L. 6968) G₁ दासीगतापशुशैर शकटा.
 धान्यसचयात् — After line 6969 G₁ ins

238** भक्त्या परमया युक्तो वानारुढो दिव गजेत् ।
 — (L. 6971) M₁ मद्वा (for णि) D₁ मदीयेत्, G₁ सुप्री
 श्वेत्, G₁ हृत् वेस्ते (for सुप्री भवेत्) — G₁ M₁ om
 (hapl) line 6972 — (L. 6973) G₁ द्रोहादेवसंकटात्,
 G(ed) लोमाद्रोगमवाच य (for ⁶) — (L. — (L. 6976)
 M₁ स्तौं (for णि) — (L. 6980) D₁ हृत्, G₁ युत

(for पू) — (L. 6992) D₁ वेत्ति महानुत्तम् (for ⁶) G₁
 om (hapl) line 6983 — (L. 6990) G(ed) तद्गमलेन
 पूतो हि (for ⁶) — (L. 6991) M₁ लीदे तत्र सपोवन (for
⁶) — D₁ om (hapl) lines 6992 6993 — (L. 6992)

M₁ दानेन (for णे च) — (L. 7000) G₁ M₁ मन्त्रं (for
 मानं च (for ⁶) — (L. 7006) D₁ om (hapl) lines
 7006 7009 G₁ मन्त्रम् (for 'त्त') — (L. 7008) D₁
 G₁ पालेश (for पालाने) — (L. 7009) G₁ कुम्भेषु
 रान्दे (for ⁶) — (L. 7012) D₁ वाग्देवेन पापि वा (for

गौतमस्तु महातेजा धर्मिष्ठरूपतं वर ।
हृत्वेवाहन्वया साधि शजानन्दमवासवात् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

जमदग्निस्तथा चात्रि हृत्वीर्यस्तु राधव ।
हरिं पुत्रत्वमापन्नः पूने मन्वसावणा ॥
शक्रो यम प्रचेताश्च धनदो दिशिवल्लभ । [7095]
शिवरात्रिव्रतं हृत्वा कहुभामधिपाभवत् ।
क्षय्यो राजदाईल सुनयो मद्भविष्मता ।
राजानो वैश्यसुरदाश्च गृह्णाश्राम्ये नराधमा ।
शिवरात्रप्रभावेन शिवस्वरूपता गता ॥
शिवरात्रिव्रतमिदं कृतं यदि मुत्सप्रदम् । [7100]
मृदानीपतिमीशानं व्रतेनानेन लोपयेत् ।
स मुक्तः सर्वपापेभ्यो यान्तास्दो दिवं वजेत् ॥
मन्वला कृते व्रते चासिन्धिवरात्री महामते ।
विद्याव-धुवयोक्तिं लभते नात्र सशय ॥
मानार्जुनपिको राजसुरेणानस्य सनिधौ । [7105]
फलक्षीरादिदरणाभिहतौ तौ दिव गतो ।
चोरो वै धनलाभाय जाग्रद्वै शिवसनिधौ ।
निपूतिरौ राजभट्टे शिवलक्ष्मणावसावत् ॥
गर्दनी देवपुत्रार्थं गोधूममुद्रभूषकात् ।
चाहयित्वा पुरा धान्नीं बणिजा सह धनं ॥ [7110]
शिवरात्रिदिने रात्री सनिधौ निधने गतौ ।
तदा शिवगणैः सार्धं पूजितौ तौ दिव गतौ ॥
शिवरात्रिदिने राजन्माहात्म्यं य इणोति च ।
पिन्मालुडुलैर्बुक्तौ खड्गोक्तं स गच्छति ॥

Colophon

वैशंपायन उवाच ।

शोधयित्वा तु पात्राहलीं याद्युमेनीं पतिव्रताम् । [7115]
स्थितं भीष्मं महाभाग धर्मरात्रोऽप्यवीरिदम् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

गङ्गामुत नमस्तेऽस्तु पाण्डूनां हिनकृतम ।
श्रोतव्यमस्ति किंचिन्मे सर्वधर्मात्मक विभो ॥
सर्वेषामपि मासानां वत्सरेषु च यद्गतम् । [7120]
हरेः प्रियकरं यच्च तन्मे त्वं कृपया वद ॥

भीष्म उवाच ।

चातुर्मासव्रतं पुण्यं श्रुतं किं तु त्वपायय ॥
वैशंपायन उवाच ।

शोधयित्वा तु पात्राहलीं यशसावीसमन्विताम् ।
शोकं मया तु पात्राहत्या सर्वेन्द्रलकारणम् ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

पर्णशालासमीपे तु श्रुतमेतन्मयायय ॥
प्रसन्नमववत्स्थानामागतं मे नदीसुत ॥ [7125]

वैशंपायन उवाच ।

सुखी भवेति तं चोक्त्वा भीष्मस्तु वदतां वर ।
आददे वचनं धीमान्धर्मैर्गवं यदास्करम् ॥

मासव्रतं प्रवक्ष्यामि कार्तिक्यादितु शोभनम् ।
यस्य ध्रुवमागण्य सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ [7130]

आधुचकृष्णवस्त्रस्य चतुर्दश जगदीरवम् ।
ब्राह्मं सुहृदं चोत्थाय स्मरितसवानकं विसृज ॥

तेलाम्यङ्गं प्रकुर्वीत वन्मुनिं सह धर्मज ।
हरगोदयवेलायां कुर्वात्तत्कालिकीं क्रियाम् ॥
गायत्र्यादिजपं हृत्वा सर्वं वै स्नानपूर्वकम् ।

M1-सभूत (for विभक्तो) — (L. 7082) D1 M1 पुत्रवं
(for श्रुयन्) — (L. 7084) D1 G1 ; व्याख्या देव विपन्
कम् (for १) — (L. 7094) G1 परेण हि, G(ed) बलेन हि
(for -वराण्या) — (L. 7095) M1 वल्लभा (for 'व'
G(ed) पन्त्या महात्पा (for १) — (L. 7096) G(ed)
प्रभक्तो (for अधिपा) D1 कहुनामपिषोऽभवत् (for १)
— (L. 7098) G1 नराधिपा, G(ed) जनाधमा (for ना'
— After line 7100 G(ed) ins

241** अक्षयेश्वरमीशानो ददायेव न सण्य ।

— (L. 7103) G2 M1 शिवरात्रिमाहात्मते (for १) — (L.
7107) D1 M1 जायतो G2 ; आपने (for 'दे) G(ed)
देव (for शिव) — (L. 7109) D1 M1 धृषादि (for
गोधूम) G1 ; यथादिपुत्रोयुनात् (for १) — (L. 7110)
G2 परिशान्तौ (for पुरा आतौ) — (L. 7112) G1 शिष्टिण
(for तो शिव) — (L. 7113) G1 व्रते (for दिने) M1 रात्रौ
(for राजन्)

COLOPHON — Subparvan D1 G1 आक्षयैवपणिशेषधर्मा,
G2 M1 G(ed.) शेषधर्मा — Adhy name D1 G1 शिव

रात्रिमाहात्म्यधनम्, G2 शिवरात्रिनहिमानुवर्णनम्, G(ed)
शिवरात्रिनमादात्म्यम् — Adhy no D1 54, G1 ; M1
G(ed) 53

(L. 7115) D1 G2 ; M1 दक्षपत्नी (D1 M1 'नी) समीप
गाम् (for १) — (L. 7116) D1 G1 ; M1 स्थिते सुहृदं
विश्रा (G1 M1 'तं विभ'ज्य (for १) D1 G1 भीष्म धर्मदुष्टेऽत्र
वीर (for १) — (L. 7121) G2 मया (for तया) — G2 om.
lines 7123 7128 — (L. 7123) M1 -कारकम् (for 'नम्'
— (L. 7125) G1 M1 तत (for तस्मात्) — Before
line 7128 G1 M1 ins भीष्म उवाच — (L. 7128)
G1 M1 कार्तिक्यापि सुशेषे (for १) — (L. 7131) G1 स्मरे
देवविन्दनम्, M1 'देव' जगदीरवम् (for १) — (L. 7133)
D1 G1 M1 काले तु (for -वलायां) M1 कुर्वात्तत्कालिका क्रिया
(for १) — (L. 7134) G2 सम्यत् (for सर्वं) — (L.

पुत्र्ये मासे च राजेन्द्र खानध्यानपादिभि । [7200]
दीपनैवेद्यपूजाभिर्निरां याति सुरालयम् ॥
माघघानं प्रशंसन्त तथा भूसुरतपणम् ।
नैवेद्यं दीपयुष्वादीनिषो कुर्वन्त भक्तिमात्र ॥
मेषसंक्रातिकाले तु य इन्द्राङ्गिजभोजनम् ।
हरे पूजा च राजेन्द्र स विष्णुपदमभ्युते ॥ [7205]
चैत्रे मासि विभे पक्षे विष्णुपूजापरायण ।
यो त्वम सतत भक्त्या पूजयच्च स मुक्तिमाक् ॥
वैशाखे च सिते पक्षे तृतीयाश्वये शुभे दिने ।
प्राङ्गणभोगनयद्गरस्या विष्णुलोकं प्रवेष्टुवम् ॥
चैशापाया पौर्णमास्या तु गृहपानीयमुत्तमम् । [7210]
दुष्योदन नाडिकेर हरेलोकप्रदं शुभम् ॥
शुभोदन दधिदिव्यं छत्रचन्दनपातुका ।
ये प्रयच्छन्त विभ्रम्यो विष्णुलोकं प्रयाति ते ॥
य हृद धर्मचरित शृणोति सतत नर ।
सर्वपापविशुद्धात्मा याति विष्णो पदं शुभम् ॥ [7215]

Colophon

पुषिधिर उवाच ।

शेषमासे तु यदर्थं चारयोग नदीसुत ।
श्रोतुमिच्छामि तत्त्वेन नात परतर दि मे ॥

भीष्म उवाच ।

ज्येष्ठमासे पौर्णमास्या गोपूजा कुरुते तु य ।
गोधनानि च सिष्यन्ति प्रापयन्ति दिवे डि तत् ॥
पूर्वमभ्यर्चिता गावो गापे हृष्यापचोदिते । [7220]
ददुः पुण्यफलं तेषा यन ते त्रिदिव गता ॥

गोपु प्राङ्गणमुत्प्रेष्य मक्तिमान्यो भवेयुःपुनः ।
प्रयाति हरिसालोच्य पुनःपुत्रसिद्धयन्तम् ॥
योगनक्षत्रचारेषु यद्भुक्तं तद्विषयैष मे ॥
योगेषु च स्वकीयानां नक्षत्रं विष्णुदेवतम् । [7225]
वारेषु भागुवारोऽसौ सोमवारा बहुप्रदं ॥
तानि वक्ष्ये सुमुक्त्वानि प्रणानि प्रतितानि वर ।
व्यतीपातं महायोगी सोमस्यसुतः प्रभुः ।
पापघ्नो रोगहारी च बहुभाग्यप्रदो वृणाम् ॥
व्यतीपाते पुण्ययोगे सुखान् कृतपूजकं । [7230]
प्राङ्गणान्तरपद्मश्च या नीवाय चतुरोऽपि वा ॥
श्रोत्रियान्दरिभक्तश्च विष्णुपूजार्तात्मदा ।
पायस कारवद्भक्त्या सूक्ष्मगांधूतलपदुले ॥
मिश्रितं शुद्धपयसा गवां वैशाख्यसमितम् ।
श्वेतदार्ढ्यया सम्यक्कृमिधितं जलवर्जितम् ॥ [7255]
कटुघ्ना तु समानीय हरेर्नैवधमर्षयेत् ।
गोपूजमपरमाङ्गं हरेर्नैवधमर्षयेत् ।
नैवधदोषं तत्सर्वं प्राङ्गणम्भानयेदनी ॥
तत्रस्तान्मन्त्रधुप्याधैरलहृत्प समाहित ।
दद्याद्विद्योतस्वेषा सताम्बुलां तु दक्षिणाम् ॥ [7210]
यस्त्वेव कुर्वते रात्रन्प्रतिवर्षं तु भक्ति ।
स मुक्त सर्वदादिदयायोगैर्भास्य मुक्त्वमभ्युते ॥
भोगार्थं भोगमाश्रोति स्वर्गार्थं स्वामभ्युते ।
परमाश्रयं दातेन सोऽश्रयं मुक्त्वमभ्युते ॥ [7245]
प्रत्यक्षमन्त्रलोकंस्मिन्प्राण्य तु मुक्त्वप्रदम् ।
मन्त्रयुक्तेन दातेन भास्वणा तु दरिद्रता ॥
तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र व्यतीपातत्रयं कुरु ।

Mi श्रीतिर् G(ed) श्रीदे (for श्रीति) — G1 Mi om. lines 7193 7195 — (L 7198) D1 G1 पूजने (for 'नम्' — (L 7200) D1 तैपमासे (for पुष्ये मासे) G(ed) खान ध्यान (for माघखान) D1 om 1 nes 7201-7203 — (L 7203) D1 नैवेद्यपूजापैर (for *) D1 G1 विष्णो कुर्वन्त मुक्तिमाक् (for *) — (L 7207) D1 M1 यो (M1 स) विष , G1 गोविन्द (for गोविन्द) D1 G1 M1 करो ते स च मुक्तिमक् , G1 विष्णुलोकं नरकुरम् (for *) — G1 om lines 7208-7209 — (L 7210) G1 वैशाखे शुभपक्षे तु, M1 'ते शुद्ध सौख्यं (for *) — (L 7211) G1 M1 शुद्ध (for शुद्धम्) — (L 7212) G(ed) शुभोक्तं च दायत्र (for *) D1 छत्र च नवपातुका (for *) — (L 7213) D1 G1 प्रयाच्यति (G1 'यी) M1 नत्रन्वयी (for प्रयाच्यते ते) — (L 7214) G(ed) य हृद पुण्यमाह्वान (for *) M1 वृष (for नर) — (L 7215) D1 पर पन्त्र (for पन्त्र शुभम्)

Colophon — Sub poem D1 G1 भास्वर्षवर्षी शेष वर्मा , G1 M1 G(ed) शेषवर्मा — Adhy names G(ed) काश्चित्पानाहाहं कथनम् — Adhy no D1 55 G1 s M1 G(ed) 54 (L 7216) G(ed) ज्येष्ठ (for शेष) D1 यदर्थं, G(ed)

ये धर्म (for यदर्थं) G(ed) कुरो नवति वै त्रिन् (for *) — For line 7217, G(ed) subst.

243** नमदं श्रोतुमिच्छामि रूपन वत्र सुव्रत ।
— (L 7219) D1 गोपानानि (for गोप) — For line 7219 G(ed) subst

244** गोपानकन्वभिदि स्वात्ता प्रापयति वै दिवम् ॥
— (L 7220) अर्चयन्ति च गोपन् , G1 s M1 अर्चयिन् गोपुंके (M1 'ले) गोप (for *) D1 G1 s M1 गोपीनयेन चोरिता (for *) — (L 7221) D1 G1 s M1 वैकुण्ठम् (D1 वृष्ट तु) वन गता (for *) — (L 7222) D1 G1 s कुच्छरः, M1 नरोति च (for भवेयुःपुनः) — For line 7223 G(ed) subst

245** तत्र योगात्किं सर्वं निरोधं भरतर्षभ ।
— (L 7225) G(ed) योगो माश्रो (for योगेय च) G1 M1 नक्षत्रे (for 'दं) — (L 7226) G(ed) सोमो ली (for चारोऽसौ) G(1) सतामीष्टकम् (for *) — G(ed) om 1 nes 720 7 20 — (L 7230) G(ed) सुखान् प्रयत्नं सुधि (for *) — D1 G1 s M1 om lines 7231 7236 — (L 7238) G(ed) लापिवाद् (for प्राङ्गणम्) M1 शुची

ननेन ते भवेत्संपन्नान् कार्या विवादाणां ॥
 यस्त्वैकवत्सामपि ज्येष्ठे त्वैवं करोति यः ।
 सोऽपि ह्यध्याया परां कीर्तिमक्षयं सुखमनुते ॥ [7250]
 पुण्ये श्रवणनक्षत्रे शुभगत्यस्यराज्ये च ।
 ते याति हरिसालोचनं मयं नरदभारितम् ॥
 पुत्रदं कामदं विद्धि मोक्षद भरतरुषम् ।
 सततं कुर्वतां भक्त्या ध्वजं हरिसोपणम् ॥
 [7255]
 पकावशीत्रित यद्गृह्णादयमां पूजनं हरे ।
 तथा कुर्वति सतिमाश्रयणात्मनुत्तमम् ॥
 पुण्ये श्रवणनक्षत्रे द्वादशी यदि संभवयेत् ।
 तत्रोपवामं कुर्वति कोटियशफलं लभेत् ॥
 पकावशी तथा प्रोक्ता हरिद्विप्रपूजनं ।
 तथा च विष्णुनक्षत्रतः कुर्वति शुद्धिमान् ॥
 [7260]
 भस्त्रययं पददं वा श्लोकान्दमय यापि वा ।
 ध्वजमलं प्रकुर्वामो विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥
 श्रवणनक्षत्रे सादयमेकादश्यान्नाथा नृप ।
 न पश्यामि च शास्त्रेषु कुरु तस्मान्कुरुद्वद्व ॥
 भातुपारे द्विभुक् तु ये कुर्वन्ति नराधमा ।
 [7265]
 कामक्षकल्पपर्यन्तं वसन्ति क्षाकदंते ॥
 एकभुक् तु मतिमान् कुर्वाद्रविवाहरे ।
 स मुक्तः सर्वपापेभ्यो गद्गास्त्रानफलं लभेत् ॥
 संकान्ती रविचारो च स्पतीपाते च पर्वसु ।
 नरकं याति राजेन्द्र निशितुषुपापकर्मदृत् ॥ [7270]
 आदित्यस्वीदावर्ष्यं तद्वारे स्थाति यो नरः ।

तत्पूर्वसप्तवारेषु कृत पापं दिनयति ॥
 सर्वव्याधिदरं पुण्यमायुसारोदयकर्मम् ।
 मानुषारे वगमिदं तथा भाद्रपद्यौजतम् ॥
 [7275]
 मानुषारे प्रसन्नान्मा हरिं सर्वैश्च प्रभु ।
 वतानां चरदो निष्ठा तस्मान्त्वं पूजयेत्सुधी ॥
 अथ वै संप्रदद्यामि भोगयत्तव सुखम् ।
 एकमुत्तेन ननेन त्विषां प्रीतो भवेत्सुखम् ॥
 उपवामेन राजेन्द्र श्वपदं संयज्ज्वालय ।
 पुनाति सकलान्देषानुपवासापरो नरः ॥
 [7280]
 उमाकान्तं प्रतिहाय स्वयिङ्गले शुभरुदंते ।
 रदसुत्तेन मन्त्रेण ह्यभिषेकं प्रकल्पयेत् ॥
 अथ वा वामदेव्यापौर्मैत्रेभ्यपेदेन्द्रियम् ।
 नापयस्यादिमहाभिषेकं प्रयत्नेन पूजयेत् ॥
 [7285]
 वपनसप्तवत्परं स खायापुत्रवधारिणु ।
 कर्षीरादिकैः पुणैः सन्मयदेव प्रवृत्तयेत् ॥
 नृत्तपीतादिवारिभैः शत्रुदुन्दुभिनिघने ।
 पुराणधर्मैर्द्वेषि पूजयेत् प्रयत्नतः ॥
 वस्त्रमण्डनयुनाभिः पूजाभिः सुरेश्वरम् ।
 भक्तिमापुत्रयेद्भ्राजन्वित्तदायश्च च कारयेत् ॥ [7290]
 अथक्षयोः श्लोकमुत्तेन ननेन द्विवि पूजयेत् ।
 उपवासासु सायुष्यं लभते नात्र संशयः ॥
 देवभूतपदौ साभ्राह्मणेनानेन शोषिते ।
 ये च कामयते कामं स उमागोति निश्चितम् ॥
 [7295]
 वतानामपि सर्वेषां दानानां तपसां तथा ।

(for 7271). — D1 G1 2 M1 om lines 7259-7241.
 — (L. 7243) G(ed) कन्ते विष्णो वर भजेत् (for ^a).
 — G(ed) om. line 7246 — (L. 7247) G1 स्वतीपाते;
 G(ed) शुभावेत् (for स्वतीपाते) — G1 om. lines
 7241-7260. — After line 7248, D1 G1 M1 ins :
 246** श्रीपि पञ्च तु सहायै समा कुर्वति वी नर ।
 D1 M1 cont. :
 247** स्वतीपातत्रागिदं तेऽस्यं प्रथमामुपु ।
 [M1 सोऽस्यं प्रथमामुपु (for ^a)]
 — After line 7255, G1 ins :
 248** अथवत्तेतदि कुरते भक्तिमाश्रु ।
 — (L. 7256) G(ed) वररिदि महाश्रु (for ^a). D1 M1
 अथ वत्तुचमम् । G(ed) सप्तम्यनरात्मन् (for ^a). — (L.
 7257) G1 M1 पुत्रमभयानुपैत् (for ^a). — (L. 7259) G1
 नपूजने (for ^a). — (L. 7261) G1 [ए]कावर्षम् (for [ए]का-
 वर्षम्). — For line 7264, G(ed) subst. :
 249** प्रथमद्वद्व न परवामि कर्षयामनुचमम् ॥
 — (L. 7270) G1 रिषा युष्मिन् राजेन्द्र (for ^a). G(ed).
 — (L. 7272) D1 G1 M1 विधिं भोक्ता न संशय (for ^a). — (L. 7273) D1 G1 M1
 सर्वाहरिचरो (D1 के) वारः । G1 पूरुद्वयु वरिदु (for ^a). D1

G1 2 M1 कर्षु (G1 वारं) तत्पारवने (for ^a). — (L.
 7273) D1 आसुरैश्वर्यवर्षम् (for ^a). — (L. 7274) M1
 मानुषतदिर मष्टम् (for ^a) G(ed) तद्द्वार्यविनिश्चितम् (for
^a). — (L. 7276) D1 G1 M1 रिदम् (for रिदं). D1
 मत्तम्; M1 मती (for मती) G1 सन्मय परिपूजयेत् (for ^a).
 7277) D1 G1 M1 अथ वर (for वर देव). — (L. 7278)
 M1 राजेन्द्र (for राजेन). G(ed) एषमुदे एते नरकं (for ^a).
 M1 वीनः (for विनः). — (L. 7279) D1 G1 वरं (for
 सारं). — For line 7279, G(ed) subst. :
 250** सहोत्तेप्य रिषा तर्पं रिषामुत्तरावत ।
 — (L. 7280) D1 वरम् (for वरम्). G1 वरो (for
 वरो). — D1 om. (haj!) lines 7283-7284 — (L.
 7285) G1 M1 सन्मयेन विषयवर्षम् (for ^a). — (L. 7286)
 G1 पुराणमन्त्रे स्वीकृष्य (for ^a). — (L. 7287) D1 म-
 नाभिः; G(ed) पूरुद्वयु (for पूरुद्वयु). — (L. 7289)
 G1 मत्तम् (for मत्तम्). G(ed) रिषम् (for रिषम्).
 — (L. 7291) D1 लोके वै; M1 नरे च (for नरेन).
 G(ed) तत्रैः सुखेण वर (for ^a). — (L. 7293) G1
 पूरुद्वयु (for ^a). G1 2 सन्मय (for ^a). — After
 line 7293, D1 ins. :

कृष्णे भक्तिर्यदि भवेत्तत्सर्वं सफलं भवेत् ॥
 श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम् ॥
 अर्चनं वन्दनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम् ॥
 श्रीकृष्णं विष्णो नृद्धरे सुरारे
 प्रसुप्तं सकरणं वासुदेवं । [7300]
 अनाविष्टदामलविश्वरूप
 त्वं पादि न सर्वभायदानजम् ।
 Colophon.

अनमैजय उवाच ।

कस्य नामानि पुण्यानि कीर्तनीयानि नित्यदा ।
 देवतानां च सर्वेषां कस्य भक्तो विशिष्यते ॥
 कस्यायुधानि धार्याणि कश्च नित्यं प्रपूज्यते । [7305]
 नृणां भवति कैवल्यं कस्य नामप्रदीतनात् ॥
 वैशंपायन उवाच ।

अमुमर्थं पुरस्कृत्य सपृष्टो धर्ममुज्ज्वला ।
 भीष्मो भागवतश्रेष्ठश्चिद्र ध्यात्वा जगौ वच ॥

भीष्म उवाच ।

कैलासशिखरे रम्ये देवी देवं महदधरम् ।
 प्रणम्य निरस्ता शशु पावतीं वाच्यममवतीत् ॥ [7310]
 पार्थिव्युवाच ।

सर्वशुक्ल अगासाशिशिराचरारु पिता ।
 सर्वलोकेभ्यः साक्षात्पृथिव्यस्यन्तर्गतम् ॥
 वैष्णवानां च माहात्म्यं श्रोतुमिच्छामि शकर ।
 प्राकृतानां च हेयत्वं यथायं पदं शकर ॥
 ईश्वर उवाच ।

सायु सायु महादेवि सापूर्तां च द्विवैविधि । [4315]
 वैष्णवानां च माहात्म्यं तव वक्ष्यामि सुमते ॥

शङ्खचक्राद्विज्ञानमप्य पूजयति मानव ।
 स साक्षाद्विष्णुसामोप्य क्लमते नात्र सदाय ॥
 विष्णुचक्राद्विज्ञ विप्र यो भूमावभवाद्येत ।
 हलाटे सक्तपासूना सत्या याति यावती । [7320]
 तावत्समा स भूपाल ब्रह्मलोके महीयते ॥
 सगोत्र यद्यपि श्राद्धे चक्राद्विज्ञमुत्रं वदत् ।
 स साक्षाद्विष्णुमायुष्य द्विजं प्राप्नोत्यसदाय ॥
 शङ्खचक्राद्विज्ञं विप्रं दृष्ट्वा यो द्वाद्वितो भवेत् ।
 स पुण्यलोकमाप्नोति ह्येहिकं सुखमश्रुते ॥ [7325]
 चक्राद्विज्ञाना नामानि यो वदेन्नमित्साधर ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तं स याति परमं पदम् ॥
 चक्राद्विज्ञाय विप्राय यो भक्त्याद्यत् ददाति च ।
 अष्टसहस्रानि वर्षाणि ब्रह्मलोके महीयते ॥
 विष्णुभक्त्या विप्राय चक्रचिह्नं ददाति । [7330]
 गोचर्ममात्रं यो दद्यात्प्रति स्यात्स तु राज्यमाह ॥
 विष्णुनायनसंक्रान्तिपूरणो तथा रवे ।
 चक्राद्विज्ञाय विप्राय दानान्मोक्षमवाप्नुयात् ॥
 विष्णुचक्राद्विज्ञं विप्रं गन्धपुष्पादिभिर्नर ।
 पूजयित्वा महदेवि विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ [7335]
 विष्णुचक्राद्विज्ञं विप्रं विष्णुमूर्तिमिव करोत् ।
 सोऽपि विष्णुमयो भूत्वा वैष्णवीं गतिमश्नुयात् ॥
 अग्निहोत्रे च चक्रं बाहुभूते तु स्थापित्वा ।
 दहति सर्वपापानि ह्येतास्मान्निवाराय ॥
 यत्किञ्चक्राद्विज्ञं विप्राय ददाति नरपुत्रवा । [7340]
 पदेसावासिनं सर्वं वैष्णवत्वं भजन्ति वै ॥
 विष्णुचक्राद्विज्ञो विद्वान्यस्मिन्पदे वसेत्सुखम् ।
 स देशो मणियः पुण्यो वैष्णवानामन्मणियः ॥
 विष्णुभक्तिरता सुख्या शङ्खचक्राद्विज्ञं द्विज ॥

231** य इत् पुण्यमारयानं शृणोति यदि भक्तिमात् ।
 तस्य विष्णुः प्रसन्नता सर्वोक्तानामप्रयच्छति ॥

— Ms. om. lines 7297-7298. — After line 7298 Gs
 ins.

232** इति पुंसां द्वित् विष्णोर्भक्तिश्च नववक्ष्यामि ।

— (L. 7301) G(ed.)-विश्वरूपे (for 'रूप')

Colophon — Sub-parcan D₁ अमर्षवर्षनि वैश्वरूपो-
 G₁ s Ms G(ed.) वैश्वरूपम् — Adhy name G₁ वारजपद्म,
 G(ed.) साक्षरानामारण्यम् — Adhy no D₁ 56, G₁ s
 Ms G(ed.) 55

G₁ om. lines 7303-7401 — (L. 7304) G₁ देवतानां च
 सर्वानां (for *) — (L. 7308) D₁ G₁ Ms युगां (for
 वच) — (L. 7310) D₁ G₁ Ms देवी देवतेषुं (for रम्ये देवी
 देव) — D₁ महेश्वर (for ईश्वर) — (L. 7318) D₁ वृत्त-
 रत्नामोति निरयत्ता (for *) — D₁ om. lines 7319-7325

— For lines 7319 7321 G₁ Ms subat

233** हलाटे पांशुसंक्रान्तिः ब्रह्मलोके महीयते ॥

विष्णुचक्राद्विज्ञानं दृष्ट्वा यो दद्यात् कृत्वाजति ।

स स्वर्गं कुलमुद्वेष्ट ब्रह्मलोके महीयते ॥

चक्राद्विज्ञमुजा परिमं पक्षिमायं तु मुञ्चते ।

सा पक्षि स्वर्गलोके च देवपक्षिपुं पृच्यते ॥ [5]

अहंके भासि विभोश्च चक्राद्विज्ञमुत्रं चन्द ।

रीरवाः कुलमुद्वेष्ट ब्रह्मलोके महीयते ॥

[(L. 6) Ms अहंके भासिके जिज्ञोरे (for *)]

— For line 7325, G₁ Ms subat.

234** परमानन्दमाप्नोति किं पुत्रत्वेहिकं पश्य ।

— (L. 7328) D₁ यो भवत्वा (for विप्राय) D₁ तवर्षां

वदाति य (for *) — For line 7331 D₁ Ms G₁ subat :

235** गोचर्ममात्रं यो दद्यात् राज्यमवाप्नुयात् ।

— (L. 7332) D₁ G₁ Ms अन्वे विष्णुसंक्रान्ता (for *)

— (L. 7335) D₁ Ms विप्रे (for विप्राय) — G₁ om.

lines 7334 7351 D₁ इत्ये (for विप्राय) — (L.

7339) D₁ Ms ईश्वर इत्ये (for *) — (L. 7341)

श्रीशार्ङ्गनिधिं यद्गुप्तं स धर्मं परमो मतः ॥ [7345]
 यस्मिन्देशे कृत्स्नानां वैष्णवाश्रमकलाञ्छिता ।
 तस्मिन्क्षेत्रं प्रदुर्गतं विष्णुलोकमवगम्यात् ॥
 यस्तु पापप्रसङ्गोऽपि विष्णुमकल्प भक्ति ।
 पादप्रक्षालनं कुर्यात्प्रसन्नमुद्दिष्टेऽपि ॥ [7350]
 चक्राद्रित्वात् महते विष्णुभक्त्या धीमते ।
 भिक्षामात्रप्रदानेन वैष्णवीं गतिमाप्नुयात् ॥
 विष्णुभक्त्या च विप्रय महादेवि महात्मने ।
 नापमात्रप्रदानेन मुक्तिं याति हि मानवाः ॥
 सर्वभूतदायाकुष वैष्णव देष्टि यो नर ।
 स चण्डालो महादेवि रौरव नरकं वनेत् ॥ [7355]
 वदहन्त्या सुरापानं स्वेष्टं गुणैर्द्वन्द्वमगम ।
 चक्राद्रित्यस्य निन्द्या च पर्यन्ते खतिपातकाः ॥
 य पुत्रं पित्र देष्टि तं विद्याभ्यन्तरेतन्म ।
 विष्णुभक्तं तु यो देष्टि तं विद्याभ्यन्तरेतन्म ॥
 किं तस्य बहुभि दास्ये किं तस्य बहुभि श्रुते ॥ [7360]
 विष्णुभक्तिविहीनस्य तपसा किं प्रयोजनम् ॥
 धीर्यज्ञानफलं नास्ति महाज्ञानफलं तथा ।
 नवैष्णवस्य विप्रस्य सर्वे शोधयित्वा नृपि ॥
 यथा दास्यमयो हस्ती यथा धर्ममयो गृध्र ।
 नवैष्णवस्य विप्रस्य स्वर्गो भवित्यति ॥ [7365]
 रूपलाभस्यसमुत्पन्ना महायतोद्गम्या द्विजा ।
 नवैष्णवा न शोभन्ते निगन्धा इव किञ्चुकाः ॥
 शरीरशोषणं स्वर्गं कृच्छ्राचारप्रयोजयिषि ॥
 विष्णुपादाभ्युज्ज्वल्यमान्दीप्तस्य पुरमस्य तु ॥ [7370]
 विद्यानिन्दसपथो विद्याह दुलसम्भव ।
 विष्णुभक्तिविहीनो यश्चण्डालसदस्य भवेत् ॥
 यस्मिन्देशे कुरातानं प्राहृता पापकारिणः ।

वसन्त्यज्ञानिनो मूढास्त देश परिवर्जयेत् ॥
 दिग्वा यमोवोत य चक्रविद्धं च दुष्कले ।
 ऊर्ध्वपुष्पङ्गाणि वस्त्राणि दग्धं चैव कर्मण्डलुम् ॥ [7375]
 पृतानि धारयेद्विप्रं मुकुन्दस्यै इष्टवत् ।
 सात्त्विकं भावमाख्याय श्रियारचितो भवेत्पदा ॥
 समं दास्ये च मित्रे च तथा मानवमानवो ।
 शीतोष्णसुखदुःखेषु समं सहविवर्जितं ॥
 भयनेषु श्रुचिदैश्च उदासीनो गाल्यथ ॥ [7380]
 सर्वतोभारपरित्यागी विष्णुभक्तो विधीयते ॥
 यो च हृष्यति न देष्टि न शोचति न काङ्क्षते ।
 पुत्र्यनिन्द्यास्तुतिर्मानो सगुणो येनकेचनचित् ।
 भक्तिं च शिरसाविष्णुभक्तो विधीयते ॥
 शत्रुचक्रवर्ष देव पीताम्बरधर हरिम् ॥ [7385]
 सर्वं मनसा ध्यायन्त्यां स वैष्णव उच्यते ॥
 वैष्णव पुण्यकर्मा च लोकानां द्विकामद ।
 तस्मात्सर्वेषु कालेषु पालयन्दासिद्धं जगत् ॥
 नित्यं पवित्रं पूजामा वैष्णव पापनाशनं ।
 शुद्धस्वरूपी भवति सदा ममरणादरे ॥ [7390]
 हस्तप्रार्थनिकामस्य वैष्णवस्य महात्मने ।
 विद्यान-दमयो विष्णु प्रलभो भवति ध्रुवम् ॥
 वैष्णवस्य तु विप्रस्य विष्णु सर्वगतो विशु ।
 विद्यानन्दमयो देवि साभिष्य कुल्ले स्वयम् ॥ [7395]
 नित्यं सर्वगतं स्थापुचक्रलोऽयं सनातन ।
 अरूपी यदुर्गामी च शिल्पस्वरूपी प्रकाशते ।
 भक्तियोगेन पापानि दहन्ते वैष्णवोत्तरी ।
 शतकुम्भस्य मालिन्धमग्निना दहते यथा ॥
 श्रवणं कीर्तनं विष्णो स्मरणं पादसेवकम् ॥
 अर्चनं चन्दनं दारुस्य सत्यमाग्निवेदकम् ॥ [7400]

Ms वरेशोत्पन्नवस्त्रि (for *) and स्मृति (for भक्ति)
 — (L. 7344) D₂ M₂ युता विद्या (for एता पुरवा) D₁
 नरा (for द्विजा) — (L. 7345) D₁ श्रीशार्ङ्गमाचरन्त्ये (for
 *) — (L. 7347) D₂ विष्णुलोकजिगीषया (for *) D₁
 सनिधौ (for भक्ति) — (L. 7349) D₂ M₂ दास्ये मुक्ति
 (M₁ दास्यश्च) करीति च (for *) — D₁ om lines
 7350-7351 — (L. 7352) M₁ दास्युः करीति च (for
 *) — G₁ om lines 7356-7358 — (L. 7359) D₁
 M₁ चक्राद्रित् (for विष्णुभक्तं) — (L. 7363) D₂ G₁ तपस
 किं प्रयोजनम् (for *) — G₁ om line 7365 — (L.
 7369) D₂ रहितस्य तस्य च (for *) — After line 7372,
 D₁ M₁ ins
 256** नवैष्णवो दुष्टाचार पापानामारुखं ॥
 पापधारी दुष्टानां स तस्मात् परितर्जयेत् ॥
 नवैष्णवस्य सततं शोभोत्पन्नं करीति च ।
 तस्मात्प्राहृतसर्गं वर्जयेत्प्राहृतोत्तम ॥
 — G₁ om lines 7373-7375 — After line 7378, D₁

ins
 257** परचेनपरितर्जयेत् विष्णुदुष्टानां न पापया ।
 — M₁ om lines 7382-7384 — After line 7386, G₁
 ins
 258** तीक्ष्णानकलं नास्ति महाज्ञानफलं तथा ।
 — G₁ om lines 7387 7392 — (L. 7387) D₁ M₁
 चक्र (for कामद) — (L. 7389) D₂ भूतभूत परि
 त्राता (for *) — (L. 7390) D₂ गृध्र (for दुष्ट) D₁
 M₁ श्रवणमा (for भक्ति) D₁ लोके सर्वो वै केशवः, M₁
 लोकरु कीर्तय केशवः (for *) — (L. 7393) D₁ M₁ प्रत्यक्षं
 कुल्ले मया (for *) — After line 7394, D₁ G₁ M₁ ins .
 259** अनन्तराभ्युत्पन्नस्य दीपस्वतो यथाग्रे ।
 प्राङ्गानि शरीरानि प्रकाशयति सर्वं ॥
 [(L. 1) G₁ वस्त्व (for कुम्भम्)]
 — (L. 7396) D₁ विश्वम्भो (for विश्वं), M₁ प्रजापते (for
 प्रकाशते) — (L. 7397) D₁ G₁ M₁ दहत वैष्णवोत्तम (for
 *) — (L. 7398) D₁ M₁ दोषोऽयम् (for सात्त्विकम्),

इति पुंसां हिता विष्णोर्भक्तिश्च नवलक्षणा ॥

पुषिष्ठिर उवाच ।

श्रुतं सर्वमरोपेण नरीसुत विनामह ।

इदानीं धीगुणित्पामि भगवत्प्रलक्षणां ॥

भीष्म उवाच ।

विष्णुपूजामु विना विष्णुनामपरायणा ।

विष्णुभक्तैर्भक्तिरतास्तै वै भागवतोत्तमा ॥ [7405]

सत्कथाश्रवणे सक्ता सत्कर्मसु सरोचता ।

सन्तु सेवां प्रबुर्वाणस्तै वै भागवतोत्तमा ॥

मातावमाने समतामतिद्वेषां सदा भवन् ।

दात्रो मित्रे तथा श्रेष्ठे ते वै भागवतोत्तमा ॥

मातापित्रोर्गुरौ ये तु महाचैनपरायणा । [7410]

यतितेवापरा ये च त वै भागवतोत्तमा ॥

वैष्णवे तथा भानौ गायत्र्या वैष्णवे तथा ।

येषामहाक्षरे भक्तिरते वै भागवतोत्तमा ॥

दाने ज्ञेये तथा विष्णो तथा ध्यात्रियमोजने ।

पूजने समतिर्थेषां ते वै भागवतोत्तमा ॥ [7415]

तीर्थे च देवयात्रायां पुण्यासु त्रिषु प्रभो ।

श्रद्धा निरन्तरा येषां ते वै भागवतोत्तमा ॥

साङ्गामस्य तीर्थे च तथा तीर्थाभिषेचने ।

येषां तु सतत्रा भक्तिरते वै भागवतोत्तमा ॥

सत्कथाश्रवणे सक्ता सत्कर्मसु सदा रता । [7420]

सन्तु सेवां प्रबुर्वाणस्तै वै भागवतोत्तमा ॥

एकादशीव्रतपरा माघशान्तरास्तु ये ।

प्रातःशानरता ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

पुराणपाठका ये च पुराणश्रवणे रता ।

सङ्करि त्रिया ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥ [7425]

भारतवसर्वभूतानि ये पश्यन्ति नरोत्तमा ।

मानिष्वमाने च समा मतिर्थेषां सुतोमना ॥

दात्रो मित्रे तथा द्वेष्ये ते वै भागवतोत्तमा ।

अदारमिका गणासुयाने वै भागवतोत्तमा ॥

दाने ज्ञेये तथा होमे तथा धोत्रियमोजने । [7430]

पूजने सम्मतिर्थेषां ते वै भागवतोत्तमा ॥

तीर्थे च देवयात्रायां पुण्यासु त्रिषु प्रभो ।

श्रद्धा निरन्तरा येषां ते वै भागवतोत्तमा ॥

साङ्गामस्य तीर्थे च तथा तीर्थाभिषेचने । [7435]

येषां तु सतत्रा भक्तिरते वै भागवतोत्तमा ॥

वेदाध्ययनमेवञ्च सदा शास्त्रविगारदा ।

पञ्चयज्ञपरा त्रिय ते वै भागवतोत्तमा ॥

विशुद्धज्ञानस्यञ्च निर्मला कर्मणि शुभे ।

एकादशीव्रतपरास्तै वै भागवतोत्तमा ॥ [7440]

प्रातःशाने मतिर्थेषां गायत्र्या च तथा रतौ ।

अनौ त्रिये तथा देवे ते वै भागवतोत्तमा ॥

दुःखिता परतुःशाने प्रहृष्टा परसंपदा ।

दयावन्तो हि भूतेषु ते वै भागवतोत्तमा ॥

चाराणामर्कं विशं विष्णुमायाभिर्मितम् ।

विष्णुरूपेण पश्यन्ति ते वै भागवतोत्तमा ॥ [7445]

देवदिग्गुरुमायापिपुनश्च दिने दिने ।

अच्यवन्ति सदा भक्ष्या ते वै भागवतोत्तमा ॥

यतीनां सद्गतीनानां त्रिपनां प्रह्लादादिनाम् ।

शुचीनामविपुञ्जना विषयेषु निरन्तरम् । [7450]

पारायणे जगद्वाङ्मि सदा सम्यग्मानसा ।

सत्कर्मनिता ध्यातासत्कथापरिचरिणः ।

सत्कथाश्रवणे सक्ता वेदान्तरिताश्च ये ।

विद्यादानता ये च शास्त्रेषु निरन्तरम् ।

पौरुषेण च युनेन विष्णुचैनपरायणा ।

साङ्गामाचैनपरा सदा सकल्पवर्जिता । [7455]

रविसुक्तरा ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

संमाननरता ये वै विष्णुवेदमनि नित्यथा ।

दीपदानरताश्चैव ते वै भागवतोत्तमा ॥

रुद्रं इदामिषेकेण प्रीणयन्ति च ये दिजाः ।

प्रयान्ति हरिसामिष्ये विष्णुमक्ता भवन्ति च ॥ [7460]

— (L. 7401) M₁ इति (for हिता) M₂ भक्तिभेदव्युत्पन्नम् (for ⁶) — (L. 7405) G(ed) विष्णुभूतेषु च सक्ता (for ⁶) — G(ed) om. (hapl.) lines 7406-7407 — (L. 7406) G₂ सक्ता (for न⁶) M₁ सक्ता (for सक्ता) D₁ G₂ M₁ सत्कर्मसु (for स⁶) — D₁ om. (hapl.) lines 7408-7409 — (L. 7408) M₁ सुतोमना (for सदा भवेत्) — (L. 7409) M₁ देवे (for नेष्ट) M₂ च यदयन्ति नरोत्तमा (for ⁶) — (L. 7410) D₁ त्रियोभैव (for मातापित्रां) G₂ गृहार्थायां (for महाचैनं) — (L. 7412) D₁ गायत्र्या वैष्णवे स्तुतोः, G₂ ष्या वैष्णवरथुनी (for ⁶) — G₂ om. lines 7413-7424 — After line 7424, D₁ ins

260** वैश्वदेवस्था ये च भक्तिव्यवसायश्च वै ।
दे चानिधिविषयकरास्तै वै भागवतोत्तमा ॥
सुकसीरोपणपरा वन्दने पूजनशुभम् ।

पारने सेवन सकारेण वै भागवतोत्तमा ॥

— G₂ om. lines 7427-7428 — (L. 7429) M₂ ते पश्यन्ति नरोत्तमा (for ⁶) — G(ed) om. lines 7430-7437 — (L. 7438) D₁ दाने (for ज्ञाने) D₂ G₂ विष्णोर्भक्तिः (for होमे) — (L. 7440) G(ed) महेश्वरे (for प्रातःशाने) G₂ M₁ रवि (for मतिर्) — (L. 7446) G₂ इदामिषेकेण प्राशाद् (for ⁶) D₁ तथाविधीन् (for दिने दिने) — (L. 7448) G₂ वतीनां (for शिवां) सगृहीतानां (for ⁶) — (L. 7449) G₂ शुचीना विष्णुपुञ्जानां (for ⁶) — (L. 7450) G₂ नरा भक्तिगुणा नरा (for ⁶) — (L. 7453) G₂ सदा (for विद्या) D₁ G₂ M₂ ते वै भागवतोत्तमा (for ⁶) — (L. 7454) G₂ वाक्येन (for वैश्वेण) — G₂ om. lines 7455-7458 — (L. 7455) D₁ G₂ M₂ ते वै भागवतोत्तमा (for ⁶) — After line 7455, D₁ G₂ M₂ ins

श्रीशार्वभूमि यद्गुण स धर्मं परमो मत ॥ [7345]
 यस्मिन्देदो कृतप्रधाना वैष्णवाश्रकलाच्छिता ।
 यस्मिन्मन्त्रा प्रकुर्वीत विष्णुर्लोकमवाप्नुयात् ॥
 यस्तु पापप्रवक्तोऽपि विष्णुमकस्य भक्ति ।
 पापप्रकालनं कुर्यादात्मगुणद्विहृदेव स ॥ [7350]
 यथाश्रित्याय मद्यते विष्णुमन्त्राय धीमते ।
 भिक्षानामप्रदानेन वैष्णवीं यतिमाम्नुयात् ॥
 विष्णुमन्त्राय विप्राय महादेवि महारामने ।
 मायमात्रप्रदानेन युक्तिं यान्ति हि मानवा ॥ [7355]
 सर्वभूतदयायुक्त वैष्णव्यं देष्टुं यो नर ।
 न चण्डालो महादेवि शौर्यं नरकं प्रवेष्ट ॥
 प्रण्डाल्या सुरापानं स्त्रियं गुरुहानताम ॥
 यथाकृतस्य निन्द्या च पश्यते त्वतिपातका ॥
 यं पुत्रं पितरं देष्टुं न विद्याऽन्यरेतसम् ॥
 विष्णुमन्त्रं तु यो देष्टुं न विद्याऽन्यरेतसम् ॥ [7360]
 किं तस्य बहुभिः पाशैः किं तस्य बहुभिः श्रुतैः ।
 विष्णुमन्त्रविहीनस्य तपस्य किं प्रयोजनम् ॥
 शीघ्रज्ञानफलं नास्ति महादानफलं तथा ।
 भवैष्णवस्य विप्रस्य सर्वं ब्रह्मद्विनश्यति ॥ [7365]
 यथा दास्यमयो हस्ती यथा वर्धमयो मृग ।
 भवैष्णवस्य विप्रस्य विप्रस्यैव भवियत्यति ॥
 रूपकावश्यस्युत्पादा महावशोऽनवा दित्वा ।
 भवैष्णवः न शोभन्ते निर्गं धा इव किञ्चिन्का ॥ [7370]
 शरीरोपेण च्यप्यं कृच्छ्रच्छान्दास्यप्यादिभिः ।
 विष्णुपादाङ्गुलध्यानदीनस्य पुरयस्य तु ॥
 विद्याविनयमपक्षो विद्यालुलस्यभव ।
 विष्णुमन्त्रविहीनो यश्चण्डालसदसो भवेत् ॥
 यस्मिन्देदो दुरात्मना प्राकृता पापकारिण ।

यमन्त्यहानिनो मूढाश्च देश परिवर्जयेत् ॥
 शिलां यज्ञोपवीतं च चक्रविह्वं च वृणुहते ।
 कर्णपुत्रद्वयानि चछाणि दण्डं वैव कमण्डलुम् ॥ [7375]
 एतानि धारयेत्प्रियं सुहृद्द्वयो वदतम् ।
 सार्विकं भावमास्थाय स्थितचित्तो भवेत्सदा ॥
 समं धर्त्री च मित्रे च तथा माताभवात्मनो ।
 शीतोष्णसुखदुःखेषु समं सङ्घविर्गमितं ॥ [7380]
 मन्त्रेशं शुचिर्दंश उदानीनो गतस्यच ।
 सर्वारम्भपरित्यागी विष्णुमन्त्रो विधीयते ॥
 यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न काङ्क्षते ।
 मुष्यन्निद्रास्तुतिर्मौनं सतपुते येनकेनचित् ।
 अनिकेतं स्थिरमतिर्द्विष्णुमन्त्रो विधीयते ॥ [7385]
 शङ्खचक्रधरं देव पीताम्बरधरं हरिम् ।
 सर्वं मनसा ध्यायन्मन्त्रं स वैष्णव उच्यते ॥
 वैष्णवं भुगयकर्म च लोकानां द्विक्रमादम् ।
 तस्मात्सर्वेषु कालेषु पालयत्यलिलं जागृत् ।
 नित्यं पवित्रं भूतामा वैष्णवं पापनाशनं ॥ [7390]
 शुद्धसंस्कारं भवति सदा समस्तपापहरे ॥
 हृष्यप्रकर्मिकामप्ये वैष्णवस्य महाभयो ।
 विद्यानन्दमयो विष्णु प्रसन्नो भवति भुवम् ॥
 वैष्णवस्य तु विप्रस्य विष्णु सर्वगो विभुः ।
 विद्यानन्दमयो देवि सात्त्विक्यं कुरुते स्वयम् ॥ [7395]
 नित्यं सर्वगतं स्वायम्भुरश्रेष्ठ्यं समातन ।
 अरुणी बहुरुपी च विारुणो प्रकाशते ॥
 भक्तियोगेन पापानि दहन्ते वैष्णवोन्मते ।
 पापवृत्तस्य सात्त्विक्यमिना दहते यथा ॥
 श्वश्रवा क्रीतव विष्णो स्मरणं पारसेवयम् ॥ [7400]
 अर्चनं वन्दनं दास्यं तस्यमात्मनिबधयम् ॥

Ms. श्रीशार्वभूमि यद्गुण स धर्मं परमो मत (for *) and लभति (for मजति) D1
 — (L. 7344) D1 Ms. युता विप्रा (for एता सुरया) D1
 नाग (for दिना) — (L. 7345) D1 श्रीशार्वभूमि यद्गुण स धर्मं परमो मत (for *) D1
 सन्निभो (for भक्ति) — (L. 7349) D1 Ms. वाशे युक्ति (for
 Ms. शार्वभूमि) करोति च (for *) — D1 om. lines
 7350-7351 — (L. 7352) Ms. शार्वभूमि करोति च (for
 Ms. — G1 om. lines 7356-7358 — (L. 7359) D1
 Ms. यथाश्रित्याय मद्यते (for विष्णुमन्त्रं) — (L. 7363) D1 G1 तपसा
 Ms. किं प्रयोजनम् (for *) — G1 om. line 7365 — (L.
 7369) D1 एतिस्य नरकं च (for *) — After line 7372,
 D1 Ms. ins
 256** भवैष्णवो दुराचार पापानामाकरं कर्त्तुं ।
 पापपात्री दुःखता स तस्मात्परिवर्जयेत् ॥
 भवैष्णवस्य सततो दीर्घायुर्भवति ॥
 यस्मात्प्राप्तसर्वान् वर्जयेद्द्विप्राश्रोतव ॥
 — G1 om. lines 7373-7376 — After line 7376 D1

ins.
 257** पदमेज्यगर्भे हर्षं विष्णुपुत्राय न धारयत् ।
 — Ms. om. lines 7382-7384 — After line 7386, G1
 ins.
 258** शीघ्रज्ञानस्य नास्ति महादानफलं तथा ।
 — G1 om. lines 7387-7392 — (L. 7387) D1 Ms.
 कारक (for काम) — (L. 7389) D1 भूलभूतं सति
 पाना (for *) — (L. 7390) D1 मृगं (for सुहृद्) D1
 Ms. सुखानां (for भाति) D1 कोरे मरीचिं कुरुयत् ।
 कोरे च कोचं कुरुयत् (for *) — (L. 7392) D1 Ms. शरपु
 कुरुते मया (for *) — After line 7394, D1 U1 Ms. ins 1
 259** मन्त्रारम्भप्रसङ्गं शीरुतो वधानये ।
 प्राकृतानि ह्यतीतिं प्रकाशयति सर्वान् ॥
 [(L. 1) G1 वस्य (for सुभय)]
 — (L. 7395) D1 विष्णुको (for विष्णु) Ms. प्रसन्नो (for
 प्रकाशय) — (L. 7397) D1 G1 Ms. नृपं कुरुयत् (for
 *) — (L. 7398) D1 Ms. शीरोपयत् (for शरपुयत्),

इति पुता दिला विष्णोर्मन्त्रिश्च नवदक्षणा ॥

सुधिष्ठिर उवाच ।

श्रुत सर्वमरोपेण नदीसुत विनामह ।

इदानीं श्रोतुमिच्छामि भगवद्गण्डकक्षणम् ॥

भीष्म उवाच ।

विष्णुपुत्रासु निरता विष्णुनामपरायणा ॥

विष्णुमन्त्रेभक्तिरतास्ते वै भागवतोत्तमा ॥

तत्कथाश्रवणे सक्ता सत्कर्मसु सदीर्घता ।

सस्यु सेवां प्रकृवांगस्ते वै भागवतोत्तमा ॥

मानावमाने समतामविद्वेषा सदा भवत् ।

पात्रौ मित्रे तथा चेट्टे ते वै भागवतोत्तमा ॥

मातापित्रोर्गुरौ ये तु ब्रह्मार्चनपरायणा ।

यत्सिसेवापरा ये च त वै भागवतोत्तमा ॥

वैश्वानरे तथा भानौ गायत्र्यां वैष्णवे तथा ।

येषामप्रसाद्रे भक्तिरते वै भागवतोत्तमा ॥

दानं जपं तथा विष्णोः तथा श्राप्रियमोजनं ।

पूजने समतिर्येषा ते वै भागवतोत्तमा ॥

सीर्थे च दवयात्राया पुण्यासु तिथिषु प्रभो ।

श्रद्धा निरन्तरा येषा ते वै भागवतोत्तमा ॥

साळग्रामस्य तीर्थे च तथा तीर्थाभिषेचने ।

येषां तु सतता भक्तिरते वै भागवतोत्तमा ॥

सत्कथाश्रवणे सक्ता सत्कर्मसु सदा रता ।

सस्यु मेवा प्रकृवांगस्ते वै भागवतोत्तमा ॥

एकादशीमत्तपरा मायस्नानरतासु ये ।

प्रातस्नानरता ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

पुराणपाठका ये च पुराणश्रवणे रता ।

तद्गुरुं चिन्ता ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

भात्मवर्धनंभूतानि ये पश्यन्ति नरोत्तमा ।

मानिष्यमाने च समा मतिर्येषां सुशोभना ॥

दात्री मित्रे तथा द्वेष्ये ते वै भागवतोत्तमा ।

ब्रह्मात्मिका गवास्यान्ते वै भागवतोत्तमा ॥

[7405]

[7410]

[7415]

[7420]

[7425]

— (L 7401) M₁ इति (for दिला) M₁ भक्तिक्षेत्रवत्क्षणम् (for ^१) — (L 7405) G(ed) विष्णुमन्त्रेषु य मन्त्र (for ^२) — G(ed) om (hapl) lines 7406 7407 — (L 7406) G₁ इत्यथा (for त) M₁ मन्त्रः (for सक्ता) D₁ G₁ M₁ तत्त्वमसु (for स^३) — D₁ om (hapl) lines 7408 7409 — (L 7408) M₁ सुशोभना (for मदा भवेद्) — (L 7409) M₁ ज्ञेये (for नेष्ट) M₁ ये पश्यन्ति नरोत्तमा (for ^४) — (L 7410) D₁ निमोक्षेव (for मातापित्रोर्) G₁ ब्रह्मात्मिका (for ब्रह्मार्चनं) — (L 7412) D₁ गायत्र्या वैष्णवे स्तुतौ, G₁ 'सदा वैष्णवस्तुतौ (for ^५) — G₁ om lines 7413 7424 — After line 74^० D₁ ins

260** वैश्वदेवता ये च शक्तिर्यत्राश्रयं च ।
ये चालिपत्रिष्वकरास्ते वै भागवतोत्तमा ॥
सुवहसीयेष्वपरा वदन्ते पूनन्भक्तिम् ।

ज्ञाने जपे तथा होमे तथा श्रोत्रियभोजने । [7430]

पूजने सम्मतिर्येषां ते वै भागवतोत्तमा ॥

सीर्थे च देवयात्राया पुण्यासु तिथिषु प्रभो ।

श्रद्धा निरन्तरा येषां ते वै भागवतोत्तमा ॥

साळग्रामस्य तीर्थे च तथा तीर्थाभिषेचने ।

येषां तु सतन भक्तिरते वै भागवतोत्तमा ॥ [7435]

वेदाध्ययनसपक्वा सदा शास्त्रिशास्त्राव ।

पञ्चयज्ञपरा नित्ये ते वै भागवतोत्तमा ॥

विशुद्धज्ञानसपक्वा निर्मला कर्मभि सुभ्रै ।

एकादशीमत्तपरास्ते वै भागवतोत्तमा ॥

प्रातस्नाने मतिर्येषां गायत्र्या च तथा रवौ । [7440]

अन्नौ विभ्रे तथा देवे ते वै भागवतोत्तमा ॥

दुःखिता परदुःखेभ्य प्रहृष्टा परसपदा ।

दयावन्तो हि भूतेषु ते वै भागवतोत्तमा ॥

पराधरामक विश्व विष्णुमायाविनिर्मितम् ।

विष्णुरूपेण पश्यन्ति तं वै भागवतोत्तमा ॥ [7445]

देवदिनगुरुत्वात्प्राप्तियुक्त्य दिने दिने ।

मर्चयन्ति सदा भक्त्या ते वै भागवतोत्तमा ॥

यतीनां सद्गद्गानानां वृत्तिनां श्रद्धावादिनाम् ।

शुचीनामविपक्षानां विषयेषु निरन्तरम् ।

नारायणे जगद्गात्रं सदा ससक्तमानसा । [7450]

सत्कर्मनिरता श्रम्यान्तस्त्वाश्रुपरिवन्ति ।

तत्कथाश्रवणे सक्ता वेदान्तिरिताश्च ये ।

विद्यादानरता ये च शास्त्रेषु निरताश्च ये ।

पौरुषेण च सूनेन विष्णुवर्चनपरायणा ।

साळग्रामार्चनपरा सदा सत्कल्पवर्जिता । [7455]

रविस्तुम्भरा ये च ते वै भागवतोत्तमा ॥

समानेनरता ये वै विष्णुवर्धननि निस्का ।

दीपदानराश्रवे च ते वै भागवतोत्तमा ॥

यद् रुद्राभिषेकेण प्रीयन्ति च ये द्विजाः ।

प्रयाति हरिसामीप्ये विष्णुसक्ता भवन्ति च ॥ [7460]

पाठने सेवत सक्तास्ते वै भागवतोत्तमा ॥

— G₁ om lines 7427-7428 — (L 7429) M₁ ते परवर्ति नरोत्तमा (for ^६) — G(ed) om lines 7430-7437 — (L 7430) D₁ दाने (for आने) D₁ G₁ विष्णो (for होये) — (L 7440) G(ed) महभरे (for प्रातःकाले) G₁ M₁ रतिर् (for मन्दि) — (L 7446) G₁ द्वाक-गुरुत्वा प्रादान् (for ^७) D₁ तथातिथीन् (for दिने दिने) — (L 7448) G₁ यतीनां (G₁ 'तिनां सद्गद्गानां (for ^८) — (L 7449) G₁ शुचीनां विष्णुसक्तानां (for ^९) — (L 7450) G₁ सना भक्तिवृत्ता नरा (for ^{१०}) — (L 7453) G₁ सदा (for तिथा) D₁ G₁ M₁ ते वै भागवतोत्तमा (for ^{११}) — (L 7454) G₁ वाकोन (for वहीन) — G₁ om lines 7455 7458 — (L 7455) D₁ G₁ M₁ ते वै भागवतोत्तमा (for ^{१२}) — After line 7455, D₁ G₁ M₁ ins.

शीतोपनिषासु त्वा भारते वैष्णवे रता ।
 पुराणेषु तथाम्येषु विष्णुमक्तिव्युत्तेषु च ।
 ये च गङ्गादिनौर्धेषु ते वै भागवतोत्तमा ॥
 मन्वादिषु च श्रावेषु रामायणकथासु च ।
 राजवेषकथाभिज्ञास्ते वै भागवतोत्तमा ॥
 कृष्णरामकथाभिज्ञा नारसिंहकथासु च ।
 हृन्मन्वानमत्स्यानामप्यारकथासु च ॥
 विष्णो सर्वात्मनः कीर्तिं प्रवदन्ति च ये दिवा ।
 परस्परं भावयन्तास्ते वै भागवतोत्तमा ॥
 ज्ञानेषु तीर्थेषु सदा मध्येषु
 धोनी च भीत्रेषु महसु सेवाम् ।
 कुर्वन्ति ये वै नृप भास्करे च
 ते वै महाभागवतप्रधानाः ॥

[7465]

[7470]

Colophon.

मीमन् उवाच ।

कविं पुराणमन्तरं विश्वस्वियमन्ययम् ।
 योगिन्येवं सदानन्दं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 पीठाम्बरधरं विष्णुं सर्वधातामभ्युत्तम् ।
 यन्महाकाविराजन्ते ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 ज्ञापयन्तु ह्ययं लोकानामीधरं पुरोधसमम् ।
 यन्महाकाविराजन्तं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 बुद्धरसष्टिकसेकाहं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥
 श्रीमत्सवधसं विष्णुं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 कौस्तुभेन विराजन्त सुखादात्मविभूषितम् ।
 केदारहारसुमनं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 शिवा च परया नित्यं सेव्यमानतद्द्वयम् ।
 मुनीश्वरनिर्दोषं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 संसारतापविच्छेदकार्यं कमलाक्षयम् ।
 भक्तविष्यं शिरं देवं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 वष्यं वरेण्यं पुरुषमीश्वरं सर्ववैतुसम् ॥

[7475]

[7480]

[7485]

विष्णुं त्रिष्णुं त्रितामिन्नं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 चतुर्वर्णसुभारहं पीठकीर्तयामसम् ।
 मीलितकण्ठकदम्बानं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 जगतादिनिघन्तं शान्तं निमग्नं विद्यतोमुद्यम् ॥
 सृष्टिरियत्तिलये हेतुं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 प्रापन्तं मुक्तिं साधुनां हृत्कारं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 धर्मसेतुं महापादुं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 जगतीश्वरसमन्तं महनीयं महोद्यमम् ।
 सर्वप्रभुमनीषानं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 राममिन्द्रीवरदयानं ज्ञानानन्दमिन्द्रीमम् ।
 उपेन्द्रमिन्द्रारिहरं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 रावणानकरो देवमन्थाननुमुनिप्रियम् ।
 मुखाधिपददण्डं ध्यात्वा तत्पदमश्नुते ॥
 श्रादि पाठ्य देवेदा देवदेव ज्ञापयेत् ॥
 एवं ध्यात्वा नरो वष्टु तारादकमानं मन्वेद्य
 कालारमन्कमलाताथ कडिरोपनिवारण ।
 मुष्यं नमो हृदीदेहा नमः सौम्यविराजिते ॥
 एवं ध्यात्वा सर्वकालं ना पापवृत्तौ भवेत् वा ।
 हिरण्यपीदै स पाप्येय वैदुष्टमभवन् नृप ॥
 त्वं सदा चिन्तयन्नेवं विष्णुं कण्ठलोचनम् ।
 भक्तिरप्याप्त्यये भूतिं नाहं पापकर्मफलम् ॥
 एतदुक्तं भवा सर्वं किं भूयः क्षीणमिच्छसि ॥
 कृष्णस्य कृपा वैधिं नारदस्य वचाज्ज ।
 नारदासु मया शार्दं मनो वै भवतं सुतम् ॥
 न शृणोति सदा भगवा कश्चिदोपैर्न त्रिष्यते ॥
 विष्णुवामनपद्मार्थं भारं ब्रह्माक्षयप्रभम् ॥
 भारतं सुकृपायानं पुरातं भागवतामपम् ॥
 धोतल्पं हि प्रवतेन संसारज्जेतस्त्रिभुजा ॥
 हृत्वं भवत्य धर्मोदममेव धामि मत्र ।
 ततमाराधनैर्मुक्तिः निवस्ये वदुर्गुणम् ॥

[7490]

[7495]

[7500]

[7505]

[7510]

[7515]

261** विष्णुवाचनिरिता पुण्ययुक्तपदान्या ।
 — (L. 7459) Gs पुण्ययुक्तानिरेण (for *). — (L. 7460)
 Gs विष्णु; Ms इ- (for इ-). — (L. 7461) Gs
 — (L. 7461) Gs इरेये (for मारते). — (L. 7464)
 G(ed) मन्वादिरेणो निरता (for *). — (L. 7471) Gs
 शोपयन् (for मारते). — Gs om. lines 7472-7475.

Colophon. — Sub-parents: Ds Gs आमर्दरेति देव-
 यनां; Ms Ms G(ed) देवयमोः. — Adly name: Gs
 यमयमयमयम्; G(ed) यमयमयमयमयमयमयमय-
 — Adly no: Ds 57; Gs. s. Ms G(ed) 56.

(L. 7475) Gs; Ms ध्यात्वा त्रिषु सनातनम् (for *).
 — (L. 7476) G(ed) ध्यात्वात् (for ध्यात्वा). Gs सर्वेण्यसं-
 तम् (for *). — (L. 7477) Gs. s. Ms तद्व्यवहारं देवं (for
 *). — (L. 7481) Ds दीनान्तराद्युक्तं (for *). — (L.
 7483) G(ed) पूजयेत्पुण्यं (for *). — (L. 7487) Ds

विशिष्टम्; Ms विष्णुं त्रिषु (for सर्वं देवं). G(ed)
 मन्वरेण्यं मन्वरेण (for *). — (L. 7495) Ds Ms इ-
 Gs विरेण (for वृषं). — Ds Ms G(ed) loc. after line
 7499: Gs after line 7497: s.

263** चतुर्वर्णसुभारहं पीठकीर्तयामसम् ।
 — Ds om. (ba.L) lines 7474-7475. — (L. 7495)
 Ms G(ed) मन्वरेण (for *). — (L. 7496) G(ed)
 ध्यात्वां च महोद्यमम् (for *). — (L. 7498) Gs मन्वरेण-
 यमयमोः (for *). Ds Gs Ms मन्वरेण Ms मन्वरेण मन्वरेण-
 मन्वरेण (for *). — (L. 7500) Gs मन्वरेण मन्वरेण (for
 *). Ds Ms मन्वरेण मन्वरेण Ms Ms मन्वरेण (for *). G(ed)
 मन्वरेण मन्वरेण (for *). — Ds om. lines 7503-7505.
 मन्वरेण मन्वरेण (for *). — (L. 7504) Ms मन्वरेण मन्वरेण
 मन्वरेण मन्वरेण (for *). — (L. 7504) Ms मन्वरेण मन्वरेण
 मन्वरेण मन्वरेण (for *). — (L. 7505) Ds मन्वरेण (for *). — (L.

स्वस्ति तेऽस्य हरि साक्षाद्विभक्तो वृत्तिवद्भुजम् ।
 सदा बलपु रानेन्द्र त्व व विजे जनार्दन ॥ [7520]

वैशंपायन उवाच ।

इत्युक्त्वन्त धर्मं तु धर्मसुतु प्रगम्य तम् ।
 कृतार्थोऽस्मीति गात्रेय पूजयामास धर्मजम् ॥
 मुनयो विप्रमुखाश्च राजानश्च नदीसुतम् ।
 पूजयामासुरन्यथा कृष्णे निश्चितवद्भुजम् ॥
 सेनैव सरकृतो भीष्मस्त्रीर्यथाश्रपोऽभवत् । [7525]
 धर्मराजोऽभुजे साधेमास्ते ध्यायन्नानार्दनम् ॥
 पुराणर नमेतदि हरिवंशारसमुत्तम् ।

नारदीयमिद धर्ममितिहास पुरातनम् ।
 कृष्णेन गदित साक्षाद्भर्मपुराण धीमते ॥ [7530]
 सकृद्वा शृणुयाद्वापि शेषधर्ममिदं नृप ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तं स कच्छेद्द्वैष्ट्यत्र पदम् ॥
 राजस्यस्य यज्ञस्य यत्फलं लभते नरः ।
 उत्कलं समवाप्नोति ह्यस्य ध्रुवणकीर्तनात् ॥

ससद्वीपवर्ती पृथ्वीं सशैलवनजाननाम् ।
 दृष्वा यत्फलमाप्नोति तत्फलं च प्रपद्यते । [7535]
 शृणुयाद्य इमं निरय यश्चापि परिकीर्तयेत् ॥
 प्राप्नुयाद्वाशुभ किञ्चिन्पत्रदं च मानव ॥
 सर्वविधाधिकारी स्याद्भियो राष्ट्र लभेष्ट्वपि ।
 वैश्यः पशुपुत्र चैव शूद्रो वै धर्ममश्रुत ॥
 पुत्रकामो लभेत्पुत्र कन्या भर्तारमाप्नुयात् ॥ [7540]

राजा वा राजपुत्रो वा शृणोति सतत नृप ।
 गोकौटीनां सभ्यमायत्फलं तद्वामुपायम् ॥
 रोगानां बन्धनानां वा मुच्यते दुःखमचयात् ॥
 राज्यपुत्रजनप्राप्तिधाम्परशवसूनि च । [7545]
 अथै ध्रुवणमात्रेण लभते नात्र सहाय ॥
 परस्माच्च पर किञ्चिच्छ्रोतव्यमिह विद्यते ॥
 भारताध्ययनात्पुण्याद्भ्रमहलादिकान्यपि ।
 महापातककालानि विनश्यन्ति न सदाय ॥
 कलिदोषविधानानां जन्तूना इतचेतसाम् । [7550]
 उत्तारक त्वेकमेव भारताध्ययनं भुवि ॥
 भारतं पञ्चमा वेदो वेदान्तार्थोऽप्युद्भूतः ।
 श्रीशूद्रद्वित्रिवन्भूतामपि मोक्षप्रदायक ॥
 भारताध्ययनात्करो हरिवंश पठेष्ट्वपि ।
 दिने दिने प्रातरेव सर्वाणि फलमश्रुते ॥ [7555]
 हरिवंशस्य पठनेऽप्यसकं ह्यममापरात् ।
 पठेष्ट्वपि पाठयेद्वापि तस्य भुक्तिं करो शिष्या ॥
 सूत उवाच ।

सत पारिक्षितो विद्वाञ्जनमेजयभूषणः ।
 श्रुत्वदं भारताध्ययनं समग्रं वदसमितम् ॥
 मध्येसभ महर्षीणा वैशंपायनमबधीत् ।
 जनमेजय उवाच । [7560]
 न्यामसिष्य महाप्राज्ञ स्वभ्रमादानमया श्रुतम् ।
 भारताध्ययनमखिलं कृतार्थोऽस्ति महामते ।

7511] G(ed) सर्वे वे नारदो मुनि (for ^a) — (L. 7519) D₁ G₁ : M₁ नारदेन (for दातु) — (L. 7514) M₁ कृपारय (for पदास्यं) — (L. 7520) G(ed) भवत्तु (for वस्तु) — G₂ om the ref — (L. 7521) G(ed) धमात्तु, M₁ धर्मत् (for धर्मं तु) — (L. 7524) G(ed) निश्चय (for निश्चित) G₂ कृष्णे स वदामासत् (for ^a) — (L. 7526) M₁ जगद्भुज (for जनाङ्ग) — (I. 7527) G₁ : समा दितम्, M₁ समादितम् (for सहदुर्वच) — (L. 7534) G₂ यश्चापि परिकीर्तयेत् (for ^a) — G₂ om lines 7535-7536 — (L. 7540) G(ed) सुवत्तु (for भवत्तु) — (L. 7541) राजनाभो, G(ed) मधी (for 'पुत्रो) G₂ य पठेच्छृणुवादपि (for ^a)
 — G₂ om lines 7542-7543 — For line 7542 G₁ M₁ subst.
 265** गां कोटियन्दिनं गङ्गातीरे कलं लभेत् ।
 — (L. 7544) G(ed) वल्लभायास्तिनादि च (for ^a) — G₁ c after line 7545 D₁ after 265**
 64** कृष्णशान्धेय मनि कृवा यथा ते तु वितामहा ।
 अतु धर्मं सग श्रुत्वात्तदयं च वेदार्थम् ॥
 M₁ om. lines 7546-7547 D₁ G₁ : s om line 7546
 (L. 7547) D₁ G₂ शपि वामधीयत् (for ^a) — M₁

om lines 7548-7584 D₁ G₁ : s om lines 7548-7577 G(ed) om line 7578 — After line 7578, D G₁ s
 265** हरिवंशश्रुतानो तु कृत्वा प्राणान्दरी शृणो ।
 G₁ cont.
 266** कनौ युगे विधेयेन पुराणश्रवणात् ।
 नास्ति धर्मं परं पुंसा नास्ति मुक्तिफलम् ॥
 सद्गते मुच्यन्तीति स श्रुते देवताकये ।
 पुण्ये वाच नदीतीरे च पुण्यकथां शृणी ॥
 अभक्त्वा ये कथा पुण्यां श्रुवन्ति मनुजापमा ।
 तेषा पुण्यकर्म नास्ति तु स स्वास्त्रनवमनि ॥
 पुराणं वे तु सपुत्र्य साम्बलैरुपायैः ।
 श्रुवन्ति च कथा भक्त्या वनादास्य भवन्ति ते ॥
 ब्रह्मादां वनामनाशां ये चच्छ्रुवन्तः श्रुते नरा ।
 भोगात्तरे प्रवदन्ति तेषां दारास्य सपत्न ॥
 असपत्नस्य श्रुवन्तो विषयथा भवन्ति ते ।
 य निन्दन्ति पुराणं कथां वा पापकारिणीम् ।
 ते वे जन्मदुःखं श्रुत्वा श्रुवन्ति मनुजापमा ॥
 कथाया लोकेमानायां विद्मं बुद्धिं वे नरा ।
 कोट्यन्तं नक्तो मुच्यन्ते भवन्ति श्रमयुक्ता ॥
 ये वचान्मुनोन्ते कीर्त्तमानं नरोत्तम ।

नेत पर मया किंचिच्छ्रोतव्यमिह विद्यते ॥
 पूवमुक्त्वा स राजर्षिर्नैषिवर्यस्य तरय वै ।
 अतुष्टा तु पुरस्कृत्य न्यासस्यानुमते तदा ।
 भारतलब्ध्यानवर्यस्य शान्तिं चक विधानतः ॥ [7565]
 कारयामास विभागा कोटीना भोजन तदा ।
 प्रादाद्द्विदशैषपलत्र धनवस्त्रादिक बहु ॥
 श्छ्रोत्रियाणां विभागा रिक्तावा तु तपस्विनाम् ।
 ठव स्वर्णस्य शान्तिं तु सर्वैरन्वोपशोभितम् ।
 कारयामास भक्तिमानुषिभ्यश्च मद्राजपा ॥ [7570]
 वैशाख्यनमाहूय वक्त्रा भारतस्य वै ।
 सर्वैरन्वैरन्वपिब्रह्मर्षिर्नैष तस्य मद्राजना ।
 तपस्वोनाभिषेकेण पूर्णैस्तृप्तश्च सोऽभवत् ॥
 प्रामान्यहृत्पदात्तस्मै क्षयिवर्षाय धीमते ॥

एवं निर्वर्तयित्वा तु शान्तिं कर्म स भूपति । [7575]
 बन्दिमागधसुरवैरस्तु जयघोषैर्विदीपत ।
 मृत्युमान स्वनगर प्राविशान्कृष्णमानस ॥
 श्रद्धामनस्य पूजने सर्वेषामप्यशेषतः ।
 कलिदोषहर नाम धर्मश्रवणपावकम् ।
 शृण्वता सर्वेषामिति विलय यान्ति भूरिश ॥ [7580]
 परादिममितिहास शृण्वता लीतिकाना
 सकलदुःखहरशान्तिं सद्यः पृथास्तु विप्रा ।
 स भवति हरिलोके अभिरक्षिन्मसुरारो
 जयति सकलमेतदुल्लभं प्राणिना च ॥ [7584]

Colophon.

अक्षयभोजसि त यान्ति शाश्वत परम परम् ॥
 ये श्रावयन्ति मनुनामुप्या पौराणिकं कथाम् ।
 कल्पकोटिदानं सायं शिशुपि मरणं पदे ॥
 — (L. 7579) M₁ सर्वेषाम् (for कलिदोष) — (L. 7580)
 M₁ भूरिश (for 'शु) — (L. 7583) G₁ ब्रजति हि सुरलोक
 (for स भवति हरिलोके) G₁ मुकुन्दे (for सुरारो) — (L.
 7584) G₁ M₁ सुलभम् (for सकलम्)]

COLOPHON — Sub-para D₁ G₁ M₁ G(ed) नाक्षर्य
 पर्वणि शेषधर्मा, G₂ शेषधर्मा — Adhy name M₁ मुषिष्ठिर
 भीष्मसहाद, G(ed) भारतमदिमानुषगैनादिकथनम् — Adhy
 no D₁ 58, G₁ + M₁ G(ed) 57

— After the last colophon D₁ reads शुभ भवतु ।
 श्रीकृष्णार्णवमस्तु ।

यत्नेन लिखितं शेषधर्माकर्म सविस्तारम् ।
 छलुहस्य मियं शान्तिं पुनरीशदि प्राप्नुयात् ॥
 देवस्यन्तस्य बुद्धेण रामच द्रुप नाम च ।
 भवत्सा च लिखितं मयं पुस्तकं गतरं विश्वयम् ॥
 इति शेषधर्मं समाप्तम् ॥

G₁ reads श्रीकृष्णाय परमपुत्रे नमः । शेषधर्मं समाप्तम् । इति
 ओम् । शुभमस्तु । श्रीकृष्णार्णवमस्तु ॥
 जयद्रथं वा युधमं वा मयं दोषो न विद्यते ।
 यादृशं पुस्तकं दृष्टं तादृशं लिखितं मया ॥
 कर्तव्यपराधं धनुर्वदन्ति सन्तः ।

लिखितं हरिवंशं तु सम्यक् ब्रह्मण परम् ।
 न्यासप्रसादादि च समुद्दिनमितुलभाम् ॥
 न्यासाय विष्णुरूपाय न्यासकृपाय विष्णवे ।
 नमो वै ब्रह्मनिषधे वासिष्ठाय नमो नमः ॥
 कृष्ण कमलपत्रासु पुष्पवधनगर्वावेवम् ।
 वायुञ्च जयघोषि नौमि नारायण हरिम् ॥
 कृष्णाय वाग्धेन्द्राय शानमुद्राय घोषिने ।
 नारायण रविनगीपाय नमो वैराग्यवैदिने ॥

श्रीकृष्णार्णवमस्तु । श्रीरामार्णवमस्तु । ओं तस्य । श्रीकृष्णाय
 नमः । श्रीरामाय नमः । श्रीरामः शरणं मनः ।

G₂ reads श्रीकृष्णाय नमः । श्रीरामवैवापणमस्तु । करुणपरार्थं
 शुभं महति सन्तः । ओम् ।

M₁ reads शेषधर्मं समाप्तम् । करुणपरार्थं शुभमर्षिणि
 सन्तः । शुभमस्तु ॥

धायेन वाचा मनोऽग्निदेवां
 इन्द्रशान्तिना वा मध्ये स्वमाताम् ।

करोमि यमसकलं परमै
 नारायणायति समवयामि ॥

वन्दार परं प्रहं मानवीर्नं तु यद्गते ।
 तस्मिन् ह्यवर्तते देव नारायण नमोऽस्तु ते ॥

श्रीशेषधर्मं समाप्तम् । ओं तस्य । इति ओम् ।
 श्रीकृष्णार्णवमस्तु ॥

अजगन्धकृतोन्मुक्तः समूतः पर्वतो महान् ।
 गुरुद्वारगुणश्राणः शश्वतः सिद्धसेवितः ॥
 वेदिकाभिः सचित्राभिः काञ्चनाभिर्विराजितः ।
 पुष्कराणि परीतानि तप्तू विपुलदक्षिणः ॥ [1495]
 महामेरोर्यथा रूपं पञ्चभिर्धातुभिर्भूतम् ।
 चेतनायामिसपत्रो रूपेणाद्भुतदर्शनः ॥
 अधोऽपि महादेवस्तीर्थानुग्रहकान्यथा ।
 करिष्याम्यहमप्येतन्मनसा धर्मचारिणम् ।
 रूपं बहुविधं लोके पार्थिवी चेतना यथा ॥ [1500]
 श्रीञ्च लोकान्प्रपद्ये पञ्चभिर्धातुलक्षणैः ।
 पद्मेन च तिस्रजैः मनसा धर्मचारिणीम् ॥
 सङ्घेपु भागमोहाभ्यां पदयत्रिणं समृद्धय ।
 त्रिमुक्ता सर्वसङ्घेभ्यो धारयन्ति परिग्रहान् ॥
 न च विन्देत् मा कश्चिन्मनसा कामरूपिणम् । [1505]
 पञ्चधातुनिवद्धाश्च नानाभाषितनोदिताः ॥

ये च विष्णुमधीयन्ते बहुधा पादत्रिमैः ।
 ते मा पश्येयुरन्वयं तपसा दग्धमिन्द्रियाः ॥
 ये च मामभिरोहेयुर्नरा धर्मपथे स्थिताः ।
 तेऽपि स्वर्गजितः सर्वे पश्येयुर्मां गगत्तमाः ॥ [1510]
 यश्चैव पर्वतः प्राशुर्मेरुष्टो प्रतिष्ठितः ।
 एतमारह्य युष्येयु प्राणलानोपु निर्मलाः ॥
 अप्सरोमि समागम्य त्रिचरेयुर्मनोजवाः ।
 नन्दनं वनमासाय काम्यकं महद्दन्तम् ॥
 इमा विद्या समाहाया मद्भक्तः पुष्करेप्सिह । [1515]
 शरीरं क्षपयिष्यन्ति त्रैवैर्बहुविधैः कृशाः ॥
 सिद्धिं प्राप्य ममेयुक्ते कामैर्बहुविधैर्नराः ।
 इमं लोभममु चैव सपतेयुर्थासुतम् ॥
 गौरी सिद्धेति विख्याता त्रिपु लोकेषु त्रिचया ।
 प्रभाय तपसो वृत्तं दर्शयन्ति समाहिताः ॥ [1520]
 पण्णा ज्ञानामिसधीनामभिद्राशतसप्रदा ।

Gs = चेतना, Bs Ds चर्चसा (for तेजसा) — (L 1492) Ks V1 अज्ञा, Ds भात (for अज्ञ) Ds अज्ञानय कृतो यत्र (for *) Ds सोप्यन्त (for संयुत) — (L 1493) Ds -रह, Ds वृत्त, Ds (exp lin) गुरु, Gs वृत्त (for गुण) Ks गुप्द्वारे गुणश्राणा; Ks द्वार गुणा प्राण, Bs Ds 'द्वारे गुरुप्राण (for *) — (L 1494) Vs Bz Ds Gs-सु, Ds वि (for स) — (L 1495) Ds प्रणी कानि, Cal ed परिच्यैव (for 'गानि) Cal ed स्थिते (for स्वदा) — (L 1496) Ks Bz Dn Ds Gs वृत्त; Ds वृत्त (for वृत्तम्) — (L 1497) Ds चेतनाभियोगसंयुतो (hypermetre) (for *) — K V1 B Dn Ds-Gs som line 1498 — (L 1499) Cal ed वृत्त रूपं करिष्यामि (for *) Ks Ds मनसा धर्मचारिणी, V1 Ds 'सा ब्रह्मचारिणम् (for 'सा) (for *) — Ks om (hapt) lines 1500 1502 — (L 1500) Ks Ds पृथिवी (Ds पार्थिवी) चेतना तया, V2 B Dn Gs पार्थिवी (V1 Ds पृथिवी) चेतना तया (for *) — (L 1501) Ds प्रपद्येऽहं (for 'यत्) — (L 1502) Ks Ds वृष्टन (for वृ) Ks समर्पेत्, Ds समरप्येव (for दिसर्पेत्) Ds पद्यन् चार्यसंगम्, Gs न चार्यने पद्य (for *) Gs वृष्टया (for मनसा) Ks V1 Ds मनसा धर्म चारिणी, Ds 'सा ब्रह्मचारिणी (for *) — (L 1503) Ks Ds सङ्घप्रभावमोदाना Ds सङ्घेषु भागो वेदानं (for *) Ks V1 Bz Dn Ds पश्यन्ति च, Ks V1 Bz Ds Ds 'स्ववि, Ds 'स्व म (for 'स्वि) — (L 1504) Bs विमुक्ता

(for त्रिमुक्ता) Ks Bz-सङ्घेषु, Ds-धर्मस्यो (for सङ्घेभ्यो) Ds चारयन् परिग्रह (for *) — (L 1505) Ks-स Ns Vs Bz Ds-व्यारिणीम् (Ks Ds 'गम्, Ds 'जी), Ks V1 Bs रूपिणीम्, Cal ed करिणीम् (for रूपिणीम्) Ds मनसा धर्मचारिणीम् (for *) — (L 1506) Ds निवद, Gs Bom. Poona eds G(ed) 'द्वार, Gs Cal ed 'द्वार (for 'द्वार) Ds पञ्चभिर्धातुपद च (for *) Ns V1 Bz Ds 'वोरिता Dn 'वोरिता, Ds 'चेष्टिता, Gs 'वोरिताम्, Poona ed 'वोरित (for 'वोरिता) — (L 1507) Ks Ns Dn Ds 'स काम (for पाद) Ds बहुपादपरिमै (for *) — (L 1508) Ks अद्ययत्र (for अद्ययत्) Ks Ds 'कनमया (for किरिजया) — (L 1510) Ks Gs Ns Vs Ds Ds 'स सन्त, Bs Ds भवत Gs 'स्वर्ग (for सर्वे) Ds तेऽपि स्वर्गजित इमान्, Ds G(ed) 'नेषि 'स्वर्गजित स्वर्ग (for *) Gs त्रिनेत्रया (for त्रिनेत्रया) — (L 1511) Dn Bom Poona eds G(ed) च्यत्रिभित (for त्रिभित) — (L 1512) Ds वृष्टम् (for वृष्टम्) Ks Ns V1 Ds 'व्यागेम् (for न्यागेषु) — (L 1514) Dn आरह्य (for कामाद्य) Ks Ds वन्द्यं च समागम्य (for *) — (L 1515) Cal ed इमा विद्या (for इमा विद्या) Ks Ds समागम्य (for 'साय) Ds सङ्घया पु'करे स्थित (for *) — (L 1516) Ks तया Bom Poona eds G(ed) कृते (for कृता) — (L 1518) Ds संकेतयुः (I 'स पतेत्) Ks Ds 'वयाकमम् (for 'वृष्टम्) — (L 1519) त्रि, Bom ed गौरा (for गौरी) Ds

भवेयुस्ते निरारुभा धातुभिर्मुक्तमन्धनाः ॥
 सहस्रगुणमप्यत्र दत्त्वा दानफलादिव ।
 अविनाशनं विप्राणा मनःशुद्धेन कर्मणा ।
 सर्वत्रैवाप्रमेयेन अत्यन्त फलभामुसुः । [1525]
 अमुभिर्ल्लोकर्धर्मज्ञाः सह सर्वकुलोद्भवैः ॥
 योगामिह च सामिष्यं यज्ञे ब्राह्मणसकुले ।
 ते भूयो यज्ञमानाया अभिषिच्य पुन पुनः
 तथा ता मन्यसे गौरीं मनसा धर्मचारिणीम् ।
 अनुग्रहाय भूतानां ममाग्रे च तपोधने ॥ [1530]
 सत्य एष परो दिव्ये भविता तत्र मदायः ।
 नाफलो विद्यते धर्मश्चरितो ब्रह्मचारिणा ॥

Colophon

शैलांगणयन उवाच ।

दिश जिगमिषुर्विन्वामुचरतं सत्यसाधनतः ।
 तथा स धातुनिचये पुण्ये पर्वतरोपसि ॥
 विष्णु परमधर्मात्मा एकपादेन निष्ठति । [1535]
 द्वावर्षसहस्राणि पुष्करे पुष्करेक्षणः ॥
 अस्मिन्त्यात्मानमाधाय तपसा प्रहसंभवः ।
 घटते कर्मणोपेण लोकमुत्थानकारणात् ॥
 भामुरो भयानाच्छाय गात्राणि स्वयभात्मनः ।
 अष्टौ वर्षसहस्राणि सहस्र च तपोधनः ॥ [1540]
 तेजसा तेन ज्योतीषि विभाव्य ब्राह्मणपर्यमः ।
 तिष्ठते तपसा मध्ये योगात्मा भातयद्भगम् ॥
 सोनो विपयमाक्षिप्य मनसा धारयन्मनः ।

Gs व्यासपाठा (for वि) Ks 2 Ds 2 निर्मला (for विद्यया)
 — (L. 1520) Gs 4 Bom Poona eds तपसा (for 'सो')
 Dns वृष, Ds वृद्धं (for वृत्त) Gs 4 Poona ed (Ged) वसो
 यन्दी (for 'यदिन') — (L. 1521) Ks कर्षीणा ज्ञानयधीनाम्,
 Ks Ds पुण्यज्ञानामिसंधिं (Ds 'धानाम्' Ks कर्षीणा ज्ञानामि
 सयानाम् (hypermetric), Ds वर्णज्ञानामिहमीमा (for ")
 Bs 2 Ds अमिह्या (for 'ज्ञा') Ks सम (for 'सत') Vs
 समहाय (for 'हा'), Ks Dn Gs अभिज्ञानासनप्रदाय (Dn
 Gs 'हा') Ds (marg) 'ज्ञापनसप्रदा Gs 'ज्ञा सर्वसंप्रदा
 (for ") — (L. 1522) Gs निरालम्बा (for 'रन्मा') Ks 2
 Ns 2 Bs 2 Ds 2 धातुभिर्मुक्तमन्धना, Ds (marg) अमिज्ञाना
 न सप्रदा (for ") — (L. 1523) Ns 2 Bs 2 Ds 2 Gs फलानि
 च (for 'विच') Ks दत्त्वा दानं फल भवेत्, Gs दत्त्वा इतः
 फलानि च (for ") — (L. 1524) Ks Dns Ds 2 Gs 2
 अवमानेन, Bs अवि, Ds अद्विलम्बेन, Ds अवि मानेन (for
 अविमा) — (L. 1525) Ks अविन्द्य, Vs Bs Ds Ds
 इत्यर्थ (for अत्यन्त) — Ns om lines 1526 1531 — (L.
 1526) Ks Bs 2 Dn Ds 2 Gs 2 लोके (for लोकर्) Ks
 अम्याभिर्ल्लोके धर्मज्ञा, Ds अमुभिर्ल्लोकमप्यत्र (for ") Bs
 स्व विप्र Ds 2 महधर्मे (for सह सर्वे) Vs सह पूर्व मनोभवे
 (for ") — (L. 1527) Ks वसेद्विच, Ks Ds यथा
 निय (for च सामिष्य) — (L. 1528) Ks भूतयो, Dns
 भूतेष्वयो, Ds ते भूयो (for ते भूयो) Ks 2 Ds 2 जन
 भासाय, Vs स्वमानानाम्, Bs 'मानादया, Bs 'मानार्प, Dns
 'मानया, Ds Ds 2 'मानाया, Gs 'मानास्तु (for 'मानाया)
 — (L. 1529) Ds Ds यथा सा, Gs यथादि (for तथा तः)
 Ks गोपी (for गौरी) Ds तथा सा मन्यते गौरी (for ") Ds
 'चारिणी, G(ed) 'चारिणीम् (for 'चा') — (L. 1530)

Ks वार्त्तना, Ds भवता, Ds अग्रतां (for भूताना) —
 मलय च, Ks 2 2 मसाय च, Ps Gs मन मार्ग, T
 माल्ल च, Ds समर्थ च, Gs मार्गं चादि, Bom Poona
 तन्ममाग्रे (for ममाग्रे च) Ks 2 Ds समग्र (Ks अमार्ग
 च तपोधनम् Ds सा मार्गं च तपोधने, U(ed)
 तपोधन (for ") — (L. 1531) Ks 2 2 Vs 2 Ds 2
 Ds परो विष्ट, Ks परो विष्टो, Ds परो विष्टि, Ds परो विष्टो
 Ds परो दिव्यो Gs परं विष्टे (for परो दिव्ये) — (L. 1532
 Ks G(ed) धर्म (for धर्मज्ञा) Ks 2 2 Ds 2
 (Ks Ds 'मि, Ks Ds 'णाम्) Ks वतचारिणाम् Ns Vs
 ब्रह्मचारिणि (Ns 'मि), Dn Ds 2 Gs धर्मचारिणा ('
 यज्ञार्त्त)

Colophon — Mention of the Epic Ks Dss
 — Mention of Kāla Vs 2 B Ds Ds 2 — S
 parvan Ks 2 2 Ns Vs 2 B Dns Ds 2 2 2
 पौष्कम् Ks Dns पुष्करम् Ds 2 पौष्कराद्रुचरं —
 Ns Ks (marg) 100, Vs 213, Dn 21, Dss 2
 Ds 200, Ds 227, ll. 208, Gs 351, Gs 351

(L. 1533) Ks Ds दिने तिगोपुर्विन्वा साग् (for ")
 Ds (sup fin) 2 दिव्य (for तय) — (L. 1535)
 B Ds Gs सविद्यात् (for विष्टि) Ds पारिषेक
 (for ") — (L. 1537) Gs तपसा प्रहसन्तया (for "
 — Ds om line 1538 — (L. 1739) Ks Ds इदं
 च) Ks लोके (for लोकर्) Ds उवाच (for उवाच
 Ks एतस्मिन्तपोधनकारणात्, Ds लोकेषु स्थानार्त्त (for "
 — Ks Ds 2 subst for line 1539 Ks inc after
 1539

53* अलनाप्याय गात्राणि स्वयभात्मनः ।